560

2

IX. TOMVS OPERVM
D. AVRELII
AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,
CONTINENS ILLIVS TRACTATVS:

hoc est, Expositiones ad populum factas in nouum testamentum, cum aliis varij generis opusculis.

HORVM INDICEM HABET
alterum huius paginæ latus.

PARISIIS,
Apud Gulielmum Merlin, in ponte Numulariorum,
ET
Sebastianum Niuellium, sub Ciconiis, via Iacobæa.
1571.

INDEX OPERVM HVIVS TOMI.

F I N I S.

A

PRAEFATIO, INCERTUM cuius (nam Augustini non esse res ipsa clamitat) in laudem Euangelij secundum Ioannem.

Omnibus diuinae scripturae paginis Euãgelium excellit, quia quod lex & Prophetae futurum prędixerunt, hoc completum dicit Euãgelium. Inter ipsos autem Euangeliorum scriptores Ioannes eminet in diuinorum mysteriorũ profunditate, qui à tempore dominicae ascensionis per annos sexagintaquinque verbum dei absque adminiculo scribẽdi, vsque ad vltima Domitiani praedicauit tẽpora. Sed occiso Domitiano, cum permittente Nerua de exilio rediisset Ephesum, compulsus ab Episcopis Asię, de coaeterna patri diuinitate Christi scripsit aduersus haereticos qui eo absente irruperant in eius Ecclesias, qui Christum ante Mariam fuisse negabant. Vnde merito in figura quatuor animalium, aquilae volanti compa-B ratur, quae volat altius caeteris auibus, & Solis radios irreuerberatis aspicit luminibus. Caeteri quippe Euangelistae, qui temporalem Christi natiuitatem, & temporalia eius facta, quae gessit in homine, sufficienter exponunt, & de diuinitate pauca dixerunt, quasi animalia gressibilia cum domino ambulant in terris: hic autem paucis de temporalibus eius gestis edisserens, sed diuinitatis potentiam sublimius contemplans, cum domino ad caelum volat. Qui enim supra pectus domini in coena recubuit, caelestis haustum sapientiae caeteris excellentius de ipso dominici pectoris fonte potauit. Legerat siquidem Euangelia trium Euangelistarum, & approbauerat fidem eorum & veritatem, in quibus deesse vidit aliqua gestarum rerum historiae, & ea maximè quae dominus gessit primo praedicationis suae tempore, scilicet antequam Ioannes Baptista clauderetur in carcere. Haec ergo quasi dimissa ab illis scribit Ioannes quae fecit Iesus antequam Ioannes clauderetur: sed maxime diuinitatem Christi & trinitatis mysterium commendare curauit. Tres siquidem alij Euangelistę C dicta & facta domini temporalia, quę ad informandos mores vitae praesentis maxime valent, copiosius prosecuti, circa actiuam vitam sunt versati: in qua laboratur, vt cor mundetur ad videndum deum. Ioannes vero pauca domini facta dicit: verba vero domini quae trinitatis vnitatem, & vitae aeternae felicitatem insinuant, diligentius conscribit, & sic in contemplatiua vita, virtute commendanda, intentionem suam & praedicationem tenuit: in qua contemplatiua vacatur vt deus videatur. Iste siquidem est Ioannes quem dominus de fluctiuaga nuptiarum tempestate vocauit, & cui matrem virginem virgini commendauit.

Ioan. 13.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPIscopi, in Euangelium Ioannis Expositio.

D

Ab eo quod scriptum est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: vsque ad id quod ait, Et tenebrae eam non comprehenderunt.

Tractatus I.

Intuentes quod modò audiuimus ex lectione Apostolica, quòd animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus dei, & cogitantes in hac ipsa praesenti turba charitatis vestrae, necesse esse, vt multi sint animales, qui adhuc secundum carnem sapiant, nondumq́; possint ad spiritualem intellectum se erigere: haesito vehementer quomodo vt dominus dederit, possim dicere, vel pro modulo meo explicare quod lectum est ex Euangelio, *In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum.* Hoc enim animalis homo non percipit. Quid ergo, fratres? silebimus hinc? quare ergo legitur si silebitur? Aut quare auditur, si non exponitur? Sed & quid exponitur, si non intelligitur? Itaque quoniam rursum esse non dubito in numero vestro quosdam, à quibus possit non solum expositum capi, sed & antequam exponatur intelligi, non fraudabo eos qui possunt capere: dum timeo superfluus esse auribus eorum qui non possunt capere. Postremo aderit misericordia dei, fortasse vt omnibus satisfiat, & capiat quisque quod potest: quia & qui loquitur, dicit quod potest: nam dicere vt est, quis potest? Audeo dicere, fratres mei, forsitan nec ipse Ioannes dixit vt est, sed & ipse vt potuit, quia de deo vt homo dixit: & quidem inspiratus à deo, sed tamen homo: quia inspiratus dixit aliquid: si non inspiratus esset, dixisset nihil. Quia vero homo inspiratus, nõ totum quod est dixit, sed quod potuit homo dixit. Erat enim iste Ioannes, fratres charissimi, de illis montibus de quibus scriptum est, Suscipiant montes pacem populo tuo, & colles iustitiam. Montes, excelsae animae sunt, colles paruulae animae sunt. Sed F ideo montes excipiunt pacem, vt colles possint excipere iustitiam. Quae est iustitia quam colles excipiunt? Fides, quia iustus ex fide viuit. Non autem acciperent minores animae fidem, nisi maiores animae quae montes dictae sunt, ab ipsa sapiẽtia illustrarẽtur, & possint paruulis traiicere quod possint paruuli capere, & viuere ex fide colles, quia montes pacem suscipiunt. Ab ipsis mõtibus dictum est Ecclesię: Pax vobiscum, Et ipsi montes pacem annunciando Ecclesiae, nõ diuiserunt se aduersus eum à quo susceperunt pacem, vt veraciter non fictè nunciarent pacem. Sunt autem alij montes naufragosi, quò quisque nauim cum impulerit, soluitur. Facile est enim cum videtur terra à periclitantibus, quasi conari ad terram: sed aliquando videtur terra in monte, & saxa latent sub monte, & cum quisque conatur ad montem, incidit in saxa, & ibi non inuenit portum, sed planctum. Sic fuerunt quidam montes, & magni apparuerunt inter homines, & fecerunt haereses & schismata, & diuiserunt Ecclesiam dei. Isti qui diuiserunt Ecclesiam dei, non erant illi mõtes, de quibus dictum est

1. Cor. 2.

Psal. 71.

Abacuc. 2. Roma. 1.

Ioan. 20.

G Suſcipiant mõtes pacem populo tuo. Quomodo enim pacem ſuſceperunt, qui vnitatem diuiſerunt? Qui autem ſuſceperunt pacem nunciandam populo, contemplati ſunt ipſam ſapientiam, quantum humanis cordibus potuit contingi quod nec oculus vidit, nec auris *1. Cor. 2.* audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit. Si in cor hominis non aſcendit, quomodo aſcendit in cor Ioannis? An non erat homo Ioannes? An forte nec in cor Ioannis aſcendit, ſed cor Ioannis in eam aſcendit? Quod enim aſcendit in cor hominis, de imo eſt ad hominem: quò autem aſcendit cor hominis, ſurſum eſt ab homine. Etiam ſic fratres dici poteſt, quia ſi aſcendit in cor Ioannis, ſi aliquo modo poteſt dici, intantum aſcendit in cor Ioannis, inquantum ipſe Ioannes non erat homo. Quid eſt, non erat homo? Inquantum cœperat eſſe angelus: quia omnes ſancti, angeli, quia annunciatores dei: ideo carnalibus & animalibus non valentibus percipere quæ ſunt dei, quid ait Apoſtolus: Cum enim di- *1. Cor. 3.* citis, ego ſum Pauli, ego Apollo, nónne homines eſtis? Quid eos volebat facere, quibus exprobrabat quia homines erant? Vultis noſſe quid eos facere volebat? Audite in pſalmis, Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. *Pſal. 81.*

H Ad hoc ergo vocat nos deus, ne ſimus homines. Sed tunc in melius non erimus homines, ſi prius nos homines eſſe agnoſcamus, id eſt, vt ad illam celſitudinem ab humilitate ſurgamus: ne cum putamus nos aliquid eſſe cum nihil ſimus, non ſolum non accipiamus quod non ſumus, ſed & amittamus quod ſumus. Ergo fratres de his montibus & Ioannes erat, qui dixit, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Suſceperat pacem mons iſte, contemplabatur diuinitatem verbi. Qualis iſte mons erat, quàm excelſus? Tranſcenderat omnia cacumina montium terrarum, tranſcenderat omnes campos aëris, tranſcenderat omnes altitudines ſiderum, tranſcenderat omnes choros & legiones angelorum. Niſi enim tranſcenderet iſta omnia quæ creata ſunt, non perueniret ad eum per quem facta ſunt omnia. Non poteſtis cogitare quid tranſcenderit, niſi videatis quò peruenerit. Quæris de cœlo & terra? facta ſunt. Quæris de his quæ ſunt in cœlo & terra? vtique multo magis & ipſa facta ſunt. Quæris de ſpiritalibus creaturis, de angelis, de archangelis, ſedibus, dominationibus, virtutibus, principatibus? &

I ipſa facta ſunt. Nam cum enumeraret hæc omnia pſalmus, concluſit ſic, Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe manda- *Pſal. 32.* uit & creata ſunt. Si dixit & facta ſunt, per verbum facta ſunt. ſi autem per verbum facta ſunt, non poterat Ioannis cor peruenire ad id quod ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, niſi tranſcendiſſet omnia quæ ſunt facta per verbum. Qualis ergo iſte mons, quàm ſanctus, quàm altus inter illos montes qui ſuſceperunt pacem populo dei, vt colles poſſent ſuſcipere iuſtitiam? Videte ergo fratres, forte de iſtis montibus eſt Ioannes, de quibus paulo ante cantauimus, Leuaui oculos meos in montes, vn- *Pſal. 120.* de veniet auxilium mihi. Ergo fratres mei, ſi vultis intelligere, leuate oculos veſtros in montem iſtum, id eſt erigite vos ad Euangeliſtam, erigite vos ad eius ſenſum. Sed quia montes iſti pacem ſuſcipiunt, non poteſt autem eſſe in pace, qui ſpem ponit in hominem, nolite ſic erigere oculos in montem, vt putetis in homine ſpem veſtram eſſe collocandam, & ſic dicite, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, vt ſtatim ſubiungatis, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Ergo leuemus oculos in montes, vnde veniet auxilium nobis: & tamen non ipſi K montes ſunt, in quibus ſpes noſtra ponenda eſt. Accipiunt enim montes quod nobis miniſtrent. Ergo vnde & montes accipiunt, ibi ſpes noſtra ponenda eſt. Oculos noſtros cum leuam' ad ſcripturas, quia per homines miniſtratæ ſunt ſcripturæ: leuamus oculos noſtros ad montes, vnde veniat auxilium nobis. Sed tamen quia ipſi homines qui ſcripſerunt ſcripturas, non de ſe lucebant: ſed ille erat verum lumen, qui illuminat hominem hominem venientem in hunc mũdum, mons erat & ille Ioannes Baptiſta, qui dixit, Non ſum *Ioan. 1.* ego Chriſtus, ne quiſquam ſpem in montem ponens, caderet ab illo qui montes illuſtrat, & ipſe confeſſus ait, Quoniam de plenitudine eius nos omnes accépimus. Ita debes dicere, Leuaui oculos meos in montes vnde veniet auxilium mihi: ne auxilium quod tibi venit, montibus imputes: ſed ſequaris & dicas, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Ergo fratres ad hoc iſta monuerim, vt quando erexiſtis cor ad ſcripturas, cum ſonaret Euangelium, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat ver- L bum, & cætera quæ lecta ſunt, intelligatis vos leuaſſe oculos ad montes. Niſi enim montes iſta dicerent, vnde omnino cogitaretis non inueniretis. Ergo ex montibus venit vobis auxilium, vt hæc vel audiretis, ſed nõdum poteſtis intelligere quod audiſtis. Inuocate auxilium a domino, qui fecit cœlum & terram: quia montes ſic potuerunt loqui, vt non poſſent ipſi illuminare: quia & ipſi illuminati ſunt audiendo inde, vnde qui hæc dixit, accepit Ioannes ille, fratres, qui diſcumbebat ſupra pectus domini, & de pectore domini bibebat quod propinaret nobis, ſed propinauit verba. intellectum autem inde debes capere, vnde & ipſe biberat qui tibi propinauit, vt leues oculos tuos ad montes, vnde veniet auxilium, vt inde tanquam calicem, id eſt verbum propinatum acciperes: & tamen quia auxilium tuum a domino, qui fecit cœlum & terram, inde impleres pectus, vnde impleuit ille: vnde dixiſti, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Qui poteſt ergo, fratres, impleat hoc quod dixi, leuet quiſque cor ſuum quomodo illud videt idoneum, & capiat quod dicitur. Sed forte hoc dicitis, quia ego vobis ſum præſentior quàm deus. Abſit, multo eſt ille præ- M ſentior: nam ego oculis veſtris appareo, ille conſcientiis præſidet. Ad me aures, ad illum cor leuate, vt vtrũque impleatis. Ecce oculos veſtros, & ſenſus iſtos corporis leuatis ad nos: nec ad nos: nõ enim ſumus de illis montibus, ſed ad ipſum Euangelium, ad ipſum Euangeliſtam: cor autem implendum ad dominũ. Et vnuſquiſque ſic leuet, vt videat quid leuet, & quò leuet. Quid dixi, quid leuet, & quò leuet? Quale cor leuet videat, quia ad deum leuat, ne ſarcina voluptatis carnalis prægrauatum, antè cadat quàm fuerit ſubleuatum. Sed videt ſe quiſque geſtare onus carnis, det operam per continentiam, vt purget quod leuet ad deum. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Nam ec- *Math. 5.* ce quid prodeſt, quia ſonuerũt verba, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: & nos diximus verba cum loqueremur. Nunquid tale verbum erat apud deum? Nónne ea quæ diximus, ſonuerunt atque tranſierunt? Ergo & dei verbum ſonuit, & peractum eſt? Quomodo omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil? Quomodo omne per illud regitur, quod per illud creatum eſt, ſi ſonuit & tranſiit? Quale ergo verbum quod & dicitur, & non tranſit?

A transit? Intendat charitas vestra, magna res est. Quotidie dicendo verba viluerũt nobis, quia sonando verba & transeundo viluerunt, & uihil aliud videntur quàm verba. Est verbum & in ipso homine quod manet intus, nam sonus ex ore procedit. Est verbum quod vere spiritaliter dicitur, illud quod intelligitur de sono, nõ ipse sonus. Ecce verbum dico cum dico, deus. Quam breue est quod dixi, quatuor literas & duas syllabas: nũquidnam boc totum est deus, quatuor literæ, & duæ syllabæ? An quantum hoc vile est, tantum charum est quod in eis intelligitur? Quid factum est in corde tuo cum audisses, deus? Quid factum est in corde meo cum dicerem, deus? Magna & summa quædam substantia cogitata est, quæ transcendit omnem mutabilem creaturam carnalem & animalem. Et si dicam tibi, deus commutabilis est, an incommutabilis? Respondebis statim, Absit vt ego vel credam vel sentiam commutabilem deum: incommutabilis ergo est deus. Anima tua quamuis parua, quamuis forte adhuc carnalis, non mihi potuit respondere nisi incommutabilem deum: omnis autem creatura mutabilis. Quomodo ergo potuisti

B scintillare in illud quod est super omnem creaturam, vt certus mihi respõderes incõmutabilem deum? Quid est ergo illud in corde tuo, quando cogitas quandam substantiam viuam, perpetuam, omnipotentem, infinitam, vbique præsentem, vbique totam, nusquam inclusam? Quando ista cogitas, boc est verbum de deo in corde tuo. Nunquid autem hoc est sonus ille, qui quatuor literis cõstat, & duabus syllabis? Ergo quæcunque dicuntur & transeunt, soni sunt, literæ sunt, syllabæ sunt. Hoc verbum transit, sonat. Quod autem significauit sonus, & in cogitante est qui dixit, & in intelligente est qui audiuit: manet hoc transeuntibus sonis. Refer animum ad illud verbum. Si tu potes habere verbum in corde tuo, tanquam consilium natum in mente tua, vt mens tua pariat tibi consilium, & insit consilium quasi proles mentis tuæ, quasi filius cordis tui: prius enim cor generat consilium, vt aliquam fabricam construas, aliquid amplum in terra moliaris, iam natum est consilium, & opus nondum com-

C pletum est. Vides tu quid facturus es, sed alius non miratur nisi cum feceris & construxeris molem, & fabricam illam ad exculptionem perfectionémque perduxeris. Attendunt homines mirabilem fabricam, & mirantur consilium fabricantis: stupent quod vident, & amant quod non vident. Quis est qui potest videre consilium, & non sola facta? Si ergo ex magna aliqua fabrica laudatur humanum consilium: vis videre quale consilium dei est? Dominus Iesus Christus, id est verbum dei. Attende fabricam istam mundi: vide quæ sint quæ facta sunt per verbum, & tunc cognosces quale sit verbum. Attende hæc duo mundi corpora, cœlum & terram. Quis explicat verbis ornatum cœli? quis explicat fœcunditatem terræ? quis digne collaudat temporum vices? quis digne collaudat seminum vim? Videtis quæ taceam, ne diu commemorando parum dicam, fori equam potestis cogitare. Ex fabrica ergo ista animaduertite, quale verbum est per quod facta est, & non sola facta est. Omnia enim ista videntur, quia pertinent ad sensum corporis. Per illud verbum & angeli facti sunt, per illud verbum & archangeli facti sunt, potestates, sedes, dominationes, principatus. Per illud verbum facta sunt omnia. hinc cogitate quale verbum est. Respõdet mihi modo forte nescio quis, Et quis hoc verbum cogitat? Noli ergo tibi quasi vile aliquid facere, cum audis verbum, & cõiicere

D verba quæ audis quotidie, Ille talia verba dixit, talia verba locutus est, talia verba mihi narras. assidue enim dicendo nomina verborum, quasi viluerunt verba. Et quando audis, In principio erat verbum, ne vile aliquid putares quale consuesti cogitare cum verba humana soleres audire, audi quid cogites, Deus erat verbum. Exeat nunc nescio quis infidelis Arrianus & dicat, quia verbum dei factum est. Quomodo potest fieri vt verbum dei factum sit, quãdo deus per verbum fecit omnia? Si & verbum dei ipsum factum est, per quod aliud verbum factum est? Si hoc dicis, quia hoc est verbum verbi, per quod factum est illud, ipsum dico ego vnicum filium dei. Si autem non dicis verbum verbi: concede non factum per quod facta sunt omnia. Non enim per seipsum fieri potuit, per quod facta sunt omnia. crede ergo Euangelistæ, poterat enim dicere, In principio fecit deus verbum: quomodo dixit Moyses, In principio fecit deus cœlum & terram, *Gene. 1.* & omnia sic enumerat. Dixit deus, fiat, & factum est. Si dixit, quis dixit? Vtique deus. Et quid factum est? Creatura aliqua. Inter dicentem deum & factam crea-

E turam quid est per quod factum est? nisi verbum, quia dixit deus, Fiat, & factum est. Hoc verbum incommutabile, quamuis mutabilia per verbũ fiant, ipsum incommutabile est. Noli ergo credere factum, per quod facta sunt omnia, ne non reficiaris per verbũ, per quod reficiuntur omnia. Iam enim factus es per verbum, sed oportet te refici per verbum. Si autẽ mala fuerit fides tua de verbo, non potes refici per verbum: & si tibi contigit fieri per verbum, vt per illud factus sis, per te defeceris: & si per te defeceris, ille te reficiat qui te fecit: si per te deterior effeceris, ille te recreet qui te creauit. Quomodo te autem recreet per verbum, si male aliquid sentias de verbo? Euangelista dicit, In principio erat verbum: & tu dicis, In principio factum est verbum. Ille, Omnia per ipsum facta sunt, dicit: & tu dicis, quia & ipsum verbum factum est. Poterat dicere Euangelista, In principio factum est verbum. Sed quid ait, In principio erat verbum. Si erat, non est factum, vt ista omnia per ipsum fierent, & sine ipso nihil. Si er-

F go erat in principio verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: si non potes cogitare quid sit, differ, vt crescas. Ille cibus est, accipe lac vt nutriaris, vt sis validus ad capiendum cibum. Sanè fratres quod sequitur, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil:* Videte ne sic cogitetis, quia nihil aliquid est: solent enim multi male intelligentes, sine ipso factum est nihil, putare aliquid esse nihil. Peccatum quidem non per ipsum factum est, & manifestum est quia peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant. Et idolum non per verbum factum est. Habet quidem formam quandam humanam, sed ipse homo per verbum factus est: nam forma hominis in idolo, non per verbum facta est: & scriptum est, Scimus quia nihil *1. Cor. 8.* est idolum. Ergo ista non sunt facta per verbum: sed quæcunque naturaliter facta sunt, quæcũque facta sunt in creaturis, omnia omnino quæ fixa in cœlo sunt, quæ fulgent desuper, quæ volitant sub cœlo, & quæ mouẽtur in vniuersa natura rerum, omnis omnino creatura. Dicam planius, dicam fratres vt intelligatis, ab angelo vsque ad vermiculum. Quid præclarius angelo in creaturis? Quid extremius vermiculo in creaturis? Per quem factus est angelus, per ipsum factus est & vermiculus: Sed angelus dignus cœlo, vermiculus terra.

G Qui creauit, ipse disposuit. Si poneret vermiculum in cœlo, reprehenderes. Si vellet angelos nasci de putrescentibus carnibus, reprehenderes: & tamen propè hoc facit deus, & non est reprehendendus. Nam omnes homines de carne nascentes, quid sunt nisi vermes? Et de vermibus angelos facit. Si enim ipse dominus dicit, Ego autem sum vermis, & non homo: quis dubitat hoc dicere quod scriptum est & in Iob, Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis? Primò dixit, homo putredo: & postea, filius hominis vermis, quia vermis de putredine nascitur: ideo homo putredo, & filius hominis vermis. Ecce quid fieri voluit propter te, illud quod in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Quare hoc factum est propter te? Vt sugeres, qui manducare non poteras. Omnino ergo fratres sic accipite, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vniuersa enim creatura per ipsum facta est, maior, minor: per ipsum facta sunt supera, infera: spiritalis, corporalis, per ipsum facta sunt. Nulla enim forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiscunque substātia, quæ potest habere pondus, numerum & mensuram, nisi per illud verbū est, & ab illo verbo creatore, cui dictum est, Omnia in mensura & numero & pōdere disposuisti. Nemo ergo vos fratres fallat, quando forte tædium patimini à muscis. Etenim aliqui desisi, à diabolo decepti sunt, & à musca capti sunt. Solent enim aucupes ponere in muscipula muscas, vt esurientes aues decipiant. sic & isti ad muscas à diabolo decepti sunt. Nam nescio quis tędium patiebatur à muscis, inuenit illum Manichæus tædio affectum, & cum diceret se non posse pati muscas, & odisse vehementes illas, statim ille, Quis fecit has? inquit. Et quia tædio affectus est, & quia oderat illas, non ausus est dicere, Deus illas fecit: erat autem catholicus. Ille statim subiecit, Si deus illas non fecit, quis illas fecit? Planè, ait ille, Ego credo quia diabolus fecit muscas. Et ille statim, Si muscas diabolus fecit, sicut te video confiteri, quia prudenter intelligis, apem quis fecit, quæ paulo amplior est musca? Non ausus ille est dicere, quia deus fecit apem, & muscam non fecit, quia res erat proxima. Ab ape duxit ad locustam, à locusta ad lacertam, à lacerta ad auem, ab aue duxit ad pecus, inde ad I bouem, inde ad elephantem, postremo ad hominem, & persuasit homini, quia non à deo factus est homo. Ita ille miser cum tædium passus est à muscis, musca factus est, quem diabolus possideret. Beelzebub quippe interpretatum, dicitur princeps muscarum: de quibus scriptum est, Muscæ morientes exterminant oleum suauitatis. Quid igitur, fratres? quare ista dixi? Claudite aures cordis vestri aduersus dolos inimici, intelligite quia deus fecit omnia, & in suis gradibus collocauit. Quare autem patimus multa mala à creatura quam fecit deus, nisi quia offendimus deum? Nunquid hæc angeli patiuntur? Fortassis & nos in illa vita ista non timebimus. De pœna tua peccatum tuum accusa, non iudicem. Nam propter superbiam instituit deus istam creaturam minimam & abiectissimam, vt ipsa nos torqueret: vt cum superbus fuerit homo, & se iactauerit aduersus deum: & cum sit mortalis, mortalem terruerit: & cum homo sit, proximum hominem non agnouerit: cum se erexerit, pulicibus subdatur. Quid est quod te inflas humana superbia? Homo tibi dixit conuicium, & tumuisti, & iratus es: pulicibus resiste vt dormias. Cognosce qui sis. nam vt noueritis fratres, propter superbiam nostram domandam K creata ista, quæ molesta nobis essent: populum Pharaonis superbum potuit deus domare de vrsis, de leonibus, de serpentibus: Muscas & ranas illis immisit, vt rebus vilissimis superbia domaretur. Omnia ergo per ipsum fratres, omnia omnino per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed quomodo per ipsum facta sunt omnia? *Quod factum est, in ipso vita est.* Potest etiam sic dici, Quod factum est in illo, vita est. Ergo totum vita est, si sic pronunciauerimus. Quid enim non in illo factum est? Ipse est enim sapientia dei, & dicitur in Psalmo, Omnia in sapientia fecisti. Si ergo Christus est sapientia dei, & Psalmus dicit, Omnia in sapientia fecisti, omnia sicut per illum facta, ita in illo facta sunt. Si ergo omnia in illo fratres charissimi, & quod in illo factum est, in illo vita est, ergo & terra vita est, ergo & lignum vita est. Dicimus quidem lignum vitæ, sed secundum intellectum lignum crucis, vnde accepimus vitam. Ergo & lapis vita est. Inhonestum est sic intelligere, ne rursum nobis subrepat eadem sordidissima secta Manichæorum, & dicat quia habet vitam lapis, & habet animam paries, & resticula habet animam, & lana & vestis. Solent enim delirantes dicere, & cum reprehensi fuerint L & repulsi, quasi de scripturis proferunt dicentes, Vt quid dictum est, Quod factum est, in ipso vita est? Si enim omnia in ipso facta sunt, omnia vita sunt. Non te abducant, pronuncia sic, Quod factum est, hic subdistingue, & deinde infer, in illo vita est. Quid est hoc? Facta est terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est vita. Est autem in ipsa sapientia spiritaliter ratio quædam qua terra facta est, hæc vita est. Ergo quod factum est, in illo vita est. Quomodo possum, dicam charitati vestræ. Faber facit arcam. Primò in arte habet arcam. si enim in arte arcam non haberet, non esset vnde fabricando illam proferret. Sed arca sic est in arte, vt non ipsa arca sit quæ videtur oculis. In arte inuisibiliter est, in opere visibiliter erit. Ecce facta est in opere, nunquid destitit esse in arte? Et illa in opere facta est, & illa manet quæ in arte est. nam potest illa arca putrescere, & iterum ex illa quæ in arte est, alia fabricari. Attendite ergo arcam in arte, & arcam in opere. Arca in opere non est vita, arca in arte vita est: quia viuit anima artificis, vbi sunt ista omnia antequam proferantur. Sic ergo, fratres charissimi, quia sa- M pientia dei per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia antequam fabricet omnia: hic quæ fiunt per ipsam artem, non continuo vita sunt: sed quicquid factum est, vita in illo est. Terram vides, est in arte terra. Cœlum vides, est in arte cœlum. Solem & lunam vides, sunt & ista in arte: sed foris corpora sunt, in arte vita sunt. Videte si quo modo potestis, magna enim res dicta est, etsi non à me magno, aut non per me magnum, tamen à magno. Non enim à me paruulo dicta sunt hæc: sed ille non est paruulus ad quem respicio, vt dicam. Capiat quisque quod potest, in quantum potest: & qui non potest, nutriat cor vt possit. De quo nutriat? De lacte nutriat, vt ad cibum perueniat. A Christo per carnem nato non recedat, donec perueniat ad Christum ab vno patre natū, verbum deum apud deum, per quod facta sunt omnia: quia illa vita est quę in illo est lux hominum: hoc enim sequitur, *Et vita erat lux hominum.* Et ex ipsa vita homines illuminantur. Pecora non illuminantur, quia pecora non habent rationales mentes, quæ possint vi-

dere

Marginalia: Psal. 21. Iob. 25. Sapien. 11. Ecclēs. 10. Psal. 103.

dere sapiētiam. Homo autem factus ad imaginem dei, habet ratiooalem mētem, per quam possit percipere sapientiam. Ergo illa vita per quam facta sunt omnia, ipsa vita lux est, & non quorumcunque animalium, sed lux hominum. vnde paulopost dicit, Erat lumē verum, quod illumioat omoem bominem venientem io hunc mundum. Ab illo lumine illuminatus est Ioannes Baptista: ab illo & ipse Ioaones Euangelista: ex ipso lumine pleous erat qui dixit, Non sum ego Christus, sed qui post me venit, cuius non sum digous corrigam calceamenti soluere. (Ioan. 1.) Ab illo lumine illuminatus erat qui dixit, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ergo illa vita lux est hominum. Sed forte stulta corda adhuc capere istam lucem non valent, quia peccatis suis aggrauantur, vt eam videre non possint. Non ideo cogitent quasi absentem esse lucem, quia eam videre non possunt. ipsi enim propter peccata tenebræ sunt. *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Ergo fratres, quomodo homo positus io sole cæcus præsens est illi Sol, sed ipse Soli absens est: sic omoia stultus, omois iniquus: sic omnis impius, cæcus est in corde. Præseos est illi sapientia, sed cum cæco præsens est, oculis eius absens est: non quia ipsa illi absens est, sed qnia ipse ab illa absens est. Quid ergo faciat iste? Mundet vnde possit videri deus. quomodo? Si propterea videre nō possit, quia sordidos & saucios oculos haberet, irruente puluere aut pituita vel fumo, diceret illi medicus, Purga de oculo tuo quicquid mali est, vt possis videre lucem oculorum tuorum. Puluis, pituita, fumus, peccata & iniquitates sunt. Tolle inde ista omnia, & videbis sapientiam quę præsens est, quia deus est ipsa sapientia. Et dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. (Matth. 5.)

De eo quod scriptum est, Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Ioannes: vsque ad id quod ait, Plenum gratiæ & veritatis.

Tractatus II.

Bonum est, fratres charissimi, vt textum diuinarum scripturarum, & maxime sancti Euāgelij nullum locum prætermittentes, pertractemus vt possumus: & pro nostra capacitate pascamur, & ministremus vobis vode & nos pascimur. Capjtulum primum præterito die dominico tractatum esse meminimus, id est, Io principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. hoc erat io principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sioe ipso factum est nihil. quod factum est, in illo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Hucusque tractatum esse credo. Recordamini omnes qui affuistis: & qui oon affuistis, credite nobis & his qui adesse voluerunt. Nuoc ergo quia non possumus semper omnia replicare propter eos qui boc volūt audire quod sequitur, & oneri est illis si repetantur priora cum defraudatiooe posteriorum, digneotur & qoi non aderant, non pręterita exigere, sed cum his qui aderant & nuoc audire præsentia. Sequitur, *Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Ioannes.* Etenim ea quæ dicta sunt superius, fratres charissimi, de diuinitate Christi dicta sunt ineffabili, & propè ineffabiliter. Quis enim capiat, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? Et ne vilescat tibi nomen verbi per consuetudinem quotidianorum verborum, Et deus erat verbum: hoc verbum idipsum est vnde hesterno die multum locuti sumus, & præstiterit dominus vt vel tanta loquēdo aliquid ad corda vestra perduxerimus. In principio erat verbum: Idipsum idipsum est, eodem modo est sicut est, semper sic est, mutari non potest, hoc est, deus est. Quod nomē suum dixit famulo suo Moysi, Ego sum qui sum, & qui est, misit me. (Exod. 3.) Quis ergo hoc capiet? cum videatis omnia mortalia mutabilia, cum videatis oon solum corpora variari per qualitates, nascendo, deficiendo, moriendo: sed etiam ipsas animas per affectum diuersarū voluntatum distendi atque discindi: cum videatis homines & percipere posse sapientiam, si se illius luci & calori admouerint: & amittere posse sapientiam, si inde malo affectu recesserint. Cum videatis ergo ista omnia esse mutabilia, quid est quod est, nisi quod transcendit omnia, quæ sic sunt vt non sint? Quis ergo hoc capiat, aut quis quomodocunque inteoderit vires mētis suæ, vt attingat quomodo potest id quod est, vt cum ad id quod vtcūque mente attigerit, possit peruenire? Sic est enim tanquam videat quisque de longinquo patriam, & mare interiaceat: videt quò eat, sed oon habet quà eat. Sic ad illam stabilitatem nostram vbi quod est, est, quod hoc solum semper sic est vt est, volumus peruenire: interiacet mare huius seculi quà imus, & si iam videmus quò imus: nam multi nec quò eant vident. Vt ergo esset & quà iremus, venit inde ad quem ire volebamus. Et quid fecit? Instituit lignum quo mare transeamus. Nemo enim potest transire mare huius seculi, nisi cruce Christi portatus. Hanc crucem aliquādo complectitur & infirmus oculus: & qui non videt longe quò eat, non ab illa recedat, & ipsa illum perducet. Itaque fratres mei, hoc insiouauerim cordibus vestris si vultis pie & Christiane viuere, adhærete Christo secundum id quod pro nobis factus est, vt perueoiatis ad eum secundum id quod est, & secundum id quod erat. Accessit, vt pro nobis hoc fieret: quia hoc pro nobis factus est vbi portentur infirmi, & mare huius seculi transeant, & perueniant ad patriam, vbi iam naui non opus erit, quia nullum mare traosibitur. Melius est ergo non videre mente id quod est, & tamen à Christi cruce non recedere, quàm videre illud mente, & crucem Christi cootemnere. Booum est super hoc & optimum, si fieri potest, vt & videatur quò euodum sit, & teneatur quò portetur qui pergit. Hoc potuerunt mentes magnæ montium, qui montes dicti sunt, quos maxime illustrat lumen iustitiæ. Potuerunt & viderunt illud quod est. nam videns Ioannes dicebat, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Viderunt hoc, & vt peruenirent ad id quod videbant de longe, à cruce Christi non recesserunt, & humilitatem Christi non contempserunt. Paruuli ergo qui hoc non possunt iotelligere, non recedentes à cruce & à passione & à resurrectione Christi, in ipsa naui perducuntur ad id quod non vident, in qua naui perueoiunt & illi qui vident. At vero quidam philosophi huius mundi extiterunt, & inquisierunt creatorem per creaturam: quia potest inueniri per creaturam, euidenter dicente Apostolo, Inuisibilia enim eius à constitutione mundi, per ea quæ facta suot intellecta coospiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas, vt sint inexcusabiles. (Roma. 1.) Et sequitur, Quia cum cognouissent deum, non

G dixit, quia non cognouerunt deum: sed quia cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerũt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Et vnde obscuratum est? Sequitur & dicit apertius, Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Viderunt enim quò veniendum esset, sed ingrati ei qui illis præstitit quod viderunt, sibi voluerunt tribuere quod viderunt, & facti superbi amiserunt quod videbant, & conuersi sunt inde ad idola & simulacra & culturas dæmonum, adorare creaturam, & contemnere creatorem. Sed iam isti elisi ista fecerunt. Vt autem eliderentur, superbi erant: cum autem superbirent, sapientes se esse dixerunt. Hi ergo de quibus dixit, Qui cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, viderunt hoc quod dicit Ioannes, quia per verbum dei facta sunt omnia. Nam inueniuntur ista & in libris philosophorum. Et quia vnigenitum filium habet deus, per quem facta sunt omnia, illud potuerunt videre quod est, sed viderunt de longe: noluerũt tenere humilitatem Christi, in qua naui securi peruenirent ad id quod longe videre potuerunt, & sorduit eis crux Christi. Mare transH eundum est, & lignum contemnis? O sapientia superba, irridens crucifixum Christum. ipse est quem longe vidisti. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Sed quare crucifixus est? Quia lignum tibi humilitatis eius necessarium erat. Superbia enim tumueras, & longe ab illa patria proiectus eras, & fluctibus huius seculi interrupta est via, & qua transeatur ad patriam, non est, nisi ligno porteris. Ingrate, irrides eum qui ad te venit vt redeas? Ipse factus est via, & hoc per mare. Inde in mari ambulauit, vt ostenderet in mari esse viam. Sed tu qui quoniam ipse ambulare in mari non potes, naui portare, ligno portare: crede in crucifixum, & poteris peruenire. Propterea crucifixus est, vt humilitatem doceret, quia si sic veniret vt deus, non agnosceretur. Si enim sic veniret vt deus, non veniret eis qui videre deum non poterant. Non enim secundum id quod deus est aut venit aut discedit, cum sit vbique præsens, & nullo loco contineatur. Sed secundum quid venit? Quòd apparuit homo. Quia ergo sic erat homo vt lateret in illo deus, missus est ante I illum magnus homo, per cuius testimonium inueniretur plus quàm homo. Et quis est hic? Fuit homo. Et quomodo posset iste verum de deo dicere, nisi missus à deo? Quid vocabatur? *Cui nomen erat Ioannes.* Quare venit? *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.* Qualis iste qui testimonium perhiberet de lumine? Magnum aliquid iste Ioannes, ingens meritum, magna gratia, magna celsitudo. Mirare plané, mirare, sed tanquam montem. Mons autem in tenebris est, nisi luce vestiatur. Ergo tantum mirare Ioannem, vt audias quid sequatur: *Non erat ille lumen.* Ne cum montem putes lumen esse, naufragium in monte facias, non solatium inuenias. Sed quid debes mirari? Montem tanquam montem. Erige autem te ad illum qui illuminat montes, qui ad hoc erectus est, vt prior radios excipiat, & oculis tuis sauciis nunciet. Ergo non erat ille lumen. Quare igitur venit? *Sed vt testimonium perhiberet de lumine.* Vt quid hoc? *Vt omnes crederent per illum.* Et de quo lumine testimonium perhiberet? *Erat lux vera.* Quare additum est, vera? Quia & homo illuminatus dicitur lux, sed vera lux il- K la est quæ illuminat. Nam & oculi nostri dicuntur lumina, & tamen nisi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem sol exeat, lumina ista sine causa patent. Sic ergo & Ioannes erat lux, sed non vera lux, quia per eum non illuminantur tenebræ, sed illuminatione factus est lux. nisi enim illuminaretur, tenebræ erat, sicut omnes impij, quibus iam credentibus dixit Apostolus, Fuistis enim aliquando tenebræ. *Ephe.5.* Modò autem quia crediderant, quid? Nunc autem lux, inquit, in domino. Nisi adderet in domino, non intelligeremus. Lux, inquit, in domino, tenebræ non in domino eratis. Fuistis enim aliquando tenebræ: ibi enim non addidit, in domino. Ergo tenebræ in vobis, lux in domino. Sic & ille non erat lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Vbi autem est ipsa lux?

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si omnem hominem venientem, & ipsum Ioannem. Ipse ergo illuminabatur, à quo se demonstrari volebat. Intelligat charitas vestra: Veniebat ad mentes infirmas, ad corda saucia, ad aciem animæ lippientis. Ad hoc venerat, vnde posset anima videre quod perfecte est: quomodo plerunque contingit, L vt in aliquo corpore radiato cognoscatur ort^9 esse sol, quem oculis videre non possumus: quia & qui saucios habent oculos, idonei sunt videre parietem illuminatum & illustratum à sole, vel montem vel arborem, aut aliquid huiusmodi idonei sunt videre, & in alio illustrato demonstratur illis ortus, cui videndo adhuc minus idoneam aciem gerũt. Sic ergo illi omnes ad quos Christus venerat, minus idonei erant eum videre. Radiauit Ioannem, & per illum confitentem se radiatum, ac se illuminatum esse, non qui radiaret, & illuminaret, cognitus est ille qui illuminat, cognitus est ille qui illustrat, cognitus est qui implet. Et quis est? Qui illuminat, inquit, omnem hominem venientem in hunc mundum. nam si illinc non recederet, non esset illuminandus. Sed ideo hic illuminandus, quia illinc recessit, vbi homo semper poterat esse illuminatus. Quid ergo si venit huc, vbi erat? *In hoc mundo erat.* Hic erat, & huc venit: Hic erat per diuinitatem, & huc venit per carnem: quia cum hic esset per diuinitatem, à stultis & cæcis & iniquis videri nõ poterat. Ipsi iniqui tenebræ sunt, de quibus dictum est: Et lux lucet in te- M nebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ecce hic est & modo, & hic erat, & semper hic est, & nunquam recedit, & nusquam recedit. Opus est vt habeas vnde videas quod tibi nũquam recedit. Opus est vt tu non recedas ab eo qui nusquam recedit. Opus est vt non deseras, & non desereris. Noli cadere, & non tibi occidet. Si tu feceris casum, ille tibi facit occasum. Si autem tu stas, præsens est tibi. Sed non stetisti, recordare vnde cecideris: vnde te deiecit qui prior te cecidit. Deiecit enim te, non vi, non impulsu, sed volũtate tua. Si enim malo non consentires, stares, illuminatus maneres. Modo autem quia iam cecidisti, & factus es saucius corde, vnde videri illa lux non potest, venit ad te talis, qualem possis videre: & talem se hominem præbuit, vt ab homine quæreret testimonium. Ab homine quærit testimonium deus, & deus testem habet hominem. Habet deus testem hominem, sed propter hominem. Tam infirmi sumus, vt per lucernã quæramus diem, quia lucerna dictus est ipse Ioannes, domino dicente, Ille erat lucerna ardens & lucens, & vos volui- *Ioan.5.* stis ex-

stis exultare ad horam in lumine eius. Ego autē habeo testimonium maius Ioanne. Ergo ostendit quia propter homines voluit per lucernam demonstrari ad fidem credentium, vt per ipsam lucernam inimici eius confunderentur. Illi enim inimici quilli tentabant *(Mat. 21.)* & dicebant, Dic nobis, in qua potestate ista facis? Interrogabo vos & ego, inquit, vnum sermonē: dicite mihi: *(Lucæ 20.)* Baptismum Ioannis vnde est, de cœlo, an ab hominibus? Et turbati sunt, & dixerunt apud semetipsos Si dixerimus de cœlo, dicturus est nobis Quare ergo non credidistis illi? Quia ille Christo perhibuerat testimonium, & dixerat, Non sum ego Christus, sed ill. *(Ioan. 1.)* Si autem ex hominibus dixerimus esse, timemus populum ne lapidet nos, quia tanquam prophetam habbant Ioannem. Timentes lapidationem, sed plus timentes veritatis confessionem, responderunt mendacium veritati, & mentita est iniquitas sibi. *(Psal. 26.)* Dixerunt enim, Nescimus. Et dominus quia ipsi contra se clauserant, negando se scire quod nouerāt, nec ipse illis peruit, quia non pulsauerunt. *(Mat. 7.)* Dictum est enim, Pulsate, & aperietur vobis. Non solum autem illi non pulsauerunt vt aperiretur: sed negando, ostium ipsum contra se astrinxerunt. Et ait eis dominus: Nec ego dico vobis in qua potestate ista facio. Et confusi sunt per Ioannem, impletúmque in illis est, Paraui lucernam Christo meo, inimicos eius induam confusione. *(Psal. 131.)* in mundo erat, *Et mundus per ipsum factus est.* Ne putes quia sic erat in mundo quomodo in mundo est terra, in mundo est & cœlum, in mundo est sol & luna & stellæ, in mundo arbores, pecora, homines. Non sic iste in mundo erat. Sed quomodo erat? Quomodo artifex, regēs quod fecit. Non enim sic fecit quomodo facit faber arcam. Forinsecus est arca quam fecit, & illa in alio loco posita est cum fabricatur: & quamuis iuxta sit, ipse alio loco sedet qui fabricat, & extrinsecus est ad illud quod fabricat: Deus autem mundo infusus fabricat vbique positus, fabricat & non recedit aliquò, non extrinsecus quasi versat molem quam fabricat. Præsentia maiestatis facit quod facit, præsentia sua gubernat quod fecit. Sic ergo erat in mundo, quomodo per eum mundus factus est. Per ipsum enim mundus factus est, & mundus eum non cognouit. Quid est, mundus factus est per ipsum? Cœlum & terra, mare & omnia quæ in eis sunt, mundus dicitur. Iterum alia significatione dilectores mundi mundus dicuntur. Mundus per ipsum factus est. *Et mundus eum non cognouit.* Num enim cœli non cognouerunt creatorem suum, aut angeli non cognouerunt creatorem suum, aut non cognouerunt creatorem suum sidera, quem confitentur dæmonia? Omnia vndique testimonium perhibuerunt. Sed qui eum non cognouerunt? Qui amando mundum, dicti sunt mundus. Amando enim habitamus corde. Amando autem hoc appellari meruerunt, quod ille vbi habitabant: quomodo dicimus, mala est illa domus, aut bona est illa domus. Non in illa quam dicimus malam, parietes accusamus, aut in illa quam dicimus bonam, parietes laudamus: sed malam domum, inhabitantes malos: & bonam domum, inhabitantes bonos. Sic & mundum, qui inhabitant amando mundum, qui sunt qui diligunt mundū. Ipsi enim corde habitant in mundo. Nam qui non diligunt mundum, carne versantur in mundo, sed corde inhabitant cœlum, sicut Apostolus dicit, Nostra autem conuersatio in cœlis est. *(Philip. 3.)* Ergo mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. *In sua propria venit*: quia omnia ista per eum facta sunt. *Et sui eum non receperunt.* Qui sui? Homines quos fecit, Iudæi, quos primitus fecit super omnes gentes esse, quia aliæ gentes idola adorabant, & dæmonibus seruiebant: ille autem populus natus erat de semine Abrahæ, & ipsi maxime sui, quia & per carnem quā suscipere dignatus est, cognati. In sua propria venit, & sui eum non receperunt. Omnino nullus recepit? Nullus ergo saluus factus est. Nemo ergo saluus fiet, nisi qui Christum susceperit venientem. Sed addidit,

Quotquot autem receperunt eum. Quid eis præstitit? Magnam beneuolentiam, magnam misericordiam. Vnicus natus est, & noluit manere vnus. Multi homines cum filios non habuerint, peracta ætate adoptant sibi, & voluntate faciunt quod natura non potuerunt. hoc faciunt homines. Si autem aliquis habeat filium vnicum, gaudet de illo magis, quia solus omnia possessurus est, & non habebit qui cum eo diuidat hæreditatem, vt pauperior remaneat. Non sic deus. Vnicum eundem ipsum quem genuerat, & per quem cuncta creauerat, misit in hunc mundum, vt non esset vnicus, sed fratres haberet adoptatos. Non enim nos nati sumus de deo quomodo ille vnigenitus, sed adoptati per gratiam ipsius. Ille enim venit vnigenitus vt solueret peccata, quibus peccatis implicabamur ne adoptaret nos, propter impedimentum eorum. Quos sibi fratres facere volebat, ipse soluit & fecit cohæredes. Sic enim dicit Apostolus, Si autem filij, & hæredes per deū. *(Rom. 8.)* Et iterum, Hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi. Non timuit ille habere cohæredes: quia hæreditas eius non fit angusta, si multi eam possederint, Illi ipsi certè illo ipso possidente fiunt hæreditas ipsius, & ille vicissim fit hæreditas ipsorum. Audi quomodo ipsi fiant hæreditas ipsius, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. *(Psal. 2.)* Ille quomodo fit hæreditas eorum? Dicit in Psalmo, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. *(Psal. 15.)* Et nos illum possideamus, & ipse nos possideat. Ille nos possideat sicut dominus: nos illum possideamus sicut salutem, nos eum possideamus sicut lucem. Quid ergo dedit his qui receperunt illum?

Dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Vt teneant lignum, & mare transeant. Et quomodo illi nascuntur? Isti quia filij dei fiunt & fratres Christi, vtique nascuntur. Nam si non nascuntur, filij quomodo esse possunt? Sed filij hominum nascuntur ex carne & sanguine, & ex voluntate viri, & complexu coniugij. Illi autem quomodo ei nascuntur?

Qui non ex sanguinibus, tanquam maris & fœminæ. Sanguines non est Latinum, sed quia Græce positū est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus Latine loqui secundum Grammaticos, & tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum. Si enim diceret ex sanguine, singulari numero, non explicaret quod volebat. Ex sanguinibus enim homines nascuntur maris & fœminæ. Dicamus ergo, Non timeamus ferulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam & certiorem perueniamus. Reprehendit qui intelligit, ingratus quia intellexit: *Non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri.* Carnem pro fœmina posuit, quia de costa cum facta esset, Adam dixit, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. *(Gene. 2.)* Et Apostolus ait,

Ephe.5. Qui diligit vxorem soam,seipsum diligit : nemo enim G vnquam carnem suam odio habet. Ponitur ergo caro pro vxore, quomodo & aliquando spiritus pro marito. Quare?Quia ille regit,hæc regitur:ille imperare debet,ista seruire.nam vbi caro imperat,& spiritns srruit, peruersa domusest. Quid peius domo vbi fœmina haber imperium super virum? Recta autem domus vbi vir imperat,fœmina obtemperat. Rectus ergo ipse homo vbi spiritus imperat, caro seruit. Hi rrgo non ex voluntate carois, neque ex voluntate viri, *Sed ex deo nati sunt*. Vt autem homines nascerentur ex deo, primò ex ipsis natos est deus.Cbristns enim deus,& Christus natus ex hominibus. Nō quæsiuit quidem nisi matrem in terra, quia iam patrem habebat in cœlo:natus ex deo per quem efficeremur, natus ex fœmina per quā reficeremur. Noli ergo mirari ô homo, quia efficeris filius per gratiam, quia nasceris ex deo srcundum verbom eius. Prios ipsum verbum voluit nasci ex homine, vt tu securus nascereris ex deo,& diceres tibi: Non sine causa deus nasci ex hominc voluit, nisi quia alicuins momenti me existimauit, vt immortalem me fa- H ceret, & pro me mortalitrr nasceretor. Ideo cum dixisset, Ex deo nati sunt, quasi ne miraremur & exhorreremus tantam gratiam, vt nobis incredibile videretur quia bomines ex deo nati sunt, qoasi srcorum te faciens, ait, *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Quid ergo miraris quia homines ex deo nascuntur?Attende ipsum deum natom ex hominibus.Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quia vero verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ipsa natiuitate collyrium fecit, vnde tergrrentur oculi cordis nostri, vt posimus videre maiestatem eius per cios humilitatem. Ideo factum est verbum caro, & habitauit in nobis: sanauit oculos nostros. Et quid sequitur?

Et vidimus gloriam eius. Gloriam eius nemo posset videre, nisi carnis humilitate sanaretur. vnde uon poteramus videre? Intendat ergo charitas vestra,& videte qood dico. Irruerat homioi quasi puluis in oculum, irruerat terra, sauciaurrat oculom,vidrre non poterat lucem. Oculos iste sauciatus inungitnr : terra sauciatus erat,& terra illuc mittitor vt sanetur. Omnia enim collyria & medicamenta nibil sunt nisi de terra. De puluere cæcatus es,de puluere sanaris : ergo caro te cæ- I cauerat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat consentiendo affectihus carnalibns, inde fuerat oculus cordis cæcatus. Verbum caro factum est. Medicus iste tibi fecit collyrium. Et quoniam sic venit vt de carne vitia carnis extingueret, & de morte oceidrret mortem: ideo factum est in te, vt quoniam verbum caro factum est, tu posis dicere, Er vidimus gloriam cius. Qualem gloriam? Quali factus est filius hominis. Illa humilitas ipsius est, non gloria ipsius. Sed ad quo perducta est acies hominis curata per carnem?

Vidimus, inquit, *gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritatis*. De gratia & veritate alio loco vberius in ipso Euangelio, si dominns dignatus furrit donare, tractabimus. Hæc nunc sufficiant, ædificamini in domino Iesu Christo, & confortamini in fide, & vigilate in bonis operibus, & à ligno nolitè recedere, per quod positis mare transire.

Ab eo quod scriptum est, Ioannes testimonium perhibet de ipso: vsque ad id quod ait, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

Tractatus III.

GRatian & veritatem dei, qua plenns sanctis apparuit vnigenitus filius dominus & saluator noster Iesus Christus, distinguendam à veteri testamento, quoniam res est noui testamenti, suscepimus in nomine domini, & vestræ charitati promsimus. Adstote ergo intenti, vt & quantum capio, donet deus:& quantum capitis, audiatis. Reliqoum enim est, vt si semen qood spargitur in cordibus vestris, non abstulerint aoes, nec spinæ præfocauerint, nec æstu exusserit, accedēte pluuia cohurtationū quotidianarum,& cogitationibus vestris bonis quibus hoc agitur in corde, quod agitur in agro, rastris vt gleba frangatur & semen operiatur, & germinare posit, ve afferat fructum, ad quem gaudeat & lætetur agricola. Si autem pro semine bono & pro pluuia bona, nō fructum, sed spinas attulerimus, nec semen accusabitur, nec pluuia erit in crimine,sed spinis ignis debitus præparabitur. Homines sumns,quod puto nō diu esse suadendum chariuti vestræ, Christiani: & si Christiani, L vtique ipso nonine ad Christum pertinentes. Hoius signum in fronte gestamns:de quo non erubescimus,si & in corde gestamus. Signum eins est humilitas eius. Per stellam eum Magi cognouerūt,& erat hoc signum Matt.2. de domino datum cœleste atq; præclarum. Nolnit stellam esse in fronte fidelium signum suum, sed crucem suam. Vnde humiliatus,inde glorificatus est. Inde erexit bumiles, quò homiliatus ipse descendit. Pertinemos ergo ad Euangelium,pertinemus ad nouum testamentum. Lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est. Interrogamus Apostolum,& dicit nobis, Quoniam non sumus sub lege, sed Rom.6. soh gratia. Misit ergo filium suum factum ex muliere, Gala.4. factum sub lege, vt eos qni sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Ecce ad boc venit Christus, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt iam non simus sub lege, sed sub gratia. Quis ergo dedit legem?Ille dedit legem, qoi dedit & gratiam. Sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descēdit. Et vnde facti erant homines sub lege?Non implendo legem. Qui enim legem implct, non est sub lege, sed cum lege. Qui autem sub lege est, non subleuatur, sed premitur lege. M Omnes itaque homines fub lege constitutos reos facit lex, & ad hoc illis super caput est, vt ostendat peccara, non tollat. Lex ergo iubrt, dator legis miseretur, in eo quòd iubet lex. Conantes homines implere viribus snis quod à lege præceptom est, ipsa sna temeritate & præcipiti præsumptione ceciderunt, & non sont cum lege, sed sub lege facti sont rei. Et qooniam suis viribns implere non poterant legrm, facti rei sub lege, implorauerunt liberatoris aoxilium, & reatus legis fecit ægritudinem superbis. Aegritudo superborum, facta est confesio humilinm. Iam confitentur ægroti quia ægrotant, veniat medicus, & sanet ægrotos. Medicus quis est? Dominus noster Iesus Christus. Quis dominns noster Iesus Christus? Ille qni visus est ab eis, à quibus crucifixus est. Ille qui apprehensus, colaphizatus, flagellatus, sputis illitns, spinis coronatus, in cruce suspensus, mortuns, lancea vulneratus, de cruce depositus, in sepulchro positus. Ille ipse dominus noster Iesus Christus: ille ipse planè, & ipse est totus medicus vulnerum nostrorum. Crucifixos ille cui insultatum est, quo

A quo pendẽte persecutores caput agitabant, & dicebãt, Si filius dei es, descende de cruce. *Mat.27.* Ipse est totus medicus noster, ipse planè. Quare ergo non ostendit insultantibus quia ipse erat filius dei, vt si se permisit in crucem leuari, saltem cum illi dicerent, Si filius dei est, descendat de cruce: tunc descenderet, & ostenderet eis verum se esse filium dei, quem illi ausi fuerant irridere? Noluit. Quare noluit? Nunquid quia non potuit? Potuit planè. Quid est enim amplius, de cruce descendere, an de sepulchro surgere? Sed pertulit insultantes. nam crux non ad potentiæ documentum, sed ad exemplum patientiæ suscepta est. Ibi vulnera tua curauit, vbi sua diu pertulit. Ibi te à morte sempiterna sanauit, vbi temporaliter mori dignatus est, & mortuus est. An non in illo mors mortua est? Qualis mors? Quæ mortem occidit. Ipse est tamen dominus noster Iesus Christus totus, qui videbatur & tenebatur & crucifigebatur. Num totum hoc ipse est? Hoc ipse quidem: sed non totum illud quod videbatur à Iudæis, non hoc est totum Christus. Et quid est? In principio erat verbum. In quo principio? Et verbum erat apud deum. Et quale verbum? Et deus erat verbum. Nunquid forte à deo factum est hoc verbum? Non. Hoc B enim erat in principio apud deum. Quid ergo? alia quæ fecit deus, non similia sunt verbo? Non: quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quomodo per ipsum omnia sunt facta? Quia quod factum est, in ipso vita erat: & antequam fieret, vita erat. Quod factum est, non est vita: sed in arte, hoc est, in sapientia dei, antequam fieret, vita erat. Quod factum est, transiit: quod est in sapientia, transire non potest. Vita ergo in illo erat quod factum est. Et qualis vita? Quia & anima corporis vita est. Corpus nostrum habet vitam suam, quam cum amiserit, mors est corporis. Talis ergo erat illa vita? Non: sed vita erat lux hominum. Nunquid lux pecorum? Nam ista lux & hominum & pecorum est. Est quædam lux hominum, vnde distant homines à pecoribus. Videamus, & tunc intelligemus quid sit lux hominum. Non distas à pecore, nisi intellectu: noli aliunde gloriari. De viribus præsumis? à bestiis vinceris. de velocitate præsumis? à muscis vinceris. de pulchritudine præsumis? quanta pulchritudo est in pennis pauonis? Vnde ergo melior? Ex imagine dei. Vbi imago dei? In C mente, in intellectu. Si ergo ideo melior pecude, quia habes mentem qua intelligas, quod non potest pecus intelligere: inde autem homo, quia melior pecore: lux hominum est lux mentium: lux mentium supra mentes est, & excedit omnes mentes. Hoc enim erat vita illa, per quam facta sunt omnia. Vbi erat? Hic erat. An apud patrem erat, & hîc non erat? An (quod verius est) & apud patrẽ erat, & hîc erat? Si ergo hîc erat, quare non videbatur? Quia lux in tenebris lucet, & tenebrę eam non comprehenderunt. O homines, nolite esse tenebræ, nolite esse infideles, iniqui, rapaces, auari, amatores seculi. Hæ sunt enim tenebræ. Lux non est absens, sed vos absentes estis à luce. Cæcus in sole præsentem habet solem, sed absens est ipse Soli. Nolite ergo esse tenebræ. Hæc est enim forte gratia de qua dicturus sum. Vtinam non simus tenebræ, & dicat nobis Apostolus, *Ephe.5.* Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Quia ergo non videbatur lux hominum, id est lux mentium, opus erat vt homo diceret de luce testimonium, non quidem tenebrosus, sed iam illuminatus. Nec tamen quia illuminatus, ideo ipse lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. nam non erat ille lux. D Et quæ erat illa lux? Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. Et vbi erat ista? In hoc mundo erat. Et quomodo in hoc mundo erat? Nunquid sicut ista lux solis, lunæ, lucernarum, sic & ista lux in mundo est? Non: quia mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit: hoc est, lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Mundus enim tenebræ, quia dilectores mundi, mundus. Num enim creatura non agnouit creatorem suum? Testimonium dedit cœlum, de stella: testimonium dedit mare, portans ambulantem dominum suum: testimonium dederunt venti, qui ad eius iussum quieuerunt: testimonium dedit terra: illo crucifixo contremuit. Si omnia ista testimonium dederunt, quomodo mundus eum non cognouit, nisi quia mundi dilectores sunt mundi, corde habitantes mundum? Et malus mundus, quia mali homines habitatores mũdi: sicut mala domus, non parietes, sed inhabitantes.

In propria venit, id est in sua venit, & sui eũ non receperunt. Quæ ergo spes est, nisi quia quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri? Si filij fiunt, nascuntur: si nascuntur, quomodo nascuntur? E Non ex carne, non ex sanguinibus, non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Gaudeant ergo, quia ex deo nati sunt: præsumant se pertinere ad deum, accipiant documẽtum, quia ex deo nati sunt. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Si verbum non erubuit nasci de homine, homines erubescunt nasci de deo? Hoc autem quia fecit, curauit: quia curauit, videmus. Hoc est enim quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis: medicamentum nobis factum est, vt quia terra cæcabamur, de terra sanaremur: & sanati quid videremus? Et vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. *Ioannes testimonium perhibet de ipso & clamat, dicens, Hic erat quem dixi, Qui post me venit, ante me factus est.* Post me venit, & præcessit me. Quid est, ante me factus est? Præcessit me, non factus est antequam factus essem ego, sed antepositus est mihi, hoc est, ante me factus est. Quare ante te factus est, cum post te venerit? *Quia prior me erat.* Prior te, ô Ioannes? Quid magnum si prior te? Bene, quia tu illi perhibes testimonium. Audiamus ipsum dicentem, Et ante F Abraham ego sum. *Ioan.8.* Sed & Abraham in medio generis † humani ortus est: *† genere humano.* multi ante illum, multi post illum. Audi vocem patris ad filium, Ante luciferum genui te. *Psal.109.* Qui ante luciferum genitus est, omnes ipse illuminat. Dictus est enim quidam lucifer, qui cecidit: erat enim angelus, & factus est diabolus: & dixit de illo scriptura, Lucifer qui mane oriebatur, cecidit. *Esa.14.* Vnde lucifer? Quia illuminatus lucebat. Vnde autem tenebrosus factus? Quia in veritate non stetit. *Ioan.8.* Ergo ille ante luciferum, ante omnem illuminatum. siquidem ante omnem illuminatum esse necesse est, à quo illuminantur omnes qui illuminari possunt. Ideo hoc sequitur, *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.* Quid accepistis? *Et gratiam pro gratia.* Sic enim habent verba Euangelica collata cum exemplaribus Græcis. Non ait, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia: sed sic ait, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: id est accepimus, vt nescio quid nos voluerit intelligere de plenitudine eius accepisse, & insuper gratiam pro gratia. Accepimus enim de plenitudine eius primò gra-

G tiam: & rursum accepimus gratiam pro gratia. Quam gratiam primò accepimus? Fidem. In fide ambulantes, in gratia ambulamus. Vnde enim hoc meruimus? Quibus nostris præcedentibus meritis? Non se quisque compalpet, redeat in cõscientiam suam, quærat latebras cogitationum suarum, redeat ad seriem factorum suorum: non attẽdat quid sit si iam aliquid est, sed quid fuerit vt esset aliquid: inueniet non se dignum fuisse nisi supplicio. Si ergo supplicio dignus fuisti, & venit ille qui non peccata puniret, sed peccata donaret, gratia tibi data est, non merces reddita. Vnde vocatur gratia? Quia gratis datur. Nnn enim præcedentibus meritis emisti quod accepisti. Hanc ergo accepit gratiam primam peccator, vt eius peccata dimitterentur. Quid meruit? Interroget iustitiam, inueniet pœnam. Interroget misericordiam, inueniet gratiam. Sed hoc promiserat deus per prophetas. Itaque cum venit dare quod promiserat, non solum gratiam dedit, sed & veritatem. Quomodo exhibita est veritas? Quia factum est quod promissum est. Quid est ergo gratiã pro gratia? Fide promeremur deum, & qui digni non eramus quibus peccata dimitterentur, ex eo quia tantom donum indigni accepimus, gratia vocatur. H Quid est gratia? Gratis data. Quid est gratia? Gratis donata, nõ reddita. Si tibi debebatur, merces reddita est, non gratia donata. Si autem vere debebatur, bonus fuisti. si autem non merito tuo, vt verum est, malus fuisti. Credidisti autem in eum qui iustificat impium. *Roma. 4.* Quid est qui iustificat impium? Ex impio facit pium. Cogita quid per legem tibi imminere debebat, & quid per gratiam cõsecutus sis. Si consecutus autem es istam gratiam fidei, eris iustus ex fide (iustus enim ex fide viuit) *Abac. 2.* & promereberis deum viuendo ex fide. *Roma. 1.* Cum promerueris deom viuendo ex fide, accipies præmium immortalitatem, & vitam æternam: & illa gratia est. Non pro merito quidem accipies vitam æternam, sed tantùm pro gratia. Si enim fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei: videtur quidem deus vitam æternam tanquam debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruerit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æterna gratia est pro gratia: audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, & postea debitum expetentem. *1. Tim. 1.* Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiã, I inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meę instat. *2. Tim. 4.* Bonom certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, decætero reposita est mihi corona iustitiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia: Quam mihi reddet dominus in illa die, iustus iudex. Vt ante susciperet gratiam, misericordem patrem opus habebat: vt præmium gratiæ, iudicẽ iustum. Qui non damnauit impium, damnabit fidelem? Et tamen si bene cogites, ipse dedit fidem primò, qua eum promeruisti. non enim de tuo promeruisti, vt tibi aliquid deberetur. Quòd ergo præmium immortalitatis postea tribuit, dona sua coronat, non merita toa. Ergo fratres, omnes de plenitudine eius accepimus. De plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius accepimus. Quid? Remissionem peccatorum, vt iustificaremor ex fide. Et insuper quid? Gratiam pro gratia, id est, pro hac gratia in qua ex fide viuimus, recepturi sumus aliam. Quid tamen nisi K gratiam? Nam si dixero quia & hoc debetur, aliquid mihi assigno quasi cui debebatur. Coronat autem in nobis deus dona misericordiæ suæ: sed si in ea gratia quam primam accepimus, perseueranter ambulemus.

Lex enim per Moysen data est, quæ reos tenebat. Quid enim ait Apostolus? Lex subintrauit, vt abundaret delictum. *Roma. 5.* Huc proderat superbis, vt abundaret delictum. multum enim sibi dabant, & quasi viribus suis multum assignabant, & non poterant implere iustitiam, nisi adiuuaret ille qui iusserat. Superbiam illorum volens domare deus, dedit legem, tanquam dicens, Ecce implete, ne putetis deesse iubentem. Non deest qui iubeat, sed deest qui impleat. Si ergo deest qui impleat, vnde non implet? Quia natus cum traduce peccati & mortis. De Adam natos, traxit secum quod ibi conceptum est. Cecidit primus homo, & omnes qui de illo nati sunt, de illo traxerunt concupiscentiam carnis. Oportebat vt nasceretur alius homo, qui nullam traxit concupiscentiam. Homo, & homo. Homo ad mortem, & homo ad vitam: sicut dicit Apostolus, Quoniamquidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. *1. Cor. 15.* L Per quem hominem mora, & per quem hominem resurrectio mortuorum? Noli festinare. Sequitur & dicit, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Qui pertinent ad Adam? Omnes qui nati sunt de Adam. Qui ad Christum? Omnes qui renati sunt per Christum. Quare omnes in peccato? Quia nemo natus est præter Adam. Vt autem omnes nascerentur ex Adam, necessitatis fuit ex damnatione: nasci per Christum, voluntatis est & gratiæ. Non coguntur homines nasci per Christum: non quia voluerunt, nati sunt ex Adam: omnes tamen qui ex Adam, cum peccato, peccatores: omnes qui per Christum, iustificati, iusti, non in se sed in illo. nam in se si interroges, Adam sunt: in illo si interroges, Christi sunt. Quare? Quia ille caput dominus noster Iesus Christus, non cum traduce peccati venit, sed tamen venit cum carne mortali. Mors, peccatorom pœna erat: in domino munus misericordiæ erat, non pœna peccati. Non enim aliquid habebat dominus quare iuste moreretur. Ipse ait, Ecce venit princeps huios mundi, & in me nihil inuenit. *Ioan 14.* Quare ergo moreris? Sed vt sciant omnes quia voluntatem patris mei facio, surgite eamus hinc. M Non habebat ille qoare moreretur, & mortuus est: tu habes quare, & mori dedignaris? Dignare æquo animo pati per meritum tuum, quod ille pati dignatus est vt te à sempiterna morte liberaret. Homo & homo: sed ille non nisi homo: iste deus & homo. Ille homo peccati, iste homo iustitiæ. Mortuus es in Adam, resurge in Christum. nam vtrunque debetur tibi. Iam credidisti in Christum: reddes tamen quod debes de Adam. Sed nõ te in æternum tenebit vinculum peccati: quia mortem tuam æternam occidit mors temporalis domini dei tui. Ipsa est gratia, fratres mei, ipsa est & veritas, quia & promissa & exhibita. Non erat ista in veteri testamento, qoia lex minabatur, non opitulabatur: iubebat, non sanabat: languorem ostendebat, non auferebat: sed illi præparabat medico venturo cum gratia & veritate: tanquam ad aliquem quem curare vult medicus, mittat primùm seruum soum, vt ligatum illum inueniat. Sanus non erat, & sanari nolebat, & ne sanaretur, sanum se esse iactabat. Missa lex est, ligauit eum, inuenit se reum, iam clamabat de ligatura. Venit dominus

A minus, curat amaris aliquantum & acribus medicamentis. Dicit enim ægroto, ferto: dicit, tolera: dicit, noli diligere mundum, habeto patientiam, curet te ignis continentiæ, ferrum persecutionum tolerent vulnera tua. Expauescebas qui fuisti ligatus, liber ille & non ligatus bibit quod tibi dabat: prior passus est vt te consolaretur, tanquam dicens, Quod times pati pro te, prior patior pro te. Hæc est gratia & magna gratia, quis illam digne collaudat? De humilitate Christi loquor, fratres mei: Maiestatem Christi & diuinitatem Christi quis loquitur in explicando & dicendo? Vt quoquo modo humilitatem Christi loquamur, non sufficimus, immo deficimus, totum cogitantibus committimus, non audientibus adimplemus. Cogitate humilitatem Christi. Sed quis nobis, inquis, eam explicat, nisi tu dicas? Ille intus dicat, melius illud dicit qui intus habitat, quàm qui foris clamat. Ipse vobis ostendat gratiam humilitatis suæ, qui cœpit habitare in cordibus vestris. Iam vero si in eius humilitate explicanda & eroganda deficimus, maiestatem eius quis loquatur? Si verbum caro factum conturbat nos, In principio erat verbum, quis explicabit? Tenete ergo fratres mei soliditatem B istam. *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Per seruum lex data est, reos fecit: per imperatorem indulgentia data est, reos liberauit. Lex per Moysen data est. Non sibi aliquid amplius seruus assignet, quàm quod per illum factum est. Electus ad magnum ministerium tanquam fidelis in domo, sed tamen seruus agere secundum legem potest, soluere à reatu legis non potest. Lex ergo per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et forte aliquis dicat, Et gratia & veritas nõ est facta per Moysen, qui vidit deum? statim subiecit, *Deum nemo vidit vnquam.* Et vnde innotuit Moysi deus? Quia reuelauit seruo suo dominus. Quis dominus? Ipse Christus qui præmisit legem per seruum, vt veniret ipse cum gratia & veritate. Deum enim nemo vidit vnquam. Et vnde illi seruo quantum capere posset, apparuit?

Sed vnigenitus, inquit, *filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit.* Quid est, in sinu patris? In secreto patris. Non enim deus habet sinum, sicut nos habemus in vestibus, aut cogitandus est sic sedere quomodo nos, aut forte cinctus est vt sinum haberet: sed quia sinus noster in-C tus est, secretum patris, sinum patris vocamus. In secreto patris qui patrem nouit, ipse enarrauit: Nam deum nemo vidit vnquam. Ipse ergo venit, & narrauit quicquid vidit. *Exod. 3.* Quid vidit Moyses? Moyses vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem, omnis illa creatura typum domini sui gerebat, non ipsius domini præsentiam exhibebat. Nanque aperte habes in lege, Et loquebatur Moyses cum domino, contra in contra, sicut amicus cum amico suo. Si quæris ipsam scripturam, inuenies Moysen dicentem, *Exod. 33.* Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum manifeste, vt videam te. Et parum est quia dixit: responsum accepit, Non potes videre faciem meam. Loquebatur ergo fratres charissimi cum Moyse angelus, portans typum domini: & illa omnia quæ ibi per angelum facta sunt, futuram istam gratiam & veritatem promittebant. Qui bene scrutantur legem, nouerunt: & cum opportunum est, vt & nos aliquid inde dicamus, quantum dominus reuelat, non tacemus charitati vestræ. Illud autem sciatis, quia omnia quæ corporaliter visa sunt, non erant illa substantia dei. Illa enim carneis oculis videmus, dei substantia vnde videtur? Euangelium interroga, *Mat. 5.* Beati mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Fuerunt ho-D mines qui dicerent vanitate sui cordis decepti: Pater inuisibilis est, filius autem visibilis est. Vnde visibilis nisi propter carnem? quia suscepit carnem, manifestum est. Illi enim qui carnem Christi viderunt, aliqui crediderunt, aliqui crucifixerunt. Et qui crediderunt, illo crucifixo nutauerũt, & nisi ipsam post resurrectionem palparent, fides ad eos non reuocaretur. Si ergo propter carnem visibilis filius est, & nos concedimus, & est catholica fides. si autem ante carnem visibilis, sicut ipsi dicunt, id est antequam incarnaretur, multum delirãt, & multum errant. Facta enim sunt illa visibilia corporaliter per creaturam, in quibus typus ostẽderetur, non vtique substantia ipsa demonstrabatur & manifestabatur. Et hoc attendat charitas vestra leue documentum. Sapientia dei videri oculis non potest. Fratres, si Chri- *1. Cor. 1.* stus sapientia dei & virtus dei, si Christus verbum dei: verbum hominis oculis non videtur, verbum dei videri sic potest? Expellite ergo de cordibus vestris carnales cogitationes, vt vere sitis sub gratia, vt ad nouũ testamentum pertineatis. ideo vita æterna promittitur in nouo testamento. Legite vetus testamentum, & vi- *Exo. 20.* dete quia carnali adhuc populo ea quidem præcipie-E bantur quæ nobis. Nam vnum deum colere & nobis præcipitur. Non accipies in vanum nomen domini dei tui: & nobis præcipitur, quod est secundum præceptũ: Obserua diẽ sabbati: magis nobis præcipitur, quia spiritaliter obseruandum præcipitur. Iudæi enim seruiliter obseruabãt diem sabbati, ad luxuriam, ad ebrietatem. Quanto melius fœminæ eorum lanam facerent, quàm illo die in Neomeniis saltarent? Absit, fratres, vt illos dicamus obseruare sabbatum. Spiritaliter obseruat sabbatum Christianus, abstinens se ab opere seruili. Quid est enim ab opere seruili? A peccato. Et vnde probamus? Dominum interroga, *Ioan. 8.* Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Ergo & nobis præcipitur spiritaliter obseruatio sabbati. Nam illa omnia præcepta nobis magis præcipiuntur, & obseruanda sunt: Non occides: Non mœchaberis: Non furaberis: Non falsum *Exo. 20.* testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam: Non concupisces rem proximi tui: Non concupisces vxorem proximi tui. Nónne ista omnia & nobis præcipiuntur? Sed quære mercedem, & inuenies ibi dici, Vt expellantur hostes à facie tua, & accipiatis terram F quam promisit deus patribus vestris. Quia non poterant capere inuisibilia, per visibilia tenebantur. Quare tenebantur? Ne penitus interirent, & ad idola laberentur. Nam fecerunt hoc fratres mei, sicut legitur, obliti tanta miracula quæ fecit deus coram oculis eorum. Mare discissum est, via facta est in mediis fluctibus, sequentes hostes eorum eisdem aquis operti sunt, per quas illi transierunt. Et cum Moyses homo dei recessisset ab oculis eorum, idolum petierunt, & dixerunt, Fac nobis deos qui nos præcedant, quia ille homo di- *Exo. 32.* misit nos. Tota spes eorum in homine posita erat, non in deo. Ecce mortuus est homo, nunquid mortuus est deus, qui eruit eos de terra Aegypti? Et cum fecissent sibi imaginem vituli, adorauerunt & dixerunt, Hi sunt dij tui Israël, qui te liberauerunt de terra Aegypti. Quàm cito obliti tam magnificam gratiam? Quibus ergo modis teneretur populus talis, nisi promissis carnalibus? Ea ibi iubentur in decalogo legis quæ & nobis, sed non ea promittuntur quæ nobis. Nobis quid promittitur? Vita æterna. Hæc est autem vita æterna, vt *Ioan. 17.* cognoscant te vnum verum deum, & quem misisti Ie-

G sum Christum. Cognitio dei promittitur: ipsa est gratia pro gratia. Fratres, modo credimus, non videmus. Pro ista fide præmium erit videre quod credimus. Nouerāt hoc Prophetæ, sed occultum erat antequam veniret. *Psal. 26.* Nam quidam suspirans amator in Psalmis dicit, Vnam petij à domino, hanc requiram. Et quæris quid petat? Forte enim terram petit fluentem lacte & melle carnaliter, quanuis spiritaliter ista quærenda sit & petēda: aut forte subiectionem hostium suorum, aut mortem inimicorum, aut imperia & facultates huius seculi. Ardet enim amore, & multum suspirat, & æstuat & anhelat. Videamus quid petat, Vnam petij à domino, hanc requiram. Quid est hoc quod requirit? Vt inhabitem, inquit, in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Et puta quia habitas in domo domini, vnde ibi erit gaudiū tuum? Vt contempler, inquit, delectationem domini. Fratres mei, vnde clamatis, vnde exultatis, vnde amatis, nisi quia ibi est scintilla huius charitatis? Quid desideratis rogo vos? Quod videri potest oculis, tangi potest. Pulchritudo aliqua est quæ oculos delectat. Nonne martyres amati sunt vehementer, & quādo eos cōmemoramus, H inardescimus in amore? Quid in illis amamus fratres? Membra laniata à feris? Quid fœdius, si oculos carnis interroges? quid pulchrius, si oculos mētis interroges? Quid tibi videtur adolescens pulcherrimus, fur? Quomodo horrent oculi tui? nunquid oculi carnis horrent? Si ipsos interroges, nihil illo corpore compositius, nihil ornatius, & parilitas membrorum, & coloris delectatio illicit oculos: & tamen cum audis quia fur est, fugis hominem animo. Vides ex alia parte senem curuum, baculo innitentem, vix se mouentem, rugis vndique exaratum, quid vides quod oculos delectet? Audis quia iustus est: amas, amplecteris. Talia nobis præmia promissa sunt fratres mei, tale aliquid amate, tali regno suspirate, & talem patriam desiderate, si vultis peruenire ad id cum quo venit dominus noster, id est ad gratiam & veritatem. Si autē corporalia præmia concupieris à deo, adhuc sub lege es, & ideo ipsam legem implebis †. Quando enim videris abundare ista temporalia in eis qui deum offendunt, nutant gressus tui, & dicis tibi, Ecce ego colo deum, quotidie ad Ecclesiam curro, genua mihi trita sunt in orationibus, & assidue ægroto: homicidia faciunt homines, rapinas faciunt, I exultant & abundant, bene est illis. Talia ergo quærebas à deo. Certè ad gratiam pertinebas. Si gratiā ideo tibi dedit deus, quia gratis dedit, gratis ama, noli ad præmiū diligere deum, ipse sit tibi præmium tuum, dicat anima tua, Vnam petij à domino, hanc requirā, *Psal. 26.* vt inhabitē in domo domini per omnes dies vitæ meę, vt contempler delectationem domini. Noli timere ne fastidio deficias. Talis erit illa delectatio pulchritudinis, vt semper tibi præsens sit, & nūquam satieris: immo semper satieris, & nunquā satieris. Si enim dixero quia non satiaberis, fames erit: si dixero, quia satiaberis, fastidiū timeo: vbi nec fastidium erit, nec fames, quid dicā, nescio. Sed deus habet quod exhibeat nō inuenientibus quomodo dicant, & credentibus quod accipiant.

† al. sed ipsam legem non implebis.

Ab eo quod scriptum est, Et hoc est testimonium Ioannis quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas: vsq; ad id, Et ego nesciebā eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto.

Tractatus IIII.

SAEpissime audiuit sanctitas vestra, & optime nostis, K quoniam Ioannes Baptista quanto præclarior erat in natis mulierum, & quanto humilior ad cognoscendum deum, tanto meruit esse amicus sponsi, zelans non sibi, non suum honorem quærens, sed iudicis sui, quem tanquam præco præibat. Itaque Prophetis præcedentibus prænunciare de Christo futura concessum est: huic autem digito ostendere. Sicut enim ignorabatur Christus ab his qui Prophetis non crediderant antequam veniret, sic ab eis ignorabatur & præsens. Venerat enim humiliter primo & occultus, tanto occultior, quanto humilior. Populi autem spernentes propter superbiam suam humilitatem dei, crucifixerunt saluatorem suum, & fecerunt damnatorem suum. Sed qui primo venit occultus, quia venit humilis, nunquid deinceps non est venturus manifestus, quia excelsus? Audistis modo psalmum, Deus manifestus veniet, deus noster, & non silebit. *Psal. 49.* Siluit vt iudicaretur, non silebit cum cœperit iudicare. Non diceretur, manifestus veniet, nisi primo venisset occultus: nec diceretur, non silebit, nisi quia primo siluit. Quomodo ergo siluit? Interroga Esaiam, L Sicut ouis ad occisionem ductus est, & *Esa. 53.* sicut agnus coram eo qui se tondet, fuit sine voce, sic non aperuit os suum. Veniet autem manifestus, & non silebit. Quomodo manifestus? Ignis ante eum præibit, *Psal. 49.* & in circuitu eius tempestas valida. Tempestas valida tollere habet totam paleam de area, quæ modo trituratur: & ignis incendere quod tempestas abstulerit. Modo autem tacet, tacet iudicio, sed non tacet præcepto. Si enim tacet Christus, quid sibi volunt hæc Euangelia? quid sibi volunt voces Apostolicæ? quid cantica Psalmorum? quid eloquia Prophetarum? In his enim omnibus Christus non tacet. Sed tacet modo ne vindicet, non tacet vt moneat. Veniet autem præclarus in vindicta, & apparebit omnibus, & qui in eum non credunt. Modo vero quia & præsens occultus erat: oportebat etiam vt contemneretur. nisi enim contemneretur, non crucifigeretur. Si non crucifigeretur, non funderet sanguinem, quo precio nos redemit. Vt autem daret precium, pro nobis crucifixus est. vt crucifigeretur, cōtemptus est. vt contemneretur, humilis apparuit. Tamen quia quasi in nocte apparuit in corpore mortali, lucernam sibi accendit vnde videretur. M Ipsa lucerna Ioannes erat, de quo iam multa audistis, & præsens lectio Euangelij verba Ioannis continet. Primo quod principium est confitentis, quia non ipse erat Christus. Tanta autem excellentia erat in Ioanne, vt posset credi Christus esse: & in eo probata est humilitas eius, quia dixit non se Christum esse, cum posset credi esse. *Ergo hoc est testimonium Ioannis quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum vt interrogarent eum, Tu quis es?* Non autem misissent, nisi mouerentur excellentia authoritatis eius, quia ausus est baptizare. *Et confessus est & non negauit.* Quid confessus est? *Et confessus est, quia non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu?* Nouerant enim quia præcessurus erat Helias Christum. Non enim alicui incognitum erat nomē Christi apud Iudæos. Istum non esse Christum putauerunt, non omnino Christum nō esse venturum, cum sperarent venturum. Sic offenderunt in præsentem, offenderunt tanquam in humilem lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus erat, iam quidem præcisus de monte sine manibus: sicut dicit Daniel propheta, vidisse se lapidem *Dan. 2.* præcisum

A præcisum de monte sine manibus. Sed quid sequitur? Et creuit, inquit, lapis ille, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersam faciem terræ. Videat ergo charitas vestra quod dico, Christus ante Iudæos iam præcisus erat de monte: montem regnum vult intelligi Iudæorum. Sed regnum Iudæorum non impleuerat vniuersam faciem terræ. Inde præcisus est ille lapis, quia inde natus est in præsentia dominus. Et quare sine manibus? Quia sine opere virili virgo peperit Christum. Iam ergo erat lapis ille præcisus sine manibus, ante oculos Iudæorum, sed humilis erat. Non immerito, quia nondum creuerat lapis ille, & impleuerat orbem terrarum, quod ostendit in regno suo, quod est Ecclesia, quæ impleuit totam faciem terræ. Quia ergo nondum creuerat, offenderunt in illum tanquam in lapidem, & factum est in eis quod scriptum est, Qui ceciderit super lapidem conquassabitur, & super quos ceciderit lapis ille conteret eos. (Luc. 20.) Primo super humilem ceciderunt, excelsus super illos venturus est. Sed vt eos venturus excelsus conterat, primo eos humilis quassauit. Offenderunt in eum, & quassati sunt: non contriti sed quassati sunt, veniet excelsus & conteret eos. B Sed ignoscendum est Iudæis, quia offenderunt in lapidem, qui nondum creuerat. Quales sunt illi qui in ipsum montem offenderunt? Iam de quibus dicam cognoscitis, qui negant Ecclesiam toto orbe diffusam, non in humilem lapidem, sed in ipsum montem offendunt, quod factus est ille lapis dum cresceret. Cæci Iudæi non viderunt humilem lapidem. Quanta cæcitas est non videre montem? Ergo viderunt humilem, & non cognouerunt. Demonstrabatur illis per lucernam: nam primo ille quo maior nemo surrexerat in natis mulierum, dixit, Non sum ego Christus. (Matth. 11.) Dictúmque illi est, Nunquid tu es Helias?

Respondit, Non sum. Christus enim præmittit ante se Heliam, & dixit non sum, & fecit nobis quæstionem. Timendum est enim, ne minus intelligentes contraria putent Ioannem dixisse quàm Christus dixit. Quodam enim loco, cum dominus Iesus Christus in Euangelio quædam diceret de se: responderunt illi discipuli, Quomodo enim dicunt scribæ, id est, periti legis quia Heliam oportet primum venire? Et ait dominus, Helias iam venit, & fecerunt ei quæ voluerunt, & (Matt. 17.) C si vultis scire, ipse est Ioannes Baptista. Dominus Iesus Christus dixit, Helias iam venit, & ipse est Ioannes Baptista. Ioannes autem interrogatus sic se confessus est Heliam non esse, quomodo nec Christum esse: & vtique sicut verum confessus est Christum se non esse: sic verum confessus est nec Heliam se esse. Quomodo ergo comparabimus dicta præconis cum dictis iudicis? Absit ve præco mentiatur: hoc enim loquitur quod audit à iudice. Quare ergo ille, non sum Helias: & dominus, ipse est Helias? Quia in eo dominus Iesus Christus præfigurare voluit futurum aduentum suum, & hoc dicere, quia in spiritu Heliæ erat Ioannes. Et quod erat Ioannes ad primum aduentum, hoc erit Helias ad secundum aduentum. Quomodo duo aduentus iudicis, sic duo præcones. Iudex quidem ipse, præcones autem duo, non duo iudices. Oportebat autem iudicem primo venire iudicandum: misit ante se primum præconem, vocauit illum Heliam: quia hoc erit in secundo aduentu Helias, quod in primo Ioannes. Iamque intendat charitas vestra quàm verum dicam. Quando conceptus est Ioannes, vel potius quando natus est, spiritus sanctus hoc de illo homine impleto prophetauit, Et erit, inquit, præcursor altissimi, in spiritu & virtute Heliæ. (Luc. 1.) Non ergo Helias, sed in spiritu D & virtute Heliæ. Quid est in spiritu & virtute Heliæ? In eodem spiritu sancto, vice Heliæ. Quare vice Heliæ? Quia quod Helias secundo, hoc Ioannes in primo aduentu fuit. Rectè ergo modo Ioannes propriè respondit: nam dominus figuratè, Helias ipse est Ioannes. Iste autem, vt dixi, propriè, non sum ego Helias. Si figuram præcursionis aduertas, Ioannes ipse est Helias. Quod enim ille ad primum aduentum, hoc ille ad secundum erit. Si proprietatem personæ interroges, Ioannes Ioannes, Helias Helias est. Dominus ergo ad præfigurationem rectè ipse est Helias: Ioannes autem rectè ad proprietatem, non sum Helias: nec Ioannes falsum, nec dominus falsum: nec præco falsum, nec iudex falsum, sed si intelligas. Quis autem intelligit, nisi qui imitatus fuerit humilitatem præconis, & cognouerit celsitudinem iudicis? Nihil enim humilius ipso præcone fratres mei, nullum tantum meritum Ioannes habuit, quàm de ista ipsa humilitate, quòd cum posset fallere homines, & putari Christus & haberi pro Christo: tantæ enim gratiæ tantæque excellentiæ fuit, confessus est tamen aperte & dixit, Non E sum ego Christus. Nunquid tu Helias es? Iam si diceret, Helias sum: ergo iam in secundo aduentu adueniens dominus iudicaret, non adhuc in primo iudicaretur, tanquam dicens, Venturus est adhuc & Helias, Non sum, inquit, Helias: sed obseruate humilem ante quem venit Ioannes, ne sentiatis excelsum ante quem venturus est Helias. Nam & dominus ita compleuit, ipse est Ioannes Baptista qui venturus est Helias. Ipsa præfiguratione venit iste, qua proprietate venturus est Helias. Tunc Helias per proprietatem Helias erat, nunc per similitudinem Ioannes Helias erit. Modo Ioannes per proprietatem Ioannes est, tunc per similitudinem Helias Ioannes erit. Ambo præcones sibi dederunt similitudines suas, & tenuerunt proprietates suas: vnus autem dominus iudex, siue illo præcone præcedente, siue illo. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo, Helias es tu? Et dixit, Non. Et dixerunt ei. Propheta es tu? Et respondit, Non. Dixerunt ergo ei, Quis es tu? vt responsum demus his qui miserunt nos: Quid dicis de teipso? Ait, Ego vox clamantis in deserto.* Esaias illud dixit, In Ioãne prophetia ista Esaiæ impleta est, Ego vox clamantis in deserto. F Quid clamantis? *Dirigite viam domini, rectas facite semitas dei nostri.* (Esa. 40.) Nõ vobis videtur præconis esse, dicere, exite, facite viam? Nisi quòd præco exite dicit: Ioannes dicit, venite. A iudice repellit præco, ad iudicem vocat Ioannes. Immo vocat Ioannes ad humilem, ne iudex sentiatur excelsus. *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini, sicut dicit Esaias Propheta.* Non dixit, ego sum Ioannes, ego sum Helias, ego sum Propheta. Sed quid dixit? Hoc vocor, Vox clamantis in deserto, dirigite viam domino, rectas facite semitas dei nostri: ego sum ipsa prophetia. *Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis.* Id est, ex principibus Iudæorum. *Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu nõ es Christus, neque Helias, neque Propheta?* Quasi audaciæ videbatur esse baptizare: quasi in qua persona quærimus, vtrum tu sis Christus, tu dicis te non esse. Quærimus ne forte præcursor illius sis: quia nouimus ante Christi aduentum venturum esse Heliam: negas te esse Heliam. Quærimus ne forte aliquis multum præueniens præco es, id est Propheta, & accepisti hãc potestatem: nec Prophetam te esse dicis. Et non erat Propheta Ioannes,

G maior erat quàm Propheta, quia dominus de illo tale testimonium dedit, Quid existis in desertum videre, arundinem vento agitari? Vtique non vento agitari subaudi quia non hoc erat Ioannes, qui quasi à vento moueretur. Qui enim à vento mouetur, circumflatur omni spiritu seductorio. Sed quid existis videre, hominem mollibus vestitum? Vestiebatur enim Ioannes asperis, id est, tunica facta de pilis cameli. Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: non ergo existis videre hominem mollibus vestitum. Sed quid existis videre, Prophetam? Ita dico vobis, maior quàm Propheta hic: quia Prophetæ longe ante prænunciauerunt, Ioannes præsentem demonstrabat. *Quid ergo tu baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque Propheta? Respondit eis Ioannes, & dixit, Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos nescitis.* Humilis enim non videbatur, & propterea lucerna accensa est. Videte quomodo det locum, qui aliud posset putari. *Ipse est qui post me venit, qui ante me factus est.* Sicut iam diximus, id est, antepositus est mihi, *Cuius ego non sum dignus vt soluam corrigiam calciamenti eius.* Quantum se abiecit, & ideo multum eleuatus est, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Vnde debet videre sanctitas vestra, H quia si Ioannes sic se humiliauit, vt diceret, non sum ego dignus corrigiam soluere: quomodo habent humiliari, qui dicunt, nos baptizamus, nos quod damus nostrum est, & quod nostrum est sanctum est? Ille dicit, non ego sed ille: illi dicunt, nos. Non est dignus Ioannes soluere corrigiam calciamenti eius: quod si dignum se diceret, quàm humilis esset? Et si dignum se diceret, & sic diceret, Ille venit post me qui ante me factus est, cuius tantummodo corrigiam calciamenti dignus sum soluere, multum se humiliasset. Quando autem nec ad hoc dignum se dicit, vere plenus spiritu sancto erat, qui sic seruus dominum agnouit, & ex seruo amicus fieri meruit.

Matth. 11. — Luc. 14.

Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Altera autem die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Nemo sibi arroget & dicat, quia ipse auferat peccata. Vnde iam intendite, contra quos superbos intendebat digitum Ioannes: nondũ erant nati hæretici, & iam ostendebantur: contra illos clamabat tunc à fluuio, contra quos modo clamat ex Euangelio, Venit Iesus, & quid dicit ille? Ecce agnus dei. Si agnus dei, I innocens. Et Ioannes agnus, an non & ipse innocens? Sed quis innocens? quantum innocens? omnes ex illa traduce veniunt, & ex illa propagine, de qua cantat gemens Dauid, Ego in iniquitate conceptus sum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit. Solus ergo ille agnus, qui non sic venit, non enim in iniquitate conceptus est, quia non de mortalitate conceptus est: nec eum in peccatis mater eius in vtero aluit, quem virgo concepit, virgo peperit, quia fide concepit, fide suscepit: ergo ecce agnus dei, non habet iste traducem de Adam: carnem tantum sumpsit de Adam, peccatum non assumpsit. Qui non assumpsit de nostra massa peccatum, ipse est qui tollit nostrum peccatum: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Nostis quia quidam homines dicunt aliquando, Nos tollimus peccata hominibus, quia sancti sumus. Si enim non fuerit sanctus qui baptizat, quomodo tollit peccata alterius, cum sit ipse homo peccator? Contra istas disputationes verba nostra non dicamus, hunc legamus, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Non sit præsumptio hominibus in homines, nõ transmigret passer in montes, in domino confidat: & si leuat oculos suos in montes, vnde veniet auxilium ei, intelligat quia auxilium K eius à domino, qui fecit cœlum & terram. Tantæ excellentiæ Ioannes, dicitur ei, Tu es Christus? dicit non: tu es Helias? dicit non: tu es Propheta? dicit non. Quare ergo baptizas? Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Hic est de quo dixi, Post me venit vir qui ante me factus est, quia prior me erat.* Et post me venit, quia posterior natus: ante me factus est, quia prælatus est mihi. Prior me erat, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. *Et ego nesciebam eum, dixit, Sed vt manifestaretur Israeli, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: quia vidi spiritum de cœlo descendentem quasi columbam, & mansit super eum, & ego nesciebam eum. Sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius dei.* Intendat modicum charitas vestra, Ioannes quando didicit Christum? Missus est enim vt baptizaret in aqua. Quæsitum est quare? Vt manifestaretur Israël, dixit, Quid profuit baptismum Ioannis? L Fratres mei, si profuit aliquid, & modo maneret, & baptizarentur homines in baptismate Ioannis, & sic venirent ad baptismum Christi. Sed quid ait? Vt manifestaretur Israëli, id est, ipsi populo Israël, vt manifestaretur Christus, venit baptizare in aqua. Accepit ministerium baptismatis Ioannes, in aqua pœnitentiæ parare viam domino, non existens dominus, ac vbi cognitus est dominus, superfluo ei via parabatur, quia cognoscentibus se ipse factus est via. Itaque non durauit diu baptismum Ioannis. Sed quomodo demonstratus est dominus? Humilis, vt ideo acciperet baptisma Ioannis, in quo baptizaretur ipse dominus: & opus erat domino baptizari? Et ego interrogatus cito respondeo, Opus erat domino nasci, opus erat domino crucifigi, opus erat domino mori, sepeliri. Si ergo tantam suscepit pro nobis humilitatem, baptismum non erat suscepturus? Et quid profuit quia suscipit baptismum serui? Vt tu non dedignareris suscipere baptismum domini. Intendat charitas vestra. Futuri erant aliqui in Ecclesia excellioris gratiæ catechumeni. Fit enim aliquando, vt vidras catechume- M num abstinentem ab omni concubitu, valefacientem seculo, renunciantem omnibus quæ possidebat, distribuentem pauperibus, & catechumenus est: instructus est etiam forte doctrina salutari, supra multos fideles. Timendum est huic, ne dicat apud semetipsum de baptismate sancto quo peccata dimittuntur: quid plus accepturus sum? Ecce ego melior sum illo fideli & illo fideli: cogitans autem fideles, aut coniugatos, aut forte idiotas, aut habentes & possidentes res suas, quas ipse distribuit iam pauperibus, & meliorem se esse arbitrans quàm ille qui iam baptizatus est, dedignetur venire ad baptismum, dicens, Hoc sum accepturus quod habet ille: & proponat sibi illos quos contemnit, & quasi sordeat illi hoc accipere quod acceperunt inferiores: quia iam videtur ipse sibi melior, & tamen omnia peccata super illum sunt, & nisi venerit ad salutare baptismum vbi peccata soluuntur, cum omni excellentia sua non potest intrare in regnum cœlorum. Sed vt illam excellentiam inuitaret dominus ad baptismum suum, vt peccata illi dimitterentur, venit ipse ad baptismũ serui sui. Et cũ ipse non haberet quod ei dimitteret,

Psalm. 50. — Psalm. 120. — Psal. 120.

nec quod

A nec quod in illo lauaretur, suscepit à seruo baptismũ: & tãquam allocutus est filium superbientem & extollentem se, ac dedignantem forte accipere cũ idiotis, vnde ei possit salus venire, & quasi dicens, Quantum te extendis? quantum te extollis? quanta est excellentia tua? quanta gratia tua? maior potest esse quàm mea? Si ego veni ad seruũ, tu dedignaris venire ad dominũ? Si ego suscepi baptismũ serui, tu dedignaris à domino baptizari? Nam vt noueritis fratres mei, quia non ex necessitate alicuius vinculi peccati dominus veniebat ad ipsum Ioannẽ, sicut dicunt alij Euangelistæ, cũ ad illũ veniret baptizandus dominus, ait ipse Ioãnes, Tu ad me venis? ego à te debeo baptizari. Et quid ipse ei respondit? Sine modo, vt impleatur omnis iustitia. Quid est impleatur omnis iustitia? Mori veni pro hominibus, baptizari non debeo pro hominibus? Quid est impleatur omnis iustitia? Impleatur omnis humilitas. Quid ergo? Non erat suscepturus baptismũ à bono seruo, qui passionem suscepit à seruis malis? Intẽdite ergo baptizato domino. Si propterea baptizauit Ioãnes, vt in eius baptismo dominus ostẽderet humilitatem, nemo alius baptizaretur baptismate Ioannis. Multi autẽ baptizati sunt baptismo Ioannis, baptizatus est & dominus baptismo Ioannis, & cessauit baptismus Ioannis. Deinde iam missus est in carcerem Ioannes, & deinceps nemo baptizatus inuenitur illo baptismate. Si ergo propterea venit & Ioannes baptizans, vt domini humilitas nobis demonstraretur, vt quia ille suscepit à seruo, nos non dedignaremur suscipere à domino, dominum solum Ioannes baptizaret. Sed si solum dominum Ioannes baptizaret, nõ deessent qui putarent sanctius fuisse baptisma Ioannis quàm Christi, quasi baptismate Ioannis solus Christus meruisset baptizari: baptismate autem Christi genus humanum. Intendat charitas vestra. Baptismate Christi baptizati sumus, non tantũ nos, sed & vniuersus orbis terrarum, & baptizatur vsque in finẽ. Quis nostrum potest ex aliqua parte comparari Christo, cuius se Ioannes dixit indignũ soluere corrigiã calciamenti? Si ergo ille Christus tantæ excellentiæ homo deus, solus baptizaretur baptismo Ioãnis, quid dicturi erant homines? Qualẽ baptismum habuit Ioannes? Magnum baptismũ habuit, ineffabile sacramentum. Vide quia solus Christus meruit baptizari Ioannis baptismate: atq; ita maior videretur baptismus serui, quàm baptismus domini. Baptizati sunt & alij baptismate Ioannis, ne melius videretur baptisma Ioannis quàm Christi. Baptizatus est autem & dominus, vt domino suscipiente baptisma serui, non dedignarentur alij serui suscipere baptisma domini. Ad hoc ergo missus erat Ioãnes: sed nouerat Christum, an non nouerat? Si non nouerat, quare dicebat quãdo venit ad fluuium Christus, Ego à te debeo baptizari, hoc est, scio qui sis? Si ergo iã nõ nouerat, certe tunc cognouit quãdo vidit columbam descendentẽ. Manifestũ est quia colũba nõ descẽdit super dominum, nisi posteaquã ascẽdit ab aqua baptismi. Domin⁹ baptizatus ascẽdit ab aqua, aperti sunt cœli, & vidit super eũ columbã. Si ergo post baptismũ descendit columba, antequam baptizaretur dominus, dixit illi Ioãnes, Tu ad me venis? ego à te debeo baptizari. Ante illum nouerat, qui dixit, Tu ad me venis? ego à te debeo baptizari. Quomodo ergo dixit, Et ego nesciebam eũ, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto? Non parua quæstio est, fratres

Mat. 3.

mei. Si vidistis quæstionem, non parum vidistis: superest vt ipsius solutionem dominus det. Tamen illud dico, si vidistis quæstionem, non est parum. Ecce positus est Ioãnes ante oculos vestros, stans ad fluuium Ioannes Baptista. Ecce venit dominus adhuc baptizandus, nondum baptizatus. Audi vocem Ioannis, Tu ad me venis? ego à te debeo baptizari. Ecce iam cognoscit dominum, à quo vult baptizari. Baptizatus dominus ascẽdit ab aqua, aperiuntur cœli, descẽdit spiritus, modò illum cognoscit Ioãnes. Si modò illum cognoscit, cui dixit antea, Ego à te debeo baptizari? Si autem non eum modò cognoscit, quia iam nouerat eũ, quid est quod dixit, Non noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentẽ sicut columbam, & manentem super eũ, ipse est qui baptizat in spiritu sancto? Fratres, si ista quæstio hodie soluatur, grauat vos, nõ dubito: quia iam multa dicta sunt. Sciatis autem talem istam quæstionem esse, vt hæc sola perimat partem Donati. Ad hoc dixi charitati vestræ, vt intẽtos vos facerem, similiter vt soleo: simul vt oretis pro nobis & pro vobis, vt & nobis det domin⁹ digna loqui, & vos digna capere mereamini. Interim hodie dignamini differre: sed hoc breuiter dico interim, donec soluatur. Interrogate pacifice, sine rixa, sine contentione, sine altercationibus, sine inimicitiis: & vobiscum quærite, & alios interrogate & dicite, Hanc quæstionem proposuit nobis hodie Episcopus noster, aliquando si dominus cõcesserit soluturus eam. Sed siue soluatur siue nõ soluatur, putate me proposuisse quod me mouet. Moueor enim multum. Dicit Ioannes, Ego à te debeo baptizari, tanquam Christo cognito. Si enim non nouerat eum à quo voluit baptizari, temere dicebat, Ego à te debeo baptizari. nouerat ergo eũ. Si nouerat eum, quid est ergo quod dicit, Nõ noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum sicut columbam, ipse est qui baptizat in spiritu sancto? Quid dicturi sumus? Quia non scimus quando venerit columba. Ne forte ibi lateat, legantur alij Euangelistæ, qui planius illud dixerunt, & inuenimus apertissime tunc descendisse columbam, cum dominus ab aqua ascendit. super baptizatum enim Christum aperti sunt cœli, & vidit spiritum sanctũ descendentem. Si iam baptizatum cognouit, venienti ad baptisma quomodo dicit, Ego à te debeo baptizari? Hanc vobiscũ interim ruminate, hanc vobiscum conferte, hanc vobiscũ tractate. Præstet dominus deus noster, vt antequã à me audiatis, alicui vestrum priori eã reuelet. Tamen fratres hoc sciatis, quia per istius quæstionis solutionem, vocẽ pars Donati de baptismi gratia, vbi nebulas obtendunt imperitis, & retia tendunt auibus volãtibus, si frontem habeãt, omnino non habebunt, omnino eorum ora claudentur.

Ex eo quod scriptum est, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille dixit mihi, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto.

Tractatus V.

SICVT dominus voluit, ad diem promissionis nostræ peruenimus. præstabit etiam hoc, vt ad ipsius promissionis redditionem peruenire possimus. Tũc enim ea quæ dicimus, & nobis & vobis vtilia sunt, si ab ipso sunt. Quæ autem ab homine sunt, mẽdacia sunt, sicut ipse dixit dominus noster Iesus Christus, Qui loquitur mendaciũ, de suo loquitur. *Ioan. 8.*

G Nemo habet de suo nisi mendaciũ & peccatũ. Si quid autem homo habet veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, vt ex eo quasi guttis quibusdã irrorati, & in hac peregrinatione interim consolati, ne deficiamus in via, venire ad eius requiẽ satietatémque possimus, Si ergo qui loquitur mendacium, de suo loquitur: qui loquitur veritatem, de deo loquitur. Verax Ioannes, veritas Christus. Verax Ioannes, sed omnis verax à veritate verax est. Si ergo verax Ioaones, & verax esse homo non potest nisi à veritate, à quo erat verax nisi ab eo qui dixit, Ego sum veritas? Non ergo posset dicere, aut veritas contra veracem, aut verax contra veritatem. Veracem veritas misit, & ideo verax erat, quoniam à veritate missus erat. Si veritas Ioannem miserat, Christus eum miserat: sed quod Christus cum patre facit, pater facit: & quod pater cum Christo facit, Christus facit: nec seorsum pater aliquid facit sine filio: nec seorsum aliquid filius sine patre. Inseparabilis charitas, inseparabilis vnitas, inseparabilis maiestas, inseparabilis potestas, secundũ hæc verba quæ ipse posuit, Ego & pater vnum sumus. Quis

Ioan.14. *Ioan.10.*

H ergo misit Ioannem? Si dicamus pater, verum dicimus: si dicamus filius, verum dicimus: manifestius autem vt dicamus, pater & filius. Quẽ misit ergo pater & filius, vnus deus misit, quia filius dixit, Ego & pater vnũ sumus. quomodo ergo nesciebat eũ à quo missus est? Dixit enim, Ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit. Interrogo Ioannem, qui te misit baptizare in aqua, quid tibi dixit? Super quem videris spiritum descendentẽ sicut columbã, & manentem super eũ, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc tibi ô Ioãnes dixit, qui te misit? Manifestum quia hoc. Quis ergo te misit? Forte pater. Verus deus pater, & veritas deus filius. si pater sine filio te misit, deus sine veritate te misit. Si ideo autem verax es, quia veritatem loqueris, & ex veritate loqueris, non te misit pater sine filio, sed simul te misit pater & filius. si ergo & filius te misit cum patre, quomodo nesciebas eum à quo missus es? Quem videras in veritate, ipse te misit, vt agnosceretur in carne, & dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc audiuit Ioã-

I nes, vt nosset eũ quem nõ nouerat, an vt plenius nosset quem iam nouerat? Si enim omni ex parte non nosset, venienti ad fluuium vt baptizaretur nõ diceret, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Nouerat ergo. Quando autem colũba descendit? Iam baptizato domino, & ab aqua ascendente. At si ille qui eum miserat, dixit, Super quem videris spiritum descendẽtem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto, & non nouerat eum, sed columba descendente cognouit eum: colũba vero tunc descendit, quando dominus ab aqua ascendit: tunc autem cognouerat Ioannes dominum, quãdo ad eum dominus ad aquam veniebat: manifestatur nobis quia Ioannes secundum aliquid nouerat, secundum aliquid nõdum nouerat dominum. Nisi autẽ hoc intellexerimus, mendax erat: quomodo ergo erit verax agnoscẽs, qui dicit, Tu ad me venis? ego autẽ à te debeo baptizari. Verax est cum hoc dicit. Et quomodo rursus verax est cõ dicit, Ego non noueram eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit, super quẽ videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto? Innotuit per columbam dominus, nõ ei qui se nõ nouerat, sed ei qui in

Matth.3.

K eo aliquid nouerat, aliquid non nouerat. Nostrũ est ergo quærere, quid in eo Ioãnes nondum nouerat, & per columbam didicit. Quare missus est Ioannes baptizãs? iam nemini me quantum potui dixisse charitati vestræ. Si enim baptismũ Ioannis necessariũ erat saluti nostræ, & modo debuit exerceri. Non enim modo nõ saluantur homines, aut modo plures nõ saluãtur, aut alia tũc salus erat, & alia modo. Si mutatus est Christus, mutata est & salus. Si salus in Christo est, & idem ipse Christus est, eadem nobis salus est. Sed quare missus est Ioannes baptizans? quia oportebat baptizari Christum. Quare oportebat baptizari Christũ? quia oportuit nasci Christum, quia oportuit crucifigi Christum. Si enim viam humilitatis demõstraturus aduenerat, & seipsum facturus ipsam humilitatis viã, in omnibus ab eo implenda erat humilitas. Autoritatem dare baptismo suo hinc dignatus est, vt cognoscerẽt serui sui, quãta alacritate deberent currere ad baptismum domini, quando ipse nõ dedignatus est suscipere baptismũ serui. Donatũ enim erat hoc Ioanni, vt ipsius baptismũ diceretur. Hoc attendat, & distinguat, & nouerit charitas vestra, baptismum quod accepit Ioannes, baptismũ Ioannis dictum

L est. Nullus ante illũ iustorum, nullus post illum vt acciperet baptismũ, quod baptismũ ipsius diceretur, accepit: solus tale donum accepit. Accepit quidẽ, nõ enim à se posset aliquid. Si enim à se quis loquitur, mendaciũ de suo loquitur. Et vnde accepit, nisi ab ipso domino Iesu Christo? Ab illo vt baptizare posset, accepit, quem postea baptizauit. Nolite mirari. Sic enĩ hoc fecit Christus in Ioanne, quomodo quiddam fecit in matre. De Christo enim dictum est, Omnia per ipsum facta sunt. Si omnia per ipsum, & Maria per ipsum facta est, de qua postea natus est Christus. Intẽdat charitas vestra. Quomodo creauit Mariã, & creatus est per Mariam: sic dedit baptismũ Ioanni, & baptizatus est à Ioanne. Ad hoc ergo accepit baptismũ à Ioanne, vt accipiens quod inferius erat ab inferiore, ad id quod superius erat hortaretur inferiores. Sed quare non solus ipse baptizatus est à Ioanne, si ad hoc missus erat Ioannes, per quem baptizaretur Christ⁹, vt pararet viã domino, id est ipsi Christo? Et hoc iam diximus. Sed cõmemoramus, quæ necessaria sunt præsenti quæstioni, Si solus dominus noster Iesus Christus baptizatus esset baptismate Ioannis,

M tenete quod diximus, non tantũ valeat seculum vt deleat é cordibus vestris, quod ibi scripsit spiritus dei. Nõ tantum valeant spinæ curarũ, vt suffocent semen quod seminatur in vobis. Quare enim cogimur eadem repetere, nisi quia de memoria cordis vestri securi non sumus? Si ergo solus dominus baptizat⁹ esset baptismate Ioannis, nõ deessent qui sic eum haberent, vt putarent baptismum Ioannis maiorem esse, quàm sit baptisma Christi. Dicerent enim, Vsqueadeo illud baptisma maius est, vt solus Christus eo baptizari meruisset. Ergo vt daretur nobis à domino exemplũ humilitatis, ad percipiendam salutem baptismatis, Christus suscepit quod ei opus nõ erat, sed propter nos opus erat. Et rursus ne hocipsum quod accepit à Ioanne Christus, præponeretur baptismati Christi, permissi sunt & alij baptizari à Ioanne: sed qui baptizati sunt à Ioanne, nõ eis suffecit, Baptizati sunt enim baptismo Christi, quia non baptismus Christi erat baptismus Ioannis. Qui accipiunt baptismum Christi, baptismum Ioannis non quærunt: qui acceperunt baptismũ Ioannis, baptismum Christi quæsierunt. Ergo Christo suffecit baptismus Ioannis? Quomodo non sufficeret, quãdo nec ipse erat necessa-

rius

A rius? Illi enim nollum baptiſmum erat neceſſariuin,ſed
ad bortãdos nos ad baptiſma ſuum , ſuſcepit bapiiſmũ
ſerui. Et ne præponeretur baptiſmũ ſerui bapiiſmo do-
mini,baptizati ſunt alij baptiſmate cõſerui. Sed qui ba-
ptizati ſunt baptiſmate conſerui,oportebat vt baptiza-
rentur baptiſmate domini. Qui autem baptizantur ba-
ptiſmate domini,non opus habẽt baptiſmate conſerui.
Quuoniã ergo acceperat Ioannes baptiſmũ quod pro-
prie Ioannis diceretur : dominus autem Ieſus Chriſtus
baptiſmõ ſuum noluit alicui dare,nõ vt nemo baptiza-
retur baptiſmo domini , ſed vt ſemper ipſe dominus
baptizaret:id actũ eſt vt per miniſtros domin⁹ baptiza
ret,id eſt,vt quos miniſtri domini baptizaturi erãt,do-
minus baptizaret,nõ illi . Aliud eſt enim baptizare per
miniſterium,aliod baptizare per poteſtatem. Baptiſma
enim tale eſt,qualis eſt ille in cuius poteſtate datur : nõ
qualis eſt ille per cuius miniſteriũ datur . Tale erat ba-
ptimum Ioannis,qualis Ioannes: baptiſma ioſtum tan-
quam iuſti,tamen hominis,ſed qui acceperat à domino
talem gratiam , vt dignus eſſet præire iudicem , & eum
digito oſtẽdere,& implere vocẽ prophetiæ illius, Vox
clamantis in deſerto,parate viam domini . Tale autem
baptiſma domini , qoalis dominus: ergo baptiſma do-
mini diuinum,quia dominus deus . Potuit autẽ domi-
nus noſter Ieſus Chriſtos, ſi vellet,dare poteſtatem ali-
cui ſeruo ſuo , vt darer baptiſmum ſuum tanquam vice
ſua,& transferret à ſe baptizandi poteſtatem,& conſti-
tueret in aliquo ſeruo ſuo , & tãtam vim dart baptiſmo
tranſlato in ſeruũ , quãtam vim haberet baptiſmus da-
tus à domino. Hoc noluit ideo , vt in illo ſpes eſſet ba-
ptizatorum, à quo ſe baptizatos agnoſcerẽt. Noluit er-
go ſeruum ponere ſpem i ſeroo. Ideoq; clamabat Apo-
ſtolos cum videret bomines volentes ponere ſpem in
ſeipſo : Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt,aut in
nomine Pauli baptizati eſtis? Baptizauit ergo Paulos
tanquã miniſter , non tanquam ipſa poteſtas. Baptiza-
oit autẽ dominus tanqoam poteſtas . Intendite , & po-
tuit hãc poteſtatẽ ſeruis dare,ſed noluit . Si enim daret
hanc poteſtatem ſerois,id eſt , vt & ipſorum eſſet quod
domini erat , tot eſſent baptiſmata quot eſſent ſerui,vt
quomodo dictum eſt baptiſma Ioãnis,ſic diceretur ba-
ptiſma Petri,ſic baptiſma Pauli, ſic baptiſma Iacobi,ba-
ptiſma Thomæ,Matthæi,Bartholomęi. Illud enim ba-
ptiſma Ioãnis dictum eſt. Sed forte aliquis reſiſtit & di-
C cit , Proba nobis quia illud baptiſma Ioannis dictum
eſt. Probabo ipſa veritate dicente,quando interrogauit
Iudæos, Baptiſma Ioannis vnde eſt , de cœlo,an ex bo-
minibus? Ergo ne tot baptiſmata dicerẽtur,quot eſſent
ſerui qui baptizarent accepta poteſtate à domino : ſibi
tenuit dominus baptizandi poteſtatem, ſeruis miniſte-
riũ drdit. Dicit ſe ſeruus baptizare , recte dicit:ſicut A-
poſtolus dicit,Baptizaui autẽ & Stephanę domum,ſed
tanquam miniſter. Ideo ſi ſit & malus , & contingat illi
habere miniſterium, & ſi cum homines non nouerunt,
& deus eum nouit , permittit deus baptizari per eũ,qui
ſibi tenuit poteſtatem. Hoc autem Ioannes nõ nooerat
in domino. qoia domin⁹ erat,nouerat: qnia ab ipſo de-
bebat baptizari,nouerat:& cõfeſſus eſt quia veritas erat
ille, & ille verax miſſus à veritate hoc nooerat . Sed qd
in eo nõ nouerat? Quia ſibi retenturus erat baptiſmatis
ſui poteſtatem, & non eam tranſmiſſurus & tranſlatu-
rus in aliquẽ ſeruum : ſed ſiue baptizaret in miniſterio
ſeruus bonos , ſiue baptizaret in miniſterio ſeruus ma-
lus, non ſeiret ſe ille qui baptizaretur , baptizari niſi ab
illo qui ſibi tenuit baptizãdi poteſtatem. Et vt noueri-

De conſe. diſt. 4. cap. Aliud. 4. ſen. diſt. 5. cap. 1.
4. ſentẽ. di. 5. cap. 2.
1. Corin. 1.
De cõſe. di. 4. c. Aliud
Matth. 21.
1. Corin. 1.

tis fratres, quia hoc in illo nõ nouerat Ioannes, & hoc D
didicit per columbam. dominum enim nouerat,ſed eũ
baptizandi ſibi poteſtatem retenturum , & nulli ſeruo
eam daturum,nondum nouerat ſecundũ hoc dixit, Et
ego neſciebã eum . Et vt noueritis quia ibi hoc didicit,
attendite ſequẽtia, Sed qui miſit me baptizare in aqua,
ipſe mihi dixit, Super quem videris ſpiritũ deſcenden-
tem ſicut columbam,& manentem ſuper eũ, hic eſt qui
baptizat in ſpiritu ſancto. Quid ipſe eſt? domin⁹. Sed iã
nouerat dominũ. Ergo putate hucuſque dixiſſe Ioãnẽ,
Ego nõ noueram eum, ſed qui me miſit baptizare in a-
qua , ipſe mihi dixit . Quærimus quid dixerit:ſequitur,
Super quem videris ſpiritum deſcendentem tanquam
columbam,& manentem ſuper eum: non dico ſeqnen-
tia . Interim attendite : Super qoẽ videris ſpiritum de-
ſcendentem ſicut columbam,& manentem ſuper eum,
ipſe eſt. Sed quid ipſe eſt? Quid me voluit per columbã
docere , qui me miſit? quia ipſe erat dominus ? Iam no-
uerã à quo miſſus eram:iam noueram eum cui dixi, Tu
ad me venis baptizari? ego à te debeo baptizari . Vſque
adeo ergo nouerã dominũ, vt ego ab eo vellẽ baptiza-
ri,nõ vt à me ipſe baptizaretur. Et tunc mihi dixit,Sine
modò:impleatur omnis iuſtitia. Pati veni, baptizari nõ E
veni ? Impleatur omnis iuſtitia, ait mihi deus meus,im-
pleatur omnis iuſtitia : doceam , perferam plenam hu-
militatem. Noui ſuperbientes * in futuro populo meo:
noui aliquos in aliqua excellentiori gratia futuros ho-
mines,vt cũ viderint idiotas aliquos baptizari,illi quia
meliores ſibi videntur,ſiue continentia, ſiue eleemoſy-
nis,ſiue doctrina, dedignabunt fortaſſe accipere quod
illi inferiores acceperunt. Oportet vt ſanem eos,vt non
dedignẽtur venire ad baptiſma domini,quia ego veni
ad baptiſma ſerui. Iã ergo hoc nouerat Ioannes,& no-
uerat dominum . Quid ergo docuit colũba ? Quid vo-
luit per columbam,id eſt,per ſpiritum ſanctum ſic ve-
nientem docere qui miſerat eum,cum ait, Super quem
videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam,& ma
nentem ſuper eum, ipſe eſt ? Quis ipſe eſt ? Dominus.
Noui . Sed nunquid hoc iam noueras , quia dominus
iſte baptizandi habens poteſtatem , eam poteſtatem
nulli ſeruo daturus eſt,ſed ſibi eam retenturus eſt:vt o-
mnis qui bapizatur per ſerui miniſterium , non impu-
tet ſeruo,ſed domino? Nunquid boc iam noueras? Non
hoc noueram † ab eo qui mihi dixit : Super quẽ videris
ſpiritum deſcendentem ſicut columbam,& manentem
ſuper eũ , ipſe eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto:non ait,
ipſe eſt dominus:non ait,ipſe eſt Chriſtus : non ait,ipſe F
eſt Ieſus:non ait,ipſe eſt qui natus eſt de virgine Maria,
poſterior te,& prior te. non ait hoc : iam enim boc no-
uerat Ioannes. Sed quid nõ nouerat ? Tantam poteſta-
tem baptiſmatis ipſum dominum habiturum & ſibi re-
tenturũ,ſiue pręſentem in terra, ſiue abſentem corpore
in cælo, & præſentẽ maieſtate ſibi retẽturum baptiſma-
tis poteſtatem : ne Paulus diceret baptiſma meũ: ne Pe-
trus diceret baptiſma meum . Ideo videte & intendite
voces Apoſtolorum . Nemo Apoſtolorum dixit bapti-
ſma meum. Qoamuis vnum omnium eſſet Euãgelium,
tamen inuenies dixiſſe , Euangelium meum , non in-
uenis dixiſſe baptiſma meum . Hoc ergo didicit Ioan-
nes,fratres mei. Quod didicit Ioannes per columbam,
diſcamus & nos. Non enim columba Ioannem docuit,
& Eccleſiam non docuit, cui Eccleſiæ dictum eſt , Vna
eſt columba mea. Columba doceat columbam:nouerit
columba qoid Ioannes didicerit per columbam. Spiri-
tus ſanctus in ſpecie colũbæ deſcẽdit. Hoc autem quod

Ioan. 1.
Matth. 3.
** aliàs ſu peruenientes*
† noueram Ideo qui mihi.
Cant. 6.

G discebat Ioannes per columbam, quare in columba didicit? Oportebat enim vt disceret, nec hoc forte oportebat nisi vt per columbam disceret. Quid dicam de columba fratres mei? Aut quando mihi sufficit facultas vel cordis vel linguæ, dicere quomodo volo? & forte nõ digne volo quomodo dicendũ est: nec sic tamẽ possum dicere quomodo volo: quãto minus quomodo dicendũ est? Ego à meliore hoc audire vellẽ, nõ vobis dicere. Discit Ioãnes eum quẽ nouerat, sed in eo discit in quo eum nõ nouerat, in quo nouerat nõ discit. Et quid nouerat? Dominum. Quid nõ nouerat? Potestatem dominici baptismi in nullum hominem à domino transituram: sed ministeriũ planè transiturum, potestatem à domino in neminem ministrorum, ministerium & in bonos & in malos. Nõ exhorreat columba ministeriũ malorum, respiciat domini potestatem. Quid tibi facit malus minister, vbi bonus est dominus? Quid te impedit malitiosus præco, vbi beneuolus est iudex? Ioannes didicit per columbam hoc. Quid est quod didicit? Ipse repetat: Ipse mihi dixit, inquit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nõ ergo te decipiant, ô columba, seductores qui dicunt, Nos baptizamus. Columba agnosce quid docuit colũba, Hic est qui baptizat in spiritusancto. Per columbã discitur quia hic est: & tu eius potestate putas te baptizari, cuius ministerio baptizaris? Si tu hoc putas, nondũ es in corpore columbæ: & si nõ es in corpore columbæ, non mirandum quia simplicitatẽ non habes. Simplicitas enim maxime per columbam demonstratur. Quare per simplicitatem columbæ dicit Ioannes, quia hic est qui baptizat in spiritusancto, fratres mei, nisi quia colũbæ nõ erant qui Ecclesiam dissipauerũt? Accipitres erãt, milui erant. Non laniat columba, & vides illos inuidiã nobis facere quasi de persecutionibus quas passi sunt. Corporales quidẽ passi quasi persecutiones, cum essent flagella domini manifeste dantis disciplinam ad tempus, ne damnet in æternũ, si eam non cognouerint, seq; correxerint. Illi verè persequuntur Ecclesiã, qui dolis persequuntur. Illi grauius cor feriunt, qui linguæ gladio feriunt. Illi acerbius sanguinẽ fundũt, qui Christũ quantum in ipsis est, in homine occidũt. Perterriti videntur quasi iudicio potestatum. Quid tibi facit potestas, si bonus es? Si autem malus es, time potestatẽ: non enim frustra gladium portat, dicit Apostolus. Tuum gladium noli educere, quo percutis Christum. Christiane, quid tu persequeris in Christiano? Quid in te persecutus est Imperator? Carnem persecutus est, tu in Christiano spiritum persequeris. Nõ occidis tu carnem, & tamen nec carni parcunt. Quotquot potuerunt necauerunt, nec suis nec alienis pepercerunt. Notum est hoc omnibus. Inuidiosa est potestas, quia legitima est. Inuidiose facit, quia iure facit: sine inuidia facit, quia præter leges facit. Attendat vnusquisque vestrum fratres mei, quid habeat Christianus. Quod homo est, cõmune cũ multis: quod Christianus est, secernitur à multis, & plus ad illũ pertinet quod Christian⁹, quàm quod homo. nã quod Christianus, renouatur ad imaginem dei, à quo homo factus est ad imaginem dei: quòd autem homo, posset & malus, posset & Pagan⁹, posset & idololatra. Hoc tu persequeris in Christiano quod melius habet: hoc enim illi vis auferre vnde viuit. Viuit enim temporaliter secundũ spiritum vitæ, quo corpus animatur: viuit autem ad æternitatem secundum baptisma, quod accepit à domino. Hoc illi vis tollere, quod accepit à domino: hoc illi vis tollere, vnde viuit. Latrones, eos quos K volunt spoliare, sic volunt, vt ipsi plus habeant, & illi nihil habeant. tu & tollis huic, & apud te non erit plus: non enim plus tibi fit, quia huic tollis. Sed vere hoc faciunt. Qui? Hi qui tollunt animam, & alteri tollunt, & ipsi duas animas nõ habẽt. Quid ergo vis auferre? vnde tibi displicet, quẽ vis rebaptizare? Dare nõ potes quod iam habet, sed facies negare quod habet. Quid acerbi⁹ faciebat Paganus persecutor Ecclesiæ? Exerebantur gladij aduersus martyres, emittebãtur bestię, ignes admouebãtur. Vt quid ista? vt diceret qui ista patiebatur, Nõ sum Christianus. Quid doces tu eum quẽ vis rebaptizare, nisi vt primo dicat, Nõ sum Christianus? Ad quod aliquando persecutor proferebat flãmã, ad hoc tu producis linguã. Seducendo facis, quod ille occidẽdo nõ fecit. Et quid est quod daturus es, & cui datur⁹ es? Si tibi verũ dicat, & nõ seduct⁹ à te mentiatur, dicturus est, habeo. Interrogas, habes baptisma? habeo dicit. Quandiu habeo dicit, inquis, non sum daturus. Et noli dare. quod enim vis dare, hęrere in me nõ potest, quia quod accepi, auferri à me non potest: sed tamẽ expecta, videã quid me vis docere. Dic, inquit, primo, non habeo. sed L hoc habeo. Si dixero non habeo, mentiar. Quod enim habeo, habeo. Non habes, inquit. Doce quia nõ habeo: Malus tibi dedit. Si malus Christus, malus mihi dedit: Non, inquit, malus Christus, sed non tibi Christus dedit. Quis ergo mihi dedit? Respõde, Ego me à Christo scio accepisse. Dedit tibi, ĩquit, sed traditor nescio quis, non Christus. Videro quis fuerit minister, videro quis fuerit pręco. De officiali non disputo, iudicẽ attẽdo: & forte quod obiicis officiali, mẽtiris. Sed nolo discutere: causam officialis sui cognoscat domin⁹ amborũ. Forte si exigã vt probes, nõ probas, imò mentiris. Probatũ est te probare nõ potuisse: sed nõ ibi pono causam meam, ne cũ studiose cœpero defendere homines innocẽtes, putes me spem meam vel in hominibus innocẽtib⁹ posuisse. Fuerit homines quales libet: ego à Christo accepi, à Christo baptizatus sum. Non, inquit, sed ille Episcopus te baptizauit, & ille Episcopus illis communicat. A Christo sum baptizatus, ego noui. Vnde nosti? Docuit me columba quam vidit Ioannes. O milue male, non me dilanias à visceribus columbæ. In columbæ membris numeror, quia quod columba docuit, hoc M noui. Tu mihi dicis, ille te baptizauit, aut ille te baptizauit: per columbam mihi & tibi dicitur, Hic est qui baptizat. Cui credo, miluo, an colũbæ? Certe tu mihi dic, vt per illã lucernã cõfundaris, qua confusi sunt & priores inimici, pares tui Pharisæi, qui cum interrogarent dominũ in qua potestate ista faceret: Interrogo & ego vos, inquit, vnũ istũ sermonem, dicite mihi, Baptismum Ioãnis vnde erat, de cœlo, an ex hominibus? Et illi qui præparabãt iaculari dolos, irretiti sunt quæstione, cœperũt voluere apud semetipsos, & dicere, Si dixerimus quia de cœlo est, dicturus est nobis, quare non credidistis ei? Ioannes enĩ dixerat de domino: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quid ergo quæritis, in qua potestate ista facio? O lupi, in potestate agni facio quæ facio. Sed vt nossetis agnũ, quare non credidistis Ioãni, qui dixit, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi? Scientes ergo illi quid dixisset Ioannes de domino, dixerunt apud se: Si dixerimus quia de cœlo est baptismum Ioannis, dicet nobis, quare ergo non credidistis ei? Si dixerimus quia ex hominibus est, lapidabimur à populo, quia sicut Prophetam habent Ioannem. Hinc timebant homines, hinc veritatem fateri

confun-

De cõsecra. dist. 4. cap. Baptismus. 4. sc. di. 5. cap. 2.

Roma. 13.

Matth. 21.

A confundebantur. Teochræ tenebras responderunt, sed á luce superatę sunt. Quid enim respõderũt? Nescinius. Quod sciebãt dixerũt, nescimus. & domious, Nec ego vobis dico, inqoit, in qua potestate ista facio. Et confusi sunt primi inimiei. vnde? de lucerna. quis erat lucerna? Ioãnes. Probamus quia lucerna erat? Probamus: dominus enim dieit, Ille erat lucerna ardẽs & lucens. Probamus quia & de ipso confusi sunt inimici? Psalmũ audi. Paraui, inquit, lucernã Christo meo, inimicos eius induã confusione. Adhuc in huius vitæ tenebris ad lucernã fidei ambulamus: teneamus & nos lucernam Ioannem, cõfundamus & inde inimicos Christi, imò ipse cõfundat inimicos suos per lucernam suã. Interrogemns & nos quod dominus Iudæos: interrogem⁹ & dicamus, Baptisma Ioannis vnde est? de cœlo, an ex hominibus? Quid dicturi sunt? Videte si non & ipsi tanquam inimici de lucerna cõfundantur. Quid dicturi sunt? Si dixeriot, ex hominibus: & ipsi sui eos lapidabũt. Si autẽ dixerint de cœlo, dicamus eis, Quare ergo nõ credidistis ei? Et dicunt fortasse, credimus ei. Quomodo ergo dicitis quia vos baptizatis: & Ioannes dicit, Hic est qui

Psal. 131.

B baptizat? Sed ministros, inquiunt, tanti iudicis iustos oportet esse, per quos baptizat. Et ego dico, & omnea dicim⁹, quia iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si volunt. Si autẽ noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedeot, securũ me fecit magister meus, de quo spiritus eius dixit, Hic est qui baptizat. Quomodo securũ me fecit? Scribæ, inquit, & Pharisæi super cathedram Moysi sedẽt: quæ dicunt, facite: quæ autẽ faciunt, facere nolite. dicunt enim, & nõ faciũt. Si fuerit minister iustus, compuio illum eum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros: qnia vere iusti ministri gloriam suam non quærũt. mioistri enim sunt, pro iudicibos haberi nolũt, spẽ in se poni exhorrescuot. Ergo cõputo cum Paulo iustũ ministrum. Quid enim dicit Paulus? Ergo plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremenũ dat deus. Qui vero fuerit superbus minister, cum † diabolo computatur, sed non cõtaminatur donum Christi. quod per illũ fluit, purum est: quod per illum transit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est: quia ex aqua fructũ ferre noo potest. Per la-

De cõse. di. 4. cap. Baptismus. 4. sentẽ. di. 5. cap. 1. Matth. 23.

1. Corin. 3.

† cũ Zabulo.

C pideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo oihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritalis enim virtus sacramenti ita est velox, & ab illuminandis pura excipitur: & si per immundos transeat, non inquinatur. Sint planè ministri iusti, & gloriam suam non quærant, sed illius cuius ministri sunt. Non dicãt, baptisma meum est, quia non est ipsorum. Attendant ipsum Ioannem. Ecce Ioannes pleous erat spiritusancto, & baptisma de cœlo habebat, non ex hominibus. Sed quaten⁹ habebat? Ipse dixit, Parate viã domino. Vbi autẽ cognitus est dominus, ipse factus est via, non iam opus erat baptismate Ioannis, quo pararetur via domino. Tamen quid nobis solent dicere? Ecce post Ioannẽ baptizatum est. Antequam enim bene ista quæstio tractaretur in Ecclesia catholica, multi in ea errauerũt, & magni & boni: sed quia de membris colũbæ eraot, non se præciderunt, & factom est in eis quod dixit Apostolus, Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis deus reuelabit. Vnde isti qui se separauerunt, iodociles facti sunt. Quid ergo solẽt dicere? Ecce post Ioannẽ baptizatum est, post hæreticos non baptizatur? Quia quidam qui habebant baptisma Ioannis, iussi sunt à Paulo

Philip. 3.

Acta 19.

baptizari: non enim habebant baptisma Christi. Quid D ergo exaggeras meritum Ioannis, & quasi abiicis infelicitatem hæreticorum? Et ego tibi concedo sceleratos esse hæreticos. Sed hæretici baptisma Christi dederunt, quod baptisma non dedit Ioannes. Recurro ad Ioannem, & dico, Hic est qui baptizat. Si enim melior Ioannes quàm hæreticus, quomodo melior Ioannes quàm ebriosus? quomodo melior Ioãnes quàm homicida? Si post deteriorem baptizare debemus, quia post meliorẽ baptizaruot Apostoli: quicunque apod ipsos baptizati fuerint ab ebrioso, non dico ab homicida, non dico à satellite alicuius scelerati, nõ dico à raptore rerum alienarum, non dico ab oppressore pupillorum, nõ à separatore coniugum: nihil horũ dico, quod solenne est dico, quod quotidianũ est dico, quo vocantur omnes dico & in ista ciuitate, quando ab eis dicitur, † aliis ieiunantibus, bene sit nobis, & tali die festo Ianuariarum nõ debes ieiunare, ea dico leuia, quotidiana: ab ebrioso homine cum baptizatur, quis est melior, Ioannes, an ebriosus? Responde si potes, ꝙ ebriosus tuus melior sit q̃ Ioannes. Nunquã hoc audebis. Ergo tu quia sobrius es, baptiza post ebriosum tuũ. si enim post Ioãnem bapti-

† dicitur alogiemur, bene sit no.

E zauerunt Apostoli, quanto magis debet post ebriosum sobrius baptizare? An dicis, in vnitate mecũ est ebriosus? Ergo Ioannes amicus sponsi non erat in vnitate cũ spõso? Sed tibiipsi dico quisquis es: tu es melior, an Ioannes? Non audebis dicere, ego sum melior quàm Ioãnes. Ergo post te baptizẽt tui, si forte fuerint meliores. si enim post Ioannem baptizatũ est, erubesce quia post te nõ baptizatur. Dictur⁹ es, Sed ego baptismũ Christi habeo & doceo. Aliquãdo ergo agnosce iudicẽ, & noli præco superbus esse. Baptisma Christi das, ideo post te non baptizatur: post Ioannẽ ideo baptizatũ est, qa ille nõ baptisma Christi dabat, sed baptisma suum: quia sic acceperat vt ipsius esset. Nõ ergo tu melior quàm Ioãnes: sed baptisma quod per te datur, melius quàm Ioannis. Ipsum enim Christi est, istud autem Ioãnis. Et quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Christi est: & quod datũ est à Iuda, Christi erat. Dedit Iudas, & nõ baptizatũ est post Iudã. Dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannẽ: quia si datũ est à Iuda, baptismũ Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat. Nõ Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioãnis etiam per manus Ioannis dato recte præponimus. Etenim dictũ est de domi-

1 q 1. cap. dedit.

F no antequã pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes. Deinde subiunctom est, Quanuis ipse nõ baptizaret, sed discipuli eius. Ipse, & nõ ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Seruitutem ad baptizandum illi admouebant: potestas baptizãdi in Christo permanebat. Ergo baptizabãt discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Si quos ergo baptizabat Iudas, non sunt iterum baptizati: & quos baptizauit Ioannes, iterũ baptizati sunt? Planè iterum: sed non iterato baptismo. Quos enĩ baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autẽ baptizauit Iudas, Christ⁹ baptizauit. Sic ergo quos baptizauit ebrios⁹, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptisma Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nõ ebriosum, non homicidam, quia columbã attendo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. Cæterum, fratres mei, delirum est dicere, quia melioris meriti fuit, nõ dico Iudas, sed quilibet hominum, quàm ille de quo dictum est, In natis mulierum nemo surrexit maior Ioanne Baptista. Non ergo huic quisquam seruus, sed baptisma domini etiã

Ioan. 4.

De conse. dist. 4. cap. Alind. 1. q. 1. c. Dedit.

De cõse. di. 4. cap. Baptismus.

Matth. 11.

G per seruum malum datum baptismati etiam amici serui præponitur. Audi quales cõmemorat Apostolus Paulus falsos Fratres in inuidia prædicantes verbum dei. Et quid de illis dicit? Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo. *Philip. 1.* Christum enim annnnciabaut, per inuidiam quidẽ, sed tamen Christum. Non per quid, sed quem vide. Per inuidiam tibi prædicatur Christus: vide Christum, vita inuidiam. Noli imitari malum prædicatorem, sed imitare bonum quod tibi prædicatur. Christus ergo à quibusdam per inuidiam prædicabatur: & quid est inuidere? Horrendum malum: Ipso malo diabolus deiectus est, ipsum deiecit multum maligna pestis: & habebant illam quidam Christi prædicatores, quos tamen prædicare permittit Apostolus. Quare? quia Christum prædicabant. Qui autem inuidet, odit: & qui odit, quid de illo dicitur? Audi Apostolum Ioannem, Qui odit fratrem suum, homicida est. *1. Ioan. 3.* Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam uon baptizatum est, quia Ioannes dedit baptismum suũ, homicida dedit baptismũ Christi. Quod sacramentum tam sanctũ est, vt nec homicida ministrante polluatur. Non respuo Ioanuẽ, sed

H potius credo Ioanni. Quid credo Ioãni? Quod didicit per columbam. Quid didicit per columbã? Hic est qui baptizat in spiritusancto. Iã ergo fratres tenete hoc, & cordib⁹ vestris infigite. Si enim hodie voluero pleni⁹ dicere quare per columbam, tempus non sufficit. Quia enim res dicenda insinuata est Ioanni per columbam, quam nõ nouerat in Christo Ioannes, quãuis iã nosset Christum, exposui quantum arbitror sanctitati vestræ. Sed quare hanc ipsam rem per columbã oportuit demonstrari, si breuiter dici posset, dicerem. Sed quia diu dicendum est, & onerare vos nolo: quomodo adiutus sum orationibus vestris, vt illud quod promisi implerem: adiuuate etiam atque etiam pia intentione & votis bonis, & illud apparebit vobis, quare Ioannes quod didicit in domino, quia ipse est qui baptizat in spiritu sancto, & nulli seruo suo talem † legauit potestatem baptizandi, non debuit discere nisi per columbam.

† suo trãsegauit.

De eo quod dictum est, columbam super dominum descendisse: vsque ad id quod ait, Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. *Tractatus VI.*

I Fateor sanctitati vestræ, timueram ne frigus hoc frigidos vos ad conueniendũ faceret: sed quia ista celebritate & frequentia vestra, spiritu vos feruere demonstrastis, non dubito quin etiam orastis pro me vt debitum vobis exoluam. Promiseram enim in nomine Christi disserere hodie, cum angustia temporis tũc impediret, ne id possemus explicare tractando, quare deus per columbæ speciem ostẽdere voluerit spiritumsanctũ. Hoc vt explicetur, illuxit nobis dies hodiernus, & sentio audiẽdi cupiditate & pia deuotione vos celebrius congregatos. Expectationẽ vestram deus impleat ex ore nostro. Amastis enim vt veniretis, sed amastis, quid? Si nos, & hoc bene. nam volumus amari à vobis, sed nolumus in nobis. Quia ergo in Christo vos amam⁹, in Christo nos redamate, & amor noster pro inuicem gemat ad deum. Ipse enim gemitus columbæ est. Si ergo gemitus colũbæ est, quod omnes nouimus, gemunt autẽ columbæ in amore: audite quid dicat Apostolus, & nolite mirari, quia in columbæ specie voluit demõstrari spiritus sanctus. Quid enim oremus sicut oportet, inquit, nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitib⁹ inenarrabilibus. *Rom. 8.* Quid ergo, fratres mei? Hoc dicturi sumus, quia spiritus gemit, vbi perfecta & æterna beatitudo est ei cũ patre & filio?

K Spiritus enim sanct⁹ deus, sicut dei filius deus, & pater deus. Ter dixi deus, sed non dixi tres deos: magis enim deus ter quàm dij tres, quia pater & filius & spiritus sanctus vnus deus. Hoc optime nostis. Nõ ergo spiritus fauctus in semetipso apud semetipsum in illa trinitate, in illa beatitudine, in illa æternitate substantiæ gemit, sed in nobis gemit, quia gemere nos facit. Nec parua res est quòd nos docet spiritus sanct⁹ gemere: insinuat enim nobis quia peregrinamur, & docet nos in patriã suspirare, & ipso desiderio gemimus. Cui bene est in hoc seculo, imò qui putat quod ei bene sit, qui lætitia rerum carnalium, & abundantia temporalium, & vana felicitate exultat, habet vocem corui. Vox enim corui clamosa est, nõ gemebunda. Qui autem nouit in pressura se esse mortalitatis huius, & peregrinari se à domino, nondũ tenere illã perpetuam quæ nobis promissa est beatitudinẽ, sed habere illam in spe, quã habiturus est in re, cum dominus venerit in manifestatione præclarus, qui prius in humilitate venit occult⁹: qui hęc nouit, gemit. Et quãdiu propter hęc gemit, bene gemit.

L Spiritus illum docuit gemere, à colũba didicit gemere. Multi enim gemũt in infelicitate terrena, vel quassati dãnis, vel ægritudine corporis prægrauati, vel carceribus inclusi, vel catenis colligati, vel fluctibus maris iactati, vel aliquibus inimicorum insidijs circumsepti: gemunt, sed non columbæ gemitu gemunt, nõ amore dei gemunt, non spiritu gemũt. Ideo tales cum ab ipsis pressuris fuerint liberati, exultant in grãdibus vocibus: vbi apparet quia corui sunt, non columbæ. Ideo merito de arca missus est coruus, & non est reuersus: missa est columba, & reuersa est. *Gene. 8.* Illas duas aues misit Noë. habebat ibi coruum, habebat & columbam: vtrũque hoc genus arca illa cõtinebat. Et si arca figurabat Ecclesiã, videtis vtiq; quia necesse est vt in isto diluuio seculi vtrũq; genus contineat Ecclesia, & coruum, & columbã. Qui sunt corui? qui sua quęrũt. Qui colũbæ? qui ea quæ Christi sunt quęrũt. *Philip. 2.* Propterea ergo cum mitteret spiritumsanctum, duobus modis eum ostendit visibiliter: per columbã, & per ignẽ. Per columbam super dominum baptizatum, per ignem super discipulos congregatos. Cũ enim ascendisset dominus in cœlum post resurrectionem, peractis cũ discipulis suis quadraginta

M diebus, impleta die Pentecostes, misit eis spiritumsanctum, sicut promiserat. Spiritus ergo tunc veniens impleuit locum illum, factóq; primo sonitu de cœlo tanquam ferretur flatus vehemẽs, sicut in actibus Apostolorũ legimus: visæ, inquit, illis sunt linguæ diuisæ velut ignis, qui & insedit super vnumquemq; eorum: & cœperunt linguis loqui, sicut spiritus dabat eis pronũciare. *Acto. 2.* † Hanc videmus columbam super dominũ, has linguas diuisas super discipulos cõgregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostenditur. *† Audiuimus columbam.* Sunt enim qui dicuntur simplices, & pigri sunt: vocãtur simplices, sunt aũt segnes. Non talis erat Stephanus plenus spiritusancto. simplex erat, quia nemini nocebat: feruens erat, quia impios arguebat. Nõ enim tacuit Iudæis, cuius sunt verba illa flãmãtia, Dura ceruice, & incircuncisi corde & auribus, vos semper restitistis spiritui sãcto. *Acto. 7.* Magn⁹ impet⁹, sed colũba sine felle sæuit. Nam vt noueritis quia sine felle sæuiebat, illi auditis his verbis qui corui erant, ad lapides statim aduersus columbã cucurrerunt: cœpit Stephanus lapidari: & qui paulo ante fremens & feruẽs spiritu tanquam in inimicos impetum fecerat, & tanquã violẽtus inuectus erat in verbis igneis atque flammantibus

tibus

A tibns, vt audiftis, Dura ceruice, & incircuncisi corde & auribus, vt qui ea verba audiret, putaret Stephanũ, si ei liceret, statim illos velle cõsumi, venientibus in se lapidibus ex manibus eorum genu flexo ait: Domine, ne *† mitigati.* statuas illis hoc delictum. Inhæserat vnitati † columbę. Prior enim illud fecerat magister, super quem descen- *Luca 23.* derat columba, qui pendens in cruce ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Ergo ne spiritu sanctificati dolum habeant, in colnmba demonstratum est: ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratũ est. Nec moueat quia linguæ diuisæ sunt. Distant enim linguæ, ideo diuisis linguis apparnit. Linguæ, inquit, diuisæ velut ignis, qni & insedit super vnumquemq; eorum. Distant inter se linguæ, sed linguatũ distantiæ nõ sunt schismata. In linguis diuisis noli dissipationem timere, vnitatem cognosce in colnmba. Sic ergo sic oportebat demonstrari spititum sanctum venientem super dominũ, vt intelligat vnusquisqne si habeat spiritum sanctum, simplicem se esse debere sicut columbam: habere cum fratribus veram pacem, quam significant oscula columbarum. Habẽt enim oscula & cor- *1. q. 7. cap. non omnis qui.* ui: sed in coruis falsa pax, in columba vera pax. Non omnis ergo qui dicit, Pax vobiscum, quasi colũba audiendus est. Vnde ergo discernuutur oscula coruorum B ab osculis colnmbarnm? Osculantur corui, sed laniãt: à laniatu innocens est natura columbarum. Vbi ergo laniatus, non est vera in osculis pax. Illi habẽt veram pacem, qui ecclesiam non laniauerũt. nam corui de morte pascuntur. Hoc columba nõ habet, de frugibns terræ viuit, innocens eius victus est: quod verè fratres mirandum est in columba. Sunt passeres breuissimi, qui vel muscas occidunt, nihil horum columba. non enim de morte pascitnr. Qni laniauerũt Ecclesiam, de mortibus pascuntur. Potens est dominus, rogemus vt reuiuiscant qui deuorantur ab eis & non sentiunt. Multi agnoscunt, quia reuiuiscunt. nam ad eorum aduentum C quotidie gratnlamur in nomine Christi. Vos tantum sic estote simplices, vt sitis prudentes & feruẽtes, & feruor vester in linguis sit. Nolite tacere: ardentibus linguis loquentes, accendite frigidos. Quid enim fratres mei? quis non videat quod illi nõ vident? Nec mirum quia inde reuerti nolũt, sicut coruus qui de arca emissus est. Quis enim nõ videat quod illi nõ vident? Et ipsi spiritui sancto ingrati sunt. Ecce columba descẽdit super dominũ, & super dominum baptizatũ, & apparuit sibi sancta illa & vera trinitas, quæ nobis vnus deus est. Ascendit enim dominus ab aqua, sicut in Euangelio *Matth. 3.* legimus. Et ecce aperti sunt cœli, & vidit spiritum descendentem velut colnmbã, & mãsit super eum. Et statim vox cõsecuta est, Tu es filius meus dilectus, in qno mihi bene complacui. Apparuit manifestissima trinitas, pater in voce, filius in homine, spiritus sanctus in colũba. In trinitate ista à quo missi sunt Apostoli, videamus quod videmns, & quod mirũ est quia illi non vident, (non enim verè non vidẽt, sed ad id qnod facies eorum ferit, oculos claudunt) à quo missi sunt discipuli in nomine patris & filij & spirit⁹ sancti? Ab illo de quo dictum est, Hic est qui baptizat. Dictum est enim ministris ab eo qui sibi tennit hanc potestatem. Hoc enim in illo vidit Ioannes, & cognouit quod nõ nouerat, non quia eum non nouerat filium dei: aut eum nõ nouerat dominum, ant non nouerat Christum: ant verò & hoc nõ nouerat, qnia ipse baptizatnr⁹ esset in aqua, & Christus in spiritu sancto: (nam & hoc nouerat) sed qnia ita vt sibi teneret potestatem, & in nullum ministrorũ eam transferret. hoc est quod didicit in columba. Per hãc enim potestatem qnam Christus solus sibi tenuit, D & in neminem ministrornm transfudit, quamuis per *De conse. dist. 4 cap. Aliud.* ministros suos baptizare dignatus sit, per hanc stat vnitas Ecclesiæ, quæ significatur per columbam, de qua dictnm est, Vna est columba mea, vna est matri suæ. Si *Canti. 6.* enim (vt iam dixi) fratres mei, transferretur potestas à domino ad ministrum: tot baptismata essent, quot ministri essent, & iam nõ staret vnitas baptismi. Intendite fratres. Antequam veniret dominus noster Iesus Christus ad baptismum (nam post baptismnm descendit colnmba, in qua cognouit Ioannes quiddã proprium, cũ ei dictnm est, Super quẽ videris spiritum descendẽtem sicut colnmbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto) nouerat quia ipse baptizabat in spiritu sancto, sed quia tali proprietate, vt potestas ab eo non transiret in alterũ, qnamuis eo donante, hoc ibi didicit. Et vnde probamus quia iam & hoc nonerat Ioannes, quia baptizaturus erat dominns in spiritu sancto, vt hoc intelligatur didicisse in colõba, quod ita esset baptizaturus dominus in spiritu sancto, vt in neminem alium hominẽ potestas illa trãsiret? vnde probamus? Colũba iam baptizato domino descendit. Ante autem quàm venisset dominus vt baptizaretur à Io- E anne in Iordane, diximus quia nouerat eum, illis vocibus vbi ait, Tu ad me venis baptizari? ego à te debeo *Matth. 3.* baptizari. Sed ecce dominũ nouerat, nouerat filiũ dei. Vnde probamus quòd iã nouerat quia ipse baptizaret in spiritu sancto? Antequã veniret ad fluuiũ, cùm multi ad Ioannẽ currerent baptizari, ait illis, Ego quidem baptizo vos in aqua: qui autẽ post me venit, maior me est, cuins non sum dignus corrigiã calciamẽti soluere, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. iam & hoc nouerat. Quid ergo per columbam didicit, ne mendax postea inueniretur (quod auertat à nobis deus opinari) nisi quandam proprietatẽ in Christo talem futuram, vt quamuis multi ministri baptizaturi essent, siue iusti, siue iniusti, non tribueretur sanctitas baptismi, nisi illi super quem descendit columba, de quo dictũ est, Hic est qui baptizat in spiritu sancto? Petrus baptizet, hic est qui baptizat: Paulus baptizet, hic est qui baptizat: Iudas baptizet, hic est qui baptizat. Nã si pro diuersitate meritorum baptisma sanctum est, quia diuersa sunt merita, diuersa erunt baptismata: & tãto quisq; aliquid melius putatur accipere, quãto à meliore videtur accepisse. Ipsi spiritales, sancti (intelligite fratres mei) boni, per- F tinentes ad columbã, pertinentes ad sortem ciuitatis illius Hierusalẽ, ipsi boni in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, diuersarum gra- *2. Timo. 2.* tiarum sunt, non omnes paria merita habent. Sunt alij aliis sanctiores, sunt alij aliis meliores. Quare ergo si vnus ab illo, verbi gratia iusto sancto baptizetur: alius ab alio inferioris meriti apud deum, inferioris gradus, inferioris continentiæ, inferioris vitæ, vnum tamen & par & æquale est quod acceperunt, nisi quia hic est qui baptizat? Quomodo ergo cũ baptizat bon⁹ & melior, *De cõse. di. 4 ca. cum baptizat. 4. sent. di. 5. cap. 1.* nõ ideo iste bonũ accepit, & ille melius: sed quãuis bonus & melior fuerint ministri, vnũ & æquale est quod acceperunt, non est melius in illo, & inferius in isto: sic & cũ baptizat malus ex aliqua vel ignorantia ecclesiæ, vel tolerantia: (aut enim ignorãtnr mali, aut tolerãtnr vt palea, qnousq; in vltimo ventiletur area) illud quod datum est, vnum est, nec impar propter impares ministros, sed par & ęquale, propter, Hic est qui baptizat. Ergo dilectissimi videamus quod videre illi nolunt, non quod non videant, sed quod se videre doleant, quasi clausum sit contra illos quò missi sunt discipuli, in nomine pa-

G tris & filij & spiritus sancti, vt baptizarent tanquã ministri. Quò missi sunt? Ite, dixit, baptizate gentes. *Matth. 28.* Audistis fratres quomodo venit illa hæreditas, *Psal. 2.* Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionem tuam terminos terræ. *Esaia. 2.* Audistis quomodo de Sion prodiit lex, & verbum domini de Hierusalem. ibi enim audierunt discipuli, Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Intenti facti sumus cum audiremus, Ite baptizate gentes: in cuius nomine? In nomine patris & filij & spiritus sancti. Iste vnus deus, quia non in nominibus patris & filij & spiritus sancti: sed in nomine patris & filij & spiritus sancti. Vbi vnum nomen audis, vnus est deus: sicut de semine Abrahæ dictũ est, & exponit Paulus Apostolus, *Gala. 3.* In semine tuo benedicentur omnes gentes: non dixit in seminibus tanquam in multis, sed tanquã in vno, & semine tuo, quod est Christus. Sicut ergo quia ibi nõ dicit in seminibus, docere te voluit Apostolus quia vnus est Christus: sic & hic cum dictum est in nomine, non in nominibus, quomodo ibi in semine, non in seminibus, probatur vnus deus pater & filius & spiritus sanctus. Sed ecce, in-

H quirunt discipuli ad dominum, Audiuimus in quo nomine baptizemus, ministros nos fecisti, & dixisti nobis, Ite baptizate in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quò ibimus? quò? non audistis? ad hæreditatem meam. Interrogatis: quò ibimus? Ad id quod emi sanguine meo. Quò ergo? Ad gentes, inquit. Putaui quia dixit, Ite baptizate Aphros in nomine patris & filij & spiritus sancti. Deo gratias. Soluit dominus quæstionem, docuit columba. Deo gratias. Ad gentes Apostoli missi sunt. Si ad gentes, ad omnes linguas. Hoc significauit spiritus sanctus diuisus in linguis, vnitus in columba. *Acto. 2.* Hoc linguæ diuiduntur, hoc columba copulat. Linguæ gentiũ concordarũt, & vna lingua Aphricæ discordauit? Quid euidentius fratres mei? In columba vnitas, in linguis gentium societas. Aliquãdo enim & linguæ per superbiam discordauerunt, & tunc sunt factæ linguæ ex vna multæ. *Gene. 11.* Post diluuiũ enim quidam superbi homines, velut aduersus deum se munire conantes, quasi aliquid esset excelsius deo, aut aliquid tutius, superbiæ erexerunt turrim, quasi ne diluuio si postea fieret delerentur. Audierant enim & recensuerant,

I quia omnis iniquitas erat deleta diluuio. Ab iniquitate temperare nolebant, altitudinem turris contra diluuiũ requirebant, ædificauerunt turrim excelsam. Vidit de⁹ superbiam ipsorum, & hunc errorem illis immitti iussit, vt non se cognoscerent loquentes, & factæ sunt diuersæ linguæ per superbiam. Si superbia fecit diuersitates linguarum, humilitas Christi congregauit diuersitates linguarũ. Iam quod illa turris dissociauerat, Ecclesia collegit. De vna lingua factæ sunt multæ: noli mirari, superbia hoc fecit. De multis linguis fit vna: noli mirari, charitas hoc fecit: quia etsi soni diuersi linguarum sunt, in corde vnus deus inuocatur, vna pax custoditur. Vnde debuit ergo charissimi demonstrari spiritus sanctus vnitatē quandã designans, nisi per columbam, vt pacatæ Ecclesiæ diceretur, *Canti. 6.* Vna est columba mea? Vnde debuit humilitas, nisi per auem simplicē & gementem, nõ per auem superbam & exultantem sicut coruus? Et forte dicēt, Quia ergo columba, & vna colũba, præter vnã columbã baptismus esse nõ potest. Ergo si apud te est colũba, vel tu es colũba, quãdo ad te venio, tu da mihi quod non habeo. Scitis hoc ipsorũ esse. Ecce modo vobis apparebit non esse de voce columbæ, sed de clamore corui. Nam paululum attendat charitas vestra, & timete insidias, imò cauete, & excipite verba contradicentiũ, respuenda, nõ transglutienda, & visceribus danda. K Facite inde quod fecit dominus, quando illi obtulerũt amarum potum: Gustauit, & *Mat. 27.* respuit: sic & vos audite & abiicite. Quid enim dicunt? Videamus, Ecce, inquit, tu es colũba. O catholica, tibi dictum est, Vna est colũba mea, vna est matri suæ. Tibi certe dictum est, Expecta, noli me interrogare. Si mihi dictum est, proba primũ: si mihi dictũ est, cito volo audire, inquit. Tibi dictũ est. Respondeo voce catholica, mihi. Hoc autem fratres, quod ore meo soli⁹ sonuit: sonuit (vt arbitror) & cordibus vestris, & omnes pariter diximus, Ecclesiæ catholicæ dictum est, Vna est colũba mea, vna est matri suæ. Præter ipsam ergo columbam, inquit, baptisma non est. Ego qui præter ipsam columbam sum baptizatus, ergo nõ habeo baptismum? Si baptismum nõ habeo, quare mihi nõ das quãdo ad te venio? Et ego interrogo, Interim sequestremus, cui dictũ est, Vna est columba mea, vna est matri suæ. Adhuc quærimus, Aut mihi dictum est, aut tibi dictum est. Sequestremus cui dictũ sit. Hoc ergo quæro, si colũba est simplex, innocēs, sine felle, pacata in osculis, nõ sæua in vnguibus, quæro verũ ad huius columbæ membra pertineant auari, raptores, subdoli, ebriosi, flagitiosi. L Membra sunt columbę huius? Absit, inquit. Et reuera fratres, quis hoc dixerit? Vt nihil aliud dicam, raptores solos si dicam membra accipitris possunt esse, non membra colũbæ. Milui rapiunt, accipitres rapiunt, corui rapiũt: columbæ non rapiunt, nõ dilaniant. Ergo raptores nõ sunt membra columbæ. Nõ apud vos fuit vel vnus raptor? Quare manet baptismus quem dedit accipiter & non columba? Quare nõ baptizatis apud vosmetipsos post raptores & adulteros & ebriosos, post auaros apud vosmetipsos? An isti omnes mēbra columbæ sunt? Sic dehonestatis columbam vestrã, vt ei membra vulturina faciatis? Quid ergo fratres, quid dicimus? Mali & boni sunt in ecclesia catholica: ibi autem soli mali sunt. Sed forte inimico animo hoc dico, & hoc postea requiratur. Et ibi certe dicunt, quia sunt boni & mali. Nam si dixerint solos bonos se habere, credant illis sui, & subscribo. Non sunt apud nos, dicant, nisi sancti, casti, sobrij, non adulteri, nõ fœneratores, non fraudatores, non periuri, non vinolenti. Dicant, non enim at- M tendo linguas ipsorũ, sed tango corda ipsorũ. Cum autem noti sint & vobis & suis, sicut & vos & vobis in catholica & illis noti estis, nec nos eos reprehendamus, nec illi se palpent. Nos fatemur in ecclesia catholica & bonos & malos esse, sed tanquam grana & paleas. Aliquãdo qui baptizatur à grano, palea est: & qui baptizatur à palea, granũ est: alioquin si qui baptizatur à grano valet, & qui baptizatur à palea nõ valet, falsum est, Hic est qui baptizat. Si autem verũ est, Hic est qui baptizat, & quod ab illo datur, valet, & quomodo colũba baptizat. Nõ enim malus ille columba est, aut ad mēbra columbæ pertinet: nec hic potest dici in catholica, nec apud illos. Si illi dicunt columbam esse ecclesiam suam, quid ergo intelligimus fratres mei, quoniã manifestũ & omnibus notũ est, & si nolint conuincuntur: quia & ibi quando dant mali, non post illos baptizatur: & hic quãdo dãt mali, nõ post illos baptizatur. Columba nõ baptizat post coruũ: coruus quare vult baptizare post columbã? Intẽdat charitas vestra. Et quare designatum est nescio quid per columbã, vt baptizato domino veniret colũba, id est, spiritus sanctus in specie columbæ, & maneret super eum, cum in aduentu columbæ hoc cognosceret Ioannes, propriam quandam potestatem in domino ad baptizandum, quia per hanc

A propriã poteſtatẽ,ſicut dixi, pax eccleſiæ firmata eſt. Et poteſt fieri vt habeat aliquis baptiſmum præter columbam: vt peoſit ei baptiſmus præter columbã nõ poteſt. Intẽdat charitas veſtra & intelligat quod dico: nam & iſta circunuentione ſæpe ſeducunt fratres noſtros, qui pigri & frigidi ſunt. Simus ſimpliciores & feruẽtiores. Ecce, inquiunt, ego accepi, an noo accepi? Reſpondeo, accepiſti. Si ergo accepi, nõ eſt quod mihi des, Securus ſum etiam teſtimooio too. Et ego quidẽ me dico accepiſſe, & tu me fateris accepiſſe, vtriuſq; lingua ſecurum me facit. Quid ergo mihi promittis? Quare me vis catholicum facere, quando non mihi aliquid daturus es amplius, & me iam accepiſſe fateris quod te habere dicis? Ego autẽ quãdo dico, Veni ad me, dico quia nõ habes tu, qui fateris quia haheo. Quare dicis, veni ad me? Docet nos columba. Reſpondet eoim de capite domini, & dicit, Baptiſmum bahes, charitatem autẽ qua ego gemo, nõ habes. Quid eſt hoc, inquit, Baptiſmũ haheo, charitatẽ non habeo? Sacrameutum babeo, charitatem nõ? Noli clamare, oſtende mihi qoomodo habeat charitatem qui diuidit vnitatem. Ego, inqoit, habeo baptiſmum. B Habes, ſed baptiſmum illud ſine charitate nibil tibi prodeſt: quia ſine charitate tu nihil es: nam baptiſmus ille etiã in illo qui nihil eſt, nõ eſt nihil. Baptiſma quippe illod aliquid eſt, & magnũ aliquid eſt, propter illum de quo dictũ eſt, Hic eſt qui baptizat. Sed ne putares illud quod magnũ eſt, tibi aliquid prodeſſe poſſe ſi noo fueris in vnitate, ſuper baptizatum columba deſcendit tanquam dicens, Si baptiſmum habes, eſto in columba, ne non tibi proſit quod habes. Veni ergo ad colombam dicimus, non vt incipias babere quod non hahebas, ſed vt prodeſſe tibi incipiat quod habes. Foris enim hahebas baptiſmũ ad perniciem: intus ſi habueris, incipit prodeſſe ad ſalutem. Non enim tantum tibi non proderat baptiſma, & non etiam oberat: Et ſancta poſſunt obeſſe: In bouis enim ſancta ad ſalutem inſunt: in malis ad iodiciũ. Certe enim fratres oouimus quid accipiamus, & vtique ſanctum eſt quod accipimus, & nemo dicit non eſt ſanctum. Et quid ait Apoſtolus? Qui autem mandncat & bibit indigne, iudiciom ſibi manducat & bibit. non ait quia illa res mala eſt, ſed quia ille malus male accipiendo, ad iudicium accipit bonum qood accipit. Num enim mala erat buccella qoæ tradita eſt Iudæ à domino? Abſit. C Medicus non daret venenum: ſalutem medicus dedit, ſed indigne accipiendo ad perniciem accepit, quia non pacatus accepit. Sic ergo & qui baptizatur, Haheo, inquit, mihi. Fateor habes: obſerua quod habes, eoipſo quod habes damnaberis. Quare? Quia rem colombę prætee columbam babes. Si rem colombæ io columha babeas, ſecurus hahes. Puta te eſſe militarem. ſi characterem Imperatoris tui intus habeas, ſecurus militas: ſi extra habeas, tunc non ſolum tibi ad militiam non prodeſt character ille, ſed etiam pro deſertore punieris. Veni ergo veni, & noli dicere, Iam habeo, iam ſufficit mihi. Veni, colnmba te vocat, gemeodo te vocat. Fratres mei vobis dico, gemendo vocate, non rixando: vocate orando, vocate inuitãdo, vocate ieiunando. in charitate intelligant quia doletis illos. Non dnbito fratres mei, quia ſi videant dolorem veſtrum, confundentur & reuiuiſcent. Veni ergo veni, noli timere: time ſi non venis: imò nõ time ſed plange. Veni: gaudebis, ſi veneris. Gemes quidem in tribulationibus peregrinationis, ſed gaudebis in ſpe. Veni vbi eſt columba, cui dictum eſt, Vna eſt columba mea, vna eſt matri ſuæ. Columbam vnam vides ſuper caput Chriſti: linguas vides in toto orbe terrarũ. D Idẽ ſpiritus per columbã, idẽ & per linguas. Si per columbã idẽ ſpiritus, & per linguas idẽ ſpiritus, ſpiritusſanctus per totũ orbẽ terrarum datus eſt, à quo te præcidiſti vt clames cum coruo, non vt gemas cũ columba. Veni ergo. Sed ſollicitus es forte & dicis, Foris baptizatus ſom, timeo ne iude ſim reus, quia foris accepi. Iam cœpiſti cognoſcere quid gemendũ ſit. Verum dicis quia reus es nõ quia accepiſti, ſed quia foris accepiſti. Tene ergo qood accepiſti, emenda quod foris accepiſti. Accepiſti rem colũbæ, præter colũbam accepiſti. Duo ſunt quæ audis, accepiſti, & præter columbam accepiſti. Quod accepiſti, approbo: quia foris accepiſti, improbo. Tene ergo quod accepiſti. non mutatur, ſed agnoſcitur. Character eſt regis mei, non ero ſacrilegus: corrigo deſeſtorem, non immuto characterẽ. Noli de baptiſmate gloriari, quia dico ipſum eſt. Ecce dico ipſum eſt, tota catholica dicit ipſum eſt. Aduertit columba, & agnoſcit & gemit, quia ipſom foris habes. Videt ibi qood agnoſcat, videt ibi & quod corrigat. Ipſum eſt, veni. Gloriaris quia ipſũ eſt, & nõ vis venire? Quid ergo mali, qoi nõ pertinẽt ad co- E lumbã? Ait tibi colũba, Et mali inter quos gemo, & qui non pertinẽt ad mẽbra mea, & neceſſe eſt vt inter illos gemã: nõne habẽt quod te habere gloriaris? nõne multi ebrioſi habẽt baptiſmũ? nõne multi auari? nõne multi idololatræ, & quod eſt peius, furtim? Nõne Pagani ad idola euut, vel ibant publice? Nunc occulte Chriſtiani ſortilegos quærũt, mathematicos cõſulunt: & iſti habẽt baptiſmũ, ſed columba gemit inter coruos. Quid ergo gaudes quia habes? Hoc habes quod habet & mal⁹. Habeto homilitatẽ, charitatẽ, pacẽ: habeto bonũ quod nõdum habes, vt proſit tibi bonũ quod habes. nam quod habes, habuit & Simon magus. Actus Apoſtolorũ teſtes ſunt, ille liber canonicus omni anno in Eccleſia recitandus. Aooiuerſaria ſolẽnitate poſt paſsionẽ domini noſtis illum librum recitari: vhi ſcriptũ eſt, quomodo cõuerſus ſit Apoſtolus, & ex perſecutore prædicator factus: vbi etiã die pẽtecoſtea miſſus eſt ſpiritus ſanctus in lingois diuiſis velut ignis. Ibi legim⁹ multos crediđiſſe in Samaria per peædicationẽ Philippi. Intelligitur autẽ ſiue vnus ex Apoſtolis, ſiue ex diaconis, quia ſeptẽ ibi diaconos legimus ordinatos, inter quos eſt etiã nomẽ F Pbilippi. per Philippi ergo prædicationem crediderũt Samaritæ. Samaria cœpit abũdare fidelibus: ibi erat iſte Simõ magus, qui per magicas factiones ſuaa dementanerat populum, vt eum virtutẽ dei putarẽt. cõmotus tamen ſigois qne à Philippo fiebãt, etiã ipſe credidit: ſed quomodo ipſe crediderit, poſteriora ſequentia demõſtrauerunt. Baptizatus eſt autem & Simon. Audierunt hoc Apoſtoli qui erãt in Hieruſalem, & miſsi ſont ad illos Petrus & Ioannes, & inuenerũt multos baptizatos. Et quia nullus ipſorum adhuc acceperat ſpiritum ſanctom, ſicut tunc deſcendebat ad oſtendendã ſignificationem gentinm crediturarum, vt linguis loquerẽtur, in quos deſcendebat ſpiritus ſanctus, impoſuerunt illis manus orantes pro eis, & acceperũt ſpiritum ſanctom. Simõ ille qui nõ erat in Eccleſia columba, ſed coruus, quia ea quæ ſua ſũt quærebat, nõ quæ Ieſu Chriſti: vnde in Chriſtianis potentiam magis amauerat quàm iuſtitiam: vidit per impoſitionem mauuũ Apoſtolorum dari ſpiritum ſanctum, non quia ipſi dabant, ſed qnia ipſis orantibus datus eſt: & ait Apoſtolis, Quis vobis à me accipere pecunia vt & per impoſitionẽ manuum mearũ detur ſpiritus ſanctus? Et ait illi Petrus, Pecunia tua tecũ ſit in perditionẽ, quoniam donum dei putaſti pe-

De conſe. diſtin. 2. ca. Et ſancta.

1. Cor. 11.

Ioan. 13.

Cant. 6.

Act. 8.

Philip. 2.

Act. 8.

G cunia comparauduin. Cui dicit, Pecunia tua tecum fit in perditionem: vtique baptizato. Iam baptisma habebat, sed colūbæ visceribus nō hærebat. Audi quia non hærebat. Verba ipsa Petri Apostoli aduerte, sequitur enim, Nō est tibi pars neq; sors in hac fide. In felle enim amaritudinis video te esse. Colūba fel nō habet, Simon habebat, ideo separatus erat à columbæ visceribus. Baptisma illi quid proderat? Noli ergo de baptismate gloriari, quasi ex ipso salus tibi sufficiat. Noli irasci, depone fel, veni ad columbam. Hic tibi proderit, quod foris non solum non proderat, sed etiam oberat. Neq; dicas, Non venio, quia foris sum baptizatus. Ecce incipe habere charitatē, incipe habere fructum, inueniatur in te fructus, mittat te colūba intrò. Inuenimus hoc in scriptura. Impútribilibus lignis arca fuerat fabricata. Impútribilia ligna sancti sunt fideles pertinentes ad Christum. Quomodo enim in tēplo lapides viui de quibus ædificatur tēplum, homines fideles dicti sunt: sic ligna imputribilia homines perseuerantes in fide. In ipsa ergo arca ligna imputribilia erāt. Arca enim ecclesia est, ibi baptizat columba illa. Arca enim illa in aqua ferebatur: ligna imputribilia intus baptizata sunt. Inuenimus quædā ligna foris baptizata, omnes arbores quæ erat in mundo. Ipsa tamen aqua erat, non erat altera: H omnis de cœlo venerat, & de abyssis fontium. Ipsa erat aqua in qua baptizata sunt ligna imputribilia quæ erāt in arca, in qua baptizata sunt ligna foris. Missa est colūba, & primùm non inuenit requiem pedibus suis, rediit in arcam. plena enim erāt aquis omnia, & maluit redire quàm rebaptizari. Coruus autē ille emissus est antequam siccaretur aqua, rebaptizatus redire noluit, mortuus est in his aquis. Auertat deus corui illius mortem: nā quare nō est reuersus, nisi quia aquis interceptus est? At vero columba non inueniens requiem pedibus suis, cū ei vndiq; clamaret aqua, veni, veni, hic tingere: quomodo clamant isti hæretici, veni, veni, hic habes: non inueniens illa requiem pedibus suis, reuersa est ad arcam. Emisit illam Noë iterum, sicut vos mittit arca, vt loquamini illis. Et quid fecit postea colūba? Quia erant ligna foris baptizata, reportauit ad arcam ramum de oliua. Ramus ille & folia & fructum habebat. Non sint in te sola verba, nō sint in te sola folia, sit fructus, & re- I dis ad arcam, nō per teipsum, columba te reuocat. Gemite foris, vt illos intrò reuocetis. Etenim fructus iste oliuæ si discutiatur, inuenies quid erat. Oliuæ fructus, charitatem significat. Vnde hoc probamus? Quomodo enim oleum à nullo humore premitur, sed disruptis omnibus exilit & superemimet: sic & charitas non potest premi in ima, necesse est vt ad superna emineat. Propterea de illa dicit Apostolus, Adhuc supereminētiorem viam vobis demonstro. Quia diximus de oleo quia supereminet, ne forte nō de charitate dixerit Apostolus, supereminentiorem viam vobis demonstro, audiamus quid sequitur, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum tanquā æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. I nunc Donate, & clama, disertus sum: I nunc & clama, doctus sum. Quantum disertus, quātum doctus? Nunquid linguis angelorum locuturus es? Et tamen si linguis angelorum loquereris, charitatē non habēs, audirem æra sonantia & cymbala tinnientia. Soliditatē aliquam quæro, fructum in foliis inueniam: non sint sola verba, habeant oliuam, redeant ad arcam. Sed, inquies, habeo sacramentum. Verum dicis, sacramentum diuinum est, habes baptisma, & ego cōfiteor. Sed quid dicit idē Apostolus? Si sciero omnia sacramenta, & habuero K prophetiam & omnem fidē, ita vt montes transferam: ne forté & hoc diceres, Credidi, sufficit mihi. Sed quid dicit Iacobus? Et dæmones credūt, & cōtremiscūt. Magna est fides, sed nihil prodest si non habeat charitatē. Cōfitebantur & dæmones Christū credēdo, sed nō diligendo dicebāt, Quid nobis & tibi, fili dei? Fidem habebāt, charitatem non habebant, ideo dæmones erant. Noli de fide gloriari, adhuc dæmonibus comparandus es: noli dicere Christo domino, Mihi & tibi quid est? Vnitas enim Christi tibi loquitur, Veni cognosce pacem, redi ad viscera columbæ. Foris baptizatus es, habeto fructum, & redi ad arcā. Et tu, Quid nos quæritis si mali sumus? Vt boni sitis. Ideo vos quærimus, quia mali estis. nam si mali nō essetis, inuenissemus vos, non vos quæreremus. Qui bonus est, iam inuentus est: qui malus est, adhuc quæritur. Ideo vos quærimus, redite ad arcā. Sed iam habeo baptismū. Si omnia sacramenta sciero, & habuero prophetiam & omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Fructum ibi videam, oliuam ibi videam: & L reuocaris ad arcam. Sed quid ais? Ecce nos multa mala patimur. Hæc si pro Christo pateremini, nō pro honoribus vestris. Audite quid sequitur. Iactant se enim aliquando, quia eleemosynas multas faciunt, dant pauperibus, quia patiūtur molestias, sed pro Donato, nō pro Christo. Vide quomodo patiaris: nam si pro Donato pateris, pro superbo pateris. Nō es columba si pro Donato pateris. non erat ille amicus sponsi. nam si amicus esset sponsi, gloriam sponsi quæreret, nō suam. Vide amicum sponsi dicentē, Hic est qui baptizat. Ille nō erat amicus sponsi, pro quo pateris. Non habes vestem nuptialem: & si ad conuiuium venisti, foras habes mitti. Imò quia foras missus es, ideo miser es. redi aliquando, & noli gloriari. Audi quid dicat Apostolus, Si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem nō habeam, nihil sum. Ecce quod non habes. Si tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & vtique pro nomine Christi: sed quia sunt multi qui iactanter illud faciunt, non cum charitate: ideo si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autē non habeam, nihil mihi prodest. Charitate fecerunt martyres illi qui in tempore persecutionis passi sunt, charitate fecerunt: isti autem de tumore M & de superbia faciunt. nam cum persecutor desit, seipsos præcipitant. Veni ergo vt habeas charitatē. Sed nos habemus martyres. Quos martyres? Nō sunt columbæ, ideo volare conati sunt, & de petra ceciderunt. Omnia ergo fratres mei videtis, quia clamant aduersus illos omnes paginæ diuinæ, omnis prophetia, totum euangeliū, omnes Apostolicę literæ, omnis gemitus colūbę, & nondū euigilant, nondū expergiscūtur. Sed si colūba sumus, gemamus, toleremus, speremus: aderit misericordia dei, vt efferueat ignis spiritus sancti in simplicitate vestra, & veniant. Nō est desperandū, orate, prædicate, diligite, prorsus potens est dominus: iā cœperūt cognoscere frontē suam: multi cognouerūt, multi erubuerūt. aderit Christus, vt cognoscāt & cæteri. Et certē fratres mei vel palea sola ibi remaneat, omnia grana colligātur: quicquid ibi fructificauit, redeat ad arcā per colūbā. Modo deficiētes vbiq;, quid nobis ppnūt, non inuenietes quid dicāt? Villas nostras tulerūt, fūdos nostros tulerūt, proferunt testamenta hominum. Ecce vbi Gaius eis donauit fundū Ecclesiæ, cui præerat Faustinº. Cuius Episcopus erat Faustinus? Ecclesiæ. Quid est Ecclesiæ?

Gene. 6.
Gene. 8.
1. Cor. 12.
1. Cor. 13.
Iacobi. 2.
Marci. 1.
Matth. 22.
1. Cor. 13.

A Ecclesiæ? Ecclesiæ dixi, cui præerat Faustinus, sed non Ecclesiæ præerat Faustin⁹, sed parti præerat. Colũba autem Ecclesia est. Quid clamas? Nõ deuorabimus villas, columba illas habeat. Quæratur quæ sit colũba, & ipsa habeat: nam nostis fratres mei, quia villæ istæ non sunt Augustini. Et si vos nõ nostis, & putatis me gaudere in possessione villarũ, deus nouit: ipse scit quid ego de illis villis sentiã, vel quid ibi sufferã. Nouit gemit⁹ meos, si mihi aliquid de columba impertiri dignatus est. Ecce sunt villæ. Quo iure defendis villas? diuino, an humano? Respõdeant, Diuinũ ius in scripturis habemus, humanũ ius in legibus regum. Vnde quisq; possidet quod possidet? Nonne iure humano? Nã iure diuino, domini est terra, & plenitudo eius. *Psal. 23.* Pauperes & diuites deus de vno limo fecit, & pauperes & diuites vna terra supportat. Iure tamẽ humano dicit, Hæc villa mea est, hæc domus mea, hic seruus meus est. Iure ergo humano, iure imperatorũ. Quare? Quia ipsa iura humana per Imperatores & reges seculi deus distribuit generi humano. Vultis legamus leges Imperatorum, & secundum ipsas B agamus de villis? Si iure humano vultis possidere, recitemus leges Imperatorũ, videamus si aliquid voluerint ab hæreticis possideri. Sed quid mihi est Imperator? Secundum ius ipsius possides terrã. Aut tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille seruus, aut domus hæc mea est? Si autem vt teneantur ista ab hominibus, iura acceperũt regũ: vultis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnum horum habeatis, & non imputetis nisi mansuetudini columbæ, quia vel ibi vobis permittitur permanere? Legũtur enim leges manifestæ, vbi præceperunt Imperatores, eos qui præter Ecclesiæ catholicæ communionẽ vsorpant sibi nomẽ Christianum, nec volunt in pace colere pacis authorem, nihil nomine Ecclesiæ audeant possidere. Sed quid nobis & Imperatori? Sed iam dixi, de iure humano agitur: & tamen Apostolus voluit seruiri regib⁹, voluit honorari reges, & dixit, Reges reueremini. *1. Petri. 2.* Nolite dicere, quid mihi & regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per iura regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa iura humana renunciasti quibus pos-C sidentur possessiones. Sed de diuino iure ago, ait. Ergo Euangelium recitemus. Videamus quousque Ecclesia catholica Christi est, super quã venit columba, quę docuit, Hic est qui baptizat. quomodo ergo iure diuino possideat, qui dicit, Ego baptizo: cum dicat columba, Hic est qui baptizat: cum dicat scriptura, Vna est colũba mea, vna est matri suæ? *Cant. 6.* Quare laniastis columbam? Imò laniastis viscera vestra: nam vobis laniastis: colũba integra perseuerat. Ergo fratres mei, si vbiq; nõ habent quod dicant, ego dico vobis quid faciant. Veniant ad catholicam, & nobiscum habebunt nõ solum terram, sed etiam illum qui fecit cœlum & terram.

Ab eo quod scriptum est, Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius dei: vsque ad id quod scriptũ est, Amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & angelos ascendentes & descendentes super filium hominis. Tractatus VII.

COngaudemus frequentiæ vestræ, quia vltra quàm sperare potuimus, alacriter conuenistis. Hoc est ergo quod nos lætificat & consolatur in omnibus laboribus & periculis vitæ huius, amor vester in deum, & pium studiũ, & certa spes, & feruor spiritus. Audistis cũ Psalmus legeretur, quia inops & pauper clamat ad deum in hoc seculo. *Psal. 87.* Vox enim est, vt sæpius audistis, & meminisse debetis, non vnius hominis, & tamen vnius hominis. Non vnius, quia fideles multi: D multa grana inter paleas gemẽtia, diffusa toto orbe terrarum. Vnius autem, quia mẽbra Christi omnes; ac per hoc vnum corpus. Iste ergo vnus populus inops & pauper, nõ nouit gaudere de seculo, & dolor eius intus est, & gaudiũ eius intus est, vbi non videt nisi ille qui exaudit gementem, & coronat sperãtẽ. Lætitia seculi, vanitas: cum magna expectatione speratur vt veniat, & non potest teneri cum venerit. Iste enim dies qui lætus est perditis hodie in ista ciuitate, cras vtique non erit, nec iidem ipsi cras hoc erũt quod hodie sunt. Et transeunt omnia, & euolãt omnia, & sicut fumus vanescũt. Et væ qui amant talia. Omnis enim anima sequitur quod amat. Omnis caro fœnum, & omnis honor carnis quasi flos fœni. *Esai. 40.* Fœnũ aruit, flos decidit: verbum autẽ domini manet in æternũ. Ecce quod ames, si vis manere in æternum. Sed dicere habebas, Vnde possum apprehendere verbũ dei? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quapropter fratres charissimi, ad Inopiã nostrã & paupertatẽ nostrã pertineat, & q illos dolemus qui sibi abundare videntur, gaudiũ enim ipsorum quasi phreneticorum est. Quomodo autẽ phreneticus gaudet in E insania plerunq; & ridet, & plangit illum qui sanus est: sic & nos fratres charissimi, si receperimus medicinam de cælo venientẽ: quia & nos omnes phrenetici eram⁹, tãquã salui facti, qui ea quæ diligebamus nõ diligimus, gemamus ad deum de iis qui adhuc insaniunt. Potens est enim vt & ipsos saluos faciat, & opus est vt respiciãt se, & displiceant sibi. Spectari volunt, & spectari se non nouerunt. nã si aliquãtum oculos ad se cõuertãt, vidẽt confusionẽ suam. Quod donec fiat, alia sint studia nostra, alia sint auocamenta animæ nostræ. Plus valet dolor noster quàm gaudium illorum. Quantum pertinet ad numerum fratrum, difficile est vt quisquã ex illa celebritate raptus fuerit ex viris: quãtum autem ad sororum numerum, contristat nos: & hoc magis dolẽdum est, quia non ipsæ potius ad Ecclesiã currunt, quas debuit si nõ timor, certe verecũdia de publico reuocare. Viderit hoc qui videt, & aderit misericordia eius, vt saluet omnes. Nos autẽ qui conuenimus, pascamur epulis dei, & sit gaudium nostrum sermo ipsius. Inuitauit enim nos ad Euãgelium suum, & ipse cibus noster est, quo nihil dulcius, sed si quis habeat palatum sanum in corde. Bene autem arbitror meminisse charitatẽ vestrã hoc Euangelium lectionibus cõgruis ex ordine recita-F ri: & puto vobis nõ excidisse quæ iam tractata sunt, maxime recentiora de Ioanne, & de columba. De Ioanne scilicet, quid nouũ didicerit in domino per columbã, qui iam nouerat dominum. Et hoc inuentum est inspirante spiritu dei, quod iam quidẽ Ioannes nouerat in domino: sed quòd ipse dominus ita esset baptizaturus, vt baptizãdi potestatem à se in neminẽ transfunderet, hoc didicit per columbam, quia dictum ei erat, Super quem videris spiritum descendentẽ velut columbã, & manentẽ super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. Quid est, hic est? Nõ est alius, etsi per alium. Quare autem per columbã? Multa dicta sunt, nec possum, nec opus est omnia retexere, præcipue tamen propter pacẽ, quia & ligna quæ baptizata sunt foris, quia fructum in eis inuenit columba, ad arcam attulit: sicut meministis columbã emissam à Noë de arca quæ diluuio natabat, *Gene. 8.* & baptismo abluebatur, non mergebatur. Cũ ergo esset emissa, attulit ramum oliuæ: sed nõ sola folia habebat, habebat & fructum. Itaque hoc optandum est fratribus nostris qui foris baptizantur, vt habeant fructum, non

G illos finet columba foris nisi ad arcā reduxerit. Fruct⁹ autē est tot⁹ charitas, sine qua nihil est homo, qnicquid aliud habuerit. Et hoc vberrime ab Apostolo dictū cōmemorauimus & recensuimus. Ait enim, Si lingois hominum loquar & angelorum, charitatē autem non habeam, factus sum velut æramētum sonans, aut cymbalū tinniens. Et si habuero omnē sciētiam, & sciam omnia sacramenta, & habeā omnem prophetiam, & habuero omnē fidem: fidem autem quomodo dixit omnem? vt montes transferam, charitatem autē nō habeam, nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Nullomodo autem possunt dicere se habere charitatem, qui diuidunt vnitatem. Hæc dicta sunt, sequentia videamus. *Perhibuit Ioannes testimonium.* quia vidit. Quale testimonium perhibuit? *Quia ipse est filius dei.* Oportebat enim vt ille baptizaret qui est filius dei voicus, non adoptatus. Adoptati filij, ministri sunt vnici. Vnicus habet potestatē, adoptati ministerium. Licet baptizet minister non pertinens ad numerum filiorum, quia male viuit & male

1.Cor.13.

H agit, quid nos cōsolatur? Hic est qui baptizat. *Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulantem, dicit, Ecce agnus dei.* Vtique singulariter iste agnus, nam & discipuli dicti sunt agni, Ecce ego mitto vos sicut agnos i medio luporum. Dicti sunt & ipsi lumen, Vos estis lumen mundi. Sed aliter ille de quo dictum est, Erat lumen verum, quod illuminat omnē hominem venientē in hunc mūdum. Sic & agnus singulariter, solus sine macula, sine peccato: non cuius maculæ abstersæ sint, sed cuius macula nulla fuerit. Quid enim quia dicebat Ioannes de domino, Ecce agnus dei? Ipse Ioannes nō erat agnus? Non erat vir sanctus? Non erat amicus sponsi? Ergo singulariter ille, hic est agnus dei: quia singulariter huius agni sanguine solo homines redimi potuerunt. Fratres mei, si agnoscim⁹ preciū nostrū quia sanguis est agni, qui sunt illi qui hodie celebrant festiuitatē sanguinis nescio cuius mulieris? Et quàm ingrati sunt? Raptum est aurum, dicunt, de aure mulieris, & cucurrit sanguis, & positum est aurū in trutina vel in statera, & præpōderauit multum de sanguine. Si pōdus ad inclinādum aurum habuit sanguis mu-

Matth.10.

Mat.5.

I lieris, quale pondus habet ad inclinandum mundum sanguis agni, per quem factus est mundus? Et quidē ille spiritus nescio quis, vt premeret pōdus, placatus est sanguine. Immundi spiritus nouerāt venturū Iesum Christum, audierāt ab angelis, audierāt ex prophetis, & sperabant eum venturum. Nā si nō sperabāt, vnde clamauerunt, Quid nobis & tibi est? Venisti ante tempus perdere nos? scimus qui sis, sanctus dei. Vēturum sciebant, sed tempus ignorabant. Sed quid audistis in psalmo de Hierusalem? Quoniā beneplacitum habuerūt serui tui lapides eius, & pulueris eius miserebuntur. Tu exurgens, inquit, misereberis Sion, quoniā venit tempus vt miserearis eius. Quando venit tempus vt misereretur deus? Venit agnos. Qualis agnus est? Quem lupi timēt. Qualis agnus est? Qui leonē occisus occidit. Dictus est enim diabolos leo circumiens & rugiēs, quærens quem deuoret. sanguine agni victus est leo, ecce spectacula Christianorum. Et quid est amplius? Illi oculis carnis vident vanitatē, nos cordis oculis veritatē. Ne putetis fratres, quod sine spectaculis nos dimisit dominus deus noster. nam si nulla sunt spectacula, cur hodie cōuenistis? Ecce quod diximus, vidistis & exclamastis: non exclamaretis nisi vidissetis. Et magnum est hoc spectare

Marci 1.

Psal.101.

1.Petri.5.

per totum orbē terrarum, victum leonē sanguine agni, K educta de dentibus leonum membra Christi, & adiuncta corpori Christi. Ergo nescio quid simile imitatus est quidam spiritus, vt sanguine simulacrum suum emi velle, quia nouerat precioso sanguine quandoque redimēdum esse genus humanum. Fingunt enim spiritus mali vmbras quasdā honoris sibimetipsis, vt sic decipiant eos qui sequuntur Christum. Vsqueadeo fratres mei, vt illi ipsi qui seducunt per ligaturas, per præcātationes, per machinamenta inimici, misceant præcantationibus suis nomen Christi. Quia iam non possunt seducere Christianos vt dent venenum, addunt mellis aliquantum, vt per id quod dulce est, lateat quod amarū est, & bibatur ad perniciem: vsqueadeo vt ego nouerim aliquo tempore illius pileati sacerdotem solere dicere, & ipse pileatus Christianus est. Vt quid hoc fratres, nisi quia aliter nō possūt seduci Christiani? Ne quæratis ergo alibi Christum, quàm vbi se vobis voluit prædicari Christus. Et quomodo vobis voluit prædicari, sic illum tenete, sic in cordibus vestris scribite. Murus est aduersus omnes impetus, & aduersus omnes insidias L inimici. Nolite timere, nec tētat ille nisi permissus fuerit. constat illū nihil facere, nisi permissus fuerit aut missus. Mittitur tāquā angelus malus à potestatē dominātem: permittitur quādo aliquid petit: & hoc fratres nō fit nisi vt probētur iusti, puniantur iniusti. Quid ergo times? Ambula i domino deo tuo, cert⁹ esto. Quod te nō vult pati, nō pateris: quod te permiserit pati, flagellum corrigētis est, nō pœna dānantis. Ad hæreditatē sempiternā erudimur, & flagellari dedignamur. Fratres mei, si recusaret quisquā puer colaphis aut flagellis cædi à patre suo, quomodo diceretur superb⁹, desperatus, ingratus paternę disciplinę? Et vt quid erudit pater homo filiū hominē? vt posit nō perdere temporalia quę illi acquisiuit, quæ illi collegit, quæ nō vult eum perdere, quę ipse qui relinquit, nō potuit in sempiternum tenere: nō docet filium cū quo possideat, sed qui post eum possideat. Fratres mei, si filium docet pater successorē, & quē docet & ipsum similiter per omnia transiturum, quā & ille qui mouebat transiturus est: quomodo vultis erudiat nos pater noster, cui non successuri, sed ad quē accessuri sumus, & cum quo in æternum māsuri in hæreditate quæ nō marcescit, nec moritur, nec grādinē no- M uit? Et ipse hæreditas & ipse pater est. hunc possidebimus, & erudiri nō debemus? Sufferamus ergo eruditionē patris: nō quādo nobis dolet caput, curram⁹ ad præcantatores, ad sortilegos & remedia vanitatis. Fratres mei nō vos plangam? quotidie inuenio ista, & quid faciā? Nondum persuadeo Christianis in Christo spē esse ponēdā? Ecce si cui factū est remediū, moriatur. Quàm multi enim cum remediis mortui sunt, & quàm multi sine remediis vixerūt? Qua frōte exit anima ad deum? Perdidit signum Christi, accepit signum diaboli. Anforte dicet, nō perdidi signum Christi? Ergo signum Christi cum signo diaboli habuisti. Nō vult Christus communionem, sed solus vult possidere quod emit. Tāti emit vt solus possideat, tu facis ei cōsortem diabolum, cui te per peccatum vēdideras. Væ duplici corde, qui in corde suo partē faciunt deo, partē faciunt diabolo. Iratus deus, quia fit ibi pars diabolo, discedit, & totum diabolus possidebit. Nō frustra itaq; Apostolus dicit. Neque detis locum diabolo. Cognoscam⁹ ergo agnū fratres, cognoscamus precium nostrum. Stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Ecce duo de discipulis Ioānis, quia talis erat Ioānes amicus sponsi, non quærebat gloriam suam,

Eccl.2.

Ephes.4.

A suam, sed testimonium perhibebat veritati: nũquid voluit apud se remanere discipulos suos, vt non sequerẽtur dominum? Magis ipse ostendit discipulis suis quem sequerentur: habebant enim illum tanquam agnum, & ille, Quid me attenditis? Ego non sum agnus: Ecce agnus dei, de quo & superius dixerat, Ecce agnus dei. Et quid nobis prodest agnus dei? Ecce, ait, qui tollit peccata mundi. Secuti sunt illum hoc audito duo qui erãt cum Ioanne. Videamus sequentia, Ecce agnus dei, hoc Ioannes. *Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus autem Iesus, & videns eos sequentes se, dicit eis, Quid quæritis? Qui dixerunt, Rabbi, quod dicitur interpretatum magister, vbi habitas?* Non sic illum sequebãtur, quasi iam inhærerent illi. nam manifestum est quãdo illi inhæserunt, quia de naui eos vocauit. In his enim duobus erat Andreas, sicut modo audistis. Andreas autẽ frater Petri erat. Et nouimus in Euangelio quòd Petrum & Andream dominus de naui vocauit dicens, Venite post me, & faciam vos piscatores hominum. Et ex illo iam inhæserunt illi, vt non recederẽt. Modo ergo quòd il-

B lum sequuntur isti duo, non quasi nõ recessuri sequuntur, sed videre voluerunt vbi habitaret, & facere quod scriptum est, Limen ostiorum eius exterat pes tuus, surge ad illum venire assidue, & erudire præceptis eius. Ostẽdit eis ille vbi maneret, & venerunt & fuerunt cum illo. Quàm beatum diem duxerunt, quàm beatam noctem? Quis est qui nobis dicat quæ audierint illi à domino? Aedificem⁹ & nosmetipsi in corde nostro, & faciamus domum quò veniat ille, & doceat nos, colloquatur nobis. Quid quæritis? Dixerunt ei, Rabbi, quod interpretatum dicitur magister, vbi habitas? Dicit eis, Venite & videte. Et venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. *Hora autem erat quasi decima.* Nihil ne arbitramur pertinuisse ad Euãgelistam, dicere nobis quota hora erat? Potest fieri vt nihil ibi nos animaduertere, nihil quærere voluerit? Decima erat hora. Numerus iste legem significat, quia in decem præceptis data est lex. Venerat autem tempus vt impleretur lex per dilectionem, quia à Iudæis nõ poterat impleri per timorẽm. Vnde dominus dicit, Non veni soluere legẽ, sed implere. Merito ergo decima hora eum secuti sunt ad testimonium amici sponsi duo isti: & decima hora audiuit, Rabbi, quod interpretatur magi-

C ster. Si decima hora Rabbi dominus audiuit, & decimus numerus ad legem pertinet, magister legis non est nisi dator legis, quia filius dei dedit legem: nemo dicat quia alius dedit legem, & alius docet legem. Ipse illam docet qui illam dedit: ipse est magister legis suæ, & docet illam. Et misericordia est in lingua ipsius, ideo misericorditer docet legem, sicut dictum est de sapientia, Legem autem & misericordiam in lingua portat. Noli timere ne implere legem nõ possis, fuge ad misericordiam. Si multum est ad te legem implere, vtere pacto illo & chirographo, vtere precibus quas tibi constituit & composuit iurisperitus cœlestis. Qui enim habẽt causam, & volunt supplicare Imperatori, quærunt aliquem scholasticum iurisperitum, à quo sibi preces cõponantur: ne forte si aliter petierint quàm oportet, nõ solum non impetrent quod petunt, sed & pœnam pro beneficio consequantur. Cum ergo quærerent supplicare Apostoli, & non inuenirent quomodo adirent Imperatorem deum, dixerunt Christo, Domine doce nos orare. hoc est, iurisperite noster, assessor dei, imò cõsessor, compone nobis preces. Et docuit dominus de libro iuris cœlestis, docuit quomodo orarẽt, & in ipso quod

Eccli.6. *Math.5.* *Luca.11.*

D docuit, posuit quãdam cõditionẽ, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si non secundum legẽ petieris, reus eris. Contremiscis Imperatorem factus reus: offer sacrificium humilitatis, offer sacrificium misericordiæ, dic in precibus, Dimitte mihi, quoniam & ego dimitto. Sed si dicis, fac. Quid enim facturus es, quò iturus es, si mentitus fueris in precibus? Non quomodo dicitur in foro, carebis beneficio rescripti, sed nec rescriptum impetrabis. Iuris enim forensis est, vt qui in precibus mentitus fuerit, nõ illi prosit quod impetrauit. Sed hoc inter homines, quia potest falli homo: potuit falli Imperator, quãdo preces misisti. dixisti enim quod voluisti: & cui dixisti, nescit an verum sit. dimisit te aduersario tuo conuincendum, vt si ante iudicẽ conuictus fueris de mendacio, quia non potuit ille nisi præstare, nesciens an fueris mentitus, ibi carebis ipso beneficio rescripti, quo perduxisti rescriptũ. Deus autem quia nouit vtrum mentiaris, an verum dicas, non facit vt in iudicio tibi non prosit, sed nec impetrare te permittit, quia ausus es mẽtiri veritati. Quid ergo facturus es? dic mihi. Implere legem ex omni par-

E te, ita vt in nullo offendas, difficile est. Reatus ergo certus est, remedio vti non vis? Ecce fratres mei, quale remedium posuit deus contra ægritudines animæ. Quid ergo? Cum caput tibi dolet, laudamus si Euãgelium ad caput tibi posueris, & non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta est infirmitas hominum, & ita plãgẽdi sunt homines, qui currũt ad ligaturas, vt gaudeamus quãdo videmus hominem in lectulo suo constitutum iactari febribus & doloribus, nec alicubi spem posuisse, nisi vt sibi Euãgelium ad caput poneret, non quia ad hoc factum est, sed quia prælatum est Euãgelium ligaturis. Si ergo ad caput ponitur, vt quiescat dolor capitis, ad cor nõ ponitur vt sanetur à peccatis? Fiat ergo. Quid fiat? Ponatur ad cor, sanetur cor, bonum est. Bonum est vt de salute corporis non satagas, nisi vt à deo illã petas. Si scit tibi prodesse, dabit illam tibi: si nõ tibi dederit, non tibi proderat habere illã. Quàm multi ægrotant in lecto innocentes, & si sani fuerint, procedũt ad scelera cõmittenda? Quàm multis obest sanitas? Latro qui procedit ad faucẽ occidere hominẽ, quãto melius illi erat vt ægrotaret? Qui nocte surgit ad effodien-

F dum parietẽ alienũ, quanto illi melius si febribus iactaretur: innocẽtius ægrotaret, scelerate san⁹ est. Nouit ergo deus quid nobis expediat. Id agamus tantum, vt cor nostrũ sanũ sit à peccatis. Et quando forte flagellamur in corpore, ipsum deprecemur. Rogauit eum Paulus Apostol⁹, vt auferret ab eo stimulũ carnis, & noluit auferre: nũquid perturbatus est, & nũquid cõtristatus dixit se desertũ? Magis se dixit nõ desertum, quia nõ ablatum est quod volebat auferri, vt illa infirmitas sanaretur. hoc enim inuenit in voce medici, Sufficit tibi gratia mea: nã virtus in infirmitate perficitur. Vnde ergo scisti quod nõ vult te sanare de⁹, adhuc tibi expedit flagellari? Vnde scis quòd putre est quod secat medicus, agẽs ferrum per putrida? Nõne nouit modum quid faciat, quousque faciat? Nũquid vlulatus eius qui secatur, retrahit manus medici artificiose secãtis? Ille clamat, ille secat. Crudelis qui nõ audit clamantẽ, an potius misericors, quia vulnus persequitur vt sanet ægrotum? Hæc fratres mei ideo dixi, ne quis quærat aliquid præter auxiliũ dei. Quãdo forte in aliqua correptione domini sumus, videte ne pereatis, videte ne ab agno recedatis, & à leone deuoremini. Diximus ergo quare hora decima: sequẽtia videamus. *Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus de duo-*

2.Cor.12.

G *bus qui audierant ab Ioanne, & secuti fuerant eum. Inuenit hic Simonem fratrem suum, & dicit ei, Inuenimus Messiam, quod est interpretatū Christus.* Messias Hebraice, Latine vnct⁹, Græce Christus est. ab vnctione enim dicitur Christus. Chrisma vnctio est Græce, ergo Christus vnctus. Ille singulariter vnctus, præcipue vnct⁹, vnde omnes Christiani vnguntur. Ille præcipue, quomodo in Psalmo dicit, audi, Propterea vnxit te deus de⁹ tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Participes enim eius omnes sancti: sed ille singulariter sanctus sanctorum, singulariter Christus, singulariter vnctus. *Et duxit eum ad Iesum.* Andreas fratrem suum Simonem. *Intuitus autem eum Iesus, dixit, Tu es Simon filius Ioannis.* * *tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Nō magnum quia dominus dixit cuius filius esset iste. Quid magnum domino? Omnia nomina sanctorum suorum sciebat, quos ante constitutionē mundi prædestinauit: & miraris quia dixit vni homini, Tu es fili⁹ illius, & tu vocaberis illud? Magnum quia mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum. Petrus autem à petra, petra vero ecclesia. Ergo in Petri nomine figurata est Ecclesia. Et quis securus, nisi qui ædificat supra petram? Et quid ait ipse dominus, Qui audit

Psal. 44.

* *al. Ioāna.*

Matth. 7.

H verba mea hæc, & facit ea, similabo eum viro prudenti ædificanti supra petram. Nō cedit tētationibus: descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Qui audit verba mea, & non facit ea, iam vnusquisque nostrum timeat & caueat, similabo eum viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam. descendit pluuia, venerunt flumina, flauerūt venti, & impegerūt in domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius magna. Quid prodest quia intrat ecclesiam, qui vult super arenam ædificare? Audiendo enim & nō faciendo, ædificat quidem, sed super arenam. Si enim nihil audit, nihil ædificat: si audit, ædificat. Sed quærim⁹ vbi. si enim audit & facit, supra petram: si audit & non facit, super arenam. Duo sunt genera ædificantium, aut supra petram, aut supra arenam. Quid ergo illi qui non audiunt? Securi sunt? Securos eos dicis, quia nihil ædificant? Nudi sunt sub pluuia, ante ventos, ante flumina. cum venerint ista, ante illos tollunt, quàm domus deiiciant. Ergo vana est securitas, & ædificare, & supra petram non ædificare. Si audire vis & non facere, ędificas,

I sed ruinam ædificas: cum autē venerit tentatio, deiicit domum, & cum ipsa ruina tua te tollit. Si autem nō audis, nudus es, & illis tētationibus tuipse retraheris. Audi ergo & fac. Vnum est remediū. Quanti forte hodie audiendo & non faciendo rapti sunt fluuio celebritatis huius? Audiendo enim & non faciendō, venit fluuius ipsa celebritas anniuersaria, impletus est torrens, transiturus est & siccaturus: sed væ illi quem tulerit. Illud vero nouerit charitas vestra, quia nisi quis & audiat & faciat, non ædificat supra petram, & non pertinet ad nomen tam magnum, quod sic commendauit dominus. Intentum enim te fecit. nam si hoc antè Petrus vocaretur, non ita videres mysterium petræ, & putares casu eum sic vocari, non prouidētia dei. Ideo voluit eum aliud prius vocari, vt ex ipsa cōmutatione nominis, sacramenti viuacitas commendaretur. *Et in crastinum voluit dominus Iesus exire in Galilæam, & inuenit Philippum. Dicit ei, Sequere me. Erat autem de ciuitate Andreæ & Petri. Et inuenit Philippus Nathanaelem*, Iam vocatus à domino. *Et dicit ei. Quem scripsit Moyses in lege & Prophetæ, inuenimus Iesum filiū Ioseph.* Eius filius dicebatur, cui despon sata erat mater eius. Nam quòd ea intacta conceptus & natus sit, bene nouerunt omnes Christiani ex Euāgelio. Hoc Philip-

K pus dixit Nathanaëli, addidit & locum, A Nazareth.

Et dixit ei Nathanael, A Nazareth potest aliquid boni esse. Quid intelligitur fratres? nū quomodo aliqui pronunciant? uā & sic solet pronunciari, A Nazareth potest aliquid boni esse? Sequitur enim vox Philippi. *Et dixit, Veni & vide.* Ambas autem pronūciationes potest ista vox sequi, siue sic pronuncies tanquam confirmans, à Nazareth potest aliquid boni esse. & ille, Veni & vide. siue sic dubitans & totum interrogans, à Nazareth potest aliquid boni esse? Veni & vide. Cum ergo siue illo modo, siue isto pronuncietur, non repugnant verba sequentia: nostrum est quærere quid potius intelligamus in his verbis. Qualis fuerit Nathanaël iste, in sequentibus probamus. Audite qualis fuerit, dominus ipse perhibet testimonium. Magnus dominus cognitus est testimonio Ioānis, beatus Nathanaël cognitus testimonio veritatis: quia dominus & si testimonio Ioannis non commendaretur, ipse sibi perhibuit testimonium, quia sufficit sibi ad testimonium suum veritas: sed quia veritatem nō poterant capere homines, per lucernam quærebant veritatem, & ideo Ioannes, per quem domi-

L nus ostēderetur missus est. Audi dominum Nathanaëli testimonium perhibentem. Et dixit ei Nathanaël, A Nazareth potest aliquid boni esse. Dicit ei Philippus, Veni & vide. *Et vidit Iesus Nathanaelem venientem ad se, & dicit de eo, Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.* Magnum testimonium. hoc nec Andreæ dictum, nec Petro dictum, nec Philippo, quod dictum est de Nathanaële, Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. Quid ergo facimus fratres? Deberet iste primus esse in Apostolis, & non solum primus non inuenitur in Apostolis, sed nec medius nec vltimus inter duodecim Nathanaël, cui tantum testimonium perhibuit filius dei, dicens, Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. Quæritur causa? quantum dominus intimat, probabiliter inuenimus. Intelligere enim debemus ipsum Nathanaëlem eruditum & peritum legis fuisse: propterea noluit illum dominus inter discipulos ponere, quia idiotas elegit, vnde confunderet mundum. Audi Apostolum dicentem ita, Videte, inquit, vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed infirma mundi elegit

1. Cor. 1.

M deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus: & ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, vt ea quæ sunt, euacuentur. Si doctus eligeretur, fortasse ideo se diceret electum, quia doctrina eius meruit eligi. Dominus noster Iesus Christus volens superborum frangere ceruices, nō quæsiuit per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem. Magnus Cyprianus orator, sed Prius petrus piscator, per quem postea crederet non solum orator sed & Imperator. Nullus nobilis primo electus est, nullus doct⁹, quia infirma mundi elegit deus, vt confunderet fortia. Erat autē iste magnus & sine dolo, hoc solo non elect⁹, ne cuiquā videretur domin⁹ doctos elegisse: & ex ipsa doctrina legis veniebat, quòd cū audisset à Nazareth: (scrutatus enim erat scripturas, & sciebat quia inde erat expectandus saluator, quod non facile alij scribæ & & Pharisæi nouerant) Iste ergo doctissimus legis, cū audisset Philippum dicentem, Inuenimus Iesum quem scripsit Moyses in lege & Prophetæ, à Nazareth filium Ioseph: ille qui optime scripturas nouerat, audito nomine Nazareth, erectus est in spem, & dixit, A Nazareth potest aliquid boni esse. Iam cætera de ipso

videamus

A videamus. Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. Quid est, in quo dolus non est? Forte non habebat peccatum? forte non erat æger? forte illi medicus non erat necessarius? Absit. Nemo sic natus est, vt illo medico nō egeret. Quid sibi ergo vult, in quo dolus nō est? Aliquāto intentius quæramus, apparebit modò in nomine domini. Dolum dicit dominus, & omnis qui verba Latina intelligit, scit quia dolus est cū aliud agitur, & aliud fingitur. Intendat charitas vestra, non dolus dolor est: ppterea dico, quia multi fratres imperitiores latinitatis loquuntur sic, vt dicant, dolus illum torquet, pro eo quod est dolor. Dolus fraus est, simulatio est. Quādo aliquis aliquid in corde tegit, & aliud loquitur, dol⁹ est, & tāquam duo corda habet: vnum quasi sinum cordis habet, vbi videt veritatem: & alterum sinum, vbi cōcipit mendacium: & vt noueritis hunc esse dolū, dictum est in psalmis, Labia dolosa. Quid est labia dolosa? Sequitur, In corde & corde locuti sunt mala. Quid est in corde & corde: nisi, duplici corde? Si ergo dolus in isto non erat, sanabilē illum medicus iudicauit, nō sanum.

Psal. 11.

B Aliud est enim sanus, aliud sanabilis, aliud insanabilis. Qui ægrotat cum spe, sanabilis dicitur: qui ægrotat cum desperatione, insanabilis: qui autem iam sanus est, non eget medico. Medicus ergo qui venerat sanare, vidit istum sanabilem, quia dolus in illo nō erat. Quomodo dolus in illo non erat? Si peccator est, fatetur se peccatorem. Si enim peccator est, & iustum se dicit, dolus est in ore ipsius. ergo in Nathanaële confessionem peccati laudauit, non iudicauit nō esse peccatorem. Propterea cum Pharisæi qui sibi videbantur iusti, reprehenderent dominū quia miscebatur ægrotis medicus, & dicerent, Ecce cum quibus mãducat, cum Publicanis & peccatoribus: respōdit medicus phreneticis, Nō est opus sanis medicus, sed male habentibus. non veni vocare iustos, sed peccatores. hoc erat dicere, Quia vos iustos dicitis, cum sitis peccatores: sanos vos iudicatis, cum languetis: medicinam repellitis, non sanitatē tenetis. Vn-

Matt. 9.

C de ille Pharisæus qui vocauerat dominū ad prandium, sanus sibi videbatur: ægrota autem illa mulier irrupit in domum, quō nō erat inuitata, & desiderio salutis facta impudens accessit, non ad caput domini nostri, nō ad manus, sed ad pedes. lauit eos lachrymis, tersit capillis suis, osculata est eos, & vnxit vnguento, pacē fecit cum vestigiis domini peccatrix. Reprehendit ille tanquam sanus medicum: ille Pharisæus qui illic discumbebat, & ait apud se, Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier tius pedes tetigisset. Ideo autē suspicatus erat eum ignorasse, quia nō illam repulit, quasi ne immūdis manibus tāgeretur. Nouerat autem ille, permisit se tangi, vt tactus ipse sanaret. Dominus videns eor Pharisæi, proposuit similitudinem. Duo debitores erāt cuidam fœneratori, vnus ei debebat quinquaginta denarios, alter quingentos. Cū non haberēt vnde redderēt, donauit ambobus. quis eum plus dilexit? Et ille, credo domine, cui plus donauit. Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni, Vides istam mulierem? Intraui in domum tuā, aquam pedibus meis non dedisti, illa autē lachrymis lauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi nō dedisti, illa autem non destitit pedes meos osculari. Oleum mihi nō dedisti, illa autem vnxit pedes meos vnguento. Propterea dico tibi, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem modicum dimittitur, modicum diligit. hoc est dicere, Plus ægrotas, sed sanum te putas: modicum putas tibi dimitti, cum plus debitor sis. Bene ista, quia dolus in illa nō erat, meruit medicinam. Quid est, dolus in illa nō erat? Confiteba-

Luca. 7.

D tur peccata. Hoc & laudat in Nathanaële, quod dol⁹ in illo non erat: quia multi Pharisæi qui abundabant peccatis, iustos se dicebant, & dolum afferebant, per quem sanari non poterant. Vidit ergo iam istum in quo dolus non erat, & ait, Ecce vere Israëlita, in quo dolus nō est. *Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? Respondit Iesus & dixit, Priusquam te Philippus vocaret cum esses sub ficu, vidi te.* id est, sub arbore fici. *Respondit ei Nathanael & ait, Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel.* Aliquid magnū potuit Nathanaël iste intelligere, in eo quod dictum est, Cum esses sub fici arbore, vidi te, priusquam te Philippus vocaret. Nā talem vocē protulit, tu es filius dei, tu es rex Israël, qualem tanto pōst Petrus, quādo ei dominus ait, Beatus es Simon bar Iona, quia nō tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui est in cœlo. Et ibi nominauit petrā, & laudauit firmamentum Ecclesiæ in ista fide. Hic iam dicit, Tu es filius dei, tu es rex Israël. Vnde? Quia dictū est ei, Antequam te Philippus vocaret cum esses sub ar-

Matt. 16.

E bore fici, vidi te. Quærendum est, an aliquid significet ista arbor fici. Audite enim fratres mei, Inuenimus arborē fici maledictam, quia sola folia habuit, & fructum non habuit. In origine humani generis Adā & Eua cū peccassent, de foliis ficulneis succinctoria sibi fecerūt. Folia ergo ficulnea intelliguntur peccata. Erat autem Nathanaël sub arbore fici, tanquam sub vmbra mortis. Vidit eum dominus, de quo dictum est, Qui sedebant in vmbra mortis, lumen ortū est eis. Quid ergo dictum est Nathanaëli? Dicis mihi ô Nathanaël, vnde me nosti? Modò iam loqueris mecum, quia vocauit te Philippus. Iam quem vocaueris per Apostolum, ad Ecclesiam suā vidit pertinere. O tu Ecclesia, ô tu Israël, in quo dolus non est: si es populus Israël in quo dolus non est, modò iam cognouisti Christum per Apostolos, quomodo Nathanaël cognouit Christum per Philippum. Sed misericordia sua ante te vidit, quàm tu eū cognosceres, eū sub peccato iaceres. Nunquid enim nos prius quæsiuimus Christū, & non ille nos quæsiuit? Nunquid nos venimus ægroti ad medicum, & non medicus ad ægrotos? Nōnne ouis illa perierat, & relictis nonaginta nouem pastor quæsiuit illam, & inuenit, quam lætus in humeris reportauit? Nōnne perierat drachma illa, & accendit mulier lucernam, & quæsiuit in tota domo

Esa. 9.

Luca. 15.

F sua donec inuenit? Et eū inuenisset, collætamini mihi, ait vicinis suis, quoniam inueni drachmam quam perdiderā. sic & nos sicut ouis perieramus, & sicut drachma perieramus: & sic pastor inuenit ouem, sed quæsiuit ouem: mulier inuenit drachmam, sed quæsiuit drachmam. Quæ est mulier? Caro Christi. Quæ est lucerna? Paraui lucernam Christo meo. Ergo quæsiti sumus vt inueniremur, inuenti loquimur. Nō superbiamus, quia antequā inueniremur perieramus, si non quæreremur. Non ergo nobis dicant quos amamus & volumus lucrari paci Ecclesiæ catholicæ: Quid nos vultis? quid nos quæritis, si peccatores sumus? Ideo vos quærim⁹, ne pereatis. quærimus, quia quæsiti sumus. inuenire vos volumus, quia inuenti sumus. Itaq; Nathanaël cum dixisset, Vnde me nosti? ait illi dominus, Priusquam te vocaret Philippus, cum esses sub ficu, vidi te. O tu Israëlita sine dolo quisquis es, ô popule viuens ex fide, antequam te per Apostolos meos vocarem, ait, cum esses sub vmbra mortis, & tu me nō videres, ego te vidi. *Dominus deinde dicit ei: Quia dixi tibi, vidi te sub arbore fici, credis, maius his videbis.* Quid est hoc, maius his videbis? *Et dixit ei: Amē amen dico vobis, videbitis cœlos apertos, & angelos ascendentes & descen-*

Psal. 131.

G *dentes supra filium hominis*. Fratres,nescio quid maius dixi
quam est,cum esses sub arbore fici,vidi te.Plus enim est
quòd nos dominus vocatos iustificauit,quàm quòd vi-
dit iacentes sub vmbra mortis. Quid enim nobis pro-
derat si ibi remansissemos,vbi nos vidit? Nunquid non
iaceremos?Quid hoc est maius,quando vidimus ange-
los ascendentes & descendenters super filium hominis?
Iam aliquando de his ascendentibus & descendētibus
angelis dixerā.Sed ne obliti fueritis,breuiter dico tan-
quam commemorans. pluribus enim dicerem si non
Gene.28. commemorarem, sed modo insinuarem. Scalas vidit
Iacob per somniū, & in ipsis scalis vidit angelos ascen-
dentes & descendentes, & lapidem quem sibi posuerat
ad capur,vnxit.Audistis quia messias Christus est,audi-
stis quia vnctus Christus est. Non enim sic posuit lapi-
dem vnctum vt veniret & adoraret, alioquin idolola-
tria esset,non significatio Christi.Facta est ergo signifi-
catio, quousque oportuit fieri significationē,& signifi-
catus est Christus,lapis vnctus,sed non in idolo. Lapis
Esa.28. vnctus,lapis quare? Ecce pono in Sion lapidem electū
Rom 9. preciosum, & qui crediderit in illum, non confunde-
H tur. Quare vnctus?Quia Christus à chrismate. Quid au
tem vidit tunc in scalis? Ascendentes & descendentes
angelos.Sic est & in Ecclesia fratres. Angeli dei,boni
prędicatores,prædicātes Christū:hoc est,super filiū ho
minis ascendunt & descendunt. Quomodo ascendūt,
& quomodo descendunt?Ex vno habemus exemplum.
Audi Apostolum Paulum, quod in ipso inuenerimus,
hoc de cæteris veritatis prædicatoribus credamus. Vi-
2.Cor.12. de Paulum ascēdentem: Scio hominem in Christo an-
te annos quatuordecim raptum fuisse vsque ad tertiū
cœlum, siue in corpore, siue extra corpus,nescio,deus
scit,& audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini
1.Cor.3. loqui.Ascendentem audistis,descendentē audite. Non
potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnali-
bus: quasi paruulis in Christo lac vobis potū dedi,non
escā.Ecce descendit qui ascenderat. Quęre quò ascen-
derat?Vsque ad tertium cœlum.Quære quò descende-
rit?Vsque ad lac paruulis dandum. Audi quia descēdit.
1.Thes.2. Factus sum paruulus,inquit,in medio vestrum, tanquā
si nutrix foueat filios suos. Videmus enim & nutrices
& matres descendere ad paruolos, & si norunt Latina
I verba dicere, decurtant illa,& quassant quodammodo
linguam suam, vt possint de lingua diserta fieri blādi-
menta puerilia, quia si sic dicant, non audit infans, sed
nec proficit infans.Et disertos aliquis pater,si sit tantus
orator, vt lingua illius fora concrepent, & tribunalia
concutiātur, si habeat paruulum filiū, cum ad domum
redierit, seponit forensem eloquentiam quò ascende-
rat,& lingua puerili descendit ad paruulum.Audi vno
loco ipsum Apostolum ascendentem & descendentem
2.Cor.5. in vna sententia. Siue enim mente excessimus deo,siue
temperantes sumus vobis. Quid est, mente excessimus
deo?vt illa videamus quæ nō licet homini loqui. Quid
1.Cor.2. est,temperantes sumus vobis? Nunquid iudicaui me a-
liquid scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc
crucifixum?Si ipse dominus ascēdit & descendit,mani-
festum est quia & prædicatores ipsius ascendunt imita-
tione, descendunt prædicatione. Et si aliquanto vos
†Importunæ diutius tenuimus,consilij fuit vt oportunę † horæ tran-
sirent. Arbitramur iam illos peregisse vanitatem suam.
Nos autem fratres, quoniam pasti sumus epulis salu-
taribus, quæ restant agamus, vt diem dominicum so-
lenniter impleamus in gaudiis spiritalibus, & compa-
remus gaudia veritatis cum gaudiis vanitatis:Et si hor-
remus,doleamus:si dolemus,oremus:si oramus, exau- K
dimur:si exaudimur,& illos lucramur.

Ab eo loco vbi ait,Et die tertio nuptiæ factæ sunt in Cana
Galileæ:vsque ad id quod ait: Quid mihi & tibi
est mulier? nondum venit hora mea.
Tractatus. VIII.

Miraculum quidem domini nostri Iesu Christi
quòd de aqua vinum fecit,nō est mirandū eis
qui nouerūt quia de⁹ fecit: Ipse enim fecit vi-
nū in illo die in nuptiis in sex illis hydriis, quas impleri
aqua præcepit,qui omni anno hoc facit in vitib⁹. Sicut
enim quod miserūt ministri in hydrias, in vinū cōuer-
sum est opere domini:sic & quod nubes fundunt,in vi-
nū cōuertitur eiusdē opere domini.Illud autē nō mira-
mur, quia omni anno fit:assiduitate amisit admiratio-
nē.Nā & cōsiderationē maiorē inuenit, quàm id quod
factū est in hydriis aquæ. Quis est enim qui cōsiderat o-
pera dei,quib⁹ regitur & administratur totus hic mun-
dus,& nō obstupescit obruiturq; miraculis?Si cōsideret L
vim vni⁹ grani,cuiuslibet seminis,magna quędā res est,
horror est cōsiderāti. Sed quia homines in aliud intēti
perdiderūt considerationē operū dei,in qua darēt lau-
dem quotidie creatori,tāquam seruauit sibi deus inusi-
tata quędam quæ faceret, vt tanquam dormientes ho-
mines ad se colendum mirabilius excitaret. Mortuus
resurrexit, mirati sunt homines.tot quotidie nascūtur,
& nemo miratur. Si consideremus prudentius,maioris
miraculi est esse qui nō erat, quàm reuiuiscere qui erat.
Idem tamen deus pater domini nostri Iesu Christi per
verbum suum facit omnia hæc, & regit qui creauit.
Priora miracula fecit per verbum suum deum apud se:
posteriora miracula fecit per ipsum verbū suum incar-
natum, & propter nos hominem factum. Sicut mira-
mur quæ facta sunt per hominem Iesum, miremur quæ
facta sunt per deum Iesum. Per deum Iesum facta sunt
cœlum & terra,mare & omnis ornatus cœli, opulentia
terræ, fœcunditas maris: omnia hæc quæ oculis subia-
cent, per Iesum deum facta sunt. Et videmus hæc, & si
est in nobis spiritus illius, sic nobis placent vt artifex
laudetur: non vt ad opera conuersi, ab artifice auerta- M
mur: & faciem quodammodo ponentes ad ea quæ fe-
cit,dorsum ponamus ad artificem qui fecit.Et hæc qui-
dem videmus,& adiacēt oculis. Quid illa quę nō vide-
mus,sicut sunt angeli, virtutes,potestates,dominatio-
nes, omnisq; habitator fabricæ huius supercœlestis, nō
adiacēs oculis nostris? quanquam sæpe & angeli quan-
do oportuit,demōstrauerūt se hominib⁹. Nónne deus
& per verbū suum,id est, vnigenitum filium suum do-
minum nostrum Iesum Christum fecit hæc omnia?
Quid ipsa anima humana,quę non videtur,& per ope-
ra quæ exhibet in carne, magnam præbet admiratio-
nem bene considerantibus:à quo facta est nisi à deo, &
per quem facta est, nisi per filium dei? nondum dico
de anima hominis: Cuiusuis pecoris anima quodāmo-
do regit molem suam: sensus omnes exerit, oculos ad
videndum,aures ad audiendū,nares ad percipiendum
odorem,oris iudicium ad sapores discernēdos, mem-
bra deniq; ipsa ad peragenda officia sua. Nunquid hæc
corpus & non anima, id est habitatrix corporis agit?
Nec tamē videtur oculis, & ex his quæ agit,admiratio-
nem mouet.Accedat iam cōsideratio tua etiam ad ani-
mam humanam, cui tribuit deus intellectum cogno-
scendi creatorem suum, dignoscendi & distinguēdi
inter

A inter bonũ & malũ, hoc est inter iustũ & iniustũ. Quãta agit per corpus? Attendite vniuersum orbem terrarũ ordinatum in ipsa humana Republica, quibus administrationibus, quibus ordinibus potestatũ, cõditionibus ciuitatũ, legibus, moribus, artibus, hoc totũ per animã geritur, & hæc vis animæ non videtur. Cũ subtrahitur corpori, cadauer iacet: cũ autẽ adest corpori, primo cõdit quodãmodo putores corruptibiles. nã omnis caro in putredines defluit, nisi quodã cõdimento animę teneatur. Sed hoc cõmune illi est cũ pecoris anima. Illa magis mirãda quæ dixi, quę ad mẽtẽ & intellectũ pertinent, vbi etiã ad imaginẽ creatoris sui renouatur, ad cuius imaginẽ factus est homo. Quid erit hæc vis animæ, cũ & corpus hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatẽ? Si tãta potest per carnẽ corruptibilẽ, quid non poterit per corpus spiritale post resurrectionẽ mortuorum? Hæc tamen anima, vt dixi, admirabilis naturæ atq; substantiæ, inuisibilis res est & intelligibilis: & hæc tamẽ per Iesum deũ facta est, quia ipse est verbũ dei. Omnia per Ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Cũ ergo tãta videam⁹ facta per do-

Ioan.1.

B minũ Iesum, quid miramur aquã in vinum conuersam per hominem Iesum? Neq; enim sic factus est homo, vt perderet quod deus erat. Accessit illi homo, nõ amissus est deus. Ipse ergo fecit hoc, qui illa omnia. Nõ itaq; miremur quia deus fecit: sed amemus quia inter nos fecit, & propter nostrã reparationẽ fecit. Aliquid enim & in ipsis factis innuit nobis. Puto quia non sine causa venit ad nuptias. Excepto miraculo, aliquod & in ipso facto mysterij sacramentũ latet. Pulsemus vt aperiat, & de vino inuisibili inebriet nos: quia & nos aqua eramus, & vinum nos fecit, sapientes nos fecit. Sapimus enim fidem ipsius, qui prius insipiẽtes eramus. Et forte ad ipsam sapientiã pertinet, cũ honore dei, & cũ laude maiestatis eius, & cũ charitate potẽtissimæ misericordiæ eius, intelligere quid sit gestũ in hoc miraculo. Domin⁹ inuitatus ad nuptias venit. Quid mirũ si in illã domum ad nuptias venit, qui in hunc mundum ad nuptias venit? Si enim non venit ad nuptias, non hic habet spon-

C sam. Et quid est quod ait Apostolus: Aptaui vos vni viro virginem castã exhibere Christo? Quid est quod timet ne virginitas spõsę Christi per astutias diaboli corrũpatur? Timeo, inquit, ne sicut serpẽs Euam seduxit astutia sua, sic & vestræ mẽtes corrũpantur à simplicitate & castitate quæ est in Christo. Habet ergo hic spõsam quã redemit sanguine suo, & cui pignus dedit spiritũ sanctũ. Eruit eã de mancipatu diaboli, mortuus est propter delicta eius, resurrexit propter iustificationẽ eius. Quis offerret tanta sponsæ suę? Offerãt homines quælibet ornamenta terrarũ, aurum, argentũ, lapides preciosos, equos, mãcipia, fundos, prædia, nũquid aliquis offerret sanguinẽ suum? Si enim sanguinẽ suũ sponsę dederit, non erit qui ducat vxorẽ. Dominus autẽ securus moriẽs, dedit sanguinẽ suum pro ea quam resurgẽs haberet, quam sibi iam cõiunxerat in vtero virginis. Verbũ enim sponsus, & spõsa caro humana, & vtrũq; vnus filius dei, & idem filius hominis, vbi factus est caput Ecclesię. Ille vterus virginis Mariæ, thalamus eius. inde processit tanquã sponsus de thalamo suo, sicut scriptura prædixit: Et ipse tanquã sponsus procedẽs de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam. De thalamo processit velut sponsus, & inuitatus venit ad nuptias. Certi sacramẽti gratia videtur matrẽ de qua spõsus processit, nõ agnoscere, & dicere illi: Quid mihi & tibi est, mulier? Nõdum venit hora mea. Quid est hoc?

2. Cor. 11.

Psal. 18.

Ioan. 2.

Ideóne venit ad nuptias, vt doceret matres contemni? D Nõ. Vtiq; ad cuius nuptias [vt honoraret] venerat, ideo ducebat vxorẽ, vt filios procrearet, & ab eis quos vt procrearet optabat, vtiq; honorari cupiebat. Ille ergo venerat ad nuptias vt exhonoraret matrẽ, cũ & propter filios habendos (quibus reddere honorẽ parentibus imperat deus) ipsæ nuptiæ celebrentur, & ducãtur vxores? Proculdubio fratres latet ibi aliquid. Nã tãta res est, vt quidã (quos cauẽdos pręmonuit Apostolus, sicut supra cõmemorauimus, dicẽs, Timeo ne sicut serpens Euã seduxit astutia sua, sic & vestræ mẽtes corrũpantur à simplicitate & castitate quæ est in Christo) derogãtes Euãgelio, & dicẽtes q Iesus non sit natus de Maria virgine, hinc argumentũ sumere conarẽtur erroris sui, vt dicerent: Quomodo erat mater eius cui dixit: Quid mihi & tibi est, mulier? Respõdendũ ergo est eis, & differendũ quare hoc dixerit dominus, ne sibi aliquid aduersus sanã fidẽ insaniẽtes inuenisse videãtur, vnde spõsæ virginis castitas corrũpatũ, id est, vnde fides ecclesię violetur. Revera enim fratres corrũpiũt fides eorũ qui pręponũt mẽdaciũ veritati. Nã isti qui vidẽtur sic honorare Chri- E stũ, vt negẽt eũ carnẽ habuisse, nihil aliud eũ q̃ mendacẽ prædicãt. Qui ergo mendaciũ ædificãt in hominib⁹, quid ab eis expellunt nisi veritatẽ? Immittũt diabolum, excludũt Christũ: immittunt adulterũ, excludũt sponsum, paranymphi scilicet vel potius lenones serpentis. Ad hoc enim loquuntur, vt serpens possideat, Christus excludatur. Quomodo possidet serpẽs? Quãdo possidet mẽdaciũ. Quãdo possidet falsitas, serpẽs possidet. Quãdo possidet veritas, Christ⁹ possidet. Ipse enim dixit: Ego sum veritas. De illo aũt dixit: Et in veritate nõ stetit, quia veritas nõ est in eo. Sic est autẽ veritas Christus, vt totũ verũ accipias in Christo. Verũ verbũ patris, deus æqualis patri, vera anima, vera caro, verus homo, ver⁹ de⁹, vera natiuitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo, de veneno serpẽtis nascũtur vermes mẽdaciorũ, & nihil integrũ remanebit. Quid est ergo, inquit, quod ait domin⁹, Quid mihi & tibi est, mulier? Forte in eo quod sequitur, ostẽdit nobis domin⁹ quare hoc dixerit. Nondũ, inquit, venit hora mea. Sic enim ait: Quid mihi & tibi est mulier? nondũ venit hora mea. Et hoc cur dictũ F sit, requirendũ est. Prius ergo hinc resistamus hęreticis. Quid dicit serpẽs veternosus, venenorũ insibilator & inspirator antiquus? Quid dicit? Non habuit matrẽ fœminã Iesus. Vnde probas? Quia dixit, inquit, quid mihi & tibi est, mulier? Quis hoc narrauit, vt credamus quia hoc dixit? Quis hoc narrauit? Nempe Ioannes Euãgelista dixit, Et erat ibi mater Iesu. nam ita narrauit, *Altera die * nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ, & erat ibi mater Iesu. Venerat autem illuc inuitatus Iesus ad nuptias cũ discipulis suis.* Tenemus duas sententias ab Euangelista prolatas. Erat ibi mater Iesu, Euangelista dixit: quid dixerit matri suæ Iesus, ipse Euangelista dixit. Et quomodo dixit respondisse matri suæ Iesum, vt primo diceret, ait illi mater eius? Videte fratres, vt aduersus linguam serpentis, munitam virginitatem cordis habeatis. Illic in ipso Euangelio eo ipso Euangelista narrante dicitur: Erat ibi mater Iesu: &, Dixit illi mater eius. Quis hoc narrauit? Ioãnes Euangelista. Et quid respondit matri Iesus? *Quid mihi & tibi est mulier?* Quis hoc narrat? Idem ipse Ioannes Euangelista. O Euangelista fidelissime & veracissime, tu mihi narras dixisse Iesum, quid mihi & tibi est mulier? cur ei apposuisti matrẽ, quã non agnoscit? Nam tu dixisti, quia ibi erat mater Iesu: & quia dixit ei mater

Ioan. 14.

Ioan. 8.

** al. & die tertia.*

G eius:cur nõ potius dixisti, Erat ibi Maria:&, dixit ei Maria? Vtrunq; tu narras, & dixit ei mater eius:&, respõdit ei Iesus, Quid mihi & tibi est mulier? Quare hoc? nisi quia vtrunq; verũ est? Illi autẽ in eo volũt credere Euãgelistæ, qđ narrat Iesum dixisse matri, Quid mihi & tibi est mulier:& in eo nolũt credere Euãgelistę qđ ait, Erat ibi mater Iesu:&, dixit ei mater eius. Quis est autem qui resistit serpẽti, & tenet veritatem? Cuius virginitas cordis nõ corrũpitur astutia diaboli? Qui vtrũq; verũ credit, & quia erat ibi mater Iesu, & quia illud respõdit matri Iesus. Sed si nondum intelligit quemadmodũ dixerit Iesus, Quid mihi & tibi est mulier? interim credat quòd dixerit & quòd matri dixerit. Sit primò pietas in credente, & erit fructus in intelligente. Interrogo vos, ô fideles Christiani: Erat ibi mater Iesu? Respondete, erat. Vnde scitis? Respondete, hoc loquitur Euangelium. Quid respondit matri Iesus? Respondete, quid mihi & tibi est mulier? *Nondum venit hora mea.* Et hoc vnde scitis? Respõdete, hoc loquitur Euangelium. Nullus vobis corrumpat hãc fidem, si vultis sponso seruare castam virginitatem. H Si autem quæritur à vobis, cur hoc matri respõderit, dicat qui intelligit: qui autẽ nondum intelligit, firmissime tamen credat & hoc respondisse:& tamẽ matri respondisse Iesum. Hac pietate merebitur etiam intelligere cur ita responderit, si orando pulset, & nõ rixando accedat ad ostium veritatis. Tantùm caueat ne dum se putat scire, aut erubescit nescire cur ita responderit, cogatur credere aut Euangelistam fuisse mentitum qui ait, Erat ibi mater Iesu: aut ipsum Christũ falsa morte passum propter delicta nostra, & falsas cicatrices ostendisse propter iustificationem nostram: falsũmque dixisse, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. *Ioan.8.* Si enim falsa mater, falsa caro, falsa mors, falsa vulnera passionis, falsæ cicatrices resurrectionis, non veritas credentes in eum, sed potius falsitas liberabit. Imò vero falsitas cedat veritati, & confundantur omnes qui propterea se volunt videri veraces, quia Christum conantur demonstrare fallacem: & nolunt sibi dici, non vobis credimus quia mentimini, cum ipsam veritatem dicant esse mentitam. Quibus tamen si dicamus, vnde nostis dixisse Christum, Quid mihi & tibi est mulier? Euangelio se credidisse respondent. I Cur ergo non credunt Euangelio dicẽti, Erat ibi mater Iesu: &, dixit ei mater eius? Aut si hoc mentitur Euangelium, quomodo ei creditur quia dixerit Iesus, Quid mihi & tibi est mulier? Cur non potius miseri, & quòd ita non extraneæ, sed matri dominus responderit, fideliter credunt: & cur ita responderit, pie quærũt? Multũ enim interest inter eũ qui dicit, volo scire quare Christus hoc matri responderit: & eum qui dicit, scio quòd hoc Christus nõ matri responderit. Aliud est intelligere velle quod clausum est: aliud nolle credere quod apertum est. Qui dicit, scire volo cur ita Christus matri responderit: aperiri sibi vult Euãgelium cui credit: qui autem dicit, scio quòd hoc Christus non matri responderit: ipsum Euangeliũ arguit de mendacio, vbi credidit quòd Christus ita responderit. Iam vero si placet fratres, illis repulsis, & in sua cæcitate errãtibus semper, nisi humiliter sanentur, nos quæramus quare dominus noster sic matri responderit. Ille singulariter natus de patre sine matre, de matre sine patre: sine matre deus, sine patre homo, sine matre ante tempora, sine patre in fine temporum: quod respondit, matri respondit, quia erat ibi mater Iesu, & dixit ei mater eius. Hoc totum Euãgelium loquitur. K Illic nouimus quia erat ibi mater Iesu, vbi nouimus quòd dixerit ei, Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Totum credamus, & quod nõdum intelligimus requiramus. Et primum hoc videte, ne forte quomodo inuenerunt Manichæi occasionem perfidiæ suæ, quia dixit dominus, Quid mihi & tibi est mulier? sic inueniant mathematici occasionem fallaciæ, quia dixit, Nondum venit hora mea. Et si hoc secundum Mathematicos dixit, sacrilegium fecimus incẽdendo codices eorum. Si autem recte fecimus, sicut Apostolorũ temporibus factum est, non secundum eos dixit dominus, Nondũ venit hora mea. Dicunt enim vaniloqui & seducti seductores: Vides quia sub fato erat Christus qui dicit, nõdum venit hora mea. Quibus ergo prius respondendum est, hæreticis, an mathematicis? Vtrique enim à serpente illo veniunt, volẽtes corrumpere virginitatem cordis Ecclesiæ, quam habet in integra fide. Primò si placet, eis quos proposueramus, quibus quidẽ iam ex magna parte respondimus. Sed ne arbitrentur nos nõ habere quid dicamus de his verbis quæ dominus matri respondit, vos magis aduersus illos instruimus: L nam illis refellendis puto quòd sufficiant quæ iam dicta sunt. Cur ergo ait matri filius, Quid mihi & tibi est mulier, nondum venit hora mea? Dominus noster Iesus Christus, & deus erat & homo: secundum quod deus erat, matrem non habebat: secundum quod homo erat, habebat matrem. Mater ergo erat carnis, mater humanitatis, mater infirmitatis quã suscepit propter nos. Miraculum autem quod facturus erat, secundum diuinitatẽ facturus erat, nõ secũdum infirmitatem: secundum quod deus erat, non secundũ id q; infirmus natus erat: sed infirmũ dei fortius est hominibus. Miraculũ ergo exigebat mater, at ille tanquam non agnoscit viscera humana, operaturus facta diuina, tanquam dicens: Quod de me facit miraculũ, non tu genuisti, diuinitatẽ meã non tu genuisti: sed quia genuisti infirmitatem meã, tunc te agnoscam cũ ipsa infirmitas pendebit in cruce. hoc est enim: Nõdũ venit hora mea. Tunc enim cognouit, qui vtiq; semper nouerat. Et antequã de illa natus esset, in prædestinatione nouerat matrem: & antequam deus crearet de qua ipse homo crearetur, nouerat matrẽ. Sed ad quandam horã in mysterio non agnoscit: & ad quandam horã quæ nondũ venerat, in mysterio rursus agnoscit. M Tunc enim agnouit, quãdo illud quod peperit moriebatur. Nõ enim moriebatur per quod facta erat Maria, sed moriebatur quod factũ erat ex Maria. Non moriebatur æternitas diuinitatis, sed moriebatur infirmitas carnis. Illud ergo respondit discernens in fide credentiũ, quis, per quã venerat. Venit enim per matrẽ fœminam deus & dominus cœli & terræ. Secundum q; dominus mundi, quod dominus cœli & terræ, dominus vtiq; & Mariæ: secundum quod creator cœli & terræ, creator & Mariæ: secundum autẽ quod dictũ est: Factũ ex muliere, factum sub lege, filius Mariæ, ipse dominus Mariæ, ipse filius Mariæ: ipse creator Mariæ, ipse creatus ex Maria. *Galat.4.* Noli mirari quia & filius & dominus. Sicut enim Mariæ, ita & Dauid dictus est filius: & ideo Dauid filius, quia Marię filius. Audi Apostolum aperte dicentẽ, qui factus est ei ex semine Dauid secundũ carnem. *Roma.1.* Audi eum & dominũ Dauid: dicat hoc & ipse Dauid, Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meã. *Psal.109.* Et ipse Iesus hoc proposuit Iudæis, & eos inde cõuicit: Quomodo ergo Dauid & fili⁹ & dominus? *Math.22.* Filius Dauid secundũ carnẽ, dominus Dauid secũdum diui-

nitatem: sic Mariæ filius secundum carnem, dominus Mariæ secundum maiestatem. Quia ergo non erat illa mater diuinitatis, & per diuinitatem futurum erat miraculum quod petebat, respondit ei: Quid mihi & tibi est mulier? Sed ne putes quòd te negem matrem, nondum venit hora mea: Ibi enim te agnoscam, cum pendere in cruce cœperit infirmitas cuius mater es. Probemus si verũ est. Quando passus est dominus, sicut idem euangelista dicit, qui nouerat matrem domini, & qui nobis insinuauit etiam in his nuptiis matrẽ domini, ipse narrat. Erat, inquit, illic circa crucem mater Iesu, & ait Iesus matri suæ, Mulier ecce filius tuus: & ad discipulum, ecce mater tua. Commendat matrem discipulo, commendat matrem prior matre moriturus, & ante matris mortem resurrecturus. Commendat homo homini hominem, hoc pepererat Maria. Illa hora iam venerat de qua tunc dixerat, Nõdum venit hora mea. Quantum arbitror fratres, responsum est hæreticis: mathematicis respondeamus. Et ipsi vnde conantur conuincere quia sub fato erat Iesus? Quia ipse ait, vt inquiunt, Nondum venit hora mea. Si ergo dixisset, horam non habeo, exclusisset mathematicos, non esset vnde calumniarentur. Nunc vero quia dixit, nondum venit hora mea, cõtra ipsius verba quid possum[9] dicere? Mirũ est quòd mathematici credendo verbis Christi, conantur cõuincere Christianos, quòd sub hora fatali vixerit Christus. Credant ergo Christo dicẽti: Potestatẽ habeo ponendi animã meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso, & iterum sumo eam. Ergóne ista potestas sub fato est? Ostendant hominem qui potestatem habeat quando moriatur, quandiu viuat omnino non ostendent. credant ergo deo dicenti, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam: & quærant quare sit dictum, Nondum venit hora mea. Nec ideo iam sub fato ponant conditorem cœli, creatorem atque ordinatorem siderum: quia & si esset fatũ de sideribus, non poterat esse sub necessitate siderum conditor siderum. Adde quia non solum Christus non habuit quod appellas fatũ, sed nec tu, aut ego, aut ille, aut quisquã hominum. Veruntamen seducti seducunt, & proponunt fallacias hominibus. Tendunt ad capiẽdos homines, & hoc in plateis. Nam qui tẽdunt ad capiendas feras, vel in syluis vel in solitudine id agunt. Quàm infeliciter vani sunt homines, quibus capiendis in foro tenditur? Nummos accipiũt, cũ se homines hominibus vẽdunt: dant isti nũmos vt se vanitatibus vẽdant. Intrant enim ad Mathematicũ, vt emant sibi dominos, quales Mathematico dare placuerit, vel Saturnum, vel Iouem, vel Mercuriũ, vel si quid aliud sacrilegi nominis. Intrauit liber, vt nummis datis seruus exiret. Imò vero non intraret si liber esset, sed intrauit quò eum dominus error & domina cupiditas traxit. Vnde & veritas dicit: Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati. Quare ergo dixit, Nõdum venit hora mea? Magis quia in potestate habebat quando moreretur, nondum videbat esse opportunũ vt illa potestate vteretur. Quomodo nos fratres, verbi gratia sic loquimur, Iam certa hora est qua exeamus vt celebremus sacramẽta: si ante exeamus quàm opus est; nónne peruersi & præposteri sumus? Quia ergo nõ facimus nisi quãdo opportunum est: propterea in his agẽdis cum ita loquimur, fatum cõsideramus? Quid est ergo, Nõdum venit hora mea? Quãdo ego scio opportune me pati, quãdo passio mea vtilis erit, nondum venit ipsa hora; tunc voluntate patiar; vt vtrunq; serues, & nondum venit hora mea, & potestatem habeo ponendi animã meam, & iterum sumendi eam. Venerat ergo habens in potestate quando moreretur. Nam si ante moreretur quàm discipulos elegisset, certe præposterũ esset. Si esset homo qui nõ haberet in potestate horam suam, posset antè mori quàm discipulos elegisset. Et si forte moreretur iam electis eruditisq; discipulis, præstaretur ei ne ipse hoc faceret. At vero qui venerat in manu habens quando iret, quãdo rediret, quousque excurreret, cui paterent inferi nõ tantũ morienti, sed & resurgenti, vt nobis ostẽderet spem immortalitatis Ecclesiæ suæ, in capite ostẽdit quod mẽbra expectare deberẽt. Resurget etiam in cæteris membris, qui resurrexit in capite. Hora ergo nondum venerat, opportunitas nondum erat. Vocandi erant discipuli, annunciandum erat regnum cœlorum, faciendæ erant virtutes: cõmendanda erat diuinitas domini in miraculis: cõmendãda erat humanitas domini in ipsa cõpassione mortalitatis. Ille enim esuriebat, quia homo erat: pauit quinq; panibus tot milia, quia deus erat. Qui dormiebat quia homo erat: vẽtis & fluctibus imperabat, quia deus erat. Hæc omnia commendanda erant prius, vt esset quod scriberent Euangelistæ, quod prædicaretur Ecclesiæ. At vbi tantum fecit quantũ sufficere iudicauit, venit hora nõ necessitatis, sed voluntatis: non cõditionis, sed potestatis. Quid ergo fratres? Quia illis & illis respõdimus, nihil dicemus quid sibi velint hydriæ, quid aqua in vinũ cõuersa, quid architriclinus, quid spõsus, quid mater Iesu in mysterio, quid ipsæ nuptiæ? Dicenda sunt omnia, sed onerandi non estis. Volui quidem in nomine Christi & hesterno die (quo solet sermo deberi charitati vestræ) id agere vobiscũ, sed non sum permissus necessitatibus quibusdã impedientibus. Si ergo placet sanctitati vestræ, hoc quod ad mysterium pertinet huius facti, in crastinum differamus, & nõ oneremus & vestram & nostram infirmitatem. Sunt forte hodie multi qui propter solennitatem diei, non propter audiendum sermonẽ conuenerunt. Crastino qui venerint, venient audituri, vt nec fraudemus studiosos, nec grauemus fastidiosos.

Ab eo loco vbi ait, dicit mater eius ministris, Quodcunque vobis dixerit facite: vsque ad id quod ait, Implete hydrias aqua: & impleuerunt eas vsque ad summum.

Tractatus IX.

ADsit domin[9] de[9] noster, vt donet nobis reddere quod promisimus. Hesterno enim die, si meminit sanctitas vestra, cum tẽporis excluderemur angustia, ne sermonẽ inchoatũ impleremus, in hodiernũ diẽ distulimus, vt ea quæ in hoc facto euangelicę lectionis mystice in sacramentis posita essent, ipso adiuuãte aperirentur. Non itaq; opus est nobis immorari diutius in commẽdando dei miraculo: Ipse est enim deus qui per vniuersam creaturã quotidiana miracula facit, quæ hominibus non facilitate sed assiduitate viluerũt. Rara autẽ quę facta sunt ab eodẽ domino, id est à verbo propter nos incarnato, maiorẽ stuporẽ hominibus attulerunt: nõ quia maiora erant quàm sunt ea quæ quotidie in creatura facit, sed quia ista quę quotidie fiunt, tanquã naturali cursu peraguntur: illa vero efficaciã potentiæ tanquam præsentis exhibuisse videtur oculis hominũ. Diximus, sicut meministis, resurrexit vnus à mortuis, obstupuerunt homi-

Ioan.10. | Ioan.10. | Ioan.8.

G nes: cum quotidie nasci qui non erant, nemo miretur: Sic aquam io vinũ conuersam quis non miretur, cum hoc annis omnibus deus in vitib⁹ faciat? Sed quia omnia quæ fecit dominus Iesus, nou solum valent ad excitãda corda nostra miraculis, sed etiã ad ædificanda in doctrina fidei, scrutari nos oportet quid sibi velint illa omnia: id est, quid significẽt. horum enim omnium significationes, sicut recordamini, in diem hodiernũ distulimus. Quòd dominus inuitatus venerit ad nuptias, etiam excepta mystica significatione, confirmare voluit quòd ipse fecit nuptias. Futuri enim erant (de quibus dixit Apostolus) prohibentes nubere, & dicẽtes quòd malum essent nuptiæ, & quòd diabolus eas fecisset cum idem dominus dicat in Euangelio interrogatus vtrum liceat homini dimittere vxorem suam ex qualibet causa, non licere excepta causa fornicationis. In qua responsione (si meministis) hoc ait: Quod deus coniunxit, homo non separet. Et qui bene eruditi sunt in fide catholica, nouerunt quòd deus fecerit nuptias: & sicut coniunctio à deo, ita diuortiũ à diabolo sit. Sed propterea in causa fornicationis licet vxorẽ dimittere, quia ipsa esse vxor prior noluit, quæ fidem coniugalem marito non seruauit.

1.Timo.4. *Math.19.*

H Nec illi qui virginitatẽ deo vouent, quanquam ampliorem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, sine nuptiis sunt: nam & ipsi pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis spõsus est Christus. Ac per hoc ergo dominus inuitatus venit ad nuptias, vt coniugalis castitas firmaretur, & ostenderetur sacramentũ nuptiarum, quia & illarum nuptiarũ sponsus personam domini figurabat, cui dictũ est: Seruasti vinum bonum vsq; adhuc. Bonum enim vinũ Christus seruauit vsq; adhuc: id est, euãgeliũ suum. Iam enim incipiamus ipsa sacramentorũ operta detegere, quantum ille donat, in cuius nomine vobis promisimus. Erat prophetia antiquis temporibus, & à prophetiæ dispensatione nulla tẽpora cessauerunt: sed illa prophetia quando in illa Christus non intelligebatur, aqua erat. In aqua enim vinũ quodãmodo latet. Et dicit Apostolus quid intelligamus in ista aqua: Vsq; in hodiernum, inquit, diem quãdiu legitur Moyses, idipsum velamen super cor eorum positũ est, quod nũc reuelatur, quia in Christo euacuatur. Et cum transieris, in-

2.Cor.3.

I quit, ad dominũ, auferetur velamẽ. Velamen dicit adopertionẽ prophetiæ, vt non intelligeretur. Tollitur velamen, cum trãsieris ad dominũ. Sic tollitur insipiẽtia, cum transieris ad dominum, & quod aqua erat, vinum tibi fit. Lege libros omnes propheticos, non intellecto Christo quid tam insipidũ & fatuũ inuenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit quod legis, sed etiã inebriat, mutans mentẽ à corpore, vt præterita obliuiscẽs, in ea quę antè sunt extendaris. Ergo prophetia ab antiquis temporibus, ex quo prorsus curcit ordo nascentiũ in genere humano, de Christo nõ tacuit: sed occultum ibi erat. adhuc enim erat aqua. Vnde probamus ꝙ omnibus tẽporibus superioribus vsq; ad ętatem qua dominus venit, prophetia de illo nõ defuit? Ipso domino dicente. Cũ enim resurrexisset à mortuis, inuenit discipulos suos dubitantes de ipso quẽ secuti erant. Viderunt enim eum mortuũ, & nõ sperauerũt eum resurrecturũ, & tota spes eorũ concidit. Vnde ille latro laudatus ipso die meruit esse in paradiso, quia in cruce crucifixus tunc cõfessus est Christum, quãdo de illo discipuli dubitauerunt. Ergo inuenit eos nutantes, & quodãmodo arguẽtes seipsos, quòd in illo redemptione sperauerãt: dolebant tamen eum sine culpa occisum, quia nouerãt innocẽtem. Et hoc ipsi post resurrectionem dixerunt,

Philip.3. *Lucæ.23.*

K cum quosdam eorum tristes inuenisset in via, Tu solus peregrinaris in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Ille autem dixit eis: Quæ? Illi vero dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potẽs in factis & dictis in conspectu dei & vniuersi populi, quomodo hunc tradiderunt sacerdotes & principes nostri in damnationẽ mortis, & cruci eum fixerunt. Nos autem sperabamus quia ipse erat qui redempturus esset Israël, & nũc tertius dies agitur hodie ex quo hæc facta sunt. Hæc atque alia cùm dixisset vnus ex duobus quos inuenit in via euntes ad propinquũ castellum, respõdit ipse, & ait: O insensati & tardi corde ad credendum super omnia quæ locuti sunt prophetæ: nónne hæc omnia oportebat pati Christum, & introire in claritatẽ suam? Et fuit incipiens à Moyse & omnibus prophetis, interpretans illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Item alio loco, cum palpari se manibus discipulorum voluit, vt crederent quia in corpore resurrexerat: Hi sunt, inquit, sermones quos locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscũ, quia oporteret impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis &

Lucæ.24.

L psalmis de me. Tunc adaperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, & dixit illis, Quia sic scriptum est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipiẽtes ab Hierusalem. His ex euãgelio (quæ certè manifesta sunt) intellectis, patebũt illa omnia mysteria quæ in isto miraculo domini latent. Videte quid ait: Quia oportebat impleri in Christo quæ de illo scripta sunt. Vbi scripta sunt? In lege, inquit, & prophetis & psalmis. nihil scripturarũ veterum prætermisit. Illa erat aqua: & ideo dicti sunt illi à domino insensati, quia eis adhuc aqua sapiebat, non vinum. Quomodo autem fecit de aqua vinum? Cum aperuit eis sensum, & exposuit eis scripturas, incipiens à Moyse & per omnes prophetas: vnde iam inebriati dicebant, Nónne cor nostrum ardens erat in nobis de Iesu, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas? Intellexerũt enim Christum in his libris, in quibus eum non nouerant. Mutauit autem aquam in vinum dominus noster Iesus Christus, & sapit quod non sapiebat, & inebriat quod non ine-

M briabat. Si enim iussisset inde aquam effundi, & sic ipse mitteret vinum ex occultis creaturæ sinibus, vnde fecit & panẽ quando saturauit tot milia (non enim quinque panes habebant quinque milium hominum saturitatem, aut saltem duodecim cophinos plenos, sed omnipotẽtia domini quasi fons panis erat) sic posset & effusa aqua vinum infundere: quod si fecisset, videretur scripturas veteres improbasse. Cum autem ipsam aquam conuertit in vinũ, ostendit nobis quòd & scriptura vetus ab ipso est. nam iussu ipsius impletæ sunt hydriæ. A domino quidem & illa scriptura, sed nihil sapit si non ibi Christus intelligatur. Intẽdite autẽ quod ipse ait, Quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me. Nouimus autem legẽ ex quibus tẽporibus narret: id est, ab exordio mundi. In principio fecit deus cœlum & terram: Inde vsq; ad hoc tempus quod nunc agimus, sexta ætas est, vt sæpe audistis & nostis. Nã prima ætas computatur ab Adam vsque ad Noë, secunda à Noë vsque ad Abraham (sic & Matthæus euangelista per ordinem sequitur & distinguit) tertia ab Abraham vsq; ad Dauid: quarta à Dauid vsq; ad transmigrationẽ Babylonis: quinta à transmigratione Babylonis vsque

Math.14. *Gene.1.* *Math.1.*

ad Ioannem

A ad Ioannem Baptistam: sexta inde vsque ad finem seculi. Propterea & sexta die fecit deus hominē ad imaginem suā, quia sexta ista ætate manifestatur per Euangelium reformatio mentis nostræ secundum imaginem eius qui creauit nos. Et conuertitur aqua in vinum, vt iam manifestatum Christum in lege & prophetis sapiamus. Ideo *Erant ibi sex hydriæ, quas iußit impleri aqua.* Sex ergo illæ hydriæ, sex ætates significant, quibus non defuit prophetia. Illa ergo tempora sex quasi articulis distributa atque distincta, quasi vasa essent inania, nisi à Christo implerentur. Quid dixi tempora, quæ inaniter currerent, nisi in eis dominus Iesus prædicaretur? Impletæ sunt prophetiæ, plenæ sunt hydriæ, sed vt aqua in vinum cōuertatur, in illa tota prophetia Christus intelligitur. Quid est autem, *Capiebant metretas binas vel ternas?* Mysterium nobis maxime ista locutio commendat. Metretas enim dicit mēsuras quasdam, tanquam si diceret, vrnas, amphoras, vel si quid huiusmodi. Nomen mensuræ est metreta, & à mensura accepit nomen ista mensura. Metron enim mensu-

B ram dicunt Græci: inde appellatæ metretæ. Capiebant ergo metretas binas vel ternas. Quid dicimus fratres? Si ternas tantum diceret, non curreret animus noster nisi ad mysterium trinitatis. Sed forte nec sic debemus inde cito iam sensum nostrum auertere, quia dixit binas vel ternas: quia nominato patre & filio, cōsequenter & spiritus sanctus intelligendus est. Spiritus enim sanctus non est patris tantummodo, aut filij tantūmodo spiritus, sed patris & filij spiritus. scriptum est enim: Si quis dilexerit mundum, non est spiritus patris in illo. *1. Ioan. 2.* Item scriptum est: Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. *Roma. 8.* Idem autem spiritus & patris & filij. nominato itaque patre & filio, intelligitur & spiritus sanctus, quia spiritus est & patris & filij. Cum autem nominatur pater & filius, tanquam duæ metretæ nominantur. cum autem ibi intelligitur spiritus sanctus, tres metretæ. Ideo non dictum est, capientes metretas, aliæ binas, aliæ ternas: sed ipsæ sex hydriæ capiebant metretas binas vel ternas: tanquam diceret, & quando dico binas, etiam spiritum patris & filij cum

C his intelligi volo: & quando dico ternas, ipsam trinitatem manifestius enuncio. Quisquis itaq; nominat patrem & filium, oportet ibi intelligi tanquam charitatem inuicem patris & filij, quod est spiritus sanctus. fortassis enim discussæ scripturæ: quod non sic dico, vt hoc † dicere possim, aut quasi aliud inueniri non possit, sed tamē fortasse scrutatæ scripturæ indicant, quòd spiritus sanctus charitas est. *† hodie docere* Et ne putetis vilem esse charitatem. Quomodo autem vilis est, quando omnia quæ dicuntur non vilia, chara dicuntur? Si ergo quæ non sunt vilia, chara sunt: quid est charius ipsa charitate? Sic autem commendatur charitas ab Apostolo vt dicat: Supereminentiorem viam vobis demōstro: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum vt æramentum sonans, aut cymbalum tinniens: Et si sciero omnia sacramenta, & omnem scientiam, & habuero prophetiam & omnē fidem, ita vt mōtes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. *1. Cor. 12. & 13.* Et si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatē autem non habuero, nihil mihi prodest. Quanta est ergo charitas, quæ si desit, frustra habētur cętera: si adsit, rectè habentur omnia? Tamen charitatē laudans Apostolus Paulus copiosissimè atque vberrimè, minus de illa dixit, quàm quod ait breuiter Apostolus Ioānes, cuius est hoc Euangelium. Neque enim dubitauit dicere, D Deus charitas est. *1. Ioan. 4.* Scriptum est etiam, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis. *Roma. 5.* Quis ergo nominet patrem & filium, & non ibi intelligat charitatem patris & filij? Quam cum habere cœperit, spiritum sanctum habebit: quam si non habuerit, sine spiritu sancto erit. Et quomodo corpus tuū sine spiritu, quod est anima tua, si fuerit, mortuū est: sic anima tua sine spiritu sancto, id est, sine charitate si fuerit, mortua deputabitur. Ergo metretas binas capiebant hydriæ, quia in omnium temporū prophetia pater & filius prædicatur, sed ibi est & spiritus sanctus. Ideoque adiunctum est, vel ternas. Ego & pater, inquit, vnum sum⁹. *Ioan. 10.* Sed absit vt spiritum sanctum, vbi audimus, Ego & pater vnum sumus, non esse dicamus. Tamen quia patrem & filium nominauit, capiebant hydriæ binas metretas: sed audi, vel ternas: Ite baptizate gētes in nomine patris & filij & spiritus sancti. *Matth. 28.* Itaque in eo quòd dicuntur binæ, non exprimitur, sed intelligitur: in eo vero quòd dicuntur vel ternæ, etiā exprimitur trinitas. Sed est & alius intellectus non

E prætermittendus, & ipsum dicam, eligat quisque quod placeat, nos quod suggeritur non subtrahimus. Mensa enim domini est, & non oportet ministrum fraudare conuiuas, præsertim sic esurientes vt apparet auiditas vestra. Prophetia quæ ab antiquis temporibus dispensatur, ad salutem omnium gentium pertinet. Ad solum quidem populum Israël missus est Moyses, & ei soli populo per eum lex data est, & ipsi prophetæ ex illo populo fuerunt, & ipsa distributio temporum secundum eundem populum distincta est: vnde & hydriæ dicuntur secundum purificationē Iudæorū. Sed tamē quòd illa prophetia etiam cæteris gentibus annunciabatur, manifestum est, quādoquidem Christus in ea occultus erat, in quo benedicuntur omnes gentes, sicut promissum est Abrahæ, dicente domino, In semine tuo benedicentur omnes gētes. *Gene. 22.* Nondum autem intelligebatur, quia nondum aqua conuersa fuerat in vinum. ergo omnibus gentibus dispensabatur prophetia. Quod vt emineat iocundius, de singulis ætatibus tanquam de singulis hydriis pro tempore quædam commemoremus. In

F ipso exordio Adam & Eua parentes omnium gentium erant, non tantummodo Iudæorum: & quicquid figurabatur in Adam de Christo, ad omnes vtique gentes pertinebat, quibus salus erat in Christo. Quid ergo potissimū dicā de aqua primę hydriæ, nisi quod Apostolus ait de Adam & Eua? Nemo enim me dicet praue intellexisse, quando intellectum non meū, sed Apostoli profero. Illud ergo vnum, quantum mysterium de Christo continet, quod cōmemorat Apostolus dicens: Et erunt duo in carne vna: sacramētum hoc magnum est. *Ephes. 5.* Et ne quis istam magnitudinem sacramenti in singulis quibusq; hominibus vxores habētibus intelligeret: Ego autem, inquit, dico in Christo & in Ecclesia. quod est hoc sacramentū magnum, erunt duo in carne vna? Cum de Adā & Eua scriptura Geneseos loqueretur: vnde ventum est ad hęc verba: Propterea relinquet homo patrem & matrē, & adhęrebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. *Gene. 2.* sic ergo Christus adhæsit Ecclesię, vt essent duo in carne vna, quomodo reliquit patrē? quomodo matrē reliquit? Patrem, quia cū in forma dei esset, non rapinam arbitratus est se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. *Philip. 2.* Hoc est enim, reliquit patrem, non quia deseruit & recessit à patre, sed quia non in ea forma apparuit hominibus,

G in qua æqualis est patri. Quomodo reliquit matrē? Relinquendo synagogam Iudæorum, de qua secundum carnem natus est, & inhærendo Ecclesiæ quam ex omnibus gentibus congregauit. Ergo prima hydria habebat prophetiam de Christo: sed quando ista quæ loquor, non prædicabantur in populis, adhuc aqua erat, in vinum mutata nōdum erat. Et quia illuminauit nos per Apostolum dominus, vt ostenderet nobis quid ibi quæreremus in ipsa vna sententia, erunt duo in carne vna, sacramentum magnum in Christo & in Ecclesia: iam licet nobis vbique Christum quærere, & de omnibus hydriis vinum potare. Dormit Adam vt fiat Eua, moritur Christus vt fiat Ecclesia. Dormienti Adæ fit Eua de latere, mortuo Christo lancea percutitur latus, vt profluant sacramenta quibus formetur Ecclesia. Cui non apparet quia in illis tūc factis futura figurata sunt, quandoquidem dicit Apostolus ipsum Adam formam futuri esse? Qui est, inquit, forma futuri. *Roma. 5.* Præfigurabātur omnia mystice: Neq; enim verè non poterat deus vigilanti costam educere, fœminámque formare? An forte ne doleret latus quādo costa detracta est, propter hoc

H oportebat vt ille dormiret? Quis est qui sic dormiat, vt ei ossa non euigilanti euellantur? An quia deus euellebat, propterea homo non sentiebat? Poterat ergo & vigilanti sine dolore euellere, qui poterat dormienti: sed proculdubio hydria prima implebatur, prophetia illi᷒ temporis de futuro isto tempore dispēsabatur. Christ᷒ etiam figuratus est in Noë, & in illa arca orbis terrarū. Quare enim in arca inclusa sunt omnia animalia, nisi vt significarentur omnes gentes? Nō enim deerat deo rursus creare omne genus animaliū. Quādo enim omnia non erant, nónne dixit, producat terra, & produxit terra? Vnde ergo tunc fecit, inde reficeret: verbo fecit, verbo reficeret. Nisi quia mysterium commendabat, & secundam hydriam propheticæ dispensationis implebat, vt per lignū liberaretur figura orbis terrarum, quia in ligno figenda erat vita orbis terrarum. Iam in tertia hydria ipsi Abrahæ quod iam commemoraui, dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. *Gene. 22.* Et quis non videat cuius habeat figuram vnicus eius, qui sibi ad sacrificium quo ipse immolandus ducebatur, ligna portabat? Portauit enim dominus crucem suam, sicut Euangelium loquitur. Hæc de tertia hydria commemorasse

I sufficiat. De Dauid autem quid dicam, quòd ad omnes gentes pertinebat prophetia eius, quādo modo audiuimus Psalmum: & difficile est vt dicatur Psalmus in quo hoc non sonet? Sed certe, vt dixi, modò cantauimus, Surge deus, iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus. Et ideo Donatistæ tanquam proiecti de nuptiis: *Matth. 22.* sicut ille homo qui non habebat vestem nuptialem, inuitatus est, & venit, sed proiectus est de numero vocatorum, quia non habebat vestem ad sponsi gloriā: qui enim suam gloriam quærit, non Christi, non habet vestē nuptialem: non enim volunt cōsonare voci illius qui amicus erat sponsi, & ait: Hic est qui baptizat. Nec immerito illi qui non habebat vestem nuptialem, hoc per increpationem obiectū est quod non erat: Amice, quid huc venisti? Et sicut ille obmutuit, sic & isti: quid enim prodest strepitus oris muto corde? Nouerunt quippe intus apud semetipsos non se habere quod dicant: intus obmutuerunt, foris perstrepunt. Audiunt velint nolint etiam apud se cantari, Surge deus iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus. Et non cōmunicando omnibus gētibus, quid aliud quàm se exhæredatos esse cognoscant? Quod ergo dicebā fratres, quia ad omnes gentes

K pertinet prophetia: volo enim aliū sensum ostēdere in eo quod dictū est, Capientes metretas binas vel ternas: ad omnes inquā gentes pertinere prophetiam, modò commemorauimus demonstratū in Adam, qui est forma futuri. Quis autem nesciat quòd de illo exortæ sunt omnes gentes, & in eius vocabuli quatuor literis, quatuor orbis terrarū partes per græcas appellationes demōstrantur? Si enim Græce dicantur, oriens, occidens, aquilo, meridies, sicut eas plerisq; locis sancta scriptura commemorat, in capitibus verborū inuenis Adam. dicuntur enim Græce quatuor memoratæ mundi partes, ἀνατολὴ, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Ista quatuor nomina si tanquā versus quatuor sub inuicem scribas, in eorum capitibus Adam legitur. Hoc in Noë propter arcam figuratum est, in qua erāt omnia animalia, quæ significabant omnes gentes: hoc in Abraham, cui apertius dictum est, In semine tuo benedicētur omnes gētes. hoc in Dauid, de cuius Psalmis, vt alia omittam, modo cantauimus, Surge deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gētibus. *Psal. 81.* Cui enim deo dicitur, surge, nisi ei qui dormiuit? Surge deus iudica terram: tan-

L quam diceretur, Dormisti iudicatus à terra, surge vt iudices terram. Et quò pertinet illa prophetia: Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus? Iam vero in quinta ætate tanquā in quinta hydria, Daniel vidit lapidē præcisum de monte sine manibus, & cōfregisse omnia regna terrarū, & creuisse illum lapidem, & factum esse montem magnum, ita vt impleret vniuersam faciē terræ. *Danie. 2.* Quid apertius fratres mei? Lapis de monte præciditur, ipse est lapis quē reprobauerunt ædificantes, & factus est in caput anguli. De quo monte præciditur, nisi de regno Iudæorū, vnde dominus noster Iesus Christus secundum carnē natus est? Et præciditur sine manibus, sine opere humano, quia sine amplexu maritali de virgine exortus est. Mons ille vnde præcisus est, non impleuerat vniuersam faciem terræ: nō enim tenuerat regnum Iudæorum omnes gentes: at vero regnū Christi, omnes gentes & vniuersum orbem terrarum cernimus occupare. Iam ad sextam ætatem pertinet Ioannes Baptista, quo nemo exurrexit maior de natis mulierū: de quo dictū est, Maior quàm propheta. Quomodo &

M ipse ostendit, quia omnibus gentibus missus est Christus, quando Iudæi venerunt ad eum vt baptizarentur? Et ne superbirēt de nomine Abrahæ, Generatio, inquit, viperarum, quis ostendit vobis fugere à vētura ira? *Matth. 3.* Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, id est, humiles estote. superbis enim loquebatur. Vnde autem erant superbi? De genere carnis, nō de fructu imitationis patris Abraham. Quid eis ait? Nolite dicere, patrem habemus Abraham. potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Lapides dicens omnes gentes, non propter firmitatem, sicut lapis dictus est quem reprobauerunt ædificantes: sed propter stoliditatem & duritiā stultitiæ, quia eis quos adorabant, similes facti erant. Adorabant enim insensata simulacra, pariter insensati. Vnde insensati? Quoniam in Psalmo dicitur: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. *Psal. 113.* Ideo cum cœperint homines deum adorare, quid audiunt? Vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quapropter si ei fit homo similis quem adorat: quid est, potēs est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ? Nosipsos interrogemus, & videamus quia factum est: Nos enim de gentibus venimus,

A mus. De gentibus autem non veniremus, nisi deus de lapidibus suscitasset filios Abrahæ. Facti sumus filij Abrahæ imitando fidem, non nascendo per carnem. Sicut enim illi degenerando exhæredati: sic nos imitando adoptati. Ergo fratres, ad omnes geotes pertinebat etiam ista sexta hydria prophetiæ, & ideo de omnibus dictum est, *Capientes metretas binas vel ternas.* Sed quomodo ostendimus omoes gentes pertinere ad binas vel ternas metretas? Aestimátis enim fuit qnodammodo, vt ipsas diceret binas quas dixerat ternas, ad commendandum scilicet sacramentum. Quomodo sunt binæ metretæ? Circumcisio & præputium. Hos duos populos scriptura commemorat, & nullum prætermittit hominum genus, quando dicit, circumcisio & præputium. In duobus istis nominibus habes omnes gentes, & binæ metretæ sunt. His duobus parietibus de diuerso venientibus ad pacem in seipso faciendam, lapis angularis factus est Iesus. Ostendamus & ternas metretas in eisdem ipsis omnibus gentibus. Tres enim erant filij Noë, per quos reparatum est genus humanum: Vnde dominus

Luca.13. ait, Simile est regnum cœlorum fermento quod accepit mulier, & abscondit in farinæ mensuris tribus quo-

B adusque fermentaretur totum. Quæ est ista mulier, nisi caro domini? Quod est fermentum, nisi Euangelium? Quæ sunt tres mensuræ, nisi omnes gentes, propter tres filios Noë? Ergo sex hydriæ capientes binas vel ternas metretas, sex sunt ætates temporum, capientes prophetiam pertinentem ad omnes gētes, siue in duobus generibus hominum, id est, Iudæis & Græcis, sicut sæpe Apostolus commemorat: siue in tribus, propter Noë tres filios significatos. Figurata est enim prophetia pertingens vsque ad omnes gentes. Nam in eo quod pertingit, dicta est metreta, sicut dicit Aposto-

2.Cor.10. lus, Accepimus mensuram pertingendi vsque ad vos. Gentibus enim euangelizans sic ait, mensuram pertingendi ad vos.

Ab eo loco vbi ait, Post hæc descendit Capernaum ipse & mater eius: vsque ad id quod ait, Ille autem dicebat de templo corporis sui.

Tractatus X.

C IN psalmo audistis gemitum pauperis, cuius membra per totam terram tribulationes patiuntur vsque in finem seculi. Satagite fratres mei esse in his membris, & de his membris. Nam tribulatio tota transitura est. Væ gaudentibus, quia veritas

Matth.5. dicit, Beati lugentes, quoniam ipsi cōsolabuntur. Deus homo factus est: quid facturus est homo, propter quē deus factus est homo? Hæc spes consoletur nos in omni tribulatione & tētatione huius vitæ. Non enim cessat inimicus persequi, & si nō aperte sæuit, insidiis agit. Quid enim agit? Et super iram dolose agebat. Inde di-

Psal.90. ctus est leo & draco. Sed quid dicitur Christo? Et conculcabis leonē & draconem. Leo propter apertā iram, draco propter occultas insidias. Draco eiecit Adam de paradiso, idem ipse leo persecutus est Ecclesiam, dicē-

1.Petri.5. te Petro: Quia aduersarius vester diabolus sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Non tibi sæuitiā suam perdidisse diabolus videatur, quando blanditur, tunc magis cauendus est. Sed inter has omnes insidias & eius tentationes quid faciemus, nisi quod ibi audiui-

Psal.34. mus, Ego autē cum mihi molesti essent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam? Est qui exaudit, ne dubitetis orare: qui autem exaudit, intus manet. Non in montem aliquem oculos dirigatis, non faciem in stellas aut solem aut lunam leuetis. Non tunc exaudiri vos arbitremini, quando super mare o-

D ratis, imò detestamini tales orationes. Munda tantum cubiculum cordis. Vbi fueris, vbicūque oraueris, intus est qui exaudit, intus in secreto, quē sinum vocat cum ait, Et oratio mea in sinu meo conuertetur. Qui te exaudit, non est præter te. Non longe vadas, nec te extollas, vt quasi attingas illum manib⁹. Magis si te extuleris, cades: si te humiliaueris, ipse appropinquabit. Hic dominus deus noster verbum dei, verbum caro factum est, filius patris, filius dei, filius hominis: excelsus vt nos faceret, humilis vt nos reficeret, ambulans inter homines, patiens humana, abscondens diuina.

Descendit, vt dicit Euangelista, *in Capernaum ipse & mater eius & fratres eius & discipuli eius, & ibi mansit non multis diebus.* Ecce habet matrem, habet fratres, habet & discipulos: inde fratres, vnde matrem. Fratres enim scriptura nostra non eos solos appellare consueuit, qui nascuntur ex eodem viro & fœmina, aut ex eodem vtero, aut ex eodem patre, quamuis diuersis matribus, aut certe ex eodem gradu velut compatrueles aut consobrinos, non solum hos fratres nouit dicere scriptura

E nostra. Quomodo loquitur, sic intelligenda est. Habet linguam suam. quicunq; hanc linguam nescit, turbatur & dicit: vnde fratres domino? Num enim Maria iterū peperit? Absit, inde cœpit dignitas virginū. Illa fœmina mater esse potuit, mulier esse non potuit. Dicta est autē mulier secundum fœmineū sexum, non secundum corruptionē integritatis, & hoc ex lingua ipsius scripturæ. Nam & Eua statim facta de latere viri sui, nondū contacta à viro suo, nostis quia mulier appellata est, Et formauit eam in mulierē. Vnde ergo fratres, cognati Mariæ fratres domini? de quolibet gradu cognati. vnde probamus? ex ipsa scriptura, Frater Abrahæ dictus est Loth, qui filius erat fratris ipsius. lege & inuenies quia Abraham patruus erat Loth, & dicti sunt fratres: vnde, nisi quia cognati? Itē Iacob Laban Syrū habebat auunculum: frater enim erat Laban matris Iacob, id est, Rebeccæ vxoris Isaac. Lege scripturā, & inuenies quia fratres dicuntur auunculus & sororis filius. Qua regula cognita, inuenies omnes cōsanguineos Mariæ fratres esse Christi. Sed illi discipuli magis erant fratres, quia & illi cognati fratres non essent, si discipuli nō essent. Et sine causa fratres, si magistrum non agnoscerent fratrem.

F Nam quodam loco cum ei nunciassent matrem & fratres eius foris stantes, ille autem cum discipulis suis lo-

Matth.12. quebatur, ait, Quæ mihi mater, vel qui fratres? Et extendens manū super discipulos suos dixit, Hi sunt fratres mei: & quicūq; fecerit voluntatē patris mei qui in cœlis est, ille mihi mater & frater & soror est. Ergo & Maria quia fecit voluntatem patris, hoc in ea magnificauit dominus: quia fecit voluntatem patris, nō quia caro genuit carnem. Intendat charitas vestra. Propterea cum dominus in turba admirabilis videretur, faciens signa & prodigia, & ostēdens quid lateret in carne, ad-

Luca.11. miratæ quædam animæ dixerunt, Fœlix venter qui te portauit. Et ille, Imò felices qui audiunt verbum dei, & custodiunt illud: hoc est dicere, & mater mea quam appellastis felicem, inde felix, quia verbum dei custodit, non quia in illa verbum caro factum est, & habitauit in nobis: sed quia custodit ipsum verbum dei per quod facta est, & quod in illa caro factum est. Homines non gaudeant prole temporali, exultent si spiritu iunguntur deo. Hæc diximus propter id quod ait Euangelista, quia cum matre sua & fratribus suis & discipulis habitauit in Capernaū paucis dieb⁹. Deinde quid sequitur?

G *Et propè erat pascha Iudæorum, & ascendit Hierosolymam.* Aliam
rem nobis Euangelista narrat, sicut se habebat recor-
datio annunciantis. *Et inuenit in templo vendentes boues &
oues & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset qua-
si flagellum de resticulis, omnes eiecit de templo, boues quoque & o-
ues, & nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit, & his qui
columbas vendebant dixit, Auferte ista hinc, & nolite facere do-
mum patris mei domum negociationis.* Quid audiuimos fra-
tres? Ecce templum illud figura adhoc erat, & eiecit in-
de dominus omnes qui sua quærebant, qui ad oundi-
nas veneraot. Et quæ ibi vendebant illi? Quæ opus ha-
bebant homines in sacrificiis illius temporis. Nouit e-
nim charitas vestra quòd sacrificia illi popolo pro eius
carnalitate & corde adhuc lapideo talia data sunt, qui-
bus teneretur ne in idola deflueret, & immolarēt ibi sa
crificia boues & oues & colūbas. Nostis, quia legistis.
Non ergo magnum peccatū si hoc vendebant in tem-
plo, quod emebatur vt offerretur in tēplo, & tamē eie-
cit inde illos. Quid si ibi ebriosos inueoiret? quid face-
ret domioos, si vendentes ea quæ licita sunt, & contra
H iustitiam noo sunt, (quæ enim honeste emuntur, non
illicite venduntur) expulit tamen, & non est passus do-
mom orationis fieri domū negociatioois? Si oegocia-
tionis domus nō debet fieri domus dei, potatioois de-
bet fieri? Nos autem quando ista dicimus, strideot den-
tibus suis aduersus nos, & cōsolatur nos Psalmus quem
Psal. 36. audistis, Striderūt in me dentibus suis. Nouimus & nos
audire vnde curemur, etsi ingeminantur flagella Chri
sto, quia flagellatur sermo ipsius. Congregata sunt, in-
Psal. 34. quit, in me flagella, & oesciebant. Flagellatus est flagel-
lis Iudæorum, flagellatur blasphemiis falsorū Christia-
norom: multiplicant flagella domino deo suo, & ne-
sciuot. Faciamus nos quantum ipse adiuoat: ego autem
cum mihi molesti essent, induebā me cilicio, & humi-
liabam in ieiunio auimā meam. Dicimus tamē fratres:
non enim & ipse pepercit illis. Qui flagellādus erat ab
eis, prior illos flagellauit. Signū quoddam nobis osten-
dit, qoòd fecit flagellū de resticulis, & inde indiscipli-
oatos negociationē in dei templo facientes flagellauit.
Etenim vnusquisque in peccatis suis restem sibi texit.
Esaiæ. 5. Propheta dicit, Væ his qui trahunt peccata sua sicut re-
stem longam. Et quis facit restem longam? qui peccato
addit peccatum. Quomodo adduntur peccata pecca-
I tis? Cum peccata quæ facta sont, cooperiuntur aliis pec-
catis. Furtū fecit: ne inueoiatur qui fecit, quærit mathe-
maticum: sufficeret furtum fecisse. Quare vis adiūgere
peccatum peccato? Ecce duo peccata. Cum ad mathe-
maticum prohiberis accedere, blasphemas episcopum:
ecce tria peccata. Cum aodis, mitte illū foras de Eccle-
sia: dicis, duco me ad partē Donati: ecce addis quartū.
Crescit restis. Time restem. Bonum est tibi vt hic inde
Matth. 22. cum flagellaris, corrigaris, ne in fine dicatur, Ligate illi
pedes & manus, & proiicite eum in tenebras exterio-
Prouer. 5. res. Criniculis enim peccatorum suorum vnusquisque
cōstringitur. Illod domious dicit, illud alia scriptura
dicit, sed vtrunqoe domious dicit. De peccatis suis li-
gantur homines, & mittuntur in tenebras exteriores.
Qui suot tamen qui vendunt booes? Vt in figura quæ-
ramus mysteriū facti, qui sunt qui oues vendunt & co-
Philip. 2. lumbas? Isti sunt qui sua quærunt in Ecclesia, non quæ
Iesu Christi. Venale habent totom, qoi nolunt redimi:
emi nolunt, & vendere voluot. Bonum est eis vt redi-
mantur sanguine Christi, vt perueniāt ad pacē Christi.
Quid enim prodest acquirere in hoc seculo quodlibet
temporale & transitorium, siue sit pecunia, siue sit volu-
ptas ventris & gutturis, siue sit honor in laude huma- K
na? Nónne omnia fumus & vētus? nónne omoia tran-
seunt & decurrunt? Et væ his qui inhæserint transeunti-
bus, quia simul trāseont. Nónne omnia vt fluuius præ-
ceps currēs in mare? Et væ ei qui ceciderit, quia in ma-
re trahetur. ergo tenere debemos omnes affectus à tali-
bus concupiscentiis. Fratres mei, qui talia quærunt, vē-
dunt. nam & Simoo ille ideo volebat emere spiritum *Acto. 8.*
sanctum, quia vēdere volebat spiritum sanctū, & puta-
bat Apostolos mercatores tales esse, quales dominus de
templo flagello eiecit. talis enim ipse erat, & quod ven-
deret emere volebat. De illis erat qui columbas vende-
bant. etenim in columba apparuit spiritus sanctus. Qui
ergo veodunt colūbas, fratres? Qui dicunt, nos damus
spiritum saoctū. Quare eoim hoc dicunt, & quo precio
vendunt? Precio honoris sui. Accipiunt precium ca-
thedras temporales, vt videantur ipsi vendere colum-
bas. Caueant à flagello de resticulis. Columba non
est venalis, gratis datur, quia gratia vocatur. Ideo fra-
tres mei, quomodo eos videtis qui vendunt propola-
rios? Quisque quod vēdit laudat. Quot proposita fece-
runt? Alterum propositū habet Carthagine Primianus, L
alterum habet Maximianus, alterum habet in Mauri-
tania Rogatus, alterum habeot io Numidia illi & illi,
quos iam nec nominare sufficimus. Circumit ergo ali-
quis emere columbam, vnusquisq; ad propositū suum
laudat quod vendit. Auertatur illius cor ab omni ven-
dente, veniat vbi gratis accipitur. Nec sic erubescūt fra
tres, quia per ipsas dissensiones soas amaras & malitio-
sas, cum sibi tribuunt quod non sunt, cum extollontur
putantes se aliquid esse, cum nihil sint, tot partes de se *Galá. 6.*
fecerūt. Sed qoid in eis impletum est quòd nolunt cor-
rigi, nisi quod audistis in Psalmo? Discissi sunt, nec cō- *Psal. 34.*
puncti sunt. Qui ergo boues vendunt? Boues intelligō-
tur, qui nobis scripturas sanctas dispensauerunt. Booes
erant Apostoli, boues erant prophetæ: vode dicit Apo-
stolus, Boui trituranti os noo infrenabis. Nunquid de *1. Corin. 9.*
bobus pertioet ad dominū? an propter oos dicit? Pro-
pter nos enim dicit, quia debet in spe qui arat arare, &
trituraos in spe participādi. Ergo illi boues reliqoerūt
nobis memoriam scripturarū. Non enim de suo dispē-
sauerunt, quia gloriam domioi quæsierunt. Quid eoim
audistis in ipso Psalmo? Et dicāt, semper magnificetur *Psal. 34.*
domioos, qui volunt pacem serui eius. Seruus dei po- M
polus dei, Ecclesia dei. Qui volont pacem Ecclesiæ ip-
sius, magnificent dominum, noo seroum, & dicāt, sem-
per magnificetor dominus, qui volunt pacē serui eius.
Ipsius populi, ipsius serui vox est illa euidēs, quam in la-
mētationibus aodistis io Psalmo, & mouebamioi cū au-
diretis, quia inde estis. Quod cantabatur ab vno, de om
nibus cordibus resonabat. Felicea qui se in illis voci-
bus tanquam in speculo cognoscebāt. Qui ergo volūt
pacem serui eius, pacem populi eius, pacem vnius illius
quam dicit voicam, & quam volt erui de leone, & de *Psal. 21.*
manu canis vnicam meam? Qui dicūt, semper magni-
ficetur dominus. ergo illi boues dominum magoifica-
uerunt, non se. Videte bouem magnificantem domi-
num suum, quia agnouit bos possessorem suum. Atten- *Esaiæ. 1.*
dite bouem timentē ne deserator possessor bouis, & in
boue præsumatur, quomodo expauescit eos qui volūt
in illo ponere spem: Nūquid Paulus pro vobis crucifi- *1. Cor. 1.*
xus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quod dedi,
non ego dedi, gratis accepistis, columba de cœlo de-
scendit. Ego, inquit, plantaui, Apollo rigauit, sed deus *1. Corin. 3.*
incrementum dedit. Neq; qui plātat est aliquid, neque
qui

A qui rigat:sed qui incrementum dat deus. Et dicāt, semper magnificetur dominus, qui volunt pacē serui eius. (Psal. 34.) Isti autē de scripturis ipsis fallunt populos, vt accipiant ab ipsis honores & laudes, & non conuertantur homines ad veritatem. Quia vero ipsis scripturis fallunt populos, à quibus quærunt honores: vendunt boues, vendunt & oues, id est ipsas plebes. Et cui vendunt? diabolo. Nāque fratres mei, si Christi vnica Ecclesia est & vna est: quicquid inde præciditur, quis tollit nisi leo ille rugiens & circūiens quęrens quem deuoret? (1. Pet. 5.) Væ bis qui pręciduntur. nam illa integra permanebit. Nouit enim dominus qui sunt eius. (2. Tim. 2.) Tamen quantū in ipsis est, vendunt boues & oues, vendunt & columbas: obseruāt flagellum peccatorum suorum. Certe quādo aliquid tale patiuntur propter istas iniquitates suas, agnoscant quia dominus fecit flagellum de resticulis, & ad hoc admonet eos vt mutent se, & nō sint negociatores. nam si se non mutauerint, audient in fine, Ligate illis manus & pedes, & proiicite in tenebras exteriores. (Mat. 22.) tunc dictum est, Zelus domus tuæ comedit me. (Psal. 68.) *Recordati sunt discipuli quia zelus domus dei eiecit illos de templo domini.* Fratres, vnusquisque Christianus in membris Christi zelo domus

B dei comedatur. Quis comeditur zelo domus dei? Qui omnia quæ forte ibi videt peruersa, satagit emendare, cupit corrigere, nō quiescit. Si emendare non potest, tolerat, gemit: non excutitur de area granum, sustinet paleam, vt intret in horreum cū palea fuerit separata. Tu ante horreum, si granū es, noli excuti de area, ne prius ab auibus colligaris, quàm in horreum cōgregeris. Aues enim cœli aëreæ potestates expectāt aliquid rapere de area, & non rapiunt nisi quod inde fuerit excussum: ergo zelus domus dei comedat te. Vnūquemque Christianū zelus domus dei comedat, in qua domo dei membrum est. Non enim magis est domus tua, quàm domus vbi habes salutem sempiternam. Domū tuam intras propter requiem temporalem, domum dei intras propter requiem sempiternā. Si ergo in domo tua ne quid peruersum fiat satagis, in domo dei vbi salus proposita est, & requies sine fine, debes pati quātum in te est, si quid forte peruersum videris? Vnumquēque Christianum zelus domus dei comedat. verbi gratia,

C Vides fratrem currere ad theatrum? prohibe, mone, contristare, si zelus domus dei comedit te. Vides alios currere & inebriari velle, & hoc velle in locis sanctis, quod nusquā decet: phibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes, quib⁹ potes blādire, noli tamē quiescere: Si amicus est, admoneat leniter: vxor est, seuerissimē refrenetur: ancilla est, etiā verberibus compescatur. Fac quicquid potes, pro persona quā portas: & perficis: zelus domus tuę comedit me. Si autē fueris frigid⁹, marcidus, ad te solum spectans, & quasi tibi sufficiens & dicēs in corde tuo, Quid mihi est curare aliena peccata? sufficit mihi anima mea, ipsam integrā seruem deo. Eia, non tibi venit in mentem seruus ille qui abscondit talentum, & noluit erogare? (Mat. 25.) Nunquid enim accusatus est quia perdidit, & nō quia sine lucro seruauit? Sic ergo audite fratres mei, vt non quiescatis. Ego vobis cōsilium daturus sum? det ille qui intus est, quia & si per me dederit, ille dat. Nostis quid agatis vnusquisque in domo sua cum amico suo, cum inquilino, cum cliente suo, cum maiore, cum minore, quomodo dat deus aditum, quomodo aperit ianuam verbo suo, nolite quiescere lucrari Christo, quia lucrati estis à Christo.

Dixerunt illi Iudæi, Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? Et dominus, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu dicis tribus diebus excitabo illud?

D Caro erant, carnalia sapiebant, Ille vero loquebatur spiritaliter. Quis autem possit intelligere de quo templo dicebat? Sed non multum quærimus: per Euangelistam nobis aperuit de quo templo diceret, Soluite templum hoc, & tribus diebus excitabo illud. Quadraginta sex annis ædificatum est templum, & triduo suscitabis illud?

Dicebat autem, ait Euangelista, *de templo corporis sui.* Et manifestum est occisum dominum post triduum resurrexisse. Hoc modo omnibus nobis notum est: & si Iudæis clausum est, quia foris stant, nobis tamen apertum est, quia nouimus in quem credimus. Ipsius templi resolutionē & reædificationem anniuersaria solennitate celebraturi sumus. Ad quam vos exhortamur vt præparetis vos si qui estis catechumeni, vt accipiatis gratiā. Iam nunc tempus est, iā nunc parturiatur quod tūc nascatur. ergo illud nouim⁹. Sed forte hoc exigitur à nobis, vtrum habeat aliquod sacramentū quadraginta sex annis ędificatum templum. Sunt quidē multa quę hinc dici possunt, sed quod breuiter dici potest & facile intelligi, hoc interim dicamus fratres.

E Diximus enim iā, nisi fallor, hesterno die, Adā vnum hominem fuisse, & ipsum esse totum genus humanum. Nam ita diximus, si meministis, Quasi fractus est, & sparsus colligitur, & quasi conflatur in vnam societatem atque concordiam spiritalem. Et gemit vnus pauper modò ipse Adam, sed in Christo innouatur: quia sine peccato venit Adā, vt peccatū Adam solueret in carne sua, & vt redintegraret sibi Adam imaginem dei. Adam ergo caro Christi de Adam. Ergo de Adam templum quod destruxerunt Iudæi, & suscitauit dominus triduo. resuscitauit enim carnem suam. Videte, quia deus erat æqualis patri. Fratres mei, dicit Apostolus, Qui eū excitauit à mortuis. (Philip. 2.) De quo dicit? de patre. Factus, inquit, obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus illum excitauit à mortuis, & dedit ei nomen quod est super omne nomē. Resuscitatus & exaltatus est dominus. Resuscitauit eum à mortuis, quis? pater: cui dixit in psalmis, Excita me, & reddam illis. (Psal. 40.) Ergo pater eum resuscitauit: non se ipse?

F Quid autē facit pater sine verbo? Quid facit pater sine vnico filio suo? Nam audi quia & ipse deus erat, Soluite tēplum hoc, & tribus diebus excitabo illud. Nūquid dixit, Soluite templum quod triduo pater meus resuscitet? Sed quomodo cū pater suscitat, & filius suscitat: sic cum filius suscitat, & pater suscitat: quia filius dixit, Ego & pater vnum sumus. (Ioan. 10.) Quid ergo sibi vult numerus quadragenarius senarius? Interim ipse Adā quia per totū orbem terrarum est, audistis iam hesterno die in quatuor literis Gręcis quatuor verborum græcorum. Si enim ista verba quatuor scribas sub inuicē, id est nomina quatuor partium mundi, Orientis, Occidentis, Aquilonis & Meridiani, quod est totus orbis: vnde dicit dominus, à quatuor vētis collecturū se electos suos cum venerit ad iudicium. (Mat. 24.) Si ergo facias ista quatuor nomina Græca ἀνατολὴ, quod est Oriēs: δύσις, quod est Occidēs: ἄρκτος, quod est Septētrio: μεσημβρία, quod est Meridies. Anatole, dysis, arctos, mesembria: capita verborū Adam habēt. Quomodo ergo ibi inueniemus quadragenariū senarium numerū? Quia caro Christi de Adā erat. Ad literas numeros cōputant Græci. Quod nos facimus A literam, ipsi lingua sua ponunt α alpha, & vocatur α alpha vnū. Vbi autē in numeris scribunt β beta, quod est b ipsorū, vocatur in numeris duo. Vbi scribunt γ gamma, vocatur

G in numeris ipſorum tria. Vbi ſcribunt δ delta, vocatue in numeris ipſorũ quatuor: & ſic per omnes literas numeros habent. M quod nos dicimus, & illi dicũt μ mi, quadraginta ſignificat. Dicũt enim τεσσαράκοντα. Iam videte, iſtæ literæ quem numerum habeant, & ibi inuenietis quadragintaſex annis ædificatum templum. Habet enim Adam α alpha, quod eſt vnũ. Habet δ delta, quod ſunt quatuor, habes quinq;. Habet iterũ α alpha, quod eſt vnum, habes ſex. Habet & μ mi, quod eſt quadraginta, habes quadragintaſex. Hęc fratres mei etiam ab anterioribus maioribus noſtris dicta ſunt, & inuentus eſt iſte numerus in literis quadragenarius ſenarius. Et quia dominus noſter Ieſus Chriſtus de Adã corpus accepit, non de Adã peccatum traxit, templum corporeum inde ſumpſit, nõ iniquitatem quæ de templo pellenda eſt. Ipſam autem carnem quam traxit de Adam (Maria enim de Adam, & domini caro de Maria) Iudæi crucifixerunt, & ille reſuſcitaturus erat ipſam carnem triduo, quam illi in cruce erant occiſuri. Illi ſoluerunt templum quadragintaſex annis ædificatum, & ille triduo reſuſcitauit illud. Benedicimus dominũ deum noſtrum, qui ad lætitiam ſpiritalem congregauit nos. Simus in humilitate cordis ſemper, & gaudium noſtrum H penes ipſum ſit. Nõ de proſperitate aliqua huius ſeculi inflemur, ſed nouerimus felicitatem noſtram non eſſe niſi cum iſta tranſierint. Modò gaudium noſtrum fratres mei in ſpe ſit, nemo gaudeat quaſi in re pręſenti, ne hæreat in via. Totum gaudium de ſpe futura ſit, totum deſiderium vitæ æternæ ſit. Omnia ſuſpiria Chriſto anhelent. Ille vnus pulcherrimus, qui & fœdos dilexit vt pulchros faceret, deſideretur. Ad illum vnum curratur, illi ingemiſcatur: & dicãt, ſemper magnificetur dominus, qui volunt pacem ſerui eius.

Ab eo quod ſcriptum eſt, Cum autem eſſet in Hieruſalem Ieſus in paſcha in die feſto, multi crediderũt in nomine eius: vſque ad id quod ait, Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei.

Tractatus XI.

Opportunè nobis dominus procurauit hodierna die lectionis huius ordinem. nam quia ex ordine Euangelium ſecundum Ioãnem conſiderare atque tractare ſuſcepimus, credo quod aduerterit charitas veſtra. Opportunè ergo occurrit, vt hodie audiretis ex Euangelio, quia niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non videbit regnum dei. Tẽ-I pus ergo eſt vt vos exhortemur, quia adhuc eſtis catechumeni, qui ſic credidiſtis in Chriſtum, vt adhuc veſtra peccata portetis. Nullus autem regnum cœlorum videbit oneratus peccatis, quia niſi cui dimiſſa fuerint, non regnabit cum Chriſto. Dimitti autem nõ poſſunt, niſi ei qui renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto. Sed modo verba quẽadmodum ſe habeant aduertamus, vt hic inueniant qui pigri ſunt, quãta ſolicitudine ſibi feſtinandum ſit ad onus deponendum: quia ſi ferrent aliquam ſarcinam grauem aut lapidis aut ligni, aut alicuius etiam lucri, ſi frumentũ portarẽt, ſi vinum, ſiue pecuniam, currerẽt, vt deponerent: Nũc onera quia portant, ſarcinã peccatorum, pigri ſunt currere. currẽdum eſt vt deponatur hæc ſarcina, quę premit & mergit. Ecce audiſtis, quia *Cum eſſet dominus Ieſus Chriſtus Hieroſolymis in paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, vidẽtes ſigna eius quæ faciebat.* Multi crediderunt in nomine eius. Et quid ſequitur? *Ipſe autem Chriſtus non credebat ſemetipſum eis.* Quid ſibi hoc vult? Illi credebant in nomine eius, & ipſe Ieſus non credebat ſemetipſum eis. An forte non K crediderant ei, & fingebant ſe crediſiſſe, & propterea Ieſus non credebat ſemetipſum eis? Sed nõ diceret Euangeliſta, multi crediderũt in nomine eius, niſi verum illis teſtimonium perhiberet. Magna ergo res, & mira res. Credunt homines in Chriſtum, & Chriſtus non ſe credit hominibus, præſertim quia filius dei eſt: vtique volẽs paſſus eſt, & ſi nollet, nũquã pateretur: qui ſi nollet, nec naſceretur. Si autem hoc ſolum vellet, vt naſceretur tantum, & non moreretur, & quicquid vellet faceret, quia omnipotentis patris filius omnipotẽs eſt: ex ipſis rebus probemus, quia cum voluiſſent eum tenere, *Ioan. 10.* diſceſſit ab eis. Loquitur Euangelium, Et cũ voluiſſent *Luc. 4.* eum de vertice mõtis præcipitare, diſceſſit ab eis illæſus. Et quando venerunt ad eum comprehendendum, iam vẽditum à Iuda proditore, cum ille putaret in poteſtate ſe habere tradere magiſtrum ſuum & dominum ſuum, & ibi oſtendit dominus volũtate ſe pati, non neceſſitate. nam cum eum comprehendere Iudæi voluiſſent, dixit illis, Quem quæritis? At illi dixerunt, Ieſum *Ioan. 18.* Nazarenũ. Et ille, Ego ſum. Hac voce audita redierunt retro & ceciderunt. In eo quòd eòs reſpondens deiecit, oſtendit poteſtatem: vt in eo quòd ab eis cõprehenſus eſt, oſtenderet volũtatem. Ergo quòd paſſus eſt, mi- L ſericordiæ fuit: traditus eſt enĩ propter delicta noſtra, *Rom. 4.* & reſurrexit propter iuſtificationem noſtrã. audi verba ipſius, Poteſtatem habeo ponẽdi animam meam, & *Ioan. 10.* poteſtatem habeo iterum ſumẽdi eam. Nemo tollet eã à me, ſed ego pono illam à meipſo, & iterũ ſumo eam. Cum ergo haberet tãtam poteſtatem, cum eam dictis prædicaret, factis oſtenderet, quid ſibi vult quòd nõ ſe credebat eis Ieſus, quaſi aliquid nolẽti nocituris, aut aliquid nolenti facturis, præſertim quia iam crediderãt in nomine eius? Et de ipſis dicit Euangeliſta, Crediderunt in nomine eius, de quibus dicit, Ipſe autem Ieſus nõ credebat ſemetipſum eis. Quare? *Quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat vt quis teſtimonium perhiberet de homine. ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.* Plus nouerat artifex quid eſſet in opere ſuo, quàm ipſum opus quid eſſet in ſemetipſo. Creator hominis nouerat quid eſſet in homine, quod ipſe creatus homo nõ nouerat. Nonne hoc probamus de Petro, quia nõ nouerat quid in ipſo eſſet quando dixit, Tecum ero vſque ad mortem? Audi quia *Ioan. 13.* dominus nouerat quid eſſet in homine. Tu mecũ vſq; ad mortẽ? Amen amen dico tibi, priuſquam gallus cantet, ter me negabis. Homo ergo neſciebat quid eſſet in M ſe, ſed creator hominis nouerat quid eſſet in homine. crediderant tamen in nomine eius multi, & ipſe Ieſus non ſe credebat eis. Quid dicimus fratres? Forte cõſequentia indicabunt nobis quid ſibi vult myſteriũ verborum iſtorum, quia crediderant in eũ homines, manifeſtum eſt, verũ eſt, nemo dubitat, euãgelium loquitur, verax Euangeliſta teſtatur. Item quia ipſe Ieſus nõ credebat ſemetipſum illis, & hoc manifeſtum eſt, & hoc nullus Chriſtianus dubitat, quia & hoc Euãgelium loquitur, & idẽ verax Euãgeliſta teſtatur. Quare ergo crediderunt illi in nomine eius, & Ieſus non credebat ſemetipſum illis? Sequẽtia videamus. *Erat autẽ homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Hic venit ad eum nocte, & dixit ei, Rabbi.* *Cap. III.* Iam hoc noſtis, quia rabbi magiſter dicitur. *Scimus quia à deo veniſti magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit deus cũ eo.* Ergo iſte Nicodemus ex his erat qui crediderãt ĩ nomine eius, vidẽtes ſigna & pdigia quę faciebat. Superi⁹ enĩ hoc dixit. Cũ autẽ eſſet Hieroſolymis ĩ paſcha in die feſto, multi credi-

derunt

A derunt in nomine eius. Quare crediderunt in nomine eius? Sequitur & dicit, Vidētes signa eius quæ faciebat. & de Nicodemo quid dicit? Erat prīceps Iudæorū nomine Nicodemus. Hic venit ad eum nocte, & ait illi, Rabbi scimus quia à deo venisti magister. Et iste ergo crediderat in nomine eius. Et ipse vnde crediderat? Sequitur: Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo. Si ergo Nicodemus de illis multis erat qui crediderāt in nomine eius, iā in isto Nicodemo attēdamus quare Iesus nō se credebat eis.

Respondit Iesus & dixit ei, Amen amē dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum dei. Ipsis ergo se credit Iesus, qui nati fuerint denuo. Ecce illi crediderunt in eū, & Iesus non se credebat eis. Tales sunt omnes catechumeni, ipsi iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis. Intendat & intelligat charitas vestra, Si dixerimus catechumeno, credis in Christo? Respondet, credo, & signat se cruce Christi: portat in fronte, & nō erubescit de cruce domini sui. Ecce credit in nomine eius. interrogemus eum, Manducas carnē filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? Nescit quid dicimus, quia Iesus nō se credidit ei. Cū ergo ex eo numero Nicodemus esset, venit ad dominum, sed nocte venit, & hoc forte ad rē pertinet. Ad dominum venit, & nocte venit: ad lucē venit, & in tenebris venit. Renati autē ex aqua & spiritu, quid audiunt ab Apostolo? Fuistis aliquando tenebræ, nunc autē lux in domino, sicut filij lucis ambulate. [Ephe.5.] Et iterum, Nos autē qui diei sumus, sobrij simus. Qui ergo renati sunt, noctis fuerūt, & diei sunt: tenebræ fuerunt, & lumen sunt. Iam credit se illis Iesus, & nō nocte veniunt ad Iesum, sicut Nicodemus, non in tenebris quærunt diē: tales enim iam etiā profitentur. Accessit ad illos Iesus, facit in illis salutem, quia ipse dixit, Nisi quis māducauerit carnē meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam. [Ioan.6.] Et quod signum crucis habēt in frōte catechumeni, iam de domo magna sunt, sed fiant ex seruis filij. non enim nihil sunt, quia iam ad domum magnam pertinent. Quādo autem manna māducauit populus Israël? Cum trāsisset mare rubrum. Mare autē rubrum quid significet, audi Apostolum, Nolo autē vos ignorare fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, & omnes mare trāsierunt. [1.Cor.10.] C Vt quid per mare transierunt? & quasi causam quæreres ab illo, secutus ait, Et omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Si ergo figura maris tantū valuit, species baptismi quantum valebit? Si quod gestum est in figura, traiectum populum ad māna perduxit, quid exhibebit Christus in veritate baptismi sui, traiecto per eum populo suo? Per baptismū suum traiicit credentes, occisis omnibus peccatis, tanquam hostibus consequētibus: sicut in illo mari omnes Aegyptij perierūt. Quò traiicit fratres mei? quò traiicit per baptismū Iesus, cuius figuram tunc gerebat Moyses, qui per mare traiiciebat? Quò traiiciebat? ad manna. Quod est manna? Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi. [Ioan.6.] Manna accipiūt fideles iam traiecti per mare rubrum. Quare & per mare rubrū? Iam mare quare rubrum? Significabat mare illud rubrum, baptismum Christi. Vnde rubet baptismus Christi, nisi Christi sanguine cōsecratus? Quò ergo perducit credentes & baptizatos? Ad manna, ecce dico manna. Notū est quid acceperint Iudæi, populus ille Israël, notū est quid illis pluisset deus de cœlo: & nesciunt catechumeni quid accipiāt Christiani. Erubescant ergo, quia nesciunt: trāseant per mare rubrum, manducent manna, vt quomodo crediderunt in nomine Iesu, sic se ipsis credat Iesus. D Ideo intendite fratres mei, quid respōdeat iste qui nocte venit ad Iesum. Quanuis ad Iesum venerit, tamē quia nocte venit, adhuc de tenebris carnis suæ loquitur. Non intelligit quod audiuit à domino, nō intelligit quomodo audiuit à luce, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. [Ioan.1.] Iam ei dominus dixit, Nisi quis renatus fuerit denuo, nō videbit regnum dei. *Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo nasci cum sit senex?* Spiritus ei loquitur, & ille carnem sapit. Carnem suam sapit, quia carnem Christi nondum sapit. Cum enim dixisset dominus Iesus, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam: [Ioan.6.] scandalizati sunt quidam qui eum sequebātur, & dixerunt apud semetipsos, Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Putabāt enim hoc dicere Iesum, quòd eum possent cōcisum sicut agnum coquere & manducare. abhorrentes à verbis eius, recesserunt, & amplius eum nō sunt secuti. Sic Euangelista loquitur, & dominus ipse remansit cū duodecim. Et illi ad eum, Domine, ecce illi dimiserunt te. E Et ille, Nunquid & vos vultis abire? Ostendere volens, quia ipse illis erat necessarius, non illi erant Christo necessarij: ne quis terreat Christum, quando dicitur, vt sit Christianus, quasi beatior erit Christus si tu fueris Christianus. Bonum est tibi vt sis Christianus: nam si non fueris, malum Christo non erit. Audi vocem Psalmi: Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. [Psal.15.] Ideo deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Si fueris sine deo, minor eris: si fueris cū deo, maior deus non erit. Non ex te ille maior, sed tu sine illo minor. Cresce ergo in illo, noli te subtrahere, vt quasi ille deficiat. Reficieris, si accesseris: deficies, si recesseris. Integer manet te accedente, integer manet te cadente. cū ergo dixisset discipulis: Nunquid & vos vultis abire? respondit Petrus, petra illa voce omnium: [Ioan.6.] Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Bene sapuit in ore ipsius caro domini. Dominus autē exposuit eis, & dixit, Spiritus est qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. Cum dixisset, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitā: ne carnaliter intelligerent, Spiritus est, inquit, qui viuificat, caro autem nihil prodest. F Verba autē quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Hunc spiritum & hanc vitam nō sapiebat iste Nicodemus, qui nocte venerat ad Iesum. Ait ei Iesus, Nisi quis renatus fuerit denuo, non videbit regnum dei. Et ille carnem suam sapiens, in cuius ore nondum sapiebat caro Christi: quomodo, inquit, potest homo nasci, cum sit senex? *Nunquid potest in vterū matris suæ iterum introire, & nasci?* Non nouerat iste nisi vnam natiuitatē ex Adam & Eua, ex deo & Ecclesia nondū nouerat. Non nouerat nisi eos parētes qui generant ad mortē, nondum nouerat eos parētes qui generant ad vitā. Non nouerat nisi eos parētes qui generant successuros, nōdum nouerat eos qui semper viuentes generant permāsuros. Cum ergo sint duæ natiuitates, ille vnam intelligebat. Vna est de terra, alia de cœlo: vna est de carne, alia est de spiritu: vna est de mortalitate, alia de æternitate: vna est de masculo & fœmina, alia de deo & Ecclesia. Sed ipsę duę singulę sunt, nec illa potest repeti nec illa. Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem spiritus, quomodo intellexit Nicodem⁹ natiuitatē carnis. Quid Nicodemus intellexit? Nūquid potest homo denuo in ventrem matris suæ intrare, & nasci? Sic qui-

G cunque tibi dixerit, vt ſpiritaliter iterum naſcaris, re-
ſponde quod dixit Nicodemus, Nũquid poteſt homo
iterum in ventrem matris ſuæ intrare,& naſci?Iam na-
tus ſum de Adam, nõ me poteſt iterũ generare Adam:
iam natus ſum de Chriſto,non me poteſt iterum gene-
rare Chriſtus. Quomodo vterus non poteſt repeti, ſic
nec baptiſmus. Qui naſcitur de Eccleſia catholica,tan-
quam de Sara naſcitur,de libera naſcitur. Qui naſcitur
de hæreſi, tanquam de ancilla naſcitur, ſed ex ſemine
Abraham. Aduertat charitas veſtra ad magnum ſacra-
Exod.3. mentum. Teſtatur deus & dicit, Ego ſum deus Abrahã,
& deus Iſaac & deus Iacob. Non erant alij patriarchæ?
nõ erat ante iſtos ſanctus Noë,qui ſolus in toto genere
humano cum tota domo ſua meruit de diluuio libera-
ri?in quo & in filiis eius figurata eſt Eccleſia:ligno por-
tante euadit diluuium. Deinde poſtea magni quos mo-
Num.12. uimus,quos ſancta ſcriptura commendat, Moyſes fide-
Hebr.3. lis in tota domo eius: & illi tres nominãtur, quaſi eum
Exo.3. ſoli promeruerint: Ego ſum deus Abrahã & deus Iſaac
& deus Iacob. Hoc mihi nomen eſt in æternum. Sacra-
mẽtum grande. Potens eſt dominus & ora noſtra ape-
rire,& corda veſtra, vt dicere poſsimus ſicut reuelare
H dignatus eſt,& capere poſsitis ſicut expedit vobis. Tres
ergo iſti patriarchæ, Abrahã, Iſaac & Iacob. Iam noſtis
filij Iacob quia duodecim fuerũt, & inde popul' Iſraël:
quia ipſe Iacob Iſraël,& populus Iſraël trib' duodecim,
pertinentes ad duodecim filios Iſraël. Abraham, Iſaac,
& Iacob, tres patres, & populus vnus. Tres patres tan-
quam in principio populi, tres patres in quibus figura-
batur populus, & populus ipſe prior, præſens populus.
In populo enim Iudæorũ figuratus eſt populus Chri-
ſtianorũ. Ibi figura, hic veritas: ibi vmbra, hic corpus,
1.Cor.10. dicente Apoſtolo: Hæc autẽ in figura contingebant il-
lis. Vox eſt Apoſtoli, Scripta ſunt, inquit, propter nos,
32.q.4.cap. in quos finis ſeculorũ obuenit. Recurrat nunc animus
Recurrat. veſter ad Abraham, Iſaac & Iacob. In iſtis trib' inueni-
mus parere liberas, parere & ancillas. Inuenimus ibi &
partus liberarum, inuenimus ibi & partus ancillarum.
Gene.21. Ancilla nihil boni ſignificat, Eiice ancillam, inquit, &
filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio
liberæ. Apoſtolus hoc commemorat, & in illis duo-
Galat.4. bus filiis Abrahæ dicit Apoſtolus fuiſſe figuram duo-
I rum teſtamentorũ, veteris & noui. Ad vetus teſtamen-
tum pertinẽt dilectores temporalium, dilectores ſecu-
li, ad nouum teſtamẽtum dilectores vitæ æternæ. Ideo
illa Hieruſalem in terra vmbra erat cœleſtis Hieruſalẽ
matris omnium noſtrũ, quæ eſt in cœlo: & hæc Apoſto-
li verba ſũt. Et de iſta ciuitate vnde peregrinamur, mul
ta noſtis, multa iam audiſtis. Inuenimus autẽ rem mi-
ram in iſtis partubus, id eſt, in iſtis fœtibus, in iſtis gene-
rationibus liberarum & ancillarum, quatuor ſcilicet
genera hominum, in quibus ſcilicet quatuor generibus
cõpletur figura totius populi futuri Chriſtiani, vt non
Exod.3. ſit mirum quod in illis tribus dictum eſt, Ego ſum deus
Abraham,& deus Iſaac,& deus Iacob. In omnib' enim
Chriſtianis fratres intendite, aut per malos naſcuntur
boni, aut per bonos naſcuntur mali: aut per bonos bo-
ni, aut per malos mali. Amplius iſtis quatuor generibus
non poteſtis inuenire. Quæ iterum repetam, aduertite,
retinete,& excutite corda veſtra: nolite pigri eſſe, capi-
te ne capiamini, quomodo quatuor genera ſunt om-
nium Chriſtianorum. Aut per bonos naſcuntur boni,
aut per malos naſcuntur mali: aut per bonos mali, aut
per malos boni. Poro quia planum eſt, per bonos boni:
ſi & qui baptizant, boni ſunt: & qui baptizantur, rectè
credunt,& in membris Chriſti rectè numerantur. Per K
malos mali: ſi & qui baptizãt, mali ſunt: & qui baptizã-
tur, duplici corde accedũt ad deum, & non tenent eos
mores, quos audiũt in Eccleſia, vt ibi nõ ſint paleæ, ſed
frumentum. quàm enim multi ſint, nouit charitas ve-
ſtra. Per malos boni: aliquando baptizat adulter,& qui
baptizatur iuſtificatur. Per bonos mali: aliquando qui
baptizant, ſancti ſunt: qui baptizantur, tenere vias do-
mini nolũt. Puto ergo fratres notum eſſe in Eccleſia &
quotidianis exẽplis manifeſtari ea quæ dicimus: ſed in
prioribus noſtris patribus ea cõſideremus, quia habue-
runt & illi iſta quatuor genera. Per bonos boni: Ana-
nias Paulum baptizauit. Quid per malos mali? Dicit *Acto.9.*
Apoſtolus quoſdam prædicatores Euãgelij, quos dicit
non caſte annunciare ſolere Euangelium, quos tolerat
in ſocietate Chriſtiana,& dicit. Quid enim? Dum om- *Philip.1.*
ni modo ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chri-
ſtus annũcietur,& in hoc gaudeo. Nunquid maleuolus
erat, & de alieno malo gaudebat? Sed quia & p malos
verũ prædicabatur, & per malorum ora Chriſtus præ-
dicabatur: ſi quos iſti ſui ſimiles baptizabant, mali ma-
los baptizabant: ſi quos iſti baptizabãt tales quales ad- L
monet dominus cum dicit: Quæ dicũt facite, quæ autẽ *Mat.23.*
faciunt facere nolite: mali bonos baptizabãt. Boni ma-
los baptizabãt, quomodo à Philippo ſancto Simõ ma- *Acto.8.*
gus baptizatus eſt. Nota ſunt iſta quatuor genera fra-
tres mei. Ecce iterum ea repeto, tenete illa, numerate il-
la, aduertite illa, cauete quæ mala ſunt, tenete quæ bona
ſunt. Per bonos boni naſcuntur, cum per ſanctos ſancti
baptizantur: per malos mali, cum & qui baptizãt & qui
baptizãtur, inique & impie viuunt. Per malos boni, cũ
mali ſunt qui baptizãt, & boni qui baptizãtur. per bo-
nos mali, cum boni ſunt qui baptizant, & mali qui ba-
ptizantur. Quomodo inuenimus iſta in tribus iſtis no-
minibus, Ego ſum deus Abrahã, deus Iſaac,& deus Ia-
cob? Ancillas accepimus in malis, liberas accepimus in
bonis. Pariunt liberæ bonos, Sara peperit Iſaac. Pariunt *Gene.21.*
ancillæ malos, Agar peperit Hiſmaël. Habemus in vno
Abrahã & illud genus cum per bonos boni, aut per ma
los mali, aut per bonos mali, aut per malos boni. Per bo
nos mali vbi figurati ſunt? Libera erat Rebecca vxor
Iſaac, legitime peperit geminos, vnus erat bonus, alter
malus. Habes aperte ibi ſcripturã dicentem dei voce, M
Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Iſtos duos genuit *Malac.1.*
Rebecca, Iacob & Eſau, vnus inde eligitur, alius repro-
batur. Vnus ſuccedit in hæreditatẽ, alter exhæredatur.
Non facit populũ ſuũ deus de Eſau, ſed facit de Iacob.
Semen vnũ, diuerſi qui concepti ſunt. Vterus vnus, di-
uerſi qui nati ſunt. Nunquid non libera peperit Iacob,
quæ libera peperit Eſau? Luctabantur in vtero matris
ſuæ,& dictũ eſt Rebeccę, cum ibi luctarentur, Duo po- *Gene.25.*
puli ſunt in vtero tuo: duo homines, duo populi, bonus
populus, malus populus: ſed tamen in vno ventre lu-
ctabantur. Quanti mali ſunt in Eccleſia,& vnus vterus
portat, donec in fine diſcernẽtur,& boni aduerſus ma-
los clamant,& mali aduerſus bonos reclamant,& in v-
nius viſceribus vtrique luctantur. Nunquid ſemper ſi-
mul erũt? In fine exitur ad lucem, declaratur natiuitas,
quæ hic in ſacramento figuratur. Et tunc apparebit, Ia-
cob dilexi, Eſau autẽ odio habui. Iam ergo inuenimus
fratres & de bonis bonos, de libera Iſaac: & de malis
malos, de ancilla Hiſmaël: de bonis malos, Eſau de Re-
becca: & de malis bonos vbi inuenimus? Reſtat Iacob,
vt in tribus patriarchis quatuor generũ iſtorum perfe-
ctio cõcludatur. Habuit vxores Iacob liberas, habuit &
ancillas

A ancillas. Pariunt liberæ, pariunt & ancillæ, & fiunt duodecim filij Israël. Si numeres omnes de quib⁹ nati sunt, non omnes de liberis, nō omnes de ancillis, sed tamen omnes ex vno semine. Quid ergo fratres mei? Nūquid qui nati sunt de ancillis, non simul possederunt terram promissionis cum fratribus suis? Inuenimus ibi bonos filios Iacob natos de ancillis, & bonos filios Iacob natos de liberis. Nihil illis obfuit natiuitas de vteris ancillarum, quando in patre cognouerunt semen suum, & consequenter regnum cum fratribus tenuerunt. Quomodo ergo in filiis Iacob non obfuit illis qui nati sunt de ancillis, quo minus tenerent regnum, & terram repromissionis cum fratribus ex æquo acciperet, non illis obfuerunt natales ancillarum, sed præualuit semen paternum: sic quicunque per malos baptizantur, tāquam de ancillis videtur nati: sed tamen quia ex semine verbi dei, quod figuratur in Iacob, non contristētur, simul hæreditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit qui de semine bono nascitur, tantùm non imitetur ancillam. Si de ancilla nascitur, ancillam malam superB bientem nō imitetur. Vnde enim filij Iacob de ancillis nati, possederunt terram promissionis cum fratribus: Hismaël autē de ancilla natus, expulsus est de hæreditate? Vnde, nisi quia ille superbus erat, illi humiles? Erexit ille ceruicem, & voluit seducere fratrē suum, ludens cum illo. Magnum ibi sacramentum. Ludebant simul Hismaël & Isaac: vidit illos Sara ludentes, & ait Abrahæ, Eiice ancillam, & filium eius: nō enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. & cū contristatus esset Abrahā, confirmauit ei à domino angelus dictū vxoris. Iam hic manifestum est sacramentum, quia nescio quid futurū parturiebat illa res gesta. Ludentes vidit & dicit, Eiice ancillam, & filium eius. Quid est hoc fratres? Quid enim mali fecerat Hismaël puero Isaac, quia ludebat cū illo? Sed illa lusio, illusio erat. Illa lusio deceptionem significabat. nam magnum sacramentū attendat charitas vestra. Persecutionem illam vocat Apostolus: ipsam lusionem, ipsum lusum persecutionē vocat. Ait enim, Sed sicut tunc ille qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum: ita & nunc, id est, qui secundum carnem nati sunt, persequuntur eos qui secundū spiritum nati sunt. Qui sunt secundū carnē nati? Dilectores mundi, amatores seculi. Qui sunt secundum spiritum nati? AmatoC res segni cœlorum, dilectores Christi, desiderantes vitam æternam, gratis colentes deum. Ludunt, & dicit Apostolus persecutionem. Nam postea quam dixit hæc verba Apostolus, Et sicut tunc ille qui secundum carnē natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc: secutus est & ostendit de qua persecutione diceret: Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam, & filiū eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Quæramus vbi hoc dicat scriptura, vt videamus vtrū aliqua persecutio præcesserit Hismaëlis in Isaac, & inuenimus hoc dictum esse à Sara, quādo vidit pueros ludentes simul. Quam lusionem dicit scriptura vidisse Saram, hanc persecutionem dicit Apostolus. Plus ergo vos persequūtur qui vos illudendo seducūt: Veni, veni, baptizare hic, hic habes verum baptismum. Noli ludere, vnus est verus. Ille lusus est, seduceris, & ista persecutio grauis tibi erit. Meli⁹ tibi erat si Hismaëlē tu lucrareris ad regnū: sed non vult Hismaël, quia ludere vult. Tene tu hæreditatem patris, & non audies, Eiice ancillam & filiū eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Isti etiā audent dicere, quia persecutionem solent pati à catholicis regibus, aut à catholicis D principibus. Qua in persecutione tolerant afflictionem corporis. Si tamen aliquando passi sunt, aut quomodo passi sunt, ipsi sciant, aut conueniant conscientias suas. si tamen afflictionem corporis passi sunt, persecutio quam faciunt, grauior est. Caue quando vult ludere Hismaël cum Isaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptismum: responde, habeo iam baptismum. Si enim verus est iste baptismus, quisquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ persecutorem: Nā si à principibus catholicis aliquid passa est pars Donati aliquando, secundū corpus passa est, nō secundum illusionem spiritus. Audite & videte in ipsis veteribus factis omnia futurarum rerum signa & indicia. Inuenitur Sara afflixisse Agar ancillam. Sara libera est. postea quam superbire cœpit ancilla, questa est Abrahæ Sara, & dixit, Eiice ancillam, erexit aduersum me ceruicem suam. Et quasi ab Abraham fieret, de Abrahā questa est mulier. Abraham vero qui non in ancilla libidine abutendi tenebatur, sed officio generādi, quoniam Sara ei dederat vnde prolē susciperet, ait ei, Ecce ancilla tua, vtere ea sicut vis. & afflixit eam grauiter Sara, & fugit à E facie eius. Ecce libera afflixit ancillam, & non illam vocat persecutionem Apostolus. Ludit seruus cum domino, & persecutionem vocat. Afflictio ista non vocatur persecutio, & lusio illa vocatur persecutio. Quid vobis videtur fratres? nōnne intelligitis quid significatū sit? Si ergō quando vult deus concitare potestates aduersus hæreticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores Ecclesiæ, aduersus exsufflatores Christi, aduersus blasphematores baptismi, nō mirentur: quia deus cōcitat vt à Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat ceruicem, quia cum humiliata discederet à domina sua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid est Agar ancilla Saræ? Cum conquesta esset de domina, quid audiuit ab angelo? Reuertere ad dominā tuā. Ad hoc ergo affligitur, vt reuertatur: atq; vtinā reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cum fratribus hæreditatē tenebit. Mirantur autem, quia commouētur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergo mouerentur, ecquo modo redderēt rationē de imperio suo deo? Intendat charitas vestra quid dicā, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporib⁹ suis pacatam velint matrē suam Ecclesiam habere, vnde spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones & F gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt dominū, miratus est Nabuchodonosor rex laudantes deū pueros, & circa eos ignem non nocentem. Et cū admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudæus, vel circuncisus, ille qui statuā suam erexerat, & ad eam adorandam omnes coēgerat, tamen laudibus triū puerorū commotus, vbi vidit maiestatem dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribubus & linguis in omni terra. Quale decretū? Quicunque dixerint blasphemiam in deum Sidrac, Misac & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem. Ecce quomodo sæuit rex alienigena ne blasphemetur de⁹ Israël, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nōlunt vt sæuiant reges Christiani quia Christus exsufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus à gehēnarum igne liberatur? Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne tēporali: nunquid non ipse est deus Machabæorū, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit, illi in tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mādatis

Gene. 21. Gala. 4. Gene. 21. Gene. 16. Daniel. 3. 2. Mach. 7.

G animo permãſerunt. Illi apertè liberati ſunt, illi occulte coronati ſunt. Plus eſt liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace poteſtatis humanæ. Si ergo Nabuchodonoſor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum ſuũ, Quicunq; dixerint blaſphemiam in deum Sidrac, Miſac, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodo iſti reges non moueantur, qui nõ tres pueros attendunt liberatos de flamma, ſed ſeipſos liberatos de gehenna, quando vidẽt Chriſtum, à quo liberati ſunt, exufflari in Chriſtianis, quando audiunt dici Chriſtiano, dic te nõ eſſe Chriſtianum? Talia facere volunt, & ſaltem talia pati nolũt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidũt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conquerũtur. Et tamen quas patiuntur? proferunt nobis neſcio quos in perſecutione ſuos martyres. Ecce Marcul⁹ de petra præcipitatus eſt: Ecce Donatus Bagaienſis in puteum miſſus eſt. Quãdo poteſtates Romanæ talia ſupplicia decreuerũt, vt præcipitarentur homines? Quid autem reſpondent noſtri? Quid ſit geſtum neſcio: tamẽ quid tradunt noſtri? quia
H ipſi ſe præcipitauerunt, & poteſtates infamauerunt. Recordemur cõſuetudinem poteſtatum Romanarum, & videamus cui credendũ ſit. Dicunt noſtri illos ſe præcipitaſſe: ſi non ſunt ipſi diſcipuli ipſorum, qui ſe modo de ſaxis nullo perſequente præcipitant, non credamus. Quid mirum ſi fecerunt illi quod ſolẽt? Nam poteſtates Romanæ nũquam talibus ſuppliciis vſæ ſunt: num enim nõ potuerunt occidere apertè? ſed illi qui ſe mortuos coli voluerunt, famoſiorem mortem non inuenerunt. poſtremò quicquid illud eſt, non noui. Et ſi paſſa es ô pars Donati corporalem afflictionem ab Eccleſia catholica, à Sara paſſa es Agar, redi ad dominã tuam. Locus quidẽ neceſſarius aliquanto diutius nos tenuit, vt textum totum euangelicæ lectionis exponere minime valeremus. ſufficiat interim charitati veſtræ fratres, ne hæc quæ dicta ſunt, dicẽdo alia excludantur de cordibus veſtris. Hęc tenete, talia diſcite, flammantes illuc procedite, frigidos accendite.

Ab eo quod ſcriptum eſt, Quod natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt: vſque ad id quod ait, Qui
I *autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtẽtur eius opera, quia in deo ſunt facta.*

Tractatus XII.

EX eo quod heſterno die intentã fecimus charitatem veſtram, intelligimus vos alacrius & numeroſius conueniſſe: ſed interim lectioni euangelicæ ex ordine ſermonem debitum reddamus ſi placet. Deinde audiet charitas veſtra de pace Eccleſiæ vel quid egerimus, vel quid adhuc agendum ſperemus. Nunc autem tota intentio cordis ad Euangelium feratur, nemo aliunde cogitet. Si enim qui totus adeſt, vix capit: qui ſe per cogitationes diuerſas diuidit, nónne & quod cœperat fundit? Meminit autem charitas veſtra dominico præterito quãtum dominus adiuuare dignatus eſt, diſſeruiſſe nos de ſpiritali regeneratione: quam lectionem vobis iterũ legi fecimus, vt quæ tunc non dicta ſunt, in Chriſti nomine adiuuantibus orationibus veſtris impleamus. Regeneratio ſpiritalis vna eſt, ſicut generatio carnalis vna eſt. Et quod Nicodemus domino dixit, verum dixit, quia nõ poteſt homo cum ſit ſenex, redire rurſum in vterum matris ſuæ, & naſci. Ille quidem dixit, quia homo cum ſit ſenex, hoc nõ poteſt, quaſi ſi infans eſſet, poſſet. omnino enim non K
poteſt, ſiue recẽs ab vtero, ſiue annoſa iam ætate redire rurſum in materna viſcera, & naſci. Sed ſicut ad natiuitatem carnalẽ valent mulierum viſcera ad ſemel pariendum: ſic ad natiuitatem ſpiritalem valent viſcera Eccleſiæ vt ſemel quiſque baptizetur. Propterea ne quis forte dicat, Sed iſte in hæreſi natus eſt, & iſte in ſchiſmate natus eſt: amputata ſunt omnia ſi meminiſtis quæ vobis diſputata ſunt de trib⁹ patribus noſtris, quorum deus dici voluit, non quia ſoli erant, ſed quia in his ſolis impleta eſt integritas ſignificãdi populi futuri. Inuenimus enim natum de ancilla, & exhæredatum: natum de libera, hæredẽ. Rurſum inuenimus natum de libera exhæredatum, natum de ancilla hæredẽ. Natus de ancilla exhæredatus Hiſmaël, natus de libera hæres Iſaac. Natus de libera exhæredatus Eſau, nati de ancillis hæredes filij Iacob. In illis itaque tribus patribus, omnis futuri populi figura perfecta eſt: nec immeritò deus inquit, Ego ſum deus Abrahã, & deus Iſaac, *Exod. 3.*
& deus Iacob, hoc mihi nomen, inquit, in æternum. Magis meminerimus quid promiſſum ſit ipſi Abrahæ: hoc enim promiſſum eſt Iſaac, hoc promiſſum eſt & Iacob. Quid inuenimus? In ſemine tuo benedicẽtur om- *Gene. 22.*
nes gentes. Credidit tunc vnus quod nondum vide- L
bat: vident homines & excæcantur. Completum eſt in gentibus quod promiſſum eſt vni: & ſeparãtur à communione gentium, qui & quod impletũ eſt videre nolunt. Sed quid illis prodeſt quia videre nolunt? Vident velint nolint: aperta veritas & clauſos oculos ferit. Reſponſum eſt Nicodemo, qui ex eis erat qui crediderant in Ieſum, & ipſe Ieſus non ſe credebat eis. quibuſdam enim nõ ſe credebat, cum iam in illum crediđiſſent. Sic habes ſcriptum, Multi crediderunt in nomine *Ioan. 2.*
eius, videntes ſigna quæ faciebat. Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum illis. Non enim opus habebat vt quiſquã ei teſtimoniũ perhiberet de homine. ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Ecce iam illi credebant in Ieſum, & ipſe Ieſus nõ ſe credebat eis. Quare? Quia nõdum erant renati ex aqua & ſpiritu ſancto. Inde hortati ſumus, & hortamur fratres noſtros catechumenos. Si enim interroges eos, iam crediderũt in Ieſum: ſed quia nondũ carnem eius & ſanguinẽ accipiunt, nondũ ſe illis credit Ieſus. Quid faciant vt ſe illis credat Ieſus? Renaſcantur ex aqua & ſpirituſancto, proferat Eccleſia M
quos parturit: cõcepti ſunt, edantur in lucẽ: habẽt vbera quibus nutriãtur: non timeãt ne nati ſuffocentur: ab vberibus maternis nõ recedãt. Nullus poteſt homo redire ĩ matris viſcera, & iterũ renaſci. Sed de ancilla neſcio quis natus eſt: nũquid tũc qui nati ſunt de ancillis, redierunt in vterũ liberarũ, vt denuo naſcerẽtur? Semẽ Abraham & in Hiſmaël: & vt poſſet Abraham facere *Gene. 16.*
filium de ancilla, vxor author fuit. natus eſt ex ſemine viri, & non vtero, ſed ſolo placito vxoris: nũquid quia de ancilla, ideo exhæredatus? Si propterea exhæredatus, quia de ancilla natus eſt, nulli ancillarum filij admitterentur ad hæreditatem. Filij Iacob admiſſi ſunt ad hæreditatem, Hiſmaël autem nõ quia ex ancilla natus, exhæredatus, ſed quia ſuperbus matri, ſuperbus in filium matris. mater enim eius magis Sara quàm Agar. Illius vterus accommodatus, illius voluntas acceſſit. Non faceret Abraham quod Sara nollet, magis ergo ille filius Saræ. Sed quia ſuperbus in fratrem, & ſuperbus ludendo, quia deludendo: quid ait Sara? Eiice ancillam, & *Gene. 21.*
filium eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Non ergo illum viſcera ancillæ eiecerunt
foras,

A foras, sed ceruix seruilis. Et si liber superbit, seruus est: & quod peius est, malæ dominæ, ipsius superbiæ. Itaque fratres mei, respondete homini non posse rursus nasci hominem. Respondete securi, non posse rursus nasci hominem. Quicquid iterū fit, illusio est: quicquid iterū fit, lusus est. Ismaël ludit, foras mittitur. Animaduertit enim eos Sara ludentes, ait scriptura, & dixit Abrahæ. Eiice ancillam & filium eius. Displicuit Saræ lusus puerorum, aliquid nouū vidit pueros ludere. Nónne optant hoc quæ filios habent, videre ludentes filios suos? Vidit illa, & improbauit. Nescio quid vidit in lusu. Illusionem vidit in illo lusu, animaduertit serui superbiam, displicuit illi, eiecit foras. Nati ergo de ancillis, ad hæreditatem admittuntur Iacob, & natus de libera mittitur foras Esau. Nemo ergo præsumat quia de bonis nascitur, nemo præsumat quia per sanctos baptizatur. Qui per sanctos baptizatur, adhuc caueat ne nō sit Iacob sed Esau. Hoc ergo fratres dixerim, melius est ab hominibus sua quærentibus & mundum diligentibus (quod significat nomen ancillæ) baptizari, & spiritaliter hæreditatem quærere Christi, vt sit tanquam filius Iacob de ancilla, quàm baptizari per sanctos, & superbire, vt sit Esau foras mittendus, quamuis natus ex libera. Hæc fratres tenete. Non vos palpamus, nulla spes vestra in nobis sit, nec vobis blādimur nec nobis, vnusquisque suam sarcinam portet. Nostrum est dicere ne male iudicemur, vestrum est audire, & corde audire, ne exigatur quod damus: imò quādo exigitur, lucrum inueniatur, non detrimentum. *Dicit dominus Nicodemo, & exponit ei: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum dei.* Tu, inquit, carnalem generationem intelligis, cum dicis, Nūquid potest homo redire in viscera matris suæ? Ex aqua & spiritu sancto oportet vt nascatur propter regnū dei. Si propter hæreditatem patris hominis tēporalem, nascitur ex visceribus matris carnalis: propter hæreditatem patria dei sempiternam, nascatur ex visceribus Ecclesiæ. Generat per vxorem filium pater moriturus successurum, generat deus de Ecclesia filios non successuros, sed secum mansuros. Et sequitur. *Quod natum est de carne, caro est: & quod natum est de spiritu, spiritus est.* Spiritaliter ergo nascimur, & in spiritu nascimur verbo & sacramento, adest spiritus vt nascamur: spiritus inuisibiliter adest vnde nascaris, quia & tu inuisibiliter nasceris. Sequitur enim & dicit, *Non mireris quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis: sed nescis vnde veniat aut quò vadat.* Nemo videt spiritum, & quomodo audimus vocem spiritus? Sonat psalmus, vox est spiritus. sonat Euangelium, vox est spiritus. sonat sermo diuinus, vox est spiritus. Vocem eius audis, & nescis vnde veniat & quò vadat. Sed si nascaris & tu de spiritu, hoc eris vt ille. Qui non est adhuc natus de spiritu, nescit de te vnde venias & quò eas. Hoc enim secutus ait, *Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri?* Et reuera carnaliter non intelligebat. In illo fiebat quod dixerat dominus, Vocem spiritus audiebat, & nesciebat vnde venerat, & quò ibat. *Respondit Iesus & dixit, Tu es magister in Israel, & hæc ignoras?* O fratres, quid putamus? dominū huic magistro Iudæorum quasi insultare voluisse? Nouerat dominus quid agebat, volebat illum nasci ex spiritu. Nemo ex spiritu nascitur, nisi humilis fuerit, quia ipsa humilitas facit nos nasci de spiritu, quoniam prope est dominus obtritis corde. Ille magisterio inflatus erat, & alicuius momenti sibi esse videbatur, quia doctor erat Iudæorum. Deponit ei superbiam, vt possit nasci de spiritu. Insultat tanquam indocto, non quia superior vult videri dominus: quid magnum, deus ad hominem, veritas ad mendacium? Maior Christus quàm Nicodemus dici debet, dici potest, cogitandus est. Si diceretur maior Christus quàm angeli, ridendum erat: incōparabiliter enim maior creator omnis creatura, per quem facta est omnis creatura. Sed exagitat superbiam hominis, Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Tanquam diceret, Ecce nihil nosti princeps superbus, nascere ex spiritu. si enim natus fueris ex spiritu, vias dei tenebis, vt Christi humilitatē sequaris. Sic enim altus est super omnes angelos: quia cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem: & ne mortis genus tibi aliquod placeat, mortem autem crucis. Pēdebat, & insultabatur ei. De cruce descendere poterat, sed differebat, vt de sepulchro resurgeret. Pertulit superbos seruos dominus, medicus ægrotos. Si hoc ille, quid illi quos oportet nasci ex spiritu? Si hoc ille verus magister in cœlo, non hominum tantum sed & angelorum? Si enim docti sunt angeli, verbo dei docti sunt. Si verbo dei docti sunt, quærite vnde docti sunt, & inuenietis, In principio erat verbum, & verbum erat apud deū, & deus erat verbum. Tollatur homini ceruix, sed aspera & dura, vt sit lenis cernla ad portandum iugū Christi, de quo dicitur, Iugum meum leue est, & sarcina mea leuis est. Et sequitur, *Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo si dixero vobis cœlestia, credetis?* Quæ terrena dixit fratres? Nisi quis natus fuerit denuo, terrenum est? Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò eat, terrenum est? Si de isto vento diceret, sicut nonnulli intellexerunt, cum quærere tur ab eis quid terrenum dixerit dominus, dum ait, Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo si cœlestia dixero, credetis? Cū ergo quæreretur à quibusdam quid terrenum dixerit dominus, angustias passi dixerunt: quod ait de spiritu vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò eat, de isto vento dixit. Quid enim nominauit terrenum? Loquebatur de generatione spiritali: secutus ait, sic est omnis qui natus est ex spiritu. Deinde fratres, quis nostrum non videat, verbi gratia, austrum euntem de meridie ad Aquilonē, aut alium ventum venientem ab Oriente ad Occidentem? Quomodo ergo nescimus vnde veniat & quò eat? Quid ergo dixit terrenum, quod nō credebant homines? An illud quod de templo suscitando dixerat? Corpus enim suum de terra acceperat, & ipsam terram de terreno corpore susceptā parabat suscitare. Non ei creditum est terram suscitaturo. Si terrestria, inquit, dixi vobis & non creditis, quomodo si cœlestia dixero, credetis? Hoc est, si non creditis quia templum possum resuscitare deiectum à vobis, quomodo credetis quia per spiritum possint homines regenerari? Et sequitur, *Et nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo filius hominis qui est in cœlo.* Ecce hic erat, & in cœlo erat: hic erat carne, & in cœlo erat diuinitate, imò vbiq; diuinitate. Natus de matre, non recedens à patre. Duæ natiuitates Christi itelligūtur, vna diuina, altera humana: vna per quā efficeremur, altera per quā reficeremur. Ambæ mirabiles, illa sine matre, ista sine patre. Sed quia de Adā corpus acceperat, quia Maria de Adam, ipsum quoque

Philip. 2.

Ioan. 1.

Mat. 11.

G corpus suscitaturus erat: terrenum quiddã dixerat, Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud. Cœleste autem quiddam dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non videbit regnum dei. Eia itaque fratres, deus voluit esse filius hominis, homines voluit esse filios dei. Ipse descẽdit propter nos, nos ascẽdamus propter ipsum. Solus enim descẽdit & ascẽdit, qui hoc ait, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. Non ergo ascensuri sunt in cœlum, quos facit filios dei? Ascensuri sunt planè. Hæc nobis promissio est, Erunt æquales angelis dei. Quomodo ergo nemo ascendit nisi qui descendit? Quia vnus descendit, & vnus ascendit. De cæteris quid intelligendum, nisi quia mẽbra eius erunt, vt vnus ascendat? Propterea sequitur, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo. Miraris quia hic erat & in cœlo? Tales fecit discipulos suos. Paulum audi apostolum dicentem, Nostra enim cõuersatio in cœlis est. Si homo Paulus apostolus ambulabat carne in terra, & conuersabatur in cœlo, deus cœli & terræ non poterat esse & in cœlo & in terra? Si ergo nemo nisi ille descẽdit & ascendit, quæ spes est cæteris? Ea spes est cæteris, quia ille propterea descendit & ascendit, vt in illo & cum illo vnum essent qui per illum ascẽsuri essent. Nõ dicit, & seminibus, ait Apostolus, quasi in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo qui est Christus. Et fidelibus ait, Vos autem Christi. Si autẽ Christi, ergo semen Abrahæ estis. Quod dixit vnũ, hoc dixit omnes nos esse. Ideo in Psalmis aliquando plures cantant, vt ostendatur quia de pluribus fit vnus: aliquando vnus cantat, vt ostendatur quid fiat de pluribus. Propterea vnus sanabatur in illa piscina, & quisquis alius descendebat, non sanabatur. Ergo iste vnus commendat vnitatem Ecclesiæ. Væ illis qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, & partes sibi faciunt in hominibus. Audiant illũ qui volebat eos facere vnum in vno ad vnum. Audiant illum dicentem, Nolite vos facere multos, ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Sed neq; qui plãtat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremẽtum dat deus. Illi dicebant, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ. Et ille, Diuisus est Christus? In vno estote, vnum estote, vnus estote. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit. Ecce volumus esse tui, dice- I bant Paulo. Et ille, Nolo sitis Pauli, sed eius estote cuius est vobiscum Paulus. Descendit enim & mortuus est, & ipsa morte liberauit nos à morte. Morte occisus, mortẽ occidit. Et nostis fratres, quia mors ista per diaboli inuidiam intrauit in mundum. Deus mortem non fecit, scriptura loquitur, nec lætatur, inquit, in perditione viuorum. creauit enim vt essent omnia. Sed quid ibi ait? Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Ad mortem à diabolo propinatam non veniret homo vi adactus. non enim cogendi potẽtiam diabolus habebat, sed persuadendi versutiam. Si non cõsentires, nihil inuexerat diabolus. consensio tua ô homo te perduxit ad mortem. A mortali mortales nati, & ex immortalibus mortales facti. Ab Adam omnes homines mortales. Iesus autem filius dei verbum dei, per quod facta sunt omnia, vnicus, æqualis patri, mortalis factus est, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Si ergo mortem suscepit, & mortem suspendit in cruce, de ipsa morte liberantur mortales. Quod in figura factũ est apud antiquos, cõmemorauit illud dominus,

Matt. 22. Philip. 3. Gala. 3. Ioan. 5. 1. Cor. 3. 1. Cor. 1. Sap. 1. Sap. 2.

Et sicut, inquit, *Moyses exaltauit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Magnum sacramentum, & qui lege- K runt, nouerunt. Deinde audiant vel qui non legerunt, vel qui forte lectũ vel auditum obliti sunt. Prosternebatur in eremo populus Israël morsibus serpentum, fiebat magna strages multarum mortium. plaga enim dei erat corripientis & flagellantis vt erudiret. Demõstratum est ibi magnum sacramentum rei futuræ, ipse dominus testatur in hac lectione, vt nemo possit aliud interpretari quàm quod ipsa veritas de se indicat. Dictũ est enim ad Moysen à domino, vt faceret æneum serpentem, & exaltaret illum in ligno in eremo, & admoneret populum Israël, vt si quis morsus esset à serpente, illum serpentem in ligno exaltatum attenderet. Factum est: mordebantur homines: intuebantur, & sanabantur. Quid sunt serpentes mordentes? Peccata de mortalitate carnis. Quis est serpẽs exaltatus? Mors domini in cruce. Quia enim à serpente mors, per serpentis effigiem figurata est mors. Morsus serpentum letalis, mors domini vitalis. Attẽditur serpens, vt nihil valeat serpens. Quid est hoc? Attẽditur mors, vt nihil valeat mors. Sed cuius mors? Mors vitæ, si dici potest mors vitæ, imò quia dici potest, mirabiliter dicitur. L Sed nunquid non erit dicendum quod fuit faciẽdum? Ego dubitem dicere, quod dominus pro me dignatus est facere? Nõnne vita Christus? Et tamẽ in cruce Christus. Nõnne vita Christus? Et tamen mortuus est Christus: sed in morte Christi mors mortua est, quia vita mortua occidit mortem, plenitudo vitæ deglutiuit mortem. absorpta est mors in Christi corpore. Sic & nos dicemus in resurrectione, quando iam triumphantes cantabimus: Vbi est mors cõtentio tua? vbi est mors aculeus tuus? Interim modo fratres vt à peccato sanemur, Christum crucifixum intueamur: quia sicut Moyses, inquit, exaltauit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in eum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Quomodo qui intuebantur illum serpentem, non peribant morsibus serpentum: sic qui intuentur fide mortem Christi, sanãtur à morsibus peccatorum. Sed illi sanabantur à morte ad vitam temporalem: hic autem ait, vt habeant vitam æternam. Hoc enim interest inter figuratam imaginẽ & rem ipsam: figura præstabat vitam temporalem: res ipsa cuius illa figura erat, præstat vitam æternam.

Non enim misit deus filium suum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Ergo quantum in medico est, sa- M nare venit ægrotũ. Ipse se interimit, qui præcepta medici obseruare non vult. Venit saluator ad mundum. Quare saluator dictus est mundi, nisi vt saluat mundum, non vt iudicet mundum? Saluari non vis ab ipso? ex teipso iudicaberis. Et quid dicam iudicaberis? Vide quid ait, *Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit*, quid dicturum sperabas, nisi iudicatur? Quod addit,

Iam, inquit, *iudicatus est*. Nõdum apparuit iudicium, & iam factum est iudicium: nouit enim dominus qui sunt eius, nouit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam. Nouit in area sua triticum, nouit & paleam: nouit segetem, nouit & zizania, iam iudicatus est qui non credit. Quare iudicatus est? *Quia non credidit in nomine vnigeniti filij dei. Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim mala opera eorum.* Fratres mei, quorum opera bona inuenit dominus? Nullorum: omnia enim opera mala inuenit. Quomodo ergo quidam fecerunt veritatem, & venerunt ad lucem? Et hoc enim sequitur: *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem,*

Num. 21. 1. Cor. 15. 2. Tim. 2.

A *vt manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta.* Quomodo quidam opus bonum fecerunt, vt venirent ad lucem, id est ad Christum? Et quomodo quidam dilexerunt tenebras? Si enim omnes peccatores inuenit, & omnes à peccato sanat, & serpens ille in quo figurata est mors domini, eos sanat qui morsi fuerant, & propter morsum serpentis erectus est serpens, id est mors domini propter mortales homines, quos inuenit iniustos: quomodo intelligitur, Hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim mala opera eorum? Quid est hoc? Quorum enim erant bona opera? Nonne venisti, vt iustifices impios? Sed dilexerunt, inquit, tenebras magis quàm lucem. ibi posuit vim. Multi enim dilexerunt peccata sua, & multi confessi sunt peccata sua: quia qui confitetur peccata sua, & accusat peccata sua, iam cum deo facit. Accusat deus peccata tua: si & tu accuses, coniungeris deo. Quasi duæ res sunt, homo, & peccator. Quod audis homo, deus fecit: quod audis peccator, ipse homo fecit: dele quod fecisti, vt deus saluet quod fecit. Oportet vt oderis in te opus tuum, & ames in te opus dei. Cum autem cœperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum, cōfessio est operum malorum. Facis veritatem, & venis ad lucem. Quid est, facis veritatem? Non te palpas, non tibi blandiris, non tibi adularis, non dicis, iustus sum, cum sis iniquus: & incipis facere veritatem. Venis autem ad lucem vt manifestetur opera tua, quia in deo sunt facta: quia & hoc ipsum quod tibi displicuit peccatum tuum, non tibi displiceret, nisi deus tibi luceret, & eius veritas tibi ostenderet. Sed qui etiā admonitus diligit peccata sua, odit admonentem lucem, & fugit eam, vt non arguantur opera eius mala quæ diligit. Qui autem facit veritatem, accusat in se mala sua. Nō sibi parcit, non sibi ignoscit vt deus ignoscat: quia quod vult vt deus ignoscat, ipse agnoscit, & venit ad lucē: cui gratias agit, quòd ille quid in se odisset, ostenderit. Dicit deo, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Et qua fronte dicit, nisi iterum dicat, Quoniam facinus meum ego cognosco, & peccatum meum coram me est semper? Sit ante te quod non vis esse ante deum. Si autem post te feceris peccatū tuum, retorquet illud tibi deus ante oculos tuos, & tunc retorquet, quando iam pœnitentiæ fructus nullus erit. Currite, ne tenebræ vos comprehendant. Fratres mei euigilate ad salutem vestram, euigilate dum tempus est, nullus retardetur à templo dei, nullus retardetur ab opere domini, nullus auocetur ab oratione continua, nullus à solita deuotione fraudetur. Euigilate cū dies est, lucet dies. Christus est dies, paratus est ignoscere reis, sed agnoscentibus: punire autem defendentes se, & iustos se iactantes, & putantes se esse aliquid cum nihil sint. In dilectione autem eius & in misericordia eius qui ambulat, etiā liberatus ab illis letalibus & grandibus peccatis, qualia sunt facinora, homicidia, furta, adulteria, præter illa quæ minuta videntur esse peccata linguæ aut cogitationum, aut immoderationis in rebus concessis, facit veritatem confessionis, & venit ad lucem in operibus bonis: Quoniam minuta plura peccata si negligantur, occidunt. Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent, minuta sunt grana arenæ: sed si multa arena imponatur, premit atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens. Paulatim per sentinam intrat, sed diu intrando & non exhauriendo, mergit nauim. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt nō obruant peccata, gemendo, ieiunando, tribuēdo, ignoscendo? Iter autem huius seculi molestū est, plenū est tentationibus, in rebus prosperis ne extollat, in rebus aduersis ne frāgat. Qui tibi dedit felicitatem huius seculi, ad consolationem tuam dedit, non ad corruptionem. Rursus qui te flagellat in isto seculo, ad emendationem, nō ad dānationem facit. Fero patrem erudientem, ne sentias iudicem punientem. Hæc quotidie dicimus vobis, & sæpe dicenda sunt, quia bona & salutaria sunt.

Psal. 50. *Ioan. 12.*

Ab eo quod scriptum est, Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis: vsque ad id, Qui habet sponsam, sponsus est, amicus autem sponsi est qui stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi.

Tractatus XIIII.

ORdo lectionis euangelicæ secundum Ioannem, sicut potestis meminisse, qui curam geritis profectus vestri, ita sequitur, vt hæc quæ modo lecta est, hodie nobis tractāda proponatur. Ab ipso principio vsq; ad hodiernā lectionē, quæ supra dicta sunt, meministis iam esse tractata. Et si forte inde multa estis obliti: certe vel officium nostrum manet in vestra memoria. Quæ hinc audieritis de baptismo Ioannis, etsi non tenetis omnia, audisse vos tamen credo quòd teneatis quæ dicta sunt etiam quare spiritussanctus in columbæ specie apparuerit: & quomodo illa nodosissima quæstio soluta sit, quia nescio quid quod non nouerat didicit Ioannes in domino per columbā, cum iam eum nosset quando venienti vt baptizaretur, ait, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? quando ei dominus respondit, Sine modò, vt impleatur omnis iustitia. Nunc ergo ad eūdem Ioannem cogit nos ordo lectionis reuerti. Ipse est ille qui prophetatus est per Esaiam, Vox clamantis in deserto, parate viam domino, rectas facite semitas eius. Tale testimonium reddidit domino suo, & (quia ille dignatus est) amico suo: dominusq; ipsius & amicus ipsius perhibuit testimonium Ioanni. dixit enim de Ioāne, In natis mulierum nemo surrexit maior Ioanne Baptista. Sed quia illi se præposuit, in hoc quòd plus erat Ioanne, deus erat: Qui autem minor est, inquit, in regno cœlorum, maior est illo. Minor natiuitate, maior potestate, maior diuinitate, maiestate, claritate, tanquam in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Sic autem perhibuerat in superiorib9 lectionibus Ioannes domino testimonium, vt filium dei quidē diceret, deum non diceret, nec tamen negaret. Tacuerat deum, non negauerat deū, sed nō omnino tacuit deū. Fortassis enim inuenim9 hoc in hodierna lectione. Dixerat filiū dei: sed dicti sunt & homines filij dei. Dixerat tantæ excellentiæ illum fuisse, vt non esset ipse dignus corrigiam calceamenti eius soluere. Iam magnitudo ista multū dat intelligi, cuius nō erat dignus corrigiam calceamenti soluere, ille quo nemo surrexerat maior in natis mulierū. Plus erat omnibus hominibus & angelis. nā angelum inuenimus prohibuisse ne homo illi ad pedes caderet. Cū enim quædam in Apocalypsi angelus ostenderet Ioanni, qui scripsit hoc Euangeliū, conterritus magnitudine visionis Ioannes, cecidit ad pedes angeli: & ille, Surge, ne feceris hoc, deum adora: nā & ego conseruus tuus sum & fr strū tuorum,

Matth. 3. *Esa. 40.* *Matth. 11.* *Ioan. 1.* *Apoca. 22.*

G Cadere ergo sibi ad pedes hominē angelus prohibuit. Nbunc manifestum est quia super omnes angelos est, cui talis homo quo maior nemo surrexit in natis mulierum, dicit indignum se esse soluere corrigiam calceamenti eius? Tamen aliquid euidentius dicat Ioannes, quia deus est dominus noster Iesus Christus. Inuenlamus hoc in præsenti lectione, quia forte & de illo cantauimus, Regnauit dominus soper omnem terram: contra quod surdi sunt qui putant eum in Africa sola regnare. Non enim non dictum est de Christo cum dictum est, Regnault dominus super omnem terram. Quis est enim alius rex noster, nisi dominus noster Iesus Christus? Ipse est rex noster. Et quid audistis in ipso psalmo recēti versu modò cantato? Psallite deo nostro psallite, psallite regi nostro psallite. Quem dixit dominum, ipsum dicit regem nostrū, Psallite deo nostro psallite: psallite regi nostru, psallite intelligenter. Ne in vna parte velis intelligere cui psallis, quoniam rex omnis terræ deus. Et quomudo est omnis terræ deus rex qui visus est in vna parte terrarum; in Hierosolyma, in Iudæa ambulans, inter homines natus, H sugens, crescens, manducans, bibens, vigilans, dormiens, fatigatus ad puteum sedens, comprehensus, flagellatus, sputis illitus, spinis coronatus, ligno suspensus, lancea percussus, mortuus, sepultus? Quomodo ergo rex omnis terræ? Quod videbatur in loco, caro erat: oculis carneis caro apparebat, in carne mortali maiestas immortalis occultabatur. Et quibus oculis maiestas immortalis penetrata compage carnis poterat intueri? Est alius mētis oculus, est interior oculus. Non enim nullos oculos habebat & Tobias, quando cæcus oculis corporeis filio dabat præcepta vitæ. Ille patris manum tenebat vt pedibus ambularet, ille filio consilium dabat, vt viam iustitiæ teneret. Et hic oculos video, & hic oculos intelligo. Et meliores oculi dantis vitæ consilium, quàm oculi tenentis manum. Tales oculos quærebat & Iesus, quando sit Philippo, Tanto tempore vobiscum sum, & nō cognouistis me? Tales oculos quærebat cum ait, Philippe, qui videt me, videt & patrem meum. Isti oculi in intelligentia sunt, isti ocoli in mente sunt. ideo cum dixisset psalmus, Quoniam rex omnis terræ deus: subiecit statim, psallite intelligēter. Quod enim dico, psallite deo nostro, psallite: deum dico regem nostrum. Sed regē nostrum inter homines, vidistis tanquam hominem, I vidistis passum, crucifixum, mortuum. Latebat aliquid in illa carne, qood oculis carneis videre non potuistis. Quid illic latebat? Psallite intelligenter. Nolite oculis quærere quod mente conspicitur. Psallite lingua, quia inter vos caro. Sed quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis: reddite sonū carni, reddite deo mentis obtuitum. Psallite intelligenter, & videtis quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Dicat & Ioannes testimonium. *Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudaam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.*

Psal. 46. — *Tobiæ. 4.* — *Ioan. 14.* — *Psal. 46.*

Baptizatus baptizat, non eo baptismo baptizat quo baptizatus est. Dat baptismū dominus baptizatus à seruo, ostendens humilitatis viam, & perducēs ad baptismū domini: hoc est, baptismum suum, præbendo humilitatis exemplum, quia ipse non respuit baptismum serui. Et in baptismate serui via præparabatur domino, & baptizatus dominus viam se fecit venientibus. Ipsum audiamus, Ego sum via, veritas & vita. Si veritatem quæris, viam tene: nam ipsa est via, quæ est veritas. Ipsa est quò is, ipsa est qua is, non per aliud is ad illud, non per aliud venis ad Christum: per Christum ad K Christum venis. Quomodo per Christum ad Christū? Per Christum hominem ad Christum deum: Per verbum carnem factum, ad verbum quod in principio erat deus apud deum. Ab eo quod manducauit homo, ad illud quod quotidie manducant angeli. Sic enim scriptum est; Panem angelorū manducauit homo: panem cœli dedit eis: panem angelorum mãducauit homo. Quis est panis angelorum? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Quomodo panem angelorum manducauit homo? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed quia diximus manducare angelos, fratres, ne putetis morsibus fieri. Nā si hoc intellexeritis, quasi dilaniatur deus quem manducat angeli. Quis dilaniat iustitiam? Sed rursum mihi aliquis dicit, Et quis est qui manducat iustitiam? Vnde ergo beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur? Cibus quem manducas per carnem vt reficiaris tu, ille deficit; vt reparet te, consumitur. Manduca iustitiam, & tu reficeris, & illa integra perseuerat: quomodo videndo istam lucem corpoream reficiuntur oculi nostri, & res est corporea quæ videtur oculis corporeis. Multi enim cum L fuerint diutius in imis tenebris, infirmatur acies ipsorum, quasi ieiunio lucis. Fraudati oculi cibo suo (luce quippe pascuntur) defatigantur ieiunio & debilitantur, ita vt ipsam lucem qua reficiuntur, videre non possint: & si diutius abfuerit, extinguuntur, & tanquam moritur in eis ipsa acies lucis. Quid ergo? Quia tot oculi quotidie ista luce pascuntur, minor non fit, & illi reficiūtur, sed ipsa integra permanet. Si hoc potuit deus de luce corporea corporeis oculis exhibere, non exhibet mūdis cordibus lucē illam infatigabilē, integram, perseuerantem, nulla ex parte deficientem? Quam lucem? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Videamus si lux est. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. In terra aliud est fons, aliud lumen. Sitiens quęris fontem, & vt peruenias ad fontem, quæris lucem: & si dies non est, accendis lucernam, vt ad fontem peruenias. Fons ille, ipse est lux. Sitientibus fons est, cæco lux est. Aperiantur oculi vt videant lucem, aperiantur fauces cordis vt bibant fontem. Quod bibis, hoc vides, hoc audis. M Totum tibi fit deus: quia horum quæ diligis, totum tibi est. Si visibilia attendis, nec panis est deus, nec aqua est deus, nec lux ista est deus, nec vestis est deus, nec domus est deus: omnia enim hæc visibilia sunt, & singula sunt. Quod est panis, non hoc est aqua: & quod est vestis, non hoc est domus: & quod sunt ista, non hoc est deus: visibilia enim sunt. Deus tibi totum est. Si esurieris, panis tibi est: si sitieris, aqua tibi est: si in tenebris es, lumen tibi est, quia incorruptibilis manet: si nudus es, immortalitatis vestis tibi est, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Omnia enim possunt dici de deo, & nihil digne dicitur de deo. Nihil latius hac inopia. Quæris congruum nomen, non inuenis: quæris quoquo modo dicere, omnia inuenis. Quid simile, agnus & leo? de Christo vtrunque dictum est: Ecce agnus dei. Quomodo leo? Vicit leo de tribu Iuda. Audiuimus Ioannem. Baptizabat Iesus. Diximus quia baptizabat Iesus. Quomodo Iesus? Quomodo dominus, quomodo dei filius, quomodo verbum: sed verbū caro factum est. *Erat autem & Ioannes baptizans in Enon iuxta Salim.* Locus quidam Enon intelligitur, quia

Ioan. 14. — *Psal. 77.* — *Matth. 5.* — *Psal. 35.* — *1. Cor. 15.* — *Ioan. 1.* — *Apoca. 5.*

A quia lacus erat: *Quia aquæ multæ erant ibi: & veniebant & baptizabantur. Nondum enim missus fuerat in carcerem Ioannes.* Si meministis, ecce iterum dico quod dixi. Quare baptizabat Ioannes? Quia oportebat vt dominus baptizaretur. Et qnare oportebat vt dominus baptizaretur? Quia multi cootempturi erant baptismum, eo quòd iam maiore gratia præditi viderentur, quàm viderent alios fideles: verbi gratia iam continenter viuens catechumeuus contemneret coniugatum, & diceret se meliorem esse quàm ille sit fidelia. Ille catechumenus posset dicere in corde sno, Quid mihi opus est baptismum accipere, vt hoc babeam quod & iste, quo iam melior sum? Ne ergo ceruix ista præcipitaret quosdam de meritis iustitiæ suæ plurimum elatos, baptizari volnit dominus à seruo, tanquam alloquens filios capitales: Quid vos extollitis? quid erigitis? quia babetis, ille prudentiam, ille doctrinam, ille castitatem, ille fortitudinem patientiæ? Nunquid tantum habere potestis qnantum ego qui dedi? Et tamen ego baptizatus sum à seruo, vos dedignamini à domino? Hoc est, vt impleatur omnis iustitia. Sed dicit aliquis: Sufficiebat ergo vt baptizaret domioum

Matth. 3.

B Ioaones, quid opus erat vt alij baptizarentur à Ioanne? Et hoc diximus, quia si solus dominus baptizaretur à Ioanne, non deesset ista cogitatio hominibus, quòd meliorem habebat baptismum Ioannes quàm dominus. Dicerent enim, Vsqueadeo magnus erat baptismus quem habebat Ioannes, vt solus Christus illo fuerit dignus baptizari. Ergo vt ostenderetur melior baptismus quem daturus erat dominus, & ille tanquam serui intelligeretur, ille tanquam domini, baptizatus est dominus, vt præberet humilitatis exemplum. Non solus autem baptizatus est ab eo, ne baptismus Ioannis melior baptismo domini videretur. Ad hoc autem viam præbnit dominus nostez Iesns Christus, sicut audistis fratres: oe quis arrogaos eo qnòd habeat abundantiam alicuius gratiæ, dedignaretur baptizari baptismo domini. Quantumcunque enim catechumenus proficiat, adhuc sarcioam iniquitatis suæ portat: non illi dimittitur, nisi cum venerit ad baptismnm. Quomodo non caruit populus Israël populo Aegyptiornm, nisi cum venisset ad mare rubrum: sic pressuris peccatorum nemo caret, nisi cum ad fontem baptismi peruenerit. *Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione.* Baptizabat

Exod. 14.

C Ioannes, baptizabat Cbristus. Moti sunt discipuli Ioannis. concurrebatur ad Christum, veniebatur ad Ioannem. Qui eoim veniebant ad Ioannem, mittebat illos ad Christum baptizari: non mittebantur ad Inannem qni à Christo baptizabantur. Turbati sunt discipuli Ioaonis, & cœperunt quæstionem tractare cum Iudæis, quomodo solet fieri. Intelligas dixisse Indæos maiorem esse Christum, & ad eius baptismum debere concurri. Illi nondnm intelligentes defendebant baptismum Ioannis. Ventum est ad ipsum Ioannem, vt solueret quæstionem. Intelligat charitas vestra. Et hic vtilitas ipsa humilitatis agnoscitur, & ostenditur vtrum in ipsa quæstiooe cum errarent homines, gloriari apud se voluerit Ioanoes. Fortasse enim dixisset, Verum dicitis, recte cootenditis, baptismus meus est melior. nam vt ooueritis quòd baptismua meus est melior, ipsum Christum ego baptizaui. Poterat hoc dicere Ioannes baptizato Christo, qnantnm se si vellet extcodere, habebat vbi se extenderet: sed melius nouerat apud quem se humiliaret. Quem se nouerat nascendo antecedere, illi voluit coofitendo cedere. Salutem suam intelligebat in Christo esse. Iam dixerat superius: Nos omnes de plenitudioe eius accepimns. & hoc confiteri deum est. Quomodo enim omnes homines de plenitudine eius accepimus, nisi ille sit deus? Nam si ille homo, & noo deus, de plenitudine dei accepit etiam ipse qui non deus est. Si autem omnes homines de plenitudine eius accipiunt, ille est fona, & illi bibentes. Qui bibunt fontem, & sitire possunt, & bibere. Fons nũquam sitit, fons seipso non eget. Fonte egent homines, aridis visceribus, aridis faucibus currunt ad fontem vt reficiantur. Fons fluit vt reficiat: ita & dominus Iesus. Videamus quid responderit Ioannes. *Venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti: ecce hic baptizat, & omnes currunt ad illum.* Hoc est, Quid dicis? Non sunt prohibendi, vt ad te potius veniant? *Respondit Ioannes & dixit: Non potest homo quicquam accipere, nisi ei datum fuerit de cœlo.* De quo putatis hoc dixisse Ioaonem? De seipso. quasi homo accepi, ait, de cœlo. Intendat charitas vestra: Non potest homo quicquam accipere, nisi fuerit ei datum de cœlo. *Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim, ego non sum Christus.* Tanquam dicens: Quid vos fallitis vos-

Ioan. 1.

D

E ipsos? Mihi quomodo proposuistis quæstionem? Quid mihi dixistis? Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti. Nostis ergo quale testimonium illi perhibui. Quomodo dicturus sum noo esse illnm quem dixi esse? Ego qui aliquid accepi de cœlo vt aliquid essem, inanem me vultis esse, vt loquar contra veritatem? Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit illi datum de cœlo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim: Ego non sum Christus. Non es tu Christua? Sed quid si maior es illo, quia tn illum baptizasti? *Missus sum ego.* Præco sum, ille iudex est. Et audi testimooium multo vehementius, multo expressius. Videte quid oobiscum agatur, videte quid amare debeamus: videte quia aliquem hominem amare pro Christo, adulterium est. Quare hoc dico? Attendamus vocem Ioannia. Poterat io illo errari, poterat ipse pntari qui noo erat. Respuit à se falsum honorem, vt teneat solidam veritatem. Videte quid dicat Christnm, quid se. *Qui babet sponsam, sponsus est.* Casti estote, sponsum amate. Quid autem tu es qui nobis dicis, qui habet sponsam, sponsua est? *Amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Aderit dominus deus noster pro motn cordis mei. multo enim gemitu plenum est dicere quod doleo. Sed obsecro vos per ipsnm Cbristũ, vt qnod dicere non potuero, vos cogitetis. Noui enim dolorem meũ exprimi satis digne non posse. Mnltos enim adulteros video, qui spõsam tanto precio emptam, amatã, fœdam, vt pulchra fieret, illo emptore, illo liberatore, illo decoratore possidere volunt, & id agnnt verbis suis, vt pro sponso amentur. De illo dictum est, Hic est qui baptizat. Quis huc exit & dicit, ego baptizo? Quis huc exit & dicit, ego quod dedero, hoc est sanctum? Quis huc procedit, qui dicit, bonum est tibi vt nascaris ex me? Amicum spoosi andiamus, nõ adnlteros sponsi: audiamus zelantem, sed non sibi. Fratres regredimini corde ad vestras domos, carnalia loquor, terreoa loqnor. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Multi habetis coninges, multi habere vultis, mnlti & si non vultis, habnistia, multi qui omnino coninges babere non vultis. De coningibua patrnm vestrorum nati estis. Nullum cor est quod non iste tangat af-

Rom. 6.

G fectus, nullus in rebus humanis tam deoius à genere humano est, qui qood dico non sentiat. Ponite aliquem peregre profectum, commendasse amico suo sponsam suam. Vide qoæso te, charus meus es, ne forte me absente pro me aliquis ametur. Qualis ergo ille qui custodiens sponsam vel vxorem amici sui, dae quidem operam vr nullus alius ametur: sed si se amari pro amico voloerit, & vti voluerit commendata sibi, quàm detestandus vniuerso humano generi apparet? Videat illam aliqoanto petulantius per fenestram attendere, aut iocari cum aliquo, prohibet tanquam zelet. Video zelantem, sed non video cui, vtrum amico absenti, an sibi præsenti. Putate hoc dominum nostrum Iesum Christum fecisse. Commendauit amico suo sponsam suam, peregre profectns est accipere regnum, sicut dicit ipse in Euangelio, & tamen præsens est maiestate. Fallatur amicus qui trans mare profrctus est: & si fallitur, væ illi qui fallit. Quid cnm fallere deum conatur intuentem omnium corda, & omnium secreta rimantem? Existit aliquis hæreticus, & dicit, Ego do, ego sanctifico, ego iustifi-

Luca.19.

H co, nolo eas ad illam sectam. Bene quidem zelar, sed vide cui. Non eas ad idola, bene zelat: non ad sortilegos, bene zelat. Videamus cui zelar. Ego quod do sanctum est, quia ego do. Ego quem baptizo, baptizatos est: quem non baptizo, non est baptizatus. Audi amicum sponsi, disce zelare amico tuo. Aodi vocem illius, Hic est qui baptizat. Quare tibi vis arrogare quod tuum non est? Vsqueadeo absens est qui hic reliquit sponsam suam? Nescis qnia ille qui à mortuis resurrexerit, ad dexterain patris sedet? Si contempserunt eum Iudæi in ligno pendentem, tu contemnis in cœlo sedentem? Nouerit charitas vestra magnum dolorem me pati de hac re. Sed, vt dixi, dimitto cætera cogitationibus vestris. Non enim dico si loquar tota die, si plangam tota die, non sufficio. Non dico, si habeam, sicut dicit Propheta, fontem lachrymarum: sed si connertar in lachrymas, & lachrymæ fiam: in linguas, & linguæ fiam, parum est. Redeamus, videamus quid dicir iste, Qui habet sponsam, sponsus est. non est mea sponsa. Et non gaudes in nuptiis? Imò gaodeo, ait. Amicus autem sponsi qoi stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Non, inquit, gaudeo pro-

I pter vocem meam, sed propter vocem sponsi gaodeo. Ego sum in audiendo, ille in dicendo. ego sum illuminandus, ille lumen. ego sum in aore, ille in verbo. Ergo amicus sponsi, qui stat & audit eum. Quare stat? Quia non cadit. Quare non cadit? Quia humilis est. Vide stantem in solido. Non sum dignus corrigiam calciamenti eius soluere. Bene te humilias, meritò non cadis. Meritò stas, meritò audis eum, & gaodio gaudes propter vocem sponsi. Sic & Apostolus amicus sponsi zelat, & ipse non sibi, sed sponso. Audi vocem zelantis, Zelo dei vos zelo, dixit, non meo, non mihi, sed zelo dei. Vide quomodo, quam zelat, cui zelat. Desponsaui enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Quid ergo times? quare zelas? Timeo, inquit, ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua, sic & vestri sensus corrumpantur à castitate quæ est in Christo Iesu. Omnis ecclesia virgo appellata est. Diuersa esse membra Ecclesiæ, diuersis donis pollere videtis atque gaudere. Alij coniugati, aliæ coniugatæ: alij viduati vxoribus vltra non quærunt, aliæ viduatæ maritis vltra non quærunt: alij integritatem ab ineunte ætate conseruãr, aliæ virginitatem suam deuouerunt. Diuisa sunt mu-

2.Cor.11.

nera, sed omnes isti vna virgo est. Vbi est ista virgini- K tas? Non enim in corpore. In corpore pancarum fœminarum est. Er si dici virginitas in viris potest, paocorom virorum sanctitas, integritas rtiam corporis est in ecclesia, & honorabilius membrum rst. Alia autem membra non in corpore, sed omnia in mente seruant virginitatem. Quæ est virginitas mentis? Integra fides, solida spes, syncera charitas. Hanc virginitatem timebat ille qui zelabat sponsam, à serpente corrumpi. Sicut enim membrum corporis violatur in quodam loco, sic seductio linguæ violat virginitatem cordis. In mente non corrumpatur, qui non vult sine causa tenere corporis virginitatem. Quid ergo dicam fratres mei? Et hæretici habent virgines, & multæ sunt virgines hæreticorum. Videamus, Si sponsum amant, vt virginitas ista custodistur. Cui custoditur? Christo, inquit. Videamus si Christo, & non Dunato. Videamus cui seruetur ista virginitas, cito probare potestis. Ecce ostendo sponsum, quia ipse se ostendit. Perhibee illi testimonium Ioãnes, Hic est qui baptizat. O tu virgo, si sponso huic seruas virginitatem tuam, quare curris ad eum qui dicit, Ego baptizo: cum amicus sponsi tui dicat, Hic est qut baptizat? Deinde sponsus tuus to- L tum orbem tenet, quare tu in parte corrumperis? Quis est sponsus? Quoniam rex omnis terræ deus. Ipse sponsus tuus totum tenet, quia totum emlt. Vide quanti emerir, vt intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Sangoinem fudit. Vbi fudit sanguinem soum? In passione. Nònne sponso tuo cantas, aut cantare te fingis, qoando emptus est totus orbis, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me, dioiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Sponsa es, agnosce vestem sponsi tui. Supee quam vestem missa est sors? Interroga Euangelium. Vide cui desponsata sis, vide à quo arras accipias, interroga Euangelium. Vide quid tibi dicat in passione domini, Erat ibi tunica. Videamus qualis, desuper texta. Desuper texta tunica quid significat nisi charitatem? Desuper texta tunica qnid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam attende, quam nec persecotores Christi diuiserunt. Ait enim: Dixerunt inter se, M Non diuidamus eam, sed sortem super eam mittamos. Ecce enim audistis Psalmum, Vestem persecutores non consciderunt, Christiani Ecclesiam diuidunt. Sed quid dicam fratres? Aperte videamus quid emerit. Ibi enim emit, vbi precium dedit. Pro quanto dedit? Si pro Aphrica dedit, non simus Donatistæ, & non appellemur Donatistæ, sed Christiani, quia Christus solam Aphricam emit, quanquam & hic non soli Donatistæ. Sed non tacuit in commercio soo quid emerit. Fecit tabulas, deo gratias, non nos fefellir: opus est vt audiat illa sponsa, & intelligat ibi cui vouerit virginitatem. Ibi enim in ipso Psalmo, vbi dictum est, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: vbi passio domini apertissime declarator: qui Psalmus omni anno legitur nouissima hebdomada intento vniuerso populo, imminente passione Christi, & apod nos & apud illos psalmus iste legitur. Intendite fratres, quid ibi emit: recitentur tabulæ commerciales, qnid ibi emit audite, Commemorabuntur & conuertentor ad dominum vniuersi fines terræ. Et adorabont in conspectu eius vniuersæ familiæ † gentium: qooniam ipsius est regnum, & ipsa dominabitur gentium. Ecce quid emit. Ecce quoniam

Psal.46.

Psal.21.

Ioan.19.

Psal.21.

† al. patriæ

A rex omnis terræ deus est spōsus tuus. Quid ergo ad pānos vis deduci? Talem diuitem agnosce, totum emit, & tu dicis, partem hic habes. O si placeres sponso, ô si non corrupta loquereris, & corrupta (quod peius est) corde, non corpore. Amas hominem pro Christo, amas dicentem, Ego baptizo: amicum sponsi non audis dicentem, Hic est qui baptizat. Non audis dicentem, Qui habet sponsam, sponsus est: ego non habeo sponsam, dixit. Sed quid sum? Amicus. Amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Euidenter ergo fratres mei, nihil prodest istis seruare virginitatem, habere continentiam, eleemosynas dare: omnia illa quæ laudantur in Ecclesia, nihil illis prosunt, quia conscindunt vnitatem, id est tunicam illam charitatis. Quid faciunt? Diserti sunt multi inter illos, magnæ linguæ, flumina linguarum, nunquid angelicè loquuntur? Audiant amicum sponsi zelantem sponso, non sibi: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Sed quid dicunt? Habemus baptismum. Habes, sed non tuum. Aliud est habere, aliud dominari. Baptismum habes, quia accepisti vt baptizatus sis. Accepisti tanquam illuminatus, si tamen à te non sit obtenebratus: & quādo das, minister das, non possessor: præco elamas, non iudex. Per præconem loquitur iudex, & in Actis tamē non scribitur, præco dixit: sed, iudex dixit. Proinde vide si tuum est quod das potestate. Si autem accepisti, confitere cum amico sponsi: Non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cœlo. Confitere cū amico sponsi, Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi stat & audit eum. Sed, ô si stares & audires eum, & non caderes, vt audires te. Audiendo enim eum stares, & audires. nam loqueris, & tibi caput inflas. Ego, inquit ecclesia, si sponsa sum, si arras accepi, si precio sanguinis illius redempta sum, audio vocem sponsi: & vocem amici sponsi tantum audio, si sponso meo det gloriam, non sibi. Dicat amicus, Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ecce habes sacramenta, & ego concedo. Habes formam, sed sarmentum est de vite præcisum. Tu formam ostendis, ego radicem quæro. De forma fructus non exit, C nisi vbi est radix. Vbi autem est radix nisi in charitate? Et audi formam sarmentorum. Paulus loquitur: Si sciā, inquit, omnia sacramēta, & habeam omnem prophetiam & omnem fidem: & quantam fidem? ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Nemo ergo vobis fabulas vendat: & Pontius fecit miraculum, & Donatus orauit, & respondit ei deus de cœlo. Primo aut falluntur aut fallunt: Postremo fac illum montes transferre, charitatem autem, inquit, non habeam, nihil sum. Videamus vtrum habuerit charitatem. Crederem, si non diuisisset vnitatem. nam & cōtra istos, vt sic loquar, mirabiliarios cautum me fecit deus meus, dicens, In nouissimis temporibus exurgent pseudoprophetæ, facientes signa & portenta, vt in errorem inducant (si fieri potest) etiam electos: Ecce prædixi vobis. Ergo cautos nos fecit sponsus, quia & miraculis decipi non debemus. Aliquando enim & desertor terreprouincialem, sed vtrum in castris sit, & aliquid illi prosit character ille in quo signatus est, hoe attendit qui terreri & seduci non vult. Teneamus ergo vnitatem fratres mei. præter vnitatem & qui facit miracula, nihil est. In vnitate enim erat populus Israël, & nō

1.Corint.13. *1.Corint.13.* *Marci.13.* *1.q.1.cap. Teneamus.*

faciebat miracula: præter vnitatem erāt magi Pharaonis, & faciebāt similia Moysi. Populus Israël, vt dixi, nō D faciebat miracula. Qui erant salui apud deum: qui faciebant, an qui non faciebāt? Petrus apostolus resuscitauit mortuum, Simon Magus fecit multa. Erant ibi multi Christiani qui non poterant facere nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed vnde gaudebāt? Quia nomina eorum erant scripta in cœlo. Nam & redeuntibus discipulis dominus noster Iesus Christ' propter fidem gentium hoc ait. dixerunt enim gloriantes ipsi discipuli, Ecce domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt. Bene quidem confessi sunt, detulerunt honorem nomini Christi: & tamē quid ait eis? Nolite in hoc gloriari, quia dæmonia vobis subiecta sunt, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Petrus dæmonia exclusit: nescio quæ anicula vidua, nescio quis homo qualiscūque laicus habens charitatem, tenens integritatem fidei, nō facit hoc: Petrus in corpore oculus est, ille in corpore digitus, in eo tamē corpore est, in quo & Petrus: & si minus valet digitus quàm oculus, nō est tamē præcisus à corpore. Melius est esse digitum & esse in corpore, quàm esse oculū & euelli de corpore. Proinde fratres mei, nemo vos fallat, ne- E mo vos seducat. amate pacē Christi, qui pro vobis crucifixus est cum deus esset. Paulus dicit, Neque qui plātat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Et quisquam nostrum dicit, quia aliquid est? Si dixerimus quòd aliquid sumus, & nō illi gloriam dederimus, adulteri sumus: nos amari volumus, non sponsum. Vos Christum diligite, & nos in illo, in quo & vos à nobis diligimini. Inuicem se diligant membra, sed omnia sub capite viuant. Dolore quidē fratres mei multa coactus sum dicere, & pauca dixi: lectionem tamen finire nō potui: aderit dominus vt opportunè finiatur. Nolui enim amplius onerare corda vestra, quæ volo vacare gemitibus & orationibus pro his qui adhuc surdi sunt & non intelligunt.

Exod.7. *Acto 9.* *Act.8.* *Lucæ.10.* *1.Cor.3.*

Ab eo quod scriptum est, Hoc ergo gaudium meum impletum est, illum oportet crescere, me autem minui: vsque ad id quod ait, Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum,

Tractatus XIIII.

F

LEctio ista de sancto euangelio, excellentiam diuinitatis domini nostri Iesu Christi, & humilitatem hominis qui meruit dici amicus sponsi, nos docet, vt distinguamus quid intersit inter hominem hominem, & hominem deum. Quia homo deus dominus noster Iesus Christus, deus ante omnia secula: & homo in nostro seculo, deus de patre, homo de virgine, vnus tamen atque idem dominus & saluator Iesus Christus, filius dei deus & homo. Ioannes vero excellentis gratię missus ante ipsum, illuminatus ab illo qui lumen est. De Ioanne enim dictum est, Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Potest quidem dici lumen, & bene dicitur & ipse lumen, sed illuminatū, non illuminans. Aliud est enim lumen quod illuminat, & aliud lumen quod illuminatur. nam & oculi nostri lumina dicuntur, & tamen in tenebris patent & non vident. Lumen autem illuminans à seipso lumen est, & sibi lumen est, & non indiget alio lumine vt lucere possit, sed ipso indigent cætera vt luceāt. Confessus est ergo Ioan-

Ioan.1.

G nes, sicut audistis, quia cum discipulos multos faceret Iesus, & perferretur ad eum veluti ut instigaretur, quasi inuido enim narrauerunt, Ecce ille facit plures discipulos quàm tu: confessus est quid esset, & inde meruit ad ipsum pertinere, quia non est ausus se dicere quod est ille. Hoc ergo dixit Ioannes, Non potest homo accipere quicquam, nisi datum illi fuerit de cœlo. Ergo Christus dat, homo accipit. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim, Ego non sum Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Non sibi gaudium fecit de se. Qui enim vult gaudere de se, tristis erit: qui autem de deo vult gaudere, semper gaudebit, quia deus sempiternus est. Vis habere gaudium sempiternum? Adhære illi qui sempiternus est. Talem se dixit Ioannes. Propter vocem sponsi gaudet amicus sponsi, ait, non propter vocem suam, sed stat & audit eum. Si ergo cadit, non audit eum. de illo enim quodam qui cecidit, dictum est, Et in veritate non stetit: de diabolo dictum est. Ergo stare debet amicus sponsi & *Ioan.8.*

H audire. Quid est stare? Permanere in gratia eius quam accepit, & audit vocem ad quam gaudet. sic erat Ioannes, nouerat vnde gaudebat, non sibi arrogabat quod ipse non erat: sciebat illuminatum se, non illuminatorem. Erat enim lumen verum, ait Euangelista, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si ergo omnem, & ipsum Ioannem, quia & ipse de hominibus. Etenim quamuis nemo exurrexit maior Ioanne in natis mulierum, vnus tamen & ipse ex his qui nati sunt ex mulieribus. Nunquid comparandus est ei, qui quia voluit natus est? Et ideo nouo partu, quia nouus natus. Ambæ enim generationes domini insolitæ sunt, & diuina & humana: diuina non habet matrem, humana non habet patrem. Ergo vnus de cæteris Ioannes, sed tamen maioris gratiæ, ita vt in natis mulierum nemo exurrexerit maior illo, tantam testificationem tribuit domino nostro Iesu Christo, vt illum dicat sponsum, se amicum sponsi, non dignum tamen soluere corrigiam calceamenti ipsius. Hinc audiuit iam multa charitas vestra: quod sequitur videamus. aliquantum enim spissum est ad intelligendum: sed quoniam dicit ipse Ioannes, quia non potest homo accipere quicquam, nisi datum illi fuerit de cœlo, quicquid non intellexerimus, rogemus eum qui dat de cœlo, quia homines sumus, & non possumus accipere quicquam, nisi ille dederit qui homo nō est. Hoc ergo sequitur, & dicit Ioannes, *Hoc ergo gaudium meum impletum est.* Quod est gaudium ipsius? vt gaudeat ad vocem sponsi. Impletum est in me, habeo gratiam meam, plus mihi non assumo, ne & quod accepi amittam. Quod est hoc gaudium? Gaudio gaudet propter vocem sponsi. Intelligat ergo homo non se gaudere debere de sapientia sua, sed de sapientia quam accepit à deo. Nihil plus quærat, & non amittit quod inuenit. multi enim ideo facti sunt insipientes, quia dixerunt se esse sapientes. Arguit illos Apostolus, & dicit de ipsis, Quia quod notum est dei, ait, manifestum est illis: deus enim illis manifestauit. De quibus tam ingratis impiis audite qui dicat. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas, vt sint inexcusabiles. Quare inexcusabiles? Quia cognoscentes deum. non dixit, quia non cognouerunt, sed quia cognoscentes deum, non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Si enim deum cognouerant, simul cognouerant quia non eos fecerat sapientes nisi deus. Non ergo sibi tribuerent quod à se non habebant, sed ei à quo acceperant, non autem agendo gratias insipientes facti sunt. ergo deus quod dederat gratis, tulit ingratis. Noluit esse hoc Ioānes, gratus esse voluit. Confessus est accepisse se, & gaudere se dixit propter vocem sponsi, & ait: *Hoc ergo gaudium meum impletum est: Illum oportet crescere, me autem minui.* Quid est hoc? Illum oportet exaltari, me autem humiliari. Quomodo crescit Iesus? quomodo crescit deus? Perfectus non crescit. Deus autem non crescit nec minuitur. Si enim crescit, perfectus non est: si minuitur, deus non est. Iesus autem deus quomodo crescit? Si ad ætatem, quia dignatus est esse homo & fuit puer: & cum sit verbum dei, infans in præsepi iacuit, & cum ipse matrem suam condiderit, lac infantiæ de matre suxit. Quia creuit ergo Iesus ætate carnis, ideo forte dictum est: Illum oportet crescere, me autem minui. Sed quare & hoc? Ioannes & Iesus, quantum ad carnem pertinet, coæui erant. Sex menses inter se habebant, & pariter creuerant, & si diutius ante mortem dominus noster Iesus Christus vellet hic esse, & ipsum Ioannem hic secum esse, quomodo pariter creuerant, ita pariter senescere poterāt. Quare autem illum oportet crescere, me autem minui? Primo, quia iam & dominus triginta annorum erat. Nunquid iuuenis si iam triginta annorum sit, adhuc crescit? Iam ab ipsa ætate vergere incipiunt homines, & declinare ad grauiorem ætatem, & inde ad senectutem. Sed & si pueri essent ambo, non diceret: Illum oportet crescere, me autem minui: sed diceret, Simul nos oportet crescere. Nunc autem triginta annorum ille, triginta & ille: sex menses qui intererant, nullam distinguunt ætatem. Magis illud inuenit lectio quàm aspectio. Quid ergo est: Illum oportet crescere, me autem minui? Magnum hoc sacramentum, intelligat charitas vestra. Antequam veniret dominus Iesus, homines gloriabantur de se. Venit ille homo, vt minueretur hominis gloria, & augeretur gloria dei. Etenim venit ille sine peccato, & inuenit omnes cum peccato. Si sic venit ille vt dimitteret peccata, deus largiatur, homo confiteatur. etenim confessio hominis, humilitas hominis: miseratio dei, altitudo dei. Si ergo venit ille dimittere homini peccata sua: agnoscat homo humilitatem suam, & deus faciet misericordiam suam. Illum oportet crescere, me autem minui: hoc est, illum oportet dare, me autem accipere: illum glorificari, me autem confiteri. Intelligat homo gradum suum, & cōfiteatur deo, & audiat Apostolum dicentem homini superbienti & elato, & extollere se volenti, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Intelligat ergo homo quia accepit, qui volebat suum dicere quod non est eius, & minuatur. Bonum est enim illi vt deus in illo glorificetur: ipse in se minuatur, vt in deo augeatur. Hæc testimonia & hanc veritatem etiam passionibus suis significauerunt Christus & Ioannes. Nam Ioannes capite minuitur, Christus in cruce exaltatus est, vt & ibi appareret quid est, Illum oportet crescere, me autē minui: hoc est, illū oportet exaltari, me autem humiliari. Deinde natus est Christus cum iam inciperēt crescere dies, natus est Ioannes quando cœperunt minui dies.

Matth.11. *Roma.1.* *1.Cor.4.*

Attestata

A Atteſtata eſt ipſa creatura & ipſæ paſsiones verbis Ioannis dicentis: Illum opoetet creſcere, me autem minui. Creſcat ergo in nobis gloria dei, & minuatur gloria noſtra, vt in deo creſcat & noſtra. Hoc enim dicit Apoſtolus, hoc dicit ſcriptura ſancta: Qui gloriatur, in domino glorietur. In te vis gloriari & creſcere, ſed malo tuo male creſcis. qui enim male creſcit, iuſte minuitur. Creſcat ergo deus qui ſemper perfectus eſt, creſcat in te. Quanto enim magis intelligis deũ, & quanto magis capis, videtur in te creſcere deus. Ipſe autem non creſcit, ſed ſemper perfectus eſt. Intelligebas heri modicum, intelligis hodie amplius, intelliges cras multo amplius. Lumen ipſum dei creſcit in te, ita velut deus creſcit, qui ſemper perfectus manet. Quemadmodum ſi curarentue alicuius oculi ex priſtina cęcitate, & inciperet videre paululum lucis, & alia die plus videret, & tertia die amplius, videeetue illi lux creſcere, lux tamen perfecta eſt, ſiue ipſe videat, ſiue nun videat: ſic eſt & interior homo, peoficit quidem in deo, & deus in illo videtur creſcere: ipſe tamen minuitur, vt à gloria ſua decidat, & in gloriam dei ſurgat. Et diſtincte iam & manifeſte appsret quod modo audiuimus: *Qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt.* Vide quid dicat de Chri-

1. Corin. 1.
Hiere. 9.

B ſto, quid de ſe. *Qui eſt de terra, terra eſt, & de terra loquitur.* Qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt, Chriſtus eſt: qui autem eſt de terra, terra eſt, & de terra loquitur, Ioannes eſt. Et hoc eſt totum, Ioannes de terra eſt, & de terra loquitue. Totum teſtimonium quod perhibet de Chriſto, de terra loquitur? Non voces domini audiuntue à Ioanne, vbi teſtimonium perhibet Chriſto? Quomodo ergo de terra loquitur? Sed de homine dicebat, quantum ad ipſum Ioannem pertinet, de terra eſt & de terra loquitur. Si autem aliqua loquitue diuina, illuminatus eſt à deo. nam ſi non eſſet illuminatus, terra terram loqueretur. Ergo ſeorſum eſt gratia dei, ſeorſum eſt natura hominis. Modo† natura hominis in terra naſcitur, creſcit, vſitata iſta hominum diſcit. Quid nouit, niſi terram de terra? Humana loquitur, humana nouit, humana ſapit. Carnalis carnaliter æſtimat, carnaliter ſuſpicatur. Ecce eſt totus homo. Veniat gratia dei, illuminet tenebras illius, ſicut dicit: Tu illuminas lucernam meam domine deus, meus illumina tenebras meas. Aſſumat mentem humanam, conuertatur ad lucem ſuam, quia incipit iam dicere quod Apoſtolus dicit: Non ego, ſed gratia dei mecũ: Et, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. hoc eſt, illum oportet creſcere, me autem minui. Ergo Ioannes, quantum ad Ioannem pertinet, de terra eſt, & de terra loquitur. Si quid diuinum audiſti à Ioanne, illuminantis eſt, non recipientis. *Qui de cœlo venit, ſupra omnes eſt, & quod vidit & audiuit, hoc teſtificatur, & teſtimonium eius nemo accipit.* De cœlo venit, ſopra omnes eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quo ſuperius dictum eſt: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo. Eſt autem ſuper omnes, & quod vidit, & quod audiuit à patre, hoc loquitur: Habet enim & patrem ipſe filius dei, habet & patrem, & audiuit à patre: Et quod audiuit à patre, quid eſt? quis hoc explicat? quando lingua mea, quando cor meum ſufficere poteſt, vel cor ad intelligendum, vel lingua ad proferendum? Quid eſt quod filius audiuit à patre? Forte filius verbum patris audiuit? imò filius verbum patris eſt. Videtis quemadmodum hic fatigetur omnis conatus humanus. Videtis quemadmodũ hic deficiat omnis coniectura pe-

†naturā hominis interroga: naſcitur &c.
Pſal. 17.
C
1. Corin. 15.
Gala. 2.

ctoris noſtri, & omnis intentio mentis caligantis. Audio dicentem ſcripturam, quia ipſe filius hoc loquitur, quod audiuit à patre. Et rurſum audio dicentem ſcripturam, quia ipſe filius verbum patris eſt, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Nos loquimur verba volantia & tranſeuntia. mox vt ſonuerit ex ore tuo verbum tuum, tranſit, peragit ſtrepitum ſuum, & tranſit in ſilentium. nũquid poteſt ſequi ſonum tuum, & tenere vt ſtet? Cogitatio tamen tua permanet, & de ipſa cogitatione permanẽte dicimus multa verba tranſeuntia. Quid dicimus fratres mei? Deus cum loqueretue adhibuit vocem, adhibuit ſonos, adhibuit ſyllabas? Si adhibuit iſta, qua lingua locutus eſt? Hebræa, an Græca an Latina? Ibi neceſſariæ linguæ, vbi diſtinctio gentium: vbi autem nemo poteſt dicere, illa lingua vel illa lingua locutum eſſe deum, cor tuum attende, quando concipis verbum quod dicas. Dicam enim ſi potuero quod in nobis attendamus, non vnde illud comprehendamus. Quando ergo concipis verbum quod proferas, rem vis dicere, & ipſa rei conceptio in corde tuo iam verbum eſt: nundum proceſsit, ſed iam natum eſt in corde, &

D

E manet vt procedat. Attẽdis autem ad quem procedat, & cum quo loquaris. Si Latinus eſt, vocẽ Latinã quæris. Si Græcus eſt, verba Græca meditaris. ſi Punicus eſt, attendis ſi noſti linguam Punicam. Pro diuerſitate ergo auditorum diuerſas linguas adhibes, vt proferas verbum conceptum. Illud autem quod in corde conceperas, nulla lingua tenebatur. Cum ergo deus loquens, linguam non quæreret, & genus locutionis non aſſumeret, quomodo auditus eſt à filio, cum per ipſum filium ſit locutus deus? Quomodo enim tu verbum quod loqueris, in corde habes & apud te eſt, & ipſa conceptio ſpiritualis eſt: (nam ſicut anima tua ſpiritus eſt, ita & verbum quod concepiſti, ſpiritus eſt: nondum enim accepit ſonũ, vt per ſyllabas diuidatur, ſed manet in conceptione cordis & in ſpeculo mentis) ſic deus edidit verbum, hoc eſt, genuit filium: & tu quidem ex tempore gignis verbum etiam in corde, deus ſine tẽpore genuit filium, per quem creauit omnia tempora. Cum ergo verbum dei filius ſit, filius autem locutus eſt nobis, non verbum ſuum, ſed verbum patris, ſe nobis loqui voluit, qui verbum patris loquebatur.

F Hoc ergo quomodo decuit & oportuit, dixit Ioannes: quomodo potuimus nos expoſuimus. Cui ad cor nondum peruenit dignus de tãta re intellectus, habet quò ſe conuertat, habet quo pulſet, habet à quo quærat, habet à quo petat, habet à quo accipiat. Qui de cœlo venit, ſupra omnes eſt, & quod vidit & audiuit, hoc teſtatur, & teſtimoniũ eius nemo accipit. Si nemo, vt quid venit? Quorundam enim † nemo. Eſt quidam populus praeparatus ad iram dei, damnandus cum diabolo: horum nemo accipit teſtimonium Chriſti. Nam ſi omnino nemo, nullus homo. Quid eſt quod ſequitur, *Qui autem accepit teſtimonium eius, ſignificauit quia deus verax eſt?* Certe† ergo nemo, ſi tuipſe dicis, qui accepit teſtimonium eius, ſignauit quia deus verax eſt. Reſponderet ergo fortaſſe Ioannes interrogatus & diceret: Noui quid dixerim, nemo. Eſt enim quidam populus natus ad iram dei, & ad hoc præcognitus. Qui ſint enim credituri, & qui non ſint credituri, nouit deus. Qui ſint perſeueraturi in eo quod crediderunt, & qui ſint lapſuri, nouit deus: & numerati ſunt à deo omnes futuri in vitam æternam, & nouit iam illum populum diſtinctum. Et ſi ipſe nouit, & Prophetis dedit noſſe

† ergo
† non nemo

G per spiritum suũ, dedit & Ioanni. Attendebat ergo Ioannes, non oculo suo: (nam quantũ ad ipsum pertinet, terra est, & de terra loquitur) sed in ea gratia spiritus, quã accepit à deo, vidit quendã populum impiũ infidelem, attendens illum in infidelitate sua, & ait: Testimonium eius qui venit de cœlo, nemo accipit. Quorum nemo? Eorum qui ad sinistram futuri sunt: eorum quibus dicetur, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Qui ergo accipiunt? Illi qui ad dexteram futuri sunt, illi quibus dicetur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Attendite ergo in spiritu diuisionem, in genere autem humano commixtionẽ: & quod nondum locis separatũ est, separauit intellectu: separauit cordis aspectu, & vidit duos populos, fideliũ & infidelium. Attendit in fideles, & ait: Qui de cœlo venit, super omnes est, & quod vidit & audiuit, hoc testatur, & testimoniũ eius nemo accipit. Deinde transtulit se à sinistra & aspexit ad dexteram, & secutus ait: Qui accepit testimonium eius, signauit quia deus verax est. Quid est, signauit quia deus verax est, nisi homo mendax est, & deus verax est? Quia nemo hominum potest dicere quod veritatis est, nisi illuminatus ab eo qui mentiri non potest. Deus ergo verax, Christus autẽ deus. Vis probare? Accipe testimonium eius, & inuenies. Qui enim accepit testimonium eius, signauit quia deus verax est. Quis? Ipse qui de cœlo venit, & super omnes est, deus verax est. Sed si nondum illum intelligis deum, nondum accepisti testimonium eius. Accipe & signa, præsumenter intelligis, definienter agnoscis quia deus verax est. *Quem enim misit deus, verba dei loquitur.* Ipse est deus verax: & misit illum deus. Deus misit deum. Iunge ambos, vnus deus: deus verax missus à deo. De singulis interroga, deus: & de ambobus interroga, deus. Deus, non singuli dij, & ambo dij, sed singulus quisque deus, & ambo deus. Tanta enim ibi est charitas spiritus sancti, tanta pax vnitatis, vt de singulis cum interrogatur, deus tibi respondeatur. De trinitate cum interrogatur, deus tibi respondeatur. Si enim spiritus hominis quando inhæret deo, vnus spiritus est, aperte Apostolo dicente, Qui adhæret domino, vnus spiritus est: quanto magis filius æqualis adhæ-I rens patri, simul cum illo vnus deus est? Audite alterũ testimonium. Nostis quàm multi crediderunt, quando omnia quæ habebãt, ad pedes Apostolorum vẽdita posuerunt, vt distribueretur vnicuique sicut opus erat. Et de illa congregatione sanctorum quid dicit scriptura? Erat illis anima vna, & cor vnum in deum. Si charitas de tot animabus fecit animam vnã, & de tot cordibus fecit cor vnum: quanta est charitas inter patrem & filium? Maior vtique potest esse quàm inter illos homines quibus erat cor vnũ, & anima vna. Si ergo multorum fratrum cor vnum propter charitatem, & multorum fratrum anima vna propter charitatem: deus pater & deus filius dicturus es quia duo sunt? Si duo dij sunt, non est ibi summa charitas. Si enim hic tanta charitas est, vt animam tuam & animam amici tui vnam animam faciat, quomodo ibi non est vnus deus pater & filius? Absit vt hoc sentiat fides nõ ficta. Prorsus quantum excellat charitas illa, hine intelligite. Multæ animæ sunt multorum hominũ: & si se diligunt, vna anima est. Sed possunt dici & multæ animæ. Possunt, sed in hominibus, quia nõ est tanta coniunctio. Ibi autem vnum deum licet dicas, duos aut tres deos non licet vt dicas. Hinc tibi commendatur supereminẽtia & summitas charitatis tanta, vt maior illa esse non possit. K Quem enim misit deus, verba dei loquitur. Hoc vtique de Christo dicebat, vt se ab illo distingueret. Quid enim? ipsum Ioannem nõne deus misit? An non ipse dixit, Missus sum ante eum, & qui me misit baptizare in aqua? Et de illo dictum est: Ecce mitto angelũ meũ, qui præparabit viam tuam ante te. Nõnne & ipse verba dei loquitur, de quo etiam dictum est quòd sit amplius quàm propheta? Si ergo & ipsum deus misit, & verba dei loquitur: quomodo ad distinctionem de Christo eum dixisse accipimus: Quẽ enim misit deus, verba dei loquitur? Sed vide quid adiungat: *Non enim ad mensuram dat deus spiritum.* Quid est hoc, Non enim ad mensuram dat deus spiritum? Inuenimus quia ad mensuram dat deus spiritum. Audi Apostolum dicentem: Secundum mensuram donationis Christi. Hominib' ad mensuram dat, vnico filio non dat ad mensuram. Quomodo hominibus ad mensuram? Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alij fides in eodem spiritu, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij donatio curationum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes L doctores? nunquid omnes virtutes? nũquid omnes dona habent sanitatum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur? Aliud habet iste, aliud ille: & quod habet ille, non habet iste. Mensura est, diuisio quædam donorum est. Ergo hominibus ad mensuram datur, & concordia ibi vnum corpus facit. Quomodo aliud accipit manus vt operetur, aliud oculus vt videat, aliud auris vt audiat, aliud pes vt ambulet, anima tamen vna est quæ agit omnia, in manu vt operetur, in pede vt ambulet, in aure vt audiat, in oculo vt videat: sic sunt etiam diuersa dona fidelium, tanquam membris ad mensuram vnicuique propriam distributa. Sed Christus qui dat, non ad mensuram accepit. Audi enim adhuc quid sequitur, quia de filio dixerat: Non enim ad mensuram dat deus spiritum. *Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.* Et adiecit, omnia dedit in manu eius: vt nosses & hic qua distinctione dictum sit, pater diligit filium. Quare enim? pater non diligit Ioannem? Et tamen non omnia dedit in manu M eius. Pater non diligit Paulum? & tamen non omnia dedit in manu eius. Pater diligit filium, sed, quomodo pater filium, non quomodo dominus seruum: quomodo vnicum, non quomodo adoptatum. Itaque omnia dedit in manu eius. Quid est omnia? Vt tãtus sit filius, quantus est pater. Ad æqualitatem enim sibi genuit eũ, cui rapina non esset in forma dei esse æqualem deo. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Ergo cũ ad nos pater dignatus est mittere filium, non putemus aliquid minus nobis missum quàm est pater. Pater mittens filium, se alterum misit. Nanque putantes adhuc discipuli quia pater aliquid maius est quàm filius, videntes carnem, & non intelligentes diuinitatem, dixerunt ei, Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. tanquam si dicerent, Iam nouimus te, & benedicimus te, quia nouimus te. Gratias enim tibi agimus, quia ostẽdisti te nobis, sed patrem nondum nouimus: Propterea cor nostrum ardet, & satagit cõcupiscẽtia quadam sancta vidẽdi patris tui qui te misit. Ipsum nobis ostende, & nihil amplius à te desiderabimus. sufficit enim nobis cum ille fuerit demõstratus, quo maior esse nemo potest. Bona cõcupiscentia, bonum desiderium, sed paruus intellectus. Attendens enim ipse dominus Iesus

Matth. 25. — 1. Corin. 6. — Act. 4. — Malac. 3. — Ephe. 4. — 1. Cor. 12. — Philip. 2. — Ioan. 14.

A Iesus paruos magna quærentes, & seipsum magnũ inter paruos, paruum inter paruos, ait Philippo qui hoc dixerat, vni ex discipulis, Tanto tempore vobiscũ sum, & non cognouistis me, Philippe? (Ioan. 14.) Posset hic Philippus respõdere: Cognouimus te: sed nunquid diximus tibi, ostende nobis te? Te cognouimus, sed patrẽ quærimus. Subiecit statim: Qui me videt, videt & patrem. Si ergo æqualis patri missus est, non eum æstimemus ex infirmitate carnis, sed cogitemus maiestatem induiam carne, nõ oppressam carne. manens enim deus apud patrem, apud homines factus est homo, vt tu per illũ qui apud te factus est homo, fieres talis qualis capit deum. non enim homo poterat capere deũ. Videre poterat homo hominem, capere deum non poterat. Vnde non poterat capere deum? Quia oculũ cordis vnde caperet non habebat. Erat ergo aliquid intus saucium, & aliquid foris sanum. Corporis oculos habebat sanos, cordis oculos habebat saucios. Factus est ille homo ad corporis oculum, vt credens in eum qui videri corporaliter potuit, curreres ad eum ipsum videndum, quem spiritaliter videre nõ poteras. Tanto tempore vobiscum sum, B & non cognouistis me? Philippe, qui me videt, videt & patrem. Quare illi non illum videbant? Ecce videbant illum, & patrem non videbant. Videbant carnem, sed maiestas latebat. Quod videbant discipuli qui amauerunt, viderũt & Iudæi qui crucifixerũt. Intus ergo erat totus ille, & sic intus in carne, vt apud patrem maneret: non enim deseruit patrem, quando venit ad carnem. Carnalis cogitatio non capit quod dico. Differat intellectum, & incipiat à fide. Audiat quod sequitur: *Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum.* Non dixit, ira dei veniet ad eum, sed ira dei manet super eum. Omnes qui nascuntur mortales, habent secum iram dei. Quam iram dei? Quam excepit primus homo Adam. Si enim peccauit primus homo, & audiuit, morte morieris: factus est mortalis ille, & cœpimus nasci mortales. cũ ira dei nati sumus. Venit inde filius non habẽs peccatum, & indutus est carne, Indutus est mortalitate. Si ille nobiscum communicauit iram dei, nos pigri sumus cum illo communicare gratiã dei? Qui ergo nõ vult credere in filium, ira dei manet super eum. Quæ ira? De qua (Ephe. 2.) C dicit Apostolus: Fuimus enim & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. Omnes ergo filij iræ, quia de maledicto mortis venientes. Crede in Christum factum propter te mortalem, vt illum capias immortalem: quando enim ceperis eius immortalitatem, nec tu eris mortalis. Viuebat, moriebaris: mortuus est, vt viuas. Attulit gratiam dei, abstulit iram dei. Deus bibit mortem, ne mors biberet hominem.

Ab eo loco vbi ait, Vt ergo cognouit Iesus quia audierũt Pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit: vsque ad id quod ait, Et mulieri dicebant, quia non iam propter tuam loquelam credimus, ipsi enim & audiuimus & scimus, quia hic est vere saluator mundi.

Tractatus XV.

(Cap. IIII.) NOtum est, non rude est auribus charitatis vestræ, Euangelistã Ioannem velut aquilam volare altius, caliginemq; terræ transcendere, & lucẽ veritatis firmioribus oculis intueri. Multa enim iam ex Euãgelio eius per ministerium nostrum domino adiuuante tractata sunt. Ex ordine autẽ sequitur hæc lectio, quæ hodie recitata est. Ea quæ dicturus sum, domino donante sic audituri estis, vt magis recognoscatis quàm discatis. D Non ideo tamen pigra debet esse intentio, quia nõ est cognitio sed recognitio. Hoc lectum est, & hãc lectionem tractandã suscepimus, gestamus in manibus, quòd dominus Iesus ad puteum Iacob loquebatur cum Samaritana muliere. Dicta enim ibi sunt magna mysteria, & magnarum similitudines rerum, pascentes animam esurientem, reficientes languentem. *Dominus autem hæc cum audisset, cognouisse Pharisæos quòd plures discipulos faceret quàm Ioannes, & plures baptizaret, quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæam terram, & abiit iterum in Galilæam.* Hinc diutius disputandũ non est, ne immorãtes in manifestis angustias tẽporis patiamur ad obscura tractãda & aperienda. Vtique dominus si sciret Pharisæos ita de se cognouisse, quòd plures discipulos faceret, & quòd plures baptizaret: vt hoc eis ad salutẽ valeret sequendi eum, vt & ipsi essent discipuli, & ipsi vellent ab eo baptizari: magis non relinqueret Iudæam terrã, sed propter illos maneret ibi. Quia vero cognouit eorum scientiam, simul cognouit & inuidentiam, quia non hoc propterea didicerunt vt E sequerentur, sed vt persequerentur, abiit inde. Poterat quidem ille & præsens ab his non teneri, si nollet: non occidi, si nollet, quia poterat & non nasci, si nollet. Sed quia in omni re quam gessit, vt homo hominibus in se credituris præbebat exemplũ: quia vnusquisque seruus dei non peccat si secesserit in alium locum, videns furorem forte persequentium se, aut quærentium in malum animam suam: videretur autẽ tibi seruus dei peccare si faceret, nisi in faciendo dominus præcessisset: fecit hoc ille magister bonus, vt doceret, non quòd timeret. Fortassis etiam hoc moueat, cur dictum sit: Baptizabat Iesus plures quàm Ioãnes: & posteaquam dictum est, baptizabat, subsecutum est, Quanquam Iesus nõ baptizabat, sed discipuli eius. Quid ergo? falsum dictum erat, & correctum est cum additum est: Quanquã Iesus non baptizabat, sed discipuli eius? An vtrunq; verum est, quia & Iesus baptizabat, & non baptizabat? Baptizabat enim, quia ipse mundabat: nõ baptizabat, quia non ipse tingebat. Præbebãt discipuli ministerium corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis. Quando enim cessaret à baptizando, quando non cessat à mundando? F De quo dictum est ab eodem Ioanne, per Ioannis Baptistæ personam dicentis: Hic est qui baptizat. Ergo Iesus adhuc baptizat, & quousque baptizandi sumus, Iesus baptizat. Securus homo accedat ad inferiorem ministrum: habet enim superiorẽ magistrum. Sed forte ait aliquis, Baptizat quidem Christus in spiritu, non in corpore. quasi vero alterius dono quàm illius quisquam etiam sacramento corporalis & visibilis baptismatis imbuatur. Vis nosse quia ipse baptizabat, non solum spiritu, sed etiam aqua? Audi Apostolum: Sicut (Ephe. 5.) Christus, inquit, dilexit Ecclesiam suam, & seipsum tradidit pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Mundãs eã. Vnde? Lauacro aquæ in verbo. Quid est baptismus Christi? Lauacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, nõ est baptismus: tolle verbum, & nõ est baptismus. Iam ergo his peractis per quæ peruenit ad collocutionem cum illa muliere, videamus quæ restant plena mysteriis, & grauida sacramentis. *Oportebat autem*, inquit, *eum transire per Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob filio suo Ioseph. Erat autem ibi fons Iacob.* Puteus erat: sed omnis puteus fons: non omnis

(G) fons puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & vsui præbetur haurientibus, fons dicitur: sed si in promptu & superficie sit, fons tantum dicitur: si autem in alto & profundo sit, ita puteus vocatur, vt fontis nomen non amittat. *Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super fontem: Hora erat quasi sexta.* Iam incipiunt mysteria. Non enim frustra fatigatur Iesus, non enim frustra fatigatur virtus dei, non enim frustra fatigatur, per quem fatigati recreantur: non enim frustra fatigatur, quo deserente fatigamur, quo præsente firmamur. Fatigatur tamen Iesus, & fatigatur ab itinere, & sedet: & iuxta puteum sedet, & hora sexta fatigatus sedet. Omnia ista innuunt aliquid, indicare volunt aliquid, intentos nos faciunt, vt pulsemus hortantur. Ipse ergo aperiat & nobis & vobis, qui dignatus est ita hortari vt diceret: (Mat.7.) Pulsate & aperietur vobis. Tibi fatigatus est ab itinere Iesus. Inuenimus virtutem Iesum, & inuenimus infirmum Iesum, fortem & infirmum. (Ioan.1.) Fortem, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum. Vis videre quàm iste filius dei fortis sit? (H) Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & sine labore facta sunt. Quid ergo illo fortius, per quem sine labore facta sunt omnia? Infirmum vis nosse? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Fortitudo Christi te creauit, infirmitas Christi te recreauit. Fortitudo Christi fecit, vt quod non erat esset: infirmitas Christi fecit, vt quod erat non periret. Condidit nos fortitudine sua, quæsiuit nos infirmitate sua: nutrit ergo ipse infirmus infirmos, tanquam gallina pullos suos. huic enim se similem fecit: (Mat.23.) Quotiens volui, inquit ad Hierusalem, congregare filios tuos sub alas, tanquam gallina pullos suos, & noluisti? Videtis autem fratres, quemadmodum gallina infirmetur cum pullis suis: nulla enim alia auis quòd sit mater agnoscitur. Videmus nidificare passeres quoslibet ante oculos nostros, hirundines, ciconias, columbas quotidie videmus nidificare, quos nisi quando in nidis videmus, parentes esse non agnoscimus: Gallina vero sic infirmatur in pullis suis, vt etiam si ipsi pulli non sequantur, filios non videas, matrem tamen intelligas, ita fit alis demissis, plumis hispida, voce rauca, omnibus membris demissa & abiecta: (I) vt quemadmodum dixi, & si etiam filios non videas, matrem tamen intelligas. Sic ergo infirmus Iesus, fatigatus ab itinere. Iter ipsius est caro pro nobis assumpta. Quomodo enim iter habet, qui vbique est, qui nusquam deest? Quò it, aut vnde it, nisi quia nõ ad nos veniret, nisi formam visibilis carnis assumeret? Quia ergo venire ad nos eo modo dignatus est, vt in forma serui assumpta carne appareret, ipsa carnis assumptio est iter ipsius. Ideo fatigatus ab itinere, quid est aliud q̃ fatigatus in carne? Infirmus in carne Iesus, sed noli tu infirmari. In illius infirmitate tu fortis esto: quia quod (1.Cor.1.) infirmum est dei, fortius est hominibus. Sub hac rerum (Rom.5.) imagine Adam qui erat forma futuri, præbuit nobis magnum indicium sacramenti, imò deus in illo præbuit. Nam & dormiens meruit accipere vxorem, & de (Gene.2.) costa eius facta est ei vxor: quoniam de Christo in cruce dormiẽte futura erat Ecclesia de latere eius, de latere scilicet dormiẽtis: quia & de latere in cruce pendẽtis, lancea percusso, sacramenta ecclesiæ profluxerunt. Sed quare hoc dicere volui fratres? Quia infirmitas Christi nos facit fortes. Magna ibi imago præcessit, Potuit enim deus carnem detrahere homini vnde faceret fœminam, & magis videtur quasi congruere potuisse. (K) fiebat enim sexus infirmior, & magis de carne infirmitas fieri debuit, quàm de osse. ossa enim in carne firmiora sunt. Non detraxit carnem vnde faceret mulierẽ, sed detraxit os, & detracto osse formata est mulier, & in locum ossis caro adimpleta est. Poterat pro osse os reddere, poterat ad faciendam mulierem non costam, sed carnem detrahere. Quid igitur significauit? Facta est mulier in costa tanquã fortis: factus est Adam in carne tãquã infirmus. Christus est, & Ecclesia. Illius infirmitas, nostra est fortitudo. Quare ergo hora sexta? Quia ætate seculi sexta. Cõputa in Euangelio tanquam vnam horam, vnam ætatem ab Adam vsque ad Noë: secundam à Noë vsque ad Abraham: tertiam ab Abraham vsque ad Dauid: quartam à Dauid vsque ad transmigrationem Babyloniæ: quintam à transmigratione Babyloniæ vsque ad Baptismum Ioannis. Inde sexta agitur. Quid miraris? Venit Iesus, & humiliando se venit, ad puteum fatigatus venit, qui infirmam carnem portauit. Hora sexta, quia ętate seculi sexta. Ad puteum, quia ad profunditatem huius habitationis nostræ. Vnde dicitur in Psalmis, (Psal.129.) De profundis clamaui ad te domine. Sedit, vt dixi, quia humilis venit. *Et venit mulier,* (L) Forma ecclesiæ, non iam iustificatæ, sed iam iustificandæ. nam hoc agit sermo. Venit ignara, inuenit eum, & agitur cum illa. Videamus, Quid videamus? Venit mulier de Samaria haurire aquam. Samaritani ad Iudæorum gentem non pertinebant, alienigenę fuerunt, quãuis vicinas terras incolerent. Lõgum est originem Samaritanorum retexere, ne nos multa teneant, & necessaria nõ loquamur. Sufficit ergo vt Samaritanos inter alienigenas deputemus: & ne hoc audacius me arbitremini dixisse quàm verius, audite ipsum dominum Iesum quid dixerit de illo Samaritano, vno de decem leprosis quos mundauerat, qui solus rediit vt gratias ageret, Nõnne decem mũdati sunt, & nouem vbi sunt? (Luca.17.) Non erat alius qui rediret & daret gloriam deo, nisi alienigena iste. Pertinet ad imaginem rei, quòd ab alienigenis venit ista mulier, quæ typum gerebat ecclesiæ: ventura enim erat ecclesia à gẽtibus, alienigena à genere Iudæorum. Audiamus ergo in illa nos, & in illa agnoscamus nos, & in illa gratias deo agamus pro nobis. Illa enim figura erat, nõ veritas: quia & ipsa præmisit figuram, & facta est veritas. (M) Nam credidit in eum qui de illa figuram nobis prætẽdebat. Venit ergo haurire aquam. Simpliciter venerat haurire aquam, sicut solent vel viri vel fœminæ. *Dicit ei Iesus, Da mihi bibere. Discipuli enim eius abierant in ciuitatem vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis quæ sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.* Videtis alienigenam. omnino vasculis eorum Iudæi non vtebantur. Et quia ferebat secum mulier vasculum vnde aquam hauriret, eo mirata est, quia Iudæus petebat ab ea bibere, quod non solebant facere Iudæi. Ille autem qui bibere quærebat, fidem ipsius mulieris sitiebat. Denique audi quis petebat bibere.

Respondit Iesus, & dixit ei, Si scires donum dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Petit bibere, & promittit bibere. Eget quasi accepturus, & affluit tanquam satiaturus. Si scires, inquit, donum dei. Donum dei est spiritus sanctus. Sed adhuc mulieri tectè loquitur, & paulatim intrat in cor. Fortassis iam docet. Quid enim ista hortatione suauius & benignius? Si scires donum dei, & si scires quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu peteres, & daret tibi aquam viuam. Hucusque suspendit. Viua

aqua

A aqua dicitur vulgo, illa quæ de fonte exit. Illa enim quæ colligitur de pluuia in lacunas aut cisternas, aqua viua non dicitur. Et si de fonte manauerit, & in loco aliquo collecta steterit, nec ad se illud vnde manabat admiserit, sed interrupto meatu, tanquam à fontis tramite separata fuerit, non dicitur aqua viua. Sed illa aqua viua dicitur, quæ manans excipitur. Talis aqua erat in illo fonte. Quid ergo promittebat quod petebat? Tamen mulier suspensa ait: *Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est.* Videte quomodo intellexerit aquam viuam, aquam scilicet quæ erat in illo fonte. Tu mihi vis dare aquam viuam, & ego fero vnde hauriam, & tu non fers. Aqua viua hic est, quomodo mihi daturus es? Aliud intelligens & carnaliter sapiēs quodammodo pulsat, vt aperiat magister quod clausum est. Pulsabat ignorantia, non studio: adhuc miseranda, nondū instruenda. Dicit aliquid euidentius domin⁹ de illa aqua viua. Dixerat enim mulier: *Nūquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius & pecora eius?* De hac aqua viua dare mihi non potes, quoniam hauritorium non habes, forte

B alium fontem promittis. Patre nostro melior potes esse, qui hunc puteum fodit, & ipse cum suis vsus est eo? Dominus ergo dicat quid dixerit aquam viuam. *Respondit Iesus & dixit ei, Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Apertius locutus est dominus, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Qui biberit de aqua ista, non sitiet iterum. Quid euidentius, quia non aquam visibilem, sed inuisibilem promittebat? Quid euidentius, quia non carnaliter, sed spiritaliter loquebatur? Adhuc tamen illa mulier carnem sapit, delectata est non sitire, & putabat hoc secundum carnem promissum sibi esse à domino: quod quidem fiet, sed in resurrectione mortuorum. Iam hoc volebat illa. Dede-

3.Reg.19. rat enim deus aliquando seruo suo Heliæ, vt per quadraginta dies nec esuriret nec sitiret. Qui hoc potuit dare per quadraginta dies, non potuit dare semper?

†Sperabat. Suspirabat† enim illa, nolēs indigere, nolens laborare, assidue venire ad illum fontem, onerari pondere, quo

C indigentia suppleretur, & finito quod hauserat, rursus redire cogebatur: & quotidianus ei fuit iste labor, quia indigentia illa reficiebatur, non extinguebatur. Delectata ergo tali munere, rogat vt ei aquam viuam daret. Veruntamen non prætereamus, quoniam dominus spiritale aliquid promittit. Quid est, qui biberit de aqua hac, sitiet iterum? Et verum est secundum hanc aquam, & verum est secundum quod significat illa aqua. Etenim aqua in puteo, voluptas seculi est in profunditate tenebrosa. Hinc eam hauriunt homines hydria cupiditatum. Cupiditatem quippe proni submittunt, vt ad voluptatem haustam de profundo perueniant: & fruuntur voluptate, præcedēte & præmissa cupiditate. Nam qui non præmiserit cupiditatem, peruenire non potest ad voluptatem. Pone ergo hydriā cupiditatem, & aquam de profundo, voluptatem. Cum peruenerit quisque ad voluptatem seculi huius, cibus est, potus est, lauacrum est, spectaculum est, concubitus est. Nunquid nō iterum sitiet? Ergo de hac aqua qui biberit, iterum, inquit sitiet. Si autē acceperit à me aquam,

Psal.64. non sitiet in æternum. Satiabimur, inquit, in bonis domus tuæ. De qua ergo aqua dicturus est, nisi de illa

Psal.35. aqua de qua dictū est: Apud te est fons vitæ? Nam quomodo sitient qui inebriabūtur ab vbertate domus tuæ?

Promittebat ergo saginam quandam & satietatem spiritus sancti, & illa nondum intelligebat. Et non intel- D ligens, quid respondebat? *Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neque veniam huc haurire.* Ad laborem indigentia cogebat, & laborem infirmitas recusabat. Vtinam audiret: Venite ad me omnes qui la- Mat.11. boratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Hoc enim ei dicebat Iesus vt non laboraret, sed illa nondum intelligebat. Denique volens vt intelligeret, *Dicit ei Iesus: Vade voca virum tuum, & veni huc.* Quid est voca virum tuum? Per virum suum ei volebat aquam illam dare, an quia non intelligebat, per virū suum eam volebat docere? Forte quomodo ait Apostolus de mulieribus, Si 1.Cor.14. quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Sed ibi dicitur, domi viros suos interrogent, vbi non est Iesus qui doceat. Denique dicitur mulieribus, quas prohibebat Apostolus loqui in ecclesia. Cum vero ipse dominus aderat, & præsens præsenti loquebatur, quid opus erat vt per virum eius ei loqueretur? Nūquid per virum suum loquebatur Mariæ sedenti ad pe- Luca.10. des suos, & excipienti verbum suum, quando Martha circa multum ministerium erat, & de sororis suæ felicitate occupatissima murmurauit? Ergo, fratres mei, E audiamus & intelligamus quod ait dominus, Voca virum tuum, mulieri. Forte enim & animæ nostræ dicit, voca virum tuum. Quæramus & de viro animæ. Cur iā non ipse Iesus vir animæ verus est? Adsit intellectus, quoniam quod dicturi sumus, vix capitur nisi ab intentis. Adsit ergo intellectus vt capiatur, & ipse intellectus erit fortasse vir animæ. Videns ergo Iesus quia mulier nō intelligebat, & volēs eam intelligere, Voca, inquit, virum tuum. ideo enim nescis quod dico, quia intellectus tuus non adest. Loquor ego secūdum spiritum, tu audis secundum carnem. Quæ loquor, nec ad voluptatem aurium pertinent, nec ad oculos, nec ad olfactum, nec ad gustum, nec ad tactum. Mente sola capiuntur, intellectu solo hauriuntur. Ille intellectus nō tibi adest, quomodo capis quod dico? Voca virū tuum, præsenta intellectum tuum. Quid tibi est enim animam habere? Nō est magnum, nam & pecus habet. Vnde tu melior? Quia intellectum habes, quod pecus non habet. Quid est ergo, Voca virum tuum? Non me capis, non me in- F telligis. De dono dei tibi loquor, tu autem carnem cogitas, secundum carnem sitire non vis, ego spiritum alloquor: absens est intellectus tuus, voca virum tuū. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus. Psal.31. Ergo fratres mei, animam habere, & intellectum non habere: hoc est, non adhibere, nec secundum eum viuere, bestialis est vita. Est enim in nobis quiddam bestiale quo in carne viuimus, sed intellectu regendū est. Motus enim animæ secundum carnem se mouentis, & in delicias carnales immoderate diffluere cupientis, regit desuper intellectus. Qui debet dici vir? qui regit, an qui regitur? Proculdubio cum ordinata vita est, intellectus animam regit; ad ipsam animam pertinens. Non enim aliquid aliud est quàm anima, sed aliquid animæ est intellectus: quomodo non aliquid aliud quàm caro est oculus, sed aliquid carnis est oculus. Cū autem aliquid carnis sit oculus, solus tamen luce perfruitur: cætera tamē mēbra carnalia luce perfundi possunt, lucem sentire non possunt: solus ea oculus & perfunditur & perfruitur. Sic in anima nostra quiddam est quod intellectus vocatur. Hoc ipsum animæ quod intellectus & mens dicitur, illuminatur luce superiore. Iam superior illa lux, qua mens humana illuminatur,

G deus est.erat enim verum lumen, qood illuminat omnem hominem venientem in hûc mundum. Talis lux Christus erat, talis lux cum muliere loquebatur, & in illa intellectus non aderat, qui illa luce illuminaretur, nec tantom perfunderetur, verumetiam frueretur. Ergo dominus tanquam diceret, illustrare volo, & non adest quem: Voca, inquit, virum tuum: adhibe intellectum per quem docearis, quo regaris. Ergo constitue animam excepto intellectu tanquam fœminam: intellectum autem habere tanquam virum. Sed iste vir non bene regit fœminam suam, nisi cum à superiore regitur. caput enim mulieris vir: caput autem viri Christus. Loquebatur caput viri cum fœmina, & non erat vir. Et tanquam diceret dominus, Adhibe caput tuum, vt ille suscipiat caput suum: ergo voca virû tuum & veni huc, id est adesto, præsens esto. velut enim absens es, dû non intelligis præsentis vocem veritatis. Præsens esto, sed noli sola: cum viro tuo adesto. Et adhuc illa nondum aduocato illo viro non intelligit: adhuc carnem sapit, absens est enim vir. *Non habeo*, inquit, *virum*. Et dominus sequitur, & mysteria loquitur. Intelligas reuera istã mulierem non habuisse tûc virum, sed vtebatur nescio quo non legitimo viro, adultero magis quàm viro.

1.Cor.11.

H *Et dominus ei. Bene dixisti, quia non habeo virum.* Vnde ergo tu dixisti: Voca virum tuum? Et adi quia bene nouit dominus eã non habere virum: Dicit ei &c. Ne forte putaret mulier ideo dixisse dominum, Bene dixisti quia non habeo virum: θ excepto intellectu, tanquam fœminam, θ quòd hoc à muliere didicerit, non quòd ipse istud diuinitate cognouerit: audi aliquid quod nô dixisti, *Quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes, non est vir tuus. Hoc vere dixisti.* Iterum cogit de istis quinque viris subtilius aliquid perscrutari. Multi quippe intellexerunt, non quidem absurde, nec vsquequaque improbabiliter, quinque viros mulieris huius, quinque libros Moysi. Vtebantur enim eis Samaritani, & sub eadem lege erãt. nam inde illis & circuncisio inerat. Sed quoniam angustat nos quod sequitur: Et nunc quem habes, non est vir tuus: videtur mihi facilius nos posse accipere quinque viros priores animæ, quinque sensus corporis esse. Quãdo enim quisque nascitur, antequam

I vti possit mente atque ratione, nô regitur nisi sensibus carnis. Anima i pucro paruulo, quod auditur, quod videtur, quod olet, quod sapit, quod tactu sentitur, hoc appetit aut fugit. Appetit quicquid mulcet, fugit quicquid offendit. Hos enim quinque sensus mulcet voluptas, offendit dolor. Secundum hos quinque sensus tanquam quinque viros, prios viuit anima, quia istis regitur. Quare autẽ viri dicti sunt? Quia legitimi. A deo quippe facti, & à deo donati animæ. Infirma est adhuc quæ istis quinque sensibus regitur, & sub istis qoinque viris agit. At vbi venerit ad annos exerendæ rationis, si eam susceperit optima disciplina & doctrina sapientiæ, quinque illis viris ad regendum non succedit nisi vir verus & legitimus & illis melior, & qui melius regat, & qui ad æternitatem regat, ad æternitatem excolat, ad æternitatem instruat. nam isti quinque sensus non ad æternitatem nos regunt, sed ad ista temporalia vel appetenda vel fugienda. Vbi vero intellectus sapientia imbutus regere cœperit animam, scit iam non solum fugere foueam, & ambolare in æquali quod oculi ostendunt animæ infirmæ: nec tantum canoras voces suauiter audire, dissonãsque repellere: vel blandis odoribus delectari, putoresque respuere: aut dulcedine capi, & amaritudine offendi: aut lenibus mulceri, & asperis lædi. Ista enim omnia infirmæ animæ sunt K necessaria. Quid ergo regiminis adhibetur per illum intellectum? Non alba & nigra discreturus est, sed iusta & iniusta, bona & mala, vtilia & inutilia, castitatem & impudicitiam, hanc & illam, illam vt amet, istam vt vitet: charitatem & odium, vt diligat charitatem, & vitet odium: in hac vt sit, in illa vt non sit. Hic vir quinque illis viris in ista muliere non successerat. Vbi enim non succedit ille, error dominator. nam cum cœperit anima capax esse rationis, aut à sapiente mente regitur, aut ab errore: sed error non regit, sed perdit. Post istos ergo quinque sensus mulier illa adhuc errabat, & error eam ventilabat. Error autem iste non erat legitimus vir, sed adulter. Ideo ei dominus ait: Bene dixisti, quia non habeo virom. Quinque enim viros habuisti: quinque te sensus carnis primò rexerũt, Venisti ad ætatem vtendæ rationis, nec ad sapientiam peruenisti, sed in errorem incidisti. Ergo post illos quinque viros iste quem habes, nô est tuus vir. Et quid erat si vir non erat nisi adulter? Voca, inquit. Voca itaque, non adulterum, sed virum tuum, vt intellectu me L capias, non errore de me aliquid falsum sapias. Adhuc enim errabat mulier, quæ aquam illam cogitabat, cum iam dominus de spiritu sancto loqueretur. Quare errabat, nisi quia adulterum, non virum habebat? Tolle ergo hinc istum adulterum qui te corrumpit, & vade voca virum toum. Voca & veni, vt intelligas me. *Dicit ei mulier: Domine, vt video, propheta es tu.* Tunc cœpit venire vir, nondum plene venit. Propbetam dominum putabat. Erat quidem & propheta: nam de seipso ait, Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. Item de illo dictum est ad Moysen: Prophetam eis suscitabo de fratribus eorum, similem tui. Similem, scilicet ad formam carnis, non ad eminentiam maiestatis. Ergo inuenimus dominum Iesum dictum prophetam. Proinde iam non multum errat mulier: Video, inquit, quia propheta es tu. Incipit vocare virũ, adulterum excludere: video quia propheta es tu, & incipit quærere quod illam solet mouere. Contentio quippe fuerat inter Samaritanos & Iudæos, quia Iudæi in templo à Salomone ædificato adorabant deum: Samaritani longe inde positi non in eo adorabant. Et ideo Iudæi meliores se esse iactabant, quia in templo adorabant deum. Non M enim coutuntur Iudæi Samaritanis, quia dicebant eis: Quomodo vos iactatis, & ideo vos meliores nobis esse perhibetis, quia templum habetis quod nos non habemus? Nunquid patres nostri qui deo placuerunt, in illo templo adorauerunt? Nonne in monte isto adorauerunt, vbi nos sumus? Melius ergo nos, inquiunt, in hoc monte deum rogamus, vbi patres nostri adorauerunt. Contendebant vtrique ignari, qoia virum non habentes, illi pro templo, illi pro monte inflabantur aduersus inuicem. Dominus tamen modò quid docet mulierem, tanquam cuius vir cœperat præsens esse? Dicit ei molier: Domine, video quia propheta es tu.

Luca.4.

Deut.18.

Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier crede mihi. Veniet enim ecclesia, sicut dictũ est in Cãticis cãticorum, veniet & pertransiet. Ab initio fidei veniet vt pertranseat, & pertransire non potest nisi ab initio fidei. Merito iam præsente viro audit mulier, crede mihi. Iam enim est in te qui credat, quia præsens est vir tuus. Cœpisti adesse intellectu, quando me prophetam appellasti. Mulier crede mihi, quia nisi credideritis, non intelligetis. Ergo mulier crede mihi: *Quia veniet*

Esa.7.

A *veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed veniet hora:* quando? *Et nunc est.* Quæ ergo hora? *Quādo veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Non in monte isto, non in templo, sed in spiritu & veritate. *Nam & pater tales quærit qui adorent eum.* Quare pater tales quærit qui adorent eum, non in monte, non in templo, sed in spiritu & veritate? *Spiritus est deus.* Si corpus esset deus, oportebat eum adorari in monte, quia corporeus est mons. Oportebat eum adorari in templo, quia corporeum est templum. Spiritus est deus: *Et eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Audiuimus, & manifestum est, foras eramus, intrò missi sumus. O si inuenirem, dicebas, montem aliquem altum & solitarium: credo enim quia in alto est deus, magis me exaudiet ex alto. Quia in monte es, propinquum te deo putas, & cito te exaudiri, quasi de proximo clamantem. In excelsis habitat, sed humilia respicit. Propè est dominus: quibus? Forte altis, his qui obtriuerunt cor. Mira res est, & in altis habi-

Psal. 137.

B tat, & humilibus propinquat. Humilia respicit, excelsa autem à longe cognoscit. Superbos longè videt. eo illis minus propinquat, quo sibi videntur altiores. Quærebas ergo montem? Descende, vt attingas. Sed si ascendere vis, ascende: noli montem quærere. Ascensus, inquit, in corde eius. Hoc Psalmus dicit, in conualle plorationis. Conuallis humilitatem habet: ergo intus age totum. Et si forte quæris aliquem locum altum, aliquem locum sanctum, intus exhibe te templum deo. Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. In templo vis orare? in te ora. Sed prius esto templum dei, quia ille in templo suo exaudiet orantem. Venit ergo hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nos adoramus quod scimus: vos adoratis quod nescitis, quoniam salus ex Iudæis est. Multum dedit Iudæis: sed noli istos reprobos accipere. Parietem illum accipe cui adiunctus est alius: vt pacati in lapide angulari, quod est Christus, copularentur. Vnus enim paries à Iudæis, vnus à gentibus. Longe à se isti parietes, sed donec in angulo coniungantur. Alienigenæ autem hospites erant, & peregrini

Psal. 83.

1. Cor. 3.

Ephe. 2.

C à testamento dei. Secundum hoc ergo dictum est: Nos adoramus quod scimus. Ex persona quidem Iudæorum dictum est, sed non omnium Iudæorum: non reproborum Iudæorum, sed de quibus fuerunt Apostoli, quales fuerunt prophetæ, quales fuerunt illi omnes sancti, qui omnia sua vendiderunt, & precia rerum suarum ad pedes Apostolorum posuerunt. Non enim repulit deus plebem suam quam præsciuit. Audiuit enim hoc mulier ista, & addidit. Iam dudum prophetam dixerat. Vidit talia dicere eum cum quo loquebatur, quæ iam plus essent ad prophetam. Et quid respondit, videte. *Dicit ei mulier: Scio quia Messias veniet, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit ille, omnia nobis demonstrabit.* Quid est hoc? Modò ergo de templo contempto contendunt Iudæi, & nos de monte contendimus. Cum ille venerit, & montem contemnet, & templum euertet, & docebit nos ista omnia, vt in spiritu & veritate nouerimus adorare. Sciebat quis eam posset docere, sed iam docentem nondum agnoscebat. Iam enim digna erat cui manifestaretur. Messias autem vnctus est, vnctus Græce Christus est, Hebraice Messias est: vnde & Punice, Messe dicitur vnge: cognatæ quippe sunt linguæ istæ & vicinæ, Hebraica, Punica & Syra. Ergo dicit ei

Acto. 4.

mulier: Scio quia Messias veniet, qui dicitur Christus. D Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia. *Dicit ei Iesus, Ego sum, qui loquor tecum.* Vocauit ergo virum suum. Factus est vir eius caput mulieris, factus est Christus caput viri. Iam mulier ordinatur in fide, & regitur bene victura. Posteaquam audiuit hoc, Ego sum, qui loquor tecum: iam vltra quid diceret, quando Christus dominus manifestare se voluit mulieri cui dixerat: Crede mihi? *Et continuo venerunt discipuli eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur:* quia quærebat perditam, qui venerat quærere quod perierat. Hoc enim illi mirabantur. bonum enim mirabantur, non malum suspicabantur. *Nemo tamen ei dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo mulier hydriam suam.* Mulier audito, Ego sum, qui loquor tecum: & recepto in cor Christo domino, quid faceret nisi iam hydriam dimitteret, & euangelizare curreret? Proiecit cupiditatem, & properauit annunciare veritatem. Discant qui volunt euangelizare, & proiiciant hydriam ad puteum. Recordamini quid superius dixerim de hydria, vas erat vnde aqua hauriebatur, Græco nomine appellatur hydria, quoniam Græce hydor aqua dicitur, tanquam si aquarium diceretur. Proiecit ergo hydriam suam, quæ iam nō vsui sed oneri fuit. Auida quippe desiderabat aqua illa satiari, vt nunciaret Christum onere abiecto. *Cucurrit ad ciuitatem, & dicit illis hominibus, Venite & videte hominem qui mihi dixit omnia quæcunque feci.* Pedetentim egit ne illi quasi irascerentur, & indignarentur, & persequerentur: Venite & videte hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. *Nunquid non ipse est Christus? Exierunt de ciuitate, & veniebant ad eum. Et rogabant eum discipuli, dicentes, Rabbi manduca.* Ierant enim emere cibos, & venerant. *Ille autem dixit, Ego habeo cibum manducare quem vos non scitis. Dicebant ergo discipuli adinuicem, Nunquid aliquis attulit ei manducare?* Quid mirum si mulier illa non intelligebat aquam? Ecce discipuli non intelligunt escam. Audiuit autem cogitationes illorum, & iam instruit vt magister, non per circuitum, sicut illam cuius adhuc virum requirebat, sed iam aperte, *Meus*, inquit, *cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me.* Ergo & potus ipse erat in illa muliere, vt faceret voluntatem eius qui miserat eum. Ideo dicebat, Sitio, da mihi bibere, scilicet vt fidem in ea operaretur, & fidem eius biberet, & eam in corpus suum traiiceret. corpus enim eius Ecclesia. Ipse est ergo, inquit, cibus meus, vt faciam voluntatem eius qui me misit. *Nōnne vos dicitis quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit?* In opus feruebat, & operarios mittere disponebat. Vos quatuor menses computatis vsque ad messem, ego vobis aliam messem albam & paratam ostendo. *Ecce dico vobis, Leuate oculos vestros & videte, quia iam albæ sunt regiones ad messem.* Ergo messores missurus est. *In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui metit, alius est qui seminat, vt & qui seminat simul gaudeat, & qui metit. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis: Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.* Quid ergo? Messores misit, non seminatores? Quò messores? Vbi iam alij laborauerunt. Nam vbi iam laboratum erat, vtique seminatum erat: & quod seminatum erat, iam maturum erat factum: falcem & trituram desiderabat. Quò ergo erant messores mittendi? Vbi iam prophetæ prædicauerant. ipsi enim seminatores. Nam si ipsi non seminatores, vnde ad illam mulierem peruenerat: Scio quia Messias veniet? Iam ista mulier fructus maturus erat, & erant albæ messes, & falcem quærebant. Misi vos quo-

1. Cor. 11.

E

F

G que metere quod non ſeminaſtis. Alij ſeminauerunt, & vos in labores eorum introiſtis. Qui laborauerunt? Ipſe Abraham, Iſaac, & Iacob. Legite labores eorum. In omnibus laboribus eorum prophetia Chriſti, & ideo ſeminatores Moyſes & cæteri patriarchæ & omnes prophetæ quanta pertulerunt in illo frigore quando ſeminabant: Ergo iam in Iudæa meſsis parata erat. Meritò ibi tanquam matura ſeges fuit, quando tot hominum milia precia rerum ſuarum afferebant, & ad pedes apoſtolorum ponentes, expeditis humeris à ſarcinis ſecularibus, Chriſtum dominum ſequebantur. Vere matura meſsis. Quid inde factum eſt? De ipſa meſſe eiecta ſunt pauca grana, & ſeminauerunt orbem terrarum: & ſurgit alia meſsis quæ in fine ſeculi metenda eſt. De iſta meſſe dicitur, Qui ſeminant in lachrymis, in gaudio metent. Ad iſtam ergo meſſem non apoſtoli ſed angeli mittentur. Meſſores, inquit, angeli ſunt. Iſta ergo meſsis creſcit inter zizania, & expectat purgari in fine. Illa vero meſsis iam matura erat, quo prius miſsi ſunt diſcipuli, vbi prophetæ laborauerunt. Sed tamen fratres videte quid dictum ſit, Simul gaudeat & H qui ſeminat, & qui metit. Diſparis temporis labores habuerunt apoſtoli & prophetæ, ſed gaudio pariter perfruentur, mercedem ſimul accepturi ſunt vitam æternam. *Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritani propter ſermonem eius, non propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cum veniſſent autem ad eum Samaritani, rogauerunt vt apud eos maneret: & manſit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant, quia iam nõ propter tuam loquelam credimus: ipſi enim nos audiuimus & ſcimus, quia hic eſt vere ſaluator mundi.* Et hoc paululum animaduertendũ eſt, quia lectio terminata eſt. Mulier primùm nunciauit, & ad mulieris teſtimonium crediderunt Samaritani, & rogauerunt eũ vt apud eos maneret, & manſit ibi biduo, & plures crediderunt: & cũ credidiſſent, dicebant mulieri, Nõ iam propter verbum tuũ credimus, ſed ipſi cognouimus & ſcimus quia eſt vere hic ſaluator mundi. Primò per famam, poſtea per præſentiam. Sic agitur hodie cũ eis qui foris ſunt, & nondũ ſunt Chriſtiani. Chriſtus nũciatur per Chriſtianos amicos, tanquam illa muliere, hoc eſt, eccleſia annunciante. Ad Chriſtum veniũt, credunt per iſtam fa- I mam. Manet apud eos biduo, hoc eſt, dat illis duo præcepta charitatis, & multo plures & firmius in eum credunt, quoniam vere ipſe eſt ſaluator mundi.

Acto. 4. *Pſal. 125.* *Mat. 13.*

Ab eo loco vbi ait, Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam: vſque ad id quod ait, Quia illa hora erat in qua dixit ei Ieſus, Filius tuus viuit, & credidit ipſe, & domus eius tota.

Tractatus XVI.

Hodierna euangelica lectio, heſternæ diei ſequitur lectionem, quæ nobis proponitur ad diſputandum. In qua quidem ſenſus non ſunt inueſtigatione difficiles, ſed digni prædicatione, digni admiratione & laudatione. Proinde locum iſtum Euangelij cum commendatione commemoremus, potius quàm cum difficultate tractemus.

Abiit enim Ieſus poſt biduum quod fecerat in Samaria, *In Galilæam*, vbi nutritus erat. Secutus autem Euangeliſta ait, *Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, quia propheta in patria ſua honorem non habet.* Non propterea poſt biduum diſceſsit Ieſus de Samaria, quia honorem in Sa- K maria non habebat. non enim Samaria patria ipſius erat, ſed Galilæa. Cum ergo iſtam deſeruiſſet tam cito, & ad Galilæam veniſſet vbi nutritus erat, quomodo atteſtatur, Quia propheta in patria ſua honorem non habet? Magis videtur atteſtari potuiſſe, quia propheta in patria ſua honorem non haberet, ſi contemneret pergere in Galilæam, & in Samaria remanſiſſet. Intẽdat ergo charitas veſtra inſinuatum nobis non modicum ſacramentum, ſuggerente domino & donante quod loquar. Quæſtionem propoſitam cognouiſtis, ſolutionem eius exquirite. Sed repetamus propoſitionem, vt ſolutionem deſiderabilem faciamus. Mouit nos cur Euangeliſta dixerit, Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, quòd propheta in patria ſua honorem non habet. Hoc permoti retexamus verba ſuperiora, vt inueniamus cur hoc Euangeliſta dicere voluerit: & inuenimus ſuperiora verba eius iſta narrantis, quoniam poſt biduum profectus eſt de Samaria in Galilæam. Propter hoc ergo dixiſti ô Euangeliſta teſtimonium perhibuiſſe Ieſum, quòd propheta in patria L ſua honorem non haberet, quia poſt biduum reliquit Samariam, & properauit venire in Galilæam? Imò vero quaſi videor mihi congruentius intelligere, quia ſi honorem in patria ſua Chriſtus non haberet, non ad eam relicta Samaria feſtinaret. Sed, niſi fallor, imò quia verum eſt & non fallor: melius enim quàm ego vidit Euangeliſta quid diceret, melius me veritatem videbat, qui eam de pectore domini biberat. Ipſe eſt enim Ioannes Euangeliſta, qui inter omnes diſcipulos ſuper pectus domini diſcumbebat, & quem deus charitatem debens omnibus, tamen præ cæteris diligebat. Ergo ille falleretur, & ego recte ſentirem? Imò ſi pie ſapio, obedienter audiam quod dixit, vt merear ſentire quod ſenſit. Accipite itaque chariſsimi quid hic ſentiam, ſine præiudicio ſi vos melius aliquid ſenſeritis. Magiſtrum enim vnum omnes habemus, & in vna ſchola condiſcipuli ſumus. Hoc ergo ſentio, & videte ſi non aut verum eſt, aut propinquat veritati quod ſentio. In Samaria biduum fecit, & crediderunt in eum Samaritani. Tot dies in Galilæa fecit, & non in eum crediderunt Galilæi. Retexite vel recoli- M te memoria heſterni diei & lectionem & ſermonem. Venit in Samariam, vbi eum primùm mulier illa prædicauerat, cum qua ad puteum Iacob locutus erat magna myſteria. eo viſo Samaritani & audito crediderunt in eum propter verbum mulieris, & firmius crediderunt propter verbum eius, & plures crediderunt, ſicut ſcriptum eſt. Ibi facto biduo, quo numero dierum myſtice commendatus eſt duorum numerus præceptorum, in quibus duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ, ſicut heſterno die nos commendaſſe meminiſtis: *Pergit in Galilæam, & venit in ciuitatem Canam Galilææ, vbi de aqua vinum fecit.* Ibi autem quando aquam in vinum conuertit, ſicut ſcribit ipſe Ioannes, crediderunt in eum diſcipuli eius, & vtique plena erat domus turbis conuiuantium. Factum eſt tam magnum miraculum, & non in eum crediderunt niſi diſcipuli eius. Hanc ciuitatem Galilææ modo repetiuit. *Ecce quidam regulus cuius filius infirmabatur, venit ad eum, & rogare cœpit vt deſcenderet,* Ad illam ciuitatem vel domum, *Et ſanaret filium eius, incipiebat enim*, inquit, *mori.* Qui rogabat, non credebat? Quid à me expectas audire? Dominum interroga quid de illo ſenſerit. Rogatus

Ioan. 13. *Mat. 22.*

A gatus enim talia reſpondit, *Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis.* Arguit hominem in fide tepidum, aut frigidum, aut omnino nullius fidei, ſed tentare cupientem de ſanitate filij ſui, qualis eſſet Chriſtus, & quis eſſet, quantum poſſet. Verba enim rogantis audimus, cor diffidentis non videmus: ſed ille pronunciauit, qui & verba audiuit, & cor inſpexit. Denique & ipſe euangeliſta teſtimonio narrationis ſuæ oſtendit quia nondum crediderat, qui venire ad domum ſuam dominum cupiebat ad ſanandum filium eius. Nam poſteaquam ei nunciatum eſt ſanum eſſe filium eius, & inuenit ea hora ſanatum, *Qua hora dominus dixerat, vade filius tuus viuit, & credidit,* inquit, *ipſe & domus eius tota.* Si ergo propterea credidit ipſe & domus eius tota, quia nunciatus eſt filius eius ſanus, & comparauit horam nunciantium horæ prænunciantis, quando rogabat, nondum credebat. Samaritani nullum ſignum expectauerant, verbo eius tantummodo crediderant: ciues autem eius audire meruerunt: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis: & ibi tamen facto tanto miraculo, non credidit, niſi ipſe & domus eius. Ad ſolum ſermonem crediderunt B plures Samaritani, ad illud miraculum ſola illa domus credidit, vbi factum eſt. Quid igitur fratres, quid nobis commendat dominus? Tunc Galilæa Iudææ patria erat domini, quia ibi nutritus eſt: nunc vero quia portendit aliquid res illa: non enim ſine cauſa dicta ſunt prodigia, niſi quia aliud portendunt: prodigium enim appellatum eſt quaſi porrodicium: quòd porro dicat, porro ſignificet, & aliquid futurum eſſe portẽdat. Quia ergo aliquid illa omnia portendebant, aliquid illa omnia prædicebant, faciamus modò nos patriã domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum carnem: non enim habuit patriam in terra, niſi ſecundum carnem, quam accepit in terra. Faciamus ergo patriam domini populum Iudæorum. Ecce in patria ſua honorem non habet. Modò attende Iudæorum turbas, attende iam gentem illam diſperſam toto orbe terrarum, & euulſam radicibus ſuis, attẽde ramos fractos, conſciſſos, diſperſos, aridos, quibus fractis inſeri meruit oleaſter. Vide turbam Iudæorum, quid dicit modo? Quem colitis, quem adoratis, frater noſter erat. Et nos reſpondeamus, Propheta in patria ſua honorem nõ habet. Deni- C que illi ambulantem dominum Ieſum in terra, facientémque miracula, cæcos illuminantem, ſurdis aures aperientem, mutorum ora ſoluentem, paralyticorum membra reſtringentem, ſuper mare ambulantem, ventis imperantem & fluctibus, mortuos ſuſcitantem, tanta ſigna facientem viderunt, & vix inde pauci crediderunt. Populo dei loquor. Tam multi credidimus, quę ſigna vidimus? Illud ergo quod factum eſt tũc, hoc quod nunc agitur portendebat. Iudæi fuerunt vel ſunt ſimiles Galilæis, nos ſimiles illis Samaritanis. Euangelium audiuimus, Euangelio credidimus, Euangelio cõſenſimus, per Euãgelium in Chriſtum credidimus, nulla ſigna vidimus, nulla exigimus. Quanuis enim vnus ex duodecim electis & ſanctis, tamẽ Iſraëlita fuit, de gente ſcilicet domini, Thomas ille qui in loca vulnerum digitos cupiebat mittere. ſic eum arguit dominus, quomodo iſtum regulum. Huic dixit, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. illi autem dixit, Quia vidiſti, credidiſti. Ad Galilæos venerat poſt Samaritanos, qui ſermoni eius crediderãt, apud quos nulla miracula fecerat, quos firmos in fide ſecurus cito dimiſerat, quia diuinitatis præſentia non dimiſerat. Ergo quando dicebat dominus Thomæ, Veni mitte manum tuam, & noli eſſe incredulus ſed fidelis: & cum ille exclamaret D tactis vulnerum locis, & diceret, Domine meus, & deus meus: increpatur, & dicitur ei, Quia vidiſti credidiſti. Quare? Niſi quia propheta in patria ſua honorem non habet. Quia vero apud alienigenas propheta iſte honorem habet, quid ſequitur? Beati qui non viderunt, & crediderũt. Prædicti ſumus nos: & quod dominus ante laudauit, & in nobis implere dignatus eſt. Viderunt qui crucifixerunt, palpauerunt, & ſic pauci crediderũt. Nos non vidimus, non cõtrectauimus: audiuimus, credidimus. fiat in nobis, perficiatur in nobis beatitudo quam promiſit, & hic, quia patriæ ipſius prælati ſumus: & in futuro ſeculo, quia pro ramis fractis inſerti ſumus. Hos enim ramos ſe fracturum eſſe monſtrabat, & hunc oleaſtrum inſerturum, quando commotus Centurionis fide, qui ei dixit, Nõ ſum dignus vt ſub tectum meũ intres, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habẽs ſub me milites, & dico huic, vade & vadit: & alij, veni & venit: & ſeruo meo, fac hoc & facit. Cõuerſus ad eos qui ſe ſequebantur, dixit, Amen dico vobis, non inueni E tantam fidem in Iſraël. Quare non inuenit tantam fidem in Iſraël? Quia propheta in patria ſua honorem non habet. Nunquid non & illi Centurioni poterat dicere dominus, quod dixerat huic regulo, Vade, puer tuus viuit? Videte diſtinctionẽ, regulus iſte dominum ad domum ſuam deſcendere cupiebat: ille Cẽturio indignum ſe eſſe dicebat. Illi dicebatur, Ego veniam & curabo eum: huic dictum eſt, Vade, filius tuus viuit. Illi præſentiam ſuam promittebat, hũc verbo ſanabat. Iſte tamen præſentiam ſuam extorquebat, ille ſe præſentia eius indignum eſſe dicebat. Hic † ceſſum eſt elationi, illic † conceſſum eſt humilitati. tanquam huic diceret, Vade, filius tuus viuit, noli mihi tædium facere. Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Præſentiam meam vis in domo tua, poſſum & verbo iubere. Noli tu de ſignis credere. Centurio alienigena credidit me verbo poſſe facere, & antequam facerem credidit: vos niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Ergo ſi ita eſt, frangantur ſuperbi rami, humilis inſeratur oleaſter: maneat tamẽ radix, illis præciſis, iſtis receptis. Vbi manet radix? In patriarchis. Etenim patria Chriſti po- F pulus Iſraël, quia ex eis venit ſecundum carnem. Sed huius arboris radix, Abraham, Iſaac, & Iacob, patriarchæ ſancti. Et vbi ſunt iſti? In requie apud deum, in honore magno, vt in Abrahæ ſinum iuſtus ille pauper poſt corporis exitum leuaretur, & in Abrahæ ſinu de lõginquo à ſuperbo diuite videretur. Ergo radix manet, radix laudatur: ſed rami ſuperbi & præcidi & areſcere meruerunt: oleaſter autem humilis illorum præciſione inuenit locum. Audi ergo quemadmodum præcidantur rami naturales, quemadmodum inſeratur oleaſter ex ipſo Centurione, quem propter comparationem huius reguli commemorandum putaui. Amen, inquit, dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſraël. Propterea dico vobis, quia multi ab oriente & occidente venient. Quàm latè terram occupauerat oleaſter? Amara ſylua mundus hic fuit. Sed propter humilitatem, non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, multi ab oriente & occidente venient. Ecce puta quia venient, quid de illis fiet? Si enim venient, iam præciſi ſunt de ſylua. Vbi inſerendi ſunt ne areſcant? Et recumbent, inquit, cum Abraham & Iſaac & Iacob. In quo conuiuio, ne forte non inuites ad ſemper viuendum, ſed ad multum bibendum, recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob.

Marginal notes: *Prodigiũ.* — *Rom. 11.* — *Ioan. 20.* — *Mat. 8.* — † *huic ſucceſſum.* † *illi conceſſum.* — *Rom. 11.* — *Lucæ. 16.* — *Mat. 8.*

G Vbi? In regno, inquit, cœlorum. Et quid erit de illis qui venerunt de stirpe Abrahæ? Quid fiet de ramis quibus arbor plena erat? Quid, nisi quia præcidentur, vt isti inserantur? Doce quia præcidentur: audi, Filij autem, inquit, regni ibunt in tenebras exteriores. Habeat ergo apud nos honorem propheta, quia non habuit honorē in patria sua. Nō habuit honorem in patria in qua conditus est: habeat honorem in patria quam condidit. In illa enim conditus est conditor omniū, conditus in illa est secundum formam serui: nam ipsam ciuitatem in qua conditus est, ipsam Sion, ipsam Iudæorum gētem, ipsam Hierusalem, ipse cōdidit cum esset apud patrem verbum dei. omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. De illo ergo homine de quo & hodie audiuimus, vnus mediator dei & hominum homo Christus Iesus, etiam Psalmus prælocutus est, dicēs, Mater Sion dicet homo. Quidam homo mediator dei & hominum, homo mater Sion dicet. Quare mater Sion dicet? Quia inde accepit carnem, inde virgo Maria, de cuius vtero serui forma suscepta est, in qua dignatus est

Ioan.1. *1.Tim.2.* *Psal.86.*

H apparere humillimus. Mater Siō dicet homo, & homo iste qui dicit mater Siō, factus est in ea, homo factus est in ea. Nam deus erat ante eam, & homo factus est in ea. Qui homo factus est in ea, ipse fundauit eā altissimus, nō humillimus. Homo factus est in ea humillimus, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ipse fundauit eam altissimus, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deū, & deus erat verbum: omnia per ipsum facta sunt. Quia vero cōdidit istam patriam, hic habeat honorem. Repulit eum patria in qua generatus est: suscipiat eum patria quam regenerauit.

Ioan.1.

Ab eo quod scriptum est, Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam: vsque ad id quod ait, Quærebāt eum Iudæi interficere, quia nō solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo.

Tractatus XVII.

Cap.V.

I Mirum non esse debet à deo factum miraculum. mirū enim esset si homo fecisset. Magis gaudere quàm mirari debemus quia dominus noster & saluator Iesus Christus homo factus est, quàm quod diuina inter homines deus fecit. Plus est enim ad salutem nostram quod factus est propter homines, quàm quod fecit inter homines: & plus est quòd vitia sanauit animarum nostrarum, quàm quòd sanauit languores corporum moriturorū. Sed quia ipsa anima nec eum nouerat à quo sanāda erat, & oculos habebat in carne vnde facta corporalia videret, nondū habebat sanos in corde, vnde deum latentem cognosceret, fecit quod videri poterat, vt sanaretur vnde videri non poterat. Ingressus est locū vbi iacebat magna multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorū: & cum esset medicus & animarum & corporum, & qui venisset sanare omnes animas crediturorum, de illis languentibus vnum elegit quem sanaret, vt vnitatē significaret. Si mediocri corde, & quasi humano captu & ingenio consideremus facientem, & quod ad potestatem pertinet, non magnum aliquid perfecit: & quod ad benignitatem, parum fecit. Tot iacebāt, & vnus curatus est, cum posset vno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa & benignitas illa magis agebat quid animæ in factis eius pro salute sempiterna intelligerēt, quàm quid pro temporali salute corpora mererentur? Corporum enim salus

K quæ vera expectatur à domino, erit in fine in resurrectione mortuorū: tunc quod viuet, non morietur: tunc quod sanabitur, non ægrotabit: tunc quod satiabitur, non esuriet neque sitiet: tūc quod renouabitur, non veterascet: nunc vero in illis factis domini & saluatoris nostri Iesu Christi, & cæcorū aperti oculi, morte clausi sunt: & paralyticorum membra constricta, morte dissoluta sunt: & quicquid sanatum est temporaliter in membris mortalibus, in fine defecit. Anima vero quæ credidit, ad vitam æternam transitum fecit. Animæ ergo crediture, cuius peccata dimittere venerat, ad cuius languores sanandos se humiliauerat, de hoc languido sanato magnum signum dedit. Cuius rei & cuius signi profundum sacramentum, quantum dominus donare dignatur, attentis vobis & orando adiuuantibus infirmitatem nostram, loquar vt potero. Quicquid autem non possum, supplebit in vobis ipse, quo adiuuante facio quod possum. De hac piscina, quæ quinque porticibus cingebatur, in quibus iacebat magna multitudo languentium, assidue nos tractasse memini, & rem di-

L cturus sum, quam mecum plures recognoscant potius quàm cognoscāt. Verùm nihil est ab re etiam nota repetere, vt & qui non nouerant, instruantur: & qui nouerant, confirmentur. Proinde tanquam nota breuiter perstringenda sunt, non ociosè inculcanda. Piscina illa & aqua illa, populum mihi videtur significare Iudæorum. Significari enim nomine aquarū populum, aperte nobis indicat Apocalypsis Ioannis, vbi et cum ostenderētur aquæ multæ, & interrogasset quid essent, responsum accepit, populos esse. Aqua ergo illa, id est populus ille quinque libris Moysi tanquam quinque porticibus claudebatur. Sed illi libri prodebāt languidos, non sanabant. lex enim peccatores conuincebat, non soluebat. Ideo litera sine gratia reos faciebat, quos confitentes gratia liberabat. Nam hoc dicit Apostolus, Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Quare ergo data est lex? Sequitur & dicit, Sed cōclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quid euidentius? Nōnne verba hæc exposuerunt nobis &

Apoca.17. *Galat.3.*

M quinque porticus, & languētium multitudinem? Quinque porticus lex est. Quare quinque porticus non sanabant languētes? Quia si data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Quare ergo cōtinebant, quos non sanabant? Quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quid ergo fiebat vt in aqua illa turbata sanarentur qui in porticibus sanari non poterant? Subito enim videbatur aqua turbata, & à quo turbabatur non videbatur. Credas hoc angelica virtute fieri solere, non tamen sine significante aliquo sacramento. Post aquam turbatam mittebat se vnus qui poterat, & sanabatur solus: post illum quisquis se mitteret, frustra faceret. Quid sibi ergo hoc vult? nisi quia venit vnus Christus ad populum Iudæorum, & faciendo magna, docendo vtilia, turbauit peccatores, turbauit aquā præsentia sua, & excitauit ad passionem suam: sed latens turbauit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Descendere ergo in aquam turbatam, hoc est humiliter credere in domini passionem: ibi sanabatur vnus, significans vnitatem. Postea quisquis veniret, non sanabatur, quia quisquis præter vnitatem fuerit, sanari non poterit. Videamus ergo quid voluerit significare in illo vno, quem etiam ipse

1.Cor.2.

seruana

A seruans vnitatis mysterium, sicut prælocutus sum, de tot languentibus vnum sanare dignatus est. Inuenit in annis eius numerum quendam languoris. *Triginta & octo annos habebat in infirmitate.* Hic numerus quomodo magis ad lãgnorem pertineat quàm ad sanitatem, paulo diligentius exponendum est. Intentos vos volo, aderit dominus, vt congruè loquar, & sufficienter audiatis. Quadragenarius numerus sacratus nobis in quadam perfectione commendatur. Notum esse arbitror charitati vestræ: testantur sæpissime diuinæ scripturæ: ieiunium hoc numero consecratum esse bene nostis. nam & Moyses quadraginta diebus ieiunauit, & Helias totidem, & ipse dominus noster & saluator Iesus Christus hunc ieiunij numerum impleuit. Per Moysen significatur lex, per Heliam significantur prophetæ, per dominum significatur euangelium. Ideo in illo monte tres apparuerunt, vbi se discipulis ostendit in claritate vult° & vestis suæ. Apparuit enim medius inter Moysen & Heliam, tanquam euangelium testimonium haberet à lege & prophetis. Siue ergo in lege, siue in prophetis, siue in euangelio, quadragenarius nu-

Exod.34. *3.Reg.19.* *Matth.4.* *Matth.17.*

B merus nobis in ieiunio commendatur. Ieiunium autem magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & seculares cupiditates, temperanter & iustè & piè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatam spem, & manifestationem gloriæ beati dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergo seculo quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum bene viuimus, cum ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatib° abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus beatã illam spem, & reuelationẽ gloriæ magni dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In illa spe, cum fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. Ipsa enim merces redditur operariis in vinea laborantibus secundum euangelium, quod vos credo reminisci. neque enim omnia commemoranda sunt tanquam rudibus & imperitis. Denarius ergo qui accepit nomen à numero decem, redditur, & coniunctus quadragenario fit quinquagenarius. vnde cum labo-

De consecr. dist.5. cap. Ieiunium. *Ad Tit.2.* *Matth.20.*

C re celebramus quadragesimam ante pascha, cum lætitia vero tanquam accepta mercede quinquagesimam post pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, vt quinquagenarius fiat. Significauit hoc & ipse dominus Iesus multo apertius, quando post resurrectionem quadraginta diebus conuersatus est in terra cum discipulis suis: quadragesimo autem die cum ascendisset in cœlum, peractis decem diebus misit mercedem spiritus sancti. Significata sunt ista, & quibusdã significationibus res ipsæ præuentæ sunt. Significationibus pascimur, vt ad res ipsas durantes peruenire possimus. Operarij enim sumus, & adhuc in vinea laboramus: finito die, finito opere merces restituetur. Sed quis operarius perdurat ad percipiendam mercedem, nisi qui pascitur cum laborat? Num enim & tu operario tuo mercedem solam daturus es: non etiam afferes illi vnde vires reparet in labore? Pascis vtique cui mercedem daturus es. Proinde & nos dominus in istis scripturarũ significationibus laborantes pascit. nam si ista intelligendorum sacramentorum lætitia subtrahatur à nobis, deficimus

Acto.1.

in labore, & non erit qui perueniat ad mercedem. D Quomodo ergo quadragenario numero perficitur opus? Fortasse ideo, quia lex in decem præceptis data est, & per totum mundum prædicanda erat lex: qui totus mundus quatuor partibus commendatur, Oriente & Occidente, Meridie & Aquilone, vnde denarius per quatuor multiplicatus, ad quadragenarium peruenit. Vel quia per euangelium, quod quatuor libros habet, impletur lex: quia in euangelio dictum est, Non veni soluere legem, sed adimplere. Siue ergo illa, siue ista sit causa, siue alia aliqua probabilior, quæ nos latet, doctiores non latet: certum est tamen quadragenario numero significari quandam perfectionẽ in operibus bonis, quæ maximè opera bona exercentur in abstinentia quadam ab illicitis cupiditatibus seculi, hoc est, generali ieiunio. Audi & Apostolum dicentem, Plenitudo legis charitas. Charitas vnde? Per gratiam dei, per spiritum sanctum. Non enim habemus illam ex nobis quasi facientes illam nobis. Dei donum est, & magnum donum: quoniam charitas dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Charitas ergo implet legem:

Matth.5. *Roma.13.* *Roma.5.*

E & verissimè dictum est, Plenitudo legis charitas. Quęramus hanc charitatem, quẽadmodum commendatur à domino. Mementote quid proposuerim, numerum trigintaocto annorum in illo languido. Volo exponere quare numerus ille trigesimus & octauus, languoris sit potius quàm sanitatis. Ergo, vt dicebam, charitas implet legem. Ad plenitudinem legis in omnibus operibus pertinet quadragenarius numerus. In charitate autem duo præcepta nobis commendantur. Intuemini obsecro & figite memoriæ quod dico, ne sitis contemptores verbi, ne fiat anima vestra via vbi grana iactata non germinent: & venient, inquit, volatilia cœli, & colligent ea. Percipite & recõdite in cordibus vestris: Charitatis præcepta duo sunt à domino commendata, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuum sicut teipsum: in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Merito & illa vidua omnes facultates suas, duo minuta, misit in dona dei: meritò & pro illo languido à latronibus sauciato, stabularius duos nummos accepit vnde sanaretur: meritò apud

Matth.13. *Matt.22.* *Marci.12.* *Luca.10.*

F Samaritanos biduum fecit Iesus, vt eos charitate firmaret. Binario ergo isto numero cum aliquid boni significatur, maxime bipertita charitas commendatur. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem legis, & lex non impletur nisi in gemino pręcepto charitatis, quid miraris quia languebat, qui ad quadraginta, duo minus habebat? Videamus proinde iam quo sacramento iste languidus curetur à domino. Venit enim ipse dominus, charitatis doctor, charitate plenus, breuians, sicut de illo prædictum est, verbum super terram, & ostendit in duobus præceptis charitatis pendêre legem & prophetas. Inde ergo pepẽdit Moyses cũ quadragenario suo, inde Helias cum suo: hunc numerum attulit dominus in testimonio suo. Curatur iste languidus à præsente domino, sed prius quid ei dicit? *Vis sanus fieri?* Respondit ille hominem se non habere, à quo in piscinam mittatur. Vere necessarius erat illi homo ad salutem: sed homo ille, qui & deus est. vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominũ, homo Christus Iesus. Venit ergo homo qui erat necessarius. Quare sanitas differtur? *Surge*, inquit, *tolle grabatum*

Esa.10. *Roma 9.* *1.Timo.2.*

G *tuum, & ambula.* tria dixit, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Sed surge, non operis imperiū fuit, sed operatio sanitatis. Sano autem duo imperauit, tolle grabatū tuū, & ambula. Rogo vos, cur nō sufficeret, ambula? Aut certe cur nō sufficeret, surge? Neq; enim ille cū sanus surrexisset, in loco remansisset, nonne ad hoc surrexisset, vt abiisset? Monet ergo me etiā quòd duo præcepit, qui illū iacentē duobus minus inuenit. tanquam enim duo quædam iubēdo, quod minus erat impleuit. Quomodo ergo inueniamus in his duob° domini iussis, duo illa præcepta significata esse charitatis? Tolle, inquit, grabatū tuū, & ambula. Quæ sunt illa duo præcepta fratres, recolite mecum. Notissima enim esse debent, nec modo tantū venire in mentē cum commemorantur à nobis, sed deleri nunquam debēt de cordibus vestris. Semper omnino cogitate, diligendum esse deū,

Matth.22. & proximū. Deū ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: & proximū tanquā teipsum. Hæc semper cogitanda, hæc meditāda, hæc retinenda, hæc agēda, hæc implenda sunt. Dei dilectio prior est ordine præcipiēdi, proximi antē dilectio prior est ordine faciendi. Neq;

H enim qui tibi præciperet dilectionē istā in duobus præceptis, pri° tibi cōmendaret proximū, & postea deū: sed prius deū, postea proximū. Tu autē quia deū nondum vides, diligendo proximū promereris quē videas: diligēdo proximū, purgas oculū ad videndū deū, euidēter

1.Ioan.4. Ioanne dicēte, Si fratrem quem vides non diligis, deū quem non vides quomodo diligere poteris: Ecce dicitur tibi, dilige deū. Si dicas mihi, ostende mihi quē diligam: quid respōdebo nisi quod ait ipse Ioannes, Deum

Ioan.1. nemo vidit vnquam? Et ne te alienū omnino à deo vi-

1.Ioan.4. dēdo esse arbitreris, Deus, inquit, charitas est: & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Dilige ergo proximum: & intuere in te, vnde diligis proximum. ibi videbis vt poteris deum. Incipe ergo diligere proxi-

Esaia.58. mum. Frange esurienti panē tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti, & domesticos seminis tui ne despexeris. Faciens autē ista quid cōsequēris? Tunc erumpet velut matutina lux tua. Lux tua deus est, tibi matutina, quia post noctem seculi tibi veniet. nā ille nec oritur nec occidit: quia semper manet. Erit tibi matutinus redeunti, qui tibi occasum fe-

I cerat pereunti. Ergo tolle grabatum tuum, mihi videtur dixisse, dilige proximum tuum. Sed clausum est adhuc, & expositione indiget, quantum arbitror, quare in tollendo grabato dilectio proximi commendatur: nisi forte hoc nos offendit, quia per grabatum rem quandā stolidam & insensatam proximus commendatur. Non irascatur proximus, si commēdatur nobis per rem quæ sine anima & sine sensu est. Ipse dominus & saluator no-

Ephe.2. ster Iesus Christus lapis angularis dict° est, vt duos cō-

1.Cor.10. deret in se. Dictus est & petra vnde aqua profluxit, Petra autem erat Christus. Quid ergo mirū si petra Christus, lignum proximus? Non tamē qualecunq; lignum, quomodo nec illa qualiscunque petra, sed vnde aqua profluxerat sitientibus, Nec qualiscunq; lapis, sed angularis, qui in semetipso copulauit duos parietes è diuerso venientes. sic nec qualecunque lignum proximum acceperis, sed grabatum. Quid ergo in grabato obsecro te? Quid, nisi quia ille languidus grabato portabatur? Sanatus autem grabatum portat. Quid dictum est ab

Gala.6. Apostolo: Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Lex ergo Christi charitas est, nec charitas impletur nisi inuicem onera nostra portemus. Sufferentes, inquit, inuicē in dilectione, studētes serua- K re vnitatē spiritus in vinculo pacis. Cū esses languidus, *Ephe.4.* portabat te proximus tu°: sanus fact° es, porta proximū tuū. Inuicē onera vestra portate, & sic adimplebitis legē Christi. Sic adimplebis ô homo, quod tibi deerat. Tolle ergo grabatum tuū, sed cū tuleris, noli remanere: ambula, diligendo proximū, & curam habendo de proximo tuo. Iter agis: quò iter agis, nisi ad dominum deū tuū, ad eū quem diligere debemus ex toto corde, *Deuter.6.* ex tota anima, ex tota mēte? Ad dominū enim nondum *Matth.22.* peruenimus, sed proximū nobiscū habemus. Porta ergo eū cū quo ambulas, vt ad eum peruenias, cū quo manere desideras. Tolle ergo grabatū tuū, & ambula. Fecit hoc ille, & scādalizati sunt Iudæi. Videbāt enim hominē die sabbati portante grabatum suū, nec calumniabātur domino quòd sanum fecerat sabbato, vt † eis re- † *ne* spōderi posset, quia si cuiusquā eorū iumētum in puteū cecidisset, vtique die sabbati erueret illud, & saluaret iumentum suū. Non itaque iam illi obiiciebant quòd die sabbati sanatus esset homo, sed quòd portaret grabatū suum. Si sanitas non erat differenda, nunquid & opus L fuerat imperandum? *Non licet tibi*, inquiunt, *facere quod facis, tollere grabatum tuū.* Et ille authorē sanitatis suæ obiicie bat calumniatoribus. *Qui*, inquit, *me fecit sanū, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula.* Non acciperem iussionem, à quo acceperam sanitatem: Et illi, *Quis est ille homo qui tibi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula: Sed qui sanus erat factus, nesciebat quis esset.* à quo hoc audierat. *Iesus autem cum* hoc fecisset & iussisset, *declinauerat ab eo in turba.* Videte quemadmodum & hoc impleatur. Portamus proximū, & ambulamus ad deum, sed eum ad quem ambulamus, nondum videmus. Ideo & ille nōdum nouerat Iesum. Sacramentū hoc commendatum est, quia in eum credimus quem nondum videmus: & vt non videamus, declinat in turba. Difficile est in turba videre Christū. Solitudo quædam necessaria est menti nostræ: quadam solicitudine intentionis videtur deus. Turba strepitū habet, visio ista secretum desiderat. Tolle grabatum tuum, porta portatus proximū tuum, & ambula vt peruenias. Noli Iesum quærere in turba, non est tanquam vnus de turba. Præuenit omnem turbam, prior ascendit de mari piscis ille magnus (piscem Christum dixit) M & in cœlis sedet interpellans pro nobis, tanquam sa- *Roma.8.* cerdos magnus. Vnus intrauit in interiora veli, turba *Hebræ.9.* foris stat. Ambula tu qui portas proximum tuum, si didicisti portare, qui solebas portari. Deniq; modo nondum nosti Iesum, nondum vides Iesum. Quid postea sequitur? Quoniam non destitit ille tollendo grabatum suum & ambulando, Vidit eum postea Iesus in templo. In turba non eum vidit, in templo vidit. Dominus quidem Iesus & in turba eum videbat, & in templo: ille autem languidus Iesum in turba nō cognouit, in templo cognouit. Peruenit ergo ille ad dominū, vidit eum in tēplo, vidit eum in loco sacrato, in loco sancto. Et quid ab eo audit? *Ecce sanus factus es, noli peccare, ne quid tibi deterius contingat.* Tunc ille postea quam vidit Iesum, & cognouit Iesum authorem sanitatis suæ, non fuit piger in euangelizando quem viderat. *Abiit & nunciauit Iudæis, quia Iesus esset, qui eum sanum fecerat.* Ille annunciabat, & illi insaniebant. Ille salutem suam prædicabat, illi salutem suam non quærebant. *Persequebantur Iudæi dominum Iesum, quia hæc faciebat in sabbato.* Quid ergo dominus modo respōdet Iudæis, audiam°. De sanis factis hominibus sabbato, dixit quid soleat respondere

A respondere, quia iumenta sua non contemnebant sabbato vel liberãdo vel alendo. De portato grabato quid respondit? Manifestum opus corporale factum erat ante oculos Iudæorum, nõ sanitas corporis, sed operatio corporis, quæ nõ videbatur ita necessaria quemadmodum sanitas. Apertè ergo dominus dicat sacramentum sabbati, & signum obseruãdi vnius diei ad tempus datum esse Iudæis, impletionem vero ipsam sacramenti in illo venisse. *Pater meus*, inquit, *vsque modo operatur, & ego operor.* Misit in eos magnum tumultum, aduẽtu domini turbatur aqua: sed qui turbat, latet, & tamẽ sanandus est turbata aqua æger vnus magnus, passo domino totus mundus. Videamus ergo respõsionem veritatis. Pater me⁹, inquit, vsq; modo operatur, & ego operor. Falsum ergo dixit scriptura, quia deus requieuit ab omnibus o- [Gen. 2.] peribus suis in die septimo? Et contra hanc scripturam per Moysen ministratam loquitur dominus Iesus, cum ipse dicat Iudæis, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi. de me enim ille scripsit. Videte ergo ne aliquid vo- [Ibidem.] luit significare Moyses quòd de⁹ requieuit die septimo: non enim defecerat deus operando creaturam suã, B & indigebat requie sicut homo. Quomodo defecerat qui verbo fecerat? Tamen & illud verũ est, quia requieuit deus ab omnibus operibus suis in die septimo: & hoc verum est quod ait Iesus, Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Sed quis explicet verbis, homo hominibus, infirmus infirmis, indoctus discere cupientibus, & forte si quid sapit, promere & explicare nõ valens hominibus difficile forte capientibus, etiã si explicari posit quod capitur? Quis, inquã, fratres mei explicet verbis, quomodo deus & quietus operetur, & operans quiescat? Obsecro vos, vt hoc vobis proficientib⁹ differatis: visio enim ista tẽplum dei quærit, sanctum locum quærit. Portate proximum, & ambulate: ibi eum videbitis, vbi verba hominum non quæratis. Hoc forte potius dicere valemus, quia & in eo quòd deus in die septimo requieuit: ipsum dominum saluatorem nostrũ Iesum Christum qui hæc loquebatur & dicebat, Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, magno sacramẽto significauit: quia & dominus Iesus vtiq; deus, (ipse est enim verbũ dei, & audistis quia in principio erat verbum, & non qualecunq; verbum, sed deus erat verbũ, & omnia per ipsum facta sunt) forte significatus est C requieturus in die septimo ab omnibus operibus suis. Legite enim euangelium, & videte quãta operatus sit Iesus. Operatus est salutem nostram in cruce, vt implerentur in eo omnia prædicta prophetarum. Coronatus est spinis, suspensus est in ligno, dixit sitio, accepit acetum in spongia, vt impleretur quod dictũ est, Et in siti [Psal. 68.] mea potauerunt me aceto. At vbi impleta sunt omnia opera eius: sexta sabbati inclinato capite tradidit spiritũ, & in sepulcro sabbato requieuit ab omnibus operibus suis. Ergo tanquam diceret Iudęis, Quid expectatis vt non operer sabbato? Sabbati dies ad significationem meam vobis præceptus est. Opera dei attẽditis, ego ibi eram cum fierent, & per me facta sunt omnia. Ego noui, pater meus vsq; modo operatur. Operatus est pater lucẽ, sed dixit vt fieret lux. Si dixit, verbo operatus est. Verbũ eius ego eram, ego sum, per me factus est mundus in illis operibus, per me regitur mũdus in istis operibus. Pater meus & tunc operatus est cum fecit mundum, & vsque nunc operatur cum regit mũdum: ergo & per me fecit cum fecit, & per me regit cũ regit. Dixit hæc, sed quibus? Surdis, cæcis, claudis, languidis, medicum non agnoscentibus, & tanquam in phrenesi mente perdita occidere volentibus. Proinde quid secutus D Euangelista dixit? *Hinc ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum.* Non quomodocunque, sed quid? *Aequalem se faciens deo.* Nam omnes dicimus deo, Pater no- [Matth. 6.] ster qui es in cœlis. Legimus & Iudæos dixisse, Cum tu sis pater noster. Ergo nõn hinc irascebantur, quia patrem suum dicebat deum, sed quòd longe alio modo quàm homines. Ecce intelligunt Iudæi quod non intelligunt Arriani. Arriani quippe inæqualem patri filium dicunt, & inde hæresis pulsat Ecclesiam. Ecce ipsi cæci, ipsi interfectores Christi, intellexerunt tamẽ verba Christi. Non eum intellexerunt esse Christum, nec eum intellexerũt filium dei: sed tamen intellexerunt in illis verbis, quia talis commendaretur filius dei, qui æqualis esset deo. Quis erat nesciebant, talem tamẽ prædicari agnoscebant, quia patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. Nónne erat ergo æqualis deo? Nõ ipse se faciebat æqualem deo, sed ille illum genuerat æqualem. Si se ipsum faceret æqualem deo, caderet per rapinam. Qui enim se voluit æqualem facere [Esa. 14.] deo cum non esset, cecidit, & ex angelo factus est dia- E bolus: & hanc superbiam homini propinauit, vnde ipse deiectus est: nam hoc dixit homini, cui stanti lapsus inuidit: Gustate, & eritis sicut dij: id est, vsurpatione [Gen. 3.] rapite quod facti non estis, quia & ego rapiendo deiectus sum. Non hoc prodebat, sed hoc suadebat. Christus autem æqualis patri natus erat, non factus, natus de substantia patris: vnde illum sic commendat Apostolus, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbi- [Philip. 2.] tratus est esse se æqualem deo. Quid est, non rapinam arbitratus est se æqualem deo? Non vsurpauit æqualitatem dei, sed erat in illa, in qua natus erat, & nos ad æqualem deum quomodo perueniremus, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Nõ ergo se exinaniuit amittens quod erat, sed accipiens quod non erat. Hanc formam serui contemnentes Iudæi, dominũ Christũ æqualem patri intelligere non poterant, quanuis eum hoc de se dicere minime dubitabant: & ideo sæuiebant, & adhuc tamen eos ille perferebat, & sanitatem sæuientium requirebat.

Ab eo loco vbi ait, Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: vsque ad id vbi ait, Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. F

Tractatus XVIII.

IOANNES Euangelista inter consortes & cõparticipes suos alios Euangelistas hoc præcipuum & proprium donum accepit à domino, super cuius pectus in conuiuio discumbebat, vt per [Ioan. 13.] hoc significaret quia secreta altiora de intimo pectore eius potabat, vt ea diceret de filio dei, quæ paruulorum mentes fortassis intẽtas excitare possint, implere autẽ nondum capaces non possint. Grandiusculis autẽ quibusq; mentibus, & ad ætatem quãdam interius virilem peruenientibus, dat aliquid verbis his, quo & exerceantur, & pascãtur. Audistis cum legeretur, & vnde sermo iste venerit meministis. Hesterno enim die lectum est quòd propterea volebant Iesum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed etiam patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. Quod Iudæis displicebat, hoc ipsi patri placebat. Hoc sine dubio placet etiam eis qui honorificant filium, sicut honorificant patrem: quia si eis non placeat, displicebunt. Non enim deus erit maior, quia placet tibi: sed tu mi-

G hor si displicet tibi. Aduersus hanc autẽ eorum calumniam, venieotẽ vel de ignorantia vel de malitia, loquitur dominus, nõ omnino quòd capiebant, sed vnde agitentur & conturbentũr, & fortasse conuersi vel conturbati medicum quærant. Dicebat autẽ qoę scriberentur, vt etiam à nobis postea legerẽtur. Viderimus ergo quid in Iudæorum cordibus factum sit, cum hæc audireut: quid in nobis fiat cum hæc audimus, amplios cogitemus. Neq; enim natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis illaqueantia aoimas, & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ intelligũtur nõ bene, & quod io eis non bene intelligitur, etiam temere & audacter asseritur. Itaq; charissimi, valde caute hæc audire debemus, ad quæ capiẽda paruuli sumus, & corde pio & cũ tremore, sicut scriptũ est, haoc tenentes regulam sanitatis, vt quod secundum fidem qua imbuti sumns, intelligere valuerimus, tanquã de cibo gaudeamos: quod autẽ secundum sanam fidei regulam intelligere non poterimus, dubitationẽ auferamus, intelligentiam differamos: hoc est, vt etiã si quid nescimus, bonum tamen & verum esse minime dubitemus. Et ego H fratres qui suscepi loqui vobis, cogitandus sum à vobis qoi susceperim, & quæ susceperim. Suscepi enim tractãda diuina homo, spiritalia carnalis, & æterna mortalis. Etiam à me charissimi, lõge sit vana præsumptio, si volo saous in domo dei conuersari, quæ est Ecclesia dei viui, columna & firmamẽtum veritatis. Pro modulo meo capio quod vobis appono. Vbi aperitur, pascor vobiscum: vbi clauditur, pulso vobiscũ. Commoti sunt ergo Iudæi & indignati sunt: meritò quidem, quòd audebat homo æqualẽ se facere deo: sed ideo immerito, quia in homine oon intelligebãt deum. Carnem videbant, deum nesciebant: habitaculnm cernebãt, habitatorẽ ignorabant: caro illa templum erat, deus inhabitabat intus. Non ergo Iesus carnẽ æquabat patri, nõ formam serui domino comparabat: non quod factum est propter nos, sed quod erat quando fecit nos. Quis nãq; sit Cbristus (catholicis loqoor) nostis, quia bene credidistis: nou verbũ tantum, nec caro tantum, sed verbum caro factum est, vt habitaret in nobis. Recẽsete de verbo quod nostis, In principio erat verbum: & verbũ erat I apud deom, & deus erat verbum. hic æqualitas cum patre. Sed verbũ caro factum est, & habitauit i uobis: hac carne minor est patre. Ita pater & æqualis & maior: æqualis verbo, maior carne: æqualis ei per quẽ fecit nos, maior eo qui factus est propter nos. Ad hanc regulam sanã catholicam, quam pręcipuè nosse debetis, quam tenere qui nostis, (à qua prorsus fides vestra labi nõ debet, quæ nullis hominum argumentis extorquenda est cordi vestro) dirigamus ea qoæ intelligimus, & quæ forte non intelligimus, dirigenda ad hãc regulã qnandoque differamus, cum idonei fuerimua. Nouimus ergo æqualem patri filium dei, quia nouim⁹ in principio deum verbum. Quid ergo Iudæi volebant eum interficere? Quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrẽ suum dicebat deum, æqualem se faciens deo, videntes carnem, non videntes verbum. Loquatur ergo & contra eos verbnm per carnem, & interior habitator sonet per habitaculum suum, vt qui potest, nouerit quis intus habitet. Quid ergo eis dicit? *Respondit itaque Iesus, & dixit eis*, commotis qoòd æqualem se faceret deo: *Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem.* Ad hæc quid responderint Iudæi, scriptnm non est, & fortasse tacuerunt. Quidam tamen qui Christianos se haberi ynlunt, non tacent, & quodammodo ex his verbis concipiunt quædam dicenda K contra nos: quæ contemnenda non sunt, & propter ipsos, & propter nos. Arriani quippe hæretici dicentes, non per carnem sed ante carnem, filium ipsum qui suscepit carnem, minorem esse quàm pater est, & non esse eiusdem substantiæ, cuius pater est, capiunt ex hia verbis aosam calumoiæ, & respondent nobis, Videtis quia dominus Iesus cum animaduerteret Iudæos ex hoc moueri quòd patri deo æqualem se faceret, talia verba subiunxit, vt se æqualem non esse mõstraret. mouebantur enim Iudæi, aiunt, aduersus Christum, quia æqualem se faciebat deo, & volens eos corrigere ab hoc motu Christus, & eisdem monstrare filiom uon esse æqualem patri, id est, ęqualem deo: ait quasi dicens: Quid irascimini? quid iodignamini? non sum æqualis, qoia nõ potest filius à se facere quicquam, oisi quod viderit patrem facieotem. Qui enim non potest, inquiunt, facere à se qoicquam, nisi quod viderit patrem faciẽtem, vtique minor est, non æqualis. In hac regula cordis sui distorta & praua, hæreticus audiat nos nondum obiurgaotes, sed adhuc quasi quærentes, & explicet nobis quod seotit. Puto enim, ô quisquis ille es (faciamus e- L nim eum tanquam præseotem adesse) tenes oobiscum quia in principio erat verbũ? Teneo, inquit: & qnia verbum erat apud deum? Et hoc, inquit, teneo. Sequere ergs, & hoc fortius tene, qoia deus erat verbum. Et hoc, inquit, teneo: sed ille deus maior, ille deus minor. Iam nescio quid paganum redolet. cum Christiaoo me loqui arbitrabar. Si est deus maior, & deus minor, duos deos colimus, nõ vnum deum. Quare, inquit, & tu non duos deos dicis æquales sibi? Hoc ego nõ dico. Aequalitatem enim istam sic intelligo, vt ibi intelligam etiam indiuiduam charitatem: & si indiuidoam charitatem, perfectam vnitatem. Si enim charitas qnam misit hominibus deus, de multis hominum cordibus fecit cor vnum, & multas hominum animas fecit animam vnã, sicut de credentibus seseque inuicem diligeotibos scriptum est io actibus Apostolorum, Erat illis anima vna, & cor vnum in deum. *Act. 4.* Si ergo anima mea & anima tua, cum idem sapimus, nósque diligimus, fit anima vna: quãto magis pater deos & filius deus, in fonte dilectionis deus vnus est? Verum ad hæc verba quibus cõmotum est cor tuũ, intende, & recole mecum quod de ver M bo requirebamus. Si iam teoemos, deus erat verbũ: adiuogo illud, quia cum dixisset, boc erat in principio apud deum: continuo subiecit Euangelista, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Nunc te quærendo exagito, nunc te contra te moueo, & te cõtra te interpello. Tene tantum memoriter ista de verbo, Quia deus erat verbum, & omnia per ipsom facta sunt. Audi iam verba quibns cõmotus es vt minorem diceres filium: nempe quia dixit, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Ita, inquit, expone mihi paululum. sic quantum opinor intelligis, quoniam quædam facit pater, filius autem attendit quemadmodũ facit pater, vt possit & ipse ea facere, quæ viderit patrem facientem. Duos quasi fabros constituisti, ita patrem & filium, vt etiam magistrum & discipulum: quomodo solent patres fabri docere filios suos artem suam. Ecce descendo ad carnalem sensum tuum, ita interim cogito vt tu: videamus si cogitatio hæc nostra inueniat exitum secundum illa quæ iam de verbo pariter locuti sumus, paritèrque sentimus quia deus verbnm, & omnia per ipsum facta sunt. Pone igitur patrem, tãquam fabrum quædam opera facientem,

filium

A filium autem tanquam discipulum qui non potest facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: intēdit enim quodammodo in manus patris, vt quomodo viderit cū fabricare, sic & ipse tale aliquid fabricet in operibus suis. Sed pater iste omnia illa quæ facit: & vult vt attēdat eū filius, & talia & ipse faciat, per quē facit. Eia nunc est vt adsis sententiæ tuæ priori, quā mecū recēsuisti, mecumq; tenuisti, quia in principio erat verbum, & apud deum verbum, & deus verbum, & omnia per ipsum facta sunt. Tu ergo cum mecū tenueris quia per verbum facta sunt omnia, rursum carnali sapore & puerili motu facis tibi in animo deū facientem, & verbum attendentem, vt cum fecerit deus, faciat & verbū. Quid enim facit deus præter verbū? Si enim facit, non omnia per verbum facta sunt, perdidisti quod tenebas. Si autem omnia per verbū facta sunt, corrige quod male intelligebas. Fecit pater, & nō fecit nisi per verbum. Quomodo attendit verbū vt videat patrem facientem sine verbo, quod similiter faciat verbum? Quicquid fecit pater, per verbum fecit, aut falsum est, omnia per ipsum facta sunt: sed verū est, omnia per ipsum facta sunt. B Parum fortasse tibi videbatur, Et sine ipso factū est nihil. Recede ergo ab ista carnis prudentia, & quæramus quemadmodum dictum sit, Nō potest filius à se facere quidquam, nisi quod viderit patrē facientem. Quæramus, si digni sumus qui apprehendamus. Fateor enim, magna res est, ardua omnino, videre facientem patrem per filium, nō singula opera faciētem patrem & filium, sed quodlibet opus patrē per filium, vt nulla opera fiāt vel à patre sine filio, vel à filio sine patre: quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Quibus in fundamento fidei firmissime constitutis, iam quale est videre, quia non potest filius à se facere quicquā, nisi quod viderit patrē facientem? Quæris, vt opinor, nosse filium facientē: quære prius nosse filium videntē. Certe, quid enim ait? Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientē. Intende quod dixit, nisi quod viderit patrem facientem. Præcedit visio, & sequitur effectio. videt enim, vt faciat. Tu quid quæris iā nosse quomodo faciat, dū nondū scias quomodo videat? Quid curris ad id quod posterius est, relicto quod prius est? Videntem se dixit & facientem, nō facientem C & videntem, quia non potest à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem faciētem. Vis vt explicē tibi quomodo faciat? Tu mihi explica quomodo videat. Si hoc tu explicare nō potes, nec ego illud: si hoc tu percipere nōdum es idoneus, nec ego illud. Vterque ergo nostrū quærat, vterq; pulset, vterq; accipere mereatur. Quid quasi doctus calumniaris indocto? ego ad faciēdum, tu ad videndum, ambo indocti à magistro quæramus, nō in schola eius pueriliter litigemus. Tamen simul iam didicimus quia omnia per ipsum facta sunt. Ergo manifestum est, quia nō alia opera facit pater, quæ videat filius, vt & ipse faciat similia, sed eadem opera facit pater per filium, quia omnia per verbū facta sunt. Iam quomodo faciat deus, quis nouit? Non dico quomodo fecerit mundum, sed quomodo fecerit oculum tuum, cui carnaliter inhærens, visibilia inuisibilibus cōparas. Talia enim de deo cogitas, qualia his oculis videre consuesti. Si autem istis oculis videri posset deus, nō diceret, Beati mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Ergo habes oculum corporis ad videndum fabrum, sed nondū habes oculum cordis ad videndum deum: ideo quod soles videre in fabro, transferre vis in deum. Pone in terra terrena, sursum cor. Quid ergo fratres charissi-

Math. 5.

mi? Explicaturi sumus nos quod interrogauimus, quomodo videat verbum, quomodo pater videatur à verbo, quid sit videre verbi? Nō sum tam audax, tam temerarius, vt hoc me explicare pollicear vobis. Vtcunque suspicor modulum vestrum, noui tamē meum. Si ergo placet, nō diutius immoremur, percurramus lectionē, & videamus verbis domini turbari corda carnalia: ad hoc turbari, ne in eo quod tenent, remaneant. Extorqueatur tanquam puerile ludicrum nescio quid, quo se male auocant, vt possint inferi vtiliora grandioribus, vt possint proficere qui repebant in terra. Surge, quære, suspira, anhela desiderio, & ad clausa pulsa. Si autem nondum desideramus, nondum inhiamus, nōdum suspiramus, margaritas quibuscunque proiecturi sumus, aut margaritas qualescunque nosipsi inuenturi sumus. Mouerim ergo charissimi desiderium in corde vestro. Mores perducunt ad intelligentiam: genus vitæ perducit ad genus vitæ. Alia vita terrena, alia vita cœlestis: alia vita pecorum, alia vita hominum, alia vita angelorum. Vita pecorū terrenis voluptatibus æstuat, sola terrena conquirit, in hæc prona atq; proiecta est: vita angelorū sola cœlestis: vita hominum media est inter angelorum & pecorum. Si viuit homo secundum carnē, pecoribus comparatur: si viuit secundum spiritum, angelis sociatur. Quando secundum spiritum viuis, quære etiam in ipsa angelica vita vtrum paruus an grandis sis. Si eni adhuc paruus es, dicūt tibi angeli, Cresce: nos panem manducamus, tu lacte nutrire, lacte fidei, vt peruenias ad cibum spei. Si autem adhuc inhiatur sordidis voluptatibus, si adhuc fraudes cogitantur, si mendacia non vitantur, si mendacia periuriis cumulantur, tam immundum cor audet dicere, Explica mihi quomodo videt verbū, etiam si possim, etiā si iam videam? Porro autem si forte ego nō sum in his moribus, & tamē ab ista visione longe sum, quantum ille qui nōdum isto superno desiderio rapitur, terrenis desideriis prægrauatur? Multum interest inter auersantem & desiderantem: & iterum multum interest inter desiderantem & fruentē. Viuis vt pecora, auersaris: angeli perfruuntur. Tu autem si non viuis vt pecora, iam nō auersaris. Desideras aliquid, & non capis: inchoasti ipso desiderio vitam angelorū: crescat in te & perficiatur in te, & capias hoc nō à me, sed ab illo qui & me fecit & te. Tamē nō vtcunq; nos dimisit & dominus qui voluit intelligi: quia in eo quod dixit, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrē facientem, non alia opera pater facit quæ videat filius, & alia filius cum viderit patrem facientem, sed eadem opera ipsa & pater, & filius. Secutus enim ait, *Quæcunque ille fecerit, hæc & filius similiter facit.* Non cum ille fecerit, alia filius similiter facit: sed quæcūque ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Si hæc facit filius quæ fecerit pater, per filiū facit pater. Si per filium facit quę facit pater, non alia pater, alia filius facit, sed eadem opera sunt patris & filij. Et quomodo eadem facit & filius, & eadē & similiter? Ne forte eadem, sed dissimiliter: eadem, inquit, & similiter. Et quomodo posset eadem non similiter: accipite exemplum, quod puto ad vos nō sit grande. Cum scribimus literas, facit eas primo cor nostrū, & deinde manus nostra. Certe. Vnde omnes acclamastis, nisi quia cognouistis certum esse quod dixi, & manifestum omnibus nobis? Literæ fiunt primo à corde nostro, deinde à corpore nostro. Manus seruit imperanti cordi, easdem literas facit & cor & manus. Nunquid alias cor, alias manus? Nam aliud est cor, aliud est manus. Easdem quidē facit

D E F

G msnus,sed non similiter. Cor enim nostrũ facit eas intelligibiliter,inuisibiliter:manus autem visibiliter. Ecce quomodo fiunt eadem, & dissimiliter. Vnde parũ fuit domino dicere, Quæcunque pater fecerit,hæc & filius facit:nisi adderet, & similiter. Quid si enim hoc modo intelligeres,quomodo quæcunq; cor facit, hæc & manus facit,sed non similiter? Hic vero addidit, hæc & filius similiter facit. Si & hæc facit & similiter facit, expergiscere, stringatur Iudæus,credat Christianus,conuincatur Arrianus hæreticus,æqualis est patri filius. *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Ecce est illud demõstrat:cui? Vtique quasi videnti. Redimus ad id quod explicare nõ possumus, quomodo verbum videat. Ecce homo factus est per verbum:sed homo habet oculos, habet aures,habet manus, diuersa membra in corpore. Per oculos potest videre, per aures potest audire, per manus operari: diuersa mẽbra,diuersa mẽbrorum officia. non potest illud membrum,quod potest alterum,tamen propter corporis vnitatem oculus & sibi & auri videt,& auris sibi & oculo audit. Nũquid tale aliquid in verbo arbitrandum est esse, quoniã omnia per ipsum? & dixit scriptura in Psalmo, Intelligite *Psal.93.* H qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite: Qui plantauit aurem,non audiet? aut qui finxit oculum, nõ considerat? Si ergo finxit oculum verbũ,si plantauit aurem verbũ, quia omnia per verbum,non possumus dicere,nõ audit verbũ, non videt verbum,ne obiurget nos Psalmus & dicat, Stulti aliquãdo sapite. Itaq; si audit verbum & videt verbum,audit filius & videt filius. Nunquid tamen & in ipso diuersis locis quæsituri sumus oculos & aures? Aliunde audit,aliunde videt: & auris eius non potest quod oculus: & oculus non potest quod potest auris? An totus ille visus est, & totus auditus? Forte ita,imò non forte,sed vere ita, dum tamen & ipsum eius videre,& ipsum eius audire,lõge alio modo quàm nostrũ sit. & videre & audire, simul in verbo est, nec aliud ibi est audire, & aliud videre,sed auditus visus,& visus auditus. Et nos qui aliter audimus,aliter videmus, hoc vnde nouimus? Redimus forte ad nos, si nõ sumus præuaricatores,quibus dictũ est, Redite præuaricatores ad cor. *Esaia.46.* Redite ad cor,qd itis à vobis, & peritis à vobis? Quid itis solitudinis vias? Erratis vagãdo. Redite,quò ad dominũ:cito est. primo redi ad cor tuũ, I exul à te vagaris foris:teipsum nõ nosti,& quæris à quo factus es, redi redi ad cor,tolle te à corpore. Corpus tuũ habitatio tua est:cor tuũ sentit etiã per corpus tuũ: sed corpus tuum non quod cor tuũ. Dimitte corpus tuum, redi ad cor tuũ. In corpore tuo inueniebas alibi oculos, alibi aures,in corde tuo nũquid hoc inuenis? An in corde non habes aures? De quibus ergo dominus dicebat, *Luca.8.* Qui habet aures audiendi, audiat? An in corde non habes oculos? vnde dicit Apostolus, Illuminatos oculos *Ephe.1.* cordis vestri? Redi ad cor, vide ibi quid sentias forte de deo, quia ibi est imago dei. In interiore homine habitat Christus,in interiore homine renouaris ad imaginem dei,in imagine sua cognosce anthorem eius. Vide quemadmodũ omnes corporis sensus cordi intrò nunciant id quod senserint foris. Vide quàm multos ministros habeat vnus interior imperator,& quid apud se etiã sine his ministris agat. Renunciant oculi cordi alba & nigra, renunciãt aures eidem cordi canora & dissona. Renunciant nares eidem cordi odora & putentia. Renunciat gustus eidẽ cordi amara & dulcia. Renunciat tactus eidẽ cordi lenia & aspera. Renunciat sibi ipsum cor iusta & iniusta. Cor tuũ & videt & audit, & cætera sensibilia diiudicat,& quò nõ aspirãt corporis sensus,iusta & iniusta,mala & bona discernit. Ostende mihi oculos, aures,nares,cordis tui. Diuersa sunt quæ ad K cor tuum referũtur, & diuersa ibi membra nõ inueniũtur. In carne tua alibi audis,alibi vides:in corde tuo ibi audis,vbi vides. Si hoc imago, quãto potentius ille cuius est imago? Ergo & audit filius & videt filius, & ipsa visio & auditio filius: & hoc est illi audire quod esse, profecto & hoc est illi videre quod esse. Tibi non hoc est videre quod esse, quia & si perdas visum,potes esse: & si perdas auditũ, potes esse. Putamúsne pulsauimus? Erectum est aliquid in nobis quod vel tenuiter suspicemur,vnde lumen veniat nobis. puto fratres,quia cũ loquimur ista,& cũ meditamur, exercemus nos. Et cũ exercemus nos in ipsis, & rursus quasi reflectimur põdere nostro ad ista consueta, tales sumus, quales lippientes cum producuntur ad videndũ lumen, si forte antea visum omnino non habebant, & incipiunt eundẽ visum per diligentiam medicorum vtcũque reparare, & cum probare vult medicus quãtũ salutis eis accesserit, tentat & eis ostendere quod videre desiderabant,& nõ poterant cum cæci essent, & redeunte iam vtcunque acie L oculorum,producũtur ad lumen. Et cum viderint fulgorem, in ipso reuerberãtur quodammodo,& respondent medico demonstranti, Iam iam vidi, sed videre nõ possum. Quid ergo facit medicus? Reuocat ad solita,& addit collyrium,vt ad illud quod visum est,& videri non potest, desideriũ nutriat, & ex ipso desiderio curetur plenius, & si qua mordacia reparandæ sanitati adhibẽtur, fortiter ferat,vt amore illius lucis accensus dicat sibi, Quando erit vt illud firmis oculis videam, quod sauciis infirmisq; non potui? Vrget medicũ,& rogat vt curet. Ergo fratres,si forte tale aliquid factum est in cordibus vestris, si vtcunq; erexistis cor vestrum ad videndum verbũ,& ipsius luce reuerberati ad solita recidistis, rogate medicum vt adhibeat collyria mordacia,præcepta iustitiæ. Est quod videas, sed non est vnde videas. Non mihi antea credebas,quia est quod videas, duce quadam ratione adductus es:propinquasti,intendisti,palpitasti,refugisti. Scis certe esse quod videas,sed idoneum nõ te esse qui videas. Ergo curare. Quæ sunt collyria? Noli mẽtiri,noli periurare,noli adulterari,noli furari,noli fraudare. Sed cõsuesti, & cum aliquo dolore à cũsuetudine reuocaris,hoc est quod mordet,sed M sanat. nam dico tibi liberius ex timore & meo & tuo, Si curari destiteris,& esse idoneus ad perfruẽdum hac luce neglexeris, valetudine oculorum tuorũ tenebras amabis: & amando tenebras, in tenebris remanebis: & remanendo in tenebris, etiam in tenebras exteriores *Matth.22.* proiicieris:ibi erit fletus,& stridor dentium. Si nihil in te faciebat amor lucis, faciat timor doloris. Sufficiẽter me locutum arbitror, & lectionem tamen Euangelicã non finiui. Si dicam reliqua, onerabo vos, & timeo ne etiam quod haustum est effundatur. Sufficiãt ergo ista charitati vestræ. Debitores sumus,nõ nunc, sed semper quãdiu viuimus, quia propter vos viuimus: veruntamẽ vitam nostram istam infirmam, laboriosam, periculosam,in hoc mundo consolamini bene viuendo. Nolite nos contristare & atterere malis moribus vestris. Cum enim offendimur mala vita vestra, si refugiamus à vobis,& separemus nos à vobis, & ad vos nõ accedamus, nónne cõqueremini & diceretis, Et si languebamus,curaretis:& si infirmabamur, visitaretis? Ecce curamus,ecce visitamus: sed nõ nobis fiat quomodo audistis ab Apostolo, Timeo ne sine causa laborauerim in vobis. *Phil.2.*

Ab eo

Ab eo quod scriptum est, Non potest à se filius facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: vsque ad id quod ait, Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

Tractatus XIX.

SERMONE pristino quantum nostrum mouit affectum, & intelligeodi paupertatẽ, locuti sumus ex occasione verborum euangelicorum, vbi scriptũ est, Nõ potest filius à se facere quicquã, oisi quod viderit patrem facientẽ. Quid sit videre filij, hoc est, videre verbi, quia filius verbnm, & quia per verbum facta suot omnia: quomodo possit intelligi quod videat filius primo patrem facieotẽ, tunc demũ & ipse faciat quæ facta conspexerit, cum pater nihil oisi per filiũ fecerit: omnia enim per ipsum facta sunt, & siue ipso factum est nihil. Non tamẽ explicatum aliquid diximus, quia nec explicatum aliquid intelleximus. Aliquando enim sermo deficit, vbi etiã intellectus proficit: quanto magis sermo patitur defectionem, quando intellectus non habet perfectionẽ? Nunc itaq; quantũ dominus donat, breuiter percurramus lectionem, & vel hodie expleamus debitum pensum. Si quid forte remanserit vel temporis vel virium, retractabimus si potuerimus, qoantum & à nobis & apud vos fieri potest. Quid sit videre verbi, demonstrari verbo non potest: omnia quippe dicta sunt hic, quæ si intelligantur secundũ humanũ sensum carnaliter, nihil aliud nobis facit anima plena phãtasmatis, nisi quasdam imagines velut duorũ hominũ patris & filij, vnius ostendentis, alterius videntis: vnius loquentis, alterius audientis, quæ omnia idola cordis sunt. Quæ si iam deiecta suot de tẽplis suis, quãto magis deiiciẽda sunt de cordibus Christianis? *Non potest*, inquit, *filius à se facere quicquam nisi quod viderit patrẽ facientem.* Verum est hoc, tenete hoc: dum tamen non amittatis, quod io ipsius Euãgelij exordio tenuistis, quia in priocipio erat verbũ, & verbum erat apnd deum, & deus erat verbũ, & præcipue quia omnia per ipsum facta sunt. Quod nũc enim audistis, coniungite illi auditui, vt vtrunq; concordet in cordibus vestris. Sic itaq; nõ potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facieotẽ, vt tamen pater ea quæ facit non faciat nisi per filium, quia filius eius est verbũ, & in principio erat verbum, & verbũ erat aud deum, & deus erat verbum, quia omnia per ipsum facta sunt. *Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.* Non alia sed hæc: nec dissimiliter, sed similiter. *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Ad hoc quod supra dixit, Nisi quod viderit patrẽ facientẽ, videtur pertinere & quod omnia demõstrat ei quæ ipse facit. Sed si pater demonstrat quæ facit, nec filius potest facere nisi pater demonstrauerit: patérque demonstrare non potest nisi fecerit, consequens erit vt nõ per filiũ faciat omnia pater. Porrò si fixum atque ioconcussum tenemus, quia per filium omnia pater facit, aotequam faciat demoostrat filio, vt filius demonstrata faciat: quæ demonstrata iam facta sunt: aliquid proculdubio pater sine filio fecit: sed non facit pater aliquid sine filio, quia filius dei verbum dei est, & omnia per ipsum facta sunt. Remanet igitur fortasse, vt quæ pater facturus est, demonstret facienda, vt per filiũ sint facta. nam si filius ea facit quæ pater facta demonstrat: ea quæ pater facta demonstrat, noo vtique per filium facit. Monstrari enim oou possent filio nisi facta: filius facere non posset nisi monstrata. ergo sine filio facta? Sed verum est, omnia per ipsum facta sunt, ergo antequam facta, monstrata sunt. Sed hoc diximus differeodum esse, quo redeundum sit percursa lectione, si, vt diximus, aliquid vel tẽporis vel virium nobis reoiansferit ad ea quę distulimus retractãda. Amplius audite & difficilius. *Et maiora his*, inquit, *demonstrabit ei opera, ita vt vos miremini.* Maiora his, quibus maiora? Facile occurrit iis quæ modò audistis, curationibus lãguorũ corporaliũ. De isto enim qui triginta & octo annos habebat in infirmitate, & Christi verbo sanatus est, oata est huius occasio tota sermoois. Et propter hoc dominus dicere potuit, maiora his demõstrabit ei opera, vt vos miremini. Sunt enim opera maiora quàm ista, & demõstrabit ea pater filio. Non demonstrauit ei tanquã de præterito, sed demonstrabit de futuro, hoc est, demõstraturus est. Rursus difficilis oritur quęstio. Est enim aliquid apud patrẽ quod filio nõdum demonstratũ sit: & aliquid apud patrem quod adhuc latebat filiũ, quãdo ista filius loquebatur. Si enim demonstrabit, hoc est, demonstraturus est, nondum demonstrauit: & filio tunc demonstraturus est quãdo & istis. sequitur enim, ita vt vos miremini. Et hoc difficile est videre, quomodo taoquã temporaliter filio coęterno aliquid demonstret æternus pater omnia scieoti quæ sunt apud patrẽ. Quæ sunt tamen illa maiora? Hoc enim forte facile est intelligere. *Sicut enim pater*, inquit, *suscitat mortuos & viuificat: sic & filius quos vult viuificat.* Maiora ergo sunt opera mortuos suscitare, quàm lãguidos sanare. Sed sicut resuscitat pater mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Alios ergo pater, alios filius? Non, sed omnia per ipsum. Ipsos itaque fili⁹ quos & pater: quia noo alia, nec aliter, sed hæc & filius similiter facit. Ita plaoe intelligendum est, & ita tenẽdum: sed mementote quia filius quos vult viuificat. Tenete hic ergo nõ solum potestatem filij, verumetiã voluntatẽ, & filius quos vult viuificat, & pater quos vult viuificat, & ipsos filius quos & pater: ac per hoc eadem patris & filij potestas est & volũtas. Quid est ergo quod sequitur? *Neque enim pater iudicat quenquam, sed iudicium omne dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrẽ.* Quod ita subiunxit tanquã rationẽ reddens superioris sententiæ. Multũ mouet, intẽti estote. Filius quos vult viuificat, pater quos vult viuificat. Filius suscitat mortuos, sicut pater suscitat mortuos: neq; enim pater iudicat queoquam. Si in iudicio suscitandi sunt mortui, quomodo pater suscitat mortuos, si nõ iudicat quenquã? Omne quippe iudiciũ dedit filio: in illo autẽ iudicio suscitantur mortui, & resurgunt alij ad vitam æternam, alij ad pœnam. Quod totũ si filius facit, pater autẽ ideo non facit, quia pater non iudicat quenquam, sed omne iudiciũ dedit filio, contrariũ videbitur ei quod dictum est, Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. simul ergo suscitant. Si simul suscitant, simul viuificant, simul ergo iudicant. Quomodo itaq; verum est, Neq; enim pater iudicat quenquã, sed omne iudiciũ dedit filio? Moueant interim propositæ quæstiooes, præstabit dominus vt solutæ delectent. Ita est fratres. Omnis quęstio nisi intentum fecerit proposita, nõ delectabit exposita. Sequatur ergo ipse domin⁹, ne forte in iis quæ subnectit, aperiat se aliqoantum. Subtexit enim nubilo lucẽ suam, & difficile est aquilæ more volare super omnem nebulam qua tegitur omnis terra: & videre in verbis domini syncerissimam lucem. Ne forte ergo calore radiorum suorũ discutiat caliginem nostram, & aliquantulũ se in consequentibus aperire dignetur, dilatis istis sequentia videamus. *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.* Hoc verum est & planum est. Omne

G quippe iudicium dedit filio, sicut supra dixit, vt omnes honorificent filiū, sicut honorificāt patrem. Quid si inueniuntur qui patrē honorificant, & non honorificant filium? Non potest, inquit, fieri: qui non honorificant filium, non honorificant patrē qui misit illum. Non potest ergo dicere aliquis, Ego patrē honorificabam, quia filium non noueram. si nondum filium honorificabas, nec patrē honorificabas. Quid est ergo honorificare patrē, nisi φ habeat filium? Aliud est enim cùm tibi commendatur deus quia deus est: & aliud est cum tibi commēdatur deus quia pater est. Cum tibi quia deus est cōmendatur, creator tibi commendatur, omnipotēs tibi commendatur, spiritus quidam summus, æternus, inuisibilis, incommutabilis tibi commendatur. Cum vero tibi quia pater est, commendatur, nihil tibi aliud quàm & filius commendatur: quia pater dici non potest, si filium non habet: sicut nec filius, si patrem nō habet. Sed ne forte patrem quidē honorifices tanquam maiorem, filium vero tanquam minorē, vt dicas mihi, honorifico patrem, scio enim quòd habeat filium, & non erro in H patris nomine: non enim patrē intelligo sine filio: honorifico tamē & filium tanquam minorem: corrigit te ipse filius, & reuocat te dicens, Vt omnes honorificent filium, non inferius, sed sicut honorificant patrem. Qui ergo non honorificat filium, non honorificat patrē qui misit illum. Ego, inquis, maiorem honorem volo dare patri, minorem filio. Ibi tollis honorem patri, vbi minorem das filio. Quid enim aliud tibi videtur ita sentiēti, nisi quia pater æqualem sibi filiū generare aut noluit, aut non potuit? Si noluit, inuidit: si non potuit, defecit. Nō ergo vides quia ita sentiendo vbi maiorē honorem vis dare patri, ibi es contumeliosus in patrem? Proinde sic honorifica filiū, quomodo honorificas patrem, si vis honorificare & patrem & filium. *Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transijt à morte in vitam.* Non nunc transit, sed iam transiit à morte in vitam. Et hoc attendite, qui verbum meum audit: & nō dixit, credit & mihi: sed, credit ei qui me misit. Verbum ergo filij audiat, vt patri credat. Quare verbū audit tuū, & credit alteri? Nonne cum verbum alicuius audimus, I eidem verbū proferenti credimus, loquēti nobis fidem accommodamus? Quid ergo voluit dicere, qui verbū meum audit, & credit ei qui misit me, nisi quia verbum eius est in me? Et quid est, audit verbū meum, nisi audit me? Qui credit mihi, & credit ei qui misit me, quia cum illi credit, verbo eius credit: cum autē verbo eius credit, mihi credit: quia verbum patris ego sum. Pax ergo in scripturis, & omnia disposita, nequaquā rixantia. Tu abiice litem cordis tui, intellige cōcordiam scripturarum: nunquid contraria sibi diceret veritas, Qui audit, inquit, verbum meū, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudiciū non venit, sed trāsiit à morte ad vitā? Meministis quod superius posueramus, quia sicut pater suscitat mortuos & viuificat: sic & filius quos vult viuificat. Incipit iam aperire se, & loqui de resurrectione mortuorū, & ecce resurgunt mortui. Qui enim verbum meū audit, & credit ei qui misit me, habet vitā æternam, & in iudiciū non veniet. Proba quia resurrexit: sed transiit, inquit, à morte ad vitam. Qui transiit à morte ad vitam, nullo dubitante vtique resurrexit. Nō enim trāsiret de morte ad vitā, nisi primo esset in morte, & nō esset in vita: cum autē transierit, erit in vita, nō erit in morte. Mortuus ergo erat & reuixit, perierat & inuentus est. Fit proinde iā quædā resurrectio, & transeunt homines à morte quadam ad quandam vitam: à K morte infidelitatis ad vitā fidei: à morte falsitatis ad vitam veritatis: à morte iniquitatis ad vitā iustitiæ. Est ergo & ista quædam resurrectio mortuorū. Aperiat illam plenius, & dilucescat nobis vt cœpit. *Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est.* Nos expectabamus in fine resurrectionem mortuorū, nam ita credimus. Imò non expectabamus: sed planè expectare debemus: neque enim falsum credimus in fine mortuos resurrecturos. Cum ergo vellet domin' noster Iesus insinuare nobis quandam resurrectionem mortuorū, ante resurrectionem mortuorum, non sicut Lazari, vel filij illius viduæ, vel filiæ archisynagogi, qui resurrexerunt morituri: nam & ipsorum mortuorum quædam resurrectio facta est ante resurrectionem mortuorum: sed sicut hic dicit, Habet, inquit, vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transiit à morte ad vitam. Ad quam vitam? ad æternam: nō autem sicut corpus Lazari: transiit enim & ille à morte sepulcri ad vitam hominum, sed non ad æternam, iterum moriturus: resurrecturi autem in fine seculi mortui, in vitam æternam transibunt. L Cum ergo vellet dominus noster Iesus Christus magister cœlestis, verbum patris & veritas demonstrare nobis quandam resurrectionem mortuorum in æternam vitam, ante resurrectionem mortuorum in æternam vitam: Venit hora inquit. Tu proculdubio imbutus fide resurrectionis carnis, expectabas horam illam finis seculi, diem iudicij, quam ne in isto loco expectares, addidit, Et nunc est. Quod ergo dicit, Venit hora, non dicit de illa hora nouissima, vbi in iussu & voce archangeli, & in tuba dei dominus ipse descendet de cœlo, & mortui in Christo resurgent primi, deinde nos viuentes qui reliqui sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & ita semper cum domino erimus. Et veniet illa hora, sed nō est nunc. Hora vero ista quæ sit, adtende. Venit hora, & nunc est. Quid in ea fit? Quid, nisi resurrectio mortuorum? Et qualis resurrectio? Vt qui resurgūt, in æternum viuāt. Hoc erit & in nouissima hora. Quid igitur? quomodo intelligemus duas istas resurrectiones? Nunquid forte qui nunc resurgunt, tunc non resurgent, vt aliorū fiat tūc resurrectio, aliorum nunc? Non est ita. nam ista resurrectione, si rectè credimus, resurreximus: & nos M ipsi qui iam resurreximus, alteram in fine resurrectionem expectamus. Sed & nunc in æternam vitam resurreximus, si in fide ipsa perseueranter manemus: & tunc in æternam vitam resurgemus, quādo angelis coæquabimur. Ipse ergo distinguat, ipse aperiat quod loqui ausi sumus, quomodo fiat resurrectio ante resurrectionem, non aliorum & aliorum, sed eorundem: nec talis qualis Lazari, sed in vitam æternam. Aperiet planè. Audite dilucescentem magistrum, & illabentem cordibus nostris solem nostrum, non quem desiderant oculi carnis, sed cui æstuant aperiri oculi cordis. Ipsum ergo audiamus, Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui. Videte exprimi resurrectionem. *Quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent.* Quare addidit, qui audierint viuent? Possent enim audire nisi viuerēt? Sufficeret ergo, Venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei. Iam nos si intelligeremus viuentes eos, quando nisi viuerent, audire non possent: non, inquit, quia viuunt audiunt, sed audiendo reuiuiscunt. Audiēt, & qui audierint viuēt. Quid est ergo audient, nisi obaudient? Quantum enim pertinet ad auris auditum, nō omnes qui audient

Lucæ.15.

Ioan.11.

Lucæ.7.

Marci.5.

1.Thess.4.

A dient viuent: multi enim audiunt & non credunt. Audiendo & non credendo non obaudiunt, non obaudiendo non viuunt. Itaque hic, qui audient, nihil est aliud quàm qui obaudient. Qui ergo obaudierint viuēt, certi sunt, securi sunt, viuent. Prædicatur Christus verbum dei, filius dei, per quē facta sunt omnia, certe dispensationis gratia assumpta carne natus ex virgine, infans in carne, iuuenis in carne, patiens in carne, moriēs in carne, resurgēs in carne, ascēdens in carne: promittens resurrectionem carni, promittens resurrectionem menti: menti ante carnem, carni post mentem. Qui audit & obaudit, viuet: qui autem audit & nō obaudit, id est, qui audit & contemnit, audit & non credit, non viuet. Quare non viuet? quia non audit. Quid est non audit? non obaudit. Ergo qui audierint, viuent. Attende nunc quid dixerimus differendum, vt nunc si fieri poterit aperiatur. Subiecit continuo de hac ipsa resurrectione, *Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso*. Quid est, habet vitam pater in semetipso? Non alibi habet vitam, sed in semetipso. viuere quippe suum in illo est, & non aliunde. Non alie-

B num est, non quasi mutuatur vitam, nec quasi particeps sit vitæ, eius vitæ quæ non est quod ipse: sed habet vitam in semetipso, vt ipsa vita sibi sit ipse. Si potuero adhoc modicum quid inde dicere exemplis propositis ad intelligentiam vestram informandā, domino adiuuante potero, & pietate intentionis vestræ. Viuit deus, viuit & anima: sed vita dei immutabilis est, vita animæ mutabilis est. Deus nec proficit nec deficit, sed est ipse semper in se, est ita vt est, non aliter nunc, aliter postea, aliter antea: animæ vero vita, valde aliter atque aliter. Viuebat stulta, viuit sapiens: viuebat iniqua, viuit iusta. Nunc meminit, nunc obliuiscitur: nunc discit, nunc discere nō potest. Nunc perdit quod didicerat, nunc recipit quod amiserat. Mutabilis vita animæ, & cum viuit anima in iniquitate, mors eius est. Cum autē fit iusta, fit particeps alterius vitæ, quæ non est quod ipsa. erigēdo se quippe ad deum & inhærendo deo, ex illo iustificatur. Dictum est enim, Credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Deficiendo ab illo fit iniqua, proficiēdo ad illum fit iusta. Nōne videtur tibi quasi aliquid frigidum igni admotum feruescere, remotum ab igne torpescere? Nōnne videtur tibi

Rom. 4.

C quiddam tenebrosum admotū luci clarescere, remotū à luce nigrescere? Tale quiddam est anima, nō tale aliquid deus. Potest & homo dicere habere se lucem nūc in oculis suis. Dicant ergo quasi quadam voce propria oculi tui si possunt, Habemus lucem in nobis ipsis. Cōtra dicitur, non proprie dicitis, habere vos lucē in vobis ipsis: habetis lucem sed in cœlo. Habetis lucē, si forte nox est, sed in luna, in lucernis, non in vobis ipsis: nam clausi amittitis, quod aperti percipitis. Nō in vobis ipsis habetis lucem, sole occidente tenete lucem si potestis. Nox est, & lumine nocturno perfruimini. subducta lucerna tenete lucem. Cum vero subducta lucerna in tenebris remaneatis, non lucē in vobis ipsis habetis. Hoc est ergo habere lucem in semetipso, non indigere luce ex altero. Ecce vbi, si quis intelligat, ostendit filiū æqualem patri vbi ait, Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Vt hoc solum interfit inter patrem & filium, quia pater habet vitam in semetipso, quam nemo ei dedit. Filius autem habet vitam in semetipso, quam pater dedit. Sed etiam hic oritur aliquod nubilum discutiendum. Non deficiamus, intenti simus: pascua mentis sunt, non fastidia-

mus vt viuamus. Ecce, inquis, fateris ipse quòd vitā filio pater dedit, vt habeat eā quidem in semetipso, sicut habet pater vitam in semetipso. Non indiget ille, non indigeat & iste, vt sit ille vita, sit & iste, & vtrunq; coniunctum vna vita, nō duæ: quia vnus deus, nō duo dij, & hoc ipsum sit esse vitam. Quomodo ergo dedit filio vitam pater? Nō sic quasi ante fuerit filius sine vita, atque vt viueret, à patre acceperit vitam. nam si hoc esset, non haberet vitam in semetipso. Ecce de anima loquebar. Est anima. etsi non sit sapiens, etsi non sit iusta, anima est. etsi non sit pia, anima est. Aliud illi ergo est esse animam: aliud vero esse sapientem, esse iustam, esse piā. Est ergo aliquid quòd nondum est sapiens, nondum iusta, nondum pia, non tamen nihil est, non tamen nulla vita est. nam ex operibus quibusdam suis ostendit se viuam, etsi non se ostendit sapientem, piam, iustam. Nisi enim viueret, corpus nō moueret, pedibus gressum, manibus opus, oculis intuitum, auribus auditum non aperiret: os ad vocem, linguam ad distinctionem vocum non moueret. His itaque operibus viuere se ostēdit, & esse aliquid quod sit corpore melius. Sed nunquid his operibus, sapientem, piam, iustam se ostendit? Nōnne

D

E ambulant, operātur, vident, audiunt, loquuntur & stulti, & impij, & iniusti? Cū vero se erigit ad aliquid quod ipsa non est, & quod supra ipsam est, & à quo ipsa est: percipit sapientiam, iustitiam, pietatem, sine quibus cū esset, mortua erat, nec vitam habebat qua ipsa viueret, sed qua corpus viuificaret. Aliud est enim in anima vnde corpus viuificatur, aliud vnde ipsa viuificatur. Melius quippe est quàm corpus, sed melius quàm ipsa est deus. Est ergo ipsa etiam si sit insipiēs, iniusta & impia, vita corporis. Quia vero vita eius est deus, quomodo cum ipsa est in corpore, præstat illi vigorem, decorem, mobilitatem, officia membrorum: sic cū vita eius deus in ipsa est, præstat illi sapientiam, pietatem, iustitiā, charitatem. Aliud est ergo quod præstatur corpori de anima: aliud quod præstatur animæ de deo. Viuificat & viuificatur: mortua viuificat, sed ipsa non viuificatur. Veniente itaque verbo & infuso audientibus, factisq; rebus non solum audientibus, sed etiam obedientibus, insurgit anima à morte sua ad vitam suā, hoc est, ab iniquitate, ab insipientia, ab impietate ad deum suum, qui est illi sapientia, iustitia, charitas. Resurgat ad illum, il-

F luminetur ab illo. Accedite, inquit, ad eū. Et quid nobis erit? Et illuminamini. Si ergo accedendo illuminamini, & recedendo tenebramini, non erat in vobis lumen vestrum, sed in deo vestro. Accedite vt resurgatis: si recessetitis, moriemini. Si ergo accedendo viuitis, recedendo morimini, non erat in vobis vita vestra: Ipsa est enim vita vestra, quæ est lux vestra: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Nō ergo sicut anima aliquid aliud est antequā illuminetur, & fit melius cum illuminatur participatione melioris: ita & verbum dei, filius dei, aliquid aliud erat antequā acciperet vitam, vt participando habeat vitam, sed vitā habet in semetipso, ac per hoc ipse est ipsa vita. Quid ergo ait, Dedit filio vitā habere in semetipso? Breuiter dixerim, genuit filium. Neque erat sine vita, & accepit vitam, sed nascendo vita est. Pater vita est non nascendo: filius vita est nascendo. Pater de nullo patre, filius de deo patre. Pater quod est, à nullo est: quod autē pater est, propter filium est. Filius vero & quod filius est, propter patrem est: & quod est, à patre est. Et hoc ergo dixit, Vitam dedit filio, vt haberet eam in semetipso: tāquam diceret, Pater qui est vita in semetipso, genuit

Psal. 33.

Psal. 35.

G filium qui esset vita io semetipso. Pro eo enim quod est genuit, voluit intelligi dedit, tanquam si cuiquã diceremus, Dedit tibi deus esse. Cui dedit? Si alicui iam existenti dedit esse, nõ ei dedit esse, quia erat anteqoam ei daretur qui posset accipere. Cum ergo audis, dedit tibi esse, non eras qui acciperes, & existendo accepisti vt esses. Dedit structor domui huic vt esset, sed quid ei dedit? Vt domus esset. Cui dedit? Hoic domui. Quid ei dedit? vt doos esset. Quomodo potuit dare domui vt domus esset? Etenim si domus erat, cui daretur vt domus esset, quãdo iam domus erat? Quid est ergo, dedit ei vt domus esset? Fecit vt domus esset. Quid ergo filio dedit? Dedit ei vt fili' esset. Genuit vt vita esset, hoc est, dedit habere ei vitam in semetipso, vt esset vita non egens vita, ne participãdo intelligatur habere vitam. Si enim participaodo haberet vitam, noo in semetipso, posset & amittendo esse sine vita. hoc in filio ne accipias, ne cogites, ne credas. Manet ergo pater vita, manet & filius vita. Pater vita in semetipso, non à filio: filius vita in semetipso, sed à patre. A patre genitus vt esset vita in semetipso: pater vero non genitus, vita in semetipso, nec minorem filiũ genuit, qui crescendo fieret H æqualis. Non enim ad sui perfectionem adiutus est tẽpore, per quem perfectom creata sunt tempora. Ante omnia tempora patri coæternus est: non enim vnqoã pater sine filio. Aeternus autẽ pater est: ergo coæternus & filius. Quid tu aoima? Mortua eras, amiseras vitam, audi patrẽ per filiom. Sorge, recipe vitam, vt in eo recipias vitam quam nõ habes in te, qui habet vitam in semetipso. Viuificat ergo te pater & filius, & agitur prima resurrectio, quando resurgis ad participandam vitã, quod tu non es, & participando efficeris viuens. Resurge à morte tua ad vitã tuã, qui est deus tuus, & trãsi à morte in vitam æternam. Habet enim vitam æternã pater in semetipso: & nisi filium talẽ generaret qui haberet vitam in semeipso, non sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & fili' quos vellet viuificaret. Quid ergo de illa resurrectione corporis? Nam & isti qui audiunt & viuunt, vnde nisi audiendo viuunt? Amicus enim sponsi stat & audit eũ, & gaudio gaudet propter vocem sponsi, noo propter vocem soam. hoc est, participando, non existendo aodiunt & viuunt: & omnes qui audiunt viuunt, quia omnes qui obediunt, viuunt.

I Dic aliquid domine etiã de resurrectione carnis. fuerunt enim qui eã negarent, & dicerent, quia ista sola est resurrectio, que fit per fidem: cuius resurrectionis modò dominus fecit cõmemoratioonem, & inflammauit nos, quia quidam mortui audient vocem filij dei, & viuent. Non eorum qui audierint alij morientur, alij viuent, sed omnes qui audierint viuent, quia omnes qui obedierint viuẽt. Ecce videmus resurrectionẽ mentis, non ergo amittamus fidem de resurrectione carnis. Et nisi tu domine Iesu dixeris eam, quem opponemus cõtradictoribus? Omnes enim sectæ quæ se aliqua religione hominibus inserere præsumpserunt, non negauerũt istam mentium resurrectiooem, ne diceretur eis: Si oon resurgit anima, quare mihi loqueris? Quid in me facere vis? Si nõ facis ex deteriore meliorem, quare mihi lo queris? Si non facis ex iniquo iustum, quare mihi loqueris? Si autẽ facis ex iniquo iustum, & ex impio pium, & ex stulto sapientem, fateris resurgere animam meam, si tibi obtẽperauero, si tibi credidero. Volentes ergo sibi credi omnes qui instituerunt alicuius etiã falsæ religionis sectam, negare istã mentium resurrectionẽ non potuerunt, omnes de illa consenserunt. Sed multi carnis resurrectionem negauerunt, dixerunt in fide iam factã K esse resurrectionem. Talibus resistit Apostolus dicens, *2. Tim. 2.* Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui circa veritatẽ aberrauerunt, dicẽtes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundã subuerteront. Iam factam esse resorrectionem dicebant, sed eo modo, vt alia non speraretur: & reprehendebant homines qoi sperabãt resorrectionem carnis, velut iam resurrectio quæ promissa erat, credendo impleretur in mente. Reprehendit eos Apostolus. Cur eos reprehendit? Nõnne hoc docebant quomodo dominus loquebatur, Venit hora & nũc est, quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent? Sed de vita mẽtium loquor adhuc tibi, ait Iesus. Nondum loquor de vita corporũ, sed loquor de vita vitæ corporum, id est de vita animarum, io quibus est vita corporum. nã scio esse corpora in monumentis iacentia, scio & corpora vestra in monumẽtis futura. Nondũ de illa resurrectione loquor. De ista loquor, de ista resurgite, ne ad pœnam in illa resurgatis. Sed vt noueritis quia de illa loquor, quid addo? Sicut enim habet pater vitam in semetipso: sic dedit & filio habere L vitã in semetipso. Hæc vita quòd pater est, quòd filius est, ad quid pertinet? ad animã, an ad corpus? Non enim vitam illam sapientiæ sentit corpus, sed mens rationalis. Nã nec omnis anima potest sentire sapientiã. habet enim & pecus animam, sed pecoris anima non potest sentire sapientiam. Ergo anima humana potest sentire istam vitam, quam habet pater in semetipso, & dedit filio vitã habere in semetipso, quia illud est verum lumẽ quod illuminat nonomoem aoimam, sed omnẽ hominem venientem in hunc mundũ. Cum ergo ipsi menti loquor, audiat, id est, obediat & viuat. Noli itaque domine tacere de resurrectione carnis, ne non eã credant homines, & remaneamus nos argumentatores, nõ prædicatores. Ergo sicut habet pater vitã in semetipso: sic dedit & filio habere vitam in semetipso. Intelligãt qui audiont, credant vt intelligant, obediãt vt viuant. Audiant adhuc aliud, ne hic finitam esse resurrectioẽ putent. *Et dedit ei potestatem & iudicium facere.* Quis dedit? M pater. Coi dedit? filio. Cui enim dedit habere vitã in semetipso, & potestatem dedit ei & iudicium facere.

Quia filius hominis est. Iste enim Christus, & filius dei, & filius hominis est. In principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ. hoc erat in principio apud deum. Ecce quomodo dedit ei vitã habere in semetipso. Sed quia verbum caro factũ est & habitauit in nobis, ex virgine Maria homo factos, filius hominis est. Proinde quia filius hominis est, quid accepit? Potestatem & iudicium facere. Quod iudiciũ? In fine seculi, & ibi erit resurrectio mortuorum, sed corporum. *4. sen. dist. 48. cap. sed cum.* Animas ergo suscitat deus per Christũ filium dei: corpora suscitat deos per euodem Christum filium hominis. Dedit ei potestatem. Hanc potestatem nõ haberet nisi acciperet, & esset homo sine potestate: sed ipse est filius hominis, qui & filius dei. Hærendo enim ad vnitatẽ personæ filius hominis filio dei, facta est vna persona eademq; filius dei, quę & filius hominis. Quid aotem propter quid habeat, dinoscendum est. Filius hominis habet animã, habet corpus: filius tamẽ dei quod est verbum dei, habet hominem, tanquam anima corpus. Sicut anima habẽs corpus nõ facit duas personas, sed vnum hominẽ: sic verbum habens hominem, non facit duas personas, sed vnum Christum. Quid est homo? Anima rationalis habens corpus. quid est Christus? Verbum dei habens hominem. Video de quibus rebus loquar,

A loquar,& quis loquar,& quibus loquar. Nūc audite resurrectionem corporum non me, sed dominum locuturum, propter eos qui resurrexerunt surgendo à morte, inhærendo vitæ. Cui vitæ? Quæ non nouit mortem. Quare non nouit mortem? quia nescit mutabilitatem. Quare nescit mutabilitatem? quia vita est in semetipso. Et potestatē dedit ei & iudicium facere, quia filius hominis est. Quod iudicium, & quale iudicium? *Nolite mirari hoc,* quia dixi, dedit ei potestatem & iudiciū facere.

Quia venit hora. Nō addidit, & nunc est. Ergo horam quandam vult insinuare in fine seculi. Hora autē nunc est vt resurgant mortui, hora erit in fine seculi vt resurgant mortui. Sed resurgūt nunc in mente, tunc in carne. Resurgunt nunc in mente per verbum dei filiū dei: resurgent tunc in carne per verbū dei carnem factum filium hominis. Neque enim ad iudicium viuorum & mortuorum pater ipse venturus est, nec tamen recedit à filio pater. Quomodo ergo non ipse venturus est? quia non ipse videbitur in iudicio. Videbunt in quem pupugerūt. Forma illa erit iudex, quæ stetit sub iudice:

B illa iudicabit quæ iudicata est. iudicata est enim iniquè, iudicabit iuste. Veniet ergo forma serui, & apparebit. Etenim forma dei quomodo apparebit iustis & iniustis? Nam si iudicium nō fieret nisi inter solos iustos, appareret tanquam iustis forma dei. Quia vero iudicium futurum est iustorum & iniquorum, nec licet vt iniqui videant deum (Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbunt) talis apparebit iudex, qualis videri possit & ab eis quos coronaturus est, & ab eis quos damnaturus est. Forma ergo serui videbitur, occulta erit forma dei. Occultus erit in seruo filius dei, & apparebit filius hominis, quia potestatem dedit ei & iudiciū facere, quia filius hominis est. Et quia ipse solus apparebit in forma serui: pater autem non apparebit, quia non est indutus forma serui: ideo superius ait, Pater nō iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Bene ergo dilatum est, vt ipse esset expositor qui propositor. superius enim occultum erat: nunc autem (vt arbitror) manifestum est, quia dedit ei potestatē & iudiciū facere, quia pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, quia iudicium per illam formam futurum est, quam non habet pater. Et quale iudicium?

Matth. 5.

C Nolite mirari hoc, quia venit hora, non ea quæ nunc est, vt resurgant animæ: sed quæ futura est, vt resurgant corpora. Expressius hoc dicat, vt calūniam hæreticus negator resurrectionis corporis non inueniat, quanquam iam intellectus elucescat. Cum superius dictum esset, venit hora: addidit, & nunc est. Modo autē, venit hora: non addidit, & nunc est. Tamen omnes ansas, omnes clauiculas calumniarum, omnes nodos laqueorum aperta veritate dirumpat. Nolite mirari hoc, quia venit hora *In qua omnes qui in monumentis sunt.* Quid euidentius, quid expressius? Corpora sunt in monumētis: animæ nō sunt in monumentis, nec iustorum, nec iniquorum. Iusti anima in sinu Abrahæ fuit, iniqui anima apud inferos torquebatur. in monumento nec illa, nec illa. Superius quando ait, Venit hora & nunc est, obsecro intendite. Nostis fratres, quia ad panem vetris cū labore peruenitur, quanto magis ad panem mentis? Cū labore statis & auditis, sed nos cū maiore stamus & loquimor. Si laboramus propter vos, collaborare nō debetis propter eosdem vos? Superius ergo cum diceret, Venit hora, & adderet, & nūc est, quid subiecit? Quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint, viuent. Nō dixit, omnes mortui audient, & qui audierint viuent: mortuos enim iniquos volebat intelligi: & nū-

D quid omnes iniqui obediunt Euangelio? Aperte dicit Apostolus, sed non omnes obediunt Euangelio. Tamen qui audiunt viuent: quia omnes qui obediunt euangelio, transeunt ad vitam æternam per fidem: nō tamen omnes obediunt, & hoc nunc est. At vero in fine omnes qui sunt in monumentis, hoc est, iusti & iniusti,

Rom. 10.

Audient vocem eius, & procedent. Quomodo noluit dicere & viuent? Omnes enim procedent, sed non omnes viuent. In eo quippe quod supra dixit, Et qui audierint viuent, in ipsa obeditione vitam æternam intelligi voluit & beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Iam ergo & commemoratione monumentorum, & expressione processionis de monumentis, aperte intelligimus corporum resurrectionem. Audient omnes vocem eius, & procedent. Et vbi iudicium, si omnes audient, & omnes procedent? Quasi totum confusum est, nihil video discretum. Certe accepisti potestatem iudicādi, quia filius hominis es. Ecce aderis in iudicio, resurgent corpora. de ipso iudicio dic aliquid, hoc est de discretione malorum & bonorū. Et hoc audi, *Qui bene fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui male egerunt, in resurrectionem iudicij.*

E Superius cum de resurrectione mentium & animarum loqueretur, nunquid fecit discretionē? Sed omnes qui audient, viuent, quia obediendo viuent. At vero resurgēdo & procedēdo de monumentis, non omnes ad vitam æternā ibūt, sed qui bene fecerunt: qui autem male, ad iudicium. Hic enim iudicium pro pœna posuit, & erit diremptio, & non qualis modo est. nam & modo separamur non locis, sed moribus, affectionibus, desideriis, fide, spe, charitate. simul enim cum iniquis viuimus, sed nō vna vita est omnium. In occulto dirimimur, in occulto separamur, quomodo grana in area, non quomodo grana in horreo. Et separantur grana in area & miscentur. Separantur, cum à palea expoliantur: miscentur, quia nondum ventilantur. Tunc aperta erit separatio, sicut morum, sic & vitæ: sicut sapientiæ, ita & corporum. Ibunt qui bene fecerūt, viuere cum angelis dei: qui male egerunt, torqueri cum diabolo & angelis eius, & transiet forma serui. Ad hoc certe se præsentauerat vt faceret iudicium: post iudicium perget hinc, ducet secum corpus cui caput est, & offeret regnum deo. Tūc plane videbi-

F tur forma illa dei, quæ nō potuit videri ab iniquis, quorum visioni forma serui exhibenda erat. Dicit & alibi sic, Ibunt isti in combustionem æternam, de quibusdam sinistris: iusti autem in vitam æternam: de qua alio loco dicit, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnū verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Tunc ibi apparebit, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: tunc se ostendet, quomodo se dilectoribus suis ostensurum promisit. Qui enim diligit me, ait, mandata mea custodit: & qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & ostēdam meipsum illi. Quibus loquebatur, præsens eis erat: sed formam serui videbant, formā autem dei non videbant. Per iumentum ad stabulum ducebantur curandi, sed sanati videbunt: quia ostendam, inquit, meipsum illis. Quomodo ostenditur æqualis patri, cum dicit Philippo, Qui me videt, videt & patrem meum?

Ioan. 14.

Non possum ego à meipso facere quicquā: sicut audio, iudico, & iudicium meum iustum est. Et quia dicturi illi eramus, Si tu iudicabis & pater nō iudicabit, quia omne iudiciū dedit filio, non ergo secundum patrem iudicabis: adiecit, Nō possum ego à meipso facere quicquā: sed sicut audio iu-

dico,& iudicium meum iustum est. *Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.* Certe filius quos vult vioificat, non quærit voluntatē suam, sed voluntatem eius qui misit illum: ooo meam, non propriā: non meam, non filij hominis: non meam quæ resistat deo. Faciunt enim hooiines voluntatem suā non dei, quādo faciunt quod volunt, nō quod iubet deus: quādo auteoi ita faciunt quod volunt, vt tamen sequantur volontatem dei, non faciont volootatem suam, quāuis quod volunt faciant. Volens fac quod iuberis, atque ita & hoc facies quod vis, & non voluntatem tuam facies, sed volūtatem iubentis. Quid ergo? Sicut audio, ita iudico. Audit filius, & demonstrat ei pater, & videt filius patrem facientē. Et ista distuleramus paulo enucleatius pro viribus pertractare, si tēpus nobis peracta lectione & vires remansissent. Si dicam me posse loqui adhuc, forte vos audire iam non potestis. Item forte auiditate audiendi dicitis, possumus. Melius est ergo vt ego infirmitatem meam fateat, qui iam fatigatus loqui non possum, q̄ vt vobis iam bene satiatis adhuc infundam quod non bene digeratis. Proinde huius promissionis quam ad hodiernum tempus, si superesset, distuleram, tenete me adiouante domino in crastinum debitorem.

De eo quod scriptum est, Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquā, nisi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim pater facit, hæc eadem & filius facit similiter. *Tractatus XX.*

Verba domini nostri Iesu Christi, maxime quę Ioannes commemorat Euangelista, qui nō sine causa super pectus domini discūbebat, nisi vt secreta altioris sapientiæ eius ebiberet, & quod amando biberat, euangelizando ructaret, ita secreta sunt & profundæ intelligentiæ, vt omnes turbent qui peruerso sunt corde: & omnes exerceāt, qui recto sunt corde. Proinde animaduertat charitas vestra ad hæc pauca quæ lecta sunt. Videam⁹ si qoo modo possumus, donante & adiuuāte ipso qui verba sua nobis voloit recitari, quæ tunc audita atq; cōscripta sunt, vt modo legerentur, quid sibi velit quod eum audistis dicere,

Amen amē dico vobis, nō potest filius à se facere quicquā, nisi quod viderit patrem facientem. quæcunque enim pater facit, hæc eadem & filius facit similiter. Vnde autem natus sit sermo iste, cōmemorandi estis propter superiora lectionis, vbi curauerat dominus quēdam inter illos qui in quinq; porticibus piscinæ illius Salomonis iacebant, cui dixerat, Tolle grabatum tuum, & vade in domum toam. Hoc autem fecerat sabbatis, vnde perturbati Iudæi calūniabantur quasi euersorem & præuaricatorem legis. Tuno eis dixerat, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Illi enim carnaliter sapientes sabbati obseruatiooem putabant dominū post laborem fabricati mundi vsqoe ad hanc diem quasi dormire, & propterea sanctificasse illum diem, ex quo cœpit velut à laboribus requiescere. Est autem sacramentum sabbati antiquis patribus nostris præceptum, quod nos Christiani spiritaliter obseruamus, vt ab omni seruili opere, id est, ab omoi peccato (quia dominos dixit, Omnis qui facit peccatom, seruos est peccati) abstioeamus nos, & habeamus quietem in corde nostro, id est tranquillitatem spiritalem. [Ioan. 8.] Et quanuis in hoc seculo id conemur: ad eam tamen requiem perfectam noo perueniemus, nisi cum de hac vita exierimus. Sed ideo dictum est deum requienisse, quia iam creaturam nullam condebat postquam perfecta sunt omnia. Quietem vero propterea appellauit scriptura, vt nos admoneret post bona opera quieturos: sic enim scriptū habemus in Genesi, Et fecit deus omnia bona valde, & requieuit deus die septimo: vt tu homo cum attendis ipsum post booa opera requieuisse, oon tibi speres requiem, nisi cum booa fueris operatus. [Gene. 1. & 2.] Et quemadmodum deus postea quàm fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam sexto die, & in illo perfecit omnia opera sua bona valde, requieuit septimo die: sic & tibi requiem non speres, nisi cum redieris ad similitudinem dei, in qua factus es, quam peccando perdidisti. Non enim dominus laborasse dicendus est, qui iussit & facta sunt. Quis est qui post tantam operis facilitatem, quasi post laborē velit requiescere? Si iussit, & aliquis ei restitit, si iussit & non est factū, & vt fieret laborauit, meritò dicatur post laborē reqoiem quæsiuisse. Cū vero & in ipso libro Geneseos legamus, Dixit deus, fiat lux, & facta est lux: dixit deus, fiat firmamentum, & factum est firmamentum, & cætera in verbo eius continuo facta: cui rei attestatur & Psalmus diceos, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: qoomodo post mundum factum requiem quasi vt cessaret requirebat, qui in iubendo nūqnam laboraoerat? [Psal. 148.] Ergo illa mystica sūt, & propterea ita posita, vt nobis requiem speremus post hāc vitam, si bona opera fecerimus. Ideo dominus retundens impudentiam & errorem Iudæorum, & ostendens eos nō recte sapere de deo, ait illis scandalizatis quòd sabbato operabatur hominum sanitatem, Pater meus vsque modo operator, & ego operor. Nolite ergo putare quia sabbato ita requieuit pater meus, vt ex illo nō operetur, sed sicut ipse nunc operatur, operor & ego: sed sicut pater sine labore, sic & filios sine labore. Dixit deus & facta sont: dixit Christus languenti, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam, & factum est. Catholica autem fides habet, quòd patris & filij opera inseparabilia sunt. Hoc est quod volo, si possum, loqui charitati vestræ: sed secundum illa verba domini, Qui potest capere, capiat: qui autem capere oō potest, oō mihi adscribat, sed tarditati suæ, & conuertat se ad illum qui cor aperit, vt infuodat quod donat. [Math. 19.] Postreoio & si quisquā propterea non intellexerit, quia non à me sic dictū est vt dici debuit, ignoscat humanæ fragilitati, & supplicet diuinæ bonitati. habem⁹ enim intus magistrū Christum. quicquid per aurem vestrā & os meom capere non potueritis, in corde vestro ad eum cōuertimini: qui & me docet quod loquor, & vobis qoēadmodum digoatur distribuit. Qui oouit quid det, & cui det: aderit petēti, aperiet pulsanti: & si forte nō dederit, nemo se dicat desertū. Forte enim aliqoid dare differt, sed neminē esurientem relinquit. Si enim non dat ad horam, exercet quærentem, non contemnit petentem. Videte ergo & attendite quid velim dicere: & si forte non possim, catholica fides hoc habet firmata spiritu domini in sanctis eius, contra omnē hæreticam prauitatem, quia patris & filij opera inseparabilia sunt. Quid est quod dixi? Quomodo ipse pater & filius inseparabiles sunt, sic & opera patris & filij inseparabilia sunt. Quomodo pater & filius inseparabiles sūt? Quia ipse dixit, Ego & pater vnum sumus, quia pater & filius non sunt duo dij, sed vnus deus, verbū & cuius est verbū, vnus & vnicus, deus vnus pater & filius charitate complexi, vnúsque charitatis spiritus eorum, vt fiat trinitas pater & filius & spiritus sanctus. [Ioan. 10.] Non ergo tantum patris & filij, sed & spiritus saocti sicot æqoalitas & inseparabilitas personarum, ita etiā opera inseparabilia sunt. Adhuc planius dicam quid sit, opera inseparabilia sunt. Nō dicit

catholica

A catholica fides, quia fecit deus pater aliquid, & fecit filius aliquid aliud:sed quod fecit pater, hoc & filius fecit, hoc & spiritos sanctus fecit. Per verbum enim facta sunt omoia. Quando dixit, & facta sunt, per verbuoi facta sunt, per Christum facta sunt. In principio enim erat verbum, & verbum erat apud deũ, & deus erat verbum: omnia per ipsum facta sunt. Si omnia per verbum facta sunt: dixit deus, fiat lux, & facta est lux: in verbo fecit, per verhum fecit. Ecce ergo nunc audiuimus Euãgelium, cum responderet stomachantibus Iudæis, quia non solum sulueba sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se facieos deo. sic enim scriptum est in superiori capitulo. Cum ergo tali eorum erranti indignationi dei filius & veritas responderet, ait, *Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem.* Tanquam diceret, Quid scandalizati estis, quia patrem meum dixi deum, quia æqualẽ me facio deo? Ita sum æqualis, vt ille me genuerit: ita sum æqualis, vt non ille à me, sed ego ab illo sim. Hoc enim intelligitur in his verbis, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientẽ. Hoc

Gen.1.

B est, quicquid filius habet vt faciat, à patre habet v faciat. Quare habet à patre vt faciat? Quia à patre habet vt filius sit. Quare à patre habet vt filius sit? quia à patre habet vt posit, quia à patre habet vt sit. Filio enim hoc est esse quod posse: homini nõ ita est ex comparatione humanæ infirmitatis longe infra iacentis. Vtcunq; curda sustollite: & ne forte aliquis nostrum attingat secretum, & quasi coruscatiooe magnæ lucis hurrescens, sapiat aliquid, ne iosipiens remaneat: non tamen se totũ sapere puret, ne superbiat, & quud sapuit amittat. Homo aliud est quod est, aliud quod potest. Aliquandu enim & est humo, & non potest quod vult. Aliquando autem sic est homo, vt posit quod vult. Itaq; aliud est esse ipsius, aliud posse ipsius. si enim hoc esset esse ipsius, quod est pusse ipsius, cum vellet pusset. Deus autem cui nõ est alia substantia vt sit, & alia potestas vt posit, sed cõsubstantiale illi est quicquid eius est, & quicquid est, quia deus est, non alio modu est, & alio modo putest,

C sed esse & posse simul habet, quia velle & facere simul habet. Quia ergo potentia filij de patre est, ideu & substantia filij de patre est: & quia substantia filij de patre est, ideo potentia filij de patre est. Non alia potentia est in filio, & alia substantia: srd ipsa est potentia quæ substantia, substantia vt sit, potentia vt posit. Ergo quia filius de patre est, ideo dixit, Non potest filius à se facere quicquam. quia non est filius à se, ideo non potest à se. Videtur enim quasi minorem se fecisse cum dixit: Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Hic erigit ceruicem hæretica vanitas, eorum scilicet qui dicũt filium minorem esse quàm pater, minoris potestatis, posibilitatis, non intelligentes mysterium verborom Christi. Attendat autem charitas vestra, & videte quemadmodum in carnali suo intellectu modò torbentur in ipsis verbis Christi. Hoc antem pauloãte prælocutos sum, quia omnia peruersa corda perturbat, sicut pia corda exercet verbum dei, maxime quod per Ioannem Euangelistã dicitur. Alia enim per illum dicuntur, non qualiacunque, non quæ facile intelligãtur. Ecce iam hæreticus si forte audit verba ista, erigit se, & dicit nobis, Ecce minor est fili⁹ quàm pater: ecce audi verba filij, qui dicit, Nõ potest filius à se facere qoicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Expecta quemadmodum scriptum est. Esto mansuetus ad audiendum verbum, vt intelligas. Puta enim me conturbatum esse his verhis, qui dico æqualem potestatem

Eccli.5.

D maiestatemq; esse patris & filij, cum audiui, Nun potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Turbatus his verbis quæro abs te, qui iam tibi videris intellexisse. Nouimus in Euangelio filium ambulasse super mare. vbi patrẽ vidit ambulasse super mare? Hic iam ille turbatur. Pone ergo quòd intellexeras, & simul quæramus. Quid ergo facimus? Verba domini audiuimus, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Ambulauit ipse super mare, pater nunquam ambulauit super mare. Certe nõ facit filius quicquã, nisi quud viderit patrem faciẽtem. Redi ergo mecum ad id quod dicebam, ne furte sic intelligendum sit, vt de quæstiune ambo exeamus. nã ego secundum fidem catholicam video quomodo exeam sine offensione, sine scandalo: tu autẽ circũclusus, quæris quà exeas. Quà iotraueras vide. Forte nõ intellexisti & hoc quod dixi, quà intraueras vide: ipsum audi dicentẽ, Ego sum ianua. Non sine causa ergu quæris quà exeas, & nũ inuenis, nisi quia per ianuam nun intrasti, sed per maceriam cecidisti. Ergo quemadmodum potes, à ruina tua collige te, & intra per ianuam, vt sine of-

Ioan.10.

E fensione intres, & sine errure exeas. Per Christum veni, nec ex corde ruo afferas quod dicas, sed quod ille ostẽdit, hoc loquere. Ecce fides catholica quemadmodum exit de ista propositione: ambulauit filius super mare, pedes carnis fluctibus imposuit, caro ambulabat, diuioitas gubernabat. Quando ergo caro ambulabat & diuinitas gubernabat, pater absens erat? Si absens erat, quomodo ipse filius dicit, Pater autem in me manens, ipse facit upera sua? Si ergo pater in filiu manẽs, ipse facit opera sua, ambulatio illa carnis super mare, à patre fiebat, per filium fiebat. Ergo illa ambulatio opus est patris & filij inseparabile: vtrumq; ibi operantem video: nec pater filiũ deseruit, nec filius à patre discessit. Itaq; quicquid facit filius, non facit sine patre: qoia quicquid facit pater, non facit sine filiu. Exitum est hinc, videte quia recte nus dicim⁹ insrparabilia esse opera pstris & filij & spiritus sancti. Nam quomodo tu intelligis? Ecce fecit deus lucem, & vidit filius patrem facientem lucẽ, secundum carnalem intellectũ tuum, quia iden vis mi-

Ioan.14.

F norẽ intelligere, quia dixit, Non putest filius à se facere quicquã, nisi quod viderit patrem facientẽ. Fecit deus pater lucem: quã aliam fecit filius? Fecit deus pater firmamentum, cœlom ioter aquas & aquas. vidit eum filius secuodum intelligẽtiam tuam tardam & grossam, quia vidit filius patrem facientem firmamentum, & dixit, non potest filios à se facere quicqoam nisi quod viderit patrem faciootem: da mihi alterum firmamentũ: an tu amisisti fuodamentum? Superædificati autem supra fundamentum Apostolorom & prophetarom, ipso summo lapide angulari existẽte Christo Iesu, pacantur in Christo, nec contendunt & errant in hæresi. Intelligimus ergo lucem factam à deo patre, sed prr filium: firmameotũ factum à deo patre, sed per filium. Omnia ergo per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Excute intelligentiam tuam: nec intelligẽtiam vocandam: sed plane stultitiam. Deus pater fecit mundũ: quem fecit filius alterum mundom? Da mihi mundum filij. Iste in quo sumus, cuius est? Dic nobis, à quo factus est? Si dixeris à filio, ooo à patre, errasti à patre: si dixeris à patre, non à filio, respondebit tibi Euangelium, Et mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. Agnosce ergo eom per quem factos est mũdus, & noli esse inter illos qui eum nõ receperunt, qui eum

Ephe.2.

G qui fecit mundum, nō cognouerunt. Inseparabilia sunt ergo opera patris & filij. Sed hoc est, non potest filius à se quicquam facere: quod esset si diceret, non est filius à se. Etenim si filius est, natus est: si natus est, ab illo est de quo natus est. Sed tamen æqualem sibi genuit. nō enim defuit aliquid generanti: aut tēpus quæsiuit vt generaret, qui genuit coæternum: aut matrē quæsiuit vt generaret, qui de se protulit verbū: aut pater generans ætate præcesserat filium, vt minorē filium generaret. Et forte dicit aliquis: quia post multa secula i senectute sua de* suscepit filiū. Sicut pater sine senectute, sic & filius sine incremento. Nec ille senuit, nec ille creuit: sed æqualis æqualem genuit, æternus æternum. Quomodo, inquit aliquis, æternus æternum? Quomodo flamma temporalis generat lucem temporalem. Coæua est autē flamma generās luci quam generat, nec præcedit tempore flamma generans lucem generatam, sed ex quo incipit flamma, ex illo incipit lux. Da mihi flammam sine luce, & do tibi deum patrem sine filio. Hoc est ergo, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: quia videre filij, hoc est natum esse de patre. Non alia visio eius, & alia substantia eius: nec alia

H potentia eius, alia substantia eius. Totū quod est, de patre est: totū quod potest, de patre est: quoniā quod potest & est, hoc vnum est, & de patre totum est. Sequitur & ipse in verbis suis, & male intelligentes cōturbat, vt ad rectum intellectum reuocet errantes. Cum dixisset, Nō potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: ne forte carnalis subreperet intellectus, & auerteret mentem, & faceret sibi homo quasi duos fabros, vnum magistrum, alterum discipulū quasi attendentem ad magistrum, verbi gratia facientem arcam, vt quomodo ille fecit arcā, faciat & iste alteram arcam secundum visionem quam inspexit in magistro operante: Sed ne tale aliquid sibi duplicaret in illa simplici diuinitate intellectus carnalis, secutus ait, *Quæcū que enim pater facit, hæc eadem & filius facit similiter.* Non facit pater alia, & alia filius similia, sed eadem similiter. Non enim ait, quæcunque facit pater, facit & filius alia similia: sed, quæcunque, inquit, pater facit, hæc eadē & filius facit similiter. Quæ ille, hæc & ipse: Mundum pater, mūdum filius, mundum spiritus sanctus. Si tres dij,

I tres mundi: si vnus deus pater & filius & spiritus sanctus, vnus mundus factus est à patre per filium in spiritu sancto. Hæc ergo facit filius quæ facit & pater, & nō dissimiliter facit, & hæc facit & similiter facit. Iam dixerat hæc facit: quare addidit, similiter facit? Ne alius prauus intellect* vel error in animo nasceretur. Vides enim hominis opus: animus est in homine & corpus. Animus imperat corpori, sed multū interest inter corpus & animum. Corpus visibile est, animus inuisibilis. Inter potentiam virtutemq; animi, & cuiusuis licet cœlestis corporis multum interest. Imperat tamen animus corpori suo, & facit corpus: & quod videtur animus facere, hoc facit & corpus. Videtur ergo corpus hoc idē facere quod animus, sed non similiter. Quomodo hoc idem facit, sed non similiter? Facit animus verbū apud se, iubet linguæ, & profert verbum quod facit animus. Fecit animus, fecit & lingua: fecit dominus corporis, fecit & seruus. Sed vt faceret seruus, à domino accepit vt faceret: & iubēte domino fecit. Hoc idem ab vtroq; factum est: sed nunquid similiter? Quomodo nō similiter? ait aliquis. Ecce verbum quod fecit animus meus, manet in me: quod fecit lingua mea, percusso aëre trāsiit, & non est. Cum dixeris verbum in animo tuo, & sonuerit per linguam tuam, redi ad animum tuūm, & K vide quia ibi est verbū quod fecisti. Nunquid sicut mā sit in animo tuo, mā sit in lingua tua? Quod sonuit per linguam tuam, fecit lingua sonans, fecit animus cogitans. Sed quod sonuit lingua, transiit: quod cogitauit animus, permanet. Hoc ergo fecit corpus, quod fecit animus, sed nō similiter. Fecit enim animus quæ teneret animus: fecit autē lingua qd sonat, & per aërē aurē verberat. Nunquid sequeris syllabas, & facis vt maneant? Non ergo sic pater & filius, sed hæc eadē facit, & similiter facit. Si fecit deus cœlū quod manet: hoc idē fecit filius cœlum quod manet. Si fecit deus pater hominem qui moritur: eūdem filius hominem fecit qui moritur. Quæcunque fecit pater stantia, hæc fecit & filius stantia, quia similiter fecit: & quæcunque fecit pater temporalia, hæc eadem fecit filius temporalia: quia non solum ipse fecit, sed & similiter fecit. Pater enim fecit per filium, quia per verbū fecit pater omnia. Quære in patre & filio separationem, nō inuenis: sed si assurrexisti, tunc non inuenis, si aliquid supra mentem tuam tetigisti, tunc non inuenies. nam si in his versaris quæ sibi L errans animus facit, cum imaginibus tuis loqueris, non cum verbo dei. Fallūt te imagines tuæ. Trāscende corpus, & sape animum: trāscende & animum, & sape deū. Non tangis deum nisi & animū transieris: quanto minus tangis si in carne māseris? Illi ergo qui sapiunt carnem, quàm longe sunt à sapiendo quod deus est? quia nō ibi essent, etiam si animum saperent. Recedit homo multū à deo quando sapit carnaliter, & multū interest inter carnē & animum: plus tamen interest inter animum & deum. Tu si in animo es, in medio es: si infra attendis, corpus est: si supra attendis, deus est. Attolle te à corpore, trāsi etiā te. Vide enim quod dixit Psalmus, & admoneris quemadmodum sapiēdus sit deus. Factæ *Psal. 41.* sunt, inquit, mihi lachrymę meæ panes die ac nocte, cū dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? Tanquā pagani dicant: Ecce dij nostri, deus vester vbi est? Ostēdunt enim illi quod videtur: nos colimus quod nō videtur. Et cui ostēdamus? Homini qui non habet vnde videat? nam vtique si ipsi deos suos vident oculis: habemus & nos alios oculos, vnde videamus deū nostrum. Ipsi oculi mūdādi sunt à deo nostro, vt videam* deū nostrū. Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbūt. Ergo cum se conturbatum dixisset, cum dicitur illi quo- M tidie, vbi est deus tuus? hæc meditatus sum, inquit, quia dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? Et quasi volens comprehendere deum suum, hæc meditatus sum, inquit, & effudi super me animam meam. Vt ergo attingerem deum meum, de quo mihi dicebatur, vbi est de* tuus? non effudi animam meam super carnē meam, sed super me. Transcendi me, vt illum tangerem. Ille enim est super me, qui fecit me. Nemo eum attingit, nisi qui se transierit. Cogita corpus, mortale est, terrenū est, fragile est, corruptibile est. abiice. Sed forte caro temporalis est. Alia corpora cogita: cœlestia corpora cogita. maiora, meliora, splendida sunt. Attende & ipsa, velut fulgura voluuntur ab oriente ad occidentem. non stant, videntur oculis non solum ab homine, sed etiam à pecore. Transi & ipsa. Et quomodo, inquies, transeo cœlestia corpora, cū ambulo in terra? Non carne transis, sed mente. Abiice & ipsa, quāuis luceāt, corpora sunt: quāuis de cœlo fulgeant, corpora sunt. Veni, quoniam forte non te putas habere quò eas, cū consideras ista omnia. Et vltra cœlestia corpora quò iturus sum, inquis, & quid mente transiturus sum? Considerasti ista omnia?

Conside-

A Consideraui, inquis. Vnde considerasti? Ipse considerator appareat. Ipse enim cũsiderator istorum omnium, discriminator, distinctor, & quodammodo appẽsor in libra sapientiæ, animus est. Sine dubio melior est animus quo ista omnia cogitasti, quàm ista omnia quæ cogitasti. Animus ergo ille spiritus est, nõ corpus. Transi & ipsum. Cõpara corpora ipsi animo primo, vt videas quò trãseas. Cõpara illũ carni. Absit, ne digneris comparare. Cõpara illum fulgori solis, lunæ, stellarum: maior fulgor est animi. Primò celeritatem animi ipsius vide, vide si nõ vehementior scintilla est animi cogitantis, quàm splendor solis lucentis. Solem orientem tu vides animo, motus ipsius quàm tardus est ad animum tuum? Citius tu potuisti cogitare quod facturus est sol, quàm ille facturus est. Ab ortu ad occidentem venturus est, iam ex alia parte cras oritur. Vbi hoc fecit cogitatio tua, adhuc ille tardus est, & tu omnia peragrasti, magna ergo res est animus. Sed quomodo dico, transi & ipsum, quia ipse animus mutabilis est, quamuis melior sit omni corpore. Modò nouit, modò non nouit: modò obliuiscitur, modò recordatur: modò vult, mo-B dò non vult: modò peccat, modò iustus est. Trãsi ergo omnem mutabilitatẽ: non solum omne quod videtur, sed & omne quod mutatur. Trãsisti enim carnem quæ videtur: transisti cœlum, solem, lunam, stellasq; quæ videntur: transisti & omne quod mutatur. Iam enim istis transactis veneras ad animum tuum, sed & ibi inuenisti mutabilitatem animi tui. nunquid mutabilis est de⁹? Transi ergo & animum tuum, effunde super te animam tuã vt cõtingas deum, de quo tibi dicitur: Vbi est deus tuus? Ne putes te aliquid facturum quod homo nõ possit. Hoc fecit ipse Ioannes Euangelista. Trãscendit carnem, transcendit terram quã calcabat: transcendit maria quæ videbat, transcendit aërem vbi alites volitant, transcendit solem, transcendit lunam, transcendit stellas, transcendit omnes spiritus qui non videntur, transcendit mentem suam, ipsam rationem animi sui. Transcendens ista omnia, super se effundens animam suam, quò peruenit? Quid vidit? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Si ergo separationem non vides in luce, quid separationem quæris in opere? Vide deum, vide verbum eius: inhære verbo dicẽti, quia ipse dicens non syllabis dicit, sed splendore sapientiæ fulget: hoc est dicere, quod dictum est de sapientia ipsius, C candor est lucis æternæ. Attende candorẽ solis. in cœlo est, & expandit candorem per terras omnes, per maria omnia, & vtique corporalis lux est. Si separas cãdorem solis à sole, separa verbum à patre. De sole loquor. Lucernæ vna flãmula tenuis, quę vno flatu possit extingui, spargit lucem suam super cuncta que subiacent, vides lucem sparsam à flammula generatam, emissionem vides, separationẽ non vides. Intelligite ergo fratres charissimi patrem & filium & spiritũ sanctum inseparabiliter sibi cohęrere. Trinitatem hanc vnum deũ, & omnia opera vnius dei, hæc esse patris, hæc esse filij, hæc esse spiritus sancti. Cætera quæ sequũtur, quæ pertinent ad sermonem ipsius domini nostri Iesu Christi in Euangelio, quoniam & crastino die sermo debetur vobis, adestote vt audiatis.

Ab eo quod scriptum est: Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & maiora horum demonstrabit ei opera, vt vos miremini: vsque ad eum locum vbi ait, Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.

Tractatus XXI.

Hesterno die quantũ dominus donare digna-D tus est, qua potuimus facultate tractauimus, & qua potuimus capacitate intelleximus, quomodo inseparabilia sunt opera patris & filij, nec alia facit pater, alia filius: sed omnia pater facit per filium, tanquam per verbum suum, de quo scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sequentia verba hodie videamus, & ab eodem domino eius misericordiam & deprecemur, & speremus: vt primum, si dignum ipse iudicat, intelligamus quod verum est. Si autem non potuerimus, non eamus in illud quod falsum est. Melius est enim nescire, quàm errare: sed scire est melius quàm nescire. Itaq; ante omnia conari debemus vt sciamus. si potuerimus, deo gratias. si autem non potuerimus interim peruenire ac venire ad veritatem, nõ eamus ad falsitatem. Qui enim sumus & quid tractemus, cõsiderare debemus. Homines sumus, carnem portantes, in hac vita ambulantes: & si iam de semine verbi dei renati, tamen ita in Christo innouati, vt nõdum penitus ab Adam expoliati. Quod enim nostrum mortale & corruptibile aggrauat animã, ex adã esse apparet & manifestũ est: quod autẽ nostrum spiri-E tale subleuat animã, de dei dono & misericordia eius, qui vnicum suum misit communicare nobiscum mortem nostram, & ducere nos ad immortalitatem suam. Hunc habemus magistrũ, vt nõ peccemus: & defensorem si peccauerimus, & confessi atq; cõuersi fuerimus: & interpellatorem pro nobis, si quid boni à domino desiderauerimus: & datorem cum patre, quia de⁹ vnus est pater & filius. Sed loquebatur ista homo hominib⁹, deus occultus, homo manifestus, vt manifestos homines faceret deos: & filius dei factus filius hominis, vt hominum filios faceret filios dei. Qua hoc arte sapientiæ suæ faciat, in eius verbis agnoscimus. Loquitur enim paruulis paruus, sed ipse ita paruus, vt & magn⁹, nos autem parui, sed in illo magni. Loquitur enim tanquam fouens & nutriens lactentes, & amando crescentes. Dixerat: Non potest filius à se facere quidquam, nisi quod viderit patrem facientem. Intelleximus autem quia nõ seorsum aliquid pater facit, quod cum viderit aliquid fili⁹, faciat & ipse aliquid tale inspecto opere patris sui: sed id quod dixerat: Non potest filius à se facere quicquã, nisi quod viderit patrem facientem: quia de patre est totus filius, & tota substantia & potentia eius ex illo F est, qui genuit eum. Modo autem cum dixisset & se hęc facere similiter quę facit pater: vt non intelligamus alia facere patrem, alia filium, sed simili potẽtia facere filiũ eadem ipsa quæ pater facit, cum pater facit per filium: secutus ait quod hodie lectum audiuimus: *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Rursus mortalis cogitatio perturbatur. Demonstrat pater filio quæ ipse facit. Ergo, ait aliquis, seorsum pater facit, vt possit filius videre quod facit. Rursus occurrunt humanæ cogitationi tãquam artifices duo, velut si faber doceat filium suum artem suam, & demonstret ei quicquid facit, vt possit etiam ipse facere quod viderit patrem facientem. Omnia, inquit, demonstrat ei quæ ipse facit. Cum ergo pater facit, filius nõ facit, vt possit videre filius quod pater facit? Certe omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Hinc videamus quemadmodum pater demonstrat filio quod facit, cũ pater nihil faciat, nisi quod per filium facit. Quid fecit pater? Mundum. Itáne factum mundum demõstrauit filio, vt ipse tale aliquid faceret? Detur ergo mũdus nobis quẽ fecit fili⁹. Sed & omnia per ipsum facta sũt, & sine ipso

G factum est nihil. Et mundus per ipsum factus est. Si factus per eum est mundus, omnia per ipsum facta sunt, & nihil facit pater quod non per filium faciat. Vbi demõstrat filio pater quod facit, nisi in ipso filio per quẽ facit? Quis enim locus vbi demonstretur opus patris filio, quasi extra faciat & extra sedeat, & fili⁹ attẽdat manum patris quemadmodum faciat? Vbi est illa inseparabilis trinitas? Vbi est verbũ de quo dictum est, quòd ipse est virtus & sapientia dei? Vbi quod de ipsa sapientia dicit: Cãdor est enim lucis æternæ? Vbi quod de illa iterum dicitur: Attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? Si quid facit pater, per filium facit. Si per sapientiam suam & virtutem suam facit, non extra illi ostendit quod videat, sed in ipso illi ostendit quod faciat. Quid videt pater, vel potius quid videt filius in patre vt faciat et ipse? Possum forte dicere, sed da iã qui possit capere: aut forte possũ cogitare, nec dicere, aut forte nec cogitare. Excedit enim nos illa diuinitas tanquã deus homines, tanquã immortalis mortales, tãquam æternus temporales. Inspiret & donet de fonte illo vitæ: nunc aliquid irrorare dignetur & stillare in sitim nostrã, ne in hac eremo arescamus.

1. Cor. 1. *Sap. 8.*

H Dicamus ei, domine, cui didicim⁹ dicere, Pater. Audemus enim hoc, quia ipse voluit vt auderemus: si tamen sic viuamus, vt nõ nobis dicat: Si dominus sum, vbi est honor meus? Dicamus ergo illi, Pater noster. Cui dicimus pater noster? Patri Christi. Qui ergo patri Christi dicit, pater noster, quid dicit Christo nisi frater noster? Nõ tamen sicut Christi pater, ita & noster pater. Nunquam enim Christus ita nos coniunxit, vt nullam distinctionẽ faceret inter nos & se. Ille enim filius æqualis patri, ille æternus cum patre, patriq; coæternus. Nos autem facti per filiũ, adoptati per vnicũ. Proinde nunquã auditum est de ore domini nostri Iesu Christi cum ad discipulos loqueretur, dixisse illũ de deo summo patre suo, pater noster, sed aut pater meus dixit, aut pater vester: vsqueadeo vt quodã loco poneret hæc duo: Vado ad deum meum, inquit, & deũ vestrum. Quare non dixit, deum nostrũ? Et patrem meum dixit & patrẽ vestrum, non dixit nostrum. Sic iungit vt distinguat, sic distinguit vt non seiungat. Vnum nos vult esse in se, vnum autem patrem & se. Quantũcunque ergo intelligamus, & quantũcunque videamus, etiam cum angelis

Malac. 1. *Ioan. 10.*

I æquati fuerimus, non videbimus sicut videt filius. Nos enim & quãdo nõ videmus, sumus aliquid. Quid aliud sumus quando non videmus, nisi non videntes sumus? tamen velut non videntes, & vt videamus, cõuertimus nos ad deum quem videamus, & fit in nobis visio quæ nõ erat quando nos tamen eramus. Est enim homo nõ videns, & idem ipse cum viderit, dicitur homo vidẽs. Non ergo hoc est illi videre, quod esse hominem: nam si hoc illi esset videre quod esse hominem, nonquã esset homo nisi videns. Cum vero est homo non videns, & quærit videre quod non videt, est qui quærat, est qui se conuertat vt videat: & cum se bene conuerterit & viderit, fit homo videns, qui prius erat homo nõ videns. Videre ergo accedit illi, & recedit ab illo. Accedit illi cum se conuerterit, recedit ab illo cum se auerterit. Nũquid ita filius? Absit. Nunquam fuit filius non videns, & postea factus est videns: sed videre patrem, hoc illi est esse filiũ. Nos enim auertendo ad peccatum, amittimus illuminationem, & cõuertendo nos ad deum, percipimus illuminationẽ. Aliud est enim lumen quo illuminamur, aliud nos qui illuminamur. Lumen autem ipsum quo illuminamur, nec auertitur à se, nec perdit lucem, quia lux est. Sic ergo demonstrat pater omnia quę

K facit filio, vt in patre sit omnia filius. Vidẽdo enim natus est, & nascendo videt: sed non aliquando non erat natus, & postea natus est, sicut nõ aliquando non vidit, & postea vidit: sed in eo quod est illi videre, in eo est illi esse, in eo est illi natum esse, in eo est illi permanere, in eo est illi non mutari, in eo est illi sine initio & sine fine persistere. Nõ ergo carnaliter accipiamus quia pater facit opus & demonstrat filio, & videt filius opus quod pater facit, & facit illud in alio loco, aut de alia materia. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Verbum patris est fili⁹, nihil dixit deus quod non dixit in filio. Dicendo enim filio quod facturus erat pater per filium, ipsum filium genuit per quem faceret omnia. *Et maiora horum* †*demõstrabit ei opera, vt vos miremini.* Rursus hic turbat. Et quis est qui digne perscrutetur hoc tãtum secretum? Sed iam quomodo nobis loqui dignat⁹ est, ipse aperiat: neque enim vellet dicere quod nollet intelligi. Quia dicere dignatus est, sine dubio excitauit audientiam. Nunquid quem excitauit vt audiret, excitatum deseret? Diximus vt potuimus, non temporaliter scire filium, & nec aliud esse

† his

L filij visionem, & aliud ipsum filium, sed ipsam visionẽ & ipsam sciẽtiam vel sapientiam patris esse filium, eamq; sapiẽtiam & eam visionem æternam esse ab æterno, & ei à quo est coæternam, nec ibi per tempus aliquid variari, nec aliquid nasci quod non erat, nec aliquid perire quod erat. Diximus hæc vt potuim⁹. Quid ergo hic modo facit tempus, vt diceret: maiora his demõstrabit ei opera? Id est demonstraturus est, hoc est demonstrabit. Aliud est demonstrauit, aliud est demõstrabit. Demonstrauit, de præterito dicimus: demonstrabit de futuro dicim⁹. Quid ergo hic agimus fratres? Ecce quem dixeramus patri coæternum, nihil in illo variari per tempus, nihil moueri per spatia vel momentorum vel locorum, manere semper cum patre, videntẽ patrem, & videndo existentem: rursus nobis tempora nominans, demonstrabit ei, inquit, his maiora. Ergo demõstraturus est aliquid filio, quod nõ nouit fili⁹? Quid ergo facimus? Quomodo hoc intelligimus? Ecce dominus noster Iesus Christus sursum erat, deorsum est. Quando sursum erat? Quando dixit, quæcunque facit pater, hæc eadem & filius facit similiter. Vnde modo

M deorsum? Maiora his demõstrabit ei opera. O domine Iesu Christe, saluator noster, verbũ dei, per quod facta sunt omnia, quid tibi pater demonstraturus est quod adhuc nescis? Quid te latet patris? Quid te latet in patre, quẽ non latet pater? Quæ opera tibi maiora demõstraturus est? aut quibus operibus maiora sunt quæ demonstraturus est? Cũ enim dixit, maiora his, debemus prius intelligere quibus maiora. Recordemur vnde sermo iste processit, quãdo curat⁹ est ille qui triginta & octo annos habebat in infirmitate, & iussit eũ saluum tollere grabatũ suum, & ire in domum suam. Hinc enim Iudæi cõmoti cum quibus loquebatur, loquebatur verbis, & tacebat intellectu: quodãmodo innuebat intelligentibus, celabat irascentibus. Hinc ergo cũ essent cõmoti Iudæi, quia hoc sabbato dominus faceret, dederunt occasionem sermoni huic. Non ergo sic audiamus hæc tanq̃ obliti quæ supra dicta sunt, sed respiciamus illum lãguidum triginta & octo annorum subitò factum sanum, admirantibus Iudæis & irascentibus. Quærebant tenebras magis de sabbato, quàm lumen de miraculo. His ergo indignãtibus loquens ait hoc: maiora his demõstrabit ei opera. His maiora: Quibus? Quòd vidistis

A hominem factum sanum, cuius languor durauerat vsq; ad triginta & octo annos: his maiora pater demõstraturus est filio. Quæ sunt maiora? Sequitur & dicit: *Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat.* Planè maiora sunt ista. Valdè enim plus est vt resurgat mortuus, quàm vt conualescat ægrotus. Maiora sunt ista. Sed quando ea pater demonstraturus est filio? Nesciit enim ea filius, & ille qui loquebatur, non nouerat mortuos suscitare? Adhuc habebat discere resuscitare mortuos, per quem facta sunt omnia, qui fecit vt viueremus, qui non eramus? Adhuc habebat discere vt resuscitaremur? Quid est quod vult dicere? Descendit enim ad nos, & qui pauloante loquebatur vt deus, cœpit loqui vt homo. Ipse est tamen homo qui deus, quia deus factus est homo, sed factus quod nõ erat, nõ amittẽs quod erat. Ergo accessit homo, vt esset homo qui erat deus, non iam vt homo esset, & non esset deus. Audiamus ergo eum & factum, qui audiebamus cõditorem. Cõditorem, quia verbum in principio: factum, quia natum ex virgine Maria. Conditorem ante Abraham, ante Adam, ante terram, ante cœlum, ante omnia

B corporalia & spiritalia: factum autem ex semine Abrahę, ex tribu Iuda, ex virgine Israëlitica. Si ergo nouim⁹ hunc qui nobis loquitur, & deum & hominem, intelligamus verba dei & hominis. aliquando enim talia nobis dicit quę pertineant ad maiestatem, aliquando quæ pertineant ad humilitatem. Ipse enim rex excelsus qui humilis, vt nos humiles faciat excelsos. Quid ergo ait? Demonstrabit mihi pater his maiora, vt vos miremini. Ergo nobis est demonstraturus, non illi. Cum ergo nobis sit demonstraturus pater: propterea dixit, vt vos miremini. Exposuit enim quod voluit dicere, demonstrabit mihi pater. Quare non dixit, demonstrabit vobis pater, sed demonstrabit filio? Quia & nos membra sumus filij: & nos membra tanquam quod discimus, ipse discit quodammodo in mẽbris suis. Quomodo discit in nobis? Quomodo patitur in nobis. Vnde scimus quia patitur in nobis, vnde probamus? Ex illa voce de cœlo: Saule Saule, quid me persequeris? Nõnne ipse est qui iudex in fine seculi residebit, & iustos ad dexteram

Act. 9.
& 22.

C ponens, iniquos autem ad sinistram, dicturus est, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Cumq; ille responderint, Domine, quãdo te vidimus esurientẽ? dicturus est eis, Cum vni ex minimis meis dedistis, mihi dedistis. Qui ergo dixit: Cum vni ex minimis meis dedistis, mihi dedistis: & nunc interrogetur à nobis, & dicamus illi, Domine quando eris discens, cum tu doceas omnia? Statim enim nobis in fide nostra respõdebit: Cũ vnus ex minimis meis discit, ego disco. Ergo gratulemur & agamus gratias, non solùm nos Christianos factos esse, sed Christum. Intelligitis fratres gratiam dei super nos: capitis: admiramini, gaudete, Christi facti sumus. Si enim caput ille est, nos membra, totus ille homo & nos. Hoc est quod apostolus dicit Paulus, Vt vltra iam non simus paruuli, iactati & circumdati omni vẽto doctrinæ. superius autem dixerat, Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, in agnitionem filij dei in virum perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Plenitudo ergo Christi, caput & membra. Quid est caput & membra? Christus & Ecclesia. Arrogarem⁹ enim nobis hoc superbe, nisi ipse dignetur hoc promittere, qui per Apostolum eundem dicit: Vos autem estis corpus Christi & membra. Cum ergo ostendit pater membris Christi, Christo ostendit, fit quoddam miraculum ma-

Matth. 25.

Ephe. 4.

1. Cor. 12.

gnum, sed tamen verum. Ostenditur Christo quod non D uerat Christus, & ostẽditur Christo per Christum. Res mira & magna est: sed scriptura sic loquitur. Contradicturi sumus diuinis eloquiis, & non potius intellecturi, & ex ipsius dono qui ei donanit gratias acturi? Quid est quod dixi, demonstratur Christo per Christũ? Demõstratur mẽbris per caput. Ecce vide illud in te. Pone te clausis oculis velle aliquid tollere, nescit man⁹ quò eat, & vtiq; manus tua mẽbrum tuum est. non enim à corpore tuo separata est. aperi oculos, videt etiam manus quò eat, demõstrante capite membrum secutum est. Si ergo in te potuit inueniri tale aliquid vt corpus tuum ostẽderet corpori tuo, & per corpus tuum demõstratur aliquid corpori tuo, noli mirari quia dictũ est, demonstratur Christo per Christum. Demonstrat enim caput vt mẽbra videant, & docet caput vt mẽbra discant. Vnus tamen homo caput & mẽbra. Noluit se separare, sed dignatus est agglutinari. Lõge à nobis erat, & multum longe. Quid tam longe, q̃ conditum & conditor? Quid tam longe, q̃ deus & homo? Quid tam longe, q̃ iustitia & iniquitas? Quid tam longe, quàm æternitas E & mortalitas? Ecce q̃ longe erat verbum in principio, deus apud deum per quem facta sunt omnia. Quomodo ergo factus est propè, vt esset quod nos, & nos in illo? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hoc ergo est nobis demonstraturus: hoc demonstrauit discipulis suis, qui eum in carne viderunt. Quid est hoc? Sicut pater suscitat mortuos & viuificat: *Sic & filius quos vult viuificat.* Aliósne pater, alios filius? Certe omnia per ipsum facta sunt. Quid dicimus fratres mei? Lazarũ suscitauit Christ⁹, quẽ mortuũ suscitauit pater, vt videret Christus quemadmodũ Lazarum suscitaret? An quando resuscitauit Lazarũ Christus, non eũ resuscitauit pater? Et sine patre fecit filius solus? Legite ipsam lectionẽ, & videte quia patrem ibi inuocat vt resurgat Lazarus: sicut homo inuocat patrẽ, sicut deus facit cũ patre. Ergo & lazarus qui resurrexit, & à patre & à filio suscitatus est in dono & gratia spiritus sancti, & illud mirabile opus Trinitas fecit. Nõ ergo sic intelligamus, sicut ergo pater suscitat mortuos & viuificat, sic & fili⁹ quos vult viuificat, vt alios à patre resuscitari & viuificari, alios à filios existimemus, sed eosdem quos pater suscitat F & viuificat, ipsos & filius suscitat & viuificat, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Et vt ostenderet habere se quàuis à patre, datam tamẽ patris potestatẽ, ideo ait: Sic & filius quos vult viuificat, vt ostenderet ibi voluntatem suam. Et ne quis diceret, suscitat pater mortuos per filium, sed ille tanquam potens, iste tanquam ex aliena potestate, tanquam minister facit aliquid sicut angelus, potestatem significauit vbi ait: Sic & filius quos vult viuificat nõ enim vult pater aliud quàm filius, sed sicut illis vna substantia, sic vna voluntas est. Et qui sunt isti mortui quos viuificat pater & filius? An ipsi sunt de quibus diximus, Lazarus, vel filius illius viduæ, vel filia archisynagogi? Nouimus enim istos à Christo domino nostro suscitatos. Aliud aliquid nobis vult insinuare, resurrectionem scilicet mortuorum, quam omnes expectamus, non illam quam quidam habuerunt vt crederent cæteri. Resurrexit enim Lazarus moriturus, resurgemus nos semper cum Christo victuri. Talem resurrectionem pater fecit, an filius? Imò vero pater per filium. Ergo filius in patre, & pater in filio. Vnde probamus, quia de ista dicit resurrectione? Cũ dixisset, sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat, ne

Ioan. 11.

Ibidem.
Luca. 7.
Marci. 5.

G intelligeremus mortuorum resurrectionem, quam facit ad miraculum, non ad vitam æternam, secutus ait: *Neque enim pater iudicat quemquam, sed iudicium omne dedit filio.* Quid hoc est? De mortuorum resurrectione dicebat, quia sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat: vnde continuo tanquam rationem subiecit de iudicio dicens, Neque enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio, nisi quia de resurrectione dixerat mortuorum, quę futura est in iudicio? Pauloante putabamus aliquid facere patrē, quod non facit filius, quando dicebat: Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. tanquam pater faciebat, & filius videbat. Sic erat subrepens menti nostrę intellectus carnalis, quasi pater faceret quod filius non faceret: filius autem videret patrem demonstrantem quod fieret à patre. Ergo velut pater faciebat, quod filius non faciebat. Modo iam videmus aliquid facere filium quod non facit pater. Quomodo nos versat, & mētem nostram pertractat, huc atque illuc ducit, vno carnis loco remanere non sinit, vt versando exerceat, exercendo mundet, mundando capaces reddat, capa-
H ces factos impleat. Quid de nobis faciunt verba hæc? Quid loquebatur? Quid loquitur? Pauloante dicebat, quia demōstrat filio pater quicquid facit, videbā quasi patrem facientē, filium expectantem. Modo rursus video filium facientem, patrem vacantem: Non enim pater, inquit, iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Quādo ergo filius iudicaturus est, pater vacabit & non iudicabit? Quid est hoc? quid intelligam domine? quid dicis qui verbū dei es? homo sum. Dicis quia pater non iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio. Lego alio loco te dicente: Ego non iudico quemquā, est qui quęrat & iudicet. De quo dicis, est qui quærat & iudicet, nisi de patre? Ille quærit iniurias tuas, ille iudicat de iniuriis tuis. Quomodo hic pater non iudicat quēquam: sed omne iudicium dedit filio? Interrogemus & Petrum, audiamus eum loquentē in Epistola sua: Christus pro nobis passus est, inquit, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius: qui cū malediceretur, non maledicebat: cum iniuriam acciperet, non minabatur, sed commendabat illi qui iuste iudicat. Quomodo verum est, quia pater non iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio? Turbamur hic,
I turbati desudemus, desudantes purgemur. Conemur vtcunq; donante ipso penetrare alta secreta verborum istorū. Temere fortasse facimus, quia discutere & scrutari volumus verba dei. Et quare dicta sunt, nisi vt sciātur? Quare sonuerunt, nisi vt audiantur? Quare audita sunt, nisi vt intelligantur? Confortet ergo nos & donet nobis aliquid quātum ipse dignatur: & si nondum penetramus ad fontē, de riuo bibamus. Ecce ipse Ioannes nobis tanquam riuulus emanauit, perduxit ad nos de alto verbū, humiliauit, & quodammodo strauit, vt non horreamus altum, sed accedamus ad humilem. Omnino est quidā intellectus verus, fortis, si quo modo eum tenere possumus, quia pater non iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio. Hoc enim dictum est, quia hominibus in iudicio nō apparebit nisi filius: Pater occultus erit, filius manifestus. In quo erit filius manifestus? In forma qua ascendit. Nam in forma dei cum patre occultus est, in forma serui hominibus manifestus. Non ergo pater iudicat quemquam, sed in manifesto omne iudicium dedit filio. Hoc enim dictum est, quia hominibus in iudicio non apparebit nisi filius, sed manifesto. In quo manifesto iudicio filius iudicabit, quia K ipse iudicādis apparebit. Euidentius nobis ostēdit scriptura, quia ipse apparebit, Quadragesimo die post resurrectionem suā ascēdit in cœlum vidētibus discipulis suis, & vox illis angelica, Viri, inquit, Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Iste qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Quomodo eum videbāt ire? In carne quam tetigerunt, quam palpauerunt, cuius etiam cicatrices tangendo sibi probauerunt, in illo corpore in quo cum eis intrauit & exiuit per quadraginta dies, manifestans se eis in veritate, non in aliqua falsitate, non phantasmate, non vmbra, non spiritu, sed quemadmodum ipse dixit non fallens, Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Est quidem illud iam corpus dignum cœlesti habitatione, non subiacens morti, non mutabile per ætates. Non enim sicut ad illam ætatem ab infantia creuerat, sic ab ætate quæ iuuētus erat, vergit in senectutem: manet sicut ascendit, vēturus ad eos quibus antequam veniat, verbum suum voluit prædicare. Sic enim veniet in forma humana. Hanc videbunt & impij, videbunt & ad dexteram positi, videbunt ad sinistram separati, L sicut scriptum est, Videbunt in quem pupugerunt. Si videbunt in quem pupugerunt, corpus ipsum videbūt quod lancea percusserunt. Lancea non percutitur verbum. Hoc ergo impij videre potuerunt, quod & vulnerare potuerunt. Latentem deum in corpore non videbūt: post iudicium videbitur ab his qui ad dexteram erunt. Hoc est ergo quod ait, Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: quia manifestus ad iudicium veniet filius in humano corpore apparēs, hominibus dicēs dextris, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. dicens sinistris, Ite in ignem ęternū, qui pręparatus est diabolo & angelis eius. Ecce videbitur forma hominis à piis & impiis, à iustis & ab iniustis, à fidelibus & ab infidelibus, à gaudentibus & à plāgentibus, à cōfisis & confusis. Ecce videbitur cum visa fuerit illa forma in iudicio, & fuerit peractū iudicium, vbi dictum est, Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: ob hoc, quia filius apparebit in iudicio in forma quam ex nobis suscepit. Quid postea futurum est quando videbitur forma dei, quam sitiunt M omnes fideles: quando videbitur illud quod erat in principio verbū deus apud deum, per quod facta sunt omnia: quādo videbitur illa forma dei, de qua dicit Apostolus, Cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo? Magna enim illa forma vbi æqualitas patris & filij cognoscitur ineffabilis, incomprehensibilis, maxime paruulis. Quando videbitur? Ecce ad dexteram sunt iusti, ad sinistram sunt iniusti. Omnes pariter homines vident filium hominis, vident qui punctus est, vident qui crucifixus est, vident humiliatum, vident natum ex virgine, vident agnum de tribu Iuda, verbum deum apud deum. Quādo videbunt, ipse erit & tunc, sed forma serui apparebit. Forma serui seruis demonstrabitur: forma dei, filiis seruabitur. Fiāt ergo serui filij, qui sunt ad dexteram, eant in æternam hæreditatem olim promissam, quam nō videntes martyres crediderunt, pro cuius promissione sanguinem suum sine dubitatione fuderunt. Eant illuc, & videant ibi. Quando illuc ibunt? Dicat ipse dominus: Sic ibunt illi in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Ecce vitam æternam nominauit. Nūquid hoc nobis dixit, quia ibi videbimus & cognoscemus pa-
trem

Ioan. 8. — 1. Petri. 2. — 4. sen. dist. 48. cap. sed cum. — Act. 1. — Lucæ. 24. — Ioan. 19. — Zachar. 12. — Apoc. 1. — Matth. 25. — Philip. 2.

A trem & filium? Quid si viuemus in æternum, sed illum patrem & filium non videbimus? Audi alio loco vbi vitam æternam nominauit, & expressit quid sit vita æterna. Noli timere, non te fallo, non sine causa promisi dilectoribus meis dicens, Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo meipsum illi. Respondeamus domino & dicamus, Quid domine deus noster magnū, quid magnum nobis demonstraturus es teipsum? Quid enim? Et Iudæis te demonstrasti. Nonne te viderunt & qui crucifixerunt? Sed demonstrabis te in iudicio, cum stabimus ad dexteram tuam. Nunquid & illi qui ad sinistrā stabunt, non te videbunt? Quid est quòd demonstrabis nobis teipsum? Nunc enim non te videmus cum loqueris? Respondet: Et demonstrabo meipsum in forma dei, videtis modo in forma serui. Non te fraudabo ô homo fidelis, crede quia videbis. Amas, & nō vides: amor ipse te perducet vt videas. Ama, perseuera in amando. Non fraudabo, inquit, amorem tuum, qui mundaui cor tuum. Vt quid enim mundaui cor tuum, nisi vt deus à te possit videri? Beati enim mundo corde, quia ipsi B deum videbunt. Sed hoc, inquit seruus tanquam cum domino disputans, non expressisti cum dixisti, Ibunt isti in vitam æternam. Non dixisti, ibūt vt videant me in forma dei, videant patrem cui æqualis sum. Alibi attende quid dixit, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum deum, & quē misisti Iesum Christum. Et modo ergo post commemoratum iudicium, quod omne dedit filio pater non iudicans quenquam, quid futurum est? Quid sequitur? *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.* Iudæis honorificatur pater, contēnitur filius. Filius enim videbatur vt seruus, pater honorificabatur vt deus. Apparebit & filius æqualis patri, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Modo ergo hoc habemus in fide. Nec dicat Iudæus, patrem honorifico, quid mihi est cum filio? Respondeat illi, *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem.* Mentiris omnino, filium blasphemas, & patri facis iniuriam. Pater enim filium misit, tu contemnis quem misit. Quomodo honorificas mittentem, qui blasphemas missum? Ecce, inquit aliquis, missus est filius, & maior est pater, quia misit. Recede à carne. Vetus homo suggerit C vetustati, tu in nouo agnosce nouitatē: nouus tibi, seculo antiquus, perpetuus, æternus, reuocet ab hoc intellectu. Minor est filius, quia missus dictus est filius. Missionem audio, non separationem. Sed hic, inquit, videmus in rebus humanis: quia maior est qui mittit, quàm ille qui mittitur. Sed res humanæ fallunt hominē, res diuinæ purgant. Noli attendere ad res humanas, vbi maior videtur qui mittit, & minor qui mittitur, quamquam & ipsæ res humanæ dicant contra te testimoniū. Velut verbi gratia, si quis vxorem vellet petere, & per se non posset, amicum maiorem mittit qui ei petat. Et sunt multa in quibus ipse maior eligitur qui mittatur à minore. Quid ergo calūniam vis facere, quia ille misit, ille missus est? Sol radium mittit, & nō separat: luna splendorem mittit, & non separat: lucerna lumen fundit, & non separat. Video ibi missionem, & nullam video separationem. nam si de rebus humanis quæris exempla, ô hæretica vanitas, quamquam sicut pauloante dixi, & ipsæ res humanæ in quibusdam exemplis coarguunt & vincunt te, tamen attende quàm sit aliud in rebus humanis, vnde vis ducere exēpla ad res diuinas. Homo qui mittit, manet ipse, & pergit ille qui mittitur. Nunquid pergit homo cum eo quem mittit? Pater autem D qui misit filium, non recessit à filio. Ipsum dominū audi dicentem, Ecce veniet hora, vt vnusquisque discendat ad sua, & me solum relinquetis, sed non solus sum, quia pater mecum est. Quomodo enim misit cum quo venit? quomodo eum misit à quo non recessit? Alio loco dixit, Pater autem in me manens facit opera. Ecce in illo est, ecce operatur. Non recessit à misso mittens, quia missus & mittens vnum sunt.

Ioan.14. *Matth.5.* *Ioan.17.* *Ioan.16.* *Ioan.14.*

Ab eo quod scriptum est, Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam: vsque ad eum locum vbi ait, Sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

Tractatus XXII.

Vdiustertiani & hesterni diei sermones redditos vobis, sequitur hodierna euāgelica lectio, quam ex ordine pertractemus, non pro eius dignitate, sed pro virib⁹ nostris: quia & vos non pro inundantis fontis largitate, sed pro vestro modulo capitis. Et nos non tantum dicimus in aures vestras, quantum ipse fons manat, sed quantum capere E possumus, quod in vestros sensus traiiciamus, abundātius operante ipso in cordibus vestris, quàm nobis in auribus vestris. Res enim magna tractatur, & nō à magnis, imò multum paruis, spem tamen & fiduciam dat nobis, qui magnus propter nos factus est paruus. Si enim ab illo nō exhortaremur, nec inuitaremur ad eum intelligendum, si desereret nos tanquam contemptibiles, quia capere non possemus diuinitatem ipsius, si nō caperet in se mortalitatem nostram, & perueniret ad nos vt loqueretur nobis Euangeliū. Nisi quod in nobis abiectum & minimum est, voluisset communicare nobiscum, putaremus eum noluisse nobis dare magnum suum, qui suscepit paruum nostrum. Hæc dixi, ne quis vel nos reprehendat ista tractantes, quasi multum audaces: vel de se desperet, quod possit capere dono dei, quod illi dignatus est loqui filius dei. Ergo quod loqui nobis dignatus est, debemus credere quia voluit vt intelligatur. Sed si nō possumus, præstet intellectū rogatus, qui verbū præstitit non rogatus. Ecce quæ verborū ista secreta sunt, attendite, *Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam.* F Ad vitam certe æternam omnes tendimus. Et ait, Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit & credit ei qui misit me, habet vitam æternam. Nunquid ergo audire nos voluit verbum suum, & intelligere noluit? Quandoquidem si in audiēdo & credendo vita æterna est, multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis est fides, fidei fruct⁹ intellect⁹, vt perueniamus ad vitam æternam, vbi non nobis legatur Euangelium: sed ille qui nobis modo Euangelium dispensauit, remotis omnibus lectionibus & paginis, & voce lectoris & tractatoris, appareat omnibus suis purgato corde assistentibus, & in corpore immortali iam nunquam morituris, mūdans eos & illuminans viuentes & videntes quod in principio erat verbū, & verbū erat apud deū. Nūc ergo quē quæsiuimus attendamus, & quē audiuimus cogitemus. Deus est enim Christus: & cum hominibus loquitur. capi se vult, faciat capaces: videri se vult, aperiat oculos. Nō tamē sine causa loquitur nobis, nisi quia verū est quod promittit nobis. Verba mea, inquit, qui audit, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam. *Vt in iudicium non veniat, sed transeat à morte ad*

G *vitam* Vbi & quando venimus de morte ad vitam, vt non in iudiciū veniamus? In hac vita transimus à morte ad vitam: in hac vita quę nondum est vita, hinc transimus à morte ad vitam. Quis est ille transitus? Qui audit verba mea, dixit, & credit ei qui misit me. Seruans ista, & credis, & transis. Et est qui stando transit? Planè est: stat enim corpore, transit mente. Vbi erat? vnde transiret? & quò transit? A morte ad vitam. Vide vnum hominem stantem, in quo agatur totum hoc quod dicitur. Stat, audit, forte non credebat, audiendo credit. Paulo ante non credebat, modo credit, quasi de regione infidelitatis ad regionem fidei transitum fecit, motu cordis, non motu corporis: motu in melius, quia iterum qui deserunt fidem, mouentur in deterius. Ecce in hac vita, quæ sicut dixi, nondū est vita, transitur à morte ad vitam, vt in iudicium non veniatur. Quare autem dixi, quia nondum est vita? Si vita esset ista, non diceret *Matt.19.* dominus cuidam: Si vis venire ad vitam, serua mandata. Non enim ait illi, si vis venire ad vitam æternam: non addidit æternam, sed tantum dixit vitam. Nec vi- H ta nominanda est, quia non est vera vita. Quæ est vera vita, nisi quæ est æterna vita? Audi Apostolum dicen- *1.Timot.6.* tem ad Timotheum, Præcipe diuitibus huius seculi nō superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo: qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Benefaciant diuites, sint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent. Vt quid hoc? Audi quod sequitur, Thesaurizent sibi fundamentum bonū in futurum, vt apprehendant veram vitam. Profectò ista in qua erant, falsa vita est. Nam vt quid velis apprehēdere veram, si iam tenes veram? Si autem apprehendenda est vera, migrandum est à falsa. Et quà migrandum? Quò? Audi, crede, & transitum facis de morte ad vitam, & in iudicium non venis. Quid est hoc, & in iudicium non venis? Et quisquam melior erit Paulo *2.Cor.5.* Apostolo, qui ait, Oportet nos exhiberi omnes ante tribunal Christi, vt illic recipiat vnusquisq; quæ per corpus gessit, siue bonum siue malum? Paulus dicit, Oportet nos exhiberi omnes ante tribunal Christi: & tu tibi audes promittere quia in iudicium non venies? Absit, inquis, vt ego mihi hoc promittere audeam, sed credo promittenti. Saluator loquitur, veritas pollicetur, ipse I dixit mihi, Qui audit verba mea, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam, & transitum facit de morte in vitam, & in iudiciū nō veniet. Ergo ego audiui verba domini mei, credidi. Iam infidelis cū essem, factus sum fidelis, sicut ipse monuit: transij à morte ad vitam, ad iudicium non venio, non præsumptione mea, sed ipsius promissione. Paulus autem contra Christum loquitur, seruus contra dominum, discipulus contra magistrum, homo contra deum, vt cum dominus dicat, quia qui audit & credit, transit à morte ad vitam, & in iudicium nō venit: dicat Apostolus, Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi? Aut si ad iudicium non venit, quid ad tribunal exhibetur? Nescio quomodo intelligam. Reuelat ergo dominus deus noster, & per scripturas suas admonet nos dicens quot modis intelligatur quando dicitur iudicium. Hortor ergo vt attendatis. Aliquando iudicium discriminatio dicitur. Secundum illum modum quo dicitur iudicium discriminatio, oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi, vt illic recipiat homo quæ per corpus gessit, siue bonum siue malum. ipsa est enim discriminatio, vt bonis bona, malis mala distribuantur. Nam si iudicium semper in malo acciperetur, nō diceret Psalmus, Iudica me deus. Audit forte aliquis dicentem, Iu- *Psal.42.* dica me deᵘ, & miratur. Solet enim homo dicere, ignosceat mihi deus, parce mihi deus. Quis est qui dicat, Iudica me deus? Et aliquando in Psalmo versus ipse in diapsalmate ponitur, qui præbeatur à lectore, & respōdeatur à populo. Nunc forte alicui cor percutitur, & timet cantare deo & dicere, Iudica me deus: & tamen cantat populus credens, nec putat se male optare quod dicitur à diuina lectione: & si parum intelligit, credit aliquid boni esse quod cantat. Et tamē & ipse Psalmus non dimisit hominem sine intellectu. Sequutus enim verbis posterioribus ostendit quale iudicium diceret, quia non est damnationis sed discretionis. Ait enim, Iudica me deus. Quid est, iudica me deus? Et discerne causam meam à gente non sancta. Ergo secūdum hoc iudicium discretionis oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi. Secundum iudicium autem damnationis, qui audit verba mea, inquit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternā, & in iudicium non veniet, sed transitum facit à morte ad vitam. Quid est, in L iudicium non veniet? In dānationem non veniet. Probemus de scripturis quia dictum est iudicium vbi pœna intelligitur, quāquam & in hac ipsa lectione paulo post audietis ipsum verbum iudicij nō positum nisi pro damnatione & pro pœna. Tamē Apostolus dicit quodam loco scribens ad eos qui corpus quod fideles norunt, male tractabant: & propter quod male tractabāt, corripiebātur flagello domini. Ait enim illis: Propterea *1.Cor.11.* multi in vobis infirmi & ægroti dormiunt sufficienter. Multi enim propterea etiam moriebantur. Et secutus est: Si enim nosipsos iudicaremus, à domino non iudicaremur. hoc est, si nosipsos corriperemus, à domino non corriperemur. Cum iudicamur autem à domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Sūt ergo secundum pœnam qui iudicantur hic, vt parcatur illis ibi: sunt quibus parcatur hic, vt abundantius torquerantur ibi. Sunt autem quibus disti ibuuntur ipsę pœnę sine flagello pœnę, si flagello domini correcti non fuerint: vt cum hic contempserint patrem verberantē, ibi sentiant iudicem punientem. Ergo est iudicium quo missurus est deus, id est, filius dei in fine diabolum & angelos M eius, & omnes infideles & impios cum eo. Ad hoc iudicium non venit, qui modo credens transitum facit à morte ad vitam. Etenim ne putares credendo te non moriturum secundum carnem, & accipiendo carnaliter diceres tibi: Dominus meus mihi dixit, Qui audit verba mea, & credit ei qui misit me, transiet à morte ad vitam: Ergo ego credidi, non sum moriturus. Scias te mortem quam debes supplicio Adam, persoluturū. acceptenim ille in quo tūc omnes fuimᵘ, Morte morieris: nec potes euadere sententiam diuinam, sed cū persolueris mortem veteris hominis, suscipies vitam æternam noui hominis, & trāsitum facies à morte ad vitā. Modo interim fac transitum vitæ. Quæ est vita tua? Fi- *Abac.2.* des. Iustus ex fide viuit. Infideles quid? Mortui sunt, de *Roma.1.* quibus dominus ait, Dimitte mortuos vt sepeliāt mor- *Matth.8.* tuos suos. Ergo & in hac vita sunt mortui, sunt viui, & quasi omnes viuunt. Qui sunt mortui? qui nō crediderunt. Qui sunt viui? qui crediderunt. Quid dicitur mortuis ab Apostolo? Surge qui dormis. Sed somnū dixit, *Ephe.5.* non mortē. Audi sequētia, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Et quasi diceret, quò ibo? Et illuminabit te Christus. Iā cū te credētē illuminauerit Christus, trāsitū facis à morte ad vitā. mane in eo quò trāsisti, & non venies ad iudiciū. Exponit illud enim ipse & sequitur.

Amen

A *Amen amen dico vobis*. Ne forte quia dixit, transit à morte ad vitam: intelligamus hoc in futura resurrectione, ostendere volens quomodo transit qui credit: & hoc est transire de morte ad vitam, transire ab infidelitate ad fidem, ab iniustitia ad iustitiam, à superbia ad humilitatem, ab odio ad charitatem. Nunc autē amen amen dico vobis, quia veniet hora, & nunc est. Quid euidentius? Iam certe aperuit quod dicebat, quia modo fit quò nos Christus hortatur. *Veniet hora*, quæ hora? & nūc est.

Quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. Iam de his mortuis locuti sumus. Quid putamus fratres mei? In ista turba quæ me audit, nulli ne sunt mortui? Qui enim credunt, & secundū veram fidem agunt, viuunt, & mortui non sunt: qui autem vel non credūt, vel sicut dæmones credunt, trementes & male viuentes, filium dei confitentes, & charitatem non habentes, mortui potius deputandi sunt, & tamen agitur adhuc hora ista. Non enim hora de qua locutus est dominus, vna erit hora de duodecim horis vnius diei. Ex quo locutus est, vsque ad hoc tempus, & vsque ad finem seculi, B ipsa vna hora agitur, de qua dicit in Epistola sua Ioannes, Filioli, nouissima hora est. ergo nunc est. qui viuit, viuat: qui mortuus erat, viuat: audiat vocem filij dei qui mortuus iacebat, surgat & viuat. Clamauit dominus ad sepulchrum Lazari, & quatriduanus mortuus resurrexit. Qui putebat, in auras processit, sepult⁹ erat, lapis superpositus erat. Vox saluatoris irrupit duritiam lapidis, & cor tuum ita durum est, vt nondum illa voa diuina te rūpat. Surge in corde tuo, procede de sepulchro tuo. Etenim mortuus in corde tuo tanquam in sepulchro iacebas, & tanquam saxo malæ consuetudinis grauaris. Surge & procede, crede & confitere. Qui enim credit, surrexit: qui cōfitetur, processit. Quare processisse dicimus confitentem? Quia antequam confiteretur, occultus erat: cum autem confitetur, procedit de tenebris ad lucem. Et cum confessus fuerit, quid dicitur ministris? Quod dictum est ad funus Lazari, Soluite illum, & sinite abire: quomodo dictum est ministris Apostolis, Quæ solueritis in terra, soluta C erunt & in cœlo. Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. vnde viuēt? De vita. De qua vita? De Christo. Vnde probamus quia de vita Christo? Ego sum, inquit, via, veritas & vita. Ambulare vis? ego sum via. Falli nō vis? ego sum veritas. Mori non vis? ego sum vita. Hoc dicit tibi saluator tuus. Non est quò eas nisi ad me: non est quà eas nisi per me. Nunc ergo ista hora agitur, hoc & agitur planè, & omnino non cessatur. Surgunt homines qui mortui erant, transeunt ad vitam, ad vocem filij dei viuunt, de illo perseuerantes in fide ipsius. Habet enim filius vitam, vnde viuant credētes habet: & quomodo habet? Sicut habet pater. Audi ipsum dicentem,

Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Fratres, vt potero dicam. Hæc sunt enim illa verba quæ paruum intellectum perturbant. Quare addidit, in semetipso? Sufficeret enim vt diceret, Sicut enim pater habet vitam, sic dedit & filio habere vitā. Addidit, in semetipso. habet enim in semetipso pater vitam, habet & filius in semetipso. Aliquid intelligere nos voluit in eo quòd ait, in semetipso: & hic secretum in verbo hoc clausum est, pulsemus vt aperiatur. O domine, quid est quod dixisti? In semetipso quare addidisti? Etenim Paulus apostolus quem viuere fecisti, non habebat vitā? Habebat, inquit, quantum homines mortui vt reuiuiscant, & ad verbum tuum credendo transeant. Cum transierint, non in te habebunt D vitam? Habebunt: nam & ego pauloante dixi, Qui audit verba mea, & credit ei qui me misit, habet vitam æternā. Ergo illi qui in te credunt, habent vitam: & non dixisti, in semetipsis. Cum autem de patre loquereris, dixisti, Sicut pater habet vitā in semetipso: rursus cum de te loquereris, dixisti, sic & filio dedit habere vitam in semetipso. Sicut habet, sic dedit habere. Vbi habet? In semetipso. Paulus vbi habet? Non in semetipso, sed in Christo. Tu fidelis vbi habes? Non in temetipso, sed in Christo. Videamus si hoc dicit Apostolus, Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Vita nostra tanquam nostra, ideo de voluntate propria nostra non erit nisi mala, peccatrix, iniqua: vita vero bona de deo in nobis est, non à nobis. Christus autem in semetipso habet vitam sicut pater, quia verbum dei non modo male viuit, & modo bene viuit: homo autem modo male, modo bene. Qui male viuebat, i vita sua erat: qui bene viuit, ad vitam Christi trāsit. Particeps factus vitæ, nō eras quod accepisti, & eras qui acciperes: filius autem dei non quasi primo fuit sine vita, & accepit vitam. Si enim sic illam acciperet, nō eam haberet in semetipso. Quid est enim in semetipso? Vt ipsa vita ipse E esset. Adhuc aliquid planius fortasse dicam. Lucernam quisque accendit, exempli gratia, lucerna illa quantum pertinet ad flammulam quę ibi lucet, ignis ille habet lucem in semetipso: oculi autem tui, qui lucerna absente iacebant, & nihil videbant, iam ipsi habent lucem, sed non in semetipsis. Proinde si se à lucerna auerterint, tenebrantur: si se conuerterint, illuminantur. At verò ille ignis quamdiu est lucet: si volueris illi lucem tollere, simul & ipsum extinguis. nam sine luce nō potest remanere. Sed lux Christus inextinguibilis & coæternus patri, semper candens, semper lucens, semper feruēs. nam si non ferueret, nunquid diceretur in Psalmo, Nec est qui se abscōdat à calore eius? Tu autem in peccato tuo frigidus eras: cōuertaris vt ferueścas: si recesseris, frigescis. In peccato tuo tenebrosus eras, conuertaris vt illumineris. si auerteris te, obscuraberis. Proinde qui in tenebris eras, cùm illuminaris, non eris lumen, quamuis F sis in lumine. ait enim Apostolus, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Cùm dixisset, nunc autem lux: addidit, in domino. In te ergo tenebræ, lux in domino. Lux quare? Quia participatione lucis illius lux es. si autē à luce qua illuminaris recesseris, ad tenebras tuas redis. Non sic Christus, non sic verbum dei, sed quomodo? Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitā in semetipso, vt non participatione viuat, sed incommutabiliter viuat: & omnino ipse vita sit. Sic dedit & filio habere vitam. Sicut habet, sic dedit. Quid interest? Quia ille dedit, iste accepit. Nunquid iam erat quando accepit? Nunquid intelligimus Christum aliquando fuisse sine luce, cum ipse sit sapientia patris, de qua dictum est, Candor est lucis æternæ? Ergo quod dicitur, dedit filio, tale est ac si diceretur, genuit filium. generando enim dedit. Quomodo enim dedit vt esset, sic dedit vt vita esset, & sic dedit, vt in semetipso vita esset. Et quid est, in semetipso vita esset? Non aliunde vita indigeret, sed ipse esset plenitudo vitæ, vnde credentes alij viuerent dum viuerent. Dedit ergo illi habere vitam in semetipso, dedit ei tanquam verbo suo, tanquam ei qui in principio erat verbū, & verbum erat apud deū. Deinde quia homo factus, quid illi dedit? *Et potestatem dedit ei iudicium facere, quoniam filius hominis est.* Sed

Iacobi. 2. Mar. 1. 1. Ioan. 2. Ioan. 11. Matth. 18. Ioan. 14. Galat. 2. Psal. 18. Ephe. 5. Sapien. 7.

G cundum quod filius est dei, sicut habet pater vitam in semetipso, sic & dedit filio vitam habere in semetipso: secundum autem quòd filius hominia est, potestatem dedit ei iudicium faciendi. Hoc est qood hesterno die exposui charitati vestræ, quia in iudicio homo videbitur, deus aotem nó videbitur, sed post iudicium videbitur ab his qui vicerint in iudicio. Ab impiis autem nó videbitur deus. Quia ergo homo videbitur in iudicio forma illa qna sic veniet sicut ascendit, ideo suprà dixerat, Pater non iudicat quẽquam, sed omne iudicium dedit filio. Hoc etiam io isto loco repetit, cùm dicit, Et potestatem dedit ei iudicium faciendi, quoniam filius hominis est. tãquam diceres tu, Potestatem dedit ei iudicium faciendi. Quare? Quaodo non habuit istam potestatem iudicij? Quando io principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, quaodo omnia per ipsum facta sunt: nunqoid noo habebat potestatem indicium faciendi? Sed secundum hoc dico potestatem dedit ei iudicium faciendi, quia filius hominis est. Srd secundum hoc accepit potestatem iudicãdi, quia filius hominis est. nã secundum quòd dei filius est, semper habuit hanc potestatem Accepit qui resusci-
H tatus est, accepit qoi natus est, accepit qui crucifixus est. Qui fuit in morte, est in vita. Verbum dei nunquam in morte, semper in vita. Iam ergo de resurrectione fortè aliquis nostrum dicebat, Ecce resurreximus, qui audie Christum, qui credit, & transit de morte ad vitam, & in iudicium non veniet. Venit hora, & nunc est, vt qui audit vocem filij dei, viuat. mortuus erat, audiuit, ecce resurgit. Quid est quod dicitur postea resurrectio futura carois, & resurrectio corporum mortuorum? Parce tibi, noli præcipitare seotẽtiam, ne pergas post illam. Est qoidem ista resurrectio quæ fit nunc, mortui erant iofideles, mortui erant iniqui, viuunt iusti, trãseunt à morte infidelitatis ad vitam fidei. Sed noli iode credere nullam futoram postea resurrectionem corporis, crede futurã & resurrectionem corporis. Audi enim quid sequatur post cõmendatam resurrectionem istam quæ fit per fidem, ne quis putaret istam solam esse, & incideret in illam desperationem & errorem hominum, qui peruertebant aliorum sensus, dicentes resurrectionem iam factam esse, de quibus dicit Apostolus, Et fidẽ quorundam peruertũt. Credo enim quia talia verba il-

2. Timo. 2.

I lis dicebant, Ecce dominus vbi ait, Et qui credit in me, transit à morte ad vitam: iam facta est resurrectio in omnibus fidelibus qui fuerant infideles: quomodo altera dicitur resurrectio? Gratias deo nostro, fulcit nutantes, dirigit hæsitantes, confirmat dubitantes. Audi quid sequitur, quia noo habes vnde tibi facias caliginem mortis. Si credidisti, totum crede. Quid totum, inquis, credo? Audi quid dicit, *Nolite mirari hoc*; quia dedit potestatem filio faciendi iudicij. In fine dico, ait, Quomodo in fine? Nolite mirari hoc, *Quia veniet hora*, hic non dixit, & nunc est. In illa resurrectione fidei quid dixit? Veniet hora, & nunc est. In ista resurrectione quam commẽdat futuram corporum mortuorum, veniet hora dixit, non dixit ounc est, qoia in fine seculi ventura est. Et vnde, inquis, mihi probas quia de ipsa resurrectione dixit? Si patieoter audias, tuipse tibi modo probabis. Sequamur ergo, Nolite mirari hoc, quia venit hora, *In qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent.* Quid euidentius ista resorrectione? Iam dudum non dixerat, qui in monumentis sunt, sed mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. Non dicitur, alij viuent, alij damnantur, quia omnes qoi credunt, viuent. De monumentis autem quid
K dixit? Omnes qui snot in monumentis, audient vocem filij eius, & procedent: non dixit, audient & viuent. Si enim male vixerant, & iacebant in monumentis, ad mortem resurgent, non ad vitam. Ergo videamus qui procedent, licet pauloantè mortui audiendo & credẽdo viuebant. Non ibi facta est discretio, nó dictum est, audirnt mortui vocem filij dei, & cùm audierint, alij viuent, alij dãnabuotur, sed omnes qui audierint, viuẽt: qnia qui credunt, viueot: qui habent charitatem, viuẽt, & nemo morietur. De monumentis autem audient vocem, *Et procedent.* Quò? *Qui bene fecerunt, ad resurrectionem vitæ: qui malè fecerunt, ad resurrectionem iudicij.* Hoc est iudicium, pœna illa de qoa pauloantè dixerat, Qui credit in me, transiet à morte ad vitam, & in iudicium nó veniet. *Non possum ego à me facere quicquam, sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est.* Si sicut audis iudicas, à quo audis? Si à patre, certè pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: quoniam tu quodammodo præco patris, vt quod audis dicas. Quod audio, hoc dico: quia qnod est pater, hoc sum. Dicere enim meũ,
L esse est: quia verbum patris sum: hoc enim tibi dicit Christus. Inde de tuo quid est, sicut audio, ita indico, nisi sicut sum? Quomodo enim audit Christus? Fratres, quæramus, rogo vos. Audit Christus à patre? Quomodo illi dicit pater? Vtique si dicit illi, verba ad illum facit. omnis enim qui aliquid alicui dicit, verbo dicit. Quomodo pater filio dicit, qoando filius verbum patris est? Quicquid nobis pater dicit, verbo suo dicit. Verbum patris filios est. Ipsi verbo qno alio verbo dicit? Vnus est deus, vnum verbum habet, in vno verbo omnia cootinet. Quid est ergo, Sicut audio, ita iudico? Sicut de patre sum, ita iudico. Ergo iudicium meum iustom est, verum est. Nam si nihil facis ex te, ô domine Iesu, quomodo sentiunt carnales, si nihil facis ex te? Quomodo pauloante dixisti, Sic & filius quos vult viuificat? Modo dicis, ex me facio nihil. Sed quid commendat filius, nisi qnia de patre est? Quid est de patre? Non est de se. Si de se filius esset, noo esset filius. de patre est. Pater vt sit, non est de filio. filius vt sit, de patre est, æqoalis patri: sed tamen iste de illo, non ille de isto. *Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.* Filius vnicus dicit, Non quæro voluntatem meam, & homines volunt facere
M voluntatem suam? Ille tantum se humiliat, qui æqualis est patri, & tantum se extollit, qui in imo iacet, & nisi ei manus porrigatur, non surgit? Faciamus ergo voluntatem patris, voluotatem filij, voluntatem spiritussancti, quia trinitatis huius vna voluntas, vna potestas, vna maiestas est. Ideo tamen dicit filius, Non veni facere voluotatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, qnia Christ⁹ nó est de se, sed de patre suo est. Quod autem habuit vt homo appareret, de creatura assumpsit quam ipse formauit.

Ab eo loco vbi dictum est, Si ego testimonium perhibeo de me, testimonium meum non est verum: vsque ad id quod ait, Et non vultis venire ad me vt vitam habeatis.

Tractatus XXIII.

QVodam loco in Euangelio dominus ait, prudentem auditorem verbi sui similem esse debere homini qui volẽs ædificare fodit altius, donec peruenoiat ad fundamentum stabilitatis petræ, & ibi securus cõstituat quod fabricat, aduersus impetum fluminis

A fluminis, vt cum venerit, repercutiatur potius firmitate ædificij, quàm impulsu suo ruinam faciat illi domui. Putemus scripturam dei tanquam agrum esse vbi volumus aliquid ædificare. Non simus pigri, nec superficie contenti, fodiamus altius donec perueniamus ad petram, petra autem erat Christus. Hodierna lectio de testimonio domini nobis locuta est, quia nō habet necessarium ab hominibus testimoniū, sed habeat maius quàm sunt homines, atque id testimoniū dixit quid sit.

Opera, inquit, *quæ ego facio, testimonium perhibent de me.* Deinde adiunxit, *Et testimonium perhibet de me, qui misit me pater.* Ipsa quoque opera quæ facit, à patre se accepisse dicit. Testimonium ergo perhibent opera, testimonium perhibet pater. Nullúmne testimonium perhibuit Ioannes? Perhibuit planè, sed tanquam lucerna, non ad satiandos amicos, sed confundendos inimicos. iam enim antea prædictum erat à persona patris, *Psal. 131.* Paraui lucernam Christo meo: Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. Esto tanquam in nocte positus. Attendisti in lucernam, & miratus es lucernam, & exultasti ad lumen B lucernæ. Sed illa lucerna dicit esse solem in quo exultare debeas, & quamuis ardeat in nocte, diem te iubet expectare. Non ergo quia illius hominis testimonium non erat opus, nam vt quid mitteretur si nō erat opus? Sed ne in lucerna remaneat homo, & lumen lucernæ sufficere sibi arbitretur, ideo dominus nec lucernam illam superfluam dicit fuisse, nec tamen te dicit in lucerna debere remanere. Dicit aliud testimonium scriptura dei, vbi vtique deus perhibuit testimonium filio suo, & in illam scripturam Iudæi spem posuerāt, in lege scilicet dei, ministrata sibi per Moysen famulum Dei.

Scrutamini, inquit, *scripturam, in qua vos putatis vitam æternam habere, ipsa testimonium perhibet de me, & non vultis venire ad me vt vitam habeatis.* Quid vos putatis habere in scriptura? Vitam æternam. Ipsam interrogate, cui perhibet testimonium, & intelligite quæ sit vita æterna. Et quia propter Moysen volebant repudiare Christum, tanquam aduersarium institutis præceptisq; Moysi, rursus eosdem ipse conuincit, tanquam de alia lucerna. Om- C nes enim homines lucernę, quia & accendi possunt, & extingui. Et lucernę quidem cum sapiunt, lucent, & spiritu feruent. nam & si ardebant & extinctæ sunt, etiam putent. Permanserunt enim serui dei lucernæ bonæ, ex oleo misericordiæ illius, non ex viribus suis. Gratia *1. Cor. 15.* quippe dei gratuita, illa oleum lucernarum est. Plus enim illis omnibus laboraui, ait quædam lucerna. Et ne viribus suis ardere videretur, adiūxit, Non ego autem, sed gratia dei mecum. Omnis ergo prophetia ante domini aduentum, lucerna est, de qua dicit Petrus Apostolus, *2. Petri. 1.* Habemus certiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes quemadmodum lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Lucernæ itaque prophetæ, & omnis prophetia vna magna lucerna. Quid apostoli? Non lucernæ etiam ipsi? Planè lucernæ. Solus enim ille non lucerna: non enim accenditur & extinguitur, quia sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio habere vitam in semetipso. Lucernæ ergo & Apostoli, & gratias agunt, quia & accensæ lumine veritatis sunt, & feruent spiritu charitatis, & suppetit illis oleum gratiæ dei. Si non essent lucernæ, non diceret illis domi- *Math. 5.* nus, Vos estis lumen mundi. Nam posteaquam dixit, *Ioan. 1.* Vos estis lumen mundi: ostendit ne tale lumen se putarent, quale dictum est, Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mun- D dum. tunc autem hoc de domino dictum est, cum à Ioanne distingueretur. De Ioanne quidē Baptista dictum erat, Non erat ille lumen, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Et ne diceres, quomodo lumen nō erat, de quo Christus dicit, quia lucerna erat? In cōparatione alterius luminis non erat lumen. Erat enim verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ergo cum & discipulis diceret, Vos estis lumen mundi: ne sibi aliquid tributum putarent, quod de solo Christo intelligendū esset, & ita lucernæ vento superbiæ extinguerentur: cum dixisset, Vos estis lumen mundi: continuo subiunxit, Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sed quid si apostolos non dixit lucernam, sed accensores lucernæ quam ponerent super candelabrū? Audi quia ipsos dixit lucernam, Sic luceat, inquit, lumen vestrum coram hominibus, vt videntes bona opera vestra glorificent non vos, sed patrem vestrum qui in cœlis est. Ergo & E Moyses perhibuit testimoniū Christo, & Ioannes perhibuit testimonium Christo, & cęteri prophetæ & apostoli perhibuerunt testimonium Christo. His omnibus testimoniis præponit testimonium operū suorū, quia & per illos non nisi deus perhibuit testimonium filio suo. Sed perhibet alio modo deus testimonium filio suo. Per ipsum filium suum indicat deus filium, indicat se per filium. Ad hunc si potuerit homo peruenire, nec lucernis indigebit, & vere fodiendo altius ædificium perducet ad petrā. Facilis est ergo fratres hodierna lectio, sed propter hesternum debitū (scio enim quid distulerim, non abstulerim, & dominus dignatus est donare etiam hodie loqui ad vos) recordamini quid reposcere debeatis, si forte aliquo modo seruata pietate & salubri humilitate, extēdamus nos nō aduersus deū, sed ad deum, & leuemus ad eum animam nostram, effundentes eam super nos, sicut ille in Psalmo, cui dicebatur, Vbi est deus tuus? hæc, inquit, meditatus sum, & *Psal. 41.* effudi super me animam meā. Leuemus ergo animam nostrā ad deum, non contra deum, quia & hoc dictum est, Ad te domine leuaui animam meam. Et leuemus *Psal. 24.* adiuuante ipso, quia grauis est. Vnde autem grauis est? F Quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & *Sapien. 9.* deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē. Ne forte ergo possimus sensum nostrum à multis colligere ad vnū, & euulsum à multis leuare ad vnū: (quod quidem non poterimus, vt dixi, nisi adiuuet ille qui ad se vult leuari animas nostras, & contingamus ex aliqua parte, quomodo verbum deus vnicus patri coæternus & coæqualis patri, non faciat nisi quod viderit patrem facientē, cùm tamen pater ipse non faciat aliquid nisi per filium videntem) videtur mihi quoniam dominus Iesus in hoc loco magnum quiddam insinuare volens intentis, & infundere capacibus, incapaces autem excitare ad studium, vt nondum intelligentes bene viuendo capaces fiant: insinuauit nobis animam humanam, & mentem rationalem, quæ inest homini, non inest pecori, non vegetari, non beatificari, non illuminari, nisi ab ipsa substantia dei, eamq; animam facere aliquid per corpus & de corpore, atq; habere subiectum corpus, & per corporalia mulceri posse sensus corporis vel offendi: & propter hoc, Id est propter consortium quoddam animæ & corporis in hac vita atq; cōplexu, delectari animā lenitis, vel cōtristari offensis corporis

G sensibus, beatitudinē tamen eius qua fit beata ipsa anima, nō fieri nisi participatione illius vitæ semper viuæ, incōmutabilis, æternæq; substātiæ, quę deus est, vt quomodo anima quæ inferior deo est, id quod ipsa inferius est, hoc est corpus, facit viuere, sic eādē animā nō facit beate viuere, nisi quod ipsa anima est superius. Superior enim anima q corpus, & superior q anima deus. Anima vt præstet aliquid inferiori, præstatur illi à superiore. Seruiat domino suo, ne conculcetur à seruo suo. Hæc est, fratres mei, religio Christiana, quæ prædicatur per totum mundum horrentibus inimicis, & vbi vincuntur murmurātibus, vbi præualent sæuientibus. Hæc est religio Christiana, vt colatur vnus deus, non multi dij: quia non facit animā beatam nisi vnus deus. Participatione dei fit beata, nō participatione sanctæ animę fit beata infirma anima, nec participatione angeli fit beata sancta anima: sed si quærit beata esse infirma anima, quærat vnde beata sit sancta anima. Nō enim beatus efficeris ex angelo tu, sed vnde angelus, inde & tu.

H His præmissis atq; firmissimè constitutis, animā rationalem non beatificari nisi à deo, corpus non vegetari nisi per animam, atq; esse quandam medietatem inter deum & corpus, animam: intendite & recolite mecum, non hodiernam, de qua sufficienter locuti sumus, sed hesternam lectionem, quam ecce iam triduo versamus atque tractamus, & pro viribus fodimus, donec ad petram perueniamus. Verbum Christus, & verbum dei Christus: Apud deum verbum Christus, & deus verbū Christus, & deus & verbum vnus deus. Illuc perge anima contemptis cæteris, vel etiam transcensis. Illuc perge. nihil potentius ista creatura quæ mēs dicitur rationalis, nihil hac creatura sublimius. Quicquid supra istā est, iam creator est. Dicebam autem quia verbum Christus, & verbum dei Christus, & deus verbum Christus, sed non tantùm verbum Christus, quia verbū caro factum est, & habitauit in nobis. ergo & verbum & caro Christus. Cùm enim in forma dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo. Et quid nos in imo, quī nō poteramus infirmi & humi repentes attingere deū? Nunquid relinquēdi eramus? Absit. Semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: non ergo formam dei amittens. Factus est ergo homo qui erat deus, accipiendo quod non erat, non amittendo quod erat. Ita factus

Philip. 2.

I est homo deus. Ibi habes aliquid propter infirmitatem tuam, ibi habes aliquid propter perfectionem tuam. Erigat te Christus per id quod homo est, ducat te per id quod deus & homo est, perducat te ad id quod deus est. Et tota prædicatio dispensatioq; per Christum hæc est, fratres, & alia non est, vt resurgant animæ, resurgant & corpora. Vtrūque quippe mortuum erat, corpus ex infirmitate, anima ex iniquitate. Resurget anima ab iniquitate per id quod deus est, resurget corpus à corruptione per id quod homo est. Animę resurgūt per substantiā dei, corpora per dispēsationem humanā. Quia vtrūq; mortuum erat, resurgat vtrūq;. Quid vtrumque? Anima & corpus. Per quid ergo anima nisi per deum Christum? Per quid corpus, nisi per hominem eundem Christum? Erat enim & in Christo anima humana, tota anima, non irrationale tantùm animæ, sed etiam rationale quod mens dicitur. Fuerunt enim quidam hæretici (& pulsi sunt ab Ecclesia) qui putarent non habere mentem rationalem corpus Christi, sed quasi animam beluinam: excepta quippe rationali mente vita beluina est. Sed quia expulsi sunt, & veritate expulsi sunt: accipe totum Christum, verbum, mentem rationalem, & carnem. hoc totū Christus est. Resurgat anima tua ab iniquitate per id quod deus est, resurgat corpus tuū à corruptione per id quod homo est. Proinde charissimi, audite magnam lectionis huius (quantum mihi videtur) profunditatem, & videte quēadmodum loquatur hic Christus, nihil aliud quānt quare venerit Christus, vt resurgāt animæ ab iniquitate, resurgant corpora à corruptione. Iam dixi animę per quid resurgāt, per ipsam substantiam dei: corpora per quid resurgant, per dispensationem humanam domini nostri Iesu Christi.

K

Amen amen dico vobis, non potest à se filius facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Cœlum, terram, mare, quæ in cœlo, quæ in terra, quæ in mari, visibilia, inuisibilia, animalia in terris, fruteta in agris, natantia in aquis, in aëre volātia, in cœlo lucentia. Præter hæc omnia, angelos, virtutes, sedes, dominationes, principatus, potestates: omnia per ipsum facta sunt. Nunquid fecit omnia hæc deus pater, & deus demonstrauit ea facta filio, vt & ipse faceret alterum mundum his omnibus plenum? Non vtique. Sed quid? Quæcumque enim ille fecerit, hæc & non alia, sed hæc & filius, nec dissimiliter, sed similiter facit. *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Demonstrat pater filio vt animæ suscitentur, quia per patrem & filium animæ suscitantur. Nec possunt viuere animę, nisi earum vita sit deus. Si ergo non possunt viuere animæ, nisi earū vita sit deus, sicut ipsæ sunt vita corporum, quod demōstrat pater filio, id est, quod facit, per filium facit: non enim faciendo demonstrat pater filio, sed demonstrando facit per filium. Videt enim filius patrem demonstrantem antequam aliquid fiat, & ex demonstratione patris & visione filij fit à patre per filium. Sic animæ suscitātur, si poterint videre istam vnitatis coniunctionem, patrem demonstrantem, filium videntem, & per patris demonstrationem & filiæ visionem fieri creaturam: atq; id fieri per patris demonstrationem & filij visionem, quod nec pater sit, nec filius, sed infra patrem & filium, quicquid fit à patre per filium. Quis hoc videt? Ecce iterum ad carnales sensus, ecce rursus humiliamus nos, & descendimus ad vos, si tamen aliquid aliquando ascenderamus à vobis. Vis demonstrare aliquid filio tuo, vt faciat quod facis: facturus es tu, & sic demonstraturus. Quod igitur facturus es quod demonstres filio, non vtique facis per filium, sed tu solus facis quod ipse factum videat, & aliud tale similiter faciat. Non est hoc ibi. Quid pergis ad similitudinem tuam, & deles in te similitudinem dei? Ibi omnino non est hoc. Inueni aliquid quomodo demonstres filio tuo quod facis antequam facis, vt cū demonstraueris, per filium facias hoc quod facis. Iam forte quasi occurrit tibi, Ecce, inquis, cogito facere domum, & volo vt per filium meum fabricetur. antequā eam ipse fabricem, ostēdo filio meo quod facere volo, & facit ipse, atque ego per ipsum, cui ostendi voluntatem meam. Recessisti quidē à pristina similitudine, sed adhuc iaces in magna dissimilitudine. Ecce enim antequam facias domum, indicas filio tuo, & demōstras quid facere velis, vt te demonstrante antequam facias, faciat ipse quod demonstraueris, & tu per ipsum. Sed verba dicturus es filio tuo, inter te & ipsum verba cursura sunt, & inter demonstrantem & videntem, vel loquentem & audientem sonus articulatus volat, qui nō est quod tu, nō est quod ipse, sonus quippe ille qui exit de ore tuo, & verberato aëre tangit aurem filij tui, & impleto sensu audiendi perducit ad cor cogitationem

L

M

Resumit hic Aug. quod in 4. tractatibus expositū est amplius expendendum.

tuam.

A tuam. sonus ergo ille non est ipse tu, nun est ipse filius tuus. Signum datum est ab animo tuo animu filij tui, quod signum non est nec animus tuus, nec animus filij tui, sed aliud aliquid. Itáne putamus patrem deum locutũ esse cum filio? Fuerunt verba inter deum & verbũ, quomndo istud est? An quicquam vellet pater dicere filio? Si vellet verba dicere, ipse filius est verbum patris. Nunquid per verbum loqueretur ad verbum? Au quia filius magnum verbum, minora verba cursura eraut inter patrem & filium? sunus aliquis & quasi creatura quædam temporalis atque volatica, exitura erat ex ore patris, & percussura aurẽ filij? Nunquid habet deus corpus, vt quasi ex eius labiis procedat? & habet aures corporis verbum, in quas sonus veniat? Remuue omnia corporalia, simplicitatem vide, si simplex es. Quomodo autem eris simplex? Si te non mundo implicaueris, sed ex mũdo explicaueris. explicando enim te simplex eris. Et vide si potes quod dico, aut si non potes, crede quod nũ vides. Dicis filio tuo, verbo dicis: verbum quod sonat, nec tu es, nec filius tuus. Habeo, inquis, aliud quo

B ostẽdam. ita enim est, inquis, eruditus filius meus, vt nec loquente me audiat, sed nutu ostendo ei quod faciat. Ecce nutu ostende quod vis, certe animus tuus vult ostendere quod in se habet. Vnde facis nutum? De corpore scilicet, labiis, vultu, superciliis, oculis, manibus. hæc omnia non sunt quod animus tuus: etiam ista media sunt. Intellectum est aliquid per hæc sigua quæ non sunt qnod animus tuus, nec quod animus filij tui, sed hoc totum quod corpore agis, infra animum tuum est, & infra animum filij tui: nec potest cognoscere animũ tuum filius tuus, nisi dederis ei signa de corpore. Quid igitur facio? Non est hoc ibi, simplicitas ibi est. Pater ostendit filio quod facit, & ostendendo filium gignit. Video quid dixerim: sed quia video & quib[9] dixerim, fiat in vobis intellectus iste quandoque. Nunc si non potestis comprehẽdere quid sit deus, vel hoc comprehendite quid non sit deus: multum profeceritis, si non aliud quàm est, de deo senseritis. Nondum potes peruenire ad quid sit, perueni ad quid non sit. Non est deus corpus, non terra, non cœlum, non luna, non sol, non stellæ, non corporalia ista. si enim non cœlestia, quanto minus terrena? Tolle omne corpus. Adhuc audi aliud, Non est deus mutabilis spiritus. nam fateor, & fatendũ est, quia euangeliũ loquitur, Deus spiritus est. Sed trãsi *Ioan.4.*

C omnem mutabilem spiritum, trãsi spiritum qui modo scit, modo nescit, modo meminit, modo obliuiscitur, vult quod nolebat, oon vult quod volebat, siue patiatur iam istas mutabilitates, siue pati posset. transi hæc omnia, non inuenies in deo aliquid mutabilitatis, non aliquid quod aliter nunc est, aliter pauloante fuerit. nã vbi inuenis aliter & aliter, facta est ibi quædam mors. mors enim est, non esse quod fuit. Immortalis enim dicitur anima: est quidem, quia viuit semper anima, & est in illa quædam vita permanens, sed mutabilis vita. Secundum mutabilitatem vitæ huius & mortalis dici potest, quia si viuebat sapiẽter, & desipit, mortua est in deterius. si viuebat insipiẽter & sapit, mortua est in meli[9]. nam esse mortem in deterius, esse mortem in melius scriptura nos docet. Vtique in deterius mortui erant, de quibus dicitur, Sine mortuos, sepeliãt mortuos suos. *Mat.8.* &, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. *Ephe.5.* Et de hac lectione quãdo mortui audient, & qui audierint viuent, in deterius mortui erãt, ideo reuiuiscunt. Reuiuiscendo moriuntur in melius, quia & reuiuiscendo non erũt quod erãt. non esse autẽ quod erant, mors est. Sed forte si in melius est, non ap- D pellatur mors. appellauit autem illam mortem Apostolus, Si autem mortui estis cum Christo ab elemẽtis huius mundi, quid adhuc velut viuẽtes de hoc mũdo decernitis? *Coloss.2.* Et iterum, Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. *Coloss.3.* Mori nos vult vt viuamus, quia viximus vt moreremur. Quicquid ergo & à meliore in deterius, & à deteriore in melius moritur, non est hoc deus, quia neq; in melius ire potest summa bonitas, neque in deterius vera æternitas. Vera autem æternitas est, vbi tẽporis nihil est. Erat autẽ modo hoc, & modo illud, iam tempus admissum est, æternum non est. Nã vt noueritis quia non sic deus immortalis quomodo anima, certe immortalis est anima. quid ergo est quod ait apostolus de deo, Qui solus habet immortalitatem: *1.Tim.6.* nisi quia hoc aperte dixit, solus habet incõmutabilitatem, quia solus habet veram æternitatem: ergo ibi nulla mutabilitas. Agnosce in te aliquid quod volo dicere intus: intus in te, non in te quasi in corpore tuo. nã & ibi potest dici in te. In te est enĩ sanitas, in te quælibet ætas, sed secundũ corpus in te est manus, pes tuus: sed aliud est in te intus, aliud in te tanquã in veste tua. Sed relinque foris & vestem tuam & carnem tuam, de-

E scẽde in te, adi secretarium tuum, mentem tuam, & ibi vide quod volo dicere, si potueris. Si enim tu ipse à te longe es, deo propinquare vnde potes? Dicebã de deo, & intellecturũ te arbitrabaris. De anima tua, de te dico, intellige, ibi te probabo. Nõ enim valde longe pergo in exẽpla, quando de mente tua volo aliquã similitudinẽ dare ad deum tuum, quia vtique nõ in corpore, sed in ipsa mente factus est homo ad imaginem dei. In similitudine sua deum quæramus, in imagine sua creatorẽ agnoscamus. Ibi intus, si potuerimus, inueniamus hoc quod dicimus, quomodo demõstret pater filio, & filius videat quod demonstrat pater, antequam fiat aliquid à patre per filium. Sed cum dixero & intellexeris, nec sic putes iã illud aliquid tale esse, vt serues ibi pietatẽ, quam volo à te seruari: & præcipue moneo, id est vt si nõ vales comprehendere deum quid sit, parũ non tibi putes esse scire quid non sit. Ecce in mẽte tua video aliqua duo, memoriam tuam, & cogitationem tuam, id est quasi aciem quandam & obtutum animæ tuę. Vides aliquid, & per oculos percipis, & cõmendas memoriæ, & ibi est intus quod memoriæ commendasti, in abdito

F reconditum quasi in horreo, quasi in thesauro, quasi in secretario quodã & penetrali interiore. Cogitas aliunde, intentio tua alibi est. illud quod vidisti, in memoria tua est, & nõ videtur à te, quia cogitatio tua in aliud intenditur. Modo probo, scientibus loquor. Carthaginẽ nomino. omnes modo intus quicunq; eam nostis, vidistis Carthaginem. nunquid tot sunt Carthagines quot animę vestræ? Omnes vidistis. per nomen hoc, per quatuor has syllabas notas vobis, erumpentes ex ore meo, tactæ sunt aures vestræ, factus est sensus animę per corpus, & ab alia intẽtione reflexus est animus ad id quod ibi erat, & vidit Carthaginẽ. Nunquid tunc est ibi Carthago facta? Iã ibi erat, sed latebat. Quare latebat? Quia animus tuus in aliud attendebat. Cum vero reflexa est cogitatio tua ad id quod erat in memoria, inde formata est, & visio quædam animi facta est. antea nõ erat visio, sed erat memoria: reflexa cogitatione ad memoriã, facta est visio. Demõstrauit ergo memoria tua cogitationi tuæ Carthaginem, & quod in illa erat antequam intenderes, conuersæ ad se intẽtioni cogitationis ostẽdit. Ecce facta est à memoria demonstratio, facta est in

G cogitatione visio, & nulla verba in medio cucurrerũt, nullum ex corpore signum datum est, nec innuisti, nec scripsisti, nec sonuisti, & tamẽ cogitatio vidit quod memoria demonstrauit: eiusdem autem substantiæ est & quæ demonstrauit, & cui demonstrauit. Sed Carthaginem vt haberet memoria tua, per oculos hausta est imago hæc. vidisti enim quod in memoria recõderes. Sic arborem quam meministi vidisti, sic montem, sic fluuium, sic amici faciem, sic inimici, sic patris, matris, fratris, sororis, filij, vicini: sic literarũ in codice conscriptarum, sic ipsius codicis, sic huius basilicæ. omnia ista vidisti, & visa quia iam erant, memoriæ commendasti, & tanquam posuisti illic quæ videres cogitando cum velles, etiam cum ab istis corporis oculi defuissent. Vidisti enim Carthaginem cum esses Carthagini, accepit speciem per oculos anima tua. hæc species recõdita est in memoria tua, & seruasti aliquid intus homo apud Carthaginem constitutus, quod posses apud te videre etiam cum ibi non esses. Hæc omnia forinsecus accepisti. Pater quæ demõstrat filio, non accepit extrinsecus, intus totum agitur, quia nihil creaturarum esset extrin-H secus, nisi hoc pater fecisset per filium. Creatura omnis à deo facta est: antequam fieret, non erat. Non ergo facta visa est, & retenta memoriter, vt eam pater filio tãquam memoria cogitationi monstraret, sed faciẽdam pater monstrauit, faciendã filius vidit, & eam pater demonstrãdo fecit, quia per filium videntẽ fecit. Et ideo mouere non debet, quia dictum est, nisi quod viderit patrem facientem: non dictum est, demonstrãtem. Per hoc enim significatum est, id esse patri facere, quod est monstrare: vt ex hoc intelligatur per filium videntem omnia facere. Nec illa demõstratio, nec illa visio temporalis est. Quia enim per filium fiunt omnia tempora, non vtique aliquo tempore possent ei demonstrari facienda. Sic autem demonstratio patris, filij visionẽ gignit, quẽadmodum pater filium gignit. Demonstratio quippe generat visionem, non visio demonstrationem. Quod si purius & perfectius intueri valeremus, fortasse inueniremus nec aliud esse patrem, aliud eius demonstrationem: nec aliud filium, aliud eius visionem. Sed si vix hoc cepimus, vix explicare potuimus, quomodo memoria quod cepit extrinsecus, ostendat cogitationi: I quanto minus capere aut explicare poterimus quomodo pater deus demonstrat filio quod non habet aliunde, vel quod nõ est aliud quàm ipse? Paruuli sumus, loquor vobis quid non sit deus, non ostẽdo quid sit. Ergo vt capiamus quid sit, quid faciemus? Nunquid à me, nũquid per me poteritis? Dicam hoc paruulis, & vobis & mihi. Est per quem possimus. Modo cãtauimus, modo audiuimus, Iacta in deum curam tuã, & ipse te enutriet. *Psal. 54.* Ideo enim non potes, ô homo, quia paruulus es. Si paruulus es, nutriendus es. nutritus, grandis eris: & quod paruulus non poteras, grãdis videbis: sed vt nutriaris, iacta in deum curã tuam, & ipse te enutriet. Modo ergo percurramus breuiter quæ restant, & videte hic quæ commendaui, quomodo dominus insinuet. *Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Ipse suscitat animas, sed per filium, vt fruãtur animæ suscitatæ substantia dei, hoc est patris & filij. *Et maiora his demonstrabit ei opera.* Quibus maiora? Sanitatibus corporum. Iã & antea tractauimus, nec immorari debemus. Maior est enim resurrectio corporis in æternũ, q̃ hæc quæ ad tempus facta est in illo languido sanitas corporis. Et maiora his demonstrabit ei opera, *Vt vos miremini.* Demõstrabit quasi temporaliter, ergo quasi homini facto in tempore, quia verbum deus non est factus, per quem K omnia facta sunt tempora: sed homo factus est in tempore. Apparet quo cõsule, quo die conceptum de spiritu sancto, virgo Maria peperit Christum. Ergo homo factus est in tempore, per quem deum facta sunt tempora: ideo tanquam in tẽpore demonstrauit ei opera maiora, id est resurrectionem corporum, vt vos miremini factam per filium resurrectionem corporum. Deinde redit ad illam resurrectionem animarum. *Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat.* sed secundum spiritum. Viuificat pater, viuificat filius quos vult pater, quos vult filius, sed ipsos pater quos filius, quia omnia per ipsum facta sunt. Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. De resurrectione animarum dictum est huc: quid de resurrectione corporum? Redit & dicit, *Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.* Resurrectio animarum fit per substantiam patris & filij æternã & incommutabilem: resurrectio vero corporum fit per dispensationem humanitatis filij temporalem, non patri coæternã. Ideo cum cõmemoraret iudicium vbi fieret resurrectio corporum: Non enim pater, inquit, iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. De L resurrectione autẽ animarum, Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat: illud ergo simul pater & filius. Hoc autẽ de resurrectione corporum, Non iudicat pater quenquam, sed omne iudicium dedit filio. *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.* Hoc redditum est resurrectioni animarum vt omnes honorificent filiũ. Quomodo? Sicut honorificãt patrem. Animarum enim resurrectionem sic operator filius, quomodo pater. Ergo in animarum resurrectione omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Quid de honorificatione propter resurrectionẽ corporis? *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.* Non dixit sicut, sed honorificat & honorificat. Honoratur enim homo Christus, sed non sicut pater deus. Quare? Quia secũdum hoc dixit, Pater maior me est. Quãdo autem honorificatur filius sicut honorificatur pater? Cum in principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, & omnia per ipsũ facta sunt. Et M ideo in hac honorificatione secunda quid ait? Qui non honorificat filium, nec honorificat patrem qui misit illum. Non est missus filius, nisi quia factus est homo.

Amen amen dico vobis. Iterum redit ad resurrectionem animarum, vt assidue dicentẽ capiamus, quia velut volantem sermonem sequi non poteramus. Ecce immoratur nobiscum sermo dei, ecce quasi habitat cum infirmitatibus nostris: redit rursus ad commendationem resurrectionis animarum: Amẽ amen dico vobis, *Quia qui verbum meum audit, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam:* sed tanquam ex patre: Quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, ex patre habet vitam æternam, credendo in eum qui misit illum. *Et in iudicium non venit, sed transit à morte ad vitam.* Sed ex patre viuificatur cui credit. Quid tu? Nõ viuificas? Vide quia & filius quos vult viuificat. *Amen amen dico vobis, quia venit hora quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent.* Hic non dixit, credent ei qui misit me, & ideo viuent, sed audiendo vocem filij dei, qui audierint, hoc est, obaudierint filio dei, viuent. Ergo & ex patre viuent cum credent patri: & ex filio viuent, cum audierint vocem filij dei. Quare ex patre viuent, & ex filio viuent? *Sicut enim habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio habere vitam in semetipso.* Impleuit de resurrectione animarum,

A restat euidentius dicere de resurrectione corporum:
Et potestatem dedit ei iudicium facere: nõ solum animas per
fidem & sapientiam suscitare, sed & iudicium facere.
Quare autem hæc? *Quia filius hominis est.* Facit ergo ali-
quid pater per filiũ hominis, quod non facit ex substan-
tia sua cui æqualis est fili⁹, sicut ipsum nasci, sicut ipsum
crucifigi, sicut ipsum mori, sicut ipsum resurgere. non
enim aliquid horũ patri contigit. sic & resuscitationem
corporum. nam resuscitationẽ animarum ex substantia
sua pater facit per substantiam filij qua illi æqualis est.
animæ quippe fiũt participes illius incommutabilis lu-
cis, non corpora: resuscitationem autem corporum pa-
ter facit per filium hominis. Et potestatem enim dedit
ei iudicium facere, quia filius hominis est, secundum il-
lud quod supra dixit, Neque enim pater iudicat quen-
quã. Et vt ostendat quia de resurrectione corporũ hoc
dixit, *Nolite mirari hoc, quia veniet hora:* non nunc est, sed
veniet hora, *In qua omnes qui in monumentis sunt.* iam hoc &
hesterno die satiatissimẽ audistis, *Audient vocem eius, &*
B *procedent.* Et vbi? In iudicium: *Qui bene fecerunt, in resurre-
ctionem vitæ: qui male egerunt, in resurrectionem iudicij.* Et tu hoc
facis solus, ô domine, quia omne iudiciũ filio pater de-
dit, & non iudicat quemquam? Ego, inquit, facio. Sed
quomodo facis? *Non possum à me facere quicquam, sed sicut au-
dio iudico, & iudicium meum iustum est.* Cum ageretur de re-
surrectione animarum, non dicebat audio, sed video.
Audio enim tanquam præcipientis patris imperium. Iã
ergo sicut homo, sicut quo maior est pater: iam ex for-
ma serui, non ex forma dei, sicut audio iudico, & iudi-
cium meum iustum est. Vnde est iudicium iustũ homi-
nis? Fratres mei attendite, *Quia non quæro voluntatem meam,
sed voluntatem eius qui misit me.*

*Ab eo quod scriptum est, Post hoc abiit Iesus trans mare Gali-
lææ quod est Tiberiadis: vsque ad id quod ait, Illi ergo homines
cum vidissent quod fecerat signum, dicebant, Quia hic est vere
propheta qui venit in mundum.*

Tractatus XXIIII.

Cap. VI. MIracula quę fecit dominus noster Iesus Chri-
stus, sunt quidem diuina opera, & ad intelli-
gendum deum de visibilibus admonent hu-
manam mentem. Quia enim ille non est talis
substãtia quæ videri oculis possit, & miracula eius qui-
C bus totum mundum regit, vniuersamq; creaturam ad-
ministrat, assiduitate viluerũt, ita vt penẽ nemo digne-
tur attendere opera dei mira & stupenda in quolibet
seminis grano: secundum ipsam suam misericordiam
seruauit sibi quædam, quæ faceret opportuno tempore
præter vsitatum cursum ordinẽmq; naturæ, vt non ma-
iora sed insolita videndo stuperent, quibus quotidiana
viluerãt. Maius enim miraculum est gubernatio totius
mundi, quàm saturatio quinque milium hominum de
quinq; panibus, & tamen hæc nemo miratur. Illud mi-
rantur homines, nõ quia maius est, sed quia rarum est.
Quis enim & nunc pascit vniuersum mundum, nisi ille
qui de paucis granis segetes creat? Fecit ergo quomo-
do deus. Vnde enim multiplicat de paucis granis sege-
tes, inde in manibus suis multiplicauit quinq; panes. po-
testas enim erat in manibus Christi. Panes autem illi
quinq; quasi semina erant, non quidem terræ mãdata,
sed ab eo qui terrã fecit multiplicata. Hoc ergo admo-
tum est sensibus quo erigeretur mẽs, & exhibitum ocu-
lis vbi exerceretur intellectus, vt inuisibilem deum per
visibilia opera miraremur: & erecti ad fidem, & purgati
per fidem, etiam ipsum inuisibiliter videre cuperemus, D
quem de rebus visibilib⁹ inuisibiliter nosceremus. Nec
tamẽ sufficit hæc intueri in miraculis Christi. Interro-
gemus ipsa miracula, quid nobis loquãtur de Christo.
Habent enim, si intelligantur, linguam suam. nam quia
ipse Christus verbum dei est, etiã factum verbi, verbũ
nobis est. Hoc ergo miraculum sicut audiuimus quàm
magnum est, quæramus etiam quàm profundũ sit. Non
tantum eius superficie delectemur, sed etiam altitudi-
nẽ perscrutemur. habet enĩ aliquid intus, hoc quod mi-
ramur foris. Vidimus, expectauimus magnũ quiddam,
præclarum quiddam, & omnino diuinum, quod fieri
nisi à deo non possit. Laudauimus de facto factorem.
Sed quemadmodum si literas pulchras alicubi inspice-
remus, non nobis sufficeret laudare scriptoris articulũ,
quomodo eas pariles, æquales, decoràsq; fecit, nisi etiã
legerimus quid nobis per illas indicauerit: ita factũ hoc
qui tantùm inspicit, delectatur pulchritudine facti, vt
admiretur artificem. qui autem intelligit, quasi legit. A-
liter enim videtur pictura, aliter videntur literæ. Pictu-
ram cum videris, hoc est totum vidisse, laudasse: literas
cum videris, non hoc est totum, quoniam commone-
E ris & legere. Etenim dicis cũ videris literas, si forte nõ
eas nosti legere, Quid putamus esse quod hic scriptum
est? Interrogas quid sit, cum iam videas aliquid. Aliud
tibi demonstraturus est, à quo quæris agnoscere quod
vidisti. Alios ille oculos habet, alios tu. Nónne similiter
apices videtis? Sed non similiter signa cognoscitis. Tu
ergo vides & laudas, ille videt & laudat, legit & itelli-
git. Quia ergo vidimus, quia laudauimus, legamus &
intelligamus. Dominus in monte. Multo magis intelli-
gamus, quia dominus in mõte, verbum est in alto. Pro-
inde non quasi humiliter iacet, quod in monte factum
est: nec trãseunter prætereundum est, sed suspiciẽdum.
Turbas vidit, esurientes agnouit, misericorditer pauit,
non solum pro bonitate, verumetiam pro potestate.
Quid enim sola prodesset bonitas, vbi non erat panis
vnde turba esuriẽs pasceretur? Nisi bonitati adesset po-
testas, ieiuna illa turba & esuriens remaneret. Deniq; &
discipuli qui erant cum domino in fame, & ipsi turbas
volebant pascere, vt non remanerent inanes: sed vnde
pascerent non habebant. Interrogauit dominus vnde
emerentur panes ad turbas pascendas. Et ait scriptura,
F *Hoc autem dicebat tentans eum.* discipulum scilicet Phi-
lippum quem interrogauerat. *Ipse enim sciebat quid esset
facturus.* Cui ergo bono tentabat, nisi quia ignorantiã
discipuli demonstrabat? Et forte in demonstratione
ignorãtię discipuli aliquid significauit. Apparebit ergo
cum ipsum sacramentum de quinque panibus cœperit
nobis loqui, & quid significet indicare. Ibi enim vide-
bimus quare dominus in hoc facto ignorantiam disci-
puli voluit interrogando quod sciebat, ostendere. nam
interrogamus aliquando quod nescimus, audire volẽ-
tes vt discamus: aliquãdo interrogamus quod scimus,
scire volentes vtrum & ille sciat quem interrogamus.
Vtrũque hoc nouerat dominus, & quod interrogabat
sciebat, & quid esset facturus ipse nouerat, & hoc nesci-
re Philippũ sciebat similiter. Quare itaq; interrogabat,
nisi quia illius ignorantiã demonstrabat? Et hoc quare
fecerit, vt dixi, postea intelligemus. *Andreas ait, Est hic
puer quidam qui habet quinque panes & duos pisces, sed hæc quid
sunt ad tantos?* Cum dixisset Philippus interrogatus du-
centorum denariorum panes non sufficere, quibus tan-
ta illa turba reficeretur, erat ibi quidã puer portãs quĩ-
que panes hordeaceos, & duos pisces. *Et ait Iesus, Facite ho*

G *mines discumbere. Erat autem ibi fœnum multum, & discubuerunt ferme quinque milia hominum. Accepit autem dominus Iesus panes, gratias egit, iussit frangi panes, poni ante discumbentes.* Fracti sunt panes, positi ante discumbentes, non iam quinque panes, sed quod adiecerat qui creauerat quod auctum erat. *Et de piscibus quantum sufficiebat.* Parum est turbam illam fuisse satiatam, etiam fragmenta resederunt: & ipsa colligi iussa sunt, ne perirent. *Et impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.* Breuiter vt curramus, quinque panes intelliguntur quinque libri Moysi, meritò non triticei sed hordeacei, quia ad vetus testamentum pertinent. Nostis autem hordeum ita creatum, vt ad medullam eius vix perueniatur. vestitur enim eadem medulla tegmine paleæ, & ipsa palea tenax & inhærens, vt cum labore exuatur. Talis est litera veteris testamenti, vestita tegminibus carnalium sacramẽtorum: sed si ad eius medullã perueniatur, pascit & satiat. Ferebat ergo puer quidam quinq; panes, & duos pisces. Si quæramus quis fuerit puer iste, forte populus Israël erat. Sensu puerili H portabat, nec mãducabat. illa enim quæ portabat, clausa onerabant, aperta pascebant. Duo autem pisces videntur nobis significare duas illas in veteri testamento sublimes personas, quæ vngebantur ad populũ sanctificandum & regendum, sacerdotes, & reges. Et ipse venit in mysterio aliquando, qui per illas significabatur: venit aliquando qui per medullam hordei ostendebatur, per paleam vero hordei occultabatur. Venit ipse vnus vtranque personam in se portans, sacerdotis & regis. Sacerdotis per victimam, quam seipsum obtulit pro nobis deo. Regis, quia regimur ab eo: & aperiũtur quæ clausa portabantur. Gratias illi, impleuit per se quod per vetus testamentum promittebatur. Et frangi iussit panes: frangendo multiplicati sunt. Nihil verius. Quinque enim libri Moysi, quàm multos libros cum exponuntur, tanquam frangendo, id est disserendo fecerunt? Sed quia in illo hordeo ignorantia primi populi tegebatur, de quo primo populo dictum est, Quãdiu legitur Moyses, velamen supra corda eorum positum est: nõdum enim ablatum erat velamen, quia nondum venerat Christus: nondum velum templi fuerat illo in cruce pendente conscissum: Quia ergo ignorantia populi erat in lege, propterea illa domini tentatio ignorantiam discipuli demõstrabat. Nihil igitur vacat, omnia innuunt, sed intellectorem requirunt. nã & iste numerus pasti populi populũ significabat sub lege constitutũ. Cur enim quinq; milia erãt, nisi quia sub lege erãt, quæ lex quinq; libris Moysi explicatur? Vnde & quinq; illis porticibus languidi prodebantur, non sanabãtur. Ille autem ibi curauit languidum, qui & hic turbas de quinq; panibus pauit. nam & super fœnum discumbebãt. Carnaliter ergo sapiebãt, & in carnalibus quiescebant. Omnia enim caro fœnum. Quæ sunt autẽ illa fragmẽta, nisi quæ populus non potuit mãducare? Intelligãtur ergo quædam secretiora intelligentiæ, quæ multitudo nõ potest capere. Quid ergo restat, nisi vt secretiora intelligẽtiæ, quæ nõ potest capere multitudo, illis credantur qui idonei sunt & alios docere, sicut erãt Apostoli? Vnde duodecim cophini impleti sunt. Factũ est hoc & mirabiliter, quia magnum: factum est & vtiliter, quia spiritaliter factum est. Qui tunc viderunt, admirati sunt, nos autem non miramur cum audimus. Factum est enim vt illi viderent, scriptum est autem vt nos audiremus. Quod in illis oculi valuerunt, hoc in nobis fides. Cernimus quippe animo, quod oculis non potuimus. Et prælati sumus illis, quoniam de nobis dictũ est, Beati qui nõ vident & credunt. Addo autem, quia forte & intelleximus, quod illa turba nõ intellexit. Et vere K nos pasti sumus, qui ad medullam hordei peruenire potuimus. Deniq; homines illi qui viderunt hoc, quid putauerunt? *Illi*, inquit, *homines cum vidissent quod fecerat signum, dicebant, quia hic est vere propheta.* Adhuc forte ideo Christum prophetam putabant, quia super fœnum discumbebant. Erat autẽ ille dominus prophetarum, impletor prophetarum, sanctificator prophetarum, sed & propheta. nam & Moysi dictum est, Suscitabo eis prophetam similem tui. similem secundum carnem, non secundum maiestatem. Et de ipso Christo illam domini promissionem habere intellectum, aperte in actibus Apostolorum exponitur & legitur. Et ipse dominus de se ait, Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. Propheta dominus, & verbum dei dominus, & nullus propheta sine verbo dei prophetat. Cũ prophetis verbum dei, & propheta verbum dei. Meruerunt priora tempora prophetas afflatos & impletos verbo dei: meruimus nos prophetam ipsum verbum dei. Sic autem propheta Christus dominus prophetarum, sicut ange- L lus Christus dominus angelorum. nam & ipse dictus est magni consilij angelus. Veruntamẽ alibi quid dicit propheta? Quia non legatus neque angelus, sed ipse veniẽs saluos faciet eos: id est ad saluos eos faciẽdos non mittet legatũ, non mittet angelũ, sed veniet ipse. Quis veniet? Ipse angelus. Certe non per angelũ, nisi quia iste sic angelus, vt etiam dominus angelorum. Etenim angeli latine nuncij sunt. Si Christus nihil annunciaret, angelus non diceretur. si Christus nihil prophetaret, propheta non diceretur. Exhortatus est nos ad fidem, & ad capessendam vitam æternam. Aliquid præsens annũciauit, aliquid futurum prædixit. Ex eo quòd præsens nunciauit, angelus erat: ex eo ꝙ futurum prædixit, propheta erat: ex eo quòd verbum dei caro factum est, & angelorum & prophetarum dominus erat.

Ab eo quod scriptum est, Iesus ergo cũ cognouisset quòd venissent vt raperent eum: vsque ad id quod ait, Et omnis qui videt filium & credit in eum, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Tractatus XXV.

Hesternam ex Euangelio lectionem, ista est hodierna quæ sequitur, vnde hodiernus sermo M debetur. Facto illo miraculo vbi quinque milia hominum de quinque panibus pauit Iesus, cum admiratæ essent turbæ, & cum magnum prophetam dicerent qui venit in mundum, sequitur hoc, *Iesus ergo cum vidisset quia venerant vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Datur ergo intelligi, ꝙ dominus cum sederet in monte cum discipulis suis, & videret turbas ad se venientes, descẽderat de monte, & circa inferiora loca turbas pauerat. nã quomodo fieri potest, vt rursus illuc fugeret, nisi ante de monte descenderet? Significatur ergo aliquid, ꝙ dominus de alto descẽdit ad pascẽdas turbas: pauit & ascẽdit. Quare autẽ ascendit cum cognouisset quia eum vellent rapere, & regem facere? Quid enim? Non erat rex, qui timebat fieri rex? Erat omnino. Nec talis rex qui ab hominibus fieret, sed talis rex qui hominibus regnum daret. Nũquid forte & hic aliquid significat nobis Iesus, cuius verba facta sunt? Ergo in hoc quod voluerunt eum rapere & regem facere, & propter hoc fugit in montem ipse solus, hoc in illo factum tacet, nihil loquitur, nihil significat? An forte hoc erat rapere eũ, præuenire velle tempus regni eius? Etenim venerat modo non iam regnare

Margin: 2.Cor.3. Esa.40. Ioan.20. Deut.18. Acto.7. Ioan.4. Esa.9.

A guare quomodo regnaturus est in eo quod dicimus, Adueniat regnum tuum. Semper quidem ille cum patre regnat secundum quod est filius dei, verbum dei, verbum per quod facta sunt omnia. Prædixerũt autem Prophetæ regnum eius etiam secũdum id quod homo factus est Christus, & fecit fideles suos Christianos. Erit enim regnum Christianorum quod modo colligitur, quod modo comparatur, quod modo emitur sanguine Christi. Erit aliquando manifestum regnum eius, quando aperta erit claritas sanctorum post iudicium ab eo factum: quod iudicium supra ipse dixit, quod filius hominis facturus sit, de quo etiam Apostolus dixit, Cum tradiderit regnum deo & patri. Vnde etiam ipse ait, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Discipuli autem & turbæ credẽtes in eum, putauerunt illum sic venisse vt etiã regnaret. Hoc est velle rapere & regem facere, præuenire velle tempus eius quod ipse apud se occultabat, vt opportunè proderet, & opportunè in fine seculi declararet. Nam vt noueritis quia regem eũ volebant facere, id est anteuenire, & iam habere manifestum Christi regnum, quem primò oportebat iudicari, & deinde iudicare, vbi crucifixos est, & illi qui in eum sperabant, spem resurrectionis eius perdiderant, resurgens à mortuis inuenit inde duos cum desperatione sibi sermocinãtes, & cum gemitu quæ gesta fuerãt colloquentes, & apparens eis velut incognitus, cum oculi eorum tenerentur ne ab eis agnosceretur, sermonem tractantibus miscuit, illiq; narrãtes ei vnde sermocinarentur, dixerunt quòd ille magnus propheta in factis & dictis occisus esset à principibus sacerdotum: Et nos, inquiũt, sperabamus quia ipse esset redempturus Israël. Rectè sperabatis, verum sperabatis, in illo est redemptio Israël. Sed quid festinatis? Rapere vultis. Illud etiã indicat nobis hunc sensum, quia cum eum quærerent discipuli de fine, dixerunt ei, Si hoc in tempore repræsentabis, & quando erit regnum Israël? Iam enim esse copiebant, iam volebant, hoc est rapere velle, & regem facere. Sed ait discipulis, quia adhuc solus ascensurus erat: Non, inquit, est vestrum scire tempora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutem ex alto, spiritumsanctum superuenientem in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq; ad fines terræ. Vultis vt iam exhibeam regnum? Prius colligam quod exhibeam. Altitudinem amatis, & altitudinem adipiscemini, sed per humilitatem me sequimini. Sic de illo etiam prædictum est, Et congregatio populorũ circundabit te, & propter hanc in altum regredere: id est vt circundet te congregatio populorum, vt multos colligas, regredere in altum. Sic fecit, pauit & ascendit. Quare autem dictum est, fugit? Neq; enim vere si nollet teneretur, si nollet raperetur, qui si nollet, nec agnosceretur. Nam vt noueritis hoc mysticè factum non ex necessitate, sed ex significante dispositione, modo in consequenti videbitis, quia eisdem turbis quæ eum quærebant apparuit, & cum eis loquens, multa eis dixit, multa de pane cœlesti disputauit. Nonne cum ipsis de pane disputans erat, à quibus ne teneretur aufugerat? Non ergo & tunc poterat agere vt non ab eis comprehenderetur, quemadmodum postea quando cum eis loquebatur? Aliquid ergo significauit fugiẽdo. Quid est ergo fugit? Non potuit intelligi altitudo eius. Quicquid enim non intellexeris, fugit me, dicis. *Ergo fugit iterum in montem ipse solus.* Primogenitus à mortuis ascendens super omnes cœlos, & interpellans pro nobis. Interea illo sursum posito solo sacerdote magno, qui intrauit in interiora veli, populo constituto: (hunc enim sacerdos ille in lege veteri significabat, qui hoc semel in anno faciebat) Illo ergo sursum posito, discipuli in nauicula quid patiebãtur? Nam illo in altis constituto, nauicula illa Ecclesiam significabat. Si non hoc primò in Ecclesiam intelligimus, quod illa nauicula patiebatur, non erant illa significantia, sed simpliciter transeuntia. Si autem videmus exprimi in Ecclesia veritatem illarum significationum, manifestum est quia facta Christi, genera sunt locutionum. *Vt autem sero factum est*, inquit, *descenderunt discipuli eius ad mare. Et cum ascendissent nauiculam, venerunt trans mare in Capernaum.* Cito dixit finitum, quod postea factum est. Venerunt trans mare in Capernaum: & redit vt exponat quemadmodum venerunt, quia per stagnũ nauigantes transierunt. Et dum venissent ad eum locum quò eos venisse iam dixit, recapitulando exponit quid acciderit. *Tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad illos Iesus.* Meritò tenebræ, quia lux non venerat. Tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Quantum accedit finis mundi, crescũt errores, crebrescunt terrores, crescit iniquitas, crescit infidelitas. Lux denique quæ charitas apud Ioannem ipsum Euangelistam satis apertè; monstratur, ita vt diceret, Qui odit fratrem suum, in tenebris est: creberrimè extinguitur. Crescunt istæ tenebræ odiorum fraternorum, quotidie crescunt, & nondum venit Iesus. Vnde apparet quia crescunt? Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Crescunt tenebræ, & nondum venit Iesus. Crescẽtibus tenebris, refrigescente charitate, abundante iniquitate, ipsi sunt fluctus nauem turbãtes. Tempestates & venti, clamores sunt maledicorum. Inde charitas refrigescit, inde fluctus augentur, & turbatur nauis. *Vento magno flante mare exurgebat.* tenebræ crescebant, intelligentia minuebatur, iniquitas augebatur.

Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta.

Interea ambulabant, promouebant, nec venti illi & tempestates & fluctus & tenebræ id agebant, vt vel nauis nõ promoueretur, vel soluta mergeretur, sed inter illa omnia mala ibat. Etenim quia abundauit iniquitas, & refrigescit charitas multorum, crescunt fluctus, augẽtur tenebræ, sæuit ventus, sed tamen nauis ambulat. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Nec ipse stadiorum numerus contemnendus est. Neque enim vere posset nihil significare quod dictum est, Cum remigassent stadia viginti quinque aut triginta, tunc ad eos venit Iesus. Sufficeret aut viginti quinque aut triginta, maxime quia æstimantis erat, non affirmantis. Nunquid periclitaretur veritas in æstimante, si diceret stadia fermè triginta, aut stadia fermè viginti quinque? sed ex viginti quinque fecit triginta. Quæramus numerum vicesimum quintum. Vnde constant? vnde fiunt? de quinario. Quinarius ille numerus ad legem pertinet. Ipsi sunt quinque libri Moysi, ipsi sunt quinque porticus illæ lãguidos continentes, ipsi quinq; panes quinque milia hominum pascentes. Ergo legem significat numerus vicesimusquintus: quoniam quinq; per quinq;, id est quinquies quini, faciũt viginti quinq;, quadratum quinarium. Sed huic legi antequam Euangelium veniret, deerat perfectio. Perfectio autem in senario numero comprehenditur. propterea sex diebus deus mundum perfecit: & quinque ipsa per sex multiplicantur, vt lex per Euangelium adimpleatur, vt fiant sexies quini triginta. Ad eos ergo qui implent legem,

Margin notes: Mat.6. — 1.Cor.15. — Mat.25. — Luce.24. — Act.1. — Psal.7. — Rom.8. — Heb.9. — 1.Ioan.2. — Mat.24. — Mat.10.& 24.

G venit Iesus.Et venit.Quomodo? Calcās fluctus,omnes tumores mundi sub pedibus habens, omnes celsitudines seculi premens.Hoc agitur quantum additur tempori,& quantum accedit ætas seculi. Augentur in isto mundo tribulationes,augentur mala,augentur contritiones,exaggerātur hæc omnia. Iesus trāsit calcans fluctus:& tamen tātæ sunt tribulationes, vt etiam ipsi qui crediderunt in Iesum, & qui conantur perseuerare in finem, expauescant ne deficiāt. Christo fluctus calcante seculi, ambitiones & altitudines deprimente, expauescit Christianus. Nonne hæc illi prædicta sunt? Meritò & Iesu in fluctibus ambulante, *Timuerunt.* Quomodo Christiani quamuis habentes spem in futuro seculo, quando viderint deprimi altitudinem seculi humanarum, plerunque conturbantur de contritione rerum humanarum, aperiunt Euangelium, aperiunt scripturas diuinas,& inueniunt ibi ista omnia prædicta, quia hoc dominus facit. Deprimit celsitudines seculi,vt ab humilibus glorificetur.De quorum altitudine prædictum est,Ciuitates firmissimas destrues, & inimici defecerūt frameæ in finem, & ciuitates destruxisti. Quid ergo timetis Christiani? Christus loquitur, *Ego sum, nolite timere.* Quid hæc expauescitis? quid timetis? Ego ista prædixi,ego facio,necesse est vt fiāt.Ego sum,nolite timere. *Voluerunt ergo eum accipere in nauem.* Agnoscentes & gaudentes securi facti. *Et statim fuit nauis ad terram ad quam ibant.* Factus est finis ad terram, de humido ad solidum,de turbato ad firmum,de itinere ad finem. *Altera die turba quæ stabat trans mare.* Vnde illi venerant, *Vidit quia nauicula alia non erat ibi nisi vna, & quia non introisset cum discipulis suis in nauim, sed soli discipuli eius abissent, aliæ vero superuenerunt naues à Tiberiade, iuxta locum vbi manducauerunt panem, gratias agentes domino. Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & venerunt Capernaum quærentes Iesum.* Insinuatum tamen est illis tam magnum miraculum. viderunt enim quòd discipuli soli ascendissent in nauim, & quia alia nauis non ibi erat. Venerunt autem inde & naues iuxta locum illum vbi manducauerunt panes, in quibus eum turbæ secutæ sunt. Cum discipulis suis ergo non ascenderat. alia nauis illic non erat. Vnde subito trans mare factus est Iesus,nisi quia super mare ambulauit, vt miraculum monstraret? *Et cum inuenissent eum.* Turbæ.Ecce repræsentat se turbis,à quibus se rapi timuerat,& in montem fugerat. Omnino confirmat & Insinuat nobis in mysterio dicta esse illa omnia: & facta in magno sacramento,vt aliquid significarent. Ecce est ille qui in mōtem fugerat turbas. nōnne cum ipsis turbis loquitur? Modo teneant, modo regem faciant. Et cum inuenissent eum *Trans mare,dicunt ei, Rabbi, quando huc venisti?* Ille post miraculi sacramentum & sermonem infert, vt si fieri potest,qui pasti sunt, pascantur, & quorum satiauit panibus ventres, satiet & sermonibus mentes, sed si capiunt: & si non capiunt, sumatur quod non capiunt,ne fragmenta pereant. Loquatur ergo & audiamus. *Respondit Iesus,& dixit, Amen amen dico vobis, quæritis me,non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus meis.* Propter carnem me quæritis, non propter spiritum. Quàm multi non quærunt Iesum, nisi vt illis faciat bene secundum tempus? alius negotium habet, quærit intercessionem clericorum. alius premitur à potentiore, fugit ad Ecclesiam. alius pro se vult intercæueniri apud eum, apud quem parum valet. Ille sic, ille sic, impletur quotidie talibus Ecclesia. Vix quæritur Iesus propter Iesum. Quæritis me non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Quæritis me propter aliud, quærite me propter me. Seipsum charissimi, dominus insinuat istum cibum, quod in sequentibus illucescit, *Quem filius hominis dabit vobis.* Expectabas credo iterum panes manducare, iterum discumbere, iterum saginari: sed dixerat, cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam: quomodo dictum fuerat mulieri illi Samaritanæ, Si scires quis est qui petit à te bibere, tu forsitan postulasses ab eo, & daret tibi aquam viuam. cum illa diceret, Vnde tibi, quandoquidem non habes hauritorium,& puteus altus est? Samaritanæ respondit, Si scires qui à te petit bibere, tu petisses ab eo, & daret tibi aquam viuam, vnde qui biberit, amplius non sitit: nam de hac aqua qui biberit, sitiet iterum. Et gauisa est illa, & voluit accipere, quasi non passura sitim corporis, quæ labore hauriendi fatigabatur, & sic inter huiusmodi sermocinationes peruenit ad potum spiritalem. Omnino isto modo & hic. Hunc ergo cibum operamini, non qui perit,sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. *Hunc enim pater signauit deus.* Istum filium hominis nolite sic accipere,quasi alios filios hominum, de quibus dictum est, Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Iste filius hominis sequestratus quadam gratia spiritus, & secundum carnem filius hominis, exceptus à numero hominū, filius hominis est. Iste & filius hominis & filius dei est, iste homo etiam deus est. Alio loco interrogans discipulos ait, Quem dicunt esse homines filium hominis? Et illi, Alij Ioānem, alij Heliam, alij Hieremiam, aut vnum ex prophetis. Et ille, Vos vero quem me dicitis esse? Respondit Petrus, Tu es Christus filius dei viui. Ille dixit se filium hominis, & Petrus eum dixit filium dei viui. Optime ille commemorabat quod misericorditer exhibuerat. Ille commemorabat quod in claritate permanebat. Verbum Dei commendabat humilitatem suam, homo agnoscit claritatem domini sui. Et reuera, fratres, puto quia iustum est. Humiliauit se propter nos, glorificemus illum nos. Non enim filius hominis propter se est, sed propter nos. Ergo filius hominis erat illo modo, cum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. ideo enim hunc deus pater signauit. Signare quid est, nisi proprium aliquid ponere? Hoc est enim signare, imponere aliquid quod non confundatur cum cæteris. Signare, est signum rei ponere. Cuicunque rei ponis signum, ideo ponis signum, ne cōfusa cum aliis, à te non possit agnosci. Pater ergo eum signauit. Quid est signauit? Propriū quiddā illi dedit, ne cæteris comparetur hominibus. Ideo de illo dictum est, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Ergo signare quid est? Exceptum habere, hoc est, præ participibus tuis. Itaque nolite, inquit, me contemnere, quia filius sum hominis: & quærite à me cibum qui nō perit, sed qui permanet in vitam æternam. Sic enim filius hominis sum, vt non sim vnus ex vobis: sic sum filius hominis, vt pater deus me signaret. Quid est signaret? Proprium aliquid mihi daret, quo non confunderer cum genere humano, sed per me liberaretur genus humanum. *Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera dei?* Dixerat enim illis, Operamini escam non quæ perit, sed quæ permanet in vitam æternam. Quid faciemus, inquiunt? quid obseruando hoc præceptum implere poterimus?

Respondit Iesus & dixit eis, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum

[Marginalia, left: ic prætermittit textus ... idens Iesum, vsque timuerunt. — Psal. 9.]
[Marginalia, right: Ioan. 4. — Psal. 35. — Mat. 16. — Signare. — Psal. 44.]
[Section letters: H, I, K, L, M]

A *in eum quem misit ille.* Hoc est ergo manducare cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Vt quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducasti. Discernitur quidem ab operibus fides: sicut Apostolus dicit iustificari hominem per fidem sine operibus legis, & sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & non sunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo sunt bona. Finis enim legis Christus ad iustitiã omni credenti. Ideo noluit discernere ab opere fidem, sed ipsam fidem dixit esse opus Dei. Ipsa est enim quæ per dilectionem operatur. Nec dixit, hoc est opus vestrum: sed, hoc est opus dei, vt credatis in eum quẽ misit ille, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Quia ergo inuitabat eos ad fidem, illi adhuc quærebant signa quibus crederent. Vide si non Iudæi signa petunt. Dixerũt ergo ei, Quod ergo tu facis signum, vt videam⁹ & credamus tibi? quid operaris? Parúmne erat quòd de quinque panibus pasti sunt? Sciebant hoc quidem, sed huic cibo manna de cœlo præferebant. Dominus autem Iesus talem se dicebat, vt se Moysi præponeret. Nõ enim ausus est Moyses de se dicere quòd daret cibum non

De cõse. di. 2. cap. Vt quid.
Rom. 3.
Rom. 10.
Gala. 5.
1. Cor. 1.

B qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Aliquid plus iste promittebat quàm Moyses. Per Moysen quippe promittebatur regnum & terra fluẽs lac & mel, temporalis pax, abundantia filiorum, salus corporis, & cætera omnia, temporalia quidem, in figura tamen spiritalia, quia veteri homini in veteri testamento promittebantur. Attendebant ergo promissa per Moysen, attendebãt promissa per Christum. Ille plenum ventrem promittebat in terra, sed cibo qui perit: iste promittebat cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Attendebant eum plus promittentem, & quasi nondum videbãt maiora facientem. Attendebãt itaque qualia fecisset Moyses, & adhuc aliqua maiora volebãt fieri ab eo qui tam magna promittebat. Quid, inquiũt, facis vt credamus tibi? Et vt noueritis quia miracula illa huic miraculo comparabant, & ideo quasi minora ista iudicabant quæ faciebat Iesus, *Patres enim nostri,* inquiunt, *manna manducauerunt in deserto.* Sed quid est manna? Forte contemnitis. *Sicut scriptum est, Dedit illis manna manducare.* Per Moysen patres nostri panem de cœlo acceperunt, & non est dictum eis à Moyse, operamini cibum non qui perit. Tu promittis cibum qui

Exo. 3.

C non perit, sed qui permanet in vitam æternam, & non talia operaris qualia Moyses. Panes hordeaceos ille nõ dedit, sed dedit manna de cœlo. *Dixit ergo eis Iesus: Amẽ amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dedit vobis panem de cœlo. Verus enim panis est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.* Verus ergo ille panis est, qui dat vitam mundo, & ipse cibus est de quo pauloante locutus sum, Operamini cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Ergo & illud mãna hunc significabat, & illa omnia signa mea erant. Signa mea dilexistis, qui significabatur contemnitis. Non ergo Moyses dedit panem de cœlo, deus dat panẽ. Sed quẽ panem? Forte manna? Non, sed panem quem significabat manna, ipsum scilicet dominum Iesum. Pater meus dat vobis panem verum. Panis enim dei est qui descendit de cœlo, & dat vitam mundo. *Dixerunt ergo ad eum, domine, da nobis semper panem hunc.* Quomodo mulier illa Samaritana cui dictum est, Qui biberit de hac aqua, non sitiet vnquã: continuo illa secundum corpus accipiens, sed tamen carere indigentia nolens, Da mihi, inquit, domine de hac aqua: sic & isti, Domine, da nobis panẽ hunc qui nos reficiat, nec deficiat. *Dixit autem ei Iesus, Ego sum panis vitæ. qui venit ad me, non esuriet: & qui*

Ioan. 4.

D *credit in me, non sitiet vnquam.* Qui venit ad me, hoc est quod ait, & qui credit in me: & quòd dixit, non esuriet, hoc intelligẽdum est, & non sitiet vnquã. Vtroq; enim illa significatur æterna satietas, vbi nulla est egestas. Panem de cœlo desideratis, ante vos habetis, & non manducatis. *Sed dixi vobis, quia & vidistis me & non credidistis.* Sed non ideo ego populum perdidi. Nunquid enim infidelitas vestra fidem dei euacuauit? Vide enim quod sequitur. *Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras.* Quale est intus illud vnde non exitur foras? Magnum penetrale, & dulce secretum. O secretum sine tædio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpellatione tẽtationum & dolorum. Nónne illud secretum est quò intrauit ille cui dicturus est dominus seruo bene merito, Euge serue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui? Et eum qui veniet ad me, non eiiciam foras. *Quia descendi de cœlo non vt faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me.* Ideo ergo eum qui veniet ad te, non eiicies foras, quia descendisti de cœlo non facere voluntatem tuam, sed voluntatem eius qui te misit? Magnum sacramentum.

Mat. 25.

E Obsecro vos, simul pulsem⁹, exeat ad nos aliquid quod nos pascat, secundum quod nos delectauit. Magnum illud & dulce secretum, Qui veniet ad me, attende, attende & appende. Qui veniet ad me, non eiiciam foras. Ergo qui veniet, inquit, non eiiciam foras. Quare? Quia descendi de cœlo non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Ipsa est ergo causa quare non eiicias eum foras qui venit ad te, quia non voluntatem tuam facere descendisti de cœlo, sed voluntatem eius qui te misit? Ipsa. Quid ergo quærimus vtrum ipsa sit? Ipsa est. ipse quippe loquitur. Non enim fas est aliud opinari quàm loquitur. Qui venerit ad me, non eiiciam foras. Et quasi quæreres, quare? Quia non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Timeo ne foras propterea exierit anima à deo, quia superba erat: imò non dubito. scriptum est enim, Initium omnis peccati superbia: &, Initium superbiæ hominis apostatare à deo. Scriptum est, firmum est, verum est. Deinde quid de superbo dicitur mortali accincto pannis carnis, prægrauato pondere corruptibilis corporis, & tamen extollenti se, &

Eccli. 10.

F obliuiscenti qua pelle vestitus sit: Quid ei dicit scriptura? Quid superbis terra & cinis? Quid superbit? Dicat quid superbit. Quoniã in vita sua proiecit intima sua. Quid est proiecit, nisi porrò iecit? hoc est exire foras. Etenim intrare intro, appetere intima est: proiicere intima foras, exire est. Intima proiicit superbus, intima appetit humilis: superbia eiicimur, humilitate regredimur. Caput omnium morborum superbia, quia caput omnium peccatorum superbia. Medicus quando ægritudinem discutit, si curet quod per aliquam causam factum est, & ipsam causam per quam factum est non curet, ad tempus videtur mederi: causa manẽte morbus repetitur. Verbi gratia, apertius hoc dicam. Humor in corpore scabiem vel vlcera gignit in corpore, fit magna febris, & non paruus dolor, exhibentur quædam medicamenta quæ scabiem compescant, & feruorem illum vlceris sedent, & adhibentur & proficiunt, vides hominem qui fuit vlcerosus & scabiosus, sanatum; sed quia humor ille non eiectus est, rursus ad vlcus redit. cognoscens hoc medicus, purgat humorem, detrahit causam, & nulla erunt vlcera. Vnde ergo abundat iniquitas? Per superbiam. Cura superbiam, & nulla

Eccli. 10.

G erit iniquitas. Vt ergo causa omnium morborum curaretur, id est superbia, descendit & humilis factus est filius dei. Quid superbis homo? Filius dei propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem, saltem imitare humilem deum. Venit filius dei in homine, & humilis factus est. Præcipitur tibi vt sis humilis, nō tibi præcipitur vt ex homine fias pecus. Ille deus factus est homo, tu homo cognosce quia es homo. Tota humilitas tua est vt cognoscas te. Ergo quia humilitatem docet deus, dixit, Non veni facere voluntatem meam, sed eius voluntatē qui misit me. hęc enim cōmendatio humilitatis est. Superbia quippe facit voluntatem suam, humilitas facit voluntatem dei. Ideo qui ad me venerit, non eiiciam foras. Quare? Quia non veni facere voluntatem meam, sed volūtatem eius qui misit me. Humilis veni, humilitatē docere veni. qui ad me venit, incorporatur mihi: qui ad me venit, humilis fit. Qui mihi adhæret, humilis erit, quia nō facit voluntatem suā, sed dei: & ideo non eiicietur foras, quia cum

H superbus esset, eiectus est foras. Vide illa interiora commendari in Psalmo, Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. *Psal. 35.* Vide quid sit ire intrò, vide quid sit ad illius protectionem confugere, vide quid sit etiam sub verbera patris currere: flagellat enim omnem filium quem recipit. *Heb. 12.* Filij autem hominū sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Et quid est intus? Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Cum miseris intrò, intrātes in gaudium domini sui inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: quoniam apud te est fons vitæ, non foris extra te, sed ītus apud te, ibi fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen. *Psal. 35.* Prætende misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde. Qui sequuntur voluntatem domini sui, non quærentes sua, sed quæ Iesu Christi, ipsi sunt recto corde, ipsis non commouentur pedes: *Psal. 72.* Bonus enim Deus Israël rectis corde. Mei autem, inquit ille, penè commoti sunt pedes. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Ergo quibus bonus est deus nisi rectis corde? Nam mihi torto corde displicuit deus. Quare displicuit? quia dedit felicitatem malis: & ideo nutarunt mihi pedes, quasi sine causa seruissem deo. Ideo er-

I go mei penè commoti sunt pedes, quia non fui rectus corde. Quid est ergo rectus corde? Sequēs voluntatem dei. Felix est ille, laborat ille: ille male viuit, & felix est: ille iuste viuit, & laborat. Non indignetur iuste viuens & laborans, intus habet quod felix ille non habet. non ergo tristetur, non maceretur, non deficiat. Felix ille habet aurum in arca, iste deum in conscientia. Compara nunc aurum & deum, arcam & conscientiam. Ille illud habet quod perit, & ibi habet vnde perit: iste deum habet, & eum qui perire non potest, & ibi habet vnde auferri non potest, sed si sit rectus corde. tunc enim intrat & non exit. ideo ille dicebat, Quoniam apud te est fons vitæ, non apud nos. *Psal. 35.* Ideo intrare debemus, vt viuamus, non quasi nobis sufficere vt pereamus: non quasi de nostro velle satiari vt arescamus, sed os ad ipsum fontem ponere, vbi aqua non deficit: quia voluit suo cōsilio viuere Adam, & lapsus est per eum qui ante ceciderat per superbiam, qui ei calicem ipsius superbiæ propinauit. Quia ergo apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, intus bibamus, intus videamus. *Ibidem.* Quare enim inde exitum est? audi quare. Non veniat mihi pes superbiæ. Ergo ille exiit cui venit pes superbiæ, ostendit quia ideo exiit. Et manus peccatorum

K non moueant me, propter pedem superbiæ. Quare hoc dicis? Ibi ceciderunt omnes qui operātur iniquitatem. Vbi ceciderūt? In ipsa superbia. Expulsi sunt, nec potuerunt stare. Si ergo superbia expulit eos qui non potuerunt stare, humilitas intromittit qui possint in perpetuum stare. Ideo etenim ille qui dixit, Exultabunt ossa humiliata: *Psal. 50.* prædixit, Auditui meo dabis exultationē & lætitiam. Quid est, auditui meo? Audiēdo te felix sum: de voce tua felix sum: intus bibēdo felix sum: ideo non cado, ideo exultabūt ossa humiliata, ideo amicus sponsi stat & audit eum: *Ioan. 3.* ideo stat, quia audit. De interiore fonte bibit, ideo stat. Illi qui noluerunt de interiore fonte bibere, ideo ceciderunt & expulsi sunt, nec potuerunt stare. Doctor itaque humilitatis venit non facere volūtatem suam, sed voluntatem eius qui misit illum. Veniamus ad eum, intremus ad eum, incorporemur ei, vt nec nos faciamus voluntatem nostrā, sed voluntatem dei, & nō nos eiiciet foras, quia membra eius sumus qui caput nostrum esse voluit docendo humilitatē. Ad extremum, ipsum audite concionātem, Venite ad me qui laboratis & onerati estis. *Mat. 11.*

L Tollite iugū meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et cum hoc didiceritis, inuenietis requiē animabus vestris, vnde non eiiciamini foras: quia descendi de cœlo non vt faciā voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Humilitatē doceo, ad me venire non potest nisi humilis. Non mittit foras nisi superbia, quomodo non exit foras qui seruat humilitatem, & non labitur à veritate. Dicta sunt quantum dici potuerunt de abscondito sensu fratres. satis enim hic latet sensus, & nescio vtrum cōgruis verbis à me sit depromptus & excultus, quare ideo non eiiciat foras qui venit ad illum, quia non venit facere voluntatem suā, sed voluntatem eius qui misit eum. *Hæc est autem*, inquit, *voluntas eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo.* Ipse illi datus est. qui seruat humilitatem, hoc accepit. qui non seruat humilitatem, longe est à magistro humilitatis. Vt omne quod dedit mihi, nō perdam ex eo. Sic non est voluntas in conspectu patris vestri, vt pereat vnus de pusillis istis. *Mat. 18.* De tumentibus potest perire, de pusillis nihil perit: quia nisi fueritis sicut pusillus iste, non intrabitis in regnū cœlorum.

M Omne quod dedit mihi pater, non perdam ex eo, *Sed resuscitabo illud in nouissimo die.* Videte quemadmodum & hic geminam illam resurrectionem deliniet. Qui venit ad me, modo resurgit humilis factus in membris meis: sed & resuscitabo eum in nouissimo die secundum carnem. *Hæc est enim voluntas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Superius dixit, qui audit verbum meum & credit ei qui misit me: modo autem, qui videt filium, & credit in eū. Nō dixit, videt filium, & credit in patrē: hoc est enim credere in filiū quod & in patrē, quia sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso: vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam. Credendo & transeundo ad vitam, tanquam prima illa resurrectione. Et quia non est sola, & resuscitabo ego eum, inquit, in nouissimo die.

Ab eo quod scriptum est, Murmurabant ergo Iudæi de illo quia dixisset, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: vsque ad id vbi ait, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

Tractatus XXVI.

Cum

A CVM dominus noster Iesus Christus (sicut in Euangelio cum legeretur audiuimus) panem se esse dixisset, qui de cœlo descendit, *Murmurauerunt Iudæi & dixerunt, Nónne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo hic dicit, quia descendi de cœlo?* Isti à pane de cœlo longe erant, nec eũ esurire nouerant. Fauces cordis languidas habebant, auribus apertis surdi erant, videbant & cæci stabant. Panis quippe iste interioris hominis quærit esuriem: vnde alio loco dicit, *Matth.5.* Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Iustitiam vero nobis esse Christum Paulus apostolus dicit, *1.Corin.1.* ac per hoc qui esurit hunc panem, esuriat iustitiam: sed iustitiam quæ de cœlo descendit, iustitiam quam dat deus, non quam sibi facit homo. Si enim nullam sibi homo faceret iustitiam, non diceret Apostolus de Iudæis: *Roma.10.* Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Inde erant isti qui panem de cœlo descendentem non intelligebant, quia sua iustitia saturati, iustitiam dei non esuriebant. Quid est hoc, iustitia dei, & iustitia hominis? Iustitia dei hic dicitur, *B* non qua iustus est deus, sed quam dat homini deus, vt iustus sit homo per deum. Quæ autem erat illorum iustitia? Quam de suis viribus præsumebant, & quasi impletores legis seipsos ex sua virtute dicebant. Nemo autem implet legem nisi adiuuerit gratia, id est panis qui de cœlo descendit. *Roma.13.* Legis enim plenitudo (compendio vt ait Apostolus) charitas est: charitas non nummi, sed dei: charitas non terræ, non cœli, sed eius qui fecit cœlum & terram. Vnde ista charitas homini? Ipsum audiamus, *Roma.5.* Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Daturus ergo dominus spiritum sanctum, dixit se panem qui de cœlo descendit, hortans vt credamus in eum. *De cōse. di. 2.ca. credere.4. sē.di. 9.cap.1.* Credere enim in eum, hoc est manducare panem viuum. Qui credit in eum, manducat, inuisibiliter saginatur, quia & inuisibiliter renascitur. Infans intus est, nouus intus est, vbi nouellatur, ibi satiatur. Quid ergo talibus murmurantibus *Respondit Iesus? Nolite murmurare inuicem.* Tanquam dicens, Scio quare non esuriatis, & istum panem non intelligatis neque quæratis. Nolite murmurare inuicem. *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum.* *C* Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare si non vis errare: semel accipe, & intellige. *2. sen.di.2. cap.non est tamen.* Non traheris? ora vt traharis. Quid hic dicimus fratres? si trahimur ad Christum, ergo inuiti credimus, ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem, *Roma.10.* Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem. De radice cordis surgit ista confessio. Aliquando audis confitentem, & nescis credentem: vocas confitentem, & nescis credentem. Sed nec debes vocare confitentem, quem iudicas non credentem. hoc est enim confiteri, dicere quod habes in corde. Si autem aliud in corde habes, aliud dicis, loqueris, non confiteris. Cum ergo in Christum corde creditur, quod nemo vtique facit inuitus: qui autem trahitur, tanquam inuitus cogi videtur, quomodo istam soluimus quæstionem: Nemo venit ad me, nisi pater qui me misit, traxerit eum?

Si trahitur, ait aliquis, inuitus venit: si inuitus venit, *D* nec credit: si non credit, nec venit. Non enim ad Christum ambulando currimus, sed credendo: nec motu corporis, sed voluntate cordis accedimus. Ideo illa mulier quæ fimbriam tetigit, magis tetigit quàm turba quæ pressit. ideo dominus dixit, Quis me tetigit? *Lucæ 8.* & mirantes discipuli dixerunt, Turba te comprimit, & dicis, quis me tetigit? Et ille repetiuit, Tetigit me aliquis. Illa tangit, turba premit. quid est tetigit, nisi credidit? Vnde & mulieri illi post resurrectionem dixit volenti se mittere ad pedes eius, Noli me tangere: *Ioan.20.* nondum enim ascendi ad patrem. quod vides, hoc solum me esse putas. Noli me tangere, quid est? Hoc me solum esse putas, quod tibi appareo. Noli me sic credere, hoc est, noli me tangere. nondum enim ascendi ad patrem meum. tibi nondum ascendi. nam inde nunquam recessi. In terra non tangebat stantem, & quomodo tangeret ad patrem ascendentem? Sic tamen sic se tangi voluit, sic tangitur ab eis à quibus bene tangitur, ascendens ad patrem, manens cum patre, æqualis patri. Inde & hic si aduertis, Nemo venit ad me, nisi quem pater attraxerit, noli te cogitare inuitum trahi. Trahitur animus & amore. *E* Nec timere debemus ne ab hominibus qui verba perpendunt, & à rebus maxime diuinis intelligendis longe remoti sunt, in hoc scripturarum sanctarum euangelico verbo forsitan reprehendamur, & dicatur nobis, Quomodo voluntate credo si trahor? Ego dico, Parum est voluntate ire, etiam voluptate traheris. Quid est trahi voluptate? *Psal.36.* Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Est quædam voluptas cordis, cui panis dulcis est ille cœlestis. Porrò si poëtæ dicere licuit, *Virg. in.2. eclo.* Trahit sua quemque voluptas: non necessitas, sed voluptas: non obligatio, sed delectatio: quanto fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Christum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iustitia, delectatur sempiterna vita, quod totum Christus est? An verò habent corporis sensus voluptates suas, & animus deseritur à voluptatibus suis? Si animus non habet voluptates suas, vnde dicitur, *Psal.35.* Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis deliciarum tuarum potabis eos: quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen? *F* Da amantem, & sentit quod dico: da desiderantem, da esurientem, da in ista solitudine peregrinantem atque sitientem, & fontem æternæ patriæ suspirantem, da talem, & scit quid dicam. si autem frigido loquor, nescit quid loquor. Tales erant isti qui inuicem murmurabant. Pater, inquit, quem traxerit, venit ad me. Quid est autem, pater quem traxerit, cum ipse Christus trahat? Quare voluit dicere, pater quem traxerit? Si trahendi sumus, ab illo trahamur, cui dicit quædam qui diligit, *Canti.1.* Post odorem vnguentorum tuorum curremus. Sed quid intelligi voluit, aduertamus fratres, & quantum possumus capiamus. Trahit pater ad filium eos qui propterea credunt in filium, quia eum cogitant patrem habere deum. Deus enim pater æqualem sibi genuit filium: & qui cogitat, atque in fide sua sentit & ruminat æqualem esse patri eum in quem credidit, ipsum trahit pater ad filium. Arrius credidit creaturam, non eum traxit pater, quia non considerat patrem, qui filium non credit æqualem. Quid dicis ô Arri? quid dicis hæretice? quid loqueris? Quid est Christus? Non, inquit, deus verus, sed quem fecit deus verus. Non te traxit pater, non intellexisti patrem, cuius filium negas. Aliud cogitas, non

G eſt ipſe filius, nec à patre traheris, nec ad filinm traheris. Aliud eſt enim filius, aliud quod tu dicis. Fotinus dicit, Homo ſolùm eſt Chriſtus, non eſt & deus. Qui ſic credit, non pater eum trahit. Quem trahit pater? Illum qui dicit, Tu es Chriſtus filius dei viui, non ſicut propheta, non ſicut Ioannes, non ſicut aliquis magnus iuſtus, ſed ſicut vnicus, ſicut æqualis. *Math. 16.* Tu es Chriſtus filius dei viui, ait. Vide quia tractus eſt, & à patre tractus eſt. Et dominus quid? Beatus es Simon bar Iona, quia non tibi reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Iſta reuelatio, ipſa eſt attractio. Ramum viridem oſtendis oui, & trahis illam. Nuces puero demõſtrantur, & trahitur: & quia quò currit trahitur, amando trahitur, ſine læſione corporis trahitur, cordis vinculo trahitur. Si ergo iſta quæ inter delicias & voluptates terrenas reuelantur amantibus, trahũt, quoniam verum eſt, Trahit ſua quemque voluptas: non trahit reuelatus Chriſtus à patre? Quid enim fortius deſiderat anima quàm veritatem? Quò auidas fauces habere debet, vnde optare vt ſanum ſit intus palatum vera iudicandi, niſi vt manducet & bibat ſapientiam, iuſtitiam, H veritatẽ, æternitatem? Vbi autem hoc? Ibi melius, verius ibi, planius ibi: uã hic facilius poſſumus eſurire, & hoc ſi bonam ſpem habemus, quàm ſaturari. *Math. 5.* Beati enim, inquit, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, ſed hic: quoniam ſaturabũtur, ſed ibi. Ideo cum dixiſſet, Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum: quid ſubiecit?

Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Reddo illi quod amat, reddo quod ſperat. Videbit quod adhuc non videndo credidit: mãducabit quod eſuriit, ſaturabitur eo quod ſitiuit. Vbi? In reſurrectione mortuorũ, quia ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. *Scriptum eſt enim eſt in prophetis, Et erunt omnes docibiles dei.* Quare hoc dixi, ô Iudæi? Pater vos nõ docuit, quomodo poteſtis me agnoſcere? Omnes regni illius homines docibiles dei erunt, non ab hominibus audient: & ſi ab hominibus audiũt, tamen quod intelligunt, intus datur, intus coruſcat, intus reuelatur. Quid faciunt homines forinſecus annunciantes? Quid facio modo ego cum loquor? Strepitum verborum ingero auribus veſtris. Niſi ergo reuelet ille qui intùs eſt, quid dico, quid loquor? Exte- I rior, cultor arboris: interior, eſt creator: Qui plantat & qui rigat, extrinſecus operatur: hoc facimus nos. *1. Corin. 3.* Sed neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus: hoc eſt, erunt omnes docibiles dei. Qui omnes? *Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me.* Videte quomodo trahit pater: docendo delectat, non neceſsitatem imponendo. Ecce quomodo trahit, Erunt omnes docibiles dei. trahere dei eſt. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. trahere dei eſt. Quid igitur fratres? Si omnis qui audiuit à patre & didicit, ipſe venit ad Chriſtum, Chriſtus nihil hic docuit? Quid quòd patrem magiſtrum homines non viderunt, filium viderunt? Filius dicebat, ſed pater docebat. Ego cum homo ſim, quem doceo? Quem, fratres, niſi eum qui audit verbum meum? Si ego cum homo ſim, illum doceo qui audit verbum meum: illum docet & pater, qui audit verbum eius. Si illum docet pater qui audit verbum eius, quære quid ſit Chriſtus, & inuenies verbum eius. *Ioan. 1.* In principio erat verbum. Non in principio fecit deus verbum, quomodo in principio fecit deus cœlum & terram: ecce quia non eſt creatura. Diſce trahi ad filium à patre, doceat te pater, audi verbum eius. Quod verbũ, inquies, audio? In principio erat verbum. Non factum eſt, ſed erat, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. K Quomodo hominea in carne conſtituti audiant talẽ verbum? Quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Exponit hoc & ipſe, & oſtendit nobis quid dixerit, Qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Continuo ſubiecit quod cogitare poſsimus. *Non quia patrem vidit quiſquam, niſi is qui eſt à deo, hic vidit patrem.* Quid eſt quod ait, Ego vidi patrem, vos nõ vidiſtis patrem, & tamen non venitis ad me niſi trahamini à patre? Quid eſt autẽ vobis trahi à patre, niſi diſcere à patre? Quid eſt diſcere à patre, niſi audire à patre? Quid eſt audire à patre, niſi audire verbum patris, id eſt me? Ne forte ergo cum dico vobis, Omnis qui audiuit à patre & didicit, dicatis apud vos, ſed nunquam vidimus patrem, quomodo ergo diſcere potuimus à patre? A meipſo audite: Non quia patrem vidit quiſquam, ſed qui eſt à deo, hic vidit patrem. ego noui patrẽ, ab illo ſum. Sed quomodo verbũ ab illo cuius eſt verbũ, non quod ſonat & tranſit, ſed quod manet cum dicente, & trahit audientem. admoneat quod ſequitur: *Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.* L Reuelare ſe voluit quid eſſet. nam compendio dicere potuit, Qui credit in me, habet me. ipſe enim Chriſtus verus deus eſt, & vita æterna. Qui ergo credit in me, inquit, it in me: & qui it in me, habet me. Quid eſt autem habere me? Habere vitam æternã. Vita æterna mortẽ aſſumpſit, vita æterna mori voluit: ſed de tuo, non de ſuo accepit à te, vbi moreretur pro te. ab hominibus enim carnẽ aſſumpſit, ſed nõ more hominũ. Nam patrẽ habens in cœlo, matrem elegit in terra, & illic natus ſine matre, & hic ſine patre. Aſſumpſit ergo vita mortem, vt vita occideret mortem. Nam qui in me credit, inquit, habet vitam æternam: non quod patet, ſed quod latet. Vita enim æterna verbũ in principio erat apud deum, & deus erat verbum, & vita erat lux hominum. Ipſe vita æterna dedit & carni ſuſceptæ vitam æternam. Mori voluit, ſed die tertio reſurrexit. Inter verbum ſuſcipiẽs & carnem reſurgentem, mors media conſumpta eſt. *Ego ſum,* inquit, *panis vitæ.* Et vnde illi ſuperbiebant? *Patres veſtri,* inquit, *manducauerunt in deſerto manna, & mortui ſunt.* Quid eſt vnde ſuperbitis? Manducauerunt manna, & mortui ſunt. Quare manducauerũt & mortui ſunt? M Quia quod videbant, credebant: quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres veſtri, quia ſimiles eſtis illorũ. Nam quantum pertinet fratres mei ad mortem iſtam viſibilem & corporalem, nunquid nos non morimur, qui manducamus panem de cœlo deſcendentem? Sic ſunt mortui & illi, quemadmodũ & nos ſumus morituri, quantum attinet, vt dixi, ad mortẽ huius corporis viſibilem atque carnalem. Quantum autem pertinet ad illam mortem, de qua terret dominus, qua mortui ſunt patres iſtorum: manducauit manna & Moyſes, manducauit manna & Aaron, manducauit manna & Phinees, manducauerunt ibi multi qui domino placuerunt, & mortui nõ ſunt. Quare? Quia viſibilem cibum ſpiritaliter intellexerunt, ſpiritaliter eſurierunt, ſpiritaliter guſtauerunt, vt ſpiritaliter ſatiarentur. Nam & nos hodie accipimus viſibilem cibum: ſed aliud eſt ſacramentum, aliud eſt virtus ſacramenti. Quàm multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur? vnde dicit Apoſtolus, Iudicium ſibi manducat & bibit. *1. Cor. 11.* Nónne buccella dominica venenum fuit Iudę? & tamen accepit, & cum accepit, in eum inimicus intrauit, non quia malum accepit, ſed quia bonum male malus accepit. *De cõſe. di. 2. ca. & ſancta. & ca. ſicut Iudas* Videte ergo fratres, panem cœleſtem ſpiritaliter

A taliter manducate, innocentiam ad altare apportate. Peccata & si sunt quotidiana, vel non sint mortifera, antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide si dimittis. nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri deo potes, deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat aut coronat. Patres ergo istorum, id est, mali patres malorū, infideles patres infidelium, murmuratores patres murmuratorum. Nam de nulla re magis dominum offendisse ille populus dictus est, quàm contra deum murmurando. Ideo & dominus volēs ostendere eos talium filios, hinc ad eos cœpit, Quid murmuratis in inuicem murmuratores, filij murmuratorum? Patres vestri manna manducauerunt, & mortui sunt, non quia malum erat manna, sed quia male manducauerunt. *Hic est panis qui de cœlo descendit.* Hunc panem significauit manna, hunc panem significauit altare dei. Sacramenta illa fuerunt: in signis diuersa sunt, sed in re quæ significatur, paria sunt. Apostolum audi, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt. Spiritalem vtique eandem: nam corporalem alterā, quia illi manna, nos aliud: spiritalem verò quam nos. Sed patres nostri, non patres illorum, quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. Et adiungit, Et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spiritali. Quomodo enim eundem potum? Bibebāt, inquit, de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Inde panis, inde potus. Petra Christus in signo, verus Christ⁹ in verbo & in carne. Et quomodo biberunt? Percussa est petra de virga bis. Gemina percussio, duo ligna crucis significat. Hic est ergo panis qui de cœlo descendit. *Vt si quis manducauerit ex ipso, non moriatur.* Sed quod pertinet ad virtutem sacramenti, non quod pertinet ad visibile sacramentum. Qui manducat intus, non foris, qui manducat in corde, non qui premit dente. *Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi.* Ideo viuus, quia de cœlo descendi. De cœlo descendit & manna: sed manna vmbra erat, iste veritas est. *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro. Et ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad se multum esse dixerunt, hoc non posse fieri putauerunt. Caro mea est, inquit, pro mundi vita. Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse. Fiant corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi. De spiritu Christi non viuit, nisi corpus Christi. Intelligite fratres mei quid dixerim. Homo es, & spiritum habes, & corpus habes. Spiritum dico quæ anima vocatur, qua constas quod homo es. constas enim ex anima & corpore. Habes enim spiritum inuisibilem, corpus visibile. Dic mihi quid ex quo viuat? Spiritus tuus viuit ex corpore tuo, an corpus tuum ex spiritu tuo? Respondet omnis qui viuit. qui autem hoc non potest respondere, nescio si viuit. Quid respondet omnis qui viuit? Corpus vtique meum viuit de spiritu meo. Vis ergo & tu viuere de spiritu Christi? in corpore esto Christi. Nunquid enim corpus meum viuit de spiritu tuo? Meum viuit de spiritu meo, & tuum de spiritu tuo. Non potest viuere corpus Christi nisi de spiritu Christi. Inde est quòd exponens nobis Apostolus Paulus hunc panem, Vnus panis, inquit, vnum corpus multi sumus. O sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis. Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat. accedat, credat, incorporetur vt viuificetur. Nō abhorreat à compage membrorum, non sit putre membrum quod resecari mereatur, non sit distortum de quo erubescatur. Sit pulchrum, sit aptum, sit sanū: hæreat corpori, viuat deo de deo, nunc laboret in terra, vt postea regnet in cœlo. *Litigabant ergo Iudæi adinuicem dicentes, Quomodo potest hic carnem suam nobis dare ad manducandum?* Litigabant vtique adinuicem, quoniam panem concordiæ non intelligebant, nec sumere volebant. nam qui manducant talem panem, non litigant adinuicem, quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus. Et per hunc facit deus vnius moris habitare in domo. Quòd autem adinuicem litigabant, & quærunt quomodo possit dominus carnem suam dare ad manducandum, non statim audiunt, sed adhuc eis dicitur, *Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quomodo quidem edatur, & quisnam modus sit manducandi istum panem, ignoratis. Veruntamen nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Hæc non vtique cadaueribus, sed viuentibus loquebatur. Vnde ne istam vitam intelligentes, de hac re litigarent, secutus adiunxit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Hanc ergo non habet, qui istum panem non manducat, nec istum sanguinem bibit. nam temporalem vitam sine illo habere homines possunt, æternam vero omnino non possunt. Qui ergo non manducat eius carnem, nec bibit eius sanguinem, non habet in se vitam: & qui mādúcat eius carnem, & bibit eius sanguinem, habet vitam æternam. Ad vtrunque autem respondet quod dixit, æternam. Non ita est in hac esca, quam sustentandæ huius corporalis vitæ causa sumimus. nam qui eam non sumpserit, non viuet, nec tamen qui eam sumpserit viuet. Fieri enim potest vt senio vel morbo vel aliquo casu plurimi & qui eam sumpserint, moriantur: in hoc vero cibo & potu, id est corpore & sanguine domini non ita est. nam & qui eam non sumit, non habet vitam: & qui eam sumit, habet vitam, & hanc vtique æternam. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta Ecclesia in prædestinatis & vocatis & iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus eius: quorum primum iam factum est, id est prædestinatio: secundum & tertium factum est, & fit, & fiet, id est vocatio & iustificatio: quartum vero nunc in spe est, in re autem futurum est, id est glorificatio. Huius rei sacramentum, id est vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de mensa dominica sumitur quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res vero ipsa cuius sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicūque eius particeps fuerit. Ne autem putarent sic in isto cibo & potu promitti vitam æternam, vt qui eam sumerent, iam nec corpore morerētur: huic cogitationi dignatus est,

Marginalia: De cōse. di. 2. ca. Panē — de altari. — Matth. 6. — 1. Corin. 10. — De cōse. di. 2. c. Inquit. — Nume. 20. — 1. Corin. 10. — De cōse. di. 2. cap. Hoc est sacramentum. — Psal. 67.

G occurrere. nam cum dixisset, Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam ęternam: continuo subiecit & dixit, *Et ego resuscitabo eum in nouißimo die.* Vt habeat interim secundum spiritum vitam æternam in requie, quæ sanctorum spiritus suscipit. Quòd autem ad corpus attinet, nec caro eius vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in nouissimo die. *Caro enim mea*, inquit, *vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Cũ enim cibo & potu id appetant homines, vt neque esuriant neque sitiãt: hoc veraciter non præstat nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit, id est societas ipsa sanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atque perfecta. Propterea quippe (sicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines dei) dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Nanque aliud in vnum ex multis granis conficitur & constat: aliud in vnum ex multis acinis confluit. Denique iam exponit quomodo id fiat quod loquitur, & quid sit manducare corpus eius, & sanguinem eius bibere. H *Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se haberé. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei sacramẽtum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumpsit ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non digne sumit, nisi qui mundus est: de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Sicut*, inquit, *misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Non ait, sicut manduco patrem, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Non enim filius participatione patris fit melior, qui est natus æqualis, sicut participatione filij per vnitatem corporis eius & sanguinis (quod illa manducatio potatióque significat) nos efficimur meliores. Viuimus ergo nos propter ipsum, manducantes eum, id est, ipsum accipientes æternam vitam, quam non habebamus ex nobis: I viuit autem ipse propter patrem, missus ab eo, quia semetipsum exinaniuit factus obediens vsque ad mortem crucis. Si enim secundum id accipimus, Viuo propter patrem, quod alibi ait, Pater maior me est: sicut & nos viuimus propter ipsum, qui maior est nobis, hoc ex eo quod missus est, factum est: missio quippe eius, exinanitio suimetipsius est, & formæ seruilis acceptio, quod recte intelligitur seruata etiam filij cum patre æqualitate naturæ. Maior enim est pater homine filio, sed æqualem habet deum filium, cum idem sit & deus & homo, dei filius & hominis filius vnus Christus. In qua sententia si recte accipiuntur hæc verba, ita dixit, Sicut me misit viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me: ac si diceret, Vt ego viuam propter patrem, id est, ad illum tanquam ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit in qua me misit. Vt autem quisquam viuat propter me, participatio facit qua mãducat me. Ego itaque humiliatus viuo propter patrem, ille erectus viuit propter me. Si autẽ ita dictum est, Viuo propter patrem, quia ipse de illo, non ille de ipso est, sine detrimento æqualitatis dictum est. Nec tamen dicendo, K Et qui manducat me, ipse viuet propter me, eãdem suam & nostram æqualitatem significauit, sed gratiam mediatoris ostendit. *Hic est panis qui de cælo descendit.* Vt illum manducando viuamus, quia æternam vitam ex nobis habere non possumus. *Non sicut*, inquit, *manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternũ.* Quòd ergo illi mortui sunt, ita vult intelligi, vt non viuant in æternũ: nam tẽporaliter & hi profecto moriũtur qui Christũ manducant, sed viuunt in æternum, quia Christus est vita æterna.

Ab eo quod scriptum est: Hæc dixit in synagoga docens sabbato in Capernaũ: vsque ad id quod ait, Ille enim traditurus erat eum, cũ esset vnus de duodecim.

Tractatus XXVII.

VErba domini ex Euangelio quæ sermonem pristinum consequuntur audiuimus: hinc sermo debetur auribus & mentibus vestris, & hodierna die non importunus est. Est enim de corpore domini, quod dicebat se dare ad manducandum propter æternam vitam. Exposuit autem modum at- L tributionis huius & doni sui, quomodo daret carnem suam mãducare, dicẽs: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Signum quia manducauit & bibit, hoc est, si manet & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret vt non deseratur. Hoc ergo nos docuit & admonuit mysticis verbis, vt simus in eius corpore sub ipso capite in mẽbris eius, edentes carnem eius, non relinquentes vnitatem eius. Sed qui aderãt plures non intelligendo scãdalizati sunt: Non enim cogitabãt hæc audiendo, nisi carnem, quod ipsi erant, Apostolus autem dicit, & verũ dicit: Sapere secundum carnem, mors est. Carnem dat nobis suam dominus manducare: & sapere secundum carnẽ, mors est. Cum de carne sua dicat, quia ibi est vita æterna: ergo nec carnem debemus sapere secundum carnem, sicut in his verbis: *Multi itaque audientes*, Non ex inimicis, sed *Ex discipulis suis, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Et tamen sic oportebat vt diceretur quod non ab omnibus intelligeretur. Secretum dei intentos debet facere, non auersos: isti autem cito defecerunt. Talia loquente domino Ie- M su Christo, nõ crediderunt aliquid magnum dicẽtem, & verbis illis aliquam gratiam cooperiẽtem, sed prout voluerunt ita intellexerũt, & more hominum, quia poterat Iesus, aut hoc disponebat Iesus, carnem qua indutum erat verbum, veluti concisam distribuere credentibus in se, Durus est, inquiũt, hic sermo: quis potest eũ audire? *Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia murmurabant de eo discipuli eius.* Sic enim apud se ista dixerunt, vt ab illo non audirentur, sed ille qui eos nouerat in seipsis, audiens apud semetipsum, *Respondens ait, hoc vos scandalizat?* Quia dixi, carnem meam do vobis mãducare, & sanguinem meum bibere, hoc vos nempe scandalizat. *Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius.* Quid est hoc? Hinc soluit illud quod illos mouerat. † hinc aperuit vnde fuerant scandalizati: hinc planè, si intelligerent. Illi enim putabãt eum erogaturum corpus suum, ille autem dixit se ascensurum in cœlum, vtique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius: certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, erogat corpus suum

Matth. 5. *Philip. 2.* *Ioan. 14.* *Roma. 8.* *Prætermissus hic textus, Hæc dixit in synagoga docẽs in Capernaũ.* *† al. quod nõ mouerãt.*

A suum, certe vel tunc intelligetis, quia gratia eius oon consumitur morsibus. Et ait: *Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam.* Hoc aotequam exponamus vt dominus donat, illud non negligenter prætereundum est, quod ait, Si ergo videritis filium hominis ascendẽtem vbi erat prios. Filius enim hominis Christus ex virgine Maria. Ergo filins hominis hic cœpit esse in terra, vbi caroem assumpsit ex terra: vnde prophetice dictom erat: Veritas de terra orta est.

Psal. 84.

Quid tibi ergo vult quod ait: Cum videritis filium hominis ascendeotem vbi erat prius? Nulla enim esset qoæstio si ita dixisset: Si videritis filinm dei ascendentem vbi erat prius. Cum verò filium hominis dixit ascendentem vbi erat prius, nunquid filius hominis in cœlo erat prius quàm in terra esse cœpit? Hic quidem dixit, vbi erat prins, quasi tũc non ibi esset quando hæc loquebatur. Alio autem loco ait: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo: non dixit erat, sed filius, inquit, hominis qui est in cœlo. In terra loquebatur, & in cœlo se esse dicebat: & non ita dixit, Nemo ascendir in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filios dei qui est in cœlo:

Ioan. 3.

B quò pertinet nisi vt intelligamus, quod etiam pristino sermone commendani charitati vestræ, vnam personam esse Christum deum & hominem, non duas: ne fides nostra non sit trinitas, sed quaternitas? Christus ergo vnus est, verbum, anima & caro: vnus Christus filius dei & filius hominis: vnus Christus filius dei semper, filios hominis ex tempore, tamen vnus Christus secundum vnitatem personæ in cœlo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat fili' hominis in cœlu, quẽadmodũ filius dei erat in terra: filius dei in terra in suscepta carne, filius bominis in cœlo in voitate personæ. Quid est ergo quod adiungit: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicqnam? Dicamus ei: patitur enim nos non contradicentes, sed nosse cupientes. O domine, magister bone, quomodo caro nõ prodest quicquam, cum tu dixeris: Nisi qnis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam? An vita non prodest quicquam, & propter quid sumus quod sumus, nisi vt habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quicquam? Caro non prodest qoicqoam: sed quomo-

C do illi intellexerunt. carnem quippe sic intellexeront, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non qoomodo spiritu vegetatur. Proinde sic dictum est, caro non prodest quicquam, quomodo dictũ est, scientia inflat. Iam ergo debemus odisse scientiam? Absit. Et quid est, sciẽtia inflat? Sola, sine charitate. Ideo adiunxit, charitas vero ædificat. Adde ergo scientiæ charitatẽ, & vtilis erit scientia, non per se, sed per charitatem. sic etiam nunc caro nõ prodest quicquam, sed sola caro. Accedat spiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiam, & prodest plurimum. nam si caro nihil prodesset, verbum caro non fieret, vt inhabitaret in nobis. Si per carnem nobis multum profuit Christus, quomodo caro nihil prodest? Sed per carnẽ spiritus aliquid pro salote nostra egit, caro vas fuit, quod habebat attende, non quod erat. Apostoli missi sunt, ounquid caro ipsorum nibil nobis profuit? Si caro apostolorum nobis profuit, caro domini poterat nihil prodesse? Vnde enim ad nos sonus verbi, nisi per vocem carnis? Vnde stylus? Vnde conscriptio? Ista omnia opera carnis sunt, sed agitante spiritu tanquam organum suũ. Spiritus ergo est qui viuificat, caro autem

1. Corin. 8.

non prodest quicquam. Sicut illi intellexerũt carnem, non sic ego do ad manducãdum carnem meam. Proinde *Verba*, inquit, *quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.* Diximus enim fratres hoc dominum commendasse io manducatione carnis suæ, & potione sanguinis sui, vt in illo maneamus, & ipse in nobis. Manemus autem in illo, cum sumus membra eius: manet autem ipse in nobis, cum sumus templum eius. Vt autem simus membra eius, voitas nos compaginat: vt compaginet vnitas, quæ facit nisi charitas? Et charitas dei vnde? Apostolum interroga: Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Ergo spiritus est qui viuificat: spiritus enim facit vioa membra: nec viua membra spiritus facit, nisi quæ in corpore quod vegetat, ipse spiritus inuenerit. nam spiritus qui est in te, ô bomo, quo constas vt homo sis, nunquid viuificat membrum quod separatum inuenerit à carne tua? Spiritum tuum dico animam tuam. Anima tua non viuificat nisi membra quæ sunt in carne tua. vnum si tollas, iam nõ viuificatur ex aoima tua, quia voitati corporis tui nõ copulatur. Hæc dicuntur vt amemus vnitatem, & timeamus separationẽ. nibil sic enim debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius. si nõ est membrum eius, nõ vegetatur spiritu eius. Quisquis autem, inqoit apostolus, spiritum Christi non habet, hic nõ est eius. Spiritus ergo est qui viuificat, caro aotem non prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Quid est spiritus & vita sunt? Spiritaliter iotelligẽda sunt. Intellexisti spiritaliter? Spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? Etiam sic illa spiritus & vita suot, sed tibi non sunt. *Sed sunt quidam,* inquit, *in vobis qui non credunt.* Nun dixit sunt quidam in vobis qui non intelligunt: sed causam dixit, quare non iotelligunt. Sunt enim quidam in vobis qui non credũt, & ideo nõ intelligunt, quia non credunt. Propheta enim dixit, Nisi credideritis, non intelligetis. Per fidem copulamur, per intellectum viuificamur: prius hæreamus per fidem, vt sit quod viuificetur per intellectum. Nam qui non hæret, resistit: qui resistit, non credit: nam qui resistit, quomodo viuificatur? Aduersarius est radio lucis quo penetrandus est, non auertit aciem, sed claudit mentem. Sunt ergo quidam qui non credunt: credant & aperiant, aperiant & illuminabuntur. *Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credentes, & qui traditurus esset eum.* Ibi enim erat & Iudas. nam quidam scandalizati sunt: ille autem mansit ad insidiandum, non ad intelligendum. Et quia ideo manserat, non de illo tacuit dominus: non illum expressit, sed nec siluit, vt omnes timerẽt, quanuis vnus periret. Sed postea quàm dixit, & distinxit credentes à non credentibus, expressit causam quare nun credant. *Propterea dixi vobis,* inquit, *quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo.* Ergo & credere datur nobis, non enim nihil est credere. Si autem magnum aliquid est, gaudes quia credidisti, sed noli extolli. Quid enim habes quod non accepisti? *Ex hoc multi discipuli eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulauerunt.* Alij abierunt retro, sed post satanam, non post Christum. nam aliquando dominus Christus Petrum appellauit satanam, magis quia volebat præcedere dominum suum, & consilium dare ne moreretur ille qui venerat vt moreretur, ne nos in æternum moreremur: & ait illi, Redi post me satana. non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominis

Roma. 5. — E — *11. q. 3. cap. Nihil.* — *Roma. 8.* — *Esa. 7.* — F — *1. Corin. 4.* — *Matth. 16.*

G sunt: Non enim illum repulit retro ire post satanam, & appellauit satanam, sed fecit post se ire, vt non esset satanas ambulando post dominum. Isti autem sic redierunt retro, quomodo de quibusdam fœminis dicit Apostolus, Quædam conuersæ sunt retro post satanam, & vlterius cum illo non ambulauerunt. (1. Time. 5.) Ecce præcisi à corpore vitam perdiderunt, quia forte in corpore non fuerunt. Inter non credentes & ipsi deputandi sunt, quamuis discipuli dicerentur: abierunt retro non pauci, sed multi. Hoc factũ est ad consolationem, quomodo aliquando contingit vt dicat homo verum, & quod dicitur, non capiatur, atque illi qui audiunt, scandalizentur & discedãt. Pœnitet autem hominem dixisse quod verum est. Dicit autem apud se homo, non debui sic dicere, non hoc dicere debui. Ecce domino contingit. Dixit & perdidit multos, remansit ad paucos. Sed non turbabatur ipse, quia ab initio nouerat & qui credentes essent, & qui non credentes. nos si nobis contingat, perturbamur, solatium in domino inueniamus, & tamen caute verba dicamus, ea quæ ille ad paucos qui remanserant. *Dixit ergo Iesus ad duodecim,* id est, illis duodecim qui remanserunt: H *Numquid & vos,* inquit, *vultis ire?* Non discessit nec Iudas, sed quare manebat? Domino iam apparebat, nobis postea manifestatus est. Respondit Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuersis: *Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine ad quem ibimus?* Repellis nos à te, da nobis alterũ te. Si à te recedimus, ad quem ibimus? *Verba vitæ æternæ habes.* Videte quemadmodum Petrus dante deo, recreante spiritusancto intellexit. Vnde, nisi quia credidit? Verba vitæ æternæ habes. Vitam enim æternam habes in ministratione corporis & sanguinis tui. *Et nos credidimus & cognouimus.* Non cognouimus & credidimus, sed credidimus & cognouimus. (3. sen. dist. 23. cap. notandum, in fine.) Credidimus enim vt cognosceremus. nam si prius cognoscere, deinde credere vellemus, nec cognoscere nec credere valeremus. Quid credidimus & quid cognouimus? Quia *Tu es Christus filius dei viui:* id est, quia ipsa vita æterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo nisi quod es. *Ait ergo dominus Iesus: Nõnne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est?* Ego vndecim elegi diceret, an eligitur & diabolus, & in electis est diabolus? Electi in laude solent dici: an electus est & iste, de quo nolente & I nesciente magnum aliquid boni fieret? Hoc est proprium dei, contrarium iniquis. Sicut enim iniqui male vtuntur bonis operibus dei, sic contrà deus bene vtitur malis operibus iniquorum. Quàm bonum est membra corporis ita esse, quemadmodum disponi non possunt nisi ab artifice deo. Petulantia tamen quàm male vtitur oculis? fallacia quàm male vtitur lingua? Falsus testis nonne linguam suam & animam suam prius trucidat, & alterũ lædere se perempto conatur? Male vtitur lingua, nec ideo malum est lingua: opus dei est lingua, sed bono opere dei male vtitur illa nequitia: quomodo vtuntur pedibus qui currunt ad scelera, quomodo vtuntur manibus homicidæ: & illis adiacentibus forinsecus bonis creaturis dei quàm male vtuntur mali? auro iudicia corrumpunt, innocentes opprimunt. Luce ista mali male vtuntur: male viuendo enim etiam ipsam lucem quam vident, ad ministerium scelerum suorum vsurpant. lens enim vt faciat aliquid mali malus, lucere sibi vult ne offendat, qui iam intus offendit & cecidit. Quod timet in corpore, iam incurrit in corde. Omnibus ergo bonis dei, ne per singula currere longum sit, male vtitur malus: con- K trà, malis hominum malorum bene vtitur bonus. Et quid tam bonum quàm vnus deus? Quãdoquidem ipse dominus dixit: Nemo bonus nisi vnus deus. (Marci. 10.) Quanto ergo ille melior, tãto melius vtitur & malis nostris. Quid Iuda peius? Inter omnes adhærẽtes magistro, inter duodecim, loculi illi commissi sunt, & dispensatio pauperum distributa. Ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit iustitiam: tradidit vitã mortuus, quem vt discipulus secutus, vt inimicus persecutus est. Totum hoc malum Iudæ, sed malo eius bene vsus est dominus. Tradi se pertulit, vt redimeret nos: ecce malum Iudæ in bonum conuersum est. Satanas quãtos martyres persecut[us] est? si satanas persequẽdo cessaret, hodie tam gloriosam coronam sancti Laurentij non celebraremus. Si ergo ipsius diaboli malis operibus bene vtitur deus, quod facit malus, male vtendo sibi nocet, non bonitati dei contradicit. Artifex illo vtitur, & magnus artifex. si illo vti non posset, nec eum esse permitteret. Ergo vnus ex vobis diabolus est, ait: cũ ego vos duodecim elegerim. Potest & sic intelligi quod ait: Duodecim elegi, quia sacratus est numerus. Non enim quia periit inde vnus, ideo illius numeri honor L demptus est. nam in locum pereuntis, alius subrogatus est. (Acto. 1.) Mansit numerus consecratus, numerus duodenarius, quia per vniuersum mundum, hoc est, per quatuor cardines mundi, trinitatem fuerant annũciaturi, ideo & quaterni. Se ergo exterminauit Iudas, nõ duodenarium numerum violauit. Ipse deseruit præceptorem, nam deus illi apposuit successorem. Hoc totum quod dominus de carne & de sanguine suo locutus est, & quod in eius distributionis gratia vitam nobis promisit æternam, & quod hinc voluit intelligi manducatores & potatores carnis & sanguinis sui, vt in illo maneant, & ipse in illis, & quòd non intellexerunt qui non crediderunt, & quòd spiritalia carnaliter sapiẽdo scandalizati sunt, & quòd eis scandalizatis & pereuntibus, consolatio domini affuit discipulis qui remanserant, ad quos probãdos interrogauit: Nũquid & vos vultis ire? vt responsio permansionis eorum innotesceret & nobis: nam & ille nouerat qui manebãt: Hoc ergo totum ad hoc nobis valeat dilectissimi, vt carnem Christi & sanguinem Christi non edamus tantũ in sacramento, quod & multi mali, sed vsq; ad spiritus participationẽ mãducemus & bibam[us], vt in domini cor- M pore tanquã membra maneamus, vt eius spiritu vegetemur, & nõ scãdalizemur, etiã si multi modo nobiscũ manducant & bibũt temporaliter sacramenta, qui habebunt in fine æterna tormenta. modo enim corpus Christi mixtũ est tanquã area, sed nouit dominus qui sunt eius: (2. Time. 2.) si tu nosti quid trituras, quia ibi est latẽs massa: nec cõsumit trituratio quod purgatura est vẽtilatio. Certi sumus fratres, quia omnes qui sumus in corpore domini, & manemus in illo, vt & ipse maneat in nobis, in hoc seculo necesse habemus vsque in finẽ inter malos viuere, non inter illos dico malos qui blasphemant Christum. raro enim iam inueniũtur qui lingua blasphemẽt, sed multi qui vita. Necesse est ergo vt inter illos vsq; in finem viuamus. Sed quid est quod ait: Qui manet in me, & ego in illo: quid nisi quod martyres audiebãt, Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit? (Math. 10.) Quomodo mãsit in illo sanctus Laurẽtius, cuius hodie festũ diem celebramus? Mansit vsq; ad tentationẽ, mansit vsq; ad tyrannicã interrogationẽ, mansit vsque ad acerrimam comminationem, mansit vsq; ad

peremptionem

A peremptionem: parum est, vsque ad immanem excruciationem mansit. Non enim occisus est cito, sed cruciatus est in igne. Diu viuere permissus est, imò non diu viuere permissus est, sed tarde mori compulsus est. In illa ergo longa morte, in illis tormentis quæ bene manducauerat & bene biberat, tanquam illa esca saginatus, & illo calice ebriatus, tormenta non sensit. Ibi enim erat qui dixit, Spiritus est qui viuificat. Caro enim ardebat, sed spiritus animam vegetabat. Non cessit, & in regnum successit. Dixerat autem illi Sixtus martyr sanctus, cuius diem quinto ab hinc retro die celebrauimus: Noli mœrere fili. Episcopus enim erat ille, iste diaconus: Noli mœrere, inquit, sequêris me post triduum. Triduũ autem dixit mediũ inter diẽ passionis sancti Sixti, & diem hodiernum passionis sancti Laurentij, triduum est medium. O consolatio: non ait, Noli mœrere fili, desinet persecutio & saluus † eris: sed noli mœrere: quò ego præcedo, tu sequêris, nec consecutio tua differtur. Triduum medium erit, & mecum eris. Accepit oraculum, vicit diabolum, peruenit ad triumphum.

† al. securus

B *De eo quod ait, Et post hæc ambulabat Iesus in Galilæam: vsque ad id, Nemo tamen palàm loquebatur de eo propter metum Iudæorum.*

Tractatus. XXVIII.

Cap. VII.

IN isto Euãgelij capitulo, fratres, dominus noster Iesus Christus secũdum hominem se plurimum commendauit fidei nostræ. Etenim semper hoc agit dictis & factis suis, vt deus credatur & homo. Deus qui nos fecit, homo qui nos quæsiuit: deus cum patre semper, homo nobiscum ex tempore. Non enim quæreret quem fecerat, nisi ipse quod fecerat fieri voluisset. Verùm hoc mementote, & de cordibus vestris nolite dimittere, sic esse Christũ hominem factum, vt non destiterit deus esse. Manens deus accepit hominem, qui fecit hominem. quando ergo latuit vt homo, non potentiam perdidisse putandus est, sed exemplum infirmitati præbuisse. Ille enim quando voluit detentus est, quando voluit occisus est. Sed quoniam futura erant membra eius, id est, fideles eius, qui non haberent illã potestatem quam habebat ipse deus noster: quòd latebat, quòd se tanquam ne occideretur occultabat, hoc indicabat factura esse membra sua, in C quibus vtique membris suis ipse erat. Non enim Christus in capite & non in corpore, sed Christus totus in capite & in corpore. Quod ergo mẽbra eius, ipse: quod autem ipse, non continuò membra eius. nam si nõ ipsi essent membra eius, nõ diceret Saulo: Quid me persequeris? Nõ enim Saulus ipsum, sed membra eius, id est, fideles eius in terra persequebatur. Noluit tamen dicere sanctos meos, seruos meos: postremo honorabilius, fratres meos: sed, me: hoc est, membra mea quibus ego sum caput. His prædictis puto nos ĩ hoc capitulo quod modo lectum est, nõ esse laboraturos. sæpe enim significatum est in capite, quod futurum erat in corpore.

Acto. 9.

Post hæc, inquit, *ambulabat Iesus in Galilæam. non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.* Hoc est quod dixi, infirmitati nostræ præbebat exemplum. Nõ ipse perdiderat potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem. Futurũ enim erat, vt dixi, vt aliquis fidelis eius absconderet se, ne à persecutoribus inueniretur. Et ne illi pro crimine obiiceretur latibulũ, præcessit in capite quod in membro cõfirmaretur. sic enim dictum est: Nolebat ambulare in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi occidere: quasi nõ posset Christus & ambulare inter Iudæos, & non occidi à Iudæis. D Hanc enim potentiam quando voluit demonstrauit. nam cum eum iam passurũ tenere vellẽt, ait illis: Quem quæritis? Responderunt, Iesum: & ille, Ego sum: non se occultans, sed manifestans. Ad eam tamen manifestationem illi nõ substiterunt, sed recedẽtes retro ceciderunt. Et tamen quia pati venerat, surrexerunt & tenuerunt, ad iudicem adduxerunt & occiderunt. Sed quid fecerunt? Quod ait quædam scriptura: Terra tradita est in manus impij, caro data est in potestatem Iudæis: & hoc propterea, vt quasi sacculus conscinderetur, vnde nostrum precium manaret. *Erat autem in proximo dies festus Iudæorum scenopegia.* Quid sit scenopegia, scripturas qui legerunt, nouerunt. Faciebant die festo tabernacula ad similitudinem tabernaculorum in quibus habitauerant cum ex Aegypto educti peregrinarentur in eremo. Iste erat dies festus & magna solennitas. celebrabant hoc Iudæi velut reminiscentes beneficia domini, qui occisuri erant dominum. Hoc ergo die festo, quia plures erant dies festi: sic enim appellabatur apud Iudæos dies festus, vt non esset dies vnus, sed plures.

Ioan. 18.

Iob. 9.

Locuti sunt fratres eius ad dominum nostrum. Fratres eius sic accipite sicut nostis: nõ enim nouum est quod audi- E tis. Cõsanguinei virginis Mariæ, fratres domini dicebãtur. Erat enim cõsuetudinis scripturarum, appellare fratres quoslibet cõsanguineos, & cognationis propinquos, & extra vsum nostrum, nõ quo more nos loquimur. nam quis dicat fratres auunculum & filium sororis? Scriptura tamẽ etiam huiusmodi cognationes fratres appellat. nam Abrahã & Loth fratres sunt dicti, cũ esset Abraham patruus Loth: & Laban & Iacob fratres sunt dicti, cũ esset Laban auunculus Iacob. Cũ ergo auditis fratres domini, Mariæ cogitate cõsanguinitatem, nõ iterum parientis vllã propaginem. Sicut enim in sepulchro vbi positũ est corpus domini, nec antea nec postea mortuus iacuit: sic vterus Mariæ nec antea nec postea quicquam mortale cõcepit. Diximus fratres qui fuerint: audiamus quid dixerint, *Transi hinc & vade in Iudæã, vt & discipuli tui videant opera tua quæ tu facis.* Opera domini discipulos non latebant, sed istos latebant. Isti enim fratres, id est cõsanguinei, Christũ consanguineũ habere potuerũt, credere autẽ in eũ ipsa propinquitate fastidierunt. Dictũ est in Euãgelio, non enim hoc nos audemus opinari, modo audistis, addunt & monent,

Gene. 13.

Gene. 29.

F *Nemo enim in occulto quid facit, & quærit palam esse. Si hæc facis, manifesta temetipsum mundo:* Et continuo, *Neque enim fratres eius credebant in eum.* Quare in eum nõ credebant? Quia humanam gloriam requirebãt. Nam & quòd eũ videtur monere fratres, gloriæ ipsius cõsulunt. Facis mirabilia: innotesce: id est, appare omnib⁹ vt laudari possis ab omnibus. Loquebatur caro carni: sed caro sine deo, carni cum deo. Loquebatur enim prudẽtia carnis verbo quod caro factũ est, & habitauit in nobis. Quid ad hæc dominus? *Dicit ergo eis Iesus, Tempus meum nondum venit, tempus autem vestrum semper est paratum.* Quid est hoc? Nondũ venerat tẽpus Christi? Quare ergo Christus venerat, si tẽpus eius nondũ venerat? Nónne audimus apostolũ dicẽtem, Cũ autem venit plenitudo temporis, misit deus filiũ suum? Si ergo in plenitudine temporis missus est, quãdo debuit missus est, quãdo oportuit venit. Quid ergo est, tempus meũ nondũ venit? Intelligite fratres quo animo illi loquebantur, qui quasi fratrẽ suũ monere videbãtur. dabant ei consilium consequendæ gloriæ, veluti seculariter & terreno affectu monentes, ne esset ignobilis & latitaret. Quòd ergo ait dominus,

Ioan. 1.

Gala. 4.

G Tempus meum nondum venit, illis respondit qui ei consilium de gloria dabant. Tempus gloriæ meæ nondum venit. Videte quàm profundum sit, de gloria illi admonebant, sed ille voluit altitudinem humilitate præcedere, & ad ipsam celsitudinem per humilitatem viam sternere. Nam & illi discipuli utique gloriam requirebant, qui volebāt sedere, unus ad dexteram eius, & alter ad sinistram. Attendebant quò, & non videbāt qua via domini eos ut ordinate venirent ad patriam, reuocauit ad viā. Excelsa est enim patria, humilis via: Patria est vita Christi, via est mors Christi. Patria est mansio Christi, via passio Christi. Qui recusat viam, quid quærit patriam? Denique & illis hoc respondit, quærentibus altitudinem: Potestis bibere calicē quem ego bibiturus sum? Ecce quà venitur ad celsitudinem quam desideratis. Calicem quippe commemorabat humilitatis atque passionis. Ergo & hic tempus meum nondum venit, tempus autem vestrū, id est, mundi gloria, semper est paratum. Hoc est tempus de quo in prophetia loquitur Christus, id est, corpus Christi: Cum accepero tēpus, ego iustitias iudicabo. Modo enim non est tempus iudicandi, sed iniquos tolerandi. Ferat igitur modo corpus Christi & toleret iniquitatem male viuentium, habeat tamen iustitiam modo antequā habeat iudicium. per iustitiam enim peruenit ad iudiciū. Tolerantibus quippe membris iniquitatem seculi huius, quid scriptura sancta dicit in Psalmo? Non repellet deus plebem suā. Laborat quidem plebs eius inter indignos, inter iniquos, inter blasphemantes, inter murmurantes, detrahentes, insectantes, & si liceat, perimentes. Laborat quidem, sed nō repellet dominus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet, quoadusque iustitia, quæ modo est in sanctis eius, cōuertatur in iudicium, cum implebitur quod eis dictum est, Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Habebat iustitiam apostolus, sed nondum illud iudicium de quo dicit, Nescitis quoniam angelos iudicaturi sumus? Sit ergo modo tempus iuste viuendi, postea erit tempus eos qui male vixerunt iudicandi. Quoadusque iustitia, inquit, conuertatur in iudicium, hoc erit tempus iudicij, de quo dominus dixit, Tēpus meum nōdum venit. Erit enim tēpus gloriæ: ut qui venit in humilitate, veniat in altitudine. Qui venit iudicādus, veniet iudicaturus. Qui venit occidi à mortuis, veniet iudicare de viuis & mortuis. Deus, inquit Psalmus, manifestus veniet, deus noster, & nō silebit. Quid est manifestus veniet? Quia venit occultus. Tūc non silebit: nam quando venit occultus, sicut ouis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum. Veniet, & nō silebit. Tacui, inquit, nunquid semper tacebo? Modo autem quid necessarium est eis qui habēt iustitiam, quod in illo Psalmo sequitur, Quoadusque iustitia cōuertatur in iudicium. Et qui habēt eam? Omnes qui recto sunt corde. Quæritis fortasse qui sint recti corde? Illos inuenim⁹ in scriptura rectos corde, qui mala seculi tolerant, & non accusant deum. Videte fratres: rara causa est ista quam loquor. Nescio quo enim modo quādo euenit homini aliquid mali, deū currit accusare, qui deberet se. Quādo boni aliquid agis, te laudas: quando mali aliquid pateris, deum accusas. hoc est cor tortū, non rectum. Ab ista distortione & prauitate si corrigaris, cōuertitur in cōtrarium quod faciebas. Antea enim quid faciebas? Laudabas te in bonis dei, accusabas deum in malis tuis: cōuerso corde & directo, laudabis deū in bonis suis, accusabis te in malis tuis. isti sunt recto corde. Denique ille K quodū recto, cui displicebat felicitas malorū & labor bonorum, ait correctus: Quàm bonus deus Israël rectis corde: mei autem, quando non eram rectus corde, penè commoti sunt pedes, paulominus effusi sunt gressus mei. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum videns. Vidi, inquit, malos felices, & displicuit mihi deus. hoc enim volebā, pacem peccatorū intuēs, ut nō permitteret deus malos esse felices. Intelligat homo, nunquam hoc permittit deus. Sed ideo malus felix putatur, quia quid sit felicitas ignoratur. Simus ergo recti corde: tempus enim gloriæ nostræ nondū venit. Dicatur amatoribus huius seculi, quales erāt fratres domini: tempus vestrū semper adest paratum, tempus nostrum nondum venit. Audemus enim hoc dicere & nos, quoniā corpus domini nostri sumus, quoniā membra eius sumus, quoniam caput nostrū grataner agnoscimus. Dicamus prorsus, quoniam propter nos & ipse hoc dignatus est dicere. Quando nobis insultant amatores huius seculi, dicamus eis: Tempus vestrū semper adest paratum: tempus autem nostrum nondum venit, nobis enim dixit apostolus: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Quando veniet tempus nostrum? Cum Christus, inquit apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Quid deinde addit? *Non potest mūdus odisse vos.* Quid est hoc, nisi non potest mundus odisse amatores suos, testes falsos suos? Bona enim dicitis, quæ mala sunt, & mala quæ bona sunt. *Me autem odit, quia testimonium ego perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc.* Quid est hunc? Vbi gloriam humanam quæritis. Quid est, hunc? Vbi extendere vultis carnalia gaudia, non æterna cogitare. *Ego non ascendo ad diem festum hunc, quia meum tempus nondum impletum est.* In die festo hoc gloriam vos humanam requiritis: meum vero tempus, id est, gloriæ meæ nondum venit. Ipse erit dies festus meus, nō diebus istis percurrēs & transiens, sed permanēs in æternum. ipsa erit festiuitas, gaudium sine fine, æternitas sine † labore, serenitas sine nube. † *labe*

Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. Ideo non ad diem festum hunc, quia non gloriari temporaliter, sed aliquid docere salubriter, corrigere homines, de die festo æterno admonere, amorem ab hoc seculo auertere, & in deum conuertere cupiebat. Quid est autem quòd quasi latenter ascendit ad diem festum? Nō vacat & hoc ab intellectu. Videtur mihi fratres etiā hinc quòd quasi latenter ascendit, aliquid significare voluisse. nam consequentia docebunt, sic eum ascendisse mediato die festo, id est, mediatis illis diebus, ut etiam palàm doceret. Sed quasi latēter dixit, ne se ostēderet hominibus. Non vacat φ latenter ascēdit Christus ad diem festū, quia ipse latebat in illo die festo. Adhoc etiā ego quod dixi, in latibulo est: Manifestetur ergo: tollatur velū, & appareat quod erat secretū. Omnia quæ dicta sunt antiquo populo Israël in multiplici scriptura sanctæ legis quæ agerent siue in sacrificiis, siue in sacerdotiis, siue in diebus festis, & omnino in quibuslibet rebus quibus deum colebāt, quęcūque illis dicta & præcepta sunt, umbræ fuerūt futurorum. Quorum futurorum? Quæ implētur in Christo: unde dicit apostolus: Quotquot enim promissiones dei sunt, in illo, est: id est, in Christo implētæ sunt. Deinde dicit in alio loco: Omnia in figura cōtingebāt illis, scripta sunt autem propter nos, in quos fines seculorum

Marci 10. Psal. 74. H Psal. 93. Matth. 19. 1. Corin. 6. I Psal. 49. Esa. 53. Psal. 93. Psal. 72. Coloss. 3. L M 2. Corin. 1. 1. Corint. 10.

lorum deuenerũt. Dicit & alibi: Finis enim legis Christus est. Itẽ alio loco: Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorũ. Si ergo omnia illa vmbra fuerunt futurorum, & scenopegia vmbra erat futurorũ: hic ergo dies festus quæramus cuius futuri vmbra erat. Ea posui quid erat scenopegia, celebratio erat tabernaculorum, propterea quia populus de Aegypto liberatus tendens per desertum ad terrã promissionis, in tabernaculis habitauit. Quid sit animaduertamus, & nos erimus: nos inquam, qui membra Christi sumus. Si sumus, illo autẽ dignante sumus, nõ nobis promerentibus. Attendamus ergo nos fratres: educti sumus de Aegypto, vbi diabolo tãquam Pharaoni seruiebamus, vbi lutea opera in terrenis desideriis agebamus, & in eis multum laborabamus. etenim nobis Christus quasi lateres facientibus clamauit: Venite ad me omnes qui laboratis. Hinc educti per baptismum tanquam mare rubrũ, ideo rubrum, quia Christi sanguine cõsecratum, mortuis omnibus inimicis nostris qui nos insectabantur, id est deletis omnibus peccatis nostris, in desertum traiecti sumus. Modo ergo antequam ad patriam promissionis, id est æternum regnum veniamus, in deserto in tabernaculis sumus. Qui ista agnoscunt, in tabernaculis sunt. futurum enim erat, vt quidã hoc agnoscerent. Ille enim est in tabernaculis, qui se esse in mundo intelligit peregrinum. Ille se intelligit peregrinantem, qui se videt patriæ suspirantẽ. Cum autẽ corpus Christi est in tabernaculis, Christus est in tabernaculis, sed tunc non euidenter, sed latẽter. adhuc enim vmbra lucem obscurabat: veniente luce vmbra remota est. Christus erat in occulto, in scenopegia Christus erat, sed latẽs Christus. Modo iam cũ manifesta sunt ista, agnoscimus nos iter agere in eremo. si enim agnoscimus, in eremo sumus. Quid est in eremo? In deserto. Quare in deserto? Quia in isto mundo vbi sititur in via inaquosa. Sed sitiamus vt saturemur. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Et sitis nostra de petra impletur in eremo. petra enim erat Christus, & virga percussa est. vt autẽ manaret, bis percussa est, quia duo ligna sunt crucis. Omnia ergo hæc quæ fiebant in figura, manifestantur in nobis. Et nõ vacat quod de domino dictũ est, Ascendit ad diem festũ non manifeste, sed tanquã in occulto. Figura enim erat ipsum in occulto, quia in ipso die festo Christus latebat, quia ipse dies festus Christi membra peregrinatura significabat. *Iudæi ergo quærebant eum in die festo:* antequam ascenderet. Priores enim fratres ascenderunt, & non tunc ascendit ille, quando illi putabãt & volebãt, vt etiam hoc impleretur quod ait: Non ad hunc, id est ad quem vultis, primum vel secundum diem. Ascendit autem postea, vt Euãgelium loquitur, mediante die festo: id est, cum iam illius diei festi tot dies præterissent quot remansissent. ipsam enim festiuitatem, quantũ intelligendum est, diebus plurimis celebrabant. *Dicebant ergo: Vbi est ille? Et murmur multum de eo erat in turba.* Vnde murmur? De contentione. Quæ fuit contentio? *Quidam enim dicebant quia bonus est, alij autem non, sed seducit turbas.* De omnibus seruis eius hoc dicitur modo. Quicũque eminuerit in aliqua gratia, spiritali profectu, alij dicunt quia bonus est, alij quia non, sed seducit turbas, vnde hoc? Quia vita nostra abscondita est cum Christo in deo. ideo licet dicere hominibus per hyemem, mortua est ista arbor, verbi gratia arbor fici, arbor pyri, & huiusmodi pomorum, similis est aridę, & quandiu hyems est, non apparet, æstas probat, iudicium probat. Aestas nostra, reuelatio Christi est, Deus manifeste veniet, deus noster, & non silebit: Ignis ante eum præibit. Iste ignis inflãmabit inimicos ei. Aridas arbores ignis comprehendet. tunc enim aridæ apparebunt, quando eis dicetur: Esuriui, & non dedistis mihi mãducare. In alia vero parte, hoc est, in dextera, apparebit fœcunditas fructuũ, dignitasq; foliorum, viriditas æternitas eis erit. Illis ergo tãquam aridis dicetur: Ite in ignem ęternum. Ecce enim securis ad radicem arborũ posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Dicant ergo de te si proficis in Christo, dicant homines, seducit turbas. De ipso toto corpore Christi hoc dicitur. Cogita corpus Christi adhuc in mundo, cogita corpus Christi adhuc in area, vide quemadmodum blasphemetur à palea: simul quidem triturantur, sed paleæ conteruntur, frumẽtum purgatur. Quod dictum est ergo de domino, valet ad consolationem, de quocũque hoc dictum fuerit Christiano. *Nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metum Iudæorum.* Sed qui non loquebantur de illo propter metum Iudæorum? Qui dicebant, bonus est: non qui dicebant, seducit turbas. Qui dicebant, seducit turbas, sonitus eorum audiebatur tanquam aridorum foliorum. Seducit turbas, clarius sonabant. bonus est, pressius susurrabant. Modo autem fratres quamuis nondum venerit illa gloria Christi, quæ nos æternos factura est, modo tamen ita crescit Ecclesia eius, ita eam dignatus est per cuncta diffundere, vt iam susurretur, seducit turbas, & clarius personet, bonus est.

De eo vbi ait, Iam autem die festo mediãte ascendit Iesus in templum & docebat: vsque ad id quod ait, Qui misit illum, hic verax est, & in ipso iniustitia non est.

Tractatus XXIX.

Quod sequitur de Euangelio & hodie lectum est, cõsequẽter & nos videamus, & quod dominus donauerit, hinc dicam. Hesterno die hucusque lectum erat, quia licet nõ vidissent dominum Iesum in templo per diem festum, loquebãtur tamen de illo: & alij dicebant, bonus est: alij autem, non, sed seducit turbas. Dictum enim hoc est ad eorum solatium, qui postea prædicantes verbũ dei, futuri erãt vt seductores & veraces. Si enim seducere decipere est, nec Christus seductor, nec apostoli eius, nec quisquam seductor debet esse Christianus. Si autẽ seducere aliunde aliquem ad aliud persuadendo ducere est, quærendum est vnde & quò. Si à malo ad bonum, bonus seductor: si à bono ad malum, malus seductor est. In hac ergo parte qua seducuntur homines de malo ad bonũ, vtinã omnes seductores & vocemur & simus. *Ascendit ergo postea dominus ad diem festum mediante die festo, & docebat, & mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?* Ille qui latebat, docebat, & palàm loquebatur, & non tenebatur. Illud enim vt lateret, erat causa exempli, hoc potestatis. Sed cum doceret, mirabantur Iudæi. omnes quidem quantum arbitror mirabantur, sed non omnes conuertebantur. Et vnde admiratio? Quia multi nouerant vbi natus, quemadmodum fuerit educatus. nunquam eum viderant literas discentem: audiebant autem de lege disputantem, legis testimonia proferentem, quæ nemo posset proferre nisi legisset, nemo legeret nisi literas didicisset, & ideo mirabantur. Eorum autem admiratio, magistro facta est insinuandæ altius veritatis occasio. Ex eorum quippe admiratione & verbis, dixit dominus profundum aliquid,

G & diligentius inspici & discuti dignum. Propter quod inteotam facio charitatem vestram, non solum ad audiendum pro vobis, sed etiam ad orandum pro nobis. Quid ergo dominus respondit eis admirantibus quomodo sciret literas quas non didicerat? *Mea*, inquit, *doctrina non est mea, sed eius qui misit me.* Haec est profunditas prima: videtur enim paucis verbis quasi cōtraria locutus. Non enim ait, ista doctrina non est mea: sed, mea doctrina non est mea. Si non tua, quomodo tua? Si tua, quomodo non tua? Tu enim dicis vtrūque, & mea doctrina, & non mea. Nam si dixisset, ista doctrina nō est mea, nulla esset quaestio. Nūc vero, fratres, primitus intēdite quaestionem, & sic ordine expectate solutionem. nam qui non videt quaestionem quae proponitur, quomodo intelligit quod exponitur? Hoc est ergo in quaestione quod ait, mea, non mea. Hoc videtur esse cōtrarium, quomodo mea, quomodo non mea? Si ergo intueamur diligenter quod ipse in exordio dicit sanctus Euangelista: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: inde pendet huius solutio quaestionis. Quae est doctrina patris, nisi verbum

Ioan. 1.

H patris? Ipse ergo Christus doctrina patris, si verbum patris. Sed quia verbū nō potest esse nullius, sed alicuius: & suam doctrinam dixit seipsum, & non suam, quia patris est verbum. Quid enim tam tuū quàm tu? Et quid tam nō tuum quàm tu, si alicuius est quod es? Verbum ergo & deus est, & doctrinae stabilis verbum est, nō sonabilis per syllabas & volatilis, sed manētis cum patre, ad quam conuertamur manentem, sonis transeuntibus admoniti. Non enim nos ita admonet quod transit, vt ad transitoria nos vocet: ita admonemur, vt diligamus deum. Totum hoc quod dixi, syllabae fuerunt, percussum aërem verberauerunt, vt ad sensum vestrarum aurium peruenirent: sonando transierunt, non tamen illud quod vos admonuit transire debet, quia ille quem vos diligere admonui, nō transit. Et cum transeuntibus syllabis admoniti, conuersi ad eū fueritis, nec vos transibitis, sed cum manente manebitis. Hoc est magnum in doctrina, altum & aeternū quod manet, quod vocat omnia quae temporaliter trāseunt, quādo bene significant, nec mendaciter proferūtur. Omnia quippe signa quae proferimus sonis, aliquid significāt quod non est

I sonus. Non enim duae breues syllabae deus est, & duas breues syllabas colimus, & duas breues syllabas adoramus, & ad duas breues syllabas peruenire desideramus, quae penè antè desinunt sonare quàm coeperunt, nec in eis secundae locus est nisi prima transierit. Manet ergo aliquid magnum quod dicitur deus, quanuis non maneat sonus cum dicitur deus. Sic intendite doctrinam Christi, & peruenietis ad verbum dei. cum autē perueneritis ad verbum dei, intendite deus erat verbum, & videbitis verum dictum esse, Mea doctrina. Intendite etiam cuius est verbum, & videbitis rectè dictum esse, Nō est mea. Breuiter ergo dico charitati vestrę: hoc videtur mihi dixisse dominus Iesus Christus, Mea doctrina non est mea: ac si diceret, Ego non sum à meipso. Quanuis enim filiū patri dicamus & credamus aequalem, nec vllam in eis esse naturae vel substantiae distantiam, nec inter generantem atque generatum aliquod interfuisse temporis interuallum, tamen hoc seruato & custodito ista dicimus, quòd ille pater est, ille filius. Pater autem non est si non habeat filium, & filius non est si non habeat patrem: sed tamē filius deus de patre, pater autem deus, sed non de filio. Pater filij, non deus de filio, ille autem filius patris, & deus de patre. Dominus enim Christus dicitur lumen ex lumine. Lumen ergo K quod nō est ex lumine, & lumen aequale quod ex lumine, simul vnum lumen, non duo lumina. Si intelleximus, deo gratias: si quis autem parum intellexit, fecit homo, quousque potuit, caetera videat vnde speret. Forinsecus vt operarij possumus plantare & rigare, sed dei est incrementum dare. Mea, inquit, doctrina nō est mea, sed eius qui misit me. Audiat consilium, qui dicit, nondum intellexi. Magna quippe res & profunda cū fuisset dicta, vidit vtiq; ipse dominus Christus hoc tam profundum non omnes intellecturos, & in consequenti dedit cōsilium. Intelligere vis? crede: deus enim per prophetam dixit: Nisi credideritis, nō intelligetis. Ad hoc pertinet quod etiam hic dominus secutus adiunxit: *Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à meipso loquar.* Quid est hoc, Si quis voluerit voluntatem eius facere? Sed ego dixeram, si quis crediderit, & hoc consiliū dederam, si nō intellexisti, inquam, crede. Intellectus enim merces est fidei. Ergo noli quaerere intelligere vt credas, sed crede vt intelligas: quoniam nisi credideritis, non intelligetis. Cum ergo ad possibilitatē intelligendi consilium dederim obedien-L tiam credendi, & dixerim dominum Iesum Christum hoc ipsum adiunxisse in cōsequenti sententia, inuenimus eum dixisse: Si quis voluerit volūtatem eius facere, cognoscet de doctrina eius. Quid est, cognoscet? Hoc est intelliget. Quid est autem, si quis voluerit volūtatē eius facere? hoc est credere. Sed quia cognoscet, hoc est intelliget, omnes intelligunt. Quia vero quod ait: Si quis voluerit voluntatē eius facere, hoc pertinet ad credere, vt diligentius intelligatur, opus est nobis ipso domino nostro expositore, vt indicet nobis verū reuera ad credere pertineat facere voluntatē patris eius. Quis nesciat hoc esse facere voluntatē dei, operari opus eius? id est quod illi placet? Ipse autem dominus aperte alio loco dicit: Hoc est opus dei, vt credatis in eū quem ille misit. Vt credatis in eum, non vt credatis ei. Sed si creditis in eum, creditis ei. Non autem continuo qui credit ei, credit in eum: nam & daemones credebāt ei, & non credebant in eum. Rursus etiam de apostolis ipsius possumus dicere: Credimus Paulo, sed nō credimus in Paulum: credimus Petro, sed nō credimus in M Petrum. Credenti autem in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiā. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credēdo in eū ire, & eius mēbris incorporari. Ipsa est ergo fides quam de nobis exigit deus: & nō inuenit quod exigat, nisi donauerit quod inueniat. Quae fides nisi quā definiuit alio loco apostolus plenissime dicens: Neque circuncisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides quae per dilectionem operatur? non qualiscunque fides, sed fides quae per dilectionē operatur. Hęc in tę sit, & intelliges de doctrina dei. Quid enim intelliges? Quia doctrina ista non est mea, sed eius qui me misit: id est, intelliges quia Christus dei filius, qui est doctrina patris, non est ex seipso, sed filius est patris. Sabellianam haeresim sententia ista dissoluit. Sabelliani enim dicere ausi sunt ipsum esse filium qui est & pater: duo esse nomina, sed vnam rem. Si duo essent nomina & res vna, nō diceretur, mea doctrina non est mea. Vtiq; si tua doctrina non est tua ô domine, cuius est, nisi alius sit cuius sit? Quod dixisti, Sabelliani non intelligunt, nō enim trinitatem viderūt, sed sui cordis errorem secuti sunt: nos cultores trinitatis & vnitatis, patris & filij & spiritus sancti & vnius dei, intelligamus de doctrina Christi, quomodo

1. Cor. 3.
Esaia. 7.
Ioan. 6.
Rom. 4.
3. sen dist. 23. cap. Aliud est.
Galat. 5.

A quomodo non est eius, & ideo dixit se non à seipso loqui: quoniam Christus patris est filius: & pater Christi est pater: & filius de deo patre, deus est: pater autē deus, non de filio deo deus est. *Qui à semetipso loquitur, gloriam propriā quærit.* Hoc erit ille qui vocatur Antichristus, extollens se (sicut apostolus ait) supra omne quod dicitur deus, & quod colitur. Ipsum quippe annuncians dominus gloriā suam quæsiturum, non gloriam patris, ait ad Iudæos: Ego veni in nomine patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, & hunc suscipietis. Significauit eos Antichristū suscepturos, qui gloriā nominis sui quæsiturus est: inflatus, non solidus, & ideo nō stabilis, sed vtiq; ruinosus. Dominus autē noster Iesus Christus magnum exemplum nobis præbuit humilitatis: nempe æqualis est patri, nēpe in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: nempe ipse dixit, & verissime dixit: Tāto tempore vobiscum sum, & nō cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. nēpe ipse dixit, & verissime dixit: Ego & pater vnum sumus. Si ergo ille cum patre vnum æqualis patri, deus de deo, deus apud deum, coætern⁹, B immortalis, pariter incōmutabilis, pariter sine tempore, pariter creator & dispositor temporum: tamen quia venit in tempore, & formam serui accepit, & habitu est inuentus vt homo, quærit gloriā patris, nō suam. Quid tu homo facere debes, qui quando aliquid boni facis, gloriam tuam quæris: quādo autem aliquid mali facis, deo calumniam meditaris? Intende tibi, creatura es, agnosce creatorem: seruus es, ne contemnas dominum: adoptatus es, sed non meritis tuis. Quære eius gloriam, à quo habes hāc gratiam. Homo assumptus cuius gloriā quæsiuit? Eius, cuius est vnicus natus. *Qui autem quærit gloriam eius qui misit illum, hic verax est, & iniustitia in illo non est.* In Antichristo autem iniustitia est, & verax non est, quia gloriam suam quæsiturus est, non eius à quo missus est. non enim est missus, sed venire permissus. Omnes ergo pertinentes ad corpus Christi, ne inducamur in laqueos Antichristi, nō quæramus gloriam nostram: sed si ille quæsiuit gloriam eius qui eum misit, quanto magis nos eius qui nos fecit?

2.Thess.2. — Ioan.5. — Ioan.1. — Ioan.14. — Ioan.10. — Philip.2.

Ab eo quod ait, Nónne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legē? Quid me quæritis interficere? vsque ad id quod ait, Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. C *Tractatus XXX.*

EVangelij sancti lectionem, de qua pridē charitati vestræ locuti sumus, ista quæ modo lecta est hodierna cōsequitur. Dominū loquentem audiebant & discipuli & Iudæi: veritatem loquentem audiebant & veraces & mendaces: charitatē loquētem audiebant & amici & inimici: bonum loquentem audiebant & boni & mali. Illi audiebāt, sed ille discernebat: & quibus sermo prodesset, & profuturus esset, videbat & præuidebat. In illis enim qui tunc erant videbat: in nobis qui futuri eramus præuidebat. Nos itaque sic audiamus Euangelium, quasi præsentem dominum, nec dicamus: O illi felices qui eum videre potuerunt: quia multi in eis qui viderunt, & occiderūt: multi autē in nobis qui non viderunt, & crediderūt. Quod enim preciosum sonabat de ore domini, & propter nos scriptum est, & nobis seruatum est, & propter nos recitatur, & propter posteros recitabitur, & donec seculū finiatur. Sursum est dominus, sed etiā hic est veritas dominus. Corpus enim domini, in quo resurrexit, vno loco esse potest: veritas eius vbiq; diffusa est. Dominum D ergo audiamus, & quod ipse donauerit de verbis eius, & nos dicamus: *Nónne Moyses,* inquit, *dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legē? Quid me quæritis interficere?* Ideo enim quæritis interficere, quia nemo ex vobis facit legē: nā si legem faceretis, In ipsis literis Christum cognosceretis, & præsentem non occideretis: *Respondit turba.* Respondit quasi turba nō pertinentia ad ordinem, sed ad perturbationem. Denique turba turbata, videte quid responderit: *Dæmonium habes, quis te quærit occidere?* Quasi non peius fuerit dicere, dæmoniū habes, quàm eum occidere. Ei quippe dictum est, quòd dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Quid posset aliud dicere turba turbulenta? Quid posset aliud olere cœnum cōmotum? Turba turbata est: Vnde? à veritate. Turbam lippitudinis turbauit claritas lucis. Oculi enim non habentes sanitatem nō possunt ferre luminis claritatem. Dominus autem non planè turbatus, sed in sua veritate tranquillus non reddidit malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. Quibus si diceret, dæmonium habetis vos, verum vtique diceret. Non enim talia illi veritati dicerēt, nisi eos falsitas diaboli irritaret. Quid E ergo respondit, audiamus tranquille, & tranquillum bibamus: *Vnum opus feci, & omnes miramini.* Tanquam dicens: Quid si omnia opera mea videretis? Ipsius enim opera erant quæ in mundo videbant, & ipsum qui fecit omnia, non videbant. Fecit vnam rem, & turbati sunt, quia saluū fecit hominem sabbato. Quasi vero si quisquam ægrotum sabbato sanaret, alius illum sanum fecisset quàm ille qui eos scandalizauit, quia vnum hominem saluum fecit sabbato. Quis enim alius alios saluos fecit quàm ipsa salus, qui illam salutē quam dedit huic homini, dat & iumentis? Salus enim corporalis erat. Salus carnis & reparatur & moritur, & cum reparatur, mors differtur, non aufertur. Tamen fratres, etiam ipsa salus à domino est, per quemlibet detur: quocūque curante & ministrante impertiatur, ab illo datur à quo est omnis salus, cui dicitur in Psalmo: Homines & iumenta saluos facies domine: sicut multiplicasti misericordiam tuam deus. Quia enim deus est, multiplicat misericordiam suam, peruenit etiam ad salutem carnis humanæ, peruenit etiā ad salutem mutorum animalium. F Sed qui dat salutem carnis hominibus iumētisque cōmunem, nunquid nulla salus est quam seruat hominibus? Est certe alia quæ non solum non communis est hominibus & iumentis, sed nec ipsis hominibus communis est bonis & malis. Denique cum ibi de ista salute dixisset, quam communiter accipiunt pecora & homines: propter illam salutem quam sperare debent homines, sed boni homines: secutus adiunxit, Filij autem hominū, sub tegmine alarum tuarū sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: Quoniā apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Hæc est salus quæ ad bonos pertinet, quos appellauit filios hominum, cum supra dixisset: Homines & iumēta saluos facies domine. Quid enim? Illi homines non erant filij hominum, vt cum dixisset homines, sequeretur & diceret: Filij autē hominum, in tegmine alarum tuarum sperabūt? Quasi aliud essent homines, & aliud filij hominum. Non tamen arbitror sine aliqua significatione distinctionis hoc dixisse spiritū sanctū. Homines ad primum Adam, filij hominum ad Christum. Forte enim homines pertinent ad primum hominem: filij autem hominum pertinent ad filium hominis. Vnum opus feci, & omnes

1.Pet.3. — Psal.35.

G mitamini.& continuo ſubiongit: *Propterea Moyſes dedit vobis circumciſionem.* Bene factum eſt vt acciperetis circũciſionem à Moyſe: *Non quia ex Moyſe eſt,ſed ex patribus.* Abraham quippe primus accepit circuncilioοem à domino. *Et in ſabbato circumciditis.* Conuincit vos Moyſes. *Gene.17.* In lege accepiſtis vt circuncidatis octauo die: accepiſtis in lege vt vacetis ſeptimo die: ſi octauus dies illius qui natus eſt occurrerit ad diẽ ſeptimũ, quid facietis? *Exod.20.* Vacabitis vt ſeruetis ſabbatum, an circuocidetis vt impleatis ſacramentum diei octaui? Sed oοui, inquit, quid facitis,circunciditis bomioem. Quare? Quia circunciſio pertinet ad aliqnod ſignaculum ſalutis, & nõ debent homines ſabbato vacare à ſalute, ergo nec mihi iraſcamini, qui ſaluum feci totum hominem ſabbato. *Si circumciſionem,* inquit, *accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi.* Aliquid enim per Moyſen in illa conſtitutione circnocisionis ſalubriter inſtitutum eſt,mibi operanti ſalutem in ſabbato quare indignamini? Forte enim illa circunciſio ipſum dominum ſignificabat, cui iſti curanti & ſananti indignabantur.Iuſſa eſt enim adH hiberi octauo die circunciſio. Et quid eſt circunciſio, niſi carnis expoliatio? Significat ergo iſta circuocisio expoliationem à corde cupiditatum carnalium. non ergo ſine cauſa data eſt,& in eo mẽbro iuſſa fieri, quoniam per illud membrum procreatur creatura mortaliom, *1.Cor.15.* & per vnum bominem mors, ſicut per vnum bominẽ reſurrectio mortuornm, & per vnnm hominem peccatum intrauit in mondum, *Rom.5.* & per peccatom mors. Ideo quiſque cum præpotio naſcitur, quia omnis homo cũ vitio propaginis naſcitur, & non mundat deus ſiue à vitio cum qno naſcimur, ſiue à vitiis quæ male viuendo addin us, niſi per cultellom petrinum, id eſt dominnm Ieſum Chriſtum. *1.Cor.10.* Petra enim erat Chriſtus. Cultellis enim petrinis circuncidebant,& petræ nomine Chriſtum figorabant, & præſentẽ non agooſcebãt, ſed inſoper eom occidere cupiebant. Quare autẽ octano die, niſi quia poſt ſeptimũ ſabbati dominus die dominico reſorrexit? Ergo reſurrectio Chriſti quæ facta eſt tertio quidẽ die paſsionis, ſed octauo die in diebus hebdomadis,ipſa nos circuncidit. Aodi circũciſos vera petra, apoſtolo admonente, *Colo.3.* Quæ ſurſum ſnot quærite,non quæ ſuper terrã. Circunciſis loquitur. Reſur-I rexit Chriſtus,abſtulit vobis deſideria carnalia,abſtulit concupiſcentias malas,abſtulit ſuperfluum cũ quo nati eratis,& multo peius quod male viuendo addideratis. Circũciſi per petram,qoare adhuc ſapitis terram? Et ad extremum quia legem dedit Moyſes, & circunciditis hominem ſabbato, intelligite hoc ſignificari opus bonum, quòd ego feci totum homiuem ſaluum ſabbato, quia & curatus eſt vt ſanos eſſet in corpore, & credidit vt ſanus eſſet in anima. *Nolite iudicare perſonaliter, ſed rectum iudicium iudicate.* Quid eſt hoc? Modo quia pet legẽ Moyſi circunciditis ſabbato, non iraſcimini Moyſi: & quia ego die ſabbati ſaluũ feci hominem, iraſcimini mihi,Perſonaliter iudicatis,veritatem attẽdite. Ego non me præfero Moyſi, ait dominus, qui erat & ipſius Moyſi dominus. Sic attendite quomodo homines nos duos tanquam ambos homines:iudicate inter nos, ſed verum iodicium iodicate. Nolite, me bonorato, illum damnare, ſed illo intellecto me honorate. Hoc enim eis alio loco dixit, *Ioan.5.* Si crederetis Moyſi, crederetis vtiq; & mihi, de me enim ille ſcripſit. Sed hoc loco noluit hoc dicere,tanquam ſe & Moyſe ante illos conſtitutis. Propter legem Moyſi circunciditis,qnando eriam ſabbatum occurrerit,& ego ſanitatum ſaciendarum beneficentiam noo vultis vt exhibeam per ſabbatum? Quia K domious circunciſionis & dominus ſabbati, ſalutis eſt author, & ſeruilia opera prohibiti eſtis facere ſabbato, ſi vere intelligatis ſeruilia opera, oõ peccatis. *Ioan.8.* Qui enim facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Nũquid ſeruile opus eſt,bominem ſanare ſabbato? Manducatis & bibitis, vt aliqoid dicã ex admooitione domini noſtri Ieſu Chriſti,& ex verbis eius,vtique quare maoducatis & bibitis in ſabbato,niſi quia pertinet ad ſalutẽ quod facitis? Per hoc oſteoditis,opera ſalutis oõ eſſe vllo modo die ſabbati omittenda. Ergo nolite perſonaliter iudicare, ſed rectum iudiciom iudicate. Attẽdite me quomodo hominem, attendite Moyſen quomodo hominem: ſi ſecuodum veritatem iudicetis,neqne Moyſen neque me condẽnabitis:& veritate cognita me cogooſcetis, quia ego ſum veritas. *Ioan.14.* Hoc vitiũ,fratres,quod dominus notauit hoc loco, euadere in hoc ſeculo magni laboris eſt,non perſonaliter iudicare, ſed rectnm iudicium retinere.Admonuit qnidem dominus Iudæoa, ſed mo- L nuit & nos: illos cõuicit,nos inſtruxit: illos redarguit, nos exacuit. Noo putemus hoc nobis non ideo dictũ, quia tunc ibi non fuimus:ſcriptũ eſt,legitur: cum recitaretur audiuimus, ſed tãquam Iudæis dictum audiuimus.Nõ nos ponamus poſt nos,& quaſi intueamur iniquos reprehendere,& ipſi nos faciamus quod in nobis veritas ipſa reprehendat. Iudæi quidem perſonaliter iudicabant:ſed ideo non pertinent ad nouum teſtamẽtom,ideo non habent in Chriſto regnum cœlorũ,ideo non iunguntur ſanctorũ ſocietati aogelorum. Terrena quærebant à domino. Terra enim promiſsionis,victoria ab inimicis,fœcũditas pariendi, multiplicatio filiorum,abundãtia fructuum, quæ illis omnia à deo quidẽ vero & bono, tamẽ vt carnalibus promiſſa ſunt:omnia hæc fecerat illis vetus teſtamentum. Quid eſt vetus teſtamentum? Quaſi hæreditas pertinens ad hominẽ veterem. Nos innouati ſumus,homo nouus facti ſumus, quia & ille homo nouus venit. Quid tam nouum quàm naſci de virgine? Quia ergo non erat quod in illo innouaret præceptum,quia nullũ habebat peccatũ,nouus partus eſt datus. In illo partus nouus, in nobis homo nouus. Quid eſt homo nouus? A vetuſtate innouat⁹. Ad M quam tem ionouatus? Ad deſideranda cœleſtia, ad cõcupiſcenda ſempiterna,ad patriam quæ ſurſum eſt,quæ boſtem noo timet,deſideraodã: vbi nõ perdimus amicum,non timemus inimicum: vbi viuimus cũ bono affectu,ſioe defectu: vbi nemo naſcitur, quia nemo moritur: vbi nemo iam proficit, & nemo deficit: vbi non eſuritur & nõ ſititur,ſed ſatietas eſt immortalitas,& cibus veritas. Hæc habentes promiſſa, ad nouum teſtamentũ pertinẽtes,& nouæ hæreditatis facti bæredes,& ipſius domini cohæredes, aliã ſpẽ valde habemus: non perſonaliter iudicemus, ſed rectũ iudicium teneamus. Quis eſt qui nõ iodicat perſonaliter? Qui diligit æqualiter. Dilectio æqualis facit nõ acceptari perſonas. Non cũ homines diuerſo modo pro ſuis gradibus honoramus,tunc timẽdũ eſt ne perſooas accipiamus, ſed quãdo inter duos iudicam⁹, & aliquãdo ioter neceſſarios, fit nonounquã iudicium inter patrẽ & filium: queritur *3.q.7.cap. queritur.* pater de malo filio,aut queritur fili⁹ de duro patre. Seruamus honorificẽtiã quæ debetur patri à filio, quæ deficit à filio. Nõ æquamus filiũ patri in hooore, ſed præ- *Eccle.41.* pooimus, ſi bonam cauſam habet:filium æquam⁹ patri in veritate: & ſic tribuimos honorem debitum, vt non perdat æqoalitas meritũ. Ita verbis domini proficimus, & vt proficiamos,gratia illius adiuuamur.

Ab eo

A *Ab eo quod ait, Dicebant ergo quidam ex Hierosolymis, Nónne hic est quem quærebant Iudæi interficere? & ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt: vsque ad id quod ait, Quæretis me & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire.*

Tractatus XXXI.

Meminit charitas vestra pristinis sermonibus & lectum esse in Euangelio, & à nobis vt potuimus disputatũ, quod dominus Iesus ideo voluit occulte ascendere ad diem festum, nõ quia timebat ne teneretur, cuius potestas erat ne teneretur: sed vt significaret etiam in ipso die festo qui celebrabatur à Iudæis, se occultari, & suum esse mysterium. Hodierna ergo lectione apparuit potestas, quæ putabatur timiditas. loquebatur enim palàm in die festo, ita vt mirarentur turbæ, & dicerent quod audiuimus cum lectio legeretur: *Nónne hic est quem quærebant interficere? & ecce palàm loquitur, & nihil illi dicunt, nunquid vere cognouerunt principes quia hic est Christus?* Qui nouerant qua sæuitia quærebatur, mirabantur qua potentia nõ tenebatur: B deinde non plene intelligentes illius potentiam, putauerunt principum esse scientiam, quòd ipsi cognouerant eundem esse Christum, ideo pepercerunt ei, quem tantopere occidendum quæsierunt. deinde illi ipsi apud seipsos, qui dixerant, Nunquid cognouerunt principes quia hic est Christus? fecerunt quæstionem qua eis videretur quòd non ipse esset Christus: adiungentes enim dixerunt, *Sed istum nouimus vnde sit, Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit.* [Hæc opinio apud Iudæos vnde nata fuerit, quòd Christus cum venerit, nemo scit vnde sit:] non enim inaniter nata est. Si consideremus scripturas, inuenimus fratres, quomodo sanctæ scripturæ dixerint de Christo, quoniam Nazaræus vocabitur. ergo prædixerunt vnde sit. Rursus si locum natiuitatis eius quæramus, tanquam inde sit vbi natus est, nec hoc latebat Iudæos propter scripturas quæ ista prædixerant. Nam cum eum visa stella Magi quærerent adorare, venerunt ad Herodem, & dixerunt quid quærerent, & quid vellent. Ille autem conuocatis eis qui legem sciebant, quæsiuit ab eis vbi Christus nasceretur. Illi dixerunt, In Bethleem C Iudæ: & testimonium etiam propheticum protulerunt. Si ergo Prophetæ prædixerãt & locum vnde erat origo carnis eius, & locũ vbi eũ peperit mater eius, vnde nata est ista opinio apud Iudæos quam modo audiuimus, Christus cum venerit, nemo scit vnde sit, nisi quia vtrunque prædicauerant & prænunciauerant scripturæ? Secundum hominem prædixerunt scripturæ vnde esset, secundum deum latebat impios, & quærebat pios. ad hoc enim & isti dixerunt, Christus cum venerit, nemo scit vnde sit: quia hanc illis opinionem generauerat, quod per Esaiam dictum est, Generationem autem eius quis enarrabit? Denique & ipse dominus ad vtrunque respondit, & quia nouerant eum vnde esset, & quia nõ nouerant: vt attestaretur prophetiæ sanctæ quæ de illo antè prædicta est, & secundum humanitatem infirmitatis, & secundum diuinitatem maiestatis. Audite ergo verbum domini fratres, videte quemadmodum confirmauit eis quod dixerunt, Christus cum venerit, nemo scit vnde sit. *Clamabat ergo docens in templo Iesus, Et me scitis, & vnde sim scitis, & à meipso non veni, sed est verus qui me misit, quem vos nescitis.* Hoc est dicere, & me scitis, & me nescitis: hoc est dicere, & vnde sim scitis, & vnde sim nescitis. Vnde sim scitis, Iesus à Nazareth, cuius etiam parentes nostis. solus enim in hac causa latebat

Mat. 2. *Mich. 5.* *Esaiæ. 53.*

virginis partus, cui tamen testis erat maritus. ipse enim D hoc poterat fideliter indicare, qui potuit maritaliter & cælare. Hoc ergo excepto virginis partu, totum nouerãt in Iesu quod ad hominẽ pertinet. Facies ipsius nota erat, patria ipsius nota erat, genus ipsius notum erat, vbi natus est sciebatur. Recte ergo dixit, Et me nostis, & vnde sim scitis, secundum carnem & effigiem hominis quam gerebat: secundum autem diuinitatem & à meipso non veni, sed verus est qui me misit, quem vos nescitis, sed vt eum sciatis, credite in eum quẽ misit, & scietis. deum enim nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit: & patrem non cognoscit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Denique cum dixisset, Sed est verus qui misit me, quem vos nescitis: vt ostenderet eis vnde possent scire quod nesciebant, subiecit, *Ego scio eum.* Ergo à me quærite vt sciatis eum. Quare autem scio eum?

Ioan. 1. *Mat. 11.*

Quia ab ipso sum, & ipse me misit. Magnificè vtrunque monstrauit. Ab ipso, inquit, sum, quia filius de patre, & quicquid est filius, de illo est, cuius est filius. Ideo dominum Iesum dicimus deum de deo, patrem nõ dicimus deum de deo, sed tantùm deum: & dicimus dominum E Iesum lumen de lumine, patrem nõ dicimus lumen de lumine, sed tantùm lumen. ad hoc ergo pertinet quod dixit, Ab ipso sum. Quòd autem videtis me in carne, ipse me misit. Vbi audis, Ipse me misit, noli intelligere naturę dissimilitudinem, sed generantis authoritatem.

Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nõdum venerat hora eius hoc est, quia nolebat. Quid est enim, nondum venerat hora eius? Non enim dominus sub fato natus est. Hoc nec de te credendum est, quanto minus de illo per quem factus es? Si tua hora voluntas est illius, illius hora quæ est nisi voluntas sua? Non ergo horam dixit qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi. tempus enim expectabat quo moreretur, quia & tempus expectare voluit quo nasceretur. de hoc tempore Apostolus loquens ait, Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Ideo multi dicunt, Quare non antè venit Christus? Quibus respondendum est, quia nõdum venerat plenitudo temporis, moderante illo per quem facta sunt tẽpora. sciebat enim quãdo venire deberet. Primò per multam seriem temporum & annorum prædicendus fuit. non e- F nim aliquid paruum venturum fuit. Diu fuerat prædicendus, semper tenendus. Quanto maior iudex veniebat, tanto præconum longior series præcedebat. Denique vbi venit plenitudo temporis, venit & ille qui nos liberaret à tempore. liberati enim à tempore, ventnri sumus ad æternitatem illam vbi non est tempus. Nec dicitur ibi, quando veniet hora: dies est enim sempiternus, qui nec præceditur hesterno, nec excluditur crastino. In hoc autem seculo voluũtur dies, & alij transeũt, & alij veniunt. nullus manet: & momẽta quibus loquimur, inuicem se expellunt: nec stat prima syllaba vt sonare possit secunda. Ex quo loquimur, aliquantũ senuimus, & sine vlla dubitatione senior sum modo quàm mane. ita nihil stat, nihil fixum manet in tẽpore. Amare itaque debemus per quem facta sunt tempora, vt liberemur à tempore, & figamur in æternitate, vbi iam nulla est mutabilitas temporum. Magna igitur misericordia domini nostri Iesu Christi, factum esse eũ propter nos in tempore, per quẽ facta sunt tempora: factũ esse inter omnia, per quem facta sunt omnia: factũ esse quod fecit. factus est enim quod fecerat: factus est homo qui hominem fecerat, ne periret quod fecerat. Se-

Galat. 4.

G cundum hāc dispensationem iam venerat hora natiuitatis,& natus erat:sed nondum venerat hora passionis, ideo nondū passurus erat. Denique vt noueritis nō necessitatem,sed potestatem morientis,propter nonnullos hoc loquor, qui cum audierint, Nōdum venit hora eius, ædificantur ad credenda fata eius, & fiunt corda eorum fatua. Vt ergo noueritis potestatem morientis, ipsam passionem recolite:crucifixum intuemini. Dixit in ligno pendens, Sitio. Illi hoc audito, in arūdine per spongiam obtulerunt ei acetum in cruce:accepit,& ait, Perfectū est. & inclinato capite tradidit spiritum. Videtis potestatem morientis,quia hoc expectabat volēs, donec omnia complerentur quæ de illo prædicta fuerant ante mortem futura. dixerat enim Propheta, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerūt me aceto. Expectabat vt hæc omnia complerentur:posteaquam completa sunt, dixit, Perfectum est. & abscessit potestate, quia non venerat necessitate. ideo quidam plus mirati sunt istam potestatem morientis, quàm potentiam miracula facientis. Ventum est enim ad crucem,vt corpora deponerentur de ligno,quoniam sabbatum illucescebat: & inuenti sunt latrones viuentes. Supplicium quippe crucis ideo diutius erat, quia diutius cruciabat,& omnes crucifixi longa morte necabantur. Illi autē ne remanerent in ligno,cruribus fractis coacti sunt mori,vt possent inde deponi. Dominus autem inuentus est mortuus,& admirati sunt omnes:& qui eum viuum contempserunt,mortuum sic mirati sunt, vt dicerent quidā, Vere filius dei est hic. Vnde est illud fratres,vbi ait quærētibus se, Ego sum:& illi retro redeuntes omnes ceciderūt. erat ergo in illo potestas summa. Nec hora cogebatur mori, sed horam expectabat qua opportune fieret voluntas, non qua inuiti impleretur necessitas. *De turba autem multi crediderunt in eum.* Humiles & pauperes saluos faciebat dominus: principes insaniebāt,& ideo medicum nō solum non agnoscebant, sed etiam occidere cupiebant. Erat quædam turba quæ suam ægritudinem cito vidit, & illius medicinam sine dilatione cognoscebat. Videte quid sibi dixerit turba ipsa commota miraculis: *Nunquid Christus cum venerit, plura signa facturus est?* Vtique si duo nō erunt,hic est. crediderunt ergo in eum dicentes ista. Principes vero illi audita multitudinis fide, & eo murmure quo Christus glorificabatur, *Miserunt ministros, vt apprehenderent eum.* Quem apprehenderent? adhuc nolentem? Quia ergo non poterant apprehendere nolētem,missi sunt vt audirent docentem. Quid docentem? *Dicit ergo Iesus, Adhuc modicum tempus vobiscum sum.* Quod modo vultis facere, facturi estis, sed non modo, quia modo nolo. Quare adhuc modo nolo? quia adhuc modicum tempus vobiscum sum: *Et tunc vado ad eum qui me misit.* Implere debeo dispensationem meam,& sic peruenire ad passionem meam. *Quæretis me, & non inuenietis: & vbi sum ego, vos non potestis venire.* Hic iam resurrectionem suā prędixit. Noluerunt enim agnoscere præsentem,& postea quæsierunt,cum viderent in eum multitudinē iam credentem. magna enim signa facta sunt etiā cum dominus resurrexit,& ascendit in cœlum. Tunc per discipulos facta sunt magna, sed ille per illos, qui & per seipsum: ipse quippe illis dixerat, Sine me nihil potestis facere. Quādo claudus ille qui sedebat ad portam,ad vocem Petri surrexit, & suis pedibus ambulauit vt homines mirarentur:sic eos allocutus est Petrus,quia non in sua potestate ista fecit,sed in virtute illius quem ipsi occiderunt, multi compuncti dixerunt, Quid faciemus? Viderunt enim se ingenti crimine impietatis astrictos, quando illū occiderunt,quem venerari & adorare debuerunt,& hoc putabant esse inexpiabile:magnū enim facinus erat, cuius consideratio illos faceret desperare: sed non debebant desperare, pro quibus in cruce pendens dominus est dignatus orare. dixerat enim, Pater ignosce illis,quia nesciunt quid faciunt. Videbat quosdā suos inter multos alienos, illis iam petebat veniam, à quibus adhuc accipiebat iniuriam. Non enim attendebat quòd ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur. Multum est quod illis cōcessum est,& ab ipsis, & pro ipsis, vt nemo de sui peccati dimissione desperet,quādo illi veniā meruerunt qui Christū occiderūt. Mortuus est Christus pro nobis, sed nunquid à nobis? At vero illi viderunt Christum suo scelere morientem, & crediderunt in Christum suis sceleribus ignoscētem. Quousque biberent sanguinem quem fuderāt, de sua salute desperauerunt. ergo hoc dixit, Quæretis me,& non inuenietis: & vbi sum ego, vos non potestis venire: quia quæsituri illum erant post resurrectionem compuncti. Non dixit, vbi ero: sed,vbi sum. Semper enim ibi erat Christus,quò fuerat rediturus.sic enim venit vt non recederet. vnde alio loco ait, Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo,filius hominis qui est in cœlo.nō dixit,qui fuit in cœlo.In terra loquebatur,& in cœlo se esse dicebat. Sic venit, vt inde non abscederet.sic rediit, vt nos non derelinqueret. Quid miramini?Deus hoc facit.Homo enim secundum corpus in loco est,& de loco migrat, & cum ad alium locum venerit,in eo loco vnde venit,non est:deus autem implet omnia, & vbique totus est, non secundum spatia tenetur locis:erat tamen Christus secundum visibilem carnem in terra, secundum inuisibilem maiestatem in cœlo & in terra. ideo ait, Vbi ego sum,vos non potestis venire.nec dixit,non poteritis: sed,non potestis. Tales enim tunc erant qui non possent. Nam vt sciatis non hoc ad desperationem dictum, & discipulis suis dixit tale aliquid, Quò ego vado,vos non potestis venire:cum pro illis orās dixerit, Pater, volo vt vbi ego sum,& ipsi sint mecum. Denique hoc Petro exposuit, & ait illi, Quò ego vado, non potes me sequi modo, sequēris autem postea. *Dixerunt ergo Iudæi,* non ad ipsum, sed *ad semetipsos, Quò hic iturus est quia non inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes?* Non enim sciebant quid dixerunt, sed quia ille voluit, prophetauerunt. Iturus enim erat dominus ad gentes, non præsentia corporis sui, sed tamen pedibus suis. Qui erant pedes eius? Quos pedes conculcare volebat persequendo Saulus, quando ei caput clamabat, Saule Saule, quid me persequeris?

Quis est hic sermo, quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis, & vbi ego sum, vos non potestis venire? Vnde hoc dixit dominus nescierunt, & tamen aliquid quod futurum erat, nescientes prænūciauerunt. Dixit enim hoc dominus, quia locum (si tamen dicendus est locus) id est, sinum patris vnde nunquam discessit vnigenitus filius, nō illi nouerant, nec cogitare idonei erant vbi erat Christus,vnde nō recessit Christus,quò rediturus erat Christus, vbi manebat Christus. Vnde hoc cordi humano cogitare,aut linguæ explicare? Hoc ergo illi nullo modo intellexerunt, & tamen ex hac occasione salutem nostram prædixerunt, quod dominus iturus esset ad dispersionem gentium, & impleturus quod legebant, & non intelligebant, Populus quem non cognoui, seruiuit mihi:in obauditu auris obaudiuit mihi. Illi nō audierunt

Marginalia: Ioan. 19. — Psal. 68. — H — Mat. 27. — I — Ioan. 15. — Actor. 3. — Actor. 2. — K — Luca 23. — De cōs. dist. 2. ca. accesserunt. — L — Ioan. 3. — Ioan. 17. — Ioan. 13. — M — Actor. 9. — Psal. 17.

A dierunt in quorum oculis fuit, illi audierūt in quorum auribus sonuit. Illius enim Ecclesiæ venturæ de gētibus typum gerebat mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur. tangebat & non videbatur: nesciebatur & sanabatur. Figura quippe erat quod dominus interrogauit, Quis me tetigit? Quasi ignorans ignoratam sanauit. sic fecit & gentibus. non eum didicimus in carne, & meruimus carnem eius manducare, & in carne eius membra esse. Quare? Quia misit ad nos. Quos? Præcones suos, discipulos suos, seruos suos, redemptos suos, quos creauit, sed quos & redemit fratres suos. Totum parum dixi, membra sua, semetipsum. misit enim ad nos membra sua, & fecit nos membra sua. Tamen secūdum speciem corporis quam Iudæi viderunt & cōtempserunt, non apud nos fuit Christus, quia & hoc de illo dictum erat, sicut Apostolus dicit, Dico enim Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatē dei, ad cōfirmandas promissiones patrum. Ad illos debuit venire, à quorum patribus, & quorū patribus est promissus. ideo & ipse sic ait, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Sed quid dicit Apostolus in sequenti? Gentes autem super misericordia glorificare B deum. Quid & ipse dominus? Habeo alias oues quæ nō sunt ex hoc ouili. Qui dixerat, Nō sum missus nisi ad oues quę perierāt domus Israël: quomodò habet alias ad quas non est missus, nisi quia significauit præsentiam corporalē non se missum exhibere nisi solis Iudæis, qui viderunt & occiderūt? Et multi tamen inde & antea & postea crediderūt. Messis prima de cruce ventilata est, vt esset semen vnde alia messis cōsurgeret. Nunc vero cum fama Euangelij & bono eius odore excitati credunt fideles eius per omnes gētes, erit expectatio gentium, quando veniet qui iam venit, quādo ab omnibus videbitur, qui tunc à quibusdam visus nō est, à quibusdam visus est: quando veniet iudicaturus qui venit iudicādus, quādo veniet discreturus, qui venit vt discerneretur. Non enim ab impiis Christus est discretus, sed cum impiis iudicatus. de illo enim dictū est, Inter iniquos reputatus est. Latro euasit, Christus damnatus est. Accepit indulgentiam criminosus, damnatus est qui omniū crimina cōfitentiū relaxauit. tamen & ipsa crux, si attendas, tribunal fuit. In medio enim iudice constituto, vnus latro qui credidit liberatus, alter qui insultaC nit, damnatus est. Iam significabat quod facturus est de viuis & mortuis, alios positurus ad dexteram, alios ad sinistram. Nihil ergo medium erit. Similis ille latro futuris ad sinistram, similis alter futuris ad dexteram. Iudicabatur, & iudicium minabatur.

Luce.8. *Rom.15.* *Mat.15.* *Rom.15.* *Gene.49.* *Esaie.53.* *Marci.15.*

Ab eo loco vbi ait, In nouissimo autem die festiuitatis stabat Iesus & clamabat, dicēs, Si quis sitit veniat ad me, & bibat: vsq; ad id quod ait, Non enim erat spiritus datus, quia Iesus nondū fuerat glorificatus.

Tractatus XXXII.

Inter dissensiones & dubitationes Iudæorum de domino Iesu Christo, inter cætera quæ dixit, quibus alij cōfunderentur, alij docerentur, *Nouissimo illius festiuitatis die.* Tunc enim ista agebantur quæ appellantur scenopegia, id est tabernaculorum cōstructio, de qua festiuitate iam antè meminit charitas vestra fuisse dissertum, vocat dominus Iesus Christus, & hoc non vtcunque loquendo, sed clamando, vt qui sitit, veniat ad eum. Si sitimus, veniamus, & non pedibus sed affectibus: nec migrādo sed amando veniamus: quanquam secundum interiorem hominem & qui amat migrat. Et aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore, qui motu corporis mutat D locum: migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas, non ibi es vbi eras. Clamat ergo nobis dominus. *Stabat enim & clamabat, Si quis sitit, veniat ad me & bibat: qui credit in me, sicut scriptum est, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Quid hoc esset, quando Euāgelista exposuit, immorari non debemus. vnde enim dixerit dominus, Si quis sitit, veniat ad me & bibat, & qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: cōsequenter exposuit Euangelista, dicens, *Hoc autem dixit de spiritu* [*sancto*] *quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim fuerat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus.* Est ergo sitis interior, & venter interior, quia est homo interior. Et ille quidē interior inuisibilis, exterior autē visibilis: sed melior interior quàm exterior. Et quod nō videtur, hoc plus amatur. cōstat enim plus amari hominē interiorē q̄ exteriorē. vnde hoc constat? vnusquisque in seipso probet. Quamuis enim qui male viuunt, animos suos corpori addicant, viuere tamen volunt, quod non est nisi animi: magisque seipsos indicant qui regunt, quàm illa quæ reguntur. Regunt enim animi, regūtur corpora. Gaudet vnusquisque voluptaE te, & capit de corpore voluptatē. Sed separa animum, nihil restat in corpore quod gaudeat: & si de corpore gaudet, animus gaudet. Si gaudet de domo sua, de se non debet gaudere? Et si habet animus vnde delectetur extrinsecus, sine deliciis manet intrinsecus? Omnino constat plus amare hominē animam suā quàm corpus suum: sed & in alio homine plus amat homo animā quàm corpus. Quid enim amatur in amico, vbi est amor syncerior & castior? Quid amatur in amico? animus, an corpus? Si fides amatur, animus amatur: si beneuolentia amatur, beneuolentiæ sedes animus est. Si hoc amas in altero, quia & ipse amat te, animum amas, quia non caro, sed animus amat. ideo enim amas, quia te amat. quære vnde te amet, & vides quid amas. plus ergo amatur, & non videtur. Aliquid etiam volo dicere vbi magis appareat dilectioni vestræ quātum ametur animus, & quemadmodum corpori præponatur. Illi ipsi lasciui amatores, qui pulchritudine corporū delectantur, & forma membrorum accenduntur, tunc amant amplius quando amantur. Nam si amet, & sentiat quia F odio habetur, magis irascitur quàm diligit. Quare magis irascitur quàm diligit? Quia non ei redditur quod impendit. Si ergo ipsi corporum amatores redamari se volunt, & hoc magis eos delectat si amētur, quales sunt amatores animorū? Et si magni sunt amatores animorum, quales sunt amatores dei, qui pulchros animos facit? Sicut enim animus facit decus in corpore, sic deus in animo. Non enim facit corpori vnde ametur nisi animus: qui cum migrauerit, cadauer horrescit, & quantumcunque pulchra illa mēbra dilexeris, sepelire festinas. Decus ergo corporis, animus: decus animi, deus. Clamat ergo deus vt veniamus & bibamus, si intus sitiamus: & dicit, quia cum biberimus, flumina aquæ viuæ fluent de ventre nostro. Venter interioris hominis, cōscientia cordis est. Bibito ergo de isto liquore, reuiuiscit purgata conscientia, & hauriens fontem habebit: etiam ipsa fons erit. Quid est fons, & quid est fluuius qui manat de ventre interioris hominis? Beneuolētia qua vult consulere proximo. Si enim putet quia quod bibit, soli ipsi debet sufficere, non fluit aqua viua de ventre eius. si autem proximo festinat consulere, ideo nō siccat, quia manat. Videmus nunc quid sit quod bibunt qui credūt in domino, quia vtique Christiani sumus, & si cre-

G dimus, bibimus, & vnusquisq; in seipso debet agnoscere si bibit, & si viuit ex eo quod bibit. Nō enim nos deserit fons, si non deseramus fontem. Exposuit Euangelista, vt dixi, vnde dominus clamasset, ad qualē potum inuitasset, & quid bibentibus propinasset, dicens, Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Quem dicit spiritū, nisi sanctum spiritum? Nam vnusquisq; homo habet in se propriū spiritum, de quo loquebar cum animum commēdarē. Animus enim cuiusque, proprius est spiritus eius, de quo dicit Paulus Apostolus, Quis enim scit hominū quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Deinde adiūxit, Sic & quæ dei sunt, nemo scit nisi spiritus dei. Nostra nemo scit, nisi spiritus noster. Non enim noui quid cogitas, aut tu quid cogito. ipsa enim sunt propria nostra, quæ interius cogitamus, & cogitationum vniuscuiusque hominis ipsius spiritus testia est. Sic & quæ dei sunt, nemo scit nisi spiritus dei. Nos cum spiritu nostro, deus cum suo: ita tamen vt deus cum suo spiritu sciat etiam quid agatur in nobis: nos autem sine H eius spiritu scire non possumus quid agatur in deo. Deus autem scit in nobis & quod ipsi nescimus in nobis. nam infirmitatem suam Petrus nesciebat, quādo à domino quòd ter esset negaturus audiebat: & æger se nesciebat, medicus ægrū sciebat. Sunt ergo quædā quæ deus nouit in nobis, nescientibus nobis: tamen quantū ad homines pertinet, nemo sic se nouit quomodo ipse homo. Alius nescit quid in illo agatur, sed spiritus eius nouit. Accepto autem spiritu dei, discimus & quid agatur in deo, non totum, quia non accepimus totum. De pignore multa nouimus. pignus enim accepimus, & huius pignoris plenitudo postea dabitur. Interim in hac peregrinatione pignus nos cōsolatur, quia qui nos dignatus est oppignerare, multum paratus est dare. Si talis est arra, quid est cuius est arra? Sed quid est quod ait, Nō erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus? In euidenti est intellectus. Non enim nō erat spiritus dei, qui erat apud deum: sed nōdum erat in eis qui crediderant in Iesum. Ita enim disposuit dominus Iesus, non eis dare spiritum istum de quo loquimur, nisi I post resurrectionem suam, & hoc nō sine causa. Et forte si quæramus, annuet vt inueniamus: & si pulsemus, aperiet vt intremus. Pietas pulsat, nō manus: quāoquā pulsat & manus, si ab operibus misericordiæ nō cesset manus. Quæ igitur causa est cur dominus Iesus Christus statuerit non nisi cum esset glorificatus dare spiritum sanctum? Quod antequam dicamus vt possumus, prius quærendum est, ne quem forte moueat quomodo nondum erat spiritus in hominibus sanctis, cū de ipso domino recens nato legatur in Euangelio, quòd eum in spiritu sancto agnouerit Simeon: agnouerit etiam Anna vidua prophetissa: agnouerit Ioannes ipse qui eum baptizauit: impletus spiritu sancto Zacharias multa dixit: spiritum sanctū ipsa Maria vt dominum cōciperet, accepit. Multa ergo indicia præcedentia spiritus sancti habemus antequam dominus glorificaretur resurrectione carnis suæ. Nō enim alium spiritū etiam prophetæ habuerunt, qui Christum venturum prænunciauerūt. Sed modus quidam futurus erat donationis huius, qui omnino antea nō apparuerat. de ipso hic dicitur. nusquam enim legimus antea congregatos homines accepto spiritu sancto linguis omnium gētium locutos fuisse. Post resurrectionem autem suam, primum quando apparuit discipulis suis, dixit illis, Accipite spiritum sanctum. de hoc ergo dictū est, Non erat spiritus K datus, quia Iesus nōdum erat glorificatus. Et insufflauit in faciem eorum, quo flatu primū hominem quem fecit viuificauit, & de limo erexit: quo flatu animā membris dedit, significans eum se esse, qui insufflauit in faciē eorum, vt à luto exurgerent, & luteis operibus renunciarent. Tunc primum post resurrectionem suā dominus (quā dicit Euangelista glorificationem) dedit discipulis suis spiritum sanctum. Deinde commoratus cum eis quadraginta diebus (vt liber Actuum Apostolorum demonstrat) ipsis videntibus & videndo deducentibus ascendit in cœlum. Ibi peractis decem diebus, die Pentecostes misit desuper spiritū sanctum. Quo (sicut dixi) qui fuerāt in vno loco cōgregati, accepto impleti, omnium gentium linguis locuti sunt. Quid ergo fratres, quia modo qui baptizatur in Christo, & credit in Christum, nō loquitur omnium gentium linguis, nō est credendus accepisse spiritū sanctum? Absit vt ista perfidia tētetur cor nostrum. Certi sumus omnē hominem accipere: sed quantum vas fidei attulerit ad fontem, tātum implet. Cum ergo & modo accipiatur, dixerit aliquis. L Quare nemo loquitur linguis omnium gentium? Quia iam ipsa Ecclesia linguis omniū gentium loquitur: antea in vna gente erat Ecclesia, vbi omnium linguis loquebantur. Loquendo linguis omnium significabat futurum, vt crescendo per gētes, loqueretur linguis omnium gentium. In hac Ecclesia qui non est, nec modo accipit spiritū sanctum. Præcisus enim & diuisus est ab vnitate membrorū, quæ vnitas linguis omnium loquitur. Renunciet sibi, nō habet. nam si habet, det signum quod tūc dabatur. Quid est, det signum quod tunc dabatur? Loquatur omnib⁹ linguis. Respōdet mihi. Quid enim tu loqueris omnibus linguis? Loquor planè, quia omnis lingua mea est, id est eius corporis cuius membrum sum. Diffusa Ecclesia per gētes loquitur omnibus linguis. Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore mēbrū es. Cum ergo membrum sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnib⁹ linguis. Vnitas enim membrorum charitate concurdat, & ipsa vnitas loquitur, quomodo tūc vnus homo loquebatur. Accipimus ergo & nos spiritum sanctū si amamus Ec- M clesiā, si charitate cōpaginamur, si catholico nomine & fide gaudemus. Credamus fratres. Quantū quisq; amat Ecclesiam Christi, tantū habet spiritum sanctum. datus est enim spiritus, sicut Apostolus dicit, ad manifestationem. Quam manifestationem? Sicut ipse idem dicit, quia alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secūdum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij donatio curationum in vno spiritu, alij operatio virtutum in eodem spiritu. Multa enim dātur ad manifestationem, sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi, nihil habes. Si amas, nonnihil habes. si enim amas vnitatem, etiā tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuū est quod habeo: tollam inuidiā, & meū est quod habes. Liuor separat, sanitas iūgit. Oculus solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt. non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus inde vt nō præcaueat. Rursus sola manus operatur in corpore, sed nunquid sibi soli operatur? Et oculo operatur. nam si ictus aliquis veniens non est in manum, sed tantùm in faciem, nūquid dicit manus, non me moueo, quia nō tendit ad me? Sic pes ambulando omnibus membris militat. Mēbra cætera tacēt, & lingua p omnib⁹ loquitur. Habemus ergo spiritum sanctum,

1.Cor.2. — Mat.26. — Luc.2. — Ioan.20. — Gene.2. — Act.1. — Act.2. — 1.Cor.12.

A tum sanctū, si amamus Ecclesiam: amamus autem, si in eius cōpage & charitate consistimus. nam ipse Apostolus cum dixisset diuersa dona dari diuersis hominibus, tanquā officia quorumq; membrorū, Adhuc, inquit, supereminentiorem viam vobis demonstro. & cœpit loqui de charitate. Præposuit eam linguis hominū & angelorum, præposuit miraculis fidei, præposuit scientiæ & prophetiæ, præposuit etiā illam magno operi misericordiæ, quo sua quæ possidet, distribuit quisq; pauperibus: & ad extremū præposuit eā etiā corporis passionibus. His omnibus tā magnis rebus præposuit charitatem. Ipsam habeto, & cūcta habebis: quia sine illa nihil proderit quicquid habere potueris. Quia vero ad spiritū sanctum pertinet charitas de qua loquimur (quæstio enim modo in Euāgelio de spiritu sancto retractatur) audi Apostolū dicētem, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Quare ergo dominus spiritū, cuius maxima beneficia sunt in nobis: quia charitas dei per ipsum diffusa est in cordibus nostris, post resurrectionem suā dare voluit? Quid significauit? Vt in resurrectione nostra charitas B flagret, & ab amore seculi separetur, vt tota currat in deū. Hic enim nascimur & morimur, hoc nō amemus: charitate migremus, charitate sursum habitemus, charitate illa qua diligim⁹ deū. Nihil aliud ī hac vita nostræ peregrinationis meditemur, nisi quia & hic nō semper erimus, & ibi nobis locū bene viuendo præparabimus, vnde nunquā migremus. Dominus enim noster Iesus posteaquā resurrexit, iā non moritur, mors illi vltrà (sicut Apostolus dicit) nō dominabitur. Ecce quod amemus si viuimus, si in ipsum credimus qui resurrexit, & dabit nobis nō quod hic amant homines qui deū non amant, aut tanto plus amant, quanto illū minus amant, tanto autē hoc minus amant, quāto illum plus amant. Sed videam⁹ quid nobis promisit, nō diuitias terrenas & tēporales, nō honores & potestates in seculo isto. videtis enim omnia hæc dari & hominibus malis, ne magnipēdantur à bonis. Nō ipsam postremo corporis sanitatē, non quia ipse illā non dat, sed quia (vt videtis) & pecoribus dat. Nō vitam lōgam, quid est enim longum quod aliquādo finitur? Nō pro magno nobis credentibus promisit longæuitatem, aut decrepitam senectutem, C quā omnes optant antequā veniat, omnes de illa cū venerit murmurāt. Non pulchritudinem corporis, quā vel corporis morbus, vel ipsa senectus quę optatur, exterminat. Vult esse pulcher, & vult esse senex: ista duo desideria sibi inuicem cōcordare non possunt. Si senex eris, pulcher nō eris: quādo senectus venerit, pulchritudo fugiet, & in vno habitare nō possunt vigor pulchritudinis, & gemitus senectutis. Omnia ergo ista nō nobis promisit, qui dixit, Qui credit in me, veniat & bibat, & flumina de ventre eius fluēt aquæ viuæ. Vitā æternā promisit, vbi nihil timeam⁹, vbi nō cōturbemur, vnde nō migremus, vbi nō moriamur, vbi nec decessor plāgatur, nec successor speretur. Quia ergo tale est quod nobis promisit amātibus, & per spiritussancti charitatē feruentibus, ideo ipsum spiritū noluit dare nisi cū esset glorificatus, vt in suo corpore ostenderet vitam quam modo non habemus, sed in resurrectione speramus.

[1. Cor. 12.] [Roma. 5.] [Roma. 6.]

Ab eo loco vbi ait, Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius: vsque ad id quod ait, Nec ego te cōdemnabo, Vade & amplius noli peccare. *Tractatus XXXIII.*

Meminit charitas vestra sermone pristino ex occasione lectionis Euāgelicę locutos nos esse vobis de spiritu sancto. Ad hunc potandū cū dominus inuitasset credētes in se, loquēs inter eos qui D illū tenere cogitabant, & interficere cupiebant, nec valebāt, quia ille nolebat. Cum ergo hæc locutus esset, nata est de illo in turba dissensio, aliis putātibus quòd ipse esset Christus, aliis dicentibus quia de Galilæa non exurget Christus. Qui vero missi fuerant vt eum tenerent, redierunt immunes à crimine, & pleni admiratione: nam & testimonium perhibuerūt diuinæ doctrinæ eius cū dicerent à quibus missi fuerāt, *Quare non adduxistis eum? Responderunt enim nunquam se audisse hominem sic locutum.* Non enim quisquā sic loquitur homo, ille autē sic locutus est, quia deus erat & homo. Tamē Pharisei testimonium eorū repellentes, dixerunt eis, *Nunquid & vos seducti estis?* Videmus enim delectatos vos esse sermonibus illius. *Nūquid aliquis de principibus credidit in eū aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ nō nouit legē, maledicti sunt.* Qui nō nouerāt legē, ipsi credebāt in eū qui miserat legē: & eū qui miserat legē, contēnebant illi qui docebāt legē, vt impleretur quod dixerat ipse domin⁹, Ego veni vt nō videntes videāt, & vidētes cæci fiant. Cæci enim facti sunt Pharisæi doctores, illuminati sūt populi nesciētes legē, E & in authorē legis credentes. *Nicodemus tamen vnus ex Pharisæis, qui ad dominū nocte venerat.* Et ipse non quidē incredulus, sed timidus (nā ideo nocte venerat ad lucē, quia illuminari volebat, & sciri nolebat) respondit Iudæis: *Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius & cognouerit quid faciat? Volebāt enim illi peruerse ante esse damnatores quàm cognitores.* sciebat enim Nicodemus, vel potius credebat, quia si tantummodo eum vellent patienter audire, forte similes fierēt illis qui missi sunt tenere, & maluerunt credere. *Illi respōderunt,* ex præiudicio cordis sui, quod & illis: *Nūquid & tu Galilæus es?* id est, quasi à Galileo seductus. Domin⁹ enim Galilæus dicebatur, quoniā de Nazareth ciuitate erant parentes eius. Secundum Mariam dixi parentes, non secundū virile semen. nō enim quæsiuit in terra nisi matrē, qui iā habebat desuper patrem. nam vtraq; eius natiuitas mirabilis fuit, diuina sine matre, humana sine patre. Quid ergo illi quasi legis doctores ad Nicodemum dixerunt? *Scrutare scripturas, & vide quia Propheta à Galilæa non surgit.* Sed dominus Prophetarum inde surrexit. *Reuersi sunt,* inquit Euangelista, F *vnusquisque in domum suam. Inde Iesus perrexit in montem Oliueti.* In montem autem Oliueti, in montem fructuosum, in montem vnguenti, in mōtem chrismatis. vbi enim decebat docere Christū nisi in monte Oliueti? Christi enim nomē à chrismate dictum est. Chrisma autē Græce, Latine vnctio nuncupatur. Ideo autē nos vnxit, quia luctatores contra diabolū fecit. *Et diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.* Et non tenebatur, quia nondum pati dignabatur. Nunc iam attendite, vbi ab inimicis tentata sit domini mansuetudo. *Adducunt autem illi Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei, Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hæc autem dicebant tentantes eū, vt possent accusare eum.* Vnde accusare? Nunquid ipsum in aliquo facinore deprehenderant, aut illa mulier ad eum aliquo modo pertinuisse dicebatur? Quid est ergo, tentantes eum, vt possent accusare eum? Intelligamus fratres admirabilem mansuetudinem in domino fuisse. Animaduerterunt eum nimium esse mitem: nimium esse māsuetū, de illo quippe fuerat antè prædictū, Accingere gladio tuo super femur tuum potētissime. Specie tua & pulchritudine tua, intende prospere procede & regna: Propter ve-

[Ioan. 9.] [Ioan. 3.] [Cap. VIII.] [Psal. 44.]

G ritatem & mãsuetudinẽ & iustitiam. Ergo attulit veritatẽ vt doctor, mansuetudinem vt liberator, iustitiam vt cognitor: Propter hæc eum esse regnaturũ in spiritu sancto Propheta prædixerat. Cum loqueretur, veritas agnoscebatur: cũ aduersus inimicos nõ moueretur, mansuetudo laudabatur. Cũ ergo de duobus istis, id est, de veritate & mãsuetudine eius inimici liuore & inuidia torquerentur: in tertio, id est iustitia, scandalum posuerũt. Quare? Quia lex iusserat adulteros lapidari. Et vtiq; lex quod iniustũ erat, iubere non poterat. Si quis aliud diceret quàm lex iusserat, iniustus deprehẽderetur. Dixerant ergo apud semetipsos, Verax putatur, mãsuetus videtur: de iustitia illi quærẽda calumnia est: offeramus ei mulierem in adulterio deprehensam, dicamus quid de illa in lege præceptũ sit: si eam iusserit lapidari, mansuetudinẽ non habebit. si eam dimitti censuerit, iustitiã non tenebit. Vt autẽ mansuetudinẽ, inquiunt, non perdat, in qua iam populis amabilis factus est, sine dubio eã dimitti debere dicturus est. hinc nos inueniemus accusandi occasionẽ, & eum reum faciemus tanquã legis H prævaricatorẽ, dicentes ei, Hostis es legis, contra Moysen respondes, imò contra eũ qui per Moysen legẽ dedit: reus es mortis, cũ illa & tu ipse lapidandus es. Posset his verbis atq; his sententiis inflammari inuidia, feruere accusatio, flagitari damnatio. Sed cui hoc? Peruersitas rectitudini, fallitas veritati, corruptum cor directo, stultitia sapientiæ. Quando illi laqueos præpararent, in quos nõ prius ipsi caput immitterẽt? † Ecce dominus in respondendo & iustitiam seruaturus est, & à mãsuetudine nõ recessurus. Non est captus cui tendebatur, sed potius capti sunt qui tendebant, quia in eũ qui eos posset de laqueis eruere, non credebãt. Quid ergo respondit dominus Iesus? Quid ergo respondit veritas? Quid respondit sapientia? Quid respondit ipsa cui calumnia parabatur iustitia? Non dixit, non lapidetur, ne contra legem dicere videretur. Absit autem vt diceret lapidetur: venit enim nõ perdere quod inuenerat, sed quærere quod perierat. Quid ergo respondit? Videte quàm plenum sit iustitia, plenum mansuetudine & veritate.

† iniicerẽt.

Qui sine peccato est vestrum, inquit, *prior in illam lapidem mittat.* O responsio sapientiæ, quomodo eos intromisit in semetipsos: Foris enim calumniabantur, seipsos intrin- I secus nõ perscrutabantur: adulteram videbant, se non perspiciebant prævaricatores legis legẽ implere cupiebãt, & hoc calumniando: non vere, tanquã adulteram à castitate damnãdo. Audistis Iudæi, audistis Pharisæi, audistis legis doctores, legis custodem, sed nõdum intellexistis legislatorem, quid vobis aliud significat, cum digito scribit in terra? Digito enim dei lex scripta est, sed propter duros in lapide scripta est. Nunc iã dominus in terra scribebat, quia fructũ quærebat. Audistis ergo, Impleatur lex, lapidetur adultera: sed nũquid in illa punienda, lex implenda est à puniendis? Consideret se vnusquisq; vestrũ, intret in semetipsum, ascendat tribunal mentis suæ, constituat se ante conscientiã suam, cogat se confiteri. Scit enim qui sit: quia nemo scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Vnusquisq; in se intendens, peccatorẽ se inuenit. Ita planè. Ergo aut istam dimittite, aut simul cũ illa pœnã legis excipite. Si diceret, non lapidetur adultera, iniustus conuinceretur. si diceret, lapidetur, mãsuetus nõ videretur. Dicat quod dicere debet & mansuetus & iustus: Qui sine peccato est vestrum, prior in illam lapidem mittat. hæc vox iustitiæ est, puniatur peccatrix, sed non à peccatoribus. impleatur lex, sed nõ à prævaricatoribus legis. Hæc vox omnino iustitiæ est, qua iustitia K illi tanquã trabãli telo percussi, sese inspiciẽtes, & reos inuenientes, *Vnus post vnum omnes recesserunt.* Relicti sunt duo, misera, & misericordia. Dominus autem cum eos illo telo iustitiæ percussisset, nec dignatus est cadentes attendere, sed auerso ab eis obtutu, *Rursum digito scribebat in terra.* Relicta autẽ sola illa muliere, omnibusq; abeuntibus, *Leuauit oculos suos ad mulierem.* Audiuimus vocẽ iustitiæ, audiamus & mãsuetudinis. Plus enim credo territa erat illa cum audisset à domino dictum, Qui sine peccato est vestrum, prior in illã mittat lapidem. Illi ergo attendentes se, & abscessu ipso cõfessi de se, reliquerant mulierem cum grandi peccato, ei qui erat sine peccato. Et quia illa hoc audierat, Qui sine peccato est, prior in illam lapidẽ mittat, ab illo se sperabat puniẽdam, in quo peccatũ inueniri nõ poterat. Ille autẽ qui aduersarios eius repulerat lingua iustitiæ, leuans in eam oculos mansuetudinis, *Interrogauit eam, nemo te condemnauit? Respondit illa, Domine, nemo. Et ille, Nec ego te condemnabo.* à quo te forte damnari timuisti, quia in me peccatum non inuenisti, nec ego te condemnabo. Quid domine? Faues ergo peccatis? Non planè. Ita attende quod sequitur, L

Vade, deinceps iam noli peccare. Ergo & dominus damnauit, sed peccatũ, non hominem: nam si peccatorũ fautor esset, diceret, nec ego te condemnabo, vade & viue vt vis: de mea liberatione esto secura, ego quantumcunq; peccaueris, te ab omni pœna etiam gehennę & inferni terroribus liberabo. Non hoc dixit: intendant ergo qui amant in domino mansuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus dominus. Amas quod dulcis est, time quòd rectus est. Tanquã mãsuetus dixit, tacui: sed tanquã iustus, nunquid semper tacebo? Misericors & miserator dominus. Ita planè, adhuc adde longanimis, adhuc adde, & misericors: sed time quod est in nouissimo, & verax. quos enim modo sustinet peccãtes, iudicatur⁹ est cõtemnẽtes. An diuitias lõganimitatis & mãsuetudinis eius cõtemnis? Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiã te adducit? Tu autẽ secundũ duritiã cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi irã in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera sua. Mansuetus dominus, lõganimis dominus, misericors dominus: sed & iustus dominus, & ve- M rax domin⁹ largitur tibi spaciũ correctionis, sed tu pl⁹ amas dilationẽ quàm emendationẽ. Malus fuisti heri, hodie bonus esto, & hodiernum diẽ in malitia peregisti, vel cras mutare. semper expectas, & de misericordia dei tibi plurimũ polliceris, quasi ille qui tibi per patiẽtiã promisit indulgentiã, promiserit tibi etiã prolixiorem vitam. Vnde scis quid pariat crastinus dies? Rectè dicis in corde tuo, Quãdo me correxero, deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare non possumus, quod correctis atq; cõuersis indulgentiã deus promisit. nam in quo propheta mihi legis quia promisit correcto indulgentiã: non mihi legis quia promisit tibi deus longam vitam. Ex vtroq; igitur homines periclitantur, & sperando & desperando: contrariis rebus, cõtrariis affectionibus. Sperãdo quis decipitur: Qui dicit, Bonus est deus, misericors est deus, faciã quod mihi placet, quod liber, laxem habenas cupiditatibus meis, impleã desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est deus, bonus est deus, mãsuetus est deus: spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cum inciderint in grauia peccata, putant ea sibi nõ posse iam ignosci pœnitentib⁹, & statuẽtes se ad damnationẽ sine dubio destinatos, dicũt apud semetipsos, Iam damnandi sumus, quare nõ quod

volumus

Exod. 31.

1. Cor. 2.

Psal. 24.

Esaiæ. 42.

Psal. 102.

Roma. 2.

Psal. 102.

Prouer. 23.

A volumus fscimus animo gladiatorū ferro destinatorū? Ideo molesti sunt desperati. Iam enim quod timeant non habent, & vehemēter timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationē fluctuat animus. Metuendū est ne te occidat spes, & cum multū speras de misericordia, incidas in iudiciū. Metuendum est rursus ne te occidat desperatio, & cū potas iam tibi non ignosci quæ grauia cōmisisti, nō agas pœnitentiā, & incurras in iudicē sapientiā, quæ dicit, Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergo agit dominus cum periclitantibus vtroq; morbo? Illis qui spe periclitātur, hoc dicit, Ne tardes conuerti ad dominū, neq; differas de die in diē. subito enim veniet ira illius, & in tēpore vindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunq; die iniquus cōuersus fuerit, omnes iniquitates ei[9] obliuiscar. Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diē mortis incertū. Quādo veniat vltimus dies, nescis. Ingratus es, quia hodiernum habes in quo corrigaris? Sic ergo dixit ad istam mulierem, Nec ego te cōdemnabo: sed facta secura de præterito, caue

Prouer.1. *Eccli.5.* *Ezech.18.* *Ioan.8.*

B futura, nec ego te condemnabo: deleui quod cōmisisti, obserua quod præcepi, vt inuenias quod promisi.

De eo quod dictum est, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Tractatus XXXIIII.

QVod modo audiuimus & intenti accepimus cum sanctum Euāgelium legeretur, nō dubito quòd omnes etiā intelligere conati sumus, & quisq; nostrū de re tam magna quæ lecta est, pro suo modulo cepit quod potuit, & posito pane verbi, nemo est qui se queratur nihil gustasse. Sed interim non dubito, quia difficilē quisquā est qui totū intellexerit: tamē etiam si est qui omnia verba domini nostri Iesu Christi modo ex Euangelio recitata satis intelligat, toleret ministeriū nostrum, quousq; si possumus illo adiuuante tractando faciamus, vt vel omnes vel multi intelligāt, quod se pauci intellexisse lætātur. Quod ait dominus, *Ego sum lux mundi*: clarū puto esse eis qui habent oculos vnde huius lucis participes fiant. Qui autē non habent oculos nisi in sola carne, mirantur quod dictū est à domino Iesu Christo, Ego sum lux mūdi: & forte nō

C desit qui dicat apud semetipsum, Nūquid forte dominus Christus est sol iste, qui ortu & occasu peragit diē? Non enim defuerunt hæretici qui ista senserunt. Manichæi solem istum oculis carneis visibilem, expositum & publicum non tantùm hominibus, sed etiam pecoribus ad videndum, Christum dominum esse putauerunt. Sed catholicæ Ecclesiæ recta fides improbat tale commentum, & diabolicam doctrinā esse cognoscit. Nec solū agnoscit credendo, sed in quibus potest conuincit etiā disputando. Improbemus itaq; huiusmodi errorem, quem sancta ab initio anathematizauit Ecclesia. Nō arbitremur dominū Iesum Christum hunc esse solem quē videmus oriri ab Oriente, occidere in Occidēte: cuius cursui nox succedit, cuius radij nube obumbrantur, qui certa de loco in locū motione cōmigrat. Non est hoc dominus Christus, nō est dominus Christus sol factus, sed per quem sol factus est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Est ergo lux quæ fecit hanc lucem. Hāc amemus, hāc intelligere cupiamus, ipsam sitiamus, vt ad ipsam lucem aliquando veniamus, & in illa ita viuamus, vt nunquam omnino moriamur. Ista enim lux est de qua prophetia

Ioan.1.

olim præmissa ita in Psalmo cecinit, Homines & iumē- D ta saluabis domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Psalmi sancti ista verba sunt. Aduertite quid de tali loce antiquus sanctorum hominum dei sermo præmiserit. Homines, inquit, & iumēta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Quoniam enim deus es, & habes multiplicem misericordiam: peruenit eadem multiplicitas misericordiæ tuæ non solum ad homines quos creasti ad imaginem tuā, sed etiam ad pecora quæ hominibus subdidisti. A quo enim salus hominis, ab illo salus & pecoris. Nō erubescas hoc sentire de domino deo tuo, imò præsumas & fidas, & caueas ne aliter sentias. Qui saluum facit te, ipse saluum facit equum tuum, ipse ouem tuam: ad minima omnino veniamus, ipse gallinam tuā. Domini est salus, & ista deus saluat. Mouet te, interrogas, miror quid dubitas. Dedignabitur saluare, qui dignatus est creare? Dominī est salus angelorum, hominum, pecorum, domini est salus. Sicut nemo est à seipso, ita nemo saluus est à seipso. Proinde verissime Psalmus atq; optime ait, Homines & iumēta saluos facies domine. Quare? Sicut multiplicata est misericordia tua deus: tu enim es deus, E to creasti, tu saluas, tu dedisti esse, tu das sanū esse. Si ergo sicut multiplicata est misericordia dei, ab illo homines & iumenta saluantur, nōnne homines habent aliquid aliud quod eis deus præstet creator, quod iumētis non præstet? Nullāne discretio est inter animal factum ad imaginē dei, & animal subditū imagini dei? Est plané. Præter salutē istam communē nobis cum animantibus mutis, est quod nobis præstet deus, illis autē nō præstet. Quid est hoc? Sequere in eodem Psalmo, Filij autē hominū sub tegmine alarum tuarū sperabunt. Habentes modo salutem communem cum pecoribus suis, filij hominum sub tegmine alarū tuarum sperabunt. Aliā habent salutem in re, aliam in spe. Salus ista quę in præsenti est, hominibus pecoribusq; communis est: sed est alia quā sperant homines, & accipiunt qui sperant, nō accipiunt qui desperāt. Filij autem hominum sub tegmine, inquit, alarum tuarum sperabunt. Qui autē perseuerant sperant, à te proteguntur, ne de spe à diabo- F lo deijciantur: sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Si ergo sperabunt, quid sperabunt nisi quod pecora nō habebunt? Inebriabūtur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quale vinū est vnde inebriari laudabile est? Quale vinum est, quod nō turbat, sed dirigit mentem? Quale vinum est, quod facit perpetuo sanū, non inebriando facit insanum? Inebriabuntur, vnde? Ab vbertate domus tuæ: & torrēte voluptatis tuæ potabis eos. Vnde? Quoniā apud te est fons vitæ. Ipse fons vitæ ambulabat i terra: ipse dicebat, Qui sitit, veniat ad me. Ecce fons. Sed nos de lumine loqui cœperamus, & propositam ex Euangelio quæstionē de lumine tractabamus: lecta est enim nobis dicēte domino, Ego sum lux mundi. Inde quæstio, ne quis carnaliter sapiens solem istum intelligendū putaret. venimus inde ad Psalmum, quo considerato, inuenimus interim dominum fontē vitæ, bibe & viue. Apud te, inquit, fons vitæ: ideo sub vmbraculo alarum tuarum sperabunt filij hominum, inebriati isto fonte quærentes Sed de lumine dicebamus, sequere ergo: nam Propheta cum dixisset, Apud te est fons vitæ, secutus adiūxit, Et in lumine tuo videbimus lumen, deū de deo, lumē de lumine: Per hoc lumen factū est solis lumē: & lumen quod fecit solē, sub quo fecit & nos, factū est sub sole propter nos. Factum est, inquam, propter nos sub sole lumen quod

Psal.35. *Psal.3.* *Psal.35.*

G fecit solem. Noli contemnere nubem carnis: nube tegitur, nó vt obscuretur sol, sed vt téperetur. Loqués ergo per nubem carnis luoé indeficiens, lumen scientiæ, lumen sapientiæ, ait hominibus, Ego sum lux mundi, *Qui sequitur me, nõ ambulabit in tenebris sed habebit lumẽ vitæ.* Quomodo te abstulit ab oculis carnis, & reuocauit ad oculos cordis? Nó enim sufficit dicere, Qui me sequitur nó ambulabit in tenebris, sed habebit lumé: addidit enim, vitæ: sicut ibi dictũ est, quoniã apud te est fons vitæ. Videte itaq; fratres mei quomodo verba domini cũ illius Psalmi veritate cócordent, & ibi lumen positũ est cum fonte vitæ, & à domino dictũ est lumen vitę. In istis auté vsibus corporalibus aliud est lumen, aliud fons. Fonté fauces quærunt, lumé oculi. Quãdo sitimus, quærim⁹ fonté: quando in tenebris sumus, quærimus lumen: & si forte nocte sitiamus, lumen accendimus, vt ad fontem veniamus. Non est sic apud deũ. quod lumé est, hoc est fons. Qui tibi lucet vt videas, ipse tibi manat vt bibas. Videtis ergo fratres mei, videtis si intus videtis, quale hoc lumen est, de quo dominus dicit, Qui me sequitur, nó ambulabit in tenebris. Sequere istum solé, videam⁹ si nó ambulabis in renebris. Ecce oriendo exit à te † ille,

† ad te.

H cursu suo ad occidentem pergit. Tibi forte ad Orienté profectio est: nisi tu in contrariam partem pergas, non quà ille tendit, seqoendo eum profecto errabis, & pro Oriente Occidenté tenebis. tu eum in terra si sequaris, errabis. nauta si eum in mari sequatur errabit. Postremo videtur tibi sequẽdum esse sulem, & tendis etiã ipse ad Occidentem, quò & ille tédit. Videamus cum occiderit, si non ambulabimus in tenebris. Vide quemadmodũ & si nolueris eum deserere tu, ipse te deseret, seruitutis suæ necessitate peragés diem. Dominus autem noster Iesus Christus interim & cnm per carnis nubẽ non omnibus apparebat, per sapiétiæ potestatem omnia tenebat. Deus tuus vbiq; totus est: si non ab illo facias casum, nunquã à te ipse facit occasum. Qui ergo me, inquit, sequitur, nó ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Quod promisit, futuri téporis verbo posuit. non enim ait, habet: sed habebit, inquit, lumen vitæ: nó ait tamen, qui sequetur me: sed qui sequitur me. In eo quod facere debemus, præsens tépus posuit: quod auté promisit faciẽtibus, futuri temporis verbo significauit. Qui sequitur, habebit: modo sequitur, pòst habebit: mo-

I do sequitur per fidem, pòst habebit per specié. qnandiu enim sumus in corpore, ait Apostolus, peregrinamur à domino. per fidem enim ambulamus, non per speciem: quando per speciem? Cum habuerimus lumen vitæ, cũ ad illam visionem venerimus, quando nox ista transierit. De illo qoippe die qui exoriturus est, dictũ est, Mane astabo tibi & contemplabor. Quid est mane? Transacta nocte seculi huius, transactis erroribus tentationũ, superato illo leone qui nocte rugiens circumit quẽ deuoret quærens. Mane astabo tibi & contemplabor. Nũc vero quid putamus fratres huic tépori congruere, nisi quod rursus in Psalmo dicitur? Lauabo per singulas noctes lectum meũ, lacbrymis meis stratum meũ rigabo. Per singulas noctes, inquit, flebo: desiderio lucis ardebo. Videt dominus desideriũ meum, quomodo dicit illi alter psalmus, Ante te omne desiderium meũ, & gemitus meus à te nó est absconditus. Desideras aurũ, videri potes. quærens enim aurũ manifestus eris hominibus. desideras frumentũ, interrogas qui habeat, & cupiens peruenire ad id quod desideras, indicas te. Desideras deũ, quis videt nisi deus? à quo enim petis deũ sicut panem, sicut aquam, sicut aurũ, sicut argentũ, sicut

2. Cor. 5. — 1. Petri. 5. — Psal. 5. — Psal. 6. — Psal. 37

frumentum? A quo petis deum nisi à deo? Ipse petitur à

K sei, so, qui promittit seipsum. Extendat anima cupiditatem suam, & sinu capaciore quærat comprehendere quod oculus nó vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascédit. Desiderari potest, cócupisci potest, suspirari in illud potest: digoe cogitari, & verbis explicari nó potest. Ergo fratres mei, quod domin⁹ breuiter ait, Ego sum lux mundi, qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ: quibus verbis aliud est quod iussit, alind quod promisit: faciamus quod iussit, ne impudẽti fronte desideremus quod promisit, ne dicat nobis i iudicio suo: fecisti enim quod iussi, vt petas quod promisi? Quid ergo iussisti domine deus noster? Dicet tibi, Vt sequereris me. Cósiliũ vitę petisti, cuius vitæ, nisi de qua dictũ est, Apud te est fons vitæ? Audiuit quidam, Vade vende omnia quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me: tristis abscessit, nó est secutus. Quæsiuit magistrum bonũ, interpellauit doctorem, & contempsit docétem. tristis abscessit, ligatus cupiditatibus suis. tristis abscessit, habens grandem sarcinam auaritiæ super humeros

L suos. laborabat, æstuabat, & qui ab illo sarcinã deponere voluit, nó est sequendus putatus, sed deserẽdus. Postea vero quàm dominus per Euangeliũ clamauit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: Tollite iugũ meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: quàm multi fecerunt audito Eoangelio, quod ex ore ipsius auditũ diues ille nó fecit? Ergo modo faciamus, sequamur dominũ, soluamus compedes qnibus impedimur sequi. Et quis idoneus soluere tales nodos, nisi ille adiuuet cui dictũ est, Dirupisti vincula mea? de quo alius Psalmus dicit, Dominus soluit compeditos, dominus erigit elisos. Et quid sequunrur soluti & erecti, nisi lumen à quo audiunt, Ego sum lux mũdi, qui me sequitur, non ambolabit in tenebris, quia dominus illuminat cæcos? Illuminamur ergo modo fratres, habentes collyriũ fidei. Præcessit eius saliua cũ terra, vnde inungeretur qui cæcus est natus. Et nos de Adam cæci nati sumus, & illo illuminãte opus habemus. Miscuit saliuã cum terra. Verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Miscuit saliuã cum terra, ideo prędictũ est, Veritas de rerra orta est: ipse autem dixit, Ego sum via, veritas & vita. Veritate perfrue-

M mur cum viderimus facie ad faciẽ: quia & hoc promittitur nobis. Nã quis auderet sperare, quod deus non dignatus esset vel polliceri vel dare? Videbimus facie ad faciẽ. Apostolus dicit, Nunc scio ex parte, nunc in ęnigmate per speculum, tũc auté facie ad faciem. Et Ioannes Apostolus in epistola sua, Dilectissimi, nũc filij dei sumus, & nódum apparuit quid erimus. scimus quia cũ apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbim⁹ eũ sicuti est. Hæc est magna promissio. Si amas, sequere. Amo, inquis, sed quà sequor? Si dixisset tibi dominus deus tuus, Ego sum veritas & vita, desiderans veritaté, côcupiscés vitam, viam qua ad hæc peruenire posses, profecto quęreres, & diceres tibi, Magna res veritas, magna res vita, si esset quomodo illuc perueniret anima mea. Quæris quà? audi eũ dicẽté primo, Ego sum via. Anteq̃ diceret quò, præmisit quà, Ego sum, inquit, via. quò via? Et veritas & vita. Primò dixit quà venias, postea dixit quò venias. Ego sum via, ego sum veritas, ego sum vita. Manés apud patré, veritas & vita: indués se carne, fact⁹ est via. Non tibi dicitur. Labora quærẽdo viã, vt peruenias ad veritaté & vitã. nó hoc tibi dicitur, Piger surge. via ipsa ad te venit, & te de sõno dormiẽté excitauit: si

Psal. 64. — 1. Cor. 2. — Psal. 35. — Matth. 19. — Matth. 11. — Psal. 115. — Psal. 145. — Ioan. 9. — Ioan. 1. — Psal. 84. — Ioan. 14. — 1. Cor. 13. — 1. Ioan. 3.

tamen

A tamé excitauit.ſurge & ambnla. Forte conaris ambulare, & nõ potes, quia dolent pedes. Vnde dolent pedes? An iubẽte auaritia per aſpera cucurrerunt? Sed dei verbũ ſanauit & claudos. Ecce, inquis, ſanos babeo pedes; ſed ipſam viã non video. Illuminauit & cæcos. hoc totũ per fidem, quandiu peregrinamur à domino manentes in corpore. Cum autẽ perambulauerimus viã, & ad ipſam patriã peruenerimus, quid erit nobis lætius? quid erit nobis beatius? quia nihil pacatius: nihil enim aduerſus hominem rebellabit. Nunc vero fratres, difficile ſine rixa ſumus: ad concordiã quidem vocati ſumus, iubemur pacẽ babere inter nos, ad hoc conandũ eſt, omnibusq; nitendum viribus, vt aliquãdo perueniamus ad perfectiſsimam pacem. Modò autẽ litigamus plerunq; cum eis quibus conſulere volumus. Ille errat: tu vis ducere ad vitam: reſiſtit tibi litigans. Reſiſtit Paganus, diſputas cõtra errores idolorũ & dæmoniorũ. Reſiſtit hæreticus, diſputas cõtra alias doctrinas dæmoniorũ. Ma-
B lus catholic⁹ nõ vult bene viuere: corripis etiã interiorem fratrẽ tuũ. Tecum manet in domo, & perditas vias quærit, æſtuas quomodo illũ corrigas, vt de illo bonã rationẽ domino amborũ reddas. Quantæ vndiq; rixarum neceſsitates? Plerunque homo tædio affectus, dicit apud ſemetipſum, Quid mihi eſt pati cõtradictores, pati eos qui reddunt mala pro bonis? Ego volo cõſulere, illi volunt perire: conſumo vitam meam litigando. pacem nõ babeo: inimicos inſuper facio, quos amicos habere deberem, ſi beneuolentiã conſulentis attenderẽt. Quid mihi eſt iſta perpeti? Redeam ad me, mecum ero, deũ meum inuocabo. Redi ad teipſum, ibi inuenies rixam. Si cœpiſti deũ ſequi, ibi inuenis rixam. Quã rixã, inquis, inuenio? Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Ecce tu ipſe es, ecce tu ſolus es, ecce tecum es, ecce alium nullum bominẽ pateris: ſed vides aliam legem in mẽbris tuis, repugnantẽ legi mentis tuæ, & captiuantẽ te in lege peccati quæ eſt in membris tuis. Exclama ergo, & à rixa ĩteriore clama ad deũ, vt tibi pacificet te. Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtũ dominum noſtrum: quia qui me, inquit, ſequitur, non
C ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. Finita tota rixa immortalitas cõſequetur, quia nouiſsima inimica deſtruetur mors. Et qualis pax erit? Oportet corruptibile boc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: quò vt veniamus, quia tunc erit in re, nunc ſequamur in ſpe eum qui dixit, Ego ſum lux mundi: qui me ſequitur, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

Gala. 5. — Roma. 7. — 1. Cor. 15.

Ab eo quod dictum eſt, Dixerunt ergo Phariſæi, Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum: vſque ad id quod dictum eſt, Verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio vnde veni, & quo vado.

Tractatus XXXV.

DE verbis domini noſtri Ieſu Chriſti vbi ait, Ego ſum lux mundi: qui me ſequitur, nõ ambulabit in tenebris, ſed habebit lumẽ vitæ, heſterno die qui affuiſtis, diu diſputatũ eſſe meminiſtis. Et ſi adhuc velimus de illo lumine diſputare, diu loqui poſſumus: nam nõ poſſumus explicare cõpendio. Itaq; fratres mei, ſequamur Chriſtum lumen mũdi, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ metuendæ ſunt morum, non oculorũ: & ſi oculorum, nõ exteriorũ, ſed interiorũ: vnde diſcernitur nõ album & nigrum, ſed iuſtum & iniuſtũ. Cum hæc ergo dixiſſet dominus noſter Ieſus Chriſtus, *Reſponderunt Iudæi, Tu de teipſo teſtimonium dicis, teſtimoniũ tuũ non eſt verũ.* Antequam veniret dominus noſter Ieſus
D Chriſtus, multas ante ſe lucernas propheticas accendit & miſit. De his etiã erat Ioannes Baptiſta, cui tam magnũ ipſum lumẽ quod eſt dominus Chriſtus, perhibuit teſtimoniũ, quale nulli hominũ. ait enim, In natis mulierũ non ſurrexit maior Ioãne Baptiſta. Hic tamẽ quo nemo erat maior in natis mulierũ, dicit de domino Ieſu Chriſto, Ego quidẽ baptizo vos in aqua: qui autẽ venit, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calciamẽtum ſoluere. Videte quẽadmodũ ſe lucerna diei ſubmittat. lucernã vero ipſum Ioannem fuiſſe dominus ipſe teſtatur. Ille erat, inquit, lucerna ardẽs & lucẽs, & vos voluiſtis ad horã exultare in lumine eius. Quando autẽ dixerũt Iudæi domino, Dic nobis in qua poteſtate iſta facis? ſciens dominus quia Ioannẽ Baptiſtã pro magno habebant, & quòd ipſe quẽ pro magno habebãt, eis de domino teſtimoniũ perhibuiſſet, reſpondit eis, Interrogabo & ego vos vnum ſermonẽ. dicite mihi, Baptiſmum Ioãnis vnde eſt? de cœlo, an ex hominibus? Turbati illi intra ſemetipſos cogitabãt, quaſi ſi dicerẽt ab hominibus, lapidari poſſent à turba, quæ Ioannẽ prophetã eſſe credebat. ſi dicerent, de cœlo: reſpõderet eis, Ille quem cõfitemini de cœlo habuiſſe prophetiam, mihi teſtimo-
E niũ perhibuit, & ab illo audiſtis ĩ qua ego iſta faciã poteſtate. Viderũt ergo, quodlibet horũ reſpondiſſent, in laqueos ſe caſuros, & dixerunt, Neſcimus. Et dominus eis, Nec ego dico vobis in qua poteſtate iſta facio. Non vobis dico quod ſcio, quia nõ vultis fateri quod ſcitis. Iuſtiſsime vtiq; repulſi, confuſi abſceſſerunt. Et impletũ eſt quod in Pſalmo per prophetã dicit deus pater, Paraui lucernã Chriſto meo: id eſt, ipſum Ioãnem. Inimicos eius induã confuſione, ſuper ipſum autẽ efflorebit ſanctificatio mea. Habebat ergo dominus Ieſus Chriſtus teſtimoniũ Prophetarum ante ſe præmiſſorũ, præconũ iudicem præcedentiũ. Habebat teſtimoniũ à Ioanne, ſed ipſũ maius teſtimoniũ erat quod ſibi perhibebat. Illi autẽ infirmis oculis lucernas quærebãt, quia diẽ ferre non poterãt. nam Ioannes idẽ ipſe Apoſtolus, cuius Euangeliũ in manibus habemus, in ipſius Euangelij ſui capite ait de Ioãne, Erat homo miſſus à deo, cui no-
F men erat Ioannes. Hic venit vt teſtimoniũ perhiberet de lumine, vt omnes crederent per eũ. non erat ille lumen, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lumen verũ, quod illuminat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundum. ſi omnem, ergo & Ioannẽ. vnde dicit & ipſe Ioannes, Nos omnes de plenitudine eius accepimus. Diſcernite ergo iſta, vt proficiat mens veſtra in fide Chriſti, ne ſemper infantes ſitis, vbera quærẽtes, & à cibo ſolido reſiliẽtes. Debetis apud matrem ſanctã Eccleſiã Chriſti nutriri & ablactari, & ad eſcas ſolidiores accedere mente, nõ ventre. Hoc ergo diſcernite, aliud eſſe lumen quod illuminatur, aliud quod illuminat. nã & oculi noſtri lumina dicũtur, & vnuſquiſque ita iurat, tãgẽs oculos ſuos, p lumina ſua, Sic viuãt lumina mea. Viitata iuratio eſt. Quæ lumina ſi lumina ſunt, deſit lumen in cubiculo tuo clauſo, pateant & luceant tibi. nõ vtiq; poſſunt. Quomodo ergo iſta in facie quæ habem⁹ & lumina nũcupamus, & quando ſana ſunt & quando patent, indigẽt extrinſecus adiutorio luminis: quo ablato aut nõ illato, ſana ſunt, aperta ſunt, nec tamen vident: ſic mens noſtra quæ eſt oculus animæ, niſi veritatis lumine radietur, & ab illo qui illuminat, nec illuminatur, mirabiliter illuſtretur, nec ad ſapiẽtiã nec ad iuſtitiam poterit peruenire. ipſa eſt enim via noſtra, iuſte viuere. Quomodo autẽ nõ offendit in via, cui non lucet

Matth. 11. — Ioan. 1. — Ioan. 5. — Matth. 21. — Pſal. 131. — Ioan. 1. — Ioan. 1.

G lumen?Ac per hoc in tali via videre opus est, in tali via videre magnum est. nam Tobias in facie oculos clausos habebat,& filius patri manũ dabat, pater filio viam præcipiendo mõstrabat. Responderunt ergo Iudæi, Tu de te testimoniũ dicis: testimonium tuum nõ est verũ. Videamus quid audiant: audiamus & nos, sed nõ sicut illi: illi cõtemnentes, nos credentes: illi occidere Christum volentes, nos per Christum viuere cupientes. Interim ista distantia distinguat aures mẽtesq; nostras, & audiamus quid Iudæis responderit dominus. *Respondit Iesus, & dixit eis, Et si ego de me testimoniũ perhibeo, verum est testimonium meũ: quia scio vnde veni, & quò vado.* Lumen & alia demonstrat, & seipsum. Accendis lucernam, verbi gratia, vt quæras tunicam, & præstat tibi ardens lucerna vt inuenias tunicam. nunquid accendis lucernã vt videas ardentẽ lucernam? Lucerna quippe ardens idonea est & alia quæ tenebris operiebãtur nudare, & seipsam tuis oculis demonstrare. sic & dominus Christus & inter fideles suos & inimicos Iudæos tãquam inter lucẽ & tenebras distinguebat, tanquã inter illos quos radio fidei perfundebat, & illos quorũ clausos oculos circumfun-
H debat. Nam etiam sol iste & videntis faciem illustrat & cæci: ambo pariter stantes, & faciem ad solem habẽtes, illustrantur in carne, sed nõ ambo illuminãtur in acie. Videt ille, sed non ille videt. Ambobus sol præsens est, sed præsenti soli vnus est absens. sic & sapiẽtia dei, verbum dei dominus Iesus Christus vbiq; præsens est, quia vbiq; est veritas, vbiq; est sapientia. Intelligit quis in Oriente iustitiã: intelligit alius in Occidẽte iustitiã. nunquid alia est iustitia quã ille intelligit, alia quã iste? Separati sunt corpore, & in vno habent acies mentium suarum. Quam video iustitiam hic constitutus, si iustitia est: ipsam videt iustus nescio quot mãsionibus à me carne seiunctus, & in illius iustitię luce coniunctus. Ergo testimonium sibi perhibet lux, aperit sanos oculos, & sibi ipsa testis est vt cognoscatur lux. Sed quid agimus de infidelibus? nũquid illis nõ est præsens? Est præsens & illis, sed quibus eam videant, oculos nõ habent cordis. Audi de illis ex Euangelio ipso prolatã sentententiam, *Ioan.1.* Et lux lucet in tenebris, & tenebræ eã non comprehenderunt. Ergo ait dominus, & verũ ait, Et si ego de me testimonium perhibeo, verum est testimonium meũ: quia scio vnde veni, & quò vado. Patrem volebat intelligi, patri gloriã dabat filius: ęqualis glorificat eũ à quo est missus: quantum debet homo glorificare eum à
I quo est creatus? Scio enim vnde veni, & quò vado. Iste qui in præsentia vobis loquitur, habet quod non deseruit, sed tamen venit: nõ enim veniendo inde discessit, aut redeundo nos reliquit. Quid miramini? deus est. Non potest hoc fieri ab homine, non potest hoc fieri ab ipso sole. Quando pergit ad occidentem, deserit Orientem, & donec oriturus redeat ad Orientem, non est in Oriente: dominus autem noster Iesus Christus & venit & ibi est, & rediit & hic est. Audi ipsum Euangelistam alio loco dicentem, & si potes cape: si non potes *Ioan.1.* crede. Deum, inquit, nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Non dixit fuit in sinu patris, quasi veniendo deseruerit sinum patris. Hic loquebatur, & ibi se esse dicebat: qui & hinc dis- *Matth.28.* cessurus, quid dixit? Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Ergo verum est testimoniũ luminis, siue se ostendat, siue alia: quia sine lumine non potes videre lumen, & sine lumine non potes videre quodlibet aliud quod non est lumen. Si idoneum est lumen ad demonstranda ea quæ non sunt lumina, nunquid in se deficit? nunquid se non aperit, si- K ne quo alia patere non possunt? Locutus est propheta verũ, sed vnde haberet nisi de fonte veritatis hauriret? Locutus est Ioannes verum: sed vnde locutus est, ipsum interroga. Nos omnes, inquit, de plenitudine eius acce- *Ioan.1.* pimus. Ergo idoneus est dominus noster Iesus Christ' qui sibi perhibeat testimonium. Sed plane fratres mei, in nocte huius seculi audiamus & prophetiam intente. modo enim ad fragilitatem nostrã, nocturnasq; cordis nostris intimas tenebras humilis voluit venire domin' noster. Homo venit cõtemnendus & honorandus, venit negandus & confitendus: cõtemnendus & negandus à Iudæis, honorãdus & confitendus à nobis: iudicandus iniuste, iudicaturus iuste. Talis ergo venit, vt oporteret ei lucernã testimonium perhibere. Nũquid opus erat vt Ioannes tanquã lucerna perhiberet testimoniũ diei, si dies ipse ab infirmitate nostra posset videri? Sed nõ poteramus. Infirmus fact' est infirmis, per infirmitatẽ sanauit infirmitatẽ: per mortalem carnẽ, carnis abstulit mortẽ: de corpore suo collyrium fecit luminibus nostris. Quia ergo dominus venit, & in nocte secu- L li adhuc sumus, oportet vt & prophetias audiamus. nã de prophetia cõuincimus cõtradicẽtes Paganos. Quis est Christus, dicit Paganus: Cui respondemus, quẽ prænunciauerunt prophetæ. Et ille, qui prophetæ? Recitamus Esaiam, Danielẽ, Hieremiã, alios sanctos prophetas, dicimus quàm lõge ante illũ venerint, quanto tẽpore aduentum eius præcesserint: hoc ergo respondemus, Præuenerunt eũ prophetæ, prædixerunt eũ esse venturũ. Respondet aliquis eorum, qui prophetę? Nos recitamus, qui nobis quotidie recitantur. Et ille, qui sunt hi prophetæ? Nos respondemus, qui & prædixerũt ea quæ fieri videmus. & ille, vos, inquit, vobis illa finxistis: vidistis ea fieri, & quasi ventura quæ prædicta sunt essent, in libris quibus voluistis cõscripsistis. Hic cõtra inimicos Paganos occurrit nobis aliorũ testimoniũ inimicorũ. Proferimus codices à Iudæis, & respõdemus, Nempe & vos & illi, fidei nostræ estis inimici. ideo sparsi sunt per gẽtes, vt alios ex aliis cõuincam' inimicis. Codex Esaię proferatur à Iudæis, videamus si nõ ibi lego, Sicut ouis *Esa.53.* ad immolandũ ductus est, & sicut agnus corã tondente fuit sine voce, sic nõ aperuit os suũ. in humilitate iudicium eius sublatũ est, liuore eius sanati sumus. Omnes vt oues errauimus, & ipse traditus est pro peccatis no- M stris. Ecce lucerna vna. Alia proferatur, Psalmus aperiatur, etiã inde prædicta passio Christi recitetur, Foderũt *Psal.22.* manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea, Ipsi vero cõsiderauerunt & cõspexerũt me, diuiserunt sibi vestimẽta mea, & super vestimentum meũ miserunt sortem. Apud te laus mea, in Ecclesia magna cõfitebor tibi. Commemorabuntur & cõuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Et adorabunt in cõspectu eius vniuersæ patriæ gentiũ: quia domini est regnũ, & ipse dominabitur gẽtium. Erubescat vnus inimicus, quia codicẽ mihi ministrat alius inimicus. Sed ecce de codicibus prolatis ab vno inimico, alterum vici: & ipse qui mihi codicẽ protulit, nõ relinquatur: ab illo proferatur, vnde & ipse vincatur. Lego alium prophetã, & inuenio dominũ loquentem ad Iudæos, Non est mi- *Malach.1.* hi voluntas in vobis, dicit dominus, nec accipiã sacrificium de manibus vestris: quoniã ab ortu solis vsq; ad occasum, sacrificiũ mundũ offertur nomini meo. Non venis Iudæe ad sacrificium mundum? conuinco te immundum. Ecce & lucernæ perhibent testimonium diei propter infirmitatem nostram, quia diei claritatem tolerare

A lerare & videre non possumus: nã & nos ipsi Christiani in cõparatione quidem infidelium lux iam sumus: vnde dicit Apostolus, Fuistis enim aliquãdo tenebræ, nũc autem lux in domino, sicut filij lucis ambulate. Et alibi dixit, Nox præcessit, dies autẽ appropinquabit: abiiciamus ergo opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Tamen quia in comparatione illius lucis, ad quã venturi sumus, adhuc nox est etiã dies in quo sumus, audi Petrum Apostolum, delatam dicit domino Christo vocẽ à magnifica potestate, Tu es filius meus dilectus, in quo bene complacui. hãc vocem, inquit, nos de cœlo audiuimus delatam, cũ essemus cũ illo in monte sancto. Sed quia nos non ibi fuimus, & istam vocẽ de cœlo tunc non audiuimus, ait ad nos ipse Petrus, Et habemus certiorem propheticũ sermonem. præuidens enim dominus Iesus Christus impios quosdam futuros, qui miraculis eius calumniarentur, magicis artibus ea tribuendo, prophetas antè præmisit. Nunquid enim si magus erat, & magicis artibus fecit vt coleretur & mortuꝰ, magus erat antequã natus? B Prophetas audi, ô homo mortue, & vermescendo calumniose: Prophetas audi, lege: audi quia ante dominũ venerunt. Habemus, inquit apostolus Petrus, certiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes sicut lucernæ in obscuro loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Quãdo ergo dominus Iesus Christus venerit, & sicut dicit etiã apostolus Paulus, illuminauerit occulta tenebrarũ, & manifestauerit cogitationes cordis, vt laus sit vnicuiq; à deo, tũc præsente tali die lucernæ nõ erunt necessariæ. Nõ legetur nobis propheta, non aperietur codex apostoli, nõ requiretur testimonium Ioãnis, non ipso indigebimus Euãgelio: Ergo omnes scripturę tollẽtur de medio, quę nobis in huius seculi nocte tanquã lucernę accẽdebantur, ne in tenebris remaneremus. Istis omnibus sublatis, ne quasi nobis luceãt indigentibus, & ipsis hominibus dei per quos hæc ministrata sunt, nobiscum lumẽ illud C verum clarumq; videtibus, remotis ergo his adiumenris quid videbimus? Vnde pascetur mens nostra? Vnde obtutus ille lętabitur? Vnde erit illud gaudiũ, quod nec oculꝰ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit? Quid videbimꝰ? Obsecro vos, amate mecũ, currite credendo mecũ, patriam superã desideremus, supernæ patriæ suspiremus, peregrinos nos esse hic sentiamus. Quid tunc videbimus? dicat nunc Euangelium, In principio erat verbũ, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum. Vnde tibi ros inspersus est, ad fontem venies: vnde radius per obliqua & per anfractuosa tibi ad cor tenebrosum missus est, nudus ipsam lucem videbis, cui videndæ ferendæq; mũdaris. Dilectissimi, quod & hesterno die cõmemoraui, Ioannes ipse dicit, Filij dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus. scimus quia cũ apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Sentio vestros affectus attolli mecũ in superna: sed corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantẽ. Depositurus sum & ego codicem istum, discessuri estis & vos quisque ad sua. Bene nobis fuit in luce communi, bene gauisi sumus, bene exultauimus, sed cum ab inuicem recedimus, ab illo non recedamus.

Ephe.5.
Roma.13.
1.Petri.1.
Math.17.
1.Cor.4.
Esaia.64.
1.Corin.2.
Ioan.1.
1.Ioan.3.
Sapien.9.

Ab eo quod dictum est, Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudicõ quenquam: vsque ad id quod dictum est, Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me.

Tractatus XX

Tomus nor

N quatuor Euãgelijs, vel potius quatuor libris D vnius Euãgelij, sanctus Ioannes Apostolus nõ immeritò secundum intelligẽtiam spiritalem aquilæ cõparatus, altius multoq; sublimius alijs tribus erexit prædicationem suam, & in eius erectione etiam corda nostra erigi voluit. nam cæteri tres Euangelistæ tanquam cum homine domino in terra ambulant, de diuinitate eius pauca dixerunt: istum autẽ quasi piguerit in terra ambulare, sicut ipso exordio sui sermonis intonuit, erexit se nõ solum super terrã, & super omnẽ ambitum aëris & cœli, sed super omnem etiam exercitum angelorum, omnemq; cõstitutionem inuisibilium potestatũ, & peruenit ad eũ per quẽ facta sunt omnia: dicẽdo, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hoc erat In principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Huic tãtæ sublimitati principij etiã cætera congrua prædicauit, & de domini diuinitate (quomodo nullus alius est locutus) hoc ructabat quod biberat. Nõ enim sine causa de illo in isto ipso Euangelio narratur, quia & in cõuiuio super pectus domini discũbebat. De E illo ergo pectore in secreto biberat: sed quod in secreto bibit, in manifesto eructauit, vt perueniat ad omnes gẽtes non solùm incarnatio filij dei, passio, & resurrectio, sed etiã quod erat ante incarnationẽ, vnicus patri, verbũ patris, coæternus generanti, æqualis ei à quo missus est, sed in ipsa missione minor factus, quo maior esset pater. Quicquid ergo humiliter positum auditis de domino Iesu Christo, susceptæ carnis dispensationem cogitate, qualis factus est propter nos, nõ qualis erat vt faceret nos: quicquid autẽ sublime & supra omnes creaturas excelsum atq; diuinũ, & patri æquale atq; coeternum de illo audieritis in Euangelio poni vel legeritis, scitote vos hoc legere quod ad formã dei pertinet: nõ quod ad formam serui: quia si istam regulã tenueritis qui capere potestis: non autẽ omnes capere potestis, sed omnes credere debetis: si ergo hãc regulam tenueritis, aduersus calumnias tenebrarũ hæreticarum tanquã in lumine ambulantes securi pugnabitis. Nõ enim defuerunt qui sola Euangelica testimonia legendo sectaren- F tur, quæ de humilitate Christi posita sunt, qui aduersus ea testimonia quæ de diuinitate eius locuta sunt, surdi fuerunt: ideo surdi, vt male verbosi. Item quidã illa sola attendentes, quæ de domini sublimitate dicta sunt, etiã ipsi misericordiam eius qua homo factus est propter nos, etsi legerunt nõ crediderunt, & ab hominibus inducta atq; falsa esse putauerunt, cõtendentes deũ tantũmodo fuisse dominum nostrum Iesum Christum, nõ etiam hominẽ: alij sic, alij sic, vtrique i errore. Catholica autẽ fides ex vtroq; verum tenẽs quod tenet, & prædicans quod credit, & deum Christũ intellexit, & hominẽ credidit. vtrunq; enim scriptũ est, & vtrumq; verum est. Si deum tantũ dixeris Christum, medicinam negas qua sanatus es: si hominẽ tantùm dixeris Christum, potentiam negas qua creatus es. Vtrũq; igitur tene anima fidelis & cor catholicum: vtrunq; tene, vtrunq; crede, vtrunq; fideliter cõfitere: & deus Christus est, & homo Christus. Qualis deus Christus? æqualis patri, vnum cũ patre. Qualis homo Christus? De virgine natus, trahens de homine mortalitatem, non trahens iniquitatem. Isti ergo Iudæi videbant hominem, nec intelligebant nec credebant deum. Atque Inter cætera audistis iam quemadmodum ei dixerunt, Tu de teipso testimonium dicis, testimonium tuum non est verum. Audistis etiam quid ille responderit, cum hesterno die lectum

Ioan.1.
Ioan.13.

G esset,& pro nostris viribus disputatũ. Hodie verba eius hæc lecta sunt: *Vos secundum carnem iudicatis.* Ideo, inquit, mihi dicitis, Tu de te testimonium dicis, testiononium tuũ non est verum, quia secũdum carnẽ iudicatis, quia deum non intelligitis, & hominem videtis, & hominẽ persequendo deum latentem offenditis, ergo secundũ carnẽ iudicatis. Ideo vobis arrogans videor, quia ego de me testimoninm perhibeo. omnis enim homo quãdo de se vult perhibere testimoniũ laudabile, arrogans

Prouer.27. & superbos videtur. ideo scriptũ est, Non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui. Sed hoc homini dictum est: infirmi enim sumus, & apud infirmos loquimur. Vetum dicere,& mẽtiri possumus,& si verũ dicere debemus,& mentiri tamen possumus cum volumus. Lux mentiri non potest, absit vt in lucis diuinæ splendore tenebrę mẽdacij reperiantur. Loquebatur ille tanquam lux, loquebatur tanquam veritas, sed lux in tenebris lucebat,& tenebrę eã non comprehenderont: ideo secundum carnẽ iudicabant. Vos, inquit, secondũ carnem iudicatis. *Ego non iudico quenquam.* Non ergo iudi-

H cat quenquam dominus Iesus Christus? Nónne ipse est quem confitemur resurrexisse tertia die, ascendisse in cœlum, ibi sedere ad dexteram patris, inde esse venturũ ad iudicandos viuos & mortuos? Nónne ipsa est fides

Roma.10. nostra, de qua dicit Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autẽ confessio fit ad salutẽ? Ergo quãdo ista confitemur, contra dominum loquimur? Nos dicimus venturum iudicem viuorum & mortuorum: ipse autẽ dicit, Ego nõ iudico quenquam. Quæstio ista duobus modis solui potest, vt aut hoc intelligamus, nõ iudico

Ioan.3. quenquam: id est modo, sicut dicit alio loco, Ego non veni vt iudicem mundum, sed vt saluum faciã mundũ: non iudicium suum negando, sed differendo. Aut certe quia dixerat, Vos secundũ carnem indicatis, ita subiunxit, Ego non iudico quenquam: vt subaudias, secundum carnẽ. Nullus ergo nobis contra fidem quam tenemus & annũciamus de iudice Christo, scrupulus dubitationis in corde remaneat. Venit Christus, sed primo saluare, postea iudicare, eos iudicando in pœnã, qui saluari noluerunt: eos perducẽdo ad vitam, qui credẽdo salutem nõ respuerunt. Prima ergo dispensatio domini nostri Iesu Christi medicinalis est, non iudicialis. nam si primò venisset iudicaturus, neminem inuenisset cui præmia iustitiæ redderet. Quia ergo vidit omnes peccatores, & omnino neminem esse immunẽ à morte peccati: prius erat eius misericordia præroganda, & pòst exerendum iudicium, qoia de illo cantauerat Psal-

Psal.100. mus, Misericordiam & iudicium cãtabo tibi domine. Non enim iudicium ait & misericordiam. nam si primo esset indiciũ, nulla esset misericordia: sed primò misericordia, postea iudicium. Quæ est primò misericordia? Creator hominis, homo esse dignatus est, factus est quod fecerat, ne periret quem fecerat. Quid huic misericordiæ addi potest? Et tamen addidit, Parũ fuit ei hominem fieri, sed voluit etiam ab hominibus reprobari: parum fuit reprobari, & exhonorari: parum erat exhonorari & occidi: sed & hoc parum est, morte crucis.

Philip.2. Nam & cum eius obedientiam vsq; ad mortem factam commendaret Apostolus, parum illi fuit dicere, factus obediẽs vsq; ad mortẽ: nõ enim qualẽcunq; mortẽ, sed addidit: mortẽ autem crucis. Illa morte peius nihil fuit inter omnia genera mortiũ. Deniq; vbi dolores acerrimi exagitant, cruciatus vocatur, à cruce nominatus. pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusq; confixi, producta morte necabantur:

non enim crucifigi hoc erat occidi, sed diu viuebat ur K in cruce, nõ quia lõgior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Mori voluit pro nobis, parum dicimus, crucifigi dignatus est, vsq; ad mortem crucis obediens factus. Elegit extremũ & pessimum genus mortis, qui omnem fuerat ablatur' mortem. De morte pessima occidit omnem mortem. pessima enim erat nõ intelligẽtibus Iudæis, nam à domino electa erat: ipsam enim crucem suam signum habiturus erat, ipsam crucem de diabolo superato tanquã trophæum in frontibus fidelium positurus, vt diceret Apostolus, Mihi autem absit gloriari nisi in cruce do- *Gala.6.* mini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Nihil erat tunc in carne intolerabilius, nihil est nunc in fronte gloriosius. Quid seruat fideli suo, qui talem honorem dedit supplicio suo? Denique modo in pœnis reorũ non est apud Romanos. Vbi enim domini crux honorata est, putatum est quòd & reus honoraretur si crucifigeretur. Qui ergo ideo venit, neminẽ iudicauit, & mala passus est: pertulit iniustũ iudicium, vt ageret iustum: sed in eo quòd L pertulit iniustom, misericordiæ fuit. Deniq; ita humilis factus est, vt perueniret ad crucem: distulit quidem potentiam, sed publicauit misericordiam. Vnde distulit potentiam? Quia de cruce noluit descendere, qui potuit de sepulchro resurgere. Vnde publicauit misericordiam? quia pendens in cruce dixit, Pater ignosce *Luca.23.* illis, quia nesciunt quid faciunt. Siue ergo propter hoc, quia non venerat iudicare mundum, sed saluare mundum, dixit, Ego non iudico quenquam. siue quemadmodum commemoraui, quoniam dixerat, Vos secundum carnem iudicatis, addidit, Ego non iudico quenqoam: vt intelligamus Christum non secundum carnem iudicare, sicut ab hominibus iudicatus est. nam vt agnoscatis iam & iudicem Christum, aodite quod sequitur, *Et si iudico ego, iudicium meũ verum est.* Ecce habes & iudicem, sed agnosce saluatorem, ne sentias iudicẽ. Quare autem dixit iudicium suum verum esse? *Quia solus,* inquit, *non sum, sed ego, & qui misit me pater.* Dixi vobis fratres, quia Ioannes iste Euãgelista sanctus multũ alte volat. vix est cũ mente comprehendere. Mysteriũ autẽ altius volantis opus est vt cõmemorẽ charitati vestræ. Et apud Ezechielem prophetã, & in Apocalypsi ipsius *Ezech.1.* Ioannis (cuius est hoc Euangelium) commemoratur a- *Apoca.4.* M nimal quadrupes, habẽs quatuor personas, hominis, vituli, leonis, aquilæ. Qui ante nos scripturarum sanctarũ mysteria tractauerunt, plerique in hoc animali, vel potius in his animalibus quatuor Euangelistas intellexerunt. Leonem pro rege positum, quoniam videtur leo rex esse quodammodo bestiarum, propter potẽtiam & terribilem fortitudinem. Hæc persona tributa est Matthæo, quia in generationibus domini regum seriẽ prosecutus est, quemadmodum esset dominus per stirpem regiã de semine Dauid regis. Lucas autẽ quoniã cœpit à sacerdotio Zachariæ sacerdotis, faciẽs mentionẽ patris Ioannis Baptistæ, vitulo deputatus est, quia magna victima vitulus erat in sacrificiis sacerdotũ. Marco homo Christus meritò assignatus est, quia neque de regia potestate aliquid dixit, neque de sacerdotali cœpit, sed tantũ ab homine Christo exorsus est. Hi omnes propè de terrenis, id est, de his quæ in terra gessit dominus noster Iesus Christos, nõ recesserunt: de diuinitate eius perpauca locuti sunt tanquam in terra cum illo ambulantes. Restat aquila, ipse est Ioannes, sublimium prædicator, & lucis internæ atque æternæ fixis oculis con-

templator

A templator. dicuntur enim & pulli aquilarum à paren-
tibus ſic probari, patris ſcilicet vngue ſuſpẽdi, & radiis
ſolis opponi. qui firme cõtemplatus fuerit, filius agno-
ſcitur. ſi acie palpitauerit, tanquam adulterinus ab vn-
gue dimittitur. Iam ergo videte quàm ſublimia loqui
debuit, qui eſt aquilæ comparatus, & tamen etiam nos
humi repentes, infirmi & vix vllius momenti inter ho-
mines, audemus tractare iſta, & iſta exponere, & puta-
mus nos aut capere poſſe cum cogitamus, aut capi dũ
dicimus. Quare iſta dixi? forte enim poſt hæc verba
quiſquam mihi iuſte dicat, Pone ergo codicem: quod
excedit mẽſuram tuam, quid ſumis in manum tuam?
quid ei committis linguam tuam? ad hoc reſpondeo,
Multi hæretici abundant, & ad hoc eos deus abundare
permiſit, ne ſemper lacte nutriamur, & in bruta infan-
tia remaneamus. Quia enim nõ intellexerunt quomo-
do cõmendaretur diuinitas Chriſti, ſapuerunt ſicut vo-
luerunt. Non autem recte ſapiẽdo, fidelibus catholicis
quæſtiones moleſtiſsimas intulerunt. cœperũt exagita-
ri & fluctuare corda fidelium. Iam tũc neceſsitas facta
eſt ſpiritalibus viris, qui aliquid ſecũdum diuinitatem
domini noſtri Ieſu Chriſti non ſolùm legerant in Euã-
B gelio, ſed etiam intellexerant, vt contra arma diaboli
Chriſti arma proferrent, & de Chriſti diuinitate ad-
uerſus falſos fallacesq; doctores, (quantis poſſent viri-
bus) apertiſsima conflictatione pugnarent, ne cum ipſi
tacerent, alij perirent. quicunq; enim ſenſerunt domi-
num noſtrum Ieſum Chriſtum aut diuerſæ ſubſtantiæ
eſſe quàm pater eſt, aut tantùm eſſe Chriſtum ſolum vt
ipſe ſit pater, ipſe ſit filius, ipſe ſit ſpiritus ſanctus: quicũ-
que etiam ſentire voluerunt hominem fuiſſe ſolum, nõ
deum factum hominem, aut ita deum vt in ſua diuini-
tate mutabilem, aut ita deum vt non & hominẽ, à fide
naufragauerunt, & de portu Eccleſiæ proiecti ſunt, ne
inquietudine ſua naues ſecum poſitas frangerent. Quæ
res coëgit, vt etiam nos minimi, & quãtum ad nos per-
tinet, prorſus indigni, quantum autem ad illius miſeri-
cordiam, in aliquo diſpenſatorum eius numero cõſti-
tuti, nõ vobis taceamus, quod aut intelligatis, mecúm-
que gaudeatis, aut ſi intelligere nondũ valetis, creden-
do ſecuri in portu maneatis. Dicã ergo, capiat qui po-
teſt, credat qui non poteſt. Tamen dicam quod ait do-
minus, Vos ſecũdum carnem iudicatis, ego non iudi-
co quẽquam, aut modo, aut ſecundum carnem: ſed &
ſi ego iudico, iudiciũ meum verum eſt. Quare iudicium
C meum verum eſt? Quia ſolus non ſum, inquit, ſed ego,
& qui miſit me pater. Quid ergo domine Ieſu? Si ſolus
eſſes, falſum eſſet iudicium tuũ, & ideo verum iudicas,
quia ſolus non es, ſed tu, & qui te miſit pater? Quid re-
ſponſurus ſum? ipſe reſpõdeat. Verum eſt, inquit, iudi-
cium meum. Quare? quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui
miſit me pater mecum eſt. Si tecũ eſt, quomodo te mi-
ſit? Et te miſit, & tecum eſt? Itáne & miſſus non receſſi-
ſti, itáne & ad nos veniſti, & ibi manſiſti? Quomodo
iſtud creditur? Quomodo capitur? Ad hæc duo reſpon-
deo, Quomodo capitur, recte dicis: quomodo creditur,
non recte dicis. Imò ideo bene creditur, quia non cito
capitur. nam ſi cito caperetur, non opus erat vt crede-
retur, quia videretur. ideo credis, quia nõ capis, ſed cre-
dendo fis idoneus vt capias. Nam ſi nõ credis, nunquã
capies, quia minus idoneus remanebis. Fides ergo mũ-
det te, vt intellectus impleat te. Verum eſt, inquit, iudi-
cium meum, quia ſolus nõ ſum, ſed ego, & qui miſit me
pater. Ergo domine de⁹ noſter Ieſu Chriſte, miſsio tua
incarnatio tua eſt: ſic video, ſic intelligo: poſtremò ſic
credo, ne arrogantiæ ſit dicere, ſic intelligo. Prorſus & D
hic eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, imò hic erat ſe-
cundum carnem, modo hic eſt ſecũdum diuinitatem,
& cum patre erat, & à patre non receſſerat. Quod ergo
dicitur miſſus veniſſe ad nos, incarnatio ipſius cõmen-
datur, quia pater non eſt incarnatus. Nã Sabelliani di-
cti ſunt quidam hæretici, qui vocãtur & Patripaſsiani,
qui dicunt ipſum patrem paſſum fuiſſe. noli tu catholi-
ce. ſi enim fueris Patripaſsianus, nõ eris ſanus. Ergo in-
tellige miſsionem filij nominatam incarnationẽ filij:
patrem autem incarnatum eſſe non credas, ſed & à fi-
lio incarnato patrem receſsiſſe nõ credas. Ille carnem
portabat, ille autem cum filio erat. Si in cœlo pater, in
terra filius: quomodo pater cum filio erat? quia & pater
& filius vbique erant. non enim in cœlo ſic eſt deus, vt
nõ ſit in terra. Audi illum qui volebat fugere iudicium
dei, & non inueniebat quò. Quò ibo, inquit, à ſpiritu *Pſal. 138.*
tuo, & à facie tua quò fugiam? Si aſcẽdero in cœlum, tu
ibi es. De terra erat quæſtio: audi quod ſequitur, Si de-
ſcendero ad infernũ, ades. Si ergo & in inferno dicitur
quòd adſit, quid rerum remanet vbi non ſit? Vox enim
dei eſt apud prophetam, Cœlum & terrã ego impleo. *Hiere. 23.*
Vbiq; ergo eſt, qui nullo clauditur loco: noli ab illo a- E
uerti & tecum eſt. Si vis ad eum peruenire, noli piger
eſſe amare. Nõ enim pedibus, ſed affectibus curris, vno
loco manens venis, ſi credis & diligis: ergo vbique eſt.
Si vbique eſt, quomodo cum filio nõ eſt? Itáne cum fi-
lio nõ eſt, qui ſi credis & tecum eſt? Vnde ergo verum
eſt iudicium eius, niſi quia verus eſt filius? Hoc enim di-
xit, Et ſi iudico, verũ eſt iudicium meum, quia ſolus nõ
ſum, ſed ego, & qui miſit me pater: tãquam diceret, Ve-
rum eſt iudicium meum, quia filius dei ſum. Vnde pro-
bas quia filius dei es? quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui
miſit me pater. Erubeſce Sabelliane, audis filium, audis
patrem. Pater, pater eſt: filius, filius eſt. Non dixit, Ego
ſum pater, & ego ipſe ſum filius: ſed ſolus non ſum, in-
quit. Quare ſolus non es? quia mecũ eſt pater. Ego ſum,
& qui miſit me pater. Audis, ego ſum, & qui me miſit.
Ne perdas perſonam, diſtingue perſonas, diſtingue in-
telligentiam, noli ſeparare perfidia, ne iterum quaſi fu-
giens Charybdin, in Scyllam incurras. Vorabat enim
te gurges impietatis Sabellianorum, vt diceres ipſum
eſſe patrem qui eſt filius, modo didiciſti, Solus nõ ſum,
ſed ego, & qui miſit me pater. Agnoſcis quia pater, pa-
ter eſt: & filius, filius eſt. Bene agnoſcis: ſed noli dicere,
Pater maior eſt, filius minor eſt: Noli dicere, pater aurũ F
eſt, filius argentum eſt. Vna ſubſtãtia eſt, vna diuinitas,
vna coæternitas, perfecta æqualitas, diſsimilitudo nul-
la. Nam ſi tantummodo alterum credideris eſſe Chri-
ſtum, non eum qui pater eſt, & in aliquo tamen diſtan-
tem ſecũdum naturam eſſe putaueris, à Charybdi qui-
dẽ euaſiſti, ſed in Scyllæis ſcopulis naufragaſti. In me-
dio nauiga, vtrũq; periculoſum latus euita. Pater, pater
eſt: filius, filius eſt. Iã dicis, Pater pater eſt, filius filius eſt:
bene periculũ abſorbentis gurgitis euaſiſti, quid vis ire
in alteram partem, vt dicas, Aliud eſt pater, filius aliud?
Alius eſt recte dicis, aliud nõ recte. Alius enim eſt filius,
quia non eſt ipſe qui pater, & alius pater quia non eſt
ipſe qui filius: non tamen aliud, ſed hoc ipſum eſt & pa-
ter & filius. Quid eſt, hoc ipſum eſt? Vnus deus eſt. Au-
diſti quia non ſum ſolus, ſed ego, & qui miſit me pater.
Audi quomodo credas patrem & filium, audi ipſum fi-
lium, Ego & pater vnũ ſumus. nõ dixit, Pater ego ſum, *Ioan. 10.*
aut ego & pater vnum eſt: ſed cum dicit, Ego & pater
vnum ſumus, vtrũq; audi, & vnum & ſumus, & à Cha-

G rybdi & à Scylla liberaberis. In duob' istis verbis quod dixit vnum, liberat te ab Arrio: quòd dixit sumus, liberat te à Sabellio. Si vnum, nō ergo diuersum. si sumus, ergo & pater & filius. sumus enim non diceret de vno, sed & vnū nō diceret de diuersis: Ergo ideo verum est, inquit, iudicium meū (breuiter vt audias) quia filius dei sum. Sed sic tibi persuadeo, inquit, quia fili' dei sum, vt intelligas quia mecum est pater, nō sic sum filius, vt ipsum deseruerim: non ita hic sum, vt cum ipso non sim: non ita ibi ille est, vt mecum non sit. Formam serui accepi, sed formam dei non amisi. Solus ergo, inquit, non sum, sed ego, & qui misit me pater. Dixerat de iudicio, de testimonio vult dicere. *In lege, inquit, vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater.* Exposuit illis & legem, si ingrati non essent. Magna enim quæstio est fratres mei, & valde mihi videtur in mysterio res esse constituta, vbi deus dixit, In ore duorum vel trium testium stabit omne verbū. Ve-

H ritas quæritur per duos testes? Ita planè, sic se habet humani generis consuetudo: sed tamen fieri potest vt & duo mētiantur. Susanna casta duobus falsis testibus vrgebatur: nunquid quia duo erant, ideo falsi testes non erant? De duobus dicimus aut de tribus, vniuersus populus mentitus est cōtra Christum. Si ergo populus cōstans ex magna hominum multitudine, falsus testis inuentus est, quomodo accipiendum est, In ore duorum vel trium testium stabit omne verbū, nisi quia hoc modo per mysterium trinitas commendata est, in qua est perpetua stabilitas veritatis? Vis habere bonā causam? habeto duos vel tres testes, patrē & filium & spiritum sanctum. Deniq; quando Susanna casta fœmina, fidelisq; coniunx, duobus falsis testibus vrgebatur, trinitas illi in conscientia atq; in occulto suffragabatur: illa trinitas de occulto vnum testem Danielem excitauit, & duos conuicit. Ergo quia ī lege vestra scriptū est duo-

I rum hominum testimoniū verum esse, accipite nostrū testimonium, ne sentiatis iudicium. Ego enim, inquit, non iudico quenquam, sed testimonium perhibeo de me. differo iudicium, non differo testimonium. Eligamus nobis fratres contra linguas hominum, contra infirmas suspiciones generis humani, deū iudicem, deum testem: nō enim dedignatur testis esse qui iudex est, aut promouetur cum sit iudex: quoniam qui testis est, ipse iudex erit. Quare ipse testis? quia non quærit alium vnde cognoscat qui sis. Quare ipse iudex? quia ipse habet potestatem mortificandi, & viuificandi, damnandi & absoluendi, in gehennam præcipitandi, & in cœlos leuandi, diabolo coniungendi, & cum angelis coronandi. Cum ergo ipse habeat hanc potestatē, iudex est, quia vero vt te cognoscat non quærit alium testem, qui tūc iudicabit te, modo videt te. Non est vnde illum fallas, cū cœperit iudicare. Nō enim adhibes tibi aliquos falsos testes, qui iudicem illū possint circumuenire. Quādo cœperit te iudicare deus, hoc tibi dicet, Quādo contemnebas, ego videbam: & quando non credebas, sententiam meam non frustrabam: differebam, non auferebam: noluisti audire quod præcepi, senties quod prædixi. Si autem audias quæ præcepi, non mala senties quæ prædixi, sed bona percipies quæ promisi. Ne aliquem sa nē moueat quod ait, Verum est iudicium meū, quia solus non sum, sed ego, & qui misit me pater. Cū alibi dixerit, Pater non iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio: iā in eisdem verbis Euāgelij disputauimus, & nunc admonemus non hoc ideo dictum, quia pater non erit cum filio iudicante, sed quoniā bonis & ma-

K lis in iudicio solus filius apparebit in ea forma in qua passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlum. Discipulis quippe tunc aspicientibus ascendentem, vox angelica sonuit: Sic veniet quemadmodum vidistiseum euntem in cœlum: id est, in forma hominis in qua iudicatus est, indicabit: vt etiā illud Propheticum impleatur, Videbunt in quē pupugerūt. Cum vero euntibus iustis in vitam æternam, videbimus eum sicuti est, nō erit illud iudicium viuorum & mortuorū, sed præmium tantummodo viuorum. Itē ne moueat quod ait, In lege vestra scriptum est, quia duorum hominū testimonium verū est: & ideo quisquam existimet non fuisse illam legem dei, quia non dictum est in lege dei: sciat ita dictū esse, in lege vestra, tanquam diceret, ī lege quæ vobis est data, à quo nisi à deo? sicut dicimus, Panem nostrum quotidianum, & tamen dicimus, Da nobis hodie.

Ab eo quod dictum est, Dicebant ergo, Vbi est pater tuus? vsque ad id quod dictum est, Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.

Tractatus XXXVII.

L

Q Vod in sancto Euangelio breuiter dicitur, nō breuiter oportet exponi: vt quod auditur intelligatur. Verba enim domini pauca, sed magna sunt: non numero æstimanda, sed pondere, nec ideo contemnēda quia pauca, sed ideo quærenda quia magna. Qui adfuistis hesterno die, audistis: vt potuimus disputauimus ex eo quod ait domin', Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam. Sed & si iudico ego, iudiciū meum verum est, quia solus non sum, sed ego, & qui misit me pater. In lege vestra scriptum est, quia duorum hominū testimoniū verum est. Ego sum qui testimoniū perhibeo de me, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Ex his verbis hesterno, vt dixi, die redditus est sermo auribus & mentibus vestris. Hæc cum dominus dixisset, illi qui audierant, Vos secundum carnem iudicatis, manifestauerunt quod audierunt. Responderunt enim domino loquenti de deo patre suo & dixerunt, *Vbi est pater tuus?* Patrem Christi carnaliter acceperunt, quia verba Chri-

M sti secundum carnē iudicauerunt. Erat autē qui loquebatur, in aperto caro, in occulto verbū: homo manifestus, deus occultus. Videbant indumentum, & cōtemnebant indutum: contēnebant, quia nesciebant: nesciebant, quia non videbant: nō videbant, quia cæci erant: cæci erāt, quia nō credebant. Videamus ergo & ad hæc dominus quid respōderit. Vbi est, inquiont, pater tous? audiuimus te dicere, Solus non sum, sed ego, & qui me misit pater. Nos solum te videmus, patrem tuum tecū non videmus: quomodo te dicis solum non esse, sed cum patre tuo esse? Aut ostende nobis tecū esse patrem tuum. *Et dominus:* Nunquid me videtis, vt patrem ostendam vobis? Hoc enim sequitur, hoc suis verbis ipse respondit, quorum verborū expositionem nos antè præmisimus. Videte enim quid dixerit, *Neque me scitis, neque patrem meum: si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis.* Dicitis ergo, vbi est pater tuus, quasi iam me sciatis, quasi totum hoc sim quod videtis. Ergo quia me non nostis, ideo vobis patrem meum non ostendo. Me quippe hominem putatis, ideo patrem meum hominem quæritis, quia secundum carnem iudicatis. Quia ergo secūdum quod videtis aliud sum, & aliud secundum quod non videtis: patrem autem meum loquor occoltos occultum: prius est vt me noueritis, tonc & patrem meū sciretis. si enim me sciretis, & patrem meum forsitan sci-

retis

A retis. Ille qui omnia scit, quando dicit forsitan, nõ dubitat, sed increpat. attẽde enim quomodo increpatiue dicatur ipsum forsitan, quod videtur esse verbũ dubitationis. Sed dubitationis verbũ est quando dicitur ab homine ideo dubitãte, quia nesciẽte: cum vero dicitur à deo verbum dubitationis, cum deum nihil vtique lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur diuinitas. Homines enim de his rebus quas certas habent, aliquãdo increpatiue dubitãt, id est, verbum dubitationis ponunt, cũ corde non dubitent: velut si indigneris seruo tuo & dicas, Contemnis me: considera, forsitã dominus tuus sum. hinc & Apostolus ad quosdam contemptores suos loquens ait, Puto autem quòd & ego spiritum dei habeo. Qui dicit, puto, dubitare videtur: sed ille increpabat, non dubitabat. Et ipse dominus Christus alio loco increpans infidelitatẽ futurã generis humani, Cũ venerit, inquit, filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Iam quãtum existimo, intellexistis quomodo sit positum forsitan, ne quis verborum appẽsor & syllabarum examinator veluti Latine loqui sciens, reprehendat verbum quod dixit dei verbum, &

1.Cor.7. *Lucæ.18.*

B reprehendendo dei verbum, non eloquens, sed mutus remaneat. Quis enim loquitur sic quomodo loquitur verbum quod erat in principio apud deum? Noli verba ista considerare, & ex his verbis assuetis illud verbũ metiri velle quod deus est. audis enim verbum, & contemnis: audi deum, & time: In principio erat verbum. Tu reuocas ad vsum sermocinationis tuę, & dicis apud te, Quid est verbum? Quid magnum est verbum? Sonat & transit verberato aëre, aurẽ percutit, postea non erit. Audi adhuc: Verbum erat apud deum: manebat, nũ sonando transibat. Adhuc forte contẽnis. Deus erat verbum. Apud teipsum, ô homo, cum est in corde tuo verbum, aliud est quàm sonus: sed verbũ quod est apud te vt transeat ad me, sonũ quasi vehiculũ quærit. assumit ergo sonum, imponit se quodammodo in vehiculum, transcurrit aerem, venit ad me, non recedit à te: sonus autem vt veniret ad me, recessit à te, nec perstitit apud me. verbum vero quod erat in corde tuo, nunquid sono præterennte præteriit? Quod cogitabas dixisti: sed vt ad me perueniret quod apud latebat, syllabas sonuisti: sonus syllabarum perduxit ad aurem meam co-

C gitationem tuam: per aurem meam descendit in cor meum cogitatio tua, sonus medius transuolauit: verbũ vero illud quod assumpsit sonum, antequam sonares, erat apud te: quia sonuisti, est apud me, & non recessit à te. Hoc attende quisquis es examinator sonorum. Verbum dei contemnis, qui verbum hominis nõ comprehẽdis. Scit ergo omnia, per quem facta sunt omnia: & tamen dubitando increpat: Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Increpat infideles. nã talem sententiam dixit discipulis suis: sed ibi nõ est verbum dubitationis, quia nõ fuit causa increpandæ infidelitatis. Nã quomodo dixit Iudæis, si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis: dixit & discipulis suis, quando eum Philippus interrogauit, imò postulauit & ait, Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. quasi diceret, Et ipsũ te iam nouimus, apparuisti nobis, vidimus te, dignatus es eligere nos, secuti sumus te, mirabilia tua vidimus, verba salutis audiuimus, præcepta suscepimus, promissa speramus, multum nobis conferre præsentia tua ipse dignatus es: sed tamen cum te nouerimus, quia patrem nondum nouimus, inflammamur desiderio illius videndi quem nondum nouimus: ac per hoc quia te nouimus, sed non nobis sufficit, donec & patrem nouerimus, ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis. Et domi-

Ioan.14.

D nus vt sciret nõ se nosse quod se putabãt iã nosse: Tanto, inquit, tempore vobiscũ sum, & me nescitis? Philippe, qui me videt, videt & patrem meũ. Nunquid habet ista sententia verbum dubitationis? Nunquid dixit, qui me videt, forsitan videt & patrem. Quare? Quia fidelis audiebat, non fidei persecutor: ideo non erat dominus increpator, sed doctor. Qui me videt, videt & patrem meum: & hic, Si me sciretis, & patrem meũ sciretis. Tollamus verbum quo notata est infidelitas audiẽtium, & ipsa sententia est. Iam hesterno die commendauimus charitati vestræ, & diximus sententias Ioannis Euangelistæ, quibus nobis narrat quod à domino didicit, nec discutiendas fuisse si fieri posset, nisi hæreticorum commenta cõpellerent. Breuiter ergo hesterno die insinuauimus charitati vestræ esse hæreticos qui vocantur Patripassiani, vel à suo authore Sabelliani. hi dicũt ipsum esse patrem qui est filius, nomina diuersa, vnã vero esse personam. cum vult pater est, inquiunt, cum vult filius, tamen vnus est. Iterum sunt alij hæretici qui vocantur Arriani. confitentur quidem vnicum patris filium do-

E minum nostrum Iesum Christum, illum patrem filij, istum filium patris: eũ qui pater est, non esse filium: eum qui filius est, non esse patrem: confitentur generationẽ, sed negant æqualitatem. Nos, id est catholica fides, veniens de doctrina Apostolorum, plantata in nobis, per seriem successionis accepta, sana ad posteros transmittenda, inter vtrosque, id est, inter vtrunque errorem tenuit veritatem. In errore Sabellianorum vnus est: solus ipse pater qui filius: in errore Arrianorũ alius est quidẽ pater, alius filius, sed ipse filius non solum alius, sed etiã aliud. tu in medio quid? Exclusisti Sabellianum, exclude & Arrianum. Pater, pater est: filius, filius est: alius, non aliud: Quia ego & pater, inquit, vnum sumus, sicut etiam hesterno die quantum potui commendaui. Cum audit, sumus, abscedat cõfusus Sabellianus. cum audit vnum, abscedat confusus Arrianus. Gubernet catholicus inter vtrunque fidei suæ nauigium, quoniam iam cauendum est in vtroque naufragiũ. Dic ergo tu quod dicit Euangelium: Ego & pater vnum sumus. nõ ergo diuersum, quia vnum: non vnus, quia sumus. Paulo ante dixit, Iudiciũ meum verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater: tanquam diceret, Ideo indi-

Ioan.10. *Ibidem.*

F cium meum est verum, quia filius dei sum, quia verum loquor, quia ipsa veritas ego sum. Isti carnaliter intelligentes dixerunt: Vbi est pater tuus? Modo audi Arriane, Neque me scitis, neque patrem meum: quia si me sciretis, & patrem meum sciretis. Quid est, si me sciretis, & patrem meum sciretis: nisi, Ego & pater vnum sumus? Quando vides aliquem alicui similem, intendat charitas vestra, quotidiana locutio est, nõ sit vobis arduum, quod estis aduertitis vsitatũ: quando ergo vides aliquem alicui similem, & nosti tu cui similis sit, admirans dicis: quomodo iste homo similis est illi homini? Hoc nõ diceres, nisi duo essent. Hic ille qui eum ignorat, cui tu istum similem dicis, Itane, inquit, similis est? Et tu ad eum, Quid enim? Tu illum non nosti? At ille: Non noui, inquit. Iam tu vt illum quẽ nescit, ei notum facias ex præsente quẽ cernit, respondes & dicis, Hunc vidisti: illum vidisti. nõ vtique quia hoc dixisti, vnum esse asseuerasti, & duos negasti, sed ꝓpter similitudinẽ tale dedisti respõsum: istum nosti, & illum nosti, valde enim similis est, & nihil distat omnino. Hinc & dominus: Si me, inquit, sciretis, & patrem meum sciretis: non quia pater est filius, sed quia patri similis est filius. Eru-

Ioan.14.

G besçat Arrianus. Gratias domino, quia & ipse Arrianus recessit ab errore Sabelliano, & non est Patripassianus, non dicit ipsum patrem indutum carne venisse ad homines, ipsum esse passum, ipsum resurrexisse, & quodammodo ad se ascendisse, hoc non dicit: agnoscir mecum patrem, patrem esse: & filium, filium esse. Sed ô frater, euasisti illud naufragium, quare tēdis in alterum? Si pater pater est, filius filius est, quare dicis dissimilem? quare diuersum? quare aliam substantiam? Si dissimilis esset, nūquid diceret discipulis suis: Qui me videt, videt & patrem? Nūquid diceret Iudęis: Si me sciretis, & patrem meum sciretis? Vnde hoc verum esset, nisi & illud verum: Ego & pater vnum sumus? *Hæc verba locutus est in gazophylacio, docens in templo.* Magna fiducia, sine timore: non enim pateretur quod nollet, qui nec nasceretur si nollet. Denique quid sequitur? *Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.* Hoc item nonnulli cum audiunt, sub fato fuisse dominum Christum credunt, & dicunt: Ecce Christus habebat fatum. O si cor tuum nō esset fatuum, non crederes fatū. Si fatum (sicut nonnulli H intellexerunt) à fando dictū est, id est, à loquendo, verbum dei quomodo habet fatum, quando in ipso verbo omnia sunt quæ condita sunt? Non enim aliquid deus cōstituit, quod ante nesciuit: in verbo ipsius erat quod factū est. Mūdus factus est: & factus est, & ibi erat. Quomodo & factus est, & ibi erat? Quia domus quā ædificat structor, prius in arte erat: & ibi melius erat sine vetustate, sine ruina: tamen vt ostēdat artem, fabricat domum, & processit quodammodo domus ex domo, & si domus ruat, ars manet. Ita apud dei verbum erāt omnia quæ cōdita sunt, quia omnia in sapientia fecit deus, & cuncta nota fecit. non enim quia fecit didicit, sed quia nouerat fecit. Nobis quia facta sunt, nota sunt: illi nisi nota essent, facta nō essent. Præcessit ergo verbum, & quid ante verbum dei? Nihil omnino. nā si esset aliquid ante, non dictum esset, In principio erat verbum: sed, in principio factum est verbum. Deniq; de mundo quid ait Moyses? In principio fecit deus cœlum & terram. Fecit quod non erat. si ergo fecit quod non erat, ante quid erat? In principio erat verbū. Et vnde cœlum I & terra? Omnia per ipsū facta sunt. tu ergo ponis Christum sub fato? Vbi sunt fata? In cœlo, inquis, in ordine & conuersionibus siderum. Quomodo ergo fatum habet, per quem factum est cœlum & sidera, cum tua voluntas si recte sapias, transcendat & sidera? An quia nosti Christi carnē fuisse sub cœlo, ideo putas & potestatem Christi subditam cœlo? Audi stulte, nondum venerat hora eius: non qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi. Nouerat enim ipse quando deberet mori. Intendit omnia quæ prædicta sunt de illo, & expectabat finiri omnia quæ prædicta sunt ante eius passionem futura, vt cum impleta essent, tūc veniret passio dispositionis ordine, non fatali necessitate. Deniq; audite vt probetis inter cætera quæ de illo prophetata sunt, scriptum est etiam hoc, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quomodo facta sint, in Euangelio nouimus. Prius dederunt fel, accepit, gustauit & despuit: postea in cruce pēdens, vt omnia prædicta cōplerentur, ait, Sitio. acceperunt spongiam aceto plenā, in arundine ligauerunt, & admouerunt pendenti, accepit ille, & ait, Perfectum est. Quid est, perfectum est? Impleta sunt omnia quæ ante passionem meam fuerant prophetata. ergo adhuc quid hic facio? Denique posteaquā dixit, perfectum est, inclinato capite tradidit spiritum. Nunquid illi latrones iuxtā confixi, quando voluerunt, expirauerunt? Tenebantur vinculis carnis, quia non erant creatores carnis. clauis confixi diu K cruciabantur, quia infirmitati non dominabantur. Dominus autem quādo voluit, carnem in vtero virginali accepit, quando voluit ad homines processit, quandiu voluit inter homines vixit, quando voluit à carne discessit. hoc est potestatis, non necessitatis. Hāc ergo horam ille expectabat, non fatalem, sed opportunā & voluntariam, vt prius omnia complerentur quæ ante passionem ipsius cōpleri oportebat. Nā quomodo sub fati necessitate positus erat, qui alio loco dixit, Potestatem habeo ponēdi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: Nemo tollit eam à me, sed egoipse pono eam à me, & iterum sumo eam. Ostēdit hanc potestatem, quando eum Iudęi quærebāt: Quem quæritis? inquit. Et illi, Iesum. & ille, Ego sum. qua voce audita redierunt retro & ceciderūt. Dicit aliquis, Si hæc in illo potestas erat, quare cum Iudæi insultarent pendenti & dicerent, Si filius dei est, descendat de cruce: non descendit, vt eis suam potestatem descendendo monstraret? Quia patientiam docebat, ideo potentiam differe- L bat. Si enim quasi cōmotus ad eorum verba descenderet, victus conuiciorum dolore putaretur. Prorsus non descendit, fixus permāsit, quādo voluit abscessurus. nā quid ei magnū fuit de cruce descendere, qui potuit de sepulchro resurgere? Intelligamus ergo nos quib' hoc ministratum est, potentiam domini nostri Iesu Christi occultam tunc, manifestam futuram in iudicio: de quo dictum est, Deus manifestus veniet, deus noster, & non silebit. Quid est, manifestus veniet? Quia venit occultus, veniet manifestus: deus noster, hoc est Christus: & non silebit. quid est, non silebit? Quia primo siluit. vbi siluit? quādo iudicatus est, vt etiā hoc impleretur quod & propheta prædixerat, Sicut ouis ad immolandū ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. Si ergo pati nollet, nō pateretur: si non pateretur, sanguis ille non funderetur: si sanguis ille non funderetur, mundus nō redimeretur. Agamus itaq; gratias & potestati diuinitatis, & misericordiæ infirmitatis eius, & de occulta potentia quam Iudæi non nouerant, (vnde illis modo dictum est, Neq; me nostis, neque patrem meum) & de carne suscepta quam Iudæi nouerant, & eius patriam sciebant. Vnde illis alio loco M dixit, Et me scitis, & vnde sim scitis. Vtrunque nouerimus in Christo, & vnde æqualis est patri, & vnde illo maior est pater. Illud verbum est, illud caro: illud deus, illud homo: sed vnus est Christus deus & homo.

Ab eo quod dictum est, Dixit ergo eis Iesus, Ego vado & quæretis me: vsque ad id quod dictum est, Dixit eis Iesus, Principium, qui & loquor vobis.

Tractatus XXXVIII.

LEctio sancti Euāgelij quæ præcessit hodiernā, ita cōclusa erat, quia locutus est docens in gazophylacio dominus quæ voluit, & quæ audistis, & nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius. Hinc disputatum est dominico die, quod ipse donare dignatus est. Intimauimus charitati vestræ quare dictum sit, Nondum venit hora eius: ne positum Christum sub aliqua necessitate fatali vlla impietas auderet improbe suspicari. nondum enim venerat hora qua ex ordine suo secūdum ea quæ prædicta sunt de illo, nō mori cogeretur inuitus, sed occideretur paratus. Modo autem de ipsa passione sua, quæ posita erat non in eius necessitate, sed potestate: *Locutus est Iudæis dicens, Ego vado.* Christo enim domino mors profecto fuit

Ioan. 14. Ioan. 10. Psal. 103. Gene. 1. Psal. 68. Ioan. 19. Ioan. 10. Ioan. 18. Matth. 27. Psal. 49. Esa. 53. Ioan. 7.

A fuit illò vnde venerat, & vnde non discesserat. *Ego*, inquit, *vado*, *& quæretis me*: non desiderio, sed odio. nam illum postea quam abscessit ab oculis hominum, inquisierunt & qui oderant, & qui amabant. Illi persequendo, illi habere cupiendo. In Psalmis ait ipse dominus per prophetam: Periit fuga à me, & nõ est qui requirat animam meam. & iterum ait alio Psalmo: Confundantur & reuereantur requirẽtes animam meam. Culpauit qui non requirerent, damnauit requirentes. bonum est enim quærere animam Christi, sed quomodo eam quæsierunt discipuli: & malum est quærere animam Christi, sed quomodo eam Iudæi quæsierunt. Illi enim vt haberent, isti vt perderent. Deniq; isti quia sic quærebãt more malo, corde peruerso, quid secutus adiũxit? Quæretis me: & ne putetis quia bene me quæretis, *In peccato vestro moriemini*. Hoc est Christum male quærere, in peccato suo mori. hoc est, illum odisse per quem posset solum saluus esse. Cum enim homines quorũ spes in deo est, non debeant mala reddere pro malis, reddebant isti mala pro bonis. Prænũciauit ergo illis dominus, dixitq; sententiam præscius, quòd in suo peccato B morerentur. Deinde adiunxit, *Quò ego vado, vos non potestis venire*. Hoc & dominus discipulis suis alio loco dixit, nec tamen eis dixit, In peccato vestro moriemini. Quid autem dixit? Quod & istis: Quò ego vado, vos nõ potestis venire. non abstulit spem, sed prædixit dilationem. Quando enim hoc discipulis dominus loquebatur, tunc non poterant venire quò ille ibat, sed postea venturi erant: isti autem nunquam, quibus præscius dixit, In peccato vestro moriemini. His auditis verbis, quomodo solent carnea cogitantes, & secundum carnem iudicantes, & totum carnaliter audientes atq; sapientes, dixerunt, *Nunquid interficiet semetipsum, quia dixit, quò ego vado vos non potestis venire?* Stulta verba, & omnino insipientiæ plena. Quid enim? Non poterant illò venire quò ille perrexisset si interficeret semetipsum? nunquid ipsi non erant morituri? Quid est ergo: Nunquid interficiet semetipsum, quia dixit, Quò ego vado, vos non potestis venire? Si de morte hominis diceret, quis homo non moritur? Ergo quò ego vado dixit, nõ cum itur ad mortem, sed quò ibat ipse post mortem. Illi itaque non intelligentes, ista respõderunt: & dominus ad C eos qui terram sapiebãt, quid ait? *Et dicebat eis, Vos de deorsum estis*. Ideo terram sapitis, quia sicut serpentes terram manducatis. quid est, terram mãducatis? Terrenis pascimini, terrenis delectamini, terrenis inhiatis, sursum corda non habetis. Vos de deorsum estis: *Ego de supernis sum: vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo*. Quomodo enim erat de mundo, per quem factus est mundus? Omnes de mundo post mundum, quia prius mundus, & sic homo de mundo. Prius autem Christus, deinde mundus: quoniam ante mundum Christus, ante Christum nihil. Quia in principio erat verbum, omnia per ipsum facta sunt. Sic ergo erat ille de supernis. De quibus supernis? De aëre? Absit, ibi & aues volitant. De cœlo quod videmus? Et hoc absit, ibi & stellæ & sol & luna circumeunt. De angelis? neque hoc intelligatis: per illum & angeli facti sunt, per quem omnia facta sunt. De quibus ergo supernis Christus? Ab ipso patre. Nihil illo deo superius, qui verbum genuit æquale sibi, coæternum sibi, vnigenitum, sine tempore, per quem conderet tempora. Sic ergo accipe Christum de supernis, vt excedas cogitatione tua omne quod factũ est, vniuersam omnino creaturam, omne corpus, omnem conditum spiritum, omnem rem quoquo modo mutabilem. Totum excede, sicut excessit Ioannes, vt D côtingeret, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum. Ego ergo, inquit, de supernis sum, vos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mundo. *Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris*. Exposuit nobis fratres quid intelligi voluerit: Vos de hoc mundo estis. Ideo quippe dixit, Vos de hoc mundo estis: quia peccatores erant, quia iniqui erant, quia infideles erãt, quia terrena sapiebant. Nam quid vobis videtur de sanctis apostolis? Quantum intererat inter Iudæos & Apostolos? quãtum inter tenebras & lucem, quantum inter fidem & infidelitatem, quantum inter pietatem & impietatem, quantum inter spem & desperationem, quantum inter charitatem & cupiditatem. multum ergo intererat. Quid ergo quia tantum intererat, apostoli de mundo non erant? Si cogites quomodo nati sint, & vnde venerint, quia omnes ex Adam venerant, de hoc mundo erãt: sed quid eis ait ipse dominus? Ego vos de hoc mũdo elegi. Qui ergo de mundo erant, facti sunt non de mundo, & pertinere cœperũt ad eum per quem factus est mundus. Isti autem permãserunt esse de mundo, quibus dictum est: Moriemini in E peccatis vestris. Nemo ergo dicat fratres, de hoc mundo non sum quisquis es homo, de hoc mundo es: sed venit ad te qui fecit mundum, & liberauit te de hoc mundo. Si delectat te mundus, semper vis esse immundus. si autem iam non te delectat hic mundus, iam tu es mundus. veruntamen si per aliquam infirmitatem adhuc te delectat mundus, habitet in te qui mũdat, & eris mundus. si autem fueris mundus, nõ manebis in mundo, nec audies quod audierũt Iudæi: Moriemini in peccatis vestris. Omnes enim cũ peccato nati sumus, omnes viuendo ad id quod nati eramus, addidimus, magisq; de mundo facti sumus, quàm tunc quando de parentibus nostris nati sumus. Et vbi essemus, si ille non veniret, qui non habebat omnino peccatum, vt solueret omne peccatum? In quem Iudæi quia non credebant, merito audierunt, Moriemini in peccatis vestris: quia non habere peccatum nullo modo potuistis, qui cum peccato nati estis. Sed tamen si in me, inquit, credideritis, cum peccato quidem nati estis, sed in peccato vestro morituri non estis. Tota ergo infelicitas Iudæorum ipsa erat, non peccatum habere, sed in pecca- F tis mori. Hoc est quod debet fugere omnis Christian[us]. Propter hoc ad baptismum curritur: propter hoc qui ægritudine vel aliunde periclitantur, sibi desiderant subueniri: propter hoc etiam sugens paruulus à matre piis manibus ad Ecclesiam fertur, ne sine baptismo exeat, & in peccato quo natus est moriatur. Infelicissima conditio, misera sors istorum, qui de ore veridico audierũt, In peccatis vestris moriemini. Vnde tamen hoc eis contingat exponit: *Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*. Credo fratres in illa multitudine, quæ dominum audiebat, & eos fuisse qui credituri erant: quasi autem in omnes processerat seuerissima illa sententia, In peccato vestro moriemini: ac per hoc & illis qui credituri erant, spes erat ablata. Illi sæuiebãt, illi timebant: imò non timebant, sed iam desperabant. Reuocauit eos in spẽ. adiunxit enim, si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Ergo si credideritis quia ego sum, non moriemini in peccatis vestris. Reddita est spes desperãtibus, excitatio facta est dormientibus cordibus. euigilauerũt inde plurimi, crediderunt, sicut Euangelij ipsius consequentia testatur. Erant enim illic membra Christi, quæ non-

Psal. 141.
Psal. 39.
Ioan. 13.
Ioan. 1.
Ibidem.
Ioan. 15.

G dum adhæserāt corpori Christi:& in illo pupulo à quo crucifixus est,a quo in ligno suspēsus est, à quo pēdens irrisus est,a quo lācea vulneratus est, à quo felle & aceto potatus est, erant membra Christi pro quibus dixit: Pater, ignosce illis,quia nesciunt quid faciūt. Quid autem conuerso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis agnoscitur? Quis homicida desperet, si in spē redditus est à quo etiam Christus occisus est? Crediderunt inde multi,donatus est eis sanguis Christi, vt magis eum biberent quo liberarētur,quàm rei de illo effuso tenerentur. Quis desperet,si in cruce latro saluat⁹ est? Ante paulum homicida,post palulum accusat⁹,cōuictus,damnatus,suspensus,liberatus. Noli mirari,vbi cōuictus, ibi dānatus,sed ibi liberatus vbi mutatus. In hoc ergo populo cui dominus loquebatur, erant qui in peccato suo fuerant morituri:erant etiā qui in ipsum qui loquebatur fuerant credituri,& ab omni peccato liberandi: tamen hoc attēde quod ait dominus Christus: Si nō crediderítis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Quid est,si nō credideritis quia ego sum? Ego sū, quid?

ca.23.

H Nihil addidit,& quia nihil addidit, multum est quod cōmendauit. Expectabatur enim vt diceret quid esset, nec tamen dixit. Quid expectabatur vt diceret? Forte, Nisi credideritis quia ego sum Christ⁹,nisi credideritis quia ego sum dei filius, nisi credideritis quia ego sum verbum patris, nisi credideritis quia ego sum conditor mundi, nisi credideritis quia ego sum hominis formator & reformator, creator & recreator, factor & refactor,nisi hoc credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Multum est quod ait ipse,ego sum:quia sic dixerat dominus Moysi:Ego sum qui sum. Quis digne eloquatur,quid sit,sum? Mittebat deus per angelū suum, seruum suum Moysen ad liberādū ex Aegypto populum suum. Legistis quod audistis & nostis, cōmemoro tamen,mittebat trementem,excusantē, sed obedientem. Cum ergo excusaret,ait deo, quē loqui in angelo intelligebat: Si dixerit mihi popul⁹, Et quis est de⁹ qui misit te? quid dicam eis? Et dominus ad eum, Ego sum qui sum.& repetiuit,Dices filiis Israël:Qui est,misit

xod.3.

I me ad vos.non ait ibi,Ego sum deus:aut,ego sum mundi fabricator:aut, ego sum omnium rerum creator:aut, ego sum ipsius populi liberādi propagator: sed hoc tātum,ego sum qui sum: & dices filiis Israël, qui est:non addidit, qui est deus vester,qui est deus patrū vestrorū: sed tantū hoc dixit, qui est misit me ad vos. Forte multum erat & ad ipsum Moysen, sicut multum est & ad nos,& multo magis ad nos, intelligere quid dictū sit, ego sum qui sum, & qui est,misit me ad vos. Et si forte caperet Moyses, illi ad quos mittebatur,quando caperent? Distulit ergo dominus quod capere homo non posset,& addidit quod capere posset. adiunxit enim & ait:Ego sum deus Abrahā, & deus Isaac & deus Iacob. Hoc potes capere. nam ego sum qui sum,quæ mens potest capere? Quid ergo nos? Audebimúsne aliquid dicere ex hoc quod dictum est, Ego sum qui sum? Vel potius ex hoc quod dominū dicere audistis, nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris? Itáne his viribus meis tātillis & penè nullis audebo disputare,quid sit quod ait dominus Christus,Nisi credideritis quia ego sum? Audebo ipsum dominum interrogare, audite me interrogantem potius quàm disputantē,magis quærentem quàm præsumentem, potius discentē q̄ docentem, & certe in me vel per me etiā vos interrogare. Præsto est etiam ipse dominus qui vbiq; est,audiat interrogandi affectum, & intelligendi præstet effectū: nam & ego quibus verbis & si forte aliquid capio, per-

K ducere possum quod capio ad corda vestra? Quisnā suf ficit sonus,quæ suppetit eloquētia, quæ vires intelligēdi,quæ facultas proferendi? Dicā ergo domino nostro Iesu Christo,dicam & audiet me:credo præsentem,omnino non dubito. ipse enim dixit, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. O domine de⁹ noster,quid est quod aisti,Nisi credideritis quia ego sū? Quid enim non est eorū quæ fecisti? nūquid cœlum nō est? nunquid terra non est? nunquid non sunt ea quæ in terra & in cœlo sunt? nunquid homo ipse cui loqueris, non est? nunquid angelus quem mittis, non est? Si omnia sunt hæc quæ per te facta sunt, quid est quod tibi proprium quiddam tenuisti ipsum esse, quod aliis non dedisti, vt tu solus esses? Nā quomodo audio, ego sum qui sum:quasi alia nō sint? Et quomodo audio,nisi credideritis quia ego sum? Illi non erant qui audiebant? Et si peccatores erāt,homines erāt.quid ergo facio? Quid sit ipsum esse,dicat cordi,intus dicat,intus loquatur,homo interior audiat,mens capiat vere esse.est enim semper eodē modo esse. Res enim quælibet (omnino quasi

Matth. 28.

L cœpi disputare,& destiti quærere,forte quod audiui volo loqui,auditui meo det exultationem & vestro cū loquor) res enim quælibet prorsus qualicunque excellentia,si mutabilis est,non vere est.non enim est ibi verum esse, vbi est & non esse.quicquid enim mutari potest, mutatum non est quod erat.si non est quod erat, mors quædam ibi facta est: peremptum est aliquid ibi quod erat,& non est. Nigredo mortua est in capite albescentis senis, pulchritudo mortua est in corpore fessi & incurui senis, mortuæ sunt vires in corpore languentis, mortua est statio in copore ambulātis, mortua est ambulatio in corpore stantis,mortua est ambulatio & statio in corpore iacentis, mortua est locutio in lingua tacentis. Quicquid mutatur,& est quod non erat, video ibi quādam vitam in eo quod est, & mortē in eo quod fuit:denique de mortuo cū dicitur, Vbi est homo ille? respondetur,fuit. O veritas quæ vere es. nam in omni-

M bus actionibus & motibus nostris, & in omni prorsus agitatione creaturæ duo tempora inuenio,præteritum & futurum. Præsens quæro,nihil stat. quod dixi,iam nō est:quod dicturus sum, nūdum est. quod vixi,iam non est:quod victurus sum,nondum est. Præteritum & futurum inuenio in omni motu rerū:in veritate quæ manet,præteritum & futurum non inuenio, sed solū præsens,& hoc incorruptibiliter, quod in creatura nō est. Discute rerum mutationes, inuenies fuit & erit:cogita deum,inuenies est:vbi fuit & erit esse non posit. Vt ergo & tu sis,transcende tempus:sed quis transcendet viribus suis? Leuet illuc ille qui patri dixit: Volo vt vbi ego sum,& ipsi sint mecū. Hoc itaq; promittens ne moriamur in peccatis nostris, nihil aliud dominus Iesus Christus mihi videtur his verbis dixisse,Nisi credideritis quia ego sum: prorsus nihil aliud mihi videtur his verbis dixisse quàm hoc,Nisi credideritis quia de⁹ ego sum, moriemini in peccatis vestris. Bene, deo gratias quia dixit,nisi credideritis:non dixit,nisi ceperitis. quis enim hoc capiat? Aut vere quia ausus sum dicere,& nisi estis intelligere, aliquid de tāta ineffabilitate cepistis? si ergo non capis,fides te liberat. Ideo & dominus non ait,nisi ceperitis quia ego sum:sed quod poterant dixit, nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Et illi semper terrena sapiētes,& semper secundum carnē audientes & respōdentes, quid ei dixerunt? *Tu quis es?* Non enim cum dixisti,Nisi credideritis quia

Ioan.17.

ego

A ego sum, addidisti quid esses: quis es vt credamus? *Et ille, principium.* Ecce quod est esse principium: mutari nõ potest: principium in se manet, & innouat omnia: principium est, cui dictum est, Tu autẽ idem ipse es, & anni tui non deficient. Principium ait, *Qui & loquor vobis.* Principium me credite, ne moriamini in peccatis vestris. Tanquam enim in eo quod dixerunt, tu quis es? nihil aliud dixerint, quàm quid te esse credimus, respondit, Principium, id est, principium me credite. In Græco nanque eloquio discernitur, quod non potest in Latino. Apud Græcos enim fœminini generis est principiũ, sicut apud nos lex generis fœminini est, quæ apud illos est masculini: sicut sapientia & apud nos & apud illos generis fœminini est. Cõsuetudo locutionis ideo per diuersas linguas variat genera vocabulorum, quia in ipsis rebus non inuenis sexum. Nõ enim sapientia vere fœmina est, cum Christus sit dei sapientia, & Christus appelletur genere masculino, sapientia fœminino. Cum ergo dicerent Iudæi: Tu quis es? ille qui sciebat esse ibi quosdam crediturος, & ideo dixisse, tu quis es? vt scirent quid illum credere deberent: respondit, Principium. nõ tanquã diceret, principium sum: sed, tanquam diceret principiũ me credite. Quod in sermone Græco, vt dixi, euidenter apparet, vbi fœminini generis est principium: velut si vellet dicere se esse veritatẽ, & dicentibus: tu quis es? respõderet, veritatem: cum videretur ad id quod dictum est, tu quis es? respõdere debuisse, veritas, id est, veritas sum. sed altius respõdit, cũ videret eos ita dixisse, tu quis es? ac si dicerent: quoniam abs te audiuimus, Nisi credideritis quia ego sum, quid te esse credemus? Ad hoc respondit, principium: tanquã diceret, principium me credite. Et addidit, qui & loquor vobis, id est, quia humilis propter vos factus ad ista verba descendi. nam si principium sicut est, ita maneret apud patrem, & non acciperet formam serui, & homo loqueretur hominibus, quomodo ei crederent, cum infirma corda intelligibile verbum sine voce sensibili audire non possent? Ergo, inquit, credite me esse principium, quia vt credatis, non solum sum, sed & loquor vobis. Sed de hac re iam multum est loqui vobis: placeat itaque charitati vestræ, vt quod restat, illo adiuuante seruemus, crastino reddituri.

Psal. 101. 1. Cor. 1.

C *Ab eo quod dictum est, Multa habeo de vobis loqui & iudicare: sed qui misit me, verax est: vsque ad id quod dictum est, Et non cognouerunt quia patrem eius dicebat deum.* *Tractatus XXXIX.*

VErba domini nostri Iesu Christi, quæ habuit cum Iudæis, ita moderans loquelam suam, vt cæci non viderent, & fideles oculos aperirẽt, quæ hodie de sancto Euangelio recitata sunt, ista sunt: *Dicebant ergo Iudæi, tu quis es?* Quia dixerat supra dominus, Nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Ad hoc ergo illi: Tu quis es? veluti quærẽtes nosse in quem deberent credere ne in suo peccato morerentur. *Respondit,* dicentibus tu qui es?

Et ait, Principium, qui & loquor vobis. Si se dixit dominus esse principium, quæri potest vtrum & pater principiũ sit? Si enim filius principium est qui habet patrem, quãto facilius intelligendus est deus pater esse principium, qui habet quidem filium cui pater sit, sed non habet de quo sit. filius enim patris est filius, & pater vtiq; filij pater est: sed deus de deo filius dicitur, lumen de lumine filius dicitur. Pater dicitur lumen, sed non de lumine: pater dicitur deus, sed non de deo. si ergo deus de deo, lumen de lumine principium est, quanto facilius intelligitur principiũ, lumen de quo lumen, & deus de quo D deus? Videtur itaque absurdum charissimi, vt filiũ dicamus principium, & patrem principium non dicamus. Sed quid agemus? Nunquid duo erunt principia? Cauẽdum est hoc dicere. Quid ergo? Si & pater principium, & filius principiũ, quomodo non duo principia? Quomodo dicimus patrem deum & filium deũ, nec tamen dicimus duos deos: nephas est enim dicere duos deos, nephas est dicere tres deos: & tamen qui pater est, non est filius: qui filius est, non est pater: spiritus autem sanctus patris & filij spiritus, nec pater est, nec filius. Quãuis ergo, sicut aures catholicæ sunt eruditæ in gremio matris Ecclesiæ, nec ille qui est pater sit filius; nec ille qui est filius sit pater, nec spiritus sanctus patris & filij sit vel filius vel pater, tres deos tamen esse nõ dicimus, quamuis de singulis si quæratur, necesse est de quocunque interrogati fuerimus, deũ esse fateamur. Et absurda ista videntur hominibus solita trahentibus ad insolita, visibilia ad inuisibilia, creaturam comparantibus creatori. Interrogant enim nos aliquando infideles & dicunt: Patrem quem dicitis, deũ dicitis? respondemus deum. Filium quem dicitis, deum dicitis? Respõdemus E deum. Spiritum sanctũ quem dicitis, deum dicitis? Respondemus deum: Ergo, inquiunt, pater & filius & spiritus sanctus tres sunt dij? Respondemus, non. Turbantur, quia non illuminantur. cor clausum habẽt, quia clauem fidei non habent. Nos ergo fratres fide præcedente, quæ sanat oculum cordis nostri, quod intelligimus, sine obscuritate capiamus: quod non intelligimus, sine dubitatione credamus. A fundamento fidei non recedamus, vt ad culmẽ perfectionis veniamus. Deus est pater, deus est filius, deus est spiritus sanctus, & tamen pater non est qui filius: nec filius est qui pater: nec spiritus sanctus patris & filij spiritus, aut pater est aut filius. Trinitas vnus deus, trinitas vna æternitas, vna potestas, vna maiestas: tres personæ, sed non tres dij. Nunc mihi calũniator respondeat: Quid ergo tres? Si enim tres, ait, oportet dicas, quid tres? Respondeo, Pater & filius & spiritus sanctus. Ecce, inquit, tres dixisti: sed quid tres, exprime. Immo tu numera. Nam ego compleo tres, cum dico pater & filius & spiritus sanctus. Id enim quod pater ad se est, deus est: quod ad filium est, pater F est: quod filius ad seipsum est, deus est: quod ad patrem est, filius est. Ista quæ dico, potestis de similitudinibus agnoscere quotidianis. Homo & alter homo, si ille sit pater, ille fili⁹, quod homo est, ad seipsum est: quod pater est, ad filium est: & filius quod homo est, ad seipsum est: quod autem filius est, ad patrem est. Pater enim nomen est dictũ ad aliquid: & fili⁹ ad aliquid: sed isti duo homines sunt. At vero pater deus ad aliquid est pater, id est ad filium: & filius deus ad aliquid est filius, id est ad patrem: sed nõ quomodo illi duo homines sunt, sic isti duo dij. Quare hoc non ita est ibi? Quia illud aliud, hoc autem aliud est: quia illa diuinitas est, hæc humanitas. Est ibi aliquid ineffabile, quod verbis explicari non possit, vt & numerus sit, & numerus nõ sit. videte enim si non quasi apparet numerus, pater & filius & spiritus sanctus trinitas: si tres, quid tres? Deficit numerus. ita deus nec recedit à numero, nec capitur numero. Quia tres sunt, tanquã est numerus: si quæris qui tres? Nõ est numerus: vnde dictum est: Magnus dominus deus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. Vbi cogitare cœperis, incipis numerare: vbi numeraueris, quid numeraueris nõ potes respondere. Pater, pater est: filius, filius est: spiritus sanctus, spiritus san-

Psal. 146.

G ctus est. Quid sunt isti tres, pater & filius & spiritus sanctus? non tres dij: non. Nō tres omnipotentes? non. Nō tres mundi creatores? non. Ergo omnipotens pater? omnipotens planè. Ergo & filius nō omnipotens? & filius omnipotens planè. Ergo spiritus sanctus non omnipotens? & ipse omnipotens. tres ergo omnipotentes? Non, sed vnus omnipotens. Hoc solo numerum insinuant, quòd adinuicem sunt, non quod ad se sunt: quia enim deus pater ad se est deus simul cum filio & spiritu sancto, non sunt tres dij: quia ad se est omnipotens simul cum filio & spiritu sancto, nō sunt tres omnipotentes. Quia vero non ad se est pater, sed ad filium, nec filius ad se est, sed ad patrem, nec spiritus sanctus ad se, in eo quòd dicitur spiritus patris & filij, nō est quid dicam tres, nisi patrē & filium & spiritum sanctum vnum deum, vnum omnipotentem: ergo vnum principium. Accipite aliquid de scripturis sanctis, vnde hoc quod dicitur vtcunq; capiatis. Posteaquam dominus noster Iesus Christus resurrexit, & cum voluit ascendit in cœlum, decem diebus illic impletis misit inde spiritū sanctum: quo impleti qui aderant in conclaui vnâ, omnium H gentium linguis cœperunt loqui, miraculo exterriti domini interfectores, compuncti doluerunt, dolētes mutati sunt, mutati crediderunt, accesserunt corpori domini, id est, numero fidelium tria milia hominū. Item alio facto quodam miraculo, accesserūt alia quinq; milia, facta est plebs vna nō pauca, in qua omnes accepto spiritu sancto, quo amor spiritalis accensus est, charitate ipsa & feruore spiritus in vnum redacti, cœperunt in ipsa societatis vnitate vendere omnia quæ habebant, & precia ponere ad pedes Apostolorū, vt distribueretur vnicuiq; prout cuiq; opus erat. Et hoc de illis scriptura dicit, quòd erat eis anima vna, & cor vnum in deum. Attendite ergo fratres, & hic agnoscite mysterium trinitatis, quomodo dicamus & pater est, & filius est, & spiritus sanctus est: & tamen vnus deus est. Ecce illi tot milia erant, & cor vnum erat: ecce tot milia erant, & vna anima erat, sed vbi? In deo, & quanto magis ipse deus? Nunquid erro in verbo quādo dico duos homines duas animas, aut tres homines tres animas, aut multos homines multas animas? Rectè vtiq; dico, accedāt I ad deum, & vna anima est omnium. si accedentes ad deum, multæ animæ per charitatem vna anima est, & multa corda vnum cor: quid agit ipse fons charitatis in patre & filio? nōnne ibi magis trinitas est vnus deus? Inde enim nobis charitas venit de ipso spiritu sancto: sicut dicit Apostolus: Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Si ergo charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, & multas animas facit vnā animā, & multa corda facit vnum cor, quanto magis pater & filius & spiritus sanctus, deus vnus, lumē vnum vnumq; principiū? Audiamus ergo principium quod loquitur nobis: *Multa, inquit, habeo loqui de vobis, & iudicare.* Meministis quod ait: Ego non iudico quēquam: ecce modo dicit, Multa habeo de vobis loqui & iudicare: sed aliud est, non iudico: aliud, habeo iudicare. Non iudico, dixit ad præsens: venerat enim vt saluaret mundum, non vt iudicaret mundum. Quòd autem dicit, Multa habeo de vobis loqui & iudicare; iudiciū futurum dicit. Ideo enim ascendit, vt veniat iudicare viuos & mortuos. nemo iustius iudicabit, quàm qui iniuste iudicatus est. Multa, inquit, habeo de vobis loqui & iudicare. *Sed qui me misit, verax est.* Videte quēadmodum patri det gloriam æqualis filius. Exemplum enim nobis præbet, & tanquam in cordibus nostris loquitur, K O homo fidelis, si Euangelium meum audis, dicit tibi dominus deus tuus: Vbi ego in principio verbū, deus apud deum, æqualis patri, coæternus gignenti, do gloriam ei cuius sum filius, quomodo tu superb' es aduersus eum cuius seruus es? Multa habeo, inquit, de vobis loqui & iudicare, sed qui me misit, verax est. tanquā diceret, ideo verū iudico, quia filius veracis veritas sum. Pater verax, filius veritas. quid putamus esse amplius? Cogitemus si possumus quid est amplius, verax an veritas? De quibusdam quæramus, pius homo, an pietas? sed plus est ipsa pietas. pius enim a pietate, nō pietas à pio. Potest enim esse pietas, etsi ille qui pius erat, factus est impius. ipse perdidit pietatē, pietati nihil abstulit. Quid itē pulcher & pulchritudo? Plus est pulchritudo quàm pulcher. pulchritudo enim facit pulchrum, nō pulcher facit pulchritudinem. Castus & castitas? Castitas planè plus est quàm castus. si enim castitas non esset, vnde esset iste castus non haberet. si autem noluerit esse castus, castitas integra perseuerat. Si ergo plus pietas quàm pius, plus pulchritudo quàm pulcher, pl' castitas quàm castus, nūquid dicturi sumus plus veritas quàm verax? L Si hoc dixerimus, filium incipiemus dicere patre maiorem ait enim apertissime ipse dominus: Ego sum via, & veritas & vita. Ergo si filius veritas, pater quid, nisi quod ait ipsa veritas, Qui me misit, verax est: Filius veritas, pater verax, quid plus sit quæro, sed æqualitatē inuenio. Verax enim pater nō ab ea veritate verax est, cuius partem cepit, sed quam totā genuit. Video planius esse dicendum: & certe ne vos diu teneam, hodie hucusque tractetur: cum finiero quod volo dicere, adiuuāte sermo claudatur. Hoc ideo dixi, vt intentos vos facerem. Omnis anima quoniam res est mutabilis, & quanuis magna creatura, tamen creatura est: quanuis corpore melior, tamen facta. omnis ergo anima quoniā mutabilis est, hoc est, modò credit, modo non credit, modo vult, modo non vult, modo adultera est, modo casta, modo bona, modo mala, mutabilis est. Deus autem hoc est quod est: ideo proprium nomen sibi tenuit: Ego sum qui sum: hoc & fili', dicēdo, Nisi credideritis quia ego sum. Ad hoc pertinet &, Tu quis es? Principiū. De' igitur incommutabilis est, anima mutabilis. Quādo capit anima ex deo vnde sit bona, participando fit bona, M quomodo tuus oculus participādo videt. nam lumine subtracto nō videt, cui' particeps fact' videt. quia ergo anima participādo fit bona, si mutata cœperit esse mala, bonitas manet cuius erat particeps bona. Bonitatis enim cuiusdam particeps facta est, cum bona esset, qua mutata in peius, integra bonitas permanet. Si recedat anima, & mala fiat, non minuitur bonitas. si reuertatur & bona fiat, non crescit bonitas. Factus est oculus tuus particeps lucis huius, & vides. clausus est, hanc lucē nō minuisti: apertus est, hanc lucem non auxisti. Hac data similitudine fratres intelligite, quia si pia est anima, est pietas apud deum, cuius fit particeps anima. si est casta anima, est castitas apud deum, cuius est particeps anima. si bona est anima, est bonitas apud deum, cuius est particeps anima. si est verax anima, est veritas apud deum, cuius particeps anima: cuius particeps si nō fuerit anima, omnis homo mendax: si omnis homo mendax, nullus homo de suo est verax. Pater autem verax de suo est verax, quia genuit veritatem. Aliud est, verax est homo iste qui iam percepit veritatem: aliud est verax deus quia genuit veritatem. Ecce quomodo verax est deus, non participando sed generando veritatem. Video

Marginal notes: Actu. 2. — Actu. 4. — Ibidem. — Rom. 5. — Ioan. 3. — Ioan. 14. — Exo. 3. — Psal. 115.

A Video vos intellexisse & gaudeo: sufficiat vobis hodie, cætera quando domino placuerit, sicut donauerit, exponemus.

Ab eo loco vbi dictum est, Dixit ergo eis Iesus, Cum exaltaueritis filium hominis: vsque ad id quod dictum est, Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. *Tractatus XL.*

De sancto Euangelio secundũ Ioannem quod gestare nos videtis in manibus, iam multa audiuit charitas vestra, quæ deo donãte sicut potuimus disputauimus, cõmendãtes vobis maxime istũ Euangelistã de domini diuinitate, secundũ quã æqualis est patri filius vnicus dei, loqui elegisse, & propterea aquilæ cõparatũ: nulla quippe auis volare altius perhibetur. Proinde quæ ex ordine subsequũtur, sicut ea dominus tractare donauerit, intẽtissime audite. Locuti sumus vobis de præcedenti lectione insinuãtes quomodo intelligatur pater verax, filius veritas. Cũ autem dixisset dominus Iesus, Verax est qui me misit, *Non intellexerunt Iudæi quòd de patre illis diceret. Et ait illis:* quod modo cum legeretur audistis, *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor.* B Quid est hoc? Nihil enim aliud videtur dixisse, nisi eos post passionem suam cognituros quis esset. Proculdubio ergo videbat ibi aliquos quos ipse nouerat, quos ipse cũ cæteris sanctis suis ante constitutionem mundi præsciendo elegerat, post passionem suam esse credituros. Ipsi sunt illi quos assidue commendamus, & ad imitationẽ eum magna exhortatione proponim⁹. misso enim desuper spiritu sancto post domini passionem, & resurrectionẽ, & ascensionem, cum miracula fierent in eius nomine, quem tanquam mortuum persequentes Iudæi contempserant, compuncti sunt corde: & qui sæuientes occiderũt, mutati crediderunt: & quem sanguinem sæuiendo fuderunt, credendo biberunt illa tria milia, & illa quinque milia Iudæorum, quos ibi videbat quando dicebat: Cũ exaltaueritis filium hominis, tũc cognoscetis quia ego sum. tanquã dicens: differo cognitionẽ vestram, vt impleã passionẽ meã. Ordine verso cognoscetis qui sum, nõ quia omnes tunc erãt credituri ex iis qui audiebant, C id est, post passionem domini: nã paulopost dicit, Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum. & nondũ exaltatus erat filius hominis. Exaltationẽ quippe dicit passionis, nõ glorificationis: crucis, nõ cœli: quia & ibi exaltatus est, quando pependit in ligno, sed illa exaltatio humiliatio fuit. Tunc enim factus est obediens vsq; ad mortem, mortẽ autẽ crucis. Hoc oportebat impleri per eorũ manus, qui postea fuerant credituri, quibus dixit: Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Quare hoc, nisi vt nemo desperaret in quocũque scelere male sibi cõscius, quando videat eis donari homicidium, qui occiderant Christũ? Hos ergo in illa turba agnoscens dominus dixit: Cũ exaltaueritis filiũ hominis, tũc cognoscetis quia ego sum. Iã nostis quid sit, Sum: nec assidue repetendũ est, ne pariat res tãta fastidium. Recolite illud: Ego sum qui sum, &, qui est, misit me. & agnoscetis quid dictũ sit, Tũc scietis quia ego sum. Sed & pater est, & spiritus sanct⁹ est, ad ipsum esse pertinet tota trinitas. Sed quia dominus sicut filius loquebatur, ne forte in eo quod dixit, Tunc cognoscetis quia ego sum, subintraret error Sabellianorũ, hoc est Patripassianorũ, (quẽ vobis errorẽ cõmendaui nõ tenẽdũ, sed cauendũ, eorũ scilicet qui dixerũt: Ipse est pater, ipse est filius, duo sunt nomina, sed res vna) propter istũ ergo cauendum errorẽ cũ dixisset dominus, Tunc cognoscetis quia ego sum: ne ipse intelligeretur pater, cõtinuo subiunxit, D *Et à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor.* Iam gaudere cœperat Sabellianus, erroris sui occasione cõperta. Statim vt se tanquam in obscuro extulit, sequentis sententiæ luce confusus est. Putaueras eum esse patrem, quia dixit, Ego sum. audi quia filius est, A meipso facio nihil. Quid est, A meipso facio nihil? A meipso non sum: filius enim de patre est deus: pater autẽ nõ est de filio deus. filius est deus de deo, pater autẽ deus, sed nõ de deo: filius est lumẽ de lumine, pater autẽ lumẽ, sed non de lumine: filius est, sed est de quo est: pater autẽ est, sed nõ est de quo est. Quod ergo addidit: Sicut docuit me pater, hæc loquor, nemini vestrũ obrepat cogitatio carnalis fratres mei. nõ enim potest humana infirmitas cogitare nisi quod cõsueuit facere vel audire. Nolite ergo vobis quasi duos homines ante oculos ponere, vnũ patrẽ, alterũ filiũ, & loquentẽ patrem ad filiũ, sicut facis tu quando verba aliqua dicis filio tuo, monens eum & instruens eum quomodo loquatur, vt quæcunq; audiuit à te, cõmendet memoriæ: cum cõmendauerit memoriæ, proferat & lingua, distinguat per sonos, inferat auribus alienis quod percepit in suis. E Nolite ita cogitare, ne in corde vestro idola fabricetis, & humanam formam humanorum liniamẽta membrorũ, figurã carnis humanæ, sensus istos conspicuos, staturam motusq; corporis, linguæ officium, distinctiones sonorũ. Nolite in illa trinitate cogitare nisi quod pertinet ad formam serui quam accepit vnigenitus filius, cũ verbum caro factũ est vt habitaret in nobis. Ibi nõ te prohibeo humana infirmitas cogitare quod nosti, imò etiam compello. Si fides in te vera est, talem Christũ cogita, sed ex Maria virgine, nõ de deo patre talẽ cogita. infans fuit, creuit vt homo, ambulauit vt homo, esuriuit, sitiuit vt homo, dormiuit vt homo, passus postremò vt homo, suspensus in ligno, occisus, sepultus vt homo, in eadẽ forma resurrexit, in eadẽ forma ante oculos discipulorum ascẽdit in cœlum, in eadem forma vẽturus est ad iudiciũ. angelorum enim vox est in Euãgelio expressa: Sic veniet quomodo eũ vidistis euntẽ in cœlũ. Quãdo ergo de forma serui cogitas in Christo, humanam effigiẽ cogita, si est in te fides. quãdo autẽ cogitas, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ: pereat de corde tuo omnis humana figuratio, F pellatur de cogitationib⁹ tuis quicquid fine corporeo terminatur, quicquid loci spatio cõtinetur, vel quãtalibet mole diffunditur. de corde tuo figmentũ tale dispereat. Cogita, si potes, pulchritudinẽ sapiẽtię, occurrat tibi pulchritudo iustitiæ. Forma est? Statura est? Color est? Nihil horũ est: & tamen est. nam si nõ esset, nõ amaretur, nec meritò laudaretur, nec amata nec laudata corde moribusq; teneretur. Nũc vero fiunt homines sapiẽtes, vnde fierẽt nisi esset sapiẽtia? Porrò autẽ ô homo, si sapientiã tuã videre carnis oculis nõ potes, nec tali imaginatione cogitare quali corporalia cogitãtur, sapiẽtiæ dei audes ingerere humani corporis formã? Quid ergo dicimus fratres? Quomodo locut⁹ est pater filio? Quomodo filius ait, sicut docuit me pater, hæc loquor? Locutus est illi? quãdo docuit pater filiũ, verba fecit quomodo tu quãdo doces filiũ tuum verba facis? Quomodo facit verba verbo? Quæ verba multa fierent vnico verbo? Verbũ enim patris aurẽ habuit ad os patris? Carnalia sunt ista, pereãt de cordib⁹ vestris. Hoc enim dico, ecce si intellexistis quod ego dixi, ego certe locut⁹ sum, & mea verba sonuerũt, sonisq; aures pepulerũt, & per sensum audi-

Actor. 2. & 4. — Philip. 2. — Exod. 3. — Ioan. 1. — Actor. 1. — Ioan. 1.

G tus vestri ad cor sententiā perduxerunt. Si intellexistis, facite aliquē audisse Latinę linguę hominē: tātūmodo audisse, nec tamē intellexisse quod dixi: quantū ad strepitum pertinet emissum ex ore meo, sic eius ille particeps factus est qui non intellexit, quomodo & vos. Eū sonum audiuit, eædem syllabæ aures eius percusserunt, sed in corde ipsius nihil genuerunt. Quare? Quia non intellexit. Vos autem si intellexistis, vnde intellexistis? Ego ad aurē sonui, nunquid ego in cor lumen accendi? Proculdubio si verum est quod dixi, & hoc verbū non solum audistis, verumetiam intellexistis, duæ res ibi factæ sunt, discernite illas, auditus & intellect*. Auditus per me factus est, intellectus per quem? Ego ad aurē dixi vt audiretis, ad cor vestrū quis dixit vt intelligeretis? Sine dubio aliquis & ad cor vestrū aliquid dixit: vt non solum strepitus iste verborum percuteret aurē vestram, sed etiam in cor vestrum aliquid descēderet veritatis. Dixit aliquis & ad cor vestrum, sed nō eum videtis. si intellexistis fratres, dictum est & cordi vestro. Munus dei est intelligētia. Quis hoc dixit in corde vestro si intellexistis? Cui dicit psalmus, Da mihi intelle-

Psal. 118.

H ctum vt discā mandata tua, verbi gratia Episcopus locutus est. Quid locutus est, aliquis ait? Respondes quid locutus sit, addis, verū dixit. Tunc alius qui nō intellexit, quid dixit, inquit? aut quid est quod laudas? Ambo me audierūt, ambobus ego dixi, sed vni ipsorum deus dixit. Si parua magnis cōparare conceditur, quoniam nos ad eum quid sumus? Tamen nescio quid incorporaliter & spiritaliter facit in nobis deus, quod nec son* est qui aurē percutiat, nec color qui oculis discernatur, nec odor est qui narib* capiatur, nec sapor qui faucib* iudicetur, nec durū nec molle quod tangendo sentiatur, tamen aliquid est quod sentire facile est, explicare impossibile est. Si ergo deus (vt dicere cœperam) loquitur in cordibus nostris sine sono, quomodo loquitur filio suo? Sic ergo fratres, sic cogitate quātū potestis, vt dixi, si licet parua magnis modo aliquo cōparare, sic cogitate. Incorporaliter pater locut* est filio, quia incorporaliter pater genuit filiū. Nec eū sic docuit quasi indoctū genuerit, sed hoc est eū docuisse, quod est scientem genuisse, & hoc est docuit me pater, quod est sciē-

I tem me genuit pater. Si enim (quod pauci intelligunt) simplex est natura veritatis, hoc est filio esse quod nosse. Ab illo ergo habet vt nouerit, à quo habet vt sit, non vt prius ab illo esset, & ab illo postea nosset, sed quēadmodum illi gignēdo dedit vt esset, sic gignendo dedit vt nosset: quia simplici (vt dictū est) naturæ veritatis esse & nosse nō est aliud atque aliud, sed hoc ipsum. Dixit ergo ista Iudæis, & addidit, Et qui me misit, mecum est. Iam hoc & ante dicebat, sed rem magnam assidue cōmemorat, misit me, & mecū est. Si ergo tecum est ô domine, non vnus ab alio missus est, sed ambo venistis: & tamen cum ambo simul sint, vnus missus est, alter misit: quoniam missio incarnatio est, & ipsa incarnatio filij tantūm est, non & patris. Misit itaq; pater filiū, sed non recessit à filio. Nō enim quò misit filiū, non ibi erat pater. Vbi enim nō est qui fecit omnia? vbi non est qui dixit, Cœlū & terrā ego impleo? Sed forte pater vbique, & filius non vbiq; est. Euangelistā audi, In hoc mundo erat, & mundus per eum factus est. Ergo, inquit, qui mi sit me, cuius authoritate tāquā paterna incarnat* sum, mecum est, non me reliquit. Quare non me reliquit?

Hiere. 23.
Ioan. 1.

Non me reliquit, inquit, *solum, quia ego quæ placita sunt ei facio semper*. Ipsa est æqualitas semper, non ex quodā initio & deinceps, sed sine initio, sine fine. dei enim generatio non habet initium temporis, quia per genitum fa- K cta sunt tempora. *Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.* Vtinam & me loquente multi qui aliud sapiebant, intelligant, & credant in eum. Quidā enim fortasse sunt in ista multitudine Arriani, nō audeo suspicari esse Sabellianos, qui ipsum patrē dicunt esse qui filius est. Hæresis quippe ista nimis antiqua est, & paulatim euiscerata: Arrianorū autē adhuc videtur habere aliquā motionem quasi cadaueris putrescentis, aut certe vt multū quasi hominis animam agentis. oportet inde reliquos liberari, sicut inde multi liberati sunt. Et quidē ista ciuitas eos non habebat: sed posteaquā multi peregrini aduenerunt, nonnulli & ipsi venerunt. Ecce hæc domino loquente, multi Iudæi crediderunt in eum, ecce & me loquente Arriani credant, non in me, sed mecum.

Dicebat ergo dominus ad eos qui crediderant in eum Iudæos, Si vos manseritis in verbo meo. Ideo manseritis, quia initiati estis, quia & ibi esse cœpistis. si manseritis, hoc est, in fide quæ in vobis esse credentibus cœpit, quò peruenietis? Vide quale initium, quò perducit. Amasti fundamentum, culmē attende, & ex ista humilitate aliam celsitudinē quære. Fides enim humilitatē habet: cognitio & L immortalitas & æternitas non habet humilitatem, sed celsitudinē: erectionem, nullam defectionem, æternā stabilitatem, nullā ab inimico expugnationem, nullum deficiēdi timorē. Magnum est quod incipit à fide, sed contēnitur. Fundamentū solet etiam in ædificio ab imperitis contemni. fossa fit grandis, lapides quoquo modo passim mittūtur, nulla ibi expolitio, nulla pulchritudo apparet, quomodo nec in arboris radice apparet aliqua pulchritudo, totū tamen quicquid te delectat in arbore, de radice surrexit. Si vides radicē, & non delectaris, vides arborē & miraris. Stulte, quod miraris, inde surrexit quo non delectaris. Parū aliquid videtur fides credentiū, non habes staterā vnde appēdas. Audi ergo quò perueniat, & vide quāta sit: sicut & ipse domin* in alio loco dicit, Si habueritis fidem sicut granū sinapis. quid humilius, quid vehementius, quid minutius, quid feruentius? Ergo & vos, ait, si manseritis in verbo meo, in quo credidistis, quò perducemini? *Vere discipuli mei eritis.* Et quid nobis prodest? *Et cognoscetis veritatem.* Quid promittit credentibus fratres? Et cognoscetis veritatē. M Quid enim? non illam cognouerāt, quando dominus loquebatur? Si non cognouerant, quomodo crediderunt? Nō quia cognouerunt crediderūt, sed vt cognoscerēt crediderūt. Credimus enim vt cognoscamus, nō cognoscim* vt credam*. Quod enim cognituri sum*, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Quid est enim fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est quod non vides credere, veritas quod credidisti videre: sicut ipse quodā loco ait. Ideo dominus prius ad faciedā fidē ambulauit in terra. Homo erat, humilis fact* est, ab omnib* videbatur, nec ab omnib* cognoscebatur: à multis reprobabatur, à turba occidebatur: à paucis dolebatur, sed tamen nec ab eis à quibus dolebatur, nōdū sicut erat cognoscebat. Totū hoc quasi initium est liniamētorū fidei & structuræ futuræ. Quod dominus ipse attendēs quodā loco ait, Qui diligit me, mādata mea custodit: & qui diligit me, diligeē à patre meo, & ego diligā eū, & ostendā meipsum illi: quē qui audiebāt, vtiq; iā videbant: eis tamen si diligebant, videndū se promittebat. sic & hic cognoscetis veritatem. Quid enim? quod dixisti, non est veritas? Veritas est, sed adhuc creditē, nōdū videtur. si maneatur in eo quod creditur, peruenit ad id quod videatur. Inde

Matth. 17.
1. Cor. 2.
Ioan. 14.

Ioannes

A Ioannes ipse sanctus Euangelista in epistola sua, Dilectissimi, inquit, filij dei sumus, sed nōdū apparuit quid erimus. Iā sumus, & aliquid erimus. Quid plus erimus quàm sumus? Audi, Nondum apparuit quid erimus: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus. Vnde? quoniā videbimus eū sicuti est. Magna promissio, sed merces est fidei. Quæris mercedē? opus præcedat. Si credis, mercedē exige fidei. Si autē non credis, fidei mercedē qua frōte quæris? Si ergo manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis, vt cōtemplemini ipsam veritatē sicuti est, non per verba sonantia, sed per lucem splendentem, cū signauerit nos, quod legitur in Psalmo, Signatum est super nos lumē vultus tui domine. Moneta dei sumus: nummus à thesauro aberrauimus. Errore detritū est quod in nobis fuerat impressum, venit qui reformet, quia ipse formauerat. Quærit & ipse nummū suum, sicut Cæsar nummū suum. ideo ait, Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt. Cæsari nūmos, deo vosipsos. tunc ergo exprimetur veritas in nobis. Quid dicā charitati vestræ? O si cor esset qualitercūq; suspirans in illā ineffabilem gloriā, ô si peregrinationem nostram in gemitu sentiremus, & seculum nō

B amaremus, & ad eū qui nos vocauit, pia mente perpetuò pulsaremus. Desideriū, sinus cordis est. capiemus, si desideriū quantū possumus extendamus. Hoc nobiscū agit scriptura diuina, hoc cōgregatio populorum, hoc celebratio sacramētorum, hoc baptismus sanctus, hoc cātica laudis dei, hoc ipsa nostra disputatio, vt hoc desiderium nō solum seminetur & germinet, verumetiā in modum tantæ capacitatis augeatur, vt idoneū sit sumere quod ocul⁹ nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Sed amate mecum. Non amat multū nummū, qui amat deū. Et ego palpaui infirmitatē, non ausus sum dicere, non amat nummū, sed non multum amat nummū, quasi amandus sit nummus, sed non multum. O si deum digne amemus, nummos omnino non amabimus. Erit tibi nummus instrumentum peregrinationis, nō irritamentū cupiditatis, quo vtaris ad necessitatē, non quo fruaris ad delectationem. Deū ama si aliquid in te egit, quod audis & laudas. Vtere mūdo, non te capiat mundus. Quod intrasti, iter agis: exiturus venisti, non remansurus. Iter agis, stabulum est hæc vita. Vtere nummo, quomodo viator in stabulo vtitur

C mensa, calice, vrceo, lectulo, dimissurus nō permansurus. Si tales fueritis, erigite cor si potestis, & audite me. Si tales fueritis, ad eius promissa venietis: nō enim multum est ad vos, quia magna est manus eius qui vos vocauit. Vocauit, inuocetur. Dicatur illi, Vocasti nos, vocamus te. Ecce audiuimus vocantē, audi te inuocantes. Perduc quò promisisti, perfice quod inchoasti, noli deserere munera tua, noli deserere agrum tuum, germina tua intrent in horreum tuum. Abundāt tempestates in mundo, sed maior est qui fecit mundum. Abundāt tentationes, sed nō deficit qui in illo spē ponit in quo defectus nullus est. Ad hoc hortatus sum ista fratres, quia libertas de qua loquitur dominus noster Iesus Christ⁹, non huius temporis est. Videte quid adiunxit, Vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem. *Et veritas liberabit vos.* Quid est, liberabit vos? Liberos vos faciet. Deniq; Iudęi carnales, & secundū carnē ambulātes, nō hi qui crediderant, sed in illa turba qui nō crediderāt, iniuriā sibi factā putauerūt, quia dixit eis, Veritas liberabit vos. Indignati sunt seruos se esse significatos. Et vere serui erāt, & exponit illis quę sit seruitus, & quæ sit futura libertas, quā ipse promittit. Sed de hac libertate

& de illa seruitute nimis lōgū est, vt hodie disputemus. D

Ab eo quod ait, Dicebat autem Iesus ad eos qui crediderant: vsque ad id quod dictum est, Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Tractatus XLI.

QVod lectionem pristinam sequitur, & de sancto Euangelio hodie nobis recitatum est, tūc distuli dicere, quoniam multa iam dixerā, & de libertate in qua nos vocauit gratia saluatoris, nō prætereunter neq; negligenter fuerat differendum. hoc hodie domino adiuuāte statuimus loqui vobis. Quibus enim loquebatur dominus Iesus Christus, Iudæi erāt, ex magna quidem parte inimici, sed etiam amici ex quadam parte iam facti & futuri. nam quosdā ibi videbat, sicuti iam diximus, qui post eius passionē fuerant credituri. hos intuens dixerat, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Erant ibi etiā qui hæc loquēte illo continuo crediderunt, ipsis locutus est quod audiuimus hodie. *Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderant ei Iudæos, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis.* Manendo eritis, quia enim nūc credentes estis, manēdo videntes eritis. ideo sequitur,

E *Et cognoscetis veritatem.* Veritas incommutabilis est, veritas panis est, mentes reficit, nec deficit, mutat vescentem, non ipsa in vescente mutatur. Ipsa est veritas verbum dei, deus apud deum vnigenitus filius. Hæc veritas carne induta est propter nos, vt de Maria virgine nasceretur, & impleretur prophetia, Veritas de terra orta est. Hæc ergo veritas cū Iudęis loqueretur, latebat in carne. latebat autē non vt negaretur, sed vt differretur, differretur vt in carne pateretur, in carne autē pateretur, vt caro peccati redimeretur. Stās itaq; cōspicuus secundū infirmitatē carnis dominus noster Iesus Christus, & secundum maiestatē diuinitatis occultus, dixit ad eos qui ei cum hæc loqueretur crediderant, Si manseritis in verbo meo, verè discipuli mei eritis: Qui enim perseuerauerit vsque in finē, hic saluus erit: & cognoscetis veritatē, quæ modo vos latet, & loquitur vobis. *Et veritas liberabit vos.* Hoc verbum dominus à libertate posuit, liberabit vos. nihil est enim aliud proprie liberat, nisi liberū facit. Quomodo saluat nihil est aliud quàm saluū facit: quomodo sanat nihil est aliud quàm sanum facit: ditat, nihil est aliud quàm diuitē facit: sic liberat, nihil est aliud quàm liberū facit. Hoc in

F verbo Græco planius est, nam in Latina consuetudine plerunq; dicimus hominem liberari, quod ad libertatē non pertinet, sed tantum ad salutem: sicut quisquam dicitur liberari ab infirmitate, vsitate dicitur, non tamen proprie. Sic autē posuit dominus hoc verbum, vt diceret, Et veritas liberabit vos, vt ī græca lingua nemo dubitet eum de libertate dixisse. Deniq; & Iudæi sic intellexerunt, & responderunt ei nō illi qui iam crediderāt; sed illi qui in turba erant nondum credentes, *Responderunt ei, Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam, quomodo tu dicis, liberi eritis?* Non autem dixerat dominus, liberi eritis, sed veritas liberabit vos. In quo tamen verbo illi, quia sicut dixi patet in Græco, non intellexerunt nisi libertatem, & extulerunt se quòd semen essent Abrahę, & dixerunt semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. quomodo tu dicis, liberi eritis? O pellis inflata, non est ista magnitudo, sed tumor. Et hoc ipsum secundum huius temporis libertatem quomodo verum dixistis, nemini seruiuimus vnquam? Ioseph non est venundatus? Prophetæ sancti in captiuitatē nō sunt ducti? Deinde nōne ipse ille est populus, qui in Aegypto lateres faciebat, & regibus duris,

Margin notes: 1.Ioan.3. — Psal.4. — Luca.20. — 1.Corin.2. — Psal.84. — Matth.10.

G non ſaltem in auro & argento, ſed in luto ſeruiebat? Si
nemini ſeruiſtis vnquã, ô ingrati, quid eſt quod aſsidue
vobis imputat deus, quòd vos de domo ſeruitutis libe-
rauit? An forte patres veſtri ſeruierunt, vos autẽ qui lo-
quimini, nemini vnquam ſeruiuiſtis? Quomodo ergo
ſoluebatis iam tributa Romanis? Vnde & ipſi veritati
laqueũ quaſi captionis propoſuiſtis, vt diceretis, Licet
reddere tributũ Cæſari? vt ſi dixiſſet, licet, teneretis eũ
quaſi male optaſſet libertati ſeminis Abrahæ, ſi autẽ di-
ceret, nõ licet, calumniaremini apud reges terræ, quòd
prohiberet regib⁹ tributa perſolui. Meritò prolato nũ-
mo victi eſtis, & captioni veſtræ vos ipſi eſtis reſpõde-
re cõpulſi. ibi enim vobis dictum eſt, Reddite Cæſari
quæ Cæſaris ſunt, & deo quæ dei ſunt: cũ vos ipſi reſpõ-
diſſetis, quòd nũmus haberet imaginem Cæſaris: quia
ſicut quærit Cæſar in nummo imaginẽ ſuam, ſic deus
quærit in homine ſuã. Hæc ergo reſpõdit Iudæis. Mo-
uet enim me, fratres, hominum vana ſuperbia, qui etiã
de ipſa quã carnaliter intelligebant, ſua libertate men-
titi ſunt dicentes, Nemini ſeruiuimus vnquam. Domi-
nus autem quid eis reſpõderit, hoc potius & intentius
audiamus, ne & nos ipſi ſerui inueniamur. *Reſpondit e-*
H *nim eis Ieſus: Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum,*
ſeruus eſt peccati. Seruus eſt, ſed vtinam hominis, & non
peccati. Quis non ſub his verbis contremiſcat? Præſtet
nobis dominus noſter Ieſus Chriſtus, id eſt, & mihi &
vobis, vt pro ſententia loquar de hac libertate appetẽ-
da, & de illa ſeruitute vitanda. Amen amẽ dico vobis,
veritas dicit: & quale eſt domini noſtri dicere, Amen
amen dico vobis? Multum commendat quod ita pro-
nunciat. quodammodo, ſi dici fas eſt, iuratio eius eſt,
Amen amẽ dico vobis. Amen quippe interpretatur ve-
rum: & tamen non eſt interpretatum, cum potuiſſet di-
ci, verũ dico vobis. Nec Græcus hoc interpres auſus eſt
facere, nec Latinus. nã hoc verbum quod eſt amen, nec
Græcum eſt nec Latinũ, ſed Hebræum. ſic manſit, non
eſt interpretatum, vt honorem haberet velamento ſe-
creti, nõ vt eſſet negatũ, ſed ne vileſceret nudatũ. Nec
ſemel tamen, ſed bis à domino dictum eſt, Amen amen
dico vobis. Iam quantum hoc cõmendatum ſit, ex ipſa
geminatione cognoſcite. Quid eſt ergo cõmendatũ?
Verum verum dico vobis, veritas dicit: Quę vtique etſi
non diceret, verum dico, mentiri omnino non poſſet.
I Tamẽ cõmendat, tamen inculcat, dormientes quodã-
modo excitat, intentos facit, contemni non vult. Quid
dicit? Amen amẽ dico vobis, quia omnis qui facit pec-
catum, ſeruus eſt peccati. O miſerabilis ſeruitus. Pleriũ-
que homines cum dominos malos patiũtur, venales ſe
petunt, non quęrentes dominum non habere, ſed ſaltẽ
mutare. Seruus peccati quid faciat? Quẽ interpellet? A-
pud quem ſe venalem petat? Deinde ſeruus hominis a-
liquando ſui domini duris imperiis fatigatus, fugiẽdo
requieſcit: ſeruus peccati quò fugit? ſecũ ſe trahit quo-
cunq; fugerit. Non fugit ſeipſam mala cõſcientia, non
eſt quò eat, ſequitur ſe, imò non recedit à ſe. peccatum
enim quod facit, intus eſt. Fecit peccatũ, vt aliquã cor-
poralem caperet voluptatem, voluptas tranſit, peccatũ
manet. prę̄terit quod delectabat, remãſit quod pungat.
mala ſeruitus. Aliquãdo fugiunt homines ad Eccleſiã,
& plerũque eos patimur quanquã indiſciplinatos, vo-
lentes carere dominis, qui nolunt carere peccatis. Ali-
quando autem etiam illicito iugo & improbo ſubiecti
fugiunt ad Eccleſiam, quia retinẽtur ingenui ad ſerui-
tutem, & interpellatur Epiſcopus, & niſi curet operam
impendere, ne ingenuitas opprimatur, immiſericors

Matth. 22.

Amen.

De iis qui fugiunt ad Eccleſiam.

deputatur. Ad Chriſtum omnes fugiamus, contra pec- K
catum deum liberatorẽ interpellemus: venales nos pe-
tamus, vt eius ſanguine redimamur. Dicit enim domi-
nus, Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemi-
ni. Sine precio, ſed veſtro, quia meo. Hoc dominus di-
cit, ipſe enim precium dedit, non argentũ, ſed ſangui-
nem ſuum. Nam nos & ſerui & egeni remanſeramus.
Liberat ergo ab hac ſeruitute ſolus dominus: qui illam
non habuit, ipſe de illa liberat, ſolus enim in hac carne
venit ſine peccato. Nam quos videtis in manib⁹ matrũ
paruulos ferri, nondum ambulãt, & iam ſunt cõpediti.
traxerũt enim de Adam quod ſoluatur à Chriſto. Per-
tinet etiam ad ipſos cum baptizantur, iſta gratia quam
dominus pollicetur, quia de peccato ſolus liberare po-
teſt, qui venit ſine peccato, & factus eſt ſacrificium pro
peccato. Audiſtis enim cũ Apoſtol⁹ legeretur, Pro Chri-
ſto, inquit, legatione fungimur, tanquã deo exhortante
per nos. Obſecramus pro Chriſto, id eſt, tanquam vos
Chriſtus obſecret, quid? reconciliamini deo. Si exhor-
tatur & obſecrat Apoſtolus vt reconciliemur deo, ini-
mici eramus deo. Nemo enim reconciliatur niſi ex ini-
micitiis. inimicos autẽ nos non natura, ſed peccata fe-
cerunt. Vnde inimici illius, inde ſerui peccati. Non ha- L
bet deus liberos inimicos, neceſſe eſt ſerui ſint: & ſerui
remanebunt, niſi ab illo liberentur cui peccãdo inimi-
ci eſſe voluerũt. Obſecramus ergo, inquit, pro Chriſto,
reconciliamini deo. Quomodo autem reconciliamur,
niſi ſoluatur quod inter nos & ipſum ſeparat? Ait enim
Propheta, Nõ grauauit aurẽ ne audiat, ſed peccata ve-
ſtra ſeparant inter vos & deũ. Quia ergo nũ reconcilia-
mur niſi ablato quod in medio eſt, & poſito quod in
medio ſit. Eſt enim mediũ ſeparãs, ſed cõtrà eſt media-
tor recõcilians. mediũ ſeparãs eſt peccatum, mediator
recõciliãs eſt dominus Ieſus Chriſtus. vnus enim deus,
& vnus mediator dei & hominũ homo Chriſt⁹ Ieſus.
Vt ergo tollatur maceria ſeparãs, quod eſt peccatũ, ve-
nit ille mediator, & fact⁹ eſt ſacrificiũ ſacerdos ipſe. Et
quia ſacrificiũ factus eſt pro peccato, offerẽs ſeipſum in
holocauſtũ in cruce paſsionis ſuæ: ſequitur Apoſtol⁹ &
dicit, cum dixiſſet, obſecramus pro Chriſto recõcilia-
mini deo, quaſi diceremus, quomodo poterimus recõ-
ciliari? Eũ, inquit, id eſt ipſum Chriſtũ, qui nõ nouerat
peccatũ, peccatum pro nobis fecit, vt nos ſimus iuſtitia
dei in ipſo. Eũ ipſum, inquit, Chriſtũ deum, qui nõ no- M
uerat peccatũ. Venit enim in carne, hoc eſt, in ſimilitu-
dine carnis peccati, nõ tamen in carne peccati nõ ha-
bens vllũ omnino peccatum, & ideo factus eſt verũ ſa-
crificiũ pro peccato, quia nullũ habebat ipſe peccatũ.
Sed fortè de ſenſu meo dixi, quia peccatũ ſacrificiũ eſt
pro peccato. Qui legerunt, agnoſcãt: qui nõ legerũt, nõ
ſint pigri, non ſint inquam pigri ad legendũ, vt vera-
ces ſint ad iudicandũ. Cũ de ſacrificiis enim præciperet
deus offerendis pro peccato, in quibus ſacrificiis non
erat expiatio peccatorũ, ſed vmbra futurorũ, eadẽ ipſa
ſacrificia, eaſdẽ ipſas hoſtias, eaſdem ipſas victimas, ea-
dem ipſa animalia quæ admouebantur mactanda pro
peccatis (in quorum ſanguine ſanguis ille figurabatur)
peccata lex appellat, vſqueadeo vt in quibuſdam locis
ſcriptũ ſit ita, Vt ſacerdotes immolaturi ponerẽt man⁹
ſuas ſuper caput peccati, id eſt, ſuper caput victimæ im-
molãdæ pro peccato. Tale ergo peccatum, id eſt ſacri-
ficiũ pro peccato, factus eſt dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, qui nõ nouerat peccatũ. Meritò liberat ab hac ſer-
uitute peccati, ille qui dicit in Pſalmis, Factus ſum tan-
quã homo ſine adiutorio, inter mortuos liber. ſol⁹ enĩ
liber

Eſaia. 52.

2. Cor. 5.

Eſa. 59.

1. Timo. 2.

2. Corint. 5.

Roma. 8.

Pſal. 87.

A liber, quia nō habebat peccatū. ipse enim dicit in Euangelio, Ecce venit princeps huius mundi, diabolum significās venturū in Iudæis persecutoribus: ecce, inquit, venit, & in me nihil inueniet. Nō quomodo in eis quos occidit etiam iustos, inuenit qualecunq; peccatū, in me nihil inueniet. Et tanquam ei diceretur, si nihil in te inueniet, quare te occidet? subiecit & ait, Sed vt sciāt omnes quia voluntatem patris mei facio, surgite eamus hinc. Non, inquit, mortem mei peccati necessitate persoluo, sed in eo quòd morior, voluntatē patris mei facio, plusq; ibi facio quàm patior, quia si nollē, nec passus essem. Habes illum alio loco dicentem, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatē habeo iterum sumendi eam. Ecce vere inter mortuos liber. Cum ergo omnis qui facit peccatum, seruus sit peccati, quæ sit spes nobis libertatis audite, *Seruus autem*, inquit, *non manet in domo in æternum*. Ecclesia est domus, seruus peccator est. Intrant multi in Ecclesiam peccatores: nō ergo dixit, seruus non est in domo: sed, non manet in domo in æternū. Si ergo nullus ibi seru⁹ erit, quis ibi erit? B Cū enim rex iustus sederit in throno, sicut scriptura loquitur, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Multū nos terruit ô fratres mei dicendo, Seruus non manet in domo in æternum: adiungit autem, & dicit, *Filius autē manet in æternum*. Ergo solus in domo sua erit Christus, nullus illi populus cohærebit? cui hæret caput, si non erit corpus? An forte totum hoc filius, caput & corpus? non enim sine causa & terruit, & spem dedit. Terruit, ne peccatum amaremus: spem dedit, ne de peccati solutione diffideremus. *Omnis*, inquit, *qui facit peccatū, seruus est peccati*. Seruus autem non manet in domo in æternum. Quæ ergo nobis spes est, qui non sumus sine peccato? Audi spem tuam, Filius manet in æternum. *Si ergo filius vos liberauerit, tunc vere liberi eritis*. Hæc spes nostra est fratres, vt à libero liberemur, & liberando seruos nos faciat. serui enim eramus cupiditatis, liberati serui efficimur charitatis. Hoc & Apostolus dicit, Vos autem fratres in libertatem vocati estis, tantùm ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatem seruite inuicē. Non ergo dicat Christianus, Liber sum, in libertatem vocatus sum: seruus erā, sed redemptus sum, & ipsa C redemptione liber effectus sum, faciam quod volo, nemo me prohibeat à voluntate mea si liber sum. Sed si ista volūtate peccatū facis, seruus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandū, sed vtere ad nō peccādum: erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia. Eris liber, si fueris seruus: liber peccati, seruus iustitię, dicente Apostolo, Cū serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ: nunc autem liberati à peccato, serui autē facti deo, habetis fructum vestrum in sanctificationē, finē vero vitam æternam. Hoc conemur, id agamus. Prima libertas est carere criminibus. Intendite fratres mei, intendite ne forte possim perducere vobis ad sensum & qualis modo sit, & qualis futura sit ista libertas. Quemlibet valde iustum discutias in hac vita, quamuis iam sit dignus iusti vocabulo, non est tamen sine peccato. Audi ipsum sanctum Ioannem, cuius & hoc Euangelium est, in epistola sua dicentem, Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Solus hoc dicere potuit in mortuis liber, de solo dici potuit qui non nouerat peccatum: etenim expertus est omnia secundum similitudinē sine peccato. solus dicere potuit, Ecce veniet princeps mundi, & in me nihil inueniet. Quemcunq; alium licet iustū discussetis, non omnimodo est sine peccato: D nec qualis erat Iob, cui dominus tale testimoniū perhibebat, vt diabolus inuideret, & postularet tentandū, tētās superaretur, vt ille probaretur. Ideo autē ille probatus est, non quia latebat deum coronādus, sed vt innotesceret hominibus imitandus. Etiā ipse Iob quid dicit, Quis enim mundus? nec infans, cuius est vnius diei vita super terram. Sed planè multi iusti dicti sunt sine querela, quod intelligitur sine crimine. nulla enī querela iusta est de his in rebus humanis qui nō habēt crimē. Crimen autē est peccatū graue, accusatione & dānatione dignissimū. Nō ergo deus quædā peccata dānat, quædā iustificat & laudat. nulla laudat, sed odit omnia. Quomodo odit medicus ægritudinē ægroti, & id agit curādo vt ægritudo pellatur, ęger leuetur: sic deus gratia sua hoc in nobis agit, vt peccatum consumatur, homo liberetur. Sed quando cōsumitur, inquies? Si minuitur, quare non consumitur? Minuitur autem in vita proficientiū, quod in vita consumitur perfectorū. Prima est ergo libertas, carere criminibus. ideo & apostolus Paulus quando elegit ordinandos vel presbyteros vel diaconos, & quicūq; ordinādus est ad præpositurā E Ecclesię: nō ait, Si quis sine peccato est (hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, null⁹ ordinaretur) sed ait, Si quis sine crimine est, sicut est homicidiū, adulteriū, aliqua immunditia fornicationis, furtū, fraus, sacrilegiū, & cætera huiusmodi: cū cœperit ea nō habere homo, debet autē non habere omnis Christianus, homo incipit caput erigere ad libertatē, sed ista inchoata est, non perfecta libertas. Quare, inquit aliquis, nō est perfecta libertas? Quia video aliā legē in membris meis repugnantē legi mentis meæ: nō enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio. Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē, vt non ea quę vultis illa faciatis. Ex parte libertas, ex parte seruit⁹: nondū tota, nondū pura, nōdū plena libertas, quia nōdum plena æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatē. quicquid peccatū est à nobis antea, deletū est in baptismo. Nunquid quia deleta est tota iniquitas, nulla remāsit infirmitas? Si nō remansisset, sine peccato hic viueremus. Quis autē audeat hoc dicere nisi superbus? nisi misericordia liberatoris indignus? nisi qui seipsum vult decipere, & in quo F veritas nō est? Ergo ex eo quod remāsit aliquid infirmitatis, audeo dicere, ex qua parte seruim⁹ deo, liberi sum⁹: ex qua parte seruimus legi peccati, adhuc serui sumus: vnde dicit Apostolus quod dicere cœperamus, Cōdelector legi dei secundū interiorē hominem. Ecce vnde liberi, vnde condelectamur legi dei. Libertas enim delectat. nam quādiu timore facis quod iustū est, nō deus te delectat. Quādiu adhuc seruus facis, non te delectat: delectet te, & liber es. Noli timere pœnā, sed ama iustitiā. nōdū potes amare iustitiā, time vel pœnā, vt peruenias ad amandā iustitiam. Ergo iam ille ex parte superiore liberū se esse sentiebat, vnde dicebat, Cōdelector legi dei secundum interiorem hominem. Delectat me lex, delectat me quod iubet lex, delectat me ipsa iustitia. Video autē aliam legē in mēbris meis, (hæc est quæ remansit infirmitas) repugnantem legi mentis meæ, & captiuantē me in lege peccati, quæ est in mēbris meis. Ex hac parte sentit captiuitatem, vbi non est impleta iustitia. nam vbi condelectatur legi dei, non captiuus, sed legis amicus est: & ideo liber, quoniā amicus. Quid ergo ex eo quod restat? Quid, nisi respiciamus ad illum qui dixit, Si vos filius liberauerit, tunc vere

Ioan. 14. — Ioan. 10. — Psal. 87. — Prouer. 20. — Gala. 5. — Roma. 6. — 1. Ioan. 1. — Ioan. 14. — Iob. 14. — Dist. 81. ca. Apostolus. — 1. Timo. 3. — ad Titū. 1. — Roma. 7. — Gala. 5. — Roma. 7.

A *Et dixerunt ei, Pater noster Abraham est.* quasi dicerent, Quid dicturus es tu contra Abraham? aut, si aliquid potes, aude reprehendere Abraham. non quia dominus non audebat reprehendere Abrahã, sed talis erat Abraham, qui non reprehenderetur à domino, sed potius laudaretur. tamen isti videbantur eum prouocare, vt aliquid mali diceret de Abrahã, & esset occasio faciendi quod cogitabant. Pater noster Abraham est. Audiamus quomodo eis responderit dominus, cum illorum damnatione laudans Abraham. *Dicit eis Iesus, Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite: nunc autem quæritis me interficere, hominẽ qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à deo. hoc Abraham non fecit.* Ecce ille laudatus, isti damnati. Abraham non erat homicida. Nõ dico, inquit, ego dominus sum Abrahæ: quod si diceret, verum diceret. nam dixit alio loco, Ante Abraham ego sum: tunc eum illi lapidare voluerunt. Non dixit hoc. interim quod videtis, quod aspicitis, quod me solum putatis, homo sum. hominẽ dicentem vobis quod audiuit à deo, quare vultis occidere, nisi quia non estis filij Abrahæ? Et tamen superius

B ait, Scio quia filij Abrahæ estis. Non negat eorum originem, sed facta condemnat. caro eorum ex illo erat, sed vita non erat. Nos autẽ charissimi, nunquid de genere venimus Abrahæ, aut vllo modo Abraham pater noster fuit secũdum carnem? Originem de carne eius caro Iudæorum ducit, non caro Christianorum: nos de aliis gentibus venimus, & tamen imitando Abrahæ fidem, filij facti sumus. audi Apostolum: Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, inquit, & seminibus, quasi in multis, sed tanquã in vno, & semini tuo quod est Christus. Si autem vos Christi, ergo semẽ Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes. Nos ergo facti sumus semen Abrahæ gratia dei. Non de carne Abrahæ fecit illi cohæredes deus. illos exhæredauit, istos adoptauit: & de arbore illa oliuæ cuius radix est in patriarchis, ramos naturales superbos amputauit, humilem oleastrum inseruit. Ideo cum venirent ad Ioannem baptizandi Iudæi, erupit in illos, & ait illis, Generatio viperarum. maxime quippe de altitudine originis gloriabantur: ille autem generationem eos dixit viperarum, non saltem hominum, sed viperarũ. Hominum formã videbat, sed venenum agnoscebat. Ve-

Gala. 3.

Roma. 11.

Matth. 3.

C nerant tamen mundandi, quia vtiq; baptizandi: & ait illis, Generatio viperarum, quis vobis ostẽdit fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ: & nolite dicere intra vosipsos, patrem habemus Abrahã: potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Si fructus dignos pœnitentiæ nõ feceritis, nolite vobis de illa stirpe blandiri. potens est deus & vos damnare, & Abraham filiis non fraudare. habet enim vnde excitet filios Abrahæ. Fient filij, qui fidem fuerint imitati, potẽs est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Nos sumus, in parentibus nostris lapides eramus, quando pro deo lapides colebamus. de talibus lapidibus familiam deus fecit Abrahæ. Quid se ergo extollit inanis & vana iactantia? Filij Abrahæ gloriari iam desinant. audierunt quod audire debuerunt, Si filij Abrahæ estis, factis probate, non verbis. Quæritis me occidere, hominẽ interim, non dico filium dei, non dico deum, nõ dico verbum, quia non moritur verbum: hoc dico quod videtis, quia & quod videtis, potestis occidere, & quem nõ videtis offendere. Hoc ergo Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri, & adhuc non dixit quis est iste pater eorum. Modo illi quid responderunt? Cœperunt enim vtcunq; cognoscere, nõ de carnis generatione dominũ loqui, sed de vitæ insti-

D tutione. Et quia consuetudo scripturarũ est quas legebant, fornicationem spiritaliter appellare, cũ diis multis & falsis anima tanquã prostituta subiicitur, ad hoc responderunt. *Dixerunt itaque ei, Nos ex fornicatione non sumus nati, vnum patrem habemus deum.* Iam viluit Abrahã, repulsi enim sunt quomodo repelli debuerunt ore veridico, quia talis erat Abraham, cuius facta non imitabantur, & de illius genere gloriabantur, & mutauerunt responsionem, credo dicentes apud semetipsos, quotienscunque nominauerimus Abrahã, dicturus est nobis, Quare non imitamini eum, de cuius genere gloriamini? Nos sanctum, iustum, innocentem tantum virum imitari non possumus, deum dicamus patrem nostrum, videamus quid nobis dicturus est. Prorsus falsitas inuenit quod diceret, & non inueniret veritas quid responderet? Audiamus quid dicant, audiamus quid audiant. Vnum, inquiunt, patrẽ habemus deum. *Dixit ergo eis Iesus, Si deus pater vester esset, diligeretis vtique me. Ego enim ex deo processi, & veni, neque à meipso veni, sed ille me misit.* Dicitis deum patrem, agnoscite me vel fratrem. Verũ-

E tamen erexit intelligentibus cor, & illud tetigit quod solet dicere, Nõ à meipso veni, sed ille me misit, à deo processi & veni. Memẽtote quòd soleamus dicere, ab illo venit, & à quo venit, cum illo venit. Christi ergo missio est incarnatio. Quòd vero de deo processit verbum, æterna processio est. non habet tempus, per quem factum est tempus. Nemo dicat in corde suo, Antequã esset verbum, quomodo erat deus? Nunquã dicas, antequam esset verbum dei. nunquã deus sine verbo fuit, quia verbum est manens, non transiens: deus, non sonus: per quem factum est cœlũ & terra, non quod præterit cum iis quæ facta sunt super terram. Ergo ab illo processit vt deus, vt æqualis, vt filius vnicus, vt verbum patris, & venit ad nos, quia verbum caro factum est vt habitaret in nobis. Aduentus eius, humanitas eius. mansio eius, diuinitas eius. diuinitas eius quò imus, humanitas eius quà imus. Nisi nobis fieret quà iremus, nunquam ad illum manentẽ perueniremus. *Quare, inquit, loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.* Ideo non poterant cognoscere, quia non pote-

Ioan. 1.

F rant audire. Sed vnde audire nõ poterãt, nisi quia corrigi credendo nolebant? Et hoc vnde? *Vos ex patre diabolo estis.* Quandiu patrem commemoratis? quandiu patres mutatis, modo Abraham, modo deum? Audite à filio dei, cuius sitis filij. A patre diabolo estis. Hic iam cauenda est hæresis Manichæorum, quæ dicit esse quandam naturam mali, & quandam gentem tenebrarum cum principibus suis, quæ ausa est pugnare contra deũ. Illum verò deum, ne debellaret gens aduersa regnum eius, misisse contra eam tanquam viscera sua principes de luce sua, eámque gentẽ fuisse debellatam, vnde diabolus originem ducit. hinc dicunt dúcere originẽ carnem nostram, & secundum hoc putãt dictum à domino, Vos ex patre diabolo estis, quòd essent illi velut natura mali, ducentes originem de gente contraria tenebrarũ. Sic errant, sic excæcantur, sic seipsos faciunt gentem tenebrarum, credendo quod falsum est contra eũ à quo creati sunt. Bona est enim omnis natura, sed vitiata hominis est natura per voluntatem malã. Quod fecit deus, non potest esse malum, si ipse homo non sit sibi malus: sed planè creator, creator est: creatura, creatura est, æquari creatura nõ potest creatori. Discernite eũ qui fecit, ab eo quod fecit. Aequari nõ potest fabro scãnum, æquari nõ potest colũna structori: & tamẽ faber-

G si scamnum fecit, lignum ipse nō creauit: dominus autē deus noster quia omnipotēs est, & verbo fecit quod fecit: omnia quæ fecit, non habuit vnde faceret, & tamen fecit. facta sunt enim quia voluit, facta sunt quia dixit, sed facta factori comparari non possunt. Quæris quod compares, filium vnicum agnosce. Vnde ergo Iudæi filij diaboli? Imitando, non nascendo. Audite scripturæ sanctæ consuetudinem. Propheta dicit ad ipsos Iudæos, Pater tuus Amorræus, & mater tua Cethæa. Amorræi gens erat quædam vnde originem Iudæi non ducebant: Cethæi & ipsi gentem suam habebant omnino alienam à genere Iudæorum: sed quia erant impij Amorræi & Cethæi, Iudæi autem imitati sunt impietates illorum, inuenerunt sibi parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sectantes pariter damnarentur. Quæritis autem fortasse, vnde ipse diabolus? Inde vtique vnde & cæteri angeli: sed cæteri angeli in sua obedientia perstiterunt, ille inobediendo & superbiendo lapsus est angelus, & factus est diabolus. Sed modo audite quid dicat dominus, Vos, inquit, de patre diabolo estis: *Et desideria patris vestri vultis facere.* Ecce vnde filij eius, quia talia desideratis, non quia de illo nati estis. Quæ sunt illius desideria? *Ille homicida erat ab initio.* Ecce quid est, desideria patris vestri facere vultis. Quæritis me occidere, hominem qui veritatem vobis dico. Et ille inuidit homini, & occidit hominem. Diabolus enim cum inuideret homini, serpente indutus locutus est mulieri, & de muliere venenauit & virum. Mortui sunt diabolum audiendo, quem non audissent, si dominum audire voluissent. Positus enim homo inter eum qui creauit, & eum qui lapsus est, obtemperare debuit creatori, nō deceptori. Ergo ille homicida erat ab initio. Videte gen^9^ homicidij fratres. Homicida dicitur diabolus, non gladio armatus, nō ferro accinctus ad hominem venit: verbum malum seminauit, & occidit. Noli ergo putare te nō esse homicidā, quādo fratri tuo mala persuades. si fratri tuo mala persuades, occidis. Et vt scias quia occidis, audi psalmū, Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorū gladius acutus. Vos ergo desideria patris vestri vultis facere. Ideo sæuitis in carnem, quia non potestis in mentem. Ille homicida erat ab initio, vtique in primo homine. Ex illo ille homicida, ex quo potuit fieri homicidium. ex illo potuit fieri homicidium, ex quo factus est homo. Non enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. Homicida ergo ille ab initio, & vnde homicida? *Et in veritate non stetit.* Ergo in veritate fuit, sed non stando cecidit. Et quare in veritate non stetit? *Quia veritas non est in eo.* Non quomodo in Christo sic est veritas, vt Christus ipse sit veritas. Si ergo iste in veritate stetisset, in Christo stetisset: sed in veritate non stetit, quia veritas non est in eo. *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius.* Quid est hoc? Audistis verba Euangelij, intenti accepistis: ecce repeto vt agnoscatis quid exigatis. De diabolo dominus ea dicebat, quæ de diabolo dici à domino debuerunt. Ille homicida erat ab initio, verum est: nam primum hominē occidit: & in veritate non stetit, quia de veritate lapsus est. Cum loquitur mendacium, vtique ipse diabolus, de propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. In his verbis quidam patrem diabolum habere putauerunt, & quæsierunt quis esset diaboli pater. Hic verò detestabilis error Manichæorū inuenit adhuc quo deciperet imperitos. solent enim dicere, Puta diabolus angelus fuit, & lapsus est. Ab illo cœpit peccatum, sicut dicitis, Pater eius quis erat? Nos cōtrà. Quis enim K nostrum aliquando dixit diabolum habere patrem? Et illi contrà, Dominus dicit, Euangeliū loquitur de diabolo dicens, ait, Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. Audi, intellige, nō te lōgè mitto, in ipsis verbis intellige: diabolum dominus dixit patrē mendacij. Quid est hoc? Audi quid sit, replica modo ipsa verba, & intellige. non omnis enim qui mentitur, pater mēdacij sui est. Si enim ab alio mendaciū accepisti, & dixisti, tu quidem mentitus es proferēdo mendacium, sed pater mendacij ipsius non es, quia ab altero accepisti mēdacium. Diabolus autem à seipso mendax fuit: mendaciū suum ipse genuit, quod à nemine audiuit. Quomodo deus pater genuit filiū veritatē: sic diabolus lapsus genuit quasi filiū mendaciū. His auditis replica nūc, & recole verba domini mēs catholica: quid audieris, aduerte: quid dicat, attēde. Ille, quis? diabolus homicida erat ab initio. Agnoscimus, occidit Adā: & in veritate non L stetit: agnoscimus, quia de veritate lapsus est, quia veritas in eo nō est: verū est, quia recedendo à veritate, nō habet veritatē. Cum loquitur mendaciū, de propriis loquitur, nō aliūde accipit vnde loquatur. cum loquitur mendaciū, de propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. Et mendax est, & pater mendacij. nam tu fortè mendax es, quis mendaciū loqueris, sed nō es pater ei^9^: si enim quod dicis, à diabolo accepisti, & diabolo credidisti, mendax es, pater mendacij nō es. Ille verò quia nō aliunde accepit mendaciū, quo mēdacio tanquam veneno serpens hominem occideret, pater est mendacij, sicut deus pater est veritatis. Recedite à patre mendacij, currite ad patrē veritatis: amplectimini veritatē, vt accipiatis libertatem. Illi autem Iudæi apud patrem suum viderāt quod loquebantur, quid, nisi mendaciū? Dominus autem apud patrem suum vidit quod loqueretur. Quid, nisi seipsum? Quid, nisi verbū patris? Quid, nisi veritatem patris æternam, & patri coæternam? Ille M ergo homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in eo. Cum loquitur mendaciū, de propriis loquitur, quia mendax est: & non solū mēdax est, sed & pater eius, id est, ipsius mendacij quod loquitur pater est, quia ipse genuit mendacium suum. *Ego autem quia veritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare non creditis mihi?* Pensate fratres charissimi mansuetudinem dei: relaxare peccata venerat, & dicebat, Quis ex vobis arguet me de peccato? Non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare. Quis ex vobis arguet me de peccato, quomodo ego arguo & vos & patrem vestrum? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi, nisi quia filij diaboli estis? Valde terribile est quod subdidit, *Qui est ex deo, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis.* Iterum nolite attendere naturam, sed vitium. sic sunt isti ex deo, & non sunt ex deo: natura ex deo, vitio non ex deo. Obsecro vos attendite. in Euangelio habetis vnde sanemini cōtra errores venenosos & nefarios hæreticorum, quoniam & de his verbis solent Manichæi dicere: Ecce quia duæ naturæ sunt, vna bona, & altera mala. Dominus dicit, quid dicit dominus? Propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. dicit dominus hæc. Quid ergo, inquit, tu ad ista dicis? Audi quæ dicam: Et ex deo sunt, & ex deo nō sunt. Natura ex deo sunt, vitio nō sunt ex deo. natura eni bona,

quæ

Ezech.16. *Gene.3.* *De pæni. dist. 1. cap. noli.* *Psal.56.*

A quæ ex deo est, peccauit voluntate, credēdo quod diabol⁹ persuasit, & vitiata est. ideo medicū quærit, quia sana non est. Ecce quod dico. Si impossibile tibi videtur vt ex deo sint, & ex deo nō sint, audi quia nō est impossibile. Sic sunt ex deo, & non sunt ex deo, quomodo & filij Abrahæ sunt, & non sunt filij Abrahæ. Hic habetis, non est quod dicatis. Ipsum dominū audi, ipse illis dixit, Scio quia filij Abrahæ estis. nunquid dominus mētiretur? Absit. ergo verum est quod dixit dominus. Verum est ergo quòd illi Abrahæ filij erant, verū est. Audi ipsum negantem. Qui dixit, filij Abrahæ estis, ipse illos negauit filios Abrahę: Si filij Abrahę estis, facta Abrahę facite: nunc autem quæritis me occidere, hominem qui veritatē vobis dico, quam audiui à deo. hoc Abraham non fecit. vos facitis opera patris vestri, id est diaboli. quomodo ergo & filij Abrahæ erant, & filij Abrahæ nō erant? Vtrūq; in illis ostendit, & filij Abrahæ erant, propter originem carnis: & non erant filij Abrahæ, propter vitiū diabolicæ persuasionis. Sic & dominum & deum nostrum attendite, & ex illo erant, & ex illo non erant. Quomodo ex illo erant? quia ipse creauit hominem de

B quo nati erant. Quomodo ex illo erāt? quia ipse est cōditor naturę, ipse est creator carnis & animæ. Quomodo ergo ex illo nō erāt? Quia vitiosi à seipsis facti erant. Ex illo non erant, quia imitādo diabolum, filij diaboli facti erant. Venit ergo dominus deus ad hominē peccatorem. duo nomina audisti, & hominem, & peccatorem. Quòd homo est, ex deo est: q̧ peccator est, non est ex deo. A natura vitium secernatur. agnoscatur natura, vnde creator laudetur. Agnoscatur vitiū, ꝑpter quod medicus inuocetur. Quod ergo ait dominus, Qui est ex deo, verba dei audit, propterea vos nō auditis, quia ex deo nō estis: non naturarū merita discreuit, aut præter suā animā & carnem aliquā naturā in hominibus, quæ peccato vitiata nō esset, inuenit: sed quoniā præsciebat qui fuerāt credituri, ipsos dixit ex deo, quoniam regenerationis adoptione renascerentur ex deo. Ad hos pertinet, Qui est ex deo, verba dei audit. quod vero sequitur, Propterea vos nō auditis, quia ex deo non estis: eis dictū est, qui non solū peccato vitiosi erant (nā hoc malum cōmune erat omnib⁹) sed etiā præcogniti quòd non fuerāt credituri ea fide qua sola possent à peccato-

C rum obligatione liberari. Quapropter præsciebat illos quibus talia dicebat, in eo permāsuros quod ex diabolo erāt, id est in suis peccatis atque impietate morituros, in qua ei similes erant: nec venturos ad regenerationē, in qua essent filij dei, hoc est ex deo nati, à quo erāt homines creati. Secundū hanc prædestinationē locutus est dominus, non quòd aliquē hominum inuenerit qui vel secundum regenerationem iam esset ex deo, vel secundum naturam iam non esset ex deo.

Ab eo quod scriptum est, Responderunt igitur Iudæi & dixerunt ei: vsque ad id quod scriptum est, Tulerunt ergo lapides Iudæi vt iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. *Tractatus XLIII.*

IN ista lectione sancti Euangelij, quæ hodie recitata est, à potentia discimus patientiā. Quid enim sumus serui ad dominum, peccatores ad iustum: creatura ad creatorem? Tamen quomodo si quid mali sumus, à nobis sumus: ita quicquid boni sumus, ab illo & per illū sumus. Et nihil sic quærit homo, quomodo potentiam. Habet dominum Christum magnam potentiam: sed prius eius imitetur patientiam, vt perueniat ad potentiam. Quis nostrum patienter audi- D ret si alicui diceretur, Dæmoniū habes? Quod dictum est ei qui non solum homines saluabat, sed etiam dæmonibus imperabat. Hoc cum dixissent Iudæi, *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes?* horum duorum sibi obiectorum vnum negauit, alterum non negauit. *Respondit enim & ait, Ego dæmonium non habeo.* Non dixit, Samaritanus non sum. & vtique duo fuerunt obiecta. Quamuis maledictum maledicto non reddiderit, quamuis conuicium nō conuicio refutauerit, pertinuit tamen ad eum negare vnam rem, alteram non negare. Non frustra fratres. Samaritanus enim interpretatur custos. Nouerat se ille nostrū esse custodē. Non enim dormit neque dormitat qui custodit Israël: *Psal. 120.* &, Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigi- *Psal. 126.* labūt qui custodiunt eā. Est ergo ille custos noster, qui creator noster. Num enim pertinuit ad eum vt redimeremur, & nō pertineret ad eum vt seruaremur? Deniq; vt plenius noueritis mysterium quare se Samaritanum negare nō debuit, parabolam illam notissimam attendite, vbi homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, qui eum grauiter vulne- *Lucæ 10.* rantes, semiuiuum in via reliquerūt. Transiit quidā sa- E cerdos: neglexit eum: transiit Leuites, & ipse præteriit: transiit quidam Samaritanus, ipse est custos noster, ipse accessit ad saucium, ipse impendit misericordiā, eique se præstitit proximum, quem non deputauit alienum. Ad hoc ergo solum quòd dæmonium nō haberet, non autem se Samaritanum nō esse respondit: deinde post tale conuicium, hoc solum dixit de gloria sua, *Sed honorifico*, inquit, *patrem meum, & vos inhonorastis me.* hoc est, ego me non honorifico, ne vobis arrogans videar, habeo qui me honorificem. Sed si vos me agnosceretis, sicut ego honorifico patrem, sic & vos honorificaretis me. Ego facio quod debeo, vos non facitis quod debetis.

Ego autem, inquit, *non quæro gloriam meam: est qui quærat & iudicet.* Quem vult intelligi, nisi patrem? Quomodo ergo alio loco dicit, Pater non iudicat quenquā, sed om- *Ioan. 5.* ne iudicium dedit filio: & hîc dicit, Non quæro gloriā meam: est qui quærat & iudicet? Si ergo iudicat pater, quomodo nō iudicat quenquam, sed omne iudicium F dedit filio? Hanc quæstionem vt soluamus attendite. simili locutione solui potest. scriptū habes, Deus nemi- *Iacob. 1.* nem tētat. & iterum scriptum habes, Tentat vos domi- *Deut. 13.* nus deus vester, vt sciat si diligitis eum. nempe quæstio est, videtis. Quomodo enim deus neminem tentat, & quomodo tētat vos dominus deus vester, vt sciat si diligitis eum? Item scriptum est, Timor non est in chari- *1. Ioan. 4.* tate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. & alio loco scriptum est, Timor domini castus permanens in *Psal. 18.* seculum seculi. Et ipsa quæstio est. Quomodo enim perfecta charitas foras mittit timorē, si timor domini castus permanet in seculū seculi? Intelligimus ergo duas esse tētationes, vnam quæ decipit, alteram quæ probat. Secundum eam quæ decipit, deus neminem tentat: secundum eam quæ probat, tētat vos dominus deus vester, vt sciat si diligitis eū. Sed iterū & hic alia nascitur quæstio, quomodo tētat vt sciat, quem latere nihil potest antequam tētet? Non ergo deus nescit, sed dictum est vt sciat, quod est, vt scire vos faciat. Locutiones tales & in sermonibus nostris sunt, & in authoribus eloquētiæ reperiuntur. De sermone nostro aliquid dicā. Fossa cæca dicitur, nō quia ipsa oculos perdidit, sed quia latendo nō vidētes facit. aliquid & de illis authoribus dicā. *Virg. 2. Geor.* Tristes lupinos ait quidam, hoc est amaros, nō quia ipsi

G sunt tristes, sed quia gustati cõtristant, hoc est tristes faciunt. Sunt ergo & in scripturis locutiones eiusmodi. Qui in talibus quæstionibus cognoscendis laborãt, in soluendis talibus quæstionibus nõn laborãt. Ergo tentat vos dominus deus vester vt sciat. Quid est vt sciat? Vt scire vos faciat si diligitis eũ. Iob latebat se, sed deũ non latebat, admisit tẽtatorem, & fecit eum sui cognitorem. Quid de duobus timoribus? Est timor seruilis, & est timor castus: est timor ne patiaris pœnam, est alius timor ne amittas iustitiam. Timor ille ne patiaris pœnam, seruilis est. Quid magnum est timere pœnã? Hoc & nequissimus seruus, hoc & crudelissimus latro. Non est magnum timere pœnam, sed magnũ est amare iustitiam. Qui ergo amat iustitiã, nihil timet? Timet planè, non ne incidat in pœnam, sed ne amittat iustitiam. Fratres mei, credite & coniicite ex eo quod amatis. Amat aliquis vestrum pecuniam? putas inuenio aliquem qui nõ amet? Ex hoc tamẽ ipso quod amat, intelligat quod dico. Timet damnum. Quare timet damnum? quia pecuniam diligit. Quantum amat pecuniam, tantũ timet ne perdat pecuniam. Ergo inuenitur aliquis amator iu-

H stitiæ, qui plus in corde damnum pertimescat: qui plus timeat expoliari iustitia, quàm tu pecunia. Ipse est timor domini castus, ipse permanet in seculũ seculi. non eum tollit charitas, nec foras mittit, sed magis cõplectitur, & comitem tenet, simul & possidet. Venimus enim ad deum, vt videamus facie ad faciem. Ibi timor cast' nos seruat: timor enim ille nõ perturbat, sed confirmat. Timet mulier adultera ne vir eius veniat, timet & casta ne vir eius abscedat. Ergo secundum aliam tentationẽ deus neminem tẽtat: secundum aliam verò tentat vos dominus deus vester. Et secundum alium timorem timor nõ est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: secũdum verò alium timorem timor domini castus permanet in seculum seculi. Sic & hoc loco secundum alterum iudicium pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: secundum vero alterum iudicium, ego, inquit, nõ quæro gloriã meam, est qui quærat & iudicet. Et de isto verbo quæstio ista soluatur. Habes in Euãgelio commemoratum pœnale iudicium, Qui nõ credit, iam iudicatus est. & alio loco, Veniet hora quando ij qui sunt in monumentis, audiẽt

I vocem eius: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui male egerũt, in resurrectionem iudicij. Videte quemadmodum iudicium pro damnatione & pœna posuit, & tamen si semper iudiciũ pro damnatione acciperetur, nũquid audiremus in Psalmo, Iudica me deus? Ibi iudicium secũdum afflictionem, hîc iudicium secundum discretionem positum est. Quomodo secundum discretionẽ? Quomodo exponit ipse qui ait, Iudica me deus. Lege enim & vide quod sequitur. Quid est, Iudica me deus? Et discerne causam meam, inquit, de gente non sancta. Quod ergo dictũ est, Iudica me deus, & discerne causam meã de gente non sancta: secundum hoc ait modo dominus Christus, Ego non quæro gloriam meã, est qui quærat & iudicet. Quomodo est qui quærat & iudicet? Est pater meus, qui gloriã meam à vestra gloria discernat & separet. Vos enim secundum hoc seculũ gloriamini, ego non secundum hoc seculum glorior, qui patri dico, Pater glorifica me ea gloria quam habui apud te antequam mundus esset. Quid est ea gloria? Ab humana inflatione discreta. Secũdum hoc iudicat pater. Quid est iudicat? Discernit. Quid discernit? Gloriã filij sui à gloria hominum: quia ideo dictũ est, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis tuæ præ participibus tuis. Non enim quia homo factus est, iã comparãdus est nobis. Nos homines cũ peccato, ille sine peccato: nos homines trahẽtes de Adam & mortem & delictum: ille de virgine carnem mortalem, nullam iniquitatẽ. Denique nos nec quia volumus nati sumus, nec quãdiu volumus viuimus, nec quomodo volumus morimur: ille antequam nasceretur, elegit de qua nasceretur: natus fecit vt à Magis adoraretur: creuit infans, & miraculis se deum ostendebat, & infirmitate hominem præferebat. Postremò elegit & genus mortis, hoc est, vt in cruce pẽderet, & ipsam crucem in frõtibus † fideliũ figeret, vt dicat Christianus, Mihi autẽ absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. In ipsa cruce quãdo voluit corpus dimisit & abscessit: in ipso sepulchro quandiu voluit iacuit: quãdo voluit tanquã de lecto surrexit. Ergo fratres secũdũ ipsam formã serui (nam illud quis digne loquitur, In principio erat verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum?) secũdum ipsam inquam formam serui multũ interest inter gloriam Christi, & gloriam hominũ cæterorum. De ipsa gloria dicebat quando quòd dæmonium haberet audiebat, Ego non quæro gloriam meã, est qui quærat & iudicet. Tu autem de te domine quid dicis? *Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum.* Vos, inquit, dicitis, dæmonium habes: ego vos ad vitam voco, seruate sermonẽ meum, & non moriemini. Illi audiebant, mortem non videbit in æternum, qui sermonem meũ seruauerit, & irascebantur, quia iam mortui erant illa morte quæ vitanda erat. *Dixerunt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quia dæmonium habes, Abraham mortuus est & prophetæ, & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum?* Videte locutionem scripturarum, mortem nõ videbit, id est gustabit: mortem videbit, mortem gustabit. Quis videt? quis gustat? Quos oculos habet homo vt videat quando moritur? Quando veniendo mors ipsos oculos claudit ne aliquid videant, quomodo dicitur, non videbit mortem? Itẽ quo palato, quibus faucibus mors gustatur, vt quid sapiat dignoscatur? Quando totum sensum tollit, quid in palato remanebit? Sed videbit dictum est & gustabit, pro eo quod est experietur. Hæc dominus, parum est si dicam, morituris moriturus lo-

M quebatur, quia & domini exitus mortis, sicut loquitur Psalmus. Cũ ergo & morituris loqueretur, & moriturus loqueretur, quid sibi vult quod ait, Qui sermonem meum seruauerit, mortem nõ videbit in æternum: nisi quia videbat dominus aliam mortem de qua nos liberare venerat? Mortẽ secundam, mortẽ æternam, mortem gehennarum, mortem damnationis cum diabolo & angelis eius. ipsa est vera mors. nam ista, migratio est. Quid est ista mors? Relictio corporis, depositio sarcinæ grauis: sed si alia sarcina non portetur, qua homo in gehennam præcipitetur. De ipsa ergo morte dominus dixit, Mortem non videbit in æternum, qui sermonem meum seruauerit. Non expauescamus istam mortẽ, sed illam timeamus. Quod est autẽ grauius, multi peruersè timendo istam, inciderũt in illam. Dictũ est aliquibus, adorate idola: quod si non feceritis, interficiemini: aut quemadmodum ille Nabuchodonosor rex dixit, Si nõ feceritis, mittemini in caminũ ignis ardentis. Multi timuerunt, & adorauerunt. nolentes mori, mortui sunt. timendo mortẽ quæ nõ euaditur, inciderũt in mortem quam euadere omnino feliciter possent, si istam quæ non euaditur, infeliciter non timerẽt. Natus es homo, moriturus es. Quã ibis vt non moriaris? Quid facies vt non

[Marginalia: Ioan. 3. — Ioan. 5. — Psal. 42. — Ioan. 17. — Psal. 44. — K — † cordibus. — Galat. 6. — Ioan. 1. — L — Psal. 67. — Danie. 3.]

A nō moriaris? Vt dominus tuus necessitate moriturum consolaretur, voluntate mori dignatus est. Quando vides Christum mortuum, dedignaris mori: Ergo cum moriturus es, quā euadas non habes. Hodie sit, cras sit, futurum est: debitum est, reddendū est. Quid ergo agit homo timēs, fugiens, occultans se ne inueniatur ab inimico? Nūquid agit vt nō moriatur? sed vt paulo serius moriatur. Non accipit debiti securitatem, sed postulat dilationē. Quantūlibet diu differatur, veniet quod differtur. Illam mortem timeamus, quā timuerunt tres viri quando dixerunt regi, Potens est deus etiam de ista flamma liberare nos: etsi ibi non fuit timor illius mortis quam modo dominus cōminatur, quādo dixerunt, Sed & si noluerit aperte liberare, potest in occulto coronare. Vnde & ipse dominus facturus martyres, & caput martyrū futurus, ait, Nolite timere eos qui occidūt corpus, & postea non habent quod faciant. Quomodo non habēt quod faciant? Quid si cum occiderint, corpus bestiis lacerandum, & diripiendum alitibus proiiciāt? Videtur adhuc sæuitia habere quod faciat: sed cui facit? Qui migrauit. inest corpus, sed nullus est sensus.

Danie. 3. *Mat. 10.* *Luca. 12.*

B Habitatio iacet, habitator abscessit. ergo postea nō habēt quod faciant. non sentienti enim nihil faciunt. Sed eum timete, qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehēnam ignis. Ecce de qua morte loquebatur cum diceret, Qui sermonē meū seruauerit, mortem nō videbit in æternum. Seruemus ergo fratres sermonem ipsius in fide, peruēturi ad speciem, cum acceperimus plenissimam libertatem. Isti autem indignantes mortui, & morti sempiternæ prædestinati, respōdebant conuiciose & dicebant, Modo cognouimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est & Prophetæ: sed ista morte quam dominus vult intelligi, nec Abraham mortuus est, nec Prophetæ. Illi enim mortui sunt & viuunt, isti viuebant & mortui erant. nam respondēs quodam loco Sadducæis mouentibus quæstionem de resurrectione, hoc ait ipse dominus, De resurrectione autem mortuorum nō legistis, quomodo ait dominus de rubo ad Moysen? Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Nō est deus mortuorum, sed viuorum. Si ergo illi viuunt, laboremus sic viuere, vt cū illis viuere possimus cum mortui fuerimus. *Quem teipsum facis,*

Mat. 22. *Exod. 3.*

C inquiunt, vt dicas mortem nō videbit in æternum, qui sermonem meum seruauerit, cum scias & Abraham mortuum & prophetas? *Respondit Iesus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me.* hoc ait propter illud quod dixerunt, Quem teipsum facis? Refert enim gloriam suam ad patrem suum, de quo est quod deus est. Aliquādo Arriani & de isto verbo calūniantur fidei nostræ & dicūt, Ecce maior est pater, quia vtique glorificat filium. Hæretice, non legisti ipsum filium dicentem quòd glorificet patrem suum? Sed & ille filium glorificat, & filius patrē glorificat. Pone peruicaciā, agnosce æqualitatem, corrige peruersitatē. Est ergo, inquit, pater meus qui glorificat me. *Quem vos dicitis quia deus noster est, & non cognouistis eum.* Videte fratres mei quemadmodum ostēdat ipsum deum patrem esse Christi, qui annunciatus est & Iudæis. Propterea dico, quia rursus quidā hæretici dicunt deum annunciatum in veteri testamēto, non esse patrem Christi, sed nescio quem principem malorum angelorum. Manichæi sunt qui ista dicunt, Marcionitæ sunt qui ista dicūt. Sunt & alij fortassis hæretici quos cōmemorare vel non opus est, vel à me omnes recoli in præsentia non possunt: non defuerunt tamen qui hoc dicerent. Itaque attendite vt habeatis quid dicatis & contra ipsos. Eum dicit

D patrem suum dominus noster Iesus Christus, quem illi dicebant deū suum, & nō cognouerunt. si enim ipsum cognouissent, eius filium recepissent. *Ego autem,* inquit, *noui eum.* Secundum carnē iudicantibus potuit & hinc arrogans videri, quia dixit, Ego noui eum: sed videte quid sequatur, *Si dixero quia non noui eum, ero similis vobis mendax.* Ergo arrogantia non ita caueatur, vt veritas relinquatur. *Sed scio eum, & sermonem eius seruo.* Sermonem patris tanquam filius loquebatur, & ipse erat verbum patris, quod hominibus loquebatur. *Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum: & vidit, & gauisus est.* Magnum testimonium perhibet Abrahæ, semen Abrahæ, creator Abrahę. Abraham exultauit, inquit, vt videret diem meum: vidit, nō timuit, sed exultauit vt videret diē meum. Erat enim in illo charitas, quę foras mittit timorem. Non ait, exultauit quia vidit: sed, exultauit vt videret. Credēs vtique exultauit sperando, vt videret intelligēdo, & vidit. Et quid potuit plus dicere, vel quid debuit plus dicere dominus Iesus Christus? Et vi-

1. Ioan. 4.

E dit, inquit, & gauisus est. Quis explicat hoc gaudiū fratres mei? Si gauisi sunt illi quibus deus oculos carnis aperuit, quale gaudium fuit videtibus cordis oculis lucem ineffabilem, verbum manens, splendorē piis mentibus refulgentem, sapientiam indeficientem, apud patrem manentē deum, & aliquando in carne venturum, nec de patris gremio recessurū? Totū hoc vidit Abraham. nam quod ait diē meum, incertum potest esse vnde dixerit, vtrum diem domini temporalem, quo erat venturus in carne: an diem domini qui nescit ortum, nescit occasum. Sed ego non dubito patrem Abraham totum scisse. Et vbi inueniam? An sufficere nobis debet testimonium domini nostri Iesu Christi? Putemus nos inuenire nō posse, quia forte difficile est quomodo manifestum sit quòd Abraham exultauit vt videret diem Christi, & vidit & gauisus est. Et si nos nō inuenimus, nunquid mentiri veritas potest? Credamus veritati, & de Abrahæ meritis minime dubitemus. Tamen audite vnum locū, qui mihi interim occurrit. Pater Abraham quando misit seruum suum vt peteret vxorem filio suo Isaac, hoc eum sacramento obstrinxit, vt fideliter quod iubebatur impleret, & sciret etiā ipse quid faceret. ma-

Gene. 24.

F gna enim res agebatur, quando Abrahæ semini coniugium quęrebatur. Sed vt hoc cognosceret seruus quod nouerat Abrahā, quia nepotes non carnaliter desiderabat, nec de genere suo aliquid carnale sapiebat, ait seruo suo quem mittebat, Pone manum sub femore meo, & iura mihi per deum cœli. Quid vult deus cœli ad femur Abrahæ? Iam intelligitis sacramentum. per femur genus. Ergo quid fuit illa iuratio, nisi quia significabatur de genere Abrahæ venturum in carne deum cœli? Stulti reprehēdunt Abraham, quia dixit, Mitte manum sub femore meo. Qui reprehēdunt carnem Christi, reprehendunt factum Abrahæ. Nos autē fratres, si agnoscimus carnem Christi venerandam, illud femur non contemnamus, sed in prophetia dictum accipiamus. Etenim Propheta erat Abraham: cuius Prophetæ? seminis sui, & domini sui. Semen suum significauit dicēdo, Mitte manum sub femore meo. Dominum suum significauit addendo, & iura mihi per deum cœli. *Irati Iudæi responderunt ei, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Et dominus, Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Apprende verba, & cognosce mysterium. Antequam Abrahā fieret: intellige fieret, ad humanam naturā: sum verò ad diuinā pertinere substan-

A inueniam à quo quæro. Constat expressum ac definitum diem cõmemorasse dominum hoc loco seipsum, id est lumen mundi. Quandiu, inquit, sum in hoc mundo, lux sum mundi. Ergo ipse operatur quandiu est in hoc mũdo? Putamus eum fratres fuisse hic tunc, & modo non hic esse? Si ergo hoc putamus, iam ergo post ascensum domini facta est nox ista metuenda, vbi nemo possit operari. Si post ascensum domini facta est nox ista, vnde Apostoli tanta operati sunt? Nũquid ista nox erat, quando spiritus sanctus veniẽs, & omnes qui in vno loco erant adimplens, dedit eis loqui omnium gentium linguis? Nũquid nox erat quando claudus ille ad verbum Petri saluus effectus est, imò ad verbum domini habitãtis in Petro? Nunquid nox erat quando transeuntibus discipulis ægri cum lectulis ponebãtur, vt vel vmbra transeuntium tangerentur? Dominus autem cum hic esset, neminẽ transiens vmbra sua saluum fecit, sed ipse discipulis dixerat, Maiora horum facietis. Dixerat quidem dominus, Maiora horum facietis: sed non se extollat caro & sanguis: audiat dicentem, Sine me nihil potestis facere. Quid igitur? quid dicemus de B nocte ista? quando erit quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed nox dicta est, non flamma, nõ ignis. Audi quia & nox est. de quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proiicite eũ in tenebras exteriores. Operetur ergo homo dum viuit, ne illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modo est vt operetur fides per dilectionem: & si modo operamur, hic est dies, hic est Christus. audi promittentem, & ne arbitreris absentẽ. Ipse dixit, Ecce ego vobiscũ sum. Quandiu? non sit in nobis solicitudo qui viuimus. si fieri posset, de hac etiam voce posteros qui futuri sunt securissimos faceremus. Ecce, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dies iste qui circumitu solis huius adimpletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi vsque in consummationẽ seculi extẽditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorum, cum positis ad dexterã dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autẽ ad si- C nistram dixerit, Ite in ignẽ æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius: vbi erit nox, ibi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tẽpus operationis, aliud receptionis: reddet enim dominus vnicuique secundum opera sua. Dom † viuis, fac si facturus es. erit enim tunc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modo omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, & nõ est vt illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillã aquę de digito pauperis requirebat. Dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conat⁹ est benefacere. ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hic agatur, ne & ipsi veniãt in hunc locum tormẽtorum. O infelix, quando viuebas tunc erat tempus operandi: modo iam in nocte es, in qua nemo possit operari. *Hæc cum dixisset, expuit in terrã, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei, Vade & laua in natatoria Siloe, quod interpretatur missus. Abijt ergo, & lauit, & venit videns.* hæc quia manifesta sunt, transeamus. *Itaque vicini & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant, Nónne hic est qui sedebat & mendicabat? Alij dicebant, quia hic est, alij nequaquam, sed similis est ei.* Aperti oculi vultum mutauerant. *Ille dicebat, quia ego sum.* Vox grata, ne damna-

Act.2. *Act.3.* *Act.5.* *Ioan.14.* *Ioan.15.* *Mat.25.* *Mat.22.* *Mat.28.* *Mat.25.* *Mat.16.* *† Cum viuis & mortuis sic facturus est.* *Lucæ.16.*

retur ingrata. *Dicebant ergo ei, quomodo aperti sunt oculi tui?* D *Respondit, Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad natatoriã Siloe, & laua: & abij & laui; & vidi.* Ecce annunciator factus est gratiæ: ecce euãgelizat, confitetur videns: cæcus ille confitebatur, & cor impiorum frangebatur, quia non habebant in corde, quod iam ille habebat in facie. *Dixerunt ei, Vbi est ille qui tibi aperuit oculos? ait, Nescio.* In his verbis animus ipsius adhuc inuncto similis erat, nondum videnti. Sic ponamus fratres, tanquam illam vnctionem in animo habuerit. Prædicat, & nescit quem prædicat. *Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat. Erat autem sabbatum quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis, Lutum posuit mihi super oculos meos, & laui, & video. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam:* Non omnes, sed quidam: Iam enim inungebantur quidam. Quid ergo dicebant nec videntes nec inuncti? *Non est hic homo à deo, qui sabbatum non custodit.* Ipse potius custodiebat, qui sine peccato erat. Sabbatum enim spiritale hoc est, nõ habere peccatum. Denique, fratres, hoc admonet deus, quando commendat E sabbatum, Omne opus seruile non facietis in eo. Hæc sunt verba dei commendantis sabbatum, Omne opus seruile non facietis in eo. Iam superiores lectiones interrogate, quid sit opus seruile, & dominũ audite, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Sed isti nec videntes, vt dixi, nec inuncti, sabbatum carnaliter obseruabant, spiritaliter violabant. *Alij dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?* Ecce sunt inuncti. *Et schisma erat inter eos.* Dies ille diuisus erat inter lucem & tenebras. *Dicunt ergo cæco iterum, Tu quid dicis de eo qui aperuit tibi oculos?* Quid de illo sentis? quid existimas? quid iudicas? Quærebant quemadmodum homini calumniarentur, vt de synagoga repelleretur, sed à Christo inueniretur. Sed ille constanter quod sentiebat expressit.

Ait enim, Quia propheta est. Adhuc quidem inunctus in corde, nondum deum confitetur, nec mentitur tamen. Ipse enim dominus de semetipso ait, Non est propheta sine honore nisi in patria sua. *Non crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuisset & vidisset, donec vocauerunt parentes eius qui viderat,* id est, qui cæcus fuerat & viderat. *Et in-* F *terrogauerunt eos dicentes, Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo autem nunc videt? Responderunt eis parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est: quomodo autem nunc videat nescimus, aut quis eius aperuit oculos, nos nescimus. Et dixerunt, Ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur.* Scimus quidem quia filius noster est: sed iuste cogeremur loqui pro infante, si ipse pro se loqui non posset: olim loquebatur, modo videt. Cæcum à natiuitate nouimus, loquentem olim scimus, videntem modo videmus: ipsum interrogate vt instruamini, quid nobis calumniamini? *Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos. Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret.* Iam non erat malum fieri extra synagogam. Illi expellebant, sed Christus excipiebat. *Propterea parentes eius dixerunt, quia ætatem habet, ipsum interrogate. Vocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Da gloriam deo.* Quid est, da gloriam deo? Nega quod accepisti. Hoc planè non est gloriam deo dare, sed deum potius blasphemare. Da, inquiunt, gloriam deo. *Nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo ille, Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Dixerunt ergo illi, Quid fecit tibi? Quomodo aperuit oculos tuos?* Et ille iam stomachans aduersus duritiam

Leuit.23. *Ioan.8.* *Mat.13.* *Marci.6.* *Lucæ 4.* *Ioan.4.*

G Iudæorum, & ex cæco videns, non ferens cæcos, *Respondit eis, Dixi iam vobis, & audiſtis. Quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis diſcipuli eius fieri?* Quid eſt, Nunquid & vos, niſi quia ego iam ſum, nunquid & vos vultis? Iam video, ſed non inuideo. *Maledixerunt ei, & dixerunt, Tu diſcipulus eius ſis.* Tale maledictum ſuper nos, & ſuper filios noſtros: maledictum enim eſt, ſi cor diſcutias, non ſi verba perpendas. *Nos autem Moyſi diſcipuli ſumus, nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt deus, iſtum autem neſcimus vnde ſit.* Vtinam ſciretis. Si ſciretis quia Moyſi locutus eſt deus, ſciretis quia per Moyſen prædicatus eſt deus. Ioan.5. habetis enim dominum dicẽtem, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi. de me enim ille ſcripſit. Itáne ſequimini ſeruum, & dorſum ponitis contra dominum? Sed nec ſeruum ſequimini.. nam per illum ad dominum duceremini. *Reſpondit ille homo, & dixit eis, In hoc mirabile eſt quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit oculos meos. Scimus autem quia peccatores deus non exaudit, ſed ſi quis dei cultor eſt, & voluntatem eius facit, hunc exaudit.* Adhuc inunctus loquitur. nam & peccatores exaudit deus. ſi enim peccatores deus non exaudiret, fruſtra ille publicanus oculos in H terram demittens, & pectus ſuum percutiens diceret, Luc.18. Deus propitius eſto mihi peccatori. Et iſta confeſsio meruit iuſtificationem, quomodo iſte cæcus illuminationem. *A ſeculo non eſt auditum, quoniam quis aperuit oculos cæci nati. Niſi eſſet hic à deo, non poterat facere quicquam.* Libere, conſtanter & veraciter. Hæc enim quæ a domino facta ſunt, à quo fierent niſi à domino? Aut quando à diſcipulis talia fierent, niſi in eis dominus habitaret? *Reſponderunt & dixerunt ei, In peccatis natus es totus.* Totus quid eſt? Cum clauſis oculis. Sed qui aperuit oculos, ſaluat & totum. Ipſe dabit ad dexteram reſurrectionem, qui in facie dedit illuminationem. In peccatis totus natus es, *Et tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.* Ipſi illum magiſtrum fecerunt, ipſi vt diſcerent totiens interrogauerunt, & ingrati docentem proiecerunt. Sed quod dixi iamdudum fratres, illi pellunt, excipit dominus. magis enim quia expulſus eſt, Chriſtianus factus eſt. *Audiuit dominus quia eiecerunt eum foras, & cum inueniſſet eum, dixit ei, Tu credis in filium dei?* Modo lauat faciem cordis. *Reſpondit ille & ait,* quaſi adhuc inunctus. *Quis eſt domine, vt credam in eum? Et dixit ei Ieſus, Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt.* Miſſus eſt ille, iſte lauans faciem in Siloë, quod in- I terpretatur miſſus. Deniq; iam facie lota cordis & mũdata conſcientia, agnoſcens eum non filium hominis tantum, quod ante crediderat, ſed iam filiũ dei qui carnem ſuſceperat, *Ait, Credo domine.* Parum eſt credo. vis videre qualem credat? *Et procidens adorauit eum. Et dixit ei Ieſus.* Modo dies ille eſt inter lucẽ & tenebras diſcernens. *In iudicium ego in hunc mundum veni. vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.* Quid eſt hoc domine? Magnam quæſtionẽ feſsis intuliſti, ſed erige vires noſtras, vt poſsimus intelligere quod dixiſti. Veniſti vt qui nõ vident videant: recte, quia lumen es: recte, quia dies es: recte, quia de tenebris liberas. Hoc omnis anima accipit, omnis anima itelligit. Quid eſt hoc quod ſequitur, Et qui vident, cæci fiant? Ergóne quia veniſti, cæci fiunt qui videbãt? Audi quid ſequitur, & fortaſsis intelliges. *Commoti ſunt* ergo verbis iſtis *Quidam ex Phariſæis, & dixerunt ei, Nunquid & nos cæci ſumus?* Audi iam quid eſt quod mouebat, & qui vident, cæci fiant. *Dixit eis Ieſus, Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum.* Cum ſit cæcitas ipſa peccatum, Si cæci eſſetis, id eſt, ſi vos cæcos aduerteretis, ſi vos cæcus diceretis, & ad medicum curreretis: ſi ergo ita cæci eſſetis, non haberetis peccatum, quia veni ego K auferre peccatum. *Nunc vero dicitis quia videmus, peccatum veſtrum manet.* Quare? Quia dicendo videmus, medicum non quæritis, in cæcitate veſtra remanetis. hoc eſt ergo quod pauloante non intellexeramus, quod ait, Ego veni vt qui non vident, videant: Quid eſt, vt qui non vident, videant? Qui ſe non videre confitentur, & medicum quærunt vt videant: & qui vidẽt, cæci fiant. Quid eſt, qui vident, cæci fiant? Qui ſe putãt videre, & medicum nõ quærunt, in ſua cæcitate permanẽt. Ergo iſtam diſcretionem vocauit iudicium, cum ait, In iudicium veni in hunc mundum, quo diſcernit cauſam credentium & confitentium à ſuperbis ſe videre putãtibus, & ideo grauius excæcatis, tanquã dixerit ei peccator cõfitens, & medicum quærẽs, Iudica me deus, & diſcerne Pſal.4. cauſam meam de gente nõ ſancta. Illorum ſcilicet qui dicunt, videmus, & eorum peccatum manet. Non autẽ illud iudicium iam intulit mũdo, quo de viuis & mortuis in fine ſeculi iudicabit. Secundũ hoc enim dixerat, Ego non iudico quenquã, quoniam prius venit non vt Ioan.8. iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.

Ab eo quod ſcriptum eſt, Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro: vſque ad id quod ait, Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. L

Tractatus XLV.

DE illuminato illo qui cæcus natus eſt, ſermo ad Iudæos domini exortus eſt. Huic itaq; lectioni hodiernam eſſe contextam ſcire debuit & cõmoneri charitas veſtra. Cum enim dominus dixiſſet, In iudicium enim ego veni in hunc mundum: vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant: (quod eo tempore quando lectum eſt, vt potuimus expoſuimus) quidam ex Phariſæis dixerunt, Nunquid & nos cæci ſumus? Quibus reſpondit dominus, Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum: nũc autem dicitis, quia videmus, peccatum veſtrum manet. His verbis ſubiunxit ea quæ hodie cum recitarentur, audiuimus, Cap.X. *Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.* Dixerunt enim ſe cæcos non eſſe, videre autem tunc poſſent, ſi oues Chriſti eſſent. Vnde ſibi vſurpabant lumen, qui furebant cõtra diem? Propter illorum ergo vanam & ſuperbam & inſanabilem arrogantiam dominus Ieſus iſta contexuit, in M quibus ſalubriter nos, ſi aduertamus, admonuit. Multi enim ſunt, qui ſecundum quandam vitæ huius conſuetudinem dicuntur boni homines, boni viri, bonæ fœminæ, innocentes, & quaſi obſeruantes ea quæ in lege præcepta ſunt, deferentes honorem parentibus ſuis, non mœchantes, non homicidium perpetrantes, non furtum facientes, non falſum teſtimonium aduerſus quenquam perhibentes, & cætera quæ in lege mandata ſunt, velut obſeruantes. Chriſtiani non ſunt, & plerunque ſe iactant quomodo iſti: Nunquid & nos cæci ſumus? Quia vero iſta omnia quæ faciunt, & neſciunt ad quem finem referãt, inaniter faciunt, dominus de grege ſuo & de oſtio quà intratur ad ouile, ſimilitudinem propoſuit in hodierna lectione. Dicant ergo Pagani, Bene viuimus. Si per oſtium non intrant, quid prodeſt eis? vnde gloriantur? Ad hoc enim debet vnicuiq; prodeſſe viuere, vt detur illi ſemper viuere: nam cui non datur ſemper viuere, quid prodeſt bene viuere? Quia nec bene viuere dicẽdi ſunt, qui finem bene viuẽdi vel cæcitate neſciunt, vel inflatione contemnunt. Non eſt autem

A autem cuiquam spes vera & certa semper viuendi, nisi agnoscat vitam, quod est Christus:& per ianuam intret in ouile. Quęrunt ergo plerunque tales homines etiam persuadere hominibus vt bene viuāt,& Christiani non sint. Per aliam partem volunt ascēdere, rapere & occidere,non vt bonus pastor cōseruare atque saluare. Fuerunt ergo quidā Philosophi de virtutibus & vitiis subtilia multa tractantes,diuidentes,definiētes, ratiocinationes acutissimas cōcludentes, libros implentes,suam sapientiā buccis crepātibus ventilantes,qui etiā dicere auderent hominibus, Nos sequimini,sectā nostram tenete,si vultis beate viuere. Sed non intrabant per ostiū. perdere volebāt,mactare & occidere. Quid de istis dicam? Ecce ipsi Pharisæi legebāt , & in eo quod legebāt, Christum sonabant:venturū sperabant, & præsentē nō agnoscebant. iactabant se etiam ipsi inter videntes,hoc est,inter sapientes,& negabant Christum , & nō intrabant per ostiū.Ergo & ipsi si quos forte seducerent,mactandos & occidēdos, non liberandos seducerent. Et hos dimittamus. videamus illos si forte ipsi intrant per B ostium,qui ipsius Christi nomine gloriantur.Innumerabiles enim sunt,qui se vidētes non solū iactant , sed à Christo illuminatos videri volunt : sunt autē hæretici. Forte ipsi per ianuā intrauerunt? Absit. Sabellius dicit, Qui filius est,ipse est pater:sed si filius, nō est pater. Nō intrat per ostium qui filium dicit patrem. Arrius dicit, Aliud est pater, aliud est filius. Rectè diceret, si diceret alius,non aliud. Quando enim dicit aliud,ei contradicit à quo audit, Ego & pater vnum sumus. Nec ipse ergo per ostium intrat. prædicat enim Christum qualem sibi fingit,non qualem veritas dicit. Nomen habes,rem non habes. Alicuius rei nomen est Christus,tene ipsam rem, si vis prodesse tibi nomen. Alius, nescio vnde, sicut Fotinus,Christus homo est,inquit,deus nō est. Nec ipse intrat per ostium, quia Christus homo & deus est. Et quid opus est multa percurrere,& multa vana hæresum enumerare? Hoc tenete, ouile Christi esse catholicam Ecclesiā. Quicunq; vult intrare ad ouile, per ostiū intret,Christū verum prędicet. Non solum Christi verum prædicet,sed Christi gloriā quærat, nō suam. nam multi quærendo gloriam suam, oues Christi sparserunt C potius quàm congregauerunt. Humilia est enim ianua Christus dominus. qui intrat per hanc ianuam, oportet humiliet se , vt sano capite possit intrare. Qui autem se non humiliat, sed extollit, per maceriam vult ascendere. qui autem per maceriam ascendit, ideo exaltatur vt cadat. Tectè tamen adhuc loquitur dominus Iesus, nondum intelligitur. nominat ostium, nominat ouile, nominat oues. Cōmendat hæc omnia,sed nondum exponit. Legamus ergo, quia venturus est ad ea verba in quibus nobis aliqua quæ dixit dignetur exponere , ex quorum expositione dabit nobis fortasse etiā illa quæ nō exposuit,intelligere. pascit enim manifestis,exercet obscuris. Qui nō intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, væ misero, quia casurus est. Sit ergo humilis,per ostium intret,plano pede veniat, & nō offendet. Ille,inquit,fur est & latro,qui oues suas vult dicere oues alienas:ad hoc suas, id est furto ablatas, nō vt saluet,sed vt occidat. Ergo fur est,quia quod alienū est, suum dicit:latro,quia & quod est furatus,occidit. *Qui autem intrat per ostium , pastor est ouium, huic ostiarius aperit.* De ostiario isto tunc quæramus, quando ab ipso domino audierimus quod sit ostium,& quid sit pastor. *Et oues vocem eius audiūt,& proprias oues vocat nominatim.* Habet enim nomina eorum scripta in libro vitæ. Proprias oues vocat nominatim. hinc dicit Apostolus, Nouit dominus D qui sunt eius. *Et educit eas , & cum proprias oues emiserit, ante eas vadit , & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur , sed fugiunt ab eo , quia non nouerunt vocem alienorum.* Tecta sunt verba hæc, plena quæstionibus,grauida sacramentis. Sequamur ergo & audiamus magistrum ex his obscuris aliquid aperientem , & per id quod aperit,nos forte intrare facientem. *Hoc prouerbium dixit illis Iesus , illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.* Forte nec nos. Quid ergo interest inter illos & nos,antequam ista verba agnoscamus & nos? Quia nos pulsamus vt aperiatur nobis , illi autem Christum negando nolebant intrare seruandi, sed foris remanere perdendi. Quòd ergo nos audimus hæc pie, quòd antequam illa intelligamus,credimus vera esse atque diuina, magna ab istis diuersitate distamus. Cū enim duo audiunt verba Euangelij, vnus impius, alter pius,& talia sunt,vt forte ambo non intelligant,vnus dicit,nihil dixit:alius dicit,verum dixit,& bonum est quod dixit,sed nos nō intelligimus: iste quia credit,iam pulsat, & dignus est cui aperiatur si pulsare persistat,ille vero adhuc audiat, E Nisi credideritis,non intelligetis. Quare ista commēdo?quia etiam cum verba hæc obscura sicut possum exposuero, aut quia valde sunt abdita, vel ego eorum nō apprehendero intelligentiam, vel explicandi quod intelligo nō habuero facultatem , vel tam fuerit quisque tardus, vt etiam exponentem non sequatur, non desesperet:maneat in fide,ambulet in via,audiat Apostolum dicentem, Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis deus reuelabit : veruntamē in quod peruenimus,in eo ambulemus. Incipiamus ergo audire exponentem, quem audiuimus proponentem. *Dixit ergo iterum eis Iesus, Amen amē dico vobis, quia ego sum ostiū ouium.* Ecce ipsum ostium quod clausum posuerat, aperuit. Ipse est ostium, agnouimus,intremus:vt nos intrasse gaudeamus. *Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones.* Quid est hoc domine, Omnes quotquot venerunt? Quid enim? Tu non venisti?sed intellige. Omnes quotquot venerunt dixit, vtique præter me. Recolamus ergo. Ante aduentum ipsius venerunt Prophetæ , nunquid fures & latrones fuerunt? Absit,non præter illum venerunt,quia cum illo venerunt. Venturus præcones mittebat, sed eorum F corda quos miserat , possidebat. Vultis nosse quia cum illo venerunt qui est ipse semper? Carnem quippe accepit ex tempore. Quid est ergo semper? In principio erat verbum . Cum illo ergo venerunt , qui cum verbo dei venerunt. Ego sum,inquit, via & veritas & vita. Si ipse est veritas,cum illo venerunt qui veraces fuerūt. Quotquot ergo præter illum,fures sunt & latrones, id est,ad furandum & occidendum . *Sed non audierunt eos oues.* Maior hæc quæstio est, non audierunt eos oues. Ante aduentum domini nostri Iesu Christi(quo humilis venit in carne)præcesserūt iusti : sic in eum credentes vēturū,quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata sunt,non fides:quia & ipsa verba pro tempore variantur,cum varie declinantur. Aliunū sonū habet,vēturus est:alium sonū habet,venit:mutatus est sonus,venturus est,& venit:eadem tamen fides vtrosque coniungit, & eos qui venturū esse, & eos qui eū venisse crediderunt. Diuersis quidem temporibus, sed vtrosq; per vnum fidei ostium,hoc est, per Christum, videmus ingressos. Nos credimus dominum nostrum natum ex virgine,venisse in carne,passum esse,resurrexisse,in cœlum ascendisse. totum hoc,sicut verba auditis præteriti tēporis, impletum esse iam credimus . in eius sunt fidei

2.Tim.2.

Esai.7.

Philip.3.

Ioan.1.

Ioan.14.

G societate nobiscum & illi patres qui crediderũt de vir-
gine nasciturũ,passurum,resurrecturũ,in cœlum ascen-
2.Cor.4. surum.illos enim ostendit Apostulus vbi ait, Habentes
autem eundẽ spiritum fidei,sicut scriptum est,Credidi,
propter quod locutus sum : & nos credimus , propter
Psal.115. quod & loquimur . Propheta dixit , Credidi , propter
quud lucut⁹ sum.Apostolns dicit,Et nos credim⁹,pro-
pter quod & loquimur.Vt scias autẽ quòd vna sit fides,
audi dicẽtem , Habentes eundem spiritum fidei & nos
1.Cor.10. credimus.sic & alio loco,Nolu enim vus,inquit,igno-
rare fratres , quia patres uustri omnes sub nube fuerũt,
& omnes mare transierũt,& umnes in Moyse baptizati
sunt in nube & in mari:& omnes eandẽ escam spiritalẽ
mãducauerunt,& omnes eũdem potum spiritalẽ bibe-
runt.Mare rubrum signficat baptismũ.Moyses ductor
per mare rubrũ significat Christũ.popnlus transiens si-
gnificat fideles.mors Aegyptiorũ significar abolitionẽ
peccatorum.In signis diuersis eadem fides. sic in signis
diuersis, quomodo in verbis diuersis,quia verba sonos
mutãt per tẽpora , & vtiq; nihil aliud sunt verba quàm
signa.significãdo enim verba sunt. tolle significationẽ
H verbo,strepitus inanis est.Significata sunt ergo omnia.
nnnquid nõ eadem credebãt per quos hæc signa mini-
strabãtur,per quos eadẽ quę credimus,prophetata præ-
nũciabantur? Vtique credebant,sed illi vẽtura esse,nos
autẽ venisse.Ideo & sic ait,Eundẽ potum spiritalem bi-
berunt.spiritalem eundem:nam corporalem non eun-
dem.Quid enim illi bibebant?Bibebãt enim de spirita-
li sequente petra:petra autẽ erat Christus. Videte ergo,
fide manẽte,signa variata.Ibi petra Christ⁹,nobis Chri
stus quod in altari dei ponitur.Et illi pro magno sacra-
mento eiusdẽ Christi biberunt squam profluentem de
petra,nos quid bibamus,norunt fideles.Si speciem visi-
bilem intẽdas,aliud est.si intelligibilem significationẽ,
eundem porum spiritalem biberũt.Quotquot ergo illo
rempore crediderunt vel Abrahæ, vel Isaac, vel Iacob,
vel Moysi, vel aliis Patriarchis , aliisq; Prophetis Chri-
stum prænunciantibus,ones erant,& Christũ audierũt.
nõ alienam vocem, sed ipsius audierũt. Iudex fuerat in
præcone , quia & quando iudex loquitur per præconẽ,
exceptor non facit , Præco dixit : sed, Iudex dixit. Alij
sunt ergo quos nõ audierũt ones,in quibus nõ erat vox
I Christi,errantes, falsa dicenres,inania garrientes,vana
fingentes,miseros seducẽtes . Quid est ergo quod dixit
Maior hæc est quæstio. Quid habet obscurum & ad in-
telligẽdum difficile?audite obsecro:Ecce dominus ipse
Iesus Christus venit,prædicauit,vtiq; multo magis vox
pastoris erat,expressa ipso ore pastoris.Si enim per pro
phetas vox pastoris erat,quanto magis vocem pastoris
ꝓferebat lingua ipsa pastoris?Nõ omnes audierũt. Sed
quid putamus?Qui audierunt,oues erant?Ecce audiuit
Iudas, & lupus erat : sequebatur, sed pelle ouina tectus
pastori insidiabatur . Aliqui vero eorum qui Christum
crucifixerunt,nõ andiebãt, & oues erant:ipsos enim vi-
Ioan.8. debat in turba,quando dicebat,Cum exaltaueritis filiũ
hominis , tunc cognoscetis quia ego sum . Quomodo
ista solnitur quæstio ? Audiũt non oues,& non audiunt
oues ? Sequũtur vocem pastoris quidam lupi,& ei quæ-
dam contradicunt oues,postremo pastorem occidunt
oues.Soluitur quæstio. Respõdet enim aliquis & dicit,
Sed quando non audiebant,oues nondum erant, tunc
lupi erãt : vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit.
Quando autem factæ sunt oues,audierunt,& pastorem
inuenerunt,pastoremq; secutæ sunt : pastoris promissa
sperauerunt,quia iussa fecerũt.Soluta est vtcunque ista
quæstio,& cuiquã forte sufficiat.Me autem adhuc mo- K
uet , & quid me muueat cõmunico vobiscum , vt quo-
dammodu quærens vobiscum, reuelãte illo vobiscum
merear inuenire . Quid ergo me moueat accipite. Per
Ezechielem prophetam dominus obiurgat pastores,&
dicit inter cætera de ouibus,Errantem ouem nõ reuo- Ezech.3.
castis.Et errantem dicit , & ouem appellat.si quãdo er-
rabat,cuius erat,cuius vocẽ vt erraret audiebat?Procul-
dubio enim nun erraret,si vocem pastoris audiret.Sed
ideo errauit,quia vocem audiuit alieni : vocem furis &
latronis audiuit.Certe latronum voces non audiunt o-
ues.Qui venerunt,inquit:& intelligimus,præter me,id
est,qui venerunt præter me,fures sunt & latrones,& nõ
audierunt eos oues.Domine,si non audierũt eos oues,
quomodo errant ones , si oues non audiunt nisi te , tu
autem veritas es?Quisqnis veritatem audit,non vtique
errat:illi autem errant,& ones appellãtur . nam si in er-
rore ipso ones non appellarentur , non diceretur per
Ezechielem Prophetam,Errantem ouem non reuoca-
stis. Quomodo & errat,& ouis est ? vocem alieni audi-
nit.certe non audierunt eos oues.Deinde modo multi L
colligũtur ad ouile Christi, & ex hæreticis fiunt catho-
lici:à furibus tolluntur,pastori redduntur. Et aliquãdo
murmurant,tædium patiuntur ad reuocantem,& non
intelligunt iugulantẽ.veruntamen etiam cum reniien-
tes venerunt quæ oues sunt , agnoscũt vocem pastoris,
& se venisse lætantur,& errasse erubescunt. Quãdo er-
go in illo errore tanquam in veritate gloriabantur , &
vtique nõ audiebant vocẽ pastoris, & alienum ideo se-
quebantur,oues erant,an non erant?Si oues erant,quo-
modo alienas voces audiunt ? Si oues non erant,quare
obiurgantur illi quibus dicitur,Errantem ouem nõ re-
nocastis ? In ipsis etiã iam factis catholicis Christianis,
bonæ spei fidelibus,aliquando mala contingunt:sedu-
cuntur in errorem,& post errorem reuocantur.Quan-
do seducti sunt in errorem,& rebaptizati sunt,aut post
ouilis dominici societatem rursus in errorẽ pristinum
reuoluti sunt,oues erant,an non erant?Vtiqne catholi-
ci erant:si catholici,fideles erant,oues erant. Si oues e-
rant , quomodo vocem alieni audire potuerunt , cum
dominus dicat,nõ audierunt eos oues ? Audistis fratres
altitudinẽ quæstionis . Dico ergo, Nouit dominus qui 2.Tim.2.
sunt eius. nouit præscitos, nouit prædestinatos. de illo M
quippe dicitur,Quos autem præsciuit,& prædestinauit Rom.8.
conformes fieri imaginis filij sui,vt sit primogenitus in
multis fratribus.quos autem prędestinauit,ipsos & vo-
cauit:& quos vocauit, ipsos & iustificauit : quos autem
iustificauit,ipsos & glorificauit. Si deus pro nobis,quis
contra nos?Adde adhuc,Qui proprio filio suo non pe- Rom.8.
percit,sed pro nobis omnibus tradidit eum,quomodo
etiam non cum illo omnia nobis donauit ? sed qnibus
nobis?pręscitis & prędestinatis,iustificatis,glorificatis,
de quib⁹ sequitur,Quis accusabit aduersus electos dei?
Nouit dominus qui sunt eius, ipsæ sunt oues. Aliquan- 2.Tim.2.
do se ipsæ nesciunt,sed pastor nouit eas, secundũ istam
prædestinationẽ,secundum istam dei præscientiam,se-
cundum electionem onium , ante cõstitutionẽ mundi.
Nã & hoc dicit Apostolus,Sicut elegit nos in ipso ante Ephe.1.
constitutionem mundi.Secundum istã ergo præscien-
tiam dei & prædestinationem, quàm multæ oues foris,
quàm multi lupi intus , & q̃ multæ oues intus, & qnàm
multi lupi foris ? Quid est quod dixi, quàm multæ oues
foris?quàm multi modo luxuriantur ,casti futuri?quàm
multi blasphemant Christum , credituri in Christum?
quàm multi se inebriant , futuri sobrij ? quàm multi ra-

piunt

A piunt res alienas, donaturi suas, veruntamen modo vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intus laudant, blasphematuri: casti sunt, fornicaturi: sobrij sunt, se vino postea sepulturi: stant, casuri: & non sunt oues. de prædestinatis enim loquimur. De his loquimur, quos nouit dominus, qui sunt eius: & tamen ipsi quandiu recte sapiunt, Christi vocem audiunt. Ecce audiunt ipsi, non audinnt illi: & tamen secundum prædestinationem non oues isti, oues illi. Adhuc manet quæstio, quæ mihi interim nunc videtur ita posse dissolui. Est aliqua vox, est inquam vox aliqua pastoris, in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues audiunt Christum. Quæ est ista vox? Qui perseuerauerit vsqne in finem, hic saluus erit. *Matth.10.* Hanc vocem non negligit proprius, non audit alienus. nam & ille hoc ei prædicat, vt perseueret apud ipsum vsque in finem, sed non apud eum perseuerando non audit hanc vocem. Venit ad Christum, audit alia & alia verba, illa & illa, omnia vera, sana omnia, inter quæ omnia est & illa vox: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Istam qui audierit, ouis est: sed audiebat illam nescio quis, & desipuit, refriguit, audioit alienã. Si prædestinatus est, ad tempus errauit, in eternom non pe-

B riit. Redit vt andiat quod neglexerit: faciat quod audinit. Si enim de his est qni prædestinati sunt, & errorem ipsius deus præsciuit, & conuersionem futuram. si aberrauit, redit vt audiat illam vocem pastoris, & sequatur dicentem: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Bona vox fratres, vera, pastoralis, ipsa est vox salutis in tabernaculis iustorum. nam facile est andire Christum, facile est laudare Enangelium, facile acclamare disputatori: perseuerare vsque in finem, hoc est ouium vocem pastoris andientium. Tentatio accidit, persenera vsque in finem, quia tentatio non perseuerat vsque in finem. Vsqoe in quem finem perseuerabis? Quousque finias viam. Quandiu enim non audis Christum, aduersarius tuus est in ista via, hoc est in ista mortali vita. Sed quid dicit? Concorda cum aduersario tuo cito, dum es cum eo in via. *Matth.5.* Audisti, credidisti, concordasti. Si aduersabaris, concorda. Si tibi præstitum est concordare, noli vlterius litigare. Quando enim finiatur via, nescis, sed tamen scit ille.

C Si ouis es, & si perseueraueris vsque in finem, salnus eris: ac per hoc istam vocem non contemnunt sui, non audiunt alieni. Vt potui, vt ipse donauit, profundam multum quæstionem aut exposui vobis, aut tractaui vobiscum. Si qui minus intellexerunt, maneat pietas, & reuelabitur veritas. qui autem intellexeront, non se extollant, quasi celeriores super tardiores, ne extollendo se exorbitent, & facilius perueniant tardiores. Omnes autem perducat, cui dicimus: Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. *Psal.85.* Per hoc ergo quod exposuit dominus, quia ipse est ostium, intremus ad ea quæ proposuit, nec exposuit. Et pastor quidem quisnam sit, quanuis non dixerit in ista lectione quæ hodie recitata est, tamen in ea quæ seqoitur, apertissime dicit: Ego snm pastor bonus. quod & si non diceret, quem alium præter ipsum intelligere deberemns in eis verbis vbi ait: Qui intrat per ostium, pastor est ouium, buic ostiarius aperit, & oues vocem eios andiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas: & cũ proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues eum sequuntur, quia sciunt vocem eius? Quis enim alius oues proprias vocat nominatim, & educit eas hinc ad vitam æternam, nisi qui nonit nomina prædestinatorum? Vnde ait discipulis suis: Gau-

D dete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. *Luca.10.* hinc enim vocat eas nominatim. Et quis alius eas emittit, nisi qui earũ peccata dimittit, vt eum sequi duris liberatæ vinculis possint? Et quis eas præcessit, quò eum sequantur, nisi qui surgens à mortuis iam nõ moritur, & mors ei vltra non dominabitur? *Roma.6.* Et cum hic conspicuus esset in carne, ait: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. *Ioan.17.* vnde Illud est quod ait *Ego sum ostium. per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet.* In hoc eoidenter ostendit, nõ solum pastorem, sed etiam oues intrare per ostiũ. Sed quid est, ingredietur & egredietur, & pascua inueniet? Ingredi quippe in Ecclesiam per ostium Christum valde bonum est: exire autem de Ecclesia, sicut ait iste ipse Ioannes Euangelista in Epistola sua: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: *1.Ioan.2.* non est vtique bonum. Talis ergo egressus non posset à bono pastore laudari, vt diceret, Et ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Est ergo aliquis nõ solum ingressus, verumetiã egressus bonus per ostium bonum, quod est Christus. sed quis est iste laudabilis & beatus egressus? Possem quidem dicere ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus, egredi autem quando exterius aliquid opera-

E mur. Et qooniam, sicut dicit Apostolus, per fidem habitat Christus in cordibus nostris, ingredi per Christũ esse secundum ipsam fidem cogitare: egredi autem per Christum, secundum ipsam fidem etiam foris, id est, coram hominibus operari. vnde & in Psalmo legitur: Exiet homo ad opus suom: & ipse dominus dicit: *Psal.103.* Luceant opera vestra coram hominibus. *Matth.5.* Sed plus me delectat quod ipsa veritas tanquam pastor bonus, & ideo bonus doctor quodãmodo nos admonuit, quemadmodum intelligere debeamus quod ait, Ingredietur & egredietur, & pascua inueniet, cum secutus adiunxit,

Fur non venit nisi vt furetur, & mactet, & perdat: ego veni vt vitam habeãt, & abundantius habeant. Videtur enim mihi dixisse, vt vitã habeant ingredientes, & abundantius habeant egredientes. Non autẽ potest quisq; per ostiũ, id est, per Christũ egredi ad vitam æternã, quæ erit & specie, nisi per ipsum ostium, hoc est, per eundem Christũ in Ecclesiam eius quæ est ouile eius, intrauerit ad vitam temporalem, quæ est in fide. Ideo ait, Ego veni vt vitã habeant: *Gala.5.*

F hoc est, fidem, quæ per dilectionem operatur, per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iustus ex fide viuit. *Abac.2.* *Roma.1.* Et abundantius habeant, qui perseuerando vsque in finem, per illud ostium, id est, per fidem Christi egrediũtur, quoniam veri fideles moriuntur: & abundantius habebunt vitam, veniendo quò pastor ille præcessit, vbi nunquã deinde moriãtur. Quanuis ergo & hic in ipso ouili nõ desint pascua, quoniam ad vtrunque possumus intelligere quod dictum est, & pascua inueniet, id est, & ad ingressum & ad egressum: tamen tunc vera pascua inuenient vbi saturentur, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, *Matth.5.* qualia pascua inuenit cui dictum est: Hodie mecum eris in paradiso. *Luca.23.* Quomodo autem ipse sit ostiũ, ipse pastor, vt per seipsum quodammodo etiam ipse ingredi & egredi intelligatur, & quisnam sit ostiarius, longum est hodie quærere, & differẽdo sicut ipse donauerit explicare.

Ab eo quod dictum est, Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis: vsque ad id quod ait, Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus.

G Oques dominus Iesus ouibus suis & præsentibus & futuris, quę tunc aderant, quia erant ibi iam oues eius, et ántque quę futuræ erant eius oues: item præsentibus & futuris, & illis & nobis, & quotquot etiam post nos fuerint oues eius quis ad eas missus esset, ostendit. Omnes ergo audiunt vocem pastoris sui dicentis: *Ego sum pastor bonus.* Non adderet bonus, nisi essent pastores mali: sed pastores mali ipsi sunt fures & latrones, aut certe vt multū mercenarij. Omnes enim hic personas quas posuit, requirere, distinguere, nosse debemus. aperuit enim iā duas ees dominus, quas quodammodo clausas proposuerat. Iam scimus quia ostiū ipse est, scimus quia pastor ipse est: fures & latrones qui sint, in hesterna lectione patefactū est. Hodie autem audiuimus mercenarium, audiuimus & lupum, heri nominatus est & ostiarius. In bonis ergo ostium est & ostiarius, pastor & ouis: in malis fures & latrones, mercenarij & lupus. Ostium dominum Christum accipimus ipsum pastorem, Ostiarium quem? hæc enim duo ipse exposuit, ostiarium nobis reliquit quærendum. Et quid ait de ostiario? Huic, inquit, H ostiarius aperit. Cui aperit? Pastori. Quid aperit pastori? Ostium. Et quis est ipsum ostium? Ipse pastor. Nunquid si dominus Christus non exposuisset, non ipse dixisset, Ego sum pastor, & ego sum ostium: auderet quisquam nostrum dicere quod ipse Christus sit & pastor & ostium? Si enim diceret, Ego sum pastor: & nō diceret, Ego sum ostiū: quęsituri eramus quid esset ostium, & forte aliud putantes ante ostium remāsuri. Gratia illius & misericordia nobis exposuit pastorem, seipsum dixit: exposuit ostium, seipsum dixit: ostiariū quærendum nobis reliquit. Quem nos dicturi sumus ostiariū? Quemlibet inuenerimus, cauendum est ne maior existimetur quàm ipsum ostiū: quia ostiarius in domibus hominum maior est ostio. Ostiarius enim ostio, nō ostium præponitur ostiario, quia ostiarius ostium, nō ostium custodit ostiariū. Non audeo dicere aliquē ostio maiorem. Audiui enim iam quid sit ostiū, non me latet, non sum dimissus coniecturæ meæ, non mihi humana est relaxata suspicio, deus dixit, veritas dixit, mutari nō potest quod immutabilis dixit. Dicā ergo in huiꝰ profunditate quæstionis quid mihi videatur: eligat vnusquisque quod placet, pia tamē sentiat, sicut scriptū est. Sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum. Ostiariū forte ipsum dominum debemus accipere. Multo sunt enim inter se diuersa in rebus humanis, pastor & ostiū, quàm ostiarius & ostiū, & tamen dominus & pastorē se dixit, & ostium: cur ergo non intelligamus ipsum & ostiariū? Si enim consideremus proprietates, dominus Christꝰ nec pastor est, sicut consueuimus nosse & videre pastores: nec ostiū est, nō enim eum faber fecit. si autem secundum aliquam similitudinem & ostium & pastor est, audeo dicere & ouis est. ouis nempe sub pastore est, tamē ille & pastor est & ouis. Vbi est pastor? Ecce hic habes, lege Euangelium: Ego sum pastor bonus. Vbi est ouis? Interroga prophetam: Sicut ouis ad immolandum ductus est. Vbi est agnus? Interroga amicū sponsi: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mūdi. Adhuc aliquid secundū istas similitudines mirabilius sum dicturus: & agnus enim & ouis & pastor, inter se amica sunt: cōtra leones autē à pastoribus oues custodiri solent, & tamen de Christo cū sit ouis & pastor, legimus dictum: Vicit leo de tribo Iuda. Hæc omnia fratres secundū similitudines accipite, non secundū proprietates. Solemus videre pastores sedere supra petrā, & inde cōmissa sibi pecora custodire. Vtiq; melior pastor quàm petra super quā sedet pastor, & tamen Christus & pastor & petra. Totū hoc secundum similitudinem: proprietatem autē si quæras à me, In principio erat verbū, & verbum erat apud deū, & deus erat verbum. Si quęras à me proprietatem, filius vnicus de patre in æternum ab æterno genitus, æqualis gignēti, per quem facta sunt omnia, cum patre incōmutabilis, & accepta forma hominis nō mutatus, ex incarnatione homo filius hominis, & filius dei. Hoc totum quod dixi, non similitudo sed res est. Non ergo pigeat nos fratres secūdū quasdā similitudines ipsum accipere ostiū, ipsum ostiariū. Quid est enim ostiū? Quò intramꝰ. Quis est ostiarius? Qui aperit. Quis ergo se aperit, nisi qui seipsum exponit? Ecce dominus dixerat ostium, nō intelleximus: quando nō intelleximus, clausum erat, qui aperuit, ipse est ostiarius. nulla est ergo necessitas aliquid aliud quærere, nulla necessitas, sed fortasse est voluntas. Si est volūtas, noli exorbitare, noli à trinitate discedere. si personam aliam quæris ostiarij, spiritus sanctus occurrat. nō enim dedignabitur ostiarius esse spiritus sanctus, quando ipsum ostium esse dignatus est filius. Vide ostiarium, forte spiritum sanctum. Ipse dominus discipulis suis de spiritu sancto dicit: Ipse vos docebit omnem veritatem. Ostium quid est? Christus. Quid est Christus? Veritas. Quis aperit ostium, nisi qui docet omnem veritatem? De mercenario autem quid dicimus? Non in bonis hic commemoratus est. *Pastor bonus, ait, animam suam dat pro ouibus suis: mercenarius, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues.* Non hic bonam personam mercenarius gerit, & tamen in aliquo vtilis est: nec mercenarius diceretur, nisi acciperet à conducente mercedem. Quis est ergo iste mercenarius, & culpabilis, & necessarius? Hic vero fratres luceat nobis ipse dominus, vt & mercenarios intelligamus, & mercenarij nō simus. Quis est ergo iste mercenarius? Sunt quidam Ecclesiæ præpositi, de quibus Paulus Apostolus dicit: Sua quærentes, non quæ Iesu Christi. Quid est sua quærentes? Non Christum gratis diligentes, non deum propter deum quærentes, temporalia commoda sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur à præposito, & propter hęc seruitur deo, quisquis est talis, mercenarius est, inter filios se nō computet. de talibus enim & dominus dicit: Amen dico vobis, perceperunt mercedem suā. Audi de Timotheo sancto quid dicat Apostolus Paulus: Spero autem in domino Iesu, Timotheū cito me mittere vobis, vt & ego bono animo sim, cum cognouero quæ circa vos sunt. neminē enim habeo tā vnanimem, qui germane de vobis solicitus sit. omnes enim sua quærunt, non quæ Iesu Christi. Inter mercenarios pastor ingemuit, quæsiuit aliquem qui synceriter diligeret gregē Christi, & circa se in eis qui cū illo eo tēpore fuerant non inuenit. non enim in Ecclesia Christi tunc præter Paulum Apostolū & Timotheū nemo erat qui germane de grege solicitus esset, sed contigerat vt eo tēpore quo Timotheum misit, circa se alium de filiis non haberet, sed soli mercenarij cū illo essent, sua quærentes, nō quæ Iesu Christi: & tamen ipse germanē de grege solicitus, maluit filium mittere, & inter mercenarios remanere. Inuenimus & mercenarios, non eos discernit nisi dominus. qui cor inspicit, ipse discutit, tamē aliquando intelliguntur à nobis. non enim frustra dixit ipse dominus etiam de lupis, ex fru-

Marginalia: K; 1.Cor.10.; Ioan.1.; L; Ioan.16.; Philip.2.; M; Matth.6.; Philip.2.; Sapien.1.; I; Esa 53.; Ioan.1.; Apoca.5.

Matth.7. ex fructibus eorũ cognoscetis eos.multos interrogant A tentationes,& tunc apparēt cogitationes,multi autem latent.Habet ouile domini præpositos, & filios,& mercenarios.Præpositi autem qui filij sunt,pastores sunt. si pastores, quomodo vnus pastor, nisi quia sunt isti omnes vnius membra pastoris, cuius sunt oues propriæ? *Esaia.53.* Nam & ipsi membra sunt ipsius vnius ouis qui sicut ouis ad immolandum ductus est. Audite autem quia & mercenarij necessarij sunt. Multi quippe in Ecclesia cōmoda terrena sectantes,Christum tamen prædicant,& per eos vox Christi auditur,& sequuntur oues nō mercenarium,sed vocem pastoris per mercenariũ. Audite *Matt.23.* mercenarios ab ipso domino demōstratos: Scribæ,inquit,& Pharisęi super cathedrā Moysi sedēt:quæ dicūt, facite: quæ autē faciunt,facere nolite.Quid aliud dixit, nisi per mercenarios vocē pastoris audite? Sedendo enim super cathedrā Moysi, legē dei docēt, ergo per illos deus docet. Sua vero illi si velint docere,nolite audire,nolite facere. certe enim tales sua quærūt,nō quæ Iesu Christi. Nullus tamē mercenarius ausus est dicere populo Christi,Tua quęre,nō quæ Iesu Christi.qui enim male facit,nō prædicat de cathedra Christi, inde lędit, B vnde male facit,non vnde bona dicit. Botrũ carpe,spinam caue. Bene quia intellexistis,sed propter tardiores dicā hoc idem planius, quod modo dixi, Botrũ carpe, *Matth.7.* spinā caue: cum dominus dicat: Nunquid colligūt de spinis vuā,aut de tribulis ficus? Verum est omnino, & tamen etiā verum ego dixi, Botrũ carpe, spinam caue, quia botrus aliquādo de radice vitis exortus,pendet in sepe,crescit palmes, inseritur spinis,& portat fructũ spina nō suum.nō enim spinam vitis attulit,sed spinis palmes incubuit. Noli interrogare nisi radices,quęre radicem spinæ, extra inuenies a vite. quære originem vuæ, vitis hāc protulit ex radice. Cathedra ergo Moysi,vitis erat:Pharisæorũ mores, spinæ erant.doctrina vera per malos,palmes in sepe. Botrum inter spinas caute lege, ne dum quæris fructum, laceres manum: & cum audis bona dicentem, ne imiteris mala facientē. Quæ dicunt facite,legite vuas:quæ autē faciunt, facere nolite, cauete spinas. Etiam per mercenarios vocem pastoris audite, sed nolite esse mercenarij, cum sitis membra pasto- *Philip.2.* ris. Ipse autem Paulus Apostolus sanctus qui dixit, Neminem habeo qui germanè de vobis sollicitus sit, om- C nes enim sua quærunt, non quæ Iesu Christi: alio loco inter mercenarios filiosq; distinguens, videte quid di- *Philip.1.* xerit: Quidam per inuidiam & cōtentionem, quidam vero & per bonam voluntatem Christum prædicant: quidam ex charitate,scientes quia in defensione Euangelij positus sum.quidam vero & per contumaciā Christum annunciant nō caste, existimātes tribulationē suscitari vinculis meis. Isti mercenarij erant, Paulo Apostolo inuidebant. Quare inuidebant,nisi quia tēporalia requirebant? Sed quid adiungat attendite: quid enim? Dū omni modo, siue occasione, siue veritate Christus annuncietur,& in hoc gaudeo,sed & gaudebo. Veritas est Christus, veritas à mercenariis occasione annūcietur,veritas à filiis veritate annuncietur. Filij æternā hęreditatem patris patiēter expectāt:mercenarij temporalem mercedē conducentes, festinanter exoptāt. Mihi humana gloria,cui mercenarios inuidere video, minuatur, & tamen per linguas mercenariorum & filiorũ diuina Christi gloria diffametur, cũ siue occasione siue veritate Christus annuncietur. Vidimus qui sit etiam mercenarius. Quis est lupus,nisi diabol⁹? Et quid dictũ est de mercenario? Cum viderit lupum venientē,fugit, quia non sunt eius oues propriæ, nec ei cura est de oui- D bus. nunquid talis erat Apostolus Paulus? absit. Nūquid talis Petrus? absit. nunquid tales cæteri Apostoli, excepto Iuda filio perditionis? absit. Pastores ergo illi? Planè pastores: & vnde vnus pastor? Iā dixi pastores,quia mēbra pastoris illo capite gaudebant, sub illo capite concordabant, vno spiritu in vnius corporis cōpage viuebant,ac per hoc omnes ad vnũ pastorē pertinebant. Si ergo pastores,non mercenarij, quare fugiebant quādo persecutionem patiebantur? Expone nobis, ô domine. Vidi in Epistola fugientē Paulum, per murum in spor- *2.Corint.11.* ta submissus est,vt manus persequentis euaderet. Nō ergo illi cura fuit de ouibus,quas lupo venięte deserebat? Fugit planè, sed eas pastori in cœlo sedēti orationibus commendabat: se autē vtilitati earum fugiendo seruabat,sicut quodam loco ait, Manere in carne necessariū *Philip.1.* duxi propter vos. Ab ipso nanq; pastore omnes audie- *Matth.10.* rant: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Hanc nobis quęstionē dominus dignetur exponere. Domine tu dixisti eis,quos fideles pastores esse vtique volebas,quos tua mēbra esse formabas,Si vos per- E secuti fuerint,fugite. Iniuriā ergo illis facis,quando reprehendis mercenarios qui vident lupum venientē, & fugiunt. Rogamus indices nobis quid habeat altitudo quęstionis:pulsemus,aderit qui aperiet se,ostiarius ostij quod est ipse. Quis est mercenarius? Qui videt lupũ & fugit,qui sua quærit,nō quæ Iesu Christi. Peccantē non *Philip.2.* libere audet redarguere. Ecce nescio quis peccauit,gra- *1.Timo.5.* uiter peccauit,increpādus est, excōmunicandus est:sed excōmunicatus inimicus erit, insidiabitur, nocebit cũ potuerit. Iam ille qui sua quærit, nō quæ Iesu Christi,ne perdat quod sectatur,humanæ amicitiæ cōmoditatem, & inimicitiarum humanarũ incurrat molestiam:tacet, non corripit: ecce lupus oui guttur apprehendit, diabolus fideli adulterium persuasit: tu taces,nō increpas, ô mercenarie, lupum venientem vidisti & fugisti. Respōdet forte & dicit,Ecce hic sum,nō fugi. Fugisti,quia tacuisti:tacuisti,quia timuisti. Fuga animi timor est:corpore stetisti,spiritu fugisti:quod ille nō faciebat qui dicebat, Et si corpore absens sum,spiritu vobiscum sum. *Coloss.2.* Quomodo enim spiritu fugiebat, qui etiā corpore absens fornicatores literis arguebat? Affectiones nostræ motus animorum sunt: lætitia, animi diffusio: tristitia, animi contractio: cupiditas,animi progressio: timor, a- F nimi fuga est. Diffunderis enim animo cum delectaris: cōtraheris animo cum molestaris: progrederis animo cum appetis: fugis animo cum metuis. Ecce vnde ille mercenarius viso lupo dicitur fugere. Quare? *Quia non est ei cura de ouibus.* Quare non est ei cura de ouibus? *Quia mercenarius est.* Quid est, mercenarius est? Temporalem mercedem quærit,& in domo in æternum non manebit. Sunt hic adhuc quærenda & discutienda vobiscũ, sed onerare vos non est cōsilij. Dominica enim cibaria conseruis ministramus, in pascuis dominicis oues pascimus,& simul pascimur. Sicut nō est negandum quod necessarium est,sic non est cor infirmum pabuli multitudine prægrauandũ. Non sit ergo molestum charitati vestræ,quæ omnia quia hic adhuc discutiēda arbitror, hodie nō discutio, sed iterum vobis in nomine domini diebus reddēdi sermonis eadem lectio recitabitur, & diligentius illo adiuuante tractabitur.

Ab eo quod dictum est, Ego sum pastor bonus,& cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ: vsque ad id quod ait, Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

Tractatus XLVII.

G

QVi sermonem domini dei nostri non solum libenter, sed etiam diligentèr audistis, promissionis nostrę proculdubio meministis. Ipsa quippe lectio Euãgelica & hodie lecta est, quæ lecta fuerat proximo dominico die, propterea quoniã in quibusdã necessitatibus immorati, non potuimus omnia discutere quæ vestris sensibus debebamus. Proinde quæ iã dicta atq; tractata sunt, hodie non quærimus, ne adhuc eadem repetendo, ad illa quæ nõdũ dicta sunt, peruenire minime permittamur. Nostis iam in nomine domini qui sit bonus pastor, & quẽadmodum pastores boni mẽbra sint eius, & ideo pastor sit vnus. Nostis qui sit mercenarius ferẽdus, quis lupus, & fures & latrones cauendi, quæ sint oues, quod sit ostiũ quò & oues ingrediuntur, & pastor quomodo sit intelligẽdus ostiarius. Nostis etiã quoniam quisquis nõ per ostium intrauerit, fur est & latro, nec venit nisi vt furetur, & occidat & perdat. Hæc omnia dicta, sufficienter quantũ existimo pertractata sunt: hodie debemus dicere quantũ adiuuat dominus, quoniam ipse Iesus Christus saluator noster & pastorem se esse dixit, & ostium: & pastorem bonũ dixit intrare per ostium: quomodo ipse per seipsum intrat? Si enim nemo pastor bonus est nisi qui per ostium intrat, & ipse est præcipue pastor bonus, & ipse est ostium, intelligere nõ possum nisi & ipsum per seipsum ad oues suas intrare, & vocẽ suam illis dare vt sequãtur eum, easq; intrantes & exeuntes pascua inuenire, quod est vita æterna. Cito ergo dico, ego quærens intrare ad vos, id est, ad cor vestrũ, Christũ prædico: si aliud prædicem, per aliam partẽ conabor ascendere. Christus itaq; mihi ianua est: ad vos per Christum intro, nõ ad parietes vestros, sed ad corda vestra. Quid est per Christum intro? Christum in me libenter audistis. Quare Christum in me libenter audistis? Quia oues Christi estis, sanguine Christi cõparati estis, agnoscitis preciũ vestrum: quod non à me datur, sed per me prędicatur. Ille quippe emit, qui preciosum sanguinem fudit. preciosus sanguis est illius sine peccato, fecit tamen ipse etiam suorũ sanguinem preciosum, pro quibus dedit sanguinis precium. nam si suorũ sanguinem non faceret preciosum, non diceretur preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Itaq; etiam quod ait, Pastor bonus animã suam ponit pro ouibus, nõ ipse vnus fecit, & tamen si illi qui fecerunt, mẽbra eius sunt, idem ipse vnus hoc fecit. Ipse enim potuit facere sine illis, ipsi sine illo vnde potuerũt, cũ ipse dixerit: Sine me nihil potestis facere? Hinc autẽ ostendimus quod & alij fecerunt, quia ipse Apostolus Ioannes, qui hoc quod audistis Euangelium prædicauit, in Epistola sua dixit: Sicut pro nobis animam suam posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Debemus dixit, debitores nos fecit, qui primus exhibuit. ideo quodã loco scriptum est, Si sederis cœnare ad mensam potentis, sapienter intellige quæ apponuntur tibi, & mitte manum tuam, sciens quia talia te oportet præparare. Mensa potẽtis quę sit nostis, vbi est corpus & sanguis Christi. Qui accedit ad talẽ mensam, præparet talia. Et quid est, pręparet talia? Quomodo ipse pro nobis animã suã posuit, sic & nos debemus ad ędificandam plebem, ad asserendam fidẽ animas pro fratribus ponere. ideo Petro quẽ facere volebat pastorem bonũ, nõ in ipso Petro, sed in corpore suo ait, Petre amas me? Pasce oues meas: hoc semel, hoc iterũ, hoc tertio vsq; ad eius tristitiam: & cũ tantum interrogasset dominus, quantũ interrogãdum esse indicauit, vt ter confiteatur qui ter negauerat, & ei suas oues pascendas tertiò commendasset: ait illi, Cum iunior esses, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autẽ senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Et exposuit Euangelista quid dominus dixerit: Hoc autem, inquit, dixit significans qua morte clarificatur* esset deũ. Ad hoc ergo pertinet, Pasce oues meas, vt ponas animã tuam pro ouibus meis. Iam illud quod ait, *Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem*, quis nescit hoc? Ipse enim agnoscit patrem per se, nos per illum. Quia ipse per se cognoscit, nouimus: quia & nos per illũ, etiã hoc nouimus, quia & hoc per illũ nouimus. ipse enim dixit: Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenit* filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Ergo & nos per ipsum, quibus enarrauit. Itẽ alibi ait: Nemo nouit filium nisi pater: neq; patrẽ quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Sicut ergo ipse per se nouit patrem, nos autẽ per illum nouimus patrem, sic intrat in ouile per semetipsum, & nos per ipsum. Ostiũ dicebamus per Christũ nos habere ad vos: quare? Quia Christum prædicamus: nos Christum prædicamus, & ideo per ostiũ intramus. Christus autem Christũ prædicat, quia seipsum prædicat & ideo pastor per seipsum intrat. Lumen cum alia mõstrat quæ videntur in lumine, nunquid aliquo alio indiget vt monstretur? Lumen ergo & alia demonstrat, & seipsum. Quæcunque intelligimus, intellectu intelligimus: & ipsum intellectum vnde nisi intellectu intelligimus? Nunquid sic oculo carnis & alia vides & ipsum? Quamuis enim videãt homines oculis suis, nõ tamen vident oculos suos. Oculus carnis alia videt, se nõ potest: intellectus autẽ & alia intelligit, & seipsum. Quomodo intellectus videt se, sic & Christus prædicat se. Si prædicat se, & prædicando intrat ad te, per se intrat ad te: & ad patrẽ ipse est ostiũ, quia non est quà veniatur ad patrẽ nisi per ipsum. Vnus enim deus & vnus mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. Verbo multa dicuntur. Hæc ipsa quæ dixi, vtiq; verbo dixi: si velim dicere & ipsum verbũ, vnde dico nisi verbo? Ac per hoc per verbũ & alia dicuntur, quæ non sunt quod verbũ, & ipsum verbum dici non potest nisi per verbũ. Adiuuante domino exemplis abundauimus. Tenete ergo quomodo dominus Iesus Christus & ostium sit, & pastor: ostiũ pandendo se, pastor intrãdo per se. Et quidẽ fratres quod pastor est, dedit & mẽbris suis. nã & Petrus pastor, & Paulus pastor, & cæteri Apostoli pastores, & boni Episcopi pastores. Ostium vero nemo nostrum se dicit: hoc sibi ipse proprium tenuit, quà intrant oues. Deniq; Paulus boni pastoris implebat officium quãdo Christum prædicabat, quia per ostiũ intrabat. At vbi oues indisciplinatę cœperunt facere schismata, & alia ostia sibi ponere, non quà intrarẽt vt congregarentur, sed quà errarẽt vt diuiderentur, dicẽtes alij, Ego sum Pauli: alij, ego sum Cephæ: alij, ego Apollo: alij, ego Christi: expauescẽs ad eos qui dixerũt, ego sum Pauli, tanquã clamans ad oues, miserę quà itis? non sum ostium: nunquid Paulus, inquit, pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Qui vero dicebant, Ego sum Christi, inuenerunt ostiũ. De vno autẽ ouili & vno pastore iam quidem assidue soletis audire: multũ enim commẽdauimus vnũ ouile prædicãtes vnitatem, vt per Christũ omnes oues ingrederẽtur, & Donatum nulla sequeretur. Verũtamẽ vnde hoc proprie dixerit dominus ad ipsos, satis apparet. Loquebatur enim apud Iudæos, missus autẽ fuerat ad ipsos Iudęos, non propter quosdam immani odio pertinaces & perseuerãtes in tenebris, sed propter quosdam

in ipsa

Marginalia: H (at "stus saluator noster"); Psal. 115. (at "non faceret preciosum"); I (at "vnus fecit"); Ioan. 15. (at "nihil potestis facere"); 1. Ioan. 3. (at "Sicut pro nobis"); Prouer. 23. (at "scriptum est, Si sederis"); Ioan. 21. (at "corpore suo ait, Petre"); K (at "Cum iunior esses"); Ioan. 1. (at "Deum nemo vidit"); Matth. 11. (at "Nemo nouit filium"); L (at "seipsum intrat"); 1. Timo. 2. (at "Vnus enim deus"); M (at "Episcopi pastores"); 1. Cor. 1. (at "ego sum Cephæ").

A in ipsa gente quas dicit oues suas, de quibus dicit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierũt domus Israël: nouerat etiã eas in turba furentium, & prævidebat in pace credentium. Quid est ergo, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, nisi quia præsentiam suam corporalem non exhibuit nisi populo Israël? Ad gentes non perrexit ipse, sed misit: ad populum vero Israël & misit & venit ipse: vt qui contemnebant, maius iudicium sumerent, quia etiam præsentia est illis exhibita. Ipse dominus ibi fuit, ibi matrem elegit, ibi concipi, ibi nasci, ibi sanguinem fundere voluit: ibi sunt vestigia eius, modo adorantur vbi nouissime stetit, vnde ascendit ad cœlum. ad gentes autem misit. Sed forte aliqui arbitrantur quoniam non ipse ad nos venit, sed misit ad nos, non nos audisse vocem ipsius, sed vocem eorum quos misit. Absit. Pellatur ista cogitatio de cordibus vestris: & in his quos misit, ipse erat. Ipsum Paulum audi quem misit. ad gẽtes enim præcipue Paulum misit Apostolum: & ait ipse Paulus terrens non de se, sed de illo: An vultis accipere experimentum eius qui in me loquitur Christus? Audite & ipsum dominum:

Matth.15.

2.Cor.13.

B *Et alias oues habeo:* id est, in gentibus: *Quæ non sunt de hoc ouili:* id est, de populo Israël. *Oportet me & illas adducere.* Ergo per suos, non per alteros adducit. Adhoc audi, *Et vocem meã audient.* Ecce & per suos ipse loquitur, & per suos quos mittit, vox eius auditur. *Vt fit vnũ ouile, & vnus pastor.* Duobus istis gregibus tanquam duobus parietibus factus est lapis angularis. Ergo & ostium est & lapis angularis. omnia per similitudinem, nihil horũ proprie. Iam enim dixi & cõmendaui vehementer, & qui capiunt sapiunt, imò qui sapiunt capiunt: & qui nondum intellecto sapiunt, fide teneant quod intelligere nõdum possunt. Per similitudinem Christus multa est quæ per proprietatem non est: per similitudinem & petra est Christus, & ostiũ est Christus, & lapis angularis est Christus, & pastor est Christus, & agnus est Christus, & leo est Christus. Quàm multa per similitudines & alia, quæ commemorare longum est: si autem proprietates discutias rerum quas videre consuesti, nec petra est, quia durus & sine sensu non est: nec ostium, quia faber eum non fecit: nec lapis angularis est, quia non est ab structore compositus: nec pastor est, quia custos ouium quadrupedum non est: nec leo est, quia fera non

Ephe.2.

C est: nec agnus est, quia pecus non est. omnia ergo ista per similitudinẽ. Quid ergo proprie? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Quid de homine qui apparuit? Et verbum caro factũ est, & habitauit in nobis. Audi & cætera. *Propterea me pater diligit,* inquit, *quia ego pono animam meam, vt iterum sumã eam.* Quid ait? Propterea me pater diligit, quia morior vt resurgam. Cum magno enim põdere dictũ est Ego, quia ego pono, inquit, animam meam. Ego pono. Quid est ego pono? Ego, inquit, illam pono. Non glorientur Iudæi: sæuire potuerunt, potestatem habere non potuerunt. Sæuiant quantum possunt, si ego noluero animã meam ponere, quid sæuiendo facturi sunt? Vna responsione prostrati sunt, quãdo eis dictum est, Quem quæritis? dixerunt, Iesum. & ait eis: Ego sum. redierunt retro, & ceciderunt in terram. Qui ceciderunt ad vnam vocem Christi morituri, quid facient sub voce iudicaturi? Ego, ego inquã, pono animã meam, vt iterum sumã eam. Non glorientur Iudæi, quasi qui præualuerint: ipse posuit animã suam. Ego dormiui, dicit. nostis Psalmum: Ego dormiui, & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. modo Psalmus ipse lectus

Ioan.1.

Ioan.18.

Psal.3.

est, modo audiuimus: Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Quid est, ego dormiui? Quia volui dormiui. Quid est dormiui? Mortuus sum. Nonne dormiuit, qui quãdo voluit de sepulchro tanquã de lecto surrexit? Sed amat dare gloriã patri, vt nos ædificet gloriam dare creatori. nã quòd addidit, exurrexi, quoniam dominus suscipiet me, putatis hic quasi virtutem eius defecisse, vt per potestatẽ suam mori potuerit, & per potestatẽ suam resurgere non potuerit? Sic enim videntur sonare verba nõ intẽtius intellecta, Ego dormiui, id est, quia volui dormiui, & exurrexi. Quare? quia dominus suscipiet me. Quid enim? Tu à teipso resurgere non valeres? Si enim nõ valeres, non diceres: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Audi alio loco in euangelio quia non solum pater suscitauit filium, sed etiã filius seipsum: Soluite, inquit, templum hoc, & in triduo suscitabo illud. & Euãgelista, Hoc autem, inquit, dicebat de templo corporis sui. Hoc enim suscitabatur quod moriebatur. Nam verbũ non est mortuum, anima illa non est mortua. Si nec tua moritur, domini moreretur? Vnde scio, inquis, si mea non moritur? A te nõ occidatur, & nõ moritur. Quomodo, inquis, ego possum occidere animam meam? Vt alia peccata interim taceam, os quod mentitur, occidit animam suam. Quomodo, inquia, securus sum, quia non moritur? Ipsum dominum audi danẽ seruo securitatẽ. Nolite timere eos qui occidunt corpus, & postea nõ habent quid faciant: sed planẽ quid ait? Eum timete qui habet potestatẽ & corpus & animam occidere in gehennam. Ecce quia moritur, ecce quia nõ moritur. Quid est mori ipsius? quid est mori carni tuæ? Mori carni tuæ, est amittere vitã suam: mori animæ tuæ, est amittere vitã suã. Vita carnis tuæ, anima tua: vita animæ tuæ, deus tuus. Quomodo moritur caro amissa anima, quæ vita est eius: sic moritur anima amisso deo, qui vita est ei*. Certe ergo immortalis est anima? Planẽ immortalis est, quia viuit & mortua. Quod enim de vidua deliciosa dixit Apostolus, de anima etiã si deũ suũ amiserit, dici potest, Viuens mortua est. Quomodo ergo ponit animam suã dominus? Fratres, quæramus hoc paulo attentius. non nos artat hora quæ solet, die dominico vacat nobis. hoc lucretur qui ad verbum dei etiam die hodierna conueniunt. Pono, inquit, animã meam: quis ponit? quã ponit? Christus. Quid est Christus? Verbũ & homo, nec sic homo vt sola caro: sed quia homo constat ex carne & anima, totus est homo in Christo. non enim partẽ deteriorẽ suscepisset, & partẽ meliorẽ deseruisset: & pars quippe hominis melior est anima quàm corpus. Quia ergo totus homo in Christo, quid est Christus? Verbũ inquã & homo. Quid est verbum & homo? Verbũ, anima, caro. Tenete hoc, quia nõ defuerunt hæretici & in ista sentẽtia, pulsi quidem iam olim à veritate catholica, sed tamẽ vt fures & latrones nõ intrantes per ostium, insidiari ouili nõ desinunt. Apollinaristæ hæretici dicti sunt, qui ausi sunt dogmatizare quòd Christus non sit nisi verbũ & caro, & animam humanã non eum assumpsisse contendunt. nam & aliqui eorũ fuisse in Christo animã negare non potuerunt. Videte absurditatem & insaniã non ferendam, animam irrationalem eum habere voluerunt, rationalem negauerunt. dederunt ei animã pecoris, subtraxerunt animã hominis. Sed illi abstulerunt Christo rationẽ, non tenendo rationẽ. Absit hoc à nobis in fide catholica nutritis atq; fundatis. Ex hac ergo occasione admonuerim charitatem vestrã, vt quomodo superio-

D

Ioan.2.

E

Sapien.1.

Matth.10.

Luca.12.

1.Timo.5.

F

G ribus lectionibus satis vos instruximus aduersus Sabellianos & Arrianos: Sabellianos qui dicunt, ipse est pater qui filius: Arrianos qui dicũt, aliud est pater, aliud est filius, quasi non sint eiusdẽ substantiæ pater & filius: instruximus etiam quantum meministis, & quantũ meminisse debetis cõtra hæreticos Fotinianos, qui solum hominem Christum sine deo esse dixerunt: contra Manichæos, qui solum sine homine deum: ex hac occasione de anima instruamus vos & contra Apollinaristas, qui dicunt dominũ nostrum Iesum Christum non habuisse animam humanam, id est animã rationalem, animam intelligentem, animam inquã qua distamus à pecore, quòd homines sumus: quomodo ergo hic dixit dominus, Potestatem habeo ponendi animam meam? Quis ponit animam, & iterum sumit eam? Christus ex eo quòd verbum est, ponit animam, & sumit eam iterũ. An ea eo quòd anima humana est, ipsa se ponit, & iterum ipsa se sumit? An ex eo quòd caro est, caro animã ponit, & iterum sumit? Tria proposui, omnia pertractemus, & hoc eligamus quod cõueniat regulæ veritatis. Si enim dixerimus quia verbũ dei posuit animam suã, H & iterũ sumpsit eam, metuẽdum est ne subintret praua cogitatio, & dicatur nobis: Ergo aliquãdo anima illa separata est à verbo, & aliquãdo verbum illud ex quo suscepit animam illã, fuit sine anima. Video enim fuisse sine anima humana verbum, secundum quod in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ex quo enim verbũ caro factum est, vt habitaret in nobis, & susceptus est à verbo homo, id est, totus homo anima & caro, quid fecit passio, quid fecit mors, nisi corpus ab anima separauit? Animam vero à verbo nõ separauit. Si enim mortuus est dominus, imò quia mortuus est dominus (mortuus est enim pro nobis in cruce) sine dubio caro ipsius expirauit animam. ad tempus enim exiguum anima deseruit carnẽ, sed rediturae anima resurrecturam: à verbo autem animã separatam esse non dico. Latronis animæ dixit, Hodie mecum eris in paradiso. fidelem latronis animam non deserebat, & deserebat suã? Absit: sed illius vt dominus custodiuit, suam verò inseparabiliter habuit. Si autẽ dixerimus quia ipsa se anima posuit, & iterũ ipsa se sumpsit, absurdissimus sensus est. Nõ enim quæ à verbo nõ I erat separata, à seipsa poterat separari. Dicamus ergo & quod verum est, & quod facilè intelligi potest: ecce homo quilibet non constans ex verbo & anima & carne, sed ex anima & carne, de isto homine interrogemus, quomodo ponat animam suam quicunque homo? An forte nullus homo ponit animam suam? Potes mihi dicere, nullus homo habet potestatem ponere animam suam, & iterum sumere eam. Ponere autem animam suam nisi posset homo, nõ diceret Ioannes Apostolus, Sicut Christus animam suã pro nobis posuit, sic & nos debemus animas pro fratrib⁹ ponere. Ergo & nobis licet, si & nos impleamur virtute ipsius, quia sine illo nihil facere possumus, possumus ponere pro fratribus animas nostras. Quando martyr quilibet sanctus posuit pro fratribus animã suam, quis posuit, & quam posuit? Hoc si intellexerimus, ibi videbimus quemadmodum à Christo dictum sit: Potestatem habeo ponendi animã meam. O homo, paratus es pro Christo mori? Paratus, inquit. dicam hoc aliis verbis: Paratus es pro Christo animã tuam ponere? Et ad ista verba sic mihi respondet, Paratus sum: quomodo mihi responderat cum dicerem, paratus es mori. Hoc ergo est ponere animam, quod est mori. Sed pro quo? Ibi est certamen. Omnes enim homines quando moriuntur, ponunt animã, sed K non omnes pro Christo ponunt. Et nemo habet potestatem sumere quod posuerit: Christus autẽ & pro nobis posuit, & quando voluit posuit, & quando voluit sumpsit. Ponere ergo animã, mori est. Sic & Apostolus Petrus domino dixit, Animã meam pro te ponã: id est, pro te moriar. Carni hoc tribue. Caro ponit animã suã, & caro iterũ sumit eam, non tamen sua potestate caro, sed potestate inhabitantis carnem. Caro ergo ponit animam suã expirando. Vide ipsum dominũ in cruce: Sitio, dixit. illi qui aderant, tinxerũt spongiam in aceto, alligauerũt arundini, & apposuerunt ori eius: quod cum accepisset, ait, Perfectum est. Quid est, perfectũ est? Impleta sunt omnia quæ ante mortẽ futura de me fuerant prophetata: & quia potestatem habebat quando vellet ponendi animam suam, postexquam dixit, perfectum est, quid ait Euãgelista? Et inclinato capite tradidit spiritũ. Hoc est ponere animam. Modo hic attẽdat charitas vestra, inclinato capite tradidit spiritũ. Quis tradidit? quem tradidit? Spiritum tradidit, caro illũ tradidit. Quid est, caro illum tradidit? Caro illum emisit, caro illũ expirauit. ideo enim dicitur expirare, extra spiritum fieri. Quomodo est exulare, extra solũ fieri: exorL bitare, extra orbitam fieri: sic expirare, extra spiritũ fieri, quia spiritus anima est. Cũ ergo exit anima à carne, & remanet caro sine anima, tunc homo ponere animã dicitur. Quando Christus animã posuit? Quando verbũ voluit. Principatus enim in verbo erat, ibi potestas erat quãdo poneret caro animã, & quando sumeret. Si ergo caro animam posuit, quomodo Christus animam posuit? Num enim caro Christus? Ita planè, & caro Christus, & anima Christus, & verbum Christus, nec tamen tria hæc tres Christi, sed vnus Christus. Hominẽ interroga, & de teipso fac gradum ad ea quæ supra te sunt, etsi nõdum intelligenda, saltem credenda. Quomodo est enim vnus homo anima & corpus, sic vnus Christus verbũ & homo. Videte quid dixerim, & intelligite. Anima & corpus duę res sunt, sed vnus homo: verbũ & homo duę res sunt, sed vnus Christus. Ergo de homine quære, vbi est Paulus Apostolus modo? Si quis respondeat, in requie cum Christo, verũ dicit. Item si quis respondeat, Romæ in sepulchro, & ipse verũ dicit. Illud mihi de anima, hoc de eius carne respondit: nec tamen M ideo duos dicimus Apostolos Paulos, vnũ qui requiescit in Christo, aliũ qui positus est in sepulchro, quãuis Apostolum Paulũ dicamus viuere in Christo, eũdemq́; Apostolum Paulum dicamus mortuũ iacere in sepulchro. Moritur aliquis, dicimus, bonus homo, fidelis homo in pace est cũ domino. Et continuò, Eamus ad exequias ipsius, & sepeliamus illum. Eum sepulturus es, quẽ iã dixeras in pace esse cum deo, cũ aliud sit anima, quæ immortaliter viget, aliud corpus quod corruptibiliter iacet: sed ex quo consortium carnis & animæ hominis nomen accepit, iam & singulum atq; separatũ, vtrumlibet eorum nomen hominis tenuit. Nemo ergo titubet quando audit dominũ dixisse: Pono animam meam, & iterũ sumo eam. Ponit eam caro, sed ex potestate verbi: sumit eã caro, sed ex potestate verbi. Et ipse dominus Christus dict⁹ est sola caro. Quomodo, inquit, probas? Audeo dicere, & sola caro Christi dictus est Christus. Credimus certe nõ in solũ deum patrẽ, sed & in Iesum Christũ filiũ eius vnicum dominũ nostrum: modo totum dixi, in Iesum Christũ filium eius vnicum dominũ nostrum. Totum ibi intellige, & verbũ, & animã, & carnem. Sed vtiq; cõfiteris etiam illud quod habet eadem fides,

Ioan. 1. — Luca. 23. — 1. Ioan. 3. — Ioan. 15. — Ioan. 13. — 3. sent. dist. 21. ca. fin. — Ioan. 19.

A fides, in eum Christum te credere qui crucifixus est & sepultus. Ergo etiam sepultum Christum esse non negas, & tamen sola caro sepulta est. Si enim erat ibi anima, non erat mortuus. Si autem vera mors erat, & eius vera sit resurrectio, sine anima fuerat in sepulchro, & tamen sepultus est Christus. Ergo Christus erat etiam sine anima caro, quia non est sepulta nisi caro. Disce hoe etiam in Apostolicis verbis: Hoc sentite, inquit, in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Quis, nisi Christus Iesus, quantum attinet ad id quod est verbum, deus apud deum? Vide autem quod sequitur: Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et hoc quis, nisi idem ipse Christus Iesus? Sed hic iam omnia sunt, & verbum in forma dei, quæ accepit formam serui, & anima & caro in forma serui, quæ accepta est à forma dei. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Iam in morte sola caro est à Iudæis occisa. Si enim discipulis dixit, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: nunquid in ipso poterunt plus quàm corpus occidere? & tamen carne occisa Christus occisus est. Ita cum caro animam posuit, Christus animam posuit: & cum caro vt resurgeret animam sumpsit, Christus animam sumpsit: nec tamen potestate carnis hoc factum est, sed eius qui & animam & carnem vbi hæc adimplerentur assumpsit. *Hoc*, inquit, *mandatum accepi à patre meo*. Verbum nō à verbo accepit mandatū, sed in verbo vnigenito patris est omne mandatum. Cum autem dicitur filius à patre accipere quod substantialiter habet, quomodo dictum est: Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio habere vitam in semetipso? Cum filius ipse sit vita, non potestas minuitur, sed generatio eius ostenditur, quoniam pater non quasi ei filio qui imperfectus est natus, aliquid addidit, sed ei quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit. Ita illi dedit suam æqualitatem, quem non genuit inæqualem. Sed hęc loquēte domino, quoniam lux lucebat in tenebris, & tenebræ eam nō comprehendebant, *Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?* Istæ fuerunt densissimæ tenebræ. *Alij dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis. Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?* Iam istorum oculi cœperant aperiri.

Philip. 2. — Matth. 10. — Ioan. 5. — Ioan. 1.

Ab eo quod ait, Facta sunt encænia in Hierosolymis: vsque ad id quod ait, Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant, & multi crediderunt in eum.

Tractatus XLVIII.

QVod iam commendaui dilectioni vestræ, stabiliter meminisse debetis, sanctum Ioannem Euāgelistā nolle nos semper lacte nutriri, sed solido cibo vesci. Quisquis autē ad sumendū solidum cibum verbi dei adhuc minus idoneus est, lacte fidei nutriatur, & verbum quod intelligere non potest, credere non cunctetur. Fides enim meritum est, intellectus præmium. In ipso labore intentionis desudat acies mentis nostræ, vt ponat sordiculas nebulæ mentis humanæ, & serenetur ad verbum dei. Non ergo recusetur labor, si adest amor. Nostis enim quoniā qui amat, non laborat. Omnis enim labor non amantibus grauis est. Si tantos labores cum auaris portat cupiditas, nobiscum non portet charitas? Euangelium intendite: *Facta sunt encænia in Hierosolymis.* Encænia festiuitas erat dedicationis templi. Græce enim cænon dicitur nouum. Quandocunque nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur. Iam & vsus habet hoc verbum, si quis noua tunica induatur, encæniare dicitur. Illum enim diem quo templum dedicatum est, Iudæi solenniter celebrabant. Ipse dies festus agebatur, cum ea quæ lecta sunt, locutus est dominus. *Hyems erat, & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi, & dixerunt ei, Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palàm.* Non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant. Hyems erat, & frigidi erant. Ad illum enim diuinum ignem accedere pigri erant. Si accedere est credere: qui credit, accedit: qui negat, recedit. Non mouetur anima pedibus, sed affectibus. Friguerant à diligēdi charitate, & ardebant nocendi cupiditate. Longe aberant, & ibi erant. non accedebant credendo, & premebant persequendo. Quærebant audire à domino, Ego sum Christus, & fortasse de Christo secundum hominem sapiebāt. Prædicauerunt enim prophetæ Christum, sed diuinitatem Christi & in prophetis & in ipso euangelio nec hæretici intelligunt, quanto minus Iudæi, quandiu velamen est super cor eorum? Denique quodam loco sciens dominus Iesus eos de Christo secundum hominem sapere, non secundum deum, secundum id quòd homo erat, non secundum id quòd deus etiam assumpto homine permanebat, ait illis, Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? Responderunt secundum opinationem suam, Dauid. sic enim legerant, & hoc solum tenebant, quia diuinitatem eius legebant, sed non intelligebant. Dominus autem vt eos suspenderet ad quærendam eius diuinitatem, cuius contemnebant infirmitatem, respondit eis: Quomodo ergo Dauid in spiritu dicit eum dominum, dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos sub pedib⁹ tuis? Si ergo Dauid in spiritu dicit eum dominum, quomodo filius eius est? Non negauit, sed interrogauit, ne quis hoc cū audierit, putet quòd dominus Iesus negauerit se filium esse Dauid. Filium Dauid dominus Iesus si se negaret, cæcos sic eum inuocantes non illuminaret. Transibat enim aliquādo, & duo cæci sedentes iuxta viam clamauerunt, Miserere nostri fili Dauid. Qua voce audita miseratus est, fletit & sanauit, lumen dedit, quia nomen agnouit. Dicit & Apostolus Paulus, Qui factus est ei ex semine Dauid secundū carnem. Et ad Timotheum: Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum euāgelium meum: quia de semine Dauid originem Maria virgo ducebat: inde dominus de semine Dauid erat. Hoc pro magno Iudæi à Christo quærebant, vt si diceret, ego sum Christus, secundum quod illi solum sapiebant de semine Dauid: calumniarentur quòd sibi arrogaret regiam potestatem. Plus est quod eis respōdit. Illi de filio Dauid volebant calumniari, ille filiū dei se esse respondit. Et quomodo? Audite. *Respondit eis Iesus: Loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibēt de me: sed vos non creditis, quia nō estis ex ouibus meis.* Iam supra didicistis quę sint oues, estote oues: oues credendo sunt, oues pastorē sequēdo sunt, oues redemptorem nō contemnendo sunt, oues per ostiū intrando sunt, oues exeundo & pascua inueniēdo sunt, oues vita æterna perfruēdo sunt. Quomodo ergo istis dixit, non estis ex ouibus meis? quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, nō ad vitam æternā sui sanguinis precio cōparatos. *Oues meæ vocē meā audiunt, &*

Matth. 22. — Psal. 109. — Matth. 20. — Roma. 1. — 2. Timo. 2.

G *cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis.* Ecce sunt pascua. Si recolitis, superius dixerat, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Ingressi sumus credendo, egredimur moriendo. Sed quomodo per ostium fidei ingressi sumus, sic fideles de corpore exeamus. Sic enim per istud ostium egredimur, vt pascua inuenire possimus. Bona pascua, vita æterna dicitur, ibi nulla herba arescit, totum viret, totum viget. Solet quædam herba dici semperuiua, est herba quæ semper dicitur viuere: ibi solum viuere inuenitur. Vitam æternam, inquit, dabo eis, ouibus meis. Vos calumnias propterea quæritis, quia de vita præsenti cogitatis. *Et non peribunt in æternum:* subaudis, tanquam eis diceret: Vos peribitis in æternum, quia non estis ex ouibus meis. *Non rapiet eas quisquã de manu mea.* Intentius accipite. *Pater meus quod dedit mihi, maius est omnibus.* Quid potest lupus? Quid potest fur & latro? non perdunt nisi ad interitum prædestinatos. De illis autem ouibus, de quibus dicit Apostolus: Nouit dominus qui sunt eius: & quos præsciuit, ipsos & prædestinauit: quos autem prædestinauit, ipsos & vocauit: quos autem vocauit, illos & iustificauit: quos

2.Timo.2.
Roma.8.

H autem iustificauit, ipsos & glorificauit: de ouibus istis nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securus est de numero earum qui pro eis nouit quod dedit: & hoc est quod ait: Non rapiet eas quisquam de manu mea. Et item ad patrem: Pater meus quod dedit mihi, maius est omnibus. Quid dedit filio pater maius omnibus, nisi vt ipse ille esset vnigenitus filius? Quid est ergo quod dedit? Iam erat cui daret, an gignendo dedit? Nam si erat cui daret vt filius esset, aliquando erat, & filius non erat. Absit vt aliquando dominus Christus fuerit, & filius non fuerit. De nobis hoc dici potest: Aliquando filij hominum eramus, filij dei non eramus. Nos enim filios dei gratia fecit, illum natura: quia vero natus est, non est vt dicas, non erat antequam natus erat. nunquam enim non natus erat, qui patri coæternus erat. Qui sapit, capiat: qui non capit, credat, nutriatur & capiet. Verbum dei semper cum patre, & semper verbum: & quia verbum, ideo filius. semper ergo filius, & semper æqualis. Non enim crescendo, sed nascendo æqualis est, qui semper natus est de patre, filius de deo deus, de æterno coæternus: pater autem nõ de filio deus, filius de patre deus: ideo pater filio gi-

I gnendo dedit vt deus esset, gignendo dedit vt sibi coæternus esset, gignendo dedit vt æqualis esset: hoc est quod maius est omnibus. Quomodo vita filius, & habens vitam filius? Quod habet, hoc est. Tu aliud es, aliud habes. Verbi gratia habes sapientiam, nunquid tu es ipsa sapientia? Denique quia non es tuipse quod habes, si amiseris quod habes, reddis vt nõ habeas: & aliquando resumis, aliquando amittis, quomodo oculus noster nõ in seipso habet inseparabiliter lucẽ, aperitur & capit, clauditur & amittit. Non sic est deus dei filius, nõ sic est verbum patris, non sic est verbum quod non sonando transit, sed nascendo manet. Sic habet sapientiam, vt ipse sit sapientia, faciãtque sapientes: sic habet vitam, vt sit ipse vita, faciãtque viuentes. hoc est quod maius est omnibus. Attendit Ioannes ipse Euangelista cœlum & terram, volens dicere de filio dei, attendit & transcendit. Cogitauit supra cœlum, milia exercitus angelorum cogitauit, & transcendit vniuersa: sicut aquila nubes, sic sua mente creaturam: transcendit magna omnia, peruenit ad illud quod maius est omnibus, & dixit: In principio erat verbum. Sed quia ille cuius est verbum, non est de verbo, verbum autem de illo est

Ioan.1.

cuius est verbum: ideo ait, Quod dedit mihi pater, ma- K ius est omnibus, id est, vt sim verbum eius, vt sim vnigenitus filius eius, vt sim splendor lucis eius, maius est omnibus. ideo nemo rapit, inquit, oues meas de manu mea: *Nemo potest rapere de manu patris mei.* De manu mea, & de manu patris mei. Quid est hoc, nemo rapit de manu mea, & nemo rapit de manu patris mei? Vtrum vna manus est patris & filij, an forte ipse filius manus est patris sui? Si manum intelligamus potestatem, vna est patris & filij potestas, quia vna est diuinitas. si autem manum intelligamus, sicut dictum est per prophetam, Et brachium domini cui reuelatum est? manus patris ipse est filius. Quod non ita dictum est, tanquam deus habeat humanam formam, & quasi corporis membra, sed quòd per ipsum facta sunt omnia. Nam solent & homines dicere manus suas esse alios homines per quos faciunt quod volunt. Aliquando & ipsum opus hominis, manus hominis dicitur quod fit per manum: sicut dicitur quisque agnoscere manum suam, cũ id quod scripsit agnoscit. Cum ergo multis modis etiã hominis dicatur manus, qui proprie manum habet in sui corporis membris: quanto magis non vno modo L intelligendum est cum legitur manus dei, cui forma corporis nulla est? Ac per hoc melius hoc loco manũ patris & filij intelligimus potestatem patris & filij: ne forte cum hic manum patris ipsum filium dictum acceperimus, incipiat carnalis cogitatio etiam ipsius filij quærere filium, quem similiter credat Christi manum. Ergo nemo rapit de manu patris mei: hoc est, nemo rapit mihi. Sed ne forte adhuc titubes, audi quid sequitur,

Esaia.53.

Ego & pater vnum sumus. Hucusque Iudæi tolerare potuerunt: audierunt, Ego & pater vnum sumus, & non pertulerunt, & more suo duri ad lapides cucurrerunt, tulerunt lapides vt lapidarent eum. Dominus quia nõ patiebatur quod nolebat pati, & nõ est passus nisi quod volebat pati, adhuc eos lapidare cupientes alloquitur, *Sustulerunt lapides Iudæi vt lapidarent illum. Respondit eis Iesus & dixit, Multa bona opera ostendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Et illi responderunt, De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cum sis, facis teipsum deum.* Ad illud hoc responderunt quod dixerat, Ego & pater vnum sumus. Ecce Iudæi intellexerunt, quod non intelligũt Arriani. ideo enim irati sunt, quo- M niam senserunt non posse dici, Ego & pater vnum sumus, nisi vbi æqualitas est patris & filij. Dominus autem videte quid responderit tardis. Vidit eos non ferre splendorem veritatis, & eos temperauit in verbis, *Nonne scriptum est in lege vestra.* id est, vobis data, *Quia ego dixi dij estis.* Deus dicit per prophetam in Psalmo hominibus, Ego dixi dij estis. & legem appellauit dominus generaliter omnes illas scripturas, quãuis alibi specialiter dicat legem, à prophetis eam distinguens, sicuti est, Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: &, In his duobus præceptis tota lex pẽdet & prophetæ. Aliquando autem in tria distribuit easdem scripturas, vbi ait, Oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Nunc vero psalmos etiam legis nomine nuncupauit, vbi scriptum est, Ego dixi dij estis. *Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis quia blasphemas, quia dixi filius dei sum?* Si sermo dei factus est ad homines vt dicerentur dij, ipsum verbum dei quod est apud deum, quomodo non est deus? Si per sermonem dei fiunt homines dij, si participando fiunt dij, vnde participant, non est deus?

Psal.81.
Matth.11.
Matth.22.
Luca.24.
Psal.81.

Si ca-

A Si calefacti quodammodo igne salutari dij efficiuntur, vnde calefiunt non est deus? Si lumina illuminata dij sunt, lumen quod illuminat, non est deus? Accedis ad lumen & illuminaris, & inter filios dei numeraris: si recedis à lumine obscuraris, & in tenebris computaris. Illud tamen lumen nec accedit ad se, quia non recedit à se. Si ergo vos deos facit sermo dei, quomodo non est deus verbum dei? Pater ergo sanctificauit filium suum, & misit in mundum. Forte aliquis dicat, Si pater eum sanctificauit, ergo aliquando non erat sanctus: Sic sanctificauit, quomodo genuit? Vt enim sanct⁹ esset, gignēdo ei dedit, quia sanctum eum genuit. nam si quod sanctificatur, antè non erat sanctum, quomodo dicimus deo patri, Sanctificetur nomen tuum? *Mat. 6.*

Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere: si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis quia in me est pater, & ego in illo. Non sic dicit filius, in me est pater & ego in illo, quomodo possunt homines dicere. Si enim bene cogitemus, in deo sumus: & si bene viuamus, deus in nobis est. Fideles participātes ei⁹ gratiam, illuminati ab ipso, in illo sumus, & ipse in nobis: sed non sic vnigenitus filius, ille in patre, & pater in il- B lo, tanquam æqualis in eo cui est æqualis. Denique nos aliquando possumus dicere, In deo sumus, & deus in nobis: Ego & deus vnum sumus, nūquid possumus dicere? In deo es, quia deus continet te: deus est in te, quia templum dei factus es. Sed nunquid quia in deo es & deus est in te, potes dicere, Qui me videt, deum videt: quomodo vnigenitus dixit, Qui me videt, videt & patrem: &, Ego & pater vnum sumus? Agnosce proprium domini, & munus serui. *Ioan. 14.* Proprium domini est æqualitas patris, munus serui est participatio saluatoris. *Quærebant ergo eum apprehendere.* Vtinam apprehenderent, sed credendo & intelligendo, non sæuiendo & occidendo. Nam modo fratres mei, quando talia loquor, infirmus fortia, paruus magna, fragilis solida, & vos tanquā ex eadem massa, vnde sum & ego ipse qui vobis loquor, simul omnes apprehendere volumus Christum. Quid est apprehendere? Intellexisti, apprehendisti, sed non sic Iudæi. Tu apprehendisti vt habeas, illi apprehendere volebant vt non haberent: & quia sic volebant apprehendere, quid eis fecit? *Exiuit de manibus eorum.* Non eum apprehenderunt, quia manus fidei nō habuerunt. *Ioan. 1.* Verbum caro factum est, sed non erat verbo magnum, C eiicere carnem suam de manibus carnis. Mente verbum apprehendere, hoc est Christum rectè apprehendere. *Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum vbi erat Ioānes baptizans primum, & mansit ibi: & multi venerunt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem signum fecit nullum.* Meministis vobis dictum de Ioanne, *Ioan. 5.* quia lucerna erat, & diei testimonium perhibebat. Quid ergo isti apud se dixerunt? Ioannes signum fecit nullum. Nullum, inquiunt, miraculum ostendit Ioannes: non dæmonia fugauit, non expulit febrem, non cæcos illuminauit, non mortuos suscitauit, non tot milia hominum de quinque vel septē panibus pauit, non supra mare ambulauit, non vētis & fluctibus imperauit, nihil horum fecit Ioānes: & totum quicquid dicebat, huic testimonium perhibebat. Per lucernam veniamus ad diem. Ioannes nullum signum fecit. *Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant.*

Ecce quid apprehenderunt. non quomodo Iudæi volebant apprehendere discedētem, apprehenderunt isti permanentem. Denique quid sequitur? *Et multi crediderunt in eum.*

D *Ab eo quod ait, Erat autem quidam languens Lazarus: vsque ad id quod ait, Abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.*

Tractatus XLIX.

INter omnia miracula quæ fecit dominus noster Iesus Christus, Lazari resurrectio præcipue prædicatur. *Cap. XI.* Sed si attendamus quis fecerit, delectari debemus potius quàm mirari. Ille suscitauit hominem, qui fecit hominem. ipse enim est vnicus patris, per quem, sicut nostis, facta sunt omnia. Si ergo per illum facta sunt omnia, quid mirum est si resurrexit vnus per illum, cum tot quotidie nascantur per illū? Plus est homines creare, quàm resuscitare: dignatus est tamē & creare & resuscitare: creare omnes, resuscitare quosdam. nam cum multa fecisset dominus Iesus, non omnia scripta sunt, sicut idem ipse sanctus Euangelista testatur multa dominum Christum & dixisse & fecisse quæ scripta nō sunt: electa sunt autē quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur. Audistis enim quia dominus Iesus mortuum suscitauit: sufficit tibi vt scias, quia si vellet, omnes mortuos E suscitaret: & hoc quidem sibi ad finē seculi reseruauit. Nam quē audistis magno miraculo quatriduanū mortuum suscitasse de sepulchro, veniet hora (sicut ipse ait) *Ioan. 5.* quando omnes qui sunt in monumentis, audient vocem eius, & procedent. Resuscitauit putentem, sed tamen in cadauere putente adhuc erat forma membrorum: ille in nouissimo die ad vnam vocem cineres est restituturus in carnē: sed oportebat vt modo aliqua faceret, quibus datis velut suæ virtutis indiciis, credamus in eum, & ad illam resurrectionem præparemur, quæ erit ad vitam, non ad iudicium. ita quippe ait, Veniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt, ad resurrectionem vitæ: qui mala egerūt, ad resurrectionem iudicij. Tres tamen à domino resuscitatos mortuos in Euangelio legimus, & forte non frustra. domini quippe facta non sunt tantummodo facta, sed signa. Si ergo signa sunt, præter id quòd mira sunt, aliquid profectò significant: quorum factorum significationem inuenire, aliquanto est operosius, quàm ea legere vel audire. Admirantes audiebamus, tāquam magni miraculi spectaculo ante nostros oculos constituto, cum Euangelium legeretur, quemadmodum reuixerit Lazarus. Si F attendamus mirabiliora opera Christi, omnis qui credit, resurgit. si attendamus omnes, & intelligamus detestabiliores mortes, omnis qui peccat morit. Sed mortem carnis omnis homo timet, mortem animæ pauci. Pro morte carnis quæ sine dubio quandoque ventura est, curāt omnes ne veniat. inde est quòd laborant. Laborat ne moriatur homo moriturus, & non laborat ne peccet homo in æternum victurus: & cum laborat ne moriatur, sine causa laborat. Id enim agit vt multum mors differatur, non vt euadatur. si autem peccare nolit, non laborabit, & viuet in æternū. O si possemus excitare homines mortuos, & cum ipsis pariter excitari, vt tales essemus amatores vitæ permanētis, quales sunt homines amatores vitæ fugientis? Quid non facit homo sub mortis periculo constitutus? Gladio impendēte ceruicibus, prodiderūt homines quicquid sibi vnde viuerent reseruabant. Quis non continuò prodidit ne percuteretur? Et post proditionē fortasse percussus est. Quis nō vt viueret, continuò perdere voluit vnde viueret, eligens vitam mendicantem quàm celerem mor-

G tem? Cui dictum est, nauiga ne moriaris, & distulit? Cui dictum est, labora ne moriaris, & piger fuit? Leuia deus iubet, vt in æternum viuamus, & obedire negligimus. Non tibi deus dicit, Perde quicquid habes vt viuas exiguo tempore in labore sollicitus: sed da pauperi vnde habes vt viuas semper sine labore securus. Accusant nos amatores vitæ temporalis, quam nec cum volunt, nec quandiu volunt habent, & nos inuicem non accusamus, tam pigri, tam tepidi ad capessendam vitam æternam, quam si voluerimus habebimus: cum habuerimus, non amittemus. Hanc autem mortem quam timemus, etiam si noluerimus habebimus. Si ergo dominus magna sua gratia, & magna sua misericordia animas suscitat, ne moriantur in æternum, bene intelligimus tres illos mortuos quos in corporibus suscitauit, aliquid significare & figurare de resurrectionibus animarum quæ fiunt per fidem. Resuscitauit filiam Archisynagogi adhuc in domo iacentem: resuscitauit iuuenem filium viduæ extra portam ciuitatis elatum: resuscitauit Lazarũ sepultum quatriduanum. Intueatur quisque animam suam: si peccat, moritur: peccatum mors est animæ: sed aliquãdo in cogitatione expectatur: delectauit quod malum est: consensisti: peccasti: consensio illa H occidit te: sed intus est mors, quia cogitatum malum nondum processit ad factum. Talem animã resuscitare se significans dominus, resuscitauit illam puellã quæ nondum erat foras elata, sed quia in domo mortua iacebat, quasi peccatum latebat. Si autem nõ solum malæ delectationi consensisti, sed etiam ipsum malum fecisti, quasi mortuum tuum extra portam tulisti, iam foris es, & mortuus elatus es: tamẽ & ipsum dominus resuscitauit, & reddidit viduæ matri suæ. Si peccasti, pœniteat te, & resuscitat te dominus, & reddet te Ecclesiæ matri tuæ. Tertius mortuus Lazarus est: genus mortis immane, mala consuetudo appellatur. aliud est enim peccare, aliud peccandi consuetudinẽ facere. Qui peccat, & continuo corrigitur, cito reuiuiscit, quia nondũ est implicatus consuetudine, nõ est sepultus: qui autem peccare consueuit, sepultus est, & bene de illo dicitur, fœtet. incipit enim habere pessimam famam, tanquam odorem teterrimũ. tales sunt omnes assueti sceleribus, perditis moribus. Dicis ei, noli facere. Quãdo te audit quem terra sic premit, & tabe corrũpitur, & mole consuetudinis prægrauatur? Nec ad ipsum tamen resuscitã-I dum minor fuit virt' Christi. Nouimus, videmus quotidie: videmus homines pessima consuetudine permutata viuere melius quàm viuat qui reprehendebant. Detestabaris hominem. Ecce ipsa soror Lazari, si tamẽ ipsa est quæ pedes domini vnxit vnguento, & tersit capillis suis, quos lauerat lachrymis, melius suscitata est quàm frater eius: de magna malæ consuetudinis mole est liberata. erat enim famosa peccatrix, & de illa dictũ est, Dimittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Videmus multos, nouimus multos: nemo desperet, nemo de se præsumat. Et desperare malum est, & de se præsumere. sic noli desperare, vt eligas de quo debeas præsumere. Ergo & Lazarũ dominus suscitauit. Audistis qualem, id est quid significet Lazari resurrectio. Legamus itaq; iam, & quoniam multa in hac lectione manifesta sunt, expositionẽ in singulis non quæramus, vt necessaria pertractemus. *Erat autem quidam languẽs Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororum eius.* In superiori lectione meministis quòd dominus exiens de manibus eorum qui lapidare illum voluerãt, discessit trans Iordanẽ, vbi Ioannes baptizabat. Ibi ergo domino constituto infirmabatur in Bethania Lazarus, K quod castellum erat proximum Hierosolymis. *Maria autem erat, quæ vnxit dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes.* Iam intelligimus quò miserunt, vbi erat Iesus, quoniam absens erat, trãs Iordanem scilicet. Miserunt ad dominum, nunciantes quòd ægrotaret frater earum, vt si dignaretur veniret, & eum ab ægritudine liberaret. Ille distulit sanare, vt posset resuscitare. Quid ergo renunciauerunt sorores eius? *Domine, ecce quem amas infirmatur.* Non dixerunt, veni. amanti enim tantummodo nunciãdum fuit. Non ausæ sunt dicere, Veni & sana: non ausæ sunt dicere, ibi iube, & hic fiet. cur enim non & istæ, si fides illius Cẽturionis inde laudatur? Ait enim, Non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. nihil horum istæ, sed tãtummodo, Domine, ecce quem amas, infirmatur. Sufficit vt noueris. non enim amas & deseris. Dicit aliquis, Quomodo per Lazarum peccator significabatur, & à domino sic amabatur? Audiat cum dicentem, Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. si enim peccatores deus non amaret, de cœlo ad terram non descenderet. *Audiens autem Iesus, dixit eis, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei.* Talis glorificatio ipsius non ipsum auxit, L sed nobis pfuit. Hoc est ergo quod ait, nõ est ad mortem, quia & ipsa mors non erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, & vitarent veram mortem. Sanè videte quemadmodum tanquam ex obliquo dominus deum se dixit, propter quosdam qui negant filiũ deum esse. nam sunt hæretici qui hoc dicunt, quòd filius dei non sit deus. Ecce audiant, Infirmitas hæc, inquit, non est ad mortẽ, sed pro gloria dei. Qua gloria? cuius dei? Audi quid sequitur, Vt glorificetur fili' dei. Infirmitas ergo hæc, inquit, nõ est ad mortẽ, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eam. Per quam? Per illam infirmitatem.

Diligebat autem dominus Iesus Martham & sororem eius Mariam, & Lazarũ. Ille languens, illæ tristes, omnes dilecti, sed diligebat eos & languentium saluator, imò etiam mortuorum suscitator, & tristium consolator. *Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.* Nunciauerunt ergo illi, mansit illic ille. tamdiu tempus ductũ est, quousque quatriduum compleretur. non frustra, nisi quia forte, imò quia certe & ipse M numerus dierum intimat aliquod sacramentum. *Deinde post hæc dicit discipulis suis, Eamus in Iudæam iterum,* vbi penè fuerat lapidatus, qui propterea inde discessisse videbatur, ne lapidaretur. Discessit enim vt homo, sed in redeundo quasi oblitus infirmitatem, ostendit potestatem. Eamus, inquit, in Iudæam. Denique hoc dicto videte quemadmodum discipuli territi fuerint.

Dicunt ei discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Respondit Iesus, Nõnne duodecim sunt horæ diei? Quid sibi vult ista responsio? Illi dixerunt, modo te lapidare volebant Iudæi, & iterum illuc vadis vt te lapident? Et dominus, Nõnne duodecim horæ sunt diei? *Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt. si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.* De die quidem locutus est, sed in nostra intelligentia quasi adhuc nox est. Inuocemus diem vt expellat noctem, & cor lumine illustret. Quid enim dominus dicere voluit? Quantum mihi videtur, quantum sublucet altitudo profunditasque sententiæ, redarguere voluit illorum dubitationem & infidelitatem.

Marci.5. Lucæ.7. Ioan.11. Lucæ.7. Mat.8. Ibidem.

A ſitatem. Voluerũt enim cõſilium dare domino ne moreretur, qui venerat mori ne ipſi morerentur. ſic etiam quodam alio loco Petrus ſanctus diligens dominum, ſed adbuc non plene intelligens cur veniſſet, timuit ne moreretur, & vitæ diſplicuit, id eſt ipſi domino. nam cum indicaret diſcipulis quòd eſſet Hieroſolymis paſſurus à Iudæis, reſpondit Petrus inter cæteros, & ait, Abſit à te domine: propitius tibi eſto, non fiet iſtud. & continuo dominus, Redi poſt me ſatana. non enim ſapis quæ dei ſunt, ſed quæ hominũ. Et pauloante confitens dominum, laudem meruerat. audierat enim, Beatus es Simon bar Iona, quia non tibi reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Cui dixerat, beatus es: illi dicit, Redi retro me ſatana: quia beatus à ſe non erat. Sed vnde? Quia non tibi reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Ecce vnde beatus es, non de tuo, ſed de meo. Non quia pater ego, ſed quia omnia quæ habet pater, mea ſunt. Si beatus eſt ille Petrus de ipſius domini: ſatanas de cuius? Ibi dicit, rationem quippe reddidit beatitudinis, cum diceret, Nõ caro & ſanguis tibi reuelauit hoc, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Hæc eſt cauſa beatitudinis tuæ. Quod vero dixi, Redi poſt me ſatana, audi etiam huius rei cauſam:

Mat. 16. *Ioan. 16.*

B Non enim ſapis quæ dei ſunt, ſed quæ ſunt hominis. Nemo ergo ſe palpet, de ſuo ſatanas eſt, de dei beatus eſt. Quid eſt enim de ſuo, niſi de peccato ſuo? Tolle peccatum quod eſt tuum: iuſtitia, inquit, de meo eſt. Quid enim habes quod non accepiſti? Cum ergo vellẽt dare conſilium homines deo, diſcipuli magiſtro, ſerui domino, ægroti medico, corripuit eos & ait, Nõnne duodecim horæ ſunt diei? Si quis ambulauerit in die, nõ offendit. Me ſequimini, ſi nõ vultis offendere. Nolite mihi conſilium dare, quos à me cõſilium oportet accipere. Quò ergo pertinet, nõnne duodecim horæ ſunt diei? Quia vt diem ſe eſſe oſtenderet, duodecim diſcipulos elegit. Si ego ſum, inquit, dies, & vos horæ, nũquid horæ diei conſilium dant? Horæ diem ſequuntur, nõ dies horas. Si ergo illi horæ, quid ibi Iudas? & ipſe iter duodecim horas? Si hora erat, lucebat. Si lucebat, quomodo diem ad mortem tradebat? Sed dominus in hoc verbo non ipſum Iudam, ſed ſucceſſorem ipſius præuidebat. Iuda enim cadente ſucceſsit Matthias, & duodenarius numerus manſit. Non ergo fruſtra duodecim diſcipulos elegit dominus, niſi quia ipſe ſpiritalis eſt

1. Cor. 4. *Act. 1.*

C dies. Sequãtur ergo horæ diem, prædicent horæ diem, horæ illuſtrentur à die, horæ illuminentur à die: & per horarum prædicationem credat mundus in diem. hoc ergo ait de compendio, Me ſequimini, ſi non vultis offendere. *Et poſt hæc dicit eis, Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem eum.* Verum dixit: ſororibus mortuus erat, domino dormiebat: hominib⁹ mortuus erat, qui eum ſuſcitare non poterant: nam dominus tanta eum facilitate excitabat de ſepulchro, quanta tu non excitas dormientem de lecto. Ergo ſecundum potentiam ſuam dixit dormientem, quia & alij mortui dicti ſunt in ſcripturis ſæpe dormientes, ſicut Apoſtolus dicit, De dormientibus autem nolo vos ignorare fratres, vt non contriſtemini ſicut & cæteri qui ſpem non habent. ideo & ipſos dormientes appellauit, quia reſurrecturos prænunciauit. Dormit ergo omnis mortuus, & bonus & malus. Sed quomodo intereſt in ipſis qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid quiſque videat in ſomnis, alij ſentiunt læta ſomnia, alij torquentia, ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipſa iterum redeat: ſic vnuſquiſque hominum cum cauſa ſua dormit, cũ cauſa ſua ſurgit, & intereſt quali cuſtodia quiſque recipiatur ad iudicem poſtea producendus. nam & receptiones in cuſtodia pro meritis cauſatum adhibẽtur. Alios iubentur cuſtodire lictores, humano & mitti officio atque ciuili: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipſo carcere non omnes, ſed pro meritis cauſarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergo diuerſæ cuſtodiæ agentium in officio, ſic diuerſæ cuſtodiæ mortuorum, & diuerſa merita reſurgẽtium. Receptus eſt pauper: receptus eſt diues: ſed ille in ſinu Abrahæ, ille vbi ſitiret, & guttam non inueniret. Habent ergo omnes animæ, vt ex hac occaſione inſtruam charitatem veſtram, habent omnes animæ cum de ſeculo exierint, diuerſas receptiones ſuas, habẽt gaudium boni, & mali tormenta. Sed cum facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorũ tormenta grauiora, quando cum corpore torquebũtur. Recepti ſunt in pace ſancti patriarchæ, prophetæ, apoſtoli, martyres, boni fideles: omnes tamen adhuc in fine recepturi ſunt quod promiſit deus. promiſſa enim eſt reſurrectio etiam carnis, mortis conſumptio, vita æterna cum angelis. Hoc omnes ſimul accepturi ſumus. nã requiem quæ continuò poſt mortem datur, ſi ea dignus

1. Theſſ. 4.

D *Luca. 16.* *4 ſen. diſt. 54 cap. 1.*

E eſt, tunc accipit quiſque cum moritur. Priores acceperunt patriarchæ, videte ex quo requieſcunt. Poſteriores prophetæ, recentius apoſtoli, multo recentiores ſancti martyres, quotidie boni fideles: & alij in iſta requie tãdiu ſunt, alij non tamdiu, alij paucioribus annis, alij recenti tempore. Cum vero ab hoc ſomno euigilabunt, ſimul omnes quod promiſſum eſt accepturi ſunt. Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitẽ eum. *Dixerunt ergo diſcipuli,* Quomodo intellexerunt, ſic reſponderunt, *Domine, ſi dormit, ſaluus erit.* Solet enim eſſe ſomnus ægrotantium, ſalutis indicium. *Dixerat autem Ieſus de morte eius, illi autem putauerunt quòd de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo dixit eis Ieſus manifeſte,* Subobſcure enim dixerat dormit. ait ergo manifeſte, *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos vt credatis, quia non eram ibi.* Et ſcio quia mortuus eſt, & non ibi eram. æger enim, non mortuus fuerat nunciatus. Sed quid lateret eum qui creauerat, & ad cuius manus anima morientis exierat? Hoc eſt quod ait, Gaudeo propter vos vt credatis, quia non ibi eram: vt iam inciperẽt admirari, quia dominus potuit dicere mortuum, quod nec viderat nec audierat. Vbi ſanè meminiſſe debemus quòd adhuc e-

F tiam ipſorum diſcipulorum, qui in eum crediderant, miraculis ædificabatur fides: non vt ea quæ nõ erat, eſſe inciperet, ſed vt ea quæ iam eſſe cœperat, creſceret, quanuis tali verbo vſus ſit, quaſi tunc credere inciperent. Non enim ait, Gaudeo propter vos vt fides veſtra augeatur ſiue firmetur: ſed ait, vt credatis: quod intelligendum eſt, vt amplius robuſtiúſq; credatis. *Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiſcipulos, Eamus & nos, & moriamur cum illo. Venit itaque Ieſus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem.* De quatuor diebus multa quidem dici poſſunt, ſicut ſe habent obſcura ſcripturarum, quæ pro diuerſitate intelligentium multos ſenſus pariunt. Dicamus & nos quid nobis videatur ſignificare mortuus quatriduanus. Quomodo enim in illo cæco intelligimus quodammodo humanum genus, ſic forte & in iſto mortuo multos intellecturi ſumus. diuerſis enim modis vna res ſignificari poteſt. Homo quando naſcitur, iam cum morte naſcitur, quia de Adam peccatum trahit: vnde dicit Apoſtolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum,

Roma. 5.

G & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Ecce habes vnum diem mortis, quòd homo trahit de mortis propagine. Deinde crescit, incipit accedere ad rationales annos, vt legem sapiat naturalem, quam omnes habent in corde fixam, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Nunquid hoc de paganis dicitur, & non in natura ipsa quodammodo legitur? Furtum vis pati? Vtique non vis: ecce lex in corde tuo: Quod non vis pati, facere noli. & hanc legem transgrediuntur homines: ecce alter dies mortis. Data est lex etiam diuinitus per famulum dei Moysen: dictum est illic, Non occides, non mœchaberis, non falsum testimonium dices, honora patrem & matrem, non concupisces rem proximi tui. Ecce lex scripta est, & ipsa contemnitur: ecce tertius dies mortis. Quid restat? Venit & euangelium, prædicatur regnum cœlorum, diffamatur vbique Christus, minatur gehenna, vita promittitur æterna, & ipsa contemnitur. Trăsgrediuntur homines euangelium: ecce quartus dies mortis: meritò iam fœtet. Nunquid & talibus est neganda misericordia? Absit, etiam ad tales dominus excitandos non dedignatur accedere. *Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo vt audiuit quia dominus venit, occurrit* H *illi. Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus: sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus.* Non dixit, sed & modo rogo te vt resuscites fratrem meum. vnde enim sciebat, si fratri eius resurgere vtile fuerit? Hoc tantùm dixit, scio quia potes, si vis facis. Verum enim facias, iudicij tui est, non præsumptionis meæ. Sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus. *Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus.* Hoc ambiguum fuit, non enim ait, modo resuscito fratrem tuum: sed, resurget frater tuus. *Dicit ei Martha, Scio quia resurget in resurrectione, in nouissimo die.* De illa resurrectione secura sum, de hac incerta sum. *Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio & vita.* Dicis, resurget frater meus in nouissimo die. Verum dicis: sed per quem tunc resurget, potest & modo, quia ego sum, inquit, resurrectio & vita. Audite fratres, audite quid dicat. Certè tota expectatio erat circŭstantium, vt reuiuisceret Lazarus, vnus mortuus quatriduanus. audiamus & resurgamus. Quàm multi sunt in I hoc populo, quos premit consuetudinis moles? Forte audiunt me quidam, quibus dicitur, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: dicunt, non possumus. Forte audiunt me aliqui immundi, lasciuiis & flagitiis inquinati, quibus dicitur, Nolite hoc facere ne pereatis: & respondent, non possumus tolli à consuetudine nostra. O domine istos resuscita. Ego sum, inquit, resurrectio & vita: ideo resurrectio, quia vita. *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.* Quid est hoc, Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, sicut Lazarus mortuus est, viuet? quia non est deus mortuorum, sed viuorum. De olim mortuis patribus, hoc est de Abraham & Isaac & Iacob, tale responsum Iudæis dedit, Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob: non est deus mortuorum, sed viuorum. omnes enim illi viuŭt. Crede ergo: & si mortuus fueris, viues: si autem non credis, & cŭ viuis mortuus es. Probemus & hoc, quia si non credis & viuis, mortuus es. Cuidă dominus differenti sequi eum, & dicenti, Eam prius sepelire patrē meum: sine, inquit, mortuos sepelire mortuos suos, tu veni sequere me. Erat ibi mortuus sepeliendus, erant ibi & mortui mortuum sepulturi. ille mortuus in carne, illi in anima. Vn- K de mors in anima? Quia nō est fides. Vnde mors in corpore? Quia nō est ibi anima. Ergo animæ tuæ anima, fides est. Qui credit in me, inquit, etiam si mortu⁹ fuerit in carne, viuet in anima, donec resurgat & caro nunquam postea moritura. Hoc est, qui credit in me, licet moriatur viuet. Et omnis qui viuit in carne & credit in me, etsi moriatur ad tempus propter mortē carnis, non morietur in æternum propter vitam spiritus, & immortalitatem resurrectionis. Hoc est quod ait, Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in ęternum.

Tobia.4.

Exo.20.

Ephe.5.

Mat.22.

Mat.8.

Credis hoc? ait illi, Vtique domine, ego credidi quia tu es Christus filius dei, qui in hunc mundum venisti. Quando hoc credidisti? Credidi quia tu es resurrectio, credidi quia tu es vita, credidi quia qui credit in te, & si moriatur, viuet: & qui viuit & credit in te, non morietur in æternum. *Et cum hæc dixisset, abiit & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicens, Magister adest, & vocat te.* Aduertendum est quemadmodum suppressam vocem silentium nuncupauit. nam quomodo siluit, quę dixit, Magister adest & vocat te? Aduertendum etiam quemadmodum Euangelista non dixerit vbi vel quando vel quomodo Mariam dominus vocauerit, vt hoc in verbis Marthæ potius intelligeretur, narrationis breuitate seruata. L

Illa vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. Nondum enim venerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha. Iudæi igitur qui erant cum illa in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam, dicentes, quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi. Quare pertinuit hoc ad Euangelistam narrare? Vt videamus quæ occasio fecerit vt plures ibi essent quando Lazarus resuscitatus est. Putantes enim Iudæi propterea illam festinare, vt doloris sui solatium lachrymis quæreret, secuti sunt eam, vt tam grande miraculum quatriduani mortui resurgentis testes plurimos inuenirer.

Maria autem cum venisset vbi Iesus erat, videns eum cecidit ad pedes eius, & dixit ei, Domine, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus. Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui cum illa erant plorantes, fremuit spiritu, & turbauit semetipsum, & dixit, Vbi posuistis eum? Nescio quid nobis insinuauit fremendo spiritu, & turbando seipsum. Quis enim eum posset nisi seipsum ipse turbare? Itaque fratres mei, primò hic attendite potestatem, & sic inquirite significationem. Turbaris tu nolens, turbatus est Christus quia voluit: M esuriuit Iesus, verum est, sed quia voluit: dormiuit Iesus, verum est, sed quia voluit: contristatus est Iesus, verum est, sed quia voluit: mortu⁹ est Iesus, verum est, sed quia voluit: in illius potestate erat sic vel sic affici vel non affici. Verbum enim animam suscepit & carnem, totius hominis sibi coaptans in personæ vnitate naturā. nam & anima apostoli verbo illustrata est, anima Petri verbo illustrata est, anima Pauli: & aliorum Apostolorum ac sanctorum prophetarum verbo illustratæ sunt animæ, sed de nulla dictum est, Verbum caro factum est: de nulla dictum est, Ego & pater vnum sumus. Anima & caro Christi cum verbo dei vna persona est, vnus Christus est, ac per hoc vbi summa potestas est, secundum voluntatis nutum tractatur infirmitas, hoc est, turbauit semetipsum. Dixi potestatem, attēdite significationem. Magnus reus est, quem mortis quatriduum & illa significat sepultura. Quid est ergo quòd turbat semetipsum Christus, nisi vt significet tibi, quomodo turbari tu debeas cum tāta mole peccati grauaris & premeris? Attēdisti enim te, vidisti te reum: computasti tibi, illud feci, & pepercit mihi deus: illud commisi,

Ioan.1.

Ioan.10.

A commisi, & distulit me: Euangelium audiui, & contempsi: baptizatus sum, & iterum ad eadem reuolutus sum: quid facio? quò eo? vnde euado? Quando ista dicis, iam fremit Christus, quia fides fremit. In voce frementis apparet spes resurgentis. Si ipsa fides est intus, ibi est Christus fremens. si fides in nobis, Christus in nobis. Quid enim aliud ait Apostolus habitare Christum per fidem in cordibus vestris? (Ephe. 3.) Ergo fides tua de Christo, Christus est in corde tuo. Hinc est illud quòd dormiebat in naui, & cum periclitarentur discipuli, iam imminente naufragio accesserunt ad eum, & excitauerunt eum. surrexit Christus, imperauit ventis & fluctibus, & facta est tranquillitas magna. (Mat. 8.) Sic & tu. intrant venti cor tuum, vtique vbi nauigas, vbi hanc vitam tanquam procellosum & periculosum pelagus transis, intrant venti, mouent fluctus, turbant nauem. Qui sunt venti? Audisti conuicium, irasceris: conuicium ventus est, iracundia fluctus est. Periclitaris, disponis respondere, disponis maledictum maledicto reddere, iam nauis propinquat naufragio. Excita Christum dormientem. ideo enim fluctuas, & mala pro malis reddere præparas, quia Christus dormit in naui. In corde enim tuo somnus Christi,

B obliuio est fidei. nam si excitas Christum, id est recolas fidem, quid tibi dicit tanquam vigilans Christus in corde tuo? Ego audiui, dæmonium habes, & pro eis oraui. Audit dominus, & patitur: audit seruus, & indignatur? Sed vindicari vis. Quid enim? Ego iam sum vindicatus? Cum hæc loquitur tibi fides tua, quasi imperatur ventis & fluctibus, & fit tranquillitas magna. Quomodo ergo hoc est excitare Christum in naui, excitare fidem: sic in corde hominis quem premit magna moles & consuetudo peccati, in corde hominis transgressoris, etiam sancti Euangelij contemptoris & pœnarum æternarum, fremat Christus, increpet se homo. Audi adhuc, Fleuit Christus, fleat se homo. Quare enim fleuit Christus, nisi quia flere hominem docuit? Quare fremuit & turbauit semetipsum, nisi quia fides hominis sibi meritò displicentis, fremere quodammodo debet in accusatione malorum operum, vt violentiæ pœnitendi cedat consuetudo peccandi? *Et dixit, vbi posuistis eum?* Scisti quia mortuus sit, & vbi sit sepultus ignoras? & ista significatio est, quia sic perditum hominem quasi nescit deus: non ausus sum dicere nescit, quid enim ille

C nescit? sed quasi nescit. vnde hoc probamus? Dominum audi dicturum in iudicio: Non noui vos, discedite à me. (Mat. 7. & 25.) Quid est, non noui vos? Non vos video in luce mea, non vos video in illa iustitia quam noui. sic & hic tanquam nesciens talem peccatorem, dixit, Vbi posuistis eum? Talis est vox dei in paradiso posteaquam homo peccauit, Adam vbi es? (Gene. 3.) *Dicunt ei, domine veni & vide.* Quid est vide? miserere. Videt enim dominus quando miseretur: vnde illi dicitur, Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. (Psal. 24.) *Et lachrymatus est Iesus. dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum.* Quid est, amabat eum? Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. (Mat. 9.) *Quidam autem dixerunt ex ipsis, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere vt & hic non moreretur?* Qui noluit facere vt non moreretur, plus est quod facturus est, vt mortuus suscitetur. *Iesus autem rursus fremens in semetipso, venit ad monumentum.* Fremet & in te, si disponis reuiuiscere. Omni homini dicitur, qui premitur pessima consuetudine, Venit ad monumentum. *Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.* Mortuus sub lapide, reus sub lege. (Exod. 31.) scitis enim quia lex quæ data est Iudæis, in lapide scripta est. (2. Timo. 3.) Omnes autem rei

sub lege sunt, bene viuentes in lege sunt: iusto lex posi-

D ta non est. Quid est ergo, lapidem remouete? gratiam prædicate. Apostolus enim Paulus ministrum se dicit noui testamenti, non litera, sed spiritu. nam litera, inquit, occidit, spiritus autem viuificat. (2. Cor. 3.) Litera, inquit, occidens, quasi lapis est premens. *Remouete*, inquit, *lapidem.* Remouete legis pondus, gratiam prædicate. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. (Gala. 3.) Sed conclusit omnia scriptura sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. ergo remouete lapidem. *Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat, Domine iam fœtet, quatriduanus enim est. Dicit ei Iesus, Nónne dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriam dei?* Quid est, videbis gloriam dei? quia & putentem & quatriduanum resuscitat. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. (Rom. 3. & 5.) &, Vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. *Tulerunt ergo lapidem. Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit, Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circunstat dixi, vt credant quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, magna voce clamauit.* Fremuit, lachrymatus est, voce magna clamauit. Quàm difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit. Sed tamen surgit. oc-

E culta gratia intus viuificatur. surgit post vocem magnam. Quid est factum? Voce magna clamauit, *Lazare veni foras. & statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata.* Quomodo processit ligatis pedibus miraris, & non miraris quia surrexit quatriduanus? In vtroque potentia domini erat, non vires mortui. Processit, & adhuc ligatus est, adhuc inuolutus, tamen iam foras processit. Quid significat? Quando contemnis, mortuus iaces: & si tanta quanta dixi contemnis, sepultus iaces: quando confiteris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis velut exeundo te manifestare? Sed vt confitearis, deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando. Ideo cum processisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, vt soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit dominus. *Soluite illum, & sinite abire.* Quid est, soluite & sinite abire? Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cœlo. (Mat. 18.) *Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum. quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.*

F Non omnes ex Iudæis qui conuenerant ad Mariam, crediderunt, sed tamen multi. Quidam vero ex eis, siue ex Iudæis qui conuenerant, siue ex eis qui crediderant, abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, siue annunciando vt & ipsi crederent, siue potius prodendo vt sæuirent. Sed quomodolibet & à quibuslibet ad pharisæos ista perlata sunt, *Collegerunt pontifices & pharisæi concilium, & dicebant, Quid facimus?* Nec tamen dicebant, Credamus. plus enim perditi homines cogitabant quomodo nocerent vt perderent, quàm quomodo sibi consulerent ne perirent: & tamen timebant, & quasi consulebant. dicebant enim, Quid facimus? *Quia hic homo multa signa facit: si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.* Temporalia perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitauerunt, ac sic vtrunque amiserunt nam & Romani post domini passionem & glorificationem tulerunt eis & locum & gentem expugnando & transferendo: & illud eos sequitur, quod alibi dictum est, Filij autem regni huius ibunt in tenebras exteriores. (Mat. 8.) Hoc autem timuerunt, ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Ro-

G manos ciuitatem dei templúmque defenderet, quoniã contra ipsum templum, & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant. *Vnus autem ex ipsis Caiphas, cum esset pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit.* Hic docemur etiam homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere, quod tamen Euangelista diuino tribuit sacramento, quia pontifex fuit, id est summus sacerdos. potest autem mouere quomodo dicatur pontifex anni illius, cum deus vnũ constituerit summum sacerdotem, cui mortuo vnus succederet. Sed intelligendum est, per ambitiones & contentiones inter Iudæos postea constitutum, vt plures essent, & per annos singulos vicibus ministrarent: nam & de Zacharia hoc dicitur, Factum est autem cùm sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante deum, secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exiit vt incensum poneret, ingressus in templum domini. hinc apparet plures eos fuisse, & vices suas habuisse: nam incensum non licebat ponere nisi summo sacerdoti, & forte etiã vnum annum plures administrabant, quibus alio anno alij succedebant, ex quibus sorte exibat quis vt incensum poneret. Quid est ergo quod prophetauit Caiphas? *Quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios dei qui erant dispersi congregaret in vnum.* hoc Euangelista addidit, nam Caiphas de sola gente Iudæorum prophetauit, in qua erant oues, de quibus ait ipse dominus, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Sed nouerat Euangelista esse alias oues quæ non erant de hoc ouili, quas oportebat adduci, vt esset vnum ouile & vnus pastor. Hæc autem secundum prædestinationem dicta sunt: nã neque oues eius, nec filij dei adhuc erant, qui necdũ crediderant. *Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum. Iesus ergo iam non palàm ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionē iuxta desertum in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.* Non quia potentia eius defecerat, in qua vtique si vellet, & palàm Iudæis conuersaretur, & nihil ei facerent, sed in hominis infirmitate viuendi exemplum discipulis monstrabat: in quo appareret non esse peccatum, si fideles eius qui sunt membra eius, oculis persequentium se subtraherent, & furorem sceleratorũ latendo potius deuitarent, quàm se offerendo magis accenderent.

Luc. 1. — Mat. 15. — Ioan. 10.

Ab eo quod ait, Proximum erat pascha Iudæorum: vsque ad id quod ait, Multi propter illum abibant & credebant in Iesum.

Tractatus L.

Hesternam lectionem sancti Euangelij, de qua locuti sumus quod dominus dedit, hodierna sequitur, de qua locuturi sumus quod dominus dabit. Quædam in scripturis tam manifesta sunt, vt potius auditorem quàm expositorem desiderent. in eis nos immorari non oportet, vt necessariis, in quibus immorandum est, tempus sufficiat.

Proximum ergo erat pascha Iudæorum. Illum diem festum Iudæi cruentum habere domini sanguine voluerunt, illo die festo occisus est agnus, qui nobis eũdem diem festum suo sanguine consecrauit. Consilium erat inter Iudæos de occidendo Iesu. Ille qui de cœlo venerat pati, propinquare voluit loco passionis, quia imminebat hora passionis. *Ascenderunt ergo multi Hierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos.* Hoc faciebant Iudæi secundum præceptum domini per sanctum Moyses in lege mandatum, vt die festo quo pascha erat, omnes vndique conuenirent, & illius diei celebratione sanctificarentur: sed illa celebratio vmbra erat futuri. Quid est vmbra futuri? Prophetia Christi venturi, prophetia pro nobis illo die passuri, vt transiret vmbra, & lux veniret, vt transiret significatio, & veritas teneretur. Habebant ergo Iudæi pascha in vmbra, nos in luce. Quid enim opus erat vt eis dominus præciperet per ipsum festum diem ouem occidere, nisi quia ille erat de quo prophetatum est, Sicut ouis ad immolãdum ductus est? Sanguine occisi pecoris Iudæorum postes signati sunt: sanguine Christi frontes nostræ signantur, & illa signatio, quia erat significatio, dicta est à domibus signatis exterminatorem prohibere. Signũ Christi à nobis repellit exterminatorem, si cor nostrum recipiat saluatorem. Quare hoc dixi? Quia multi postes habent signatos, & intus non manet habitator. Agitatores facilè habent in fronte signum Christi, & corde non recipiunt verbum Christi. Ideo dixi fratres quod repeto, signum Christi à nobis repellit exterminatorem, si cor nostrum habeat Christum habitatorem. Hæc dixi, ne quis forte cogitaret quid sibi vellent ista festa Iudæorum. Venit ergo Iesus tanquam ad victimam, vt verum pascha nos haberemus, cum eius passionem tanquam ouis immolationem celebraremus. *Quærebant ergo Iesum,* sed male. Beati enim qui quærunt Iesum, sed bene. Illi quærebant Iesum, vt nec ipsi haberent eum, nec nos, sed ab ipsis abscedentem suscepimus nos. Reprehenduntur qui quærunt, laudãtur qui quærunt. Animus enim quærentis aut laudem inuenit, aut damnationem. Habes enim & in Psalmis, Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meã. Isti sunt qui male quærebant. Alio autem loco dicit, Periit fuga à me, & non est qui requirat animam meam. Culpantur qui quærebant, culpantur qui non quærebant. Ergo quæramus Christũ vt habeamus, quæramus vt teneamus, sed non vt occidamus. nam & illi non ideo quærebant vt tenerent, sed vt cito non haberent. Quærebant ergo, *Et loquebantur inter se, Quid putatis quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehēderent eum.* Nos indicemus modo Iudæis vbi sit Christus. Vtinam velint audire & apprehendere, quicunque sunt ex semine illorum qui dederant mãdatum vt indicaretur eis vbi esset Christus. Veniãt [ergo] ad Ecclesiam, audiant vbi sit Christus, & apprehendant eum. A nobis audiant, & ex Euangelio audiãt. Occisus est à parentibus eorũ, sepultus est, resurrexit, à discipulis agnitus ante oculos eorum ascendit in cœlum, ibi sedet ad dexteram patris. qui iudicatus est, venturus est iudex. audiant & teneant. Respondent, Quẽ tenebo? Absentem? Quomodo in cœlum manum mittam, vt ibi sedentem teneam? Fidem mitte, & tenuisti. Parentes tui tenuerũt carne, tu tene corde, quoniam Christus absens etiam præsens est. Nisi præsens esset, à nobisipsis teneri nõ posset. Sed quoniã verum est quod ait, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: & abiit, & hic est, & rediit, & nos non deseruit. corpus enim suũ intulit cœlo, maiestatem non abstulit mundo. *Iesus ergo ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei ibi cœnam, & Martha ministrabat, Lazarus vero vnus erat ex discumbentibus.* Ne putarent homines phantasma esse factum quia mortuus resurrexit,

Esa. 53. — Exo. 12. — Psal. 39. — Psal. 141. — Mat. 28. — Cap. XII.

A rexit, vnus erat ex recumbentibus, viuebat, loquebatur, epulabatur, veritas ostēdebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur. Discumbebat ergo Iesus cum Lazaro & cæteris, ministrabat Martha vna ex sororibus Lazari. *Maria vero altera soror Lazari accepit libram vnguenti nardi pistici preciosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius, & domus impleta est ex odore vnguenti.* Factum audiuimus, mysterium requiramus. Quæcunque anima fidelis vis esse, cum Maria vnge pedes domini precioso vnguento. Vnguētum illud iustitia fuit, ideo libra fuit: erat autem vnguētum nardi pistici preciosi. Quòd ait pistici, locum aliquem credere debemus, vnde hoc erat vnguētum preciosum: nec tamen hoc vacat, & sacramento optime consonat. pistis Græce fides dicitur. Quære- *Abac. 2.* bas operari iustitiā. Iustus ex fide viuit. Vnge pedes Ie- *Rom 1.* su bene viuēdo, dominica sectare vestigia, capillis terge. si habes superflua, da pauperibus, & domini pedes tersisti. capilli enim superflua corporis videntur. habes quod agas de superfluis tuis. tibi superflua sunt, sed domini pedibus necessaria sunt. Forte in terra domini pedes indigent. de quibus enim nisi de membris suis in *Mat. 25.* fine dicturus est, Cum vni ex minimis meis fecistis, mi- B hi fecistis? Superflua vestra impēdistis, sed pedibus meis obsecuti estis. Domus autem impleta est odore, mundus impletus est fama bona. nam odor bonus, fama bona est. Qui male viuunt & Christiani vocantur, iniuriam Christo faciunt: de qualibus dictum est quòd *Esa. 52.* per eos nomen domini blasphemetur. Si per tales no- *Rom. 2.* men dei blasphematur, per bonos nomen domini lau- *2. Cor. 2.* datur. audi Apostolum, Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco. dicitur & in Canticis canticorum, *Cant. 1.* Oleum effusum nomen tuum. Ad Apostolum reuoca intentionem. Christi, inquit, bonus odor sumus in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Aliis sumus odor vitæ in vitā, aliis odor mortis in mortem. & ad hæc quis idoneus? Occasionem nobis præbet præsens lectio sancti Euangelij de odore isto ita loqui, vt & à nobis sufficienter dicatur, & à vobis diligenter *2. Cor. 2.* audiatur, apostolo ipso ita dicente, Et ad hæc quis idoneus? Ergo vt inde nos conemur loqui, nunquid idonei sumus, aut vos audire hæc idonei estis? [Hæc audire vos quidem idonei estis] nos quidem idonei non sumus, sed idoneus est ille qui per nos dignetur dicere quod vobis prosit audire. Ecce Apostolus bonus odor C est, sicut dicit ipse, sed ipse odor aliis est odor vitæ in vitam, aliis autem odor mortis in mortem, tamen bonus odor. Nūquid enim ait, aliis sumus bonus odor ad vitam, aliis malus odor ad mortem? Bonum odorem se dixit, non malum, & eundem bonum odorem aliis ad vitam dixit, aliis ad mortem. Felices qui bono odore viuunt. Quid autem infelicius illis qui bono odore moriūtur? Et quis est, ait aliquis, quem bonus odor occidit? Hoc est quod ait Apostolus, Et ad hæc quis idoneus? Quomodo ea facit deus miris modis, vt bono odore & boni viuant, & mali moriantur: quomodo sit, quantum dominus inspirare dignatur, ostendam. nam fortasse ibi latet altior intellectus, qui à me non potest penetrari: tamen quousque penetrare potero, vobis nō debet denegari. Paulum Apostolum bene agentem, bene viuentem, iustitiam verbo prædicantem, opere demonstrantem, doctorem mirabilem, fidelem dispensatorem, fama vsquequaque disseminabat, quidam diligebant, quidam inuidebant. nam ipse quodam loco ait de quibusdam, quòd non caste, sed per inuidiam *Philip. 1.* Christum annunciarent, existimantes, inquit, tribulationem suscitare vinculis meis. sed quid ait? Siue occa- D sione, siue veritate Christus annuncietur, annuncient qui me amant, annuncient qui mihi inuident. Illi bono odore viuunt, & illi bono odore moriuntur: tamen vtrisque prædicantibus nomen Christi annuncietur, odore optimo mundus impleatur. Amasti bene agentē, vixisti bono odore: inuidisti bene agenti, mortuus es bono odore. Nūquid quia mori voluisti, ideo odorem illum malum esse fecisti? Noli inuidere, & non occidet te bonus odor. Denique audi & hic ex vnguento isto quomodo aliis erat odor bonus in vitā, aliis odor malus in mortem. Posteaquam hoc fecit religiosa Maria ad domini obsequium, continuo *Vnus ex discipulis eius, Iudas Iscariotes, qui eum erat traditurus, dixit, Quare hoc vnguentum non veniit trecentis denariis, & datum est egenis?* Væ tibi miser, bonus odor occidit te. Quare enim hoc dixerit, Euangelista sanctus aperuit. Putaremus autem & nos, si meos ipsius nobis per Euangelium non proderetur, pauperum cura hoc illum dicere potuisse. non ita est. Sed quid? Audi testem veracem. *Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad illum, sed quia fur erat & loculos habens, & ea quæ mittebantur, portabat.* Portabat, an exportabat? sed ministerio portabat, furto exportabat. Ecce audite E quia Iudas iste non tunc peruersus factus est, quando à Iudæis corruptus dominum tradidit. plerique enim incuriosi euangelij, existimant tunc perisse Iudam, quando accepit à Iudæis pecuniam vt dominum traderet. non tunc periit, iam fur erat, & dominum perditus sequebatur, quia non corde, sed corpore dominum sequebatur. Duodenarium numerum Apostolorum implebat, apostolicam beatitudinem non habebat, ad imaginem fuerat duodecimus: quo [Iuda] decedente, & Matthia succedente, & suppleta est Apostoli- *Act. 1.* ca veritas, & numeri permansit integritas. Quid ergo voluit dominus noster Iesus Christus fratres mei admonere Ecclesiam suam, quando vnum perditum inter duodecim habere voluit, nisi vt malos toleremus, ne corpus Christi diuidamus? Ecce inter sanctos est Iudas, ecce fur est Iudas, & ne contemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque fur. Fur loculorum, sed dominicorum: loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti, & peculatus (peculatus enim dicitur furtum de re publica, & non sic iudicatur furtum rei priuatæ quomodo publicæ) quanto vehementius iudicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuerit F non vndecunque tollere, sed de Ecclesia tollere? Qui aliquid de Ecclesia furatur, Iudæ perdito comparatur. Talis erat iste Iudas, & tamen cum sanctis discipulis vndecim intrabat & exibat, ad ipsam dominicam cœnam pariter accessit, conuersari cum eis potuit, eos inquinare non potuit. De vno pane & Petrus & Iudas accepit, & tamen quæ pars fideli cum infideli? Petrus *1. Cor. 6.* enim accepit ad vitam, Iudas ad mortem. quomodo enim ille odor bonus, sic ille cibus bonus. Sicut ergo odor bonus, ita & cibus bonus, bonos viuificat, malos mortificat. Qui enim mādūcauerit indigne, iudicium *1. Cor. 11.* sibi manducat & bibit. iudicium sibi, non tibi. Si iudicium sibi, non tibi, tolera malum bonus, vt venias ad præmia bonorum, ne mittaris in pœnam malorum. Exemplum domini accipe cōuersantis in terra, quare *12. q. 1. cap. exemplum.* habuit loculos cui angeli ministrauerunt, nisi quia Ecclesia ipsius loculos suos habitura erat? Quare furē admisit, nisi vt eius Ecclesia fures patienter toleret? Sed ille qui consueuerat de loculis pecuniam tollere, non dubitauit accepta pecunia ipsum dominum vendere.

G Videamus quid ad ista dominus respŭdeat, videte fratres, nŏ illi ait, Propter furta tua dicis ista. furem nouerat, & prodere nolebat, sed potius tolerabat, & ad perferendos malos in Ecclesia nobis exemplum patientiæ demonstrabat. *Dixit ergo ei Iesus, Sine illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud.* Moriturum se denunciauit. sed quid est quod sequitur? *Pauperes enim semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.* Intelligimus quid est, pauperes semper habebitis: quod dixit, verum est. quãdo Ecclesia sine pauperibus? Me autem nŏ semper habebitis, quid sibi vult? Quomodo intelligẽdum est, Me autem nŭ semper habebitis? Nolite expauescere, Iudæ dictum est. Quare ergo nŏ dixit, habebis, sed habebitis: quia nŏ vnus est Iudas. Iudas † malus corpus malorŭ significat, quomodo Petrus corpus bonorŭ, corpus Ecclesiæ, imò corpus Ecclesiæ, sed in bonis. nam si in Petro non esset Ecclesiæ sacramentum, non ei diceret dominus, Tibi dabo claues regni cœlorum. quæcŭque solueris in terra, soluta erunt & in cœlo: & quæcunque ligaueris in terra, ligata erŭt & in cœlo. Si hoc Petro tantŭ dictum est, non facit hoc Ecclesia. si autem & in Ecclesia fit, vt

† Vnus malus.

Matth. 16.

24. q. 1. cap. quodcunq.

H quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ soluŭtur in terra, soluantur in cœlo: quia cum excõmunicat Ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Ecclesia, in cœlo soluitur recõciliatus: Si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit. Si in Petri persona significati sunt in Ecclesia boni, in Iudæ persona significati sunt in Ecclesia mali: ipsis dictŭ est, Me autem nŏ semper habebitis. Quid est enim, non semper, & quid est semper? Si bonus es, si ad corpus Christi pertines, quod significat Petrus, habes Christum in præsenti, & in futuro. In pręsenti per fidem, in præsenti per signŭ Christi, in præsenti per baptismatis sacramẽtum, in præsenti per altaris cibum & potum. Habes Christum in præsenti, sed habebis semper: quia cum hinc exieris, ad illŭ venies qui dixit latroni, Hodie mecŭ eris in paradiso. Si autem male versaris, videris habere in pręsenti Christum, quia intras Ecclesiam, signas te signo Christi, baptizaris baptismo Christi, misces te membris Christi, accedis ad altare Christi, in præsenti habes Christum, sed male viuendo non semper habebis. Potest & sic intelligi, Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Accipiant & hoc boni, sed non

Lucæ 23.

I sint solliciti. loquebatur enim de præsentia corporis sui: nã secundum maiestatem suam, secundŭ prouidentiam, secŭdum ineffabilem & inuisibilem gratiam impletur quod ab eo dictum est, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Secundum carnẽ vero quam verbum assumpsit, secundŭ id quòd de virgine natus est, secundum id quòd à Iudæis cõprehẽsus est, quòd ligno cõfixus, quòd de cruce depositus, quòd linteis inuolutus, quòd in sepulchro conditus, quòd in resurrectione manifestatus, nŏ semper habebitis me vobiscum. Quare? Quoniam conuersatus est secundum corporis præsentiam quadraginta diebus cŭ discipulis suis, & eis deducentibus videndo, non sequẽdo, ascendit in cœlum, & nŏ est hic. ibi enim sedet ad dexteram patris, & hic est. non enim recessit præsentia maiestatis. Aliter. Secŭdum præsentiam maiestatis semper habemus Christum: secundum præsentiam carnis recte dictum est discipulis, Me autem non semper habebitis. Habuit enim illum Ecclesia secundŭ præsentiã carnis paucis diebus: modo fide tenet, oculis non videt. Ergo si ita dictum est, Me autẽ non semper habebitis, quæstio (sicut arbitror) iam nulla est, quæ

Mat. 28.

Acto. 1.

K duobus modis soluta est. Cætera quæ pauca remanent, audiamus. *Cognouit ergo multa turba ex Iudæis quia illic est, & venerunt non propter Iesum tantum, sed vt Lazarum viderent, quẽ suscitauit Iesus à mortuis.* Curiositas eos adduxit, non charitas. venerunt & viderunt. Audite mirabile consilium vanitatis. Viso Lazaro resuscitato, quia tãtum miraculum domini tanta erat euidẽtia diffamatum, tanta manifestatione declaratum, vt non possent vel occultare quod factum est, vel negare quod inuenerunt, videte. *Cogitauerunt autem principes sacerdotum vt & Lazarum interficerẽt, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.* O stulta cogitatio, & cæca sæuitia. Dominus Christus qui suscitare potuit mortuŭ, non posset occisum? Quãdo Lazaro inferebatis necẽ, nŭquid auferebatis domino potestatem? Si aliud vobis videtur mortuus, aliud occisus, ecce dominus vtrunq; fecit, & Lazarum mortuum, & seipsum suscitauit occisum.

De eo quod ait, In crastinŭ autem turba multa quæ venerat ad diem festŭ, cŭ audissent quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarŭ, & processerunt obuiam ei, & clamabant, Osanna, benedictus qui venit in nomine domini rex Israel: vsq, ad id quod ait, Si quis mihi ministrauerit, honorificabit illum pater meus. L

Tractatus LI.

POsteaquam dominus quatriduanŭ mortuum resuscitauit, stupentibus Iudæis, & aliis eorum videndo credentibus, aliis inuidẽdo pereuntibus propter odorem bonum, qui est aliis ad vitam, aliis ad mortem, posteaquam discubuit in domo cum recumbente Lazaro qui fuerat mortuus resuscitatus, post vnguentum effusum super pedes eius, vnde domus odore impleta est, posteaquam vanam sæuitiam, & stultissimum & dementissimum scelus Iudæi etiam de occidendo Lazaro corde perdito conceperunt, (de quibus omnibus vt potuimus, quod dominus dedit, superioribus sermonibus locuti sumus) nunc intendat charitas vestra, ante domini passionem quantus fructus apparuerit prædicationis eius, & quantus grex ouium ex his quæ perierant domus Israël, vocem pastoris audierit. sic enim loquitur Euangelium, quod modo cum recitaretur, audistis. *In crastinum autem turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant, Osanna, benedictus qui venit in nomine domini, rex Israel.* Rami palmarum laudes sunt significantes victoriam, quia erat dominus mortem moriendo superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. Vox autem obsecrantis est, osanna, sicut nõnulli dicunt qui Hebræam linguam nouerunt, magis affectum indicans, quàm rem aliquam significans, sicut sunt in lingua Latina quas interiectiones vocant: velut cum dolentes dicimus, heu: vel cum delectamur, vah dicimus: vel cum miramur dicimus, ô rem magnam. tunc enim ô nihil significat, nisi mirãtis affectum. Quod ideo credendum est ita esse, quia neque Græcus neque Latinus hoc interpretari potuit, sicut illud, Qui dixerit fratri suo racha. nam & hæc interiectio esse perhibetur, affectum indignantis ostendens. Benedictus autem qui venit in nomine domini, rex Israël: sic potius accipiẽdum est, vt in nomine domini, in nomine dei patris intelligatur: quamuis possit intelligi etiam in nomine suo, quia & ipse dominus est: vnde & alibi scriptŭ est, Pluit dominus à domino.

2. Cor. 2.

M

Mat. 5.

Gen. 19.

Sed

A Sed verba eius melius nostrum dirigunt intellectum, qui ait, Ego veni in nomine patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, hūc suscipietis. Humilitatis enim magister est Christus, qui humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Non itaque amittit diuinitatem, quando nos docet humilitatē. in illa est patri æqualis, i hac nobis similis. Per quòd patri est æqualis, nos vt essemus creauit. per quòd nobis est similis, ne periremus redemit. Has ei laudes turba dicebat, Osanna, benedict⁹ qui venit in nomine domini, rex Israël. Quam crucem mētis inuidentia principum Iudæorum perpeti potuerat, quando regem suum Christum tāta multitudo clamabat? Sed quid fuit domino regem esse Israël? Quid magnum fuit regi seculorum, regem fieri hominum? Nō enim rex Israël Christus ad exigendum tributum, vel exercitum ferro armandum, hostesq; visibiliter debellandos: sed rex Israël quòd mentes regat, quòd in æternum consulat, quòd in regnum cœlorum credentes, sperātes, amantesq; perducat. Dei ergo filius æqualis patri, verbum per quod facta sunt omnia, quòd rex esse voluit Israël, dignatio est, non promotio: miserationis B indicium est, non potestatis argumentum. Qui enim appellatus est in terra rex Iudæorum, in cœlis est dominus angelorum. *Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum.* Hic breuiter dictum est. nam quemadmodum sit factum, apud alios euangelistas plenissime legitur. Adhibetur autem huic facto propheticum testimonium, vt appareret quòd maligni principes Iudæorum eum non intelligebant, in quo implebantur quæ legebant. Inuenit ergo Iesus asellum, & sedit super eum. *Sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, Ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ.* In illo ergo populo erat filia Sion, ipsa est Hierusalem, quæ Sion. In illo inquam populo reprobo & cæco erat tamen filia Siō, cui diceretur, Noli timere, ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ. Hæc filia Siō cui diuinitus ista dicuntur, in illis erat ouibus quę vocē pastoris audiebant: in illa erat multitudine quæ dominum venientem tanta deuotione laudabat, tanto agmine deducebat. Ei dictum est, Noli timere, illum agnosce qui à te laudatur, & noli trepidare cum patitur, quia ille sanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, C & vita reddatur. Sed pullum asinæ in quo nemo sederat (hoc enim apud alios euangelistas inuenitur) intelligimus populum gentium, qui legem domini nō acceperat. Asinam vero (quia vtrunque iumentum domino adductum est) plebem eius quæ veniebat ex populo Israël, non indomitam planè, sed quæ præsepe domini agnouit. *Hæc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus.* Id est, quādo virtutem suæ resurrectionis ostendit. *Tunc recordati sunt quia hæc scripta erant de eo, & hæc fecerunt ei.* Id est, non alia fecerunt ei quàm illa quæ erant scripta de eo. Recolentes quippe secundum scripturam, quæ ante passionē domini completa sunt, ibi & hoc inuenerunt, quòd secundum eloquia Prophetarum in pullo asinæ sederet. *Testimonium ergo perhibebat turba quæ erat cū eo quando Lazarum vocauit de monumēto, & suscitauit eum à mortuis: propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eū fecisse hoc signum. Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abit.* Turba turbauit turbam. Quid autem inuides cæca turba: quia post eum vadit mundus, per quem factus est mundus? *Erant autem Gentiles quidam ex iis qui ascenderant vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum dicentes, Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ. Andreas rursum & Philippus dicunt Iesu.* Audiamus quid dominus ad ista responderit. Ecce volunt eum Iudæi occidere, Gentiles videre, sed etiam illi ex Iudæis erant qui clamabāt, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israël. Ecce illi ex circuncisione, illi ex præputio, velut duo parietes de diuerso venientes, & in vnam fidem Christi pacis osculo concurrentes. Audiamus ergo vocem lapidis angularis. *Iesus autem,* inquit, *respondit eis dicens, Venit hora vt glorificetur filius hominis.* Hic quisquam forsitan putat ideo se dixisse glorificatum, quia Gētiles eum volebāt videre. Non ita est: sed videbat ipsos gentiles post passionem & resurrectionem suam in omnibus gentibus credituros: quia sicut dicit Apostolus, cæcitas ex patre in Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret. Ex occasione igitur istorum Gentilium, qui eum videre cupiebāt, annunciat futuram plenitudinem gentium, & promittit iamiamq; adesse horam glorificationis suæ, qua facta in cœlis gentes fuerant crediture: vnde prædictum est, Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Hęc est gentiū plenitudo, de qua dicit Apo- E stolus: Cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gētium intraret. Sed altitudinem glorificationis oportuit vt præcederet humilitas passionis. ideo secutus adiunxit, *Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Se autem ipsum Iesus dicebat, ipse erat granum mortificādum & multiplicandum: mortificandum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide omnium populorum. Iam vero exhortans ad passionis suæ sectanda vestigia, *Qui amat,* inquit, *animam suam perdet eam.* Quod duobus modis intelligi potest, Qui amat, perdet: id est, si amas, perde: si cupis vitā tenere i Christo, noli timere mori pro Christo. Item alio modo. Qui amat animam suā, perdet eā: noli amare, ne perdas: noli amare i hac vita, ne perdas in æterna vita. Hoc autem quod posterius dixi, magis habere videtur euangelicus sensus. sequitur enim, *Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Ergo quod suprà dictum est, qui amat, subintelli- F gitur, in hoc mundo. ipse itaque perdet. qui autem odit, vtique in hoc mūdo, in vitam æternam ipse custodit eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in vitam suam amor vt pereat, odium ne pereat. Si male amaueris, tunc odisti. si bene oderis, tunc amasti. Felices qui oderunt custodiendo, ne perdant amando. sed vide ne tibi subrepat vt teipsum velis interimere, sic intelligendo quod debes odisse in hoc mundo animam tuam. Hinc enim quidam maligni atque peruersi homines, & in seipsis crudeliores & sceleratiores homicidæ, flammis se donant, aquis se præfocant, præcipitio se collidunt, & pereunt. Hoc Christus non docuit, imò etiam diabolo præcipitium suggerenti respōdit, Redi retro satana, scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum. Petro autem dixit, significās qua morte clarificaturus erat deum, Cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas quò volebas: cum autem senueris, alter te cinget, & feret quò tu non vis. Vbi satis expressit, non à seipso, sed ab alio debere occidi qui vestigia sequitur Christi. Cū ergo causæ articulus venerit, vt hæc conditio proponatur, aut faciēdum esse contra dei præceptum, aut ex hac vita emigrandum: quorum duorum homo cogatur alterum eligere, cōminante mortem persecutore, ibi eligat deo

Ioan. 5. Philipp. 2. Zach. 9. Rom. 11. Psal. 107. Matth. 4. Ioan. 21.

G dilecto emori, quàm offenso viuere. Ibi oderit in hoc mundo animam suam, vt in vitam æternam custodiat eam. *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* Quid est, me sequatur, nisi me imitetur? Christus enim pro nobis passus est, ait Apostolus Petrus, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Ecce quod dictum est. Si quis mihi ministrat, me sequatur. Quo fructu? qua mercede? quo præmio? *Et vbi sum*, inquit, *ego, illic & minister meus erit.* Gratis ametur, vt operis quo ministratur illi, precium sit esse cum illo. Vbi enim bene erit sine illo, aut quando esse male poterit cum illo? Audi euidentius: *Et si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus.* Quo honore, nisi vt sit cum filio eius? Quod enim superius ait, Vbi ego sum, illic & minister meus erit: hoc intelligitur exposuisse cum dicit, honorificabit eum pater meus. Nam quem maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quàm vt sit vbi est vnicus, non æqualis factus diuinitati, sed consociatus æternitati? Quid sit autem ministrare Christo, cui operi merces tāta proponitur, hoc po-

H tius debemus inquirere. Si enim hoc putauerimus esse Christo ministrare, ea quæ sunt corpori necessaria præparare, aut cœnanti cibum coquere vel apponere, vel poculum dare, potúmque miscere, fecerunt hoc illi qui potuerunt eum in corpore habere præsentē, sicut Martha & Maria, quando & Lazarus vnus erat ex discumbentibus. Sed eo modo Christo etiam Iudas perditus ministrauit. nam & loculos ipse habebat: & quamuis ex eis quæ mittebantur, sceleratissime furaretur, per illum tamen etiam necessaria parabātur. Hinc est illud quod cum ei diceret dominus, Quod facis, fac celerius: arbitrati sunt quidam quod eum iusserit propter diem festum necessaria præparare, vel indigentibus aliquid dare. Nullo modo igitur de huiuscemodi ministris diceret dominus, Vbi sum ego, illic & minister meus erit: & si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus: quoniam Iudam talia ministrantem, reprobatum potius quàm honoratum videmus. Vt quid ergo alibi quærimus, quid sit ministrare Christo, & non potius in istis ipsis verbis agnoscimus? Cum enim dixit, Si quis mihi ministrat, me sequatur: hoc intelligi voluit, ac si diceret, Si quis me nō sequitur, nō mihi ministrat. Ministrant ergo Iesu Christo, qui non sua quærunt, sed

I quæ Iesu Christi. hoc est enim, me sequatur, vias ambulet meas, non suas: sicut alibi scriptum est, Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ambulauit ille, & ipse ambulare. Debet etiam si porrigit esurienti panem, de misericordia facere, non de iactantia: nō aliud ibi quærere q̄ opus bonum, nesciente sinistra quid faciat dextera, id est, vt alienetur intētio cupiditatis ab opere charitatis. Qui sic ministrat, Christo ministrat, recteq; illi dicetur, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Nec tantum ea quæ ad misericordiam pertinēt corporalem, sed omnia bona opera propter Christum facta: tunc enim erunt bona, quoniam finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Minister est Christi vsque ad illud opus magnæ charitatis, quod est animam suā pro fratribus ponere. hoc est enim & pro Christo ponere, quia & hoc propter sua membra dicturus est, Cum pro istis fecistis, pro me fecistis. De tali quippe opere etiam se ministrum facere & appellare dignatus est, vbi ait, Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & animam suam ponere pro multis. Hinc est ergo vnusquisq; minister Christi, vnde est minister & Christus. Sic ministrantem Christo honorificabit pater eius honore illo magno, vt sit cum filio eius, nec vnquam deficiat felicitas eius. Cum ergo auditis fratres domi-

K num dicētem, Vbi ego sum, illic & minister meus erit: nolite tantummodo bonos Episcopos & clericos cogitare: etiam vos pro modulo vestro ministrate Christo, bene viuendo, eleemosynas faciendo, nomen doctrinamq; eius quibus potueritis prædicando, vt vnusquisq; etiā paterfamilias hoc nomine agnoscat paternum affectum suæ familiæ se debere. Pro Christo & pro vita æterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat beneuolentiam, exerceat disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum & quodammodo Episcopale implebit officium ministrans Christo vt in æternum sit cum ipso. Nam & illā maximam passionis ministrationem multi ex vestro numero ministrarunt. multi non Episcopi neque clerici, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus, multi coniugati & coniugatæ, multi patres matresq; familias Christo ministrātes, etiā animas suas in eius martyrio posuerunt, & honorificāte patre coronas gloriosissimas receperunt.

L

Ab eo quod ait, Nunc anima mea turbata est, & quid dicam? vsque ad id quod ait, Hæc locutus est Iesus, & abiit & abscondit se ab eis. *Tractatus LII.*

POstquam dominus Iesus Christus verbis lectionis hesternæ ministros suos vt seipsum sequerentur hortatus est, cum ita prædixisset passionem suam, q̄ nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuū fuerit, multum fructum affert: vbi excitauit eos qui eū ad regnū cœlorum sequi vellent, vt animam suā odissent in hoc mūdo, si eam in vitam æternam custodire cogitarent: ad nostram rursus infirmitatem suum temperauit affectū, & ait, vnde lectio cœpit hodierna. *Nunc anima mea turbata est.* Vnde turbata est domine anima tua? Nēpe pauloante dixisti, Qui odit animam suam in hoc mūdo, in vitam æternā custodit eā. Ergó ne anima tua quia in hoc mūdo amatur, ideo turbatur veniēte hora, qua ex hoc mūdo egrediatur? Quis hoc de anima domini audeat affirmare? Sed nos ī se trāstulit, nos in se suscepit, caput nostrū mēbrorū suorū suscepit affectū, & ideo ab aliquo nō est turbatum: sed sicut de illo

M dictū est, cū Lazarum suscitaret, turbauit semetipsum. Oportebat enim vt vnus mediator dei & hominū, homo Christus Iesus, sicut nos excitauit ad summa, ita nobis cōpateretur ad infima. Audio superius dicētem: Venit hora vt glorificetur filius hominis. Si mortificatum fuerit granum, multum fructum affert. Audio, qui odit animā suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Nec permittor tantūmodo mirari, sed iubeor imitari. deinde sequentibus verbis, Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi sum ego, ibi & minister meus erit: mundum contemnere accendor, & in conspectu meo nihil est vitæ huius totus (quantumlibet fuerit prolixus) vapor: præ amore æternorum temporalia mihi cuncta vilescunt. Et rursus ipsum dominum meum, qui me illis verbis ab infirmitate mea rapuit ad firmitatem suam, audio dicentem, Nunc anima mea turbata est. Quid est hoc? Quomodo sequi iubes animam meā, si turbari video animam tuam? Quomodo sufferam, quod graue tanta firmitas sentit? Quale fundamentum quærā, si petra succūbit? Sed videor mihi audire in cogitatione mea respōdentē mihi dominū meum, & quodāmodo dicētem, Magis sequêris: quia sic me interpono vt sufferas. Audisti ad te vocē fortitudinis meæ, audi in me vocem infirmitatis tuæ. Vires suggero vt curras, nec reprimo quod acceleras, sed transfero in me

quod

1. Petri. 2. Ioan. 13. Philip. 2. 1. Ioan. 2. Matth. 6. Matth. 25. Roma. 10. Matth. 20. Ioan. 11.

A quòd trepidas,& substerno quà trāseas.O domine mediator,deus supra nos,homo propter nos,agnosco misericordiā tuam.nam quòd tu tautus tuę charitatis volūtate turbaris,multos in corpore tuo, qui suæ infirmitatis necessitate turbantur, ne desperando pereant cōsolaris. Deniq; homo qui sequi vult, audiat quà sequatur.Accessit forte hora terribilis, proponitur optio aut faciendæ iniquitatis, aut subeundæ passionis. turbatur anima infirma, propter quam sponte turbata est anima inuicta.Præpoue tuæ voluntati voluntatem dei.Attende enim quid deinde subiūgat creator tuus & magister tuus qui te fecit, & vt te doceret factus est & ipse quod fecit.homo enim factus est, qui hominē fecit, sed deus incommutabilis mansit, & hominem in melius cōmutauit. Audi ergo quid deinde subiūgat, Cum hæc dixisset,Nunc anima mea turbata est. *Et quid dicam?* inquit, *pater, saluifica me ex hac hora, sed propterea veni in hanc horam pater, clarifica nomen tuum.* Docuit te quid cogites, docuit quid dicas,quem inuoces,in quo speres,cuius voluntatem certam atq; diuinam tuæ voluntati humanæ infirmæq; præponas. B Non ideo tibi videatur ex alto deficere,quia te vult ab imo proficere.nam & tentari dignatus est à diabolo,à quo vtique si nollet non tentaretur, quemadmodum si nollet non pateretur. Et ea respondit diabolo,quæ tu in tentationibus debeas respōdere. Et ille quidem tentatus est,sed non periclitatus,vt doceret te in tentatione periclitantem tentatori respondere,& post tentatorem non ire,sed de periculo tentationis exire.Sicut autē hic dixit, Nunc anima mea turbata est,ita etiam vbi dicit, Tristis est anima mea vsque ad mortē: &,Pater,si fieri potest,trāseat à me calix iste: [Matt.26.] ostendit hominis suscepti infirmitatem, vt doceat sic cōtristatum & conturbatum quod sequitur dicere: Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu vis,pater. Sic enim homo ab humanis in diuina dirigitur, cum voluntati humanæ voluntas diuina præponitur. Quid est autem,Clarifica tuum nomen:nisi in sua passione & resurrectione? Quid est ergo aliud,nisi vt pater clarificet filium, qui clarificat suum nomē etiam in similibus passionibus seruorum suorum? Vnde scriptum est de Petro, quod ideo de illo dixerit dominus,Alter te cinget,& feret quò tu non vis: [Ioan.21.] C quia significare voluit qua morte clarificaturus esset deum.Ergo & in illo deus clarificabat nomen suum, quia sic etiam in membris suis clarificat Christum. *Venit ergo vox de cælo,& clarificaui,& iterum clarificabo.* Et clarificaui antequam facerem mundum, & iterum clarificabo cum resurget à mortuis, & ascendet in cœlum. Et aliter intelligi potest,& clarificaui cum de virgine natus est,cū virtutes operatus est, cum cœlo indice per stellam à Magis adoratus est,cum à sanctis spiritusancto plenis agnitus est, cum descendente spiritu in specie columbæ declaratus, cum voce de cœlo sonante monstratus, cum in monte transfiguratus, cum miracula multa fecit, cū multos sanauit atq; mundauit,cum de paucissimis panibus tantam multitudinem pauit,cum ventis & fluctibus imperauit, cum mortuos suscitauit. Et iterum clarificabo,cum resurget à mortuis,cum mors ei vltra non dominabitur, cū exaltabitur super celos deus, & super omnem terrā gloria eius. *Turba ergo quæ stabat & audierat,dicebat tonitruum factum esse. alij dicebāt, angelus ei locutus est. Respondit Iesus & dixit, Non propter me hæc vox venit,sed propter vos.* Hic ostendit illa voce non sibi indicatum quod iam sciebat, sed eis quibus indicari oportebat. Sicut autem illa vox non propter tū,sed propter alios diuinitate facta est: sic anima eius non propter eum,sed propter alios voluntate tur- D bata est.Attende cætera. *Nunc,* inquit, *iudicium est mundi.* Quid ergo expectandum est in fine seculi? Sed in fine quod expectatur iudicium, erit iudicandorum viuorū & mortuorum,iudicium erit pręmiorū, pœnarumq; æternarum. Quale ergo nūc iudiciū est? Iam in superioribus lectionibus quantū potui, cōmonui charitatē vestram,dici etiā iudicium non damnationis, sed discretionis:vnde scriptū est,Iudica me deus,& discerne causam meam de gente non sancta. [Psalm.42.] Multa autem sunt iudicia dei: vnde dicitur in Psalmo, Iudicia tua abyssus multa. [Psalm.35.] Dicit etiam apostolus,O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm Inscrutabilia sunt iudicia eius. [Roma.11.] Ex quibus iudiciis etiā hoc est quod hic ait dominus,Nunc iudiciū est mūdi. seruato illo iudicio in fine, vbi nouissime viui & mortui iudicādi sunt. Possidebat ergo diabolus genus humanū,& reos suppliciorū tenebat chirographo peccatorū, dominabatur in cordibus infidelium:ad creaturā colendā deserto creatore deceptos captiuosq; pertrahebat. Per Christi autē fidē (quæ morte eius & resurrectione firmata est)per eius sanguinē(qui in remissionē fusus est peccatorū) milia credentiū à dominatu liberantur diaboli, Christi corpori co- E pulantur, & sub tāto capite vno eius spiritu fidelia mēbra vegetantur.Hoc vocabat iudiciū, hāc discretionē, hanc à suis redemptis diaboli expulsionem. Deniq; attēde quid dicat. Quasi quæreremus quid esset quod ait, Nunc iudicium est mundi, secutus exposuit: ait enim, *Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.* Audiuimus quale dixerit esse iudicium: non ergo illud quod in fine venturū est,vbi viui & mortui iudicādi sunt, aliis ad dexteram, aliis ad sinistram separatis, sed iudicium quo princeps huius mūdi eiicietur foras. Quomodo ergo intus erat? & quò eū eiiciendum dixit foras? Nunquidnam in mōdo erat,& extra mundū missus est foras? Si enim de illo iudicio diceret quod in fine venturum est, posset aliquis opinari ignem æternum,quò mittendus est diabolus & angeli eius,& omnes qui sunt ex parte eius:non natura sed vitio: nō quia creauit aut genuit,sed quia persuasit & tenuit. Posset ergo aliquis opinari illum ignem æternū extra mundum esse,& hoc esse dictū,eiicietur foras. F Quod vero ait,Nūc iudiciū est mundi,& exponēs quid dixerit,Nunc,inquit, princeps huius mūdi eiicietur foras:hoc intelligendū est quod nunc fit, nō quod tanto post futurū est in nouissimo die. Præuidebat ergo dominus quod sciebat, post passionem & glorificationē suam per vniuersum mundum multos populos credituros,in quorū cordibus diabolus intus erat,cui quādo ex fide renunciant,eiicitur foras. Sed dicit aliquis,Nūquid de cordibus Patriarcharum & Prophetarū veterumq; iustorum non eiectus est foras? Eiectus est planè. Quomodo ergo dictū est,nūc eiiciet foras? Quomodo putamus, nisi quia tūc quod in hominibus paucissimis factū est,nūc in multis magnisq; populis iā mox futurū esse prædictū est? Sic & illud quod dictū est,Spiritus autē nondū erat datus,quia Iesus nōdum fuerat glorificatus, [Ioan.7.] potest similem habere quæstionem,& similem solutionē. nō enim sine spiritu sancto futura prænunciauerunt Prophetæ: aut nō etiā dominū infantem in spiritu sancto Simeon senex & Anna vidua cognouerunt, & Zacharias & Elizabet,qui de illo nondū nato, sed iam cōcepto,tanta per spiritūsanctū prædixerūt. [Luca.2. & 1.] Sed spiritus nondū erat datus,id est,illa abundantia gratiæ spiritalis,qua congregati linguis omnium loquerētur, ac sic in linguis omnium gentium futura prænunciaretur.

G Ecclesia, qua gratia spiritali populi cōgregarentur, qua lōge lateq; peccata dimitterentur, & milia milium deo recōciliarentur. Quid ergo, ait quispiam, quia diabolus de credentiū cordibus eiicitur foras, iam fideliū neminē tentat? imò vero tentare non cessat. Sed aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare. nam & munitissimam ciuitatē aliquando hostis oppugnat, nec expugnat. Et si aliqua tela eius missa perueniunt, admonet apostolus vnde non lædant, commemorat loricam & scutum fidei. Et si aliquādo vulnerat, adest qui sanat, quia sicut pugnātibus dictum est, Hæc scribo vobis, vt nō peccetis: ita qui vulnerantur, quod sequitur audiūt: & si quis peccauerit, aduocatum habem* apud patrem Iesum Christū iustū, & ipse est propitiatio peccatorum nostrorum. Quid enim oramus cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra: nisi vt vulnera nostra sanentur? Et quid aliud petimus cum dicimus, Ne nos inferas in tētationem: nisi vt ille qui insidiatur, vel certat extrinsecus, nulla irrumpat ex parte, nulla nos fraude, nulla nos possit virtute superare? Quantaslibet tamen aduersum nos erigat machinas, quādo non tenet locū cordis vbi fides habitat, eiectus est foras. Sed nisi dominus custodierit ciuitatem, inuanū vigilabit qui custodit eā. H Nolite ergo de vobisipsis præsumere, si nō vultis foras eiectum diabolum intrò iterum reuocare. Absit autem vt diabolum mundi principē ita dictum existimemus, vt eū cælo & terræ dominari posse credamus: sed mūdus appellatur in malis hominibus, qui toto orbe terrarum diffusi sunt, sicut appellatur dom* in his à quibus habitatur, secūdū quod dicimus, bona domus est, vel mala domus est, non quando reprehendimus siue laudamus ædificium parietum atq; tectorum, sed quando mores vel bonorum hominum vel malorum. Sic ergo dictū est princeps huius mundi, id est, princeps malorū omnium qui habitant in mundo. Appellatur etiam mundus in bonis, qui similiter toto terrarum orbe diffusi sunt. vnde dicit Apostolus, Deus erat in Christo, mundū reconcilians sibi. Hi sunt ex quorum cordibus princeps huius mūdi eiicitur foras. Cū ergo dixisset, Nunc princeps huius mundi eiicietur foras: *Et ego*, inquit, *si exaltatus fuero à terra, omnia traham post me.* Supra dixit dominus vt audistis, cum Euangelium legeretur, Omnia traham post me: quæ omnia, nisi ex quibus ille eiicitur foras? Non autem dixit omnes, sed omnia. non enim omnium est fides. Non itaq; hoc ad vniuersitatem hominum retulit, sed ad creaturæ integritatem, id est, spiritū & animam & corpus, & illud quo intelligimus, & illud quo viuimus, & illud quo visibiles & contrectabiles sumus. Qui enim dixit, Capillus capitis vestri nō peribit, omnia trahit post se. Aut si omnia, ipsi homines intelligendi sunt, omnia prædestinata ad salutem possumus dicere, ex quibus omnibus ait nihil esse periturum, cum supra de suis ouibus loqueretur. Aut certe omnia hominum genera, siue in linguis omnibus, siue in ætatibus omnibus, siue in gradibus honorum omnibus, [siue in diuersitatibus ingeniorum omnibus,] siue in artium licitarum & vtilium professionibus omnibus, & quicquid aliud dici potest secundum innumerabiles differentias, quibus inter se præter sola peccata homines distant ab excelsissimis vsq; ad humillimos, à rege vsque ad mēdicum, omnia, inquit, traham post me, vt sim caput eorum, & illi membra mea. Sed si exaltatus, inquit, fuero à terra, hoc est, cum exaltatus fuero. non enim dubitat futurum esse, quod venit implere. Hoc refertur ad illud quod superius ait, Si autem mortuum fuerit granum, multum fructum affert. nam exaltationem suam quid aliud dixit q̃ in cruce passionem? Quod & ipse euangelista non tacuit. subiunxit etenim & ait, *Hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus. Respondit ei turba, Nos audiuimus ex lege quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Et quis est iste filius hominis?* Memoriter tenuerunt quod dominus dicebat assidue se esse filium hominis. nam hoc loco non ait, Si exaltatus fuerit à terra filius hominis, sed superius dixerat, quod hesterno die lectum atque tractatum est, quando nunciati sunt Gentiles illi qui eum videre cupiebant, Venit hora vt glorificetur filius hominis. Hoc itaq; isti animo retinentes, & quod nunc ait, Cum exaltatus fuero à terra, mortem crucis intelligentes, quæsierunt ab illo, & dixerunt, Nos audiuimus ex lege quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filiū hominis? Quis est iste filius hominis? Si enim Christus est, inquiunt, manet in eternum. si manet in æternū, quomodo exaltabitur à terra? id est, quomodo crucis passione morietur? Hoc enim eum dixisse intelligebant, quod facere cogitabant. Nō ergo eis verborū istorum obscuritatem aperuit infusa sapientia, sed stimulata conscientia. L *Dixit ergo eis Iesus, Adhuc modicum lumen in vobis est.* Hinc ergo est quod intelligitis, quia Christus manet in æternum. *Ergo ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant.* Ambulate, accedite, totum intelligite, & moriturum Christum, & victurum in æternum, & sanguinem fusurum quo redimat, & ascensurum in sublimia, quò perducat. Tenebræ autem vos comprehendent si eo modo credideritis Christi æternitatem, vt negetis in eo mortis humilitatem. *Et qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat.* Sic potest offendere in lapidem offensionis, & petram scandali, quod fuit dominus cæcis Iudæis, sicut credentibus lapis, quem reprobauerunt ædificatores, factus est in caput anguli. Hinc dedignati sunt credere in Christum, quia eorū impietas cōtempsit mortuum, risit occisum. Et ipsa erat mors grani multiplicandi, & exaltatio trahentis post se omnia. *Dum lucem*, inquit, *habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis.* Cum aliquid veri auditū habetis, credite in veritatē, vt renascamini in veritatē. *Hæc locutus est Iesus, & abiit & abscondit se ab eis.* Nō ab eis qui credere & diligere cœperāt, non ab eis qui cum ramis palmarū & laudibus obuiam venerāt, sed ab eis qui videbāt & inuidebāt, quia nec videbant: sed in lapidē illum cæcitate offendebant. M Cum autē abscōdit se Iesus ab eis qui eū occidere cupiebant, quod sæpe propter obliuionem commonendi estis, nostræ infirmitati cōsuluit, non suæ potestati derogauit.

Ab eo quod scriptum est, Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: vsque ad id quod ait, dilexerunt gloriam hominum magis quàm dei.

Tractatus LIII.

PRænunciata dominus Christus passione sua, & morte fructuosa in exaltatione sanctæ crucis, vbi dixit se omnia tracturum esse post se, cum intellexissent Iudæi quòd de sua morte dixisset, & proposuissent ei quæstionem, quomodo diceret se esse moriturum, cum ex lege audierint quòd Christus manet in æternum, hortatus est eos, vt dum adhuc modicum lumen in eis esset, quo Christum æternum esse didicissent, ambularent vt totum discerent, ne comprehēderentur à tenebris. Et cum hæc esset locutus, abscōdit se ab eis. Hæc in superioribus dominicis lectionib* verbisq;

Marginalia: 1.Thess.5. | 1.Ioan.2. | Matt.6. | Psalm.126. | 2.Cor.5. | 2.Thess.3. | Luc.21. | 1.Petri.2. | Psal.117.

A verbisque didicistis. Deinde intulit Euangelista vnde hodiernum capitulum recitatum est, & ait. *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: vt sermo Esaiae Prophetae impleretur quem dixit, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est?* Vbi satis ostendit brachium domini ipsum filium dei nuncupatum, non quòd deus pater figura determinetur carnis humanae, eiq; filius tanquam membrum corporis haereat, sed quia omnia per ipsum facta sunt, ideo brachium domini dictum est. Sicut enim tuum brachium, per quod operaris, sic dei brachium dictum est eius verbum, quia per verbum mundum operat^9 est. Cur enim homo vt aliquid operetur, brachium extendit, nisi quia non continuò fit quod dixerit? Si autem tanta potestate praualeret, vt sine vllo motu corporis sui quod diceret fieret, brachium eius verbum eius esset, quia verbum est cogitabile vel sonabile. Sed dominus Iesus vnigenitus dei patris filius, sicut non est paterni corporis membrum, ita non est cogitabile vel sonabile ac transitorium verbum, quia cum omnia per ipsum facta sint, dei verbū erat. Cum ergo audim^9 brachium dei patris esse dei filium, non nobis obstrepat consuetudo carnalis, sed

B quantum illo donante possumus, virtutem dei & sapientiam cogitemus, per quam facta sunt omnia. Tale quippe brachium nec porrectum extenditur, nec collectum contrahitur. Non est enim ipse qui pater, sed vnū sunt ipse & pater, & aequalis patri vbique totus est sicut pater: ne aliqua pateat occasio detestabili errori eorum qui dicunt solum esse patrem, sed pro diuersitate causarum ipsum dici filium, ipsum dici spiritum sanctum. Et in his verbis audent dicere, Ecce videtis quia solus est pater, si brachium eius est filius. Non enim duo, sed vna persona est homo & brachium eius: nō intelligentes neq; aduertentes quomodo verba de rebus aliis ad res alias transferantur propter aliquam similitudinem etiam in locutionibus quotidianis de visibilibus & notissimis rebus, quanto magis vt nobis ineffabilia qualiacumque dicantur, quae dici sicuti sunt, omnino non possunt? Nam & homo alterum hominem per quem solet agere quicquid agit, brachium suum appellat: & si ei auferatur, doles dicit, Brachium meum perdidi: & ei

C qui abstulerit dicit, Brachiū meū mihi abstulisti. Intelligant ergo quomodo dictus sit filius patris brachiū, per quod pater operatus est omnia: ne hoc non intelligēdo, & in sui erroris tenebris permanēdo, similes sint Iudeis ipsis, de quibus dictū est, Et brachiū domini cui reuelatum est? Hic occurrit altera questio de qua quidē vt competenter aliquid disputetur, & omnes eius latebrosissimi sinus perscrutentur, & excutiantur vt dignū est, nec mearum virium esse arbitror, nec angustiatum tēporis, nec vestrae capacitatis. Tamen quia transire ad alia vestra expectatione non sinimur, nisi aliquid inde dicamus, accipite quod poterimus, & vbi vestrae expectationi non suffecerimus, ab illo incremētum poscite, qui nos plātare posuit, & rigare: quia sicut dicit apostolus, neque qui plātat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat deus. Quidam ergo inter se mussitant, & vbi possunt aliquando proclamāt, & turbulenta disceptatione contendunt dicentes, Quid fecerūt Iudaei, vel quae culpa eorum fuit, si necesse fuit vt sermo Esaiae prophetae impleretur quem dixit, Domine quis credidit auditui nostro, & brachiū domini cui reuelatū est? Quibus respōdemus, deū praescium futurorū, per prophetam praedixisse infidelitatem Iudaeorum, praedixisse tamen, nō fecisse: non enim propterea quenquam deus

Esa.53. *Ioan.1.* *Esa.53.* *1.Cor.3.* *Esaia 53.*

ad peccandum cogit, quia futura hominū peccata iam D nouit. ipsorum enim praesciuit peccata, nō sua, non cuiusquam alterius, sed ipsorum. Quapropter si ea quae ille praesciuit ipsorum, nō sunt ipsorum, non vere ille praesciuit: sed quia illius praescientia falli nō potest, sine dubio non alij, sed ipsi peccant, quos deus peccaturos esse praesciuit. Fecerunt ergo peccatum Iudaei, quod eos nō compulit facere, cui peccatum non placet, sed facturos esse praedixit quem nihil latet. Et ideo si non malū, sed bonum facere voluissent, non prohiberentur, & hoc facturi praeuiderentur ab eo qui nouit quid sit quisque facturus, & quid ei sit pro eius opere redditurus. Sed quae sequuntur Euangelij verba plus vrgent, & profundiorem faciunt quaestionem. adiungit etenim, & dicit, *Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Esaias, Excaecauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanem illos.* Dicitur enim nobis, Si non potuerunt credere, quod peccatum est hominis non facientis quod non potest facere? Si autem non credendo peccauerunt, potuerunt ergo credere, & non fecerunt. Si ergo potuerunt, quomodo dicit euangelium, propterea nō poterant credere, quia iterum E dicit Esaias, Excaecauit oculos eorum, & indurauit cor eorum. vt (quod est grauius) ad deū referatur causa qua non crediderunt: quādoquidem ipse excaecauit oculos eorum, & indurauit cor eorum. Non enim saltem hoc de diabolo dicitur, sed de deo, quod ipsa prophetica scriptura testatur. Nam si arbitremur hoc dictum de diabolo, ꝙ excaecauit oculos eorū, & cor indurauit, laborandū est quomodo illorū culpā, quia non crediderunt, possimus ostēdere, de quibus dicitur, Nō poterāt credere. Deinde quid respōdebimus de alio prophetae ipsius testimonio, quod posuit Paulus apostolus dicēs, Quod quaerebat Israël, hoc nō est cōsecutus, electio autem cōsecuta est, caeteri vero excaecati sunt, sicut scriptū est, Dedit illis deus spiritū cōpunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant, vsq; in hodiernū diē? Audistis fratres mei propositam quaestionem, nempe q̄ profunda sit cernitis: sed respōdemus vt possumus. Nō poterāt credere, quia hoc Esaias ꝓpheta praedixit: hoc autē Propheta praedixit, quia deus hoc futurū esse praesciuit. Quare autē non poterant, si à me quaeratur, cito respondeo, quia nolebant. malam quippe eorum volū- F tatem praeuidit deus, & per prophetā praenunciauit illa cui abscondi futura nō possunt. Sed aliam causam, inquis, dicit propheta, non voluntatis eorum. quam causam dicit propheta? Quia dedit illis deus spiritum cōpunctionis, oculos vt nō videāt, & aures vt nō audiāt, & excaecauit oculos eorū, & indurauit cor eorū. Etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo. sic enim excecat, sic obdurat deus deserendo, non adiuuando, quod occulto iudicio facere potest, iniquo non potest. Hoc omnino pietas religiosorū incōcussum debet inuiolatumq; seruare, sicut apostolus dicit cum eandem ipsam tractaret difficillimam quaestionem. Quid ergo dicemus: inquit: Nunquid iniquitas est apud deū? Absit. Si ergo absit vt sit iniquitas apud deū, siue quando adiuuat, misericorditer facit, siue quādo nō adiuuat, iuste facit: quia omnia nō temeritate, sed iudicio facit. Porrò si iudicia sanctorū iusta sunt, quāto magis sanctificātis & iustificantis dei? Iusta ergo sunt, sed occulta. Ideo cum quaestiones huiusmodi in medium venerint, quare alius sic, alius autem sic: quare ille deo deserente excaecetur, ille deo adiuuante illuminetur, non nobis iudicium de iudicio tanti iudicis vsurpemus, sed contre-

Esaia 6. *Roman. 11.* *Esa.6.* *Roman.9.*

G miscentes exclamemus cum Apostolo, O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ dei, q̃ inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? vnde dictum est in Psalmo, Iudicia tua abyssus multa. Non ergo me fratres ad hanc penetrandam altitudinem, ad hanc abyssum discutiendã, ad inscrutabilia perscrutãda, expectatio vestræ charitatis impingat. Agnosco modulũ meũ, sentire mihi videor etiam modulum vestrum: altius est hoc incrementis meis, & fortius viribus meis, puto quia & vestris. Simul ergo audiamus admonentem scripturã, atq; dicentem, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne perscrutatus fueris. nõ quia ista negata sunt nobis, cum deus magister dicat, Nihil est occultum quod nõ reuelabitur. Sed si in quod peruenimus, in eo ambulemus, sicut dicit apostolus: nõ solum quod nescimus, & scire debemus: sed etiam si quid aliter sapimus, id quoq; nobis deus reuelabit. Peruenimus autẽ in viam fidei, hanc perseuerantissime teneamus. ipsa perducit ad cubiculũ regis, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Non enim ipse dominus Iesus Christus suis illis magnis & præcipuè electis discipulis inuidebat, quando eis dicebat, Multa habeo vobis dicere, sed nõ

Roman. 11. — Psal. 35. — Eccli. 3. — Matth. 10. — Philip. 3. — Coloss. 2. — Ioan. 16.

H potestis illa portare modo. Ambulandũ est, proficiendũ est, crescendum est, vt sint corda nostra capacia earũ rerum quas capere modo non possumus. Quod si nos vltimus dies proficientes inuenerit, ibi discemus quod hic nõ potuimus. Si quis autẽ istam quæstionem liquidius & melius nosse se posse & confidit exponere, absit vt nõ sim paratior discere q̃ docere: tantum ne audeat quisquam liberum arbitrium sic defendere, vt nobis orationem qua dicimus, Ne nos inferas in tentationem, conetur auferre: rursus ne quisquam neget voluntatis arbitrium, & audeat excusare peccatum: sed audiamus dominum & præcipientem, & opitulantem, & iubentem quid facere debeamus, & adiuuantem vt implere possimus. Nam & quosdam nimia suæ voluntatis fiducia extolit in superbiam: & quosdam nimia suæ voluntatis diffidentia deiecit in negligentiam. Illi dicunt, Vt quid rogamus deum ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate? Isti dicunt, Vt quid conamur bene viuere, quod in dei est potestate? O domine, ô pater qui es in cœlis, ne nos inferas in quamlibet istarum tentationum, sed libera nos à malo. Audiamus dominum di-

Luc. 22.

I centem, Rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Nec sic existimemus fidem nostram esse in libero arbitrio, vt diuino nõ egeat adiutorio. Audiamus & euangelistã dicentem, Dedit eis potestatem filios dei fieri: ne omnino existimemus in nostra potestate non esse quod credimus, verumtamen in vtroque illius beneficia cognoscamus. Nam & agendæ sunt gratiæ, quia data est potestas, & orandũ ne succũbat infirmitas. Ipsa est fides quæ per dilectionem operatur, sicut eius mensuram dominus cuiq; partitus est: vt qui gloriatur, non in seipso, sed in domino glorietur. Non itaq; mirum est quia non poterant credere, quorũ volũtas sic superba erat, vt ignorantes dei iustitiam, suam vellent constituere: sicut dicit de illis Apostolus, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Quia enim non ex fide, sed tanquam ex operibus tumuerunt, ipso suo tumore cæcati, offenderunt in lapidẽ offensionis. Sic autem dictum est, non poterant, vbi intelligendum est quòd nolebant: quemadmodum dictum est de domino deo nostro, Si nõ credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. De omnipotente dictũ est, non potest. Sicut ergo quòd dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quòd illi

Ioan. 1. — Galat. 5. — Hier. 9. — 1. Corinth. 1. — Roman. 10. — Roman. 9. — 2. Timot. 2.

non poterant credere, culpa est volũtatis humanæ. Ec- K ce dico & ego, quòd qui tam superbe sapiunt, vt suæ voluntatis viribus tantum existiment esse tribuendum, vt negent sibi esse necessarium diuinũ adiutorium ad bene viuendum, non possunt credere in Christum. non enim aliquid prosunt syllabę nominis Christi, & sacramenta Christi, vbi resistitur fidei Christi. Fides autem Christi, est credere in eum qui iustificat impium: credere in mediatorem, sine quo interposito nõ reconciliamur deo: credere in saluatorem, qui venit quod perierat quærere atq; saluare: credere in eũ qui dixit, Sine me nihil potestis facere. Qui ergo ignorans dei iustitiam qua iustificatur impius, suam vult constituere quo conuincatur superbus, io hunc non potest credere. Hinc & illi non poterãt credere, non quia mutari in melius homines non possunt, sed quãdiu talia sapiunt, non possunt credere. Hinc excæcantur & indurantur, quia negando diuinum adiutorium non adiuuantur. Hoc de Iudæis qui excæcati & indurati sunt, deus præsciuit, atq; in eius spiritu propheta prædixit. Quod vero addidit, *Et conuertantur, & sanẽ eos*, vtrũ subaudiendũ sit, non, id est, non conuertantur: connexa desuper sententia vbi dictum est, vt non videãt oculis & intelligãt corde: quia L & hic vtriq; dictum est, vt non intelligant. Et ipsa enim cõuersio de illius gratia est cui dicitur, Deus virtutum cõuerte nos. An forte & hoc de supernæ medicinæ misericordia factum intelligẽdum est, vt quoniam superbæ & peruersæ voluntatis erant, & suam iustitiam constituere volebãt, ad hoc desererentur, vt excæcarentur, ad hoc excæcarentur, vt offenderent in lapidem offensionis, & impleretur facies eorum ignominia, atque ita humiliati quærerent gloriam domini, & non suam, qua inflatur superbus, sed iustitiã dei, qua iustificatur impius. Hoc enim multis eorum profecit in bonum, qui de suo scelere compuncti, in Christum postea crediderunt, pro quibus & ipse orauerat dicens, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. de qua eorum ignorantia & Apostolus dicit, Testimoniũ illis perhibeo, quia zelum dei habent, sed non secundum scientiam. tunc etenim hoc subiuxit atque ait, Ignorantes enim dei iustitiam, & suã volentes constituere, iustitię dei nõ sunt subiecti. *Hæc dixit Esaias, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.* Quid viderit Esaias, & hoc quomodo ad dominum M Christum pertineat, in libro eius legendum & intelligendũ est. Vidit enim nõ sicuti est, sed modo quodam significatiuo, sicut prophetæ visio fuerat informanda: nam vidit & Moyses, & tamen ei quem videbat dicebat, Si inueni gratiam ante te, ostẽde mihi temetipsum manifeste vt videã te. quia nõ videbat sicuti est. Quando autem nobis hoc futurum sit, idem iste sanctus Ioãnes Euangelista in epistola sua dicit, Dilectissimi, filij dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus. scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Poterat dicere, quoniã videbimus eum, & nõ addere, sicuti est. Sed quia sciebat à quibusdã patribus & prophetis visum, sed non sicuti est: ideo cum dixisset, videbimus eum: addidit, sicuti est. Nemo enim vos fallat fratres eorũ qui dicũt inuisibilem patrem, & visibilem filium. Hi enim hoc asserunt qui putant eum esse creaturam, nec intelligũt secundum quod dictum est, Ego & pater vnum sumus. Prorsus in forma dei, in qua æqualis est patri, etiam filius inuisibilis est. Vt autẽ ab hominibus videretur, formam serui accepit, & in similitudinẽ hominũ factus, visibilis factus est. Ostendit ergo se etiã antequã susciperet carnẽ oculis hominum, sicut

Roman. 4. — Ioan. 15. — Psal. 79. — Psal. 82. — Luc. 23. — Roman. 10. — Exod. 33. — 1. Ioan. 3. — Ioan. 10.

A sicut voluit in subiecta sibi creatura, nõ sicuti est. Mundemus corda per fidem, vt illi ineffabili, &, vt dicam, inuisibili visioni præparemur. Beati enim mũdo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt de synagoga non eiicerentur. dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam dei.* Videte quemadmodũ notauerit euangelista & improbauerit quosdam, quos tamen in eum credidisse dixit, qui in hoc ingressu fidei si proficerent, amorem quoque humanæ gloriæ proficiendo superarent, quam superauerat apostolus dicens, Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Ad hoc enim & ipse dominus crucẽ suam, vbi eum dementia superbę impietatis irrisit, in eorum qui in illum crederent frontibus fixit, vbi est quodãmodo sedes verecundiæ, vt de nomine eius fides non erubescat, & magis dei gloriam quàm hominum diligat.

Matth. 5. — *Galat. 6.*

B *Ab eo quod ait Iesus, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me: vsque ad id quod ait, Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar.*

Tractatus LIIII.

LOquente domino nostro Iesu Christo apud Iudæos, & tanta miraculorum signa faciente, quidam crediderunt prædestinati in vitam æternam, quos etiam vocauit oues suas: quidam vero non crediderunt, nec poterant credere, eo quòd occulto nec tamen iniusto iudicio dei fuerãt excæcati & indurati, deserẽte illo qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Eorum autem qui crediderunt, alij vsqueadeo confitebantur, vt palmarum ramis acceptis venienti occurrerent, in eadem laudis cõfessione lætantes. Alij verò ex principibus non audebant confiteri, vt de synagoga non eiicerentur, quos notauit Euangelista, dicens quod dilexerunt gloriam hominum magis quàm gloriam dei. Eorum etiam qui non crediderunt, alij erant postea credituri, quos præuidebat vbi ait, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc agnoscetis quia ego sum. Alij vero in eadẽ infidelitate mãsuri, quorum imitatrix est etiam ista gens Iudæorum, quæ postmodum debellata, ad testimonium prophetiæ quæ de Christo scripta est, in toto penè orbe dispersa est. C His ita se habẽtibus, & sua iam propinquante passione, *Iesus clamauit, & dixit*, vnde lectio cœpit hodierna, *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me.* Iam dixerat quodam loco, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me: vbi intelleximus eum doctrinam suam dixisse verbum patris, quod est ipse, & hoc significasse dicendo, Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit, quòd à seipso ipse non esset, sed haberet à quo esset. Deus enim de deo, filius patris: pater autem non deus de deo, sed deus pater filij. Nũc autem quod ait, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me, quomodo intellecturi sumus, nisi quia homo apparebat hominibus, cum lateret deus? Et ne putarent hoc eum esse tantummodo quod videbant, talem ac tantum se volens credi, qualis & quantus est pater, Qui credit in me, inquit, non credit in me, id est in hoc quod videt, sed in eum qui misit me, id est in patrem. Sed qui credit in patrem, necesse est eum credat esse patrẽ: qui autem credit eum patrem, necesse est vt credat eum habere filium: ac per hoc qui credit in patrem, necesse est vt credat in filium. Sed ne quisquam hoc credat de vnigenito filio, quod de iis qui dicti sunt filij dei secundum gratiam, non naturam: sicut ait euãgelista, Dedit eis potestatem D filios dei fieri: (vnde & illud est, quod dominus cõmemorauit in lege dictũ, Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes) propterea dixit, Qui credit in me, nõ credit in me, ne totum quod de Christo creditur, secundum hominẽ crederetur. Ille ergo, inquit, credit in me, qui non credit in me secundum id quòd me videt, sed in eum qui me misit: vt cum credit in patrem, credat eum habere filium sibi æqualem, & tũc vere credat in me. nam si putauerit eum non habere nisi filios secundum gratiam, qui sunt eius vtiq; creatura, non verbum, sed facta per verbum, nec habere filium æqualẽ sibi atq; coæternum, semper natum, pariter incommutabilem, ex nullo dissimilem atq; imparem, nõ credit in patrem qui eum misit, quia non est hic pater qui eum misit. Et ideo cum dixisset, Qui credit in me, non credit in me, se in eum qui misit me: ne putaretur sic voluisse patrem intelligi, tanquã patrem multorũ filiorum per gratiã regeneratorum, non vnici verbi æqualis sibi, continuo subiecit: *Et qui videt me, videt eum qui misit me.* Nunquid ait, Qui videt me, nõ videt me, sed eũ qui misit me: sicut dixerat, Qui credit in me, nõ credit in me, sed in eum qui misit me? E Illud namque dixit, ne sicut videbatur, crederetur tantummodo filius hominis: hoc autem dixit, vt patri crederetur æqualis. Qui credit in me, inquit, non credit in hoc quod videt me, sed credit in eum qui misit me: aut eum credit in patrem, qui sibi æqualem genuit me, non quomodo me videt, sed sic credat in me, quomodo in eum qui misit me. Vsqueadeo enim nihil distat inter eũ & me, vt qui me videt, videat eũ qui me misit. Apostolos suos certe ipse dominus Christus misit, quod eorũ etiam nomen indicat. nam sicut Græce angeli, Latine nuncij vocãtur, ita Græce apostoli, Latine missi appellantur. Nũquam tamen aliquis apostolorum dicere auderet, Qui credit in me, nõ credit in me, sed in eum qui misit me. omnino enim non diceret, qui credit in me. credimus enim apostolo, sed non credimus in apostolum. non enim Apostolus iustificat impium. Credenti autẽ in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiã. Posset dicere Apostolus: Qui recipit me, recipit eum qui me misit: vel, qui audit me, audit eum qui me misit. hoc enim eis ipse dominus ait, Qui vos recipit, me recipit: & qui recipit me, recipit eum qui me misit: quia dominus honoratur in seruo, & pater in filio, sed pater tãquam in filio, dominus tanquam in seruo: filius F autem vnigenitus recte dicere potuit, Credite in deũ, & in me credite. & quod nunc ait, qui credit in me, nõ credit in me, sed in eum qui misit me: non à se abstulit fidẽ credentis, sed noluit in forma serui remanere credẽtem, quoniam cum quisq; credit in patrem qui eum misit, profecto credit in filiũ, sine quo patrẽ non esse cognoscit, & ita credit vt credat æqualẽ: quoniã sequitur, Et qui videt me, videt eũ qui me misit. Attende cætera. *Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat.* Dixit quodam loco discipulis suis: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montẽ constituta: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed supra candelabrũ, vt luceat omnibus qui in domo sunt. sic luceat lumen vestrũ coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Non tamen eis dixit, Vos lux venistis in mundũ, vt omnis qui credit in vos, in tenebris non maneat. nusquam hoc legi posse confirmo. Lumina ergo sunt omnes sancti, sed credendo ab eo illuminantur, à quo si recesserint, tenebrabũtur. Lumẽ autem

Iacobi. 4. — *1. Petri. 5.* — *Ioan. 8.* — *Ioan. 7.* — *Supra tractatu 29.* — *Ioan. 1.* — *Psal. 81.* — *Roma. 4.* — *Matt. 10.* — *Matt. 5.*

G illud quo illuminantur à se recedere non potest, quia incōmutabile omnino est. Credimus ergo lumini illuminato, sicut prophetæ, sicut Apostolo: sed ideo illi credimus, vt nō in ipsum credamus quod illuminatur, sed cū illo credamus in illud lumen à quo illuminatur, vt & nos illuminemur, nō ab illo, sed cum illo à quo ille. Cum antē dicit, Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat, satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse: sed ne in eis tenebris maneant in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem, quæ venit in hunc mundum, quia per illam factus est mundus. *Et si quis audierit*, inquit, *verba mea, & custodierit, ego non iudico eum.* Mementote quæ vos audisse in superioribus lectionibus noui: & qui obliti forte estis, recolite: & qui non affuistis, sed adestis, audite quomodo dicit filius, Ego non iudico eum: cum dicat alio loco, Pater nō iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: nisi quia intelligendum est, Modo non iudico eum. Quare non iudicat modo? Attende quid sequitur: *Non enim veni*, inquit, *vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum*: id est, vt saluum faciam mundum. Nunc ergo est tempus misericordiæ: postea erit iudicij, quia misericordiam, inquit, & iudicium cantabo tibi domine. Sed de ipso etiam futuro nouissimo iudicio videte quid dicat, *Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.* Non ait, qui spernit me, & non accipit verba mea, ego non iudico eum in nouissimo die. Hoc enim si dixisset, non video quomodo posset non esse contrarium illi sententiæ vbi ait, Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Cum vero dixit, Qui spernit me, & nō accipit verba mea, habet qui iudicet eum: expectantibus autem quisnam ille esset, secutus adiunxit: Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eū in nouissimo die, satis manifestauit seipsum iudicaturum in nouissimo die: seipsum quippe locutus est, seipsum annunciauit, seipsum ianuam posuit, qua ipse ad oues pastor intraret. Aliter itaque iudicabuntur qui non audierunt, aliter qui audierunt & contempserunt. Qui enim sine lege peccauerunt, ait Apostolus, sine lege & peribunt: & qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. *Quia ego*, inquit, *ex meipso non sum locutus.* Ideo se dicit non locutum ex seipso, quia non est ex seipso. Iam hoc sæpe diximus, iam hoc tanquam I notissimum non docere, sed admonere debemus. *Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar.* Non laboraremus, si cum eis nos loqui sciremus, cum quibus superiora locuti sumus, & cum eisipsis non omnibus, sed qui audierunt memoria retinentibus: nunc vero quia fortasse aliqui adsunt, qui nō audierunt, eisque sunt similes, qui obliti sunt quod audierunt, propter illos perferant moras nostras, qui audita meminerūt. Quomodo dat mandatum pater vnico filio? Quo verbo loquitur verbo, cum sit ipse filius vnigenitum verbum? Nunquid per angelum, cum per ipsum creati sint angeli? Nunquid per nubē, quæ quando sonuit ad filium, non propter ipsum sonuit, quod alibi dicit etiam ipse, sed propter alios quos oportebat ita audire? Nunquid per sonum labiis emissum, qui non habet corpus? An aliquo locorum interuallo filius à patre separatur, vt sit inter illos aër medius, quo percusso vox fiat, & ad aurem veniat? Absit vt talia de illa incorporea & ineffabili substantia suspicemur, filius vnicus est verbum patris, & sapiētia patris, in illo sunt omnia mandata patris. Neque enim patris mādatum filius aliquando nesciebat, vt cum necesse esset ex tempore habere quod antea non habebat. Ita enim à patre quod K habet accepit, vt nascendo acceperit, dederitque illi gignendo. nam & vita est, & accepit vitam vtique nascēdo, non prius sine vita existendo, quia & pater habet vitā, & quod habet est, nec accepit tamē, quia non ex aliquo est: filius autem accepit vitam dante patre à quo est, & ipse quod habet est. habet enim vitam, & vita est. Ipsum audi loquentē: Sicut habet, inquit, pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. nūquid existenti, & non habēti dedit? Sed eo dedit, quo genuit, qui vitam genuit, & vita genuit vitam. Et quia parē genuit, non imparem genuit vitam, ideo dictum est: Sicut habet ipse vitam in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Vitam dedit, quia gignendo vitam, quid dedit nisi esse vitam? Et quia æterna est ipsa natiuitas, nunq̄ non fuit filius qui est vita, nunquā fuit filius sine vita: & sicut est natiuitas æterna, sic est qui natus est vita æterna. Ita & mandatū non quod filius non habebat pater dedit: sed, sicut dixi, in sapiētia patris quod est verbum patris, omnia mādata sunt patris. Dicitur autē mandatum datum, quia non est à seipso cui dicitur datum: & hoc est dare filio, sine quo nunq̄ filius fuit, quod est gignere filium qui nūquam non fuit. Sequitur autē: *Et scio quia mādatū eius vita æterna est.* Si ergo vita æterna est L ipse filius, & vita æterna est mandatū patris, quid aliud dictum est, q̄ ego sum mandatum patris? Proinde & id quod adiungit & dicit, *Quæ ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor*: non accipiamus dixit mihi, quasi per verba locutus sit vnico verbo, aut egeat dei verbis dei verbum. Dixit ergo pater filio, sicut dedit vitam filio, non quod nesciebat vel non habebat, sed quod ipse filius erat. Quid est autem, sicut dixit mihi pater, sic loquor: nisi, verbum loquor? Ita ille dixit vt verax, ita iste loquitur vt veritas. Verax autem genuit veritatem. Quid ergo iam diceret veritati? Nō enim imperfecta erat veritas, cui verū aliquid adderetur. Dixit ergo veritati, quia genuit veritatem. Porrò ipsa veritas sic loquitur vt ei dictum est, sed intelligētibus, quos docet vt nata est. Vt autem crederent homines quod intelligere nondum valent, ex ore carnis verba sonuerunt & abierunt: transuolantes soni strepuerunt, peractis morulis temporum suorū: sed res ipsæ quarum signa sunt soni, traiectæ quodammodo in M eorum memoriā qui audierūt, etiam ad nos per literas, quæ visibilia signa sunt, peruenerunt. non sic loquitur veritas: intelligentibus mentibus intus loquitur, sine sono instruit, itelligibili luce perfundit. Qui ergo potest in ea credere natiuitatis eius æternitatem, ipse illam sic audit loquentem, sicut ei dixit pater quod loqueretur. Excitauit nos ad magnum desiderium interioris dulcedinis suæ, sed credendo capiamus, ambulando crescimus, proficiendo ambulamus, vt peruenire possimus.

Ab eo quod ait, Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius: vsque ad id quod ait, Venit ergo ad Simonem Petrum. Tractatus. LV.

Cœna domini secundum Ioannem adiuuante Ca. XIII. ipso debitis est explicanda tractatibus, & vt nobis posse donauerit, explananda. *Ante diem festum paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Pascha autem fratres, non sicut quidam existimant, Græcum nomen est, sed Hebræum. Opportunissimè tamen occurrit in hoc nomine quædam cōgruentia vtrarumque linguarū. Quia enim pati Græce *πάσχειν* dicitur, ideo pascha passio putata est, velut hoc nomen à passione sit appellatum: in sua vero lingua, hoc est in

Hebræa,

Margin notes: Ioan. 5. — Psal. 100. — Roma. 2.

A Hebræa, pascha transitus dicitur, propterea quia tunc primū pascha celebrauit populus dei, quando ex Aegypto fugientes, rubrum mare trāsierunt. nunc ergo figura illa Prophetica in veritate cōpleta est, cum sicut ouis ad immolandum ducitur Christus, cuius sanguine illitis postib⁹ nostris, id est, cuius signo crucis signatis frōtibus nostris, à perditione huius seculi tanquam à captiuitate vel interēptione Aegyptia liberamur, & agimus saluberrimum transitum, cum à diabolo transimus ad Christum, & ab isto instabili seculo ad eius fundatissimum regnum. Ideo quippe ad deum permanētem transimus, ne cum mundo transeunte transeamus. De hac nobis collata gratia deum laudans apostolus dicit, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Hoc itaque nomē, id est pascha, quod Latine, vt dixi, transitus nuncupatur, velut interpretans nobis beatus Euangelista, Ante diem, inquit, festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad patrem. ecce Pascha, ecce transitus. Vnde, & quo? De hoc scilicet mūdo ad patrē.

Esaiæ 53. *Exod. 14.* *Coloss. 1.*

B Spes membris in capite data est, quòd essent illo transeūte sine dubio secutura. Quid ergo infideles, & ab hoc capite atq; ab eius corpore alieni? Nonne & ipsi transeunt, qui non permanent? Transeunt planè & ipsi: sed aliud est transire de mūdo, aliud est transire cum mundo: aliud ad patrem, aliud ad hostem. nam & Aegyptij transierunt, non enim persequendo manserunt, non tamen transierunt per mare ad regnum, sed in mari ad interitum. *Sciens ergo Iesus quia venit hora eius, vt transiret ex hoc mundo ad patrem: cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Vtique vt & ipsi de hoc mundo vbi erant, ad suum caput, quod hinc transisset, eius dilectione transirent: quid est enim, in finem, nisi in Christum? Finis enim legis Christus, ait Apostolus, ad iustitiam omni credenti. Finis perficiens, non interficiens: finis quousque eamus, non vbi pereamus. Sic omnino intelligendum est, Pascha nostrum immolatus est Christus. Ipse est finis noster, in illum est trāsitus noster. nam video posse ista verba euangelica quodam humano modo etiam sic accipi, tanquā vsque ad mortem Christus dilexerit suos, vt hoc videatur esse, in finem dilexit eos. Humana est hæc sententia, non diuina. neque enim nos hucusque ille dilexit, qui semper &

Rom. 10. *1. Corin. 5.*

C sine fine nos diligit, absit vt dilectionem morte finierit, qui non est in morte finitus. Etiam post mortem quinque fratres suos dilexit diues ille superbus atq; impius, & vsque ad mortem nos dilexisse putandus est Christus? Absit charissimi, nequaquam ille nos diligendo vsque ad mortem veniret, si dilectionem nostram morte finiret. Nisi forte ita sit intelligendum, in finem dilexit eos, vsque ad mortem dilexit eos, quia tantum dilexit eos, vt moreretur pro eis. Hoc enim testatus est dicens, Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ita sanè non prohibemus intelligi, in finem dilexit, vsq; ad mortem dilexit, id est, vsque ad mortem illum dilectio ipsa perduxit. *Et cœna, inquit, facta, cum diabolus iam misisset in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiit, & ad deum vadit, surgit à cœna, & ponit vestimenta sua. Et cum accepisset linteum, præcinxit se: deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.* Non ita debemus intelligere cœnam factam veluti iam consummatam atque transactam. adhuc enim cœnabatur cum dominus surrexit & pedes lauit discipulis suis. nam postea recubuit, & buccellā suo traditori postea dedit, vtiq; cœna nondum finita, hoc est, dū adhuc panis esset in mensa. Cœna ergo facta dictum est, iam parata, & ad conuiuentiū mensam vsumq; perducta. Quod autem ait: *Cum diabolus iam misisset in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes:* si quæris quid missum sit in cor Iudæ, hoc vtique, vt traderet eum. Missio ista spiritalis suggestio est, non fit per aurē, sed per cogitationem, ac per hoc non corporaliter, sed spiritaliter. neque enim spiritale quod dicitur, semper in laude accipiendum est. nouit Apostolus quædā spiritalia nequitiæ in cœlestibus, aduersus quæ nobis colluctationem esse testatur. Non autem essent maligna etiam spiritalia, si non essent etiam maligni spiritus. A spiritu enim spiritalia nominantur. Sed quomodo ista fiant vt diabolicæ suggestiones immittantur, & humanis cogitationibus misceantur, vt eas tanquam suas deputet homo, vnde scit homo? Nec dubitandum est etiā bonas suggestiones à bono spiritu ita latenter ac spiritaliter fieri: sed interest quibúsnam earum mēs humana consentiat, diuino auxilio vel deserta per meritum, vel adiuta per gratiam. Factum ergo iam fuerat in corde Iudæ per immissionem diabolicam, vt traderet discipulus magistrum, sed quem nō didicerat deum. Iam talis venerat ad conuiuiū explorator pastoris, insidiator saluatoris, venditor redemptoris, iam talis venerat & videbatur, & tolerabatur, & se ignorari arbitrabatur: quia in eo quem volebat fallere, fallebatur: at ille isto in ipso corde intus inspecto, nesciente scienter vtebatur. *Sciens quia omnia dedit ei pater in manus.* ergo & ipsum traditorem. nam si eum in manibus non haberet, non vtique illo vteretur vt vellet. Proinde iam traditor tradituserat ei quem tradere cupiebat, atque ita malum tradendo faciebat, vt de illo tradito bonum fieret quod nesciebat. Sciebat enim dominus quid faceret pro amicis, qui patienter vtebatur inimicis: ac sic omnia dederat pater in manus eius, & in vsum mala, & in effectum bona. *Sciens etiam quia à deo exiit, & ad deum vadit.* Nec deum cum inde exiret, nec nos deserens cum rediret. Hæc ergo sciens, *Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se: deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.* Debemus charissimi sensum Euangelistæ diligenter attendere. Locuturus quippe de tanta domini humilitate, prius celsitudinem eius voluit commendare. Ad hoc pertinet quod ait, Sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiit, & ad deū vadit. Cum illi ergo omnia pater dedisset in manus, ille discipulorum non manus, sed pedes lauit: & cum se sciret à deo exisse, & ad deum pergere, non dei domini, sed hominis serui impleuit officium. Ad hoc autem pertinet quod etiam de traditore ipsius, quia iam talis venerat, qui nec ab illo ignorabatur, proloqui voluit, vt hoc quoque ad maximum cumulum humilitatis accederet, q; etiam illi non dedignatus est pedes lauare, cuius manus iam præuidebat in scelere. Quid autem mirum si surrexit à cœna, & posuit vestimenta sua, qui cū in forma dei esset, semet ipsum exinaniuit? Et quid mirum si præcinxit se linteo, qui formam serui accipiens habitu inuentus est vt homo? Quid mirum si misit aquam in peluim, vnde lauaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum? Quid mirum si linteo quo erat præcinctus, pedes quos lauerat tersit, qui carne qua erat indutus, Euangelistarum vestigia confirmauit? Et linteo quidem vt se præcingeret, posuit vestimenta sua

Luc. 16. *Ioan. 15.* *Ephes. 6.* *Philip. 2.*

G quæ habebat. Vt autem formam serui acciperet quãdo semetipsum exinaniuit, nõ quod habebat deposuit, sed quod non habebat accepit. Crucifigẽdus sanè suis expoliatus est vestimentis, & mortuus inuolutus est linteis, & tota illa eius passio, nostra purgatio est. Passurus igitur exitia, præmisit obsequia non solum eis pro quibus erat subiturus mortem, sed etiam illi qui eũ fuerat traditurus ad mortem. Tanta est quippe humanæ humilitatis vtilitas, vt eam suo commendaret exemplo etiam diuina sublimitas: quia homo superbus in æternum periret, nisi illum deus humilis inueniret. Venit enim filius hominis quærere & saluũ facere quod perierat. Perierat autem superbiam deceptoris secutus: ergo humilitatem redemptoris sequatur inuentus.

Lucæ.19.

Ab eo quod ait, Venit ergo ad Simonem Petrum: & dicit ei Petrus, Domine tu lauas mihi pedes? vsque ad id quod ait, Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.

Tractatus LVI.

H CVm lauaret pedes discipulorũ dominus: *Venit ad Simonem Petrum, & dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes?* Quis enim non expauesceret lauari sibi pedes à dei filio? Quamuis itaque magnæ fuisset audaciæ contradicere seruum domino, hominẽ deo, tamen hoc Petrus facere maluit, quàm perpeti vt sibi pedes lauarentur à domino & deo. Nec putare debemus hoc Petrum inter cæteros formidasse atque recusasse, cum id alij ante ipsum libẽter vel æquanimiter sibi fieri permisissent: facilius quippe sic accipiũtur ista verba Euangelij: quia cum dictum esset, Cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus: deinde subiunctum est, Venit ergo ad Simonem Petrũ, quasi aliquibus iam lauisset, & post eos venisset ad primum. Quis enim nesciat primum Apostolorum esse beatissimum Petrum? Sed non ita intelligẽdum est, quòd post aliquos ad illum venerit, sed quòd ab illo cœperit. Quãdo ergo pedes discipulorum lauare cœpit, venit ad eum à quo cœpit, id est, ad Petrum, Et tunc Petrus, quod etiam quilibet eorum expauisset, expauit atque ait: Domine, tu mihi lauas pedes? Tu mihi: quid est, tu? Quid est, mihi? Cogitanda sunt potius
I quàm dicenda, ne forte quod ex his verbis aliquatenus dignum concipit anima, non explicet lingua. *Sed respondit Iesus & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autẽ postea.* Nec tamen ille dominici facti altitudine exterritus, permittit fieri, quod cur fieret ignorabat, sed vsque ad suos pedes humilem Christum adhuc non vult videre, non potest sustinere. *Non lauabis mihi,* inquit, *pedes in æternum.* Quid est, in æternum? Nunquam hoc feram, nunquam patiar, nunquam sinam. hoc quippe in æternum non fit, quod nunquam fit. Tum saluator ægrum reluctantem de ipsius salutis periculo exterrens, *Si non lauero te,* inquit, *non habebis partem mecum.* Ita dictum est, si non lauero te, cum de solis pedibus ageretur, quomodo dici assolet, calcas me, quando sola planta calcatur. Ac ille amore & timore perturbatus, & plus expauescens Christum sibi negari, quàm vsque ad suos pedes humiliari, *Domine,* ait, *non tantum pedes meos, sed & manus & caput.* Quandoquidem sic minaris, lauanda tibi membra mea non solùm ima non subtraho, verumetiam prima substerno. Ne mihi neges capiendam tecum partem, nullam tibi nego abluendam mei corporis partẽ. *Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non habet opus nisi pedes lauare, sed est mundus totus.* Hic moueatur fortassis quis & dicat: Imò si mundus est totus, quid ei opus est vel pedes lauare? Dominus autem nouerat quod dicebat, etiam si nostra
K infirmitas eius secreta nõ penetrat: veruntamen quantũ nos erudire & ex lege sua docere dignatur, pro captu meo, pro modulo meo, aliquid etiam ego de huius quæstionis profunditate illo adiuuante respondeam, ac primum ipsam locutionem non sibi esse contrariam, facillime ostendam. Quis enim nõ ita rectissime loqui possit, mundus es totus præter pedes? Elegantius autem loquitur si dicit, mundus es totus nisi pedes, quod tantundem valet. Hoc ergo ait dominus, Non habet opus nisi pedes lauare, sed est mundus totus. Totus vtique præter pedes, vel nisi pedes quos habet opus lauare. Sed quid est hoc, quid sibi vult, quid hic necessarium est vt quæramus? Dominus dicit, veritas loquitur, quòd opus habeat pedes lauare etiam ille qui lotus est. Quid fratres mei, quid putatis, nisi quia homo in sancto quidem baptismo totus abluitur, non præter pedes, sed totus omnino? veruntamen cum in rebus humanis postea viuitur, vtique terra calcatur. Ipsi igitur humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non viuitur, quasi
L pedes sunt, vbi ex humanis rebus afficimur, & sic afficimur, vt si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipiamus, & veritas in nobis non sit. Quotidie igitur pedes lauat nobis, qui interpellat pro nobis: & quotidie nos opus habere vt pedes lauemus, id est, vias spiritualium gressuum dirigamus, in ipsa oratione dominica confitemur cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si enim confiteamur, sicut scriptũ est, peccata nostra, profecto ille qui lauit pedes discipulorũ suorum, fidelis est & iustus qui dimittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate, id est, vsque ad pedes quibus conuersamur in terra. Proinde ecclesia quã mundat Christus lauacro aquæ in verbo, non solum in illis est sine macula & ruga, qui post lauacrum regenerationis continuò ex huius vitæ contagione tolluntur, nec calcant terram vt opus habeant pedes lauare: verumetiam in iis quibus istam misericordiam præbẽs dominus, fecit eos de seculo isto lotis etiam pedibus emigrare. In his autem qui hic demorantur, etiã si munda sit, quoniam iuste viuunt, opus tamen habent pedes lauare, quoniam sine peccato vtique non sunt. Propter
M hoc dicit in cantico cãticorum: Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dicitur enim hoc cum cogitur ad Christum venire, & terram calcare conuenit. Alia quæstio rursus exorit: nónne Christus sursum est? nónne ascẽdit in cœlum, & sedet ad dexteram patris? nónne Apostolus ad nos clamat & dicit: Si ergo resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram? Quomodo ergo vt ad Christum eamus, terram calcare compellimur, cũ potius nobis sursum cor habendum sit ad dominũ, vt cum illo esse possimus? Videtis fratres hodierni tẽporis angustias istam coarctare quæstionem. Quod & si vos forte minus videtis, ego vtcunque video quantæ disputationis indigeat. vnde peto vt eam potius suspẽdi, quàm vel negligentius vel angustius pertractari, non fraudata, sed dilata expectatione patiamini. Aderit enim dominus qui nos debitores facit, vt faciat etiam redditores.

1.Ioan.1.

Roma.8.

Math.6.

Ephes.5.

Cantic.5.

Colos.3.

De eadem lectione. Tractatus LVII.

NOn immemor mei debiti, etiam reddẽdi tempus agnosco. Donet vnde reddã, qui donauit vt debeam. donauit enim dilectionẽ, de qua dictum est: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Donet etiam sermonem quem video me debere

Roman. 13.

bere

A bere dilectis.expectaiionem vestram ad hoc nempe di-
stuleram, vt explicarem sicut possem , quemadmodum
etiam per terram veniatur ad Cbristum,cum potius in-
Coloss.3. beamur quæ sursum sunt quærere,nun quę super terrã.
Sursum enim Christus est sedens ad dexteram patris:
sed profecto & hic est , propter quod & Saulo io terra
Act.9. sæuienti dicit:Saule Saule,quid me persequeris?Vt au-
tem huc quærẽdum susciperemus,id tractabatur quòd
pedes dominus discipulis lauit , cum iam ipsi discipuli
loti essent, nec opus haberent nisi pedes lauare. Vbi vi-
sum est intelligendum , ꝙ baptismo quidem homo to-
tus abluitur,sed dum istu postea viuit io seculo, huma-
nis affectibus terram velut pedibus calcãs , ipsa scilicet
Math.6. conuersatiune vitæ huius cootrahit vnde dicat,Dimit-
te nobis debita nostra. ac sic etiam inde mũdatur ab eo
Roma.8. qui pedes lauit discipulis suis , nec desinit interpellare
pro nobis.Hinc occurrunt ex caotico canticorum Ec-
Cantic.5. clesiæ verba dicentis : Laui pedes meos , quomodo in-
quinabo eos ? cum vellet ire & aperire ei qui venerat
Psal.44. ad eam,& pulsauerat , sibiq; aperiri popuscerat ille spe-
ciosus furma præ filiis hominum. Hioc quęstio nata est
B quam coarctare noluimus angustiis temporis,ideoque
distulimus , quunam modo Ecclesia timeat inquinare
pedes dum pergit ad Christum , quus baptismate laue-
rat Christi.sic eoim ait:Egu dormio,& cor meum vigi-
lat . Vox fratruelis mei pulsat ad ianuam . deinde dicit
Cantic.5. etiam ipse:Aperi mihi soror mea,proxima mea,colum-
ba mea,perfecta mea,quia caput meum repletum est ro
re,& crines mei guttis noctis.& respõdet illa, Exui me
tunica mea , quomodo induar ea ? Laui pedes meos,
quomodo inquinabo illus? O admirabile sacramẽtum,
ô grande mysterium . Ergóne timet inquinare pedes
veniendo ad eum qui lauit suorum discipulorum pe-
des?Timet certe, quia per terram venit ad eum qui etiã
in terra est,quia suos hic cõstitutos noo deserit . An nõ
Math.28. ipse ait : Ecce ego vobiscum sum vsque ad consumma-
Ioan.1. tionem seculi?An non ipse ait:Videbitis cœlus apertos,
& angelos dei ascendentes & descendentes ad filium
huminis ? Si ascendunt ad eum propterea quia sursum
est, quomodu ad eum descendunt si etiam non hic est?
Dicit ergo Ecclesia:Laui pedes meos.qoo modo inqui-
C nabo eos ? In eis hoc dicit qui possunt omni fece mun-
Philip.1. dati dicere,Cupio dissolui & esse cum Cbristo , perma-
nere autem in carne magis necessarium propter vos.
In eis boc dicit qui prædicant Christum,& aperiunt il-
li ostium , vt habitet per fidem in cordibus homioum.
In his huc dicit cum deliberant vtrum ministerium ta-
le suscipiant , cui se minus idoneos existimant , vt fine
2.Cor.9. culpa impleant, ne forte aliis prædicantes , ipsi reprobi
fiãt. Tutius enim veritas auditur q̃ prædicatur: quoniã
cum auditur , humilitas custuditur:cum autẽ prædica-
tur , vix non surrepit cuiuis hominum quantulacumq;
iactaotia,in qua vtique inquinãtur pedes.Ergo vt apu-
Iacob.1. stolus Iacobus dixit,sit omnis humo velox ad audien-
dum,tardus autem ad luquẽdum . Dicit & alius homo
Psal.50. dei,Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exulta-
bũt ossa humiliata. huc est quud dixi: Cum veritas au-
Ioan.3. ditur,humilitas custoditur. Dicit & alius: Amicus autẽ
sponsi stat & audit eum , & gaudio gaudet propter vo-
cem spuosi.Fruamur auditu, sioe strepitu nobis loquẽ-
te intrinsecus veritate . quanquam etiam cum forinse-
cus insonat per legentem,per annunciantem,per præ-
dicantem,per disputaotem, per præcipientem, per cõ-
solantem,per exhortantem, per ipsum etiam cantãtem
atq; psallẽtem:ipsi qui hæc agunt, inquinare pedes suos
timeant , cum placere hominibus surrepẽte amure hu- D
manæ laudis affectant. Cæterum qui eos audit libenter
& pie , non habet locum iactandi se in laboribus alie-
nis, & non inflatis ossibus, sed humiliatis, gaudio gau-
det propter vocem dominicæ veritatis . Proinde in eis
qui libenter & humiliter audire nouerũt , & vitã quie-
tam in studiis dulcibus & salubribus agunt , catholica
delicietur ecclesia,& dicat: Ego dormio, & cor meum Cantic.5.
vigilat. Quid est,Egu dormio,& cor meum vigilat:ni-
si, ita quiesco vt audiam ? Ocium meum non impeodi-
tur nutriendæ desidiæ, sed percipiendæ sapientiæ: Ego
dormio,& cor meum vigilat,vaco & video, quoniã tu Psal.45.
es dominus, quia sapientiam scribo in tempore ocij, & Eccle.38.
qui minoratur actu,ipse percipiet eam. Ego dormio &
cor meũ vigilat: ego requiesco à negociosis actibus, &
animus meus diuinis se intẽdit affectihus. Sed in iis qui
isto modo suauiter & humiliter requiescunt, dũ ociose
oblectatur ecclesia,ecce pulsat ille qui ait: Quæ dicu vo Math.10.
bis in tenebris,dicite in lumine: & quod i aure auditis,
prædicate super tecta. Vox ergo eius pulsat ad ianoam,
& dicit:Aperi mihi soror mea, proxima mea, columbs Cantic.5.
mea,perfecta mea, quia caput meum repletum est rore,
& crines mei guttis noctis.velut si diceret, Tu vacas,& E
contra me ostium clausum est : tu studes ocio paucurũ,
& abundãte iniquitate refrigescit charitas multorum.
Nox quippe iniquitas est,ros vero eius & guttæ,hi sunt
qui frigescunt & cadunt , & faciunt refrigescere caput
Christi, hoc est, vt non ametur deus.caput enim Chri- 1.Cor.11.
sti deus:sed portantur in crinibus, id est,in sacramentis
visibilibus tolerãtur, cum nequaquam interiora sensus
attingũt . Pulsat ergo vt excutiat quietem sanctis ocio-
sis, & clamat : Aperi mihi de sanguine meo soror mea,
de accessu meo proxima mea , de spiritu meo columba
mea,de sermone meo,quẽ pleni⁹ ex ocio didicisti , per-
fecta mea , aperi mihi , prædica me . Ad eos quippe qui
clauserunt contra me,quumodo intrabo sine aperiẽte?
Quomodo enim audient sine prædicante ? Hinc fit vt Roma.10.
etiã hi qui amant ociũ studiorum bonorum , & oolunt
perpeti laboriusarũ molestias actionũ eo ꝙ minus ido-
neos ad hæc ministrãda, & sine reprebensione agenda
se sentiunt, mallent si fieri pusset, sanctus Apostolos &
prædicatures veritatis antiquos excitari aduersus abũ-
dantiã iniquitatis, quia feruur friguit charitatis: sed in
eis qui iam de corpure exierũt, & carnis indumento ex-
puliati sunt (neque enim ab ea separati sunt) respondet F
ecclesia,Exui me tunica mea,quomodo induar ea? Re- Cantic.5.
cipietur quidem illa tunica,& in eis qui iam exuti sunt,
rursus vestietur carne ecclesia , non tamen onnc quan-
do feruefaciendi sunt frigidi,sed tunc quando resurre-
cturi sunt mortoi. Pãssa ergo difficultatem prupter in-
opiam prædicatorũ,& recolens illa sua mẽbra sana ser-
monibus,sancta moribus,sed iam exuta curporibus,in-
gemit & dicit ecclesia : Exui me tunica mea, quumodo
induar ea:Membra illa mea quæ Christu aperire euan-
gelizando excellẽtissime potuerunt, quomodo ad cor-
pora,quibus exuta suot,redire nũc pussuot? Deinde re-
spicieos ad eos qui prædicare , & populos acquirere ac
regere,ac sic Christo afferre vtcumq; pussunt,sed in his
difficultatib⁹ actionũ peccare metuũt: Laui, inquit,pe-
des meos, quumodo inquinabo illos? Quisquis enim in Iaco.3.
verbo noo offendit,hic perfectus est vir.Et quis est per-
fectus ? Quis est qui non offeodit in tanta abundantia
ioiquitatis , tanto frigore charitatis ? Laui pedes meos,
quomodo inquinaho eos ? Quãdoquidẽ lego & audio:
Nolite multi magistri fieri fratres, quoniã mai⁹ iudiciũ Math.23.

G sumitis. In multis enim offendimus omnes. Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Sed ecce surgo & aperio, Christe laua nos: dimitte nobis debita nostra, quoniã non est extincta charitas nostra, quia & nos dimittimus debitoribus nostris. Quando te audimus, exultãt tecũ in cœlestibus ossa humiliata. Sed quando te prędicamus, terram calcamus vt tibi aperiamus: & ideo si reprehẽdimur, perturbamur: si laudamur, inflamur. Laua pedes nostros antè mundatos, sed cum ad aperiendum tibi per terram pergimus, inquinatos. Hęc vobis hodie satis sint dilectissimi: si quid secus q̃ oportuit dicentes fortassis offendimus, vel laudib⁹ vestris immoderatius quàm oportuit eleuati sumus, impetrate mũdationẽ pedibus nostris, deo placentibus orationibus vestris.

Matth. 6. *Psal. 50.*

Ab eo quod dicit, Et vos mundi estis, sed non omnes: vsque ad id quod ait, Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. *Tractatus LVIII.*

IAm illa verba sancti Euangelij vbi dominus lauans pedes discipulis suis, ait, Qui lotus est semel, nõ habet necessitatem nisi pedes lauare, sed est mundus totus: dilectioni vestræ vt dominus H donare dignatus est exposuimus: nunc quod sequitur videamus: *Et vos,* inquit, *mũdi estis, sed non omnes.* Hoc quid sit ne quęreremus, ipse Euangelista patefecit, adiungẽs: *Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit, non estis mundi omnes.* Quid hoc apertius? Proinde ad sequentia transeamus. *Postquam ergo lauit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerius vobis?* Nunc est vt beato Petro reddatur illa promissio. dilatum enim fuerat, quando expauescenti & dicenti: Nõ lauabis mihi pedes in æternum, responsum est ei, Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Ecce est ipsum postea, iam tempus est vt dicatur, quod paulo antè dilatum est. Memor itaque dominus se promisisse iamdudum scientiam facti sui tam inopinati, tam mirabilis, tam expauescendi, & nisi ipse vehementer terruisset, nullo modo sinendi, vt magister nõ tantum ipsorum, sed angelorum, & dominus non tantum ipsorum, sed rerum omnium, lauaret pedes discipulorum & seruorum suorum, huius ergo tanti facti quoniam I promiserat scientiam, dicens, Scies autem postea, quid sit quod fecit, docere nunc incipit: *Vos,* inquit, *vocatis me magister & domine, & bene dicitis: sum etenim.* Bene dicitis, quia verum dicitis. sum quippe quod dicitis. Homini præceptum est, Non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui. Periculosum est enim sibi placere, cui cauendum est superbire. Ille autem qui super omnia est, quantumcumque se laudet, non se extollit excelsus, nec potest rectè dici arrogans deus. Nobis namque expedit eum nosse, non illi: nec eum quisque cognoscit, si non se indicet ipse qui nouit. Si ergo non se laudando quasi arrogantiam vitare voluerit, nobis sapientiam denegabit. Et magistrum quidem quòd se esse dicit, nemo reprehẽderet, etiam qui eum nihil esse aliud quàm hominem crederet, quoniam id profitetur quod & ipsi hominea in quibuslibet artibus vsqueadeo sine arrogantia profitentur, vt professores vocentur. Quòd vero dominum & ipse se dicit discipulorum suorum, cum sint illi etiam secundum seculum ingenui, quis ferat in homine? Sed deus loquitur: nulla est hic elatio tantæ celsitudinis, nullum mendacium veritatis, nobis subiacere illi vtile est celsitudini, nobis seruire vtile est veritati. Quòd se dominum dicit, non illi vitium est, sed nobis beneficium. Cuiusdam secularis authoris

Prouer. 27.

verba laudantur, quia dixit: Cum omnis arrogantia K odiosa est, tum illa ingenij & eloquentiæ multo molestissima. & tamen idem ipse cum de sua eloquentia loqueretur, dicerem, inquit, perfectam, si ita iudicarẽ, nec in veritate crimen arrogantiæ pertimescerem. Si igitur ille homo eloquentissimus in veritate arrogantiam nõ timeret, quomodo arrogantiam ipsa veritas timet? Dicat se dominum qui dominus est, dicat se verum qui veritas est, ne non dicam ego quod vtile est, dum tacet ille quod est. Beatissimus Paulus, non vtique vnigenitus dei filius, sed vnigeniti dei filij seruus & apostolus, non veritas, sed particeps veritatis, ait libere & constanter: Et si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dico. Neque enim in seipso, sed in ipsa veritate quæ superior est ipso, & humiliter & veraciter gloriaretur, quoniam & ipse præcepit, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Itáne non timeret insipientiam, si gloriari vellet amator sapientię, & in gloria sua timeret insipientiam ipsa sapientia? Non timuit arrogantiã qui dixit, In domino laudabitur anima mea. & in laude sua timeret arrogantiam potestas domini, in qua laudatur anima serui? Vos, inquit, vocatis me magister & domi- L ne, & bene dicitis, sum etenim. Ideo bene dicitis, quia sum. nã si non essem quod dicitis, male diceretis, etiam si me laudaretis. Quomodo ergo negaret veritas, quod dicunt discipuli veritatis? Quomodo quod dicunt qui didicerunt, negaret ipse vnde didicerunt? Quomodo fons negat, quod bibens prædicat? Quomodo lux occultat, quod videns indicat? *Si ergo,* inquit, *ego laui pedes vestros dominus & magister, debetis & vos alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, & vos ita faciatis.* Hoc est beate Petre quod nesciebas, quando fieri non sinebas. Hoc tibi postea sciendũ promisit, quando vt sineres terruit te magister tuus & dominus tuus, lauans pedes tuos. Didicimus fratres humilitatem ab excelso, faciamus inuicem humiles quod humiliter fecit excelsus. Magna est commendatio humilitatis, & faciunt sibi hoc inuicem fratres, etiam opere ipso visibili, cum se inuicem hospitio recipiũt. est enim apud plerosque cõsuetudo huius humilitatis vsque ad factum quo cernatur expressa: vnde & Apostolus cum M viduam benemeritam commendaret, Si hospitio, inquit, recepit, si sanctorum pedes lauit. Et apud sanctos vbicunque hæc consuetudo non est, quod manu non faciunt, corde faciunt: si in illorum numero sunt, quibus dicitur in hymno beatorum trium puerorũ, Benedicite sancti & humiles corde domino. Multo autem est melius & sine controuersia verius, vt etiam manibus fiat, nec dedignetur quod fecit Christus, facere Christianus. Cum enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur ipsi⁹ humilitatis affectus. Sed excepto isto morali intellectu, ita nos huius dominici facti altitudinem commendasse meminimus, quòd lauando pedes iam lotorum atque mundorum discipulorum, significauerit dominus propter humanos, quib⁹ in terra versamur affectus, vt quantumlibet profecerimus in apprehensione iustitiæ, sciamus nos sine peccato nõ esse, quod subinde abluit interpellando pro nobis, cum oramus patrem qui in cœlis est, vt debita nostra dimittat nobis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quomodo ergo ad hunc intellectũ poterit pertinere hoc quod Ipse postea docuit, vbi sui facti exposuit rationem, dicẽs, Si ego laui vestros pedes dominus & magister, debetis & vos alter alterius lauare pedes. Exemplum enim

Cic. act. 1. in Verrẽ. In oratio. *2. Cor. 12.* *1. Cor. 1.* *Psal. 33.* *1. Timot. 5.* *Danie. 3.* *Matth. 6.*

dedi vobis, vt quẽadmodum ego vobis feci, ita & vos faciatis. Nunquid dicere possumus ꝗ etiam frater fratrem à delicti poterit contagione mundare? Imò vero id etiam nos esse admonitos in huius dominici operis altitudine nouerimus, vt confessi inuicem delicta nostra, oremus pro nobis, sicut & Christus interpellat pro nobis. (Roma. 8.) Audiamus apostolum Iacobum hoc ipsum euidentissime præcipientem & dicentem, (Iacob. 5.) Confitemini inuicẽ delicta vestra, & orate pro vobis: quia & hoc dominus nobis dedit exemplum. Si enim ille qui vllum peccatum nec habet nec habuit nec habebit, orat pro peccatis nostris, quanto magis nos inuicem pro peccatis nostris orare debemus? Et si dimittit nobis ille cui non habemus quod dimittamus, quanto magis dimittere nobis debemus inuicem, qui sine peccato hic viuere non valemus? Quid enim videtur in hac altitudine sacramenti dominus significare cum dicit: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis: nisi quod apertissime dicit Apostolus, (Coloss. 3.) Donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquẽ habet querelam, sicut & dominus donauit vobis, ita & vos inuicem? Itaque nobis delicta donemus, & pro nostris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo inuicem pedes nostros lauemus. Nostrum est donante ipso ministerium charitatis & humilitatis adhibere: illius est exaudire, ac nos ab omni peccatorum contaminatione mũdare per Christũ, & in Christo, vt quod aliis etiam dimittimus, hoc est, in terra soluimus, soluatur & in cœlo.

Ab eo quod dicit, Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum. vsque ad id quod dicit, Qui autem me accipit, accipit illum qui misit me.

Tractatus LIX.

AVdiuimus sanctum euangelium, loquente domino atque dicente, *Amen amen dico vobis: non est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum. si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.* Hoc ideo dixit, quia lauerat discipulorum pedes magister humilitatis & verbo & exemplo; sed poterimus ea quæ sunt operosius disserenda, ipso adiuuante disserere, si non in eis quæ manifesta sunt immoremur. Cum ergo hæc dominus præmisisset, adiunxit: *Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim, sed vt impleatur scriptura: qui manducat panem meum, leuabit super me calcaneum suum.* (Psal. 40.) Hoc quid est aliud, nisi conculcabit me? notum est de quo loquatur. Iudas ille traditor eius attingitur. Ergo ipsum nõ elegerat, vnde ab eis quos elegit, isto sermone secernit. Quod ergo dico, inquit, beati eritis si feceritis ea, non de omnibus vobis dico. Est inter vos qui non erit beatus, neque faciet ea, & ego scio quos elegerim. Quos, nisi eos qui beati erunt faciendo quæ præcepit, ac facienda monstrauit, qui efficere beatos potest? Non est igitur traditor Iudas electus? Quid est ergo quod alio loco dicit, (Ioan. 6.) Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? An & ipse ad aliquid est electus, ad quod vtique erat necessarius: non autem ad beatitudinem, de qua modo ait, Beati eritis si feceritis ea? Hoc non de omnibus dicit. scit enim quos ad societatem beatitudinis huius elegerit. non est ex eis iste, qui panem illius sic edebat, vt super eum leuaret calcaneum. Illi manducabant panem dominum, ille panem domini contra dominum: illi vitam, ille pœnam. qui enim manducat indigne, ait Apostolus, (1. Cor. 11.) iudicium sibi manducat. *Amodo,* inquit, *dico vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis quia ego sum.* id est, Ego sum de quo illa scriptura præcessit, vbi dictum est: Qui mãducat meũ panem, leuabit super me calcaneum suum. (Psal. 40.) Deinde sequitur & dicit, *Amen amen dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.* Tantúmne distare intelligi voluit inter eum quem mittit, & seipsum, quantum inter seipsum & patrẽ deum? Hoc si isto modo acceperimus, nescio quos gradus (quod absit) Arrianorum more faciemus. Illi quippe cum audiunt hæc euangelica verba seu legunt, statim ad illos gradus sui dogmatis currunt, quibus non ascendunt ad vitam, sed præcipitantur in mortem. cõtinuo quippe dicunt, Quantum Apostolus filij distat à filio, quamuis dixerit, Qui accipit si quem misero, me accipit: tantum & filius distat à patre, quamuis dixerit, Qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. Sed si hoc dicis, oblitus es hæretice grad⁹ tuos. Si enim tanto interuallo propter hæc domini verba filium à patre, quantum Apostolum distinguis à filio, vbi positurus es spiritum sanctum? Excidit ne tibi? Vis eum ponere post filium? Erit ergo ipse inter Apostolum & filium. Et multo amplius distabit filius ab Apostolo, quàm pater à filio. An forte vt inter filium & Apostolum, atque inter patrem & filium maneat paribus interuallis ista distinctio, æqualis erit spiritus sanctus filio? Sed nec hoc vultis. vbi ergo eum posituri estis, si quãta filium patri, tanta apostolum filio discretione supponitis? Cohibete itaq; vestræ præsumptionis audaciam, & in his verbis nolite quærere quantam filij & Apostoli, tantam patris filiiq; distantiam. Ipsum filium audite potius dicentem, Ego & pater vnum sumus. (Ioan. 10.) Vbi veritas vobis inter genitorẽ & vnigenitum nullam distantiæ suspicionem reliquit, vbi gradus vestros Christus elisit, vbi scalas vestras petra cõfregit. Sed hæreticorum calumnia refutata, quónam modo nos accepturi sumus hæc dominica verba: Qui accipit si quẽ misero, me accipit: qui autẽ me accipit, accipit eum qui me misit? Si enim voluerim⁹ intelligere ideo dictum, qui me accipit, accipit eum qui me misit, quòd vnius naturæ sint pater & filius, cõsequens videbitur ex eorundem verborum regula qua dictum est, qui accipit si quem misero, me accipit, vt vnius naturæ sit filius & Apostolus: posset quidem non inconuenienter & hoc intelligi, quoniam geminæ est ille gigas substantiæ, (Psal. 18.) qui exultauit ad currendam viam. verbũ enim caro factũ est, (Ioan. 1.) hoc est, deus homo factus est. Proinde ita dixisse posset videri, qui accipit si quem misero, me accipit, secundum hominem: qui autem me secundum deum accipit, accipit eum qui me misit. Sed cum ista dicebat, nõ ab illo naturæ vnitas: sed in eo qui mittitur, mittentis commẽdabatur authoritas. Sic itaq; eum qui missus est vnusquisq; accipiat, vt in illo eũ qui misit attendat. Si ergo attendas Christum in Petro, inuenies discipuli præceptorem. si autem attendas patrem in filio, inuenies vnigeniti genitorem, ac sic in eo qui missus est, sine vllo accipis errore mittẽtem. Ea quæ sequuntur in euangelio, non sunt temporis breuitate coarctãda: & ideo sermo iste, fratres charissimi, velut ouium sanctarum cibus, si sufficit, salubriter capiatur: si exiguus est, desiderabilius ruminetur.

De eo quod dicit: Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me:

Tractatus LX.

NOn parua fratres ex Euangelio beati Ioannis nobis proponitur quæstio, vbi ait, *Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & protestatus est & dixit, Amen amen dico vobis quia vnus ex vobis tradet*

G *me.* Hincne turbatus est Iesus, non carne sed spiritu, quia dicturus fuerat, Vnus ex vobis tradet me? Nũquid nam illi hoc tunc primum venit in mentem, vel tunc primum ei subito reuelatum est, eumq; repentina tanti mali nouitas turbauit? Nõnne hinc pauloante loquebatur dicens: Qui manducat meum panem, leuabit super me calcaneum? Nónne etiam iam superius dixerat: Et vos mundi estis, sed non omnes? Vbi euangelista subiunxit: Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum. quem iam & ante significauerat dicẽs: Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Quid est ergo quòd nũc turbatus est spiritu, cum protestatus est & dixit, Amen amẽ dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me? An quia eum iam fuerat expressurus, vt non lateret in cæteris, sed discerneretur à cæteris, & ideo turbatus est spiritu? An quia ipse traditor iam fuerat exitu-

Psalm. 40. *Ioan. 6.*

H rus, vt Iudæos quibus dominus ab eo traderetur, adduceret, turbauit eum imminens passio, & periculũ proximum, & traditoris impẽdens, manus cuius fuerat præcognit⁹ animus? Tale quippe hoc est quòd Iesus turbatus est spiritu: quale etiam illud quod ait, Nunc anima mea turbata est: & quid dicam? Pater, salua me ex hora hac: sed propterea veni in horam hanc. Sicut ergo tunc eius anima turbata est hora propinquante passionis, ita etiam nunc exituro Iuda atque venturo, & propinquãte tanto scelere traditoris, turbatus est spiritu. Turbat⁹ est ergo potestatem habens ponendi animam suam, & potestatem habens iterum sumendi eam. Turbatur tam ingẽs potestas, turbatur petræ firmitas, an potius in eo nostra turbatur infirmitas? Ita vero nihil indignũ credant serui de domino suo, sed cognoscant se membra in capite suo. Qui mortuus est pro nobis, prius turbat⁹ est idẽ ip se pro nobis. Qui ergo potestate mortuus est, potestate turbatus est. Qui transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, transfigurauit etiam in se affectum infirmitatis nostræ cõpatiens nobis affectu animæ suæ. Proinde quando turbatur magnus, fortis, certus, inuictus, non ei timeamus quasi deficiat: non perit, sed nos quærit. Nos, inquam, nos omnino sic quærit. Nosipsos in illius perturbatione videamus, vt quãdo turbamur, non desperatione pereamus. Quando turbatur qui non turbaretur nisi volens, eum

Ioan. 12. *Philipp. 3*

I consolatur qui turbatur & nolens. Pereant argumenta Philosophorum, qui negant in sapientem cadere perturbationes animorum. Stultam fecit deus sapientiam huius mundi: Et dominus nouit cogitationes hominũ, quoniam vanæ sunt. Turbetur planè animus Christianus, non miseria, sed misericordia. Timeat ne pereant homines Christo. Contristetur cum perit aliquis Christo. Cõcupiscat acquirere homines Christo. Lætetur cũ acquirũtur homines Christo. Timeat† ne sibi pereat & Christo. Contristetur peregrinari se à Christo. Concupiscat regnare cum Christo. Lætetur dum speret se regnaturum esse cum Christo. Istæ sunt certe quatuor quas perturbationes vocant, timor & tristitia, amor & lætitia. Habeant eas iustis de causis animi Christiani, nec Philosophorum Stoicorum vel quorumcunque similium cõsentiatur errori, qui profecto quemadmodum vanitatem existimant veritatem, sic stuporem deputãt sanitatem, ignorantes sic hominis animum, quemadmodum corporis membrum desperatius ægrotare quando & doloris amiserit sensum. Sed dicit aliquis, nunquid animus Christiani debet etiam morte impendente turbari? Vbi est enim quod ait Apostolus, Concupiscentiam se habere dissolui & esse cum Chri-

1. Cor. 1. *Psalm. 93.* *† Timeat & sibi ne pereat Christo.* *Philipp. 1.*

sto: si illud quod cõcupiscit, potest eum turbare cum venerit? Facile est quidẽ istis ad hæc respondere, qui & ipsam lætitiam perturbationem vocant. Quid si enim propterea morte imminente turbatur, quia morte imminente lętatur? Sed hoc, inquiunt, gaudium, non lętitia nominanda est. Quid est hoc, nisi easdem res sentire, & rerum nomina velle mutare? Verum nos sacris literis accommodemus auditum, & secundum ipsas potius istam quæstionem domino adiuuante soluamus. Nec quoniam scriptum est, Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, dicamus eum lætitia fuisse turbatũ, ne verbis suis nos ipse conuincat, vbi dicit, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Tale aliquid etiam hic intelligendum est, quando suo traditore iam tunc solo exituro, & cum suis sociis continuò redituro, Iesus turbatus est spiritu. Firmissimi quidẽ sunt Christiani, si qui sunt, qui nequaquam morte imminente turbantur: sed nunquid Christo firmiores? Quis hoc insanissimus dixerit? Quid est ergo quòd ille turbatus est, nisi quia infirmos in suo corpore, hoc est, in sua ecclesia, suæ infirmitatis voluntaria similitudine consolatus est, vt si qui suorũ adhuc morte imminente turbãtur, in spiritu

K *Matth. 26.*

L ipsum intueantur, ne hoc ipso se putantes reprobos, peiore desperationis morte sorbeantur? Quantum itaque bonum de participatione diuinitatis eius expectare & sperare debemus, cuius nos & pertubatio tranquillat, & infirmitas firmat? Siue ergo isto loco propter ipsum Iudam pereuntem miserando turbatus est, siue sua morte propinquante turbatus est, non est tamẽ vllo modo dubitandum, non eum animi infirmitate, sed potestate turbatum: ne nobis desperatio salutis oriatur, quando nõ potestate, sed infirmitate turbamur. Carnis quippe ille gerebat infirmitatẽ, quæ infirmitas resurrectione consumpta est. Sed qui non solum homo, verumetiam deus erat, ineffabili distantia vniuersum genus humanũ animi fortitudine superabat. Non ergo aliquo est cogente turbatus, sed turbauit semetipsum: quod de illo euidenter expressum est quando Lazarum suscitauit. nam ibi scriptum est, quòd turbauerit semetipsum, vt hoc intelligatur, & vbi non scriptum legitur, & tamen eum legitur fuisse turbatum. Affectum quippe humanum quando oportuit in se indicauit, in seipso potestate cõmouit, qui hominem totũ potestate suscepit.

M *De eo quod ait, Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli hæsitantes de quo diceret: vsque ad id, Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ, & post panem intinctum introiuit in illum satanas.* *Tractatus LXI.*

Hoc euãgelij capitulum fratres ita nobis exponendum in hac lectione propositum est, vt iã etiam de traditore domini per panem tinctũ eiq; porrectum satis euidenter expresso aliquid dicere debeamus. Et de illo quidem, quod eum iam demonstraturus Iesus turbatus est spiritu, præterito sermone disserui: sed fortassis quod ibi non dixi, etiam hoc nobis dominus significare sua perturbatione dignat⁹ est, quòd scilicet falsos fratres, & dominici agri illa zizania ita necesse est vsq; ad messis tempus inter frumenta tolerari, vt quãdo ex eis aliqua separari etiam ante messem vrgens causa compellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione non possit. Hanc perturbationem sanctorum suorũ per schismaticos & hæreticos futuram, quodammodo prænuncians dominus præfigurauit in seipso, cũ exituro Iuda homine malo, & cõmixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est non carne, sed spiritu. Spiritales enim

Mat. 13.

A enim in huiusmodi scādalis non peruersitate, sed charitate turbantur, ne forte in separatione aliquorum zizaniorum simul aliquod eradicetur & triticum. Turbatus itaque est Iesus spiritu, & protestatus est & dixit: *Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me.* Vnus ex vobis, vnus numero, non merito: vnus specie, non virtute: commixtione corporali, non vinculo spiritali: carnis adiunctione, non cordis socius vnitate. Proinde non qui ex vobis est, sed qui ex vobis exiturus est. Nam quomodo erit verum quod protestatus est dominus & dixit, vnus ex vobis, si verū est quod ait idem ipse in Epistola sua, cuius est hoc euangelium, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum? Non erat igitur ex illis Iudas. mansisset enim cum illis, si esset ex illis. Quid est ergo, Vnus ex vobis tradet me: nisi vn⁹ ex vobis exiturus est qui me tradet? Quia & ille qui ait, Si fuissēt ex nobis, mansissent vtique nobiscum, iam dixerat, ex nobis exierunt: ac per hoc vtrunque verum est, & ex nobis, & non ex nobis: secundum aliud ex nobis, secundū aliud non ex nobis. secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem

1.Ioan.2.

F criminum non ex nobis. *Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli haesitantes de quo diceret.* Sic quippe in eis erat erga magistrum suum pia charitas, vt tamen eos humana alterum de altero stimularet infirmitas. Nota quidem sibi erat cuiusque cōscientia, veruntamen quia proximi erat ignota, ita sibi singul⁹ quisque erat certus, vt incerti essent & in caeteris singuli, & in singulis caeteri. *Erat ergo recumbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.* Quid dixerit in sinu, paulopost ait, vbi dicit, supra pectus Iesu, ipse est Ioannes cuius est hoc Euangelium, sicut postea manifestat. Erat enim eorum haec consuetudo qui sacras literas nobis ministrauerunt, vt quādo ab aliquo eorū diuina narrabatur historia, cum ad seipsum veniret, tanquam de alio loqueretur, & sic se insereret ordini narrationis suae, tanquam rerum gestarū scriptor, nō tanquam suiipsius praedicator. nam & hoc sanctus Matthaeus fecit, qui cū in textu narrationis suae venisset ad seipsum, vidit, inquit, in telonio sedentem

Mat.9.

C quendam publicanum nomine Matthaeum, & ait illi, Sequere me. non ait, vidit me, & dixit mihi. Hoc fecit & beatus Moyses ita de seipso tanquā de alio cuncta narrauit, & ait, dixit domin⁹ ad Moysen. Inusitatius Apostolus Paulus, non in historia, vbi rerum gestarum suscipitur explicanda narratio, sed in Epistola hoc fecit. nam vtique de seipso ait, Scio hominem i Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corp⁹, nescio, deus scit, raptum huiusmodi vsque in tertium coelum. Quocirca quod etiam hic beatus Euangelista non ait, Erā recumbens in sinu Iesu: sed ait, erat recumbens vnus ex discipulis: nostrorum authorum consuetudinem agnoscamus potius q̃ miremur. Quid enim deperit veritati, quando & res ipsa dicitur, & modo quodam dicendi iactātia deuitatur? Hoc quippe narrabat, quod ad eius laudem maximam pertinebat. Quid est autem, quem diligebat Iesus? quasi alios non diligeret, de quibus idem ipse Ioannes superius ait: In finem dilexit eos. & ipse dominus, Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et quis enumeret omnia diuinarum testimonia paginarum, quibus dominus Iesus non illius neque eorum quę tunc erant tantùm, sed etiam pòst futurorū membrorum suorum, & totius Ecclesiae suae dilector ostenditur? Sed profecto latet hic aliquid & pertinet

2.Cor.12.

Ioan.15.

ad sinum, in quo recumbebat qui ista dicebat. Per sinū D quippe quid significatur aliud quàm secretum? Sed alius est opportunior locus, vbi nobis dominus aliquid donet de hoc secreto quantum sufficiat dicere. *Innuit ergo Simon Petrus, & dicit ei.* Notanda locutio est, dici aliquid non sonando, sed tantummodo innuendo. innuit inquit, & dicit: vtique innuendo dicit. si enim cogitando aliquid dicitur, sicut scriptura loquitur, Dixerunt apud semetipsos, quanto magis innuendo, vbi iam foras qualibuscunq; signis promitur quod fuerat corde conceptū? Quid ergo dixit innuēdo? quid nisi quod sequitur? *Quis est de quo dicit?* Haec verba Petrus innuit: quia non sono vocis, sed motu corporis dixit. *Itaque cum recubuisset ille supra pectus Iesu.* Hic est vtique pectoris sinus, sapientiae secretum. *Dicit ei, Domine quis est? respondit Iesus, ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudae Simonis Iscariotae. & post panē, tunc introiuit in illum satanas.* Expressus est traditor, nudatę sunt latebrę tenebrarum. Bonum est quod accepit, sed malo suo accepit, quia male bonum malus accepit. Verū de isto pane tincto qui porrectus est ficto, & de his quae sequuntur, multa dicē- E da sunt, quibus necessariū est plus temporis, quàm nunc habemus iam in istius fine sermonis.

Sapien.2.

De eo quod ait, Dicit ei Iesus, Quod facis fac citius: vsque ad id quod ait, Cum ergo exisset, dicit Iesus, Nunc clarificatus est filius hominis.

Tractatus LXII.

SCio fratres charissimi moueri posse nonnullos, siue pios vt requirāt, siue impios vt reprehendant, quòd posteaquam panem tinctum traditori suo dominus dedit, intrauit in illum satanas. sic enim scriptum est, Et cum intinxisset panem, dedit Iudae Simonis Iscariotae, & post panem tunc introiuit in illum satanas. dicunt enim, Itáne hoc meruit panis Christi porrectus de mensa Christi, vt post illum intraret in eius discipulum satanas? Quibus respondemus hinc nos potius doceri, quàm sit cauendum male accipere bonum. Multum quippe interest, non quid accipiat, sed quis accipiat: nec quale sit quod datur, sed qualis sit ipse cui datur. Nam & bona obsunt, & mala prosunt, sicut fuerint quibus dantur. Peccatum, inquit apostolus, vt appareat peccatum, per bonum mihi ope- F ratum est mortem. Ecce per bonum factum est malum, dum male accipitur bonum. Itemq; ipse ait, In magnitudine reuelationum mearum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae qui me colaphizet. propter quod ter dominum rogaui vt auferret eū à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce per malū factum est bonū, dum bene accipitur malum. Quid ergo miraris si datus est Iudae panis Christi, per quem manciparetur diabolo, cum videas ecōtrario datum Paulo angelum diaboli, per quem perficeretur in Christo? Ita & malo bonum obfuit, & malū bono profuit. Recordamini vnde sit scriptum, Quicunque manducauerit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Et de his erat sermo cum hoc Apostolus diceret, qui domini corpus velut aliū cibum quemlibet indiscrete negligenterq; sumebāt. Hic ergo si corripitur qui non diiudicat, hoc est, non discernit à caeteris cibis dominicum corpus, quomodo non damnatur qui ad eius mēsam fingens amicum, accedit inimicus? Si reprehensione tangitur negligentia cōuiuantis, qua poena percutitur venditor inuitantis? Quid erat autem panis traditori datus, nisi demonstratio cuius gratiae

Roma.7.

2.Cor.12.

1.Cor.11.

A tuos ſuſcitaret,& nunc eſt glorificatus cũ mortuis propinquaret? nondũ erat glorificatus faciẽs diuina,& glorificatus eſt paſſurus humana? Mirũ ſi hoc deus ille magiſter ſignificabat & docebat his verbis: altius eſt perſcrutandũ altiſsimi dictũ,qui ſe aliquantum manifeſtat vt inueniamus, & iterum occultat vt inquiramus,& de inuentis ad inuenienda tanquã paſsibus innitamur. video hic aliquid quod præfiguret magnũ aliquid: exiit Iudas,& clarificatus eſt Ieſus: exiit filius perditionis, & clarificatus eſt filius hominis: ille quippe exierat propter quem dictũ erat eis, Et vos mundi eſtis,ſed nõ omnes. Exeunte itaque immundo, omnes mundi remãſerunt:& cum ſuo mundatore manſerunt. tale aliquid erit cũ victus à Chriſto tranſierit hic mundus, & nemo in populo Chriſti remanebit immũdus,cum zizaniis à tritico ſeparatis, iuſti fulgebũt ſicut ſol in regno patris eorum. *Matth.13.* Hoc futurũ præuidens dominus,& nunc ſignificatũ eſſe conteſtãs, diſcedẽte Iuda tanquam zizaniis ſeparatis, remanẽtibus tãquã tritico Apoſtolis ſanctis, Nunc, inquit, clarificatus eſt filius hominis. tanquã diceret, B Ecce in illa clarificatione mea quid erit, vbi malorũ nullus erit,vbi bonorũ nullus perit. Sic autẽ nõ eſt dictum,nũc ſignificata eſt clarificatio filij hominis: ſed dictũ eſt, nunc clarificatus eſt filius hominis: quemadmodum non eſt dictum, petra ſignificabat Chriſtũ,ſed petra erat Chriſtus: *1.Corint.10.* nec dictum eſt,bonũ ſemen ſignificabat filios regni, aut zizania ſignificabat filios maligni: ſed dictũ eſt, Bonũ ſemẽ hi ſunt filij regni, zizania autem filij maligni. *Matth.13.* Sicut ergo ſolet loqui ſcriptura res ſignificãtes, tanquã illas quæ ſignificãtur appellans, ita locutus eſt dominus dicens, Nunc clarificatus eſt filius hominis: poſteaquã ſeparato inde nequiſsimo, & ſecũ remanentibus ſanctis, ſignificata eſt glorificatio eius, quando ſeparatis iniquis manebit in æternitate cũ ſanctis. Cum autem dixiſſet, nunc clarificatus eſt filius hominis, adiunxit, *Et deus clarificatus eſt in eo.* Ipſa eſt enim clarificatio filij hominis,vt deus clarificetur in eo. ſi enim non ipſe in ſeipſo,ſed deus in illo clarificatur,tunc illum deus in ſe clarificat. deniq; tanquã iſta exponens, adiungit & dicit, *Si deus clarificatus eſt in eo, & deus clari-* C *ficauit eum in ſemetipſo.* hoc eſt, ſi deus clarificatus eſt in eo, quia non venit facere voluntatem ſuam, ſed voluntatem eius qui miſit illum, *Ioan.6.* & deus clarificauit eum in ſemetipſo, vt natura humana in qua eſt filius hominis, quæ à verbo æterno ſuſcepta eſt,etiam immortali ęternitate donetur. *Et continuo*, inquit, *clarificabit eum*, reſurrectionem ſcilicet ſuam, non (ſicut noſtram) in fine ſeculi, ſed cõtinuo futuram hac atteſtatione prædicẽs. Ipſa eſt enim clarificatio de qua Euangeliſta iam dixerat quod pauloante cõmemoraui,quia propterea nondum ſpiritus datus erat illo nouo modo in eis quibus fuerat eo modo poſt reſurrectionẽ credẽtibus dandus, quia Ieſus nondũ fuerat clarificatus, id eſt, nondũ fuerat mortalitas immortalitate veſtita, & in æternã virtutem temporalis infirmitas commutata. Poteſt & de iſta clarificatione dictum videri, nunc clarificatus eſt filius hominis, vt quod ait nunc,non ad imminentem paſsionem, ſed ad vicinam reſurrectionem pertinere credatur,tanquam fuerit factum quod erat tam proxime iam futurũ. Hodie dilectioni veſtrę iſta ſufficiãt,cũ donauerit dominus,de cõſequẽtibus poſtea diſſeremꝰ.

De eo quod dicit, Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum: quæretis me, & ſicut dixi Iudæis, quò ego vado, vos non poteſtis venire, & vobis dico modo.

Tractatus LXIIII.

Tomus nonus.

ADuertenda eſt, chariſsimi, dominicorũ verborum ordinata connexio. D cũ enim ſuperius dixiſſet, poſteaquam Iudas egreſſus eſt, & ab illa ſanctorũ etiã corporali cõuerſatione ſeiunctus eſt,Nunc clarificatus eſt filius hominis, & deus clarificatus eſt in eo, quod ſiue futurũ regnũ ſignificãs dixit,quãdo mali ſeparabuntur à bonis, ſiue ꝙ eius reſurrectio tunc futura eſſet,id eſt,differẽda nõ eſſet,ſicut in finẽ ſeculi noſtra differtur, ac deinde addidiſſet, Si deus clarificatus eſt in eo, & deus clarificauit eũ in ſemetipſo,& cõtinuò clarificabit eũ, quod ſine vlla ambiguitate de ſua reſurrectione continuo futura teſtatus eſt, adiecit atque ait: *Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum.* Ne putarent ergo ꝙ ſic eum clarificaturus eſſet deus,vt nõ eis iungeretur vlterius ea cõuerſatione qua in terra eſt,Adhuc modicum, inquit, vobiſcum ſum: tanquam diceret, continuo quidẽ reſurrectione clarificabor, nõ tamen cõtinuo aſcenſurus in cœlum, ſed adhuc modicum vobiſcum ſum. ſicut enim ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum, *Act.1.* E fecit cum eis poſt reſurrectionẽ quadraginta dies intrans & exiens, & mãducans & bibens,nõ quidem habẽs eſuriẽdi ac ſitiẽdi egeſtatem, ſed vſq; ad iſta carnis inſinuans veritatem, quæ cibandi ac potãdi iam non habebat neceſsitatẽ,ſed poteſtatem. Hos ergo quadraginta dies ſignificauit dicendo, Adhuc modicũ vobiſcũ ſum,an aliquid aliud? poteſt enim & ſic intelligi,adhuc modicũ vobiſcum ſum, adhuc ſicut vos in hac infirmitate carnis etiã ipſe ſum,donec ſcilicet moreretur,atq; reſurgeret: quia poſteaquã reſurrexit, cũ illis quidẽ fuit diebus, vt dictũ eſt, quadraginta exhibitione corporalis præſentiæ, ſed nõ cum illis fuit cõſortio infirmitatis humanæ. Eſt & alia diuina præſentia ſenſibus ignota mortalibus, de qua itẽ dicit, Ecce ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationẽ ſeculi. *Matth.28.* hoc certe non eſt adhuc modicũ vobiſcũ ſum, non enim modicum eſt vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Aut ſi & hoc modicũ eſt, volat enim ętas, & in oculis dei mille anni ſicut dies vnus,aut ſicut vigilia in nocte, *Pſal.89.* nõ tamen hoc ſignificare voluiſſe credẽdus eſt nunc, quandoquidem ſecutus adiunxit, *Quæretis me, & ſicut dixi Iudæis, quò ego vado, vos non poteſtis venire.* F Vtique poſt hoc modicũ quo vobiſcum ſum quæretis me, & quò ego vado, vos non poteſtis venire. Nunquid poſt cõſummationem ſeculi quò ipſe vadit, venire non poterunt? & vbi eſt quod aliquanto poſt in hoc ipſo ſermone dicturus eſt, Pater, volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecũ? *Ioan.17.* Non ergo de illa ſua cum ſuis præſentia qua cum illis eſt vſq; ad cõſummationem ſeculi, nũc locutus eſt, vbi ait, Adhuc modicum vobiſcum ſum, ſed vel de infirmitate mortali qua cum illis erat vſque ad paſsionẽ ſuam,aut de præſentia corporali qua cum illis futurus erat vſque ad aſcẽſionẽ ſuam. quodlibet horũ quis eligat,cum fide non litigat. Ne cui autẽ videatur abhorrere iſte ſenſus à vero, quo dicimus dominũ mortalis carnis cõmunionem in qua cum diſcipulis vſque ad paſsionem fuit,ſignificare potuiſſe dicẽdo, Adhuc modicũ vobiſcum ſum: apud aliũ quoq; Euangeliſtam poſt reſurrectionem verba eius attendat, vbi ait, Hæc locutus ſum vobis cũ adhuc eſſem vobiſcum: *Luc.24.* quaſi tunc nõ erat cum ipſis ſimul aſsiſtentibus, vidẽtibus, tangentibus, colloquentibus? Quid eſt ergo, cum adhuc eſſem vobiſcũ? niſi cum adhuc eſſem in carne mortali,in qua eſtis & vos? Tunc enim quidẽ in eadem carne reſuſcitatus erat, ſed cum illis in eadẽ mortalitate iam nõ erat: quapropter ſicuti ibi iam immortalitate carnis indutꝰ veraciter ait,cũ adhuc eſſem

vobiſcum, vbi nihil aliud intelligere poſſumus, niſi cū adhuc eſſem in carnis mortalitate vobiſcum: ita & hic non abſurde dixiſſe intelligitur, adhuc modicum vobiſcum ſum, tanquā diceret, adhuc modicum ſicut vos eſtis, mortalis ſum ego. Ergo ſequētia videamus, Quæretis me, & ſicut dixi Iudæis, quò ego vado, vos non poteſtis venire: & vobis dico modo, hoc eſt, modo nō poteſtis venire: Iudæis autem cum hoc diceret, non addidit modo. Iſti itaque venire non poterant tūc quò ille ibat, ſed poterāt poſtea. nam hoc Apoſtolo Petro apertiſsime paulopoſt ait: cum enim dixiſſet ille, Domine quò vadis? reſpōdit ei, Quò ego vado, nō potes me modo ſequi, ſequêris autem poſtea. ſed hoc quid ſit, nō negligenter eſt prætereundum. Quò enim ſequi tunc nō poterant diſcipuli dominum, ſed poſtea poterāt? Si dixerimus ad mortē, homini nato quod inuenitur tempus quo ad moriendum nō ſit idoneus, quandoquidē talis eſt in corpore corruptibili hominum ſors, vt non ſit in ea facilior vita quàm mors? non igitur adhuc minus idonei erant ſequi dominum ad mortem, ſed minus idonei erant ſequi dominū ad vitam quæ non habet mortem. Illò quippe ibat dominus, vt reſurgens à mortuis iam non moreretur, & mors ei vltra non dominaretur. Moriturum quippe dominum pro iuſtitia quomodo iam fuerāt ſecuturi adhuc martyrio nō maturi? Aut iturum dominum ad immortalitatem carnis quomodo iam fuerant ſecuturi quandolibet morituri, ſed in fine ſeculi reſurrecturi? Aut iturum dominū ad ſinum patris, nec relicturum eos, vnde nec receſsit cū veniſſet ad eos, quomodo iam fuerāt ſecuturi, cum eſſe nemo poſsit in illa felicitate niſi perfectus in charitate? Ideoq; docēs quomodo idonei eſſe poſsint pergere quò ille antecedebat, Mādatum, inquit, nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Hi ſunt greſſus quibus ſequendus eſt Chriſtus, ſed de his ſermo vberior in aliud tempus eſt differendus.

De eo quod dicit: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos, vt & vos inuicem diligatis: in hoc cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem.

Tractatus LXV.

Dominus Ieſus mandatum nouum ſe diſcipulis ſuis dare teſtatur, vt diligant inuicē: *Mandatum*, inquit, *nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* Nonne iam erat hoc mandatū in antiqua dei lege, vbi ſcriptum eſt, Diliges proximum tuū tanquam teipſum? Cur ergo nouum appellatur à domino, quod tam vetus eſſe cōuincitur? An ideo eſt mandatū nouum, quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem, vel potius obedientem, non omnis, ſed iſta dilectio quam dominus mādat: & vt à carnali dilectione diſtingueret, addidit, *ſicut dilexi vos.* Nam diligunt inuicem mariti & vxores, parentes & filij, & quæcunq; alia inter ſe homines neceſsitudo humana deuinxerit, vt taceamus de dilectione culpabili atque dānabili quia diligūt inuicē adulteri & adulteræ, ſcortatores & meretrices, & quoſcunq; alios non humana neceſsitudo, ſed humanæ vitæ noxia turpitudo cōiungit. Mandatum ergo nouū dedit nobis Chriſtus vt diligamus inuicem, ſicut & ipſe dilexit nos. Dilectio iſta nos innouat, vt ſimus homines noui, hęredes teſtamēti noui, cantatores cantici noui. Hæc dilectio fratres chariſsimi, antiquos etiam tunc iuſtos, tunc patriarchas & prophetas, ſicut poſtea beatos apoſtolos innouauit, ipſa & nunc innouat gētes, & ex vniuerſo genere humano quod diffunditur toto orbe terrarū, facit & colligit populū nouū, corpus nouæ nuptæ filij dei vnigeniti ſponſæ, de qua dicitur in cātico cāticorū, Quæ eſt iſta quæ aſcēdit dealbata? vtiq; dealbata, quia innouata: vnde, niſi mandato nouo? Propter quod pro inuicem ſolicita ſunt mēbra in ea: & ſi patitur vnū membrū, cōpatiuntur omnia mēbra: & ſi glorificatur vnum membrum, congaudent omnia mēbra. audiunt enim atque cuſtodiunt, Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis, non ſicut ſe diligunt qui corrumpunt, nec ſicut ſe diligunt homines, quoniam homines ſunt: ſed ſicut ſe diligunt quoniam dij ſunt, & filij altiſsimi omnes, vt ſint filij eius vnici fratres, ea dilectione inuicē diligentes, qua ipſe dilexit eos, perducturus eos ad illū finē qui ſufficiat eis, vbi ſatietur in bonis deſiderium eorū. Tūc enim aliquid deſiderio non deerit, quando omnia in omnibus deus erit. Talis finis non habet finē, nemo ibi moritur: quò nemo peruenit, niſi huic ſeculo moriatur, non morte omniū qua corpus ab anima deſeritur, ſed morte electorum, qua etiam cum in carne mortali adhuc manetur, cor ſurſum ponitur: de qua morte dicebat apoſtol*, Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcōdita eſt cū Chriſto in deo. hinc fortaſſe dictū eſt, Valida eſt ſicut mors dilectio. Hac enim dilectione fit, vt in iſto adhuc corruptibili corpore conſtituti, moriamur huic ſeculo, & vita noſtra abſcōdatur cum Chriſto in deo. imò ipſa dilectio eſt mors noſtra ſeculo, & vita cum deo. Si enim mors eſt quando de corpore anima exit, quomodo nō eſt mors quādo de mundo amor noſter exit? Valida eſt ergo ſicut mors dilectio. Quid ea validius, qua vincitur mūdus? Nolite itaq; fratres mei putare in hoc quod ait domin*, Mandatū nouū do vobis, vt vos inuicē diligatis: illud maius prætermiſſum eſſe mādatum, quo præcipitur vt diligamus dominō deū noſtrū ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente. tanquā enim hoc prætermiſſo videtur dictū vt diligamus inuicem, velut hoc ad illud alterū non pertineat, quo dictum eſt, Diliges proximū tuum tanquā teipſum. in his enim duob* pręceptis, inquit, tota lex pēdet & prophetę. Sed bene intelligentibus vtrunque inuenitur in ſingulis. nam & qui diligit deum, non eum poteſt contemnere præcipientem vt diligat proximū: & qui ſancte ac ſpiritaliter diligit proximū, quid in eo diligit niſi deum? Ipſa eſt dilectio ab omni mundana dilectione diſcreta, quam diſtinguēdo addidit dominus, Sicut dilexi vos. Quid enim niſi deū dilexit in nobis? Nō quòd habebamus, ſed vt haberem*, vt perducat nos ſicut paulo ante dixi, vbi ſit deus omnia in omnib*. ſic enim medicus recte dicitur ęgros diligere, & quid in eis niſi ſalutem diligit, quā cupit vtiq; reuocare, nō morbū, quē venit expellere? Sic ergo & nos inuicem diligamus, vt quantū poſſumus, inuicem ad habendū in nobis deum cura dilectionis attrahamur. Hāc dilectionē nobis donat ipſe dominus, qui ait, *Sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.* Ad hoc ergo nos dilexit, vt & nos diligamus inuicem: hoc nobis conferens diligendo nos, vt mutua dilectione cōſtringamur inter nos, & tam dulci vinculo connexis mēbris corpus tanti capitis ſimus.

In hoc cognoſcent, inquit, *omnes quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem:* tanquā diceret, alia munera mea habent vobiſcū etiam non mei, non ſolū naturā, vitā, ſenſus, rationem, & eam ſalutem quæ hominibus pecoribuſq; communis eſt, verumetiam linguas, ſacramenta, prophetiam, ſcientiā, fidem, diſtributionem rerum ſuarum pauperibus, & traditionē corporis ſui vt

ardeant,

A ardeant:sed quouiam charitatem non babent,vt cymbala concrepant, nibil sunt,nihil illis prodest. nõ ergo in illis quãuis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiã non discipuli mei, sed in hoc coguoscẽt omnes quia mei discipnli estis, si dilectionem habueritis adiuuicem. O sponsa Christi,pulchra iuter mulieres, ô dealbata ascendens & incumbens super fratruelẽ tuũ, quoniam cuius lumine illustraris vt cãdeas, eius adiotorio fulciris nc cadas.O quàm bene cautatur tibi in illo cantico cãticorum velut epithalamio tuo,qnia charitas in deliciis tuis? Ipsa non perdit cum impiis auimã tuam, ipsa discernit causam tuam, & sicut mors valida est,&in deliciis tuis est.Quàm mirãdi generis mors est, cui parũ fuit non esse in pœnis, nisi esset insuper in deliciis?Sed hic iam iste sermo claudatur,ab alio exordio tractanda sunt quæ seqnnntur.

1.Corint.13. *Canti.7.*

De eo quod sequitur, Dicit ei Simon Petrus, Domine quò vadis? vsque ad id quod ait, Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.

Tractatus LXVI.

B CVm dominus Iesus sanctã dilectionem, qua se inuicem diligerent, discipulis commeudaret, *Dicit ei Simon Petrus, Domine quò vadis?* Sic vtique hoc dixit magistro discipulus, & domino seruus,tauquam sequi paratus. propterea quippe domin⁹ qui eius animum vidit, quare hoc interrogauerit,sic ei respondit, *Quò ego vado, non potes me modo sequi.* tanquam diceret,Propter quod interrogas,nõ potes modo:non ait, non potes: sed, non potes modo. Dilationem intulit,non spem tulit: & eandem spem quam non tulit, sed potius dedit, sequenti voce firmauit, addendo atque dicendo, *Sequêris autem postea.* Quid festinas Petre? nondum te suo spiritu solidauit petra, noli extolli præsumendo, non potes modo: noli deiici desperaudo,sequêris postea.Sed adhuc ille quid dicit, *Quare te non possum sequi modo? animam meam pro te ponam.* Quid in animo eius esset cupiditatis,videbat: quid virium, non videbat. Voluntatem suam iactabat infirmus,sed inspiciebat valetudiuem medicus.Iste promittebat,ille pręnoscebat.Qui nesciebat,audiebat:qui præsciebat,docebat. Quantum sibi assumpserat Petrus intuendo quid vellet,iguorando quid posset?Quantnm sibi assumpserat, C vt cũ veuisset dominus animam suam ponere pro amicis suis,ac per boc & pro ipso, ille hoc domino offerre confideret, & nondum pro se posita anima Christi,animam suam polliceretur se positurũ esse pro Christo? *Respondit ergo Iesus, Animam tuam pro me pones?* Itá ne facies pro me, quod ego nondum feci pro te? Auimam tnam pro me pones? Præire potes,qui seqni non potes? Quid tautũ præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis, *Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.* Ecce quomodo tibi cito apparebis,qui magna loqueris, & te paruulũ uescis. Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam. Qui te iam putas mori posse pro me,prius viue pro te. nam timendo mortem carnis tnæ, mortẽ dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christũ. An Apostolus Petrus, sicut eũ quidam fauore peruerso excusare nituntur, Christum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit,sicut alij Euangelistæ contestantur expressius?Quasi verò qui hominem Christum negat, nõ Christũ neget, & hoc in eo negat quod factus est propter nos,ne periret quod fecerat nos: ergo qui ita confitetur Christum deum, vt hominem neget, non pro illo mortuus est Christus, quia secundũ hominẽ mortuus est Christus. D Qui negat homiuem Christum, non reconciliabitur per mediatorem deo. vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Qui negat hominem Christum,non iustificabitur: quia sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per obedientiam vnius hominis iusti cõstituentur multi. Qui negat hominem Christum, non resurget in resurrectionem vitæ, quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabnntur. Per quid autem caput est Ecclesiæ,nisi per hominem, qnod verbum caro factum est?id est, dei patris vnigenitus deus homo factus est. Quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat homiuem Christum? Qui enim caput negat, qnomodo est membrum? Sed quid multis immoror,cum ipse dominus abstulerit omnes humanæ argumẽtationis ambages?non enim ait, Non cantabit gallus donec hominem neges:aut sicut loqui familiariore cum hominibus dignatione consueuit, Non cãtabit gallus donec filium hominis ter neges:sed ait, donec me ter neges. E Quid est me,nisi quod erat?& quid nisi Christus erat?Quicquid ergo eius negauit,ipsum negauit: Christum negauit,dominũ deum suum negauit, quia & ille condiscipulus eius Thomas, quando exclamauit, Dominus meus & deus meus,non verbum,sed cârnem tetigit,non iucorpoream dei naturam,sed hominis corpus curiosis manibus cõtrectauit. Hominem itaqne tetigit,& tamẽ deum cognouit. Si ergo quod iste tetigit, hoc Petr⁹ negauit:quod iste exclamauit,hoc Petrus offendit.Non cantabit gallus,donec ter me neges. Dicas licet,Nescio hominẽ,dicas licet,Homo,nescio quid dicis:dicas licet, Non sum ex discipulis eius, me negabis. Si quod dubitare nefas est,Christus hoc dixit,verumq; prædixit:proculdubio Petrus Christũ negauit. Non accusemus Christum,cum defendimus Petrum. Peccatũ agnoscat infirmitas,nam mendacium non habet veritas. Agnouit planè peccatum suũ infirmitas Petri,prorsus agnouit,& quantum mali Christum negando commiserit,plorando mõstrauit. Ipse suos redarguit defensores,& vnde eos cõuincat, producit lachrymas testes. Neque nos cũ ista dicimus, primum Apostolorum ac- F cusare delectat,sed hunc intuẽdo admoneri nos oportet,ne homo quisquam de humanis viribus fidat. Nam quid aliud pertinuit ad doctorem saluatorẽmque nostrum, nisi vt nobis, nequaquam de se quenquã præsumere debere, in ipso primo Apostolorum demonstraret exemplo? In anima itaque Petri cõtigit qnod offerebat in corpore: non tamẽ pro domino quod temere pręsumebat præcessit,sed aliter quàm putabat. Nanque ante mortem & resurrectionẽ domini & mortuus est negãdo,& reuixit plorãdo. Sed mortu⁹ est, quia superbe præsumpsit:reuixit autẽ,quia benigne ille respexit.

1.Timo.2 *Roma.5.* *1.Corint.15.* *Ioan.1.* *Ioan.20.* *11. q.3. cap. non solum.*

De eo quod dixit, Non turbetur cor vestrum, creditis in deum & in me credite: vsque ad id quod ait, Quò ego vado scitis, & viam scitis.

Tractatus LXVII.

ERigenda est nobis fratres ad deum maior intentio, vt verba sancti Euãgelij quæ modo in nostris auribus sonuerunt, etiam mente capere vtcunque possimus. *Ait enim dominus Iesus, Non turbetur cor vestrum. Creditis in deum, & in me credite.* Ne mortem tanquam homines timerent, & ideo turbarentur, consolatur eos, etiam se deum esse contestans.

Caput XIIII.

G Creditis, inquit, in deum, & in me credite. Consequens est enim, vt si in deum creditis, & in me credere debeatis, quod non esset consequens, si Christus nō esset deus. Creditis in deum, & in eū credite, cui natura est non rapina, esse æqualē deo. semetipsum enim exinaniuit, non tamē formam dei amittens, sed formam serui accipiens. Mortē metuitis huic formæ serui? non turbetur cor vestrū: suscitabit illā forma dei. Sed quid est quod sequitur, *In domo patris mei mansiones multæ sunt:* nisi quia & sibi metuebant, vnde audire debuerunt, non turbetur cor vestrum? Quis enim eorum non metueret, cùm Petro dictum esset fidentiori atque promptiori, Non cātabit gallus donec ter me neges? Tanquā ergo essent ab illo perituri, meritò turbabātur: sed cum audiunt, In domo patris mei mansiones multæ sunt,

Philip. 2.

Si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: à perturbatione recreantur, certi ac fidētes etiam post pericula tentationum se apud deum cum Christo esse māsuros, quia etsi alius est alio fortior, alius alio sapiētior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multæ sunt. Nullus eorum alienabitur

H ab illa domo, vbi mansionē pro suo quisq; accepturus est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus, quem paterfamilias eis qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo discernens qui minus & qui amplius laborarunt: quo vtiq; denario vita significatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuendi non est diuersa in æternitate mēsura: sed multæ māsiones diuersas meritorū in vna vita æterna significant dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarū: stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Tāquam stellę sancti, diuersas mansiones, diuersas claritates, tāquam in cœlo sortiuntur in regno, sed propter vnum denarium nullus separatur à regno: atque ita deus erit omnia in omnibus: vt quoniam deus charitas est, per charitatē fiat vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisq; etiam ipse habet, cum amat in altero quod ipse non habet. Nō erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.

Matth. 20.
1. Corint. 15.
1. Ioan. 4.

I Proinde respuendi sunt à corde Christiano, qui putāt ideo dictum multas esse māsiones, quia extra regnum cœlorum erit aliquid, vbi maneāt beati innocentes, qui sine baptismo ex hac vita emigrarunt, quia sine illo in regnum cœlorū intrare non potuerunt. Hæc fides non est fides, quoniam non est vera & catholica fides. Itáne tandē stulti homines, & carnalibus cogitationibus excæcati, cum reprobandi essetis, si mansionem non dico Petri & Pauli vel cuiuslibet Apostolorum, sed cuiuscūque paruuli baptizati à regno cœlorum separaretis, nō vos putatis esse reprobādos, qui domum dei patris inde separatis? Non enim ait dominus, In vniuerso mundo, aut in vniuersa creatura, aut in vita vel beatitudine sempiterna māsiones multæ sunt: sed, in domo, inquit, patris mei māsiones multę sunt. Nónne ista est domus, vbi ædificationem habemus ex deo, domum non manufactam æternam in cœlis? Nónne ista est domus de qua cantamus domino, Beati qui habitāt in domo tua, in secula seculorum laudabunt te? Ergóne vos non domum cuiusque baptizati fratris, sed domum ipsius dei patris, cui omnes fratres dicimus, Pater noster qui es in cœlis: à regno separare cœlorum, aut eam sic diuidere audebitis, vt aliquæ māsiones eius sint in regno cœlorum, aliquæ autem extra regnum cœlorum? Absit, absit, vt qui volunt habitare in regno cœlorum, in hac stultitia velint habitare vobiscum: absit, inquam, vt cū omnis domus regnantium filiorum non sit alibi nisi in regno, ipsius regiæ domus pars aliqua non sit in regno.

2. Corin. 5.
Psal. 83.
Matth. 6.

K *Et si abiero*, inquit, *& præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis: & quò ego vado scitis, & viam scitis.* O domine Iesu, quomodo vadis parare locū, si iam multæ mansiones sunt in domo patris tui, vbi tecū habitabunt tui? Aut si accipis eos ad teipsum, quomodo iterū venis, qui non recedis? Ista charissimi si breuiter explicare conemur, quantum videtur hodierno satis esse sermoni, coarctata vtiq; nō elarebunt, & erit ipsa breuitas altera obscuritas. Proinde hoc debitum differamus, quod opportunius vobis paterfamilias nostro largiente reddamus.

De eadem lectione Tractatus LXVIII.

DEberi vobis fratres charissimi, iamq; esse reddendū quod distuleramus agnoscimus, quomodo intelligi possint non esse inter se ista duo contraria, quòd cum dixisset dominus, *In domo patris mei mansiones multæ sunt, si quo minus dixissem vobis, quia vado parare vobis locum.* Vbi satis ostendit ideo se hoc il-

L lis dixisse, quia iam ibi sunt mansiones multæ, & nō est opus aliquam præparare. rursus dicit, *Et si abiero & præparauero vobis locum, iterum veniam & accipiam vos ad meipsum: vt vbi ego sum, & vos sitis.* Quomodo vadit & parat locū si iam multæ mansiones sunt? Si quo minus dixissem, vado parare. aut si adhuc parandus est, cur non merito dixisset, vado parare? An istæ mansiones & sunt, & parandæ sunt? Si quo minus enim essent, dixisset, vado parare: & tamen quia ita sunt vt parandæ sint, non eas vadit parare sicut sunt: sed si abierit & parauerit sicut futuræ sunt, iterum veniens accipiet suos ad seipsum, vt vbi est ipse, sint & ipsi. Quomodo ergo māsiones in domo patris non aliæ sed ipsæ, & sine dubio iam sunt sicut parandæ non sunt, & nondum sunt sicut parandæ sunt: Quomodo ergo putam⁹, nisi quomodo etiā Propheta prædicat deum, quia fecit quæ futura sunt? Non enim ait, Qui facturus est quæ futura sunt: sed, qui fecit quæ futura sunt. ergo & fecit ea, & facturus est ea. nam neque facta sunt, si ipse non fecit: neque futura sunt, si

De pœnit. dist. 4. c. in domo.

M ipse non fecerit. Fecit ergo ea prædestinando, facturus est operando, sicut discipulos quādo elegerit, satis indicat Euangelium, tunc vtique quando eos vocauit: & tamen ait Apostolus, Elegit nos ante mundi constitutionem: prædestinando vtique, non vocādo: quos autem prædestinauit, illos & vocauit. Elegit prædestinando ante mundi constitutionem, elegit vocando ante mundi consummationem. Sic & mansiones præparauit & præparat, nec alias, sed quas præparauit, has præparat, qui fecit quæ futura sunt. Quas præparauit prædestinando, præparat operando. Iam ergo sunt in prædestinatione: si quo minus dixisset, Ibo & præparabo, id est, prædestinabo. Sed quia nondum sunt in operatione, & si abiero, inquit, & præparauero vobis locum, iterum veniam & accipiam vos ad meipsum. Parat autem quodammodo mansiones, mansionibus parando mansores. Quippe cum dixerit, In domo patris mei mansiones multæ sunt, quid putabimus esse domum dei nisi templum dei? Quid autem sit, interrogetur Apostolus, & respondeat, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Hoc est etiam regnum dei, quod filius traditurus est patri: vnde dicit idem Apostolus, Initium Christus, deinde qui sunt Christi in præsentia eius, deinde finis, cū tradiderit regnum deo & patri: id est

Ephe. 1.
Roma. 8.
1. Corin. 3.
1. Corint. 15.

A est, quos redemit sanguine suo, tradiderit contemplando * etiam patri suo. Hoc est regnum cœlorum, de quo dicitur, Simile est regnum cœlorum homini seminanti bonum semen in agro suo. Bonũ autem semen, hi sunt filij regni, qui etsi nunc habẽt permixta zizania, mittet in fine rex ipse angelos suos, & colligent de regno eius omnia scãdala. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Regnũ fulgebit in regno, cũ venerit regnũ quod nunc oramus, & dicimus, Veniat regnum tuum. Nũc ergo jam regnũ vocatur, sed adhuc cõuocatur. Si enim regnum non vocaretur: colligent de regno eius omnia scandala, non diceretur. Sed nondũ regnat hoc regnum. Proinde sic iam est regnum, vt cũ de illo collecta fuerint omnia scandala, tunc perueniat ad regnũ, vt non solum regni nomẽ, sed etiam regnandi habeat potestatẽ. huic quippe regno ad dexteram stanti, in fine dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ. id est, qui regnum eratis & non regnabatis, venite, regnate, vt quod in spe fueratis, etiã in re esse possitis. Hęc ergo domus dei, hoc templum dei, hoc regnũ dei, re-

*legendum arbitror, cõplantando.

Math. 13.

Math. 6.

Math. 25.

B gnumq; cœlorum adhuc ædificatur, adhuc fabricatur, adhuc paratur, adhuc congregatur. In illo erunt mansiones, sicut eas adhuc parat dominus. In illo iam sunt, sicut prædestinauit iam dominus. Sed quid est quòd vt prępararet abiit, cum profecto nosipsos prępararet, quod nõ faciet si reliquerit? Agnosco domine vt possum: nimirum illud significas, quia vt parentur istæ mansiones, viuere debet iustus ex fide. Qui enim à domino peregrinãtur, opus habent ex fide viuere, quia per hãc ad speciem contemplandã parantur. Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbũt: & fide mundat corda eorum. Illud in Euãgelio, hoc in Apostolorum actibus legitur. Fides autẽ qua eorum qui deũ visuri sunt, quamdiu peregrinantur, corda mundãtur, quod nõ videt, credit. nam si vides, nõ est fides. Credẽti colligitur meritum, videnti redditur præmiũ. Eat ergo dominus & paret locum: eat ne videatur, lateat vt credatur. Tũc enim locus paratur, si ex fide viuatur. Creditus desideretur, vt desideratus habeatur. Desiderium dilectionis, præparatio est mãsionis. Ita domine para quod paras,

2. Corin. 5.

Math. 5.

Acto. 15.

C nos enim tibi paras, & te nobis paras, quoniã locũ paras, & tibi in nobis, & in te nobis. Tu enim dixisti, Manete in me, & ego in vobis. Quantũ quisq; fuerit particeps tui, alius minus, alius amplius, hæc erit diuersitas præmiorũ pro diuersitate meritorũ. hæc erit multitudo mansionũ pro disparilitate mansorum: sed tamen omniũ in æternitate viuorũ, & sine fine beatorũ. Quid est quòd vadis? quid est quod venis? Si te bene intelligo, nec vnde vadis, nec vnde venis, recedis. Vadis latẽdo, venis apparẽdo, sed nisi maneas regẽdo, vt proficiam* bene viuẽdo, quomodo parabitur locus, vbi possimus manere perfruendo? Hæc de verbis quæ recitata sunt Euãgelicis, satis dicta sint, quousq; ait dominus, Iterum venio, & accipiã vos ad meipsum. Quid autẽ sit quod sequitur, Vt vbi ego sum, & vos sitis. *Et quò ego vado scitis, & viam scitis:* post interrogationem quæ sequitur à discipulis factam, tanquam per eos & nos interrogemus, melius audiemus, opportuniusq; tractabimus.

Ioan. 15.

De eo quod dixit ei Thomas, Domine, nescimus quò vadis: vsque ad id quod ait, Nemo venit ad patrem nisi per me.

Tractatus LXIX.

NVnc est dilectissimi, vt quãtum valemus, intelligamus de verbis domini posterioribus priora, ex consequentibus præcedentia, in eo quod audistis Apostolo Thomæ interrogãti esse responsum. Dixerat enim superius dominus cũ de mãsionibus loqueretur, quas & esse dixit in domo patris sui, & ire se vt præpararet eas: vbi intelleximus & esse iam mansiones ipsas in prædestinatione, & præparari eas, cũ eorũ qui ibi mansuri sunt, per fidem corda mundantur, quoniã ipsa dei domus ipsi sunt. Et quid est aliud manere in domo dei, q̃ esse in populo dei, cũ idẽ popul⁹ est in deo, & deus in eo? Hoc vt præpararet, dominus abiit, vt credendo in eum qui nõ videtur, ea quæ in specie futura est, nunc per fidem mansio præparetur. propter hoc ergo dixerat, Et si abiero & præparauero vobis locũ, iterum venio & accipiã vos ad meipsum: vt vbi ego sum, & vos sitis: & quò ego vado scitis & viam scitis. ad hæc *Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quò vadis, & quomodo possumus viam scire?* Vtrunq; illos dominus dixerat scire, vtrunque dixit iste nescire, & locum quò itur, & viam qua itur. Sed nescit ille mentiri, ergo isti sciebant, sed se scire nesciebant. Cõuincat eos dominus iam scire, quod se putãt adhucusque nescire.

D

Dicit ei Iesus, Ego sum via, veritas & vita. Quid est fratres? Ecce audiuimus discipulum interrogãtem, audiuimus & magistrum docentem, & nondum capimus etiam post vocem sonantem sentẽtiam latitantem. Sed quid non possumus capere? Nunquid poterãt ei dicere Apostoli eius, cum quibus loquebatur, Nescimus te? Proinde si eum sciebant, & via ipse est, viam sciebant. si eum sciebant, & veritas ipse est, veritatem sciebant, si eum sciebant, & vita ipse est, vitam sciebant. ecce scire conuicti sunt, quod se scire nesciebant. Quid igitur & nos in isto sermone nõ cepimus? Quid putatis fratres mei, nisi quia dixit, Et quò vado scitis, & viã scitis? ecce cognouimus quòd sciebant viam, quia sciebãt ipsum qui est via. Sed via est qua itur, nunquid via est & quò itur? Vtrunque autem illos dixerat scire, & quò vadit, & viã. opus ergo erat vt diceret, Ego sum via, vt ostẽderet eos qui eum scirent, viam scire, quam putauerãt se nescire. Quid autem opus erat vt diceret, Ego sum via & veritas & vita, cum via cognita qua iret, restaret nosse quò iret, nisi quia ibat ad veritatẽ, ibat ad vitam? Ibat ergo ad seipsum, per seipsum. Et nos quò imus nisi ad ipsum? & qua imus nisi per ipsum? Ipse igitur ad seipsum per seipsum, nos ad ipsum per ipsum, imò vero & ad patrẽ & ipse & nos. nam & de seipso alibi dicit, Ad patrem vado. Et hoc loco propter nos, *Nemo*, inquit, *venit ad patrem nisi per me.* Ac per hoc & ipse per seipsum & ad seipsum & ad patrem: & nos per ipsum & ad ipsum & ad patrem. Quis hæc capit, nisi qui spiritaliter sapit? Et quantum est quod hic capit, etiam qui spiritaliter sapit? Fratres mei, quid à me ista vobis vultis exponi? Cogitate quàm excelsa sint. Videtis quid sim, video quid sitis: in omnibus nobis corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Putamúsne possumus dicere, Ad te leuaui animam meam, qui habitas in cœlis? Sed sub tanto põdere vbi ingemiscimus grauati, quomodo leuabo animam meam, nisi mecum leuet qui posuit pro me suam? Dicam ergo quod possum, capiat vestrũ qui potest: quo donante dico, eo donãte capit qui capit, & eo donante credit qui nondum capit. Nisi enim credideritis, inquit propheta, non intelligetis. Dic mihi domine deus, quid dicam seruis tuis, cõseruis meis? Thomas Apostolus vt te interrogaret, habuit te ante se, nec tamen intelligeret te, nisi haberet in se. Ego interrogo te, quia te scio esse super me. Interrogo autem inquantum possum super me effundere animam

E

F

Ioan. 16.

Sapien. 9.

Psal. 122.

Esa. 7.

G meam, vbi non sonantem & tamen docentem audiam te. Dic mihi obsecro, quomodo vadis ad te? Nunquid nã vt venires ad nos, reliqueras te, maxime quia nõ à teipso venisti, sed pater te misit? Scio quidem quòd te exinanisti, sed quia formam serui accepisti, non quia formam dei; vel ad quam redires dimisisti, vel quam reciperes amisisti: & tamen venisti, & non solum vsque ad carnales oculos, verumetiam vsque ad manus hominũ peruenisti. Quomodo nisi in carne? Per hãc venisti manens vbi eras, per hanc redisti non relinquens quò veneras. Si ergo per hanc venisti & redisti, per hanc procul dubio non solum nobis es qua veniremus ad te, verumetiã tibi qua venires & redires via fuisti. Cũ vero ad vitam quod es ipse isti, eandẽ profectò carnem tuã de morte ad vitam duxisti. Aliud quippe dei verbũ est, aliud homo, sed verbum caro factum est, id est homo. Non itaque alia verbi, alia est hominis persona, quoniã vtrunque est Christus vna persona. Ac per hoc quemadmodum caro cum mortua est, Christus mortuus est, & cum caro sepulta est, Christ⁹ sepultus est: (sic enim corde credimus ad iustitiam, sic ore cõfessionem facimus ad salutem) ita cum caro à morte venit ad vitam, Christus venit ad vitam: & quia verbũ dei Christ⁹ est, Christus est vita. H Ita miro quodam & ineffabili modo, qui nunquam dimitit vel amisit seipsum, venit ad seipsum. Venerat autem, vt dictum est, per carnem deus ad homines, veritas ad mẽdaces: deus enim verax, omnis autem homo mendax. Cũ itaque ab hominibus abstulit, atque illuc vbi nemo mẽtitur, carnem suam leuauit: idẽ ipse, quia verbum caro factũ est, per semetipsum, id est, per carnem, ad veritatẽ quod est ipse remeauit. Quam quidem veritatem, quãuis inter mendaces, & in morte, seruauit. aliquãdo enim Christus fuit mortuus, sed nũquã fuit falsus. Accipite quãuis diuersum & longe impar exemplum, tamen vtcunque ad intelligendũ deũ, ex his quæ propi⁹ subiecta sunt deo: ecce ego ipse, quãtum attinet ad animum meum, cũ hoc sim quod estis & vos, si taceo, apud meipsum sum: si autẽ loquor vobis quod intelligatis, quodãmodo ad vos procedo, nec me relinquo, sed & ad vos accedo, & non recedo vnde procedo. Cum autẽ tacuero, quodammodo ad me redeo, & quodammodo vobiscum maneo, si tenueritis quod audistis in sermone quẽ dico. Si hoc potest imago I quam fecit deus, quid potest non à deo facta, sed ex deo nata imago dei deus, cuius illud per quod ad nos egressus est, & in quo à nobis regressus est, corpus, non sicut meus elapsus est sonus, sed manet ibi vbi iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur? Multa de his euangelicis verbis adhuc dici fortasse poterant & debebant, sed non sunt corda vestra spiritalibus cibis quanlibet suauibus onerãda, maxime quia spiritus prõptus est, caro autem infirma.

Philip. 2. — Ioan. 1. — Roma. 10. — Roma. 3. — Psal. 115. — Roma. 6. — Matth. 26.

De eo quod ait, Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis: vsque ad id quod ait, Non credis quia ego in patre, & pater in me est.

Tractatus LXX.

VErba sancti Euangelij fratres, ita recte intelliguntur, si cum superioribus reperiũtur habere concordiam. conuenire enim debent præcedentia cõsequentibus, quãdo veritas loquitur. Superius dixerat dominus, Et si abiero & præparauero vobis locũ, iterũ venio & accipiam vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. deinde addiderat, Et quò ego vado scitis, & viã scitis: nihilq; aliud ostendit esse quod dixit, nisi quia ipsum sciebãt. Quid ergo esset ire ad seipsum per seipsum, quod etiã discipulis præstat K vt eant ad ipsum per ipsum, vt potuimus pristino sermone iam diximus. Quod itaque ait, Vt vbi ego sum, & vos sitis: vbi erãt futuri nisi in ipso? Ac per hoc est etiã ipse in seipso, & ideo ibi illi, vbi & ipse, id est, in ipso. Ipse est igitur vita æterna in qua futuri sumus, cũ acceperit nos ad se: & ipsa vita æterna quod ipse est, in ipso est, vt vbi est ipse, & nos simus: hoc est, in ipso. Sicut habet pater vitam in semetipso, & vtiq; non aliud est vita quã habet, nisi quòd est ipse qui hãc habet: sic dedit filio habere vitã in semetipso, cũ ipse sit eadẽ vita quam habet in semetipso. Nunquid autem nos vita, quod est ipse, hoc erimus, cũ in illo vita, hoc est, in ipso esse cœperimus? Non vtiq;: quia ipse existẽdo vita habet vitã, & ipse est quod habet, & quod vita est in ipso, ipse est in seipso: nos autẽ non ipsa vita, sed ipsius vitæ participes sumus, atq; ita ibi erim⁹, vt in nobisipsis, nõ quod ipse est esse possimus, sed nosipsi nõ vita, ipsum habeamus vitã qui seipsum habet vitam, eo quòd ipse sit vita. Denique ipse & in seipso est immutabiliter, & in patre inseparabiliter, nos vero cũ in nobisipsis esse voluissemus, ad nosipsos turbati sum⁹: vnde illa vox est, Ad me ipsum turbata est anima mea. atque in deterius cõmutati, neq; id quod fuimus permanere potuimus. L Cũ autem per ipsum venimus ad patrem, sicut ait, Nemo venit ad patrem nisi per me: manentes in illo, nec à patre nos quisquam poterit separare, nec ab illo. Connectens itaque consequentia præcedentibus, *Si cognouissetis me,* inquit, *& patrem meum vtique cognouissetis.* hoc est quod ait, Nemo venit ad patrem nisi per me. deinde subiungit,

Et amodo cognoscetis eum, & vidistis eum. Sed Philippus vnus ex Apostolis, quid audierit non intelligẽs, *Domine,* inquit, *ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Cui dominus, *Tanto,* inquit, *tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe qui videt me, videt & patrem.* Ecce increpat quod tanto tempore cum ipsis erat, & non cognoscebatur. Nonne ipse dixerat, Et quò ego vado scitis, & viam scitis? Et se nescire dicentes, eos hoc scire conuicerat, addendo atque dicendo, Ego sum via, veritas & vita. Quomodo nunc dicit, Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? cum profectò & quò iret & viam scirent, non ob aliud nisi quod ipsum vtique scirẽt? Sed facile ista soluitur quæstio, si dicamus quòd cum aliqui eorum sciebant, aliqui nesciebãt, atq; in his M qui nesciebant & Philippus erat: vt quod ait, Et quò vado scitis, & viam scitis, illis dixisse intelligatur qui sciebant, non Philippo cui dictum est, Tãto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me Philippe? His ergo qui filium iam nouerant, etiam illud de patre dictum est, & amodo cognoscetis eum, & vidistis eum. dictum est enim propter omnimodam similitudinem, quæ illi cum patre est: vt ideo amodo dicerentur nosse patrem, quia nouerant similem filium. Ergo iam sciebant filiũ, & si non omnes, certe quidam eorum quibus dicitur, Et quò vado scitis, & viam scitis. ipse est enim via. Sed patrem nesciebant, ideo audiunt: Si cognouissetis me, & patrem meum cognouissetis. si me, vtique & illum. alius enim ego sum, alius ille. sed ne putarẽt dissimilẽ, & amodo, inquit, cognoscetis eum, & vidistis eum. Viderunt enim ei similem filium, sed admonendi fuerant talem esse etiam patrem, quem nondum videbant, qualis est filius quem videbant, & ad hoc valet quod postea Philippo dicitur, *Qui videt me, videt & patrem.* Non quòd ipse sit pater & filius, quod in Sabellianis, qui vocantur etiam Patripassiani, catholica

Ioan. 5. — Psal. 6.

fides

A fides damnat, sed quòd tam similes sint pater & filius, vt qui vnum nouerit, ambos nouerit. Solemus enim de simillimis duobus ita loqui eis qui vnum illorū vident, & qualis sit alius volūt nosse, vt dicamus, Vidistis istū? illum vidistis. Sic ergo dictum est, Qui me videt, videt & patrē: nō vtique vt ipse sit pater qui filius, sed quòd à patris similitudine in nullo prorsus discrepet filius. nā nisi duo essent pater & filius, non dictū esset, Si cognouissetis me, & patrē meū cognouissetis. Vtique enim, quia nemo, inquit, venit ad patrē nisi per me, si cognouissetis me, & patrem meū cognouissetis, quoniam ego per quem venitur ad patrem, perducam vos ad eum, vt ipsum etiam cognoscatis: sed quoniam illi sum omnino simillimus, amodo cognoscetis enm eū cognoscitis me, & vidistis eū, si oculis cordis vidistis me. Quid ergo est qnod dicis Philippe, Ostende nobis patrem, & sufficit nobis? Tanto, inqnit, tēpore vobiscum sum, & nō cognouistis me? Philippe qui videt me, videt & patrem. Quod si ad te multum est hoc videre, saltē quod non vides, hoc crede. *Quomodo enim dicis*, inquit, *ostēde nobis patrem?* Si me vidisti qui omnimodo similis sum, B vidisti illum cui similis sum. quod si videre non potes, non saltem credis qnia ego in patre, & pater in me est? Poterat hic dicere Philippus, Video quidem te, & credo te simillimum esse patri: sed nunquid arguēdus & obiurgandus est, qui cum similem videt, etiam illū cui similis est vult videre? Similē quidem noui, sed adhuc alterum sine altero noui: non mihi sufficit, nisi & illum cui est iste similis nouerim. Ostēde itaque nobis patrē, & sufficit nobis. Sed ideo magister discipulum arguebat, qnoniam cor postulantis videbat. Tanqnam enim melior esset pater quàm filius, ita Philippus patrē nosse cupiebat, & ideo nec filinm sciebat, quo melius esse aliquid credebat. Ad hnnc sensum corrigendum dictum est, Qui videt me, videt & patrem: quomodo tu dicis, ostēde nobis patrē? Video quomodo tu dicas, nō alterum quæris videre similē, sed illū putas esse meliorem.

Non credis, quia ego in patre, & pater in me est? Cur in similibus distantiā cupis cernere? Cnr inseparabiles separatim desideras nosse? Deinde non ad solū Philippū, sed ad eos pluraliter loquitur, qoæ non snnt in angustias C coarctanda, vt adiuuante illo diligentius exponantur.

De eo quod dicit, Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor: vsque ad id quod ait, Si quid petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam.

Tractatus LXXI.

AVdite auribus, accipite mētibus dilectissimi, loqnentibus quidem nobis, sed ipso docente qui nō recedit à nobis. Dominus dicit, quod modo cum legeretur audistis. *Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor: pater autem in me manens, ipse facit opera.* Ergo & verba opera sunt? Planè ita est, nam profecto qui proximum loquēdo ædificat, bonum opus operatur. Sed quid est, à meipso non loquor, nisi à meipso non sum qui loquor? Ei quippe tribuit quod facit, de quo est ipse qui facit. Pater enim deus non est de aliquo, filius autē deus est quidem patri æqualis, sed de patre deo: ideo ille deus, sed nō de deo: & lumē, sed nō de lumine: iste vero deus de deo, lumē de lumine. nam in his duabus sententiis, vna qua dictū est, non à meipso loquor: alia qua dictum est, pater autem in me manens ipse facit opera: singulas tenētes diuersi nobit aduersantur hæretici, qui nō ex vna parte, sed in contraria conantes, à via veritatis exorbitant. Arriani quippe dicunt, ecce inæqualis est patri filius, à seipso nō loquitur: dicunt Sabelliani contrà, id est Patripassiani, ecce D qui pater est, ipse & filius. Quid enim est, pater in me manēs, ipse facit opera: nisi, in me maneo ego qui facio? Contraria dicitis, sed nō eo modo sicut est falsum cōtrarium vero, sed sicut sunt inter se duo falsa cōtraria. Errādo in diuersa itis, in medio est via quam relinquitis: inter vosipsos longiore interuallo separati estis, q̄ ab ipsa via cuius desertores estis. Vos hinc, vos autē illinc, huc venite, alteri ad alteros trāsire nolite, sed hinc atq; illinc ad nos veniendo, inuicem vos inuenite. Sabelliani, agnoscite quem prætermittitis: Arriani, æquate quem subditis, & in via vera nobiscum ambulabitis. est enim quod inuicē ex vobis alteri ex alteris admoneri vtriq; debeatis. Audi Sabelliane, Vsqueadeo nō ipse pater, sed alter est filius, vt eū Arrianus inæqnalē asserat patri. Audi Arriane, Vsqueadeo filius æqualis est patri, vt Sabellianus eūdem esse dicat & patrem. Tu adde quem tollis, tu adimple quē minuis, & nobiscū ambo cōsistitis, qnia nec tu tollis, nec tu minuis eū qui & alter est à patre, vt cōuincas Sabellianum: & æqualis est patri, vt cōuincas Arrianū. Vtrisque enim clamat, Ego & pater vnum sumus. (Ioan. 10.) E Quod ait, vnū, audiāt Arriani: quod ait, sumns, audiant Sabelliani: & nec illi æqualē, nec illi alterum negando sint vani. Si ergo quoniā dixit, Verba quæ ego loqnor vobis, à meipso nō loquor, propterea putatur vsqueadeo imparis potestatis, vt non quod ipse vult faciat: audiatur quod dixit, Sicut pater suscitat (Ioan. 5.) mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Itē si quoniam dixit, Pater in me manens ipse facit opera, propterea putatur nō alius esse pater, alius ipse: audiatur quod dixit, Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit: & intelligatur non bis vnus, sed duo vnū. Verùm quia sic æqualis est alter alteri, vt tamē alter sit ex altero, ideo non loquitur à semetipso, qnia nō est à seipso: & ideo pater in illo manēs facit opera ipse, quia per quem & cum quo facit, non est nisi ab ipso. deniq; adiungit & dicit, *Non creditis quia ego in patre, & pater in me est? alioquin propter opera ipsa credite.* Antea solus Philippus arguebatur, nunc autem non ibi eum solum fuisse qui esset arguendus ostenditur. Propter opera, inquit, ipsa credite, quia ego in patre, & pater in me est. neque enim si separati essemus, inseparabiliter operari F vlla ratione possemus. Sed qnid est quod sequitur,

Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado: & quæcunque petieritis patrem in nomine meo, hæc faciam, vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Ergo & ille maiora opera seipsum facturum esse promisit. Non se extollat seruns supra dominum, nec discipulus supra magistrum. (Ioan. 13.) Maiora quàm ipse fecit, dicit eos esse facturos, sed in eis vel per eos se faciente, non ipsis tanquam ex seipsis. Ei quippe cātatur in Psalmo, Diligam te domine virtus mea. (Psal. 17.) Sed quæ sunt tandem ista maiora? an forte quòd ægros ipsis transeuntibus, etiam eorum vmbra sanabat? (Act. 5.) Maius est enim vt sanet vmbra, quàm fimbria. Illud per se fecit, hoc per ipsos, sed tamen vtrunque ipse: veruntamen quando ista dicebat, verborum suorum opera commendabat. sic enim dixerat, Verba quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor, Pater autem in me manens, ipse facit opera. Quæ opera tunc dicebat, nisi verba quæ loquebatur? Audiebant & credebant illi, & eorundem verborum fructus erat fides illorum. Veruntamen euangelizantibus discipulis, non tam pauci qnàm illi erāt, sed gentes etiam crediderunt. Hæc sunt sine dubitatione

G maiora: nec tamen ait, Maiora horum facietis, vt solos apostolos ea putaremus esse facturos. Sed qui credit in me, inquit, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Itáne quicúque credit in Christum, facit quæ Christus, vel maiora quàm Christus? Non prætereúter ista tractāda sunt, nec debent festinatione præcipitari, sed ea cogit cōcludendus iam sermo iste differri.

De eadem lectione *Tractatus* LXXII.

QVid sibi velit, & quomodo accipiendum sit quod dominus ait, *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet,* non est facile comprehendere, & cum hoc ad intelligēdum difficillimū sit, adiecit aliud difficilius, *Et maiora horum faciet.* Quid est hoc? Qui faceret opera quæ Christus fecit, nō inueniebamus: qui etiā maiora faciet, inuenturi sumus? Sed dixeramus sermone pristino, quia maius fuit vmbræ suæ

Act. 5. trāsitu (quod discipuli fecerūt) quàm fimbriæ suæ tactu,

Matth. 14. (quod ipse dominus fecit) sanari languentes: & quia plures apostolis, quàm ipso per os propriū prædicate, do-

Ioan. 13. mino crediderunt: vt hæc viderētur opera intelligen-

H da esse maiora: non quò maior esset magistro discipulus, vel domino seruus, vel adoptat⁹ vnigenito, vel homo deo: sed ꝙ per illos ipse dignaretur eadem maiora

Ioan. 15. facere, qui dicit illis alio loco, Sine me nihil potestis facere. Ipse quippe (vt alia omittam quæ sunt innumerabilia) sine ipsis fecit eos, sine ipsis fecit hūc mundum, & quia homo etiam ipse fieri dignatus est, sine ipsis fecit & seipsum. Quid autē illi sine ipso nisi peccatū? Denique & hic id quod de hac re poterat nos mouere, mox abstulit. cū enim dixisset, Qui credit in me, opera quę ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: continuò secutus adiunxit, *Quia ego ad patrem vado, & quæcunque petieritis in nomine meo, hæc faciam.* Qui dixerat faciet, pòst ait faciam: tanquā diceret, Non vobis impossibile hoc videatur: non enim poterit esse maior me qui credit in me, sed ego facturus sum, & tunc maiora quàm nunc. Maiora per eum qui credit in me, quàm præter eū per me: ego tamen ipse præter eum, ego ipse per eum. Sed quando pręter eum, non faciet ipse: quando autem per eum, quamuis non per semetipsum, faciet & ipse. Porrò autem maiora facere per eum quàm præter eum, non

Psal. 115. est defectio, sed dignatio. Quid enim retribuant serui

I domino pro omnibus quæ retribuit eis? Quandoquidē inter cætera bona etiā hoc eis donare dignatus est, vt maiora faceret per illos quàm præter illos. Nōne ab ore illius diues ille tristis abscessit, qui vitæ æternæ cōsi-

Matth. 19. liū quæsiuit? Audiuit, abiecit, & tamē postea quod ab illo auditū non fecit vnus, fecerunt multi, cū loqueretur per discipulos magister bonus, contēptibilis ei quē diuitē per seipsum monuit, amabilis eis quos ex diuitibus pauperes, per discipulos pauperes fecit. Ecce maiora fecit prædicatus à credētibus, quàm locutus audiētibus. Verū hoc adhuc mouet, quod hæc maiora per apostolos fecit, nō autem ipsos tantùm significans ait, Opera quæ ego facio, & vos facietis, & maiora horū facietis: sed omnes ad suam familiā pertinētes intelligi volens, Qui credit in me, inquit, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Si ergo qui credit faciet, non credit vtique qui non faciet: sicuti est, Qui diligit me, mandata mea custodit: vnde profectò qui non cu-

Matth. 7. stodit, nō diligit. Item alio loco, Qui audit, inquit, verba mea hæc, & facit ea, similabo eum viro prudenti, qui ædificauit domū suam supra petram. Qui ergo non est similis huic viro prudenti, proculdubio aut verba hæc

Ioan. 11. audit & nō facit, aut omnino nec audit. Qui credit, in-

quit, in me, licet moriatur viuet: qui ergo nō viuet, non K vtique credit. Tale etiā hoc est, Qui credit in me, faciet: non vtique credit qui non faciet. Quid est hoc fratres? Nunquid inter credentes in Christum non est computandus, qui non fecerit opera maiora quàm Christus? Durum est, absurdum est, ferri non potest, non tolera-

tur nisi intelligatur. Apostolum igitur audiamus, Cre- Roma. 4. denti, inquit, in eū qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. In hoc opere facimus opera Christi, quia & ipsum credere in Christo, opus est Christi. hoc operatur in nobis, nō vtique sine nobis. audi ergo iam & intellige, Qui credit in me, opera quę ego facio & ipse faciet. prius ego facio, deinde & ipse faciet, quia facio vt faciat. Quæ opera, nisi vt ex impio iustus fiat? Et maiora horum faciet, quorum obsecro? Nūquidnā omnium operum Christi maiora facit, qui cū timore Philip. 2. & tremore suam ipsius salutem operatur? Quod vtique in illo, sed non sine illo Christus operatur. Prorsus maius hoc esse dixerim, quàm est cœlum & terra, & quæcunque cernuntur in cœlo & in terra: & cœlū enim & Matth. 24. terra transibit, prædestinatorum autem, id est, eorum L quos præscit, salus & iustificatio permanebit. In illis tātùm opera dei, in his autē etiam est imago dei. Sed & in cœlis, sedes, dominationes, principat⁹, potestates, archangeli, angeli opera sunt Christi. Nūquid etiam his operibus maiora facit, qui operāte in se Christo, cooperatur salutem æternā ac iustificationem suā? Non hic audeo præcipitare sententiam: intelligat qui potest, iudicet qui potest, verū maius sit iustos creare, quàm impios iustificare. Certe enim si æqualis est vtrunque potentiæ, hoc maioris est misericordiæ: hoc est enim magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in 1. Timo. 3. carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est in gentibus, creditum est in mūdo, assumptū est in gloria. Sed omnia opera Christi intelligere vbi ait, Maiora horū faciet: nulla nos necessitas cogit. horū enim forsitan dixit, quæ in illa hora faciebat. tunc enim verba fidei faciebat, & de his operib⁹ fuerat prælocutus dicens, Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor, pater autem in me manēs, ipse facit opera. Tunc igitur verba eius erant opera eius, & vtique minus est verba iustitię prędicare, quod fecit propter nos, quàm impios iustificare, quod ita facit in nobis, vt fa- M ciamus & nos. Restat inquirere quomodo accipiendū sit, *Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam.* Propter multa enim quæ petunt fideles eius nec accipiunt, non parua hinc exoritur quęstio: sed quoniā sermo iste iam claudendus est, ei considerandæ rei atque tractandæ tribuatur saltem parua dilatio.

De eo quod dicit, Quia ego ad patrem vado, & quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam.

Tractatus LXXIII.

MAgnam spem dominus suis promisit sperantibus dicens, *Quia ego ad patrem vado, & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Sic ergo perrexit ad patrem, vt non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, quodcunque petieritis, cum videamus plerunque fideles eius petere, & non accipere? An forte propterea quia male petunt? nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus dicens, Petitis & Iacobi. 4. non accipitis, eo quòd male petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis. Male ergo vsurus eo quod vult accipere, deo potius miserante nō accipit. Proinde si hoc ab illo petitur vnde homo lædatur exaudit⁹,

magis

magis metuendum eſt, ne qood poſſet non dare propitius, det iratus. An non vidimus Iſraëlitas malo ſuo impetraſſe, quod colpabili cōcopiſcentia petieront? (Num. 11.) Concupieraot enim carnibus veſci, quibus pluebator māna de cœlo: faſtidiebant quippe quod habebāt, & quod nō habebant, impudēter petebant: quaſi non oielius peterent, non vt cibus qui deerat, indecenti deſiderio præſtaretur, ſed vt ille qui aderat, ſanato faſtidio ſumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectāt bona, rogare debemus potius deum vt delectent bona, quàm ve concedaotur mala. Nō quia malum eſt carne veſci, cū de hac re loquēs Apoſtolus dicat, (1. Tim. 4.) Omnis creatura dei bona eſt, & nihil abiiciendū quod cū gratiarū actinne accipitur: ſed quia ſicut idem ipſe ait, (Rom. 14.) Malū eſt homini qui per offendiculum mādūcat. Et ſi per hominis offenſinnem, quanto magis dēi? Cuius in Iſraëlitis non parua erat offenſio, repodiare qood dabat ſapientia, & petere id qoo inbiabat cōcupiſceotia, quāuis illi nec peterent, ſed quia deerat mormurarēt. Sed vt ſciremus nō dei creaturam eſſe culpabilem, ſed inobedientiā cōtumacem & inordinatā cupiditatem, nō propter porcum, ſed propter pomum mortem primus homo (Gene. 3.) inuenit: & Eſau primatus ſuus non propter gallinā, ſed (Gene. 25.) propter lenticulam perdidit. Quomodo ergo intelligendum eſt, quodcunque petieritis, hoc faciam: ſi deus aliqua petentibus fidelibus etiam conſulendo nō facit? An forte ſolis Apoſtolis hoc dictum debem⁹ accipere? Abſit. Vnde enim ad hoc venit vt diceret quod ſuperius dixerat, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet, de qua re iam priſtino ſermone tractauimus: & ne quiſquā hoc ſibi tribueret, vt etiā illa opera maiora à ſeipſo facere oſtenderet, adiecit atque ait, Quia ego ad patrē vado, & quodcūq; petieritis in nomine meo, hoc faciam. Nūquid in eum ſoli Apoſtoli crediderūt? Ad eos itaque loquebatur diceodo, Qui credit in me, in quibus eo donante etiam nos ſumos, qui vtique non qoodcunque petimus accipimus. Ipſos quoque beatiſsimos ſi cogitemus Apoſtolos, inuenimus eum qui plus omnibus laboraoit, (2. Cor. 12.) nō autem ipſe, ſed gratia dei cum ipſo, ter dominū rogaſſe vt ab eo diſcederet angelus ſatanæ, nec tamē qood rogauerat accepiſſe. Quid dicemus chariſsimi? Putabimúſne hoc promiſſum vbi ait, quodcunq; petieritis, hoc faciā, nec Apoſtolis fuiſſe ab illo completum? Et cui taodem qood promittit impleuit, ſi Apoſtolos ſuos in ſoa promiſsiooe fraudauit? Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter aodi quod illic poſitū eſt, in nomine meo. Ipſum eoim qoodcunque, non ait petieritis vtcunque, ſed in nomine meo. Qui promiſit ergo tam magnum beneficiū, quid vocatur? vtique Chriſtus Ieſus. Chriſtus ſignificat regem, Ieſus ſignificat ſaluatorem. Nō itaque nos ſaluos faciet quicunque rex, ſed rex ſaluator, ac per hoc quodcunque petimus aduerſus vtilitatē ſalutis, non petimus in oomine ſaluatoris, & tamen ipſe ſaluator eſt non ſolū quando facit quod petimus, verūetiam quando non facit: quoniam quod videt peti cōtra ſalutem, non faciendo potius ſe exhibet ſaluatorem. nouit enim medicus quid pro ſua, quid cōtra ſuam ſalutem poſcat ægrotus: & ideo contraria poſcētis noo facit voluntatem, vt faciat ſanitatē. quapropter quando volumus vt faciat qoodcunque petimus, nō vtcunque ſed in nomine eios, hoc eſt, in nomine ſaluatoris petamus. Nō ergo contra noſtrā ſalutem petamus. Quod ſi fecerit, non vt ſaluator facit, qood eſt nomen eius fidelibus eius. Eſt quippe impiis & damnator, qui dignatur fidelibus eſſe ſaloator. Qui ergo credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod eſt illis qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc ſicut ſaluator facit. Si autē qoi in eum credit, aliqoid per ignorantiam cōtra ſuam ſalutem petit, non in nomine ſaluatoris petit, quia ſaluator ei non erit, ſi quod eius ſalotem impedit, fecerit. Vnde tūc expedit potius, vt nō faciendo propter quod innocatur, faciat quod vocatur. Propterea nō ſolum ſaluator, ſed etiam magiſter bonus, vt faciat quodcūque petierimus, in ipſa oratione quā nobis dedit, docuit quid petamus, vt etiā ſic intelligamus non petere nos in nomine magiſtri, quod petimus præter regulam ipſius magiſterij. Sanè quædam quamois in nomioe eius petamus, id eſt ſecundum ſaluatorē & ſecundum magiſtrum petamus, non tunc quādo petimus facit, ſed tamen facit. Neque enim qoia & illod petimos vt veniat regnum dei, propterea nō facit quod petimus, quia non ſtatim cum illo in æternitate regnamus. differtor eoim quando petimus, non negatur. Veruntameo orātes tanquam ſeminātes nō deficiamus. tempore enim proprio metemus, vt ſimul petamus quando bene petimus, vt non faciat quod non beoe petimus, qoia & ad hoc pertinet quod in eadem oratione dominica dicimus, Ne nos inferas (Mat. 6.) io tentationem. neque enim parua eſt tentatio, ſi contra tuā ſit cauſam tua poſtulatio. Non autem negligenter audiendum eſt, quod dominus, ne quiſquam eum putaret quod ſe promiſit facere petentibus, ſine patre eſſe facturum, cum dixiſſet, Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam: continuo ſubiecit, *Vt glorificetur pater in filio: ſi quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Nullo modo igitur ſine patre hoc filius facit, quandoquidē vt in illo pater glorificetur, propterea facit. Facit ergo pater in filio, vt filius glorificetur in patre: & facit filius in patre, vt pater glorificetur in filio, quoniā vnū ſunt pater & filius.

De eo quod dicit, Si diligitis me, mandata mea ſeruate: vſque ad id quod ait, Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

Tractatus LXXIIII.

AVdiuimus fratres cum Euangelium legeretur dominum dicentem, *Si diligitis me, mādata mea ſeruate: & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Multa ſunt quæ io iſtis paucis verbis domioi requirantur. Sed multum eſt ad nos vel omnia quæ hic quærenda ſont quærere, vel omnia quæ hic quærimus inuenire. Veruntamen quātom nobis dominus donare dignatur, pro noſtra & veſtra capacitate quid dicere debeamus, & quid aodire debeatis, attendentes per noa chariſsimi, qood poſſumus ſumite, & ab illo quod oon poſſumus poſcite. Spiritum paracletom Chriſtus promiſit Apoſtolis: quo autem modo promiſerit, aduertamus. Si diligitis me, inquit, mādata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis. Hic eſt vtique in trinitate ſpiritus ſanctus, qoem patri & filio conſubſtantialem & coæternū fides catholica coofitetur. ipſe eſt de quo dicit Apoſtol⁹, (Rom. 5.) Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Quomodo ergo dominus dicit, Si diligitis me, mādata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis: cum hoc dicat de ſpiritu ſancto, quem niſi habeamus, nec diligere deum

G possumus,nec eius mandata seruare?Quomodo diligimus vt eum accipiamus, quem nisi habeamus, diligere nõ valemus? Aut quomodo mandata seruabimus vt eũ accipiamus, quem nisi habeamus, mandata seruare nõ possumus?An forte pręcedit In nobis charitas,qua diligimus Christum, vt diligẽdo Christũ, eiúsque mandata faciendo ,mereamur accipere spiritum sanctum, vt charitas nõ Christi, quæ iam præcesserat, sed dei patris diffundatur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis?Peruersa est ista sententia.qui enim se filium diligere credit,& patrem nõ diligit,profecto nec filium diligit, sed quod sibi ipse confinxit. deinde
1.Cor.12. apostolica vox est, Nemo dicit dominus Iesus, nisi in spiritu sancto.Et quis dominũ Iesum,nisi qui eum diligit, dicit, si eo modo dicit quo Apostolus intelligi voluit?Multi enim voce dicunt,corde autem & factis ne-
Ad tit.1. gant, sicut de talibus ait, Cõfitentur enim se nosse deũ, factis autẽ negãt. Si negatur factis, proculdubio etiam dicitur ficte.Nemo itaque dicit dominus Iesus, animo, verbo,facto,corde,ore, opere:nemo dicit dominus Ie-
H sus,nisi in spiritu sancto, & nemo sic dicit, nisi qui diligit.Iam itaque Apostoli dicebãt dominus Iesus,& si eo modo dicebant,vt non ficte dicerent, ore confitentes, corde & factis nõ negãtes. Prorsus si veraciter hoc dicebant,proculdubio diligebant. Quomodo igitur diligebant,nisi in spiritu sancto?Et tamen eis prius imperatur vt diligant eum,& eius mãdata conseruẽt, vt accipiant spiritum sanctum, quem nisi haberẽt, profecto diligere & mandata seruare nõ possent. Restat ergo vt intelligamus spiritum sanctũ habere qui diligit, & habendo mereri vt plus habeat, & plus habendo plus diligat. Iam itaque habebãt spiritum discipuli, quem dominus promittebat,sine quo eum dominum non dicebant, nec tamen eum adhuc habebãt, sicut eum dominus promittebat.Et habebant ergo,& nõ habebant,qui quantum habendus fuerat, nondum habebant.Habebant itaque minus, dandus erat eis amplius. habebant occulte,accepturi fuerãt manifeste, quia & hoc ad maius donũ sancti spiritus pertinebat, vt eis innotesceret quod habebant. de quo munere loquẽs Apostolus ait,
1.Cor.2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritũ qui ex deo est,vt sciamus quæ à deo donata sunt
I nobis.nam & ipsam manifestã impertitionem spiritus sancti non semel, sed bis numero dominus egit. Mox
Ioan.20. enim vt resurrexit à mortuis,insufflãs ait,Accipite spiritum sanctum. Nunquid igitur quia tunc dedit, ideo non misit etiam postea quem promisit? Aut non idem ipse est spiritus sanctus,qui & tũc est insufflatus ab ipso, & postea ab ipso missus è cœlo? Quapropter cur ipsa quæ facta est euidẽter donatio eius, bis facta fuerit, alia quęstio est.fortasis enim ꝑpter duo pręcepta dilectionis,hoc est proximi & dei, vt cõmendaretur ad spiritũ sanctum pertinere dilectio,hæc eius gemina est in ma-
1.sentẽ. dis. nifestatione facta donatio. Et si alia causa quærẽda est,
17. cap. Vt non nunc eius inquisitione in longiorem quàm opor-
autẽ certi°. tet modum sermo iste mittẽdus est, dum tamẽ constet sine spiritu sancto Christum nos diligere, & mandata eius seruare non posse, & id nos posse atque agere tanto minus, quãto illum percipimus minus:tanto autem amplius,quãto illum percipimus amplius.Proinde non solum non habenti,verumetiã habenti non incassum promittitur,non habenti quidem,vt habeatur:habenti autem,vt amplius habeatur. nam nisi ab alio minus,ab alio amplius haberetur,sanctus Helisæus sancto
4.Reg.2. Heliæ nõ diceret,Spiritus qui est in te,duplex sit in me.

quando autem ait Ioannes Baptista, Nõ enim ad men- K
surã dat deus spiritum,de ipso dei filio loquebatur, cui Ioan.3.
non est datus spiritus ad mẽsuram, quia in illo inhabi- Colo.2.
tat omnis plenitudo diuinitatis. Neque enim sine gratia spiritus sancti est mediator dei & hominum homo 1.Tim.2.
Christus Iesus. nã & ipse dicit de se fuisse propheticum illud impletũ,Spiritus domini super me,propter quod Esaiæ.61.
vnxit me,euãgelizare pauperib° misit me. Quòd enim Lucæ.4.
est vnigenitus æqualis patri,non est gratiæ,sed naturæ: quod autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo,gratiæ est,non naturæ,confitente Euangelio Lucæ.2.
atque dicente, Puer autem crescebat & confortabatur 1.sentẽ. dis.
plenus sapiẽtia:& gratia dei erat in illo. Cæteris autem 17.cap.Ad
ad mẽsuram datur, & datus additur, donec vnicuique quod dici-
pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. mus.
Vnde & monet Apostolus nõ plus sapere quàm o- Rom.12.
portet sapere,sed sapere ad temperãtiam,vnicuique sicut deus partitus est mensuram fidei. Neque enim ipse diuiditur spiritus, sed dona per spiritum. nam diuisiones donationum sunt, idem autẽ spiritus. Quod vero 1.Cor.12.
ait, *Rogabo patrem,& alium paracletum dabit vobis:* Ostendit & seipsum esse paracletum. Paracletus enim latine L
dicitur aduocatus:& dictũ est de Christo, Aduocatum 1.Ioan.2.
habemus ad patrem Iesum Christũ iustum. Sic autem mundum dixit nõ posse accipere spiritum sanctum, sicut etiam dictum est, Prudentia carnis inimica est deo, Rom.8.
legi enim dei non est subiecta, nec enim potest:velut si dicamus,iniustitia iustitia esse nõ potest.Mũdum quippe ait hoc loco,mundi significans dilectores,quę dilectio non est à patre.Et ideo dilectioni huius mundi,de qua satagimus vt minuatur & cõsumatur in nobis, cõtraria est dilectio dei, quæ diffunditur in cordibus no- Rom.5.
stris per spiritum sanctum,qui datus est nobis. *Mundus ergo eum accipere non potest, quia non videt eum, neque scit eum.* Non enim habet inuisibiles oculos mundana dilectio, per quos videri spiritus sanctus potest, qui videri nisi inuisibiliter non potest. *Vos autem*,inquit,*cognoscetis eum, quia apud vos manebit,& in vobis erit.* Erit in eis vt maneat, nõ manebit vt sit. prius est enim esse alicubi, quàm manere.Sed ne putarẽt quod dictum est, apud vos manebit,ita dictum quemadmodum apud hominem hospes visibiliter manere cõsueuit,exposuit quid dixerit,apud vos manebit,cum adiunxit & dixit,In vobis erit. Ergo M
inuisibiliter videtur, nec si nõ sit in nobis,potest esse in nobis eius sciẽtia.Sic enim à nobis videtur in nobis, & nostra conscientia. nam faciem videmus alterius, nostram videre non possumus:conscientiã vero nostram videmus,alterius non videmus. Sed conscientia nunquam est nisi in nobis: spiritus autẽ sanctus potest esse etiam sine nobis.Datur quippe vt sit & in nobis,sed videri & sciri quemadmodum videndus & sciendus est, non potest à nobis,si non sit in nobis.

De eo quod dicit,Nõ relinquam vos orphanos, veniam ad vos: vsque ad id quod ait, Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum,& manifestabo ei meipsum.

Tractatus LXXV.

POst promissionẽ spiritus sancti, ne quisquam putaret quòd ita eum dominus daturus fuerit velut pro seipso, vt non & ipse cum eis esset futurus, adiecit atque ait, *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* Orphani pupilli sunt. illud enim Græcum eiusdem rei nomen est, hoc Latinum:nam & in Psalmo vbi legimus, Pupillo tu eris adiutor, Græ- Psal.9.
cus habet orphano.Quamuis ergo nos filius dei suo patri ado-

A tri adoptauerit filios, & eundem patrē nos voluerit habere per gratiam, qui eius pater est per naturam, tamen etiam ipse circa nos paternum affectum quodammodo demonstrat, cum dicit, Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Hinc est quòd etiā sponsi filios nos appellat, vbi ait, Veniet hora vt auferatur ab eis sponsus: & tunc ieiunabūt filij sponsi. Quis autem sponsus nisi dominus Christus? Deinde sequitur & dicit, *Adhuc modicum, & mundus me iam non videt.* Quid enim? Tunc eum videbat mundus, quandoquidem mundi nomine vult intelligi eos de quibus superius locutus est, dicens de spiritu sancto, Quem mundus accipere nō potest, quia nō videt eum, neque cognoscit eum. Videbat eum planè mundus carneis oculis in carne conspicuum, nō autem videbat quod in carne verbū latebat. Videbat hominem, non videbat deum. videbat indumētum, non videbat indutum. Sed quoniam eum post resurrectionem etiam ipsam carnē suam, quam non solum videndam, verumetiam contrectandam suis voluit demonstrare, non suis subtrahere: fortasse hinc intelligendum est esse dictum, Adhuc modicum, & mūdus me iā non B videt. *Vos autem videbitis me, quia ego viuo, & vos viuetis.* Quid est, quia ego viuo, & vos viuetis? Cur de præsenti se dixit viuere, illos autem de futuro esse victuros, nisi quia vitam etiā carnis vtique resurgentis, qualis in ipso præcedebat, & illis est pollicitus secuturā? Et quia ipsius mox futura erat resurrectio, præsentis posuit temporis verbum propter significādam celeritatem: illorum autem quoniam seculi differtur in finem, non ait viuitis, sed viuetis. Duas ergo resurrectiones, suā scilicet mox futuram, & nostram in seculi fine venturā, duobus verbis præsentis temporis & futuri, eleganter breuitérque promisit. Quia ego, inquit, viuo, & vos viuetis: quia ille viuit, ideo & nos viuemus. Per hominē quippe mors, & per hominem resurrectio mortuorū. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, quoniam nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitā nisi per Christum. Quia nobis viximus, mortui sumus: quia viuit Ipse, viuemus nos. Mortui sumus illi, quando viximus nobis: quia vero mortuus ille pro nobis, & sibi viuit & nobis. quia enim viuit ille, & C nos viuemus. nam sicut per nos mortem habere potuimus, non sic & vitam per nos habere possumus. *In illo die,* inquit, *vos cognoscetis, quia ego in patre, & vos in me, & ego in vobis.* In quo die, nisi de quo ait, Et vos viuetis? Tunc enim erit vt possimus videre quod credimus. nā & nūc est in nobis, & nos in illo: sed hoc nunc credimus, tunc etiam cognoscemus: quamuis & nunc credendo nouerimus, sed tunc contemplando noscemus. Quandiu enim sumus in corpore quale nunc est, id est corruptibili, quod aggrauat animam, peregrinamur à domino, per fidem enim ambulamus, nō per speciem: tunc ergo per speciem quoniam videbimus eum sicuti est. nam si etiā nunc Christus in nobis nō esset, non diceret Apostolus, Si autem Christus in nobis, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Quia vero & nos etiam nunc in illo sumus, satis ostendit vbi dicit, Ego sum vitis, vos palmites. In illo ergo die quando viuemus ea vita, qua mors absorbebitur, cognoscemus quia ipse in patre, & nos in ipso, & ipse in nobis, quia tunc perficietur hoc ipsum quod & nūc inchoatum est iam per ipsum, vt sit in nobis, & nos in ipso. *Qui habet,* inquit, *mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me.* Qui habet in memoria, & seruat in vita: qui habet in sermonibus, & seruat in moribus: qui habet audiendo, & seruat faciēdo: aut qui habet fa- D ciendo, & seruat perseuerando, ipse est, inquit, qui diligit me. Opere est demonstranda dilectio, ne sit infructuosa nominis appellatio. *Et qui diligit me, inquit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Quid est diligam, tanquam tunc dilecturus sit, & nunc nō diligat? Absit. Quomodo enim nos pater sine filio, aut filius sine patre diligeret? Quomodo cum inseparabiliter operentur, separabiliter diligunt? Sed ad hoc dixit, diligam eum, ad quod sequitur, & manifestabo ei meipsum. Diligam & manifestabo, id est, ad hoc diligam vt manifestem. nūc enim ad hoc dilexit, vt credamus, & mandatum fidei teneamus: tūc ad hoc diliget, vt videamus, & ipsa visione mercedem fidei capiamus: quia & nos nunc diligimus credendo quod non videmus: tunc autem diligemus videndo quod credimus.

De eo quod sequitur, Dicit ei Iudas non ille Iscariotes, Domine quid factū est, quia nobis manifestaturus es teipsum & nō mundo, vsque ad id quod ait, Sermo quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris. Tractatus LXXVII.

E INterrogantibus discipulis, & eis magistro respondente Iesu, etiam nos tanquam cum illis discimus, quando sanctum Euāgelium vel legimus vel audimus. Quia ergo dixerat dominus, Adhuc modicum, & mundus me iam nō videt, vos autem videbitis me, interrogauit eum de hoc ipso Iudas, non ille traditor eius qui Iscariotes cognominatus est, sed cuius & epistola inter scripturas canonicas legitur, *Domine, quid factum est quia nobis manifestaturus es teipsum, & non mundo?* Simus cum ipsis tanquam interrogantes discipuli, communemq; magistrum audiamus & nos. Iudas enim sanctus, non immundus, nec insectator domini, sed sectator, causam quæsiuit quare se non mundo, sed suis manifestaturus esset Iesus: quare adhuc modicū & mundus non videret eum, ipsi autem viderent eum.

Respondit Iesus, & dixit ei, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Ecce exposita est causa quare se suis manifestaturus est, non alienis, quos mundi nomine appellat, & ipsa est causa quòd hi diligant, illi nō diligant: ipsa causa est de F qua sacer insonat Psalmus, Iudica me deus, & discerne causam meam de gente non sancta. Qui enim diligūt: quia diligunt, eliguntur: qui vero nō diligūt, si linguis hominum loquantur & angelorum, fiunt æramentum sonans & cymbalum tinniens: & si habuerint prophetiam, & scierint omnia sacramēta, & omnem scientiā, & habuerint omnem fidem vt mōtes transferant, nihil sunt: & si distribuerint omnem substantiā suam, & tradiderint corpus suum vt ardeant, nihil eis prodest. Dilectio sanctos discernit à mundo, quæ facit vnanimes habitare in domo, in qua domo pater & filius mansionem faciunt, qui donāt & ipsam dilectionē, quibus donent in fine etiam ipsam suam manifestationem: de qua discipulus magistrum interrogabat, vt non solum illi qui tunc audiebant per os eius, sed etiam nos per Euāgeliū eius hoc nosse possemus. quæsierat enim de Christi manifestatione, & audiuit de dilectione atque mansione. Est ergo quædam dei manifestatio interior, quā prorsus impij non nouerūt, quibus dei patris & spiritus sancti manifestatio nulla est: filij vero potuit esse, sed in carne, quæ nec talis est qualis illa, nec semper illis adesse potest, qualiscunque sit, sed ad modicum tempus, &

Matt. 9. | 1. Cor. 15. | 2. Cor. 5. | Sapien. 9. | 1. Ioan. 3. | Rom. 8. | Ioan. 15. | Psal. 42. | 1. Cor. 13. | Psal. 67.

G hoc ad iudicium, nõ ad gaudium: ad supplicium, non ad præmium. Nunc est ergo vt intelligamus quantum aperire ille dignatur, quomodo dictum sit, Adhuc modicum, & mundus me iam nõ videt, vos autẽ videbitis me. Verum est quidem, quòd post paululum etiam corpus suum in quo poterant eum & impij oculis videre, oculis eorum fuerat subtracturus: quandoquidem post resurrectionẽ nemo eum vidit illorum, sed quoniam dictum est testantibus angelis, Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum: nec aliud credimus quàm eũ in eodem corpore ad iudicium viuorum & mortuorũ esse venturum: proculdubio tunc eum videbit mũdus, quo nomine significati sunt à regno eius alieni: ac per hoc lõge melius intelligitur iã illud tempus significare voluisse in eo quod ait, Adhuc modicũ, & mundus me iam non videt, quãdo in fine seculi auferetur ab oculis damnatorum, vt illi eũ decætero videant, apud quos diligentes eum, facit pater atque ipse mansionem. Modicũ autem dixit, quia & id quod prolixum videtur hominibus, breuissimum est ante oculos dei. de hoc quippe modico iste ipse Ioannes, Filioli, in- H quit, nouissima hora est. Ne quis porrò existimet patrẽ tãtummodo & filium sine spiritu sancto apud dilectores suos facere mansionem, recolat quod superius de spiritu sancto dictum est, Quem mũdus non potest accipere, quia nõ videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ecce facit in sanctis cum patre & filio sanctus etiã spiritus mansionem, intus vtique tãquam deus in templo suo. Deus trinitas pater & filius & spiritus sanctus veniunt ad nos, dum venimus ad eos. Veniũt subueniendo, venimus obediendo: veniunt illuminãdo, venimus intuendo: veniunt implendo, venimus capiendo: vt sit nobis eorum non extraria visio, sed interna. & in nobis eorum non transitoria mansio, sed æterna. Sic mundo non se filius manifestat. Mũdus enim dictus est hoc loco, de quibus continuò subiunxit atque ait, *Qui non diligit me, sermones meos non seruat.* Hi sunt qui patrem & spiritum sanctum nunquam vident: filium autem non vt beatificentur, sed vt iudicentur, ad modicũ vident: nec ipsum in forma dei, vbi est cum patre & spiritu sancto pariter inuisibilis: sed in forma hominis, vbi esse voluit I mundo patiendo contemptibilis, iudicando terribilis. Quod verò adiunxit, *Et sermo quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris.* Non miremur, nõ paueamus, non est minor patre, sed non est nisi à patre. non est impar ipso, sed non est à seipso. Neque enim mentitus est dicendo, Qui non diligit me, sermones meos non seruat. ecce suos dixit esse sermones. Nũquid sibi ipse est contrarius, vbi rursus dixit, Et sermo quem audistis, nõ est meus? Aut quia secundum hominẽ non est suus? Et fortasse propter aliquã distinctionem, vbi suos dixit, pluraliter dixit, hoc est sermones: vbi autẽ sermonem, hoc est verbum, non suum dixit esse, sed patris, seipsum intelligi voluit. In principio enim erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Nõ itaque suum, sed patris est verbum: quomodo nec sua imago, sed patris est, nec suus filius idem ipse, sed patris. Rectè igitur tribuit authori quicquid facit æqualis, à quo habet hoc ipsum quod illi est indifferenter æqualis.

[Marginal notes: Actuum.1. — 1.Ioan.2. — Ioan.1.]

De eo quod sequitur, Hæc locutus sum vobis apud vos manens: vsque ad id quod ait, Pacem meam do vobis, nõ quomodo mũdus dat ego do vobis.

Tractatus LXXVII.

IN præcedenti lectione sancti Euangelij, quam K sequitur ista quæ modo recitata est, dominus Iesus dixerat se & patrem ad dilectores suos esse venturos, & apud eos mansionẽ esse facturos. Iam vero & superius dixerat de spiritu sancto: Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. vnde intelleximus in sanctis tanquã in templo suo simul manere trinitatem deum: nũc autem dicit, *Hæc locutus sum vobis apud vos manens.* Illa itaque mansio alia est, quam promisit futuram: hæc vero alia, quam præsentem esse testatur. Illa spiritalis est, atque intrinsecus mentibus redditur; hæc corporalis forinsecus oculis atque aurib[us] exhibetur. Illa in æternum beatificat liberatos, hæc in tempore visitat liberandos. Secundũ illam dominus à suis dilectoribus nõ recedit, secundum hanc it & redit. Hæc, inquit, locutus sum vobis, apud vos manens, vtique præsentia corporali, qua cum illis visibilis loquebatur. *Paracletus autẽ*, inquit, *spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & commemorabit vobis omnia quæcunque dixero vobis.* Nunquidnam dicit filius, & docet spiritus sanctus, vt dicente filio verba capiamus, docente autem spiritu sancto eadem verba L intelligamus? Quasi dicat filius sine spiritu sancto, aut spiritus sanctus doceat sine filio, aut vero non & filius doceat, & spiritus sanctus dicat, & cum deus aliquid dicit & docet, trinitas ipsa dicat & doceat? Sed quoniam trinitas est, oportebat eius singulas insinuare personas, eásq; nos distincte audire, inseparabiliter intelligere. Audi patrem dicẽtẽ, vbi legis, Dominus dixit ad me, filius meus es tu. audi & docentẽ, vbi legis, Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Filiũ vero dicentem modo audisti: de se quippe ait, Quæcunque dixero vobis. Quem si & docentẽ vis nosse, magistrum recole. Vnus est, inquit, magister vester Christus. Spiritum porrò sanctum, quem modo audisti docẽtem vbi dictum est, Ipse vos docebit omnia: audi etiam dicentem, vbi legis in Actibus Apostolorum, beato Petro dixisse spiritum sanctum, Vade cum illis, quia ego misi eos. Omnis igitur & dicit & docet trinitas: sed nisi etiã singillatim commẽdaretur, eam nullo modo humana capere vtcunque posset infirmitas. Cum ergo omnino sit inseparabilis, nũquam trinitas esse sciretur, si semper inseparabiliter diceretur. nam & cum dicimus patrem M & filium & spiritum sanctum, non eos vtique dicimus simul, cum ipsi non possint esse nisi simul. Quod vero addidit, commemorabit vobis, intelligere debemus etiam, quòd iubemur non obliuisci, saluberrimos monitus ad gratiam pertinere, quam nobis commemorat spiritus. *Pacem*, inquit, *relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Hoc autem est quod legimus apud Prophetam, Pacem super pacem. Pacem nobis relinquit iturus, pacem suã nobis dabit in fine venturus. Pacem nobis relinquit in hoc seculo, pacem suam nobis dabit in futuro seculo. Pacem nobis relinquit, in qua manentes hostem vincimus: pacem suam nobis dabit, quando sine hoste regnabimus. Pacem relinquit nobis, vt etiam hic inuicẽ diligamus: pacem suam nobis dabit, vbi nunquam dissentire possimus. Pacem relinquit nobis, ne de occultis nostris inuicem iudicemus, cum in hoc sumus mundo: pacem suam dabit nobis, cum manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. In illo tamen atq; ab illo nobis est pax, siue quam nobis relinquit iturus ad patrẽ, siue quam nobis dabit nos perducturus ad patrem. Quid autem nobis relinquit ascendens à nobis, nisi seipsum, dum nõ recedit à nobis? Ipse

[Marginal notes: Psal.2. — Ioan.6. — Mat.23. — Actu.10. — 1.Cor.4.]

est enim

A est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Pax ergo ipse nobis est, & cum credimus quia est, & cũ videmus eũ sicut est. Si enim quãdiu sumus in corpore corruptibili quod aggrauat animam, cũ per fidem ambulamus, non per speciem, non deserit peregrinãtes à se, quanto magis cum ad ipsam speciem venerimus, nos implebit ex se? Sed quid est quod vbi ait, Pacem relinquo vobis, nõ addidit meam: vbi vero ait, pacem do vobis, ibi dixit meam? Vtrum subaudiendum est meam, & vbi dictum non est: quia postea dictum est, potest referri ad vtrunque etiam quod semel dictum est? An forte & hic aliquid latet quod petendum est & quærendum, & ad quod pulsantibus aperiẽdum? Quid si enim pacem suã eam voluit intelligi, qualem habet ipse? Pax vero ista quã nobis relinquit in hoc seculo, nostra est potius dicẽda quàm ipsius. Illi quippe nihil repugnat in seipso, qui nullum habet omnino peccatum: nos autem talem pacem nunc habemus, in qua adhuc dicamus, Dimitte nobis debita nostra. Est ergo nobis pax aliqua, quoniã condelectamur legi dei secundum interiorem hominem: sed non est plena, quia videmus aliam legem in B membris nostris, repugnantẽ legi mẽtis nostræ. Itemq; inter nosipsos est nobis pax, qua inuicem nobis credimus quòd inuicẽ diligam⁹. Sed nec ipsa plena est, quia cogitationes cordis nostri inuicẽ nõ videmus, & quædam de nobis quæ non sunt in nobis, vel in melius inuicem, vel in deterius opinamur. Itaque ista etiam si ab illo nobis relicta est, pax nostra est. Nisi enim ab illo, nõ haberemus & talem, sed ipse nõ habet talem. Si tenuerimus vsque in finem qualem accepimus, qualem habet habebimus, vbi nihil nobis repugnet ex nobis, & nihil nos inuicem lateat in cordibus nostris. Nec ignoro ista domini verba etiã sic accipi posse, vt eiusdem domini sentẽtiæ repetitio videatur, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: vt quod dixerat, pacem: hoc repetierit dicẽs, pacem meam: & quod dixerat, relinquo vobis, hoc repetierit dicẽs, do vobis. Vt volet quisque accipiat, me tamen delectat (credo & vos fratres mei dilecti) sic tenere istam pacẽ, vbi aduersariũ cõcorditer viucamus, vt desideremus pacẽ, vbi aduersarium non habebimus. Quod vero dominus adiũxit atque ait, *Non* C *quomodo mundus dat, ego do vobis*: quid est aliud, nisi nõ quomodo homines dant, qui diligũt mundũ, ita do vobis? Qui propterea dant sibi pacẽ, vt sine molestia litiũ atq; bellorum, nõ deo, sed amico suo mundo perfruãtur: & quando iustis dant pacẽ, vt non eos persequantur. Pax non potest esse vera, vbi non est vera concordia, quia disiuncta sunt corda. Quomodo enim consors dicitur, qui sortem iungit: ita ille cõcors dicẽdus est, qui corda iũgit. Nos ergo charissimi, quibus Christus pacẽ relinquit, & pacem suam nobis dat, non sicut mundus, sed sicut ille per quẽ factus est mundus, vt concordes simus, iungamus inuicem corda, & cor vnum sursum habeamus, ne corrumpatur in terra.

Ephe. 2. 1. Ioan. 3. 2. Cor. 5. Sap. 9. 1. Petri. 2. Mat. 6. Rom. 7.

De eo quod dicit, Non turbetur cor vestrũ neque formidet. Audistis quia dixi vobis, vado & venio ad vos. si diligeretis me, gauderetis vtique: quia vado ad patrẽ, quia pater maior me est.

Tractatus LXXVIII.

ACcepimus fratres verba domini dicentis ad discipulos suos, *Non turbetur cor vestrum neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me est.* Hinc ergo turbari & formidare poterat cor illorum, quòd ibat ab eis, quãuis venD turus ad eos, ne forsitan gregem lupus hoc interuallo inuaderet pastoris absentia. Sed à quibus homo abscedebat, deus nõ recedebat, & idem ipse Christus homo & deus. Ergo & ibat per id quod homo erat, & manebat per id quod deus erat. Ibat per id quod vno loco erat, manebat per id quod vbique erat. Cur itaq; turbaretur & formidaret cor, quãdo ita deserebat oculos, vt non desereret cor? Quanuis deus etiam qui nullo continetur loco, discedat ab eorum cordibus, qui eum relinquunt moribus, nõ pedibus, & veniat ad eos qui cõuertuntur ad eũ non facie, sed fide, & accedunt ad eum mente, non carne. Vt autem intelligerent secundum id quod homo erat, eum dixisse, Vado & venio ad vos: adiecit atque ait, *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrẽ, quia pater maior me est.* Per quod ergo filius non est æqualis patri, per hoc iturus erat ad patrẽ, à quo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Per illud autem in quo æqualis est gignenti vnigenitus, nunquam recedit à patre, sed cum illo est vbique totus pari diuinitate, quam nullus cõtinet locus. Cum enim in forma dei E esset, sicut Apostolus loquitur, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Quomodo enim rapina posset esse natura, quæ nõ erat vsurpata, sed nata? Semetipsum autẽ exinaniuit, formam serui accipiens. Non ergo amittens illam, sed accipiens istam, eo modo se exinaniens, quo hic minor apparebat, quàm apud patrẽ manebat. Forma quippe serui accessit, nõ forma dei recessit. Hæc est assumpta, nõ illa cõsumpta. Propter hãc dicit, Pater maior me est: propter illam vero, Ego & pater vnum sumus. Hoc attendat Arrianus, & hac attentione sit sanus, ne contentione sit vanus, aut quod est peius, insanus. Hæc est enim forma serui, in qua dei filius minor est nõ patre solo, sed etiam spiritu sancto. Neq; id tantum, sed etiã seipso: quia idem ipse in forma dei maior est seipso. Neque enim homo Christus nõ dicitur filius dei, quod etiam sola caro eius in sepulchro meruit appellari. Nã quid aliud confitemur cum dicimus credere nos in vnigenitum dei filium, qui sub Pontio Pilato crucifixus est & sepultus? Et quid eius nisi caro sepulta est sine anima? Ac per hoc cum credimus in dei filium qui sepultus est, profecto filiũ dei dicimus & carnem, F quæ sola sepulta est. Ipse ergo Christus filius dei, æqualis patri in forma dei, quia semetipsum exinaniuit non formam dei amittens, sed formam serui accipiens, maior est & seipso: quia maior est forma dei quæ amissa nõ est, quàm serui quæ accepta est. Quid itaque mirum, vel quid indignum, si secundum hãc formam serui loquẽs ait dei filius, Pater maior me est: & secundum dei formam loquens ait idem ipse dei filius, Ego & pater vnũ sumus? Vnũ sunt enim secundũ id quod deus erat verbum: & maior est pater secundum id quod verbum caro factum est. Dicã etiã quod Arriani & Eunomiani negare non possunt, secũdum hanc formam serui puer Christus etiam parentibus suis minor erat, quando paruulus maioribus, sicut scriptum est, subditus erat. Quid igitur hæretice? cum Christus deus sit & homo, loquitur vt homo, & calumniaris deo? Ille in se naturam commendat humanam, tu in illo audes deformare diuinam? Infidelis, ingrate, ideóne tu minuis eum qui fecit te, quia dicit ille quid factus sit propter te? Aequalis enim patri filius, per quem factus est homo, vt minor esset patre, factus est homo, quod nisi fieret, quid esset homo? Dicat planè dominus & magister noster: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem,

Philip. 2. Ioan. 10. Luc. 2.

G quia pater maior me est. Cum discipulis audiamus verba doctoris, non cum alienis sequamur astutiam deceptoris. Agnoscamus geminam substantiam Christi, diuinam scilicet qua æqualis est patri, humanam qua maior est pater. Vtrunque autem simul, non duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non trinitas deus. sicut enim vnus est homo anima rationalis & caro, sic vnus est Christus deus & homo: ac per hoc Christus est deus, anima rationalis & caro. Christũ in his omnibus, Christum in singulis cõfitemur. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Iesus, sed in forma dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus, sed in forma serui. Idẽ de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. quis resurrecturus triduo iacuit in sepulchro? Christus Iesus, sed in carne sola. Dicitur ergo & in his singulis Christus. Verùm hæc omnia non duo vel tres, sed vnus est Christus. Ideo ergo ait, Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem: quoniam naturæ humanæ gratulãdum est, eò quod sic assumpta est à verbo vnigenito, vt immortalis cõstitueretur in cœ-

3 sent. dist. 24 cap. Hic quæritur.

H lo: atque ita fieret terra sublimis, vt incorruptibilis puluis sederet ad dexteram patris. Hoc enim modo se iturum dixit ad patrẽ. nam profectò ad illũ ibat, qui cum illo erat. Sed hoc erat ire ad eum, & recedere à nobis, mutare atque immortale facere quod mortale susceperat ex nobis, & leuare in cœlum per quod fuit in terra pro nobis. Quis nõ hinc gaudeat, qui sic diligit Christum, vt & suam naturam iam immortalẽ gratuletur in Christo, atque id se speret futurum esse per dominum Christum? Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat deus, per omnia secula seculorum amen.

De eo quod dicit, Et nunc dixi vobis priusquam fiat: vt cum factum fuerit credatis, vsque ad id quod ait, Et sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Surgite eamus hinc.

Tractatus LXXIX.

Dominus & saluator noster Iesus Christus dixerat discipulis suis: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me est. Quod ex forma serui eum dixisse, non ex forma dei in qua æqualis est patri, nouit fides quæ religiosis est mentibus fixa, non à calumniosis & dementi-

I bus ficta. deinde subiunxit: *Et nunc dixi vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit credatis.* Quid est hoc, cum magis homo credere debeat antequam fiat id quod credendũ est? Hęc est enim laus fidei, si quod creditur non videtur. nam quid magnum est, si id creditur quod videtur, secundum illam eiusdem domini sentẽtiam, quando discipulum arguit dicens: Quia vidisti me credidisti, beati qui non vident & credunt? Et nescio vtrum credere dicẽdus est quisque quod videt. nam ipsa fides in epistola quę scribitur ad Hebręos, ita est definita: Est autem fides sperantium † substantia, conuictio rerum quæ non videntur. Quapropter si fides est rerum quæ creduntur, eademque fides earum rerum est quæ non videntur, quid sibi vult quod dominus ait: Et nũc dixi vobis priusquã fiat, vt cũ factum fuerit credatis? Nõne potius dicendum fuit, & nũc dixi vobis priusquam fiat vt credatis, quod cum factum fuerit videatis? Nam & ille cui dictum est, Quia vidisti credidisti: non hoc credidit quod vidit, sed aliud vidit, aliud credidit. Vidit enim hominẽ, credidit deum. Cernebat quippe atque tãgebat carnem viuentem, quam viderat orientem, & credebat deum in carne ipsa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod sen-

3 sent. dist. 24. ca. Hic quæritur. *Ioan. 20.* *Hebr. 11.* *† sperandorum.* *Ioan. 20.*

sibus corporeis apparebat. Sed etsi dicuntur credi, quæ K videtur, sicut dicit vnusquisq; oculis suis se credidisse, nõ tamen ipsa est quæ in nobis ædificatur fides, sed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis, vt ea credãtur quę non videntur. Quocirca dilectissimi, vnde nunc mihi sermo est quod dominus ait: Et nunc dixi vobis priusquam fiat, vt cũ factum fuerit credatis: illud vtiq; dicit, cum factum fuerit, quòd eum visuri erãt post mortem viuentem, & ad patrem ascendentem. Quo viso illud fuerãt credituri, quòd ipse esset Christus filius dei viui, qui potuit hoc facere cum prædixisset, & prædicere antequam faceret. Creditur autem hoc nõ fide noua, sed aucta, aut certe cum mortuus esset defecta: cum resurrexisset refecta. Neque enim eum dei filium nõ & antè credebant, sed cum in illo factum esset quod antè prædixit, fides illa quæ tunc quando illis loquebatur fuit parua, & cũ moreretur penè iam nulla, & reuixit, & creuit. Deinde quid dicit? *Iam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps mundi huius. Et in me non habet quicquã:* nullum omnino scilicet peccatum. sic enim ostendit non creaturarum, sed peccatorum principem diabolum, quos nunc nomine mundi huius ap- L pellat. Et quotienscunque mũdi nomen in mali significatione ponitur, nõ ostendit nisi mundi istius amatores: de quibus alibi scriptũ est, Quicunq; voluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituetur. Absit ergo vt sic intelligatur diabolus princeps mundi, tanquã gerat vniuersi mundi, id est, cœli & terræ, atq; omnium quæ in eis sunt, principatum: de quali mundo dictũ est cum de Christo verbo sermo esset, Et mundus per eum factus est. Vniuersus itaque mundus à summis cœlis vsque ad infimam terram creatori est subditus, nõ desertori: redemptori, non interemptori: liberatori, non captiuatori: doctori, nõ deceptori. Quemadmodum autem sit intelligẽdus princeps mundi diabolus, euidentius aperuit Paulus Apostolus, qui eum dixisset, Nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem, id est, aduersus homines: subiecit atque ait, sed aduersus principes, & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum. Sequenti enim verbo exposuit quid dixisset, mundi: cum subiecit, tenebrarum harum: ne quisquam mũdi nomine intelligeret vniuersam creaturã, cuius nullo M modo sunt rectores angeli desertores. Tenebrarum, inquit, harum, id est, mundi istius amatorum, ex quibus tamen electi sunt, non per suum meritum, sed per dei gratiam, quibus dicit, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Omnes enim fuerunt sub rectoribus tenebrarum harum, id est, hominũ impiorum, tãquam tenebræ sub tenebris: sed gratias deo, qui eruit nos, sicut dicit idem Apostolus, de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. In quo princeps huius mũdi, hoc est, tenebrarum harum, non habebat quicquam, quia neque cum peccato deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tanquam ei diceretur, cur ergo moreris si non habes peccatum, cui debeatur mortis supplicium? continuò subiecit, *Sed vt cognoscat mundus quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, surgite eamus hinc.* Discumbens enim discumbentibus loquebatur, eamus autem dixit: quò nisi ad illum locum vnde fuerat tradẽdus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat vt moreretur mandatum patris, tanquam ille de quo prædictum erat: Quæ non rapui, tunc exoluebam: mortem sine debito soluturus, & nos à morte debita redempturus. Rapuerat autẽ Adã peccatum,

Iacobi. 4. *Ioan. 1.* *Ephe. 6.* *Ephe. 5.* *Coloss. 1.* *Psal. 68.*

catum, quando manum in arborem præsumptione deceptus extendit, vt incommunicabile nomen incócessæ diuinitatis inuaderet, quam filio dei natura contulerat, non rapina.

De eo quod dicit, Ego sum vitis vera: & pater meus agricola est: vsque ad id quod ait, Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.

Tractatus LXXX.

[Cap. XV.] ISte locus euangelicus fratres, vbi se dicit dominus vitem, & discipulos suos palmites, secundum hoc dicit quòd est caput Ecclesiæ, nosque membra eius, mediator dei & hominum homo [1.Tim.2.] Christus Iesus. Vnius quippe naturæ sunt vitis & palmites. Propter quod cum esset deus, cuius naturæ non sumus, factus est homo, vt in illo esset vitis humana natura, cuius & nos homines palmites esse possem*. Quid ergo est, *Ego sum vitis vera?* Nunquid vt adderet vera, [Esaia.53.] hoc ad eam vitem retulit, vnde ista similitudo trãslata [Ioan.1.] est? Sic enim dicitur vitis per similitudinẽ, nõ per pro- [Apoc.5.] prietatem, quemadmodum dicitur ouis, agnus, leo, pe- [1.Cor.10.] tra, lapis angularis, & cætera huiusmodi, quæ magis ip- [Ephe.2.] sa sunt vera, ex quibus ducuntur istæ similitudines, non [Hiere.2.] proprietates: sed cum dicit, Ego sum vitis vera, ab illa [Esaia.5.] se vtique discernit cui dicitur: Quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena? Nam quo pacto est vitis vera, quæ expectata est vt faceret vuam, fecit autem spinas? Ego sum, inquit, vitis vera: *Et pater meus agricola est: omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.* Nunquid vnum sunt agricola & vitis? Secundum hoc ergo vitis [Ioan.14.] Christus, secũdum quod ait, Pater maior me est. secun- [Ioan.10.] dum autẽ id quod ait, Ego & pater vnum sumus: & ipse agricola est: nec talis quales sunt qui extrinsecus operando exhibent ministerium, sed talis vt det etiam intrinsecus incrementum. nam neque qui plantat est ali- [1.Cor.3.] quid, neque qui rigat, sed qui incrementũ dat deus. Sed [Ioan.1.] vtique deus est Christus, quia deus erat verbum, vnde ipse & pater vnum sunt: & si verbum caro factum est quod nõ erat, manet quod erat. Denique cum de patre tãquam de agricola dixisset, quòd infructuosos palmi- [Ioan.10.] tes tollat, fructuosos autem purget vt plus afferant fructum, continuò etiam seipsum mundatorem palmitum ostendens, *Iam vos*, inquit, *mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.* Ecce & ipse mundator est palmitum, quod est agricolæ, non vitis officium, qui etiam palmites operarios suos fecit. nam etsi non dant incrementũ, impendunt tamen aliquod adiumentum, sed non de suo, quia sine me, inquit, nihil potestis facere. Audi etiã [1.Cor.3.] ipsos confitentes: Quid autem est Apollo? quid autem Paulus? Ministri, per quos credidistis: & vnicuiq; sicut dominus dedit: ego plantaui, Apollo rigauit: & hoc ergo sicut vnicuique dominus dedit, non itaque de suo. Iam vero quod sequitur, sed deus incrementum dedit: non per illos, sed per seipsum facit. Excedit hoc humanam humilitatem, excedit angelicam sublimitatẽ, nec omnino pertinet nisi ad agricolam trinitatẽ. Iam vos mundi estis: mundi scilicet, atque mundandi. Neque enim nisi mundi essent, fructum ferre potuissent: & tamen omnem qui fert fructum, purgat agricola, vt fructum plus afferat. Fert fructum, quia mundus est: atque vt plus afferat, purgatur adhuc. Quis enim est in hac vita sic mundus, vt non sit magis magisq; mundandus? [1.Ioan.1.] Vbi si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis nõ est. si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus, qui dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Mundet itaque mundos, hoc est fructuosos, vt tãto sint fructuosiores, quãto fuerint mundiores. Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis. Quare non ait, mundi estis propter baptismũ quo loti estis? sed ait, propter verbum quod locutus sum vobis: nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elemẽtum, [1. q. 1. cap. Detrahe.] & fit sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile ver- [4. sent. dis. 3. cap. 1.] bum. nam & hoc vtique dixerat, quãdo pedes discipulis lauit: Qui lotus est, nõ indiget nisi vt pedes lauet, sed [Ioan.13.] est mundus totus. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. Hoc est verbũ fidei, quod prædicamus, ait Apostolus, quia si confessus [Roma.10.] fueris in ore tuo quia dominus est Iesus, & credideris in corde tuo quia deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris. corde enim creditur ad iustitiam, ore autem cõfessio fit ad salutem. vnde in Actibus Apostolorum legimus: Fide mundãs corda eorum. & in epistola sua bea- [Acto.15.] tus Petrus, Sic & vos, inquit, baptisma saluos facit, non [1.Petri.3.] carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio. Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, quo sine dubio vt mundare possit, consecratur & baptismus. Christus quippe nobiscũ vitis, cũ patre agricola, dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Lege Apostolum, & vide quid adiungat: Vt eam sanctificaret, in- [Ephe.5.] quit, mundans eam lauacro aquæ in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo. Hoc verbum fidei tantum valet in Ecclesia dei, vt per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem etiam tantillum mundet infantem, quamuis nondum valentem corde credere ad iustitiam, & ore cõfiteri ad salutem. Totum hoc fit per verbum, de quo dominus ait: Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis.

De eo quod dicit, Manete in me, & ego in vobis: vsq; ad id quod ait, Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.

Tractatus LXXXI.

VItem se dixit esse Iesus, & discipulos suos palmites, & agricolam patrem: vnde iam pridem sicut potuimus disputatum est. In hac autẽ lectione cum adhuc de seipso qui est vitis, & de suis palmitibus, hoc est, discipulis loqueretur: *Manete*, inquit, *in me, & ego in vobis.* Non eo modo illi in ipso, sicut ipse in illis. Vtrunq; autem prodest non ipsi, sed illis. Ita quippe in vite sunt palmites, vt viti nõ conferãt, sed inde accipiãt vnde viuant. ita vero vitis est in palmitibus, vt vitale alimentũ subministret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentem in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodest vtrunque, non Christo. nã præciso palmite, potest de viua radice alius pullulare. qui autem præcisus est, sine radice non potest viuere. denique adiungit & dicit, *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.* Magna gratiæ commendatio fratres mei, corda instruit humilium, ora obstruit superborũ. Ecce cui si audent respondeant, qui ignorantes dei iustitiam [Rom.10.] & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Ecce cui respondeant sibi placentes & ad bona opera facienda deum sibi necessarium non putantes. Nonne huic resistũt veritati, homines mente corrupti, [2.Tim.3.] reprobi circa fidem, qui respondẽt & loquũtur iniqui-

G taiem diceotes: A deo habemos quòd homines sumus, à nobisipsis aotem quòd iusti sumus? Quid dicitis? quid vosipsos decipitis, non assertores, sed præcipitatores liberi arbitrij, ex alto elationis per inania presumptionis in profunda submersionis? Nempe vox vestra est, quòd homo ex semetipso facit iustitiam, hoc est altum elatioois vestræ, sed veritas contradicit & dicit: Palmes noo potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite. Ite nunc per abrupta, & non habentes vbi figamini, vētosa loquacitate iactamini. Hæc sunt inania præsumptionis vestræ. Sed quid vos seqoatur videte, & si est in vobis vllus sensus, horrete. qui enim à semetipso se fructū existimat ferre, in vite non est: qui in vite non est, in Christo non est: qui in Christo non est, Christianus nō est. Hæc sunt profuoda sobmersionis vestræ. Etiā atque etiam considerate quid adhuc veritas adiūgat & dicat:

Ego sum, inquit, *vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.* Ne quisquam putaret saltem paruum aliquem fructum posse à semetipso palmitem ferre, cum dixisset, hic fert fructum multum: noo ait, quia sine me parum potestis fa-H cere: sed, nihil potestis facere. Siue ergo parū siue multū sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest, quia etsi parū attulerit palmes, eum purgat agricola vt plus afferat: tamen nisi in vite manserit, & vixerit de radice, quātumlibet fructum à semetipso nō potest ferre. Quāuis autem Christus vitis non esset, nisi homo esset, tamē istam gratiam palmitibos nō præberet, nisi etiam deus esset. Verùm quia ita sine ista gratia non potest viui, vt & mors in potestate sit liberi arbitrij: *Si quis in me*, inquit, *non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* Ligna itaque vitis tanto sunt contemptibiliora si in vite non manserint, quanto gloriosiora si manserint. Denique sicut de his etiam per Ezechielem prophetā dominus dicit, præcisa nullis agricolarum vsibus prosunt, nullis fabrilibus operibus deputantur. Vnum de duobus palmiti cōgruit, aut vitis, aut igois. si in vite non est, in igne erit. vt ergo in igne oon sit, in vite sit. *Si manseritis in me*, inquit, *& verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.* Manendo quippe in Christo, quid velle possunt nisi quod conuenit Christo? Quid velle possunt manendo I in saluatore, nisi quod non est alienum à salute? Aliud quippe volumus, quia sumus in Christo, & aliud volumus quia sumus adhuc in hoc seculo. De mansione nāque huius seculi nobis aliquando subrepit, vt hoc petamus quod nobis non expedire nescimus. Sed absit vt fiat nobis si manemus in Christo, qui non facit quādo petimus, nisi quod expedit nobis. Manentes ergo in eo cum verba eius in nobis manent, quodcunque voluerimus petimus, & fiet nobis: quia si petimus & non fiet, nō boc petimus quod habet māsio in eo, nec qood habeot verba eius quæ manent in nobis, sed quod habet infirmitas & cupiditas carnis, quæ non est in eo, & in qua non manent verba eius. nam vtique ad verba eius pertinet oratio illa quā docuit, vbi dicimus: Patee noster qui es in cœlis. Ab huius orationis verbis & sensibus nō recedamus petitionibus nostris, & qoicquid petierimus, fiet nobis. Tunc enim dicēda sunt verba eios in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quæ promisit. Quando autem verba eius manēt in memoria, nec inueniuntur in vita, nō computatur palmes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Ad hanc differentiam valet quod scriptum est, Et memoria retinentibus mandata eius, vt faciāt ea. multi enim memo-

Ezech.15. *Mat.6.* *Psal.102.*

ria retinent, & contemnunt, vel etiam derident & op- K pugnant ea. In his verba Christi non manent, quia tangunt quodammodo & non cohærēt: & ideo illis non erunt in beneficium, sed in testimonium. Et quia sic insunt eis vt non maneant in eis, ad hoc tenentur ab eis, vt iudicentur ex eis.

De eo quod dicit, In hoc glorificatus est pater meus vt fructum plurimum afferatis: vsque ad id quod ait, Sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione.

Tractatus LXXXII.

MAgis magisq; saluator gratiam qoa saluamur, discipulis loquendo commendans, *In hoc*, inquit, *glorificatus est pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.* Siue glorificatus siue clarificatus dicatur, ex vno Græco verbo vtrūque translatū est, quod est δοξάζειν. Doxa enim quæ Græce dicitur, Latine gloria est. Quod ideo cōmemorandū existimaui, quia dicit Apostolus, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriā, sed nō ad deom. Hæc est ad deum gloria qua glorificatur nō homo, sed deus, si nō ex operibus, sed ex fide iustificatur, vt ex deo L illi sit quod etiam bene operatur: quoniā palmes, sicut iam superius dixi, nō potest ferre fructom à semetipso. si enim in hoc glorificatus est deus pater vt fructū plurimū afferamus, & efficiaome Christi discipuli, nō boc gloriæ nostræ tribuamus tāquam hoc ex nobisipsis habeamus. eius est enim hæc gratia, & ideo in hoc nō nostra, sed eius est gloria. vnde & alibi cū dixisset, Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant opera vestra bona: ne à semetipsis putarent esse bona opera sua, mox addidit, Et glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. In hoc enim glorificatur pater, vt fructū plurimum afferamus, & efficiamur Christi discipuli. A quo efficimur, nisi ab illo cuius misericordia præuenit nos? Ipsius enim figmentom sumus, creati in Christo Iesu in operibus bonis. *Sicut dilexit me pater*, inquit, *& ego dilexi vos, manete in dilectione mea.* Ecce vnde sunt nobis opera bona. oam vnde nobis essent, nisi quia fides per dilectionem operatur? Vnde autem diligeremus, nisi prius diligeremur? Apertissime hoc io Epistola sua idem iste Euangelista dixit, Nos diligamus deom, quoniam ipse prior dilexit nos. Quod autem ait, Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos: non æqualitatem natoræ osten- M dit nostræ & suæ, sicut est patris & ipsius, sed gratiam qua mediator dei & hominum est homo Christus Iesus. Mediator quippe monstratur cum dicit, Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. nam pater vtique diligit & nos, sed in ipso, qoia in hoc glorificatur pater, vt fructum afferamus in vite, hoc est in filio, & efficiamur eius discipuli. Manete, inquit, in dilectione mea. Quomodo manebimus? Audi quid sequitur: *Si præcepta mea*, inquit, *seruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Dilectio facit præcepta seruare, an præcepta seruata faciunt dilectionem? Sed quis ambigat quòd dilectio præcedit? Vnde enim præcepta seruet non habet, qui non diligit. Quod ergo ait, Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: ostendit non vnde dilectio generetur, sed vnde monstretur. tanquam diceret, Nolite vos putare manere in dilectione mea, si non seruaueritis præcepta mea. Si enim seruaueritis, manebitis, hoc est, hinc apparebit quòd in dilectione mea manebitis, si præcepta mea seruaueritis. Nemo se fallat dicēdo quòd eum diligat, si eius præcepta non seruat. nam inquātum eum diligimus, inquantum eius præcepta seruamus. inquantum autem minus seruamus, minus diligimus:

Rom.4. *Mat.5.* *Ephe.2.* *Gala.5.* *1.Ioan.4.* *1.Tim.2.*

A gimus: quamuis quod ait, Manete in dilectione mea, nō apparet quam dixerit dilectionem, vtrum qua eum diligimus, an qua ipse diligit nos: sed ex verbo superiore dinoscitur. dixerat quippe, & ego dilexi vos: cui verbo continuo subiunxit, manete in dilectione mea, illa ergo qua dilexit eos. Quid est ergo, manete in dilectione mea, nisi manete in gratia mea? Et quid est, si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: nisi, ex hoc scietis quòd in dilectione mea qua vos diligo manebitis, si pręcepta mea seruabitis? Non ergo vt nos diligat, prius eius præcepta seruamus: sed nisi nos diligat, præcepta eius seruare nō possumus. Hæc est gratia quæ humilibus patet, superbos latet. Sed quid illud est quod adiungit, *Sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione?* Vtique etiam hic hanc dilectionem patris intelligi voluit, qua eum diligit pater. ita quippe dixerat, Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. atque his verbis illa subiunxit, manete in dilectione mea, illa proculdubio qua dilexi vos. Ergo quod ait etiā de patre, maneo in eius dilectione, illa scilicet accipienda est, qua dilexit eū pater. Sed nunquid & hic gra

B tia intelligēda est qua pater diligit filiū, sicut etiam gratia est qua nos diligit filius, cum simus nos filij gratia, non natura: vnigenitus autem natura, non gratia? An hoc etiā in ipso filio ad hominē referendum est? ita sanè. nā dicendo, sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos, gratiā mediatoris ostēdit. Mediator autem dei & hominum, non inquantum deus, sed inquātum homo est Christus Iesus. Et profectò secundū id quod homo est, de illo legitur: Et Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud deum & homines. Secūdum hoc igitur rectè possumus dicere, quòd cum ad naturā dei non pertineat natura humana, ad personam tamē vnigeniti filij dei per gratiā pertinet humana natura, & tantā gratiam vt nulla sit maior, nulla prorsus æqualis. neque enim illam susceptionem hominis vlla merita pręcesserunt, sed ab illa susceptione merita eius cuncta cœperunt. Manet ergo filius in dilectione qua eū dilexit pater, & ideo seruat præcepta eius. Quid est enim & ille homo, nisi quòd deus suseptor est eius? Deus enim erat verbum, vnigenitus gignēti coæternus, sed vt mediator daretur nobis, per ineffabilem gratiam verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

1.Timo.2. Luc.2. Ioan.1.

C *De eo quod dicit, Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur: vsque ad id quod ait, Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.*

Tractatus LXXXIII.

Audistis charissimi dominum dicētem discipulis suis: *Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudiū vestrum impleatur.* Quod est gaudiū Christi in nobis, nisi quòd dignatur gaudere de nobis? Et quod est gaudium nostrum quod dicit implendum, nisi eius habere consortium? Propter quod Petro dixerat, Si non lauero te, non habebis partem mecū. Gaudiū ergo eius in nobis, gratia est quam præstitit nobis, & ipse est gaudium nostrū. Sed de hac ille etiam ex æternitate gaudebat, quando nos elegit ante constitutionem mundi. Nec rectè possumus dicere quòd gaudium eius plenum non erat. non enim deus imperfectè aliquādo gaudebat, sed illud eius gaudium in nobis nō erat, quia nec nos in quibus esse posset iam eramus, nec quando esse cœpimus, cum illo esse cœpimus. In ipso autem semper erat, qui nos suos futuros certissima suæ præscientiæ veritate gaudebat. Pro-

Ioan.13. Ephes.1.

Tomus nonus.

inde gaudium iam ipse perfectum de nobis habebat, D quando nos præsciendo & prædestinando gaudebat. neque enim vllus in illo eius gaudio metus esse poterat, ne forte non fieret quod se facturum esse præsciebat. Sed neque cum id facere cœpit, quod se facturum esse præsciuit, gaudium eius quo beatus est creuit: alioqui beatior factus est, quia nos fecit. Absit hoc fratres. Dei beatitudo quia nec minor fuerat sine nobis, nō fit maior ex nobis. Gaudium igitur eius de salute nostra; quod in illo semper fuit cum præsciuit & prædestinauit nos, cœpit esse in nobis, quando vocauit nos: & hoc gaudium meritò nostrum dicimus, quo & nos beati futuri sumus: sed hoc gaudium nostrum crescit & proficit, & ad suam perfectionem perseuerando pertendit. ergo inchoatur in fide renascentium, implebitur in præmio resurgentium. Ecce vnde dictum existimo, Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meū in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. In vobis sit meum, impleatur vestrum. semper enim erat meum plenū & antequam vocaremini, cum vocandi à me præsciremini: sed fit & in vobis, cum hoc efficimini quod præsciui de vobis: impleatur autem vestrum, quia beati eri- E tis, quod nondum estis, sicut creati estis qui non fuistis. *Hoc est, inquit, præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos.* Siue dicatur præceptum, siue mandatū, ex vno verbo Græco vtrunque interpretatur, quod est ἐντολή. Iam vero istam sententiā & antè dixerat, de qua me vobis vt potui disputasse meminisse debetis. Ibi enim sic ait, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. Huius itaque mandati repetitio, commēdatio est, nisi quòd ibi, mādatum, inquit, nouum do vobis. hic autem, hoc est, inquit, mandatum meum. Ibi tanquam non fuerit antè tale mandatum: hic tanquam non sit aliud eius mādatum: sed ibi dictum est nouum, ne in vetustate nostra perseueremus: hic dictum est meum, ne contemnendū putemus. Quod autem hic ita dixit, hoc est mandatum meum: velut non sit aliud, quid putamus fratres mei? Nunquidnam solum eius de ista dilectione mandatum est, qua diligimus inuicem? Nōnne est & aliud maius, vt diligamus deum? Aut vero de sola nobis dilectione mandauit, vt alia non inquiramus? Tria certe commendat Apostolus dicens, Manent autē fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. Et si in charitate, hoc est in dilectione concluduntur duo F illa præcepta, maior tamen dicta est esse, non sola. De fide igitur nobis quàm multa mādata sunt, quàm multa de spe, quis potest cuncta colligere? quis enumerando sufficere? Sed intueamur quod ait idem Apostolus, Plenitudo legis charitas. Vbi ergo charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi autē non est, quid est quod possit prodesse? Dæmon credit, nec diligit: nemo diligit, qui non credit. Frustra quidem, sed tamen potest sperare veniam qui nō diligit: nemo autem potest desperare qui diligit. Itaque vbi dilectio est, ibi necessario fides & spes: & vbi dilectio proximi, ibi necessario etiā dilectio dei. Qui enim non diligit deum, quomodo diligit proximum tanquam seipsum, quandoquidem nō diligit & seipsum? Est quippe impius & iniquus: qui autem diligit iniquitatem, non planè diligit, sed odit animam suam. Hoc ergo præceptū domini teneamus, vt nos inuicem diligamus: & quicquid aliud præcepit, faciemus: quoniā quicquid est aliud, hic habem⁹. Discernitur quippe ista dilectio ab illa dilectione qua se inuicem diligunt homines sicut homines. nam vt discer-

Supra Tract. 65. Ioan.13. 1.Cor.13. Rom.13. 3.sent.dist.36.cap.2. Iacobi.2. Psal.10.

n

G neretur adiunctum est, sicut dilexi vos. Vt quid enim diligit nos Christus, nisi vt regnare possimus cũ Christo? Ad hoc ergo & nos inuicẽ diligamus, vt dilectionem nostram discernamus à cæteris, qui non ad hoc se inuicem diligunt, quia nec diligunt: qui autem se propter habendum deum diligunt, ipsi se diligunt. ergo vt se diligant, deum diligunt, non est hæc dilectio in omnibus hominibus: pauci se propterea diligũt, vt sit deus omnia in omnibus.

1. Corin. 15.

De eo quod dicit, Maiorem hac dilectionem nemo habet: quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

Tractatus LXXXIIII.

Plenitudinem dilectionis qua nos inuicem diligere debemus fratres charissimi, definiuit dominus dicens: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Quia ergo superius dixerat, Hoc est mandatum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos: quibus verbis addidit quod nunc audistis: maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Fit ex hoc consequens, quod idem iste Euangelista in epistola sua dicit: Vt quemadmodum Christus pro nobis animã suam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas ponere, diligentes vtique inuicem sicut ipse dilexit nos, qui pro nobis animã suam posuit. Nimirum hoc est quod legitur in Prouerbiis Salomonis: Si sederis cœnare ad mensam potentis, cõsiderans intellige quæ apponuntur tibi, & sic mitte manũ tuam, sciens quia te talia oportet præparare. nam quæ mensa est potẽtis, nisi vnde sumitur corpus & sanguis eius, qui animam suam posuit pro nobis? Et quid est ad eam sedere, nisi humiliter accedere? Et quid est considerare & intelligere quæ apponuntur tibi, nisi digne tantam gratiam cogitare? Et quid est sic mittere manum, vt scias quia talia te oportet præparare, nisi quod iam dixi, quia sicut pro nobis Christus animam suam posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere? Sic enim ait etiam Apostolus Petrus: Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Hoc est talia præparare: hoc beati martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum si nõ inaniter memorias celebramus, atque in conuiuio quo & ipsi saturati sunt, ad mensam domini accedimus, oportet vt quemadmodum ipsi, & nos talia præparemus. Ideo quippe ad ipsam mensam nõ sic eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt orent ipsi pro nobis, vt eorum vestigiis adhæreamus, quia impleuerũt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorẽ. Talia enim suis fratribus exhibuerunt, qualia de domini mensa pariter acceperũt. Neq; hoc ita dictum est, quasi propterea domino Christo pares esse possimus, si pro illo vsque ad sanguinem martyrium duxerimus. Ille potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum sumendi eam: nos autem nec quantum volumus, viuimus, & morimur etiam si nolumus. Ille moriens mox in se occidit mortem, nos eius morte liberamur à morte. Illius caro non vidit corruptionem, nostra post corruptionẽ in fine seculi per illum induetur incorruptione. Ille nobis non indiguit vt nos saluos faceret, nos sine illo nihil possumus facere. Ille se nobis palmitibus præbuit vitem, nos habere præter illum non possumus vitam. Postremò etsi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remissionem nullius sanguis martyris funditur, quod fecit ille pro nobis: neque in hoc quid imitaremur, sed quid gratularemur contulit nobis. Quatenus ergo martyres pro fratribus sanguinem suum fuderunt, hactenus talia exhibuerunt, qualia de mensa dominica perceperunt. [Imitari quis potuit morientem, nemo autem potuit redimentem.] In cæteris autem quæ dixi, quanuis nec omnia dicere potui, martyr Christi longe impar est Christo. Quod si quisquam se nõ dico potentiæ Christi, sed innocentiæ comparabit, non dicam & aliena se putando sanare, sed suum saltem nullum habere peccatum, etiam sic auidior est quàm ratio salutis exposcit, multum est ad illum, non capit tantum. Quod & bene quidem ista Prouerbiorum sententia commonetur, quæ continuo subiungit atque dicit, quòd si auidior es, noli concupiscere cibos eius. satius est enim vt nihil inde sumas, quàm tibi plus quàm oportet assumas. Hæc enim, inquit, vitam habent fallacem, hoc est, hypocrisim. dicendo enim se sine peccato esse, iustum non potest exhibere, sed fingere: ideo dictum est, Hæc enim habent vitam fallacem. Vnus est solus, qui & carnem hominis habere, & peccatum potuit non habere. Merito quod sequitur nobis præcipitur, ac tali verbo atq; prouerbio humana infirmitas conuenitur, eique dicitur: Noli extendere te cum sis pauper, contra diuitem. Diues est enim qui nec hæreditario nec proprio vnquã debito obnoxius, & ipse iustus est, & alios iustificat Christus. Noli contra eum te extendere, intantum pauper, vt remissionis peccatorũ appareas quotidianus in oratione mendicus. Tuo autem cõsilio, inquit, abstine te, vnde, nisi à præsumptione fallaci? Ille quippe quia nõ tantum est homo, sed etiam deus, ideo nusquam reus. si enim direxeris oculum tuum ad illum, nusquam parebit. Oculum tuum, oculum videlicet humanum, quo cernis humana, si direxeris ad illum, nusquam parebit, quia videri non potest, quemadmodum videre te potest. parauit enim sibi pennas sicut aquilæ, & vadit in domum præpositi sui, vnde ad nos vtique venit, nec talea qualis venit inuenit. Diligamus ergo inuicem, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Maiorem quippe hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Eũmque sic imitemur pia obedientia, vt ei nos comparare nulla præsumamus audacia.

1. Ioan. 3.

Prouer. 23.

1. Petri. 2.

Pro martyribus non oratur.

Ioan. 10.

Actor. 2.

De eo quod dicit, Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis: vsque ad id quod ait, Iam nõ dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius.

Tractatus LXXXV.

Cvm dominus Iesus commendasset charitatem, quam exhibuit nobis moriendo pro nobis: atque dixisset, Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis: *Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.* Magna dignatio, cum seruus bonus esse non possit, nisi præcepta domini sui fecerit: hinc amicos suos voluit intelligi, vnde serui boni possunt probari. Sed, vt dixi, ista dignatio est, vt dominus quos nouit seruos suos, dignetur dicere amicos suos. nam vt sciatis ad seruorũ officium pertinere præcepta domini sui facere, alio loco seruos vtique obiurgat dicens: Quid autem vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Cum ergo dicitis, inquit, domine, iussa faciendo quid dicatis ostendite. Nõnne seruo obedienti ipse dicturus est, Euge serue bone & fidelis, quia in paucis fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui? Potest igitur esse & seruus & amicus, qui

Luca. 6.

Math. 25.

A qui seruus est bonus: sed quod sequitur attendamus, *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius.* Quomodo ergo intellecturi sumus & seruum & amicum esse seruum bonum, cum dicat, Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius? Ita nomen constituit amici, vt auferat serui, non vt in vno vtrunque maneat, sed vt alterum altero decedente succedat. Quid est hoc? Ità ne cum præcepta domini fecerimus, serui non erimus? Ità ne tunc serui non erimus, quando boni serui fuerimus? Et quis contradicere potest veritati quæ ait, Iam non dicam vos seruos? Et cur hoc dixerit, docet: Quia seruus, inquit, nescit quid faciat dominus eius. Nunquidnam seruo bono & probato dominus eius non etiam secreta sua committit? Quid est ergo quod ait, Seruus nescit quid faciat dominus eius? Verum, esto, nescit quid faciat: nũquid nescit etiam quid præcipiat? Nam & si hoc nescit, quomodo seruit? Aut quomodo seruus est, qui nõ seruit? Et tamen dominus loquitur: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis: iam non dicam vos seruos. O rem mirabilem, cum seruire non possi-B mus, nisi præcepta domini fecerimus, quomodo præcepta faciendo serui non erimus? Si seruus nõ ero præcepta faciendo, & nisi præcepta fecero, seruire non potero, ergo seruiendo seruus non ero. Intelligamus fratres intelligamus, & hoc in nobis dominus faciat vt intelligamus, faciat etiam vt intellecta faciamus. Hoc autem si scimus, profecto scimus quod facit dominus, quia nosipsos tales non facit nisi dominus, & per hoc ad eius amicitiam pertinemus. Sicut enim duo sunt timores, qui faciunt duo genera timentium, sic duę sunt

1.Ioan.4.

seruitutes, quæ faciunt duo genera seruientium. Est timor quem perfecta charitas foras mittit, & est alius timor castus permanens in seculum seculi. Illum timorem qui nõ est in charitate, attendebat Apostolus cum dicebat, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Illum autem timorem castum attendebat cum dicebat, Noli altum sapere, sed time. In illo timore quem foras charitas mittit, est etiam seruitus simul foras cum ipso timore mittenda. vtrunque enim iunxit Apostolus, hoc est seruitutem & timorem, dicendo: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum

Psal.18. Roma.8. Roma.11.

C in timore. Ad hanc seruitutem seruum pertinentem intuebatur & dominus dicens, Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius: non vtique ille seruus pertinens ad timorem castum, cui dicitur: Euge serue bone, intra in gaudium domini tui. sed ille seruus pertinens ad timorem, foras à charitate mittendum: de quo alibi dicit, Seruus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Quoniam itaque dedit nobis potestatem filios dei fieri, non serui sed filij simus: vt miro quodam & ineffabili, sed tamen vero modo serui, non serui esse possimus, serui scilicet timore casto, ad quem pertinet seruus intrans in gaudium domini sui: non serui autem timore foras mittendo, ad quem pertinet seruus non manens in domo in æternum. Vt autem tales serui non serui simus, dominum facere scimus. Hoc autem seruus ille nescit, qui nescit quid faciat dominus eius: & cum aliquid boni facit, sic extollitur quasi hoc ipse faciat, non dominus eius, & in se, non in domino gloriatur, cum se ipse deceperit, quia sic gloriatur quasi non acceperit: nos autem charissimi, vt amici domini esse possimus, quid noster dominus faciat sciamus. non solum enim homines, verumetiam iustos ipse fa-

Matth.25. Ioan.8. 1.Cor.4.

cit nos, & non ipsi nos. Et vt hoc sciamus, quis nisi D ipse facit? Non enim spiritum huius mũdi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Ab ipso quicquid boni est, donatur. Ergo quia & hoc bonum est, ab ipso vtique donatur, vt sciatur à quo bonum omne donetur, vt omnino de omnibus bonis qui gloriatur, in domino glorietur. Quod vero sequitur: *Vos autẽ dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis*: ita est profundum, vt nullo modo sit isto sermone coarctandum, sed in alium differendum.

1.Cor.2. 1.Cor.1.

De eo quod dicit, Vos autem dixi amicos: vsque ad id quod ait, Et fructus vester maneat: vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.

Tractatus LXXXVI.

MERITO queritur quomodo accipiendum sit quod ait dominus: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis.* Quis autem audeat affirmare vel credere vllum hominum scire omnia quæcunque à patre audiuit E vnigenitus filius, quando nec hoc quidem quisquam capit, quomodo à patre audiat vllum verbum, cum ipse sit patris vnicum verbum? Quid quòd aliquanto pòst in hoc ipso tamen sermone, quem post cœnam ante passionem ad discipulos habuit, Multa, inquit, habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo? Quo igitur pacto intellecturi sumus omnia eum nota fecisse discipulis, quæcunque audiuit à patre, cum propterea quædam multa non dicat, quia scit eos modo portare non posse? Sed nimirum quod facturus est, fecisse se dicit, qui ea quæ futura sunt fecit. Sicut enim dicit per Prophetam, Foderunt manos meas & pedes meus: nec ait, fossuri sunt: velut præterita dicens, & ea tamen futura prædicens: ita & hoc loco ait omnia se nota fecisse discipulis, quæ se nouit nota esse facturum, in illa plenitudine scientiæ de qua dicit Apostolus, Cum autem venerit quod perfectum est, quod ex parte est euacuabitur. Ibi quippe dicit, Nunc scio ex parte, tunc autẽ cognoscã sicut & cognitus sum: & nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. nam & ipse Apostolus saluos nos dicit esse factos per lauacrum regenerationis, qui tamen alio lo- F co: Spe, inquit, salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod nõ videmus, speramus, per patientiam expectamus. vnde etiã eius coapostolus Petrus, In quem modo, inquit, non videntes creditis: quem cum videritis, exultabitis gaudio inenarrabili & honorato, percipientes mercedem fidei, salutem animarum vestrarum. Si ergo nunc tempus est fidei, salus autem animarum merces est fidei, quis dubitet in fide quæ per dilectionem operatur, peragendum diem vltimum, atque in fine diei recipiendam esse mercedem, non solum redemptionem corporis nostri, de qua dicit Apostolus Paulus, verumetiam salutem animarum nostrarum, de qua dicit Apostolus Petrus? Vtriusque enim rei felicitas isto tempore atque in hac mortalitate in spe potius habetur, quàm in re tenetur. Verùm hoc interest, quòd exterior noster homo, id est, corpus adhuc corrumpitur: interior autem, id est, anima iam renouatur de die in diem. Itaque sicut immortalitatem carnis & salutem animarum futuram expectamus, quamuis iam pignore accepto salui facti esse dicamur: ita

Ioan.16. Psal.21. 1.Cor.13. Ad Tit.3. Roma.8. 1.Petri.1. Gala.5. 2.Cor.4.

G omnium notitiam quęcunque vnigenitus audiuit à patre, futuram ſperare debemus, quanuis hoc iam ſefeciſſe dixerit Chriſtus: *Non vos me elegiſtis*, inquit, *ſed ego vos elegi.* Hæc eſt illa ineffabilis gratia. Quid enim eramus quando Chriſtum nondum elegeramus, & ideo non diligebamus? Nam qui eum non eligit, quomodo diligit? Nunquid iam in nobis erat quod in Pſalmo canitur: Elegi abiectus eſſe in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum? Non vtique. Quid ergo eramus niſi iniqui & perditi? Neque enim iam credideramus in eum, vt eligeret nos. nam ſi iam credentes elegit, electos elegit. Cur ergo diceret, non vos me elegiſtis, niſi quia miſericordia eius præuenit nos? Hic certe vacat vana illorum ratiocinatio, qui præſcientiam dei defendunt contra gratiam dei, & ideo dicunt nos electos ante mundi conſtitutionem, quia præſciuit nos deus futuros bonos, non ſeipſum nos facturum bonos. Non hoc dicit qui dicit, Non vos me elegiſtis: quoniam ſi propterea nos elegiſſet, quia bonos futuros eſſe nos præſciuerat, ſimul etiam præſciſſet quòd eum nos fuiſſemus prius electuri. Non enim aliter eſſe poſſemus boni, niſi forte dicendus eſt bonus qui non eligit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Non enim electi ſunt quia boni fuerunt, qui boni non eſſent niſi electi eſſent: alioquin gratia iam non eſt gratia, ſi præceſsiſſe contendimus merita. hęc quippe electio gratia eſt, de qua dicit Apoſtolus: Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ dei ſaluæ factæ ſunt. vnde ſubiungit, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Audi ingrate, ingrate audi: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Non eſt vt dicas, ideo electus ſum, quia iam credebam. ſi enim credebas in eum, iam elegeras eum: ſed audi, Non vos me elegiſtis. Non eſt vt dicas, antequam crederem, iam bona operabar, ideo electus ſum. Quid enim eſt boni operis ante fidem, cum dicat Apoſtolus, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt? Quid ergo dicturi ſumus audiendo, Non vos me elegiſtis, niſi quia mali eramus, & electi ſumus, vt boni per gratiam nos eligentis eſſemus? Non eſt enim gratia, ſi præceſſerant merita. Eſt autem gratia. Hæc igitur non inuenit, ſed effecit merita. Et videte chariſsimi quemadmodum non eligat bonos, ſed quos elegit, faciat bonos. Ego, inquit, elegi vos: *Et poſui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat.* Nonne iſte eſt fructus de quo iam dixerat: Sine me nihil poteſtis facere? Elegit ergo & poſuit vt eamus & fructum afferamus. nullum itaque fructum vnde nos eligeret habebamus. Vt eatis, inquit, & fructũ afferatis. Imus vt afferamus, & ipſe eſt via qua imus, in qua nos poſuit vt eamus. Proinde in omnibus miſericordia eius pręuenit nos. Et fructus, inquit, veſter maneat: *Vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.* Maneat ergo dilectio, ipſa eſt enim fructus noſter: quæ dilectio nunc eſt in deſiderio, nondum in ſaturitate: & ipſo deſiderio quodcũque petierimus in nomine vnigeniti filij, dat nobis pater: quod autem accipere ſaluandis non expedit nobis, non exiſtimemus nos petere in nomine ſaluatoris, ſed hoc petimus in nomine ſaluatoris, quod pertinet ad rationem ſalutis.

[Pſal. 83.] [Pſal. 58.] [Epheſ. 1.] [Roma. 11.] [Roma. 14.]

De eo quod dicit, Hæc mando vobis vt diligatis inuicem: vſque ad id quod ait, Sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

Tractatus LXXXVII.

IN lectione euangelica quæ hanc antecedit, K dixerat dominus: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat: vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis. de quibus verbis iam nos quod dominus dedit, diſſeruiſſe meminiſtis. Hic autem dicit, ſequenti ſcilicet lectione, quam modo cum recitaretur, audiſtis. *Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.* Ac per hoc intelligere debemus hunc eſſe fructum noſtrum de quo ait: Ego vos elegi vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Et quod adiunxit, vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis: tunc vtique dabit nobis, ſi diligamus inuicem, cum & hoc ipſum ipſe dederit nobis, qui nos elegit non habentes fructum, quia nó eum nos elegeramus, & poſuit nos vt fructum afferamus, hoc eſt, inuicem diligamus: quem fructum ſine illo afferre non poſſumus, ſicut palmites facere ſine vite nihil poſſunt. Charitas ergo eſt fructus noſter, quem definit Apoſtolus, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicem, hac diligimus deum. neq; enim vera dilectione diligeremus inuicem, niſi diligentes deum. Diligit enim vnuſquiſque L proximum ſuum tanquã ſeipſum, ſi diligit deum. nam ſi non diligit deum, non diligit ſeipſum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ. hic eſt fructus noſter. De fructu itaque nobis mandans, Hæc mando, inquit, vobis, vt diligatis inuicem. vnde & Apoſtolus Paulus, cum cõtra opera carnis commendare fructum ſpiritus vellet, à capite hoc poſuit: Fructus, inquit, ſpiritus charitas eſt. ac deinde cætera tanquam ex iſto capite exorta & religata contexuit, quæ ſunt, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Quis autem bene gaudet, qui bonum non diligit vnde gaudet? Quis pacem veram niſi cum illo poteſt habere quẽ veraciter diligit? Quis eſt longanimis in bono opere perſeuerãter manendo, niſi ferueat diligendo? Quis eſt benign⁹, niſi diligat cui opitulatur? Quis bonus, niſi diligẽdo efficiatur? Quis ſalubriter fidelis, niſi ea fide quę per dilectionem operatur? Quis vtiliter manſuetus, cui nõ dilectio moderetur? Quis ab eo continet vnde turpatur, niſi diligat vnde honeſtatur? Meritò itaque magiſter bonus dilectionem ſic ſæpe commendat, tanquam ſola præcipienda ſit, ſine qua non poſſunt pro- M deſſe cætera bona, & quæ non poteſt haberi ſine cæteris bonis quibus homo efficitur bonus. Pro hac autem dilectione patienter debemus etiam mundi odia ſuſtinere. neceſſe eſt enim vt nos oderit, quos cernit nolle quod diligit: ſed pluriinũ nos de ſeipſo dominus conſolatur, qui cum dixiſſet, Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem: adiecit atque ait, *Si mundus vos odit, ſcitote quoniam me priorem vobis odio habuit.* Cur ergo ſe membrũ ſupra verticem extollit? Recuſas eſſe in corpore, ſi non vis odium mundi ſuſtinere cum capite. *Si de mundo,* inquit, *eſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret.* Vniuerſæ vtique hoc dicit Eccleſiæ, quam plerunque etiam ipſam mundi nomine appellat, ſicut eſt illud: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Itemq; illud: Non venit filius hominis vt iudicet mũdum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. & in epiſtola ſua Ioannes ait, Aduocatum habemus ad patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe propitiator eſt peccatorum noſtrorum, nõ tantùm noſtrorum, ſed etiam totius mundi. Totus ergo mundus eccleſia eſt, & totus mundus odit eccleſiam.

[1. Timo. 1.] [Math. 22.] [Gala. 5.] [2. Corin. 5.] [Ioan. 3.] [1. Ioan. 2.]

Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus saluatum, inquinatus mundatum: sed iste mundus, quem deus in Christo reconciliat sibi, & qui per Christum saluatur, & cui per Christum peccatum omne donatur, de mũdo electus est inimico, damnato, contaminato. Ex eadem quippe massa quæ tota in Adam periit, fiunt vasa misericordiæ, in quibus est mundus pertinens ad reconciliationem, quam mundus odit ex eadem massa, pertinens ad vasa iræ quæ perfecta sunt ad perditionem. *Roma. 9.* Denique cum dixisset, Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret: continuò subiecit, *Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Ergo & ipsi inde erant, vnde vt non essent, electi sunt inde, non meritis suis, quorum nulla bona præcesserant opera: non natura, quæ tota fuerat per liberum arbitrium in ipsa radice vitiata, sed gratuita, hoc est vera gratia. Qui enim de mundo mundum elegit, fecit quod eligeret, non inuenit: quia reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. *Roma. 11.* si autem gratia, inquit, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Si autem quæratur quomodo se diligat mundus perditionis, qui odit mundum redemptionis, diligit se vtique falsa dilectione, non vera. Proinde falsò se diligit, & verè odit: Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam. *Psal. 10.* sed diligere se dicitur, quoniam iniquitatem qua iniquus est diligit. & rursus odisse se dicitur, quoniã quod ei nocet, hoc diligit. Odit ergo in se naturam, diligit vitium: odit quod factus est per dei bonitatem, diligit quod in eo factum est per liberam voluntatem. Vnde nos quoque illum diligere & prohibemur, si rectè intelligimus, & iubemur: prohibemur scilicet vbi nobis dicitur, Nolite diligere mundum. *1. Ioan. 2.* iubemur autem vbi nobis dicitur, Diligite inimicos vestros. *Luca. 6.* Ipsi sunt enim mundus qui nos odit. Ergo & prohibemur diligere in illo quod ipse diligit in seipso, & iubemur diligere in illo quod ipse odit in seipso, dei scilicet opificium, & diuersas bonitatis suæ consolationes. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, iubemurq; diligere naturam, cum ipse in se diligat vitium, oderitq; naturam, vt nos cum & diligamus & oderimus rectè, cũ se ipse diligat oderitque peruersè.

De eo quod dictum est, Mementote sermonis mei quem ego dixi vobis: vsque ad id quod ait, Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me.

Tractatus LXXXVIII.

Exhortans dominus seruos suos ad mundi odia perferenda patienter, nullum eis maius & melius quàm de seipso proponit exemplũ, quoniam sicut dicit Apostolus Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. *1. Petri. 2.* Quod vtique si facimus, ipso adiuuante facimus, qui dixit, Sine me nihil potestis facere. denique iam dixerat, Si odit vos mundus, scitote quia me priorem vobis odio habuit: & nunc in eo quod audistis cum legeretur Euangelium, *Mementote,* inquit, *sermonis mei, quem ego dixi vobis: non est seruus maior domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt.* Dicendo autem, Non est seruus maior domino suo: nónne euidenter ostendit quemadmodum intelligere debeamus quod superius dixerat, Iam non dico vos seruos? ecce enim eos seruos dicit. *Supra Tractatu. 85.* nam quid est aliud, Non est seruus maior domino suo, si me persecuti sunt, & vos persequentur? Manifestum est igitur illum seruum, qui non manet in domo in æternum, illum pertinentem ad timorem quem foras charitas mittit, esse intelligendum, *Ioan. 8.* *1. Ioan. 4.* vbi dictũ est, Iam non dico vos seruos. hic autem vbi dicitur, Non est seruus maior domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur: illum significari seruum pertinentem ad timorem castum, qui permanet in seculum seculi. *Psal. 18.* hic enim seruus est auditurus, Euge serue bone, intra in gaudium domini tui. *Matth. 25.* *Sed hæc,* inquit, *omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me.* Quæ omnia facient nisi quæ dixit? odio habebunt scilicet & persequentur, sermonẽmque contemnẽt: quoniam si sermonem non seruarent eorum, nec tamen odissent eos, neque persequerentur, vel etiam si odissent, nec tamen persequerentur, non omnia facerent. hæc autem omnia facient vobis, inquit, propter nomen meum, Quid est aliud dicere, quàm me in vobis odio habebunt, me in vobis persequentur, & sermonem vestrum quia meus est, ideo non seruabunt? Hæc enim omnia facient vobis propter nomen meum: non vestrum, sed meum. tanto igitur miseriores, qui propter hoc nomen ista faciunt, quanto beatiores qui propter hoc nomen ista patiuntur, sicut ipse alio loco dicit, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. *Matth. 5.* hoc est enim propter me vel propter nomen meum, quia sicut Apostolus docet, Factus est nobis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, *1. Cor. 1.* vt quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino glorietur. *Hier. 9.* Faciunt quippe ista mali malis, sed non propter iustitiam: & ideo miseri vtrique, & qui faciunt, & qui patiuntur. Faciunt & boni malis, vbi etsi faciunt isti propter iustitiã, non tamen illi propter iustitiam patiuntur. Sed dicit aliquis, Si mali quãdo persequuntur bonos propter nomẽ Christi, propter iustitiam boni patiuntur, profectò propter iustitiã hæc eis mali faciunt: quod si ita est, ergo & quando boni malos propter iustitiam persequuntur, propter iustitiam etiam mali patiuntur. si enim possunt mali persecutionem facere bonis propter nomen Christi, cur nõ possunt mali persecutionem pati à bonis propter nomen Christi? Et quid est propter nomẽ Christi, nisi propter iustitiam? nam si non propter quod boni faciunt, propter hoc mali patiuntur, quia faciunt boni propter iustitiam, patiuntur mali propter iniustitiam. nec mali ergo propter hoc possunt facere propter quod boni patiuntur, quia faciunt mali propter iniustitiam, patiũtur boni propter iustitiam. quomodo ergo erit verum, Hæc omnia facient vobis propter nomen meum, cum illi non propter nomen Christi faciant, id est, non propter iustitiam, sed propter iniquitatem suam? Hæc quæstio ita soluitur, si eo modo intelligamus dictum, Hæc omnia facient vobis propter nomen meum: vt totum referatur ad iustos, tanquam dictum sit, hæc omnia patiemini ab eis propter nomen meum: vt hoc sit, facient vobis, quod est, patiemini ab eis. Si autẽ propter nomẽ meum sic accipitur tanquam diceret, propter nomen meum quod in vobis oderunt, ita potest accipi & propter iustitiam, quam in vobis oderunt: ac per hoc boni cũ persecutionẽ faciũt malis, possunt rectè dici & propter iustitiam facere, quam diligendo persequũtur malos, & propter iniquitatem quam oderũt in ipsis malis. Ita ergo & ipsi mali possunt dici pati & propter iniquitatem quæ in illis punitur, & propter iustitiam quæ in eorum pœna exercetur. Item quæri potest, si etiam mali faciunt persecutionẽ malis, sicut impij reges & iudices,

(G) cum essent persecutores piorum, vtique & homicidas, & adulteros, & quosq; maleficos, quos contra leges publicas fecisse cognoscerent, puniebant: quomodo intelligendum est quod ait dominus, Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret? Neque enim quos punit diligit mundus, à quo videmus supradicta scelerum genera plerunque puniri, nisi quia mundus est in eis à quibus talia scelera vel puniuntur vel patiuntur: & mundus est in eis à quibus talia scelera diliguntur. Mundus itaque ille qui intelligitur in malis atque impiis, & odit quod suum est ex ea parte hominum qua sceleratis nocet: & diligit quod suum est ex ea parte hominum qua eisdem ipsis sceleratis fauet. Ergo hæc omnia faciẽt vobis propter nomen meum, vel ita dictum est, propter quod vos patimini: vel ita, propter quod & ipsi faciũt, quia & hoc in vobis dum persequuntur, oderunt. & addidit, *Quia nesciunt eum qui misit me.* Hoc secundum eam scientiam dictum intelligendum est, de qua & alibi scriptum est, Scire autem te, sensus est consummatus. (Sapien.6.) Hac quippe scientia qui sciunt patrem à quo missus est Christus, nullo modo (H) persequuntur quos colligit Christus, quia & ipsi cum eis colliguntur à Christo.

De eo quod dicit, Si non venissem & locutus eis fuissem, vsque ad id quod ait, Qui me odit, & patrem meum odit.

Tractatus LXXXIX.

Superius dixerat dominus ad discipulos suos, Si me persecuti sunt, & vos persequẽtur: si sermonem meũ seruauerunt, & vestrũ seruabũt, sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me. De quibus autem hoc dixerit si quæramus, inuenimus eum ad hæc verba venisse ab eo quod dixerat, Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit: nunc vero quod addidit, *Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent,* Iudæos ostendit expressius. de his ergo & illa dicebat. nam hoc indicat verborum ipsa cõtextio. de his ergo dicit, Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent: de quibus dicebat, Si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me. his enim verbis & ista sub- (I) iungit, Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum nõ haberent. Iudæi ergo persecuti sunt Christum, quod euidentissimè indicat Euangelium. Iudæis locutus est Christus, nõ aliis gentibus. In eis ergo voluit intelligi mundum qui odit Christum & discipulos eius: imò vero non eos solos, sed hos quoque ad eundem mundum pertinere monstrauit. Quid est ergo, si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent? Nunquid sine peccato erant Iudæi antequam Christus ad eos in carne venisset? Quis hoc vel stultissimus dixerit? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum quasi sub generali nomine vult intelligi. hoc est enim peccatum quo tenentur cuncta peccata, quod vnusquisque si non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata. hoc est autem, quia non crediderunt in Christum, qui propterea venit vt credatur in eum. hoc peccatum, si non venisset, non vtiq; haberent. Aduentus quippe eius quantum credentibus salutaris, tantum nõ credentibus exitialis factus est, tanquam & ipse caput & princeps Apostolorũ, quod de se ipsi dixerunt, (2.Cor.2.) extiterit quibusdam quidem odor vitæ in vitam, quibusdam verò odor mortis in mortẽ. Sed quod adiunxit atq; ait, *Nunc autem excusationem non habent de peccato suo:* (K) potest mouere quærentes, vtrum hi ad quos non venit Christus, nec locutus est eis, habeant excusationem de peccato suo. si enim non habent, cur hic dictũ est propterea istos non habere, quia venit & locutus est eis? Si autem habent, vtrum ad hoc habeant vt à pœnis alienẽtur, an vt mitius puniantur? Ad hęc inquisita pro meo captu domino donante respondeo, habere illos excusationẽ, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato quo in Christum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non est locutus. Sed non in eo sunt numero hi ad quos in discipulis venit, & quibus per discipulos est locutus, quod & nunc facit. nam per Ecclesiam suã venit ad gentes, & per Ecclesiam suam loquitur gentibus. ad hoc enim pertinet quod ait, Qui vos recipit, me recipit: & qui vos spernit, me spernit. (Matth.10. Luca.10.) An vultis, inquit Apostolus Paulus, experimentũ accipere eius qui in me loquitur Christus? (2.Cor.13.) Restat inquirere, vtrũ hi qui prius quàm Christus veniret in Ecclesiã ad gentes, & priusquam Euangelium eius audirent, vitæ huius fine præuenti sunt seu præueniuntur, possunt habere hanc excusationem? Possunt planè, sed non ideo pos- (L) sunt effugere damnationem. Quicũque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. (Roma.2.) Quæ quidem Apostoli verba quoniam id quod ait peribunt, terribilius sonat quàm quod ait, iudicabuntur: nõ solum nihil adiuuare hanc excusationem videntur ostendere, verumetiam plus grauare. qui enim se quia non audierunt excusabunt, sine lege peribunt. Sed vtrum hi qui eum audierunt, contempserunt, vel etiam restiterunt, nec tantum contradicendo, sed & eos à quibus audierũt, odiis persequendo, in eis deputandi sunt de quibus aliquid leuius videtur sonuisse quod dictum est, per legem iudicabuntur, merito quæritur. Sed si aliud est perire sine lege, aliud iudicari per legem, & illud est grauius, hoc autem leuius: proculdubio non sunt isti in hac pœna leuiore ponendi, qui neque in lege peccauerunt, sed omnino legem Christi accipere noluerunt, & eam quantum ad ipsos attinet, omnino nullam esse voluerunt. Illi autem peccant in lege, qui sunt in lege, id est, qui eam suscipiunt, eámque sanctam, & mandatum sanctum & iustum & bonum fatentur, (Roma.7.) sed infirmitate non implent, quod ab ea rectissimè præcipi dubitare non possunt. (M) Hi sunt qui aliquo modo forsitan possunt ab eorum qui sine lege sunt perditione discerni: si tamen quod Apostolus ait, per legẽ iudicabuntur: sic accipiendum est tanquam dixerit, non peribunt: quod mirum si ita est. Neque enim de infidelibus & fidelibus erat sermo vt hoc diceret, sed de gentibus & Iudæis, qui certe vtrique nisi in eo saluatore saluentur, qui venit quærere quod perierat, (Luca.19.) ad perditionem sine dubio pertinebunt. Quamuis dici possit, alios grauius, alios leuius perituros, id est, alios grauiores, alios leuiores pœnas in sua perditione passuros. Ille enim perire deo dicitur, quisquis ab illa beatitudine quam dat sanctis suis, per supplicium separatur. Tanta est autem suppliciorum, quãta diuersitas peccatorũ, quæ quomodo sese habeat, altius iudicat sapientia diuina, quàm coniectura scrutatur aut effatur humana. Isti certe ad quos venit, & quibus locutus est Christus, nõ habẽt de magno infidelitatis peccato illam excusationẽ, qua possint dicere, nõ vidimus, non audiuimus: siue non acceptaretur ista excusatio ab illo cuius inscrutabilia sunt iudicia, siue acceptaretur, & si nõ vt ab omni damnatione liberarentur,

certe

A certe vt aliquanto lenius damnarentur. *Qui me odit,* inquit, *& patrem meum odit.* Hic nobis fortasse dicatur, Quis potest odisse quem nescit? & vtique antequam diceret, Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, dixerat discipulis suis, Hæc facient vobis, quia nesciunt eum qui misit me. Quomodo ergo nescierunt & oderunt? si enim non quod est ipse, sed nescio quid aliud de illo opinantur, non vtique ipsum, sed illud inueniuntur odisse quod fingunt, aut errando potius suspicantur. Et tamen nisi possent homines odisse quod nesciunt, non veritas vtrunque dixisset, quòd eius patrem & nesciunt & oderunt. Sed quomodo id fieri posit, si adiuuante domino per nos demonstrari potest, quia hæc disputatio est iam claudenda, nunc non potest.

Supra Tractatu. 88.

De eo quod dicit, Qui me odit, & patrem meum odit.

Tractatus XC.

Audistis dominum dicentem, *Qui me odit, & patrem meum odit:* qui superius dixerat, Hæc facient vobis, quia nesciunt eum qui misit me. Non itaq; dissimulāda nascitur quæstio, quomodo possint odisse quē nesciunt. Si enim deum non B quod ipse est, sed nescio quid aliud eum suspicantur aut credunt, & hoc oderūt: vtique non ipsum oderunt, sed quod sua mendaci suspicione val vana credulitate concipiunt. Si autem quod est, hoc de illo sentiunt, quomodo eum nescire dicūtur? Et de hominibus quidem fieri potest, vt eos sæpe quos nunquam vidimus, diligamus: ac per hoc nec illud econtrario impossibile est, vt eos quos nunquam vidimus, oderimus. Fama quippe de aliquo sermocinante seu bene seu male, fit non immerito vt amemus vel oderimus ignotum. Sed si fama sit verax: quomodo est de quo vera didicimus, dicendus ignotus? An quia eius faciem non vidimus? Quam cum & ipse non videat, nulli tamen potest notior esse quàm sibi. nō igitur in eius facie corporali nobis intimatur cuiusque notitia: sed tunc nobis ad cognitionem patet, quando eius mores & vita non latēt: alioquin nec seipsum nosse quisquam potest, qui videre faciem suam non potest. Sed vtique tanto certius quàm notus est aliis, ipse se nouit, quanto certius interiore conspectu potest videre quod sapit, videre quod cupit, videre quod viuit: quæ cum aperiuntur & nobis, tunc vere fit cognitus nobis. Hæc itaque quoniam ple- C runque ad nos de absentibus vel etiam mortuis, siue fama siue literis perferuntur, hinc fit vt sæpe quos nunquam facie corporis vidimus, non tamen quos omnino nescimus, vel oderimus homines, vel amemus. Sed plerunque in eis nostra credulitas fallitur, quia nonnunquam & historia, & multo magis fama mentitur. Pertinet autē ad nos ne perniciosa opinione fallamur, vt quia non possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus habeamus veram certámque sentētiam, hoc est, vt si ille vel ille homo verum sit impudicus pudicúsve nescimus, oderimus tamē impudicitiā, & pudicitiam diligamus: & si illum vel illum iniustum esse iustúmve nescimus, amemus tamen iustitiam, & iniustitiam detestemur, nō quas nobis ipsi errando confingimus, sed quas fideliter hanc appetendam illámque vitandam in dei veritate conspicimus: vt cum de ipsis rebus quod appetendū est appetimus, quod deuitandū est deuitamus, ignoscatur nobis quòd de occultis hominum aliquando, imò assidue non vera sentimus. Hoc enim ad humanam tētationem pertinere arbitror, sine qua duci ista nō potest vita, ita vt Apostolus diceret, Tentatio vos non apprehendat nisi humana. quid enim tam humanum, quàm non posse inspi- D cere cor humanum, & ideo non eius latebras perscrutari, sed plerunque aliud quàm id quod ibi agitur suspicari? Quanquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc est, cogitationum alienarum, etsi suspiciones intelligere † non possumus, quia homines sumus, iudicia tamen, id est definitas firmasq; sententias continere debemus, nec ante tempus quicquam iudicare, donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Quando ergo nō erratur in rebus, vt recta sit improbatio vitiorum, virtutúmque probatio, profecto si erratur in hominibus, venialis est humana tentatio. Per has autem humanorum cordium tenebras, res multum miranda & multum dolenda contingit, vt eum nonnunquam quem iniustum putamus, tamē iustus est, & iustitiam in eo nescientes, quem diligimus deuitemus, auersemur, à nostro prohibeamus accessu, communem cum illo vitam victûmque habere nolimus, eúmque etiam si disciplinæ imponendæ necessitas cogat, siue ne aliis noceat, siue vt fiat ipse correctior, asperitate salubri persequamur, & hominem E bonum tanquam malum affligamus, quem nescientes amamus. Hoc fit si quis verbi gratia cum sit pudicus, à nobis creditur impudicus. sine dubio enim si pudicum diligo, hoc est ipse quod diligo: ergo etiam ipsum diligo, & nescio: etsi impudicum odi, non ergo ipsum odi, quia non est quod odi, & tamen dilecto meo cum quo simul in charitate pudicitiæ habitat anima mea, facio ignarus iniuriam, non errans in discretione virtutum atque vitiorum, sed in cordium tenebris humanorum. Proinde sicut fieri potest vt homo bonus hominē bonum oderit nesciens, vel potius diligat nesciens, ipsum enim diligit cum bonum diligit, quia id quod est ille, hoc iste diligit, oderit autem nesciens non ipsum, sed quod putat esse ipsum: ita fieri potest vt etiā homo iniustus oderit hominem iustum, & dum æstimat se sui similem iniustum diligere, nesciens diligat iustum, & tamen dum eum credit iniustum, diligit nō ipsum, sed quod putat esse ipsum: quemadmodum autem hominem, sic & deum. Deniq; si interrogarentur Iudæi verū diligerent deum, quid se aliud quàm diligere responderent, nec ex animo mentientes, sed errando potius opinantes? Quomodo enim diligerent patrem veritatis, qui haberent odio veritatē? Nolunt enim sua facta F damnari, & hoc habet veritas, vt talia facta damnētur, tantum igitur oderunt veritatem, quantū oderunt suas pœnas quas talibus irrogat veritas: nesciunt autem illam esse veritatem, quæ tales quales ipsi sunt damnat. Oderunt ergo quam nesciunt: & cum illam oderunt, profecto & eum de quo nata est, nisi odisse nō possunt: ac per hoc quia veritatem qui iudicāte damnantur, de patre deo natam nesciunt, vtique etiam ipsum & nesciunt & oderūt. O miseros homines, qui cum esse volunt mali, nolunt esse veritatem qua damnantur mali, nolunt enim eam esse quod est, cum seipsos debeāt nolle esse quod sunt, vt ipsa manente mutentur, ne ipsa iudicante damnentur.

1. Cor. 10.

† al. vitare

1. Corin. 4.

De eo quod dicit: Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem & viderunt, & oderunt & me & patrem meum: sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.

Tractatus XCI.

G Ixerat dominus, Qui me odit, & patrē meum odit. Vtique enim qui odit veritatem, necesse est oderit & à quo veritas nata est: vnde iam quantum datum est locuti sumus: deinde addidit, vnde nobis nunc loquendum est: *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Peccatum illud scilicet magnū, de quo & superius ait, Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatū non haberēt. Hoc est peccatum quo in eum loquentem & operātem nō crediderunt. Neque enim nullum habebant peccatum antequam loqueretur eis, & operaretur in eis. Sed hoc peccatum quo in eum non crediderunt, ideo sic commemoratur, quia ipso peccato tenentur & cætera. hoc enim si non haberent, & in eum crederent, dimitterentur & cætera. Sed quid est hoc quòd cum dixisset, Si opera non fecissem in eis, mox addidit, *Quæ nemo alius fecit?* Nulla quippe in operibus Christi videntur esse maiora quàm suscitatio mortuorum, quod scimus etiam antiquos fecisse prophetas. [3.Reg.17.] Fecit hoc etiam Helias, fecit Helisæus & cum in hac carne viueret, [4.Reg.4.] & cū in suo monumēto sepultus iaceret. nam quidam portantes mortuum, cum irruentibus hostibus eò refugissent, [4.Reg.13.] eúmque ibi posuissent, continuò resurrexit. H Fecit tamē aliqua Christus, quæ nemo alius fecit, quòd quinque milia hominum de quinque, [Matth.14.] & quatuor milia de septem panibus pauit, [Marci.15.] quòd super aquas ambulauit, [Matth.14.] & Petro vt hoc faceret præstitit, quòd aquam mutauit in vinum, [Ioan.1.] quòd aperuit oculos cæci nati, [Ioan.9.] & alia multa quæ commemorare longum est. Sed respondetur nobis & alios fecisse quæ ipse non fecit, & quæ nemo alius fecit. quis enim nisi Moyses Aegyptios plagis tot tantísque percussit, [Exod.7.& ca. sequēti.] diuiso mari populum duxit, manna de cælo esurientibus impetrauit, [Exod.14.] [Exod.16.] aquam de petra sitientibus fudit? [Exod.17.] Quis nisi Iesus Naue populo transituro Iordanis flumina diuisit, [Iosue.4.] & currentem solem emissa ad deū oratione frenauit & fixit? [Iosue.10.] Quis præter Sampson propter suam sitim maxilla mortui asini exundāte satiatus est? [Iudicū.15.] Quis præter Heliam curru igneo in alta subuectus est? [4.Reg.2.] Quis præter Helisæum (quod paulo ante commemoraui) sepulto suo cadauere, cadauer alterius reddidit vitæ? [4.Reg.13.] Quis præter Danielem inter ora inclusorū secum leonum esurientium vixit innocuus? [Danie.6.] Quis præter tres viros, Ananiam, Azariam, Misaēlem, in flammis ardentibus & non vrentibus deambulauit illæsus? [Danie.3.] Prætereo cætera, quoniā hæc satis esse arbitror quibus demonstretur & alios sanctos quædam opera mirāda fecisse, quæ nemo alius fecit. I Sed qui tam multa vitia & malas valetudines vexationésque mortalium tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur antiquorum. Vt enim taceamus quos iubēdo sicut occurrebant, saluos singulos fecit: Marcus Euangelista quodā loco ait, [Marci.1.] Vespere autem facto cum occidisset sol, afferebāt ad eum omnes male habētes, & dæmonia habentes, & erat omnis ciuitas ad ianuam congregata, & curauit multos qui vexabantur variis languoribus, & dæmonia multa eiiciebat. Id autem cum commemorasset Matthæus, etiam testimoniū propheticum addidit, dicens, [Matth.8.] Vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetam dicētem, Ipse infirmitates nostras accepit, & ægritudines portauit. [Esa.53.] Item alio loco dicit Marcus, [Marci.6.] Et quocunq; loco introibat in vicos, vel in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum vt vel fimbriam vestimēti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant. hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendū est quod ait, in eis, non inter eos vel coram eis, sed prorsus in eis, quia sanauit eos. Hæc quippe intelligi voluit, quæ non solum facerent admirationem, verumetiam manifestam cōferrent salutem, K pro quibus beneficiis vtique amorem, non odium retribuere debuerunt. Omnia quidem cæterorum miracula superat, quòd est natus ex virgine, matrisque integritatem solus potuit nec conceptus violare nec natus: [Luc.1.& 2.] sed hoc nec coram eis factum est, nec in eis. Ad cognoscendam quippe huius miraculi veritatē, non communi cum eis aspectu, sed discreto ab eis discipulatu Apostoli peruenerunt. Iam vero illud quod die tertia in carne in qua occisus fuerat, de sepulchro se reddidit viuum, & nunquam deinde moriturus cum illa ascendit in cœlum, superat etiam cuncta quæ fecit. Sed neque hoc factum est in Iudæis, neq; coram eis: & nondum hoc fecerat quando dicebat, Si opera nō fecissem in eis quæ nemo alius fecit. Nimirū ergo sunt illa, quæ in eorum valetudinibus tanta miracula salutis ostendit, quanta in illis antea nemo donauit. hæc enim viderunt, & hoc eis exprobrans adiungit & ait, *Nunc autem & viderunt, & oderunt & me & patrem meum, sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, Quia odio habuerunt me gratis.* [Psal.34.] L Eorum legem dicit, non ab ipsis inuentam, sed ipsis datam: sicut dicimus, Panem nostrum quotidianum: [Matth.6.] quem tamen à deo petimus, addendo, da nobis. Gratis autem odit, qui nullum ex odio commodum quærit, vel incōmodum fugit. Sic oderunt dominum impii, sic diligunt iusti, hoc est gratis, vt alia præter illū nō expetāt bona, quoniā ipse erit in omnibus omnia. Quisquis vero altius attēderit Christū dicētē, Si opera nō fecissē in eis quæ nemo alius fecit, sed hæc & si pater aut spiritus sanctus fecit, nemo alius fecit, quia totius trinitatis vna substantia est. inueniet ipsum fecisse, si quando quispiam dei homo tale aliquid fecit. Potest quippe in seipso cuncta per seipsum, nemo autem potest aliquid sine ipso. Christus namq; cum patre & spiritu sancto nō sunt tres dii, sed vnus deus: de quo scriptū est, Benedictus dominus deus Israēl, qui facit mirabilia solus. [Psal.71.] Nemo ergo alius fecit quæcunq; opera in eis fecit, quoniā quisquis alius homo aliquid eorum fecit, ipso faciente fecit: hæc autem ipse non illis facientibus fecit.

De eo quod dicit, Cum autem venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. M

Tractatus XCII.

Dominus Iesus in sermone quem locutus est discipulis suis post cœnā proximus passioni, tanquā iturus & relicturus eos præsentia corporali, cum omnibus autem suis vsque in consummationē seculi futurus præsentia spirituali, exhortatus est eos ad perferendas persecutiones impiorū, quos mūdi nomine nuncupauit: ex quo tamen mundo etiam ipsos discipulos se elegisse dixit, vt scirēt se dei gratia esse quod sunt, suis autem vitiis fuisse quod fuerūt. Deinde persecutores & suos & ipsorum Iudæos euidenter expressit, vt omnino appareret etiam ipsos mūdi damnabilis appellatione conclusos, qui persequuntur sanctos. Cumq; de illis diceret quòd ignorarēt eum à quo missus est, & tamen odissent & filium & patrem, hoc est, & eum qui missus est, & eū à quo missus est, de quibus omnibus in aliis sermonibus iam disseruimus: ad hoc peruenit vbi ait, Vt adimpleatur sermo qui in lege eorū scriptus est, quia odio habuerunt me gratis. Deinde tanquam consequenter adiunxit, vnde modo disputare suscepimus:

Cum

A *Cum autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.* Quid hoc pertinet ad illud quod dixerat, nunc autem & viderunt & oderunt & me & patrem meum. sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis? An quia paracletus quando venit spiritus veritatis, eos qui viderunt & oderunt, testimonio manifestiore conuicit? Imò vero etiam aliquos ex illis qui viderunt & adhuc oderant, ad fidem quæ per dilectionem operatur, sui manifestatione conuertit. hoc vt intelligamus, ita factum esse recolimus. Venit enim die Pentecostes spiritus sanctus in centum viginti homines congregatos, in quibus & Apostoli omnes erant, qui illo adimpleti cum linguis omnium gentium loquerentur, plures ex his qui oderant, tanto miraculo stupefacti, quandoquidem viderunt loquente Petro tam magnum atque diuinū testimonium perhiberi de Christo, vt ille qui occisus ab eis inter mortuos deputabatur, resurrexisse & viuere probaretur, cōB puncti corde conuersi sunt, & tanti sanguinis tam impiè atque immaniter fusi indulgentiam perceperunt, ipso redempti sanguine quem fuderunt. Christi enim sanguis sic in remissionem peccatorum omnium fusus est, vt ipsum etiam peccatū posset delere quo fusus est. Hoc ergo intuens dominus dicebat, Odio habuerunt me gratis. Cum autem venerit paracletus, ille testimonium perhibebit de me: tanquam diceret, Odio me habuerunt & occiderunt vidētes, sed tale de me paracletus testimonium perhibebit, vt eos faciat in me credere non videntes. *Et vos,* inquit, *testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.* Perhibebit spiritus sanctus, perhibebitis & vos. quia enim ab initio mecum estis, potestis prædicare quod nostis: quod vt modo non faciatis, illius spiritus plenitudo nondum adest vobis. Ille ergo testimonium perhibebit de me, & vos testimoniū perhibebitis. dabit enim vobis fiduciam testimonium perhibendi charitas dei diffusa in cordibus vestris per spiritum sanctum qui dabitur vobis. Quæ vtique Petro adhuc defuit, quando mulieris ancillæ interrogatione perterritus, non potuit verum testimonium perhibere, sed contra suam pollicitationem timore magno compulsus est ter negare. Timor autem iste nō est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Denique ante passionem domini seruilis timor eius interrogatus est à fœmina seruitutis, post resurrectionem vero domini liberalis eius amor ab ipso principe libertatis: & ideo ibi turbabatur, hic tranquillabatur: ibi quem dilexerat negabat, hic quem negauerat diligebat. Sed adhuc etiam tunc amor ipse infirmus fuerat & angustus, donec eum coboraret & dilataret spiritus sanctus: qui posteaquam illi est abundantia gratiæ largioris infusus, sic ad perhibendum de Christo testimonium quondam eius frigidum pectus accendit, atq; illa prius trepida quæ veritatem suppresserant ora reserauit, vt cū omnes in quos venerat spiritus sanctus, linguis omnium gentium loquerentur, Iudæorum circunstantibus turbis solus ad testimonium de Christo perhibendum præ cæteris promptius emicaret, eiúsque interfectores de illius resurrectione confunderet. Si quem delectat tam suauiter sanctum tale spectaculum intueri, Actus Apostolorū legat, ibi beatum Petrum quem negantem doluerat, stupeat prædicantem. Ibi linguam illam videat ad fiduciam à diffidentia, & ad libertatem à seruitute translatam, tot linguas inimicorum cōuertere ad Christi confessionē, quarum nō valendo vnam D ferre, versa fuerat in negationem. Quid plura? Tantus in illo fulgor gratiæ, tāta spiritus sancti plenitudo apparebat, tāta de ore prædicantis preciosissimæ veritatis pondera procedebant, vt ingentis multitudinis aduersarios interfectores Christi Iudæos faceret pro illo paratos mori, à quibus cū illo formidarat occidi. hoc fecit spiritus sanctus tunc missus, antè promissus. Ista dominus magna atque mirāda sua beneficia præuidebat, quando dicebat, Et viderunt & oderūt & me & patrem meum: vt adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis: cum autem venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis. Ille quippe testimonium perhibēs, & testes fortissimos faciens, abstulit Christi amicis timorem, & inimicorum odium conuertit in amorem.

Margin: Galat. 5. Actu. 2. & 4. Rom. 5. Mat. 26. 1. Ioan. 4.

De eo quod dicit, Hæc locutus sum vobis vt non scandalizemini: vsque ad id quod ait, Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

E

Tractatus XCIII.

IN his quæ præcedūt hoc Euāgelij capitulum, dominus discipulos suos ad inimicorū odia perferēda confirmans, suo quoque præparauit exemplo, vt eum imitando fierent fortiores, addens & promittens eis quòd venturus esset spiritus sanctus qui de illo testimonium perhiberet, & adijciens quòd & ipsi fierēt testes eius, hoc vtiq; in eis operante spiritu sancto. Sic enim ait, Ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis: vtiq; quia ille perhibebit, etiam vos perhibebitis. ille in cordibus vestris, vos in vocibus vestris. ille inspirādo, vos sonādo, vt possit impleri, In omnem terram exiuit sonus eorum. Parum quippe fuerat eos adhortari exēplo suo, nisi impleret spiritu suo. Denique Apostolus Petrus cum iā verba eius audisset vbi dixerat, Non est seruus maior domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur: & hoc in illo iam videret impleri (in quo patiētiam domini sui, si exemplum sufficeret, debuit imitari) succubuit & negauit, non vtique ferēs quod illum ferre cernebat. Cum vero accepit donum spiritus sancti, quem negauerat prædicauit, & quem confiteri timuerat, non timuit profiteri. Peius enim exemplo qui- F dem fuerat edoctus, vt quod fieri cōuenerat nosset, sed nondum fuerat virtute fultus, vt quod nouerat faceret. Instructus erat vt staret, sed non erat firmatus ne caderet. Quod posteaquam per spiritum sanctū factum est, annunciauit vsque ad mortem, quem negauerat timēs mortem. Ideo dominus in hoc consequenti capitulo, de quo nunc nobis loquendum est, *Hæc,* inquit, *locutus sum vobis, vt non scandalizemini.* Canitur quippe in Psalmo, Pax multa diligentibus legē tuam domine, & non est illis scandalum. Meritò itaque promisso spiritu sancto, quo in eis operante fierent testes eius, subiunxit, Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Cum enim charitas dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, fit pax multa diligentibus legem dei, vt non sit illis scandalum. Deinde quæ passuri essent, iam exprimens ait, *Extra synagogas facient vos.* Quid autē mali erat Apostolis expelli de synagogis Iudaicis, quasi nō inde fuerant se separaturi etiam si eos nullus expelleret? Sed nimirum hoc voluit denunciare, quia Iudæi Christū non fuerant recepturi,

Margin: Cap. XVI. Psal. 18. Ioan. 15. Psal. 118. Rom. 5.

G ad quo isti nō fuerant recessuri, & ideo futurum erat vt foras mitterentur cum illo ab eis qui esse oollent io illo, hi qui esse oon possent sioe illo. Nam profectò quia non erat vllus alius populus dei quàm illud semeo Abrahæ: si agnoscerent & reciperent Christum, tāquam rami naturales io oliua permaoerent: oec aliæ fierent Ecclesiæ Christi, aliæ synagogæ Iudæorum. eædē quippe essent, si in eodem esse voluissent. quod quia noluerunt, quid restabat nisi vt remaoentes extra Christum, extra synagogas facerēt eos qui nō relinquerent Christum? Accepto quippe spiritu saocto, testes eius effecti, nō vtique vt tales essent de quibus dicitur, Multi principes Iudæorum crediderunt io eum, sed propter metum Iudæorum ne repellerentur de synagogis, oō audebant confiteri eum. dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm dei. Crediderunt ergo in eum, sed non sic quomodo eos volebat credere, qui dicebat, Quomodo potestis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam quæ à solo deo est non quærentes? Discipulis ergo sic in eum credentibus vt impleti spiritu sancto, hoc est dono gratiæ dei, non sint de numero eorum qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei noo sunt subiecti, oec de illorum de quibus dictum est, Dilexerunt gloriā hominum magis quàm dei: illa eis congruit prophetia quæ de ipsis inneoitur impleta, Domine in lumioe vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua iustitia exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es. meritò eis dicitur, Extra synagogas faciēt vos: illi scilicet, qui zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Propter quod igoorātes dei iustitiam, & suam volentes coostituere, eos expellunt qui non io sua, sed io dei iustitia exaltabuntur: nec expulsi ab hominibus erubescuot, quoniam gloria virtutis eorum ipse est. Denique cum hoc eis dixisset, adiecit, *Sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo. Et hæc facient vobis, quia non cognouerunt patrem neque me.* Hoc est, non cognoutrunt deum nec eius filium, cui se in vobis occidendis præstare arbitrātur obsequium. Quæ verba dominus ita subiunxit, taoquam ea hoc cōsolaretur suos, qui de synagogis Iudaicis expellerētur. Præoficians eoim quæ mala essent pro eius testimonio perpessuri: extra synagogas, inquit, facient vos. Nec ait, I & venit hora, vt omois qui ioterficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo. Quid ergo ait? Sed venit hora: quemadmodum diceret, si aliquid booi post ista mala prædiceret. Quid sibi ergo vult, Extra synagogas facieot vos, sed venit hora? tāquam hoc dicturus fuisset, Separabuot quidem illi vos, sed ego vos colligam: aut separabunt quidem illi vos, sed veoit hora lætitiæ vestræ. Quid ergo ibi facit hoc verbum quod ait, sed veoit hora, quasi consolatiooem eis promitteret post tribulatiooem, cum magis dicere debuisse videatur iodicatiuo modo, & venit hora? Sed ooo ait, & veoit, cum tribulationem super tribulationem, non cousolatiooem post tribulationem vēturam illis esse prædiceret. An forte sic eos illa de synagogis separatio futurat turbatura, vt mori mallēt, quàm io hac vita sine Iudæorum coogregatioaibus immorari? Absit vt sic turbarentur, qui dei, non homioum gloriam requirebaot. Quid ergo est, extra synagogas facient vos, sed venit hora? cum potius dicere debuisse videatur, & venit hora, vt omnis qui ioterficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo? Neque eoim saltem dictum est, sed venit hora vt interficiant vos, quasi vt eis mors pro cousolatione illius separatiooìs accideret: sed veoit hora, inquit, vt omnis qui ioterficit vos, arbitretur obsequiū se præstare deo. Prorsus nō mihi videtur aliud significare voluisse, oisi vt iotelligereot atq; gauderent tā multos se Christo acquisituros, cum de Iudæorum congregationibus pellereotur, vt eos quidem non sufficeret pellere, sed non sinerent viuere, ne omnes ad nomē Christi sua prædicatiooe cooverterent, & ab obseruatiooe Iudaismi tanquam diuioæ veritatis auerterent. Hoc enim de Iudæis dictum debemus accipere, de quibus dixerat, extra synagogas faciēt vos. Nā testes, id est martyres Christi, etiam si occisi sunt à Gētilibus, nō tamen illi arbitrati sunt deo, sed diis suis falsis obsequium se præstare cum hæc facerent. Iudæorum autē omnis qui occidit prædicatores Christi, deo sese putauit præstare obsequium, credens quòd desererent deum Israel, quicunque coouerterētur ad Christum. Vt eoim & ipsum Christum occiderent, ista ratiooe commoti sunt. nam eorum de hac re etiam verba conscripta suot, Videtis quia totus mundus post eum abiit: si dimiserimus eum viuere, veniēt Romani, & tollent nobis & locū & gentē. & quod Caiphas dixit, Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & noo tota geos pereat. Et in hoc ergo sermone suos discipulos suo erexit exemplo, quibus dixerat, Si me persecuti sunt, & vos persequētur: vt queādmodum illum occidendo, deo se præstitisse obsequium putauerunt, sic etiam illos. Iste itaque sensus est in his verbis, Extra synagogas facient vos, sed nolite solitudinem formidare. Separati quippe à cōgregatione eorum, tam multos io nomioe meo congregabitis, vt illi metuētes ne templum quod erat apud eos, & omoia legis veteris sacramenta deserantur, interficiāt vos: sic fuodētes sanguinem vestrum, vt deo se præstare arbitrētur obsequium. Ecce est illud quod de his dixit Apostolus, Zelum dei habeot, sed non secundum scieotiam: obsequium se putaot præstare deo, ioterficiendo famulos dei. O error horrēdus, itàne vt placeas deo, percutis placentem deo? & templum del viuum te feriēte prosternitur, ne dei templum lapideum deseratur? O execrabilis cæcitas: sed ex parte io Israēl facta est, vt plenitudo geotium intraret. Ex parte, inquam, facta est, non ex toio. Non eoim omnes, sed aliqui ex ramis fracti suot, vt insereretur oleaster. Nam spiritu sancto implente discipulos Christi, cum linguis omnium gētium loquerētur, cum per eos diuina miracula frequētarentur, & diuioa eloquia spargerentur, etiam occisus ita dilectus est Christus, vt eius discipuli expulsi à congregationibus Iudæorum, ex ipsis quoq; Iudæis ingeotem multitudinem congregareut, & oullam solitudioem formidareut. Hinc ergo accensi cæteri reprobi & cæci, zelum dei habētes, sed non secundum scientiam, & obsequium se præstare deo credētes, occidebāt eos. Sed pro illis occisus colligebat eos, qui de his futuris antequam occideretur instruxerat eos, ne ignaros atq; imparatos aoimos mala inopinata & improuisa, quanuis cito transitura, torbarent, sed præcognita & patienter accepta, ad bona sempiterna perducerent. Hanc enim fuisse causam vt hæc eis prænūciaret, etiā ipse demonstrauit adiungens, *Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit hora eorum, reminiscamini, quia ego dixi vobis.* Hora eorū hora tenebrosa, hora nocturna: sed in die mandauit dominus misericordiā suā, & nocte declarauit, quādo nox Iudæorum separatum à se diem Christianorū nulla confusione fuscauit: & quando carnem occidere potuit, fidem tenebrare non potuit.

Marginal notes: Rom. 11. — Ioan. 12. — Ioan. 5. — H — Rom. 10. — Psal. 88. — Rom. 10. — I — K — Ioan. 11. — L — Rom. 10. — Rom. 11. — Act. 2. — M — Rom. 10. — Psal. 41.

A *De eo quod dixit, Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscũ eram: vsque ad id quod ait, De iudicio autem, quia princeps huius mundi iudicatus est.*

Tractatus XCIIII.

CVm dominus Iesus prædixisset discipulis suis persecutiones quas passuri fuerant post eius abscessum, subiunxit atque ait, *Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram: nunc autem vado ad eum qui me misit.* Vbi primum videndum est, vtrum eis futuras non prædixerit antè passiones. Sed alij tres euangelistæ satis eum prædixisse ista demõstrant anteq̃ ventum esset ad cœnam, qua peracta secundum Ioannem ista locutus est, vbi ait, Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. An forte hinc ista soluitur quæstio, quia & illi eum narrãt passioni proximum fuisse cum hæc diceret? Non ergo ab initio quando cũ illis erat, quia iam discessurus, iàmque ad patrem perrecturus hæc dixit, & ideo etiam secũdum illos Euangelistas verum est quod hic dictum est, Hæc autem vobis ab initio nõ dixi. Sed quid agimus de fide Euãgelij secundum Matthæum, qui hæc eis à domino non solum cum iam pascha esset cum discipulis cœnaturus imminente passione, verum & ab initio denunciata esse cõmemorat, vbi primum nominatim duodecim exprimuntur Apostoli, & ad opera diuina mittuntur? Quid sibi ergo vult quod hic ait, Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram, nisi quia ea quæ hic dicit de spiritu sancto, quòd sit venturus ad eos, & testimonium perhibiturus, quando mala illa passuri sunt, hæc ab initio eis non dixit, quia cum ipsis erat? Consolator ergo ille vel aduocatus (vtrunque enim interpretatur, quod est Grȩce paracletus) Christo abscedẽte fuerat necessarius, & ideo de illo nõ dixerat ab initio quãdo cum illis erat, quia eius præsentia consolabantur. Abscessurus autem oportebat vt diceret illum esse venturum, per quem futurum erat, vt charitate diffusa in cordibus suis verbum dei cum fiducia prædicarent, & illo intrinsecus apud eos testimonium perhibente de Christo, ipsi quoque testimonium perhiberent, neque scandalizarentur cum inimici Iudæi absque synagogis facerent eos, & interficerent, arbitrantes obsequium se præstare deo, quoniã charitas omnia tolerat, quæ diffundenda erat in cordibus eorũ per spiritus sancti donum. Hinc ergo iste totus ducitur sensus, quia facturus eos erat martyres suos, id est testes suos per spiritũ sanctum, vt illo in eis operante, persecutionum quæcũque aspera tolerarent, nec frigescerent à charitate prædicandi, illo diuino igne succensi. Hȩc ergo, inquit, locutus sum vobis, vt cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis. hæc scilicet locutus sum vobis, non tantùm quia passuri estis ista, sed quia cum venerit paracletus, ille testimonium perhibebit de me, ne ista timendo taceatis, vnde fiet vt etiam vos testimonium perhibeatis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum erã, & ego vos consolabar mea corporali præsentia exhibita humanis sensibus vestris, quã paruuli capere poteratis. *Nunc autem vado ad eum qui me misit, & nemo,* inquit, *ex vobis interrogat me quo vadis.* Significat dominus Iesus sic se iturum vt nullus interrogaret, quod palàm fieri visu corporis cernerent. nam superius interrogauerant eum discipuli quò esset iturus, & responderat eis se iturum quò ipsi tunc venire non possent. Nũc vero ita se promittit iturum, vt nullus eorum quò vadit interroget. Nubes enim suscepit eum quando ascendit ab eis, & euntem in cœlum nõ verbis quæsierunt, sed oculis deduxerunt. *Sed quia hæc locutus* D *sum vobis,* inquit, *tristitia impleuit cor vestrum.* Videbat vtique quid illa sua verba in eorum cordibus agerent. spiritalem quippe nondum interius habentes cõsolationem, quam per spiritum sanctum fuerant habituri, id quod exterius in Christo videbant, amittere metuebant: & quia se amissuros esse illum vera denunciantem dubitare non poterant, contristabatur humanus affectus, quia carnalis desolabatur aspectus. Nouerat autem ille quid eis potius expediret, quia visus interior ipse est vtique melior, quo eos consolaturus fuerat spiritus sanctus, non cernẽtium corporibus ingesturus corpus humanum, sed seipsum credentium pectoribus infusurus: Denique adiungit, *Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam, si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. si autem abiero, mittam eum ad vos.* tanquam diceret, Expedit vobis vt hæc forma serui auferatur à vobis: caro quidẽ factum verbum habito in vobis, sed nolo me carnaliter adhuc diligatis, & isto lacte contenti semper infantes esse cupiatis. Expedit vobis vt ego vadam. si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si alimenta tenera quibus vos alui, non subtraxero, solidum cibum non esurietis. Si carni carnaliter hæseritis, capaces spi- E ritus non eritis. nam quid est, si non abiero, paracletus nõ veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos? Nunquid hic positus, cum non poterat mittere? Quis hoc dixerit? Neque enim vbi ille erat, iste inde recesserat, & sic venerat à patre, vt non maneret in patre. Postremò quomodo eum etiam hic constitutus non poterat mittere, quem scimus super eum baptizatum venisse atque mansisse, imò vero à quo scimus eum nunquam separabilem fuisse? Quid est ergo, si non abiero, paracletus non veniet ad vos: nisi non potestis capere spiritum, quandiu secundum carnem persistitis nosse Christum? Vnde ille qui iam acceperat spiritum: Etsi noueramus, inquit, secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. Etiam ipsam quippe carnem Christi non secundum carnem nouit, qui verbum carnem factum spiritaliter nouit. Hoc nimirum significare voluit magister bonus dicendo: Si enim nõ abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Christo autem discedente corporaliter, non solùm spiritus sanctus, sed & pater & filius illis affuit spiritaliter. Nã si ab eis sic abscessit Christus, F vt pro illo non cum illo in eis esset spiritus sanctus, vbi est eius promissio dicentis, Ecce ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem seculi? &, Veniemus ad eum ego & pater, & mansionem apud eum faciemus: cum & spiritum sanctum ita se promiserit esse missurum, vt cum eis esset in æternum? ac per hoc cum ex carnalibus vel animalibus essent spiritales futuri, profecto & patrem & filium & spiritum sanctum capacius fuerant habituri? In nullo ergo credendus est esse pater sine filio & spiritu sancto, aut pater & filius sine spiritu sancto, aut filius sine patre & spiritu sancto, aut sine patre & filio spiritus sanctus, aut pater & spiritus sanctus sine filio: sed vbi eorum quilibet vnus, ibi trinitas deus vnus. Oportebat autem ita insinuari trinitatẽ, vt quamuis nulla esset diuersitas substantiarum, singillatim tamen commendaretur distinctio personarum: vbi eis qui rectè intelligunt, nunquam videri potest separatio naturarum. Quod autem sequitur, *Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia vero, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem,*

Mat. 10. Marci 13. Luca 21. Rom. 5. Ioan. 13. Act. 1. Mat. 3. 2. Cor. 5. Mat. 28. Ioan. 14.

G *quia princeps huius mundi iudicatus est.* Tanquam solum sit peccatum, ne[illegible] [illegible]dere in Christum, & tãquam ipsa sit iustitia, no[illegible] Christum: & tanquam ipsum sit iudicium, q[illegible] [illegible]ps huius mundi, hoc est, diabolus, iudicatus [illegible] latebrosum est, nec isto sermone coarctandum, ne fiat obscurius breuitate, sed alio potius quantum dominus adiuuerit explicandum.

De eadem lectione. Tractatus XCV.

PRomittens dominus missurum se spiritum sanctum, *Cum venerit,* inquit, *ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio.* Quid est hoc? Nunqnidnam dominus Christus nõ arguit mundum de peccato, cum ait, Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, nunc autẽ excusationem non habent de peccato suo? Sed ne quis forte dicat hoc ad Iudæos proprie pertinere, non ad mundum: nónne alio loco inquit, Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret? Nunquid nõ arguit de iustitia, vbi ait, Pater iuste, mundus te nõ cognouit? Nũquid non arguit de iudicio, vbi se ait sinistris esse dictorum, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo

Ioan.15. *Ioan.17.* *Mat.25.*

H & angelis eius? Et multa alia reperiuntur in sancto Euãgelio, vbi de his Christus arguit mundum. quid est ergo quod tanquam proprie tribuit hoc spiritui sancto? An forte quia Christus in Iudæorum gẽte tãtum locutus est, mundum non videtur arguisse, vt ille intelligatur argui, qui audit arguentem? Spiritus autem sanctus in discipulis eius toto orbe diffusis, non vnam gentem intelligitur arguisse, sed mundũ. nam hoc illis ait ascẽsurus in cœlum, Nõ est vestrum nosse tempora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem spiritus sancti superuenientis in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in tota Iudęa, & in Samaria, & vsq; ad fines terrę. hoc est arguere mundum. Sed quis audeat dicere quòd per discipulos Christi arguat mundum spiritus sanctus, & non arguat ipse Christus, cum clamet Apostolus, An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus? Quos itaque arguit spiritus sanctus, arguit vtiq; & Christus Sed quantum mihi videtur, quia per spiritum sanctum diffundenda erat charitas in cordibus eorum, quæ foras mittit timorem, quo impediri possent ne arguere mũdum qui persecutionibus fremebat auderẽt, propterea dixit, Ille arguet mundum, tanquam diceret, Ille diffundet in

Acto.1. *2.Cor.13.* *Rom.5.* *1.Ioan.4.*

I cordibus vestris charitatem. sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatẽ. Sæpe autem diximus inseparabilia opera esse trinitatis, sed singillatim cõmendandas fuisse personas, vt non solum sine separatione, verumetiã sine confusione & vnitas intelligatur, & trinitas. Exponit deinde quid dixerit de peccato, & de iustitia, & de iudicio: *De peccato quidem,* inqnit, *quia non crediderunt in me.* Hoc enim peccatũ quasi solum sit, præ cęteris posuit, qnia hoc manente cætera detinẽtur, & hoc discedente cætera remittuntur. *De iustitia vero,* inqnit, *quia ad patrem vado, & iam non videbitis me.* Hic primò vidẽdum est, si recte quisque arguitur de peccato, vtrum recte arguatur & de iustitia. Nunquid si arguendus est peccator propterea quia peccator est, arguendum putabit quisquam & iustum propterea quia iustus est? Absit. Nam & si aliquãdo iustus arguitur, ideo recte arguitur, quia scriptum est, Non est iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. quocirca etiã cum iustus arguitur, de peccato arguitur, non de iustitia: quoniam & in illo quod legimus diuinitus dictum, Noli effici iustus multum: non est notata iustitia sapientis, sed superbia præsumẽtis. Qui ergo fit multum iustus, ipso nimio fit

Eccles.7. *Ibidem.*

K iniustus. Multum enim se facit iustum, qui dicit se non habere peccatum, aut qui se putat nõ gratia dei, sed sua voluntate sufficiente effici iustum; nec recte viuẽdo iustus est, sed potius inflatus, putando se esse quod nõ est. Quo pacto igitur mundus arguẽdus est de iustitia, nisi de iustitia credẽtium? Arguitur itaque de peccato, quia in Christum non credit, & arguitur de iustitia eorum qui credunt. Ipsa qnippe fidelium comparatio, infidelium est vituperatio. hoc & ipsa expositio satis indicat. Volẽs enim aperire qnid dixerit, de iustitia vero, inquit, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. non ait, & iam non videbunt me: de quibus dixerat, quia non credunt in me, sed peccatum quid vocaret exponens, de illis locutus est, dicens, quia non credunt in me. Exponens autem quam dixerit iustitiam, de qua dixit, mũdus arguitur: ad ipsos quibus loqnebatur, se conuertit, atq; ait, Quia ad patrem vado, & iam nõ videbitis me. Quapropter mundus de peccato quidem suo, de iustitia vero arguitur aliena, sicut arguuntur de lumine tenebræ. Omnia enim quæ arguuntur, ait Apostolus, à lu-

Ephe.5.

L mine manifestantur. Quantum enim malum sit eorum qui non credunt, non solum per seipsum, verumetiam ex bono potest eorum apparere qui credunt. Et quoniã ista vox infidelium esse cõsueuit, Quomodo credimus quod non videmus? ideo credentium iustitiã sic oportuit definiri, quia ad patrem vado, & iam nõ videbitis me. Beati enim qui non vident & credunt. Nam & qui viderunt Christum, non in eo laudata est fides eorum, quia credebant quod videbant, id est filium hominis: sed qnia credebãt quod nõ videbant, id est filium dei. Cum vero & ipsa forma serui subtracta eorũ esset aspectibus, tum vero ex omni parte impletum est, Iustus ex fide viuit. est enim fides, sicut in Epistola quæ ad Hebræos est definitur, sperandarũ substantia & conuictio rerum quæ nõ videntur. Sed quid est, Iam nõ videbitis me? Nõ enim ait, ad patrem vado, & non videbitis me: vt temporis interuallum quo nõ videbitur, significasse intelligeretur, siue breue, siue longum, tamen vtiq; terminatum: sed dicendo, iã non videbitis me, velut nunquam decætero visuros eos Christum veritas prænunciauit? Hæc ne iustitia est nũquam Christum videre, & in eum tamẽ credere, cum propterea laudetur fides ex qua iustus viuit, quoniam credit quem modo nõ videt

Ioan.20. *Abac.2.* *Rom.1.* *Heb.11.*

M Christũ, se aliquãdo esse visurum? Postremò secundum hãc iustitiam nunquid dicturi sumus Paulum Apostolum nõ fuisse iustum, confitentem se Christum vidisse post ascensionem eius in cœlum, de quo vtiq; iam tempore dixerat, iã non videbitis me? Nunquid secundum hãc iustitiam iustus nõ erat gloriosissimus Stephanus, qui cum lapidaretur, ait, Ecce video cœlum apertũ, & filium hominis stantem ad dexterã dei? Quid ergo est, Ad patrem vado, & iam non videbitis me: nisi quomodo sum, cũ vobiscum sum? Tunc enim adhuc erat mortalis in similitudine carnis peccati, qui esurire poterat atq; sitire, fatigari atque dormire. Hũc ergo Christum, id est talem Christum, cum transisset de hoc mundo ad patrem, non erant iam visuri, & ipsa est iustitia fidei, de qua dicit Apostolus: Etsi noueramus Christũ secũdum carnem, sed nunc iam nõ nouimus. Erit itaque, inqnit, vestra iustitia qua mundus arguetur, quia vado ad patrem, & iam non videbitis me, quoniam in eum quem nõ videbitis credetis ĩ me. Et quãdo me videbitis quod tunc ero, nõ videbitis me quod sum vobiscum modo. Non videbitis me humilem, sed excelsum: nõ videbitis mortalem,

1.Cor.15. *Acto.7.* *2.Cor.5.*

A mortalem, sed sempiternum: nō videbitis iudicādum, sed iudicaturum: & de hac fide vestra, id est iustitia vestra, arguet spiritus sanctus incredulū mūdum. *Arguet etiam de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est.* Quis est iste, nisi de quo ait alio loco, Ecce venit princeps mūdi, & in me nihil inuenit: id est nihil iuris sui, nihil quod ad eum pertineat, nullum scilicet omnino peccatum? Per hoc enim est diabolus princeps mundi. Non enim cœli & terræ & omnium quæ in eis sunt, est diabolus princeps, qua significatione intelligitur mūdus, vbi dictum est, Et mundus per eum factus est. Sed mūdi est diabolus princeps, de quo mundo ibi continuo subiungit atque ait, Et mundus eum nō cognouit, hoc est, homines infideles, quibus toto orbe terrarum mūdus est plenus: inter quos gemit fidelis mundus, quē de mundo elegit, per quem factus est mundus, de quo ipse dicit, Non venit filius hominis vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Mundus eo iudicante damnatur, mundus eo subueniente saluatur: quoniā sicut arbor foliis & pomis, sicut area paleis & frumentis,

B ita infidelibus & fidelibus plenus est mūdus. Princeps est ergo mundi huius, hoc est, princeps tenebrarum harum, hoc est infidelium, de quibus eruitur mūdus, quibus dicitur, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Princeps mundi huius, de quo alibi dicit, Nunc princeps mundi huius missus est foras: vtique iudicatus est: quoniam iudicio ignis æterni irreuocabiliter destinatus est. Et de hoc itaq; iudicio quo princeps iudicatus est mundi, arguitur à spiritu sancto mundus, quoniam cum suo principe iudicatur, quem superbum atque impium imitatur. Si enim deus, sicut dicit Apostolus Petrus, peccātibus angelis non pepercit, sed carceribus caliginis inferi retrudēs tradidit in iudicio puniendos seruari, quomodo non à spiritu sancto de hoc iudicio mundus arguitur, quādo in spiritu sancto hæc loquitur Apostolus? Credant itaque homines in Christum, ne arguātur de peccato infidelitatis suæ, quo peccata omnia detinentur. Transeāt in numerū fidelium, ne arguātur de iustitia eorū, quos iustificatos non imitātur. Caueant futurum iudicium, ne cum mundi principe damnētur, quem iudicatum imitantur. Etenim ne sibi existimet parci superbia dura mortalium, de superborum supplicio terrenda est angelorum.

Ioan. 14. — Ioan. 1. — Ioan. 3. — Ephe. 1. — Ephe. 5. — Ioan. 12. — 2. Pet. 2.

C *Ab eo quod scriptum est, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

Tractatus XCVI.

IN isto sancti Euangelij capitulo vbi dominus ait discipulis suis, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo:* prius quærēdum illud occurrit, quomodo superius dixerit, Omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis: & hic dicat, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Verū illud quomodo dixerit, quod nōdum fecerat tanquam fecerit, sicut ea quæ futura sunt deum fecisse propheta testatur dicēs, Qui fecit quæ futura sunt: iā cum ipsa verba tractaremus, vt potuimus, exposuimus. Nunc ergo quæ ista sint quæ Apostoli tūc portare nō poterant, vultis forsitan scire? Sed quis nostrum audeat eorum se dicere iā capacē, quæ illi capere nō valebāt? Ac per hoc nec à me expectāda sunt vt dicantur, quæ forte nō caperē, si mihi ab alio dicerentur: nec vos ea portare possetis, etiam si ego tātus essem, vt à me ista quę vobis altiora sunt audiretis. Et fieri quidē potest vt sint in vobis aliqui ad ea capiēda iam idonei, quæ alij capere nōdum valent, & si non omnia, de qui-

D bus magister ille deus dicebat, Adhuc multa habeo vobis dicere, tamen eorum fortasse nōnulla. Sed quæ nam sint ista quę ipse nō dixit, temerariū est velle præsumere & dicere. nā & mori pro Christo nōdum erant idonei tūc Apostoli, quibus dicebat, Nō potestis me sequi modo. Vnde primus eorum Petrus, qui hoc iā se posse præsumpserat, aliud expertus est q̄ putabat: & tamen postea & viri & mulieres, pueri & puellæ, iuuenes & virgines, senes cū iunioribus innumerabiles martyrio coronati sunt: & posse inuentæ sunt oues, quod tunc quando ista dominus loquebatur, nōdum poterāt portare pastores. Nunquid ergo debuit illis ouibus dici in illo tētationis articulo, quo certare vsq; ad mortē pro veritate oportebat, & pro Christi nomine vel doctrina sanguinē fundere: nūquid inquā debuit eis dici, Quis vestrū audeat idoneū martyrio se putare, cui Petrus idoneus nōdum fuerat, quādo eū os ad os ipse dominus instruebat? Sic itaq; dixerit aliquis, non debere dici populis Christianis audire cupientibus quę sint de quibus dominus tunc dicebat, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo. Si Apostoli nond[illegible] erant, multo

E minus vos potestis: quia forte sic mu[illegible] audire, quod tūc nōdum poterat Petrus. sic [illegible] martyrio coronari, quod tunc nōdum po[illegible]mus, præsertim iam misso spiritu sancto, qui tunc nondum erat missus, de quo continuō subiungit atque ait, *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnē veritatem.* Sic vtiq; demōstrans illos ideo quæ habebat dicere, portare nō posse, quia nōdum ad eos venerat spiritus sanctus. Ecce cōcedamus vt ita sit, multos ea modo portare posse iam misso spiritu sancto, quæ tunc eo nondum misso non poterant portare discipuli. Nunquid ideo scimus quæ sint quæ dicere noluit, quæ tunc sciremus si ab eo dicta legeremus vel audissemus? Aliud est enim scire vtrum à nobis vel à vobis portari possint, aliud autē scire quæ sint, siue portari possint, siue non possint. Quæ cum ipse tacuerit, quis nostrum dicat, ista vel illa sunt? aut si dicere audeat, vnde probat? Quis enim est tā vanus aut temerarius, qui cum dixerit etiā vera quibus voluerit quæ voluerit, sine vllo testimonio diuino affirmet ea esse quæ tunc dominus dicere noluit? Quis hoc nostrum faciat, & non maximam culpā temeritatis incurrat, in quo nec prophetica nec apostolica excellit

F authoritas? Nā profecto si eorum aliquid legissemus in libris canonica authoritate firmatis, qui post ascēsionē domini scripti sunt, parū fuerat hoc legisse: nisi illic id etiā legeretur hoc ex eis esse, quæ tunc dominus noluit discipulis suis dicere, quia nō poterant illa portare: tanquam si verbi gratia ego dicerē illud quod legimus in huius Euāgelij capite, In principio erat verbum, & verbum erat apud deū, & de⁹ erat verbū, hoc erat in principio apud deum, & alia quæ sequuntur, quoniā postea scripta sunt, nec ea dominum Iesum dixisse narratū est cū hic esset in carne, sed hæc vn⁹ ex Apostolis eius ipso ac spiritu eius sibi reuelante conscripsit, ex his esse quæ noluit tūc domin⁹ dicere, quia ea discipuli portare nō poterāt, quis me audiat tam temere ista dicentē? Si autem vbi hoc legimus, ibi hoc etiā legeremus, quis non tāto Apostolo crederet? Sed id quoq; mihi videtur absurdissime dici, ea tunc nō potuisse portare discipulos quæ de inuisibilib⁹ & altissimis reb⁹ inuenimus in apostolicis literis, quę postmodū scriptę sunt, nec ea dominum quādo cū illis visibiliter erat, dixisse narratur. Cur enim ea tunc ferre nō poterāt, quæ nunc in eorū libris

Ioan. 14. — Ioan. 1.

G quis non legat, quis non ferat, etiam si non intelligat? Nōnulla quidē homines infideles in scripturis sanctis & nō intelligont cum legunt vel audiunt, & lecta vel audita ferre nō possunt: sicut Pagani, qoòd per eum qui crucifiaus est, factus est mūdus: sicut Iudæi, ꝙ filius dei sit, qui eo modo quo ipsi celebrāt sabbatum soluit: sicut Sabelliani, quia trinitas est pater & filius & spiritus sanctus: sicut Arriani, qoia æqualis est patri fili⁹, & patri ac filio spiritos sanctus: sicut Photiniani, quia non homo tātùm similis nobis, sed etiā deus deo patri æqualis est Cbristus: sicut Manichęi, ꝙ Christus Iesos per quē liberati sumus, nasci i carne & de carne dignatus est: & cæteri omnes peruersarum ac diuersarū sectarum homines, vtiq; ferre non possunt quicqoid in scripturis sanctis & in fide catholica reperitur quod cōtra eorū proferatur errores, sicut nos ferre nō possumus sacrilegas eorū vanitates, & insanias mēdaces. Quid est enim ferre nō posse, nisi ęquo animo nō habere? Sed omnia qoæ post ascensionē domini canonica veritate atq; aoihoritate cōscripta sunt, qois fidelis vel etiam catechumenus anteq̄ spiritum sanctum baptizatus accipiar, non
H æquo animo legit atq; audit, etiāsi nōdum sicut opoter intelligit? Quomodo ergo aliquid eorum quæ post ascensionē domini scripta sont, nō possent ferre discipoli, etiam non dum sibi misso spiritu sancto, cū omnia nūc ferāt catechumeni nōdum accepto spiritu sancto? quia etsi nō eis fidelium sacramēta produntur, nō ideo fit ꝙ ea ferre nō possunt, sed vt ab eis tāto ardētius concupiscātur, quanto eis honorabilius occultantur. Quapropter charissimi, non à nobis expectetis audire, quæ tunc noluit dominus discipulis dicere, quia nōdū poterāt illa portare, sed potius in charitate proficite quæ
Rom. 5. diffunditur in cordibus vestris per spiritū sanctum, qui datus est vobis, vt spiritu feruētes, & spiritalia diligentes, spiritalem lucem spiritalemq; vocem, quā carnales & animales homines ferre nō possunt, nō aliquo signo corporalib⁹ oculis apparēte, nec aliquo sono corporalibus auribus instrepente, sed interiore cōspectu & auditu nosse positis. Nō enī diligitur quod penitus ignoratur, sed cū diligitur quod ex quantulacunq; parte cognoscitur, ipsa efficitur dilectione vt melius & plenius cognoscaī. Si ergo in charitate proficiatis, quā diffun-
I dit in cordib⁹ spiritus sanctus, docebit vos omnē veritatē: vel sicut alij codices habent, deducet vos in omni
Psal. 85. veritate: vnde dictū est, Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. Sic fiet vt nō à doctoribus exterioribus illa discaris, quę noluit dominus tūc dice-
Esa. 54. re, sed sitis omnes docibiles dei, vt ea ipsa quæ per le-
Ioan. 6. ctiones atq; sermones extrinsecus adhibitos didicistis & credidistis de natura dei nō corporea, nec loco aliquo inclusa, nec per finita spatia locorū quasi mole distenta, sed vbique tota & perfecta & infinita: sine nitoribus colorū, sine figuris lineamentorū, sine notis literarū, sine serie syllabarum, ipsa mēte cōspicere ac percipere valeatis: ecce dixi aliquid quod forte inde sit, & tamē accepistis, & nō solom ferre potuistis, verumetiā libēter audistis. Sed si ille magister iterior, qoi cū adhuc discipolis exterius loqueretur ait, Adhoc molta habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo, vellet nobis id quod de incorporea dei natura dixi, intrinsecus
Mat. 18. ita dicere, sicut sanctis angelis dicit, qui semper vident faciē patris, nōdom ea portare possemus. Proīde qnod ait, *Docebit vos omnem veritatem*, vel, deducet vos in omni veritate: nō arbitror in hac vita in cuiusquā mēte pos-
Sap. 9. se cōpleri. Quis enim viuēs ī hoc corpore quod corrū-
pitur & aggrauat animā, posit omnē cognoscere ve- K
1. Cor. 13. ritatē, cum dicat Apostolus, Ex parte scimus. Sed quia
2. Cor. 1. & 5. per spiritum sanctū fit, vnde nūc pignus accepimus, vt ad ipsam quoq; plenitudinē veniamus, de qua idē dicit
1. Cor. 13. Apostolos, Tunc autē facie ad faciem: &, Nunc scio ex parte, tunc autē cognoscam sicut & cognitus sum: non quód in hac tātum vita, sed totum quod vsq; ad illam perfectionem futurum est, nobis dominus promisit per charitatē spiritus, dicens, Docebit vos omnē veritatē: vel, deducet vos in omni veritate. Quæ cū ita sint dilectissimi, moneo vos in charitate Christi, vt seductores caueatis impuros, & obscœnæ turpitudinis sectas, de
Ephe. 5. quibus ait Apostolus, Quæ autē occulte fiūt ab istis, turpe est & dicere: ne cum horrēdas immundirias docere cœperint, quas humanæ aures qualescunq; sint, portare nō possunt, dicāt ipsa esse quæ domin⁹ ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo: & per spiritum sanctū asserant fieri, vt possint illa immūda & nefanda portari. Alia sunt mala, quæ portare non potest qualiscūq; pudor human⁹, & alia sunt bona quæ portare nō potest paruus sensus humanus. Ista fiunt in
L corporib⁹ impudicis, illa remota sunt à corporib⁹ vniuersis. Hoc in pura carne committitur, illud pura mēte
Rom. 12. via cernitur. Renouamini ergo spiritu mētis vestræ, & intelligite quæ sit voluntas dei, quod bonū & beneplacitū & perfectū est, vt in charitate radicati & fundati,
Ephe. 3. positis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, altitudo & profundū, cognoscere etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnē plenitudinē dei. Isto enim modo vos docebit spiritus sanctus omnem veritatem, cū magis magisque diffundet in cordibus vestris charitatē.

De eadem lectione. Tractatus XCVII.

SPiritus sanctos quem promisit dominus se discipulis suis esse missurū, qui eos doceret omnem veritatem, qoam tūc quando cum eis loquebator, portare non poterant, de quo spiritu sancto, sicut dicit Apostolus, nūc pignus accepimos,
2. Cor. 1. & 5. qoo verbo intelligerem⁹ eius plenitudinē nobis in vita alia reseruari: ipse ergo spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta qoisq; potest capere, & spiritalia eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisq; in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscē- M da desideret, ita vt ea quoq; ipsa quæ nunc quomodocunque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut scienda
1. Cor. 2. sunt in ea vita quā nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Quo sciendi modo si nunc ea vellet interior magister dicere, id est, nostræ menti aperire atq; monstrare, humana infirmitas portare nō posset. Vnde me vestra dilectio meminit iam locutū, cū sancti Euangelij verba tractaremus, vbi dominus ait, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.* Non vt in his domini verbis secreta nescio quæ nimis abdita suspicemur, qoæ cum dici à docente posint, portari à discente non posint: sed ea ipsa quæ doctrina religionis in quorūlibet hominum notitia legimus & scribimus, audimus & dicimus, si vellet eo modo nobis Christus dicere, sicut ea dicit angelis sanctis in seipso vnigenito verbo, patri coæterno, quinā portare homines possent, etiam si iam essent spiritales, quales adhuc Apostoli non fuerunt quando ista eis dominus dixit, qualésq; postea veniente sancto spiritu facti sunt? Nam vtique quicquid de creatura sciri potest, minus est ipso creatore, qui summus & verus & immutabilis est deus. Et quis eum tacet, vbi non à legentibus, disputantibus,

quærentibus,

A quærentibus, respondentibus, laudantibus, cantantibus, quoquo modo sermocinantibus, postremò ab ipsis etiã blasphemantibus nominatur? Et cum eũ nemo taceat, quis est qui eum sicut intelligendus est capiat, eum de oribus & auribus hominum nõ recedat? quis est cuius acies ad eum mentis accedat? Quis est qui eum trinitate esse sciret, nisi ipse sic innotescere voluisset? Et quis hominum iam istam sileat trinitatem, & tamẽ quis hominum sicut angeli sapiat trinitatem? Eaipsa ergo quæ de dei æternitate, veritate, sanctitate in promptu & palàm sine cessatione dicuntur, ab aliis bene, ab aliis male intelliguntur, imò ab aliis intelliguntur, ab aliis non intelliguntur. Qui enim male intelligit, non intelligit. Ab eisipsis autem à quibus bene intelligũtur, ab aliis minus, ab aliis amplius mentis viuacitate cernuntur, & à nullo hominum sicut ab angelis capiuntur. In ipsa ergo mente, hoc est, in interiore homine quodammodo crescitur, non solum vt ad cibum à lacte trãseatur, verumetiam vt amplius atq; amplius cibus ipse sumatur. Nõ autem crescitur spaciosa mole, sed intelligentia luminosa, quia & ipse cibus intelligibilis lux est. Vt ergo crescatis, eumq; capiatis, & quanto magis crescitis, tanto magis magisq; capiatis, non ab eo doctore, qui vestris auribus sonat, hoc est, forinsecus operando plantat & rigat, sed ab eo qui dat incrementum, petere ac sperare debetis. Proinde sicut præterito sermone commonui, cauete, maxime qui paruuli estis, & adhuc alimẽtis lacteis indigetis, ne hominibus sub hac occasione deceptis ac deceptoribus, quia dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo, aurẽ curiosam præbeatis ad incognita scienda, cum mẽtes inualidas habeatis ad vera & falsa diiudicanda, maxime propter obscœnissimas turpitudines, quas docuit satanas animas instabiles atque carnales, ad hoc deo sinente vt eius vbique sint tremenda iudicia, & in cõparatione impuræ nequitiæ dulcescat purissima disciplina, atq; illi det honorẽ, timorem autem vel pudorem sibi, qui in illa mala vel illo regente nõ cecidit, vel illo inde leuãte surrexit. Cauete timẽdo & orando, ne irruatis in illud ænigma Salomonis, vbi mulier insipiẽs & audax, inops panis effecta, conuocat prætereũtes dicens, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem. Hæc enim mulier vanitas est impiorum, cum sint insipientissimi, aliquid se scire opinãtium, sicut de ista muliere dictũ est, inops panis efficitur. Quæ cum sit inops panis, promittit panes, id est cũ sit ignara veritatis, promittit scientiam veritatis: occultos tamen panes promittit, quos tamen dicit libenter attingi: & aquæ furtiuæ dulcedinem, vt ea scilicet libẽtius & dulcius audiantur & agantur, quæ palàm in Ecclesia dici credi; prohibentur. Ipsa quippe occultatione cõdiunt quodammodo nefarij doctores sua venena curiosis, vt ideo se existiment aliquid discere magnũ, quia merentur habere secretum, & suauius hauriant insipientiam, quam putant scientiã, cuius prohibitam quodammodo furantur audiẽtiam. Hinc & nefarios ritus suos hominibus sacrilega curiositate deceptis vel decipiẽdis, magicarum artium doctrina cõmendat. Hinc illæ illicitæ diuinationes inspectis pecudum visceribus occisorũ, aut vocib⁹ & volatibus auium, aut signis multiformibus dæmoniorum, insusurrantẽ auribus hominum perjurorum † per colloquia perditorum. Propter hæc illicita atque punienda secreta, mulier illa non solum insipiens, verũ audax etiam nuncupatur. Sed hæc non solum à re ipsa, verũ & à nomine nostræ religionis aliena sunt. Quid quòd mulier hæc insipiens & audax sub Christiano vocabulo tot scelestas hæreses cõdidit, tot nefandas fabulas finxit? vtinam tales quales in theatris siue cantantur, siue saltãtur, siue mimica scurrilitate ridentur, & non quasdã tales quales aduersus deum fingere potuisse sic illam doleamus insipientiam, vt mirenur audaciam. Omnes autem insipientissimi hæretici, qui se Christianos vocari volunt, audacias figmentorũ suorũ, quas maxime exhorret sensus humanus, hac occasione euãgelicæ sententiæ colorare conãtur, vbi dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo: quasi hæc ipsa sint quæ tunc discipuli portare nõ poterãt, & ea docuerit spiritus sanctus, quæ palàm docere atque prædicare, quãtalibet feratur audacia, spiritus erubescit immũdus. Hoc Apostolus in spiritu sancto præuidens ait: Erit enim tẽpus quo sanã doctrinã non sustinebunt, sed secundum desideria sua magistros sibi coaceruabunt prurientes auribus: & à veritate quidem auditum suum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Illa enim secreti furtiq; cõmemoratio qua dicitur, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem: pruritum facit audiẽtibus in auribus spiritaliter fornicãtibus, sicut pruritu quodam libidinis etiã in carne corrũpitur integritas castitatis. E Audite itaq; Apostolum talia præuidentẽ, & ea vitanda salubriter admonentem. Prophanas, inquit, verborum nouitates deuita: multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum sicut cancer serpit. Et non ait verborũ nouitates: sed addit, prophanas. sunt enim & doctrinæ religionis congruentes verborũ nouitates, sicut ipsum nomẽ Christianorum quãdo dici cœperit, scriptum est. In Antiochia enim primùm post ascẽsionem domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus Apostolorum: & xenodochia & monasteria postea sunt appellata nouis nominib⁹: res tamẽ ipsæ & ante nomina sua erãt, & religionis veritate firmantur, qua etiam cõtra improbos defenduntur. Aduersus impietatem quoq; Arrianorũ hæreticorũ nouum nomen patres Homousion condiderunt, sed non rem nouam tali nomine signauerũt. hoc enim vocatur Homousiõ, quod est, Ego & pater vnũ sumus, vnius videlicet eiusdemq; substantiæ. Nã si omnis nouitas prophana esset, nec à domino diceretur, Mandatũ nouũ do vobis: nec testamentũ appellaretur nouum: nec cãtaretur in vniuersa terra canticum nouum. Sed prophanæ sunt verborum nouitates, vbi dicit mulier insipiẽs & audax, Panes occultos libẽter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem. Ab hac pollicitatione falsæ scientiæ prohibet etiã illo loco Apostol⁹ vbi dicit, O Timothee, depositũ custodi, deuitãs prophanas vocum nouitates, & cõtradictiones falsi nominis scientiæ, quam quidã promittentes circa fidẽ exciderunt. nihil enim sic amãt isti quàm scientiam promittere, & fidem rerum verarum quas credere paruuli præcipiũtur, velut imperitiã deridere. Dicet aliquis, Nihilne spiritales viri habẽt in doctrina, quod carnalibus taceãt, & spiritalibus eloquãtur? Si respondero, nõ habent, cõtinuo mihi dicetur ex epistola ad Corinthios Apostoli Pauli, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo lac vobis potũ dedi, nõ escã. nondũ enim poteratis, sed nec adhuc quidẽ potestis. adhuc enim estis carnales. & illud, Sapientiã loquimur inter perfectos: & illud, Spiritualibus spiritalia cõparantes: animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus dei. stultitia enim est illi. Hoc totũ quale sit, ne rursus propter hæc verba

Marginalia: 1. Cor. 3. — Prouer. 9. — † al. imperitorum. — 2. Tim. 4. — 2. Tim. 2. — Act. 11. — Ioan 10. — Ioan. 13. — Prouer. 9. — 1. Tim. 6. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 2.

G Apostoli prophanis vocũ nouitatibus secreta quærantor, & ea quæ debet castorum spiritus corpusq; vitare, dicatur carnalis sustinere nõ posse, sermone alio si dominus donauerit disputandum est, vt iam istum aliquando claudamus.

De eadem lectione. Tractatus XCVIII.

Ex verbis domini nostri vbi dicit, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo*, exortam difficilem quæstionẽ me recolo distulisse, vt inde ociosius tractaretur, quia illum modus competens compellebat finire sermonem. Nunc ergo quouiã tempus est promissa reddẽdi, pertractetur vt dominus ipse donauerit, qui cordi nostro vt proponeretur ingessit. Hæc est autẽ quæstio, vtrum spirituales homines habeant aliquid in doctrina, quod carnalibus taceant, & spiritalibus dicant: quia si dixerimus, non habent: respondebitur nobis, Quid est ergo quod dicebat Apostolus scribens ad Corinthios, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. quasi paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escã: nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis: adhuc enim estis carnales? Si autem dixerimus, habent, timendum & cauendum est, ne sub hac occasione in occultis H nefaria doceantur, & spiritalium nomine velut ea quæ carnales capere non possunt, non solũ excusatione dealbanda, verumetiã prædicatione laudanda videantur. Primũ ergo scire debet charitas vestra, quòd ipse Christus crucifixus (quo velut lacte paruulos aluisse se dicit Apostol[9]) ipsa vera caro eius (in qua facta est vera mors eius, & vulnera vera confixi sanguinisq; excussi) non eo modo à carnalibus quo ab spiritalibus cogitatur, & illis est lac, istis cibus est: quia etsi non audiunt amplius, intelligunt amplius. Non enim æqualiter mente percipitur etiam quod in fide pariter ab vtrisque recipitur. Ita fit vt prædicatus ab Apostolis Christus crucifixus, & Iudæis esset scandalum, & Gentibus stultitia, & ipsis vocatis Iudæis & Græcis dei virtus & dei sapientia: sed carnalibus paruulis id tantũ credendo tenentibus: spiritalibus autem capacioribus id etiam intelligẽdo cernentibus. Illis ergo tanquam lacteus potus, istis tanquã solidus cibus, non quia hoc illi aliter in populis, isti aliter in cubiculis cognouerunt, sed quòd eodem modo vtrique cum palàm diceretur audiebãt, pro suo modo I quique capiebãt. Cum enim Christus propterea sit crucifixus, vt in remissionem peccatorum sanguinẽ funderet, qua eius vnigeniti passione diuina gratia commẽdatur, vt nemo in homine glorietur, quomodo intelligebant Christum crucifixum qui adhuc dicebant, Ego sum Pauli? Nũquid quomodo ipse Paulus qui dicebat, Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi? De ipso itaq; Christo crucifixo, & ipse cibũ pro sua capacitate sumebat, & illos lacte pro eorũ infirmitate nutriebat. Deniq; illa quæ scripsit ad Corinthios, aliter vtiq; ab ipsis paruulis, aliter à capacioribus posse intelligi sciens, ait, Si quis est inter vos propheta aut spiritalis, agnoscat quæ scribo vobis, quia domini est mandatum: si quis autem ignorat ignorabitur. Solidam profectò voluit esse scientiam spiritalium, vbi nõ sola fides accommodaretur, sed certa cognitio teneretur. ac per hoc illi eadem credebant, quæ spiritales insuper agnoscebant. Ignorabitur autem, ait, qui ignorat: quia nõdum ei reuelatũ est, vt quod credit sciat. Quod cum fit in hominis mente, ipse dicitur cognosci à deo, quia deus illum cognoscentẽ facit, sicut alibi ait, Nunc autem cognoscentes deum, imò cogniti à deo. neque enim tũc cognouerat eos deus, præcognitos & electos ante mundi constitutionem, sed tunc eos seipsum cognoscere fecerat. Hoc igitur primit[9] cognito, quòd ea ipsa quæ simul audiunt spiritales atq; carnales, pro suo quique modulo capiunt, illi vt paruuli, isti vt maiores, illi vt lactis alimentum, isti vt cibi solidamentum: nulla videtur esse necessitas, vt aliqua secreta doctrinæ taceantur, & abscondãtur fidelibus paruulis, seorsum dicenda maioribus, hoc est, intelligentioribus: & hoc ideo faciẽdum putetur, quia dixit Apostolus, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Hoc Ipsum enim quod nõ iudicauit se scire in eis nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixum, ipsis nõ potuit loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quia id sicut spiritales capere nõ valebant. Quicunque autem spiritales inter eos erant, id quod illi tanquam carnales audiebant, spiritali ipsi intellectu capiebãt, vt sic intelligatur quod ait, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, ac si diceret, non potuistis quasi spiritales, sed quasi carnales capere quod loquebar. Animalis enĩ homo, id est qui secundũ hominem sapit, animalis dictus ab anima, carnalis à carne, quia ex anima & carne cõstat totus homo, non percipit quæ sunt spiritus dei, L id est, quid gratiæ credentibus crux cõferat Christi, & putat hoc illa cruce actum esse tantummodo, vt nobis vsque ad mortem pro veritate certantibus imitandum præberetur exemplum. nam si scirẽt huiusmodi homines, qui nolunt esse nisi homines, quemadmodũ Christus crucifixus factus sit nobis sapiẽtia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redẽptio, vt quemadmodũ scriptum est, Qui gloriatur, in domino glorietur: proculdubio non gloriarentur in homine, nec carnaliter dicerent, Ego quidem sum Pauli, ego autẽ Apollo, ego vero Cephæ: sed spiritaliter, ego sum Christi. Verũ illud adhuc quæstionẽ facit, quod in epistola ad Hebræos legitur, Cum iam deberetis tempore ipso esse doctores, iterum doctrina indigetis, quæ sint elemẽta sermonum dei, & facti estis opus habentes lacte, non solido cibo. Omnis enim qui lactet, inexpertus est verbori iustitiæ, infans est enim. Perfectorum est autem solidus cibus, eorũ qui per habitum exercitatos habent sensus ad separandum bonum à malo. Hic enim videmus tãquam definitum esse perfectorum dicit solidum cibũ: & hoc esse illud quod ad Corinthios scriptum est, Sapientiam loquimur inter perfectos. Quos autem perfectos voluerit M hoc loco intelligi, subiecit atq; ait, Qui per habitũ exercitatos habent sensus, ad separandum bonum à malo. Hoc vero qui inualida & inexercitata mente non possunt, profectò nisi fidei quodam lacte teneantur, & inuisibilia quæ non vident, & intelligibilia quæ nondum intelligunt, credãt, facile ad vanas & sacrilegas fabulas promissione scientiæ ducũtur, vt & bonum & malum nõ nisi corporalibus imaginibus cogitẽt, & ipsum deũ nõ nisi aliquod esse corpus existiment, & malũ non nisi substantiam putare non possint, cum sit potius ab immutabili substãtia mutabilium substantiarum quidam defectus, quas fecit ex nihilo ipsa immutabilis & summa substantia, qui est deus. Quod profectò quisquis nõ solum credit, verumetiã exercitatis interioribus animi sensibus intelligit, percipit, nouit: non est iã metuẽdum ne seducatur ab eis qui malum putãdo esse substãtiam quã non fecit deus, mutabilẽ substantiam faciũt ipsum deũ, sicut Manichæi, vel si quæ aliæ pestes ita desipiunt. Sed mẽte adhuc paruulis, quos dicit Apostolus carnales lacte nutriẽdos, omnis de hac re sermo, quo agitur vt non

Marginalia: 1. Cor. 3. — 1. Cor. 1. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 1. — Gal. 6. — 1. Cor. 14. — Ephe. 1. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 2. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 2. — 1. Cor. 1. — Hier. 9. — 1. Cor. 1. — Hebr. 5. — 1. Cor. 2.

A vt non solum credatur, verũetiã intelligatur, sciaturq́ quod dicitur, percipere talia nõ valẽtibus onerosus est, faciliusq́ illos premit quàm pascit. Ex quo fit vt spiritales ista carnalibus nõ omnino taceant propter catholicam fidẽ quæ omnibus prædicanda est, nec tamen sic disserant, vt volentes ea perducere ad intelligentiã nõ capacem, facilius fastidiri faciãt in veritate sermonem, quàm in sermone percipi veritatẽ. Propterea dicit scribẽs ad Colossenses, *Coloss. 2.* Et si corpore absens sum, spiritu vobiscum sum, gaudẽs & vidẽs ordinationem vestrã, & id quod deest fidei vestræ in Christo. *1. Thess. 3.* Et ad Thessalonicenses, Nocte ac die, inquit, abundantius orantes, vt videamus faciẽ vestrã, & suppleamus quæ desunt fidei vestræ. Intelligẽdi sunt vtique ita primũ catechizati, vt lacte alerẽtur, nõ solido cibo, cuius lactis ad Hebræos *Heb. 6.* cõmemoratur vbertas eis, quos volebat cibi soliditate iam pascere: propter quod ait, Ideoq́ remittentes initij † Christi verbum, in cõsummationem respiciamus, *talidis mysterij.* non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in deũ, lauacri doctrinæ, impositionis manuũ, resurrectionis etiã mortuorũ, & iudicij æterni. B Hæc est lactis vbertas, sine quo nõ viuunt, qui iam quidem ratione vtũtur vt possint credere: sed bonũ à malo nũ credendo tantùm, verumetiam intelligendo quod pertinet ad solidum cibum, separare nõ possunt. Quod autẽ in lactis cõmemoratione posuit & doctrinã, ipsa est quæ per symbolũ traditur & orationem dominicã. Sed huic lacti absit vt sit contrarius cibus rerum spiritalium firma intelligẽtia capiendus, qui Colossensibus & Thessalonicensibus defuit, & supplẽdus fuit. Quando enim suppletur quod defuit, nõ improbatur quod fuit. nã & in ipsis quę sumim⁹ alimẽtis, vsqueadeo nõ est lacti cõtrarius solidus cib⁹, vt ipse lactescat, quò possit esse aptus infantib⁹, ad quos per matris vel nutricis peruenit carnẽ: sicut fecit etiã mater ipsa sapiẽtia, quæ cũ sit in excelsis angelorũ solid⁹ cibus, dignata est quodãmodo lactescere paruulis, cũ verbũ *Ioan. 1.* caro factum est, & habitauit in nobis. Sed ipse homo Christ⁹, qui vera carne, vera cruce, vera morte, vera resurrectione, syncerũ lac dicitur paruulorũ, cũ bene ab spiritalibus capitur, inuenitur dominus angelorũ. Proinde nec sic paruuli sunt lactandi, vt semper nõ intelligant deũ Christum: C nec sic ablactandi, vt deserant hominem Christum. Quod alio modo idipsum ita dici potest, nec sic lactãdi sunt, vt creatorẽ nunquã intelligant Christum: nec sic ablactãdi, vt mediatorẽ vnquã deserãt Christũ. In hoc quippe nõ conuenit huic rei similitudo materni lactis, & solidi cibi: sed potius fundamẽti, quia & puer quãdo ablactatur, vt ab alimẽtis infantię iam recedat, inter solidos cibos nõ repetit vbera quæ sugebat: Christus autẽ crucifixus, & lac sugẽtibus, & cibus est proficientibus. Fundamẽti vero ideo est aptior similitudo, quia vt perficiatur quod struitur, additur ædificiũ, nõ subtrahitur fundamentũ. Quæ cũ ita sint, ô quicunq; estis, qui sine dubio multi estis paruuli in Christo, proficite ad solidũ cibũ mentis, nõ ventris: proficite ad separandum bonum à malo, & magis magisq́ inhærete mediatori, per quẽ liberamini à malo, quod nõ est à vobis loco separandum, sed in vobis potius est sanandum. Quisquis autẽ vobis dixerit, nolite credere verum hominẽ Christum, aut non à vero deo corpus cuiuslibet hominis vel cuiuslibet animãtis creatum, aut nõ à vero deo vetus testamentum datum, & si quid huiusmodi: hæc enim vobis prius ideo non dicebantur, quãdo lacte nutriebamini, quoniã ad vera capienda cor nondum habebatis idoneum, nõ vobis iste D cibũ præparat, sed venenũ. Propter quod beatus Apostolus eos alloquẽs qui sibi iam videbãtur esse perfecti, cum se imperfectũ ipse dixisset, Quicunq; ergo, inquit, *Philip. 3.* perfecti sum⁹, hoc sapiam⁹: & si quid aliter sapitis, hoc quoq; vobis deus reuelabit. Et ne forte incurrerent in seductores qui eos vellẽt à fide auertere promittendo scientiã veritatis, & hoc putarent esse quod dixit Apostolus, id quoque vobis deus reuelabit: cõtinuo subiunxit, Verũtamen in id quod peruenimus, in eo ambulemus. Si quid ergo intellexeris quod non sit contra regulam catholicæ fidei, ad quã velut viam quæ te ducat ad patriã peruenisti, & sic intellexeris, vt inde dubitare omnino nõ debeas, adde ædificiũ, noli tamen relinquere fundamentũ. Sic debẽt maiores docere aliquid paruulos, vt omnium dominũ Christũ, & seipsis lõge maiores Prophetas & Apostolos non dicãt aliquid fuisse mẽtitos. Non autẽ solũ vaniloquos & mentis seductores fabulosa & falsa gariẽtes, & in eis vanitatibus velut altam scientiã promittentes contra regulã fidei, quam catholicã suscepistis, cauere debetis, verũetiã ipsos qui de ipsa diuinæ immutabilitate naturæ vel incorporea E creatura siue creatore veraciter disputãt, & quod dicũt, omnino documẽtis atq; rationibus certissimis probãt, & tamen ab vno dei & hominũ mediatore conantur auertere, tanquã pestẽ insidiosiorẽ cæteris fugite. tales enim sunt de quibus dicit Apostol⁹, *Roma. 1.* Quia cognoscẽtes deum, non sicut deũ glorificauerunt. Quid enim prodest habere intelligentiã veram de immotabili bono, ei qui nõ tenet per quẽ liberetur à malo? Propterea admonitio beatissimi Apostoli de vestris cordib⁹ nõ recedat, *Galat. 1.* Si quis vobis euangelizauerit præterquam quod accepistis, anathema sit. Non ait plus quàm accepistis: sed, præterquam quod accepistis. Nam si illud diceret, sibiipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret quæ illorũ fidei defuerũt. Sed qui supplet, quod minus erat addit, non quod inerat tollit. Qui autẽ prętergreditur regulã fidei, nõ accedit in via, sed recedit de via. Quod itaq; ait dominus, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, adiicienda illis fuerunt quæ nesciebant, nõ quę didicerant euertenda. Et ille quidẽ, sicut in pristino sermone F iam exposui, potuit hoc ita dicere, quia illa ipsa quę docuerat, si vellet eis sic aperire, vt in illo cõspiciuntur ab angelis; hoc infirmitas humana, in qua adhuc erãt, ferre non posset. Spiritalis autẽ homo quilibet potest alterum hominẽ docere quod nouit, si proficiendo capaciorẽ faciat spiritus sanctus, in quo & ipse doctor aliquid amplius addiscere potuit, vt sint ambo docibiles deo: quanquã & inter ipsos spiritales sunt vtiq; aliis alij capaciores atq; meliores, ita vt quidam illorum ad ea perueniret, quæ nõ licet homini loqui. Qua occasione vani quidam Apocalypsim Pauli (quam sana non recipit Ecclesia) nescio quibus fabulis plenam, stultissima præsumptione finxerunt, dicentes hanc esse vnde dixerat *2. Cor. 12.* raptum se fuisse in tertiũ cœlum, & illic audisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Vtcũq; illorum tolerabilis esset audacia, si se audisse dixisset, quæ adhuc non licet homini loqui: cum vero dixerit, quæ non licet homini loqui, isti qui sunt qui hæc audeant impudẽter & infeliciter loqui? Sed iam istum sermonem hoc fine concludam, per quem vos esse cupio sapientes quidem in bono, integros autem à malo.

De eo quod dixit, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur. Tractatus XCIX.

G Vid est quod domin⁹ ait de ſpiritu ſancto, cũ cum venturum eſſe promitteret: & docturũ diſcipulos eius omnẽ veritatẽ, vel eos deducturũ in omni veritate? *Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet loquetur.* *Ioan.16.* Simile eſt huc ei quod de ſemetipſo dixit, Non poſſum à meipſo facere quicquam: ſicut audio iudico. *Supra Tractatu 40.* Sed illud cum exponeremus, ſecundum hominem poſſe accipi diximus, vt obedientiam ſuam, qua factus eſt obediens vſque ad mortẽ crucis, prænunciaſſe filius videretur, *Philip.2.* & iudicium futurum, quo viuos & mortuos iudicabit, quia hoc per id facturus eſt quòd filius hominis eſt, propter quod dixit, Pater non iudicat quenquã, ſed omne iudiciũ dedit filio, *Ioan.5.* quia in iudicio nõ forma dei qua æqualis eſt patri, nec ab impiis videri poteſt, ſed forma hominis apparebit, qua minoratus eſt etiã modico minus ab angelis, quãuis iã in claritate, nõ in priſtina ſit humilitate venturus, conſpicuus tamen futurus & bonis & malis. hinc ait & illud, Et poteſtatẽ dedit ei iudiciũ facere, quoniã filius hominis eſt. In quibus verbis eius manifeſtatur nõ eam H formam præſentandã eſſe iudicio, in qua cum eſſet, nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, *Philip.2.* ſed illã quã cũ ſemetipſum exinaniſſet, accepit. Semetipſum enim exinaniuit formam ſerui accipiens, in qua videtur etiã ad faciendum iudicium obedientiã ſuam cõmendaſſe, cum dixit, Nõ poſſum facere à meipſo quicquam: ſicut audio iudico. *Ioan.5.* Adã nãque (per cuius vnius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi) *Roma.5.* nõ ſicut audiuit iudicauit, quia quod audiuit præuaricatus eſt, & à ſemetipſo fecit malũ quod fecit: quia non dei voluntatem, ſed ſuam fecit. Iſte autem per cuius vnius hominis obedientiam iuſti conſtituuntur multi, non ſolum obediens fuit vſque ad mortem crucis, in qua eſt viuus iudicatus à mortuis: ſed obedientẽ ſe futurum promittens in ipſo quoq; iudicio quo eſt de viuis iudicaturus & mortuis, Non poſſum, inquit, à meipſo facere quicquam: ſicut audio iudico. *Ioan.5.* Sed nũquid de ſpiritu ſancto quod dictũ eſt, Nõ enim loquetur à ſemetipſo, ſed quęcunque audiet loquetur, ſecundũ hominem vel ſecundum aſſumptionem cuiuſquam creaturæ dictũ eſſe audebimus opinari? Solus quippe in trinitate filius formã I ſerui accepit, quæ forma illi ad vnitatem perſonæ coaptata eſt, id eſt, vt filius dei & filius hominis vnus ſit Ieſus Chriſtus, ne non trinitas, ſed quaternitas prædicetur, quod abſit à nobis. Propter quam perſonam profecto vnam ex duabus ſubſtantiis diuina humanaq; conſtantẽ, aliquando ſecundum id quod dominus eſt loquitur, vt eſt illud quod ait, Ego & pater vnum ſumus. *Ioan.10.* aliquãdo ſecundum id quod homo eſt, ſicuti eſt illud, Quoniã pater maior me eſt. *Ioan.14.* ſecundũ quod accepimus eſſe ab eo d[illegible]tum & hoc vnde nunc diſputo, Non poſſum à meipſo facere quicquã: ſicut audio iudico. In perſona vero ſpiritus ſancti quomodo id accipiam⁹ quod ait, Nõ enim loquetur à ſemetipſo, ſed quęcunq; audiet loquetur, cum in ea nõ ſit alia diuinitatis, alia humanitatis, vel alterius creaturæ cuiuſcunque ſubſtantia, magna exoritur difficultas. Illud enim quòd ſicut colũba ſpiritus ſanctus apparuit ſpecie corporali, *Matth.3.* viſio fuit ad horã facta atq; trãſacta: ſicut etiã quãdo ſuper diſcipulos venit, viſæ ſunt illis linguę diuiſæ velut ignis, qui & inſedit ſuper vnumquemq; eorũ. *Acto.2.* Qui ergo dicit columbã ad vnitatẽ perſonæ ſpiritui ſancto fuiſſe cõiũctã, vt ex illa & deo (quia ſpiritus ſanctus deus eſt) vna ſpirit⁹ ſancti perſona cõſtaret, & hoc etiã de illo igne cõpellitur dicere, vt intelligat nihil horum debere ſe dicere. iſta enim quæ de ſubſtãtia dei quoquo modo vt opus erat K ſignificãda corporeis hominũ ſenſibus ſe intulerũt atque tranſierunt, ad horã diuinitus facta ſunt de creatura ſeruiente, nõ de ipſa dominãte natura, quę in ſe manẽs quod vult mouet, & quod vult immutabilis mutat: ſicut etiã vox illa de nube aures vtiq; attigit corporales, eumq; ſenſum corporis qui vocatur auditus. Nec tamẽ vllo modo credẽdũ eſt verbũ dei, quod eſt vnigenitus fili⁹, quoniã verbũ dicitur, ſyllabis ſoniſq; finiri, quia nec omnia ſimul ſonare poſſunt cũ ſermo fit, ſed tanquã naſcẽtes morientibus ordine ſuo ſoni quicunq; ſuccedunt, vt totũ quod loquimur, nouiſsima ſyllaba cũpleatur. Abſit vt ſic loquatur pater ad filium, hoc eſt, deus ad verbum ſuũ deũ. Sed hoc eorũ eſt capere, quãtum ab homine capi poteſt, ad quos nõ lac pertinet, ſed ſolidus cibus. Cũ igitur ſpiritus ſanct⁹ nulla ſuſceptione hominis ſit homo fact⁹, nulla ſuſceptione angeli ſit angelus factus, nulla ſuſceptione cuiuſquam creaturæ creatura ſit fact⁹, quomodo de illo ĩtelligẽdũ eſt quod L dominus ait, Nõ eni loquetur à ſemetipſo, ſed quæcũq; audiet loquetur? Ardua quęſtio, nimis ardua, ipſe adſit ſpiritus, vt ſaltẽ ſicut eã cogitare poſſumus, ſic eloqui poſſimus, ac ſic ad intelligentiã veſtrã pro mei moduli facultate perueniat. Prius itaq; noſſe debetis & intelligere poteſtis, credere autẽ, qui intelligere nondũ poteſtis, in ea ſubſtãtia quæ deus eſt, nõ quaſi per corporis molẽ ſenſus locis propriis diſtributos, ſicut in carne mortali quorumque animaliũ alibi eſt viſus, alibi auditus, alibi guſtus, albi olfactus, per totũ autẽ tactus. Abſit hoc credere in illa incorporea immutabiliq; natura. Audire ergo ibi & videre, idipſum eſt. Dicitur & olfactus in deo, vnde dicit Apoſtolus, Sicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationẽ & hoſtiã deo in odorẽ ſuauitatis. *Ephe.5.* *Gala.2.* Et guſt⁹ intelligi poteſt, ſecũdũ quẽ deus & odit amaricantes, & nec frigidos nec calidos ſed tepidos euomit ex ore ſuo: *Apo.3.* & Ieſus Chriſtus dicit, Meus cibus eſt vt faciã voluntatẽ eius qui me miſit. *Ioan.4.* Eſt etiã tactus ille diuinus, vnde dicit ſpõſa de ſpõſo, Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera ei⁹ cõplectetur me. *Canti.2.* Nõ ſunt hæc in deo per diuerſa corporis loca. cũ enim dicitur ſcire, ibi ſunt omnia, & videre, & audire, & olfacere, & guſtare, & tãgere, ſine vlla eius mutatione ſub- M ſtãtiæ, ſine vlla mole, quæ in alia parte maior, in alia minor etiam in ſenibus puerili pectore cogitatur, quãdo deus ſic cogitatur. Nec mireris quòd ineffabilis dei ſciẽtia, qua nouit omnia, per varios humanæ locutionis modos, omniũ iſtorũ corporaliũ ſenſuũ nominibus nũcupatur, cũ & ipſa mẽs noſtra, hoc eſt homo interior (cui vniformiter ſciẽti per hos quinq; veluti nũcios corporis diuerſa nunciãtur) quãdo immutabilẽ veritatẽ intelligit, eligit, diligit, & lumen videt de quo dicitur, Erat lumẽ verũ: *Ioan.1.* & verbũ audit de quo dicitur, In principio erat verbũ: & odorẽ capit de quo dicitur, Poſt odorem vnguẽtorũ tuorũ currimus: *Canti.1.* & fontẽ bibit, de quo dicitur, Apud te eſt fons vitæ: *Pſal.35.* & tactu fruitur, de quo dicitur, Mihi autẽ adhærere deo bonũ eſt: *Pſal.72.* nec aliud atque aliud, ſed vna intelligẽtia tot ſenſuũ nominibus nũcupatur. Cũ ergo de ſpiritu ſancto dicitur, Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quęcũq; audiet loquetur: multo magis ibi ſimplex natura, vbi veriſsime ſimplex eſt, vel ĩtelligẽda eſt vel credẽda, quę lõge lateq; naturã noſtræ mẽtis excedit. Mutabilis quippe eſt mẽs noſtra, quę percipit diſcẽdo quod neſciebat, & amittit dediſcẽdo quod ſciebat, & veriſimilitudine fallit, vt pro vero approbet falſum, & obſcuritate ſua quaſi quibuſdã tenebris impedit

ne perueniat

A ne perueniat ad verum. Et ideo non est ista substantia verissime simplex, cui nō hoc est esse quod nosse: potest enim esse nec nosse. Atqui illa diuina nō potest, quia id quod habet est, ac per hoc nō sic habet sciētiā, vt aliud illi sit scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed vtrūq; vnum est: nec vtrunque dicendū est, quod simpliciter vnū est: sicut habet pater vitam in semetipso: nec aliud est ipse quàm vita quæ in ipso est, & dedit filio habere vitam in semetipso, hoc est, genuit filiū, qui & ipse vita esset. Sic itaque debemus accipere quod de spiritu sancto dictū est, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur: vt intelligamus nō eum esse à semetipso. Pater quippe solus de alio non est, nam & filius de patre natus est, & spiritus sanctus de patre procedit. Pater autē nec nat⁹ est de alio, nec procedit. Nec ideo sanè aliqua disparilitas in summa illa trinitate cogitationi occurrat humanæ. nam & filius ei de quo natus est, & spiritus sanct⁹ ei de quo procedit æqualis est. Quid autē illic intersit inter procedere & nasci, & longū est quærendo disserere, & temerariū cū dissereris definire, quia hoc & menti vtcunq; cōprehendere, & si quid forte mēs inde comprehenderit, linguæ difficillimum est explicare, quantuslibet sit doctor, quantuslibet adsit auditor. Non ergo loquetur à semetipso, quia nō est à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, ab illo audiet à quo procedit. Audire illi scire est: scire vero esse, sicut superius disputatū est. Quia ergo non est à semetipso, sed ab illo à quo procedit, à quo illi est essētia, ab illo sciētia. ab illo igit audiētia, quod nihil est aliud quàm sciētia Nec moueat, quod verbū futuri temporis positū est, non enim dictum est, quæcunque audiuit, aut quæcunque audit, sed quæcunque audiet loquetur. Illa quippe audientia sempiterna est, quia sempiterna est scientia. In eo autem quod sempiternum est, sine initio & sine fine, cuiuslibet tēporis verbū ponatur, siue præteriti, siue præsentis, siue futuri, nō mendaciter ponitur. Quāuis enim natura illa immutabilis & ineffabilis nō recipiat fuit & erit, sed tantùm est: ipsa enim veraciter est, quia mutari non potest, & ideo illi tantū conueniebat dicere, Ego sum qui sum: &, Dices filiis Israël, qui est, misit me ad vos: tamen propter mutabilitatem temporum in quibus versatur nostra mortalitas & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit & erit & est. Fuit in præteritis seculis, est in præsentibus, erit in futuris. Fuit, quia nunquā defuit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est. Neque enim velut qui iam non sit, cum præteritis occidit, aut cū præsentibus velut qui nō maneat labitur, aut cum futuris velut qui non fuerat orietur. Proinde cum secundū volumina temporum locutio humana variatur, qui per nulla deesse potuit aut potest aut poterit tēpora, vera de illo dicuntur cuiuslibet tēporis verba. Semper itaq; audit spiritus sanctus, quia semper scit. Ergo & sciuit, & scit, & sciet, ac per hoc & audiuit, & audit, & audiet, quia sicut iā diximus, hoc est illi audire, quod scire, & scire illi hoc est quod esse. Ab illo igit audiuit, audit, & audiet à quo est: ab illo est, à quo procedit. Hic aliquis forsitā quærat, vtrū & à filio procedat spirit⁹ sanctus, fili⁹ enim solius patris est fili⁹, & pater solius filij est pater, spiritus autē sanctus non est vnius eorū spiritus, sed amborū. Habes ipsum dominū dicentē. Nō enim vos estis qui loquimini, sed spirit⁹ patris vestri qui loquit in vobis. habes & Apostolū, Misit deus, inquit, spiritū filij sui in corda vestra. nūquid duo sunt, alius patris, alius filij? Absit. vnū enim corpus ait, cū significaret Ecclesiā, moxq; addidit, & vnus spirit⁹. Et vide quomodo illic impleat trinitatē. Sicut vocati estis, inquit, in vna spe vocationis vestræ, vnus dominus. hic vtiq; Christum intelligi voluit. Restat vt etiam patrē nominet. sequitur ergo, Vna fides, vnū baptisma, vnus deus & pater omniū, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Cum ergo sicut vnus pater, & vnus dominus, id est, filius, ita sit & vnus spiritus, profecto amborum est, sicut ipse Christus Iesus dixit, Spirit⁹ patris vestri qui loquitur in vobis. & dicit Apostolus, Misit deus spiritum filij sui in corda nostra. habes & alio loco eundem Apostolū dicentem, Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesū à mortuis, habitat in vobis. Hic vtique spiritū patris intelligi voluit, de quo tamen alio loco dicit, Quisquis autem spiritum Christi nō habet, hic nō est eius. Et multa alia sunt testimonia quib⁹ hoc euidenter ostenditur, & patris & filij ipsum esse spiritū, qui in trinitate dicitur spiritus sanct⁹. Nec ob aliud eū sitimo ipsum vocari propriè spiritū, cum etiam si de singulis interrogemur, nō possimus nisi patrē & filiū spiritum dicere, quoniam spiritus est deus, id est, non corpus est deus, sed spiritus. Quod ergo cōmuniter vocantur & singuli, hoc proprie vocari oportuit eum qui nō est vnus eorū, sed in quo cōmunitas apparet amborū. Cur ergo nō credamus quòd etiā de filio procedat spiritus sanctus, cū filij quoq; ipse sit spiritus? Si enim nō ab eo procederet, nō post resurrectionē se repræsentās discipulis suis insufflans diceret, Accipite spiritū sanctum. Quid enim aliud significauit illa insufflatio, nisi q; procedat spiritus sanctus & de ipso? Ad hoc pertinet etiā illud quod de muliere quæ fluxū sanguinis patiebatur, ait, Tetigit me aliquis. ego enim sensi de me virtutē exiisse. nā virtutis nomine appellari etiā spiritū sanctū, & eo loco clarū est, vbi angelus dicēti Mariæ, Quomodo fiet istud, quoniā virū non cognosco: respondit, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et ipse dominus promittēs eum discipulis, ait, Vos sedete in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto. & iterum, Accipietis, inquit, virtutem spiritus sancti superuenientē in vos, & eritis mihi testes. de hac virtute credēdus est dicere Euangelista, Virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Si ergo & de patre & filio procedit spiritus sanctus, cur filius dixit, de patre procedit? cur putas nisi quemadmodum ad eum solet referre & quod ipsius est, de quo & ipse est? vnde illud est quod ait, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si igitur intelligitur hic eius doctrina, quā tamen dixit non suam, sed patris, quanto magis illic intelligendus est & de ipso procedere spiritus sanctus, vbi sic ait, de patre procedit, vt non diceret, de me non procedit? A quo autem habet fili⁹ vt sit deus (est enim de deo deus) ab illo habet vtique vt etiam de illo procedat spiritus sanctus: ac per hoc spiritus sanctus vt etiā de filio procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet patre. Hic vtcunque etiam illud intelligitur (quantum à talibus quales nos sumus intelligi potest) cur non dicatur natus esse, sed potius procedere spiritus sanctus: quoniam si & ipse filius diceretur, amborum vtiq; filius diceretur, quod absurdissimū est. filius quippe nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit autem vt inter deum patrem & deum filium tale aliquid suspicemur, quia nec filius hominum simul & ex patre & ex matre procedit: sed cū in matrem procedit ex patre, non tunc procedit & ex matre: & cum in hanc lucem procedit ex matre, non tunc procedit ex patre. Spiritus autem sanctus nō de patre procedit in filiū, & de filio procedit ad

G sanctificandam creaturam, sed simul de vtroque procedit, quamuis hoc filio pater dederit, vt quemadmodũ de se, ita de illo quoque procedat. Neq; enim possumus dicere quòd non sit vita spiritus sanctus, cũ vita sit pater, vita sit filius, ac per hoc sicut pater cũ habeat vitam in semetipso, dedit & filio habere vitam in semetipso, sic ci dedit vitã procedere de illo, sicut procedit & de seipso. Sequuntur autem verba domini dicentis, *Et quæ ventura sunt annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet pater, mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Sed quia ista iam prolixa sunt, in aliũ sunt differenda sermonem.

De eadem lectione Tractatus C.

CVm promitteret dominus venturum spiritũ sanctum, docebit vos, inquit, omnẽ veritatẽ: vel quod in nonullis codicibus legitur, deducet vos in omnem veritatem. non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur. De quibus Euangelicis verbis iam quod donauit dominus disputauimus: nunc ea quæ sequuntur attendite. *Et quæ ventura sunt*, inquit, *annunciabit vobis.* Neque enim hic, quoniam planum est, immorandũ. nihil enim habet quæstionis, cuius à nobis expositio flagitetur: sed quod adiungit, *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis*: non negligenter est transeundũ. Quod enim ait, Ille me clarificabit, potest intelligi, quia diffundẽdo in cordibus credentium charitatem, spiritalesq; faciendo, declarauit eis quomodo filius patri esset æqualis, quem secundum carnem prius tantũmodo nouerant, & hominem sicut homines cogitabãt. Vel certe quia per ipsam charitatem fiducia repleti, & timore depulsu annunciauerũt hominibus Christũ, ac sic fama eius diffusa est in toto orbe terrarum, vt sic dixerit, Ille me clarificabit, tanquam diceret, ille vobis auferet timorem, & dabit amorem, quo me ardentius prædicantes, gloriæ meæ per totum mundum dabitis odorem, cõmendabitis honorem. Quod enim facturi fuerant in spiritu sancto, hoc eundem spiritum dixit esse facturũ: quale est etiã illud, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. (Matth.10.) Verbũ quippe Græcũ quod est δοξάσει, alius clarificabit, alius glorificabit, latini interpretes in sua quisque translatione posuerunt, quoniam ipsa quæ Græcè dicitur δόξα, vnde dictum est verbũ δοξάσει, & claritas interpretatur & gloria. Gloria nanq; fit quisque clarus, & claritate gloriosus, ac per hoc quod vtroq; verbo significatur, idipsum est. Sicut autẽ definierũt antiqui Latinæ linguæ clarissimi authores, Gloria est frequens de aliquo fama cũ laude. (Gloria.) Quæ cum est in hoc mũdo facta de Christo, non Christo credenda est magnum aliquid contulisse, sed mundo. Bonum enim laudare, non laudato sed laudãtibus prodest. Est autem etiam falsa gloria quando laudantes errore falluntur, siue in rebus, siue in hominib⁹, siue in vtrisque. Nam in rebus falluntur, quando putãt id bonũ esse quod malum est: in hominibus autẽ, quando putant eũ bonum esse, qui malus est. In vtrisq; vero, quãdo & id quod est vitium, virtus putatur: & ipse qui propter hoc laudatur, non habet quod putatur, siue sit bonus, siue sit malus. Donare quippe res suas histrionibus, vitiũ est immane, nõ virtus. Et scitis de talibus q̃ sit frequens fama cum laude, quia sicut scriptum est, Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur. (Psal.9.) Hi laudatores nõ falluntur in hominibus, sed in rebus. malum est enim, quod bonũ esse credũt. Illi autẽ qui hoc malo largitionis vitiosi sunt, tales vtique sunt, quales eos hi qui laudãt, nõ suspicãtur esse, sed cernunt. K Porrò si se quisquã iustum fingat & nõ sit, sed totũ quicquid corã hominibus laudabiliter agere videtur nõ agat propter deũ, hoc est propter verã iustitiam, sed solum quærat & diligat ab hominibus gloriam: illi autem apud quos frequens est eius fama cum laude, nõ eũ putent nisi propter deũ laudabiliter viuere, non falluntur in re, sed falluntur in homine. quod enim bonum esse credũt, est bonũ: sed quẽ bonum esse credunt, nõ est bonus. Quod si putetur verbi gratia bonum artium peritia magicarũ, & dum quisque patriam liberasse eisdẽ quas omnino nescit artibus creditur, ac frequentem cum laude famam (quæ gloria definita est) apud homines impios cõsequatur, errant in vtroq; qui laudant, & in re scilicet, quia id quod malum est, bonũ putant: & in homine, quia non est quod putãt. quapropter falsa est in his tribus generibus gloria. Cum autem de aliquo per deum & propter deũ iusto, hoc est veraciter iusto, causa ipsius iustitiæ frequens est fama cũ laude, vera quidem gloria est, nõ tamen ea credendum est beatificari iustum, sed laudantibus gratulandũ est, quia recte iudicant, & diligunt iustum. L Quanto magis ergo dominus Christus non sibi sed eis profuit gloria sua, quibus profuit morte sua? Sed nõ est vera eius apud hæreticos gloria, apud quos tamẽ frequentem famam videtur habere cum laude. Non est hæc vera gloria, quia in vtroque falluntur. nam & bonũ putant esse quod bonum non est, & Christum putãt esse quod Christus non est. Vnigenitum enim filiũ æqualem non esse gignenti, non est bonum: vnigenitũ dei filium hominẽ tantũ esse non deum, nõ est bonum: veritatis carnem nõ esse veram carnem, nõ est bonũ. Horum trium quæ dixi, primum sentiunt Arriani, secundũ Photiniani, tertiũ Manichæi: sed quia & eorum nihil est bonum, & Christus nihil est eorũ, in vtroq; falluntur, nec dant veram gloriã Christo, quãuis apud eos esse videatur cũ laude frequẽs fama de Christo: & omnes prorsus hæretici, quos cõmemorare nimis longũ est, qui de Christo nõ recte sentiunt, ideo errãt, quia & de bonis rebus ac malis nõ verum sentiunt. Pagani etiã quoniam sunt Christi plurimi laudatores, & ipsi in vtroque falluntur, qui non secundũ veritatẽ dei, sed potius secundũ suã suspicionẽ M dicunt eũ fuisse hominem magum. Christianos quippe velut imperitos vituperãt, Christũ autẽ velut magum laudant, ac sic produnt quod amant: Christũ vero non amant, quoniã quod nõ erat Christus, hoc amant. Ideo in vtroque falluntur, quia & magum esse malum est, & magus nõ fuit Christus, quia bonus est. Quapropter de his nihil hoc loco dicendum est, qui Christum vituperant atque blasphemant, quia de gloria eius loquimur, qua est glorificatus in mũdo. non enim glorificauit spirit⁹ sanct⁹ vera gloria, nisi in Ecclesia sancta catholica. alibi enim, id est, vel apud hæreticos, vel apud quosdã paganos, vera eius in terris gloria nõ potest esse, & vbi videtur esse frequẽs de illo fama cum laude. Vera ergo eius gloria in ecclesia catholica sic à Propheta cantatur: Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. (Psal.107.) Quia itaq; post eius exaltationẽ venturus erat spiritus sanctus & eũ glorificaturus, hoc sacer Psalmus hoc ipse vnigenitus promisit futurum, quod videmus impletum. Quod autem ait, *De meo accipiet, & annunciabit vobis:* catholicis audite auribus, catholicis percipite mentibus. non enim propterea (sicut quidam hæretici putauerunt) minor est filio spiritus sanctus, quia filius accipiat à patre, & spirit⁹ sanctus à filio, quibusdã gradibus

A gradib' naturarũ. Absit hoc credere, absit hoc dicere, absit à Christianis cordibus cogitare. Denique cõtinuo soluit ipse quæstionem, & cur hoc dixerit, explanauit. *Omnia*, inquit, *quæcunque habet pater, mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Quid vultis amplius? Ergo à patre accipit spiritus sanctus, vnde accipit filius: quia in hac trinitate de patre natus est filius, de patre procedit spiritus sanctus. Qui autem de nullo natus sit, de nullo procedat, pater solus est. Quomodo autem dixerit vnigenitus filius, Omnia quæcunque habet pater, mea sunt: quia vtiq; non sic quemadmodum dictum est illi filio non vnigenito, sed ex duobus maiori, Tu mecũ es semper, & omnia mea tua sunt: eo loco si dominus voluerit, diligẽti cõsideratione tractabitur, vbi dicit vnigenit' patri, Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt: vt hic iste sermo claudatur, quoniam quę sequuntur, aliud poscunt quo differantur exordium. *Luca.15.*

De eo quod dicit, Modicum & iam non videbitis me: & iterum modicũ & videbitis me, quia vado ad patrẽ: vsque ad id, Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

Tractatus CI.

B HAec domini verba vbi ait: *Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem:* ita obscura erãt discipulis antequam id quod dicit impletum esset, vt quærẽtes inter se quid esset quod diceret, omnino se faterentur nescire. sequitur enim Euangelium. *Dixerunt ergo ex discipulis eius ad inuicem, Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem? Dicebant ergo: quid est hoc quod dicit modicum? Nescimus quid loquitur.* Hoc enim est quod eos mouebat, quia dixit, modicum & non videbitis me, & iterũ modicum & videbitis me. Nam in præcedentibus quia nõ dixerat modicum, sed dixerat, ad patrem vado, & iam non videbitis me: tanquam aperte illis visus est locutus, nec inter se de hoc aliquid quæsierunt. Nunc ergo quod illis tunc obscurum fuit, & mox manifestatũ est, iam nobis vtiq; manifestũ est. post paululũ enim passus est, & non viderunt eum: rursus post paulum resurrexit, & viderunt eum. Illud autem quod ait, Iam non videbitis me, quia isto verbo, id est iã, intelligi voluit quòd eum vlterius non viderent, ibi exposuimus quomodo accipiendum sit vbi dixit: De iustitia arguet mundum spiritus sanctus, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me, quia scilicet mortalem Christum vlterius non viderunt. *Supra Tractatu.95.* C *Cognouit autem Iesus, sicut in sequenti Euangelista dicit, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Et hoc sic accipi potest, quia contristati sunt discipuli de morte domini, & confestim de resurrectione læti: mundus autem, quo nomine significati sunt inimici, à quibus Christus occisus est, tunc vtique læti sunt occiso Christo, quãdo sunt discipuli contristati. Mundi quippe nomine malitia potest mundi huius intelligi, id est, hominum mundi huius amicorũ. vnde Iacobus Apostolus in Epistola sua dicit: Quicunque voluerit amicus esse huius seculi, inimicus dei constituitur: quibus inimicitiis dei factum est, vt nec eius vnigenito parceretur. deinde subiungit & dicit: *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. Iterum autem ve-* *Iacob.4.*

nio ad vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. D Nec ista similitudo ad intelligendum videtur esse difficilis, quoniam comparatio eius in promptu est, eodem ipso exponente cur dicta sit. Parturitio quippe tristitiæ, partus autem gaudio cõparatur, quod tunc maius esse consueuit, quãdo non puella, sed puer nascitur. Quod vero ait, gaudium vestrum nemo tollet à vobis: quia gaudium ipsorum ipse Iesus significatus est, quod & ait Apostolus Christus resurgẽs à mortuis iam non moritur, mors ei vltra non dominabitur. *Roma.6.* Hucusq; in isto Euangelij capitulo vnde hodie disputauimus, velut facili intellectui omnia cucurrerunt, acrior necessaria est in his quæ sequuntur intẽtio. Quid est enim quod ait, *Et in illo die me non rogabitis quicquam?* Hoc verbum quod est rogare, non solum petere, verũ etiam interrogare significat: & Græcum Euangelium, vnde hoc translatum est, tale habet verbum quod vtrunque posit intelligi, vt hæc ambiguitas nec inde soluatur, quanquam etsi solueretur, nõ ideo nulla quæstio remaneret. Dominum etenim Christum postquã resurrexit, & interrogatum legimus & rogatum. nam interrogatus est à discipulis ascensurus in cœlũ, quando præsentaretur, & quando regnum esset Israël: cum vero iam esset in cœlo, rogatus est à sancto Stephano, vt spiritum eius acciperet. E *Act.1.* *Act.7.* Et quis audeat vel cogitare vel dicere, in cœlo sedentem Christum rogandum nõ esse, & in terra manentem rogatum fuisse? rogandum non esse immortalem, rogari debuisse mortalem? Imò charissimi rogemus eum, vt nodum quæstionis huius ipse dissoluat, lucendo in cordibus nostris ad videnda quæ dicit. Puto enim quod ait, Iterum autẽ videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis: nõ ad illud tempus esse referendum quo resurrexit, eisq; suam carnem cernendam tangendamq; monstrauit, sed potius ad illud vnde iam dixerat: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & manifestabo meipsum illi. Iã quippe resurrexerat, iam se illis in carne monstrauerat. Iam sedebat ad dexterã patris, quando dicebat idẽ ipse Apostolus Ioannes, cuius est hoc Euangeliũ, in epistola sua: Dilectissimi, nũc filij dei sumus, & nondũ manifestũ est quid erimus: scimos quia cum manifestũ fuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eũ sicuti est. *Luca.24.* *Ioan.14.* *1.Ioan.3.* Ista visio non vitæ huius F est, sed futuræ: non temporalis, sed æternæ. Hæc est autem vita æterna, dicente ipsa vita, vt cognoscant te, inquit, vnum verũ deũ, & quẽ misisti Iesum Christũ. *Ioan.17.* De hac visione & cognitione dicit Apostolus: Videmus nunc per speculũ in ęnigmate, tũc autẽ facie ad faciem: nũc scio ex parte, tunc autẽ cognoscã sicut & cognitus sum. *1.Corin.13.* Nunc totius laboris sui fructũ ecclesia parturit gemendo, tunc paritura lætãdo: nunc parturit desiderando, tunc paritura cernendo: nunc parturit orando, tũc paritura laudando, & ideo masculum, quoniã ad istum fructum contẽplationis cuncta officia referũtur actionis. Solus est enim liber, quoniã propter se appetitur, & nõ refertur ad aliud. huic seruit actio. ad hunc enim refertur quicquid bene agitur, quia propter hunc agitur, ipse autẽ nõ propter aliud, sed propter semetipsum tenetur & habetur. Ibi enim finis qui sufficit nobis. æternus igitur erit. neq; enim nobis sufficit finis, nisi cuius nullus est finis. Hoc inspiratũ erat Philippo quãdo dicebat: Domine ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis. *Ioan.14.* In qua ostẽtione se promisit & filius dicens: Non credis quia ego in patre, & pater in me est? De hoc itaq; quod sufficit nobis, rectissime audiuimus, Gaudiũ vestrum ne-

G mo tollet à vobis. De his etiam quæ superius dicta sunt melius existimo intelligi, Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me. Modicũ est enim hoc totũ spatium quod præsens peruolat seculum: vnde dicit idẽ ipse Euangelista in Epistola sua, Nouißima hora est. Ideo nanque addidit, quia vado ad patrem: quod ad priorem sententiam referendum est, vbi ait modicum & iam nõ videbitis me: non ad posteriorẽ vbi ait, & iterum modicum & videbitis me. Eundo quippe ad patrem facturus erat vt eũ non viderent: ac per hoc non ideo dictũ est, quia fuerat moriturus, & donec resurgeret, ab eorum cõspectibus recessurus, sed quòd esset iturus ad patrẽ: quod fecit posteaquam resurrexit, & cum eis per quadraginta dies conuersatus ascendit in cœlum. illis ergo ait: Modicum & iam non videbitis me, qui eum corporaliter tunc videbant quãdo iturus erat ad patrem, & eũ deinceps mortalem visuri non erãt, qualẽ cum ista loqueretur videbãt. Quod vero addidit, & iterũ modicum & videbitis me, vniuersæ promisit Ecclesiæ, sicut vniuersæ promisit, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Non H tardat dominus promissum, moditõ & videbimus eũ, vbi iam nihil rogemus, nihil interrogemus, quia nihil desiderandum remanebit, nihil quærendũ latebit. Hoc modicũ longum nobis videtur, quoniã adhuc agitur. cum finitum fuerit, tunc sentiemus quàm modicũ fuerit. Non ergo sit gaudiũ nostrum quale habet mundus, de quo dictum est, mundus autem gaudebit: nec tamẽ in huius desiderij parturitione sine gaudio tristes sim⁹, sed sicut ait Apostolus, spe gaudentes, in tribulatione patientes: quia & ipsa parturiens cui comparati sumus, pl⁹ gaudet de mox futura prole, quàm tristis est de præsenti labore. Sed huius sermonis iste sit finis. habent enim quæstionem molestißimam, quæ sequuntur, nec breuitate coarctanda sunt, vt poßint cõmodius, si dominus voluerit, explicari.

1. Ioan. 2. / Act. 1. / Matth. 28. / Roma. 12.

De eo quod dicit, Amen amen dico vobis, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: vsque ad id quod ait, Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem.

Tractatus CII.

I DOmini verba nunc ista tractãda sunt: *Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* Iam dictũ est in superioribus huius dominici sermonis partibus, propter eos qui nõnulla petunt à patre in Christi nomine, nec accipiũt, non petit in nomine saluatoris quicquid petitur contra rationem salutis. non enim sonum literarum, ac syllabarum, sed quod sonus ipse significat, & quod eo sono recte ac veraciter intelligitur, hoc accipiẽdus est dicere cum dicit, in nomine meo. vnde qui hoc sentit de Christo quod non est de vnico dei filio sentiendũ, nõ petit in eius nomine, etiam si nõ taceat in eo literis ac syllabis Christum, quoniam in eius nomine petit, quẽ cogitat cum petit. Qui vero quod est de illo sentiẽdum sentit, ipse in eius nomine petit, & accipit quod petit, si non contra suam salutẽ sempiternam petit. Accipit autem quando debet accipere. Quædã enim nõ negãtur, sed vt congruo dẽtur tẽpore differũtur. Ita sanè intelligendũ est quod ait, dabit vobis: vt ea beneficia significata sciantur his verbis, quæ ad eos qui petunt propriè pertinent. Exaudiuntur quippe omnes sancti pro seipsis, non autẽ pro omnibus exaudiuntur vel amicis vel inimicis suis, vel quibuslibet aliis, quia non vtcunq; dictum est dabit, sed dabit vobis. *Vsque modo*, inquit, *non petistis quicquam in nomine meo: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.* Hoc quod dicit Gaudium plenum, profecto non carnale, sed spiritale gaudium est: & quãdo tantum erit, vt aliquid ei iam non sit addendum, proculdubio tũc erit plenũ. Quicquid ergo petitur quod pertineat ad hoc gaudiũ consequendum, hoc est in nomine Christi petendum, si diuinã intelligimus gratiã, si vere beatam poscimus vitam. Quicquid autẽ aliud petitur, nihil petitur, non quia nulla omnino res est, sed quia in tantæ rei comparatione quicquid aliud concupiscitur, nihil est. neque enim prorsus nulla res est homo, de quo ait Apostolus: Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit. In cõparatione quippe spiritalis hominis, qui scit gratia dei se esse quod est, quisquis vana præsumit, nihil est. Sic ergo etiã recte intelligi potest: Amẽ amen dico vobis, si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis: vt hoc quod ait, si quid, nõ quodlibet intelligatur, sed aliquid quod in beatæ vitæ cõparatione nõ sit nihil. Et quod sequitur, Vsq; modo nõ petistis quicquam in nomine meo, duobus modis intelligi potest, vel quia nõ in nomine meo petistis, quod nomen non sicut cognoscendũ est cognouistis: vel nõ petistis quicquã, quoniã in cõparatiõe rei quã petere debuistis, pro nihilo habendum est quod petistis. Vt igitur in eius nomine non nihil, sed gaudium plenum petant, quoniam si aliquid aliud petunt, idẽ aliquid nihil est, exhortatur dicens: Petite & accipietis, vt gaudiũ vestrũ sit plenum. id est, Hoc in nomine meo petite, vt gaudiũ vestrum sit plenum, & accipietis. Isto enim bono in petendo perseuerantes, sanctos suos nequaquam misericordia diuina fraudabit. *Hæc, inquit, in prouerbiis locutus sum vobis: venit hora, cum iam non in prouerbiis loquar vobis, sed palàm de patre meo annunciabo vobis.* Possem dicere hanc de qua loquitur horam, futurum oportere seculum intelligi, vbi videbimus palàm quod beatus Paulus dicit, facie ad faciem: vt quod ait: Hæc in prouerbiis locutus sum vobis, hoc sit, quod ab eodem Apostolo dictum est, Videmus nunc per speculum in ænigmate. Annunciabo autem vobis, quia per filium pater videbitur, iuxta illud quod alibi ait, Neque patrem quis cognoscit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Sed istum sensum videtur impedire quod sequitur: *Illo die in nomine meo petetis.* In M futuro enim seculo cum peruenerimus ad regnum, vbi similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, quid petituri sumus, quãdo satiabitur in bonis desideriũ nostrũ: Vnde & in alio Psalmo legitur, Satiabor cũ manifestabitur gloria tua. Petitio nanq; alicuius est indigẽtiæ, quæ ibi nulla erit, vbi hæc satietas erit. Relinquitur itaque (quantum sapere valeo) vt intelligatur Iesus discipulos suos de carnalibus vel animalibus se spiritales promisisse facturũ, quamuis nondũ tales quales erimus, quando spiritale etiam corpus habebimus, sed qualis erat qui dicebat, Sapiẽtiam loquimur inter perfectos: &, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Et, Non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritũ qui ex deo est, vt sciamus quę à deo donata sunt nobis, quæ & loquimur, non in sapientiæ humanæ doctis verbis, sed docti spiritu, spiritalibus spiritalia comparantes. animalis autem homo nõ percipit quæ sunt spiritus dei. Nõ itaq; percipiens quæ sunt spiritus dei homo animalis, sic audit quæcũq; audit de dei natura, vt aliud quàm corpus cogitare nõ poßit, quãlibet amplißimũ vel immensum, quamlibet lucidũ ac speciosum, corpus tamen. ideo prouerbia illi sunt quęcunque dicta sapientiæ de incorporea immutabilique substantia,

K / Gala. 6. / L / 1. Corint. 13. / 1. Ioan. 3. / Psal. 16. / 1. Corin. 2. / Supra tract. 73. per totũ & 81.

A substantia, nõ q ea tanquã pronerbia deputat, sed quia sic cugitat, quomodo qui prouerbia solent audire neq; intelligere. Cũ vero spiritalis cœperit omnia diiudicare, ipse autem à nemine diiudicari, etiam si in hac vita adhuc velut per speculum ex parte perspicit, tamẽ non vllo corporis sensu, non vlla imaginaria cogitatione, qua capit aut fingit qualiumcunque similitudines corporum, sed mẽtis certissima intelligentia deum intelligit non corpus esse, sed spiritũ. Ita palàm de patre annũciãte filio, vt eiusdẽ substãtiæ cõspiciatur & ipse qui annũciat, tunc in eius nomine petunt qui petũt, quãdo in sono eius nominis non aliud q̃ res ipsa est quæ hoc nomine vocatur, intelligũt: nec animi vanitate vel infirmitate confingũt tanquã in alio loco patrem, in alio filium ante patrẽ stantẽ, & pro nobis rogantem, spatia sua quæq; amborum occupãtibus molibus, & verbũ ad eum cuius est verbũ, facere verba pro nobis, interuallo interposito inter os loquentis, & auriculas audientis, & alia talia quæ sibi animales iidemq; carnales in cordi-

1. Corin.13.

B bus fabricant. Quicquid enim tale spiritalibus de deo cogitantibus ex corporũ consuetudine occurrit, negãdo atq; respuendo tanquã importunas muscas ab interioribus oculis abigũt, & synceritati eius lucis acquiescũt, qua teste ac iudice has ipsas imagines corporũ suis internis aspectibus irruentes, falsas omnino esse conuincunt. Hi possunt vtcũq; cogitare dominum nostrũ Iesum Christum inquantũ homo est, pro nobis interpellare patrem: inquantum autem deus est, & nos exaudire cum patre, quod eum significasse arbitror vbi ait, *Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis.* Ad hoc quippe intuendum quomodo non rogat patrem filius, sed simul exaudiunt rogantes pater & filius, nõ nisi spiritalis oculus mentis ascendit. *Ipse enim pater*, inquit, *amat vos, quia vos me amastis.* Ideo amat ille, quia nos amamus, an potius quia ille amat, ideo nos amamus? Ex epistola sua Euangelista idem ipse respondeat: Nos diligimus, inqoit, quia prior ipse dilexit nos. hinc ergo factum est vt diligerem*, quia dilecti sumus. Prorsus donum dei est diligere deum, quoniã ipse vt diligeretur dedit, qui nõ dilectus dilexit. Displicẽtes amati sumus, vt esset in nobis vnde placeremus. nõ enim amaremus

1. Ioan.4.

C filium nisi amaremus & patrem. Amat nos pater, quia nos amamus filiũ, cum à patre & filio acceperimus, vt & patrem amemus & filium: diffundit enim charitatem io cordibus nostris amborum spiritus, per quem spiritum & patrem amamut & filium, & quem spiritum amamus cum patre & filio. Amorem itaque nostrum pium quo colimus deũ, fecit deus, & vidit quia bonum est. Ideo quippe amauit ipse quod fecit, sed in nobis non faceret quod amaret, nisi antequam id faceret nos amaret. *Et credidistis*, inquit, *quia à deo exiui. Exiui à patre & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem.* Planè credidimus. neque enim propterea debet incredibile videri, quia sic ad mundum veniens, exiit à patre vt non desereret patrem: & sic vadit ad patrem relicto mundo, vt non deserat mundum. Exiit enim à patre, quia de patre est: & in mundũ venit, quia mundo suum corpus ostendit, quod de virgine assumpsit. Reliquit mundum corporali discessione, perrexit ad patrem hominis ascensione, nec mundum deseruit præsentiæ gubernatione.

Roma.5.

De eo quod dicit, Dicunt ei discipuli eius, Ecce palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis: vsque ad id quod ait, sed confidite, ego vici mundum.

Tractatus CIIII.

Tomus nonus.

QVales erant discipuli Christi quãdo cum eis ante passionẽ loquebatur magna cũ paruis, sed sicut oportebat vt magna dicerentur & paruis, quia nũdũ accepto spiritusancto quẽadmodum eum post eius resurrectionẽ vel ipso insufflante, vel desuper veniente acceperunt, humana magis quàm diuina sapiebant, multis indiciis per totũ Euangelium declaratur: vnde & hoc est quod in ista lectione dixerunt. ait enim Euangelista, *Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis: nunc scimus quia nosti omnia, & non opus est tibi vt quis te interroget: in hoc credimus quia à deo existi.* Ipse dominus pauloante dixerat: Hæc in prouerbiis locutus sum vobis: venit hora cum iam nõ in prouerbiis loquar vobis. quomodo ergo isti dicunt, Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis? Nunquid hora iam venerat, qua non iam in pronerbiis se promiserat locuturum? Prorsus q nondũ illa hora venisset, continuatio verborum eius ostendit, quę ita sese habet: Hęc, inquit, in prouerbiis locut* sum vobis: venit hora cũ iam non in prouerbiis loquar vobis, sed palàm de patre meo annunciabo vobis. illo die in nomine meo petetis. Et nõ dico vobis*, quia ego rogabo patrem de vobis. Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à deo exiui. Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundũ, & vado ad patrem. Cum per hæc omnia verba adhuc illã promittat horã, qua nõ iam in prouerbiis loquetur, sed palàm de patre annunciabit eis, in qua hora dicit eos in suo nomine petituros, nec se patrem de illis rogaturum, eo q ipse pater amat eos, quia & ipsi amauerunt Christum, & crediderũt q à patre exierit & venerit in mundum, iterum relicturus mundum, & iturus ad patrem? Cũ ergo adhuc promittatur hora illa in qua sine prouerbiis loquuturus est, cur isti dicunt, Ecce nunc palàm loqueris, & prouerbiũ nullũ dicis, nisi quia illa quæ scit ipse nõ intelligẽtibus esse prouerbia, illi vsqueadeo non intelligunt, vt nec saltẽ non se intelligere intelligant? Paruuli enim erant, & nondũ spiritaliter diiudicabant, quæ de rebus nõ ad corpus, sed ad spiritũ pertinentibus audiebant. Deniq; de ipsa eorũ ætate adhuc secũdum interiorem hominẽ parua & infirma eos admonens, *Respondit eis Iesus, Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis. Et non sum solus, quia pater mecum est.* Paulo ante dixerat, Relinquo mundum, & vado ad patrem: nunc dicit, Pater mecum est. Quis vadit ad eum qui cũ illo est? Sed hoc intelligenti est verbum, non intelligenti prouerbium: sic tamen quomodo à paruulis non intelligitur, vtcunque sugitur, & eis etiam si non præbet (quia nondũ eum capiunt) solidũ cibum, saltem lacteũ nõ denegat alimentum. Ex hoc alimento est q sciebant eum nosse omnia, nec opus ei esse vt eum quis interrogetr quod quidem cur dixerint, quæri potest. Videtur enim potius fuisse dicendum, non opus est tibi vt quenquam interroges: non, vt quis te interroget. Dixerũt quippe; scimus quia nosti omnia: & vtiq; qui nouit omnia, magis à nesciẽtibus interrogari solet, vt interrogantes audiant quod volunt ab eo qui nouit omnia, non ipse interroget tanquã volens aliquid scire qui nouit omnia. Quid sibi ergo vult q ei quem sciebãt nosse omnia, cũ dicere debuisse videãtur, nõ opus est tibi vt quẽquã interroges: dicendũ potius putauerunt, non opus est tibi vt quis te interroget? Quid q vtrũq; legimus factũ, & interrogasse scilicet dominũ, & interrogatũ fuisse? Sed hoc cito soluitur, quia hoc non ei, sed illis potius opus

D … E … F

Supra tractatu 102.

Supra tractatu 102.

G erat quos interrogabat, vel à quibus interrogabatur. Neque enim aliquos ille interrogabat, vt ab eis aliquid disceret, sed eos potius vt doceret. Qui interrogabant eum, volentes ab eo aliquid discere, illis profectò id opus erat, vt scirēt aliquid ab illo qui nouerat omnia. Nimirum ergo propterea ei opus nō erat vt eum quis interrogaret, quemadmodum nos quādo interrogamur ab eis qui volunt aliquid à nobis scire, ex ipsis interrogationib⁹ eorū cognoscimus quid velint discere. Opus est ergo nobis ab eis interrogari quos docere aliquid volumus, vt inquisitiones eorum quibus respondendū est, nouerimus. Illi autē ne id quidem opus erat, qui omnia nouerat, nec opus habebat quod ab eo quisque scire vellet, per eius interrogationem cognoscere, quia priusquam interrogaretur, interrogatoris nouerat voluntatē: sed ideo se patiebatur interrogari, vt vel eis qui tūc aderant, vel qui hæc quæ dicta fuerant audituri, siue scripta lecturi, quales essent à quibus interrogabatur ostenderet, eoq; modo nossemus vel quibus nō circunueniretur fraudib⁹, vel quibus apud eū proficeretur accessibus. Præuidere autē cogitationes hominū, & ideo

H nō opus habere vt eū quis interrogaret, magnū deo nō erat, sed magnū paruulis erat, qui ei dicebāt: In hoc credim⁹ quia à deo existi. Multo autē maius erat ad quod intelligēdū eos volebat extēdi & crescere, quū illi dixissent verū; dixisset, A deo existi, ait ille, Pater mecū est: ne sic à patre filiū cogitarēt exisse, vt putarēt etiam recessisse. Deinde sermonē istū magnū prolixūq; cōcludens, *Hæc, inquit, locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundū.* Illud initiū fuerat habitura ista pressura, de quo superius vt eos ostenderet paruulos, quibus adhuc non intelligentibus, & aliud pro alio sentientibus, prouerbia quodāmodo essent, quæ cū magna & diuina dixisset, ait: Modo creditis? Ecce venit hora, & iā venit, vt dispergamini vnusquisque in propria. Ecce initium pressuræ, sed non eo modo perseueraturæ. Quod enim adiūxit, Et me solum relinquatis: non vult eos tales esse in consequenti pressura, quam post eius ascensionem in mundo fuerāt habituri, vt relinquant eum, sed vt in illo pacē habeāt, permanentes in eo. Nō enim quando cōprehensus est,

I tantummodo carne sua eius carnem, verumetiā mente reliquerunt fidē. Ad hoc pertinet quod ait, Modo creditis: ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis. tanquam diceret, tūc ita perturbabimini, vt etiā quod modo creditis relinquatis. Venerunt enim ad tantā desperationem, & suæ pristinæ fidei, vt ita dixerim, mortem, quanta apparuit in illo Cleopha qui post eius resurrectionem cū illo se loqui nesciens, & quid ei cōtigerit narrās, Nos, inquit, sperabamus quòd ipse fuerat redempturus Israël. Ecce quomodo eum reliquerant deserendo etiā ipsam fidē, qua in eum antē crediderāt. In ea vero pressura quam post eius glorificationē accepto spiritu sancto pertulerunt, nō eum reliquerunt, & quāuis fugerēt de ciuitate in ciuitatem, ab ipso non refugerunt, vt habentes pressuram in mūdo, in illo pacem tenerent, nō ab ipso refugerunt, sed ipsum potius refugium habuerūt. Dato quippe illis spiritu sancto, factum est in eis quod nunc dictum est eis: Confidite, quia ego vici mundum. Confiderunt, & vicerunt: in quo, nisi in illo? Non enim vicisset ille mundum, si eius membra vinceret mundus: vnde ait Apostol⁹: Gratias deo, qui dat nobis victoriā. continuoq; subiecit, per dominū nostrū Iesum Christum, qui dixerat suis: Confidite, ego vici mundum.

Lucæ 24.

Roma. 1.

K *De eo quod sequitur, Hæc locutus est Iesus, & sublenatis oculis in cœlum dixit, Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te.*

Tractatus CIIII.

Caput XVII.

Nne ista quæ nunc sermos adiuuante domino tractatori, dixerat Iesus: Hæc locut⁹ sum vobis, vt in me pacem habeatis: quæ non recentiora paulo superius ab eo dicta, sed omnia debemus accipere, siue quæcūq; illis locutus est ex quo eos cœpit habere discipulos, siue certe ex quo post cœnā exorsus est hūc admirabilē prolixūq; sermonē. Talem quippe cōmemorauit causam cur eis sit locutus, vt ad eum finē rectissime referantur vel omnia quæ locutus est eis, vel ea maxime quæ dixit iam pro eis moriturus, tanquā verba nouissima, posteaquam de conuiuio sancto ille qui eū fuerat traditurus egressus est. Hāc ergo commēdauit causam sermonis sui, vt in illo pacem haberent, propter quod totum agitur quòd Christiani sumus. Hæc enim pax finem temporis non habebit, sed omnis piæ nostræ intentionis actionisq; finis ipsa erit. Propter hanc sacramentis eius imbuimur, propter hāc mirabilib⁹ eius operibus & sermonibus erudimur, propter hanc spiritus eius pignus accepimus, propter hanc

L credimus in eū & speramus, & eius amore quantū donat accendimur. Hac pace in pressuris omnibus consolamur, hac à pressuris omnibus liberamur, propter hāc omnem tribulationē fortiter sustinemus, vt in hac feliciter sine vlla tribulatione regnemus. Meritò ad eam clausit verba, quæ parum intelligētibus discipulis erant prouerbia, intellecturis ea quando eis dedisset promissum spiritumsanctum, de quo superius ait: Hæc locutus sum vobis apud vos manens. Paracletus autem spiritus sanctus (quem mittet pater in nomine meo) ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcūque dixero vobis. Hæc nimirum futura fuerat illa hora qua se promiserat non iam in prouerbiis locuturū, sed palàm de patre annunciaturum. Eadē quippe ipsius verba reuelante spiritu sancto, intelligentibus iam nō erant futura prouerbia. Neque enim loquēte in eorum cordibus spiritusancto, taciturus erat vnigenitus filius, qui dixit in ea hora palàm se illis annunciaturū esse de patre, quod eis vtique iam intelligentibus non esset pro-

M uerbium. Sed hoc quoq; ipsum quomodo simul loquātur in suorum spiritualium cordibus & dei filius & spiritus sanctus, imò ipsa trinitas, quæ inseparabiliter operatur, intelligentibus est verbū, nō intelligentibus autem prouerbium. Cū ergo dixisset propter quid omnia sit locutus, vt in illo scilicet pacē haberent, in mundo habentes pressurā, exhortatusq; fuisset vt confiderēt, quia ipse vicit mundum: eo qui erat ad illos sermone finito, deinde ad patrem verba direxit, & orare iam cœpit. sic enim Euangelista sequitur dicens: *Hæc locutus est Iesus, & sublenatis oculis in cœlum dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum.* Poterat dominus noster vnigenitus & coæternus patri, in forma serui, & ex forma serui si hoc opus esset, orare silentio: sed ita se patri exhibere voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorē. Proinde eam quam fecit orationem pro nobis, notam fecit & nobis, quoniam tanti magistri non solùm apud ipsos sermocinatio, sed etiam ipsius pro ipsis ad patrē oratio, discipulorum est ædificatio: & si illorū qui hæc dicta aderāt audituri, profectò & nostra qui fueramus conscripta lecturi. Quapropter hoc quod ait, Pater venit hora, clarifica filium tuum: ostendit omne tēpus, & quid quando faceret vel fieri sineret, ab illo esse dis-

Ioan. 14.

Supra Tractatu 77.

A positum, qui tempori subditus non est, quoniã quæ futura eraot per singula tempora, in dei sapirntia causas efficientes habeot, in qua oulla sunt tempora. Nõ ergo credatur hæc hora fato vrgente venisse, sed deo potius ordinante, nec siderea necessitas Christi cõnexuit passionem, absit enim vt sidera mori cogerent siderũ conditorẽ. Noo itaq; Christum tempus vt moreretur impegit, sed tẽpus Christus quo moreretur elegit, qui etiã tẽpus quo de virgine natus est, cũ patre cõstituit, de qoo sine tempore natus est, secondum qoam verã sanamq; doctrinã etiam Paulus Apostolus, Cnm autẽ venit, ioquit, plenitudo tẽporis, misit deus filiom suum. & deos per Prophetã: Tẽpore, ait, accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. & rursus Apostolus, Ecce ounc tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis. Dicit ergo: Pater, venit hora. qui cum patre disposuit omnes horas. tanquã dicens: pater, quam propter homines & apud homines ad me clarificandũ simul constitoimos, veoit hora, clarifica filium tuũ, vt & filius tuus clarificet te. Clarificatum à patre filiũ nonnulli accipiunt io hoc quòd ei nõ pepercit, sed ꝑ nobis omoibus tradidit eum. Sed si passiooe clarificatus dicitur, quanto magis resurrectione?

Galat.4. *Esa.49.* *2.Cor.6.* *Rom.8.*

B Nã io passiooe magis eius humilitas quàm claritas cõmendatur, apostolo attestante, qui dicit: Humiliauit semetipsum, factus obediẽs vsq; ad mortem, mortẽ autẽ crucis. Deinde sequitur, & de eios clarificatione iam dicit: Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit ei nomẽ quod est super omne nomẽ, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omois lingua cõfiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Hęc est glorificatio domini nostri Iesu Christi, quæ ab eius resurrectione sumpsit exordiũ. Humilitas ergo eius incipit io sermone apostoli ab eo loco vbi ait: Semetipsum exinaniuit formã serui accipiens, & peruenit vsq; ad mortem crucis. Claritas vero ei⁹ iocipit ab eo loco vbi ait, Propter quod & deus exaltaoit eum: & peruenit quòd in gloria est dei patris. nã & ipsom oomeo, si inspiciãtur codices Græci, ex qoa liogua epistolæ Apostolicæ trãslatæ sunt in Latioã, quod hic legitur gloria, ibi legitur Δόξα, vnde verbom deriuatũ est in Gręco vt diceretur δόξασον,

Philip.2.

C quod interpres Latinus ait clarifica, cũ posset etiã glorifica dicere, quod tantũdẽ valet. Et ideo posset etiam in apostoli epistola, vbi est gloria, claritas pooi: quod si fieret, tãtundem valeret. Vt autẽ non recedatur à verborũ sonis, quemadmodum à claritate clarificatio, sic à gloria glorificatio deriuatur. Vt ergo mediator dei & hominũ homo Christus Iesus resorrectione clarificaretur vel glorificaretur, prius humiliatus est passione. non enim à mortuis resurrexisset, si mortuos non fuisset. Humilitas claritatis est meritũ, claritas humilitatis est præmiũ. Sed hoc factnm est in forma serui, in forma vero dei semper fuit, semper erit. Claritas enim nõ fuit quasi iam oon sit, nec erit quasi nondum sit, sed sine initio, sine fine semper est claritas. Quod ergo ait, Pater, venit hora, clarifica filinm tuum: sic intelligendum est tanquam dixerit, Venit hora seminandæ humilitatis, fructũ nõ differas claritatis. Sed quid sibi volt quod sequitur, *Vt filius tuus clarificet te?* Nunquid etiam deus pater pertulit humilitatem carnis sioe passionis, ex qua illum clarificari oporteret? Quomodo igitur eũ clarificaturus erat filius, cuius claritas sempiterna, nec ex forma serui potoit videri minor, nec in diuina persona potuit esse amplior? Sed istam quæstionem in hũc sermonem nolo coartare, aut hinc eum facere lõgiorem.

De eo quod dicit, Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis: vsque ad id, claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te.

D

Tractatus CV.

GLorificatom à patre filium secũdum formam serui, quã pater suscitauit à mortois, & ad suã dexteram collocauit, res ipsa indicat, & oullus ambigit Christianus: sed quoniam nõ tantum dixit, Pater clarifica filiũ tunm, sed addidit etiam, *Vt filius tuus clarificet te:* meritò quæritnr qoomodo patrem clarificauerit filius, cum sempiterna claritas patris nec diminuta fuerit in forma humana, nec augeri potuerit ĩ sua perfectione diuina, sed in se ipsa claritas patris nec minui nec augeri potest. Apud homines autem proculdubio minor erat, quãdo in Iudæa tantummodo deus ootos erat: nõdom à solis ortu vsque ad occasum laudabant pueri nomen domioi. Hoc autem quia per Euangelium Christi factom est, vt per filium pater innotesceret gẽtibus, profecto patrem clarificauit & filius. Si autem tãtummodo mortu⁹ fuisset filios, nec resurrexisset, procoldubio nec à patre clarificat⁹ esset, nec patrem clarificasset: nunc autem resurrectiooe clarificatus à patre, resurrectionis suæ prædicatione clarificat patrẽ.

Psal.75. *Psal.49.*

E Hoc quippe aperit ordo ipse verborum: Clarifica, inquit, filium tuom, vt filius tuus clarificet te. tanquam diceret, resuscita me, vt innotescas toti orbi per me. deinde magis magisq; pandens quomodo clarificet patrem filius, *Sicut dedisti*, ioquit, *ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam.* Omnem carnem dixit omnem hominem, à parte totum significãs, quemadmodũ rursus à parte superiore sigoificatus est hooio totus, vbi ait apostolus, Omnis anima potestatibus sublimiotibus subdita sit. Quid enim dixit omnis anima, nisi omnis homo? Et hoc autem quòd potestas Christo à patre data est omnis carnis, secũdum hominem intelligendum est. nam secundum deum omnia per ipsum facta sunt, & in ipso condita sunt omnia in cœlo & in terra, visibilia & iouisibilia. Sicut ergo dedisti ei potestatem, inquit, omnis carnis, ita te glorificet filius tuus, id est notũ te faciat omni carni quam dedisti ei. sic enim dedisti, vt omne qood dedisti ei, det eis vitam æternam. *Hæc est autem*, inquit, *vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum.*

Rom.13. *Ioan.1.*

F Ordo verborũ est, vt te, & qoem misisti Iesum Christum, cognoscant solum verum deum. consequenter enim & spiritus sanctus intelligitur, quia spiritus est patris & filij, tanqoam charitas substantialis & consubstantialis amborum, quoniam nõ duo dij pater & filius, nec trea dij pater & filius & spiritus sanctus, sed ipsa trioitas vnus solus verus deus: nec idem tamen pater qui filius, nec idem filius qui pater, nec idem spiritus sanctus qui pater & filius, quoniam tres sunt pater & filios & spiritus sanctus, sed ipsa trinitas vnus est dens. Sic ergo eo modo te glorificat filius sicut dedisti ei potestatẽ omnis carnis: & sic dedisti ei, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam: & hæc est vita æterna, vt cognoscant te. Sic te igitur filius glorificat, vt omnibus quos dedisti ei, te cognitum faciat. Porrò si cognitio dei est vita æterna, tanto magis viuere tendimus, quanto magis in hac cognitione proficimus. Noo autem moriemur ĩ vita æterna. Tũc ergo dei cognitio perfecta erit, quando nulla mors erit. Summa dei tunc clarificatio, quia summa gloria, quæ Græce dicitur Δόξα. Vnde dictum δόξασον, quod Latioi quidam ioterpretati sunt clarifica, quidam glorifica. A veteribus autem gloria, qua gloriosi homines dicuntur, ita est definita: Gloria

Gloria quid sit.

G est freqnens de aliquo fama cum laude. At si homo laudatur, cuoi famæ creditur, quomodo deus laudabitur quando ipsē videbitur? Propter quod scriptū est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Ibi erit dei sine fine laudatio, vbi erit dei plena cognitio: & quia plena cognitio, ideo summa clarificatio vel glorificatio: sed prius hic clarificatur deus, dum annunciatus hominibus innotescit, & per fidē credentium prædicatur. Propter quod dicit, *Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam.* Non ait, iussisti, sed dedisti, vbi commendatur euidens gratia. Quid enim habet, quod nō accepit etiam in vnigenito humana natura? An non accepit, vt nihil mali, sed bona faceret omnia, quando in vnitatem personæ suscepta est à verbo, per quod facta sunt omnia? Sed quomodo consummauit opus quod accepit vt faciat, cum restet adhuc passionis experimentum, vbi martyribus suis maxime præbuit quod sequerentur exemplum: Vnde Apostolus Petrus, Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius: nisi quia consummasse se dicit, quod se consummaturū

Psal. 83.

1. Pet. 2.

H esse certissime nouit? Sicut lōge antè in prophetia præteriti temporis vsus est verbis, quādo post annos plurimos futurum erat quod dicebat, Foderunt, inquit, manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. non ait, fodient & dinumerabunt. Et in hoc ipso Euangelio: Omnia, inquit, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis: quibus ait postea, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Qui enim certis & immutabilibus causis omnia futura prædestinauit, quod facturus est, fecit. nam & per prophetā dictū de illo est, Qui fecit quæ futura sunt. Secūdum hoc etiam quod sequitur dicit, *Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus esset apud te.* Nam & suprà dixerat, Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. In quo verborum ordine ostenderat priùs à patre clarificandum filium, vt patrem clarificaret & filius. modo autem dixit, Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam, & nunc clarifica me. tanquā prior ipse patrem clarificauerit, à quo deinde vt clarificetur exposcit.

Psal. 21.

Ioan. 16.

I Ergo intelligendum est vtroque verbo superius vsum, secundum id quod futurum erat, eóque ordine quo futurum erat: Clarifica filium, vt te clarificet filius. modo vero vsum fuisse verbo præteriti temporis de re futura, vbi ait, Ego te clarificaui super terram, opus cōsummaui quod dedisti mihi vt faciam. Deinde dicendo, Et nūc clarifica me tu pater apud temetipsum, quasi postea eius esset clarificādus à patre, quem prius ipse clarificauerat: quid ostēdit nisi superius vbi ait, Ego te clarificaui super terram, ita locutum se fuisse, tanquam fecisset quod facturus esset: hic autem poposcisse vt pater faceret, per quod illud filius facturus esset, id est, vt pater clarificaret filiū, per quam filij clarificationē etiam filius clarificaturus esset patrem? Denique si de re quæ futura erat, ponamus etiam futuri tēporis verbum, vbi pro tempore futuro posuit ipse præteritū, nulla sententiæ remanebit obscuritas, veluti si dixisset: Ego te clarificabo super terram, opus consummabo quod dedisti mihi vt faciam, & nunc clarifica me tu pater apud temetipsum. Nempe ita planū est, sicut illud vbi ait, Clarifica filiū tuū, vt filius tuus clarificet te. & ipsa est omnino sententia: nisi quia & hic dictus est eiusdem clarificationis modus, ibi autem tacitus, tanquam illud isto exponeretur eis quos poterat mouere, quomodo pater filium, & maxime quomodo patrem clarificet & filius.

K Dicendo enim clarificari a se patrē super terrā, se autē à patre apud eundē patrē, modū profectò vtriusq; clarificationis ostēdit. Ipse quippe patrē clarificauit super terrā, eum gentibus prædicando: pater verò ipsum apud semetipsum ad suā dexterā collocando. Sed ideò postea de clarificando patre vbi ait, Ego te clarificaui, verbū præteriti tēporis ponere maluit, vt monstraret in prædestinatione iam factū, & pro iam facto habēdum, quod certissime fuerat futurum, id est vt à patre apud patrē glorificatus, patrem super terram glorificaret & filius. Sed hāc prædestinationē in sua clarificatione manifestius aperuit, qua eum clarificauit pater, in eo quod adiunxit. *Claritate quam habui priusquam mundus esset apud te.* Ordo verborum est, quam habui apud te priusquam mundus esset. Ad hoc valet quod ait: Et nunc clarifica me, hoc est, sicut tunc, ita & nunc: sicut tūc prædestinatione, ita & nunc perfectione fac in mundo quod apud te iam fuerat ante mundum: fac in suo tēpore, quod ante omnia tēpora statuisti. Hoc quidā sic intelligendum putarunt, tanquam natura humana quæ suscepta est à

L verbo, cōuerteretur in verbum, & homo mutaretur in deum: imò si diligētius quod opinati sunt cogitemus, homo periret in deo. Nō enim quisquam ex ista mutatione hominis vel duplicari dei verbū dicturus est, vel augeri, vt aut duo sint quod vnum fuit, aut amplius sit quod minus fuit. Porrò si natura humana in verbū mutata atq; cōuersa, verbū dei quātū erat & quod erat hoc erit, vbi est homo si non perit? Sed ad hāc opinionem, (quam veritati prorsus non video conuenire) nihil nos vrget, si filio dicēte: Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus esset apud te: intelligamus prædestinationem claritatis humanæ quæ in illo est naturæ ex mortali immortalis apud patrem futuræ, & hoc iam prædestinando factum fuisse, antequam mundus esset, quod in mundo etiam suo tempore fieret. Si enim de nobis dixit Apostolus: Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, cur abhorrere putatur à vero, si tūc pater caput nostrū glorificauit, quando nos in ipso vt membra eius essemus elegit? Sic enim nos electi, quomodo ipse clarificatus, quia priusquā mundus esset, nec nos eramus, nec

Ephe. 1.

M ipse mediator dei & hominū homo Christus Iesus. Sed ille qui per ipsum inquantum verbum eius est, etiā quæ futura sunt fecit, & vocat ea quæ non sunt tanquā sint: profectò secūdum id quod mediator dei & hominum homo est ante mundi constitutionem, pro nobis deus pater glorificauit ipsum, si tūc elegit etiam nos in ipso. Quid enim dicit Apostolus? Scimus autē quoniam diligentibus deum, omnia cooperātur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quos enim præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij eius, vt sit ipse primogenitus ī multis fratrib⁹. Quos autem prædestinauit, illos & vocauit. Nisi forte ipsum prædestinatum dicere formidabimus, quia de nobis tantum vt efficiamur conformes imaginis eius, hoc dixisse videtur Apostolus. Quasi verò quisquā regulā fidei fideliter intuens, filium dei negaturus est prædestinatum, qui eum negare hominem non potest. Rectè quippe dicitur non prædestinatus secundum id quod est verbum dei, deus apud deū. Vt quid enim prædestinaretur, cum iam esset quod erat sine initio, sine termino sempiternus? Illud enim prædestinatum erat quod nōdum erat, vt sic suo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora prædestinatū erat vt fieret. Quisquis

1. Tim. 2.

Rom. 8.

A quis igitur dei filium prædestinatum negat, hunc eundem filium hominis negat. Sed propter contentiosos etiam hinc audiamus Apostolũ in suarum exordio literarum. nam & in prima Epistolarum eius quæ est ad Romanos, & ipsius Epistolæ principium est, vbi legitur: Paul' seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangeliũ dei, quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in virtute secundũ spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Secũdum hanc ergo prædestinationem etiam clarificatus est antequã mundus esset, vt esset claritas eius ex resurrectione mortuorum apud patrem, ad cuius dexteram sedet. Cum ergo videret illius prædestinatę suæ clarificationis venisse iã tempus, vt & nunc fieret in redditione quod fuerat in prædestinatione iam factũ, orauit dicens: Et nũc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quã habui priusquam mũdus esset apud te. Tanquam diceret, claritatẽ quam habui apud te, id est, illam claritatẽ quam B habui apud te in prædestinatione tua, iam tẽpus est vt apud te habeam etiam viuens in dextera tua. Sed quoniã nos diu tenuit huius discussio quæstionis, alio quæ sequuntur sermone tractanda sunt.

Rom.1.

De eo quod dicit, Manifestaui nomen tuum hominibus: vsque ad id, Et crediderunt quia tu me misisti.

Tractatus CVI.

De his verbis domini, sicut ipse donauerit, sermone isto disputaturi sumus, quæ ita se habẽt: *Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mũdo.* Quod si de his tãtùm dicit discipulis cũ quib' cœnauit, & ád quos antequã orare inciperet, tam multa locutus est, non pertinet hoc ad illam clarificationẽ, siue vt alij interpretati sunt, glorificationem, de qua superius loquebatur, qua filius clarificat vel glorificat patrem. Quanta est enim vel qualis gloria, duodecim vel vndecim potius innotuisse mortalibus? Si autem quod ait, manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mũdo: omnes hic intelligi voluit, etiam qui in eum fuerant credituri, ad eius magnã quæ C futura erat ex omnibus gentibus Ecclesiam pertinentibus, de qua in Psalmo canitur, In Ecclesia magna confitebor tibi: est planè ista clarificatio qua filius clarificat patrem, cum eius nomen notum facit omnibus gentibus, & tam multis generationibus hominum: & tale est hoc quod ait, Manifestaui nomen tuũ hominibus quos dedisti mihi de mundo: quale illud quod pauloante dixerat, Ego te clarificaui super terram: pro tẽpore futuro & illic & hic præteritum ponens, sicut qui sciret prædestinatum esse vt id fieret, & ideo fecisse dicens se quod erat sine vlla dubitatione facturus: sed de illis qui iam erant discipuli eius, non de omnibus qui in illum fuerant credituri, eum dixisse quod dixit: Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo, ea quæ sequuntur credibilius esse demonstrant. Cum enim hoc dixisset, adiunxit: *Tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt. Nunc cognouerunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt, quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt & cognouerunt vere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti.* quanquam & hæc omnia de futuris omnibus fidelibus dici potuerunt specie perfecta, cum adhuc essent futura. Sed vt de his solis quos tunc habebat discipulis hęc loqui intelligatur, illud magis vrget quod paulopost ait: *Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodiui, & nemo ex* D *his periit nisi filius perditionis, vt scriptura adimpleatur.* Iudam significans qui tradidit eum. Ex isto quippe duodenario numero Apostolorum solus periit. Deinde subiungit, *Nunc autem ad te venio.* vnde manifestum est eum de corporali sua dixisse præsentia: Cum essem cum eis, ego seruabam eos, veluti iam cum eis ea præsentia non esset. Eo modo enim significare voluit ascensionem suam mox futuram, de qua dixit: Nunc autem ad te venio, iturus vtiq; ad dexteram patris, vnde venturus est ad viuos & mortuos iudicãdos præsentia itidem corporali, secũdum fidei regulam sanamq; doctrinam. nam præsentia spiritali cũ eis erat, vtique futurus post ascẽsionem suam, & cum tota Ecclesia sua in hoc mundo vsque in consummatione seculi. Nõ itaque rectè intelliguntur de quibus dixerit, Cum essem cum eis, ego seruabam illos: nisi hi quos in se credẽtes seruare iam cœperat præsentia corporali, & quos relicturus fuerat absentia corporali, vt eos cũ patre seruaret præsentia spiritali. Pòst vero adiungit & cæteros suos, vbi E dicit, Non pro his autem rogo tantũ, sed & pro his qui credituri sunt per verbũ eorum in me. Vbi manifestius ostendit quòd non de omnibus ad eum pertinentibus superius loqueretur, ab eo loco vbi ait: Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi: sed de his tãtùm qui eum cum illa diceret audiebant. Ab ipso itaq; orationis eius exordio vbi sublevatis oculis in cœlum dixit, Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te: vsque ad illud quod paulopost ait, Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus esset apud te, omnes suos volebat intelligi, quibus notum faciendo patrem clarificat eum. Cũ enim dixisset, Vt filius tuus clarificet te, mox quemadmodum id fieret, demonstrauit dicẽs: Sicut dedisti ei potestatẽ omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Non enim potest cognitione hominũ clarificari pater, nisi & ille cognoscatur per quẽ glorificatur, id est, per quem populis innotescit. Hæc est glorificatio patris, quæ non circa solos illos Apostolos F facta est, sed circa omnes homines fit, quibus in suis mẽbris caput est Christus. neq; enim de solis Apostolis potest intelligi: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam: sed vtiq; de omnibus quibus in eum credentibus vita æterna datur. Iam nunc ergo videamus quid de illis à quibus tunc audiebatur, discipulis suis dicat: Manifestaui, inquit, nomen tuum hominibus quos dedisti mihi. Nõ ergo nouerant dei nomen cum essent Iudæi? Et vbi est quod legitur, Notus in Iudæa deus, in Israël magnum nomen eius? Ergo manifestaui nomẽ tuum hominibus istis quos dedisti mihi de mundo, qui me audiunt hæc dicentem, nõ illud nomen tuum quo vocaris deus, sed illud quo vocaris pater meus, quod nomen manifestari sine ipsius filij manifestatione non posset. Nam quòd deus dicitur, vniuersæ creaturæ & omnibus gentibus antequam in Christum crederent, non omni modo esse potuit hoc nomen ignotum. Hæc est enim vis veræ diuinitatis, vt creaturæ rationali iam ratione vtenti nõ omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium deprauata est, vniuersum genus humanum deum mũdi huius fatetur authorem. In hoc ergo quòd fecit hunc mundum cœlo terráque conspicuum, & antequam imbuerẽtur in fide Christi,

Psal.21. *Sup.tract. 104.* *1.Cor.12.* *Psal.75.*

G notus omnibus gentibus deus. In hoc autem quòd non est in iniuriis suis, & cū diis falsis colendus, notus in Iudæa deus: in hoc vero quòd pater est huius Christi, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eius prius occultū omnibus, nunc manifestauit eis quos dedit ei pater ipse de mundo. Sed quomodo manifestauit si nondum venit hora, de qua superius dixerat, quòd veniret horacum iā nō in prouerbiis, inquit, loquar vobis, sed palàm de patre meo annūciabo vobis? An vero annunciatio manifesta putabitur in prouerbiis? Cur ergo dictum est, palàm annunciabo vobis, nisi quia in prouerbiis non est palàm? Quod autem non in prouerbiis occultatur, sed verbis manifestatur, proculdubio palàm dicitur. Proinde sic intelligendum est, pro tempore futuro præteritum positū, quemadmodum illud: Omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis: quod nōdum fecerat, sed loquebatur quasi fecisset, quod immobiliter esse præfixum sciebat vt faceret. Quid est autem, *Quos dedisti mihi de mundo?* Dictū est enim de illis quòd nō essent de mundo, sed hoc illis regeneratio præstitit, non generatio. Quid est etiam quod sequitur, *Tui erāt, & mihi eos dedisti?* [H] An aliquando erant patris, quando non erant vnigeniti filij eius, & habuit aliquando pater aliquid sine filio? Absit. Veruntamē habuit aliquid aliquādo deus filius, quod nondū habuit idem ipse homo filius, quia nondum erat homo factus ex matre, quando tamen habebat vniuersa cum patre. Quapropter quod dixit tui erant, nō inde se separauit deus filius, sine quo nihil vnquam pater habuit: sed solet ei tribuere omne quod potest, à quo est ipse qui potest. A quo enim habet vt sit, ab illo habet vt possit: & simul vtrunque semper habuit, quia nunquā fuit, & nō potuit. Quocirca quicquid potuit pater, semper cū illo filius potuit: quoniam ille qui nunquam fuit & non potuit, nunquam sine patre fuit, nunquā sine illo pater fuit. Ac per hoc sicut pater æternus omnipotens, ita filius coæternus omnipotens: & si omnipotens, vtiq; omnitenēs. Id enim potius verbū è verbo interpretamur, si ꝓprie volumus dicere, quod à Græcis dicitur παντοκράτωρ, quod nostri nō sic interpretantur, vt omnipotens dicerent, cum sit παντοκράτωρ omnitenens, nisi tantundem valere sentirent. Quid ergo vnquā habere potuit æternus omnitenens, [I] quod non simul habuerit coæternus omnitenēs? Quod itaq; ait, Et mihi eos dedisti: hominem se accepisse hanc potestatem vt eos haberet ostendit: quoniam qui semper omnipotens fuit, non semper homo fuit. Quamobrem cum patri potius tribuisse videatur, vt ab eo illos acceperit, quoniam ex ipso est quicquid est de quo est, etiam ipse sibi eos dedit, hoc est, cū patre deus Christus homini Christo, quod cum patre non est, homines dedit. Denique qui hoc loco dicit, Tui erant, & mihi eos dedisti: iam superius eisdem discipulis dixerat, Ego vos de mūdo elegi. Conteratur hic cogitatio carnalis atq; dispereat. De mundo sibi à patre dicit filius datos homines, quibus alio loco dicit, Ego vos elegi de mūdo. Quos deus filius de mundo elegit cum patre, idem ipse homo filius de mūdo eos accepit à patre. nō enim pater illos filio dedisset, nisi elegisset. Ac per hoc filius sicut nō inde separauit patrem, quando dixit, Ego vos de mundo elegi, quoniam simul eos elegit & pater: sic non inde separauit & se, quando dixit, Tui erāt: quia & ipsius filij pariter erant. Nūc autem homo idem ipse filius accepit eos qui nō erant ipsius, quia & formā serui accepit deus idem, quæ nō erat ipsius. Sequitur ac dicit, *Et sermonem tuum seruauerunt. Nunc cognouerunt quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt.* Id est, cognouerūt quia abs te sum. [K] simul enim pater dedit omnia cum genuit qui haberet omnia. *Quia verba*, inquit, *quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt.* Id est, intellexerunt atque tenuerunt. tunc enim verbum accipitur, quādo mente percipitur. *Et cognouerunt*, inquit, *vere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti.* Et hic subaudiēdum est, vere. Quod enim dixit, cognouerūt vere, exponere voluit adiungendo, & crediderūt. Hoc itaque crediderunt vere, quod cognouerunt vere, id est enim à te exiui, quod est tu me misisti. Cum ergo dixisset, cognouerunt vere: ne quisquam putaret istam cognitionem tāquam per speciem factam, non per fidem, exponendo addidit, & crediderunt: vt subaudiamus vere, & intelligamus hoc dictum esse, cognouerūt vere, quod est crediderunt vere, non eo modo quem significauit paulo ante cum dixit, Modo creditis? Venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis. Sed crediderunt vere, id est quomodo credēdum est, inconcusse, firme, stabiliter, fortiter, nō iam in propria redituri, & Christum relicturi. Adhuc ergo discipuli non erant [L] tales quales eos dicit verbis præteriti tēporis, quasi iam non essent, prænuncians quales futuri essent, accepto scilicet spiritu sancto, qui eos (sicut promissum est) doceret omnia, quę priusquam acciperent, quomodo seruauerūt eius sermonem, quod de illis quasi fecerint dixit, quando primus eorum ter eum negauit, cum ex ore eius audisset quid futurū esset homini qui eum coram hominibus negauisset? Dedit ergo eis verba sicut dixit, quæ dedit ei pater. Sed quādo illa nō foris in auribus, sed intus in cordibus spiritaliter acceperunt, tunc vere acceperunt, quia tunc vere cognouerunt. Vere autem cognouerunt, quia vere crediderunt. Ipsi autem filio quomodo pater ea verba dederit, quibus verbis homo poterit explicare? Facilior sanè quæstio videtur, si secūdum id quod filius est hominis, accepisse à patre illa verba credatur, quanquam natus ex virgine quando & quomodo ea didicerit, quis enarrabit, quando etiam ipsam quæ de virgine facta est, generationem eius quis enarrabit? Si vero secundum id quod est de patre genitus, patriq; coæternus, accepisse à patre ista verba cogitatur, nihil ibi temporis cogitetur, quasi prius fuerit qui [M] ea non habuerit, atque vt haberet, quę non habebat acceperit: quoniam quicquid deus pater deo filio dedit, gignendo dedit. Ita enim dedit filio pater, sine quibus filius esse non posset, sicut ei dedit vt esset. nam quomodo aliter verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia? Sed iam quæ sequuntur, alio sunt expectanda sermone.

[Margin notes, left column: Sup. tract. 102. — Ioan. 15. — Sup. tract. 87. — Ioan. 15. Right column: Sup. tract. 103. — Mat. 16.]

De eo quod dicit, Ego pro eis rogo, nō pro mundo rogo: vsque ad id, Et hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Tractatus CVII.

Cum de his quos iā discipulos habebat dominus loqueretur ad patrem, inter alia etiam dixit hoc, *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi.* Mundum vult modo intelligi, qui viuunt secundum concupiscentiam mundi, & non sunt in ea sorte gratiæ vt ab illo eligantur ex mūdo. Non itaque pro mūdo, sed pro his quos ei pater dedit, rogare se dicit. Per hoc enim quòd eos illi pater iā dedit, factum est vt nō pertineant ad eum mundū pro quo non rogat. Deinde subiungit, *Quia tui sunt.* Neque enim quia pater eos filio dedit, amisit ipse quos dedit,

cum

A cum adhuc filius sequatur & dicat, *Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt.* Vbi satis apparet quomodo vnige-
niti filij sint omnia quæ sunt patris, per hoc vtiq; quòd
etiã ipse deus est,& de patre patri est natus æqualis, nõ
quomodo dictum est vni ex duobus filiis, maiori scili-
Lucæ.15.
cet,Tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Illud
enim dictũ est de his omnib⁹ creaturis, quæ infra crea-
turam rationalem sunt,quæ vtique subduntur ecclesię,
in qua vniuersa ecclesia & illi duo intelligũtur filij ma-
Lucæ.20.
ior & minor,cum omnibus angelis sanctis, quibus eri-
mus æquales in regno Christi & dei.Hoc autem ita di-
ctum est,Et mea omnia tua sunt,& tua mea,vt hic sit e-
tiam ipsa creatura rationalis,quæ nõ nisi deo subditur,
vt ei quæ infra illam sunt cuncta subdantur. Hæc ergo
cum sit dei patris, non simul esset & filij, nisi patri esset
æqualis.De ipsa quippe aiebat,cũ diceret,Non pro mũ-
do rogo,sed pro his quos dedisti mihi,quia tui sunt, &
mea omnia tua sunt,& tua mea. Nec fas est vt sancti de
quibus hæc locutus est , cuiusquam sint , nisi eius à quo
creati & sanctificati sunt : ac per hoc & omnia quæ ip-
sorũ sunt,necesse est vt eius sint cuius & ipsi sunt. Ergo
B cum & patris & filij sint , æquales eos esse demonstrat,
Sup. tract. 100.
quorum æqualiter sunt.Illud autẽ quod ait cum de spi-
ritu sancto loqueretur , Omnia quæ habet pater , mea
sunt:propterea dixi,quia de meo accipiet,& annuncia-
bit vobis:de his dixit quæ ad ipsam patris pertinent di-
uinitatem , in quibus illi est æqualis , omnia quæ habet
habendo.Neque enim spiritus sanctus de creatura quæ
patri est subdita & filio,fuerat accepturus quod ait, De
meo accipiet,sed vtique de patre, de quo procedit spi-
ritus,de quo est natus & filius. *Et clarificatus sum*, inquit,
in eis. Nunc suam clarificationem tãquam facta sit di-
cit,cũ adhuc esset futura,superius autẽ à patre poscebat
Sup. tract. 105.
vt fieret.Sed vtrũ ipsa sit clarificatio de qua dixerat, Et
nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate
quam habui priusquã mundus esset apud te , vtique re-
quirendũ est.si enim apud te,quomodo in eis? An cum
hoc ipsum innotescit eis,ac per ipsos omnibus qui cre-
dunt eis testibus suis?Possumus planè intelligere sic di-
xisse dominum de apostolis quòd clarificatus sit in eis.
dicendo enim esse iam factum,ostendit iam fuisse præ-
destinatum , & certum haberi voluit quod esset futurũ.

C *Et iam*,inquit,*non sum in mundo,& hi in mundo sunt.* Si ho-
ram prorsus illam qua loquebatur attẽdas , vtrique ad-
huc in mũdo erant,& ipse scilicet,& illi de quibus hæc
† aliâs, prouectum.
dicebat.non enim secundum profectum † cordis & vi-
tæ id accipere possumus vel debemus, vt illi propterea
adhuc esse dicãtur in hoc mundo, quòd mundana ad-
huc sapiant,ille autem iam non esse in mundo sapiẽdo
diuina.Positum est hic enim verbum vnum , quod nos
ita intelligere omnino non sinat , quia non ait, & non
sum in mundo:sed,iam non sum in mundo:per hoc o-
stendens fuisse se in mundo,iã non esse. Nunquid ergo
fas est vt eum credamus aliquãdo mundana sapuisse,&
ab hoc errore liberatũ iam illa nõ sapere?Quis tam im-
pio sensu se induerit?Restat igitur vt secũdum id quod
ipse etiam in mundo prius erat,in mũdo se dixerit iam
non esse:profecto præsentia corporali, à mũdo scilicet
absentiam suam iam cito futuram , illorum autem tar-
dius,per hoc ostendẽs,quòd se iam nõ hic esse, illos au-
tẽ hic esse dixit , cum & ipse hic & illi adhuc essent. Sic
enim locutus est homo congruens hominibus, vt mos
loquendi sese habet & humanus vsus.An non quotidie
dicimus,Iam nõ est hic,de aliquo quantocyus abituro?
Et maximè hoc de morituris solet dici , quãquã & ipse
dominus tanquam præuidens quid lecturos mouere D
posset,adiecit, *Et ego ad te venio.* sic exponens quodam-
modo cur dixerit,Iam non sum in mundo. Cõmendat
ergo eos patri,quos corporali absentia relictur⁹ est,di-
cens , *Pater sancte , serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi.*
Infra tract. 110.
Nempe sicut homo deũ rogat pro discipulis suis quos
accepit à deo.Sed attẽde quod sequitur, *Vt sint*,inquit,
vnum sicut & nos. Non ait,vt nobiscum sint vnum,aut si-
mus vnum ipsi & nos, sicut vnum sumus nos:sed ait,vt
sint vnũ,sicut & nos.Ipsi vtiq; in natura sua sint vnum,
sicut & nos in nostra vnum sumus.Quod proculdubio
verum non diceret , nisi secundum hoc diceret , quòd
eiusdem naturæ deus est cuius & pater : secũdum quod
Ioan.14.
alibi dixit, Ego & pater vnum sumus, nõ secundum id
Ioan.10.
quod etiam homo est. nam secũdum hoc, pater maior
me est,dixit.Sed quoniã vna eademq; persona est deus
& homo, intelligimus hominem in eo quod rogat:in-
telligimus autem deum in eo quòd vnum sunt & ipse
& ille quem rogat.Sed est adhuc in consequentibus lo-
cis de hac re diligẽtius disputãdum . hic autẽ sequitur,

Cum essem cum eis , ego seruabam eos in nomine tuo. Me , in-
Sup. tract. 106.
quit,veniẽte ad te,serua eos in nomine tuo, in quo eos
quando cum eis eram,& ipse seruabam.In nomine pa- E
tris seruabat discipulos suos filius homo , cũ eis huma-
na præsentia constitutus:sed etiam pater in nomine fi-
lij seruabat,quos in nomine filij petẽtes exaudiebat . his
Ioan.15.
quippe idem filius dixerat , Amen amen dico vobis , si
quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Ne-
que hoc tam carnaliter debemus accipere , velut vicis-
sim nos seruẽt pater & filius, amborum in nobis custo-
diendis alternante custodia,quasi succedat alius quan-
do discesserit alius. Simul enim nos custodiũt pater &
filius & spiritus sanctus , qui est vnus verus & beatus
deus.Sed scriptura nos nõ leuat nisi descendat ad nos,
sicut verbum caro factum descẽdit vt leuaret , non ce-
cidit vt iaceret. Si descẽdentem cognouimus , cum le-
uante surgamus,& intelligamus cum ita loquitur,per-
sonas eum distinguere,non separare naturas. Quando
ergo seruabat discipulos suos filius præsentia corpora-
li,non expectabat pater ad custodiendum succedere fi-
lio discedenti, sed eos ambo seruabant potẽtia spirita-
li: & quando ab eis abstulit filius præsentiam corpora-
lem,tenuit cum patre custodiam spiritalem,quia & cu- F
stodiendos quando filius homo accepit , custodiæ pa-
ternæ non eos abstulit:& cum pater filio custodiendos
dedit, non dedit sine ipso cui dedit , sed dedit homini
filio, non sine deo eodem ipso vtiq; filio. Sequitur er-
go filius, & dicit, *Quos dedisti mihi,custodiui,& nemo ex his*
periit nisi filius perditionis , vt scriptura impleatur . Filius perdi-
tionis dictus est traditor Christi perditioni prædesti-
natus,secũdum scripturam quæ de illo in Psalmo cen-
tesimooctauo maximè prophetatur , *Nunc autẽ*, inquit,
ad te venio,& hæc loquor in mundo , vt habeant gaudium meum im-
pletum in semetipsis. Ecce in mũdo se loqui dicit, qui pau-
loante dixerat , Iam non sum in mũdo . quod cur dixe-
rit,ibi exposuimus , imò ipsum id exposuisse docuimus.
Ergo & quia nondum abierat , hic adhuc erat : & quia
mox fuerat abiturus , hic quodammodo iam non erat.
Quod sit autem hoc gaudiũ de quo ait, Vt habeãt gau-
dium meum impletum in semetipsis , iam superius ex-
pressum est, vbi ait, Vt sint vnũ , sicut & nos. hoc gau-
dium suum , id est, à se in eos collatum , in eis dicit im-
plendũ, propter quod locutũ se dixit in mũdo. Hæc est
pax illa & beatitudo in futuro seculo, ꝑpter quã conse-
quẽdã tẽperãter & iustè & piè viuẽdũ est in hoc seculo.

G *De eo quod dicit, Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit: vsque ad id, Vt sint & ipsi sanctificati in veritate.*

Tractatus C VIII.

LOquens adhuc dominus ad patrem, & orãs pro discipulis suis, dicit, *Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit.* Nõdum id experti fuerãt passionibus suis quæ illos postea sunt secutæ: sed more suo dicit ista, verbis præteriti tẽporis futura prænũcians: deinde causam subiiciens, cur eos oderit mundus, *Quia non sunt,* inquit, *de mundo, sicut & ego non sum de mundo.* Hoc eis regeneratione collatum est. nam generatione de mundo erant: propter quod iam eis dixerat, Ego vos de mundo elegi. Donatum est ergo eis, vt sicut ipse, nec ipsi essent de mundo, eos ipso liberante de mundo. Ipse autem de mundo nunquam fuit, quia etiam secundum formam serui de spiritu sancto ipse natus est, de quo illi renati. nam si propterea illi iam non de mundo, quia renati sunt de spiritu sancto: propterea ille nunquã de mundo, quia natus est de spiritu sancto. *Non rogo,* inquit, *vt tollas eos de mundo, sed vt* H *serues eos à malo.* Adhuc enim necessariũ habebant, quãuis iam non essent de mundo, esse tamen in mũdo. Repetit eandem sententiam, *De mundo,* inquit, *non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate.* Sic enim seruantur ex malo, quod superius orauit vt fieret. Quæri autem potest quomodo de mundo iam non erant, si sanctificati in veritate nondum erant? Aut si iam erãt, cur poscat vt sint? An quia & in veritate sanctificati, in eadem proficiunt sanctitate, fiuntq́; sanctiores? Neque hoc sine adiutorio gratiæ dei, sed illo eorum sanctificante profectum, qui sanctificauit inceptum: vnde & Apostolus dicit, Qui in vobis opus bonum cœpit, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Sanctificantur itaque in veritate hæredes testamenti noui, cuius veritatis vmbræ fuerunt sanctificationes veteris testamenti: & cum sanctificantur in veritate, vtique sanctificãtur in Christo, qui veraciter dixit, Ego sum via, veritas, & vita. Itẽ quando ait, Veritas liberabit vos: paulopost exponens quid dixerit, Si vos, inquit, filius liberauerit, tũc vere liberi eritis: vt ostenderet hoc se prius dixisse veritatem, quod postmodum filium. Quid ergo aliud & hoc loco I dixit, Sãctifica eos in veritate, nisi sanctifica eos in me? Denique sequitur, & hoc apertius insinuare non desinit, *Sermo,* inquit, *tuus veritas est.* Quid aliud dixit, quàm ego veritas sum? Græcum quippe Euangelium λόγος habet, quod etiam ibi legitur, vbi dictum est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et vtique verbũ ipsum nonimus vnigenitum dei filium, quod caro factum est, & habitauit in nobis: vnde & hic poni potuit, & in quibusdã codicibus positum est, Verbum tuum veritas est: sicut in quibusdam codicibus etiam ibi scriptum est, In principio erat sermo: in Græco autẽ sine varietate & ibi & hic λόγος est. Sãctificat itaque pater in veritate, id est i verbo suo, in vnigenito suo suos hæredes eiusq́; cohæredes: sed nũc adhuc de Apostolis loquitur, nam secutus adiũgit, *Sicut me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.* Quos misit nisi Apostolos suos? Nam & ipsum nomẽ Apostolorũ, quoniam Græcum est, nihil nisi missos significat in Latino. Misit ergo deus filiũ suum nõ in carne peccati, sed in similitudinem carnis peccati: & misit filius eius eos quos natos i carne peccati, sanctificauit à labe peccati. Sed quoniam per hoc quòd mediator dei & hominum homo Christus Iesus factus est caput Ecclesiæ, illi membra sunt eius: ideo ait quod sequitur, *Et pro eis* K *ego sanctifico meipsum.* Quid est enim, Et pro eis ego sanctifico meipsum, nisi eos in meipso sanctifico, cũ & ipsi sint ego? Quoniam de quibus hoc ait, vt dixi, membra sunt eius, & vnus est Christus caput & corpus: docente Apostolo atque dicente de semine Abrahæ, Si autẽ vos Christi, ergo semẽ Abrahæ estis. Cum dixisset superius, Non dicit in seminibus tanquã in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo quod est Christus. Si ergo semen Abrahæ, hoc est Christus, quid aliud dictum est quibus dictum est, ergo semen Abrahæ estis: nisi, ergo Christi estis? Inde est quod alio loco idem ipse Apostolus ait, Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimplebo ea quæ desunt pressurarum Christi, in carne mea: non dixit, pressurarum mearum, sed Christi, quia membrũ erat Christi, & in persecutionibus suis quales Christum i suo toto corpore pati oportebat, etiam ipse pressuras eius pro sua portione adimplebat. Quod vt etiam hoc loco certũ sit, attende sequentia. Cum enim dixisset, & pro eis ego sanctifico meipsum, vt intelligeremus hoc, cum dixisse, quòd eos sanctificaret in se: ipse mox addidit, *Vt sint & ipsi sanctificati in veritate.* Quod quid est a- L liud, quàm in me secũdum id quod veritas est verbum illud in principio deus? in quo & ipse filius hominis sanctificatus est ab initio creationis suæ, quando verbũ factum est caro, quia vna persona facta est verbũ & homo. Tunc ergo sanctificauit se in se, hoc est, se hominẽ in se verbo: sed quia vnus est Christus verbũ & homo, sanctificãs hominem in verbo. Propter sua vero membra, & pro eis, inquit ego, id est, ꝙ prosit etiã ipsis, quia & ipsi sunt ego, sicut mihi ꝓfuit in me, quia homo sum sine ipsis, & ego sanctifico meipsum, hoc est, ipsos in me tanquam meipsum sanctifico ego, quoniam in me etiam ipsi sunt ego: vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Quid est & ipsi, nisi quẽadmodũ ego in veritate, quod ipse sum ego? Deinde iam non solum de Apostolis, sed etiam de suis cæteris membris incipit dicere: quod donante ipso alio sermone tractandum est.

De eo quod dicit, Non pro his autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me,

Tractatus C I X.

M

DOminus Iesus iam sua propinquante passione cum orasset pro discipulis suis, quos & Apostolos nominauit, cum quibus cœnauerat vltimam cœnam, de qua traditor eius per buccellã manifestatus exierat, & cum quibus post eius egressum antequã pro eis oráret, multa iam fuerat locutus, adiũxit & cæteros qui in eum fuerant credituri, & ait ad patrẽ, *Non pro his autem rogo tantum.* Id est pro discipulis qui cũ illo tunc erant, *Sed & pro eis,* inquit, *qui credituri sunt per verbum eorum in me.* Vbi omnes suos intelligi voluit, nõ solũm qui tunc erant in carne, sed etiã qui futuri erant. Quotquot enim postea crediderũt in eum, per verbum Apostolorum sine dubio crediderunt, & donec veniat credituri sunt. ipsis enim dixerat, Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecũ estis. & per eos Euangelium manifestatum † est & antequam scriberetur: & vtique quisquis in Christum credit, Euangelio credit. Non itaque hi tantũm intelligendi sunt, quos ait in se credituros per verbum eorum, qui ipsos cum in carne viuerent Apostolos audierunt, sed post obitum eorum & nos longe pòst nati, per verbum eorum credidimus in Christum, quoniam ipsi qui cum illo tunc fuerunt,

quod

Ioan. 15. | *Phil. 1.* | *Ioan. 14.* | *Ioan. 8.* | *Ioan. 1.* | *Rom. 8.* | *1. Tim. 2.* | *Gala. 3.* | *Colo. 1.* | *Ioan. 15.* | † *al. adi. ministratum.*

A quod ab illo audierūt, cæteris prædicauerunt, atque ita per verbum eorum vt etiam nos crederemus, ad nos vsque peruenit, vbicunque est eius Ecclesia, & peruenturum est ad posteros, quicunque vbicunque postea in eum credituri sunt. Potest itaque videri Iesus in hac oratione non orasse pro quibusdam suis, nisi diligenter scrutemur in eadē oratione verba eius. Si enim pro eis prius orauit, sicut iam ostendimus, qui cum illo tunc erant, postea vero etiam pro eis qui per verbum eorum in illum fuerant credituri, potest dici non orasse pro illis qui neque tunc erant cum illo quando ista dicebat, neque per verbum eorū postea, sed in eom siue per ipsos, siue quomodolibet, tamen antē crediderant. Nunquid enim cum illo tunc erat Nathanaël? Nuquid Ioseph ille ab Arimathia, qui corpus eius à Pilato petiit, quem iam discipulum eius fuisse iste ipse Ioānes euangelista testatur? Nūquid Maria mater eius & aliæ fœminæ, quas eius discipulas in Euāgelio iam tunc fuisse dicimus? Nunquid cum illo tunc erant, de quibus sæpe dicit idem Ioannes euangelista, Multi crediderunt in eum? Nam vnde erat multitudo illa corū qui cum ramis

Ioan.19. *Ioan.11.*

B partim præcedebant, partim sequebantur insidentem iumento, dicentes, Benedictus qui venit in nomine domini: & cū eis pueri de quibus ipse ait fuisse prædictum, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Vnde quingenti fratres quibus simul post resurrectionem non apparuisset, nisi in eum antē credidissent? Vnde illi centum & viginti, qui cum istis vndecim centum & viginti erant, quando simul cōgregati post eius ascensum expectauerunt & acceperunt promissum spiritum sanctum? Vnde erāt isti omnes, nisi ex illis de quibus dictum est, Multi crediderunt in eū? Non ergo pro eis tunc saluator orauit, quādo pro eis orauit qui cum illo tunc erant, & pro aliis qui per verbum eorum in eum nō iam crediderant, sed fuerant credituri. Isti autem nec cum illo tunc erant, & in eom iam antē crediderāt. Omitto dicere de Simeone sene, qui in infantulū credidit: de Anna prophetissa, de Zacharia & Elizabeth, qui eum prophetauerūt antequā de virgine nasceretur: de filio eorum Ioanne præcursore eius amico sponsi, qui eum & spiritu sancto agnouit, & absentē prædicauit, & aliis agnoscendum cum præsens esset ostendit.

Mat.21. *Psal.8.* *Act.1.* *Luca.2.* *Luca.1.*

C Hos omitto, quoniā responderi potest orādum pro talibus mortuis nō fuisse, qui cum magnis suis meritis hinc abierant, & recepti quiescebant. hoc enim de antiquis iustis similiter respondetur. Quis enim eorum à damnatione totius massæ perditionis, quæ per vnum hominem facta est, saluus esse potuisset, nisi in vnū mediatorem dei & hominum in carne venturum reuelāte spiritu sancto credidisset? Sed nunquid ei pro Apostolis orandū fuit: & pro tam multis qui in hac vita adhuc erant, nec cum illo tunc erant, & iam antē crediderāt, orandum non fuit? Quis hoc dixerit? Intelligēdum est igitur, quòd nondum in eum sic crediderāt, quomodo in se ipse credi volebat, quandoquidem ipse Petrus, cui confitenti & dicenti, Tu es Christus filius dei viui, tam magnum testimoniū perhibuerat: magis eum mori nolebat, quàm mortuum resurrecturū esse credebat, vnde mox ab eo appellatus est satanas. Fideliores itaque reperiuntur qui defuncti iam fuerāt, & resurrecturum Christum reuelante spiritu non vtiq; dubitabāt, quàm illi qui cum credidissent ipsum redempturum Israël, visa eius morte spem totam quam de illo habuerant perdiderūt. Nihil itaq; melius credimus, quàm post eius resurrectionem impertito spiritu sancto edoctis & confirmatis Apostolis, eisq; in Ecclesia primitus doctorib⁹

1.Tim.2. *Mat.16.*

D constitutis, per eorum verbū sic alios credidisse, quemadmodum in Christum credi oportebat, id est, vt fidē resurrectionis eius tenerent, ac per hoc & illos omnes qui iam in eum credidisse videbātur, ad eorum numerum pertinuisse, pro quibus orauit, dicens, Non pro his autem rogo tantū, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Sed restat nobis ad istā quæstionem adhuc soluendam beatus Apostolus Paulus, & latro ille crudelis in scelere, fidelis in cruce. Paulus quippe Apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum se dicit factum Apostolum, & de ipso suo Euangelio loquens ait, Neque enim ab homine accepi illud neque didici, sed per reuelationē Iesu Christi. quomodo igitur erat in eis de quibus dictū est, credituri sunt per verbum eorum? Latro vero ille tunc credidit, quando in ipsis doctoribus fides quę fuerat qualiscunque defecit: nec ipse itaque per eorum verbum credidit in Christum Iesum, sed tamen sic credidit, vt quem viderat crucifixum, cōfiteretur non solum resurrecturum, verumetiam regnaturum, dicēdo, Memento mei, cum veneris in regnum tuum.

Luca.23. *Galat.1.*

E Proinde relinquitur, vt si dominus Iesus hac oratione pro suis omnibus quicunque in hac vita (quæ tentatio est super terram) vel tunc erant, vel futuri erant, orasse credēdus est: sic intelligamus quod dictū est, per verbum eorum, vt ipsum verbum eorum, verbum fidei quod prædicauerunt in mundo huc, significatum esse credamus. Dictum autem esse verbum eorum, quoniā ab ipsis est primitus ac præcipue prædicatum. iam enim ab ipsis prædicabatur in terra, quādo per reuelationem Iesu Christi ipsum verbum eorum Paulus accepit, vnde & cōtulit cum eis Euangelium, ne forte in vacuum cucurrisset aut curreret: & dexteras ei dederūt: quia & in illo, quāuis nō per eos illi datū, tamen verbum suum quod iam prædicabant, & in quo fundati fuerant, inuenerunt. De quo verbo resurrectionis Christi idē dicit Apostolus, Siue ego siue illi, sic prædicam⁹. & sic credidistis. & iterum, Hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus, quia si confessus fueris in ore tuo quia dominus est Iesus, & credideris in corde tuo quia deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. & in actibus Apostolorū hoc legitur, quòd in Christo deus definierit fidē omnibus,

Galat.2. *1.Cor.15.* *Rom.10.* *Act.17.*

F suscitās eum à mortuis. Hoc verbum fidei quia principaliter ac primitus per Apostolos qui ei cohæserāt prædicatum est, ideo verbum eorum dictum est. neq; enim propterea non est verbum dei, quia dictum est verbum eorum, cum dicat idē Apostolus Thessalonicenses excepisse à se nō vt verbū hominum, sed sicut est, inquit, verē, verbū dei. ideo ergo dei, quia de⁹ id donauit. Eorom vero verbum dictū est, quia hoc prædicandum illis deus primitus ac præcipue commēdauit, ac per hoc etiā ille latro in sua fide verbū eorum habebat. Quod eorum propterea dictum erat, quoniam prædicandum ad eorum officiū primitus ac præcipue pertinebat. Denique cum murmur factum esset de ministerio mensarum à viduis Græcorum antequā Paulus credidisset in Christum, responderūt Apostoli qui domino ante cohæserant, Nō est bonum nos relinquere verbum dei, & ministrare mensis. Tūc ordināndos diaconos prouiderunt, ne ipsi à prædicandi verbi auocarētur officio. vnde merito dictum est verbum eorum quod est verbum fidei, per quod omnes in Christum vndecunque id audierint crediderūt, vel audituri & credituri sunt. Ergo illa oratione pro omnibus quos redemit, siue tunc in

Act.6.

G carne viuẽtes, siue postea futuros redẽptor noster orauit, cum rogans pro Apostolis qui cum illo tunc erant, adiunxit etiam illos qui per eorum verbũ in eum fuerãt credituri. Quid autem adiunctis illis deinde dicat, alia est disputatione tractandum.

De eo quod dicit, Vt omnes vnum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te: vsque ad id, & dilexisti eos sicut & me dilexisti.

Tractatus CX.

CVm dominus Iesus orasset pro discipulis suis, quos tunc secũ habebat, atque adiũxisset suos alios, dicens, Non pro his autẽ rogo tantùm, sed & pro eis qui credituri sunt per verbũ eorum in me, velut quæreremus, quid vel quare pro illis rogaret, continuò subintulit, dicens, *Vt omnes vnum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint.* Et superius cum adhuc pro solis discipulis, quos secum habebat, oraret, Pater sancte, inquit, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. (Sup. tract. 107.) hoc ergo nunc etiam & pro nobis rogauit, quod tunc pro illis, vt omnes, hoc est, & nos & illi vnum simus. Vbi di-H ligenter aduertendum est, nõ dixisse dominum, vt omnes vnum simus: sed, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, subintelligitur, vnum sumus. quod apertius dicit postea, quia & id prius dixerat de discipulis, qui cum illo erãt, vt sint vnũ sicut & nos. Quamobrem ita est pater in filio & filius in patre, vt vnũ sint, quia vnius substantiæ sunt. Nos verò esse quidem in eis possumus, vnum tamen cum eis esse nõ possumus, quia vnius substantiæ nos & ipsi non sumus, inquantum filius cum patre deus est. nam inquantum homo est, eiusdem substantiæ est, cuius & nos sumus. Sed nunc illud potius voluit commendare, quod alio loco ait, Ego & pater vnum sumus. (Ioan. 10.) vbi eãdem patris & suam significauit esse naturam. Ac per hoc & cum in nobis sunt pater & filius, vel etiam spiritus sanctus, nõ debemus eos putare naturæ vnius esse nobiscum. Sic itaque sunt in nobis, vel nos in illis, vt illi vnum sint in natura sua, nos vnum in nostra. Sunt quippe ipsi in nobis, tanquã deus in templo suo: sumus autem nos in illo, tanquam creatura in creatore suo. Deinde cũ dixisset, Vt & ipsi in nobis vnum sint, adiunxit, *Vt mundus credat quia tu me misisti.*

I Quid est hoc? Nunquidnam tunc crediturus est mundus, quãdo in patre & filio vnum omnes erimus? Nõnne ista est pax illa perpetua, & potius fidei merces quàm fides? Vnum enim erimus, nõ vt credam⁹, sed quia credidimus. Sed & si in hac vita propter ipsam cõmunem fidem, omnes qui vnum credimus, vnũ sumus, iuxta illud Apostoli, Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu, (Galat. 3.) etiam sic nõ vt credamus, sed quia credidimus vnum sumus: quid est ergo, omnes vnum sint, vt mũdus credat? Ipsi quippe omnes mundus est credens. Neque enim alij sunt qui vnum erunt, & alius est mundus propterea crediturus quia illi vnum erunt, cum proculdubio de his dicat, Vt omnes vnũ sint, de quibus dixerat, Non pro his tantùm rogo, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me: continuò subiungẽs, Vt omnes vnum sint. Isti autẽ omnes quid est nisi mũdus, non hostilis vtiq;, sed fidelis? Nam ecce quid dixerat, Nõ pro mundo rogo: pro mũdo rogat vt credat, quoniam est mũdus de quo scriptum est, Ne cum hoc mũdo dãnemur. (1. Cor. 11.) Pro isto mundo non rogat: neque enim quò sit prædestinatus ignorat. Et est mũdus de quo scriptum est, Nõ enim venit filius hominis vt iudicet mũdum, sed vt saluetur mundus per ipsum. (Ioan. 3.) vnde & Apostolus, Deus, inquit, erat in Christo, mundum reconci-K lians sibi. (2. Cor. 5.) Pro isto mundo rogat, dicẽs, Vt mundus credat quia tu me misisti. Per hanc enim fidẽ mundus recõciliatur deo, cum credit in Christum qui est missus à deo. Quomodo ergo intellecturi sumus quod ait, Vt & Ipsi in nobis vnũ sint, vt credat mundus quia tu me misisti: nisi quia nõ in eo causam posuit vt credat mundus quia illi vnum sunt, tanquã ideo credat mundus, quòd eos esse vnum videt, cum ipse mundus sint omnes qui credendo vnũ fiunt? Sed orando dixit, vt mundus credat, sicut orando dixit, Vt omnes vnũ sint. Orando dixit, Vt & ipsi in nobis vnum sint: hoc est enim omnes vnum sint, quod est mundus credat, quoniã credendo vnum fiunt: perfecte vnum, qui cum natura essent vnũ, dissentiendo ab vno nõ erant vnum. Denique si verbũ quod ait rogo, tertiò subaudiamus, vel potius quod planius fiat, vbique ponamus, erit huius expositio sentẽtiæ manifestior, Rogo vt omnes vnũ sint, sicut tu pater in me, & ego in te: rogo vt & ipsi in nobis vnũ sint: rogo vt mũdus credat quia tu me misisti. Ideo quippe addidit quod dixit in nobis, vt quòd vnum efficimur fide-L lissima charitate, gratię dei nouerimus tribuendũ esse, nõ nobis, sicut Apostolus cum dixisset, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux, inquit: (Ephe. 5.) & ne sibi hoc tribuerẽt, adiecit, in domino. Deinde saluator noster rogando patrem, se hominem demonstrabat, nunc demonstrans & seipsum (quoniã cũ patre deus est) facere quod rogat, *Et ego*, inquit, *claritatem quam dedisti mihi, dedi illis.* Quam claritatem, nisi immortalitatẽ, quam natura humana in illo fuerat acceptura? Nam nec ipse adhuc acceperat eam, sed more suo propter immobilitatẽ prædestinationis, præteriti temporis verbis futura significat, quod nunc clarificandus, hoc est, suscitandus à patre, & ipse sit nos ad eam claritatem suscitaturus in fine. Simile est hoc ei quod alibi dicit, Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. (Ioan. 5.) Et quos? nisi eosdem quos pater. Quæcunque enim pater facit, non alia sed hæc & filius facit: nec aliter, sed similiter facit. Ac per hoc suscitauit & seipsum etiam ipse. Nam vnde est, Soluite tẽplum hoc, inquit, & in triduo resuscitabo illud? (Ioan. 2.) Proinde immortalitatis claritatem, quam sibi à patre datã dicit, etiam se sibi dedisse intelligendus est, etsi nõ dicit. Ideo quippe sæpius solum pa-M trem facere dicit quod & ipse facit cum patre, vt quicquid est, ei tribuat de quo est. Sed & aliquãdo etiam tacito patre se dicit facere quod ipse facit cum patre, vt intelligamus ita filium non esse à patris opere separandum, quãdo se tacito patre dicit aliquid operari: quemadmodum nec pater ab opere filij separatur, quando ipso tacito filius operari dicitur, quod nihilominus pariter operantur. Cum ergo tacet filius in opere patris operationem suam, humilitatem commẽdat, vt sit nobis salubrior. cũ vero vicissim in opere suo tacet operationem patris, parilitatem suam commendat, ne credatur inferior. Isto modo igitur & hoc loco nec se fecit alienum à patris opere, quanuis dixerit claritatẽ quam dedisti mihi, quia & ipse dedit eam sibi: nec patrem facit alienum ab opere suo, quanuis dixerit, dedi eis: quia & pater illam dedit eis. Inseparabilia nanque sunt opera non solùm patris & filij, verumetiam spiritus sancti. Sicut autem ex eo quòd patrẽ pro suis omnibus rogauit, hoc fieri voluit vt omnes vnum sint: ita ex hoc etiam suo beneficio quod ait, Claritatẽ quam dedisti mihi, dedi eis, id fieri nihilominus voluit. nam continuò subiunxit, *Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.* Deinde addidit,

A addidit, *Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum.* Vbi ſe mediatorem inter deum & homioem breuiter iotimauit. neque enim hoc ita dictum eſt, tanqoam pater non ſit in nobis, aut nos in patre non ſimus, cum & alio loco dixerit, Veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus. & hic pauloante non dixerit, ego in eis, & tu io me, quod dixit modo: aut ipſi in me, & ego in te; ſed tu in me, & ego in te, & ipſi in nobis. Quod ergo nooc ait, ego in eis, & tu in me, ita dictum eſt ex perſona mediatoris: ſicut illud quod Apoſtolus ait, Vos Chriſti, Chriſtus vero dei. Quod vero addidit, vt ſint conſommati in vnum, oſtendit eò perdoci reconciliationem quæ fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine, cui iã nihil poſsit adiici, perfruamur. Vnde id quod ſequitur, *Vt cognoſcat mundus quia tu me miſiſti,* non ſic accipiendum puto, tanquam dixerit, vt credat mundus. aliquando enim & cognoſcere pro eo quod eſt credere ponitur, vt eſt quod ait aliqoãto ſuperius, Et cognouerunt vere quiã à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti: hoc dixit poſterius, crediderũt, quod prius dixerat cognouerũt. Sed hic quandoquidẽ de conſummatio-

Ioan. 14. — *1. Cor. 3.* — *Supra tract. 106.*

B ne loquitur, talis eſt intelligenda cognitio, qualis erit per ſpeciem, nõ qnalis nunc eſt per fidem. nam videtur ordo eſſe ſeruatus in eo quod pauloante dixit, Vt credat mundus: hic autem, Vt cognoſcat mũdus. Ibi enim quanuis dixerit, vt omoes voũ ſint, & in nobis vnũ ſint, noo ait tamen, ſint conſummati in vnũ: atq; ita ſubnexuit, vt credat muudus quia tu me miſiſti: hic vero, vt ſint, inquit, conſummati in vnum, ac deinde non addidit, vt credat mundns, ſed vt cognoſcat mundus quia tu me miſiſti. Quandiu enim credimus quod nõ videmus, nondum ſumus ita conſummati, qnemadmodum erimus cũ meruerim* videre quod credimus. Rectiſſime igitur ibi ait, vt credat mundus: hic, vt cognoſcat mundus. Tamẽ & ibi & hic, quia tu me miſiſti: vt nouerimus quantum pertinet ad patris & filij inſeparabilem charitatẽ, hoc nos modo credere, quod temdimus credendo cognoſcere. Si aotẽ diceret, vt cognoſcant qoia tu me miſiſti, tantondem valeret quantũ boc quod ait, vt cognoſcat mundus. ipſi ſunt euim mundus, nõ permanens inimicus, qualis eſt mundus damnationi præ-

C deſtinatus, ſed ex ioimico amicus effectus, propter quẽ deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi. Ideo dixit, ego in eis, & tu in me: tãquam diceret, ego in eis ad quos miſiſti me, & tu in me, muudum reconcilians tibi per me. Propterea ſequitur etiam illud qood ait, *Et dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti.* In filio quippe nos pater diligit, quia in ipſo nos elegit ante conſtitutionem mundi. Qui eoim diligit vnigenitũ, profecto diligit & membra eius, quę adoptauit in eum & per eum. Nec ideo pares ſumus vnigenito filio, per quem creati & recõciliati ſumus, quia dictum eſt, Dilexiſti eos, ſicut & me. neqoe enim ſemper æqualitatem ſignificat qui dicit, ſicut illud, ita & illud: ſed aliqoando tantum, qoia eſt illud, eſt & illud: aut quia eſt illud, vt ſit & illud. Quis enim dixerit eo prorſus modo in mundum à Chriſto apoſtolos miſſos, quomodo eſt ipſe miſſus à patre? Vt eoim alias taceam differentias, quas commemorare longum eſt, miſsi ſunt certè illi cum iam homines eſſent, miſſus eſt autem ipſe vt homo eſſet: & tamẽ ſuperius ait, Sicut me miſiſti in mundum, & ego miſi eos io mũdum: tanquã diceret, quia miſiſti me, miſi eos. Ita & hoc loco, dilexiſti eos, ioqnit, ſicut & me dilexiſti: quod nibil aliud eſt, quàm dilexiſti eos, quia & me dilexiſti. Non enim membra filij non diligeret qui diligit filium, aut alia

2. Corin. 5. — *Ephes. 1.* — *Supra tract. 108.*

causa eſt diligendi membra eios, niſi quia diligit eum, D ſed diligit filium ſecundum diuinitatem, quia genuit illum æqualem ſibi. diligit eum etiam ſecundũ id quod homo eſt, quia ipſum voigeoitum verbũ caro factum eſt, & propter verbum eſt ei chara verbi caro. Nos autem diligit, quoniam ſumus eios membra quem diligit: & hoc vt eſſemus, propter hoc nos dilexit antequã eſſemus. Quapropter incomprehenſibilis eſt dilectio qua diligit deus, neque mutabilis. Non enim ex quo ei reconciliati ſumus per ſanguinem filij eius, nos cœpit diligere, ſed ante mundi cõſtitutionem dilexit nos, vt cum eius vnigenito etiam nos filij eius eſſemus priuſquam omnino aliquid eſſemos. Quod ergo reconciliati ſumus deo per mortem filij eius, non ſic audiatur, nou ſic accipiatur, quaſi ideo nos recoociliauerit ei filius, vt iam inciperet amare quos oderat, ſicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde ſint amici, & inuicem diligant qui oderãt inuicem: ſed iam nos diligenti reconciliati ſumus ei, cum quo propter peccatũ inimicitias habebamus. Quod vtrũ verum dicam, atteſtetur Apoſtolus. Commendat, inquit, dilectionem ſuam deus in nobis, quoniã cum adhuc peccatores eſſemus,

Ephes. 1. — *Roman. 5.*

E Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Habebat itaque ille erga uos charitatẽ etiam cum ioimicitias aduerſum eum exerceutes operaremur iniquitatem, & tamen ei veriſſime dictũ eſt, Odiſti domine omnes qui operãtur iniquitatem. Proinde miro & diuioo modo, & qoando nos oderat, diligebat. Oderat enim nos, quales ipſe non fecerat: & quia iniquitas noſtra opus eius non omni ex parte cõſumpſerat, nouerat ſimul in vnoquoque noſtrum & odiſſe quod feceramus, & amare quod fecerat. Et hoc quidem in omnibus intelligi poteſt de illo cui veraciter dicitur, Nihil odiſti eorum quæ feciſti. non enim quodcunq; odiſſet eſſe voluiſſet, aut omnino eſſet quod omnipotens eſſe noluiſſet, niſi & in eo quod odit, eſſet etiã quod amaret. Meritò quippe odit, & velut à regula ſuæ artis alienum improbat vitiũ: amat tamen ſuum etiã in vitioſis vel ſaoationis beoeficiũ, vel damnatinnis iudicium. Ita deus & nihil odit eorũ quæ fecit, (naturarũ enim non vitiorum conditor mala quę odit, ipſe non fecit) & de malis eiſdem vel ſanando ea per miſericordiam, vel ordinando per iudicium, bona ſunt ipſa quę fecit. Cum igitur eorũ quę fecit nihil oderit, quis digne poſsit eloqui quantũ diligat mẽbra vni-

Psal. 5. — *Sapien. 11.*

F geniti ſui, & quãto amplius ipſum vnigenitum, in quo cõdita ſunt omnia viſibilia & inuiſibilia, quæ in ſuis generibus ordinata ordinatiſsime diligit? Membra quippe vnigeniti, ad angelorum ſanctorũ æqoalitatem gratiæ ſuæ largitate perducit: vnigenitus autẽ eum ſit dominus omnium, proculdubio eſt domious angelorum: natura qua deus eſt, non angelis, ſed patri potius æqualis. Gratia verò qua homo eſt, quomodo nõ excedit excellentiam cuiuſlibet angeli, cum ſit vna perſona carnis & verbi? Quanquam nõ deſint qui etiam nos angelis pręferant, quia pro nobis, inqoiunt, non pro angelis mortuos eſt Chriſtus. Id quid eſt alind quàm de impietate velle gloriari? Etenim Chriſtus, ſicut ait Apoſtolus, iuxta tempus pro impiis mortuus eſt. Hic ergo nõ meritum noſtrũ, ſed dei miſericordia commendatur. nam quale eſt ideo ſe velle laodari, quia vitio ſuo tã deteſtabiliter ægrotauit, vt nõ poſſet aliter quàm medici morte ſanari? Noo eſt hæc noſtrorum gloria meritorũ, ſed medicina morborũ. An ideo nos præferimur angelis, quia cũ & angeli peccauerint, nihil eis tale vnde ſanarentur impenſum eſt? Quaſi aliquid eis vel paruũ fuerit

Roma. 5.

G Impensum, & nobis amplius. Quod etsi factũ esset, adhuc quæri posset, vtrum ideo fuisset factum quòd steteramus excellentius, an quòd desperatius iacebamus? Cũ verò nouerimus bonorũ omnium creatorem reparandis angelis malis nihil gratiæ contulisse: cur nõ potius intelligimus, quòd tanto damnabilior eorum iudicata sit culpa, quãto erat natura sublimior? Tanto enim minus quàm nos peccare debuerunt, quanto meliores nobis fuerunt. Nunc autem in offendendo creatorem tanto execrabilius beneficio eius ingrati extiterunt, quanto beneficentius sunt creati: nec eis satis fuit desertores esse illius, nisi & nostri fierent deceptores. Hoc itaq; nobis magnum bonum cõferet, qui dilexit nos sicut dilexit Christum, vt propter ipsum cuius membra nos esse voluit, æquales angelis sanctis simus, qui & natura inferiores conditi sumus, & peccato indigniores facti, qui eorum fieri qualescunque socij deberemus.

De eo quod dicit, Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum: vsque ad id, Vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis: *Tractatus* CXI.

H IN magnã spem dominus Iesus suos erigit, qua maior omnino esse nõ posit. Audite & estote in spe gaudentes, propter quod vita ista non amanda sed tolerẽda sit, vt esse positis in eius tribulatione patientes. Audite, inquã, & quò spes vestra leuetur, attẽdite. Christus Iesus dicit, filius dei vnigenitus, qui patri coæternus & æqualis est dicit, qui propter nos homo factus est, sed sicut omnis homo mẽdax non *Psal.115.* factus est, dicit, via, vita, veritas dicit, qui mundum vi- *Ioan.14.* cit, de his quibus vicit dicit. Audite, credite, sperate, desiderate quod dicit, *Pater*, inquit, *quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum.* Qui sunt isti quos ait à patre *Ioan.6.* datos sibi? nõnne illi de quibus alio loco dicit, Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum? Iam quomodo ea quæ fieri dicit à patre, faciat & ipse cũ patre, si quid in hoc Euangelio proficimus, nouimus. Ipsi sunt ergo quos à patre accepit, quos & ipse elegit de mundo, atq; elegit, vt iam non sint de mundo, sicut nõ est & ipse de mundo, & sint tamen etiam ipsi mundus credens & cognoscens, quòd Christus à deo patre sit *Ioan.15.* missus, vt mundus ex mũdo liberaretur, ne mũdus deo reconciliandus cum mũdo inimicissimo damnaretur. sic enim ait in huius orationis exordio, Dedisti ei po-
I testatem omnis carnis, id est, omnis hominis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Vbi ostendit potestatem se quidem omnis hominis accepisse, vt liberet quos voluerit, damnet quos voluerit, qui viuos & mortuos iudicabit: sed eos sibi esse datos, quibus omnibus det vitam æternam. sic enim ait, Vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Proinde non ei dati sunt, quibus vitam non dabit æternam: quanuis & ipsorum potestas data sit, cui potestas data est omnis carnis, id est, omnis hominis. Ita mundus reconciliatus ex inimico liberabitur mundo, cum in illo exerit potestatem suam, vt eum in mortem mittat æternam: hunc autem facit suum, cui vitam donat æternam. Quapropter omnibus prorsus ouibus suis bonus pastor, omnibus membris suis magnum caput promisit hoc præmium, vt vbi ipse est, & nos cũ illo simus. nec poterit nisi fieri quod omnipotenti patri se velle dixit omnipotẽs filius. Ibi est enim & spiritus sanctus pariter æternus, pariter deus, spiritus vnus duorum, & substantia voluntatis ambo- rum. Nam illud quod dixisse legitur propinquante pas- *Matth.26.* sione, Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis pa- ter: quasi alia patris, alia filij sit volũtas aut fuerit, sonus K est nostræ infirmitatis, quanuis fidelis, quanuis in se caput nostrum transfigurauit, quando etiam peccata nostra portauit. Vnam verò esse patris & filij voluntatem, quorum etiam spiritus vnus est, quo adiuncto cognoscimus trinitatẽ: etsi intelligere nondum permittit infirmitas, credat pietas. Sed quoniã quibus promiserit, & quàm firma sit ipsa promissio, pro sermonis breuitate iam diximus, hoc ipsum quantum valemus, quid sit quod dignatus est promittere videamus. Quos dedisti mihi, inquit, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Quãtum attinet ad creaturã in qua factus est ex semine Dauid secundum carnem, nec ipse adhuc erat vbi futurus erat: sed eo modo dicere potuit, vbi ego sum, quo *Roma.1.* intelligeremus quòd cito fuerat ascensurus in cœlum, vt iam ibi esse se diceret, vbi fuerat mox futurus. Potuit & illo modo quo ante iam dixerat loquẽs ad Nicodemum, Nemo ascendit ad cœlum nisi qui descendit de *Ioan.3.* cœlo, filius hominis qui est in cœlo. nam & ibi non dixit, erit, sed est, propter vnitatẽ personæ, in qua & deus homo est, & homo deus. In cœlo ergo nos futuros esse promisit. illa enim forma serui leuata est quam sumpsit ex virgine, & ad patris dexterã collocata. Propter spem tanti huius boni & Apostolus ait, Deus autem qui di- L ues est in misericordia, propter multã charitatem qua *Ephes.2.* dilexit nos & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia sumus salui facti, & simul excitauit & simul sedere fecit in cœlestib⁹ in Christo Iesu. Hoc ergo potest intelligi dixisse dominus, vt vbi ego sum, & illi sint mecum. Et ipse quidẽ de se dixit quod ibi iam esset: de nobis autẽ velle se dixit, vt essemus ibi cũ illo, non quòd iam essemus ostẽdit. Apostolus autẽ quod dominus velle se dixit vt fieret, tanquam factũ fuerit est locutus. nõ enim ait, excitaturus est nos, & in cœlestibus sedere facturus: sed, excitauit, & sedere in cœlestibus fecit: quia non inaniter sed fideliter iam deputat factum, quod futurum esse non dubitat. Quod verò attinet ad formam dei in qua æqualis est patri, si secundum eam velimus intelligere quod dictũ est, Volo vt vbi ego sum, & illi sint mecũ: abscedat ab animo omnis imaginũ corporalium cogitatio. Quicquid menti occurrerit lõgum, latum, crassum, qualibet luce corporea coloratum, per quælibet locorũ spacia vel finita vel infinita diffusum, ab his omnibus quantum potest aciem suę cõtemplationis vel intentionis auertat, & nõ M inquiratur æqualis patri filius vbi sit, quoniã nemo inuenit vbi non sit: sed qui vult quærere, quærat potius vt cum illo sit, non vbiq; sicut ille, sed vbicunq; esse potuerit. Qui enim homini pœnaliter pendenti, & salubriter cõfitenti ait, Hodie mecum eris in paradiso, secundum *Luca.23.* id quod homo erat, anima eius ipso die futura fuerat in inferno, caro in sepulchro: secundum autẽ id quod deus erat, vtiq; & in paradiso erat, & ideo latronis anima à pristinis facinoribus absoluta, & illius munere iã beata, quanuis vbique sicut ille esse non poterat, tamen etiã ipso die cum illo in paradiso poterat, vnde ille qui vbiq; semper est, nõ recesserat. Propterea nimirũ nõ ei satis fuit dicere, Volo vt vbi ego sum, & illi sint: sed addidit, mecum. esse enim cum illo magnum bonum est, nam & miseri esse possunt vbi est ille: quoniã quicunque vbicunq; fuerint, est & ille: sed beati soli sunt cum illo, quia beati esse non possunt nisi ex illo. An non deo veraciter dictum est, Si ascendero in cœlo, tu *Psal.138.* ibi es: & si descendero ad infernum, ades? Aut vero *Sapien.7.* Christus non est dei sapientia, quę attingit vbique pro-

pter

Ioan. 1. per suam munditiam? Sed lux lucet in tenebris, nec A eam tenebræ comprehendunt: ac per hoc vt de re visibili quāuis longe dissimili qualecunq; sumamus exemplum, sicut cæcus etiam si ibi sit vbi lux est, non est tamen ipse cum luce, sed absens est à præsente: ita infidelis atque impius, aut etiam si fidelis & pius, nōdum tamen ad intuendum lumen sapiētiæ idoneus, etiā si esse nusquā possit vbi non sit Christus, non est tamen ipse cum Christo duntaxat per speciem. nam hominem piè fidelem non est dubitandum cum Christo esse per fidem: propter quod dicit, Qui non est mecum, aduersum me est. Sed cū patri deo dicebat, Quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum: de specie illa omnino dicebat, in qua videbimus eum sicuti est. Nemo serenissimum sensum nubilosa contradictione perturbet, consequentia perhibeant testimonium præcedētibus verbis. nempe cum dixisset, Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum: continuò secutus adiunxit, *Vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.* Vt videant dixit: non, vt credant. Fidei merces est ista, nō fides. si enim ad Hebræos in epistola rectè definita est, conuictio rerum quæ non videntur, cur nō merces fidei definiatur visio rerum quæ B creditæ sperabantur? Cùm viderimus enim claritatem quam dedit pater filio, etiam si eam dici hoc loco intelligamus, non quam pater æquali filio gignens eum dedit, sed quam facto hominis filio dedit ei post mortem crucis: quando ergo videbimus illam filij claritatem, profectò tunc fiet iudicium viuorum atque mortuorū: tunc tolletur impius vt non videat claritatem dei, quā nisi illam qua deus est? Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt: nec mundo corde sunt impij, propterea non videbunt. tunc ibunt ipsi in supplicium æternum. sic enim tolletur impius, ne videat claritatem dei, iusti autem ibunt in vitam æternam. Et quę est vita æterna? Vt cognoscant, inquit, te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. nō vtique sicut eum cognouerunt, qui licet non mundi corde, tamen in forma serui clarificata iudicantem videre potuerūt: sed sicut cognoscendus est à mundis corde solus verus deus cum patre & spiritu sancto filius, quia ipsa trinitas est solus verus deus. Si ergo secūdum id quod filius dei deus est patri coæqualis atque coæternus, accipiamus hoc dictum, Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum, in patre cum Christo erimus. sed ille sicut ille, nos C sicut nos, vbicunque corpore fuerimus. Si enim loca dicenda sunt & quibus nō corpora continentur, & locus est cuique rei vbi est: locus Christi æternus vbi semper est, ipse pater est: & locus patris filius est: quia ego, inquit, in patre, & pater in me est. Et in hac oratione, sicut tu pater, inquit, in me, & ego in te. & locus interea noster ipsi sunt, quia sequitur, Vt & ipsi in nobis vnū sint. & nos locus dei sumus, quoniam templum eius sumus, sicut orat pro nobis qui mortuus est pro nobis, viuitq; pro nobis, vt in ipsis vnum simus, quia factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, quæ nos sumus. Sed quis idoneus loca ista, vel quæ sunt in locis istis, sine spaciosis capacitatibus & sine corporeis molibus cogitare? Non parum tamen proficitur, si saltem quicquid tale oculo cordis occurrit, negatur, respuitur, improbatur. Et lux quædam in qua ista neganda, respuenda, improbanda cernuntur, sicut potuerit cogitatur, & quàm sit certa cognoscitur & amatur, vt inde surgatur, atque ad interiora tendatur. Quæ cum penetrare mens inualida, & minus quàm illa sunt pura nequiuerit, nō si-

Matth. 12. — 1. Ioan 3. — Hebr. 11. — Esaiæ. 26. — Matt. 5. — Matth. 25. — Ioan. 17. — Ioan. 14. — Psal. 75.

ne amoris gemitu & desiderij lachrymis inde pellatur, D & patienter ferat quamdiu fide mundetur, atque vt illic habitare valeat, sanctis moribus præparetur. Quomodo ergo non erimus cum Christo vbi est, quando in patre cum illo erimus in quo est? Neque hinc Apostolus nobis quanuis nondum rem tenentibus, sed tamen spem gerētibus tacuit. ait enim, Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens. quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram, Mortui enim estis, inquit, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ecce interim fide ac spe vita nostra vbi Christus est, cum illo est, quia cum Christo in deo est. Ecce velut iam factum est quod orauit vt fieret, dicens, Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum: sed nunc per fidem. Quando autem fiet per speciem? Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc apparebimus quod tūc erimus, quia tunc apparebit non inaniter nos id credidisse ac sperasse quod antequam essemus fecit: cui filius cum dixisset, Vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi: continuò subiunxit, *Quia dilexisti me ante constitutionem mundi.* In illo enim dilexit & nos ante constitutionem mundi, & tunc præ- E destinauit quod in fine facturus est mūdi. *Pater*, inquit, *iuste, mundus te non cognouit:* Quia iustus es, ideo te non cognouit. Mundus quippe ille damnationi prædestinatus, meritò non cognouit: mūdus verò quem per Christum reconciliauit sibi, non merito sed gratia cognouit. Quid est enim eum cognoscere, nisi vita æterna? quam mūdo damnato vtique non dedit, reconciliato dedit. Propterea itaq; mundus te nō cognouit, quia iustus es, & meritis eius vt te non cognosceret tribuisti. Et propterea mūdus reconciliatus cognouit, quia misericors es: & vt cognosceret, non eius merito, sed gratia subuenisti. Deniq; sequitur, *Ego autem te cognoui.* Ipse fons gratiæ est, deus natura, homo autē de spiritu sancto & virgine ineffabili gratia: deniq; propter ipsum, quia gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum. *Et hi cognouerunt*, inquit, *quia tu me misisti.* Ipse est mundus reconciliatus. Sed quia tu me misisti, ideo cognouerunt: ergo gratia cognouerunt, *Et notum feci eis*, inquit, *nomen tuum, & notum faciam.* Notum feci per fidem, notū faciam per speciem. notum feci cum fine peregrinantibus, notum faciam sine fine regnantibus. *Vt dilectio*, inquit, *quam dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.* Non est vsitata locutio, F dilectio quam dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis: vsitate quippe diceretur, dilectio qua dilexisti me: de Græco quidem ista translata est, sed sunt similes & Latinæ, sicut dicimus, fidelem seruitutem seruiuit, strenuam militiam militauit, cum dici debuisse videatur, fideli seruitute seruiuit, strenua militia militauit. Qualis autem ista locutio est, dilectio quam dilexisti me, tali & Apostolus vsus est, Bonum certamen certaui: non ait, bono certamine, quod vsitatius etiam rectiúsque diceretur. Quomodo autem dilectio qua dilexit pater filium, est & in nobis, nisi quia membra eius sumus, & in illo diligimur cum ipse diligitur totus, id est, caput & corpus? Ideo subiunxit, & ego in ipsis: tanquā diceret, quoniam ego sum in ipsis. Aliter enim est in nobis tanquam in templo suo, aliter autem quia & nos ipse sumus, cum secundum id quod vt caput nostrum esset, homo factus est, corpus eius sumus. Finita est saluatoris oratio, incipit passio: ergo & iste sermo finiatur, vt de passione quod ipse donauerit, aliis sermonibus disputetur.

Coloss. 3. — 2. Timo. 4.

De eo quod dicit, Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus: vsque ad id, Et ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum:

Tractatus CXII.

[*Ca. XVIII.*] Terminato magno prolixóq; sermone, quem post cœnam dominus fundendo pro nobis proximus sanguini, ad discipulos habuit qui cum illo tunc erant, adiuncta oratione: quam dixit ad patrem, deinceps eius passionem Ioannes Euangelista sic exorsus est, *Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse, & discipuli eius. Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis.* Hoc quod narrat ingressum domini cum discipulis suis in hortum, non continuò factum est, cum eius illa finita esset oratio, de cuius verbis ait, Hæc cum dixisset Iesus, sed alia quædam sunt interposita, quæ ab isto prætermissa apud alius Euangelistas leguntur, sicut apud hunc inueniuntur multa, quæ illi similiter in sua narratione tacuerunt. Quomodo autem inter se omnes conueniant, ne veritati, quæ per alium promitur, ab alio repugnetur, quisquis nosse desiderat, non in his sermonibus, sed in aliis laboriosis literis quærat, nec stando & audiendo, sed potius sedendo & legendo, vel legenti aurem mentémque intentissimam præbendo illa condiscat. Credat tamen antequam sciat, siue id etiam scire in hac vita possit, siue per aliqua impedimenta non possit, nihil ab aliquo Euangelista esse conscriptum, quantum ad hos attinet, quos in authoritatem canonicam recepit Ecclesia, quod vel ipsius vel alterius non minus veraci narrationi possit esse cōtrarium. Nunc itaque huius beati Ioannis narrationem, quam suscepimus tractandam, sine aliorū comparatione videamus, in eis quæ manifesta sunt non immorantes, vt hoc vbi opus est, causa poscente faciamus. Non ergo sic accipiamus quod ait, Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentē Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius: tanquam continuò post illa verba in illorum hortum fuerit ingressus, sed ad hoc valeat quod dictum est, hæc cum dixisset Iesus, vt non eum ante opinemur ingressum, quàm illa verba finiret. *Sciebat autem*, inquit, *& Iudas qui tradebat eum, locum.* Ordo verborum est, sciebat locum, qui tradebat eum, *Quia frequenter*, inquit, *Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis.* Ibi ergo lupus ouina pelle contectus, & inter oues alto patrisfamilias consilio toleratus didicit, vbi ad tempus exiguū dispergeret gregem, insidiis appetendo pastorem. *Iudas ergo*, inquit, *cum accepisset cohortem, & à principibus & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis & facibus & armis.* Cohors non Iudæorum, sed militum fuit. A præside itaque intelligatur accepta, tanquam ad tenendum reum, seruato ordine legitimæ potestatis, vt nullus tenentibus auderet obsistere, quanquam & manus tanta fuerit congregata, & sic armata veniebat, vt vel terreret vel etiam repugnaret si quisquam Christum defendere auderet. Ita quippe eius abscondebatur potestas & ostendebatur* [* al. obtendebatur.] infirmitas: vt hæc inimicis necessaria viderentur aduersus eum; in quem nihil valuisset, nisi quod ipse voluisset, bene vtens bonus malis, & faciēs bona de malis, ad faciēdos bonos ex malis, & discernēdos bonos à malis. *Iesus itaque*, sicut euāgelista secutus adiungit, *sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit & dicit eis, Quid quæritis? Responderunt ei, Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui tradidit eum, cum ipsis. Vt ergo dicit eis ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram.* Vbi nunc militum cohors, & ministri principum & Pharisæorum? vbi terror & munimen armorum? Nempe vna vox dicentis, Ego sum, tantam turbam odiis ferocem, armisq; terribilem sine telo vllo percussit, repulit, strauit. Deus enim latebat in carne, & sempiternus dies ita membris occultabatur humanis, vt laternis & facibus quæreretur occidendus à tenebris. Ego sum, dicit, & impios deiecit. Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? Et nunc vbiq; per euāgelium, ego sum dicit Christus, & à Iudæis expectatur Antichristus, vt retro redeant, & in terram cadant, quoniam deserentes cœlestia, terrena desiderāt. Certe ad comprehendendum Iesum persecutores cum traditore venerunt, quem quærebant inuenerunt. Audierunt, ego sum, quare non cōprehenderunt, sed abierunt retro & ceciderunt, nisi quia hoc voluit, qui potuit quicquid voluit? Verùm si nunquā se ab eis permitteret apprehendi, non quidem illi facerēt, propter quod venerant, sed nec ipse faceret propter quod venerat. Eum quippe illi occidendum quærebant sæuiendo, sed quærebat nos & ipse moriendo. Proinde quia tenere volentibus, nec valentibus, ostēdit potestatem suam, iam teneant eū, vt faciat de nescientibus voluntatem suam. *Iterum ergo eos interrogauit, Quid quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus, Dixi vobis, quia ego sum. si ergo me quæritis, sinite hos abire, vt adimpleretur sermo quem dixit, Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquā.* Si me, inquit, quæritis, sinite hos abire. Inimicos videt, & hoc faciunt quod iubet, sinunt eos abire, quos non vult perire. Nunquid autem non erant postea morituri? Cur ergo si tunc morerentur, perderet eos, nisi quia nondum sic in eum credebant, quomodo credunt quicunque non pereunt? *Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percussit seruum principis sacerdotum, & abscidit eius auriculam dextram. Erat autem nomen seruo Malchus.* Solus hic Euangelista etiam nomen huius serui expressit, sicut Lucas solus [Luca. 22.] quod eius auriculam dominus tetigerit & sanauerit eam. Malchus autem interpretatur regnaturus. Quid ergo auris pro domino amputata & à domino sanata significat, nisi auditum amputata vetustate renouatum, vt sit in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ? [Roma. 7.] Quod cui præstitum fuerit à Christo, quis dubitet regnaturum esse cum Christo? Quòd autem seruus dictus est, & hoc ad illam pertinet vetustatem, quæ in seruitutem generat, quod est Agar. [Gala. 4.] Sed cum accessit sanitas, figurata est & libertas. Factum tamen Petri dominus improbauit, & progredi vltrà prohibuit, dicens: *Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?* In suo quippe facto ille discipulus magistrum defendere voluit, non quod significatum* [* al. faciendum.] est cogitauit. Et ille igitur ad patientiam commonendus fuit, & hoc ad intelligentiam conscribendum. Quod autem à patre sibi dicit datum calicem passionis, profecto illud est quod ait Apostolus, Si deus pro nobis, [Roma. 8.] quis contra nos? qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Verùm author calicis huius est etiā ipse qui bibit: vnde idem Apostolus iterum dicit, Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, [Ephes. 5.] oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. *Cohors autem & tribunus & ministri Iudæorum, compre-*

comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum. Comprehenderunt ad quem non accesserunt, quoniam dies ille, illi vero tenebræ permanserunt, nec audierunt, Accedite ad eum & illuminabimini. [*Psal. 33.*] Si enim sic accederent, non eum manibus occidendum, sed recipiendum corde comprehenderent. Nunc autem quando eum illo modo comprehenderunt, tunc ab illo longius recesserunt, & ligauerunt eum à quo solui potius velle debuerunt: & erant fortaßis in eis qui tunc imposuerunt Christo vincula sua, atque ab eo postea liberati dixerunt, Dirupisti vincula mea. [*Psal. 115.*] Hæc hodie satis sint, tractabũtur deo volente sermone alio quæ sequuntur.

De eo quod dicit, Et adduxerunt eum ad Annam primum, vsque ad id, Iterum ergo negauit eum Petrus, & statim gallus cantauit:

Tractatus CXIII.

Posteaquam persecutores tradẽte Iuda comprehensum dominum ligauerunt, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis, [*Ephe. 5.*] & cui pater nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, vt intelligatur Iudas non laudabilis vtilitate traditionis huius, sed sceleris volũtate damnabilis, *Adduxerunt eum,* sicut Ioannes euangelista narrat, *ad Annam primum,* nec tacet causam cur ita factum sit. *Erat enim,* inquit, *socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius.* [*Ioan. 11.*] *Erat autem,* inquit, *Caiphas, qui cõsilium dedit Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo.* Meritò & Matthæus cum id breuius narrare voluisset, [*Matth. 26.*] eum ad Caïpham ductum fuisse commemorat: quia & ad Annam prius ideo ductus est, quòd socer eius fuerit, vbi intelligendum est hoc eundum Caïpham fieri voluisse. *Sequebatur autem,* inquit, *Iesum Simon Petrus, & alius discipulus.* Quisnam iste sit discipulus, non temere affirmandum est, quia tacetur. Solet autem se idem Ioannes significare ita, & addere, quem diligebat Iesus. [*Ioan. 19.*] fortaßis ergo & hic ipse est. Quisquis tamen sit, sequentia videamus. *Discipulus autem ille,* inquit, *erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis, Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiit ergo alius discipulus qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria, Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille, Non sum.* Ecce columna firmißima ad vnius auræ impulsum tota contremuit. vbi est illa promittentis audacia, & de se plurimum præsumentis? vbi sunt verba illa quando ait, [*Ioan. 13.*] Quare non possum te sequi modo? Animam meam pro te ponam. Hoccine est sequi magistrum, se negare discipulum? Siccine pro domino anima ponitur, vt hoc ne fiat, vox ancillulæ formidetur? Sed quid mirum si deus vera prædixit, homo autem falsa præsumpsit? Sanè in ista quæ iam cœpta est negatione Apostoli petri, debemus aduertere, non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christũ, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse Christianum. [*11. quæst. 3. ca. non solũ abnegat.*] Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis, sed, me negabis. Negauit ergo ipsum, cum se negauit eius esse discipulum. Quid autem aliud isto modo quàm se negauit esse Christianum? Quamuis enim discipuli Christi nondum appellarentur hoc nomine, (post ascensionem quippe eius in Antiochia primùm cœperunt appellari discipuli Christiani) [*Act. 11.*] iam tamen erat res ipsa illo postea vocabulo nũcupanda: iam erant discipuli, qui postea appellati sunt Christiani, & hoc commune nomen sicut communem etiam fidem ad posteros transmiserunt. Qui ergo se Christi negauit esse discipulum, ipsam rem negauit, cuius nomẽ est

vocari Christianum. Quàm multi postea non dico senes & anus, in quibus huius vitæ societas facilius potuit mortem pro Christi confeßione contemnere, nec solũ iuuentus vtriusque sexus, de qua ætate conuenienter videtur exigi fortitudo, sed etiam pueri puellæq; potuerunt, & innumerabilis societas sanctorum martyrum in regnum cœlorum fortiter & violẽter intrauit, quod tunc iste non potuit, qui claues regni eius accepit: [*Matth. 16.*] ecce vnde dictum est, Sinite hos abire, quando se pro nobis tradidit, [*Supra tractatu 112.*] qui suo sanguine nos redemit, vt impleretur sermo quem dixit, Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quẽquam. Vtique enim Petrus si negato Christo hinc iret, quid aliud quàm periret? *Stabant autẽ serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se.* non hyems erat, & tamen frigus erat, quale solet etiã æquinoctio verno aliquando contingere. *Erat autem cũ eis & Petrus stans & calefaciens se. Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis eius, & de doctrina eius. Respõdit ei Iesus, Ego palàm locutus sum mũdo, ego semper docui in synagoga & in templo quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierũt quid locutus sim ipsis, ecce hi sciũt quæ dixerim ego.* Non prætereũda nascitur quæstio, quomodo dixerit dominus Iesus, Ego palàm locutus sum mũdo: & maximè illud quod ait, In occulto locutus sum nihil. Nonne in hoc ipso recẽtiore sermone, quem post cœnam discipulis est locutus, ait illis, [*Ioan. 16.*] Hæc in prouerbiis locutus sum vobis: venit hora cum iam nõ in prouerbiis loquar vobis, sed palàm de patre meo annunciabo vobis? Si ergo ipsis cõiunctioribus discipulis suis non loquebatur palàm, sed horam promittebat quando palàm erat locuturus, quomodo palàm locutus est mundo? Deinde illis ipsis (sicut aliorum quoque euãgelistarum testatur authoritas) in eorum comparatione qui discipuli eius non erant, multo vtique manifestius loquebatur, quando cum solis erat remotus à turbis, tunc enim eis & parabolas aperiebat, quas clausas proferebat ad alios. Quid est ergo, in occulto locutus sum nihil? Sed intelligendũ est ita cum dixisse, palàm locutus sum mũdo: ac si dixisset, multi me audierunt. Ipsum autem palàm mũdo quodam erat palàm, modo autem quodam non erat palàm. Palàm quippe erat, quia multi audiebant: & rursum non erat palàm, quia non intelligebant: & quod seorsum discipulis loquebatur, nõ in occulto vtique loquebatur. Quis nanq; in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur, cum scriptum sit. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum: præsertim si hoc loquitur paucis, quod per eos vult innotescere & multis: sicut ipse dominus ait illis quos adhuc paucos habebat, [*Matth. 10.*] Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta? Ergo & hoc ipsum quod ab ipso dici videbatur occultè, quodammodo non dicebatur in occulto, quia non ita dicebatur, vt ab eis quibus dictũ fuerat taceretur, sed ita potius, vt vsquequaque prædicaretur. Sic ergo dici potest aliquid & palàm simul & non palàm, vel in occulto simul & nõ in occulto, quomodo dictum est, vt videntes videant, & non videant. Quomodo enim videant, nisi quia palàm, non in occulto? Et quomodo idem ipsi rursus non videant, nisi quia non palàm, sed in occulto? Ea tamen ipsa quæ audierant & non intellexerant, talia erant vt nõ possent iustè ac veraciter criminari: & quotienscunque interrogando tentarunt, vt inuenirent vnde & accusarent eum, sic eis respondit, vt omnes eorum retunderentur doli, & calumniæ frustrarentur: ideo dicebat, quid me

interrogas? Interroga eos qui audierunt, quid locutus sim ipsis ecce hi sciunt quæ dixerim ego. *Hæc autem cum dixisset, vnus assistens ministrorum, dedit alapam Iesu dicens, Sic respondes pontifici? Respondit ei Iesus, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo. si autem bene, quid me cædis?* Quid ista responsione verius, mansuetius, iustius? Eius est enim de quo prophetica vox præcesserat, *(…d. 44.)* Intende prospere, procede & regna, propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Si cogitemus quis acceperit alapam, nónne vellemus eum qui percussit, aut cœlesti igne consumi, aut terra dehiscente sorberi, aut correptum dæmonio volutari, aut aliqua huiusmodi qualibet pœna, vel etiam grauiore puniri? Quid enim horum per potentiam iubere non potuisset, per quem factus est mundus, nisi patientiam nos docere maluisset qua vincitur mũdus? Forte hic dicit aliquis, cur non fecit quod ipse *(…atth. 5.)* præcepit? Percutienti enim non sic respondere, sed maxillam debuit alteram præhere. Quid quòd & veraciter mansuete iustéque respondit, & non solùm alteram maxillam iterum percussuro, sed totum corpus figendum præparauit in ligno? & hinc potius demonstrauit, quod demonstrandum fuit, sua scilicet magna illa præcepta patientiæ non ostentatione corporis, sed cordis præparatione faciẽda. Fieri enim potest vt alterã maxillam visibiliter præbeat homo, & iratus. Quãto ergo melius & respondet vera placatus, & ad vera perferẽda grauiora tranquillo animo fuit paratus? Beatus est enim qui in omnibus quæ iniuste pro iustitia pati- *(…al. 56.)* tur, potest veraciter dicere, Paratum cor meum deus, paratum cor meũ. Hinc fit quippe quod sequitur, cantabo & psalmum dicam domino. Quod Paulus & Barnabas etiã in vinculis durissimis facere potuerunt. Sed ad narrationis euangelicæ sequentia redeamus: *Et misit eum Annas ligatum ad Caïpham pontificem.* Ad illum enim (si- *(…atth. 26.)* cut Matthæus dicit) ab initio ducebatur, quoniam ipse erat illius anni princeps sacerdotum: alternos quippe intelligendi sunt agere solere annos ambo pontifices, id est principes sacerdotum, qui erãt illo tempore Annas & Caïphas, quos & Lucas Euangelista commemo- *(…ca. 3.)* rat, narrans quo tempore cœperit domini præcursor Ioannes prædicare regnum cœlorum & congregare discipulos: sic enim dicit, Sub principibus sacerdotum Anna & Caïpha, factum est verbum domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, &c. Proinde isti ambo pontifices vicissim suos annos agebant, & erat *(…atth. 26.)* tunc annus Caïphæ quãdo passus est Christus. Ideo secundum Matthæum cum comprehensus esset, ad eum ductus est, sed prius ad Annam secundum Ioãnem venerunt cum illo, non quia collega, sed quia socer eius erat. Et credendum est secundum voluntatem Caïphæ id esse factum, vel etiam domus eorum ita fuisse positas, vt non deberet Annas à transeuntibus præteriri. Sed cum dixisset Euangelista quòd eum ligatum miserit Annas ad Caïpham, reuersus est ad locum narrationis vbi reliquerat Petrum, vt explicaret quod in domo Annæ de trina eius negatione contigerat. *Erat autem,* inquit, *Simon Petrus stans & calefaciens se.* Hoc recapitulat quod antè iam dixerat: deinde quæ secuta sunt iungit. *Dixerunt ergo ei, Nunquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille & dixit, Non sum.* Iam semel negauerat ad ancillæ vocẽ, & ecce iterum eodem timore perterritus negauit. Deinde vt tertia negatio perficeretur, & verbũ domini prædicentis impleretur: *Dicit ei vnus ex seruis pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam, Nónne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus, & statim gallus cantauit.* Ecce medici completa est prædictio, ægroti conuicta præsumptio. non enim factũ est quod iste dixerat, Animam meã pro te ponam: sed factum est quod ille prædixerat, Ter me negabis. *(Ioan. 13.)* Sed trina Petri negatione completa, iam & iste sermo compleatur, vt deinceps quæ de domino apud Pontium Pilatum præsidem gesta sunt, ab alio consideremus exordio.

Ab eo quod dicit, Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. Erat autem mane: vsque ad id quod ait, Vt sermo Iesu impleretur quem dixit significans qua morte esset moriturus:

Tractatus CXIIII.

QVæ cum domino vel de domino nostro Iesu Christo apud Pontium Pilatum præsidem gesta sunt, quantum Ioannes euangelista indicat, deinde videamus. Redit enim ad locum narrationis suæ vbi eam reliquerat, vt explicaret Petri negationem. Iam quippe dixerat, Et misit eum Annas ligatum ad Caïpham pontificem, atque inde regressus Euangelista vbi dimiserat Petrum calefacientem se ad ignem in atrio, posteaquam totã eius negationem quæ ter facta est terminauit, iterum percurrit ad ordinem historiæ. *Adducunt ergo Iesum,* inquit, *à Caïpha in prætorium.* Ad Caïpham quippe ab Anna collega & socero eius dixerat missum: sed si ad Caïphã, cur in prætorium? Quod nihil aliud vult intelligi, quàm vbi præses Pilatus habitabat. Aut igitur aliqua vrgente causa de domo Annæ, quò ad audiendum Iesum ambo conuenerant, Caïphas perrexerat ad prætorium præsidis, & socero suo Iesum reliquerat audiendum: aut in domo Caïphæ prætorium Pilatus acceperat, & tanta domus erat, vt seorsum habitantem dominũ suum, seorsum iudicem ferret. *Erat autem mane, & ipsi,* id est, qui ducebant Iesum, *non introierunt in prætorium,* hoc est in eam partẽ domus quam Pilatus tenebat, si ipsa erat domus Caïphæ. Cur autem non introierunt in prætoriũ, exponens causam, *Vt non contaminarentur,* inquit, *sed vt manducarent pascha.* Dies enim agi cœperant azymorum, quibus diebus cõtaminatio illis erat in alienigenæ habitaculum intrare. O impia & stulta cæcitas, habitaculo videlicet contaminarentur alieno, & non contaminarentur scelere proprio? Alienigenæ iudicis prætorio contaminari timebãt, & fratris innocentis sanguinem fundere non timebant: vt hoc solum interim dicam, vbi rea malorum conscientia tenebantur. Nam quod etiam dominus erat, qui eorum impietate ducebatur ad mortem, & vitæ dator occidebatur, non eorum conscientiæ, sed ignorantiæ deputetur. *Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei, Si non esset malefactor, non tibi tradidissemus eum.* Interrogentur atque respondeant ab immundis spiritibus liberati, sanati languidi, leprosi mundati, surdi audientes, muti loquentes, cæci videntes, mortui resurgentes, & quod omnia superat, stulti sapientes, vtrum sit malefactor Iesus. Sed ista dicebant, de quibus per Prophetam iam ipse prædixerat, Retribuebant mihi mala pro bonis. *(Psal. 34.)*

Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ei Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam. Quid est quod loquitur insana crudelitas? *(De pœn. dist. 1. c. Periculose.)* An non interficiebant quẽ interficiendum offerebant, an forte crux nõ interficit? Sic desipiunt qui nõ sectantur, sed insectantur sapientiam. Quid est autem, nobis

non

A non licet interficere quenquam? Si malefactor est, cur non licet? nónne lex eis præcepit ne malefactoribus, præsertim qualem istum putabant, à suo deo seductoribus parcant? Sed intelligendum est eos dixisse, non sibi licere interficere quenquam, propter diei festi sanctitatem, quem celebrare iam cœperant, propter quem de ingressu etiam prætorij cõtaminari metuebant. Itá ne obduruistis falsi Israelitæ? itá ne omnem sensum nimia malitia perdidistis, vt ideo vos à sanguine innocentis impollutos esse credatis, quia eum fundendum alteri tradidistis? Nunquid & Pilatus illum, qui potestati eius à vobis ingeritur occidendus, suis est manibus occisurus? Si non eum voluistis occidi, si non insidiati estis ei, si non vobis tradendum pecunia comparastis, si nõ comprehendistis, vinxistis, adduxistis, odistis: si non occidẽdum manibus obtulistis, vocibus poposcistis, non eum à vobis interfectum esse iactate. Si autem illis omnibus vestris præcedentibus factis, etiam crucifige crucifige clamastis, audite quid contra vos Propheta clamat, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum machæra acuta. Ecce quibus armis, quibus sagittis, qua machæra iustum interB fecistis, quando vobis interficere quenquam non licere dixistis. Hinc est quod ad comprehendendum Iesum, cum sacerdotum non venissent principes, sed misissent: Lucas tamen Euangelista in eodem narrationis suæ loco ait, Dixit autem, inquit, Iesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores, Quasi ad latronem existis: &c. Sicut ergo principes sacerdotum nõ per seipsos, sed per eos, quos miserant ad comprehendendum Iesum, quid aliud quàm ipsi in suæ iussionis potestate venerunt: sic omnes qui crucifigendum Iesum impiis vocibus clamauerunt, non quidem per seipsos eum, sed tamen ipsi per illum, qui eorũ clamore ad hoc nefas impulsus est, occiderũt. Quod verò Ioannes Euangelista subiungit, *Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus*: Si mortem crucis hîc velimus accipere, tanquam ideo dixerint Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam: quia interfici aliud est, aliud crucifigi, non video quomodo id possit consequenter intelligi, cum hoc ad Pilati verba responderint, quibus eis dixerat, Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum: nunquid ergo eum non poterant accipeC re, & ipsi eum crucifigere, si per tale genus supplicij interfectionem cuiusquam vitare cupiebant? Quis autem non videat quàm sit absurdum eis licere quenquã crucifigere, quibus non licet quenquam interficere? Quid quòd ipse dominus eandem mortem suam, id est, mortem crucis, etiam interfectionẽ vocat: sicut legimus apud Marcum vbi ait, Ecce ascẽdimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die resurget? Nimirum ergo ista dicendo significauit dominus qua esset morte moriturus, non quòd hic mortem crucis vellet intelligi, sed quòd eum Iudæi fuissent gentibus traditurí, hoc est, Romanis: nam Pilatus Romanus erat, eúmque in Iudæam Romani præsidem miserant. Vt ergo iste sermo Iesu impleretur, id est, vt eum sibi traditum gentes interficerent, quod Iesus futurum esse prædixerat: ideo Pilatus qui iudex Romanus erat, cum vellet eum reddere Iudæis vt secundum legem suam iudicarent eum, noluerunt eum accipere, dicentes: Nobis

Ioan.19. Psal.56. Lucæ 22. Marci 10.

non licet interficere quenquam. Ac sic impletus est sermo Iesu, quem de sua morte prædixit, vt eum à Iudæis traditum interficerent gentes minore scelere quàm Iudæi, qui se isto modo ab eius interfectione velut alienos facere voluerunt, non vt eorum innocentia, sed vt dementia monstraretur. D

De eo quod dicit, Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocauit Iesum: vsque ad id quod ait, Erat autem Barrabas latro.

Tractatus CXV.

QVid Pilatus dixerit Christo, quid ve Pilato ille responderit, isto sermone considerãdum atque tractandum est. cum enim dictum esset Iudæis, Accipite eum vos, & secũdum legem vestram iudicate eum: atque illi respondissent, nobis non licet occidere quenquam: *Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocauit Iesum, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Et respondit Iesus, A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?* Sciebat vtique dominus & quod ipse interrogauit, & quid ille responsurus fuit: sed tamen dici voluit, non vt E ipse sciret, sed vt scriberetur, quod nos voluit vt sciremus. *Respondit ei Pilatus, Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus, Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc.* Hoc est quod bonus magister scire nos voluit: sed prius nobis demonstranda fuerat vana hominum de regno eius opinio siue gentium, siue Iudæorum, à quibus id Pilatus audierat, quasi propterea morte fuisset plectendus, quòd illicitũ affectauerit regnum, vel quoniam solent regnaturis inuidere regnantes, & videlicet cauendum erat, ne eius regnum siue Romanis siue Iudæis esset aduersum. Poterat autem dominus quod ait, Regnum meum non est de hoc mundo &c. ad primam interrogationem præsidis respondere, vbi ei dixit, Tu es rex Iudæorum? sed eum vicissim interrogãs, verum hoc à semetipso diceret, an audisset ab aliis, illo respõdente ostẽdere voluit hoc sibi apud illum fuisse à Iudæis velut crimen obiectum, patefaciens nobis cogitationes hominum quas ipse nouerat, quoniam vanæ sunt, eísque post responsionem Pilati, etiã Iudæis & gentibus opportunius aptiúsque respondens, Regnũ meum non est de hoc mundo. F Quod si interroganti Pilato cõtinuò respondisset, non etiam Iudæis, sed solis gentibus hoc de se opinantibus respondisse videretur. Nunc verò quoniam respondit Pilatus, nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? abstulit à se suspicionẽ qua possit putari à semetipso dixisse quòd Iesum regem dixerat esse Iudæorum, id se à Iudæis audisse demonstrans. Deinde dicendo, quid fecisti? satis ostendit illud ei pro crimine obiectum: tanquã diceret, si regem te negas, quid fecisti vt tradereris mihi? Quasi mirum non esset, si puniendus iudici traderetur, qui se diceret regem. Si autem hoc non diceret, quærendum ab illo esset, quid aliud forte fecisset, vnde tradi iudici dignus esset. Audite ergo Iudæi & gentes, audi circũcisio, audi præputium, audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mũdo, regnum meum non est de hoc mũdo. Nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes ille maior cum Christus natus nunciaretur, expauit, & tot infantes, vt ad eum mors perueniret, occidit, timendo magis quàm irascẽdo crudelior,

Matth.2.

G Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo. Quid vultis amplius? Venite ad regnum quod nō est de hoc mundo. venite credendo, & nolite sæuire metuendo. *Psal. 2.* Dicit quidem prophetia de deo patre, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius. sed Sion illa & mons ille non est de hoc mundo. quod est enim eius regnum nisi credentes in eum, quibus dicit, *Ioan. 8.* De mundo non estis, sicut & ego non sum de mundo? quamuis eos esse vellet in mundo, propter quod de illis dixit ad patrem, *Ioan. 17.* Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Vnde & hic non ait, regnum meum non est in hoc mundo: sed, non est de hoc mundo. & cum hoc probaret dicens, si ex hoc mūdo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis: non ait, nunc autem regnum meum non est hic: sed, non est hinc. Hic est enim regnum eius vsque in finem seculi, habens inter se commixta zizania vsque ad messem. messis enim finis est seculi, quādo messores venient, id est angeli, & colligent de regno eius omnia scandala: *Matth. 13.* quod vtique non fieret, si regnū eius non esset hic: sed tamen nō est hinc, quia peregrinatur in mundo. Regno suo quippe dicit, *Ioan. 15.* De mundo non estis, sed ego vos elegi de mundo. Erant ergo de mundo, H quando regnum eius non erant, sed ad mundi principem pertinebant. De mundo est ergo quicquid hominum à vero quidem deo creatum, sed ex Adam vitiata atque damnata stirpe generatum est. Factum est autem regnum nō iam de mundo, quicquid inde in Christo regeneratum est. *Colos. 1.* Sic enim nos deus eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ: de quo regno dicit, Regnum meum non est de hoc mundo: vel, regnum meum non est hinc. *Dixit itaque ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis, quia rex sum ego.* Non quia regem se timuit confiteri, sed tu dicis, ita libratum est, vt neq; se regem neget: rex est enim cuius regnum non est de hoc mundo: neque regem talem se esse fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo. talem quippe ille sentiebat qui dixerat, Ergo rex es tu? Cui responsum est, tu dicis, quia rex sum ego: dictum est enim, tu dicis, ac si dictum esset, carnalis carnaliter dicis. *Deinde ait, Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Non est producēda huius pronominis syllaba quod ait, in hoc natus sum, tanquam dixerit, in hac re natus sum: sed corripienda, tanquam dixerit, ad hanc rem natus sum, I vel ad hoc natus sum, sicut ait, ad hoc veni in mundum. In Græco nanque Euangelio nihil est huius locutionis ambiguum, vnde manifestum est eum temporalem natiuitatem suam hic commemorasse, qua incarnatus venit in mundum, non illam sine initio qua deus erat, per quem pater condidit mundum. In hoc ergo se dixit natum, id est, propter hoc natum, & ad hoc venisse in mundum, vtique nascendo de virgine, vt testimonium perhibeat veritati. Sed quia non omnium est fides, adiunxit atque ait, *Omnis qui est ex veritate, audit meā vocem.* Audit vtiq; interioribus auribus, id est, obaudit meæ voci, quod tantundem valeret si diceret, credit mihi. Cum itaq; Christus testimoniū perhibeat veritati, profecto testimonium perhibet sibi. eius quippe vox est, *Ioan. 14.* Ego sum veritas. & dixit alio quoque loco, *Ioan. 8.* Ego testimoniū perhibeo de me. Quod vero ait, Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam, gratiam cōmendauit qua secundum propositum vocat: de quo proposito dicit Apostolus, *Rom. 8.* Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum dei vocati sunt. K propositum scilicet vocantis, non vocatorum: quod alibi apertius ita positum est, *2. Timot. 1.* Conlabora Euāgelio secundum virtutem dei saluos nos facientis, & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam. nam si naturam cogitemus in qua creati sumus, cum omnes veritas creauerit, quis nō est ex veritate? Sed non omnes sunt quibus vt audiant veritatem, hoc est, vt obediant veritati & credāt in veritatem, ex ipsa veritate præstatur, nullis proculdubio præcedentibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit meam vocem, ex veritate est, ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati. non autem hoc ait, sed ait, Omnis qui est ex veritate, audit meam vocem: ac per hoc non ideo est ex veritate, quia eius audit vocem: sed ideo audit, quia ex veritate est, id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est. Quod quid est aliud, quàm donante Christo credit in Christum? *Dixit ei Pilatus, Quid est veritas?* Nec expectauit audire responsum. *Sed cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dixit eis, Ego nullam inuenio in eo causam. Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in pascha.* L *vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum?* Credo cum dixisset Pilatus, quid est veritas, in mentē illi venisse continuò cōsuetudinem Iudæorum qua solebat eis dimitti vnus in pascha, & ideo non expectauit vt responderet ei Iesus quid esset veritas, ne mora fieret cum recoluisset morem quo posset eis per pascha dimitti, quod eum valde voluisse manifestum est. Auelli tamē ex eius corde non potuit Iesum regem esse Iudæorum, tanquā hoc sibi sicut in titulo ipsa veritas fixerit, de qua quid esset interrogauit. Sed hoc audito, *Clamauerunt rursum omnes dicentes, Non hunc, sed Barrabam: Erat autem Barrabas latro.* Non reprehendimus, ô Iudæi quod per pascha liberastis nocentem, sed quòd occidistis innocentem: quod tamen nisi fieret, verum pascha non fieret: sed vmbra veritatis à Iudæis errantibus tenebatur, & mirabili dispensatione diuinæ sapiētiæ per homines fallaces eiusdem vmbræ veritas implebatur, quia vt verum pascha fieret, Christus velut ouis immolabatur. Hinc ea sequuntur quæ iniuriosa Christo Pilatus & cohors eius ingessit, sed alia disputatione tractanda sunt. M

De eo quod dixit, Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit: vsque ad id quod ait, Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum:

Tractatus CXVI.

Cap. XIX. CVM Iudæi clamassent, non Iesum sibi à Pilato dimitti velle per pascha, sed Barrabam latronem, non saluatorem, sed interfectorem: non datorem vitæ, sed ademptorem: *Tunc apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.* Hoc Pilatus non ob aliud fecisse credendus est, nisi vt eius iniuriis Iudæi satiati sufficere sibi existimarent, & vsque ad eius mortem Iudæi sæuire desisterent. Ad hoc pertinet quòd idem præses cohortem suam etiam permisit facere quæ sequuntur, aut fortasis & iussit, quamuis hoc Euangelista tacuerit. dixit enim quid deinde fecerint milites, Pilatum tamen id iussisse non dixit: *Et milites*, inquit, *plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circundederunt eum, & veniebant ad eum, & dicebant, Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas.* Sic implebātur quæ de se prædixerat Christus. sic martyres informabantur ad omnia quæ persecutores libuisset facere perferendo. sic paulisper occultata tremenda potentia, commen-

A commendabatur prius imitanda patientia. sic regnum quod de hoc mundo non erat, superbum mundum nõ atrocitate pugnandi, sed patiendi humilitate vincebat. sic illud granum multiplicandum seminabatur horribili contumelia, vt mirabili pullularet in gloria. *Exiit iterum Pilatus foras, & dicit eis, Ecce adduco eum foras, vt cognoscatis quia in eo nullam causam inuenio. Exiit ergo Iesus portans spineam coronam & purpureum vestimentum, & dicit eis, Ecce homo.* Hic apparet non ignorante Pilato hæc à militibus facta, siue iusserit ea siue permiserit, illa scilicet causa quã supra diximus, vt hæc eius ludibria inimici libentissimè biberent, & vlterius sanguinem non sitirent. Egreditur ad eos Iesus portans spineam coronam, & purpureum vestimentum, non clarus imperio, sed plenus opprobrio: & dicitur eis, Ecce homo. Si regi inuidetis, iam parcite, quia deiectum videtis. Flagellatus est, spinis coronatus est, ludibriosa veste amictus est, amaris conuiciis illusus est, alapis cæsus est, feruet ignominia, frigescat inuidia. Sed non frigescit, inardescit potius & increscit. *Cum ergo vidissent eum pontifices & ministri, clamabant*
B *dicentes, Crucifige crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit.* Ecce altera maior inuidia. Parua quippe illa videbatur, velut affectatæ illicito ausu regiæ potestatis, & tamen neutrum sibi Iesus mendaciter vsurpauit, sed vtrunque verum est, & vnigenitus dei filius est, & rex ab eo constitutus super Sion montẽ sanctum eius: & vtrunque nunc demonstraret, nisi quanto erat potentior, tanto mallet esse patientior. *Cum ergo audisset Pilatus hoc verbum, magis timuit, & ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei.* Hoc silentium domini nostri Iesu non semel factum, collatis omnium Euãgelistarum narrationibus reperitur, & apud principes sacerdotum, & apud

Lucæ.23. Herodem, quò eum, sicut Lucas indicat, miserat Pilatus audiendum, & apud ipsum Pilatum, vt non frustra

Esa.53. de illo prophetia præcesserit: Sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum: tunc vtique quando interrogantibus non respondit. Quanuis enim
C quibusdam interrogationibus sæpe responderit, tamen propter illa in quibus noluit respondere, ad hoc data est de agno similitudo, vt in suo silentio non reus sed innocens haberetur. Cum ergo iudicaretur vbicunque non aperuit os suum: sicut agnus non aperuit, id est, nõ sicut male sibi conscius, qui de peccatis conuincebatur suis, sed sicut mansuetus, qui pro peccatis immolabatur alienis. *Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit Iesus, Non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper: propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Ecce respondit, & tamen vbicunque non respondit, non sicut reus siue dolosus, sed sicut agnus, hoc est, sicut simplex atque innocens non aperuit os suum. Proinde vbi non respondebat, sicut ouis silebat: vbi respõdebat, sicut pastor docebat. Discamus ergo quod di-

Roma.13. xit, quod & per Apostolum docuit, quia non est potestas nisi à deo: & quia plus peccat qui potestati innocentem occidendum liuore tradit, quàm potestas ipsa si eum timore alterius maioris potestatis occidit. Talem quippe Pilato deus dederat potestatem, vt etiam esset sub Cæsaris potestate. Quapropter non haberes, inquit, aduersum me potestatem vllam, id est, quantulamcunque habes, nisi hoc ipsum quicquid est tibi esset datum desuper. Sed quoniam scio quantum sit, non enim tantum est, vt tibi omnimodo liberum sit: pro- D pterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ille quippe me tuæ potestati tradidit inuidendo, tu verò eandem potestatem in me exerciturus es metuendo. Nec timendo quidem, præsertim innocentem homo hominem debet occidere, sed tamen id zelando facere multo magis malum est, quàm timendo. Et ideo non ait verax magister, Qui me tradidit tibi, ipse habet peccatum, tanquam ille non haberet: sed ait, maius habet peccatum, vt etiam se habere intelligeret. neque enim propterea illud nullum est, quia hoc maius est. *Exinde quærebat Pilatus dimittere eum.* Quid est hoc quod dictum est, exinde? Quasi antea non quærebat? Lege superiora, & inuenies iamdudum eum quærere dimittere Iesum. Exinde itaque intelligendum est propter hoc, id est, ex hac causa, ne haberet peccatum occidendo innocentem sibi traditum, quanuis minus peccans quàm Iudæi qui eum illi tradiderant occidendum. Exinde ergo, id est, ideo ne hoc peccatum faceret, non nunc primum, sed ab initio quærebat eum dimittere. *Iudæi autem clamabant dicentes, Si* E *hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari.* Maiorem timorem se ingerere putauerunt Pilato terrendo de Cæsare vt occideret Christum, quàm superius vbi dixerũt, Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit. Eorum legem quippe ille non timuit vt occideret: sed magis filium dei timuit ne occideret. Nunc vero non sic potuit contemnere Cæsarem authorem potestatis suæ, quemadmodum legem gentis alienæ. Adhuc tamen Euangelista sequitur & dicit, *Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabatha. Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta.* Qua hora sit dominus cru-

Mar.15. cifixus, propter Euangelistæ alterius testimonium, qui

Infra tract. 117. dixit, Erat autem hora tertia, & crucifixerũt eum, quoniam magna disceptatio solet oboriri, cum ad ipsum locum vbi crucifixus narratur ventum fuerit, vt potuerimus, si dominus voluerit, disseremus. Cùm ergo pro tribunali sedisset Pilatus, *Dicit Iudæis, Ecce rex vester. Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum, Dixit eis Pilatus, Regem ve-* F *strum crucifigam?* Adhuc terrorem quem de Cæsare ingesserant, superare conatur, de ignominia eorum volens eos frangere dicẽdo, Regem vestrum crucifigam, quos de ignominia Christi mitigare non potuit, sed timore mox vincitur. *Responderunt enim pontifices, Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur.* Apertissimè quippe contra Cæsarem venire videretur, si regem se non habere nisi Cæsarem profitentibus, alium regem vellet ingerere dimittendo impunitum, quem propter hos ausus ei tradiderant occidendum. Tradidit ergo eis illum vt crucifigeretur. Sed nũquid aliud & antè cupiebat quando dicebat, Accipite eum vos, & crucifigite: vel etiam superius, accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum? Cur autem illi tantopere noluerunt, dicentes, Nobis non licet interficere quenquam: & omni modo instantes, vt non ab eis, sed à præside occideretur, & ideo cum occidendum accipere recusantes, si nunc eum accipiunt occidendum? Aut si hoc non sit, cur dictum est, tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur? An aliquid interest? planè interest, non est enim dictum, Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigerent eum, sed vt crucifigeretur, id est, vt iudicio ac potestate præsidis crucifigeretur: sed ideo illis traditum dixit Euãgelista, vt eos cri-

G mine implicatos à quo alieni esse cauabantur, ostenderet. Non enim faceret hoc Pilatus, nisi vt id quod eos cupere cernebat, impleret. Quod autem sequitur, *Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt:* potest ad milites iam referri apparitores præsidis. nam postea euidentius dicitur, Milites ergo cum crucifixissent eum: quanuis Euãgelista etiam si totum Iudæis tribuit, meritò facit. Ipsi enim susceperunt quod auidissimè flagitauerunt, & ipsi fecerunt quicquid vt fieret extorserunt. Sed hæc sequẽtia alio sermone tractanda sunt.

De eo quod dicit, Et baiulans sibi crucem, exiit in eum qui dicitur Caluariæ locum: vsque ad id quod ait, Respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. *Tractatus* CXVII.

IVdicante atque dãnante Pilato pro tribunali dominum Iesum Christum hora quasi sexta, *Susceperunt & eduxerunt. Et baiulans sibi crucem exiit* H *in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice autem Golgotha, vbi crucifixerunt eum.* Quid est ergo quod Marcus euangelista (Mar.15.) dicit, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum: nisi quia hora tertia crucifixus est dominus linguis Iudæorum, hora sexta manibus militum? vt intelligamus horam quintam iam fuisse transactam, & aliquid de sexta cœptum, quando sedit pro tribunali Pilatus, quæ dicta est à Ioanne hora quasi sexta. Et cum duceretur vt in ligno cum duobus latronibus configeretur, & iuxta eius crucem gererẽtur, quæ gesta narrantur, hora sexta integra compleretur, ex qua hora vsque ad nonam sole obscurato tenebras factas, trium Euãgelistarum, Matthæi, Marci, & Lucæ cõtestatur authoritas. (Mat.27. Mar.15. Luca.23.) Sed quoniã Iudæi facin⁹ iterfecti Christi à se in Romano, id est, in Pilatũ eius milites transferre conati sunt, propterea Marcus suppressa ea hora qua Christus à militibus crucifixus est, quæ agi sexta iam cœperat, tertiam potius horam esse recordatus expressit, qua hora intelliguntur apud Pilatum clamare potuisse, Crucifige, crucifige: vt non illi tantum reperiãtur crucifixisse Iesum, id est, milites qui eum ligno sexta hora suspenderunt, verumetiam Iudęi, qui vt crucifigeretur hora tertia clamauerunt. Est & alia huius solutio quæstionis, vt non hic accipiatur hora I sexta diei, quia nec Ioãnes ait, Erat autẽ hora diei quasi sexta: sed ait, Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta. Parasceue autẽ Latinè præparatio est: sed isto verbo Græco libẽtius vtuntur Iudæi in huiusmodi obseruationibus, etiam qui magis Latine q̃ Græce loquũtur. (1.Cor.5.) Erat autem præparatio paschæ. Pascha verò nostrum, sicut dicit Apostolus, immolatus est Christus. Cuius paschæ præparationẽ si ab hora noctis nona cõputemus, (tunc enim videntur principes sacerdotũ pronunciasse (Mat.26.) immolationem domini, dicentes, Reus est mortis, cum adhuc in domo pontificis audiretur, vnde congruenter accipitur inde cœpisse præparationem veri paschæ, cuius vmbra erat pascha Iudæorum, id est, immolationis Christi, ex quo à sacerdotibus pronunciatus est immolandus) profecto ab ea noctis hora, quæ tũc nona fuisse coniicitur, vsque ad horam diei tertiam, qua crucifixũ esse Christũ Marcus euangelista testatur, sex horæ sunt, tres nocturnæ, & tres diurnæ. Vnde in hac parasceue paschæ, id est, præparatione immolationis Christi, quæ ab hora noctis nona cœperat, quasi sexta agebatur hora, id est, peracta quinta iam sexta currere cœperat, quando Pilatus tribunal ascendit: adhuc enim erat ipsa præparatio quæ ab hora noctis nona cœperat, donec fieret quæ præparabatur Christi immolatio, quæ facta est hora tertia secundum Marcũ, non præparationis, sed diei: K eademq; sexta non diei, sed præparationis, sex vtiq; horis à noctis nona vsq; ad diei tertiam cõputatis. Harum duarũ solutionũ istius difficilis quæstionis eligat quisq; quam volet. Melius autem quid eligat iudicabit, qui de cõsensu Euangelistarũ quæ operosissimè disputata sunt legerit. (Li.3. de cõsen. euang. cap.13.) Quod & si aliæ solutiones eius potuerint inueniri, cumulatius euangelicæ veritatis constantia defendetur aduersus calumnias infidelis atque impię vanitatis. Nunc ad narrationem Ioannis euangelistæ post ista breuiter tractata redeamus. Susceperunt autem, inquit, Iesum, & eduxerunt, & baiulãs sibi crucem exiit in eum qui dicitur Caluariæ locũ, Hebraice Golgotha, vbi crucifixerunt eum. Ibat ergo ad locũ vbi fuerat crucifigendus, portans crucem suã Iesus. Grande spectaculum: sed si spectat impietas, grande ludibrium: si pietas, grande mysterium. Si spectet impietas, grande ignominiæ documentum: si pietas, grande fidei munimentum. Si spectet impietas, ridet regem pro virga regni lignum sui portare supplicij: si pietas, videt regẽ baiulantẽ lignum ad semetipsum figendum, quod fixurus fuerat etiam in L frõtibus regum, in eo spernẽdus oculis impiorũ, in quo erãt gloriatura corda sanctorum. dicturo enim Paulo, (Gala.6.) Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: ipsam crucem suam suo gestans humero cõmendabat, & lucernæ arsuræ, quæ sub modio ponenda nõ erat, candelabrum ferebat. (Mat.5.) Baiulans ergo sibi crucẽ, exiit in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice Golgotha, vbi eum crucifixerunt, *Et cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum.* Isti duo latrones erãt, sicut aliorum Euangelistarum narratione didicimus, cum quib⁹ crucifixus & inter quos crucifixus est Christus: (Mat.27. Mar.15. Luca.23.) de quo præmissa dixerat prophetia, Et inter iniquos deputatus est, (Esa.53.) *Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. erat autem scriptum, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine.* Rex Iudæorum. Hæ quippe tres linguæ ibi præ cæteris eminebant. Hebræa propter Iudæos in dei lege gloriantes, Græca propter gentium sapientes, Latina propter Romanos, multis ac penè omnibus iam tunc gentibus imperantes. *Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli scribe-* M *re rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi.* O ineffabilem vim diuinæ operationis, etiam in cordibus ignorantium. Nónne occulta vox quædam Pilato intus quodam, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto antè in Psalmorum literis prophetatum est, Ne corrumpas tituli (Psal.59.) inscriptionem? ecce tituli inscriptionem non corrumpit, Quod scripsit, scripsit. Sed etiam Pontifices qui hoc corrumpi volebant, quid dicebant? Noli scribere, inquiunt, rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. Quid loquimini insani? quid fieri contradicitis, quod mutare nullo pacto potestis? Nunquid enim propterea non erit verũ, quia Iesus ait, Rex sum Iudæorum? Si corrumpi non potest quod Pilatus scripsit, corrumpi potest quod veritas dixit? Sed Iudæorum tãtùm rex est Christus, an & gentium? imò & gentium. cum enim dixisset in prophetia, Ego autem constitutus sum (Psal.2.) rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius: ne propter montem Sion solis Iudæis eum regem quisquam diceret constitutum: continuò subiũxit, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

A rex. Vnde & ipſe iam per os proprium loquens apud Iudæos, *Ioan.10.* Habeo, ioquit, alias oues quæ nõ ſunt de hoc ouili, oportet me & ipſas adducere, & vocem meã audient, & fiet vnus grex, & vnus paſtor. Cur ergo magnum volumus intelligi in hoc titulo ſacramentum, in quo ſcriptum erat, rex Iudæorum, ſi rex eſt Chriſtus & gentium? *Roma.11.* Quia ſcilicet oleaſter factus eſt particeps pinguedinis oleæ, non olea particeps facta eſt amaritudinis oleaſtri. nam in eo quod de Chriſto veraciter ſcriptum eſt in titulo rex Iudæorum, qui ſunt intelligendi Iudæi niſi ſemen Abrahæ *Roma.9.* filij promiſsionis, qui ſunt etiam filij dei? quoniam non qui filij carnis, ait Apoſtolus, hi filij dei, *Galat.3.* ſed qui filij promiſsionis, deputãtur in ſemine. Et gentes erant quibus dicebat, Si auté vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis ſecundum promiſsionem hæredes. Rex ergo Iudæorum Chriſtus, ſed Iudæorum circunciſione cordis, ſpiritu, non litera. Quorum laus non ex hominibus *Galat.4.* ſed ex deo eſt, pertinentium ad Hieruſalem liberam matrem noſtram æternam in cœlis, Saram ſpiritalem, ancillam & filium eius de domo libertatis eiicientem.

B Ideo enim Pilatus quod ſcripſit ſcripſit, quia dominus quod dixit dixit.

De eo quod dicit, Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius. vſque ad id quod ait, Et in veſtem meam miſerunt ſortem. *Tractatus CXVIII.*

EA quæ geſta ſunt iuxta crucem domini, cum iã crucifixus eſſet, iſto quãtum dominus adiuuat ſermone tractemus. *Milites ergo cũ crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem, Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit: vt ſcriptura impleretur dicens, Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & in veſtem meam miſerunt ſortem.* *Pſal.21.* Factum eſt quod voluerunt Iudæi. non ipſi, ſed milites qui parebant Pilato, iudicante ipſo crucifixerunt Ieſum: & tamen ſi volũtates, ſi inſidias, ſi operam, ſi traditionem, poſtremò ſi extorquentes clamores eorum cogitemus, magis vtique Iudæi crucifixerunt Ieſum. Sed de partitione & ſortitione veſtimentorum C eius non eſt prætereunter loquendum. Quamuis enim omnes Euangeliſtæ quatuor huius rei meminerint, cæteri tamen breuius quàm Ioannes, ſed clauſè illi, iſte verò apertiſsimè. *Mat.27.* nam Matthæus ait, Poſtquã autem crucifixerunt eum, diuiſerunt veſtimenta eius, ſortem mittentes. *Mar.15.* Marcus, Et crucifigentes eum diuiſerunt veſtimenta eius, mittentes ſortem ſuper eis quis quid tolleret. *Luca.23.* Lucas, Diuidentes verò veſtimenta eius, miſerunt ſortes. Ioannes autem & quot partes de veſtimẽtis eius fecerint dixit, id eſt quatuor, vt ſingulas tollerent. Vnde apparet quatuor fuiſſe milites, qui in eo crucifigẽdo præſidi paruerunt. manifeſte quippe ait, Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem. & tunicam: ſubaudiendum eſt, acceperunt, vt iſte ſit ſenſus, acceperunt veſtimenta eius, & fecerũt quatuor partes, vnicuique militi partem, acceperunt & tunicam. Et ſic locutus eſt, vt de cæteris veſtimentis nullam ſortem miſſam eſſe videamus, ſed de tunica quam ſimul cum cæteris acceperunt, ſed non ſimiliter diuiſerunt. de hac enim ſequitur exponens. *Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum.* Cur autem de illa ſorte miſerunt, narrans, *Dixerunt*, inquit, *ergo ad inuicem, Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit.* Apparet itaque in aliis veſtibus æquales eos habuiſſe partes, vt ſortiri neceſſe non D fuerit: in illa vera vna non eos habere potuiſſe ſingulas partes niſi ſcinderetur, vt pannos eius inutiliter tollerent: quod ne facerent, ad vnum eam peruenire ſortitione maluerunt. Huius Euangeliſtæ narrationi conſonat etiam propheticum teſtimonium, quod & ipſe continuò ſubiungens, *Vt ſcriptura*, inquit, *impleretur dicens. Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & in veſtem meam miſerunt ſortem.* *Pſal.21.* Non enim ait, ſortiti, ſed partiti ſunt: nec ait, ſortientes partiti ſunt, ſed in cæteris veſtimentis ſortem omnino non nominans, poſtea dixit, & in veſtem meam miſerunt ſortem, propter illam reliquam tunicam. De qua re dicam quod ipſe donauerit, cum prius eam quæ oboriri poteſt (tanquam Euangeliſtæ inter ſe diſcrepent) calumniam propulſauero, demonſtrans nullius cæterorum verba narrationi Ioannis eſſe contraria. *Mat.27.* Matthæus enim dicendo, Diuiſerunt veſtimenta eius ſortem mittentes, ad totam diuiſionem veſtimentorum voluit intelligi etiam illam tunicam pertinere, de qua ſortem miſerunt, quia vtique omnes veſtes diuidendo (in quibus & illa fuit) de ipſa ſortiti ſunt. Tale eſt etiam E quod ait Lucas: *Luca.23.* Diuidentes veſtimenta eius miſerunt ſortes. diuidentes enim venerunt ad tunicam, de qua facta eſt ſortitio, vt inter eos vniuerſa veſtimentorum eius diuiſio compleretur. Quid autem intereſt vtrum dicatur, diuidentes miſerunt ſortes, quod ait Lucas: an diuiſerunt ſortem mittentes, quod ait Matthæus, niſi quòd Lucas dicendo ſortes, pluralem pro ſingulari numero poſuit, quæ locutio in ſcripturis ſanctis inſolita non eſt, quamuis nonnulli codices ſortem reperiantur habere, non ſortes? *Mar.15.* Marcus itaque ſolus videtur aliquã intuliſſe quæſtionem. dicendo enim, Mittentes ſortem ſuper eis quis quid tolleret, tãquam ſuper omnibus veſtimentis, non ſuper ſola tunica ſors miſſa ſit, locutus videtur. ſed hic etiam breuitas obſcuritatem facit. ſic enim dictum eſt, mittentes ſortem ſuper eis: ac ſi diceretur, mittentes ſortem cum diuiderẽt. quod & factum eſt. Omnium quippe veſtimentorum eius diuiſio completa non eſſet, niſi ſorte claruiſſet quis etiam illam tunicam tolleret, vt ſic contentio diuidentium finiretur, vel nulla potius oriretur. Quod ergo ait, quis quid tolleret, quandoquidem hoc ſorti deputatur, non ad om- F nia quæ diuiſa ſunt veſtimenta referendum eſt. ſors enim miſſa eſt quis illam tunicam tolleret, de qua quoniam narrare prætermiſit qualis fuerit, & quemadmodum æqualibus factis partibus ſola remanſerit, quæ ne conſcinderetur, veniret in ſortem, pro eo poſitum eſt, quod ait, quis quid tolleret, id eſt, quis eam tolleret, tanquam ſi totum ita diceretur, diuiſerunt veſtimenta eius mittentes ſortem ſuper eis, quis tunicam quæ partibus æqualibus ſuperfuerat, tolleret. Quærat fortè aliquis, quid ſignificet in tot partes veſtimentorum facta diuiſio, & de tunica illa ſortitio. Quadripartita veſtis domini Ieſu Chriſti, quadripartitam figurauit eius Eccleſiam, toto ſcilicet (qui quatuor partibus conſtat) terrarum orbe diffuſam, & omnibus eiuſdem partibus æqualiter, id eſt, concorditer diſtributam. Propter quod alibi dicit miſſurum ſe angelos ſuos, vt colligant electos *Mat.24.* eius à quatuor ventis: quod quid eſt, niſi à quatuor partibus mundi, Oriente, Occidente, Aquilone & Meridie? Tunica vero illa ſortita, omnium partium ſignificat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. De charitate autem locuturus Apoſtolus, Supereminẽtiorem, *1.Cor.13.* inquit, viam vobis demonſtrabo. & alio loco ait: Cognoſcere etiam ſupereminentem ſciẽtiæ charitatem *Ephe.3.*

G Christi. Itémque alibi, Super omnia autem hæc habete *Coloss. 3.* charitatē, quæ est vinculum perfectionis. Si ergo charitas & supereminentiorem habet viam, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est, merito vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. Inconsutilis autem ne aliquando dissuatur, & ad vnum peruenit, quia in vnum omnes colligit, sicut in Apostolis cū essent etiā ipse numerus duodenarius, id est, quadripartitus in ternos, & omnes essent interrogati: solus Petrus *Mat. 16.* respondit, Tu es Christus filius dei viui: & ei dicitur, Tibi dabo claues regni cœlorum, tanquam ligandi & soluendi solus acceperit potestatem, cum & illud vnus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus tanquam personam gerens ipsius vnitatis acceperit. Ideo vnus pro omnibus, quia vnitas est in omnibus. Vnde & hic cùm dixisset, desuper cōtexta, addidit, per totum: quod si referamus ad id quod significat, nemo eius est expers, qui pertinere ad totū inuenitur, à quo toto (sicut Græca indicat lingua) catholica vocatur Ecclesia. In sorte autem quid nisi dei gratia commendata est? Sic quippe in vno ad omnes peruenit, cum sors quoque omnibus H placuit, quia & dei gratia in vnitate ad omnes peruenit, & cum sors mittitur, non personæ vel cuiuscūque meritis, sed occulto iudicio dei ceditur. Nec ideo ista non aliquid boni significasse quis dixerit, quia per malos facta sunt, non scilicet per eos qui Christum secuti, sed qui sunt persecuti. Quid enim de ipsa cruce dicturi sumus, quæ certè similiter ab inimicis atque impiis Christo facta & impacta est? Et tamen ea significari rectè in- *Ephe. 3.* telligitur quod ait Apostolus, Quæ sit latitudo, lōgitudo & altitudo, & profundū. Lata est quippe in transuerso ligno, quò extenduntur pendentis manus, & significat opera bona in latitudine charitatis: longa est à trāsuerso ligno vsque ad terram, vbi dorsum pedésque figuntur, & significat perseuerantiam in longitudine tēporis vsque in finem. Alta est in cacumine, quod per transuersum lignum sursum versum excedit, & significat supernum finem quò cuncta opera referuntur, quoniam cūcta quæ latitudine ac longitudine bene ac perseueranter fiūt, propter altitudinem diuinorum faciēda sunt premiorum. Profunda est in ea parte qua in terram figitur. ibi quippe & occulta est, nec videri potest, sed cuncta eius apparentia & eminentia inde consurgunt, sicut bona nostra de profunditate gratiæ dei, quæ I comprehendi ac diiudicari non potest, vniuersa procedunt. Sed & si crux Christi hoc solum significet quod *Galat. 5.* ait Apostolus, Qui autem Iesu Christi sunt, carnem suā crucifixerunt cum passionibus & concupiscentiis, quàm magnum bonum est? Nec tamen facit hoc nisi cōcupiscēs aduersus carnem spiritus bonus, cum illam crucem Christi fecerit inimicus, id est spiritus malus. Postremò quid est quod omnes nouerūt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Quomodo ergo per id quod mali faciunt, nihil boni significatur, quando per crucē Christi quam fecerunt mali, in celebratione sacramentorum eius bonū nobis omne signatur? Sed hæc hactenus: quæ autem sequuntur, alias, vt deus opitulabitur, differenda videbimus.

De eo quod dicit, Et milites quidem hæc fecerunt: vsque ad id quod ait, Et inclinato capite tradidit spiritum.

Tractatus CXIX.

Crucifixo domino, posteaquam diuisio vesti- K mentorum eius etiā sorte missa completa est, quæ deinde narrat Ioannes Euāgelista videamus: *Et milites quidem*, inquit, *hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* Hæc nimirum est illa hora de qua Iesus aquam conuersurus in vinum, dixerat matri, Quid mi- *Ioan. 2.* hi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Hāc ita- *Supra tra-* que horam prædixerat, quæ tunc nondum venerat, in *cta. 8.* qua deberet agnoscere matrem moriturus, de qua fuerat mortaliter natus. Tunc ergo diuina facturus, non diuinitatis, sed infirmitatis matrem velut incognitam repellebat: nūc autem humana iam patiens, ex qua fuerat factus homo, affectu commendabat humano. tunc enim qui Mariam creauerat, innotescebat in virtute: nunc vero quem Maria pepererat, pendebat in cruce. Moralis igitur insinuatur locus, facit quod faciendum admonet, & exemplo suo suos ministros instruxit præceptor bonus, vt à filiis piis impendatur cura parenti- L bus, tanquam lignum illud vbi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis. Ex hac sana doctrina didicerat Paulus Apostolus quod docebat quando dicebat: Si quis autem suis & maximè do- *1. Timo. 5.* mesticis nō prouidet, fidem negauit, & est infideli deterior. Quid autem tam cuique domesticum quàm parentes filiis, aut parentibus filij? Huius itaque saluberrimi præcepti ipse magister sanctorum de seipso constituebat exemplum, quando non vt famulæ deus quam creauerat & regebat, sed vt matri homo de qua creatus fuerat, & quam relinquebat, alterum pro se quodāmodo filium prouidebat. nam cur hoc fecerit, quod sequitur indicat. ait enim Euangelista, *Ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* De seipso dicens. Sic quippe commemorare solet, quòd eum diligebat Iesus, qui vtique omnes, sed ipsum præ cæteris & familiarius diligebat, ita vt in conuiuio super pectus suum discumbere faceret: *Ioan. 13.* credo vt istius Euangelij quod per eum fuerat prædicaturus, diuinam excellentiam hoc modo altius commendaret. Sed in quæ sua Ioannes matrem domini accepit? Neque enim non ex eis erat qui dixerunt ei, Ecce M nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: sed ibi quoq; *Mat. 19.* audierat, Quicunque ista dimiserit propter me, accipiet in hoc seculo centies tantum. Habebat ergo discipulus centupliciter plura quàm dimiserat in quæ susciperet eius matrem, qui hæc illi donauerat? Sed in ea societate beatus Ioannes receperat centuplum, vbi nemo dicebat aliquid suum, sed erant illis omnia communia, sicut *Acto. 4.* in Apostolorum Actibus scriptum est. Sic enim Apostoli erant quasi nihil habentes, & omnia possidentes. *2. Cor. 6.* Quomodo ergo matrem magistri & domini sui discipulus & famulus accepit in sua, vbi aliquid suum nemo dicebat? An quia paulopost in eodē libro legitur: Quot- *Acto. 4.* quot enim possessores prædiorum vel domorum erant vendentes afferebant precia eorum, & ponebant ad pedes Apostolorum, distribuebatur autē vnicuique prout cuique opus erat: intelligēdum est sic distributum fuisse huic discipulo quod opus erat, vt illic etiā beatæ Mariæ tanquam matris eius portio poneretur? Magísq; sic debemus accipere quod dictum est, Ex illa hora suscepit eam discipulus in sua: vt ad eius curam quicquid ei esset necessarium pertineret. Suscepit ergo eam in sua, nō prædia quæ nulla propria possidebat, sed officia quæ propria

A propria dispensatione exequenda curabat. deinde subiungit, *Postea sciens Iesus quia omnia consummata sunt, vt consummaretur scriptura, dicit: Sitio. Vas ergo positum erat aceto plenum. illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est, & inclinato capite emisit spiritum.* Quis potest quæ facit ita disponere, quomodo disposuit homo iste quæ passus est? 1.Timo.2. Sed homo mediator dei & hominum, homo de quo prædictum legitur: Et homo est, & quis cognoscet eum? quomodo homines per quos hæc fiebant, videbant hominẽ, sed non agnoscebant deum. Homo namque apparebat, qui deus latebat. patiebatur hæc omnia qui apparebat, & idem ipse disponebat hæc omnia qui latebat. Vidit ergo quia consummata sunt omnia quæ oportebat vt fierent antequam acciperet acetum, & traderet spiritum, atque vt hoc etiam consummaretur Psal.68. quod scriptura prædixerat, Et in siti mea potauerũt me aceto, Sitio, inquit, tãquam diceret, hoc minus fecistis, date quod estis. Iudæi quippe ipsi erant acetum degenerantes à vino patriarcharum & prophetarum, & tanquam de pleno vase, de iniquitate mundi huius impleti, cor habẽtes velut spongiam, cauernosis quodammo- B do atque tortuosis latibulis fraudulentum. Hyssopum autem cui circumposuerunt spongiam aceto plenam, quoniã herba est humilis, & pectus purgat, ipsius Christi humilitatem congruenter accipimus, quam circundederunt, & se circũuenisse putauerunt. Vnde est illud Psal.50. in Psalmo: Asperges me hyssopo, & mundabor. Christi Philip.2. namque humilitate mundamur, quia nisi humiliasset semetipsum, factus obediẽs vsque ad mortem crucis, non vtique sanguis eius in peccatorum remissionem, hoc est, in nostram mundationem fuisset effusus. Nec moueat quomodo spongia ori eius potuit admoueri, qui in cruce fuerat exaltatus à terra. Sicut enim apud alios Mat.27. Euangelistas legitur, quod hic prætermisit, in arundine Mar.15. est factum, vt in spongia talis potus ad crucis sublimia leuaretur. Per arũdinem vero scriptura significabatur, quę implebatur hoc facto. sicut enim lingua dicitur vel Græca, vel Latina, vel alia quælibet sonum significans, qui lingua promitur: sic arundo dici potest litera quæ arundine scribitur, sed sonos significantis vocis humanæ vsitatissimè dicimus linguas: scripturas vero arundinem dici, quo minus est vsitatum, eo magis est my- C sticè figuratum. Faciebat ista populus impius, patiebatur ista misericors Christus. Qui faciebat, quid faceret nesciebat: qui patiebatur autem, non solum quid fieret, sed & cur fieret sciebat, verumetiã de malefacientibus bene ipse faciebat. *Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est.* Quid, nisi quod prophetia tanto ante tẽpore prædixerat? Deinde quia nihil remanserat, quod antequam moreretur fieri adhuc oporteret, tanquam il- Ioan.10. le qui potestatem habebat ponẽdi animam suam, & iterum sumendi eam, peractis omnibus quę vt peragerentur expectabat, inclinato capite tradidit spiritum. Quis ita dormit quãdo voluerit, sicut Iesus mortuus est quãdo voluit? Quis ita vestem deponit quando voluerit, sicut se carne exuit quando voluit? Quis ita cum voluerit abit, quomodo cum voluerit obiit? Quanta speranda vel timenda potestas est iudicantis, si apparuit tanta morientis?

De eo quod dicit, Iudæi ergo quoniã parasceue erat, vt nõ remanerent in cruce corpora sabbato: vsque ad id quod ait, Nondum enim sciebant scripturam, quia oportuit eum à mortuis resurgere.

Tractatus CXX.

POsteaquam dominus Iesus peractis omnibus D quæ ante suam mortem peragi oportere præsciebat, quando voluit tradidit spiritum, quæ deinde secuta sunt, Euangelista narrante videamus.

Iudæi ergo, inquit, *quoniam parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur.* Non crura tollerentur, sed hi quibus ideo frangebantur vt morerentur, & auferrentur de ligno, ne pendentes in crucibus, magnum diem festum sui diurni cruciatus horrore fœdarent. *Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua.* Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt non diceret, latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud, sed aperuit, vt illic quodammodo vitæ ostium panderetur, vnde sacramenta Ecclesiæ manauerunt, sine quibus ad vitam quæ vera vita est non intratur. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum: aqua illa salutare temperat poculum, hæc & lauachrum præstat & potum. Hoc prænunciabat quòd Noë in la- Gene.6. tere arcæ ostium facere iussus est, qua intrarent anima- E lia quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigurabatur Ecclesia. Propter hoc prima mulier facta est de la- Gene.2. tere viri dormientis, & appellata est vita materque viuorum. Magnum quippe significauit bonum ante magnum præuaricationis malum. In habitu iacentis & dormientis hic secundus Adã inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde ei formaretur coniunx, quod de latere dormientis effluxit. O mors vnde mortui reuiuiscunt? quid isto sanguine mundius? Quid vulnere isto salubrius? *Et qui vidit*, inquit, *testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius, & ille scit quia vera dicit, vt & vos credatis.* Non dixit, vt & vos sciatis: sed, vt credatis. scit enim qui vidit, cuius credat testimonio qui non vidit. magis autem ad fidem credere pertinet quàm videre. nam quid est aliud credere, quàm fidem accommodare? *Facta sunt enim hæc*, inquit, *vt scriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. & iterum alia scriptura dicit, Vide-* Exod.12. *bunt in quem confixerunt.* Duo testimonia de scripturis Zacha.12. reddidit singulis rebus, quas factas fuisse narrauit. nam Apoc.1. quia dixerat, Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: ad F hoc pertinet testimonium, Os non comminuetis ex eo, quod præceptum est eis qui celebrare pascha iussi sunt ouis immolatione in veteri lege, quæ dominicæ passionis vmbra præcesserat, vnde pascha nostrum 1.Cor.5. immolatus est Christus, de quo & Esaias propheta prædixerat: Sicut ouis ad immolandum ductus est. Item quia subiunxerat dicens: Sed vnus militum lancea la- Esa.53. tus eius aperuit, ad hoc pertinet alterum testimonium, Videbunt in quem confixerunt: vbi promissus est Christus, in ea qua crucifixus est carne venturus. *Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathia, eo quòd esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Iesu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Iesum nocte primùm ferens mixturam myrrhæ & aloes, quasi libras centum.* Non ita distinguendum est vt dicamus primum ferens mixturam myrrhæ, sed vt quod dictum est primum, ad superiorem sensum pertineat: Venerat enim Nicodemus ad Iesum nocte primùm, quod idem Ioannes in priori- Ioan.3. bus Euangelij sui partibus manifestat. Hic ergo intelligendum est ad Iesum, non tunc solum, sed tunc pri-

mnm venisse Nicodemum, venisse autem postea vt fieret andiendo discipulus, quod certe modo in reuelatione corporis beatissimi Stephani ferè omnibus gentibus declaratur. *Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.* Non mihi videtur Euangelista frustra dicere voluisse, sicut mos est Iudæis sepelire. ita quippe, nisi fallor, admonuit in huiusmodi officiis quæ mortuis exhibentur, morem cuiusque gentis esse seruandum. *Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat:* Sicut in Mariæ virginis vtero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est: ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. *Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.* Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne aduesperasceret, quando iam propter parasceuen, quam cœnam puram Iudæi Latine vsitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. *Vna autem sabbati Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem sublatum à monumento.* Vna sabbati est, quem iam diem dominicum propter domini resurrectionem mos Christianus appellat, quẽ Matthæus solus in Euangelistis primam sabbati nominauit. *Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem diligebat Iesus, & dicit eis: Tulerunt dominum de monumento, & nescio vbi posuerunt eum.* Nonnulli codices etiam Græci habent. tulerunt dominum meum, quod videri dictum potest propensiore charitatis vel famulatus affectu, sed hoc in pluribus codicibus quos in prómptu habuimus, non inuenimus. *Exiit ergo Petrus & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum.* Aduertenda hic & commendanda est recapitnlatio, quomodo reditum est ad id quod fuerat prætermissum, & tanquam si hoc sequeretur adiunctum est. Cum enim iam dixisset, venerunt ad monumẽtum, regressus est vt narraret quomodo venerunt, atque ait, Currebãt autem duo simul, &c. Vbi ostendit quòd præcurrens ad monumentum prior venerit alius ille discipulus, quem seipsum significat, sed tãquam de alio (more sanctæ scripturæ) cuncta narrat. *Et cum se inclinasset,* inquit, *vidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum.* Putamúsne nihil ista significant? Nequaquam hoc putauerim: sed ad alia festinamus, in quibus immorari quæstionis vel obscuritatis alicuius necessitate compellimur. nam ista quæ per seipsa manifesta sunt, quid singula etiam significent, quærere sanctæ quidem deliciæ sunt, sed ociosorum, quod nun sumus nos. *Tunc ergo introiuit & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum.* Prior venit, & posterior intrauit. Neq; hoc vtique vacat, sed mihi ad ista non vacat. *Et vidit,* inquit, *& credidit.* Hic nonnuli parum attendentes, putant hoc Ioannẽ credidisse, ꝙ Iesus resurrexerit, sed quod sequitur, hoc non indicat. Quid sibi enim vult quod statim adiunxit: *Nondum enim sciebant scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere.* Non ergo eum credidit resurrexisse, quem nesciebat oportere resurgere. Quid ergo vidit, quid credidit? Vidit scilicet inane monumentum, & credidit, quod dixerat mulier, eum de monumento esse sublatum. Nódum enim sciebant scripturam, quia oporteret eũ à mortuis resurgere: & ideo quando id ab ipso domino audiebant, quanuis apertissime diceretur consuetudine audiendi ab illo parabolas, nõ intelligebant, & aliquid aliud eum significare credebant. Sed ea quæ sequuntur, in sermonem alium differamus.

De eo quod dixit, Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli: vsque ad id, Beati qui non viderunt & crediderunt.

Tractatus CXXI.

Sublatum esse dominnm de monumento, discipulis eius Petro & Ioanni nunciauerat Maria Magdalene. Quò illi venientes, inuenerũt sola linteamina quibus corpus fuerat inuolutum. Et quid aliud credere potuerunt, nisi quod illa dixerat, & quod etiam ipsa crediderat? *Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli:* Id est, vbi habitabant, & vnde ad monumentum cucurrerant. *Maria autem stabat ad monumentum foris plorans.* Viris enim recedentibus, infirmiorem sexum in eodem loco fortior figebat affectus, & oculi qui dominum quæsierant, & non inuenerant, lachrymis iã vacabant, amplius dolentes quòd fuerat de monumento sublatus, quàm quòd fuerat in ligno occisus, quoniam magistri tanti, cuius eis vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. Tenebat itaque ad monumentum iam dolor iste mulierem.

Cum ergo fleret, inclinauit se & prospexit in monumentum. Cur hoc fecerit nescio, non enim nesciebat non ibi esse iam quem quærebat, quandoquidem inde sublatum discipulis ipsa nunciauerat, & illi ad monumentum venerant, & non solum intuendo, sed etiã intrando corpus domini quæsierant, nec innenerant. Quid sibi ergo vult quòd ista cum fleret, rursum in monumentum inclinata prospexit? Vtrum quòd nimium dolebat, nec suis nec illorum oculis facilè putabat esse credẽdum? an potius diuino instinctu in animo eius effectum est vt prospiceret? Prospexit enim, *Et vidit duos angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu.* Quid est quòd vnus ad caput, & ad pedes alter sedebat? An quoniam qui Græce angeli dicuntur, Latine sunt nuncij, isto modo Christi Euangelium velut à capite vsque ad pedes, ab initio vsque in finem significabant esse nunciandum? *Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit eis: quia tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum.* Angeli lachrymas prohibebãt, vbi quid aliud quàm futurum quodammodo gaudinm nunciabant? Ita enim dixerunt, quid ploras? ac si dicerent, noli plorare. At illa eos putans interrogasse nescientes, causas prodidit lachrymarum. *Quia tulerunt,* inquit, *dominum meum.* Dominnm suum vocans corpus exanime domini sui, à toto partem significans, sicut omnes cõfitemur Iesum Christum filium dei vnicum dominum nostrũ, quod vtique simnl est & verbum & anima & caro: crucifixum tamen & sepnltum, cũ sola eius sepulta sit caro.

Et nescio, inquit, *vbi posuerunt eum.* Hæc erat causa maior doloris, quia nesciebat quò iret ad cõsolandum dolorem. Sed hora iã venerat, vt id quod nũciatum quodammodo fuerat ab angelis flere prohibẽtibus, gaudiũ succederet fletibus. *Denique cum hæc dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est: Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras? Quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eũ, & ego eum tollã. Dicit ei Iesus, Maria. Cõuersa illa dicit ei: Rabboni, quod dicitur magister.* Nemo calumnietur mulieri quod hortulanum,

A tulanum dixerit dominum, & Iesum magistrum. Ibi enim rogabat, hic agnoscebat. Ibi honorabat hominē à quo beneficium postulabat: hic recolebat doctorem, à quo discernere humana & diuina discebat. Appellabat dominum, cuius ancilla non erat, vt per eum perueniret ad dominum, cuius ancilla erat. Aliter ergo dominum dixit, Sustulerunt dominum meum: aliter autē, Domine si tu sustulisti eum. nam & prophetæ appellauerunt dominos eos qui homines erāt, sed aliter illum de quo scriptum est, Dominus nomen ei. Sed ista mulier quæ iam fuerat conuersa retrorsum, vt videret Iesum, quando eum putauit esse hortulanum, & cum illo vtique loquebatur, quomodo rursus conuersa dicitur, vt ei diceret, rabboni, nisi quia tunc conuersa corpore, quod non erat putauit: nunc corde cōuersa, quod erat agnouit? *Dicit ei Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. vade autem ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, deum meum, & deum vestrum.* Est in his verbis quod breuiter quidem, sed tamen attentius pertractare debemus. Iesus quippe mulierē quæ illum magistrum agnouit & appellauit, cum hæc ei responderet, fidē docebat, & hortulanus ille in eius corde tanquam in horto suo granum sinapis seminabat.

Psal. 83.

B Quid est ergo, Noli me tangere? Et tanquam huius prohibitionis causa quæreretur, adiūxit: Nondū enim ascēdi ad patrem meum. Quid est hoc? si stans in terra non tangitur, sedens in cœlo quomodo ab hominibus tangetur? Qui certe antequam ascēderet, discipulis se tangendū obtulit, dicens, (sicut Lucas Euāgelista testatur) Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. vel quando dixit discipulo Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum. Quis autem tam sit absurdus, vt dicat eum à discipulis quidem antequam ad patrem ascendisset, voluisse se tāgi, à mulieribus autem noluisse, nisi cum ascendisset ad patrem? Sed nec sic qui vellet, desipere sineretur. Legūtur enim etiam fœminæ post resurrectionem antequā ad patrem ascenderet, tetigisse Iesum, in quibus erat etiam ipsa Maria Magdalene, narrāte Matthæo, quod occurrerit illis Iesus dicens: Auete. Illæ autē accesserunt, inquit, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Hoc à Ioanne prætermissum est, sed à Matthæo verum dictum est. Restat ergo vt aliquod in his verbis lateat sacramentū, quod siue inueniamus, siue inuenire minime valeamus, inesse tamen nullo modo dubitare debemus. Aut ergo sic dictū est, Noli me tangere, nondū enim ascendi ad patrem meū, vt in illa fœmina figuraretur Ecclesia de gentibus, quæ in Christum non credidit nisi cum ascendit ad patrem: aut sic in se credi voluit Iesus, hoc est, sic se spiritaliter tangi, quòd ipse & pater vnum sint. Eius quippe intimis sensibus quodammodo ascēdit ad patrem, qui sic in eo profecerit, vt patri agnoscat æqualem. aliter non recte tangitur, id est, aliter non recte in eum creditur. Poterat autem sic credere Maria, vt eum putaret imparē patri, quod vtiq; prohibetur cum ei dicitur, Noli me tāgere: id est, noli in me sic credere quēadmodum adhuc sapis. Noli tuū sensum hucusque pertendere, quod pro te factus sum, ne † nō transire valeas ad id per quod facta es. Quomodo enim non carnaliter adhuc in eum credebat, quem sicut hominem flebat? Nondum enim ascendi, inquit, ad patrem meū. Ibi me tanges, quando me credideris patri non imparem deum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. non ait patrē nostrum. aliter ergo meum, aliter vestrum: natura meum, gratia vestrum. Et deum meum & deum vestrum: neq; hic dixit, deum nostrum, ergo & hic aliter meū, aliter vestrum. deum meum sub quo & ego homo sum: deum vestrum, inter quos & ipsum mediator sum.

Luc. 24.

Matt. 28.

C

Ioan. 10.

† *al. ne pertingere ad illū nō possis per quē facta es.*

D *Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, quia vidi dominum, & hæc dixit mihi. Cum esset ergo sero die illa vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis. & cum hoc dixisset, ostendit eis manus & latus.* Claui enim manus fixerant, lancea latus eius aperuerat, vbi ad dubitantium corda sanāda, vulnerum sunt seruata vestigia. Moli autē corporis vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginitas matris inuiolata permansit. *Gauisi sunt ergo discipuli viso domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis.* Iteratio cōfirmatio est. ipse quippe dat per prophetam promissam pacē super pacē. *Sicut misit me pater,* inquit, *& ego mitto vos.* Aequalem patri filium nouimus, sed hic verba mediatoris agnoscimus. Medium quippe se ostendit dicēdo: ille me, & ego vos. *Hæc autem cum dixisset: insufflauit & dixit eis, Accipite spiritum sanctum.* Insufflando significauit spiritum sanctum non patris solius esse spiritum, sed & suum. *Quorum remiseritis,* inquit, *peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ecclesiæ charitas, quæ per spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit: eorum autem qui nō sunt eius participes tenet: ideo posteaquam dixit, Accipite spiritum sanctum: hoc continuò de peccatorum remissione ac detentione subiecit: *Thomas autem vnus ex duodecim qui dicitur Didymus: non erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidimus dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis. deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas: & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas & dixit: Dominus meus, & deus meus.* Videbat tangebatq; hominem, & confitebatur deum, quem non videbat, neque tangebat. Sed per hoc quod videbat atque tangebat, illud iam remota dubitatione credebat. *Dicit ei Iesus, quia vidisti me credidisti.* Non ait tetigisti me, sed, vidisti me: quoniam generalis quodammodo sensus est visus. nam & per alios quatuor sensus nominari solet: velut cum dicimus, Audi & vide quàm bene sonet, olfac & vide quàm bene oleat, gusta & vide quàm bene sapiat, tange & vide quàm bene caleat. Vbique sonuit vide, cum visus proprie non negetur ad oculos pertinere. Vnde & hic ipse dominus, Infer, inquit, digitum tuum huc, & vide manus meas: quid aliud ait, quàm tange & vide? Nec tamen oculos ille habebat in digito. Ergo siue intuendo, siue etiam tangendo, quia vidisti me, inquit, credidisti. quamuis dici possit non ausum fuisse discipulum tangere, cum se offerret ille tangendum, non enim scriptum est, & tetigit Thomas. sed siue aspiciendo tantum, siue etiam tangendo viderit & crediderit, illud quod sequitur, magis gentium fidem prædicat atque commendat. *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Præteriti temporis vsus est verbis, tanquam ille qui quod erat futurum, in sua nouerat prædestinatione iam factum. Sed iam sermo iste à prolixitate cohibendus est. Donabit dominus, vt de his quæ restant, aliàs disputemus.

E

4. sen dist. 18 cap. Nec ideo.

F

G *De eo quod dicit, Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum: vsque ad id quod ait, Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piscibus centum quinquagintatribus, & cum tanti essent, nõ est scissum rete.* *Tractatus* CXXII.

POst narrationẽ rei gestę, in qua Thomas discipulus oblatis sibi tangendis in Christi carne vulnerũ locis, vidit quod credere nolebat, & credidit, interponit hæc Euangelista Ioannes, & dicit: *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt vt credatis quia Iesus est Christus filius dei, & credentes vitam habeatis in nomine eius.* Hoc capitolum velut libri huius iodicat finem: sed narratur hic deinde quemadmodum se manifestauerit dominus ad mare Tiberiadis, & in captura piscium commendauerit Ecclesiæ sacramentum, qualis futura est vltima resurrectio mortuorum. Ad hoc itaque commendandum valere arbitror, quòd tanquam fiois interpositus est libri, quod esset etiam H secuturæ narrationis quasi proœmium, quod ei quodámodo faceret eminentiorem locum, quæ narratio incipit ita: (Cap. XXI.) *Postea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tiberiadis. manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. dicunt ei, Venimus & nos tecum.* Quæri solet de hac piscatiooe discipolorum, cur redierint Petrus & filij Zebedæi ad id quod fuerunt priusquam à domino vocareotur. erant eoim piscatores quãdo eis dixit, (Matth. 4.) Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Tuoc eum quippe illi secuti sunt, vt magisterio eius relictis omnibus adhærerent, intantum vt cum ab (Matth. 19.) eo diues ille tristis abscederet, cui ipse dixerat: Vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me: diceret ei Petrus, Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Quid est ergo quòd nunc quasi apostolatu relicto fiunt quod fuerunt, & quod dimiserant repetunt, tanquam obliti (Luca 9.) quod audierant: Nemo mittẽs manum super aratrum, I & respiciens retro, aptus est regno cœlorum? Quod si fecissent defuncto Iesu priusquam resurrexisset à mortuis, quod quidem non poterant, qnoniam dies quo crucifixus est, totos eos tenebat attonitos, vsque ad eius sepulturam, quæ ante vesperam facta est. Sequẽs autem dies erat sabbati, quando eis morem patrium seruantibus operari vtique non licebat. Tertio verò die dominus resurrexit, eosq; reuocauit ad spem, quam de illo non habere iam cœperant: tamen si tunc fecissent, putaremus eos illa quæ aoimos eorum occupauerat desperatione fecisse: nũc vero post eum sibi de sepulchro redditum viuum, post oblatam suis oculis & manibos non solùm videndam, verumetiam tangendam atque palpandam rediuiuæ carnis euidẽtissimam veritatem, post inspecta vulnerum loca, vsque ad apostoli Thomæ confessionem, qui se aliter crediturum nõ esse prædixerat, post acceptum eius insufflatione spiritum sanctum, post verba in suas aures eius ore prolata, Sicut misit me pater, & ego mitto vos, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: subitò fiunt sicut fuerant, non hominum, sed piscium piscatores. His ergo quos hoc mouet, respódeodum est, nõ eos fuisse prohibitos arte sua licita scilicet atque cõcessa victum necessarium quærere, sui apostolatus integritate seruata, si quando vnde viuerẽt aliud non haberent: nisi forte quispiã putare audebit, aut dicere, Apostolum Paulum noo pertinuisse ad eorũ per- K fectionem, qui relictis omnibus Christum secuti sunt, (Matth. 19.) quoniam ne quẽquam eorum grauaret quibus euangelium prædicabat, suum victũ suis manibus traosigebat, (1. Thess. 4.) vbi magis impletum est quod ait, Plus omnibus illis la- (1. Corin. 15.) boraui: & adiunxit: Non autem ego, sed gratia dei mecum: vt hoc quoqoe appareat dei gratiæ deputandum, quod & animo & corpore poterat vsqueadeo plus illis omnibus laborare, vt neque cessaret ab euangelio prædicando, neque tamen ex euangelio sicut illi sustẽtaret hanc vitam, cum id per tot geotes, in quibus Christi nomen non fuerat proagatum, multo latius atque fertilius seminaret. Vbi ostendit ex euangelio viuendi, hoc est, victum habeodi, non necessitatem apostolis impositam, sed potestatem datam. Quam potestatem commemorat idem Apostolus dicẽs: Si nos vobis spi- (1. Corin. 9.) ritalia seminauimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, non magis nos? Sed non sumus, inquit, vsi hac potestate. Et paulopost: Qui altario seruiunt, inqnit, altario cõpartiun- L tur: sic & dominus ordinauit his qui euangelium annunciant, de euangelio viuere: ego autem nullo horum vsus sum. Satis igitur apertum est, non imperatum, sed in potestate apostolis positum, vt aliunde non viuerent, nisi ex euangelio, & ab eis quibus euangeliũ prædicando spiritalia seminabant, carnalia meterent, hoc est, carnis huius sustentaculum sumerent, & tanquã milites Christi stipendium debitũ acciperent, sicut à prouincialibus Christi: vnde idem ipse miles egregius paulo soperius de hac re dixerat: Quis militat suis stipen- (1. Cor. 9.) diis vnquam? Quod tamen ipse faciebat, quia plus illis omoibus laborabat. Si ergo beat⁹ Paulus vt ea potestate quam profecto cum cæteris Euangelij prædicatoribos habebat, non cum cæteris vteretur, sed suo stipendio militaret, ne geotes à oomine Christi penitus alienas doctrina eius quasi venalis offenderet, aliter educatus, artem quam non nouerat didicit, vt dum suis manibus trãsigitur doctor, null⁹ grauaretur auditor: quãto magis beatus Petrus, qui iã piscator fuerat, quod nouerat fecit, si ad præsens illud tempus aliud vnde viueret non inuenit? Sed respoodebit quispiam: Et cur non inuenit, cum dominus promiserit dicens: Quærite pri- (Matth. 6.) mum regnum dei, & iustitiam eius, & hęc omnia appo- M nentur vobis? Prorsus etiam sic dominus quod promisit impleuit. nam quis alius pisces qui caperentur apposuit, qui non ob aliud credendus est eis ingessisse penuriam, qua compellerentur ire piscatum, nisi dispositum volens exhibere miraculum, vt simul & prædicatores euangelij sui pasceret, & ipsum euangelium rãto sacramento, quod erat de numero piscium, commẽdaturos augeret? De qua re etiã nos quod ipse apposuerit, dicere iam debeomus. Dicit ergo Simõ Petrus: Vado piscari. Dicunt ei qoi cum illo erant, Venimus & nos tecum.

Et exierunt & ascenderunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem iam facto stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli quia Iesus est. Dicit ergo eis Iesus: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Responderunt, non. Dicit eis: Mitte in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & iam non valebant illud trahere à multitudine piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cum audisset quia dominus est, tunica succinxit se, erat enim nudus, & misit se in mare. Alij autem discipuli nauigio venerunt (non enim longe erant à terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium. Vt ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, & piscem

A *Et piscem superpositum, & panem. Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.* Hoc est magnum sacramentum in magno Ioannis Euangelio, & vt vehementius commendaretur, loco vltimo scriptum. Quòd ergo septem discipuli fuerunt in ista piscatione, Petrus & Thomas, & Nathanaël, & duo filij Zebedæi, & alij discipuli eius duo, quorum nomina tacentur, isti suo septenario numero finē significant temporis. vniuersum quippe septem diebus voluitur tempus. Ad hoc pertinet quòd mane facto Iesus stetit in littore, quia etiam littus finis est maris, & ideo finem significat seculi. Eundem finem seculi ostendit & quod Petrus rete traxit in terram, hoc est in littus. Quod ipse dominus aperuit, vbi alio quodam loco de sagena in mare missa similitudinem dedit, & eam trahunt, inquit, ad littus. Quod littus quid esset, exponens ait: Sic erit in consummatione seculi. Sed illa verbi est, non rei gestæ parabola. Re autem gesta sicut hoc loco qualiter in seculi fine futura B sit, ita dominus alia piscatione significauit Ecclesiam qualiter nunc sit. Quòd autem illud fecit in initio prædicationis suæ, hoc vero post resurrectionē suam, hinc ostendit illam capturam piscium, bonos & malos significare, quos nunc habet Ecclesia: istam vero tantummodo bonos, quos habebit in æternum, completa in fine huius seculi resurrectione mortuorum. denique ibi Iesus non sicut hic in littore stabat, quando iussit pisces capi: sed ascendēs in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum vt à terra reduceret pusillum, & in ea sedens docebat turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et illic quod captum est piscium, in nauiculis fuit, non sicut hic rete extraxerunt in terram. His signis & si qua alia poterunt reperiri, ibi Ecclesia in hoc seculo, hic vero in fine seculi figurata est. ideo illud ante, hoc autē post resurrectionē domini factum est, quia ibi nos Christus significauit vocatos, hic resuscitatos. Ibi retia non mittuntur in dexteram, ne solos significēt bonos: nec in sinistram, ne solos malos: sed indifferenter, laxate, inquit, retia vestra in capturam, vt permixtos intelligamus bonos & malos: hic autē inquit, mittite in C dexteram nauigij rete, vt significaret eos qui stabāt ad dexterā solos bonos. Ibi rete propter significanda schismata rumpebatur: hic vero quoniam tunc in illa summa pace sanctorum nulla erunt schismata, pertinuit ad euangelistam dicere, & cum tanti essent, id est, tam magni, non est scissum rete, tanquam illud respiceret vbi scissum est, & in illius mali cōparatione commendaret hoc bonū. Ibi capta est multitudo piscium tanta, vt impleta duo nauigia mergerētur, id est, in submersionem premerentur. non enim mersa sunt, sed tātum periclitata. Vnde enim existūt in ecclesia tanta quæ gemimus, nisi cū tantæ multitudini obsisti non potest, quę ad submergendā propemodum disciplinam intrat, cum moribus suis à sanctorū itinere penitus alienis? Hic autem miserunt rete in dexteram partem, & iam non valebāt illud trahere præ multitudine piscium. Quid est, iā nō valebant illud trahere, nisi quia illi qui pertinēt ad resurrectionē vitæ, id est ad dexteram, & intra Christiani nominis retia defunguntur, non nisi in littore, id est, in fine seculi eum resurrexerint, apparebūt? Ideo non valuerunt sic trahere retia, vt in nauem refunderent quos ceperāt pisces, sicut de illis omnibus factum est, quibus rete diruptū, & nauiculæ pressæ sunt. Habet autem istos dextros ecclesia post finem vitæ huius in somno pacis, D velut in profundo latētes, donec ad litt[us] rete perueniat quò trahebatur, quasi à cubitis ducētis. Quòd autē illic duabus nauiculis propter circūcisionem & præputium, hoc isto loco ducētis cubitis existimo figuratum, propter vtriusq; generis electos, & circuncisionis & præputij, tanquam centum & centum, quia in summa centenarij numerus ad dexteram transit. Postremo in illa piscatione numerus piscium non exprimitur, tanquam illud ibi fiat quod prædictū est per Prophetam: Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerū. Hic vero non sunt aliqui super numerum, sed certus est numerus cētum quinquaginta tres: cuius numeri ratio domino adiuuante reddenda est. si enim numerum cōstituamus qui legem significet, quid erit nisi decem? Decalogū quippe legis, id est, decē notissima illa præcepta digito dei duabus lapideis tabulis primum fuisse conscripta, certissimum nobis est. Sed lex quando non adiuuat gratia, præuaricatores facit, & tantummodo in litera est. Propter hoc enim maxime ait apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Accedat ergo ad literam spiritus, ne occidat litera quem non viuificat spiritus, sed vt operemur præcepta legis, non viribus nostris, sed munere saluatoris. Cum autem accedit ad legē E gratia, id est, ad literam spiritus, quodāmodo denario numero additur septenari[us]. Isto quippe numero, id est septenario, significari spiritum sanctum aduertenda literarum sacrarum documenta testantur. Nempe enim sanctitas vel sanctificatio ad sanctum proprie pertinet spiritum: vnde cum & pater spiritus sit, & filius spiritus sit, quoniā deus spiritus est, & pater sanctus, & filius sanctus sit, proprio tamē nomine amborū spirit[us] vocatur spiritus sanctus. Vbi ergo primū in lege sonuit sanctificatio, nisi in die septimo? Non enim sanctificauit deus diem primum in quo fecit lucem, aut secundum in quo firmamentū, aut tertium in quo discreuit mare à terra, & terra herbam lignumq; produxit, aut quartū in quo sidera sunt creata, aut quintum in quo animalia quæ in aquis viuont & in aëre volitant, aut sextum, in quo terrestris anima viua, & ipse homo: sed sanctificauit diem septimū, in quo requieuit ab operibus suis. Cōuenienter igitur septenario numero significatur spiritus sanctus. Esaias etiam Propheta, Requiescet, inquit, in eo spiritus dei. eūq; deinceps commendans opere vel munere septenario, Spiritus, inquit, sapiētiæ & intellectus, spiritus F consilij & fortitudinis, spirit[us] scientiæ & pietatis, & impleuit illum spiritus timoris dei. Quid in Apocalypsi? Nonne septem spiritus dei dicuntur, cum sit vnus atq; idem spiritus, diuidēs propria vnicuiq; prout vult? Sed operatio septenaria vnius spirit[us] sic appellata est ab eodē spiritu qui scribenti affuit, vt septem spiritus dicerētur. Cum itaq; legis denario spiritus sanctus per septenarium numerū accedit, fiunt decem & septem, qui numerus ab vno vsq; ad seipsum cōputatis omnibus crescens, ad cētum quinquaginta tres peruenit. Ad vnum enim si adiicias duo, fiunt vtiq; tres. his si adiicias tres & quatuor, fiūt decē: deinde si adiicias omnes numeros qui sequuntur vsq; ad decem & septem, ad supradictū numerū summa perducitur, id est, si ad decē, quod ab vno vsq; ad quatuor perueneras, addas quinq;, fiūt quindecim. His addas sex, & fiunt viginti vnū: his addas septem, & fiunt vigintiocto: his addas octo, & nouem, & decē, & fiūt quinquagintaquinq;: his addas vndecim & duodecim & tredecim, & fiunt nonaginta vnū: his rursum quatuordecim & quindecim & sedecim, & fiunt

Marginalia: Matth. 13. — Luc. 5. — Psal. 39. — Deuter. 9. — 2. Corint. 3. — Ioan. 4. — Gene. 2. — Esa. 11. — Apoca. 3. — 1. Cor. 12.

G centum viginti sex: huic numero adde illum qui restat de quo agitur, id est, decē & septem, & piscium numerus ille complebitur. Non ergo tantummodo centum quinquaginta tres sancti ad vitam resurrecturi significantur æternam, sed milia sanctorum ad gratiam spiritus pertinentium, qua gratia cum lege dei tanquam cum aduersario concordatur, vt viuificante spiritu litera non occidat, sed quod per literam iubetur, spiritu adiuuante cōpleatur, & si quid minus fit, remittatur. Omnes ergo ad istam gratiam pertinentes, hoc numero figurantur, hoc est, figurati significantur. Qui numerus ter habet etiam quinquagenarium numerū, & insuper ipsa tria propter mysteriū trinitatis. Quinquagenarius autem multiplicatis septem per septem, & vnius adiectione completur. nam septies septem fiūt quadraginta nouem. Vnus autem additur, vt eo significetur vnum esse, qui per septem propter operationem septenariam demonstratur: & nouimus spiritum sanctum post ascē- *Act.2.* sionem domini quinquagesimo die missum, quem discipuli iussi sunt expectare promissum. Non igitur frustra dicti sunt hi pisces & tot & tāti, id est, & cētū quinquaginta tres, & magni. sic enim scriptum est: Et traxit rete in terrā plenum magnis piscibus centum quinqua- H ginta tribus. Cum enim dixisset dominus: Nō veni sol- *Math.5.* uere legem sed implere, daturus vtiq; spiritum, per quē lex posset impleri, tanquam septem additurus ad decē, paucissimis verbis interpositis ait: Qui ergo soluerit vnū de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Iste ergo poterit pertinere ad numerum piscium magnorum. Minimus autē ille qui soluit factis quod docet verbis, in tali Ecclesia potest esse, qualem significat piscium prima illa captura, habentem bonos & malos, quia *Math.13.* & ipsa dicitur regnum cœlorū, propter quod ait: Simile est regnum cœlorum sagenę missæ in mare, & ex omni genere piscium cōgreganti. Vbi vult intelligi etiam bonos & malos, quos dicit in littore, id est, fine seculi separandos. Denique vt ostenderet istos minimos reprobos esse qui docent bona loquendo, quæ soluunt male viuendo, nec quasi minimos in vita æterna futuros, sed omnino ibi non futuros, cum dixisset, minimus vocabitur in regno cœlorum, continuò subiecit: Dico enim vobis, quia nisi abūdauerit iustitia vestra plus q̄ scriba- I rū & pharisæorū, non intrabitis in regnum cœlorū. Isti sunt certe scribæ & pharisæi, qui super cathedrā Moysi *Math.23.* sedent, & de quibus ait: Quæ dicūt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt: docēt sermonibus quod soluunt moribus. Consequens est ergo, vt qui minimus est in regno cœlorum, qualis nunc est ecclesia, non intret in regnum cœlorum, qualis tūc erit ecclesia: quoniam docendo quod soluit, ad eorum societatem qui faciunt quod docent, non pertinebit. Et ideo nō erit in numero piscium magnorum, quoniam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorū. Et quia hic magnus erit, ideo ibi erit vbi minim⁹ ille non erit. Vsqueadeo quippe ibi magni erunt, vt qui minor ibi est, maior sit eo quo hic nemo maior est. Sed tamen qui hic magni sunt, id est, qui in regno cœlorum vbi sagena congregat bonos & malos, faciūt bona quæ docēt, ipsi erunt in illa regni cœlorum ęternitate maiores, qui isti ad dexterā & ad resurrectionem vitæ pertinētes iudicāt pisces. Sequitur de prādio domini cum istis septē discipulis, & de his quæ post prandiū locutus est, ac de ipsius euāgelij termino, vt deus quod donauerit disseramus: sed hoc nō est isto sermone coarctandū. K

De eo quod dicit eis Iesus, Venite prandete: vsque ad id quod ait, Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset deum. *Tractatus* CXXIII.

IN eo quod tertiò dominus post resurrectionē manifestauit se discipulis suis, beati Ioannis Apostoli Euangelium terminatur, in quo iam pertractauimus vt valuimus partem priorem, vsque ad eum locum vbi narratum est captos fuisse pisces centū quinquaginta tres à discipulis quibus se demōstrauit, & cum magni essent, retia non esse rupta: deinde quæ sequuntur consideranda sunt, & quantum adiuuat dominus sicut res postulare videbitur, differenda. Peracta quippe illa piscatione, *Dicit eis Iesus: Venite prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum, tu quis es, scientes quia dominus est.* Si ergo sciebant, quid opus erat vt interrogarent? Si autem non opus erat, quare dictum est, non audebant, quasi opus esset, sed timore aliquo non auderent? Sensus ergo hic est, tanta erat euidentia veritatis, qua Iesus illis discipulis apparebat, vt eorum nō solum negare, sed ne dubitare quidem vllus auderet: quoniā si quisquam dubitaret, vtiq; interrogare deberet. sic er- L go dictum est, nemo audebat eum interrogare, tu quis es, ac si diceretur, nemo audebat dubitare q̄ ipse esset. *Et venit Iesus & accepit panem, & dedit eis, & piscem similiter.* Ecce dictū est etiam quid prenderent, de quo prandio aliquid suaue ac salubre dicem⁹ & nos, si pascat & nos. Superius narratum est quòd isti discipuli quando de- *Supra tractatu...* scenderunt in terram, viderūt prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Vbi nō est intelligendū etiam superpositum panem fuisse prunis, sed tantū subaudiendum, viderunt. Quod verbum si repetamus eo loco vbi subaudiendum est, ita totum dici potest: viderūt prunas positas, & piscem superpositum, & viderūt panem. Verba potius, viderunt prunas positas, & piscē superpositum, viderunt & panem. Iubente etiā domino attulerunt & de piscibus quos ipsi ceperant, quod eos fecisse quamuis à narrante Ioanne non esset expressum, tamen dominum iussisse non tacitū est. ait enim, Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Et vtique iubente illo eos non fecisse quis credat? Hinc ergo fecit prādiū dominus illis septem discipulis suis, de pisce scilicet quem prunis superpositum viderant, huic adiungēs ex illis quos ceperant, & de pane quem nihilominus eos vidisse narratum est. Piscis assus, Christus est passus. Ip- M se est & panis viuus, qui de cœlo descendit: huic incor- *Ioan.6.* poratur Ecclesia ad participandam beatitudinem sempiternam, propter quod dictum est. Afferte de piscibus quos prendidistis nunc, vt omnes qui hanc spem gerimus, per illum septenarium numerum discipulorū, per quem potest hoc loco nostra vniuersitas intelligi figurata, tanto sacramento nos communicare nossemus, & eidem beatitudini sociari. Hoc domini prandium est cum discipulis suis, ad quod Ioannes Euāgelium suum cū haberet de Christo alia multa quæ diceret magna, vt existimo, ex rerum magnarum contemplatione concludit. Hic enim Ecclesia qualis in solis bonis futura est, significatur per capturam centum quinquaginta trium piscium, & eis qui hęc credunt, sperant, diligunt, participatio tantæ beatitudinis per hoc prandium demonstratur. *Hoc iam tertio*, inquit, *manifestatus est Iesus discipulis suis cum surrexisset à mortuis*. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, id est, primo die cum resurrexit, & post dies octo quando discipulus Thomas vidit & credidit, & hodie quādo hoc

de

de piscibus fecit. Post quot autem dies id fecerit, dictũ non est. nam ipso primo die non est visus semel, sicut Euangelistarum omnium testimonia collata demonstrant: sed sicut dictum est, secundum dies numerandæ sunt manifestationes eius, vt ista sit tertia. Prima quippe habenda est, eadémque vna propter vnum diem, quotiensctinq; se & quibuscunque die illo quo resurrexerit ostendit: secunda post dies octo, & hæc tertia, & deinde quotiens voluit vsq; ad diem quadragesimum quo ascendit in cœlum, quamuis non scripta sunt omnia.

Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro, Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterum, Simon Ioannis diligis me? Ait illi, Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos, Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, amas me, & dicit ei, Domine tu omnia scis, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas. Amen amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset deum. Hunc inuenit exitum ille negator & amator, præsumendo elatus, negando prostratus, flendo purgatus, confitendo probatus, patiendo coronatus: hunc inuenit exitum, vt pro eius nomine perfecta dilectione moreretur, cum quo se moriturum peruersa festinatione promiserat. Faciat eius resurrectione firmatus, quod immaturè pollicebatur infirmus. Hoc enim oportebat vt prius Christus pro Petri salute, deinde Petrus pro Christi prædicatione moreretur. Pręposterum fuit quod audere cœperat humana temeritas, cum istum disposuisset ordinem veritas. Animam suam se positurum pro Christo Petrus putabat, pro liberatore liberandus, cum Christus venisset animam suã positurus pro suis omnibus, in quibus erat & Petrus. Quod ecce iam factũ est. nunc iam firmitas cordis ad suscipiendam mortem pro nomine domini vera ipso donante sumatur, non falsa nobis errantibus præsumatur. Nunc est vt vitæ huius non metuamus interitum, quia resurgente domino vitæ alterius præcessit exemplum. Nunc est Petre vt mortem nõ timeas, quia viuit quem mortuum dolebas, & quem pro nobis mori carnali amore prohibebas. Ausus es præuenire doctorem, formidasti eius persecutorẽ. Iam precio pro te fuso, nunc est vt sequaris redemptorem, & sequaris omnino vsq; ad mortem crucis. Verba eius audisti, quem iam veracem probasti. passurum te ipse prædixit, qui te prædixerat negaturum. Sed prius dominus quod sciebat interrogat, nec semel sed iterum ac tertio, vtrum Petrus eum diligat, nec aliud totiens audit à Petro, quàm se diligi: nec aliud totiens cõmendat Petro, quàm suas oues pasci. Redditur negationi trinæ trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quàm timori, & plus vocis elicuisse videatur mors imminens quàm vita præsens. Sit amoris officium, pascere dominicum gregem: si fuit timoris indicium, negare pastorem. Qui hoc animo pascunt oues Christi, vt suas velint esse, non Christi, se cõuincuntur amare, non Christum, vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi & subueniendi & deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat totiens inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Iesu Christi. Nam quid est aliud, si diligis me, pasce oues meas, quàm si diceretur, si me diligis, nõ te pascere cogita, sed oues meas: sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam: dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua: ne sis in eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa seipsos amantes, & cætera quę huic malorum initio cõnectuntur. cum enim dixisset Apostolus, Erunt enim homines seipsos amantes: secutus adiunxit, Amatores pecuniæ, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obediẽtes, ingrati, scelesti, irreligiosi, sine affectione, detractores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, procaces, cæcati, voluptatum amatores magis q̃ dei, habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Hæc omnia mala ab eo velut fonte manant, quod primum posuit, seipsos amantes. Merito dicitur Petro, diligis me, & respondet, amo te, eiq; refertur, pasce agnos meos, & hoc iterum, hoc tertio: vbi etiam demonstratur vnũ atq; idem esse amorem & dilectionem. nã etiam dominus nouissime non ait, diligis me: sed amas me. Non ergo nos, sed ipsum amemus, & in pascendis ouibus eius ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra quæramus. Nescio enim quo inexplicabili modo quisquis seipsum, non deum amat, non se amat: & quisquis deum nõ seipsum amat, ipse se amat. qui enim non potest viuere de se, moritur vtique amando se. nõ ergo se amat, qui ne viuat se amat. Cum vero ille diligitur de quo viuitur, non se diligendo magis diligit, qui propterea se non diligit, vt eum diligat de quo viuit. Non sint ergo seipsos amantes qui pascunt oues Christi: nec tanquam suas, sed tanquam ipsius eas pascãt: & velint ex illis sua lucra conquirere, sicut amatores pecunię: vel eis dominari, sicut elati: vel gloriari de honoribus quos ab eis sumunt, sicut superbi: vel intantum progredi vt etiam hæreses faciãt, sicut blasphemi: nec cedant sanctis patribus, sicut parentibus non obedientes, & eis qui illos corrigere volunt, quia perire nolunt: mala pro bonis reddant, sicut ingrati: interficiant animas & suas & alienas, sicut scelesti: materna Ecclesiæ viscera dissipent, sicut irreligiosi: non compatiantur infirmis, sicut sine affectione: famam sanctorum maculare conentur, sicut detractores: cupiditates pessimas non refrenent, sicut incõtinentes: exerceant lites, sicut immites: nesciant subuenire, sicut sine benignitate: indicent inimicis piorum quæ occultanda cognouerint, sicut proditores: humanam verecũdiam inuerecunda exagitatione perturbent, sicut procaces: non intelligãt neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmãt, sicut cæcati: lætitias carnales spiritalibus gaudiis anteponant, sicut voluptatum amatores magis quàm dei. Hęc enim atq; huiusmodi vitia siue vni homini accidant omnia, siue his alia, illis alia dominentur, ex illa radice quodãmodo pullulant, cum sunt homines seipsos amantes. Quod vitium maxime cauendum est eis qui pascunt oues Christi, ne sua quærant, sed quæ Iesu Christi, & in vsus cupiditatum suarum conferãt, pro quibus sanguis fusus est Christi. Cuius amor in eo qui pascit oues eius, in tam magnum debet spiritalem crescere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem quo mori nolumus & quando cum Christo viuere volumus. Nã & apostolus Paulus dicit se habere concupiscentiam dissolui, & esse cum Christo, ingemiscit tamẽ grauatus, & non vult spoliari sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Et huic dominus dilectori suo, *Cum senueris,* inquit, *extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quò tu non vis. Hoc autem ei dixit significans qua morte clarificaturus esset deum.* Extẽdes, inquit, manus tuas, hoc est, crucifigẽris. Ad hoc autẽ vt venias, alius te cinget, & ducet non quò vis, sed quò non vis. prius dixit quod fieret, & deinde quomodo fieret. Non enim crucifixus, sed vtiq; crucifi-

Philip. 2.
2. Timo. 3.
Philip. 1.
2. Cor. 5.

G gendus quò nollet eſt ductus. nam crucifixus non qoò nolebat abiit, ſed potius quò volebat. ſolutus quippe à corpore volebat eſſe cũ Chriſto, ſed ſi fieri poſſet, præter mortis moleſtiam viiam concupiſcebat æternam: ad quam moleſtiam nolens ductus eſt, ſed ab ea volens eductus eſt: nolens ad eam venit, ſed volens eam vicit, & reliquit hunc ioſirmitatis affectum qoo nemo volt mori, vſqoeadeo naturalẽ, vt eum beato Petro nec ſenectus auferre potuerit, cui dictom eſt, Cum ſenueris, ducêris quò non vis. Propter nos conſolandos hunc etiam in ſe figurauit ipſe ſaluator, dicens, Pater ſi fieri poteſt, trãſeat à me calix iſte. qui vtique mori venerat, nec habebat mortis neceſsitatem, ſed voluntatem, poteſtate poſiturus animam ſuam, & rurſus eam poteſtate ſumpturus. Sed moleſtia quantacuoque ſit mortis, debet eam vineere vis amoris, quo amatur ille qoi cum ſit vita noſtra, etiam mortem voluit perferre pro nobis. nam ſi nulla eſſet mortis vel parua moleſtia, non eſſet tam magna martyrum gloria. Sed ſi paſtor bonus qui poſuit animam ſuam pro ouibus ſuis, ex ipſis ouibus tã multos ſibi martyres fecit: quanto magis debent vſque ad mortem pro veritate certare, & vſq; ad ſanguinem H aduerſus peccatum, quibus oues ipſas paſcendas, hoc eſt, docendas regendaſq; committit? Ac per hoc præcedente paſsionis eius exeoplo, quis non videat magia debere imitando paſtori hærere paſtores, ſi eum moltæ etiam imitatæ ſunt oues, ſub quo paſtore vno in grege vno & paſtores ipſi ſunt ooes? Omnes quippe fecit ſuas oues, pro quibus eſt omnibus paſſus, quia & ipſe vt pro omnibus pateretur, ouis eſt factus.

[Matth. 26.] [Ioan. 10.]

De eo quod dicit, Et cum hoc dixiſſet, dicit ei, ſequere me: vſque in finem Tractatus CXXIIII.

NON parua quæſtio eſt, cur Apoſtolo Petro quando ſe tertiò manifeſtauit diſcipulis, dixerit Ieſus, Seqoere me: de Apoſtolo antem Ioãne, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Huic quęſtioni quantum dominus ipſe donauerit, ſiue pertractandæ, ſiue ſoluendæ, ſermonẽ nouiſsimum huios operis impendimus. Cũ ergo præoonciaſſet dominus Petro qua morte clarificaturus eſſet deum, dicit ei, *Sequere me. Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit, Domine, quis eſt qui tradet te? Hunc ergo cum vidiſſet Petrus, dicit Ieſu, Domine, hic autem quid? Dicit ei Ieſus, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me ſequere. Exiit er-* I *go ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur: & non dixit ei Ieſus, non moritur, ſed ſic eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Ecce quouſqoe io hoc Euangelio extenditur quæſtio, quæ ſua profunditate non mediocriter mentem ſcrutantis exercet. Cur enim dicitur Petro, ſequere me, nec dicitur cęteris qui ſimul aderant, & profecto eum ſicut magiſtrum diſcipuli ſequebantur? Sed ſi ad paſsionem intelligendum eſt, nunquid ſolus pro Chriſtiana veritate paſſus eſt Petrus? Nõnne ibi erat in illis ſeptem alius filius Zebedæi frater Ioannis, qui poſt eius aſcenſionem ab Herode manifeſtatur occiſus? Verum aliquis dixerit, quoniam Iacobus non eſt crucifixus, meritò dictum eſt Petro, ſequere me, qui non ſolũ mortem, ſed etiam mortem crucis ſicut Chriſtus expertus eſt. Sit hoc, ſi nihil aliud quod ſit conoenientius potuerit inueniri. Cur ergo de Ioanne dictum eſt, ſic eom volo manere dooec veniam, quid ad te? & repetitom eſt, tu me ſequere? Tanquam ille ideo non ſequeretur, quoniã eum manere voluit donec veniat. Quis facilè aliod dictum eſſe credat quàm quod fratres crediderant qui tunc aderant, eo ꝙ ſcilicet noo eſſet diſcipulus ille mo- K ritur*, ſed donec Ieſus veniret, iſta maneret in vita? Sed hauc opinionem Ioanoes ipſe abſtolit, non hoc dixiſſe dominum aperta contradictione declarans. Cur enim ſubiungeret, non dixit Ieſus, non moritur, niſi ne hominum cordibus quod falſum fuerat inhæreret? Sed cui placet, adhuc reſiſtat & dicat verum eſſe quod ait Ioannes, non dixiſſe dominum quòd diſcipulus ille nõ moritur, ſed hoc tamẽ ſignificatum eſſe talibus verbis qualia eom dixiſſe narrauit, & aſſerat apoſtolum Ioannem viuere, atq; in illo ſepulchro eius quod eſt apod Epheſom, dormire eum potius q̃ mortuum iacêre cõtendat. Aſſomat in argumẽtum, ꝙ illic terra ſenſim ſcatere, & quaſi ebullire perhibetur, atq; hoc eius anhelitu fieri, ſiue conſtanter, ſiue pertinaciter aſſeueret. Nõ enim poſſunt deeſſe qui credant, ſi non deſunt qui etiam Moyſen aſſerant vioere, qoia ſcriptum eſt eios ſepulcbrom non inueniri, & apparuit cum domino in monte vbi & Helias fuit, qoem mortuum legimus non eſſe ſed raptum: quaſi Moyſi corpus non potuerit alicubi ſic abſcondi, vt prorſus homines lateret vbi eſſet, atq; inde ad horam diuioitus excitari, quando cum Chriſto Helias & ipſe ſunt viſi: ſicut ad horam multa ſanctorũ corpora ſurrexerunt, qoando paſſus eſt Chriſtus, & poſt eius L reſurrectionẽ apparuerunt multis in ſancta, ſicut ſcriptũ eſt, ciuitate. Sed tamen vt dicere cœperam, ſi quidã Moyſen mortuum negant, quem ſcriptura ipſa, licet ſepolcbrum eius nuſquam inueniri legimus, mortuũ tamen eſſe ſine vlla ambiguitate teſtatur: qoanto magis Ioannes ex iſtorum occaſione verborum vbi dominus ait, ſic eum volo manere donec venio, creditur viuus dormire ſub terra? Quem tradunt etiam (quod in quibuſdam ſcripturis quãuis apocryphis reperitur) quãdo ſibi fieri iuſsit ſepulchrum, incolumẽ fuiſſe præſentem, eoq; effoſſo & diligentiſsime præparato, ibi eum ſe tanquam in lectulo collocaſſe, ſtatimq; eum eſſe defunctũ. Vt autem iſti putant qui hæc verba domini ſic intelligunt, non defunctum, ſed defuncto ſimilem cubaſſe, & cũ mortuus putaretur, ſepultum fuiſſe dormientem, & donec Chriſtus veniat, ſic manere, ſuamq; vitam ſcaturigine puloeris indicare, qui puluis creditor vt ab imo ad ſuperficiem tumuli aſcendat, flatu quieſcẽtis impelli: huic opinioni ſuperuacaneũ exiſtimo reluctari. Vi- M derint enim qui locom ſciunt, vtrum hoc ibi faciat vel patiator terra quod dicitor, quia & reuera nõ à leuibus homioibus id audiuimos. Interim cedamus opinioni quã certis documẽtis refellere nõ valemus, ne rurſus aliud quod à nobis quæratur exorgat: cur ſuper humatũ mortuũ ipſa humus quodãmodo viuere ac ſpirare videatur? Sed nũquid hinc tãta ſoluitur quęſtio, ſi magno miraculo (qualia poteſt facere omnipotẽs) tãdiu viuum corpus in ſopore ſub terra eſt, donec veniat terminus ſeculi? Quinimo fit amplior & difficilior, cur diſcipulo Ieſus quẽ diligebat præ cęteris, intãtum vt ſoper pectus eius diſcũbere mereretur, pro magno munere longum in corpore donauerit ſomnũ, cũ beatũ Petrũ per ingẽtẽ martyrij gloriam ab onere ipſius corporis ſoluerit, eiq; coonceſſerit quod apoſtolus Paulus ſe concupiſſe dixit & ſcripſit diſſolui & eſſe cũ Chriſto? Si autem quod magis creditur, ideo ſanctus Ioannes ait nõ dixiſſe dominũ nõ moritur, ne illis verbis quę dixit, hoc voluiſſe intelligi putaretur, corpuſq; eius in ſepulchro eius exanime, ſicut aliorũ mortuorũ iacet, reſtat vt ſi vere ibi ſit qood ſparſit fama de terra, quæ ſubinde ablata ſuccreſcit, aut ideo fiat vt eo modo cõmẽdetur precioſa mors eius,

[Ioan. 13.] [Actor. 12.] [Deut. 34.] [Matth. 17.] [4. Reg. 2.] [Matth. 27.] [Philip. 1.]

A eius, quam nequaquam cõmendat martyriũ. non enim eũ pro fide Christi persecutor occidit, aut propter aliquid aliud quod nos latet: manet tamẽ quæstio, cur dixerit dominus de bomine morituro, sic eum volo manere donec veniam. Illud enim in his duobus apostolis Petro & Ioanne quem non moueat ad quætẽdum, cur Ioannẽ plus dilexerie dominus, cum ipsum dominum plus dilexerit Petrus? Vbicũque enim se commemorae Ioannes, vt nomine suo tacito ipse possit intelligi, hoc addit ꝙ enm diligebat Iesus, quasi solum diligeret, vt hoc signo discerueretur à cęteris, quos vtiq; omnes diligebat. Quid ergo nisi amplius se dilectũ cnm hoc diceret, volebat intelligi, quod absit vt mendaciter diceret? Quod autem maius dare potuit Iesus maioris erga eum suæ dilectionis indicium, q̃ vt homo cum cæteris condiscipulis suis socius tantæ salutis, solns tamen discubuerit super pectus ipsius saluatoris? Porrò ꝙ apostolus Petrus plus aliis dilexit Christum, possunt quidem documenta multa proferri, sed vt louge in alia nõ eamus, in ipsius tertię manifestationis douini paulo superiore lectione quæ istam pręcedit, satis euidenter apparet, vbi interrogaus eum, dixit, Diligis me plus his?

B Quod vtique sciebat, & tamen interrogabat, vt etiam nos qui legimus Euangeliũ, amorem Petri erga dominũ, & illo interrogante & isto respondente nossemus. Quòd autem in eo quod respondit Petrus, amo te, non addidit, plus his, hoc respondit quod de seipso sciebat. Non enim quantum ab alio quolibet diligeretur scire poterat, qui cor alterins videre non poterat. Sed tamen superioribus verbis dicẽdo, Etiam domine, tu scis quia amo te, satis & ipse declarauit scientem dominum interrogasse quod interrogauit. Sciebat igitur dominus nõ solum ꝙ diligeret, verumetiam ꝙ plus illis eum diligeret Petrus, & tamen si proponamus quęrentes, quis duorum sit melior, vtrum qui plus, an qui minus diligit Christum, quis dubitabit respondere, eum qui plos diligit, esse meliorem? Item si proponamus quis duorum sit melior, vtrum quem minus, aut quem plus diligit Christus? Eum qui plus diligitur à Christo, meliorem proculdubio respondebimus. In illa ergo cõparatione qnam prius posui, Petrus Ioanni: in hac vero altera, Ioannes anteponitur Petro. proinde tertiam sic proponimus, Quis est duorum discipulorum melior, qui minus quàm condiscipnlus eius diligit Christum, & plus

C q̃ condiscipulus eins diligitur à Christo, an ille quẽ minus q̃ condiscipulum eius diligit Christus, cum plus ipse q̃ suus condiscipulus diligat Christum? Hic planè cunctatur responsio, & augetur quæstio. Quantum autem ipse sapio, meliorem qui plns diligit Christum, fœliciorem vero quem plns diligit Christus, facilè responderem, si iustitiam liberatoris nostri minus eum diligẽtis à quo plns diligitur, & enm plus à quo minus diligitur, quemadmodum defenderem, peruiderem. Aggrediar igitur in eius manifesta misericordia, cuius est occulta iustitia, de soluẽda quæstione tam ingenti pro viribns quas ipse donauerit dispntare. hucusq; enim proposita est, nõ exposita. Exponendę vero eins hoc sit exordium, vt meminerimus in hoc corruptibili corpore *Sapien. 9.* quod aggranat animã, vitã nos miserã viuere. Sed quia iam redempti per mediatorem sumus, & spiritum sanctum pignus accepimus, beatam vitam in spe habemus, *Roma. 8.* etsi re ipsa nondum tenemus: spes autẽ quæ videtur, nõ est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autẽ quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. In malis autem quæ quisque patitnr, non in bonis qnibus fruitur, opus est patientia. banc itaq; vitam de qua

D scriptnm est, Nunquid non tentatio est vita humana super *Iob. 7.* terram? in qua quotidie clamamus ad dominum, Libe- *Math. 6.* ra nos à malo: cogitur homo tolerare etiã remissis peccatis, quãuis vt in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum: productior est enim pœna q̃ culpa, ne parua putaretur culpa, si cnm illa finiretur & pœna: ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinee pœna, etiam quem iam ad damnationẽ sempiternam reum nou detinet culpa. Hæc est istorum dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quanuis in ea diligamns videre dies bonos, flenda quidẽ sed non reprehẽdẽda conditio. venit cnim de ira dei iusta, de qua scriptura loquẽs, Homo, inquit, natus ex muliere, breuis vi- *Iob. 14.* tæ, & plenns iræ, cum ira dei non sit vt hominis, id est, perturbatio concitati animi, sed tranquilla iusti supplicij constitutio. In hac ira sua deus non continens, sicut scriptum est, miserationes suas, præter alia solatia mise- *Psal. 76.* rorum quæ generi humano præbere non cessat, in plenitudinem temporis, quo ipse sciebat hoc esse faciẽdũ, misit filium suum vnigenitum per quẽ creauit vniuersa, vt manens deus fieret homo, & esset mediator dei &

E hominum, homo Christus Iesus, in quem credẽtes per *1. Timot. 6.* lauachrum regenerationis soluto reatu omnium peccatorũ, & originalis videlicet qnod generatio trahit contra quam maxime regeneratio est instituta, & cæterorũ quæ male agendo contracta sunt, liberarentur à damnatione perpetua, & viuerent in fide & spe & charitate, peregrinantes in hoc seculo, atq; in eius tentationibus laboriosis & periculosis, consolationibus autem dei & corporalibus & spiritalibus ambularent ad cõspectum eius, viam tenentes quod eis factus est Christus. Et quia in ipsa quoq; via ambulãtes non sunt sine peccatis, quę de bnius vitę infirmitate surrepunt, dedit eleemosynarũ remedia salutaria, quib⁹ eorũ adiuuaretur oratio, vbi eos dicere docuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut *Math. 6.* & nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Hoc agit ecclesia spe beata in bac vita ærumnosa, cuius ecclesiæ Petrus apostolus propter apostolatus sui primatũ gerebat figurata generalitate personã. Quod enim ad ipsum pro-

F priè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus idemq; primus Apostolus: sed quãdo ei dictum est, Tibi dabo claues regni *Math. 16.* cœlorum: & quodcũq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcũq; solueris super terram, erit solutũ & in cœlis: vniuersam significabat Ecclesiã, quæ in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tẽpestatibusq; quatitur, & non cadit, quoniam fundata est super petram, vnde & Petrus nomen accepit. non enim à Petro petra, sed Petrus à petra, sicut nõ Christus à Christiano, se Christianns à Christo vocatur. ideo quippe ait dominus, Super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, quia dixerat Petrus, Tu es Christus filius dei viui. Super hanc ergo, inquit, petrã quam cõfessus es, ædificabo ecclesiam meam. Petra enim erat *1. Cor. 10.* Christus, super quod fundamentum etiam ipse ędificatus est Petrus. Fundamẽtum quippe aliud nemo potest *1. Cor. 3.* ponere præter id quod positum est, qnod est Christus Iesus. Ecclesia ergo quæ fundatur in Christo, claues ab *Math. 16.* eo regni cœlorum accepit in Petro, id est, potestatem ligãdi soluendiq; peccata. qnod enim est per proprietatẽ in Christo Ecclesia, hoc est per significationem Petrus in petra: qua significatione intelligitur Christus petra,

G Petrus Ecclesia. Hæc Igitur Ecclesia quam significabat Petrus, quamdiu degit in malis, amando & sequendo Christum liberatur à malis. Magis autẽ sequitur in eis qui certant pro veritate vsq; ad mortem: sed vniuersitati dicitur, sequere me, pro qua vniuersitate passus est Christus: de quo dicit idem Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. ecce propter quod ei dictũ est, Sequere me. Est autem alia vita immortalis, quæ non est in malis, ibi facie ad faciem videbimus, quod hic per speculũ & in ænigmate videtur, quando multũ in conspicienda veritate proficitur. Duas itaq; vitas sibi diuinitus prędicatas & commendatas nouit Ecclesia, quarum est vna in fide, altera in specie: vna in tempore peregrinationis, altera in æternitate mansionis: vna in labore, altera in requie: vna in via, altera in patria: vna in opere actiõis, altera in mercede contemplationis: vna declinat à malo & facit bonum, altera nullum habet à quo declinet malum, & magnum habet quo perfruatur bonũ: vna cum hoste pugnat, altera sine hoste regnat: vna fortis est in aduersis, altera nihil sentit aduersi: vna carnales libidines frenat, altera spiritalibus delectationibus va-

1.Petri.2.

1.Cor.13.

H cat: vna est vincendi cura solicita, altera victoriæ pace secura: vna in tentationibus adiuuatur, altera sine vlla tentatione in ipso adiutore lætatur: vna subuenit indigenti, altera ibi est vbi nullum inuenit indigẽtem: vna aliena peccata vt sua sibi ignoscantur ignoscit, altera nec patitur quod ignoscat, nec facit qd sibi poscat ignosci: vna flagellatur malis, ne extollat in bonis: altera tãta plenitudine gratiæ caret omni malo, vt sine vlla tẽtatione superbiæ cohæreat summo bono: vna bona & mala discernit, altera quæ sola bona sunt cernit: ergo vna bona est, sed adhuc misera, altera melior & beata: ista significata est per Apostolũ Petrũ, illa per Ioãnem: tota hic agitur ista vsq; in huius seculi finem: & illic inuenit finem: differtur illa cõplenda post huius seculi finem, sed in futuro seculo nõ habet finem: ideo dicitur huic, Sequere me: de illo autem, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. quid enim est hoc? Quantum sapio, quantũ capio, quid est hoc, nisi tu me sequere, per imitationem perferendo tẽporalia mala: ille maneat, donec sempiterna venio redditurus bona? quod apertius ita dici potest, Perfecta me sequatur actio, informata meę passionis exemplo: inchoata verò

I contemplatio maneat donec veniam, perficienda cum venero. Sequitur enim Christũ perueniens vsq; ad mortẽ pia plenitudo patientiæ, manet autem donec veniat Christus, tunc manifestanda plenitudo scientiæ. Hic quippe tolerantur mala huius mundi in terra morientium, ibi videbuntur bona domini in terra viuentium. Quod enim ait, *Sic eum volo manere donec veniam*: non sic intelligendum est quasi dixerit, remanere vel permanere, sed expectare, quoniam quod per eum significatur, non vtiq; nunc, sed cum venerit Christus implebitur. Quid autem per hunc significatur, cui dictum est, *Tu me sequere*: nisi nunc agatur, non peruenietur ad illud quod expectatur. In hac autẽ actiua vita quanto magis Christum diligimus, tãto facilius liberamur à malo. At ipse nos minus diligit quales nunc sumus, & hinc ideo liberat, ne semper tales simus. Ibi vero amplius nos diligit, quoniã quod ei displiceat, & quod à nobis auferat nõ habebimus: nec ob aliud nos hic diligit, nisi vt sanet & transferat ab his quæ nõ diligit. Hic ergo minus vbi nõ vult remaneamus, ibi amplius quò vult transeamus, & vnde nõ vult pereamus. Amet ergo eũ Petrus, vt ab ista mortalitate liberemur: ametur ab eo Ioannes, vt in

K illa immortalitate seruemur. Sed ista ratione illud ostẽditur, cur amplius Ioannem q̃ Petrum amauerit Christus, non cur amplius Petrus q̃ Ioannes amauerit Christum. Neq; enim si plus nos diligit Christus in futuro seculo, vbi cũ illo sine fine viuemus, quàm in isto vnde eruimur, vt illic semper simus, propterea nos tunc eum minus dilecturi sumus, quando meliores erimus, cum meliores vtiq; nisi amplius eũ diligendo nullo modo esse possimus. Cur ergo Ioannes minus eum diligebat q̃ Petrus, si eã vitã significabat in qua est multo amplius diligendus, nisi quia propterea dictum est, volo eũ manere, id est, expectare donec veniam: quoniã & ipsum amorẽ qui tũc multo amplior erit, nondum habemus, sed futurũ expectamus, vt cum ipse venerit habeamus? nam sicut in epistola sua idem dicit Ioãnes Apostolus, nondum apparuit quod erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Tũc ergo amplius quod videmus, diligemus. Ipse autem dominus illam quę futura est vitã nostram, qualis in nobis futura sit sciens, prædestinatione plus amat, vt ad eam nos amãdo perducat. Quocirca quo-

1.Ioan.3.

Psal.24.

L niam vniuersæ vię domini misericordia & veritas, miseriam nostram præsentem nouimus quia sentimus: & ideo misericordiam domini quam nobis de miseria liberãdis exhiberi volumus, plus amamus, eamq; quotidie maxime pro peccatorũ remissione poscimus & habemus. Hoc per Petrum significatum est plus amantẽ, sed minus amatum, quia minus nos amat Christus miseros quàm beatos. Veritatis autem contemplationem qualis tunc futura est, minus amamus, quia nõdum nouimus nec habemus. hæc ergo per Ioannem significata est minus amantem, atq; ideo & ad ipsam & ad eius in nobis amorem qualis ei debetur implendũ, donec veniat dominus expectantem: sed plus amatum, quia id quod per illum figuratum est, hoc efficit beatũ. Nemo tamen istos insignes Apostolos separet: & in eo quod significabat Petrus, ambo erant, & in eo quod significabat Ioannes, ambo futuri erant: significãdo sequebatur iste, manebat ille: credendo autẽ ambo mala præsentia huius miseriæ tolerabant: ambo futura bona illius beatitudinis expectabant, nec ipsi soli, sed vniuersa hoc facit sancta ecclesia sponsa Christi ab istis tentationibus eruenda, in illa fœlicitate seruanda. Quas duas vitas Pe-

M trus & Ioannes figurauerunt singuli singulas: verùm & in hac temporaliter ambulauerunt ambo per fidem, & illa in æternum fruentur ambo per speciem. Omnibus igitur sanctis ad Christi corpus inseparabiliter pertinentibus, propter huius vitæ procellosissimæ gubernaculum, ad liganda & soluẽda peccata claues regni cœlorum primus Apostolorum Petrus accepit, eisdemq; omnibus sanctis propter vitæ illius secretissimæ quietissimum sinum, super pectus Christi Ioannes Euangelista discubuit, quoniã nec iste solus, sed vniuersa ecclesia ligat soluitq; peccata: nec ille in principio verbum deum apud deum, & cętera de Christi diuinitate, & de totius diuinitatis trinitate atque vnitate sublimia, quæ in illo regno facie ad faciem contẽplanda, nunc autem donec veniat dominus in speculo atq; in ænigmate cõtuenda sunt, quæ prædicando ructaret, de fonte dominici pectoris solus bibit, sed ipse dominus ipsum euangelium pro sua cuiusque capacitate omnibus suis bibẽdum toto terrarum orbe diffudit. Sunt qui senserint, & hi quidẽ non contemptibiles sacri eloquij tractatores, à Christo Ioãnem Apostolum propterea plus amatum, quòd

Matth.16.

Ioan.1.

A quòd neque uxorem duxerit, & ab ineunte pueritia castissimus vixerit. Hoc quidē in scripturis canonicis nō euidenter apparet, uerumtamen id quoq; multum adiuuat congruentiā huiusce sententiæ, quòd illa vita per eum significata est, vbi non erunt nuptiæ. *Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium eius.* *Sunt autem*, inquit, *& alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt libros.* Non spacio locorum credendum est mundum capere non posse, quę in eo scribi quomodo possent, si scripta non ferret? Sed capacitate legentium comprehendi fortasse non possent, quamuis salua rerum fide, plerúmque verba excedere videantur fidem, quod non fit quando aliquid quod erat obscurum vel dubium, causa & ratione reddita exponitur: sed quando id quod apertum est, vel augetur vel extenuatur, nec tamen à tramite significandæ veritatis erratur, quoniam sic verba rem quæ indicatur excedunt, vt voluntas loquentis nec fallentis appareat, qui nouit quousque credatur, à quo vltra quàm credendum est, vel minuitur loquendo aliquid vel augetur. Hunc loquendi modum Græco sermone, non B solùm Græcarum, verumetiam Latinarum literarum magistri Hyperbolen vocant: qui modus, sicut hoc loco, ita in nonnullis aliis diuinis literis inuenitur, vt est, Posuerunt in cœlum os suum: &, Verticem capilli perambulantium in delictis suis: & multa huiuscemodi, quæ scripturis sanctis nō desunt, sicut alij tropi, hoc est locutionum modi, de quibus operosius disputarem, nisi Euangelista terminante Euangelium suum etiam ipse compellerer meum terminare sermonem.

Hyperbole in diuinis literis. *Psal. 72. & 67.*

Enarrationum in Ioannem finis.

DIVI AVRELII
AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI
expositio in Epistolam beati Ioannis.

MEMINIT sanctitas vestra euangelium secundum Ioannem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, vt aliæ esse non possint, ordo ille quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est, non omissus. Cum autem cogitarem quid secundum hilaritatem præsentium dierum per hanc hebdomadam vobiscum de scripturis agerem, quantum dominus donare dignatur, quod posset in istis septem vel octo diebus finiri, occurrit mihi Epistola beati Ioannis, vt cuius Euangelium paululum intermisimus, eius Epistolam tractando ab eo non recedamus: præsertim quia in ipsa Epistola satis dulci omnibus quibus sanum est palatum cordis, vbi sapiat panis dei, & satis memorabili in sancta Ecclesia dei, maxime charitas commendatur. Locutus est enim multa, & propè omnia de charitate. Qui habet in se vnde audiat, necesse est gaudeat ad quod audit. sic enim illi erit lectio ista, tanquam oleum in flamma. Si est ibi quod nutriatur, nutritur & crescit & permanet. Item quibusdā sic esse debet tanquam flamma ad fomitem, vt si non ardebat, accedēte sermone accendatur. In quibusdam

D enim nutritur quod est in quibusdam accenditur si deest, vt omnes in vna charitate gaudeamus. Vbi autem charitas, ibi pax: & vbi humilitas, ibi charitas. Iā ipsum audiamus, & ad eius verbum, quæ dominus suggerit, etiam vobis vt bene intelligatis, loquamur.

De eo quod Ioannes dicit, Quod erat ab initio, quod audiuimus & quod vidimus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ: vsque ad id, Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius.

Tractatus I.

QVod erat ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ. Quis est qui manibus tractet verbum, nisi quia verbū caro factum est, & habitauit in nobis? Hoc autem verbum quod caro factum est, vt manibus tractaretur, cœpit esse caro ex virgine Maria, sed non tunc cœpit verbum, quia quod erat ab initio dixit. Videte si non attestatur Epistola sua Euangelio suo, vbi modo audistis, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum? Forte de verbo vitæ sic quisque accipiat, quasi locutionem quandam de Christo, non ipsum corpus Christi quod manibus tractatum est. vide quid sequatur, *Et ipsa vita manifestata est.* Christus vero verbum vitæ: & vnde ergo manifestata est? Erat enim ab initio, sed non erat manifestata hominibus: manifestata autem erat angelis videntibus, & tanquam pane suo cibantibus. sed quid ait scriptura? Panem angelorum manducauit homo. ergo manifestata est ipsa vita in carne, quia in manifestatione posita est, vt res quæ solo corde videri potest, videretur & oculis, vt corda sanaret. Solo enim corde videtur verbum, caro autem & oculis corporalibus videtur: erat vnde videremus carnem, sed non erat vnde videremus verbum: factū est verbum caro quam videre possemus, vt sanaretur in nobis vnde verbum videremus. *Et vidimus*, inquit, *& testes sumus.* Forte aliqui fratrum nesciunt, qui Græce non norunt, quid sint testes Græce, & vsitatum nomen est omnibus & religiosum. quos enim testes Latine dicimus, Græce martyres sunt. Quis autem nō audiuit martyres? Aut in cuius ore Christiani non quotidie habitat nomen martyrū? Atq; F vtinam sic habitet & in corde, vt passiones martyrum imitemur, nō eos calcib' persequamur: ergo hoc dixit, vidimus & testes sumus, audiuimus & martyres sumus. Testimoniū enim dicendo ex eo quod viderunt, & testimonium dicendo ex eo quod audierūt ab his qui viderūt cū displiceret ipsum testimoniū hominibus aduersus quos dicebatur, passi sunt omnia quæ passi sunt martyres. Testes dei passi sunt, de' testes habere voluit homines, vt & homines habeant testē deum. Vidimus, inquit, & testes sumus. Vbi viderūt? In manifestatione. Quid est in manifestatione? In sole, id est, in hac luce. Vnde autem potuit videri in sole, qui fecit solem: nisi quia in sole posuit tabernaculum suū, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currēdam viam? Ille ante solē qui fecit solem, ille ante luciferum, ante omnia sidera, ante omnes angelos, verus creator: quia omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factū est nihil. Vt videretur oculis carneis qui solem videt, ipsum tabernaculum suum in sole posuit, id est, carnem suam in manifestatione huius lucis ostēdit: & illius sponsi thalamus fuit vterus virginis, quia in illo vtero virginali coniuncti sunt duo, sponsus & sponsa.

1. Ioan. 1. *Ioan. 1.* *E* *Psal. 77.* *Psal. 18.* *Ioan. 1.*

A nem contra nos diabolus seruitutis tenebat, sed sanguine Christi deleta est. sanguis, inquit, filij eius purgabit nos ab omni delicto. quid est ab omni delicto? attendite, ecce iam in nomine Christi per sanguinem crucis domini, quem nunc confessi sunt isti, qui appellantur infantes, mundata sunt omnia peccata ipsorum: veteres intrauerunt, & noui exierunt. Quid est, veteres intrauerunt, noui exierunt? Senes intrauerunt, infantes exierunt. Senectus enim veternosa, vetusta vita: infantia autem, regenerationis noua vita. Sed quid facimus? Præterita peccata donata sunt, non tantùm ipsis, sed & nobis. Et post donationem & abolitionem omnium peccatorum viuendo in hoc seculo inter tentationes, quædam forte contracta sunt, ideo quod potest homo faciat: ipse confiteatur quod est, vt ab illo curetur qui semper est quod est. ipse enim semper erat & est, nos non eramus & sumus. vide enim quid dicat, *Quòd si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Ergo si te confessus fueris peccatorem, est in te veritas. nam ipsa veritas lux est. Nondum perfectè splenduit vita tua, quia insunt peccata tua, sed B tamen iam illuminari cœpisti, quia inest confessio peccatorum. vide enim quid sequatur, *Quòd si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & iustus vt dimittat nobis delicta nostra, & purget nos ex omni iniquitate.* Non tantùm præterita, sed & si qua forte contraximus ex hac vita, quia non potest homo quamdiu carnem portat non habere vel leuia peccata: sed ista leuia quæ dicimus, noli contemnere: si contemnis, quando appendis? Expauesce quando numeras. leuia multa faciunt vnum grande. Multæ guttę implent flumen: multa grana faciunt massam. Et quæ spes est? Ante omnia confessio: ne quisquã se dicat iustum, & ante oculos dei qui videt quod est, erigat ceruicem suam homo qui non erat & est. Ante omnia ergo confessio, deinde dilectio: quia de charitate quidem dictum est, Charitas cooperit multitudinem peccatorum. Iam videamus si ipsam charitatem commendat propter surrepentia delicta, quia sola delicta extinguit charitas, superbia extinguit charitatem. Humilitas ergo roborat charitatem, charitas extinguit delicta. Humilitas pertinet ad confessionem, qua confitemur nos peccatores: ipsa est humilitas, non vt dicamus illud lingua, quasi propter arrogantiam, ne displi-C ceamus hominibus si nos iustos dixerimus. Faciũt hoc impij & insani. Scio quidem quia iustus sum, sed quid dicturus sum ante homines? Si me iustum dixero, quis ferat? quis toleret? Apud deum nota sit iustitia mea, ego tamen dicam me peccatorem, non quia sum, sed ne arrogantia odiosus inueniar. Dic hominibus quid es, dic deo quid es: quia si non dixeris deo quod es, damnat deus quod in te inueniet. Nõ vis vt ille damnet: tu damna. Vis vt ille ignoscat: tu agnosce, vt possis deo dicere, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Dic illi etiam illa verba in ipso Psalmo, Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Quòd si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & iustus, qui dimittat nobis delicta nostra, & purget nos ex omni iniquitate. *Quòd si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non erit in nobis.* Si dixeris, non peccaui, illum facis mendacem, cum te vis facere veracem. Vnde fieri potest vt deus mendax sit, & homo verax, cum contradicat scriptura, Omnis homo mendax, & deus solus verax? Ergo deus per seipsum verax, tu per deum verax. nam per te mendax. Et ne forte impunitatem videretur dedisse peccatis, quia dixit, Fidelis est & iustus qui mundet nos ab omni iniquitate, & dicerent iam sibi homi-D nes, Peccemus, securi faciamus quod volumus, purgat nos Christus, fidelis est & iustus, purgat nos ab omni iniquitate. tollit tibi malam securitatem, & inserit vtilem timorem. Male vis esse securus, solicitus esto, fidelis enim est & iustus, vt dimittat nobis delicta nostra, si semper tibi displiceas, & muteris donec perficiatis. Ideo quid sequitur? *Filioli mei, hæc scribo vobis, vt nõ peccetis.* Sed forte surripit de vita humana peccatum. quid ergo fiet? Iam desperatio erit? Audi, *Si quis,* inquit, *peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Ille est ergo aduocatus, da operam tu ne pecces. Si de infirmitate vitæ surrepserit peccatum, continuò vide, continuò displiceat, continuò damna: & cum damnaueris, securus ad iudicem venies. Ibi habes aduocatum, noli timere, ne perdas causam confessionis tuæ. Si enim aliquando in hac vita committit se homo disertæ linguæ & non perit, committis te verbo, & periturus es? Clama. Aduocatum habemus apud patrem. Videte ipsum Ioãnem seruãtem humilitatem, certe vir iustus erat & magnus, qui de pectore domini mysteriorum secreta bibebat: ille qui bibendo de pectore domini diuinitatem ructauit, E In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Ille talis vir non dixit, Aduocatum habetis apud patrẽ. sed si quis peccauerit, aduocatum, inquit, habemus. nõ dixit, habetis: nec me habetis dixit, nec ipsum Christũ habetis dixit, sed & Christum posuit, non se: & habemus dixit, non habetis. Maluit se ponere in numero peccatorum, vt haberet aduocatũ Christum, quàm ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnandos superbos. Fratres, Iesum Christũ iustum ipsum habemus aduocatum ad patrẽ, ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit, hæresim nõ fecit: hoc qui tenuit, schisma nõ fecit. Vnde enim facta sunt schismata? Cum dicunt homines, nos iusti sumus: cum dicunt homines, nos sanctificamus immũdos, nos iustificamus impios, nos petimus, nos impetramus. Ioannes autem quid dixit? Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Sed dicet aliquis, Ergo sancti nõ petunt pro nobis? ergo Episcopi vel præpositi non petunt pro populo? Sed attendite scripturas, & videte quia & præpositi commendant se populo. nam Apostolus dicit plebi, Orantes simul & pro nobis. Orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro A-F postolo: oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis. Inuicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellet. Propterea non mirum quia sequitur & hic, & claudit ora diuidentibus Ecclesiã dei: quia dixit, Iesum Christum iustum habemus aduocatum, & ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Propter illos qui se diuisuri erãt, & dicturi, Ecce hic est Christus, ecce illic, & vellet ostendere eum in parte qui emit totum, & possidet totum: continuò secutus adiunxit, *Non tantum nostrorum, sed & totius mundi.* Quid est hoc fratres? Certe inuenimus eam in campis saltũ, inuenimus Ecclesiam in omnibus gentibus. Ecce Christus propitiatio est peccatorum nostrorum: nõ tantum nostrorum, sed & totius mundi. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum, noli sequi falsos iustificatores & veros præcipitatores. In illo monte esto qui impleuit orbem terrarum, quis Christus propitiatio est peccatorum nostrorum, non tantùm nostrorum, sed & totius mundi, quẽ suo sanguine cõparauit. *Et in hoc,* inquit, *cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus.* Quæ mandata? *Qui dicit quia*

1.Petri.4. Psal.50. Psal.115. Cap.II. Ioan.13. Ioan.1. Coloss.4. Mat.24. Marci.13. Psal.131.

G *cognouit eum, & mandata eius non seruat, mendax est, & in hoc veritas non est.* Sed adhuc quæris, quæ mandata? *Qui autem, inquit, seruauerit verbum eius, vere in hoc perfecta est dilectio dei.* Videamus ne ipsum mandatum dilectio dei vocetur. Quærebamus enim, quæ mandsta? & ait, qui autem seruauerit verbum eius, vere in hoc perfecta est dilectio dei. Attende Euangelium, si non est hoc mandatum. Mandatum, inquit, nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. *Ioan.13.* *In hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in illo perfecti fuerimus.* Perfectos in dilectione vocat. Quæ est perfectio dilectioois? Et inimicos diligere, & ad hoc diligere, vt sint fratres. nō enim dilectio nostra carnalis esse debet. Optare alicui salutem temporalem, bonū est: sed & si desit, anima tuta sit. Si optas alicui amico tuo vitam, bene facis: gaudes de morte ioimici, male facis. Sed forte & amico tuo vita illa quam optas, inutilis est, & inimico tuo mors de qua gaudes, vtilis fuit. Incertum est verum alicui sit vtilis vita ista, an inutilis: vita vero quæ est apud deum, sine dubio vtilis est. Sic dilige inimicos tuos vt fratres optes: sic dilige inimicos, vt io societatem tuam vocentur. sic enim dilexit ille qui in cruce pendens ait, Pater ignosce illis, quia *Luc.23.* H nesciunt quid faciunt. Neque enim dixit, Pater, viuant isti multo tempore: me quidem occidunt, sed ipsi viuant. Sed quid ait? Ignosce illis, quis nesciunt quid faciūt. Mortem sempiternam ab eis expellebat prece misericordissima, & potentia præstaotissims. Multi ex eis crediderunt, & dimissus est eis fusus sanguis Christi. Primo fuderunt cum sæuirent, biberunt cum crediderunt. In hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in ipso perfecti fuerimus. De ipsa perfectione diligendorum inimicorum dominus admonens ait, Estote ergo perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. *Mat.5.*

Qui ergo dicit se in ipso manere, debet sicut ipse ambulauit, & ipse ambulare. Quomodo fratres? Quid nos monet? Qui dicit se in ipso manere, id est in Christo, debet sicut ipse ambulauit & ipse ambulare. Forte hoc nos monet, vt ambulemus in mari? Absit. hoc ergo, vt ambulemus in via iustitiæ. In qua via? Iam commemoraui. Fixus in cruce erat, & in ipsa via ambulabat, ipsa est via charitatis. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Si ergo didiceris orare pro inimicis tuis, ambulas viam I domini. *Dilectissimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus quod habebatis ab initio.* Quod mandatum vetus dixit? Quod habebatis, inquit, ab initio. Ideo ergo vetus, quia iam illud audistis: alioquin contrarius erit domino, vbi ait, Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. *Ioan.13.* Sed mandatum vetus quare nō nouū? quia ad veterē hominem pertinet. Sed quare? Quod habebatis ab initio. *Mandatum vetus est verbum quod audistis.* Ideo ergo vetus, quia iam audistis: & idipsum nouum ostendit, dicens, *Iterum mandatum nouum scribo vobis.* Non alterum, sed idem ipsum. Quod dixi vetus, idem est & nouum. Quare? *Quod est verum in ipso & in vobis.* Nam quare vetus, audistis, quia iam illud noueratis. Quare autem nouum? *Quia tenebræ transierunt, & lux vera iam lucet.* Ecce vnde nouum: quia tenebræ ad veterem hominem, lux vero ad nouum hominem pertinet. Quid dixit Apostolus Paulus? Exuite vos veterem hominem, & induite nouum. *Colos.3.* *Ephe.5.* & iterum quid dicit? Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. *Qui dicit se esse in lumine.* modo manifestat totum quod dixit. *Qui dicit se esse in lumine, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc.* Eia fratres mei, quamdiu dicemus vobis, diligite inimicos? *Mat.5.* Videte quod peius est, ne adhuc fratres oderitis. Si fratres solùm amaretis, K nondum essetis perfecti: si autem fratres oderitis, quid estis? Vbi estis? Respiciat vnusquisque cor suum, nō teneat odium cōtra fratrem pro aliquo verbo duro, pro contētione terræ, ne fiat terra. Quisquis enim odit fratrem suum, nō dicat quia in lumine ambulat. Quid dixi? Non dicat quia in Christo ambulat. Qui dicit se esse in luce, & odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. Nescio quis enim ex Pagano factus est Christianus. intendite, ecce tenebræ erat quando Paganus erat: modo iam Christianus factus est. deo gratias, omnes gratulantur. recitatur Apostolus gratulans, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domioo. *Ephe.5.* Adorabat idola, adorat deum: adorabat quem fecit, adorat qui eum fecit. Mutatus est, deo gratias, omnes gratulantur Christiani. Quare? quia iam adorator patris & filij & spiritussancti, etiam detestator dæmoniorum & idolorum est. Adhuc iste Ioannes sollicitus est, multis gratulantibus adhuc suspectus est. Fratres, materoam sollicitudinem libenter amplectamur. Non sine causa mater sollicita est de nobis, cum alij gaudent. matrem dico charitatem. ipsa enim habitabat in cor- L de Ioannis, cum ista diceret. Quare, nisi quis aliquid timet in nobis? Et cum iam nobis homines gratulentur, quid est quod timetur? Qui dicit se esse in lumine. Quid est hoc? iam dicit se esse Christianum, & fratrem suum odit: in tenebris est vsq; adhuc: quod exponere non est, sed quod gaudere si non fiat, aut quod plangere si fiat.

Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Obsecro per Christum, pascit nos Christus, refecturi sumus corpora in nomine Christi, & aliquantum refecta sunt, & reficienda sunt: mens nostra pascatur. Non quia diu dicturus sum dico, nam ecce iā finitur lectio: sed ne forte ex tædio minus attente audiatur quod maxime necessarium est. Qui diligit fratrē suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui sunt qui patiuntur scandalum aut faciunt? Qui scsndalizantur in Christo & io Ecclesia. Qui in Christo scandalizantur, tanquam à sole vruntur: qui in Ecclesia, tanquam à luna. Dicit autem Psalmus, Per diem sol non vret te, neq; luna per noctē. *Psal.120.* Id est, si tenueris charitatē, nec in Christo scandalum patieris, nec in Ecclesia, nec Christū relinques, nec Ecclesiam. Qui enim Ecclesiam relinquit, quomodo est in Christo, qui in membris Christi non est? Quomodo est in Christo, qui in corpore Christi nō M est? Illi ergo patiuntur scandalum, qui relinquunt aut Christum, aut Ecclesism. Vnde intelligimus quia inde dixit Psalmus, Per diem sol non vret te, neque luna per noctem? quia ipsam vstionem scādalum vult intelligi? Primo ipsam similitudinem attēde. Quomodo qui vritur dicit, nō tolero, non fero, & subducit se: sic qui quædam non ferunt in Ecclesia, & subtrahunt se vel nomini Christi vel Ecclesiæ, scandalum patiuntur. Videte quomodo pssi sunt scandalum tanquam à sole illi carnales, quibus prædicabat csrnem suā Christus, & dicebat, Qui non manducauerit carnem filij hominis, & biberit eius sanguinem, non habebit io se vitam. *Ioan.6.* Septuaginta fermè homines dixerunt, Durus est hic sermo, & recesserunt ab eo, & remanserunt duodecim. Omnes illos vssit sol, & recesserunt, nō valentes ferre vim verbi. Remanserunt ergo duodecim. Et ne forte putarēt homines, quia ipsi præstant deo credendo in Christum, & non ab ipso illis præstatur beneficium, cum duodecim remansissent, ait illis dominus, Nunquid & vos vultis ire? Vt noueritis quia vobis necessarius ego sum, nō vos

mihi

A mihi. Illi autem quos nõ vsserat sol, responderunt voce Petri, Domine, verbũ vitæ æternæ habes, quò ibimus? Quos autem vrit Ecclesia tanquam luna per noctem, qui schismata fecerunt, audi ipsum verbum positum in Apostolo, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Quomodo ergo nõ est scandalum in eo qui diligit fratrem? Quia qui diligit fratrem, tolerat omnia propter vnitatem, quia in vnitate charitatis est fraterna dilectio. Offendit te nescio quis, siue malus, siue vt tu putas malus, siue vt tu fingis malus, & deseris tot bonos: qualis dilectio est fraterna? Qualis apparuit in istis Donatistis. Cũ accusant Afros, deseruerunt orbem terrarum. Nũquid in orbe terrarũ sancti non erant? Aut inauditi à vobis damnari potuerunt? Sed ô si diligeretis fratres, scandalũ in vobis non esset. Audi psalmum quid dicat, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Pacem multam dixit eis qui diligunt legẽ dei, & ideo non eis esse scandalum. Illi ergo qui scandalum patiuntur, pacẽ perdũt. Et quos dixit non pati scandalum, aut nõ facere? Dili-B gẽtes legem dei. ergo in charitate positi sunt. Sed dicit aliquis, Legem dei dixit diligentibus: non fratres. Audi quid dominus dicat, Mãdatũ nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Quid est lex nisi mãdatum? quomodo autem non patiuntur scandalum, nisi dum sufferũt inuicem? sicut Paulus dicit, Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et quia ipsa est lex Christi, eundem audi Apostolum commendantem ipsam legem: Inuicem, inquit, onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. *Nam qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat.* Magna res fratres: attendite rogamus vos. *Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quoniã tenebræ excæcauerunt oculos eius.* Quid tam cæcum, quàm isti qui oderũt fratres? Nam vt noueritis quia cæci sunt, in mõtem offenderũt. Eadem dico, ne vobis excidant. Nõnne lapis iste qui præcisus est de monte sine manibus, Christus est de regno Iudæorum sine opere maritali? Nõnne ille lapis confregit omnia regna terrarum, id est, omnes dominationes idolorum & dæmoniorum? Nõnne ille lapis creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nõquid C digito ostendimus istum montem, quomodo ostenditur hominibus noua † luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouam, dicunt, Ecce luna, ecce vbi est. Et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus vt videant. Aliquando dum erubescunt ne cæci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Nunquid sic ostendimus Ecclesiam fratres mei? Nõnne aperta est? nõnne obtinuit omnes gentes? Nõnne impletur quod ante tot annos promissum est Abrahæ in semine eius benedici omnes gentes? Vni fideli promissum est, in milibus fidelium mundus impletus est. Ecce mons implens vniuersam faciem terræ: ecce ciuitas de qua dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Illi offendunt in montem: & cum eis dicitur, Ascendite, non est mons dicunt, & facilius illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculum quærunt. Esaias hesterna die lectus est. Quisquis vestrum vigilabat, non oculis tantùm, nec aure corporis, sed aure cordis aduertit. Erit in nouissimis diebus manifestus mons domus domini, paratus in cacumine mõtium. Quid tam manifestum quàm mons? Sed sunt & montes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrûm nouit

1.Cor.11. Psal.118. Ioan.13. Ephe.4. Gala.6. Dan.2. † al. tertia. Gene.22. Matt.5. Esa.2.

Olympum montem? quomodo ibi qui habitant, Gid- D dabam nostrum non norunt? In partibus sunt isti mõtes: ille autem mons non sic, quia impleuit vniuersam faciem terræ: & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omnium montium. Et congregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? quis frangit faciem offendendo in illum? quis ignorat ciuitatem super mõtem constitutã? Sed nolite mirari quia ignoratur ab istis, qui oderunt fratres: quia in tenebris ambulãt, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerũt oculos eorum. Montem nõ vident: nolo mireris, oculos non habent. Vnde oculos non habent? quia tenebræ excæcauerũt eos. Vnde probamus? quia fratres oderunt, quia cum offenduntur in Afris, separant se ab orbe terrarum, quia non tolerant pro pace Christi quos infamant, & tolerant pro parte Donati quos damnant.

De eo quod Ioannes dicat, Scribo vobis filioli: quia remittuntur vobis peccata per nomen eius: vsque ad id, Et mundus transit, & desideria eius. Qui autem fecerit voluntatem dei, manet in æternum, sicut & ipse manet in æternum. E

Tractatus II.

Omnia quæ leguntur in scripturis sanctis, ad instructionem & salutem nostram intentè oportet audire. Maxime tamen memoriæ commendanda sunt, quæ aduersus hæreticos valent plurimum, quorum insidiæ infirmiores quosque & negligentiores circumuenire non cessant. Mementote dominum nostrum & saluatorem Iesum Christũ & mortuum esse pro nobis, & resurrexisse: mortuum scilicet propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationem nostram. Sicut modo audistis, quia discipulorum duorum quos inuenit in via, tenebantur oculi ne eum agnoscerent, inuenit eos desperantes de redemptione quæ erat in Christo, & existimantes iam illum passum, & mortuum fuisse sicut hominem, nec tanquam filium dei putantes semper viuere, & in carne ita mortuum vt non reuiuisceret, sed tanquam vnum ex Prophetis, sicut verba eorum paulo ante qui interfuerunt audistis. Tunc aperuit illis scripturas, incipiens à Moyse, per omnes Prophetas ostendens eis omnia quæ passus erat, prædicta fuisse, ne illi magis mouerentur, si resurrexisset dominus, & magis ei non crederent si de illo ista antè dicta nõ essent. Firmitas enim fidei in eo F est, quia omnia quæ euenerũt in Christo, prædicta sunt. Discipuli ergo eum non agnouerunt nisi in fractione panis. Et vere qui non sibi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit. Postea & illi vndecim putabant se spiritum videre. Præbuit se palpandum, qui se præbuit crucifigendum: crucifigẽdum inimicis, palpandum amicis: medicus tamen omnium, & illorum impietatis, & istorum incredulitatis. Nam quod audistis cùm actus Apostolorũ legerentur, quot milia crediderunt ex interfectoribus Christi: Si crediderunt postea qui occiderant, non erant credituri qui paululum dubitabant? Et ipsis tamen (quod maxime debetis animaduertere, & memoriæ vestræ mandare, quia contra insidiosos errores deus voluit ponere firmamentum in scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se vult videri Christianũ) cum se palpandum præbuisset, non illis suffecit, nisi de scripturis confirmaret cor credentium. prospiciebat enim nos futuros. In quo palpemus nos, non habemus, sed quod legamus habemus. Si enim propterea illi crediderũt, quia tenuerunt & palpauerunt, nos quid

Rom.4. Luc.24.

G facimus?Iam Christus aſcendit in cœlum, non eſt ven-
turus niſi in fine, vt iudicet de viuis & mortuis. Vnde
credituri ſumus, niſi vnde & Ipſos palpantes voluit cō-
Luc. 24. firmare?Aperuit enim illis ſcripturas, & oſtēdit eis quia
oportebat pati Christum, & impleri omnia quæ de illo
ſcripta ſunt in lege Moyſi & Prophetis & pſalmis, om-
nem veterē ſcripturā circūplexus eſt. Quicquid illarū
ſcripturarum eſt, Chriſtum ſonat, ſed ſi aures inueniat.
Et aperuit eis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Vnde
& nobis hoc orādum eſt, vt ipſe ſenſum noſtrom ape-
riat. Quid autem oſtendit dominus ſcriptum de ſe in
lege Moyſi & Prophetis & pſalmis?quid oſtendit? Ipſe
dicat. Breuiter hoc euāgeliſta poſuit, vt nos noſcamus
quid in tanta latitudine ſcripturarum credere & intel-
ligere debeamus. Certè multæ ſunt paginæ, & multi li-
bri: hoc habēt omnes quod dixit dominus breuiter di-
ſcipulis ſuis. Quid eſt hoc? Quia oportebat pati Chri-
ſtum, & reſurgere tertia die. Habes iam de ſponſo, quia
oportebat Chriſtū pati, & reſurgere. Commendatus eſt
nobis ſponſus, de ſponſa videamus quid dicat, vt tu cū
cognoueris ſponſum & ſponſam, nō ſine cauſa ad nu-
ptias venias. Celebratio enim nuptiarū, omnis celebra-
H tio: Eccleſiæ enim nuptiæ celebrantur. Ducturus eſt v-
xorem filius regis, & ipſe filius regis rex: & qui frequen-
tant, ipſi ſunt ſponſa. Nō quomodo in nuptiis carnali-
bus alij frequentant nuptias, & alia nubit: in eccleſia qui
frequentant, ſi bene frequētant, ſponſa fiunt. omnis e-
nim eccleſia, ſpōſa Chriſti eſt, cuius principium & pri-
mitiæ caro Chriſti eſt: ibi iuncta eſt ſponſa ſponſo in
carne. Meritò carnē ipſam com commendaret, panem
fregit, & meritò in fractione panis aperti ſunt oculi di-
ſcipulorum, & agnouerunt eum. Quid ergo dixit do-
minus ſcriptum eſſe de ſe in lege & Prophetis & pſal-
mis?Quia oportebat pati Chriſtū. Si nō adderet, & re-
ſurgere, rectè illi plangerent, quorum oculi tenebātur:
ſed & reſurgere prędictū eſt. Et vt quid hoc?qoare hoc
oportebat pati Chriſtum & reſurgere? Propter illum
pſalmum quem vobis maxime commēdauimus quar-
ta ſabbati ſtatione prima nouiſsimę hebdomadis. Qua-
re oportebat Chriſtum pati & reſurgere? propter pſal-
Pſal. 21. mum, Commemorabuntur & conuertentur ad domi-
nū vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius
vniuerſæ patriæ gentium. Nam vt noueritis quia opor-
tebat pati Chriſtum & reſurgere, & hic quid addidit, vt
I poſt commendationem ſponſi commendaret & ſpon-
Luc. 24. ſam?Et prædicari, inquit, in nomine eius pœnitentiam
& remiſsionē peccatorum per omnes gentes, incipien-
tes ab Hieruſalem. Audiſtis fratres, tenete. Nemo dubi-
tat de Eccleſia, quia per omnes gentes eſt: nemo dubi-
tat, quia ab Hieruſalem cœpit, & omnes gentes imple-
uit. Agnoſcimus agrum vbi vitis plantata eſt: cum autē
creuerit, non agnoſcimus quia totum occupauit. Vnde
cœpit?ab Hieruſalem. Quò peruenit?ad omnes gentes.
Paucæ remāſerunt, omnes tenebit. Interea eum omnes
tenet, aliqua ſarmenta ioutilia viſa ſunt agricolæ præ-
cidenda, & fecerunt hæreſes & ſchiſmata. Non vos in-
ducant præciſa vt præcidamini, hortamini magis quæ
præciſa ſunt, vt iterum inſerātur. Manifeſtum eſt enim
Chriſtum paſſum reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cœlum: ma-
nifeſtū eſt & eccleſiæ, quia prædicatur in nomine eius
pœnitentia & remiſsio peccatorum in omnes gentes.
Vnde cœpit?ab Hieruſalē. Audit ſtultus, vanus, & quid
amplius dicturus ſum quàm cæcos, qui tam magnum
montem non vident, qui contra lucernam in candela-
bro poſitam oculos claudunt?Cum eis dicimus ſi Chri-
ſtiani catholici eſtis, communicate illis Eccleſiis vnde K
Euangeliū toto orbe diffunditur. Illi Hieruſalem com-
municate quando dicimus, reſpondent nobis, Nō cō-
municamus illi ciuitati vbi occiſus eſt rex noſter, vbi
occiſus eſt dominus noſter: quaſi oderint ciuitatē, vbi
occiſus eſt dominus noſter. Occiderūt Iudæi, quē inue-
nerūt in terra: exufflāt iſti eū qui ſedet in cœlo. Qui ſunt
peiores, qui contempſerunt quia hominem putabant,
an qui ſacramenta eius exufflant, quem iam dominum
confitentur? Sed oderunt videlicet ciuitatē in qua do-
minus ipſorum occiſus eſt. Pij homines & miſericor-
des, multum dolent occiſum eſſe Chriſtum, & occidūt
in hominibus Chriſtum. At ille dilexit illam ciuitatē, &
miſertus eſt eius. Inde dixit incipere prædicationem
ſuā, Incipiens ab Hieruſalem. Ille ibi principium fecit
prædicationis nominis ſui, & tu exhorreſcis commu-
nicationem illius ciuitatis? Non eſt mirum ſi præciſus
odiſti radicē. Quid ait ille diſcipulis ſuis?Eſtote ſeden- *Act. 1.*
tes in ciuitate, quia ego mitto promiſsionem meam in
vos. Ecce quam ciuitatem oderunt. forte amarent, ſi Iu-
dæi interfectores Chriſti in illa habitarēt. Manifeſtum
eſt enim omnes interfectores Chriſti, id eſt, Iudæos ex- L
pulſos eſſe de illa ciuitate. Quæ habebat ſæuientes in
Chriſtum, habet adorantes Chriſtum. propterea illam
iſti oderūt, quia Chriſtiani in illa ſunt. Ibi voluit ſede-
re diſcipulos ſuos, & ibi illis mittere ſpiritum ſanctum.
Vbi inchoat eccleſia, niſi vbi venit de cœlo ſpiritusſan-
ctus, & impleuit vno loco ſedētes centū viginti? Duo-
denarius ille numerus decuplatus erat. Sedebant centū
viginti homines, & venit ſpiritusſanctus, & impleuit *Act. 2.*
totum locum, & factus eſt ſonus quaſi ferretur flatus ve-
hemēs, & linguæ diuiſæ ſunt velut ignis. Audiſtis actus
Apoſtolorum. hodie lecta eſt ipſa lectio, Cœperunt
linguis loqui quomodo ſpiritus ſanctus dabat eis pro-
nunciare. Et omnes qui aderant illic de diuerſis genti-
bus veniētes Iudæi, agnoſcebant vnuſquiſque linguam
ſuam, & mirabantur illos idiotas & imperitos ſubitò
didiciſſe non vnam aut duas linguas, ſed omnium om-
nino gentium. Vbi ergo iam omnes linguæ ſonabant,
omnes linguæ credituræ oſtendebantur. Iſti autem qui
multum amant Chriſtum, & ideo nolūt communica-
re ciuitati quæ interfecit Chriſtum: ſic honorant Chri- M
ſtum, vt dicant illum remanſiſſe ad duas linguas, Lati-
nam & Punicam, id eſt Afram. Solas duas linguas te-
net Chriſtus? Iſtæ enim duæ linguæ ſolæ ſunt in parte
Donati, plus non habent. Euigilemus fratres, videamus
potius donū ſpiritus ſancti, & credamus antedictis de
illo, & videamus impleta eſſe quæ antè dicta ſunt in
Pſalmo, Non ſunt loquelæ neq; ſermones quorum non *Pſal. 18.*
audiantur voces eorum. Et ne forte & ipſæ linguæ ve-
nerint ad vnum locum, & non potius donum Chriſti
venerit ad omnes linguas, audi quid ſequitur, In omnē
terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba
eorum. Quare hoc? Quia in ſole poſuit tabernaculum
ſuum: id eſt, in manifeſto. Tabernaculū eius, caro eius:
tabernaculum eius, Eccleſia eius, in ſole poſita eſt: non
eſt in nocte, ſed in die. Sed quare illi non agnoſcunt?
Redite ad lectionem, qua heri finis factus eſt, & videte
quare non agnoſcunt. Qui odit fratrem ſuum, in tene-
bris ambulat, & neſcit quò eat, quoniam tenebræ excæ-
cauerunt oculos eius. Nos ergo ſequentia videamus, &
non ſimus in tenebris. Vnde non ſimus in tenebris? Si
amemus fratres. Vnde probatur? Quia amamus frater-
nitatem, quia non ſcindimus vnitatem, quia tenemus
charitatem. *Scribo vobis filioli, quia remittuntur vobis*

peccata

A *peccata per nomen eius.* Ideo filioli, quia dimissis peccatis nascimini. Sed per cuius nomen remittuntur peccata? nunquid Augustini? ergo nec per nomen Donati. Videtis quis Augustinus, aut quis Donatus? Nec per nomen Pauli, nec per nomen Petri. Nam diuidentibus sibi Ecclesiam, & partes facere de vnitate cupientibus, parturiens paruulos mater charitas, in Apostolo exponit viscera sua, conscindit quodammodo verbis vbera sua, plorat filios quos videt efferri, reuocat ad vnum nomen eos qui multa nomina sibi facere volebant, repellit ab amore suo vt Christus ametur, & dicit, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? (1.Cor.1.) Quid dicit? Nolo mei sitis, sed vt mecum sitis, mecum estote. Omnes illius sumus qui pro nobis mortuus est, qui pro nobis crucifixus est: vnde & hic dimittuntur vobis peccata per nomen eius, non per hominis alicuius. *Scribo vobis patres.* Quare primò filij? Quia remittuntur vobis peccata per nomen eius, & regeneramini in nouam vitam: ideo filij. Patres quare? *Quia cognouistis eum qui à principio est.* Principium enim ad paternitatem pertinet. Nouus Christus in carne, sed antiquus in diuinitate. Quàm antiquū putamus? quot B annorum? Putamúsne maior quàm mater sua? Maior planè quàm mater sua. omnia enim per ipsum facta sunt. (Ioan.1.) Si omnia, & ipsam matrem antiquus fecit, de qua nasceretur nouus. Putamúsne ante matrem solam? & ante auos matris antiquus. Auus matris ipsius Abraham: & dominus dicit, Ante Abraham ego sum. (Ioan.8.) Ante Abrahā dicimus? Cœlum & terra antequam esset homo, facta sunt: ante ipsa fuit dominus, imò & est. Optime enim non ait, Ante Abraham ego fui: sed, ante Abraham ego sum. Quod enim dicitur quia fuit, non est: & quod dicitur quia erit, nondum est: ille non nouit nisi esse. Secundum quod deus est, esse nouit: fuisse & futurum esse non nouit. Dies est ibi vnus, sed sempiternus. Non ponunt illum diem in medio hesternus & crastinus. hesterno enim die finito, incipiens hodiernus venturo crastino finitur. Ille vnus dies ibi est, sine tenebris, sine nocte, sine spatiis, sine mensura, sine horis. Quod vis illum dic: si vis dies est, si vis annus est, si vis anni sunt. Dictum est de ipso, Et anni tui non deficient. (Psal.101.) Quomodo autem dictus est dies? quando dictum est domino, Ego hodie genui te. (Psal.2.) Ab æterno patre genitus, ex æternitate genitus: nullo initio, nullo C fine, nullo spatio latitudinis, quia est quod est, quia ipse est qui est. quod nomen suū dixit Moysi. dices eis, Qui est, misit me ad vos. (Exo.3.) Quid ergo ante Abrahā? quid ante Noë? quid ante Adam? Audi scripturam, Ante luciferum genui te. (Psal.109.) Postremò ante cœlum & terram. Quare? Quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. (Ioan.1.) Ideo patres agnoscite, patres enim fiunt agnòscendo quod est ab initio. *Scribo vobis iuuenes.* Filij sunt, patres sunt, iuuenes sunt. Filij, quia nascuntur: patres, quia principium agnoscunt. Iuuenes quare? *Quia vicistis malignum.* In filiis natiuitas, in patribus antiquitas, in iuuenibus fortitudo. Si malignus à iuuenibus vincitur, pugnat nobiscum: pugnat, sed non expugnat. Quare? quia nos sumus fortes? An quia ille est fortis in nobis, qui inter manus persequentium infirmus inuentus est? Ille nos fortes fecit, qui persequentibus non restitit. crucifixus est enim ex infirmitate, sed viuit ex virtute dei. (2.Cor.13.) *Scribo vobis pueri.* Vnde pueri? quia cognouistis patrem. *Scribo vobis patres.* Commendat & repetit: *Quia cognouistis eum qui à principio est.* Mementote vos patres esse. Si obliuiscimini eum qui à principio est, perdidistis paternitatem. *Scribo vobis iuuenes.* Etiam D atque etiam considerate, quia iuuenes estis. Pugnate vt vincatis: vincite vt coronemini: humiles estote, ne cadatis in pugna. *Scribo vobis iuuenes, quia fortes estis, & verbum dei in vobis manet, quia vicistis malignum.* Hæc omnia fratres, quia cognouimus id quod à principio est, quia fortes sumus, quia cognouimus patrem: omnia ista quasi cognitionem commendant, charitatem non commendant? Si cognouimus, amemus: nam cognitio sine charitate non saluos facit. Scientia inflat, charitas ædificat. (1.Cor.8.) Si confiteri vultis & non amare, incipitis dæmonibus similes esse. Confitebantur dæmones filium dei, & dicebant, Quid nobis & tibi? & repellebantur. (Mat.8.) Confitemini & amplectimini. Illi enim timebant de iniquitatibus suis, vos amate dimissorem iniquitatum vestrarum. Sed quomodo poterimus amare deum, si amamus mundum? Si amamus mundum, separat nos à charitate dei. Parat nos ergo inhabitari charitate. Duo sunt amatores, mundi, & dei. Si mundi amor habitat, non est quà intret amor dei: recedat amor mundi, & habitet dei. Melior accipiat locum. Amabas mundum, noli amare mundum. Cum exhau- E seris cor tuum amore terreno, hauries amorem diuinū, & incipiet habitare iam charitas, de qua nihil mali potest procedere. Audite ergo verba purgantis, modo quasi agrum inuenit corda hominum. Sed quomodo inuenit? Si syluam inuenit, extirpat: si agrum purgatum inuenit, plantat. Plātare ibi vult arborem charitatem. Et quam syluam vult extirpare? Amorem mundi. Audi extirpationem syluæ. *Nolite diligere mundum.* hoc enim sequitur, *Neque ea quæ sunt in mundo. Si quis dilexerit mundum, dilectio patris non est in eo.* Audistis, quia si quis dilexerit mundum, dilectio patris non est in eo. Ne quis dicat in corde suo falsum esse hoc. Fratres, deus dicit, per apostolum spiritussanctus locutus est, nihil verius, Si quis dilexerit mundum, dilectio patris non est in ipso. Vis habere dilectionem patris vt sis cohæres filij? Noli diligere mundum, exclude malum amorem mūdi, vt implearis amore dei. Vas es, sed adhuc plenum es. funde quod habes, vt accipias quod non habes. Certe iam renati sunt ex aqua & spiritu sancto fratres nostri: & nos ante aliquot annos renati sumus ex aqua & spiritu sancto. Bonum est nobis non diligere mundum, ne remaneant in nobis sacramenta ad damnationem, nō firmamenta ad salutem. Firmamentum salutis est ha- F bere radicem charitatis, habere virtutem pietatis, non formam solam. Bona forma, sancta forma. Sed quid valet forma, si non habeat radicem? Sarmentum præcisum nónne in ignem mittitur? Habe formam, sed in radice. Quomodo autem radicamini, vt non eradicemini? Tenēdo charitatem, sicut dicit apostolus, in charitate radicati & fundati. (Ephe.3.) Quomodo ibi radicatur charitas inter tanta syluosa amoris mundi? Extirpate syluas. magnum semen posituri estis. non sit in agro quod suffocet semen. Hæc sunt verba extirpantia quæ dixi, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, nō est charitas patris in eo. *Quia omne quod in mundo est, desiderium est carnis, & desiderium oculorum, & ambitio seculi.* Tria dixit, quæ qui fecerit, non est ex patre, sed ex mundo est. *Et mundus transibit, & desideria eius. Qui autem fecerit voluntatem dei, manet in æternum, sicut & ipse manet in æternum.* Quare non amem quod fecit deus? Quid vis? Vtrum amare temporalia, & transire cum tempore, an mundū non amare, & in æternum viuere? Rerum temporalium fluuius

G trahit, sed tanquam circa fluuium arbor nata est dominus noster Iesus Christus. Assumpsit carnē, mortuus est resurrexit, ascendit in cœlum. Voluit se quodammodo circa fluuium temporum plantare. raperis in præceps, tene lignum. Voluit te amor mundi, tene Christum. Propter te factus est temporalis, vt tu fias æternus: quia & ille sic factus est temporalis, vt maneret æternus. Accessit illi aliquid ex tempore, non decessit ex æternitate. Tu autem temporalis natus es, & per peccatum temporalis factus es. Tu factus es temporalis per peccatum: ille factus est temporalis per misericordiam dimittendo peccata. Quantum interest cum duo sunt in carcere, inter reum & visitatorem eius? Homo enim aliquando venit ad amicum suum, & intrat visitare eum, & ambo in carcere videntur: sed multum distant & distincti sunt. Illum causa premit, illum humanitas adduxit. sic in ista mortalitate nos reatu tenebamur, ille misericordia descendit. Intrauit ad captiuum redemptor, non oppressor. Dominus pro nobis sanguinem fudit, redemit nos, mutauit spem nostram. Adhuc portamus mortalitatem carnis, & de futura immortalitate præsumimus: & in mari fluctuamus, sed ancoram spei in terra iam fiximus. H Sed non diligamus mundum, neque ea quæ in mundo sunt. quę enim in mundo sunt, desiderium carnis est, & desiderium oculorum, & ambitio seculi. Tria sunt ista, ne quis forte dicat, Quæ in mundo sunt, deus fecit, id est, cœlum & terram, mare, solem, lunam, stellas, omnia ornamenta cœlorum. Quæ sunt ornamenta maris? Omnia repentia. Quæ terræ? Animalia, arbores, volatilia. Ista sunt in mundo, deus illa fecit. Quare ergo non amem quod deus fecit? Spiritus dei sit in te, vt videas quia hæc omnia bona sunt. Sed væ tibi si amaueris condita, & deserueris conditorem. Pulchra tibi sunt, sed quanto est pulchrior qui ista formauit? Intendat charitas vestra. Similitudinibus enim potestis instrui, ne subrepat vobis satanas dicens, quod solet dicere, Bene sit vobis in creatura dei. Quare illa fecit, nisi vt bene vobis esset? Et inebriantur & pereunt, & obliuiscuntur creatorem suum, dum non temperanter, sed cupidè vtuntur creatis, creator contemnitur. De talibus dicit Apostolus, Coluerūt & seruierūt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. *Roma.1.* I Non te prohibet deus amare ista, sed non diligere ad beatitudinē, sed ad hoc probare & laudare, vt ames creatorem. Quemadmodum fratres si sponsus fecerit sponsæ suæ annulum, & illa acceptum annulum plus diligeret quàm sponsum qui illi fecit annulum: nônne in ipso dono sponsi adultera anima deprehenderetur, quamuis hoc amaret quod dedit sponsus? Certe hoc amaret quod dedit sponsus: tamen si diceret, Sufficit mihi annulus iste, iam illius faciem nolo videre, qualis esset? quis non detestaretur hanc amentiam? quis nō adulterum animum conuinceret? Amas aurum pro viro, amas annulum pro sponso. Si hoc est in te, ve ames annulum pro sponso, & nolis videre sponsum tuum, ad hoc tibi arram dedit, vt non te oppigneraret, sed auerteret. Ad hoc vtique arram dat sponsus, vt in arra sua ipse ametur. Ergo dedit tibi deus omnia ista, ama illum qui fecit ista. Plus est quod tibi vult dare, id est, seipsum qui ista fecit. Si autem amaueris hæc, quamuis illa deus fecerit, & neglexeris creatorem, & amaneris mundum, amittis creatorem, qui fecit mundum. Mundus enim appellatur non solùm ista fabrica quam fecit deus, cœlum & terra, mare, visibilia & inuisibilia, sed habitatores mundi mundus vocantur, quomodo domus vocantur & parietes & inhabitantes. K Et aliquando laudamus domum, & vituperamus inhabitantes. dicimus enim, Bona domus, quia marmorata est, & pulchre laqueata: & aliter dicimus, Bona domus: nemo ibi patitur iniuriam. nullæ rapinæ, nullæ oppressiones ibi fiunt. modo non parietes laudamus, sed inhabitatores: domus tamen vocatur, siue illa, siue ista. Omnes enim dilectores mundi, quia dilectione inhabitant mundum, sicut cœlum inhabitant quorum sursum est cor, & ambulant carne in terra: omnes ergo dilectores mundi, mundus vocantur. Ipsi non habent nisi ista tria, desiderium carnis, desiderium oculorum, & ambitionem seculi. Desiderant enim manducare, bibere, concumbere, vti voluptatibus istis. Nunquid non est in his modus? Aut quando dicitur, Nolite ista diligere: hoc dicitur, vt non manducetis, non bibatis, aut filios non procreetis? Non hoc dicitur: sed sit modus propter creatorem, vt non vos illigent ista dilectione, ne ad fruendum hoc ameeis, quod ad vtendum habere debetis. Non autem probamini nisi quando vobis proponuntur duo, hoc, aut illud. Iustitiam vis, L an lucra? Non habeo vnde viuam, non habeo vnde manducem, non habeo vnde bibam. Sed quid si non potes habere ista nisi per iniquitatem? Nônne melius amas quod non amittis, quàm quòd iniquitatem committis? Lucrum auri vides, damnum fidei non vides? Hoc ergo ait dominus, Desiderium carnis est: id est, desiderium earum rerum quæ pertinent ad carnem, sicut cibus & cōcubitus, & cætera huiusmodi. Et desiderium oculorum. Desiderium oculorum dicit omnem curiositatem. Iā quàm late patet curiositas ipsa, in spectaculis, in theatris, in sacramentis diaboli, in magicis artibus, in maleficiis? Ipsa curiositas aliquando tentat etiam seruos dei, vt velint quasi miraculum facere, tentare vtrum exaudiat illos deus in miraculis. Curiositas est, hoc est desiderium oculorum. non est à patre. Si dedit deus, fac. Obtulit enim vt facias. non enim qui non fecerunt, ad regnum dei non pertinebunt. Cum gauderent Apostoli quia dæmonia eis subiecta erant, quid eis dixit dominus? Nolite in hoc gaudere, sed gaudete quoniam nomina vestra scripta sunt in cœlo. *Luc.10.* Inde voluit gaudere Apostolos, vnde gaudes & tu. Væ tibi enim, si nomen tuum non est scriptum in cœlo. M Nunquid væ tibi, si non ambulaueris in mari? Nunquid væ tibi, si non excluseris dæmonia? Si accepisti hæc vnde facias, vtere humiliter, non superbè. Nam & de quibusdam pseudoprophetis dicit dominus, quia facturi sunt signa & prodigia. *Mat.24.* Ergo non sit ambitio seculi. ambitio seculi superbia est. Iactare se vult in honoribus. Magnus sibi videtur homo, siue de diuitiis, siue de aliqua potentia. Tria sunt ista, & nihil inuenies vnde tentetur cupiditas humana, nisi aut desiderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione seculi. Per ista tria tentatus est dominus à diabolo. Desiderio carnis tentatus est quando dictum est ei, Si filius dei es, dic lapidibus istis vt panes fiant, quando esuriuit post ieiunium. *Mat.4.* Sed quomodo repulit tentatorem, & docuit pugnare militem? Attendite quid illi ait, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. *Vbi supra.* Tentatus est & desiderio oculorum de miraculo, quādo ei dixit, Mitte te deorsum: quia scriptū est, Angelis suis mandauit de te vt suscipiat te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Ille restitit tentatori. si enim faceret miraculum, non videretur nisi aut cessisse, aut

curiositate

A curiositate fecisse. fecit enim quando voluit tanquam deus, sed tanquam infirmos curans. nam si tunc faceret, quasi tantummodo miraculum velle facere putaretur. Sed ne hoc homines sentirent, attende quid respondit: & quando tibi talis tentatio euenerit, dic illud & tu, Redi post me satana. scriptum est enim, Non tentabis dominum deum tuum: id est, si hoc fecero, tentabo deum. Hoc dixit, quod te voluit dicere quãdo tibi suggerit inimicus. Qualis homo, qualis Christianus? Modo vel vnum miraculum fecisti, aut orationibus tuis mortui surrexerunt, aut febricitantes sanasti? Si vere esses alicuius momenti, faceres aliquod miraculum. Responde & dic, Scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum: non ergo tentabo deum, quasi tunc pertineam ad deum si fecero miraculum, & non pertineam si nõ fecero. Et vbi sunt verba eius, Gaudete quia nomina vestra scripta sunt ĩ cœlo? (Luc. 10.) De ambitione seculi quomodo tentatus est dominus? Quando eleuauit eum in excelsum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si prostratus adoraueris me. De elatione regni terreni voluit tentare regem seculorum: sed dominus qui fecit cœlum & terram, diabolum calcabat. B Quid magnum à domino diabolum vinci? Quid ergo respondit diabolo, nisi quod te docuit vt respõdeas, Scriptum est, Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Tenentes ista, non habebitis concupiscentiam mundi. Non habendo concupiscentiã mundi, nõ vos subiugabit nec desideriũ carnis, nec desiderium oculorũ, nec ambitio seculi: & facietis locũ charitati venienti vt diligatis deũ: quia si fuerit ibi dilectio mundi, non ibi erit dilectio dei. Tenete potius dilectionem dei, vt quomodo deus est æternus, sic & vos maneatis in æternũ: quia talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terrã diligis? terra eris. Deum diligis: quid dicam, deus eris? Non audeo dicere ex me, scripturas audiamus, Ego dixi, dij estis, & filij altissimi omnes. (Psal. 81.) Si ergo vultis esse dij & filij altissimi, nolite diligere mundum, nec ea quæ sunt in mundo. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omnia quæ sunt in mundo, desiderium carnis est, & desiderium oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex patre, sed ex mundo, id est ab hominibus & dilectoribus mundi. Et mũdus transit, & desideria eius transeunt. C Qui autem facit voluntatem dei, manet in æternum, sicut & deus manet in æternum.

De eo quod Ioannes dicit, Pueri, nouissima hora est: vsque ad id, Et non habetis necessitatem, vt aliquis vos doceat, quia vnctio ipsius docet vos de omnibus.

Tractatus III.

PVeri, nouissima hora est. In hac lectione pueros alloquitur vt festinent crescere, quia nouissima hora est. Aetas corporis non est in voluntate. Ita nullus secundum carnem crescit quando vult, sicut nullus quando vult nascitur. Vbi natiuitas in voluntate est, & incrementum in voluntate est. Nemo ex aqua & spiritu nascitur nisi volens. Ergo si vult crescit: si non vult, decrescit. Quid est crescere? proficere. Quid est decrescere? deficere. Quisquis nouit natum esse se, audiat quia puer est & infans: auidè inhiet vberibus matris, & cito crescit. Est autem mater, Ecclesia: & vbera eius duo testamenta scripturarum diuinarum. hinc sugatur lac omnium sacramentorum temporaliter pro æterna salute nostra gestorũ, vt nutritus atque roboratus perueniat ad manducandum cibum, D quod est, In principio erat verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum. (Ioan. 1.) Lac nostrum Christus humilis est, cibus noster est idem ipse Christus æqualis patri. Lacte te nutrit, vt pane pascat. nam corde contingere Iesum spiritaliter, hoc est cognoscere quia æqualis est patri. Propterea & Mariam prohibebat se tangere, & dicebat ei, Noli me tangere, nõdum enim ascendi ad patrem meum. (Ioan. 20.) Quid est hoc? Discipulis se palpãdum præbuit, & Mariæ contactum vitauit? Nonne ipse est qui dubitanti discipulo dixit, Mitte digitos tuos & palpa cicatrices? nunquid iam ad patrem ascenderat? Quare ergo Mariam prohibet & dicit, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum? An hoc dicturi sumus quod à viris se tangi nõ timuit, & à mulieribus se tangi timuit? Contactus illius omnem carnem mundat. Quibus primò voluit manifestari, ab his se timuit contrectari? Nonne viris resurrectio eius per fœminas nunciata est, vt contraria arte serpens vinceretur? Quia enim ille mortem primo homini per fœminam nunciauit, & viris vita per fœminam nunciata est. Quare ergo se tangi noluit, nisi quia contactum illum spiritalem intelligi voluit? Contactus spiritalis de corde E de mundo. Ille contingit de corde mundo Christum, qui eum intelligit patri coæqualem & coæternum: qui autem nondum intelligit diuinitatem Christi: vsque ad carnem venit, vsque ad diuinitatem non venit. Quid autem magnum est vsque illuc attingere, vsquequo persecutores qui crucifixerunt? Illud est magnum intelligere, verbum deum apud deum in principio, per quod facta sunt omnia, qualem se cognosci volebat quando ait Philippo, Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. (Ioan. 14.) Sed ne quis piger sit ad proficiendum, audiat, Pueri, nouissima hora est. Proficite, currite, crescite, nouissima hora est. Ipsa nouissima hora diuturna est, tamen nouissima hora est. horam enim pro tempore posuit nouissimo, quia in nouissimis temporibus veniet dominus noster Iesus Christus. Sed dicturi sunt aliqui, Quomodo nouissimum tempus? quomodo nouissima hora? Certè prius veniet Antichristus, & tunc veniet dies iudicij. Vidit Ioannes cogitationes istas. ne quasi securi fierent, & ideo non esse horam nouissimam putarent, quòd venturus esset Antichristus, ait F illis, *Et sicut audistis quòd Antichristus sit venturus, nunc Antichristi multi facti sunt.* Nunquid posset habere multos Antichristos, nisi hora nouissima? Quos dixit Antichristos? Sequitur & exponit. *Vnde cognoscimus quòd nouissima sit hora?* Vnde? Quia Antichristi multi facti sunt, *Ex nobis exierunt.* Videte Antichristos, ex nobis exierunt: ergo plangimus damnum. Audi consolationem. *Sed non erant ex nobis.* Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est ex Ecclesia exeunt: sed non exirent si ex nobis essent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis. Si antequam exirent, non erant ex nobis: multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt. Audemus hoc dicere? Vt quid: nisi vt vnusquisque cum intus est, non sit Antichristus? Descripturus enim & designaturus est Antichristos, & videbimus eos nunc. Et interrogare debet vnusquisque conscientiam suam, an sit Antichristus. Latine enim Antichristus, contrarius est Christo. Non quomodo nonnulli intelligunt Antichristum ideo dictum, quòd ante Christum venturus sit, id est, post eum venturus sit Christus. Non sic dicitur, non sic

G scribitur, sed Antichristus, id est contrarius Christo. Iam quis sit contrarius Christo, nunc aduertetis ipso exponente, & intelligetis non posse exire foras nisi Antichristos. Eos autem qui non sunt Christo contrarij, foras exire nullo modo posse. Qui enim nō est Christo contrarius, in corpore ipsius hæret, & membrum computatur. Nūquam sibi sunt membra contraria. Corporis integritas vniuersis membris constat: & quid de concordia membrorum dicit Apostolus? Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & si glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Si ergo in glorificatione membri cætera membra congaudent, & in passione omnia membra patiuntur, concordia membrorum non habet Antichristum. Et qui sunt intus, certe sunt in corpore domini nostri Iesu Christi, quādoquidē adhuc curatur corpus ipsius, & sanitas perfecta non erit nisi in resurrectione mortuorū. Sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali. Quando euomuntur, tunc releuatur corpus: sic & mali quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur. Et dicit quando eos euomit atq; proiicit corpus: Ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, non erant ex

H me? Nō de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cum inessent. Ex nobis exierunt, sed nolite tristes esse, non erant ex nobis. Vnde probas? *Quod si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscū.* Hinc ergo videat charitas vestra, quia multi qui nō sunt ex nobis, accipiunt nobiscum sacramēta, accipiunt nobiscum baptismum, accipiunt nobiscum quod norunt fideles se accipere, benedictionem, eucharistiam, & quicquid in sacramētis sanctis est. Ipsius altaris cōmunicationem accipiunt nobiscum, & non sunt ex nobis. Tentatio probat quia non sunt ex nobis. Quando illis tentatio venerit, velut occasione venti volant foras, quia grana non erant. Omnes autem tunc volabunt (quod sæpe dicendum est) cum area dominica cœperit ventilari in die iudicij. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. quòd si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Nam vultis nosse charissimi, quàm certissimè dicatur hoc, vt qui forte exierunt & redeūt, non sint Antichristi, nō sint contrarij Christo? Qui non sunt Antichristi, non potest fieri vt remaneant foris: sed de voluntate sua

I vnusquisque aut Antichristus, aut in Christo est: aut in membris sumus, aut in humoribus malis. Qui se in melius commutat, in corpore membrum est. qui autem in malitia permanet, humor malus est: & quando exierit, releuabuntur qui premebantur. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quod si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. *Sed vt manifestarentur quòd non omnes erant ex nobis.* Ideo addidit vt manifestarentur, quia & intus cum sunt, non ex nobis sunt: non tamen manifesti sunt, sed exeundo manifestātur. *Et vos vnctionem habetis à sancto, vt ipsi vobis manifesti sitis.* Vnctio spiritalis ipse spiritus sanctus est, cuius sacramentum est in vnctione visibili. Hanc vnctionem Christi qui habent, dicit omnes cognoscere malos & bonos, nec opus esse vt doceantur, quia ipsa vnctio docet. *Scribo vobis, non quòd nescitis veritatem, sed quia nostis eam, & quia omne mendacium non est ex veritate.* Ecce admoniti sumus quomodo cognoscamus Antichristum. Quid est Christus? veritas. ipse dixit, Ego sum veritas. Omne autem mendacium non est ex veritate. omnes igitur qui mentiūtur, non sunt ex Christo. Non dixit quoddam mendacium ex veritate, & quoddam mendacium non ex veritate. Sententiam attendite, ne vos palpetis, ne vobis adulementini, ne vos decipiatis, ne vos illudatis, omne menda-

K cium nō est ex veritate. Videamus ergo quomodo Antichristi mentiūtur, quia non est vnū genus mendacij.

Quis est mendax, nisi is qui negat quòd Iesus non sit Christus?

Aliam significationem habet Iesus, aliam habet Christus. Cum sit vnus Iesus Christus saluator noster, Iesus tamen proprium nomen est illi, quomodo Moyses proprio nomine appellatus est, quomodo Helias, quomodo Abraham: sic tanquam proprium nomen habet dominus noster, Iesus: Christus autem sacramenti nomē est. Quomodo si dicatur propheta, quomodo si dicatur sacerdos: sic Christus commendatur vnctus, in quo est redemptio totius populi Israēl. Iste Christus sperabatur venturus à populo Iudæorum, & quia humilis venit, non est agnitus: quia lapis paruus erat, offenderunt in illum, & fracti sunt. Sed creuit lapis, & factus est mons magnus: & quid ait scriptura? Quicunque offenderit in lapidem istum, conquassabitur: & super quem venerit lapis iste, conteret eum. Discernēda sunt verba. Offendentem dixit conquassari: super quem autem venerit, conteri. Primò quia humilis venit, offenderunt in illum homines: quia excelsus venturus est ad

L iudicium, super quem venerit, conteret eum. Sed illum non conteret venturus, quem non quassauit cum venit. Qui in humilem non offendit, non formidabit excelsum. Breuiter audistis, qui in humilem non offendit, non formidabit excelsum. Omnibus enim malis lapis offensionis est Christus. quicquid dicit Christus, amarum est illis. Etenim audite & videte. Omnes certe qui exeunt de Ecclesia, & ab vnitate Ecclesiæ præciduntur, Antichristi sunt. nemo dubitat. ipse enim designauit, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Quicunque ergo non manent nobiscum, sed exeunt ex nobis, manifestum est quòd Antichristi sunt. Et quomodo probantur Antichristi? Ex mendacio. Et quis est mendax, nisi qui negat quoniam Iesus est Christus? Interrogemus hæreticos. Quem inuenis hæreticum, qui negat quia Iesus non est Christus? Videat charitas vestra magnum sacramentum. Attendite quid inspirauerit nobis deus, & quid insinuare vobis velim. Ecce exierūt à nobis, & facti sunt Donatistæ. Interrogemus eos vtrum Iesus sit Christus: statim confitentur quia Iesus Christus est. Si ergo ille est Antichristus, qui negat Iesum

M esse Christum, nec nos possunt illi dicere Antichristos, nec nos illos, quia & nos confitemur, & illi. Si ergo nec illi nos dicunt, nec nos illos, ergo nec illi à nobis exierunt, nec nos ab ipsis. Si ergo non à nobis exiuimus, in vnitate sumus. Si in vnitate sumus, quid faciunt in hac ciuitate duo altaria? quid faciunt diuisæ domus, diuisa coniugia? Quid facit communis lectus, & diuisus Christus? Admonet nos, vult nos fateri quod verum est. Aut ipsi à nobis exierunt, aut nos ab ipsis. Sed absit vt nos ab ipsis. habemus enim testamentum dominicæ hæreditatis, recitamus, & ibi nos inuenimus, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Tenemus hæreditatem Christi, illi eam non tenent: non communicant orbi terrarum, non communicant vniuersitati redemptæ sanguine domini. Habemus ipsum dominum resurgentem à mortuis, qui se dubitantibus manibus discipulorum præbuit palpandum. Et cum adhuc illi dubitarent, ait illis, Oportebat Christum pati, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum. Vbi? quà? quibus? Per omnes gentes

[Margin notes: 1.Cor.12. — Ioan.14. — Dan.2. — Luc.20. — Psal.2. — Luc.24.]

A gentes,incipientes ab Hierusalem:securi simus de vnitate hæreditatis Quisquis huic hæreditati nõ communicat,foras exiit. Sed non contristemur ex nobis exierunt,sed non erant ex nobis . nam si fuissent ex nobis , permansissent vtique nobiscum. Si ergo ex nobis exierunt,Antichristi sunt. si Antichristi sunt,mẽdaces sunt. si mendaces sunt, negant Iesum esse Christum . Iterum redimus ad difficultatem quæstionis:singulos interroga,confitentur Iesum esse Christum . Coarctat nos angustus intellectus in hac epistola.videtis certè quæstionem.Hæc quæstio & nos & ipsos turbat , si non intelligatur. Aut nos sum⁹ Antichristi, aut illi sunt Antichristi. Illi nos Antichristos vocant & dicunt quòd exiuimus ab eis:nos illos similiter:sed designauit hæc epistola Antichristos . Quicunque negat quòd Iesus non sit Christus,ipse est Antichristus.Iam ergo quęramus,quis neget,& non attendamus ad linguam,sed ad facta. si enim omnes interrogentur, omnes vno ore confitentur Iesum esse Christum. Quiescat paululum lingua:vitam interroga.Si inueneritis hoc, si ipsa scriptura nobis di-B xerit, quia negatio eorum non tantum lingua sit,sed & factis:certe inuenimus multos Antichristos,qui ore cõfitentur Christum,& moribus dissentiũt à Christo. Vbi inuenimus hoc in scriptura? Paulum audi Apostolũ.de talibus cum loqueretur, ait , Confitentur enim se nosse deum,factis autẽ negant. Inuenimus & ipsos Antichristos. quisquis factis negat Christum,Antichristus est. Non audio quid sonet, sed video quid viuat. opera loquuntur, & verba requirimus: Quis enim malus nõ bene vult loqui? sed quid dicit de talibus domin⁹? Hypocritę,quomodo potestis bona loqui ,cum sitis mali? Voces vestras ad aures meas affertis , ego cogitationes vestras inspicio,volũtatẽ ibi malã video , & falsos fructus ostenditis.Noui quid inde colligam,nõ colligo de tribulis ficus,nõ colligo de spinis vuas. Vnaquæque enim arbor à fructu cognoscitur.Magis mẽdax est Antichristus qui ore profitetur Iesum esse Christum,& factis negat,ideo mẽdax,quia aliud loquitur,aliud agit.Iam ergo fratres,si facta interroganda sunt, nõ solum multos inuenimus Antichristos foras exiisse , sed multos nondum manifestos quòd foras exierint . Quotquot enim C habet Ecclesia periuros,fraudatores, adulteros, ebriosos , fœneratores , mangones , & omnia quæ numerare non possumus: si cõtraria sunt doctrinæ Christi,cõtraria sunt verbo dei. Verbum autẽ dei Christus est. Quicquid contrariũ est verbo dei , in Antichristo est . Antichristus enim contrarius est Christo . Et vultis nosse q̃ apertè resistãt isti Christo? aliquãdo eueniat vt aliquid mali faciant,& incipiãt corripi,quia Christum non audent blasphemare,ministros eius blasphemãt, à quibus corripiuntur.Si autem ostenderis illis quia Christi verba dicis,non verba tua:conãtur quantum possunt vt te conuincant verba tua dicere,non verba Christi.Si autẽ manifestum fuerit quia verba Christi dicis , eum & in Christum,incipiunt reprehendere Christum.Quomodo,inquiunt,& quare tales nos fecit? Nónne dicũt hoc quotidie homines conuicti de factis suis? Praua voluntate peruersi artificem accusant . Clamat ille artifex de cœlo,quia ipse nos fecit,q nos refecit:Quid te feci? Ego hominem feci,non auaritiam:ego hominem feci , non latrocinium:ego hominem feci,nõ adulterium. Audistis quia laudãt me opera mea. Ex ore trium puerorum ipse hymnus erat,qui ab ignibus defendebat: laudãt opera domini dominum,laudant cœli, terra, mare: laudãt omnia quæ sunt in cœlo.Laudãt angeli,laudãt stellæ,laudant luminaria,laudãt quicquid natat, quicquid D volat , quicquid ambulat , quicquid repit : laudant ista omnia dominũ.Nũquid audistis quia laudat dominum auaritia? nunquid audistis quia laudat dominũ ebriositas? quia laudat luxuria,laudat nugacitas? Quicquid ibi non audis laudẽ dare domino,nõ fecit dominus. Corrige quod tu fecisti,vt saluetur quod in te deus fecit. Si autẽ non vis,& amas & amplecteris peccata tua, cõtrarius es Christo. Intus sis, foris sis,Antichristus es: intus sis,foris sis,palea es.Sed quare foris non es? Quia occasionem venti non inuenisti.Iam ista manifesta sunt fratres, ne quis dicat, Christum non colo , sed deum colo patrem ipsius . *Omnis qui negat filium , nec filium nec patrem habet: & qui confitetur filium,& filium & patrem habet.* Vos grana alloquitur:& qui palea erant, audiant,vt grana fiãt. Vnusquisque considerans conscientiam suam:si mundi amator est,mutetur: fiat amator Christi,ne sit Antichristus . Si quis ei dixerit quòd Antichristus sit, irascitur , iniuriam sibi factam putat,fortassis inscriptionem minatur.Si audiat à litigante quòd Antichristus sit , dicit E ei Christus, Patiens esto. si falsum audisti, gaude mecũ , quia & ego falsa ab Antichristis audio.Si autem verum audisti,conueni conscientiam tuam:& si audire times , esse plus time . *Ergo vos quod ab initio audistis , in vobis maneat . Quòd si in vobis manserit quod ab initio audistis,& vos in filio & patre manebitis .* Hæc est illa pollicitatio quam ipse pollicitus est nobis . Fortè enim mercedem quæreres & diceres , Ecce in me quod ab initio audiui custodio, obtempero:pericula,labores,tentationes pro ista mansione sustineo , quo fructu , qua mercede ? Quid mihi postea dabit,quia in hoc seculo me video laborare inter tentationes? Nõ video hic requiem esse aliquam , mortalitas ipsa aggrauat animam,& corpus quod corrumpitur,premit ad inferiora , sed tolero omnia , vt illud quod ab initio audiui,maneat in me: & dicã deo meo, Propter verba labiorum tuorũ ego custodiui vias duras . Ad quam ergo mercedem ? Audi & noli deficere . Si deficiebas in laboribus , promissa mercede fortis esto . Quis est qui operetur in vinea , & recedat illi de corde quod accepturus est ? Fac illum oblitum mercedem suam, deficiunt manus . Memoria promissæ mercedis perseuerantem facit in opere : & homo promi-F sit , qui te potest fallere. Quanto fortior esse debes in agro dei , quando promisit veritas , cui nec succedi potest , nec mori,nec fallere potest eũ cui promissum est ? Et quid est promissum ? videamus quid promisit . Aurum est , quod hic multum amant homines , an argentum? An possessiones,ad quas fundũt homines aurum , quamuis multum ament aurũ ? An amœna prædia, amplæ domus,multa mancipia, animalia numerosa ? Non est hæc merces quædam ad quam nos hortatur vt in labore duremus. Quid dicitur merces ista? Vita æterna. Audistis,& gauisi exclamastis: amate quod audistis , & liberamini à laboribus vestris in requiem vitæ æternæ. Ecce quid promittit deus ? Vitam æternam . Ecce quid minatur deus? Ignem æternum. Quid illis ad dexteram constitutis ? Venite benedicti patris mei , percipite regnũ quod vobis paratum est ab origine mundi . Ad sinistrã quid? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Illud nondũ amas , vel hoc time : mementote ergo fratres mei , quia vitam æternã nobis promisit . *Hæc est* , inquit , *pollicitatio quam ipse pollicitus est nobis , vita æterna Hæc scribo vobis de his qui vos seducunt .* Nemo vos seducat ad mortem , promissionẽ vitæ æternæ desiderate. Quid potest mundus promittere? Quicquid

Ad Titũ 1. *Matth. 12.* *Matth. 7.* *Dani. 3.* *Psal. 16.* *Matth. 25.*

G libet promittat, fortaſsis in craſtino morituro promittit. Et qua fronte ad illum qui manet in æternum exiturus es? Sed quid minatur mihi potens homo vt aliquid mali faciã? quid minatur? carceres, catenas, ignes, tormenta, beſtias, nunquid ignem æternum? Exhorreſce quod minatur omnipotens, ama quod pollicetur omnipotens, & vileſcit omnis mũdus ſiue promittens, ſiue terrens. Hæc ſcribo vobis de his qui vos ſeducunt, *Et ſcitis quia vnctionem habetis: & vnctio quam accepimus ab eo, permaneat in vobis.* Vnctionis ſacramentum eſt virtus ipſa inuiſibilis: vnctio inuiſibilis, ſpirit⁹ ſanctus. vnctio inuiſibilis, charitas illa eſt, quæ in quocunq; fuerit, tanquam radix illi erit. quanuis ardente ſole areſcere non poteſt. Omne quod radicatum eſt, nutritur calore ſolis, non areſcit. *Et non habetis neceſsitatem vt aliquis vos doceat, quia vnctio ipſius docet vos de omnibus.* Quid ergo nos facimus fratres, quia docem⁹ vos? Si vnctio eius docet nos de omnibus, quaſi nos ſine cauſa laboramus. Et vt quid tantum clamamus? Dimittamus vos vnctioni illius, vt doceat vos vnctio ipſius. Sed modo mihi facio quæſtionẽ, & illi ipſi Apoſtolo facio. dignetur audire par-

De ſæ. diſt. 2. Vnctio.

H uulum quærentem à ſe, ipſi Ioanni dico, Vnctionem habebãt, quibus loquebaris? Tu dixiſti, quia vnctio ipſius docet vos de omnibus. Vt quid tale epiſtolam feciſti? quid illos tu docebas? quid inſtruebas? quid ædificabas? Iam hîc videte magnum ſacramentum fratres, ſonus verborum noſtrorũ aures percutit, magiſter intus eſt. Nolite putare quenquam hominem aliquid diſcere ab homine. Admonere poſſumus per ſtrepitũ vocis noſtræ: ſi non ſit intus qui doceat, inanis fit ſtrepitus noſter. Adeo fratres vultis noſſe, nunquid non ſermonem iſtum omnes audiſtis? Quàm multi hinc indocti exituri ſunt? Quantum ad me pertinet, omnibus locutus ſum, ſed quibus vnctio illa intus non loquitur, quos ſpiritus ſanctus intus non docet, indocti redeunt. Magiſteria forinſecus, adiutoria quædam ſunt & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet. propterea ait & ipſe in Euangelio, Nolite vobis dicere magiſtrum in terra: vnus eſt magiſter veſter Chriſtus. Ipſe vobis ergo intus loquitur, quando nemo ho-

Matth. 23.

I minum illic eſt: quia etſi aliquis eſt à latere tuo, nullus eſt in corde tuo: & nõ ſit nullus in corde tuo, Chriſtus ſit in corde tuo, vnctio ipſius ſit in corde, ne ſit in ſolitudine cor ſitiens, & non habens fontes quibus irrigetur. Interior ergo magiſter eſt qui docet, Chriſtus docet, inſpiratio ipſius docet. Vbi illius inſpiratio & illius vnctio non eſt, forinſecus inaniter perſtrepunt verba. Sic ſunt iſta verba quæ forinſecus dicimus, quomodo eſt agricola ad arborem. forinſecus operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ. Qualibet forinſecus adhibeat, nunquid poma format? Nunquid nuditatem lignorum veſtit vmbra foliorũ? nunquid tale aliquid intrinſecus agit? ſed quis agit hoc? Audite agricolã apoſtolum, & videte quid ſumus, & audite magiſtrum interiorem, Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Neque qui plãtat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementũ dat deus. Hoc ergo vobis dicimus, ſiue plantemus, ſiue rigemus, loquendo non ſumus aliquid, ſed ille qui incrementum dat deus, id eſt, vnctio illius docet vos de omnibus.

1. Corin. 3.

De eo quod Ioannes dicit, Et verax eſt, & non eſt mendax: ſicut docuit vos permanere in ipſa. Et nunc filioli, permanete in eo, vt cum manifeſtatus fuerit, habeamus fiduciam in conſpectu eius, vt non confundamur ab eo in aduẽtu eius: vſque ad id, In hoc manifeſtatus eſt filius dei, vt ſoluat opera diaboli. *Tractatus IIII.*

K

MEminiſtis fratres heſternam lectionẽ ad hoc terminatam, quia non habetis neceſsitatẽ, vt quis doceat vos, ſed ipſa vnctio docet vos de omnibus. Hoc autẽ ſicut vos recordari certus ſum, ſic expoſuimus vobis, quia nos qui forinſecus loquimur ad aures veſtras, ita ſumus quaſi operarij, adhibentes culturã forinſecus ad arborem: ſed incremẽtum dare non poſſumus, nec fructus formare: ille autem qui vos creauit, & redemit, & vocauit, per fidẽ & ſpiritum ſuum habitans in vobis, niſi loquatur vobis intus, ſine cauſa nos perſtrepimus. Vnde hoc apparet? Quia cum multi audiant, nõ omnibus perſuadetur quod dicitur, ſed illis ſolis quibus intus loquitur deus. Illis autem intus loquitur, qui ei locũ præbent: illi autem deo locum præbent, qui diabolo locum non præbent. Habitare enim vult diabolus corda hominũ, & loqui ibi omnia quæ valent ad ſeductionẽ. Sed quid ait dominus Ieſus? Princeps huius mundi miſſus eſt foras. vnde miſſus eſt foras? Nunquid extra cœlum & terram? nunquid extra fabricam mundi? Non: ſed extra corda credentium foras miſſo inuaſore, habitat redemptor, quia ipſe redemit qui creauit: & diabolus iam forinſecus oppugnat, non vincit illum qui intus poſsidet. Forinſecus autem oppugnat, immittendo varias tentationes: ſed ille non conſentit cui deus intus loquitur, & vnctio quã audit, docet. Et verax eſt, inquit. Eadem vnctio, id eſt ipſe ſpiritus domini, qui docet homines, mentiri non poteſt.

Ioan. 12.

L

Et non eſt mendax: ſicut docuit vos permanere in ipſa. Et nunc filioli permanete in eo, vt cum manifeſtatus fuerit, habeamus fiduciam in conſpectu eius, vt non confundamur ab eo in aduentu eius. Videte fratres. Credimus in Ieſum quẽ non vidimus, annunciauerunt eum qui viderunt, qui contrectauerunt, qui verbum ex ore ipſius audierũt, & vt hæc perſuaderent generi humano, ab illo miſsi ſunt, non à ſeipſis ire auſi ſunt. Et quò miſsi ſunt? Audiſtis cum Euangelium legeretur, Ite prędicate Euangelium vniuerſæ creaturæ quæ ſub cœlo eſt. Vbique ergo diſcipuli miſsi ſunt atteſtantibus ſignis & prodigiis, vt crederetur illis, quia ea dicebant quæ viderant. Credimus in eum quem non vidimus, & venturum eum expectamus. Quicunq; illũ fide expectant, cum venerit gaudebunt. Qui ſine fide ſunt: cum venerit, quod nunc non vident, erubeſcent. Et confuſio illa non erit vnius diei & tranſiet, quomodo ſolent confundi qui inueniuntur in aliqua culpa, & eis inſultatur ab hominibus. Confuſio illa traducet confuſos ad ſiniſtram, vt audiant, Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Maneamus ergo in verbis eius, ne confundamur cum venerit. Ipſe enim dicit in Euangelio eis qui in eum crediderant, Si permanſeritis in verbo meo, verè diſcipuli mei eſtis. Et quaſi dicerent, quo fructu? Et cognoſcetis, inquit, veritatem, & veritas liberabit vos. Modo enim ſalus noſtra in ſpe, nondum in re. nondum enim tenemus iam quod promiſſum eſt, ſed venturum ſperamus. Fidelis autẽ eſt qui promiſit, nõ te fallet. tantum noli deficere, ſed expecta promiſſorem. non enim nouit fallere veritas. tu noli eſſe mendax, vt aliud profitearis, aliud agas. Tu ſerua fidem, & ſeruat ille pollicitationem. Si autem non tu ſeruaueris fidem, tu te fraudaſti, non ille qui promiſit. *Si ſcitis quia iuſtus eſt, ſcitote quia omnis qui facit iuſtitiam, ex ipſo eſt natus.* Iuſtitia modo noſtra ex fide, iuſti-

Marci. 16.

M

Matth. 25.

Ioan. 8.

tia

A tia perfecta non est nisi in angelis: & vix in angelis, si deo comparentur: tamen si qua perfecta iustitia animarum & spirituum est, quos deus creauit, in angelis sanctis, iustis, bonis, nullo lapsu auersis, nulla superbia cadentibus, sed manentibus semper in contemplatione verbi dei, & nihil aliud dulce habentibus, nisi à quo creati sunt, in ipsis perfecta iustitia est, in nobis autē ex fide cœpit esse secundum spiritum. Audistis cum Psalmus legeretur, Incipite domino in cōfessione. Incipite, inquit. Initium iustitiæ nostræ, confessio peccatorū: Cœpisti nō defendere peccatū tuum, iam inchoasti iustitiam: perficietur autē in te, quando nihil aliud facere delectabit, quando absorbebitur mors in victoria, quādo nulla concupiscentia titillabit, quandō non erit lucta cum carne & sanguine, quando erit corona victoriæ & triumphus de inimico. tunc erit perfecta iustitia. Modo adhuc pugnamus: si pugnamus, in stadio sumus. Ferimus & ferimur, sed qui vincat, expectatur. Ille autē vincit, qui & quod ferit, de viribus suis non præsumit, sed de protectore suo. Solus diabol⁹ aduersum nos pu-B gnat, nos cum deo simus, & diabolum vincimus. nam si tu solus cum diabolo pugnaueris, vincêris, Exercitatus est hostis. Quot palmarum? Considerate quò deiecerit. Vt mortales nasceremur, primò ipsam originem nostram de paradiso deiecit. Quid ergo faciendū est, quia ipse exercitatus est? Inuocetur omnipotēs aduersus exercitatum diabolum. Habitet in te qui nō potest vinci, & securus vinces eum, qui vincere solet: sed quos, nisi in quibus non habitat deus? Nam vt noueritis fratres, contempsit Adam in paradiso positus præceptum dei, & erexit ceruicem, veluti in potestate sua esse cupiēs, & nollens subdi voluntati dei, & lapsus est ab illa immortalitate, ab illa beatitudine. Homo autem quidam iam exercitatus, natus mortalis, cum sederet in stercore putris vermibus, diabolum vicit, ipse Adam, & in Iob ipse, quia de genere ipsius Iob. Ergo Adam victus in paradiso, vicit in stercore. In paradiso cum esset, audiuit persuasionem mulieris, quā illi immiserat diabolus. in stercore autem cum esset, ait Euę: Tanquam vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Ibi aurem apposuit, hic responsum dedit. Cum esset lætus, audiuit: cum esset flagellatus, vicit. Ideo videte quid sequitur, fratres, in epistola ista: quia hoc nobis commendat, vt diabolū quidem vincamus, sed nō ex nobis. Si scitis quia iustus est, ait, scitote quia omnis qui facit iustitiam, ex ipso est natus: ex deo, ex Christo. Et quia dixit, ex ipso est natus, hortatur nos. Iam ergo quia nati ex illo sumus perfecti sumus. Audite, *Ecce qualem dilectionem dedit nobis pater, vt filij dei vocemur & simus.* Nam qui vocantur & non sunt, quid illis prodest nomen vbi res non est? Quàm multi vocātur medici, qui curare non norunt? Quàm multi vocantur vigiles, qui tota nocte dormiunt? Sic multi vocantur Christiani, & in rebus non inueniuntur, quia hoc quod vocantur nō sunt, id est, in vita, in moribus, in fide, in spe, & charitate. Hoc autē quid audistis, fratres? Ecce qualem dilectionē dedit nobis pater, vt filij dei vocemur & simus. *Propter hoc mundus non cognoscit nos, quia non cognouit eum, & nos non cognoscit mūdus.* Totus mundus Christianus est, & totus mundus impius. Per totum enim mundum impij, & per totum mūdum pij illi nos non cognoscunt. Quomodo putamus quia non cognoscunt? Insultant bene viuentibus. Attendite & videte quia fortè sunt & inter vos. Vnusquisque vestrum qui iam piè viuit, qui cōtemnit secularia, qui non vult ire ad spectacula, qui non vult se inebriare quasi solenniter, & quod est grauius, accedēte patrocinio sancto-D rum dierum fieri immundus: qui ista facere noluerit, quomodo ei insultatur ab his qui faciunt? Nunquid insultaretur ei, si agnosceretur? Quare autē non agnoscitur? Mundus eum nō agnoscit. Quid est mundus? Inhabitatores mundi, quomodo dicitur domus habitatores eius. Iā ista sæpe dicta sunt, & nō ea vobiscum hodie repetimus. Iam cū auditis mundum in mala significatione, non intelligatis nisi dilectores mundi, quia per dilectionē inhabitant: & per quod inhabitant, nomen habere meruerunt. Propter hoc mundus nō cognouit nos, quia non cognouit eum. Ambulabat & ipse dominus Iesus Christus in carne: erat deus, latebat in infirmitate. Et vnde nō est cognitus? Quia omnia peccata arguebat in hominibus. Illi amando delectationes peccatorū, non agnoscebant deum: amando quod febris suadebat, iniuriam medico faciebant. Quid ergo? Nos iam nati sumus ex ipso? Sed quia in spe sumus. *Dilectissimi*, inquit, *nunc filii dei sumus.* Iam nunc? Quid est ergo quod expectamus, si iam filij dei sumus? *Et nondum*, inquit, *manifestum est quod erimus.* Quid autem erimus aliud quàm filij dei? Audi quid sequitur: *Scimus quia cum apparuerit, similes* E *ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Intelligat charitas vestra. Magna res: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Iam illud attendite, quid vocatur, est. Nostis quid vocatur, est? Quod vocatur, & non solum vocatur, sed vere est, incommutabile est, semper manet, mutari nescit, nulla ex parte corrumpitur: nec proficit, quia perfectum est: nec deficit, quia æternum est. Et quid est hoc? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et quid est hoc? Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Hoc modo Christum in forma dei, verbum dei, vnicum patri, æqualem patri, non possunt videre mali. Secundum id vero quod verbum caro factum est, poterunt & mali, quia in die iudicij videbunt & mali, quia sic veniet iudicaturus, quomodo venit iudicādus. In ipsa forma homo, sed deus: nam maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Homo venit vt iudicaretur, homo veniet vt iudicet. Et si non videbitur, quid est quod scriptum est, Videbunt in quem transfixerunt? De impiis enim dictum est, quia uidebunt & F confundentur. Quomodo non videbunt impij, quādo alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram? Ad dexteram positis dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Ad sinistram positis dicet, Ite in ignem æternum. Videbunt, sed formam serui: formam dei non videbunt. Quare? Quia impij sunt: & ipse dominus dicit, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Ergo visuri sumus quandam visionem fratres, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Visionem quandam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atque camporum, pulchritudinem maris & aeris, pulchritudinem solis & lunæ, stellarum, angelorum, omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergo erimus, quando videbimus quod nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Quomodo potuit, lingua sonuit, cætera corde cogitentur. Quid enim & ipse Ioannes dixit ad comparationem rei quæ est, vel à nobis dici potest, hominibus longe imparibus meritis ipsius? Redeamus ergo ad illam vnctionem quæ intus docet, quod loqui non possumus: & quia mo-

Psal.146. Gene.3. Iob.2. Vbi suprà. Cap.III. Ioan.1. Philip.2. Hiere.17. Ioan.19. Matth.25. Matth.5. 1.Cor.2.

G do videre non potestis, officium vestrum in desiderio sit. Tota vita Christiani boni, sanctum desiderium est. Quod autem desideras, nondum vides, sed desiderando capax efficeris, vt cū venerit quod videas implearis. Sicuti enim si velles implere aliquem sinum, & nosti quàm magnū est quod dabitur, extendis sinum vel sacci, vel viris, vel alicuius rei, nosti quantum missurus es, & si vides quia angustus est sinus, extēdendo facis capaciorem: sic deus differēdo extendit desiderium, desiderando extendit animum, extēdendo facit capaciorem. Desideremus ergo fratres, quia implēdi sumus. Videte Paulum extendentē sinum, vt posit capere quod venturum est. ait, Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. fratres, ego me non arbitror comprehendisse. (Philip. 3.) Quid ergo agis in hac vita, si nondum apprehendisti? Vnum autē, quæ retro oblitus, in ea quæ antè sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis. Extentum se dixit, & secundum intētionem sequi se dixit. Minorē se sentiebat ad capiēdum quod oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hæc est vita nostra, vt desiderando exerceamur. Tantum autem nos exercet sanctum deside-

H rium, quantum desideria nostra amputauerimus ab amore seculi. Iam diximus, aliquādo exinaniri quod implendum est. bono implendus es, funde malum. puto quia melle te vult implere deus. si aceto plenus es, vbi mel pones? Fundendum est quod portat vas, mundandum est ipsum vas. Mutādum est, etsi cum labore, cum tritura, vt fiat aptum cuidā rei. Mel dicamus, aurū dicamus, vinum dicamus: quicquid dicamus quod dici nō potest, quicquid volumus dicere, deus vocatur. Et quid diximus deus, quid diximus? Duæ istæ syllabæ sunt totū quod expectamus. Quicquid ergo dicere valuimus, infra est: extendamus nos in eum, vt cum venerit, impleat. Similes ei erimus: quoniam videbimus eū sicuti est. *Et omnis qui habet spem hanc, in ipso est.* Videte quia in spe nos posuit. Videtis quemadmodum nos congruit Apostolo Paulo, coapostolo suo, Spe salui facti sumus. (Roma. 8.) Spes autem quæ videtur, non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si enim quod nō videmus, speramus, per patientiam expectamus. Ipsa patientia exercet desiderium. mane tn, nā manet ille. & perseuera in ambulando, vt peruenias, quia quò tendis, non migrabit. videte. *Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum,*

I *sicut & ipse castus est.* Videte quemadmodum non abstulit liberum arbitrium, vt diceret castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi deus? Sed deus te nolētem non castificat. Ergo quòd adiungis voluntatem tuam deo, castificas teipsum. Castificas te, nō de te, sed de illo qui venit vt habitet in te, Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideo & tibi aliquid tributum est: ideo autē tibi tributū est, vt dicas sicut in Psalmo: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. (Psal. 26.) Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodo ille adiuuat? *Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit.* Nemo dicat, aliud est peccatū, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator homo sum, sed iniquus non sum. omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit. *Peccatum, iniquitas est.* Quid ergo facimus de peccatis nostris & iniquitatibus? Audi quid dicit: *Et scitis quia ille manifestatus est, vt peccatum auferat, & peccatum in ipso non est.* In quo non est peccatum, ipse venit auferre peccatum. nā si esset & in illo peccatum, auferendum esset illi, non ipse auferret.

Omnis qui in ipso manet, non peccat. Inquantum in ipso manet, intantum non peccat. *Omnis qui peccat, non vidit eum, neque cognouit eum.* Non est mirum: nō eum vidimus, K sed visuri sumus. Non eum cognouimus, sed cognituri sumus. Credidimus in eum quem nō cognouimus? An forte ex fide cognouimus & specie non cognouimus? Magna est ista quæstio: Omnis qui peccat, non vidit eū, neq; cognouit eum. Nondum cognouimus, sed in fide & videmus & cognoscimus. si enim nondum videt fides, quare dicimur illuminati? Est illuminatio per fidē, est illuminatio per speciem. Modo cum peregrinamur, (2. Corin. 5.) per fidem ambulamus, nōdum per speciem. Ergo & iustitia nostra per fidem est, & non per speciem. Erit perfecta nostra iustitia, cum videbimus per speciem, modo non relinquamus eam iustitiam quæ est ex fide, quoniā iustus ex fide viuit, sicut ait Apostolus: Omnis qui manet in ipso, non peccat. (Roma. 1.) nam omnis qui peccat, non vidit eum, neque cognouit eum. Non credit iste qui peccat. Si autem credit, quantum ad fidem eius pertinet, non peccat. *Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est, sicut ille iustus est.* Nunquid quando audiuimus quia iusti sumus sicut & ille, æquales nos debemus putare deo? Debetis scire quid est, sicut. Iamdudum dixit: Castificat semetipsum, sicut ipse castus est. Iam ergo patet, L æqualis est castitas nostra castitati dei, & iustitia nostra iustitiæ dei? Quis hoc dicat? Sed, sicut, non semper ad æqualitatem dici solet: quomodo verbi gratia visa basilica ista ampla, si velit facere aliquis minorem, sed tamen proportione ad mensuras eius, vt verbi gratia si lata est simplum, & longa duplum, faciat & ille latam simplum, & longam duplum, videtur sic fecisse sicut est ista: sed ista habet verbi gratia centum cubitos, illa triginta, & sic est, & impar est. Videtis quia non semper, sicut, ad parilitatem & æqualitatem refertur: verbi gratia videte quantum sit inter faciem hominis, & imaginem de speculo. Facies in imagine, facies in corpore: imago in imitatione, corpus in veritate: & quid dicimus? Nam sicut hic oculi, ita & ibi: sicut hic aures, ita & ibi. Dispar est res, sed, sicut ad similitudinem dicitur. Habemus ergo & nos imaginem dei, sed nō illam quā habet filius æqualis patri: tamen & nos pro modulo nostro si nō sicut ille essemus, ex nulla parte similes diceremur. Ergo castificat nos, sicut & ipse castus est: sed ille castus æternitate, nos casti fide. Iusti sumus sicut & ipse iustus est, sed ipse in ipsa incommutabili perpetui- M tate, nos iusti credendo in quem non videmus, vt aliquando videamus. Et cum perfecta fuerit iustitia nostra, cum facti æquales angelis fuerimus, nec tunc illi æquabimur. quanto ergo modo ab illo longe est, quādo nec tunc par erit? *Qui facit peccatum, de diabolo est, quia ab initio diabolus peccat.* De diabolo est, nostis quid dicat? Imitando diabolum. nam neminem fecit diabolus, neminem genuit, neminem creauit. Sed quicunque fuerit imitatus diabolum, quasi de illo natus fit filius diaboli imitando, non proprie nascendo. Quomodo es filius Abrahæ? Nunquid Abraham te genuit? Quomodo Iudæi filij Abrahæ, non imitantes fidem Abrahæ, facti sunt filij diaboli. De carne Abraham nati sunt, & fidem Abrahæ non sunt imitati. Si ergo qui inde nati sunt, exhæredati sunt, quia non sunt imitati. tu qui non de illo natus es, efficeris filius, & sic eris filius imitādo: & si diabolum fueris imitatus, quia ille superbus extitit & impius aduersus deum, eris filius diaboli, diabolum imitando, non quia ipse creauit te, aut genuit te. *In hoc manifestatus est filius dei.* Eia fratres, omnes peccatores ex diabolo nati sunt, inquantum peccatores. Adam à deo factus ēst: sed quādo consensit diabolo, ex diabolo natus

A natus est: & tales omnes genuit qualis erat. Cũ ipsa cõcupiscẽtia nati sumus. Et antequam nos debita nostra addamus, de illa damnatione nascimur.nã si cum nullo peccato nascimur, quid est quòd cum infantibus ad baptismum curritur vt soluãtur? Ergo duas natiuitates attendite fratres, Adam & Christum. Duo sunt homines, sed vnus ipsorum homo homo, alter homo deus. Per hominem hominem homines peccatores sumus: per hominem deum iustificamur. Natiuitas illa deiecit ad mortẽ,ista natiuitas erexit ad vitã: natiuitas illa trahit secum peccatũ,natiuitas ista liberat à peccato. ideo enim venit Christus homo, vt solueret peccata hominum. *In hoc manifestatus est filius dei, vt soluat opera diaboli.* Cætera commendo charitati vestræ, ne vos grauẽ. ipsa enim quæstio est,in qua soluenda laboramus,quia peccatores nos dicimus:si enim quis dixerit se esse sine peccato, mendax est. Et in ipsius epistola Ioannis inuenimus:Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Meministis enim debetis priorum, si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Et rursus in consequentibus audis:qui natus est ex deo,non peccat, quia qui facit peccatum,non videt eum,neque cognouit eũ. Omnis qui facit peccatum,de diabolo est.ex deo nõ est peccatum. Iterum terret nos, quomodo nati sumus ex deo, & quomodo nos fatemur peccatores? An dicturi sumus, quia de deo nati nõ sumus? Et quid faciunt ista sacramenta in infantibus?Quid dixit Ioannes? qui natus est ex deo,non peccat: ipse Ioannes iterum dixit, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Magna quæstio & angusta:& ad hanc soluendam vtinam intentam fecerim charitatẽ vestram. In nomine domini cras quod inde dederit differemus.

B

De eo quod Ioannes dicit, Omnis qui natus est ex deo, non facit peccatum, quia semen eius in ipso manet, & non potest peccare, quia ex deo natus est: vsque ad id, Filioli non diligamus verbo tantùm & lingua, sed opere & veritate:

Tractatus V.

C INtentè audite obsecro vos, quia res nõ minima versatur in medio: & non dubito qui hesterno die intenti affuistis, quòd & hodie intentius conuenistis.est enim nõ parua quæstio,quomodo dicat in ista epistola:Qui natus est ex deo, non peccat: & quomodo in eadẽ epistola superius dixit, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus,& veritas in nobis non est. Quid facturus est quẽ vterq; sermo ex eadem epistola in medio coarctauit:Si se confessus fuerit peccatorem,timet ne dicatur illi,nõ ergo ex deo natus es: quia scriptum est,Qui natus est ex deo,non peccat. Si autem dixerit se iustum,& nõ habere peccatum, accipiet ex alia parte plagam ex ipsa epistola: Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus,& veritas in nobis non est. Positus ergo in medio,quid dicat, & quid cõfiteatur,aut quid profiteatur,non inuenit.Profiteri se esse sine peccato periculosum est,& non solũ periculosum,sed etiã mendosum. Nosipsos,inquit,seducimus, & veritas in nobis nõ est, si dixerimus quia peccatum nõ habemus. Sed vtinã nõ haberes & diceres,verum enim diceres, nec in veritate promẽda vllum iniquitatis vel vestigium formidares: sed ideo male facis si dicis,quia mẽdacium dicis. Veritas,inquit,in nobis nõ est,si dixerimus quia peccatũ nõ habemus.Non ait,non habuimus,ne fortè de præterita vita dictum videretur.Habuit peccatum homo iste,sed ex quo natus est ex deo,cœpit nõ habere.Si ita esset,nulla nos angustaret quæstio.Diceremus enim,fuimus peccatores sed modo iustificati sumus. habuimus peccatũ, sed modo nõ habemus. Non hoc ait,sed quid ait? Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus,& veritas in nobis non est.Post aliquãtum rursus: Qui natus est ex deo, inquit,nõ peccat. Nũquid Ioannes ipse non erat natus ex deo? Si Ioannes nõ erat natus ex deo, de quo audistis quia supra pectus domini recubuit: aliquis sibi audet promittere regenerationẽ factã in se,quam ille habere non meruit,qui super pectus domini recumbere meruit? Quẽ dominus plus quàm cæteros diligebat,ipsum solũ de spiritu non genuerat? Attendite nunc verba ista. Adhuc angustias nostras commendo, vt per intentionem vestram, quæ oratio est & pro nobis & pro vobis,dilatet deus & det exitum: ne aliquis in verbo eius inueniat occasionẽ perditionis suæ, quod verbum nõ est prædicatum & conscriptũ nisi ad medicinã & salutem. Omnis,inquit, qui facit peccatũ, & iniquitatẽ facit.Ne forte discernas,peccatum iniquitas est.Ne dicas peccator sum,sed iniquus nõ sum: peccatum iniquitas est. Et scitis quia in hoc ille manifestatus est, vt peccata auferat,& peccatum in illo nõ est. Et quid prodest nobis quia venit sine peccato?Omnis qui non peccat, in ipso manet:& omnis qui peccat, non vidit eum,neq; cognouit eum. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam,iustus est,sicut & ille iustus est.Iã ista diximus,quia secundũ quandã similitudinẽ sicut, non secundũ æqualitatẽ dici solet. Qui facit peccatum, de diabolo est,quia ab initio diabolus peccat.Et hoc diximus,quia neminem creauit diabolus,neque genuit,sed imitatores ejus tanquam ex illo nascuntur. In hoc manifestatus est filius dei, vt soluat opera diaboli.Ergo vt soluat peccata,venit ille qui nõ habet peccatũ. Deinde sequitur, *Omnis qui natus est ex deo, non facit peccatum, quia semen eius in ipso manet: & non potest peccare, quia ex deo natus est.* Fortiter instrinxit. fortassis secundum quoddam peccatum dixit,non peccat, non secundum omne peccatum: vt quod ait, Qui natus est ex deo,non peccàt·certum quoddam peccatum intelligas, quod non potest admittere homo qui ex deo natus est. Et tale peccatum est illud, vt si quisquam illud admiserit, confirmet cætera: si quis autem hoc non admiserit, soluat cætera. Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum, Quod est mandatum? Mandatum nouum do vobis,vt vos inuicem diligatis.Intendite,hoc mandatum Christi, dilectio vocatur. Per hanc dilectionem peccata soluuntur. Hæc si non teneatur, & graue peccatum est, & radix omnium peccatorum. Intẽdite fratres, protulimus aliquid,in quo bene intelligẽtibus soluta est quæstio. Sed nũquid cum celerioribus tantùm ambulamus viam? Et qui tardius ambulant,non sunt relinquendi. Versemus hoc quibus possumus verbis, vt ad omnes perueniat. Puto enim fratres, quia omnis homo sollicitus est pro anima sua, qui non sine causa intrat Ecclesiam, qui non temporalia quærit in Ecclesia, qui non propterea intrat vt trãsigat negocia secularia: sed ideo intrat, vt aliquid sibi æternum promissum teneat quò perueniat. Necesse est ergo cogitet, quẽadmodum ambulet in via, ne remaneat, ne retro eat, ne aberret, ne claudicãdo non perueniat. Qui ergo sollicitus est, tardus non sit, velox sit,nõ recedat de via. Hoc ergo dixi, quia qui natus est ex deo, non peccat. Fortassis secundum quoddam peccatum voluit intelligi. nam erit

Ioan.13.

D E F

Ioan.13.

G aliter contrarium illi loco, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Sic ergo fortè potest solui quæstio. Est quoddã peccatum quod non potest admittere ille qui natus est ex deo, & quo nõ admisso soluuntur cætera, quo admisso confirmãtur cætera. Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum Christi, contra testamẽtum nouum. Quod est mandatum nouum? Mandatum nouũ do vobis, vt vos inuicem diligatis. Qui facit cõtra charitatẽ & contra dilectionem fraternam, non audet gloriari & dicere natum se esse ex deo: qui autẽ in dilectione fraterna constitutus est, certa sunt peccata quæ non potest admittere, & hoc maximè ne oderit fratrẽ. Et quid de cæteris peccatis facit, vnde dictũ est, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est? Audiat securitatem de alio loco scripturæ, *1.Pet.4.* Charitas cooperit multitudinẽ peccatorũ. Charitatem ergo commendamus, charitatem commendat hæc epistola. Post resurrectionem dominus quid aliud interrogauit Petrũ nisi, Amas me? Et parum fuit semel *Ioan.21.* interrogare, & iterum nihil aliud, & tertiò nihil aliud.

H Cum iam tertiò ille tædio afficeretur, quasi nõ sibi crediderit, quomodo qui nesciret quid in illo ageretur, tamẽ & primò & secũdò & tertiò hoc interrogauit. Ter negauit timor, ter confessus est amor. Et ecce amat Petrus dominum. Quid præstaturus domino? Non enim *Psal.115.* & ipse nõ turbatus est in ipso Psalmo, Quid retribuam domino pro omnibus quę retribuit mihi? Qui enim dicebat hæc in Psalmo, attendebat quanta sibi essent præstita à domino, & quærebat quid retribueret domino, & non inueniebat. Quicquid enim retribuere volueris, ab ipso accepisti quod reddas. Et quid inuenit quod retribuat? Quod, vt dixim' fratres, ab ipso acceperat, hoc inuenit quod retribueret. Calicẽ salutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo. Quis enim illi dederat calicem salutarẽ, nisi ille cui volebat retribuere? Accipere autem calicem salutarem, & inuocare nomen domini, hoc est satiari charitate, & ita satiari, vt non solum non oderis fratrem, sed paratus sis mori pro fratre. Perfecta ista charitas est, vt paratus sis mori pro fratre. Hãc ipse

I dominus in se exhibuit, mortuus pro omnib', orãs pro *Luca.23.* eis à quibus crucifigebatur, & dicẽs: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed si solus hoc fecit, nõ erat magister, si discipulos nõ habebat. Secuti discipuli hoc *Acto.7.* fecerũt. lapidabatur Stephanus, & genu flexo ait: Domine, ne statuas illis hoc delictum. Amabat à quibus occidebatur, quia pro ipsis moriebatur. Audi Apostolum *2.Corin.12.* Paulum: Et ipse, inquit, impẽdar pro animabus vestris. Inter illos enim erat pro quibus Stephanus deprecabatur, quãdo eorum manibus moriebatur. Perfecta ergo charitas hæc est. Si quis tantam habuerit charitatem, vt paratus sit pro fratribus etiam mori, perfecta est in illo charitas. Sed nũquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? Vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectionem venerit, quid dicit: Mi*Philip.1.*hi viuere Christus est, & mori lucrũ. Optabã dissolui & esse cũ Christo, multo magis optimũ: manere in carne, necessariũ propter vos. Propter eos volebat viuere, pro quibus paratus erat mori. Et vt noueritis quia ipsa est perfecta charitas, quam nõ violat, & in quam non peccat qui natus est ex deo, hoc dominus dicit Petro: Petre *Ioan.21.* amas me? Et ille, Amo. Non dixit, si amas me, obsequere mihi. Quãdo enim erat dominus in carne mortali, esuriuit, sitiuit. Eo tempore quo esuriebat & sitiebat, susceptus est hospitio, ministrarũt illi qui habuerunt, de sub- K stãtia sua: sicut legimus in Euangelio. Suscepit eum hospitio Zachæus: saluus factus est à morbo, suscepto me- *Luca.19.* dico. Quo morbo? Auaritiæ. erat enĩ ditissimus, & princeps publicanorum. Attẽdite sanatum à morbo auaritiæ. Dimidium, inquit, bonorum meorum do pauperibus: & si cui aliquid tuli, quadruplũ reddam. Ideò seruauit alterũ dimidium, nõ quo frueretur, sed vnde debita solueret. Suscepit ergo tunc medicũ hospitio, quia erat infirmitas carnis in domino, cui hoc obsequium præberent homines: & hoc, quia voluit præstare, obsequentibus. obsequẽtibus enim proderat, nõ illi. Cui enĩ angeli ministrabãt, horum obsequium requireret? Nec Helias seruus illius hoc necessarium habebat aliquãdo, *3.Reg.17.* cui panem & carnem per coruum mittebat, & tamẽ vt vidua religiosa benediceretur, mittitur seruus dei: pascitur à vidua, quẽ deus in secreto pascebat. Verũtamen quanquã de his seruis dei sibi præstẽt, qui eorum indigentiã considerant, propter illam mercedem à domino in Euangelio manifestissimè positam, Qui suscipit *Math.10.* iustũ in nomine iusti, mercedẽ iusti accipiet: qui suscipit prophetã in nomine prophetæ, mercedem prophe- L tæ accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis tantũ in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Quãuis ergo sibi præstent qui hæc faciunt, tamen nec hoc poterat præberi ascẽsuro in cœlum. Quid illi poterat retribuere Petrus qui amabat illum? Audi, Pasce oues meas, Id est, fac pro fratribus, quod pro te feci. Omnes sanguine meo redemi. Nolite dubitare mori pro veritatis confessione, vt cæteri vos imitẽtur. Sed hæc, vt diximus fratres, perfecta charitas est: qui natus est ex deo, habet illam. Intendat charitas vestra, videte quid dicam. Ecce accepit sacramentum natiuitatis homo. Baptizatus sacramẽtum habet, & magnum sacramentũ, diuinum sanctum, ineffabile. Considera quale, vt nouum hominem faciat dimissione omnium peccatorum. Attendat tamen in cor, si perfectum est ibi, quod factum est in corpore. videat si habeat charitatẽ, & tũc dicat, natus sum ex deo. Si autem non habet, characterem quidẽ impositum ha- M bet, sed desertor vagatur. habeat charitatem, aliter non se dicat natum ex deo. Sed habeo, inquit, sacramentum. Audi Apostolum: Si sciam omnia sacramenta, & habeã *1.Corin.13.* omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatẽ autem non habeam, nihil sum. Hoc si meministis, cõmendauimus cum istã epistolã legere inciperemus, nihil in ea nobis sic cõmendari, quomodo charitatem. Et si videtur alia & alia dicere, illò facit reditum, & ad ipsam charitatẽ omnia vult referre quæcũque dixerit. Videamus si & hic hoc facit. attendite. Omnis qui natus est ex deo, non facit peccatum. Quærimus quod peccatum: quia si omne intellexeris, contrarius eris illi loco. Si dixerimus quia peccatũ non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo dicat quod peccatum: doceat nos, ne fortè ego temerè dixerim peccatum hoc esse violationem charitatis, quia suprà dixit, Qui odit fratrẽ suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius. Sed fortè aliquid dixit in posterioribus, & nominauit charitatẽ. Videte quia circuitus ille verborum hunc habet finem, hunc habet exitum: *Omnis qui natus est ex deo, non peccat, quia semen eius in ipso manet.* Semen dei, id est verbum dei: vnde dicit Apostolus, Per Euãgelium *1.Cor.4.* ego vos genui. *Et non potest peccare, quia ex deo natus est.* Dic adhuc. Videamus in quo non potest peccare. *In hoc*

manifestati

A *manifestati sunt filij dei & filij diaboli: Omnis qui non est iustus, non est à deo, & qui non diligit fratrem suum.* Certe iam manifestatum est vnde dicat, Et qui nō diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergo sola discernit inter filios dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amē. Cātent omnes halleluia. Baptizentur omnes, intrent Ecclesias, faciant parietes basilicarum. Non discernuntur filij dei à filiis diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex deo: qui non, non sunt nati ex deo. Magnum indicium, magna discretio. Quicquid vis habe: hoc solum nō habeas, nihil tibi prodest. Alia si nō habeas, hoc habe, & implesti legē. Qui enim diligit alterum, legē impleuit, ait Apostolus: & (*Roma.13.*), Plenitudo legis charitas. Puto istam margaritā esse illam pro qua homo negociator describitur in Euangelio (*Matth.13.*), qui inuenit vnā margaritā, & vendidit omnia quę habebat, & emit eā. Hęc est margarita preciosa, charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunq; habueris. Quam si solam habeas, sufficit tibi. Modo cum fide vides, tunc cum specie videbis. si enim amamus cū non

B videmus, quomodo amplectemur cum viderimus? Sed vbi nos debem⁹ exercere? In amore fraterno. Potes mihi dicere, non vidi deum. nunquid potes mihi dicere, non vidi hominē? Dilige fratrem. Si enim fratrem quē vides dilexeris, simul videbis & deū, quia vides ipsam charitatem, & intus inhabitat deus. Qui non est iustus, non est ex deo, & qui non diligit fratrem suum. *Quia hæc est annunciatio.* Vide quomodo confirmat. *Quia hæc est annunciatio quā audiuimus ab initio, vt diligamus inuicem.* Manifestauit nobis inde se dicere, contra hoc mandatum quisquis facit, in peccato illo est scelerato, in quod incidunt, qui non nascuntur ex deo. (*Gene.4.*) *Non sicut Cain qui ex maligno erat, occidit fratrem suum: & cuius rei gratia occidit? Quia opera eius maligna fuerunt, fratris vero eius iusta.* Ergo vbi est inuidia, amor fraternus esse non potest. Intendat charitas vestra. Qui inuidet, non amat. Peccatum diaboli est in illo, quia & diabolus inuidendo deiecit. Cecidit enim, & inuidit stāti. Non ideo voluit deijcere, vt ipse staret, sed ne solus caderet. Tenete in animo ex hoc quod subiecit, inuidiā non posse esse in charitate. Habes apertè cum laudaretur ipsa charitas (*1.Corin.13.*): Chari-

C tas non æmulatur. Non fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, non acciperet deus sacrificium eius. Cum enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit deus ad munus † (*† Manus.*), sed in corde vidit: & quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera vero mala Cain, non dicit nisi odium fraternum. Parum est quia odit fratrem suum, & inuidit operibus bonis, quia imitari noluit necare voluit. Et hinc apparuit quia filius erat diaboli, & ille hinc apparuit iustus dei. Hinc ergo discernuntur homines, fratres mei: nemo attendat linguas, sed facta & cor. Si non bene faciat pro fratribus suis, ostendit quid in se habeat. tentationibus probantur homines.

Nolite mirari fratres, si mundus vos odit. Nunquid sæpe vobis dicendum est, quid est mundus? Non cœlum, non terra, nec ista opera quæ deus fecit, sed dilectores mundi. Ista sæpe dicēdo, quibusdam onerosus som: sed vsqueadeo non frustra dico, vt aliqui interrogētur an dixerim, & non respondeant. Ergo vel inculcādo hæreat aliquid in cordibus audientiū. (*Mundi significata.*) Quid est mundus? mundus est, quādo in malo ponitur, dilectores mundi. Mū-

D dus quādo in laude ponitur, cœlum & terra est, & quæ in his continentur opera dei. Vnde dicitur. Et mundus per eum factus est (*Ioan.1.*). Item mundus est plenitudo terræ, sicut dixit ipse Ioannes (*1.Ioan.2.*): Non solum autē nostrorum propitiatio peccatorum est, sed & totius mundi. Mundi dicit omnium fidelium per orbem sparsorū. Mundus autem in malo, amatores mundi sont. Qui amāt mundū, fratres amare non possunt. Si odit vos mundus, *Nos scimus.* Quid nos scimus? *Quia transiuimus de morte ad vitam.* Vnde scitis? *Quia diligimus fratres.* Nemo interroget hominem: redeat vnusquisque ad cor suum. si ibi inuenerit charitatem fraternam, securus sit, quia trāsiit à morte ad vitā, iam in dextera est. Non attendat quia modo gloria eius occulta est: cū venerit dominus, tunc apparebit gloria eius. viget enim, sed adhuc in hyeme, viget radix, sed quasi aridi sunt rami. Intus est medulla quæ viget, intus sunt folia arborū, intus fructus, sed æstatem expectant. Ergo nos scimus quia transiuimus de morte ad viram, quia diligimus fratres. *Qui non diligit, manet in morte.* Ne putetis fratres leue esse, odisse aut

E diligere. Audite quod sequitur. *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* Iam ergo si contemnebat quisquam odium fraternum, nunquid & homicidium in corde suo contempturus est? Non mouit manum ad occidendum hominem, homicida iam tenetur à domino. Viuit ille, & iste iam interfector iudicatur. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. *Et scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem. In hoc cognoscimus dilectionem.* Perfectionem dilectionis dicit, perfectionem illam quam commendauimus. In hoc cognoscimus dilectionem: *Quia ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus animam pro fratribus ponere.* Ecce vnde veniebat, Petre amas me, pasce oues meas (*Ioan.21.*). nam vt noueritis fratres, quia sic ab eo pasci volebat oues suas, vt animam suam pro ouibus poneret, hoc illi continuo dixit: Cum iuuenis esses, præcingebas te, & ibas quò volebas: cum autem fueris senior, alius te præcinget, & tollet te quò tu non vis. Hoc autem dixit, ait Euangelista, significans qua morte clarificaturus esset deum. Et cui dixerat, pasce oues meas, doceret eum ponere animam pro ouibus suis. Vnde incipit charitas fratres? Modicum atten-

F dite quo perficiatur. Audistis ipsum finem & modum: ipsom & dominos in Euangelio commendauit (*Ioan.15.*), Maiorem charitatem nemo habet, ait, quàm vt animam suā ponat quis pro amicis suis. Perfectionem ergo eius ostendit in Enangelio, & hic commendata est eius perfectio: sed interrogatis vos, & dicitis nobis, Quando possum habere istam charitatem? Noli cito de te desperare. fortè nata est, sed nondom perfecta est: nutri eam, ne offocetur. Sed dicturus es mihi, Et vnde noui? Quo enim perficiatur audiuimus, vnde incipiat audiamus. Sequitur & dicit, *Qui autem habuerit facultates mundi, & viderit fratrem suum esurientem, & clauserit viscerà sua ab eo, quomodo poterit dilectio dei manere in eo?* Ecce vnde incipit charitas. Si nondum es idoneus mori pro fratre, iam idoneus esto dare de tuis facultatibos fratri. Iā percutiat viscera tua charitas, vt non de iactantia facias, sed de intimo adipe misericordiæ, vt consideres illom in egestate positum. Si enim superflua non potes dare fratri tuo, animam tuam potes dare pro fratre? Iacet pecunia in sinu tuo, quā tibi fures possunt auferre: & si illam non auferent fures, moriendo illam deseres, etiam si te illa viuentem non deserat. Quid inde facturus es? Esurit frater tuus, in necessitate positus

G est, fortasis suspéditur, à creditore angustiatur. Nō habet ipse, habes tu. frater est, simul empti estis, vnum est precium vestrum, ambo sanguine Christi redēpti estis: vide si misereris. si habes facultates mundi. Quid ad me pertinet, fortè dicis? Ego daturus sum pecuniam meā, ne ille molestiam patiatur? Si hoc tibi responderit cor tuum, dilectio patris non in te manet. Si dilectio patris non in te manet, non es natus ex deo. quomodo ergo te gloriaris esse Christianum? Nomen habes, & facta nō habes. Si autem nomen secutum fuerit opus, dicat te quisquā Paganum, tu factis ostende te Christianū. Nam si factis non ostendis te Christianū, omnes te Christianum vocent, quid tibi prodest nomen, vbi res non inuenitur? Qui autē habuerit facultates mundi, & viderit fratrem suum egentē, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo potest dilectio dei manere in eo? Et sequitur,

Filioli, non diligamus verbo tantum & lingua, sed opere & veritate. Puto manifestatum esse vobis magnum & necessarium secretum & sacramentum, fratres mei. Quid valet charitas, omnis scriptura commendat. Sed nescio si alicubi amplius quàm in ista Epistola commēdetur. Rogamus vos & obsecramus in domino, vt & illa quæ H audistis, memoria teneatis: & ad ea quæ adhuc dicenda sunt donec finiatur ipsa epistola, intenti veniatis, intenti audiatis. Aperite autem corda ad semina bona: extirpate spinas, ne offocetur in vobis quod seminatur, sed potius crescat seges, & gaudeat agricola, & horreum vobis præparet tanquam frumentis, non ignem tanquam paleis.

De eo quod Ioannes dicit, Et in hoc cognoscimus quia ex veritate sumus, & coram ipso persuademus cordi nostro, quia si male senserit cor nostrū, maior est deus corde nostro, & nouit omnia: vsque ad id, In hoc cognoscitur spiritus dei: Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est. Et omnis spiritus qui non confitetur Iesum Christum in carne venisse, non est ex deo: & hic est Antichristus, de quo audistis quòd venturus sit, & nunc in ipso mundo est. Tractatus VI.

SIc meministis fratres hesternum nos clausisse sermonem ad istam sententiam, quæ sine dubio manere debuit & debet in corde vestro, quia ipsam nouissimam audistis: Filioli, non diligamus verbo tantum & lingua, sed opere & verita- I te: deinde sequitur: *Et in hoc cognoscimus quia ex veritate sumus, & coram ipso persuademus cordi nostro, quia si male senserit cor nostrum, maior est deus corde nostro, & nouit omnia* Dixerat: non diligamus verbo tātum & lingua, sed opere & veritate. Quęritur à nobis, in quo opere & in qua veritate agnoscitur qui diligit deum, vel qui diligit fratrem suum. Iā superius dixerat quousque charitas perficiatur, quod & dominus in Euangelio ait (Ioan.15.), Maiorem hac nemo habet charitatem, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et iste hoc dixerat: Sicut ille animam suam pro nobis posuit, debemus & nos animam pro fratribus ponere. Hæc est perfectio charitatis, & maior omnino non potest inueniri: sed quia nō in omnibus perfecta est, & desperare non debet in quo perfecta non est, si iam nata est quæ perficiatur, & vtique si nata est, nutrienda est, & quibusdam suis nutrimentis ad perfectionem propriam producenda: quæsinimus inchoationem charitatis vnde incipiat, & ibi continuo inuenimus: Si quis habet facultatem mūdi, & viderit fratrē suum egentem, & clauserit viscera sua aduersus eum, quomodo dilectio patris manet in eo? Ergo hîc incipit ista charitas fratres, vt de suis superfluis tribuat egēti in K angustiis aliquibus constituto: ex eo quod sibi abundat, secundum tempus à tribulatione temporali liberet fratrem. Hinc exordium est charitatis. Hāc ita coeptam, si verbo dei & spe futuræ vitæ nutrieris, peruenies ad illā perfectionem, vt paratus sis animam tuam ponere pro fratribus tuis. Sed quia multa talia fiunt ab his qui alia quærunt, & qui fratres nō amāt, reuocemur ad testimonium cōscientię. Vnde probamus quia talia multa fiunt ab his qui fratres non amant? Quàm multi se in hæresibus & schismatibus martyres dicunt? Vidētur tibi animam ponere pro fratribus suis. Si pro fratribus animā ponerent, nō se ab vniuersa fraternitate separarent. Itē quàm multi sunt qui iactātiæ causa multa tribuūt, multa donant, & non ibi quærūt nisi laudem humanam & gloriam popularem, plenam vētis, nulla stabilitate solidatam. Quia ergo sunt tales, vbi probanda erit charitas fraterna? Quia voluit illam probari, ait, admonens: Filioli, nō diligamus verbo tantùm & lingua, sed opere & veritate. Quærimus in quo opere, in qua veritate? Potest esse manifestius opus, quàm tribuere pauperibus? L Multi hoc iactantia faciunt, non dilectione. Potest esse maius opus, q̄ mori pro fratribus? Et hoc multi volunt putari facere iactantia nominis comparandi, non visceribus dilectionis. Restat vt ille diligat fratrem, qui ante deū vbi solus videt, cordi suo persuadet, & interrogat cor suū an verè propter fratrū dilectionē hoc faciat, & perhibet illi testimoniū oculus qui penetrat cor, quò homo attendere non potest. Ideo Paulus apostolus quia paratus erat mori pro fratribus, dicebat: Ipse impēdar pro animabus vestris (2.Corin.12.): tamen quia deus videbat in corde ipsius, non homines quibus loquebatur, ait illis: Mihi autem minimum est vt à vobis iudicer, aut ab humano die (1.Corin.4.). Et ostendit etiam ipse quodam loco, quia solent ista fieri inani iactantia, nō firmamento charitatis. ait enim cum de ipsius charitatis cōmendatione loqueretur, Si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meū vt ardeam, charitatem autē nō habeam, nihil mihi prodest (1.Corin.13.). Potest enim quisquam hoc facere sine charitate? Potest. nam qui non habent charitatē, diuiserunt vnitatē. Quærite ibi, & videbitis multos multa tribuere pauperibus: videbitis alios paratos ad suscipiendā mortē, ita vt desistēte persecutore, seipsos præcipitēt. Isti sine dubio sine charitate hoc faciunt. Reuo- M cemur ergo ad conscientiā, de qua dicit Apostolus (2.Corin.1.): Nā gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Reuocemur ergo ad conscientiā, de qua item dicit: Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantùm gloriā habebit, & non in altero. Opus ergo suum probet vnusquisque nostrum, vtrum de vena charitatis emanet, vtrū de radice dilectionis rami bonorum operum pullulēt. Opus autem suū probet vnusquisque, ait (Gala.6.), & tūc in semetipso gloriam habebit, & non in altero: nō quando illi perhibet testimonium lingua aliena, sed quādo perhibet consciētia propria. Hoc ergo hîc cōmendat. In hoc cognouimus quia ex veritate sumus, quando opere & veritate, non verbis tantùm, & lingua diligimus: & corā ipso persuademus cordi nostro. Quid est coram ipso? Vbi ipse videt. vnde ipse dominus in Euāgelio (Matth.6.): Cauete, inquit, facere iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cœlis est. Et quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: nisi quia dextera tua pura conscientia est, sinistra mundi cupiditas? Multi per cupiditatem mun-

di multa

A dimulta mira faciunt: ſiniſtra operatur, non dextera. Dextera debet operari, & neſciente ſiniſtra: vt nec miſceat ſe cupiditas ſeculi, quando aliquid boni de dilectione operamur. Et vbi hoc cognoſcimus? Ante deum es, interroga cor tuum, vide quid feciſti, & quid ibi appetiſti: ſalutem tuam, an laudem humanam ventoſam. Intus vide, nam homo iudicare nõ poteſt, quem videre non poteſt. Si perſuademus cordi noſtro, coram illo perſuadeamus: quia ſi male ſentiat cor noſtrum, id eſt, accuſet nos intus, quia non eo animo facimus quo faciendum ſit, maior eſt deus corde noſtro, & nouit omnia. Cor tuum abſcondis ab homine: à deo abſconde ſi potes. Quomodo abſcondis ab eo, cui dictum eſt à peccatore quodam timente & confitente: (Pſal.138.) Quò ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Quærebat quà fugeret vt euaderet iudicium dei, & non inueniebat. Vbi enim non eſt deus? Si aſcendero, inquit, in cœlum ibi es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Quò iturus eſt? Quò fugiet? Vis audire conſiliũ? ſi vis ab illo fugere, ad ipſum fuge. Ad ipſum fuge confitendo, non ab ipſo latendo: latere enim non potes, ſed confiteri potes. Dic illi: (Pſal.31.) Refugium B meum es tu. & nutriatur in te dilectio, quæ ſola perducit ad vitam. Perhibeat tibi teſtimonium conſcientia tua, quia ex deo eſt. Si ex deo eſt, noli illã velle ante homines iactare: quia nec laudes hominum te leuãt in cœlum, nec vituperationes inde te deponunt. Ille videat qui coronat, ille ſit teſtis quo † vidẽte coronaris. († à quo induc.) Maior eſt deus corde tuo, & nouit omnia. *Dilectiſſimi, ſi cor male non ſenſerit, fiduciam habemus ad deum.* Quid eſt, ſi cor non male ſenſerit? Verum nobis reſponderit, quia diligimus, & germana dilectio eſt in nobis, non ficta, ſed ſyncera, ſalutem fraternam quærens, nullum emolumẽtum expectans à fratre, niſi ſalutem ipſius. *Fiduciam habemus ad deum: & quicquid poſtulauerimus, accipiemus ab eo, quia mandata eius ſeruamus.* Ideo non in conſpectu hominum, ſed vbi ipſe deus videt in corde. Fiduciam ergo habemus ad deum, & quicquid poſtulauerimus ab eo, accipiemus. Sed qui? Qui mandata eius ſeruamus. Quæ ſunt mandata eius? (Ioan.13.) Nunquid ſemper repetendum eſt? Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicẽ diligatis. Ipſam charitatem loquitur, ipſam commendat. Quiſquis ergo C habuerit charitatem fraternam, & coram deo habuerit, vbi deus videt, corq; eius interrogatũ ſub iuſto examine, non ei aliud reſponderit, quàm germanam ibi eſſe radicem charitatis, vnde boni fructus exiſtant, habet fiduciam apud deum, & quicquid poſtulauerit ab eo accipiet, quia mandata eius ſeruat. Incurrit quæſtio quædam, quia nõ ille aut ille homo, aut tu aut ego, qui ſi petiero aliquid à domino deo noſtro, & non accepero, facilè de me poteſt dicere vnuſquiſque: non habet charitatẽ, & de quolibet homine huius temporis facilè dici poteſt. Et ſentiat quis quod vult homo de homine: maiorem quæſtionẽ non faciunt niſi illi viri quos ſanctos conſtat fuiſſe cum ſcriberent, & modo eſſe cũ deo. Quis habet charitatem, ſi eam Paulus non habebat, qui dicebat: (2.Cor.6.) Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt, non anguſtemini in nobis: qui dicebat, (2.Cor.12.) Impendar pro animabus veſtris. & tãta gratia in illo erat, vt manifeſtaretur eum habere charitatem? Inuenimus eum tamen petiſſe, & non accepiſſe. Quid dicimus fratres? Quæſtio eſt: intenti eſtote ad deũ. Magna & iſta quæſtio eſt, quomodo de peccato, vbi dictum eſt: Qui natus eſt ex deo, nõ peccat. Inuenimus hoc eſſe peccatum, violare charitatem, & hoc propriè deſignatum eſſe in hoc loco. Sic & nunc quærimus quid dixerit, ſi enim verba attẽdis, planum videtur: ſi exempla, obſcu- D rum eſt. Verbis his nihil eſt planius: & quicquid poſtulauerimus, accipiemus ab eo, quia mandata eius ſeruamus. *Et quæ placent illi, in conſpectu eius facimus.* Quicquid poſtulauerimus, ait, accipiemus ab eo. Anguſtauit vehementer, quia & ibi anguſtaret ſi diceret omne peccatũ. Sed ideo inuenimus locum exponendi, quia de certo peccato dixit, non de omni, ſed de quodam peccato quod omnis qui ex deo natus eſt, non facit. Et inuenimus ipſum quoddam peccatum violationem eſſe charitatis: & habemus exemplum de Euangelio manifeſtum quando ait dominus: (Ioan.15.) Si non veniſſem, peccatum non haberent. Quid ergo? Ad innocentes Iudæos venerat, quia ſic loquitur? Ergo ſi ipſe non veniret, peccatum nõ haberent? Præſentia ergo medici fecit ægrum, febrem non abſtulit? Quis hoc vel demens dicat? Ille non venit niſi curare & ſanare ægrotos. Quare ergo dixit, ſi non veniſſem, peccatum non haberẽt: niſi quia certũ quoddam peccatum voluit intelligi? Quoddam enim peccatum non haberent Iudæi. Quod peccatum? Quòd in eum E non crediderunt, quòd præſentem contempſerunt. Sicut ergo ibi peccatum dixit, & nõ eſt conſequẽs vt omne peccatum intelligamus, ſed certum peccatum: ſic & hîc non omne peccatum, ne contrarius ſit illi loco vbi ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: ſed certum quoddam peccatum, id eſt, violationem charitatis. Hic autem plus nos conſtrinxit. Si petierimus dixit, ſi nos non accuſauerit cor noſtrum & renunciauerit in conſpectu dei, quia vera dilectio eſt in nobis: quicquid poſtulauerimus ab eo, accipiemus. Iam ergo dixi charitati veſtræ fratres, nemo attendat ad nos. Quid enim ſumus nos? aut quid eſtis vos? Quid niſi Eccleſia dei, quæ nota eſt omnibus? Et ſi illi placet, in illa ſumus: & qui dilectione in illa manemus, ibi perſeueremus, ſi volumus oſtẽdere dilectionem quã habemus. Veruntamen de Apoſtolo Paulo quid mali ſenſuri ſumus? Ipſe nõ diligebat fratres? Apud ipſum non erat teſtimonium conſcientiæ eius in conſpectu dei? Non erat in Paulo radix illa charitatis, vnde omnes boni fructus procedebãt? Quis hoc niſi demens dixerit? Vbi ergo inuenimus petiſſe Apoſtolum & non accepiſſe? (2.Cor.12.) Ait ipſe: In magnitudine reue- F lationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis angelus ſatanæ qui me colaphizet: propter quod ter dominũ rogaui vt auferretur à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce non eſt exauditus vt auferretur ab illo angelus ſatanæ. Sed quare? Quia non ei proderat. Ergo exauditus eſt ad ſalutem, qui non eſt exauditus ad voluntatem. Nouerit magnum ſacramentum charitas veſtra: quòd ideo commẽdauimus vobis, ne excidat vobis in tẽtationibus veſtris. Sancti ad ſalutem per omnia exaudiuntur: ſemper exaudiuntur ad ſalutem æternã. Ipſam deſiderant, quia ſecundum hanc ſemper exaudiuntur: ſed diſcernamus exauditiones dei. Inuenimus enim quoſdam non exauditos ad voluntatẽ, exauditos ad ſalutẽ: & rurſus quoſdam inuenimus exauditos ad volũtatem, & non exauditos ad ſalutem. Hoc diſcernite, hoc tenete exemplum eius qui nõ eſt exauditus ad voluntatem, ſed exauditus ad ſalutem. Audi Apoſtolum Paulum. nam ipſam exauditionẽ ad ſalutem oſtẽdit illi deus, (2.Cor.12.) Sufficit tibi, inquit, gratia mea: nã virtus in infirmitate perficitur. Rogaſti, clamaſti, ter clamaſti: ipſum ſemel quod clamaſti audiui, non auerti aures meas à te, noui quid faciam: tu vis auferre medicamentum quo vreris: ego noui infirmita-

G tem qua grauaris. Ergo iste ad salutem exauditus est, ad voluntatem non est exauditus. Quos inuenimus exauditos ad voluntatem, non exauditos ad salutem? Inuenimus putamus aliquem nequam, aliquem impium exauditum à deo ad voluntatem, non exauditum ad salutem? Si alicuius hominis exẽplum posuero, fortè dicturus es mihi, Tu illum dicis iniquum? nã iustus erat: si iustus non esset, à deo non exaudiretur. Talem propositurus sum, de cuius iniquitate & impietate nemo dubitet. Diabol⁹ ipse petiit Iob, & accepit. Nónne & hic de diabolo audistis, Quia qui facit peccatum, ex diabolo est? Non quia ille creauit, sed quia iste imitatur. Nónne de illo dictum est, In veritate non stetit? Nónne ipse est antiquus ille serpens, qui per fœminã venenum primo homini propinauit? Qui & ipsi Iob fœminam propterea seruauit, per quam maritus non cõsolaretur, sed tentaretur. Ipse diabolus petiit sanctum virum tentandum, & accepit. Petiit Apostol⁹ vt auferretur ab eo stimulus carnis, & nõ accepit: sed Apostolus magis exauditus est quàm diabolus. Apostolus enim exauditus est ad salutem, etsi nõ ad voluntatem. Diabolus exauditus H est ad voluntatem, sed ad damnationem. Ideo enim concessus est iste tentandus, vt eo probato esset ille cruciandus. Sed hæc fratres non tantùm in veteribus libris sed & in Euangelio inuenimus. Petierunt dæmones à domino cum eos excluderet ab homine, vt ire permitterentur in porcos. Nónne his posset dicere dominus, vt nec illuc accederent? Non enim si nollet, rebellaturi erant contra regem cœli & terræ, certi tamen mysterij gratia & certa dispensatione dimisit dęmones ire in porcos, vt ostenderet diabolum in eis dominari, qui vitam porcorum gerunt. Dæmones ergo exauditi sunt, Apostolus non exauditur. An potius quod verius est dicamus, imò Apostolus exauditus est: dæmones nõ sunt exauditi. Illorum voluntas facta est, huius sanitas perfecta est. Secundum hoc intelligere debemus, quia deus etsi voluntati nostræ non dat, saluti dat. Quid si enim hoc petieris quod tibi obest, & medicus nouit quia obest tibi? Nõ enim nõ te exaudit medicus, quando fortè tu frigidã aquam petis: & si prodest, statim dat: si non prodest, non dat. Nõ exaudiuit, an potius ad sanitatem exaudiuit, quia voluntati contradixit? Sit ergo in vobis I charitas fratres, sit in vobis, & securi estote. Et quãdo nõ vobis datur quod petitis, exaudimini, sed non scitis. Multi dati sunt in manus suas malo suo, de quibus dicit Apostolus, Tradidit eos deus in desideria cordis eorum. Petit aliquis magnam pecuniam, accipit malo suo. Quando illam non habebat, parũ timebat: habere illam cœpit, præda factus est potentiori. Nónne malo suo exauditus est, qui voluit habere vnde à latrone quæreretur, quem pauperẽ nemo quærebat? Discite rogare deũ, vt medico cõmittatis: quod ipse nouit faciat. Tu morbum confitearis, ille medicamentum adhibeat. Tu tantum charitatem tene. nam si ille secare te vult, vrere te vult: tu si clamas, & nõ exaudiris in sectione, in vstione & tribulatione, nouit ille quousq; putre est. Tu iam vis reuocet manus, & ille vulneris sinum attendit. scit quousque perueniat: non te exaudit ad voluntatem, sed exaudit ad salutem. Certi estote fratres mei, quia quod ait Apostolus, verum est, Quid enim oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia ipse interpellat pro sanctis. Quid est, ipse spiritus interpellat pro sanctis, nisi ipsa charitas, quę in te per spiritum facta est? ideo enim dicit idẽ Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Chari- K tas ipsa gemit, charitas ipsa orat: contra hãc aures claudere nõ nouit qui illam dedit. Securus esto, charitas roget: & ibi sunt aures dei. Non fit quod vis, sed fit quod tibi expedit. Ergo quicquid postulauerimus, nũquid accipiemus ab eo? Iam dixi, si ad salutem intelligas, nulla quæstio est: si non ad salutem, quæstio est magna, quæ te calumniatorem dicenti Paulo apostolo facit, Quicquid postulauerimus, accipiemus ab eo, quia mandata eius seruamus: & quæ placent illi, in cõspectu eius facimus. In conspectu eius, intus vbi videt. Et quæ illa mandata sunt? *Hoc est*, inquit, *mandatum illius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem.* Videtis quia hoc est mãdatum, videtis quia cõtra hoc mandatum qui facit, peccatũ facit, quo caret omnis qui natus est ex deo.

Rom. 1. Rom. 8. Rom. 5.

Sicut dedit nobis mandatum vt diligamus inuicem, & qui seruauerit mandatum eius. Videtis quia nihil aliud nobis præcipitur, nisi vt diligamus inuicem. *Et qui seruauerit mandatum eius, in ipso manebit, & ipse in eo: & in hoc cognoscimus quia manet in nobis de spiritu quem dedit nobis.* Nónne manifestum est, quia hoc agit spiritus sanctus in homine, vt L sit in illo dilectio & charitas? Nónne manifestum est quod ait Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis? De charitate enim loquebatur, & dicebat, quia in conspectu dei debemus interrogare cor nostrum. Quòd si non male senserit cor nostrum, id est, si confiteatur quia de dilectione fratris fit quicquid fit, in bono opere fit. Accessit etiam quòd de mãdato cum diceret, hoc ait, Hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem: & qui facit mandatum eius, in ipso manet, & ille in eo. In hoc cognoscimus quia manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis. Si enim inueneris te habere charitatem, habes spiritum dei ad intelligendum. valde enim necessaria res est. Primis temporibus cadebat super credentes spiritus sanctus, & loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant tempori opportuna. oportebat enim ita significari in omnibus linguis spiritum sanctum, quia Euangelium dei per omnes linguas cursurũ erat: toto orbe terrarum significatum est illud, & transiit. Nũquid modo quibus impo- M nitur manus vt accipiant spiritum sanctum, hoc expectatur vt linguis loquantur? Aut quando imposuimus manum istis infantibus, attendit vnusquisque vestrum vtrum linguis loquerentur? Et cum videret eos linguis nõ loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit vt diceret: Nõ acceperunt isti spiritum sanctum, nam si accepissent, linguis loquerẽtur, quemadmodũ tunc factum est? Si ergo per hæc miracula non fiat modo testimoniũ præsentiæ spiritus sancti, vnde fit, vnde cognoscit quisque accepisse se spiritum sanctum? Interroget cor suũ: si diligit fratrem, manet spiritus dei in illo. Videat, probet seipsum corã oculis dei: videat si est in illo dilectio pacis & vnitatis, dilectio Ecclesiæ toto terrarũ orbe diffusæ. Non attendat eum solum diligere fratrem quem attendit ante se: multos enim non videmus fratres nostros, & in vnitate spiritus illis copulamur. Quid mirum quia nobiscum nõ sunt? In vno corpore sumus, vnum caput habemus in cœlo. Fratres, oculi nostri non se vident, quasi non se norunt: an in charitate compaginis corporalis non norunt se? Nam vt noueritis quia in cõiunctione charitatis se nouerunt, quãdo ambo patent, non licet vt aliquid attendat dexter, quod non attẽdat sinister. Dirige radium dextrum sine altero si potes: si-

A tes: simul coëunt, simul diriguntur, intentio vna est, loca diuersa sunt. Sic ergo omnis qui tecum diligit deum, vnā intentionem tecū habet. Noli attendere quia corpore & loco separatus est: aciem cordis simul fixistis in lumine veritatis. Ergo si vis nosse quia accepisti spiritū sanctum, interroga cor tuum, ne forte cum sacramentum habes, virtutem sacramenti non habeas. Interroga cor tuum. si est ibi dilectio fratris, securus esto. Non potest esse dilectio sine spiritu dei, quia Paulus clamat, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. *Dilectissimi, nolite omni spiritui credere.* quia dixerat, In hoc cognoscimus quia manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis. Vnde autē cognoscitur ipse spiritus, attendite, *Dilectissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt.* Quis est qui probat spiritus? Difficilē rem nobis proposuit, fratres mei: bonū est nobis vt dicat ipse vnde discernamus. Dicturus est, ne formidetis: sed primo videte, attēdite. Videte hinc exprimi illud, vnde vani hæretici calumniantur: Attēdite, videte quid ait, Dilectissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt. Spiritus

Rom. 5.

Cap. IIII.

B sanctus nomine aquæ appellatus est in Euangelio, domino clamante & dicente, Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluēt de ventre eius. Euangelista autem exposuit vnde diceret, secutus enim ait, Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant qui in eum erant credituri: quare non multos baptizabat dominus. Sed quod sequitur attendite, Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus: Quia ergo illi baptismum habebant, & spiritum sanctum nōdum acceperant, quem die Pentecostes misit dominus de cœlo: vt daretur spiritus, expectabatur glorificatio domini. Et antequam clarificaretur, & antequam mitteret eum, inuitabat tamē homines, vt se præpararent ad accipiendā aquā de qua dixit, Qui sitit, veniat & bibat: &, Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Quid est illa aqua? Nemo me interroget, euangelium interroga. Hoc autē dicebat, ait, de spiritu quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Aliud est ergo aqua sacramenti, aliud aqua quæ significat spiritum dei. Aqua sacramēti visibilis est, aqua spiritus inuisibilis est. Ista abluit corpus, &

Ioan. 7.

C significat quod fit in anima. per illū spiritū ipsa anima mundatur & saginatur. Ipse est spiritus dei, quem non possunt habere hæretici, & quicunq; se ab Ecclesia præcidunt. Et quicunq; non apertè præciduntur, sed per iniquitatem præcisi sunt, & intus tanquam palea voluuntur, & grana non sunt, non habent istum spiritum. Iste spiritus nomine aquæ à domino significatus est, & audiuimus ab hac epistola, Nolite omni spiritui credere. attestantur illa verba Salomonis, Ab aqua aliena abstinete. Quid est aqua? Spiritus. Nūquid semper aqua spiritum significat? nō semper. Quibusdam locis spiritum significat, quibusdā locis baptismum significat, quibusdam locis populos significat, quibusdā locis consilium significat. Habes quodam loco dictum, Fōs vitæ consiliū possidētibus eum. Ergo per diuersa loca scripturarū nomen aquæ diuersa significat. Nunc tamen in nomine aquæ spiritum sanctum audistis, non ex interpretatione nostra, sed ex euangelico testimonio, vbi ait, Hoc autē dicebat de spiritu quem erant accepturi hi qui in eum erant credituri. Si ergo aquæ nomine significatur spiritus sanctus, & dicit nobis epistola sua, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt: intelligamus inde dictum esse, ab aqua aliena abstine te, & de

Prouer. 5.
Aqua significata.
Prouer. 16.
Ioan. 7.

D fonte alieno ne biberis. Quid est de fonte alieno ne biberis? Spiritui alieno ne credideris. Restat ergo examen vnde probetur quia spiritus dei est. Posuit quidē signū, & hoc fortasse difficile. Videamus tamen, ad illam charitatem redituri sumus. Ipsa est quæ nos docet, quia ipsa est vnctio: tamen hic quid ait? Probate spiritus si ex deo sunt. *Quia multi pseudoprophetæ exierunt in istum mundum.* Iam ibi sunt omnes hæretici & omnes schismatici. Quomodo ergo probabo spiritum? Sequitur, *In hoc cognoscitur spiritus dei.* Erigite aures cordis: laborabamus & dicebamus, Quis nouit? quis discernit? Ecce dicturus est signum, In hoc cognoscitur spiritus dei. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est. Et omnis spiritus qui non confitetur Iesum Christum in carne venisse, nō est ex deo. Et hic est Antichristus, de quo audistis quòd venturus sit, & nunc in isto mundo est. Quasi eriguntur aures ad discernendos spiritus, & tale quiddam audiuimus vnde nihilominus non discernamus. quid enim ait? Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est. Ergo spiritus qui est apud hæreticos, ex deo est, quia confitentur Iesum Christum in carne venisse. Iam hîc

Prouer. 5.

E exigunt se forte aduersum nos, & dicunt, Vos nō habetis spiritum ex deo, sed nos qui confitemur Iesum Christum in carne venisse. Iste autem illos negauit spiritum dei habere, qui non confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Arrianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Eunomianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære à Macedonianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Interroga Cataphrygas, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Interroga Nouatianos, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Omnes ergo istæ hæreses spiritum dei habent? non ergo pseudoprophetæ sunt? nulla est ergo ibi deceptio, nulla seductio? Certè Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergo facimus? vnde discernimus? Intendiamus simul, & corde pulsem*. Vigilat ipsa charitas, quia ipsa pulsatura est, ipsa apertura. Modo intelligetis in nomine domini nostri Iesu Christi: iam superius audistis, quia dictū est, Qui negat Iesum Christū in carne venisse, hic est antichristus. Et ibi quæsiuimus, quis ne-

F get: quia nec nos negamus, nec illi negāt. Et inuenimus quosdam factis negare, & adhibuimus testimonium de Apostolo, qui ait, Confitentur enim se nosse deum, factis autem negant. Sic ergo & modo quæramus in factis, non lingua. Quis est spiritus qui nō est ex deo? Qui negat Iesum Christum in carne venisse. Et quis est spiritus qui est ex deo? Qui confitetur Iesum Christum in carne venisse. Eia fratres, opera attendamus, non strepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Christus, & inueniemus qui eum negant in carne venisse. Nā si linguas attendas, multas hæreses auditurus es confitentes Christum in carne venisse: sed cōuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Nōnne deus erat? Nōnne de illo dictum est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? Nōnne ipse pascebat angelos, & ipse pascit angelos? Nōnne sic huc venit, vt inde non discederet? Nōnne sic ascendit, vt nos nō dimitteret? Quare ergo venit in carne? Quia oportebat nobis ostendi spem resurrectionis. Deus erat, & in carne venit: deus enim mori non poterat, caro poterat. Ideo ergo venit in carne, vt moreretur pro nobis. Quemadmodum autē mortuus est pro nobis? Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam

Ad Titū.
Ioan. 1.
Ioan. 15.

G suam ponat pro amicis suis. Charitas ergo illum duxit ad carnem. Quisquis ergo non habet charitatem, negat Christũ in carne venisse. Hic nunc iã interroga omnes hęreticos, Christ⁹ venit in carne? Venit: hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico: imò ego conuinco quia negas. Dicis voce, negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideo venit in carne Christus, vt moreretur pro nobis. Ideo mortuus est pro nobis, quia charitatem multam docuit. Maiorẽ hac charitatem nemo habet, quàm vt animã suam ponat pro amicis suis. Tu non habes charitatem, quia pro honore tuo diuidis vnitatẽ. Ergo hinc intelligite spiritum ex deo. Pulsate, tangite vasa fictilia, ne forte crepuerint & male resonent. Videte si integre sonant, videte si ibi est charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis Ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Ille venit in carne vt colligat, tu ideo clamas vt spargas. Ergo ipse est spiritus dei qui dicit Iesum in carne venisse: qui dicit nõ lingua, sed factis: qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem H nõ est spiritus dei qui negat Iesum in carne venisse: negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Manifestatũ est ergo vnde agnoscam⁹ fratres. Multi intus, quasi intus: nemo autẽ foris, nisi vere foris. Adeo vt noueritis quia ad facta retulit: *Et omnis spiritus, ait, qui soluit Christum, non est ex deo.* Soluere factis intelligitur. Quid tibi ostẽdit qui negat, quia dixit, soluit? Ille venit colligere, tu venis soluere. Distringere vis mẽbra Christi. Quomodo nõ negas Christum in carne venisse, qui dirumpis Ecclesiam quã ille cõgregauit? Contra Christum ergo venis, antichristus es. Intus sis, foris sis, antichristus es. Sed quando intus es, lates: quando foris es, manifestaris. Soluis Iesum, & negas eum in carne venisse, non es ex deo. ideo dicit in Euangelio, *Mat. 5.* Qui soluerit vnũ de mandatis istis minimis, & docuerit sic, minimus vocabitur in regno cœlorum. Quid est soluitur? Quid est docetur? Soluitur factis, & docetur quasi verbis. *Rom. 2.* Qui prędicas non furandum, furaris? Soluit ergo in facto qui furatur: & quia docet sic, minimus vocabitur in regno cœlorum, id est, in Ecclesia huius temporis. De illo dictum est, *Mat. 23.* Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Qui autem fecerit, & sic docuerit, magnus I vocabitur in regno cœlorum. Ex eo quod dixit hic, fecerit: contra hoc ibi dixit, soluerit, id est, non fecerit, & docuerit sic. Ille ergo soluit, qui non facit. Quid nos docet, nisi vt facta interrogemus, nõ verbo credamus? Obscuritas rerum multa nos cogit dicere, maximè vt illud quod dominus reuelare dignatur, etiã ad tardiores fratres perueniat, quia omnes Christi sanguine comparati sunt. Et vereor ne ipsa epistola istis diebus sicut promiseram non finiatur: sed quod domino placet, melius est seruare reliquias quàm onerare corda nimio cibo.

De eo quod Ioannes dicit, Iam vos ex deo estis filioli, & vicistis eum, quia maior est qui est in vobis, quàm qui in hoc mundo: vsque ad id, Si ita deus dilexit nos, debemus & nos inuicem diligere.

Tractatus VII.

MVndus iste omnibus fidelibus quærẽtibus patriam sic est quomodo fuit eremus populo Israël. Errabant quidem adhuc, & patriam quærebant, sed duce domino errare non poterãt, via illis fuit visio domini. Nam vbi per quadraginta annos circumierunt, paucissimis mansionibus conficitur iter ipsum, & notum est omnibus. Tardabãtur, quia exercebantur, non quia deserebãtur. Quod ergo nobis K promittit deus, ineffabilis dulcedo est, & bonum sicut scriptura dicit, & sæpe nobis commemorantibus audistis, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. *1. Cor. 2.* Laboribus autem temporalibus exercemur, & tentationibus vitæ præsentis erudimur. Sed si non vultis in ista eremo siti mori, bibite charitatẽ. fons est quem voluit dominus hic ponere, ne deficiamus in via: & abundantius eum bibemus cum ad patriam venerimus. Modo Euangelium lectum est: vt de ipsis verbis quib⁹ lectio terminata est dicam, quid aliud nisi de charitate audistis? Quandoquidem pactum fecimus cũ domino nostro in oratione, *Mat. 6.* vt si volumus vt dimittat nobis peccata nostra, dimittamus & nos peccata quæ in nobis fuerint commissa. Nõ autem dimittit nisi charitas: tolle charitatem de corde: odium tenet, ignoscere non nouit. Sit ibi charitas, secura ignoscit quæ non angustatur. Epistola autem ista tota quam suscepimus tractãdam vobiscum, videte si aliud aliquid commendat quàm ipsam vnam charitatem. Nec timẽdum est, ne sæpe dicendo in odium veniat. quid enim amatur, si charitas in odium venit? L Quia charitate fit vt cætera bene amentur, ipsa quomodo amanda est? Res ergo quæ nũquam debet de corde discedere, nec ab ore discedat.

Iam vos, inquit, *ex deo estis filioli, & vicistis eum.* Quem, nisi antichristum? Superius enim dixerat, Omnis qui soluit Iesum Christum, & negat eum in carne venisse, non est ex deo. Exposuimus autẽ, si meministis, quia omnes negant Iesum Christum in carne venisse qui violant charitatem. Iesus enim nõ opus erat vt veniret nisi propter charitatem. Charitas enim nobis illa cõmendatur, quam & ipse in Euangelio commendat: *Ioan. 15.* Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suã ponat pro amicis suis. Quomodo poterat filius dei animam suam ponere pro nobis, nisi carne indueretur vbi mori posset? Quisquis ergo violat charitatem: quodlibet dicat lingua, vita ipsius negat Christum in carne venisse, & iste est antichristus vbicunque fuerit, quocunque intrauerit. Sed quid dicit eis qui ciues sunt illius patriæ cui suspiramus? Vicistis eum. Et vnde vicerunt? *Quia maior est qui est in vobis, quàm qui in hoc mundo.* Ne victoriam suis viribus tribuerent, & arrogantia superbiæ vincerẽtur: (quencunque enim diabolus superbum fecerit, vincit) M volens eos seruare humilitatem, quid ait? Vicistis eum. Iam omnis homo qui audit, vicistis, erigit caput, erigit ceruicem, laudari se vult. Noli te extollere, vide quis in te vicit. Quare vicisti? Quia maior est qui est in nobis, quàm qui in hoc mundo. Esto humilis, porta dominum tuum: esto iumentũ sessoris tui. Bonum tibi est vt ipse regat, & ipse ducat. nam si ipsum sessorẽ non habueris, ceruicem erigere potes, calces potes mittere: sed væ tibi sine rectore, quia libertas ista in bestias te mittet comedendum. *Hi de mundo sunt.* Qui? Antichristi. Iam audistis qui sint. Et si non estis, cognoscitis eos. Quisquis autem hoc est, non cognoscit. *Hi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Qui sunt qui de mundo loquuntur? Attendite contra charitatem: ecce audistis dominum dicentem, *Mat. 6.* Si dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis & pater vester cœlestis peccata vestra. si autem non dimiseritis, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sententia est veritatis: aut si non veritas loquitur, contradic. Si Christianus es, & in Christum credis, ipse dixit, *Ioan. 14.* Ego sum veritas. Sententia ista vera est, firma est. Iam audi homines de mundo loquentes, Et non te vindicaturus es?

di-

[A] dicturus eſt ille, quia fecit tibi. Imò ſentiat quia cum viro rē habet. Quondie dicuntur iſta. De mundo loquũtur qui iſta dicunt, & mundus eos audit: nec dicunt iſta niſi qui diligunt mundũ: neq; audiuntur iſta niſi ab his qui diligunt mũdum. Et qui diligit mundũ, & negligit charitatē, audiſtis quia negat Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe. Aut ſi fecit illud ĩ carne ipſe dominus? Si cũ expalmaretur, voluit ſe vindicare? Si cum in cruce penderet, nõ dixit, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciũt? [*Luca.23.*] Si autē iſta dixit qui poteſtatem babebat, tu quid minaris, quid inflaris in poteſtate aliena conſtitutus? Ille quia voluit mortuus eſt, & nõ minabatur: tu neſcis quãdo morieris, & minaris? *Nos ex deo ſumus.* Videamus quare. Videte ſi propter aliud quàm propter charitatem. Nos ex deo ſumus. *Qui nouit deum, audit nos: qui non eſt ex deo, nõ nos audit. Ex hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis & erroris.* Quia qui audit nos, ſpiritũ habet veritatis: qui nõ audit nos, ſpiritum habet erroris. Videam⁹ quid monet, & audiamus eum potius in ſpiritu veritatis monentem, non antichriſtos, non amatores mundi, nõ mundum. Dilectiſſimi, ſi ex deo nati ſumus. ſequitur ſupra, videte quid,

[B] Nos ex deo ſumus. Qui nouit deum, audit nos: qui non eſt ex deo, non nos audit. Ex hoc cognoſcitur ſpiritus veritatis & erroris. Iam ergo intētos nos fecit: quia qui nouit deum, ipſe nos audit: qui autem non nouit, non audit. Et hæc diſcretio eſt ſpiritus veritatis & erroris. Videamus quid moniturus eſt, in quo illum audire debeamus. *Dilectiſſimi, diligamus inuicem.* Quare? Quia bo- mo monet? *Quia dilectio ex deo eſt.* Multum commēdauit dilectionem, quia dixit, ex deo eſt. Plus dicturus eſt, intentè audiamus. modo dixit, *Dilectio ex deo eſt, & omnis qui diligit, ex deo natus eſt, & cognouit deum: qui non diligit, non nouit deum.* Quare? *Quia deus dilectio eſt.* Quid amplius dici potuit fratres? Si nihil de laude dilectionis diceretur per omnes iſtas paginas huius epiſtolæ, ſi nihil omnino per cæteras paginas ſcripturarum, & hoc ſolum vnũ audiremus de voce ſpiritus dei, quia deus dilectio eſt: iam videte, quia facere contra dilectionem, facere contra deum eſt. Nemo dicat, in hominē pecco, quãdo non diligo fratrem meum. Intendite, & facile eſt peccatum in hominem, in deum ſolum non peccem. Quomodo nõ peccas in deum, quando in dilectionem pec-

[C] cas? Deus dilectio eſt. Nunquid nos dicimus? Si nos diceremus, deus dilectio eſt, fortè ſcandalizaretur aliquis ex vobis, & diceret, Quid dixit? quid voluit dicere, quia deus dilectio eſt? Dedit dilectionem deus, donauit dilectionem deus. Ex deo eſt dilectio, deus dilectio eſt. Ecce habetis fratres ſcripturas dei. Canonica eſt iſta epiſtola: per omnes gentes recitatur, orbis terræ authoritate tenetur, orbem terrarum ipſa ędificauit. Audis hic ab ſpiritu dei, Deus dilectio eſt. Iam ſi audes, fac contra deum, & noli diligere fratrem tuum. Quomodo ergo iam dudum dilectio ex deo eſt, & modo ergo dilectio deus eſt? Eſt enim deus pater & filius & ſpiritus ſanctus. Filius, deus ex deo: ſpiritus ſanctus, deus ex deo: & hi tres vnus deus, non tres dij. Si filius deus, & ſpiritus ſanctus deus. & ille diligit in quo habitat ſpiritus ſanctus, ergo dilectio deus eſt: ſed deus, quia ex deo. vtrunque enim habes in epiſtola: & dilectio ex deo eſt, & dilectio deus eſt. De ſolo patre ſcriptura non nouit dicere, quia ex deo eſt: cũ autē audis ex deo, aut filius intelligitur, aut ſpiritus ſanctus. Quia vero dicit Apoſtol⁹, [*Roma.5.*] Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis: intelligamus in dilectione ſpiritũ ſanctum eſſe. Ipſe eſt enim ſpiritus ſanctus, quem non poſſunt accipere mali. ipſe eſt ille fons, de quo dicit ſcri- [D] ptura, Fons aquæ tuæ ſit tibi proprius, & nemo alienus [*Prou.5.*] communicet tibi: Omnes enim qui nõ diligunt deum, alieni ſunt, Antichriſti ſunt. Et quamuis intrēt baſilicas, non poſſunt numerari inter filios dei: non ad illos pertinet fons ille vitæ. Et habere baptiſmum, & malus eſſe poteſt: habere prophetiam, & malus eſſe poteſt. Inuenimus Saülem regē habuiſſe prophetiam. Perſequebatur ſanctũ Dauid, & impletus eſt ſpiritu prophetiæ, & prophetare cœpit. Accipere ſacramentum corporis & ſanguinis domini, & malus eſſe poteſt. nam de talibus dictum eſt, Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi [*1.Cor.11.*] manducat & bibit. Habere nomen Chriſti, & malus eſſe poteſt, id eſt, Chriſtianus vocari, & malus eſſe poteſt: de quibus dictum eſt, Polluerunt nomen dei ſui. [*Ezech.36.*] Ergo habere ſacramenta iſta omnia, & malus eſſe poteſt: habere autem charitatem, & malus eſſe non poteſt. Hoc eſt ergo proprium donum, ipſe eſt ſingularis fons, ad hunc bibendum nos hortatur ſpiritus dei, ad ſe bibēdum nos hortatur ſpiritus dei. *In hoc manifeſtata eſt dilectio dei in nobis.* Ecce, vt diligamus deum, hortationem habemus. Quomodo poſſemus illũ diligere, niſi prior ille dilige- [E] ret? Si pigri eramus ad amandum, non ſimus pigri ad redamandum. Prior amauit nos, nec ſic nos amamus. Iniquos amauit, ſed iniquitatem ſoluit. Iniquos amauit, ſed non ad iniquitatem congregauit. Aegrotos amauit, ſed ſanãdos viſitauit. Deus ergo dilectio eſt. In hoc manifeſtata eſt dilectio dei in nobis: *Quia filium ſuum vnigenitum miſit in hunc mundum, vt viuamus per ipſum.* Quomodo ipſe dominus ait, Maiorem dilectionem nemo po- [*Ioan.15.*] teſt habere, quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis. Et ibi probata eſt dilectio Chriſti in nos, quia mortuus eſt pro nobis. Dilectio patris vnde probata eſt in nobis? Quia filium ſuum vnicum miſit mori pro nobis, ſic & Paulus apoſtolus dicit, Qui filio proprio non pe- [*Rom.8.*] percit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum: quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Ecce Chriſtum tradidit pater, & tradidit Iudas: nunquid non quaſi ſimile factum videtur? Traditor eſt Iudas, ergo traditor eſt & deus pater? Abſit, inquis. Nõ dico, ſed Apoſtol⁹ dicit, Qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Et pater illum tradidit, & ipſe ſe tra- [F] didit. Ait idem Apoſtolus, Qui me dilexit, & tradidit ſe- [*Galat.2.*] metipſum pro me. Si pater tradidit filiũ, & tradidit ſeipſum filius, Iudas quid fecit? Facta eſt traditio à patre, facta eſt traditio à filio, facta eſt traditio à Iuda. Vna res facta eſt: ſed quæ res diſcernit patrem tradentē filium, ſeipſum filium tradētem, & Iudam diſcipulum tradentem magiſtrum ſuum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderandum eſt, ſed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus deum patrem, in quo inuenimus Iudam: patrem benedicimus, Iudam deteſtamur. Quare patrem benedicimus, Iudam deteſtamur? Benedicimus charitatem, deteſtamur iniquitatem. Quantum enim præſtitũ eſt generi humano de tradito Chriſto, nunquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit ſalutem noſtram qua redempti ſumus, Iudas cogitauit precium quo vendidit dominum. Filius ipſe cogitauit precium quod dedit pro nobis, Iudas cogitauit precium quod accepit vt venderet. Diuerſa ergo intentio diuerſa facta fecit. Cũ ſit vna res: ex diuerſis eam intentionibus ſi metiamur, vnum amandum, alterum damnandum: vnum glorificãdum, alterum deteſtandum inuenimus. Tantum valet chari-

G tas. Videte quia sola discernit, videte quia facta hominum sola distinguit. Hoc diximus in similibus factis. In diuersis factis inuenimus sæuientem hominem factum de charitate, & blandum factum de iniquitate. Puerum cędit pater, & mango blanditur. Si duas res proponas, plagas & blandimenta, quis non eligat blandimenta, & fugiat plagas? Si personas attēdas, charitas cædit, blanditur iniquitas. Videte quid commendamus, quia non discernuntur facta hominum nisi de radice charitatis: nam multa fieri possunt quæ speciem habent bonam, & non procedunt de radice charitatis. Habēt enim & spinæ flores: quædam vero videntur aspera, videntur truculenta, sed fiunt ad disciplinam dictante charitate. Semel ergo breue præceptum tibi præcipitur, Dilige, & quod vis fac. Siue taceas, dilectione taceas: siue clames, dilectione clames: siue emendes, dilectione emendes: siue parcas, dilectione parcas. Radix sit intus dilectionis. nō potest de ista radice nisi bonum existere. In hoc est dilectio. In hoc manifestata est dilectio dei in nobis, quia deus filium suum misit vnigenitum in hunc H mundum, vt viuamus per ipsum. *In hoc est dilectio, non quia nos dileximus, sed quia ipse dilexit nos.* Non illum diligimus prius. nam ad hoc nos dilexit, vt diligamus eū.

Deut.6.

Et misit filium suum litatorem pro peccatis nostris. Litatorē, sacrificatorē significauit pro peccatis nostris. Vbi inuenit hostiam? Vbi inuenit victimam, quam puram volebat offerre? Aliud non inuenit, seipsum obtulit. *Dilectissimi si ita deus dilexit nos, debemus & nos inuicē diligere.* Petre amas me? Et ille dixit, Amo. Pasce oues meas. Deum nemo vidit vnquam res est inuisibilis. nō oculo, sed corde quærendus est. Sed quemadmodum si solem istum videre vellemus, oculū corporis purgaremus vnde videri lux potest: volentes videre deum, oculum quo deus videri potest purgemus. Et vbi est iste oculus? Audi Euangelium, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbūt. Sed nemo sibi pro concupiscentia oculorum cogitet deum. Facit enim tibi aut ingentem formā, aut magnitudinem aliquam inæstimabilem distēdit per loca, velut lucem istam quam videt his oculis, auget per campos quātum potest, aut facit sibi aliquem quasi venerabilis formæ senem. Nihil horum cogites. Est quod cogites, si vis videre deum: deus dilectio est. Qualem faciē I habet dilectio? Qualem formam habet? Qualem staturam habet? Quales pedes habet? Quales manus habet? Nemo potest dicere. Habet tamen pedes: nā ipsi ducunt ad Ecclesiam. habet manus, nam ipsæ pauperi porrigūt. habet oculos, nam inde intelligitur ille qui eget: Beatus inquit, qui intelligit super egenum & pauperem. Habet aures, de quibus dicit dominus, Qui habet aures audiēdi, audiat. Non sunt enim mēbra distincta per loca, sed intellectu totum simul videt, qui habet charitatem. Habita, & inhabitaberis: mane, & manebitur in te. Quid enim fratres mei? Quis amat quod non videt? Quare autem quando laudatur charitas, erigimini, acclamatis, laudatis? Quid vobis ostendi? Aliquos colores protuli? Aurum & argentum proposui? Gemmas de thesauris effudi? Quid tale ostendi oculis vestris? Nunquid facies mea mutata est cum loquor? Carnē gero, in ipsa forma sum in qua processi. In ipsa forma estis in qua venistis, laudatur charitas & clamatis, certè nihil videtis. Sed quomodo vobis placet quando laudatis, sic vobis placeat vt in corde seruetis. Intendite enim quid dicā fratres, exhortor vos quantum dat dominus, ad magnum thesaurum. Si vobis ostenderetur aliquod vasculum anaglyphum, inauratū, operose factum, & illiceret oculos vestros, & duceret in se intentionem cordis vestri, K & placeret vobis manus artificis, & pondus argenti, & splendor metalli: nónne vnusquisque vestrum diceret, ô si haberem vasculum istud? Et sine causa diceretis, in potestate enim vestra non erat. Aut si quisquā vellet habere, cogitaret illud de domo aliena furari. Laudatur charitas vobis, si placet, habete, possidete: nō opus est vt furtū alicui faciatis, non opus est vt emere cogitetis, gratis constat, tenete eam, amplectimini eam, dulcius illa nihil est. Si cū cōmemoratur talis est, cū habetur qualis est? Si qui fortè vultis seruare charitatem fratres, ante omnia ne putetis abiectam & desidiosam, nec quadam mansuetudine, imò non mansuetudine, sed remissione & negligentia seruari charitatem. Non sic seruatur. Nō putes tunc te amare seruum tuum, quādo eum non cædis: aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das disciplinam: aut tunc te amare vicinum tuum, quando eum nō corripis. Non est ista charitas, sed lāguor. Ferueat charitas ad corrigēdum, ad emendandum. Si sunt boni mores, delectent: si sunt mali, emendentur, corri- L gantur. Noli in homine amare errorem, sed hominem. hominem enim deus fecit, errorem ipse homo fecit. Ama illud quod deus fecit, noli amare quod ipse homo fecit. Cum illud amas, illud tollis: cū illud diligis, illud emendas. Sed & si sæuis aliquando, propter correctionis dilectionem. Propterea de columba demonstrata est charitas, quæ venit super dominū. Species illa columbæ est in qua venit spiritus sanctus, in quo nobis charitas infunderetur. Quare hoc? Fel colūba nō habet, tamen rostro & pennis pro nido pugnat: sine amaritudine sæuit. Hoc facit & pater quando filium castigat, si ad disciplinam castigat, sicut dixi. Seductor vt vendat cum amaritudine blanditur: pater vt corrigat, sine felle castigat. Tales estote ad omnes. Videte fratres, magnum documentum, magna regula. Vnusquisque habet filios, aut habere vult: aut si omnino decreuit filios non habere carnaliter, vel spiritaliter cupit habere. Quis est pater qui non corrigit filiū suum? Quis est cui non det disciplinam pater? Et tamen sæuire videtur. Amor sæuit, charitas sæuit. Sæuit quondāmodo sine felle, more columbino, non coruino. Vnde venit in mētem fratres mei di M cere vobis, quia illi violatores charitatis, schisma fecerunt. Quomodo oderunt ipsam charitatem, sic oderunt & columbam. Sed conuincit illos columba: procedit de cœlo aperiuntur cœli, & manet super caput domini. Ve quid hoc? vt audiatur, Hic est qui baptizat. Recedite prædones, recedite inuasores possessionis Christi. In possessionibus vestris, vbi dominari vultis, titulos potentis ausi estis infringere. Cognoscit ille titulos suos, vendicat sibi possessionem suam. Non delet titulos, sed intrat & possidet. Sic ad catholicam venienti, nō deletur baptismus, ne titulus imperatoris deleatur. Sed quid fit in catholica? Agnoscitur titulus. Intrat possessor sub titulis suis, quò intrabat prædo sub titulis alienis.

Ioan.21. *Matt.5.* *Psal.40.* *Luca.8.* *23.q.5. cap. Non putes.* *Mat.3.* *Ioan.1.*

De eo quod Ioannes dicit, Deum nemo vidit vnquā. Videte dilectissimi, si diligamus inuicē, deus in nobis manebit, & dilectio eius erit perfecta in nobis: vsque ad id, Deus dilectio est, & qui manet in dilectione, in deo manet, & deus in eo.

Tractatus VIII.

Dilectio, dulce verbum est, sed dulcius factum. semper de illa loqui non possumus. Multa enim agimus, & diuersæ actiones distendunt nos, vt non vacet linguæ nostræ semper de dilectione loqui. nam nihil melius ageret lingua nostra. Sed de qua semper

A semper loqui non licet, semper eam custodire licet. sic nunc quod cātauimus, hallelu ia:nunquid semper hoc facimus? Vix vnius horæ nō toto spatio, sed parua particula cantamus hallelu ia,& vacamus ad aliud. Est autē hallelu ia,sicut iā nostis,laudate dominum. Qui deū laudat lingua,nō semper potest:qui moribus deum laudat,semper potest. Opera misericordiæ, affectus charitatis, sanctitas pietatis,incorruptio castitatis, modestia sobrietatis,semper hæc tenenda sunt,siue cum in publico sumus,siue cum in domo,siue ante homines, siue in cubiculo,siue loquentes,siue tacentes,siue aliquid agentes,siue vacantes. Semper hæc tenenda sunt, quia intus sunt omnes istæ virtutes quas nominaui. Quis autem sufficit omnes nominare? Quasi exercitus est imperatoris,qui sedet intus in mente tua. Quomodo enim imperator per exercitum suum agit quod ei placet, sic dominus Iesus Christus incipiēs habitare in interiore homine nostro,id est,in mente per fidem, vtitur istis virtutibus quasi ministris suis. Et per has virtutes quæ videri oculis nō possunt,& tamen quādo nominantur,laudantur:non autem laudarentur nisi amarentur: non amarentur nisi viderentur:& si vtique non amarentur nisi viderentur, alio oculo videntur, id est, in interiore cordis aspectu. Per has virtutes inuisibiles mouentur membra visibiliter, Pedes ad ambulandum, sed quò? Quò mouerit bona voluntas,quæ militat bono imperatori. Manus ad operandum, sed quid? Quod iusserit charitas, quæ inspirata est intus à spiritu sancto. Membra ergo videntur cum mouentur: qui iubet intus,non videtur. Et quis intus iubeat, propè ipse solus nouit qui iubet,& ille intus cui iubetur. Nanque fratres mei audistis cum Euangelium legeretur, certè, si aurem ibi non tantùm corporis,sed & cordis habuistis. Quid ait? Cauete facere iustitiam vestrā coram hominibus vt videamini ab eis. Nunquid hoc voluit dicere, vt quæcunque bona facimus, abscondamus ab oculis hominum, & timeamus videri? Si times spectatores, non habebis imitatores. Debes ergo videri, sed non ad hoc debes facere vt videaris. Non ibi debet esse finis gaudij tui, nō ibi terminus lætitiæ tuæ, vt putes te totum fructum consecutum esse boni operis tui,cum visus fueris atq; laudat^{9}. Nihil est hoc. Contēne te cum laudaris. ille in te laudetur, qui per te operatur. Noli ergo ad laudem tuā operari quod bonum agis, sed ad laudem illius à quo habes vt bonum agas. Abs te habes male agere, à deo habes bene agere. Cōtrà peruersi homines videte quàm præposteri sint. Quod faciunt bene, volunt sibi tribuere: si male faciant, deum volunt accusare. Conuerte hoc distortum nescio quid & præposterum: fac illud quodāmodo capite deorsum: quod sursum, facias iusum: quod deorsum, facias sursum. Iusum? vis facere deum, & te susum? præcipitaris, non eleuaris: ille enim semper sursum est. Quid ergo? Tu bene, & deus male? Imò hoc dic si vis verius dicere, Ego male, ille bene. Et quod ego bene, ab illo bene. Nam à me quicquid ago, male. Ista confessio firmat cor,& facit dilectionis fundamenta. Nam si opera nostra abscondere debemus bona, ne videantur ab hominibus, vbi est illa sententia domini in eo sermone quem habuit in mōte? Vbi hoc dixit, ibi est illud paulò ante dixit: Luceant opera vestra bona coram hominibus. Et non ibi cessauit, non ibi finem fecit: sed addidit, Et glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. & Paulus quid ait? Eram autem ignotus facie Ecclesijs Iudeæ, quę in Christo sunt. Tantùm autē audientes erant, quia qui nos aliquando persequebatur, nunc euangelizat fidem quam aliquādo vastaba^{t}. & in me magnificabāt deum. Videte quemadmodum & ipse quia sic innotuit, finem non posuerit in laudem suam, sed in laudē dei. At quantum ad ipsum pertinet, vastator Ecclesiæ, persecutor inuidus, malignus, ipse confitetur, non nos conuiciamur. Amat Paul^{9} dici à nobis peccata sua, vt glorificetur ille qui talem morbum sanauit. Magnitudinem enim vulneris manus medici fecuit,& sanauit. Vox illa de cælo prostrauit persecutorem, & erexit prædicatorem. occidit Saulum, & viuificauit Paulū. Saul enim persecutor erat sancti viri, inde nomen habebat iste quando persequebatur Christianos. postea de Saulo factus est Paulus. Quid est Paulus? Modicus. ergo quando Saulus, superbus, elatus: quādo Paulus, humilis, modicus. ideo sic loquimur, paulò pòst videbo te, id est, post modicū. Audi quia modicus factus est. Ego enim sum minimus apostolorum. &, Mihi minimo omniū sanctorum, dicit alio loco. Sic erat inter apostolos tanquam fimbria vestimenti: sed tetigit Ecclesia gentium tanquam fluxum patiens, & sanata est. Ergo fratres hoc dixerim, hoc dico, hoc si possem non tacerem: opera illa modo illa sint in nobis, modo illa pro tempore, pro horis, pro diebus. Nunquid semper loqui? nūquid semper tacere? nūquid semper reficere corpus? nunquid semper ieiunare? nunquid semper panē dare egenti? nunquid semper nudum vestire? nunquid semper ægrotū visitare? nunquid semper discordātes concordare? nunquid semper mortuos sepelire? modo illud, modo illud. Inchoātur ista & cessant: illud autem imperatur nec inchoat, nec cessare debet. Charitas intus non intermittatur: officia charitatis pro tempore exhibeantur: charitas ergo, sicut scriptum est, fraterna permaneat. Fortasis autē monerit aliquos vestrum, ex quo istam epistolam beati Ioannis tractamus vobis, quare non commēdauerit maximè nisi fraternam charitatem? Qui diligit fratrem dicit, & præceptum nobis est datum, vt diligamus inuicem. Assiduè nominauit charitatem fraternā, dei autem charitatem, id est, qua debemus diligere deum, nō tam assiduè nominauit, sed tamen non omnino tacuit. De inimici vero dilectione prorsus tacuit propè per totam ipsam epistolā. Cum vehementer nobis prædicet commendetq; charitatem, non nobis dicit vt diligamus inimicos, sed dicit nobis vt fratres diligamus. Modo verò cum Euāgelium legeretur, audiuimus, Si enim diligitis eos qui vos diligūt, quā mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Quid est igitur quòd pro magno nobis ad perfectionem quandam fraternam dilectionem commendat Ioannes Apostolus, dominus autem dicit, nō nobis sufficere vt fratres diligamus, sed debere nos extendere ipsam dilectionem vt perueniamus ad inimicos? Qui vsque ad inimicos peruenit, non transilit fratres. Necesse est sicut ignis prius occupet proxima,& sic se in lōginquiora distendat. Propinquior est tibi frater quàm nescio quis homo. Rursus tibi magis adhæret ille quem non noueras, qui tibi tamen non aduersatur, quàm inimicus qui etiam aduersatur. Extende dilectionem in proximos, nec voces illam extensionem. Prope enim te diligis, qui eos diligis qui tibi adhærent. Extende ad incognitos, qui tibi nihil mali fecerunt. Trāscende & ipsos, perueni vt diligas inimicos. hoc certe dominus iubet. Quare iste tacuit de dilectione inimici? Omnis dilectio siue quæ carnalis dicitur, quæ non dilectio, sed magis amor dici solet (dilectionis enim nomē magis solet in melioribus rebus dici, in melioribus reb^{9} accipi) tamen omnis dilectio fratres charissimi vtique

Margin notes: Ephe. 3. — B — Matth. 6. — C — † Iusum & susum p deorsum & sursum. — Matt. 5. — Galat. 1. — D — Act. 9. — 1 Cor. 15. — Ephe. 3. — E — Hebr. 13. — F — Mat. 5.

G beneuolentiam quandã habet erga eos qui diliguntur. Non enim sic debemus diligere homines, aut sic possumus diligere vel amare: hoc enim etiam verbo vsus est dominus, cũ diceret, Petre amas me? Non sic debemus amare homines, quomodo audimus gulosos dicere, amo turdos. Quæris quare? Vt occidat & consumat. & amare se dicit, & ad hoc illos amat vt non sint: ad hoc amat vt perimat: & quicquid ad cibũdum amamus, ad hoc amamus, vt illud cõsumatur, & nos reficiamur. Nũquid sic amandi sunt homines tanquã cõsumendi? Sed amicitia quadã beneuolentiæ, vt aliquando præstemus eis quos amamus. Quid si nõ sit quod præstemus? Sola beneuolentia sufficit amanti. Nõ enim optare debemus esse miseros, vt possimus exercere opera misericordiæ. Das panem esurienti, sed melius nemo esuriret, & nulli dares. Vestis nudum, vtinam omnes vestiti essent, & nõ esset ista necessitas. Sepelis mortuum, vtinam veniat aliquando illa hora vbi nemo moriatur. Concordas litigantes, vtinam aliquando sit pax illa æterna Hierusalẽ, vbi nemo discordat. hæc enim omnia officia necessitatum sunt. Tolle miseros, cessabunt opera misericordiæ.

Ioan.21.

H Opera misericordiæ cessabunt, nũquid ardor charitatis extinguetur? Germanius amabis felicem hominem, cui non habes quod præstes. purior ille amor erit, multoq; syncerior. Nam si præstiteris misero, fortassis extollere te cupis aduersus eum, & eum tibi vis esse subiectũ, quia author est tui beneficij. Ille indiguit, tu impertitus es. quasi maior videris, quia tu præstitisti, quàm ille cui præstitum est. Opta æqualem, vt ambo sub vno sitis, cui nihil præstari potest. Nam in hoc excessit modum superba anima, & quodammodo auara fuit: quia radix omnium malorum auaritia est: & item dictũ est, Initium omnis peccati superbia. Et quærimus aliquando quomodo sibi concordent istæ duæ sententiæ, Radix omnium malorum est auaritia &, Initiũ omnis peccati superbia. si initium omnis peccati superbia, radix omnium malorum superbia est. certe si radix omnium malorum auaritia est, inuenimus & in superbia auaritiã esse. excessit enim modum homo. Quid est auarum esse? Progredi vltra quàm sufficit. Adã per superbiã cecidit. initium omnis peccati superbia, inquit. Nunquid auaritia? Quid auarius illo cui deus sufficere non potuit? Ergo fratres legimus quemadmodum factus sit homo ad imaginem & similitudinem dei: & quid de illo dixit deus?

1.Tim.6.
Eccli.10.

I Et habeat potestatem piscium maris, & volatiliũ cœli, & omnium pecorum quæ repunt super terrã. Nunquid dixit, habeat potestatem hominum? Habeat potestatem, ait: dedit potestatẽ naturalem. Quorum habeat potestatem? Piscium maris, volatilium cœli, & omnium repentium quæ repunt super terram. Quare hæc est naturalis potestas hominis in ista? Quia homo ex deo habet potestatem, ex quo factus est ad imaginem dei. Vbi autem factus est ad imaginem dei? In intellectu, in mente, in interiore homine: in eo quod intelligit veritatẽ, diiudicat iustitiã & iniustitiam, nouit à quo factus est, potest intelligere creatorem suum, laudare creatorem suum. Habet hanc intelligentiam, qui habet prudentiã. Ideo multi cum per cupiditates malas deterrerent in se imaginem dei, & ipsam quodammodo flammam intelligentiæ peruersitate morum extingoerent, clamat illis scriptura, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. hoc est dicere, præposui te equo & mulo te ad imaginem meam feci, potestatem tibi super ista dedi. Quare? Quia non habent feræ rationalem mentem, tu autem rationali mente capis veritatem, intelligis quod supra te est, subdere ei qui supra te est,

Gene.1.
Psal.31.

K & infra te erunt illa quibus præpositus es. Quia vero per peccatum homo deseruit eum sub quo esse debuit, subditus est eis supra quæ esse debuit. Intendite quid dicam, deus, homo, pecora. Verbi gratia, supra te deus, infra te pecora. Agnosce eum qui supra te est, vt agnoscãt te quæ infra te sunt. ideoque eum Daniẽlẽ agnouisset supra se deum, agnouerunt illum supra se leones. Si autem non agnoscis illum qui supra te est, superiorem contemnis, subderis inferiori. Propterea superbia Aegyptiorũ vnde domata est? de ranis & muscis. Poterat deus & leones mittere, sed aliquis magnus leone terrẽdus est. Quãto illi erant superbiores, tanto de rebus cõtemptibilibus & abiectis fracta est eorum ceruix mala. Sed Daniẽlẽ agnouerunt leones, quia ille subditus deo erat. Quid martyres qui ad bestias pugnauerũt, & ferarum morsibus laniati sunt, nõnne erant sub deo? Serui dei tres viri, & serui dei Maccabæi. Agnouit ignis seruos dei tres viros quos non vssit, quorum nec vestimẽta corrupit: & nõ agnouit Maccabæos? Agnouit & Maccabæos fratres, agnouit & istos. Sed opus erat quodam

Daniel.6.
Exod.8.
Daniel.3.
2.Macc.7.

L flagello permittẽte domino, qui dixit in scriptura, Flagellat omnẽ filium quem recipit. Putatis enim fratres, quia ferrum trãsuerberaret viscera domini, nisi ipse permitteret: aut hæreret in ligno, nisi ipse voluisset? Nõ eũ agnouit creatura? An exemplum patiẽtiæ proposuit fidelibus suis? Ideo deus quosdam liberauit visibiliter, quosdam non liberauit visibiliter: omnes tamen spiritaliter liberauit, spiritaliter neminem deseruit. Visibiliter quosdam visus est deseruisse, quosdam visus est eripuisse. Ideo quosdam eripuit, ne putes illum nõ potuisse eripere. Testimonium dedit, quia potest. Et vbi non facit, secretiorem intelligas voluntatem, ne suspiceris difficultatẽ. Sed quid fratres? Cum euaserimus omnes istos mortalitatis laqueos, cum trãsierint tẽpora tentationis, cum seculi huius fluuius decurrerit, & receperimus illã stolam primam, immortalitatem illam quam peccãdo perdidimus, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, id est, cum caro ista induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitem: tunc perfectos filios dei, vbi non est opus tentari nec flagellari, agnoscet omnis creatura. Subdita nobis erunt omnia, si nos sic subditi sumus deo. Sic ergo deberet esse

Hebr.12.
1.Cor.15.

M Christianos, vt non glorietur super alios homines. Dedit enim tibi deus esse super bestias, id est, meliorẽ esse quàm bestias. hoc naturale habes: semper melior eris quàm bestia. Si vis melior esse quàm alius homo, inuidebis ei quando tibi esse videbis æqualem. Debes velle omnes homines æquales tibi: & si viceris aliquem per prudentiam, optare debes vt sit & ipse prudens. Quandiu tardus est, discit à te: quandiu indoctus est, indiget te: & tu videris doctor, ille autem discens. tu ergo superior, quia doctor es: ille inferior quia discẽs. Nisi illum optes æqualem, semper vis habere discentem. Si autem vis semper habere discentem, inuidus doctor, quomodo eris doctor? Rogo te noli docere ipsam inuidentiam tuam. audi Apostolum dicentẽ de visceribus charitatis, Vellem omnes homines esse sicut meipsum. Quomodo volebat omnes esse? Aequales. ideo erat omnib' superior, quia charitate optabat omnes æquales. Excessit ergo modũ homo, dum auarior voluit vt supra homines esset, qui supra pecora fact' est: & ipsa est superbia. Et videte quanta opera facit superbia. Ponite in corde quàm similia faciat & quasi paria charitati. Pascit esurientem charitas, pascit & superbia:

Gene.1.
1.Cor.7.

charitas

A charitas vt deus laudetur, superbia vt ipsa laudetur. Vestit nudum charitas, vestit & superbia. Ieiunat charitas, ieiunat & superbia. Sepelit mortuum charitas, sepelit & superbia. Omnia opera bona quæ vult facere charitas & facit, agit contra superbia, & quasi ducit equos suos. Sed interior charitas tollit locum male agitatæ superbiæ: non male agitantis, sed male agitatæ. Væ homini cuius auriga superbia est: necesse est enim vt præceps eat. Vt autem non sit superbia quæ agitat facta bona, quis nouit? quis videt? vbi est hoc? Opera videmus, Pascit misericordia, pascit & superbia. Hospitem suscipit misericordia, hospitem suscipit & superbia. Intercedit pro paupere misericordia, intercedit & superbia. Quid est hoc? In operibus nō discernimus. Audeo aliquid dicere: sed non ego, Paulus dixit, Moritur charitas, id est, homo habens charitatem: confitetur nomen Christi, ducit ad martyrium: cōfitetur & superbia, ducit ad martyrium. Ille habet charitatem, ille non habet charitatē. Sed audiat ab Apostolo ille qui non habet charitatē, Si *1. Corin. 13.* distribuero omnia mea pauperib⁹, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, B nihil mihi prodest. Ergo scriptura diuina intrò nos reuocat à iactatione huius faciei forinsecus, & ab ista superficie quæ iactatur ante homines, reuocat nos intrò. Redi ad conscientiam tuam, ipsam interroga. Noli attendere quod floret foris, sed quæ radix est interna. Radicata est cupiditas? Species potest esse bonorum factorum, verè opera bona esse nō possunt. Radicata est charitas? securus esto, nihil mali procedere potest. Blanditur superbia, sæuit amor. Illa vestit, iste cædit. illa enim vestit vt placeat hominibus, iste cædit vt corrigat disciplina. Accipitur magis plaga charitatis, quàm eleemosyna superbiæ. Redite ergo intrò fratres, & in omnibus quæcunque facitis, intuemini testē deum. Videte si ille videt, quo animo faciatis. Si cor vestrū nō vos accusat, quia nō iactantiæ causa facitis benè, securi estote. Nolite autē timere quādo facitis benè, ne videat alter. Time ne propterea facias, vt tu lauderis. nā videat alter, vt deus laudetur. Si enim abscōdis ab oculis hominum, abscondis ab imitatione hominū, laudē subtrahis deo. Duæ sunt enim eleemosynæ. duo esuriūt, vnus panem, alter iustitiā. Inter duos istos famelicos, quia dictū *Matt. 5.* est, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā, quoniam ipsi saC turabuntur: inter duos istos famelicos bonus operator cōstituit⁹ est. si charitas de illo in te operatur, ambobus miseratur, ambobus vult subuenire. ille enim quærit quod manducet, ille quærit quod imitetur. Pascis istum, præbes te isti. ambobus dedisti eleemosynam. illum fecisti gratulatorem de fame interfecta, hunc fecisti imitatorem de exemplo proposito. Miseremini ergo tanquam misericordes, quia in eo etiam quòd diligitis inimicos, fratres diligitis. Ne putetis Ioannem nihil de dilectione inimici præcepisse, quia de fraterna charitate nō tacuit. Fratres diligitis. Quomodo, inquis, fratres diligimus? quæro quare diligas inimicum. Quare illum diligis? Vt sanus sit in hac vita. Quid si non illi expedit? Vt diues sit. Quid si ipsis diuitiis excæcabitur? Vt vxorem ducat. Quid si amaram vitam inde patietur? Vt filios habeat. Quid si mali erunt? Incerta sunt ergo ista quæ videris optare inimico tuo, quia diligis eū, incerta sunt. Opta illi vt habeat tecum vitā æternam, opta illi vt sit frater tuus. Si ergo hoc optas diligēdo inimicum, vt sit frater tuus, & enm diligis, fratrem diligis. non enim amas in illo quod est, sed quod vis vt sit. Dixeram aliquando charitati vestræ, ni fallor, robur est ligni posi-

rum ante oculos. Faber optimus videt lignum nō do- D latum de sylua præcisum: adamauit: nescio quid inde vult facere. non enim ad hoc amauit, vt semper sic maneat. In arte vidit quod futurum est, nō in amore quod est: & amauit quod inde facturus est, nō illud quod est. Sic nos & deus amauit peccatores. Nam dicimus quia deus amauit peccatores. ait enim, Non est opus sanis *Matt. 9.* medicus, sed male habentibus. Nunquid ad hoc amauit peccatores, vt peccatores remaneremus? Quasi lignum de sylua vidit nos faber, & cogitauit ædificium quod inde facturus est, non syluam quod erat. Sic & tu respicis inimicum tuum aduersantē, sæuientē, mordentem verbis, exasperantē contumeliis, insectātem odiis: attendis ibi quia homo est. Vides ista omnia quæ aduersa sunt, ab homine facta, & vides in illo quòd à deo factus est. Quod autem homo factus est, à deo factus est: quòd autem te odit, ipse fecit: quod inuidet, ipse fecit. Et quid dicis in animo tuo? Domine propiti⁹ illi esto, dimitte illi peccata: incute illi terrorē, muta illum. Non amas in illo quod est, sed quod vis vt sit. Ergo cum inimicum amas, fratrem amas. Quapropter perfecta dilectio est in dilectione inimici, quia† perfecta dilectio est *† qua.* in dilectione fraterna. Et nemo dicat quia aliquid mi- E nus nos monuit Ioannes Apostolus, & plus nos monuit dominus Christus. Ioannes nos monuit vt fratres diligamus, Christus nos admonuit vt etiā inimicos diligamus. Attende quare te monuit Christus vt diligas *Matt. 5.* inimicos: nunquid vt semper remaneant inimici? Si ad hoc te monuit vt inimici remaneant: odisti, non diligis. Attende quomodo ipse dilexit, id est, quia nolebat vt sic remanerent sui persecutores. Ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quibus voluit ignosci, mutari illos voluit: quos voluit mutari, ex inimicis fratres facere dignatus est. & verè sic fecit. Occisus est, sepultus est, resurrexit, in cœlū ascēdit, spiritū sanctū misit discipulis: cœperūt in fiducia prædicare nomē ipsius: miracula faciebant in nomine crucifixi & occisi. Viderunt illi interfectores domini, & qui sanguinē eius sæuiendo fuderant, credendo biberunt. Hæc dixi fratres, & longiusculè, quia vehemētius cōmendanda fuit charitati vestræ ipsa charitas, id est, commendādā sibi erat; Si enim charitas nulla est in vobis, nihil diximus. Si autem est in vobis, tāquam oleum flammæ adiecimus: & in quo nō erat, forte verbis accensum est. In alio creuit F quod erat, in alio cœpit esse quod non erat. Ad hoc ergo ista diximus, ne pigri sitis diligere inimicos. Sæuit in te homo. ille sæuit, tu deprecare. ille odit, tu miserere. Febris animæ ipsius te odit: sanus erit, & gratias tibi aget. Quomodo medici diligunt ægrotos? nunquid ægrotos diligunt? Si ægrotos diligunt, volunt vt semper ægrotent. Ad hoc diligunt ægrotos, ne ægroti permaneant, sed vt ex ægrotis sani fiant. Et quanta pleruntque patiuntur à phreneticis? quales contumelias verborum? plerunq; & percutiuntur. Persequitur ille febrem, ignoscit homini. Et quid dicā fratres? Amat inimicum suum? Imò odit inimicum suum. morbum enim ipsum odit, & amat hominē à quo percutitur. odit febrem. A quo enim percutitur? A morbo, ab ægrotatione, à febre. Illud tollit quod illi aduersatur, vt remaneat illud vnde gratuletur. Sic & tu. si odit te inimic⁹ tuus, & iniustè te odit, noueris quia cupiditas seculi in illo regnat: propterea te odit. Si odisti illum & tu, cōtra reddis malum pro malo. Quid facis reddere malum pro malo? Vnum ægrotum flebam, qui te oderat: iam duos plango, si & tu odisti. Sed persequitur rem tuam, tollit tibi nescio quæ.

G quę habes in terra. Ideo illum odisti, quia angustias tibi facit in terra. Noli pati angustias, migra in cœlũ. sursum cor ibi habebis vbi latitudo est, vt nullas angustias patiaris in spe vitę æternæ. Attẽde quę tibi tollit: nec ipsa tibi tolleret, nisi ille permitteret, qui flagellat omnem filiũ quẽ recipit. Quodãmodo ferramẽtum dei est quo saneris, ipse inimicus tuus. Si nouit deus vtile tibi esse vt expoliet te, permittit illũ. si nouit tibi vtile esse vt vapules, permittit ille vt cædaris. De illo te curat, opta vt ille saneris. *Deũ nemo vidit vnquã.* Videte dilectissimi. *Si diligamus inuicẽ, deus in nobis manebit, & dilectio eius erit perfecta in nobis.* Incipe diligere, perficieris. Cœpisti diligere, cœpit in te deus habitare. Ama eũ qui in te cœpit habitare, vt perfecti⁹ inhabitãdo faciat te perfectũ. *In hoc cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis.* Bene, deo gratias, Cognoscim⁹ quia habitat in nobis. Et hoc vnde cognoscimus, quia cognoscimus quia habitat in nobis? Quia hoc ipse Ioannes dixit: quia de spiritu suo dedit nobis. Vnde scimus quia de spiritu suo dedit nobis? Hoc ipsum, quia de spiritu suo dedit tibi, vnde cognoscis? Interroga viscera tua: si plena sunt charitate, habes spiritum dei. Vnde cognoscimus quia

H inde cognoscis habitare in te spiritũ dei? Paulũ interroga Apostolũ. Quoniã charitas dei diffusa est in cordib⁹ nostris per spiritũ sanctũ qui datus est nobis. *Roma.5.* *Et nos vidimus, & testes sumus, quia pater misit filium suum saluatorem mundi.* Securi estote qui ægrotatis: talis medicus venit. Desperabatis. magni erãt morbi, insanabilia erãt vulnera, desperata erat ægritudo. Magnitudinẽ mali tui attendis, omnipotentiã medici non attendis? Tu desperatus es: sed ille omnipotens est, cuius testes isti sunt qui primò sanati, & annunciãtes medicũ, & ipsi tamen plus spe sanati quàm re. nã sicut dicit Apostol⁹, Spe enim salui facti sumus. *Roma.8.* Cœpimus ergo sanari in fide: perficietur autẽ salus nostra cũ corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatem. *1.Cor.15.* Hæc spes est, nondũ res. sed qui gaudet in spe, tenebit & rẽ: qui autem spem non habet, ad rẽ non poterit peruenire. *Quicunque cõfessus fuerit quòd Iesus sit filius dei, deus in ipso manet, & ipse in deo.* Iam nõ multis dicamus: qui cõfessus fuerit nõ verbo, sed facto: nõ lingua, sed vita. nam multi cõfitentur verbis, sed factis negant. *Et cognouimus & credimus quia dilectionẽ habet deus in nobis.* Et iterum vnde cognouisti?

I *Deus dilectio est.* Iã dixit illud superius, ecce iterũ dicit. Amplius tibi nõ potuit dilectio cõmendari, q̃ vt diceretur deus. fortè munus dei contempturus eras. Et deũ contemnis? Deus dilectio est. *Et qui manet in dilectione, in deo manet, & deus in eo.* Vicissim se habitãt, qui cõtinet, & qui cõtinetur. Habitas in deo, sed vt cõtinearis: habitat in te deus, sed vt te cõtineat ne cadas: ne fortè sic te putes domũ dei fieri, quomodo domus tua portat carnem tuã. Si subtrahat se domus in qua es, cadis: si autẽ tu te subtrahas, nõ cadet. Deus integer est, cum eũ deseris: integer, cũ ad illũ redieris. Tu sanaris, nõ illi aliquid præstabis. tu mũdaris, tu reficeris, tu corrigeris. Ille medicamentũ est non sano, regula est prauo, lux est tenebrato, habitatio est deserto. omnia ergo tibi cõferuntur. Vide ne putes deo aliquid conferri quando venis ad eũ, nec mancipiũ † saltem. *† quidem.* Ergo non habebit deus seruos, si tu nolueris, & omnes noluerint? Deus non indiget seruis, sed serui deo: ideo dicit Psalmus, Dixi domino, deus meus es tu. *Psal.15.* Ipse est verus dominus. & quid ait? Quoniã bonorũ meorum nõ eges. Tu eges bono serui tui, eget seruus bono tuo, vt pascas illũ: eges & tu bono serui tui, vt adiuuet te. Nõ tibi potes aquã implere, non tibi potes coquere, nõ tibi potes ante equũ currere, iumentum tuum nõ potes curare. K Vides quia indiges bono serui tui? obsequio illius indiges. Nõ es ergo verus dominus, quãdo indiges inferiore. Ille est verus dominus, qui nihil à nobis quærit, & væ nobis si eũ nõ quęramus. Nihil à nobis quærit, & quæsiuit nos, cũ eum nõ quæreremus. Ouis vna errauerat, inuenit eã, gaudens in humeris suis reportauit. *Luca.15.* Et nũquid ouis erat pastori necessaria, & nõ oui potius pastor necessarius erat? Quanto libentius de charitate loquor, tãto minus volo finiri epistolam istã: nulla est ardentior ad cõmendandam charitatẽ. Nihil vobis dulcius prædicatur, nihil salubrius bibitur, sed si bene viuendo cõfirmetur in vobis munus dei. Ne sitis ingrati tantæ gratiæ illius, qui cũ haberet vnicum, noluit illum esse vnum: sed vt fratres haberet, adoptauit illi, qui cum illo possiderent vitam æternam.

De eo quod Ioannes dicit, In hoc perfecta est dilectio in nobis, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo: vsque ad id, Et hoc mandatum habemus ab ipso, vt qui diligit deum, diligat & fratrem suum. *Tractatus IX.*

L MEminit charitas vestra, ex epistola Ioannis Apostoli vltimã partem restitisse nobis tractãdam & exponendam vobis quantũ deus donat. Huius ergo debiti nos memores sumus: exactionis autẽ vos memores esse debetis. Eadem quippe charitas quæ in ipsa epistola maximè & propè sola cõmẽdatur, & nos facit fidelissimos debitores, & vos dulcissimos exactores. Ideo dixi dulcissimos exactores, quia vbi charitas non est, amarus exactor est: vbi autẽ charitas est, & qui exigit dulcis est, & à quo exigitur: & si aliquẽ laborẽ suscipit, facit eundem laborem propè nullum & leuem ipsa charitas. Nõnne videmus etiã in mutis animantibus & irrationalibus, vbi nõ spiritalis charitas, sed carnalis & naturalis est, exigi tamẽ magno affectu de vberibus matris lac à paruulis? Et quãuis sugens impetum faciat in vbera, melius est tamen matri quàm si non sugat, nec exigat quod charitati debetur. Sæpe videmus vbera vaccarũ etiam à grandiusculis vitulis capite percuti, & propè ipso impetu leuari matrum corpora, nec eas tamẽ calce repellere, sed & si desit fili⁹ qui sugat, mugitu prouocari ad vbera. M Si ergo est in nobis illa charitas spiritalis, de qua Apostolus dicit, Factus sum paruulus in medio vestrum, tanquã nutrix fouens filios: *1.Thess.2.* tunc vos diligimus, quãdo exigitis. Pigros nõ amamus, quia languentibus formidamus. Intercesserunt autem, vt intermitteremus textum huius Epistolæ, quædã pro diebus festis solennia lectionum, quæ non potuerunt nisi legi, & ipsa tractari. Nunc ergo ad prætermissum ordinem redeamus, & quæ restant, intentè accipiat charitas vestra. Nescio vtrum magnificentius nobis charitas commendari possit, quàm vt diceretur, Deus charitas est. Breuis laus, & magna laus: breuis in sermone, & magna intellectu. Quàm cito dicitur, Deus dilectio est? & hoc breue est. si numeres, vnũ est: si appẽdas, quãtũ est, Deus dilectio est? Et qui manet, inquit, in dilectione, in deo manet, & deus in illo manet. Sit tibi domus deus, esto domus dei: mane in deo, & maneat in te deus. Maneat in te deus vt te cõtineat: maneas in deo, ne cadas: quia sic de ipsa charitate dicit Apostolus, Charitas nũquam cadit. *1.Cor.13.* Quomodo cadit, quẽ continet deus? *In hoc perfecta est dilectio in nobis, vt fiduciã habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sum⁹ in hoc mũdo.* Dicit quomodo se probet vnusquisq;, quantum in illo profecerit charitas, vel

potius

A potius quantū ipse in charitate profecerit. Nam si deus charitas est, nec pficit nec deficit deus. sic dicitur proficere in te charitas, quia tu in ea proficis. Interroga ergo quantū in charitate profeceris, & quid tibi respondeat cor tuū, vt noueris mensurā profectus tui. Promisit enim ostendere nobis, in quo cognoscamus eum, & ait, In hoc perfecta est in nobis dilectio. quare, in quo? Vt fiduciā habeamus in die iudicij. Quisquis fiduciam habet in die iudicij, perfecta est in illo charitas. Quid est habere fiduciam in die iudicij? Nō timere ne veniat dies iudicij. Sunt homines qui non credunt diē iudicij, isti fiduciam non possunt habere in die, quē venturum esse nō credūt. Prætermittamus istos, excitet illos deus vt viuant. De mortuis vero quid loquimur? Non credunt futurum diē iudicij, nec timēt nec desiderant quod nō credunt. Cœpit aliquis credere diē iudicij? Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondū habet fiduciam in die iudicij, nondum est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandū est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initiū video, inquis? Ipsum timorem. audi scripturam, initium sapientiæ timor domini. Cœpit ergo timere diem iudicij: timēdo B corrigit se. Vigilat aduersus hostes suos, id est peccata sua: incipit reuiuiscere interius, & mortificare membra sua quæ sunt super terrā, sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terrā. Spiritalia nequitiæ dicit membra super terram. nam sequitur & exponit, Auaritiam, immūditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autem mortificat iste qui timere cœpit diem iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur membra cœlestia. Membra autē cœlestia, omnia opera bona. Surgētibus cœlestibus membris, incipit desiderare quod timebat. timebat enim ne veniret Christus, & inueniret impium quem damnaret. desiderat vt veniat, quia inuēturus est pium quē coronet. Iam cum cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit virgo interi^9 ipsa fide, spe & charitate. Habet iam fiduciam in die iudicij: non contra se pugnat quando orat & dicit, Adueniat regnū tuum. Qui enim timet ne veniat regnum dei, timet ne exaudiatur. Qui autē orat, quomodo orat qui timet ne exaudiatur? Qui C autē orat cum fiducia, charitas optat iam vt veniat. De ipso desiderio dicebat quidam in Psalmo, Et tu domine vsquequo? cōuertere domine, & erue animā meam. Gemebat se differri. Sunt enim homines qui cū patientia moriuntur: sunt autem quidam perfecti qui cum patientia viuūt. Quid dixi? Qui adhuc desiderat istam vitam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem. Luctatur aduersum se, vt sequatur voluntatem dei: & hoc potius agit animo quod elegit deus, non quod elegit volūtas humana: & ex desiderio vitæ præsentis fit lucta cū morte, & adhibet patientiā & fortitudinem, vt æquo animo moriatur. iste patiēter moritur. Qui autē desiderat, sicut dicit Apostol^9, dissolui, & esse cum Christo: nō patienter moritur, sed patienter viuit, delectabiliter moritur. Vide Apostolū patienter viuentem, id est, cum patientia hic non amare vitam, sed tolerare. Dissolui, inquit, & esse cum Christo, multò magis optimum: manere autem in carne, necessarium propter vos. Ergo fratres date operam, intus agite vobiscum, vt desideretis diē iudicij. aliter non probatur perfecta charitas, nisi cū cœperit ille dies desiderari. Ille autem cum desiderat, qui fiduciam habet in illo. ille autē fiduciam habet in illo, cuius conscientia nō trepidat in

1. Iean. 4. *3. sent. dist. 34. c. de bu.* *Eccli. 1.* *Coloss. 3.* *Matt. 6.* *Psal. 6.* *Philip. 1.*

charitate perfecta atque syncera. In hoc perfecta est dilectio eius in nobis, vt fiduciam habeamus in die iudicij. Quare habebimus fiduciā? Quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mūdo. Audisti causam fiduciæ tuæ: Quia sicut ille est, inquit, & nos sumus in hoc mundo. Nōnne videtur aliquid impossibile dixisse? Nunquid enim potest esse homo sicut deus? Iam vobis exposui, quia nō semper ad æqualitatē dicitur, sicut, sed dicitur ad quandam similitudinem. Quomodo enim dicis, sicut aures habeo, ita habet & imago? nunquid omnino sic? sed tamen dicis, sicut. Si ergo facti sumus ad imaginem dei, quare nō sicut deus sumus? non ad æqualitatem, sed pro modo nostro. Vnde ergo nobis datur fiducia in die iudicij? Quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mūdo. Debemus ergo hoc referre ad ipsam charitatem, & intelligere quid dictū sit. Dominus in Euāgelio dicit, Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nōnne & publicani hoc faciunt? Quid ergo vult, nos? Ego autē dico vobis, Diligite inimicos vestros, & orate pro persequētibus & calumniantibus vos. Si ergo iubet nos diligere inimicos nostros, vnde nobis dat exēplum? De ipso deo. ait enim: Vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est. Quomodo illud facit deus? Diligit inimi- E cos suos, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si ergo ad hāc perfectionem nos inuitat deus, vt diligamus inimicos nostros sicut & ipse dilexit suos, ea nobis fiducia est in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo: quia sicut ille diligit inimicos suos, faciendo solē suum oriri super bonos & malos, & pluēdo super iustos & iniustos: nos quia inimicis nostris nō possumus præstare tēporalem solē & pluuiā, præstemus lachrymas cū pro illis oramus. Iā ergo de ipsa fiducia videte quid dicat. Vnde intelligitur perfecta charitas, *Timor non est in charitate.* Quid ergo dicimus de illo qui cœpit timere diē iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, nō timeret: perfecta enim charitas faceret perfectā iustitiam, & nō haberet quare timeret, imò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnum dei. Ergo timor nō est in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? *Sed perfecta*, inquit, *charitas foras mittit timorem.* Ergo incipiat timor, quia initiū sapientiæ timor domini. Timor quasi locū præparat charitati. Cū autē cœpe- F rit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locū. Quantū enim illa crescit, ille decrescit: & quantū illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autē null^9 timor, nō est quà intret charitas. Sicut videmus per setā introduci linū quādo aliquid suitur: seta prius intrat, sed nisi exeat, nō succedit linū: sic timor primò occupat mentē, non autē ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatē. Iā facta securitate in animo, quale gaudiū nobis est vel in hoc vel in futuro seculo? Et in hoc seculo quis nobis nocebit plenis charitate? Videte quomodo exultet Apostol^9 de ipsa charitate. Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an nuditas, an periculū, an gladi^9? Et Petrus dicit, Et quis vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis? *Timor nō est in dilectione, sed perfecta dilectio foras mittit timorē, quia timor tormentum habet.* Torquet cor cōscientia peccatorū, nondū facta est iustificatio. Est ibi quod titillet, quod pūgat. Ideo in Psalmo de ipsa perfectione iustitiæ quid dicit? Conuertisti luctū meū in gaudium mihi, conscidisti saccū meū, & cinxisti me lætitia, vt cātet tibi gloria mea, & non cōpungar. Quid est, nō

Gene. 1. *Matt. 5.* *Eccle. 1.* *Concor. dist. pœn. dist. 2.* *sicut seta.* *Roma. 8.* *1. Pet. 3.* *Psal. 29.*

G compungar? Non sit quod stimulet conscientiã meam. Stimulat timor, sed noli timere: intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor. Timor dei sic vulnerat, quomodo medici ferramẽtum putredinẽ tollit, & quasi videtur vulnus augere. Ecce putredo quãdo erat in corpore, minus erat vulnus, sed periculosum. Accedit ferramẽtum medici: minus dolebat illud vulnus, quàm dolet modò cum secatur. Plus dolet cum curatur, quàm si nõ curaretur: sed ideo plus dolet accedente medicina, vt nunquam doleat succedẽte salute. Occupet ergo cor tuũ timor: & inducta charitate succedat cicatrix ferramẽto medici. Talis est medicus, vt nec cicatrices appareãt: tu tantũ subde te dexteræ ipsius. Nam si sine timore es, nõ poteris iustificari. Scotẽtia dicta est de scripturis: Nã qui sine timore est, nõ poterit iustificari. Opus est ergo vt intret timor primò, per quẽ veniat charitas. Timor medicamentum, charitas sanitas. *Qui autem timet, non est perfectus in dilectione.* Quare? Quia timor tormentũ habet, quomodo sectio medici tormentum habet. Est autem alia sententia quæ videtur huic esse contraria, si nõ habeat intellectorẽ: dicitur enim quodam loco in Psalmo. Timor domini castus, permanens in seculũ se-

1. sent. dist. 24. cap. est autem.

Psal. 18.

H culi. Aeternum quendam timorẽ nobis ostẽdit, sed castum. Quòd si ille æternum nobis timorẽ ostẽdit, nunquid cõtradicit illi forte ista Epistola, quę dicit, Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem? Interrogemus ambo eloquia dei. Spiritus vnus est, etsi codices duo, etsi ora duo, etsi linguæ duæ, Hoc enim dictum est per Ioannẽ, illud dictum est per Dauid: sed nolite putare aliũ esse spiritũ. Si vnus flatus inflat duas tibias, non potest vnus spiritus implere duo corda, agitare duas linguas? Sed si spiritu vno, id est vno flatu, impletæ duæ tibiæ cõsonãt, impletæ duæ linguæ spiritu dei dissonare possunt? Est ergo ibi quædam concordia, sed auditorem desiderat. Ecce inspirauit & impleuit duo corda, duo ora, mouit duas linguas spiritus dei. Et audiuimus ex vna lingua, Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorẽ. audiuimus ex alia, Timor domini castus permanẽs in seculum seculi. Quid est hoc? quasi dissonãt. Non. Excute aures tuas, intẽde melodiã. Non sine causa hic addidit, castus: illic non addidit, nisi quia est timor alius qui dicitur castus: est autẽ alius qui non dicitur castus. Discer-

I namus ergo istos duos timores, & intelligemus consonãtiam tibiarũ. Quomodo intelligimus, vel quomodo discernimus? attẽdat charitas vestra. Sunt homines qui propterea timent deũ, ne mittantur in gehennã, ne fortè ardeant cũ diabolo in igne æterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem, sed sic venit vt exeat. si enim adhuc propter pœnã times deum, nondum amas quẽ sic times. Non bona desideras, sed mala caues. Sed ex eo quòd mala caues, corrigis te, & incipis bona desiderare. Cũ bona desiderare cœperis, erit in te timor castus. Quis timor castus? ne amittas ipsa bona. Intendite, Aliud est timere deũ ne mittat te in gehennã cum diabolo: aliud est timere deum ne recedat à te. Ille timor quo times ne in ignem æternum mittaris cum diabolo, nondũ est castus: nõ enim venit ex amore dei, sed ex timore pœnæ. Cum autẽ times deũ ne deserat te præsentia eius, amplecteris eum, ipso frui desideras. Nõ potest melius explanari quid intersit inter duos istos timores, vnum quẽ foras mittit charitas, alterũ castũ qui permanet in seculũ seculi, nisi ponas duas mulieres maritatas, quarum vnã ita constituas volentẽ facere adulterium, delectari nequitia, sed timere ne dãnetur à marito. Timet maritũ, sed quia adhuc amat nequitiam, ideo timet maritũ. huic nõ grata, sed onerosa est mariti præsentia. Et si forté viuit nequiter, timet maritũ ne veniat. Tales sunt qui timent ne veniat dies iudicij. Fac alterã amare virum, debere illi castos amplexus, & nulla se adulterij immũditia maculare. optat præsentiã viri. Et quomodo discernũtur duo isti timores? Timet illa, timet & illa. Interroga, quasi vnum tibi respondent. Interrogetur illa, Times virũ? timeo. Interroga & illã si timeat virũ: respondet, timeo. Vna vox est, sed diuersus animus. iam ergo interrogentur quare. Illa dicit, Timeo virũ ne veniat. Illa dicit, timeo virũ ne discedat. Illa dicit, timeo ne dãner: Illa dicit, timeo ne deserar. Pone hoc in animo Christianorũ, & inuenis timorem quem foras mittit charitas: & alium timorẽ castum permanentẽ in seculũ seculi. Loquamur ergo huic primu qui sic timet deum, quomodo illa mulier quã delectat nequitia. timet enim virum ne damnet illam. Talibus primo loquimur, O anima quę sic times deũ ne dãnet te deus, quomodo timet mulier quã delectat nequitia, timet virũ ne dãnetur à viro: quomodo tibi displicet illa mulier, displice & tu tibi. Si forte habes vxorẽ, nunquid vis vt sic timeat te vxor tua, ne dãnetur abs te, vt delectet illã nequitia,

1. sent. dist. 34. cap. non potest.

Matt. 25.

K

L sed pondere timoris tui reprimatur, nõ dãnatione iniquitatis? Castã eã vis, vt te diligat, nõ vt te timeat. Exhibe te talem deo, qualẽ vis habere vxorẽ. Et si nondũ habes, & habere vis, talẽ vis habere. Et quid dicimus fratres? Illa mulier quæ ideo timet virũ ne dãnetur à viro, forté nõ facit adulteriũ, ne aliquo modo perueniat ad virũ. & tollat illi lucẽ istã tẽporalẽ. Potest autem vir ille & falli: homo est enim, sicut & illa, quę potest fallere. Timet illa eũ extra cuius oculos potest esse: tu nũ times semper faciẽ supra te viri tui? Vultus autẽ domini super faciẽtes mala. Captat illa absentiã viri sui, & incitatur fortè delectatione adulterij, & dicit sibi tamẽ, non faciam: absens est quidẽ ille, sed difficile est vt non ad illũ quoquo modo perueniat. Temperat se, ne perueniat ad hominẽ, qui potest & nescire, qui potest & falli, qui potest & bonã suspicari etiã malã: qui potest & castã suspicari, quę adultera est. Tu nõ times oculos eius quẽ fallere nemo potest? Tu non times eius præsentiam, qui auerti à te non potest? Roga deum vt intueatur te, & auertat faciem suã à peccatis tuis, Auerte faciem tuam à peccatis

Psal. 33.

Psal. 50.

M meis. Sed vnde mereris vt ille faciẽ suam auertat à peccatis tuis? Si tu non auertas faciem tuam à peccatis tuis. Ipsa enim vox dicit in Psalmo, Quoniam iniquitatem meã ego cognosco, & peccatum meum coram me est semper, Tu agnosce, & ille ignoscit. Allocuti sumus eam quę habet adhuc timorem non permanentẽ in seculum seculi, sed quẽ charitas excludit & foras mittit. Alloquamur & illã quæ habet iam timorẽ castum permanentẽ in seculum seculi. Putamus inuenimus illam, vt alloquamur illã? putas est in hoc populo: putas est in ista exhedra? putas est in hac terra? Non potest non esse, sed latet. Hyems est, intus est viriditas in radice. Fortè inuenimus aures illius. Sed vbicunque est illa anima, vtinã illam inuenirem, & non aures suas præberet mihi, sed ego meas aures illi. Illa me doceret aliquid potius quàm à me disceret. Anima quædam sancta, ignea, & desiderans regnum dei: hanc non ego alloquor, sed deus ipse, & patienter viuentem in hac terra ita consolatur, Iam vis veniam, & ego noui quoniam vis vt veniam: noui qualis es, vt secura expectes aduentũ meum. Noui quia molestia est tibi: sed magis expecta, tolera: venio, & cito venio. Sed amanti tardum est. Audi eam

Ibidem.

cantantem,

A cantantem, tanquam lilium de medio spinarũ: audi suspirantem & dicentẽ, Psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. (Psal. 110.) Meritò nõ timet, quia perfecta charitas foras mittit timorem: & cum venerit ad eius amplexũ, timet, sed securiter. Qui timet, cauet, & obseruabit se ab iniquitate sua, ne iterum peccet, non ne mittatur in ignem, sed ne ab illo deseratur. Et erit in illa, quid? Timor castus permanens in seculum seculi. Audiuimus duas tibias consonantes. Ille de timore dicit, & ille de timore: sed ille de timore quo timet anima ne dãnetur, ille de timore quo timet anima ne deseratur. Ille est timor quẽ charitas excludit, ille est timor permanens in seculum seculi. *Nos diligimus, quia ipse prior nos dilexit.* Nã vnde diligeremus, nisi ille prior dilexisset nos? Diligẽdo amici facti sumus: sed inimicos ille dilexit, vt amici efficeremur. Prior dilexit nos, & donauit nobis vt diligeremus eũ. Nõdũ diligebamus eũ: diligẽdo pulchri efficimur. Quid facit homo deformis & distorta facie, si amet pulchrã? Aut quid faciet fœmina deformis & distorta & nigra, si amet pulchrum? Nunquid amando poterit esse pulchra? & nunquid & ille amando

B poterit esse formosus? Amat pulchram, & quando se in speculo videt, erubescit faciẽ suã leuare ad illam formosam quã amat. Quid faciet vt pulcher sit? Expectet vt veniat pulchritudo? Imò expectando senectus additur, & turpior efficitur. Non est ergo quid agere, non est quomodo illi des consilium, nisi vt cõpescat se, & non audeat amare impar imparẽ. Aut si fortè amat, & ducere vxorẽ optat, in illa castitatem amet, non carnis faciem. Anima verò nostra, fratres mei, fœda est per iniquitatẽ: amando deũ pulchra efficitur. Qualis amor est qui reddit pulchram amantem? Deus autẽ semper pulcher est, nunquam deformis, nunquam commutabilis. Amauit nos prior, qui semper est pulcher. Et quales amauit, nisi fœdos & deformes? Non ideo tamen vt fœdos dimitteret, sed vt mutaret, & ex deformib^9 pulchros faceret. Quomodo erimus pulchri? Amando eum qui semper est pulcher. Quãtum in te crescit amor, tantum crescit pulchritudo, quia ipsa charitas est animæ pulchritudo. Nos diligim^9, quia ipse prior dilexit nos. Audi Apostolũ Paulũ dicẽtẽ, (Roma. 5.) Ostẽdit autẽ deus dilectionẽ

C suã in nobis, quoniã cũ adhuc peccatores essem^9, Christus pro nobis mortuus est, iustus pro iniustis, pulcher pro fœdis. (Psal. 44.) Quomodo inuenimus pulchrũ Iesum? Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Vnde itẽ videte, vnde sit pulcher. Speciosus forma præ filiis hominũ, quia deus, quia in principio erat verbum, & verbũ erat apud deũ, & deus erat verbũ. (Ioan. 1.) Quia vero carnem suscepit, quasi fœditatẽ tuam suscepit, id est mortalitatẽ tuã, vt aptaret se tibi, & congrueret tibi, & excitaret te ad amandam intus pulchritudinẽ. Vnde ergo inuenimus quia fœdus & deformis Iesus, sicut inuenimus quia pulcher & speciosus forma præ filiis hominũ? Vnde inuenimus quia & deformis? (Esaia. 53.) Esaiam interroga: Et vidimus eum, & non habebat speciẽ neq; decorẽ. Illæ sunt duæ tibiæ quasi diuersẽ sonantes, (Psal. 44.) sed vnus spiritus ambas inflat. Hac dicitur, Speciosus forma præ filiis hominũ: hac dicitur in Esaia, (Esa. 53.) Vidimus eum, & non habebat speciem neq; decorem. Vno spiritu implentur ambæ tibiæ, non dissonant. Noli aures auertere, adhibe intellectum. Interrogemus Paulum Apostolum, & exponat nobis consonantiã duarum tibiarũ. Sonet nobis, Speciosus forma præ filiis hominũ. (Philip. 2.) Qui cum in forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Ecce speciosus forma præ filiis hominũ. Sonet nobis etiam, Vidimus eum, & non habebat

D speciẽ neq; decorẽ: Semetipsum exinaniuit formã serui accipiens, in similitudinẽ hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Non habebat speciẽ neq; decorẽ, vt tibi daret speciem & decorem. Quam speciem? quem decorem? Dilectionẽ charitatis. Vt amãs curras: currẽs ames. Pulcher est iã, sed noli te attẽdere, ne perdas quod accepisti. Illum attende, à quo factus es pulcher. Ideo sis pulcher, vt ille te amet. Tu autem totam intentionem tuã in illum dirige, ad illum curre, eius amplexus pete, ab illo time discedere: vt sit in te timor castus permanens in seculum seculi. (Psal. 18.) Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos. *Si quis dixerit, quoniã diligo deũ.* Quem deum? quare diligimus? Quia ipse prior dilexit nos, & donauit nobis diligere. Dilexit impios, vt faceret pios: dilexit iniustos, vt faceret iustos: dilexit ægrotos, vt faceret sanos. Ergo & nos diligamus, quia prior dilexit nos. Interroga vnumquenque, dicat tibi si diligat deum. Clamat, confitetur, Diligõ. Ipse scit. Est aliud vnde interrogetur. Si quis dixerit, inquit, quoniã diligo deũ, & fratrẽ suũ oderit, mẽdax est. Vnde pbas quia mẽdax est? Audi.

E *Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Quid ergo? qui diligit fratrem, diligit & deũ? Necesse est vt diligat deum, necesse est vt diligat ipsam dilectionẽ. Nunquid potest diligere fratrem, & non diligere ipsam dilectionem? Necesse est vt diligat dilectionem. Quid ergo? Quia diligit dilectionẽ, ideo diligit deum? Vtique ideo. Diligendo dilectionem, deum diligit. An oblitus es quod paulò antè dixisti, Deus dilectio est? Si deus dilectio: quisquis diligit dilectionẽ, deum diligit. Dilige ergo fratrẽ, & securus es. Non potes dicere, Diligo deum, sed non diligo fratrem. Quomodo mentiris si dicas, diligo deũ, quando non diligis fratrẽ: sic falleris si quãdo dicis, diligo fratrem, putes quia non diligis deum. Necesse est ergo qui diligis fratrem, diligas ipsam dilectionem. Dilectio autẽ deus est. Necesse est ergo vt deum diligat, quisquis diligit fratrem. Si autem non diligis fratrem quem vides, deum quem non vides, quomodo potes diligere? Quare non videt deum? quia non habet ipsam dilectionem. ¶ Ideo non videt deum, quia non habet dilectionem. ¶ Ideo non habet dilectionẽ, quia non diligit fratrem. Propterea ergo nõ videt deum, quia nõ habet di-

F lectionẽ. nam si habeat dilectionem, deum videt, quia deus dilectio est. Et purgatur ille oculus magis magisq; dilectione, vt videat illam incõmutabilem substantiã, cui^9 præsentia semper gaudeat, qua perfruatur in æternum coniunctus angelis. Sed currat modò, vt aliquando in patria lætetur. Non amet peregrinationem, non amet viam. Totum amarum sit præter illum qui vocat, quousq; inhæreamus illi, & dicamus quod dictum est in Psalmo, (Psal. 72.) Perdidisti omnes qui fornicãtur abs te. Et qui sunt qui fornicantur? Qui discedunt, & amant mundũ. Tu autem quid? Sequitur & dicit, Mihi autem inhærere deo bonum est. Totum bonum meum est deo inhærere gratis. Nam si interrogas & dicas, Quare inhæres deo? & dicat, vt donet mihi: Quid tibi donet? Cœlũ ipse fecit, terrã ipse fecit: quid tibi donatur^9 est? Iã inhæres illi. Inueni melius, & donat tibi. Qui enim nõ diligit fratrẽ suum quem videt, deum quẽ non videt, quomodo poterit diligere? *Et hoc mandatum habemus ab ipso, vt qui diligit deum, diligat & fratrem suum.* Magnificè dicebas, diligo deũ, & odis fratrẽ. O homicida, quomodo diligis deũ? Non audisti superius in ipsa Epistola, Qui odit fratrem suum, homicida est? Sed prorsus diligo deum, quan-

G uis oderim fratrem meum. Prorsus non diligis deum, si odisti fratrem. Et modò probo alio documēto. Ipse dedit nobis præceptum vt diligamus inuicem: quomodo diligis eum cuius odisti præceptum? Quis est qui dicat, diligo imperatorem, sed odi leges eius? In hoc intelligit imperator si diligis eum, si obseruētur leges eius per prouincias. Lex imperatoris quæ est? *an.13.* Mādatum nouum do vobis, vt vos inuicē diligatis. Dicis ergo te diligere Christum: serua mādatum eius, & fratrem dilige. Si autem fratrem non diligis, quomodo eum diligis cuius mandatum contemnis? Fratres, ego non satior loquendo de charitate in nomine Christi. Quantum autem habetis vos huius rei auaritiā, tantum speramus quia crescit in vobis ipsa, & foras mittit timorem, vt remaneat ille timor castus permanens in seculum seculi. Toleremus mūdum, toleremus tribulationes ipsius, toleremus scandala tētationum. Non recedamus à via, teneamus vnitatem Ecclesiæ, teneam⁹ Christū, teneamus charitatem. Non diuellamur à membris sponsæ ipsius, non diuellamur à fide, vt gloriemur in præsentia ipsius, & securi manebimus in eo, modò per fidem, tūc per speciē, H cuius tantas arras habemus donum spiritus sancti.

De eo quod Ioannes dicit, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex deo natus est: vsq; ad id, Hæc est enim dilectio dei, vt præcepta eius seruemus. Tract. X.

MEminisse vos credo qui affuistis hesterno die, ad quem locum in progressu huius Epistolæ peruenerit nostra tractatio, id est, Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus ex ipso, vt qui diligit deum, diligat & fratrem suum. Hucusq; disputatum erat. Quæ sequuntur ergo ex ordine videamus. *ap.V.* *Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex deo natus est.* Quis est qui nō credit quòd Iesus sit Christus? Qui nō sic viuit quomodo præcepit Christus. Multi enim dicunt, Credo: sed fides sine operibus non saluat. Opus autē fidei, Ipsa dilectio est, dicēte Paulo Apostolo, *ala.5.* Et fides quæ per dilectionē operatur. Opera quidem tua præterita antequam crederes, vel nulla erant, vel si bona videbantur, inania erāt. Si enim nulla erāt, sic eras quasi homo sine pedibus, aut vexatis pedi- I bus ambulare non valens. Si autē bona videbantur: antequam crederes, currebas quidem, sed præter viā currēdo errabas potius quàm perueniebas. Est ergo nobis & currendū, & in via currendum. Qui præter viā currit, inaniter currit, imò ad laborem currit. Tanto plus errat, quanto præter viam currit. Quæ est via per quam currimus? *an.14.* Christus dixit, Ego sum via. Quæ patria, quò currimus? Christus dixit, Ego sum veritas. Per illū curris: ad illum curris: in ipso requiescis. Sed vt curramus per illum, extendit se vsq; ad nos. longè enim eramus, & lōgè peregrinabamur. Parum est quia longe peregrinabamur, & lāguidi nos mouere nō poteramus: medicus venit ad ęgrotos, via porrecta est ad peregrinos. Saluemur ab ipso, ambulemus per ipsum. Hoc est credere quòd Iesus Christus est, quomodo credunt Christiani, qui non solum nomine Christiani sunt, sed factis & vita: non quomodo credunt dæmones. nam & dæmones credunt & cōtremiscunt, sicut dixit scriptura. *cobi.2.* Quid potuerūt dæmones plus credere quàm vt dicerēt, Scimus, qui sis, tu es filius dei? *Mar.1.* Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus. Cum domin⁹ quæreret, quis esset quem illum dicerēt homines, *Mar.3.* responderunt illi discipuli: Alij dicunt Ioannē Baptistam, alij Heliam, alij Hieremiam, *ca.4.* *Mat.16.* aut vnū ex prophetis. & ille, Vos autē quem me esse dicitis? Respondit Petrus & ait, Tu es Christus filius K dei viui. & audiuit à domino, Beatus es Simon Bar Iona, quia nō reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater me⁹ qui est in cœlis. Videte quæ laudes prosequantur hanc fidem: Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo Ecclesiam meam. Quid est, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? Super hanc fidem, super id quod dictum est, Tu es Christus filius dei viui. Super hanc petram, inquit, fundabo Ecclesiam meā. Magna laus. Ergo dicit Petrus, Tu es Christus filius dei viui: dicunt & dæmones, Scimus qui sis, tu es fili⁹ dei viui, sanct⁹ dei. Hoc Petrus, hoc & dæmones: eadem verba, nō idē animus. Et vnde cōstat quia hoc Petrus cum dilectione dicebat? Quia fides Christiani cum dilectione est, dæmonis autem sine dilectione. Quomodo sine dilectione? Hoc dicebat Petrus vt Christum amplecteretur, hoc dicebant dæmones vt Christus ab eis recederet. nam antequam dicerēt, Scimus qui sis, tu es filius dei, quid nobis & tibi est? dixerunt, quid venisti ante tempus perdere nos? *Marci.1.* L Aliud est ergo confiteri Christū vt teneas Christum: aliud confiteri Christum vt repellas à te Christū. Ergo videtis, quia quomodo hic dicit, Qui credit, propria quædam fides est: non quomodo cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorum dicat vobis, Et nos credimus. Ideo enim de dæmonibus exēplum proposui, ne gaudeatis ad verba credētiū, sed exploretis facta viuentium. Videamus ergo quid est credere in Christū. Quid credere? Quia Iesus ipse est Christus. Sequitur: *Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex deo natus est.* Sed quid est credere illud? *Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum qui genitus est ab ipso.* Statim fidei coniunxit dilectionem, quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, peiores sunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum: adhuc nec dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christo, sed odit Christum. Habet cōfessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronę. Nā & illi qui puniri timebāt, quid dicebāt? *Matt.8.* Quid nobis & tibi, fili dei? Venisti ante tempus perdere nos? Adde huic fidei dilectionē, vt fiat fides qualē dicit Apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionē operaī. *Galat.5.* Inuenisti Christianū, inuenisti ciuē Hierusalē, inuenisti ciuē angelo- M rū, inuenisti ī via suspirātē peregrinū, adiūge te illi, comes tu⁹ est, curre cū illo, si tamē & tu hoc es. Omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eū qui genitus est ab ipso. Quis genuit? Pater. Quis est genitus? Filius. Quid ergo ait? Omnis qui diligit patrē, diligit filiū. *In hoc cognoscimus quia diligim⁹ filios dei* Quid est hoc fratres? Paulò antè de filio dei dicebat, non de filiis dei. Ecce vnus positus est Christus cōtemplandus nobis, & dictum est nobis, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, est ex deo natus: & omnis qui diligit qui genuit eum, id est, patrē, diligit eum qui genitus est ex ipso, id est filium, dominū nostrum Iesum Christum. & sequitur, In hoc cognoscimus quia diligimus filios dei, quasi dicturus esset, in hoc cognoscimus quia diligimus filium dei. Filios dei dixit, quia filiū dei paulò antè dicebat, quia filij dei corpus sunt vnici filij dei: & cū ille caput, nos mēbra, vnus est filius dei. Ergo qui diligit filios dei, filiū dei diligit: & qui diligit filiū dei, patrē diligit. Nec potest quisquā diligere patrē, nisi diligat filiū: & qui diligit filiū, diligit filios dei. Quos filios dei? mēbra filij dei: & diligēdo fit & ipse mēbrū, & fit per dilectionē in cōpage corporis Christi: & erit vnus Christus amans seipsum. Cum

A enim se inuicem amant membra, corpus se amat. Et si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & si glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra. *(1.Corin.12.)* Et quid secutus ait? Vos autem estis corpus Christi & membra. Dicebat paulò antè de dilectione fraterna, & ait, Qui non diligit fratrem quem videt, deum quem non videt, quomodo poterit diligere? Si autem diligis fratrem, fortè fratrem diligis, & Christum non diligis? quomodo, quando membra Christi diligis? Cum ergo membra Christi diligis, Christum diligis: cum Christum diligis, filium dei diligis: cum filium dei diligis, & patrem diligis. Non potest ergo separari dilectio. Elige tibi quid diligas: sequuntur te cætera. Dicas, deum solum diligo, deum patrem. Mentiris. Deum si diligis, non solum deum diligis: sed si diligis patrem, diligis & filium. Ecce, inquit, diligo patrem, & diligo filium: sed hoc solum, patrem deum, & filium deum, dominum nostrum Iesum Christum, qui ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram patris. *(Ioan.1.)* Illud verbum per quod facta sunt omnia, & verbum caro factum est, & habitauit in nobis, hoc solum diligo. Mentiris, si enim diligis caput, diligis & membra: si autem B membra non diligis, nec caput diligis. Non expauescis vocem capitis de cœlo clamantem pro membris suis, Saule Saule quid me persequeris? *(Acto.9.)* Persecutorem suum vocauit persecutorem membrorum suorum: dilectorem suum vocauit dilectorem membrorum suorum. Iam quæ sunt membra eius, nostis fratres, ipsa est Ecclesia dei. In hoc cogooscimus quia diligimus filios dei, quia deum diligimus. Et quomodo? non aliud sunt filij dei, aliud deus? Sed qui deum diligit, præcepta eius diligit. *(Ioan.13.)* Et quæ sunt præcepta dei? Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Nemo se excuset per aliam dilectionem, ad aliam dilectionem. Omnino sic se tenet ista dilectio. Quomodo ipsa compaginata est in vnum, sic omnes qui ex illa pendent, vnum facit, & quasi conflat illos ignis. Aurum est, conflatur massa, & fit vnum aliquid: sed nisi feruor charitatis accendat, ex multis in vnum conflari non potest. Quia deum diligimus, inde cognoscimus quia diligimus filios dei. Et vnde cognoscimus, quia diligimus filios dei? *Quia deum diligimus, & præcepta eius facimus.* Suspiramus hic ex difficultate faciẽdi præceptum dei. audi quid sequatur, O homo, qui laborabas amando auaritiam, cum labo- C re amatur quod amas: sine labore amatur deus. Auaritia iussura est labores, pericula, tribulationes, & obtemperaturus es. Quo fine? Vt habeas vnde impleas arcam, perdas securitatem. Securior fortè eras antequam haberes, quàm cum habere cœpisti. Ecce quid tibi iussit auaritia. Implesti domum, timentur latrones: acquisisti aurum, perdidisti somnum. Ecce quid tibi iussit auaritia: fac, & fecisti. Quid tibi iubet deus? dilige me. Aurum diligis: quæsiturus es aurum, & fortè non inuenturus. Quisquis me quærit, cũ illo sum. Amaturus es honorem, & fortè non peruenturus. Quis me amauit, & non ad me peruenit? dicit tibi deus. Patronum vis facere, aut amicum potentem: ambis per alium inferiorem. Me ama, dicit tibi deus, non ad me ambitur per aliquem: ipse amor præsentem me tibi fecit. Quid dulcius dilectione ista fratres? Non sine causa modò audistis in Psalmo fratres, Narrauerunt mihi iniusti dilectiones suas, sed non sicut lex tua domine. *(Psal.118.)* Quæ est lex dei? mandatum dei. Quod est mandatum dei? nouum illud mandatum: quod ideo nouum dicitur, quia innouat. Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem *(Ioan.13.)* diligatis. audi quæ est lex dei. Apostolus dicit, Inuicem D onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. *(Galat.6.)* Ipsa est consummatio omnium operum nostrorum, dilectio. Ibi est finis: propter hoc currimus. Si ad ipsum currimus: cum venerimus, requiescemus. Audistis in Psalmo, Omnis consummationis vidi finem. Dixit, Omnis consummationis vidi finem. Quid viderat iste, putamus? Ascenderat in verticẽ alicuius altissimi montis & acutissimi, & prospexerat & viderat ambitum terræ, & circulos orbis vniuersi: & ideo dixit, Omnis consummationis vidi finem? Si hoc laudabile est, oculos carnis quæramus à domino tam acutos, vt aliquem excelsissimum montem, qui est in terra requiramus, de cuius cacumine videamus, omnis consummationis vidi finem. Noli ire longe: ecce dico tibi, Ascende in montem, & vide finem. Christus mons est. Veni ad Christum, vide inde finẽ omnis consummationis. Quis est iste finis? Paulum interroga, Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *(1 Timo.1.)* Et alio loco, Plenitudo autem legis charitas. *(Roma.13.)* Quid tam finitum & terminatum quàm plenitudo? Etenim fratres, finem posui laudabiliter. nolite putare consumptionem, sed consummationem. Aliter enim dici- E tur, finiui panem, aliter finiui tunicam. Finiui panem manducando, finiui tunicam texendo. Et ibi finis sonat, & illic finis sonat: sed tamen panis finitur vt consumatur, tunica finitur vt consummetur. Panis finitur vt non sit, tunica finitur vt perfecta sit. Ergo sic audite finem & quando legitur Psalmus, & auditis, In finem Psalmus Dauid. Assiduè auditis hoc in Psalmis & debetis nosse quod audistis. Quid est in finem? Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et quid est finis? Christus, quia Christus deus. Et finis præcepti charitas, & deus charitas: quia pater & filius & spiritus sanctus vnum sunt. *(Roma.10.)* Ibi tibi finis est, & alibi via est. Noli hærere in via, & non peruenire ad finem. Ad quicquid aliud veneris, transi, vsquequo peruenias ad finem. Quis est finis? Mihi autem adhærere deo bonum est. *(Psal.72.)* Adhæsisti deo, finisti viam: permanebis in patria. Intendite. Pecuniam aliquis quærit, non sit ibi finis: transi tanquam peregrinus. Quære vbi transeas, non ibi remaneas. Si autem amas per auaritiam, implicatus es. Erit tibi auaritia catena pedum: vltrà progredi non potes. Transi ergo & hoc: quære finem. Salutem corporis quæris: adhuc noli ibi remanere. Quæ est F enim ista salus corporis, quæ morte perimitur, quæ ægritudine debilitatur, friuola, mortalis, fluxa? Quære illam, ne impediat forte morbida valetudo opera tua bona. ergo non est ibi finis, quia propter aliud quæritur. Quicquid propter aliud quæritur, non est ibi finis. quicquid propter se & gratis quæritur, ibi est finis. Quæris honores, fortè ad aliquid agendum quæris, vt peragas aliquid, vt placeas deo. Noli ipsum honorem amare, ne ibi remaneas. Quæris laudem? Si dei quæris, bene facis: si tuam quæris, male facis, remanes in via. Sed amaris & tu, laudaris & tu: noli gratulari quando in te laudaris, laudare in domino, vt cantes, In domino laudabitur anima mea. *(Psal.33.)* Sermonem aliquem bonum dicis, & laudatur sermo tuus, non laudatur quasi tuus, non est ibi finis. Si ibi ponis finem, finiris: sed non finiris quasi perficiaris, sed finiris vt consumaris. Ergo non laudetur sermo tuus quasi abs te, quasi tuus. Sed quomodo laudetur? Quomodo dicit Psalmus, In deo laudabo sermonem, in deo laudabo verbum. *(Psal.55.)* Ex hoc fit vt fiat in te quod sequitur, In deo sperabo, nõ timebo quid

G faciat mihi homo. Quando enim omnia tua in deo laudantur, non timetur ne pereat laus tua, quia non deficit deus. ergo transi & ipsa. Videte fratres quanta transimus, in quibus non est finis. His vtimur quasi in via: quasi in mansionibus stabulorum reficimur, & transimus. Vbi ergo finis? Dilectissimi, filij dei sumus, & nondum apparuit quod erimus. Hoc dictum est in hac epistola. Adhuc ergo in via sumus: adhuc quocunque venerimus transire debemus, vsquequo perueniamus ad aliquem finem. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Iste finis, ibi perpetua laudatio, ibi semper halleluia sine defectu. *Psal. 118.* Ergo ipsum finem dixit in psalmo, Omnis consummationis vidi finem. Et quasi diceretur illi, Quis est finis quem vidisti? Latum mandatum tuum valde. Ipse est finis, latitudo mandati. Latitudo mandati, charitas est: *2 Cor. 6.* quia vbi est charitas, non sunt angustiæ. In ipsa latitudine erat Apostolus cum diceret, Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. non angustamini in nobis. Ideo ergo latum mãdatum tuum valde. Quod est latum mandatum? Mandatum nouum do *Ioan. 13.* vobis, vt vos inuicem diligatis. Charitas ergo non an-H gustatur. Vis nõ angustari in terra? In lato habita. Quicquid enim tibi fecerit homo, non te angustat: quia illud diligis, quod non nocet. Homo deum diligis, fraternitatem diligis, legem dei diligis, Ecclesiam dei diligis, sempiterna erit. Laboras in terra, sed peruenis ad fructum promissum. Quis tibi tollit quod diligis? Si nemo tollit tibi quod diligis, securus dormis: imò securus vigilas, ne dormiendo perdas quod diligis. Non enim *Psal. 12.* frustra dictum est, Illumina oculos meos, ne quando obdormiam in morte. Qui claudunt oculos cõtra charitatem, obdormiscunt in concupiscentiis delectationum carnalium. Euigila ergo. Delectationes enim sunt, manducare, bibere, luxuriari, ludere, venari: pompas istas vanas omnia mala sequuntur. Nunquid nescimus quia delectationes sunt? Quis neget quia delectent? Sed *Psal. 118.* plus diligatur lex dei. Clama contra tales suasores, Narrauerunt mihi iniusti delectationes, sed non sicut lex tua domine. Ista delectatio manet, non solum manet quò venias, sed etiam reuocat fugientem. *Hæc est enim* *Matt. 22.* *dilectio dei, vt præcepta eius seruemus.* Iam audistis, In his duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ. Quomodo? noluit te diuidere per multas paginas. In his I duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ. in quibus duobus præceptis? Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ, Ecce de quibus præceptis narrat tota ista epistola. Tenete ergo dilectionem, & securi estote. Quid times ne male facias alicui? Quis male facit ei quem diligit? Dilige, nõ potest fieri nisi bene facias. Sed fortè corripis. Amor hoc facit, non sæuitia: sed fortè cædis. Ad disciplinam facis, quia amor ipsius dilectionis non te permittit negligere indisciplinatum, & fit quodammodo quasi diuersus fructus & contrarius, vt aliquando odium blandiatur, & charitas sæuiat. Nescio quis odit inimicum suum, & fingit illi amicitiam. Videt illum facere aliquid mali, laudat: vult eum esse præcipitem, vult cæcum ire per abrupta cupiditatum suarum, vnde fortè non redeat, laudat: quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: adhibet illi vnctionem adulationis suæ. Ec- *Psal. 9.* ce odit, & laudat. Alter videt amicum suum tale aliquid facere, reuocat: si illum non audiat, profert verba etiam castigationis: obiurgat, litigat. aliquando veni- K tur ad hanc necessitatem, vt litiget. Ecce odium blanditur, & charitas litigat. Noli attendere verba blandientis, & quasi sæuitiam obiurgantis venam inspice, radicem vnde procedat quære. Ille blanditur vt decipiat, iste litigat vt corrigat. Ergo non opus est fratres, vt per nos distendatur cor vestrum, impetrate à deo vt diligatis inuicem. Omnes homines, Etiam inimicos vestros diligatis, non quia sunt fratres, sed vt fratres sint. Vt semper fraterno amore flagretis, siue in fratrem factum, siue inimicum, vt frater fiat diligendo: vbicunque fratrem diligitis, amicum diligitis. Iam tecum est, iam in vnitate etiam catholica tibi coniunctus est. Si bene viuis, fratrem diligis factum ex inimico. Si diligis aliquem qui nondum credit Christo, aut si credit Christo vt dæmones credit, reprehendis vanitatem ipsius. Tu diligis? fraterno amore dilige: nondum est frater, sed ideo diligis vt sit frater. Ergo tota dilectio nostra fraterna est erga Christianos, erga omnia membra eius. Disciplina charitatis fratres mei, robur, flores, fructus, pulchritudo, amœnitas, pastus, potus, cibus, amplexus, sine satietate est. si sic nos delectat peregrinos, in patria quomodo gaudebimus? Curramus ergo fra- L tres mei, curramus, & diligamus Christum. Quem Christum? Iesum Christum. Quis est iste? Verbum dei. Et quomodo venit ad ægrotos? Verbum caro factum est, *Ioan. 1.* & habitauit in nobis. Completum est ergo quod scri- *Lucæ 24.* ptura prædixit, Oportebat Christum pati, & resurgere tertia die à mortuis. Corpus ipsius vbi iacet? Membra ipsius vbi laborant? Vbi esse debes vt sub capite sis? Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientes ab Hierusalem. Ibi diffundatur charitas tua. Dicit Christus, & psalmus, id est spiritus dei, Latum mandatum tuum *Psal. 118.* valde. Et nescio quis ponit in Africa fines charitatis. Extende charitatem per totum orbem, si vis Christum amare, quia membra Christi per orbem iacent. Si amas partem, diuisus es: si diuisus es, in corpore non es: si in corpore non es, sub capite non es. Quid prodest quia credis, & blasphemas? Adoras illum in capite, blasphemas in corpore? Amat ille corpus suum. Si tu te præcidisti à corpore ipsius, caput non se præcidet à corpore suo. Sine causa me honoras, clamat tibi caput desuper: sine causa me honoras. Tanquam si velit tibi aliquis osculari caput, & calcare tibi pedes, fortè caligis M clauatis conteret pedes tuos, volens tibi tenere caput, & osculari: nónne inter verba honorantis clamares & diceres, Quid facis homo? Calcas me. non diceres, calcas caput meum, quia caput honorabat: sed plus clamaret caput pro membris calcatis, quàm pro se quia honorabatur. Nónne clamat ipsum caput, Nolo honorem tuum, calcare me noli? Iam tu dic si potes, quare te calcaui: dic huic capiti, te osculari volui, amplecti volui. Sed non vides ô stulte, quia quod vis amplecti, per quandam compagem vnitatis peruenit ad id quod calcas? Susum † me honoras, iusum † me calcas. Plus do- *† sursum.* let quod calas, quàm gaudet quod honoras: quia quod *† deorsum.* honoras, dolet pro eis quos calcas. Quomodo clamat lingua? Dolet mihi: non dicit, dolet pedi meo, sed dolet mihi dicit. O lingua, quis te tetigit? quis percussit? quis stimulauit? quis pupugit? Nemo, sed cõiuncta sum eis quæ calcantur. Quomodo vis non doleam, quando non sum separata? Dominus ergo noster Iesus Christus ideo ascendit in cœlum die quadragesima, commẽdauit corpus suum quà habebat iacere, quia vidit multos hono-

tos honoraturos se, quia ascendit in cœlum & vidit quia honor ipsorum inutilis est, si conculcant membra ipsius in terra. Et ne quis erraret, & cum adoraret caput in cœlo calcaret pedes in terra, dixit vbi essent membra ipsius. Ascensurus enim dixit verba nouissima, post ipsa verba non est locutus in terris. Ascensurum caput in cœlum, cōmendauit membra in terra, & discessit. Iam non inuenis loqui Christum in terra. Inuenis illum loqui, sed in cœlo, & de ipso cœlo. Quare? Quia membra calcabantur in terra. (Acto. 9.) Persecutori enim Saulo dixit desuper, Saule Saule quid me persequeris? Ascendi in cœlum, sed adhuc in terra iaceo. Hic ad dexteram patris sedeo; ibi adhuc esurio, sitio, peregrinus sum. Quomodo ergo corpus commendauit in terra ascensurus? Cum interrogarēt illum discipuli, (Acto. 1.) Domine si hoc in tempore præsentaberis, & quando regnum Israël? respondit iturus, Non est vestrum scire tempus quod pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem spiritus sancti superuenientem in vos, & eritis mihi testes in Hierusalē. Videte quà diffundat corpus suum, videte vbi se calcari non vult. Eritis mihi testes in Hierusalem, & totam Iudęam & Samariam, vsque in totam terram. Ecce quà iaceo qui ascendo. Ascendo enim quia caput sum. Iacet adhuc corpus meū. Quà iacet? Per totam terram. Caue ne percutias, caue ne violes, caue ne calces. nouissima verba Christi sunt ista ituri in cœlum. Considerate languentē in lecto hominē in domo sua iacentem, & maceratum ægritudine, proximum morti anhelantem, iam animam quodāmodo inter dentes habentem qui forte solicitus de aliqua re chara sibi quā multum diligit, veniat illi in mentem, & vocet hæredes suos & dicat, Rogo vos facite hoc. Teneat quodammodo violēter animam, ne antè exeat quàm illa verba firmentur. Cum illa verba nouissima dictauerit, efflat animam, tollitur cadauer in sepulchrum. Hæredes ipsius quomodo meminerunt nouissima verba morientis? Quomodo si quis existat, qui dicat eis, Nolite facere: quid ergo illi dicam? Ergo non facio quod mihi pater meus efflans animam nouissime mandauit, quod vltimum sonuit in aures meas proficiscente hinc patre meo? Quæuis alia verba ipsius aliter possum habere, nouissima verba me plus tenent. Non eū vidi amplius, non audiui loquentem. Fratres cogitate visceribus Christianis, si hæredibus sunt tam dulcia, tam grata, tam magni ponderis verba patris ituri in sepulchrum: hæredibus Christi qualia debent esse verba nouissima, non redituri in sepulchrum, sed ascensuri in cœlū? Nanque ille qui vixit & mortuus est, rapitur ad alia loca anima ipsius, corpus ipsius ponitur in terra. An fiant illa verba, an non fiant, non ad eum pertinet: tamen aliud agit, aliud patitur. (Luce 16.) Aut in sinu Abrahæ gaudet, aut in igne æterno aquæ modicum desiderat. in sepulchro autem ipsius iacet cadauer sine sensu, & custodiuntur verba nouissima morientis. Quid sperant, illi qui verba nouissima sedentis in cœlo non custodiunt, videntis desuper an contēnatur, an non contēnatur? Illius qui dixit, (Acto. 9.) Saule Saule quid me persequeris? Qui seruat ad iudicium, quod videt pati mēbra sua? & quid nos fecimus, inquiunt? Nos sumus passi persecutionem, non fecimus. Vos fecistis ô miseri primò, quia diuisistis Ecclesiam Maior est machæra linguæ quàm ferri. Superba fuit ancilla Saræ Agar, & afflicta est à domina sua propter superbiam. Disciplina erat illa, non pœna. Ideo cum recessisset à domina sua, quid ei dixit angelus? (Genes. 16.) Reuertere ad dominam tuam. Sic ergo carnalis anima tanquam ancilla superba, si fortè aliquas molestias passa es propter disciplinam, quid insanis? Redi ad dominam tuam, tene dominicā pacem. Ecce proferuntur Euangelia, legimus quà diffunditur Ecclesia: Disputatur cōtra, & dicitur nobis, Traditores. Cuius rei traditores? Christus commendat Ecclesiam suam, & nō credis, ego tibi crediturus sum maledicenti parentibus meis? Vis vt credā tibi de traditoribus? Crede tu prius Christo. Quid est dignum? Christus deus est, tu homo. Cui prius debet credi? Christus Ecclesiam suam toto orbe diffudit. Ego dico contemne: Euangelium loquitur: caue. Quid dicit Euangelium? (Luce 24.) Oportebat pati Christū, & resurgere à mortuis die tertia, & prędicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Vbi remissio peccatorum, Ecclesia est. Quomodo Ecclesia? Illi enim dictum est, (Mat. 16.) Tibi dabo claues regni cœlorū, & quæ solueris in terra, soluta erunt & in cœlis: & quæ ligaueris in terra, ligata erunt & in cœlis. (Luc. 24.) Quà diffunditur ista remissio peccatorum? Per omnes gentes, incipientes ab Hierusalem. Ecce crede Christo. Sed quia intelligis si credideris Christo, non te habere quod dicas de traditoribus, tibi vis vt credam parentibus meis maledicenti, quàm tu credas Christo prædicanti.

Videtur deesse finis.

EXPOSITIONIS IN APOCALYPSIM BEATI IOANNIS HOMILIA PRIMA.

IN lectione reuelationis beati Ioannis Apostoli, fratres charissimi, animaduertimus, & secundum anagogen hoc domino largiente explanare curauimus, quia reuelatio Iesu Christi nostris auribus panditur, vt arcana cœlestia nostris cordibus manifestentur. *Apocalypsis Iesu Christi, quā dedit illi deus palàm facere seruis suis*, id est, manifestare: *Quæ oportet fieri cito, significans*, hoc est ostendens, *Seruo suo Ioanni*. Ioānes dei gratia interpretatur. *Scribens septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia*. Asia elatio interpretatur, per quā genus humanum figuratur. Istæ septē Ecclesię, & septem candelabra: hoc solerter intuendum est, quia septiformis gratia est, quæ data est à deo per Iesum Christum dominum nostrum nobis generi humano, qui credidimus, quia & ipse pollicitus est nobis mittere spiritum paracletum de cœlis, quem & Apostolis misit, qui in Asia esse videbantur, hoc est, in elato mundo, vbi & septiformem gratiam septem Ecclesiis nobis per seruum suum Ioānem donauit. *Gratia vobis & pax multiplicetur à deo patre, & à filio hominis*: id est Christo. Siue autē filius hominis, siue septem candelabra, siue septem stellæ, Ecclesia intelligitur cum capite suo Christo. Quod autē ait, *Inter mamillas zona aurea erat ille præcinctus*, Christum dominum præfigurabat. Duas mamillas, duo testamenta intellige, quæ de pectore domini saluatoris tanquam de perenni fonte accipiunt vnde Christianum populum nutriant ad vitam æternam.

G Zona vero aurea, chorus est sine multitudo sanctorum. Sicut enim de cingulo pectus stringitur, ita sanctorum multitudo Christo adhaeret, & velut duas mammillas duo testamenta complectitur, vt ex ipsis velut de sanctis vberibus nutriantur. *Caput, inquit, eius & capilli sicut lana alba & nix.* Capillos albos multitudinem albatorum, id est, neophytorum ex baptismo prodeuntium dicit. Lanam dixit, quia oues Christi sunt. Niuem dixit, quia sicut nix de coelo vltro descendit, ita & gratia baptismi nullis praecedentibus meritis venit. Ipsi enim qui baptizantur, Hierusalem sunt, quae quotidie ad instar niuis de coelo descendit. Hierusalem, id est ecclesia, ideo de coelo descendere dicitur, quia de coelo est gratia, per quam & à peccatis liberatur, & Christo, id est aeterno capiti sponso coelesti coniungitur. Sicut econtrario bestia de abysso ascendere dicitur, id est, populus malus, qui ex populo malo nascitur. Nam sicut Hierusalem humiliter descendendo exaltatur, ita bestia, id est, populus superbus arroganter ascendendo praecipitatur.

Oculi eius velut flamma ignis. In oculis praecepta dei dicit, sicut scriptum est, Lucerna pedibus meis verbum (Psal. 118.) H tuum. *Et pedes eius similes aurichalco clibani, igni veluti in fornace ignis.* In pedibus ignitis Ecclesia intelligitur, quae imminente die iudicij, nimietate pressurarum probanda, & igne examinanda est. Et quia pes nouissima pars est corporis, & pedes ignitos dixit esse, ideo in pedibus Ecclesia nouissimi temporis intelligitur, multis tribulationibus velut aurum in fornace probanda. Quam rem qui bene considerat, iam nunc ex multitudine iniquitatum fieri videt. Ideo aurichalco similauit, quod ex aere & igne multo ac medicamine perducitur ad auri colorem: sic Ecclesia per tribulationes & passiones † purior redditur. (†al. appressiones.) In zona aurea accincta pectori, potest etiam scientia spiritalis ac purus sensus datus Ecclesiae intelligi. *Gladium vero bis acutū de ore ipsius procedētem,* Iesum Christum esse significat, qui & nunc Euangelium bonum, & prius per Moysen legis notitiam vniuerso orbi protulit: & de quo Dauid similiter ait, Semel locutus est deus, duo haec audiui. (Psal. 61.) Haec ergo sunt duo testamenta, quae pro captu temporis aut noua, aut vetera, aut gladius bis acutus dicūtur. *Vox eius tanquam vox aquarum multarum.* I Aquae multae populi intelliguntur esse: in voce, praedicatio Apostolorum. Quod autem supra dixit, pedes eius similes aurichalco, tanquam in fornace conflati possunt etiam Apostoli intelligi, qui post passionem praedicauerunt verbum eius. Per quos enim ambulat praedicatio, merito pedes nominantur: sicut Propheta dixit, Quàm pulchri pedes euangelizantium pacem: (Esa. 52.) & illud, Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. (Psal. 131.) Quod autē dixit, *Habebat in dextera sua stellas septē:* Ecclesiam intelligi voluit. In dextera enim Christi est spiritalis Ecclesia, cui ad dexteram positae dicit, Venite benedicti patris mei. (Mat. 25.) Septē ergo stellae, Ecclesia est. Diximus enim quia spiritus septiformis virtutis est ei datus à patre, sicut Petrus ad Iudaeos de Christo ait, Dextera igitur dei exaltatus, acceptum à patre spiritum effudit. (Acto. 2.) Septem autem Ecclesias, quas vocat vocabulis suis, non ideo dicit, quia illae solae sunt Ecclesiae, sed quod dicit vni, omnibus hoc dicit. Denique siue in Asia, siue in toto orbe, septem Ecclesias omnes esse, & vnam esse catholicam: sicut ad Timotheum ait, Quomodo oportet te in domo dei conuersari, quae est Ecclesia dei viui: (1. Tim. 3.) & in Esaia, septem mulieres quae apprehendent virum vnum, septem Ecclesias significari intelligit, quae & vna est. (Esa. 4.) Virum, Christum intelligimus: panem muliebrum spiritum sanctum, qui nutrit in vitam aeternam. Et K vt vobis ea quae dicta sunt tenacius inculcentur, breuem ex ipsis recapitulationem fieri volumus. Septem ergo Ecclesiae, quibus sanctus Ioannes scribit, intelligitur vna Ecclesia catholica propter septiformem gratiam. Idem autem testis fidelis Christus est. Septem candelabra, Ecclesia catholica est. In medio candelabrorum similis filio hominis, Christus est in medio Ecclesiae. Quòd antè ait, Cinctum super mammillas: per mā̄millas duo testamenta intelligūtur, quae de pectore Christi lac spiritale accipiunt, vt populum Christianum in vitam aeternam nutriant. Zona vero aurea chorus est siue multitudo sanctorum, qui iugiter lectioni & orationi insistentes, Christo adhaerere probantur. Iam ista charitati vestrae sufficiant. Quod audistis, sancta inter vos collocutione meditamini, donec quod reliquum est, donante domino audire possitis. Quod ipse praestare dignetur.

Homilia II.

FRatres charissimi, in candelabro, de quo cum Apocalypsis legeretur audistis, populus intelligitur. Quod autem ait, *Mouebo candelabrum* L *tuum,* hoc est, dispergam populum pro peccatis: *Et pugnabo cum eis gladio oris mei:* id est, proferā praecepta mea, per quae arguantur peccata vel crimina sua. Quòd ergo dixit, *Facies eius sicut sol lucet in virtute sua:* est de aduentu vel praesentia Christi, quia per faciē quisque manifestatur atque cognoscitur. Et de Ecclesia potest hoc accipi, cui istam claritatem Christus promisit, de qua dicit, Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorū. (Mat. 13.) *Stellam matutinam,* primā resurrectionē dicit, quae per gratiā baptismi fit. Stella matutina noctem fugat, & lucem annunciat, id est, peccatum tollit, & gratiam tribuit, si tamen acceptā gratiam bona opera sequantur. Sicut enim magnam arborem virere, & fructum non reddere nihil prodest, sic nihil prodest Christianum dici, & Christiana opera non habere: & ideo dicit, *Consulo tibi à me emere aurū conflatum:* id est, contēde, vt pro nomine Christi aliquid patiaris. *Et collyrio vnge oculos tuos:* vt quod libenter per scripturas cognoscis opere impleas. *Ostium apertū esse in coelo,* noui testamenti praedicator vidit Ioannes, [Quibus oculis vidit? M quantum ad figuratā ostensionem, non carnis, sed mentis. Quātum verò ad ipsius rei veritatem, quę iam in carne domino apparente manifestata fuerat, non solū oculis carnis vidit, verumetiā manibus contrectauit. Quid verò per ostium designatur, in hoc loco, nisi mediator dei & hominum Christus Iesus ipso domino dicente, Ego sum ostium, & reliqua. (Ioan. 10.) Iure igitur non clausum sed apertum intuetur, quia nimirum idem mediator nobis nascēdo, moriendo cunctis fidelibus innotuit, quia ipse erat redemptor mundi. Quid per coelum nisi Ecclesia designatur? sicut ipse dicit, Coelum mihi sedes est. (Esa. 66.) vel anima iusti, sicut Salomon testatur, sedes est sapientiae. (Sapien. 6.) Paulus quoque occurrit, dicens Christum dei virtutem, & dei sapientiam. (1. Cor. 1.) Constat proculdubio, quòd coelum est electorum Ecclesia, in qua ostium apertum cernitur, quia redemptor noster natus & passus ac resuscitatus ad coelos ascendisse in ea praedicatur & creditur. Quid autem in hac visione postius audierit, Ioannes, manifestat dicens, Et vox prima quam audiui tanquam tubae loquentis mecum] dicens, *Ascende huc.* Quando apertum ostenditur, clausum antea fuisse hominibus manifestum est. *Solium positum,* est sedes iudicantis, super quam vidit similitudinem iaspidis & sardij.

A & sardij. Iaspis aquæ colorem habet, & sardius ignis. In his duobus lapidib⁹ duo iudicia intelliguntur: vnum, quod iam per aquam factum est in diluuio: aliud, quod erit per ignem in cōsummatione seculi. Potest hoc loco & vita seruorum dei intelligi, quia ad similitudinē aquæ & ignis interdum in hac vita omnes sancti habēt prospera, interdum patiuntur aduersa. *Et iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinis.* Iris itaque Græca Latinaq; lingua arc⁹ vocatur, qui in die pluuiæ apparere videtur. Et quid per hanc nisi reconciliatio mundi designatur, quæ per incarnati verbi dispensationē facta cognoscitur? Hoc certè si solerter inspicitur, effectus ipsius iris indicare videtur. Arcus itaq; tūc apparet, cum radiis solis imbrifera fuerit nubes illustrata. Sole igitur nubē illustrāte, iris, id est arcus apparuit, quia videlicet cum patris verbum (quod cādor est lucis æternæ, ac sol iustitiç) humanā suscipiendo illustrauit naturā, ipsa humanitatis eius susceptio, quæ profectò nubes à Propheta vocatur, recōciliatio facta est mundi. Bene autē imbrifera, quia nimirū prędicationum eloquiis plena. Cōgruenter siquidem ad recōciliationem humani generis B in nouo testamento arcus signatum apparuisse describitur, qui in veteri quoq; ideo in nubib⁹ à domino positus intelligitur, vt post inūdationem diluuij per eum terris pax reddita cognosceretur, vt scilicet eius visione pacti sui memor omnipotēs deus nequaq̄ vltra aquarū immēsitate deleri terrā pateretur. Cui videlicet nomini si vna in fine addiur litera, & irine dicatur, vtiq; hoc ipsum interpretatio sonare videtur. Nā Græco vocabulo εἰρήνη pax appellatur. Et in veteri quidem testamēto dominus ad Noë ait, Ecce ego statuā pactum meum vobiscum. Et notādum q̄ apta sit figurarū contextio. Quia enim fulgura, voces & tonitrua de throno tanq̄ de nube procedere in subsequentibus narrantur, cōuenienter hic irradiante sole arcus similitudinem, id est thronos reddidisse narratur: qui videlicet arcus cum sit diuersi coloris, resplendeatq; principaliter duobus, id est aquæ & ignis, ac designetur per eum baptismum aquæ & spiritus sancti, vel iudicium pręcedēs per diluuiū, ac subsequens per ignem, hic tamē non immeritò visioni smaragdinis cōparatur, vt per eum scut diximus reproC batio mundo diuturnitas ostendatur. Lapis enim smaragdus viridissimi coloris est, qui videlicet color (sicut præcedenti versiculo iam fatus sum) nō incōuenienter naturæ diuinitatis aptatur. *Mare vitreum*, donum baptismi est, quod ideo ante solium esse dicitur, quia ante aduentum iudicij datur. Quòd verò post hæc ait, *Habeo claues mortis & inferni*: hoc ideo dicit, quia qui credit & baptizatur, à morte & ab inferis liberatur. Et quia ipsa Ecclesia sicut habet claues vitæ, ita & inferorū. (ipsi enim dictum est, Cui dimiseritis peccata, dimittuntur: & cui retinueritis, retenta sunt) vbicunq; ponit in Apocalypsi angelum hominis, ipsum hominē significat: sicut & Ecclesiæ, & angeli earum, ibidem non debēt intelligi, nisi aut Episcopi aut præpositi Ecclesiarum, Intātum angelorū nomine Ecclesias catholicas voluit intelligi, vt iubeat angelos pœnitentiam agere. Non enim angeli qui in cœlo sunt, indigent pœnitentia, sed homines, qui sine peccato esse non possunt. Nam quia etiā angelus nuncius interpretatur, quicunque aut Episcopus aut presbyter aut etiā laicus frequenter de deo loquitur, & quomodo ad vitā æternā perueniatur annunciat, meritò angelus dei dicitur. Et tamen quia sine peccato nemo esse potest, dicitur ei, id est, homini, vt pœnitentiam agat: quia teuera qui bene considerat se, agnoscit quòd nō tantum laici, sed etiā sacerdotes vna die esse non debent sine pœnitentia: quia quomodo nullus dies est in D quo homo possit esse sine peccato, sic nullo die debet esse sine satisfactionis remedio. Septē autem candelabra, & vnum candelabrū, septiformē Ecclesiā possumus intelligere: & ideo quicūq; ad septē Ecclesias loqui videtur, ad vnam Ecclesiam loquitur toto orbe diffusam. quia in septenario numero omnis plenitudo consistit. Angelos ergo Ecclesiam dicit, in quibus duas partes, id est bonorum & malorum ostēdit. Et propterea nō solū laudat, sed etiā increpat, vt laus ad bonos, increpatio ad malos dirigatur: sicut dominus in Euāgelio omne prępositorum corpus vnum seruum dicit beatum, dixit & nequam, quem veniēs domin⁹ ipse diuidet. Quomodo fieri potest, vt vnus seruus diuidatur, cum diuisus viuere nō possit? Sed vnum seruum dicit totum populum Christianum: qui popul⁹ si totus bon⁹ esset, nō diuideretur. Sed quia nō solum habet bonos, sed etiā malos, diuidēdus est: & boni audituri sunt, Venite benedicti patris mei, percipite regnū. raptores verò & adulteri, qui misericordiā non fecerunt, audituri sunt, Discedite à E me maledicti &c. Quod autē in Apocalypsi singulis dicitur Ecclesiis, fratres charissimi, singulis hominib⁹ cōuenit in vna Ecclesia cōstitutis. *Hæc dicit, qui tenet septē stellas in manu sua:* hoc est, qui nos in manu, id est, potestate habet & gubernat. *Qui ambulat in medio candelabrorum aureorum*, id est, in medio nostri, quia candelabra illic populū significāt Christianum. Quod autē dicit, *Mouebo candelabrum tuum de loco suo si non egeris pœnitētiam*: Videte quia nō dixit, auferā, sed mouebo, quia cādelabrū significat vnū populū Christianū. Et ipsum candelabrū moueri dicit, nō auferri: & per hoc intelligit φ in vna eademq; Ecclesia mouentur mali, cōfirmantur boni: & φ occulto, sed tamen iusto dei iudicio id quod tollit malis, bonis angetur, vt adimpleatur illud quod scriptum est, Qui habet, dabitur ei: & ei qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Quòd autē dicit, *Vincenti diabolo manducare de ligno vitæ*, id est, de fructu crucis: *Quod est*, inquit, *in medio paradisi dei mei.* Paradisum Ecclesiam dicit. omnia enim in eius figurā facta sunt. Nam dicit, *Scio opera tua, & tribulationem & paupertatem, sed diues es:* Omni Ecclesiæ dicit, quæ spiritu pauper est, & F omnia possidet. Quòd autē dicit, *Habebitis pressuram dies decem*: Dies decē, totū tēpus posuit, quia denari⁹ numerus perfectus est; in quo populus Christianus, sicut dicit Apostolus, per multas tribulationes intrat in regnum cœlorum. Nā quod dicit angelo Pergami Ecclesiæ, *Scio vbi habitas, vbi est introitus satanæ*, omni Ecclesiæ dicit in vnius vocabulo, quia vbique habitat satanas per corp⁹ suum. Corpus autē satanę homines sunt superbi & mali: sicut & corpus Christi humiles & boni. *Vincenti dabo manducare de manna absconditu*: id est, de pane qui de cœlo descendit. Cuius figura fuit māna in eremo, quod, sicut ipse dominus dixit, multi manducātes mortui sunt. Sed & nunc quicunq; mādncat indignē, iudicium sibi manducat. Idem panis est etiam lignum vitæ. Possumus & māna immortalitatem accipere. *Et dabo ei calculū candidum*: id est, corpus baptismate cādidum. *Et super calculum nomē nouū scriptum*, id est, notitiā filij hominis. *Quod nemo scit nisi qui accipit*, scilicet per reuelationem: & ideo de Iudæis dicitur: Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Quod autem dicit angelo Thiatyræ Ecclesiæ, *Habeo aduersum te, quia permisisti mulieri Iezabel:* Dicit præpositis Ecclesiarum, qui luxuriosis & fornicantibus, & aliud quodlibet malum agētib⁹

Marginal notes: Gen. 9. — Ioan. 20. — Matt. 24. — Matt. 25. — Matt. 13. & 25. — Act. 14. — Ioan. 6. — 1. Cor. 11. — 1. Cor. 2.

G seueritatem disciplinæ Ecclesiasticæ non imponunt. Et potest hoc etiã de hæreticis intelligi. *Quæ dicit se Prophetem*, id est Christianam. Modò enim multæ hæreses sibi hoc nomine blandiuntur. *Nec cognouistis altitudinẽ satanæ*: id est, non respuistis doctrinam eius sicut hæreses. *Non mitto super vos aliud pondus*: id est, supra id quod potestis sustinere. *Verùm quod habetis, tenete donec veniam. Qui vincit, & qui seruat opera mea vsque ad finem, dabo ei gentes, & pascet eas in virga ferrea, & vt vas figuli comminuentur, sicut & ego accepi à patre meo.* In Christo habet Ecclesia hanc potestatem: sicut dicit Apostolus, Cum illo omnia nobis donauit. Virgam ferream dicit propter iustitiæ rigorem, & de ipsa virga corriguntur boni, confringuntur mali. *Roma.8.*

Homilia III.

MOdò fratres charissimi audiuimus beatũ Ioãnem, peccatorẽ hominem terribiliter increpantem: & ideo cum ingenti timore consideremus, & cum tremore timeamus quod dictum est, *Noui opera tua, quia nomen habes quòd viuas, & mortuus* H *es.* Non moritur nisi qui mortale crimen commiserit, secundum illud quod dictum est, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. *Ezech.18.* Quod peius est, multi in corporibus viuis animas mortuas portare noscuntur. *Esto vigilans, & confirma quæ moritura erant. Hæc dicit sanctus & verus, qui habet claues Dauid*: id est, regiam potestatem: *Qui aperit, & nemo claudit.* Manifestum est quòd Christus pulsantibus aperit, & hypocritis, id est, fictis vitæ ianuam claudit. *Ecce dedi ante te ostium apertum.* Hoc ideo dictum est, vt nullus dicat, quia ostium quod deus aperit Ecclesiæ, in toto mundo aliquis possit vel in parte claudere. *Quia modicam habes virtutem.* Laus est dei, quòd modicæ fidei Ecclesiæ aperiat ostium. *Et scribam super illud nomen dei mei.* Vtiq; à Christo Christiani signamur. *Et nomen ciuitatis dei mei nouæ Hierusalem quæ descendit de cælo.* Nouam Hierusalem, cœlestem Ecclesiam dicit, quæ à domino nascitur. Nouam autem dixit pro natiuitate nominis Christiani, & quia ex veteribus noui efficimur. *Neque frigidus es neque feruens.* id est, inutilis es. Potest enim & super diuitum sterilium persona accipi, qui habent facultates, & non inde faciunt misericor- I dias. Pauperes non sunt, qui habent facultates: diuites non sunt, qui ex diuitiis non operantur. *Cõsilium tibi do, vt emas aurum tibi ignitum.* id est, probatum. *vt locuples fias.* vt eleemosynas faciendo & actibus bonis insistendo, ipse efficiaris aurũ, id est, à deo accipias intellectũ, & per bonam conuersationem merearis martyrium.

Et ecce, inquit, *ostium apertum est in cælo.* Ostium apertum Christum dicit, quia ianua est. Cœlum Ecclesiam dicit, vbi cœlestia geruntur: sicut dicit Apostolus, Instaurare omnia quæ in cœlis, & quę in terra sunt: cœlũ intelligit primitiuã Ecclesiam de Iudæis, terrã vero ex gentibus esse. *Ephe.1.* *Ascende huc, & ostendam tibi.* Non in solum Ioãnem conuenit, sed in Ecclesiã, vel in omnes credentes. Qui enim vidit ostium apertũ in cœlo, id est, natum & passum, & resurrexisse Christum credidit, ascendit in altitudinem, & videt futura. Quibus gressibus, nisi fidei & credulitatis? ac si apertè cuilibet electorũ diceretur, ad cognoscenda Christi & Ecclesiæ sacramenta vide, conscende, credulitate pertinge. Rectè enim à voce prima Ioannes inuitatur vt ad ostiũ cœli cœlumq; cõscendat, quia videlicet vnusquisq; electorũ vt inoffenso credulitatis pede per Euãgeliũ ad verę fidei sacramẽta pertingat, veteris instrumenti doctrina, quæ nouã præcedit, roborat. *Et ecce thronus positus erat in cælo*, id est in Ecclesia. *Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis iaspidis vel sardij.* K Istæ cõparationes in Ecclesiam cõueniunt. Iaspis aquæ colorẽ habet, & sardius ignis. per hæc, sicut iã dictum est, duo iudicia vult intelligi: vnum per aquã, quod iam factum est per diluuiũ: aliud, quod futurũ est per ignẽ. Quid per iaspidẽ nisi diuinitas mediatoris nostri figuratur? *In circuitu throni vidi sedes vigintiquatuor, & supra sedes vigintiquatuor seniores.* Seniores totam Ecclesiã dicit: sicut Esaias dicit, Cũ in medio senum fuerit glorificatus. *Esa.24.* Vigintiquatuor seniores, prępositi & populi sunt. In duodecim Apostolos præpositos, & in aliis duodecim reliquam Ecclesiã intellige. *Et de sede procedebãt fulgura & voces.* De Ecclesia enim procedũt hęretici, quia ex nobis exierũt. Est & alius sensus, vt fulgura & voces prædicatio Ecclesię intelligatur. In vocib⁹ verba, in fulgure miracula cognoscuntur. *Ioan.2.* *In conspectu throni mare vitreum.* Mare vitreũ, fontem baptismi: ante thronũ dixit, id est, ante iudicium. Sed & aliquando animã sanctam intellige thronũ, sicut scriptũ est, Anima iusti sedes est sapientiæ. *Sap.7.* aliquãdo Ecclesiam significat, in qua sedẽ habet deus.

Et in medio throni quatuor animalia, id est, in medio Eccle- L siæ Euangelistæ: *Plena oculis in priora, & retro*, id est, intus & foris. Oculi præcepta sunt dei. In priora & retro, id est, i pręterita & futura cõspiciẽtia. In animali primo simili leoni, fortitudo Ecclesiæ ostẽditur: In vitulo, passio Christi: In tertio animali, quod est velut homo, humilitas Ecclesię ostẽditur: quia nihil sibi blãditur vt superbũ sapiat, q̃uis adoptionẽ filiorũ teneat. Quartũ animal, Ecclesiã dixit, Simile aquilę, id est, volãtẽ & liberam, atque à terra suspẽsam duabus alis, quasi duorũ testamentorũ siue duorũ pręceptorum gubernaculis eleuatã. nã & Ioannes Euangelista cum de istis animalib⁹ intrò aspexisset, in Christo cõpletum esse quadriforme mysterium intellexit, cum vidisset hominẽ nascentem, vitulum patientem, & leonem regnãtem, tunc vidit & aquilã ad cœlestia remeantem. *Et singula eorum habebant alas senas per circuitum.* In animalibus ostẽduntur vigintiquatuor seniores. nã senę in quatuor animalibus, viginti & quatuor alæ sunt. Etenim per circuitum throni vidit animalia, vbi se dixerat seniores vidisse. nã quomodo animal cũ sex alis potest simile esse aquilæ, quæ M habet duas alas, nisi quia quatuor animalia vnum sunt, quæ habẽt viginti & quatuor alas, in quibus viginti & quatuor seniores intelligimus, qui sunt Ecclesia, quam similauit aquilæ? Et aliter, senæ alæ testimonia sunt veteris testamẽti. Sicut enim animal volare nõ potest, nisi habeat pennas, sic nec prædicatio noui testamẽti fidẽ habet, nisi habeat veteris testamẽti prænũciata testimonia, per quę tollitur à terra & volat. Semper enim quod ante dictũ est futurũ, & postea factũ inuenitur, fidem facit indubitabilẽ. Nisi em̃ quæ prædixerãt Prophetæ, in Christo essẽt consũmata, inanis esset prædicatio illorũ. Hoc tenet Ecclesia catholica, ante prædicta, & postea cõsummata. Meritò volat & tollit̃ à terra vnũ animal in cœlũ. *Et requiẽ nõ habebãt animalia illa.* Ecclesia, quę nõ habet requiẽ, sed semper laudat deũ. Viginti & quatuor seniores possum⁹ etiã intelligere libros veteris testamenti & Patriarchas & Apostolos. Fulgura & tonitrua, quę de solio exire dicũtur, prædicationes & promissiones intelligere debemus noui testamẽti. *Mittẽtes coronas suas ante thronum.* Hoc ideo, quia quicquid dignitatis habẽt sancti, totum deo tribuunt: sicut & illi in Euãgelio palmas & flores sternebant sub pedibus eius, id est, ipsi tribuentes omne quod vicerant. *Quia tu creasti omnia, & ex voluntate tua erãt, & creata sunt.* Erant secundũ deũ, à quo cũcta antequàm

A tequàm fierent possessa sunt. Creata sunt autem vt & à nobis viderentur, sicut dicit Moyses ad Ecclesiã, Nonne est hic ipse pater tuus, qui fecit te & possedit te & creauit te? Possedit in præscientia, & fecit in Adam, & creauit ex Adam.

Homilia IIII.

E*T vidi supra dexteram sedentis in throno librum scriptum intus & foris*: Vtrunque testamentum intellige. A foris vetus, ab intus nouum, quod intra vetus latebat. *Signatum*, inquit, *sigillis septem*, id est, omni mysteriorum plenitudine obscuratum, quod vsque ad passionem & resurrectionem Christi mansit signatum. nam quomodo testamentum non dicitur, nisi quod faciunt morituri, & signatur vsq; ad mortẽ testatoris, & post mortem ipsius aperitur: ita & post Christi mortem omnia mysteria reuelantur. *Et vidi angelũ fortem clamãtem voce magna, Quis est dignus aperire librum, & soluere signacula eius?* Cur primò signa soluantur, deinde liber aperiatur, certa ratio est, quia Christus tunc aperuit librum, cum opus paternæ voluntatis aggressus, conce-B ptus & natus est: tunc eius signacula soluit, quando pro genere humano occisus est. *Et nemo poterat neq; in cælo neque in terra neque sub terra*: id est, neq; angelus, neq; in terris viuens, neque mortuus, *Aperire librum, neque videre illũ*, id est, contemplari splendorem gratiæ noui testamenti.

Et ego flebam multum, quia nemo inuẽtus est dignus aperire librũ. Ecclesia flebat (cuius figuram habuit Ioãnes) onerata & grauata peccatis, implorans sui redemptionem. *Et ecce vnus ex senioribus.* Vnũ ex senioribus totũ corpus prophetarum intellige. Prophetæ enim consulabantur Ecclesiam, annũciantes Christum de tribu Iuda radicem Dauid, quia ipse in nobis vincit omne peccatum, & si quid boni aliquis habet, ab ipso habet. *Et vidi, & ecce throni & quatuor animalia, & in medio seniorum agnum stantem qui occisus est.* Throni, animalia, seniores, & agnus qui occisus est, Ecclesia est cũ capite suo, quæ pro Christo moritur, vt cum Christo viuat. Possunt & martyres in Ecclesia quasi agnus occisus accipi. *Habentem*, inquit, *cornua septem, & oculos septem, qui sunt spiritus dei, missi in omnem terram.* Quòd nemo possit habere spiritum dei præter Ecclesiam, hinc manifestè cognoscitur. *Et venit & accepit de dextera sedẽtis in throno librum.* Sedentẽ in throno & patrẽ accipimus & filium & spiritum sanctum. Accepit C ergo agnus de dextera dei, id est, à filio accepit opus libri perficiendum, ipso dicente, Sicut misit me pater, & ego mitto vos. eò ꝙ ipse in illis perficiat quod donat.

Ioan. 10.

Habentes singuli citharas: id est, chordas laudũ: *Et phialas aureas.* Hęc sunt vasa in domo domini in quib⁹ thymiama offerri cõsueuit. ideo orationes sanctorum bene in eis intelligimus. *Et cantabãt canticum nouum.* Canẽtes cãticum nouum, id est, professionẽ suam publicè proferentes. Et verè nouũ est, filium dei hominẽ fieri, & mori & resurgere, & in cœlum ascendere, remissionẽ peccatorum hominibus dare. Cithara enim, id est, chorda in ligno extensa, significat carnẽ Christi passioni coniunctam, phiala autẽ confessionem, & noui sacerdotij propaginẽ. Reseratio sigillorum adapertio est veteris testamenti. *Et vidi & audiui vocem multorũ angelorum.* Angelos homines dicit, quia & filij dei dicimur. *Dignus est agnus qui occisus est, accipere potestatem & diuitias, & sapientiã &c.* Nõ de domino dicit, in quo sunt omnes thesauri sapiẽtiæ, vt ipse accipiat, sed de homine assumpto & eius corpore, quod est Ecclesia, vel de martyribus eius, qui pro nomine eius occisi sunt, quia in capite suo totũ accipit Ecclesia: sicut scriptum est, Cum illo nobis om-

Coloss. 2.

nia donauit. Ipse enim agnus accipit, qui in Euangelio D dicit, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Secundum humanitatẽ autẽ, non secundum diuinitatẽ accepit. *Omnes*, inquit, *audiui dicẽtes sedenti in throno*: id est, patri & filiu, *& agno*, id est Ecclesiæ cum capite suo: *Benedictio, & honor, & claritas in secula*: Cui est honor, & gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

Roma. 8. Matth. 28.

Homilia V.

SIcut modo dum lectio diuina legeretur audistis, ita ait beatus Ioannes, *Et ecce equus albus, & qui sedebat super eum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiit vincens.* Equus albus, Ecclesia est: sessor, Christus. Iste equus domini cum arcu bellico per Zachariã hoc modo antè promissus est, Visitauit dominus deus gregẽ suum domũ Israël, & disposuit eum sicut equum speciosum in bello, & ex eo disposuit, & ex eo arcus in ira, & ex eo exiit omnis insequens. Equum enim album intelligimus Prophetas & Apostolos. Equitem coronatum habentem arcum, cognoscimus nõ solum Christum, sed etiam spiritum sanctum. Posteaq̃ enim dominus ascendit in cœlum, & aperuit vniuersa, E misit spiritum sanctum, cuius verbo prædicatores tanquam sagittæ ad cor hominum pertingerent, & vincerent incredulitatẽ. Coronæ super caput, promissa per spiritum sanctum intelligenda sunt. *Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicens, Veni & vide. Et exiit alius equus rufus, & sedenti super eum datum est tollere pacem de terra, & vt inuicem occiderent, & datus est ei gladius magnus.* Contra victricẽ vincẽtemq; Ecclesiã exiit equus rufus, id est, populus sinister & malus, ex sessore suo diabolo sanguinolẽtus: quamuis legamus secundum Zachariam equum domini rufum, sed ille suo sanguine erat, hic alieno. Cui datus est gladius magnus vt tolleret pacẽ de terra, scilicet suam pacem, hoc est mundanam. nam Ecclesia æternam pacem, quam sibi Christus reliquit, habet. Sicut ergo supra dictum est, equum album Ecclesiã dicit, sessorem eius Christum per spiritum sanctum.

Zacha. 10.

Arcum quem tenebat in manu, præcepta eius sunt, quæ per totum mundum velut sagittæ acutę potentis ad interficienda peccata, & excitanda fidelium corda directæ sunt. *Corona in capite eius*, promissio vitæ æternæ est. *Equum rufum*, malum populum, sessorẽ eius diabolum. F Quem ideo dixit rufum, eo quòd multorum esset sanguine rubicundus. Quòd autem *Datus est ei gladius acutus, & tollere pacem de terra*, hoc est, quòd diabolo suadente, homines mali iugiter inter se lites & discordias vsque ad mortem excitare non cessant. *Et in equo nigro* intelligitur populus sinister diabolo consentiens. Quòd autem *Stateram habebat in manu*, hoc ideo est, quia dum se fingunt mali iustitiæ libram tenere, sic plerunque decipiunt. Quòd dixit, *Vinum & oleum ne laseris*, in vino sanguis Christi, in oleo vnctio chrismatis intelligitur. *In tritico vel hordeo* tota Ecclesia, siue in magnis siue in minimis, aut certè in præpositis & in populis. *Et in equo pallido* homines intelliguntur mali, qui persecutiones excitare nõ desinunt. Isti tres equi vnum sunt, qui exierunt post album & contra album, & sessorem habent diabolum, qui est mors. Tres ergo equi, fames & bella & pestis intelliguntur: quod etiam dominus in Euangelio suo prædixit, quæ & iam fiunt, & imminente diẽ iudicij amplius futura sunt. Quod autem dixit se vidisse sub ara animas interfectorum, martyres intelliguntur. Quod autem dicit, *Terræmotum magnum*, persecutio nouissima est. Quòd dicit, *Solem factum nigrum, & lunam sanguineam, & stellas cecidisse de cælo*, Sol & luna &

G stellæ, Ecclesia est in toto orbe diffusa. Quòd autem dicit cecidisse, non tota cecidit, sed à parte totũ intelligitur. In omni enim persecutione boni perseuerant, & mali quasi de cœlo, id est, de Ecclesia cadunt. deniq; sequitur. *Sicut ficus mittit grossos suos cũ à vento agitatur*: sic de Ecclesia cadunt mali, quando per aliquam tribulationem fuerint conturbati. Quòd autẽ *Cælum recessit vt liber*: Ecclesia est quæ separat à malis, & velut liber inuolutus cõtinet in se sibi nota diuina mysteria. Quòd autem dicit, *Reges terræ fugerunt, & absconderũt se in speluncis terræ*: hoc significat, ꝙ totus mundus in bonis & sanctis refugium habiturus est ad Ecclesiã, vt sub eius protectione constitutus, peruenire possit ad vitã æternã, auxiliante dño nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in secula.

Homilia VI.

ET vidi alterum angelum descendentẽ ab ortu solis. Alterum angelum, eandẽ Ecclesiam catholicam intelligit, ab ortu solis, à passione & resurrectione domini clamantem quatuor angelis terræ. *Et clamauit voce magna quatuor angelis, quibus data est potestas lædere terram, & mare: ne læseris terram neque mare.* Accipit H autem gladium generaliter, siue contra quos in vitam interficit, siue quos inter se pro rebus temporalibus vsque ad mortẽ litigare persuadet. De tertio sigillo dicit, *equum nigrum exisse: & qui sedebat super eum, habebat in manu sua stateram.* Libram, inquit, habebat in manu sua, id est, examen æquitatis, quia dum fingit se iustitiam tenere, per simulationem lædit. Dum autem in medio animaliũ, id est, in medio Ecclesiæ dicitur, *Ne læseris,* ostenditur quòd spirituales nequitiæ potẽtiam in seruos dei non habent, nisi à deo acceperint. *Vinum & oleum ne læseris.* In vino & oleo vnctionem chrismatis, & sanguinem domini: in tritico autem & hordeo Ecclesiam dixit, siue in magnis siue in paruis Christianis, siue in præpositis, & populis. De quarto sigillo, *Equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen erat ei mors, & infernus sequebatur eum. & data est ei potestas super quartam partem terræ, interficere gladio, fame, & morte, bestiis terræ.* Isti tres equi, vt supra dictum est, vnum sunt, qui exierunt post album, & contra album, & vnum sessorem habent diabolum, qui est mors. nam equitẽ diabolum esse, & socios eius, sexto signo manifestat, cum prælio vltimo equos dicit congredi. Tres ergo equi, fames & bella & pestes intel- I liguntur, sicut à domino in Euangelio prænunciatur. Equus albus verbum est prædicationis in orbe terrarũ. In equo rufo & sessore eius bella sunt significata, quæ futura sunt, imò fiunt, cum iam gens surgat contra gentem. Per equum pallidum & sessorẽ eius, pestis magna & mortalitas signatur. *Et infernus sequitur illum*, id est, expectat deuorationem multarum animarum. *Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi sub ara dei animas interfectorum.* Aram dei Ecclesiã dicit, sub cuius oculis martyres effecti sunt. Et licet animæ sanctorũ in paradiso sint, tamẽ quia sanguis sanctorum super terram funditur, sub ara clamare dicuntur: sicut illud est, Sanguis fratris tui clamat ad me de terra. (Gene. 4.) *Et cum aperuisset sigillum sextum, terræmotus factus est magnus,* id est, persecutio nouissima.

Et sol factus est niger sicut saccus cilicinus, & luna facta est tota sicut sanguis, & stellæ ceciderunt in terram. Quod est sol & luna, hoc & stellæ, id est Ecclesia, sed à toto pars intelligitur. Nõ enim tota Ecclesia, sed qui mali sunt in Ecclesia, ipsi cadunt de cœlo. Totum autẽ dixit, quia in toto orbe terrarum erit nouissima persecutio. Et tũc qui iusti fuerint, permanebunt in Ecclesia tanquam in cœlo: cupidi vero, iniusti & adulteri acquiescere habent diabolo & sacrificare [idolo.] Et tunc qui se Christianos es- K se verbis tantummodo dicunt, tanquam stellæ cadunt de cœlo, quod est Ecclesia, *Sicut ficus magno vento agitata mittit grossos suos.* Agitatam arborem, Ecclesiæ comparauit: ventum magnum, persecutioni: grossos, hominibus malis, qui excutiendi sunt, & recessuri ab Ecclesia. *Et cœlum recessit vt inuolutus liber.* In hoc loco cœlum Ecclesiam dicit, quæ à malis recedit, & intra se sibi soli nota mysteria continet sicut liber inuolutus, quem iniqui intelligere nec volunt omnino, nec possunt. *Et omnis mons & insulæ de locis suis motæ sunt.* Quod cœlum dicit, hoc montes, hoc insulæ significant, id est, Ecclesiam omnem facta nouissima persecutione, de loco suo recessisse, siue in bonis fugiendo persecutionem, siue in malis fidei cedendo. Sed potest in vtrãq; partem cõuenire, quia & bona pars mouetur de loco suo fugiens, id est, amittẽs illud quod habet, sicut illud, Mouebo cãdelabrum tuum de loco suo. *Et reges terræ & magistratus.* Reges, potentes homines accipimus. (Apoc. 2.) Ex omni enim gradu & conditione conuertentur ad Christum. Cæterum qui tũc reges erunt, præter vnum L persecutorem? *Abscondent se in speluncis, & petris montium.* Confugiunt omnes in præsenti seculo ad fidẽ Ecclesiæ, & in abscondito mysterio scripturarum conteguntur.

Et dicunt, cadite. id est, tegite *& abscondite nos*, id est, homo vetus à dei oculis abscondatur. Et aliter, Qui cogitat futurũ iudicium, conuertetur ad montes, id est ad Ecclesiã, vt abscondantur peccata sua per pœnitentiam in præsenti tẽpore, ne in futuro puniantur. *Donec signemus seruos dei nostri in frontibus eorum.* Ecclesiã denunciat, & dicit malis hominibus, id est sinistræ parti lædenti, *Ne læseris.* Hæc est vox, quæ in medio quatuor animalium dicit lædẽti: *Vinum & oleum ne læseris.* In vino & oleo omnes qui sunt iusti intelliguntur, quos nec diabolus, nec mali homines lædere poterunt, nisi quotiens ad eorum probationem permiserit deus. *Vinum,* inquit, *& oleum ne læseris.* Præcepit dominus omnẽ terram suam spiritalẽ non lædi, quousque omnes signentur. *Et audiui numerum signatorum, centum quadragintaquatuor milia signati ex omni tribu filiorum Israel.* Centum quadragintaquatuor milia, omnino omnis Ecclesia est.

Postea vidi, & ecce populus multus, quem dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis, gentibus, & linguis. Non dixit, post M hæc vidi alium populum, sed vidi populum, id est, eundem quem viderat in istis centum quadragintaquatuor milibus, hunc vidit innumerabilem ex omni tribu & lingua, quia omnes gentes insertæ sunt radici credendo. Dominus in Euangelio totam Ecclesiam tam de Iudæis quàm de Gentibus, in tribubus Israël duodecim demõstrat, dicens, Sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël. (Matt. 19.) *Amicti stolis albis.* Stolas albas donum spiritus sancti intelligit. *Et omnes angeli stabant in circuitu throni.* Angelos Ecclesiam dicit, quia præter ipsam nihil aliud describebat. *Et respondit mihi vnus de senioribus, dicens, Isti qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? &c.* Vnus de senioribus qui respondit, officium indicat sacerdotum, quia Ecclesiam, id est, populum in Ecclesia docent, quæ sit remuneratio laboris sanctorum, dicens, *Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, quia lauerunt stolas suas in sanguine agni.* Non enim, vt aliqui putant, martyres soli sunt, sed omnis populus in Ecclesia, quia non in sanguine suo dixit lauisse stolas suas, sed in sanguine agni, id est, in gratia dei per Iesum Christum sicut scriptum est, Et sanguis filij eius mundauit nos. (1. Ioan. 1.) *Et qui sedet in throno, habitat super eos.*

A Ipsi enim throni sunt, super quos habitat deus in Ecclesia. *Neque cadet super eos sol, neque vllus æstus.* Sicut dicit Esaias de Ecclesia, Erit in vmbra ab æstu, *Et deducet eos ad vitæ fontes aquarum.* Omnia hæc etiam in præsenti vita spiritaliter Ecclesiæ eueniunt, cum dimissis peccatis resurgimus, & vitæ prioris ac veteris hominis lugubre expoliati, in baptismo Christum induimur, & gaudio sancti spiritus implemur. *Cum aperuisset sigillū septimum, factū est silentiū in cœlo.* id est, in Ecclesia. *Quasi media hora.* In semihora ostendit initium quietis æternæ.

Esa.25.

Et vidi septem angelos qui stant in conspectu dei. Septem angelos Ecclesiam dixit. *Qui acceperunt septem tubas,* id est, perfectam prædicationem: sicut scriptum est, Exalta sicut tuba vocem tuam. *Et alius angelus venit & stetit ante altare.* Alium angelum quem dicit, non post illos septem venit, quia ipse est dominus Iesus Christus: *Habens thuribulum aureum.* quod est corpus sanctum. Ipse enim dominus factus est thuribulū, ex quo deus odorem suauitatis accepit, & propitius factus est mundo, quia obtulit seipsum in odorem suauitatis. *Et accepit angelus thuribulum, & impleuit illud ex igne altaris.* Accepit Iesus corpus, id est Ecclesiam, & perficiendo patris voluntatem, impleuit illam igne spiritus sancti. *Et factæ sunt voces & tonitrua, & fulgura, & terræmotus.* Omnia hæc, spiritalis sunt Ecclesiæ prædicationes & virtutes, *Et septem angeli qui habebant septem tubas, præparauerunt se vt tuba canerent,* id est, Ecclesia præparauit se ad prædicandum.

Esa.58.

Ephe.4.

B

Et primus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis mixtus sanguine. Facta est ira dei, quæ haberet in se multorum necem. *Et missa est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum, & omne fœnum viride combustum est.* Quod est terra, hoc & arbores, hoc fœnum, id est, homines. Fœnum autem viride, carnem intellige sanguineam & luxuriosam: secundum illud, Omnis caro fœnum. *Et secundus tuba cecinit, & velut mons magnus ardens missus est in mare.* Ardens mons, diabolus est. Et quod tertia pars terræ vel arborū, hoc tertia pars maris. Et homines habētes animas, impios dixit, vt ostēderet in carne viuos, sed spiritaliter mortuos. Et etiā tertiam partem nauium corruperunt doctrina sua. hæretici corruperunt eos qui illis acquieuerunt. *Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit de cœlo stella magna ardens velut facula.* De Ecclesia dicit cecidisse homines superbos & impios. Magnam vero stellam dixit, quia personæ malorum, & potestatem vel diuitias habentium. *Et nomen huius stellæ dicit absinthium.* Tertia pars hominum facta est similis stellæ quæ super illam cecidit. *Et multi hominum mortui sunt ab aquis, quoniam amaricauerunt aquæ.* [Homines mortui sunt ab aquis] hoc in iis qui rebaptizāntur, manifeste intelligi potest. *Et quartus tuba cecinit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & stellarum.* Sol & luna & stellæ, Ecclesia est, cuius tertia pars percussa est. In tertia parte intelliguntur omnes mali. Percussa est autem, id est, suis malis tradita & voluptatibus, vt redundantibus & inolescentibus peccatis, suo tempore reuelaretur. *Et vidi & audiui vocem vnius aquilæ volantis in medio cœli, & dicētem, Væ væ væ habitantibus in terra.* Aquilam Ecclesiam intelligit, volantem in medio cœli, id est, in medio sui discurrentem, & plagas nouissimi temporis magna voce prædicantem. Quando enim sacerdos diem iudicij annunciat, aquila in medio cœli volat. Sicut ergo supra dictum est, alius angelus quem dixit ascendisse ab ortu solis, Ecclesia est, ascendens ab ortu solis, id est, à passione vel resurrectione domini. Quod autem dicit, *Ne læseris terram neque mare:* hoc quotidie prædicando

Esa.40.

C

malis hominibus clamat. Quod dicit, *Vinum & oleum ne læseris.* In vino & oleo omnes qui sunt iusti in Ecclesia intelligūtur, quos nemo lædere poterit nisi ad probationem illorum permiserit deus. Quod autem ait, *Centum & quadraginta quatuor millia signati:* tota Ecclesia significata est. Quod autem dixit, *Amictos esse stolis albis:* In stolis donum spiritus sancti intelligitur. *Angelos stantes circa thronum:* Ecclesiam dixit, quia præter illam nihil aliud scribebat. *Qui sunt isti, ait senior, & vnde venerunt:* Officium istud indicat sacerdotum, qui populum in Ecclesia docent. Quod dicit, *Lauerunt stolas:* de tota Ecclesia dixit, non de martyribus tantum. Denique nō dicit in sanguine suo, sed agni, quod vtique per baptismi sacramentum impletur. *Et qui sedet super thronum, habitat super illos.* Ipsi enim throni sunt, super quos sedet deus. *Neque cadet super illos sol, neque vllus æstus: & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.* Omnia hæc etiam in præsenti seculo, & in his diebus spiritaliter Ecclesiæ eueniunt, dum ita per gratiam dei defenditur, vt persecutionibus mundi huius exerceatur potius q̃ vincatur. Quod dicit, *In semihora silentium factum in cœlo:* in Ecclesia dicit, & significat initium quietis æternæ. *Et septem angelis tubas canentibus:* In angelis Ecclesia, in tubis prædicatio Ecclesiæ intelligitur. *Alius angelus, quem supra dixit stetisse ante altare,* Christus dominus est, *Habens thuribulum aureum,* corpus scilicet sanctum, per quod deus pater passionis incensum in odorē suauitatis accepit. Quòd autem dicit, *Factæ sunt voces, fulgura & tonitrua:* prædicationes sunt Ecclesiæ spiritales. *Septem angeli, qui se præparauerunt vt canerent,* Ecclesia est, in qua per totum mundum contra omnia peccata vel crimina fit prædicatio spiritalis. Quòd autem *Canente primo angelo tertia pars terræ combusta est,* significat homines superbos & voluptatibus deditos, quos deus iusto iudicio permittit incendio luxuriæ vel cupiditatis exuri. Quòd autem *Canente secundo angelo, mons ardens cecidit in mare:* mons ille diabolus, mare mundus iste intelligitur. *Tertia pars maris,* sicut supra dictū est, homines iniqui & impij. Quòd autem *Tertio angelo canente, stella magna cecidit de cœlo:* homines mali intelliguntur, qui malis moribus & iniquis actibus de Ecclesia tanquā de cœlo cadunt. Quod dicit, *Multi hominum mortui sunt ab aquis, quoniam amaricauerunt aquæ:* Hoc in his qui rebaptizantur, intelligi potest. Quod autem *Canente quarto angelo, solis & lunæ & stellarum tertia pars percussa est:* in his Ecclesia intelligitur, in qua quotidie qui mali vel ficti sunt, persuadente diabolo peccatorum vulneribus percutiuntur in anima. Quòd autem dicit, *Aquilam volātem in medio cæli & clamantem, væ væ:* Ecclesiā intelligi voluit volantē in medio cœli, id est, in medio sui, & per assiduitatē prædicationis plagas nouissimi tēporis annunciantē. Quando enim sacerdos in Ecclesia dei diē iudicij annūciat, aquila in medio cœli volat. Concedat diuina pietas, vt dū & sacerdotes studēt iugiter prædicare, & populi ea quę prædicantur fideliter adimplere, simul mereantur ad æterna peruenire: præstāte domino Iesu Christo, Qui viuit &c.

D

E

F

Homilia VII.

MOdo, fratres charissimi, cum Apocalypsis legeretur audiuimus, quia *Quinto angelo tuba canente, stella de cœlo ceciderunt super terram.* Vna stella est corpus multorum cadentium per peccata. *Et data est ei clauis putei abyssi.* Stella, abyssus, puteus, homines sunt: ergo stella cecidit de cœlo, id est, populus peccator de Ecclesia. *Et accepit clauem putei abyssi,* id est, potestatem cordis sui, vt aperiat cor suū in quo

diabolus deligatus non compeſcatur, vt faciat voluntatem ſuam. *Et aperuit puteum abyſsi*, id eſt, manifeſtauit cor ſuum ſine vllo timore vel pudore peccandi. *Et aſcendit fumus de puteo*. id eſt, de populo aſcendit, quod cooperit & obſcurat Eccleſiam: ita vt dicatur, *Et obſcuratus eſt ſol, & aer de fumo putei*. Obſcuratum dixit ſolē, non occidiſſe. Peccata enim malorum & ſuperborum hominum, quæ paſsim committuntur per orbē, obſcurant ſolem, id eſt Eccleſiam, & ſanctis ac iuſtis interdū faciunt obſcuritatem, quia tantus eſt malorū numerus, vt aliquotiens vix inter eos appareāt iuſti: ſed lumē eorum extinguere nō poſſunt, quia illis ad malū cōſentire nō acquieſcūt. *Sicut*, inquit, *fumus fornacis magnæ. Et ex fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt eis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpij*, id eſt, veneno lædere. *Et præceptum eſt illis ne læderent fœnum terræ, neque omnem arborem, niſi tantum homines: & dictum eſt eis ne occiderent eos*. Quia duæ partes ſunt in Eccleſia, bonorum ſcilicet, & malorum: vna pars ſic percutitur vt corrigatur, alia voluptatibus ſuis relinquitur. Pars bonorum humiliationi trahitur ad cognitionem iuſtitiæ dei, & commemorationem pœnitētiæ: ſicut ſcriptum eſt, Bonum mihi, quia humiliaſti me, vt cognoſcam iuſtificationes tuas. (Pſal.118.) *Dictum eſt illis ne occiderent, ſed vt cruciarent: & cruciatus eorum ſicut cruciatus ſcorpij cum percutit hominem*. Hoc tunc fit, quādo diabolus per vitia vel per peccata venena propinat. *Et quærent homines mortem*. Mortem verò requiem dixit. Quærent vtique mortem, ſed malis, id eſt, tribulationibus, vt ipſi requieſcāt dum mala moriuntur. *Super capita*, inquit *eorum tanquam coronæ ſimiles auro*. Eccleſia ſuperius deſcripta eſt in vigintiquatuor ſenioribus, qui habent coronas aureas: iſti autem ſimiles auro, hæreſes ſunt, quæ imitantur Eccleſiam. *Et habebant capillos ſicut capillos mulierum*. In capillis mulierum nun ſolum ſexum effœminatum, ſed etiam vtrunque ſexum voluit intelligere & oſtendere. *Et habebāt caudas ſimiles ſcorpiis, & aculei in caudis eorum*. Caudas, hæreticorum præpoſitos dicit, ſicut ſcriptū eſt, Propheta docens mendacium, hic eſt cauda. (Eſa.9.) Qui ſunt pſeudoprophetæ, & hi crudelia regum iuſſa implent. *Habentes ſuper ſe regem angelum abyſsi*. Id eſt diabolum, vel regē ſeculi. Abyſſus populus eſt. *Væ vnum abiit, & ecce duo væ veniunt. Poſt hæc ſextus angelus tuba cecinit*. Hinc incipit nouiſſima prędicatio. *Et audiui vnum ex quatuor angelis altaris aurei quod eſt in conſpectu dei, dicentem ſexto angelo, qui habebat tubam, Solue quatuor angelos, qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate*. Altare quod eſt in conſpectu dei, Eccleſiam vult intelligi, quæ in tempore nouiſsimæ perſecutionis audeat verba crudeliſsimi regis aut iuſſa contemnere, & ab obtemperantibus diſcedere. *Solue quatuor angelos in flumine Euphrate*. Flumen Euphraten, peccatorem populum dixit, in quo ſatanas & propria voluntas ligata eſt. Euphrates autem fluuius eſt Babylonis; ſicut Hieremias in medio Babylonis ſubmittit librum in Euphraten. (Hiere.51.) *Et ſoluti ſunt quatuor angeli*. Id eſt, inchoata eſt perſecutio: *Parati in horam & diem & menſem & annum, vt occiderent tertiam partem hominum*. Hæc ſunt quatuor tempora triennij, & pars temporis. *Et numerus* inquit, *exercituum beſtiæ, myriades myriadum*. Audiuit numerum eorum: ſed non dixit quot myriadum. *Vt occiderent tertiam partem hominum*, hoc eſt, ſuperborum pars tertia, de qua deſcendit Eccleſia. *Et vidi in viſione equos: & qui ſedebant ſuper eos, habebant loricas igneas & hiacynthinas ac ſulphureas*. Equos, homines dicit: ſeſſores, ſpiritus nequam armatos igne & ſulphure. *Et capita eorum erant ſicut leonum*. Ad ſæuiendum in perſecutione. *Ex ore eorum exiuit fumus, ignis & ſulphur*. Id eſt, blaſphemiæ de ore eorum contra deum egrediuntur. *Caudæ eorum ſimiles ſerpentibus*. Caudas, præpoſitos dixit: capita, principes mundi. *Et in his nocet*, Diabolos, & ſine his nocere non poteſt. Aut enim ſacrilegi reges malè iubendo, aut ſacrilegi ſacerdotes malè docendo nocent. *Et vidi*, inquit, *alium angelum fortem deſcendentem de cælo, amictum nube, & iris*, id eſt, arcus, *in capite eius, & facies eius erat vt ſol*. Amictus nube, dominus intelligitur amictus Eccleſia. Legimus enim ſanctos nubes, ſicut Eſaias dicit, Qui ſunt hi qui vt nubes volant? (Eſa.60.) Indutum itaque nube ſpiritali, ſancto corpore, Chriſtum intellige. *Et iris ſuper caput eius*. Id eſt, vel iudicium quod fit & quod futurum eſt, vel promiſsio perſeuerans. Quod autem dixit, *Facies eius ſicut ſol*, Propter reſurrectionem domini dixit, ſicut enim ſol apparuit, quando à mortuis reſurrexit. *Et pedes eius ſicut columna ignis*. Pedes, Apoſtolos dicit, per quos in vniuerſo mundo doctrina eius diſcurrit. Aut certe quia pes nouiſsima pars corporis eſt, poſt ignem nouiſsimæ perſecutionis futuram dicit ſanctorum claritatem. *Et poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram*. Id eſt, ad prædicandum trans mare, & in vniuerſo orbe terrarum. *Et clamauit voce magna, quemadmodum cùm leo rugit*, Id eſt. fortiter prædicauit. *Et cum clamaſſet, locuta ſunt ſeptem tonitrua voces ſuas*, Quæ ſunt & ſeptem tubæ. *Et audiui vocem de cælo dicentem, Signa quæ locuta ſunt ſeptem tonitrua, noli ea ſcribere*, Propter obtundendos dictū eſt, vt nō paſsim omnibus impiis pateant verba dei. Alio deniq; loco propter ſeruos ſuos, Ne ſignaueris, inquit, verba prophetiæ huius. & oſtendit quibus ſignari iuſſerat, & quibus non. Qui perſeuerauerit, inquit, nocere, noceat: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. (Apoc.22.) Ecce quib9 ſignatū eſt verbum dei. Propterea in ſimilitudinib9 loquitur illis, vt qui iuſtus eſt, iuſtiora faciat: & qui ſanctus eſt, ſanctiora. hoc eſt, Veſtri fideles oculi, quoniā vidēt, & aures quoniam audiēt. Iſtis nō ſunt ſignata verba libri, malis autē ſignata ſunt. *Et iurauit angelus ille, quoniā tēpus iam nō erit*: Sed in diebus ſeptimi angeli, cum cœperit tuba canere. Septima tuba, finis eſt perſecutionis, & aduentus domini. propterea dixit Apoſtolus in nouiſsima tuba fieri reſurrectionem. (1.Cor.15.) Quòd autem ſicut ſuprà dictum eſt,

Quinto angelo tuba canente, iterum ſtellam dixit cecidiſſe de cælo: Etiam & hæc ſtella corpus eſt multarum ſtellarum de cœlo, id eſt de Eccleſia cadentium: & ſignificat ſuperbum populum & impium. Quòd autem

Data eſt ei clauis abyſsi, Dimiſſus eſt in poteſtatem cordis ſui, vt aperiat cor ſuum diabolo, & abſque vlla reuerentia exerceat omne malum. Quòd autem *Aſcendit fumus de puteo*, id eſt, de populo malo. *Et obſcurauit ſolem & lunam*. Obſcuratum ſolem dixit, non occidiſſe, hoc ideo, quia peccata malorum & ſuperborum hominum obſcurare vidētur ſolem, dum ſanctis & iuſtis interdum per multas tribulationes faciūt obſcuritatem, ſed lumen eorum extinguere non poſſunt, quia illis ad malum conſentire non acquieſcunt. Quòd autē dixit,

Ex fumo putei exiſſe locuſtas, & accepiſſe poteſtatem lædendi, & dictum eſt eis ne occiderent eos: Hoc ideo, quia duæ partes ſunt in Eccleſia, bonorum ſcilicet, & malorum. Vna pars ſic percutitur vt corrigatur, alia voluptatibus ſuis relinquitur. Quòd autem dicit, *Cruciatus eorum ſicut cruciatus ſcorpij cum percutit hominem*. Hoc tunc fiet, quando diabolus luxurioſis hominibus per vitia & peccata in modum ſcorpij venena propinat. *Et ſuper capita*

eorum

A *eorum tanquam coronæ similes auro.* Vigintiquatuor seniores, in quibus Ecclesia descripta est, coronas habebant aureas. Isti autem similes auro, hæreses sunt, quæ imitantur Ecclesiam. *Quòd autem capillos habebant mulierum:* In capillis non solum sexum effœminatum, sed etiam vtrunque sexum ostendit. *In caudis earum.* Quæ erant tanquam scorpij, duces vel principes hæreticorum intelliguntur, sicut scriptum est, Propheta docens mendacium, hic est cauda. (Esa. 9.) *Habebant super se regem abyssi,* Id est, diabolum. In abysso populus malus intelligitur, cui diabolus dominatur. Altare quod dixit esse in conspectu dei, Ecclesiam vult intelligi, quæ velut aurum purgatum, tēpore nouissimæ persecutionis audet crudelissimi regis iussa contemnere, & ab obtemperantibus discedere. Quod autem dicit, *Quatuor angelos ligatos in flumine Euphrate,* Populum peccatorem significat, in quo satanas & propria voluntas ligata est. Euphrates autem est fluuius Babylonis, quæ interpretatur confusio: vnde ad ipsum fluuium pertinent quicunque res confusione dignas exercent. Quòd dicit se *Vidisse equos, & qui sedebant super ipses, habebant loricas igneas & hiacynthinas & sulphureas:* B Equos, suprrbos homines dicit: sessorem eorum, diabolum & angelos eius. Quod autem dicit, *Capita eorum vt leonum,* propter violrntiam & persecutionem illorum hominum dictum est, *Et ex ore eorum exiit ignis, fumus & sulphur:* Id est blasphemiæ de eorum ore contra deum egrediuntur. *In caudis quæ erant similes serpentibus,* sicut iam supra dictum est, principes sunt aut præpositi hæreticorum, per quos lædere consueuit diabolus. Aut enim sacrilegi reges male iubendo, aut sacrilegi sacerdotes male docendo nocent. *Angelus quem dixit amictum nube,* Dominus & saluator noster est, amictus nube, id est, Ecclesia: quia de sanctis scriptum est, Qui sunt isti qui vt nubes volant? (Esa. 60.) Quòd autem dixit, *Facies eius vt sol,* propter resurrectionem domini dixit. Sicut sol enim apparuit, quando à mortuis resurrexit. *In pedibus eius qui erant sicut columnæ ignis,* Apostoli figurati sunt, per quos in vniuerso mundo doctrina eius discurrit. Quòd autem *posuit pedem suum dextrum super mare:* hoc significauit, quòd prædicatio eius vsque trans mare in vniuerso mundo itura erat. Quòd autem *velut leo rugiendo clamauit:* hoc ideo, quia ex potestate fortiter prædicauit. Quòd au- C tem dixit, *Signa quæ locuta sunt septem tonitrua:* propter obtundendos dictum est, de quibus in Euangelio, Nolite sanctum dare canibus: (Matth. 7.) id est, vt non passim omnibus impiis pateat verbum dei. Alio denique loco propter seruos suos dixit, Ne signaueris, inquit, verba prophetiæ huius. (Apoc. 22.) Et ostendit quibus signari iusserit, & quibus non. Qui perseuerauerit, inquit, nocere, noceat: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ecce quibus signatum est verbum dei. Propterea in similitudinibus loquitur illis, vt qui iustus est, iustiora faciat, similiter & sanctus sanctiora. Ecce quibus non est signatum. Quam ob rem oremus, vt etiā implere dominus per suam pietatem dignetur, Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat, Amen.

Homilia VIII.

VOx de cælo, imperium est dei, qui Ecclesiæ cor tangit, & iubet percipere eam quæ Ecclesiæ aperto libro futuram pacem prædicauit. *Et abij ad angelum, vt daret mihi librum.* Hoc ex persona D Ioannis Ecclesia dicit, desiderans perdoceri. *Et dixit mihi, Accipe & comede illum,* id est, tuis visceribus pande, & describe in altiudine cordis: *Et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit tanquam mel dulce.* id est, cum perceperis, oblectaberis eloquij diuini dulcedine, sed amaritudinrm senties, cum prædicare & operari cœperis quod intellexeris: sicut scriptum est, Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. (Psal. 46.) & aliter, *Erit,* inquit, *in ore tuo dulce vt mel, & in ventre amaritudo.* In ore intelliguntur boni & spiritales Christiani, in ventre carnales & luxuriosi. Inde est quòd cum verbum dei prædicatur, spiritalibus dulce est: carnalibus verò, quorum secundum Apostolum deus venter est, (Philip. 3.) amarum videtur & asperum. *Et data est mihi arundo virgæ similis, dicens, Surge & metire templum dei & altare, & adorantes in eo.* Ecclesiam iubet recenseri, & præparari ad vltimum, & adorantes in ro. Sed quia non omnes qui videntur adorant, ideo dixit, *Atrium quod est foris templum, eiice foras, & ne metiaris illud.* Ipsi atrium sunt, E qui videntur in Ecclesia esse, & foris sunt, siue hæretici siue male viuentes catholici: *Quoniam datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus duodecim.* Qui excluduntur, & quibus dabitur, vtrique calcabunt eam. *Et dabo duobus testibus meis:* id est, duobus testamentis. *Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta.* Numerum nouissimæ persrcutionis dixit, & futuræ pacis, & totius temporis à domini passione, quoniam vtrunque tempus totidem dies habet, quod suo in loco dicetur. *Saccis,* id est, ciliciis amicti. quod in ἐξομολογήσει, id est, confessione sint constituti, qui sensu humilitatis dixit saccis amictos. Deinde ostendit qui sunt hi duo testes, dicens, *Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra in conspectu terræ dei stantes.* Hi sunt qui stant, non qui stabnnt.. Duo candelabra Ecclesia est, sed pro numero testamentorum duo. Sicut quatuor angelos dixit Eclesiam, cum sint septem pro numero angelorum terræ: ita & septem candrlabra, si vnum vel amplius pro locis nominet, tota Ecclesia est. nam Zacharias vnum candelabrum vidit septiforme, (Zach. 4.) & has duas oliuas, id est, testamenta infundere oleum candelabro. Hæc est Ecclesia, sicut sunt ibidem oculi, septiformis gratia spiritus sancti, qui sunt in Ecclesia, inspicientes totam terram. *Et si quis eos vult lædere vel occidere, ignis exiet ex ore eorum, & deuorabit inimicos eorum.* F id rst, si quis Ecclesiam vel lædit vel lædere voluerit, præcibus oris eius diuino igne aut in præsenti ad correctionem, aut in futuro seculo ad damnationem consumetur. *Hi habent potestatem claudere cælum nubibus, ne pluat in diebus prophetiæ eorum.* Habent, ait, non habebunt. Hoc ideo dicit, quia tempus quod nunc agitur significauit. Sed & spiritaliter cœlum clauditur ne imbrem pluat, id est, ne occulto, sed tamen iusto iudicio dei super sterilem terram de Ecclesia benedictio descendat. *Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendet de abysso, faciet cum eis prælium.* Apertè hæc omnia ostendit ante nouissimam persecutionem fieri, cum dicit, cum finierint testimonium suum: vtique illud quod præbent vsque ad reuelationrm Christi. *Et vincet eos & occidet.* Vincet in eis qui succubuerint: occidet in eis qui confessi deum fuerint. *Et corpus eorum proiicietur in plateis ciuitatis magnæ.* Duorum dicit vnum corpus, aliquando corpora, vt & numerum testamentorum seruaret; & Ecclrsiæ vnum corpus

G ostenderet, quomodo est illud, Proiecisti sermones meos retro. (*Psal.49.*) In plateis ciuitatis magnæ, id est in medio Ecclesiæ. *Et vident de populis tribus & lingua corpus eorum, per dies tres & dimidium*, Id est, annos tres & menses sex. Miscet enim tempus nunc præsens, nunc futurum, sicut & dominus dicit (*Ioan.16.*), Veniet hora, vt omnis populus qui occiderit vos, arbitretur obsequiũ se præstare deo, & nunc est, & veniet *Et corpora eorum non sinunt poni in monumento.* Votum eorum & impugnationẽ dixit, non quò valeant facere ne sit Ecclesia in memoria, sicut & illud, (*Matth.23.*) Nec vos intratis, nec alios sinitis intrare, cum multi introierint etiam illis impugnantibus. Sic ergo non sinunt poni in monumentum. *Et habitantes in terra gaudent super eos, & epulantur, & munera inuicem mittunt inter eos.* Hoc semper factum est, & nunc inuicem mittunt, & nouissimè gaudebunt & epulabuntur. Quotiens enim iusti affliguntur exultant iniusti & epulantur. *Quoniam hi duo propheta cruciauerunt eos.* Per plagas, quæ pro contemptu testamentorum dei humanum genus affligunt. Denique etiam ipse visus iustorum grauat iniustos, sicut ipsi dicunt (*Sapien.2.*), Grauis est nobis etiam ad viden- H dum. Gaudebunt autem vbicũque, veluti iam nihil habuerint, quod impatienter ferant, disturbatis & occisis iustis, & eorum hæreditate possessa. *Et post dies tres & dimidium, spiritus vitæ à deo intrauit in illos.* Iam dictum est de diebus. Hucusque angelus futurum narrauit, & inducit factum, quod futurum audit. *Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super videntes illos, & audiui vocẽ magnam de cœlo dicentẽ, Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlũ in nube.* Hoc est quod Apostolus dixit (*1.Thes.4.*), Rapiemur in nubibus obuiam Christo. Ante aduentum autem domini nulli hoc posse contingere scriptum est (*1.Corin.15.*), Initium Christus, deinde hi qui sunt Christi in aduentu eius. Vnde excluditur omnis suspicio quorundam, qui putant hos duos testes duos viros esse, & ante aduentum Christi cœlum in nubibus ascendisse. Quomodo autem potuerunt habitantes terram de duorum nece gaudere, cum in vna ciuitate morerentur, & munera inuicem mittere, si tres dies sunt, quo antequam gaudeant de nece, contristabuntur de resurrectione? Aut quales e- I pulæ aut voluptas esse potest in plateis epulantium, cadaueribus humanis epulis morbum triduano fœtore reddentibus? vnde nos dominus liberare dignetur, Amen.

Homilia IX.

QVod audiuimus fratres in lectione quæ recitata est, quia *In illa hora factus est terræmotus magnus*: in illo terræmotu persecutio intelligitur, quam diabolus per malos homines exercere consueuit. *Et decima*, inquit, *pars ciuitatis cecidit, & occisa sunt in terra nomina virorum septem milium.* Et denarius & septenarius perfectus est numerus. Quod si non esset, à parte totum intelligendum erat. Duo sunt enim ædificia in Ecclesia, vnum supra petram, aliud supra arenam. Quod supra arenam est, dicitur cecidisse. *Et cæteri timuerunt, & dederunt claritatem deo.* Qui supra petram ædificati sunt, cum illis qui super arenam erant cadere non potuerunt. Ideo autem dixit, timuerunt, quia videns iustus peccatoris interitum, plus accenditur in obseruatione præceptorum, sicut dicitur (*Psal.57.*), Et lauabit manus in sanguine peccatoris. *Et apertum est*, inquit, *templum dei in cœlo.* Id est, in Ecclesia incarnatio- K nis Christi mysteria patefacta sunt: vnde ostenditur Ecclesia cœlum esse. *Et visa est arca testamenti eius in templo eius.* Id est, intellectum est Ecclesiam esse arcam testamenti. *Et facta sunt fulgura & tonitrua & terræmotus.* Hæc omnia sunt virtutes prædicationis & coruscationis & bellorum Ecclesiæ. *Et signum magnum est in cœlo visum, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius.* Ecclesiam dicit, partem suam, id est homines fictos & malos Christianos sub pedibus habere. *Et in capite eius corona stellarum duodecim.* Istæ duodecim stellæ, duodecim Apostoli intelligi possunt. Sole autem amicta spem resurrectionis signat, propter illud quod scriptum est (*Matth.13.*), Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. *Draco magnus rufus*, diabolus est quærens Ecclesiæ natum deuorare, *habens*, inquit, *cornua decem, & capita septem.* Capita reges sunt, cornua verò regna. In septem enim capitibus omnes reges, in decem cornibus omnia regna mundi dicit. *Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram.* Cauda, prophetæ iniqui sunt, id est, hæretici, qui stellas cœli per iteratum baptisma adhærentes sibi, deiiciunt in terram. L Ipsi sunt sub pedibus mulieris. Multi, homines illos esse æstimant, quos sibi consentientes diabolus fecit sodales: multi, angelos qui cum illo quando cecidit præcipitati sunt. *Parturiens cruciatur vt pariat.* Per omne tempus quotidie parit Ecclesia in prosperis & in aduersis. *Et draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, vt cum peperisset, filium eius deuoraret.* Semper enim in cruciatibus parit Ecclesia Christum per membra, semper & draco quærit deuorare nascentem. *Et genuit mulier filium masculum*, Id est Christum. Deinde corpus eius, id est, Ecclesia, semper generat Christi membra. Masculum autem dixit victorem aduersus diabolum. *Et mulier fugit in eremum.* Mundum istum non incongruè eremum accipimus, vbi vsque in finem Christus Ecclesiam gubernat & pascit: in quo ipsa Ecclesia superbos & impios homines tanquam scorpiones & viperas & omnem virtutem satanæ per Christi adiutorium calcat & conterit. *Et factum est bellum in cœlo*, id est, in Ecclesia. *Michael & angeli eius pugnabant cum dracone.* Michaëlem Christum intellige: & angelos eius, sanctos homines. *Et draco pugnauit, & angeli eius.* Id est diabolus, & homines voluntati eius obtemperantes. nam M absit vt credamus diabolũ & angelos eius in cœlo ausos esse pugnare, qui in terra vnum Iob ausus non est tentare, nisi cum à domino postularet vt læderet. *Et non valuerunt, neque locus eorum inuentus est amplius in cœlo.* id est, in hominibus sanctis, qui credentes, semel expulsum diabolum eiúsque satellites amplius nõ recipiunt, sicut Zacharias dixit, vt semel exterminata idôla amplius non recipiant loca. *Et expulsus est draco magnus, anguis antiquus qui dicitur diabolus satanas: & angeli eius cum eo.* Diabolus & spiritus immundi omnes cum suo principe de sanctorum cordibus expulsi sunt in terram, id est, in homines qui terrena sapiunt, & totam spem suam in terra cõstituunt. *Et audiui vocem magnam de cœlo dicentem, Modo facta est salus & virtus & regnum dei nostri.* Id est Ecclesiæ. ostendit in quo cœlo ista fiant. Apud dominum semper fuit & est virtus & regnũ & potestas filij eius: sed in Ecclesia dixit per victoriã factam Christi salutem: quam vidẽtes illi de quibus dominus dixit (*Matth.13.*), Multi iusti & prophetæ cupierũt viderè quæ videtis, dixerũt, Modo facta est salus domini nostri *Quoniam exclusus est accusator fratrum no-*

A *trum nostrorum, &c.* Si autem, vt quidam putant, angelorum vox est in cœlo superiore, & non sanctorum in Ecclesia, non dicerent, accusator fratrum nostrorum, sed accusator noster: nec accusat sed accusabat. Quòd si iustos in terra positos appellauerunt angeli fratres suos, nõ erat gaudium missum esse diabolum in terra, quem molestiorem possunt experiri sancti secum in terris positum, quàm si, vt dicitur, adhuc esset in cœlo. sic enim terræ maledicunt dicentes, *Va tibi terra & mare*, Id est, qui cœlum non estis. *Quia descendit ad vos diabolus, habens iram magnam, sciens quia breue tempus habet.* Descendit, inquit, vt allegoriam seruaret. Cæterum omnes in cœlo sunt, id est in Ecclesia, quæ iustè cœlum dicitur, vnde deiectus à sanctis diabolus descendit in suos, qui pro amore terreno terra sunt. Deinde autem de cœlo non sic dixit, quòd in hominibus fieret iam cœlum factum. sed quod sint, non quod fierent. non enim possunt sancti cœlum factum fieri, nisi diabolo excluso. Non ergo primo nomine, sed secundo appellauit eos cœlum, in quibus vltrà diaboli locus inuentus non est. De quo periculo nos dominus sub sua protectione liberare dignetur, Qui viuit &c.

B

Homilia X.

MOdò fratres charissimi audiuimus, quia cum vidisset draco quòd de sanctis exclusus esset in terram, id est, de cœlo in peccatores, persecutus est mulierem quæ peperit masculum. Quanto enim diabolus de sanctis deijcitur, tanto magis eos persequitur. *Et data sunt mulieri*, Id est Ecclesiæ, *Duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum locum, vbi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis à facie serpentis.* Tempus & annus intelligitur, & centum anni. Duæ alæ magnæ, duo sunt testamenta Ecclesiæ, quæ accipit quibus serpentem euaderet in eremum. In locum suum dixit, id est, in hoc mundo vbi serpentes & scorpiones habitant, quia illi dictum est, sicut dominus dicit, Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporũ. & Ezechieli dicitur, Fili hominis inter scorpiones habitas. *Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam*, id est, violentiam persecutorum. *Et audiuit terra mulierem, & aperuit os suũ & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo.* Terram sanctam dicit, id est sanctos. Quoties enim persecutiones Ecclesiæ irrogãtur, sanctæ terræ precibus, id est, omnium sanctorum orationibus aut amouentur, aut temperantur. nam & domin⁹ noster Iesus Christus qui interpellat pro nobis, & has persecutiones remouet, cum ipsa terra sedet à dextris virtutis dei. Item aliter, mulierem volasse in desertum, ipsam Ecclesiam intelligit, in qua in nouissimo tempore sub Helia creditura est synagoga. Alas duas aquilę magnę, duos vult intelligi prophetas, scilicet Heliam, & qui cũ eo venturus est. Aqua emissa de ore draconis, exercitum persequentium eã significat: absorpta aqua, de persecutoribus factã vindictam. *Et iratus est draco in mulierem, & abiit bellum facere cum reliquis de semine eius.* Id est, cũ vidisset non posse continuari persecutiones quas per paganos solebat immittere, eo quòd de ore eius sanctæ terræ, id est, orationibus sanctis remouerentur, hæreses concitauit, *Et stetit super arenam maris*, Id est, super multitudinem hæreticorum. *Et vidi ascendẽtem bestiam de mari*, Id est, de populo malo. Ascendentẽ dixit, hoc est, nascentem, sicut flos in bonam partem de radice Iesse ascendit. Bestiam ascendentem de mari, impios dicit,

Matth. 10.
Ezech. 2.

C

qui sunt corpus diaboli. *Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut leonis.* Pardo, propter varietatem gentium similauit: vrso, propter malitiam & væsaniam: leoni propter virtutem corporis, & linguę superbiam. Et quia temporibus Antichristi cum varietate gentium & populorum regnũ illius erit commixtũ, pedes tanquã vrsi, duces eius: os eius, iussio eius: *Et dedit ei draco virtutem suam.* Sicut videmus modò hæreticos esse in hoc seculo potentes, qui habẽt virtutem diaboli: sicut quondam pagani: ita nunc illi vastãt Ecclesiam. *Et vidi vnum ex capitibus eius quasi occisum in mortem: & plaga mortis eius curata est.* Quod dicit quasi occisum, Hæretici sunt qui simulant se confiteri Christum: & dũ non sic credunt vt fides catholica habet, blasphemant: cum eum & occisum prædicent, & resurrexisse, quia ipse satanas trãsfigurat se in angelum lucis. Et aliter occiduntur hæreses per catholicos, cum scripturarũ testimoniis opprimũtur: sed illi nihilo minus quasi satanæ plaga rediuiui peragunt opera satanæ, & non cessant blasphemare, & ad dogma suum quos possunt attrahere. *Et mirata est omnis terra secuta bestiam, & adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestiæ.* Vtique habent potestatem hæretici, sed præcipuè Arriani. *Et adorauerunt bestiam dicentes, Quis similis bestiæ, aut quis poterit pugnare cum ea?* Hoc ideo, quia sibi blandiuntur hæretici, quòd nullus melius credat illis, & quòd nullus vincat populum ipsorum, qui bestiæ nomine censentur, cui datum est ab ipso diabolo, & à deo permissum est vt loquatur magna & blasphemias, sicut dicit Apostolus, Oportet hęreses esse, vt qui probati sunt, manifesti sint in vobis. *Et data est ei potestas facere menses quadragintaduos.* Tempus nouissimæ persecutionis in istis quadragintaduobus mẽsibus intelligitur. *Deinde aperuit os suum in blasphemiam ad deum.* Hic manifestum est illos significari qui de Ecclesia recesserũt catholica, vt qui ante occultè intra Ecclesiã quasi fidem rectã tenere videbantur, in persecutionẽ aperto ore in deũ proferant blasphemiam. *Et in tabernaculum eius & in eos qui in cœlo habitant.* Id est, in sanctos qui intra Ecclesiam cõtinentur, quæ cœlum est nuncupata, quia & ipsi tabernaculum dei sunt. *Et datum est ei bellum facere cum sanctis, & vincere eos.* A toto partem intelligimus, quæ vinci potest. non enim boni Christiani, sed illi qui mali sunt, vincuntur. *Et data est ei potestas super omnem tribũ & linguam: & adorabunt eam omnes habitãtes terram.* Omnes dixit, sed in terra habitantes, nõ in cœlo. *Quorum non est scriptum nomen in libro vitæ agni.* De diabolo dixit vel eius populo. non est scriptum nomen eius in libro vitæ, *Signati ab origine mundi*, Quia in præscientia dei Ecclesia antè præordinata est atque signata. Quod ipse præstarè &c.

D

2. Corin. 11.

E

1. Corin. 11.

F

Homilia XI.

IN lectione quæ modo recitata est, fratres charissimi, audiuimus beatũ Ioannem dicentem, *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra.* Quod est mare, hoc est terra. *Et habebat cornua duo similia agni*, Id est, duo testamenta ad similitudinẽ agni, quod est Ecclesia. *Et loquebatur vt draco.* Hæc est illa quæ sub nomine Christiano agnũ præfert, vt draconis venena latẽter infundat. Hęc est hęretica ecclesia: agni enĩ similitudinẽ non imitaretur, si apertè loqueretur. Nũc Christianitatẽ fingit quo securius incautos decipiat. Propterea dominus dicit, Cauete à pseudoprophetis, &c. *Et facit terram & eos qui in ea sunt, vt adorent bestiam priorem, cuius curata est plaga mortis*

Matth. 7.

G *eius, & faciet ſigna magna vt ignem faciat deſcendere de cœlo in terram* Et quia cœlum Eccleſia eſt, quid eſt ignem de cœlo deſcendere in terram, niſi hæreſes de Eccleſia cadere: ſicut ſcriptum eſt, Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Ignis enim de cœlo deſcendit, quando hæretici, qui de Eccleſia velut ignis recedunt, ipſam Eccleſiam perſequuntur. Beſtia ergo cum duobus cornibus, facit vt populus ſimulachrum beſtiæ, id eſt diaboli adinuentionem adoret. *Vt det eis notam ſuper manum eorum dexteram, aut ſuper frontem eorum.* Myſterium enim diſputat facinoris. Sancti enim qui ſunt in Eccleſia, Chriſtum accipiunt in manu & in fronte: hypocritæ autem beſtiam ſub Chriſti nomine. *Sed qui non adorauerunt beſtiam, nec imaginem eius, nec acceperunt inſcriptionem in fronte aut in manu ſua, occidentur.* Non abhorret à fide, vt beſtia ipſa, impia ciuitas intelligatur, id eſt congregatio vel conſpiratio hominum impiorum vel ſuperborum, quæ Babylonia dicitur, & interpretatur confuſio, & ad ipſam pertinent quicunque res confuſione dignas exercere voluerint. Ipſe eſt populus infidelium, contrarius populo fidei, & ciuitati dei. Imago verò eius ſimulatio eſt, in eis videlicet hominibus, qui velut fidem catholicam profitentur, & infideliter viuunt: fingunt enim ſe eſſe quod non ſunt, vocantúrque non veraci effigie, ſed fallaci imagine Chriſtiani: de quibus Apoſtolus dicit, Habētes quidem ſpeciem pietatis: virtutem autem eius abnegantes. quorum non parua portio in Eccleſia catholica continetur. Iuſti autem non adorant beſtiam, non cōſentiunt, non ſubijciuntur, neque accipiunt inſcriptionem, notam ſcilicet criminis in fronte propter profeſſionem, in manu propter operationem. Sic ergo facient, *Vt nemo poßit mercari niſi qui habet nomen aut notam beſtiæ aut numerum eius. Hic ſapientia eſt, qui habet intellectum, computet numerum beſtiæ: numerus enim hominis eſt.* id eſt, filij hominis Chriſti, cuius nomen in hæreticis ſibi fecit beſtia. Faciamus ergo numerum quē dixit, vt accepto numero inueniamus nomen & notam. *Numerus*, inquit, *eius eſt ſexcenti ſexagintaſex.* Quem faciamus ſecundum Græcos maximè, quia ad Aſiam ſcribit, Et ego, inquit, ſum alpha & ω. Sexcenti ergo & ſexagintaſex, Græcis literis ſic fiunt χξϛ, quæ notæ ſolutæ, numerus eſt: redactæ autem in monographium, & notam faciunt & numerum & nomen. hoc ſignum Chriſti intelligitur, & ipſius oſtenditur ſimilitudo, quam in veritate colit Eccleſia: cui ſe ſimilem facit hæreticorum aduerſitas, qui cum Chriſtum ſpiritaliter perſequātur, tamen de ſigno crucis Chriſti gloriari videntur [hoc ideo, quia dictum eſt, numerus hominis eſt.] *Et vidi, & ecce agnus ſtans in monte Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor milia, habentia nomen eius & nomen patris eius ſcriptum in frontibus eorum.* Aperuit quæ ſit imitatio notæ in frontibus, dum & deum & Chriſtum dicit ſcriptum in frontibus Eccleſiæ. *Et audiui vocem de cœlo ſicut aquarum multarum*, Id eſt, centum quadragintaquatuor milium, *Et ſicut tonitrui magni: & vocem quam audiui, ſicut citharœdorum citharizantium in citharis ſuis.* Quòd autem dixit, *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim, &c.* Virgines hoc loco non ſolum corpore caſtos intelligamus, ſed maximè omnem Eccleſiam, quæ fidem puram tenet, ſicut dicit Apoſtolus, Deſponſaui enim vos vni viro virginem caſtā exhibere Chriſto: nulla adulterina hæreticorum commixtione pollutam, nec in male blandis & mortiferis huius mundi voluptatibus vſque ad exitum vitæ ſuæ abſque remedio pœnitentiæ infelici perſeuerantia colligatam. Addit poſt hoc dicens, *Et in ore ipſorum non eſt inuentum mendacium.* Nōn dixit non fuit, ſed non eſt inuentū. Qualem enim inuenit dominus cum hinc vocat, talem & iudicat. nam aut per baptiſmum, aut per pœnitentiam poſſumus in interiori homine & virgines effici, & ſine mendacio: nunc iterum recapitulatio. *Et vidi*, inquit, *alium angelum volantem in medio cœli*, id eſt, prædicationem in medio Eccleſiæ diſcurrentem. *Habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret habitantibus in terra dicens, Timete deum, &c.* Volunt aliqui intelligi angelum volantem in medio cœli Heliam, & alium angelum qui eum ſequitur, comitem Heliæ. qui eo tempore prædicabit.

Et alius angelus ſecutus eſt, id eſt, pacis futuræ prædicatio, *dicens, Cecidit Babylon.* Babylonem ciuitatem, impiam diaboli congregationem dicit, id eſt, populum ipſi conſentientem, & omnem concupiſcentiam & corruptelam, quam in perniciem ſui & humani generis exquirunt. Nam ſicut Eccleſia ciuitas dei eſt & omnis conuerſatio cœleſtis: ita & contrà ciuitas eſt diaboli Babylon in omni mundo, ſicut dicit dominus, Ecce ponam Hieruſalem lapidem conculcabilem in omnibus gentibus. Eccleſia ergo dicit, *Cecidit cecidit Babylon illa magna.* Iam quaſi perfectum dicit, quod adhuc futurum erat: ſicut illud, Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea. *Quæ à vino fornicationis ſuæ potauit omnes gentes*, Omnes gentes ciuitas eſt mundi, id eſt omnes ſuperbi & impij, ſiue extra Eccleſiam ſiue in Eccleſia conſtituti. *Et vidi, & ecce nubem candidam, & ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis*, id eſt, Chriſtum. Eccleſiam enim deſcribit in claritate ſua, præcipuè poſt perſecutionum flammas albentem. *Habentem in capite coronam auream.* Ipſi ſunt ſeniores cum coronis aureis. *Et in manu habens falcem acutam.* Iſta falx ſeparat catholicos ab hæreticis, ſanctos à peccatoribus, ſicut dicit dominus de meſſoribus. Si autem putandum eſt quòd ipſe ſpecialiter Chriſtus viſus eſt in nube alba, meſſor qui eſt vindemiator poſt eum, idem eſſe cum ſuo corpore quod eſt Eccleſia, fortè non male ſentitur, ſi iſtos tres angelos qui exierunt, triformem ſcripturam intelligamus, iuxta hiſtorialem, moralem & ſpiritalem: falcem vero diſcrepationem. *Et miſit in torcular iræ dei magnum.* Seipſum miſit in torcular iræ dei magnum. Non in torcular magnum, ſed ipſum miſit in torcular, id eſt, ſuperbum quenque. *Et calcatum eſt torcular extra ciuitatem.* id eſt extra Eccleſiam. Facta enim diſſenſione, foris erit omnis homo peccati. Calcatio autem torcularis, retributio eſt peccatorum, *Et exiit ſanguis de torculari vſque ad frenos equorum.* Exiit vltio vſque ad rectores populorum. Vſque enim diabolum & angelos eius nouiſsimo certamine exiet vltio ſanguinis effuſi. *Per ſtadia mille ſexcenta.* Id eſt, per omnes quatuor partes mundi. Quaternitas enim eſt conquaternata, ſicut eſt in quatuor faciebus quadriformibus & rotis. Quater enim quadringenti, ſunt mille ſexcenti.

Homilia XII.

IN lectione quæ recitata eſt, fratres chariſsimi, dicit ſe ſanctus Ioānes vidiſſe *aliud ſignū in cœlo magnū & mirabile: angelos ſeptē*, id eſt Eccleſiā, *habentes plagas ſeptem nouiſsimas, quoniam in his finita eſt ira dei.* Nouiſsimas dixit, quia ſemper percutit ira dei populum

A lum contumacem septem plagas, id est, perfectè, sicut ipse deus in Leuitico, frequenter repetit, Et percutiam vos septies propter peccata vestra. *Et vidi sicut mare vitreum*, Fontem baptismi dicit pellucidum, *Mixtū igne*, id est, spiritu vel tentatione. *Et victores bestiæ super mare vitreum*, id est, in baptismo, *Habentes citharas dei*, id est corda laudātium deo dedicata. *Et cantantes canticum Moysi serui dei, & canticum agni*, id est, vtrûque testamētum. *Magna & mirabilia sunt opera tua domine.* Hæc enim sunt in vtroque testamento quod cantant supradicti. Repetit quod proposuerat dicēs, *Post hæc vidi, & ecce apertum est tabernaculum testimonij in cœlo.* Cœlum Ecclesiam iam diximus sentiendum: angelum qui exiit de templo, & iussit sedēti super nubem, imperium domini esse dictum est. Iussionis enim exitus est, sicut dicit Euangelium. Exiit edictum à Cæsare Augusto. *Induti lino mundo & splendido, & cincti super pectora sua zonis aureis.* Manifestè ostendit in septem angelis Ecclesiam, sicut initio describit in Christo, habentem, inquit, zonam auream super vbera. *Et vnum ex quatuor animalibus dedit septem angelis phialas aureas plenas ira dei.* Istæ sunt phialæ aureæ, quas cum odore ferunt

B seniores & animalia quæ sunt Ecclesia, qui & septē angeli. Et quod sunt odoramenta, hoc ira dei, hoc & verbum dei. Sed hæc omnia bonis dant vitam, malis inferunt mortem, vt est illud, Aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Orationes enim sanctorum, qui est ignis exiens de ore testium, ira sunt mundo & impiis. Hoc ideo, quia superbis & impiis non sufficit quòd eos qui sancti sunt, non diligunt nec imitantur, verumetiam vbicunque potuerint eos persequuntur. Omnes istę plagę spiritales sunt, & in anima fiunt. nam ipso tēpore illęsus erit omnis populus impius ab omni plaga corporis, quia nō meretur in præsenti seculo flagellari, quasi qui acceperit totam sæuiendi potestatem: sed spiritaliter, id est volūtaria & mortalia peccata, quæ sunt vlcera in animabus suis, patiuntur omnes impij & superbi. *Secundus effudit phialam suam in mare, & reliqua.* Mare, flumina, fontes aquarū, sol, thronus, bestiæ, fluuius Euphrates, aër super quē angeli fuderunt phialas, terra sunt & homines, quia omnibus angelis in terram fundere mandatum est. Omnes autem plagæ istæ à contrario intelligendæ sunt. Plaga est enim insana-

C bilis & ira magna, accipere potestatem peccandi, maximè in sanctos, nec corripi, adhuc maior ira dei, & errorum fomenta subministrare in iustitia. Hæc plaga iræ dei, hæc vulnera, gaudere & placere sibi vnumquenque in peccatis. Sic prosperitas malorum, vlcera sunt animarum: & aduersitas iustorum, æternorum sunt præmia gaudiorum. *In tertio verò angelo, aquarum cōuersio in sanguinem.* Omnes angelos populorum intellige, id est, infirmiores homines in animo cruentos. *Quartus angelus effudit phialā suā super solem, & vsti sunt homines vstione magna.* Hoc adhuc futurū est in igne gehennæ: nam diabolus in præsenti, cum in animo occidat amatores suos, non solùm non vrit in corpore, sed quantum permittitur clarificat. Quam claritatem & lætitiā spiritus sanctus plagas definit & dolores. *Et blasphemauerunt nomen dei habētis potestatem in his plagis, nec egerunt pœnitentiam.* Quia non in corpore, sed in animo percutiuntur plagis istis à deo: ideo deum non recordantur, sed in peius proficiūt, & propterea blasphemauerunt persequentes eos qui sunt sancti dei. *Quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ, & factum est regnum eius tenebrosum.* Thronus enim bestiæ, Eccle-

Leuit.26. *Luc.2.* *Apoc.1.* *2.Cor.2.*

Tomus nonus.

sia ipsius est, id est, congregatio superborum, qui huius- D modi plagis obcæcantur. *Et comedebant linguam suam à doloribus suis.* Id est, sibi nocebant blasphemantes ex ira deum, quia transpuncti gaudia existimabāt. *Et non egerunt pœnitentiam*, vtique obdurati lætitia. *Et sextus angelus effudit phialam suam super flumen magnū Euphraten*, id est, super populum. *Et exiccata est aqua eius*: suprà dixit, Aruit messis terræ, id est, ad combustionem parata est, *Vt præparetur via regum qui sunt ab ortu solis.* id est, Christo. His enim perfectis iusti proficiscuntur obuiam Christo.

Homilia XIII.

Sanctus Ioannes, fratres charissimi, dum de septem angelorum phialis vel plagis loqueretur, prætermisso septimo angelo recapitulat ab origine breuiter dicens, *Et vidi ex ore draconis & ex ore bestiæ, & ex ore pseudoprophetæ exire spiritus tres immundos in modum ranarum.* Vnum spiritū vidit, sed pro numero & portione vnius corporis. Draco, id est, diabolus: & bestia, id est corpus diaboli, & pseudopropheta, id est præpositi corporis E diaboli, vnus spiritus est quasi ranæ. *Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa.* Ranæ nanque præter horrorem proprium etiam loco immūdo sunt. Quæ cum aquarum incolæ & indigenæ videantur, non solum aquarum refugæ, & siccitatis impatiētes sunt, sed etiam in ipsis aquis, in aquæ fordibus & cœno volutantur. Sic hypocritæ non in aqua vt putantur degunt, sed in sordibus, quas credentes in aqua deponunt. Ranis etiam similes sunt homines, qui in peccatis vel criminibus quæ alij per pœnitētiam vel baptismum deponunt, volutari non erubescunt. Quando enim aliquis se conuertit ad deum, & pœnitet fuisse superbum, adulterum, ebriosum vel cupidum, qui ista peccata quæ alius confitendo relinquit, imitatur, cogitans apud se & dicens, Facio quod volo: postea quomōdo agit iste pœnitentiam, & ego ago: & subitò dum ei superuenit vltimus dies, perit cōfessio, & restat damnatio: iste qui talis est, dum alios non ad bonum, sed ad malum vult imitari, in luto vnde alius liberatus est, velut rana inuoluitur & volutatur. Ranæ ergo significāt spiritus dæmoniorum facientes signa. *Qui exeunt ad reges totius orbis congre-* F *gare eos ad bellum diei magni dei.* Diem magnum totum tempus dicit à passione domini, sed pro locis accipiendus est dies. Aliquando diem iudicij dicit, aliquando nouissimam persecutionem, quæ sub Antichristo futura est: aliquando totum tempus, sicut per Amos prophetam dicitur, Væ, inquit, eis qui concupiscunt diem domini. *Et facta sunt fulgura & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis non est factus ex quo homines facti sunt. Et fracta est ciuitas magna illa in tres partes.* Hæc ciuitas magna, omnis omnino populus intelligitur quisquis est sub cœlo, qui fiet in tres partes, cum Ecclesia diuisa fuerit, vt sint gentiles pars vna, & omnes hæretici & ficti catholici altera, Ecclesia catholica tertia. sequitur enim & ostendit quæ sint tres partes, dicens.

Amos.5.

Ciuitates gentium ceciderunt, & Babylon illa magna venit in mentem deo dare ei poculum vini iræ suæ: & omnis insula fugit, & montes inuenti non sunt. Ciuitates gentium, gentes sunt, Babylon, abominatio vastationis, Montes & insulæ, Ecclesia est. In ciuitatibus gentium omne munimen & spem gentium dicit cecidisse. non enim diuisas habēt ciuitates à Christianis, sed ciuitates

G bonæ atque malæ in hominibus describuntur. Tunc ergo Babylon cecidit, aut iram dei bibit, cum potestatem accepit aduersus Hierusalem, quæ est Ecclesia. *Insulæ inuentæ non sunt*, id est, non sont superatæ. *Et grando magna quasi talentum descendit de cœlo super homines.* Grandinem, iram dei dicit. Omnes plagas istas figuras esse dicit plagarum spiritalium. *Et blasphemauerunt homines deum ex plaga grandinis, quoniam magna est plaga eius nimis.* Recapitulat iterū dicēs, *Et venit vnus ex septem angelis, & dixit, Veni ostēdam tibi damnationem meretricis magnæ, sedētis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ*, Id est, omnes terrigenæ. *Et tulit me in eremo in spiritu, & vidi mulierem sedentem super bestiam.* In bestia, omnis populus malus intelligitur: in muliere, corruptela monstratur. In eremo dicit sedere mulierem, eo quòd in impiis in anima mortuis & à deo desertis sedeat. In spiritu dixit, quia non nisi in spiritu videri potest huiusmodi desertio. *Preciosè ornatam* dixit propter ornamenta luxuriæ. nam bestiā super quam sedit, sicut iam dictum est, populum esse dicit, quæ sunt & aquæ multæ, sicut ipse exponit. *Aqua quam vides vbi mulier sedet, populi & turbæ sunt, & gentes & linguæ.*

H Corruptè iam dicit sedere super populos in eremo. Meretrix, bestia, eremus, vnum sunt. Bestia, vt iam dictum est, corpus est impiorum aduersus agnum: in quo corpore nūc diabolus, nunc caput velut occisum, quod significat hæreticos, qui velut de morte Christi gloriari videntur, non superborum populus accipiendus est.

Quod totum Babylonem in tribus spiritibus, qui ex ore draconis velut ranæ procedebant. In vno intelligitur diabolus, in alio pseudoprophetæ vel præpositi hæreticorum: in tertio corpus diaboli, id est, omnes ficti, superbi vel impij Christiani, quorum numerus maximus in Ecclesia continetur. Denique qui tales sunt, ad similitudinem ranarum in omni immūditia & luxuriæ sordibus voluantur. Tunc ranis etiam similes sunt homines, qui in peccatis vel criminibus, (quæ alij per pœnitentiam vel baptismum deponūt) volutari non erubescunt, dicentes sibi: Ad præsens impleo voluptates meas, postea quomodo isti conuersi sunt, & ego conuertar ad dominum. Et subitò superueniente morte perit confessio, & restat damnatio. Quòd dicit, *Con-*

I *gregando homines ad diem magnum*. Totum tempus dicit a domini passione vsque ad finem mundi. Iste enim dies quibus suauis est, & qui in eo voluptati & luxuriæ seruientes lucra requirunt, in magnam miseriam conuertūtur, quia impletum est in illis illud propheticum: Væ desiderantibus diem domini, per falsam enim & transitoriam dulcedinem præparāt sibi æternam amaritudinem. Potest hoc loco dies magnus intelligi illa desolatio, quādo à Tito & Vespasiano obsessa est Hierosolyma, vbi exceptis his qui in captiuitatem ducti sunt, quindecies centena milia mortua referuntur. Quod autē dicit, *Congregauit illos Maggedon.* Omnes inimicos Ecclesiæ voluit intelligi. Denique sequitur, quia dicit, *Circundederunt castra sanctorum, & ciuitatem sanctam dilectam*, id est, Ecclesiam. Quòd autem sequitur, *Tonitrua & terræmotus factus est magnus, & fracta est ciuitas magna in tres partes.* Ciuitas magna, omnis omnino populus intelligitur, vbi vna pars paganorum, alia hæreticorum, tertia Christianorum, in qua sunt etiā hypocritæ. Cum enim ex ista tertia parte separati fuerint boni, tunc illi qui sunt in Ecclesia ficti, illis duabus partibus iuncti, accipiunt iudicium dei, quod etiam in hoc tempore iam ex aliqua parte com-

Amos.5.

K pletur. Tunc enim Babylon cadit, quando potestatem accipiunt mali, vt persequantur bonos qui sunt Ecclesiæ. Quòd autem *Grando magna sicut talentum descendit de cœlo*, in grandine ira dei intelligitur, quæ etiam antequam veniat dies iudicij, super impios & superbos spiritaliter intus in anima mittitur. *Mulierem meretricem quam vidit supra bestiam sedentem in eremo.* Ideo dicit in eremo, quia in impiis, id est, in anima mortuis sedeat, & à deo desertis. Spiritus dicit, quia non nisi spiritaliter videri potest huiusmodi desertio, quæ intus in animo fit. Meretrix, bestia, eremus vnum sunt, quod totum Babylonia intelligitur. Bestia autem, vt iam dictum est, corpus est impiorum aduersus agnum. In quo corpore nunc diabolus, nunc caput velut occisum, quòd significat perfidiam hæreticorum, qui velut de morte Christi gloriari videntur, cum tamen Christi Ecclesiam iugiter persequantur. Et quia non solùm hæretici vel pagani, sed etiam catholici mali, id est superbi & impij eos quos in Ecclesia mansuetos & humiles viderint persequuntur, quantum possumus misericordiam dei deprecemur, vt & illos de tam malis actibus ad bonum corrigat, & vobis in nobis operibus fœlicem perseuerantiam pro sua pietate concedat,

L Qui cum patre, &c.

Homilia XIIII.

MOdò cum diuina lectio legeretur, fratres charissimi, audiuimus beatum Ioannem dixisse *quia viderit mulierem sedentem super bestiam coccineam*, id est, peccatricem cruentam, *plenam nominibus blasphemiæ.* Ostendit multa nomina esse in bestia, id est, in impio, *Habentem*, vt iam dictum est, *capita septem, & cornua decem*, id est, habentem mundi reges & regna, cum quibus diabolus visus est in cœlo. *Et mulier*, id est, omnis multitudo superborum, *erat circundata purpura, & ornata auro & lapide precioso.* Id est, omnibus illecebris simulatæ veritatis. Quid sit denique intra hanc pulchritudinem, sic exponit dicens, *Et habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione & immunditia fornicationis eius.* Aurum hypocrisis est, quia foris quidem apparent hominibus quasi iusti, intus autem pleni sunt omni im-

M munditia. *Et in fronte eius nomen scriptum, Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ.* Nulla est superstitio quæ fronti det signum nisi hypocrisis. Spiritus autem nō retulit quid sit scriptum in fronte. Nam quis talem titulum apertè imponeret? Mysterium enim dixit esse, quod interpretatus est dicens, *Et vidi mulierē ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu.* Vnum est enim corpus quod aduersatur Ecclesię intus ac foris, id est, in Ecclesia ficti Christiani, & extra Ecclesiā hęretici vel Pagani. Quod licet videatur loco separatum, in persecutione tamen Ecclesiæ vnitatem spiritus operatur. Impossibile est enim prophetam perire præter Hierusalem interficientem Prophetas, id est, non potest fieri vt Christiani boni sine Christianis malis aliquam persecutionem patiantur. Sic nepotes prauorum consensu Zachariam lapidasse accusantur, cum ipsi non fecerint. *Et bestia quæ fuit, & non est, & futura est ascensura de abysso, & in perditionem iræ dei ibit.* id est, populus malus nascetur ex populo malo. vt possit dici, bestia ex bestia, & abyssus ex abysso. Quid est bestia ex bestia, & abyssus ex abysso, nisi populus malus nascens ex populo malo? Hoc fa-

Matt.23.

Luc.13.

dum

A dum filij mali parentes pessimos imitantur. Et ascendit superstes & in perditionem vadit, sicut & patres sui, ex quibus ascendit, etiam non sunt, quia alus morientibus alij succedunt eis, & sic nunquam desunt, seu in paucis, seu in multis, seu occultè, siue quasi apertè, qui non ab initio semper insidientur Ecclesiæ. Quòd autem dicit, *Mulierem ascendentem super bestiam coccineam*, peccatricem & cruentam plebē intelligi voluit. Quòd autem dicit, *Circundatam purpura, & ornatam auro & lapide precioso*, ostendit superborum & impiorum hominum plebem omnibus illecebris simulatæ veritatis repletam. Quòd autem *poculum aureum habebat in manu sua plenum abominationum & immunditiarum fornicationis eius*, Hypocritæ & ficti Christiani intelliguntur: quia foris quidem apparēt quasi iusti, intus autem pleni sunt omni immunditia. (Matth. 23.) Quòd autem *In fronte habebat scriptum, Babylon mater fornicationum*: nulla est superstitio, quæ fronti det signum, nisi hypocrisis, id est, fingunt se bonos, cùm sint mali. Quòd autem dixit *ebriam esse mulierem sanguine sanctorum, & martyrum Iesu*: vnum corpus malorum intelligere voluit, quod semper aduersatur Ecclesiæ intus & foris: B quia & in Ecclesia sunt ficti Christiani, & extra Ecclesiam hæretici vel Pagani: & licet interdum corpore separentur, vno tamen animo in Ecclesiæ persecutione iunguntur. Quòd autem dicit, *Bestia fuit & non est, & futura est ascensura de abysso*. Hoc intelligitur quòd ex populo malo nascatur popul9 malus, vt possit dici bestia ex bestia, & abyssus ex abysso. Quid est, bestia ex bestia, nisi populus nascens ex populo malo? Hoc fit dum filij mali parentes pessimos imitantur, ac sic dum aliis morientibus succedunt alij, nunquam desunt siue in paucis siue in multis, seu occultè siue apertè, qui non ab initio semper insidientur Ecclesiæ. De quorum consortio quia corpore separari non possumus in hoc seculo, oremus misericordiam omnipotentis dei, vt sic moribus separemur, ne cum illis æterno supplicio pereamus: sed magis cū illi audierint, Discedite à me maledicti in ignem æternum, nos audire mereamur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, præstante domino nostro Iesu Christo. (Matth. 25.)

Homilia XV.

C IN lectione quæ recitata est, fratres charissimi, reges illi quos dixit quòd persequuntur Hierusalē, populi mali sunt, qui persequuntur Ecclesiam dei, qui quasi reges appellantur, quia velut in somnis regnāt. Omnis enim malus qui persequitur bonum, velut in somnis hoc facit, quia malorum omniū persecutio non permanebit, sed velut somnium euanescit: sicut Esaias dicit, Erunt, inquit, velut somnians in somno diuitiæ omnium gentium. (Esa. 29.) *Hi vnam sententiam habent*, id est, vno animo persequuntur bonos. Ideo dicit, habent, & non, habebunt, quia persecutio malorum non solum adueniente die iudicij non erit, sed etiam iam in præsenti desinit. *Et virtutem suam & maiestatem suam dabunt*. Hoc ideo dicit, quia homines impij videntur dare virtutem, quando diabolo instigante faciunt mala. *Hi cum agno pugnant*, id est, vsque in finem, donec sancti regnum omne percipiant, Ecclesiæ aduersantur. *Et agnus vincet eos*: quia vtique non permittet eos deus tentari supra id quod possunt: & ideo dicit, Et agnus vincet eos: (1. Corin. 10.) *Quia dominus dominorum est, & rex regum, & qui cum eo vocati sunt & electi*: Propterea autem dixit, vocati & electi, quia non omnes vocati sunt D & electi: sicut dominus dicit, Multi sunt vocati, pauci electi. (Matth. 20.) *Et dixit mihi angelus, Vides aquas vbi mulier sedet? hæc & populus & turbæ sunt & gentes & linguæ: & decem cornua quæ vidisti, hi odio habent meretricem*: id est, mulierem illam. Meretrix enim est vita luxuriosa, quæ rapinis & voluptatibus agitur. Ideo dicit quòd odio habeāt meretricem, quia homines luxuriosi atq; superbi, cupidi & elati, non solùm persequūtur sanctos, sed etiam seipsos odio habent: in quibus impletur illud quod scriptum est, Qui diligit iniquitatē, odit animam suam. (Psal. 10.) Sequitur, *Et desertam eam facient & nudam*. Ipsi enim per iram dei & iustum iudicium quo deseruntur ab eo, desertum faciunt mundum, dum ei dediti sunt, & iniustè vtuntur. *Et carnes eius edent*. Hoc ideo, quia secundum Apostolum se inuicem mordent & comedunt: & propterea adiecit causam, dicens, (Gala. 5.) *Deus enim dedit in corda ipsorum facere sententiam eius*: id est, excitauit plagas, quas in mundo iurè meritòque irrogare decreuit. *Et dabunt regnum suum bestiæ, vsque dum finiantur dicta dei*: id est, homines mali diabolo obtemperabunt, donec impleātur dei scripturæ, & veniat dies iudicij. Post hoc sequitur, *Mulier quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super gentes & reges terræ*. id est, omnes mali & impij. sic & de Ecclesia E dictum est, Veni ostendam tibi vxorem agni. Et ostendit ciuitatem descendentem de cœlo. *Postea vidi alium angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est claritate eius, & clamauit in fortitudine, dicēs, Cecidit Babylon illa magna, & facta est habitaculum dæmoniorum & custodia omnis volucris immundæ & inquinatæ*. (Apoc. 18.) Nunquid vnius ciuitatis ruina potest omnes spiritus immundos capere, aut omnem auem immundam? Aut eo tempore quo ciuitas ipsa ceciderit, totus mūdus deseretur spiritibus & auibus immundis, & in vnius ciuitatis ruina habitabunt? Nulla est ciuitas quæ omnem animam immundam capiat, nisi ciuitas diaboli, in qua omnis immundicia in hominibus malis per totum orbem commoratur.

Homilia XVI.

QVotiescunque Babyloniam nominari audistis, fratres charissimi, nolite ciuitatē de lapi- F dibus factam intelligere, (quia Babylonia cōfusio interpretatur, sicut sæpe dictum est) sed homines superbos, raptores, luxuriosos & impios in malis suis perseuerantes, Ipsius nomine signari cognoscite: sicut econuerso quoties nomen Hierusalem audieritis (quæ visio pacis dicitur) homines sanctos ad deum pertinētes intelligite. nam Babylonia malorum hominum imaginem gerit: ideo de eis in sequentibus dicit, *Quoniam ex vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ qui cum ea fornicati sunt*, id est, cum inuicem. Nō enim cum vna meretrice omnes reges fornicati sunt, sed dum se luxuriosè, qui sunt mēbra meretricis, inuicem corrumpunt, cū meretrice, id est luxuriosá conuersatione fornicari dicuntur. Post hoc sequitur dicens, *Et omnes mercatores terræ ex virtute luxuriæ eius diuites facti sunt*. Hoc loco diuites peccatis dicit. nam nimietas luxuriæ pauperes potius quàm diuites facit. *Et audiui, inquit, aliam vocem de cœlo dicentem, Exite de ea popule meus, ne communicetis peccatis eorum, & plagis eius ne lædamini*. Hoc loco demonstrat Babyloniam in duas diuisam esse partes:

G quia dum adspirante deo conuertuntur mali ad bonū, Babylonia diuiditur,& pars illa quæ ab illa discesserit, efficietur Hierusalem. quotidie enim & de Babylonia transferimus ad Hierusalem, & de Hierusalem seducimur ad Babyloniam, dum & mali conuertūtur ad bonum: & qui videbantur boni in hypocrisi, vertuntur publicè. & fiunt mali de bonis. ita etiam scriptura dicit per Esaiam, Exite de medio eorum, & immundum nolite tangere. Exite de medio eorum, & separamini qui fertis vasa domini. Huius separationis meminit Apostolus, dicens, Firmum enim fundamentum dei manet: &, Cognouit dominus qui sunt eius: &, Discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini.

Esa.52. 2.Timo.2.

Ne communicetis, inquit, *peccatis eius, & plagis eius ne lædamini*: sicut scriptum est, Quacunque morte præoccupatus fuerit iustus, in refrigerio erit. Quomodo particeps delicti iustus esse potest, quem cum impio ciuitatis casus abstulerit? Nisi fortè quando de ciuitate diaboli, id est de conuersatione luxuriosa & impia exeunt boni, aliquis ex illis remanere, & delectari in voluptatibus Babylonis voluerit. hoc si fecerit, sine dubio particeps plagæ eius erit. Quòd autem dicit toties, Exite, H nolite hoc corporaliter, sed spiritaliter intelligere. De medio Babylonis exitur, quando conuersatio mala deseritur. nam & in vna domo, & in vna Ecclesia, & in vna ciuitate sunt Babylonij cum Hierosolymitanis: & tamen nec boni consentiunt malis, nec mali conuertuntur ad bonos, & in bonis Hierusalem, & in malis Babylonia cognoscitur. Simul habitant corpore, sed longè diuisi sunt corde: quia malorum conuersatio semper in terris est, quia terram diligunt, & omnem spem suam, & totam intentionem animi sui in terra constituunt: bonorum verò mens secundum Apostolum semper in cœlis est, quia quæ sursum sunt sapiunt. *Exite*, inquit, *de ea popule meus*, id est, de Babylonia. *Ne communicetis peccatis eius, & plagis eius ne lædamini, quoniam ascenderunt peccata eius vsque ad cœlum, & recordatus est deus iniquitatem eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis, & duplicate duplicia secundum opera eius. In quo poculo miscuit, miscete ei duplum. Quantum se clarificauit, & in deliciis fuit, tantum tradite ei cruciatum & luctum.* Hæc enim omnia bonis Christianis, id est, Ecclesiæ dicit dominus: Reddite ei, sicut & ipsa reddidit. De ecclesia enim exeunt in mundo plagæ visibiles & inuisibiles. I *Quoniam in corde suo dicit Babylonia*, id est, plebs omnium malorum & superborum in seculo: *Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Propterea in vna die venient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igne concremabitur.* Si vna die morietur & concremabitur, quis super istis lugebit mortuus? aut fames quanta potest esse vnius diei? Sed diem dixit breue tempus vitæ præsentis, quo & spiritaliter & carnaliter affligūtur. nam super omnes superbos & voluptatibus deditos maiores plagæ in anima veniunt quàm in corpore. Tunc enim maiori plaga percutiūtur, quando de suis se iniquitatibus extollētes, ita iusto dei iudicio malum agere permittūtur, vt inter dei filios flagellari non mereantur, sed impleatur in eis illud quod scriptum est, In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideo tenuit eos superbia eorum. *Quoniam fortis dominus deus qui iudicat eam: & flebunt & plangent se super eam omnes reges terræ, qui cum ea fornicati sunt.* Qui reges plangent eam, si eam reges euertent? Sed quod est ciuitas, hoc reges qui plangent eam, propter luxuriæ malum. Quare cum ea peccant, si agendo pœnitentiam plangunt? Sed quia prosperitatem seculi, per quam suis voluptatibus seruiebant, perire cognoscunt, vel quia cessare incipiunt in eis ea quæ per luxuriam antè placebant, luxuriosi inuicem consumentur. *A longe*, inquit, *stantes propter metum pœnæ eius*. Longe stantes non in corpore, sed in anima, dum vnusquisque sibi timet quod alterū per calumnias & superborum potentiam pati videt, *Dicentes, Væ væ ciuitas magna Babylon, ciuitas fortis, quoniam vna hora venit damnatio tua.* Spiritus dicit nomen ciuitatis. Verùm illi mundum plangunt exiguo admodum tempore pœnis interceptum, omnémque industriam labefactam cessisse. *Equorum & rhedarum & pecorum mercatores, qui ditati sunt ab ea, longe stabunt flentes & dicentes, Væ væ ciuitas magna.* Vbicunque spiritus ditatos dicit ab ea, peccatorum diuitias significat. *Induta bysso & purpura, & coronata coccino, & ornata auro & lapide pretioso & margaritis.* Nūquid ciuitas induitur bysso aut purpura, & non homines? Ipsi itaque se plangunt, dum supradictis spoliātur. *Et omnis gubernator, & omnis qui nauibus nauigat, & quotquot in mari operantur, à longe steterunt & clamauerunt, videntes fumum* L *ignis eius.* Nunquid omnis gubernator & nautæ, & quotquot operantur in mari, adesse potuerunt in incendio ciuitatis vnius? Sed omnes seculi amatores & operarios iniquitatis dicit timere sibi, videntes spei suæ ruinam. Post hæc autem idem Ioannes ait, *Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum.* In bestia quam vidit, diabolum significat: in regibus terræ, exercitum & omnē eius populum congregatum facere bellum cum sedente super equum, & cum exercitu eius, id est, cum Christo Ecclesiáque. *Et vidi alium angelum descendentem de cœlo.* Dominum Christum dicit in primo aduentu.

Esa.57.

Sapien.4.

Philip.3.

Habentem clauem abyssi. id est, potestatem diaboli vel populi. Abyssum enim populum malum intellige. *Et catenam magnā in manu sua*. hoc est, potestatem dei in manu sua. *Et tenuit draconem anguem antiquum, qui est diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem &c. Et in cœlo sequebantur eum in equis albis.* Id est, ecclesia in corporibus candidis sequuntur eum, sicut supra dictum est, Hi sunt qui sequūtur agnum quocunq; ierit. Induti byssino albo & mundo, quo definiuit vestimenta sanctorū. *Ex ore eius procedit gladius bis acutus.* Ipse est quo defendūtur iusti, M puniūtur iniusti, *Vt in eo percutiat gentes, & ipse reget eos in virga ferrea. Ipse calcat torcular vini indignationis & iræ dei omnipotētis.* Calcat etiam nunc, quando malos permittit facere malū, & dimittit eos in voluptatibus suis, & postea extra ciuitatem, id est, extra Ecclesiam calcabit, cū eos qui non egerunt pœnitentiam, gehennæ ignibus tradet. *Hic habet in vestimento & super femur suum nomen scriptum, rex regum, & dominus dominantium.* Hoc est nomen quod nemo superborum cognoscit, cui Ecclesia seruiendo, in Christo regnat, vincitq; vitia & peccata. Femur autē posteritas est, sicut illud, Nō deficiet princeps de femoribus Iuda. Et Abraham, ne posteritas eius alienigenis misceretur, inter se seruúmque suum certum testimonium femur adhibet. *Et vidi*, inquit, *angelum stantem in sole.* Id est, prædicatorem in Ecclesia quæ ideo soli comparatur, quia de ea scriptum est, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū. *Et clamauit voce magna, dicens omnibus auibus quæ volant in medio cœli.* Aues vel bestias pro loco accipimus bonas & malas, sicut est illud: Benedicent me bestiæ agri, & leo de tribu Iuda. Hoc ergo in loco aues volantes in medio cœli: Ecclesiam dixit, quas in vnum corpus redigens, dixerat aquilam volantem in medio

Gene.49. Gene.24.

Psal.72.

A medio cœli. *Venite, & congregamini ad cœnam magni dei, vt manducetis carnes regum & carnes tribunorum & fortium, & carnes equorum & ſedentium ſuper eos, & carnes omnium liberorum & ſeruorum, & puſillorum & magnorum.* Omnes enim gentes quando in Chriſto credentes eccleſiæ incorporantur, ſpiritaliter ab Eccleſia comeduntur. Et poſt hoc de diabolo ait, *Et ſignauit ſuper eum ne ſeducat nationes, vſque dum finiantur mille anni.* Iſti intelliguntur mille anni, qui ab aduentu domini noſtri aguntur. In his ergo dominus diabolo interdixit, ne ſeducat nationes quæ ad vitam deſtinatæ ſunt, quas antea ſeducebat ne deo reconciliarentur. *Poſt hæc oportet eum ſolui modico tempore,* Id eſt tempore Antichriſti, cum reuelatus fuerit homo peccati, & acceperit totam perſequendi poteſtatem, qualem non accepit ab initio. Mille annos dixit, partem à toto. Hic reliquias mille annorum ſexti diei, in quo natus eſt dominus & paſſus, intelligi voluit. Poſt hæc ait, *Væ væ ciuitas illa magna, in qua ditati ſunt illi omnes qui habent naues in mari, quoniam vna hora deſerta eſt. Exulta cœlum ſuper eam, & ſancti Apoſtoli & prophetæ.* Nunquid ſola ciuitas Babylonia B in omni mundo perſequitur aut perſecuta eſt dei ſeruos, vt ipſa extincta vniuerſi vindicentur? In toto enim mundo eſt Babylonia in malis hominibus, & in toto mundo perſequitur bonos. *Et tulit vnus angelus lapidem vt molam magnam, & miſit in mare dicens, Hoc impetu deiicietur illa ciuitas magna Babylon, & vltrà non inuenietur.* Ideo Babyloniam velut molam dicit proiectam, quia omnes amatores mundi reuolutio temporum ſicut mola conterit, & in gyro mittit, de quibus ſcriptum eſt, In circuitu impij ambulant: quorum infœlix occupatio ſemper quaſi incipit. *Et vox citharœdorum & citharizantium & muſicorum & fiſtularum non audietur in ea amplius.* Iocunditatem dicit trãſire impiorũ, & nõ inueniri. Et adiecit cauſam dicẽs, *Quoniã mercatores tui erant maximi terræ.* Id eſt, quoniam in vita tua percepiſti bona. *Quoniam in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes, & ſanguis prophetarum & ſanctorũ inuentus eſt omniũ à te occiſorum ſuper terram.* Nunquid eadem ciuitas Apoſtolos & prophetas & omnes reliquos martyres occidit? Sed hæc ciuitas omnium ſuperborum eſt, quam Cain fratris ſui ſanguine fundauit, & vocauit nomen eius nomine filij ſui Enoch, id eſt, poſteritatem: quia omnes mali in quibus eſt Babylonia, ſuccedentes C ſibi vſque ad finem mundi perſequuntur eccleſiam dei. In ciuitate ergo Cain funditur omnis ſanguis iuſtus, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ, inter templum & altare, id eſt inter populum & ſacerdotes: quia non ſolum populi, ſed etiam ſacerdotes conſpirauerunt in mortem Zachariæ, Inter templum, inquit, & altare. In altari intelliguntur ſacerdotes, in templo populi ſignificati ſunt. alia enim cauſa loci nominãdi non fuit. Hæc eſt ciuitas quæ interfecit prophetas, & lapidauit miſſos ad ſe. Hæc eſt ciuitas quæ ſanguine ſtruitur, ſicut ſcriptum eſt, Væ qui ædificat ciuitatem in ſanguinibus, & parat ciuitatẽ in iniuſtitiis. *In equo albo,* Sicut ſupra dictum eſt, Eccleſiam intellige, *In ſeſſore eius.* Chriſtum dominum recognoſcere debemus. Quòd autem dixit, *Habens nomen ſcriptum, quod nemo nouit niſi ipſe.* Ipſe vtique, & quæ in illo eſt omnis eccleſia. *In veſte ſanguine ſparſa,* Martyres intelligendi ſunt. Quod autem, *Exercitus qui eſt in cœlo, ſequebatur eum in equis albis,* eſt eccleſia in corporibus candidis. *In gladio bis acuto,* poteſtas Chriſti intelligitur, de qua defenduntur iuſti, puniuntur iniuſti. *In virga ferrea,* iuſtitia eius cognoſcitur, de qua erudiuntur humiles, ſuperbi tãquam vaſa figuli confringuntur. Quòd autem dixit, *Ipſe calcat torcular vini iræ dei omnipotentis:* D Calcat etiam nunc, quando malos permittit vt perſequantur bonos, & dimittit eos in voluptatibus ſuis: ſed poſtea retribuet, quando eos qui non egerint pœnitentiam, mittet in gehennam. *Angelum ſtantem in ſole,* Prædicationem in eccleſia intellige. ideo enim eccleſia ſoli comparatur, quia de ea ſcriptum eſt, Tunc iuſti fulgebunt, ſicut ſol in regno patris eorum. Quod autem *Clamauit omnibus auibus quæ volant in medio cœli,* Aues illæ eccleſia intelligitur. Quòd autem dictum eſt, *Congregamini ad cœnam magnam, vt manducetis carnem regum & tribunorum,* hoc in eccleſia in veritate fieri cognoſcimus. Nam quãdo omnes gentes eccleſiæ incorporantur, ſpiritaliter comedũtur: & qui deuorantur à diabolo, erant corpus diaboli: ſuſcepti ab eccleſia, membra efficiuntur Chriſti. Quod autem de diabolo dixit, *Et clauſit & ſignauit ſuper eum, ne ſeducat nationes, vſquedum finiantur mille anni.* Sicut dictum eſt, iſti mille anni à paſſione domini aguntur, in quibus E non permittitur diabolo facere quantum vult, quia nõ permittitur à deo tentare ſeruos ſuos ſupra id quod poſſunt ſuſtinere. Quòd autem *Poſtea modico tempore ſoluendus eſt;* Tempus Antichriſti deſignatur, in quo maiorem poteſtatem ſæuiendi diabolus accepturus eſt. Quòd autem dicitur, *Væ væ ciuitas magna,* Babylonia intelligitur. Sciendum tamen, quòd non ſolum ciuitas Babylonia perſequitur ſanctos, vt ipſa extincta vniuerſi vindicentur. in toto enim mundo eſt Babylonia, & in malis hominibus perſequitur bonos. Quòd autem *Lapidem grandem velut molam miſit angelus in mare dicens, ſic mittetur Babylonia:* ideo velut molam dicit Babyloniam, quia amatores mundi reuolutio temporum ſicut mola conterit, & in gyro mittit. [Quod autem dicit, *In veneficiis tuis errauerunt omnes gentes, & ſanguis prophetarum inuentus eſt omnium à te occiſorum ſuper terram:* Nunquid in vna ciuitate occiſi ſunt Apoſtoli & prophetæ, aut reliqui omnes martyres? Sed hæc eſt ciuitas omnium ſuperborum, quæ in toto mundo perſequitur ſanctos. Ipſa eſt ciuitas quam Cain fratris ſui ſanguine fundauit, & vocauit nomine filij ſui Enoch, id eſt poſteritatem, quia omnes mali in quibus Babylonia eſt, ſuccedentes ſibi vſque ad finem mundi perſequuntur Eccleſiam dei.] F De quorum perſecutione nos dominus per miſericordiam ſuam liberare dignetur, Qui cum patre & ſpiritu ſancto, &c.

2.Theſſ.2. — Pſal.11. — Gene.4. — Mat.23. — Abacuc.2. — Mat.13. — 1.Cor.10. — Gene.4.

Homilia XVII.

IN lectione quæ recitata eſt, fratres chariſsimi, beatus Ioannes Euangeliſta ſic ait, *Audiui vocẽ magnam populorum multorum in cœlo dicentium, halleluia, Salus & claritas & virtus deo noſtro, quoniam vera & iuſta iudicia dei, quoniam iudicauit meretricem illam quæ corrupit terram fornicatione ſua, & vindicauit ſanguinem ſeruorum de manu eius. Et iterum dixerunt halleluia.* Hæc vox eccleſiæ eſt, cum diſcuſsio facta fuerit, & cum ab illa exierint omnes mali æterno incendio concremandi. *Et fumus,* inquit, *eorum aſcendit in ſecula ſeculorum.* Audite fratres & cognoſcite, & expaueſcite, quia Babylonia & meretrix quorum fumus aſcendit in ſecula ſeculorum, non intelliguntur niſi homines cupidi, adulteri & ſuperbi: & ideo

Si vultis hæc mala euadere, nolite tam grauia peccata committere. Et fumus, inquit, eorũ ascendet. Nunquid visibilis ciuitatis exustæ fumus in secula seculorũ ascendet, & non hominum in superbia perducantium? Ascẽdit autem, non descendit. semper enim etiam in præ- *Luca.16.* senti seculo in perditionem iniquitas vadit. Babylon autem crematur ex parte, sicut Hierusalem in illis sanctis qui de seculo migrant, transit in paradisum, domino manifestante in paupere & diuite. *Et audiui vocem populi multi, & vocem aquarum multarum, & vt voces tonitruorum fortium, dicentes halleluia, quoniam regnabit dominus deus noster omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & glorificemus nomen eius, quoniam venerunt nuptiæ agni: & mulier eius parauit se.* Mulier agni, Ecclesia est. *Et datũ est ei vt operiatur se byssino splendido & mundo. Byssinum enim, iusta facta sanctorum sunt.* Datum est enim ei factis suis indui, sicut scriptum est, *Psal.131.* Sacerdotes tui induantur iustitia. *Hi*, inquit, *vixerunt & regnauerunt cum Christo mille annis.* Id est, in præsenti seculo. Et rectè dixit, *Omnes & superstites & animæ sanctorum*, Id est, quia adhuc in mundo viuunt. & quia iam de hac vita migrauerunt, regnant cum Christo. Regnauerunt profectò dixit, sicut illud, *Psal.21.* *Mat.27.* Diuiserunt sibi vestimenta mea. Nam dicturus erat, regnabunt. Vt ostenderet autem quid in hac vita sint isti mille anni ait, *Hæc est resurrectio prima.* Ipsa est enim qua re- *Coloss.3.* surgimus per baptismum, sicut dicit Apostolus, Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite. & iterum, Tanquam ex mortuis viuentes. Peccatum enim *Ephe.2.* mors est, sicut dicit Apostolus, Cum essetis mortui delictis & peccatis vestris. Et sicut prima mors in hac vita est per peccatum, sic & resurrectio prima in hac vita est per remissionem peccatorum. *Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima.* Id est, qui seruauerit quod in baptismo renatus est. *In hoc secunda mors non habet potestatem*, Id est, æterna tormenta non sentiet.

Sed erunt sacerdotes dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annos. Retulit spiritus dum hæc scriberet, regnaturam ecclesiam mille annos in hoc seculo vsq; in finẽ mundi. Manifestum est ergo quòd dubitari non debeat de perpetuo regno, cum etiam in præsenti seculo sancti regnent. Bene enim regnare dicũtur, quia cum dei adiutorio etiam per ipsas pressuras mũdi & se & alios bene regunt. *Et cum*, inquit, *finiti fuerint mille anni, soluetur satanas de custodia sua.* Finitos dixit, à toto partem: nam sic soluetur, vt supersint anni tres & menses sex nouissimi certaminis temporibus Antichristi. *Et exiet seducere nationes quæ sunt in quatuor angulis terræ.* A parte totũ dixit. nam non omnes seduci possunt. superbi tantummo- *Matt.20.* do seducuntur & impij: nam humiles & veri Christiani non seducuntur. Multi nanque vocati, pauci electi: *Et ascendit diabolus & populus eius in latitudinem terræ*, Id est, in elationem superbiæ, *Et circundederunt castra sanctorum & dilectorum ciuitatem*, Id est Ecclesiam. Hoc est quod supra dixit collectos in Armagedon. non enim ex quatuor angulis terræ potuerunt in vnam ciuitatem congregari, sed in ipsis quatuor angulis terræ vnaquæque gens congregabitur in obsidionem sanctæ ciuitatis, id est, in persecutionem ecclesiæ. *Et descendit ignis de cœlo à deo*, Id est, de ecclesia. *Et comedit eos.* Dupliciter enim hoc loco intelligitur ignis: aut enim per ignem spiritus sancti creditur in Christum, & spiritaliter comeduntur ab ecclesia, id est, incorporãtur Ecclesiæ: aut si ad deum conuerti noluerint, peccatorũ suorum igne comedũtur & pereunt. *Et diabolus seducens eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & pseudopropheta & bestia cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.* Pseudoprophetæ intelligũtur aut hæretici, aut ficti Christiani. Ex quo enim passus est dominus, moritur bestia, id est, ficti Christiani. & in ignẽ mittitur vsquedum finiantur mille anni ab aduentu domini. *Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ.* Libros apertos testamenta dei dicit. secundũ enim vtrũq; testamentũ iudicabitur Ecclesia. Librum vitæ vniuscuiusq; memoriam dicit gestorũ nostrorum, nõ quòd librũ habeat cõmemoratoriũ occultorum cognitor, sed quia in die iudicij nihil latebit, nec vllus poterit abscõdere peccata & crimina sua. *Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta sunt in libris secundũ opera sua.* Id est, ex testamentis iudicati sunt, secundum quod dei præcepta fecerunt, aut nõ fecerunt. *Et dedit mare mortuos suos.* Eos quos hic iudicij dies inuenerit viuos, ipsi sunt mortui maris, quia hoc seculum mare est. *Mors & infernus dederunt mortuos suos.* Id est, eos qui in sepulcbris inueniendi sunt in iudicij die. *Mors & infernus missi sunt in stagnum.* Mortem & infernum, diabolũ dicit & populum eius, qui voluptatibus suis dimissus, per temporaneam examinationẽ in hoc seculo non meruit iudicari à deo, dum viueret, *Et qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. Et vidi cœlum nouum & terram nouam. Primum enim cœlum & prima terra abierunt, & mare iam non est. Et ciuitatem sanctorum Hierusalem nouam vidi descendentem de cœlo, à deo compositam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de cœlo dicentem, Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt, & ipse deus cum eis erit eorum deus. Et absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit amplius, & luctus non erit.* Hoc totum de gloria Ecclesiæ dixit, qualem habebit post resurrectionem. *Et dicit, scribe, quoniam sermones isti fideles & veri sunt. Et dixit mihi, Ego sum alpha & ω, initium & finis. Ego sitientibus dabo ex fonte aquæ viuæ gratis.* Id est cupienti remissionem peccatorum per fontem baptismi. *Qui vicerit, possidebit hæc, & ero eius deus, & ipse erit meus filius. Timidis autem & incredulis, execrabilibus & homicidis & veneficis, idolorum cultoribus & omnibus mendacibus pars erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.* Quod supra dictum est: iudicauit meretricem illam magnam, quæ corrupit terram vino fornicationis suæ, & vindicauit sanguinem seruorum suorum. Hæc vox Ecclesiæ est, cum ab ea in die iudicij exierint omnes mali, æterno incendio concremandi, & fumus eorum ascendet in secula seculorum. Non enim visibilis ciuitatis ascendet fumus in secula seculorum, sed hominum in superbia perdurantium. Quòd autem dicit, *Quia venerunt nuptiæ agni*, de Christo intelligitur & Ecclesia. Quòd vero dicit *eam opertam bysso.* In bysso iusta opera sanctorum intelliguntur, quibus iusti vestiuntur: secundum quod dictũ est, Sacerdotes tui induantur iustitia. *Psal.131.* Quòd autem dicit *eos regnasse mille annos*, præsens tempus intelligitur, in quo sancti iusti regnare dicuntur, quia se ita cum dei adiutorio regũt, vt à peccatis vinci non possint. Et vt hoc euidenter ostenderet, secutus ait, *Hæc est resurrectio prima.* Prima enim resurrectio qua à morte peccati ad vitam iustitiæ animæ resurgunt, toto nunc tempore agitur: Secunda vero qua de terræ puluere ad vitam corpoream redeunt, in futurum expectatur. Ipsa est enim qua resurgimus per baptismum, quia sicut prima mors est in hac vita per peccatum, ita & prima resurrectio per remissionẽ peccatorum. *Beatus & sanctus*

qui ha-

A *qui habet in resurrectione prima partem*, Id est, qui reseruauit quod in baptismo renatus accepit. Quòd autem dicit *regnaturam Ecclesiam mille annos in hoc seculo*, Intelligitur vsque ad finem mundi. Vnde manifestum est quòd dubitari non debeat de perpetuo regno. Cum enim in præsenti seculo sancti regnent, rectè regnare dicuntur, qui cum dei adiutorio inter ipsas pressuras mundi & se & alios bene regunt. Quòd autem de diabolo dicit, quia *seducit nationes quæ sunt in quatuor angulis terræ*, à parte totum intelligitur. Nam soli mali seducuntur: secundum illud, Multi vocati, pauci electi. (Matt.20.) Quòd autem dicit, *Diabolus & angeli eius circumdederunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectorum*: non equidem ex quatuor angulis terræ potuerunt in vnam ciuitatem congregari, sed in ipsis quatuor angulis vnaquæque gens congregatur in persecutione Ecclesiæ. Quòd autem dicit, *Cecidit ignis de cœlo, & comedit eos*: dupliciter intelligi potest, aut enim per ignem sancti spiritus spiritaliter comedũtur, dum ecclesiæ incorporantur: aut si ad deum conuerti noluerint, peccatorum suorum igne comeduntur & pereunt. Quòd autẽm dicit *Libros apertos*, testamenta dei voluit intelligi, secundum enim vtrunque testamentum iudicabitur B Ecclesia: *Librum verò vitæ vniuscuiusque*, memoriam dicit gestorum nostrorum, quia in die iudicij nulli licebit, nec vllus poterit abscondere peccata vel crimina sua, *Quia mare dedit mortuos*. Eos dicit, quos in hoc mundo viuos inuenit aduentus Christi. Ipsi sunt mortui maris, quia hoc seculũ mare est. Quod dicit, *Mors & infernus dederunt mortuos suos*, illi intelliguntur, qui sunt in sepulchris inueniendi in die iudicij: *Et mors & infernus missi sunt in stagnum ignis*. Hoc loco mortem & infernum, diabolum & populum eius intelligi voluit, qui voluptatib⁹ suis dimissus, per temporaneam examinationem non meruit iudicari. Post hæc exposita Ecclesiæ gloria, adiungit & dicit, *Ego sitienti dabo ex fonte vitæ aquam gratis*, id est, cupienti remissionem peccatorum per fontem baptismi: *Qui vicerit, possidebit hæc, & ero eius deus, & erit meus filius*. Quod præstare dignetur qui viuit, &c.

Homilia XVIII.

C SIcut modò audiuimus fratres charissimi, angelus domini locutus est ad beatum Ioannem dicens, *Veni ostendam tibi vxorem agni. Et abstulit me in spiritu supra montem magnum & altum*. Montem, Christum dicit, *Et ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de cœlo*, hæc est Ecclesia. Ciuitas in monte constituta, est spõsa agni, ipsa enim ciuitas tunc in monte est constituta, quando in humeris pastoris tanquam ouis ad ouile proprium reuocata est, (Luc.15.) Si enim alia est Ecclesia, alia ciuitas descendens de cœlo, erunt duæ sponsæ: quod omnino fieri non potest: & hanc enim ciuitatem sponsam dixit agni: vnde manifestum est ipsam esse Ecclesiam, quam sic describit dicens,

Habentem claritatem dei: & luminare eius simile lapidi pretiosissimo. Lapis preciosissimus, Christus est, *Habentem murum magnum & altum, habentem portas duodecim, & super portas angelos duodecim*. Ostendit duodecim portas & duodecim angelos apostolos esse & prophetas: quoniam sic scriptum est, Aedificati sumus supra fundamentum apostolorum & prophetarum, (Ephes.2.) sicut dominus dixit Petro, Super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam. (Matt.16.) *Ab Oriente portæ tres, ab Aquilone* D *portæ tres, ab Austro portæ tres, ab Occidente portæ tres*. Et quia ciuitas ista quæ describitur, Ecclesia est toto orbe diffusa: ideo per quatuor partes ciuitatis ternæ portæ dicuntur esse, quia per totas quatuor partes mundi trinitatis mysterium in Ecclesia prædicatur.

Et super eas duodecim nomina apostolorum, & agni. Quod sunt portæ, hoc fundamentum: quod ciuitas, hoc murus. *Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream*. In arundine aurea homines Ecclesiæ ostendit, fragili quidem carne, sed aurea fide fundatos: sicut Apostolus dicit, Habetis thesaurum in vasis fictilibus. (2.Cor.4.) *Et supellex muri & ciuitatis aurum mundum, simile vitro mundo*. Ecclesia enim aurea est, quia fides eius velut aurum splendet, sicut septem candelabra, & ara aurea, & phialæ aureæ, hoc totum Ecclesiam figurauit. Vitrum autem ad puritatem fidei retulit, quia quod foris videtur, hoc est & intus, & nihil est simulatum, & non est perspicuum nisi sanctis Ecclesiæ. *Fundamentum primum, Iaspis: secundum, Sapphirus: tertium, Chalcedonius: quartum, Smaragdus: quintum, Sardonyx: sextum, Sardius: septimum, Chrysolithus: octauum, Beryllus: nonum, Topazius: decimum, Chrysoprasus: vndecimum, Hiacynthus: duodecimum, Amethystus*. E Ideo diuersitatem gemmarum in fundamentis nominare voluit, vt dona diuersarum gratiarum, quæ apostolis data sunt, demonstraret: sicut de spiritu sancto dictum est, Diuidens singulis prout vult. (1.Cor.12.) Et ideo duodecim margaritæ singillatim: *Et vnaquæque porta erat ex vna margarita*. Et in istis margaritis dictum est quòd apostolos designauit: qui ideo portæ dicuntur, quia per doctrinam suam æternæ vitæ ianuam pandunt. In platea quæ erat velut aurum mundum & vitrum, ostendit Ecclesiam. *Et platea ciuitatis aurum mundum & vitrum perspicuum: & templum non vidi in ea, dominus enim deus omnipotens templum eius est, & agnus*. Hoc ideo, quia in deo est Ecclesia, & in Ecclesia deus. *Ciuitas non indiget sole neque luna, vt luceant in ea*, Quia non lumine aut elementis regitur Ecclesia, sed Christo æterno sole deducitur per mundi tenebras. *Claritas enim dei illuminauit eam, & lucerna eius agnus est*. Ipso dicente, Ego sum lux mundi, & iterum, Ego sum lumen verum, (Ioan.8. & 1.) quod illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc F mundum. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges terræ offerent gloriam suam & honorem in illa*. Reges terræ filios dei dicit, id est Christianos. *Et portæ eius non claudentur die*. Nox enim ibi non est vsque in æternum. *Et afferent gloriam & honorem gentium*, in Christo vtique credentium: *Et ostendit mihi fluuium aquæ viuæ splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede dei & agni*. In medio plateę eius hoc est in medio ecclesiæ, fontem baptismi ostendit, venientem à deo & Christo. Nam quale decus ciuitatis potest esse, si flumen per medium plateæ eius ad impedimentum habitantium descendat? *Et ex vtraque parte fluminis lignum vitæ faciens fructus duodecim per singulos menses reddens fructum suum*. Hoc de cruce domini dixit. Nullum est enim lignum quod omni tempore fructificet, nisi crux quam gestant fideles, qui rigantur aqua ecclesiastici fluminis, & reddunt fructum perpetuum omni tempore. *Et thronus dei & agni in ea erit*, vtique nunc in secula. *Et serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius*. Sicut dicit, Qui me videt, videt & patrem: &, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum

G videbunt. *Et nomen eius in frontibus eorum, Et nox non erit amplius, & non egebunt lumine lucernæ, & lumine solis, quoniam dominus deus illuminabit eos & regnabit super eos in secula seculorũ.* Omnia ista à domini passione cœperunt. *Et dixit mihi angelus, Ne signaueris verba prophetiæ huius: Tempus enim proximum est. Qui iniustus est, iniusta faciat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Isti sunt propter quos dixerat, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, noli scribere. *Et iustus iustitiam faciat adhuc: & sanctificetur adhuc.* Isti sunt propter quos dixit, Ne signaueris verba prophetiæ huius libri. Ac sic scripturæ diuinæ omnibus superbis & plus mundum quàm deum amantibus, signatæ sunt: humilibus autem & deum timentibus, apertæ sunt. *Beati qui seruant mandata hæc, vt sit potestas eorum super lignum vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.* Qui enim non seruant mandata, non per portas intrant, sed alia parte. In istis signatus est liber, de quibus sequitur & dicit, *Foris canes & venefici, fornicarij & homicidæ, &c. Sponsus & sponsa dicũt, veni.* Venit vtique sponsus & sponsa, Christus & Ecclesia. *Qui sitit, veniat qui vult accipere aquam vitæ gratis*, id est, baptisma. *Contestor enim* H *omni homini audienti sermones prophetiæ libri huius, Si quis apposuerit, &c.* Scriptum est hoc propter falsatores sanctarum scripturarum, non propter eos qui simpliciter quod sentiunt dicunt.

Epilogus dictorum. Mons altus in quem sanctus Ioannes ascendisse se dixit, Ecclesia significat^a est, quod in Euãgelio ipse dominus ostẽdit cum dixit, Non potest ciuitas abscondi supra mõtem posita. Quod autem dicit habere lumen simile lapidi preciosissimo, in illo lapide Christi claritas demonstratur. In duodecim portis, & in duodecim angelis Apostoli intelliguntur, & patriarchæ, sicut illud, Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Et quia ciuitas quæ describitur, Ecclesia est toto orbe diffusa, ideo per quatuor partes eius propter trinitatis mysterium ternæ portæ esse dicuntur. In arundine aurea homines ecclesiæ ostendit, fragili quidem carne, sed aurea fide fundato, propter illud Apostoli, Habentes thesaurum istum in vasis fictilibus. Quod dicit ciuitatem auream, aram auream, & phialas aureas, ecclesia est propter fidem rectam. In I vitro autem puritas ipsius fidei significata est. Quòd autem nomina diuersarum gemmarum in fundamentis nominare voluit, dona diuersarum gratiarum, quæ Apostolis data sunt, demonstrauit. In illis autem margaritis Apostolos significauit: quia ideo portæ dicuntur, quòd per doctrinam suam æternæ vitæ ianuam pandunt. Quod autem dicit quia templum non vidit in ea, quoniam dominus omnipotens templum eius est, & agnus: hoc ideo, quia deus est in ecclesia, & ecclesia in deo. Quod verò dicit, Quia ciuitas non indiget sole neque luna: hoc ideo, quia non lumine visibili ecclesia, sed Christi ęterno lumine inter tenebras mundi istius spiritaliter illuminatur, sicut ipse dixit, Ego sum lumen mundi. Reges terræ, filios dei, id est Christianos intelligi voluit. In flumine aquæ splendido sicut crystallum, fontem baptismi in medio ecclesiæ, venientem à domino Christo. Quod autem dixit, lignum iuxta fluuium duodecies per singulos menses dare fructum, crux intelligitur, quæ per totum mundum non solùm omnibus mensibus sed etiam omnibus diebus in his qui baptizãtur exhibet fructum deo. Quod autem dicit, Dominus illuminabit eos, & regnabunt in secula seculorum: omnia ista à domini passione cœperunt. Quod verò in superiore parte libri dixit, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua: propter eos K dixit, de quibus ait, Vt qui sordidus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iusta faciat adhuc. Illud autem quod ait, Ne signaueris verba prophetiæ propter sanctos & iustos intelligi voluit, ac sic scripturæ diuinæ omnibus superbis & plus mũdum quàm deum amantibus signatæ sunt: humilibus autem & deum timentibus apertæ. Et quia sic concludit Apocalypsis Ioannis vt dicat, Ecce venio cito, oremus vt secundum suam promissionem dominus Iesus ad nos venire, & per suã misericordiam de carcere nos mundi huius liberare, & ad suam beatitudinem perducere dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Expositionis in Apocalypsim finis.

LIBER MEDITATIONVM.

L

Inuocatio dei omnipotentis ad morum & vitæ reparationem.

DOMINE deus meus da cordi meo te desiderare, desiderando quærere, quærendo inuenire, inueniendo amare, amando mala mea redimere, redempta non iterare. *Cap. I.* Da domine deus meus cordi meo pœnitentiam, spiritui contritionem, oculis lachrymarum fontem, manibus eleemosynæ largitatem. Rex meus extingue in me desideria carnis, & accende ignem tui amoris. Redemptor meus expelle à me spiritum superbiæ, & concede propitius thesaurum humilitatis tuæ. Saluator meus amoue à me furorem iræ, & indulge mihi benignus scutum patientiæ. Conditor meus euelle à me animi rancorem, & largire mihi mitis mentis dulcedinem. Da clementissime pater mihi solidam fidem, spem congruam, charitatem continuam. Rector meus auerte à me vanitatem, mentis inconstantiam, corporis vagatiónem, oris scurri- M litatem, oculorum elationem, ventris ingluuiem, opprobria proximorum, scelera detractionum, curiositatis pruriginem, diuitiarum cupidinem, potentatuum rapinam, inanis gloriæ appetitum, hypocrisis malum, adulationis venenum, contemptum inopum, oppressionem debilium, auaritiæ ardorem, inuidiæ rubiginem, blasphemiæ mortem. Reseca in me factor meus temeritatem iniquam, pertinaciam, inquietudinem, ociositatem, somnolentiam, pigritiam, mentis hebetudinem, cordis cæcitatem, sensus obstinationem, morum truculentiam, boni inobedientiam, consilij repugnãtiam, linguæ effrenationem, pauperum prædam, impotentum violentiam, innocẽtum calumniam, subditorum negligentiam, circa domesticos seueritatem, aduersus familiares impietatem, erga proximos duritiam. Deus meus misericordia mea, oro te per dilectũ filium tuum, da mihi misericordiæ opera, pietatis studia, compati afflictis, consulere erroneis, succurrere miseris, subuenire egenis, consolari mœstos, releuare oppressos, pauperes recreare, flebiles refouere, dimittere debitoribus, parcere in me peccantibus, odientes me

A tes me diligere, pro malis bona reddere, neminem despicere, sed honorare: bonos imitari, malos cauere, virtutes amplecti, vitia reiicere: in aduersis patientiam, in prosperis continentiam, custodiam oris, & ostium circunstantiæ labiis meis: terrena calcare, cœlestia sitire.

Cap. II. Hominis accusatio, & cōmendatio misericordiæ diuinæ.

Ecce plasmator meus, multa rogaui, cum nec pauca promerui. Fateor, heu fateor, non solùm quæ postulo nō debētur dona, sed multa & exquisita supplicia. Animaut tamen me publicani, meretrices & latrones, qui à faucibus hostis momentanei eruti, finibus excipiūtur pastoria. Tu enim factor omnium deus, licet in cunctis operibus tuis sis mirabilis, mirabilior tamē crederis esse in operibus pietatis. Vnde de temetipso per quēdam tuum seruum dixisti, Miserationes eius super omnia opera eius. *Psal. 144.* Et quasi de singulo loquentē, de vniuerso populo tuo te dixisse confidimus, Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. *2. Reg. 7. Psal. 88.* Nullum enim spernis, neminem abiicis, neminem perhorrescis, nisi fortè qui amens te exhorruerit. Ergo nō modò iratus nō percutis, sed te irritātib⁹, dona, si quieuerint, tribuis. Deus meus cornu salutis meæ & susceptor meus, ego infelix, ego te B irritaui, ego malum corā te feci, furorem tuum prouocaui, iram promerui: peccaui & passus es, deliqui & adhuc sustines. Si pœniteo, parcis: si reuertor, suscipis: insuper dum differo, præstolaris. Reuocas errantem, inuitas repugnantem, expectas torpentem, amplexaris rēdeuntem. Doces ignorantem, mœrentem mulces, à ruina suscitas, post lapsum reparas, petenti largiris, quærenti inueniris, & pulsanti aperis. Ecce domine deus salutis meæ, quid opponā nescio, quomodo respondeam ignoro: nullum abs te confugium, nullum abs te patet latibulum. Ostendisti mihi bene viuendi viam, & gradiendi scientiam dedisti. minatus es mihi gehennam, & pollicitus es mihi paradisi gloriam. Nunc pater misericordiarum & deus totius consolationis, *Psal. 118.* confige timore tuo carnes meas: quatenus quæ minaris metuendo euadam. *Psal. 19.* & redde mihi lætitiam salutaris tui, *Psal. 50.* vt quæ spondes, diligēdo percipiam. Fortitudo mea domine, firmamentum meum, deus meus, refugium meum, & liberator meus: suggere quid de te cogitem, doce quibus te sermonibus inuocem, da quibus operibus tibi placeam. Scio nanque, scio vnum quo tu placaris, & aliud quod non spernis. *Psal. 50.* Est vtique tibi spiritus contribulatus sacri- C ficium, & acceptas cor contritum & humiliatum. His me deus meus adiutor meus dita muneribus, his contra inimicum muni protectionibus: hoc de flammis vitiorum præsta refrigerium, hoc à desideriorum passionibus pande pium refugium. Fac domine virtus salutis meæ, *Luca. 8.* ne sim de numero eorum qui ad tempus credunt, & in tempore tētationis recedunt. Obumbra caput meum in die belli, *Psal. 139.* spes mea in die afflictionis, & salus in tempore tribulationis. En domine illuminatio mea, & salus mea, rogaui quibus egeo, intimaui quæ timeo, sed remordet conscientia, reprehendunt me cordis secreta: & quod amor ministrat, timor dissipat: zelus incitat, metus increpat. Acta mea formidinem, sed tua ingerit pietas fiduciā: tua hortatur benignitas, mea tardat malignitas. Et vt verius fatear, occurrunt memoriæ phantasmata vitiorum, quæ reuerberant audaciam præsumentium animorum.

Cap. III. Hominis cōquestio, quæ propter inobedientiā à domino nō auditur.

Cum enim quis odio dignus sit, qua fronte gratiam requirit? Cui pœna debetur, qua temeritate gloriam deposcit? Lacessit iudicem, qui postposita satisfactione delicti, quærit præmiis honorari. Regi insultat obnoxius supplicio, qui donari flagitat indebito brauio: & dulcem affectum patris stultus exacerbat filius, qui post illatas contumelias ante D pœnitudinem hæreditatis vsurpat celsitudinem. Quid mi parer me gessisse recolo? merui mortem, & peto vitam. Commoui regem meum, cuius impudens inuoco præsidium. Contempsi iudicem, quem temerè postulo adiutorem. Insolēs renui audire patrem, quem demum præsumo habere tutorem. Heu mihi q̄ sero venio, heu heu quàm tardè festino, heu me quia curro post vulnera, dedignans incolumis præcauere iacula. Neglexi prospicere tela, modò verò sollicitor de morte vicina. vulnera vulneribus inflixi, quia scelera sceleribus addere non timui. Recenti cicatrices labe respersi, quia prisca flagitia modernis* iniquitatibus reciprocaui, & ** al. nouis.* quæ diuina solidauerat medicina, mea resoluit prurigo phrenetica. Cutis quæ superducta vulneribus morbum cælauerat, saniē erumpente putruit, quia iteratā iniquitas concessam misericordiam exinaniuit. Noui quippe scriptum, In quacunque hora iustus peccauerit, *Ezech. 3. & 18.* omnes iustitiæ eius obliuiscentur. Si iustitia aboletur iusti ruentis, quanto magis pœnitentia peccatoris in idipsum reuertentis? Quoties canis redij ad vomitum, *Prouer. 26. 2. Petri. 2.* & quasi sus repetij volutabrum? Fateor quia mihi recordari est impossibile. E Quot mortalium ignorantes peccare docui, nolentibus delinquere persuasi, resistentes coēgi, volentibus consensi? Quot sanè gradientibus laqueum induxi, viam quærētibus foueam retexi: quod vt patrare non horrerem, obliuisci non metui. Sed tu iustus iudex signans peccata quasi in sacculo, *Iob. 14.* obseruasti omnes semitas meas, & cunctos gressus meos dinumerasti, tacuisti, semper siluisti, patiens fuisti. Væ mihi *Esaia. 42.* demum loquēris quasi parturiens.

Cap. IIII. Iudicii timor.

Deus deorum domine, præstabilis super malitia, noui quia manifestus venies, noui quia non semper silebis, cum in conspectu tuo ignis exardescet, & in circuitu tuo tempestas valida ingruerit, cum aduocaueris cœlum desuper & terram discernere populum tuum. *Psal. 49.* Et ecce coram tot milibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebunt vniuersa scelera mea, non solùm actuum, sed etiam cogitationum simúlque locutionum. Tot iudicibus inops astabo, quot me præcesserunt in opere bono: tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt bene viuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me monuerunt proficuis sermonibus, seq; imitandos iustis dederunt actionibus. F Domine mi non suppetit quid dicam, non occurrit quid respondeam. Et cum iam intersim sæuo illi discrimini, torquet me conscientia, cruciant cordis arcana, coarctat auaritia, accusat superbia, cōsumit inuidia, inflammat cōcupiscentia, infestat luxuria, dehonestat gula, ebrietas confutat, detractio lacerat, ambitio supplantat, rapacitas obiurgat, discordia dissipat, ira perturbat, leuitas dissoluit, torpor opprimit, hypocrisis fallit, adulatio frangit, fauor attollit, calumnia pungit. Ecce liberator meus de gentibus iracundis, ecce cum quibus vixi à die natiuitatis meæ, quibus & studui, quibus & fidem seruaui. Ipsa me quæ dilexeram studia damnant: quæ laudaueram, vituperant. Hi sunt quibus acquieui amici, quibus parūi magistri, & quibus seruiui domini, cōsules quibus credidi, ciues quibus cohabitaui, domestici quibus consensi. Heu mihi rex meus & deus meus, quia incolatus meus prolongatus est. *Psal. 119.* Væ mihi illuminatio mea, quia habitaui cum habitantibus Cedar. Et cum Dauid sanctus dixerit multum, quanto magis ego infelix dicere possum, nimis incola fuit anima mea? *Psal. 142.* Firmamentū meū deus, non iustificabitur in conspectu

G tuo omnis viuens. Spes mea non est in filiis hominum. Quę enim si remota pietate iudicaueris, iustū inuenies? Et nisi praueneris miserādo impium, non est quod glorificet pium. Credo nāque salus mea quod audiui, quoniam benignitas tua ad pœnitentiam me adducit: tui oris mihi sonuerunt nectarea labia, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus qui misit me, traxerit eum. Enimuero quia me instruxisti, tanquam propitius instructione formasti, totis medullis cordis, toto nisu mentis te omnipotens pater cum dilectissimo filio tuo, teque dulcissima proles cum serenissimo inuoco paracleto, trahe me, quatenus post te curram in odorem vnguentorum tuorum dulciter. Inuoco te deus meus, inuoco te, quia prope es omnibus inuocantibus te in veritate. tu enim veritas es, doce me quæso per clementiā tuam sancta veritas, te inuocare in te, quia hoc fieri quo modo oporteat nescio, sed à te doceri beata veritas humiliter imploro. Absque te enim sapere, est desipere: te verò nosse, est perfectè scire. Erudi me diuina sapientia, & doce me legem tuam. Credo nanque, quem tu erudieris beatus erit, & de lege tua docueris eum. Desidero inuocare te, quod quæso fiat in veritate. Quid est, in veritate inuocare veritatem, nisi in filio patrem? Ergo sancte pater, sermo tuus veritas est, principiūmque verborum tuorum veritas. Hoc quippe est verborum tuorum principium, quod in principio erat verbum. In ipso principio te summum adoro principium. In ipso veritatis verbo, te perfecta inuoco veritas, in quo ipsa eadem veritas dirigas me in veritate & doceas. Quid enim est dulcius quàm genitorem in nomine vnigeniti inuocare, patrem in recordatione filij ad pietatem inflectere, regem charissimæ sobolis denominatione mitigare? Sic enim solent rei carceribus eripi, sic commancipati vinculis liberari, sic tristem accipientes sententiam capitis, non solùm absolui, sed insuper nancisci insolitam gratiam, dummodo iratis principibus dilectæ prolis intimauerint charitatem: sic delinquętes seruuli euadunt supplicia dominorum, dum pro eis interuenit dulcedo filiorum. Sic te omnipotens pater per omnipotentis filij charitatem postulo, educ de carcere ad confitendum nomini tuo animam meam, libera me à vinculis peccatorum, per coæternum flagito vnicum tibi natum: méque cui propria merita lætalem minantur sententiam, per preciosissimæ ad dexteram tuam consedentis prolis interpellationum restaura placatus ad vitam. Quem enim alium dirigam intercessorem tibi nescio, nisi hunc qui est propitiatio pro peccatis nostris, qui sedet ad dexteram interpellans pro nobis. Ecce aduocatus meus apud te deum patrem. Ecce pontifex summus, qui non alieno eget expiari sanguine, qui proprio refulget perfusus cruore. Ecce hostia sancta, beneplacens & perfecta, in odorem suauitatis oblata & accepta. Ecce agnus sine macula, qui coram se tondentibus obmutuit: qui alapis cæsus, sputis illitus, opprobriis affectus, os suum non aperuit. En qui peccatum non fecit, peccata nostra pertulit, & languores nostros suo liuore sanauit. Aspice pater pie pijsimum filium pro me tam impia passum. Respice clementissime rex quis patitur, & reminiscere benignus pro quo patitur. Nōnne hic est mi domine innocens ille, quem vt seruū redimeres, filium tradidisti? Nunquid author vitæ hic est, qui vt ouis ad occisionem ductus, tibique vsque ad mortem obediens factus, atrocissimæ non timuit necis genus subire? Recole totius salutis dispensator, quia hic est ipse, quem etsi ex tua virtute genuisti, meæ tamen infirmitatis participem fieri voluisti. Verè hæc est tua deitas, quæ meam induit naturam: crucis ascendit patibulū, quæ in assumpta carne triste tulit supplicium. Redne domine deus mens oculos tuæ maiestatis super opus ineffabilis pietatis. Intuere dulcem natum toto corpore extensum, cerne manus innoxias pio manantes sanguine, & remitte placatus scelera quæ patrarunt manus meæ. Considera inerme latus crudeli perfossum cuspide, & renoua me sacro fonte quem inde credo fluxisse. Vide immaculata vestigia quæ non steterunt in via peccatorum, sed semper ambulauerūt in lege tua, diris confixa clauis: & perfice gressus meos in semitis tuis, & fac me odio habere (benignus) omnes vias iniquitatis: viam iniquitatis amoue à me, & fac me propitius viam veritatis eligere. Oro te rex sanctorum per hunc sanctum sanctorum, per hunc redemptorem meum, fac me currere viam mandatorum tuorum, vt ei valeam spiritu vniri, qui mea non horruit carne vestiri. Nunquid non attendis pie pater adolescentis filij charissimi caput niuea ceruice deflexa preciosissimam resolutum in mortem? Aspice mitissime conditor dilectæ sobolis humanitatem, & miserere super infirmi plasmatis debilitatem. Candet nudatum pectus, rubet cruentum latus, tensa arent viscera, decora languent lumina, regia pallent ora, procera rigent brachia, crura pendent marmorea, rigat terebratos pedes beati sanguinis vnda. Specta gloriose genitor gratissimæ prolis lacerata membra, & memorare benignus quæ mea est substantia. cōspicare dei hominis pœnam, & relaxa conditi hominis miseriam. Vide redemptoris supplicium, & redempti dimitte delictum. Hic est domine mi, quem propter peccata populi tui percussisti, licet ipse sit dilectus in quo tibi bene placuisti. Hic est ille innocens, in quo dolus non est inuentus, & tamen inter iniquos deputatus est. Quid commisisti dulcissime puer, vt sic iudicareris? Quid commisisti amantissime iuuenis, vt adeo tractareris? Quod scelus tuum, quæ noxa tua, quæ causa mortis, quæ occasio tuæ damnationis? Ego enim sum tui plaga doloris, tuæ culpa occisionis. Ego tuæ mortis meritum, tuæ vindictæ flagitium. Ego tuæ passionis liuor, tui cruciatus labor. O mirabilis censuræ conditio, & ineffabilis misterij dispositio. Peccat iniquus, & punitur iustus: delinquit reus, & vapulat innocens: offendit impius, & damnatur pius: quod meretur malus, patitur bonus: quod perpetrat seruus, exoluit dominus: quod committit homo, sustinet deus. Quò nate dei, quò tua descendit humilitas? quò tua flagrauit charitas? quò processit pietas? quò excreuit benignitas? quò tuus attigit amor? quò peruenit compassio? Ego enim inique egi, tu pœna mulctaris: ego facinus admisi, tu vltione plecteris: ego crimen edidi, tu torturæ subiiceris: ego superbiui, tu humiliaris: ego tumui, tu attenuaris: ego inobediens extiti, tu obediens scelus inobedientiæ luis: ego gulæ parui, tu inedia afficeris: me ad illicitam concupiscentiam rapuit arbor, te perfecta charitas duxit ad crucem: ego præsumpsi vetitum, tu subisti eculeum: ego delector cibo, tu laboras patibulo: ego fruor deliciis, tu laniaris clauis: ego pomi dulcedinem, tu fellis gustas amaritudinem: mihi ridens congaudet Eua, tibi plorans compatitur Maria. Ecce rex gloriæ, ecce mea impietas, & tua claret pietas. En mea iniustitia, & tua liquet iustitia. Quid rex meus & deus meus, quid retribuam tibi pro omnibus quæ retribuisti mihi? Non enim inueniri potest in corde hominis quod condignè talibus

referatur

Marginalia: Ioan.6. — Cant.1. Cap.V. Inuocatur pater per filium. — Ioan.14. — Psal.39. — Ioan.1. — 1.Ioan.2. Rom.8. — Esaia.53. 1.Petri.2. — Cap.VI. Hic repræsentat homo patri passionem filij. — Esaia.53. Philip.2. — Psal.1. — Mat.3. Esaia.53. Cap.VII. Hic recognoscit homo se causam esse passionis. — Psal.115.

A referatur præmiis. Nunquid sagacitas machinari potest humana, cui comparetur miseratio diuina? Nec est creaturæ moliri officium, quo iustè creatoris recompenset præsidium. Est autem nate dei in hac tua admirabili dispensatione, cui fragilitas mea in aliquo suppeditet, si tua visitatione compuncta mens carnem suã crucifigat cum vitiis & concupiscentiis: & hoc cum à te conceditur, quasi iam tibi incipit compati, quia & tu pro peccato meo dignatus es mori. Sicq; per interioria hominis victoriam te duce armabitur ad exteriorẽ palmam, quatenus deuicta persecutione spiritali, non vereatur pro amore tuo subiici gladio materiali. Ita exiguitas conditionis, si tuæ complaceat pietati, magnitudini valebit pro viribus respondere creatoris. Et hæc cœlestis medicina bone Iesu, hoc tui antidotum amoris. Oro te per antiquas misericordias tuas, infunde vulneribus meis, quod reiecta viperecę cõtagionis bile, redintegret me incolumitati pristinæ: quo gustatũ tuæ nectar suauitatis, faciat me illecebrosa mundi toto affectu despicere, & nulla eius aduersa pro te formidare: memorq; perpetuæ nobilitatis semper fastidiam vẽtos huius transitorij tumoris. Nihil quæso sine te mihi dul-

Galat. 5.

B cescat, nihil cõplaceat: nil preciosum, nil præter te mihi arrideat speciosum, vilescant obsecro absque te mihi omnia, sordeant vniuersa. Quod tibi aduersum est, sit mihi molestum: & tuum beneplacitum, mihi indeficiẽs desiderium. Tędeat me gaudere sine te, & delectet contristari pro te. Sit mihi nomen tuum refocillatio, & memoria tua consolatio, fiant mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte inuestigando iustificationes tuas: sit mihi bonum lex oris tui super milia auri & argenti. Sit obedire tibi, mihi amabile: resistere tibi, execrabile. Rogo te spes mea per omnes pietates tuas vt propitieris impietatibus meis. Adaperi aures meas mandatis tuis, ne declines flagito per nomẽ sanctum tuum, in verba malitiæ cor meum ad excusandas excusationes in peccatis. Peto etiam per admirabilem humilitatem tuam, ne veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me.

Psal. 45.
Psal. 118.

Cap. VIII.
Hic exponit homo deo patri paßionẽ filij, suam in reconciliationem.

Ecce omnipotens deus, pater domini mei, dispone benignus quo miserearis mei, quoniam quicquid preciosius inueni, deuotè obtuli: quicquid carius reperi, suppliciter præsentaui. Nihil mihi reliqui, quin tuæ exposuerim maiestati, nihil iam superest quod adiiciam, quia totam tibi delegaui spem meam. Direxi tibi aduocatum meum dilectum filium tuum: misi gloriosam progeniem inter me & te mediatorem: misi, in-

C quam, intercessorem, per quem confido veniam: misi verbis verbum, quẽ pro meis dixi missum factis: & numeraui tibi sanctissimæ sobolis passionem, quam pro me credo fuisse perpessam. Credo à te missam deitatem, meam suscepisse humanitatem, in qua dignum duxit, alapas, vincula, sputa, irrisiones perferre, necnon crucem, clauos telúmque suscipere. Hanc olim infantiæ vagitibus demolitam, pueritiæ pannis constrictam, iuuentutis sudoribus vexatam, ieiuniis maceratam, vigiliis afflictam, itineribus fessam, postea affectam flagris, laceratam suppliciis, deputatam cum mortuis, dotatam gloria resurrectionis cœlorum gaudio induxit, & in dexteram tuæ celsitudinis collocauit. Hæc placatio mea, & propitiatio tua. Hic attende pius quem genueris filium, & quem redemeris seruum. Hic aspice factorem, & ne despicias facturam. Amplectere serenus pastorem, & respice misericors allatam propriis humeris ouem. Hic est fidelissimus pastor ille qui dudum errabundam per abrupta mõtium, per præcipitia vallium

Lucæ. 15.

D multis variisq; quęsierat laboribus, quique iam morienti, iam per longa exilia deficienti, tamen inuentæ gaudens se supposuit; & miro sibi annisu charitatis à profunda confusionis abysso leuauit, piisq; astrictam complexibus ad nonagintanouem vnam quæ perierat reportauit. Ecce domine mi rex, deus omnipotens, ecce pastor bonus refert tibi, quod commisisti ei, suscepit te disponente ad saluandum hominem, quem tibi restituit omni labe immunem. Ecce tuum tibi charissimus natus plasma reconciliauit, quod à te procul deuiauit. En gregi tuo pastor mitis reformat, quod prædo violẽtus abegerat. Reddit tuis conspectibus seruum, quem sua fecerat conscientia fugitiuum: vt qui per se meruit pœnam, per factionem huius mereatur veniam: cuique pro culpis supererat gehenna, tanto duce iam confidat reuocari ad patriam. Potui per me te sancte pater offendere, sed non valui per me placare. Factus est adiutor meus deus meus, tuus dilectus filius, meam participans humanitatem vt curaret infirmitatem: quatenus vnde causa emerserat offensionis, inde tibi immolaret sacrificium laudis: méque per hoc redderet tuæ pietati placabilem, quo sedens ad dexteram tuam semper meæ substantiæ se ostenderet esse consortem. Ecce spes mea,

E ecce tota fiducia mea. Si me pro mea, vt dignum est, despicis iniquitate, respice me saltem misericors pro dilectæ sobolis charitate. Attende in filio, quo propitieris seruo. vide carnis sacramentum, & remitte carnis reatum. Quotiens beatæ prolis tibi patent vulnera, delitescant obsecro scelera mea. Quotiẽs rubet preciosus pio de latere sanguis, diluatur obsecro labes meæ pollutionis. Et quia caro te lacessiuit ad iram, caro te flectat (imploro) ad misericordiam: & sicut me caro seduxit ad culpam, caro deducat ad veniã. Multum nanque est quod mea meretur impietas, longe autem maius quod redemptoris mei reposcit iure pietas. Magna enim est mea iniustitia, fateor, verùm maior redemptoris iustitia. Quanto nanque est superior deus homine, tanto mea malitia est inferior eius bonitate in qualitate & quantitate. Quid enim deliquit homo, quod non redemerit filius dei factus homo? Quæ tanta superbia tumeret, quam non tãta humilitas sterneret? Quodnam tantum mortis imperium, quod nati dei non destrueret crucis supplicium? Nimirum deus meus si æqua lance delicta peccantis hominis, & redimentis gratia librẽtur authoris, non tantum Oriens ab Occidente, seu

F inferior separatur infernus à summo cœli cardine. Iam lucis optime creator, iam culpis ignosce meis, pro dilecti filij tui laboribus immensis. Iam eius (quæso) pietati mea impietas, eius modestiæ mea peruersitas, & mãsuetudini donetur ferocitas. Iam sua humilitas meam superbiam, patientia impatientiam, benignitas duritiam, obedientia inobedientiam, tranquillitas inquietudinem, dulcedo amaritudinem, suauitas iram, charitas lucrifaciat crudelitatem.

Cap. IX.
De inuocatione spiritus sancti.

Iam diuini amor numinis, patris omnipotentis prolísque beatissimæ sancta communicatio omnipotens paraclete spiritus, mœrentium consolator clementissime, iam cordis mei penetralibus potẽti illabere virtute, & tenebrosa quæque lateris neglecti latibula, corusci luminis fulgore pius habitator lætifica, tuíque roris abundantia longo ariditatis marcentia squalore visitando fœcunda. Saucia interioris hominis arcana tui amoris iaculo, & torpentis medullas iecoris flammis salutaribus penetrando succende, sanctíque feruoris igne illustrando intima mentis & corporis vniuersa depasce. Pota me torrente volupta-

G tis tuæ, vt nil iam mundanorum degustare libeat venenatæ dulcedinis. Iudica me domine, & discerne causam meam de gente non sancta: doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Credo ergo quia quemcunque inhabitaueris, patris ac pariter filij domicilium condis. Beatus qui te merebitur hospitari, quoniã per te pater & filius apud eum faciũt mansionẽ. Veni iam, veni benignissime dolentis animæ consolator, protegens in opportunitatibus, in tribulatione adiutor. Veni mundator scelerum, curator vulnerum. Veni fortitudo fragilium, releuator labentium: veni humilium doctor, superborum destructor. Veni orphanorum pius pater, viduarum dulcis iudex. Veni spes pauperum, refocillator deficientium. Veni nauigantium sydus, naufragij portus. Veni omnium viuentium singulare decus, morientium vnica salus. Veni sanctissime spiritus, veni & miserere mei, apta me tibi, & condescende propitius mihi, vt mea tuæ magnitudini exiguitas, roborique tuo mea imbecillitas secundum magnitudinem tuarum cõplaceat miserationum, per Iesum Christum saluatorem H meum, qui cum patre in tua vnitate viuit & regnat in secula seculorum, Amen. Scio domine, scio & fateor, quia non sum dignus quem tu diligas, sed certe tu non es indignus, quem ego diligam. Indignus quidem sum tibi seruire, sed tu non es indignus seruitio creaturę tuæ. Da ergo mihi domine vnde tu es dignus, & ego ero dignus vnde sum indignus. Fac me quomodo vis à peccatis cessare, vt quomodo debeo possim tibi seruire. Concede mihi sic custodire & regere & finire vitam meam, vt in pace dormiam, & in te requiescam. Præsta mihi in finem vt me excipiat somnus cũ requie, requies cum securitate, securitas in æternitate, Amen. Te deum patrem ingenitum, te filium vnigenitum, te spiritum sanctum paracletum, sanctã & indiuiduam trinitatem toto corde & ore confitemur, laudamus atque benedicimus, tibi gloria in secula seculorum, Amen.

Psal. 42. *Psal. 142.* *Cap. X. Oratio fer-uens ad deũ, de se humiliter sentientis.* *Cap. XI. Oratio ad sanctã trinitatem.*

Cap. XII. Cõfessio omnipotentis timus seruorum tuorum, & exiguum membrum Ecclesiæ dei, & maiestatis eius dem.

O summa trinitas, virtus vna & indiscreta maiestas, deus noster, deus omnipotens, cõfiteor tibi ego vltimus seruorum tuorum, & exiguum membrum Ecclesiæ tuæ, cõfiteor tibi, & honorifico te debito sacrificio laudis pro scire & posse quod mihi tantillo donare dignatus es. Et quia exteriora mihi munera desunt quæ I possim offerre, ea quæ in me sunt vota laudationis ex dono misericordiæ tuæ, ecce libẽs atque ouãs offero tibi de fide non ficta, & conscientia pura. Credo igitur te ex toto corde rex cœli & terræ domine, & ore te confiteor patrem & filium & spiritum sanctum in personis trinum, & in substantia vnum, verum deũ omnipotentem, vnius simplicis & incorporeæ, inuisibilis & incircũscriptæ naturæ, nihil te superius aut inferius maiúsve aliquid habentem, sed per omnem modum sine deformitate perfectum, sine quãtitate magnum, sine qualitate bonum, sine tẽpore sempiternum, sine morte vitam, sine infirmitate fortem, sine mendacio verum, sine situ vbique præsentem, sine extensione omnia implentem, sine contradictione vbique occurrentem, sine motu omnia transcẽdentem, sine statu intra omnia manẽtem, sine indigentia omnia creantem, sine labore omnia regentem, sine tui initio omnibus initia dantem, sine tui mutatione omnia mutabilia facientem, in magnitudine infinitum, in virtute omnipotentẽ, in bonitate summum, in sapientia inęstimabilem, in cõsiliis terribilem, in iudiciis iustum, in cogitationibus secretissimum, in verbis veracem, in operibus sanctum, in misericordiis copiosum, erga delinquentes patientissimum, erga pœnitentes piissimũ, semper eundẽ ipsum æternũ ac sem- K piternum, immortalem atque incommutabilem, quem nec spatia dilatant, nec breuitas locorum angustat, nec receptacula vlla coarctant, nec voluntas variat, nec necessitudo corrũpit, nec mœsta perturbant, nec læta demulcent. Cui nec obliuio tollit, nec memoria reddit, nec præterita transeunt, nec futura succedunt. Cui nec origo initium, nec tempora incrementum, nec casus finem dabit, sed ante secula & in seculis & per secula in æternum viuis, & est tibi perennis laus & æterna gloria, summa potestas, & singularis honor, perpetuũ regnum, & sine fine imperiũ, per infinita & indefessa & immortalia secula seculorum, Amen. Hucusque omnipotens deus cordis mei inspector & scrutator, confessus sum omnipotentiam maiestatis tuæ, & maiestatẽ omnipotentiæ tuæ: nunc autem qualiter humano generi subuenire dignatus es in fine seculorum, sicut corde credo ad iustitiam, ita ore coram te confiteor ad salutem. Tu quidem deus pater solus nunquam & nusquam legeris missus, de filio autem tuo ita scribit Apostolus, Cũ autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum. L Cum dicit, misit, satis ostendit, quia in hunc mundum missus aduenit, cum de beata Maria semper virgine natus, verus & perfect° homo in carne apparuit. Sed quid est quod de illo ille Euãgelistarũ præcipuus ait, In mũdo erat, & mũdus per ipsum factus est? Illuc verò missus est per humanitatẽ, vbi semper fuit & est per diuinitatem. Quam videlicet missionem opus esse totius sanctę trinitatis, toto corde credo, & ore cõfiteor. Quomodo autem nos amasti pater sancte & bone, quãtum nos dilexisti pie conditor, qui etiam proprio filio non pepercisti, sed pro nobis impiis tradidisti illum? Subditus tibi ille fuit vsq; ad mortẽ, mortem autem crucis, tollens chirographum peccatorum nostrorum, & affigẽs illud cruci, crucifixit peccatum, & occidit mortem, vnus ille inter mortuos liber, potestatem habens ponendi animã suam pro nobis, & iterũ sumendi eam pro nobis. Igitur victor, & victima: & ideo victor, quia victima pro nobis: tibi sacerdos & sacrificium: & ideo sacerdos, quia sacrificium. Meritò mihi spes valida in illo est, quia sanabis omnes languores meos per eum qui sedet ad dexteram tuã & interpellat pro nobis. Lãguores quippe mei domine magni sunt & multi, multi sunt & magni. ha- M bet enim multa in me princeps mundi huius, scio & fateor, sed rogo te libera me per sedentẽ ad dexterã tuam redemptorẽ nostrum, in quo nihil sui mali potuit inuenire. Per ipsum me iustifica, qui peccatũ nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Per ipsum caput nostrũ, in quo nulla est macula, libera mẽbrum eius licet exiguũ & infirmũ. Libera quæso me à peccatis, vitiis, culpis & negligentiis meis. Reple me tuis sanctis virtutibus, & fac me bonis pollere moribus, fac me in sanctis operibus tuis propter nomẽ sanctũ tuũ perseuerare vsq; in finem secũdum voluntatem tuã. Desperare vtiq; potuissem propter nimia peccata mea & infinitas negligẽtias meas, nisi verbum tuũ deus caro fieret, & habitaret in nobis. Sed desperare iã nõ audeo, quia cũ inimici essemus, reconciliati sumus per mortẽ filij tui, quanto magis recõciliati salui facti sumus per eum? Omnis namque spes & totius fiduciæ certitudo mihi est in precioso sanguine eius, qui effusus est propter nos, & propter nostrã salutem. In ipso respiro, & in ipso confisus ad te peruenire desidero, non habens meam iustitiam, sed eam quæ est in filio tuo domino nostro Iesu Christo. Vnde gratias agimus tibi clemẽtissime & benignissime amator

Cap. XIII. Qualiter genere humano dignatus est subuenire deus pater, & de verbi incarnatione. *Galat. 4.* *Ioan. 1.* *Rom. 8.* *Philip. 2.* *Colos. 2.* *Psal. 87.* *Ioan. 10.* *Rom. 8.* *Ioan. 14.* *1. Petri 2.* *Cap. XIIII. De fiducia quã habere debet anima in domino Iesu, atque eius passione.* *Roma. 5.*

A amator hominũ deus, qui per Iesum Christũ filiũ tuum dominũ nostrum cum non essemus, potẽter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, mirabiliter liberasti & recuperasti nos. Gratias ago pietati tuæ, & multas tibi gratias refero ex totis præcordiis meis, qui propter tuam inenarrabilem dilectionem, qua nos miseros & indignos mirabili bonitate amare dignatus es, misisti eundem vnigenitum tuum de sinu tuo ad publicum nostrũ, saluare nos peccatores tũc & filios perditionis. Gratias ago tibi pro sancta incarnatione & natiuitate eius, & pro gloriosa genitrice sua, de qua ipse carnẽ assumere dignatus est propter nos: & propter nostram salutẽ: vt sicut verus deus ex deo, ita verus homo ex homine esset. Gratias tibi ago pro passione & cruce eius, pro morte & resurrectione eius, pro ascensione eius in

Acto.1.

cœlum, & sede maiestatis eius ad dexterã tuã. Ipse enim quadragesimo die post resurrectionẽ suã ascendens videntibus discipulis super omnes cœlos, sedensq; ad dex-

Acto.2.

teram tuã, spiritum sanctum secundũ promissionẽ suã in filios adoptionis effudit. Gratias tibi ago pro sacratissima illa effusione preciosi sanguinis eius, quo sumus B redempti, simul & pro sacrosancto & viuifico mysterio corporis & sanguinis eius, quo quotidie in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur, & sãctificamur, & vni⁹ summę diuinitatis participes efficimur. Gratias tibi ago pro hac tua mira & inenarrabili charitate, qua nos indignos sic amasti & saluasti per vnicũ & dilectũ filiũ tuũ.

Ioan.3.

Sic enĩ dilexisti mundũ, vt vnigenitũ tuũ dares: vt omnis qui credit in eum, nõ pereat, sed habeat vitã æternã.

Ioan.17.

Hæc est autẽ vita æterna, vt cognoscamus te verũ deũ, & quẽ misisti Iesum Christum, per fidem rectam & condigna fidei opera.

Caput XV. De immensa charitate patris æterni, ad genus humanum.

O immensa pietas, ô inæstimabilis charitas, vt liberares seruum, filium tradidisti. Deus factus est homo, vt perditus homo de potestate dæmonũ erueretur. Quàm benignissimus amator hominũ filius tuus deus noster, cuius piis visceribus nõ satis visum est vt se inclinaret fact⁹ homo de vera virgine Maria, nisi etiã subiret crucis supplicium effuso sanguine propter nos, & propter nostrã salutẽ. Venit pius deus, venit pro pietate & bonitate sua, venit quærere & saluum facere

Luca.15.

quod perierat. Quæsiuit ouem perditã, quęsiuit & inuenit, & humeris suis reportauit ad caulas gregis. Pius dominus, & verè multum pius pastor. C O charitas, ô pietas, quis audiuit talia? quis super tanta misericordiæ viscera nõ obstupescat? Quis non miretur? quis non collætetur propter nimiã charitatẽ tuam, qua nos dilexisti? Misisti

Roma.8.

filiũ tuum in similitudinẽ carnis peccati, vt de peccato dãnaret peccatũ, vt nos efficeremur iustitia tua in ipso. Ipse enim verus est agnus immaculatus, qui abstulit peccata mundi, qui mortẽ nostram moriendo destruxit, & vitã resurgẽdo reparauit. Sed quid tibi retribuere possum⁹ deus noster pro tãtis beneficiis misericordię tuæ? Quas laudes, quásve gratiarũ actiones? Etiã si illa beatorũ angelorum sciẽtia & potẽtia nobis foret, nihil tamen dignum tantæ pietati & bonitati tuæ recõpensare valeremus. Si certè omnia mẽbra nostra verterentur in linguas ad rependendum tibi debitas laudes, nequaquã sufficeret exiguitas nostra. Supereminet enim omnem scientiam tua inæstimabilis charitas, quam ostendisti nobis indignis pro sola bonitate & pietate tua. Filius namq; tuus deus noster, nõ angelos, sed semẽ Abra-

Hebr.2.

hæ apprehendit, assimilatus nobis per omnia absq; peccato. Humanam itaq; nõ angelicam suscipiens naturã, & eã stola sanctæ resurrectionis & immortalitatis glorificans, vexit super omnes cœlos, super omnes choros

angelorum, super Cherubim & Seraphim, collocãs ad D dexteram tuã. Hanc autem laudant angeli, adorant dominationes, & omnes virtutes cœlorum tremunt super se hominẽ deum. Hæc nempe mihi tota est spes, omnisque fiducia. Est enim in ipso Iesu Christo domino nostro vniuscuiusq; nostrũ portio, caro & sanguis. Vbi ergo portio mea regnat, ibi me regnare credo. Vbi caro mea glorificatur, ibi gloriosum me esse cognosco. Vbi sanguis meus dominatur, ibi dominari me sentio. quãuis peccator sim, de hac cõmunione gratiæ nõ diffido. Et si peccata mea me prohibent, substãtia mea requirit. Et si delicta mea me excludunt, naturæ cõmunio nõ repellit. Non enim tam immitis est deus, vt obliuiscatur hominis, & nõ meminerit ipsius, quẽ ipse gestat, & quẽ mei causa suscepit, eius quẽ mei causa requirit. Mitis verò & valde benignus est dominus deus noster, & diligit carnẽ suam, membra sua & viscera sua in ipso deo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo, benignissimo atq; clemẽtissimo, in quo resurrexim⁹, & iã cœlos ascẽdimus, & iam in cœlestibus consedimus. Caro nostra nos diligit. habemus autẽ sanguinis nostri prærogatiuã in ipso. Sumus autẽ membra eius & caro eius. ipse denique est caput nostrũ, ex quo totũ corpus, sicut scriptum E est, os ex ossibus meis, & caro de carne mea, & erũt duo

Gene.2.

in carne vna: &, Nemo vnquã carnẽ suam odio habet, sed fouet & diligit eã. Mysteriũ hoc magnũ est, ego di-

Ephe.5.

co in Christo & in Ecclesia, ait Apostolus.

Cap. XVI. De dupliei Christi natura, qua pro nobis misceretur, et pro nobis interpellat.

Gratias itaq; ago tibi labiis & corde, & omni qua valeo virtute infinitæ misericordiæ tuę domine deus noster, pro omnibus miserationibus tuis, quib⁹ mirabiliter nobis perditis subuenire dignatus es per eundẽ filiũ tuum, saluatorẽ & recuperatorem nostrum, qui mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram, & nunc viuens sine fine sedet ad dexteram tuã, & interpellat pro nobis, & simul tecum miseretur,

Roma 4. Roma.8.

quia deus est ex te patre, coæternus & consubstantialis tibi per omnia, vnde potest in perpetuũ nos saluare: sed secundum id quod homo est, ex qua parte minor te est, data est ei omnis potestas in cœlo & in terra, vt in no-

Matth.28. Philip.2.

mine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestrium & infernorũ, & omnis lingua cõfiteatur quia dominus noster Iesus Christus in gloria est tua deus pater omnipo- F tens. Ipse quidem constitutus est à te iudex viuorum & mortuorũ: tu verò nõ iudicas quenquã, sed omne iudi-

Ioan 5. Coloss.2.

ciũ tuũ dedisti filio tuo, in cuius pectore reconditi sunt omnes thesauri sapiẽtiæ & sciẽtiæ. Ipse autẽ testis & iudex est: iudex & testis, quẽ nulla peccatrix cõscientia ef-

Hiere.29. Hebr.4. Psal 95.

fugere poterit. omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Ipse sanè, qui iniustè iudicatus est, iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iustitia. Benedico ergo nomen sanctũ tuũ in æternũ, & glorifico ex toto corde meo omnipotens & misericors domine, pro inenarrabili & mirabili coniunctione diuinitatis & humanitatis in vnitate personæ, vt non alter deus alter homo esset, sed vnus idemq; deus & homo, homo & deus. Sed

Ioan. 1.

licet mirabili dignatione verbũ caro factũ sit, neutra tamẽ ex duabus naturis in aliã mutata est substantiã. Trinitatis mysterio quarta non est addita persona. vnitã quippe est non cõfusa verbi dei hominisq; substãtia, vt in deum quod ex nobis susceptum fuerat perueniret, & illud quod nunquã fuerat, idẽ quod semper fuerat permaneret. O admirabile mysterium, ô inenarrabile cõmercium. O mira semperq; miranda, semperq; amanda diuinæ propitiationis benignitas. Serui digni non fui-

Roma 8.

mus, & ecce filij dei facti sumus: hæredes quidẽ dei, co-

G hæredes autem Christi. Vnde hoc nobis, & quis nos ad hoc perduxit? Sed rogo te clemētissime pater deus per hanc inæstimabilē pietatē, bonitatē & charitatem tuā, vt dignos nos facias multis & magnis promissionibus eiusdē filij tui domini nostri Iesu Christi. Manda virtuti tuæ, & confirma hoc quod operatus es in nobis: perfice quod cœpisti, vt ad plenā tuæ pietatis gratiā mereamur peruenire. Fac nos per spiritū sanctū intelligere & mereri, & debito semper honore venerari hoc magnū pietatis mysterium, quod manifestatū est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mūdo, assumptum est in gloria.

Psal. 67. *1. Timo. 3.*

Cap. XVII. De gratia quā habere debet homo deo, pro beneficio redēptionis.

O quantum sumus tibi debitores domine deus noster, tanto redempti precio, tanto saluati dono, & tā glorioso adiuti beneficio. Quantū à nobis miseris es timendus, amandus, benedicēdus, laudandus, honorandus, & glorificandus: qui nos sic amasti, sic saluasti, sic sanctificasti, sic sublimasti? Tibi nempe debemus omne quod possumus, omne quod viuimus, omne quod sapimus. Sed quis habet quicquam non tuū? Tu domine deus noster, à quo bona cuncta procedunt, propter H te & nomen sanctum tuū da nobis de bonis tuis, vt de bonis ac datis tuis seruiamus tibi, & in veritate placeamus, atq; debitas quotidie laudes rependamus tibi pro tantis beneficiis misericordiæ tuæ. non enim aliunde possumus tibi seruire, neq; placere, nisi de tuo munere. Omne enim datum optimū, & omne donū perfectum desursum est, descēdens à te patre luminum, apud quē non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Domine deus noster, deus pie, deus bone, deus omnipotens, deus ineffabilis & incircunscriptæ naturæ, deus institutor omnium rerū, & domini nostri Iesu Christi pater, qui eundem dilectū filium tuū dominum nostrū dulcissimū misisti de sinu tuo ad publicum proficuum nostrū suscipere vitā nostram, vt nobis donaret suam, essetq; perfectus deus ex te patre, & perfectus homo ex matre, totus deus & totus homo, vnus idémque Christus, æternus & tēporalis, immortalis & mortalis, creator & creatus, fortis & infirmus, victor & victus, nutritor & nutritus, pastor & ouis, temporaliter mortuus, & tecū viuēs in æternū, qui suis dilectoribus vitæ municipiū promittēs, suis discipulis dixit, Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Per ipsum summum sacerdotē & verum pontificē & bonū pastorem, qui se tibi obtulit in sacrificiū, ponens animā suam pro grege suo, te rogo per ipsum qui sedet ad dexterā tuā, & interpellat pro nobis, redemptorem & aduocatum nostrū, pietati & bonitati tuæ supplico clemētissime & amantissima & benignissime amator hominū deus, vt des mihi cum eodē filio tuo & spiritu sancto te in omnibus benedicere & glorificare, cum multa cordis contritione & lachrymarū fonte, cum multa reuerentia & tremore, quia quorum vna est substantia, vnū est & datum. Sed quoniā corpus quod corrumpitur, aggrauat animā, excita quæso torporē meum tuis stimulis, & fac me strenuè perseuerare in præceptis & laudibus tuis die ac nocte. Tribue vt cōcaleat cor meū intra me, & in meditatione mea exardescat ignis. Et quia ipse tu[us] vnicus natus dixit, Nemo venit ad me nisi pater qui misit me, traxerit eū: &, Nemo venit ad patrē nisi per me: obsecro, & suppliciter rogo, trahe me semper ad ipsum, vt ipse me tandē perducat ad te illuc, vbi ipse est in dextera tua sedens. Vbi est sempiterna vita sempiternè beata, vbi est amor pfectus & timor nullus, vbi est dies æternus, & vnus omniū spiritus, vbi summa & certa securitas & secura tranquillitas, & tranquilla iocunditas, & K iocunda fœlicitas, & fœlix æternitas, & æterna beatitudo, & beata tui sine fine visio atq; laudatio. Vbi tu cum illo & ille tecum in communione sancti spiritus æternaliter ac sempiternaliter viuis & regnas deus per omnia secula seculorum. Amen.

Iacobi. 1. *Ioan. 14.* *Sapien. 9.* *Psal. 38.* *Ioan. 6.* *Ioan. 14.*

Cap. XVIII. Precatio ad Christum.

Spes mea Christe deus, hominum tu dulcis amator,
Lux, via, vita, salus, decor, & decus omne tuorum,
Omnia pro quorum voluisti ferre salute,
Cernito vincla, crucē, vulnus, mortem atq; sepulchrū,
Post tres inde dies deuicta morte resurgens,
Discipulis visus, nutantia corda reformans.
Luce quaterdena cœlorum summa petisti.
Viuis in æternum nunc & per secula regnans.

Tu es deus meus viuus & verus, pater meus sanctus, dominus meus pius, rex meus magnus, pastor meus bonus, magister meus vnus, adiutor me[us] optimus, dilectus meus pulcherrimus, panis meus viu[us], sacerdos meus in æternū, dux meus ad patriā, lux mea vera, dulcedo mea sancta, via mea recta, sapiētia mea præclara, simplicitas mea pura, concordia mea pacifica, custodia mea tuta, L portio mea bona, salus mea sempiterna, misericordia mea magna, patiētia mea robustissima, victima mea immaculata, redēptio mea sancta, spes mea firma, charitas mea perfecta, resurrectio mea vera, vita mea æterna, exultatio & visio mea beatissima, & sine fine mansura. Te deprecor, supplico & rogo, vt per te ambulem, ad te perueniam, in te requiescam, qui es via, veritas, & vita, sine qua nemo venit ad patrem. Te enim desidero dulcissimum & pulcherrimum dominū, ô splendor paternę glorię, qui sedes super Cherubim, & intueris abyssos, lumen veridicum, lumen illuminās, lumen indeficiens, in quem desiderant angeli prospicere. Ecce cor meū corā te est, discute tenebras eius, vt amoris tui claritate plenius perfundatur. Da mihi deus meus te, redde mihi te: en amo te, & si parū est, amem validius. Non possum metiri vt sciam quātum desit mihi amoris tui ad id quod satis est, vt currat vita mea in amplexus tuos, nec auertatur donec abscōdatur in abscondito vultus tui. Hoc tamē scio, quia male mihi est præter te domine, non solum extra me, sed in meipso. Omnis enim copia quæ deus meus non est, egestas mihi est. Bonum M nanque quod neque in melius neque in deterius commutari potest, tu solus es, qui simpliciter solus es, cui nō est aliud viuere, & aliud beatè viuere, quia tua beatitudo tu es. Creatura verò tua cui est aliud viuere, & aliud beatè viuere, omne quod viuit & beatè viuit, non debet nisi gratiæ tuæ attribuere. Et ideo nos egemus tui, non tu nostri: quia si omnino non essemus, nihil tibi deesset ad bonum quod tu es. Tibi itaq; domino nostro semper adhærere necesse habemus, vt per continuū auxiliū tuum sanctè & piè & rectè viuere valeamus. Pondere siquidem fragilitatis nostræ deorsum trahimur, dono autē tuo accendimur & sursum ferimur, inardescimus & imus, ascendimus, ascensiones in corde facimus, & cantamus canticum graduū. Igne tuo bono inardescimus & imus. Quonā? Sursum imus, ad pacem Hierusalem. Quoniā iocundatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domū domini ibimus. Illic collocauit nos voluntas bona, vt nihil velimus aliud quàm permanere illic in æternum. Sed quia dum sumus in corpore, peregrinamur à te domine, nō habemus hic ciuitatem manentem, sed futurā inquirimus. noster autē municipatus in cœlis est, ideo duce gratia tua ingredior in cubile cordis mei, & canto tibi amatoria rex meus, & deus meus,

Ioan. 14. *1. Petr. 1.* *Psal. 30.* *Psal. 121.* *2. Cor. 5.* *Hebr. 13.*

gemens

A gemens inenarrabiles gemitus in loco peregrinationis
Psal.118.
meæ. Vbi cãtabiles mihi factæ sunt iustificationes tuæ.
Et recordans Hierusalem extendo in eam sensum cordis,
Hierusalẽ patriam meam, Hierusalẽ matrem meã,
teq; super eã regnatorẽ, illustratorem, patrem, tutorem,
patronũ, rectorẽ, pastorem, castas & fortes delicias, solidũ
gaudium, & omnia bona ineffabilia simul omnia,
quia vnũ summum & verum bonũ: & non auertar, donec
in eius pacem matris charissimæ, vbi sunt primitiæ
spiritus mei, colligas totum quod sum, à dispersione &
deformitate hac, & conformes atq; confirmes in æternum
deus meus misericordia mea.

Cap.XIX.
Hic distinguit inter sapientiã quæ domus dei est, & sapientiã quæ domina est.

Hæc est domus
tua deus, non terrena neq; vlla cœlesti mole corporea,
sed spiritalis & particeps æternitatis tuæ, quia sine labe
manet in æternũ. Statuisti enim eam in seculũ & in seculũ
seculi: præceptũ posuisti, & nõ præteribit. Non tamen
tibi deo coæterna, quia nõ sine initio. facta est enim.
Prior quippe omniũ creata est sapientia, non vtiq;
illa sapiẽtia deo patri planè coæterna & coæqualis, per
Psal.148.
quã creata sunt omnia, & in quo principio factũ est cœlum
Eccle.1.
& terra: sed profecto sapientia quæ creata est, spiri-
Ioan.1.
talis natura scilicet, quæ cõtemplatione luminis, lumen
Gene.1.
est: dicitur enim & ipsa, quanuis creata, sapientia. Sed
B quantũ distat inter lumen illuminãs, & lumen quod illuminatur:
tantũ differt inter te summã sapientiam, quæ
est creans, & istam quæ creata est: sicut inter iustitiã iustificãtem,
quæ tu deus noster es, & iustitiã quæ iustificatione
nostra facta est. Nã & nos sumus dicti iustitia dei
2.Cor.5.
patris in te filio eius domino nostro, testãte Apostolo.
Ergo quia prior omniũ creata est quædã sapientia, quæ
creata est mens rationalis & intellectualis, castæ scilicet
Galat.4.
ciuitatis tuæ, matris nostræ, quæ sursum est, & libera est,
Psal.113.
& æterna in cœlis. Quibus cœlis? Nisi qui te laudãt, cœli
cœlorũ, quia hoc est & cœlum cœli domino. Et si nõ
inuenimus tẽpus ante illam, quæ creaturã temporis antecedit:
quia prior omnium creata est, ante illam tamen
es tu deus æternus creator omnium, à quo facta sumpsit
exordium, quanuis non temporis (quia nondum erat
tempus) ipsius tamen conditionis suæ. Vnde ita est
abs te domino deo nostro, vt aliud sit planè quàm tu, licet
nec ante illã, nec in illa inueniamus tẽpus: est enim
idonea faciem tuã semper videre, nec vspiã deflectitur
ab ea, quo fit vt nulla mutatione varietur. Inest tamen
C ipsi mutabilitas, qua tenebresceret & frigesceret, nisi amore
grandi cohærẽs tibi tãquam super meridiẽ luceret
& ferueret ex te. Deniq; tã casto amore cohæret tibi
deo vero & vere æterno, vt quãuis tibi nõ sit coæterna,
per nullius tamen tẽporis varietates & vicissitudines à
te resoluatur & defluat, sed in tui solius verissima contẽplatione
requiescat, quoniã tu deus diligenti te quantum
præcipis ostendis te, & sufficit ei. Vnde non declinat
à te, nec à se, sed semper in eodẽ statu manet, te indesinenter
videndo, te indeficienter amando, verũ lumen
& castum amorẽ. O beata ista & sublimis creatura
creaturarũ, maximè beata inhærẽdo semper beatitudini
tuæ, felix & nimium felix te sempiterno inhabitatore
atq; illustratore suo. Nec inuenio quid licentius ap-
Psal.116.
pellandũ existimemus cœlum cœli domino, quàm domũ
tuam contemplantẽ delectationẽ tuã sine defectu,
& absq; affectu egrediendi in aliud, mentem puram cõcordissimè
vnã, stabilimentũ pacis beatorũ spirituum.
in cœlestibus sunt ista cœlestia. Vnde intelligat anima
cuius peregrinatio longinqua facta est, si iam sit ibi, si iã
Psal.41.
factæ sint ei lachrymæ suæ panes sui, si iam petat vnam
Psal.25.
& hanc requirat, vt inhabitet in domo tua per omnes
dies vitæ suæ. Et quæ vita eius nisi tu? & qui dies sui, nisi D
Psal.101.
æternitas tua? sicut anni tui, qui non deficient. Hic ergo
intelligat anima, quæ potest, quàm lõge super omnia tẽpora
sis æternus, quãdo domus tua quæ peregrinata nõ
est, quanuis tibi non sit coæterna, indesinẽter tamen &
indeficienter cohærẽdo tibi, nullã temporis patitur varietatẽ,
teq; semper perseuerantissima castitate hauriens
immutabilitatẽ suam, nusquam & nunquã exierit ex te
sibi præsente, ad quẽ tuto affectu se tenet, nõ habens futurum
quod expectet, nec præteritũ trãsiens, quod meminerit:
per nullas vices variatur, & in nulla tẽpora extenditur.

Caput X[X]
Hic orat [...]me, vt i[...] quoque [...] mus dei [...]ret pro eo.

O domus dei luminosa & speciosa, dilexi
decorẽ tuum, & locum habitationis gloriæ domini dei
mei, fabricatoris & possessoris tui. tibi suspiret peregrinatio
mea, nocte ac die tibi inhiet cor meũ, tibi intẽdat
mens mea, ad societatẽ beatitudinis tuæ peruenire desideret
anima mea. Dico ei qui fecit te, vt possideat me
in te, quia ipse fecit me & te. Imò tu dic, tu roga, vt dignũ
me faciat participatione gloriæ tuæ. Sãctam enim
societatem tuã, & mirabilem pulchritudinem tuam nõ
per meritum requiro, sed per sanguinẽ eius quo redemptus
sum, adipisci non despero, tantũ adiuuent me merita
tua, subueniant prauitati meæ sanctæ & purissimæ E
orationes tuæ, quæ inefficaces apud deũ nullatenus esse
Psal.118.
possunt. Erraui fateor sicut ouis perdita, & incolatus
Psal.119.
meus prolongatus est, atq; procul proiectus sum à facie
domini dei mei in hãc exilij cæcitatẽ. Vbi expulsus à paradisi
gaudiis, deploro quotidie mecum super miserias
captiuitatis meæ lugubre carmen ingentesq; lamentationes,
cum recordor tui mater Hierusalem, dum stant
pedes mei in atriis tuis, sancta & decora Sion, necdum
interiora tua cõspicere in propatulo valens: sed in humeris
pastoris mei, structoris tui, spero me reportari tibi,
vt tripudiẽ tecum illo inenarrabili gaudio quo lætantur
illi qui tecũ sunt corã ipso deo & saluatore nostro,
qui dissoluit inimicitias in carne sua: & pacificauit om-
Ephe.2.
nia quæ in cœlis sunt, & quæ in terra, sanguine suo. Ipse
enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum: qui duos ex
aduerso venientes parietes coniungens in se, beatitudinis
tuæ permanentem felicitatem pari modo & eadem
Matth.22.
mẽsura se nobis daturũ promisit, dicens, Erunt æquales
angelis dei in cœlis. O Hierusalem domus dei æterna,
post Christi dilectionẽ tu esto lætitia & cõsolatio mea:
dulcis memoria tui beati nominis sit releuatio mœroris F
tædiorumq; meorum.

Cap.XX.
Quantis amaritudi[nibus] vita i[sta] sit respers[a].

Tædet enim me domine valde
vitæ huius, & istius ærumnosæ peregrinationis. Vita
hæc, vita misera, vita caduca, vita incerta, vita laboriosa,
vita immũda, vita domina malorũ, regina superborũ,
plena miseriis & erroribus, quæ nõ est vita dicenda, sed
mors, in qua momẽtis singulis morimur, per varios mutabilitatis
defectus diuersis generibus mortiũ. Nũquid
ergo hoc quod viuimus in hoc mundo, dicere possumus
vitam, quã humores tumidant, dolores extenuãt,
& ardores exiccant, aëra morbidant: escæ inflant, ieiunia
macerant: ioci dissoluunt, tristitiæ cõsumunt: solicitudo
coarctat, securitas hebetat: diuitiæ inflant & iactãt,
paupertas deijcit: iuuentus extollit, senectus incuruat:
infirmitas frãgit, mœror deprimit? Et his malis omnibus
mors furibunda succedit, simulq; cũctis gaudiis
istius miseræ vitæ ita finẽ imponit, vt cum esse desierit,
non fuisse putetur. Mors ista vitalis, & vita mortalis,
licet his aliisque sit respersa amaritudinibus, proh dolor
quãplurimos suis capit illecebris, & quàm multos
suis falsis promissionibus decipit! Et cum ita per se sit
falsa & amara, vt etiam suos cæcos amatores latere non

G valeat: tamē infinitam ſtultorum multitudinem aureo calice, quem in manu habet, potat & prorſus inebriat. Felices illi & ipſi rari, qui familiaritatem eius recuſant, perfunctoria gaudia ſpernunt ſocietatem abijciunt, ne cum pereunte deceptrice & ipſi perire cogantur.

Cap. XXII. De felicitate vitæ quã præparauit deus diligẽtibus ſe.

O tu vita quam præparauit deus his qui diligũt eum, vita vitalis, vita beata, vita ſecura, vita trãquilla, vita pulchra, vita munda, vita caſta, vita ſancta, vita ignara mortis, neſcia triſtitię, vita ſine labe, ſine dolore, ſine anxietate, ſine corruptione, ſine perturbatione, ſine varietate & mutatione, vita toti⁹ elegãtiæ & dignitatis pleniſsima, vbi non eſt aduerſarius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi eſt amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omniũ ſpiritus, vbi deus facie ad faciem cernitur, & hoc vitæ cibo mens ſine defectu ſatiatur. *1.Corin.13. 1. Ioan.3.* Libet me tuæ intẽdere claritati, delectãt me bona tua auido corde quanto plus valeo mecũ conſiderare, tanto plus amore langueo. tuo vehementi deſiderio, tuáq; dulci memoria admodũ delector. Libet itaq; libet cordis in te oculos attollere, ſtatum mẽtia erigere, affectum animi cõformare. Libet ſanè de te loqui de te audire, de te ſcribere, de te conferre, de tua beatitudine & gloria quotidie legere, & lecta ſæpius ſub corde reuoluere, vt vel ſic poſsim ab huius mortalis perituræq; vitę ardoribus, periculis & ſudoribus ſub tuæ vitalis auræ H dulci refrigerio trãſire, & trãſiẽs in ſinu tuo feſſum caput dormiturus vel paululũ reclinare. Huius rei gratia ſcripturarũ ſanctarũ amœna prata ingredior, viridiſsimas ſententiarum herbas exarando carpo, legendo comedo, freqũentãdo rumino, atque cõgregando tãdem in alta memorię ſede repono, vt tali modo tua dulcedine deguſtata, min⁹ iſtius miſerrimę vitæ amaritudines ſentiam. O tu vita feliciſsima, ô regnum vere beatũ, carens morte, vacans fine, cui nulla tẽpora ſuccedunt per æuũ, vbi continuus ſine nocte dies neſcit habere tẽpus, vbi victor miles illis hymnidicis angelorũ ſociat⁹ choris, cantat deo ſine ceſſatione canticũ de canticis Sion,

Nobile perpetua caput amplectente corona.

Vtinam cõceſſa mihi peccatorũ venia, moxq; hac carnis ſarcina depoſita, in tua gaudia verã requiẽ habiturus intrarẽ, & tuæ ciuitatis præclara atq; ſpecioſa mœnia, coronã vitæ de manu domini accepturus ingrederer, vt illis ſanctiſsimis choris intereſſem, vt cũ beatiſsimis ſpiritibus gloriæ cõditoris aſsiſterẽ, vt præſentem Chriſti vultũ cernerem, vt illud ſummũ & ineffabile & I incircũſcriptũ lumen ſemper aſpicerẽ, ſicq; nullo metu mortis affici, ſed de incorruptionis perpetuæ munere lætari poſſem ſine fine.

Ca. XXIII. De felicitate animæ ſanctæ hinc exeuntis.

Felix anima, quę terreno reſoluto corpore libera cœlum petit, ſecura eſt & trãquilla, non timet hoſtẽ neq; mortem. habet enim præſentem, cernitq; indeſinẽter pulcherrimũ dominũ, cui ſeruiuit, quẽ dilexit, & ad quẽ tandem lęta & glorioſa peruenit. Hanc verò tãtæ beatitudinis gloriã nulla dies minuet, nullus improbus poterit auferre. Viderũt eã filiæ Sion, & beatiſsimã prædicauerũt: reginæ & concubinæ laudauerunt eã, dicentes, Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, deliciis affluens innixa ſuper dilectũ ſuũ? Quę eſt iſta quę progreditur ſicut aurora cõſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorũ acies ordinata? *Cantic.6.* Quàm læta exit, feſtinat, currit, cum dilectũ ſuũ ſibi dicentẽ attonitis aurib⁹ audit, Surge propera amica mea, ſpecioſa mea, & veni. iã enim hyems trãſiit, imber abiit & receſsit, florea apparuerũt in terra noſtra, tẽpus putationis aduenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos, florentes vineę dederũt odorem ſuum. *Cantic.2.* Surge propera amica mea, formoſa mea, co- K lumba mea in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ. oſtende mihi faciem tuã, ſonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Veni electa mea, ſpecioſa mea, columba mea, immaculata mea, ſponſa mea, veni & ponam in te thronum meum, quia concupiui ſpeciem tuam. Veni vt læteris in conſpectu meo cum angelis meis, quorum ſocietas tibi à me repromiſſa eſt. Veni poſt multa pericula & laborea, intra in gaudium domini tui, quod nemo tollet à te.

Caput XXIIII. Sanctorum inuocatio.

Felices ſancti dei omnes, qui iam pertranſiſtis huius mortalitatis pelagus, & peruenire meruiſtis ad portum perpetuæ quietis, ſecuritatis & pacis, ſecuri & tranquilli ſemperq; feſtiui atq; gaudentes: Obſecro vos per veſtrã charitatem, qui ſecuri eſtis de vobis, ſoliciti eſtote de nobis: ſecuri eſtis de veſtra immarceſsibili gloria, ſoliciti eſtote de noſtra multiplici miſeria. Per ipſum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cui⁹ pulchritudine iã ſatiamini, de cuius immortalitate iã immortalea facti eſtis, de cuius beatiſsima viſione ſemper gaudetis, eſtote iugiter memores noſtri, ſubuenite nobis L miſeris, qui adhuc in ſalo huius vitæ circunſtantibus agitamur procellis. Vos portæ pulcherrimæ, quæ in magnã ſurrexiſtis altitudinẽ, adiuuate nos vile pauimentũ longe inferius iacentes. Date manum, & erigite iacentes ſuper pedes, vt conualeſcentes de infirmitate, fortes efficiamur in bello. Intercedite & orate conſtanter atque indeſinenter pro nobis miſeris multúmque negligentibus peccatoribus, vt per veſtras orationes veſtro ſancto conſortio cõiungamur, quia aliter ſalui eſſe nõ poſſumus. Sumus nãque valde fragiles, & nulli⁹ virtutis homunciones, animalia ventris & carnis mancipia, in quibus vix aliquod virtutis veſtigium apparet. Et tamen ſub Chriſti cõfeſsione poſiti, ligno crucis ferimur, nauigantes per hoc mare magnum & ſpacioſum, vbi ſunt reptilia quorũ non eſt numerus, vbi ſunt animalia puſilla cũ magnis, vbi eſt draco ſæuiſsimus, ſemper paratus ad deuorandum, *Pſal.103.* vbi ſunt loca periculoſa Scylla & Charybdis, & alia innumerabilia, in quibus naufragantur incauti, & in fide dubij. Orate dominum, orate piiſsimi, orate omnia agmina ſanctorum, & vniuerſi M cœtus beatorum, vt veſtris precibus meritiſque adiuti, ſalua naue & integris mercibus peruenire mereamur ad portum perpetuæ ſalutis & quietis, & continuæ pacis, & nunquam finiendæ ſecuritatis.

Cap. XXV. Animę deſideriũ ad ciuitatẽ ſupernã Hieruſalem.

Mater Hieruſalem, ciuitas ſancta dei, chariſsima ſponſa Chriſti, te amat cor meũ, pulchritudinem tuam nimium deſiderat mens mea. O quàm decora, quàm glorioſa, quàm generoſa tu es? Tota pulchra es, & macula non eſt in te. *Canti.4.* Exulta & lætare formoſa filia principis, quia cõcupiuit rex ſpeciem tuã, & amauit decorem tuũ ſpecioſus forma præ filiis hominũ. *Pſal.44.* Sed qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima? Dilectus meus candidus & rubicũdus, electus ex milibus. *Canti.5.* Sicut malus inter ligna ſyluarũ, ſic dilectus meus inter filios. *Canti.2.* Sub vmbra illius quẽ deſideraui, ecce læta ſedeo, & fructus eius dulcis gutturi meo. Dilectus meus miſit manũ ſuam per foramen, *Canti.5.* & venter meus intremuit ad tactum eius. In lectulo meo per noctem quæſiui quẽ diligit anima mea: quæſiui, & inueni: teneo, nec dimittã illũ, donec introducat me in domũ ſuam, & in cubiculum ſuum glorioſa genitrix mea. *Canti.3.* Ibi enim dabis mihi dulciſsima vbera tua abũdantius & perfectius, & ſatiabis me ſatietate mirifica, ita vt nec eſuriam nec ſitiam in æternũ. Felix anima mea, ſempérque felix in ſecula, ſi intueri meruero *Canti.7.*

A gloriam tuam, beatitudinem tuã, pulchritudinem tuã, portas & muros tuos,& plateas tuas, & manſiones tuas multas, nobiliſſimos ciues tuos,& fortiſſimũ regem tuũ dominum noſtrum in decore ſuo. Muri nanq; tui ex lapidibus precioſis, portæ tuę ex margaritis optimis, plateæ tuæ ex auro puriſſimo, in quibus iocundũ halleluia ſine intermiſſione concinitur. Manſiones tuæ multæ, quadris lapidibus fundatæ, ſapphyris cõſtructæ, laterculis coopertæ aureis, in quas nullus ingreditur niſi mundus, nullus habitat inquinatus. Specioſa facta es & ſuauis in delicijs tuis, mater Hieruſalem. Nihil in te tale quale hic patimur, qualia in hac miſera vita cernimus. Non ſunt in te tenebræ, aut nox, aut quælibet diuerſitas tẽporum. Nõ lucet in te lux lucernę, aut ſplendor lunæ, vel iubar ſtellarũ, ſed deus de deo, lux de luce, ſol iuſtitiæ ſemper illuminat te: agnus candidus & immaculatus, lucidum & pulcherrimum eſt lumẽ tuum. Sol tuus & claritas tua & omne bonum tuum, huius pulcherrimi regis indeficiens contemplatio. Ipſe rex regũ in medio tui, & pueri eius in circuitu eius. Ibi hymnidici angelorũ chori, ibi ſocietas ſupernorũ ciuium. Ibi dul-B cis ſolennitas omnium ab hac triſti peregrinatione ad tua gaudia redeuntium. Ibi Prophetarũ prouidus chorus, ibi duodenus Apoſtolorum numerus. Ibi innumerabilium martyrũ victor exercitus, ibi ſanctorũ cõfeſſorum ſacer cõuentus. Ibi veri & perfecti monachi, ibi ſanctæ mulieres, quæ voluptates ſeculi & ſexus infirmitatem vicerunt. Ibi pueri & puellæ qui annos ſuos ſanctis moribus tranſcenderunt. ibi ſunt oues & agni, qui iam huius voluptatis laqueos euaſerunt. Exultãt omnes in proprijs mãſionibus, diſpar eſt gloria ſingulorũ, ſed communis eſt lætitia omnium. Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia deus eſt ibi omnia in omnibus, quẽ *1.Cor.15.* ſine fine vident, & ſemper vidẽdo in eius amore ardẽt, amant & laudant, laudant & amant. Omne opus eorũ, laus dei ſine fine, ſine defectione, ſine labore. Felix ego & verè in perpetuum felix, ſi poſt reſolutionem huius corpuſculi audire meruero illa cãtica cœleſtis melodię, quæ cantantur ad laudem regis æterni ab illis ſupernæ patrię ciuibus, beatorumq; ſpirituũ agminibus. Fortunatus ego nimiumq; beatus, ſi & ego ipſe meruero cantare ea, & aſſiſtere regi meo, deo meo & duci meo, & C cernere eum in gloria ſua, ſicut ipſe polliceri dignatus eſt dicẽs, Pater, volo vt quos dediſti mihi, ſint mecum, *Ioan 17.12. & 14.* vt videant claritatem meã quam habui apud te ante cõſtitutionem mundi. & alibi, Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit. & iterũ, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.

HYMNVS DE GLORIA PARADISI.

Ca. XXVI.

Numeri ſũt lege ſolum ad imitationem carminis trochaici tetrametri catalectici.

Ad perennis vitæ fontem mens ſitiuit arida,
Clauſtra carnis præſtò frangi clauſa quærit anima,
Gliſcit, ambit, eluctatur exul frui patria,
Dum preſſuris ac ærumnis ſe gemit obnoxiam,
Quam amiſit cum deliquit, contemplatur gloriam.
Præſens malum auget boni perditi memoriam.
Nam quis promat ſummæ pacis quanta ſit lætitia?
Vbi viuis margaritis ſurgunt ædificia,
Auro celſa micant tecta, radiant triclinia,
Solis gemmis precioſis hæc ſtructura nectitur,
Auro mundo tanquam vitro vrbis via ſternitur,
Abeſt limus, deeſt fimus, lues nulla cernitur.
Hyems horrens, æſtas torrens illic nunquam ſæuiunt,
Flos perpetuus roſarum ver agit perpetuum,

Candent lilia rubeſcit crocus, ſudat balſamum. D
Virent prata, vernant ſata, riui mellis influunt,
Pigmentorum ſpirat odor, liquor & aromatum,
Pendent poma floridorum non lapſura nemorum.
Non alternat luna vices, ſol, vel curſus ſyderum,
Agnus eſt felicis vrbis lumen inocciduum.
Nox & tempus deſunt ei, diem fert continuum,
Nam & ſancti quique velut ſol præclarus rutilant,
Poſt triomphum coronati mutuo coniubilant,
Et proſtrati, pugnas hoſtis iam ſecuri numerant.
Omni labe defecati, carnis bella neſciunt,
Caro facta ſpiritalis & mens vnum ſentiunt,
Pace multa perfruentes, ſcandala non perferunt.
Mutabilibus exuti, repetunt originem,
Et præſentem veritatis contemplantur ſpeciem:
Hinc vitalem viui fontis hauriunt dulcedinem,
Inde ſtatum ſemper iidem exeuntes capiunt,
Clari, viuidi, iocundi, nullis peccant caſibus.
Abſunt morbi ſemper ſanis, ſenectus iuuenibus.
Hinc perenne tenent eſſe, nam tranſire tranſiit.
Inde virent, vigent, florent, corruptela corruit,
Immortalitatis vigor, atræ mortis ius abſorbuit.
Qui ſcientem cuncta ſciunt, quid neſcire nequeunt? E
Nam & pectoris arcana penetrant alterutrum,
Vnum volunt, vnum nolunt, vnitas eſt mentium,
Licet cuique ſit diuerſum pro labore meritum,
Charitas hæc ſuum facit, quod dum amat alterum,
Proprium ſic ſingulorum, commune fit omnium.
Vbi corpus, illic iure congregantur aquilæ,
Quo cum angelis & ſanctæ recreentur animæ.
Vno pane viuunt ciues vtriuſque patriæ.
Auidi, & ſemper pleni, quod habent, deſiderant,
Non ſatietas faſtidit, neque fames cruciat,
Inhiantes ſemper edunt, & edentes inhiant.
Nouas ſemper harmonias, vox meloda concrepat,
Et in iubilum prolata mulcent aures organa
Digna, per quem ſunt victores, regi dant præconia.
Felix, cœli quæ præſentem regem cernit anima,
Et ſub ſede ſpectat alta orbis volui machinam,
Solem, lunam, & globoſa cum planetis ſydera.
Chriſte palma bellatorum, hoc in municipium F
Introduc me poſt ſolutum militare cingulum.
Fac conſortem donatiui beatorum ciuium,
Præbes vires inexhauſto laboranti prælio,
Vt quietem poſt præcinctum debeas emerito,
Teq; merear potiri ſine fine præmio. Amen.

Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius, Benedic anima mea domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Benedicite dño omnia opera eius: in omni loco dominationis ei⁹ benedic anima mea domino. Laudemus deum quẽ laudãt angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates, cui Cherubim & Seraphim inceſſabili voce proclamãt, Sanctus, ſanctus, ſanctus. Iũgamus voces noſtras vocibus angelorũ ſanctorũ, & cõmunẽ dominũ laudemus pro modulo noſtro. Illi enim laudãt dominũ puriſſimè & inceſſanter, qui ſemper inhærẽt cõtẽplationi diuinæ, nõ per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciẽ. Sed quis dicere vel cogitare ſufficiat, qualis ſit in conſpectu domini dei omnipotentis illa beatorum ſpirituũ cœleſtiumq; virtutũ innumerabilis multitudo: quæ ſit in eis ſine fine feſtiuitas viſionis dei, quæ lætitia ſine defectu, quis amoris ardor, non crucians, ſed delectans? Quod ſit in eis deſideriũ viſionis dei cũ ſatietate, & ſatietas cũ deſiderio, in quibus nec deſideriũ pœnam generat, nec

Doxologia. Caput XXVII. Laus contiπua quã facit anima ex cõtẽplatione ſupernæ diuinitatis.

1.Corin.13.

G satietas fastidium parit? Quomodo inhęrendo summæ beatitudini sint beati? quomodo cõiuncti vero lumini facti sunt lux? Quomodo semper aspicientes incõmutabilem trinitatem, mutati sunt in incõmutabilitatem? Sed quando illam angelicę dignitatis celsitudinẽ comprehendere poterimus, qnando nec ipsius animæ nostrę naturã inuestigare valemus? Qualis est ista, quæ carnem viuificare potest, se autẽ in sanctis cogitationibus vt volet constringere nõ potest? Qualis est ista tam fortis, tam infirma, tam parua, tam magna, quæ rimatur secreta dei, & cœlestia cõtemplatur, atq; humanis cõmodis multarũ artium peritiã perspicaci ingenio adinuenisse probatur? Qualis ergo est ista, quæ tã multa de cæteris nouit, & se qualiter facta sit prorsus ignorat? Licet enim nonnulla ambigua à quibusdam super eius origine proferantur, inuenimus tamen eam esse quẽdam intellectualem spiritũ per creatoris potentiã factum, immortaliter iuxta modum suũ viuẽtem, mortale corpus quod sustinet viuificantẽ, mutabilitati subiectum, obliuioni deditum, quem timor sępe afficit, lętitia extollit. O res mira, omniq; stupore dignissima. De deo quidem H creatore omniũ, qui est incomprehensibilis & ineffabilis, excelsa & mirabilia nimis omni remota ambiguitate legimus, loquimur & scribimus: de angelis autem & animabus quicquid dicimus, non tam euidẽter approbare possumus. Sed transeat ab his animus, & transcendat omne quod creatum est, currat & ascendat, volitet & pertranseat, & in eum qui creauit omnia (quantũ potest) oculos fidei dirigat. Faciã ergo gradus ascensionis in corde meo, & per ipsos ascẽdã ad animã meam, & per ipsam mentem meã ascendã ad dominum meum, qui capiti meo desuper manet. Quicquid visibiliter cernitur, quicquid spiritaliter imaginatur, forti manu ab intuitu cordis & mẽtis procul remoueatur: sol[9] intellectus purus & simplex, incedens rapido volatu ad ipsum perueniat conditorẽ angelorũ & animarum & omniũ rerũ. Mens illa beata, quæ ima deserit, summa petit, quæ ponit in arduis sedẽ habitationis suę, & de summis rupibus contemplatur solem iustitiæ aquilinis obtutibus. Nihil enim tam pulchrũ atq; iocundũ, quàm ipsum solem mẽtis intuitu & cordis auiditate cõtemplari deũ, I & miro modo inuisibiliter cernere inuisibilem: sicq; aliam non istam gustare dulcedinem, & inspicere aliam non istam lucem. Lux enim ista quæ loco clauditur, tempore finitur, noctium interruptione variatur, & quã cõmunem cũ vermibus & pecoribus habemus, in cõparatione illius summæ lucis nõ est lux dicenda, sed nox.

Caput XXVIII.

Quid sit quodãmodo deũ cernere et tenere, & qualiter sit de deo sentiendum.

Quanquã autẽ illa summa & incõmutabilis essentia, lux vera, lux indeficiẽs, lux angelorũ, à nemine cõspici valeat in hac vita, quod solũ præmiũ sanctis reseruatur in cœlesti gloria: illud tamen credere & intelligere & sentire & ardenter inhiare, quodãmodo illum cernere est atq; tenere. Sonet itaq; vox super angelos, & homo intẽta mente contẽpletur deũ: verbis quibus potest suas illi dicat laudes. Iustum nanq; est vt creatura suũ laudet creatorẽ, ipse enim ad laudandũ se nos creauit, qui nostris non indiget laudibus. Est autẽ virtus incõprehensibilis, nullius indigẽs, ipse sibi sufficiens. *Psal. 146.* Magnus dominus deus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius nõ est numerus, *Psal. 95.* magnus domin[9] deus noster, & laudabilis valde. Hunc itaq; mẽs diligat, lingua canat, manus scribat, atq; in his sanctis studiis fidelis animus se totũ exerceat. Huius videlicet cœlestis theoriæ suauissimis dapibus vir desideriorũ, & cœlestium contemplator assiduè reficiatur, vt hoc cœlesti pabulo saginatus clamet clamore magno, clamet totis medullis cordis, clamet K in iubilo, & ardentissimo mentis desiderio dicat,

Ca. XXIX. Oratio explicãs plurimas dei proprietates.

O summe, optime, omnipotẽtissime, misericordissime, iustissime, secretissime, præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incõprehẽsibilis, inuisibilis, omnia videns, immutabilis, omnia mutãs, immortalis, illocalis, interminus, incircunscriptus, nusquã finitus, inæstimabilis, ineffabilis, inscrutabilis, immotus, omnia mouẽs, inuestigabilis, indicibilis, metuendus atq; terribilis, honorandus atq; timendus, venerandus atq; reuerendus: nunquã nouus, nunquã vetus, innouãs omnia, & in vetustatẽ perducẽs superbos, & nesciunt. Semper agẽs, semper quietus, colligens & non egẽs, omnia portans sine onere, omnia implens sine inclusione, omnia creans, protegẽs, nutriens & perficiẽs, quærens cũ nihil desit tibi, amans nec æstuãs, zelans, & securus es: pœnitet te, & non doles, irasceris, & trãquillus es. opera mutas, sed nõ consilium. Recipis quod nõ inuenis & nunquam amisisti. nunquã inops, & gaudes lucris. nũquam auarus, & vsuras exigis, supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquã non tuũ? Reddis debita nulli debẽs, donas debita nihil perdens. L Qui solus viuificas omnia, qui creasti omnia, qui vbiq; es, & vbiq; totus, qui sentiri potes, videri non potes: qui nusquam dees, & tamen ab iniquorũ cogitationibus longe es. Qui nec ibi dees, vbi longe es: quia vbi non es per gratiam, ades per vindictam. Qui omnia tangis, nec tamẽ omnia tangis æqualiter. Quędam enim tangis vt sint, nõ tamen vt viuant, sentiant & discernant: quædam vero tangis, vt sint, & viuant, nõ tamen vt sentiant, & discernant: quædã vero tangis, vt sint, viuant & sentiant, nõ tamen vt discernãt: quædã verò tangis vt sint, viuãt, sentiãt & discernãt. Et cũ tibimetipsi nunquã dissimilis sis, dissimiliter tamen tangis dissimilia, qui vbiq; semper præsens es, & inueniri vix potes. quẽ stantem sequimur, & apprehendere non valemus. qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, superexcedis omnia, sustines omnia: neq; ex alia parte sustines, atque ex alia parte superaris: neq; ex alia parte imples, & ex alia circumplecteris: sed circumplectendo imples, & implendo circumplecteris: sustinendo superexcedis, & superexcedendo sustines. M Qui doces corda fidelium sine strepitu verborũ. Qui attingis à fine vsq; ad finẽ fortiter, & disponis omnia suauiter. *Sapien. 8.* Qui locis nõ distenderis, nec temporibus variaris. Neq; habes accessus & recessus, sed habitas lucem inaccessibilẽ, quam nullus hominũ vidit, nec videre potest. *1. Timo. 6.* In te manẽs quietus, vbiq; circumis totũ, vbiq; prorsus totus. Non enim scindi vel diuidi poteris, quia vere vnus es: nec in partes efficeris, quia totus totum tenes, totum imples, totum illustras & possides. Huius videlicet mysterij immensam profunditatẽ mens humana concipere non potest, nec oratoria lingua enarrare, neque diffusi sermones, nec bibliothecarum volumina queunt explicare. Si totum mundum libri repleant, tua scientia inenarrabilis explicari non potest, quoniã vere indicibilis es: nullo modo scribi potes, neq; cõcludi, qui es fons lucis diuinę, & sol claritatis æternæ. Magn[9] enim es sine quantitate, & ideo immẽsus: bonus es sine qualitate, & ideo verè & summe bonus, & nemo bonus nisi tu solus, cuius volũtas est opus, cuius velle posse est. Qui omnia de nihilo creasti, quæ sola voluntate tua fecisti. *Marci. 8.* Qui omnem creaturam tuam absque indigentia aliqua possides, & sine labore gubernas, & absque tędio regis Et nihil est quod perturbet ordinẽ imperij tui vel in summis, vel in imis. Qui in omnibus locis sine loco

haberis

A haberis,& omnia contines sine ambitu, & vbique præ-
sens es sine situ & motu. Qui nec mali author es, quod
facere non potes,qui nihil non potes:neq; vnquã te ali-
quid fecisse pœnituit, nec vllius cõmotionis animi tui
tempestate turbaris, nec totius terræ pericula damnum
tuum est. Nulla flagitia vel scelera probas aut imperas.
Nunquam mentiris,quia æterna veritas es. Cuius vnius
bonitate facti sumus,& iustitia pœnas luimus,& clemẽ-
tia liberamur. Nam nihil cœleste,nihil igneũ,nihil ter-
renum, nihilque quod corporis sensus attingat, pro te
colendum est, qui verè es quod es, & non mutaris: cui
maximè spiritaliter conuenit illud quod Græci dicunt,
Psal.101. τὸ ὄν,Latine quod est. semper idẽ ipse es,& anni tui non
deficiẽt. Hæc & alia multa docuit me sancta mater Ec-
clesia, cuius factus sum membrũ per gratiã tuam. Do-
cuit me sanè te solum & vnum & verũ deum non esse
corporeum & passibilẽ,nihilq; de substantia tua vel na-
tura vllo modo esse violabile,aut cõmutabile,aut com-
positum vel factum. Et ideo certũ est corporeis oculis
te non posse sentiri: sed nec ab vllo mortalium in pro-
B pria essentia aliquãdo potuisse videri. Hinc etenim pa-
tenter datur intelligi,quòd vnde angeli te intuẽtur,in-
de & nos post hãc vitã te videbimus. Sed nec ipsi pro-
fecto te videre possunt sicuti es: nulli denique alij tota
Cap.XXX. nisi tibi soli nota est omnipotens trinitas. Tu verò
De vnitate personarũ, & pluralitate in deo. vnitas es diuinitatis,personarum pluralitate multiplex,
numerabiliter es innumerabilis,ac idcirco mensurabi-
liter immẽsurabilis,& ponderabiliter imponderabilis.
Non enim summæ bonitatis (quæ tuipse es) profitemur
originẽ,ex qua omnia,per quam omnia,in qua omnia:
sed eius participatione dicimus omnia bona. Nam tua
diuina essentia semper caruit ac caret materia, licet nõ
careat forma, forma scilicet informata, forma forma-
rum, forma formosissima, quã dum imprimis quasi si-
gillum rebus singulis, eas sine tui augmenti aut tui de-
trimenti mutabilitate proculdubio à te facis differre.
Quicquid autem in natura creaturarũ est, creatura tua
est. O vna trinitas,& trina vnitas deus,cuius omnipotẽ-
tia omnia possidet & regit & implet quæ creauit. Nec
ideo te implere omnia dicimus,vt te contineant,sed vt
ipsa potius à te contineantur: nec particulatim imples
C omnia, nec vllatenus ita putandum est, vt vnaquæque
creatura pro magnitudine portionis suę capiat te, id est
maxima maius, & minima minus, cũ sis potius ipse in
omnibus,siue omnia in te. Cuius omnipotẽtia conclu-
dit vniuersa, nec euadendi potentiam tuam quis aditũ
inuenire poterit. Qui enim te non habet placatum, ne-
Psal.74. quaquam euadet iratũ, sicut scriptum est, Neq; ab Ori-
ente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus,
Psal.138. quoniam deus iudex est.& alibi, Quò ibo à spiritu tuo,
& quò à facie tua fugiam? Immensitas diuinæ magnitu-
dinis tuæ ista est,vt intelligamus te intra omnia,sed nõ
inclusum: extra omnia,sed non exclusum. Et ideo inte-
rior es,vt omnia cõtineas: & ideo exterior es,vt incir-
cunscriptæ magnitudinis tuæ immensitate omnia con-
cludas. Per id ergo quòd interior es, ostẽderis esse crea-
tor: per id verò quòd exterior es, gubernator omnium
demõstraris. Ac ne omnia quę creata sunt, sine te essẽt,
interior es: exterior verò,vt omnia includãtur à te,non
locali magnitudine,sed potentiali præsentia, qui vbiq;
præsens es,& omnia tibi præsentia, quamuis quidã hæc
intelligant,quidam verò non intelligant. Inseparabilis
ergo naturæ tuæ vnitas separabiles non potest habere
personas: quia sicut es trinitas in vnitate,& vnitas in tri-
nitate: sic separationem non potes habere personarum.

Nominantur quidem illæ personæ aliquando singulæ, D
sed ita te voluisti deus trinitas inseparabilem ostẽdere
in personis, vt nullum tibi nomẽ sit in qualibet perso-
na,quod non ad aliam secundum relationis regulã re-
feratur: sicut pater ad filium,& filius ad patrem: sic spi-
ritus sanctus ad patrem & filium verissimè refertur. Ea
verò nomina quæ substantiã vel personam vel poten-
tiam vel essentiam tuam significant,vel quicquid pro-
priè dicitur deus,omnibus personis ęqualiter cõueniũt,
vt deus,magnus,omnipotẽs,æternus,& omnia quę na-
turaliter de te deo dicũtur. Nõ est ergo aliquod naturæ
nomẽ,quod sic tibi deo patri cõuenire valeat,vt aut fi-
lio tuo aut spiritui sancto cõuenire nequeat. Dicimus te
patrẽ naturaliter esse deũ,sed naturaliter est filius deus,
naturaliter est deus & spiritus sanctus, non tamen tres
dij, sed vnus naturaliter deus,pater & filius & spiritus
sanctus. Idcirco inseparabilis es sancta trinitas, deus in
personis sensu intelligenda,quãuis voce separabilia ha-
beas nomina, quia pluralem numerũ in naturæ nomi-
nibus nullatenus recipis. In hoc enim ostẽditur perso-
nas non posse diuidi in sancta trinitate, quæ vnus deus E
ver⁹ est, quia cuiuslibet personæ nomẽ semper ad alterã
respicit personã. Si patrẽ dico,filium ostendo: si filium
nomino,patrẽ prædico: si spiritum sanctũ appello, ali-
cuius esse spiritũ necesse est intelligi,scilicet patris & fi-
lij. Hęc est enim fides vera veniẽs de sana doctrina, hæc
certè est fides catholica & orthodoxa,quam me docuit
deus in sinu matris Ecclesiæ gratia sua. Inuocat itaq; *Caput XXXI.*
domine te fides mea, quã dedisti mihi propter bonita-
tem tuã ad saluationẽ meã. Fidelis autem anima ex fide *Oratio ad sanctã trinitatem.*
viuit: tenet in spe quod videbit in re. Inuocat te deus
meus casta conscientia mea, & suauis amor fidei meæ,
quã excussis ignorantiæ tenebris ad veritatis intelligẽ-
tiã perduxisti,& quã à stulta seculi amaritudine eruisti,
atq; adhibita tuę dulcedinis charitate,iocundã mihi &
mellifluã reddidisti. Inuocat te trinitas beata,vox clara
& syncerus amor fidei meæ, quã ab ipsis enutriens cu-
nabulis illuminasti semper per illustrationẽ gratię tuæ,
& quã adaugens cõfirmasti in me per documẽta matris
Ecclesiæ. Te inuoco beata & benedicta & gloriosa vna
trinitas,pater & filius & spiritus sanctus,deus,domin⁹,
paracletus: charitas,gratia,cõmunicatio: genitor,geni- F
tus,regenerãs: verum lumẽ ex lumine vero,vera illumi
natio: fons,flumẽ,irrigatio,ab vno omnia, per vnũ om-
nia,in vno omnia,à quo,per quẽ,in quo omnia: viuens
vita,vita à viuente,viuentiũ viuificator: vnus à se,vnus
ab vno,vnus ab ambobus: ὢν à se: ὢν ab altero, ὢν ab vtro-
que. verax pater, veritas filius, veritas spiritus sanctus.
vna ergo pater,logos,paracletusq; essentia, vna virtus,
vna bonitas,vna beatitudo,à quo, per quem, & in quo
beata sunt omnia quæcunq; beata sunt. Deus vera & *Caput XXXII.*
summa vita,a quo,per quẽ, & in quo viuũt omnia quæ-
cunq; verè & beatè viuũt. Deus bonũ & pulchrũ,à quo, *Quod deus vera et summa vita est.*
per quẽ,& in quo bona & pulchra sunt omnia quæcũq;
bona & pulchra sunt. Deus cuius nos fides excitat, spes
erigit,charitas iũgit. Deus qui peti te iubes, & inueniri *Matth.7.*
te facis, & pulsanti aperis. Deus à quo auerti cadere est;
ad quẽ conuerti surgere est,in quo manere cõsistere est.
Deus quẽ nemo amittit nisi deceptus,nemo quærit nisi
admonitus, nemo inuenit nisi purgatus. Deus quem
nosse viuere est,cui seruire regnare est,quem laudare sa-
lus & gaudiũ animæ est. Te labiis & corde omniq; quã
valeo virtute laudo,benedico atq; adoro,tuæq; clemẽ-
tiæ & bonitati pro vniuersis beneficiis tuis gratias refe-
ro,& hymnum gloriæ tuæ cano, Sanctus, sanctus, san-

G Ctus. Te inuoco ô beata trinitas, vt venias in me, & templum me facias dignum gloriæ tuæ. Rogo patrē per filium, rogo filium per patrem, rogo spiritū sanctum per patrē & filium, vt omnia vitia elongentur à me, & omnes sanctæ virtutes plantentur in me. Deus immense, à quo omnia, per quē omnia, in quo omnia facta sunt, visibilia & inuisibilia. Qui opera tua extra circūdas, & intra reples, supra tegis, & infra fersi custodi me opus manuum tuarū in te sperantem, & in tua solummodo misericordia confidentē. custodi me quæso hîc & vbique, nunc & semper, intus & foris, ante & retro supra & infra, circūcirca, ita vt in me nullus pateat locus insidiis inimicorum. Tu es deus omnipotens, custos & protector omniū in te sperantiū, sine quo nemo est tutus, nemo de periculis liberatus. Tu es deus, & nō est alius deus præter te neque in cœlo sursum, neq; in terra deorsum, qui facis magnalia & mirabilia & inscrutabilia, quorū nō est numerus. Te decet laus, te decet honor, te decet hymnus, tibi omnes angeli, tibi cœli & vniuersæ potestates hymnos dicunt, & laudes indesinenter concinunt, vtpote creatori creaturæ, domino serui, regi mili-

H tes, te sanctā & indiuiduā trinitatē omnis creatura magnificat, omnis spiritus laudat. Tibi sancti & humiles corde, tibi spiritus & animæ iustorū, tibi omnes superni ciues & cuncti beatorū spirituum ordines gloriā & honorem suppliciter adorantes concinunt sine fine. Laudant te domine illi superni ciues magnifice & honorabiliter: laudat te homo, magna portio creaturæ tuæ. Sed & ego peccator homuncio, desiderio magno cupio te laudare, amare te opto amore præcipuo. Deus meus, vita mea, fortitudo mea, & laudatio mea, dignare me laudare te. Da mihi lumen in corde, verbū in ore, vt cor meum meditetur gloriam tuā, & lingua mea tota die cātet laudes tuas. Sed quia nō est pulchra laus in ore peccatoris, & quia vir pollutis labiis ego sum, munda obsecro cor meū ab omni inquinamento, sanctifica me sanctificator omnipotēs interius & exterius, & fac me dignū laudibus tuis. Suscipe benigne & acceptabiliter de manu cordis & de mētis amore, suscipe sacrificium labiorum meorū, fiatq; acceptabile in conspectu tuo, & ascendat ad te in odorem suauitatis. Memoria tua sancta & dulcedo tua beatissima possideat totam animam meā, atq; in inuisibilium amorē rapiat eā. Transeat de

I visibilibus ad inuisibilia, de terrenis ad cœlestia, de temporalibus ad æterna, transeat & videat visionē mirabilē. O æterna veritas, ô vera charitas, ô chara æternitas, tu es deus meus, ad te suspiro nocte ac die, tibi inhio, tibi intēdo, ad te peruenire desidero. Qui nouit te, nouit veritatem, nouit æternitatem. Tu veritas super omnia præsides, quē videbimus sicuti es, cum pertransierit hæc vita cæca & mortalis, in qua dicitur nobis, Vbi est deus tuus? Et ego dico, Deus meus vbi es? Respiro in te paululum, cum effundo super te animam meā in voce exultationis & confessionis, sonus epulantis, & festiuitatem celebrantis, & adhuc tristis es, quia relabitur & fit abyssus, quin potius sentit se adhuc esse abyssum. Dicit ei fides mea quā accēdisti in nocte ante pedes meos, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in deū, lucerna pedibus meis verbum eius. Spera & persevera donec pertranseat nox mater iniquorum, donec pertranseat ira domini, cuius fuimus aliquādo filij. fuimus enim aliquādo tenebræ, donec pertranseat iste impetus aquarū, residua adhuc trahimus in corpore propter peccatum mortuo, donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ. Sperabo in domino, mane astabo & cōtemplabor, semperq; confitebor ei. Mane astabo & videbo

K salutare vultus mei deum meum, qui viuificabit mortalia corpora nostra propter inhabitantem spiritū eius in nobis, vt iam simus lux, dum adhuc spe salui facti sumus, & filij lucis, & filij diei, non noctis neque tenebrarum. Fuimus enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in te deus noster, & tamen adhuc per fidem, necdū per speciem. Spes quæ videtur, non est spes. Laudant te domine illi populi angelorum tuorū immortales, & glorificant nomen tuum cœlestes virtutes, quæ non habēt opus legere hāc scripturam nostram, & cognoscere te sanctam & indiuiduam trinitatem. Vidēt enim faciem tuā semper, & ibi legūt sine syllabis temporū, quid velit æterna voluntas tua. legunt, eligunt, & diligūt, semperque legunt, & nūquam præterit id quod legunt. eligendo & diligendo legunt ipsam immutabilitatē consilij tui, & non clauditur codex eorū, nec plicabitur liber eorū, quoniā tu ipse illis hoc es, & eris in æternū. O beatæ nimiū illæ cœlorum virtutes, quæ laudare te possunt sancte & purissime cum nimia dulcedine & ineffabili exultatione. Inde laudāt, vnde gaudēt: quia semper

L vidēt vnde gaudere valeant & laudare. Nos verò mole carnis pressi, & procul à vultu tuo in hac peregrinatione positi, atque per mundanas † varietates distēti, dignè laudare nequimus, laudamus tamē per fidē, non per speciē: illi vero angelici spiritus per speciē, nō per fidē. Hoc enim caro facit vt multo aliter laudem, quàm illi. sed licet diuersis modis laudes dicamus, tu autem vnus es deus creator omniū, cui sacrificiū laudis in cœlo & in terra offertur: peruēturi tamē sumus misericordia tua ad eorum cōsortium, cū quibus te semper videbimus, & sine fine laudabimus. Tribue domine vt donec in hoc fragili corpore positus sum, laudet te cor meum, laudet te lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine, quis similis tui? Tu es deus omnipotens, quem trinū in personis, & vnū in substātia deitatis colimus & adoramus patrem ingenitū, filiū de patre vnigenitū, spiritū sanctū de vtroq; procedētem, & in vtroq; permanentem, sanctā & indiuiduā trinitatem, vnū deū omnipotētem: qui cum nō essemus, potenter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter recuperasti nos. Ne sinas nos esse ingratos

M (obsecro) tantis beneficiis, & indignos tā multis miserationibus. Te deprecor, supplico, & rogo, auge fidē, auge spem, auge charitatē. Fac nos per ipsam gratiā tuā semper in fide stabiles, & in opere efficaces, vt per fidem rectam, & cōdigna fidei opera, ad vitam te miserante perueniamus æternā, vt ibi videntes gloriam tuā sicuti est, adoremus maiestatem tuā, & dicamus pariter, quos dignos feceris videre gloriā tuam, Gloria patri, qui creauit nos: gloria filio, qui redemit nos: gloria spiritui sancto, qui sanctificauit nos: gloria summæ & indiuiduæ trinitati, cui opera inseparabilia sūt, cuius imperiū sine fine manet. Te decet laus, te decet hymnus, tibi debetur omnis honor, tibi benedictio & claritas, tibi gratiarum actio, tibi bonor, virtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorū. Amē. Ignosce domine, ignosce pie, ignosce & miserere, parce ignorātiæ meæ, & multæ imperfectioni meæ. Noli me tāq; temerariū reprobare, q; audeā seruus vtinā vel bonus & nō etiā inutilis & malus, & ideo valde malus, quia te omnipotentē deū nostrū, terribilē & nimis metuēdū, sine cordis cōtritione, & lachrymarū fonte, sine reuerentia debita & tremore laudo, benedico atq; adoro. Si enim angeli te adorātes & laudātes tremūt mira exultatione repleti, ego peccator dum tibi assisto,

Marginalia: *Caput XXXIII. Laus angelorū & hominum.* — *Eccli. 15.* — *Esaia. 6.* — *1. Ioan. 3.* — *Psal. 41.* — *Psal. 5.* — *Roma. 8.* — *1. Thess. 5.* — *Ephes. 5.* — *Roma. 8.* — *† vanitates.* — *Caput XXXIIII. Hic cōqueritur homo q nō cōpungitur in cōtemplatione ex quo angeli quoque tremūt deum videntes.*

A assisto, laudes dico, sacrificium offero, cur nō corde paueo, vultu palleo, labiis tremo, toto corpore inhorresco, sicq; obortis lachrymis corā te indesinenter lugeo? Volo, sed non valeo, quia nequeo quod desidero. Hinc enim mecū vehementer admiror, dum te nimis terribilē oculis fidei cerno. Sed quis hoc sine ope gratiæ tuæ? Vniuersa enim salus nostra, magna misericordia tua. Miserum me, quomodo sic insensata facta est anima mea, vt non terreatur terrore nimio dum stat ante deū, & suas illi laudes decantat? Miserum me, quomodo sic induruit cor meum, vt oculi mei indesinenter nō producant flumina lachrymarum, dum seruus sermocinatur coram domino suo, homo cum deo, creatura cum creatore, qui factus est ex limo, cum eo qui omnia fecit ex nihilo? *Gene.2.* Ecce domine pone me ante te, & quid in secretis de me sentio, paternis auribus nō taceo. Tu diues in misericordia, & largus in præmiis, da mihi de bonis tuis vt ex eis seruiam tibi. Non enim aliunde possumus seruire, neque tibi placere, nisi de tuo munere. Confige quæso timore tuo carnes meas: lætetur cor meum vt timeat nomen tuum. Vtinam sic te timeret peccatrix anima, quomodo ille vir sanctus, qui dixit, Semper enim *Iob.31.* B quasi tumentes super me fluctus timui deum. Dator enim omnium bonorum deus, da mihi inter laudes tuas fontem lachrymarum, simul cū cordis puritate, & mentis iubilatione, vt perfectè te diligens, & dignè te laudās, ipso cordis palato sentiā, gustem, & sapiam, quàm dulcis & suauis es domine, sicut scriptum est, *Psal.33.* Gustate & videte quoniā suauis est dominus: beatus vir qui sperat in eo. *Psal.88.* Beatus populus qui scit iubilationem. *Psal.83.* Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum, in loco quē posuit. *Mat.5.* Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Psal.83.* Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te.

Ca.XXXV. Precatio ad Iesum. Oratio cor multū mouens ad deuotionē & diuinum amorem.

Iesu nostra redēptio, amor & desiderium, deus de deo adesto mihi famulo tuo. Te inuoco, ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Te inuoco in animam meam, intra in eam, & coapta eam tibi, vt possideas eam sine ruga & sine macula. Mundissimo namq; domino mundissima debetur habitatio. Sanctifica ergo me vas tuum quod fecisti, de malitia euacua, imple gratia, & plenum conserua, ita vt dignum habitationis tuæ efficiar templum hîc & in perpetuum. Dulcissime, benignissime, amātissime, charissime, potentissime, C desideratissime, preciosissime, amabilissime, pulcherrime, tu melle dulcior, lacte & niue candidior, nectare suauior, gemmis & auro preciosior, cūctisque terrarū diuitiis & honoribus mihi charior. Quid dico de* meus, vna spes mea, tā grandis misericordia mea? Quid dico dulcedo felix & secura? quid dico dum talia dico? Dico quod valeo, sed non dico quod debeo. Vtinā possem talia dicere, qualia illi hymnidici angelorum chori. O quàm libenter me in tuis laudibus totum effunderem! O quàm deuotissime illa cœlestis melodiæ cantica ad laudem & gloriam nominis tui in medio Ecclesiæ insatigabilis perorarem! Sed quia talia nō possum, nunquid tacebo? Væ tacentibus de te, quoniam ipsi loquaces muti sunt, cum non tuas laudes dicunt. Quis dignè te laudare potest? O ineffabilis virtus & sapiētia patris. Et quoniā nulla inuenio verba quibus te sufficienter valeam explicare cunctipotens & omniscium verbum, dicam interim quod valeo, donec iubeas me venire ad te vbi possim dicere quod te decet, & me oportet. Et ideo suppliciter rogo vt nō respicias tantùm ad id quod modò dico, sed ad id quod dicere opto. Cupio enim desiderio magno de te eloqui quod oportet D & decet, quia te decet laus, te decet hymnus, tibiq; debetur omnis honor. Scis ergo occultorum cognitor deus, quoniam non solum terra & omnibus quæ in ea sunt tu mihi charior es, sed etiam ipso cœlo & omnibus quæ in eo sunt, tu mihi acceptabilior, tu mihi amabilior es. Diligo enim te super cœlum & terram, & cætera omnia quæ in eis sunt: imò nisi amore nominis tui, quæ transitoria sunt, proculdubio amanda nō sunt. Amo te deus meus amore magno, magisque te amare cupio. Da mihi vt amem te semper quātum volo, quātum debeo, vt tu solus sis tota intentio mea, & omnis meditatio mea. te mediter per dies sine cessatione, te sentiā per soporem in nocte, te alloquatur spiritus meus, tecū fabuletur mens mea, lumine sanctæ visionis tuæ illustretur cor meum, vt te rectore, te duce ambulem de virtute in virtutē, tandemq; videā te deum deorum in Sion, nunc quidē per speculum in ænigmate, tunc autē facie ad faciē, vbi cognoscā te sicut & cognitus sum. *1.Cor.13.* Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Mat.5.* Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabūt te. *Psal.83.* Rogo itaque te domine per omnes miserationes tuas, E quibus de morte æterna liberati sumus, mollifica cor meum durum & lapideum, saxeum & ferreū, tua sacratissima & potenti vnctione, & fac me per ignē compunctionis coram te omni hora hostiā viuam fieri. Fac me in tuo conspectu cor contritum & humiliatum semper habere, cum lachrymarū abundātia. Fac me ex tuo desiderio huic mundo funditus extingui, & transeuntium rerū obliuisci præ magnitudine timoris & amoris tui, vsqueadeo vt de tēporalibus nec lugeam nec gaudeam, nec metuam aliquid temporale nec diligam, nec blādis corrumpar, nec aduersis cōcutiar. Et quia tua valida est vt mors dilectio, absorbeat quæso mentem meā ab omnibus quæ sub cœlo sunt, ignita & melliflua vis amoris tui, vt tibi soli inhæream, solàq; tuæ suauitatis memoria pascar. Descendat domine, descendat precor, descendat in cor meum odor tuus suauissimus, ingrediatur amor tuus mellifluus. Veniat mihi tui saporis mira & inenarrabilis fragrātia, quæ sempiternas in me suscitet concupiscentias, & ex corde meo perducat venas salientis aquæ in vitam æternam. Immensus es domine, & ideo sine mensura debes amari & laudari ab his quos tuo precioso sanguine redemisti. Amator hominum benignis- F sime, clementissime domine, & æquissime iudex, cui omne iudicium dedit pater, *Ioan.5.* sapiētissimo tuæ æquitatis iudicio discernis hoc rectum & iustum esse, vt filij huius seculi noctis & tenebrarum, præstantiori desiderio virtute atque studio diligant & quærant perituras diuitias & fugitiuos honores, quàm nos serui tui diligamus te deum nostrum, per quem facti & redempti sumus. Si enim homo hominem tanta diligit dilectione, vt alter alterum vix patiatur abesse, si sponsa sponso tanto conglutinatur mentis ardore, vt præ magnitudine amoris nulla perfrui valeat requie, chari sui absentiam non sine magno mœrore ferens: qua ergo dilectione, quo studio, quo feruore anima quā desponsasti tibi fide & miserationibus, debet diligere te verum deum & pulcherrimū sponsum, qui nos sic amasti & saluasti, qui pro nobis tot tanta & talia fecisti? Quanquam autem hæc infima habeant suas delectationes, suósq; amores, nō tamen tali modo delectant sicut tu deus noster. In te enim delectatur iustus, quia amor tuus suauis est & quietus. nam pectora quæ possides, dulcedine & suauitate & trāquillitate reples. Econtra amor seculi & carnis anxius est &

G perturbatus. animas certe quas ingreditur, quietas esse non patitur: semper enim suspicionibus & perturbationibus variisq; timoribus solicitat eos. Tu itaq; es delectatio rectorum: & meritò, quies enim valida est apod te, & imperturbabilis vita. Qui intrat in te bone domine, intrat in gaudium domini sui, & non timebit amplius, sed habebit se optimè in optimo loco, dicẽs, Hæc requies mea in seculũ seculi, hic habitabo quoniã elegi eam. & illud, Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit. Dulcis Christe, bone Iesu, reple semper (quæso) cor meũ inextinguibili dilectione tua, continua recordatione tua, adeo vt sicut flãma vrens totus ardeam in tui amoris dulcedine, quem & aquæ multæ in me nunquam possint extinguere. Fac me dulcissime domine amare te, & desiderio tuo deponere pondus omnium carnalium desideriorum, & terrenatum concupiscentiarum grauissimam sarcinã, quæ impugnant & aggrauant miseram animam meam, vt post te expeditus in odore vnguentotum tuorum currens, vsque ad tuæ pulchritudinis visionem efficaciter H satiandus, quantocyus te quoque duce merear peruenire. Duo enim amores, alter bonus, alter malus: alter dulcis, alter amarus, non se simul capiunt in vno pectore. Et ideo si quis præter te aliud diligit, non est charitas tua deus in eo, amor dulcedinis & dulcedo amoris: amor non crucians, sed delectans: amor syncerè & castè permanens in seculum seculi, amor qui semper ardes, & nunquam extingueris. Dulcis Christe, bone Iesu, charitas, deus meus, accende me totum igne tuo, amore tuo, suauitate & dulcedine tua, iucunditate & exultatione tua, voluptate & concupiscentia tua, quæ sancta est & bona, casta est & munda, tranquilla & secura: vt totus dulcedine amoris tui plenus, totus flãma charitatis tuæ succensus, diligã te deum meum ex toto corde meo, totísque medullis pręcordiorũ meorum, habens te in corde, in ore, & præ oculis meis semper & vbiq;, ita vt nullus pateat in me locus adulterinis amoribus. Audi deus meus, audi lumẽ oculorum meorum, audi quæ peto, & da quæ petã vt audias me. Pie & misericordissime domine, ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea, sed propter bonitatem tuam suscipe preces serui tui, & da mihi effectũ petitionis meæ, & desiderij mei, I intercedente & orante & impetrante gloriosa virgine genitrice tua Maria, domina mea, cũ omnibus sanctis tuis, Amen.

Psal. 131. *Psal. 22.*

C. XXXVI. Alia ad eundem. Oratio deuotissima ad laudes habendas.

Christe domine verbum patris, qui venisti in hũc mundum peccatores saluos facere, rogo te per indulgentissima misericordiæ tuæ viscera, emenda vitam meam, meliora actus, compone mores, tolle de me quod mihi nocet, & tibi displicet: & da quod nosti tibi placere, & mihi prodesse. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu solus? Tu es deus omnipotens infinitæ pietatis, qui iustificas impios, & viuificas mortuos propter peccatum, qui mutas peccatores & non sunt. Tolle ergo de me quicquid tibi displicet in me. imperfecta enim mea plurima videne oculi tui. Mitte quæso manũ pietatis tuæ in me, & tolle de me quicquid offendit oculos pietatis tuæ in me. Corã te domine est sanitas & infirmitas mea: illam precor serua, istã sana. Sana me domine & sanabor, saluum me fac & saluus ero, tu qui infirma sanas, & sanata conseruas: tu qui solo nutu tuo restauras diruta & collapsa. Si enim dignaris in agro tuo corde meo serere bonum semẽ, necesse est vt manu pietatis tuæ spinas prius euellas vitiorum meorũ. Dulcissime, benignissime, amantissime, charissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime, infunde obsecro multitudinem dulcedinis tuæ & K charitatis tuæ pectori meo, vt nihil terrenum, nihil carnale desiderem vel cogitem, sed te solũ amem, te solum habeam in corde & in ore meo. Scribe digito tuo in pectore meo dulcem memoriã tui mellifluí nominis, nulla vnquã obliuione delendam. Scribe in tabulis cordis mei voluntatem tuam & iustificationes tuas, vt te immensæ dulcedinis dominum & præcepta tua semper & vbiq; habeam præ oculis meis. Succende mẽtem meam igne illo tuo quem misisti in terram, & voluisti vehementer accendi, vt sacrificium spiritus contribulati & cordis cõtriti obortis lachrymis quotidie offeram tibi. Dulcis Christe bone Iesu, sicut desidero, sicut tota mente mea peto, da mihi amorem tuum sanctum & castum: qui me repleat, teneat, totũq; possideat. Et da mihi euidens signum amoris tui, irriguum lachrymarũ fontem iugiter emanantem, vt ipsæ quoque lachrymæ tuum in me testentur amorem: ipsæ prodant, ipsæ loquantur quãtum te diligit anima mea, dum præ nimia dulcedine amoris tui nequit se à lachrymis continere. Reminiscor pie domine illius bonæ mulieris Annæ, quæ ad L tabernaculum rogatura pro filio venit, de qua scriptura refert, quòd vultus eius post lachrymas & preces non sunt amplius in diuersa mutati. Sed memor tãtæ virtutis tantæq; constantiæ, dolore torqueor, & verecundia confundor, quia me miserum nimis deorsum iacere intueor. Si enim ita fleuit, & in fletu perseuerauit mulier quæ quærebat filium: quomodo plangere & in planctu persistere debet anima mea, quæ quærit & amat deum, & ad eum peruenire desiderat? Quomodo gemere ac flere debet talis anima, quæ quærit deum die ac nocte, quæ præter Christum nil vult amare? Mirum quippe est, si iam non factæ sunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte. Respice ergo & miserere mei, quia dolores cordis mei multiplicati sunt. Da mihi cõsolationem tuam cœlestem, & noli spernere peccatricẽ animam pro qua mortuus es. Da mihi quæso lachrymas ex toto affectu internas, quæ peccatorum meorũ possint soluere vincula, & cœlesti iocunditate semper repleant animam meam, si non cum veris & perfectis monachis (quorum vestigia nequeo imitari) saltem cum deuotis mulieribus quantulãcunque portionem in regno tuo merear adipisci. M Venit quoque mihi in mentem alterius mulieris deuotio mira, quæ te in sepulchro iacentem pio amore quærebat, quæ recedentibus discipulis de sepulchro nõ recedebat, quæ sedebat ibi tristis & mœrens, & diu multumq; flebat, & surgens multis lachrymis iterũ iterumq; antra deserti sepulchri vigilantibus oculis explorabat, si fortè alicubi te videre posset, quem feruenti desiderio quærebat. Iam certe semel & iterum ingressa sepulchrum viderat, sed nimium amanti non satis erat. Virtus enim boni operis, perseuerantia est. Et quia præ cæteris dilexit, & diligendo fleuit, & flendo quæsiuit, & quærendo perseuerauit, ideo prima te omnium inuenire, te alloqui meruit. Et non solùm hæc, sed etiã ipsis discipulis gloriosæ resurrectionis tuæ prænuncia extitit, te præcipiente & clementer monente, Vade dic fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Si ergo ita fleuit, & in fletu perseuerauit mulier, quæ viuentem cũ mortuis quærebat, quæ te manu fidei tangebat: quomodo plangere & in planctu persistere debet anima quæ te redemptorem suum iam cœlo præsidentem & vbiq; regnãtem corde credit, ore cõfitetur? Quomodo ergo gemere & flere debet talis anima, quæ te toto corde diligit, teq; toto desiderio videre cõcupiscit, solum

Iob. 14. *Hiere. 17.* *1. Reg. 1.* *Monachi.* *Mat. 28.*

confugium

A confugium & vnica spes miserorum, cui nunquam sine spe misericordiæ supplicatur? Præsta mihi hanc gratiã propter te & propter nomen sanctum tuum, vt quoties de te cogito, de te loquor, de te scribo, de te lego, de te cõfero, quoties tui reminiscor, tibi assisto, laudes, preces, & sacrificium offero, toties obortis lachrymis in conspectu tuo copiosè & dulciter fleã, ita vt efficiantur mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Tu quidem rex gloriæ, & omnium virtutum magister, docuisti nos verbo & exemplo gemere & flere, dicens, Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Tu fleuisti defunctum amicum, & lachrymatus es valde super perituram ciuitatẽ. Rogo te bone Iesu per illas preciosissimas lachrymas tuas, & per omnes miserationes tuas, quibus mirabiliter nobis perditis subuenire dignatus es, da mihi gratiã lachrymarum, quam multũ desiderat & appetit anima mea, quia sine dono tuo non possum habere eã: sed per spiritum sanctum tuum, qui dura corda peccatorum mollit, & ad fletum compũgit, da mihi gratiam lachrymarum, sicut dedisti patribus nostris, quorũ vestigia debeo imitari, vt plangam me in omni vita mea,

Matt. 5. *Ioan. 11.* *Luca 19.*

B sicut ipsi se planxerunt nocte ac die. Propter merita & orationes eorum qui tibi placuerũt & deuotissimè seruierunt, miserere mei miserrimi & indigni serui tui, & da mihi gratiã lachrymarum. Da mihi irriguum superius, & irriguũ inferius, vt sint mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, efficiárque in cõspectu tuo deus meus per ignem compunctionis holocaustum pingue & medullatum: mactet totus in ara cordis mei, & tanquam pinguissimum holocaustum assumar tibi in odorẽ suauitatis. Da mihi dulcissime fontem irriguum, fontemq; perspicuum, in quo lauetur assiduè istud inquinatũ holocaustum. Licet enim me totum tibi obtulerim opitulante gratia tua, in multis tamen quotidie offendo propter nimiam fragilitatem meam. Da ergo mihi gratiam lachrymarum benedicte & amabilis deus, præcipuè ex multa dulcedine amoris tui, & commemoratione misericordiarum tuarum. præpara hanc mensam famulo tuo in conspectu tuo, & da mihi eam in potestatem, vt quoties volo satier ex ea. Tribue pro pietate & bonitate tua vt iste calix tuus inebrians & præclarus satiet sitim meam, vt inhiet tibi spiritus meus, vt ardeat mens mea in amore tuo, oblitus vanitatis & miseriæ. Audi

C deus meus, audi lumen oculorũ meorum, audi quæ peto, & da vt petã quod audias, pie & exorabilis domine, ne efficiaris mihi inexhorabilis ꝑpter peccata mea, sed propter bonitatẽ tuam suscipe preces serui tui, & da mihi effectum petitionis meæ & desiderij mei, precibus & meritis gloriosæ virginis Mariæ dominæ meæ & omnium sanctorum, Amen.

Caput XXXVII. Alia ad Iesum. Iusta oratione mens humana copiosius compungitur, si in quiete dicatur.

Iesu domine, Iesu pie, Iesu bone, qui mori dignatus es propter peccata nostra, & resurrexisti propter iustificationem nostram, rogo te per gloriosam resurrectionem tuam, resuscita me de sepulchro vitiorum & peccatorum meorum omnium, & da mihi quotidie partem in resurrectione prima, vt in resurrectione tua merear veraciter percipere portionẽ. Dulcissime, benignissime, amãtissime, charissime, preciosissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime, ascendisti in cœlum cum triumpho gloriæ tuæ, & sedes ad dexteram patris rex potentissime. Trahe me sursum ad te, vt curram post te in odore vnguentorum tuorũ, curram & nõ deficiam, te trahente, te ducente, me currente. Trahe os sitientis animæ in superna fluenta æternæ satietatis: imò trahe me ad te fontem viuum, vt inde pro captu meo bibã vnde semper viuam, deus meus

Roma. 4.

vita mea. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto, D Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Fons vitæ da sitienti animæ semper bibere ex te, vt secundum sanctam & veridicam promissionẽ tuam, de ventre meo fluant aquæ viuæ. Fons vitæ reple mentem meam torrente voluptatis tuę, & inebria cor meum sobria ebrietate amoris tui, vt obliuiscar quæ vana sunt & terrena, & te solum iugiter habeam in memoria mea, sicut scriptum est, Memor fui dei, & delectatus sum. Da mihi spiritũ sanctum tuum, quem significabãt illæ aquæ quas sitiẽtibus daturum te promiseras. Da (quæso) toto desiderio & omni studio tendere, quò te ascendisse post resurrectionẽ die quadragesimo credimus, vt in præsenti quidẽ miseria solo tenear corpore, tecum autem sim cogitatione semper & auiditate, vt ibi sit cor meum, vbi tu es thesaurus meus desiderabilis & incomparabilis, multumq; amabilis. In hoc enim magno huius vitæ diluuio vbi circunstantibus agitamur procellis, & non inuenitur fida statio & locus eminẽtior, vbi pes columbæ valeat aliquatenus requiescere, nusquã tuta pax, nusquã secura quies, vbique bella & lites, vbique hostes, foris pugnæ, intꝰ timores. Et quia altera pars sumus cœli, altera terræ, corpus quod corrũpitur, aggrauat animã. Idcirco animus meus socius & amicus meus, fatigatus de via veniens, lãguet & iacet discissus atque laceratus ab his quas pertransierat vanitatibus, esurit & sitit valde, & non habeo quid ponam ante illum, quia pauper sum & mendicus. Tu domine deus meus diues omnium bonorum, & dapium supernæ satietatis opulentissime largitor, da lasso cibum, collige dispersum, redintegra scissum. En stat ad ostium & pulsat. Obsecra per viscera misericordiæ tuæ, quibus visitasti nos oriens ex alto, aperi pulsanti, misero manum pietatis tuæ porrige, & iube propiciabili dignatione vt ingrediatur ad te, requiescat in te, reficiatur de te viuo cœlestiq; pane, quo satiatus resumptisque viribus ad superiora cõscendat, & de hac valle lachrymarum pẽna sancti desiderij raptus, ad cœlestia regna volitet. Assumat domine, assumat (rogo) spiritus meus pẽnas vt aquilæ, & volitet & non deficiat, volet & perueniat vsque ad decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ, vt ibi super mensam refectionis ciuium supernorũ pascatur de occultis tuis in loco pascuæ tuæ, iuxta fluenta plenissima requiescat in te deus meus cor

Ioan. 7. *Psal. 76.*

E

F meum, cor mare magnum tumens fluctibus. Tu qui imperasti ventis & mari, & facta est tranquillitas magna, veni & gradere super fluctus cordis mei, vt tranquilla & serena fiant omnia mea, quatenus vnum bonum dominum meum amplectar te, & dulce lumen oculorum meorum contempler te sine tumultuantium cogitationum cæca caligine. Confugiat domine mens mea sub vmbra alarum tuarum ab æstibus cogitationum huius seculi, vt in tui refrigerij temperamento abscondita, lætabunda cantet & dicat, In pace in idipsum, dormiam & requiescam. Dormiat (obsecro) domine deus meus, dormiat memoria mea ab omnibus malis: iniquitatem odiat, iustitiã diligat. Quid enim pulchrius, quidve dulcius, quàm inter tenebras huius vitæ multásque amaritudines diuinæ dulcedini inhiare, & æternæ beatitudini suspirare, illicq; teneri mentem, vbi vera habere gaudia certissimum est? Dulcissime, amãtissime, benignissime, charissime, preciosissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime, quando te videbo? Quando apparebo ante faciem tuam? Quando satiabor de pulchritudine tua? Quando educes me de hoc carcere tenebroso, vt confitear numini tuo, ita vt deinceps non com-

Psal. 4.

G pungar? Quãdo transibo in illam admirabilem & pulcherrimam dumum tuam, vbi personat vox lætitiæ & exultationis in tabernaculis iustorum? Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Beati & verè beati, quos elegisti & assumpsisti in illam cœlestem hæreditatem. Ecce sancti tui domine florent ante te sicut lilium, replentur enim ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potas eos: quoniam tu es fons vitæ, & in lumine tuo vident lumen, vsqueadeo vt ipsi videlicet lumen illuminatum per te deũ illuminantẽ, sicut sol effulgeant in conspectu tuo. O quàm mira, quàm pulchra, quàm acceptabilia sunt domus tuæ habitacula domine virtutum: concupiscit intrare in ea hæc peccatrix anima mea. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Vnam petij à domino, & hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Quemadmodum ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Quando veniam & apparebo ante faciem tuam? quando videbo deum meum H quem sitit anima mea? quando videbo eum in terra viuentium? In ista enim terra morientium videri non potest mortalibus oculis. Quid faciam miser ego grauedine compedis mortalitatis meæ constrictus? quid faciã? Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino. Non habemus hic manentẽ ciuitatem, sed futuram inquirimus: noster autem municipatus in cœlis est. Heu mihi quia incolatus meus prolõgatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multũ incola fuit anima mea. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescã? Nihil mihi tam dulce, quàm cũ domino meo esse. Mihi autem adhęrere deo bonum est. Da mihi domine donec his fragilibus assisto membris, tibi adhærere, sicut scriptum est, Qui adhæret domino, vnus spiritus est cum eo. Præbe mihi rogo contemplationis pennas, quibus indutus ad te volitem sursum. Et quia omne sinistrum deorsum iacet, tene mentem meam, ne ad ima tenebrosæ vallis corruat, ne interueniente vmbra terræ, à te vero iustitiæ sole separetur, & obducta tenebris nebula prohibeatur alta respicere. Idcirco sursum tendo ad pacis gaudia, lucisque delectabilẽ & serenissimũ statum. Tene cor meũ manu tua, quia sine te ad altiora non rapitur. Illuc festino, vbi summa pax regnat, & iugis trãquillitas rutilat. Tene & rege spiritum meum, & I assume illũ secundum voluntatem tuã, vt te duce ascendat in illã regionem vbertatis, vbi pascis Israël in æternum pabulo veritatis, vt ibi vel rapida cogitatione attingat te summam sapiẽtiam super omnia manentem, cuncta transeuntem, & omnia gubernantem. Sed volitanti ad te animæ multa sunt quæ obstrepunt, iussu tuo domine conticescant mihi omnia, ipsa tibi anima mea sileat, omnia pertranseat, omnia quæ creata sunt transcendat à se, & perueniat ad te, atque in te solo creatore omnium oculos fidei figat, tibi inhiet, tibi intendat, te meditetur, te cõtempletur, te sibi ante oculos ponat, te sub corde reuoluat verum & summum bonum, & gaudiũ sine fine mansurum. Multæ denique sunt contemplationes, quib[us] anima deuota tibi mirabiliter pascitur, sed in nulla earũ ita delectatur & requiescit anima mea sicut in te, & quando te solum cogitat & contemplatur. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quã mirabiliter inspiras cordibus amatorũ tuorum. quàm mira suauitas amoris tui, quo perfruuntur illi qui nihil præter te diligunt, nihil quærunt, nihil etiam cogitare concupiscunt. Felices illi quibus tu solus spes es, & omne opus eorum oratio. Beatus qui sedet solitarius & ta- K cet, & stat super custodiam suam iugiter die ac nocte, vt adhuc in hoc fragili corpusculo positus, prælibare valeat aliquatenus dulcedinem tuã. Rogo te per illa salutifera vulnera tua quæ passus es in cruce pro salute nostra, è quibus emanauit ille preciosus sanguis quo sumus redempti, vulnera hanc animã meã peccatricem, pro qua etiã mori dignatus es: vulnera eã igneo & potẽtissimo telo tuæ nimiæ charitatis. Viuus est enim sermo dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Tu sagitta electa, & gladius acutissimus, qui durum scutum humani cordis penetrare tua potẽtia vales, cõfige cor meum iaculo tui amoris, vt dicat tibi anima mea, Charitate tua vulnerata sum. ita vt ex ipso vulnere amoris tui vberrimæ fluant lachrymæ die ac nocte. Percute domine, percute obsecro hanc durissimã mentem meã pia & valida cuspide dilectionis tuæ, & altius ad intima penetra potenti virtute. Et sic de capite meo educ aquã immensam, & de oculis meis verum fontem lachrymarum iugiter manantẽ ex nimio affectu & desiderio visionis pulchritudinis tuæ, vt lugeam di[e] ac no- L cte, nullam in præsenti vita recipiens consolationem, donec te in cœlesti thalamo merear videre dilectum & pulcherrimũ sponsum meum, deum & dominũ meum, vt ibi videns gloriosam, admirabilem & pulcherrimã faciem tuã, omni dulcedine plenam, cum his quos elegisti, maiestatẽ tuam supplex adorem, & illic tandẽ cœlesti & ineffabili repletus iubilo æternæ exultationis exclamem cum diligentibus te, dicens, Ecce quod concupiui iam video, quod speraui iã teneo, quod desideraui iam habeo. Illi nanque in cœlis iunctus sum, quem in terris positus tota virtute dilexi, tota charitate amplexus sum, cui toto amore inhæsi, ipsum laudo, benedico atque adoro. Qui viuit & regnat deus in secula seculorũ, Amen.

Caput XXXVIII. Precatio in afflictione.

Miserere domine, miserere pie, miserere mihi miserrimo peccatori indigna agenti & digna patiẽti, assiduè peccanti, & tua flagella quotidie sustinenti. Si penso malũ quotidie quod feci, non est tantum quod patior, grauius est quod commisi, leuius est quod tolero. Iustus es domine, & rectum iudicium tuũ. omnia iudicia tua iusta sunt & vera. Iustus & rectus tu es domine deus noster, & non est vlla iniquitas in te. Non enim iniustè neque crudeliter affligis nos peccatores omnipotens & misericors domine: qui cum non essemus, potẽter fecisti nos: & cũ perditi fuissemus cul- M pa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter reparasti nos. Scio & certus sum quòd vita nostra non temerariis motibus agitur, sed à te domino deo nostro disponitur & gubernatur. Vnde tibi cura est de omnibus, præcipuè de seruis tuis, qui totã spem suam posuerunt in sola misericordia tua. Idcirco obsecro & suppliciter rogo, vt non facias mihi secũdum peccata mea, quibus irã tuam merui, sed secundum magnã misericordiam tuam, quæ superat etiam peccata totius mundi. Tu domine qui exterius flagella irrogas, da semper interius indeficiẽtem patientiã, ita vt laus tua nõ recedat de ore meo. Miserere mei domine, miserere mei, & adiuua me, sicut tu nosti quòd mihi necesse est in corpore & in anima. scis omnia, potes omnia, qui viuis in secula.

Caput XXXIX. Alia ad Iesum.

Domine Iesu Christe fili dei viui, qui expansis in cruce manibus propter mortalium omnium redemptionem hausisti calicem passionis, mihi hodie prębere digneris auxiliũ. Ecce pauper venio ad te diuitem, miser ad misericordem, ne recedam vacuus vel contemptus. Esuriens incipio à te quærere, ne deferar à te ieiunus: famelicus

accedo,

Marginal references: Psal. 83. Psal. 83. Psal. 25. Psal. 26. Psal. 41. 2.Cor. 5. Hebr. 13. Psal. 119. Psal. 54. Psal. 72. 2.Cor. 6. Psal. 30. Hebr. 4.

A accedo, ne recedam impastus. Et si antequam comedam suspiro da vel post suspiria vt comedam In primis dulcissime Iesu coram magnificentia tuæ suauitatis confiteor aduersum me ioiustitiā meam. Ecce domine quia in peccatis fui conceptus & natus, & tu me abluisti & sanctificasti, & ego postea me maioribus sordidaui peccatis. Fui enim in oecessariis natus, postea io spontaneis volutatus, sed tuæ domine miseratioois nō immemor, tulisti me de domo patris mei carnalis, & de taberoaculis peccatorum, & iuspirasti mihi vt sequerer te cum generatiooe quærentium faciem mam, ambulantium semitam rectam, cōmorantium inter lilia castitatis, & tecum discumbeotium in cœnaculo altissimæ paupertatis; & ego tot beneficiorum ingratus, post acceptum baptismum multa commisi illicita, multa perpetraui nefanda: & vbi peccata emeodare deboi, peccata peccatis addidi. Hęc sunt mala mea domine quibus exhonoraui te & maculaui me, (quē ad imaginem & similitudinem tuam creasti) superbia, vana gloria, & cætera multa alia mala, quibus vexatur & affligitur, laceratur & destruitur infelix anima mea. Ecce domine iniquitates meæ

Gene.1. *Psal.37.*

B supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me: & nisi tu (cui proprium est misereri semper & parcere) dexteram tuæ maiestatis supponas, mergi cogor miserabiliter in profundum. Attende domine deus & vide quooiam sanctus, & ecce insultat aduersum me inimicus meus, dicēs, Deus dereliquit eum, persequar & comprehendam eum, quia non est qui eripiat. Et tu domioe vsqueqno? cuouertere & eripe animā meam, saluum me fac propter misericordiam tuā. Miserere filio tno quem in dolore noo modico peperisti, & noli atteodere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. Quis est pater qui filium non liberet? Aut qois filius quem pater pietatis baculo non corripiat? Ergo pater & domine licet peccator sim, non possum non esse filius tuus, quia tu me fecisti & refecisti. Sicut peccaui emenda me, & prius flagello emēdatum trade me filio tuo. Nunquid obliuisci potest mater infantem vteri sui? Et certe si illa oblita fuerit, tu pater promisisti te non obliuisci. Ecce clamo, & non exaudis me. dolore crucior, & nō cōsolaris me. Quid dicā vel quid faciam miserrimus? Ego tanto destitutus solatio, proiectus sum à facie oculorum tuorū. Heu me de quāto bono in quantum malū cecidi! Quò teodebā, & quò deueoi? vbi sum,

Psal.7. *Psal.6.* *Esa.49.* *Psal.30.*

C & vbi oon sum? ad quem aspiraui, & nunc in quibus suspiro? Quæsiui bona, & ecce torbatio. Ecce iā morior, & Iesus nō est mecum. Et certe melius est mihi noo esse, quàm sine Iesu esse. melius est non viuere, quàm viuere sine vita. Et tu domine Iesu vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ? Nunquid irascēris mihi in finem? Placare obsecro, & miserere mei, & nō auertas faciem tuam à me, qui pro me redimēdo non auertisti faciem tuam ab increpantibus & conspuentibus in te. Fateor quia peccaui, & conscientia mea meretur damoatiooem, & pœnitentia non sufficit ad satisfactionem: sed certum est quod misericordia tua superat omnem offensionem. Noli quæso piissime domine scribere aduersum me amaritudines meas, vt intres in iudicium cum seruo tuo, sed secundum multitudioem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Væ mihi misero cum venerit dies iudicij, & aperti fueriot libri cōscientiarum, cum dicetur de me, Ecce homo, & opera eius. Quid faciam tunc domine deus meus, cum cœli reuelabunt iniquitatem meā, & aduersum me terra cōsurget? Ecce nihil respondere potero, sed demisso capite præ confusiooe coram

Psal.88. *Psal.84.* *Psal.26.* *Iob.13.* *Psal.14.* *Psal.50.*

te stabo trepidus & confusus. Heu me miserum quid dicam! Clamabo ad te domine deus meus. Quare tacens cōsumor? Veruntamen si locutus fuero, nō quiescet dolor meus: & si tacuero, amarissima amaritudine crucior interius. Plāge anima mea sicut vidua, super virum pubertatis tuæ: vlula misera & plora, quoniam dimisit te sponsus tuus, id est, Christus. Ira omnipotentis ne irruas super me, quia nuoquā capi posses in me. Certè non est in toto me quod posset tolerare te. Miserere, ne desperem, sed desperando respirem. Et si ego commisi vnde me damnare potes, tu non amisisti vnde saluare soles. Tu domioe noo vis mortem peccatorum, nec lætaris in perditione morientiū: imò vt mortui viuerent, tu mortuus es, & mors tua peccatorum mortē occidit. Et si ipsi te moriente vixerunt, obsecro domine, vt ego te viuente nō moriar. Mitte manum tnam de alto, & libera me de manu inimicorum meorum, ne supergaudeant mihi & dicant, deuorauimus eum. Quis vnquam bone Iesu de tua misericordia diffidat? Qui cum inimici tui essemus, redemisti nos in sanguine tuo & reconciliasti nos deo. Ecce sub tuæ misericordiæ vmbra protectus, ad thro-

D *Ezech.18.*

E num gloriæ veniam postulans: curro clamans & pulsans, donec miserearis mihi. Si enim ad veniam nos vocasti, veniā noo quærentes, quanto magis veniam impetrabimus postulātes? Ne memioeris dulcissime Iesu tuæ iustitiæ aduersus peccatorem tuum, sed esto memor benignitatis tuæ aduersus creaturam tuam. Ne memioeris iræ aduersus reum, sed memor esto miserationis tuæ aduersus miserū. Obliuiscere superbum prouocantem, & respice miserum inuocantem. Quid enim est Iesus, nisi saluator? Ergo Iesu per temetipsum exurge in adiutoriū mihi, & dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Multum domine de tua bonitate præsumo, quoniā tu ipse doces petere, quærere & pulsare: & ideo tua oratione admonitus peto, quæro, & pulso. Et tu domine qui iubes petere, fac accipere: cōsulis quærere, da & inuenire: doces pulsare, aperi pulsanti, & cōfirma me infirmū, restaura me perditū, suscita me mortuum, & omnes sensus meos, cogitatus & actus dirigere & gubernare digneris in beneplacito tuo, vt de cętero tibi seruiam, tibi viuā, tibiq; me tradam. Scio domine mi quia ex hoc quod me fecisti, debeo tibi meipsum: & quia me redemisti, & pro me homo factus es, deberē tibi plus quàm me si haberē, quanto tu maior es, pro quo dedisti teipsum. Ecce nec

Psal.34. *Matt.7.*

F plus habeo, nec quod habeo, dare tibi possum sine te: sed accipe me tu, & trahe me ad te, vt tuus sim imitatione & dilectione, sicut tuus sum cooditiooe & creatione: Qui viuis & regnas in secula.

Cap.XL. Alia precatio ad deū.

Domine deus omnipotens, qui es trinus & vnus, qui es semper in omnibus; & eras ante omnia, & eris semper io omnibus deus benedictus in secula, tibi cōmendo hodie & omni tēpore animam meam, corpus meum, visum, auditum, gustum, odoratū, & tactum, omnes cogitationes meas affectiones, locutiones, actiooes, omnia exteriora & interiora, sensum & intellectum, memoriam meā, fidem & credulitatem meā, & perseuerantiam meā in manus potentiæ tuæ, vt custodias eas diebus & noctibus, horis atq; momētis. Exaudi me trinitas sancta, & cōserua me ab omni malo, ab omni scandalo, & ab omni mortali peccato, ab omnibus insidiis & infestationibus dęmonum, & ioimicorum visibilium & inuisibiliū, per orationes Patriarcharum, per merita Prophetarum, per suffragia Apostolorum, per constantiā martyrum, per fidem confessorum, per castitatem virgioum, & per intercessionē omoiū saoctorum qui tibi placueruot ab initio mundi.

G Expelle à me iactantiam mētis, & auge compunctionē cordis. Minue superbiā meam,& perfice in me humilitatem veram. Suscita in me fletum,mollifica cor meum durū & lapideum. Libera me domine & animam meā ab omnibus insidiis inimici,& conserua me in tua vo- *Psal. 142.* luntate. Doce me domine voluntatem tuam facere, quia deus meus es tu. Da mihi domine sensum perfectum & intellectum, vt suscipere valeam profundam benignitatem tuam. Illud da mihi petere, quod te audire delectet, & mihi expediat. Da mihi lachrymas ex toto affectu,quę peccatorum meorum possint dissoluere vincula. Audi dominus meus & deus meus, audi quæ peto, & da vt quod peto exaudias. Si despicis,pereo: si respicis,viuo: si iustitiā meam requiris, mortuus fœteo: si cū misericordia respexeris, fœtentem resuscitas de sepulchro. Quod odis in me, longe fac à me,& castitatis ac continentiæ spiritum infere in me,vt quodcunq; petiero,in ipsa petitione te non offendam. Tolle à me quod nocet,& præbe quod iuuet. Præsta mihi domine medicinam vnde mea possint curari vulnera. Da mihi do-
H mine timorem tuum,cordis compunctionē,mentis humilitatem,& conscientiam purā. Præsta mihi domine, vt fraternā semper tenere valeam charitatem, & mala mea non obliuiscar, aliena non requiram. Parce animæ meæ,parce malis meis,parce peccatis meis,parce criminibus meis. Visita me infirmū,cura me ægrum, sana me languentem, & suscita me mortuum. Da mihi domine cor quod te timeat, mentem quæ te diligat, sensum qui te intelligat, aures quæ te audiant, oculos qui te videāt. Miserere mei deus, miserere mei, & respice me de sede sancta maiestatis tuæ, & tenebras cordis mei radio splēdoris tui illumina. Da mihi domine discretionē discernendi inter bonum & malum, & cōcede vt sensum habeam vigilem. Peto à te domine remissionem omnium peccatorum meorum, à quo & per quem mihi fiat propitiatio in tempore necessitatis & angustiæ meæ. Sancta & immaculata virgo dei genitrix Maria, & mater domini nostri Iesu Christi interuenire pro me digneris apud illum cuius meruisti effici templum. Sācte Michaël, sancte Gabriel, sancte Raphaël, sancti chori Angelorum atque Archangelorum, Patriarcharū atq; Prophetarum, Apostolorum, Euangelistarum, martyrum, cōfessorum, sacerdotum, leuitarum, monachorum, vir-
I ginum, omniúmque iustorum: per illum qui vos elegit,& de cuius contēplatione gaudetis, vos rogare prę sumo,vt pro me culpabili ipsi deo supplicare dignemini, quatenus de faucibus diaboli, & de morte perpetua merear liberari. Largiri mihi digneris domine perpetuam vitam, secundum clementiam ac benignissimam misericordiam tuā. Da domine Iesu Christe sacerdotibus concordiam: regibus, episcopis & principibus iustè iudicantibus trāquillitatem & pacem. Oro domine pro vniuersa sancta Ecclesia catholica, pro viris & fœminis, pro religiosis & secularibus, pro omnibus rectoribus Christianorum,cunctisque in te credētibus,qui pro tuo amore sanctè laborant, vt perseuerantiā boni operis obtineant. Præsta domine rex æterne virginibus castitatem, deo dicatis continētiam, cōiugatis sanctimoniam, pœnitentibus indulgentiam, viduis & orphanis sustentationem, pauperibus protectionem, peregrinantibus reditum, lugentibus consolationem, defunctis fidelibus requiem sempiternam, nauigantibus in portum venire salutis, optimis vt in bonitate semper consistāt, bonis & mediocribus vt meliores fiant, prauè agētibus & delinquentibus vt citò se corrigant. O dulcissime & misericordissime domine Iesu Christe fili dei viui, re- K demptor mundi, inter omnes & per omnia me miserū peccatorem cōfiteor: sed tu elemētissime pater & summe,qui omnium misereris,nō me patiaris à tua misericordia fieri alienum. Et tu domine rex regum, qui inducias viuendi præstas,corrigendi mihi deuotionē tribue:excita in me mentem quæ te requirat, te desideret, & te qui es vbiq; totus trinus & vnus,semper præ omnibus amet,te timeat,tuámque voluntatem faciat. Præcipuè ergo te domine sancte pater deprecor, qui es benedictus & gloriosus per omnia secula, vt omnes qui mei memoriam faciunt in suis orationibus, & qui indignis orationibus meis se commendauerunt, & qui mihi aliquod charitatis officium & pietatis studium impenderunt,seu & illos qui consanguinitate ac cognationis affectu sunt mihi propinqui, tam & illos qui nunc consistunt in corpore,quàm & illos qui teguntur funere,misericorditer gubernare digneris ne pereant. Omnibus etiam Christianis viuis adiutorium præstare digneris,& defunctis fidelib⁹ absolutionem, & requiem sempiter- L nam per æterna secula. Necnō & illud magnopere supplico domine qui es α & ω,vt cum extrema dies meæ finísque vitæ meæ aduenerit, tu ipse mihi sis misericors iudex contra malignum accusatorem diabolum, & sis mihi perpetuus defensor aduersus insidias hostis antiqui,& in societatem angelorum omniúmque sanctorū in sancto paradiso tuo perseuerare facias,qui es benedictus in secula seculorum, Amen. Domine Iesu Christe,redemptor mea,misericordia mea,salus mea,te laudo tibi gratias ago, quanuis valde impares tuis beneficiis,quanuis multū expertes deuotionis,quāuis macras à desiderata pinguedine dulcissimi tui affectus, tamen qualescunque gratias,non quales scio me debere,sed sicut potest conari tibi persoluit anima mea. Spes cordis mei,virtus animæ meæ, compleat tua potentissima dignitas,quod conatur mea tepidissima imbecillitas:vita mea,tu finis intentionis meæ. Et si nondum merui tantum, quātum debitor sum amare, vtiq; saltem desidero te amare quantum debeo. Illuminatio mea tu vides cōscientiam meā, quia domine ante te est omne desideriū meum,& tu donas si quid bene vult cōscientia mea. Si bonū est domine quod inspiras, imò quia bonum est vt te velim amare, da quod me facis velle. Da vt quantum M iubes,tātū te merear amare. Laudes & gratias refero ne sit mihi donū tuū infructuosum,quod tua spōtanea dedisti voluntate. Perfice quod incepisti,& dona quod me benignè præueniendo immeritū desiderare fecisti. Cōuerte benignissime meū torporē in feruentissimum tui amorem. Ad hoc clementissime tendit hæc oratio mea, hæc memoria & meditatio beneficiorū tuorum, vt accendas in me tuū amorē. Tua me domine bonitas creauit, tua misericordia creatū ob originali peccato mundauit,tua patiētia post illam emundationē baptismi in aliis peccatorū sordibus inuolutum hactenus tolerauit, nutriuit & expectauit. Expectas tu bone domine correctionē:expectat anima mea ad pœnitēdum, ad bene viuendum, tuæ gratiæ inspirationem. Deus meus, creator meus, tolerator & nutritor me⁹, te sitio te esurio te desidero,ad te suspiro & concupisco: & sicut pupillus benignissimi patris orbatus præsentia, flens & eiulans incessanter eius dilectā faciem toto corde amplectitur: sic ego non quantū debeo,sed quantū queo memor passionis tuæ, memor alaparū tuarū, memor flagellorum, memor vulnerum tuorum, memor qualiter pro me occisus es,qualiter cōditus,qualiter sepultus,simul memor tuæ

Cap. XLI. Precatio de passione Christi.

Hæ & duæ superiores non sunt similes cæteris.

Psal. 37.

gloriosæ

A gloriosæ resurrectionis & admirabilis ascensionis, hæc indubitata fide teneo, exilij mei ærumnas defleo, spero tui aduentus solam consolationem, ardenter desidero tui vultus gloriosam contemplationem. Heu mihi quia videre non potui dominum angelorum, humiliatum ad conuersationem hominum, vt homines exaltaret ad conuersationem angelorum, cum deus offensus moriebatur vt peccator viueret. Heu quod tam admirabili, tam inæstimabili pietati præsens obstupescere non merui. Cur ô anima mea te præsertim nō trāsfigit gladius doloris acutissimi, cum ferre non posses vulnerari lancea latus tui saluatoris, cum videre nequires violari clauis pedes & manus tui plasmatoris, cum horrore effundi sanguinem tui redemptoris? cur nō es inebriata lachrymarum amaritudine, cū ille potaretur amaritudine fellis? Cur non es compassa castissimæ virgini, dignissimæ matri eius, dignissimæ dominæ tuæ? Domina mea misericordissima, quos fontes dicam erupisse de tuis pudicissimis oculis, cum attenderes vnicum filium tuum innocentem coram te ligari, flagellari & mactari? Quos fletus credā perfudisse piissimum tuum vultum, cum suspiceres eundem filium tuum deum & dominū tuum in B cruce sine culpa extendi, & carnem de carne tua ab impiis crudeliter dissecari? Quibus singultibus existimabo purissimum pectus tuum vexatum esse, cum tu audires, Mulier ecce filius tuus: & discipulus, Ecce mater tua: cum acciperes discipulum pro magistro, seruum pro domino? Vtinam cum felice Ioseph dominum meum de cruce deposuissem, aromatibus cōdiissem, in sepulchro collocassem, vt saltem prosecutus vel consecutus essem, vt tanto funeri non defuisset aliquid mei obsequij. Vtinā cum beatis mulieribus corusca visione angelorum essem territus, & audissem nuncium dominicæ resurrectionis, nuncium meæ consolationis, nuncium tam expectatum, nuncium tam desideratum. Vtinam, inquam, audissem ex ore angeli, Nolite timere vos. Iesum quæritis crucifixum. surrexit non est hic. Benignissime, suauissime, serenissime, quando restaurabis mihi, quia non vidi illā beatæ tuæ carnis incorruptionem, quia nō fui deosculatus loca vulnerum, fixuram clauorum, quia nō respersi lachrymis gaudij cicatrices corporis veri, admirabilis, inæstimabilis, incomparabilis? quādo cōsolaberis & cōpesces me à dolore meo? Non enim capit in C me dolor meus quādiu peregrinus sum à domino meo. Hei mihi domine, hei animæ meæ. recessisti consolator animæ meæ, nec vale dixisti. Ingrediens vias tuas benedixisti tuis, nec affui. Eleuatis manibus à nube susceptus es in cœlum, nec vidi. Angeli promiserunt te reditur ū, nec audiui. Quid dicam? quid faciam? quo vadam? Vbi eum quæram? vel quando inueniā? Quem rogabo? Quis nunciabit dilecto quia amore lāgueo? Defecit gaudium cordis mei. Versus est in luctum risus meus, defecit caro mea & cor meum, deus cordis mei, & pars mea deus in æternum. Renuit cōsolari anima mea, nisi de te dulcedo mea. Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Te volo, te spero, te quæro, tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, vultum tuum domine requiram, ne auertas faciem tuam à me. Amator hominum benignissime, tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Mi aduocate tutissime, miserere mei orphani derelicti. pupillus factus sum absque patre, anima mea quasi vidua. Respice orbitatis & viduitatis meę lachrymas, quas tibi offero donec redeas. Eia iam domine, eia appare mihi, & consolatus ero. Exhibe præsentiā tuam, & consecutus ero desiderium meum. Reuela gloriam tuam, & erit perfectum gaudium meum. Sitiuit in D te anima mea, q̄ multipliciter tibi caro mea: Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum, quādo veniam & apparebo ante faciem domini? quando venies consolator meus? quem expectabo? O si quando videbo gaudium meū quod desidero, ô si satiabor cum apparuerit gloria mea quā esurio. O si inebriabor ab vbertate domus tuę ad quā suspiro, si potabis me torrēte voluptatis tuæ quē sitio. Sint mihi domine interim lachrymæ meæ panes die ac nocte, donec dicatur mihi, Ecce deus tuus: donec audiat anima mea. Ecce sponsus tuus. Pasce interim me singultibus meis, refocilla me doloribus meis. Veniet fortasse redemptor meus quia bonus est, nec tardabit qui pius est. Ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

Ioan. 19. — Mar. 16. — Act. 1. — Psal. 62. — Psal. 41. — Psal. 35. — Psal. 41.

AD LECTOREM.

Liber pius nec ineruditus, quanquam phrasi plurimum discrepat ab Augustiniana.

DE DILIGENDO DEO LIBER.

E Vigili cura, mēte solicita, summo conatu & solicitudine continua decet nos inquirere & addiscere quomodo & qua via possimus infernale supplicium vitare, & cœleste gaudiū acquirere: cum nec illud supplicium vitari, nec illud gaudium acquiri possit nisi via cognita qua est illud vitandum, & illud acquirendum. Audiamus ergo libentius, inspiciamus diligentius verba Apostoli, quibus ipse duo ostendit, scilicet quòd cœlestis gloria ineffabilis est, & quæ sit via quæ ducit ad vitam. ait enim, Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligētibus se. Ecce per hoc quòd dicit deum præparasse bona diligentibus se, ostendit quia dilectio via est qua ad illa bona peruenitur: sed dilectio dei sine dilectione proximi haberi non potest, testante beato Ioanne qui ait, Qui non diligit fratrem suum quem videt, deum quem non videt, quomodo diligere potest? Et hoc mandatum habemus à deo, vt qui diligit deum, diligat & proximum suum. Ecce in hac gemina dilectione consistit vera charitas, de qua Apostolus loquēs F ait, Excellentiorem adhuc viam vobis demōstro. Ecce charitas excellentissima via est, quæ ducit ad cœlestem patriam, & sine qua nemo illuc venire potest. Sed quis in hac via est? quis nouit eam? Qui diligit deum & proximum. Quomodo diligendus est deus, & quomodo proximus? Deum debemus diligere plus quàm nos, & proximum sicut nos: Deum diligimus plus quàm nos, si præcepta eius voluntati nostræ in omnibus præponimus. Proximum autem non iubemur diligere quātum nos, sed sicut nos, id est, velle & optare ei omne bonum quod debemus velle & optare nobis, & maximè æternam beatitudinem, & ad illam obtinēdam ei succurrere & in corporalibus bonis, & in spiritalibus, prout ratio exigit, & facultas permittit. vnde dominus in Euangelio ait, Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. & Ioannes Apostolus ait, Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Sed qui sunt proximi quos debemus sic diligere? Certe omnes homines, Christiani, Iudæi, pagani, amici & inimici. Cum ergo tota salus nostra in dilectione consistit, quare & qualiter dominus diligendus sit, diligēter

Cap. I. Quæ sit via quæ ducit ad vitam. — 1. Cor. 2. — Esa. 64. — 1. Ioan. 4. — 1. Cor. 12. — Mat. 7. — 1. Ioan. 3. — Cap. II. Quare & qualiter sit diligendus deus.

G considerandum est. Ad dei igitur dilectionem in nobis
excipiendam, nutriendam & augendam, nihil ita valet,
sicut beneficiorum eius frequens & diligens recordatio
vel consideratio. Tanta enim nobis tribuit, & tanta re-
tribuit, quòd deficit anima nostra, deficit prorsus in cō-
sideratione tantorum beneficiorum eius. Et licet non
posimus ei tātum & tantas vt deceret, amorem & ob-
sequium & gratiarum actiones: tamen quantum & quā-
tas possumus, repēdere debemus. Ecce quare, id est, pro
beneficiis suis quæ sua magna pietate, sua gratuita bo-
nitate, nullis nostris meritis exigentibus nobis contulit
dominus, à nobis quoq; multum diligendus est. Qua-
liter autem à nobis diligendus est deus, illud eius man-
datum manifestat, quod nimis mandauit, & nimis cu-
stodiri voluit. Audi igitur ô homo illud omnium mā-
datorum & maximum & primum mandatū. Audi, in-
quam, illud diligenter, retine memoriter, meditare iu-
giter, & pro viribus tuis imple instāter, asiduè & perse-
Deut. 6. *Mat. 22.*
ueranter. hoc est autem illud mādatum, Diliges domi-
num deum tuum ex toto corde tuo, id est, ea toto intel-
lectu: & ex tota anima tua, id est, ea tota voluntate tua:
H & ea tota mente, id est, ex tota memoria: vt omnes co-
gitationes tuas, omnemq; vitam tuā, & omnem intelle-
ctum tuum in illum cūserues. Sed quia parum te fortè
à deo diligi æstimas, illum quoque parum diligere non
vereris. Scrutare ergo & reuolue in animo tuo quæ ti-
bi contulit duna & beneficia, quæve promisit, & te ve-
hementer illum debere diligere conuinceris. Vt autem
amor dei in te amplius eacitetur & crescat, cōsidera di-
ligēter, à quo, quare, vel ad quid creatus sit homo, quęve
deus propter hominem creauit. Sciendum est ergo rerū
creatarum, cœlestium vel terrestrium, visibilium vel in-
uisibilium causam nō esse nisi bonitatem creatoris, qui
est deus vnus & verus, cuius est tanta honitas, vt alios
suæ beatitudinis qua æternaliter beat⁹ est, velit esse par-
ticipes, quam vidit communicari posse, minui omnino
nō posse. Illud igitur bonum quod ipse erat, & quo ipse
erat beatus, sola bonitate, non necesitate aliis commu-
nicare voluit, quia summi boni erat prodesse velle, &
omnipotentisimi nocere non posse. Et quia non valet
eius beatitudinis particeps existere aliquis, nisi per in-
telligentiam (quæ quanto magis intelligitur, tanto ple-
nius habetur) fecit deus rationalem creaturā, quæ sum-
I mum bonum intelligeret, intelligendo amaret, aman-
do posideret, & posidendo frueretur: eamq; hoc modo
distinait, vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori
vniretur, scilicet angelus: pars corpori iungeretur, scili-
cet anima. Distincta est igitur rationalis creatura in in-
corporeā & corpoream. Incorporea, angelus: corporea
verò homo vocatur ea anima rationali & carne subsi-
stens. Conditio igitur rationalis creaturæ primam cau-
sam habuit dei bonitatem. Creatus est igitur homo vel
angelus propter bonitatem dei. nā quia bonus est deus,
sumus, & inquātum sumus, boni sumus. Ad quid autem
creata sit rationalis creatura? Ad laudandum deum, ad
seruiendum ei, ad fruendum eo, in quibus ipsa proficit,
non deus. deus enim perfectus & summa bonitate ple-
nus, nec augeri potest nec minui. Quòd autem creatu-
ra rationalis facta est à deo, referendum est ad creatoris
bonitatem, & ad creaturæ vtilitatem. Cum igitur quæ-
Cap. III. Quō omnia de⁹ propter hominem condiderit.
ritur, quare vel ad quid facta sit rationalis creatura: Re-
spondendum est propter dei bonitatem, & creaturæ
vtilitatem. vtile nempe est ei seruire deo, & frui eo.

Factus ergo angelus siue homo propter deum di-
citur esse, non quia deus creator & summe beatus alter-
Psal. 15.
utrius indigeret officio, quia bonorum nostrorum non
eget: sed vt seruiret ei, & frueretur eo, cui seruire regna- K
re est. In hoc proficit seruiēs, nū ille cui seruitur. Et sicut
factus est homo propter deum, sic factus est mundus
propter hominem, vt ei seruiret. Positus est ergo homo
vt ei seruiretur, & vt ipse seruiret: vt acciperet vtrunq;,
& reflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit
obsequium, & quod impēdit. Ita enim voluit deus sibi
ab homine seruiri, vt ea seruitute nō deus sed homo iu-
uaretur: & voluit vt mundus seruiret homini, vt exinde
similiter iuuaretur homo. Totum igitur bonum homi-
nis erat, & quod factum est ꝑpter ipsum, & ꝑpter quod
factus est ipse. Omnia enim, ait Apostolus, nostra sunt,
1. Cor. 3.
superiora scilicet, ęqualia, & inferiora. Superiora quidē
nostra sunt ad perfruendum, vt deus trinitas. Aequalia
nostra sunt ad cōuiuēdum, scilicet angeli, qui & si mo-
Mat. 22.
dò sunt superiores nobis, in futuro erūt æquales. Et in-
feriora nostra sunt, quæ ad vsum nobis sunt, sicut res
dominorū, dicuntur esse famulorum, non priuatione à
domino, sed quia sunt ad vsum eorum. Ipsiq; angeli in
quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum
propter nos in ministerium mittūtur: vnde Apostolus L
Hebr. 1.
ait, Quoniā omnes administratorij spiritos sunt, missi
in ministerium propter eos qui hæreditatē capiunt sa-
lutis. Neque id incredibile cuiquam videatur, quando-
Mat. 20.
quidem & ipse creator & rex angelorum venit non mi-
nistrari, sed ministrare, & dare animam suam pro mul-
tis. Dicuntur enim angeli orationes & vota nostra of-
ferre deo, nō quia deum doceant, quia omnia antequam
fiunt sicut & posteaq̄ facta sunt nouit, sed quia eius vo-
luntatē super his cōsulunt, & quod deo iubēte comple-
tum esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter
Tobiæ 12.
reportent. vnde angelus hominibus ait, Cum orastis,
orationem vestram obtuli deo. Similiter & nos cum o-
ramus, non deum docemus quasi nesciat quid velimus,
& quo indigeamus: sed necesse habet rationalis creatu-
ra temporales causas ad æternam veritatem referre, si-
ue petendo quid erga se fiat, siue cōsulendo quid fiat. De
excelso igitur cœlorum habitaculo ad cōsulendos, visi-
tandos, & ad adiuuandum nos attrahit supereminens
charitas angelos propter deum, propter nos, propter se-
ipsos. Propter deum vtique, cuius tāta erga nos pietatis
viscera ipsi quoq; vt dignum est imitātur. Propter nos,
in quibus nimirum propriam similitudinē admirātur. M
Propter seipsos, quorum ordines instaurandos ea no-
Cap. IIII. De dei in nos dilectione.
bis toto desiderio præstolantur. Primum ergo neces-
se est vt quisque seipsum consideret, & cum cognoue-
rit dignitatem suam, ne iniuriam faciat creatori suo, ab-
iectiora se nō amet. nam ea quæ per se considerata pul-
chra sunt, pulchrioribus comparata vilescunt: & sicut
ineptum est deformia pulchris coniungere, sic non in-
decens est ea quæ non habent infimam quādam & ima-
ginariam pulchritudinem, pulcherrimis coęquare. Tuā
ergo anima attende pulchritudinē, & intellige qualem
pulchritudinē debeas diligere. Quòd si fortè visio tua
ita per negligentiam tuam obscurata est, & temetipsam
vt decet & expedit, cōtemplari non sufficis, cur saltem
quod de te eastimare debeas, e a iudicio alieno nū per-
pendis? Sponsum habes, sed nescis pulcherrimum om-
nium, quia faciem eius non vidisti. Ille te videt. quòd
nisi te vidisset, non te diligeret. Noluit adhuc seipsum
præsentare tibi, sed munera misit, arram dedit, pignus
amoris, signum dilectionis vt cognoscere illum posses.
Si speciē eius videres, non ambigeres. scires enim quòd
tam pulcher, tam formosus, tam elegans, tam vnicus in

tuo

A tuo aſpectu captus non eſſet, ſi non cum ſingularis decor & vltra cęteros admirandus traheret. Ergo quid agis? nūc videre illum nō potes, quia abſens: & ideo non times nec erubeſcis illi iniuriam facere, & ſingularem eius amorem contemnis, teq; alieni libidini turpiter & impudicè proſtituis. Noli ſic facere. Si adhuc ſcire non potes qualis ille ſit qui te diligit, cōſidera ſaltem arram quam dedit tibi. forſitan in ipſo munere eius quod penes te eſt, poteris agnoſcere quo affectu illum diligere, quo ſtudio & diligentia te illi debeas conſeruare. Inſignis eſt arra eius, nobile donum: quia magnum nō decuit vt parua daret, nec pro paruo magna ſapiens dediſſet. Magnū ergo eſt quod tibi dedit, ſed maius eſt quod in te diligit. Magnū eſt ergo quod tibi dedit. Quid tibi dedit ô anima mea, ſponſus tuus? Reſpice vniuerſum mundum iſtum, & cōſidera ſi in eo aliquid ſit quod tibi non ſeruiat. Omnis creatura ad hunc finem curſum ſuū dirigit, vt obſequiis tuis famuletur, & vtilitati deſeruiat, tuisq; oblectamentis pariter & neceſſitatibus ſecundum affluentiam & deficientiam occurrat. hoc cœlum, hæc terra, hic aër, hæc maria cum eis quæ in ipſis B ſunt vniuerſis, explere nō ceſſat, hic circuitus tēporum annuis innouationibus rediuiuis partibus antiqua innouans, dilapſa informās, conſumpta inſtaurans, paſtu perpetuo ſubminiſtrat. Quis ergo putas hæc inſtituit? quis illud naturæ pręcepit, vt vno ſenſu tibi ſeruiat? Beneficium accipis, & authorem eius non cognoſcis. Donū in manifeſto eſt, largitor occultus: & ipſa ratio tua te dubitare non ſinit hoc tuū non debitum eſſe, ſed beneficium alienum. Quicumq; ergo ille eſt, multum nobis cōtulit: & qui tantum dare voluit, multum dilexit, Tantum ergo diligens, & tam diligēdus, dono ſuo demonſtratur. Et quàm ſtultum eſt amorem tam potentis nō vltro concupiſcere? q̃ impium, q̃ peruerſum eſt tam diligentem nō amare? Si autem iſta diligis, vt ſubiecta dilige, vt famulantia dilige, vt arram ſponſi, vt munera amici, vt beneficia domini, ſic tamē, vt memineris ſemper quod illi debeas, nec iſta propter ſe, ſed iſta propter illū: nec iſta cum illo, ſed iſta propter illum, & per iſta illū, & ſuper iſta illū diligas.

Cap. V. De fruitione dei.

Caue ô anima, ne (quod abſit) meretrix dicaris, ſi munera dantis plus q̃ amantis affectum diligis. Maiorem charitati eius iniuriam facis, ſi dona illius accipis, & tamen viciſſitudinem dilectio- C nis non impendis. Aut dona illius ſi potes reſpice: vel ſi dona illius reſpicere non potes, viciſſitudinē dilectionis repende. Dilige illum propter ſe, dilige te propter ſe: dilige illū vt fruaris illo, dilige te vt diligaris ab illo. Dilige in donis illius quæ data ſunt ab illo: illum tibi, & te illi dilige. Hæc pura & caſta dilectio eſt, nil habens ſordidum vel amarum, nil tranſitorium. Conſidera ergo ô anima quæ communia cum hominibus, quæ ſpecialia cum aliquibus, quæ ſingularia ſola acceperis. In omnib⁹ his te dilige, quę vel communiter cum omnibus, vel ſpecialiter cū quibuſdam, vel ſingulariter tibi ſoli tribuit. Cū omnibus ergo te dilexit, quib⁹ te ſingulari dono prætulit. In omni creatura dilecta es, cū omnibus bonis dilecta es, præ omnibus malis dilecta es: & cum parum hoc tibi videatur quòd præ omnibus malis dilecta es, quanti boni ſunt qui minus te acceperunt?

Cap. VI. De creationis pariter & recreationis gratuitis muneribus.

Primum cogita ô anima quòd aliquando non fueris, & vt eſſe inciperes, hoc dei dono acceperis. Donum ergo eius erat vt fieres: ſed nunquid ei aliquid dederas priuſquam fieres, quòd tibi hoc redderet vt fieres? Nihil prorſus, nil tu dederas, nil tu dediſſe poteras priuſquam fieres: qui vtiq; ſi nil ampli⁹ dediſſet, pro eo ipſo tamen ſemper à nobis laudandus & diligendus eſſet: D nunc autem amplius dedit, ꝙ dedit non ſolum eſſe, ſed & pulchrum eſſe, & formoſum eſſe. Sed nec hic terminari potuit munificentia largitoris optimi: adhuc aliquid plus dedit, ſed magis nos ad ſimilitudinem ſuam traxit. Voluit ad ſe trahere per ſimilitudinem, quos ad ſe trahebat per dilectionem. Dedit ergo nobis eſſe, & pulchros eſſe dedit & viuere: vt præcellamus his quæ non ſunt per eſſentiā, & his quæ inordinata ſunt & incompleta aut incompoſita per formam, aut inanimata per vitā. Magno debito obligata es anima mea. Multū accepiſti, & nihil à te habuiſti: & pro omnibus his non habes quid retribuas, niſi tantū vt diligas. Nā quod per dilectionem datum eſt, nec melius nec deterius q̃ per dilectionem repēdi poteſt: accepiſti autem hoc per dilectionē. Iam nunc tibi narrare incipiam quantum iſte ſponſus tuus, qui tam excellens apparuit cum te conderet, humiliari dignatus eſt cum te repararet. Illic tā ſublimis, hic tam humilis: non tamē hic quàm illic minus admirabilis. Illic potenter magna tibi contulit, hic miſericorditer pro te dira ſuſtinuit. Vt enim releuaret te E illuc vnde cecideras, ipſe deſcendere dignatus eſt huc vbi iacebas: & vt tibi iuſtè redderet quod perdideras, ipſe dignatus eſt pie pati quod tolerabas. Deſcendit ergo, ſuſcepit, ſuſtinuit, vicit, reſtaurauit. Deſcēdit ad mortalē, ſuſcepit mortalitatē, ſuſtinuit paſſionē, vicit mortē, reſtaurauit hominē. Ecce anima mea obſtupeſce tāta mirabilia, tanta beneficia propter te exhibita. Cogita quantū te diligat, qui tanta dignatus eſt facere propter te. Pulchra fueras eius munere, fœda facta es tua iniquitate: ſed rurſum mūdata es & formoſa facta es eius pietate, operante tamen vtrobiq; eius charitate. Olim cum nō eſſes, dilexit vt cōderet: cū fœda eſſes, dilexit vt pulchram faceret: & vt oſtenderet tibi quantum te diligeret, non niſi moriēdo à morte liberare te voluit, vt non impēderet tantū pietatis beneficium, verūetiam charitatis monſtraret affectum. Grandi itaq; dignatione primo homini ſpiraculum vitæ deſuper pius formator infudit, ſed multo maiori charitate pro eodem homine noo iam ſua dedit, ſed ſeipſum impendit atque tradidit. Magnum quidem eſt de deo, ꝙ eſſe me ſentio opus F eius: ſed multo plus eſt, ꝙ tranſiſſe ipſum video in precium meū: quoniā quidē tam copioſo munere ipſa redēptio agitur, vt homo deum valere videatur. O felix culpa mea, ad quam diluendā dum ille charitate trahitur, ipſa quoq; eius charitas mihi eā deſideranti & eam totis præcordiis concupiſcenti aperitur. Nunquam tam bene dilectionē eius agnoſcerem, niſi in tātis periculis expertus eam fuiſſem. O q̃ feliciter cecidi, qui poſt lapſum felicius reſurrexi. Nulla dilectio maior, nullus amor ſyncerior, nulla charitas ſanctior, nullus affectus ardentior. Mortuus eſt pro me innocens, nihil quod amaret in me inueniens. Quid ergo dilexiſti domine in me, & tantum dilexiſti, vt morereris pro me? Quid tale in me inueniſti, pro quo tāta & tam dura ſuſtinere voluiſti?

Cap. VII. De beneficio vocationis ad fidē.

Et tu quoq; ſi cogitare cœperis ô anima mea, quot & quales in cōparatione tui abiecti ſint, qui hanc quæ tibi data eſt gratiam conſequi non potuerunt? Certe audiſti ab initio vſq; ad hanc diem, ꝙ multę generationes pertrāſierunt, quæ omnes ſine cognitione dei & precio ſuę redemptionis in interitum ſempiternum dilapſæ ſunt. omnibus illis redēptor tuus te prętulit, quādo tibi hanc gratiam largitus eſt, quam nullus eorum percipere meruit. Tu ſola præ omnib⁹ illis aſſumpta es, & quare hoc in te factū ſit, nullā præter ſolam ſaluato-

G ris tui charitatem inuenire poteris causam. Elegit ergo & prælegit te sponsus tuus, amator tuus, deus tuus, redemptor tuus. Elegit te in omnibus, & assumpsit te ex omnibus, & amauit te in omnib⁹. Nomine suo vocauit te, vt memoriale ei⁹ semper esset apud te. Voluit te participē esse in nomine, participem in nominis veritate, quoniam vnxit te illo quo & ipse vnctus erat oleo lętitiæ, vt ab vncto sis vnctus, quia à Christo dicitur Christianus. Sed nunquid tu fortior, nūquid sapientior, nūquid nobilior, nunquid omnibus illis ditior fuisti, qui hanc præ omnibus illis specialem gratiam sortiri meruisti? Quot fortes, quot sapiētes, quot nobiles, quot diuites ibi fuerūt? & tamē vniuersi relicti & abiecti perierunt. Multum (fateor) collatū est tibi. nā cum fœda prius fuisses & polluta & deformis & squalida, discissa & dissipata, & omni horrore & enormitate plena: sic deus dominus tuus dilexit te, vt te tantis gratiæ suæ muneribus ditaret. Nisi ergo prius multa cura, studio vehementi exculta & ornata decenter fueris, in cœlestis sponsi thalamū introduci digna non eris. Nūc ergo dū tēpus est, ô anima mea, formā tuam excole, faciē orna, H habitum cōpone, maculas terge, mundiciā repara, mores corrige, dignam sponsam omni nisu te redde. Præpara ergo te sicut decet sponsam immortalis, sponsam regni cœlestis. Hoc etiam ad dilectionem pertinere scias, ꝙ habes vnde te ornare possis: quod vtique ex te non haberes, nisi ab illo reciperes. ab illo autem accepisti, vt vestimēta bonorum operum indui, & fructu eleemosynarū cum ieiuniis, sacris vigiliis, aliis quoq; operibus pietatis, quasi quodam vario ornatu posis ornari vel decorari: & quicquid ad sanitatem, quicquid ad refectionē, quicquid ad speciem reparādam, quicquid ad decorē augēdū valere dignoscitur, copiosē tribuit. Vnde quàm copiosa dispensatio tibi vbiq; occurrit? Non habuisti, & datū est tibi: perdidisti, & instauratum est tibi. Nunquam derelinqueris, vt scias quantum ille diligat, à quo amaris. Non vult te perdere, & ideo tanta patientia te expectat, & concedit piè toties negligenter amissa, iterū atq; iterū si volueris reparare. O quot reperiuntur iam qui ista secum receperunt, sed amissa iterū tecum accipere nō meruerunt. Plus omnibus illis dilecta es, quia tibi tam benignè amissum redditur, quod il-I lis perditum tā districtè negatur. Nūquā tibi gratia benè operandi ipso largiente negata est. Si magna opera facis, misericorditer sublimaris. Meli⁹ enim nouit ille quid tibi expediat q̃ tu: & ob hoc si vis de eo bene sentire, totū quod ab illo tibi fit, bene fieri intellige. Talis est enim amor dei in nobis: nec quicquam omnino humana infirmitas tolerat, quod ipse quantū in sua bonitate est, & ad bonū nostrum non disponat. Fortè gratiā virtutū non habes, sed dum vitiorū impulsu cōcuteris, melius in humilitate solidaris. Suauius enim redolet deo humilitas infirma, q̃ virt⁹ elata. Nihil omnino dispositioni diuinę pręiudicare audeas, sed semper cum timore & reuerentia ora deum, vt quemadmodū ipse nouit, tibi subueniat. si qua adhuc tamen in te mala remāserint, piè diluat: si qua inchoata sūt bona, benignè perficiat, & ea te qua voluerit ad se via perducat. O anima, quid faciemus domino deo, à quo tot bona accepimus? Neq; enim contentus fuit eadem quæ cæteris nobis bona tribuere, sed in malis quoq; nostris eius singularem dilectionem cognoscimus, vt eum tam de bonis q̃ de malis nostris omnibus singulariter diligamus. Tu dedisti mihi domine vt te agnoscā, & præ cęteris multis de tuis secreta reuelata intelligam. Alios coætaneos

Cap. VIII. De virtutū muneri.

Cap. IX. De illustrationis beneficio.

meos in tenebris ignorantiæ dereliquisti, & mihi præ K illis gratiæ tuæ lumē infudisti. Tu dedisti mihi sensum capacē, intellectū facilē, memoriā tenacem, efficaciam in opere, gratiā in cōuersatiōe, profectū in studiis, profectū in cōceptis, solamē in aduersis, tutelā in psperis: & quocūq; vertebam me, vbiq; gratia tua & misericordia tua præcessit, & sæpè mihi cū consumptus videbar, subito liberasti me: quando errabam, reduxisti me: quādo ignorabam, docuisti me: quādo peccaui, corripuisti me: quando tristabar, consolatus es me: quando cecidi, erexisti me: quādo steti, tenuisti me: tu dedisti mihi verius agnoscere te, purius diligere te, syncerius credere in te, ardentius sequi te. O domine deus meus, dulcedo vitæ meæ, lumē oculorū meorū, quid retribuā tibi pro omnibus quæ retribuisti mihi? Vis vt diligā te. Et quomodo diligā te? quantum diligam te? quis sum qui diligā te? fortitudo mea dominus, firmamentū meum, refugium & liberator meus. Deus meus, adiutor meus: protector meus, cornu salutis meæ & susceptor me⁹: & quā- L tum adhuc dicam, tu es domine deus meus. Multa & innumerabilia bona fecisti mihi domine deus me⁹, de quibus mihi erit semper dulcor cogitare, semper loqui: fac me gratias agere, vt te laudē & amem pro omnibus beneficiis tuis. Ecce habes anima mea arram tuā, & arra tua cognoscit sponsum tuū. Serua ergo te illi intactam, serua impollutam, serua incontaminatā, serua integrā. Si olim meretrix fuisti, iam virgo facta es, quemadmodū amor illius consueuit corruptis integritatē reddere, & integris castitatē seruare. Sēper cogita quantā tecum misericordiā fecit: & in hoc perpende quantū ab ipso diligeris, ꝙ eius beneficiū nunquā tibi defuisse cognoscis. Sic certè mihi videtur, cum eius miserationes circa me attēdo: quod si fas est dicere, nil aliud agit deus nisi vt meæ saluti prouideat: & ita totum ad custodiā meā occupatū video, quasi omniū oblit⁹ sit, & mihi soli vacare velit. Semper præsentē mihi se exhibet deus, semper paratū offert. Quocūq; me verto, me nō deserit. vbicumq; fuero, nō recedit. quicquid egero, pariter assistit: & tandē cunctis actionibus meis perpetuus inspector, & quātū ad bonitatē suā pertinet, quasi indiuiduus cooperator assistit: ipse operis sui effectum patiēter ostendit. Ex quo constat, ꝙ licet facies eius à nobis adhuc videri non possit, nunquam tamen possit eius præsentia M euitari. Sed quid est illud dulce, quod in eius recordatione me tangere solet, & tam vehementer & tam suauiter afficere, vt iam tota quodammodo à meipso abalienari, & nescio quò abstrahi incipiā? Subito tota innouor & tota immutor, & bene mihi esse incipit vltra quàm dicere sufficiam. Exhilaratur conscientia, in obliuionem venit omnis præteritorum dolorum miseria: exultat animus, clarescit intellectus: cor illuminatur, desiderio iucundatur. Iāmque alibi nescio vbi me esse video, & quasi quibusdam amplexibus amorum intus teneo, & nescio quid illud sit: & cū illud retinere semper, & nūquam perdere toto nisu laboro, luctatur quodāmodo delectabili anima ne recedat ab eo quod semper amplecti desiderat: & quasi in illo omnium desideriorum finem inuenerit, summè & ineffabiliter exultat, nihil amplius quærens, nihil vltra appetens, semper sic esse volēs. Nunquid ille est dilectus? Verè ille est dominus meus qui visitat me, sed venit inuisibiliter, venit occultus, venit incomprehensibilis: venit vt tangat me, non vt videatur à me. Venit vt admoneat me, non vt comprehendatur à me. Venit vt non totum infundat se, sed vt gustandum præbeat se: non vt impleat

Cap. X. De dei circa nos sollicitudine.

A pleat desiderium, non vt plenitudinem exhibeat suę satietatis. Et hoc est quod maximè pertinet ad arram desponsationis eius, ꝙ ille qui in futuro se tibi videndum & perpetuò possidendum dabit, nunc aliquo modo vt quàm dulcis sit agnoscas, sic tibi ad gustandum præbet.

Cap. XI. De sensuũ humanorũ munere & custodia sua.

Multum igitur deus tuus diligendus est tibi, cui tanta beneficia contulit. Vt autem amoris flamina amplius accendaris, considera diligenter si pręter illa quæ supra dicta sunt, aliqua tibi contulerit beneficia. Cum ergo quæ hic memorata sunt bona tibi vides collata, multũ ei à quo tibi hæc collata sunt, debes gratiosus & deuotus existere, & gratias agere. Valde mihi diligendus est deus meus, qui bene vtens malo parentum meorum, creauit me de carne illorum, & inspirauit in me spiraculum vitę, discernens me ab illis qui vel abortiui proiecti sunt ab vtero, vel intra materna viscera suffocati, pœnæ videntur cõcepti, non vitæ. Accepi ergo vt sim, accepi vt homo sim, accepi intellectum, qui intersit inter me & pecus. Accepi corporis formã, accepi in corpore distinctionẽ sensuum, oculos ad videndum, aures B ad audiendũ, nares ad odorandum, manus ad contrectandum, palatum ad gustãdum, pedes ad ambulandũ, salutémq; ipsam corporis. Magnũ fuit & hoc quod ad eorũdem sensuum meorum oblectamenta, singula sensibus singulis conuenientia creauit deus, multa pulchrè lucentia, canore mulcentia, suaue olentia, dulce sapientia, tactu placentia. Ob hoc enim prouidentia creatoris tam diuersas qualitates rebus induit, vt omnes sensus hominis sua oblectamenta inueniant. Aliud enim percipit visus, aliud auditus, aliud olfactus, aliud gustus, aliud tactus. Visum pascit pulchritudo colorum, suauitas cantilenæ demulcet auditum, fragrantia odoris olfactũ, dulcedo saporis gustum. Et quis omnes delicias sensuum enumerare queat, quæ tam multiplices sunt in singulis, vt si quis quemlibet per se consideret, quẽlibet per se singulariter ditatũ putet? Tot oblectamenta oculorum in diuersitate colorum mõstramus, tot oblectamenta aurium in diuersitate sonorum audimus, quibus homines adinuicẽ suas voluntates communicant, præterita narrant, præsentia indicant, futura nunciant, oc- C culta reuelant: adeo vt si careat his vita humana, bestiis comparabilis videatur. Quid autem concentus auium, quid humanæ vocis melos iucundum, quid dulce melos sonorum omnium commemorem? quia tam multæ sunt harmoniæ genera, vt ea nec cogitatus percurrere, nec sermo facilè explicare possit: quæ tamen cuncta auditui seruiunt, & in eius delicias creata sunt. Eodẽ modo gustus & tactus varia habent oblectamenta, quæ ex similitudine priorum satis perpendi possunt. Magnum est certè & hoc, quòd sana & integra membra creauit mihi deus, ne essem meis dolor, opprobrium alienis. Accepi etiam amplius mentem, scilicet quæ possit intelligere, quæ possit capere veritatem, quæ possit iustũ ab iniusto discernere, quæ possit indagare, desiderare creatorem, laudare & inhærere illi. Magnum etiam æstimo beneficium, ꝙ eo tempore & inter tales me nasci voluit deus, per quos ad fidem suam & sacramenta peruenirem. Video innumerabilibus hominibus hoc negatum, quod mihi gratulor esse concessum, cum quibus tamen nobis esset vna conditio. Illi derelicti sunt per iustitiam, & ego vocatus per gratiam. Procedã adhuc etiam, intuens munus eius fuisse ꝙ educatus fui à parentibus, ꝙ me flamma non læsit, quòd aqua non absorbuit, quòd non vexatus à dæmone, ꝙ à bestiis non percussus, quòd non pręcipitio necatus, quòd vsque ad congruam ætatem in fide eius & bona voluntate sum D nutritus.

Cap. XII. De longanimitate dei, & præseruatione à peccatis.

Magnam igitur domine deus erga me ostẽdisti pietatem. Cum autem in cunctis operibus tuis sis mirabilis, mirabilior tamen crederis esse in visceribus pietatis. nullum enim spernis, nullum abiicis, neminem perhorrescis, nisi qui fortè te amens exhorruerit. Bona igitur sunt hæc tua domine mihi à te misericorditer indulta, ꝙ me in periculis sæpe constitutum clementer eripuisti, nec vnquam in peccatis meis me dereliquisti: oblitum tui, de te admonuisti, auersum à te reuocasti, venientem ad te benignè suscepisti, pœnitenti indulsisti. Non enim ea sola quæ commisi peccata, sed etiam quod te protegente non commisi, totum à te dimissum deputandum est. Nam sicut in multa peccata cecidi, sic & in multo plura, nisi me conseruasses, cecidissem. Tribus autem modis à peccato me memini conseruatum, scilicet occasionis subtractione, resistendi data virtute, affectionis sanitate. Multa enim in peccata cecidissem, si data esset occasio, sed dei miseratione non me talis opportunitas apprehendit. In multa quoque paulò minus cecidissem grauiter impulsus violentia tẽtationis, sed virtutem dedisti mihi domine, vt sub me esset appetitus meus, & ei quam sentiebam concupiscentiæ minime consentirem: sed à quibusdam peccatis tam longe E me fecit tua miseratio domine, vt penitus abominarer ea, & ne vlla me quidem eorum tentatio molestaret. Magnæ quidem bonitatis est indicium domine deus & hoc: Ecce infelix ego te irritaui, ego malum coram te feci, furorem tuum prouocaui, iram promerui, peccaui & passus es, deliqui & adhuc sustines: si pœniteo, parcis: si reuertor, me suscipis. Insuper dũ differo, præstolaris: reuocas errantem, vincis repugnantẽ, expectas torpentem, amplecteris redeũtem, doces ignorantem, mulces mœrentem, à ruina suscitas, post lapsum reparas, petenti largiris, quærenti inueniris, pulsanti aperis, ostendis mihi bene viuendi viam, das gradiendi sciẽtiam. Magnum est etiam & hoc domine, quòd multa mihi antequam petere possem, vel vellem, aut nossem, dona contulisti, non solum antè, sed & postquam senti, & potui te petere, te quærere, te desidarare, tibi inhærere, gratuita bonitate tua non petenti, non quęrenti, non desideranti, imò etiam paruipendenti vel etiam contemnenti largitus es. Maximũ æstimo & illud fuisse beneficiũ, F ꝙ angelum pacis ab ortu natiuitatis meæ ad me custodiendum vsque ad finẽ meũ mihi dedisti: vnde quidam sanctus ait, Magna est dignitas animarũ, vt quæq; habeat ab ortu natiuitatis ad custodiã sui angelũ delegatũ. Magnæ pietatis fuit hoc domine, ꝙ mira patientia tua meas sustinuit iniquitates. Cui gratias referre debeo, ꝙ non secundũ iniquitates meas retribuisti mihi, ꝙ me terra non absorbuit, nõ me cœlũ fulminauit, non me fulgur cõbussit, non flumina submerserunt, nec alia pœna vel morte prout dignus erã me affixisti. Cũ enim peccando à te recederem, non solũ iram tuam promerui, sed & omnẽ creaturã aduersum me excitaui. Nam si seruus cuiusquã à domino suo recederet, nõ solũ dominũ ipsum exacerbaret, sed & totã eius familiã iustissimè irritaret. Cũ ergo te deũ omnium creatorẽ offendi, omnẽ creaturã (quãtum spectat ad meritũ meum) in irã cõmoui, ita vt meritò ꝑ te pugnaret aduersum me totus orbis terrarum. *Sapien. 5.* Posset enim terra dicere mihi, Nõ debeo te sustinere, sed potius absorbere, quoniã à creatore meo non timuisti peccando recedere, & inimico (scilicet diabolo) adhærere. Posset dicere sol, Nõ debeo tibi ad salutẽ lucere, sed ad vindictã domini mei, qui est

G lux & fons luminis, penitus tibi radios meos abscōdere. Sic etiam cuncta quæque creatura ad vlciscēdā tantam iniuriam sui creatoris, nisi impetum cohiberet ipse qui eas condidit, qui non vult mortē peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. *Ezech. 18.* Oportet ergo me domine tāto magis sub potēti manu tua humiliari, tanto magis tibi gratiosum & deuotū, ad seruiendū prōptiorē existere, quāto me de tantis beneficiis obligatiorē conspicio in reddēda ratione, ne dilata vindicta tāto acrius adueniēdo mala mea puniat, quanto diutius tolerauit quod puniri potuit. Iādin igitur expectare cogita ô anima mea dei longanimitatē quā exhibuit, electionē prædestinationis suæ quā impleri voluit, nimiā charitatē qua nos dilexit. *Psal. 39.* Propter hoc enim expectās expectauit dominus, & intēdit mihi: & auertit oculos suos à peccatis meis, quasi nolens aduertere quantū delinquerē. Propter hoc, inquā, dissimulabat, vt cōmendaret patientiā, cōfirmaret charitatē suā. Propter hoc, vt bene memini, percussit cor meum, excitans illud vt aduerteret suorum vulnera peccatorum, & vulnerum sentiret dolorem, & deducens ad portas inferi, & præparata iniquis supplicia monstrans: & vt nil iam noxiæ remaneret ratio-

H nis, meliorē mihi consolationem inspirans, spem indulgentiæ dedit, demum & ipsam indulgentiā contulit. Sic autē ex toto indulsit, & tā liberaliter omnē donauit iniuriā, vt iā non dānet vlciscendo, nec confundat improperando, nec minus diligat imputando. Sunt autem aliqui sic donantes iniuriam, vt non vlciscantur, sæpius tamen improperent. Sunt & aliqui qui licet sileant, manet tamen aliquid alta mente repostū, rancorémque tenent in animo: quarum vtique neutra plena est indulgentia. Longe ab his benignissima diuinitatis natura, liberaliter agit. ignoscit plenariè, ita vt propter fiduciam peccatorū pœnitentiū, vbi superabundauit delictū, soleat & gratia superabundare. *Roma. 5.* Testis est Petrus, cui post trinam negationem, totius Ecclesiæ pastoralis cura est cōmissa. *Matt. 26. Ioan. 21.* testis Paulus, qui de Ecclesiæ persecutore effectus est vas electionis, & doctor gentium: *Roma. 9.* testis Matthæus, qui de telonio electus *Matt. 9.*

I est in Apostolum, cui etiam noui testamenti primum scriptorē esse donatum est. Post hæc dedit mihi dominus deus continentiam. *Cap. XIII. De dono continentiæ cōtra tripli- [illegible] hostis tentamina.* Continentiam autem dico non à sola luxuria, sed à cæteris quoq; (sicut necesse est) vitiis & peccatis. qui enim aliquando vix per triduum continebā, postea dei auxiliante gratia per longū tempus potui cōtinere. Ex hoc inuenio vnde meritò exclamare possim, Quia fecit mihi magna qui potēs est. *Luce. 1.* Forte parū quid reputat aliquis continentiā, sed ego non ita. Scio enim quos habeat oppugnatores, quantæ illā necesse sit esse virtutis, vt possit talibus resistere. Primus hostis continentiæ nostræ caro est nostra, dum concupiscit aduersus spiritū. *Gal. 5.* Quàm domesticus hostis! q̄ periculosa lucta! quàm intestinū bellū! hostem hunc crudelissimum fugere non possumus. O anima mea, non fugare, sed circūferre illum necesse est, quoniam alligatus est nobis. Quid autem periculosius & miserabilius est, quàm quod hostē nostrū cogimur sustentare, perimere eum non licet? Vides ergo quàm solicitè te custodire necesse sit ab ea quæ dormit in sinu tuo. *Mich. 7.* Verūtamen non est hic solus aduersarius mihi: alium adhuc habeo qui circuncinxit me & obsedit vndique. hostis iste est præsens seculū nequam, qui per quinque portas, quinq; videlicet sensus corporis, iaculis suis vulnerat me: & mors intrat per fenestras meas. *Hiere. 9.* Tertius hostis est humani generis inimicus, antiquus serpens, callidior cunctis animantibus. iste est hostis quem nec possumus

K videre, quanto minus cauere. Hic hostis nunc quidem apertè & violenter, nunc occultè & fraudulenter, semper autē malitiosè & crudeliter nos impugnat & persequitur. Et ad hæc toleranda, ne dicā superanda, quis idoneus? Hæc ideo dixi, vt innotesceret cōtinentiæ difficultas: vt sciamus quæ à deo data sunt nobis, ac per hoc amplius diligamus eū qui hanc nobis virtutē tribuit. Omnino enim in domino facimus hāc virtutē, & ipse ad nihilū deducet tribulantes nos. Ipse est qui non modo carnem nostram cum concupiscentiis suis, sed & præsens seculum nequam cum curiositatibus suis & vanitatibus suis, etiā & ipsum cū tentationibus suis cōterit satanā sub pedibus nostris. Nunquid nō ergo meritò dixerim inueniendū in continentia vnde clamarem, Quia fecit mihi magna qui potēs est? Post hæc dedit mihi dominus deus gratiam promerendi bona vitæ æternæ: *Cap. XIIII. de beneficio spei.* quam gratiā in tribus maxime stare arbitror, in odio præteritorū malorum, in contemptu bonorum præsentiū, in desiderio futurorū. Deinde dedit mihi spem eadem obtinendi. Tria inquam sunt quæ sic roborant & confirmant cor meum, vt nulla me pe-

L nuria meritorum, nulla consideratio propriæ vilitatis, nulla æstimatio cœlestis beatitudinis de celsitudine spei deiicere possit. in ea firmiter radicatur anima mea. Vis scire quæ sint illa? Tria cōsidero in quibus spes mea tota consistit, scilicet charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Murmuret iam quātum voluerit insipiens cogitatio mea dicens, Quis enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibúsve meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo, Scio cui credidi, & certus sum quia in charitate nimia adoptauit me deus, quia verax est in promissione, quia potēs est in exhibitione. licet enim ei hoc facere quod voluerit. Pro his ergo meritis deus meus mihi diligendus est. Magnæ autē gratiæ fuit, q̄ me deus à se fugientem prosecutus est, timenti blanditus: q̄ erexit in spem toties desperatū, q̄ suis obruit beneficiis ingratū, quòd gustu interioris dulcedinis immundis assuetum delectationibus attraxit & illexit: quòd indissolubilia malæ

M consuetudinis vincula dirupit, & abstractū seculo benigne suscepit. Adhuc anima mea, illa quoq; tibi sola conscia es, diuinę bonitatis inspice munera, quàm iucunda facie abrenunciāti seculo tibi Christus occultus occurrit, quas esurienti delicias præparauit, quas miserationum suarum diuitias, & absconditos inspirauit affectus, quo te charitatis poculo delectauit. *Cap. XV. De largitate dei, & iniquitate nostra & gratia rependenda.* Magnū fuit & hoc, q̄ me fugientem seruum suum & rebellem, sola miseratione vocatum, spiritalium cōsolationum non reliquit expertē. Si enim tentabar, ille me sustentabat: si periclitabar, ille me erigebat: si tristabar, ille me cōfortabat: si fluctuabam, ille solidabat. Quoties præ timore arescebam, ille pius consolator astabat. quoties æstuabā præ timore, ille meis se visceribus infundebat. Perpendo etiam, quoties psallentem vel legentem, spiritalium me sensuum lumine illustrabat: quoties errantem, in quoddam ineffabile desiderium sui rapiebat: quoties mentem meam à terrenis subtractam, ad cœlestes delicias & paradisiacas amœnitates transportabat. Taceo multa & magna misericordiæ suæ circa me opera, ne aliquid gloriæ (quæ tota eius est) ad me videatur trāsire. Ita enim secundum hominum æstimationem sibi cohærent gratia dantis, & felicitas recipientis, vt non laudetur solùm qui solus laudandus esset, scilicet ille qui dedit, sed etiam ille qui recepit. Quid enim ha-

bet

A bet aliquis quod non accepit? aut qui gratis accepit, quare laudatur quasi promeruerit? Tibi ergo laus deus meus, tibi gloria, tibi gratiarum actio: mihi autem confusio faciei meæ, qui tot mala feci, & tot bona recepi. Vide ergo ô anima mea, quia multum commendat bonitatem dei, non solùm largitas sua, sed iniquitas nostra. Si enim magnum est nihil promerentibus impendere multa, quale quantúmve erit retribuere bona promerentibus mala? O qualis pietas, quam nulla potest superare impietas! Alia sunt quæ misericorditer deus ignoscit, alia quæ affluenter tribuit. Ignoscit mala nostra, largitur bona sua: semper præsto ad ignoscendum, paratus semper ad largiendum: hinc pius, hinc largus, vtrobique pius & largus. Confiteamur ergo illi mala nostra, confiteamur & bona nostra. Confiteamur ergo à nobis mala nostra esse, vt pie ignoscat: confiteamur ab ipso bona nostra esse, vt seruet & augeat. Hoc igitur incessanter agamus, ne ingrati appareamus, vel de indulta venia, vel de concessa gratia. Hæc, inquam, agat qui se credit vel cupit esse amatorem dei. Verus animi amor semper confitetur. Quid ergo hæc omnia faciunt diligenter considerata, nisi vt conside-
B rantis animum ab omni penitus abstractum amore, ad deum diligendum qui hęc contulit, mirabiliter rapiant, vehementer afficiant? Si quis autem hæc omnia à deo sibi videt collata, & ideo illum parum diligere non veretur, sciat pro certo quòd nemo est qui non facilè si quærit inueniat: vnde plurimum est obnoxius deo, vnde totis viribus diligenter ei etiam continuas gratias referre deberet. Ille ergo cui aliqua bona salutí necessaria desunt, nec sic audeat contra deum murmurare, nec eum accuset, quia omnia certissima & iustissima ratione facit deus: cuius vult miseretur, & quem vult indurat. qui etiam potens est dona sua cui voluerit conferre, & collata cui voluerit auferre. Doleat ergo qui hæc non habet, & laboret & oret vt habeat: pro acceptis verò bonis deo gratus existat. *Roma. 9.*

Cap. 16. De morte Christi. Magna igitur & multa, imò certè innumerabilia sunt quæ mihi domine deus contulisti beneficia, pro quibus mihi diligendus, & semper es laudandus. Quicquid enim boni habeo, vel habui, vel habiturus sum, à te summo bono est, à quo omne quod bonum dicitur, & est, & procedit. Vnum autem est, quod me plus his omnibus accendit, vrget, mouet & promouet ad te diligendum:
C super omnia, inquam, amabilem te mihi reddit, ô bone Iesu, ignominiosissima & amara mors quam sustinuisti, opus nostræ redemptionis. Hoc solum vel hoc omnino totam vitam nostram, totum laborem nostrum, totum obsequium nostrum, amorem denique nostrum facilè sibi vendicat. Totum hoc inquam est quod deuotionem nostram & excitat melius, & quærit suauius, & auget amplius. Multum quippe in hoc opere laborabas author mundi, nec in omni fabrica mundi tantam fatigationem sustinuit. De mundo enim, & de his quæ in mundo sunt, dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt: at vero pro reparatione generis humani magnos & multos & diuturnos labores sustinuit & dolores. Ecce quomodo nos dilexit, qui nulla sui necessitate, sed sola charitate tam dura & indigna sustinuit. Meritò ergo dixerim hoc vnum omnibus aliis præstare beneficiis. Quippe cum magnum sit aliquem sua gratis alicui conferre, multo maius certe est semetipsum impendere. Et cum maior charitatis sit animam pro amicis ponere, multo maioris charitatis indicium est pro inimicis ponere: quod filius dei D pro nobis fecit. Nam cum inimici essemus deo, reconciliati sumus per mortem filij eius. Vix autem pro iusto quis moritur, ipse autem pro impiis est mortuus, iustus pro iniustis, vt nos offerret deo, exul à cœlis factus, vt nos reportaret ad cœlos. O quàm ineffabilis charitas, quàm ineffabilis dulcedo charitatis, quàm stupenda dignatio fuit, deum pro homine hominem fieri, deum pro homine carne mori, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Ecce cum quanto precio quantóve labore redimebatur homo, qui diabolo iure debebatur: qui si non redimeretur, sine dubio æternaliter cum diabolo damnaretur. Hæc ideo dixi, vt intelligat homo quantum debeat diligere deum, non vtcunque patienter, imò libenter: non solum autem hoc, sed etiam ardenter pro illo sustinere labores & dolores, qui pro te tanta ac talia sustinuit. Per multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnum dei. Amplectatur igitur te anima mea domine Iesu crucifixum, sumat tui dulcissimi sanguinis haustum, occupet memoriam hæc suauis meditatio, ne ex toto eam obliuio obscuret. Iudico me nihil scire præter Iesum Christum & hunc crucifixum: ne scientiam meam à so- E liditate fidei vanus error abducat: vendicet sibi totum amorem meum hæc tua mira dilectio, ne illum cupiditas mundialis absorbeat. Mentem igitur quam tuæ domine dulcedo charitatis compleuerit, non timor angustat, non libido commaculat, non ira dilaniat, non superbia eleuat, non cenodoxiæ † inanis fumus euentilat, non exagitat furor, non stimulus ambitionis euiscerat, non auaritia contrahit, non deiicit tristitia, non inuidia tabefacit: nullum denique vitium eam corrumpit, dum in eadem dulcedine immobilis persistit. Qui ergo suis tanta præstat in præsenti, quanta illis seruat in futuro? Quæ dat in præsenti, temporalia sunt: quæ autem in futuro seculo se promittit deus suis daturum, æterna sunt, & bonis temporalibus incomparabiliter meliora. Temporalia enim bona difficilè acquiruntur, & acquisita facilè dilabuntur: & quæ habita sunt, cum graui solicitudine custodiuntur, & cum dolore amittuntur, & amissa cum graui labore recuperantur: Futuri autem seculi bona nunquam amittuntur, nunquam minuuntur, cum gaudio & quiete possidentur, semper desiderantur, & nunquam fastidiuntur. Quæ cum semel quis acceperit, ita securus erit ea se nunquam a- F missurum, sicut certus est vel erit illa se nunquam velle amittere. *Roma. 5.* *Acto. 14.* *1. Corin. 2.* *† i. inanis gloriæ.*

Cap. 17. De promissionibus dei. Valde igitur diligendus est deus in promissis suis, qui magna nobis dedit, sed maiora promisit. Promisit nobis à labore requiem, à seruitute libertatem, à timore securitatem, à mœrore consolationem, à morte resurrectionem, à resurrectione plenum gaudium, summum gaudium & indeficiens. Denique promisit nobis seipsum, sicut iurauit patribus nostris daturum se nobis. Magnæ sunt igitur promissiones dei & ineffabiles, & pro his & in his vult amari à nobis aliquo modo. Si modum quæras: vehemens desiderium promissionis modus est. Per amorem promissio dei quantumcunque desideretur, minus desideratur quàm desiderat. Nam quantumcunque profecerit, plus debet. Vehemens itaque desiderium aliquo modo non habet modum, cum non possit esse nimium. Cum in cæteris rebus impatientia soleat culpari, in expectatione sanctæ promissionis laudabilis est vehemens impatientia dilationis. Cum eum qui plus amat, & qui plus de- *Luc. 2.*

Psal. 148.

G siderat, dilationis impatientia magis cruciat: spes quæ differtur, affligit animam. hæc autem omnia bona in cœlesti habentur patria. De illo igitur bono quod omnium bonorum summum est, quid vel quale sit, primum dicendum est.

Cap. 18. De futuræ felicitatis beneficio.

Exultemus igitur & erigamus totum intellectum nostrum inquantum deus donauerit, & cogitemus quale & quantum electorum sit vnicum singulare gaudium. Illud scilicet summum bonum, quod vita, lux, beatitudo, sapientia & æternitas: & tamen non est nisi vnicum & summum bonum, omnino sibi sufficiens, nullo indigens, quo omnia indigent vt sint & bene sint, hoc bonum est pater deus, hoc est verbum, id est filius patris. hoc ipsum est amor vnus & cōmunis patri & filio, scilicet spiritus sanctus ab vtroq; procedens. Quod autem est singulus horum quisq; hoc est tota trinitas simul, pater & filius & spiritus sanctus: quoniam singulus quisque non est aliud quàm summe simplex vnitas, & summe vna simplicitas, quæ nec multiplicari, nec aliud & aliud esse potest. Porrò hoc est illud idem vnum, quod est necessarium. Porrò illud necessarium, in quo omne bonū: imò quod est bonum, & vnum totum & solum bonum. Si enim singula bo-H na delectabilia sunt, cogita mente, vide quàm delectabile sit illud bonum quod continet iucunditatem omnium bonorum, & non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt creator à creatura. Si enim bona est vita creata, quàm bona est vita creatrix? Si iucunda est salus facta, quàm iucunda est salus quæ fecit salutem? Si amabilis est sapientia cum cognitione rerum conditarum, quàm amabilis est sapientia quæ condidit omnia ex nihilo? Denique si multæ & magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis & quanta est delectatio in illo qui fecit omnia delectabilia? O qui hoc bono fruetur, quid illi erit, & quid illi non erit? Ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Cur ergo per multa vagamur quærendo bona corporis, & animæ nostræ? Amemus vnum bonum, in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desideremus simplex bonum quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas ô caro? quid desideras ô anima? Ibi est quicquid amas, quicquid desideras. Bona ergo cœlestis regni dicere vel cogitare vel intelligere vt sunt, nullus potest carne vestitus. mul-I to enim maiora sunt & meliora quàm cogitantur & intelliguntur. regnum nanque dei omni fama maius est, omni laude melius, omni scientia innumerabilius, omni gloria quæ putatur excellentius. Regnum itaque dei plenum est lucis ac pacis, charitatis & patientiæ, honestatis & gloriæ, dulcedinis & delectationis, lætitiæ & beatitudinis perennis, & omnis boni ineffabilis, quòd nec dici nec cogitari potest. Nec ideo tamen debeo tacere, sed dicere quantum valeo: quia dicere quantum volo non valeo. Neque enim quia deum ineffabilem credimus, fari de illo quod possumus non debemus: ita sanè, vt plus credatur de illo quàm scribitur: quia non potest tantum inde proferri sermone, quantum potest mente complecti: & minus concipit mentis humanæ qualibet profunda complexio, quàm se habeat ipsius regni vel rei magnitudo. Ergo futura vita creditur esse K sempiterna, & sempiterne beata, vbi est certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, fœlix æternitas, æterna felicitas: vbi amor est perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione dei sui ac de sua cum illo permansione securus: vbi ipsa ciuitas quæ est angelorum omnium atque sanctorum congregatione beata, meritis fulgentibus micat: vbi æterna salus exuberat, veritas regnat: vbi nec fallit quisquam nec fallitur: vnde beatus nullus eiicitur, vbi nullus miser admittitur. Hæc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum consummatione operum peruenerint, beatis similes erunt, & simul cum eis sine fine regnabunt. Quod autem hic crediderunt, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundissimis cordibus contemplantes. æterna exultatione gaudebunt. diuinæ charitatis & mutuæ dilectionis possessione deo suo in æternum & inuicem sibi adhærebunt. receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cœlestia accipient, atque eius in æternum ciues effecti, præmia promissa reportabunt. Ibi eius exuberabit tanta lætitia, tanta cœlestium gratia gaudiorum, vt & remunerato-L ri suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluenti bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta erit ibi & tam perfecta munditia, vt habeant vnde mundati deo gratias agant, non vnde offusi antiquis sordibus peccatorum erubescant: quia ibi nec vlla peccata, nec peccatores erunt: & ibi qui fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorū, qui (quod est præstantius longe) ipsum visuri sunt mundis cordibus deum: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, vt in melius aut in deterius vltrà mutari nō possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona quæ naturaliter accepta corruperat peccando, mutabuntur in melius, vt sit intellectus sine errore, memoria sine obliuione, cogitatio sine peruagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione, incolumitas sine debilitatione, salus sine dolore, vita sine morte, facilitas sine impedimento, saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quicquid hic humanis corporibus aut fera-M rum morsus aut improuisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa decerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut ignis aut quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut etiam senectus ipsa satis onerosa negauerit, hæc atque his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atq; ea corpora membris omnibus instauratis, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicunque erunt ibi, etiam sibi differentibus meritis ab inuicem distabunt.

Esa. 64. 1. Corin. 2.

inis huius libri.

SOLILO-

A SOLILOQVIORVM ANIMAE AD deum liber.

Caput. I. De ineffabili dulcedine dei.

Cognoscā te domine cognitor me*, cognoscam te virtus animæ meæ. Ostende te mihi consolator meus, videam te lumen oculorum meorum. Veni gaudium spiritus mei, videam te lætitia cordis mei. Diligam te vita animę meę. Appare mihi delectatio mea magna, solatium meum dulce, domine deus meus, vita mea, & gloria tota animæ meæ. Inueniam te desiderium cordis mei, teneam te amor animæ meæ. Amplectar te sponse cœlestis, exultatio mea summa intus & extra. Possideam te beatitudo sempiterna, possideam te in medio cordis mei, vita beata, dulcedo summa animæ meæ. *Psal. 17.* Diligam te domine *B* fortitudo mea, dominus firmamentum meum, & refugiū meum, & liberator meus. Amem te deus meus, adiutor me*, turris fortitudinis mihi, & spes mea dulcis in omni tribulatione mea. Amplectar te bonum, sine quo nihil bonum. Fruar te optimo, sine quo nihil est optimum. Aperi penetralia aurium mearum verbo quod est penetrabilius omni gladio ancipiti, vt audiam vocem tuam. *Heb. 4.* Intona domine desuper voce grandi & forti. Tonet mare & plenitudo eius, commoueatur terra, & omnia quæ in eis sunt. *Psal. 95. Psal. 143. Psal. 17.* Illustra oculos meos lux incōprehensibilis, fulgura coruscationem, & dissipa eos, vt non videant vanitatem. Flumina multiplica, & conturba eos, vt appareant fontes aquarum, & reuelentur fundamenta orbis terrarum. Tribue visum lux inuisibilis, qui te videat. Crea nouum olfactū odor vitæ, qui post te currat in odorem vnguentorum tuorum. *Canti. 1.* Gustum sana, qui sapiat & cognoscat & discernat quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quàm abscondisti timentibus te, siue his qui pleni sunt charitatis tuæ. *Psal. 30.* Da cor quod te cogitet, animum qui te diligat, mentē quæ *C* te recolat, intellectum qui te intelligat, rationem quæ tibi semper summo delectabili fortiter adhæreat. Te semper amor sapiens diligat. O vita cui omnia viuunt, vita quæ das mihi vitam, vita quę es mea vita: per quam viuo, sine qua morior: vita per quam resuscitor, sine qua pereo: vita per quam gaudeo, sine qua tribulor: vita vitalis, dulcis & amabilis, semper memorialis. Vbi quæso es? vbi te inueniam, vt in me deficiam, & in te subsistā? Prope esto in animo, prope in corde, prope in ore, prope in auribus, prope in auxilio, quia amore lāgueo, quia sine te morior, quia te recolens suscitor. *Canti. 2.* Odor tuus me recreat, memoria tua me sanat, sed satiabor cum apparuerit gloria tua. *Psal. 16.* Vita animæ meæ, concupiscit & deficit anima mea de memoria tua, quando veniam & apparebo tibi, lętitia mea? *Psal. 83. Psal. 41.* Quare faciē tuam auertis, gaudium meum per quod gaudeo? Vbi est abscōditus pulcher quem desidero? Odorem tuum haurio: viuo, & gaudeo, te autem non video. Vocem tuam audio, & reuiuisco. Sed cur faciem tuam abscondis? forte dicis, Nō videbit me homo, & viuet. *Exo. 33.* Eia domine, moriar vt te videam: videam, vt hic moriar. Nolo viuere, volo mori: dissolui cupio, & esse cum Christo. *Philip. 1.* Mori desidero, vt videam Christum: viuere renuo, vt viuā cum Christo. O domine Iesu accipe spiritum meum. Vita mea, suscipe animā meam. Gaudium meum attrahe cor meum, *D* dulcis cibus meus comedam te. Caput meum, dirige me. Lumē oculorum meorū, illumina me. Melos meū, tempera me. Odor meus, viuifica me. Verbū dei, recrea me. Laus mea, lętifica animam serui tui. Intra in eā gaudium meum, vt in te gaudeat. Intra in eā dulcedo summa, vt dulcia sapiat. Lumē æternum illustra super eam, vt te intelligat, cognoscat & diligat. Ob hoc enim non te diligit domine, si non diligit, quia non te cognoscit: & te ideo non cognoscit, quia non intelligit: & ideirco non intelligit, quia lumen tuum non comprehendit: & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non cōprehenderunt. *Ioan. 1.* O lux mentis, ô lucens veritas, ô vera claritas, quæ illuminas omnem hominem venientem in hunc mundū, venientem quidem, sed non diligentem: quia qui diligit mundū, inimicus dei constituitur. *Iaco. 4.* Expelle tenebras desuper faciem abyssi mentis meę, vt videat te intelligendo, vt cognoscat te cōprehendendo, vt diligat te cognoscendo. Quisquis enim cognoscit te, diligit te, se obliuiscitur, amat te plus q̃ se. relinquit se & venit ad te, vt gaudeat de te. Hinc est ergo domine *E* quòd non tantum diligo quantum debeo, quia nō plene cognosco te. Sed quia parū cognosco, parum diligo: & quia parum te diligo, parū in te gaudeo: sed à te vero gaudio interiori per exteriora recedens, dum te solo careo, adulterinas amicitias in his exterioribus quæro. Et sic miser ego cor meum (quod tibi soli debui toto amore totoq; affectu impendere) vanis dedi: & ideo vanus effectus sum, dum vanitatem dilexi. Hinc etiam est domine q; in te non gaudeo, & tibi non adhæreo: quia ego in exterioribus, tu in interioribus: ego in temporalibus, tu in spiritualibus: ego in transitoriis animo diffundor, cogitatione versor, locutione implicor, & tu domine in æternis habitas, & æternitas es. tu in celo, ego in terra. tu diligis alta, ego infima: tu cœlestia, ego terrestria. Et quando poterunt hæc contraria conuenire?

Cap. II. De miseria & fragilitate hominis.

Miser ego, quando poterit obliquitas mea tuæ rectitudini adæquari? Tu domine diligis solitudinem, ego multitudinem: tu silentium, ego clamorem: tu veritatem, ego vanitatem: tu mūditiam, ego immunditiam sequor. Quid plura domine? Tu verè bonus, ego malus: tu pius, ego impi*: tu sanctus, ego miser. tu iustus, ego iniustus: tu lux, ego cæcus: tu vita, ego mortuus: tu medicina, ego æger: tu gaudium, ego tristitia: tu summa *F* veritas, ego vniuersa vanitas, vt omnis homo viuens. *Psal. 38.* Heu. Quid igitur ô creator dicā? Audi ô creator, Creatura tua sum, iam perij: creatura tua sum, iam morior. Factura tua sum, iam ad nihilum redigor. Plasma tuum sum. Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me. *Psal. 118.* Manus, inquam, illæ quæ affixæ clauis sunt pro me. *Ioan. 10.* Opus manuum tuarum domine ne despicias. Vulnera manuum tuarum precor vt aspicias. *Psal. 37.* Ecce in manibus tuis domine deus descripsisti me. lege ipsam scripturam, & salua me. En ad te suspiro creatura tua. Creator es, recrea me. En ad te clamo factura tua. Vita es, viuifica me. En ad te respicio tuum plasma, plasmator es, restaura me. Parce mihi domine, nihil enim sunt dies mei. *Iob. 7.* Quid est homo, vt possit alloqui deum factorem suum? Parce mihi colloquenti tibi, ignosce seruo tuo qui præsumit loqui tanto domino. Legem non habet necessitas. Dolor me compellit dicere. Calamitas quam patior, cogit me exclamare. Aegrotus sum, ad medicum clamo: Cæcus sum, ad lucem propero: Mortuus sum, ad vitam suspiro. Tu es medicus, tu lux, tu vita Iesu Nazarene. Miserere mei fili Dauid, miserere mei *Matth. 10.*

G fons misericordiæ. Audi qui ad te clamat infirmū. Lux quæ transis, expecta cæcum: præbe ei manum, vt ad te veniat, & in lumine tuo videat lumen. Vita viuens reuoca mortuum. Quis sum ego qui loquor tecum? Væ mihi domine, parce mihi domine: ego cadauer putridum, esca vermium, vas fœtidum, cibus ignium. Quis sum ego qui loquor tecū? Væ mihi domine, parce mihi domine. Infelix ego homo: homo, inquā, natus de muliere, breui viuēs tempore, repletus multis miseriis. Homo, inquam, vanitati similis factus, cōparatus iumentis insipientibus, & iam similis factus illis. Quid tterū ego? Abyssus tenebrosa, terra misera, filius iræ, vas aptum in contumeliam, genitus per immunditiam, viuēs in miseria, moriturus in angustia. Heu miser quid fui? hen quid futurus sum? Vas sterquilinij, concha putredinis, plenus fœtore & horrore: cæcus, pauper, nud⁹, plurimis necessitatibus subditus, ignorans introitum & exitum meū. Miser & mortalis, cuius dies sicut vmbra prætereūt, cuius vita sicut vmbra lunatica euanescit, sicut flos in arbore crescit, & statim marcescit, nunc floret, & statim aret. Vita, inquā mea vita fragilis, vita caduca, vita H quæ quanto magis crescit, tāto magis decrescit: quanto magis procedit, tanto magis ad mortē accedit. Vita fallax & vmbratica, plena laqueis mortis. Nunc gaudeo, statim tristor: nunc vigeo, sæpe infirmor: nūc viuo, statim morior: nunc felix appareo, semper miser: nunc rideo, iam fleo. Sicq; omnia mutabilitati subiacent, vt mihi vix vna hora in vno statu permaneat. Hinc timor, hinc tremor: hinc fames, hinc sitis: hinc calor, hinc frigus: hinc languor, inde dolor exuberat. Subsequitur his iportuna mors, quæ mille modis quotidie miseros homines rapit. Hūc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc consumit fames, illum sitis extinguit. hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo: illū perimit flāmis, alium dentibus bestiarum ferociū vorat: hunc trucidat ferro, illū veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miseram vitā finire compellit. Et nunc super hæc omnia magna miseria, quia cū nihil sit certi⁹ morte, ignorat tamē homo finē suum. Et cum stare putat, colliditur & perit spes eius. nescit enim homo quādo vel vbi vel quomodo moriatur, & tamē certum est quòd eum mori oporteat. Ecce domine q̃ magna miseria hominis in qua sum, nec timeo: q̃ grandis calamiI tas quam patior, nec doleo, & ad te nō clamo. Clamabo domine antequam transeam, si fortè non transeam, sed in te maneam. Dicam ergo, dicam miseriam meam, confitear nec erubescam ante te vilitatem meam. Adiuua me fortitudo mea, per quā subleuor: succurre virtus, per quā sustentor. Veni lux per quam video, appare gloria per quam gaudeo. Appare vita in qua viuam ô domine deus meus.

Cap. III. De mirabili lumine dei.

O lux quam videbat Tobias quando oculis clausis docebat filium suum viam vitæ. Lux quam videbat Isaac interius, quādo caligantibus oculis exterius filio futura narrabat. Lux, inquam, inuisibilis, cui omnis abyssus humani cordis est visibilis. Lux quā Iacob videbat, quādo, sicut tu intus docebas, filiis exterius ventura prædicebat. Ecce tenebræ sunt super faciē abyssi mētis meæ, tu es lumen. Ecce caligo tenebrosa super aquas cordis mei, tu es veritas. O verbum per quod facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Verbum quod es ante omnia, ante quod nihil: verbū creans omnia, sine quo omnia nihil: verbum regens omnia, sine quo nihil sunt omnia: verbū quod dixisti in principio, Fiat lux, & facta est lux. Dic etiam mihi, fiat lux, & facta sit lux, & videam lumen, & cognoscam quicquid non est lumen, quia sine te mihi tenebræ lumen, & lumen K tenebræ ponuntur. Et sic sine tua luce non est veritas, adest error, adest vanitas, non est discretio: adest confusio, adest ignorantia, non est scientia: adest cæcitas, non est visio: adest inuium, non est via: adest mors, non est vita. Ecce domine, quia lux non est, mors est, imò nō est mors, quia nihil est mors. nam per ipsam ad nihilum tendimus, dum nos nihil facere per peccatum non formidamus. Et iustè quidem hoc domine, nam digna factis recipimus, dum ad nihilum deuenimus tanquam aqua decurrens, quia sine te factum est nihil: & nos faciendo nihil, facti sumus nihil, quia sine te sumus nihil, per quem facta sunt omnia, sine quo factum est nihil. O domine verbum, ô deus verbum, per quod facta sunt omnia, sine quo factum est nihil. Væ mihi misero toties obcæcato, quia tu lux, & ego sine te. Væ mihi misero toties vulnerato, quia tu salus, & ego sine te. Væ mihi misero toties infatuato, quia tu es veritas, & ego sine te. Væ mihi misero toties oberrato, quia tu via, & ego sine te. Væ mihi misero toties mortuo, quia tu vita, & ego sine te. Væ mihi misero toties annihilato, quia tu verbum, per quod facta sunt omnia, & ego sine te, sine quo factū est nihil. O domine verbū, ô de⁹ verbū, qui es lux, L p quā facta est lux, qui es via, veritas & vita, in quo non sunt tenebræ, error, vanitas, neque mors. Lux sine qua tenebræ, via sine qua error, veritas sine qua vanitas, vita sine qua mors. Dic verbum domine, fiat lux, vt videā lucem, & vitē tenebras: videam viam, & vitem inuium: videam veritatem, & vitem vanitatem: videam vitam, & vitem mortem. Illuminare domine lux mea, illuminatio mea, & salus mea, quem timebo. Dominus meus, quem laudabo. Deus meus, quem honorabo. Pater me⁹, quem amabo. Spōsus meus, cui me seruabo. Illuminare, inquam, illuminare lux huic cæco tuo, qui in tenebris & in vmbra mortis sedet: & dirige pedes eius in viam pacis, per quam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsq; ad domum dei in voce exultationis & confessionis. Vera enim confessio est via per quam ingrediar ad te viam, per quam egrediar ab inuio, & reuertar ad te viam, quia tu es vera via vitæ.

Cap. V. Quid sit nihil fieri.

Confitear ergo, cōfitear tibi pater domine cœli & terræ miseriam meā, vt me venire liceat ad misericordiā tuam. Miser quippe factus sum, & ad nihilum redactus sum, & nesciui, quia tu es veritas, & ego non eram tecum. Vulnerauerunt me iniquitates meæ, & nō dolui, quia tu es vita, & M ego nō eram tecum. Ad nihilū deduxerunt me, quia tu es verbum, & ego nō eram tecum, per quem facta sunt omnia, sine quo factum est nihil: & ideo sine te factus sum nihil, quia est nihil, quod ad nihilū ducit. Omnia per ipsum facta sunt, quæcunq; facta sunt. Et qualia facta sunt? Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Omnia quæcunq; sunt, per verbum facta sunt: & quæcunque per verbum facta sunt, valde bona sunt. Quare bona sunt? Quia omnia per verbum facta sunt. Et sine ipso factum est nihil, quia nihil bonum sine summo bono est. Sed malum est vbi non est illud bonum, quod vtique nihil est: quia nihil aliud est malum, q̃ priuatio boni: sicut nihil aliud est cæcitas, q̃ priuatio luminis. Malum itaque nihil est, quia sine verbo factū est, sine quo factum est nihil. Illud autem malum est, quod priuatur illo bono per quod omnia facta sunt quæcunque sunt. At quæ non sunt, per ipsum facta nō sunt, & ideo nihil sunt. Et ideo mala sunt quæ facta nō sunt: quia omnia quæcunque facta sunt, per verbum facta sunt, & omnia per verbum bona facta sunt. Cum igitur

Marginal notes: *Psal. 35.* *Iob. 14.* *Psal. 143.* *Psal. 48.* *Psal. 101.* *Tobiæ 4.* *Gene. 27.* *Gen. 49.* *Gene. 1.* *Ioan. 1.* *Gene. 1.* *Cap. IIII. De mortalitate humanæ naturæ.* *Ioan. 1.* *Ioan. 14.* *Ioan. 1.* *Gene. 1.*

A igitur omnia per verbum facta sunt, mala per ipsum nõ
sunt. Restat igitur ꝙ omnia quæ facta non sunt, bona
non sunt, quia omnia quæcunq; facta sunt, bona sunt:
& ideo mala sunt, quæ facta nõ sunt, & ideo nihil sunt,
quia sine verbo factũ est nihil. Malum igitur nihil est,
quia factum non est. Sed qualiter malum est, si factum
nõ est? Quia malum priuatio boni est, per quod factum
bonum est. Esse ergo sine verbo malũ est, quod esse non
est, quia sine ipso nihil est. Sed quid est separari à verbo?
Si hoc quæris scire, audi qoid est verbum. Verbum dei
Ioan.14. dicit, Ego sum via, veritas & vita. Separari ergo à ver-
bo, est esse sine via, sine veritate, sine vita: & ideo sine ip-
so nihil, & ideo malũ, quia separatur à verbo, per quod
facta sunt omnia valde bona. Separari autẽ à verbo per
quod omoia facta sunt, nihil aliud est q̃ deficere, & à
facto trãsire in defectũ, quia sine ipso est nihil. Quoties
ergo à bono deuias, à verbo te separas, quia ipsum est
bonũ: & ideo nihil efficeris, quia sine verbo es, sine quo
factũ est nihil. Nunc igitur domine illuminasti me lux
vt viderem te. Vidi & cognoui me, quia toties nihil fa-
B ctus sum, quoties à te separatus sum, quia bonũ quod tu
es, oblitus sum: & ideo malus effectus sum. Væ mihi mi-
sero, vt quid hoc non cognoscebam, quia te deserens
nihil fiebã? Sed quid hoc quæro? Si nihil erã, quomodo
cognoscere volebã? Scim⁹ quia nihil nihil est: & quod
nihil est, oon est: & quod non est, bonũ non est, quia ni-
1.Cor.8. hil est. Si ergo nihil fui cum sine te fui, quasi nihil fui, &
Psal.113. velut idolum quod nihil est, quod quidem aores habet,
& non audit, oares habet & nõ odorat, oculos habet, &
nõ videt, os habet & noo loquitur, manus habet & nõ
palpat, pedes habet & nõ ambulat, & omnia lineamen-
Cap.VI. ta habet membrorum sine sensu eorum. Com igitur
De casu animæ in peccatis. fui sine te, non fui, sed nihil fui, & ideo cæcus erã, sor-
dus & insensibilis, quia nec bonum discernebam, nec
malũ fugiebã, nec dolorẽ vulnerũ meorũ sentiebã, nec
Ioan.1. tenebras meas videbam, quia erã sine te vera luce, quæ
illuminas omnem hominem venientem in hunc mun-
dũ. Væ mihi, vulnerauerunt me, & non dolui: traxerunt
me, & nõ sensi: quia nihil eram, quia sine vita eram, quæ
est verbũ per quod facta suot omnia. Ideo domioe lux
C mea, inimici mei de me fecerunt quæcunque voluerũt,
percusserunt, nudaueruot, polluerunt, corruperũt, vul-
nerauerunt & occiderunt me, quia recessi à te, & factus
sum nihil sine te. Heu domine vita mea, qui fecisti me:
lux mea, qui direxisti me. Defensor vitæ meæ miserere
mei, & resuscita me, domine deus meus spes mea, virt⁹
mea, fortitudo mea, consolatio mea in die tribulationis
meæ: respice inimicos meos, & eripe me, fugiãt à facie
mea, qui oderuot me, & ego viuã in te per te. Ipsi enim
domine considerauerunt me, & videntes me sine te de-
Psal.21. spexerunt me. Diuiserunt sibi vestimenta virtutum,
quib⁹ ornaueras me. fecerũt sibi viã per me. sub pedib⁹
suis conculcauerunt me. fecibus peccatorum polluerũt
templum sanctum tuũ: posuerũt me desolatum, & mœ-
rore cõfectũ. Ibam post eos cæcus & nudus, & illaquea-
tus funibus peccatorũ. trahebãt me post se in circum-
itu de vitio in vitium, & de luto in lutum, & ibã absq;
fortitudine ante faciem subsequentis. Seruus eram, ser-
uitutẽ amabã. Cæcus eram, & cæcitatem desiderabam.
Vinctus eram, & vincula oon horrebam. Amarum dul-
ce, & dulce amarũ credebã. Miser eram, nec cognosce-
bam, & hoc quia sine verbo eram, sine quo factũ est ni-
hil, per quod omnia cõseruantur, sine quo omnia anni-
hilãtur. Sicut enim omnia per ipsum facta sunt, & sine
ipso factum est nihil, sic per ipsum omnia cõseruantur,
qoæcunq; sunt, siue in cœlo, siue in terra, siue in mari, *D*
& in omnib⁹ abyssis. Nec pars parti in lapide adhæret,
nec in aliquo creatorum, nisi quia per verbum conser-
uantur, per quod omnia facta sunt. Adhæreã ergo tibi
verbũ, vt cõserues me: quia vbi à te recessi, perij in me,
nisi quia tu qui me feceras, refecisti me. Ego peccaui, tu
me visitasti. Ego cecidi, tu me erexisti. Ego ignoraui, tu
me docuisti. Ego nõ vidi, tu me illuminasti. Miser ego *Cap.VII.*
deus meus quantum teneor diligere te ostende mihi, *De multiplicib⁹ beneficiis dei.*
quantum debeo laudare te demonstra mihi, quantum
debeo placere tibi innotesce mihi. Intona domine de-
super voce grãdi & forti in interiorẽ aurẽ cordis mei:
doce me & salua me, & collaudabo te qui creasti me cũ
nihil essem, qui illuminasti me cum in tenebris essem,
qui resuscitasti me cum mortuus essem, qui pauisti me à
iuuentute mea omnibus bonis tuis. Hũc inutilẽ vermẽ
fœtẽtẽ peccatis, nutris omnib⁹ optimis donis tuis. Ape-
ri mihi ô clauis Dauid, qui aperis, & nemo claudit illi
cui tu aperis: claudis, & nemo aperit illi cui tu claudis.
Aperi mihi ostiũ luminis tui, vt igrediar, & videã & co-
gnoscã, & cõfitear tibi in toto corde meo: quia miseri-
cordia tua magna est super me, & eruisti animã meã ex
inferno inferiori. Domine deus noster q̃ admirabile & *Psal.8.*
laudabile est nomẽ tuũ in vniuersa terra? Et quid est ho-
mo ꝙ memor es eius, aut filius hominis quoniã visitas
eum? Domine spes sanctorum, & turris fortitudinis eo- *E*
rum, deus vita animæ meæ, per quam viuo, sine qua mo-
rior: lumen oculorũ meorum, per quod video, sine quo
orbor: gaudiũ cordis mei, & lætitia spiritus mei: diligã
te toto corde meo, & toto animo meo, & totis medul-
lis & viscerib⁹ meis, quia tu prior dilexisti me. Et vnde
hoc mihi ô creator cœli & terræ & abyssi, qui bonorum
meorũ nõ indiges? Vnde hoc mihi, quia dilexisti me? O
sapientia, quæ aperis os mutorũ, ô verbum per quod fa-
cta sunt omnia, aperi os meũ, da mihi vocem laudis, vt
enarrẽ omnia beneficia tua, quæ mihi domine à princi-
pio contulisti. Ecce enim sum, quia tu creasti me: & ꝙ
me creares, & in numero creaturarũ tuarũ numerares,
ab æterno tu præordinasti, antequam quicquam faceres
à principio, antequam extenderes cælos, necdum erant *Prouer.8.*
abyssi, adhuc terram non feceras, nec montes fundaue-
ras: necdum fontes eruperant. anteq̃ hæc omnia quę fe-
cisti, per verbum faceres, me creaturam tuam fore cer-
tissima veritatis tuæ prouidentia præuidisti, & esse me *F*
creaturam tuam voluisti. Et hoc vnde mihi domine be-
nignissime, de⁹ altissime, pater misericordissime, crea-
tor potẽtissime & semper mitissime? Quæ mea merita,
quæ mea gratia, vt cõplaceret ante conspectum tuę ma-
gnificę maiestatis creare me? Nõ eram, & creasti me: ni-
hil fueram, & de nihilo me aliquid fecisti. Quale autem
aliquid? Nõ stillam aquę, non ignem, nõ auem, vel pi-
scem, non serpentẽ, vel aliquid ex brutis animalibus: nõ
lapidem, vel lignum, non ex eorum genere quæ tãtùm
habent esse, vel ex eorum quæ tantũ esse possunt & cre-
scere, non ex eorum genere quæ tantũ esse & crescere &
sentire possunt: sed super omnia hæc voluisti me esse ex
his quæ habent esse, quia sum: & ex his quæ habent
esse & crescere, quia sum & cresco: & ex his quæ sunt,
crescunt & sentiunt, quia sum, cresco, & sentio. Et
paulo minus parem me creasti angelis, quia rationẽ te
cognoscendi cum ipsis à te cõmunem accepi. Sed paulo
minus vtiq; dixi. nam illi tuam felicem notitiã iam ha- *De dignitate hominis futura.*
bent per speciẽ, ego autẽ per spem. Illi facie ad faciem,
ego per speculum in ænigmate. Illi plene, ego autem ex
parte. Sed cum venerit quod perfectum est, euacua- *Cap.VIII.*

G bitur quod ex parte est, quãdo iam reuelata facie tuam faciem videbimus. Quid iam prohibebit nos non esse minores paulo minus ab angelis, quos tu domine corona spei, quæ ornata est gloria & honore, coronaueris, quos tu nimis quasi amicos tuos honorificaueris, imò per omnia pares & æquales angelis feceris? Nẽpe & hoc veritas tua dicit, Aequales enim sunt angelis, & filij dei sunt. Quid nisi filij dei sunt, si pares sunt angelis? Vere quidẽ erunt filij dei quia filius hominis factus est filius dei. Hoc vtiq; consideranti mihi fiducia est dicere, Nõ homo minor paulo minus est ab angelis, non vtiq; tantũ æqualis angelis, sed superior angelis, quia homo de⁹, & deus homo, non angelus. & dicã propter hoc hominem esse creaturã dignissimã, quia verbum quod erat in principio deus apud deũ, verbum per quod deus dixit, fiat lux, & facta est lux (angelica scilicet natura) verbũ per quod deus creauit omnia in principio, idẽ verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriã eius. Ecce gloria per quam glorior, quãdo sane glorior. Ecce gaudium per quod gaudeo, quãdo sane gaudeo. Domine deus me⁹, vita & tota gloria animæ meæ,

Matt. 22. *Ioan. 1.* *Gene. 1.*

H Cõfiteor ego tibi domine deus meus: cũ me creasti rationis capacẽ, angelis quodãmodo parem creasti, quia perfici possum per verbum tuum, vt veniam ad æqualitatem angelorum, vt habeã adoptionem filiorum per vnigenitũ verbum tuum domine, per filium tuum dilectum, in quo tibi bene cõplacuit: per vnicũ cohæredem & consubstantialẽ tibi & coæternum Iesum Christum, vnicum dominũ & redemptorem nostrum, illuminatorem & consolatorem nostrum, aduocatum nostrum apud te, & lumen oculorum nostrorum, qui est vita nostra & saluator noster, & spes vnica nostra, qui nos dilexit magis q̃ se, per quẽ habemus fiduciã repositam, & firmam apud te spem & accessum veniendi ad te, quoniã dedit potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Laudem tribuã nomini tuo domine, qui me ad imaginẽ & similitudinem tuam creando, tantæ gloriæ fecisti me fore susceptibilem, vt possim filius dei fieri. Hoc vtiq; non possunt arbores, non possunt lapides, non generaliter omnia quæ mouẽtur vel crescunt in aëre, vel in mari, vel in terra: quia nõ dedit eis potestatem per verbum tuum filios dei fieri, quia rationem

Ioan. 1. *Gene. 1.*

I non habent. nã & hæc potestas in ratione consistit, per quam cognoscimus deum. Dedit autem hãc potestatem hominibus, quos creauit rationabiles ad imaginem & similitudinẽ suã. Et ego vtiq; domine per tuã gratiam homo sum, & filius tuus esse possum per gratiam, quod illi nõ possunt. Vnde hoc mihi domine veritas summa, veráq; summitas, & principium omnium creaturarum? Vnde hoc mihi domine, vt possim fieri filius dei, quod illi non possunt? Tu es qui manes in æternum, qui omnia creasti simul. Simul creasti homines & iumẽta, lapides & virentia terræ. Nõ enim præcesserunt merita, nulla eorum antecessit gratia, quia omnia tua tantũ bonitate creasti: & pares omnes creaturæ fuere in meritis, quia omniũ nulla fuere merita. Et vnde ergo magis tua bonitas in hac tua creatura quam fecisti rationalem, q̃ in omnibus aliis quæ sunt sine ratione, apparuit? Quare non ego sicut omnes illæ, aut cur non omnes illæ sicut ego, aut ego solus sicut illæ? Quæ mea merita, quæ mea gratia, vt me filium tuum posse fieri susceptibilẽ creares, quod illis omnibus denegares? Absit domine vt hoc sentiam. Tua tantùm gratia, tua tantùm bonitas hoc fecit, vt essem particeps dulcedinis eius. Illa igitur gratia qua me de nihilo creasti, illam quæso domine da mihi gratiam, vt tibi de hoc referam gratiam.

Cap. IX. *De omnipotentia dei.*

K Omnipotens manus tua semper vna & eadẽ, creauit in cœlo angelos, & in terra vermiculos, non superior in illis, non inferior in istis. Sicut enim nulla alia manus angelum, ita nulla posset creare vermiculum: sicut nulla cœlũ, ita nulla posset creare minimum arboris foliũ: sicut nulla corpus ita nulla vllum capillũ album posset facere aut nigrum. sed omnipotẽs manus tua, cui omnia pari modo sunt possibilia. Nec enim possibili⁹ est ei creare vermiculum q̃ angelum, nec impossibilius est extendere cœlum q̃ folium, nec leuius formare capillũ q̃ corpus, nec difficilius fundare terram super aquas, quàm aquas super terram: sed omnia quæcunque voluit fecit, sicut voluit in cœlo & in terra, & in mari & in omnibus abyssis, & me inter omnia sicut voluit, potuit & sciuit. Potuit quidẽ manus tua domine me lapidem vel auem vel serpentem vel beluam aliquam creare, & sciuit, sed noluit propter suã bonitatẽ. Quare ergo ego nõ sum lapis vel arbor vel aliqua belua? Quia sic ordinauit bonitas tua: & vt hoc ordinaret, nõ præcesserũt merita mea. L

Cap. X. *De incomprehẽsibili laude dei.*

Vnde hoc mihi domine, vnde mihi laudes ad laudandum te? Sicut enim fecisti me sine me, sicut complacuit ante te: ita laus tibi est sine me, sicut cõplacet ante te. Laus tua domine tu ipse es. Laudẽt te opera tua secundum multitudinẽ magnitudinis tuæ, laus tua domine incomprehensibilis est. Corde non cõprehenditur, ore non mensuratur, aure non percipitur, quia ista transeũt, & laus tua domine manet in æternum. Cogitatio incipit, & cogitatio finitur: vox sonat & vox trãsit: auris audit, & auditus desinit: laus vero tua in æternũ stat. Quis ergo est qui te laudet? Quis homo annunciet laudem tuã? Laus tua perpetua est, trãsitoria non est. Hic te laudat, qui teipsum laudẽ tuã credit. Hic te laudat, qui seipsum noscit in tuã laudẽ non posse pertingere. Laus tua perpetua est, quæ nunquam transit. In te est laus nostra, in te laudabitur anima mea. Non nos laudamus te, sed tu te, & per te, & in te: & nobis etiã est laus in te. Tunc verã habemus laudẽ, quando à te habemus laudẽ, quando lux approbat lucem, quia tu vera laus tribuis veram laudem. Quoties autem ab alio q̃ à te quærimus laudẽ, toties tuam amittimus laudem, quia illa transitoria est, sed tua æterna. Si trãsitoriam quærimus, æternam amittimus laudem. Si æternam volumus, transitoriam non amemus. Laus æterna domine deus meus (à quo omnis laus, sine quo nulla est laus) non valeo laudare te sine te: habeam te, & laudabo te. Quis enim ego sum domine per me, vt laudẽ te? Puluis & cinis ego sum, canis mortuus & fœtens ego sum, vermis & putredo ego sum. Quis ego sum vt laudem te domine deus fortissime spirituum vniuersæ carnis, qui inhabitas æternitatem? Nũquid tenebræ laudabunt lucem, aut mors vitam? Tu lux, ego tenebræ: tu vita, ego mors. Nunquid vanitas veritatem laudabit? Tu es veritas, ego verò homo similis factus vanitati. Quid ergo domine? laudabo te? Nũquid miseria mea laudabit te? Nunquid fœtor laudabit odorem? Nũquid mortalitas hominis, quæ hodie est & cras tollitur, laudabit te? Nũquid laudabit te homo putredo, & filius hominis vermis? Nũquid laudabit te domine, qui in peccatis conceptus est & natus & nutritus? Laudet te domine deus meus incõprehensibilis potẽtia tua, incircumscriptibilis sapientia tua, & ineffabilis bonitas tua. Laudet te supereminens clemẽtia tua, superabundans misericordia tua, sempiterna quoq; virtus & diuinitas tua. Laudet te omnipotentissima fortitudo tua: summa quoq; benignitas & charitas tua, per quam creasti

M

A creasti nos domine deus vita animæ meæ. Ego autem creatura tua sub vmbra alarum tuarum sperabo in bonitate tua qua creasti me. Adiuua creaturam tuam, quam creauit benignitas tua. Non pereat in malitia mea, quod operata est bonitas tua. Non pereat in miseria mea, quod fecit summa clemētia tua. Quæ est enim vtilitas in creatione tua, si descendam in corruptionem meam? Nunquid enim vane deus cōstituisti omnes filios hominum? Creasti me domine, rege quod creasti. Opera manuum tuarum ne despicias deus. Me fecisti de nihilo: si me non regis domine, iterum reuertar ad nihilum. Sicut enim domine non eram, & de nihilo fecisti me, sic si me non regis, adhuc ad nihilum redigar in me. Adiuua me domine vita mea ne peream in malitia mea. Si non creasses me domine, non essem: quia creasti me, iam sum. Si non regis, iam non sum. non enim mea merita, non mea gratia te coëgerunt vt creares me, sed benignissima bonitas tua & clementia tua. Illa charitas tua domine deus meus, quę te ad creationem coëgit, ipsa quæso modò cogat te ad regendum. Quid enim prodest quòd te compulit charitas tua ad creādum, si peream in miseria mea, & non me regat dextera tua? Hæc te cogat domine deus meus clementia ad saluandum quod creatum est, quæ te compulit creare quod creatum non est. Ipsa te vincat charitas ad saluandum, quæ te vicit ad creandū: quia nec nūc minor est, quia ipsa charitas tu ipse es, qui semper idem es. Non est abbreuiata manus tua domine vt saluare nequeat, neque aggrauata est auris tua, vt non audiat: sed peccata mea diuiserunt inter me, & inter tenebras & lucem, inter imaginem mortis & vitam, inter vanitatem & veritatem, inter lunaticam hanc vitam meam & sempiternam tuam. Hæ sunt vmbræ tenebrarum, quibus operior in hac abysso caliginosi carceris huius, in qua prostratus iaceo donec aspiret dies, & inclinētur vmbræ, fiatque lux in firmamēto virtutis tuæ, vox domini in virtute vox domini in magnificentia, dicátque: Fiat lux & effugentur tenebræ, & appareat arida, germinetq́ terra herbam virentem, & facientem semen & fructum bonum institiæ regni tui. Domine pater & deus, vita per quam omnia viuunt, & sine qua omnia mortua cōputantur, ne derelinquas me in cogitatu maligno, & extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. Aufer à me concupiscentias, & animo irreuerenti & infrunito ne tradas me, sed posside cor meū vt te cogitet semper, illumina oculos meos vt te videant, & non extollātur ante te gloria sempiterna, sed humiliter sentiant, non in mirabilibus super se: & quæ à dextris sunt videant, & non quæ à sinistris abs te: & palpebræ tuæ præcedant gressus meos. Nam & palpebræ tuæ interrogant filios hominum. Allide concupiscētiam meā dulcedine tua, quā abscondisti timentibus te, vt concupiscam te concupiscentiis sempiternis ne vanis illectus & deceptus interior gustus, ponat amarum dulce, & dulce amarum: tenebras lucem, & lucē tenebras: vt liberari in medio tot decipularum possim ab inimico super facientem viæ huius positarum ad capiendas animas peccatorum, quibus plenus est totus mundus: quod is qui vidit, sub silentio non transiuit inquiens, Quicquid enim est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscētia oculorum, aut superbia vitæ. Ecce domine deus meus, mundus totus plenus est concupiscentiarum laqueis, quos parauerūt pedibus meis. Et quis effugiet hos laqueos? Profectò à quo tu abstuleris extollentiam oculorum suorum, vt non eum capiat concupiscentia oculorum: & à quo tu abstuleris carnis concupiscentiam, ne eum capiat carnis concupiscentia: & à quo tu abstuleris animum irreuerentem & infrunitum, ne eum callidè decipiat superbia vitæ. O quàm felix cui hæc tu facies, quippe pertrāsibit immunis. Nunc redemptor te precor per te, adiuua me, ne corruā in conspectu aduersariorū meorum, captus laqueis eorum, quos parauerunt pedibus meis, vt incuruent animam meam. Sed erue me virtus salutis meæ, ne sibi risum exhibeant de me inimici tui qui oderunt te. Exurge domine deus meus, fortis meus, & dissipentur inimici tui: & fugiant qui oderunt te, à facie tua: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie tua. Et ego abscondar in abscondito faciei tuæ, & gaudeā cum filiis tuis, satiatus omnibus bonis. Et tu domine deus pater orphanorum, & tu mater pupillorum tuorum, audi eiulatum filiorum tuorum, & extēde alas tuas, vt fugiamus sub eis à facie inimici. Turris fortitudinis Israël, qui non dormitas neque dormis custodiens Israël, quia non dormit neque dormitat bostis qui impugnat Israël. O lux quam non videt alia lux, lumen quod non videt aliud lumen, lux quæ obtenebrat omnem lucem, & lumen quod excæcat omne extraneū lumen, lux à quo omnis lux, lumē à quo omne lumen, lumē ad quod omne lumen est tenebræ, ad quod omnis lux obscuritas, lux cui omnes tenebræ lumen, cui omnis obscuritas lux, lux suprema, quam cæcitas nō obnubilat, quam caligo non hebetat, quam tenebræ non obscurant, quam nulla obstantia claudit, quam nūquam separat aliqua vmbra, lux quæ illuminas omnia tota simul, semel & semper: absorbe me in claritatis abyssum, vt videam vndique te in te, & me in te, & cuncta sub te. Ne derelinquas me, ne accrescant vmbræ ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea. Sine te enim omnia sunt mihi tenebræ, omnia mala: quia nihil bonum sine te vero solo & summo bono. Hoc cōfiteor, hoc scio domine deus meus, quia vbicunque sum sine te, male est mihi præter te, non solùm extra me, sed etiam in me, quia omnis copia quæ non est deus meus, mihi est egestas. Satiabor tunc cum apparuerit gloria tua. Et tu domine vita mea beata, fac vt miseriam meam confitear tibi, ex quo ab vnitate bonitatis tuæ summo & vno bono temporalium rerum multiformitas lapsum me per carnales sensus dissipauit, & ab vno in multa diuisit, & facta est mihi abundantia laboriosa, & egestas copiosa, dum aliud & aliud sequebar, & à nullo implebar, dum non in me inueniebam te incommutabile & singulare & indiuisum vnum bonum, quod secutus non erro: quod consecutus non doleo: quod possidens satiatur totum desiderium meum. Heu miseria super miseriam, cum misera anima mea à te refugit, cum quo sempee abundat & gaudet, & sequitur mūdum, cum quo sempee eget & dolet. Mūdus clamat, deficio: tu domine clamas, reficio: & miseria mea praua magis sequitur deficiētem quàm reficientem. Plane infirmitas mea hæc est. Medice spirituū sana illam, vt confitear tibi, salus animæ meæ toto corde meo, super omnibus beneficiis tuis quibus pascis me à iuuentute mea, & vsque in senectam & senium. Te deprecor per teipsum ne derelinquas me, fecisti me cum non essem, redemisti me cum perissem. Perieram, mortuus fueram: ad mortuum descendisti, mortalitatem suscepisti. Ad seruum rex descendisti. Vt seruum redimeres teipsum tradidisti. Vt ego viuerem, tu mortem suscepisti. Mortem vicisti, me instaurasti cum te humiliasti. Perieram, abieram in peccatis, venundatus etiam venisti pro me vt redimeres me: & tantum me dilexisti, vt sanguinem tuum in pretium dares pro me.

Marginalia: *Cap. 11. De spe erigenda ad deum.* — B — *Esa. 59.* — *Cap. 12. De laqueis cōcupiscētiarum.* — *Eccl. 23.* — C — *1. Ioan. 2.* — D — *Psal. 67.* — *Cap. 13. De miseria hominis & beneficiis dei.* — E — *Psal. 16.* — F

G dilexisti me domine plus quàm te, quia mori voluisti pro me. Tali pacto, tam charo precio reduxisti me de exilio, redemisti me de seruitio, retraxisti me de supplicio, vocasti me nomine tuo, signasti me sanguine tuo, vt memoriale tuum semper esset apud me, & nunquam recederet à corde meo, qui pro me non recessit à cruce. Vnxisti me oleo tuo, quo tu vnctus fuisti, vt à te Christo dicerer Christianus. Et in manibus tuis descripsisti me, vt semper sit memoria mea apud te, si tamen memoria tua iugiter fuerit apud me. Sic igitur gratia tua semper & misericordia præuenerunt me. De multis nanque & magnis periculis sæpe liberasti me, liberator meus. Quando erraui, ad viã reduxisti me: quando ignoraui, docuisti me: quando peccaui, corripuisti me: quando fui tristis, consolatus es me: quando desperaui, confortasti me: quando cecidi, erexisti me: quando steti, tenuisti me, quando iui, deduxisti me: quando veni, suscepisti me: quando dormiui, custodisti me: quando clamaui, exaudisti me.

Cap. 14. Quod deus perpetua intentione considerat opera hominum.

Hæc enim & multa alia beneficia fecisti mihi domine deus meus vita animæ meæ: de quibus dulce esset mihi semper loqui, semper cogitare, semper tibi gratias agere, vt possim te semper pro omnibus bonis tuis laudare & amare toto corde meo, & tota anima mea, & tota mente mea, & tota fortitudine mea, simul ex omnibus medullis & intimis cordis mei, & omnium cõpagium meatum, beata dulcedo domine deus

H meus omnium qui delectantur in te. Sed imperfectum meum viderũt oculi tui. Oculi, inquã, tui multo lucidiores sunt sole, circumspicientes omnes vias hominum & profundum abyssi, & in omni loco contemplantur semper bonos & malos.

Psal. 138.

Sapien. 11.

Cũ enim cunctis præsideas singula implens, totus semper vbique præsens, cunctorúmq; curam agens, quæ creasti, quia nihil odisti eorum quæ fecisti, sic gressus meos semitásq; consideras, & die noctuq; super custodiam meam vigilas, omnes semitas meas diligenter notãt, speculator perpetuus veluti si totius creaturæ tuæ cœli & terræ oblitus, tantùm me solum consideres, & nihil sit tibi curæ de aliis. Neque enim tibi crescit lux incommutabilis visionis tuæ, si tantum vnum aspicias, neque minuitur si innumera videas & diuersa: quia sicut vnum totum simul perfectè considerat, sic singula quælibet licet diuersa perfectè simul totáque totus conspicit visus tuus. Sed sicut omnia, sic vnum, & sicut vnum sic singula, totus simul sine diuisione vel cõ

I mutatione vel diminutione consideras. Itaque totus tu in toto tempore sine tempore, totum me simul semperq; consideras, ac si nihil aliud considerare habeas. Sic igitur super custodiam meam stas, sicut si omnium oblitus sis, & mihi soli intendere velis. Semper quippe te præsentem exhibes, semper te paratum offers, si me paratum inuenis. Quocunque iero, tu me domine non deseris, nisi prior ego te deseram. Vbicunq; fuero, non recedis: quoniam vbiq; es: & quocunque iero, inueniam te, per quem possim esse: ne peream sine te, cum sine te esse non possim. Fateor quidem, quia quicquid facio, & quęcunq; facio, ante te facio: & illud quicquid est, quod facio, melius tu vides quàm ego qui facio. Quicquid enim semper operor, tu pariter semper præsens assistis, vtpote perpetuus inspector omnium cogitationum, intentionum, delectationum, & omnium operationum mearum. Domine, ante te est semper omne desiderium meũ, ante te tota cogitatio mea. Tu domine vides vnde veniat spiritus, vbi sit, & quo vadat, quia tu es omniũ spirituum ponderator. Et vitum radix sit dulcis, an amara, de qua foris pulchra folia emittũtur: tu iudex interim melius ipse nosti, & etiam medullas radicum sub-

K tilius perscrutaris: & non solùm intentionem, sed radicis eius medullam intimam disertissima tuæ lucis veritate colligis, numeras, contueris & consignas, vt reddas vnicuique non solummodo secũdum opera vel intentionem, sed etiam secundum ipsam interiorem absconditam medullam radicis de qua procedit intentio operantis. Ad quod tendo cum operor, quicquid cogito, & in quocunque delector, tu vides, aures tuæ audiũt, oculi tui vident & considerant. Signas, attendis, notas & scribis in libro tuo siue bonum fuerit siue malum, vt reddas postea pro bono præmia, & pro malo supplicia, quando aperientur libri, & iudicabuntur secundum hæc quę fuerunt scripta in libris tuis. Hoc est fortè quod iam dixisti nobis, Considerabo nouissima eorum. & quod de te domine dicitur, Vniuersorũ finem ipse considerat. quoniam tu quidẽ in omnibus quæ agimus, finem intentionis magis quàm actum operationis attẽdis.

Apo 20.

Deut. 32.

Iob 28.

Cumque hæc diligenter considero domine deus meus, terribilis & fortis, timore pariter & ingenti rubore confundor, quoniam nobis magna est indita necessitas iuste rectèque viuendi, qui cuncta facimus ante oculos iudicis cuncta cernentis.

Boëtius de consola. li. 5. Prosa. 6.

Cap. 25. Quòd homo per se nihil potest sine diuina gratia.

Fortissime magnipotens deus spirituum vniuersæ carnis, cuius oculi sunt super omnes

L vias filiorum Adam à die natiuitatis eorum vsque in diem exitus eorum, vt reddas vnicuique secundum opera eorum bona vel mala, ostende mihi vt confitear tibi paupertatem meam, quoniã dixi quod diues essem, & nullius egerem, & nesciebam quoniam pauper eram, cæcus, nudus, miser & miserabilis. Credebam enim me fore aliquid, cum nihil essem. Dixi, sapiens efficiar: & stultus factus sum. Cogitabam me esse prudentem, & deceptus sum. Et video nunc quia donum tuum est, sine quo nihil possumus facere, quia nisi tu domine custodieris ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Sic docuisti me, vt cognoscerem me, quia dereliquisti me, & probasti me, non proptèr te, quò cognosceres me: sed propter me, vt cognoscerem me. Nam (vt dixi) domine credebam me aliquid fore ex me, existimabam me sufficere per me, nec percipiebam quoniam tu regebas me, donec aliquantulum te elongasti à me, & cecidi statim in me, & vidi & cognoui quoniam tu regebas me: & quòd cecidi, fuit ex me: & quòd surrexi, fuit ex te. Aperui-

Apoca. 3.

Psal. 126.

M sti mihi oculos lux, & excitasti & illuminasti me, & vidi quoniam tentatio est hominis vita super terram, & quòd gloriari non valeat ante te omnis caro, nec iustificatur omnis viuens: quoniam si quid boni est parui vel magni, donum tuum est, & nostrum non nisi malum est. Vnde igitur gloriabitur omnis caro? nunquid de malo? Hæc non est gloria, sed miseria. Sed nunqnid gloriabitur de bono? nunquid de alieno? Tuum domine est bonum, tua est gloria. Qui enim de bono tuo gloriam sibi quærit & non tibi quærit, hic fur est & latro, & similis est diabolo, qui voluit furari gloriam tuam. Qui enim laudari vult de tuo dono, & non quærit in illo gloriam tuam, sed suam: hic licet propter tuum donum laudetur ab hominibus, à te tamen vituperatur, quia de dono tuo non tuam, sed suam gloriam quæsiuit. Qui autem ab hominibus laudatur vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, nec liberabitur condẽnante te. At tu domine formator meus ex vtero matris meæ, non me sinas cadere in illam exprobationem, vt exprobretur mihi furari voluisse gloriam tuam. Tibi enim sit gloria, cuius est omne bonum, nobis autem cõfusio faciei & miseria, quorum est omne malum, nisi tu

Iob 7.

volueris

A volueris misereri. Misereris quippe domine, misereris omnium, & nihil odisti eorum quæ fecisti, & das nobis de bonis tuis, & ditas nos domine de⁹ inopes optimis donis tuis: quoniam diligis pauperes, & diuites facis eos diuitiis tuis. Ecce nūc domine pauperes nos filij tui sumus, & pusillus grex tuus: aperi nobis ianuas tuas, & edēt pauperes, & satiabūtur, & laudabunt te qui requirunt te. Scio etiā domine & confiteor docente te, quoniam illi soli qui cognoscunt se pauperes, & cōfitentur tibi paupertatem suam, ditabūtur à te: quoniam qui se diuites existimant, cum sint pauperes, à tuis diuitiis inueniētur exclusi. Ego igitur confiteor tibi domine deus meus paupertatem meā, & sit tibi tua gloria tota, quoniam tuum est omne bonum per me gestum. Domine confiteor vt docuisti me, nihil aliud sum quàm vniuersa vanitas, & vmbra mortis, & abyssus quædā tenebrosa, & terra inanis & vacua, quæ sine tua benedictione non germinat: fructū quoque non facit, nisi confusionem, peccatum & mortem. Si quid boni vnquā habui, à te recepi. quicquid boni habeo, tuum est, vel à te ha-

B beo. Si quando steti, per te steti: sed quando cecidi, per me cecidi: & semper in luto iacuissem, nisi tu me erexisses: semper cæcus fuissem, nisi tu me illuminasses. Quādo cecidi, nunquam surrexissem, nisi tu mihi manum porrexisses. Postquā me etiam erexisti, semper cecidissem, nisi tu me sustinuisses: sæpius periissem, nisi me gubernasses. Sic semper domine, sic semper gratia tua & misericordia tua præuenit me, liberans me ab omnibus malis, saluans à præteritis, suscitās à præsentibus, & muniens à futuris, præcidens etiam ante me laqueos peccatorū, tollens occasiones & causas: quia nisi tu & hoc mihi fecisses, ego omnia peccata mundi fecissem, quoniam scio domine, quòd nullū peccatum est quod vnquā fecerit homo, quod non possit facere alter homo, si creator desit à quo factus est homo. Sed quod non facerem, tu fecisti: quòd abstinerem, tu iussisti: & quòd tibi crederem, gratiam tu infudisti. Tu namque domine regebas me tibi, seruabas me tibi, & mihi vt adulterium & omne aliud peccatum non committerem, gratiam & lumen donasti. Tentator defuit, & vt deesset tu fecisti: locus & tēpus defuit, & vt hæc deessent tu fecisti. Affuit tentator, non defuit locus, non defuit tempus: sed vt non consentirem, tu me tenuisti. Venit tentator

Cap. XVI. De diaboli tentationibus.

C tenebrosus vt est, & vt eum despicerem, tu me confortasti. Venit tentator armatus & fortis, & vt me nō vinceret, tu eum refrenasti, & me roborasti. Venit tentator transfiguratus in angelū lucis, & vt me non deciperet, tu eum increpasti, & vt eū cognoscerem, tu me illuminasti. ipse enim est draco, ille magnus & rufus, serpens antiquus, vocatus diabolus & satanas, habens capita septem, & cornua decē, quem creasti ad illudendum huic mari magno & spatioso, in quo reptant animalia, quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, id est, diuersa dæmoniorū genera, qui nihil aliud die noctúq; operantur, nisi quia circumeunt quærentes quem deuorent, nisi tu eripias. Ipse enim est antiquus ille draco, qui ort⁹ est in paradiso voluptatis, qui cauda sua trahit tertiam partem stellarum cœli, & eas mittit in terram: qui veneno suo corrumpit aquas terræ, vt bibētes homines moriantur, & qui sternit sibi aurum quasi lutū, & habet fiduciam quòd influat Iordanis in os suum, qui factus est vt nullū timeat. Et quis defendet à morsibus eius, quis eruet ab ore eius, nisi tu domine qui cōfregisti capita draconis magni? Adiuua nos, prætende domine super nos alas tuas, vt fugiamus sub eis à facie

Apoc. 12. *Psal. 103.* *Apoc. 12.* *Iob. 41. & 40.*

draconis huius, qui nos persequitur: & scuto tuo libera D nos à cornibus eius. hoc enim est continuum studium eius, hoc vnicū desideriū suum, vt animas quas creasti, deuoret. Et ideo deus meus ad te clamamus, libera nos ab aduersario nostro quotidiano, qui siue dormiamus, siue vigilemus, siue comedam⁹, siue bibam⁹, siue quodcumque opus operemur, omnibus modis instat die ac nocte, fraudibus & artibus, nunc palam, nunc occulte, sagittas venenatas contra nos dirigens, vt interficiat animas nostras. Et tamen domine pessima insania nostra, quia cum continuè videamus contra nos draconem ore aperto paratum ad deuorādum, nihilo minus dormimus & lasciuimus in pigritiis nostris, tanquam securi ante eum qui nihil aliud desiderat, quàm vt nos perdat. Inimicus vt occidat, semper vigilat sine somno, & nos vt custodiamus nos, nolum⁹ euigilare à somno. Ecce tetendit ante pedes nostros laqueos infinitos, & omnes vias nostras variis repleuit decipulis ad capiendas animas nostras. Et quis effugiet? Laqueos posuit in diuitiis, laqueos posuit in paupertate, laqueos tetendit in cibo, in potu, in voluptate, in somno, & in vigilia, laqueos posuit in verbo & in opere, & in omni via nostra. E Sed tu domine libera nos de laqueo venantiū, & à verbo aspero, vt cōfiteamur tibi, dicentes, Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorū. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Et tu quidē domine lux mea, illumina oculos meos, vt videam lumen, & ambulem in lumine tuo, & non impingam in laqueos eius. Quis enim euadet laqueos istos multos, nisi videat eos? Et quis videbit eos, nisi quē illuminaueris lumine tuo? Ipse enim pater tenebrarum laqueos suos abscondit in tenebris suis, vt capiantur in eis omnes qui sunt in tenebris suis, qui sunt filij tenebrarum harum, non videntes lumen tuum, in quo qui ambulat, non timebit. qui enim ambulat in die, non offendit. qui autem in nocte ambulat, offendit: quia lux non est in eo. Tu lux domine, tu lux filiorum lucis, tu dies qui nescis occasum, in qua ambulant filij tui sine offensione, & sine qua omnes qui ambulant, in tenebris sunt, quia te lucem mundi non habent. Ecce quotidie cernimus, quia quo magis à te vero lumine quis elōgatur, eo magis peccatorū inuoluitur tenebris: & quo ma- F gis est in tenebris, eo minus videt laqueos in via sua, & ideo minus cognoscit, & idcirco sæpius capitur, & cadit in eis: & quod est horribilius, etiā se cecidisse ignorat. Qui verò suum casum ignorat, eo minus curat surgere, quanto se existimat adhuc stare. Tu verò lux mentis domine deus meus, nunc illumina oculos meos, vt videam & cognoscā, ne corruam in conspectu aduersariorum meorum. Etenim in exterminium nostrum laborat inimicus noster, quem petimus vt facias liquefieri à facie nostra sicut cera liquescit à facie ignis: quoniam dominus ipse est latro primus & vltimus, qui consilium fecit vt raperet gloriam tuam, quoniam inflatus & elatus crepuit, & cecidit in faciē suā, & deiecisti eum de monte sancto tuo, & de medio lapidum ignitorū, in quorū medio ambulauit. Et nunc vita mea domine deus meus, ex quo cecidit, non cessat persequi filios tuos. Et in odiū tuum, ô rex magne, cupit perdere hanc creaturā tuam, quàm creauit omnipotens bonitas tua ad imaginem tuā, vt possideat gloriam tuam, quam ipse perdidit per superbiā suam. Sed contere eū fortis noster, antequam nos agnos tuos deuoret: & illumina nos vt videam⁹ laqueos quos ipse parauit, & euada-

Psal. 90. *Psal. 123.* *Cap. XVII. Quòd deus est lux ingenuorum.* *Ioan. 11.* *Psal. 67.*

G mus ad te, ô lætitia Israël. Et hæc omnia tu domine melius nosti, qui nosti contentionem eius, & ceruicem eius durissimam. Nec hoc dico vt ostendam tibi, qui omnia vides, & nulla te latet cogitatio: sed ante pedes tuæ maiestatis de inimico meo querimoniam facio, iudex æternæ, vt & ipsum dânes, & nos filios tuos salues, quorum fortitudo tu es. Versutus est enim domine iste hostis & tortuosus, nec facilè deprehendi possunt circuitus viæ eius, nec cognosci species vultus eius, nisi tu illumines. Nam nunc hic, nunc illic: nûc agnum, nunc lupum, nunc tenebras, nunc lucem se ostendit, & singulis quibuslibet qualitatibus, locis & temporibus, secundum varias rerû mutationes, varias exhibet tētationes. Nam vt tristes decipiat, tristatur & ipse: vt gaudētes illudat, fingit se & ipse gaudere: vt spirituales defraudet, in angelum lucis se transfigurat: vt fortes comprimat, apparet agnus: vt mites deuoret, apparet lupus. Hęc quidem omnia secundum similitudinem variarum tentationū effici habēt, sicut alios à timore nocturno, alios à sagitta volante in die, alios à negocio perambulante in tenebris, alios verò ab incursu, alios à dæmonio meridiano [perturbari.] Et ad hęc quis idone* vt cognoscat, & astutias eius quis cognouit? Quis reuelabit speciē indumēti eius, & gyrū dētiū eius quis agnoscet? En abscōdit sagittas suas in pharetra, & laqueos suos abscondit sub specie lucis, & hoc difficilius perpenditur, nisi à te domine spes nostra lumē assumamus, vt videamus omnia. Nā non solùm in carnis operib*, quæ de facili cognoscuntur, nec tantùm in ipsis vitiis, sed in ipsis spiritalibus exercitiis laqueos abscondit subtiles, & sub virtutum colore ipsa vitia induit, & transmutat se in angelū lucis. Hæc & multa alia nititur cōtra nos ipse filius Belial, ipse Satan, domine deus noster. Et nunc vt leo, nūc vt draco, manifestè & occultè, intus & extra, die ac nocte insidiatur vt rapiat animas nostras. Et tu eripe nos domine, qui saluas sperantes in te, vt ipse de nobis doleat, & tu lauderis in nobis domine deus noster.

Psal. 90.

Ca. XVIII. De beneficiis dei.

Ego autem filius ancillæ tuæ, qui me commendaui manui tuæ, iam his meis pauperculis confessionibus confitear tibi liberator meus toto corde meo, & recolā ad mentem meam omnia bona, quæ fecisti mihi à iuuentute mea, in omni vita mea. Scio nanq; quòd ingratitudo multum tibi displiceat, quę est radix totius mali spiritalis, & ventus quidam desiccās & vrens omne bonum, obstruens fontem diuinæ misericordiæ tuæ super hominem, qua & mala mortua iam oriuntur, & viua iam opera moriuntur, & vltrà non adipiscuntur. Et ego domine gratias tibi agam, ne sim ingratus tibi liberator meus, quoniam liberasti me. Quoties me iam absorbuerat ille draco, & tu domine ab ore eius extraxisti me? Quoties ego peccaui, & ipse paratus fuit deglutire me, sed tu domine deus meus defendisti me? Cum cōtra te iniquè agebam, cum tua mandata frangebam, stabat ipse paratus vt me raperet ad infernū: sed tu prohibebas. Ego te offendebā, & tu me defendebas: ego te non timebam, & tu me custodiebas. A te recedebā, & inimico meo me exhibebā: tu ipsum ne me acciperet, deterrebas. Hęc mihi tu domine deus meus beneficia conferebas, & ego miser non cognoscebā. Sic enim me multoties à faucibus diaboli liberasti, de ore leonis eripuisti, & ab inferno licet nesciētem me multis vicibus reduxisti. Descendi enim vsque ad portas inferni, & ne illuc intrarem, tu me tenuisti. Appropinquabam vsque ad portas mortis, & ne me ipse caperent, tu fecisti. De morte etiā corporis sæpius eripuisti me saluator meus, cum graues morbi tenerent me, cū fui in periculis multis, per mare, per terras: ab igne & gladio & ab omni periculo liberās, semper mihi astās, & misericorditer saluans. Sciebas tu quidem domine, quia si tunc mors me occupasset, infernus animā meam suscepisset, & perpetuo dānatus fuissem: sed tua misericordia & tua gratia præuenit me, eripiens me de morte corporis, & de morte animæ domine deus me*. Hæc & multa alia mihi tua beneficia exhibuisti, & ego erā cæcus, & nō cognoui donec illuminasti me. Nūc igitur lux animæ meæ domine deus meus, vita mea, per quam viuo, lumen oculorum meorū per quod video: en illuminasti me, & cognosco te, quia viuo per te, & gratias ago tibi licet viles & exiles & impares beneficiis tuis: quales habet mea fragilitas, offero: quoniam tu es solus deus meus, creator meus benignus, qui amas nostras animas, & nihil odisti eorum quæ fecisti. En ego primus inter peccatores quos saluasti, vt exēplum aliis tribuam benignissimæ pietatis tuæ, confitear beneficia tua magna, quoniam eripuisti me de inferno inferiori semel & secundo, & tertio, & centies & millies: & ego semper ad infernum tendebam, & tu me semper reducebas, & iuste millies dānasses me si voluisses: noluisti, quia amas animas, & dissimulas peccata hominū propter pœnitentiā domine deus meus, multæ misericordiæ in omnibus viis tuis. Nūc ergo video hęc domine deus meus, & cognosco per lumen tuum, & deficit anima mea in misericordia tua magna, quæ est super me, quoniam eripuisti animā meam ex inferno inferiori, & me ad vitam reduxisti. Totus enim erā in morte, totum me resuscitasti. Tuum igitur sit totū id quod viuo, & totus totum me tibi offero. Totus spiritus, totū cor, totum corpus, tota vita mea viuat tibi, vita mea dulcis, quoniā totum me liberasti, vt totum me possideres: totum me refecisti, vt totum me rehaberes. Diligam te igitur domine virtus mea, diligā te ineffabilis exultatio mea, & viuat iā non mihi, sed tibi tota vita mea, quę perierat in miseria mea, resuscitata est in misericordia tua, qui es deus misericors & miserator & multę misericordiæ in millia his qui diligunt nomen tuum. Idcirco domine deus meus sanctificator meus iussisti mihi lege tua, vt diligam te toto corde meo, tota anima mea, tota mente mea, tota fortitudine mea, & totis viribus meis, & etiā ex intimis medullis cordis mei, omnibus horis & momētis, quibus fruor bonis misericordiæ tuæ, quoniā semper perirē, nisi quia semper regis me. Semper morerer, nisi quia semp me viuificas, & omni momento me tibi obligas, dū omni momento mihi tua magna beneficia præstas. Sicut ergo nulla est hora vel pūctū in omni vita mea, quo tuo beneficio nō vtar: sic nullum debet esse momentū quo te non habeā ante oculos in mea memoria, & te non diligā ex omni fortitudine mea. Sed nec hoc valeo nisi tu dederis mihi, cuius est omne donum bonum, & omne datum optimum descendens à patre luminū, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obūbratio. Non enim est volentis neque currentis, sed tui miserentis, vt diligamus te. Tuū est domine hoc donum, cuius est omne bonum. Iubes te diligi: da quod iubes, & iube quod vis.

Sapien. 11.

Deut. 6.

Iaco. 1.

Roma. 9.

Ca. XIX. De feruore charitatis.

Amo te deus meus, magisq; semper amare cupio, quia tu es re vera omni melle dulcior, omni lacte nutribilior, & omni luce clarior. Idcirco super omne aurum & argentum & lapidem preciosum es mihi charior. displicebat enim mihi quicquid agebā in seculo, præ dulcedine tua, & decore domus tuæ quam dilexi.

O ignis

A O ignis, qui semper ardes & nunquam extingueris, ô amor qui semper ferues & nunquam tepescis. accende me. Accendar, inquam, totus à te, vt totus diligam te. Minus enim te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Diligam te domine, quoniam tu prior dilexisti me. Et vnde mihi verbum vt explicem signa dilectinnis tuæ, maximè erga me propter innumera beneficia tua, quibus à principio educasti me? Post beneficium nempe creationis quando in principio de nihilo ad imaginem tuam creasti me, honorificans & exaltans me inter eas creaturas quas fecisti, & nobilitans lumine vultus tui, quo signasti superliminare cordis mei, quo ab insensibilibus pariter & sensibilibus brutis discreuisti me, & paulò minus ab angelis minuisti. Parum & hoc fuit ante conspectuoi diuinitatis tuæ, quoniam quotidianis & singularibus maximísque donariis tuorum beneficiorum me sine intermissione nutriuisti, & quasi filium tuum paruulum tenellum vberibus tuæ consolationis lactasti & confortasti me. Vt enim tibi totus seruirem, omnia B quæcumque fecisti, in meum seruitium tradidisti.

Psal. 8.

Cap. XX.

Quòd deus subiecit omnia seruituti hominũ.

Omnia sub pedibus hominis subiecisti, vt solus homo totus tibi subiiceretur. Et vt tuus totus homo esset, super omnia opera tua dominatus est homo. Exteriora nempe pro corpore cuncta creasti, ipsum verò corpus pro anima, animam verò pro te, vt tibi soli vacaret, & te solum amaret, possidens te ad solatium, inferiora verò ad seruitium. Quicquid enim cœli ambitu continetur, inferius ab anima humana est, quæ facta est vt summum bonum superius possideret, cuius possessione beata fieret: cui si adhæserit, cunctorum mutabilium inferiorum necessitudines supergrediens, illius summæ maiestatis cuius æmulatur speciem, æternæ Immortalitatis faciem cum serenitate videbit. Tunc verò illis bonis optimis fruetur in domo domini, quorum comparatione cuncta hæc quæ hîc cernimus, velut nihilum computantur. Illa sunt quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit deus diligentibus se. Et hæc quidem domine daturus es animæ. His etiam quotidie lætificas animas seruorum tuorum, qui amas animas. Quid miror hæc domine deus meus? imaginem quippe tuam honorificas, & similitudinem tuam ad quam creatæ sunt. nam & corpore nostro licet adC huc corruptibili & ignobili, vt videret, dedisti cœli claritatem per manum ministrorum tuorum indefessorum, solis & lunæ, qui præcepto tuo iugiter die ac nocte deseruiũt filiis tuis. Vt spiraret, largitus es aëris puritatem: vt audiret, sonorum varietates: vt odoraret, odorum suauitates: vt gustaret, saporum qualitates: vt contrectaret, dedisti corpulentorum omnium grossitates. Adiuuamenta suis necessitatibus dedisti iumenta: volucres quoque cœli, & pisces maris, & fructus terræ ad reficiendum impendisti. Medicinas de terra propter singulas quasque suas corruptelas creasti, singula solatia singulis malis obuiantia præparasti, quoniam es misericurs & miserator, & nouisti figmentum nostrum figulus noster, & nos omnes quasi lutum in manu tua.

Esa. 64.
1. Cor. 2.

Cap. XXI.

Quòd ex cõsideratiõe bonorũ temporaliũ colligitur magnitudo cœlestis cõsily.

En aperiatur mihi misericordia tua magna, lumine tuo illustra quæso magis adhuc, vt mihi magis aperiatur. Nam ex his minimis tua magna, & ex his visibilibus tua inuisibilia comprehendimus domine Deus sancte, & bone creator noster. Si enim mi domine pro hoc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas à cœlo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à D calore & vmbra, rore & imbre, ventis & pluuiis, volucribus & piscibus, bestiis & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, & cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis successiuè per sua tempora ministrantium, vt alleues fastidium nostrum: qualia quæso & quàm magna & innumerabilia erunt illa bona quæ præparasti diligentibus te, in illa cœlesti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis In carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia sunt opera tua domine rex cœlorum. Cum enim sint hæc omnia valde bona & delectabilia, quæ bonis pariter malisq; communia tradidisti, qualia futura sunt illa quæ solis bonis recondidisti? Si tam innumera sunt & varia dona tua, quæ nũc amicis pariter tribuis & inimicis, q̃ magna & innumerabilia, quàm dulcia & delectabilia, quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia in hac die lachrymarum, quanta conferes in die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta (quæso) continet patria? Oculus non vidit deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Secundum enim magnam multitudinem magnificen- E tiæ tuæ est etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te. Magnus enim tu es domine deus meus & immensus, nec est finis magnitudinis tuæ, nec est numerus sapientiæ tuæ, nec est mensura benignitatis tuæ, nec est finis nec numerus nec mensura retributionis tuæ: sed sicut magnus es tu, ita magna sunt donaria tua, quoniam tuipse præmium & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.

Esa. 64.
Psal. 30.

Cap. XXII.

Quòd diuina dulcedo omnẽ præsentem mundi amaritudinem tollit.

Hæc sunt beneficia magna tua domine deus sanctificator sanctorum tuorum: quibus repleturus es inopiam esurientium filiorum tuorum: quoniam tu es spes desperatorum, & consolatio desolatorum: tu corona spei (quæ ornata est gloria) præparata vincentibus. Tu famelicorum satietas æterna, danda esurientibus. Tu consolatio sempiterna, qui solis illis te tribuis, qui consolationem huius mundi pro tua perpetua consolatione contemnunt. Nam qui hîc consolantur, indigni tua cõsolatione habentur: sed qui hic cruciantur, à te consolantur: & qui participant passionibus, participant & consolationibus. Nemo enim potest in vtroq; seculo consolari, nec potest quis hîc & in futuro gau- F dere: sed vnum necesse est vt perdat, qui alterum voluerit possidere. Hæc vbi considero domine consolator meus, in hac vita renuit consolari anima mea, vt digna habeatur tuis consolationibus æternis, quia iustum est vt amittat te quicunque in aliquo alio magis consolari eligit quàm in te. Et obsecro summa veritas te per te, non permittas me in aliqua consolatione vana consolari quàm in te, sed peto vt omnia mihi amarescant, vt tu solus dulcis appareas animæ meæ, qui es dulcedo inæstimabilis, per quam cuncta amara dulcorantur. Tua enim dulcedo Stephano lapides torrentis dulcorauit: tua dulcedo craticulam beato Laurentio dulcem fecit: pro tua dulcedine ibant apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine tuo contumeliam pati. Ibat Andreas securus ad crucem & gaudens, quoniam ad tuam dulcedinem properabat. Hæc enim tua dulcedo ipsos apostolorum principes sic repleuit, vt pro ipsa crucis patibulũ vnus eligeret, alter quoque caput ferienti gladio supponere non timeret. Pro hac emẽda Bartholomeus propriam pellem dedit. Pro hac quoque gustanda veneni poculum intrepidus Ioannes potauit. Hanc verò vt gustauit

Act. 7.
Act. 5.

G Petrus, omniū interiorū oblitus clamauit quasi ebrius, dicens, Domine bonum est nos hic esse: faciamus hic tria tabernacula hic moremur, te contemplemur, quia nullo alio indigemus. sufficit nobis domine videre te, sufficit, inquit, tanta dulcedine satiari. Vnam enim stillam dulcedinis ille gustauit, & omnem aliam fastidiuit dulcedinē. Quid putas dixisset, si magnā illam multitudinē dulcedinis diuinitatis tuæ gustasset, quā abscondisti timētibus te? Hanc tuam dulcedinem ineffabilem & illa gustauerat virgo, de qua legimus q̃ lætissima & glorianter ibat ad carcerem, quasi ad epulas inuitata. Hanc, vt reor, & ipse gustauerat qui dicebat, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine quam abscondisti timētibus te: quique monebat, Gustate & videte, quoniam suauis est dominus. Hæc est enim illa beatitudo domine deus noster, quam expectamus daturum te nobis, pro qua tibi domine cōtinuè militamus, pro qua tibi mortificamur tota die, vt in tua vita tibi viuamus.

Matt.17. *Psal.30.* *Psal.33.*

Ca.XXIII. *Quod tota spes nostra debeat esse in deum.*

Tu autem domine expectatio Israël, desiderium ad quod suspirat cor nostrum quotidie, festina, ne tardaueris. Surge, propera & veni, vt educas nos de isto carcere ad confitendum nomini tuo, vt gloriemur in lumine tuo. Aperi aures tuas clamoribus lachrymatum H pupillorum tuorum, qui clamant ad te, Pater noster, da nobis hodie panem nostrum quotidianum: in cuius fortitudine ambulemus die ac nocte, vsquequo perueniamus ad montem sanctum tuum Oreb. Et ego paruulus inter paruulos familiæ tuæ, deus pater & virtus mea, quando veniam & apparebo ante faciem tuam, vt qui nunc tibi confiteor ad tempus, extunc confitear tibi in æternum? Beatus ero si fuero admissus ad videndum claritatē tuam. Quis mihi hoc tribuat vt ad hoc venire permittas me? Scio domine, scio & cōfiteor me indignum vt intrem sub tectum tuum, sed fac propter honorem tuum, & ne confundas in te sperantem seruum tuum. Et quis intrabit in sanctuarium tuum ad cōsiderandas potentias tuas, nisi tu aperias? Quis autem aperiet, si tu clauseris? Si enim destruxeris, nemo est qui ædificet. Et si incluseris hominem, nemo est qui aperiat. Si continueris aquas, omnia siccabuntur: & si emiseris eas, subuertent terram. si omnia quæ fecisti, ad nihilum redigas, quis contradicet tibi? Porrò sempiterna boni- I tas misericordiæ tuæ, qua fecisti omnia quæcumque voluisti, tu nos fecisti fabricator mundi, rege nos: tu nos creasti, ne spernas nos, quia opera tua sumus. Et quidem domine deus noster, nos lutum & vermiculi non valemus in tuas æternitates intrare, nisi tu induxeris, qui de nihilo cuncta creasti.

Matt.6. *Iob 12.*

Ca.XXIIII *Quod salus nostra ex deo est.*

Ego autem opus manuum tuarum confitebor tibi in timore tuo, quia non in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me, sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui. alioquin desperarem, quoniam spes mea tu es, qui creasti me, quoniam non derelinquis sperantes in te. Tu quippe es dominus deus noster suauis & patiens, in misericordia disponens omnia. Nam si peccauerimus, tui sumus: si non peccauerimus, tui sumus, quoniam apud te sumus computati. Nos enim folium vniuersi, & vanitas est omnis homo viuens, & ventus est vita nostra super terram. Ne irascaris si cadimus pupilli tui, quoniam tu nosti figmentum nostrum domine deus noster. Num deus inæstimabilis fortitudinis, cōtra folium quod à vento rapitur, ostendere vis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris? Num damnabis rex Israël æterne canem mortuum? Num damnabis culicem vnum? Audiuimus de misericordia tua domine, quoniam tu mortem non facis, nec lætaris in perditione K morientiū. Propter hoc domine oramus te, ne permittas dominari quod non fecisti, huic creaturæ tuæ quam fecisti. Si enim doles de perditione, quid te prohibet domine, qui omnia potes, ne semper lateris de nostra salnatione? Si vis, potes me saluare: ego autem & si vellem non possem. Magna est multitudo miseriarū mearum mecū. Velle quippe mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Velle quod bonum est non possum, nisi tu velis: nec quod volo possum, nisi tua potētia me cōfortet: & quod possum, aliquando nolo, nisi tua voluntas fiat sicut in cœlo & in terra. Et quod volo & possum ignoro, nisi tua sapientia me illustret. Et si etiam sciam quandoq; volens, quandoq; valens, imperfecta & vacua transit sapientia mea, nisi adiuuet vera sapientia tua. In tua autem voluntate cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere voluntati tuę, domine vniuersorū, principatum tenens omnis carnis, & quæcumque vis facis in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. In nobis igitur fiat voluntas tua, super quibus inuocatum est nomen tuum, ne pereat hoc nobile plasma tuum, quod creasti propter honorem tuum. Et quis homo natus de L muliere qui viuat & non videat mortem, & eripiat animam suam de manu inferi, nisi tu solus eripias vita vitalis omnis vitæ, per quē omnia viuunt?

Psal.43. *Sapien.15.* *Psal.38.* *Iob.7* *Psal.102.* *Iob.13.* *1.Reg.24.* *Sapien.1* *Roma.7*

Cap.XXV. *Quod velle virtus humana in efficacis fit ad bona opera sine diuina gratia.*

Etenim iam tibi confessus sum, laus vitæ meæ, domine deus meus, virtus salutis meæ. Sperabam aliquādo in virtute mea, quæ tamen non erat virtus. Et cū sic volui currere: vbi magis stare credebā, ibi magis cecidi, factusq; sum magis retro & non antè: & quod credebā consequi, magis elongatū est à me. Sic per multa similia vires meas probans, cognosco nunc quia illuminasti me, quoniā quod magis credidi posse per me, minus semper potui. Dicebā enim, hoc faciā, illud perficiā: nec hoc, nec illud faciebā. Aderat voluntas, non erat facultas. Aderat facultas, nō aderat volūtas: quoniā de meis virib⁹ cōfidebā. Nunc autē confiteor tibi domine deus meus pater cœli & terræ, quia non in fortitudine sua roborabitur vir, vt glorietur ante te stulta præsumptio omnis carnis. Non est enim hominis velle quod possit, aut posse quod velit, vel scire quod velit & possit: sed potius à te gressus hominis diriguntur, illorū inquam, qui nō à se, sed à te dirigi se confitentur. Obsecramus itaq; per viscera mi- M sericordiæ tuę, velis domine saluare quod creasti: quoniam si vis, potes nos saluare, & in tua voluntate virtus est nostrę salutis.

1.Reg.2.

Ca.XXVI. *De antiquis beneficiis dei.*

Recordare misericordiæ tuæ antiquæ, qua nos à principio in benedictionibus tuę dulcedinis præuenisti. Antequam enim nascerer ego filius ancillæ tuæ, domine, spes mea ab vberibus matris meę, tu me præuenisti præparans mihi semitas quibus incederē & venirem ad gloriam domus tuæ. Priusquam me formares in vtero nouisti me: & antequam exirem de vulua, quicquid tibi placuit prærordinasti de me. Quæ & qualia sint in libro tuo scripta de me, in secreto cōsistorij tui, ego quidē ignoro, vnde & valde timeo: tu verò nosti, quoniā quod ego per successus dierum & temporū hinc ad mille annos huius tēporalitatis expecto, in conspectu æternitatis tuæ iam factū est: & quod futurum est, iam factum est. Ego autē stans in hac nocte tenebrosa hęc ignorans, timor & tremor venerunt super me, dū video mihi vndiq; imminere multa pericula, à multis quoq; hostib⁹ venari, multitudineq; innumerarū miseriarū in hac vita me circūdari. Et nisi in tantis malis afforet mihi tuum adminiculum, desperarem. Sed spes mihi magna subest de te mitissime princeps deus meus,

Psalm.21. *Solatium.*

A meus,& consideratio multitudinis miserationum tuarum quæ apud te sunt,subleuat mentem meam , & præcedentia signa misericordiæ tuæ,quę me antequam nascerer præuenerunt, & nūc specialiter in me effulserūt: de futuris benignitatis tuæ melioribus & perfectiorib⁹ muneribus , quæ amicis tuis reseruas , spem meam admonent,vt in te lætetur dominę deus meus lætitia sancta & viua, qua semper lætificas iuuentutem meam.

Caput. XXVII. De angelis deputatis ad custodiā hominum.

Dilexisti enim me vnice amor meus antequam diligerem te,& ad imaginem tuam creasti me : omnibus creaturis tuis præposuisti me : quam dignitatē tūc quidem seruo cum nouerim te , propter quem fecisti me. Insuper facis angelos tuos spiritus propter me , quibus mādasti vt custodiant me in omnibus viis meis,ne fortè offendam ad lapidem pedem meum. *Psal. 90.* Hi enim sunt custodes super muros ciuitatis tuæ nouæ Hierusalē , & montes in circuitu eius, vigilantes & custodiētes vigilias noctis super gregem tuum , ne quādo rapiat vt leo animas nostras dū non esset qui eriperet , ille antiquus serpēs aduersarius noster diabolus,qui quasi leo rugiēs semper circumit quærens quem deuoret. *1.Petri. 5.* Hi sunt ciues

B beatæ ciuitatis supernę Hierusalem,quę sursum est mater nostra , in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis,vt eos liberēt ab inimicis suis, & custodiant in omnibus viis suis : confortent quoque & moneant , & orationes filiorum tuorum offerant in conspectu gloriæ maiestatis tuæ. Diligunt nempe conciues suos, per quos suæ ruinæ scissuras instaurari expectāt . Ideóq; magna cura & vigilāti studio assunt nobis omnibus horis & locis , succurrentes & prouidētes necessitatibus nostris,& soliciti discurrentes inter nos & te domine , gemitus nostros atque suspiria referētes ad te, vt impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem , & referant ad nos desideratam tuæ gratiæ benedictionem. Ambulant enim nobiscum in omnibus viis nostris,intrant & exeunt nobiscū, attentè considerātes quàm piè , quámque honestè in medio prauæ nationis conuersemur , quantóque studio & desiderio quæramus regnum tuum,& iustitiam eius,quātóque timore & tremore seruiamus & exultemus tibi in lætitia cordis nostri.Adiuuant laborantes,protegunt quiescentes,hortantur pugnantes, coronant vincētes, con-

C gaudent gaudentibus,de te inquam gaudentibus:compatiuntur patientibus,pro te inquam patiētibus . Grandis est eis cura de nobis. Magn⁹ est affectus dilectionis eorum erga nos , & hoc totum propter honorem tuæ inæstimabilis charitatis,qua dilexisti nos.Diligūt enim quos tu diligis,custodiunt quos tu custodis:& deserunt quos tu deseris:nec diligunt operantes iniquitatē: quoniam & tu odisti omnes operantes iniquitatem,& perdes omnes qui loquuntur mendacium. *Psal. 5.* Quoties bene agimus,gaudent angeli,& tristātur dæmones. Quoties verò à bono deuiamus,diabolum lætificamus,& angelos tuos suo gaudio defraudamus. *Lucæ.15.* Gaudiū est enim eis super vno peccatore pœnitentiam agente : sed diabolo super vno iusto pœnitentiā deserente . Da igitur da pater eis semper gaudere de nobis,vt & tu semper per eos lauderis in nobis , & nos cum eis in vnum ouile tuum adducamur,vt confiteamur simul nomini sancto tuo , creator hominum & angelorum.Hæc ipse commemorans coram te,confiteor laudans te,quoniam beneficia tua magna sunt hæc,quibus nos honorificasti, dans nobis angelos tuos spiritus in ministerium nostrum. Dederas enim quicquid cœli ambitu continetur : & quasi parua reputas hæc quæ sub cœlo sunt , nisi adderes etiā

ea quę sunt super cœlos. Laudēt te domine de hoc om- D nes angeli tui , confiteantur tibi de hoc omnia opera tua , & ipsi sancti tui tibi benedicant . O honorificentia nostra, nos nimis honorificans & ditans multis muneribus decorasti. Admirabile est enim nomen tuum domine in vniuersa terra. *Psal.8.* Quid est enim homo, quia magnificas eum, aut apponis erga eum cor tuum ? *Iob.7.* Dixisti enim veritas antiqua , Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. *Prouerb.8.* Nónne homo putredo , & filius hominis vermis ? *Iob.25.* Nónne vniuersa vanitas omnis homo viuens ? *Iob.14.* Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?

Caput XXVIII. De profunda prędestinatione & præscientia dei.

Doce me abyssus profundissima , creatrix sapientia , quæ librasti in pondere montes, & colles in statera, & molē terræ tribus digitis appendisti. Suspende molem corporalitatis huius quam gero,tribus inuisis digitis tuis ad te, vt videam & cognoscam quàm admirabile est nomen tuū in vniuersa terra . Lux antiquissima , quæ lucebas ante omnē lucem in montibus sanctis æternitatis antiquæ , cui nuda & aperta erant omnia antequam fierent. *Hebr. 4.* Lux quæ odio habes omnem maculam,vtpote mundissima

E & immaculatissima,quæ tibi deliciæ cum homine? quæ conuentio lucis ad tenebras? *2.Corin. 6.* Vbi enim sunt in homine deliciæ tuę?Vbi præparasti tibi in me dignum sanctuarium maiestatis tuæ . ad quod introiens habeas delicias delectationis tuæ ? Mundum enim cœnaculum decet te mundans virtus, quę nū nisi à mundis cordibus videri potes, multo magis nec haberi. *Matth.5.* In homine autē, vbi est templum tam mundū vt te suscipiat,qui regis mūdum? Quis potest facere mundū de immundo cōceptum semine? *Iob.14.* Nónne tu qui solus es mūdus? Ab immūdo enim quis mūdabitur ? *Eccli.34.* Nam & secundū legem quam dedisti patribus nostris in igne comburente montē,& in nube tegente aquam tenebrosam:quicquid tetigerit immundus,immundum erit. *Esaiæ.64.* Omnes autem nos quasi pannus menstruatæ,de massa corrupta & immunda venientes, maculam immunditiæ nostræ , quam celare saltem tibi qui omnia vides , non possumus , in frontibus portamus : quare mundi esse non possumus , nisi tu mundaueris,qui solus es mundus. Mūdas autem de nobis filiis hominum eos in quibus tibi cōplacuit habitare , quos ab inaccessibilibus profundis secretis iudiciorum incomprehensibilium sapientiæ tuæ, semper iustorum licet occultorum , sine eorum meritis prædestinasti antè mundum , vocasti de mundo , iustificasti in mundo, &

F magnificas eos post mundū . Non omnibus autem hoc facis,quod admirantur tabescētes omnes sapientes terræ. Et ego domine hoc cōsiderans expauesco,& obstupesco de altitudine diuitiarum sapientię & sciētiæ tuæ, *Roma.11.* ad quam ego non pertingo , & incomprehensibilia iudicia iustitiæ tuæ,quoniam ex eodem luto alia quidem facis vasa in honorem, alia verò in contumeliam sempiternam. *Roma.9.* Quos igitur tibi elegisti de multis in templū sanctum tuum,ipsos mundas,effundēs super eos aquam mundam,quorum nomina numerúmque tu nosti , *Ezech 36.* qui solus numeras multitudinē stellarum , & omnibus eis nomina vocas, *Psal.146.* qui etiam scripti sunt in libro vitæ , qui nequaquam perire possunt, quibus omnia cooperantur in bonum, etiam ipsa peccata . Cum enim cadunt,non colliduntur,quia tu supponis manum tuam,custodiens omnia ossa eorū vt vnum ex eis non cōteratur. *Psal.33.* Attamē mors peccatorum pessima,illorum inquam quos antequam faceres cœlum & terram, secundū abyssum multam iudiciorum tuorum occultorum , semper autē iustorum, præsciuisti ad mortem æternam : quorum di-

G numeratio nominum & meritorum prauorũ apud te est, qui numerum arenæ maris dinumerasti, & dimensus es profundum abyssi, quos reliquisti in immunditiis suis, quibus omnia cooperantur in malum, & ipsa etiam oratio vertitur in peccatum, vt si etiam vsque ad cœlos ascenderint, & caput eorum nubes tetigerit, & inter sydera cœli collocauerint nidũ suum, quasi sterquilinium tn fine perdentur. Magna enim sunt hæc iudicia tua domine deus, iudex iuste & fortis, qui iudicas æquitatem, & inscrutabilia facis & profunda: quæ cum considero, contremiscunt omnia ossa mea, quoniam non securatur homo viuens super terram, vt seruiamus tibi piè & castè cũctis diebus vitæ nostræ in timore, & exultemus tibi cum tremore, vt non sit seruitium sine timore, neque gaudium sine tremore, & non glorietur accinctus æque vt discinctus, neque glorietur ante te omnis caro, sed paueseat & contremiscat à facie tua, cum ignoret homo vtrum amore an odio dignus sit, sed in futurum omnia reseruentur incerta. Vidimus enim multos domine, & audiuimus à patribus nostris (quod vtiq; sine magno tremore nõ recolo, sine H multo timore non confiteor) ascendisse primitus quodammodo vsque ad cœlos, & inter sydera nidum suum collocasse, postmodum autem cecidisse vsque ad abyssos, & animas eorũ in malis obstupuisse. Vidimꝰ stellas de cœlo cecidisse ab impetu serientis caudæ draconis: & eos qui iacebant in puluere terræ, à facie subleuantis manus tuæ domine mirabiliter ascendisse. Vidimus viuos morientes, & mortuos à morte surgentes: & eos qui inter filios dei ambulant in medio lapidum ignitorum, quasi lutum ad nihilum defluxisse. Vidimus lucem obtenebrasse, & de tenebris lucem processisse: quia publicani & meretrices præcedunt incolas in regno cœlorum: filij autem regni eijciuntur in tenebras exteriores. Quare autem ista omnia, nisi quia in montem illum ascenderunt, in quem primus ascendit angelus, & descendit diabolus? Quos autem prædestinasti, ipsos & vocasti, & sanctificasti & mundasti, vt dignum habitaculum sint tuæ maiestatis, cum quibus & in quibus sunt tibi deliciæ sanctæ & mundæ, in quibus tu delectaris, & lætificas iuuentutem eorum, habitans cum eis in memoria eorum, vt ipsi templum sanctum tuum I sint, quod magnæ dignitatis, & commendatio est humanitatis nostræ.

Abdia 1. *Ca XXIX. De illis qui primo sibi in fide, & postea improbi efficiuntur, & conuersio.* *3.Reg 30.* *Matth.21.*

Cap.XXX. Quòd anima fidelis sit sanctuarium dei. Anima enim quam creasti non de te, sed per verbum tuum, non ex qualibet elementorum materia, sed ex nihilo, quæ quidem rationalis, intellectualis, spiritalis, semper viuens, semper in motu, quam signasti lumine vultus tui, & consecrasti virtute lauacri tui, ita facta est capax maiestatis tuæ, vt à te solo, & à nullo alio possit impleri. Quando autem te habet, plenum est desideriũ eius, & iam nihil aliud quod desideretur exterius restat. Dum autẽ aliquid exterius desiderat, manifestum est quòd te non habet interius, quo habito nihil est quod vltra desideret. Cum enim sis summum & omne bonum, non habet quod desideret amplius, sed possidet te omne bonum. Quòd si non desiderat omne bonum, restat vt desideret aliquid quod non est omne bonum: ergo nec summum bonum, ergo nec deum, sed potius creaturã. Cum autem creaturam desiderat, continuã famem habet: quia licet quod desiderat de creaturis adipiscatur, vacua tamen remanet, quia nihil est quod eam impleat nisi tu, ad cuius imaginem est creata. Imples autem tu eos qui nihil aliud desiderãt præter te, & facis eos dignos te, sanctos, beatos, immaculatos & amicos dei, qui omnia reputant vt stercora vt lucrifaciant te solum. Hæc est enim beatitu- K do quam homini contulisti, hic est honor quo eum inter omnes creaturas & super omnes honorificasti, vt sit admirabile nomen tuum in vniuersa terra. Ecce domine deus meus summe, optime, omnipotentissime, inueni locum vbi tu habitas, quia in anima quam creasti ad imaginem & similitudinem tuam, quæ te solum quærit & desiderat, quia non in illa quæ te non quærit nec desiderat.

Philip.3. *Psal.8.*

Ca. XXXI. Quòd neque per sensus exteriores, neque interiores inueniri potest deus. Ego erraui sicut ouis quæ perierat, quærens te exterius qui es interius, & multùm laboraui quærens te extra me, & tu habitas in me, si tamen ego desiderem te. Circumiui vicos & plateas ciuitatis huius mũdi quçrensre te, & non inueni, quia male quærebam foris quod erat intus. Misi nuncios meos omnes sensus exteriores, vt quærerem te, & non inueni, quia male quærebam. Video enim lux mea deus qui illuminasti me: quia male te per illos quærebam, quia tu es intus, & tamen ipsi vbi intraueris, nesciuerunt. Nam oculi dicunt, Si coloratus non fuit, per nos non intrauit. Aures dicũt, Si sonitũ non fecit, per nos non transiuit. Nasus dicit, Si nõ oluit, per me non venit. Gustus dicit, Si non sapuit, per me non introiuit. Tactus etiã addit, Si non corpulentus nõ L est, nihil me de hac re interroges. Non ista igitur sunt in te deus meus. non enim speciem corporis, nõ decus temporis, non candorem lucis, non colorem, non dulcium melodiarum cantus & quæcunque dulce sonantia, non florum & vnguentorum vel aromatum odores, non mella & manna gustui delectabilia, non cætera ad tangendum vel amplexandum amabilia, nec omnia alia sensibus his subiecta quæro, cum deum meum quæro. Absit vt ista crediderim deum meum, quæ etiã à brutorum sensibus cõprehenduntur. Et tamen cum deum meum quæro, quæro nihilo minus quandam lucem super omnem lucem, quã non capit oculus: quandam vocem super omnem vocem, quam non capit auris: quendam odorem super omnem odorem, quẽ non capit naris: quendam dulcorem super omnem dulcorẽ, quem non capit gustus: quendam amplexum super omnem amplexũ, quem non capit tactus. Ista enim lux fulget, vbi locus non capit: ista vox sonat, vbi spiritus non rapit: odor iste redolet, vbi flatus non spargit: sapor iste sapit, vbi nõ est edacitas: amplexus iste tangitur, vbi nõ diuellitur. Hic est deus meus, & non æstimabitur alius ad illum. Hoc quæro cũ deum meum quæro, istud amo cum deum meum amo. Serò te amaui pulchritudo tã M antiqua & tam noua, serò te amaui: & tu intus eras, & ego foris, & ibi te quærebam, & in ista formosa quæ fecisti, deformis irruebam. Mecum eras, & ego tecũ non eram. Ea me tenebant longe à te, quæ esse nõ poterant nisi in te. Circumibam enim omnia quærens te, & propter omnia derelinquens me. Interrogaui terram si esset deus meus, & dixit mihi quòd non: & omnia quę in ea sunt, hoc idem confessa sunt. Interrogaui mare & abyssos, & reptilia quæ in eis sunt, & responderunt, Non sumus deus tuus, quære super nos eum. Interrogaui flabilem aërem, & inquit vniuersus aër cum omnibus incolis suis, Fallitur Anaximenes, nõ sum ego deus tuus. Interrogaui cœlum, solem, lunam, & stellas, Neque nos sumus deus tuus, inquiunt. Et dixi omnibus his qui circũstant fores carnis meæ, Dixistis mihi de deo meo quòd vos non estis: dicite mihi aliquid de illo. Et clamauerunt omnes voce grandi, Ipse fecit nos. Interrogaui proinde mundi molem, Dic mihi si es deus meus, an non? Et respondit voce forti, Non sum, inquit, ego, sed per ipsum sum ego. quem quæris in me, ipse fecit me,

A me. Sнper me quære eũ, qui regit me, qui fecit te. Interrogatio creaturarũ, profunda est consideratio ipsarũ; responsio earum, attestatio ipsarum de deo, quoniam omnia clamant, Deus nos fecit: quoniam, vt ait Apostolus, Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciũtur. Et redij ad me & intraui in me, & aio ad me, Tu quis es? Et respondi mihi, Homo rationalis & mortalis. Et incepi discutere quid hoc esset, & dixi, Vnde hoc tale animal domine deus meus? Vnde, nisi abs te? Tu fecisti me, & non ego ipse me. Quis tu? Tu per quem viuo ego, tu per quem viuunt omnia. Quis tu? Tu domine deus meus verus & solus omnipotens, & æternus, & incomprehensibilis, & immensus, qui semper viuis, & nihil moritur in te. immortalis enim es, habitans æternitatem, mirabilis oculis angelorum, inenarrabilis, imperscrutabilis & innominabilis, deus viuus & verus, terribilis & fortis, nesciens principium neque finem, principium omnium atque finis, qui es ante primordia seculorum, & ante omnes seculorum origines. Tu es deus meus, & dominus omniũ bonorũ quæ creasti, & apud te omnium stabilium stant causæ, & omnium mutabilium apud te immutabiles

Roma. 1.

B stant & manent origines, & omnium rationalium & irrationalium atque temporalium sempiternæ viuunt rationes. Dic mihi supplici seruo tuo deus meus, dic misericors misero tuo, dic quæso per miserationes tuas, vnde hoc tale animal nisi à te deus? An quisquam sese faciendi erit artifex? An aliunde quàm à te trahitur esse & viuere? Nónne tu es summum esse, à quo est omne esse? Quicquid enim est, à te est, quia sine te nihil est. Nónne tu es fons vitę, à quo fluit omnis vita? Quicquid enim viuit, per te viuit, quia sine te nihil viuit. Tu ergo domine omnia fecisti. Quæro, quis fecit me? Tu domine fecisti me, sine quo factum est nihil. Tu factor meus, ego opus tuum. Gratias tibi ago domine deus meus, per quem viuo ego, & per quem omnia viuunt, quoniam fecisti me. Gratias tibi plasmator meus, quia manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. Gratias tibi lux mea, quoniam illuminasti me, & inueni te & me. Vbi inueni me, ibi cognoui me: vbi inueni te, ibi cognoui te: vbi autem cognoui te, ibi illuminasti me. Gratias tibi lux mea, quoniã illuminasti me. Quid est quod dixi, cognoui te? Nónne tu es deus incomprehensibilis

Iob. 10. *Psal. 118.* *1. Timo. 6.*

C & immensus, rex regum & dominus dominantiũ, qui solus habes immortalitatem, & lucem habitas inaccessibilem, quem nullus hominũ vidit, sed nec videre potest? Nónne tu es deus absconditus & imperscrutabilis maiestatis, solus tuĩ ipsius maximus cognitor & mirabilis contẽplator? Quis enim cognouit quod nunquam vidit? Dixisti enim in veritate tua, Non videbit me homo & viuet. Dixit & præco tuus per veritatem tuam. Deum nemo vidit vnquam. Quis ergo cognouit quod nunquã vidit? Dixit etiam veritas tua, Nemo nouit filiũ nisi pater, neque patrẽ quis nouit nisi filius. Sola trinitas tua soli tibi integrè nota est, quę exuperat omnem sensum. Quid est ergo quod dixi homo vanitati similis, quia cognoui te? Quis enĩ cognouit te, nisi tu te? Tu quippe solus deus omnipotens, superlaudabilis, & supergloriosus, & superexaltatus, & altissimus, & superessentialis in sanctissimis & diuinissimis eloquiis nominaris, quoniam super omnem essentiam intelligibilem siue intellectualem atque sensibilem, & super omne nomen quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiã in futuro, superessentialiter, & superintelligibiliter esse dignosceris: quoniã superessentiali & occulta diuinitate, super omnem rationem, intellectũ & essentiã inaccessibiliter & imperscrutabiliter habitas in teipso, vbi lux inaccessibilis, & lumen imperscrutabile, & incomprehensibile & inenarrabile, ad quod non attingit aliquod lumen, quoniã incontemplabile & inuisibile & superrationale & superintelligibile & superinaccessibile & superincommutabile & superincõmunicabile creditur, quod nullus vnquam angelorum vel hominum vidit, sed nec videre potest. Hoc est cœlum tuum domine, cœlum zelans superarcanum, superintelligibile, superrationale, & superessentiale lumen, de quo dicitur, Cœlum cœli domino. Cœlum cœli cui terra est omne cœlum, quia supermirabiliter exaltatũ est super omne cœlum, ad quod etiam terra est ipsum cœlum empyreum. hoc enim est cœlũ cœli domino, quia nulli notum nisi domino. Ad quod nemo ascendit nisi qui de cœlo descendit, quia nemo nouit patrẽ, nisi filius & eorum spiritus: & nemo nouit filiũ nisi pater & eorũ spiritus. Soli quidem tibi trinitas integrè nota es, trinitas sancta, trinitas supermirabilis, & superinenarrabilis, & superinscrutabilis, & superinaccessibilis, su-

Esaia. 45. *Exod. 33.* *Ioan. 1.* *Matth. 11.* *Danie. 3.*

D *Psal. 113.* *Cœlũ cœli.*

E perincõprehensibilis, superintelligibilis, superessentialis, superessentialiter exuperans omnem sensum, omnẽ rationem, omnem intellectum, omnem intelligentiã, omnem essentiam supercœlestium animorum, quam neque dicere, neque cogitare, neque intelligere, neque cognoscere possibile est, etiam oculis angelorũ. Vnde ergo cognoui te domine deus altissime super omnem terrã, super omne cœlũ, quem neque Cherubim perfecte cognoscunt, neque Seraphim, sed alis contẽplationum suarum velatur facies sedenti super solium excelsum & eleuatũ, clamantes & dicentes, Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus exercituũ. plena est omnis terra gloria tua. Expauit Propheta, & dixit, Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum: & expauit cor meum, & dixi, Væ mihi quia nõ tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, sed dixi, cognoui te. Verũtamẽ domine væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti fiunt sine te. Et ego domine deus meus non tacebo, quoniam fecisti me, & illuminasti me, & inueni me, & cognoui te, quoniam illuminasti me. Sed qualiter cognoui te? Cognoui te in te. Cognoui te nõ sicut tibi es, sed cognoui te sicut mihi es: & nõ sine te, sed in te, quia tu es lux quæ

Esaie. 6.

F illuminasti me. Sicut enim tibi es, soli tibi cognitus es: sicut mihi es, secundũ gratiam tuam & mihi cognitus es. Sed quid mihi es? Dic mihi misericors famulo tuo misero, dic mihi per miserationes tuas, quid mihi es? Dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Noli abscondere à me faciem tuam, ne moriar: sine me loqui apud misericordiam tuam, me terram & cinerem, sine me loqui apud misericordiam tuam, quoniam misericordia tua magna est super me. Loquar enim ad deum meum, cũ sim puluis & cinis. Dic mihi supplici tuo, dic mihi misericors misero tuo, dic per miserationes tuas, quid mihi es? Et intonasti desuper voce grandi in interiorem aurem cordis mei, & rupisti surditatem meam, & audiui vocem tuam, & illuminasti cæcitatem meam, & vidi lucem tuã, & cognoui quoniam deus meus es tu. Propterea dixi quòd cognoui te. Cognoui enim te, quoniã deus meus es tu. Cognoui te solum verũ deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Erat enim tẽpus quando non cognoscebam te. væ tẽpori illi quando non cognoscebam te. Væ cæcitati illi quando non videbã te. Væ surditati illi quando non audiebã te. Cæcus & surdus, per formosa quæ fecisti deformis irruebã, & mecum eras,

Psal. 34. *Gene. 18.*

G & tecum non eram, & ea me tenebant longe à te, quæ non essent nisi essent in te. Illuminasti me lux mundi, & vidi te, & amaui te. Nemo quippe te amat, nisi qui te videt: & nemo te videt, nisi qui te amat. Serò te amaui pulchritudo tam antiqua & tam noua, serò te amaui: væ tempori illi quando non amaui te. Gratias tibi ago lux mea quę illuminasti me, & cognoui te. Qualiter cognoui te? Cognoui te solum deum viuũ & verum creatorem meum. Cognoui te creatorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium, deum verum omnipotentem, immortalem & inuisibilem, incircunscriptũ, interminabilem, æternum, inaccessibilem, incomprehensibilem, imperscrutabilem, incommutabilem, immensum, infinitum, principium omnium visibilium & inuisibilium creaturarum, per quem omnia facta sunt, per quẽ cuncta subsistunt elementa. Cuius maiestas sicut principium nunquam habuit, sic nec desinet in æternum. Cognoui te vnum solum verum deum æternum patrem & filium & spiritumsanctum, tres quidem personas, sed vnam essentiam, omnino simplicem indiuisamq; naturã. Et patrem à nullo, filiũ à patre solo,

Caput XXXII.

Cõfessio veræ fidei.

H & spiritumsanctum pariter ab vtroque, absque initio, semper & sine fine deum trinũ & vnũ, solum & verum deũ omnipotentem, vnum vniuersorum principium, creatorem omnium visibilium & inuisibilium, spiritalium & temporalium, qui tua omnipotẽti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidisti creaturã, spiritalem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex corpore & spiritu constitutam. Cognoui te & confiteor te deum patrem ingenitum, te filium à patre genitum, te spiritumsanctum paracletum neque genitum, neque ingenitũ, sanctã & indiuiduam trinitatem in tribus coæqualibus personis consubstantialibus & coæternis, trinitatem in vnitate, & vnitatem in trinitate, corde credens ad iustitiam, & ore cõfitens ad salutem: cognoui te verum deum & dominũ nostrum Iesum Christum filium dei vnigenitum, creatorem, saluatorem & redemptorẽ meũ & totius humani generis, quem confiteor ex patre genitum ante secula, deum de deo, lumẽ de lumine, deum verũ de deo vero, non factũ, sed genitum, cõsubstantialem & coæternum patri & spiritui sancto, per quem omnia facta sunt à principio: firmiter

Roma.10.

I credens, & veraciter confitens te deum vnigenitum Iesum Christum, propter salutem hominum à tota trinitate cõmuniter incarnatum, & ex Maria perpetua virgine spiritusſancti cooperatione conceptum, verũ hominem factũ, ex anima rationali & humana carne subsistentem. Qui cum secundũ diuinitatẽ vnigenitus dei impassibilis sis pariter & immortalis, propter nimiam dilectionem tuam qua dilexisti nos, inde ipse dei filius secundũ humanitatem factus es passibilis & mortalis. Qui propter salutem humani generis vnice fili dei in ligno crucis pati dignatus es passionem & mortem, vt nos à morte perpetua liberares: atque ad inferos vbi sedebãt in tenebris patres nostri, author luminis descendisti, & die tertia gloriosus victor ab inferis ad superos resurrexisti, resumẽs sacrum corpus, quod pro peccatis nostris mortuum iacuerat in sepulchro, & viuificãs secundum scripturas die tertia, vt ipsum in patris dexterã collocares. Assumpta nanq; tecũ ex inferis captiuitate, quã captiuauerat antiquus hostis, humani generis inimicus, verus dei filius cum nostræ carnis substantia, id est, cum anima & carne humana ex virgine gloriosa assumpta, super omnes cœlos ascendisti, trãscendẽs omnes ordines angelorũ, vbi sedes ad dexterã dei patris,

K vbi est fons vitæ, & lumen inaccessibile, & pax dei quæ exuperat omnem sensum. Ibi te deũ verum & hominẽ Iesum Christum adoramus & credimus, confitentes te patrem habere deum: indéque venturũ iudicem in fine seculi expectamus, vt iudices viuos & mortuos, & reddas omnibus bonis & malis secundũ opera sua, quæ operati sunt in hac vita, vel præmium, vel supplicium, prout vnusquisque dignus fuerit requie vel ærũna. Resurgent enim in illa die à voce virtutis tuæ omnes homines quotquot humanã animã acceperunt in carne sua quã hic habuerunt, vt totus homo pro meritis vel gloriam suscipiat vel gehennam. Tu es ipsa vita & resurrectio nostra, quẽ saluatorem expectamus dominũ Iesum Christũ, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Cognoui te deũ & vnum spiritumsanctũ patris & filij, ab vtroque pariter procedentem, consubstantialem & coæternum patri & filio, paracletũ & aduocatum nostrum, qui super cundem deum & dominum nostrum Iesum Christum in columbæ specie descẽdisti, & super Apostolos in linguis igneis apparuisti. Qui & omnes sanctos & e-

Philip.3.

Matth.3.

Acto.2.

L lectos dei à principio tuæ gratiæ munere docuisti, & ora prophetarũ, vt enarrarent mirabilia regni dei aperuisti: qui ab omnibus sanctis dei cum patre & filio simul adoraris & glorificaris. Inter quos & ego filius ancillæ tuæ toto corde meo glorifico nomen tuũ, quoniã illuminasti me. Tu enim es vera lux, lumen veridicũ, ignis dei, & magister spirituum, qui vnctione tua doces nos omnẽ veritatem, spiritus veritatis, sine quo impossibile est placere deo, quoniã tuipse deus es ex deo, & lux de luce procedẽs à patre luminum ineffabiliter, à suo filio domino nostro Iesu Christo: quibus consubstantialis & coæqualis & coæternus existens, in vnius trinitatis essentia superessentialiter conglorificaris & cõregnas. Cognoui te vnũ deum viuum & verum patrẽ, & filium, & spiritumsanctum, trinum quidem in personis, sed vnum in essentia: quem confiteor, adoro & glorifico toto corde meo verũ deum, solum sanctum, immortalem, inuisibilem, incõmutabilem, inaccessibilẽ, imperscrutabilem, vnũ lumen, vnum solem, vnum panem, vnam vitam, vnum bonum, vnum principium, vnũ finem, vnum creatorem cœli & terræ, per quẽ omnia viuunt, per quem omnia subsistunt, per quem omnia gubernantur, reguntur & viuificantur quæ in cœlis

M sunt, & quæ in terris, & quæ sub terra: præter quem non est deus in cœlo & in terra. Sic cognoui te domine deus, cognitor meus, sic cognoui te. Cognoui te per fidẽ tuã quam inspirasti mihi, lux mea, lumen oculorum meorum domine deus meus, spes omnium finiũ terræ, gaudium lætificans iuuentutem meã, & bonum sustentans senectutem meam. In te enim domine iubilant omnia ossa mea dicentia, Domine quis similis tibi? Quis similis tibi in diis domine, non quem fecit manus hominũ, sed qui fecisti manus hominũ? Simulacra gentium argentũ & aurum, opera manuum hominum. Nõ sic operator hominum. Omnes dij gentium dæmonia, dominus autẽ cœlos fecit, dominus ipse est deus. Dij qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de cœlo & de terra: deum qui creauit cœlum & terram, cœli & terra benedicãt. Quis similis tibi etiam in diis domine? quis similis tibi, magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis & faciens mirabilia? Serò te cognoui lumen verum, serò te cognoui. Erat autem nubes magna & tenebrosa ante oculos vanitatis meæ, ita vt videre non possem

Psal.85.

Psal.113.

Psal.95.

Hiere.10.

Psal.85.

Caput XXXIII.

De cõfessione propria vilitatis.

A possem solem iustitiæ, & lumen veritatis. Inuoluebar in tenebris filius tenebrarũ, tenebras meas amabam, quia lumen non cognoscebam. Cæcus eram, & cæcitatem amabam, & ad tenebras per tenebras ambulabam. Quis inde me eduxit, vbi eram homo cæcus sedens in tenebris & vmbrâ mortis? Quis accepit manum meam vt inde me educeret? Quis est ille illuminator meus? Non enim quærebam eum, & ipse quæsiuit me. non vocabã eum, & ipse vocauit me. Quis est ille? Tu es domine deus meus misericors & miserator, pater misericordiarum, & deus totius consolationis. Tu sancte domine deus meus. quem confiteor toto corde meo gratias agens nomini tuo. Non te quærebam, tu me quæsisti: non te inuocabam, tu me vocasti. Vocasti enim me nomine tuo, intonasti desuper voce grandi in interiorem aurem cordis mei: Fiat lux, & facta est lux: & discessit nubes magna, & liquefacta est nubes tenebrosa, quæ operuerat oculos meos, & vidi lucem tuam, & cognoui vocem tuam: & dixi, Vere domine tu es deus meus qui eduxisti me de tenebris & vmbra mortis, & vocasti me in admirabile lumen tuum, & ecce video. Gratias tibi illuminator meus. Et conuersus sum, & vi- B di tenebras in quibus fueram, & abyssum tenebrosam in qua iacueram, & cõtremui, & expaui, & dixi, Væ væ tenebris meis in quibus iacui. Væ væ cæcitati illi, in qua videre non poterã lumen cœli. Væ væ præteritæ ignorantiæ meæ, quando non cognoscebã te domine. Gratias tibi ago illuminator & liberator meus, quoniã illuminasti me, & cognoui te. Serò cognoui te veritas antiqua, serò te cognoui veritas æterna. Tu eras in lumine, & ego in tenebris, & non cognoscebã te, quia illuminari non poteram sine te, & non est lux extra te.

Gen. 1.

Caput XXXIIII. Consideratio diuinæ maiestatis.

Sancte sanctorum deus inæstimabilis maiestatis, de[us] deorum & dominus dominorum mirabilis, inenarrabilis, inexcogitabilis, quem contremiscunt in cœlo angelicæ potestates, quem adorant omnes dominationes & throni, & omnes virtutes pauent à conspectu tuo, cuius potentiæ & sapientiæ non est numerus, qui fundasti mundum super nihilum, & mare colligasti in aëre quasi in vtre. Omnipotentissime, sanctissime, fortissime deus spirituum vniuersæ carnis, à cuius conspectu fugit cœlum & terra, ad cuius nutũ omnia se subijciunt elementa, te adorent & glorificent omnes creaturæ tuæ. Et ego filius ancillæ tuæ per fidem tuam flecto C ceruicem cordis mei sub pedibus maiestatis tuæ, gratias agens quoniã dignatus es per tuam misericordiam illuminare me. Lumen verum, lumen sanctum, lumen delectabile, lumen admirabile, lumen superlaudabile, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & etiã oculos angelorum. Ecce video, gratias ago. Ecce video lumen cœli, interlucet oculis mẽtis meæ radius desuper à facie luminis tui, & lætificat omnia ossa mea. O si perficeretur in me. Auge quæso luminis author, auge quæso quod interlucet in me. Dilatetur obsecro, dilatetur ex te. Quid est hoc quod sentio? Quis est ignis qui calefacit cor meum? Quæ est lux quæ irradiat cor meũ? O ignis qui semper ardes, & nunquam extingueris, accende me. O lux quæ semper luces & nunquam obfuscaris, illumina me. O vtinam ardere ex te. Ignis sancte, quàm dulciter ardes, quàm secrete luces, quàm desideranter aduris. Væ his qui nõ ardẽt ex te, væ illis qui non illuminantur ex te. O lumen veridicum, illuminans omnem mundum, cuius lux implet mũdum. Væ cæcis oculis qui te non vident, sol illuminans cœlum & terram. Væ caligantibus oculis, qui te videre non possunt: væ auertentibus oculis, vt videant D veritatem: væ non auertentibus, vt nõ videant vanitatem. Nequeunt enim oculi assueti tenebris summæ veritatis radios intueri, nec sciunt de lumine aliquid æstimare, quorũ est in tenebris habitatio. Tenebras vident, tenebras diligunt, tenebras approbant: de tenebris euntes in tenebras, nesciunt vbi corruant. Miseri qui nesciunt quid amittant, & miseriores vtiq; qui sciunt quid amittunt: qui cadunt apertis oculis, & descẽdũt in infernum viuentes. O lux beatissima, quæ nõ nisi à purgatissimis oculis videri potes. Beati mũdo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Munda me mundans virtus, sana oculos meos, vt sanis oculis te contempler, quem non nisi sani oculi intuentur. Aufer quæso squamas caliginis antiquæ radio tuæ illuminationis splendor inaccessibilis, vt te videre valeam irreuerberatis obtutibus, & in lumine tuo videã lumen. Gratias tibi ago lux mea, ecce video. Dilatetur obsecro visus meus domine ex te. Reuela oculos meos vt considerem mirabilia de lege tua, qui es mirabilis in sanctis tuis. Gratias tibi ago lumen meum, ecce video, sed per speculum in ænigmate: sed quando facie ad faciem? Quando veniet dies læ- E titiæ & exultationis, in qua ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei, vt videã videntẽ me facie ad faciem, & satietur desiderium meũ?

Ioan. 1. *Matth. 5.* *1. Corin. 13.* *Psal. 41.*

Caput XXXV. De desiderio & siti animæ in deum.

Quẽadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad te deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem tuã? O fons vitæ, vena aquarum viuentium, quãdo veniam ad aquas dulcedinis tuæ? De terra deserta inuia & inaquosa, vt videam virtutem tuam, & gloriam tuam, & satiem ex aquis misericordiæ tuæ sitim meã? Sitio domine, fons vitæ, satia me, sitio domine: sitio te deum viuum. O quãdo veniam & apparebo domine ante faciem tuam? Putásne videbo diem illã, diem inquam iocunditatis & lætitiæ, diem quam fecit dominus, vt exultemus & lætemur in ea? O dies præclara & pulchra, nesciens vesperum, non habens occasum, in qua audiã vocem laudis, vocem exultationis & confessionis: in qua audiam, Intra in gaudium domini tui, intra in gaudium sempiternum, in domũ domini dei tui, vbi sunt magna & inscrutabilia & mirabilia, quorũ non est numerus. Intra in gaudium sine tristitia, quod continet æternam lætitiam: vbi erit omne bonum, & non erit aliquod malum: vbi erit quicquid voles, & nõ F erit quicquid noles? vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, semperque memorialis: vbi non erit hostis impugnans, nec vlla illecebra, sed summa & certa securitas, secura tranquillitas, & tranquilla iocunditas, iocunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitatis vnitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata visio, quæ est gaudiũ domini dei tui. O gaudium super gaudium, gaudium vincens omne gaudiũ, extra quod non est gaudium, quando intrabo in te, vt videã deum meum qui habitat in te? Ibi & videbo visionem hanc grandẽ. Quid est quod me detinet? Heu me, quia incolatus meus prolongatus est: heu me quamdiu dicetur mihi, Vbi est deus tuus? quamdiu dicetur mihi, expecta, reexpecta? Et nũc quæ est expectatio mea? Nõne dominus deus meus? Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cõfiguratum corpori claritatis suæ. Expectamus dominum quãdo reuertatur à nuptiis, vt inducat nos ad suas nuptias. Veni domine, & noli tardare. Veni domine Iesu Christe, veni visitare nos in pa-

Psal. 62. *Psal. 119.* *Philip. 3.*

G ce, veni & educ vinctos de carcere, vt lætemur coram te corde perfecto. Veni saluator noster, veni desideratus cunctis gentibus, ostende faciē tuā, & salui erimus. Veni lux mea, redēptor meus, educ de carcere animam meam ad confitendū nomini sancto tuo. Quandiu miser iactabor in fluctibus mortalitatis meæ, clamans ad te domine, & nō exaudis? Audi clamantem domine de hoc mari magno, & adduc me ad portum felicitatis æternæ, qui de periculo maris huius educti, ad te deum portum tutissimum peruenire meruere. O vere felices qui de pelago ad littus, de exilio ad patriam, de carcere ad palatium peruenerunt, optata iam quiete beati, qui brauium illud perpetuæ gloriæ quod hic per multas tribulationes quæsierunt, iā felici iocunditate adepti, lętātur in perpetuū. O verè beati, ô terq; quaterq; beati, qui iā omnium malorum teoebris exuti, securi de sua immarcescibili gloria ad regnū decoris peruenire meruerūt. O eternū regnum, regnum omnium seculorum, vbi lumen indeficiēs, & pax dei quæ exuperat omnem sensum, in quo sanctorū animę requiescunt, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & exultationem

Psal.141.

Philip.4.

H obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. O quàm gloriosum est regnum, in quo tecum domine regnant omnes sancti, amicti lumine sicut vestimento, habentes in capite suo corouam de lapide precioso. O regnum beatitudinis sempiternæ, vbi tu domine spes sanctorum, & diadema gloriæ, facie ad faciem videris à sanctis, lætificans eos vndiq; in pace tua quæ exuperat omnem sensum. Ibi gaudiū infinitum, lętitia sine tristitia, salus sine dolore, via sine labore, lux sine tenebris, vita sine morte, omne bonum sine omni malo: vbi iuuentus nunquā senescit, vbi vita terminum nescit, vbi decor nunquam pallescit, vbi amor nunquam tepescit, vbi sanitas nunquam marcescit, vbi gaudium nunquam decrescit, vbi dolor nunquam sentitur, vbi gemitus nunquam auditur, vbi triste nihil videtur, vbi lætitia semper habetur, vbi malum nullum timetur, quoniam ibi summum bonum possidetur, quod est videre semper faciem domini virtutū. Felices igitur qui de naufragio vita præsenti ad tanta gaudia iam peruenire meruerunt. Infelices heu nos & miseri, qui per huius maris magni fluct⁹ procellosasq; voragines nauē trahimus, ignorātes an ad portum salutis peruenire valeamus. Infelices, inquam, quo-

Psal.20.

I rum est vita in exilio, via in periculo, finis in dubio, nescientes finem nostrum, quia omnia in futurum reseruantur incerta. Adhuc in pelagi fluctibus versamur suspirantes ad te portum maris. O patria nostra, patria secura, à longe te videmus. Ab hoc mari te salutamus, ab hac valle ad te suspiramus, & nitimur cum lachrymis si quo modo ad te perueniamus. Spes humani generis Christe deus de deo, refugium nostrum & virtus, cuius lumē à lōge inter caliginosas nebulas super maris procellas quasi stellæ maris radius oculos nostros irradiat, vt dirigamur ad te portum. Guberna domine nauē nostram tua dextera, clauo crucis tuæ, ne pereamus in fluctibus, ne nos demergat tempestas aquæ, ne absorbeat nos profundum, sed virtute crucis tuæ trahe nos ab hoc pelago ad te solamen vnicum nostrum, quem à longe quasi stellam matutinam & solem iustitiæ vix lachrymantibus oculis in littore cœlestis patriæ nos expectātem videmus. En ad te clamamus redempti tui, sed & nunc exules tui, quos precioso sanguine redemisti. Exaudi nos deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & io mari longe. In mari turbulēto versamur, tu in littore stans aspicis pericula nostra: saluos nos fac pro-

Psal.64.

pter nomen tuum. Da nobis domine inter Scyllam & K Charybdim ita tenere medium, vt vtroque periculo euitato salua naue & mercibus securi perueniamus ad portum. Cum ergo peruenerimus ad te sapientiæ fontem, ad te lumen indeficiens, ad te lucem inextinguibilem, vt te non iam per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem videamus, tunc satiabitur in bonis desiderium nostrum, quia nihil erit exterius quod desideretur nisi tu domine summum bonū, qui eris præmium beatorum, & diadema decoris eorum, & lætitia sempiterna super capita eorum, pacificās eos intus & extra in pace tua, quæ exuperat omnē sensum. Ibi te videbimus, amabimus, & laudabimus. Videbimus in lumine tuo lumen tuum, quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Quale autem lumen? Lumen immensum, lumen incorporeum, incorruptibile, incomprehensibile, lumen indeficiens, lumen inextinguibile, lumen inaccessibile, lumen increatū, lumen veridicum, lumē diuinum quod illuminat oculos angelorū, quod lætificat iuuentutem sanctorum, quod est lumen luminum, & fons vitæ, quod es tu domine deus meus. Tu es quippe lumen, in cuius lumine videbimus lumē, te scilicet in te, in splendore vultus tui, quādo te videbimus facie ad faciē. Quid est videre facie ad faciē, nisi quod ait Apostolus, cognoscere sicut & cognit⁹ sum? cognoscere veritatem tuam & gloriam tuam, hoc est cognoscere faciem tuā. Cognoscere patris potentiam, filij sapientiam, spiritus sancti clementiam, ipsius summæ trinitatis vnam & indiuiduam essentiam. Videre enim faciem dei viui, hoc est summum bonum, gaudiū angelorum atque omnium sanctorum, præmiū vitæ æternæ, gloria spirituum, lætitia sempiterna, corona decoris, brauiū felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gaudium, paradisus dei, Hierusalē cœlestis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudiū æternitatis, pax dei, quæ exuperat omnem sensum. Hæc est plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre faciē dei sui, videre eum qui fecit cœlum & terram, videre eum qui fecit eū, qui saluauit eum, & qui glorificauit eum. Videbit eum cognoscendo, amabit diligendo, laudabit possidēdo. Ipse enim erit hæreditas populi sui, populi sanctorū, populi quē redemit. Ipse possessio felicitatis eorum, ipse premiū & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis, magnū enim magna decent. Vere domine deus meus magnus es tu nimis super omnes deos, & merces tua magna nimis. Neque enim magnus es tu & parua merces toa: sed vt magnus es tu, ita magna merces tua, quoniam non aliud es tu, & aliud merces tua. Sed tuipse magnus nimis, tuipse merces magna nimis: tu ipse coronator es & corona: tuipse promissor es, & promissio: tu remunerator & munus: tu præmiator & præmium felicitatis æternæ. Tu ergo coronator es, & corona dei me⁹, & diadema spei meæ, quæ ornata est gloria, lumen lętificans, lux renouans, decor adornans, spes mea magna, desiderium cordis sanctorum, & desideratus eorum. Visio ergo tua tota merces est, totū præmium, & totū gaudium quod expectamus. Hæc est enim vita æterna, hæc est inquam, sapiētia tua. Hæc est vita æterna, vt cognoscamus te solum verum deum, & quē misisti Iesum Christum. Cum igitur videbimus te solum deum, deum verum, deum viuum, omnipotentem, simplicem, inuisibilem, incircumscriptibilem, incomprehensibilem, & filium tuum vnigenitum consubstantialem & coæternum tibi, dominum nostrum Iesum Christum, quem pro salute nostra misi-

Caput XXXVI. De gloria cœlestis patriæ.

Philip.4.

Psal.35.

L

1.Corin.13.

Philip.4.

Gene.15. M

Ioan.17.

Astra misisti in mundum in virtute spiritus sancti, trinum in personis, & vnum in essentia, deum sanctum solum, extra quem non est deus: tunc habebimus quod nunc quærimus, vitam æternam, gloriam sempiternam, quam præparasti diligentibus te, quam abscondisti timentibus te, quam daturus es quærentibus te, quærentibus faciem tuam semper. Et tu domine deus meus, formator meus ex vtero matris meæ, quæ me recommendauit manui tuæ, non me permittas amplius ex vno distrahi in multa, sed collige me de exterioribus ad me, de me ad te, vt dicat tibi semper cor meum, Exquisiuit te facies mea, faciem tuam domine requiram, faciem domini virtutum, in qua sola consistit tota gloria sempiterna beatorum, quam quidem videre vita æterna est, & gloria sempiterna sanctorum. Lætetur ergo cor meum vt timeat nomen tuum, lætetur cor quærentium dominum, sed multo magis cor inuenientiū. Si enim lætitia est in quærendo, qualis lætitia est in inueniendo? Quæram ergo semper ardenter & indesinenter faciem tuam, si quando tandem aperiatur mihi ostium & porta iustitiæ, vt intrem in gaudium domini mei. Hæc porta domini, iusti ingredientur per eam. O tres coæquales & coæternæ personæ, deus vnus & verus, pater & filius & spiritus sanctus, qui solus habitas æternitatem, & lucem inaccessibilem. Qui fundasti terram in potentia tua, & regis orbem terræ prudentia tua. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth, terribilis & fortis, iustus & misericors, admirabilis, laudabilis, amabilis. Vnus deus, tres personæ: vna essentia, potentia, sapientia, bonitas: vna & indiuisa trinitas. Aperi mihi clamanti portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor tibi domino. En ad ostium tuum summe paterfamilias mendicus pulso. Iube aperiri pulsanti, qui dixisti, Pulsate, & aperietur vobis. Pulsant enim ad ostium tuum pater misericordissime, desideria rugientium præcordiorum meorum, & clamores lachrymarum oculorum meorum. Ante te est omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Et tu domine non auertas faciem tuam amplius à me, nec declines in ira à seruo tuo. Pater misericordiarum audi eiulatum pupilli tui, & porrige manum tuam optimam adiutricem, vt extrahat me de profundis aquarum, & de lacu miseriæ, & de luto fecis, ne peream vidente misericordia oculorum tuorum, aspiciente clementia viscerum tuorum, sed euadam ad te dominum deum meum, vt videam diuitias regni tui, & intuear faciem tuam semper, & laudem dicam nomini tuo sancto domine, qui facis mirabilia, qui cor meum lætum facis memoria tua. Qui illuminas iuuentutem meam, ne despicias senectutem meam, sed iubilare facias ossa mea, & renouiscere facias vt aquilæ canos meos. Omnis gloria, omnis laus, omnis virtus, omnis potentia, omnis magnificētia, omnis beatitudo, omnis clementia sit deo patri & filio & spiritui sancto. Amen.

Psal. 26.
Psal. 117.
Cap. 37.
Oratio ad sanctā trinitatem.
Matt. 7.
Psal. 37.
Psal. 26.
Psal. 39.

Soliloquiorum finis.

MANVALE, PRAEFATIO.

Qvoniam in medio laqueorum positi sumus, facile à cœlesti desiderio frigescimus. Quapropter assiduo indigemus munimento, vt expergefacti ad deum nostrum verum & summum bonum cum defluimus, recurramus. Idcirco non præsumptionis temeritate, sed magna dei mei dilectione huic opusculo ad laudem eius operam dedi, vt ex elegantioribus dictis sanctorum patrum breue & manuale verbum de deo meo mecum semper haberem, ex cuius lectionis igne quotiens tepesco, in eius accendar amorem. Nunc adesto mihi deus meus quem quæro, quem diligo, quem corde & ore confiteor, & quē valeo virtute laudo atque adoro. Mens mea deuota tibi, tuo amore succensa, tibi suspirans, tibi inhians, te solum videre desiderans, nihil habet dulce nisi de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, tuam gloriam frequenter sub corde reuoluere, vt tua suauis memoria sit inter hos turbines aliqua repausatio mea. Te ergo inuoco desideratissime, ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Et cum te inuoco, vsque te in meipso inuoco, quoniam omnino non essem nisi tu esses in me: & nisi ego essem in te, non esses in me. In me es, quoniam in memoria mea manes, ex ea cognoui te, & in ea inuenio te, cum reminiscor tui, & delector in te de te, ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia. Tu domine cœlum & terram imples, omnia portans sine onere, omnia implens sine inclusione, semper agens, semper quietus, colligens & non egens, quærens cum nihil desit tibi, amans, nec æstuans, zelans, & securus es, pœnitet te & non doles, irasceris & tranquillus es, opera mutas, sed non mutas consilium, recipis quod inuenis, & nunquam amisisti: nunquam inops, & gaudes lucris, nunquam auarus, & vsuras exigis, supererogas cui non debes, vel semper supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donas debita nihil perdens. Qui vbique es & vbique totus: qui sentiri potes & videri non potes: qui nusquam dees, & tamen ab iniquorum cogitationibus longe es: qui nec ibi dees vbi longe es: quia vbi non es per gratiam, ades per vindictam. Qui vbique præsens es, & vix inueniri potes: quem stantem sequimur, & apprehendere non valemus. Qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, superexcedis omnia, sustines omnia: qui corda fidelium doces sine strepitu verborum: qui locis non distenderis, nec temporibus variaris, nec habes accessus & recessus. Qui habitas lucem inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, nec videre potest. In te manens quietus, vbique circumis totum, non enim scindi & diuidi potes, quia vere vnus es: nec partes efficeris, sed totus totum tenes, totum imples, totum illustras & possides. Si totum mundum libri repleant, tua scientia inenarrabilis nō potest enarrari. Quoniam vero indicibilis es, nullo modo scribi poteris nec concludi. Tu es fons lucis diuinæ, & sol claritatis æternæ. Magnus es sine quantitate, & ideo immensus: bonus sine qualitate, & ideo vere & summe bonus: & nemo bonus, nisi tu solus, cuius volūtas opus est, cuius velle posse est, qui omnia quę ex nihilo creasti, sola voluntate fecisti. Qui omnem creaturam tuam absq; indigentia aliqua possides, & sine labore gubernas, & absque tædio regis, & nihil est quod cōturbet ordinem

Cap. 1. De mirabili effectu dei.
1. Tim. 6.
Cap. 2. De indicibili scientia dei.

G imperij tui vel in summis,vel in imis. Qui in omnibus
locis sine loco haberis, & omnia contines sine ambitu,
& vbique pręsens es sine situ & motu. Qui nec mali au-
thor es,quod facere non potes:qui nihil non potes,nec
vnquam quicquã te fecisse pœnituit.Cuius bonitate fa-
cti sumus: & iustitia pœnas luimus,& clementia libera-
mur.Cuius omnipotentia omnia gubernat,regit & im-
plet quæ creauit. Nec ideo te implere omnia dicim⁹ vt
te contineant,sed ipsa potius à te continentur,nec par-
ticulatim imples omnia.Nec vllatenus ita putãdum est
vt vnaquæq; res pro magnitudine suæ portionis capiat
te,id est,maxima maius, minima minus cum sis potius
ipse totus in omnibus,& omnia in te.Cuius omnipotẽ-
tia omnia concludit,nec euadendi potentiã tuam quis
aditum inuenire poterit. Qui enim te nõ habet placa-
tum,nequaquam euadet iratum.

Cap.3. De desiderio animæ sentientis deum.

Te igitur clemẽtis-
sime deus inuoco in animam meam,quam pręparas ad
capiendum te,ex desiderio quod inspiras ei.Intra rogo
in eam,& coapta eam tibi, vt possideas illã quã fecisti
& refecisti, vt habeam te velut signaculum super cor
meum. Quæso piissime inuocantem te ne deseras,quia
priusquam te inuocarem, me vocasti & quæsisti,vt ego
H seruus tuus te quærerem,quærendo inuenirẽ,& inuen-
tum amarẽ. Quæsiui & inueni te domine,& amare de-
sidero. Auge desiderium meum, & da quod peto: quo-
niam si cuncta quæ fecisti mihi dederis, nõ sufficit ser-
uo tuo,nisi teipsum dederis.Da ergo teipsum mihi de⁹
meus,redde te mihi. En amo te, & si parum est, amem
validius. Tuo ergo amore teneor,tuo desiderio flagro,
tua dulci memoria delector. Ecce dum tibi mens mea
suspirat, & tuam ineffabilem pietatem meditatur, ipsa
carnis sarcina minus grauat,cogitationũ tumultus ces-
sat,pondus mortalitatis & miseriarum more solito nõ
hebetat, silent cuncta, tranquilla sunt omnia cor ardet,
animus gaudet,memoria viget, intellectus lucet & to-
tus spiritus ex desiderio visionis tuæ accensus, inuisibi-
lium amore rapi se videt. Assumat spiritus meus pẽnas
vt aquilæ, volet & nõ deficiat, volet & perueniat vsque
ad decorem domus tuæ,& thronũ gloriæ tuæ,& ibi su-
per mẽsam refectionis ciuiũ supernorũ pascatur de oc-
cultis tuis in loco pascuæ iuxta fluenta plenissima. Tu
esto exultatio nostra, qui es spes nostra, salus atq; redẽ-
ptio:tu esto nostrum gaudium, qui es futurus præmiũ.
I Te semper quærat anima mea, & tu præsta vt quærẽdo
non deficiat.

Cap.4. De miseria animæ quæ Christum non amat.

Væ miseræ animæ quæ Christum non
quęrit nec amat,arida manet & misera.Perdit quod vi-
uit qui te deum nõ diligit.Qui curat viuere nõ propter
te domine, nihil est, & pro nihilo est. Qui tibi viuere
recusat,mortuus est:qui tibi nõ sapit,desipit.Misericor-
dissime tibi me cõmendo, reddo & cõcedo, per quem
sum viuo & sapio. In te confido, spero, & totam spem
meam pono,per quem resurgam,viuam & requiescam.
Te cupio diligo & adoro, cũ quo manebo, regnabo &
beatus ero.Anima quæ te non quęrit,nec diligit,mun-
dum diligit,peccatis seruit,& vitiis subiecta est:nunquã
quieta,nunquam secura est.Famuletur tibi semper mẽs
mea piissime,tu spiret tibi semper peregrinatio mea,ar-
deat in amore tuo cor meũ, requiescat in te deus meus
anima mea, contempletur te in mentis excessu, cantet
laudes tuas in iubilatione, & hæc sit in hoc exilio meo
consolatio mea. Confugiat mens mea sub vmbra alarũ
tuarũ ab æstibus cogitationum seculi huius. Repauset
in te cor meum, cor mare magnum tumens fluctibus.
O diues omnium bonarum dapium supernæ satietatis,
opulẽtissime largitor deus,da lasso cibũ, collige disper-
sum, libera captiuum, & redintegra scissum. En stat ad K
ostium,& pulsat.Obsecro per viscera misericordię tuæ,
quibus visitasti nos oriens ex alto, iube pulsanti misero
aperiri,vt liberis gressibus ingrediatur ad te, & requie-
scat in te,& reficiatur de te pane cœlesti. Tu enim es pa
nis & fons vitæ, tu lumẽ claritatis æternæ, tu omnia ex
quibus viuunt recti qui diligũt te.

Cap.5. De desiderio animæ.

Deus lumen cor-
dium te videntium,& vita animarum te amantium, &
virtus cogitationum te quærentium,da vt sancto amo-
ri tuo inhæream. Veni, rogo, in cor meum,& ab vber-
tate voluptatis tuæ inebria illud, vt obliuiscar ista tem-
poralia.Pudet ac piget me talia pati,qualia mundus iste
agit. Triste est mihi quod video,graue est omne quod
de trãsitoriis audio.Adiuua me domine deus meus,&
da lętitiam in corde meo:veni ad me vt videam te.Sed
angusta est mihi domus animę meæ,quousq; venias ad
eam,& dilatetur à te.ruinosa est,refice eam: Habet plu-
rima quæ offendant oculos tuos,fateor & scio:sed quis
mundabit eam,aut cui alteri præter te clamabo,Ab oc-
cultis meis mũda me domine, & ab alienis parce seruo
tuo:Fac me dulcis Christe,bone Iesu,fac me rogo amo-
re & desiderio tuo deponere onus carnaliũ desiderio-
rum,& terrenarũ concupiscentiarũ. Dominetur carni L
anima, animæ ratio, rationi gratia tua, & tuæ me inte-
rius & exterius subde voluntati. Tribue mihi vt laudet
te cor meum,& lingua mea, & omnia ossa mea. Dilata
mentem meam, & attolle intuitũ cordis mei, vt vel ra-
pida cogitatione spiritus meus attingat te æternam sa-
piẽtiam super omnia manentẽ. Dissolue me oro à vin-
culis quibus cõstrictus teneor, vt relinquẽs omnia ista,
tibi festinem, tibi soli inhæream, tibi soli intendam.

Psal.18.

Cap.6. De felicitate animæ à terreno carcere resolutæ.

Felix anima quæ terreno resoluta carcere libera cœ-
lum petit,quæ te dulcissimum dominũ facie ad faciem
cernit,quæ nullo metu mortis afficitur,sed de incorru-
ptione perpetuæ gloriæ lætatur, Trãquilla est & secura,
iam nõ timet hostem nec mortem. Habet iam te pium
dominum, quẽ diu quæsiuit, sempetq; amauit, hymni-
dicis sociata choris,melliflua perpetuæ festiuitatis car-
mina ad laudem gloriæ tuæ rex Christe bone Iesu in æ-
ternũ cõcinit. Inebriatur enim ab vbertate domus tuæ,
& torrente voluptatis tuæ potas eam. Felix societas su-
pernorum ciuium, & gloriosa solẽnitas omnium ad te
redeuntiũ,ab huius nostrę peregrinationis tristi labore
ad amœnitatẽ pulchritudinis, ad formositatem totius
splendoris,atq; dignitatem totius elegãtiæ, vbi te iugi- M
ter domine tui ciues cernũt. Nihil omnino quod con-
turbet mentem ibidem auribus audire datur. Quæ can-
tica,quæ organa,quæ cãtilenæ, quæ melodiæ ibi sine fi-
ne decãtantur? Sonãt ibi semper melliflua hymnorum
organa, suauissima angelorum melodia, cantica canti-
corum mira, quæ ad laudẽ & gloriam tuam à supernis
ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis asperi-
tas in regione tua locum non habent.Non enim est ibi
malus neque malitia, nõ est aduersarius & impugnans,
nec est vlla peccati illecebra, nulla est ibi indigẽtia,de-
decus nullum, rixa nulla, nullum improperiũ, causatio
nulla,nullus timor,nulla inquietudo, nulla pœna, nulla
dubietas,nulla violentia,nulla discordia: sed est ibi pax
summa, charitas plena,iubilatio & laus dei æterna, sine
fine secura requies, & gaudiũ semper in spiritu sancto.
O quàm fortunatus ero,si audiuero iocũdissimas ciuiũ
tuorũ cantilenas,carmina melliflua,laudes summæ tri-
nitati debito honore promentia.

Psal.35.

Cap.7. De gaudio paradisi.

Sed & nimium felix,
si egoipse meruero cantare canticũ domino Iesu Chri-
sto de dulcibus cãticis Sion. O vita vitalis,vita sem-

piterna,

A piterna, & sempiternè beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abnodãtia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi species & visio facie ad faciem, vbi plena sciẽtia in omnibus, & per omnia: vbi summa dei bonitas cernitur, & lumẽ illuminans à sanctis glorificatur, vbi præsens maiestas dei cõspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentiũ satiatur, Vident semper & videre desiderant sine anxietate desiderant, & sine fastidio satiantur. Vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit, & ita vniuersos cœlestis patriæ ciues illuminat, vt luceant ipsi, lumẽ videlicet illuminatũ per diuinum lumẽ illuminans vltra omnem solis nostri splẽdorem, atq; cunctarũ stellarum claritatẽ, immortali adhærentes deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promissionem domini saluatoris, Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnũ sint,

Ioan. 17.

B sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint. Regnum cœlorum, regnum, felicissimum regnũ carens morte, & vacans fine, cui nulla tẽpora succedunt per æuum, vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles donis ineffabilibus cumulatur,

Cap. 8. De regno cœlorum.

Nobile perpetua caput amplectente corona.

Vtinam remissa peccatorum mole me vltimum seruorum Christi iuberet diuina pietas hanc carnis sarcinam deponere, vt in suæ ciuitatis gaudia æterna repausandus * trãsirem, sanctissimis supernorũ choris interessem, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assisterem, præsentẽ dei vultũ cernerem, nullo mortis metu tangerer, de perpetuæ immortalitatis incorruptione securus gauderem, & scienti omnia coniunctus omnẽ ignorantiæ cæcitatem amitterẽ, terrena cuncta paruipenderem, cõuallẽ lacbrymarũ istam cõtueri vel reminisci vlterius non dignarer, vbi vita laboriosa vita corruptibilis, vita omni amaritudine plena, vita domina malorum, ancilla infernorum, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exciccant, aërea morbidant, elcæ inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitiæ iactant, pau-

*al. repræsentandus.

C pertas deiicit iuuentus extollit, senectus incuruat, infirmitas frangit, mœror deprimit, diabolus insidiatur, mũdus adulatur, caro delectatur, anima excæcatur, totus homo conturbatur, & his tot & tantis malis mors furibunda succedit, vanisque gaudiis ita finem imponit, vt cum esse desierint, nec fuisse putentur. Sed quas laudes, quásve gratiarum actiones tibi referre valeamus deus noster, qui nos etiam inter has tantas mortalitatis nostræ ærumnas non desinis consolari mira visitatione gratiæ tuæ? Ecce me miserum multis mœroribus plenum, dum vitæ meæ finem timeo, dum peccata mea cõsidero, dum iudicium tuum formido, dum mortis horã cogito, dum supplicia tartari horreo, dum opera mea qua districtione & discussione à te pensentur ignoro, dum quo fine illa clausurus sim penitus nescio, dúmque hæc & alia multa mecum sub corde retracto, consolaturus ades solita pietate domine deus, & inter has querelas nimiósque ploratus ac profunda cordis suspiria assumis mœstam & anxiam mentem super alta iuga montiũ ad areolas vsque aromatum, & collocas me in loco pascuæ secus riuulos dulcium aquarum, vbi præparas in conspectu meo mensam multiplicis apparatus, quæ fatigatum spiritum repauset, & cor triste lætificet, quibus

Cap. 9. Mœstam animam consolatur deus.

tandem refocillatus deliciis multarum miseriarũ mea-

D rum oblitus & leuatus super altitudinem terræ in te vera pace quiesco. Amo te deus meus, amo te, & magis atque magis amare volo. Da mihi domine deus meus speciose præ filiis hominũ, vt desiderẽ te, vt amem te, quantum volo, & quantum debeo. Immensus es, & sine mensura debes amari, præsertim à nobis quos sic amasti, sic saluasti, pro quibus tanta ac talia fecisti. O amor qui semper ardes, & nunquam extingueris, dulcis Christe, bone Iesu, charitas deus meus, accẽde me toto igne tuo, amore tuo, dulcedine tua, dilectione tua, desiderio tuo, charitate tua, iocunditate & exultatione tua, pietate & suauitate tua, voluptate, & cõcupiscentia tua, quę sancta est & bona, quæ casta est & munda, vt totus dulcedine amoris tui plenus, totus flamma tuæ charitatis vaporatus, diligam te dominum meum dulcissimũ & pulcherrimũ ex toto corde meo, ex tota anima mea, ex totis viribus meis, & ex omni intentione mea, cum multa cordis cõtritione & lachrymarũ fonte, cũ multa reuerẽtia & tremore, habens te in corde & in ore, & præ oculis meis semper & vbique, ita vt nullus in me adulterinis amo-

Cap. 10. De dulcedine diuini amoris.

E ribus pateat locus. Pulcherrime Iesu Christe rogo te per illã sacratissimam effusionem preciosi sanguinis tui quo redempti sumus, da mihi cordis contritionem & lachrymarum fontem præcipuè dum preces & orationes tibi offero, dum tuæ laudis tibi psalmodiã decãto, dum mysteriũ nostræ redemptionis manifestum misericordiæ tuæ indicium recolo vel profero, dum sacris altaribus licet indignus assisto, cupiens tibi offerre illud mirabile & cœleste sacrificium omni reuerentia & deuotione dignum, quod tu domine deus meus sacerdos immaculate instituisti, & offerre præcepisti in cõmemorationem tuæ charitatis, mortis scilicet & passionis, pro salute nostra, pro quotidiana nostræ fragilitatis reparatione. Confirmetur mens mea inter tãta mysteria dulcedine præsentiæ tuæ, sentiat te tibi adesse, & lætetur corã te. Ignis qui semper luces, amor qui semper ardes, dulcis Christe, bone Iesu, lumen æternum & indeficiens, panis vitæ qui nos reficis, & in te non deficis, quotidie comederis, & semper integer manes, resplende mihi, accẽde me, illumina & sanctifica vas tuũ, de malitia euacua, imple de gratia, & plenũ conserua, vt ad salutem animæ

Cap. 11. De præparatione nostræ redẽptionis.

Lucæ 22.

F meæ manducẽ cibum carnis tuæ, quatenus mãducando te viuam de te viuam per te perueniã ad te, & repausem in te. O dulcedo amoris, & amor dulcedinis, comedat te vẽter mens, & nectare tui amoris repleantur viscera mea, & eructet mens mea verbum bonum. Charitas deus meus, mel dulce, lac niueũ, cibus es grandiũ, fac me crescere in te, vt sano palato possis manducari à me. Tu es vita mea qua viuo, spes cui inhæreo, gloria quam adipisci desidero. Tu mihi cor tene, mẽtem rege, intellectũ dirige, amorẽ erige, animũ suspende, & in superna fluenta os sitiẽtis te spiritus trahe. Taceat quæso tumultus carnis: Conticescant phantasiæ terrarũ & aquarum, aëris & poli: taceant somnia & imaginariæ reuelationes, omnis lingua, omne signũ, & quicquid transeũdo fit. Sileat sibi & ipsa anima, & trãseat se, non cogitando se, sed te deus meus, quoniã tu es re vera tota spes & fiducia mea. Est enim in te deo meo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo & benignissimo atque clementissimo vniuscuiusq; nostrũ & portio, & sanguis, & caro. Vbi ergo portio mea regnat, ibi regnare me credo: vbi sanguis meus dominatur, ibi dominari me confido: vbi caro mea glorificatur, ibi gloriosum me esse cognosco. Quãuis peccator sim, de hac tamẽ cõmunione gratiæ nõ diffido. Et si

Cap. 12. De gaudio.

G peccata mea prohibent, substantia mea requirit: & si delicta propria me includunt, naturę cõmunio non repellit.

Cap. 13. Quòd verbum incarnatum sit causa spei nostræ.

Non enim tam inimicus est dominus, vt non diligat carnem suam membra sua, & viscera sua. Desperare vtiq; potuissem propter nimia peccata mea & vitia, culpas & infinitas negligentias meas quas egi & quotidie indesinenter ago corde, ore, & opere, & omnibus modis, quibus humana fragilitas peccare potest, nisi verbum tuum deus meus caro fieret, & habitaret in nobis. Sed desperare iam nõ audeo, quoniã subditus ille tibi vsq; ad mortem, mortem autem crucis, tulit chirographum peccatorum nostrorũ, & affigens illud cruci, peccatum crucifixit & mortem. In ipso autẽ securus respiro, qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis. In ipso confisus ad te peruenire desidero, in quo iã resurreximus & reuiximus: iam in cœlum conscendimus, & in cælestibus considemus. Tibi laus, tibi gloria tibi honor, tibi gratiarum actio.

Philip. 2. Coloss. 2. Roma. 8.

Cap. 14. Dulcis de dea meditatio.

Piissime domine qui sic nos amasti & saluasti, sic viuificasti & sublimasti, piissime domine, quàm dulcis est memoria tua, quanto magis in te meditor, tanto es mihi dulcior & amabilior. Idcirco delectãt H me valde bona tua puro mentis intuitu, & dulcissimo pij amoris affectu, in loco peregrinationis meæ iuxta modulũ meum. Interim quandiu his fragilibus subsisto mẽbris, miram tuam dilectionem & pulchritudinem indesinenter cupio desiderare & considerare. Tuæ enim charitatis iaculo vulneratus suum, tuo vehementer desiderio flagro, ad te peruenire cupio, te videre desidero. Idcirco super custodiam meam stabo vigilantibus oculis, psallã spiritu, psallam & mente, & totis viribus meis te factorẽ & refectorem meum collaudabo. Polum penetrabo mente, & desiderio tecũ ero, vt in præsenti quidem miseria solo corpore tenear, tecum autem cogitatione & auiditate atq; omni desiderio sim semper, quatenus ibi sit cor meum, vbi tu es thesaurus meus desiderabilis incõparabilis, multumq; amabilis. Sed ecce deus meus piissime ac misericordissime, dum tuæ immensæ bonitatis & pietatis gloriam cõsiderare volo, cor meum nõ sufficit, excedit enim omnem sensum humanæ mentis tuum decus, tua pulchritudo, tua virtus, tua gloria, tua magnificentia, tua maiestas, & tua charitas. sicut inæstimabilis est tuæ gloriæ splendor, ita ineffabilis est I æternæ tuæ charitatis benignitas, qua illos quos de nihilo creasti, adoptas in filios & tibi coniungis.

Cap. 15. Quòd desiderandæ sint tribulationes pro Christo.

O anima mea si quotidie oportet nos tormenta perferre, si ipsam gehẽnam longo tempore tolerare, vt Christum in gloria sua videre possemus, & sanctis eius sociari: nõnne dignum esset pati omne quod triste est, vt tanti boni tantæq; gloriæ participes haberemur? Insidientur ergo dæmones, parent suas tentationes, frangant corpus ieiunia, premant carnem vestimenta, labores grauent, vigiliæ exiccent, clamet in me iste, inquietet me ille vel ille, frigus incuruet, conscientia murmuret, calor vrat, caput doleat, pectus ardeat, infletur stomachus, pallescat vultus, infirmetur totum corpus, deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus, ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, vt requiescam in die tribulationis, & ascendam ad populum accinctum nostrum. Quæ enim erit iustorũ gloria, quàm grandis sanctorum lætitia, cum vnaquæque facies fulgebit vt sol: cum ordinibus distinctis populũ suum dominus in regno patris sui cœperit recensere, & meritis atq; operibus singulorum promissa præmia restituet, pro terrenis cœlestia, pro tẽporalibus sempiterna, pro modicis magna? Re vera cumulus felicitatis erit, cum dominus adducet sanctos suos in visione paternæ gloriæ, & faciet in cœ- K lestibus considere, vt sit omnia in omnibus.

Psal. 30. Abac. 3.

1. Cor. 15.

Cap. 16. Quomodo regnũ cœlorum possit acquiri.

O felix iocunditas, & iocunda felicitas, sanctos videre, cũ sanctis esse, & esse sanctum: deum videre, & deum habere in æternum & vltra. Hæc sedula mente cogitemus, hæc toto desiderio desideremus, vt ad eos cito peruenire valeamus. Si quæras quomodo istud potest fieri, vel quibus meritis, quibúsve auxiliis? Audi, res ista posita est in potestate facientis, quoniam regnum cœlorum vim patitur. Regnum cœlorũ ô homo aliud non quærit preciũ nisi teipsum. tantum enim valet quantum es, te da & habebis illud. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum tradidit, vt acquireret te regnum deo patri, ita tu temetipsum da, vt sis regnum eius, ac non regnet peccatum in tuo mortali corpore, sed spiritus in acquisitione vitæ.

Mat. 11.

Cap. 17. Quid sit paradisus.

O anima mea reuertamur ad ciuitatem cœlestẽ, in qua scripti sumus & ciues decreti. Sicut enim ciues sanctorum & domestici dei, & sicut hæredes dei, cohæredes autẽ Christi, consideremus inclytam nostræ vrbis felicitatem, inquantũ considerare possibile est. dicamus ergo cum Propheta, O quàm gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei, sicut lætantium omnium habitatio est in te. L Fundaris enim exultatione vniuersæ terræ. non est in te senectus, nec senectutis miseria, nõ est in te mancus, neq; claudus, neq; gibbosus, neq; deformis, dũ omnes occurrunt in virum perfectũ, in mẽsuram ætatis plenitudinis Christi. Quid hac vita beatius? Vbi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas. ibi nemo læditur, nemo irascitur, nemo inuidet, cupiditas nulla exardescit, nullũ cibi desiderium, nulla honoris aut potestatis pulsat ambitio, nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehẽnæ procul: mors neque corporis neque animæ, sed immortalitatis munere iocunda vita. nulla erunt tunc mala, nusquã discordia, sed cuncta cõsona, cuncta conuenientia: quia omnium sanctorum vna erit concordia, pax cuncta & lætitia continet tranquilla sunt omnia & quieta, iugis splendor, non vt est ille qui nunc est sol, sed tãto clarior quanto felicior: quia ciuitas illa vt legitur non egebit sole neque luna, sed dominus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Vbi sancti fulgebunt vt stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splendor firmamẽti qui erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium M nullus, nec frigoris ardorísve asperitas vlla, sed talis erit rerum tẽperies, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorum qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Verùm super hæc omnia est, consociari choris angelorum & archangelorum, atque omnium cœlestiũ virtutũ, intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apostolos atque omnes sanctos, videre etiam parentes nostros, Gloriosa sunt hæc: sed multo gloriosius est præsentem dei vultum cernere, incircunscriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cum deum videbimus in seipso videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

Psal. 86.

Ephes. 4.

Apo. 21.

Daniel. 12.

1. Cor. 2. Esa. 64.

Cap. 18. Non valet homo deo vicẽ reddere nisi per amorẽ.

Anima insignia dei imagine, illustris similitudine, habet in sese ex deo quo admoneatur semper aut stare cum eo, aut redire, si mota suis affectibus, imò defectibus fuerit. Et nõ solum habet vnde respirare queat in spe veniæ & misericordiæ, sed etiam vnde audeat aspirare ad nuptias verbi, & cum deo inire fœdus societatis, atque cum rege angelorum ducere iugũ suaue amoris. Hæc omnia facit amor, si anima exhibeat se similem deo per voluntatem, cui similis est per naturam diligens sicut dilecta est. Solus enim est amor

ex omnibus

A ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, respondere authori, vel sibi mutuam rependere vicem. Amor vbi venerit, cæteros in se omnes traducit & captiuat affectus. Amor per se sufficit, per se placet & propter se. Ipse meritum, ipse præmiū, ipse causa, ipse fructus, ipse vsus. per amorem enim cōiungimur deo. Amor facit vnum spiritum de duobus, amor facit idem velle, & idem nolle. Amor facit prius mores componere, postmodum omnia quæ adsunt tanquam non adsint considerare, tertio verò loco munda cordis acie superna & interna conspicere. Per amorem primum in seculo bene geruntur honesta, postmodum etiam honesta seculi despiciuntur, ad extremum etiam dei intima conspiciuntur.

Cap. XIX. Quid in nobis deus requirat sibi simile.

Deus pater charitas est, deus filius dilectio est, spiritus sanctus amor patris & filij est. Hæc charitas & hæc dilectio aliquid simile requirit in nobis, scilicet charitatem, qua velut quadam affinitate consanguinitatis ei sociemur & coniungamur. Qui amat, per seipsum fiducialiter accedit ad deum, familiaritérq; loquitur ei, nihil timens, B nihil hæsitans. Perdit quod viuit, qui nō diligit. qui autē diligit, oculos suos semper habet ad deum, quem diligit, quē desiderat, in quo meditatur, in quo delectatur, in quo pascitur, in quo impinguatur. Iste talis sic deuotus, ita cātat, ita legit, & in omnibus operibus suis sic est prouidus & circunspectus, quasi deus adsit præsens ante oculos eius, sicut re vera adest. Ita orat quasi sit assumptus & præsentatus ante faciem maiestatis in excelso throno, vbi milia milium ministrāt ei, & decies cētena milia assistunt ei. Animā quam visitat amor, expergefacit dormientem, monet & emollit eam & vulnerat cor eius, tenebrosa illuminat, clausa reserat, frigida inflammat, mētem asperam & irascibilem & impatientē mitigat, vitia fugat, carnales affectus comprimit, & mores emendat, reformat & innouat spiritū, lubricæ ætatis motus actúsque leues coërcet. Hæc omnia facit amor cum præsens est: cum verò abscesserit, ita incipit anima iacere languida, ac si cacabo bullienti subtraxeris ignem.

Daniel. 7.

Cap. XX. De cōfidentia animæ amantis deum.

Magna res est amor, quo anima per semetipsam fiducialiter accedit ad deum, deo constanter inhæret, deum familiariter percōtatur, cōsulitq́ue de omni re. Anima quæ amat deum, nil aliud potest cogitare, nil loqui, cætera contēnit, omnia fastidit. Quicquid meditatur, quicquid C loquitur, amorem sapit, amorem redolet, ita amor dei eam sibi vindicauit. Qui vult habere notitiam dei, amet. Frustra accedit ad legendum, ad meditādum, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Amor dei amorem animæ parit, & eam intendere sibi facit. Amat deus vt ametur. Cum amat, nil aliud vult quàm amari, sciens amore esse beatos qui se amauerint. Anima amās cunctis suis renunciat affectionibus, & tota soli incumbit amori, vt possit respondere amori in redhibēdo amore. Et cum se tota effuderit in amorem, quantum est ad illud fontis perenne profluuium? non pari vbertate cōcurrunt amor & amās, anima & deus, creator & creatura: tamē si ex toto se diligit, nihil deest vbi totum est. Nō timeat anima quæ amat, paueat quæ nō amat. Anima amans fertur votis, trahitur desideriis, dissimulat merita, maiestati oculos claudit, aperit voluptati, ponēs se in salutari, & fiducialiter agens in eo. Amore anima recedit & excedit à corporeis sensibus, vt sese non sentiat quæ deum sentit. Hoc fit cum mens ineffabili dei illecta dulcedine quodammodo sese sibi furatur, imò rapitur atque labitur à seipsa, vt deo fruatur ad iocunditatem. Nihil tā iocundum, nisi esset tā modicum. Amor D dat familiaritatē dei, familiaritas ausum, ausus gustum, gustus famem. Anima quā tangit amor dei, nihil aliud potest cogitare, nil desiderare, sed frequēter suspirat dicens, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus meus.

Psal. 41.

Cap. XXI. Quid fecerit deus propter homines.

Deus amore venit ad homines, venit in homines, factus est homo. Amore deus inuisibilis seruis suis fact⁹ est similis: amore vulneratus est propter delicta nostra. Tuta & firma requies est infirmis & peccatoribus in vulneribus saluatoris. Securus illic habito, patet mihi viscera per vulnera: quicquid ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus domini mei, quoniā misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ affluant. Per foramina corporis patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis sacramentum, patēt viscera misericordiæ dei nostri, in quibus visitauit nos oriēs ex alto. Vulnera Iesu Christi plena sunt misericordia, plena pietate, plena dulcedine & charitate. Foderunt manus eius & pedes eius, & latus eius lancea perforauerunt. Per has rimas licet mihi gustare quàm suauis est dominus deus meus, quoniā re vera suauis & mitis & multæ misericordiæ est omnibus E eum inuocātibus in veritate, omnibus inquirentibus, & maximè diligentibus. Copiosa redēptio data est nobis in vulnerib⁹ Iesu Christi saluatoris nostri. Magna multitudo dulcedinis plenitudo gratiæ, & perfectio virtutum.

Cap. XXII. De recordatione vulnerum Iesu Christi domini nostri.

Cum me pulsat aliqua turpis cogitatio, recurro ad vulnera Christi. Cum me premit caro mea, recordatione vulnerum domini mei resurgo. Cum diabolus mihi parat insidias, fugio ad viscera misericordiæ domini mei, & recedit à me. Si ardor libidinis moueat mē bra mea, recordatione vulnerum domini nostri filij dei extinguitur. In omnibus aduersitatibus nō inueni tā efficax remediū, quàm vulnera Christi. In illis dormio securus, & requiesco intrepidus. Christus mortuus est pro nobis. Nihil tam ad mortem amarum, quod morte Christi non sanetur. Tota spes mea est in morte domini mei. Mors eius meritū meum, refugium meum, salus, vita & resurrectio mea: meritū meum miseratio domini. Nō sum meriti inops, quādiu ille miserationum dominus nō defuerit. Et si misericordiæ domini multæ, multus ego sum in meritis. Quanto ille potentior est ad saluandum, tanto ego sum securior.

Psal. 85.

Ca. XXIII. Recordatio vulnerum Christi remedium in aduersis.

Peccaui peccatum grande, & multorū sum mihi conscius delictorū: nec sic despero, quoniā vbi abundauerunt delicta, superabundauit & gratia. Qui de venia peccatorū suorū desperat, negat deū esse misericordē. Magnam iniuriā deo facit, qui de eius misericordia diffidit. Quantum in se est, negat deum habere charitatem, veritatē, & potestatem, in F quibus tota spes mea consistit, scilicet in charitate adoptionis, in veritate promissionis, & in potestate redemptionis. Murmuret iam quātum voluerit insipiens cogitatio mea, dicens, Quis enim es tu, & quāta est gloria illa, quibúsve meritis illā obtinere speras? Et ego fiducialiter respōdebo, Scio cui credidi, quia in charitate nimia adoptauit me in filium, quia verax est in promissione, potēs in exhibitione, & licet ei facere quod vult. non possum terreri multitudine peccatorū, si mors domini in mentē meam venerit, quoniā peccata mea illū vincere non possunt. Claui & lancea clamāt mihi quòd vere recōciliatus sum Christo, si eū amauero. Longinus aperuit mihi latus Christi lācea, & ego intraui, & ibi requiesco securus. Qui timet, amet: quoniā charitas mittit foras timorē. Nullū tam potēs est & tam efficax contra ardorē libidinis medicamentū, q̄ mors redēptoris mei.

Ioan. 19.

1. Ioan. 4.

G Extēdit brachia sua in cruce, & expādit manus suas paratus in amplexus peccatorum. Inter brachia saluatoris mei & viuere volo, & mori cupio. Ibi securus decantabo, Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Saluator noster caput inclinauit in morte, vt oscula daret suis dilectis. Toties deum osculamur, quoties in eius amore cōpungimur.

Psal. 29.

Ca. XXIIII Meditatio animæ ad amorē Christi.

O anima mea insignita dei imagine, redempta Christi sanguine, desponsata fide, dotata spiritu, ornata virtutibus, deputata cum angelis, dilige illum à quo tantū dilecta es. Intende illi, qui intendit tibi: quære quærentem te, ama amatorem tuum à quo amaris, cuius amore præuēta es, qui est causa amoris tui. Ipse est meritum, ipse præmium, ipse fructus, ipse vsus, ipse finis. Esto solicita cum solicito, cum vacante vacans, cum mundo munda, cum sancto sancta. Qualis appareris deo, talis oportet vt appareat tibi: deus suauis & mitis, & multę misericordiæ. suaues, mites, dulces, humiles & misericordes requirit. Ama illum qui eduxit te de lacu miseriæ, & de luto fecis. Elige illum amicum tuum præ omnibus amicis tuis, qui cum omnia subtracta fuerint, solus tibi fidem seruabit. In die sepulturæ tuæ cum omnes amici tui recedent à te, ille te non derelinquet, sed tuebitur à rugientibus præparatis ad escam, & conducet te per ignotam regionem, atque perducet ad plateas supernæ Siō, & ibi collocabit te cum angelis ante faciem maiestatis suæ, vbi audies illud angelicum melos, Sanctus, sanctus, sanctus, &c. Ibi est canticum lætitiæ, vox exultationis & salutis, gratiarū actio, & vox laudis, atque hallelu ia in perpetuum. Ibi est cumulus felicitatis, supereminens gloria, superabundās lætitia, & omnia bona. O anima mea suspira ardenter, desidera vehemēter vt possis peruenire in illam supernam ciuitatem, de qua tam gloriosa dicta sunt, in qua sicut lætātium omnium habitatio est. Amore potes ascendere. Amanti nihil est difficile, nihil impossibile. Anima quæ amat, ascendit frequenter, & currit familiariter per plateas cœlestis Hierusalem, visitando patriarchas & Prophetas, salutando Apostolos, admirando exercitus martyrū & confessorum, chorósque virginum speculādo. Cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, non cessant mihi dicere, vt amem dominum deum meum.

Psal. 39.

H

Psal. 86.

I

Ca. XXV. Quòd nihil possit animæ sufficere præter summū bonum.

Cor humanum in desiderio æternitatis non fixum, nunquam stabile potest esse, sed omni volubilitate volubilius, de alio in aliud transit, quærens requiem vbi non est. In his autem caducis & transitoriis, in quibus eius affectus captiui tenentur, veram requiem inuenire non valet, quoniam tantæ est dignitatis, vt nullum bonum præter summū bonum ei sufficere possit. tantæ est enim libertatis, vt in aliquod vitium cogi non possit. Propterea vnicuique propria voluntas est causa suæ damnationis vel salutionis, & ideo nihil ditius bona voluntate deo offertur. Bona voluntas deum ad nos deducit, & nos in eum dirigit. Per bonam voluntatem deum diligimus, deum eligimus, ad deum currimus, ad deū peruenimus. & eum possidemus. O bona voluntas, per quam ad dei similitudinem reformamur, & ei similes efficimur. Ita amabilis est deo bona voluntas, vt ipse in corde habitare non velit, in quo bona voluntas non fuerit. Bona voluntas illius summæ maiestatis trinitatē ad se inclinat. Sapientia nanque ad cognitionem veritatis illam illuminat, charitas ad desiderium bonitatis inflammat, paternitas in ea custodit quod creauit ne pereat.

Ca. XXVI. Quid sit cognitio veritatis.

Quid est cognitio veritatis? Primò cognoscere teipsum: & quod esse debes, esse studeas: quod autem corrigendum est, corrigas. Deinde cognoscere & amare creatorē tuum. Hoc enim est totum hominis bonum. Vide ergo quàm ineffabilis est diuinæ charitatis erga nos dilectio. De nihilo nos creauit, & quicquid habemus donauit: sed quia plus diligimus datum quàm datorem, creaturam quàm creatorem, cecidimus in laqueum diaboli, & facti sumus eius serui. Deus verò misericordia motus, misit filium suum quò redimeret seruos, misit etiam spiritum sanctum quò seruos adoptaret in filios. Filium dedit in precium redemptionis, spiritum sanctum in priuilegium amoris, se denique totum seruat hæreditatem adoptionis. Ita deus ut piissimus & misericordissimus præ desiderio vel amore hominis, non solùm sua, verumetiam & seipsum impendit, vt hominem recuperaret, non tam sibi quàm homini ipsi. Vt homines ex deo nascerentur, primò ex ipsis natus est deus. Quis est tam durus, quem non emolliat amor dei sic hominem præuenientis? tam inquam vehemens amor, quòd homo propter hominem dignatus est fieri? Quis potest odisse hominem, cuius naturam & similitudinem videt in humanitate dei? Re vera qui odit illum, odit deum, & ita perdit quicquid facit. Deus nanque propter hominem factus est homo, vt esset redemptor qui est & creator, vt de suo redimeretur homo: & vt familiarius diligeretur ab homine de⁹, in similitudine hominis apparuit: & vt vterque sensus hominis in ipso beatificaretur, & reficeretur oculus cordis in eius diuinitate, & oculus corporis in eius humanitate, vt siue ingrediens siue egrediens in ipso pascua inueniret natura humana cōdita ab ipso.

K

L

Ca. XXVII Quòd in nobis operatur missio spiritus sancti.

Saluator nanque noster natus est nobis, crucifixus & mortuus est pro nobis, vt morte sua mortem nostram destrueret. Et quia botrus carnis portatus fuerat ad torcular crucis, & expressiōne facta fuere cœperat mustum diuinitatis, missus est spiritus sanctus, quo vasa cordium præpararentur, & vinum nouum in vtres nouos poneretur: primùm vt corda mundarentur, ne infusum polluerētur: & pòstea ligarentur, ne infusum amitteretur. Mundarentur gaudio iniquitatis, ligarentur cōtra gaudium vanitatis. Non enim quod bonum est venire potuit, nisi prius recederet quod malum est. Gaudium iniquitatis polluit, & gaudiū vanitatis effundit. Gaudium iniquitatis reddit vas sordidum, & gaudium vanitatis facit rimosum. Gaudium iniquitatis est, cum peccatum diligitur: & gaudium vanitatis est, cum transitoria amantur. Eiice ergo quod malum est, vt quod bonum est percipere possis. Effunde amaritudinē, vt dulcedine impleri possis. Spiritus sanctus gaudium est & amor. Eiice spiritum diaboli, & spiritum mundi huius: vt accipias spiritum dei. Spiritus diaboli operatur gaudium iniquitatis, & spiritus mūdi gaudium vanitatis. Et hæc gaudia mala sunt, quoniam aliud habet culpam, aliud occasionem culpæ. Veniet autem spiritus dei, cum eiecti fuerint spiritus mali, & intrabit tabernaculum cordis, & operabitur gaudium bonum, & amorem bonum, quo expellitur amor mundi, & amor peccati. Amor mūdi allicit & decipit: amor peccati polluit, & ad mortem conducit. Amor dei mentem illuminat, conscientiam mundat, animam lætificat, & deum demonstrat.

M

Caput XXVIII. De operatione eius qui diligit deū.

In quo amor dei est, semper cogitat quando ad deum perueniat, quando mundum derelinquat, quādo carnis corruptionem euadat: vt verā pacem inueniat, semper habet cor suum & desiderium in superna eleuatum. quando sedet, quando ambulat, quādo requiescit, vel quando aliquid agit, cor à deo non recedit, omnes ad amorem dei exhortatur, omnibus amorem dei commendat,

A mẽdat,& quàm dulcis ſit dei amor,& quàm malus & q̃ amarus ſit amor ſæculi corde,ore,& opere omnibus demõſtrat. Deridet hui⁹ ſeculi gloriã,arguit ſolicitudinẽ, & q̃ ſtultũ ſit in his quæ trãſeunt fiduciã habere,oſtẽdit. Miratur cæcitatẽ hominũ qui hæc diligũt: miratur etiã quomodo vniuerſa hęc trãſitoria & caduca omnes non derelinquũt. Omnibus æſtimat dulce,quod ſibi ſapit,omnibus placere quod diligit,oibus quidẽ eſſe manifeſtũ quod cognoſcit. Frequẽter deũ ſuũ contẽplatur,& in ei⁹ contẽplatione ſuauiter reficitur: tãto felicius,quãto frequẽtius. Dulce eſt enim ſemper ad cõſiderãdũ, quod ad amandũ & laudandũ ſemper ſuaue eſt.

Ca. XXIX. De vera cordis requie.

Re vera hęc eſt vera cordis requies, cũ totũ in amorẽ dei per deſideriũ figitur,nec quicquã aliud appetit, ſed in eo quod tenet, felici quadã dulcedine delectatur, delectãdo iocundatur. Si verò vana aliqua cogitatione vel rerũ occupatione inde aliquãtulum abſtractũ fuerit,ſumma cũ feſtinatione illuc redire feſtinat, exiliũ reputãs alibi quàm ibi morã facere. Nã ſicut nullũ eſt momentũ quo homo nõ fruatur vel vtatur pietate diuina: ſic nullũ debet eſſe momentũ,quo eũ præſentẽ nõ habeat in memoria. B Idcirco nõ breui crimine tenetur aſtrictus quiſquis in oratione cũ deo loquitur,& ſubitò abſtrahitur ab eius conſpectu, quaſi ab oculis nõ videntis nec audiẽtis. Hoc autem fit, quãdo cogitationes ſuas malas & importunas ſequitur, & aliquã viliſſimã creaturã,ad quam mẽtis intuitus facilè diſtrahitur, ei præfert, illã videlicet in cogitatione ſæpius reuoluendo vel cogitãdo,quàm deum, quẽ aſſiduè debet recolere creatorẽ, adorare redemptorem,expectare ſaluatorem,timere iudicem.

Cap. XXX. Quicquid mẽtis aſpectum à deo retrahit, omnino fugiẽdum eſt, atque expectandum.

Quiſquis amas mundum,tibi proſpice quò ſit eundum.
Hac via qua vadis,via peſſima,plenáque cladis.

Fuge ergo ô homo paululũ occupationes tuas, & abſcõdere modicũ à tumultuoſis cogitationibus tuis. Abiice nunc oneroſas curas, poſtpone laborioſas diſſenſiones, vaca aliquãtulũ deo,& paululũ requieſce in eo. Intra in cubiculũ mentis tuæ,exclude omnia præter deũ,& quæ valẽt ad quærendũ eum,& clauſo oſtiò quære eum. Dic nunc totũ cor meũ,dic deo: Quæro vultũ tuum, vultũ tuũ domine requiro. Eia nunc ergo domine deus meus C tu doce cor meũ,vbi & quomodo te quęrat,vbi & quomodo te inueniat. Domine ſi hic nõ es, vbi te quęrã abſentẽ? Si autẽ vbiq; es,cur te nõ video præſentẽ? Sed certe habitas lucẽ inacceſſibilẽ. Sed quomodo accedam ad lucem inacceſſibilẽ, aut quis me deducet & inducet in illã,vt videam te in illa? Deinde quibus ſignis, qua facie te quæram? nunquã te vidi domine deus meus,nunquã noui faciẽ tuã. Quid faciet altiſſime domine, quid faciet iſte longinquus exul tuus? Quid faciet ſeruus tuus anxius amore tui,& longe proiectus à facie tua? En anhelat videre te, & nimis illi abeſt facies tua. Accedere ad te deſiderat, & inacceſſibilis eſt habitatio tua. Inuenire te cupit,& neſcit locum tuũ. Quærere te affectat,& ignorat vultũ tuum.

1. Tim. 6.

Ca. XXXI. Quòd viſio dei perdita ſit ppter peccatũ,& miſeria inuẽta ſit.

Domine,deus meus es tu,& dominus meus,& nũquã vidi te. Tu me feciſti,& refeciſti, & omnia bona tua mihi cõtuliſti,& nõdum vidi te,neque noui. Deniq; ad te videndũ factus ſum,& nõdũ feci id propter quod factus ſum. O miſera ſors hominis, cũ hoc perdidit ad quod factus eſt. O dirus ac durus caſus ille. Heu quid perdidit,& quid inuenit? quid abſceſſit,& quid remãſit? Perdidit beatitudinẽ ad quã factus eſt, & inuenit miſeriã ad quã factus non eſt. Abſceſſit ſine quo nihil felix eſt, & remãſit quod per ſe nõ niſi miſerũ eſt. Mãducabat tunc homo panẽ angelorũ,quẽ nunc eſurit: mãducat nunc panẽ dolorũ,quẽ tunc neſciebat. Et tu ô domine vſquequo? Vſquequo obliuiſceris nos? Vſquequo auertis faciẽ tuã à nobis? D Quãdo reſpicies & exaudies nos? Quãdo illuminabis oculos noſtros,& oſtẽdes nobis faciẽ tuã? Quando reſtitues te nobis? Reſpice domine, & exaudi, & illumina nos,& oſtende nobis teipſum. reſtitue te nobis,vt bene ſit nobis,ſine quo tã male eſt nobis. Miſerare labores & conatus noſtros ad te, qui nihil valemus ſine te. Inuita nos,adiuua nos. Obſecro domine ne deſperem ſuſpirando, ſed reſpirem ſperando. Obſecro domine amaricatum eſt cor meum ſua deſolatione,indulcora illud tua cõſolatione. Obſecro domine,eſuriẽs cœpi quærere te,ne deſerar ieiunus à te. famelicus acceſſi, ne recedã impaſtus. Pauper veni ad diuitẽ,miſer ad miſericordem, ne recedã vacuus & contẽptus. Domine incuruatus ſum,& non poſſum niſi deorſum aſpicere: erige me, vt poſſim ſurſum intẽdere. Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meũ, obuoluerũt me,& ſicut onus graue grauarunt me. Euolue me,& exonera me,ne vrgeat ſuper me puteus os ſuũ. Liceat mihi ſuſpicere lucẽ tuã,vel de lõge, vel de profundo. Doce me quęrere te,& oſtẽde te quęrẽti te,quia nec quęrere te poſſum niſi doceas tu,nec inuenire niſi te oſtẽdas. E Quęrã te deſiderãdo,deſiderẽ te quęrendo,inueniã amãdo, amem inueniẽdo.

Pſal. 77. Pſal. 12. Pſal. 37.

Ca. XXXII. De bonitate dei.

Fateor domine,& gratias ago,quia creaſti me ad hãc imaginem tuã, vt tui memor te cogitẽ,te amem. Sed ſicut eſt abolita attritione vitiorum, ſic eſt obfuſcata fumo peccatorum, vt non poſſit facere ad quod facta eſt, niſi tu renoues & reformes eã. Nõ tento domine penetrare altitudinem tuã, quia nullatenus cõparo illi intellectum meum. Deſidero aliquatenus intelligere veritatem tuam, quã credit & diligit cor meũ. neq; enim quæro intelligere vt credã, ſed credo vt intelligã. Ergo domine qui das fidei intellectũ,da mihi vt quãtũ ſcis expedire intelligã, quia es ſicut credimus, & hoc es qd credimus: quia credim⁹ te eſſe aliqd quo nihil mai⁹ aut melius cogitari poſſit. Quid ergo es dñe deus? Quo maius meliuſq; nihil valet cogitari. Sed hoc quid eſt,niſi quod ſummũ omniũ ſolũ exiſtens per ſeipſum, omnia alia fecit ex nihilo? Quicquid hoc nõ eſt, minus eo eſt quo nihil maius poſſit cogitari. ſed hoc de te cogitari non poteſt. Quod ergo bonũ deeſt ſummo bono, per quod omne bonũ? Tu es itaq; iuſtus, verax, beatus,& quicquid melius eſt eſſe quàm non eſſe. Verùm malis F quomodo parcis, ſi es tot⁹ & ſumme iuſtus? An quia bonitas tua eſt incõprehẽſibilis,& latet in luce inacceſſibili,quã inhabitas? Vere in altiſſimo & ſecretiſſimo bonitatis tuæ profundo latet fons, vnde manat fluuius miſericordiæ tuæ. Nã cũ totus & ſumme iuſtus ſis,tamen idcirco etiã malis benignus es, quia totus & ſumme bon⁹ es. Minus nãq; bonus eſſes, ſi nulli malo eſſes benignus. Melior eſt enim qui & bonis ſimul & malis bonus eſt,q̃ qui bonis tantùm bonus eſt. Et melior eſt qui malis & parcendo & puniẽdo bonus eſt,quàm qui puniẽdo tantùm. Ideo ergo miſericors es, quia totus & ſumme bon⁹ es.

Caput XXXIII. De delectabili fruitione dei.

O immẽſa bonitas quæ ſic omniũ intellectũ excedis,veniat ſuper me miſericordia illa quæ de tanta opulẽtia procedit. influat in me,quæ profluit de te. Parce per clementiã,ne vlciſcaris per iuſtitiã. Excitare nũc anima mea, & erige te & totũ intellectũ tuũ, & cogita quãtum potes,quale & quantũ ſit illud bonũ quod deus eſt. Si enim ſingula bona delectabilia ſunt, cogita intẽte quàm delectabile ſit illud bonũ quod cõtinet iocunditatẽ omniũ bonorũ,& nõ qualẽ in rebus creatis ſumus experti,ſed tanto differentẽ, quãto differt à creatura creator: Si enim eſt bona vita creata, quàm bona eſt vita crea-

G trix? Si iocũda est salus facta, quàm iocũda est salus quæ fecit omniũ salutẽ? Si amabilis est sapiẽtia in cognitione rerum conditarum, quàm amabilis est sapientia quæ omnia fecit & condidit ex nihilo? Denique si multæ & magnæ sunt delectationes in rebus delectabilib⁹, qualis & quãta est delectatio in eo qui ipsa delectabilia fecit? O qui hoc bono fruetur, quid illi erit? quid illi nõ erit? Certe quicquid voluerit illi erit, & quicquid noluerit non erit. Ibi quippe illi erunt bona animæ & corporis, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Caput XXXIIII. Quid summum bonũ appetendum sit.

Cur ergo per multa vagaris homuncio quærendo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama vnum bonum, in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desidera simplex bonum quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas caro mea? quid desideras anima mea? Ibi est quicquid amas, ibi est quicquid desideras. Si delectat pulchritudo, fulgebũt iusti sicut sol. Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis cui nihil obsistere posśit, erunt similes angelis dei: quia seminatur corpus animale, surget corpus spiritale, potestate vtique, nõ natura. Si longa aut salubris vita, ibi erit sana æternitas, & æterna sanitas: quia iusti in perpetuum viuẽt, & salus iustorum à domino. Si satietas, satiabuntur cũ apparuerit gloria domini. Si ebrietas, inebriabuntur ab vbertate

1. Cor. 15. *Psal. 6.*

H domus dei. Si melodia, ibi angeli concinent sine fine deo. Si quælibet nõ immunda, sed munda voluptas, torrente voluptatis suæ potabit eos dominus. Si sapientia, ipsa dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligent deum plus quàm seipsos, & inuicem tanquam seipsos, & deus illos plus quàm illi seipsos, quia illi illum, & se & inuicem per illum, & ille se & illos per seipsum. Si cõcordia, omnibus illis erit vna volũtas, quia nulla illis erit nisi dei summa voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suę voluntatis, vt deus suæ. Nam sicut deus poterit quod volet, per seipsum: ita poterunt illi quod volent per illum: quia sicut illi non aliud volent quàm ille volet, ita ille volet quicquid illi volent: & quod ille volet, non poterit nõ esse. Si honor & diuitiæ, deus seruos suos bonos & fideles supra multa bona cõstituet, imò filij dei & dij vocabuntur, & erunt hæredes quidẽ dei, cohæredes autẽ Christi. Si vera securitas, certe ita certi erunt nũquam vllatenus illud bonũ sibi defuturum, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorem deum illud dilectorib⁹ suis inuitis ablaturum, nec aliquid deo potentius deum & illos

Psal. 35. *Rom. 8.*

I separaturum. Gaudium verò quale quantúmve est, vbi tale ac tantum bonum est?

Ca. XXXV. De mutua charitate sanctorũ in cœlis.

Cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas & miserias, imò obrutum miseriis, quantũ gauderes si in his omnibus abundares? Interroga intima tua si capere possint gaudium suũ de tãta beatitudine sua. Sed certe si quis alius quẽ omnino sicut teipsum amares, eãdem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum, quia nõ minus gauderes pro eo quàm pro teipso. Si vero duo vel tres vel multò plures idipsum haberent, tantundem pro singulis, quãtum pro teipso gauderes, si singulos sicut teipsum amares. Ergo quid erit in illa perfecta charitate innumerabiliũ beatorũ angelorum & hominum, vbi nullus diliget aliũ minus quàm seipsum? Non enim aliter gaudebit vnusquisq; pro singulis aliis quàm pro seipso. Si ergo cor hominis de tãto bono suo vix gaudium suum capiet, quomodo capax erit tot & tantorum gaudiorũ? Et vtique, quantum quisque diligit aliquem, tantum de bono eius gaudet. Sed sicut in illa beata felicitate vnusquisque sine cõparatione plus amabit deum quàm se, & omnes alios

K secum: ita plus gaudebit absque ęstimatione de felicitate dei, quàm de sua & omnium aliorũ secum. Et si deum sic diligent toto corde, tota mente, tota anima, vt tamẽ totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat dignitati dilectionis: profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totum cor, tota mens, tota anima nõ sufficiat plenitudini gaudij.

Caput XXXVI. De pleno gaudio vitæ æternæ. Ioan. 16.

Deus meus & dominus meus, spes mea & gaudium cordis mei, dic animæ meæ si hoc est gaudium, de quo nobis per filium tuum dicis, Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum? Inueni nãque gaudiũ quoddã plenum & plus quã plenum. Pleno quippe corde, plena mente, plena anima, pleno toto homine gaudio illo, adhuc supra modũ supererit gaudium. Nõ ergo totum illud gaudiũ intrabit in gaudẽtes, sed toti gaudentes intrabunt in gaudiũ domini sui. Dic domine, dic seruo tuo intus in corde meo, si hoc est gaudiũ in quod intrabũt serui tui, qui intrabunt in gaudium domini sui? Sed certe gaudiũ illud quo gaudebũt electi tui, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Nondum ergo cogitaui aut dixi, Domine, quãtum gaudebunt electi tui. Vtique tantum gaudebunt, quantum amabunt: tantum amabunt, quantum cognoscent domine. Et quantum te domine cognoscent, quãtum te amabunt? Certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit in hac vita, quantũ te cognoscent & amabunt in illa

1. Cor. 2. Esaiæ. 64.

L vita. Oro te deus meus vt cognoscã te, amẽ te, vt gaudeã de te: & si non possum in hac vita ad plenum, vel proficiam de die in diem, vsque dum veniat illud ad plenũ. Proficiat in me hic notitia tua, vt ibi fiat plena. crescat in me hic amor tuus, vt ibi sit plenus, vt hic gaudiũ meũ sit in spe magnum, & ibi in re plenum. Deus verax peto vt accipiã quod promittis, vt gaudium meum sit plenũ. Meditetur in te interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, sitiat illud caro mea, desideret illud substãtia mea, donec intrem in gaudium domini mei, ibi permansurus per secula, Amen.

FINIS.

AD LECTOREM.

ET hunc pius quispiam & otiosus consarcinauit, hoc melior superiore, quòd breuior.

M

DE TRIPLICI HABITACVLO LIBER.

Caput I.

TRIA sunt sub omnipotentis dei manu facta habitacula, primum, imum, & medium: quorum summũ regnum dei, vel regnum cœlorum dicitur: imum, vocatur infernus: medium, mũdus præsens, vel orbis terrarum appellatur. Quorũ extrema omnino sibi inuicem sunt cõtraria, & nulla sibi societate cõiuncta. Quæ enim societas potest esse lucis ad tenebras, & Christi ad Belial? Medium autem nonnullã habet similitudinem ad extrema. Vnde lucem & tenebras habet, frigus & calorem, dolorem & sanitatem, lætitiam & mœrorem, odium & amorem, bonos & malos, iustos & iniustos, dominos & seruos, regnum & subiectionem, famem & satietatem, mortem & vitam, & innumera huiusmodi. Quorum omnium pars vna imaginem habet regni dei, pars altera inferni. Commixtio nanque simul bonorum & malorum in hoc mũdo est. In regno autem dei nulli mali sunt, sed omnes boni: at in inferno nulli boni, sed omnes mali. Et vterq; locus

2. Cor. 6.

A locus ex medio suppletur. hominum enim huius mūdi, alij eleuantur ad cœlum, alij trahūtur ad infernum. Similes quippe similibus iunguntur, id est, boni bonis, & mali malis. Iusti homines, iustis angelis: & transgressores homines, trāsgressoribus angelis. Serui dei, deo: serui diaboli, diabolo. Benedicti vocantur ad regnum sibi paratum ab origine mundi: maledicti expelluntur in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Bona autē regni cœlestis dicere, vel cogitare, vel intelligere vt sunt, nullus potest carne vestitus. Multò enim maiora & meliora sunt, quàm cogitantur & intelliguntur, dum scriptum est, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Regnum nanq; dei omni fama maius, & omni laude melius, omni scientia innumerabilius, omni gloria (quæ putatur) excellentius. Mala autem inferni dicere vel cogitare vt sunt, nemo potest: peiora quippe sunt valde quàm cogitantur. Regnum itaque dei plenū est lucis & pacis & charitatis, & sapientiæ & gloriæ & honestatis, & dulcedinis & melodiæ & lætitiæ, & beatitudinis perennis & omnis boni ineffabi-

B lis, quod nec dici nec cogitari potest. At lacus inferni plenus est tenebrarū, discordiæ, odij, stultitiæ, miseriæ, turpitudinis, amaritudinis, offesionis, doloris, adustionis, sitis, famis, ignis inextinguibilis, tristitiæ, vindictæ perennis, & omnis ineffabilis mali, quod nec dici nec cogitari potest. Ciues cœli sunt iusti homines & angeli, quorum rex est deus omnipotens: at contrà ciues inferni sunt impij homines & dæmones, quorū princeps est diabolus. Satiat iustos visio sanctorum hominum & angelorum, & super omnia ipsius dei. Cruciat impios & peccatores visio hominum damnatorum & dęmonum, & super omnia ipsius diaboli. Nihil in regno dei desideratur quod non inuenitur: at in inferno nihil inuenitur quod desideratur. In regno dei nihil inuenitur nisi quod placet & delectat & satiat: at cōtrà in lacu miseriæ perennis nihil videtur, nihilq; sentitur nisi quod displicet, nisi quod offendit, nisi quod cruciat. In regno æterno erit vita sine morte, veritas sine errore, felicitas sine perturbatione. Omne bonum in regno dei abūdat, & nullum malum: omne malum abūdat in carcere diaboli, & nullum bonum. Nullus indignus in regno susci-

C pitur dei: nullus verò dignus, nullus iustus ad infernū trahitur. Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis. vnde in Euangelio legitur, Illic erit fletus & stridor dētium. Fletus nanque & liquefactio oculorum ex calore nascitur, stridor verò dentium ex frigore nascitur. hinc etiā beatus Iob, De aquis, inquit, niuium transibunt ad calorem nimium. De quibus duobus innumera pēdent pœnarum genera, videlicet sitis intolerabilis, pœna famis, pœna fœtoris, pœna horroris, pœna timoris, pœna angustiæ, pœna tenebrarum, seueritas tortoris, præsentia dæmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis cōscientię, ignitæ lachrymæ, suspiria, miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quo ad visionem eius, quæ sola omnia supradicta superat, & omnib⁹ pœnis intolerabilior est. Vę igitur illis perenne, qui subire hæc omnia mala etiā sine fine merentur pro delectabili vnius horæ somno. Tanta etenim & talis est omnis huius mūdi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erit eis (quod dictum est de infœlice Iuda) non nasci, quàm malis suis meritis plagas inferni sustinere. Quid stultius, quid insanius est, quàm vmbra & imagine & similitudine veræ

D gloriæ & veræ delectationis, veræ pulchritudinis, veri decoris, veri honoris, more infantiū decipi & superari, & ipsam gloriam non quærere, non desiderare? Quis imaginem auri in aqua ipso auro neglecto eligeret, & non statim à cunctis fatuus & insanus crederetur? Quis orbem solis in speculo redditum, vel in qualibet materia formatum plus diligeret quàm ipsum solem, & non ab omnibus derideretur? Sic irridendus, sic æstimādus est quisquis mundi huius caducam fragilitatem & inutilem carnis voluptatem diligit, quærit, cōtendit, æterna gloria contempta, & neglectis regni cœlestis ineffabilibus gaudiis. Hoc commercium insipiētium valde est & miserorum, & cor non habentium sanum, etiam si plagæ inferni non sequerentur, quæ nec dici nec cogitari possunt. Duplex verò plaga est ab æterno regno dei separari, & semper in inferno cū diabolo damnari: præsentiam amittere angelorum, & terribilē semper pati dæmonum præsentiam. Quantum caueri, vitari, metui debet, nullo modo dici potest. Quis cum sano sensu pro vnius diei deliciis, centum annorum pœnam eligeret? Et miseri tamen illi sine vlla sapientia vo-

E luptatem carnis sequentes, non vitant vitia, non effugiunt intolerabiles pœnas, non centum annorum, non millies mille, sed omniū sine fine seculorum pro sexaginta vel septuaginta annorū deliciis vel qualibet corruptibili delectatione. Quantum autem est inter vnum diem & centum annos, nō tātum vtique, sed plus inter quadraginta vel sexaginta vel centum annos, & æternitatem siue in bono siue in malo futuram. Vnus enim dies aliqua portio est in centum annorum spatio, quanuis modica valde. At verò centum annorum spatium nulla portio est in illa æternitate. Si enim, verbi gratia, cētesima vel millesima pars esset æternitatis, prędictum eius spatium vel cētuplum eius spatium vel milluplum æternitas esse desineret. Quod ratio non sinit æternitatis, quæ si vllo modo, vllo tempore finiretur, æternitas omnino non esset. Fortiter ergo carnali resistendum est voluptati, fortiter contra fallaces huius mundi blanditias pugnandū est, contràque multimodas satanę suggestiones vigilandum. Omni studio lata seculi via vitanda est, quæ ducit ad mortem: at verò omni cordis desiderio via angusta quę ducit ad vitam, adeūda est & appetenda. Via hęc angusta est via abstinentię & castitatis, humilitatis, & omnis religionis, quam viam ante nos Christus attriuit, qua via ad suū regnum migrauit.

F Cuius vestigia & nos sequamur, donec post eum eadem via ad vrbem regiam perueniamus, in qua ipse regnat: De qua vrbe quicquid homo dixerit, quasi stilla de mari est, vel quasi scintilla de foco. In qua videlicet vrbe fulgebunt iusti sicut sol, vt dominus ait. Vbi summa pax erit, summa quies, nullus labor, nullus dolor, nulla paupertas, nec senectus: nulla mora, nec vlla nox: nullū cibi desiderium, nullum sitis incendium: sed cibus & potus omnium erit visio Christi & sanctæ trinitatis, & contēplatio puro cordis oculo ipsius diuinitatis, & assidua lectio, vt ita dicam, libri vitæ, id est æternæ veritatis & summæ sapiētiæ, & verbi dei, quæ est Christi Iesu visio, vbi quicquid nos nunc latet, manifestum erit. Vbi ratio manifesta est, cur hic electus est, & ille reprobatus: cur hic in regnum assumptus, & ille in seruitutem redact⁹: Cur alius in vtero moritur, alius in infantia: alius in iuuentute, alius in senectute. Cur alius pauper, & alius diues. Cur filius adulteræ baptizatur, & aliquādo filius legitimæ cōiugis ante baptismum moritur. Cur qui benę

Marginalia: Mat. 25. — 1. Cor. 2. — Cap. II. De pœnis infernalib. — Matt. 13. & 22. & 25. — Iob. 24. — Mat. 27. — Cap. III. De iis quos pœna æternitas à mūdi voluptate non deterret. — Cap. IIII. De ingrediendo viā arctam, & patria felicitate & pulchritudine. — Mat. 13.

G incipit viuere, aliquando male finit: & qui male incipit, sæpe bene finit. Hæc omnia & huiusmodi multa in libro vitæ plana & aperta omnib⁹ erūt. In eadē vrbe præmium singulorū omnium, & singulorum per charitatē omnium erit. Ibi omnium bonum omnibus patebit. Ibi omnes inuicē suas cogitationes cognoscent. Ibi nullus superior superbus erit, nullus inferior inuid⁹. Quomodo enim qui omnes sicut seipsum diliget, alicui inuidere poterit, cū nemo sibiipsi inuideat? Ibi nullus esse melius vel superius concupiscet quàm erit, quia aliter esse quàm quod meruit, non esset decorū, nec aliter esse desiderabit quàm quod erit: quia ita esse vt erit, pulchrum erit non sibiipsi solùm, sed etiam vniuerso corpori Ecclesiæ cœlestis. Quomodo enim membrum in corpore, si superius vel inferius ponatur aliter quàm natura constituit, mōstrosum efficit corpus & turpe: sic nimirum si aliqois in regno dei superius ordinetur quàm postulat ars & voluntas omnipotētis artificis, turpitudinem efficiet non solùm sibimet, sed etiam omni congregationi, in qua qui erit minimus, maiorem sine dubio habebit gloriam, quàm totum habēs mundi regnum, etiam si æternum esset. H Vile enim est valde elementis frui in comparatione fruendi & congaudendi ipsi deo, & visibilibus delectari & corporalibus. Tanta est enim pulchritodo iustitiæ, tanta iocunditas lucis æternę, hoc est, incōmutabilis veritatis & sapientiæ, vt etiā si nō liceret amplius manere in ea quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni deliciis in circunfluētia temporalium bonorum rectè meritoq; contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est, Quoniam melior est dies vna in atriis tuis super milia. *Psal. 83.* Nihil comparandum dilectioni & gaudio quod nascitur ex inuisibilibus & incorporeis, & ex societate angelorum, & iustorū omnium, & ex certa sciētia & cognitione ipsius diuinæ naturæ, & ex dei ipsius facie ad faciem visione: Cuius pulchritudinem mirātur angeli: cuius imperio suscitantur mortui: cuius sapiētiæ non est numerus: *Psal. 146.* cuius regnum finē nescit: cuius gloria nequit variari: cuius lux tam solem obscurat, ve eius cōparatione nullam habeat lucem: cuius dulcedo tam mel superat, vt ei comparatum velut absinthium sit amarissimum. I Cuius faciē si omnes carcere inferni inclusi viderent, nullam pœnam, nullum dolorem, nullamq; tristitiam sentirent. Cuius præsentia si in inferno cum sanctis habitatoribus appareret, continuò infernus in amœnum conuerteretur paradisum. *1. Retra. 11.* Cuius sine nutu nec folium de arbore cadit. Cuius oculi flammiuomi profundum penetrant inferni. Cuius auris tacitam cordis vocem audit, id est, cogitationem. Cuius oculus nō minus audit quàm videt. Cuius auris non minus videt quàm audit, quia non corpus sunt, sed summa sapiētia, & certa cognitio. Cuios deliciæ sine fastidio satiāt: quæ cum à beatis inueniuntur, semper tamen desiderantur, & esuriem & sitim sine pœna efficiunt, id est, ardenti semper desiderio delectant. Cuius secreta mirabilia videntibus ea semper noua sunt & mira, & non plus cum incipiunt videri, pariont stuporem cernentibus, quàm post mille annus & milies mille. Et cum angeli ab initio mundi ea soliti sint videre, inde hodie non minus mirantur ea quàm in primo die: alioquin dudum corā angelis assiduo vidēdi vsu vilesceret. Cuins cognitioni præterita & futura, nō præterita & furura, sed præsentia sunt. Vnde non diem iudicij videbit, & primum diem seculi non vidit, sed vtrunque videt. *Cap. V.* Cuius præscientia neminem cogit ad peccandū, vt multi errantes dicunt. Si enim, inquiunt, præsciuit Adam peccaturum K esse, nō peccare non potuit. Ex quo errore nascitur, deū causam esse peccati, quod nefas est dicere: & illi tamen suis verbis alligantur. *De libertate peccātiū, & beatifica cognitione, eiúsque æternitate.* Si enim quod præscientia dei habet, necesse est fieri, ideo voluntate propria homo peccauit, & nō alia necessitate, quia in præscientia dei fuit, vt voluntate & libero arbitrio, & nō necessitate cogente peccaret. Si ergo præscientia dei nō potest vitari, non potuit homo aliter peccare nisi voluntate, nulla alia vi cogēte, quia ita deus præsciuit peccaturum. Si ergo voluntariè, non coactus est. Si enim nō coactus est ad peccandum, potuit sine dubio non peccare si vellet: ideóq; pœnā meruit, quia non inuitus peccauit: alioqnin à deo pœnam mortis nō susciperet. Cuius locutio est occulta inspiratio, qua mentibus suam volontatē & suam charitatē inuisibiliter ostendit, quam vidēdo angeli per omnia deo obediunt. Cuius laus est, qua electos laudabit, manifestatio qua suorū electorum bona omnibus monstrabit: assidua autem laus, qua electi eum laudabunt, est admiratio eius perennis, qui miro modo non tempore præcessit mūdum & tempus. Nullius enim horæ spatio fuit ante mundū, & tamen semper erat sine initio. Non enim erat tempus ante tempus. Tempus autē cum mun- L do concreatum est. Si igitur tēpus ab initio mundi cœpit currere, ante mundum factum non erat. Ideóq; nullo tempore, vt prædiximus, præcessit deus tempora, & mūdum eis coæuum, imò paulò eis prior est. eius enim motu cœperunt currere. Quicquid mouetur, suum motum præcedit. Ineffabili æternitate præcessit deus mundum, non tempore, cuios tempus ante mundū non erat, cuius lux tenebras depellit ignorantię, cuius aliqua particula hæc omnia quæ diximus, vera & certa esse cognoscimus. Eadē luce melius esse verum quàm falsum videmus, & tamen peius esse verum malum, vel verum peccatū, quàm falsum malum vel falsum peccatum: non quia verum est, sed quia malum vel peccatum: sed ideo malum vel peccatum est, quia verum malum vel peccatum est. Aliter enim non posset esse malum vel peccatum, falsum enim malum non est malū, vt falsum argētū argentū nō est. Potest aliquis à veritate dicere malum vel peccatū exortū esse vel factum, & quodāmodo opus esse veritatis malum: quod omnino falsum est. Omne M enim verum inquantum verum, bonum est, à veritate igitur est esse verum vt sit malum vel peccatum, nō ipsum malum vel peccatum. aliud nanque est ipsum malum: aliud, verū esse illud. Quanuis igitur ipsum malū bonum nō est, bonum est tamen, verum esse vt sit illud. Nisi enim bonum esset esse malum, nullo modo sineret deus illud fieri. Multa quippe bona de malis omnipotens facit, vt de adulterio hominū bonos format & facit homines. Si verò quadā lucis particula quasi per angustas rimas infusa, hæc & alia quæ nouimus vera esse cognoscimus: quali & quanta luce sapiētiæ & scientię illic illustrabimur, vbi ipsum solem veritatis facie ad faciem videbimus, id est, certa & vera sapientia cognoscemus? Cuius pręsentia similes ei facit præsentes. Qui enim veræ sapientiæ, veræ pulchritudini, veræ æternitati adhærebit, sapiens vtique & pulcher & æternus erit. Sic enim absentia eius dissimiles omnino ei facit. Cuius æternitas sine initio & sine fine est. Si enim esset tēpus quādo nō esset, quis eum faceret? Ipse est solus deus, & ante ipsum alius deus non erat, nec est, nec erit. Non seipsum creauit, cum nihil seipsum creat. Qua enim potētia, qui omnino non esset, seipsum faceret? Restat igitur quòd omnino non est factus deus. Cū ergo nullo modo deus

factus

A factus est, sine initio ante omnia erat. Quicquid enim factum est, habet initium: & quicquid initiũ habet, sine dubio factum est, oon ab alio nisi à deo non facto, sed omnia faciente. Cuius scientia sioe vlla varietate cogoitionis, & sine vllo viso huc & illuc innomerabilem varietatem omoium creaturarum, aogelorum, hominom, stellarum, arenarum, capillorum, verborum, cogitationom, momentorum omnium simol & semel comprehendit & intelligit. Fons igitur & origo omnis sciẽtiæ deus est, quem quaoto plus quis bibet, tanto plus sitiet.

Cap. VI. De triplici cognitione beatorum.

Incomparabiliter ergo totius mundi regnum, vt supra diximus, & si æternum esset, præcellit societas angelorom & sanctorum, & præsenti ipsius dei adesse visioni. Io cuius visione trina scientia oascitur, id est, homo qui cernit, & deus qui cernitur, & cęteri omoes omnia videbũt & intelligent. Sicut eoim per speculum vitreom trioa oobis visio administratur, quia nosipsos, & ipsum speculum, & quicquid pręsens adest videmus: sic per speculum diuinæ claritatis, & ipsum deũ vt est videbimus, quantom possibile est creaturæ, & nosipsos, & cæteros vera & certa sciẽtia cognoscemus. Tune abdita creaturarum & ipsius inferni vidẽdo, deum videbimus. Tunc iustis manifestũ erit quomodo deus est inuisibilis, incõparabilis, sine initio & sine fine ante omnia. B Quid inter est inter nasci quod ad filiũ pertinet, & procedere quod ad spiritũ sanctũ, excepto ꝙ vnus ex vno natus sit, alter ex duob⁹ processit. Et quomodo pater nõ præcessit filiũ tempore, sed origine, nec spiritũ sanctũ. Et quomodo omnia dei, vnum suot ex deo, excepto quod ad relatiooẽ pertinet. Nã sapiẽtia & veritas dei & æternitas non diuersa sunt inter se, sed vnum sunt sicut & omoia. Sapientia enim dei noo magis sapiẽtia quàm veritas est, & nõ magis veritas est quàm sapiẽtia, quàm æternitas, quam cætera dei omnia. vonm enim sunt in deo. Et non solùm hæc inter se eadem sunt in deo, sed non aliud sunt quàm ipse deus. Et quomodo mũdus erat io deo, antequã in seipso esset nõ mũdus, sed deus: & quomodo vbiq; totus sine loco, magnus sine quãtitate, bonus sine qualitate: & quomodo omnia peoetrat mũda & immunda sioe sui pollutione. Si enim lux ista visibilis omnia loca illustrat, & sterquilinia etiam penetrat sine sui fœtore, & sine sui pollutiooe, quanto magis deus, qui est inuisibilis & incõmutabilis lux, omnia peoetrat, regit, sustinet, circũdat, illustrat, sine vlla mutatione vel pollotiooe, noo solũ cœlestia & terrestria, sed C infernalia? Tũc erit electis dei trina visio, id est, corporalis, qua corpora cernentur quorundam splendẽtia vt sol, quorundam vt lona, aliorum vt stellæ. Et spiritalis, qua similitudioes corporũ io spiritu noo fallaci phaotasia inspicient, qua visione etiam hodie fruuntur spiritus iustorum post corporũ claustra. Et visio intellectualis, qua puro mentis oculo io spiritu deum videbunt, & suas animas & virtutes iotimas, & spiritus angelicos. Tũc duplices deo acturi sunt gratias, videlicet pro sua liberatione à perpetua damnatione, & pro booorũ ineffabili retributione. Tunc communis omnium reus & hostis diabolus io cõspectu omnium electorũ dei damnabitur. Cuius damnatio & intolerabilis pœna delectabile spectaculum præbebit electis. Tunc ardentissimo amore liberatorẽ suom & omnium booorum datorem amabunt, & sioe fine & fastidio clamore cordis laudabunt deum omnipotentem benignum & misericordẽ: cui est honor & gloria nunc & per omnia secula seculorum, Amen.

Finis.

AD LECTOREM.

D

HOc opusculum fertur inter scripta diui Bernardi, quanquam nec illius videtur esse, tantum abest vt sit Augustini. Neque enim Augustinus vnquam laborauit manibus, quod monachorum est, qui tum ferè erant laici.

SCALAE PARADISI LIBER.

Caput I. Descriptio 4. graduũ exercitationum spiritalium.

CVM die qoadam corporali manuum labore occupatus de spiritalis hominis exercitio cogitare cœpissem, quatoor spiritales gradus animo cogitaoti se subitò obtulerunt, scilicet lectio, meditatio, oratio, & cootemplatio. Hæc est scala claustraliũ, qua de terra io cœlũ subleuãtur, gradibus distincta paucis, immẽsæ tameo & incredibilis magoitudinis. Cuius extrema pars terræ innixa est, superior verò nubes penetrat, & secreta cœlorũ rimatur. Hi gradus sicut oominibus & numero sunt diuersi, ita or- E dine & nomero sunt distincti. Quorum proprietates & officia quidem singula, quid circa nos efficiant, quomodo ioter se inuicem differant & præmioeant, si quis diligenter inspiciat, quicqnid laboris aut studij impenderit in eis, breue reputabit & facile, præ vtilitatis & dulcedinis magnitudine. Est autem lectio, sedula scripturarum cum animi intentiooe inspectio. *Lectio.* Meditatio est studiosa meotis actio, occultę veritatis notitiam ductu proprię rationis inuestigans. *Meditatio.* Oratio est deuota mẽtis intentio in deũ, pro malis amoueodis, & bonis adipiscendis. *Oratio.* Contẽplatio est mentis in deũ suspensa quædam eleuatio, æternæ dolcedinis gaudia degustans. *Cõtẽplatio.*

Caput II. Descriptio officiorum quatuor graduum.

Assignatis ergo quatuor graduum descriptionibus, restat vt eorũ officia videamus. Lectio inquirit, meditatio inuenit, oratio postulat, cõtemplatio degustat: vnde ipse domious dicit, Quærite, & inueoietis: pulsate, & aperietur vobis. *Matth. 7.* Quærite legendo, & inoenietis meditando. Pulsate orãdo, & aperietur vobis cõtemplando. Lectio quasi solidum cibum ori apponit. Meditatio masticat & frangit. Oratio saporem acquirit. Contem- F platio est ipsa dulcedo quæ iocuodat & reficit. Lectio in cortice, meditatio in adipe, oratio in desiderij postulatione, contemplatio in adeptę dulcedinis delectatione. Quod vt expressius videri possit, vnum de multis suppooam exemplum. In lectione audio, Beati mundo corde, qooniam ipsi deum videbuot. *Matth. 5.* Ecce breue verbum, sed suaue, & multiplici sensu refectum ad pastum animæ, quasi vuam ministrauit: quod si anima diligẽter iospexerit, dicit intra se, Redibo ad cor meum, & tentabo si fortè intelligere & inoenire potero munditiam hanc. preciosa enim & desiderabilis est res ista, cuius possessores beati dicũtur: cui visio dei, quæ est vita æterna, promittitor: quæ tot sacræ scripturæ testimoniis collaudatur. Hoc ergo sibi pleoius explicari desiderans, incipit hanc vuam masticare & frangere, eámq; in torculari ponit dum excitat rationem ad inquirendum an sit, & quomodo haberi possit hęc adeo preciosa & desiderabilis munditia.

Cap. III. Officiũ meditationis.

Accedens ergo sedula meditatio non remanet extra, non hæret in superficie literæ: altius pedẽ figit: interiora penetrat, singula rimatur. Attentè considerat quòd non dixit, Beati mundo corpore, sed, mente: quia non sufficit manus habere innò-

G xias à malo opere, nisi & à prauis cogitationibus mundemur in mente: quod authoritate Prophetæ confirmatur, dicentis, *Psal. 23.* Quis ascendet in mōtem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde. Item considerat quantū hanc cordis munditiam optabat idem Propheta sic orās, Cor mundū crea in me deus. & iterū. Iniquitatē si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Cogitat quàm solicitus erat in hac custodia beatus Iob, *Iob. 31.* qui dicebat, Pepigi fœdus cum oculis meis ne cogitarem quidem de virgine. Ecce quantū arctabat se vir sanctus, qui claudebat oculos suos ne videret vanitatē, ne forte incautus respiceret, quod postea intus desideraret. Postquā hæc & huiusmodi de cordis munditia pertractauit, incipit tractare de eius præmio. Quàm gloriosum & delectabile esset videre faciē desideratā domini, speciosum forma præ filiis hominum. *Psal. 44.* Non iā abiectum & vilē, non habentem speciē qua vestiuit eū mater sua, sed stola immortalitatis indutū, & coronatū diademate quo coronauit eum pater suus, in H die resurrectionis & gloriæ, die quā fecit dominus. Cogitat quòd in illa visione erit satietas illa, de qua dicit *Psal. 16.* Propheta, Satiabimur cum apparuerit gloria tua. Vidésne quantū liquoris emanauit ex minima vua? quantus ignis ex hac scintilla ortus est? quantum hæc modica massa, *Matth. 5.* Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt, in eadem meditatione extensa est? Sed quantum adhuc posset extendi, si accederet aliquis talia ex*Ioan. 4.*pertus? Sentio enim quòd puteus altus est, sed ego adhuc rudis, vas in quo pauca haurirem, vix inueni. His anima facibus inflammata, his mactata desideriis, fracto alabastro suauis vnguenti præsentire incipit, nō de gustu, sed quasi narium odoratu. Ex hoc colligit quàm suaue est huius meditationis sentire experientiam, cuius meditationem nouit adeo esse iocundam. Sed quid faciet? Habendi desiderio exæstuat: sed non inuenit apud se quomodo habere possit: & quāto plus inquirit, plus sitit. dum apponit meditationem, apponit & dolorem, quia non sentit dulcedinem, quam in cordis munditia meditatio esse monstrat, sed non præstat. Non enim est I legentis atq; meditantis hanc sentire dulcedinem, nisi data fuerit desuper. Legere enim & meditari tam bonis quàm malis commune est. Et ipsi philosophi gentiū, in quo summa veri boni consisteret, inuenerunt ductu ra*Roma. 1.*tionis: sed quia cum deum cognouissent, non sicut deum glorificauerunt, sed de suis viribus præsumen*Psal. 11.*tes, dicebant, Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt: non meruerunt percipere quod potuerunt videre. Euanuerunt in cogitationibus suis, & eorum sapientia deuorata est, quam eis contulerat humanum studium disciplinæ, non spiritus sapientiæ, qui solus dat veram sapiētiam, sapidam scilicet scientiam, quæ cum alicui inest, inæstimabilis sapor iocundat & *Sapien. 1.* reficit: & de illa dictum est, Sapiētia non intrat in maleuolā animam. Hoc autem à solo deo est: & sicut officium baptizandi dominus concessit multis, potestatem verò & authoritatem in baptismo remittendi peccata, sibi soli retinuit. vnde Ioānes antonomatice & discre*Marci. 1.*tiue de eo dixit, Hic est qui baptizat in spiritu sancto: sic de eo possumus dicere, Hic est qui sapiētiæ saporem *Cato.* dat, sapidam animæ facit scientiam. Sermo siquidem datur multis, sapiētia paucis: quam distribuit dominus cui vult, & quomodo vult.

Cap. IIII. Offi. uum orationis. Vidēs autem anima quòd ad desideratā cogitationis & experientiæ dulcedinem per se non possit attingere, & quanto magis ad cor altū accedit, tanto magis exaltetur deus, humiliat se, & fugit ad orationem, dicens, Domine qui non videris ni- K si à mundis cordibus, inuestigaui legendo, meditando, quæsiui quomodo haberi possit vera cordis munditia, vt ea mediante, vel ex media parte possem te cognoscere. *Psal. 26.* Quærebam vultum tuum domine, vultum tuum domine quærebam. *Psal. 38.* Diu meditatus sum in corde meo, & in meditatione mea exardescit ignis, & desiderium amplius cognoscendi te, *Luca. 24.* dum panem sacræ scripturæ mihi frangis, & in fractione panis, in quo magis cognitus es, quantum plus te cognosco, plus te cognoscere desidero, non iam in cortice literæ, sed in sensu experientiæ. Nec hoc peto domine propter merita mea, sed pro tua misericordia. Fateor enim quia indigna & peccatrix sum, *Matth. 15.* sed catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Da mihi domine arrā hæreditatis futuræ, saltem guttam cœlestis pluuiæ, qua refrigerem sitim meā, quia amore ardeo.

Caput V. Officiū contēplationis. His & huiusmodi ignitis eloquiis suum inflāmat desiderium, sicut ostendit suum affectū. His incantationibus aduocat sponsum. Dominus autē cuius oculi super iustos, & aures eius non solum ad preces, sed ipsas preces corū non expectat donec sermonē finierint, sed medium oratio- L nis cursum interrumpeos festinus ingerit se, & animæ desiderāti festinus occurrit cœlestis rore dulcedinis circumfusus, vnguentis optimis delibutus animā fatigatā recreat, esurientem reficit, aridam impinguat, facit eam terrenorum obliuisci. Immemorem sui mirabiliter fortificando viuificans, & inebriando sobriam reddens. Et sicut in quibusdam carnalibus officiis adeo vincitur carnalis concupiscentia, quòd omnem vsum rationis amittit, & fit homo quasi totus carnalis: ita meritò in hac superna cōtemplatione ita consumuntur & absorbentur carnales motus ab anima, vt in nullo caro spiritui contradicat, & fiat homo quasi totus spiritalis.

Cap. VI. Signa spiritus sancti ad animā venientis. O domine quomodo appares, quando hæc facies, & quod signū aduentus tui? Nunquid huius consolationis & lætitiæ testes & nuncij sunt suspiria & lachrymæ? Si ita est, noua est antiphrasis ista, & significatio inusitata. Quæ enim conuentio consolationis ad suspiria, lætitiæ ad lachrymas? si tamen istæ dicēdæ sunt lachrymæ, & nō potius roris interioris superinfusi superfluens abundātia, & interioris ablutionis indiciū, & exterioris purgamentum: vt sicut in baptismo puerorū, per exteriorē M ablutionē significatur & figuratur interior animæ ablutio, ita hic exteriorem ablutionem interior præcedat purgatio. O felices lachrymæ, per quas maculæ interiores purgantur, per quas peccatorum incendia extinguuntur. Beati qui sic lugetis, quia ridebitis. In lachrymis agnosce ô anima sponsum tuum, amplectere desideratum. Nunc torrente te voluptatis inebria, suge ab vbere consolationis eius lac & mel. Hæc sunt munda munuscula & solatia quæ dedit tibi sponsus tuus, gemitus scilicet & lachrymæ. Adducit tibi potum his lachrymis in mensura. Hæ lachrymæ sunt tibi panes die ac nocte, panes vtiq; confirmantes cor hominis, & dulciores super mel & fauum. O domine si adeo sunt dulces istæ lachrymæ, quæ ex memoria & desiderio tui excitantur, quàm dulce erit gaudium quod ex manifesta tui visione capietur? Si adeo dulce est flere pro te, quàm dulce erit gaudere de te? Sed quid huius secreta colloquia proferimus in publicum? Cur incarnales affectus verbis communibus conamur exprimere? Inexperti talia non intelligūt in libro experientiæ, sed hi quos ipsa docet vnctio. Aliter autem litera exterior non prodest quicquam legēti. Modicum sapida est lectio exterioris literæ,

A literæ, nisi glossam & interiorē sensum sumat ex corde.

Cap. VII. Quomodo remaneat animæ spiritus sancti feruore discedente.

O anima diu protraximus sermonem. Bonum enim erat nos hic esse, cum Petro & Ioanne cōtemplari gloriā sponsi, & diu manere cum illo. Sed vellem hic fieri non duo non tria tabernacula, sed vnū, in quo essemus simul, & simul delectaremur: sed vt dicit spōsus, Dimitte me: iam enim ascendit aurora: iā lumen gratiæ & visitationē quam desiderabas accepisti. Data ergo benedictione, mortificato neruo femoris, & mutato nomine de Iacob in Israël, paulisper secedit spōsus diu desideratus, cito elapsus. Subtrahit se tā à prædicta visione quàm à dulcedine contemplationis: manet tamē præsens quantum ad gubernationem, quantū ad gloriam, quātum ad vnionem.

Gene. 32.

Cap. VIII. Quare spiritus sancti feruor animā aliquā[n]dulū deserit.

Sed ne timeas, ô sponsa, ne desperes, ne existimes te contemni si paulisper tibi subtrahit sponsus faciem suā. Omnia ista cooperantur tibi in bonū, & de accessu & recessu lucrū acquiris: tibi venit, tibi & recedit. Venit ad consolationē, recedit ad cautelā, ne magnitudo consolationis extollat te, ne si semper apud te sit sponsus, incipias cōtemnere sodales, & hanc continuam visitationem non iam gratiæ attribuas, sed B naturæ. Hanc autē gratiā cui vult & quando vult sponsus attribuit: non iure hæreditario possidetur. Vulgare prouerbium est, quòd nimia familiaritas parit contemptum. Recedit ergo, ne fortè nimis assiduus contemnatur, & absens magis desideretur, desideratus auidius quæratur, diu quæsitus tandem gratius inueniatur. Præterea quæ est præsens vita? Quæ respectu futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis ænigmatica est, quam nunc ex parte cognoscimus. Nā hic ciuitatē manentem non habemus, sed inquirimus futurā. Ne ergo exiliū deputem⁹ pro patria, arrā pro precij summa. Venit sponsus, & recedit vicissim, nunc consolationē afferens, nūc vniuersum stratū nostrū in infirmitate cōmutās. Paulisper nos permittit gustare quàm suauis est, & antequā plenè sentiamus se subtrahit, & ita quasi alis expansis supra nos volitās, prouocat nos ad volandū: quasi dicat, Ecce parū gustastis, sum dulcis: sed si vultis plenè saturari hac dulcedine, currite post me in odorē vnguentorū meorum, habētes sursum corda, vbi ego sum in dextera dei patris: vbi videbitis me, nō per speculum in ænigmate, C sed facie ad faciem, & vbi plenè gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrū nemo tollet à vobis.

2. Cor. 13. Hebræ. 13.

Caput. IX. Cura animę ne à deo deseratur.

Sed caue tibi ô sponsa, quomodo auertat se sponsus. Non longe abiit: & si nō vides eū, ipse tamen videt te, plenus oculis ante & retro. nunquā potes eum latere. Habet etiam circa te nuncios suos spiritus quasi sagacissimos exploratores, vt videant quomodo absente sponso cōuerseris, & accusent te coram ipso, si aliqua signa lasciuiæ & scurrilitatis in te deprehēderint. Zelotypus est sponsus iste. si fortè aliū amatorem acceperis, si aliis placere studueris, statim discedet à te, & aliis adhærebit adolescētulis. Delicat⁹ est spōsus iste, nobilis & diues est, speciosus forma præ filiis hominum: & ideo non nisi speciosam dignatur habere sponsam. Si viderit in te maculā siue rugam, statim auertet oculos. Nullam enim immūditiam potest sustinere. Esto ergo casta, esto verecunda & humilis, vt sic à sponso tuo merearis frequenter visitari. Timeo ne diutius detinuerit nos sermo iste, sed ad hæc compulit me materia sterilis pariter & dulcis, quam ego non protrahebā spontaneus, sed nescio qua eius dulcedine trahebar inuitus.

Psal. 44.

Caput. X. Officia singulorū graduū per repetitionem.

Vt ergo quæ diffusius dicta sunt, simul iuncta vel vnita melius videātur, prædictorum summam recapitulādo colligamus, sicut in prædictis exemplis prænotatum videri potest, quomodo prædicti gradus cohæreāt, & sicut temporaliter D & causaliter se præcedant. Lectio enim quasi fundamētum prima occurrit: & data materia mittit nos ad meditationē. Meditatio verò quid appetendū sit diligentius inquirit, & quasi effodiens thesaurum inuenit & ostendit. Sed cū per se obtinere nō valeat, mittit nos ad orationē. Oratio se totis viribus erigit, vbi reperit thesaurum desiderabilem, contēplationis suauitatem. Hæc adueniens prædictorū trium laborem remunerat, dum cœlestis rore dulcedinis animā sitientē inebriat. Lectio ergo est secundum exterius exercitium: meditatio secundum interiorem intellectum: oratio secundum desiderium: contemplatio super omnem sensum. Primus gradus est incipientium, secundus est proficientium, tertius est deuotorum, quartus beatorū. Hi autem gradus ita catenati sunt, & vicaria ope sibi inuicem deseruiunt, quòd præcedentes sine subsequentibus, aut parū aut nihil prosint: sequētes verò sine præcedentibus, aut raro aut nunquā prosint. Quid enim prodest lectione continua tempus occupare, sanctorū gesta & scripta legendo transcurrere, nisi ea masticando & ruminando, succum & bibamus, & transglutiendo vsque ad cordis E intima trāsmittamus, vt ex his diligenter cōsideremus statum nostrum, & studeamus eorū opera agere, quorū facta cupimus lectitare? Sed quomodo hæc cogitabimus, aut quomodo cauere poterimus, ne falsa aut inania quædam meditando, limites à sanctis patribus cōstitutos transeamus, nisi prius circa huiusmodi aut ex lectione aut ex auditu fuerimus instructi? Auditus enim quodammodo pertinet ad lectionem. Vnde solemus dicere, nō solum libros ipsos nos legisse, quos nobis ipsis vel aliis legimus, sed etiam illos quos à magistris audiuimus. Item quid prodest homini si per meditationes quæ agēda sunt videat, nisi orationis auxilio & dei gratia ad ea obtinenda conualescat? Omne, inquit, datum optimū, & omne donum perfectū desursum est, descendens à patre luminum, sine quo nihil possumus facere, sed ipse in nobis facit opera, non tamen omnino sine nobis. Cooperatores enim dei sumus, sicut dicit Apostolus. Vult siquidem deus vt eū oremus, & vt ei aduenienti & præstolanti ad ostium aperiamus sinum volūtatis nostræ, & ei cōsentiamus. Hunc consensum exige- F bat à Samaritana, quādo dicebat, Voca virū tuum. Volo tibi infundere gratiā, tu applica liberum arbitrium. Orationē exigebat ab ea, cum dicebat, Tu si scires donū dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, forsitan petisses ab eo aquā viuam. Hoc audito quasi ex lectione mulier instructa, meditata est in corde suo, bonum sibi fore & vtile habere hanc aquam. Accensa ergo habendi desiderio, conuertit se ad orationem, dicēs, Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neque veniā vnquam haurire aquam. Ecce auditus verbi domini & sequens super eo meditatio incitauerunt eam ad orandum. Quomodo nāque esset solicita ad postulandum, nisi prius eā accendisset meditatio? Aut quid ei præcedēs meditatio cōtulisset, nisi quæ appetenda mōstrabat, sequēs oratio impetrasset? Ad hoc ergo vt fructuosa sit meditatio, oportet vt sequatur orationis deuotio, cuius quasi effectus est contēplationis dulcedo.

Iacobi. 1. 1. Cor. 3. Ioan. 4. Ibidem.

Caput XI. Hic ostenduntur omnes hi gradus ita esse simul iuncti vt sint inseparabiles.

Ex his possumus colligere, quòd lectio sine meditatione arida est: meditatio sine lectione erronea est: oratio sine meditatione est tepida. meditatio sine oratione infructuosa. Oratio cum deuotione cōtemplationis est acquisitiua: contemplationis adeptio sine oratione, aut rara, aut miraculosa. Deus enim cuius potentiæ nō est numerus

G vel terminus, & cuius misericordia super omnia opera eius, quãdoq; ex lapidibus suscitat filios Abrahæ, dũ duros & nolentes acquiescere cogit vt velint: & ita quasi prodigus, vt vulgo dici solet, bouẽ cornu trahit, quãdo non vocatus se infundit. Quod & si quando aliquibus legimus contigisse, vt Paulo & quibusdam aliis, nõ tamen ideo debemus nos quasi deũ tentãdo diuina præsumere, sed facere quod ad nos pertinet, legere scilicet & meditari in lege dei: orare vel amare ipsum, vt adiuuet infirmitatem nostrã, & videat imperfectum nostrũ: quod ipse docet nos facere, dicens, Petite & accipietis, *Matth. 7.* quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Nunc *Matth. 11.* enim regnũ cœlorum vim patitur, & violenti rapiũt illud. Ecce si gratis distinctionibus perfici possunt prędictorũ graduũ proprietates quomodo sibi cohæreant, & quid singuli in nobis efficiant. Beatus homo cuius animus à cæteris negociis vacuus, in his quatuor gradibus versari semper desiderat, qui venditis vniuersis quę ha- *Matth. 13.* buit, emit agrum illũ, in quo latet thesaurus delectabilis, scilicet, vacate & videte quia suauis est dominus: *Psal. 83.* qui in primo gradu excitatus, in secundo circũspectus, H in tertio deuotus, in quarto supra se leuat^9. per has ascẽsiones quas in corde suo disposuit, ascendit de virtute in virtutẽ, donec videatur domin^9 dominorũ in Sion. Beatus, cui in hoc supremo gradu vel modico tempore conceditur manere, qui vere potest dicere: Ecce sentio gratiã domini, ecce cum Petro & Ioanne contemplor, ecce cum Iacob plerunq; Rachel amplexibus delector. Sed caueat sibi iste ne post cõtemplationem istam qua eleuatus fuerat vsq; ad cœlos, inordinato casu corruat vsq; ad abyssos: nec post factã visitationem ad lasciuos mũdi actus & carnis illecebras conuertatur. Cum verò mẽtis humanæ acies infirma veri luminis illustrationẽ diutius sustinere non poterit, ad aliquem triũ graduum per quos ascenderat, leuiter & ordinate descendat: & alternatim modo in vno, modo in altero, iam in alio secundũ motum liberi arbitrij, pro ratione loci & temporis demoretur, tãto iam deo vicinior, quãto à primo gradu remotior. Sed heu fragilis & misera humana cũditio. Ecce ductu rationis & scripturarũ testimoniis aperte videmus in his quatuor gradibus bonæ vitæ perfectionem contineri, & in his spiritalibus bonis homi- I nis exercitiũ debere versari. Sed quis est hic & laudabim^9 eũ? Velle multis adiacet, sed perficere paucis. Et vtinam de istis paucis essemus. *Cap. XII.* Sũt autem quatuor causæ quæ retrahunt nos plerunq; ab istis gradibus, scilicet *Quatuor causę retrahũt nos ab his quatuor gradibus.* ineuitabilis necessitas, honestæ actionis vtilitas, humana infirmitas, mũdialis vanitas. Prima excusabilis, secũda tolerabilis, tertia miserabilis, quarta culpabilis. Cur culpabilis? Illis enim quos huiusmodi causa à sancto proposito retrahit, melius erat gloriam dei nõ cognoscere, quàm post agnitã retro ire. *2. Petri. 2.* Quã sibi excusationẽ habebit de peccato? Nam iustè potest dicere dominus: Quid debui tibi facere, & non feci? Non eras, & creaui te: peccasti & diaboli seruum te feceras, & redemi te: in mũdi circumitu cũ impiis currebas, & elegi te: dederam tibi gratiam in cõspectu meo, & volebam facere apud te mansionẽ, tu verò despexisti me, & nõ solum sermones meos, sed meipsum proiecisti retrorsum, & ambulasti post concupiscentias tuas. Sed ô deus bone, suauis & mitis, amicus dulcis, cõsiliarius prudens, adiutor fortis, quàm inanis, quàm temerarius est qui te abijcit, qui tam humilem, tam mansuetũ hospitem à suo corde repellit? O quàm infelix & damnosa cõmutatio, creatorẽ suum abijcere, & prauas noxiásq; cogitationes recipere, illud etiã secretum cubile spiritus sancti, secretum cor- K dis, quod paulo ante cœlestibus gaudiis intẽdebat, tam subitò immũdis cogitationibus & peccatis tradere cõculcandũ. Adhuc in eodem calent sponsi vestigia, & iã intromittũtur adultera desideria. Male conueniens, indecorum, aures quę modò audierunt verba quę non li- *2. Corin. 12.* cet homini loqui, tam citò inclinari ad fabulas & detractiones audiendas: oculos qui sacris lachrymis modo baptizati erant, repentè conuerti ad videndas vanitates: linguam quæ modo dulce epithalamium decantauerat, quæ ignitis persuasionis eloquiis suis cũ sponso recõciliauerat sponsam, & introduxerat eam in cel- *Canti. 2.* lam vinariam, iterum cõuerti ad vana eloquia ad scurrilitates, ad cõcinnandum dolos, ad detractiones. Absit à nobis domine. Sed si fortè ex humana infirmitate ad talia dilabimur, nõ ideo desperemus, sed iterum recurramus ad clementem medicum, qui suscitat de ter- *Psal. 112.* ra inopẽ, & erigit de stercore pauperem: & qui nõ vult *Ezech. 18.* mortem peccatoris, iterum curabit & sanabit nos. Iam tempus est vt epistolæ finem imponamus. Oremus ergo deum, vt impedimenta quæ nos ab eius contempla- L tione retrahũt, in præsenti nobis mitiget, in futuro nobis penitus auferat, qui per prædictos gradus de virtute in virtutem nos perducat, donec videamus deum deo- *Psal. 83.* rum in Sion. Vbi electi non guttatim, nõ interpolatim percipient diuinæ contẽplationis dulcedinem, sed torrente voluptatis indesinenter repleti habebunt gaudiũ quod nemo tollet ab eis, & pacem incommutabilem, pacem in idipsum.

Finis.

AD LECTOREM. M

Demiror, qua fronte quisquam hoc opus putarit tribuendum Augustino. Videtur esse boni cuiuspiam laici.

DE DVODECIM ABVSIONVM GRADIBVS LIBER.

PRimus abusionis gradus est, si sine *Gradus. I. Sapiẽs sine operibus.* bonis operibus sapiens & prędicator fuerit, qui quod sermone docet, actibus complere negligit. Auditores enim doctrinæ dicta facere contẽnunt, cũ prædicatoris opera à prędicationis verbis discrepare cõspiciunt. Nunquã enim fit efficax prædicantis authoritas, nisi eã effectu operis cordi affixerit audiẽtis, præsertim cũ & ipse doctor si in vitiorũ amorem delapsus fuerit, alterius doctoris medicamentũ suis vulnerib^9 adhibere paruipẽdit. Vnde & ipse dominus in Euãgelio de doctrina pariter & bono opere discipulos instruere volens, qualem in his cautelã haberẽt admonebat dicẽs, Quòd si sal euanuerit, in quo salietur? Hoc est, *Matth. 5.* si doctor errauerit, à quo iterũ doctore emẽdabitur? Et si lumẽ quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quãtæ erunt? Si nãque oculus à videndi officio desiuerit, quis *Matth. 6.* à manu vel à pede vel à reliquo corpore illud ministerium exiget? Quapropter doctores cogitẽt ne ampliori vindictæ subiaceant, si plurimis morum perditionis occasionem abundantius præstent. Nam & ipse Salomon dũ multæ sapientiæ transgressionẽ incurrit, totius Israëliticæ plebis regni dispertionem solo suo merito præstitit. Quibus ergo cõmittuntur multa, maiora perdunt,

A dunt, si nõ rectè dispẽsauerint rectoris sui munera quæ perceperũt. *Lucæ.12.* Cui enim plus committitur, plus ab eo exigitur. Et seruus qui voluntatem domini sui intelligẽs nõ facit, acrioribus flagellis grauioribúsq; vindictis vapulabit.

Gradus. II. Senex sine religione. Secũdus abusionis gradus est, si sine religione senex esse inueniatur. Cui cũ mẽbra exterioris hominis veterascunt, vires animi, id est, interioris hominis mẽbra incrementa roboris nõ capiunt. Plus enim omnibus religioni operã dare senibus cõuenit, quos præsentis seculi florida ætas trãsacta deseruit. Sicut nãq; in lignis ipsa reproba arbor comparet, quæ post flores fructus optimos cultori suo non exhibet: sic & in hominibus ipse reprobus est, quẽ flos iuuẽtutis deseruit, & tamẽ in sui corporis senectute bonorum operũ maturos fructus proferre paruipendit. Quid enim stolidius potest fieri, si mens ad perfectionem festinare nõ contendat, quando totius corporis habitus senectute confectus ad interitum properat? Dum oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorẽ mutatur, dentes lapsi numero minuuntur, cutis arescit, flatus non suauiter olet, pectus suffocatur, tussis cachinnat, genua trepidant, talos & pedes tumor inflat, etiam homo interior, B qui non senescit, his omnibus aggrauatur. Et hæc omnia ruituram iam iamq; domum corporis citò prænunciant. Quid ergo superest, nisi vt dum huius vitæ defectus appropiat, nihil aliud cogitare quàm quomodo futuræ vitæ aditus propere comprehendatur, quisque senex appetat? Iuuenibus enim incertus huius vitæ terminus instat, senibus vero cunctis maturior ex hac luce recessus. Cauendæ ergo sunt homini duæ particulæ, quæ & in illius carne non veterascunt, & totum hominem secum ad peccandum pertrahunt, & cor videlicet, & lingua: quia cor nouas semper cogitationes machinari non desinit: lingua impigre loquitur quodcunque cor machinari senserit. Caueat ergo senilis ætas, ne istæ iuuenescentes particulæ totam sui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliquã corporis grauitatem illudant. Vnicuique nanq; considerandum est, quid ætate eminenti dignum sit, vt hoc agat quod nec vitam, nec ætatem, nec ministerium vile reddat.

Grad. III. Adolescẽs sine obediẽtia. Tertius abusionis gradus est, si adolescens sine obedientia deprehenditur, quo mũdus à recto rationis ordine deprauatur. Qualiter nanque in senectute ille ministrari sibi sperabit, qui in adolescẽtia senioribus obedientiam exhibere contemnit? Vnde & in Prouerbiis C apud veteres habetur, quòd dominari nequeat, qui prius alicui seruitutem præbere denegat. Propter quod & dominus Iesus in temporibus suæ carnis, dũ adhuc ad legitimam ætatem doctoris nõ perueniret, obedienter *Lucæ.2.* ministrationẽ suis parẽtibus exhibuit. Sicut ergo in senibus sobrietas, & morũ perfectio requiritur: ita etiam in adolescentibus obsequiũ, subiectio & obediẽtia rite debetur. Quapropter & in mandatis legis primum in his quæ ad homines pertinent, patris & matris honor *Ebrardus.* imperatur: quia quamuis carnalis pater nõ superuixerit, aut indignus fuerit, alicui tamen patri digno & viuẽti paternus honor vsq; ad dignã ætatem à filiis præbendus esse ostenditur. *Pater quatuor modis dicitur.* Quatuor enim modis per scripturas diuinas patres vocãtur, hoc est, natura, gẽte, admonitione, & ætate. De patre nanq; naturali Iacob ad Laban loquitur, *Gene.31.* Nisi timor patris mei Isaac affuisset, tulisses omnia quæ mea sunt. Gente vero pater dicitur, quãdo dominus ad Moysen de rubo loquebatur, *Exod.3.* Ego sum, inquiẽs, deus patrũ tuorum, deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob. Aetate autẽ & admonitione pater dicitur,

cum Moyses in cantico Deuteronomij loquitur, D Interroga patrem tuũ, & annũciabit tibi: maiores tuos, & *Deut.32.* dicẽt tibi. Quod si ergo naturalis pater superstes nõ fuerit, aut indignus fuerit, admonenti tamen seniori adolescentis obedientia prębẽda erit. Quomodo enim honoratus in senectute apparebit, qui disciplinæ laborẽ in adolescentia nõ sustinuerit? Quodcunq; enim homo la- *Hebræ.12.* borauerit, hoc & metet. Omnis nãq; disciplina in præsenti nõ videtur esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Sicut enim fructus in arbore non inuenitur in qua pampinus aut flos prius non apparuerit: sic & in senectute honorem legitimũ assequi nõ poterit, qui in adolescentia disciplinæ alicuius exercitationibus nõ laborauerit. Disciplina igitur absq; obedientia qualiter fieri potest? Adolescens ergo sine obedientia, adolescens sine disciplina est: quoniam & ipsa obedientia, quæ omniũ disciplinarum mater est, magna exercitatione indiget, & sui normã studij à Christo domino sumpsit, qui *Philip.2.* obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis, ignominiam libenter sustinuit.

Grad. IIII. Diues sine eleemosyna. Quartus abusionis gradus est, diues sine eleemosyna, qui superflua vsus sui, quæ custodienda in posterum recondit, indigentibus & nihil habentibus nõ distribuit: per quod efficitur, vt E dum in terra quæsita diligẽti cura custodit, cœlestis patriæ perennem thesaurum amittat. Ad quem thesaurũ dominus Iesus adolescentem diuitẽ, qui illum de perfectione interrogauerat, ita respondens inuitauit: *Matth.19.* Si vis perfectus esse, vade & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurũ in cœlo. Quem thesaurum nullus vnquam hominum habere potest, nisi qui pauperibus solatia præstat, aut qui per suimetipsius voluntatem pauper est. Non ergo dormiat in thesauris tuis, quod pauperi prodesse potest. Diues nanque & si multa congregauerit, his frui solus nequaquã poterit, quia vnius hominis natura multis rebus nõ succurrit. Quid ergo stultius est, quàm propter vnius hominis victum & vestitum, totam regni cœlestis perdere iocunditatem, & æternos inferni cruciatus absque cõsolationis præstolatione subire? Quod ergo aliquando per necessitatem amittendum est, pro æterna remuneratione sponte distribuendum est. *2.Cor.4.* Omnia enim quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Quãdiu nanque temporales sumus, tempo- F ralibus temporalia deseruiunt: & cũ hinc transierimus, æternis ęterna solatia pręstabũtur. Idcirco diligere non debemus ea quæ nõ semper habebimus, præsertim cum expertem rationis auarum diuitem thesauri sui & agri, & omnia quæ habet, ostendunt: quia toto cordis intuitu illas res amat, quæ nũquam se diligunt. Si enim aurũ & argentum & agros & vestimenta & cibos & metalla & bruta animalia quis dilexerit, hæc omnia vicem sibi amoris rependere nõ posse ipsa rerũ natura ostendit. Quid ergo à ratione longius est, quàm diligere quod te amare non valet: & negligere illum, qui tuæ ditioni cum dilectione omnia præbet? Propter hoc igitur non diligi mundus, sed diligi proximus à domino præcipitur, quia proximus vicem sui amoris potest rependere, *Matth.22.* quod mundus minime posse non dubitatur. Sic enim inimicum esse diligendum dominus præcepit, vt illa dilectio amicum illum ex inimico efficiat. Quisquis ergo diues cupidus, vult ęternas habere diuitias, distribuendo egenis perdat interim non mãsuras. Si enim quod diligit non vendit, nemo emere potest quod cupit. Auari nanque ideo in iudicio à rectissimo

Psal.118.

G iudiee nūcupantur maledicti, quia qui præteribant eos, non dicebant, Benedictio domini super vos, benedicimus vobis in nomine domioi. Infelices ergo sont auari diuites, qui propter res transitorias in æternam damnationem dilabuntur: & è contrario beati sioi misericordes, quoniam ipsi misericordiam cōseqnentur. Fœlix est misericors, dum in hac virtute non substantiam, sed affectum dominus requirit.

Matth.5.

Gradus.V. Fœmina sine pudicitia.

Quintus abusionis gradus est fœmina sine pudicitia. Sicut enim omnes mores bonos procurat & custodit in viris prudētia, sic & in fœminis cunctos honestos actus nutrit & fouet & custodit pudicitia. Pudicitia nanq; castitatem custodit, auaritiā refrenat, lites deuitat, iram mitigat, libidinem occupat, cupiditatē temperat, lascioiam castigat, ebrietatē cauet, verba non multiplicat, gulę concupiscentias oppugnat, furtum * omnino damnat. Quid plura? Omnia vitia restringit, & omnes virtutes, & quicquid corā deo & hominibus bonis laudabile est, nutrit. Impudica vita nec laudem ab hominibus in præsenti seculo, nec remunerationem à deo expectat in futuro. Pudica verò vita famam bonā inter homines possidet, & de spe futuræ beatitudinis gaudet. Præsentibus semetipsam imitabilem facit, posteris memoriam amabilem relinquit. Bonis semper moribus delectatur & consentit, & assiduis scripturarum meditationibus & eloquiis animā vegetat. Bonorum præcedentiū exempla custodit, & inseparabilia perfectis contubernia nectit.

**alias, fraudem.*

Pudicitia est duplex.

Duobus ergo modis constat veræ pudicitiæ exercitatio, id est, corporis habitu in superficie, & animi affectu interno. Per exteriorem modū, iuxta Apostolum, coram hominibus exempla: per interiorem modum corā deo prouidemus opera bona.

2.Cor.8.

Pudicitia corporis.

Pudicitia nanq; corporis est, alienas res non appetere, & omnem immunditiam deuitare: ante horam congruam gustare non velle, risum non excitare, verba vana & falsa nō loqui: habitum per omnia ordinatum, compositionémq; conuenientem tā capillorum quàm vestium sicut decet habere: cum indignis contubernia non inire, supercilioso intuitu neminē aspicere, vagari oculos non permittere, pompatico & illecebroso gressu non incedere, nulli inferior in incepto bono opere apparere, nulli contumeliā aut ruborem incutere, neminē blasphemare, bonis non inuidere, senes non irridere, meliori non controuersari, de his quæ ignoras non tractare, & ea quæ scis non omnia proferre. hæc enim proximis amabilem hominem reddunt, & deo acceptabilem faciunt.

Pudicitia animæ.

Pudicitia verò animæ est, plus propter dei oculos qoàm hominum omnia bona facere, appetitiones turpium cogitationum compescere, omnes meliores se esse existimare, nemini inuidere, de semetipso nihil confidere, dei semper auxilio res omnes cūmittere, ante dei oculos semetipsum cōstituere, hæretica prauitate sensum nō macolare, catholicis per omnia cōsentire, deo soli adhærere, castitatē internæ mentis domino Iesu Christo offerre, omnia incepta bona opera mortis tātum termino finire, præsentes tribulationes animi fortitudine paruipēdere, in terra præter proximos nihil amare, cuncti amoris sui thesaurū in cœlo constituere, & pro omni bono actu mercedem in cœlestibus à deo sperare.

Pudicitia laus.

Pudicitia ornamentum nobilium est, exaltatio humiliū, nobilitas ignobilium, pulchritudo debiliū, prosperitas laborantiuoi, solamen mœstorū, augmētum omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritorū, creatoris omnium dei amica.

Grad.VI. Domin⁹ sine virtute.

Sextus abosionis gradus est, Dominos sine virtute: quia nihil proficit dominandi habere potestatem, si dominns ipse nō habeat virtutis rigorem. Sed hic virtutis rigor nō tam exteriori fortitudine (quę & ipsis secularibus domiois necessaria est) indiget, quàm animi interiori fortitudine bonis moribus exerceri debet. sæpe enim dominandi virtus per animi negligentiam perditur, sicut de Heli sacerdote factum fuisse comprobatur: qui dum per seueritatem iudicij peccantes filios non coërcoit, in eorum vindictā domious velut consentienti nō pepercit.

K

1.Reg.2.

Tria sunt necessaria his qui dominantur.

Tria ergo necessaria hos qui dominantur, habere oportet, terrorē scilicet, ordinationem, & amorē. Nisi enim ametur dominus & metuatur, ordinatio illios minime stare poterit. Per beneficia ergo & affabilitatem procuret vt diligatur: & per iostas vindictas, nō proprię iniuriæ, sed legis dei, studeat vt metuatur. Propterea quoq; dū multi pendent io eo, ipse deo adhęrere debet, qui illū in ducatū constituit, qui ad portandū multorū onera ipsum veluti fortiorem solidauit. Paxillus enim nisi beoe fixus firmiter alicui fortiori adhæreat, omne quod in eo pendet, cito dilabitur, & ipse solutus à rigore suæ firmitatis cum oneribus ad terrā delabitur. Sic & princeps nisi suo conditori pertinaciter adhęserit, & ipse & omne quod cōtinet cito deperit.

L

Quidā nanq; per dominandi officium plus deo appropinquāt, quidam imposito sibi dignitatis honore deteriores fiunt. Moyses enim accepto populi ducatu, familiarius dei locutionibus vtebatur. Saül vero filius Cis postquā sceptrum regni suscepit, per inobedientiæ superbiā deum offendit. Rex Salomon postquā patris sui Dauid sedē obtinuit, deus illum vltra omnes mortales velut ad innumeri populi gubernationem sapiētiæ munere ditauit. Econtrario verò Hieroboam seruus Salomonis, postquā regni domus Dauid partē occupauit, ad idolorum culturam decem tribus Israël, quæ erāt in parte Samariæ, diuertit. Per quæ exempla euidenter ostenditur quosdam in sublimiori statu ad maiorem perfectionē crescere, quosdā verò per superciliū domioationis ad deteriora defluere. Per quod vtrūque intelligitur eos qui ad meliora conscendunt, per virtutem animi & dei auxilium posse id facere & eos qui ad deteriora diuertuntur, per mentis imbecillitatē pariter & negligentiā errare.

Exod.33.

1.Reg.15.

3.Reg.3.

3.Reg.12.

M

Vnde dominum absq; virtute fieri non decet, quam virtutem sine dei auxilio nemo habet. Qui enim multa tuetur, si non habet fortitudinē animi, non valet id agere, quoniā magna magnis infestatioribus vel aduersitatibus solēt laborare. Omnis igitur qui præest, hoc primitus tota animi intētione procuret, vt per omnia de dei adiutorio omnino nō dubitet. Si nanque cœperit in actibus suis auxiliatorem habere dominum dominorū, nullus hominū contemptum potest habere eius dominatū. non enim est potestas nisi à deo. Ipse enim eleuat de stercore egenum, & sedere facit cū principibus populi sui: & deponit potentes de sede, & exaltat humiles, vt subditus fiat omnis mundus deo, & erigatur gloria dei.

Roma.13.

Psal.112.

Lucæ.1.

Grad.VII. Christian⁹ cōtentiosus.

Septimus abusionis gradus est Christianus contentiosus, qui cum participationem nominis Christi per fidem & baptismum susceperit, cōtra Christi dicta & propositum, mūdi caduca delectamenta diligit. Omne enim de quo cōtenditur, aut propter propriam eius dilectionē de qua agitur, aut propter alterius amorem, quę sub odiosa specie latet, appetitur: quemadmodum, verbi gratia, bellum animoso compugnantiū conflictu (cùm odiosa res sit) propter amorem victoriæ & libertatis peragitur, & multæ aliæ dilectæ species sub odioso labore vel formidine satis contentiose expetuntur.

A tur. Vnde patēter intelligitur nihil contendi posse nisi propter dilectionem. Qui igitur de mundo præsenti ex quacunq; causa contendit, perspicuè ostendit quòd illum diligit. Quomodo ergo mundū diligi per Ioannē spiritus sancti sermones interdicunt, quibus ait, Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt? Mundi enim amor & dei pariter in vno corde cohabitare non possunt, quemadmodum iidem oculi cœlum pariter & terram nequaquā aspiciunt. Sed requirendum est, si vere in mundo aliquid sit quod amari debeat, & quid sit ille mundus quem diligi diuina eloquia vetant. Terra verò cum nascentibus ex ea, & metallum & animantia, & pulchritudo vestium, & oblectationes ciborum, & ea quæ ad hæc pertinent, nō diligi præcipiuntur: sed proximus, propter quē hæc omnia facta sunt, hic amari iubetur. Hæc enim omnia prædicta, velut non mansura, ad cœlestem patriam pergentes concomitari nequeunt. Proximi verò velut mansuri regis cohæredes, semetipsos licenter inuicem diligunt. Quod ergo semper in mundo non manet, & cum mundo pariter deficiet. Ipse mundus non amari præcipitur, proximus autem qui

1.Ioan.2.

B est pars regni cœlestis in terra, interim à regni cœlorum appetitoribus nō incongruè amatur, dum in summa illa patria in æternum cohæres habebitur. Propterea vero mundus præsens non diligi imperatur, ne à dei dilectione alienus seculi dilector quisq; efficiatur. Non ergo debet contendi, quod nō licet amari. Igitur Christianus, qui nominis Christi similitudinem tenet, morū quoq; eius similitudinem habere debet. Christianus enim nemo rectè dicitur, nisi qui moribus Christo coæquatur. De Christo verò per Prophetam ita scribitur, Ecce puer meus quem elegi, electus meus, complacuit in illo sibi anima mea. Ponam spiritū meū super eum. Non contendet neque clamabit. neq; audiet aliquis in plateis vocem eius. Ecce Christus non contendit, neq; clamauit: & tu si morū eius similitudinem retinere cupis, ne contendas, ne abusiuus in Ecclesia Christianus existas. suis enim sectatoribus Christus præcepit, Nolite vocari Rabbi. vnus est enim magister vester, qui est

Esaia.42.

Matth.23.

C Christus: & patrem nolite vocare super terram. vnus est enim pater vester, qui in cœlis est. Omnes enim vos fratres estis, quibus ad supplicādum imperauit dicens. Sic autem orabitis, Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum: & cætera. Frustra enim contendit patrem se habere in terra, qui patrem & patriam profitetur se habere in cœlo. Cuius patriæ possessor nemo efficitur, nisi qui de terrenę patriæ contentione securus habetur. Octauus abusionis gradus est pauper superbus, qui nihil habens, in superbiam extollitur, cum ecōtrario diuitibus seculi non superbè sapere per Apostolum Paulum imperatur. Quid ergo stolidius potest fieri, quàm illum qui per infimam miseriam velut in terrā abiectus, extremus & humilis incedere debuerat, superciliosō superbiæ tumore inflatam mentem contra deum erigere? Per quod vitium lapsi corruerunt, qui in summo cœli cōditi erāt culmine. Quid ergo vult quasi potens in terra superbire, qui præ omnibus hominibus debuerat humilis apparere? Sed ne de paupertate sua tristitiā habeant, quid à deo recepturi sunt pauperes attendāt. ipse enim inquit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cœlorum. Recta nanq; dispensatione misericors iudex regnum cœlorū illis committit, quibus regni terrarum participationem inter mortales abstulit: vt ipse diues in cœli sede appareat, qui in terra nihil penitus procurat. Cauendum ergo paupeti-

Matth.6.

Gradus VIII. Pauper superbus.

1.Timo.6.

Matth.5.

D bus est, ne dum per egestatem & necessitatem terrenum regnum perdant per mentis etiam imprudentiam cœlorum regnum amittant. Cum enim dei dispensatione paupertatem necessariam acceperint, in ipsorum arbitrio pendet, vtrum pauperes spiritu sint Non enim quibuscunq; pauperibus cœli regna promittuntur, sed his tantummodo, in quibus diuitiarū inopiam animorum humilitas comitatur. Pauper enim humilis, pauper spiritu appellatur: qui cum egenus foris cernitur, nūquam in superbiam eleuatur: quoniā ad appetenda cœlorum regna plus valet mentis humilitas, quàm præsentiū diuitiarū temporalis paupertas. Etenim humiles qui bene possessas diuitias habent, possunt pauperes spiritu appellari: superbos autem nihil habētes haud dubium est beatitudine paupertatis priuari. De quibus vtrisq; sancta scriptura ita loquitur, Est quasi diues, cum nihil habeat: & est quasi pauper, cum in multis diuitiis sit. Quasi pauper ergo in multis diuitiis, est diues humilis spiritu: & nihil habens quasi diues, est pauper superbus mentis affectu. Nobilis ergo inopia est mētis humilitas, & ineptæ diuitiæ sunt animorum enormitas. Prouidendum ergo pauperibus est, vt semetipsos quales sint intelli-

Prouer.13.

E gant: & quia rebus consequi quod copiunt non valent, mentis tumore superbire desinant. Nonus abusionis gradus est Rex iniquus. Etenim regem non iniquum, sed correctorem iniquorū esse oportet. Inde in semetipso nominis sui dignitatem custodire debet. Nomen enim regis intellectualiter hoc retinet, vt subiectis omnibus rectoris officium procuret. Sed qualiter alios corrigere poterit, qui proprios mores, si iniqui sint, nō corrigit? Quoniam in iustitia regis exaltatur solium, & in veritate regis solidantur gubernacula populorum. Iustitia verò regis est, neminem iniustè per potentiam opprimere, sine acceptione personarum inter virum & proximum suum iudicare, aduenis & pupillis & viduis defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire, iniquos nō exaltare, impudicos & histriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas & peierantes viuere non sinere, Ecclesias defendere, pauperes eleemosynis alere, iustos super regni negocia cōstituere, senes & sapientes & sobrios cōsiliarios habere, magorum & ariolorum pythonissarumq; superstitionibus nō intendere, iracundiam suam differre, patriā fortiter & iustè contra aduersarios defendere, per omnia in deo confi-

Grad. IX. Rex iniquus.

Iustitia regis qua.

F dere, prosperitatibus non eleuare animū, cuncta aduersa patienter tolerare, fidem catholicam in deum habere, filios suos nō sinere impiè agere, certis horis orationibus insistere, ante horas congruas non gustare cibū. Væ enim terræ cuius rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Hæc regni prosperitatem in præsenti faciunt, & regem ad cœlestia regna meliora perducunt. Qui verò regnum secundum hanc legem non dispensat, multas nimirum aduersitates imperij tolerat. idcirco enim pax populorum sæpe rumpitur, & offendicula de regno suscitantur: terrarū quoq; fructus diminuuntur, & seruitia populorum impediuntur: multi & varij dolores prosperitatem regni inficiunt, charorum & liberorum mortes tristitiā cōferunt, hostium incursus prouincias vndique vastant, bestiæ armentorum & pecorum greges dilacerant, tēpestates aëris & hemisphæria turbata terrarum fœcunditatem, & maris ministeria prohibent, & aliquando fulminum ictus segetes, & arborum flores, & pampinos quoq; exurūt. Super omnia verò regis iniustitia non solum præsentis imperij faciem offuscat, sed etiam filios suos & nepotes, ne post

Ecclesiast. 10.

G se regni hæreditatem teneant, obscurat. Propter piaculum enim Salomonis, regnũ domus Israël dominus de manibus filiorũ suorum dispertit. Et propter iustitiam Dauid regis, lucernã de semine eius semper Hierusalẽ reliquit. Ecce quantũ iustitia regia seculo valet, intuentibus perspicue patet. Est enim pax populorum, tutamẽ patriæ, immunitas plebis, munimẽtum gentis, cura languorũ, gaudium, hominum, temperies aëris, serenitas maris, terræq; fœcunditas, solatium pauperũ, hæreditas filiorũ, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis Attamen sciat rex, quod sicut in throno hominum primus cõstitutus est, sic & in pœnis, si iustitiam non fecerit, primatum habiturus est. Omnes nanq; quoscunque peccatores sub se in præsenti habuit, supra se modo implacabili in illa futura pœna habebit.

Gradus. X. *Episcopus negligens.*

Decimus gradus abusionis est episcopus negligẽs: qui gradus sui honorẽ requirit inter homines, sed ministerij sui dignitatẽ corã deo, pro quo legatione fungitur, non custodit. Primo nanque ab episcopo, quid sui nominis dignitas teneat inquiratur, quoniam cum episcopus Græcum nomen sit, H speculator interpretatur. Quare verò speculator ponitur, & quid à speculatore requiritur, dominus ipse denudat, cum sub Ezechielis prophetæ persona episcopo officij sui rationem denunciat, ita inquiens, *Ezech. 3.* Speculatorem dedi te domui Israël. Audiẽs ergo ex ore meo sermonem, nunciabis eis ex me. Si autem videris gladium venientem, & tu non annunciaueris vt reuertatur impius à via sua, ipse quidem impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris, & ille non fuerit reuersus, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sed tu animam tuam liberasti. Decet ergo episcopum, qui omniũ speculator positus est, peccata diligenter attendere: & postquam attenderit, sermone, si potuerit & actu corrigere. si non potuerit, iuxta Euangelij regulam scelerum operarios declinare. *Matth. 18.* Si enim, inquit in Euangelio dominus peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipsum. Si te audierit, lucrat⁹ eris fratrẽ tuũ. Si te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium stet omne verbum. si illos non audierit, dic Ecclesiæ. si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Tali ordine expellẽ- I dus est quicunq; doctori vel episcopo adhærere noluerit. Et qui tali ordine expulsus fuerit, ab alio aliquo doctore vel episcopo nõ debet recipi. De sacerdote nanq; in lege scribitur, *Leuit. 21.* Viduã aut repudiatã nõ accipiat vxorem. Qui ergo illum excommunicatũ à catholico, illo non permittente sibi iungit, iura sacerdotij sancti, quod Christianorũ genus electũ est, excedit. Hac ratione episcopũ talẽ ad eos quibus in speculatione positus est, esse oportet. Cæterum verò qualis in semetipso esse debeat, Paulus Apostolus exponit, vt ad gradũ episcopi veniẽs *1. Timo. 3.* sit sobrius, prudens, castus, sapiẽs, modestus, hospitalis, filios habẽs subditos cum omni castitate, testimonium habens bonum ab his qui foris sunt, proferẽs doctrinæ fidelem sermonẽ, ante episcopatum non plures habens vxores quàm vnam. Non percussor, non bilinguis, non ebriosus, nõ neophytus, vt per hęc ipse ostendat in opere, quod alios docet in sermone doctrinæ. Caueant ergo negligẽtes episcopi, quod in tempore vindictæ dominus per Prophetam conqueritur dicẽs, *Ezech. 34.* Pastores mei demoliti sunt populum, & non pascebant gregem meũ pastores, sed pascebãt semetipsos: sed potius procurent hi quos constituit dominus super familiam suam, dare *Luc. 12.* illis cibum in tempore suo mẽsuram tritici, puram scilicet & probatam doctrinam, quatenus veniẽte domi- K no mereãtur audire, *Matth. 25.* Euge serue bone & fidelis, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui.

Grad⁹. XI. *Plebs sine disciplina.*

Vndecimus abusionis gradus est plebs sine disciplina, quæ cum disciplinæ exercitationibus nõ seruit, communi se perditionis laqueo constringit. iram enim domini absq; disciplinæ rigore non euadit. Atque idcirco Psalmistæ vocibus indisciplinatæ plebi prædicatur, *Psal. 2.* Apprehendite disciplinã, nequando irascatur dominus. *Disciplina quid.* Disciplina verò est morum ordinata correctio, & maiorum præcedẽtium regularum obseruatio: de qua disciplina Paulus Apostolus ita loquitur, dicẽs, *Hebr. 12.* In disciplina perseuerate, tanquã filiis vobis se offert deus. Quod si extra disciplinã estis, cuius participes facti estis, omnes ergo adulteri & non filij estis. Qui ergo adulteri & sine disciplina sunt, cœlestis regni hæreditatẽ non capiunt: si filij autem paternæ disciplinæ correctiones ferunt, & hæreditatem quandoq; recipere posse non desperent. De qua etiam disciplina Esaias quidem indisciplinatæ plebi prædicat, dicens, *Esaiæ 1.* Quiescite agere peruerse, discite benefacere. Et ad L eadem Psalmista cõsona voce psallit dicens, *Psal. 36.* Declina à malo, & fac bonum. Infelix ergo est qui abijcit disciplinam. Audet enim extra milites aliquid, qui dominum crucifigentes, non eius sciderunt tunicam, qui Ecclesiæ Christi scindit disciplinã. Sicut enim tunica totũ corpus præter caput tegitur, ita disciplina omnis Ecclesia, *Coloss. 1.* præter Christũ (qui Ecclesiæ caput est, & sub disciplina non est) protegitur & ornatur. Ipsa enim tunica cũ texta desuper fuerat per totũ, quia eadem disciplina Ecclesiæ à domino de cœlo tribuitur & integratur: de qua dominus cum ad patrem ascendisset postquam resurrexit à mortuis, ad Apostolos suos loquitur dicens, *Lucæ 24.* Vos autem sedete in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto. Tunica ergo corporis Christi, disciplina Ecclesiæ *Ioan. 19.* est: qui autẽ extra disciplinam est, alienus est à corpore Christi. Non scindamus igitur illam, sed sortiamur de illa cuius sit: id est, non soluamus quicquam de mãdatis domini, sed vnusquisq; in quo vocatus est, in eo permaneat apud dominũ.

Grad. XII. *Populus sine lege.*

Duodecimus abusionis gradus est populus sine lege, qui dum dei dicta, & legũ scita cõtemnit, per diuersas errorũ vias præuaricationis laqueum incurrit. M De quibus viis sub persona præuaricatoris populi humanum genus propheta ita deplãgit, *Esaiæ 53.* Nos autem sicut oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit. de quibus viis etiam eadem sapientia loquitur per Salomonem, *Prouer. 14.* Multæ viæ vidẽtur hominibus rectæ, & nouissima earum deducũt ad mortẽ. Quæ vtiq; multæ perditionis viæ tunc incedunt, cum vna regalis via, lex dei videlicet, quæ neque ad dexteram neque ad sinistram declinat, per negligentiam deseritur: de qua via dominus Iesus Christus, qui est finis legis ad iustitiam omni credenti, *Rom. 10.* denũciat, *Ioan. 14.* Ego sum via, veritas & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me. Ad quam viam omnes cõmuniter inuitat, dicẽs: *Matth. 11.* Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Quia non est personarum acceptio apud deum, *Coloss. 3.* vbi non est Iudæus & Græcus, masculus & fœmina, seruus & liber, barbarus & Scytha, sed omnia in omnibus Christus. omnes enim vnum sunt in Christo Iesu. Dum ergo Christus est finis legis, qui sine lege sunt, sine Christo fiunt. Igitur populus sine lege, populus sine Christo est. Abusiuum ergo est in temporibus Euangelij populum sine lege fieri, quando Apostolis in cunctas gentes licentia prædicationis data est, quando tonitruum Euangelij

A Euágelij per cunctas seculi partes intonuit, quãdo gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: quando qui longe fuerant, facti sunt prope in sanguine Christi: qui aliquando nõ populus, nunc autẽ populus dei in Christo: quando est tempus acceptabile, & dies salutis, & tempora refrigerij in conspectu altissimi: quando vnaquæque gens habet te stem resurrectionis, quando ipse dominus testatur, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cõsummationem seculi. (*Matt. 28.*) Non fiamus ergo sine Christo in hoc tempore transitorio, ne sine nobis Christus esse incipiat in futuro.

Finis.

AD LECTOREM.

Nec hic libellus quicquam habet Augustini.

DE CONTRITIONE CORDIS LIBER.

B

Cap. I. Quæ nostræ miseriæ & dei sint memoranda beneficia.

Nihil certius morte, nihil incertius hora mortis. Cogitemus ergo quàm breuis sit vita nostra, quàm via lubrica, quàm mors certa, & hora mortis incerta. Cogitemus quantis amaritudinibus admixtum sit si quid dulce aut iucundum in medio huius vitę occursu nobis alludit, quàm fallax & suspectum, quàm instabile & transitorium est quicquid huius vitæ amor perturbat, quicquid species aut pulchritudo temporalis promittit. Consideremus etiam quę sit patriæ cœlestis suauitas aut dulcedo, & attendamus & perpendamus vnde cecidimus & vbi iaceamus, quid perdidimus & quid inuenimus, & ex vtroque intelligamus quantum nobis in hoc exilio lugendum sit. hinc enim Salomon ait, Qui apponit scientiã, apponit & dolorem. (*Eccle. 1.*) Quia quanto magis quis intelligit mala sua, tanto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidem parit conscientiam, conscientia cõpunctionem, compunctio deuotionem, deuotio cõmendat orationẽ. Meditatione assidua homo ad cognitionem sui illuminatur, in compunctione verò ex consideratione malorum suorũ, cor C intenso dolore tangitur. Miser ego inquantũ deberem diligere deũ meum qui me fecit cum non erã, redemit cum perieram? Nõ enim eram, & de nihilo fecit me: nõ arborem, non auem, nec aliquod de animalibus brutis, sed hominẽ me voluit esse. dedit mihi viuere, sentire & discernere. Perierã, ad mortalem descendit immortalis. Suscepit passionẽ, suscepit mortẽ. vicit, & sic me restaurauit. sic gratia eius, & misericordia ei9 semper præuenit me. De multis etiã periculis sæpe liberauit me liberator meus. quãdo errabã, corripuit me: quãdo contristabar, cõsolatus est me: quando desperabam, confortauit me: quando cecidi, erexit me: quando steti, tenuit me: quando iui, duxit me: quando ad eum veni, suscepit me. Hæc & multa alia fecit mihi deus meus, pro quibus dulce est mihi semper loqui, semper cogitare, semper gratias agere, vt pro omnibus beneficiis suis possim eũ laudare & amare. Pro his enim omnibus quæ illi rependam nõ habeo nisi vt ipsum diligam. Non enim melius nec decentius rependi possunt, q̃ per dilectionem quæ mihi sic data sunt. Considera ô homo quid tibi erat, & quid tibi factum sit: & pensa quis tibi hæc fecit, quanto amore dignus sit. Intuere necessitatem tuã, & bonitatẽ eius, & vide quas gratias ei reddas, & quantum debeas honori eius. In tenebris, in lubrico, in descensu semper D eras ad horribile chaos inferni. Immensum & quasi plũbi pondus pendens à collo tuo deorsum te trahebat, & onus importabile desuper te premebat. Hostes inuisibiles toto conatu te impellebãt. Sic eras sine auxilio, & nesciebas: quia sic conceptus eras & natus. In tenebris inquã eram: quia meipsum nesciebam. In lubrico, quia imbecillis ad lapsum peccati eram. In descensu eram, super chaos inferni pondus horribilis peccati deorsum me premebat, & inimici mei dæmones vt me aliis peccatis damnabiliorem facerent, vehementer insistebant. Sic omni auxilio destituto illuxisti mihi deus meus. Proiecisti põdus trahens, & onus grauans: & hostes impellentes reiecisti, quia peccatum in quo natus & cõceptus fui, & damnationem amouisti, & maligno spiritui, ne vim animæ meæ faceret. prohibuisti, & Christianum me vocari fecisti nomine tuo, per quod ego te confiteor, & tu me cognoscis inter redemptos tuos. Erexisti & leuasti me ad notitiam tuam & amorem. Fecisti me confidere de salute animæ meæ, pro qua dedisti animã E tuam, & mihi si te sequerer, promisisti gloriam. Et certe quãuis te nõ sequebar sicut cõsuluisti, sed insuper multa peccata feci, mẽq; prohibuisti, adhuc expectas vt sequar, & dones quod promisisti.

Cap. II. Quid pro beneficiis domino debeamus.

Considera anima mea, intendite omnia intima mea, quantum illi debeat tota substantia mea. Certe domine quia me fecisti, debeo tibi meipsum totum, imò debeo amori tuo plus q̃ me, quãto tu maior es me pro quo dedisti temetipsum, & promisisti teipsum. Fac me peccatorem domine gustare per amorem, quod gusto per agnitionem: sentiam per affectum, quod sentio per intellectum. Plus tibi debeo quàm meipsum totum, sed nec plus habeo: nec hoc ipsum quod habeo, per me totum reddere possum. Trahe me ô domine in amorem tuum, & hoc ipsum totum quod sine cõtradictione tuum est, fac tuum dilectione. Ecce domine coram te est cor meum, accedere ad te per se non potest: admitte me intra cubiculum amoris tui. peto, quæro, pulso. quod me facis petere, fac me accipere: das quærere, da inuenire: doces pulsare, aperi pulsanti. Cui das, si negas petenti? Quis inuenit, si quęrens frustratur? Cui aperis, si pulsanti claudis? Quid das nõ orãti, si amorẽ tuum negas roganti? A te solo habeo impetrare, adhærere animam meã volo ad te. O bone domine, si amorẽ tuum negas, quis dabit? F Fac me participem amoris tui. Lãguet anima mea, refocilla illam, dilectio tua impinguet eã, affectus tuus impleat eam, amor tuus erigat me totum & possideat. Scio domine, scio & fateor, q; non sum dignus vt me diligas. Sed certe non es indignus seruitio creaturæ tuæ. Da igitur mihi domine vnde es dignus, & ego ero dignus vnde sum indignus. Fac me quoquo modo vis à peccato cessare, vt quoquo modo debeo possim tibi seruire. Concede mihi sic custodire, regere & finire vitam meã, vt in pace dormiam & requiescam: & præsta mihi in fine, vt me accipiat somnus cum requie, requies cum securitate, securitas cum æternitate, Amen.

Cap. III. Desiderij boni excitatio.

Domine Iesu Christe redemptor meus, vita & salus mea, te laudo, tibi gratias ago, tua me domine bonitas creauit, tua misericordia me à peccato originali mundauit, tua patientia post illam emũdationem in aliis peccatorum sordibus hactenus tolerauit, nutriuit, & expectauit. Domine deus creator meus, adiutor meus, te sitio, te esurio, te desidero, ad te suspiro, te concupisco benignissimum, suauissimũ, serenissimũ: te volo, te quæro, & in te spero. Renuit cõsolari anima mea, nisi de te dulcedo mea. Accede ad

G me domine: appare mihi & cōsolatus ero: ostende mihi faciem tuam, & saluus ero: exhibe mihi pręsentiā tuam, & implebitur desiderium meum. Reuela gloriam tuā, & perfectum erit gaudium meum. Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. Quando venies cōsolator meus, quē ego expecto? O si ego videbo gaudium quod desidero. O si ego satiabor cum apparuerit gloria tua quā esurio. O si inebriabor ab vbertate domus tuæ ad quam suspiro. O si potabis me torrente voluptatis tuæ quem sitio. Da mihi domine in hoc exilio pœnitētiæ dolorem, & lachrymarum fontem quē esurio super omnē copiam deliciarū. Sint mihi domine interim lachrymæ meæ panes die ac nocte, donec dicatur mihi, ecce deus tuus. Pasce me domine interim singultibus meis, refocilla me doloribus meis, donec audiam, Ecce sponsus tuus. Deus meus qualē me fecisti, & qualē iterum me feci? In peccatis eram conceptus & natus, & abluisti me, atq; sanctificasti me, & ego peioribus sordidaui me peccatis. Innocens eram tunc, natus scilicet in baptismo: nunc sum in voluntariis volutatus.

Psal. 62. *Psal. 16.* *Psal. 35.* *Psal. 41.*

Cap. IIII. De conscientia peccatricis infelicitate.

Heu me miserum, nimisq; miserū, quem torquet conscientia sua, quam fugere nō potest: nimis miserum quem expectat damnatio sua, quam vitare nō potest, nisi deus eripiat. Nimis est infelix, cui mors æterna est sensibilis: H nimis ærumnosus, quem terrent continui de sua infelicitate horrores: nimis ærumnosus, quem multum torquebunt æterni pro sua iniquitate dolores, malū hoc, & malum hoc, sed minus hoc, & maius hoc. Peccare, ô quàm amara res est, & mala res est peccatum. O peccata quàm faciles aditus habetis dum suadetis, & quàm difficiles exitus habetis. Dum suadetis, inungitis: sed postquam suaseritis, vsq; ad mortē animæ pungitis. Fœtores quos inducitis, vsque in iniquos vires includitis. Intelligite intelligite ꝗ amarum & malū est relinquere dominum, vos qui peccatis. Nolite peccare amplius, sed redite ad cor. nolite peccare. malū est enim & amarum: expertus sum in memetipsū. Aut ergo cōtinui dolores cruciabūt pœnitentem vitam meā, aut etiam cruciatus æterni vexabunt puniendā animam meam. Malū & amarum est vtrunque, sed libera me ab vtroque. Anima mea, ante omnia te sicut matrē virtutum moneo, ne in recordationibus malorum tuorum alicuius diaboli laqueos incurras, quos multi incauti incurrunt quando de malis I suis quasi pro eis plorātes ante mentis oculos reducūt, & per easdē recordationes in ipsas malorū delectationes insipiēter incidunt. Sæpius etiam cum sine alicuius mali intentione cum aliquo loqui incipio, statim detractionem incurro, vel pro aliqua re imprudēter loquēdo iuro, vel vitio curiositatis inepte succumbo, vel malarum cogitationum vel turpitudinis motus illicitos & impudicos in ipsis interioribus meis sustineo. Heu tantæ infelicitati & tantæ perditioni. dum enim quæ retro sunt obliuiscēs, ad ea quæ ante sunt me extendere volo, subitò nescio qua miseria me relabi ad inania conspicio & noxia, & tanquā mors subitò interueniēs, vel quemadmodū canis rabidus, qui nec percussus à laceratione hominis separatur, carnalis delectatio perforat mentem meā, & pro suaui odore virtutum sentio intolerabilem ac teterrimum fœtorē interiorum vitiorū. Eia dulcissime domine Iesu coram te expando omnes iniquitates meas quas intus sustineo. Sunt autem hæc mala decem. Primum impatientia, inimica deo, & omnibus sanctis odiosa, discordia, indignatio, rācor animi, tædiū mentis, voracitas gulę, murmuratio, desiderium voluptatis, delectatio carnis, tēpestas libidinis: & multa his similia, K quibus laqueatur & decipitur atq; afficitur infelix anima mea. O quàm tolerabilius canis putridus fœtet hominibus, ꝗ anima peccatrix deo: magis infelix ista deo, quàm ille hominib⁹. Anima peccatrix arbor infructuosa es, vbi sunt fructus tui? Talis autē arbor digna est securi & igne, digna succidi & incendi. Qui sunt fructus tui? Vtiq; spinæ pungentes & amara peccata, quæ vtinā sic te pœnitēdo pungerent vt cōfoderent: sic amarescerent, vt euanescerent. Forsitan parū quid putas aliquod peccatum. Sed heu nonne omne peccatum per præuaricationem personā domini inhonorat? Quàm paruum ergo audebit peccator dicere peccatū, quando propter peccatum filius dei moritur, vltra quem nil aliud potest æstimari? Iesu domine bone cur de cœlo venisti, quid mundo fecisti, ad quid te morti dedisti, nisi vt peccatores saluares, quorū maximus ego sum?

Philip. 3.

Iniquitates animæ interiores.

Mat. 3.

Cap. V. Imploratio diuinæ misericordiæ sup peccatorum discrimine.

Respira ergo, ô peccator, respira ne desperes: spera in eo quem times, fuge ad eū à quo aufugisti, inuoca importunè quē superbe prouocasti, dicq; ei: Iesu propter nomē tuū dulce fac mihi secundū nomen tuū. Iesu obliuiscere superbum te prouocantem, respice pie miserum te inuocantem. Iesu nomē tuum dulce, nomen delectabile, nomen confortans peccatorem, & nomen beatæ spei. Quid est L enim Iesus nisi saluator? Ergo propter temetipsum Iesu esto mihi Iesus, esto mihi saluator benign⁹. Noli domine, noli attendere sic malū meum, vt obliuiscaris bonū tuū. O bone domine Iesu, etsi ego admisi vnde me damnare potes, tu non amisisti vnde saluare soles. Si castitatem meam mihi ademi, nunquid misericordiam tuam peremi? Verū est, cōscientia mea meretur damnationē, & pœnitentia mea nō sufficit ad satisfactionē: sed certū est quòd misericordia tua superat omnem offensionem. Parce ergo mihi domine, qui es salus vera: & qui non vis mortē peccatoris, miserere domine peccatrici animæ meæ. solue vincula eius, sana vulnera eius. Ecce misericors deus corā te exhibeo animam meam virtutum muneribus desolatā, catenis vitiorum ligatam, pondere peccatorum grauatam, delictorum sordibus fœdatā, discissam vulneribus dæmonum, putridam & fœtidam vlceribus criminū, his & aliis grauioribus malis, quæ tu melius vides ꝗ ego, obstrictam, oppressam, circundatā, obuolutam, bonorum omnium reuelamine destitutam. Heu coarctat me mala vita, coarctat me miseria. Heu M miser semper, & vbiq; miser, quanta miseria & captiuitate vita hominis circundatur? Si male viuit homo, parata est damnatio. Si recte quidē viuere videtur, & non sapienter nec cautè se custodiens inde gloriatur, iterum certa est mors, & æterna damnatio. Omnia ista quæ sequūtur, sunt inimici miseri hominis. Superbia, inuidia, inanis gloria, quæ infelicem hominem continuè infestant: & nisi misericordia dei eū teneat, sæpius vsque ad mortem vulneratur. Libera me domine ab his hostibus meis, à quibus me liberare nō valeo. Peruersum enim & pessimū est cor meum: ad deploranda propria peccata mea est lapideum & aridū: ad resistendum insultātibus molle & luteū: ad inutilia autem & noxia pertractanda velox & infatigabile, ad cogitāda salubria fastidiosum & immobile. Anima mea distorta & deprauata ad percipiēdum bonum, sed ad voluptatum vitia nimis facilis & prompta, ad salutē reminiscendam nimis etiam difficilis & pigra. Longum est enarrare singula, gastrimargiam, somnolentiam, leuitatē, impatientiā, detractionem, cenodoxiā, id est vanā gloriā, inobedientiam, & cætera vitia quibus infecta est infelix anima mea. quotidiano ludibrio distrahitur à tua cultura in perditionem.

Ezech. 18.

Inimici hominis.

A tionem. Libera eã domine, exonera mole peccatorum obrutam, solue delictorum funibus ligatã, expedi criminibus irretitam, erige iacentem, sustine nutatem, instrue spiritalibus armis virtutibus inermen, rege & protege pugnantẽ. Iesu bone vide humilitatem meã, & dilue omnia delicta mea. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neq; despicias me deus salutaris meus, sed doce me facere volũtatem tuã. Anima mea testetur quod libenter hoc os confitetur. Adiuua me domine pie, benigne & clemens plusquam possum cogitare aut rogare, non minus hoc sentiam quàm præsumo sperare.

Cap. VI. De peccatorum ingẽti periculo.

O peccata mea magna estis valde, multa estis nimis. Si à vobis nõ absoluar, quid erit mihi? Iudex enim terribiliter districtus, inæqualiter seuerus, immoderate offensus, vehementer iratus, sententia immutabilis, carcer irremediabilis, tormẽta sine interuallo, & sine temperamento, tortores horribiles, qui nunquam lassantur, nunquam miserẽtur. Timor reum conturbat, conscientia confundit, cogitationes increpant, & fugere non licet. Ecce in quibus periculis cõsisto incessanter. Et quia semp hoc nõ cogito, ero miserior & miserabilior, quia B obliuisci possum. Semper enim videt deus me & peccata mea, semper incutiuntur mihi districta iudicia, semper inuisibiles insidiatores parati sunt, vt capiant miseram animã meam. Sic sum positus cũ vigilo, sic cũ dormio, sic cũ rideo, sic cum lætor, sic cum superbio, sic cũ detraho, sic cũ irascor, sic cũ tristor, sic cum delicias cordis miserabilis amplector, denique sic sum semper & vbiq;. Heu me miserum, & vbi sum, & vbi nõ sum, quia nescio vbi securus sum. Heu mihi misero, quid faciam? Heu quãto tempore angetur mens mea, quanto stupore induratum est cor meum, quanto tempore obduratur anima mea? Quid est quod sic me impedit? quid est quod ceruicem meã sic premit? Vult domine, vult anima mea ad te erigere faciem suã, & plumbeo onere aggrauata deprimitur. Conatur se expedire, & catenis ferreis cõstringitur: tentat exire, & æneo carcere includitur. Cupit in te dirigere seruitiũ suum, & caliginosis tenebris obscuratur. Quæ sunt ista de^o meus, quæ sic animam meam obtenebrant, & grauant, & ligant? Forsitan hæc sunt peccata mea? imò vere hæc sunt peccata mea. Hi sunt affectus carnales, qui inficiunt in me affectionẽ spiritalem. Intentio inferiorum incuruat animã meam C ab intuitu supernorũ. Amor terrestrium excæcat in me dilectionem cœlestium. Vsus vitiorum euacuauit in me sensus donorum bonorum. Ab his donis sum elõgatus, in his malis sum occupatus: ab illis exclusus, in istis inclusus: ab illis deuolut^o, istis obuolutus. Hinc est carcer, & vincula: hinc sunt tenebræ & peccata. Væ mihi, quia prope est dies mortis, prope inquã, & incognita. Subito venit, & forsitan hodie erit. Delicta mea an erat is tunc tam noxia futura, cum animã meam vestra dulcedine pulsabatis, cum cor meũ vestra dulcedine vngebatis? Cur hoc antè celabatis, & cur me tradebatis? Imò vos non tradidistis me: sed ego tradidi me, quando vobis me tradidi. Nõ vos me decepistis, sed ego me decepi, quando vos intra me suscepi. Heu cur vobis fidẽ adhibui, & credidi vobis? Sed quodã horribili modo videns, cæcus me tradidi vobis. Videns quidem, quia vos cognoscebã, & mala quę præcipiebatis non abhorrebã, sed eis consentiebam. Cæcus, quia mihi à vobis non cauebã. Heu peccatũ nomen horrendum, res detestabilis, nullo modo comparabilis. Cæcus non videt foueam in quam cadit, insanus putat facere se debere quod facit. Qui sponte facit peccatũ, videns & sciens præcipitio se

Cap. VII. De spedissibus respi scentiam à peccatis.

Cap. VIII. De sera fœdiatis peccati cognitione.

tradit. Mors & tormenta quælibet tantùm sunt, & in se D fœda non sunt, quia ordinata sunt: peccatum autem habet in se fœditatem suam, & cum hoc trahit secum æternam Infelicitatẽ. Melius enim erat eligere tormentum, quod per se fœditatem æternã non attrahit, quàm peccatum quod sua cum fœditate dolores æternos iungit. Et certe omnis fœditas peccati ipsa sola plus est. Magis ergo vitanda peccandi fœditas, quàm quælibet tormẽtorum immanitas: quia ipse homo in peccando fœdissima peruersitate præposuit se creatori suo, quo nihil iniustius: sed in tolerando peccati tormenta, ordine præpostero subiicit se creatura factori suo, quo nihil iustius. O homo quò euanuit humanitas tua? quò deuenit ratio tua? Dixeras enim, quoniã qui facit peccatũ, seruus est peccati: & peccatũ fecisti. Inaudita insania, hæc scire, & semper peccare. Sciebas enim q tu es spiritus vadens & non rediens, & in peccati abyssum irremediabilem & sine fundo te proiecisti. Vere abyssus peccata mea sunt, quia incomprehensibilia sunt profunditate, & inæstimabilia sunt numero & immensitate. O abyssus abyssum inuocans, ô peccata mea, tormenta quibus me seruatis, abyssus sunt, quia infinita & omnino incom- E prehensibilia sunt. Est & tertia abyssus, & est nimis terribilis, iudicia dei abyssus multa, quia super omnẽ sensum occulta. Hæ omnes abyssi terribiles sunt mihi vndique, quia timor super timorem, & dolor super dolorem. Nã abyssus abyssum in voce cataractarum tuarum inuocat, quia peccati abyssus abyssum tormentorũ meretur, quia iudicia dei pronũciat. Abyssus ergo iudiciorũ dei super me, abyssus inferni subtus me, abyssus peccatorum meorum est intra me. Illam quæ super me est, timeo ne in me irruat, & me cum abysso mea in illam quæ subtus me latet, obruat, vbi per tormenta peccata nunquam delebuntur, sed peccata tormenta super me tenebunt. Miser ego peccator, quò abij facto meo à factore meo? quò fugi à facie tua? Et certe si ego nequiter fugio, & abysso me dãnabili abscondo, quò vado vides me, quis enim nisi tu ad reuitendũ mouet animã meã? Bone domine Iesu Christe, tu pulsasti, & excitasti eã in abysso delictorum meorũ velut in lecto dormientem; tu concussisti pigritantem, tu sollicitasti negligẽtem, tu fecisti pœnitentẽ vnde iocundabatur, & dolentem vnde lætabatur. Bone domine omnia hæc fecisti in abys- F so. Exaudi ergo clamantem de abysso ad te benignissimum. Peccata mea nõ abscondo, sed pando ea coram te: nõ defendo, sed ostendo: nõ excuso, sed accuso. Ego sum reus, ego ipse accusator meus. Nõ accuses me, qui fecisti me. Solus suffeci ad peccãdum, solus sufficiã ad accusandum, solus ad pœnitendum. Sed vnde deus meus tantorum criminũ correctio, vnde tibi tantorum scelerum satisfactio? Præcipitare ergo miser homo in profundum immoderatæ mœstitię, qui sponte pręcipitatus es in barathrũ horrendæ nequitiæ. Obruere infelix mole terribilis doloris, qui libens corruisti in cœnũ infernalis fœtoris. Obuoluere ærumnose in tenebris inconsolabilis luctus, qui volens prouolutus es in voraginem tam sordidi fluctus. Volutare ergo in gurgite amaritudinis, qui volutatus es in volutabro turpitudinis. Terror terribilis, horror horribilis, mœror inconsolabilis aggregate vos super me, irruite, obruite, iustum est, possidete me, iustum est, perturbate, obuoluite, torquete reum, vindicate deũ. Præsentiat fornicator inferni tormenta quæ meruit, prægustet quod præparauit, bibat quod intriuit, assuescat quod perpetuo est passurus. Cõsolatio, sanitas, lætitia, nolo vos, nisi forte pœnitentiæ

Ioan. 8.

Psal. 77.

Cap. IX. De triplici abysso destinctione.

Psal. 35.

Psal. 41.

Cap. X. Quid peccatori satis dum.

G reduxerit vos. Procul estote ante mortem, nisi forte indulgentia reuocet vos: quia necessarium est flere peccatore vel hic, vel in futuro. Sit ergo pœnitentia continua & amara comes ætatis meæ. Continuus dolor, insatiabilis terror inhæreat vitæ meæ. Sint mœror acerbus, luctus infatigabilis, torsiones iuuẽtutis & senectutis meę, vt ita fiat rogo & desidero. Si enim non sum dignus oculos ad cœlum leuare orando coram te domine deus, certe sum dignus plorando eos cæcare. Si confunditur mens mea pudore conscientiæ, æquum est vt confundatur turbine luctuoso doloris & tristitiæ. Si timet exhiberi ante conspectum domini dei sui, iustum est vt habeat ante conspectum suum tormenta sceleris sui. Respira ô peccator, respira aliquãdo, & fuge ad ipsum deum, quem offendisti, fuge inquam ab irato ad placatum.

Cap. XI. Prouocatio spei in corde peccatoris.

Memento iustissime & benignissime deus, memento quòd misericors es, & redemptor meus es. Si iudex es ad iudicandum reũ tuum, es & deus ad defendendum seruum tuum, es & creator ad conseruandum opus tuum, es & deus ad saluandum credentem tuum, & baptiza- H tum tuum. Ne ergo memineris domine iustitiæ tuæ solius aduersus peccatorem tuum, sed memor esto benignitatis tuæ erga creaturam tuam. Ne memineris iræ tuæ aduersus reum tuum, sed memor esto miserationis tuæ aduersus miserum tuum. Scio quidem & fateor, ꝙ conscientia mea meretur damnationem, & pœnitentia mea nõ sufficit ad satisfactionem. Parce ergo mihi bone domine qui es salus mea, qui non vis mortem peccatoris. *Ezech. 18.* parce ergo peccatrici animæ meæ. Deus meus es, in te pono spem meam, & tibi cõmitto animam meam. Custodi animã meam dum dormio, cõserua eam dum aliquid facio, memento eius dũ ego obliuiscor tui. Peccator sum & miser, sed peccasse me doleo, & miserum me cognosco. Misericors deus miserere mei, miserere & humilis creaturæ tuæ. Peccare est deum inhonorare, quod homo facere non debet, etiã si necesse esset perire quicquid deus non est. Heu me peccaui, deũ verum exhonoraui, omnipotentẽ prouocaui. Peccator quid feci, quando mala feci? Væ mala agenti, væ bona negligẽti. Væ vę, ira omnipotentis dei ne irruas super me. Ira omnipotentis vbi poteris capi in me? Non est quod possit tolerare totã te in toto me. Deus dominus cuius bonitas non exhauritur, cuius scientia non deficit, cuius mi- I sericordia nõ exinanitur, cuius potentia quicquid vult efficit: vnde potero respirare, qui sic ob peccata mea cogor desperare? Nã etsi irascaris peccãtibus, soles tamen benigne dare consilium petentibus. Doce me domine vnde debeam sperare, vt possim saluari. Orare volo, sed nescio. Secundum ignorantiam meam non possum dei misericordiã prouocare: ideo cogor desperare propter iniquitatem meam. Scio quidem & fateor, quia peccator sum, quia peccatum sponte subij: & iuste non exaudior, quia non obediui. Vtique bone domine peccaui, erraui: veruntamen te non negaui, nec detestor bonitatem tuam. Ideo fac mecum secundum misericordiam tuam, qui es benedictus in secula seculorum.

FINIS.

AD LECTOREM.

Hoc opus Augustini non esse non est quod admoneam. Stylus magis refert Iouinianum quempiam vel febricitantem potius. Cap. 2. nomen tribuit dialecticæ, cap. 6. dicit angelos cuncta scire ac præscire. Item alia quæ nunquam scripsit Augustinus. Apparet esse progymnasma monachi tyronis theologiæ, qui quantum in philosophia scholastica profecisset, voluit hoc libro dare specimen.

DE COGNITIONE VERAE VITAE LIBER.

K

Caput I.

SApientia dei quæ os muti aperuit, *Mat. 9.* & rudibili animali humana verba *Nume. 22.* formare tribuit, me quoque non solum sermone, sed etiam scientia imperitum, ad fandum impellit, atque per se ac de se intellecta aliis pie innotescere cõpellit. Huius ergo instinctu ad vtilitatem, vt spero, plurimorum, iterum committo me ad corrodendum dentibus inuidorum, & forsitan ad confodiendum cordibus vitæ dilectorum: cum Christus veritas & vita dicat, Hæc *Ioan. 17.* est vita æterna, vt te solum verum deum cognoscant. Cõstat profecto naturam rationalem ad hoc solum factam, vt factorem suum verum deum intelligat, intelligendo diligat, diligendo in eo qui est æterna vita, æternaliter beate viuat. Diuinitatis ergo essentiam rationabiliter inuestigare, est ad vitam æternam festinare. hanc verò negligendo ignorare, est vtique ad mor- L tem indeficientem properare: quia nimirum hic ab eo ignorabitur, dum quandoque à beata vita sequestrabitur. Quamobrem cum de hac præclara materia plurimi sanctorum patrum multa gloriosa conscripserint, ipsamq; rem simplicioribus obscuriorem quodammodo reddiderint, libet me per hæc condensa quasi quandam semitã stylo complanare, qua infirmis intellectibus relicto erroris deuio, per planũ veritatis liceat libere ambulare. Sed hic quilibet inuidus nebulosa facie mihi fortassis occurrit, & virus diu sub liuido corde concretum in me acerbiter euomit: Quid tu, inquiens, tentas ligna syluis importare, aut redundanti mari vndam instillare conaris? Huius tã mordacis mordacem dentem hæc petra redundat, & venenum malitiose euomitum in viscera ipsius denuo retorquenda refundat. Inuidia *Sapien. 2.* diaboli intrauit mors in orbem terrarum. imitantur illum qui sunt ex parte illius. O inuide infelix, qui aliena felicitate torqueris, alieno damno depasceris, ipsis rebus probas te ex parte eius esse, qui inuides aliis quod tu ignoras scire, ac mihi ob pium laborem collatũ ægris suspiriis ingemiscis, quod tibi ob desidiã, imò ob inuidiam denegatum cognoscis. Age miser, potius lethife- M rum virus quo turges euome, salubre dilectionis antidotum excipe. Sin autem, parti patris tui nigro felle tabescens faueto. Ego autem cum inuidia tabescente iter non habeo. Egregiam scripturarũ syluam alacer ingrediens, non in eam, vt tu venenata lingua asseris, ligna deferens, sed preciosum vitæ lignum iustitiã esurientibus de ea efferre conabor, & dulcem vitæ haustum vitã sitientibus de pelago scripturæ haurire non morabor. Omnes ergo fideles ad lignum vitæq; fontẽ curramus, cuius gustu in æternum beate viuamus. Libellus autem nomen, Cognitio veræ vitæ, sortiatur, dũ in eo vera vita tardioribus intellectu cognoscibilis reddi videatur.

Cap. II. De vtilitate veræ vitæ & præmia eius dispositione.

FRATRES. Gratias deo persoluimus, cui[9] dono apertè in rebus dubiis certificari possumus. Quãdoquidem ergo nos in hocipsum videas confluxisse, ne ad patriam tendentes, in via lassabundi deficiamus, pastu potiùs vt soles refice, & tempus irremeabili cursu labile, nexibus quæstionũ figẽs fac stabile, ne sua volubilitas nos ociãtes inuoluat, sed tua affabilitas in diuinis laborantes ad semper manens æuum sustollat. MAGISTER. Fructum ligni vitæ in ramis crucis pendulum mecum alacres adite, fontemq; vitę à vita quasi de loco voluptatis

manantem

A manãtem paradisum, Ecclesiam videlicet hortum deliciarum irrigantem vnanimes haurite: cuius sapor si palatum cordis vestri indulcorabit, testor vobis, quòd vos cũ eo in æuum permansuros, de torrente voluptatis suæ quandoque satiabit. FRA. Cum carnalia sapientes, spiritalia cogitare nequeamus, regnum cœlorum regionem clarissimam, omni opulentia affluentissimam, in qua cœlestem Hierusalem vrbem præclaram, meritis atque opibus inclytam, & in hac deum quasi gloriosum regẽ, angelos velut milites, vario cultu conspicuos mente formamus: idcirco poscimus, vt ratione indagante, argumentis quæque obstantia comprimens, veritatem quasi in tenebris latitantem, ad lucem nobis perducas, ac deum aliquando videndum, vt asseris, factum quodammodo visibilem, ante oculos cordis nostri cõstituas. MAG. Cum deus omnipotens, solus immortalis, solus inuisibilis, solus incomprehensibilis, lucem habitet inaccessibilem, ego autem tenebris vitiorum oblitus, tetram caliginem inhabitem, luci virtutũ inadibilem, qualiter ineffabile lumẽ sauciis animorum

1.Time.6. oculis inferre potero, qui cæcutiente cordis oculo, splẽ

B dorem tantæ maiestatis reuerberatus nullo modo intueri præualeo? FRA. Tamen nitere pro posse in illam rapi, quatenus disiecta caligine merearis ab illa illuminari, nósq; per te illustrari, sicut sæpe videmus valles à montibus iubare solis irradiari. MAG. Conabor pro viribus vobis orantibus, ac logica præeunte, comitantibus argumentis, sequar veritatem vsque in ipsius inaccessibilis lucis latibulum fugientem, ipsáq; concedente producam eam vobis indagantibus se ostendentem. FRA. Nostra quidem tibi non deerit oratio, tantùm sit tibi præuia dux veritatis ratio. Magnopere quippe à te audire desideramus, qualiter in orationibus de deo cogitare debeamus, ne fortè infirma mens quasi pulchrum hominem imaginetur, & hoc simulacrum pro vero deo decepta veneretur. MAG. Fateor, magnitudine altitudinis suscepta negocij victus succumbo, qui quæ vtcunque mente conspicio vel concipio, vix verbis explicare sufficio. excedit enim omne præclarum longe summorum philosophorum ingenium, quia sublimitas huius rei quæ tractatur, exuperat omnẽ intellectum. Quanto quippe magis omnem creaturam

C transgressus conor eam diligenti intuitu contemplari, tanto magis sentio eam ab aspectu intellectus mei elõgari. Operam tamen dabo inquisitioni vestræ pro modulo meo satisfacere, prout ipse de quo agimus, dignabitur notitiam sui desideranti animo innotescere. Vos autem vbi vires pondere tantæ eminentiæ pressæ succũbunt, oportet fragilitati ignoscere. FRA. Nos quanto diligentius huius rei perpendimus altitudinem, tanto ardentius optamus eam nobis vtcũque fieri cognoscibilem, & eius qualicunque modo intueri pulchritudinem, & ideo libenti animo tibi ignoscimus, si ea quæ

Cap.III. verbis non vales, saltem nutibus explices. MAG. Sciendum igitur deum nullis verbis proprie exprimi, nulla posse cogitatione comprehendi. quomodo enim immensus & incomprehensibilis prædicaretur, si humanæ locutioni vel meditationi includeretur? Nũc autem patet quàm sit admirabilis, cum omnibus linguis sit inedicibilis, omnibus cordib⁹ sit incogitabilis. Dialectica nanque differendi potens, potenter quæque dubia definiens, cunctas scripturas euibrans & euiscerans, cunctam humanam sapientiam annihilans, cum diuinitatem intendit, tantæ maiestatis luce repercussa, pauidum caput tremefacta reflectit, atque in abdita mundanæ sapientiæ fugiens delitescit, dissolutisque syllogi- D smorum nexibus stulta obmutescit. Nempe nomine & verbo cũcta exprimuntur, quæ sub decem prędicamentis humano corde cõcipiuntur. Sed quòd ex his nullum proprie deo conueniat, manifeste ratio cõprobat. nam si dixerimus quòd deus substãtia sit quæ omnibus subsistere tribuat, & per quam omnes res esse habent, mox vniuersalia & indiuidua, de quibus substantia prædicatur, genera & species in quibus versatur, simul & nouẽ accidẽtia quę ei necessario inhærent, animo occurrunt, quæ cuncta liquent, quia minime in deum concurrunt. Si prædicemus quòd deus ipsa magnitudo existat, quæ omnia in mẽsura & numero & pondere disponat, protinus paruitas huic quantitati se opponit, & sua exiguitate quod est super omnia maximum cõminuit. Quem si ipsam bonitatem vel summum bonum nominemus, qui cuncta valde bona facit, statim malum huic qualitati contrarium obuiat, & tanto bono se opponere non trepidat. Quòd si creator vel dominus prædicetur, quod vtrunque ad aliquid scilicet refertur, cõfestim relatio opponit, ante mundi cõstitutionem eum hoc vocabulo caruisse, & hoc relatiuum ex mundi creatione ei E accidisse, cum ratio astruat nihil deo accidẽtale, sed totum quod prædicatur de eo, ei esse essentiale. Porrò si vbiq; totus esse dicatur, & simul cuncta replere loca dicatur, mox localitas clãdestine irrepens, illum loco includit, qui cuncta pugillo includit. Si autẽ sempiternus prædicetur, & cũcta tempora disponere affirmetur, cõtinuò præterito præsens, prę́senti futurum succedere festinat, & initium atque finem æternitati adscribere non formidat. Si verò dicatur quòd omnia possideat, & amictus lumine sicut vestimento refulgeat, statim hoc habitu cogitatio eũ priuat, dum amictum lucis vel possessionem rerum ab eo separat. Quòd si semper præsens adesse testatur, confestim situs standi vel sedendi imaginatur. Si verò vniuersa regere referatur, actus laboris æternam requiem annullare conatur. Porrò si affirmetur patiens, mala nostra sufferens, illico passio se ingerit, & impassibilem pati contendit. His quippe decem cuncta humana conditio includitur, & ab his omnibus proprietas summæ essentiæ euidẽti ratione penitus excluditur. Cuncta etenim quæ vel oppositionem vel cõ- F trarietatem vel accidens suscipiunt, nulla ratione deo proprie conueniunt. Igitur cũ ratione repugnante nihil de deo proprie loqui valemus, saltem improprie & per ænigmata de deo loqui satagimus. FRA. Euidens *Cap.IIII.* ratio quidem docet deum humanis verbis inedicibilem, sed intellectualis mens inhianter desiderat eũ sibi vtcunque fieri cognoscibilem, quæ mens instar speculi animæ videtur, in quo ipsa imaginem creatoris sui contempletur. MAG. Vniuersa quæ in rebus creatis nouimus, per corporeos sensus cognouimus. Et ea quidem quæ nec visu nec experientia didicimus, per comparationes visorum vel expertorum discimus, vtq; de bestiis vel ignotis hominibus legimus: quæ autem nobis penitus incognita per comparationes notas non signantur, nunquam prorsus scientiæ nostræ notificantur. Et ideo quia spiritalia nobis sunt inuisibilia, atq; corporeis sensibus incomparabilia, nunquam erũt aliqua ratione nobis probabilia. Quia verò hæc constat esse, sed per similia edoceri nequeunt, fidẽ tantum credentium exigunt. FRA. Quæ ratio argumentis probat, quãquam in comparatione deficiat, necesse est vt rationalis quisque credere non renuat: tu tamen profer quid de spiritalibus sciendũ tibi ratio innuat. MAG. Sex modis in scriptu-

Spiritus sex modis in scriptura dicitur.

Gris spiritus substantialiter dici non nescio à vobis sciri. Primo summus omniũ deus spiritus appellatur, vt ibi, *Ioan 4.* Spiritus est deus, & qui adorant eum, in spiritu oportet *2 Cor. 3.* adorare. Secundo angeli spiritus dicuntur, vt ibi, Qui *Psal. 103.* facit angelos suos spiritus. Tertio animæ spiritus nun- *Psal. 145.* cupãtur, vt ibi, Exibit spiritus eius, & caro reuertetur in terrã suã. Quarto vita brutorũ animalium spiritus vo- *Eccle. 3.* catur, vt ibi, Quis scit si spiritus iumentorum descẽdat *Psal. 10.* deorsum? Quinto venti dicuntur spiritus, vt ibi, Spiri- *Psal. 118.* tus procellarum. Sexto aër scribitur spiritus, vt ibi, Os meum aperui, & attraxi spiritum. Quorũ definitio talis *Definitio spiritus aërij.* est, Aër est spiritus sensibilis, quem nos attrahendo sentimus, ipse nihil sentiens, cunctis tamen sub cœlo viuẽ- *Spiritus venti.* tibus spiramen exhibens. Ventus spiritus, est aër, dei nutu aliquo modo agitatus, procellis aquarum augmentatus, per angelica ministeria excitatus, per eadem tran- *Spiritus animalis.* quillatus. Vita brutorum animalium est spirit⁹ vitalis, constans de aëre & sanguine animalis, inuisibilis, sed H sensibilis, memoriã habens, intellectu carens, cum carne moriens, in aëra euanescens. *Cap. V. Anima intellectiua quid sit.* Anima vero spiritus, est substantia incorporea, corporis sui vita, inuisibilis, sensibilis, mutabilis, illocalis, passibilis, nec quãtitatum mensuræ, nec qualitatum formæ vel coloris susceptibilis, memorialis, rationalis, intellectualis, immortalis. Et ne hæc vacillet definitio, ratio eã probationibus roboret. Anima est spiritalis substantia. Omne enim quod alij vitam subministrat, ipsum est necesse vt subsistat: sed anima vitam corpori tribuit, igitur anima realiter subsistit. Hãc verò vitã esse ipsamet probat, dũ præsentia sua corpus viuificat, absentia sua idem mortificat. Hæc nobis quidem est inuisibilis, sed spiritibus est visibilis. Hanc etiam sensibilem esse constat, dum oculis colores, auribus sonos, naribus odores, palato sapores, manibus aspera vel lenia sentire præstat. Est quoq; mutabilis. omne enim quod melioratur & peioratur, mutabile est: sed anima vitiis peioratur, virtutibus melioratur. igitur mutabilis est. Est etiã illocalis. omne enim quod loco includitur, altitudine, latitudine, longitudine aëris circunscribitur, corpus est: sed ratio docuit animam incorpoream esse, id est, nec corpus nec aliquod mẽbrum habere: igitur constat eam esse illocalem. Non enim spatium aëris vt corpus occupat, nec corpus vt I aqua vtrem implet. sed vt calor toto igni illocaliter inest, ita anima totũ corpus illocaliter possidet. Ignis quidẽ est visibilis, sed calor inuisibilis & sensibilis, & quodãmodo ignem viuificãs. ita anima inuisibilis, sed sensibilis, visibile corpus quadã occulta vi sensificat & viuificat. Hæc est quoq; passibilis. Omne enim quod mœrore afficitur, passibile est: sed anima dum suæ voluntatis compos non efficitur, dolore mœstitiæ afficitur. igitur passibilis esse conuincitur. Ab hac quantitas excluditur, dum nec altitudine aut latitudine aut longitudine metitur: nec sex circumstãtiis, scilicet ante & retro, dextrum & sinistrum, sursum & deorsum se includere patitur. Qualitas etiam formæ vel coloris ab hac secernitur, dũ nulla forma vel humani corporis, vel vllius coloratæ rei illi adscribitur. Hæc est memorialis, quia præterita recolit. Est etiã rationalis, quia præsentia discernit. Est intellectualis, quia futura intelligit. Hãc immortalem hinc esse constat, quòd memoriam sui apud posteros perenniter durare laborat. *Cap. VI. Angeli definitio, & an sint, & de eorũ notitia.* Angelus autem spiritus est substantia incorporea, inuisibilis, sensibilis, rationalis, intellectualis, immortalis, bonorum lucida & impassibilis, malorum tetra & passibilis. Sed videndum est, vtrũ aliqua substantia talis in rebus creatis esse credatur, cũ à nobis minime videatur. Angelos esse K ipsa insensibilia probant, quæ tam certam sui motus legem obseruant. Omne quippe quod mouetur, aut motũ à se habet, aut aliũde: sed omne quod motum à se habet, est sensibile, vt anima: quod aliunde, insensibile, vt corpus. Quòd si sol, luna, & sidera per se mouentur, sensu vel ratione vigere videntur, quæ tã certa tempora, tam certa cœli spacia custodiunt, & quodammodo suum intellectum huic mundo lumine vel signis innuunt. Sed qui ea rationabilia vel saltem sensibilia corpora arbitrantur, iure sensu carentes, inter irrationabilia computãtur. Cum autem vere sint corpora visibilia, sed motu carentia, vtputa insensibilia, & tamen moueantur, constat profectò quòd aliunde moueantur. Restat igitur ea per angelica ministeria moueri: similiter ventos, pluuias, grandines, fulgura, tonitrua, tempestates, auras, iussu dei per illos regi. Qui dubitat, & ea sensibilia putat, hunc ratio stultum cũ insensibilibus probat. Bruta quoque animalia vsibus humanis per illos obsecundare vel L aduersari qui nõ credunt, aut illa per rationalem intellectum hæc facere credunt, lõge à ratione recedũt. Sed & cuncta quæ in rebus insensibilibus vel creaturis sensibilibus geruntur, per illos administrari quis ambigit, multum à luce veritatis desipit. Igitur constat angelos vere esse, & cuncta nobis occulta patẽter nosse. Sed hoc differt inter illorum & nostram scientiam, quòd ipsi omnes causas rerum antequam eueniant præsciunt, nos autem vix & cum magno labore inuestigamus eas postquam res in actu constant. Porrò summus spiritus, *Cap. VII. Quòd deus sit, & quid sit, ænigmaticæ descriptionis pulchra deductio.* sicut à nullo intellectu valet propriè cogitari, ita nulla definitione poterit proprie definiri vel determinari. Sed quia intellectualis mens eum vtcunque agnoscere anhelat, hæc ænigmatica definitio ei interim sufficiat. Deus spiritus, est essentia inuisibilis, omni creaturæ incõprehensibilis, totã vitã, totam sapientiam, totã æternitatem simul essentialiter possidẽs, idem ipsa vita, ipsa sapientia, ipsa veritas, ipsa iustitia, ipsa æternitas existens, omnem creaturam instar puncti in se continens. Si autem aliquis insipiẽs tantum desipiat, vt deum esse diffidat, hunc solum vere esse, & alia omnia ab ipso habere esse, hac ratione colligat: Omnis substantia aut per M se subsistit, aut per aliud: sed hunc mundum non subsistere qui contendit, hic fatuus in nihilum tendit. Mundum autem non per se subsistere constat, dum eum ratio cœpisse doceat. partibus enim constat. Omne autem quod partibus coniungitur vel in partes resoluitur, ab aliquo vtique cõiunctionem vel resolutionem patitur. Mundus ergo nõ per se subsistit, & ideo sequitur quòd creatura sit. Creatura autem ad aliquid, scilicet ad creatorem refertur. Solus ergo creator per seipsum & in se ipso existit: omnis autem creatura per ipsum subsistit. Si enim ab alio esse habet, tũc deo maius est à quo hoc habet: quod deo incõueniens est. Et cũ nihil præter creatorem & creaturam existat, si deus per seipsum non habet esse, necessario cõsequitur vt per creaturam existat: quod inconuenientissimũ est. Amplius, Substãtia mundi in diuersa genera & indifferentes species diuiditur, & in his singulis bonum inuenitur. Omne enim vtile bonum: vniuersa quippe vtilia considerantur, & ideo singula bona comprobantur. Omne autem bonum, aut per se bonum est, aut per aliud. Sed diuersa bona participatione vnius boni bona esse necesse est. Diuersitas quippe recipit malus & minus: nam quantum ad genus, lapis est minus bonum, qui tantum est, & non viuit: lignum maius bonum, quod crescendo viuit: equus illo melius,

A melius, qui viuit & sentit: homo illo præstâtius, qui viuit, sentit, & ratione discernit. Restat igitur his maximum & summum bonum, de quo omnibus inferioribus profluat bonũ: & hoc bonum deus est, de quo quasi de fonte cuncta bona profluunt, & in eundem cuncta refluunt. Hic solus vere est, & ideo veritas est. Omne enim quod est, verum est. Quod verò non est, falsum est: sed deus vere est, igitur veritas est. Creatura autẽ ei collata, quasi non est, & idcirco quasi falsitas ad veritatem est. Omne enim quod ex nihilo esse cœpit, in nihilum redigi poterit: sed omnis creatura ex nihilo à deo producta, ad aliquid esse est producta. Igitur si ei comparatur, nihil esse probatur. Nulla ergo mens deum esse dubitat, per quem alia cuncta esse considerat. huius essentia est vita. Omne enim quod est, aut viuit, aut vita caret: omne autẽ quod viuit, aut per se viuit, aut per aliud: sed deus per seipsum & in seipso viuit, & aliis omnibos viuere tribuit: igitur vera est vita & vitalis vita. Seipsũ quoque & totam facturam suam sapit & intelligit, cui nihil aliud est sapere, quàm viuere & esse. igitur sapien-

Creatura cõparatione ad deum nihil est.

B tia est. Seipsum etiam & omnem creaturã diligit, quia iustitia est, & hanc increatam iustitiam non aliunde accipit igitur iustitia & dilectio existit. Initio & fine caret, præteritum & futurum non habet, igitur æternitas est. Cum itaque ratio deum veraciter esse probauerit, & hunc vitam, sapientiam, veritatem, iustitiam & æternitatem veris assertionibus essentialiter esse docuerit, restat nunc vt ad hunc quoque videndum aliquam fenestram aperiat, per quam mens per quosdam gradus scandens prospiciat, quatenus regem gloriæ in decore suo videre præualeat. Pedetentim autem ratio per corporalia gradiatur, ne infirmus intellectus per ardua nitens, difficultate confractus relabatur. In primis igitur hunc corporeum solem mente consideremus, cuius claritudine totum mũdi orbem illuminari videmus. Post hunc solem milia milium angelorum deo ministrantium attẽdamus, quos singulos ratione monstrante septies, imò centies sole splendidiores sciamus. nam hic sol est minister mundi, angeli autem templa dei. Quantum ergo differt tẽplum dei à seruo mundi, tantum differt claritas angelorum à claritate solis. Deinde decies milies centena milia sublimium angelorum deo astan-

Cap VIII. De cognitione diuinæ claritatis.

C tium perpendamus, quos singulos centies, imò milies præ sole clariores pro certo noscamus. Sicut enim luna stellas, sol lunam in claritate excellere cernitur: sic quilibet superior ordo angelorum inferiorem ab angelis vsq; ad Seraphim gloria, dignitate, claritate præcellere creditur. Post hos innumerabilia milia sanctarum animarum inspiciamus, quas singulas longè sole lucidiores, angelis beatitudine & claritate coæquãdas non dubitamus. Tot & tantis luminibus singulariter consideratis, singulorum etiam magnitudinem cõtemplemur, quatenus ad id quod intueri anhelamus, facilius subleuemur. Cogitemus itaque animam splendidum ignem, cuius minima scintilla ratione instruente vincat hunc solem. Omne enim quod ab alio includitur, minus eo quod se includit, esse necessitate conuincitur: sed cogitatio animæ quæ eius scintilla est, non solũ hunc solem, sed & totum mundi ambitum breui spacio includit, & totus orbis eam minime circumscribit: igitur constat quãque animam toto mũdo longe maiorem fore. Angeli autem sicut ab animabus beatitudine, ita etiã differunt magnitudine. Hic nemo magnitudinem corporalis quantitatis intelligat, sed illam potius intellectualem, quæ hunc mundum corporeũ, & cuncta in eo cor-

Magnitudo intellectualis.

pora ad paruitatem redigat. Hinc iam mens se in alta e- D leuet, cor suum quantum potest dilatet, tot luces inæstimabili claritate, incomparabili magnitudine resplendentes sub se prospiciat: super se verò quandam admirabilem lucem, quę omnium illarum lucium lux sit, intendat, quæ sic super tot & tantas luces longè refulgeat, sicut sol super omnes stellas luceat: cuius lucis ineffabilem magnitudinẽ & admirabilem pulchritudinem illæ tot & tantæ luces iugiter admirentur, & in cuius affluẽtissimam dulcedinem indefessæ prospicere delectentur. Hæc profecto est lux inaccessibilis, quã inhabitat essentia dei, solis mundis cordibus visibilis. Nullus hic cogitet luce deum, quasi tabernaculo hominẽ circundatum: quasi aliud sit deus qui lucẽ inhabitet, & aliud lux quã inhabitet, sed potius illam lucem essentiam dei sciat, in qua vniuersa bona simul locata sciat. Hæc est lux quæ angelos & animas in cœlis sua visione satiat. Hæc est quæ mundicordes per contẽplationem illuminat. Hæc est quæ solis lucernam in mundo commorãtibus, vt cãdelæ lumen in carcere positis præstitit, qua de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de exilio ad patriam re- E meare possint. Ergo in oratione taliter mens nostra deum meditetur, taliter intentio nostra imaginem eius cõtempletur, scilicet talem lucem, quæ sic super solem, vt sol super candelam resplendeat, imò talem quæ sic super innumera angelorum & animarum milia præ sole centies splẽdida, vt sol super sidera refulgeat. Vnde dicitur pater luminum in canonica Iacobi, Omne datum optimum & omne donum perfectũ desursum est, descendens à patre luminũ. Non multum quippe à veritate aberrat, qui talẽ dei imaginem ante oculos cordis in oratione versat. Hæc præsens visio dei facie ad faciẽ regnum cœlorũ vocatur, quia extra hoc corporeum cœlum, imò extra omnem locum, angeli & iusti qui cœli nominantur, hac visione fruuntur. Idcirco etiam quanuis deus in omnibus creaturis essentialiter manere credatur, proprie in cœlis, id est, in iustis habitare prædicatur: quia ipsi inhabitationẽ eius fruendo sentiũt, & eum omnibus rebus inesse gaudentes conspiciunt: quem sibi minime adesse cognoscunt qui terrena diligunt. Sicut enim videns & cæcus in sole stantes, vidẽs claritate solis videndo fruitur, cæcus lumine eius priuatur: & quãuis pręsentia solis vtriq; æque adsit, tamen eius præsen- F tiam non æqualiter vterq; sentit: sic deus hos tantũ inhabitare dicitur, qui eius præsentia facie ad faciem videndo vt angeli, aut per contemplationem speculando vt iusti in hac vita fruuntur: in his autem non esse dicitur, qui eius visione priuantur. Vnde & intra nos regnũ cœlorum esse prædicatur, quia visio dei omnipotentis, quæ regnum cœlorum (id est iustorum) nominatur, in angelis & iustis contemplatur. Hæc etiam vita æterna appellatur, quia beati præsentia indeficientis vitæ plene perfruuntur, & nunquam nec morti nec vllis doloribus ministris mortis subiacere permittuntur. Ad hoc namque creati sunt, vt æternaliter viuant, & æternã vitam æternaliter aspiciant. Hæc quoque cœlestis ciuitas nuncupatur, quia vnanimitas illorum ciuium ad vidẽdum regem gloriæ in decore suo congregatur. Hæc nihilo minus Hierusalẽ cognominatur, quia visione semper manentis pacis satiatur. Hæc paradisus vocitatur, quia omnimoda omnium deliciarum abundantia iocundatur. Hæc quoque superna patria nominatur, quia omnes iusti hanc visionem, vt puta filij dei, hæreditare non dubitantur. Cũ ergo sanctos in oratione inuocatis, sic oportet de eis cogitare constitutis in gloria æternæ

1.Timo.6.

Cap. IX. De variis nominibus beatæ visionis, qua iusti deũ vidẽt.

Iaco.1.

Luca.17.

G claritatis, scilicet splendidissima lumina lõge præ solis fulgore lucentia, qui omnia bona pleniter in dei visione habeant, & cunctis se inuocantibus potenter subueniant. FRA. Sol æternus ad quẽ videndũ nos tua dulcis oratio perduxit, & cuius serena lux in cordibus nostris per tua verba illuxit, ipse te de tenebris exemptum in lucis regione cõstituat, & inter luces quas prædicas, te lucentem luce suæ visionis perenniter frui tribuat. MAG. Si quid per me probabile profertur, nolo vt inde mihi, sed deo, cuius donum est, gratia referatur, qui sæpe per abiectos seruos ad hæreditatẽ suæ visionis filios suos conuocat, & per hostes de exilio ad patriam iter salutis amicis prænotat. Et bene nostis aliquando deformem formoso speculum, imò cæcum videntibus lumen tenuisse, ac claudum sanis gressu viam ostendisse.

Cap.X. De necessaria personarũ trinitate in essentiæ vnitate.

FRA. Nos quoque propter ea quæ audiuimus, perenni deo grates referimus, cuius visio per te nobis innotuit, & qui talem thesaurum carnalibus absconditum per te nobis protulit. Sed quia pondus carnis animam aggrauat, ecce iterum carnalis cogitatio mentem diuina cõtemplantem pulsat. Cum enim superius ratio vnum

H deum verissimè esse demonstrauerit, & ipsum solum cũcta ex nihilo fecisse probauerit, quomodo quasi tres deos adorare docemur, dum patrem perfectum deũ, filium perfectũ deum, spiritũ sanctum perfectum deum cõfiteri monemur? Dum enim subdistinctæ tres personæ distinguũtur, quid aliud quàm tres dij à nobis intelliguntur? MAG. In ipsa veritate se demonstrãte & ratione probante, citius videbitis necessariam in vna essentia personarum trinitatem, item per omnia necessariam in tribus personis indiuiduæ substantię vnitatem: cum iã superius ænigmaticè de deo loquerer, quia non poteram propriè, quid dixi essentiam dei esse? FRA. Lucẽ. MAG. De luce quid gignitur? FRA. Splendor. MAG. Quid in luce & splendore simul consideratur? FRA. Calor. MAG. Num in substantia lucis, splendoris & caloris inuenitur diuersitas? FRA. Non, sed idẽtitas. MAG. Num in vocabulis vel officiis prædicatur identitas? FRA. Minime, sed diuersitas. nã lucis vocabulum ipsam substantiam, splendoris vocabulũ lucis gratiam, caloris verò vocabulum videtur exprimere lucis efficaciam. MAG. Igitur patet tria vocabula diuersa vnam

I mõstrare indiuiduã essentiam. FRA. Per omnia patet. MAG. Summum spiritum patrem lucem appellari habetis in Ioanne Apostolo, Deus lux est, & in eo tenebræ nõ sunt vllæ. Summum quoq; spiritum filium splendorem nuncupari habetis in alio Apostolo, quis est splendor substantiæ eius. Summum nihilo minus spiritũ sanctum calorẽ nominari apud Moysen, Deus noster ignis est. Cum itaq; lux, splendor, calor vna sit natura & indiuidua substantia, vocabula verò diuersa, constat profecto patris & filij & spiritus sancti vnã naturam indiuiduamq; essentiã esse, dum in eo quod significat quid sit, substantialiter spiritus nominatur: & item in personis diuersitatem necessariam, dum pater gignens, filius nascens, spiritus sanctus ab vtroque procedens prędicatur.

1.Ioan.1. *Heb.1.* *Deut.4.*

Cap.XI. Vnde substantia & psona nomina ad diuinã naturã transferãtur, & vnde pater dicatur vel gignens.

FRA. Planè trinitatẽ in personis perspicue videmus, & necessariam in substantia vnitatem euidẽter tenemus. MAG. Ideo vigilãtissime hæc duo nomina, scilicet substantia & persona, diuinę essentiæ coaptantur, quia semper substantia de indiuiduis prædicatur in pluralitate consistentibus: persona autem de indiuidua rationali natura prædicatur, cum non soleamus personis pluralitatem, substantiæ autem designare essentiæ vnitatem. FRA. Qua similitudine vocatur æterna lux pater? MAG. Quia ex se prolem genuit æqualem. K FRA. Nónne sibi magis matris nomẽ cõuenire videretur? MAG. In patre est semper principalis causa prolis, & ideo à principali sexu debuit iure hoc nomine appellari. FRA. Qua similitudine dicitur gignẽs? MAG. Certum est quòd mens gignit cogitationem. Cum autẽ mens seipsam cogitat, quasi aliam sibi similem generat. Sic summus deus cum seipsum talem qualis est cogitauit, proculdubio similem sibi per omnia imaginẽ generauit. Et sicut gignens iure pater vocatur, ita rectissime genitus filius nominatur.

Cap.XII. De coæternitate filij cum patre.

FRA. Si deus filiũ genuit, videtur aliquando fuisse quòd filium non habuerit, & hoc nomen ex accidenti possederit. Quòd si hoc ita est, superior prolatio labefactatur, qua deo nihil accidentale, sed totum essentiale prædicabatur. MAG. Iam docuit ratio, dei essentiam esse æternã vitam, initij & finis nesciam. Quòd si hæc singularis vera vita absque initio semper fuit, constat quòd & absque initio semper se viuere intellexit. Quòd si se viuere non intellexit, sapiens non fuit: quod nefas est de deo dicere. Quòd si aliquando sapientiam aliunde accepit, qua prius caruit, tunc id à quo tantum bonum accepit, deo melius extitit: quod L absurdissimum est. Sed si sempiterna vita semper se viuere intellexit, hæc intelligentiæ sapientia non aliunde ei accidit, sed semper ei coëssentialis fuit, quanquã hanc ex se vt prolem suam ineffabiliter genuerit. igitur pater nunquam sine filio extitit.

Cap.XIII. Vnde filius dicatur splendor æternæ lucis, & non filia.

FRA. Qua similitudine splendor æternæ lucis filius vocatur, nõ filia? MAG. Quia per omnia similitudo patris in eo exprimitur, vnde & similitudo eius dicitur. Nihil enim in rebus creatis ad integrum eius similitudinem seruat à quo nascitur. Capilli nanque à capite nati sunt capiti dissimiles: poma ab arboribus nata sunt illis dissimilia: lana dissimilis ouibus: fœtus animalium, vel ipsi filij hominum, non per omnia similes qualitati genitorum. Hic autem per omnia gignenti est simillimus, & ideo verissimè non filia, sed filius vocatur.

Cap.XIIII. Quare verbũ dicatur filius, & de triplici verbo.

FRA. Qua autem habitudine filius verbum vocatur? MAG. Tripliciter verbum intelligitur: Verbi gratia, cum hoc verbũ homo, homo profert ore, aut cum idem verbum homo, absque motu linguæ in corde suo format, aut cum res ipsa quã significat illud verbum homo, qualis sit intellectu cogitatur. Hoc tertio modo deus verbum suum genuit, cum M seipsum cogitando dixit. Et quia totã mundi formam eadem cogitatione creauit, ideo dicitur quòd omnia in verbo suo fecerit. vnde & de creatione mundi legitur. Ipse dixit, & facta sunt. Nihil enim aliud est filius vel verbũ dei, quàm cogitatio vel ars vel sapiẽtia eius. Nẽpe cum nos aliquã rem cogitamus, ipsius rei imaginem in cogitatione nostra formamus. sic deus cum seipsum cogitauit, similem sui per omnia imaginem formauit: ideo hoc verbum imago vel similitudo dei dicitur, sed nihil aliud nisi eadem essentia exprimitur. vnde & hoc verbum dicitur, quasi vere bonum.

Psal.32.

Cap.XV. De creaturarum trifaria subsistentia.

FRA. Quare dicitur, Omne quod factum est, in ipso vita erat? Num lapides qui stolidi sunt, in verbo dei viuũt? MAG. Omnis creatura trifariè subsistere dicitur, In deo, in seipsa, in nobis. In deo vita immutabilis, in seipsa substãtia cõmutabilis, in nobis similitudo rerũ imaginabilis. Verbi gratia, Lapis in seipso est substantia mutabilis, quia in calcem commutabilis, in nostra cogitatione similitudo lapidis, in arte dei essentia interminabilis, vitæ durabilis. Cum enim artifex domum facere cogitat, iam domus in ipsa arte viuit, quam postmodum manus ædificat. Sed illa quã manus erigit, corruet: illa verò quæ in

arte

arte viuit, permanet. Nihil quippe aliud est ars quàm anima, & anima nihil aliud quàm ars eius: & ars eius nihil aliud est quàm ipsa vita. sic verbũ dei nihil aliud est quàm ars eius, & ars nihil aliùd est quàm ipsa vita: & in hac cuncta immutabiliter permanebunt, quę in substãtia sui mutabilia deficiunt.

Cap. XVI. Quomodo solũ verbũ incarnari potuit.

FRA. Cùm euidens ratio idem verbũ cum patre & spiritu sancto, vnã & indiuiduam substantiã inexpugnabiliter probauerit, quomodo solũ incarnari potuit? Si enim à patris & spirit⁹ sancti essentia est separatũ, & sic singulariter in humanitate, constat profectò quòd patris & filij & spiritus sancti substãtia nõ est indiuidua, quæ potuit pati separationis discrimina.

Roma. 1.

MAG. Sicut sempiterna virt⁹ diuinitatis per ea quæ facta conspiciuntur, potest intelligi, sic hoc profundũ mysterium & occultum, per ea quæ in nobis geruntur, ratione perscrutante poterit inspici. Notũ est enim quòd humana mens verbum cõmunis locutionis ex se cogitãdo gignit, & idẽ verbum in mẽte & in memoria simul vna essentia existit. Cùm verò mens verbũ suũ aliis innotescere cupit, cum eadem cogitatione quæ nihil aliud est, quàm verbũ suum, & cũ memoria disponit, quod idem verbum corpus vocis induit, & auribus audibile, & cordib⁹ audiẽtium visibile procedit, & etiã literis corpus suũ ligari & videri permittit, & tamẽ inuisibile manens, de essentia mentis & memoriæ nõ recedit. Non ergo mẽs neq; memoria, sed solum verbum singulariter sonuit per corpus vocis sensibile, & tamen inseparabiliter mansit in essentia mentis & memoriæ inuisibile. Sic summus pater verbũ suũ seipsum cogitãdo genuit, quod in patris & spirit⁹ sancti essentia simul coëssentiale subsistit: sed tamen nec pater nec spiritus sanctus, sed solum verbum (quod est patris filius) singulariter humanum corpus induit, se hominibus sensibile exhibuit, corpus sumptũ indigna pati permisit, & ipsum inseparabiliter in essentia patris & spiritus sancti inuisibile & impassibile permansit.

Cap. XVII. Quare amor dei spiritus nominetur, & sanctus.

FRA. Qua autem similitudine amor dei spirit⁹ sanct⁹ nominatur? MAG. Dei essentiã dixi esse vitam, vera autem vita se viuere intelligit: & si se vitã intelligit, se vtiq; diligit. Dei autem viuere, intelligere, diligere, nihil est aliud quàm existere. Dilectio ergo dei est vita, & vita est spiritus. Et quia deus per dilectionẽ cunctis esse vel viuere tribuit, idcirco spiritus nuncupatur. Ideo autem sanctus additur, quia cuncta per eum sanctificantur.

Ca. XVIII. De spiritu sancto.

FRA. Qualiter probatur hic spiritus à patre & filio procedere?

1. Ioan. 4.

MAG. Nihil aliud spiritus sanctus, q̃ amor dei intelligitur, vnde & deus charitas dicitur. Cõstat autem quia pater filium vt seipsum diligit, & itẽ filius patrem tanquã seipsum diligit. Vita nanq; diligit se sapere, & iterum sapientia diligit se viuere: vitæ autem & sapientiæ probata est vna essẽtia esse. Igitur dilectio vel amor vel charitas, quod est spiritus sanctus, in substãtia patris & filij coëssentialis existit, & ideo ab vtroq; æqualiter procedit.

Matt. 3. Acto. 2.

FRA. Si spiritus sanctus patri & filio coëssentialis existit, quomodo ab indiuidua substãtia separari potuit, cùm in specie columbæ super dominum, vel in forma ignis super Apostolos apparuit? MAG. Sancti spiritus substantia non in columbã vel ignem est trãsmutata, sicut nec verbi in carnem est transformata: sed spiritus sanctus columbę corpus condidit, in quo se ad horam super corpus sibi inseparabiliter vnitum, ad testimonium hominibus visibilem præbuit, ipse verò inuisibilis in essentia patris & verbi inseparabiliter mansit. Animas quoque discipulorum interius possidens, foris speciem ignis vel luminis oculis hominum pro signo exhibuit, & tamen à substantia patris & filij non recessit: profectò insinuãs quòd pater & filius per eum peccata consumunt, & in eorum amorẽ hominum corda per ipsum accendunt, & quòd impios per eum iudicabunt, iustos verò lumine vitæ in ipso glorificabunt.

Cap. XIX. Cur æqualitas personarum deitatis nomine potissimum bonoretur.

FRA. Quomodo constat has personas esse coæquales? MAG. Deus est summa vita, summa sapientia, summa dilectio. Quantum ergo vita viuit, tantum se intelligit, & tantum se diligit. Si enim non tantum se intelligit, quantum viuit, nequaquã summa sapientia esset: & si non tantum se diligit quãtum se intelligit, summa dilectio minimè existit. Sed cum ipsius substantia verissimè summum bonum sit, summa autem vita & summa sapientia & summa dilectio non nisi in summo bono inueniri possint, necessario sequitur tres personas, patris gignentis, filij geniti, spiritus sancti procedẽtis, per omnia esse æquales, & in vna eadẽmq; indiuidua substantia summum bonum existentes. FRA. Cur in his vocabulis magis deitas veneratur quàm aliarũ virtutum, cum misericordia & iustitia, & cæteræ virtutes eius essentiæ assignãtur? MAG. Quia illa sunt ei propriè secundum se substãtialia, ista verò secundum nos ei accidẽtalia. Misericors nãque inde dicitur, non quòd miserum cor habeat, sed omnem miseriã longe à deo esse ratio probat. Iustum autem humana locutio nominat, qui bonis bona, malis mala recõpẽsat. Verùm quia deus miseris in miseriis subuenit, nomen misericordis & misericordiæ accipit: quamuis si nunquã aliquis miser fuisset, cui misericordiam impenderet, non minus tamen in substãtia sui ipsa misericordia existeret. Quia verò iustis largitur præmia, iniustis irrogat supplicia, iustè vocatur iustus vel iustitia: tamẽ si nullus foret cui vel gloriam vel pœnã impenderet, non minus ipse iustitia existeret. Sic de cæteris virtutibus sentiendũ est.

Cap. XX. Si null⁹ esset miser vel dãnat⁹ adhuc de⁹ suã misericordiã vel iustitiã posset ostendere.

FRA. Hinc maxima videtur quæstio suboriri, si misericordia dei non potuit dinosci nisi per miseros, & iustitia eius sciri nisi per damnatos, videtur ineuitabiliter sequi, quosdam necessariò miseros factos, per quos misericordia dei manifestaretur: quod si ita est, tunc frustrà prædicabitur malũ nihil esse, cùm nihil possit peius excogitari, quàm miseria & damnatio: & si hoc per validissima rationis argumenta non infirmabitur, iam deus summum bonum minimè cognoscitur, imò author esse tanti mali conuincitur. Porrò si noluit vel nõ potuit ostendere suam misericordiam nisi in miseris, iustitiam nisi in damnandis, quis non videat sequi eum maleuolum vel impotentem, in vno quòd bonum nisi per malum ostendere noluerit, in altero quòd aliter facere non potuerit? MAG. Quis demens hæc præsumat dicere, misericordiam & iustitiam dei, nisi per miseros & damnandos manifestari nõ potuisse, cùm manifestè constet nos occultas diuitias non solùm per egentes, sed etiam per abundantes demõstrare posse? Si enim occultam habuero pecuniam, nõ ideo necesse erit quenquam pauperem existere, cui largiendo eã manifestam faciam, cùm idipsum diuiti tribuendo facere queam: sed potius si quilibet pauper existens ad me venerit, de occulta pecunia ei misericordiã impendi oportebit. Sicq; eius experiẽtia me largum & locupletem cõprobat: quod idem in diuite posse fieri constat, quãuis diuitis aut pauperis scientia vel experientia nihil mihi vtilitatis, vtputa omnia bona habẽti, conferat: ipsis autem vtilia, imò necessaria me habere, eis scire & experiri multum expediat. In hunc quippe modum si null⁹ aliquãdo miser vel dãnabilis fuisset, deus omni-

G potens miſericordiam & iuſtitiam in angelis & hominibus nõ minus manifeſtare potuiſſet, de ſua videlicet abundãtia eis miſericorditer largiendo, quod minime haberẽt, præſertim cum omnis creatura à ſe nihil omnino habeat, ſed omnia ab ipſo fonte omniũ bonorum accipiat, ac dona ſua in ſuis iuſtè conſeruãdo, quæ ab eo accepiſſent. Et ideo nõ erat neceſſe vt vel angelus damnationem ad manifeſtandam dei iuſtitiam, vel homo miſeriam ad declarandam dei miſericordiam inciderent, cùm vtrunq; inſtantibus angelis declarauit, miſericordiam videlicet, eos à lapſu conſeruãdo: iuſtitiam eis præmia dando. Quia autẽ libera voluntate angelus vel homo à deo apoſtatauerũt, miſericordiã & iuſtitiã quaſi prius occultã, manifeſtè experti ſunt, dũ illũ iuſtitia manifeſte dãnauit, iſtũ miſericordia miſericorditer de miſeria liberauit. Et cùm in hac experiẽtia nihil deo vtilitatis accreuerit, in quo plenitudo omniũ bonorum ante omnẽ creatã creaturã fuerit, ſequitur ꝙ nulla neceſſitas, ſed ſola voluntas eos ad miſeriam compulerit.

Cap. XXI. Malũ quid ſit, & quòd ĩ regno dei nihil inordinatũ relinquatur.

Deum autẽ authorẽ mali nõ eſſe, hinc apertè cõſtat, ꝙ ipſe omne malum dãnat. Porrò ꝙ malũ nõ ſubſiſtat, euidens ratio probat. Omnis enim ſubſtantia bona eſt. ſed malum, bonũ non eſt: igitur malũ ſubſtantia nõ eſt, ſed priuatio boni eſt. Videtur autẽ malũ quoddã agendi vel patiendi ſeparabile accidens. In actu quidẽ, dum inordinatè agitur: in paſſione autẽ, dum inordinata H actio bene ordinatur. In regno quippe cuncta ordinantis, nihil inordinatum relinquitur. Eſt autem rectus rationalis creaturæ ordo, vt caduca reſpuat, mãſura appetat, homines in anima immortales diligat, deum ſummum bonum præ omnibus amans, eius voluntati obediat. Sed qui ſummũ bonũ contẽnunt, & caducũ mundi bonum diligunt, ſuas animas deſpiciunt, ſicq; malũ faciunt. Hoc verò malum ordinabitur, dum hæc actio in paſſionẽ mutabitur. nam dum tales & ſummo & caduco bono priuantur, neceſſe eſt vt aſperis, quæ blãditiis contraria ſunt, afficiantur, quæ tamen in ſeipſis nõ ſunt mala. ſed patientibus videntur amara. igitur per naturã nihil eſt malum. Deum autem ſummum bonum eſſe hinc conſtat, ꝙ malis & reis quaſi contra iuſtitiam miſericordiam ſuam prærogat. Nempe à fonte ſummi boni talis iuſtitia manat, qua iure deus indignis miſereri debeat: qui etiam in hoc beneuolus cõprobatur, quia ſolus tot bonis frui noluit, ſed ex nihilo tot ſubſtantias I protulit, quib⁹ bona ſuę glorię diſtribuit. Omnipotens verò, imò ipſa hæc omnipotẽtia hinc determinat, quòd tantam machinã rerum cũ omnibus quæ ſunt, potuit ex nihilo formare, & omnis creatura eũ ad inconueniens nõ flectit, ſed quicquid eſt, nutui ſuo paret. Hæc eſt tota munitio noſtræ propoſitionis, ſubruta arce manifeſti erroris.

Cap. XXII. Vnde creatura ſit condita.

FRA. Vtile eſt munimen erroris ſubrui, & arcem veritatis conſtrui, cuius fundamentum quia ſuper omnia creantẽ ſtabiliter locaſti, ſupereſt vt machinam ſuper originem creaturæ cõſolides, ac finẽ mundi initio cõtinuando ædifices, culmenq; in alto regni cœlorum conſummes. Itaq; ratione probante nobis inſinua, vtrum vniuerſitas creaturæ ex creatoris ſubſtãtia, an ex aliqua præexiſtente materia, an ex nihilo ſit condita.

MAG. Huius ſtructuræ congeriem hic artifex corroborauit, cuius opus nullius augmenti molimem cõquaſſabit. Ex ſubſtantia creatoris ſe eſſe ipſa creatura negat, & euidẽs ratio totis armis ſuis repugnat. Deus nanque eſt immutabilis, omnis autem creatura mutabilis: quę ſi ex immutabili natura proceſſiſſet conſequenter & ipſa immutabilis perduraſſet. Porrò ſi corruptibilis natura K ex ſubſtãtia dei prodiit, ſequitur quòd dei eſſentia corrumpi poſſit: quam cæcæ mentis inſaniã iacula rationis confodiunt, & à præſentia veritatis lõgè reiiciunt. Quòd autem ex nulla ſubſtantiali materia condita ſit, hinc conſtat, quòd nihil præter deũ fuerit. Reſtat ergo quòd vniuerſitas creaturæ ex nihilo creata ſit, nõ quòd nihil aliquid ſit, ſed quod non aliquid fuit, hoc aliquid creator eſſe fecit. Tamẽ ante creationem totius creaturæ, imago in verbo, id eſt in arce dei fuit, ad cuius exẽplar vniuerſitas in creatione prorupit. Sicut eni pictor varietatem picturæ prius in mente fingit, ad cuius ſimilitudinem poſtmodum viſibilem picturam pingit: ita deus vniuerſitatem creaturę prius in ſapientia ſua formauerat, ſecundũ quam formã cuncta per multimodas ſpecies creauerat. Sed pictor picturam mẽte conceptã, in re nõ exiſtentem per colores & per inſtrumenta extrinſeca ad eſſe producit: deus autem vniuerſitatẽ creaturæ in ſapientia ſuam nullã quidem ſubſtantiã exiſtẽtem, per nulla inſtrumẽta in tot ſubſtantias produxit, & ideo ex nihilo omnia fecit, & tamen quaſi nõ ex nihilo, L ſed ex aliquo viſibilis mundus proceſſit, dum inſtar archetypi mundi formas induit.

Cap. XXIII Propoſitio quĩque difficiliũ quæſtionum.

FRA. Iam egregia turre in altum ſurgente, diſcreta ratio tenebras erroris vndiq; verſum eliminet, præclarã ſtructurã ſerena veritatis luce clarificet, ac nobis inclytæ ædis opus mirãtib⁹ aperiat: Vtrũ creator in creatura, an creatura ĩ creatore, an vterq; in vtroq; conſiſtat: an potius creator extra creaturã alicubi in aliqua gloria ſubſtantialiter maneat, an creaturã per ſe exiſtentem potẽtialiter repleat, an dimidius in cœlo, dimidius in mundo: an aliquãdo totus in cœlo, aliquãdo totus in mũdo ſubſiſtat: an per ſingula loca diuiſus, an in omnibus locis tot⁹ exiſtat: an aliquando in hoc loco, aliquando in alio loco ſit: verbi gratia, heri Hieroſolymis, hodie Carthagini, cras Romæ morari credendus ſit, an extra omnem locum & extra omne tempus ſemper vbique ſit.

MAG. Sicut ſol exoriẽs quamuis innumeras rerũ formas tenebris obſitas cunctas ſua præſentia irradiat: ita potens ratio, licet multiplices nimiũq; pplexas veſtras propoſitiones perſpicaci intuitu ſingulas diſterminat, reiq; profundiſſimas de abſentiſſimis latebris protractas perſpicuè elu- M cidat.

Caput XXIIII. Reſpõſio ad primam, & quòd creator in tota creatura conſiſtat.

Quòd creator in tota creatura exiſtat, omnis creatura probat, quæ ſe nihil à ſe, à deo autẽ eſſe & bonum habere clamat. Deus nanq; eſt ſumma eſſentia, & ſummũ bonum, omnis autẽ creatura per eum ſubſiſtit: omnis verò ſubſtantia bona eſt, quia ex ſummo bono eſt. Vbi autem deus non eſt, ibi nihil eſt: vbi autem aliquid ſubſtantiale eſt, ibi deus eſt: ergo in omni creatura deus exiſtit. Hîc fortaſſis infirmus animus dicit apud ſe, Si deus in omni creatura eſt, tunc eſt in cœno, & in inferno, & in brutis animalibus, & in dæmonibus, quæ vtique creaturæ ſunt. Hic nullam inconuenientiam ratio aperta probat, quę in his omnibus bonum probat & cõſiderat. Cœnum quippe res aliqua eſt permixta cum alia, vtpote terra cum aqua, vel cum alia huiuſmodi: terra autem bona eſt, quia ſubſtantia eſt: & aqua bona eſt, quia ſubſtantia eſt. Infernus quoque dicitur eſſe igneus, & ignis eſt bonus, quia ſubſtantia eſt. Bruta etiam animalia ſingula in genere ſuo ad aliquid vtilia ſunt, & ideo bona ſunt. Dæmones nihilo minus in eo quòd angelica ſunt natura, boni ſunt. Igitur cùm conſtet hæc ſingula in bono ſubſiſtere, neceſſariò ſequitur deum, qui ſolus bonitas eſt, in omnibus eſſe. Sed & omnis creatura deum ſibi ineſſe per aliquid ſentit. Angeli enim & vniuerſa viuentia deum ſibi ineſſe

Quòd omnis creatura deum ſibi ineſſe ſentiat.

ſentiunt

A fentiunt.Deus quippe vita eft:& omne quod viuit,vita viuit.Non enim angelus magis viuit quàm vermis, licet ille fit immortalis,ifte mortalis. Nec angelus magis fubfiftit quàm vermis,quanuis illius fubftantia fit æterna, iftius autẽ cadoca. Corpora autẽ cœleftia, ficut fol, luna,fidera denm in fe fentiunt, dum per eum lucẽt & fubfiftunt. Arbures & herbæ deũ in fe fentiũt, dum per eum crefcunt & fubfiftunt. Lapides verò deũ fibi inefle fentiunt,dum per eum fubfiftunt. Dæmones fibi deum adeffe fentiunt, dum per eum viuunt, & fentiunt quòd iudicin dei iufto mala in pœnis luunt. Deus enim iuftitia eft,& vbicunque iuftitia exercetur,deus ibi effe creditur.Sic deniq; adeft imperator latroni dum eum dãnat, ficut militi dum eum remunerat. Et nemo opinetur deum fordes mundi abominari: fed folũ peccatorum fordes nonerit cum execrari, nec eum vllo modo poffe vlla re cõmaculari,ficut nec radium folis vlla immunditia fordidari. Omnis autem creatura in creatore hinc exiftere cognofcitur, quòd extra deũ nihil effe creditur.fed tamẽ nõ fic eft in eo,vt fit eius fubftantia, vel pars eius effentiæ,vt cor eft in animali, vel pars animalis,fed vt lucernę lumẽ in fole nõ eft eius fubftãtia,neq; pars eius effentiæ. At aliquis ftultus hic prorũpit & dicit,Si lapis eft in den,& deus eft in lapide, ergo lapis eft deus Nõ vtiq; fequitur,vt omne quod eft in altern,fit illud in quo eft:nam vinum eft in vtre, nõ tamẽ vinũ eft vter.Sol quoque in fpeculo,& fpeculum in fole,& tamen neutrũ eft illud ꝙ aliud: Sicut em̃ fi aliquis Romę pofit°,cogitatione tutã ciuitatem illuminaret,& totã vrbẽ cũ populo imaginãdo menti fuæ includeret, rectè diceretur Rnma in eius anima, & eius anima in Rnma effe,nec tamen eius fubftantia effet: fic profectò deus in omni creatura,& omnis creatura in eo rectiffime affirmarur,& tamẽ neuter id eft quod eft aliud. Sed hic creator,deus immutabilis verifsime prędicatur. Sed quia nos in tenebris nati fumus, lumen veritatis videre non poffumus. Mundum hunc fuper abyffom fundatũ: deum autem in cœlis cum angelis locatum cogitamus, & extra hũc mundum nihil nifi tenebras effe putamus, fed poti° vifus mentis noftræ, veræ lucis magnitudine hebetatur: ficut corporeus oculus fulgore folis reuerberatur, & tenebræ noftræ tantam claritatem cõprehendere, & fua caligine cordis intuitu eam nos cõtemplari præpediunt. Nempe tot° hic mundus inftar breuiffimi puncti intra deũ collocatur: fereniffima autem lux maieftatis eius extra vndiq; verfum in immenfum diffunditur. Deus quippe vniuerfa fupra & infra, interius & exterius, & in circuitu effentialiter replet,& nullius creaturæ intellectus interminabilem eius fubftantiam vlla cogitatione excedit. Hoc iterum infirmum intellectum fcãdalizat,& tacitus apud fe volutat. Si cuncta in deo funt,ergo & lupi & ferpentes & dęmones in eo fũt. Hic vt fupra, nulla inconuenientia comprobatur, dum in his omnibus bnnum reperiatur: Omne autem bonũ in deo eft,extra quẽ nihil eft. Sed quæritur,cur aliqua creatura quicqoam mali patiatur,& non potius tota æqualiter bono fruatur, fi deus qui eft fummum bonum, in omni creatura effe declaratur? Sed fciendum eft, ficut anima per totum corpus diffufa, in fingulis membris tota cõfiftit nnn tamen tota fingulis membris adminiftrationis fuæ munera tribuit,fed oculo tãtum videre & non audire, auri autem audire & nõ videre, & cæteris in hunc modũ. membrũ autẽ cui donũ vegetationis fubtrahit,ftolidum & inutile remanebit, & hoc malũ pati, vel nihil pati affirmat, quia bono priuatur:

Cap. XXV. Quòd omnis creatura in creatore existere probetur.

Ca. XXVI. Cur non tota creatura æqualiter bono fruatur.

Tnmus nonus.

D fic deus per omnia diffufus,in fingulis totus cõfiftit, nõ tamen fingulis cuncta dona gratiæ fuæ tribuit: fed fingulis prout fibi placuerit, lapidi tantùm effe & non viuere: arbori crefcendn viuere, nõ fentire: beftiis fentire, non difcernere: angelis & animabus difcernere,& immortales exiftere. Cui autem aliquid horũ fubtraxerit, protin° in corpore vniuerfitatis inutile erit. Et cum ei bonum quod naturæ blandum eft,fubtrahitur, mox ex neceffitate amaro(quod ei contrariũ eft)afficitur, vt homines in mundo, dæmones in inferno: ficq; malũ pati prædicatur,dũ bono priuatur: ficut cæcus in fole pofitus tenebras pati dicitur,dum luce non fruitor. cur autem deus vni creaturæ dulcedinem fuæ præfentiæ perfruendam exhibeat,alteri fubtrahat,ratio nullo acumine penetrare valet fed terribilem deum in iudiciis fuis ftupet. Itẽ quæritur,fi deus in omni creatura, & omnis creatura in eo eft, quomodo aliquid deficiat & non potius totum in vno ftatu permaneat, prefertim cũ immutabilis deus cuncta cõtineat? Sed fciendum eft, quòd in hoc creatnr à creatura difcernitur, dum hic immutabilis, hęc autẽ multum inftabilis cernitur: cuncta autem æternitatem imitãtur, dum deficiendo,& iterum recrefcendo,& iterum qoafi in circulis exiftẽtiæ femper rotantur. Quia enim de nihilo originem fimpliciter lumunt, in nihilum recurrere, & quafi extra deũ exire cupiunt: fed quia exitũ nõ inueniunt, quafi in circulos reuoluta, rurfum ĩ effe redeũt. Cœli quippe & fidera femper in circulos fuos reuoluuntur: aquæ iugiter fluendo quafi peracto circulo in fõtes fuos reuertũtur. Arbnres, herbæ, animalia crefcẽdo, fenefcẽdo, putrefcendn, iterum recrefcendn, quodãmodo circulofe circũaguntur. Hoc quoque modo cuncta per fe in nihilũ tendunt, fed per continentiã dei femper in datam naturã reuerti cõtendunt. Item quæritur, fi homo in paradifn perftitiffet, vtrũ hęc cuncta vt nunc mutabilia fuiffent? Proculdubio cuncta cũ labili tẽpore (vt nũc) vices fuas crefcendn, deficiendo, nafcẽdo, mnriendn fernarẽt, ipfe in vno ftatu ftabilis, & domin° omnium perduraret: quia verò peccãdn inftabilis extitit, ipfe cũ tẽpore & caducis rebus labi cœpit. Fugatis tenebris de ftructura facræ ædis, iam ad diffoluendas machinas cõtra eã erectas attingamus. Deũ alicubi effe fubftãtialiter & vbiq; potentialiter, repugnat firmitati totius iã elabnratæ difputationis,& fubruit impulfu euidentiffimæ ratinnis. Si em̃ alicubi & nõ vbiq; fubftãtialiter eft, tunc circumfcript° eft & localis.& fi localis eft, tũc corp° eft: & fi corp° eft, cõcluditur nõ effe deus. Ampli°, fi deus loco cõtinetur, tunc loc° qui eum cõtinet, maior & melior eft illo: maior, quia deũ includit: melior, quia tãtum bonũ cõtinet. Porrò fi in cœlo eft fubftãtialiter, ĩ mundn autẽ potentialiter, tunc ei° effentia eft aliud q̃ potentia, & fequitur ꝙ hæc potentia ei ex accidenti aduenerit: quod fuperi° ratio à facie veritatis repulit. Si autẽ dimidi° eft in cœlo, & dimidi° in mũdo, tunc creatura cõtinet creatnrẽ, & includit in fe fuum factorẽ. Si autem aliquãdo eft in cœlo, aliquãdo ĩ mundo, tũc mutabilis cõuincitur, quia de loco ad locum mouetur. Amplius, Si deus aliquãdo eft in cœlo & nõ ĩ mundo, tũc ibi tãtum aliquid eft, vbi ipfe eft, alibi autem nihil eft: vbi enim deus non eft, ibi nihil eft. Si em̃ per fingula loca eft diuifus, tunc conftat ex partibus, & fequitur ꝙ fit pafsibilis, qui per loca eft diuiubilis & etiã folubilis. Omne enim quod partibus conftat, diffolui poterit. Si autẽ in fingulis locis eft totus, tunc tnt funt tota quot loca. omne enim qund vnn locn tntum includitur, eius nulla pars in alin locn effe

Ca. XXV[II]. Cur non tota creatura ĩ vno statu permanea[t], cũ in deo [sit] qui ĩmuta[bi]lis est.

Caput XXVIII. Responsio a[d] reliquas quæstiones supra cap. 23. proposi[tas].

cóuincitur:& sequitur quòd deus loco cócludatur, qui cuncta pugillo cócludere prędicatur. Quòd si secundũ vices temporum mutatur, & heri in vno, & hodie in alio, cras in tertio loco commoratur, tunc temporalis est,& iam præteritum amisit, futurum adhuc non habet, sed & cuncta accidentia in eum cócurrunt.

Ca.XXIX. Declaratio specialis, quòd deus sit illocalis.

Huius falsissimæ opinionis machinamenta facilè dissoluunt huius sacræ turris instrumenta. Dei potentia nihil aliud est quàm eius essentia: ideo deus nõ alicubi est determinate, sed vbique essentialiter est. Deus quoque immensus est: locus autem, scilicet spatiũ quod quodlibet corpus occupat, altitudine, latitudine, longitudine mẽsuratur. Et quicquid est locale, per anterius & posterius, per dextrorsum & sinistrorsum, per sursum & deorsum circunscribitur. Deus ergo nec partim in mundo, nec aliquando totus in cœlo, nec aliquãdo in mundo, nec per singula loca diuisus, nec in singulis disiũcte totus: sed extra omnẽ locum, replens,& in se cõtinens, cunctam creaturam penetrans,& vniuersa per substantiam continuans, vbiq; scilicet in omnib⁹ & extra omnia est totus, sicut lumen lucernæ in oculis omnium astantium totum lucet,& in seipso totũ manet, non à seipso recedit vt ad præsentes perueniat, nec vnum relinquit vt alij luceat, sed potius singulis & omnibus simul totum lucet,& in seipso totum manet: sic deus vbiq; & in omnibus est totus, & in seipso permanet totus, & à se nõ recedit, sed cuncta in se colligit.

Cap XXX. Quomodo Christus totus in cælo, totus ĩ virginis vtero.

Hîc quæritur, cùm deus loco non includatur, quomodo Christus totus in virginis vtero, tot⁹ in cœlo prædicetur, cùm vterus virginis locus non dubitetur? In cœlo totus fuit in patris essentia, vt in anima tota sapientia. In virginis vtero totus, vt verbum totum in voce. Deus enim initio & fine caret,& ideo omnino æternus manet. Igitur nihil ei fuit præteritũ, nec futurũ recipit, sed extra omne tẽpus pręsens & semper vbiq; existit, vnde & qui est, cognominatur, quia æternitas existens, omnia tẽpora disponens, nullo tẽpore variatur. En machina vestræ multiplicis propositionis corruit, nullum accidens cadit in deum. FRA. Huius ruinam non molestè ferimus, sed ad fragorẽ eius potius fautores applaudimus, quia per huius casum turris introitum speramus. Sed cùm hæc machina sit disiecta, ecce alia structura contra turrim stat erecta.

Ca.XXXI. Quomodo deus sit solus immortalis, solus inuisibilis.

Superius dictum est quòd solus deus sit immortalis, sol⁹ inuisibilis: Nũ angeli vel animæ mortales sunt, aut deus est angelis inuisibilis, de quib⁹ dicitur quòd semper vident faciem patris? MAG. Mutabilitas est quædam mortalitas, dum enim quid de præterito in futurũ mouetur, quasi pręterito moritur. Deus sol⁹ est immutabilis, quia nihil præteriti ei decedit, nihil futuri accedit, sed quicquid est vel fuit, vel erit, totũ sibi præsens adest:& sicut nõ potest cogitari quòd aliquando initium habuerit, ita quoque nõ potest cogitari quòd vnquam finiri possit. Angeli autem mutabiles sunt, quia de præterito in præsens, de pręsenti in futurũ mouentur. Præteritum quippe habent, futurũ nondum habent. Cõstat enim quòd socios angelicos olim amissos non habent, & quòd adhuc cõsortio sanctorum in terra peregrinantium carẽt: præterita memoria recolligunt, futurum præsciendo intelligunt. Et sicut potest cogitari quòd aliquãdo cœperunt, ita etiam potest cogitari quòd finiri possint. Sed cùm & ipsi creaturam in se mutabilem considerant, quodãmodo à statu immutabilitatis degenerant. talis mutabilitas est eis quædam mortalitas. Animæ verò sicut sunt per omnia mutabiles, ita quoque penè per omnia mortales. Deus quippe est vita animę, sicut ipsa est vita corporis. Sed sicut mortuum est corpus quando animam non habet, ita anima mortua est quãdo deo caret. Vel sicut cęc⁹ oculis mortuis dicitur cùm luce priuatĩ, sic anima mortua cũ beata vita quæ deus est non fruitur. Solus ergo deus habet immortalitatem, quia nullam recipit mutabilitatẽ. Hic etiam solus est inuisibilis, quia nulli creaturæ ad plenũ intelligibilis. nẽpe animæ beatorum & angeli suo more, non nostro, eum semper vident, non per interualla spatiorũ sicut nos corporea videmus, sed intra se & extra se in omni creatura, & extra omnem creaturã eum conspiciunt, nec vllo intellectus intuitu amplitudinẽ suæ claritatis excedunt:& quia non pleniter ab ipsis vt à seipso conspicitur vel intelligitur, ideo solus inuisibilis dicitur.

Ca.XXXII Quomodo homo ad dei imaginem & similitudinẽ sit creatus.

FRA. Iam diuina natura cum angelica in hac turri tenente sceptra, ecce humana natura legionẽ adducit, & ad impugnandam eam machinam erigit. Quæritur nanq; quomodo homo ad imaginẽ & similitudinẽ dei formatus dicatur, cùm nulla cõueniẽtia similitudinis dei in homine conspiciatur. MAG. Impugnantia à repugnãtibus expugnantur, dum pręcedẽtia à subsequentibus inexpugnabiliter roborantur. Duo homines scribũtur, interior & exterior. Interior anima, exterior corp⁹: interior inuisibilis, exterior visibilis. Interior & inuisibilis ad imaginẽ & similitudinẽ inuisibilis dei creatus, visibilis autẽ secundum visibilẽ mundũ est formatus. Deus inuisibilis est, in substãtia vnitas, in personis trinitas. Interior ergo homo, id est, anima, ad imaginem vnitatis est creata, quia nõ ex partibus ve corpus composita, sed est simplex natura,& immortalis essentia. Est quoque deus memoria, quæ sui & omnium quæ sunt meminit, quę pater nominatur: ex qua intelligentia nascitur, quę se & cuncta quę sunt intelligit, quæ filius nuncupatur: ex vtraq; dilectio procedit, quæ se & vniuersa quæ sunt diligit, quę spiritus vocatur. Ad hui⁹ trinitatis imaginẽ anima conditur, dũ ei memoria, intellectus, ratio dilectionis inditur. præteritorum nanq; meminit, inuisibilia intelligit, mala respuẽs bona diligit. Dei quoq; essentia est lux, vita, iustitia, bonitas, beatitudo. Ad hanc similitudinẽ anima facta est, vt sit lucida, vitalis, iusta, bona, beata. Exterior verò homo, id est corpus, quodãmodo ad exemplar mundi formatur, dũ ex quatuor elementis cõpaginatur, vnde & microcosmus cognominatur, id est, minor mundus. In hoc anima etiã habet similitudinẽ dei, dũ ipsa sic minorẽ mũdum gubernat vt deus maiorẽ. Omnis quoq; creatura per aliquid similitudinem dei habet,& quantũ cuiq; alteri est excellentior, tãto illi similior. Ipse quippe est, viuit, sentit, per rationem discernit: lapides ergo ei⁹ similitudini se adiungũt, quia sunt. Arbores magis ei⁹ similitudini appropinquant, quia sunt,& crescendo viuunt. Quęque animantia multo magis eius similitudinẽ exprimunt, quia sunt, viuunt, sentiũt. Porro in hominibus & angelis similitudo dei maximè refulget, quia sunt, viuũt, sentiunt,& ratione discernunt. Animas autẽ constat esse æternas. si enim ad videndũ deum factæ prædicantur, necessariò sequitur, vt sicut deus finẽ non habere creditur: ita animę illũ visuræ, sine fine viuere non dubitentur. Sed quæritur vtrũ illæ animæ immortales sint, quæ deum visuræ non sunt. Omnes animas vnius constat esse naturæ: & si quædam animæ immortales sunt, igitur omnes animę deũ visurę semper erunt beatæ,& eum non visuræ miseræ.

Caput XXXIII. Vnde anima tã multa videat ĩ somnis.

FRA. Vnde anima tam multa videt in somnis? MAG. Anima insatiabili cupiditate sciẽdi veritatẽ captat, & ideo semper in cogita-

tionibus

A tionibus vagatur: ideoq; ſenſibus corporeis ſopitis, per ænigmata quædam futura deo reuelante præuidet. Interdum circa veriſimilia diabolo fallēte lāguet anxia. Aliquando angelis vel animabus confabulatur: aliquādo à dæmonibus ludificatur. Hæc in modum oculi cætera omnia videt, ſeipſam videre non poteſt. FRA. Cur à nobis non videtur? MAG. Quia tam ſubtilis ei⁹ natura dicitur, quòd ſe à corporeis oculis videri nō patitur. Quanto enim aqua tenuior eſt terra, quāto aër ſubtilior eſt aqua, & quāto æthereus ignis aëreni tenuitate: tāto vincit anima ignem cœleſtē tenuitate & ſubtilitate. Hæc enim eſt cauſa quòd nullus ſpirit⁹ à nobis cernitur, quia ſubtilitas illorum naturæ noſtrum viſum excedere creditur.

Caput XXXIIII. Quomodo anima ī ſingulis membris dicatur eſſe tota.

FRA. Qualiter perhibetur anima per totum corpus eſſe diffuſa, & tamen non magis in maximis, nec minus eſſe in minimis membris, ſed in ſingulis tota? Num tot ſunt tota, quot mēbra? MAG. Sicut ſuperi⁹ dictum eſt, ꝙ ſi lumen ponatur in medio, non minus in meis, & non magis lucet in alterius oculis, ſed in ſingulis totum, & in ſeipſo manet totū: ſic anima vbique in corpore, & in ſingulis mēbris eſt tota: vnde tacto vno membro dolet tota, non tamen tot to- B ta: ſicut vox in auribus omnium non particulariter, ſed ſonat tota, & in ſeipſa remanet tota.

Caput XXXV. Cur vna anima ſit docilior quàm alia.

FRA. Si omnes animæ vnius naturæ ſunt, quidnam eſt quod quędā habilior, & quædam tardior eſt ad diſcendum? MAG. Anima habet formam ceræ vel candelæ. Cera habilis eſt ad exprimēdam imaginem, ſi ei ſigillum imprimatur: ſic candela ad lucendū ſi incendatur. In hunc modum recipit anima imaginē ſcientiæ, ſi ei imprimitur ſigillū doctrinæ: lumēq; veritatis recipit, ſi igne ſapientiæ accenſa fuerit: quæ ſi per ſtudium vel exercitium ſe neglexerit habilem præbere, ſicut cera ſine imagine, & ſicut candela inaccēſa ſine lumine, ſic in tenebris ignorantiæ ſine ſciētia & veritate remanebit. Quanto magis autē quæq; anima doctrinæ ſe adaptauerit, tanto magis capax ſcientiæ erit. Cur autē ignis ſpiritus ſancti quaſdam animas ſe habiles nō præbentes, imò negligentes, lumine ſcientiæ magis accendat, quaſdam non accendat, imò quibuſdam laborantibus ſcientiā ſubtrahat, a- C liis ſimilibus ſimilis ratio penetrare non valens mirando clamat, O quàm incōprehenſibilia ſunt iudicia dei, & inueſtigabiles viæ eius.

Roma. 11.

Caput XXXVI. Quid magiſtri foris, & veritas intus in anima operetur.

FRA. Cùm cuncta à magiſtris diſcātur, quomodo vn⁹ magiſter in cœlis eſſe ſcribitur, à quo quaſi ſpecialiter quæq; docentur? MAG. Si rectè perpenditur, nihil prorſus per hominem diſcitur, magiſtri tantum commemorando foris plantāt & rigant, veritas autē quæ in anima habitat, intus docendo incrementū dat: ſed ſtultus non intelligit hæc. Ratio autē quæ cuncta diſcernit, facilè hæc ita eſſe cōprobabit. Nēpe quicquid diſcitur, melius per viſum quàm per auditum capitur. nam quātum cæco de ſole narrauero, ipſe tamen neſcit quid ſit ſol, quem nunquam vidit, tantùm verbis meis credit aliquid eſſe quod ita vocetur: aut fortaſſe dubitat quicquā eſſe in re quod ſic nominetur. qui ſi repente videat, ipſo viſu ſolem eſſe probat, quem auditu ſcire nō poterat. Sic pleriq; cæci ſcripturas nouerunt, ſed tamen quid ſit litera vel liber neſciunt: quorum oculi ſi ſubitò aperiātur, & libro coram ſe poſito quid ſit viderint, mirātur, & viſu diſcernunt, quod auditu nō poterant. Porrò ſi alicui illorum dixero, talis litera vocatur a, & talis b nominatur: mox introrſus recurrit, veritatē conſulit, & verum eſſe probat quod audit. Quid ergo hūc docui, qui nec priùs auditu, nec poſtea viſu ſcire potuit quid ſit litera, niſi veritate intus docēte, viſu foris probāte hoc ediſceret? Ego tan- D tū ſonus verborū protuli, ipſe verò res per verba ſignatas veritate intus examināte cognouit. Sic vos quoq; ſi multa vobis de elephāte dixero, neſcitis q́d ſit elephas, niſi eū videritis. ſic multa de deo legimus, & quaſi rufum hominem & pulchrum aſpectu eum nouimus, qui ſi ad pręſens intraret, num illū agnoſceremus? Puto minime. Quare? Quia à magiſtris diſcere nequiuimus, q́d veritate viſu non probauimus. Doctores ergo tantùm ſonos verborū proferunt: auditores autem veritate viſus docente, verba mēte, res viſu diſcunt. Sic literas, ſic ignotas linguas, ſic varias artes diſcimus, dū ſonos verborū à præceptoribus percipimus, res ipſas veritate docente intus cōſideramus. Sed quid de cātu eſt dicendū, qui nō videtur, ſed tantū auditu diſcitur? Nónne dum vox canētis foris ſonat, veritas intus quaſi quoſdā aſcēſus vocis in anima format? Igitur omnino nihil per hominem niſi ſonus diſcitur, verba autem & res per veritatem in interiori homine habitātem diſcernuntur. Et ſic veriſſime vnus magiſter prędicatur, à quo quiſq; interius inſtruitur. Ea autem quæ à nobis non videntur, E vt deus & angeli, tantùm eſſe credūtur.

Caput XXXVII. Quid ſit credere deum, & quid credere in deum.

FRA. Differt aliquid, credere deū, & credere in deū? MAG. Multū. Dæmones deū, & Pagani credunt, ſed non credunt in deum. Credunt nāq; quòd deus ſit qui omnia creauit, ac ſuper omnia potens ſit. In deū autem tantū credunt, qui eū diligendo, in eum tendunt. Vera autem fides eſt credere, quod deus in eſſentia ſit vnitas, & in perſonis trinitas, & hic cuncta ex nihilo verbo ſuo creauerit, ac collapſa eodem verbo incarnato reſtaurauerit, & in vltimo die vniuerſa per ſpiritū ſanctū innouabit: & hoc credentibus, ſummum bonum, ſcilicet ſeipſum, in præmio dabit. Hæc fides vita animæ exiſtit, & per hanc iuſtus viuit. Hæc fides ſpe nutritur, vt corpus cibo reficit. Dilectione animatur, vt corpus anima viuificatur. Dilectio autem operatione comprobatur. vnde fides ſine operib⁹ mortua eſſe affirmatur. Ergo fide anima declinat à malo, & facit bonū: cuncta tranſitoria reſpuit, inuiſibilia ſicut viſibilia appetit, dilectiōe quæq; dura tolerat, carnis impetus refrenat, neceſſaria proximis erogat, ſummo bono ſemper anhelat. Igitur anima quæ ſic credēdo & ſperādo in deū tēdit, ipſum ſummū bonum ſine fine habebit.

Iacobi. 2.

Caput XXXVIII. Vtrum lux diei aut caligo noctis animę quid cōferat aut noceat.

FRA. Si animæ naturaliter ſint lucidæ quęritur, vtrū animabus corpore exutis lux diei aliquid conferat, vel rurſus caligo noctis quicquā ad videndum noceat? MAG. Sicut corpus ſine anima nihil ſentire cernitur, ſic vtique anima ſine corpore nihil corporeum ſentire creditur. Corpori quippe admixta per oculos ſentit colores, per aures voces, per nares odores, per palatū ſapores, per tactū vel inceſſum res tāgibiles, mollitie vel duritia differentes. A corpore verò F ſeparata nihil corporeū corporaliter ſentit, quaſq; res in proprietate ſubſtantiæ abſtractis accidētiis colorum conſpicit, ſpiritalia quæque ſuo more ſentit. Ergo ſicut lumē candelæ nihil confert ſoli ad lucendum, ſic profecto lux ſolis nihil omnino confert animæ ad videndum. Et ſicut nox iubar ſolis nō impedit, ſed potius fugit: ſic nec animæ aliquatenus obſiſtit, vtpote quam nec anima ſentit. Porrò anima, aut ſpiritali luce ipſa nimis præ ſole fulgida fruitur, aut horrida peccatorū caligine obſcurata, nō noctis, ſed propriis vt cæcus tenebris inuoluitur. Quòd autem anima carne ſoluta corporaliter lucem nō videat, hinc conſtat, quòd cum aliqua dictare volumus, vel quicquam facturi diſponimus, mox anima exteriores ſenſus fugit, introrſ⁹ ſe colligit, in ſe-

G ipsa intus considerat ea de quibus tractat, & solis lumē ei nihil prodest, sed etiam ei ad huc negocium obest: & dum aliàs attendit, clamosas voces iuxta se non audit. Igitur anima extra corpus nihil corporeum videt vel audit. quod si facit, tunc vtique aëreum corpus induit.

CXXXIX. Quomodo animæ sanctorū intelligātur audire preces viuētiū, & eis patrocinari.

FRA. Si animæ corporeas voces non audiunt, quomodo animas sanctorum, scilicet Petri & Martini vel alterius iusti preces suas exaudisse multi experti sunt?

MAGI. Oratio cordis, non oris, ascendit in cœlum. Animæ enim non clamorem vocis, sed cordis audiunt, & se fideliter inuocantibus subueniunt. Neq; magis clamosas preces audiūt, quam eas quæ sine voce, vel in lingua, vel in corde tantùm fiunt: quia neque à nobis verba, sed voces cordis tantùm audiuntur, cæterùm verba mente videntur. Cùm ergo animę nostrę aliquid secundum deū desiderant, & hoc sibi à deo per sanctos dari, siue corde, siue lingua, siue voce postulant, animæ sanctorū, quibus est idē audire quod videre, & econuerso, non voces, sed verba intuētes, desiderata eis à deo impetrant, vt habetis scriptū, Desiderium pauperum exaudiuit dominus.

Psal. 9.

Cap. XL. Quomodo intelligantur animæ à corpore solui, & iterū reuerti, ac visa referre.

FRA. Nōnne legitur, quod sæpe multæ animę eductę de corpore, multa loca pœnalia, & item multa amœna & florida, & in vtrisq; multas animas in humana forma viderint, atq; ad corpus reuersæ, plurima se audisse ab eis retulerint? MAG. Sciendum est, quòd hæ animæ non penitus corpus reliquerant, sed sensus tantùm corporeos suis officiis destituerant, corpus autem nō ex toto spiritu vitali carebat. Vnde ea quæ audierant, nō res corporeæ, sed similes corporea-

H rum rerum erant, quas reuersæ aliis in corpore constitutis pro ędificatione referre poterant. Postquam verò corpus funditus exuerāt, longè res aliter erat, quę prius videri non valebat: sicuti nos aliquando iuxta parietem positi, vmbrā venientis hominis, non ipsum videmus: remoto autem obstaculo muri, ipsum vt est cernimus. Animæ etiam defunctorum cùm viuentibus apparent, corpus aëreum induunt, in quo corpoream vocem vel verba audibilia exprimunt. Hinc colligitur, quòd infernus sit incorporeus, substātia spiritalis, corpori similis, cuius pœna tanto sit intolerabilior, quāto spiritus corpore est subtilior. Omne enim corpus vetustate deficit, diuturnitate dissolutum interibit. Vnde si infernalis ignis est corporeus, restat vt corporalibus instrumentis nutriatur, & sequitur vt illis consumptis ipse intereat.

I Sed constat ignem gehennæ nō deficere: ergo spiritalis est. Si autem est corporeus, sed indeficiens creatus est, necesse est vt animæ & spiritus qualecunque corpus induant, in quo ignem corporeum sentiant.

Cap. XLI. Quomodo resurrectio mortuorum sit probabilis.

FRA. Poterít ne probari resurrectio mortuorum? MAG. Si ea inconcussa manebunt vel constabunt, quæ superius verissimis argumentis probata sunt, tunc omni repugnantia submota, omniq; necessitate amota, resurrectio erit futura. Constitit enim deū esse veritatē, veritatis autem verba necesse est adimpleri: quòd si non implebūtur, sequitur quòd aut deus mutabilis sit, aut veritas nō sit. Quòd si impleri non poterunt, iam deus omnipotens non est, quæ cuncta liquet quàm absurdissima deo sunt. Incommutabilis itaque veritas deus, promisit suis dilectoribus plenum gaudium, suis contemptoribus plenum suppliciū, quod vtrūque erit impossibile, nisi sit in anima & corpore. Necesse est ergo vt corpora resurgant, animas recipiant, quatenus secundum promissa veritatis hi plenum gaudium in anima & corpore habeant, illi eodem modo plenum supplicium recipiant. Amplius, si corpora non resurgant, tunc animæ æternæ factæ non sunt: sed superius probatum est animas æternas factas, ad hoc videlicet, vt deū cum angelis semper videant, & in hac visione sine fine beatè viuant. Beatè autem non viuunt, si indumenta sua (scilicet corpora) in sordibus computrescere absque spe recuperationis conspiciunt. Sequitur nanque vt necessariò vestimenta sanctarum animarum (quæ stolæ nominantur) per resurrectionem innouentur, & in incorruptibilem gloriam immutentur, quibus animæ reindutæ semper beatè deum contemplentur: & econtra vt infelices vestes sordidas reinduant, de quarū fœditate semper doleant. Igitur non solùm corpora innouari, sed etiā communem naturā (quæ scilicet seruiuit) necesse est in melius commutari: vnde habetis scriptū, Ecce noua facio omnia.

K

Apoc. 21.

Noua creatura tripliciter dicit.

FRA. Cùm deus ab initio mundi nihil noui creauerit, quomodo nouam creaturam tunc esse constabit? MAG. Trifarie noua creatura dicitur, quę per trinitatem ita disponitur, Deus pater omnem creaturam ex nihilo condidit, & hęc noua creatura nominatur. Item deus filius: vnde habemus in Apostolo, Si qua in Christo noua creatura. & alio loco, Vt simus initiū aliquod creaturæ eius. Deus quoq; spiritus sanctus corpora viuificabit, & hunc totum mundum innouabit. Et hæc nihilo minus noua creatura appellatur: vnde habemus, Cœlum nouum & terrā nouam faciet dominus.

2. Corin. 5. *Iacob. 1.* L *Esaia. 65.*

Cap. XLII. Quomodo domin⁹ & animæ sanctorū nunc in cœlo, aut sanctis receptis corporib⁹ ibi futuri esse credantur.

FRA. Iam turri in summū nobiliter perducta, restat nūc vt propugnaculis cingatur, & sic cacumen in summo cœlorum consummetur. Legimus de domino quòd eleuatis manib⁹ ferebatur in cœlū, & quia sedet ad dexteram dei. Et Stephanus in concione vidit eum stantē à dextris dei. Qui fertur, de loco ad locū mouetur: & qui sedet vel stat, loco cōtinetur. Et cùm domin⁹ corporaliter cœlū ascēdit, qualiter nūc ibi credēdus sit, vel qualiter nūc ibi animæ sanctorū sunt, aut qualiter receptis corporib⁹ ibi futuri sunt, summopere scire desideram⁹. Si enim aliquis locus Christum vel sanctos sedētes vel stantes cōtinet ne cadant, tūc iste locus eis melior probatur, à quo tot bona cōtinentur: & sic sancti de aliqua creatura visibili & sensibili gaudētes gloriantur, vt nos de hac visibili & sēsibili luce delectamur, tūc iterum eates melior rationali creatura indicatur, de cui⁹ possessione ipsa iocundatur, vt nos de habita pecunia gloriamur & gratulamur: & miserū gaudiū videtur, si intellectualis creatura nō nisi de stolida re lętatur. MA. Apicē huius turris pariter ascēdamus, & ratione indagātes, qualiter se habeant hæc perspiciamus. Cœlū vsitato nomine appellam⁹, quod sup caput nostrū videm⁹. Supra nos autē nihil nisi nubes, vel aërē sole illustratū cōspicimus. Solē verò lunā vel stellas lōgè à nobis remotas sic videmus, sicut in lato mari positi à lōge mōtes cōspicimus, in circuitu verò nihil nisi confusum aërē videmus. Vnde liquet ꝙ nullius hominis visus totum huius aëris spatiū penetret, qui vix etiam horizontē attingere valet. Vnde cùm Apostoli dominū sublatū vlterius videre nō possent, dicitur, Nubes suscepit eū ab oculis eorū. Stephan⁹ quoq; nō corporeis oculis dominū in cœlo vltra firmamētū vidit, cùm nulli⁹ hominis visus vllo modo vsq; ad cœlū pertingere possit. Sed & concio illa in qua Stephanus stans Christū conspexit, in domo aliqua fuit, cui⁹ tecti culmē ipsi⁹ corporeus ocul⁹ penetrare minime potuit. Cōstat igit quòd nō oculo corporis, sed intuitu interioris hois Christū nō in corporeo, sed intellectuali cœlo viderit. Sed hic fortè ab aliqb⁹ calūniosis obiicit, stellas esse in firmamēto infixas, & visū nostrū firmamētū attingere dū eas videmus. Nū ideo oculi nostri

M

Acto. 1. *Acto. 7.*

A nostri firmamentum attingunt, quia stellas aspiciunt? Num ideo totum aëris spatium in mari penetrant, quia montes vtputa solida corpora considerant? Sicut enim in mari remotis ab aspectibus montibus, nihil nisi aer conspicitur vndique: ita quoq; sideribus (solidis videlicet corporibus) sublatis, nihil nisi aër cernitur. Quicquid autem ab aëre est vsque ad firmamentū, & ipsum quoq; firmamētū à nobis nequaquā videtur propter ipsius spatij longinquitatem, & ob naturæ suæ subtilitatē.

Ca. XLIII. De triplici cælo historialiter & significatiue dicto.

Quòd si fortè obiicitur, quòd Apostolus ad tertium cœlū raptus describitur: Sciēdum est tres cœlos historialiter appellari, & iterum tres significatiuè nūcupari. Hic quippe aër primū cœlū historialiter vocatur, sicut habetis, Volucres cœli, quia in cœlo, id est in aëre volare vidētur. Secūdū cœlū ęther vocatur, vt habetis, Stellæ cœli, quia in eo planetæ vago cursu feruntur. Tertiū cœlū firmamentū appellatur, sicut habetis, Astra cœli, quia in eo sidera fixa traduntur. Significatiuè quoq; tres cœli leguntur, quia tres visiones, scilicet sensualis, spiritalis & intellectualis à sapiētibus non nesciuntur. Sēsualis quippe visio est, cū colores & formas rerum exterius B cernimus, sed interius aliquid cælari intelligimus, vt in literis intelligimus significantiā. Hæc ergo visio primū & substantiale cœlum nominatur, quia in scripturis intelligētia cælatur. Cœlū etenim à cælando nominatur. Secunda visio spiritalis est, qua nō res, sed imagines rebus similes spiritaliter videmus, sicut in somniis solemus (& sicut Ioānes in Apocalypsi) & prophetas multa nouimus vidisse: & hæc visio secundū cœlum nūcupatur, quia res in his similitudinibus cælantur. Tertia verò visio intellectualis est, cùm neque res exterius neque imagines rerum interius, sed ipsas substantias prout veræ sunt, abstractis coloribus intellectu conspicimus, & vniuscuiusque qualitatem inter se differentem ratione discernimus: & hæc visio tertium cœlum vocatur, quia veritas rerū in hac quasi à stultis cælatur. Igitur si Apostolus in corpore est raptus, tunc ad corporeum cœlum, scilicet ad firmamentum est perductus. Si autem extra corpus, (quod magis videtur) tunc vtiq; ad intellectuale cœlum raptus creditur, in quo essentiam deitatis sicut est, & angelicas substātias prout sunt, nō sēsualiter, C (quod nequit fieri nisi per corpus) nec spiritaliter (quod non fit nisi per imagines rebus similes) sed veraciter, (quod non fit nisi ipso intellectu) vidisse cognoscit. Angeli vel iusti quadam similitudine cœli nuncupantur, quia in secreto dei humanis visibus cælantur: & ecōtra dæmones vel impij tenebræ appellātur, quia in tormētis à nobis occultantur.

Ca. XLIIII. Quid sit regnum cœlorum & vbi esse credatur.

Regnum autem cœlorum, id est, iustorum, non vrbium mœnia, nō possessionum prædia, non auri vel gemmarū copia, non supellex varia, sed iustitia, pax & omnimoda gloria in pleno gaudio creditur, quod de visione ęternę claritatis, & de societate angelorum & sanctorum habetur. Deus æterna lux probatus est esse in mundo & extra mundum, infra & supra, & in circumitu vndique & vbiq;. Igitur si regnum talium cœlorum ratione demonstrante nihil aliud est, quàm visio dei, quæ est fons omnium bonorū, necessariò sequitur quòd regnum cœlorum sit in hoc mundo, & extra mundum, & in omni creatura, & extra omnem creaturā: vnde habetis, Regnum cœlorum intra vos est. *Luc. 17.* quia nimirum in deo consistentes, eum in nobisipsis, & in omni creatura, & extra omnem creaturam sicut est cernimus. Idcirco autē nunc extra deum, vel extra regnum cœlorum dicimur, quia hac visione priuamur. Eodē modo & miseri tunc à regno cœlorū

excludi referuntur, quia eadem visione vt cæci sole pri- D uabuntur. Hoc regnum cœlorum vel hoc gaudium iusti intrare scribuntur, quia ineffabile gaudium non capiētes, in eo quodammodo obuoluuntur. Quòd autem animæ sursum ad cœlum ferri affirmantur, vel etiam inferri putantur, ad visum nostrū dicitur, quibus superiora splendore solis lucidiora noscuntur, & quòd aliter res nū potest cognosci ab his qui sunt adhuc in carne. Solutæ autem non loco mouentur, nec ad aliquem locum corporeum ducuntur, vt inde deū contemplentur: sed mox à corpore sequestratæ, angelis & sanctis associantur, & regno cœlorum (quod est visio dei) intra mundum, & extra, & vndiq; sine mora fruuntur: sicuti cæcus in sole positus, si eius oculi aperirentur, confestim luce solis frueretur. Quòd à quibusdam morientibus lux vel formæ angelorum aut sanctorum ibi videntur, & concentus harmoniæ audiuntur, & ad alta duci cernuntur, hoc propter viuentes fieri nō dubitetur, vt in Christiana religione corroborentur. Porrò friuolum videtur, si animę illo cales de hoc mūdo extra firmamētum duci asserātur, quasi ibi sit pulchrius, vel ibi magis sit deus, cùm supra & infra, intra & extra æqualiter esse non dubitetur, & eius visio vbiq; iustis æqualiter adesse E cōprobetur. Animas verò vel spirit⁹ cùm sint incorporei, corporeis locis includi, absurdissimū videtur: præsertim cùm omnis locus altitudine, lōgitudine, latitudine dimetiaẗ, hisq; omnibus spiritus carere bene sciatur: ideo quippe illocaliter manere, & eius visione frui æstimantur, sicut scientia in anima illocaliter moratur.

Ca. XLV. De gloria corporum beatorum.

Corpus autem sanctorum resurget spiritale, quia velocitate, leuitate, perspicuitate spiritibus erit æquale, & omne solidum erit ei penetrabile, sicut & corpus domini lapide clauso surrexit, & ianuis clausis intrauit. *Io. 20.* Sicut igitur spiritus nūc nullo corporali loco sustentatur, ita quoq; non est necesse vt tunc spiritale corpus aliquo loco fulciatur. Non enim insensibile corpus spiritum, sed spiritus corpus vegetat. Igitur nullus locus spiritale corpus fulcit, quod omni elemento subtilius erit, sed vt spirit⁹ illocaliter in summo spiritu deo subsistit: nisi forte hoc pro loco accipiatur, quod substantialiter & personaliter circūscribitur. Amplius, aut in hoc corporeo mundo sancti manentes deum videbunt, aut extra mundū erunt. Si extra mundum fuerint, tunc nulla elementali materia stantes vel sedentes substentantur, F quia nullū elementum extra mundū comprobatur. Qui enim terrā vel aquā ibi esse credit, nimis terrenus fluidus desipit. Si autē aërē vel ignē ibi esse arbitratur; grauiter à mobilitate aëris & ignis ipse instabilis, irrisos cōspicatur. Ergo extra mundū nulla re materiali fulciuntur, vbi nulla materia inuenitur. Si autē in hoc mundo erūt, similiter nulli elemēto localiter stādo vel sedēdo inhærebūt, quia ęquales angelis erūt. *Matth. 22.* Cùm igitur spiritales sint, in summo spiritu spiritaliter, non localiter manebunt. Porrò illorū corporū gloria nō ratione; sed sola fide est contēplanda. Erūt quippe illa corpora vt animus agilia, vt sol perspicua. Quàm cito enim nunc animus ab Oriēte in Occidentē cogitatione peruehir, tā cito tūc illud corpus illuc peruenire poterit. Hoc hinc colligitur, quòd resurrectio in ictu oculi fienda legitur, Ictus autē oculi est, nō quòd oculus aperiatur, sed quòd aperto oculo obiectus lucis eadius conspicitur. Sed reuera tantū velocitas illius corporis ab ictu oculi differt, quātū à corpore agilitas animi. Hu⁹ etiā corporis claritas est tanta, quanta est spiritus. non enim est hoc corpus animæ oneri, sed decori, quod nulla corruptibilis

G moles aggrauat, sed quod angelicę naturę æqualitas leuigat. Huius quoque corporis claritas tantũ solem excellit, quantum sol in claritate nostrum corpus pręcellit. Sol enim est corpus insensibile, & quanuis immutetur, tamen nunquam viuificabitur: corpus autem illud erit sensibile & intellectuale. Igitur quãtum spiritus intellectualis differt ab aëre insensibili, tantũ differt præclara claritas illius corporis à claritate solis. Hinc quæstio non minima occurrit: cum enim dominus dicat: Fulgebunt iusti sicut sol: & Apostolus, Alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarũ. Stella à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorũ. Videtur Apostolus domino contrariũ sentire, videlicet quos hic velut solem fulgere asserat, ille quosdam velut diuersas stellas, alios velut lunam, alios velut solẽ fulgere astruat. Sed sciendum est, quod dominus gloriam sanctorum generaliter expressit: Apostolus autẽ singulorum gloriam pro meritis distinxit. Vltimus ergo in regno cœlorum vt sol fulgebit, qui tunc septies clarior quàm nunc erit. Et in hac claritate tantum quisque ab alio pro meritis differt, quãtum stella à stella in claritate differt. Alij autem hos intantum diuersæ claritatis gloria ita præcellunt, sicut lucifer pleiades, luna luciferũ, sol lunam in claritate excellunt. Hos autem omnes tantum corpus Christi in claritate excedit, quantum creator creaturas transcendit. Vnde & in dextera dei patris sedere scribitur, quia in gloria diuinæ maiestatis fulgere creditur. Igitur talis visio & talis gloria regnum cœlorum dicitur, quia soli cœli, id est iusti hac visione fruuntur, quorum primum summum bonum est, in quo habent plenum gaudium de plenitudine omnium bonorum.

Caput XLVI. De gloria cõmuni sanctorum omniũ, & differenti gloria singulorum.

Math. 13. *Esa. 30.* *Colos. 3.*

Ca. XLVII. Concluditur, quod sancti non de sensibilibus reb⁹, sed de summo bono delectãtur.

Concluditur itaque, quòd sancti non de sensibilibus rebus delectẽtur, sed se in summo bono esse, & summum bonum in omni creatura, & extra omnem creaturam videndo frui glorientur. Si enim quicquam minus quàm summum bonum in præmiũ acciperent, adhuc plus appeterent, & consequens esset quòd plenum gaudiũ non haberent. Sed cum constet eos plenũ gaudium habere, necessariò sequitur eos summũ bonũ deũ habere, id est, de eius affluentia & plenitudine omnium bonorum abundare. Quando autem cœlum cœlorum legitur, ipse deus intelligitur, vbi iusti in abscõdito faciei suæ à cõturbatione hominũ celantur: vnde scribitur, Habetis thesauros in cœlo: hoc est, in deo. Ad hoc summum bonũ iusti quadã catena trahuntur, quæ de virtutibus hoc modo cõnectitur. In primis fides animã quasi quidã circulus cõplectitur, fides spe nutritur, spes dilectione tenetur, dilectio operatione expletur, operatio ad summum bonum intentione trahitur, intẽtio boni perseuerãtia clauditur, perseuerantiæ deus fons omnium bonorum dabitur. Igitur qui hac catena tractus, hanc turrim scandens culmen eius attingit, nõ solùm se veram vitam cognoscere, sed se perenniter in ea beate viuere gaudebit, quia in ea huius gloriæ cõsors erit. FRA. Veræ vitæ & omnium beate viuentiũ faciat te deus participem, qui nos omnes ad summum bonum perducat. Finis.

Psal. 148. *Psal. 30.* *Math. 19.*

AD LECTOREM.

ET hunc libellum studiosus aliquis consarcinauit. vnde ipse in fine vocat deflorantiunculam. Multa insunt quæ in superioribus habentur: subinde intertexit versiculos ex Boetij lib. tertio, quum is longe posterior fuerit Augustino. Cap. vigesimoseptimo negat filium à patre procedere, quum Augustinus euidenter doceat processionem filio & spiritui sancto communem esse. Stylus inæqualis est, & si æqualis esset, Augustini non posset videri.

Cap. I.

ADesto mihi verum lumen, deus pater omnipotẽs. Adesto mihi verum lumen de lumine vero, filius dei, deus omnipotens. Adesto mihi vera illuminatio sancte spiritus, patris & filij vnitas, sanctitas, charitas, deus omnipotens. Adesto mihi ô vna trinitas, pater & fili⁹ & spirit⁹ sanct⁹ vn⁹ deus omnipotẽs. Inuocat te dñe fides mea quam dedisti mihi propter bonitatẽ tuã ad salutẽ meã. Inuocat te deus me⁹ casta conscientia mea, & suauis amor fidei meę, qua me de excussis ignorantiæ tenebris ad veritatis intelligentiam perduxisti, quam stulta seculi amaritudine ablata, & tuæ charitatis dulcedine adhibita, saporosam mihi & mellifluam reddidisti. Inuocat te trinitas beata, vox clara & syncerus clamor fidei meæ, quam ab ipsis mihi enutriens cunabulis illuminasti per inspirationem tuæ gratiæ, quam adaugens confortasti me per ministeriũ prędicationis matris Ecclesię. Quàm dulcis facta est in ore cordis mei, quàm suauiter sapit in ipso palato gaudiorum animę meę, quàm fortiter, quàm crebrò pulsat mentem meam & mouet omnes sensus meos, & interiora spirit⁹ mei, vt te laudare delectet, quia fecisti nos ad laudandum te? Sed inquieta est mẽs mea donec requiescat in te, & increpitans me meæ desidiæ, ac colligens à dispersione qua frustratim distendor, dũ ab vno te auersus in multa euanesco, & reuersus in me & surgens supra me, atque cunctis transcensis perueniens ad te, exultem tibi cordis iubilo, & laudes promã oris officio, quatenus in meditatione cõfessionis tuæ incalescat cor meũ, & inhiet tibi spiritus meus, atque ardeat mens mea in amore tuo oblita vanitatis & miseriæ, dũ tibi soli intendit, dumq; stupens adhæret incommutabilitati tuæ gloriæ, oculisq; fidei intuetur te solem iustitiæ, sicut scriptũ est, Qui adhæret deo, vnus spiritus est. Fugiam itaque domine, & libenter fugiam ob strepitũ tumultus omnium vanitatum. Sed quò fugiam vt illos declinem, illos calcem sub pedibus, & procul pellam à serenitate iocundi intuitus? Ad te, qui es solũ confugiũ & vnica spes miserorum, ad te gloria mea & exaltans caput meum, ad te confugiam de lacu miseriæ & de luto fecis, tibi inhæream prout ipse dederis, suauitas melliflua, vt indulcescas mihi dulcedo non fallax, dulcedo felix & secura. Quærã ergo te domine inuocans te, & inuocabo te credens in te, vt quęrens te, inueniam te, & inueniens benedicam te, qui benedixisti nos omni benedictione. Deus meus vnica spes mea, exaudi me, ne fatigatus nolim quærere te, sed quæram faciem tuam semper ardenter. Tu da quærendi vires, qui inueniri te fecisti, & magis ac magis inueniendi te spem dedisti. Illumina domine cordis mei oculum intimæ visionis perspicua luce. velatus enim est & cæcus tetra caligine peccatorum & ignorantiæ. Illumina eum lumine gratiæ tuæ, vt synceris fidei oculis, & puro lumine cordis inspiciam mysteria regni tui. Verùm quia non est pulchra laus in ore peccatoris, & fides sine operibus condignis non laudatur, rogo patrem per filium, rogo filium per patrem, rogo spiritum sanctum per patrem & filiũ, vt & omnia vitia elongẽtur à me, & omnes sanctæ virtutes plantẽtur in me, quatenus acceptabile tibi fiat sacrificiũ laudis fidei meę, deus me⁹, & ascẽdat ad te in odorẽ suauitatis. Obsecro, & misericordiã tuã supplex imploro, cũctarum fons & origo, largitor & munerator virtutum

1. Corin. 6. *Psal. 3.* *Psal. 39.* *Ecclẽs. 15.*

A virtutum deus, adauge mihi spem, fidẽ sanctam, rectam & immaculatam, fidẽ eruditam, catholicam & prudentissimam, fidem feruentem, inseparabilem & orthodoxam, quæ in me omnia quæ tibi placent, per dilectionẽ & humilitatem operetur, quæ vinci nequeat inter verba altercationis in tẽpore persecutionis, vel in die necessitatis. Scrutans corda & renes deus, coram te est sanitas & infirmitas mea. Illam precor serua, istam sana. Corã te est scientia & ignorantia mea. Vbi mihi aperuisti, suscipe intrantem: vbi clausisti, aperi pulsanti: vt audiens intelligam te, & intelligens diligam te, & diligẽs laudem te, atque in toto corde meo desiderem pulchritudinẽ visionis tuæ semper inspicere. Audio quod nobis intimare vult scriptura tua, quã sanctificasti & misisti in mundum. Audio & credo ei.

Psal. 7.

Caput II. Quòd deus spiritus est, & præsens vbique & totus.

Dicit enim, Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare & credere. Sed spiritus incõprehensibilis, incorporeus, immutabilis, incircunscriptus, vbique totus, nunquam diuisus, secundũ ipsius scripturæ testimoniũ veridicum, hoc modo discerneris, creator & creatura, in qua sunt qui & spiritus dicũtur. Si ita B est, quia ita, quomodo inuocabo deum meum & dominum meum, quẽ vtiq; in memetipso inuocabo cum inuocabo eum? Et quis locus est in me, quò veniat in me deus meus? quò veniat ille deus qui fecit cœlũ & terrã? Itáne deus meus est quicquã in me quod capiat te? An verò cœlum & terrã quæ fecisti, & in quibus me fecisti, capiunt te? An quia sine te nõ esset quicquid est, fit quicquid est, vt capiat te? Cum itaque ego peto vt venias in me, quia non essem nisi esses in me: nónne enim ego iã sum in inferis? & tu tamen ibi es: nam etsi descẽdero ad infernum, ades. Non ergo essem deus meus, non omnino essem, nisi esses in me. An potius nõ essem, nisi essem in te, ex quo omnia, per quẽ omnia, in quo omnia? Etiã sic domine, etiã sic. Quò ergo te inuoco cum in te sim, aut vnde venis in me? quò ergo recedã, quò ibo? Extra cœlũ & terrã fortasse, vt inde veniat in me deus meus, qui dixit, Cœlum & terram ego impleo. Capiunt ergo ne te cœlum & terra, quoniã tu imples ea? An imples, & restat quod te nũ capiũt? Et quò refundis quicquid impleto cœlo & terra ex te restat? An opus habes vt à quoquam continearis, qui contines omnia? Quoniam quæ imples, continendo imples: nõ enim vasa quæ te plena C sunt, stabilem te faciunt: quia etsi frãgantur, tu nõ effunderis. Et cum effunderis super nos, tu non iaces, sed erigis nos: nec tu dispergeris, sed colligis nos. Sed quę imples omnia, te toto imples omnia. An quia non possunt te totũ capere omnia, partẽ tui capiũt, & candẽ partem simul omnia capiunt? An singuli singula, & maiores maiora, minores capiunt minora? Ergo ne aliqua pars tui maior, aliqua minor? An vbique totus es, & res nulla te totum capit? Quid ergo es domine deus meus, quid rogo nisi domin⁹ deus meus? Quis est enim deus præter dominum, aut quis deus præter deum nostrum? Nemo, planè nemo. nũ enim est alius præter te trinum & vnum, vnũ & trinum, neque in cœlo sursum, neque in terra deorsum. Quis tui similis? Quis magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis ĩ omni virtute sicut tu deus noster, qui facis magna & mirabilia, inscrutabilia, quorum non est numerus? Te cuncta magnificãt, te omnis spiritus laudat, te adorant, te benedicunt omnia illa beatorum spirituum & supernorum ciuiũ agmina. Tibi mater Ecclesia in toto orbe offert preces, & incessanter dicit laudes. Te ego vltimus seruorũ tuorũ laudo & benedico. Tibi mens mea iubilat, tibi omnia ossa mea clamãt, Quis similis tui domine? Et meritò cuncta D quæ operatus es, tibi soli creatori obediunt, seruiũt, tremunt: ad nutum tuum facis quæcunque velis.

Ioan. 4. *Psal. 138.* *Roma. 11.* *Hiere. 23.*

Cap. III. Quòd in solo nutu omnia fecit deus: & in omnibus est totus.

Tu es enim vere dominus, solus deus inuisibilis, inæstimabilis, incircunscriptus, illocalis, immensus, incomprehensibilis, vbiq; totus, vbique pręsens, ineffabiliter omnia penetrans, omnia continens, omnia sciens, cuncta prospiciens, omnia potens, vniuersa gubernãs, totus in cœlo, totus in terra, totus etiam vbique, & non est alius præter te deum nostrum, in quem credit, & adorat mater Ecclesia Apostolica & vniuersalis. Tu es vere colendus & venerandus, tremendus & amandus cum omni semper deuotione domine deus noster. Qui cum non essemus, potenter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter recuperasti nos. Vnde confiteor tibi rex cœli & terræ, & honorifico te sacrificio laudis. Et quia exteriora munera desunt, totis medullis cordis, quæ in me sunt, vota laudationis reddo tibi. Sed quia nihil nisi de tuo acceptabile tibi offerri potest, tu deus in cuius lumine lumẽ videmus, da quæso lumen in corde, da verbum in ore, da menti cœlestem conscendere sedem. E

Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere visus.

Et quoniam altera pars sumus cœli, altera terræ: vnde corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem: discinde quæso terrenas nebulas & pondera molis, atque tuo quæso splendore illumina obscuram interioris hominis faciem.

Sapien. 9.

Siste vagas mentes per deuia multa ruentes.

Subde carnem spiritui, appetitum rationi, vitia virtutibus, corpus animo, atque tuæ me intus exteriusq; subde per omnia voluntati, & vniuersis suo bene compositis ordine, per gratiã tuam & te perfectè diligere, & dignè laudare merear labiis & corde, omniq; qua valeo virtute clamans ad te, atq; ita dicens: Summe, omnipotentissime, misericordissime, iustissime, secretissime, præsentissime, pulcherrime, fortissime, suauissime, inuictissime, verissime domine deus noster stabilis es & incõprehensibilis.

Cap. IIII. De essentia deitatis.

Immutabilis mutans omnia, inuisibilis vidẽs omnia, immortalis, illocalis, interminatus, incircunscriptus, nusquã finitus, ineffabilis, inæstimabilis, indicibilis, inscrutabilis, immot⁹, tãgens omnia, in- F uestigabilis, metuẽdus atq; terribilis, venerãdus atq; verendus, honorãdus atq; horrẽdus, nunquã nouus, nunquam vetus, omnia innouans, in vetustate perducẽs superbos, & nesciunt: semper agens, semper quietus, colligens & non egens, omnia portãs sine onere, omnia implens sine inclusione, omnia creãs & protegẽs, nutriẽs & perficiens. Quærens cum nihil desit tibi, amãs nec æstuans, zelas & securus es: pœnitet te, & non doles: irasceris & tranquillus es: opera mutas, sed consilium nũquam recipis. Qui inuenis, & nũquam amittis: nunquã inops, & gaudes lucris: nunquã auarus, & vsuras exigis, supererogatur tibi vt debeas. Et quis habet quicquã nõ tuum? Reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdens, qui solus viuificas omnia, quia creasti omnia.

Caput V. Quomodo sit deus & longè & propè, & in omnibus totus.

Qui es vbique, & vbiq; totus: qui sentiri potes & videri nõ potes: qui nusquã dees, & ab iniquorum cogitationibus longe es. Qui nec ibi dees, vbi longe es: quia vbi nõ es per gratiam, ades per vindictã. Qui omnia tãgis, nec tamen æqualiter omnia tangis. Quædam enim tangis vt sint, nec tamen vt viuãt & sentiant: quædam tangis vt sint, viuãt, & sentiãt, nec tamen vt discernãt:

G quædam tangis vt sint, viuant, sentiant atq; discernant. Et cũ tibimetipsi nunquã dissimilis sis, dissimiliter tãgis dissimilia. Qui vbique præsens es, & inueniri vix potes, quem stantẽ sequimur, & apprehẽdere nõ valemus.

Caput VI. Quòd de⁹ omnia tangit, nec tamen monetur.

Qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, superexcellis omnia, sustines omnia, nec ex alia parte sustines, atq; ex alia superexcedis: neq; ex alia parte imples, atq; ex alia circũplecteris: sed circumplectẽdo imples, & implendo circumplecteris: sustinẽdo superexcedis, & superexcedẽdo sustines. Qui corda fidelium doces sine strepitu verborũ, qui attingis à fine vsque ad finem fortiter, & omnia dispoois suaoiter. Qui locis non distenderis, nec temporibus variaris, neq; habes accessus vel recessus. Qui habitas lucem inaccessibilem, quam nullus vidit hominũ sed nec videre potest: in te manens quietus vbiqoe circumis totum.

Sapien. 8.

1. Tim. 6.

Cap. VII. Quòd non diuiditur deus ĩ partes.

Non enim scindi vel diuidi poteris, quia vere vnus es: nec in partes efficeria, sed totus totũ tenens, totum imples, totum illustras, totum possides. Hoc mysterium mẽs humana capere nõ potest, neqùe concipere, nec oratoria lingua narrare, neque diffuii sermonis bibliothecarum H volumina quiruni explicare. Si totum mũdum libri repleant, tua scientia inenarrabilis non potest enarrari, Quoniã vere indicibilis es, nullo modo scribi poteris, neque concludi, qui es fons lucis diuinæ, & sol claritatis æternæ. Magnus enim es sine quantitate, & ideo immensus. bonus sine qualitate, ideo vere & summe bonus, & nemo bonus nisi tu solus.

Luc. c. 18.

Cap. VIII. Quòd velle dei facere est.

Volũtas tua opus est, cui velle est posse, qui omnia quæ ex nihilo creasti, sola volũtate fecisti. Qui omnem creaturã tuam absque indigentia aliqua possides, & sine labore gubernas, & absq; tædio regis. Et nihil est quod perturbet ordinem imperij tui vel in summis vel in imis. Qui in omni loco haberis, & omnia contines sine habitu, & vbiq; præsens es sine situ & motu. Qui nec mali author es, quod facere non potes, qui nihil nõ potes: nec vnquã fecisse te quicquam pœnituit, nec vllius cõmotionis animi tẽpestate turbaria, nec totius terræ particula regnũ tuum est. Nulla flagitia vel scelera probas vel imperas. Nunquam mẽtiris, quia æterna veritas es, cuius vnius boniI tate facti sumus, & cuius iustitia pœnas luimus, & clemẽtia liberamur.

Cap. IX. Quòd nihil sit colẽdũ nisi de⁹.

Nam nihil cœleste, nihil terrenũ, nihil igneũ, nihilq; quod corporis sensus attingit, pro te adorandũ est vel colendũ, qui vere es quod es, & nõ mutaris: cui maxime ac specialiter illud cõuenit, quod Græci dicunt πλατὺς, id est latus, quia semper idẽ ipse ea, & anni tui nõ deficient. Hinc etenim patenter datur intelligi, quòd tu deus noster quẽ colimus, deus verus & omnipotens ea sine dubio inuisibilis, etsi pio intellectu videaris: incõprehensibilis, etsi per gratiã repræsenteris: inæstimabilis, etsi humanis sensibus piẽ credaris sanctéq; cogiteris: ineffabilis, etsi humanæ locutionis vsualibus verbis abusiue vtcũque dicaris, ideo verus & tantus: cæterum quod sciri, quod cogitari, quod cõprehendi, quod dici de te potest, minus est. Quod verò incomprehensibile est & immensum, indicibile & infinitum tibi soli duntaxat notum est. Hoc nanque est quod omnẽ superat sensum: hoc quoque est quod te facit existimari, & pro certo credi, & vniuersalẽ appellari deũ, dum ad perfectum vsque reperiri non vales, dum totus intelligi capi ve nõ potes. ita te vis magnitudinis & notum nobis obijcit, & ignotum. Et hęc est summa dulcitudo spernentium te, scire volentiũ tibi creatori suo seruire, habent quod scientes venerentur, & habẽt quod ignorãtes mirentur: habẽt quod timeant, habent quod diligant.

Malach. 3.

Psal. 101.

Opinor fuisse scriptum τὸ ὂν, id est quod est.

K Si enim totus pateres nostræ cõditioni deus vnus & ver⁹, minime potuisses credi. adeò falsi reperti sunt, qui putabãtur dij, quoniã sciri per omnia potuerũt, qui & quales quantiq; fuerunt.

Caput. X. Quòd ĩ solo verbo deus omnia fecit.

At tu deus noster mirabilis & potẽs, qui totã istius mundi molem cum omni instrumẽto elemẽtorum, corporum, spirituum, verbo, quo iussisti quæ fieri dispoiuisti, virtute qua potuisti ex nihilo expressisti ornamentũ maiestatis glorię tuæ, qui tempore ab ipso tunc æuo ire iubens stabilisq; manens, dans cuncta moueri. Qui terrã multiplici germine fructuum, & cœlũ pulchro decorasti lumine siderũ, quorum tu solus nomina, signa, potestates, cursus, & loca, & tempora nosti. Tu mitis & benigne, fortis & zelotes & sabaoth inuictissime, visitans peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartã generationem, & faciẽs misericordiam in mille milia, his qui diligunt te, & timẽt nomen tuum. Si opera tua ita sunt magna & inscrutabilia, pulchra atque stupẽda, dicãt qui volunt, quomodo capi poteris tu pulcherrimus creator eorum. Cõstat enim opificem longe se aliter habere quàm ea quæ à se fieri voluit. Ex pulchritudine tamen circunscriptæ naturæ & mũdialium rerum mirabili specie pulchritudo L tua quæ tu ipse es, quia simplex es, & excellentia gloriæ tuæ, quæ circunscribi non potest, intelligi aliquatenus valet: quanquam magnitudinem diuinitatis tuæ infinitam & incomprehensibilem nullus possit sensus attingere, neque etiam illorum quoque supernorum ciuium: miro tamẽ modo essentia tua scitur, cum esse creditur.

Exod. 20. Deut. 5.

Caput. XI. De duabus syllabas dei.

Quotiescunque recolo vel audio duas breues syllabas, vel quatuor literas, quib⁹ scribitur de⁹: hoc enim nomen tibi soli omnipotens iure debetur: atq; cum intueor tuæ virtutis magnalia, & mirabilẽ mũdi creationem, id est, cosmopœiæ cõsidero decorem, simulq; mecũ tacitus reputo miserationes tuas, quæ à seculo sunt, mirentur enim qui volunt potẽtiam tuam, sed ego plus stupeo animaduertens misericordias tuas: profecto in his quatuor literis & duabus breuibus syllabis, cum infinitum quid & incomprehensibile, immensum & inenarrabile mentis intuitu, & synceris fidei oculis pręscire & posse, quod mihi tantillo homini dignaris largiri, M cõtẽplor. Nũquid enim duę breues syllabę tuę deus noster es, aut duas breues syllabas adoramus, vel ad duas breues syllabas peruenire desideramus, quæ penè ante desinũt sonare quàm cœperint, nec in eis secũdæ locus est, nisi prima antè trãsierit? Manet quippe magnum aliquid, & magne summeq; est, quod incõparabile & omnium præcellentissimum est, quod dicitur deus, quãuis non maneat sonus cum dicitur deus.

Cap. XII. Quòd in natura sua nos vides deus.

Verum quia caro nescit spiritum, & inuisibilia à visibilibus non videntur, per fidem enim ambulamus, & non per speciem: humanæ tu deus noster nimis bonus & pius consulens infirmitati, dignaris te nobis insinuare, nõ tua proprietate, sed aliqua quadam similitudine. Vnde & nostrorũ qualitatem membrorum habere describeris, volẽs passionum indigna de teipso ad hæc perferre, vt quia sicut es, te nequimus scire in præsenti miseria, per nostra nos ad tua trahas, & nos dum condescendis nobis, facilius consurgamus tibi.

Cap. XIII. De magnitudine dei in homine facta.

Multis siquidem modis ad significandum te hominibus de rebus inferioribus ad te species ducis, quem reuera iuxta propriam naturam inuisibilem constat esse, & in totum incomprehẽsibilem & incircunscriptum: ac pee hoc nunquam alicui apparuisse secundum essentiam, sed modis quibus voluisti, per assumptam creaturarum speciem, & ad efficientias causarũ credimus. Falluntur itaque Anthropomorphitarum

tarum

A tarum hæresis sectatores, qui dum legunt hominem ad imaginem & similitudinem dei factum, asserunt stulta temeritate speciem humanam te habere, cum illo in loco vel dicaris vel credaris mente non carnem ad imaginem tuam creasse. Enimuero nihil dignum de te humanus sermo loquitur, quia nec secundum qualitatem aut quātitatem, nec secundū sitū vel habitū seu motū aliquid de te digne dicitur. Et tamē longitudo, latitudo, altitudo & profunditas tibi quodāmodo inesse legūtur. Sed latitudo charitatis, qua nos ab errore colligis, & contines in veritate. Longitudo verò, qua nos longanimiter malos portas, donec emendatos futuræ patriæ restituas. Altitudo autē, qua omnē sensum & hominum & angelorum immensitate scientiæ superexcellis. Profunditas quoque, qua damnandos inferius iuxta æquitatem disponis, atque tuo iudicio iudex iustus prœordinas. Omnē igitur supergrediatur creaturā, & mētis intuitum vltra omnia dirigat, qui aliquid voluerit de tua prælibare liberalitate, summa boni deitas. Tūc enim homo procul positus à vanitate, plenius in veritate tenetur, quādo in corde eius quicquid est deus, reliquis cūctis ab intuitu dimotis, pacifica piè credit, & sanctè

Cap. XIIII. De latitudine dei.

Cap. XV. De cognitione facta trinitatis.

B cogitat. Sed licet nemo sit qui te in hac valle lachrymarum valeat efficaciter cōprehēdere & definire, magnū tamen & mirum valde nostræ ætati datum est scire de te summo bono, tua nobis nimirum gratia reuelante. Quis ante nos (in quos seculorum fines deuenerunt) talia sic manifesta audire potuit vel cognoscere de trinitate & vnitate, de personis & substantia? De te quidem pater deus quòd sis a nullo, ideo ingenitus diceris: de filio autē tuo, quia genitus & à te sit, non à se: de spiritu quoque sancto, quia procedens, & nō sit à se, sed à te & filio, quorū est spiritus: ita ve sicut tu pater nec genitus nec procedens dici potes: sic filius nec ingenitus, nec procedens: sic nec spiritus sanctus ingenitus, nec genitus dici debeat, quatenus proprietas personarū te vnū patrē simul cum vno filio & vno spiritu sancto patēter nobis ostendat. Quis prioribus seculis in te vnū credere deum, & te cōfiteri trinum, neque substantiam separans, neque personas confundēs, sic prudenter intellexit, sic palam sapuit, sic verè cognouit? Filius sanè tuus missus ad publicum nostrū de sinu tuo, hanc rectę fidei

1. Cor. 10.

C normam euidentius huic vltimæ patefecit ætati. Priusquam creaturæ ostēderes creatorem, in sola notus eras Iudæa deus, & in Israël magna nominis tui fama & cultus audiebatur. Sed nunquid sic liquidò: aut tantū quātum apud nos sub gratia constitutos? De trinitate verò indiuidua parum quidem tunc perpauci senserunt. Legislatorū enim filij quid de vna trinitate, vel de trina vnitate scire debeant, digna perculsi cæcitate adhuc ignorant, aliud præter vnū deum miseri nolētes confiteri, & garrientes in nos verbis malignia dum dicimus te patrem habere filiū. Nobis autē qui ex gētibus venimus, quàm multa & vera de trino vnoq; deo datum sit, probāt corda quæ credūt, necnon & ora quæ confitentur, atq; nihilo minus flagella ipsa & mors, quæ pro hac ipsa cōfessiōne illata sunt. Scriptum est enim, Super senes intellexi. Domine deus noster vnus & verus nisi tu trinitas esses, non diceretur voce veritatis, Ite baptizate omnes gentes in nomine patris & filii & spiritus sancti. Neq; enim baptizari iubemur domine deus in eius nomine, qui non esset deus dominus. Et rursum nisi tu trinitas esses vnus deus, nequaquam tua voce decerneretur, Audi Israël, dominus deus tuus, deus vnus est. Ergo nisi tu deus pater ipse esses, & filius tuus verbū tuū

Psal. 75.

Psal. 118.

Cap. XVI. Quòd sancta trinitas sit indiuisa.

Deut. 6.

Iesus Christus ipse esset, & donū nostrum esset ipse spi- D ritus sanctus, nō legeremus in literis veritatis, Misit deus filium suum. Nec tu vnigenite diceres de spiritu sancto, Quem mittet pater in nomine meo: &, Quem ego mittam vobis à patre. Et alibi, Ego & pater vnū sumus: &, Qui videt me, videt & patrē. Ego enim in patre, & pater in me est. &, Pater in me manens ipse facit opera. Quid enim his verbis aliud, nisi triuū & vnum deum docere nos crederis tu magister veritatis, in cui pectore recōditi sunt thesauri sapiētiæ & scientiæ? Dicis quoque, Mea doctrina nō est mea. &, Sermonem quē audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris. Res mira, res admirāda. Dic ergo, dic verbū patris, respōde quęso virtus & sapiētia summi principij: sed tu ipse principiū de principio, non tamen duo principia, sed vnum certe principium. Dic verbū semper manens, doce seruum humiliter interrogantem. Quid enim tam tuum quàm tu? Sed tu tuus & non tuus, quia nō es à teipso, sicut in multis sæpe locis testaris, sed à patre, cuius es verbū, nō sonabile per syllabas & volatile, sed sēper immobiliter viuens atque manens. Et ideo verbum nō quod definit prolatum, sed quod permanet natū: non transitorium, sed æternum: non factum, sed genitū: nec solum genitum, sed etiā vnigenitum: cui ratio adest disponenti, & præsto est virtus perficiēti, vtpote vero deo & summo domino. Te quippe vnigenitum verbum pater genuit de seipso: per quod omnia creauit ex nihilo. Et idcirco indubitanter credimus, quia nisi omnisciū & cūctipotēs verbū de° esses, nullo modo per te omnia facta fuisset. Quomodo enim creatura creare aliquid potest? Creare certè solus deus valet, qui creatus non est. nihil enim excepto deo nō creatum est. Absit ab intellectu nostro, vt aliquid fateamur ex patre nasci nisi filium, & ideo nō nisi deus nasci potuit ex deo. Vnde te mihi patris verbum considerare volenti, nulla sufficiunt verba, quibus te valeam explicare. Quid autē abunde vel dignè loqui potero? Quis de quo? Homo de deo, opus de opifice, creatura de creatore, paruus de immenso, tēporalis de æterno: cui° venerabilis potentia, qua nos omnipotētissima gratuita bonitate fecisti: nec minus tamen venerabilis gratia, qua nos omnipotentissima misericordia saluasti. Qui & opus creatricis omnipotētiæ gratis fecisti, & opus saluatricis gratiæ omnipotēter implesti, habens nimirum perpetem potestatem & condendi in- F condita, & reparandi perdita. Nec igitur præcipuus ille theologorum, summa profunditus cæteris, aquilinis cōtemplatus obtutibus, scriptitans eructaret, In principio erat verbum, & verbū erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deū: nisi tu deus verbum, semper apud patrem, semper cū patre, semper de patre, semper in patre esses: non sicut vas in vase, vel ciuitas apud vrbem, sed veluti sapientia intra sapientem, veritas in veraci, bonitas in bono, æternitas in æterno: quia nihil aliud in patris substantia nisi deus & æqualis & coætern° illi à quo genitus es, esse potes. Obmutescat itaque, & cùm suis authoribus pereat omnis hæretica prauitas, quæ inimica semper lite nunc substantiam diuidit, nūc personas cōfundit. Crescat rogo fide, & magis magisq; piis fœcundetur actibus mater Ecclesia, quę tres deos colere, trinitatē in personis distinguere, prophanum & nimis impium iudicat. Hæc denique cœlestibus erudita disciplinis, credit, cōfitetur & docet vnā proculdubio substantiā & tres personas, sciens omnia quæ ad fidei regulā pertinent. Huius magisterio & doctrina cœlit° inspirata à puero doctus, corde credo, ore

Galat. 4.

Ioan. 14.

15. & 10.

Coloss. 2.

Ioan. 7. & 14.

E

Ioan. 1.

G confiteor te, ô summa trinitas, vna virtus & indiscreta maiestas.

Cap. XVII. De cognitione diuinæ essentiæ incorporeæ.

Confiteor te patrem & filium & spiritum sanctuoi iu personis trinum, in substātia vnum, verum deum omnipotentē, visibilium & inuisibilium cōditorem, nō corpus aut in corpore positum, neq; ex diuersis speciebus admixtum, aut membrorum cōpaginibus effigiatum, sed vnius simplicis & incorporeæ naturæ. Te quidem verū patrem summæ bonitatis, & totius deitatis priocipium, incircunscriptæ & ingenitæ maiestatis deū, ex uullo ducentē initiū, sed omnibus initium danteoi credo & confiteor, nō corporali progenie nec extrinsecus, oon necessitate neq; voluntate, sed natura filium generantē. Cōfiteor & te verum filium ex patre sine initio ineffabiliter natum, verum deū vnigenitū, per quem omnia facta sunt, & verum patris verbum, nō factum, non creatū, oou adoptiuum, sed genitum, & vnius cum patre substantiæ, atque ita per omnia æqualem deo patri, vt oec tēpore, nec gradu, nec potestate esse posis soferior. Tantūq; te esse confiteor qui geoitus es, quantus est ipse qui te genuit. Non antē quia dico genitum à patre filiū, diuinæ & ioeffabili generationi aliquod tē- *H* pus adscribo, sed oec patrē dico aliqñ cœpisse, nec te filiū. Quia enim semper fuit pater: nūqnā igitur nō fuisti filius. Nō enim aliter cōfiteri possumus æternū patrem, nisi cōfiteamur te coæternū filium. Ex filio enim pater dicimr: & quia semper pater fuit, semper habuisse filium dubium noo est.

Ca. XVIII. De processione spiritus sancti à patre & filio.

Te quoque credo spiritum sanctum verum deum, noo factum, nec creatum, nec genitum, nec ingenitum, sed ex patre & filio inenarrabiliter procedentē, & io patre simúlq; filio substantialiter permanentem. Sic igitur ab vtroque procedis, vt inseparabiliter io vtroq; maneas: atq; ita per omnia deo patri & filio æqualem, coæternum, consubstantialē, vt neq; potestate, neque voluntate, neque æternitate, neque substātia differre posis ab eis vel præcidi, à quibus procedis. Igitur æternom patrem sioe natiuitate, æternū filium cum natiuitate, æternū spiritum sanctum cum processione, sine natiuitate: totū patrem io filio & spiritu sancto, totum filium in patre & spiritu sancto, totum spiritū sanctum in patre & filio permanentē: patrem & filiū & spiritum sanctū vnum deum omnipotētem, vna potestate, vnóque regno, vna maiestate, vna æternitate, extuoc & *I* nunc & semper vbique regnantē corde credo, ore confiteor, & mente diligo. Ad hanc fidei regulā dirigēs iotentionem meam, quantum me posse fecisti, deus meus quæsini te, & desideraui iotellectu videre quod credidi. Huius rei gratia ingressus sum multarū apotbecam deliciarum, quibus pascitur mater Ecclesia, vbi cōsideraui plurima, & cœpi explorare singula. Et cum huc illúcque anxius auidusq; discurrerem, tu bonus adiuuare cupiēs desiderium quod dedisti, misisti maoum pietatis tuæ, & sóluisti nodum ambiguitatis meæ: & ideo delectat me de te valde cogitare, de te loqui, laudesq; tuas desiderāti corde depromere, vt in præsenti miseria solo quidē corpore, tecum autem mente & omni auiditate tui tenear. Domine, deus trine & vne, sciētiæ lumen accende in me, per quod te iotelligere merear trinum & voum deum, sicut es trinus & vnus deus. Et ignorantiæ teoebras magis magisq; sicut cœpisti remoue à me, vt spiritalia spiritaliter videam, quātum possibile est humanæ fragilitati. Da mihi in via hac, qua te duce gradior, intellectum, atque inspira mihi & semper doce gratiam tuam, qualiter in te irreprehēsibiliter sit credendū, vt te vnum deum essentialiter sapiam, & incomprehēsibiliter trinū personaliter capiam.

Cap. XIX. De cōparatione trium personarū.

Patrem ingenitum, de patre vnigenitū, de vtroque procedentē & in vtro- *K* que maoentem spiritum sanctū, nullum anticipationis tribus vel posteritatis interuenire momētū, nec dispertitum habere imperium: nō in creaodis consiliū, regeodis perficiendisq; creaturis anxilium, opúsque diuisum. Quicquid illic naturale est, indiruptū: quicquid personale est, incōfusum. O mysterium ineffabile, & præ cæteris itellectu difficile. Reliqua sane sacramēta, quę tenentur in Ecclesia tua domine, stupēda sunt & venerāda, sed istud tui sacramētū præcellit vniuersa. Hoc nempe tuæ indiuiduæ trinitatis mysterium, & illud cœlestis mēsæ sacramētū, quæ fideles & pias animas pascit carne, & potat sanguine, vt nō esuriāt neque sitiant in æternum, fac me deus meus pura & simplici cōscientia pręcipue inter cętera sentire & credere, sumere & retinere. Ne sinas quæso domine fidē io eis meā aliquatenus vacillare, sed ita semper in eis & de eis pro tua tribuas pietate mihi credere ac intelligere, sicut veritas eorū se habeat. Intret in cor meum gratia tua, quæ sonet sioe sono & sine strepitu, loquatur ibi tantorum omnē veritatem mysteriorum: luce & dulcedine intus vbiq; & foris vndique perfundat animā meā illa magistra virtutum, & *L* iudex omnium veritatum: & sic irradiando & soporando eam in ipso veritatis cētro stabiliat atque cōfirmet, vt nec velim oec possim de tātis mysteriis aliter sentire oisi sicut oportet & decet. Omoipotēs bonitas, cuius pietatis aures ipsis pauperum tuorum desideriis patent, intellige clamorem cordis mei, & faue votis meis: Pręsta domioe vt ipso mētis palato sentiam gustem, & sapiam hæc ineffabilia sacramenta. magna enim sunt & mira valde, & ego paruulus in eorum consideratione deficio, quotiēs ad intuēda ea fidei oculos attollo. Sed quia vno modo vtraq; nobis necessaria sunt ad salutē, deus author omniū, inuisibilis creator, qui es substantia summa, & vna diuinitas, atque personalis vera & perfecta trinitas, te deum patrē exoro, ex quo omnia, & filiū tuum per quem omnia, simul & spiritū sanctum in quo omnia. Te dominū meum quem vnum & verū in trinitate cōfiteor deum, à quo creati, liberati & illuminati sumus, supplex rogo tātorum auidus mysteriorum, lacta me, nutri me, & vsque in mensurā ætatis perfecti viri meā extende exiguitatem, vt solidum hunc & perfe- *M* ctorum cibum capere valeā. Imperfectum enim meum viderunt oculi tui.

Psal. 138.

Cap. XX. Quòd diuina substantia indiuidua sit.

Dator omnium bonorum deus pater, cui nunquā sine spe misericordiæ supplicatur, cū filio tuo ac spiritu sancto, da quod à te desiderat & à te postulat anima mea. Quorum enim vna est substātia, vnum est & datū, vna & operatio, vnum donum, vnáq; potestas, vt in ipsa quoque personarū proprietate iuxta profundiorē intellectum quædā vnitas sentiatur. Inseparabilis nimirum naturæ tuæ vnitas nō potest separabiles habere personas, quia sicut trinitas es ī vnitate, & vnitas in trioitate, sic separationem non potes habere persooarum. Nominantur quidē illæ personæ aliquando singulæ, sed ita voluisti te trinitas deus inseparabilem ostendere in personis, vt nullum ibi nomen sit in qualibet persona, quod ad aliam personam secundum relationis regulā non referatur, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, & spiritus sanctus ad patrem & filium verissime refertur. Ea verò nomina quæ substātiam vel potentiam vel essentiam tuam significant, vel quicquid dei propriè omnibus personis æqualiter conuenit, vt deus, magnus, bonus, æternus, omnipotēs, omnia naturaliter de te deo dicūtur. Non est igitur aliquod naturæ nomen, quod sic tibi deo patri possit conuenire, vt

aue

A aut filio tuo, aut spiritui sancto conuenire negetur. Dicimus te deum patrē naturaliter esse deū, sed naturaliter est & filius deus, naturaliter est & spiritus sanctus deus: nō tamen tres dij, sed vnus deus pater & filius & spiritus sanctus. Idcirco inseparabilis es sancta trinitas deus in personis, sensu & intelligētia, quāuis in voce separabilia habeas nomina, quia pluralē numerū ī naturę nominibus nullatenus recipis. In hoc enim ostēditur personas non posse diuidi in sancta trinitate, quæ vnus est verus deus, quia cuiuslibet personæ nomen semper ad alterā respicit personā. Si patrem dico, filium ostendo: si filium nomino, patrē prædico: si spiritū sanctum appello, alicuius esse spiritū necesse est intelligi, nēpe patris & filij. Tu verò trinitas deitatis, personarū pluralitate multiplex, numerabiliter es innumerabilis, ac idcirco mēsurabiliter immensurabilis, & ponderabiliter impōderabilis. non enim summæ bonitatis, quæ tu ipse es, profitemur originē, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: sed eius participatione dicimus bona omnia.

Cap. XXI. Quòd ī diuinitate nō est materia.

Nam tua diuina substantia semper caruit ac caret materia, licet nō careat forma: quā dum imprimis quasi sigillū rebus singulis, eas sine tui augmēti aut detrimenti mutabilitate proculdubio à te facis differre.

B Quicquid in natura creaturarum est, creatura tua est, ô trina vnitas, & vna trinitas deus, cuius omnipotentia omnia gubernat, regit & implet quæ creauit. Nec ideo te omnia implere dicimus, vt te contineant, sed vt ipsa potius à te contineātur.

Cap. XXII. Quòd non est pars deo, nec diuisio.

Nec particulatim imples omnia, nec vllatenus ita putandum est, vt vnaquæq; res pro magnitudine portionis suæ capiat te, id est, maxima magis, vel minima minus, dum potius in omnib^9 totus ipse sis, siue omnia in te: cuius omnipotentia omnia cōcludit, nec euadēdi potentiā quis aditum inuenire poterit. Qui enim te nō habet placatum, nequaquā euadit iratum. Immēsitas quippe diuinæ magnitudinis tuę ista est, vt intelligamus te intra omnia, sed nō inclusum: extra omnia, sed non exclusum.

Ca. XXIII. Quòd deus cōtinet oīa.

Et ideo interior es, vt omnia contineas: ideo exterior, vt incircūscriptæ magnitudinis tuæ immensitate omnia circuncludendo regas. Per id ergo quod exterior es, ostēderis esse creator: per id verò ꝙ interior, omnia gubernare & regere demonstraris. Ac ne ea quæ creata sunt, sine te essent, tu intra omnia es: verùm ne extra te essent, tu exterior es, vt omnia cōcludantur à te, nō locali magnitudine, sed

C potētiali præsentia: quia vbiq; es præsens, & omnia tibi præsentia: quamuis quidē hoc intelligant, quidam verò non intelligāt. Hæc & alia multa docuit me mater Ecclesia, mater sancta vniuersalis & orthodoxa, cuius me fieri membrum voluisti per gratiā tuā: & de ei^9 cœlesti doctrina me ita certum & securum in omnibus pro tua pietate reddere dignatus es domine per assiduā tuæ inspirationis illuminationem, ac si multa quæ clausa mysteriis latent, non per speculum, sed facie ad faciem intuerer.

Caput XXIIII. Quòd deitas sit incorporea.

Docuit igitur, te solum viuum & verū deum non esse corporeum vel passibilē vel palpabilem, nullā tui partē corporeis oculis posse sentiri, nihil de substātia tua atque natura vllo modo esse violabile, aut cōpositum, aut fictū, aut maius, aut inferius: sed per omnem modum ex omni parte sine deformitate perfectū, sine quantitate magnum, sine qualitate bonum, sine tēpore sempiternum, sine morte vitā, sine infirmitate fortem, sine mēdacio veritatem, sine loco vbiq; totum, sine situ vbique præsentem, sine extensione omnia implentem, sine contractione vbiq; occurrentem, sine motu omnia transcendentē, sine statu intra omnia manētem, sine indigentia omnia creantem, sine labore omnia regentē,

D sine tui initio omnibus initium dantem, sine tui mutatione omnia mutabilia facientem, ac semper & vbiq; regnantem, sine fine manentem. Domine deus vnè, trinitas deus, quę incōparabiliter rebus omnibus antecellis, adeò es ineffabilis, infinita & incōprehēsibilis, vt paruissimum sit valde omne quod de te dici potest. Multa enim dicimus, sed plene id quod es dicere nō possumus. Et quia vniuersorum consummatio sermonum ipse es, idcirco cum peruenerimus ad te, cessabūt proculdubio multa ista quæ dicimus, & manebis vnus omnia in omnibus, & sine te dicemus omnia vnum, laudātes te etiā vnum, & in te facti vnum, videntes te iugiter sine fine incorporalem naturaq; immutabilem trinitatem, & in te omnia sciente, & in te gaudium perpetualiter mansurum habentes, ab omni sanati languore, & in illā immortalitatis gloriā transformati.

Cap. XXV. De visione dei.

Cum venerit visio hæc quæ danda facie ad faciem promittitur, quādo palàm de cunctis annunciabitur mysteriis, & fidei species atq; spei res succedet, tunc clarius certiusq; scientes intuebimur, nihil creatum aut seruiēs in te trinitas vna: nihil inæquale, nihil gratia æquale, nihil anteri^9 posteriúsve, nihil maius aut mino^9, nihil extraneū aut officiale alteri, nihil persuasione aut surreptione insertū, nihil

E moribus volūtate diuersum, nihil officio singulare aut alteri cōmunicabile, non confusum, totum perfectum; quia totum in vno, & vnum in toto, non tamen solitarium, quoniā summum bonum & summā sapientiam, & summā benignitatem te sancte pater vnum omnium principium & veritatem tuā, per quam te intelligimus nulla ex parte tibi dissimilem, qui forma es omnium, & solus imples hoc quod appetunt omnia: simulque ipsum vtriusq; donum, quo beata sunt quæcunque beata sunt, in te & cum te colimus & adoramus, vnā scilicet incōmutabilem trinitatem.

Ca. XXVI. Exemplum de igne & anima.

Cum enim tertiò repetitur quod vnū est, nō numerus coaceruatur, sed vnum esse illud asseritur, genitus, gignēs, & procedēs: tres quidem personæ, sed vna substātia. Sicut ignis, candor, calor, tria nomina sunt, res vna: sic memoria, intellect^9, voluntas, sed vna anima, quæ inseparabiliter demōstrātur, & inseparabiliter operantur. Si hoc in creaturis inuenitur, quid de te creatore intelligendū est?

Ca. XXVII. De immutabilitate dei.

Natura quippe diuinitatis tuæ immobilis est omnino & immutabilis, personæ verò mobiles sunt secundū relationem, nō iuxta proprietatē: sed ideo in relatione personarum trinitas, in naturæ verò substātia vnitas.

F Vnitas siquidem propter inseparabilem essentiam diuinitatis, trinitas autem propter diuersitatem nominum. Non enim nomina tātùm, sed etiam proprietates nominum, hoc est personas, vel vti Græci exprimunt ὑποστάσεις, † confitemur.

† aliàs, ὑποστάσεις, id est, substantias.

Hæc tamen dicimus de te deus noster, vt potest humana intelligentia capere. Cæterum quis in hac vita positus vel crystallino pectore sufficiat penetrare tuæ ipsius trinitatis interna mysteria, quomodo pater filius & spiritus sanctus tres personæ estis & vna natura? Quomodo tu pater ingenitus diceris, filius genitus, spiritus sanctus nec genitus nec ingenitus, sed procedēs dicatur? Quomodo filius de te patre nat^9 est, spiritus sanctus de te procedit & filio? Quomodo filius nascendo nō procedit, spiritus sanctus procedendo nō nascitur? Quomodo filius nō de se, sed de te est, nec tamen te est posterior de quo est? Quomodo spiritus sanctus de te procedit & filio, nec tamen à vobis præscinditur, à quibus procedit? Quomodo tria vnum estis, & vnum tria? Quomodo inuicē relatiue tria estis, essen-

G tialiter vnum: quomodo trinus es & vnus deus, nô localiter, sed vbique es, & non particulatim vbique es, sed vbiq; totus es, vbiq; præsens sine situ & loco & motu? Quis ista rogo cõsideret? Quis hæc cõprehendat quantalibet probitate vel sciẽtia præditus? Hoc tamen in spe promissionis repositum est, quia videbim^9 te domine, & tãto vnusquisque perspicacius, quãto hic vixerit purius: quia mundi corde, teste scriptura, deum videbunt.

Matt. 5.

Apertè nanque videbitur cuncta mẽtis iam detersa caligine, quomodo fili^9 qui oriẽdo est, tibi ô pater de quo oritur, subsequens non est: & quomodo spiritus ambo- rum, qui per processionem proditur, à vobis proferẽtibus nõ præitur: quomodo & vnum diuisibiliter tria, & tria indiuisibiliter estis vnum. Visa enim claritas, ad impatefactam tuæ nobis maiestatis speciẽ, purum amantis intuitum mentis rapiẽs subleuabit. Sed ipsa claritas natura est, & ipsa natura claritas est. Quæ nimirum visio nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficietur, quãdo sapientiã tibi coæternam, quã modo per ora doctorum sumimus, in ipso fonte bibemus. Omnia sacramenta & cuncta nobis tunc apparebunt arcana, non docto-

† ortus.

H rum verbis (nõ enim vllis indigebimus mysteriis, cum facie ad faciem videbimus te, sed inde, nisi fallor, vnde angeli te vident. Quid nos tunc latere poterit, quando tu deus noster, vita viuentium, causa causarum, forma formarum informata, te nobis clara visione insinuabis? Non enim indignum tibi videtur, cum te formam vocamus. Nã tua essentia, & species dici potest, & forma. Nõ frustra itaq; tam speciosissimum q̃ formosissimũ in laude tua pnnit forma, sed forma quę materia caret, & motu & tempore & loco: atque idem vnum est, & est id quod est reliqua verò nõ sunt id quod sunt. Hæc verissime sola dicere potest, Ego sum qui sum. Hæc tanta ac talis est, vt de ei^9 pulchritudinis visione nihil in hac vita sibi vsurpare mẽs humana audeat, quod solum electis tuis premium in sequentura remuneratione reseruas,

Caput XXVIII. Quòd deitas materia caret.

Exo. 3.

Cum ergo ad te peruenerimus fontem vitæ, & lumẽ æternum, & dulcissimã speciem & visionem tuam, erit nobis delectabiliter impressa sitis, simulq; satietas. Sed longe aberit à siti satietas, lõge à satietate fastidiũ, quia sitientes saturabimur, & satiati sitiemus. Tu denique & æterna nobis vita, gaudiũ, & corona eris. Tua beata vi-

Ca. XXIX. De siti sine satietate.

I sio erit nostri laboris præmium, vt post mortalitatis huius tenebras accẽsa gloriæ tuæ luce gaudeam^9. Videbimus itaq; tuę incõmutabilitatẽ essẽtiæ, vt per hãc & nos efficiamur incommutabiles, sed nõ sicut tu vides te. In nobis enim quicquid erim^9, poterim^9 nosse: in te autem qui comprehendi non potes quod es, quicquid illud est quãdo possumus nosse? Etsi poterimus, nondum possumus: & tamen cum poterimus, nũquid sic te nosse valebimus sicut te nosti deus? Ipsa quoq; rationalis & electa creatura nõ æqualiter visione tui potietur: vnusquisque enim pro mercede laboris sui: sed plene sibi sufficiet, quod singulis dabitur intueri. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine! Beati qui habitãt in domo tua domine. Felices qui iam pelagus huius mortalitatis transierunt, & ad portum perpetuæ securitatis peruenerũt. Infœlices nos, qui adhuc in salo huius vitæ circumflãtibus agitamur procellis, & inter pericula multa variosq; casus incerti nauem laborãtes trahimus. Domine da nobis te rectore, te duce inter Scyllã & Charybdim ita tenere iter per mediũ, vt integra naue & saluis mercibus peruenire possimus ad te portũ tutissimũ. Felix anima quę terreno resoluta carcere, libera cœlum petit, & beatis iã admixta spiritib^9, maiestati tuæ assistit:

Psal. 30. Psal. 83.

Cap. XXX. De vita æterna.

quæ te incircunscriptum lumen cernit, quę nullo metu K vel mortis vel hostis afficitur, quæ incorruptionis perpetuę munere lætatur. O vita vitalis, dulcis & amabilis, & semper memoralis, vbi nõ est hostis impugnãs, vbi nulla illecebra, sed summa & certa securitas, & secura trãquillitas, & trãquilla iocunditas, & iocũda felicitas, & felix æternitas, & æterna beatitudo, & beata sine fine tui visio atq; laudatio. Vtinã hęc succedat, & mortale hoc induatur immortalitate. Vtinam desinat & quãcito finiatur ista vita, vita dubia, vita cęca, vita ærũnosa, quam humores tumidãt, dolores exterminant, ardores exiccant, aëra morbidãt, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ cõsumunt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitiæ iactãt, paupertas deiicit, iuuent^9 extollit, senectus incuruat, infirmitas frãgit, mœror deprimit: & post hæc omnia mors interimit, & vniuersis gaudiis finẽ imponit, ita vt cum desierint esse, nec fuisse putentur. Iã iamq; adueniat domine, aduolet obsecro regnum illud carens morte, vacans fine, cui nulla tẽpora succedũt per æuum, vbi cõtinuus sine nocte dies nescit habere tẽpus, vbi illi angelorum hymnidici chori, & supernorum ciuium societas, vbi dulcis solennitas à L peregrinationis huius tristi labore redeũtium, vbi prouidi Prophetarũ chori, vbi iudex Apostolorũ numerus, vbi innumerabiliũ martyrũ victor exercit^9, simulq; cõfessorum cõstãtia premij sui perceptione consolata: vbi fideles viri, quos à virilitatis suę robore volnptas huius seculi emollire nõ potuit, & sanctę pariter mulieres, quę cum seculo & sexum vicerunt: vbi pueri, qui dũ essent in carne annos suos moribus trãscẽderunt: atque senes quos ætas debiles reddidit, & virtus operis nõ reliquit. Ad horum omnium sanctã frequẽtiã, & tuæ inspiciẽdæ pulchritudinis mãsuram sine fine lętitiã fac me domine deus toto corde intẽdere, viriliter currere, & feliciter peruenire. Interim dũ in isto maneo corpore, in his semper meditationibus mentem meam bonorum insinuator exerce. Mũda ergo cordis intuitum, acue mẽtis intellectum, accẽde cœlesti igne animum, vt te solũ cogitẽ, te solum amem, te solum in corde habeã & in ore, qui es futurũ nobis sine fine præmium. Et vt pòd^9 mortalitatis meæ leuius ferã, da lumen in corde, da verbum in ore, aperi sanctarum secreta scripturarum, & profunda mysteriorũ regni tui visceribus meis propina. Da ex M amore tuo lachrymas, da fidei virtutumq; pẽnas, quib^9 indutus sursum ad te volitem, & perosus terrã, cœlum petã. Hãc fidẽ per te, de te, in te, cõfiteor ô beata & benedicta & gloriosa trinitas, ô vera & summa & sempiterna vnitas, pater & fili^9 & spiritus sanct^9, deus, dominus, paracletus, charitas, gratia, cõsolatio, verũ lmẽ, lumẽ ex lumine, vera illuminatio, viuẽs vita, vita à viuẽte, viuificator viuẽtium, fons, flumẽ, irrigatio, vnus à se, vnus ab vno, vnus ab ambobus, ab vno omnia, per vnũ omnia, in vno omnia: id est, à se pater, ab altero, id est à patre filius, ab vtroq; spiritus sanctus, id est, à patre & filio, q̃ à se, q̃ ab altero, q̃ ab vtroque: omne autẽ q̃ semper in tribus, & omne q̃ æqualiter in singulis: verax genitor, veritas genitus, amor amborũ spiritus sanctus. Vna virtus, æqualis maiestas, par gloria, vna eademq; essentia. Sapiẽs genitor, sapiẽtia genitus, & charitas spiritus sanctus. Deus trine & vne, de^9 omnipotẽs, apud quẽ nõ est trãsmutatio, & ideo apud te cursus temporis diei noctisq; alternatione nequaquã variatur. Deus lux vera, quæ sine accessu ea quæ eligis illustras, & sine recessu ea quæ respuis deseris, & ideo in te null^9 defectus, nulla mutabilitas venit. Deus qui in temetipso manẽdo immu-

Iacobi. 1.

Caput XXXI. De luce diuina.

A immutabilis es, sic in se transitoria cōdidisti, vt apud te transire nequaquam possint: & ideo in conspectu tuo tempus non defuit quod apud nos sine decurrit. Deus in cuius æternitate fixa manent ea quę non fixa exterius seculorum volumina emanant, & ideo æternitas tua dies est vna, quæ nec fine clauditur, nec initio aperitur.

Ca. XXXII. Quòd sit immutabilis deus.

Deus qui sine mutabilitate tui simul cuncta respicis, siue distentione cōprehendis, & bona quæ iuuas, & mala quæ iudicas, & quæ iuuans remuneras, & quæ iudicans damnas, in his quæ diuerso disponis ordine diuersus non es. Deus qui opera tua extra circundas & intra reples, supra regis, & infra fers: & licet sis superior per potentiā, inferior tamen per sustentationē, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem, causa superior & inferior es, siue loco, amplus sine latitudine, subtilis sine extenuatione, & ideo per molem corporis nusquam es, sed per incircumscriptam substantiam, & immēsibilitatem incommutabilis naturæ nusquā dees. Sed quia longe distas creator à creatura, quis valet capere qualiter sis in loco, qui non caperis in loco? Omnino enim in loco esse non potes, quoniam vbique es. & non in loco. Ipse tibi locus, illocalis crederis esse, spiri-B tus incircūscriptus, vnde difficile inuenitur vbi sis, sed multò difficilius vbi non sis. Quis sine te subsistere vel esse potest? Et tamen tecū non possunt omnes esse. Omnia enim à te sunt, & per te subsistunt. Deus vera & infinita beatitudo, à quo & per quē & in quo viuunt omnia quæ verè summeq; viuunt. Deus bonū & pulchrū, à quo & per quem & in quo bona & pulchra sunt omnia quęcunque bona & vere pulchra sunt.

Caput XXXIII. De infinitate dei.

Deus supra quem nihil, extra quem nihil, sine quo nihil, vltra quem nihil, infra quē nihil. Deus sub quo totum, cum quo totum, in quo totum. Deus à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Deus cuius nos fides excitat, spes erigit, charitas iungit. Deus qui petere iubes, & inuenire facis, & pulsantibus aperis. *Matt. 7.* Deus, à quo auerti, cadere est: in quem cōuerti, resurgere: in quo manere, cōsistere. Deus quem nemo amittit nisi deceptus, nemo quærit nisi admonitus, nemo inuenit nisi purus aut purgatus. Deus quem nescire mori est, quē nosse viuere est, quem spernere perire est, cui seruire regnare est. Deus cuius pietatis ope & bene seruit subiectus, & dominatur prælatus, & ideo sine te nemo eorum recto incedit tramite C vel ordine. Deus inuisibilis & immēse, ineffabilis & æterne, incōprehensibilis, & corpore immortalis & perpetue, incōmutabilis & incircūscripte, mirabilis & benedicte, indicibilis, cui esse est viuere, sapere, & intelligere, scire & posse, pulchrescere & clarescere, vnum & idem es, quia simplex es, & diuidi nō potes. Tu es ipse deus meus viuus & verus, deus pius, rex nimis magn⁹. Te vnū deum colo, vnū naturarum principium, à quo vniuersitas incboatur & perficitur & cōtinetur. Vnum deum à quo sumus, per quē sumus, in quo sumus, à quo discessimus, cui dissimiles facti sumus: principium ad quod recurrimus, & formā quam sequimur, & gratiam qua recōciliamur, vnum quo authore viuimus, quē diligētes & quem fruentes beate viuimus: te laudo, benedico, atq; adoro: tuæ clemētiæ & bonitati gratias refero pro vniuersis donis tuis ac datis, & pro omnibus beneficiis misericordiæ tuæ, quæ animæ corporiq; meo largitus es, & semper largiris à puero & cunabulis meis propter te & nomē sanctū tuum. Vnde expertus didici quia tu deus noster, deus infinitæ misericordiæ, & maiestatis immensæ, pietatisq; gratuitæ, qui seruos tuos inter aduersa & prospera mirabiliter dirigis atq; custodis, sicq; moderaris vitā illorum in vtraq; parte, vt ad- D uersa prosperis, & prospera succedāt aduersis. Cōfiteantur ergo tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicāt tibi: *Psal. 144.* & vt cōfitendo resipiscant, nō cessant à laudibus tuis ipsi etiā peccatores. Quorum vnus ego licet in peccatis pronior, in corde tamen desiderāti tuas decanto laudes, si nō ea qua debeo laude vel dignitate, facio qua valeo facultate. Respice quæso sereno vultu ad hoc meæ exiguitatis obsequium, & propitiabili dignatione accipe tantillū sacrificium cōfessionis fidei meæ, vt ad te redeat quod à te venit: non respiciēs tātum ad id quod deuotius offero, quantū ad ea quæ deuotissime dicere volui & volo. Quicquid enim dedecet vel te offendit, abhorret anima mea. Vtinā possem talia qualia illi hymnidici angelorū chori. O quàm libenter me in laudibus tuis totum effunderem, & luculēter in medio Ecclesię carmē gloriæ tuę infatigabilis perorarem. Sed quia vt illi nequeo, prorsus tacebo? Væ domine tacentibus de te, qui ora mutorū resoluis, & linguas infantium facis disertas. *Sapien. 10.* Verùm quia paruulis licet laudes tuas vel balbutire, suscipe sacrificium precor de manu linguæ meę, de cordis amore. Sed ignosce rogo domine indignissimo & infideli tecum de te loquēti diutius seruo. E Ignosce pie, quia nō temeritate præsumptionis, sed auiditate tui desiderij huic defloratiunculæ operā dedi, vt breue & manuale verbum mecū de te semper haberem, ex cuius lectione quoties tepesco, in tuū redaccendar amorē. Sumus enim in medio laqueorū positi, & ideo facile à cœlesti refrigescim⁹ desiderio. Vnde indigemus assiduo monimento, quo expergefacti, ad te nostrū verum summumq; bonum quum defluimus, recurramus. Multæ denique sunt cōtemplationes, quibus anima deuota tibi exercitatur & proficit, sed nulla earum ita me delectat vt mens mea intendit, sicut illa quæ tua agitur proprietate. Idcirco necessariū duxi hunc mihi sulū decerpere sermūculū, vbi de omnipotētia maiestatis tuæ, sicut corde credo ad iustitiā, ita ore cōfiterer ad salutē, *Rom. 10.* te deum patrem ingenitū, te filium vnigenitū, te spiritum sanctum paracletum, sanctā & indiuiduam trinitatem, vnum deum, in magnitudine infinitū in virtute omnipotētem, in bonitate summum, in sapiētia inæstimabilem, in consiliis terribilem, in iudiciis iustū, in cogitationibus secretissimum, in verbis veracē, in operibus sanctū, in misericordiis copiosum: erga delinquen- F tes patientissimum, erga pœnitētes piissimū, semper idipsum, æternum ac sempiternum, immortalē atque incommutabilem, quem nec spatia dilatant, nec breuitas locorū angustat, nec receptacula vlla coarctāt, nec voluntas variat, nec necessitudo corrūpit, nec mœsta perturbant, nec læta demulcent, cui nec obliuio tollit, nec memoria reddit, nec præterita trāseunt, nec futura succedunt: cui nec origo initium, nec tēpora incrementū, nec cursus finē dabit: sed ante secula, & in seculis, & per secula in æternum viuis, & est tibi laus perennis & æterna gloria, summa potestas & singularis honor, perpetuum regnum, & sine fine imperium, per infinita & indefessa & immortalia secula seculorum, Amen.

Speculi finis.

AD LECTOREM.

Hunc librum non esse sancti Augustini non minus supernacaneum sit, quàm si quis admoneat bubalum non esse equum. Fruatur suo quisque iudicio, ego nihil video dignum in quo tempus terat, cui sit alioqui aliquid serij negocij.

G DE VITA CHRISTIANA liber.

VT ego peccator primus & vltimus, insipiétiórque cæteris & imperitior vniuersis, te vt sanctitatis & iustitiæ viam pergas, crebrioribus audeam literis admonere, non meæ propriæ iustitiæ fiducia, non sapientiæ peritia, non scientiæ gloria, sed sola quã cõcepi secũdum deũ animo & mẽte, tuæ charitatis causa cõpellit, quæ me peccatorẽ & ignarum pariter ad dicẽdũ, ita hæc hortatur & prouocat, vt cũ loqui nesciã, tacere nõ possim. Vellem itaque, & libenter optarem te eorum habere notitiã, quorum & sapientia affluentior est, & facundia maior, & scientia vberior, & conscientia ab omni peccatorũ contagione liberior, qui suis tete verbis iustè instruerent & exemplis. Nos enim præterquam quòd mentem nostrã ita insipientiæ & ignorantiæ caligo cæcauit, vt diuinum aliquid nequeat sentire vel dicere, adhuc insuper & omniũ redarguit cõscientia peccatorum, vt etiam si quid luminis possit habere, H abscondat: & ita fit vt præterquam quod dicere non habemus, hoc etiam quod habemus, non fiducialiter proferre conscientia prohibente possimus. Tu tamen cum peritior tibi apparere possit & melior, rudib9 admonitionibus nostris interim esto contenta, & charitati da veniam, cuius est non cõsiderare quid offerat, nec quod non habet quærit, sed totum quod habet libẽter impertitur: ad cuius non tam muneris speciem, quàm animi respice voluntatem, & diligenter aduerte quid tibi illa negare poterit, quæ totũ dare voluit quod habebat: obtulisset etiã quod non habebat si posset, quæ totũ quod potuit offerebat. Sitit itaq; ille, sed parum, qui decurrẽtis interim riui aqua nõ potest esse contentus, donec ad fontẽ vberiorem purioremq; perueniat. Nec illum satis esurire credo, qui cum cibarios panes habeat, nitidos expectat & candidos. Ita dulcissima soror quam ego certus sum esurire nimiũ, & sitire cœlestia, cibarios interim mande panes, donec similagines cãdentes inuenias. Exigui & turbulenti riuuli aquã pota, vsquequo fontis affluentioris haurias puriorem. Nec tibi interim panis noster, quamuis rusticus videatur esse, displiceat. Rusticus enim panis incultior esse videtur, sed fortior, I & celerius esurientem stomachum satiat, fessumq; corroborat, quàm qui siligineus videtur & nitid9. Nũc ergo dicam sermone prout valeo, & quid Christianũ agere conueniat, vt potero explicabo. Cuius rei & vnde prius exordium sumã, iustius non inuenio, quàm vt primum de Christiano ipso vocabolo dispntẽ, & cur quis Christianus nuncupetur exponam.

Lucæ. 21.

Cap. I.

Cur quis Christian9 nũcupetur

Christum vnctum interpretari, sapientiũ & fidelium nullus ignorat. Vnctos verò non nisi sanctos viros & satis deo dignos semper fuisse manifestum est, nec alios quàm Prophetas aut sacerdotes aut reges. Et tam magnum fuit ipsius vnctionis mysterium, vt in iudaico populo, nõ omnes illud, sed satis pauci de plurimis mererentur accipere, & hoc vsque ad aduentũ domini nostri Iesu Christi, quẽ deus oleo lætitiæ, id est spiritu sancto præ cæteris consortibus suis vnxit. Ex quo tempore credentes illi, & baptismatis illius sanctificatione purgati, non aliquãti, sicut sub lege prius fuerãt, sed omnes in Prophetis & sacerdotib9 vnguntur & regibus. Cui9 vnctionis munere quales esse debeamus, admonemur exẽplo, vt in quibus tã sancta est vnctio, sit non minus sancta cõuersatio. Ex sacramento enim vnctionis huius & Christi & Christianorum omniũ, id est, in Christo credentiũ vocabu- K lum descẽdit & nomen. Quod nomẽ ille frustra sortitur, qui Christũ minime imitatur. Quid enim tibi prodest vocari quod nõ es, & nomẽ tibi vsurpare alienum? Sed si Christianũ te esse delectar, quæ Christi sunt gere, & meritò tibi Christiani nomẽ assume. Aut si forsitã nõ esse, sed vocari desideras, hoc satis miserũ & fœdũ est, te velle vocari quod nõ sis. Nemo enim ita trãsit ad Christum, vt Christianus appelletur & nõ sit. Qui Christianus dicitur, Christũ se habere dominum profitetur. Et verè habet, si ei in omnib9 obsequatur & seruiat. Si quo minus, Christi ille non famulus, sed subsannator est & derisor, qui eius se seruum dicit, cui seruire dissimulat. Huic ergo iudiciũ geminũ seruatur, & pro dei subsannatione quẽ sine causa deum appellauit, & pro qualitate peccati.

Cap. II.

Quare peccatores de9 sufferat, & nõ ilico puniat.

Sed plerosq; incredulos & imprudentes & perfidos misericordia dei lõga patiẽtia peccare sinit intrepidos, vt ex hoc peccatorũ suorũ nõ arbitrẽtur vltionẽ, quia nõ statim velit punire peccãtes. Miseri & ingrati, suę salutis impuidi, quia etiã deo imputãt ꝙ eorũ differatur interit9: ignorãtes dei prouidẽtia duplici ratione differri, vt & humano generi lõga eius patiẽtia cõsulatur, & ne ille iudicet impatiens si ilico voluerit dã- L nare peccãtes. Nã si tã patiẽs nõ esset, iã dudum humani generis origo defisset. Nec iustos de peccatorib9 haberemus, si cõfestim deus vellet punire qui peccãt. Nõnullos enim scimus & legimus qui antea aut ignorãtiæ cęcitate, aut causa perfidiæ, aut adolescẽtię vanitate decepti, multiplici & vario peccatorum genere tenebãtur obnoxij, & per sustẽtãtis dei clemẽtiã & patientiã postmodũ conuersi ab errore, maiora adhuc opera fecerunt iustitiæ, quàm antea peccata cõmiserant. deus enim non donat peccata, sed differt: nec perseuerantẽ peccatorẽ à morte liberat, sed vt vel sero cõuertatur & viuat, patiẽter expectat: sicut beatus Petrus Apostolus ait, Nõ tardat dominus promissionem, sed patiẽter expectat vel agit propter nos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiã conuerti. Ille enim te quasi benignus pius & clemẽs, ilico idcirco nõ percutit, vt tu quãta illius erga salutem tuã pietas, quanta clemẽtia sit recognoscas, qui te peccatorẽ & impiũ expectare magis vult, & seruare cõuersum, q̃ punire peccãtem: sicut per Prophetã ipse dominus loquitur, & quantum velit homini misericordię M pietatisq; largiri, propriæ vocis benignitate depromit, dicẽs, Et iniquus si cõuertat se ab omnib9 iniquitatibus suis quas fecerit, & custodiat mandata mea, & faciat iudiciũ & iustitiam in terra & misericordiã, vita viuet, & nõ morietur: omnia delicta eius nõ erũt in memoria. In iustitia sua quã fecit viuet. Et nũquid volũtate volo mortem iniusti, dicit Adonai dominus, q̃ vt auertat se à via sua mala, & viuere eũ faciã? & alibi, Iniquitas impij non nocebit ei, in quacũq; die cõuerterit se à sua iniquitate. & iterũ, Cõuertimini filij cõuertẽtes, & ego sanabo cõtritionem vestrã. Ecce quomodo te deus, vt à peccatis tuis vel serò cõuersus saluus esse possis, & monet & prouocat. Ecce qualiter morti obnoxiũ vt viuat hortatur, quàm leniter, q̃ clemẽter inuitat, vt etiam peccatorib9 patris nõ neget pietatẽ, & adhuc filios appellet, qui patrẽ deũ peccãdo pdiderũt, sicut & ipse se pdidisse peccatores filios alio in loco cum voce flebili, & miserabili quadã lamẽtatione testatur, dicẽs, Sine filiis factus sum, perdidi populũ meũ propter peccata eorũ. Ex hoc ergo cognosce qualiter te deus diligat, quem maluit viuere q̃ perire. Et tu eũ contẽnis & despicis, qui amplius q̃ tu ipse te diligit, qui te mori cupientẽ vult viuere? Nolo, inquit,

2. Pet. 3.

Ezech. 18. & 33.

Ezech. 33.

Hiere. 3.

Ezech. 18. & 33.

quit dominus, mortem peccatorum, ſed vt conuertantur & viuant. Tu ergo mori voluiſti peccãdo, ille te viuere vult conuertẽdo. O ſtulte, ô irreuerens & ingrate, qui nec in hoc deo, qui tibi vult miſereri, conſentis, qui te magis vult ſua pietate ſaluare, quàm tuo perire peccato.

Caput. III. Quomodo de dei miſericordia ni miũ præſumentes plerũque ſubito & occulte puniãtur etiã in præſenti. Eccleſiaſtici. 5.

Nemo ergo ſibi ideo blandiatur, nemo ſtulta & vana ſuſpicione decipiatur, nemo idcirco ſecurus delinquat & liber, quia ſuper peccatores confeſtim dei ira iudiciumq; nõ venit, vt ex hoc opinetur ſe impune peccaſſe, quòd non ilico puniatur, ſed hoc magis differre deum quàm diſſimulare cognoſcat, & iram dei peccatoribus quamuis ſeram ſubitò & repẽtè venturam: ſicut ſcriptum eſt, Ne dixeris, Peccaui, & quid accidit mihi triſte? eſt enim altiſſimus redditor patiẽs. Ne tardes cõuerti ad dominum neq; differas de die in diem, ſubitò enim veniet ira eius. Quod in pleriſq; impletur, quibus ob nimia peccata & in præſenti dei ira ſuperuenit, & in futuro ſeruatur. Sed hoc nemo intelligit, nemo cognoſcit, nec quiſq̃ aduerſa ſuſtinens malis ſuis æſtimat irrogari, ſed quod pertulerit, conſuetudinis potius putat eſſe quàm criminis. Et idcirco deus in præſenti non videtur punire peccantes, quia cũ punit, non cognoſcitur. Multi ſunt enim (quod nemo non intelligit) qui ob multitudinẽ peccatorũ iam ante iudicij diẽ in præſenti etiam iudicantur. Aut dicat mihi quis ſi quem ſacrilegum, ſanguinarium, rapacem, falſarium, homicidã, furem, fraudulentũ, adulterum, cæterorumq; criminum reum vel in præſenti tẽpore poterit videre longæuum. Nos enim plurimorũ habemus exempla, per quæ probare ſufficimus ſceleratos & impios peccatorum ſuorũ fine completo, & hoc tempore iudicari, & præſentẽ eis vitam negari non minus quàm futuram. Sed hoc ille facilius intelligere poteſt, qui per diuerſa tempora diuerſorum iudicum impiè ſceleratéque conuerſantium ſpectauit interitum. Quorum quo poteſtas ſublimior eſt, eo ad peccandum maior audacia, quæ totum ſibi licere credit quod poteſt. Et dum alterius iudicium non timent qui alios iudicant, ad cadendum præcipites ſunt. Ita fit vt qui hominis non timent in delinquendo iudicium, deum ſentiãt iudicem & vltorem. Ex quibus alij qui inſontem animarũ ſanguinem frequenter effuderãt, ita iram dei iudiciúmque ſenſere, vt ipſi poſtmodum ſanguinem fundere cogerentur ſuum, qui libẽter fundebant alienum. Alij verò qui ſimilia commiſerant, ſic dei indignatione proſtrati ſunt, vt inſepulti iacerẽt, & eſca feris & cœli volucribus fierent. Alij autem qui innumerabilium hominum multitudinem iniuſte peremerant, membratim particulatímve conciſi ſunt, vt non minor fuerit conciſſura membrorum numero punitorum quos interimi fecerant: quorum iudicio maritis iniuſte peremptis, multæ effectæ viduæ, multi orphani patribus occiſis derelicti, quibus præter orbitatem mendacitas inferebatur & nuditas. nam addebant impietati & crudelitati quod deerat, vt eorum quos feciſſent occiſi, ſpoliarent & liberos: nunc verò ipſorum coniuges viduæ, & filij orphani alienis quotidie egene panibus. Nónne videtur tibi iſtud teſtimonium in ipſis eſſe completum cõminãtis dei dicẽtis, Viduam & orphanos non vexabitis: quòd ſi vexabitis eos, & vociferantes clamauerint ad me, exaudiam vociferationẽ eorum, & iraſcar animo, & percutiam vos gladio, & erũt cõiuges veſtræ viduæ, & filij veſtri orphani? *Exod. 22.* O indignũ nefas, ô ſceleſtiſſimum facinus, ô nimia & non ferenda crudelitas: Duo ſæuiſſima & atrociſſima vno perpetrãtur in tẽpore crimina: homicidiũ fit, vt rapina ſuccedat. Occiduntur mariti, occidũtur & patres, quo facilius viduæ ſpolientur & orphani: & ita quiſq; in alterius morte cõgaudet, quaſi non ſit & ipſe quandoq; moriturus. Meritò ergo deus huiuſmodi crudelitatibus & impietatibus cõmouetur. Meritò iudicium ſuũ in quibuſdam ante tẽpus oſtẽdit. Meritò talibus vita nec præſens nec futura cõceditur. Quorũ & nos ſceleratorũ atq; impiorũ, ne vel in præſenti iuſtũ dei iudicium euadere poſſe exiſtimemus, admonemur exẽplo: ſed hoc magis ſentire nos cõuenit, tãdiu vnumquenq; dei patiẽtia ſuſtentari, quãdiu nondũ peccatorũ ſuorũ terminũ finémq; cõpleuerit: quo cõſummato, eum ilico percuti, nec illi vllã veniã iam rẽſeruari.

Caput. IIII. Quòd deus certo numero peccatorũ completo puniat hominẽ, exemplo probatur.

Eſſe autẽ certũ peccatorũ modum atq; menſurã, dei ipſius teſtimonio cõprobatur. Et quòd vnuſquiſq; vel celerius vel tardius prout peccatorũ ſuorum modũ expleuerit, iudicetur, euidentiſſime quidem demonſtratur, quando de Sodomorum & Gomorræorum interitu ac incendio (qui ſua iam peccata repleuerãt) ad Abrahã deus loquitur, dicẽs, Clamor Sodomorum & Gomorræorũ repletus eſt, & peccata eorũ magna vehementer repleta ſunt. *Gene. 18.* De Amorræis verò quid dicit, qui ſua nondum peccata finierãt, quos poſt multos annos quàm ſupradictę ciuitates crematę ſunt, cõſtat eſſe deletos? Nondũ ſunt expleta peccata Amorræorũ vſq; adhuc. *Gene. 15.* Quo exemplo manifeſtiſſime inſtruimur & docemur, ſingulos ſecundũ peccatorũ ſuorum plenitudinem conſummari & tamdiu vt conuertantur ſuſtineri, quamdiu cumulũ ſuorum non habuerint delictorum conſummatũ. Nemo, inquam, ſe fallat, nemo ſe decipiat, malos non amat deus, peccatores nõ amat, iniuſtos nõ amat: rapaces, crudeles & impios nõ amat: ſed amat iuſtos, bonos, pios, humiles, innocentes & mites, ſicut ſcriptum eſt, Quoniam non volens deus iniquitatem tu es. *Pſal. 5.* & item, Nõ habitabit iuxta te malignus, neque permanebũt iniuſti ante oculos tuos. & iterum, Odiſti, ait Dauid, omnes qui operantur iniquitatẽ, perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Caput. V. De bonorũ & malorũ differenti punitione.

Sed dicet aliquis, Quid eſt quòd videmus bonos etiam perire cum malis? Illi non pereunt, ſed euadunt, qui de malorum conſortio & perſecutionibus liberantur, & ad requiem transferuntur. Illi autẽ planè moriũtur & pereunt, quos de hoc mundo recedentes maioris adhuc iudicij ſupplicium expectat & pœna. Vocantur enim ante tempus boni, ne diutius vexentur à noxiis: mali verò & impij tolluntur, ne bonos diutius perſequãtur. Iuſti de preſſuris, tribulationibus & anguſtiis vocãtur ad requiem: iniqui verò de luxuriis, opibus & deliciis rapiuntur ad pœnam. Illi vadunt vt iudicent, iſti vt iudicentur. Illi vt vindicẽtur, iſti vt in eos vindicta celebretur, vt ſcriptum eſt, Iuſtus autẽ ſi morte pręoccupatus fuerit, in refrigerio erit. *Sapien. 4.* & iterum, Viuens inter peccatores, tranſlatus eſt. & iterũ, Placita enim erat deo anima ei°, & ideo properauit de medio iniquitatis eripere eum. *Ibidem.* & iterũ, Impij eunt ad mortẽ, illi autem (nẽpe iuſti) ſunt in pace. *Sapien. 3.* Vides ergo hanc ſolutionẽ corporis iuſtis & dei electis requiem eſſe, nõ pœnam: & cũ diſſoluuntur, liberari eos potius quàm perire. Et idcirco ipſam ſolutionẽ qui fideles ſunt, non timent nec verentur, ſed venire magis deſiderant & exoptant, per quã ſibi requiem intelligũt exhiberi, non pœnam. Iniqui verò & impij & ſuorum ſcelerum conſcij, eam meritò naturali prouidentia pertimeſcunt, per quam ſe nõ neſciunt iudicari. Quapropter hac ratione reddita & accepta, nõ oportet nos omnino peccare, præſertim cum non ignoremus peccatoribus iudiciũ & in præſenti eſſe, & in futuro ſeruari.

G Nec in hoc nobis quòd nomine tantùm Christiani dicimur, blandiamur. sed propter hoc etiā iudicandos nos credamus, si nobis nomē frustra vēdicemus alienū. Aut si aliquis tam incredulus est, tam infelix, tam pertinax, tam obstinatus, tam audax, vt quæ quādoq; ventura est, dei iudicis iram indignationemq; nō metuat: vel saltem humanā consuetudinem erubescat, & id videat, quàm brutus, quàm insipiens ille, quàm stultus ab ipsis etiā gentibus iudicetur, cuius tāta est vanitas tantaque dementia, vt sibi adipiscatur alienū nomen. Quis enim tam vanus & miser est, qui aduocatū se cum literas nesciat audeat profiteri? Quis tam insanus & excors, vt se profiteatur militem, qui nesciat arma gestare? Nemo enim quodcunq; nomen sine causa sortitur. Sutor vt dicatur, necesse est vt calciamēta cōficiat. Vt vocetur quis faber aut artifex, artis peritia facit. Vt negocians nūcupetur quis, carius quod vilius emerat distrahit. Huiusmodi exēplis cognoscimus nullū sine actu nomen, sed omne nomen ab actu. Tu ergo quomodo Christianus diceris, in quo Christiani actus nō apparēt? Christianus, iustitiæ, bonitatis, integritatis, patiētiæ, castitatis, prudētiæ, humilitatis, humanitatis, innocētiæ, pietatis est nomē: & tu illud tibi quomodo defendis, & vēdicas tibi, cui de tā plurimis rebus nec pauca subsistunt? Christianus ille est, qui nō nomine tantū, sed & opere est, qui in omnibus Christū imitatur & sequitur: qui sanct⁹, innocēs, incōtaminatus, intactus est, cuius in pectore malitia nō habet locū: cuius in pectore sola pietas cōsistit & bonitas: qui neminē nouit lædere & nocere, sed omnibus opem ferre. Christianus ille est, qui exemplo Christi nec inimicos nouit odire, sed magis aduersantibus sibi benefacere, & pro persecutoribus suis & hostibus exorare. Nā qui aliquem lædere aut nocere paratus est, ille mentitur se esse Christianum. Christianus est, qui potest iusta voce dicere, Nemini hominū nocui, iustè vixi cū omnibus. Sed ne me ex sensu proprio loqui quis arbitretur aut credat, aut eum putet se facilè debere cōtemnere, qui sua potius voluntate quàm legis authoritate loquatur, iā nūc ipsius legis, cuius præceptis nobis vitę aditus aperitur, tā veteris quàm nouæ incipiā exēpla proferre, & ostendere quid deus ab initio statim mūdi humano generi obseruare præceperit, in quo semper placatus fuerit vel offensus. Lego enim post Adā (qui à deo primus formatus est, de cuius causa nunc dicendū non I est) in exordio mūdi Cain & Abel fratres fuisse germanos, è quibus vn⁹ deo placuit, eo ꝙ iustus esset & innocēs: alter verò quia iniustus & nocēs, deo placere nō potuit. Deinde interueniēte tēpore, Enoch satis iustū fuisse scriptura designat: cui tantū iustitia cōtulit, vt nec præsentem mortē sciret, sed & ad immortalitatē de medio omniū mortaliū singulariter raperetur: cuius monstratur exemplo, vnū deo iustū plurimis peccatoribus chariorem. Noë quoq; & ipse iustus, cui iustitię meritū quid præstiterit nouim⁹, vt ipsi cū suis vita daretur, per diluuium toto mundo damnato. Abraham quid per fidei merita & iustitiæ cōsecutus sit, scriptura testatur, vt illo in tēpore solus amicus dei esset in terris, qui solus fuerat iustus inuentus. Loth verò vt pereūtibus cunctis de Sodomitarū liberaretur incendio, quid aliud quàm iustitiæ meritum fuit? Longum est nos ire per singulos, & omniū merita recensere. Populum Iudaicū, quem ad se deus primum de semine Abrahę præ cæteris gentibus pertinere optauit, quomodo erudierit, quid eum vt sibi placeret, facere, quid obseruare pręceperit, scire nos cōuenit. Primo in loco, quòd derelicta regione in qua semper habitare optauerat, patriáq; deserta, in alienam K prouinciā, hoc est, in Aegyptum migrare fecit, nō sine causa, nec sine dei prouidentia factum esse reor: sed hāc fuisse puto rationem, quia deus populū suum quem elegerat, pręceptis misericordiæ, pietatis, iustitiæ, cæterisq; bonis operibus cupiens erudire, voluit eum in externa patria pro tempore peregrinū esse & captiuū, vt captiuitatis & peregrinationis miseriam disceret & labores, quò facilius postmodū misereri peregrinātibus & laborantibus nosceret, si ipse ante peregrinationis miserias didicisset. Nemo enim tā libenter peregrino & aduenę miseretur, quàm qui peregrinationis exitus nouit. Nemo libētius hospitē sine tecto, suo introducit hospitio, nisi qui ante indiguerit alieno. Nemo ita esurientem cibat, nemo sic sitientē potat, nisi qui sitim esuriemq; perpessus est. Nemo tā facilè nudum operit suis vestimentis, quàm qui nuditatis & frigoris nouit iniuriā. Nemo sic tribulato & misero & laboranti succurrit, quàm qui tribulationū & miseriarum casus expertus est & laborū. Meritò ergo deus misericordiæ & pietatis magister, qui legem postmodum erat editurus, per quam populo suo misericordiæ & pietatis omniúmq; bonorum operum L præcepta erat traditurus, voluit eū prius omnes passiones, pressuras & tribulationes & angustias in terra perpeti aliena, quò facili⁹ postea posset talia patiētibus misereri, & sic suis obtemperare mandatis. Vt putas eū bonum esse agricolam, qui priusquam semen mittat, diu terrā aratris & rastris domat, ne quod illi traditurus est semen pereat: ita & deus populū suū diu ante macerat & domat, quàm ei salutarū mādatorum semen impartiat. Deniq; vt ob hāc causā hęc eū pertulisse euidentius clareat, ipsius domini intueamur mādata, dicentis, Aduenā nō vexabitis nec tribulabitis. fuistis etenim & vos aduenæ in terra Aegypti. & iterū legimus, Deus magn⁹ & terribilis, qui non accipit personā nec munera, faciēs iudiciū proselytis, & orphano & viduæ, & dat eis panē & vestimentū. diligite ergo peregrinos, quia & ipsi fuistis in terra Aegypti peregrini. & alibi dicit, Si autē messus fueris messem in agro tuo, & oblitus reliqueris manipulū, nō reuertaris accipere illū: sed relinques proselyto & orphano & viduæ, vt benedicat tibi dñs in operibus manuū tuarū: & memor erit quia famulus eras in M terra Aegypti: & ideo præcipio tibi verbū hoc. Vnde facilè videtur atq; dignoscitur, eū populū ob hāc causam cūctis afflictū fuisse miseriis, vt misereri alteri suo doceretur exēplo: sicut scriptū est, Docuisti enim populū tuū per talia opera, quoniā oportet iustos esse & humanos. Qualē populum suum esse velit, late, vt arbitror, patet: & quibus possit operibus promereri, plurimis probatur exemplis. Sed ne ad manifestandā eius voluntatē parū videatur esse quod diximus, legis & prophetarū præcepta iungamus, & quid deo placeat, semperq; placuerit, & quid crebrius fieri & obseruari præceperit, tā veteris quam nouæ legis testimoniis cōprobemus. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, & diliges proximū tuum sicut teipsum. Legis & Prophetarum præcipuū hoc mandatum esse, domini & saluatoris nostri testimonio comprobatur, dicentis, In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & Prophetæ. quòd rescindi nō potest, nec mutari, in duob⁹ istis mādatis omne tā legis quàm Prophetarum constare præceptum: & illum legem implesse, qui hæc potuerit implere. Nihil enim à te aliud in lege veteri quæritur, quàm vt deū & proximum diligas. Et verè ille legis & cōsummator & factor

Marginalia (left column): Caput. VI. De vecordia eorum qui virtutibus carētes, nominis Christiani sibi honorem arrogant. — Quale nomen Christianus. — Quis dicatur Christianus. — Caput. VII. Quòd deus præcepti sui transgressione offendatur. — Gene. 2. — Gene. 4. — Gene. 5. — Gene. 6. — Gene. 15. — Gene. 19. — Cap. VIII. Quare deus populū Iudaicum in Aegyptū duxerit, & tātū affligi permiserit.

Marginalia (right column): Gene. 46. — Occasio cōpatiēdi pro ximo sumitur à proprio periculo. — Exod. 22. — Deute. 10. — Deute. 24. — Sapien. 12. — Deut. 6. — Math. 22. — Ibidem.

A factor eſt, qui nec in deum nec in proximum peccat.

Caput. IX.
Quid ſit deum diligere.

Sed quid deum, quid proximum ſit diligere, præterire minime ac diſſimulare cõuenit. Deum diligit, qui illi in omnibus ſuis mãdatis obtèmperat. Deum diligit, qui leges eius & pręcepta cuſtodit. Deum diligit, qui vt ille ſanctus eſt, & ipſe ſe ſanctificat: ſicut ſcriptũ eſt, Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum, dñs deus veſter. *Leuit. 19.* Deum diligit, qui & illud prophetæ dicẽtis implet eloquiũ, Qui diligitis dominum, odite malum. *Pſal. 96.* Deum diligit, qui non alia quàm cœleſtia cogitat & diuina. Deus enim nõ niſi ſanctitatis, iuſtitiæ, & pietatis amator eſt. Et ille deum diligit, qui non aliud quàm ꝙ deus amare videtur operatur. Quid ſit enim deũ diligere, domini ſaluatoris doctrina declarat, dicentis, Qui audit verba mea, & facit ea, hic eſt ꝗ diligit me. *Ioan. 14.* Si ergo ille deum diligit, qui quicquid deus præcipit facit: qui non facit, ille non diligit: omnis verò qui non diligit, odit. Vnde clarum atq; manifeſtum eſt ab eis deum odiri, qui eius mãdata non ſeruant: de quibus Prophetam dixiſſe puto, Nónne qui oderunt te domine, oderam illos, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos: inimici facti ſunt mihi. *Pſal. 138.* Odit Propheta iuſtus peccato-

B res & adulteros & iniuſtos, & dei mandata ſpernentes: ſicut ipſe Propheta alio in loco dicit: Vidi præuaricantes, & tabeſcebam. & iterum, Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. *Pſal. 118.* Vide ergo quàm iuſti, quàm integri eſſe debeamus & ſancti. quibus nec male conuerſari licet, ſed nec male conuerſantes agnoſcere. Hoc etiam beatus Apoſtolus euidenter oſtendit, quia nec panes cum peccatoribus frangere præcepit, dicens, Si quis frater cognominatur inter vos, & eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi nec cibum ſumere. *1. Cor. 5.* Sanctum eſſe populum ſuum deus voluit, & ab omni contagione iniuſtitię & iniquitatis alienum. Talem enim eſſe voluit, tam iuſtum, tam purum, tã immaculatum, tam ſimplicem, vt nihil quod in eo gentes redarguerent inuenirent, ſed quod admirarentur, & dicerent, Beata gens cuius eſt dominus deus eius, populus quem elegit in hęreditatem ſibi. *Pſal. 32.* Tales cõuenit eſſe dei cultores & ſeruos, mãſuetos, graues, prudentes, pios, irreprehenſibiles, immaculatos: vt quiſquis eos viderit, ſtupeat & admiretur, & dicat Hi homines ſunt dij, quorum talis eſt cõuerſatio. Ita ſe homo dei exhibere debet & agere, vt nemo ſit

C qui eum videre non velit, qui eum non audire deſideret, nemo eum cum viderit nõ dei eſſe filium credat, vt verè in eo propheticum illud impleatur, Fauces plenæ dulcedinis, & totus deſiderabilis. Nam ſi ſe talem exhibeat Chriſtianus, ſi ſe talem exhibeat dei ſeruus, vt iis qui dæmoniis idoliſq; deſeruiunt conuerſando fiat æqualis, incipiet deus per illum blaſphemari, & dici, O Chriſtianum, ô dei ſeruum, cuius tam nequam conuerſatio eſt, cuius tam mali actus, tã turpia opera: cuius vita tam impia, tam ſceleſta, tam luxurioſa, tam ſordida, & erit illius prophetiæ reus, Nomen enim dei per vos blaſphematur inter gentes. *Eſaia. 52. Roma. 2.* Sed vę illis per quos nomen domini fuerit blaſphematum. Deus enim à nobis nihil magis deſiderat & requirit, quàm vt per actus noſtros nomen ſuum magnificetur ab omnibus, ſicut ſcriptum eſt, Sacrificium laudis honorificabit me. *Pſal. 49.* Hoc eſt ſacrificium quod deus ſuper omnes hoſtias quærit & diligit, vt per iuſtitiæ noſtræ opera nomen ſuum vbique laudetur, & deus verus eſſe ſeruorum ſuorum actu & opere comprobetur. Illi verè deum diligunt, qui non aliud quàm vnde nomen dei glorificetur exercent.

Caput. X.
De proximi dilectione & Chriſtianorũ vita.

Quomodo deus diligi debeat, vt potuimus breuiter D diximus: nunc verò quid ſit proximum tanquã ſeipſum diligere, vt poſſumus explicemus: quanquã ipſius cauſæ expoſitio alio loco breuiter diſſeratur, cũ dicitur, Quod tibi nõ vis fieri, alij ne feceris. *Tobiæ. 4.* Dominus quoq; & ſaluator noſter inquit, Omnia quę vultis vt faciãt vobis homines, ita & vos facite illis ſimiliter. *Matth. 7.* Nemo eſt enim qui ſibi malũ optet ab aliquo fieri. Ille ergo proximũ ſuum tãquã ſeipſum diligit, qui ei nõ ſolum mali aliquid non facit quod ſibi nollet fieri, ſed & ſi quid boni ipſe ab aliis recipere optat & conſequi, ei libenter impertitur: quia non ſolum hoc à Chriſtiano quęritur, vt malo careat, ſed & vt exerceat bonum: quia etiã ſi nec mali quid nec boni fecerit, tamen ad æternæ vitæ præmium non admittitur, ſed gehennæ ignibus mancipatur: ſicut in Euangelio dominum dixiſſe legimus de iis qui mali faciunt nihil, nec boni tamẽ aliquid operãtur, Diſcedite à me maledicti in ignem ęternũ, quem pręparauit pater meꝰ diabolo, & angelis eius. *Matth. 25.* Eſuriui enim & nõ dediſtis mihi mãducare. Sitiui, & nõ dediſtis mihi bibere. Hoſpes fui, & nõ ſuſcepiſtis me. Nudus, & non veſtiſtis me. Infirmus, & non viſitaſtis me. In carcere, & nõ veniſtis ad me. Non quia malum geſſerunt, ſed quia bonum nõ fecerunt cõdemnantur. Ex hoc ergo quiſq; prudens & ſapiens recognoſcat, quã ſpem illi habere poſſunt qui verſantur in malis, quando etiam illis vita negatur, qui

E mali nihil fecerunt, ſed nec aliquid geſſerunt boni. Neque enim deus hoc tantum quęrit à nobis vt mali nõ ſimus, ſed vt efficiamur boni. Ex malis enim operibꝰ vocantur mali: ita ecõtrario ex bonis appellantur boni. Et duo ſunt quibꝰ boni ſeruire vidẽtur, & mali: Bonꝰ deus, cui omnes bene conuerſantes deſeruiunt: diabolus autẽ malus, cuius quiſq; qui male operatur, famulus eſt. Non enim à nobis hoc ſolũ poſcitur, vt nõ viuẽdo male ſerui eſſe diaboli deſinamus, ſed etiã vt viuendo bene deo ſeruire videamur. Nam quiſque qui nec malum videtur operari nec bonũ, cuius ſeruus videatur eſſe ignoro. Et quomodo à deo vitã poterit ſperare perpetuã, quã bene faciendo nõ meruit? Nemo ſe, inquã, ſenſu ꝓprio decipiat & illudat. Nemo ſe vana exiſtimatione ſeducat. Quiſquis bonus nõ fuerit, vitã nõ habet. Quiſquis iuſtitiæ & miſericordiæ opera nõ fecerit, nõ poteſt regnare cũ Chriſto. Quiſquis nõ fuerit humanus, pius, hoſpitalis, benignus, clemẽs, gehẽnę nõ euadet incendiũ.

F Deus malos nõ amat, nõ diligit peccatores. Quiſquis malũ fecerit, inimicus eſt dei. Quiſquis ſine dolo nõ fuerit, partẽ nõ poteſt habere cũ Chriſto. Nihil enim amplius eſt Chriſtiano quærendũ, nihil deſiderandũ magis, nihilq; totis viribus enitendũ, quàm vt malitiã ſuo excludat ex corde, quàm vt nequitiã intra pectoris ſui conſcientiã nõ admittat, quàm vt bonitatem teneat, iuſtitiã ſeruet, puritatem mentis cuſtodiat. Eſto igitur innocens, ſi vis cum deo viuere. Eſto ſimplex, ſi vis regnare cum Chriſto. Quid tibi prodeſt malitia quę in mortẽ trahit? quid nequitia, quæ prohibet regnare cum Chriſto, quæ ſe habẽtem exterminat, ſicut ſcriptum eſt, Anima enim nequã diſperdet eum qui ſe habet? *Eccli. 6.* Si viuere vis, audi Prophetam quid loquatur: ſi regnum Chriſti diligis, audi quomodo illud merearis adipiſci. Quis eſt homo, inquit, qui vult vitã, & cupit dies videre bonos? Cohibẽ linguam tuam à malo, & labia tua ne loquãtur dolum. Diuerte à malo, & fac bonũ: inquire pacẽ, & perſequerẽ eam. *Pſal. 33.* Huiuſmodi homines deus honorat & diligit, qui malum neſciunt, qui mentiri nõ norunt, quorum labia dolum non loquuntur, in quibus non niſi bonitas eſſe

G videtur & puritas. Innocentia est quæ nos commendat deo: simplicitas est quæ nos regnare facit cum Christo. Quòd deus non nisi innocentes diligat, & sibi velit esse coniunctos, testimoniis plurimis declaratur, sicut in Psalmo scriptum est, Innocentes & recti adhæserunt mihi. & alibi dicitur, Custodi innocētiā, & vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Quantum innocentia homini præstet & conferat etiam si serò seruetur, propheta Dauid testimonio comprobatur, qui cum grauiter ante peccasset, postea se iudicari non timuit, ex quo innocentiam nosse cœpit, sicut ipse dixit, Iudica me deus, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Sciebat ergo sibi iam non metuendum iudicium esse, quia innocentiam vel serò cognouerat. Et in alio loco dicit, Me autem propter innocentiam suscepisti. Suscepit postmodum propter innocentiam illum deus, quem propter malitiam ante repulerat. Innocentes non confundi coram deo posse manifestum est, cum dicitur, Quanto tempore innocentes custodiunt iustitiam, non confundentur. Nihil enim deo dignius, nihil charius esse potest, quàm vt innocentia to-H ta obseruatione teneatur. Licet quis in aliis operib^9 deuotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blanditur de sua deuotione. Si illam Iudæis etiam sub veteri lege degentibus, (quoniam adhuc illis inimicum licebat odisse) obseruare præceptum est, quid te nunc agere conuenit Christiane, qui inimicum tuum iuberis amare? Quando enim innocens non eris, vel cui poteris esse malus, qui inimicis præciperis esse bonus? Sed tu forsitan & proximum odis, cui nec extraneum odisse conceditur: & fratrem persequeris, cui præcipitur amare inimicum: & Christianum te esse credis, qui nec noui nec veteris testamenti præcepta custodis? Sed ne sine causa te Christianum æstimes, & de solo tibi nomine blandiaris, qualem te esse oporteat, Apostolum audi dicentem, Qui furabatur, iam non furetur: magis autē laboret operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blasphemia auferatur à vobis cum omni malitia. Estote autem benigni inui-I cem, misericordes, donantes inuicem, sicut in Christo deus donauit vobis. Estote autem imitatores dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Impudicitia autem & omnis immunditia & auaritia nec nominetur inter vos, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc etiam scitote, quòd omnis impudicus aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non hæres erit in regno Christi dei. Ille se meritò Christianum iudicet, qui hæc præcepta custodit, qui sanctus, humilis & pudicus & iustus est, qui in misericordiæ & iustitiæ operibus conuersatur. Num tu illum Christianum putas, in quo nullus Christianitatis actus est, in quo nulla conuersatio iustitiæ est, sed nequitiæ, impietatis & sceleris? An illum Christianum putas, qui opprimit miserum, qui pauperem grauat, qui res alienas concupiscit, qui vt se ditem faciat, plures efficit indigentes, qui lucris gaudet iniustis, qui de alienis laboribus † cibum capit, qui miserorum ditatur interitu, cuius os assiduè violatur K mendacio, cuius labia non nisi indigna & obscœna & scelesta loquūtur & turpia, cui cum iubeatur distribuere sua, inuadit aliena? Et talis ad Ecclesiam audenter accedit, & temere & importunè expandit in cœlum impias manus, illicito raptu & innocentum cruore violatas: & ore illo polluto atque sacrilego, quo fuerat paulò antè aut falsa locutus aut turpia, preces ad deū, quasi sibi nihil conscius mali, fundit. Quid agis impudens & miser? Quid te maiorum peccatorum onere grauas? Quid deo præter contemptum iniurias irrogas? Quid ad prouocandam celerius eius iram, in testimoniū pœnæ tuæ sceleratas ad deum porrigis manus, ad quas ille non respicit qui non nisi sanctas & immaculatas sibi manus iussit offerri? Quid ore illo deum rogas, quo paulò antè locutus es male, cuius quanuis multiplicentur preces, abominatur, sicut scriptum est, Cum extenderitis manus vestras, auertam faciem meam à vobis: & si multiplicaueritis preces, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lauamini, mundi estote, auferte nequitias ab animis vestris. Bene ergo ille sibi conscius esse debet & certus, & suæ innocentiæ L fidus, qui ad deum manus extendit & porrigit innoxias, cum Apostolus dicit, Volo autem viros orare in omni loco, leuantes manus sanctas. Ille enim meritò ad deum extollit manus, ille preces bonæ conscientiæ fundit, qui potest dicere, Tu nosti domine, quàm sanctæ, quàm innocentes, quàm puræ sunt ab omni fraude & iniuria & rapina quas ad te expando manus, quàm immaculata labia, & ab omni mendacio libera, quibus tibi vt mihi miserearis, preces fundo. Talis enim citò meretur audiri, & antequā penitus preces fundat, potest impetrare quod postulat. Scio enim esse quos ita nequitiæ & auaritiæ profunda caligo cæcauit, vt cum illis prospere cesserit quòd aut pauperem per potētiam vinxerint, aut innocentem testimoniis falsis obruerint, aut furtum fecerint, aut rapinam deo gratias agāt, quo opitulante talia se perpetrasse credunt, & tam iniquum deum iudicent, vt putent eum scelerum suorum fuisse participem. Stulti & miseri vsque adeo suis iniquitatibus obcæcati, vt non intelligant deo non posse placere quod prohibet, & quasi vnum crimen satis nō sit, nisi adhuc male sentiendo de deo adijciatur & aliud. Alij verò in hoc se iustificari æstimant, quòd de sub-M stantia pauperum exiguam eleemosynam faciant, & de eo quod plurimis abstulerunt, vni quiddam minimum largiuntur. Cibatur vnus vnde plures esuriunt, & de multorum spoliis vix pauci teguntur. Non talem eleemosynam deus quærit, nec vult pietatem vni de alterius crudelitate præstari. Melius est enim te non facere eleemosynam, quàm vnde paucos tegis, inde plurimos denudare: & vt vnum vestias, plurimos spoliare vestitos. Illam eleemosynam deus comprobat, quæ de iustis laboribus ministratur, sicut scriptum est, Honora deum de tuis iustis laboribus, & delibà ei de tuæ iustitiæ fructibus. Nam illam abominatur eleemosynam & reprobat, quæ de lachrymis præstatur alienis. Quid enim prodest si te benedicat vnus, vnde plures maledicunt? Vel quid confert tibi eleemosyna quæ de substantia præstatur alterius? Reuera timendum non est, quòd deus non habeat vnde pauperes suos pascat, nisi tu aliena diripias. Alios autem noui quos ita insipientiæ & imprudentiæ tenebrosa caligo & ignorantia fallit & decipit, vt fidem quam se habere simulant, sine iustitiæ operibus apud deum sibi censeant pro-

futuram,

Marginalia: Psal. 24. — Psal. 36. — Psal. 25. — Psal. 40. — Deute. 23. — Matth. 5. — Ephes. 4. — Ephe. 5. — Caput XI. Quoniā præces deus nō exandiat — † aliàs ̵labores — Esaia. 1. — 1. Timo. 2. — Cap. XII. De iniustis eleemosynis — Prouer. 3. — Cap. XIII. Quòd sine iustitiæ operibus fides [illegible]

A futuram: & hoc erroris genere decepti, sine metu crimina nefanda committunt, dum credunt deum non criminum, sed perfidiæ tantùm vltorem. Et huiusmodi non solùm seipsos perisse contenti sunt, sed etiam alios, in quibus nullum diuinæ scientiæ lumen est, suis nituntur laqueis implicare: & impletur in illis saluatoris nostri sententia dicentis, *Matth.15.* Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Nam si nullum crimen sed sola perfidia condemnatur, ergo securi peccamus & liberi, & sine causa dedit deus mandata iustitię, si sola sine iustitiæ operibus fides prodest. Vnde hic tã impius, tam scelestus, tam perfidus ignorantiæ error obrepserit, scire non possumus, nisi fortè ex illis qui hoc exemplo in lege veteri populum seducebant, & secum simul æternæ morti & perpetuo tradebant interitui, de quibus scriptum est, *Hiere.23.* Nolite audire sermones prophetarum qui prophetant vobis, quoniam vani sunt ipsi, & visiones à corde suo loquuntur, & non ab ore domini, Dicunt enim his qui repulerunt verba domini, pax erit vobis, & omnibus qui vadunt in volũtatibus suis. Omni qui vadit in errore cordis sui, dicunt, non venient super te mala. Multa quidem, imò totius legis, testimo- B nia nobis aderãt, quibus tam perniciosum destruere errorem ac sepelire poteramus: sed ne legentem diutius fatigemus, sufficiant pauca de pluribus. Respondeat ille mihi cuius talis est sensus, *Gene.2.* Adam à deo factus est homo primus statim in principio mundi: perfidiæ, an peccati causa damnatus est? In quo nihil fuisse incredulitatis inuenio præter solam inobedientiam, *Gene.3.* cuius causa ille damnatus est, & omnes suo damnantur exemplo. *Gene.4.* Cain quoq; non perfidiæ causa, sed quia fratrem interemerat, condẽnatus est. Quid plura? Vniuersus hic mũdus vt diluuio interiret, *Gene.7.* nõ perfidiæ causa lego factum fuisse, sed criminum. *Gene.19.* Sodoma & Gomorra vt repentino cremarentur incendio, nullam causam incredulitatis inuenio, nisi peccatorum & scelerum: quod scriptura euidenter demonstrat & dicit, *Gene.13.* Homines Sodomitæ mali & peccatores erant in conspectu dei valde. Populus ille Iudaicus vt tam frequenter interire videretur & corripi, nónne peccatorum causa præstabat? Sed dicet aliquis, Veteris legis testimonia tantùm non accipio, nisi mihi & noui testamẽti exempla protuleris. Accipe *Acto.5.* Sapphiram & Ananiam, quos apostolica sententia non perfidiæ crimine, sed furti & mendacij causa damna- C uit. Fortitan dicturus es mihi, Quid enim? Apostolus dicit, *Roma.3.* Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Ipsum qui hoc dicit, lego hominem absentem etiam cõdemnasse, *1.Cor.5.* quia vxorẽ patris acceperit. Intelligenda est scriptura quæ scientibus conuenire videtur in omnibus, & non nisi iis solis, à quibus minime intelligitur, discrepare. *Roma.3.* Iustificari hominem inquit Apostolus per fidem sine operibus legis, sed non sine illis operibus de quibus alterum Apostolum audio dicentem, *Iacobi.2.* Fides sine operibus mortua est. Paulus enim Apostolus de operibus legis locutus est, hoc est de circũcisione carnali, & neomenia, & sabbato & huiusmodi cæteris quæ lex fieri antè pręceperat, & iã Christi tẽpore nõ erant necessaria: iste verò Iacobus de operibus iustitiæ loquitur, quæ qui non fecerit, verè mortuus est, quamuis se simulet esse fidelem. Sed dicet aliquis illud Apostoli dicentis, *Roma.10.* Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Stulte, hoc baptismi impletur in tempore, quo vt baptizetur quis, sola cõfessio desideratur & fides. Nã quid tibi ipsius baptismi lauacrũ prodest, si sola sine iustitia fides quæritur? Baptismo enim peccata ablui fides omniũ tenet. Si deinceps pec- D candum est, quid abluisse prodest? Audi quid dicat dominus homini semel sanato, *Ioan.5.* Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne tibi quid deterius eueniat. Hoc & beatus Petrus Apostolus manifestissime docet, ei deterius aliquid qui post agnitam viam iustitiæ peccauerit euenire, cũ dicit, *2.Petri.2.* Si enim refugientes coinquinationes mũdi, in cognitione domini nostri saluatoris Iesu Christi, his rursum implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim esset illis, viam non cognoscere iustitiæ, quàm post cognitam retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contingit enim eis illud veri prouerbij, *Prouer.26.* Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti. *2.Petri.2.* Hoc & beatus Paulus Apostolus testatur & loquitur, hominẽ post baptismi sanctificationem pristino errore peccantem, non sine ingenti pœnitentia cõseruari, dicens, *Hebræ.6.* Impossibile est enim eos qui postquam semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes sunt facti spiritus sancti, gustauerunt nihilo minus bonum dei verbum, virtutésque seculi venturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad pœnitentiam, rursus E crucifigentes sibimetipsis filium dei, & ostentui habentes. Quendã etiam ad saluatorem accessisse, & quid faciendo vitam æternam perciperet, interrogasse, Euangelista testatur: cui ita à domino responsum est, *Matth.19.* Si vis vitam habere, serua mandata, Non dixit, serua tantùm fidem. Nam si sola fides quæritur, superflue iubentur mandata seruari. Sed absit vt ego deum meum aliquid dicã pręcepisse superfluum. Sed dicant hoc illi qui peccando iam filij perditionis effecti sunt, & in hoc tantum solatium se habere credunt, si alios secum potuerint morti perpetuæ mancipare. Nam si deus peccatorem non punit, vbi est illud propheticum, *1.Petri.4.* Si iustus vix saluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Et alibi, Quia peccatores peribunt. Et iterum, *Psal.103.* Deficient peccatores à terra, & iniqui, ita vt non sint. Et iterum, *Psal.67.* Sicut deficit fumus, ita deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei. Nullum hic tantùm incredulum & infidelẽ, sed peccatores audio condemnari: & saluatorem nostrum quodam loco dixisse lego, *Matth.7.* Nõ omnes qui dicunt mihi domine domine, intrabunt in regnum cœlorum: sed qui faciunt voluntatem patris mei qui in cœlis est. Vtique isti Christum credebãt, qui F eum etiam dominũ nuncupabant. Nec idcirco illis cœlestis regni ianua panditur, quia illum ore quem factis abnegant confitentur. Negari autem deum factis non minus quàm verbis Apostolus dixit, *ad Titũ. 1.* Deum cõfitentur se nosse, factis autem negãt. Et dominus in Euangelio, *Matth.7.* Multi mihi dicent in illa die, Domine domine, nónne in nomine tuo eiecimus dæmonia, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et dicam illis, Nunquam vos cognoui. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Vsq; adeo isti credidisse dicuntur, vt in nomine domini virtutes etiã operentur: nec tamen eis proderit fides, quia iustitiæ opera non fecerunt. Itaq; si sola fides prodest, cur illi cum angelis satanæ in perpetuum gehennæ ignibus mancipantur, qui nõ perfidiæ causa, sed quia boni nihil fecerũt, iudicantur? Sicut scriptum est, *Matth.25.* Et dicet eis rex qui ad sinistrã sunt, Discedite à me maligni in gehennã æternã, quam parauit pater meus diabolo, & angelis eius. Esuriui enim & nõ dedistis mihi mãducare, &c. Non dixit vtiq;, quia non credidistis mihi! Vnde intelligi datur, non eos incredulitatis causa, sed propter bonorum operũ sterilitatem esse damnandos.

G Nemo igitur alterũ decipiat, nemo seducat: nisi quis iustus fuerit, vitã nõ habebit: nisi quis in omnibus Christi mandata seruauerit, partem non potest habere cum Christo: nisi quis terrena despexerit, diuina non capiet: nisi humana contẽpserit, nõ potest habere cœlestia. Nec quisquam se Christianũ iudicet, nisi qui Christi & doctrinam sequitur, & imitatur exemplum. Sed tu Christianum illũ putas, cuius nunquam pane vllus saturatur esuriens, cuius potu nullius sitis extinguitur, cuius mẽsam nemo pauper cognoscit, sub cuius tectũ nec aduena nec peregrinus aliquando succedit, cuius nemo nudus tegitur vestimentis, cuius pauper nullus souetur auxilio, cuius bonũ nemo sentit, cuius misericordiam nemo cognoscit, qui in nullo imitatur bonos, sed deridet potius & subsannat, & pauperes persequi nõ cessat. Absit vt huiusmodi Christianus dicatur, absit vt dei filius possit appellari, qui talis est. Christian⁹ ille est, qui viam Christi sequitur, qui Christũ in omnibus imitatur: sicut scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Christianus ille est, qui omnibus misericordiam facit, qui omnino non mouetur iniuria, qui opprimi pauperem se præsente non patitur, qui miseris subuenit, qui indigentibus succurrit, qui cum mœrentibus mœret, qui dolorem alterius sicut proprium sentit, qui ad fletum fletibus alienis prouoca- H tur, cuius omnibus cõmunis est domus, cuius ianua nemini clauditur, cuius mensam pauper nullus ignorat, cuius domum panis cunctis offertur, cuius bonum omnes norũt, à quo nemo sentit iniuriam, qui deo die noctuq; deseruit, qui eius præcepta indesinẽter meditatur & cogitat, qui pauper mundo efficitur, vt deo locuples fiat, qui inter homines habetur inglorius, vt coram deo & angelis eius gloriosus appareat, qui in corde suo nihil videtur habere simulatũ vel fictum, cuius simplex & immaculata est anima, cuius conscientia fidelis & pura est, cuius tota mens in deo est cuius omnis spes in Christo est, qui cœlestia potius quàm terrena desiderat, qui humana spernit vt possit habere diuina. Nã his qui hoc seculum diligunt, & qui in præsenti tempore gloriantur & complacent: audi quid dicitur, Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est deo? Et quicunque volue- I rit fieri amicus huius seculi, inimicus dei constituetur.

Cap. XIIII. Quis sit verus Christianus.

1. Ioan. 2.

Iacobi. 4.

Hic tibi soror dilectissima quid Christianum agere conueniat, prout potui explicaui. Si ergo omnes generaliter qui Christiani nuncupantur, esse tales oportet, nunc tuæ prudentiæ est æstimare, qualem tu te viduam debeas exhibere, quam cunctis bene cõuersantibus esse oportet exemplum. Tria autem esse viduarum genera non ignorare te credo. Vnum quod perfectissimũ est, cœlestíque præmio destinatũ, quod ritu illius de Euangelio viduæ, de orationibus & ieiuniis die noctuq; deseruit. Aliud verò quod filiorum curam habere dicitur & domus, non tamen tanto præmio dignum, nec tamen peccatis obnoxium. Tertium autem genus est in epulis & deliciis, quod æternę morti seruatur & pœnæ, sicut scriptum est, Viduas honora quę veræ viduæ sunt. Istæ sunt primæ, quæ dicuntur & veræ, & quæ iubentur à tanto sacerdote, hoc est à Timotheo honorari. Secundæ sunt illæ, quibus iam non iubetur exhiberi honor, nec tamen vita negatur, de quibus dicitur, Quæ autem filios habent aut nepotes, discant primùm domum suã pie tractare, & parem gratiam reddere parentibus. Illæ verò tertiæ sunt, de quibus scriptum est, Vidua autem quæ in deliciis est, viuens mortua est. Vnde intelligi datur non omnes viduas esse æquales, nec eas deo placere, quæ corpore tantùm viduæ videntur esse, non o- K pere. Qualis autem Christi vidua debet esse, Apostolus dicit, Quæ verè vidua est, sperat in domino, & instat orationibus die ac nocte. Nec illud te præterire volo, quòd quando veras viduas Apostolus nominat, esse demonstrat & falsas, hoc est, actu, mente, conuersatione & corpore. Et alibi viduæ veræ & electæ actum conuersationémque describit idem Apostolus dicens, Vidua eligatur quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, Si filios educauerit: & subintelligitur, deo: si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus ministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Hanc esse veram viduam iudicauit, cuius talia sunt opera. Illa verò quomodo se Christi viduam dicit esse, quę nihil tale aliquando operata est? Sed sunt aliquæ viduæ diuites, nobiles & potentes, quibus forsitan videtur indignum, vt aut filios deo, & non seculo educent, aut hospitio recipiant aduenam, aut sanctorum pedes laboriosos, lutulentos & horridos delicatis & nitidis manibus tangant. Sed nec dignæ erunt tales in futuro tempore sanctorũ esse consortes, quos ita hîc spreuerũt: nec partem habere pote- L runt cum Christo, quem suscipere noluerunt, & cuius plantas suis cõtrectare manibus horruerunt, quia Christum spernit quicunque eius famulos spernit, sicut ipse dicit, Qui vos spernit, me spernit, Mariæ lachrymæ vnde Christi lauarentur pedes abundarunt: nostri autem temporis fœminis aut viduis, peregrinorum vnde pedes lauẽtur, ipsa aqua deficit. Tu ergo sanctissima & prudentissima fœmina, ne velis imitari huiusmodi, quæ cum audenter malefecerint, benefacere erubescunt: & confunduntur iustè viuere, quæ non sunt peccare confusæ: & quæ se morti vltrò obtulerunt, nec inuitatæ reuertuntur ad vitam: quæ hominum magis risus & subsannationes & fabulas quàm dei iudiciũ pertimescunt, & quibus charius est miseris hominibus placere quàm deo. Sed esto talis, qualem te dominus esse præcepit, qualem Apostolus iubet exhiberi Christo viduam. Esto sancta, humilis & quieta, misericordiæ & iustitiæ opera indesinenter semper exerce. Et quisquis te in opprobrium habeat, quisquis te subsannet & irrideat, tu tantùm deo placeas, & quæ Christi sunt geras. Ante omnia incessabiliter domini meditare mandata, orationibus & psalmis instanter incumbe, vt si possibile est, ne- M mo te aliquando nisi aut legentem inueniat aut orantem. Et cum fueris talis, nostri memento, qui te tantum diligimus, vt quod præsentes præstare non possumus, conferamus absentes.

Cap. XV. Quales se viduæ exhibere debeant: & de triplici genere viduarum.

Lucæ. 2.

1. Timo. 5.

Ibidem.

Vbi supra.

Lucæ. 10.

Lucæ. 7.

DE ASSVMPTIONE BEATAE MARIAE VIRGINIS, LIBER VNVS.

AD LECTOREM.

Hic libellus ne pilum quidem habet Augustini.

AD interrogata de virginis & matris dñi resolutione tẽporali, & assumptione perẽni, quid intelligã respõsurus, te deus omnipotens pater voto supplici exoro, vt qui mandas nubibus & pluunt imbres, qui tangis montes & fumigant, qui aperis terram & germinat, quid dicam iubeas, quid proferam præbeas,

A præbeas, ad quid sermonem dirigam aperias. Venerabile est enim mihi domine, & præcordiis meis reuerendissimum, de matre filij tui loqui, & de sanctissimo corpore eius linguam sermonibus occupare, quæ sola meruit deum & hominē paritura suscipere, facta thronus dei & aula regis æterni, secundū quod nos docuisti per sanctos tuos Patriarchas Prophetas & Apostolos, figuris & sermonibus quibus credimus & certi sumus, quia nunquā fefellisti, qui nec fallere nec falli nouisti, ostendens filium tuum coæternum tibi & consubstantialem incarnandum, & incarnatum per virginis vterum, de qua carnē assumpsit qui corporalia cuncta tecum creauit, author, administrator & deus, ab homine factus homo, ab ea naturam sumens, non originem, sanctificante spiritu sancto tuo in ea vterum humanum, & purificante atq; mundante ad cōceptionem filij tui, cuius dignitatis & gratiæ effectum nec cor cōcipere, nec lingua valet exprimere. Non enim talis conceptus talísque partus nisi deum decuerat, qui venerat redimere quos voluit creare, creare profecto potestate, redimere humilitate: humilitatis naturàm sumens sanctam de sanctificato corpore, & immaculatam de immaculato. B Ineffabilem enim sanctificationis gratiam quam concipiendus præbuit, conceptus & natus non abstulit. Quæ quantum in corpore valuerit virginis, illi soli notissimum est, qui de eius natura naturam suscepit quam cōdidit. Per quem te quæso domine, quia per illum bona cuncta tribuis, quæ vt tribuas eligis, vt me inoffense de tāta sanctitate loqui tribuas. Etsi non totū vt est, quod impossibile omni linguæ humanæ est, tamen ipsum ex parte quod est, dicatur vt est. Sonet ergo preciosissimū, sui preciositate, sanctissimum certa sanctitate, inæstimabilissimum fidelissima veritate. Quæ quia humanā rationem excedunt, spiritus tuus assit, qui suo sacro spiramine inducat nos in omnem dicendorum veritatem. Et quia de eius corpore & anima loquendum est, quod ipse præter naturalem vsum sanctificauit, & gratiā contulit, non aliena nos dicere patiatur, sed propria ad laudem & gloriā tuam deus omnipotens pater, & ad honorem filij tui per virginem nati, & eiusdem spiritus sancti dei & domini nostri, cum quo est tibi regnum C & imperium in omnia secula seculorum. Amen.

Caput. I. De scripturarum veritate, & differenti modo exponendi eas.

Quia profundissimæ & sua dignitate altissimæ sum respōsurus quæstioni, lectorem meum obsecro, vt pro me deprecetur, & si quæ à me pleniter dicta cognouerit, donis dei gratus existat: sin autē minus, nostræ compatiatur humilitati, quia licet minus valeamus, vera tamen proculdubio volumus. De sanctissimo igitur corpore perpetuæ virginis Mariæ, eiúsque sacræ animæ assumptione quantum dominus donauerit loqui suscipientes, hoc primum dicimus, quòd in diuinis scripturis, postquam dominus in cruce matrem discipulo cōmendauit, vt castitas castis tueretur obsequiis, nihil de ea reperitur præter id quod Lucas commemorat in Actibus Apostolorum, commemoratis eisdem apostolis nominatim dicens, Hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Hoc dicimus, quia tanto quæ magna existunt cautius tractanda sunt, quanto specialibus authoritatum testimoniis non possunt adliquidum roborari. Sed quia quædam scriptura sancta veris indagationum studiis quærenda reliquit, non sunt superflua æstimanda, dum vera indagatione fuerint patefacta. Fœcunda est enim veritatis authoritas: & dum diligenter discutitur, de se gignere quod ipsa est cognoscitur. Sæpe enim discussa veram conuenientiam parit, D quam manifestis sermonibus abscondit: & sæpe apertis sermonibus insinuat, in quibus nihil præter id quod sonat quærendum innuitur: vt est illud, quòd Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Iacob, Iacob genuit Iudam & fratres eius, & cætera talia in quibus sola tenenda est litera. Quędam autem sic commendat vt pariter literam & mysticum intellectum insinuet, vt in transitu maris rubri, manna cœlesti, & tabernaculo dei, atque arca testamēti, vbi futurorum figura, baptismi scilicet Christi & ecclesiæ ostensa est prærogatiua. Quædam tantùm mysticè, vt cum deum dicit insufflasse in faciem Adæ spiraculum vitæ, qui tamen os ad spirandum non habet, nec manus ad operandum, licet dicat Propheta, Manus tuæ domine fecerunt me & plasmauerunt me.

Ioan. 19. *Actu. 1.* *Matth. 1.* *Iob. 10.* *Psal. 118.*

Caput. II. De veritate extra Bibliam consentanea.

Sunt & quædam quæ quanuis commemorari ex toto omissa sint, vera tamen ratione creduntur, atque ipsa conuenientia rei quodammodo, quemadmodum dux & præuia creditur. Nihil enim de Melchisedech sacerdotis dei excelsi iustitia loquitur, cum ipsa præcessisse tantæ laudis merita cognoscatur. Nihil de Heliæ & Enoch postquam rapti sunt, vitæ felicitate commendat, cunctis liquidè scientibus eos beate viuere, quos dominus hinc in futurum saluandos voluit rapere. E Quid ergo de Mariæ morte, quid de eius assumptione dicendum est, vnde diuina scriptura nihil commemorat, nisi quærendum ratione quod conueniat veritati? Fiatq; ipsa veritas authoritas, sine qua nec est nec valet authoritas. Memores enim conditionis humanæ mortem illam subijsse temporalem dicere non metuimus, quam idem certe eius filius, qui & deus & homo est, lege sortis humanæ sustinuit, & hoc quia homo de eius susceptus & profusus est vtero.

Cap. III. Quòd Adæ maledictio Christus non subiacuerit.

Sed si dicimus eam mortis teneri vinculis, & resolutam in communem putredinem, vermes ac cinerem: deliberandum est si hoc conueniat tantæ sanctitati, tantæ aulæ dei prærogatiuæ. Scimus enim dictum primo parenti, Quia puluis es, & in puluerem ibis. Quod si de morte dicitur, generalis est sententia. si de resolutione in puluerem, hanc conditionem Christi caro euasit, de carne Mariæ sumpta, quæ corruptionem non sustinuit. De hoc enim scriptum est per Prophetam dicentem, Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. De quo autem sancto dictum sit, archangelus prodi- F dit, qui ad Mariam ait, Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. Et verè sanctum & sanctum sanctorum, vnde & illa sanctasanctorum dicuntur quæ illa seruabant, quibus ille figurabatur qui veraciter solus sanctus sanctorum dicitur. Hic enim est de quo idem archangelus Gabriel Danieli loquitur inter cætera quæ futura ostendit, dicens, Et impleatur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum. Hic enim sanctus corruptionem non vidit, qui tertia die cum triumpho de inferis rediens resurrexit. Caro eius quæ de Maria sumpta est, etsi mortua est ex infirmitate, reuixit ex dei virtute. Sed hoc ille qui quando voluit mori, quando voluit resurgere, potuit. Excipitur ergo ab illa generali sententia de virgine sumpta natura. Quod si nō Mariæ congruit, congruit tamen filio quem genuit Iesu.

Gene. 3. *Psal. 15.* *Luca. 1.* *Daniel. 9.* *2. Corin. 13.*

Cap. IIII. Quòd Mariam famularum maledictio non tetigerit.

¶ Vocabulum Iesu gloriosum, omni ornatu cultúque dignissimum, nomen quod est super omne nomen, non decuit ab hominibus appellari, neque ab eis efferri in mūdum, sed ab excellentiori quadam melioriq; natura. Post hæc Adæ dicta sunt de quibus excipitur Ma-

G riæ filius, contuenda sunt quæ etiam Euæ dicta sunt, si cunctis fœminis sint generalia, etsi in aliquo excipiatur Maria. Scriptum quippe est, Mulieri quoque dixit deus, Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Aerumnam Maria sustinuit, cuius animā gladius passionis Christi pertransiuit. Sed cōceptus nō multiplicauit, nec sub viri, id est mariti potestate deguit, quæ integerrimis visceribus de spiritu sancto Christum suscepit, & virginitatis integritate manente virgo permansit. Quem quia sine peccati collusione, & sine virilis admixtionis detrimēto suscepit, sine dolore genuit, & sine integritatis violatione pudore virginitatis integro permansit. Hoc enim potuit efficere de matre, quia sic deus elegit nasci de homine. Maria ergo etsi communicat ærumnis Euæ, non cōmunicat parturiendo cum dolore. Promeruit enim hoc singularis sanctitas eius & singularis gratia, qua susceptione dei singulariter existimanda est digna. Non immerito ergo excipitur à quibusdam generalibus vera æstimatione, quam tanta seruat gratia, & attollit dignitatis prærogatiua. Quantum enim Christi potestas possit, mundi ostendit vniuersitas: quantum gratia, Mariæ monstrat integritas: quæ sicut diuersa est à natura, ita diuersa est ab vsu. Quid ergo si in tanta diuersitate eam dicimus humanæ sortis mortem subiisse, nec tamen eius vinculis retineri, per quam deus voluit nasci, & carnis substantiæ communicare, nunquid impium erit? Scimus enim Iesum omnia posse, qui de seipso ait, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Si ergo voluit integrum Mariæ virginitatis seruare pudorem, cur non velit incorruptam à putredinis seruare fœtore? Dicat ergo qui cognouit sensum domini, & qui consiliarius eius fuit: nūquid non pertinet ad benignitatem domini, matris seruare honorem, qui legem non soluere venerat, sed adimplere? Lex enim sicut honorem matris præcipit, ita inhonorationem damnat. Qui enim in vita præ cæteris illam gratia sui conceptus honorauit, pium est credere singulari saluatione eam in morte & speciali gratia honorasse. Potuit enim eam à putredine & puluere alienam facere, qui ex ea nascēs potuit virginem relinquere. Putredo nāque & vermis humanæ est opprobriū conditionis: à quo opprobrio cum Iesus sit alienus, natura Mariæ excipitur, quam Iesus de ea suscepisse probatur. Caro enim Iesu caro est Mariæ, & multo specialius quàm Ioseph Iudæ cæterorumque fratrum eius quibus dicebat, Frater enim & caro nostra est. Caro enim Christi quanuis gloria resurrectionis fuerit magnificata, & potēter super omnes cœlos ascensione glorificata, eadē tamen carnis mansit & manet natura, quæ suscepta est de Maria. Ipse enim est qui conceptus, genitus, atque à mortuis suscitatus est per gloriam patris, sicut profectò ipse testatur post resurrectionem, quando Apostolis dicit, Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Quid enī est, Ego ipse sum, nisi quia alter non sum quàm qui tunc eram, quando passus sum. Et hoc liquidè cognoscere potestis, qui in manibus & pedibus meis clauorum signa clare videtis. Ipse ergo idemque cœlos ascendit, & carnem quam de matre suscepit, super astra transuexit, honorans omnem humanam naturam, sed multo magis maternam. Si igitur natura matris est filius, conueniens est vt sit & filij mater, non quantū pertinet ad æquam administrationē, sed quantum pertinet ad eandem reciprocā substantiam: vt homo de homine, caro de carne, mater à filio, filius à matre, non ad vnitatem personæ, sed ad vnitatem corporalis naturæ & substantiæ. Si enim vnitatem potest facere gratia sine proprietate specialis naturæ, quāto magis vbi gratiæ vnitas & corporis est specialis natiuitas? Vnitas nanque gratiæ est, vt discipulorum in Christo, de quibus ipse dixit, Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Volo vt sint vnum, sicut & nos. Et iterum de omnibus iustis, Non pro his autem rogo tātùm, sed & pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut & tu pater in me: & ego in te. hoc est, vt ipsi sint per gratiam, quod nos sumus per diuinitatem. Hæc quippe gratiæ vnitas, quæ cunctis in Christum credentibus seruatur, si Mariæ etiam minus sapientium æstimatione non tollitur, quāto magis cū gratiæ vnitate ipsa specialitas naturæ vnū efficit matrem & filium, & filium & matrem? Videndum est etiam quid de his quos secū per gratiam vnum esse voluit, cōsequenter adiunxit. Ait enim, Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum: vt videant claritatem quam dedisti mihi. O magnam & inæstimabilem bonitatem dei, qui habere secum suos in gloria vult, vt sua claritate fruantur, qui hic sua fide iuncti, vnum cum eo esse digni iudicantur. Si igitur eos secum habere vult, & hoc potest qui omnia potest, quid æstimandum est de matre, vbi digna sit haberi, nisi in præsentia filij? Quantum igitur contueor, quantum intelligo, quantum credo, Mariæ anima claritate fruitur Christi, & gloriosis conspectibus eū semper videre sitiens, & semper cōspiciens, dum inæstimabiliter pascitur, excellentiori quadam specialique prærogatiua à filio honoratur, possidens in Christo corpus suum quod genuit, clarificatum in dextera patris, & si non suum per quod genuit, tamen suum quod genuit. Et quare non suum per quod genuit? Si enim non obuiauerit necdum perspecta authoritas, vere credo, & per quod genuit: quia tanta sanctificatio dignior cœlo est quàm terra, quoniam thronum dei, thalamū domini, domum atque tabernaculum Christi dignum est ibi esse vbi ipse est. Tam preciosum enim thesaurū dignius est cœlo seruari quàm terra. Tātam integritatem meritò incorruptibilitas, non putredinis aliqua resolutio sequitur. Istud ergo sacratissimum corpus, de quo Christus carnem assumpsit, & diuinam naturam humanæ vniuit, non amittens quod erat, sed assumens quod nō erat, vt verbū caro, hoc est, deus homo fieret: escam vermibus traditum, in cōmuni sorde putredinis & futurum de vermibus puluerē, quia sentire non valeo, dicere pertimesco. De quo si nihil altius sentirem quàm de proprio, nihil dicerem nisi quemadmodum de proprio. Quod absque vlla ambiguitate soluendum est in mortem, post mortem est futurum putredo, post putredinem vermis, post vermem, vt dignum est, abiectissimus puluis. Quod de Maria credendum non videtur, nec æstimabile, quia æstimationē procul pellit incomparabilis gratiæ munus. Quod me dicere multarum consideratio rerum inuitat, quarum & quędam illa est, quā suis alibi ministris ipsa veritas ait: Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, ibi & minister meus erit. Si enim hæc est generalis sententia omnium per fidem & bonam operationem Christo ministrantium, quanto magis quodāmodo & specialius est Mariæ? Mariam nanque operis exhibitione & fidei rigidissima veritate ministrā Christi fuisse, omnis qui sanè sapit intelligit. Absque dubio enim omni operi ministratrix extitit, quæ hunc in vtero gessit, partúque profusum aluit & fouit

Marginalia: Gene.3. — Luca.2. — H — I — Math.28. — Capit.5. — Matri Christus honorandi. — Math.5. — Gene.37. — Luca.24. — K — Ioan.17. — L — Caput. VI. — M — Cap. VII. — Ioan.12.

A & fouit, atque (vt Euangelium ait) in præsepio reclina-
Luca.2. uit, & à facie Herodis in Aegyptum fugiens abscondit,
Mat.2. & omnem iufantiam eius pro matris affectu ita prose-
cuta est, vt vsque ad crucem (in qua filium iam virum
perfectum vidit pendentem) ab eius indubitanter mi-
nisterio non recesserit, consecuta eum nō solum gressi-
bus pedum tanquā pro reuerētia dei, verumetiam imi-
tationis affectu. Maria ergo ministratrix Christi spiri-
talium operum qualitatib⁹ sicut deuotissima extitit, ita
absq; dubio religionis fide, id est, veræ credulitatis cha-
ritate secutrix fuit. Nō enim potuit nisi diuinitatis eius
esse credula, quæ se nouerat hunc non virili semine se-
cundum ordinem naturæ, sed diuino spiramine nun-
ciāte archangelo cōcepisse, videns semper famulātium
angelorum ei adesse frequentiam, vt concepto & nato,
quando videlicet facta est cum angelo multitudo cœ-
Luca 2. lestis exercitus clamantium & dicentium, Gloria in al-
tissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ volunta-
tis: & in Aegyptum fugituro, atq; inde iterum redituro:
quib⁹ liquidò cognoscere potuit, quia talia obsequia nō
nisi deum decuerant. Vnde & stellæ demonstratio, &
Magorum de longinquis partibus inspirata adductio,
B maximum illi extitit indicium veritatis. Similiter Si-
meonis atque Annæ prophetali dignitate insolitus cæ-
teris & huic specialis occursus. Quæ omnia profectò
Maria coostruans, his cunctis altius ad fidem roborata,
pio corde conferebat, in tantum vt omnino non nuta-
bunda, sed certa de filij potestate, tanquam de dei vera
Ioan.2. virtute, deficiente in nuptiis vino dixerit, Vinum non
habent. sciens planè hoc illum potuisse, quod enim mox
contigit diuino miraculo compleuisse. Ecce igitur Ma-
ria fide & opere Christi administratrix, & deuota vsque
ad eius mortem secutrix, non plus gressu quàm imita-
tionis affectu, vt credendū est, si ibi nō fuerit vbi Chri-
stus ministros suos vult esse, vbi ergo erit? Et si ibi erit,
nunquid æquali gratia? Et si æquali gratia, vbi æqua dei
censura, quæ vnicuique reddit secundum sua merita? Si
ergo meritò Mariæ viuēti præ omnibus donata est gra-
tia, mortuæ erit minuenda? Absit: quia si omnium san-
ctorum mors est preciosa, Mariæ sanè est preciosissima,
quam tanta comitata est gratia, vt mater dei dicatur,
Cap VIII. & sit. Consideratis igitur his vniuersis, vera ratione
confitendum censeo, Mariam in Christo, & apud Chri-
Acto.17. stum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur &
C sumus. apud Christum gloriose ad æternitatis gaudia
assumptam, benignitate Christi honoratius susceptam
cæteris, quam hic gratia honorauit præ cæteris. nec vsq;
ad communem humilitatem esse adductam post mor-
tē, putredinis videlicet & vermis, & pulueris, quæ suum
& omnium genuit saluatorem: in cuius si potestate est,
Luca.21. sanctorum de capite capillum non perire, est & illam
anima & corpore integram posse seruare. De cuius po-
testate si nullus dubitet ecclesiasticorū, quin possit ma-
trem sine corruptione in perpetuum seruare, cur dubi-
tandum est, voluisse, quod attinet ad tantæ benignita-
tis gratiam? Si elegit diuina voluntas sola gratia inter
crepitantes vehementium ignium flammas, non solùm
puerorum corpora seruare illæsa, verùm & ipsa vesti-
Danie.3. mēta seruare inusta, cur abnuat in matre propria, quod
Iona.2. elegit in veste aliena? Ionam seruare in ventre ceti præ-
ter naturalem vsum voluit incorruptum sola miseri-
cordia, Mariam incorruptam præter naturam non ser-
Danie.6. uabit gratia? Seruatus est Daniel ab intēperatissima fa-
me leonum, non seruanda est Maria tantis dotata me-
ritis dignitatum? Hæc cuncta quæ diximus, quia natu-
rā non seruasse cognoscimus, in Mariæ integritate plus D
potuisse gratiam quàm naturam non dubitamus. Diui-
nitatis enim sunt opera quæ dicimus, & ideo possibilia,
1.Cor.1. quia sunt ab omnipotentia. Christus autem dei virtus
est, & dei sapientia: cuius omnia quæ patris sunt, sua sunt
& velle: velle autem omnia quæ sunt iusta & digna. Sic
per hoc dignè videtur lætari Maria lætitia inenarrabili
in anima & corpore, in proprio filio, per proprium fi-
lium, nec vllam sequi debere corruptionis ærumnam,
quam nulla secuta est tantum filium pariendo integrita-
tis corruptio, vt sit semper incorrupta, quam tanta per-
fudit gratia, sit integraliter viuens, quæ omnium inte-
gram perfectámque genuit vitam, sit cum illo quem in
suo gessit vtero, sit apud illum illa quæ genuit, fouit &
aluit illum, Maria dei genitrix, dei nutrix, dei ministra-
trix, & dei secutrix. De qua vt iam dixi, quia aliter sen-
Cap.IX. tire non audeo, aliter dicere non præsumo. Suscipiat
igitur hunc sensum fraterna charitas vestra, quē sanctus
spiritus inspirauit. Ostensa sunt ex parte quæ taliter hor-
tata sunt me dicere. Si quis autem refragari his elegerit,
cùm dicere non velit hoc non posse Christum: proferat
quare non conueniat velle ac per hoc non esse. Et cum
E se veraciter consilium dei de his nosse manifestauerit,
incipiam credere, de quibus aliter non possum sentire.
Mirabor illum altitudinem consilij diuini inuestigasse,
quam me cum Apostolo digna reuerentia videor debe-
Roma.11. re admirari, dicēte, O altitudo diuitiarum sapientiæ &
scientiæ dei, quàm incomprehēsibilia sunt iudicia eius,
& inuestigabiles viæ eius. Et quia secundum eundem A-
1.Cor.13. postolum, ex parte cognoscimus, & ex parte propheta-
mus, dixi de his: & si non quantum est, tamen quemad-
modū me dicere debuisse credidi. Si ergo vera sunt quæ
scripsi, tibi gratias ago Christe, quia de sancta virgine
matre tua, nisi quod pium est ac dignum visum, sentire
non potui. Si ergo dixi vt debui, approba Christe tu &
tui. Si autem nō vt debui, ignosce obsecro tu & tui: Qui
cum deo patre & spiritu sancto viuis & regnas per om-
nia secula seculorum, Amen.

FINIS.

DIVI AVRELII
AVGVSTINI HIPPONENSIS episcopi, Liber de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ.

F

Cap.I. *Quid sit bene viuere.*

LOcutus est ad nos sermo dei, & de-
prōpius est ad exhortationē nostrā,
dicente scriptura, Accipite discipli-
nā in domo disciplinæ. Disciplina
à discēdo dicta est, disciplinę dom⁹
est Ecclesia Christi. Quid ergo hic
discitur, vel quare discitur? Qui di-
scunt, vel à quo discunt? Discitur
bene viuere. Propter hoc discitur bene viuere, vt per-
ueniatur ad semper viuere. Discunt Christiani, Docet
Christus. Primo ergo quid sit bene viuere: deinde quæ
sit merces bonæ vitæ: tertio qui sint veri Christiani:
quarto quis sit verus magister, pauca loquentibus nobis
sicut dominus donat audire dignemini. Omnes in do-
mo disciplinæ sumus, sed multi nolunt habere discipli-
nam, & quod est peruersius, nec in domo disciplinæ vo-
lunt habere disciplinam. Cum propterea debeant in
domo disciplinæ accipere disciplinam, vt seruent il-
lam in domibus suis: ipsi ecōtra disciplinationem non

G ſolum in domibus ſuis habere nolũt,ſed nec ferre illam ſecum etiam ad domum diſciplinæ. Ideo apud quos nõ vacat verbum dei,qui cor auri cõiungunt,qui non ſunt via vbi ſemen cũ ceciderit ab auibus colligitur,qui non ſunt petroſa loca,vbi ſemen altam radicem habere non poteſt, & ad horam exit & in æſtu areſcit: qui non ſunt ager ſpinoſus,vbi ſemen cum germinauerit, & in auras ſurgere cœperit, ſpinarum denſitate ſuffocatur, ſed qui ſunt terra bona parata ſemen accipere, & fructum reddere,vel centenum vel ſexagenum vel tricenum: recordentur non ſine cauſa intraſſe diſciplinæ scholã, & has me ſimilitudines ex Euãgelio commemoraſſe. Qui igitur tales ſunt, accipiant quod per me dominus dicere dignatur. Ego enim,quoniã ille ſeminat,quid ſum? Vix cophinus ſeminantis. Ipſe in me dignetur ponere quod vobis ſpargat. Nolite ergo attendere ad vilitatem cophini, ſed ad charitatem ſeminis, & poteſtatem ſeminatoris. Quid eſt ergo bene viuere? Quid hic diſcitur? Præcepta multa ſunt in lege, quibus ipſa bona vita continetur, imperatur & diſcitur. Multa omnino præcepta ſunt,& innumerabilia. Præceptorum ipſorum paginas vix quiſquam enumerat,quãto magis ipſa? Quæ voluit H tamen deus propter eos qui ſe poſſent excuſare,vel quia eis non vacat legere,vel quia nõ norunt legere,vel quia non poſſunt facile intelligere, vt excuſationem nemo habeat in die iudicij,voluit,ſicut ſcriptum eſt,conſummare & breuiare verbum ſuper terrã, ſicut de illo Propheta prædixerat: Verbum enim conſummans & breuians faciet dominus ſuper terram. Hoc ipſum verbum conſummatum & breuiatum, nec obſcurum deus eſſe voluit. Ideo breue, ne nõ vacaret legere: ideo apertum, ne dicat,non mihi licuit intelligere. Theſaurus ergo eſt magnus diuinarum ſcripturarum, habens in ſe mirabilia præcepta & multa,tanquam multas gemmas, & precioſa monilia, & vaſa ingentia, & magni metalli. Sed quis poteſt ſcrutari theſaurum iſtum, & vti eo,& peruenire ad omnia quæ ibi ſunt? Quando hanc ſimilitudinẽ dominus dedit in Euangelio ſuo, & dixit, Simile eſt regnum cœlorum theſauro inuento in agro: ne quis ſe minus idoneum diceret ad perſcrutandum theſaurum, cõtinuo dedit aliam ſimilitudinem: Simile eſt,inquiẽs, regnum cœlorum homini negociatori quærenti bonas margaritas, qui inuenit vnam precioſam margaritam, & vendidit omnia quæ habuit & emit illam: vt ſi I piger eras ad perſcrutandum theſaurum, non ſis piger vnam margaritam ſub lingua ferre, & quo vis ſecurus ambulare. Quid eſt ergo verbum conſummans & breuiãs? Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum? In his duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ. Ecce quid diſcitur in domo diſciplinæ: diligere deum,& proximum. Deũ tanquam deum, proximum ſicut teipſum. Non enim inuenis parem deo, vt poſſit tibi dici, Dilige deum ſicut diligis illum. De proximo inuenta eſt tibi regula, quia inuentus es proximo tuo partu ipſe. Quæris quomodo diligas proximum? attende teipſum: & quomodo te diligis, ſic dilige proximum. Non eſt vbi erres. Volo ergo iam & tibi committere proximum tuum, vt diligas eum tanquam teipſum. Volo,ſed adhuc timeo. Volo tibi dicere, Dilige proximum tuum ſicut teipſum, & timeo. Adhuc enim diſcutere volo quomodo diligas teipſum. Noli ergo ægre ferre. Non es tu ipſe facile dimittendus,cui eſt proximus committendus. Non tranſitorie tecum agendum eſt. Tu vnus homo es, proximi tui multi ſunt. Non enim primo ſic K debes intelligere proximum, vel fratrem,vel cognatũ, vel affinem. Proximus eſt omni homini omnis homo. Proximi ſibi dicuntur pater & filius, ſocer & gener. Nihil tam proximum, quàm homo & homo. Sed ſi putamus non eſſe proximos, niſi qui de iiſdem parentibus naſcuntur, Adam & Euam attendamus, & omnes fratres ſumus. Et quidem fratres ſecundum quòd homines ſumus, quanto magis ſecũdum quòd Chriſtiani ſumus? Ad id quòd homo es, vnus pater fuit Adam, vna mater Eua. Ad id quòd Chriſtianus es, vnus pater eſt deus, vna mater Eccleſia. Videte ergo quantos proximos habeat vnus homo. Omnes homines in quos incurrerit, quibus iungi potuerit, proximi eius ſunt. Quomodo ergo diſcutiendus eſt vtrum diligat ſe,cui committendi ſunt tot proximi,vt ſic eos diligat tãquam ſe? Non ergo iraſcatur vnuſquiſque ſi diſcutio quomodo ſe diligat. Certe ego diſcutio, ipſe ſe inueniat. Vt quid enim diſcutio? quia ego inuenturus ſum? Ideo diſcutio,vt ipſe ſe interroget, ipſe ſibi appareat, ipſe ſe non lateat, ipſe ſe ſibi nõ abſcondat, ipſe ſibi ſe ante oculos ſuos, nõ poſt dorſum ponat. Me loquente faciat hoc, me neſciente faciat hoc. Quomodo te diligis? Quiſquis me audis, imò quiſquis L deum per me audis in hac domo diſciplinæ, attende te quomodo te diligis. Profecto enim ſi te interrogem vtrum diligas te, reſpõdebis quia diligis. Quis enim ſe odit? Hoc dicturus es: Quis enim ſe odit? Ergo nõ diligis iniquitatem, ſi te diligis. Nam ſi diligis iniquitatem, non ego dico, pſalmum audi, Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Ergo ſi diligis iniquitatem, audi veritatem, veritatem non te palpantem, ſed apertè tibi dicentem, Odis te. Quanto magis dicis quia amas te, odis te. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Quid dicam de carne, quæ pars eſt vilior hominis? Si animam odit, quomodo carnem diligit? Denique qui amant iniquitatem, & odiunt animam ſuam, omnem turpitudinem exercent de carne ſua. Iam ergo qui diligis iniquitatem, quomodo tibi volebas committi proximum, vt diligeres eum tanquam te? Homo, quid perdis te? Si enim tuipſe ſic te diligis, vt perdas te: ſic profecto perditurus es & eum quem diligis ſicut te. Nolo ergo quenquam diligas, vel ſolus peri. Aut corrige dilectionem, aut reſpue ſocietatem. Dicturus es mihi, Diligo proximum tanquam meipſum. Audio planè, audio. M Inebriari vis cum illo quem diligis tanquam teipſum. Bene nobis faciamus hodie, quantũ poſſumus bibamus. Vide quia ſic te diligis, & illum ad te trahis, & ad quod amas vocas. Neceſſe eſt vt quem diligis tanquam teipſum, illuc illum trahas ad quod & tu te amas. Humanus homo, imò beluinus, amando talia qualia beluæ. Beluas enim deus proſtratas in faciem fecit paſtum quærentes de terra, te in duos pedes erexit de terra. Tuam faciem ſurſum attendere voluit. Non diſcordet cor tuum à facie tua, non habeas faciem ſurſum, & cor deorſum, imò verum audi, & verum fac ſurſum cor, ne mentiaris in domo diſciplinæ. Quando enim audis, reſpõde, ſed ſit verum quod reſpõdes. Sic te dilige, & diliges proximũ tuum tanquam teipſum. Quid eſt enim ſurſum habere cor, niſi quod dictum eſt prius, Diliges dominũ deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua? Quia ergo duo præcepta ſunt, ſi vnum diceret, non ſufficeret. Sufficit & vnum ſi intelligatur. Nam aliquando ſic loquitur ſcriptura, ſicut Paulus apoſtolus, Non adulterabis, non homicidium facies, non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur,

Marginal references: Mat. 13. — Esa. 10. — Mat. 13. — Mat. 22. — Psal. 10. — Mat. 22. — Rom. 13.

A recapitulatur, Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis eſt charitas. Quid eſt charitas? Dilectio. Nihil videtur dixiſſe de dilectione dei, ſed ſolam proximi dilectionem dixit ſufficere ad implẽdam legem. Quicquid eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur, in hoc ſermone impletur. In quo? *Mat.22.* Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Ecce vnum eſt. Certe duo præcepta ſunt, in quibus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Videte quomodo plus breuiatũ eſt, & adhuc pigri ſumus. Ecce, quæ duo erãt, vnum factum eſt. Prorſus proximũ dilige, & ſufficit. Sed dilige quomodo teipſum diligis, non quomodo teipſum odiſti. Dilige proximum tuum tanquam teipſum: ſed prius eſt vt diligas teipſum. Quærere habes quomodo diligas teipſum, & audire habes, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua. Homo enim quomodo à ſe fieri non potuit, ſic nec beatus à ſe fieri poteſt. Alia enim res fecit hominem, quod non eſt ipſe homo: alia res eum factura eſt beatũ, quod non eſt ipſe homo. Deniq; errans videt ipſe, quia per ſe non poteſt beatus eſſe, & amat aliud vnde ſit bea-

B tus. Vnde ſe fieri putat beatũ, hoc amat. Quid putamus, amat, vnde putat ſe fieri beatum? Pecuniam, aurum, argentum, poſſeſſiones, breuiter dico, pecuniam. Totum enim quicquid homines poſſident in terra, omnia quorum domini ſunt, pecunia vocatur. *Pecunia.* Seruus ſit, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horũ eſt, pecunia dicitur. Et vnde eſt primum vocata pecunia? Ideo pecunia, quia antiqui totum quod habebant, in pecoribus habebant. A pecore pecunia vocatur. Legim⁹ antiquos patres fuiſſe diuites paſtores. Ergo pecuniã diligis, ô homo, vnde putas te fieri beatum. Pecunia eſt, & multum eam diligis. Volebas diligere proximum tanquam teipſum, diuide cum illo pecuniam tuam. Quid eſſes diſcutiebam. Inuentus es, apparuiſti tibi, vidiſti te, conſideraſti te. Non es paratus diuidere pecuniam tuam cum proximo tuo. Sed quid mihi reſpondet benigna auaritia? Quid mihi reſpondet? Si diuiſero cũ illo, minus erit: & mihi & illi minuitur quod amo, nec totum habebit ille, nec totum habebo ego. Sed quia diligo eũ tãquam meipſum, opto illi vt tantum habeat, vt nec meum minuatur, & ipſe mihi coæquetur. Optas vnde nihil perdas, atque vtinam hoc verum dicas vel putes: Timeo enim ne inuideas. Quomodo enim ſocialis erit felicitas tua, quam tor-

C quet felicitas aliena? Nonne cum cœperit diteſcere vicinus tuus, & incipere quaſi ſurgere & ire poſt te, times ne ſequatur te, times ne tranſeat te? Certe diligis proximum tuum tanquam teipſum. Sed non loquar de inuidis. Auertat enim deus hãc peſtem ab animis omnium hominum, nedum Chriſtianorum. vitium diaboli, cum quo ſolus diabolus reus eſt, & inexpiabiliter reus. Non enim dicitur diabolo vt damnetur, Adulterium cõmiſiſti, furtum feciſti, villam alienam rapuiſti, ſed homini ſtanti lapſus inuidiſti. Inuidentia diaboli cõuicium eſt, ſed habet matrem ſuam. Superbia vocatur mater inuidiæ. Superbia inuidos facit. Suffoca matrem, & non erit filia. Ideo humilitatẽ docuit Chriſtus. Non ergo loquor inuidis, bene optantibus loquor. Illis loquor qui optant bene amicis, vt habeãt tantum quantum habent & ipſi. Optant bene agentibus, vt habeant quantum & ipſi, ſed nolũt illis dare ex eo quod habent. Inde te iactas homo Chriſtiane, quia optas bene? Melior te eſt mẽdicus, qui plura tibi optat, & nihil habet. Bene vis optare nihil à te accipienti? Da aliquid bene optanti. Si bonũ eſt bene optare, redde mercedem. Optat tibi bene pauper, quid

D trepidas? Addo aliquid. In domo diſciplinæ es. Addo aliud quod dixi. Da bene optanti, Chriſtus eſt. Ipſe à te petit qui tibi dedit. Erubeſce, Ille diues pauper eſſe voluit, vt haberes pauperes quibus dares. Da aliquid fratri tuo, da aliquid proximu tuo, da aliquid comiti tuo. Tu diues es, ille pauper eſt. Vita iſta via eſt, ſimul ambulatis. Sed fortè dicis, Ego diues, ille pauper eſt. Simul ambulatis, an nõ? Quid eſt quod dicis, Ego diues, ille pauper: niſi, Ego oneratus, ille leuis? Ego diues, ille pauper? Sarcinã tuã commemoras, põdus tuum laudas. Et quod grauius eſt, conſtrinxiſti ad te ſarcinam tuam, ideo non potes porrigere manum. Onerate, ligate: quid te iactas? quid te laudas? Solue vincula tua, minue ſarcinã tuam. Da comiti, & illum adiuuas, & te releuas. Inter has voces tuas laudantes ſarcinam tuam, adhuc Chriſtus petit & non accipit, & obtendis nomen pietatis crudelibus vocibus, & dicis: Et quid ſeruo filiis meis? Chriſtum illi oppono, filios ſuos mihi reponit. Iſta verò iuſtitia magna, vt habeat vnde luxurietur filius tuus, egeat dominus tuus. Cum enim vni ex minimis meis feciſti, mihi feciſti. *Mat.25.* Non legiſti, non aduertiſti, Cum vni ex minimis meis non feciſtis, nec mihi feciſtis? Non legiſti, non ti-

E muiſti. Ecce quis eget, & filios tuos numeras? Poſtremo numera filios tuos, adde vnum illum inter illos dominum deũ tuum. Vnum habes, ſit ille ſecundus: duos habes, ſit ille tertius: tres habes, ſit ille quartus: nihil horũ vis. Ecce quomodo diligis proximum tuum, quem tibi facis ſocium ad iſtam perditionem. Quid tibi dicturus ſum: Diligis proximum tuum? Quid illi in aures inſuſurrabis homo auare, niſi, Fili aut frater aut pater bonũ eſt nobis, vt cum hîc viuimus, bene ſit nobis? Quantum habebis, tantus eris. Frãge lunam, fac fortunam. Iſta ſuſurrabis proximo tuo, quæ non didiciſti in domo diſciplinę, nec audiſti hic. Nolo ſic diligas proximum tuum. O ſi poſſem facere vt nulli iũgereris: Corrumpũt enim mores bonos colloquia mala. *1.Cor.15.* Sed nõ poſſum facere vt nemini iungaris, cui mala iſta quæ nõ vis dediſcere inſuſurres: & non ſolùm nolis dedoceri, ſed affectes etiam docere. Nolo, imò volo, ſed nõ poſſum te diſiungere ab auribus aliorũ. Alios admoneã, ad quorum aures ambis, quorum aures penetrare moliris, ad quorum corda per aures intrare diſponis. O qui accipis verbum ſanum in domo diſciplinæ, ſepi aures tuas ſpinis. *Eccli.28.* Corrumpunt

F bonos mores colloquia mala. Sepi aures tuas ſpinis. Sepi, & ſpinis ſepi, vt ille qui importune intrare auſus fuerit, non ſolum non repellatur, ſed etiam compungatur. Repelle illum à te: Dic (Chriſtianus es) Chriſtianus ſum, non hoc accepimus in domo diſciplinæ: non hoc didicimus in illa ſchola, quam gratis intrauimus, non hoc didicimus ſub illo magiſtro, cuius cathedra in cœlo eſt: Noli mihi iſta dicere, aut noli ad me accedere. Hoc eſt enim: Sepi aures tuas ſpinis. Conuertam me ad illum: Auarus es, pecuniam amas. Beatus eſſe vis, deum tuum ama. Pecunia te non facit beatum: tu eam facis ornatam, non illa te beatum. Sed quia multum amas pecuniam, & video quia pergis quò iuſſerit cupiditas, piger perge quò iubet charitas. Reſpice & vide quàm multũ interſit inter pecuniam tuam & deum tuum. Pulchrior eſt iſte ſol, quàm pecunia tua, & tamen iſte ſol non eſt deus tuus. Porrò ſi pulchrior eſt lux iſta quàm pecunia tua, quantũ eſt pulchrior qui fecit hanc lucem? An fortè comparare vis pecuniam tuam luci? Ecce occidit ſol: oſtende mihi pecuniam tuam. Nitet & nocte, ſubtraho lucernam. Ecce diues es, Oſtende mihi diuitias tuas.

Iam si lumine priueris, iam si nō habeas vnde quod habes videas, vbi sunt diuitiæ tuæ? Et sic tamen horrenda profunditas auaritiæ non patet oculis & scatet animis. Vidimus & cæcos auaros. Dicatur mihi vnde auari sunt cæci qui non vident? Quod habet non habet, & tamen auarus est cæcus. Quare? Quia credit se habere, auarus est. Fides eum facit diuitem. Credendo diues est, non videndo. Quanto melius fidem conuertit ad deum? Nō vides quod possides, & deum tibi sic prædico. Nondum vides, ama & videbis. Amas pecuniam ô cæce, quam nūquam videbis. Cæcus possides, cæcus moriturus es: quod possides, hic relicturus es. Nam tenebas & quando videbas, quanto magis perdis, quia nō videbas quod habebas? De deo quid tibi dicitur? Ecce hoc tibi dicit ipsa sapientia, Ama illam tanquam pecuniam. Indignum est, iniuriosum est, vt sapientia pecuniæ cōparetur, sed amori comparatur. Video enim hic vos sic amare pecuniam, vt iubente amore pecuniæ labores suscipiatis, ieiunia toleretis, mare transeatis, ventis & fluctibus vos cōmittatis. Habeo vnde eligā quod ametis, sed non habeo quod addam ad amorē quo amatis. Sic me amate, plus nolo me amari, dicit dominus. Improbis loquor, auaris loquor. Pecuniā diligitis, tantum me diligite. Certe melior sum incōparabiliter. Nolo à vobis ampliorem amorem. Quātum diligitis pecuniam, tantum me amate. Erubescamus saltem, confiteamur & pectora tundamus, non vt super peccata nostra pauimentum solidemus. Nam qui tundit pectus & non corrigitur, solidat peccata & non tollit. Tundamus pect⁹, & cædamus nos, & corrigamur à nobis, ne ille postea nos cædat, qui magister est. Diximus enim iam quid hic discatur, quare discatur.

Cap. II. Quæ sit merces bonæ vitæ.

Quare iuisti in scholam, & vapulasti, & à parētibus ductus, & fugitans quæsitus, & inuentus attractus es, & adductus extensus es? Quare vapulasti? quare tāta mala in pueritia ptulisti? Vt disceres? Quid disceres? Literas. Quare? Vt haberetur pecunia, aut vt cōpararetur honor, & teneretū sublimitas dignitatis. Vide quia periturus es propter periturā rem. Perituram rem cū tanto labore didicisti in tantis pœnis, & amabat te qui te ad pœnas trahebat. Ipse qui te amabat, ipse te ad pœnas trahebat vt vapulares: amando faciebat vt disceres. Quid? Literas. Bonæ sunt literæ? Bonæ. Noui, dicturus es mihi: Quare & vos episcopi literas legistis? Quare nunc diuinas scripturas in ipsa literatura tractatis? Ita verò: sed non ad hoc didicimus literas. Non enim parentes nostri, quādo nos in scholam mittebant: hoc nobis dicebant, Discite literas vt habeatis vnde legere possitis codices dominicos. Nec ipsi Christiani filiis suis hoc dicunt. Sed quid? Disce literas. Quare? Vt sis homo. Quid enim? Modo pecus sum? Quod dico vt sis homo, hoc est, vt sis eminens inter homines. Vnde & illud prouerbium: Quantum habebis, tantus eris. Vt habeas quātum cæteri, aut quantum pauci, aut plusquam cæteri, aut plusquam pauci, habeas inde honores, habeas inde dignitatem. Et vbi erunt ista omnia cum mors venerit? Quomodo stimulat, quomodo metus iste interpellat? Quomodo nomen ipsum à me commemoratum omnium corda percussit? Quomodo timorem vestrum teste gemitu declarastis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam an non timeam, venire habet: sera an cito, ventura est. Si timeas, non efficies vt non sit quod times. Illud potius time, quod si nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues, quò posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus plus amas mortem quàm vitam. Absit, inquis. Quis est hominum qui plus amet mortem quàm vitam? Fortè conuinco te quia plus amas mortem quàm vitam. Ecce vnde te conuinco, Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonum eum vis. Amas amicum tuum, bonum eum vis. Amas domum tuā, bonam eam vis. Quid est quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidie enim rogas, vt quoniā mors ventura est, bonam mortem tibi det deus, & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plus ergo amas mortem tuam quàm vitam tuā. Mori male times, & male viuere non times. Corrige male viuere, time male mori. Sed noli timere: non potest male mori, qui bene vixerit. Prorsus confirmo, audeo dicere, Credidi, ꝑpter quod & locutus sum: *Psal. 115.* non potest male mori, qui bene vixerit. Iā tu dicis tibi: Num multi iusti naufragio perierunt? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiæ laniauerunt? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire, gladio percuti, à bestiis laniari, mors mala tibi esse videtur. Nónne has mortes martyres subierunt, quorum natalitia celebramus? Quod genus mortis non subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cum hic sumus, vel cum hæc audimus, si exeuntes hinc nō obliuiscimur, si meminimus quod hic audimus, nonne martyres beatificamus? Quære mortes martyrum, oculos carnis interroga. Male mortui sunt, oculos fidei interroga: Preciosa in conspectu domini, mors sanctorum eius. Quicquid ergo est quod exhorres in morte, omnino non exhorreas, si eos imitaris. Id age vt bonam vitam habeas, & quæcunque occasio fuerit vt exeas de hoc corpore, exis ad requiē, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem nec finem. Nam quasi bona mors diuitis in purpura & bysso, sed mala *Lucæ. 16.* mors sitientis & inter tormenta guttā aquæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter linguas canū, in fame & siti micas de mensa desiderātis. Mala mors, auersanda mors. Finem respice: Christianus es, fidei oculum intende. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulchrum marmoreum sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius requiescenti in sinu Abrahæ? Longe vidit eum requiescentē, quem contempserat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, Quis bene mortuus est, quis male? Puto quia melius ille pauper, quàm ille diues. An vis in aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respōdes: Absit à me. Puto quòd hoc dices. Disce ergo bene mori, si didiceris bene viuere. Merces enim bonæ vitæ æterna est.

Ca. III. Qui sint veri Christiani.

Qui discunt, Christiani sunt: qui audiunt & non discunt, quid ad seminātem? Seminantis manū non terret via, nō terrent lapides, non spinæ: iactat ille quod suum est. Qui timuerit ne cadat in terrā malam, non peruenit ad terrā bonam. Et nos dicimus, spargimus semina, iactamus semina. *Mat. 13.* Sūt qui cōtemnunt, sunt qui reprehendunt, sunt qui irrident. Istos si nos timuerimus, nihil habemus seminare, & in messe habemus esurire. Ergo veniat semen ad terrā bonam. Scio quòd qui audit & bene audit, deficit & proficit. Deficit iniquitati, proficit veritati. Deficit seculo, proficit deo.

Quis

A Quis est enim magister qui docet? Nõ qualiscunque homo, sed Apostolus, plane apostolus, & tamen non apostolus: An vultis, inquit, experimentum eius accipere qui in me loquitur Christus? Christus est qui docet: cathedram in cœlo habet, vt pauloante dixi. Schola ipsius in terra est, & schola ipsius corpus ipsius est. Caput docet membra sua, lingua loquitur pedibus suis. Christus est qui docet. Audiamus, timeamus, faciamus. Et ne cõtemnas & ipsum Christũ, qui propter te in carne natus est, pannis mortalitatis circundatus, propter te esuriuit & sitiuit, propter te lassatus ad puteũ sedit, propter te fatigatus in naui dormiuit, propter te contumelias indignas audiuit, propter te à facie sua sputa hominum non abegit, propter te alapas in faciem suã accepit, propter te in ligno pependit, propter te animã effudit, propter te in sepulchro positus est. Hæc omnia fortè contemnis in Christo? Vis nosse quis sit? Recole Euangelium quod audisti, Ego & pater vnum sumus. Nos cõuersi ad deum præcepta eius custodiamus, vt æterna præmia ab ipso percipiamus, præstante eodẽ domino nostro Iesu Christo, Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in B secula seculorum, Amen.

Ca. IIII. Quis sit verus magister.
2. Cor. 13.
Luca. 2.
Mat. 4.
Ioan. 4.
Mat. 8.
Matt. 26. & 27.
Ioan. 10.

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS episcopi, De decem chordis Liber.

Cap. I. De timendo diuino iudicio.
Psal. 102.

DOminus & deus noster misericors & miserator, longanimis, & multum misericors, & verax, quàm largiter prærogat misericordiam in præsenti seculo, tam seuerè minatur iudicium in futuro seculo. Verba quæ dixi scripta sunt, & diuinis authoritatibus continentur, quia misericors & miserator dominus, longanimis & multum misericors & verax. Multum delectat omnes peccatores & amatores huius seculi, quia misericors & miserator dominus, quia longanimis & multum misericors. Sed si amas tam multa mitia, time ibi & vltimum quod ait, & verax. Si e- C nim nihil aliud diceret, nisi misericors & miserator dominus, longanimis & multum misericors, quasi iam conuerteres te ad securitatem & impunitatem, & ad licentiam peccatorum, & faceres quod velles, vtereris seculo, vel quantum tibi permitteretur, vel quantum tibi libido iussisset. Et si quis te bene monendo obiurgaret atque terreret, vt cohiberes te ab immoderato fluxu eundo post concupiscentias tuas, & deserendo deum tuum, inter medias voces obiurgantis obsisteres, impudenti quidem fronte, veluti audita diuina authoritate, & legeres de libro dominico: Quid me terres de deo nostro? Ille misericors est, & miserator, & multum misericors. Ne talia homines dicerent, vnum verbum addidit in fine, quod ait, Et verax: & excussit lætitiã male præsumentium, & induxit timorem dolentium. Gaudeamus ad misericordiam domini, sed timeamus ad iudicium domini. Parcit dum tacet. Tacet, sed non semper tacebit. Audi dum non tacet in verbo, ne non tibi vacet audire dum non tacebit in iudicio. Modò enim licet tibi causam tuam componere. Ante vltimum iudicium dei tui compone causam tuam. Non est vnde præsumas eum ille venerit: nec falsos testes adduces, D quibus ille fallatur: nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguosis artibus adhibebis. nec ambies aliquo modo, vt iudicem possis corrumpere. Quid ergo ages apud talem iudicem, quem nec fallere nec corrumpere poteris? Et tamen est quod agas. Tunc enim ipse erit iudex causæ tuæ, qui modò est testis vitæ tuæ. Clamauimus & laudauimus, componamus causam nostram. Qui testis est operum nostrorum, ipse testis est vocum istarum. Non sint inanes, conuertantur ad gemitum. Tempus est concordandi cum aduersario tuo cito. Tam longanimis est deus videndo iniqua & non puniendo, vt tamen cito sit futurum iudicium. More quippe humanæ vitæ prolixum est, quod deo breue est. Sed & ipsi seculo & humano generi quod longe videtur, quid consolatur? Nunquid si totius generis humani vltimus dies longe est, vniuscuiusque dies vltimus longe est? Hoc dico, Ex Adam multi anni euoluti sunt, multi anni fluxerunt, & deinceps fluent, non quidem tam multi, sed tamen vsque in finem seculi transibunt anni, sicut & illi transierunt. Longum videtur quod restat, quanquam non erit tantum quantum transactum est: & tamen ex transacto præterito tempore sperandus E est finis reliqui temporis. Fuit tunc quidem dies qui diceretur hodiernus: ex illo vsque ad tunc hodiernum, nónne quicquid fuit futurum, præteritum factum est? Tale habetur ac si nõ fuerit. Sic erit quicquid restat extremum. Sed sit & hoc longum, sit prolixum, quantum putaueris, quantum dixeris, quantum cogitaueris, quantum tibi non format scriptura, sed fingit cogitatio: quantumuis diem iudicij prolonga, nunquid vltimum diem tuum, id est, vitæ tuæ quo exiturus es de hoc corpore, producturus es in longum? Sit tibi senectus certa, si potest: cui autem potest? Nónne ex quo homo incipit viuere, iã potest & mori? Possibilitatem mortis, initium vitæ facit. In hac terra & in genere humano ille solus mori nondum potest, qui nondum cœpit viuere. Incertus ergo dies tanquam quotidianus sperandus est. Si autem tanquam quotidianus est incertus dies, componatur cum aduersario dum est tecũ in via. Via enim vocatur hæc vita, per quam omnes transeunt, & non recedit iste aduersarius. Quis autem est iste aduersarius? Aduersarius iste non est diabolus. nam nunquam te hortaretur scriptura vt cum diabolo concordares. Est ergo alius aduersarius, quem sibi homo facit aduersarium. nam ille si aduersarius esset, tecum in via non esset. At hic est tecum in via, vt concordet tecum. Scit F enim, quia nisi in via secum concordaueris, iam tradet te iudici, iudex autem ministro, minister in carcerem. Eloquia ista euangelica sunt: recordantur nobiscum vel qui legerunt, vel qui audierunt. Ergo quis est aduersarius? Sermo dei. Sermo dei aduersarius tuus est. Quare aduersarius tuus est? Quia contraria iubet quàm tu facis. Dicit tibi, Vnus est deus tuus, vnum deum cole: Tu vis dimisso vno deo tuo tanquam legitimo viro animæ, fornicari per multa dæmonia: & quod est grauius, non quasi apertè deserens & repudians, sicut apostatæ faciunt, sed tãquam manens in domo viri tui admittis adulteros, id est, tanquam Christianus dimittis Ecclesiam, consulis mathematicos, aut haruspices, aut augures, aut maleficos, quasi de viri domo nõ recedens adultera anima: & manens in eius coniugio, fornicaris. Dicitur tibi, Ne accipias in vanum nomen dei tui. Ne existimes creaturam esse Christum, quia pro te suscepit creaturam, & tu contemnis eum qui æqualis est patri,

Esa. 42.
Cap. II. De cõponenda causa cũ aduersario in hac breui vita.
Mat. 5.
Cap. III. Quare sermo dei sit aduersarius noster.
Exod. 20.

G & vnus cum patre. Dicitur tibi vt spiritaliter obserues sabbatum, nō quomodo Iudæi obseruāt sabbatum, carnali ocio: Vacare enim volunt ad nugas atque luxurias suas. Melius enim faceret Iudæus in agro suo aliquid vtile, quàm in theatro seditiosus existeret. Et melius fœminæ eorum die sabbati lanam facerent, quàm tota die in Neomeniis suis impudice saltarent. Tibi autem dicitur vt obserues spiritaliter sabbatum, in spe futuræ quietis, quam tibi promittit dominus. Quisquis autem propter illam quietem futuram agit quicquid potest, quanuis laboriosum videatur quod agit, tamen si ad fidem promissæ quietis id refert, nondum quidem sabbatum habet in re, sed habet in spe. Tu autē ad hoc vis requiescere vt labores, cum ad hoc debeas laborare, vt requiescas. Dicitur tibi: Honora patrem tuum & matrem tuā: tu contumeliā irrogas parentibus, quam non vis pati à filiis tuis. Dicitur tibi, Non occides: tu autem occidere vis inimicum tuum. Et ideo fortè non facis, quia times iudicem hominem, nō quia cogitas deum. Ignoras quia ille testis est cogitationum? Illo viuo quem vis mori, te homicidam tenet in corde. Dicitur tibi, Non mœchaberis, id est, non ibis ad aliquam aliam præter vxorem tuam: tu autem exigis hoc ab vxore, & non vis reddere H hoc vxori. Et cum debeas in virtute præcedere vxorem, quoniā castitas virtus est: tu sub vno impetu libidinis cadis, & vis vxorem tuā victricem esse, tu victus iaces. Et cum tu caput sis vxoris tuę, pręcedet te ad deum, cuius caput es. Vis domum tuam capite deorsum pendēre: Caput enim mulieris est vir. Vbi autem meli* viuit mulier quàm vir, capite deorsum pendet domus. Si caput est vir, melius debet viuere vir, & præcedere in omnibus bonis factis vxorem suam, vt illa imitetur virum, & sequatur caput suum. Quomodo caput Ecclesiæ Christus est, & hoc iubetur Ecclesiæ vt sequatur caput suum, & vt per vestigia ambulet capitis sui, sic vniuscuiusque domus habet caput virum, & tanquam carnem fœminam. Quò caput ducit, illuc debet sequi corpus. Quare ergo vult caput ire, quò non vult vt corpus sequatur? Quare vult ire vir quò non vult vt sequatur vxor? Hæc iubendo sermo dei aduersarius est. Nolunt enim homines facere quod vult sermo dei. Et quid dicā quia aduersarius est sermo dei, quoniā iubet? Timeo ne egoipse inimicus sim quibusdā, quia hæc loquor. Quid ad me pertinet? Fortem me faciat qui terret vt lo- I quar, vt non timeam querelas hominum. Nam qui nolunt castitatem seruare vxoribus suis, & abundant, tales nolunt me ista dicere. Sed velint nolint, dicturus sum. Si enim vos nō exhortor vt cum aduersario concordetis, ego cum illo in lite remaneo. Qui vobis iubet vt faciatis, ipse nobis iubet vt loquamur. Si non faciendo quod iubet vt faciatis, aduersarij eius estis: nō dicendo quod iubet vt dicamus, aduersarij eius remanebimus.

32.q.6. Nō mœchaberis.

Ephe.5.

Cap. IIII. Quare sermonis dei recitator aduersari* indicatur.

Roma.8.

Nunquid in cæteris quæ suprà dixi, multis immoratus sum? Hoc enim præsumimus de charitate vestra, quia vnum deū colitis, hoc præsumimus de fide catholica quæ in vobis est, quia filium dei æqualem patri creditis, nec in vanum accipitis nomen domini dei vestri, vt putetis creaturam esse filium dei, quoniā omnis creatura vanitati subiecta est. Sed creditis eum ęqualem patri esse, deum de deo, verbum apud deum, verbum deū per quod facta sunt omnia, lumen de lumine, coæternū illi qui genuit, vnum cum illo qui genuit: & hoc verbū creditis assumpsisse creaturam, de virgine Maria assumpsisse mortalitatē, & passum fuisse pro nobis. Ea legim* & credimus vt saluemur: nec in eo immoratus sum, vt K quicquid facitis, pro spe futura faciatis. Noui enim omnium Christianorum mētes de futuro seculo cogitare. Qui enim de futuro seculo non cogitat, nec propterea Christianus est, vt id quod in fine deus promittit accipiat, nōdum Christianus est. Neq; in eo immorat* sum, vbi dicit sermo dei: Honora patrē tuum & matrem tuā. Multi enim honorant parentes, & raro inuenimus parentes conquerentes de improbitate filiorum, quanuis non desint: sed tamen quam raro sit, tam breuiter monendum fuit. Neq; in eo vbi dictum est, Non occides, immorari volui: nō enim credo hic turbam esse homicidarum. Illud verò malum latè serpēs plus occupauit, & in eo vehementius irritatur aduersarius ille, qui ideo clamat, vt sit aliquando amicus. Querelæ quotidianæ sunt, quanquam ipsæ fœminæ nec iam audent conqueri de viris suis. Ita inuadens omnia cōsuetudo, p lege obseruatur, vt iam & mulieribus fortè persuasum sit, licere hoc viris, nō licere mulieribus. Solent enim audire adductas esse mulieres ad forum, quæ fortè cum seruis inuentæ sunt: adductū virum ad forum, quia inuentus est cum ancilla sua, nūquam audierunt, cum sit par peccatum. In peccato pari innocētiorem facit videri virum, non diuina veritas, sed humana peruersitas. Et si fortè L hodie acriorem quisquā passus fuerit vxorem suam, & liberius murmurantem, cui iam videbatur quia licebat viro, & audiuit in Ecclesia quia non licet viro. Si ergo passus fuerit vxorem suam liberius iam vt dixi murmurantem & dicentem sibi, Nō licet quod facis: simul audiuim*, Christiani sum*, quod à me exigis, redde mihi: Fidem tibi debeo, fidem mihi debes: fidē Christo ambo debemus. & si me fallis, eum nō fallis cuius sumus, non fallis eum qui nos emit. Hæc atque huiusmodi audiens ille quæ non solet, dum non vult in se fieri sanus, in me fit insanus, irascitur, maledicit, fortassis etiā dicit Quomodo factum est vt hoc ille veniret, aut vxor mea ipso die in Ecclesiam procederet? Et hoc credo quòd in cogitatione sua dicat: nam libere erumpere in vocem non audet, nec ante solā vxorem suam. Fortassis enim si sic eruperit & hoc dixerit, potest illa respondere & dicere: Quare maledicis, cui pauloante acclamabas? Certe coniuges sumus, cum lingua tua discordas: mecū concorditer quomodo viuere poteris? Nos fratres pericula vestra intuemur, non voluntates vestras attendimus. nam & medicus si voluntatem ægri attendat, nunquam illum curat. Quod nō est faciendum, non fiat: quod prohibet M deus, non fiat. Qui deo credit, ab ipso audit quod dicimus. Certe melius erat quibusdam nolentibus corrigi, vt vel huc nō veniremus, si ista dicturi eramus: vel quia iā venimus, non ea diceremus. Nudiustertiano die memini me dixisse sanctitati vestræ quia si citharœdi essemus, aut huiusmodi aliquid populariter exhibētes pro studiis nugacitatis vestræ, quæ iam quæsumus vt relinquatis, tenuissetis nos vt daremus vobis diē, & quisquis pro modulo suo conferret mercedem. Quare ambularemus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in posterum amaris? Talibus etenim turpitudinibus cantionum animi humani illecti eneruātur & decidunt à virtute, defluētes in turpitudinem, & propter ipsas turpitudines postea sentiūt dolores, & cum magna amaritudine digerunt quod cum dulcedine tēporali biberunt. Melius ergo nos amara vobis cātamus ad tempus, quæ postea dulcescant in vobis: nec mercedem aliquam exigimus, nisi vt faciatis quæ dicimus: imò non faciatis, si dicimus nos. Si autem omnibus ille dicit qui neminem timet, & per quem fit nomine

Exod.20.

A mine ipsius, & in gloria misericordiæ ipsius, vt & nos neminem timeamus, omnes audiuimus, omnes faciamus, omnes cum nostro aduersario concordemus. Putate me citharœdum esse, quid vobis possum amplius canere? Ecce psalterium fero, decem chordas habet, hoc vos paulo ante cantastis antequã inciperem loqui, chorus meus vos fuistis. Nonne vos paulo ante cantastis: Deus cãticum nouum cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam tibi? Ipsas autem decem chordas modò percutio. Quare amara est vox psalterij dei, Psallam tibi in psalterio decem chordarum? Non vobis hoc canto, quod vos non faciatis. Decalogus enim legis decem præcepta habet, quæ decem præcepta sunt sic distributa, vt tria pertineant ad deum, septem pertineant ad homines. Tria ad deum, quæ iam dixi. Vnus est deus noster, ei nullam similitudinem debemus facere, & non fornicari post deum, qui vnus est, qui deus, & Christus filius dei vnum est cum patre. Et ideo non debet à nobis accipi in vanum, vt putemus eum factum, id est creaturam aliquam, per quem facta sunt omnia, quia ipse est vnus deus pater & filius & spiritus sanctus.

Cap.V. De diuisione decalogi: Et de præceptis ad deum pertinentibus. Psal.32. Ioan.1.

B In spiritu sancto, hoc est, in dono dei, requies nobis sempiterna promittitur. In dono pignus accipimus. Sic enim dicit Apostolus, Qui dedit nobis pignus spiritum. Si pign⁹ accipimus vt incipiamus in domino & in deo nostro esse tranquilli, vt simus in deo nostro mites, simus in deo patientes, erimus etiam in illo vnde pignus accipimus, in æternum quieti, quod erit sabbatum sabbatorum ꝑpter ipsam requiem pertinentem ad donum spiritus sancti. Tertium itaque præceptum de sabbato, quod diximus, quod carnaliter Iudæi celebrãt, nos spiritaliter agnoscamus. Nam quia spiritus sanctus septiformis dicitur, propterea septimum diem sanctificauit quando fecit omnia opera sua, sicut in Genesi scriptum legimus. Non ibi habes nominatam sanctificationem, nisi illo die vbi dicitur, Requieuit deus ab omnib⁹ operibus suis. Non enim fatigatus erat deus vt diceretur, Requieuit deus ab omnib⁹ operibus suis: sed in illo verbo tibi laboranti requiem promisit, quia fecit omnia bona valde: & sic dicitur, requieuit deus, vt intelligas etiam te post bona opera requieturum, & sine fine requieturum. Nam omnia superiora quæ dicta sunt, id est, dies superiores habent vesperam, septimus iste dies non habet vesperam, vbi deus sanctificauit requiem.

2.Cor.1. & 5. Gene.2.

C Dicitur ibi, Factum est mane: vt inciperet ipse dies. Nõ dictum est, factum est vespera, vt finiretur dies: sed dictum est, Factum est mane, vt fieret dies sine fine. Sic incipit ergo requies nostra quasi mane, sed non finitur, quia in æternum viuemus. Ad hanc spem quicquid facimus, si facimus, sabbatum obseruamus. Ipsa est tertia chorda huius decalogi, id est, psalterij decachordi. in tribus enim chordis ad deum pertinent præcepta.

Si diceretur nobis, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & de proximo nostro nihil diceretur, non esset decachordum, sed trichordum. Quia verò addidit dominus, Et diliges proximum tuum tanquam teipsum: & contexuit dicens, In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ: tota lex in duobus præceptis est, dilectione dei, & dilectione proximi. Ad duo itaque præcepta, id est, ad dilectionem dei & ꝑximi pertinet decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ pertinent, quia deus trinitas. Ad alterum verò præceptum, id est, ad dilectionem proximi, septem chordæ, quomodo viuatur inter homines. Nã ipse numerus septenarius tanquam septem chordarum incipit ab honore parentum, Honora patrem tuum & matrem tuam. Ad parentes enim suos homo aperit oculos, & hæc vita ab eorum amicitia sumit exordium. Quisquis autem suis parentibus non defert honorem, quibus parcere poterit? Et dicit Apostolus, Honora patrem tuum & matrem tuam, hoc est primum mãdatum. Quomodo primum, quãdo quartum mandatum est, nisi quia in septenario numero est primum? Ad dilectionem proximi primum est in secunda tabula: nã ideo duæ tabulæ legis datæ sunt. Deus enim famulo suo Moysi in monte duas tabulas dedit, in quibus duabus tabulis lapideis cõscripta erant decem pręcepta legis, quod est psalterium decem chordarum. Tria in vna tabula ad deum pertinentia, septem in altera tabula ad proximum. In altera ergo tabula primum est: Honora patrem tuum & matrem tuam. Secundum, Non mœchaberis. Tertium, Non occides. Quartum, Non furaberis. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces vxorem proximi tui. Septimum, Non concupisces rem proximi tui. Hæc iungamus illis tribus ad dilectionem dei pertinentibus, si in psalterio decem chordarum volumus

Cap.VI. De septem chordis ad proximum spectãtibus Mat.22. Deut.6.

Exo.20. Ephe.6. Exod.31.

E cãtare canticum nouum. Audiat enim charitas vestra vt dicam vel quod deus suggesserit. Accepit legem populus Iudæorum: Ista in decalogo nõ obseruauit. Et quicunque obtemperabant, timore obtemperabant pœnæ, non amore iustitiæ: portabant psalterium, non cantabant. Cãtanti enim voluptas, timenti onus est. Ideo vetus homo aut non facit, aut timore facit, nõ amore sanctitatis, non delectatione castitatis, non temperantiæ, charitat●, sed timore. Vet⁹ enim homo est, & vetus homo vetus cãt: cum cantare potest, nõ nouum. Vt autem cãtet canticum nouum, fit nouus homo. Quomodo autem possit esse nouus homo: audi non me sed Apostolum dicentem: Exuite vos veterem hominem, & induite nouum. Et ne quis putaret, cum dixit, Exuite vos veterem hominem, & induite nouum: aliquid deponẽdum esse, & aliquid accipiendũ, cum de mutando præciperet homine: subiecit & ait, Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem. Hoc est quod ait, Exuite veterem hominem, & induite nouum: hoc dixit, mutate mores: seculum diligebatis, deum diligite. Nugatoria iniquitatis, temporales voluptates diligebatis, proximum diligite. Si dilectione facitis, nouum canticum cantatis. Si timore facitis, facitis tamen,

Cap.VII. De cantãtibus in decachordo, portantibus cũ & non cantantibus. Ephe.4.

F portatis quidem psalterium, sed nondum cantatis. Si autem nec hoc facitis, proiicitis ipsum psalterium. Melius est tamen portare, quàm proiicere. Sed rursus melius est cum voluptate cantare, quàm cum onere portare. Nec peruenit ad canticum nouum, ●isi iam cum voluptate cantans. Nam qui portat cum timore, adhuc in vetustate est. Et quid est fratres quod dico? attendite. Non concordauit cum aduersario suo, qui cum timore adhuc facit. Timet enim ne veniat deus, & damnet illum. Nam nondum delectat castitas, nondum illum delectat iustitia, sed iudicium dei formidans à factis temperat: nondum concupiscentiã ipsam damnat, quæ sæuit in eo: nondum illum delectat quod bonum est: nondum ibi habet suauitatem vt cantet canticum nouum, sed de vetustate pœnas timet: nondum concordauit cum aduersario. Ta●s enim homines plerunque supplantantur tali cogitatione, vt dicant sibi: Si fieri posset, non nobis minaretur deus, non talia per prophetas suos diceret quæ homines deterrent, sed antequam veniret, daret omnibus indulgẽtiam, ignosceret

Mat.5. Cap.VIII. De hominis cũ deo concordia, & de duplici imagine.

G omnibus, postea veniret, neminem mitteret in gehen-
nam. Iam quia iniquus est, iniquum vult esse deũ. Vult
te deus facere similem sui, & tu conaris deum facere si-
milem tui. Placeat tibi ergo deus qualis est, non qua-
lem illum esse vis. Peruersus enim es, & talem vis esse
deum qualis es, non qualis est. Si autem placeat tibi qua-
lis est, corrigéris, & diriges in eam regulam cor tuum,
à qua nunc alienus distortus es. Placeat tibi deus qualis
est, ama qualis est: non te amat qualis es, sed odit te qua-
lis es. Ideo tui miseretur, quia odit te qualis es, vt fa-
ciat te qualis nondum es. Faciat te, dixi, qualis nondum
es: nam illud tibi non promittit, quia faciet te qualis
est. Nam eris qualis est, sed ad quendam modum, id est,
imitator dei velut imago, sed non qualis imago est fi-
lius. nam etiam imagines in hominibus diuersæ sunt.
Filius hominis habet imaginem patris sui, & hoc est
quod pater eius, quia homo est sicut pater eius. In specu
lo autem imago tua non hoc est quod tu. aliter est enim
imago tua in filio, aliter in speculo. In filio est imago
tua secundum æqualitatem substantiæ, in speculo au-
tem quàm longe est à substantia, & tamen est quædam
H imago tua, quamuis non talis, qualis in filio tuo secun-
dum substantiam. sic in creatura non hoc est imago
dei quod est in filio, qui hoc est quod pater, id est, ver-
bum dei, per quod facta sunt omnia. Recipe ergo simi-
litudinem dei quam per mala facta amisisti. Sicut enim
imago in nummo imperatoris aliter est, & aliter in fi-
lio: nam imago & imago est, sed aliter impressa est in
nummo, aliter in filio, aliter in solido aureo imago im-
peratoris. Sic & tu nummus dei es, ex hoc melior, quia
cum intellectu, & cum quadam vita nummus dei es, vt
scias etiam cuius imaginem geras, & ad cuius imagi-
nem factus sis. nam nummus nescit se habere imagi-
nem imperatoris. Ergo vt dicere cœperã, odit te deus
qualis es, sed amat te talem qualem te esse vult, & ideo
ille te vt muteris hortatur. Concorda cum illo, & inci-
pe primo bene velle, & odisse te qualis es. hoc sit tibi
initium cõcordiæ cum sermone dei, vt incipias primo
tu odisse te qualis es. Cum cœperis & tu odisse te talem
qualis es, sicut te talem odit deus, incipis iam ipsum di-
ligere deum qualis est. Aegrum attendite. Aeger ægro-
tantem se odit qualis est: inde incipit concordare cum
medico, quia & medicus odit eum qualis est. Nam ideo
I vult sanum esse, quia odit eum febrientem, & est medi-
cus febris persecutor, vt sit hominis liberator. Sic aua-
ritia, sic libido, sic odium, concupiscentia, luxuria, sic
nugacitas spectaculorum, febres sunt animæ tuæ: debes
illas odisse cum medico tuo: ita concordas cum medi-
co, niteris cum medico, & libenter audis quod iubet
medicus, libenter facis quod iubet medicus, & profi-
ciente iam sanitate incipiunt etiam iam delectare præ-
cepta. Quàm onerosus est cibus ægris quando reficiun-
tur, & peiorem horam reputant ægri refectionis suæ,
quàm suæ accessionis, & tamen cogunt se concordan-
tes cum medico, & quamuis inuiti & obluctantes vin-
cunt se vt aliquid accipiant: quanta auiditate sani ma-
iora percepturi sunt, vnde ægri minora vix accipiunt.
Sed vnde hoc factum est? Quia oderant febrem suam,
& cum medico concordauerunt, & simul persequeban-
tur febrẽ medicus & ægrotus. Cum ergo & nos talia di-
cimus, non odimus nisi febres vestras: imò in nobisipsis
sermo dei febres nostras odit, cum quo concordare de-
betis. Nam nos quid sumus nisi liberandi vobiscum, sa-
nandi vobiscum? Modò non me intueamini, sed ser-
monem dei. Nolite irasci medicamento vestro, non in-
ueni enim aliud quã transirem. Veni ad quintam K
chordam homo: qui tango psalterium decem chorda-
rum, nunquid prætermissurus eram quintam? Imò assi-
due percussurus. In illa enim video iacere penè totum
gen⁹ humanum, in illa video plus laborare. Ipsam per-
cutiendo quid dico? Nolite mœchari post vxores ve-
stras, quia non vultis vt mœchentur post vos vxores ve-
stræ. Nolite ire vos quò eas sequi non vultis. Sine causa
vos excusare conamini, quãdo dicitis, Nunquid eo ad
vxorem alienã? ad ancillã meam eo. Vis vt dicat vxor
tua tibi: Nũquid eo ad virũ alienum? ad seruum meum
eo. Dicis, Non est vxor aliena ad quam vado. Nunquid
vis dicatur tibi, Nõ est vir alienus ad quem vado? Absit
vt dicat hoc illa. Melius enim dolet te quàm imitetur
te. Illa enim casta & sancta fœmina & vere Christiana,
quę dolet fornicantem virũ, & non dolet propter car-
nem, sed propter charitatem. Non ideo vult vt non fa-
cias, quia & ipsa non facit, sed quia tibi non expedit.
Nam si propterea non facit vt tu non facias, si feceris,
faciet. Si autẽ deo illud debeat, si Christo illud debeat
quod tu exigis, & ideo reddit, quia iubet iste: & si forni-
catur vir, castitatem fœmina illa deo exhibet. Christus
enim loquitur in cordibus bonarum fœminarum, lo- L
quitur intus vbi non audit vir, quia nec dignus est si ta-
lis est. Loquitur ergo ille interius & dicit, & filiam suã
consolatur huiusmodi verbis: De iniuriis viri tui tor-
queris: quod tibi enim fecit, dole, sed ipsum noli imita-
ri vt male facias, sed ipse te imitetur in bono. Nam in
eo quòd male facit, noli eum putare caput tuum, sed ti-
me me deum tuum. Nam si & in eo quòd male facit, ca-
put est, & secuturum est corpus caput suum, eunt ambo
per præceps. Vt autem nõ sequatur malum caput suum,
teneat se ad caput Ecclesiæ Christum, huic debens casti-
tatem suã, huic deferens honorem suum. Absens sit vir,
præsens sit vir, nõ peccet illa, quia nunquam est absens
cui debet vt nõ peccet. Hæc ergo fratres mei facite, vt
possitis concordare cũ aduersario. Nec amara sunt quæ
dico: aut si amara sunt, curant. Potio ista si amara est, ac-
cipiatur: quia ĩ periculo sunt viscera, amara est, bibatur.
Melius est modica amaritudo in faucibus, quàm æter-
num tormentum in visceribus. Mutate ergo vos. Qui-
cunque non faciebatis hoc bonum castitatis, iam facite.
Nolite dicere, Non potest fieri. Fœdum est fratres mei,
turpe est, vt vir dicat, non posse fieri, quod facit fœmi-
na. Scelus est vt vir dicat, non possum. Quod potest fœ- M
mina, vir non potest? Quid enim? illa carnem non por-
tat? Prior à serpente decepta est. Castæ vxores vestræ o-
stendunt vobis, fieri posse quod nõ vultis facere, & di-
citis fieri non posse. Sed fortè dices ideo illam facilius
facere posse, quia multa illi custodia est, legis præce-
ptum, diligentia maritalis, terror etiam legum publica-
rum, est etiã verecundię & pudoris illius magnum mu-
nimentum. Multæ custodiæ faciunt fœminam castam,
virum castum faciat ipsa virilitas. Nam ideo mulieri
maior custodia, quia maior infirmitas. Illa erubescit vi-
ro, tu non erubescis Christo? Tu liberior, quia fortior:
quia facilè vincis, ideo tibi commissus es. Super illam
& diligentia viri, & terror legum, & consuetudo mo-
rum, & verecundia maior, & deus super te tãtùm deus.
Inuenis enim facilè pares viros, quibus non timeas eru-
bescere, quia faciunt id multi. Et tãta est peruersitas ge-
neris humani, vt aliquando metuendum sit ne castus
erubescat inter impudicos. Ideo non cesso tãgere istam
quintam chordam propter ipsam peruersam consuetu-
dinem, & labem totius, vt dixi, generis humani. Si quis
inter

Cap. IX. De quinta chorda. s. de nõ mœchando: & de viris adulteris.

A inter vos faciat homicidiũ, quod auertat deus, pellere cũ vultis de patria, & continuo si fieri potest excludere. Si quis faciat furtũ, oditis illũ, nec videre vultis. Si quis dicat falsum testimoniũ, abominamini, nec vobis homo videtur. Si quis cõcupiscat alienas res, raptor & iniustus deputatur. Si quis volutatur cum ancillis suis, amatur, blande accipitur, conuertuntur vulnera in ioca. Si quis autem existat qui dicat se castum, non facere adulterium, notum autem sit quòd non faciat: erubescit accedere ad illos non sui similes, ne insultent, ne irrideant, ne dicant non esse virum. Ad hoc delapsa est humana peruersitas, vt vir habeatur à libidine victus, & vir non habeatur victor libidinis. Triumphantes exultant, & non sunt viri: iacent prostrati, & viri sunt. Si spectares, ille tibi videretur fortior, qui iam iaceret sub bestia, quàm si perimeret bestiam? Sed quia dissimulatis à pugna interiore, & delectant vos pugnæ exteriores, ideo non vultis pertinere ad canticum nouum, vbi dicitur, Qui docet manus meas ad prœliũ, & digitos meos ad bellum. Est enim bellum quod secum agit homo dimicans cõtra concupiscentias malas, frenans auaritiã, B elidens superbiam, suffocans ambitionem, trucidans libidinem. Has pugnas facis in occulto, & non vinceris in aperto. Ad hoc docentur manus vestræ ad prælium, & digiti vestri ad bellum. Nõ est hoc in spectaculis vestris. In illis spectaculis non idem est venator quod citharista: aliud agit venator, aliud citharista. In spectaculo dei vnum est. Tãge easdem decem chordas, & feras occides: vtrumque simul facis. Tangis primam chordã, qua colitur vnus deus, cecidit bestia superstitionis. Tangis secundã, qua non accipis nomen dei tui in vanum, cecidit bestia erroris nefandarum hæresium, quæ id putauerunt. Tangis tertiam chordam, vbi pro spe futuræ quietis facis quicquid facis: interficitur crudelior cæteris bestiis, amor seculi huius. Propter enim amorẽ seculi huius laborãt homines in omnibus negociis. Tu autem in omnibus bonis operibus tuis labora, nõ propter amorem seculi huius, sed propter requiem sempiternam, quam promittit deus. Vide quomodo vtrũque simul facis, & chordas tangis, & bestias occidis, id est, & citharista es, & venator. Nõ nos delectant talia spectacula, vbi non promeremur oculos editoris, sed oculos C redemptoris. Honora patrem tuum & matrem tuã, tangis quartam chordam, vt honorem parentibus deferas: cecidit bestia impietatis. Non mœchaberis, tangis quintam chordam, cecidit bestia libidinis. Non occides, tangis sextam chordam, cecidit bestia crudelitatis. Non furtum facies, tangis septimam chordam, cecidit bestia rapacitatis. Non falsum testimonium dices, tangis octauam chordam, cecidit bestia falsitatis. Non concupisces vxorem proximi tui, tangis nonam chordã, decidit bestia adulterinæ cogitationis. Aliud enim est non facere aliquid tale præter vxorem: aliud non appetere alienã vxorem. Ideo duo præcepta sunt, non mœchaberis, & non concupisces vxorem proximi tui. Non concupisces rẽ proximi tui, tangis decimã chordam, cecidit bestia cupiditatis. Ita cadentibus omnibus bestiis, securus & innocẽs in dei dilectione & humana societate versaris, tangens chordas decem, quot bestias occidis. Nã multa capita sunt sub istis capitibus. In singulis chordis non singulas bestias, sed greges interficis bestiarum. Sic ergo canticum nouum cum amore, non cum timore cantabis. Noli dicere tibi, quando fortè aliquid luxuriari er vis agere, Vxorem non habeo, facere possum quod volo: non enim post vxorem meam

Psal. 17.

Caput. X. De peccato fornicatio.

pecco. Iam nosti precium tuum, iam nosti quò accedis, D quid manduces, quid bibas, imò quem mãduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Ne fortè mihi dicas, Ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo, nec illud præceptũ violo quod dictum est, Nõ mœchaberis: quia vxorem nondum habeo, nec post illam aliquid facio: nec illud præceptum violo, vbi dictum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? Nõ inuenimus chordã quã tãgamus, nõ inuenimus chordã. quo neruo ligemus fugitiuũ istũ? Non fugiat, habet vnde ligetur, sed amet, & nõ erit ligamentũ sed ornamentũ. Non enim ligamentũ, sed ornamentum in ipsis decẽ chordis inuenimus. Decẽ enim pręcepta ad duo illa referũtur, sicuti audiuimus, vt diligamus deũ & proximũ, & duo illa ad vnũ illud. Vnum est autẽ, Quod tibi fieri nõ vis, alij ne feceris. Ibi continentur decẽ, ibi continẽtur duo. Sed dicis, Furtũ si faciã, id facio quod pati nolo. Si occidam, id facio quod ab altero pati nolo. Si parentibus meis honorem non deferam, quando volo vt deferatur mihi à filiis meis, id facio quod pati nolo. Si sim mœchus & aliquid tale moliar, id facio quod pati E nolo. Nã si quis interrogetur, dicit, Nolo vt vxor mea tale aliquid faciat. Si cõcupisco vxorem proximi mei, nolo quisquam concupiscat meam, id facio quod pati nolo. Si concupisco rem proximi mei, nolo vt auferatur mea, id facio quod pati nolo. Cũ verò ad meretricem eo, cui facio quod pati nolo? Quod grauius est, ipsi deo. Intelligat sanctitas vestra: Etenim quod fieri tibi nõ vis, alij ne feceris, ad duo præceptã ptinet. Quomodo pertinet ad duo pręcepta, si homini nõ feceris quod pati non vis ab homine. Ad proximi præceptum pertinet, ad dilectionem proximi, ad septem chordas. Si autem quod non vis pati ab homine, ipsi deo vis facere, quid est hoc, nõ facis alteri quod pati non vis? Charior factus est tibi homo quàm deus? Ergo quomodo facio, inquis, ipsi deo? Corrumpis teipsum. Et vnde iniuriam facio deo, quia corrumpo meipsum? Vnde tibi facit iniuriã, qui voluerit forte lapidare tuam tabulã pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquẽs, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te esse con- F tumeliam factam attendis? Cum verò imaginem dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes, & non attendis per libidines illicitas fornicationis, cuius imaginem violasti. Postremo deus qui scit quid tibi vtile sit, qui vere sic suos seruos gubernat ad vtilitatẽ illorũ, non ad suã: non enim indiget seruis quasi ad adiutoriũ, sed tu indiges domini auxilio. Ipse ergo dominus qui scit quid tibi sit vtile, vxorẽ concessit, nihil amplius. Hoc iussit, hoc præcepit, ne per illicitas voluptates corruat tẽplũ eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite, Nescitis quia templũ dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Si quis templum dei corruperit, corrumpet illũ deus. Videtis quomodo minatur. Non vis corrũpi domum tuam, quare corrumpis domum dei? Certe non facis alicui quod pati non vis. Nõ est ergo quà euadas. Tenetur ille qui se teneri non putabat. Omnia enim peccata hominum, aut ad corruptelam pertinent flagitiorum, aut ad facinora nocendi. Quia deo nocere non potes in facinoribus, in flagitiis eũ offendis, in corruptelis illum offendis, in te illi facis iniuriam. Facis enim

Exod. 20.

Tobiæ 4.

Vbi supra.

1. Corin. 3.

G iniuriam gratiæ ipsius, domui ipsius. Seruum si haberes, velles vt seruiret tibi seruus tuus. Serui tu meliori domino deo. Seruum tuum non tu fecisti, & te & seruum tuum ille fecit. Vis vt tibi seruiat cum quo factus es, & non vis seruire ei à quo factus es? Ergo cum vis vt seruiat tibi seruus tuus homo, & tu non vis seruire domino deo, facis deo quod tu pati nō vis. Ergo illud vnū præceptum continet duo, illa duo continent decē, illa decem continent omnia. Cantate ergo in psalterio decē chordarum canticum nouum. Vt autē cantetis canticum nouum, estote homines noui. Diligite iustitiam, quę habet pulchritudinem suam. Ideo non vultis illam videre, quia aliud amatis. Nā si aliud nō amaretis, eam vtiq; videretis. Quare illam videtis, quando illam exigitis? Illam exigis. Quare laudas fidem, quādo illā exigis de seruo tuo? Quàm pulchra res est fides, sed tunc pulchra est, quādo de seruo exigitur: tunc videtur quādo ab altero expetitur. quādo de te exigitur, non videtur. Aurū vides, fidem non vides. Sicut lucet aurum ad oculos corporis, sic lucet fides ad oculos cordis. Aperis ad illam oculos cordis, quando vis vt exhibeat illam H tibi seruus tuus. Si tibi illam exhibuerit, laudas seruum tuum, & prædicas eum & dicis, Præclarum seruum habeo, magnum seruum habeo, fidelem seruum habeo. Quod laudas in seruo, non exhibes domino: & eo sceleratius, quia vis vt meliorē tu habeas seruū, q̄ te deus. Iubet deus seruo tuo, vt bon⁹ sit erga te: quomodo iubet vxori tuæ, vt & si tu mœcheris, non mœchetur sic iubet seruo tuo, vt & si tu non seruis deo, seruiat tibi. Sed hoc totum vide, vt ad monitionem tuam valeat, non ad perniciem tuam. Etenim seruus ille q̄ tibi seruit indigno dignè, id est, q̄ indigno tibi bene seruit, & fideliter seruit, & purè te diligit, deo debet, non tibi. Iustum est ergo vt tu attendas, quia sub domino es ad quem & ille attēdit, vt seruiat tibi. Imple ergo quod di-

Tobiæ. 4.

ctum est, Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. Sed ipsum alij cum dicis, vtrūque attende, & proximū, & deū. Canta in psalterio decem chordarum, canta canticum nouum, concorda cum sermone dei, cum est tecum in

Matth. 5.

via. Cōcorda cum aduersario tuo cito ne cum discordia venias ante iudicem. Si facis quod audis, cōcorda- I sti cum eo. si autem nō facis, rixaris cum eo, & nondum composuisti quousq; facias.

Cap. XI. De non cōtemnendis peccatis minimis, & de eorum triplici remedio.

Vt autem concordetis, abstinete vos à detestabilibus corruptelis, & à detestabilibus inquisitionibus, à mathematicis, ab haruspicibus, à sortilegis, ab auguribus, à sacrilegis: abstinete vos quantum potestis à nugatoriis spectaculis. Si quæ delectationes seculi subrepūt in anima, exercete vos in misericordia, exercete vos in eleemosynis, in ieiuniis, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ nō possunt nisi surripere in animā propter fragilitatem humanam. Noli illa contēnere quia minora sunt, sed time quia plura sunt. Attendite fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frangat, sed bestię plerūque minutæ multæ necant. Si proijciatur quisq; in locum pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? Non sunt quidem maiores, sed infirma est natura humana, quæ etiā à minutissimis bestiis interimi potest. Sic & modica peccata attendite quia modica sunt, & cauete quia plura sunt. Quàm minutissima sunt grana arenæ? si arenæ amplius in nauim mittatur, mergit illā vt pereat. Quàm minutæ sunt guttæ pluuiæ, nónne flumina implent, & domos deijciunt? Ergo ista nolite contēnere. Sed dicturi estis: Et quis potest sine istis? Ne hoc diceres quæ habere nemo nō potest, deus misericors vidēs nostrā fragilitatē, K posuit contrà remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarū, ieiuniorū, & orationum. ipsa sunt tria. Vt autem verum dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynę? Vt ex quo tibi abundat, des ei qui non habet: & cum te lædit aliquis, ignoscas illi. Sed ne putetis fratres, quia facienda sunt quotidie adulteria, & eleemosynis quotidianis mundanda sunt: ad illa scelera maiora non sufficiunt quotidianæ eleemosynæ, vt ea mūdent. Aliud est vbi mutes vitam, aliud est vbi toleres vitam. Illa mutanda est. Si mœchus eras, noli esse mœchus. Si fornicator eras, noli fornicari. Si homicida, noli homicida esse. Si ibas ad mathematicū, & ad cæteras pestes sacrilegas, iā desine. Arbitraris hæc, nisi fieri desināt, quotidianis eleemosynis posse mundari? Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguam facilè committūtur, vt est verbum durū, aut cum labitur aliquis in risum immoderatum, aut in huiusmodi nugas quotidianas.

Peccata quotidiana quæ sunt.

In ipsis concessis peccata sunt. Cū ipsa vxore si exceditur concumbendi modus procreādis liberis debitus, iam peccatū est: ad hoc enim ducitur vxor. nam id etiam tabulæ indicant, vbi scribitur. Liberorum procreādorum causa. Quando tu vti vxore amplius q̄ necessitas procreandorum libero- L rum cogit, volueris, iam peccatum est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quę vtiq; concessa sunt, si fortè excedis modū, & amplius accipis q̄ necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico, sed tamen peccata sunt, & non leuia, quia plura. Quia verò quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi non magnitudinis. Talia peccata dicimus fratres quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestram quotidianam ipsis peccatis scaturiētem, minutis ipsis dico.

Cap. XII. De faciendis eleemosynis sine iactantia, & quomodo diuitiæ prolt ferūdæ sint.

Et cum facis eleemosynam, nō superbe facias, nec sic ores quemadmodū ille pharisæus. Sed tamē quid ibi dixit? Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunq; possideo: & nondum fusus erat sanguis domini. Tantum pro nobis precium accepimus, & saltem nec tantum erogamus, quantum pharisæus. Et habes alio loco aperte dicentem dominum, Nisi abūdauerit iustitia vestra plus q̄ scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Ergo illi dant decimas: tu si cētesimā dederis, aliquid magnum

Matth. 5.

te fecisse gloriaris. Attendis enim quid alius nō faciat, non quid te iubeat facere deus. Metiris te de compara- M tione peioris, non de iussione melioris. Non quia ille nihil facit, ideo tu magnum aliquid facis, sed quia gaudetis ad quædam minima opera vestra, quia tanta est sterilitas vestra, vt ad modica gaudeat. Quasi securi vobis blandimini de minimis eleemosynarum granis, & aceruos obliuiscimini peccatorum. Protulisti fortè nescio quid paruum, quod alius aut non habuit, aut non protulit cum haberet. Noli attendere post te quis non faciat, sed quid te iubeat deus facere. Postremò quare in istis affectionibus secularibus nō vobis sufficiunt quos præcessistis? Sed vultis esse diuites, æquales ditioribus vobis. Non attenditis quātos pauperiores transcenditis? Vincere vultis ditiores, Sed in eleemosynis habetur modus. Hic dicitur, Iam quousque facio? & illic nō dicitur quantis diuitibus ditior sum? Non attenduntur egestates innumerabilium mendicorum, non respiciuntur posteriores multitudines pauperum, sed paucitas præcedentium diuitum ante oculos ponitur. Cur in opere bono non attenditur ille Zachæus, qui dimi-

Lucæ 19.

A dium rerum suarum dedit pauperibus? Sed optare cogimus, vt attēdatur saltem ille Pharisæus, qui omnium quæ possidebat decimas dabat. Noli parcere thesauris caducis, thesauris vanis. Noli sub imagine pietatis augere pecuniam. Filiis, inquis, meis seruo. Magna excusatio, filiis meis seruo. Videam*: seruat tibi pater tuus, seruas tu filiis tuis, filij tui filiis suis, & sic per omnes, & nullus facturus est præcepta dei. Quare non illi potius impendis omnia qui te fecit ex nihilo? Qui te fecit, ipse te pascit: ex his quæ fecit, ipse pascit & filios tuos. Neque enim melius committis filio tuo patrimonium tuum quā creatori tuo. Et mentiuntur quidem homines. Mala est, inquiunt, auaritia. Palliare se volunt nomine pietatis & dealbare, vt quasi propter filios videātur seruare homines, quod propter auaritiam seruant. Nam vt noueritis quia sic plerumq; contingit, dicitur de quodam, Quare non facit eleemosynam? quia seruat filiis suis. Cōtingit vt amittat vnum. Si propter filios seruabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet in sacculo, & illum relinquit ab animo? Redde illi quod suū est, redde quod illi seruabas. Mortuus est, inquit, sed præcessit B ad deū: pars ipsius debetur pauperibus. Illi debetur ad quem perrexit, Christo debetur, ad ipsum enim perrexit. Et ille dixit, Qui vni ex minimis istis fecit, mihi fecit: & qui vni ex minimis istis non fecit, mihi non fecit. Sed quid dicis? Seruo fratribus ipsius. Si viueret ille nō erat cum suis fratribus diuisurus? O fides mortua, mortuus est enim filius tuus. Quicquid dicas, mortuo debes quod viuo seruabas. Mortuus est filius meus, sed tamen partē filij mei seruo fratribus ipsius. Si credis quia mortuus est, si pro illo Christus mortuus non est, mortuus est ipse: si autē in te fides est, viuit filius tuus. Viuit prorsus, non decessit, sed præcessit. Qua fronte venturus es ad filium tuum qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum? An non potest mitti in cœlum? Potest prorsus. Audi ipsum dominum dicentem, Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Si ergo ille thesaurus melius est custoditus in cœlo, nūquid tunc mittendus est filio, quando si missus fuerit, nō peribit? Tenebitur hic vbi potest perire, nō mittitur illuc vbi Christus est custos. Certe ea quæ hic tenes, & non vis mittere post filium tuum, quibus commēdas? actoribus tuis? C commendas illius partem qui præcessit, & Christo non commendas ad quem præcessit? An idoneus est tibi procurator tuus, & minus idoneus est Christus? Videtis fratres, quia mendacium est quod dicunt homines, Filiis meis seruo. Mendacium est fratres mei, mendaciū est, auari sunt homines. Vel sic certè cogantur confiterī quod nolunt, cū erubescunt tacere quod sunt. fundant, vomant in confessione quod portant. Pectus præmitur crapula iniquitatis, euomat eam confessio, sed nō cauino more redeatur ad vomitum. Estote Christiani. Valde parum est vocari Christianus. Quanta donatis venatoribus, quanta turpibus personis? quanta donatis eis qui vos occidunt? Per istas enim exhibitiones voluptatum interficiunt animas vestras, & insanitis quis plus donet? Si insaniretis quis plus feruet, non essetis ferendi. Quis plus feruet insanire, auaritiæ est: quis plus donet insanire, profusionis est. Nec auarum te deus, nec profusum vult: collocare te vult quæ habes, non proijcere. Certatis quis viuat in peius, non datis operā quis sit melior, atque vtinam nō daretis, quis sit peior. Et dicitis, Christiani sum*. Ad fauorē populi projicitis res vestras, cōtra iussa Christi tenetis res vestras. Ecce non iubet Christus, rogat Christus, eget Christus. Esuriui, dicit

Lucæ.18. *Math.25.* *Math.6.* *Prouer.26.* *Math.25.*

Christus, & non dedistis mihi mādùcare. Egere voluit D propterte, vt haberes vbi seminares, qui dedit vt meteres vitam æternam. Nolite pigri esse & male securi. Mores emendate, peccata redimite, & cum hæc feceritis, deo gratias agite, à quo accepistis bene viuere. Et sic et gratias agite, vt nō insultetis his qui nondum bene viuunt, sed eosipsos moribus vestris hortemini. Hæc faciendo habetis perfectā, quantum in hac vita potest, iustitiam. Cōuersantes in bonis operibus, in orationibus, in ieiuniis & eleemosynis propter minuta peccata, & abstinendo vos ab illis magnis peccatis, cōcordatis eū aduersario. & securi dicitis in oratione, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Habetis enim quod quotidie vobis dimittatur, qui habetis quod quotidie dimittatis. Sic ambulando securi in via non timebitis latrocinia diaboli, quia Christus viam stratam magnam seipsum fecit, perducit ad patriam. Omnis ibi securitas, omnis quies, vbi & ipsa misericordiæ opera cessabunt, quia nulla ibi erit indigentia miserorum. Erit ergo illud sabbatum sabbatorum; vt quod hic desideramus, ibi inueniamus. Amen.

Math.6.

Finis.

E

DE CANTICO NOVO.

OMnis qui baptismū Christi desiderat, vitam nouā concupiscit. Transeat ergo à vetustate, vt perueniat ad nouitatē. Prius enim fuit testamentum vetus, cāticum vetus, homo vetus: nunc autem testamentū nouum, canticum nouum propter hominem nouum. Demonstremus hoc quod dicimus, testimoniis sanctarum scripturarum. Hieremias Propheta, Ecce, inquit dies veniunt, dicit dominus, & cōsummabo super domum Iuda testamentum nouum. Dauid quoque Propheta, Deus canticum nouum cantabo tibi. & iterum, Cantate domino canticum nouum. Apostolus autem Paulus, Expoliantes, inquit, vos veterē hominem, Induite nouum. & alibi, Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Quæ vetera trāsierunt? Quæ facta sunt noua? Si adsit spiritalis auditor, non solum intelligit, verumetiam videt quæ facta sunt noua. Si autem carnalis adsit, qui totum per oculos carnis nihil per aciem mentis intelligit, irridens respondet. Rogo te, dic quæ facta sunt noua? Nunquid aliud cœlum respicio quàm antea? aut sidera in nouum splendorem micantia? Nōnne iisdem cursibus sol peragit diem, eisdemq; curriculis luna peragit noctem? Nunquid mare terminos suos finésque transgressum est, aut terræ facies immutata, alia insolita germina procreauit? Nōquid sicut ex initio horis duodecim peragitur dies, eisdemq; crementis æstatis tempus, quibus detrimentis hyems peragitur? Progenies quoque ipsa mortalium aliis decedentibus, aliis succedentibus terminatos finiunt dies? Quum ergo omnia sicut ex initio constituta sunt, ita concurrunt, suos motus finésque seruantia, quid est quod nobis prædicatur, Vetera transierūt, ecce facta sunt noua? Respōde ô Paule talia de nobis requirenti, & quia minus valeo ad respondendū, te obsecro responde pro me. Ecce audi Apostolum. Quid quæris carnalis auditor per oculos carnis respicere terigē mentis aciē, vt quod dicitur possis intelligere: Vetera transierunt, ecce facta sunt noua. Quæ vetera transierunt, quæ facta sunt noua? Primus homo, inquit, de terra

Capit. I. Quales nobis Christus attulerit; & quibus vetustatibus successerit: Hiere.31. Psal.95. Coloss.3. 2.Cor.5. F *1.Cor.15.*

G terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Trãsit Adã homo vetus factus ex limo, venit Christus deus homo missus è cœlo. Transiit vetustas mentium, accessit nouitas credentium. transiit vita carnalis, successit spiritalis. An parua est hæc nouitas ita demõstrata per hominem deum, vt moriendo susciperet vetustatem tuam, resurgendo ostenderet nouitatem tuam, ascendendo firmaret claritatem tuam? Vetera transierunt. Quæ vetera transierunt? Quod eratis filij Adam, filij carnales. Noua accesserũt? Quę noua? Quòd efficimini filij dei, filij spiritales. Vetera trãsierunt: terra eratis, ecce facta sunt noua: cœli iam penè effecti estis. *Psal. 18.* Cœli enim enarrant gloriã dei. Nõ vobis impossibile videtur, quòd quum sitis terrestres, efficiamini cœlestes? De terra non facit cœlũ, qui de nihilo fecit terrã & cœlum? Vetera transierunt: lapides colebatis: noua accesserunt: deum verum adoratis. Vetera transierunt: transiit mortalitas: noua accesserunt, promissa est immortalitas. Vetera transierunt: perierat omnis caro per mulierem simul cum viro peccante: noua accesserunt, reparata est caro sine viro virgine pariente. Vetera transierunt: trãsiit regio vetustatis: H noua accesserunt, succedit Hierusalem ciuitas cœlestis nouitatis. Ad hãc ciuitatem nouam peruenire cupitis, qui nomina vestra conscribenda dedistis.

Caput. II. Quibus nauiũ instructionibus ad patriã tendere debeamus.

Eia fratres mei, ardenter desideremus propriam patriam: peregrinationẽ istam, quæ nos ab ea adhuc detinet, toleremus, non amemus, festinemus tamen. Non est quare hic stare, nec inuenis in seculo quod tam possis amare. Ipse enim amor parentum, coniugis, filiorum, facultatum, aut magnum quibusdam incusserunt laborem, aut magnum pariunt timorem: non est quare hic stare: Melius enim festinando appetimus sempiterna, quàm hic remanendo seculi nos apprehẽdat ruina. Præparemus sitarcias, apprehendamus & ascendamus nauem fidei simul & crucem, nec desit ancura spes nostræ salutis, extendamus funes diuersas virtutes, vela charitatis colligamus, inuocemus ventũ prosperum verbum dei, exhauriam⁹ sentinã à peccatis, per eleemosynas mũdetur cõscientia. Nõ impediatur huius nostri cursus nauigij, operemur manibus vt possumus. Manib⁹ suis sentinã exhauriebat qui dicebat. *Psal. 76.* Deũ exquisiui manib⁹ meis corã eo nocte, & nõ sum deceptus. Nõ negligamus nostra peccata: minuta sunt, sed multa sunt. Fluctus vnus validus irruẽs obruit nauem, minatúrq; naufragiũ. Humor autẽ per rimas influens & in sentinã veniens, nisi I subinde siccet, hoc idẽ facit. Ergo exhauriatur sentina, ne negligatur misericordia: *Tobiæ. 4.* quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Adsit nostra tutela Christi gratia, celeusma nostrũ dulce cantemus hallelu ia, vt lęti ac securi ingrediamur sempiternam ac fœlicissimã patriã. Non metuat anima mare hoc magnũ, seculũ scilicet, cuius fluctus ac turbines sentimus inimicas seculi potestates. In deo sperãtes multi iam sancti hos fluctus spreuerũt, multi calcauerunt: multi super eius aquas ambulantes securi ad patriã peruenerunt. Sed exurgit ventus validus & magna tempestas, sua cuiusque cupiditas: titubat fides in mari. *Matth. 14.* Clamet in te Petrus, Domine pereo. dabit manum mergenti, nec sinet perire ille qui propter nos dignatus est super aquas ambulare. Vide Apostolum Paulum, hoc nauigium non solum demonstrantem, verumetiam ascendentem, & quamplurimos inuitantẽ quando dicebat, *1. Timo. 6.* Habentes victum & tegumentum, his contenti simus. Quid aliud q̃ competentem sitarciam imponendam esse monstrabat, quando dicebat, *Galat. 6.* Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, K & ego mundo? Nauem ascendebat, quãdo dicebat, *Colos. 3.* Induite vos sicut electi dei, benignitate, humilitate, lõganimitate, mansuetudine. Quid aliud q̃ funes extendebat, quando dicebat, *1. Cor. 13.* Manet fides, spes, charitas, maior horum charitas? Vela colligebat, quando dicebat, *Colos. 3.* Verbum dei habitet in vobis abundanter. Ventum prosperum inuocabat, quãdo dicebat, *Galat. 6.* Infatigabiles itaq; dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes. Et, *1. Thess. 4.* Operantes propriis manibus nostris. Quid aliud quã sentinam exhauriri præcipiebat, quando dicebat, *Ephes. 2.* Gratia salui facti estis? Tutelam exorabat quãdo dicebat, *Ephes. 5.* In psalmis & hymnis cantantes in cordibus vestris domino. Celeusma sanctum docebat quando dicebat, *Roma. 8.* Spe salui facti sumus. Ancoram in cordibus credentium figebat, quãdo dicebat, *Galat. 4.* Hierusalẽ quæ sursum est, libera est, quæ est mater nostra. Ipsam patriam demonstrabat, quando dicebat, *1. Cor. 15.* Vbi est mors contẽtio tua? Gratias deo, qui dedit nobis victoriam per dominum nostrũ Iesum Christum. Nõ adhuc in mari periclitabatur, sed iam in propria patria lætabatur. O optime gubernator, ô pulcher- L rime magister & doctor, docuisti & fecisti, & ideo celeriter peruenisti, quia quæ docuisti, prior ipse fecisti.

Cap. III. De via pedestri ad patriã nauigare volentibus, & iumẽto opportuno.

Si quis fortè (vt assolet) refugit nauigiũ, & insolitos fluctus maris horrescit, desideratq; iter conficere, quo (etsi tardius) ad patriam valeat peruenire, demonstrabo viam, imò ipsa demonstrat via. Ecce in Euangelio clamat saluator, *Ioan. 14.* Ego sum via. Habes viam, ambula solicitus: tamen doma iumentum tuum, carnem tuam, ipsi enim insidet anima tua. Quomodo si in hac via mortali iumẽto insideres, quod te gestiendo vellet præcipitare, nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quod freno non posses? Caro nostra iumentum nostrum est, iter agimus in Hierusalem. Plerumq; nos rapit caro, & de via conatur excludere. Tale ergo iumentum cohibeamus ieiuniis. Vide illum gubernatorem eundémq; viatorem Apostolum Paulum, vide illum iumentum suum domantem: *2. Cor. 11.* In fame, inquit, & siti, in ieiuniis sæpius, castigo corpus meũ, & in seruitutem redigo. Ita ergo & tu qui ambulare desideras, doma carnem tuam, & ambula. Ambulas enim M si amas. Non enim ad deum passibus, sed affectibus currimus.

Cap. IIII. De ambulãtiũ sextuplici genere.

Via ergo ista nostra ambulantes quærit: & tria sunt hominum genera quæ odit, remanẽtem, retro redeuntem, aberrantem. Ab his tribus generibus malis domino adiuuante mundificetur & defendatur gressus noster. Iam verò cum ambulantes sumus, alius tardius ambulat, alius celerius, ambo tamen ambulãt. Excitandi sunt ergo remanentes, retro redeuntes reuocãdi, errantes in viam ducendi, tardi exhortandi, celeres imitandi. Qui non proficit, remansit in via: qui fortè à meliore proposito declinat ad id quod deterius relliquerat, reuersus est retro: qui fidem deserit, à via errauit. Cum tardis sit nobis & cum celerioribus ratio, cum ambulantibus tamen. Quis est qui non proficit? Qui se putauerit esse sapientem, qui dixerit, Sufficit mihi quod sum. Qui nõ attenderit eum qui dicit, *Philip. 3.* Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionẽ sequor ad palmam vocationis dei in Christo Iesu. Currentem se dixit, sequentem se dixit: non remansit, non retrospexit, absit vt errauerit, qui viam ipsam docebat, qui & tenebat & ostendebat. Celeritatem autem eius vt imitaremur ait, *1. Cor. 4.* Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Arbitramur ergo vos dilectissimi in via nobiscũ ambulare. si tardi sum⁹, præuenite nos, nõ inuidem⁹,

A quærimus quod sequamur. Si autem nos putatis celeriter ingredi, currite nobiscum. vnum est ad quod omnes festinamus, & qui tardius, & qui celerius ambulamus. Qui sunt & retro redeuntes? Qui ex continentia reuertuntur in immunditiam, qui ex sancto & singulari bono proposito virginitatis diuertuntur in turpitudines voluptatis, & corrupta mente corrumpunt simul & carnem. Hos increpat apostolus Petrus dicens: Melius illis erat non cognoscere viam salutis, quam cognoscentes retro respicere. O malum, retro respicere. Vxor enim Loth, quæ liberata à Sodomitis, contra præceptum retro aspexit, quòd euaserat perdidit: nec immeritò in statuam salis repente conuersa est, nisi vt fatuos suo etiam exemplo condiret. Qui sunt & aberrantes? Omnes hæretici, qui relicta veritatis via, errando per desertum latrocinantur, & animas captant in peccatis, præpediuntque ne quis ad patriam valeat peruenire, effecti lupi semiuarij, induti ouina pelle, cum sint intus lupi rapaces, prædicantes Christum B viam, & qui eos sequuntur ducentes ad mortem.

2. Pet. 2.
Gene. 19.

Cap. 5.
De discretione falsæ prædicationis à vera.

Hic si aliquis dicat, Quid ego faciam non inuenio. Ecce homo Christum viam prædicat, Christi se dicit esse discipulum, veritatem se dicit annunciare, quare non sequar talia prædicantem? Respondeo, quia aliud eius lingua habet, aliud conscientia. Vnde noui, inquis? Nunquid ego conscientias discutere possum? Christum ab eo audio: quod audio, hoc credo, hoc teneo. Non te seducat filius falsitatis, si filius es veritatis. Disce iam Christiane, qui Christum desideras & audire & videre. Si quis tibi Christum prædicat, attende & considera qualem prædicet, vbi prædicet. Christus enim veritas est, per scripturas sanctas prædicator, non in angulis, non occultè, sed palàm, publicè. In sole posuit tabernaculum suum, hoc est, in manifesto collocauit Ecclesiam suam. Iam hic respice illum qui tibi Christum prædicat, dicat qualem Christum prædicet.

Ioan. 14.
Psal. 18.

Cap. 6.
De errore Manichæorum, & eius improbitate.
Luc. 24.

Ecce hæreticus Manichæus, qui per suam doctrinam promittit introducere te in veritatem, ipsum Christum dicit esse fallacem. Non habuit, inquit, verum corpus, phantasma fuit, spiritus fuit. Et hoc in illo fuisse negat nequissimus Manichæus. O pessime hæretice Manichæe, si credere non vis veritatem dicentem discipulis suis, Palpate & videte, quia spiritus ossa C & carnem non habet, sicut me videtis habentem: si credere non vis (vt dixi) veritati, Iudæo crede crucifigenti. Nam cum tu dicis, Christus deus fuit, non homo: Iudæus dicit, Non fuit deus sed homo. Catholica vtrosque conuincens, Ego ait, verum teneo quòd Christus & deus est & homo. Tu autem Manichæe, vnde probas Christum spiritum fuisse? Spiritus alapas accepit, spiritus spineam coronam portauit, spiritus sibi crucem baiulauit? Si spiritus fuit, cuius vestimenta milites diuiserunt? Si spiritus fuit, quomodo cum traderet spiritum, corpus eius propè dimidium diem exanime pependit in cruce? Si spiritus fuit, quomodo latus eius perforatum est lancea? Quomodo susceptus est à Ioseph sepeliendus? quomodo in sepulchro est conditus? Omnia ista spiritus pati non potest. Sicut de eo antea per Prophetas prædictum est, ita & factum est. Erras tu nimis falsitas, in omnibus te superat veritas. Ergóne hæretice vt doces, veritas mentita est, & tu verum prædicas? Et vbi hoc prædicas? In abscondito, in occulto. Si veritate fulcitur prædicatio tua, publica sit doctrina tua. Demonstra mihi ecclesiam tuam. Sed nouimus quid agatis & decepti & deceptores, Apostolus Paulus vos prodidit dicens, Quæ enim occultè fiunt D ab eis, turpe est etiam dicere. Nobis est turpe dicere. sed vos non quiescitis agere. Manifesta est ignominia vestra, nudata est turpitudo vestra. Ex confessione simul & scriptura vestra, omnibus palam facta est turpis doctrina vestra: vtinam aliquando corrigamur corda vestra.

Ephes. 5.

Cap. 7.
De errore Arrianorum, & eius improbitate.

Alij hæretici Arriani ipsam viam Christum, per quam itur ad patrem, secundùm diuinitatem nolunt esse æqualem patri: & cum ipse dicat, Ego & pater vnum sumus: illi dicunt, Si missus est Christus, minor est: maior est vtique qui mittit illo qui mittitur. Hæc argumentatio est humana, non authoritas diuina. Alia est operatio trinitatis, quam tu hæretice non assequeris, quia carnaliter sapis. Mundum enim cor non habes, nec ad deum. Christus enim inquantum hominem suscepit, missus dicitur: inquantū deus est, æqualis est patri. Nam quò eum pater mitteret, vbi ipse cum filio non esset? Aut quò filius venisset, vbi non simul cum patre esset ille qui dicit, Ego in patre, & pater in me est? Et, Philippe, qui videt me, videt & patrem. Et qui per prophetam dicit, Cœlum & terram ego impleo. Et de quo Salomon dicit, Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? Attingit vbique propter suam munditiam. Sed tu E hæretice, ideo dicis maiorem esse qui mittit, minorem qui mittitur quia temporum spacia cogitas. Sed multum erras illi assignare tempora, per quem facta sunt tempora. Si patrem confiteris deum, deum filium æternúmque credis & patrem & filium, noli minorem facere filium in eo quòd fecit te, quia ideo minor factus est, vt redimeret te. Sed ipse, inquis, dixit: Pater maior me est. Intellige secundum susceptum hominem, & depones errorem. Secundum hoc ait, Pater maior me est: secundum quod de eo ait Propheta, Minorasti eum paulo minus ab angelis. Tu autem dic, secundum quid eum minorem asseris? Si secundum potestatem, Pater non iudicat quenquam, sed filius. Si secundum opera, omnia per filium facta sunt. Si secundum tempus, hoc credis de deo tuo, quia sicut tu maior es filio tuo, ita ipse filio suo. Auertat hoc deus ab auribus fidelium. Indigna sunt ista credere de deo. Si enim filius secundum deitatem dei verbum est, sicut Euangelista Ioannes narrat, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: F fuit aliquod tempus quando pater fuit sine verbo, aut fuit aliquod principium ante ipsum principium? Quoniam ipse filius dixit se esse principium. Interrogantibus quippe Iudæis, Tu quis es? respondit, Principium. Ergo & illud quod in Genesi scriptum est, In principio fecit deus cœlum & terram: intelligitur in filio, qui est principium. Sic ergo semper deus pater, semper deus filius: quia nec ille aliquando non pater, nec iste aliquando non fuit filius. Non enim vt pater generaret filium, minuit seipsum, sed ita genuit de se alterum qualem se, vt totus maneret in se. Spiritus autem sanctus non præcedit vnde procedit, sed integer de integro: nec minuit eum procedendo, nec auget hærendo. Et hæc tria vnus deus, de quo Propheta dicit, Tu es deus solus magnus. Tu autem hæretice, compone gradus, separa trinitatem, fac patrem maiorem, filium minorem, spiritum sanctum sequentem. Sed & iam de filio quòd æqualis sit patri aliqua diximus, & quod occurrit, diximus: audi & de spiritu sancto, quem minorem vis esse patre & filio. Nempe spiritus sanctus ipse spiritus est dei. Audi & ipse quòd simul sit cum patre

Ioan. 10.
Ioan. 14.
Hiere. 23.
Sapien. 8.
Ioan. 14.
Psal. 8.
Ioan. 5.
Ioan. 1.
Vbi supra.
Ioan. 8.
Gene. 1.
Psal. 85.

G & filio,& vbique fit totus. Deus, inquit Ioãnes apostolus, spiritus est. *Ioan.4.* Et ipse filins per Prophetam ait, Spiritus domini super me: *Esa.61.* non ait post me, vt sequentem eum faceret, vel minurem, sed ait, super me. Vnde & angelus Gabriel ad Maciam, *Luc 1.* Spiritus sanctus, inqoit superueniet in te. David quoque Propheta, *Psal.138.* Quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in abyssum, tu ades. Ergo si spiritus dei & in cœlo & in terra & in inferno adest cum illo qui dicit, *Hiere.23.* Cœlum & terram ego impleo: ergo trinitas vnus est deus. Sed audi adhuc hæretice vnde conuincaris quòd trinitas vnus sit deus. In ipso principio libri Geneseos, quod diaimus scriptum est, *Gene.1.* In principio fecit deus cœlum & terram. Ecce deus pater, & principium filius secundum quod se dixit esse principium. Si autem & spiritũ sanctum quæris, Spiritus, inquit, dei superferebatur super aquas. Cum ergo in consequentibus legitur, Dixit deus, fiat lux: &, Finxit deus de terra: &, Fecit deus: hoc demonstrat quòd inseparabilia sunt opera trinitatis. Euidentius hoc in consequentibus demonstratur. Nam cum ventum esset ad id vt homo formaretur, ait scriptura, Et H dixit deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, non dixit, faciam ad imaginem & similitudinem meam, vt solus pater intelligeretur: nec dixit, fiat, vt filio veluti iuberet facere, per quem facta sunt omnia: nec dictum est, fecerunt, vt singuli singula in eo conferrent opera sua: sed cum diceretur, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, vt trinitas vnus deus intelligeretur, statim subiunctum est, Et fecit deus hominem: ad imaginem suam fecit illum. Ecce per scripturas sanctas trinitas vnus deus prædicatur, vt Arrianus conuictus aliquando confundatur. Sed audi adhuc hæretice Apostolum Paulum conuincentem te, *Philip.2.* & docentem me, audi quid de deo filio dicat: Cum, inquit, in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Ille eum prædicat æqualem, tu eum asseris minorem. Cui credendum est, Apostolo, an tibi? Tibi quem totus orbis abiecit, an illi quem totus mundus suscepit? Cedat igitur vel serò conuicta peruersitas tua, quia iam totum mundũ possedit Euangelica & Apostolica doctrina.

Cap.8. De errore Pelagianorum, & eius improbitate. Alia quoque spelunca latronum non bonorum, hæreticorum Pelagianorum & demonstranda est & cauenda: hæc est enim eorum peruersa doctrina. Cum scriptura dicat, *Hiere.17. & 9.* Maledictus homo qui spem suam ponit in homine, & qui gloriatur, in domino glorietur: isti contrà hoc maledictum hominem non incurrere promittunt, si de se præsumpserit, vel in seipso gloriatus fuerit. I Sed quid contra hos multa dicamus? Hoc promisit & pater illorum diabolus illi primo homini, *Gene.3.* Non morte, inquit, moriemini, sed eritis sicut dij. Deum contempsit, serpenti credidit, & quod acceperat, perdidit. Si tunc ille homo non fuit cautus, nunc homo caueat vel expertus. Odit deus præsumptores de viribus suis. Quid enim valeat liberum arbitrium non adiutum, in ipso Adam demonstratum est. Ad malum sufficit sibi, ad bonum non, nisi adiuuetur à deo. Primus enim ille homo accepit liberũ arbitrium rectum, & posuit deus ante eum (sicut scriptura dicit) ignem & aquam, ad quod volueris, inquit, porrige manum tuã. *Eccli.15.* Elegit ignem, reliquit aquam, videte iustum iudicem. Quod elegit homo, liber accepit, malum voluit, hoc illum secutum est. Videte rursum illum iustum iudicem misericordiam facientem. Cum enim videret, quod homo totam stirpem suam, male vsus libero volunta- K tis arbitrio, in se tanquam in radice damnasset, ipse non rogatus de cœlo descendit, & hominem superbia pereuntem, sua humilitate sanauit: errantes perduxit ad viam, peregrinos perduxit ad patriam. Non ergo glorietur humana natura de se, sed in eo glorietur qui fecit se.

Cap.9. Iam verò cæteræ sectæ hæreticorum Christi viam prædicantium, sed longe à via errantium, vna voce ipsius veræ viæ conuincuntur atq; confunduntur, dicentis, *Matt.7.* Multi mihi dicent in illo die, domine domine, nónne in tuo nomine prophetauimus, & in tuo nomine dæmonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tũc dicam eis, Non noui vos, Recedite à me omnes qui operati estis iniquitatem. Ideo operati estis iniquitatem, quia ecclesiæ meæ perturbastis vnitatem.

Cap.10. Vos autem fidelia germina sanctę matris ecclesiæ catholicæ per vniuersum mundum diffusæ, fugite omnes hæreses. Si quis aliud euãgelizauerit vobis, anathema sit. *Galat.1.* Rectos cursus facite pedibus vestris, non declinetis nec ad dexteram præsumẽdo, nec ad sinistram desperando. Currite velociter rectam viam. ipsa enim vos perducit ad patriam: ad patriam illam cuius ciues angeli sunt, cuius templum deus, cuius splendor filius, L cuius charitas spiritus sanctus, ciuitas sancta, ciuitas beata, ciuitas vbi nullus perit amicus, quò nullus admittitur inimicus: vbi nullus moritur, quia nullus oritur: nullus infirmatur, quia incorrupta salute lętatur. Cum illuc venerimus, non ibi esuriemus aut sitiemus, Visio ipsa satietas nostra erit. Non ibi dormiemus, quia non ibi laborabimus. Nulla cuiuslibet rei necessaria erit refectio, vbi nulla erit defectio. Viuemus, regnabimus, lætabimur. Si tantum delectat cum de ea loquimur, quid erit & videre? Videre deum, viuere cum deo, viuere de deo. Vita enim erit nostra laudare deum, & sine defectu amare. Beati enim, ait Propheta, qui habitant in domo tua domine, *Psal.83.* in secula seculorum laudabunt te. Fratres dilectissimi, si cum nauigantibus laborauimus, & viatoribus ducatũ præbuimus, si deuias fauces latronum, hoc est hæreticorum solicitè demonstrauimus, si ipsam patriam cœlestem declaratam atque demõstratam iam cernitis oculis cordis vestri, reddite nobis fructum laboris nostri, reddite fratres reddite, exigimus à vobis. Talis est enim merces nostra, quam à vobis exigimus, vt nec nos pudeat petere, nec vos pigeat erogare. Hoc quod exigimus, erogãdo cumulabitis magis quàm de- M trimentum patiamini. Si non erogaueritis, quę est ergo nostra merces? Non quęrimus aurum vestrum, non argentum vestrum, non nummũ vestrum, nec quicquam de rebus vestris, sed merces nostra est, vt in illo sancto fonte adiuuetis nos orationibus vestris.

DE CONTEMPTV MVNDI LIBER VNVS.

Cap.1. De duplici mandatorũ genere. AVdite fratres charissimi, salutiferam patris nostri doctrinam, qui non terrenam, sed æternam concupiscitis hæreditatem, qui non vultis forte accipere in terra morientium, sed cum Psalmista decantare, Portio mea in terra viuẽtium, *Psal.141.* qui Aegyptum reliquistis, & ad promissionis terram festinatis. Audite itaq; habentes aures audiendi pium patrẽ, ad hæreditatẽ cœlorum nos vocantẽ & dicentẽ: Venite filij, audite me, timorem *Psal.33.* domini

A domini docebo vos. Quis eſt enim homo qui vult vi-
Matt.19. tam? Quis es qui ad vitam vis ingredi? ſerua mandata
dei. Quorum mandatorum alia ſunt ſpecialia, alia verò
communia. Specialia ſunt propriè canonicorum ſiue
clericorum & monachorum: cõmunia autem omniũ
Vbi ſupra. catholicorum. Specialia igitur ſunt hęc, Si vis perfectus
eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus,
& ſequere me. Et iterum, Omnis qui reliquerit domũ,
aut agrum, aut patrem, aut matrem, aut fratres, aut ſoro-
res, aut filios, aut agros propter me, cẽtuplum accipiet,
Matt.19. & vitam æternam poſſidebit. Et ad diſcipulos, Vos qui
ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius ho-
minis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes
Cap. II. duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Hæc
De nõ poſ- ſidẽdo pro- prium cle- ricis. itaque fratres quanto ſingularia, tanto præcipua: quan-
to acriora, tãto deo gratiora. Dicit iterum ſaluator no-
ſter inter cætera, Qui non renunciauerit omnibus quæ
poſſidet, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Qui dixit, om-
Luca.14. nibus, nihil proprium à ſuis diſcipulis poſſideri voluit.
Qui quicquam poſſidet in terra, remotus eſt à Chriſti
B diſciplina. Qui autem non eſt diſcipulus Chriſti, quo-
modo præſumit ſibi ligandi atque ſoluẽdi poteſtatem?
Intendite fratres verba Euangelij dicentis, Intrauit Ie-
Ioan.20. ſus ianuis clauſis ad diſcipulos, & inſufflans dixit eis,
Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis pecca-
ta, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retẽta ſunt.
Luca.9. Nunquid illi habebant propriũ quibus magiſter indi-
Acto.4. xerat, nihil tuleritis in via? De quibus Lucas Euangeli-
Matt.19. ſta refert, Erant éis omnia communia. Videte quid Pe-
trus dixerit ad Ieſum, Ecce nos reliquimus omnia, &
ſecuti ſumus te. Qui omnia reliquerant, nihil ſibi peni-
tus retinuerant. Vnde ergo ſibi arrogant ligandi atque
ſoluendi poteſtatem, qui in terra præſumunt poſſidere
Pſal.15. facultatem? Quomodo non erubeſcunt dicere, Domi-
nus pars hæreditatis meæ? Vbi eſt illud apoſtolicũ, Quæ
1.Corin.6. conuentio Chriſti ad Belial? Qui terrenas poſſeſſiones
relinquere nolunt, cur peccata populi comedũt? Si de-
cimas cum filiis Leui accipiunt, quomodo inter cæteras
tribus partem accipient? Si nominis ſui etymologiam
attendunt, cur clerici à ſorte dicti ſunt, niſi quia domi-
nus eorum ſors vel hæreditas ſit? Cur ſaltem clericatus
ſui ſigna, quibus à laicis diſcernuntur, non perpẽdunt?

Caput III. Clerici qua re radãtur. Non enim ſine cauſa capita eorum raduntur & ton-
dentur, ſed perſpicaciſſima & euidẽtiſſima ratione. Nã
his ſignis ſecernũtur à laicorum conuerſatione. Quod
C vt multis deo propitiante proficiat, admonitioni vti-
liſſimæ duximus inſerere. Didicimus multorũ patrum
authoritate, cerebrũ eſſe ſedem ſapientiæ. Chriſtum ve-
1.Cor.1. ro, Paulo atteſtante, dei virtutem & ſapientiã eſſe. Cum
itaq; cerebrum ſit in capite, ſapientia verò iuxta patrum
authoritatem in cerebro habeat ſedem, & ſic per ſapiẽ-
tiam ſibi infuſam cuncta mẽbra regãtur à capite, quod
per cerebrum eſt, quod eſt ſedes ſapientiæ: ſic inter nos
& veram ſapientiã, quę vt diximus Chriſtus eſt, qui etiã
1.Cor.11. iuxta Apoſtolũ caput noſtrũ eſt (dicit enim, Caput mu-
lieris eſt vir, caput verò viri eſt Chriſtus, Chriſti autem
caput eſt deus) vt oſtendamus nullum obſtaculum in-
tereſſe, in ea parte pilos capitis incidimus, in qua nouã
ſapientiã, id eſt, Chriſtum ineſſe cognoſcimus, per hoc
ſignantes malam terrenarum rerũ ſolicitudinem noſtrę
mentis oculos ad deũ contemplandum impedire. Sci-
mus enim ꝙ quiſque quãto magis terrenis occupatio-
nibus implicatur, tãto magis à ſui cõditoris viſione im-
2.Tim.2. peditur. Vnde apoſtolus, Nemo militans deo implicat
1.Cor.7. ſe negociis ſecularibus. Item, Qui ſine vxore eſt, cogitat
quæ dei ſunt. Hinc Moyſes ait, Leuitæ radant pilos car- D
Nume.8. nis ſuæ. Leuita interpretatur aſſumptus. Quiſquis nanq;
in officiis diuinis aſſumptus eſt, pilos carnis, id eſt ſuper-
fluas cogitationes cordis radere debet. Caput igitur ra-
dere, ſignat cogitationes terrenas & ſuperfluas à mente
reſecare. Nec incongruè per pilos & capillos ſignificã-
tur cogitationes ſuperfluæ. Sicut enim pili nõ ſunt pars
corporis, ſed quædam ſuperfluitas procedẽs à corporis
humore, ſic bona temporalia non ſunt nobis naturalia,
ſed aliena & ſuperflua. Hinc itaq; fideles Chriſti, qui ad
æternam vitam medullitus ſuſpirãt, qui mundũ cũ ſuis
oblectationibus ſub pedibus cõculeant, qui in terra ni-
hil poſſidere volũt, ſed cũ apoſtolo dicũt, Noſtra cõuer-
Philip.3. ſatio in cœlis eſt: capillorum minimã partem in capiti-
bus retinẽt, vt per eorũ abraſionẽ ſe minimã terrenorũ
ſolicitudinẽ habere deſignẽt. Quapropter etiã illã mi-
nimã particulam capillorum retinẽt, quia dum in hoc
mundo ſunt, à terrenis cogitationibus omnino vacui
eſſe nõ poſſunt. Quiſquis igitur clericus ad ſortem do-
mini vocatus, comam nutrit, & capillos radere vel tõ-
dere erubeſcit, profectò ſe non de dei, ſed de mũdi ſor-
te eſſe teſtatur. Quãto enim quiſq; carnis crines diligit,
fouet & nutrit, tanto cor ſuum non in cœlis, ſed in ter- E
ra fixum eſſe oſtendit. quanto autem radit & edomat,
tanto ſe non terrena, ſed æterna diligere comprobat.

Caput IIII. De capitibus clericorũ diuino cultui inſiſtentiũ non velandis. Si verò, vt prædiximus, crines idcirco radimus, vt in-
ter nos & deum nihil intereſſe approbemus, profectò
patet, ꝙ cũ in oratione perſiſtimus, aliena velamina ca-
pitibus noſtris apponere non debemus, præſertim cum
1.Cor.11. Apoſtolus dicat, Vir nõ debet orare velato capite. ima-
go enim dei eſt. Ceſſent itaque clerici pſalmodiæ hym-
niſque ſpiritalibus inſiſtẽtes, capillos, mitras, cæteráque
velamina in capitibus portare, ne dũ cũ deo loquuntur
famulatus ſui ſigna occultãtes, eius indigni iudicentur
propitiatione, cuius ſalubri doctrinæ præſumunt non
obedire. Qui enim non obedit Apoſtolo, contradicit
Euangelio: iuxta eiuſdem Apoſtoli vocem dicentis,
2.Cor 13. An quæritis experimentũ eius qui in me loquitur Chri-
Galat.1. ſtus? item, Si angelus venerit de cœlo, & aliud Euange-
lium nunciauerit vobis, anathema ſit. Extirpetur ergo
penitus de clero talis præſumptio: ne, quod abſit, à deo F
expellatur eius oratio.

Caput V. De bonis mundanis pro eorum vanitate et Christi exemplo contemnendis. His igitur ſignis clericalibus
prælibatis, quibus à laicis diſcerni debemus ad propoſi-
tã admonitionem redeamus. Audiamus apoſtolum Io-
1.Ioan.2. annẽ dicentẽ, Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in
mundo ſunt. Audiamus & pſalmiſtam mũdi amatores
Pſal.4. increpantẽ, Filij hominum vt quid diligitis vanitatem,
& quæritis mendacium? Salomon quoque ſubſequitur
Eccleſ.1. dicens, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Libet in-
tueri quàm bene conſonant organa ſpiritusſancti. Mo-
net Apoſtolus vt nõ diligamus mundum: inuehit pſal-
mographus in eius amatores: clamat Salomon, cuncta
ſubiacere vanitati. Quare nõ diligamus mundũ, nec ſe-
quamur mẽdaciũ, Eccleſiaſtes declarat, ac ſi diceret, Id-
eo nõ ſunt amãda ima, quia tranſitoria: mendacia, quia
quę promittunt non conferunt. bona igitur nõ ſunt. Cũ
enim bonorum omnium author ſit deus, & à fidelibus
ſuis quæri & diligi quæque bona præcipiat, ſi mundana
vera bona eſſent, nec ipſe quidẽ cõtẽneret, nec à ſuis ſe-
quacibus contẽni præciperet. Quid igitur veritas de ſe
Matth.8. teſtetur, audiamus, Vulpes foueas habent, filius autẽ ho-
minis non habet vbi caput ſuum reclinet. Item ſi mun-
di gloria vana nõ eſſet, non ſe abſcondiſſet cum turbæ
eum regem facere voluiſſent. Itẽ ſi mundi gloria vana
non eſſet, ſi diuitiæ terrenæ vera bona eſſent, nõ earum

G possessoribus improperaret dominus dicens, Væ vobis diuitibus, &c. Et alibi, Facilius est camelum per foramé acus transire, quàm diuitem introire in regnum cœlorum. Audiamus etiam quid suis dicat imitatoribus, Si vis perfectus esse, vade & vēde omnia quæ habes, & da pauperibus. Item, Nisi quis renunciauerit omnibus quę possidet, non potest meus esse discipulus. Itē, Nemo potest duobus dominis seruire, id est, deo & mammonæ. Vidit peritus magister suos discipulos luctaturos cum mundo, qui si haberent vnde tenerentur, leuius deijcerētur. Tulit igitur arma suis & nostris hostibus, dū nos priuauit terrenis possessionibus. Nudus namq; latrones non solet timere: qui verò se mūdanis implicat, tela parat quibus confodiatur. Qui ergo non vult cōfodi, nudus procedat per viam huius exilij.

Luc. 6. Matt. 19. Luca. 14. Matt. 6.

Cap. VI. Quid mundanis contemptus sit requirendū & amādū.

Fortassis quæret aliquis: Cū deus sequaces suos mundana iubeat postponere, quæ sunt quę iubet appetere? Audi ipsum dicenté, Quærite regnum dei. Item, Thesaurizate vobis thesauros in cœlis. Quæret iterū aliquis, Si deus vult homines terrena odire, quæ debent diligere? Ista sunt quæ precepit diligere, cum per Moysem respōdit, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & proximū tuum H tanquam teipsum. Proximus in terra tantū diligi præcipitur, quia cœlestis regni hæreditatem nobiscum sortitur. In quo charitate diuina perfusi, scriptura testante, quę ait, Vt ciues nostros sicut nosipsos diligam[9], propitiante deo ibi facturi sumus, per quē & redempti sine fine viuemus: qui etiā cum propter opera nostra mala inimici eius essemus, prior ipse dilexit nos: & cū essemus serui inutiles, in filios suos nos adoptauit & hęredes: filium suum vnigenitum tradēs pro nobis, vt nos eriperet à perpetuæ mortis laqueo. Quisnam puer tam benignum patrem digne potest diligere? Quis eius tātis beneficiis aliquid dignum potest retribuere? Hęc tāta beneficia admirans Psalmista ait, Quid retribuam domino pro omnib[9] quæ retribuit mihi? Cui ipse inquisitioni deinde subiūgit, Calicē salutaris accipiam, &c. Quātulacūq; sit hæc retributio, calicē scilicet domini accipere, nulla tamen alia ita digne videtur passioni dominicæ congruere. hac vtique ratione, vt quemadmodum sanguinē suū dedit pro nostra redemptione, sic & nos nostrū fundamus pro sui nominis cōfessione. Sed quomodo pro Christo suū dabit sanguinē, qui pro eo non vult abijcere mundi vanitatem, cum nos minus quàm I nostra diligamus? Quomodo pro Christo vitā tradet, qui contra eius præcepta hæc vana & falsa possidet? Ipse enim dicit, Si diligitis me, mādata mea seruate. Loquitur & Ioannes apostolus, Qui dicit se diligere deum, & mādata eius nō custodit, mendax est. Conuincitur itaq; se, & non deum diligere, qui mādata eius non vult custodire.

Matt. 6. Deute. 6. Leui. 19. Psal. 115. Ioan. 14. 1. Ioan. 2.

Cap. VII. De paupertatis voluntariæ fœlicitate.

Cum Christus pro nobis pauper factus sit & egenus, nos pro ipso cur pauperes esse erubescimus? Nūquid eius pauperies non facit diuites, veritate attestante, Regnum cœlorum non diuitum, sed pauperum est? Dicit nāque de pauperibus, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Si est regnum cœlorum pauperū, restat vt infernus sit diuitū. Hoc quoq; declarat nobis Euāgelium dicens: Homo quidam erat diues. Et post pauca subiungit. Erat autem & quidam mendicus, Lazarus nomine, qui iacebat ad ianuā eius, vlceribus plenus, &c. Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autē & diues, & sepultus est in inferno. Nō reputet quisquā hęc verba esse Augustini, nō sunt hominis, sed veritatis, quæ nec fallere potest, nec falli. Quisquis ergo vis regnare cum Christo, elige pauperiem cū K ipso, vt requiescas cū Lazaro mēdico. Nemo enim potest gaudere cum seculo, & regnare cum Christo. Audi apostulum dicentem, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Et iuxta veritatis vocem, primò nos oportet bibere calicem domini, vt sic pertingamus ad regni cōfessionem. Qui autē vult epulari cum diuite, præparat se epulas vermibus gehennæ, in qua pro gaudio momētaneo ardebit perpetue cū capite suo diabolo. Infœlix cōmerciū, pro tam breui gaudio cœlesti priuari regno. Fœlix paupertas, per quā cœlestis acquiritur hæreditas. Fœlix cōmercium, pro perituris æterna recipere, & quod ineffabile bonum est, cū Christo sine fine regnare. Ecōtrario ineffabilis miseria, perpetua cum diabulo pati supplicia.

Matt. 5. Luca. 16. Acto. 14. Matt. 20.

Cap. VIII.

Quapropter fratres charissimi, nos illud euangelicum ruminantes, Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur, vel quam commutationē dabit homo pro anima sua. voluntariè nunc pro Christo ponamus quandoque dimittēda: ne, quod absit, pro transitoriis amittamus æterna. Hauriamus antidotum momentaneæ amaritudinis, vt quandoq; per- L cipiamus immēsa gaudia salutis. Sic modò curramus, vt in futuro comprehēdamus, vbi inueniemur, vbi iudicabimur. Non perdamus tempus acceptabile. Nō enim erit apud inferos locus pœnitentiæ. Dum igitur vacat, dū sumus in via, aduersario nostro (legi dei) consentiamus. Lex quippe diuina noster ideo dicitur aduersarius, quia nostris carnalibus omnino cōtradicit voluptatibus. Aduersario itaq; nostro, id est Euāgelio, dum rex expectat, dum nos adhuc ad pacem inuitat, nūcios mittamus, cum eo pacis fœdus ineamus, vt cū venerit ille magnus paterfamilias, nō vt seruos inutiles puniēdos, sed vt filios hæreditandos inueniat, secumq; introducat ad nuptias, vt de suis beneficiis sibi perēnes reddam[9] gratias Iesu Christo domino nostro, qui cū patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorū. Amē.

Matt. 16.

DE VANITATE SECVLI LIBER VNVS.

Non est Augustini. M

IN hac vita positi fratres ita agite, vt cum hinc inigraueritis, & caro vestra a vermibus cœperit deuorari in sepulchro, anima ornata bonis operibus cum sanctis omnibus lętetur in cœlis. Retrahat vos à malis operibus vel peccatis interitus eorum quos præmisistis. Attendite calamitates, considerate diuitum sepulchra, vel eorum qui ante pauca tempora vobiscum erāt, quid sint, vel quid fuerint, vel quid eis diuitiæ & cupiditas seculi profuerint. Ecce nihil ex eis nisi soli cineres remanserunt, qui si modò loqui possent, hæc vobis dicerent: Vt quid infœlices tantum pro seculi vanitate discurritis? Vt qoid vos criminibus & vitiis repletis? Considerate ossa nostra, & vel sic vobis horreat cupiditas & miseria vestra. Quod vos estis, nos fuimus: & quod nos sumus, vos eritis. Itaque omnia fratres charissimi, solicita consideratione pensate, & hæc cōsiderātes expauescite: diē mortis ante oculos semper ponite, ad emendationē quantū potestis festinate. Nolite negligere quòd vos pius deus peccantes sustineat, quia quāto diutius expectat vt emēdetis, tāto grauı[9] iudicabit si neglexeritis. Si fortè putetis quia finis mundi

Caput. I. De miseria huius vitæ, ex timore mortis, & laqueis diaboli, & pœnarum inferni recordatione.

A mundi tardius veniat, vel suum vnusquisque cōsideret finem. Ecce dum libenter ac iucundissime moratur homo in mundo, multáque in lōga tēpora disponit agenda, repente rapitur à morte, & ex improuiso aufertur à corpore. Sed ille est beatus qui semper illam habuerit ante oculos, & festinauerit in illa hora mortis paratus inueniri. Quòd si vultis scire charissimi q̄ magno metu magnísque doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante deum, vt perducant illā ante tribunal iudicis metuendi. & tunc illa memorans opera sua mala & peruersa quæ die noctúque gessit, contremiscit, & quærit ea fugere, induciasq; petere, dicens, Date mihi vel vnius horæ spacium. Tunc quasi loquentia simul opera eius dicent, Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecúmque pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima aguntur, quæ cum horrēdo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti cōfusione: iusti verò anima cum separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cum exultatione B pergit ad deum, deducentibus eā sanctis angelis. Illam horam fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præcauete, vt tunc securi esse possitis. Mementote iugiter quòd in medio laqueorum diaboli ambulatis, & ideo semper parati estote, vt quādo domini præceptū fuerit missum, liberè ab omni labe peccati ad requiē transire possitis. Non arbitremini vos in hoc mundo diu mansuros, quia nimirum prouenit, vt post domini cum missum præceptum, nec vnius horæ momentum concedatur in hac vita consistere. Cauete igitur ne in exitu vestro tristitiam faciatis angelis, & gaudium inimicis. Scitote verò, q̄ cum anima à corpore euellitur, statim aut in paradiso pro meritis bonis collocatur, aut certè pro peccatis in inferni tartara præcipitatur. Eligite modò quod vultis, & hoc iam in vita vestra disponite, aut perpetualiter gaudere cum sanctis, aut sine fine cruciari cum impiis. Itaq; fratres, saltem pœnæ vos terreant, si præmia non inuitant: & præsens seculum si despicere nō valetis, saltem cum iustitia possidete. Qui in adolescentia errauit, saltem iam in senectute resipiscat: & mala quæ peccando commisit, pœnitendo iam expurget. Ecce paulatim deficit mundus, & cuncta quæ videntur, velociter tanquam nebula, aut tanquam vespertina vmbra transcurrunt. Ecce quod olim prænun-C ciabatur, præsenti iam tempore perspicuè cernitur. Subtrahuntur, vt ipsi videtis, omnia bona, & crescunt quotidie mala. Nolite ergo fratres iam mundum diligere, quem tanta celeritis cum velocitate transire. Nolite in eius amore ancoram cordis iam figere, quem sic ad finem conspicitis declinare, præsertim cum Apostolus Iacobus clamet, quod amicitia huius mundi inimica sit deo. Si enim ipse mūdus nos diligeret, diligendus vtiq; non esset. quanto magis nunc, dum ipse nos odire probatur, quos tātis malis insequitur, à nobis omnino spernendus atque fugiendus est. Vitam ergo æternam ex omnibus præcordiis vestris amate, quam nunquam in secula finiatis. Illuc festinate, vbi semper viuatis, & vbi iam mori nunquam timeatis. Si enim sic amatis istam vitam miseram fluidámque, vbi cum tanto labore viuitis, & vbi vix currendo, satagendo, sudando, suspirando necessariis corporis satisfacitis, quanto magis amare debetis æternam vitam, vbi nullum laborem sustinebitis, vbi semper summa securitas, summa fœlicitas, summa libertas, fœlix beatitudo, vbi etiam implebitur illud quod dominus in Euangelio dicit, Erunt homi-D nes similes angelis. Et illud, Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris mei. Qualis putatis tunc erit splendor animarum, quādo solis claritatem habebit lux corporum? Ibi iam nō erit vlla tristitia, nullus ibi labor, nullus dolor, nullus timor, nulla mors, sed perpetua semper sanitas perseuerat: nulla ibi consurgit malitia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, nulla omnino necessitas. Non erit ibi fames, non sitis, non frigus, non æstus, non lassitudo ieiunij, nec vlla tentatio inimici, nō peccandi voluntas, nec delinquendi possibilitas: sed totum lætitia, totum exultatio possidebit, homine sque sociati angelis, sine vlla carnis infirmitate vernabunt. Erit ibi iucunditas infinita, beatitudo sempiterna, quam qui semel adipiscitur, semper tenet. Nihil hoc loco magnificentius, nihil gloriosius, nihil clarius, nihil pulchrius, nihil verius, nihil illa bonitate syncerius, nihil illa abundantia copiosius. Ibi iam non formidabitur fortissimus hostis, qui cupit iugiter animas iugulare, nec facies omnino turbulenta tortoris. Nō incutiet timorem barbarorum immanitas, nec vlla vlterius timebitur aduersitas. Nemo in illo loco glorioso indigebit vestimento: non est illic frigus, non æstus, nec vlla aëris inæqualitas. Nullus ibi esurit, nullus tristatur, nullus est ibi peregrinus, sed E omnes qui illuc venire meruerint, securi in propria patria viuent. Non vltra aduersabitur caro spiritui, sed cū angelis inenarrabilia sempiterna à Christo præmia tribuentur, & quod oculus non vidit, sicut dicit Apostolus, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Ecce qualem beatitudinem perditurus est, qui modò se dum licet, emendare noluerit. Idcirco nos fratres domino auxiliante dignemur vltra seruire peccato, quibus tanta beatitudo præparatur in cœlo. Dum ergo tempus est, festinemus propitium nobis habere dominum: despiciamus quæ terrena sunt, vt adipiscamur cœlestia: cogitemus peregrinos nos esse in hoc seculo, vt liberius festinemus ad cœlos. Velociter enim transeunt, & cito tranquam vmbra pereunt cuncta quæ hic videntur. Perpendamus charissimi fratres, quales erimus in die iudicij, dei & angelorum eius conspectui præsentandi, quando opera nostra erunt nobis ante oculos nostros punenda. Qualis erit tunc ista confusio, cui contigerit pro peccatis suis in conspectu dei omniumq; hominum & angelorum erubescere, qui hic nec vnum quidem hominem F in se peccantem vult nouc inspicere. Quis pauor erit, deum iratum videre, quem placatum non valet vniuersitas comprehendere? Illum ergo diem semper timeamus, quem modò præuidere nullatenus possumus. Illū diem iugiter pauescamus, & vel sic actus nostros reuocemus. Consideremus quis terror in die illo erit, cum dominus de cœlis ad iudicandum seculum venerit: qui metus erit, deum videre, ad cuius aduentum vniuersa elementa quatientur, & cœlum cum terra cōtremiscet, virtutésque cœlorum commouebūtur? Tunc nimirum præcinentibus angelorum tubis, omnes gentes quecunque sub cœlo fuerint, & omnis homo tam viri quàm fœminæ, in eo sexu vnusquisq; quo natus fuerat in mūdo, boni & mali, sancti & peccatores, sicut quicunque ab initio nati & mortui fuerint, siue à bestiis deuorati, siue ab igne consumpti, siue etiam ab aquis absorpti, omnes simul in momento temporis, in ictu oculi resurgent, in ipsis sine dubio corporibus, atque in ipsa carne quam hic habuerunt, scilicet in virum perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Christi, in qua & ipse dominus re-

Marginal notes: *Vbi nunc purgatorij.* — *Iaco. 4.* — *Cap. II. De fœlicitate patria.* — *Mat. 22.* — *Mat. 13.* — *1. Cor. 2.* — *Cap. III. De terrore extremi iudicij.* — *1. Cor. 15.* — *Ephe. 4.*

G ſurrexit à mortuis. Et omnes ante iudicium Chriſti venient, pariterque cum electi & reprobi oculis ſuis videbunt, ſicut & ipſe dominus in Euangelio dicit, Tũc videbunt filium hominis veniẽtem in nubibus cœli cum virtute magna & maieſtate, cõſtipatum agminibus angelorum: & cõgregabuntur ante eum omnes tribus terræ, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet iuſtos quidem à dextris, impios autẽ à ſiniſtris. Tũc dicet ad eos qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratũ vobis regnũ à cõſtitutione mũdi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi mãducare. ſitiui, & dediſtis mihi potum, & cætera quæ auditis in Euangelio. Tunc omnibus aſpicientibus oſtendet liuores fixuráſq; clauorũ, in ipſo ſine dubio corpore quod pro noſtris peccatis vulneratum eſt, & ita peccatores compellans dicet, Ego te homo de limo terræ manibus meis formaui, & in paradiſum meum quem nõ merebaris, collocaui, ſed tu me meáq; iuſſa contemnẽs, deceptorẽ ſequi maluiſti: vnde & iuſta pœna damnatus, inferni ſuppliciis deputatus eras: poſtea miſertus tui, carnem aſſumpſi in terris, inter peccatores habitaui, cõtumelias & verbera pro te ſuſtinui. vt te eriperem, colaphos & ſputa ſuſcepi, & ſuſtuli patiẽter. vt tibi dulcedinem paradiſi redderẽ, acetũ cum felle bibi. Propter te vepribus coronatus, cruci affixus, lancea vulneratus ſum, propter te mortuus, in ſepulchro poſitus ſum ad inferna deſcendi, vt te ad paradiſum reducerem: tartara adij, vt in cœlo regnares. Agnoſce ergo impietas humana quæ pro te pertuli. Ecce liuores quos pro te ſuſcepi. Ecce clauorum foramina, quibus affixus in cruce pependi. Suſcẽpi dolores tuos, vt te ſanarẽ: ſuſcepi contumeliam, vt tibi gloriam darem. ſuſcepi mortem, vt tu haberes vitã immortalem. conditus iacui in ſepulchro, vt tu regnares in cœlo. Hæc omnia pro vobis ſuſtinui. Amplius horum quid vobis debui facere, & non feci? Dicite mihi nunc, vel oſtendite quid paſſi eſtis propter me dominatorẽ veſtrum, vel quid boni egiſtis pro vobis? Ego cũ eſſem inuiſibilis & impaſſibilis, propter vos dignatus ſum ſponte pati, propter vos incarnatus ſum. cũ eſſem diues, propter vos egenus factus ſum. Sed vos humilitatem meam & præcepta mea ſemper renuentes, ſeductorẽ magis quàm me ſecuti eſtis. Ecce modò non poteſt iuſtitia mea aliud indicare, niſi quod merentur opera veſtra. Ergo quod ipſi elegiſtis, tenete. Contempſiſtis lucem, poſſidete tenebras. Amaſtis mortem, ite in perditionẽ. Secuti eſtis diabolum, ite cum illo in ignẽ æternum. Quis putas tunc erit mœror, quis luctus, quæ triſtitia, quæ anguſtia, cum hæc fuerit aduerſus impios prolata ſententia? Tunc erit malis dura ſeparatio à dulcedine conſortij ſanctorum. Et tunc impij traditi in poteſtatem dæmonum, ibunt in ipſis corporibus ſuis cum diabolo in ſupplicium æternum, & permanebunt ſemper ſine fine in luctu & gemitu. Procul quippe exulati à beata paradiſi patria cruciabũtur in gehenna perpetua, nunquam lucem viſuri, nunquam refrigerium adepturi, ſed milia milium annorum in inferno cruciãdi, nec inde in ſecula liberandi, vbi nec qui torquet aliquando fatigatur, nec qui torquetur aliquando morietur. Sic enim ibi ignis conſumit, vt ſemper reſeruet, ſic tormenta aguntur, vt ſemper renouentur. Iuxta qualitatem verò culpæ, pœnam vnuſquiſque ſuſtinebit gehennæ: & ſimilis culpæ rei, ſuis ſimilibus iungentur cruciandi. Nõ ibi audietur aliud niſi fletus & planctus & ſtridores dentium. Non ibi erit aliud conſolamentum, niſi flammæ & terrores pœnarum, ardebuntq; miſeri in igne æterno ſemper in ſecula ſeculorum. Iuſti autem ibunt in vitam æternam, in ipſa ſine dubio carne quam hic habuerunt, & ſociabuntur angelis ſanctis in gloria ſempiterna, nũquam iam vlterius morituri, nunquam corruptionem viſuri, ſed ſemper læti ac alacres, ac dulcedine Chriſti iugiter ſatiati, fulgebunt ſicut ſol in gloria & claritate, quam præparauit deus diligentibus ſe. Et erit tunc, quãto quis amplius alio hic obediẽs deo fuit, tãto ampliorem illic mercedem accipiet: quãtoq; hic amplius quis deum amauit, tãto propius eum videbit. Benedicamus igitur dominum deum noſtrum fratres, qui ad lætitiã ſpiritalem congregauit nos. ſimus in humilitate cordis ſemper, & gaudium noſtrum penes ipſum ſit. Non igitur de proſperitate aliqua huius ſeculi inflemur, ſed nouerimus fœlicitatẽ noſtram non eſſe niſi cum iſta tranſierint. Modò gaudium noſtrum fratres in ſpe futura ſit, totum deſiderium vita æterna ſit, omnia ſuſpiria noſtra Chriſto anhelent. Ille vnus pulcherrimus, qui fœdos dilexit vt pulchros faceret, deſideretur: ad illum vnũ curratur, illi ingemiſcatur, & dicant, ſemper magnificetur dominus, qui volunt pacem ſerui eius. Amen.

(Margin: Mat. 26. — Mat. 25. — H — 1. Cor. 8. — I — K — Mat. 13. — Pſal. 34.)

FINIS.

DE OBEDIENTIA ET HVMILITATE SERMO. L

Hic ſermo ne pilum quidem habet docti hominis, nedum Auguſtini.

Nihil ſic deo placet quemadmodũ obediẽtia. Cham maledictus fuit: & poſt multa ſecula manet quod dicitur, Semen Chanaan, & non Iuda, quia patri nõ eſt obſequutus. Cæterũ Sem, qui obſequutus eſt patri, benedictionẽ habuit in omnia ſecula. Hoc itaq; dico, non eſt filiorũ iudicare de patribus. Nemo vadit ad magiſtrũ, & docet magiſtrum ſuum. Veniſti ad me vt docerem te literas: ſi tibi ſcripſero & dixero tibi, ſcribe quomodo ego ſcribo, vtiq; imitari debes quem magiſtrum elegiſti. Ab aliquo doctus es, & vadis ad peritiorem magiſtrum. Hoc totum quare dico? Vt obedientiam exhibeamus patribus noſtris. Qui patribus non obſequitur, deo non obſequitur. Dicit enim dominus, Qui vos contemnit, me contemnit. Qui ergo contemnit Apoſtolos, contemnit Chriſtum. Qui contemnit patres, contemnit Chriſtum qui in patribus eſt. Hoc dico quia hæc in nobis ſumma & ſola eſt virtus obediẽtiæ. Si ieiunaueris diebus ac noctib⁹, orationemq; feceris, ſi in ſacco fueris vel cinere, ſi nihil aliud feceris, niſi quodcumque præceptum eſt in lege, & tibi viſus fueris quaſi ſapiens, & obediẽs patri non fueris, omnes virtutes perdidiſti. Vna obedientia plus valet quàm omnes virtutes. Ieiunium vel continentia, niſi te diligenter attenderis, ſuperbiã tibi facit, ſuperbia autem inimica eſt deo. Nihil ſic odio habet deus, ſicut ſuperbiam. Quicũque non obedit, nõ facit de ſanctitate, ſed de ſuperbia. Ideo enim non obedit, quia ſe meliorem putat illo cui non obedit. Simpliciter dico vobis, omnia peccata odio habet deus, mendacium, periurium, furtum, & cætera, in quibus ſi quis deprehenſus fuerit, non poteſt oculos leuare, ſed ſic eum habemus quaſi execrabilem. Si quis ſuperbus eſt, multo peius facit quàm adulter, & tamen loquimur cum eo. Qui fornicator eſt, poteſt aliquid dicere: Vicit me caro mea, ſuperauit me adoleſcẽtia

(Margin: Cap. I. De laude & prærogatiua obedientiæ. — Gene. 9. — Danie. 13. — M — Lucæ 10. — Cap. II. De malo ſuperbiæ.)

Atia mea. Nô dico quòd illi hoc facere liceat, ant quòd se excusare debeat, siquidem & hoc odio habet deus, sed in comparatione mali dico. Quicunque aliud peccatum fecerit, verbi gratia, si furtum fecerit, se excusare potest. Quid enim dicit? Propterea furtum feci quia algebam, quia fame moriebar, quia ægrotabam. Superbus quid dicere potest? Ideo superbia maius malum est, quia excusationem non habet. Cætera vitia eis nocent qui ea committunt: cæterum superbia plus omnibus nocet. Hoc ergo dico, ne cogitetis peccatum nô esse superbiam. Quid enim dicit apostolus? Ne quis incidat in iudicium diaboli. Videtis ergo quomodo quicunque inflatur, in iudicium diaboli incidat. Hoc ergo dico secundum quod scriptum est, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, vt omnia, inquit, peccata fugiamus, maxime superbiam. Dico vobis quid agat qui per superbiam sibi sapiens videtur. Si quis vni de fratribus dederit côsilium, & dixerit ei: Frater non debes sic agere: non eum dignatur audire, quia se magis sapientê putat quàm illum cui dat consilium. Et quid dicit in corde suo qui sibi videtur esse sapiêtior? Ego igitur non habeo consilium? Num tu es sapentior me? Licet non dicat, tamen ex eo quòd contemnit consilium fratris in corde hoc loquitur. Ergo hoc dico, Qui superbiam habet, sine causa habet alias virtutes. Habet virtutes, imò eas non habet, sed videtur habere. Qui enim hoc habet quod deo contrarium est, quomodo potest habere aliquid quod deo amicum sit? Superbia in monasterio fit. Si ieiunamus, erigimur, si orationem facimus pro peccatis, in superbiam erigimur. Aliquis ieiunat pro peccatis suis, & pro peccatis suis pœnitentiam agens in superbiam extollitur. Ideo ieiunas, ideo oras, ideo præcepta facis, vt contra deum facias?

1. Tim. 3. — *Iacobi 4.* — B

Cap. 3. De monachorũ & solitariorũ superbia.

Monachus si superbus est, multum ei melius fuerat si vxorem duxisset. Ego simpliciter dico, & libera fronte hoc dico: quia quicunque superbus est, melius esset ei, & hoc ad comparationem mali dico, vt omnia alia vitia haberet, & ex malis suis inclinaretur ad pœnitentiã, & non omnes despiceret. Si autem post peccata ageret pœnitentiam, vtique dei misericordiam mereretur. Qui autem superbus est, omnium malorum habet principiũ, & non agit pœnitentiam, quasi iustus sit. Propterea superbia contraria est deo, quia ideo non subiicitur. Sic enim se habet quasi iustus. Superbus non agit pœnitentiam pro malis, & gloriatur quasi pro bonis. Hæc quare dixerim, & vos ipsi intelligitis, & aliorum ruinæ nostra debent esse exempla. Propterea venimus in monasterium, libertatem seculi perdidimus, vt seruitutem Christi accipiamus. Deinde ista de fratribus loquor, qui solent longius sedere à monasterio, non eis debet nasci superbia de exêplo. In cœnobio vixisti, placuit tibi vt maneres in decimo miliario, non propterea debes synaxin sanctorum fratrum contemnere: nec te ideo viliorem putes, si ad fratres veneris in ciuitates. Si necessitatem haberes ire & videre mulieres, & necesse habuisses ire in plateas, recte non ires: ad synaxin sanctorum fratrũ non vadis? O tu qui manes in secreto, aut melior es fratribus qui sunt in cœnobiis, aut peior es. Si melior es, veni vt eis exemplum vitæ tuæ tribuas: si autem deterior es, veni vt discas quæ non scis. Superbia nascitur, quando aliquis dicit se in secreto sedere, & fratres non dignatur videre & visitare, & in superbiam erigitur. Hoc propterea loquor præsente sancto fratre, qui hoc facit opere, quod ego loquor: ac vt hanc sanctitatem opere facere studeatis. Denique multi sancti patres, qui verè patres sunt, qui regunt animas sanctorum, quando aliquos viderint iuuenes ire ad deserta, & ad cœnobium non venire & in superbia esse, vadunt & vim eis faciunt, & adducunt eos, non vt eis noceant, sed vt tollatur eis superbia. Nec hoc propterea dico, vt illi qui manent in secretis, & veniunt ad cœnobium, & fratres visitãt, ab his qui sunt in cœnobiis arguantur quasi sint impatientes, nec quasi humiles. Nemo dicat de vobis: Ecce ille qui in eremo sedet, quia non patitur, venit: propterea venit vt superbiam deponat: propterea venit, vt te ædificet, & nô destruat. Videte qualis vitæ sit. Sic viuit in deserto, & tamen gloriam nô habet eorum qui in deserto sunt. Deus itaque omnipotens omnia quæ loquuti sumus, orationibus sanctorũ quoq; implere faciat. Nihil enim grãde est dicere, sed facere: & si quid facere non possum & loquor, ideo loquor, vt qui potest facere, faciat. Qui habet aures audiêdi, audiat in Christo Iesu domino nostro, cui est honor, virtus & potestas in secula seculorum, Amen.

C — D — *Apo. 2.*

FINIS.

DE BONO DISCIPLINAE.

Cap. 1. De laude disciplinæ. — E

MVLTI sunt qui sanæ doctrinæ aduersantur, iustitiã culpant, & disciplinam imperiũ esse iudicant ac rationabilem castigationê superbię assignant, cum non sit imperiũ, nisi vbi aliquid iubetur iniustũ: nec sit superbia, nisi vbi negligitur disciplina. Disciplina igitur magistra est religionis, magistra veræ pietatis, quæ nec ideo increpat vt lædat, nec ideo castigat vt noceat. Denique mores hominum irata corrigit, inflammata custodit, ita Salomone dicente, Fili, ne deficias à disciplina domini, neque fatigeris cum ab eo increparis. Quem enim diligit dominus, increpat: flagellat autem omnem filium quem recipit. Nihil profecto est quod non disciplina aut emendet, aut saluum faciat. Quam si quis sapiens apprehenderit, nec gratiam amicitiarum perdit, nec periculum damnationis incurrit. Nemo disciplinam irrationabilem putet, sub qua videt vniuersis quæ in cœlo, & sub cœlo sunt, verbo cooperante compositis, omnipotentis dei stare consilium. In principio enim operis sui deus nihil prius quàm disciplinam fecit. Nam cum assistente sapientia cœlum suspenderet, terram pararet, maria concluderet, & suis locis, suisque temporibus cursum solis, lunæq; globum disponeret, omnia sub disciplina constituit. Quid autem non esset tenebrosum, quid non incôpositum, quid non haberetur absurdum, nisi constitutis legibus cuncta starent elementa? Nunquid sine disciplina agitur solis cursus? qui quamuis diurni itineris necessitatem infatigatus impleuerit, ad officium tamen suum matutinus occurrit, & se in parte cœli quotidie terrarum spacia lustraturus ostendit. Tanta est disciplinæ ratio, vt intra temporum metas lege conscriptas ita indefessi itineris alternis vicibus siderũ cursus agitetur, vt nec luna defectionis suæ damna effugiat, nec solem diurni luminis flamma destituat. Nunquid sine disciplina est, quòd tanti maris fluctus humili terrarum littore continentur, & in suo sinu frequenter incitata ventis altior aggere vnda concluditur? Omnia profecto insipiens natura confunderet, nisi mundum disciplinæ ratio gubernaret.

Prouer. 3. — F — *Cap. 2. Quòd non sit disciplina irrationabilis.* — *Prouer. 8.*

G Hæc ideo propoſuimus dicere, vt diſceretis obedire euangelicis præceptis, & cœleſtibus obtemperare mandatis.

Cap. 3. Quomodo timor obtemperet diſciplinæ. Pſal. 2.

Quid autem rationalem animam,& ad dei imaginem factam expediat, facile poteſt homo intelligere, cum videt ſacratis per voluntatem dei conſtitutionibus diſciplinæ etiam elementa ſeruire. Audite Prophetam dicentem: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur dominus,& pereatis de via iuſta. Bene in omnibus cauſis timor obtemperat diſciplinæ, qui pro hoc ipſo quòd imminentes periculorum caſus aut iras iudicum cauere nouit, poteſtatem conſeruandæ ſalutis obtinuit. Quid igitur adultero caſtum? quid furi eſſet tutum? quid latroni non peruium? Quis non expauſceret concaua linorum, ſecreta ſyluarum? Quid non præſumptio poſsideret, niſi furorem animorum ſub metu pœnæ diſciplina compeſceret? Ac niſi conſtitutus eſſe ordo viuendi, nunquam profectò finem poneret natura peccandi. Nihil eſt quod non gula ſuadeat, ſi gulæ diſciplina conſentiat. Nihil eſt quod non perdat luxuria, ſi amore vitiorum à te diſciplina diſcedat. Nihil eſt quod non habendi cupiditate animus occupet, niſi auaritiæ

H vitium diſciplina condemnet. Omnia ſub metu diſciplinæ vitia iacent. Iam non eſt in quo fides vnquam erubeſcat ſi homo futurum dei iudicium reſpiciat, cauſam reddendæ rationis intendat: nec eſt in quo vindex ſcelerum flamma deſæuiat, ſi intuitu diſciplinæ, aut quæ ſunt honeſta cogites, aut quæ ſunt pudēda caſtiges. Multi ibi nomen crudelitatis imponunt, vbi pro amore diſciplinæ crimen admiſſi ſceleris ſupplicio vindicatur latronis, cum ſententia vindicantis iuſtis legibus ſeruiat, & non ſolum præſentibus, ſed etiam futuris manū porrigat. Quis igitur non licitè crederet ſe debere peccare ſi impudicis & impiis actibus iudex non præſcriberet diſciplinam?

Cap. 4. De diſciplina legis diuinæ & humanæ. Roma. 13. Leuiti. 24.

Videamus quid lex loquatur, Non occides, non adulterabis, non falſum teſtimonium dices. Hæ ſunt diſciplinę legis, quibus etiam diſtrictio ſententiæ ſecularis obſequitur, impugnando turpia, reſecando criminoſa. Nam adiicit ſcriptura, Iudex non eſt vindex poſitus boni operis, ſed mali: ita vt etiam vicarium pœnæ genus exigat, cum dicit, Oculum pro oculo, dentem pro dente. Sed iſtam antiquam ſententiæ ſeueritatem facilè vitare poſſumus, ſi flammas futuri iudicij cogitemus.

I Abſolute autem docet Paulus apoſtolus poſſe contemni ſecularis arma iudicij, qui dicit, Si vis poteſtatem non timere quod bonum eſt fac.

Rom. 13.

Sed hæc nō ocioſe tractanda ſunt. nam cum de his terrenis poteſtatibus Apoſtoli doctrina commemorat, ſenſibus noſtris cœleſtis iudicij partes inſinuat. Nam cum docet ſeruiendum ſeculi legibus, admonet neceſſario hominem futuris cauere temporibus. Si vis, inquit, non timere poteſtatem, quod bonum eſt fac. Hoc eſt dicere, ſi vis futurum non timere iudicium declina à malo, & fac bonū.

Pſal. 36.

Ergo hanc primam conſtitutionis formam, quæ ſeculi legibus caret cauere debemus & vincere, vt poſsimus à nobis illud præiudicium perpetuæ mortis excludere: quia quos iſta temporalis non affligit pœna, hos illa in æternum inſatiabili tormentorum perſequitur dolore. Nemo autem illum homicidij crimen euaſiſſe æſtimet, quem excuſatum ſecularis iudicij corrupti ſententia abſoluerit. Nec ille adulterij facinus prætermiſſum putet, qui indulgentiæ lege deprehenſus euaſit. Nemo cum ſanam dexteram videt falſitatis reo, debita iure ſupplicia iudicet fuiſſe conceſſa. Defunctis corporibus ſalua ſunt crimina, niſi fuerint prius apud deum lachrymarū interceſsione purgata. Expectat enim reum ſuum gehenna debitis armata

K ſupplicijs. Ad confuſionem magis præſentis vitæ, non ad abſolutionem criminis pertinet authoritas ſententiæ ſecularis. Illa ergo nobis ſunt ante omnia cogitanda ſupplicia, vbi homo viuet durāte pœna, vbi nec tormenta corpori, nec deſunt membra tortori.

Cap. 5. De vtilitate diſciplinæ. Rom. 13. Pſal. 2.

Quæ tamen facilè vitare poſſumus, ſi habenas diſciplinæ teneamus, dicente Apoſtolo, Si vis non timere poteſtatem, bonum fac, & habebis laudem ex ea. Quis ſapiens non ad hæc diſciplinæ bona animum lætus apponat, vbi poteſt homo non ſolum criminis pœnam vitare, ſed & gratiam laudationis acquirere? Audite Prophetam dicētem: Apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur dominus, & pereatis de via iuſta. In hoc loco ad illos puto pertinet iſta ſententia, ad quos nondum diſciplina peruenit, qui adhuc in deuiis morantur, capti antiquo ſuperſtitionis errore. Probantur enim ſub lege nunquam vixiſſe, qui admonentur vt apprehendant ſtudium diſciplinæ. Sequitur in hoc pſalmo, Nequando iraſcatur dominus, & pereatis de via iuſta. Igitur ſi illos propheta ſtatuit, reos ad quos diſciplina nunquam peruenit, quid de illis iudicandum putamus, quos diſciplina deſtituit? In-

L ter vtrorumque actus authoritas propheticæ lectionis incuſat minorem planè culpam non perueniſſe ad diſciplinā quàm legem diſciplinæ reſpuiſſe. Ecce dicit Propheta, Qui ſpernit diſciplinam, odit animam ſuam.

Sapien. 3.

Et verè vt dixit ita eſt. nam hoſtis eſt & inimicus animæ ſuæ qui ſpretis diſciplinæ monitis, diabolicis occupatur officiis. Dicunt aliquanti diſciplinam ſatis duris legibus conſtitutam. Loquantur iſta ſatis miſeri, quos ad omne facinus ille diabolus author mortis inuitat, quorū mentes inſatiabilis gula poſsidet, ſuper quos regnat ebrietas, quos turpis luxuria captiuos tenet, & à quibus nunquam ſuperbia ingrata diſcedit. Illis autem quibus eſt ſtudium honeſtæ fidem ſeruare continentiæ, humilitati pietatiq; ſeruire, dulce diſciplinæ onus eſt, & leue iugum domini, quod non grauat, niſi aut perditos, aut perituros.

Cap. 6. de diſciplina in brutis.

Erubeſco dicere in confuſionem humanæ negligentiæ, quare apud aliquantos parum proficiat diſciplina, cum videamus paſtorale magiſterium etiam apud muta animalia non perire. Doceant nos ecce ſeruare ordinem diſciplinæ tam dociles equorum animi, cum in gyrum ducti fluxuoſis greſsibus membra componunt,

M & ſub vnius habenę retinaculo ita laxari ſe conſentiunt, vt & currendi & ſtandi modus ſub quadam legum diſpoſitione ſeruetur. Ita quos natura numero diuidit, ſtudio diſciplinæ coniungit. Videte q̃ fortia boum corpora plauſtro ſubiaceant, quæ in tantum imperio animum parant, vt tumētia naturaliter leui iugo colla ſupponāt. Ita diſciplinæ conſtitutionibus ſeruiunt, etiam quæ in feritate naſcuntur. Vnde miror aliquoties hominem, cui ineſt ſapientia & intellectus prudentiæ, paſsim præcepta diſciplinæ negligere, cum videamus mutum animal vitia cauere, iuſsis obtemperare, imperio deſeruire, atque ita ad omnem obediētiam animum aptare, vt cum opus fuerit, armatis legionibus occurrat, & hoſtilibus ſe telis iuſſum obiiciat. Audite in hoc loco Prophetam dicentem: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem me non cognouit.

Eſa. 1. Cap. 7. Quomodo dominus vel inueniri poſsit vel agnoſci.

Vereor dicere, ne noſtram negligentiam pulſet iſta ſententia. Non autem cognoſcit dominum, qui conditionis ſuæ non cognoſcit officium. Oſtēdam ſanè quomodo dominus poſsit aut inueniri aut cognoſci, ſi tamen eſt animus videntis. Si vis videre dominū, require mendicum, reſpice ad pauperem, ſuſcipe peregrinum,

visita

A visita infirmum,curre ad carcerem. Si vis videre deum,
vincula captiuitatis absolue , nodos iniquitatis incide.
Mat.25. Audi de hoc dominū dicentem, Esuriui,& dedistis mi-
hi manducare:sitiui,& dedistis mihi bibere : hospes fui,
& suscepistis me:nudus fui,& cooperuistis me:infirmus
fui,& visitastis me : in carcere eram , & venistis ad me.
Moneo itaque ne despicias nudum, ne cæco manū sub-
trahas , ne inuolutum pannis contemnas. In hac enim
Mat.2. veste primùm dominus cum à Magis quæreretur inuē-
tus est. Et quia de disciplina fecimus mentionē, sub qua
fides Christiana viget, necesse est vt omnia in aures ve-
stras vitæ ornamēta deferantur , vt intelligat vnusquis-
que parum sibi prodesse conuersationis famam , nisi in
Cap.VIII. contemptu mundi amauerit disciplinam . Ergo cui
De vita religiosa & bona fama. studium est Christum colere , prius cordis & corporis
suscipiat indumenta. Omnis igitur vita religionis pro-
fessæ, integritatis debet famam sentire, ne quē expectat
corona virtutis, pudoris damno feriat. Corporis inte-
gritas vitam muniat , integritatem fides incōtaminata
custodiat,vt manente vtriusque partis beneficio,imma-
B culatum hominem faciat regnare cum Christo . Sed in
hoc solum constat conuersationis nostræ ratio , vt bo-
ni simus. Laborandum igitur illi ante omnia est,vt qui
bonitatem sequitur,bonus esse iudicetur . Nam quam-
uis homo purum corpus immaculatumq; custodiat , la-
ceratam vitam ad deum portat, cuius actus vultum in-
famat, licet sciamus conscientiam solam bonis actibus
posse sufficere. Sed quāto melius est vt semper de te be-
ne sentiat , qui circa ianuam tuam vanis suspicionibus
frequenter ægrotat? Insitū est enim naturaliter vulgo,vt
de bonis semper malè iudicet . Sed tu qui curam bonæ
famæ colis , studio tuo gratiā integræ opinionis acqui-
re. Vita ergo nostra ita sit lucida , vt sit omnibus nota.
Integritas religioni,pudor seruiat humilitati. Quem a-
mor tenet seruandæ integritatis , ante omnia falsi ad se
famam non admittat erroris. Magnum est quidē & glo-
riosum, & vsque ad cœlum omnium ore proferendum,
nunquam malis actibus locum dedisse : sed multo for-
tius est , nunquam falsis suspicionibus laborasse. Quid
enim tibi prodest sobrietas, si vitia ebrietatis exerceas?
Quis te non ebrium iudicet, si inter effluentes vino ca-
lices saltantium gyros imiteris? Quis te castum putabit,
C si te viderit meretricum fabulis mixtū , scenico sermo-
ne compositis,aut loquentem turpia , aut inhonesta re-
sonantem? Laudo quidem conscientiam castitatis in te,
Cap.IX. sed odi colloquium meretricis. In quo loco fortasse
Quomodo bona sufficiat conscientia. dicat mihi aliquis: Sufficit mihi pura conscientia. Quan-
tum ad innocentiam pertinet,tibi soli sufficit. Sed pro-
uidendum est, ne facilitate tua alter peccet, & alienum
peccatum in te redundet , iuxta illud quod dicit scri-
Mat.18. ptura, Væ illi per quem scandalum venit. Quāuis autem
precioso serico corpus vestias , & niueo vellere mem-
bra componas,non sine macula diem transigis,si cami-
ni ardentis ora cōtigeris. In omni igitur actu tuo vitam
tuam disciplina comitetur. Si vis placere Christo,elabo-
ra vt professionem tuam fides adiuuet , fama commen-
det. Præcedat vos patientia humilitatis socia,assistat pu-
dicitia integritatis magistra,fugiat cupiditas, erubescat
ebrietas,luxuria actus suos lugeat, superbia confusa dis-
cedat . Quicumque igitur est qui festinat deum agno-
scere, sub hoc disciplinę ordine Christum poterit inue-
nire. Multa quidem erant adhuc dilectissimi, quę disci-
plinę ratio suadebat aperire,quę interim putauimus dif
ferēda, ne ociosis auribus fastidium pareret longa nar-
ratio. Sane ne quid in hoc opere subtraxisse videamur,
elaborabimus vt ea quæ religiosis actibus competunt, D
sequenti tempore disseramus.

FINIS.

AD LECTOREM.

Sermo loculeius nec docti, nec diserti. Quid habuerunt vel frontis, vel mentis, qui talia scripta nobis obtruserunt nomine Augustini?

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPOnensis Episcopi, De visitatione infirmorum, Liber primus.

Cap.I. *De lachrymarū temperantia.* Visitationis gratia nepoti meo cha-
rissimo morienti extremum vale
dicturus hesterna die processi : sed
tactus dolore cordis intrinsecus,
non sine quantulacumque oculo-
rum humectatione, vix in verbum
aliquod tādem ora singultuosa re- E
solui , vnde nec digna me , nec digna se satis proferre
potui. Si enim,(quod omnium est) ausus animus dolore
non minimo affectus , verba attemperaret , ipsa verbo-
rum attentatio lachrymarum esset augmentatio . Par-
cebam itaq; verbis, vt parcerem lachrymis. Nō conso-
latorias siquidem effundere lachrymas, effœminatorum
est : porrò nullas, cùm gaudere cum gaudentibus , flere
cum flentibus iubeamur , & inobedientia & inhumani-
tas est. Nam & lachrymatus est Iesus. Plorabo igitur mi
nepos dilectissime,ne sim inobediēs & inhumanus ne-
ve non sim imitator saluatoris mei Iesu: temperabo quo-
que me à lachrymis, ne nimis videar effœminatus.

Cap.II. Tu quoque viam vniuersæ carnis nepos amantissi-
me ingredi festina , quo visurus es parentes tuos , Pa-
triarchas sanctos , omnium etiam summam beatitudi-
nem. Ad tanti igitur itineris ne deficiat in via subsidiū,
grande viaticum tibi est necessarium. In muro ciuitatis
supernæ apponendus es lapis viuus,in cuius ędificatio-
ne non auditur strepitus aut malleus . Hîc perferendus
est strepitus , hîc adiiciendus est lapidi malleus , hîc
conterendum est totum lapidis quadrandi superuaca- F
neum. Strepitus sit peccatorum tuorum recordatio,su-
per quibus perstrepat in aure sacerdotis humillima tua
confessio , iuxta illud Apostoli Iacobi , Confitemini *Iacobi.5.*
alterutrum peccata vestra . Malleus sit pœnitentia
cordis plusquàm pectoris percussio , quę vtraque dum
adhuc aliquantulum in hac vita præuales , ita modifi-
centur,vt in ædificij dei appositione necessaria habean-
tur. Nam quò vadis? Ad vitam. Per quam viam? Audi
deum dicentem, Ego sum via, veritas & vita. Non po- *Ioan.14.*
tes errare,Christus via est. Non potes falli, Christus ve-
ritas est. Non potes non viuere , Christus vita est . Per
Christum viam,vadis ad Christum veram vitam. Chri-
stus via est, tu viator. Christum viaticum porta: condu-
cet te ad seipsum via, veritas & vita . Sed quomodo in-
uenies viam istam,quomodo inuenies viaticum? Chri-
stus deus est, deus autem vbiq; est. Si deus vbiq; est,& in
te est , post te est, ante te est, & in circumitu tuo est . dei
omnia plena sunt. Ne longe deum arbitreris, vbicum-
que quæsieris , ipsum inuenies. Si ascenderis in cœlum, *Psal.138.*
illic est: si descenderis ad infernū,adest. Si assumpseris

G peunas tuas diluculo, vt habites in extremis maris, etenim illic manus sua deducet te, & tenebit te dextera sua. Deus igitur vbiq; est. Hospitē deū habes, hospitium acceptum fac hospiti tanto, & tūc securus dices hospiti tuo, vt in eundo deducat te, & in deducendo conducat te, in cōducendo perducat te, & in perducendo hospitetur te. Dico tibi, si sibi gratum exhibueris hospitium, gratum & gratius exhibebit tibi hospitium suum. O quàm beatus eris si hospes dei fueris, si in ciuitate sua, cœlesti scilicet Hierusalem, mansionem acceperis. Si deus in die aliqua tibi gratias agens dixerit: Hospes fui, & collegisti me, & quamdiu fecisti vni ex his minimis meis, mihi fecisti: Veni benedicte patris mei, percipe regnum. Erraueram equidem, quoniam pro hospitio tuo hospitium dei promiseram: ciuem iam cōscriptum, imò iam cōregnantem, hospitem vocaueram. Non promittit tibi deus hospitium, promittit regnum: regnabis cum Christo, eris hæres dei, cohæres autem Christi. Sed ad tantam felicitatem adipiscendam præparatio multifaria tibi charissime est necessaria. De confessione & pænitentia superius breuiter notatum est. Confiteri & pœnitere à malo est declinare. A malo declinare, quodammodo bonum est. Sed audisti: Declina à malo, & fac bonū. Bona est à malo declinatio: sed necessaria est ad bonum faciendum festina & efficax exhilaratio. Hilarē enim datorem diligit deus. Et quid est bonum facere? In publico est boni faciendi regula. Enarrat sibi bona impēsa doctor doctorum ita dicens: Hospes fui, nudus & in carcere, sitiens & esuriens, & ministrasti mihi. Et hæc mihi fecisti quamdiu vni ex minimis meis fecisti. Grande bonum quod cum fit in pauperes, redundat in deum. Sed in pauperes largitio non est totius boni exhibitio. Dicit Apostolus, Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ergo totius boni summa est charitas. Distributio facultatū tuarum in pauperes, nisi ex radice charitatis procedat, in deum non redundat. Deus charitas est: quod ex deo procedit, in deū redundat: quod in deum non redundat, ex charitate non procedit. Ex deo igitur processio, & in deū redundatio, dei dona sunt. Distribue igitur tua sic in pauperes, vt in deū I distributio redūdet. Sed quid distribues? Forsitan deest quod distribuas. Audi Tobiam, Fili, si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si autem exiguum, etiā illud exiguū impertiri stude. Si dederis alicui calicem aquæ frigidæ, non perdes mercedem tuam. Sed forsitan & aqua deest: sed habes quod distribuas, habes teipsum: da teipsum deo, & habebis ipsum deum. Quomodo dabis te deo? Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Forsitan domum non habes, dispone tibi, si non disponis domui. Qualis erit illa dispositio? Dilige deum, & diliget te deus. Assume pennas cum quibus ad deum euoles. Pennæ quibus euoles sunt, dilectio dei & proximi. Dei & proximi dilectio, apta tuiipsius est dispositio. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. De dilectione dei quid dicā? Diliges dominum deū tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis. Diligat deū oculus tuus, os tuum, manus tua, pes tuus, omnis sensus tuus. Quicquid dilectionis in te est, tu tot' diligas deū. Hæ sunt duæ alæ quibus euoles ad cœlos, transueharis ad sanctos, inferaris inter angelos. Si ociosa sit manus ab opere, pes à deambulatione, sed nunquam sancta anima vel mens timens deum vacare poterit à dilectione. Sed dicis, Diligo deum. Bene, vtinam sit in re quod promisisti sermone. Dilectionis dei probatio, mandatorum ipsius est completio. Operum suorum voluntaria completio, amare quod amat deus, ardēti desiderio amplecti quod facit deus. Si igitur deum diligis, quod facit deus diligis. Et si quod facit deus diligis, disciplinam dei flagellantem te diligis, flagellum dei sustines, tussi laboras, pulmone deficis, cibū stomachus respuit, phthisi decoqueris, vinum fastidis, dysenteria sauciaris, multimodo morborum genere afficeris. Sed & hæc, si oculum habes, si cordatus es, dei dona sunt. Disciplinā patris ne abiicias fili. Nemo filius, quem non corripit pater. sed noli deficere à disciplina domini, & ne fatigeris dū ab eo argueris. Quem enim diligit dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Vis scire quia infirmitas corporis salutem animæ parturit? audi dominum Apostolo respondentem: Virtus in infirmitate perficitur. ac si dicat, Cōplectere quam pateris infirmitatem, quoniam ita proficies de virtute in virtutem, Si in infirmitate virtus augmentatur, virtus autem est salus animæ: infirmitas corporis, quandoquidē per virtutem animæ parit salutem, donum dei est. Non enim est aliunde nisi ex deo salus animæ. Flagellum ergo dei ne contēnas, sed flagellatus dic deo gratias. Dilige corripiētem, dilige corrigentem, dilige arguētem. Non in furore, nō in ira, sed in misericordia aperi pulsanti, deuotus esto vocanti, gratias age miseranti, redi ad te, cogita parumper: cogita de deo: pensa si potes, quoniā super omnia opera sua ipsius miserationes. Ipse deus est, ipse iudex est, nec te vult damnari, nec vult te male iudicari, vult tui misereri, flagellat te misericorditer, qui in eum deliquisti pertinaciter. Deus meus, deus meus audebo dicere, pace tua dicam, quoniam magno repletus gaudio dicam: In quodam ecstasis tripudio de te præsumendo dicam, Nisi quia deus es, iniustus esses, quia peccauimus grauiter, inhæremus peccato pertinaciter, gaudemus de peccato, post peccatū ambulamus, extenso collo peccatum nostrum prædicamus, nec abscondimus, & tu placatus es: nos te prouocamus ad irā, tu autem conducis nos ad misericordiā. Nos irritamus te ad furorem, tu autem differs vindictam. Iusto exterminio punire poteras peccantes, subuertere negligētes, & patiētia tua expectat vt corrigamur pœnitentes. Deus meus misericordia mea. Nunquid non hæc est iniustitia? Sed nunquid iniustitia apud deum? Absit. Quòd enim sustinet deus, iudex iustus patienter, quòd iusta seueritas flectitur misericorditer, totum deus est. Neque enim aliter deus esses nisi flecteris, nisi patereris, nisi misereris, nisi deus esses. Quodcūque igitur facis, tuū est. Fac igitur deus quod facis, quia quod facis, tuum est: quod tuum est, bonum est: quod igitur facis, bonum est, deus meus misericordia mea. Tu igitur chare mi, ad modicum migraturus de mundo, tam am & tam ineffabilem benignitatem domini dei tui ne spernas, flagellum ipsius gaudenter suscipe. Flagellat in te quod nescis, nec iniuste: Iusta enim sunt ipsius iudicia, morbus hic corporis, medicina est spiritalis. Porrò recogita quod morbus tuus, vt aiunt medici, est incurabilis, & tecum reuolue, quoniam si contra deum præsumpseris murmurare, & morbum velis nolis sustinebis: nec murmurando sanaberis, imò anima debilitaberis, dum contra deum tuum, patrem tuum, medicum tuum, magistrum tuum mansuetissimum & tranquillissimum, in ipso flagello pacatissimum, qui nunquam iratus est, cum iratus est, misericordiæ recordatur, murmuraueris. Meis igitur acquiesce consiliis, & quandoquidem murmurando duo

Cap. III. De operum misericordiæ meritu.
Mat. 25.
Roma. 8.
1. Petri. 3.
2. Cor. 9.
Mat. 25.
1. Cor. 13.
1. Ioan. 4.
Tobiæ. 4.
Esaiæ. 38.
Cap. IIII. De dei dilectione, & correptionis vtilitate.
Leui. 19.
Roma. 13.
Deu. 6.
Prouerb. 3.
Heb. 12.
2. Cor. 12.
Cap. V. De misericordia dei excellentia.
Roma. 9.
Cap. VI. Consolatio morituri ex mortalis vitæ miseria, & mortis multimoda vtilitate.

A duo mala sustineres, pacificus esto, & grauamen corporale fac tibi antidotum spiritale. Non enim si in flagello vis deum recognoscere, corpore & anima flagellaberis, non enim flagellat deus bis in idipsum. O quàm iucundo pectore, q̄ læto corde, visitationem diuinam debes praoptare. Certe si corpore totus præualeres, infirmitatem medicinalem à deo deberes votis omnibus expetere, ne sanitas corporis infirmitas esset animæ, metuere. Nihil aliud scio, sed quia infirmaris, vtiliter debes gaudere, quia iuxta est vocatio diuina: Debes ei totis nisibus lætus adhærere. Eia si episcopatum aut honorem alium, aut sanitatem infirmis optabilem tibi concessisset deus, nónne omni gaudio illud donum dei susciperes? Certe maiori exultatione & affectuosiori voluntate cum gratiarum etiam actione hanc dei animaduersionem debes tibi vnicam habere, quia & hoc vtilissimum donum dei est. Porrò si de vitæ istius naufragio, deque compendiosæ mortis comparando commercio cogitares, q̄ inenarrabiliter viuere fastidires, quàm festinanter mori in domino concupisceres? Beati enim mortui qui in domino moriūtur. Nam vt collationem B quandā breuiter faciamus, conferamus si placet de vita præsenti, quæ initium dolorum est, & quasi per amicum litigium quid potius appetēdum sit, male viuere, an bene mori, discutiamus: nam bene viuere præsentialiter nemo potest. Omnis enim homo mēdax. Et Apostolus homo præ cæteris hominibus videns aliam legem in membris suis legi mentis suæ repugnantem, cupit dissolui, & esse cum Christo. Et scimus quia omnis creatura ingemiscit & parturit, vsquequo liberetur à seruitute corruptionis per eum qui subiecit eam in spe. Denique quis numerare potest præsentis vitæ molestias? Esurire, sitire, algere, calere, lassari, & innumerabilia ex ipsa consuetudine nobis domestica sunt: tamen initiū dolorum hęc. Sed vt altius reuoluamus quæ intra nos sunt, cupere, amare, odire, fornicari, adulterari, occidere vel occidi, rapere, furari, nóne inimicæ passiones nobis sunt? tamē quis immunis, quis liber est ab his omnibus? Et quis tot & tantarum obnoxius passionum, immunis erit à peccato? Et quis viuens sub peccato, bene viuit? Ergo male viuit omnis homo, & peccatum malum est. Denique audenter pronuncio, quia principium vitæ homi C nis initium dolorum est. Fuere philosophi hoc non ignorantes, qui in ortu puerorum lugebant, in morte autem gaudebant: hoc significantes, quia homo ad laborem nascitur, ad requiem autem moritur. Sāctus etiam Dauid & de ortu & de vita filij quem de Bersabee susceperat, intantum est contristatus, vt dum puer adhuc viueret, lugens & incœnatus maneret, mortuo autē puerulo & gauderet & cœnaret. O mors desiderabilis, ô mors omnium malorum præsentium finis, ô mora laboris clausula, quietis principium, quis excogitare queat tuarum vtilitates beatitudinum? Nam male mori, Christianorum non est: bene autem mori, cum Christo viuere est. Et quis ipsius beneficia sufficiēter expediat, quæ hominem Christo conglutinat, quæ vt dictum est, finis malorum est, nutrix initiumq; securæ felicitatis est? Valeas mors mi dilectissima: confiteor, si possem, libenter te complecterer, libenter te gustarem, vltro subirem: & testor, quia omnis mea cogitatio, & Epistolæ præsentia frequentata lectio instigat me ad tui dilectionem, tantùm ne intempestiua venias. Tu autem caro mea & omeum, quem Epistola mea visitat, quam & extremam moriturus accipis, de hac eadem Epistola, & de aliis quæ in te sunt exemplaribus consolationem accipe, ne in extremo positus, tanquā desolatus ad curiam dei tui D venias. His omnibus expletis oratio tibi est necessaria, ergo deum alloquere, & nihil secus egeris, de ipso securus ita affare: Deus meus, deus meus, misericordia mea, refugium meum, te desidero, ad te venire festino, ne despicias me sub tremēdo discrimine positum, adesto mihi propitius in his meis magnis necessitatibus: nō possum me redimere meis operationib⁹, sed tu redime me, & miserere mei. Diffido de meis meritis, sed cōfido de miserationibus tuis, & plus cōfido de tuis miserationibus, quàm diffidam de malis actibus meis. Tu es spes mea deus meus, tibi soli peccaui, mea culpa. Qui fui tibi charus ad redimendum, non sim vilis ad perdēdum: & nunc ad te venio qui nulli deest: cupio dissolui, & esse tecum. In manus tuas commendo spiritum meum domine: respice in me domine deus veritatis, & præsta mihi deus meus, vt in pace dormiam & requiescam: Qui in trinitate perfecta viuis & regnas deus per omnia secula seculorum, Amen.

Apoca. 14. *Psal. 115.* *Roma. 7.* *Philip. 1.* *Roma. 8.* *2. Reg. 12.* *Quòd infirmo oratio sit necessaria.*

FINIS.

DIVI AVRELII E AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, De visitatione infirmorum Liber secundus.

Caput I.

SVperioris tractat⁹ cursum me clausisse putaueram, cum quidam de fratribus illum accipientes, ipsi attentius inhærentes, accuratè collaudauerunt, & sicuti testabantur, pro alia vtilitate sui gratanter relegerunt, & eum cōmuni decedentium à seculo consolationi necessarium iudicauerunt: ego autem fraternū gaudiū meū existimans, ita illud amplexatus sum, vt in ipsorum lætitia mihi meum complaceret opusculum, & quod ipse impræmeditatus dictaueram, solitario peragerem scrutinio. Erant autem quæ scripta fuerāt, simpliciter, sed (vt reor) catholicè dicta. Vnde & dictorum simplicitati propter fratrum beneuolētiam, qui iam ita laudauerunt, peperci. Ipsi autem, licet volumen esset paruulum, Visitationem illud infirmorum appel- F lauerunt: ego autem superiora vti erant, manere passus sum. Sed quoniam Epistolari studueram breuitati, quædam prætermiseram quæ ad eandem infirmi visitationem necessaria fuissent. Ea ergo quæ compendij gratia prætermiseram, necnō & ea quæ super idem negocium à me postea requisita sunt, stylo subsequenti commendaui. Erāt quoque ordine præcedentia, sed ipsa præpostèrauit ad alia tendendi non inutilis velocitas. Mi *Cap. II.* charissime recessurus à nobis, te etenim cōpellit dies vltima, fidelis esto, sine fide enim non potes placere deo: neque enim infidelia deo est acceptabilis. Sunt ergo de deo multa credenda, ad salutem animæ necessaria. Sacramentis igitur diuinis fides plusquam verborum argumentatio adhibenda est: Neque etenim singillatim de deo credēda per rationis argumenta possumus comprehendere, possumus autem & debemus credere: nam neq; de deo loquimur, quin à nobismetipsis aliquantulum mente excedamus. Vbi igitur est mentis excessio, idonea est fidei successio. Mirabile ergo illud de trinitatis vnitate, de vnitatis deifica trinitate, sacramentum magis est credendum quàm exponendum. Enimuero credatur sacræ scripturæ testimoniis. Sūt & alia de deo filio quasi nobis propinqua & contigua, & ex ipsa sui

De fide proponenda in Christum.

G propinquitate & contiguitate nobis familiaria, & ex ipsa familiaritate delectabilia. Delectabile quippe est homini & salutare morieoti, loqui & satiari de humanitate Christi. Quòd enim verbum caro factum est, & habitauit in nobis, hominis est: quo homo de° factus est, hominis est: vtrumque igitur hoc ineffabile sacramentum hominis est. Quoniam ergo infirmus hominis intellectus ex suiipsius humanitate ponderosa hebetatus, videns nunc per speculum in ænigmate, dei nõ potest diuinitatem vt dignum est comprehendere, ad illam quæ sua est, Christi humanitatem, oculum suum intellectualem reflectat. In illa delectetur, ex illa quoque satietur, ad ipsam faciem suã conuertat, sicut de Ezechia dictum est, Conuertit Ezechias faciem suam cum lachrymis ad parietem. Paries Christi, humanitas est. Vnde ita Salomon, En ipse stat post parietem nostrum. Diuinitas ipsius videlicet ad nullum deflexa vel deflectenda peccatum, sub carne nostra latitabat: Nã & in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Ad hunc reuera parietem Ezechias sub mortis articulo, quem ei Propheta H per spiritum prædixerat, faciem cõuertit, & ita conualuit. Hac valetudinis expectatione tandẽ securus Iacob ita tripudiat: Vidi dominum facie diuinitatis, in qua erat deus, ad faciẽ humanitatis, quam erat assumpturus, & sic salua facta est anima mea. Hui° incarnationis desiderio flagrabãt omnes sancti. Quippe quibus erat manifestum non aliter posse saluari genus humanum, nisi per filium dei incarnatum. Non enim est in aliquo alio salus, nec est nomen aliud sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat hominem saluum fieri. Ad hunc igitur parietem nostrum, mediatorem nostrum conuerte faciem tuam familiarius, quod tuum est aggredere securius, scit compati tuis infirmitatibus, qui factus est tuæ infirmitatis participando cõsocius, prærogatiuam nostræ carnis in cœlos euexit superius, quia exaltatus est super cœlos homo deus, participatus est nostræ humanitatis, vt nos participaremur suæ diuinitatis. Aude igitur fili mi de homine tuo deo facere quoddã participium, quia prior fecit de° de homine tuo puro sibi participiũ: ex diuinitate processit saluatio, & ex humanitate redẽptio, vtrumque tamen ex vtroque. Sed quod meum est, & quod ex me mihi quadam agnatione & cognatione, I & quadam secreta affectione conglutino, quodam proprio iure consanguinitatis mihi vendico. Tutios & iucundius loquor ad meum Iesum, quàm ad aliquem sanctorum spirituum dei: plus debet mihi Christus quàm alicui cœlestium spirituum. Quod tu es, fieri dignatus est deus, non factus est quod est angelus: & si sit magni consilij angelus, te exaltauit super angelos, tu etenim iudicabis angelos. Nollem habere locum angeli, si possem habere locum debitum homini. Ad curiam dei sui, dei tui, præcessit deus tuus, homo tuus, tunica tua, tunica polymita, quam sibi decentissime coaptauit, indutus illa, assiduus interpellat pro nobis, non iam ab angelis minoratus, imò gloria & honore coronatus, & super opera manuum dei constitutus. Quem igitur habes intercessorem, habes mediatorem, constitue tibi propitium adiutorem Et si deus pro te, quis contra te? Firmiter igitur & fideliter credenda est dei incarnatio, passio & resurrectio, & super cælos ascensio, necnon & tuiipsi° futura reformatio. Hæc fili mi fides tua habeat, perscrutetur & teneat cor tuum, nihil dulcius sapiat, os tuum audacter confiteatur & concinat. Corde etenim creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutem.

Et licet hæc sufficere valeant ad salutem, tamen sunt quædam exteriora signa pigritantis etiam fidei aliquan- K do excitatoria, & quasi quodam compunctionis penetralibus suis figentia, quæ & Christianitatis religio vult obseruari, & amicorum ad infirmos conuenientium deuotio gaudet adimpleri. Hæc & tu fili mi non negligas: erunt siquidẽ & tibiipsi salubria, & mihi charisq; tuis cõsolatoria. Habent siquidem Christianorum arcana illius dominicæ crucis quasi quoddã venerabile monimentũ, quod de crucis ipsius imaginatione crucem cognominant, quod & nos omni veneratione dignissimum fatemur, & ad recordationem crucifixi nostri veneramur. Adiicitur etenim super crucẽ quædam hominis inibi patientis imago, per quod salutifera Iesu Christi nobis renouatur passio: hanc complectere humiliter, venerare suppliciter, tamen hęc ad memoriam tibi reduces:

Nec deus est, nec homo, præsens quam cerno figura:
Sed deus est & homo, quem signat sacra figura,
Verus homo verusq; deus, tamen vnus vterque:
Probra crucis patitur, mortem subit & sepelitur:
Viuit idem, crucis hæc per signa triumphat ab hoste:
Id notum vobis crucis huius littera reddit:
Scilicet ipsius nota sunt crux & crucifixus: L
Hæc & ego veneror, Iesum quoque semper adoro.

Tu autem bone Iesu, qui pro me pendens ita passus es, misereri mihi digneris, & præsta qui mihi moriens es, & ad hoc mortuus es, vt mundo moriens, tibi viuam, bone Iesu. Nec prætermittendum est illud apostoli Iacobi præceptum, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo sancto in nomine Iesu, & oratio fidei saluabit infirmum. Ergo sic roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, imò per Apostolũ suum dominus: Ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum dominici corporis supplementum suscipere fili mi non renuas, quin potius illud auidissime quæras, fideliter comedas. Cibus etenim ille incomparabilis, ineffabilis, viaticum tibi erit saluberrimum, redemptionis tuæ precium, redemptoris monimentum, & redempti munimentum. De confessione superiori tractatu te breuiter commonefeci, quòd vrgebat me ad alia tendendi curiosa necessitas. Nunc quoque de eodem confessionis capitulo, M recapitulationem compendiosam facere dispono. Sunt quidã qui sufficere sibi ad salutem autumãt, si soli deo, (cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia) sua confiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubescunt siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram discernere per legislatorem cõstituit dominus. Sed nolo vt ipsa decipiaris opinione, quatenus cõfundaris confiteri coram domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione: nã ipsius humiliter subeundum est iudicium, quem dominus sibi nõ dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Non seducat te somniantium illa superstitio quæ in visitãdo confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad deum peccatorum confessio. Nos autem nõ abnegamus quin sit ad deum frequenter referenda confessio peccatorum. Beatus etenim qui tenebit & allidet paruulos vel maximos suos ad petram, Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illud sana doctrina, ne tibi applaudentiũ faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis (qui mediator sit ad deum tuum) salubri iudicio: alioquin & sub lege & sub gratia, Ite & ostendite

Marginalia: Ioan. 1. — 1. Cor. 13. — 4. Reg. 20. — Cant. 2. — Baruch. 3. — Gene. 32. — Acto. 4. — Esaia. 9. — Psal. 8. — Roma. 8. — Roma. 10. — Cap. III. — Cap. IIII. De sacramentis ab infirmo suscipiendis. — Iacob. 5. — Psal. 136. — 1. Cor. 10. — Luc. 17.

A ostendite vos sacerdotibus, responsum diuioum, quo-
modo consummaretur? Coofitemini alterutrum pec- *Iacobi.5.*
cata vestra, quomodo cõpleretur? Ergo cicatricum tua-
rum arbiter dei vice dominus adhibeatur presbyter, &
reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum re-
conciliationis. Neque quidem, sicuti quidã faciunt, *Cap.V. Qualis debeat esse fructuosa confessio.*
cum quadam calliditate alloquaris presbyterũ, quoniã
talis allocutio tuiipsius foret deceptio. Accedont siqui-
dem deceptiosi ad sacerdotes, ita eis præsentibus con-
fitẽtes: Ego peccator, domine sacerdos, peccaui periu-
rando, adulterando, fornicando, hominem occidẽdo,
mentiendo, sacrilegium committendo, furãdo, rapien-
do. Hæc omnia cõmisi, mea culpa, vel opere, vel volun-
tate. Ita isti deum irridentes, cum tamen non irridetur,
confiteotur quæ non fecerunt interpolantes, reuelata
velantes, vt sit idem in eodem peccatum denudasse, &
denudatũ obumbrasse, de quo sacerdos tunc incertior
recedit, cum certa incertè audierit. O quàm beoe & iu-
ste huiuscemodi versutiis sacerdos ille consuleret, si his
omnibus quę audiuit, iudicium suũ apponeret, & quasi
reum de omnibus competenti correctione mulctaret,
B qui se de omnibus nihil excipiens, nihil ex nomine de-
tegens, semet infamando aggressus est; bona quoq; in-
ordinate dispensauit, & tunc nõ erat his locus, & tẽpe-
ratior locus esset quo generalem morbum medico de-
tegere debuisset, si pri⁹ vulnera, liuores, plagas tumẽtes
sibi singillatim, prout grauius visceribus instabant, eui-
scerasset. Tu vero fili mi, non ita facies, quoniã saniori
consilio crediturus es. Astantem coram te sacerdotem
angelum dei existima. Labia quidẽ sacerdotis, ait Ma- *Malach.2.*
lachias, custodiunt scientiam, & legem requirũt ex ore
eius. Angelus enim domini exercituum est. Et cum qua
& deum & angelum eius decet reuerentia, dei ministrũ
affari? Aperi ei penetralium tuorum abditissima lati-
bula, conscientiarum verecundarum penitiora reuela
repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te nõ
puduit forsitan corã multis & cum multis facere. nam
humanum est peccare, Christianum est à peccato desi-
stere, diabolicum est perseuerare. Ergo quæ mentẽ gra-
ui⁹ exarcebãt facinora, dei angelo manifesta, nihil ob-
scurum dicens, culpã nullis ambagibus inoolnens, nul-
lis circumitionibus quod verum est operiẽs. Designan-
da etiã sunt in quibus peccasti loca, si recordaris & tem-
C pora, cum quibus peccasti personis, non nomina ipsa-
rum, etiã vt à peccato desistant, secretò corrigenda fa-
miliaritas, in qua peccasti labilis ætas, quo gradu iã Ec-
clesiæ inseruiebas, verũ semel an ex consuetudine, verũ
necessitate, an ex voluptate cecidisti. His enim omni-
bus sua instant iudicia. si enim in iudiciis secularibus à
locis loca discernuntur, alia censura vindicatur homi-
cidium in regis curia, alia in via publica, alia in agresti
villa: aliquãdo pro tẽpore tẽporibus ignoscitur infan-
tiæ, defertur aliquãdo senectuti: quæ media deferuet æ-
tas, seuera cobibetur habena. In solennibus, præcipuè
natalitiis perpetrata, feroci plectũtur exterminio faci-
nora, sic & cætera quanto districtioribus eliminanda
sunt animaduersionibus, in locis deo sacratis, in tẽpo-
ribus festis deo dicatis, in ætate discretiori, in personis
proprie deo delegatis, in gradibus cõmissa sublimiori-
bus. Nõne cui plus cõmittitur, plus ab eo exigitur? Nõne
min⁹ est hominẽ occidisse q̃ homines? Nonne leuius est
semel deliquisse q cẽties? Nõne celeriorẽ cõsequitur ve-
niã ex necessitate cecidisse, q̃ ex volũtate? Et quãuis v-
bicunq; peccetur, peccatũ semper sit peccatũ, & nullũ
tẽpus, nulla ætas, nulla persona, null⁹ locus muniat pec-
cantẽ à peccato, tamẽ hæc omnia modo suo discutien- D
da sunt, quoniã hæc omnia corripienda & corrigenda
sunt. Hæc autẽ omnia si taceantur, vel dicta callide pal-
liẽtur, animã iugulant. Si denudẽtur, cũ pœnitẽtia eua-
nescũt. In nihilũ redigẽda ordine cõpetenti psequere,
sine circũlocutione edissere peccata pro viribos, imò
viriliter extirpare cõtende. Heu cur erubescis confiteri
quod facere nequaquã erubuisti? Melius est corã vno
aliquantulũ ruboris tolerare, q̃ in die iudicij corã tot
milibos hominum graui repulsa denotatum tabescere.
Confessionẽ tuam pœnitentia comitetur, quoniã ita ti-
bi remittetur iniquitas tua. Et, Beati quorũ remissæ sunt *Psal.31.*
iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Peccati quoq;
confessio, peccatoris est damnatio, pœnitẽtia verò con-
fessionẽ parit vtilẽ. Odium quoq; peccatis adhibẽdum
est, quoniã peccatorũ amicus, animæ suæ est inimicus.
Et perfecto odio odiẽda sunt peccata, quoniã facta sunt
nobis inimica. Momentaoeas autẽ ipsorum illecebras,
quæ ad momẽtaneam cordis percutionem possunt an-
nullari, pro quorum anoollatione æternam possidebis
requiẽ, per thesaurizationẽ in cruciatũ ibis infernalẽ:
nolle destruere cũ possis, extremæ est dementiæ. Cõfi- E
tere igitur chare mi nomine tenus, quę te remordẽt fla-
gitia, detege specialiter quæ scis specialia, quotidiana
de quibus nõ fuisti mundus, saltẽ cogitatione in colle-
cta generali appone, sicq; ex indolgeotia confide. Iam
vero sacerdote cũsulto ad deũ referenda sunt tua deli-
cta, ipsi iam tũc erunt præsentãda. Non enim talis præ-
sentatio vltra erit infructuosa. Et quod forsitan oblit⁹
prætermiserã, debitoribus tuis ex corde dimitte debita
sua, & omnes homioes in deum propter deum dilige.

Paginulæ nostræ quasi documenta vilia videnrur & *Cap.VI.*
despicabilia, quia nõ sũt rhetorico flatu & fastu cotbur-
nata: videntur & superflua, quoniam eruditioribus hæc
omnia erãt peruia. Sed est aliquãdo vt molta nouerint
eruditi, de quib⁹ nõ dubitauerunt, & cogitãt vt in eodẽ
discẽdi genere eadẽ didicerint omnes. Sed nos de mi-
nus capacium numero fuimus, & quomodo lassus bos
calcet, perspicuè nouimus. Accesserunt etiã ad nos ani-
mabus suis consuli concupiscentiũ copiosa frequentia;
& quidã ex simplicitate, quidã ita loquebãtur ex indu-
stria. Illis autẽ prout nobis collibuit cõsuluim⁹, tibi ve-
ro cui cor nostrũ arctius inuigilat, & qnem Epistolæ re-
spectus visitat, quoniã dolor impatiẽtissimus tollit col- F
loquendi gratiã, ex his quæ ex ipsis hausimus peritiori-
bus, hũc tractatum direximus. Toum est igitur, tuũ est;
tibi quoque pernecessarium est, qui sub mortis articulo
positus es, iámque si videri posset, mortem videres, qua-
tenus ex nostra eruditione vigilantior, vel exitus ipsius
necessitate circunspectior tibi inuigiles, tibi prouideas;
tibi cõsulas. Si autẽ in nostris tractatibus qoæ nesciebas
indicaui, vel quæ sciebas iterũ inculcaui, tibi tamen in
vtroq; ex summa erga te diligẽtia nostrũ desudauit ex-
ercitiũ. Et si tibi non proderit, quoniã hæc omnia scie-
bas, harum dictionum cõmonitoria connexio, qnibus-
dam saltem min⁹ sciolis prodesse habebit, mihi quoq;
cui te cõmonuisse voluptuosum est, quoniã mihi satis-
feci, valebit. Sed ne quædam quorundam supersti- *Cap.VII. Quibus sit sacerdotibus facienda cõfessio.*
tio presbyterorũ à nobis intacta quasi ignota transiga-
tur, nunc aliquantulum nostri sermonis consummatio,
quoniam coram illis confitendum est, respiciat presby-
teros. Esset autem id scribere sopervacaneum, nisi erro-
ri cuidam iam in multos serpenti prætẽderetur obuiũ.
Melius est quoque ignorantiæ presbyterorũ consulere,
q̃ ignorantes in ignorantia sua incastigatos remanere:

G posset autẽ & tibi, quoniã nocuit multis, nocere. Prout superius intimatum est, coram sacerdote confiteri habes, ipsiusq; iudicio subire debes. Sed sicut stella differt à stella in claritate, sic sacerdos differt à sacerdote in sua conuersatione. Multorũ siquidẽ est vocari sacerdotes, sed non est omnium esse sacerdotes. Siquidem multis presbyteratus committitur dispensatio, sed nõ omnes pariter cuministrã dispensationis inseruiunt ministerio. Alius equidem commodis præsentibus, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi exquirens, inexplebiliter inhiat: ali' præpeditur ex iocuria: ali' suffocatur ex ignorantia, & tamen ignorans ignorabitur: alius verò concreditæ custodiæ competenter locum & tempus explorat, respõdetq; probati vita ministri necessitatibus iniuncti ministerij. Ex his vocãdi sunt si noueris peritiores & curiosiores. Si enim morbis corporũ medici probatiores exquiruntur, quãto magis spiritalibus animarum putredinibus adhibẽdi sunt medici subtiliores, & si dici liceat, spiritaliores? Nõ dico tamen vt dãnes vel reprehẽdas domini sacerdotes. Nouit enim dominus qui sunt eius. Sed dico, si recipis prophetam in nomine

1.Cor.15. *Philip.2.* *1.Cor.14.* *2.Timo.2.* *Matt.10.*

H Prophetæ, vel iustũ in nomine iusti, mercedẽ vel Prophetæ vel iusti recipies. Ergo tales vocãdi sunt. Iam vide quid de ignorantia ignorantiũ proueniat. Audiuit quidam ex minus eruditis sacerdotibus confessionẽ tuam, videt infirmitatem tuã, nescit tamen res huiuscemodi æqua lance pensare: ignorat quia velox medicina subitaneis infirmitatibus vel in extremis positis sit pernecessaria, respondet ægroto, Frater, si superuixeris, ita ieiuna, ita fac eleemosynã ita ora: hæc tamen omnia bene dixit, sed errorem impium animaduerte. Si autẽ ex hac infirmitate morieris, ne anima tua deo videat impœnitens, per obedientiam iniungo tibi, quatenus anima tua vel totam septimanam, vel annũ integrum, vel tantum temporis patiendo pœnam quam meruisti, in pœnitentia post mortẽ tuam sit. O exterminanda cordis cæcatio, ad consolandum venerat infirmum, & cui maior & propera incumbit absoluendi necessitas, absolutione interdicta ligationis adiicit particulam. O perditionis animarũ occasio. Vtrum autem hæc sacerdotis allocutio cõfitenti noceat? Certum est autem quòd non iuuat, dei iudicio reseruetur. Sed quid huic consolatori, vel potius desolatori respondendum fit, si fortè

Cap.VIII.

I requiras, Absolutè dico, quòd docendus est iste, non sequẽdus: nec ibi erit inobedietia, vbi est eruditionis nullis officiositas. Si autem huiuscemodi putredinibus quod apponendũ sit cataplasma scire desideras, vt saltem sub occasione tui doceatur presbyteri, & hoc etiã proficiat saluti, quod in extremo positis & tamen confitentibus responderem subtexo: Nemini imponendum est quod aut impossibilitas ei abdicat, aut tempus euanescẽs adimplere prohibeat. Si autẽ aliquid quod pauperibus prodesse habeat, manus eius inuenerit, aut amici sui de suo dare voluerint, legale est vt peccata sua eleemosynis redimantur, orationes etiã amicorũ ei profuturas credimus. Si autem quantulacunque pecuniæ summa deerit, aut qui orent pro eo amicorum religiositas defuerit, & ex toto nihil nisi confiteri & pœnitere valebit, enormitas quoque culparum eum aggrauabit, quid isti faciam? Deducam eum, aut ego etiam de eo in desperationem deducar? Sed quis ô bone Iesu de misericordia tua desperet? Audenter pronuncio, quoniam cumulatius delictũ est, à te desperatio, quàm qualiscunque humanæ fragilitatis offensio. Quare Apostolorum primicerio lachrymæ profuerunt nisi prosint & mihi?

K Latronis illius in Euangelio memoria quare nobis tam venerabiliter recẽsita est? Quibus eleemosynis quibúsve operibus vel orationibus respondisti mi Iesu benignissime, dulcissime, misericordissime, quasi sub iureiurando, Amẽ dico tibi, hodie mecum eris in paradiso: nisi fidei suæ orationiq; breuissimæ, Memento mei domine dum veneris in regnũ tuum? Dico itaq; omnibus, dico tandẽ confitentibus, dico confessis consulentibus ne confessi desperent, ne sacerdotes post mortẽ aliquos ligent, imò cum suo Iesu dicant, Soluite eum, & sinite abire. Melius est enim vt talis prosit vel non noceat absolutio, quàm obsit indiscreta ligatio. Nec prætendant sacerdotes de fallaci securitate occasionem, quoniam melius est vt morietem in manus misericordissimi dei cõmendent, quàm desperãtem cum quibusdam inducijarum fabulis à regno dei eliminẽt. Nã quomodo dicet sacerdos pro defuncto quẽ ipse ligauit, Absolue domine animã famuli tui, vel cæteras solutionũ eulogias? Absoluendi sunt itaq; omnes absolutionem duntaxat rogantes, nec suspendendi sunt à fidelium cõmunione, quibus mors timetur sine dilatione, & quos peccatorũ amara recordatio vel ciet in lachrymas, vel met' mortis ducit ad veniã, sicut scriptura testatur, Et territi purgabuntur. Si tamen tales conualuerint, canonũ diuturnam non negligant subire censuram. Subitaneum ergo dum nõ diutius licuerit, hoc in extremo positis adhibeatur consiliũ: hoc etiam charissime do tibi amice, ascẽde oraturus in templum domini corde, si non potes corpore. Dic iustificandus cum illo iam iustificato peccatore, Deus propitius esto mihi peccatori, vt ascendas iustus ad deum, iustificatus ab ipso, qui viuit & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

Luca.23. *Ioan.11.* L *Luca.18.*

Finis.

DE CONSOLATIONE MORtuorum, Sermo primus.

Eiusdem omnino farinæ cuius est superior.

PRæbete silentiũ fratres, ne vos prætereat sermo vtilis, & in tẽpore necessarius. Nam tũc vel maximè opus est medicina, quãdo grauis nascitur ægritudo. Et tunc sollicitè collyriũ adhibendum est, cum fuerit oculus dolore turbatus. Quicunque ergo non habent hunc dolorem, non exstrepant, sed potius audiant, quia non impedit sanam scire medicinam quæ prosit. Qui verò per hunc casum turbatum habent oculum mentis, & doloribus cruciantur, magis intenti sint vt aperiant oculum ad suscipiendum salutaris verbi collyrium, quo non solum consolationem, sed etiam remedium consequantur. Certum est, quia is qui dolet oculum, si non medico infundenti collyriũ aperire voluerit, collyriũ quidem foras extra pupillã funditur, oculus verò remanet in dolore. Sic & mens dolentis, si propter nimiã tristitiã oculos clauserit, & non recipiat saluberrimam admonitionem, incipiet plus dolere, & forsitan pati illud quod in scriptura continetur, Quia tristitia huius mundi mortẽ operatur. Beatus ille Paulus doctor gentiũ & medicus salutaris, duas esse dixit tristitias, vnam bonam, & alteram malam: vnam vtilem, & alteram inutilem: vnam quæ saluat, & alteram quæ perdit. Et ne dubium alicui videatur id quod dicitur, ipsa eius verba recitabo. Ait enim, Quæ secundum

Cap.I. *De duplici tristitia.* M *2.Cor.7.*

A secundum deum est tristitia, pœnitentiã in salutem stabilem oprratur. hæc est bona tristitia. Sequitur deinde, Nam huius mundi tristitia mortem operatur. Hæc est illa non hona.

Cap. II. De causis luctus mortuorum.

Videamus ergo fratres, ista tristitia quæ nunc habetur in manibus, quæ nunc agitur in pectore, & auditur in voce, an vtilis sit, an inutilis, prodesse videatur, an nocere. Iacet ergo corpus exanime: iacet in tabula homo sine homine, membra vtiq; sine spiritu: clamatur, nec respõdet: vocatur, & nõ exaudit: iacet facies pallida, forma mutata, per quæ mors ipsa cernitur & horretur: cogitatur præterea perpetuum silẽtium ei⁹, cogitatur aut delectatio quę fuit, aut futura quę erat vtilitas, cogitãtur necessitates, veniunt in mente verba dulcissima, longa consuetudo requiritur. Hæc sunt sine dubio quæ mouent lachrymas, incitãt vlulatum, & totum animum in tristitiam mergunt profundam. Contra hæc tam valida, tã fortia doloris arma, spiritalibus debemus armari præsidiis. Illud ergo primum omnium opponendum est, quia omne quod nascitur in hoc mũdo, necesse erit mori. Hæc est lex dei & sentẽtia immutabilis, quam post delictum princeps generis humani accepit, dicẽte domino, Terra es, & in terrã ibis. *Gene. 3.* Quid B ergo noui cõtigit, si homo ad hoc natus, diuinæ legi ac sentẽtiæ satisfecit? Quid noui accidit, si ex mortalibus natus, naturæ propriæ, quia nec poterat excusare, respõdit? Non est inusitatum quod antiquum est, non est inauditum quod continuum est, non est proprium quod cõmune est. Si auos & proauos nouimus per hanc viam mortis profectos, & ipsos deniq; Patriarchas & prophetas ab Adam protoplasto, non sine hoc casu audiuimus migrasse de seculo, eleuemus animũ de profundo tristitiæ, quia quod debebat hic reddidit. Et vtiq; debitũ cũ redditur, quam potest habere tristitiã? Hoc est vere debitum, quod nulla potest pecunia redimi: hoc est debitum, quod nec sapiẽtia nec virtus excusat, nec potestas, nec ipsi deniq; reges potuerũt declinare. Planè hortarer & ego, vt augeres tristitiã, si fuisset talis res, quę cum posset tua substantia redimi, vel differri, aut negligẽtia tua aut parcitate prouenisset. At cum dei decretum firmũ sit & immutabile, frustra dolem⁹, & de nobis quęrimus quare sit mortuus, cum scriptum sit, Domini do- *Psal. 67.* C mini exitus mortis. Ista ergo communis vitæ conditio si recipiatur in animo, incipiet grauatus cordis oculus, quasi prima infusione releuari.

Cap. III. Consolatio super mortuos.

Sed dicis, Scio communem esse hunc casum: scio quia is qui mortuus est, debitum soluit, sed delectationem cogito, necessitates reputo, consuetudinem requiro. Si propter hęc tristitia afficeris, errore duceris, nõ ratione gubernaris. Scire enim debes, quia dominus qui hanc dederat dilectionẽ, dare potest & aliam potiorem: & qui tibi hanc intulit necessitatem, sufficiens est per aliam occasionẽ supplere. Vtilitatem verò, sicut tuam videre debes, & eius qui defunctus est cogitare, quia sic ei forsitã expediebat, sicut scriptum est, Raptus est ne malitia mutaret eius intellectũ. *Sapien. 4.* Placita enim erat deo anima eius, ideoq; properauit de media corruptione educere eum. De cõsuetudine autẽ quid fuisse videtur? Quod ergo tẽpus præstat & dies, multo magis debet & ratio, & bona præstare cogitatio. Et illud maxime cogitandum est, quod diuina sententia per Apostolũ definit, Quia tristitia huius mundi mortem operatur. *2. Cor. 7.* Quòd si tam oblectatio quàm vtilitas præsens, siue cõsuetudo, res mũdi sunt, & gaudia seculi transitoria, propter hæc animũ deiicere, & spiritum contristari, vide quàm sit mortifera valetudo. Repetẽs autem iterum atque iterum dicã, Tristitia *Ibidem.* huius mundi mortem operatur. Quare autẽ mortẽ operatur? D Quia solet nimia tristitia aut ad dubitationem, aut periculosam perducere ad blasphemiam.

Cap. IIII. Quare in veteri testamẽto mortuos flere licuerit.

Sed dicet aliquis, Prohibes lugere mortuos, cũ & Patriarchæ plorati sint, & Moyses ille famulus dei, & multi inde Prophetæ, præsertim cum Iob quoq; iustissimus suã plagam super filiorum consciderit necem? Non ego prohibeo lugere mortuos, sed gentiũ illuminator Paulus, qui sic ait, Nolo vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristes sitis, sicut & cæteri qui spem non habent. *1. Thes. 4.* Nõ potest Euangelij claritas obscurari, sine quia hi qui ante legem, aut sub legis vmbra positi fuerant, suos mortuos flebant. Meritò flebant, quia nondum de cœlis venerat Christus, qui fontẽ illum lacrhymarum sua resurrectione siccaret. Meritò flebant, quia adhuc sententia permanebat. Meritò lamentabantur, quia nõdum resurrectio prædicabatur. Sperabãt quidem sancti aduẽtum domini, sed mortuos flebant, quia nondũ viderant quẽ sperabant. Denique Simeõ vnus de veteribus sanctis, qui prius fuerat de sua morte solicitus, postquã Iesum dominum adhuc puerum manibus attrectare promeruit, de suo exitu gratulatur & dicit, Nunc dimittis seruum tuũ in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum. *Luca. 2.* O E beatus ille Simeõ, qui quod sperauerat vidit, Iam mortem suam pacẽ & requiẽ computabat. Sed dices, In Euangelio ecce legitur, archisynagogi deploratã filiam, & sorores Lazari Lazarũ fleuisse. *Mar. 5. Ioan. 11.* Sed & illi adhuc secũdũ veterẽ legẽ sapiebãt, quia necdũ à mortuis Christũ resurrexisse conspexerant. Fleuit planè & ipse dominus Lazarũ iam sepultũ, non vtique vt flendi mortuos formã daret, sed vt se per lachrymas verum corpus assumpsisse monstraret. Vel certe fleuit amore humano Iudæos, qui nec dei signo mõstrato erãt in eũ credituri. Neque enim mors Lazari causa esse poterat lachrymarum, quem ipse Iesus & dormisse dixerat, & resurrecturum se promiserat, sicut & fecit.

Cap. V. Quãobrem causã luct⁹ nõ habeant homines noui testamẽti.

Habuerũt ergo veteres suũ morem, suamq; fragilitatem, Christi aduentũ præcedẽtes. Iam ex quo verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis: ex quo primi Adæ datã sententiam, Adam nouissimus soluit, ex quo nostram mortem sua morte destruxit, & ab inferis die tertia dominus resurrexit, iam non est terribilis mors fidelibus, non timetur occasus, quia oriens venit ex alto. Clamat ipse dominus qui mentiri F nescit, Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiã si mortuus fuerit, viuet: & omnis viuẽs & credens in me, mortem non videbit in æternum. *Ioan. 11.* Manifesta autem fratres charissimi vox diuina: Quia qui credit in Christo, & eius mandata custodit, etiã si mortuus fuerit, viuet. Hanc vocem beatus Apostolus accipiẽs, & totis fidei viribus retinens, instruebat dicens, Nolo vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristes sitis. *1. Thes. 4.* O mira prounnciatio Apostoli, vno sermone vt vtranq; doctrinam proferat, resurrectionẽ cõmendat. Dormientes nanque appellat illos qui moriuntur: vt dormientes eos dicens, resurrecturos sine dubio consignet. Vt non, inquit, de dormientibus, sicut & cæteri qui spem nõ habent, contristentur: nos autem qui spei filij sumus, collætemur. Quæ autem nobis spes sit, ipse commemorat, Si, inquit, credimus quia Iesus mortuus est & resurrexit, ita & deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Iesus nobis & hic viuentibus salus est, & hinc recedẽtibus vita est. Mihi, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum. *Philip. 1.* Lucrũ planè, quia angustias & cogitationes quas habet longior vita, mors accelerãs lucri facit. Iam verò ordinem & habitum spei nostræ describit

G Apoſtolus.Hoc,inquit, dicimus vobis in verbo domi-
1.Theſ 4. ni,quia nos qui viuimus,qui reſidui ſumus,in aduentu
eius non præueniemus eos qui dormierũt, ſed ipſe do-
minus in iuſſu & in voce archangeli,& in tuba dei de-
ſcendet de cœlo , & mortui qui in Chriſto ſunt , reſur-
gent primi: deinde & nos qui viuimus,ſimul rapiemur
cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra,& ſic ſem-
per cũ domino erimus.Quod dixit Apoſtolus, hoc eſt,
quia cum venerit dominus,inueniet multos in corpo-
re Chriſtianos,qui nondum experti ſunt mortem,& ta-
men non antè rapientur ad cœlũ , quàm mortui ſancti
de monumentis reſurrexerint , in tuba dei & voce an-
geli ſuſcitati. Cum autem fuerint ſuſcitati ſancti, pari-
ter cum viuentibus rapientur in nubibus obuiam Chri-
ſto in aëra, & ſic ſemper cum Chriſto regnabunt . Nec
ſanè poteſt dubitari quòd poſſint corpora grauia in aë-
Matt.14. ra alleuari , cùm iubente domino Petrus ipſum corpus
4. Reg 2. habens ſuper vndas ambulauerit maris , & Helias per
huius ſpei confirmationem,per hunc aërem curru flam-
Cap.VI. meo ſit raptus per aëra ad cœlos. Sed quæris forte,
Quales futuri ſint qui à mortuis reſurrexerint. quales erunt qui à mortuis reſurrexerint ? Audi ipſum
dominum dicentem, Tunc iuſti fulgebũt in regno pa-
tris eorum ſicut ſol.Quid ſpeciem decoremq; comme-
morem ſolis, cum eos figurari neceſſe eſt ad ipſius cla-
ritatem domini, vt teſtatur Paulus,Noſtra,inquit,con-
Matt.13. uerſatio in cœlis eſt ? Vnde & ſaluatorem expectamus
Philip 3. dominum Ieſum,qui transfigurabit corpus humilitatis
H noſtræ ad conformitatem corporis gloriæ ſuæ : & trãſ-
figurabit ſine dubio caro iſta mortalis ad conforma-
tionem Chriſti claritatis:induet mortale immortalita-
1.Cor.15. tem. Quia quod ſeminatum fuerat in infirmitate , pro-
tinus ſurget in virtute.Non timebit caro amplius cor-
ruptionem, non patietur famem, non ſitim, non ægri-
tudines,non caſus aduerſos.Pax erit tuta,& firma ſecu-
ritas. Vita vtique cœleſtis,gloria ibi & gaudiũ ſine de-
fectione præſtabitur . Hæc in ſenſu & oculis gerẽs bea-
Philip.1. tus Paulus dicebat, Optabã diſſolui,& cum Chriſto eſ-
2.Cor.5. ſe . multo enim melius. & adhuc aperte docens , Dum
ſumus,ait,in corpore,peregrinamur à domino . Per fi-
dem enim ambulamus, & non per ſpeciem . Habemus
autem magis bonam voluntatem peregrinari à corpo-
re,& præſentes eſſe ad dominum.Quid agim⁹ nos par-
uæ fidei homines , qui anxiamur & deficimus, ſi aliquis
de charis noſtris migret ad dominum ? Quid agimus,
quos peregrinatio ad Chriſti conſpectum ſeparat ? Ve-
I re vere peregrinatio eſt omne quod viuimus.Nam ſicut
peregrini in ſeculo ſedes habemus incertas,laboramus,
deſudamus,vias ambulãtes difficiles, periculis plenas,
vndique inſidiæ , à ſpiritalibus , à corporalibus inimi-
cis,vbique errorum calliculi ſunt præparati. Et cũ tan-
tis periculis vrgeamur, non ſolũ ipſi cupimus liberari,
ſed etiam liberatos tanquã pereuntes lugemus & plan-
gimus. Quid nobis præſtitit deus per ſuum vnigenitũ,
ſi adhuc mortis timemus occaſum ? Quid nos renatos
ex aqua & ſpiritu gloriamur , quos profectio de hoc
mundo,quæ optabilis debet eſſe,contriſtat? Ipſe domi-
Ioan.12. nus clamat, Si quis mihi miniſtrat , ſequatur me: & vbi
ego ſum,& miniſter meus erit . Putas ſi rex terreſtris ad
ſuum palatium vel conuiuium aliquem vocet , nonne
libens & congratulans properabit?quãto magis ad cœ-
leſtem currendum eſt regem,qui quos receperit,nõ ſo-
lum conuiuas,ſed etiã conregnatores efficiet, ſicut ſcri-
2.Timo.2. ptum eſt, Si commortui ſumus,& conuiuemus: ſi ſuſti-
nebimus,& conregnabimus?Nec ego dico, vt quis ma-
nus ſibi inferat, aut ſe interficiat cõtra voluntatem dei
creatoris,aut animã de corporis ſui expellat hoſpitio: K
ſed hoc dico,vt lætus ſit & gaudens , cum aut ipſe vo-
catur,aut proximi ſui vadunt , vt euntibus gratuletur.
Hæc eſt enim Chriſtianæ fidei ſumma , vitã veram ex-
pectare poſt mortẽ,reditum ſperare poſt exitum . Ac-
cepta igitur voce Apoſtoli , cum fiducia iam dicamus *1.Cor.15.*
gratias deo, qui nobis cõtra mortem victoriam dedit
per Chriſtum dominum noſtrum, Cui eſt gloria & po-
teſtas nunc & in ſecula ſeculorum.Amen.

Finis.

DE CONSOLATIONE MORtuorum Sermo Secundus.

Sermo ſecundus eiuſdem farinæ.

SVperiori quidẽ libello perſtrinxim⁹ *Caput I.*
breuiter de cõſolatione mortuorũ, *Quid ſit mori.*
de ſpe reſurrectionis, nunc planius
ac validius de eiſdem aliquid pro-
feramus. Siquidem hæc quæ locu-
tus ſum , fidelibus quidem certa
ſunt, infidelib⁹ autem & dubiis vi-
dẽtur eſſe fabuloſa,ad quos pauca ſtrictius proferamus.
Certe quicunque eſtis increduli , omnẽ dubitationem
de ſubſtantia corporis ſuſtinetis. Diſcreditur enim à L
quibuſdam , carnẽ conuerſam in puluerẽ, iterum poſſe
reſurgere,iterum reuiuiſcere : cæterũ de anima nullum
hominem poſſe dubitare.Siquidem de animæ immor-
talitate nec philoſophi ipſi, cũ ſint Pagani , diſſentiunt.
Nam quid eſt mors , niſi ſeparatio corporis animæq;?
Recedente enim anima quæ ſemper viuit , quæ mori
neſcit,quia de flatu dei eſt inſpirata,ſolũ corpus emori-
tur , quia aliud in nobis mortale , aliud immortale eſt.
Sed recedens anima,quæ carnalibus oculis videri non
poteſt,ab angelis ſuſcipitur & collocatur aut in ſinu A-
brahæ,ſi fidelis eſt:aut i carceris inferni cuſtodia,ſi pec-
catrix eſt,donec veniat ſtatutus dies,quo ſuum recipiat
corp⁹,& apud tribunal Chriſti iudicis veri reddat ſuo-
rum operum rationẽ. Ergo quia de carne tota contra-
dictio eſt,huius eſt & infirmitas defendenda , & reſur-
rectio conſignanda. Quòd ſi quis requirat à me du- *Cap.II.*
bius & incredulus,quomodo mortui reſurgẽt , quo aut *Quomodo mortui reſurgent.*
corpore venient : reſpõdebo ei ore ac verbis Apoſtoli,
Inſipiens,tu quod ſeminas,nõ viuificatur niſi prius mo-
riatur:& quod ſeminas granum tritici , aut alterius cu- *1.Cor.15.*
iuſque ſeminis,mortuum & aridum ſine humore , cum M
putrefactum fuerit,fœcundum ſurgit,fitq; veſtitum fol-
liculis,ariſtis armatum . Qui ergo granum tritici ſuſci-
tat propter te,ipſum te non poterit ſuſcitare propter ſe?
Qui ſolem quotidie quaſi de ſepulchro noctium reſu-
ſcitat, & lunam quaſi de interitu reparat , & tẽpora re-
cedentia reuocat,ad vtilitatem ſcilicet noſtram,nos ip-
ſos,propter quos omnia reparat , non requiret, & cine-
res patietur extingui , quos ſuo flatu accendit , quos ſuo
ſpiritu animauit,vt non perpetuò iam viuat homo, qui
illum pie & agnouit & coluit? Si iterum dubitas quo-
modo poſſis reparari poſt mortem , reſtitui poſt cine-
res & oſſa conſumpta : O homo, ſi dicere velim⁹ , quid
fuiſti antequam in vtero matris conciperereris,nihil vti-
que. Deus ergo qui te creauit ex nihilo , nónne facilius
poteſt facere quod antè iã fuit , qui potuit creare quod
nõ fuit? Qui te ex gutta informis liquoris in tuæ matris
vtero, in neruos,venas & oſſa iuſſit excreſcere, poterit,
mihi crede,de vtero terræ iterum generare . Sed timea
ne forte oſſa tua arida priſtina carne veſtiri nõ poſſint.
Noli

A Noli secundum tuam fragilitatem dei existimare maiestatem. Deus ille omnium creator, qui vestit arbores foliis, & arua floribus, poterit & tua ossa illo certo veris tempore in resurrectione vestire. Dubitauerat de hoc ipso Propheta Ezechiel, & interrogat° à domino vtrum viuerent ossa arida, quæ videbat aspersa per campum, respondebat, Tu scis domine. Sed postquã deo iubente, & ipso prophetante, vidit ossa ad sua loca & ad iuncturas currentia, postquam vidit ossa arida neruis ligari, venis intexi, carne contegi, cute vestiri, postea prophetauit de spiritu, Et veniens spiritus vniuscuiusque, introiuit in corporea illa iacētia, & resurrexerūt, & mox steterunt. Sic confirmatos de resurrectione Propheta, scripsit visionem, vt ad posteros tantæ rei cognitio perueniret. Meritò ergo clamat Esaias, Exurgent mortui, & resurgent qui in monumentis sunt & lætabuntur qui sunt in terra. Ros enim qui abs te est, sanitas est illis. Vere enim sicut rore madefacta semina germinant & exurgunt, sic rore sancti spiritus ossa fidelium visitata, B cum suo corpore in æternam gloriam germinabunt.

Ezech. 37. *Esa. 26.*

Cap. III. *Quomodo de paruis ossibus tot° possit homo restitui.*

Sed dubitas, quomodo de paruis ossibus totus possit homo restitui. Re vera tu ex modica scintilla ignis ingentem suscitas flammam. Deus non poterit ex modico cineris fermēto totum corpusculi tui redintegrare conspersum? Sed & iam dicis, Nusquam comparent carnis ipsius reliquiæ. Forsitan enim aut igne combustæ sunt, aut à bestiis deuoratæ. Hoc primū scito, quia quicquid consumitur, in terræ visceribus continetur, vnde rursus poterit deo præcipiente produci. Nam & tu cum non appareat semen ignis, adhibes lapillum & modicum ferri, & excutis de visceribus lapilli quantum opus est ignis. Qui ergo per tuam industriam & sapientiam (quam ipse deus tibi concessit) facis vt producas quod non apparet, maiestas illa diuina facere sua virtute non poterit, vt quæ interim nō videntur, excutiat? Mihi crede, potest omnia deus. Hoc enim require, vtrū promiserit se facere resurrectionem, & cū promissam tantis didiceris testimoniis, imò cum ipsius domini Iesu Christi certissimam teneas cautionem, confirmatus fide, mortem desine iam timere. Qui enim timet, adhuc non credit: qui non credit, peccatum cōtrahit insanabile, quia sua incredulitate dominum aut impotētem, aut certe asseuerat mendacem. Sed non ita beati Apostoli, nō ita sancti martyres probant. Apostoli proptee hanc prædicationem resurrectionis, dum Christum resurrexisse prædicant, & in ipso mortuos suscitaturos C annūciant, nec mortē nec tormēta recusauere, nec cruces. Si ergo in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, resurrectio mortuorum, cui tot & tam idonei testes existūt, cui cum effusione sanguinis testimonium dicūt, quomodo potest in dubiū reuocari? Quid autem sancti martyres putas habuerunt, certam ipsius resurrectionis spem ... dubiam? Si non habuissent certam, non vtique per tantos cruciatus & pœnas mortem pro lucro maximo suscepissent: non cogitabant supplicia præsentia, sed præmia secutura. Sciebant dictum, Quæ videntur, ad tempus sunt. Audite fratres virtutis exemplum, Mater septem filios hortabatur, & non lugebat, sed poti° lætabatur: videbat filios vngulis radi, ferro cōcidi, in sartagine assari, & nō lachrymas fundebat, non vlulatus tollebat, sed sollicitè ad tolerantiam hortabatur filios. Nō erat crudelis illa, sed fidelis: amabat filios, nō delicatè, sed fortiter. Hortabatur filios ad passionem, quam gaudens ipsa quoque suscepit. Erat enim de sua & suorum filiorum resurrectione secura.

Cap. IIII. *De morte nō timēda, exempla.*

2. Cor. 4. *2. Mac. 7.*

Quid loquar viros, quid fœminas, quid pueros, quid D puellas? Quomodo se de ista morte inxerūt? quomodo de summa celeritate ad cœlestem militiam transtulerunt? Poterant vtique ad præsens viuere si voluissent, quia in ipsis erat positum, an Christum negando viuerent, aut confitendo morerentur: sed magis elegerunt vitam proiicere temporalem, & vitam sumere sempiternam, excludi de terra, incolere cœlū. In hoc fratres quis dubitationis est locus? vbi potest adhuc residere mortis formido? Si martyrū sumus filij, si eorum socij inueniri volumus, ne contristemur morte, non lugeamus charos, qui nos præcedunt ad dominum. Si plangere voluerimus, ipsi nobis insultant beati martyres, & dicunt, O fideles, ô regnum dei cupientes, vos qui charos vestros delicatè morientes in lectulis vtique & plumis, tanto mœrore plangitis, & lugetis, si eos à gentib° propter nomen domini cruciari & interfici videretis, quid facturi essetis? An non vos præcessit exemplum? Abraham patriarcha filium vnicum offerens sacrificiū, gladio obedientiæ iugulauit, nec ei quem tanto amore E dilexit, pepercit, ne domino inobediēs videreť. Quòd si dicatis illum propter dei hoc fecisse præceptum: & vos habetis præceptum, vt non tristes sitis de dormientibus. Qui ergo minora non seruat, maiora quomodo seruabit? An nescitis quia animus qui in terribilib° frāgitur, ad fortiora reprob° inuenitur? Timens quis riuū, mare quando ingredirur? Sic qui plangunt impatiēter amissum, quando poterunt ad martyrij peruenire certamē? Nam qui in his constans & magnanimus existit, iam sibi gratiam ad potiora substernit. Sufficiūt hæc fratres ad mortis contemptum, & ad spei futuræ cōfirmationem: superest vt vnum de veteribus exemplum proferam, quod omnē cōsolationem faciat, quod etiā patentibus cordis aurib° volo omnes audire. Dauid ille rex magn° filium dilectum, quem sicut animā propriam diligebat, infirmitate percussum impatiētissimè flebat: & cum humana auxilia iam nihil prodessent, semetipsum conuertit ad dominum: deposita regali gloria, sedit in terra, iacuit in cilicio, nō manducauit neq; bibit, septem diebus continuis orans deum, si fortè sibi filius donaretur. Accesserunt seniores domus eius, consolantes rogauerunt eum vt panem sumeret, veriti ne dum filium velit viuere, ipse antè deficeret. Non potue- F runt torquere, non cogere: amor enim impatiens solet pericula ipsa contemnere. Iacet rex in squalore cilicij ægrotante filio, nec verba faciunt cōsolationē, nec ipsa escarū necessitas auocauit. Mens tristitiā patitur, pect° dolore eficitur, oculi lachrymis perpetib° fluunt. Intee hæc factū est quod decreuerat deus, moritur puer. Vxor in luctu, tota domus in planctu, famuli pauidi, quid facerent æstuantes. nemo enim audebat domino filium mortuū nūciare, timētes vtiq; ne ille qui sic adhuc impatiēter viuū lugebat, si audisset mortuū, vitæ faceret finē. Dū strepūt famuli inter se, dū eunt tristes, & alter ad alterū occulta susurratione loquūtur, intellexit Dauid, præuenit nuncios, an vitā eius exhalauerit, interrogat, negare nō possunt factum, fletibus indicāt. Fit concursus insultans, expectatio grādis & met°, ne quid sibi periculi pi° pater inferat. Surgit mox Dauid rex de terra, exuit se cilicio, surgit hilaris, quasi filiū suum audisset incolumem. vadit ad balneas, lauat corpusculū, vadit ad templum, adorat deum, epulatur enim amicis, compressit suspiria, gemitu omni deposito, vultu iam læto, Mirantur domestici, stupent amici nouam & subitam conuersionem. Audent deinque interrogare, quid sibi

Gene. 22. *1. Thes. 4.* *Cap. V.* *De nō lugēdo mortuo.* *2. Reg. 12.*

G velit hoc, vt cũ viuẽte filio sic doluerit, mortuo nõ doleret. Respõdit vir ille magnanimitate præcipuus, Necesse fuit cum adhuc viueret filius, & humiliari, & ieiunare, & lugere in conspectu domini, erat enim spes impetrandi commeatus vitæ. At verò postquam voluntas dei facta est, stultum esse & nimium inutile, lamentatione animum inundare, sic dicens, Ego ibo ad illum, non ille reuertetur ad me. Ecce exemplum magnanimitatis atq; virtutis. Quòd si ille Dauid, qui adhuc sub lege positus erat, sub illa non dico licẽtia, sed necessitate lamentationis sic animum à luctu irrationabili superauit, sic tristitiam suam suorumq; cõpescuit: nos qui sub gratia sumus, sub certa spe resurrectionis, quib⁹ omnis tristitia interdicta est, qua fronte mortuos nostros gentilium more plangimus, vlulatus insanos tollimus, veluti alio genere bacchãtes, cum scissis tunicis pectora nudamus, verba inania & nęnias circa corpus & tumulum defuncti cantamus? Postremò etiam qua ratione vestes nigras tingimus, nisi quò verè infideles & miseros non tantùm fletibus, sed etiam vestibus approbemus? Aliena sunt ista fratres, extranea sunt, nõ licẽt: H & si licerẽt, non decent. Sed aliquantos de fratribus & sororibus, licet fides propria & pręceptum domini fortes faciat, parentum tamen & vicinorum opinio debilitat & frangit, ne lapidei & crudeles iudicentur, si pepercerint vestimẽto, si non fuerint insanis luctibus debacchati. Et hoc quàm vanum est, & quàm ineptum, opiniones hominum errantium cogitare, & non timere ne quid minus de fide faciat quam suscepit. Quare non magis tolerat iam à mendicis ille qui diues est, quare non fidem ille qui dubius est? Quamuis etiam si dolor eius tantus sit, tacite tamen debet luctum sensu dirigere, & non leuitate sui animi publicare.

DE QVARTA FERIA,
siue cultura agri dominici.

Sermo, non Augustini sed lo: utulei cuiusquam.

Cap. I. De cultura agri dominici opera quinque iugerum.

COelesti gratiæ & spiritali pluuiæ præparandus est ager Ecclesię, quia imber diuin⁹ in proximo est. Operemur dilectissimi in isto agro qđ nobis creditum est. nobis enim datum est plantare, rigare, arare, nouellare, sed dei est incrementum I dare. Apostolus Paulus doctor gentium in fide & veritate, per semetipsum & operãdo & monẽdo, hanc nos docuit dominicam exercere culturã dicens, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementũ dedit. *1. Cor. 3.* Et paulo post, Dei enim sumus cooperarij: dei agricultura, dei ædificatio estis. Et alibi, Cooperatores mei estote fratres, & intendite eos qui sic ambulant sicut habetis formam nostram. *Philip. 3.* In ista itaque fratres dominica agricultura, in qua nos dominus operari præcepit, sic operemur, vt mercedem promissam dono gratiæ accipere mereamur. Tempus est, operemur, laboremus, quinque illa iuga boum, quæ ille inuitatus in Euangelio dum ad cœnam venire nollet, probare se velle dixit, & propterea à cœna se excusauit, quoniam sibi ea, nõ agriculturæ dominicæ comparauit: *Luca. 14.* nos ea ipsa quinq; iuga in agro dominico iungamus, terram durissimam sulcis spiritalibus exaremus, semen verbi dei proiicientes: quascunque spinas malarum cupiditatum inuenerimus, euellamus, eradicemus, diuino igne succendamus, vt in tali K opere laborãtes, domino deo nostro fiducialiter dicamus, Domine paterfamilias, quoniam te adiuuante fecimus opus quod iussisti, redde mercedem quam promisisti. Quæ sunt illa quinq; iuga boum? Quinque sensus corporis sunt, visus in oculis, auditus in auribus, olfactus in naribus, gustus in faucibus, tactus in manibus. Et ista iuga sunt. Duo sunt oculi, duæ aures, geminæ nares, duæ manus, & in ipso gustu geminum quiddã inuenitur, quando sapor ipse faucibus atque palato iudicante discernitur. Ista ergo quinq; iuga terram versant, quando suis officiis deseruientes, animum carnẽmque parant, aut vberes fructus si ros cœlestis infuderit, aut aridas spinas si sicca terra remanserit, & eorum opus in posterum subsequetur.

Cap. II. De varia seminum sparsiõe, & vsura requisitione.

Sed quoniam nos dominus atq; paterfamilias noster passim & sine vlla discretione cuiuslibet glebæ semen verbi sui iacere præcepit (inducit enim in Euãgelio huius ministri similitudinem & dicit, Ecce exiit seminans seminare, & dũ seminat, aliud cecidit inter spinas, aliud in via, aliud in petrosa, aliud in terram bonam) *Matt. 13.* cum demonstraret quæ esset spinosa terra, homines videlicet qui verbum dei spinis L cupiditatum præfocant, tãtum semen, & non reddunt fructus iustitiæ: similiter de alia terra petrosa, atq; conculcata via suæ similitudinis propositæ reddens rationem, ad terram bonam peruenit, & ait, Quod autẽ cecidit in terram bonam, hi sunt qui cum acceperint verbum dei, custodiunt illud & faciunt: quia non auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. *Roma. 2.* Nõ ergo nos dilectissimi aut timor spinarum, aut saxa petrarum, aut durissima via perterreat, dum tamen seminantes verbum dei, ad terram bonam tãdem aliquãdo peruenire possimus. Accipe verbum dei omnis ager, omnis homo, siue sterilis, siue fœcundus. Ego spargam, tu vide quomodo accipias: ego erogem, tu vide quales fruct⁹ reddas. Melius est enim vt de accepto tu pro te rationem reddas, quàm nobis non erogantibus iustè dicatur, Serue nequam & piger, tu erogares, ego veniens cum vsuris exigerem. *Matt. 25.* Si verò te terram infœcundam aut spinosam vel siccam sentis, recurre ad creatorem tuum. Hoc enim nunc agitur, vt innoueris, vt fœcunderis, vt irrigeris, ab illo qui posuit desertũ in stagna aquarum, & terrã sine aqua in exitus aquarum, *Psal. 106.* & habitare fecit illic esurientes, & cõstituerunt in ciui- M tatẽ habitationis, & seminauerũt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructũ frumenti. Ex qua terra? Ex illa sterili, spinosa, & inaquosa. Et tu vnaquæque anima quę accedis ad Christũ, terra es spinosa & arida. Vnde probamus quia talis es? Recole illã sententiã, quam in primis parentibus accepisti, & inuenies quid inde traxisti, Spinas, inquit, & tribulos pariet tibi. *Gene. 3.* An respondebis, non te esse terrã spinosam? Si spinas nõ haberes, capiti creatoris tui coronã spineam non imponeres. Quia ergo & tu talis es, spinarũ multitudine, id est peccatorum, pręgrauata es. Ideo tibi talis cultura impenditur, ꝓpterea crucis ligno exararis, propterea cœlesti pluuiæ præparatis, vt cũ fœcunda effecta fueris, non gratuleris de tuis quæ nulla sunt meritis, sed reddens bonos fructus Christi prædices gratiã. Vis nosse qualis tibi adhibeatur cultura, qualis te desuper perfundat gratia? Ecce agnosce. Christi cruce exararis, quãdo eius signo in fronte signaris: eius sanguine rigaris, quãdo in morte ipsius baptizaris. Quotquot enim, ait Apostol⁹, in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus. *Roman. 6.*

Cap. III.

Multum est quod dictum est, eius sanguine rigaris, videa-

mus

A mus quomodo per aliquam similitudinem hoc quod diximus probare possimus. Non enim nostris sermonibus, sed documentis diuinis, fides accommodanda est. Ecce dilectissimi intendite, Iudas ille malus & falsus discipulus venalis & vẽditor, fur & traditor, emptus à Iudęis, vt cum eis mancipium esset diaboli, precium accipiens de illo qui non habet precium, venditor sanguinis Christi, ex ipso precio, vt scriptura narrat, emit sibi agrum figuli, vt is qui hæreditatem integram Christi non habebat in cœlo, partem aliquam habere vellet in seculo: quam nec ipsam possedit, quia sceleris tãti factis sibimet conscius collum sibi alligauit, & prostratus in faciem diruptus est medius. Ager tamen ille qui ab eo comparatus est, vocatus est ager sanguinis, quoniam ex precio comparatus est tanti sanguinis. Vendidit discipulus sanguinem magistri, & emit exinde agrũ figuli. Quid est hoc? Putamus dilectissimi vacare hanc actionem in illa venditione vel emptione, vel in ipsa Christi mystica passione? Cõparauit, ait scriptura, Iudas agrum figuli, & vocatus est ager ille, ager sanguinis. Clamat hic terra quali vel quo precio fuerit cõparata, imò B preciũ ipsum clamat, sanguis ipse clamat, Abel ille iustus ab impio fratre occisus clamat. Nãque dilectissimi cum hæc similitudo passionis Christi & nequitia Iudæ ac Iudæorum in illis duobus primis monstraretur fratribus, Cain & Abel, posteaquã à maiore fratre minor occisus est, ab inuido innocẽs peremptus est, à scelerato pius interfectus est, interrogat deus Cain, quasi nescius, quasi ignarus, & dicit ei, Vbi est Abel frater tuus? Quæ vox nõ est ignorantis, sed peccatum ante oculos scelerati ponẽtis, vt inexcusabilis sit omnis homo, qui & admonitus pœnitere non vult in malo. Vbi est Abel frater tuus, hoc fuit dicere ei, Agnosce Cain, nõ me potuisse latere id quod me putasti posse latere. Agnosce quid feceris, de proximo age pœnitẽtiam, vt possis accipere indulgentiam. Verùm ille sensu durior, in scelere pertinacior, moribus peruersis in anima percussus, respondit deo dicenti, Vbi est frater tuus, & dicit, Nescio, Nunquid ego custos sum fratris mei? Quid dicis Cain? ei dicis, nescio? Cũ illo loqueris, qui omnia videt oculis suis. Quid est quod dicis, Nunquid ego custos fratris mei sum? Talia perpetrando repulisti à te in C omnibus timorem dei. Et dominus illi, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Si enĩ esses fratris tui custos, eius non esses interfector. Si cognosceres fraternitatem, tantam non committeres immanitatem. Si timeres meum iudicium, in fratrem non committeres parricidiũ. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et nũc, ait dominus, Maledictus tu à terra. Non maledicta terra, sed maledictus tu à terra, quæ accepit sanguinem fratris tui de manu tua. Agnosce iam terra, quoniam sanguine rigata es innocentis, conuince vocem negantis, suscipe sanguinem cõfitentis. Interrogentur & nunc Iudas & Iudæi, imò in Iuda omnes Iudæi. Interroget dominus Iudã, & dicat ei, Iuda, vbi est Christus frater tuus? An fortè dicturus es, O male frater, quòd Christus tuus non fuit frater? conuincet te prius ipse dominus quòd tuus fuerit frater. Dic nobis domine Iesu Christe, vtrum Iudas fuerit frater tuus. Respondet, Et si fuit, fuit: non enim est quod fuit: & si fuit, fuit: ego enim generaliter de omnib⁹ patri dixi, Annunciabo nomen tuum fratribus meis. Ecce Iuda cõuictus es, quòd Christus fuerit frater tuus. Vbi est frater tuus? respõde, dic, sequere, dic quod dixit & ille, Nescio. Nunquid ego sum custos fratris mei? Non enim & tu fuisti custos, qui & proditor factus es & vẽditor. Dic, D Nunquid sum custos fratris mei? vt respõdeatur & tibi, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Quid enim dicit, omnis homo terra? Primus enim homo de terra terrenus: & qualis terrenus, tales & terreni. Quid dicit omnis homo terra, quãdo accipit sanguinẽ Christi? Amen dicit. Quid est amen? verum est. Quid est verum? Quia fusus est sanguis Christi. Quo faciente? discipulo Iuda tradente, amen dicendo, verum clamando dicit hoc omnis homo terra. Ecce Iuda, vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. probauimus quia eius sanguine rigaris. Vide terra quomodo accipias hunc sanguinem, quia qui eum bene accipit, accipit benedictionem: qui verò eum male accipit, iudicium sibi bibendo acquirit. Hoc figuratum est & in illo agro Iudæ, de quo dictũ est quòd esset ager sanguinis. secutum est enim vt diceretur, Fiat villa eius deserta. Si enim ad Iudam pertines, si facta eius imitaris, si sanguinẽ Christi non cum tremore accipis, eris villa deserta, maledicta, reproba & spinosa. Si autẽ sanguinem Christi cum E reuerentia recipiens, cognoscis per illum tua tibi dimitti peccata, quoniam ager ille quem comparauit Iudas, figuli dictus est: habet potestatem figulus luti ex eadem conspersione aliud quidem vas facere in honorẽ, aliud in contumeliam. O terra tanto rigata sanguine, respõde de tanto sanguine, non sicut Cain & Iudas verba excusationis, sed sicut sancti martyres verba confessionis. Responde sicut respondit beatus Stephanus, qui in isto agro dominico vt bonus colonus plurimum laborando genu fixit, atque de terra petrosa vulneratus, ex ea lapides in suo corpore tanquam in sinu suo collegit, & sudando in opere, terram sancto sanguine rigando, centenum fructum ex martyrio domino præsentauit. Respõde sicut respondit Cyprianus, Laurentius, cæteriq; sancti pueri & puellæ. Aetas omnis & vterque sexus, qui percipientes sanguinem Christi, testimonium dicebant, & non negantes nomen Christi, pro sanguine quem biberunt, sanguinem suum fundere nõ dubitauerunt, simulq; cũ perpetua felicitate in æternum regnare meruerunt. Hoc in Apocalypsi reuelãte angelo, Ioannes vidit turbã multam, quam dinumerare nemo poterat. Hanc requirens quænam esset, responsum tale F accepit. Hi sunt, dictum est, qui lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Iam agnoscis anima Christiana, quemadmodum & tu ex illo sanguine efficiaris cãdida, vt omnis & corpore & corde pulchra ascendas de fonte Christi consecrata in sanguine. Quid enim manauit ex illo latere crucifixi? Sanguis & aqua, ex sanguine rubor, ex aqua splendor. In istis duobus sacramentis decorantur singulę animæ, ex quibus vna illa pulchra efficitur spõsa Ecclesia, cui dicitur, in cantico canticorũ, Quàm speciosa es soror mea, dilecta mea, quàm speciosæ sunt genæ tuæ. Et cum ipse eam talem fecerit, ipsamq; pulchritudinem ei ipse donauerit, vidẽs eam talem quasi miratus exclamat, atque circumstantes interrogans dicit, Quænam est hæc quæ ascendit dealbata? Et illi, Aequitas dilexit te. Ipsa est regina quæ astitit à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate linguarum diuersarum gentium, varietate decorata. Audiens hæc sponsi sui voces dicẽtis, Quænam est hæc quæ ascendit dealbata: verecundè etiam ipsa respondere cogitur, & dicit suo sponso, De me interrogas quænam sim quæ ascendi dealbata? Ego sum quam fœdam inuenisti, pulchrãmque fecisti. Ego sum cuius preces audisti, quando me in Psal-

Marginal notes: Gene. 4. — Psal. 21. — 1. Cor. 15. — Cap. IIII. — Matt. 27. — Roma. 9. — Apoc. 7. — Cap. V. — Psal. 44.

Handwritten marginal note: + In visione, Luc. no presbyteros revelat[?] corpo[ris] B. Stephani pro[to]martyris et alio[rum] Sanctorum [?] ... avator ... apud ... Surium Tomo 4 Vitas Sanctorum die 3. Augusti.

Psal. 50. mo cantare fecisti, Lauabis me, & super niuem dealba-
G bor. Quid ergo miraris pulchritudinẽ meam, cũ scias hanc esse opera tua? Quid interrogas, quod ipse fecisti? Vides me dealbatam, tu lotam super niuem fecisti candidam, vt videas me ascendentem: te cognoui de cœlo descendentem, te amaui in cruce pendentem. Humilitas tua facta est exaltatio mea, fœditas tua est pulchritudo mea. Nisi enim tu de cruce vulneratus descenderes, ego dealbata de fonte non ascenderem. Vere dictum
Cant. 8. est, Quia valida est sicut mors dilectio. Quousque se sponsus hic inclinauit, qui tantum amandu fœdam vt faceret pulchram, vsque ad mortis exitum venit: Et do-
Psal. 67. mini domini, inquit, mortis exitus. Vidim⁹ enim eum,
Esaie. 53. ait Propheta, & non habebat speciem, neque decorem. Quid miraris? amando talis factus est. Hanc tamen amissionem decoris huius timuit Petrus, quãdo prenun-
Matth. 16. cianti domino passionem suam, dixit: Absit à te domine, propitius tibi esto, ne fiat istud. Sed ille talia sapientẽ increpauit, & Apostolum diabolũ vocauit dicens, Redi retro satanas: non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ sunt hominũ. Aestimauit enim Petrus totam illam diuini-
H tatis pulchritudinẽ absorberi potuisse in corporis humani specie, & nesciebat agi illud magnum sacramentum quòd propterea se illam pulchritudinem quodammodo expoliaret, vt quam sibi coniungere dignabatur sponsam Ecclesiam, eãdem ipsam pulchritudinem ipse vestiret. Non enim dando perdebat illud quod erogando crescebat. Ille dedit, hæc accepit, & ista quod nõ habuit inuenit, & ille dãdo quod dedit nõ amisit, quia cum ipsa pulchritudine à mortuis resurrexit. Quid expauescis Petre quasi perdiderit Christus illã pulchram vestem, quando cum nudum intendebas in ligno pendentem? Noli expauescere, noli timere, noli negare: tunicam illam diuinitatis atque immortalitatis Christus non perdidit in cruce, quia sponsę suę eam consignauit in dote. Vidisti eum ò Petre non habẽtem speciem neq; decorem, & cõtinuò negasti illum, quem omnibus relictis tuis amasti, & non solum semel, sed stans in atrio sacerdotis ab vna ancilla tertiò interrogaris, & negas. At vbi te gallo canẽte conuicit præsumptorẽ, qui prædixerat antea negatorem, respexit te intus in corde, &
I vt amarè fleres, intus quodãmodo tecum tacitè loquebatur illa ipsa eius diuinitas, & dicebat tibi, Vbi es Pe-
Matth. 26. tre? Si possides amicum, in tentatione posside eum. Vbi es? In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, vt & in hæreditate illius cohæres sis. Vbi est, Petre, Animam meam pro te ponam, & tecũ sum vsque ad mortem? Quàm celeriter negasti quasi hominem mortuũ, quem antea confessus fueras viui dei filium? Hæc dum ille tecum in corde sermocinaretur, respexit diuinitas, & fleuit humanitas. Agnita est dulcedo, & periit amaritudo. suscepta est charitas, & deleta est iniquitas. rediit amor, & fugatus est timor. Ecce subitò quẽ negauerat, quia nõ habebat speciem neque decorem, agnoscit resurgentem, speciosum forma præ filiis hominum, coniunctamq; illi videt sponsam. tunicam illam immortalitatis, quam antea Petrus timuerat perituram, indutam videt. cognoscit quòd tali sit circumamicta veste, & alloquitur illã ipsam sponsam Petrus, vt seruaret hu-
1. Pet. 2. ius tunicæ dignitatem & dicit animæ humanæ: Christus pro nobis passus est, relinquẽs nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Sequere sponsa, sequere vestigia sponsi tui nullus te metus reuocet à consortio dilecti tui. Ama amantem, quia prius ille amauit non amantem: require requirentem, quia prius ille quæsiuit non quærentem. Require & dic sponso tuo, vbi pascis, vbi cubas K in meridie? Ne fortè fiam sicut operta super greges sodalium tuorum, quam sic dilexisti, pro qua sanguinem fudisti, cuius tabernaculum in sole posuisti. Non fiam *Psal. 18.* sicut operta super greges sodalium tuorum. Ecce *Cap. VI.* dũ te quæro vbi pascas, vbi cubes in meridie, meridies Africa est, quæ in solis occasu est, & tamen quia ab ortu solis vsque ad occasum laudatur nomen tuum, & sunt qui te prædicant non castè, quærentes quę sua sunt, non quæ tua sunt, dum te quæro in meridie, id est in Africa, ecce greges sodalium tuorum, scholæ pessimæ hæreticorum, fraus Manichæorum, nequitiæ Pelagianorum, superba congregatio Arrianorum, insultant velut opertæ, id est velut incognitæ, & dicunt mihi, Quem quæris? Christum quæris? Ecce hic est, ecce illic est. Tu *Matth. 24.* a item quia me admonuisti dicens, Si autem dixerint, ecce hic est, ecce illic est: ne abieris post eos, cum te nonerim vbique totum esse, non partes defendere, sed vnitatem diligere. facta sum illis incognita & velut operta, & derident me, quia nesciunt te. Et quid magnũ quia ego ab eis sustineo tale opprobrium, cum tu eorũ nunc vsque contumeliosum sustineas verbum, qui te cum patre nolunt esse vnum, sed diuidendo inter patrẽ L & filium, inter sponsum & sponsam, magnũ incurrunt sacrilegium, magnum suæ animæ inferunt morbum, quia nec te vnius vnicum spõsum, nec fidelẽ atque integrum habere desiderant medicum? Tu autem anima Christiana quæ ascensura es ex sacratissimo fonte, rubore atque decore perfusa, nimis speciosa & candida, serua decorem tuum, agnosce quid fueris & quid eris, vide ne deseras mensam sponsi tui. Vt pulchra permaneas, carnem eius quotidie manducabis: vt vitam æternam habeas, sanguinem eius potabis. vide ne deseras hanc mensam. Plurimos apparatus hæreticorum fuge, & si plurima illi prauis disputationibus apponuntur, aut fœda sunt, aut semiesa sunt. Non est enim illic quicquam integrum. Vbi pater & filius & spiritus sanctus non est vnum. Mensa sponsi tui panem habet integrũ, & calicem sanctum: quem panem etsi fractum comminuiumq; vidimus in passione, integer tamen manfit in illa sua cum patre indiuidua vnitate. De isto pane & de isto calice dicebat ipse dominus, Panis quem *Ioan. 6.* ego dedero, caro mea est pro seculi vita: & calix quem sanctificauero, sanguis meus est, qui pro vobis funde- M tur in remissionem peccatorũ. Superius enim dixerat, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum audientes nec intelligentes discipuli dixerũt, Durus est hic sermo, quis eum potest audire? Et multi ex hoc verbo scandalizati discesserunt. Cum videret autem Iesus, ait reliquis, Nunquid & vos vultis ire? Tunc Petrus qui sanctę figuram portabat Ecclesię, respondit pro omnibus, Et ad quem ituri sumus? Verbum vitę habes, & dimittim⁹ te? Videtis dilectissimi, quid sit exire, quid permanere. Qui exierunt, quia verbũ Christi non intellexerunt, non iam discipuli, sed hæretici remanserunt: qui perstiterunt, verbum vitæ tenuerũt. Agnoscite hæretici exitum vestrum, quia minorem prædicatis Christum nostrum. Et vos cum eo stare noluistis, quia Christum vnum esse cum patre non intellexistis. Ideo foras existis, quia verbum vitæ reliquistis. Non in vobis manet, qui cum patre æqualis manet. Audi ipsum, quia simul cũ patre manet. Si quis, inquit, me diligit, di- *Ioan. 14.* ligetur à patre meo, & ego diligã eum, & veniemus ad eũ ego & pater, & mansionem apud eum faciemus. Dic mihi

A mihi obsecro hæretice Arriane, vnam animam tuam simul habitat hæc trinitas, pater & filius & spiritus sanctus? Quoniã & spirit᷑ sanct᷑ habitat in vobis. Nescitis, inquit Apostolus, quia tẽplum dei estis, & spiritus sanctus habitat in vobis? An diuersas mansiones in corde tuo præparas trinitati, vt maiorẽ partẽ teneat pater maior, minorem filius minor, inferiorẽ spiritus sanctus inferior? Iam ergo non habes vnum cor, sed duplum, aut triplum. Nõ ergo illic habitat trinitas. Quare? Quia dictũ est, Væ duplici corde. Insensate, inepte, fatue: ignis, splendor & calor simul atq; inseparabiliter, nec distincte, sed æqualiter habitãt vnam lucernam: & vna trinitas deus simul non potest inhabitare animã humanam? Si apud te æqualitati vnitatis indiuiduæ trinitatis non fuerit digna mansio inuenta, respõdebitur tibi, Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Non enim de lapidibus viuis cõstruis templum deo, quos rebaptizando perfocas, exhonoras, reprobas, vastas, damnas, exterminas. Nec fundamenta Apostolorum sequeris, cũ sint ipsi columnæ dei viui, super quas fabricauit sapientia domum suam, vt construeretur verum illud templum, in quo erat pietatis magnum sacramentũ: de quo templo dicebat Iudæis, Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. In patribus tuis nõ habes lapidem angularem, quem secundum diuinitatem patri æqualem non credis, nec tecum ex duabus pennis charitatis dilectionem dei & proximi te habere demonstras, quia nec deum diligis sicut diligendus est, nec proximum sicut teipsum. Diliges enim dominũ deũ tuum, dictum est, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Da cor tuum patri, animam filio, virtutem spiritui sancto. Ecce tria trinitati, ex quibus vnum hominem vni trinitati sacrificiũ obtulisti, hæresim Arrianam vicisti, quoniam deus dominus tuus non tres dij, sed dominus vnus est. Hæc est fabrica sancta, hæc est aula vera, in qua sont oues Christi, non lupi diaboli. Caue te dilectissimi fraudes hæreticorum, oues Christi timete insidias luporũ, videte quia nihil subtractum est vtilitati vestræ, inquantum ipse dominus donauit de annunciatione verbi dei. Quid Christus sit, & quid Ecclesia, audistis, approbastis, clamastis, & quare tãta mala patiamur, vel quibus meritis peccatorum in manus tributantiũ nos traditi fuerimus, dum ante paucissimos dies loqueremur simul & agnouimus, simul fleuimus, nunc etiam quid accepturi estis, vel quid eritis, adhuc in auribus vestris insonat strepitus nostræ vocis, admonemos vos vt fratres, obsecramus vt patres, hortamur vt filios. Nolite perdere tantum bonum, amor Christi in cordibus vestris nõ refrigescat, amor matris huius circa vos non torpescat, quæ vos parturit, quę curam magnam pro salute vestræ animæ gerit, quę spem vestram dirigit, quæ quotidie redeuntes materno sinu excipit, quæ vobis spiritales cibos præparat, quę ad æternam saturitatem perducere desiderat. Immaculatos filios deo patri vult assignare, quos tãta cura ac solicitudine dignator nutrire. Hanc toto corde amate, hanc amando, conseruos vestros, fratres vestros, dei ministros puro amore diligite, atq; pro nostra mercede in illo sacratissimo fonte pro nobis orate. Orate pro pace, orate pro liberatione huius terræ, orate vt misereatur qui iustè indignatur. Nouelli filij, dũ in vestra sancta natiuitate pater exultat, vestris orationibus & fletibus mitigate irascentem, quem sentimus fortiter vindicantẽ. In summa autem rei, Apostolorum sanctorum verbis vtentes, cõmendamus vos deo in verbo gratiæ eius: qui potens est custodire in vobis, quod ipse donauit, Ipsi gloria cum spiritu sancto in secula seculorum.

[Marginalia: 1.Cor.3. — Eccle.2. — Matth.23. — Ioan.2. — Deut.6. — Matth.22. — Cap. VII. Admonitio neophytorũ ad amorem catholicæ et ecclesiæ, & ad orandũ pro ea. — B — C — D]

Finis.

DE CATACLYSMO SERMO.

Nihil habet Augustini.

Quoniam in proximo est dies redemptionis vestræ, percipite dilectissimi ea quæ vos erudiant, atque corda vestra enutriant, erigant, corroborent ad timorem dei: & feruor iste tanti amoris non pigrescat in cordibus vestris, nec putet quis tantum esse Christianum, quòd his imbuitur mysteriis, quòd renascitur ex aqua & spiritu, & postmodum dimittat se voluptatibus variis: securusq; effectus quod sacramento baptismatis munierit animam suam, non eam custodiat contra versutias inimici, imò & ipse quantum potest custodiat & custodiendam petat, ne tempestatibus huius mundi procellisque depereat. Baptizatus est quis, nauis est instaurata, subuncta, velificata, missa in mare, indiget gubernaculo, quousque ad portum desideratum perueniat. Mare hoc, seculum scilicet, nõ solum tẽpestatibus scopulisq; periculosum est, verumetiam bestiis cupiditatum insidiantibus abundans. Omni solicitudine, omni cura, omni industria excitati iam vigilent nautæ, frequenter etiam Christus inuocetur gubernator, vt nauem tãtis periculis ereptam ad portum securitatis ipse perducat. Baptizatus es, signatus es regio charactere, cœpisti consequi annonam de mensa regis tui: noli esse desertor, nec vt miles delicatus diffluas per voloptates, ne te hostis diabolus inermem diffluentemq; inueniat, sed vt fortis miles quicquid potes age in hoc bello, vt virtus tua Christus non solum te tueatur, verumetiam alij proficiant ad salutem. Postula à rege tuo arma spiritalia. Bellum tibi, inquit, indicitur, in quo enitescas pugnando, vt ad plenã pacem triumphando peruenias. Non contra vnum dimicabis, multi enim contra te exient aduersarij. pugnabis enim cum vitiis, & vt beatus martyr Cyprianus ait, si depresseris auaritiã, exurget libido, & si libidinem superabis, succedet ambitio: & si ambitio à te fuerit deuicta, ira, zelus, æmulatio, inordẽtia, superbia, ebriositas cum cæteris suis pestiferis sociis in vnum contra te dimicantia constituent castra. Sed non metuas, habeas quod agas, inuoca dominum virtutum, induat te ex alto virtute, vt illam proferas vocem, Si consistãt aduersus me castra, nõ timebit cor meum: & si exurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. In hoc: in quo, nisi in domino virtutum, qui militem suum ita expectat dimicãtem, vt adiuuet laborantem? Baptizatus es, mũdatus es, vnctus es oleo, restauratũ est corpus tuum ad priorem statum primi illius hominis ante peccatũ, noli postmodum male securus esse. Ad agonem produceris, contra diabolum vitiorum principem dimicabis in arena huius mundi. Vtrinq; partes, Christi scilicet & diaboli, infinita populi multitudo te expectat luctantẽ, & quisnam vincat, vide omnem turbam nimia intentione pendẽtem. Non de te triumpher pars diaboli. Si vis vincere, noli de te præsumere, sed illi assigna victorię gloriam, qui tibi donat vt victoriæ feras palmam. Vis vincere? Caput prius contere inimici, excludendo de corde tuo suggestiones diaboli. Vis vincere? Manus tuæ fortes in-

[Marginalia: Cap. I. De bello etiam baptizato quàm sit arduum. — B — Cap. II. De adiutorio Christianis militantibus. — Psal. 26. — F]

G ueniantur in bono opere. Vis vincere? Fige pedes, non nutent vestigia tua frequentãdo spectacula, & deserendo Ecclesiam. Sed vt hanc etiam in tam magno agone & tã grãdi luctamine possis implere victoriã, mittat tibi dominus auxilium de sancto, & de Sion tueatur te.

Cap. III. De mysterio baptismi.

Ecce dilectissimi, venturi estis ad fontẽ aquæ, non dicatis in cordibus vestris: hoc est totum quod pro magno desiderabam? Fons iste visibilis, similitudo est æterni fontis. Renascimini ex aqua & spiritu. Aqua illa non solũ corporis sordes mundat, sed animã à peccatis liberat. Debetis autẽ nosse cur virtus illius aquæ & animæ prosit & corpori. Non enim omnis aqua mundat: sanctificatur hæc per cõsecrationem verbi. Tolle enim verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum: virtus verbi per aquam mũdauit nos, quia per aquas ambulauit. Vt autẽ à tempestate huius seculi liberaret vos, videte potẽtiam verbi dei, quemadmodũ dominetur cunctæ creaturæ suæ.

Matt. 14.

Quod dicturus sum, nostis. In Euangelio legitur, eum quarta noctis vigilia veniret domin⁹ Iesus ad discipulos suos ambulãs super aquas maris, & inueniret eos pi-H scantes, quos iam fecerat hominũ piscatores, perterriti discipuli putauerunt se phãtasma videre. Accessit Iesus, & ait illis, Nolite timere, ego sum. Tunc vnus illorum, Petrus ille præsumptor, & postea negator, pòst verò cõfessor & amator: Si tu es, inquit, domine, iube me venire ad te super aquas. Et dominus, Veni, inquit. Descẽdit Petrus, & cœpit ambulare super mare plen⁹ fiducia. Dũ ambulat, trepidauit infirmitas, sed statim subuenit diuinitas. Cœpit mergi, clamat, Domine pereo. Porrexit manũ dominus, erexit mergentẽ, cõfirmauit diffidẽtẽ, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Videtis dilectissimi quãtum adiuuet fides, & quantũ deprimat infidelitas. Si quis enim veniens ad aquas baptismi, fide plenus est, subleuatur: si quis infidelis est, mergit. Sed porrigat manum dominus etiam infidelibus mergentibus & plenam fidem operetur in cordibus. Audite adhuc, aquæ sacramentum quid in vobis operabitur? Propo-

Exod. 1.

nam figuram, vt ex ea vobis veritas elucescat. Cum Aegyptij duris operibus populum premerent Hebræum, clamor factus est populi in aurib⁹ dei, & deprecati sunt vt eos liberaret à dominatu gentis pessimæ. Missus est

Exod. 3.

Moyses qui eos ex Aegypti educeret seruitute. Apud I Pharaonem principem Aegyptiorum fidelissimus dei famulus allegat imperatoris sui iussionem, & quid rex omnium gentiũ præceperit, auribus durissimi regis insinuat. Obdurat Pharao cor suũ, nec scire se dicit deũ: atq; eius ministros repudians, grauiorib⁹ pœnis affligit populum. Ex maiori angustia populi maior clamor exurgit. Suscipit certamen famulus dei Moyses, cõgreditur cũ Pharaone, nullo telo, nullo gladio, nulla visibilia indutus arma, sed munit⁹ potestate diuina: inferuntur decem plagæ in Aegypto, & vindex ira in populum contumacẽ surgit, vt ex minutissimis animantib⁹, vermiculis, ranis & locustis ceruix caderet superborum: in quibus plagis vltima mors primogenitorũ Aegyptiorum omnium facta est, vt suos iuste perderent, qui alienos iniuste detinebant. Dimittit populum Pharao, non voluntate, sed nimia necessitate constrictus. Pergit populus erutus ad mare rubrum festinãs, vt per aquas saluarentur, qui à pessimo hoste liberabantur. Sequuntur Aegyptij, imminent populo fugienti: vident super se Israelitæ hostes & inimicos suos, expectant gladiũ. Mors in oculis, timor & tremor in manibus singulorum, ne in fauces caderent persequentium. Exurgit Moyses famulus dei portãs virgam, quam à domino acceperat, & K per quam iam multa signa fecerat: percussit mare, & diuisum est. Vbi est illa potentia, non numinum, sed dæmoniorum? Vbi est vana superstitio Paganorum? Nunquid vt mare diuideretur, ille Neptunus est inuocatus, quem regem maris esse volunt, qui regem verum deum suum agnoscere nolũt? Virga extensa manu aquas percutit Moyses, & statim cogitur fluctus in cumulũ, & vnda in semetipsa repressa curuatur: soliditatẽ recipit liquor, & solũ maris arescit in pulueres. Ingressi sunt alij saluandi, alij damnandi. Vnum elemẽtum aquarum authore totius creaturæ iubente iudicauit vtrosq;. separauit enim pios ab impiis: illos abluit, istos obruit: illos mundauit, istos occidit. Moyses figuram habuit domini Christi, quoniam dux fuit populi. In virga agnoscite crucem, in mari rubro agnoscite baptismũ Christi sanguine purpuratum. Regẽ Aegyptiorum populósq; eius, authorẽ peccatorum diabolũ cum omnibus ministris eius. Sæuit diabolus quando nos videt per aquã baptismi à sua oppressione liberari. Exclamate ad Moysen vestrum dominũ Christum, & virga crucis percutiat ma- L re baptismi, reuertatur aqua & operiat Aegyptios, vt queãdmodum nullus remansit Aegyptiorũ, sic nihil remaneat etiam vestrorum peccatorum. Totum mundet, qui totũ fecit: reparet perdita, qui creauit omnia integra: extinguat Pharaonẽ diabolum mortis authorẽ, & suum populum liberet per aquam salutarem.

Cap. IIII. De mysteriis paschalibus in baptismo complendis.

Audistis dilectissimi, figuræ illæ quomodo trãsierunt ad speciẽ veritatis: illud superest, vt noueritis queãdmodum celebrauerit pascha liberat⁹ popul⁹ ex Aegypto, Baptizati, vt ait Apostolus, in nube & in mari rubro acceperũt præceptũ domini per Moysen, vt in occisione agni celebrarẽt pascha, ex cuius sanguine postes domus suæ vnusquisque liniret, ne timeret angelum vastatorem, qui signum sanguinis agni occisi in suæ fronte domus haberent. Os, inquit, dictum est, non cõminuetis ex eo, nec relinquetis quicquã in mane, cum picridiis & azymis comedetis agnum. Fecerunt quod præceptum est filij Israël. Demonstra & tu Israël spiritalis fili Abrahę, secundum fidem, non secundum carnem, demõstra & tu quomodo celebras pascha, habes agnũ occisum, demõstra. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Lini sanguine eius postes domus tuæ, demõstra & dic: Ecce crux sanguinis Christi in frõtibus est pudoris nostri. Dic cum Paulo, Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Os nõ comminuetis ex eo, dictum est. Impletũ est hoc in ipsa domini passione, ipsius sancti agni immolatione, quãdo crucifixus cum duobus latronibus in medio pendebat ipsa summa iustitia, liberans vnum confitentẽ, alium puniens blasphemantẽ. Ita factæ sunt tres cruces, tres causæ. Vnus latronum Christo insultabat, alter sua merita confessus Christi se misericordiæ cõmendabat: crux Christi in medio non fuit suppliciũ, sed tribunal. Mox vt peregit omnia quæ de se erant scripta, accepto felle & aceto, propter illud quod prædictum erat, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto: inclinato capite tradidit spiritum. Venerunt milites, fregerunt crura latronibus in cruce pendentibus: ad Iesum autem cũ venissent, non fregerunt eius crura, vt impleretur, ait Euangelista, quod scriptum est, Os non comminuetis ex eo: sed vnus ex militibus latus eius aperuit, & cõtinuò exiuit sanguis & aqua, quæ sũt matris Ecclesiæ gemina sacramẽta. Percussit latus lancea persecutor, & fudit precium redemptor. Hic sanguis inebriat mẽtem, vt amorem

1 Cor. 10. — Exod. 12. — 1 Cor. 10. — Ioan. 1. — M — Gala. 6. — Exod. 12. — Num. 9. — Luca 23. — Matt. 27. — Ioan. 19. — Psal. 68.

A rem oblinifcatur mundi. Hæc aqua mũdat animam, vt corpus ſordibus careat diaboli. Nec relinquetis ex eo quicquã vſq; in mane. Hoc nunc agitur: Comeditur enim agnus per noctẽ hui⁹ ſeculi, vt cum mane illud venerit quod veſperum non habebit, nõ iam offeratur ſacrificiũ imaginis agni, ſed ipſum agnum quem quotidie immolam⁹, comedamus: & cuius ſanguinem bibimus, inueniamus illic eum ſacerdotem perfectum, quẽ cõſtat hic pro noſtra ſalute occiſum. Quæ ſunt hæ picridiæ, olera amaritudinis, quæ comedit Iſraël ſpiritalis: niſi vox illa amara ad tẽpua ſanctorũ martyrum emiſſa per ſanctum Dauid, ac dicẽtium, Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis, in mẽſura: Et per Apoſtolum Paulum, In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur? Demõſtra & azyma ſancte Paule, ex Iſraëlita carnali ſpiritalis effectus. Celebraſti enim paſcha cum populo vetere, & quemadmodum nouus populus figuras in veritatem conuerteret, tu docuiſti, tu demõſtraſti. Oſtende ergo azyma, conſperſionem nouam. Nõ in fermento, inquit, veteri, neq; in fer-B mento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. O agne occiſe, ô Chriſte ſancte pro nobis crucifixe, qui vt lapſa reparares, in cruce pependiſti.

Pſal. 79. *2. Cor. 4.* *1. Cor. 5.*

Caput V. De hæreticorũ deuoratione per ecclesiæ Christi sanã doctrinã exemplo virgæ Aaron Magorum virgas glutientis.

Ipſa eſt illa virga regni tui, crux ipſa inquam, qua virtus in infirmitate perficitur. ipſa illa virga crux ipſa, illa virga quæ floruit ex radice Ieſſe, ipſa illa virga quã portabat Moyſes, quæ conuerſa in ſerpentẽ, glutiit magorũ ſerpẽtes: doctrina Chriſti diffuſa per omnes gẽtes hæreticos ſuperãs demẽtes. In illo enim populo fratres in quo multa ſigna faciebat Moyſes per virgã, exſurrexerunt magi Pharaonis, facientes & ipſi prodigia cõtra famulum dei Moyſen. Sed ad hoc quædam mira facere permiſſi ſunt, vt mirabilius vincerentur. Magi Pharaonis quid aliud ſignificabãt, niſi omnes hæreticos miniſtros diaboli? qui ſub nomine Chriſti deuorare cupiunt populum Chriſti. Scatent nunc hæreſes in hac terra tanquam ſerpentes magorum, quos deuorauit & deuorat ille ſerpens exaltatus in ligno. Sed quoniam non eſt tẽporis ire per multos, ſingulorum capita conterantur: quomodo exſurgũt, ſic deuorẽtur. Fuit hic, vt noſtis dilectiſſimi, viperea doctrina Donatiſtarum: contrita eſt, conſumpta eſt. Mox Maximinianiſtarũ ſerpentina fraus C pullulauit: contrita eſt, conſumpta eſt. Manichæorũ venenum aſpidis ſurrepſerat: contritum eſt, conſumptum eſt. Pelagianorũ nouum dogma à miniſtris diaboli tãquam à Magis Pharaonis excitatum, illi noſtro ſerpenti certamen indixit: conteritur, conſumitur. Cum tot ſerpentum capita catholica doctrina cõtriuerit, diſſipauerit, cõſumpſerit, ecce nobis vnus anguis Arrianus olim mortuus inſultat, caput erigit, veluti viuum ſe demonſtrare conatur, quem iam olim cõnſtat occiſum. Redi Moyſes noſter, redi virga, redi ſerpens Chriſte ſancte, æqualem poteſtatem cum patre habẽs: redi, contere capita draconum ſuper aquas, confringe caput draconis magni viuum ſe profitentis, ſed veram vitam non habentis. Dic tu quid es, quoniã ille aliud docet quàm es. Dic, dic, audiamus vnde hęreticos cõuincamus. Audite quid dicat, Ego ſum via, veritas & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me. Secundum humanitatem via, ſecũdum diuinitatem veritas & vita. Tu autem hęretice Arriane, qui minorem vis eſſe in diuinitate vitam & veritatem, ſequitur vt non per eum venias ad patrẽ. Sed adhuc domine Ieſu cõtere caput draconis, dic quid ſis cũ patre, te audiamus docentem, non hæreticum blaſphemantẽ. Dic quid ſis cũ patre, Ego, inquit, & pater vnum ſumus. Dic adhuc, Ego in patre, & pater in me eſt. Ad-D huc dic, Qui me videt, videt & patrem. Credis iam hęretice tãtę authoritati? An ipſius teſtimonium de ſeipſo non admittis, ſed alios de eo teſtes requiris? Ecce introducuntur aduerſus te, dicant: cõuinceris, refutaris, & legis laqueis irretiris. Dic teſtis dei Paule, qui vſq; ad ſanguinẽ pro iſto teſtimonio acceſſiſti, & ne falſæ doctrinæ ſuccumberes, animã poſuiſti. Dic, audiat qui cõuinci formidat: conuincatur qui nec conuictus mutatur. Singuli quiq;, ait, hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui cum in forma dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deõ. Audis æqualem, audis formam dei, & tu audes dicere minorẽ filium dei? Veniat & alius teſtis, vt in duobus vel trib⁹ confirmetur æquitas veritatis. Dic & tu ſancte Petre, quid tibi reuelauerit, nõ caro & ſanguis, ſed pater cœleſtis: Tu es, inquit, Chriſt⁹ filius dei viui. Et in epiſtola ſua ad gentes ſecũda: Notam facimus vobis, inquit, domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & præſciẽtiam, & magnitudinẽ. Audis virtutem, audis magnitudinem, audis præſciẽtiam. In quo hæretice Chriſtum dicis eſſe minorem? Sed au-E di adhuc quid aduerſum te hic teſtis & de filio & de ſpiritu ſancto dicat: Nõ voluntate humana allata eſt, inquit, prophetia, ſed ſpiritu ſancto acti, locuti ſunt homines dei Fuerunt verò & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mẽdaces, qui ſubinducẽt ſectas perditionis, & qui emit eos dominatorem abnegantes. Vides te validis teſtimoniis & demonſtrari & conuinci. Negãtes, inquit, dominatorem eſſe, qui emit eos. Quem negas dominatorem, niſi filium quem dicis eſſe minorem? Et quis eſt qui vos emit, niſi qui vos ſuo ſanguine redemit? Sed ingrediatur & tertius teſtis, vt tres vnum verum teſtimonium dicant vni trinitati, & trinæ diuinitati. Dic & tu ſancte Ioannes, qui ſuper pectus ſaluatoris diſcumbebas, & videbas ſuper cœleſtia mirabilia verbum domini. Dic & tu qui noueris filium dei. In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et in epiſtola ſua, Scimus, inquit, quoniam fili⁹ dei venit & dedit nobis intellectum, vt ſciamus quid verum ſit, & ſimus in vero filio eius. Hic eſt enim verus deus, & vita æterna. Tu autem minorem dicendo filium, qui eſt deus verus, nõ habes vitam æternam. Sed ad confutandam contuma-F ciam perverſam hæreſis, ad deglutiandum te ſerpens magicè factus, non à veritate ſuſceptus, ipſe pater teſtimoniũ dicat de filio, vt nihil amplius quæras, nihil amplius credas. Per prophetam inquit, Tecũ principium in die virtutis tuæ. Principium pater, principium filius: ergo pater & filius principium ſine vllo principio. Tecum principiũ in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum ex vtero generaui te. tanquam diceret, vt ſancti illuminarentur, proceſſiſti ex me. Nec fuit dilectiſſimi, alia cauſa cur vel ipſa nomina patris & filij & ſpiritus ſancti ſeiuncta viderentur, niſi vt ſancti homines inſtruerentur. Cæterum quod dictũ eſt Moyſi ab ipſa ſubſtãtia trinitatis, Ego ſum qui ſum. &, Sic dices, Qui eſt, miſit me. Ergo ex vtero in ſplẽdorib⁹ ſanctorũ generatus eſt filius. Sed ne hanc generationem carnaliter vel temporaliter acciperes factam, audi quomodo eum genuerit. Eructauit, inquit, cor meum verbum: Ioãnes teſtis dicit, In principio erat verbũ: Deus pater dicit, Eructauit cor meum verbũ. Propheta Abacuch dicit, Ambulauit verbum. Audis dominum verbũ, & hoc eſſe in principio apud deum, & deum eſſe verbum. Teſtimoniorum vox, & ipſius trinitatis vnitas per totum mun-

Ioan. 14. *Ioan. 10.* *Ioan. 14.* *Philip. 2.* *Matt. 16.* *2. Pet. 1.* *Ioan. 1.* *1. Ioan. 5.* *Pſal. 109.* *Exod. 3.* *Pſal. 44.* *Ioan. 1.*

dum contra te clamat, & tu velut canis rabidus contra totum mundũ latras. Sed audi adhuc vnde plenius cõuincaris, quòd trinitas vnus deus sit. Patris vox est per Prophetam ad filium: in splẽdore sanctorum ex vtero genui te. Patris vox est per Esaiam prophetam de spiritu sancto: Spiritus, inquit, à me exiet. Et filij vox est in Euangelio, ostendens in se patrem esse, & se in ipsu, vbi ait, Pater in me manens ipse facit opera. *Ioan.14.* Filij vox est de spiritu sancto ostendẽs, quia quomodo procedit ex patre, ita ex seipso, vbi ait discipulis suis post resurrectionem, Accipite spiritum sanctum. *Ioan.20.* Et insufflauit in eis, ait Euangelista, spiritum sanctum dans eis, ac dicens: Si cui remiseritis peccata, remittẽtur illi. Vnde est & illud Apostoli Pauli, Si quis spiritũ Christi non habet, hic non est eius. *Rom.8.* Si ergo filius in patre & ex patre, & spiritus sanctus simul est & in filio & patre: nõ est seiuncta trinitas, vbi est perfecta vnitas. Discedat Arrianus cõfusus reus, quia trinitas vnus est deus.

Cap. VI. De pastore Christo omnes suas trucis mysterijs & scripturarũ exẽplis ad satietatem pascente.

Sed quãdo tibi peruersa hæresis verba mea proficiunt, cum tis aspis surda obturans aures, ne audias voces incãtantium? Noueris te tamen à virga serpente esse comedendum, dum oues quas tenes captiuas, ad suũ ouile ille pastor adduxerit, vt sit vnus grex, & vnus pastor. Ille pastor noster dilectissimi, qui in virga ferrea pascit & regit, confringit & restituit, ipse pastor est, ipse rector, ipse fabricator, ipse architectus noster. Magnum te pastorẽ video domine Iesu oues pascentem, errantes requirentẽ, inuentas cum gaudio ad gregem tuis humeris reportãtem, *Ioan.10.* magnum te architectum video virgam portantem, in virga pendentem, & de ista virga multa miracula faciẽtem. Multum expauesco expositionem virgæ huius dilectissimi, dum loca diuinarum scripturarũ considero. Virga Maria sancta, virga ipse Christus, virga crux. Et de ista virga quàm magna & mira fecit hic architectus, & arborem fecit crucis, vbi ipse angularis pepẽdit lapis, & scalas cœli per quas hominem lapsum ad patrem leuauit. Quale miraculum fratres huius architecti, vt de virga sua faceret scalas, & tales, quarũ caput in cœlum poneret, & per eas ipse & ascenderet, & descenderet, & propter confirmationem ipse super eas incumberet? Ascende securus, qui desideras cœlum: non te terreat earum nec angustia, nec longitudo, nec altitudo: nihil timeas, non nutant gradus eius quos ille architectus sic confirmauit, vt in eius ligno man⁹ suas clauis affigi voluerit. Vide has scalas huius architecti, discipulum Apostolũ Paulum & demonstrantem, & gradus quasi numerantem, & ascendentem, & quamplurimos inuitantẽ. Flecto, inquit, genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, *Ephe.3* vt det vobis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit altitudo & latitudo, lõgitudo & profundũ. Quatuor gradus posuit crucis. Nõ ergo laboriosæ sunt hæ scalę. Quatuor gradus habent, & perducũt ad cœlũ. In altitudine crucis caput positum est crucifixi. Sursum cor habeat Christianus ad dominum, quod interrogatus quotidie respondet, & ascendit vnum gradũ. In latitudine crucis manus affixæ sunt crucifixi. Perseuerent manus Christiani in operibus bonis, & secundum gradum ascendit. In longitudine crucis corpus pependit crucifixi. Castiget quis corpus suum obseruationib⁹, ieiunijs illud suspẽdat, vt seruituti animę subiciat, & tertium gradũ ascendit. In profundo crucis occultum est quod nõ vides, sed inde exurgit hoc totũ quod vides. Adsit fides Christiana, quod non potest cõprehendere, credat corde, altiora à se non quærat, spes eum nutriat, & tunc quartũ gradum ascendit. Per hos gradus ascenderũt sancti omnes, continentes, coniugati fideles, euaserunt minas mundi, migrauerũt ad loca tutissima, vbi iam nec Barbaros timent, nec fragiles casus humanos exhorrent, nec corruptiones metuunt, nec ægritudines patiuntur, nec tribulationib⁹ affligũtur, nec ipsam iam mortem timent, sed cum deo de deo viuunt. Hanc vitã dilectissimi amemus, ac petamus, desideremus, ad quã omnis qui currit non graditur via pedum, sed via morum. Boni ergo mores requirantur, ipsi in omnibus inueniantur. Vterq; sexus & omnis ætas habet in hoc sanctorum hominum imitationis exemplum. Imitẽtur senes mores Tobiæ, qui cum cæcus esset corpore, viã vitæ filio demonstrabat in corde. Ille eum manu ducebat in terra, & pater monendo eum perducebat ad cœlũ. *Gene.39.* Imitentur adolescentes Ioseph sanctum, pulchrum corpore, pulchriorem mente, quem castitas sic possederat, vt irruẽtes minæ dominæ mulieris impudicæ non possent eum violare nec mẽte nec corpore, cuius iam deus possederat mẽtem. Imitentur virgines sanctę sanctam domini sui matrem Mariam. Imitentur viduæ religiosam viduam Annam. Imitẽtur & coniugatæ castam Susannam. Virgo mater quod vouit, impleuit. Anna vidua in orationibus atque ieiunijs vsque in finem perseuerantiam tenuit. Susanna casta pro pudicitia coniugali vsque ad periculum mortis accessit. Intendite coniugatæ, qualis vobis huius à scriptura sancta imitatio proponatur. Non enim prædicat eam, quòd fuerit auro, monilibus vel veste preciosa forinsecus compta, cum fuerit intrinsecus pudore castitatis ornata. Omnibus vitã donauit, qui bonos mores instituit. Propterea nãq; ipse vir de fœmina est nasci dignatus, quia ab ipso vterq; sexus est liberatus. Multa diximus, intentissimè audistis, epulas dominicas libentissimè comedistis, rependite vicem ministratori vestro, vt si non verbo, saltem vestris orationibus pascar.

Finis.

DE TEMPORE BARBARICO.

Eiusdem farinæ Sermo de tempore Barbarico.

ADmonet dominus deus noster, nõ *Caput I.* nos debere negligere nostra peccata, quando talem demonstrat iram suam. ipse quippe iuste punit nocẽtem, quia nullum inuenit pœnitentem. Quotiens dilectissimi intonuerunt atque intonant tubæ diuinæ: Agite pœnitentiam, appropinquauit enim ad vos *Matth.4.* regnũ cœlorum: & clausis auribus cordis, magis operamur mala, & petimus vt veniant bona? Sed taliũ iudicium iustũ dicit Apostolus. In eo enim ipso quòd talia sapiunt qui tales sunt, ex malis operibus posse se bona suscipere obdurati sunt, pœnitentiæ locũ non requirũt: meritò iustè iudicati, quia à semetipsis inueniuntur esse dãnati. Licet nõ omnes hic noster tangat sermo, omnes tamen astringit sermo diuinus, dicẽs, Omnes declinauerũt, *Psal.13.* simul inutiles facti sunt: nõ est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Quomodo omnes, & quomodo nõ omnes? Quia sunt multi qui gemũt & dolẽt ob iniquitates quæ fiunt in medio eorum, volentes resistere, sed timore secularium rerum nõ audentes, quas adhuc vel adipisci desiderat humana fragilitas, vel amittere formi-

A formidat infirmitas. Secūdum id quod dolent, nō omnes: secundum quòd rem non timēdam timent, omnes declinauerunt: simul inutiles facti sunt, quia plus existimatur timor hominis quàm timor dei, & præferūt homines res quas acceperūt à deo, ipsi deo: & ne eas tollat malus homo, contemnitur deus per quem factus est homo. Vellē vos quidē qui adhuc tales estis, & amore rerū secularium obligati, peccatibus aut parcitis aut fauetis, vellē vos quidē aliquibus exhortationibus admonere, quid cui rei preponere debeatis, nisi nos fluuius lachrymarum cōpelleret plangere eos qui peccant, & nolunt agere pœnitentiam. Si esset in nobis humanus affectus, si esset compassionis sensus, vnius hominis mortē flere, dolere ac plangere deberemus. Quibus lachrymis, quo gemitu, quibus planctibus exagitamur, quando aut maximam partem, aut penè totam plangimus ciuitatem? Aegee est charus, & vena eius malum renunciat: omnes qui eum diligunt, ægrotāt simul cū amico. Si eū in ipsa vicinia mortis ridere viderint, quēadmodū ab eo omnem spem salutis ablatā sentiūt, cumq; adhuc viuū tanquam mortuum meritò plangunt. Inter tātas angustias, B & in ipso fine rerum posita est vniuersa prouincia, & quotidie frequentantur spectacula, sanguis hominum quotidie funditur in mundo, & insanientium voces increpant in circo. O planctus omni tristitia acerbior, ô planctus animi mœstitia affligēs cor, libet flere. Plangimus enim dilectissimi & illos & nos, quia & nos digni sumus, qui cum talibus meritò flagellemur. Nos enim cū alios accusamus, omnes declinauim⁹, simul inutiles facti sumus: prorsus omnes: nullus est excusat⁹, quia talis est iudex, vt omnis homo ab illo inueniatur reus. Cū enim rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castū se habere cor, aut quis gloriabitur mundū se esse à peccato? Aduenit tempus illud quod prædixit dominus, Putas cum venerit fili⁹ hominis, fidem inueniet in terra? Quis habet fidē? Quis credit verbis diuinis? Audebit aliquis vestrū sibi assignare fidem, quādo audit dominum dicentē discipulis, Si haberetis fidem sicut granum sinapis, diceretis arbori huic, Eradicare & plantare in mari, & obaudisset vobis? Quis sibi audebit assignare, quòd faciat omnia quæ præcepit deus? Nemo, prorsus nemo. Prædicamus, & non facimus: auditis, & C facere nō curatis. Meritò omnes sumus sub flagello, & doctor & factor, & auditor & contemptor. Studemus inuicem reprehendere, & non studemus opera nostra discutere. Detrahit proximus proximo, detrahit clericus clerico, detrahit laic⁹ laico. Video quidem se inuicem accusantes, sed neminē video iuste se excusantem. vnusquisq; enim dilectissimi propriū onus portat. Nolite detrahere alterutrū fratres, ait Apostolus Iacobus: Qui eñ detrahit fratri suo, aut iudicat fratrē, detrahit legi, aut iudicat legem. Si autē iudicas legem, non es factor legis, sed index. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Tu autem quis es qui iudices proximum? nec tamē voces detrahentium, silentium possunt imponere verbo dei. Clamat ille per bonos & per malos: Agite pœnitentiā, appropinquauit ad vos regnū dei. Nolite esse auditores legis tātum, sed factores. Facite dignos fructus pœnitentiæ. Ecce enim, ait Euangelista, securis ad radices arborum posita est: Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignē mittetur. Viden, inquit, omnes homines diuersas arbores, fruct⁹ etiam diuersos habētes, sed bonus fructus quæritur qui pascat, nō qui pungat. Sunt enim & arbores spinosæ igni deputatæ meritò incen-

Prouer. 20.
Luca. 18.
Luca. 17.
Iaco. 4.
Cap. II. De agenda pœnitentia antequam succidatur arbor.
Math. 3.

dendæ, quia in eis nullus fructus est animæ. Putatisne D dilectissimi, nos omnes tales sumus, qui in istis malis p peccatis nostris dimissi sumus? Exacuit agricola ferrū, amputat inutile lignum, abscissum seruat incēdio concremandum, hoc nunc agitur à vero agricola. Videtur sibi quidē mali adhuc stare, adhuc florere. Quisquis talis es, quisquis malus es, quisquis corrigi nō vis, non te cōsolet altitudo tua, quia maior te expectat ruina, ampliorq; sustinet flamma, quia securis hæc ad te nondum venit. Ideo putas te posse semper stare, cū videas vel audias alias arbores te ampliores cecidisse. Quòd te hic agricola differt, ei⁹ est patiētiæ, ne fortè intercedat apud eum locus pœnitentiæ. Colonus enim ille in Euāgelio, qui intercedebat pro arbore, quā domin⁹ eradicare volebat quòd fructum per triennium non haberet, videte quid ait, Domine, dimitte illam & hoc anno, faciam ei fossam, adhibeā cophinum stercoris. Si fecerit fructum, bene: sin autē, veniēs abscindes eam. Arbor hæc sterilis, genus hominum est nō habens fructū pœnitentiæ, Dominus eius, conditor eius est. Intercessor huius arboris Apostolus Paulus est. Vnde probamus? Audi in quadā Epistola sua quemadmodum intercedebat pro talibus, E Flecto, inquit, genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, vt det vobis virtutem. Hoc ergo eis petebat, vt acciperent quod non habebant. Faciā, inquit, ei fossam, adhibeā cophinū stercoris. Fossa, locus est humilitatis: cophinus stercoris, lachrymæ sunt pœnitentis, quem locum si quis contēpserit, amplius sustinebit tormentum, quando illius agricolæ acutissimum senserit ferramentum. Agite mali pœnitētiam, corrigimini mali, quia vobiscū flagellantur & boni. Dicet aliquis: Si mali meritò flagellantur, boni quare talia à malis & cum malis patiuntur? Quare? quia secundum quendam modum dicuntur boni, secundum autē rectū verumq; bonum, nemo bonus nisi solus deus. Ergo & ipsi boni quicunq; sunt boni, nō tales sunt quales esse debent boni: Non enim sunt perfectū bonum, proficiunt enim de die in diem. Si proficiunt, vtiq; exercitationibus proficiunt. Nemo se iustificet, tanquā iam sit perfectus. Recedat de medio male iustificator Pelagianus, confundatur hæreticus Arrianus: Nemo enim bonus, nisi solus deus. Quid ergo? Christus non est deus? Planè deus. De ipso quippe dicit scriptura diuina: Hic est ver⁹ deus, & vita æterna. Quid? spiritus sanctus non est deus? Planè F deus. Vnde probamus, quoniam & ipse deus? Audi in Actibus Apostolorū Petrum Ananiæ fraudatori imperantem. Anania, inquit, cur impleuit satanas cor tuū, mentiri te apud spiritum sanctū? Non es mentitus hominibus, sed deo. Ecce & spiritus sanct⁹ deus. Ergo trinitas vnus est deus: & verum est, quia nemo bonus nisi vnus deus. Patiētes estote boni, vt sitis verè boni: Patiētes estote vsque ad aduentū domini. Tolerate mala, quę pstimini à malis cum malis, quia ista tentatio, vestra est examinatio. Si aurum es, quid times paleam? quid times ignem? Simul quidem eritis in fornace, sed ignis paleas in cineres vertit, tibi sordes tollit. Si frumentū es, quid times tribulam? Non apparebis qualis antea eras in spica, nisi tribula cōterēdo à te separauerit paleas. Si oleū es, quid times pressuram preli? Non declarabitur species tua, nisi etiam pōdus lapidis à te separauerit amurcam. Veruntamen interroget se vnaquęque anima, & videat si iniuste patitur: proferatur statera iustitiæ, appendatur amor mundi cum amore dei. vide quemadmodum præponderet amor mūdi. proferatur speculum scripturæ diuinæ. Speculum hoc neminem palpat, qualis es, ta-

Luca. 13.
Ephe. 3.
Cap. III. Quare boni cum malis puniantur.
Luca. 18.
Ioan. 17.
Acto. 5.

G lem te tibi demonstrat. Intende & vide, & si est aliquid quod offendat, abi cõfusus, & redi correctus. An nõ cõfunderis, & in malis tuis gloriaberis? Eris enĩ perfectũ malum, non qualecunque bonum. Talis non vis flagellari cum mundo, aut flagellatus murmuras sub flagello? Serue male, fecisti quod dominus iussit, qui ne vapulares, ista flagella antè tibi prædixit. Quis iussit? Dominus *Matth. 10.* iussit, creator tuus iussit. Quid iussit? Qui amat, inquit, patrem aut matrem plus q̃ me, non est me dignus. Ecce quid iussit? Ait: Qui amat filium aut filiã plus quàm me, nõ est me dignus. Ecce quid iussit. Et qui est, inquit, quĩ odiat patrem aut matrẽ aut filios? Nec illos ille odire præcipit, sed vel quantum illos, tantũ se diligi iussit. Plus quidem debueras diligere creatorẽ quàm creaturam. Sed si nõ vales præferre, saltem vel æquare dignare. Vere filios tuos diligeres, si Christum filiis præferres, ipsosq; filios ipsi cõmitteres. Vere filios tuos diligeres, si in ipso illos diligeres, qui eos tibi dedit vt diligas. An ideo eos videris diligere, quia eorum voluptatibus faues? Audis blasphemantes, & patienter fers Christiane, quod rex Nabuchodonosor alienigena non potuit su- *Danie. 3.* stinere, dicens, Si quis dixerit blasphemiam in deũ Si- H drach, Misac & Abdenago, in interitum erit. Vides frequẽtare spectacula, & non reuocas? vides luxuriantes, & non verberas? Nec potes te talem exhibere patrẽ, qui parat⁹ sis indisciplinatos filios vel exhæredare vel abiicere, cum paratus esse debueras sicut Abrahã etiam im- *Gene. 22.* molare? Omnis enim qui filiorum trucidat voluptates, sacrificium tale quale Abrahã offert deo. Sed dum ista non fiunt, & his moribus deprauatis male nutriuntur, qui isto mundo vtuntur, labefit mundus: nec immeri- *Esa. 24.* tò ait Propheta, Defluxit terra, & omnes inhabitãtes in ea. Nõ quiescunt vsque nunc murmurare homines, laudare tempora præterita, accusare tempora Christiana. Magna erant tempora patrum nostrorũ, dicũt: O quàm *Cap. IIII.* bona tempora habuerunt patres nostri. Sed videre quid fecerint patres nostri. Phinees sacrificantem virum idolis, manu propria peremit, vt placaret iram dei. *Num. 25.* Moyses populum oberrantem, vitulumq; fusilem ado- *Exod. 32.* rantẽ, ita certa emendatione coërcuit, vt vnam tribum ex duodecim ad se deuocans, quę sequi voluit deũ, pręceptũ eis daret, vt acceptis gladiis in manibus suis filij percuterent parentes, & parẽtes occiderẽt filios. nullus I eos reuocauit affectus, nullus humanitati reseruatus est locus, quia timor & amor dei præ omni desideriorum *Iudicũ. 11.* carnaliũ amore ferebatur. Iephthe vt hostes diis ac dæmonibus immolãtes superaret, vnicam filiam in sacrificio *Iudicũ. 16.* dedit. Samson cum gentes dæmonicolas virtute quam à deo in capite acceperat, diutius bellis cõtereret atque fatigaret, seductusq; postea per mulierẽ oculos simulq; virtutẽ capitis perdidisset, postesquam cognouit in opprobrium suum omnes illos cõuenisse ad templũ idolorum suorum, cõsq; magnificare deos suos, quod eis tradiderant acerrimum inimicum suũ: cum crescente coma capitis eius ei creuisset & virtus, à puero qui sibi ducatũ præbebat, vt sibi manum porrigeret petiit, seq; ad illud templum deduci poposcit: ad quod cum venisset, colũnas duas, super quas totũ illud ædificium ferebatur, singulis manib⁹ singulas columnas apprehẽdens, ruina se simul & illos voluit opprimi, ne laudes dæmonum in contumeliam dei sui à quoquam libenter pateretur au- *Daniel. 14.* dtri. Daniel ne à rege homine petitionẽ aliquam posceręt, sed à deo viuo, qui præstat omnia bona suis, leonibus ieiunãtibus in escam datus est vt periret: sed dominus fidelem seruũ suum nõ deserens, & ipsum intactum reseruauit, & per Abacuch Prophetã simul & ipsum & K leones pauit. Quid dicã de tribus pueris, qui cum nol- *Daniel. 3.* lent imaginẽ regiam adorare, ignes riserunt? In quibus pueris micãs gratia ita enituit, vt ligati in fornacẽ mitterentur, deambulantésq; viderẽtur, os aperientes, dominumq; laudantes, flammas ad se nõ admitterent, sed fugarent, vt secũ filium dei habere meruissent, antequã mundo in homine apparuisset, vt esset eorum vindex flamma, Chaldæorumq; ministros fornax deuorans cõsumeret: producti quoq; de fornace incolumes, populos in se mirabiles redderent, regẽmq; mutarent, eumq; facerent dei sui adoratorẽ, quem senserant antè persecutorem. Sed hæc omnia faciebat fides, timor & amor dei. Oderãt isti nõ solùm omnia quæ habebãt propter deum, verumetiã animas suas. Et deus eos hic claros fecit, & æternę vitæ remuneratione ditauit. Quid tale dilectissimi fecimus, imò econtrario quæ mala non fecimus? Illi nec minis nec tormẽtis cõuenti, dæmoniis sacrificauerunt. An non sacrificauit, qui imagines idolorum per noctem ludentes, quod Nocturnũ vocãt, libẽtissime spectauit? Sacrificauit prorsus, sacrificauit, & quod est peius, nõ tauri vel cuiuslibet pecoris aliquã victimam, sed ipsam animam hominis preciosam. In hoc L tam nefando sacrificio non vnus vel pauci accusantur, tota hoc ciuitas fecit, quę tota cõsensit: nec ab hostibus, nec à barbaris, sed à seipso omnis homo in anima se intus occidit videndo, cõsentiẽdo, nõ prohibẽdo. omnes remansimus rei. Et dum nolumus pacem ciuitatis turbari peruersam, pacẽ quam desideramus non accipimus rectam. Contemnimus pacem seruare bonorũ morum, & perit pax tẽporum nostrorum. Discite nunc dilectissimi quid cui rei præponere debeatis. Nolite diligere vitia in filiis, in amicis, in seruis, in omnib⁹ notis: præponatur singulis potestas: omni potestati honorem exhibeam⁹, Cęsari tanquã Cęsari, timorẽ autẽ deo. Prę- *Matt. 22.* feratur creator creaturæ, diligamus deum, quia diligit nos: & in hoc quòd nos flagellat, diligit. Quis est enim filius cui nõ det disciplinã pater eius? Qui sanã cõside- *Hebr. 12.* rationẽ habet, qui credit dei verbis, metuit plus ignem æternũ, quàm cuiuslibet truculẽti barbari ferrum: plus metuit mortẽ perpetuã morte qualibet hic pessima. Irrideant hæc infideles: irrideãt stulti: noliũt credere nec rebus expertis. Ecce cõteruntur, ecce omnia pereũt, ecce cum ipsis nõ potest stare mundus quẽ amauerũt: ec- M ce ad deũ attrahũtur, cuius præcepta cõtempserunt, non enim bona volũtate pergit, qui blasphemãdo moritur. Ecce itur. Cum illuc ventũ fuerit, quid agitur? Quò itur? Per quem abitur? Quis iterum huc redire cogitur? Finitum est & quod male fecerat, & emẽdare finitũ est. Re- *Esaiæ. 46.* dite filij, redite, redite pręuaricatores ad cor, facite gaudium ex conuersatione vestra, corrigãtur corda vestra, displiceant vobis opera vestra, estote fortes. tribulatio *Philip. 4.* mundi non vos frangat, dominus in proximo est, nihil soliciti sitis, habetis virorũ fortium magna exempla.

Vicerunt martyres mundum. Inter quos martyres *Caput V.* mares, etiam fœminæ repertæ sunt fortiores. Ante paucos dies natalitia celebrauimus martyrum Perpetuæ & Felicitatis, & comitum. Et cũ tot ibi sint viri, quare istę duæ præ omnibus nominãtur, nisi quia infirmior sexus aut æquauit, aut superauit virorũ fortitudinẽ? Vna earum erat prægnans, alia lactans. Felicitas parturiebat, Perpetua lactabat. Sed tãdiu hęc Perpetua lactauit, quãdiu acciperet ab illo pastore simul & patre buccellã lactis, qua accepta dulcedo felicitatis perpetuę eam fecit contemnere filium, spernere patrẽ, non inhærere mondo,

A do, perdere animam pro Christo. Felicitas verò, quę sociam habebat Perpetuã, & parturiebat & dolebat, obiecta bestiis gaudebat potius quàm timebat. Quę virtus in fœminis, qualis est gratia, quæ cum se infundit, nullum indignũ iudicat sexum? Gratias gratiæ dei. reparauit enim sexum muliebrẽ: in opprobrium magnum muliter remanserat, quia ab initio per mulierem peccatum, & propter hanc omnes morimur. Diabolus vnã Euam deiecit, sed Christus natus ex virgine multas fœminas exaltauit. Perpetua & felicitas caput calcauerũt serpentis, quod Eua ad cor suum intus admisit. Istam seduxit falsa promittendo, illas non valuit superare sæuiendo. illam decepit in paradisi felicitate, has nõ potuit adire nec substantiarum depositã† potestate. Illius inter paradisi delicias ruinam, harũ inter pœnas fortitudinis cõstantiam ipse quodammodo diabolus expauit. Meritò sic sunt exaltatæ, meritò viris vel coæquatę vel prælatę. Quamuis enim in Christo Iesu non sit seruus neque liber, nõ sit masculus neque fœmina sed omnes sint vnũ, occurrentes in virum perfectum, descendit tamen hoc donum ex magna gratia. Perpetua enim & Felicitas, no-
B mina istarum sanctarũ fœminarum, merces est sanctorum omnium martyrum.

Vicit mundũ etiam Iob ille omnibus notissimus totiens tentatus, sed minime superatus: impleuit dominicum præceptum: cõtempsit filios, ne blasphemaret qui dederat filios, repulit à se vxorẽ, quæ ei blasphemiam persuadebat, quam diabolus propterea solã dimiserat, quia sibi eam necessariam esse nouerat. Non enim dimiserat marito consolatricẽ, sed suæ tẽtationis adiutricẽ fecerat eam nouam Euam, sed ille non erat vetus Adam. Existimauit etiam istum sicut illum per mulierem posse decipi: sed iste spernendo vxorem pessima suggerentem, diuinitus adiutus, etiam ipsum diabolũ in illa valuit superare. Fortior fuit Iob in doloribus quàm ille Adam in nemorib⁹. iste nõ cessit tormentis, ille superatus est in delitiis. Videtis dilectissimi quid agat tẽtatio, quàm vtiles sint huius mũdi pressuræ, & quemadmodum corrumpãt terrenæ delicię. Contempsit Iob vxorem, filios, omnia sua, postea & carnem suam: plus amauit eum qui dederat quam id quod dederat, vsus est quod acceperat tanquam bonus viator, possedit, nõ possessus est. At vbi ea placuit auferre qui dederat, benedixit, nõ blasphemauit: Dominus,
C inquit, dedit, & domin⁹ abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Imitamini talem virum, imitamini tales filij esse etiam flagellati, vt mereamini recipi. Flagellat enim omnem filium quem recipit. disciplinam eius sustinete. sicut filios ita vos aggreditur deus.

Quod probat ille filius iunior in Euangelio positus, qui disciplinam paternam contempsit, substantiam suã in meretricibus erogauit, porcos pauit, fame contritus est, siliquis porcorum vẽtrem suam implere non potuit, tandem aliquando reuersus est ad se, & inuenit se, qui perdiderat se, & in mentem ei venit quòd multi mercenarij patris sui abundarent panibus, ipse verò fame periret. Statim surrexit, ad patrẽ recurrit, non se filium, sed tanquam vnum ex seruis cõputari rogauit. Inclinatur humilitas, excitatur misericordia: voces filij pœnitentis concutiunt paterna viscera. Dicit se fili⁹ indignum, vt ille enim iudicet dignum: rogat vt in numero seruorum iubeatur suscipi: & pater ei illam primam stolam iubet afferri, mactat vitulũ saginatum, chorum cõgregat, aduocat amicos, facit epulum magnum. Quare? Quia hic filius me⁹, inquit, mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Hanc si-

† alias priuatas.
Galat.3.
Ephe.4.
Cap.VI. De patientia Iob.
Iob.1.&2.
Heb.12.
Cap.VII.
Luca.15.

militudinem dominus in Euangelio proposuit, quam D & ipse exposuit dicens, tale gaudium fieri in cœlo super peccatore pœnitentiam agente. Nunc verò quoniam tempus est exhortari omnes ad pœnitentiam, vt filij errantes reuertantur, eisq́; conuiuium à patre saginati vituli præparetur, etiam nos dilectissimi parati sim⁹ huic conuiuio tanquam amici domestici interesse, maximè quia cũ isto patrefamilias ad mensam eius quotidie accedentes, non nos iam dignatur vocare seruos, sed amicos. Percurramus, si placet, ipsam parabolam à domino in Euangelio propositam, in qua nobis & affectum patris demonstrauit pium, & filij perditi indicauit reditum: filijq́; maioris, qui de paterna domo non discesserat, cõmotum retulit animum. Hoc quippe habet textus ipsius lectionis. Veniẽs, ait, filius eius primogenitus de agro, cum audiret symphoniam, interrogauit seruos quidnam illud esset. Eique dixerunt, Frater tuus reuersus est, & occidit illi pater tuus vitulum saginatum, eò quòd saluum illum susceperit. Et indignatus noluit introire. Egressus est autem ad illum pater suus, vt eũ introduceret. Improperauitq́; ille patri suo, quòd laborasset semper cum illo, & nunquam illi talia exhi- E buisset: at vbi venisset filius ille qui omnem substãtiam paternam male cõsumpserat, occidisset illi vitulum saginatum. Et reddit pater rationem facti sui, cõsolaturq́; filium suum secum permanentem, de domo non discedentem, & dicit illi, Fili, tu meus es, & mecum es semper, & omnia mea tua sunt: veruntamen oportuit nos ista facere, quoniam frater tuus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est. Non vacat hæc talis à domino propositio. Donet itaque nobis qui ista proposuit, vt demonstremus ab ipso fuisse impetrũ hoc quod per quandam similitudinem nos quodammodo excitauit ad aliquid inquirendum. Affectum paternum exhibuisse suis dominum nostrum Iesum Christum, nullus ambigit Christianus. Illud magis requiramus, qui sit filius iunior, qui prodigè viuens substãtiam paternam dissipauit: & qui sit filius primogenitus, qui indignatus quòd filio perdito redeunti vitulus saginatus occisus sit, intrare noluerit. Quis est iste filius perditus, qui omnem substantiam paternam in meretricibus erogauit, nisi ille latro qui substantiam animæ à deo sibi datam per scelera diffluendo etiam in cruce pependit? Porcos F pauit, quando dæmonum voluptates suis factis impleuit. Fortasse illos porcos pauit, quos petierat diabolus à domino dicens, Iube nos introire in gregẽ porcorum. Fame contritus est, quia panem verbi dei non inueniebat. Siliquis cupiebat saturare ventrem suum, quando tortuosis cogitationibus replebat animã suam. Sed reuertatur ad se, videat se latro in cruce pendentem, concurrat ad patrem, dicat pendens in cruce, Domine memẽto mei dum veneris in regnum tuum. Domine memento mei, non sum dignus vocari filius tuus, suscipe me sicut vnum ex seruis. Domine memento mei. Latro enim sua attendens merita, de seipso diffidebat, sed dominus tanquam pius pater latroni filio, quod desperauerat offerebat. Proferat huic pater stolam illam primam, induat filium immortalitate, quem secum videt in cruce pendentem, introducat eum in domum, dicat Christus latroni, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Mactet vitulum saginatum, hominem illum susceptum etiam pro latronibus crucifixum, adnocet amicos suos discipulos, quibus dicebat, Si feceritis quę mendo vobis, iam vos non dicam seruos, sed amicos. Præparetur illud conuiuium cœleste, adstet ille chorus

Matt.8.
Luca.23.
Ioan.15.

G angelorum suauiter declamans, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. *Lucæ 2.* Veniat & primogenitus filius ille, & nolit intrare. Quis est iste filius primogenit⁹ qui noluit intrare, nisi ille primus Apostolorum Petrus, *Matth. 26.* qui ad interrogationem vnius ancillę in atrio sacerdotis ter dominum ausus est negare? Dixisti quidem, ô Petre, tanquam patri Christo, Ego tecum laboraui, *Ioan. 13.* quando dicebas saluatori, Tecum sum vsque ad mortem, animã meam pro te ponam. Vbi est quod promisisti? Interrogaris semel, & negas: secundò interrogaris, & negas: tertiò, & negas. Non vis ad conuiuium intrare, ideo ausus est ter dominum negare. Vbi est, Animam meam pro te ponam? Ter negantem non terruit vngula, sed vna oppressit muliercula. Certe tecum sum vsque ad mortẽ. Vide, vide igitur Petre, quantum de te antea præsumpseris: Ecce nunc ter negando, gallo teste côuinceris. Sed egrediatur pater ad primogenitum filium nolentem intrare, dicat Christus Petro, Intra in gaudium domini tui. respiciat negantem, & faciat cõfessorem. compungat flentem, faciat amatorem: H exhortetur eum paterna voce, Fili, inquit, tu meus es, tu es Petrus: *Matth. 16.* & si me negasti meus es. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Tu meus es, & omnia mea tua sunt. Tibi dabo claues regni cœlorum. Apud te Petre sunt claues, dignare iam ad conuiuium intrare. Oportebat hæc fieri, quoniã frater tuus latro mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuẽtus est. Si Petrus antequam Christus pro omnibus crucifigeretur, regni cœlorum claues accepit, quà illuc introiuit latro ille iam non reus, nisi per latus quod aperuit Iudæus? Et nunc veniant omnes quicunque amant paradisum locum quietis, locum securitatis, locum perpetuæ felicitatis, locum in quo non pertimescas barbarum, in quo nullum patiaris aduersarium, nullũ habebis inimicum. Venite omnes, intrate omnes, est quà possitis intrare, patet latus. Ostẽdit enim ille latro, quò debeãt omnes intrare, neminẽ suo exẽplo docuit desperare.

Cap. VIII. *Lucæ 13.* Contendite, ait dominus, intrare per angustã portam. Quid angustius illo foramine, quod vnus è militibus percutiendo latus crucifixi aperuit, & tamẽ per has angustias penè iam totus mundus intrauit? Venite & vos Iudæi, vocat vos quem crucifixistis, filius dei: cõtendite intrare per angustam portam. per hanc enim introierunt pa- I tres vestri. Illi qui vt crucifigeretur clamauerunt, qui in ligno suspensum viderũt, qui irriserunt, qui caput agitauerunt, per istas tamen angustias introierunt. Non enim inaniter clamabat ille pẽdẽs in cruce, *Lucæ 23.* Pater ignosce illis, quia nesciũt quid faciunt. Per has ergo, vt dixi, angustias, per angustam portam lateris Christi ingressus est latro mutatus, pœnitens Iudæus, conuersus omnis Paganus, & ab eo exiit foras malus hæreticus Arrianus. Exiit, quoniam nõ erat de numero permanentium. De illis enim erat, de quibus Ioannes dicit, *1. Ioan. 2.* Ex nobis exierunt, sed nõ erant ex nobis. si enim ex nobis essent, mansissent vtique nobiscum. O hæretici Arriani, agnoscit latro in cruce pendentem, ipsi inimici Iudæi expauescunt resurgentem, & vos male tractatis in cœlo regnantem. Cauete dilectissimi Arrianam pestem, non vos separent à Christo terrena promittẽdo. propter tunicam non vos expolient fide. membra Christi seruate vnitatem atque integritatẽ vnius tunicę, quam nec persecutores Christi ausi sunt scindere. Nolite iniurias irrogare capiti vestro, pro vobis ille mortuus est, ne vos moreremini. Quem Christus per babtismũ viuificauit, quare eum Arrius rebaptizando occidit? Erubesce, erubesce hæretice. Negauit Petrus & reuersus est, & flen- K do deleuit quod timore negauit. Christum in suis persecutus est Paulus, sed ad eius vocem cecidit & surrexit. Aliter cecidit, aliter surrexit. Cecidit persecutor, erect⁹ est prædicator. In Christianis Christũ persecuti sunt reges, sed multũ eis præstiterunt, quando mẽbra ad caput suũ velociter transierunt. Nemo talia damna, qualia tu, ingerit Christo. animas enim multorũ cupis interficere, pro quibus Christus in carne venit occidi. Erubesce, erubesce hæretice. Quid iteras, quod simul datur in membris suis? Iam intus est Christus, noli in istis ipsum velle rebaptizare. Semel enim pro omnibus cum Ioãne in aquam dignatus est ipse descendere. *Matth. 3.* Redemit Christus animas, custodite quod ille redemit. Integro Christo integrum assignate prędium. Nemo inuadat, nemo inuasori consentiat, characterem dominicum nullus abstergat, titulos Christi nemo deponat. Reddituri estis rationem domino, rei: boni serui, data est vobis occasio bene operandi. Abundant peregrini, captiui, expoliati. Facite vobis amicos ex mãmona iniquitatis, vt *Lucæ 16.* ipsi recipiant vos in habitacula æterna. L

Finis.

DE SOBRIETATE ET VIRGINITATE.

Sermo nescio cuius, certe nec pilum habet Augustini, ne scriptoris quidem eruditi.

Caput I. *De laude sobrietatis.*

QVum mortaliũ mutabilis mens, vel bonis aliquãdo vel malis intentionibus delectetur, plerique seu pœnitudine malorum ad actus bonos, siue concordia mentis ex bonis ad malos præcipites trãsferãtur, disputãdi materias morũ ponderatoribus gignũt, quibus agnitis correcti lætẽtur, inconuertibiles autẽ in suis iniquis morib⁹ cõfundãtur. Difficilius nãque bonorum appetitores inuenies, quàm malorum desertores: quia quamplurimis & penè cunctis mortalibus dulcia sunt magis ea quæ carnem fouent, quàm M quæ à vitiis frenant. Et quoniam studij cõmoda à nobis suggerẽda sunt honestatis, admonemus in tali proposito militare volentem, segnem, somnolẽtum atque temulentum esse non debere, quoniam ab his vitiis tribus nisi quis fuerit declinatus, securus nũquam esse potest vel tutus, imò & periculis omnibus, & ipsi etiã morti erit is semper obnoxius. Fortitudo enim inimicum opprimit: vigilantia tendentibus insidias obstat: sobrietas verò præparatum cor hominis facit. Propterea enim dominus deus noster paterno affectu per Prophetas & Apostolos suos nobis præcepit, ab omnibus vitiis, & maximè ab ebrietate (quæ omnium vitiorum gurges est) penitus abstinere. De cuius vitij malo volumus lęctori aliquanta proferre, quem tantum monitis hortamur, animum intẽtum apponere, & sermoni nostro, etsi minus lucenti quàm auditus exigit eloquentium, veniam dare. Suademus enim auditores rationem dicti debere aduertere, non fucum spumantis sermonis, aut artificiosam eloquentiam expectare. Vnde primitus propter libelli titulum vel decorem, fructus & bona sobrietatis inquantum possumus proferamus, & postea ebrietatis indecoras molestias publicemus.

Sobrietatis cōditiones. ...ceemus. Sobrietas nanque caſtitas eſt ſenſus & mentis, membrorum omnium corporiſq; tutela, caſtitatis pudicitiæq; munimen, pudori proxima, amicitiæ paciſq; ſerua, honeſtati ſemper coniuncta, criminū vitiorumq; omnium profuga, recti iudicij tenax, memoriæ recordationiſq; inſeparabilis ſapientia, ſecretorum cuſtos, arcani velamen, lectionum & doctrinæ capax, ſtudiorum & artium bonarum diſcipula pariter & magiſtra, ingeniorum capiendorum pediſequa, bonæ famæ ſemper auida, in cogitationibus ſalubria atque vtilia creans, virtutis ſingulare auxilium, cuncta cum ratione diſponens, in cōgregatione honeſtorum ſeipſam ſemper ingerens. Sobrietas temeritatem fugit, pericula cuncta declinat, mutuis officiis obtemperat, ſuperbiam deteſtatur, domum familiámque cum moderatione gubernat, fidem ſibi committentibus ſeruat: & vt ſummatim breuitérque dicam, ſobrietatis perſeuerantia inæſtimabilis eſt animi fortitudo: omnes eam virtutes, & omnes laudum ſemper tituli concupiſcunt, quia ſine ipſa ornari aut placere non poſſunt. *Ebrietatis cōditiones.* E contra ebrietas ab animæ iniuria incipit, & flagitiorum omnium mater eſt, culparum materia, radix criminum, origo omnium vitiorum, turbatio capitis, ſubuerſio ſenſus, tempeſtas linguæ, procella corporis, naufragium caſtitatis. Ebrietas temporis amiſſio eſt, inſania voluntaria, ignominioſus languor, mentis ſanæ debilitatio, turpitudo morum, dedecus vitæ, honeſtatis infamia, animæ corruptela. Ebrietas, vt cernimus quotidie, amplarum familiarum plurimos labefacit, & cura gubernationis deſtitutos: parentum auorúmq; ſuorum bene diuq; congregata, atque ingenti precio comparata, vili nummo diſtrahere fecit. Ebrietas in vtroque ſexu cūcta mala ſemper appetit, & nefanda committit. Ebrietas timorem dei aufert, futurum dei iudicium de corde ſe habentium tollit. Ebrietas, vt ait Apoſtolus, regna cœleſtia appetentibus denegat. Ebrietas temulentis tempora furatur, dies ſurripit, depoſiti ſui non reminiſcitur, & ante illum poſita nec mente nec oculis contuetur. Famulo verò non ſolum fidem aufert, ſed etiam fraudum & ſeruitutis officio inutilem facit, & alia mala quæ comprehendi non poſſunt. Et quoniam ab aliquantis vini non temperatur vſus, ſed potius appetitur exceſſus, habitus corporis & vitæ periculum & opinionis ac famæ grauiſſimum acquiritur damnum. nam fomentis corporalibus prouiſum eſt vini munus: abutentibus penitus interdicitur, & ſobrietatis diſciplina cuſtodienda ſancitur. *Vini vtilitas.* Eſt quidem in multis vitæ mortalium vinum neceſſarium: debilem ſtomachum reficit, vires deficiētes reparat, algentem frigore calefacit, vulneribus infuſum medetur, antidotis etiam diuerſiſq; medicaminibus adiunctum ſalutem operatur, triſtitiam remouet, languores omnes animi delet, lætitiam infundit, cōuiuas honeſta miſcere colloquia facit: paulo amplius verò ſumptum potanti quodammodo conuertitur in venenum. *Quare ſacerdotibus vſus vini inhibitus fuerit.* Propterea enim vini abſtinentiam ſacerdotibus primò & Leuitis à domino legimus imperatā, quia oportebat vt illi primitus ſobrietatis modum obſeruādum ſuſciperent, qui cæteris mortalibus non dictis ſed factis præcepta diuina obſeruanda traderent, & caſtitatis & ſanctitatis moribus adimplerent, Leuitico libro dicente: *Leuit. 10.* Et dixit ad Aaron, Vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibes tu & filij tui quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, ne moriamini, quia præceptum ſempiternum eſt in generationibus veſtris. *Ezech. 44.* Ezechiel quoque propheta ſimiliter dicit, Et vinum non bibet omnis ſacerdos cum introire cœperit in atrium interius. Authorum verò ſecularium quàm plurimi ſobrietatis præcepta libris plurimis ediderunt, quorum aſſertiones contra ebrietatis vitia nō proferimus, quia humana decet diuinis, non diuina humanis teſtimoniis confirmari. Quare debet congrua obſeruatione ſobrietas cum ſacerdotali affectu certare: quia qui non ſobrius acceſſerit ad diuinæ maieſtatis altarium, ſentiet immaturæ mortis interitum. Quicunque erit honore ſacerdotali præditus, & proximus fuerit ebrietati, vicinus eſt vltioni. Et in eos qui deo proximant ſi fuerint temulenti, procul non ſunt vindictæ ſæuienti. Ergo quiſquis diuino munere ſacerdos conſtitutus, vinolentus acceſſerit ad ſacramēti celebrationem, mortis conſequendæ non habet dilationem. Contrarius nanque eſt vnicuique rei ſemper exceſſus, & in quocunque ſexu nimietas adhibita fuerit, vitium facit. Quare quicquid immoderatum indiſciplinatumq; eſt, proximum ruinæ conſequitur caſum: quia vbi modus non eſt, periculum totum eſt: & quæcunque res non habet temperamentum, præcipitat in exitium. Sic itaq; dum quiſquis immoderatus conuiuióque medius amiſſis modeſtiæ frenis, inſana fuerit ebrietate proſtratus, auerſos reſpicit nutātes, quos integros videre nequiuit: aut ſermone longo ſuperflua verba emittit, & vana dicta componit, male clamans, & bene ſibi ſonans, vultu deiecto ſupinus accombit: vomens & ſui omnino neſcius, ſpectaculum conuiuio præbet: & dum nihil conſequitur ſanum, nullo alio cogente præter vinum, cordis ſui arcana patefacit, & amicorum ſibi cōmiſſa ſecreta in medium prodit. Ad vniuerſa autem vel crudelitatis vel turpitudinis facinora perpetranda facilis inuenitur, cui nulla ſobriæ mētis ratio, ſed ebrietas dominatur. Aſſumit inter pocula iniuſta certamina, & nullis ſtantibus cauſis aſperam excitat rixam, quia interponendo verba vana, aliorum ſana dicta non patitur, & in contumeliam erigitur cōuiuarum & crimina proximorum. Iſta lector vt libenter accipias, admonendum te credidi. Quare lege cautè Petri Apoſtoli epiſtolam ad gentes, Pauli ad Romanos, ad Corinthios primam, ad Epheſios, ad Theſſalonicenſes, ad Titum. Præterea ad ebrietatem cauendam dominum noſtrum Ieſum Chriſtum audi in Euangelio dicentem, *Luc. 21.* Attendite vobis, ait, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate, Et dominus ſeruo iraſcitur, cui multas plagas in aduentu ſuo imponere comminatur. Quare abſtinete vos talia agētes vel facientes, abſtinete veſtram inſaniam, & homines vos humanos cognoſcite, & tantam turpitudinem à vobis abijcite, & ebrietatis crimina totis viribus declinate. Ruſticanum quidem, ſed ſanum dictum aduertite, Vinum, medicamentum, plus iuſto ſumptum, venenum eſſe cognoſcitur. Tātam ergo turpitudinem à vobis abijcite, & ebrietatis crimina totis viribus declinate. Iucunditati, non ebrietati creata eſt vini natura, per cuius moderationem ſitis extinguatur, nō tamen vt vſq; ad ebrietatem bibatur. Fugite crapulam, ea loquentes aut facientes de quibus ſobrij non erubeſcant. Fugite crapulam, quæ ſolis lugentibus à conſolantibus amicis vel proximis in exequiis ingeritur. *Prouer. 31.* Dolor enim amiſſi funeris, ſine vini quauis nimietate temperari non poteſt. Tu verò, ô homo incolumis, quotidie vino cogente deſideras vomere: & tanto repleris, quanto poſſent plurimi cum iucunditate lætari, & ſobriè ſaturari. Non conſideras turpe eſſe plus ſibi velle inferre hominem quàm capit: nec ſtomachi ſui noſſe menſuram?

G Non consideras ebrietati deuinctum, suę potestatis esse non posse? Vt quid potando facis excessus, nisi vt per prouocationē vini insolescas in peius? Nascitur ex hac potandi infœlicitate inter prouocatos & prouocantes ignominiosa certatio, & vincentis est turpitudo deterior. Ex hoc enim multorū mēbra cibos recusant, & vino dedita pręcoqua debilitate & cruda senectute marcescūt, & adhuc ætate virides tremula vibratione quassantur. Inde pulmones vstione vini quotidiana putrescunt, & per hora veluti mortuorum spiritus teteros mittunt. In his ergo talibus non ratio vlla, non vllum gerendæ vitæ consilium, non gestorum aut lectionū memoria, nec vlla artium aut industrię prouidentia, vt potę quem prādio accumbentē solis occidentis videt occasus, & in cœna pernoctantē insperatus occupat dies, & dum iugi amentia die noctéque discumbendo dormitat aut bibit, in hac vita adhuc positus quotidie sepelitur.

Cap II. De virginū dominicarū regulis.

Sed quid iam dicam, vel quid taceam? Huius sanè ebrietatis si quippiam in fœminis ceciderit, quæ virilem sexum superius tactis criminum molibus onerauit, nihil tacendum est, imò laborandum est, vt & H quæ tales sunt fœminæ, hæc diuina admonitio corrigat, & sobrietatis metu correptionis ab ebrietate compescat. Sed quoniam in admonendis viris à sacerdotibus & leuitis vel ministris huius libelli opusculum inchoauimus, meritò conuenientérque in fœminilem sexum admonendum à dominicis sacrísque virginibus sumamus exordium, quò generaliter omnis dignitas vel sexus ab hac admonitione inexcusabilis habeatur. Dominica virgo debet agnoscere quibus præceptis cōueniat insistere, vel à quantis vitiis debeat abstinere, si vult & in seculo posita cum deo, & cum eodem post huius vitę resolutionem in claritate cœlesti regnare. Dominica virgo primitus publicos debet vitare cōspectus, & platearum frequētiam declinare, atq; in domo posita lanificio insistere, vel lectioni diuinæ. Dominica virgo in fœminarum laicarum conuentu considens vel consisteos, ne verbis scurrilibus neq; lubricis earum aut canticis præsentiæ tuæ copiam facias, sed magis fugias, oculos tuos aurésque concludas, ne dei timore priuata, diabolicas cogitationes sensibus tuis immittas, quibus in breui forte dispereas. Dominica virgo nec ornatu caI pitis, nec habitu comæ, nec oculis erectis aut lætis, sed pronis ad terram cum vultu procedat: ne in seruiles indurata amores, & si ipsa non pereat, aliis causa perditionis existat. Oculorum enim cupiditas, quos animæ interitus faciat, euangelica vox nobis pronunciat. Dominica virgo ab omni inuerecundo sermone vel risu se debet penitus abstinere, & cum silentio & disciplina omnem vitam suam ornare. Dominica virgo quæ vultum suum ob splendorem genarum aliquo fuco infecerit, in Esaia propheta de filiabus Sion promissam sentētiam pertimebit. Dominica virgo, vt de viduis Apostolus docet, aut sermone garrula, aut loquacitate verbosa, vel curiositate superflua, casta non potest iudicari, imò prostituta ad luxuriam alios magis accendit. Dominica virgo, nulli te virorum cuiuslibet ętatis, sine grauissimarum mulierum præsentia, singulari habitaculo vel colloquio credas: & cum sola in tabernaculo consistis, clausis super te ianuis sedeas, nullíque virorum pulsanti facilè ianuam tuam pādas, ne fortè in suspicionem turpissimam, aut in pudoris tui naufragium cadas. Dominica virgo, in locis in quibus viri cubant, non debet accedere, ne ipsa se velut scortum credatur suis corruptoribus præbuisse. Dominica virgo, male docentis miserabilísque vitæ fœminę aut aliquando sinistra opinione vexatæ, consortium colloquiumq; declina, quoniam corrumpi mores bonos colloquiis malis, Paulus apostolus docet. Dominica virgo, ob extinguendas libidinis vel omnis lasciuiæ flammas, ieiuniis & abstinentiæ debet operam dare, orationibus die noctúq; insistere; si cupit & laqueos & insidias diaboli insidiantis euadere, & ad promissa virginitatis præmia peruenire. Dominica virgo omnem fratrem, quem vitandum mala fama commendat, nimis fuge, & quantum potes ab eo, vel ab eius conuiuiis tuos accessus declina. Dominica virgo non nesciat, ex conuiuali colloquio inolescere libidinis vitia, & exinde ad fornicationis venire peccata. Dominica virgo, vt cito concludam, ab omnibus illecebris gulæ abstinens esse debet, & parco victu vel potu debet esse contenta, & honesta taciturnitate semper ornata. Dominicam virginem, dei beneficium est irasci nescire, nosse magis iracundiam cohibere, cunctis benignam existere, oculis nō annuere, dolo & malitia linguam non fabricare, alienæ domus secreta nec auscultare, nec prodere, auaritiam cupiditatemq; fugere, sibi deposita non negare, in vsuris L pecuniam non habere; sorori culpam ex corde dimittere, scādalum nulli apponere, tribulatis cōsolationem præbere, infirmantibus ministrare, detrahenti alteri nō consentire, & à detractione se penitus abstinere. Dominicam virginem in Ecclesia cum silentio stare debere, & nihil legis docere, Apostolum audi loquentem, Mulieres in Ecclesia taceant, turpe est mulieribus loqui in Ecclesiis. Item ait, Mulieres in silentio discant. Item mulieribus docere nō permitto. Si ergo mulieribus turpe est docere, aut in Ecclesia loqui, quanto magis virginibus, quas castitatis deo promissæ cura professióque constringit, vt eas magis aliæ in bonis operibus imitentur? Dominica virgo ne quid prauū aut scurrile aut simulatè loquatur, & omne mendacium ex ore suo penitus eradicet. Loquentes enim mendacium dominus perdet, vt in quinto Psalmo Dauid, & eius filius in libro Sapientiæ docet. Dominica virgo quantam fidem debet in omnibus exhibere, tantùm caueat iurare. De his quæ egerit, propter veritatem cōfirmandam iuramenta persoluere, ne in totum aut omnino iuret, dominum agnoscat in Euangelio præmonentē. Dominica virgo furta fraudésq; facere, aut falsa testimonia dicere, aut ea facientibus consentire caueat, quia ea committētes beatus Paulus obiurgat. Dominica virgo matronalibus conuiuiis, quibus viri miscētur, interesse declinet, ne cōcupiscentiæ peccatum secum inter pocula loquentibus viris importet. Dominica virgo cōtra omnes sonos musica arte prolatos, contra cuncta cantica secularia, cōtra omnia quę dulciter delectentur audire, aures & cor tuum cōclude, ne diabolicū melos, Christi de corde eius abscindat amorē. Dominica virgo à motibus flexibúsque saltantiū, cymbalistriarum vel tympanistriarum, omniúmq; virilium ludicrorū, quātum potes, vultum tuum auerte, ne cuiuslibet eorum repētino amoris telo percussa, grauiter incipias interire. Dominica virgo non tantū ne superbia litiget caueat sed etiā à superbientibus & litigantibus quantum potest procul abscedat. Superbis nanq; deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Salomon in prouerbiis clamat. Dominica virgo nec sermonis iactantia, nec diuitiis, nec generis nobilitate se debet extollere, sed in humilitate & paupertate spiritus Christo accepto debet quandiu vixerit permanere. In iudicio enim dei non natales, sed actus

proprij

Matth. 5. — Esaiæ. 3. — 1. Timo. 5. — 1 Cor. 15. — 1. Cor. 14. — 1. Timo. 2. — Sapien. 1. — 1. Cor. 6. — Iacobi. 4. — Prouer. 3.

A proprij pensabuntur, ex quibus singuli mercedem sicut gesserunt, non sicut nati sunt reportabunt. Dominica virgo vigilias funebres vel cæteras quæ in priuatis domibus eueniūt, debet effugere, vbi præcipue sine discretione sexus cōmixti conueniunt. Dominica virgo quæ secundū proprias vires nulli manum porrigit, non potest ancilla dei vel dici vel credi. Sed vt breuiter dicā, dominica virgo quæ pudoris sui domino promisit custodiam gerere nititur, nec incessu notabili, nec nutu aut dicto molli, nec ociositate verbi, nec corpore, nec mente debet omnino peccare. Et quoniā quæ in admonendis virginibus sacris dicta sunt, credimus posse sufficere, ex quibus præceptis etiam dei seruis vel laicis cunctis cōueniat obseruare: iam debemus ad vinolentiæ crimina enumeranda venire, & docere ebrietatem cuncta vitia superare. Ipsis primò virginibus ebrietas castitatis promissa implere non permittit, quia sanctę pollicitationi in vtroq; sexu inimica semper existit, & ideo ebrietas pudori comes esse non potest, quia nec castitas fuit aliquando comes temulentiæ. Sobrietas in fœminis ad terram deponit aspectum: ebrietas autem amisso pudore inuerecundos erigit vultus. Sobrietas enim cum summa trepidatione irreprehensibile, & cum silentio propinquum emittit verbū: ebrietas impudoratum facit fœminæ & sermonem & vultum. Elicit nāque atq; extorquet ebrietas infandam inuerecundiam de omnibus se habētibus vocem: & cui surrepserit per auiditatem nimietas vini, nullum potest habere tacēdi pudorem: ex qua temulentia membrorum consequitur infirmitatem: & ita fit, vt sicuti nauis quæ validissimi maris fluctibus scopulo illisa comminuitur, ita fœminæ corpus ac mens grandi vini procella illisa, membris omnibus dissoluatur. Nam quæ naturaliter firma figere non potest gradiendo vestigia, quomodo incedere valebit, cum vini fuerit ingenti procella percussa, lapsabunda gressu ac innitens, semper contortis oculis resupina, aut inclinata ceruice famula regente pedisequa de temulentiæ suæ culpa? Ibi sanitas & cura domus nulla, vel familiæ gubernatio, lingua balbutiens sermonis officio priuatur, aut in vocē protumpere volens, non tantum non intelligitur, sed etiam ab audientibus deridetur. Est autem mente alienata, & sui omnino nescia, cui cultus capitis vergit in partem, & seminudam monstrat videntibus ceruicem, & omni ex parte demissa à conspicientibus erubescitur, & quid domi geratur, ignorat. Periclitatur in tali sine dubio pudor, & omne secretum quod sobrietas in fœminis custodit, temulentia publicat. Quæ cum humi fuerit vertigine rapta, lectóq; prostrata, circumcursare sibi cunctos conspicit parietes, culminàque domus in imo, & ima in altum putat esse porrecta, & velut sepulta somno recipitur. Lectisternia verò quæ ab infantibus contumeliis deformantur, à cunctis fœminis vel ancillis non iam occultis sed euidētibus cachinnis talis dominæ temulentia deridētur. Sic itaque transeūte tempore, & ebrietatis vitio permanente, de eius corde omnis euolat timor, nec correptionem, nec terrorem sæpe obiurgantis viri cogitat, aut vigorē. Inde quotidie neglecta domus per elapsum tempus ornatu quotidiano intantum destituitur, vt semper sibi maritus mortem exoptet, cuius labor gubernatióque sub tali domina quotidie minuitur, & in lapsum venit. Non est cum qua quippiam de cura domus conferatur, vt in melius aliquid disponatur, quia scilicet vxoris nomen tantùm, non mores ostendit. Nihil ea disponente, maritalis quotidiana cura non sine tristitia fatigatur, quia velut iuncti in vehiculo boues, si vnus conari sub onere cesset, alterum conatus dirumpet. Vinolentia igitur dominæ subtractis locorum clauibus omnia tentantur, cellariorum plenitudo furtis quotidie seruilibus inanitur, indisciplinatæq; familiæ clamoribus domus omnis perstrepit. Lanificij verò aut negligens, aut nulla, aut abominabilis efficitur cura. Tali enim dominæ ancilla charior atque amabilior erit, quæ capacius poculum porrexerit quàm quæ pensum integrum ante vesperum assignauerit. Catinis enim aut variis personisque coloribus in vino, non in tunicis delectatur: & non vestium faciendarum, sed vini quærit allatam mensuram. Non tuendæ castitatis causa telas ad texendum erigit, quæ vsum telæ olim de domo per ebrietatem amisit, & telas quas ancillis ociantibus subtraxit, texendas araneis dedit. Hæc cum cibos capit, vix comedendo semunciam panis attingit, & pocula deinceps absorbet, & propterea pulmentorum sibi cataplasmata quærit. Hæc quàm diu vigilauerit, bibit: aut si obdormierit, sitis ei somnum abrumpit. Sed adhuc quid immoror? Si ebrietatis voluero cuncta vitia enarrare, ante me tempus deficiet, cū potiora in Ecclesiastico Salomonis spiritus sanctus clamet, dicens, Mulier ebria, ira est magna, & contumelia & turpitudo eius non tegetur. Et de vtroque sexu, Multos, ait, exterminat vinum. & iterum, prudentiam absorbet ebrietas: & iterum, Vinum multum potatum, irritationes & iras & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, vinum multum potatum. Quare vt finē libri faciam, summatim cūcta perstringam. Per vinum enim castitas submersa est, & plurimæ à corruptoribus turbæ deceptæ sunt. Multæ matronæ etiam pellente vino tori genitalis oblitæ, pudicitiam suam adulteris tradiderunt, & cum mœchis de morte pactæ sunt maritorū. Quàm plures impellente vino præcipites, indecentibus se conuentibus polluerunt, & de genitoribus aut genitricibus, de filiis aut filiabus, de fratribus aut sororibus, de generis aut nuribus per nefandos (vt dictum est) concubitus sibi filios genuerunt. Per vinolentiam enim plurimi plurimæq; à sancto pióque proposito exciderunt, & sui obliti amissis honoribus ignobiles remanserunt, & sedibus patriis profugi, vitam non vbi sumpserunt finierunt. Per hoc quippe vinum fortes ab infirmis elisi sunt, & in mortem quamplures ictu muliebri prostrati: & inuicti exercitus vino dominante extincti sunt, & seruitutis iugo subacti. Innumerabiles iugum domationis diu recusantes, vinolentia in alienum redegit arbitrium. Cōsuetudine vini quamplures in insaniam sunt conuersi, ac mentis durante insania ab humana conuersatione seiuncti, ferino sunt plerunque dente consumpti. Quamplures vini immoderatus excessus ex diuitibus pauperes reddidit & egenos. Infiniti numero vino impellēte iniusta impiáque homicidia commiserūt. Quamplurimæ vrbes diu obsessæ nec captæ, custodibus somno vinóq; sepultis, ab hostib⁹ patefactæ sunt, & incendiis cōcrematæ. Sunt quoque alia multa nefanda & innumera, quibus per ebrietatis vitia mundus iste dudum frequenter est vexatus, & nunc vexatur: quarum rerum si de dominicis vel secularibus libris vellem ad singula exempla personásque, per quas res gestæ sunt, proferre, enormitas libri legentibus fastidium afferret. Nos tamen in hoc opere propterea sacerdotibus & leuitis vituperationem simul & admonitionis initium fecimus, ne ab hac infectione, qua cunctos huic vitio deditos de dominica correptione con-

Cap. III. De vinolentiæ criminibus in virginibus vel fœminis.

Eccli. 26. Eccli. 31.

G fundim*, imminnes forte clericos, aut dei ministris facere videremur, quibus magis conuenit, vt qui populum à diuersis culpis abstinere docent, ne in aliquod vitium aut culpam cadant, cauta obseruatione procurent, & eos iusta increpatione Apostolus obiurget dicens, Aestimas autem, ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quoniam tu effugies iudicium dei? Item, Qui alium doces, teipsum non doces: Qui abominaris idola, sacrilegiū facis. Et cætera quibus arguit eos qui à vitiis quæ prohibent, ipsi se non abstinent: & in quo alios iudicant, seipsos condemnant. Quare omnibus clericis & laicis in diuersis huius mundi dignitatibus constitutis, hunc libellum frequentius lectitandū suademus, vt cū moribus bonis & sobrietate deo gratus quis profecerit, de correptione nostra in domino deo lætus semper exultet, agens deo gratias per dominum nostrum Iesum Christū, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Roma.2.

FINIS.

TRACTATVS QVI SPECVlum peccatoris intitulatur.

H

Eiusdem omnino farinæ cuius est superior.

Caput I. De eo quod à deo nobis per Moysen dicitur: Vtinam saperent, &c.

Voniam, charissimi, in via huius vitæ fugacis sumus, dies nostri sicut vmbra prætereunt. Necesse est igitur corde solicito sæpius memorari, quòd nostra fragilitas, nostra mortalis infirmitas toties cogit obliuisci. Quid est istud quod ipse omnipotēs deus noster in sua gratia volens profectō, per beatū Moysen nobis consuluit dicens, Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent? Eia frater mi, ecce feliciter possumus euadere mortis periculum, si diligenter studeamus sequi diuinum consiliū, quod nobis intimat dominus dicens, Vtinam saperent &c. O felix & vtile consilium, mortis remedium, salutis antidotum, peccatoris speculum, Vtinam saperent &c. O salutifera nostri redemptoris sententia, ex qua nobis instructio sapientiæ, admonitio continentiæ, speculum prouidentiæ, exultatio pœnitentiæ, acquisitio diuinæ gratiæ datur. Ait ergo, Vtinam saperent, &c. O admiranda bonitas nostri creatoris, ô ineffabilis charitas nostri redemptoris, ô prædicanda humanitas nostri saluatoris: nos serui nequam sumus, serui negligentes, serui inutiles, qui nostris exigentibus meritis mortem meruimus potius quàm vitam. Ecce pius author, ipse dator veniæ, ipse largitor gratiæ, nos inuitat ad salutem dicens, Vtinam saperent &c. Quis nisi periturus homo hæc audiens, ista considerans, non vehementissimè gratuletur, & vltra quàm fari possit, exultet in gaudio spiritus in vtero eius, quòd ipsi omnipotenti deo, ipsi regi cœlorum, ipsi domino angelorum, ipsi creatori omnium creaturarum cura est de nobis infimis ac miseris mortalibus? Cura ergo maxima nobis inesse debet, quatenus præ omnibus & supra omnia sacris eius præceptis diligenter obediamus, & ea deuote diligamus, & studiose eadē impleamus. Væ nobis in perpetuum, quoniam teste Apostolo, miserabiliores omnibus hominibus erimus ac deteriores, si hæc non fecerimus. Verè ad obsequenda domini mandata ociosi & inanes existimus, nisi in primis omnia odio

Deuter.32.

I

1.Corin.15.

habeamus, quæ ipsi domino displicere cognoscimus: K & illa fideli corde diligamus, quę tremendæ eius maiestati placere credimus. Proinde die noctūq; exorandus est ipse clemens & misericors deus & dominus, vt nobis largiatur auxilium, qui suum tam salutare præstare dignatur consiliū, dicens, Vtinam saperent. Valde mira & vtilis est sententia illa non semel tantum, sed sæpius repetenda, Vtinam saperent &c. Frater mi charissime, intellige quæso quæ legis. Consideratio enim huius sententiæ, destructio est superbiæ, extinctio inuidiæ, medela malitiæ, effugatio luxuriæ, euacuatio vanitatis & iactantiæ, constructio disciplinæ, perfectio sanctimoniæ, præparatio salutis æternæ. Ait ergo, Vtinam saperent, &c. Heu heu quàm paucorum est ista virtus. Pauci sunt qui salutarem hanc saluatoris nostri sapiant sententiam. Pauci sunt, quibus est ante oculos propriæ fragilitatis cognitio, corruptibilis carnis corruptio, peccatorum recordatio, instantis mortis meditatio, feruentis gehēnæ putei consideratio. Ecce quàm vtile speculum peccatorum. Reuera chare frater, si te sæpius in huiusmodi speculo prospexeris, eris absque dubio Samsone fortior, Dauid cautior, Salomone sapiētior. Illi autem in hoc speculo se sæpius considerare neglexerunt, L ideo in carnis suæ desideriis cæcati corruerunt. Igitur si tanti viri tam horribiliter lapsi sunt in culpam, quibus tanta affuit fortitudo & sapientia, quanta cautela, quantōq; studio nobis est vigilandum, quibus inest tāta debilitas, tantāque imperitia? Porrò isti tres viri validi ideo leguntur in sancta Ecclesia, vt fidelibus nō ad exemplum sint ruinæ, sed ad speculum cautelæ, quatenus nemo nostrum in sua confidat fortitudine, nemo præsumat de sua sapientia, imò semper timidi, semper reatus nostri conscij, semper de nostra salute simus soliciti, nunquam nostræ corruptionis & nostræ mortalitatis obliti. Qui verò huiusmodi verba negligenter attendunt, non sapiunt, nec intelligunt, nec nouissima prouident, & sic in mortem & damnationem vadunt. Vt igitur mens nostra circa prudentiæ studium euigilet, dominica nos hortatur sententia dicens, Vtinam saperent, &c. Hanc admonitionem omnino salutiferam, oculo rationis considera charissime, non in transitu, sed cum studio & deliberatione sæpissime reuoluendo, quia sicut thus non redolet nisi ponatur in igne, ita nulla sacræ scripturæ sententia, nisi cocta M fit in corde. Vtinam saperent &c. Ecce hic frater mi, tria in hoc versu proponuntur, scilicet scientia, intelligentia & prouidentia. Vult ergo deus vt scias & intelligas, insuper & prouideas. Vult vt scias vitā præsentem fugitiuam, periculosam, breuem, miseriis tabescentem, vniuersæ vanitati subiectam, peccatorum sordibus pollutam, cupiditate corruptam, in breui perituram: vt quanto infelicior mundus iste esse conspicitur, tanto facilius pro amore cœlestis patriæ contemnatur. Vult itaq; deus vt fragilem tuam conditionem intelligas, sic meditando videlicet, quia nudus egressus es ex vtero matris tuæ, & nudus reuerteris illuc: quia terra es, & in terram ibis. In hoius vitæ miseriam nudus intrasti, lugens dies tuos in dolore & ærumna pertransisti, cum luctu & labore hinc exiturus es. Intelligas ergo quantum sit exitus & ingressus tuus flebilis, progressus tuus debilis, & egressus horribilis. Intelligas ergo quantum sis in hac valle miseriæ exul & egenus, virtutibus pauper & mēdicus, labilis & infirmus, ac in proximo moriturus. Frater, felix eris, si huiusmodi admonitionem intelligas, & in corde tuo quasi in libro scribas,

Caput II. De speculo multiplici consideratione.

Cap. III. De scientia, intelligentia & prudentia.

A ſcribas,& hāc vnā quā tibi trado regulā,ſeruare ſtudeas.

Vnc deo gratus, toti mundo tumulatus,
Crimine mundatus, ſemper tranſire paratus.

O quàm beatus vir, cuius anima circa huiuſmodi ſtudiū euigilat, q̄ prudēter ſapit & intelligit, ac nouiſsima prouidet? Chariſsime & tu fac ſimiliter. Legiſti iam in hoc ſpeculo peccatoris, quid ſanè ſapias, quid intelligas, reſtat vt nouiſsima prouideas. Ora ergo, & dic cū propheta, Notū fac mihi domine finem meū, & numerum dierum meorum quis eſt, vt ſciam quid deſit mihi. O vtilis oratio, ô felix cōtemplatio, ô neceſſaria poſtulatio. Non planè tempora vel momēta quæ pater poſuit in ſua poteſtate pręſcire depoſcas, ſed quòd ſis aduena & peregrinus in huius peregrinationis ærumnoſæ exilio, homo infirmus, & exigui temporis ſuper terram, intelligas & cognoſcas. Ergo vtinam ſaperent, ſcilicet peccata præterita quàm ſint amara. Vnde Hieremias, Vide quàm amarum eſt & malum, dereliquiſſe te deum tuum. Malum eſt in culpa, & amarum eſt in pœna. Et intelligerent, ſcilicet præſentia quàm ſint vana. Eccleſiaſtes, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et nouiſsima prouiderent. Prouiderent contra ſterilitatem futuram ſicut Ioſeph. Vnde Salomon: In omnibus operibus tuis B memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis.

Pſal.38. *Hiere.2.* *Eccleſiaſtes 1.* *Gene.41.* *Eccli.7.*

Reuera chariſsime frater, ſi præſentis vitæ tuæ breuitatem attendas, & quid tibi deeſt in agenda deo condigna pœnitentia, in diſciplina præceptorum eius obſeruanda, in ſanctitate coram ipſo proficienda, ſaperes & intelligeres, & mortem ante oculos proſpiceres, proculdubio mox ſine mora, ſpretis pōpis, poſtpoſitis mundi curis, deſpectis carnis illecebris, proiectis voluptatibus, cōtemptis deliciis, in tui cuſtodia vigilares, ac nouiſsima prudenter prouideres. Sapientis enim eſt, non tam cuiuſlibet rei principium proſpicere, quàm finem exitúmque prouidere. Denique felix eſſe comprobatur, qui ſic cogitat de ſupplicio ante ſupplicium, vt poſtea ſupplicij effugiat periculum.

Cap. IIII. De nouiſsimorū rememoratione.

Dicis ergo mihi, Paratus ſum præ omnibus acquieſcere diuino conſilio, vt ſapiam & intelligam, ac nouiſsima prouideam, ſed quæ ſunt mea nouiſsima? Illa vtiq; de quibus ſpiritus ſanctus tibi per Salomonem loquitur dicens, Fili, in omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis. Non melius poterit caro luxurioſa domari, quàm qualis erit poſt mortem præmeditari: & ſi C huiuſmodi aſsiduam habueris meditationē, felicem te dicent omnes generationes. Meditatio enim nihil eſt quàm mentis ditatio. Peroptime ergo mēs tua ditatur, quando contra cuncta aduerſantia prouidentiæ ſcientia illuſtratur. Legitur in poëta, quòd

Eccli.7.

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,

Ouid.1. Metamorphoſ.

quod ex omni parte ita poteſt intelligi, quòd mētis ſuæ circūſpectionem & prudentiam poſsidebat. Igitur ſi tātæ ſtudio cautelę pollebat poëta paganus, multò fortius puriorē prouidentiæ oculū debet habere clericus Chriſtianus. Eſto ergo alter Argus, imò illo cautior, illo ſtudioſior, illo prouidentior, vt ſapias & intelligas, ac nouiſsima prudenter prouideas.

Caput V. De hora mortis terrore.

Sed quæ ſunt nouiſsima tua, quæ prouidere ſolicite debes? Summa totius prouidentiæ eſt vtique illa terribilis hora, in qua miſera anima tua ex hoc corpuſculo corruptibili timens eſt egreſſura. Frater, crede mihi, ad huius rei tremendam conſiderationem maluiſſe debueras prouidentiā poſsidere, quàm totius mundi dominationem. Vtinam ergo ſaperes & intelligeres quæ mundi ſunt, & prouideres quæ inferni ſunt: profecto deum timeres, ſuperna appeteres, mundum contemneres, & infernum horreres. In D illa nimis metuenda extrema hora tua, quis amicorum, quis parentum tuorum veniet cum gladiis & armis auxilium ferre? Non enim erit tunc qui conſoletur te ex omnibus charis tuis reſpicientibus etiam ad auxilium & adiutorium hominum, ſed refugium tuum tantummodo eſt apud deum. Cogita igitur tecum, chariſsime, quo timore timendus, quo amore diligendus, quo honore reuerēdus ſit ipſe dominus Ieſus Chriſtus deus noſter, qui ſalutis præſidium ſolus præſtare poterit poſt mortem. Reduc ergo fili mi ſedulus in memoriam illum extremum exitus tui diem, & antequam miſera anima tua de carcere carnis exeat, prouideas quò vadat. Iſtiuſmodi recordatio contritionem concipit, contritio compunctionem parit, compunctio contemplationem, ſcilicet pium & humilem affectum in deum, videlicet ex fiducia & adiutorio diuinæ bonitatis & clementiæ, humilem conſiderationem propriæ fragilitatis & miſerię. Hic lector attende. Quid enim eſt in omni ſcientia, quod hominem prouocet facilius ad ſui cuſtodiam, & omnem iniuſtitiam expellendam, ad ſanctitatem in timore dei perficiendam, quàm ſuæ corruptionis conſideratio, ſuæ mortalitatis certa cognitio, E poſtremò tremendæ mortis ſuæ recordatio? Quando enim homo fit non homo, hoc eſt, quando ægroteſcit, ægrotando ægritudo creſcit, peccator expaueſcit, cor contremiſcit, caput obſtupeſcit, ſenſus euaneſcit, virtus exareſcit, vultus palleſcit, facies nigreſcit, oculus tenebreſcit, auris ſurdeſcit, naſus putreſcit, lingua fatiſcit, os obmuteſcit, corpus tabeſcit, caro marceſcit: tūc carnis pulchritudo fœtor efficitur, & putredo tunc ſoluitur in cinerem, & vertitur in vermem.

Threm.1.

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror:
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Ecce frater mi chariſsime, ecce ſatis horribile ſpectaculū, quoniā nulla artis medicina, nulláq; doctrina ſic ſuperat ſuperbiam, nec ſic vincit malitiā, nec ſic extinguit libidinē, nec ſic mūdi calcat vanitatē, ſicut huiuſmodi horrēdæ mortis recordatio. Vtinā ergo ſaperēt. Et quid huic mundo tantum vileſcit, ſicut homo? cuius corpus cum ſit exanime, nō permittitur eſſe intra domum triduo pręfœtore, ſed vt vile ſtercus foras proijcitur, & in profundo terræ abſconditur. Erubeſcat ergo, quia vermibus datur, cadauer efficitur.

Cap. VI. De ſtudiorū vanitate.

Erubeſcat ergo ſuperbus & infelix peccator, & timeat, elatione cæcatus, ira inflammatus, impatientiæ vitio fœdatus, ſcientia inflatus, cui plus placet ars Ariſtotelis, quàm ſcientia de A- F poſtolis, plus codex Platonis quàm liber diuinus: quē nulla lectio lætificat, nulla ſcientia ædificat, nullus ſermo ſapit, niſi fuerit grammaticè conceptus, dialecticè imaginatus, rhetoricè purpuratus. Stultus es, qui hæc ignoras, & erras, quoniam qui talia agunt, & in talibus dies ſuos conſumunt, peccatum ſibi generant, & mortem parant, quia ex ſimili ſtudio ſimilem concipiunt ſcientiam, hoc eſt, folia colligunt, non fructus, ſcilicet verba, & non virtutes. verba enim in ventum proferunt, & aërem verbis verberant: verboſitatem ſonant, iactantiam oſtētant: de quibus per Pſalmiſtam dicitur, Turbati ſunt & moti ſicut ebrius, & omnis ſapiētia eorum deuorata eſt. Sicut enim homo ebrius neſcit quid agat, aut quò vadat, eò quòd ſeipſum ignorat: ita inſipiētes clerici ſeculares in habēdo huiuſmodi ſcientiam ſe cōturbant, libros deuorant, ſententias multiplicant, ſed quid agant penitus ignorāt, quia ad quem finem miſerum tendant, miſeri non attendunt. Si enim fugientia

Pſal.106.

G vitæ ſuæ breuitatem perpendiſſent, ſi damna dierũ ſuorum ante oculos conuertiſſent, ſi quàm tremendo iudicio, non tantum de mortuis eorum operibus, imò de omni verbo ocioſo quàm diſtricte reſpõſuri ſunt, præuidiſſent, mox terrore perterriti, mox diuino amore percuſſi, vana huius vitæ ſtudia reliquiſſent, & de ſtudio vanitatis veniſſent ad ſtudiũ veritatis, & de ſtudio ſtultitiæ ad ſtudium ſapientiæ, hoc eſt de ſtudio curioſitatis ad ſtudium ſanctæ humilitatis, de ſchola luxuriæ & prauitatis ad ſcholam munditiæ & ſanctitatis, hoc eſt, de vita fornicationis ad vitam beatæ religionis, id eſt, de domo conuerſationis mundanæ ad domum ſanctæ diſciplinæ. Vnde ipſe ſpiritus ſanctus per prophetam peccatoribus præcipit, dicẽs, Apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur dominus. O quàm terribilis eſt ſententia & nimis metuenda his qui diſciplinã non apprehendunt! ex hac ſpiritus ſancti ſentẽtia patet quòd peribunt. Hinc eſt quod dominus per Moyſem ait, Omnis anima quæ non fuerit afflicta die hac, peribit de populo meo. Notanda ſunt attentius verba iſta diuina. Anima, inquit, quæ non fuerit afflicta, ſubaudi, per diſciplinam, per morum correctionem, per

Pſal. 2. *Leuit. 23.*

H pœnitentiæ ſatisfactionem, per cordis contritionem, per conſcientiæ purificationem. Et dicebat, die hac, in præſenti tempore gratiæ, ſeu die huius vitæ: quoniam qui non ſuſcipit modò tempus pœnitentiæ, poſt mortem non inuenit locum indulgentiæ. Quapropter time tu peccator, tu caro ſuperba, tu vile cadauer, quem adhuc viuentem vermes quotidie corrodunt, qui de tuo corruptibili corpuſculo generantur. Contremiſce ſuperbiam, proijce vanitatem, fuge luxuriam, apprehẽde diſciplinam, ne pereas. Vide in hoc ſpeculo quis es, & quid eris, cuius conceptio tabes menſtrua, origo lutum, putredo finis. Vtinam ergo ſaperes, &c. Ecce miſer, cauſas mille dolorum habes, & adhuc ſuperbis? Iterum te frater commoneo, vt quicquid agãt alij, ſis memor ipſe tui, vileſcat tibi mundus plus quàm tu mundo. Huius igitur tantæ calamitatis miſeriam conſidera attentius, & cum propheta ingemiſcens dicito, Iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo, Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Iterum dic cum Apoſtolo, qui fragilem humanæ conditionis ſtatum deplorabat dicens, Infelix ego homo, quis me liberabit de

Pſal. 37. *Roma. 7.*

I corpore mortis huius? Hæc ſalutifera Apoſtoli ſententia exigit prudẽtem lectorem. Adhuc in corpore Apoſtolus viuebat, quando tamen corpus mortuũ nominabat: quia qui ſapiens eſt, iam mortem ante oculos conſiderat, iam ſe mortuũ reputat, cum ſe moriturum pro certo ſciat.

Cap. VII. De horrore damnandę animæ.

Attende ergo in illa terribili hora, de qua loquimur, miſera peccatoris anima, quando de mundo exitura & itura es, aderunt mox miniſtri maligni, illi ſcilicet maledicti diaboli: illa verè tartarea mõſtra, illi ſpiritus terribiles & peſſimi, velut leones rugientes vt rapiant prędã, ſcilicet tuã peccatricẽ & miſerã animam. tunc horribilia patebunt loca, pœnarum chaos, & caligo tenebrarum, horrorum miſeriæ, & tribulationis tremor, timor angoſtiæ & confuſionis, dolor horrendæ viſionis, tremor tremẽdæ manſionis, locus flentium, vbi ſtridor dentium, vbi morſus vermiũ, vbi clamor dolentium, vbi luctus gementium, vbi eſt vox clamantium peccatorum & dicentium, Væ væ nobis filiis Euæ. Cumq; hæc & his ſimilia, imò milleſies plus quàm dici poſſunt peiora, de corpore egreſſura miſera anima, imò miſerrima audierit, viderit & ſenſerit, qualis quantúſq; & quàm magnus terror & timor ac tremor

K erit in ea, quæ lingua poteſt dicere, quis liber exponere? Quid tũc proderit ſcientię iactantia, ſeculi põpa, mundi vanitas, terrenę dignitatis cupiditas? Nũquid proderũt luxuriæ, appetitus cibi exquiſitus, potꝰ delicatus, veſtis curioſitas, calciamenti ſpecioſitas, carnis mollities, vẽtris ingluuies, ciborũ ſuperfluitas, crapula & ebrietas, domorum cõſtructio, præbẽdarum acquiſitio, diuitiarũ aggregatio? nũquid omnia iſta poterũt animã miſeri hominis eripere de ore horrendi & horribilis leonis, ac de faucibus maledicti draconis? Hanc vtilem lectionem legat quiſque, ſapiat ſanè, & intelligat, & in corde ſuo retineat, qui eſt implicatus peccatis, amore mundi & carnis inebriatus & cæcatus, cui plus placet luxurioſi cadaueris venenoſa voluptas, quàm animæ ſuæ ſanitas: qui plus ſtudet circa arcã quàm circa Marthã, cui plus eſt de mundo quàm de Chriſto, cui plus eſt de lege bouina, quàm de lege diuina. Legat igitur lectionem iſtã inſipiẽs ille qui eiuſmodi eſt, & ſpeculetur in hoc ſpeculo peccatoris ſpeciem ſuã, & conſideret diligẽter, vnde veniat, quid ſit, & quò vadat. Perpẽdat ex præmiſſis per

L quã ſemitã vehemẽter metuendã, per quod iter tenebroſum, per quorũ horrẽdas manus miſera eius anima tranſitura eſt. O ſtulte peccator, qui iſta conſiderare neſcis, ſiue pręmeditari nõ vis: & quia iſta pręuidere negligis, ideo ſæpe te inuadit ſuperbia, exagitat ira, excruciat malitia, vulnerat inuidia, inflammat luxuria, fatigat pigritia, ligat auaritia. Et quoniã horrenda imminẽtia tibi tormenta prudenter nõ proſpicis, idcirco cõtumax, iniurioſus, obſtinatus ſæpe efficeris, piger, acedioſus ad opus diuinũ accedis, illud negligẽter & deſidioſè agis. Quare hoc? Quia non vis prouidere quò vadis, quia ſi ille ſerpens venenoſus diabolus & ſatanas auſus fuit cũ furore impetum facere in ſanctiſſimã beati Martini animã, qui erat (vt dicitur) gemma ſacerdotũ, quam felicem animam præſentibus angelis euntem in cœlum curabat impedire: quomodo timendum eſt tibi peccatori, & trementer præmeditãdum, quàm horribiliter occurret miſeræ animæ tuæ ille doli artifex, ille filius iniquitatis, ille animarũ hoſtis amariſſimus? quomodo poteris ſtare ad horrendum aſpectum tremendi vultus eius, ad intolerabilem fœtorem oris eius, ad flãmas ſul-

M phureas oculorũ eius? Certus eſto, quòd timor huiꝰ horrendæ beſtiæ omne genus tormentorum ſuperat, plus quàm in hoc mũdo cogitari queat. Quod Propheta pauidus expaueſcẽs, ad orationẽ confugit dicens, Exaudi deus deprecationẽ meã cum deprecor, & à timore inimici eripe animã meam. Non dicit, à poteſtate, ſed à timore. Quare? Ad inſinuandum quàm maxima iam ſit pœna, quàm horribilis, quàm intolerabilis ſit terror ipſius inimici. Heu heu frater mi, ſi talis & tantus tremor eſt animæ peccatrici ex ſolo ſatanæ viſu, quanta confuſio, quantúſq; horror, quanta afflictio, quanta lamentatio erit eius conſortium?

Pſal. 63.

Cap. VIII. *Pſal. 10.* *Sap. 14.* *Pſal. 138.* *Eccli. 12.*

O ſtulti filij hominũ, vani filij hominũ mentiẽtium. Qui enim diligit iniquitatẽ, odit animam ſuam. Et, Odibiles ſunt deo impius & impietas eius. Vnde Pſalmus, Nónne qui oderũt te domine, oderam? & mox, Perfecto odio oderam illos. Item, Altiſſimus odio habet peccatores, & miſertus eſt pœnitẽtibus. Quare tam horrendam tamq; horribilem non circumſpicitis miſeriã? quare non proijcitis ſuperbiam? quare non extinguitis auaritiam? quare non contemnitis luxuriam? quare mores veſtros non corrigitis? quare mandatum dei ſalutiferumq; eius conſilium negligenter auditis? quare non ſapitis & intelligitis, ac nouiſſima prouidetis?

A prouidetis? Hinc est quòd nos peccatores terribiliter deus alloquitur, dicẽs, Ego, inquit, in interitu vestro ridebo, & subsannabo vos cum vobis id quod timebatis aduenerit. O quàm metuenda est illa dominica sententia. Vtinam lector saperet, & in palato cordis ruminaret, quantum contineat amaritudinis, quantúmve formidinis: quia reuera si sciret, omni hora vitã suam cautius custodiret. Si dicis forsan quòd derisio & subsannatio non cadunt in ipsum deum, nec eius reuerenda sanctissimáque simplex natura huiusmodi passiones siue iniurias admittit, cur ergo ab omnipotenti deo peccatoribus dicitur, Ego in interitu vestro ridebo? Attende qui interrogas, quomodo dicta tibi debeat exponi sententia. Ego in interitu vestro ridebo: hoc est, cum finis vester venerit, vos derisione dignos clamabo: & cum irruerit super vos repentina calamitas, subsannabo: id est, cum amara mors vos momorderit, æterna subsannatione dignos damnabo. Audi tu peccator terribilem sententiam, quam si intelligeres, sine dubio expauesceres. Sed quare non intelligis? Quia scripturas sacras negligenter legis, actus tuæ vitæ malæ quos facis, peccatáque committis, facta & dicta & opera tua mala non sapienter respicis: velox ad mensam, tardus ad Ecclesiam: potens ad potandum, sed æger ad psallendum: peruigil ad fabulas, somnolentus ad vigilias: procax ad loquendum, sed tardus & mutus ad canendum: promptus ad iram & detractionem, piger verò ad orationem: inuidiæ amator, pauperum Christi persecutor: festucam in alieno oculo respiciens, sed trabem in oculo tuo non considerans: cæteros reprehendens, teipsum non considerans: alios vituperans, te collaudans: malitiæ inuentor, disciplinæ destructor: amicus vitiorum, hostis virtutum. Hæc sunt quæ hominem excæcant: & à deo ipsum separant: hæc sunt quæ monachum conuersum efficiunt peruersum, clericum hæreticum, Christianum antichristum. Qui enim Christianus non est, antichristus est. Non est Christianus, qui vita & moribus Christo est contrarius. Heu heu vir insipiens non cognoscit, & stultus non intelligit. Et ideo dicit Propheta, Simul insipiens & stultus peribunt. Sed quæ distantia est inter insipientem & stultum? Omnis stultus est insipiens. Insipiens enim dicitur quasi non sapiens. Multi enim manet qui sapientes non sunt, tamen stulti non sunt. Multi iusti sunt, & multi iusti nõ sunt, & tamen iniqui non sunt. Vis noscere quis sit insipiens, & quis stultus? Respondeo, Insipiens est, qui se à paradisi gaudiis peregrinum esse non considerat, & se exulem in hoc exilio non attendit: stultus est, qui licet ista cognouerit, liberari tamen à mundi miseria per vitæ meritum non intendit. Item insipiens est, qui non credit futura supplicia reproborũ esse perpetua, & gaudia iustorũ æterna: stultus autem est, qui licet credat, tamen vt mortem perpetuam euadat & gloriam æternã castè viuendo pieq; conuersando acquirat, non intendit. Iusto igitur dei iudicio simul insipiens & stultus peribũt. Quod tamen non fieret si saperẽt & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent. Ecce frater mi, iam legisti, iam vidisti in hoc speculo peccatoris, quid sapias, quid intelligas, quomodo nouissima prouidere debeas: superest igitur vt diligenter discas & in corde firmes, vt sane sapias, & rectè intelligas, quomodo nouissima tua prudenter prouideas, vt per hæc æternam damnationem euadas, & cum domino nostro Iesu Christo vitã æternam possideas, Amen.

Prouer. 1. — *Psal. 91.* — *Psal. 48.* — *Insipiens & stultus quomodo differant.*

FINIS.

Tomus nonus.

DE POENITENTIAE MEDICINA LIBER VNVS.

Hic libellus De pœnitentiæ medicina, non omnino ineptus est, sed plurimum discrepans ab Augustino, quemadmodum & sequens.

QVam sit vtilis & necessaria pœnitẽtiæ medicina, facillime homines intelligũt, qui se homines esse meminerunt. Scriptum est enim, Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam. Et dominus in Euangelio dicit, Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Magísque iustificatus descendit de templo ille publicanus peccatorum confessione solicitus, quàm pharisæus meritorũ enumeratione securus, quamuis etiam gratias egit deo dicens, Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, quomodo & publicanus iste. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo: & tamen ei prælatus est ille qui longe stabat, neque oculos ad cœlum leuare audebat, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Non enim tam ille pharisæus sanitate, quàm morborũ alienorum comparatione gaudebat. Vtilius autem illi erat, quoniam ad medicum venerat, ea de quibus ægrotabat, confitendo monstrare, quàm dissimulare de vulneribus, & de cicatricibus audere gloriari. Non ergo mirum si publicanus magis curatus abscessit, quem nõ puduit ostendere quid doleat. In rebus quippe visibilibus, vt excelsa quisque cõtingat, in excelsum erigitur. Deus autem cum omnium sit excellentissimus, non elatione, sed humilitate contingitur. Vnde per Prophetam dicitur, Prope est dominus omnibus qui obtriuerũt cor. Et iterum, Excelsus est dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Excelsa ipse posuit pro superbis. Illa ergo respicit vt attollat, ista cognoscit vt deprimat & deiiciat. Cùm enim ait quòd à lõge excelsa cognoscit, satis eum ostendit humilia de proximo attendere, ipsum tamen deum excelsum esse prædixit. Solus enim deus arrogãs non est, quantacunq; se prædicatione laudauerit. Non igitur arbitretur se ab oculis dei abscondi quãtacunq; superbia. Deus enim excelsa cognoscit. Nec se rursus deo coniunctã putet. excelsa enim à longe cognoscit. Quisquis itaq; pœnitentiæ humilitatẽ recusat, deo propinquare non cogitat. Aliud est enim leuare se ad deum, aliud eleuare se contra deum. Qui ante illum se proiicit, ab illo erigitur: qui aduersus illum se erigit, ab illo proiicitur. Alia est soliditas magnitudinis, alia est inanitas inflationis. Qui foris tumescit, intus tabescit. Qui eligit abiici in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ, eligit eum deus vt inhabitet in atriis eius. Vnde in Psalmis, Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Ne putes eũ qui se humiliat semper iacere, cum dictũ sit, exaltabitur. Et ne opineris eius exaltationẽ in oculis hominũ per sublimitates fieri corporales. Cum enim dixisset, Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine: consequenter annexuit, & ostendit eiusdẽ susceptionis celsitudinẽ spiritalem, Ascensus, inquit, in corde suo disposuit in cõualle plorationis, in locum quẽ disposuit. Vbi ergo disposuit ascensus in corde? In conualle plorationis: hoc est, Qui se humiliat, exaltabitur. Sicut enim ascensus exaltationẽ indicat, ita valles humilitatẽ, & conualles plorationes. Sicut enim comes esse pœnitentiæ dolor creditur,

Caput I. — *Via ad pœnitentiam.* — *Iacob. 4.* — *Luca. 14.* — *Luca. 18.* — *Psal. 33.* — *Psal. 137.* — *Psal. 84.* — *Luca. 14.*

G ita lachrymæ sunt testes doloris. Optimè autem sequitur & dicit, Etenim benedictionem dabit, qui & legem dedit. Ad hoc enim lex data est, vt superbo infirmitatẽ suam notam faceret, infirmo pœnitentiam suaderet. Ad hoc etiam lex data est, vt vulnera ostenderet peccatorum, quæ gratiæ benedictione sanaret. Ad hoc etiã lex data est, vt diceremus in conualle plorationis, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Et cum ipso ploratu clamaremus, Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et succurret nobis exaudiente deo qui erigit elisos, & soluit compeditos, illuminat cęcos, gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Tres autem sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum vestra eruditio recognoscit. Sunt enim vsitatæ in Ecclesia, & diligenter attendentibus notæ. Vna est, quæ nouũ hominem per baptismum parturit, donec salutaris omnium præteritorum peccatorum fiat ablutio, vt tanquam nato puero dolores transeant, quibus viscera vrgebantur ad partũ, & tristitiam lætitia consequatur: Omnis enim qui iam voluntatis suæ factus est arbiter, cum accedit ad sacra-H menta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cum baptizantur, soli pueri immunes sunt: (nõdum enim vti possunt libero arbitrio) quibus tamen ad consecrationẽ remissionémque originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur: vt quascunque maculas delictorum per alios ex quibus nati sunt cõtraxerunt, aliorum etiã interrogatione ac respõsione purgentur. Verissimè quidem in Psalmis plangitur, Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Item scriptum est, non esse mundum nec infantem in conspectu dei, cuius est vnius diei vita super terrã. Et Apostolus Petrus clamat Iudæis, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Et dominus, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. De hac etiam Ioannes Baptista plenus spiritu sancto, præcursor & præparator viæ domini, ita dicit, Generatio viperarum, quis I ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Altera verò pœnitentis est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primò, quia vitam æternam incorruptibilem, immortalemq; nullus desiderat, nisi eum vitæ huius temporalis, corruptibilis, mortalisq; pœniteat. Nõ enim sic quisque in vitam nouam per sanctificationem baptismi nascimur, vt quemadmodum deponit ibi omnia peccata præterita, ita etiam statim mortalitatem ipsam carnis corruptionémq; deponat. Quod si ita non est, restat vt illud quod scriptum est (quod etiam quisque in se sentit adhuc dum in hac vita est) corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quod tunc in illa beatitudine quia non erit, cum absorbebitur mors in victoria, quis dubitet, in quacunq; tẽporali fœlicitate versemur, pœnitere tamen huius vitæ nos debere, vt ad illam incorruptionem tota auiditate curramus? Inde est illud quod Apostolus ait, Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino. per fidem quippe ambulamus, & non per speciem. Quis ergo festinat atque optat ad patriam remeare, & illam quæ per speciem est, facie ad faciem contemplari, nisi quem peregrinationis suæ pœnituit? Ex quo dolore pœnitentis etiam vox illa mi-

Marg.: *Roma 7.* — *Psal. 145.* — *Caput II.* — *Actio prima pœnitẽtiæ.* — *De pœñ di. 1 c. Tres sũt. 4 sẽ. di 16. c prædictis.* — *De cõse. di. 4 c. Omnis qui.* — *Psal. 50.* — *Iob. 25.* — *Acto. 2.* — *Mat. 3.* — *Ibidem.* — *Secunda actio pœnitentiæ.* — *De pœñ di. 1. cap. Tres sunt.* — *Sapien. 9.* — *2. Corin. 5.*

serabilis erumpit & sonat, Heu mihi, quoniam peregrinatio mea longinqua facta est. Et ne putes nondum fi-K delem ista loqui, vide quid sequatur, Inhabitaui cũ habitantibus cedar, Cum his qui oderũt pacem, eram pacificus: cum loquerer eis, impugnabant me valde. Non solum hominis fidelis, sed etiam euangelistæ firmissimi, & martyris fortissimi hæc verba sunt: Scimus autẽ quia etsi terrena domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem habemus ex deo, domum non manu factam, sed æternam in cœlis. Quapropter sanctus Iob non ait esse tentationem in hac vita, sed hanc ipsam vitam tentationem dixit esse, ita loquens, Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Quo in loco etiam mysteriũ lapsi hominis mirabiliter tetigit dicens, Tanquam seruus fugiens dominum suum, & cõsecutus est vmbram. Non enim hæc vita dicenda est potius quàm vmbra vitæ. Nec immeritò fugitiuus Adam post offensionem peccati abscondit se à facie domini, tectus foliis arborũ, quibus opacãtur vmbracula, tanquam fugiens dominum suum, & consecutus vmbram, sicut dictũ est. Quæ vniuersa ad hoc dicta sunt, ne quis per baptismum, quamuis iustificatus sit à prioribus peccatis, tamen superbire audeat, etiam si nihil L cõmittat: vnde ab altaris paticipatione priuetur, quasi iam de plena securitate se iactans, sed potius seruet humilitatem, quæ penè ima disciplina Christiano est. Nec superbiat terra & cinis, donec ista nox tota transeat, in qua pertranseũt omnes bestiæ syluæ, catuli leonum rugientes, quærentes à deo escam sibi. In hac esca Iob ipse petitus est, qui dixit, Tẽtatio est vita hominis super terram. Quę quamuis singula non letali vulnere ferire sentiantur, sicuti homicidium vel adulterium vel cætera huiusmodi, tamen simul omnia congregata, velut scabies, quo plura sunt necant, aut nostrum decus ita exterminant, vt ab illius sponsi speciosa forma præ filiis hominum, castissimis separent amplexibus, nisi medicamento pœnitentiæ quotidianæ desiccentur. Quod si falsum est, vnde quotidie tundimus pectora? Quod nos quoque antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus. Vnde etiam orantes dicimus, quod in tota vita ista oportet vt dicamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non ea dimitti precamur, quæ iam in baptismo dimissa credimus, nisi de ipsa fide dubitamus: sed vtiq; de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia eleemosinarum, ieiuniorum & ipsarum supplicationum ac orationum quisq; pro suis viribus offerre non cessat. M Quisquis itaque se diligenter attendens, nulla seipsum adulatione seducit, satis intelligit cum quanto periculo morti sempiternæ, & cum quanta penuria perfectæ iustitiæ peregrinetur à domino, quamuis iam in Christo, hoc est, in via constitutus, redire conetur. Nã si non habemus peccata, & tundentes pectora dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ex hoc ipso certè & grauiter nullo dubitante peccamus, cum inter ipsa sacramenta mẽtimur. Quamobrem inquantum deo nostro fide & charitate connectimur, & cum inquãtum possumus imitamur, nõ peccamus, sed filij dei sumus: inquantum autem ex occasione carnalis infirmitatis, quia nondum morte resoluta, nondum resurrectione mutata est, motus reprehensibiles improbique subrepunt, peccamus. Quod fateri nos conuenit, ne dura ceruice nõ languorum nostrorum sanitatem, sed damnationem superbiæ mereamur. Vnde scriptum est, Et qui natus est ex deo, non peccat. Et quod in eadẽ Epistola Ioannis legimus,

Marg.: *Psal. 119.* — *2. Cor. 5.* — *Iob. 7.* — *Eccli. 10.* — *Psal. 103.* — *Iob. 7.* — *Matt. 6.* — *1 Ioan. 3.*

Si dixe-

[*1. Ioan. 1.*] Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Sed neque facilius ab inimico deiicimur, quàm cum eum superbiẽdo imitamur: nec vehementius eum prosternimus, quàm cùm humilitate deum sequimur: nec acriores ei dolores infigimus, quàm cum plagas peccatorum nostrorum cõfitendo & pœnitendo sanamus. [*Tertia actio pœnitentiæ.*] Tertia actio pœnitentiæ est, quæ pro illis peccatis subeunda est, quã legis decalogus continet, & de quibus Apostolus dicit, [*Galat. 5.*] Quoniã qui talia agunt, regnum dei nõ possidebunt. In hac ergo pœnitentia maiorem in se quisque seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à domino, sicut ipse Apostol⁹ ait: [*1. Cor. 11.*] Si enim nosmetipsos iudicaremus, nõ vtique iudicaremur. Ascendit itaq; homo aduersus se tribunal mentis suæ, si timet illud quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, [*2. Cor 5.*] vt illic recipiat vnusquisque quæ per corpus gessit, siue bonum seu malum. Constituat se ante faciem suã, ne hoc ei postea fiat. nam minatur deus hoc peccatori dicens, [*Psal. 49.*] Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Atque ita constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor: inde quidã sanguis animi confitentis per lachrymas profluat: postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignũ homo iudicet participatione corporis & sanguinis domini: vt qui separari à regno cœlorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per Ecclesiasticam disciplinam à sacramento cœlestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij, vt alij accedant ad altare dei, quò ipse nõ accedit: cogitet quàm sit cõtremiscenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitantur æternam. Ad hoc enim altare quod nunc in Ecclesia est in terra positum, terrestris oculis expositum, ad mysteriorum diuinorũ signacula celebrãda, multi etiam scelerati possunt accedere, cum deus commẽdat in hoc tempore patientiam suam, vt in futuro exerat seueritatem suam. Accedunt enim ignorantes quoniam patientia dei ad pœnitentiam eos adducit: [*Roma. 2.*] illi autem secũdum duritiam cordis sui & cor impœnitens, thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Ad illud autem altare quò præcursor pro nobis introiit Iesus, quò caput Ecclesiæ præcessit, membris secuturis cæteris, nullus eorũ accedere poterit. De quibus vt iam commemoraui, dixit Apostolus, [*Galat. 5.*] Quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Quomodo ergo in interiora veli, & in illa inuisibilia sancta sanctorum intrare audebit aut poterit, qui medicinam disciplinæ contemnens, noluit paulisper à visibilibus separari? Qui enim noluit humiliari vt exaltaretur, cum exaltari voluerit, deiicietur, & in æternum seiungetur ab æternis sanctis. Quisquis hoc tempore p merita obedientiæ, & per satisfactionem pœnitentiæ non sibi prouidet locum in corde sacerdotis, qua fronte impudentiæ tunc volet auerti faciem dei à peccatis suis, qui nunc toto corde non dicit, [*Psal. 50.*] Quoniam facinus meum ego agnosco, & peccatum meum cõtra me est semper? Quo pacto quæso deus dignabitur ignoscere, quod in seipso homo dedignatur agnoscere? Aut illud quale est, in quo sibi blandiuntur, qui sua vanitate se seducunt, perseuerãtes in malitiis atq; luxuriis suis, cum audiunt Apostolum dicentem: Quoniã qui talia agunt, regnum dei nõ possidebunt: audent sibi præter regnum dei, salutẽ quã desiderant polliceri, atque ita inter se loquuntur dum recusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, & perditos mores suos in melius cõmutare? Angeli ergo nuncij sunt. Nuncios autem rectissime accipimus omnes qui salutem cœlestem hominibus nunciant. vnde etiam Euangelistæ boni nuncij interpretantur. Et de beato Ioanne baptista dictum est, [*Mar. 1. Malac. 3.*] Ecce mitto angelum meum ante faciem tuã. His ergo (vt dicere cœperam) exceptis, cætera omnium multitudo, sicut in ipsius domini verbis manifestum est, in duas partes diuidetur. Positurus est enim oues ad dexteram, hœdos autem ad sinistram, & dicetur ouibus, [*Mat. 25.*] Venite benedicti patris mei, possidete regnum præparatum vobis à constitutione mundi. De hoc regno dicit Apostolus, Quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. Item ad impios, Ite, inquit, in ignem æternum, qui parat⁹ est diabolo, & angelis eius. Quapropter qui gaudet de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore, audiat Apostolum dicentem, [*Ephe. 5.*] Hoc enim scitote intelligentes, ꝙ omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propterea enim venit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite effici participes eorum. [*1. Cor. 6.*] Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorũ cõcubitores, neque fures neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnum dei possidebunt. Sed videte quemadmodum timorem & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita veteri commiserunt. Et hæc quidem, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Quisquis ergo post baptismum aliquorum pristinorum malorũ opere obligatus tenetur, vsq; nunc sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare cum tempus est, cum ita peccat & viuit. Nam vtique qui ita perseueranter peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. [*Rom. 2.*] Quòd autem adhuc viuit, patientia dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus igitur tã mortiferorum vinculis peccatorũ, si detrectat, aut differt, aut dubitat ad ipsas claues Ecclesiæ confugere, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cœlo, & audet post hanc vitam, quia tantum Christianus dicitur, salutem aliquã polliceri: nec veridico illo dominico tonitruo contremiscit, [*Mat. 7.*] Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Et Apostolus scribens ad Galatas inter cætera dixit, [*Galat. 5.*] Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. [*Cap. III.*] Iudicet ergo seipsum homo in istis sua voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, ne cum iam non poterit, etiam præter voluntatem à domino iudicetur. Et cum ipse protulerit seuerissimæ medicinæ sed tamen medicinæ sententiam, veniat ad antistites, per quos in Ecclesia claues ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio cordis cõtribulati deuotus & supplex, id tamen agat quòd non solùm ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum: vt si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiã in scandalo est aliorum, atque hoc expedire vtilitati

G Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiã totius plebis, agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lætali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorẽ: meminerit tamen semper, quòd superbis deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid est enim infelicius, quid peruersius, quàm de ipso vulnere, quod latêre non potest, non erubescere, & de ligatura illius erubescere? Nemo arbitretur, fratres, propterea se consilium salutiferæ huius debere pœnitentiæ contemnere, quia multos fortè aduertit & nouit ad sacramenta altaris accedere, quorum talia crimina non ignorat. Multi enim corriguntur vt Petrus, multi tolerantur vt Iudas, multi nesciuntur, donec veniat dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. nam plerique propterea nolunt alios accusare, dum se per illos cupiunt excusare. Plerique autem boni Christiani propterea tacent & sufferunt aliorum peccata quæ nouerunt, quia à documentis sæpe deseruntur, & ea quæ ipsi sciunt, iudicibus Ecclesiasticis probare non possunt. Quamuis enim vera sint quædam, non tamen iudici facile credenda sunt, nisi certis indiciis demonstrentur. Nos verò à cõmunione prohibere quenquam nõ possumus (quamuis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis) nisi aut sponte confessum, aut in aliquo siue seculari siue Ecclesiastico iudicio nominatum atque conuictum. Quis enim sibi vtrunque audeat assumere, vt cuiquam ipse sit accusator & iudex? Cuiusmodi regulam etiam Paulus Apostolus in eadẽ ad Corinthios Epistola breuiter insinuasse intelligitur, cum quibusdam commemoratis criminibus, Ecclesiastici iudicij formam ad omnia similia ex quibusdam daret. Ait enim, Scripsi vobis in Epistola, non cõmisceri fornicariis: non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut raptoribus aut idolis seruientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Non enim possunt homines in hoc mundo viuentes, nisi cum talibus viuere: nec eos possunt lucrifacere Christo, si eorum colloquiũ conuictumque vitauerint. Vnde & dominus cum publicanis & peccatoribus comedens, Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Et ideo sequitur Apostolus & adiungit, Nunc scripsi vobis nõ commisceri. Si quis I frater nominatur in vobis aut fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec quidem cibum simul sumere. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui intus sunt, vos iudicatis? De his autẽ qui foris sunt, deus iudicabit. Auferte malum à vobisipsis. Quibus verbis satis ostendit, nõ temere aut quomodolibet, sed per iudicium auferendos esse malos ab Ecclesiæ cõmunione: vt si per iudicium auferri non possunt, tolerẽtur potius, ne peruerse malos quisque euitãdo, ab Ecclesia ipse discedens, eos quos fugere videtur, vinciat ad gehennam: quia ad hoc nobis sunt in scripturis sanctis exempla proposita, vel vt in messe vt palea sufferantur vsque ad vltimum ventilabrum, vel intra illa retia vbi pisces boni cum malis vsque ad segregationem quæ futura est in littore, id est, in fine seculi, æquo animo tolerentur. Non enim contrarium est huic loco id quod alio loco dicit Apostolus, Tu quis es qui iudicas alienum seruũ? Suo domino stat, aut cadit. Noluit enim hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario vsurpato iudicio, sed potius ex lege dei secundum ordinem Ecclesiæ, siue vltro confessum, siue accusatum atque conuictum. Alioquin illud cur dixit: K Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis seruiens, & cætera, nisi quia eam nominationem intelligi voluit, quæ fit in quenquã cum sententia ordine iudiciario atque integritate profertur? Nam si nominatio sola sufficit, multi damnandi sunt innocentes, quia sæpe falso in quoquam crimina nominantur.

Iaco. 4. — 2. q. 1. cap. Multi. — 1. Cor. 4. — 2. q. 7. cap. Plerunque. — 2. q. 1. cap. Multi. — 1. Cor. 5. — Mat. 9. — 1. Cor. 5. — Mat. 3. — Mat. 13. — Roma. 14. — 1. Cor. 5.

Cap. IIII. Quòd non sit in malis multitudo sequenda.

Non ergo illi quos monemus agere pœnitentiam, quærant sibi comites ad supplicium, nec gaudeant quia plures inuenerint. non enim propterea minus ardebunt, quia cũ multis ardebunt. non est enim hoc sanitatis certum consilium, sed maleuolentiæ malum solatium. An fortè attendunt multos etiam in ipsis honoribus Ecclesiasticis præpositorum & ministrorum, nõ congruenter viuere sermonibus & sacramentis quæ per eos populis ministrantur? O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliuiscuntur, qui tanto ante prædixit, vt legi dei potius obtemperaretur, quàm imitandi videantur illi qui ea quæ dicunt non faciunt, & traditorem suum tolerans vsque in finem, etiam ad euangelizandum cum cæteris misit. Tam sunt autem isti absurdi & præposteri & miseri, qui præpositorum suorum malos mores imitari eligunt, quàm per eos prædicta domini præcepta seruare, quàm si quisquam viator remeandum sibi esse L existimet in itinere, cum viderit miliaria lapidea literis plena, viam docere, & non ambulare. Cur enim nõ potius si peruenire desiderat, tales comites intueatur & consequatur, qui & viã bene demonstrant, & in ea perseuerant, atque alacriter inambulant? Quòd si isti desint, vel potius minus appareant: (nam deesse non possunt: non enim sic quærunt homines charitate studiosa quod prædicent ad imitationem, quomodo quærunt iniquitate suspiciosa quod murmurent ad deceptionẽ, partim non inueniendo bonos, dum ipsi mali sint, partim timendo inuenire, dum mali esse semper volunt, sed tantum concedamus non apparere nunc homines dignos imitatione) quisquis hoc putas, deum mente intuere, qui homo factus est vt te hominem viuere doceret. Si habitet Christus in interiore homine per fidem in corde tuo, recordarísque illud quod Ioannes ait, Qui dicit se in Christo manere, debet quemadmodum ille ambulauit, & ipse ambulare: & ita non tibi deerit quem sequaris. Et cum te alius viderit, de bonorum inopia conqueri desinet. Si enim non nosti quid sit recte viuere, diuina præcepta cognosce. Fortassis enim M multi recte viuunt, sed propterea tibi nullus videtur, quoniam quid sit recte viuere, ignoras. Si autem nosti, age quod nosti, vt & tu quod quæris habeas, & aliis quod imitentur ostendas. Christũ animo attende, attẽde Apostolos, quorum nouissimus est ille qui dicit, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Attende animo tot martyrum milia. Cur enim te natalitia eorum conuiuiis turpib9 celebrare delectat, & eorum vitam sequi honestis moribus non delectat? Ibi videbis non solum viros, sed etiam fœminas, postremò pueros & puellas, nec impudẽtia decipi, nec iniquitate peruerti, nec periculi timore frangi, nec seculi amore corrũpi. Ista te non inuenientem quid excuses, nõ solùm præceptorum inenarrabilis rectitudo, sed etiam exemplorum innumerabilis multitudo circondabit.

1. q. 1. ca. Significasti. — Mat. 23. — Mat. 10. — Ephe. 3. — 1. Ioan. 2. — 1. Cor. 4.

Cap. V.

Sed de vtilitate ac salubritate pœnitentiæ, vt quod instituimus aliquando peragamus, si iam de sanitate desperans, addis peccata peccatis, sicut scriptum est, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnet. Noli contemnere, noli desperare, clama etiam de profundo ad dominum, & dic ei, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi

Prou. 18. — Psal. 129.

A exaudi vocem meã: Fiant aures tuæ intendentes in vocem obſecrationis meæ: Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te propitiatio eſt. *(Iona. 3.)* De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt. Faciliuſq; eſt euacuata comminatio Prophetæ, quàm humiliatio pœnitentiæ. Hic fortaſſe dicis: Sed ego iam baptizatus ſum in Chriſto, à quo omnia mihi peccata præterita dimiſſa ſunt, vilis factus ſum, nimis iterans vias meas, & canis *(Prouer. 26.)* horribilis oculis dei, reuerſus ad vomitum ſuum, Quò *(Pſal. 138.)* abibo à ſpiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò frater, niſi ad eius miſericordiam pœnitendo, cuius poteſtatem peccando contempſeris? Nemo enim recte fugit ab illo niſi ad illum, ab eius ſeueritate ad eius bonitatẽ. Quis enim locus te excipiet fugiẽtem, vbi eius præſentia te non inueniat? Si aſcenderis in cœlum, ibi eſt: ſi deſcenderis ad infernum, adeſt. Recipe ergo pennas tuas in directum, & habita in ſpe in extremo huius ſeculi. Etenim illuc manus tua deducet me, & perducet me dextera tua. Quicquid enim feceris, quæcunque peccaneris, adhuc in hac vita es, vnde te deus ſi ſanare nollet, *(Roma. 2.)* auferret. Cur ergo ignoras, quia patientia dei ad pœni-B tentiam te adducit? Qui enim clamando tibi ſuaſit vt nõ recederes, parcẽdo clamat vt redeas. Intuere Dauid regẽ, iam vtique & ipſe illius temporis ſacramenta perceperat, iam circunciſus erat vtique, quod patres noſtri pro baptiſmo habebant. nam ad hoc dicit Apoſtolus, *(Rom. 4.)* ſanctum Abraham ſignaculum iuſtitiæ fidei recepiſſe. Iam etiã vnctus erat vnctione venerabili, qua regale ſacerdotium præfigurabatur Eccleſiæ. Repente autem fa-*(2. Reg. 11.)*ctus eſt & adulterij & homicidij reus. Non fruſtra tamẽ de tam immani & abrupto profundo ſceleris pœnitens *(Pſal. 50.)* clamauit ad dominum dicens, Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quo tandem merito, niſi quia item dicit, Iniquitatem meã ego agnoſco, & peccatum meum ante me eſt ſemper? Quid autẽ obtulit domino vnde illũ propitiaret ſibi? Quoniã ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique: holocauſtis nõ delectaberis. Sacrificium deo ſpiritus cõtribulatus, cor contritum & humiliatum deus non ſpernit. Non ſolum ergo deuotè obtulit, ſed etiam iſta dicendo quid offerri *(De pœnit. diſt. 3. c. Nõ ſufficit.)* oportebat, oſtendit. Non enim ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, niſi etiam de his quæ facta ſunt, ſatisfiat deo per pœnitẽtiæ dolorem, per C humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificiũ co-*(Mat. 5.)*operãtibus eleemoſynis. Beati enim miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur deus. Non enim dictum eſt tantùm vt abſtineatur à peccatis, ſed & de præteritis, *(Eccli. 21.)* inquit, deprecare dominum vt tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Chriſto & alios baptizauerat. Intuere ergo Petrũ præſumentem, accuſatum, timentem vulneratum, flentem ſanatum. Iam etiam poſt aduẽtum de cœlo ſpiritus ſancti, quidam Simõ pecunia voluit eũdem ſpiritum emere, ſceleratiſſimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Chriſto, & tamen pœnitentiæ conſilium ab ipſo Petro correptus accepit. Dicit etiam Apoſtolus Paulus, qui vtique fide-*(2. Cor. 12.)*lib9 mittebat Epiſtolas, Ne iterum cum venero ad vos, humiliet me deus vt lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & luxuria, & fornicatione quam geſſerunt. Circunſtant ergo nos & præcepta recte faciendi, & exempla nõ tantùm recte facientium, ſed etiam ad recipiendam ſalutem pœnitentium, quæ fuerat amiſſa peccãdo. Sed fac incertum eſſe vtrum ignoſcat deus. Quid perdit cum ſupplicat deo, qui ſalutem perdere non dubitauerit cum D offenderet deum? Quis enim certus eſt quòd etiam Imperator ignoſcat? Et tamẽ pecunia funditur, maria trãſmeantur, procellarũ incerta ſubeuntur, & penè vt mors vitetur, mors ipſa ſuſcipitur: ſupplicatur deinde per homines homini, ſine dubitatione fiunt iſta, cum ſit dubiũ quo fine proueniãt, & tamẽ certiores ſunt claues Eccleſiæ quàm corda regia. Quibus clauibus quodcunque in *(Mat. 16.)* terra ſoluitur, etiam in cœlo ſolutum eſſe promittitur. Et multo eſt honeſtior humilitas, qua ſe quiſq; humiliat Eccleſiæ dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

FINIS.

† Hic liber de pœnitentiæ medicina habetur multo prolixior Tomo 10. in fine 50. Homiliarum.

DE VTILITATE POENITENTIAE TRACTATVS.

VOx pœnitentis in his verbis agno-*(Cap. I.)*ſcitur Auerte faciem tuam à pecca-*(Pſal. 50.)*tis meis, & omnes iniquitates meas dele. Vnde cum ſermonem ad ve- E ſtram charitatem nos præparemus, hinc nobis eſſe tractandum domino cooperante cognoſcimus. Volebamus enim hodierna die vos in ruminatione permittere, ſcientes quàm abundantes epulas ceperitis. Sed quia ſalubriter quod apponitur accipitis, quotidie multum eſuritis. Præſtet ergo dominus ipſe deus noſter & nobis virium ſufficientiã, & vobis vtilem audientiam. Neq; enim ignoramus, eſſe ſeruiendum bonæ veſtræ & vtili voluntati. Adiuuemur ergo à vobis & voto & ſtudio, voto ad deum, ſtudio ad verbũ: vt ea dicamus quæ vobis eſſe vtilia ipſe iudicat, qui vos paſcit p nos. Vox igitur in his verbis pœnitentis agnoſcitur: Auerte faciẽ tuam à peccatis meis, & omnia facinora mea dele. Proinde aliquid de pœnitentia dicere diuinitus iubemur. Neque enim nos iſtũ Pſalmum cantandũ lectori imperauimus, ſed quod ille cenſuit vobis eſſe vtile ad audiẽdum, hoc cordi etiam puerili imperauit. Dicamus aliquid de vtilitate pœnitẽtiæ, præſertim quia & dies iam ſanctus anniuerſarius imminet, quo propinquãte & hu- F miliari animas, & domari corpora ſtudioſius decet. Triplex autem conſideratio agendæ pœnitentiæ in ſacra ſcriptura inuenitur. Nam neque ad baptiſmum Chriſti, (in quo omnia peccata delentur) quiſquã bene accedit, niſi agendo pœnitentiam de vita priſtina. Nemo enim eligit vitam nouam, niſi quem veteris pœnitet. Hoc autem etiã authoritate diuinorum librorum probare debemus, vtrum baptizandi egerint pœnitentiam. Quãdo ſpiritus ſanctus miſſus eſt antè promiſſus, & impleuit dominus fidem pollicitationis ſuæ: accepto ſpiritu ſancto diſcipuli (vt noſtis) cœperũt loqui omnibus linguis, vt in illis, qui aderant linguam ſuam quiſque cognoſceret. Hoc autem miraculo territi, conſilium vitæ ab A-*(Act. 2.)*poſtolis petiuerunt. Tunc eis Petrus annunciauit eum *(De conſe. di. 4. c. Tunc eis.)* colendum, quem crucifixerunt, vt eius iam ſanguinem noſſent bibere credentes, quem fuderãt ſæuientes. Annunciato autem illis domino noſtro Ieſu Chriſto, & agnoſcentibus reatum ſuum, vt impleretur in eis quod propheta antè prædixerat: Conuerſus ſum in ærum-*(Pſal. 31.)*nam, mea dum cõfigitur ſpina: Conuerſi ſunt in ærum-

G nã doloris, cum figeretur ſpina peccati recordationis. Nihil enim ſe mali feciſſe putauerunt, nondum infixa erat ſpina. Loquente autem Petro, vt agnoſcas infixam ſpinam, ſcriptura dixit, Petro loquente compuncti ſunt corde. Proinde in eodẽ Pſalmo cum dictũ eſt: Conuerſus ſum in ærumnã, mea dum cõfigitur ſpina: ſequitur, Peccatũ meũ cognoui, & facinus meũ non operui. Dixi, proloquar aduerſum me delictum meum domino, & tu dimiſiſti impietatem cordis mei. Cum ergo ſpina illa recordationis cõpuncti dicerent Apoſtolis: Quid ergo faciemus? ait illis Petrus: Agite pœnitentiã, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine domini Ieſu Chriſti, & remittentur vobis peccata. Ergo interim nunc ſi qui fortè adſunt ex eo numero qui baptizari diſponũt, (credimus enim eos adeſſe tanto ad verbum ſtudioſius, quanto ad indulgentiam vicinius) hos primùm paucis alloquimur, vt erigãt mentes in ſpem, ament fieri quod non ſunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominem naſcituri iam voto concipiant, quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conſcientiam, quicquid omnino vel magnũ vel paruum, vel dicendum vel non H dicendũ, non dubitent poſſe dimitti: ne fortè quod vult dei miſeratio dimittere, contra ſe teneat humana dubitatio. Exemplum etiã in primo illo populo exhibitum, vnuſquiſque fideliter recordetur. Ait enim Apoſtolus, Omnia hæc figuræ noſtrę fuerunt: cum de rebus talibus loqueretur. Quid enim dixerat? Nolo enim vos ignorare fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant enim de ſpiritali ſequenti petra: Petra autem erat Chriſtus. Has figuras noſtras fuiſſe ille dixit, cui nemo fidelis vnquam contradixit. Et cum multa enumeraret, vnam rem ſolam ſoluit, quia dixit: Petra autem erat Chriſtus. Soluendo vnum aliquid, cætera propuſuit inquirenda. Sed ne recedens à Chriſto inquiſitor erraret, vt firmius quærat in Petra fundatus, Petra, inquit, erat Chriſtus. Dixit illas figuras noſtras fuiſſe, & obſcura erant omnia. Quis euolueret inuolucra iſta figurarum, quis aperiret, quis diſcutere auderet? In quibuſdam quaſi dumetis denſiſſimis & craſſa vmbra lumen accendit. Petra, inquit, erat Chriſtus. Iam ergo lumine illato quæramus I quid cætera ſignificent, quid ſibi velint, mare, nubes, manna. Hæc enim non expoſuit, ſed petra quid eſſet oſtendit. Per mare tranſitus, baptiſmus eſt. Sed quia baptiſmus, id eſt ſalutis aqua, non eſt ſalutis, niſi Chriſti nomine cõſecrata, qui pro nobis ſanguinem fudit: cruce ipſius aqua ſignatur: & vt hoc ſignificaret ille baptiſmus, mare rubrum fuit. Manna de cœlo apertè ab ipſo domino exponitur. Patres veſtri mãducauerũt, inquit, mãna in eremo, & mortui ſunt. Quãdo enim viuerent, cum figura prænunciare vitam poſſet, vita eſſe non poſſet? Mãducauerunt, inquit, mãna, & mortui ſunt. id eſt, manna quod manducauerunt, nũ illos potuit de morte liberare: nõ quia ipſum manna mors eis fuit, ſed quia à morte non liberauit. Ille eni liberaturus erat à morte, qui per manna figurabatur. De cœlo certe manna veniebat, attende quem figurabat. Ego ſum, inquit, panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Sicut ſtudioſi autem & bene vigilantes, verba dominica attendite, vt proficiatis, & legere & audire noueritis. Eundẽ, inquit, cibum ſpiritalem manducauerunt. Quid eſt, eundẽ, niſi quia eum quem etiã nos? Video aliquantum eſſe ad promendum explicandumq; difficile quod dicere inſtitui, ſed adiu-

Act. 2.

1. Cor. 10.

Ioan. 6.

uabor beneuolentia veſtra, hæc mihi à domino impetrat facultatem. Eundem, inquit, cibum ſpiritalem mãducauerunt. Suffecerat vt diceret, cibum ſpiritalem mãducauerunt. Eundem inquit. Eundem, nõ inuenio quomodo intelligam, niſi eum quem manducamus & nos. Quid ergo? ait aliquis: Hoc erat manna illud quod ego nunc accipio? Ergo nihil modò venit ſi antè iam fuit. Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis. Quomodo ergo eundem, niſi quia addidit ſpiritalem? Nam qui manna illud ſic acceperunt, vt tantũmodo indigentiæ ſuæ corporali ſatisfieri putarent, & ventrem ſuum paſci, non mentem, nihil magnum manducauerunt. factum ſatis eſt eorũ indigentiæ. Alios deus pauit, aliis aliquid nunciauit. Hi tales cibum corporalem manducauerunt, non cibum ſpiritalem. Quos ergo dicit patres noſtros cibum ſpiritalem eundem manducauiſſe? Quos putamus fratres, niſi qui verè patres noſtri fuerunt, imò patres noſtri non fuerunt, ſed ſunt? Omnes enim illi viuunt. Sic enim quibuſdam illis infidelibus dicit dominus, Patres veſtri manducauerunt manna in eremo, & mortui ſunt. Quid eſt enim, patres veſtri, niſi quos infidelitate imitamini, quorum vias non credendo & deo reſiſtendo ſectamini? Secundum quem intellectum L quibuſdam dicit, Vos à patre diabolo eſtis. Neque enim diabolus aliquem hominem vel potẽtia creauit, vel generando procreauit, & tamen dicitur pater impiorum, non propter generationem, ſed propter imitationem: ſicut econtra de bonis dicitur, Ergo ſemen Abrahæ eſtis, cum loquatur Gentibus, quæ ſtirpem carnis ex Abrahæ genere non ducebant. Filij enim erant non naſcendo, ſed imitando. Abrogatur autem & alienatur à perfidis pater Abraham, quando eis dominus dicit: Si filij Abrahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis. Et vt malæ arbores de Abrahæ paternitate gloriantes eradicarentur, filij Abrahæ de lapidibus promittuntur. Sicut ergo hoc loco dicit, Patres veſtri manducauerunt manna in eremo, & mortui ſunt: non enim intellexerunt quod manducauerunt, itaque non intelligentes, cibum non niſi corporalem acceperunt: ſic & Apoſtolus dicit patres noſtros, non patres infidelium, non patres impiorum, manducantes & morientes, ſed patres noſtros, patres fidelium, ſpiritalem cibum mãducaſſe, & ideo eundem. Patres noſtri, inquit, eundem cibum ſpiritalem manducauerunt, & eundem potum ſpiritalẽ biberunt. Erant enim ibi qui quod manducabant, intelligebant: M erant ibi quibus plus Chriſtus in corde quàm mãna in ore ſapiebat. Quid de aliis loquamur? Inde erat primitus ipſe Moyſes famulus dei fidelis in tota domo eius, ſciens quid diſpenſaret. Et quia illo tempore ita diſpenſari debuerunt clauſa præſentiũ, aperta futurorum, breuiter ego dixerim: Quicunq; in manna Chriſtum intellexerunt, eundem quem nos cibum ſpiritalem manducauerunt: quicunque autem de manna ſolam ſaturitatem quæſierunt, patres infidelium manducauerunt, & mortui ſunt. Sic etiam eũdem potum. Petra enim Chriſtus. Eundem ergo potum quem nos, ſed ſpiritalem, id eſt, qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur. Audiſti eundem potum, petra erat Chriſtus. Non enim alter Chriſtus tunc, alter nũc. Altera quidẽ illa petra, alter lapis quẽ ſibi poſuit ad caput Iacob, alter agnus occiſus vt mãducaretur Paſcha, alter aries hęrẽs in vepribus immolãdus, quãdo filio ſuo pepercit Abrahã iuſſus, quẽ iuſſus obtulerat, altera ouis, & altera ouis: alter lapis & alter lapis, idem tamen Chriſtus: ideo eundem cibum, ideo eundem potum. Denique percuſſa eſt ipſa petra ligno,

K

Ioan. 6.

Ioan. 8.

Ibidem.

Mat. 3.

Ioan. 10.

1. Cor. 10.

Hebr. 3.

Gene 28.

Exod. 12.

Gene. 22.

A gno, vt aqua deflueret. Virga enim percussa est. Quare ligno, non ferro, nisi quia crux ad Christum accessit, vt nobis gratiam propinaret? *Exod.15.* Eundem ergo cibum, eundem potum, sed intelligentibus & credentibus. Nō intelligentibus autem, illud solum manna, illa sola aqua, ille cibus esurienti, potus iste sitiēti, nec ille, nec iste credenti: credenti autem idem qui nunc. Tunc enim Christus venturus, modò Christus venit. Venturus & venit, diuersa verba sunt, sed idem Christus. Aliquid etiam, quoniam res venit in medium, de dubitatione famuli dei Moysi volo dicere. Figura enim erat veterum etiam ista sanctorum. Dubitauit ad aquā Moyses: quando petram virga percussit, vt aqua flueret, dubitauit. Dubitationem autem eius legens quisque fortè trāsiret, nec intelligeret, quia nec quærere auderet. Domino autē deo dubitatio illa displicuit, & eam notauit, non solùm arguendo, sed etiam vindicando: nam propter hanc dubitationē dicitur Moysi, *Nume.20.* Non introduces tu populū in terram promissionis, Ascende in montem, & morere. Deus hic vtiq; apparet iratus. Quid ergo de Moyse fratres charissimi? Omnis ille labor eius, omnis pro populo æstus eius, & illa charitas dicens, *Exo.32.* Si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo:

B hac subita & repentina dubitatione dānata est? Et quid est qd conclusit lector cum Apostolum legeret: *1.Cor.13.* Charitas nunquam cadit? Cū quædā soluenda proponerem, studium vestrum me fecit & aliud proponere, quod fortè non quæreretis. Videamus ergo, & adhuc quantū possumus conemur penetrare mysteriū. Irascitur deus. dicit eum non introducturum populum in terrā promissionis: iubet vt ascendat in montē, & moriatur, & tamen multa iniungit agenda eidē Moysi: iubet quid agat, quomodo populum disponat, quomodo non relinquat passim & negligenter. Nunq̄ ista damnato iniungere dignaretur. Aliud accipe mirabilius. Quoniā dictum est Moysi (hoc enim placuit deo certi mysterij dispensationisq; gratia) q̄ ipse in terram promissionis non introduceret populum: eligitur alius Iesus Naue, & iste homo non hoc nomine vocabatur: vocabatur Osee: & cum ei introducendum populum Moyses cōmendaret, vocauit eū, & mutauit ei nomen, & appellauit eū Iesum, vt non per Moysem, sed per Iesum, id est, nō per legem, sed per gratiam populus dei in terram promissionis intraret. Sicut autē Iesus ille non verus sed figuratus, Ita etiā terra promis-

C sionis illa non vera sed figurata. Illa enim populo primo temporalis fuit, nobis quæ promissa est, æterna erit. Sed figuris temporalibus promittebantur & prænunciabantur æterna. Sicut ergo ille nō verus Iesus, nec illa terra p̄missionis vera, sed figurata: ita manna non cibus verè cœlestis, sed figuratus: ita petra illa non verè Christus, sed figuratus, & sic omnia. Quam ergo sibi exigit cōsiderationem dubitatio Moysi? Ne forte & ibi aliqua figura expressa sit & innuerit intelligēti, & ad inquirendum cōmouerit & prouocauerit animum. Video enim & post illā dubitationem, & post iram dei, & post minas mortis, & post remotionē ab introductione populi in terrā promissionis, multa deū sic dicere ad Moysen, tanq̄ ad amicum cū quo & antea loquebatur, vsqueadeo, vt ipsi Iesu Naue obedientiæ exemplum de Moyse proponatur, & hoc eum moneat deus, vt sic ei seruiat quomodo seruiuit Moyses, & sic se pollicetur cū eo futurum quomodo cū Moyse. Euidenter charissimi constringit nos ipse deus, nō passim reprehēdere, sed intelligere dubitationem Moysi. Figura petra iacens, figura virga percutiens, figura aqua fluēs, figura & Moyses dubitās: & ibi dubitauit vbi percussit.

D Hinc facta est dubitatio Moysi, quando lignū accessit ad petrā. Iā veloces præualent, imò tardos patienter expectent. Dubitauit Moyses quādo lignum accessit ad petram: dubitauerunt discipuli quādo viderunt dominū crucifixum. Horum figurā gerebat Moyses. Figura erat Petri illius tèr negātis. *Mat.26.* Quare Petrus dubitauit? Quia lignum petræ propinquauit. Cum mortis suæ genus, id est, crucē ipsam prænunciaret deus, ipse Petrus expauit: *Mat.16.* Absit à te domine, nō erit hoc. Dubitas, quia petræ imminere virgā vides. Adeò spem suam, quam gerebant de domino discipuli, tunc perdiderunt: quodammodo intercepta est quādo crucifixū viderunt, quādo plāxerunt occisum. Inuenit eos post resurrectionē, loquentes inter se de hac re, tristi colloquio, & tenens oculos eorū ne ab eis agnosceretur, nō se auferens credentibus, sed differens dubitantes, se tanq̄ tertium collocutorē sermoni cōmiscuit, & quæsiuit ab eis vnde loquerētur. Mirātur illi quia solus ignorat quod in eo factum fuerat qui quærebat: *Luc.24.* Tu solus, inquiunt, peregrinaris in Hierusalem? & cōmemorāt quæ gesta sint de Iesu. Et continuò iā desperationis suæ medullas aperiūt, & vulnus medico licet nescientes ostendunt: Nos autē, inquiunt, sperabamus q̄ in illo redem-

E ptio esset Israël. Ecce facta est dubitatio, quia lignū accessit ad petram, impleta est figura Moysi. Videamus & hanc. Ascende in montem, & morere. *Deut.32.* Per mortem corporalē Moysi, figurata est mors ipsius dubitationis, sed in monte. O mira mysteria. Hoc certe expositum & intellectum, quanto dulcius, q̄ manna. Ad petram nata est dubitatio, in monte mortua est. Quando fuit humilis Christus in passione, quasi petra iacebat ante oculos. meritò in illo dubitabatur, humilitas illa nihil magnū prętēdebat. meritò ipsa humilitate factus est lapis offensionis: resurrectione autē clarificatus magnus apparuit, iam mons est. Iā ergo illa dubitatio quę nata erat ad petram, in monte moriatur. Agnoscant discipuli salutem suam, reuocent spem suā. Attende quemadmodū oriatur illa dubitatio, attende quēadmodū moriatur Moyses in monte, non intret in terrā promissionis: nolumus ibi dubitationem. Moriatur. *Mat.26.* Ostēdat nobis eā Christus mori. Trepidauit Petrus, & negauit ter. *1.Cor.10.* Petra enim erat Christus, Resurrexit, mons factus est, firmauit & Petrū: sed moritur dubitatio. Quomodo moritur? *Ioan.21.* Petre amas me? Cordis inspector, cordis cognitor, interrogat, & vult audire q̄ ametur, & parū est semel. interrogat hoc.

F Audit prope cū tædio ipsius Petri. miratur enim interrogari à præscio, sed toties interrogari, cum semel sufficeret respōdere etiam nescienti. Sed tanqoàm tibi diceret dominus: Expecto, numerus legitimus impleatur: tertio confiteatur per amorem, quia ter negauerat per timorē. Quòd ergo dominus totiens interrogabat, dubitationē illam in monte occidebat. Quid ergo charissimi, si patent hæc? Non ad fraudem, sed ad iucunditatem clausa erant. Neque enim tam dulciter caperentur, si prompta vilescerent. Respiciat ergo negocium suum competiturus baptismum, quem alloqui cœperā. Mare rubrum baptismus erat, populus trāsiēs baptizabatur: trāsitus ipse baptismus erat, sed in nube. Adhuc enim nubilabatur quod prænunciabatur: adhuc occultabat quod promittebatur. Iam modò recessit nubes, manifestæ veritatis serenitas facta est, quia recessit & velū per quod loquebatur Moyses. Hoc velum & in templo pēdebat, ne secreta templi viderētur, sed in cruce domini velum cōscissum est vt paterent. *Mat.27.* Veni ergo ad baptismū, ingredere intrepidus viā per mare rubrum: noli esse de peccato

G præterito tanq̃ de Aegypto sequente solicitus. Premebant te peccata tua duro onere seruitutis, sed in Aegypto, io amore huius seculi, in peregrinatione lõginqua: cogebãt te sectari opera terrena, tãquàm lateres facere, opera lutea operabaris. Premũt te peccata, veni securus ad baptismum, vsq; ad aquã hostis sequi poterit, ibi morietur. Time aliquid de vita præterita, crede aliquid remãsurum tuorum peccatorum, si aliquis remãsit Aegyptiorum. Audio vocem pigrorũ: Ego, inquit, de præteritis peccatis non timeo, omnia mihi in aqua sancta per Ecclesiæ eiũ charitatem dimitti non dubito, sed timeo futura peccata. Placet ergo in Aegypto remanere? Interim hostem præsentem euade qui iam te premit, & iam subiugauit. De futuris q̃d tibi hostes meditaris? Quod iam fecisti, & si nolueris erit: quod facturũ te putas, si volueris non erit. Sed periculosa est via. Neq; enim cũ rubrum mare transiero, iã ero in terra promissionis. Ductus est ille populus per longa deserta. Interim ab Aegypto liberare. Quid ergo putas defuturũ tibi auxiliatorẽ in via, eũ qui te eruit de vetusta captiuitate? Nouos
H tuos inimicos non cõpescit, qui te à vetustis hostibus liberauit? Tantùm intrepidus transi, intrepidus ambula, obediens esto. Noli amaricare Moysi illi, cuius typũ ille portabat, in hac obedientia. Fateor, non desunt hostes. Sicut enim non deerant qui sequerentur fugientes, ita nũ deerant qui impedirent ambulãtes. Prorsus charissimi figuræ nostræ fuerunt. Interim in te non sit quod contristet Moysen. Noli esse aqua amara, quã post mare rubrum non potuit ille populus bibere. Erat enim & ibi tentatio. Et tamen ista quando eueniunt, quando amaricat populus, ostendimus eis Christum, quæ pro eis tulerit, quomodo pro eis sanguinẽ fuderit: & mitescũt, tanq̃ nobis lignum in aquã mittentibus. Planè hostem

Exod.17. aduersantem itineri tuo habebis Amalech. Tunc orabat Moyses. tunc extendebat manus: & vbi deponebat manus, cõualescebat Amalech: vbi extẽdebat manus, deficiebat Amalech. Et tuæ manus extentæ sint, deficiat Amalech tentator, & huius itineris impeditor: esto vigil & sobrius in orationibus, in operibus bonis, non tamen præter Christum, quia extensio illa manuum, Christi

Gal.6. crux fuit. In illa extenditur Apostolus cum dicit, Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Ergo deficiat Amalech, vincatur, & non impediat transitum populi
I dei. Si demittis manus à bono opere, à cruce Christi, præualebit Amalech. Tamen noli omnimodo aut continuo te fortẽ futurum putare, aut penitus desperando deficere. Alternatio enim illa defectus & fortitudinis in manibus serui dei Moysi, forte alternatio tua fuit. Aliquando enim in tentationibus deficis, sed non succumbis. Deponebat ille paululum manus, non omnino

Psal.93. ruebat. Si dicebam, motus est pes meus, ecce misericordia tua domine adiuuabat me. Noli ergo timere, adest in itinere auxiliator, qui in Aegypto non defuit liberator. Noli timere: aggredere viam: præsume securus. Aliquando ille deponebat manus, aliquando erigebat, tamen victus est Amalech. Rebellare potuit, superare non

Cap.II. De pœnitẽtia quotidiana. potuit. Itaque admonemur iam de altera loqui pœnitentia. Triplicem quippe eius cõsiderationem in sancta scriptura esse proposui. Illa prima competentium est, & ad baptismũ venire sitientium. Hanc de scripturis sanctis ostendi. Est alia propè quotidiana: & vbi illã ostendimus pœnitentiam quotidianã? Nõ habeo vbi melius ostendam, q̃ in oratione dominica, vbi dominus orare nos docuit, & quid ad patrem dicamus ostẽdit, & in

Mat.6. his verbis posuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut &
nos dimittimus debitorib9 nostris. Quæ debita fratres? K
Quandoquidẽ debita hic intelligi nõ possunt nisi peccata, quæ debita dimisit & in baptismo, iterũ vt dimittat oramus? Certè mortuus est omnis Aegyptius qui sequebatur. Si nihil de sequentibus hostibus residuum factum est, quid oramus vt dimittatur, nisi propter manus deficientes contra Amalech? Dimitte nobis sicut & nos dimittimus. Constituit medicinam, firmauit pactũ. Hic preces dictat, ibi precanti respondet: nouit quo iure res agatur in cœlo, quomodo impetrari possint desiderata. Dimitti vis? dimitte, ait. Quid enim habes quod deo præstes, à quo vis vt præstetur tibi? Nunquid

Lucæ.19. iam Christus saluator in terra ambulat? Nunquid suscipit illum modò in domum gaudens Zachęus? Nunquid

Lucæ.10. ei hospitium & epulas pręparat Maria? Nihil horum indiget, ad dexteram patris sedet. Sed quando vni ex mi-

Mat.25. nimis meis fecistis, mihi fecistis. Hæc est extensio manuum, sub qua defecit Amalech. Et erogas quidem pauperi, quando aliquid das esurienti. Forte id quod dederis, minus habebis, sed in domo, non in cœlo. Sed hic quoq; in terra, quo iubente præstitisti, ipse supplet quod

L dedisti. De hac re cũ loqueretur Apostolus, ait, Qui ad-

2.Cor.9. ministrat semen seminanti, & panem in escã subministrabit. Operarius enim dei es. quãdo das egenti, seminas hyeme quod metas æstate. Quid ergo metuis infidelis, ne in hac magna domo tantus paterfamiliàs non pascat operariũ suum? Erit & ibi quod sufficiat tibi. Dabit deus totum necessitati, non cupiditati. Operare ergo intrepidus, extende manus, deficiat Amalech. Sed hinc, vt dixi, aliquid in domo tua cum dederis, vel minus vides quod ibi videbas: non ibi vides cum dederis, donec iterum det deus. Dic mihi cum ignoscis de corde, quid perdis? Cum ignoscis ei qui peccat in te, quid minus habebis in corde tuo? Inde enim dimittis, sed nihil amittis: imò verò vnda quædam charitatis ibat in corde tuo, & tanq̃ de vena interiore manabat. Tenes odium contra fratrem, obturasti fontẽ. Non solũ ergo nihil perdis cum ignoscis, sed abundantius irrigaberis. Charitas non angustiatur. Ponis ibi lapidẽ offensionis, & tu tibi facis angustias. Vindicabo me, vlciscar me, ego illi ostẽdam, ego faciã. æstuas, laboras, cui licet ignoscendo esse securũ, securum viuere, securum orare. Nam ecce quid acturus es: oraturus es. Quid dicã quãdo? Ho

M die oraturus es, An nõ es oraturus? Ira & odio impletus, vindictã minaris: non dimittis ex corde. Ecce oras, ecce venit orãdi hora, incipis verba illa vel audire vel dicere. Dictis & auditis superioribus, vẽturus es ad hũc versum: Aut si nõ vẽturus, quò itur9? Ne ignoscas inimico, deuiabis à Christo. Planè si in oratione deuiabis, vt no-

Mat.6. ueris dicere, Dimitte nobis debita nostra: quare nõ potes dicere, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Ne tibi cito respondeatur: Sic dimitto quomodo & tu dimittis. Ergo quia hoc nõ potes dicere, & non vis dimittere, deuiabis ab hoc versu, & prætermittes, & dices quod sequitũ, Ne nos patiaris induci in tentationẽ. Ibi te capiet creditor tuus, cuius quasi faciẽ deuiabas: quomodo quisque in vico cũ occurrerit ei cui aliquid debet, si ad manũ est diuerticulũ, dimittit quò ibat, & it per aliã partẽ, ne faciẽ videat creditoris. Hoc tu in isto versu te fecisse arbitratus es. deuitasti dicere. Dimitte sicut ego dimisi, ne sic dimitteret, id est, nõ dimitteret, quia non dimittis, & noluisti dicere deuitans faciem creditoris. Quem deuitas? q̃d deuitas? quò ibis, vbi tu esse possis, &

Psal.138. ille nõ esse? Dicturus es, Quo abibo à spũ tuo, & à facie tua quò fugiã? Si ascẽdero i cœlũ, tu illic es: si descẽdero in infer-

A in infernum, ades, Quantum potest à Christo debitor fugere, quàm vt eat in infernum? Adest & iste creditor. Et ibi quid factur[9] es nisi quod sequitur? Si assumpsero pennas meas in directum, & volauero in extrema maris, id est, spe mea finem seculi meditabor, in præceptis tuis viuam. duabus alis charitatis attollar. Imple ergo duas alas charitatis: Dilige proximum sicut teipsum. & non teneas odium vnde fugias creditorem.

Cap. III. De pœnitentia luctuosa pro mortalibus.

Restat pœnitentiæ tertium genus, vnde aliquid breuiter dicā, vt adiuuante domino proposita & promissa persoluamus. Est pœnitentia grauior atq; luctuosior, in qua propriè vocātur in Ecclesia pœnitentes, remoti etiam à sacramento altaris participandi, ne accipiendo indignè, iudicium sibi manducent & bibant. Illa verò pœnitentia luctuosa est, graue vulnus est: adulterium fortè commissum est, fortè homicidium, fortè aliquod sacrilegiū. Grauis res, graue vulnus, letale, mortiferum: sed omnipotens medicus. Iam post suggestionem facti, & delectationem, & consensionem, & præparationem, quasi quatriduanus mortuus putet, sed nec ipsum dominus deseruit, sed clamauit, Lazare prodi forās. *Ioan. 11.* Cessit voci misericordiæ moles sepulturæ, cessit mors vitæ, cessit B infernus superno. Eleuatus est Lazarus, processit de tumulo, & ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccati agentes pœnitentiam. Iam processerunt à morte. nam non confiterentur nisi procederent. Ipsum confiteri, ab occulto & à tenebroso procedere est. Sed quid ait dominus deus Ecclesiæ suæ? *Mat. 18.* Quæ solueritis in terra, soluta erūt & in cœlo. Proinde Lazaro procedente, quia impleuit dominus misericordiæ suæ bonum, perdocere ad confessionem mortuum latentem, putentem, iā cætera implet Ecclesiæ ministeria: Soluite illum, & sinite abire. Sed charissimi, hoc genus pœnitentiæ nemo sibi proponat, ad hoc genus pœnitentiæ nemo se præparet: tamen si fortè contigerit, nemo desperet. Iudam traditorem non tam scelus quod commisit, quàm indulgentiæ desperatio fecit penitus interire. Non erat dignus misericordia, ideo ei non fulsit lumen in corde, vt ad eius indulgentiam concurreret quem tradiderat, sicut illi qui eum crucifixerant, sed desperando se occidit, & laqueo suspendit se, suffocauit se: Quod fecit in corpore suo, hoc factū est in anima ipsius. Spiritus enim dicitur etiam iste ventus aëris huius. Quomodo ergo qui sibi collum ligant, inde se occidunt, quia non ad eos intrat C spiritus aëris huius: sic illi qui desperant de indulgentia dei, ipsa desperatione intus se suffocant, vt eos spiritus sanctus visitare non possit. Solent inde Christianis Pagani insultare de pœnitentia quæ instituta est in Ecclesia, & cōtra nonnullas hæreses tenuit Ecclesia catholica istam veritatē de pœnitentia agenda. Fuerunt enim qui dicerent, quibusdā peccatis non esse dandam pœnitentiam, & exclusi sunt de Ecclesia, & hæretici facti sunt. In quibuscunque peccatis non perdit viscera pia mater Ecclesia. Ergo solet inde etiā Pagani quasi insultare nobis, nescientes quid loquantur, quia ad verbū dei, quod linguas infantiū facit disertas, nondū peruenerūt: Vos, inquiunt, facitis vt peccent homines, cū illis promittitis veniam si egerint pœnitentiā. Dissolutio est ista, non admonitio. In hanc sententiā exaggerant verba quanta quisque potest, lingua vel sonanti vel titubanti, non tacent: non tamen quando eis loquimur, etsi vincantur, nobis cōsentiunt. Tamen quomodo vincātur, breuiter accipiat charitas vestra, quia domini misericordia totū optimè constituit in Ecclesia sua. Dicunt nos dare peccatis licentiam, quia portum pœnitentiæ pollicemur. Si clauderetur aditus pœnitentiæ, nónne ille peccator D tanto magis adderet peccata peccatis, quanto magis sibi desperaret ignosci? Diceret enim sibi: Ecce peccaui, ecce scelus admisi, iā mihi veniæ nullus est locus, pœnitētia infructuosa est, damnādus sum. Quare iam non viuo vt volo? Quia ibi non inuenio charitatē, hic saltem pascam cupiditatem. Quare enim me abstineam? Ibi enim mihi locus omnis clausus est: hic quicquid non fecero, perdo: quia alia vita quæ post hanc futura est, non mihi dabitur. Quare ergo nō seruio libidinibus meis, vt eas impleam & saturem, & faciam quicquid non licet, sed libet? Diceretur ei fortassis, Sed miser capieris, accusaberis, torqueberis, punieris. Sciunt ista homines mali ab hominib[9] dici, & inter homines seruari: attendūt multos male & scelerate viuentes impunita habere peccata: occultare possunt: redimere quæ occultaueris non possunt: redimere vsque in senectutem vitam lasciuia, blasphemia, sacrilegio perditā. Enumerāt sibi, cur ille qui tanta fecit, nō senex mortuus est? Nunquid attendis ideo illum peccatorem & sceleratū senem mortuum, vt ostēderet in illo deus patientiam, expectās pœnitentiā? Vnde Apostolus dicit, Ignoras quia patiētia dei ad pœnitētiam te adducit? *Rom. 2.* Ille autem secundum duritiā cor- E dis sui & cor impœnitens, thesaurizauit sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secūdum opera sua. Opus est ergo vt hic timor mentes possideat: opus est vt ille qui peccare non vult, præsentē deum sibi cogitet, non in publico solùm, sed etiā in domo: nō in domo solū, sed in cubiculo, in nocte, in lecto suo, in corde suo. Ergo si tuleris portum pœnitētiæ, desperatione augebūtur peccata. Ecce nihil dicunt illi qui putant ideo augeri peccata, quia portus pœnitentiæ in Christiana fide ꝑponitur. Quid ergo? deus, ne per illam spem indulgētiæ rursus augerentur peccata, nō dehinc prouidere debuit? Quomodo enim prouidit ne sperando augeantur, sic prouidere debuit ne desperando augeantur. Quomodo enim re vera auget peccata qui desperauerit, sic potest augere peccata & qui veniā sperauerit, vt dicat sibi, Faciā quod volo: deus bonus est. quādo me cōuertero, ignoscet mihi. Ita planè dic tibi: Quādo me cōuertero, ignoscet mihi, si crastinus dies certus est tibi. Nonne ad hoc te admonet scriptura dicens, Ne tardes cōuerti ad dominum, neq; differas de die in diē. *Eccles. 5.* subito enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te? Ecce ad vtrūq; vigilauit pro nobis prouiden- F tia dei. Ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursus ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus. Finis.

DE CONFLICTV VITIORVM & virtutum, Liber vnus.

Cæteris sanior, sed nihil habens Augustini.

† *Vetera exemplaria præferunt titulum Leonis papæ.*

Caput I. APostolica vox clamat per orbem, atque in procinctu fidei positis, ne securitate torpeāt, dicit, Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. *2. Timo. 3.* Ecce quia Christianitas in principibus iam religiosa, iámque fidelis est, desunt pie viuentibus in Christo Iesu vincula, verbera, flagra, equulei, carceres, cruces, & si qua sūt diuersa genera tormentorum. Quomodo ergo verum erit quod per Apo-

G stolum sonuit, vt omnes pie viuentes persecutionē patiātur? An fortè pacis tempore nemo vult pie viuere in Christo Iesu, & ideo desunt ista? Quis hoc modò vel desipiens dixerit? In hac ergo Apostoli sententia non specialis quorundam, sed & generalis omnium persecutio debet intelligi. Et quidē sunt multi intra sinum matris Ecclesiæ cōstituti, qui pie viuentes in Christo, cōtumeliis afficiūtur: opprobriis, iniuriis, derisionibusq; lacessuntur. Ista nec est illa generalis persecutio quā Apostolus omnes piè viuentes in Christo pati descripsit, cum sint quidā religiosi, quibus nemo prauorum audeat in faciem derogare. Alia ergo intelligenda est, quæ immanior & magis noxia est, quàm non mortalis intorquet seueritas, sed vitiorū gignit aduersitas. Dū enim contra humilitatem superbia, contra domini timorem inanis gloria, contra veram religionem simulatio, contra subiectionem pugnat contemptus, contra fraternam congratulationē inuidia, cōtra dilectionem odium, contra libertatem iustæ correptionis detractio, contra patientiam ira, contra mansuetudinē proteruia, contra satisfactionem tumor, contra spiritale gaudiū secularis vi-
H ta, contra virtutis exercitium torpor vel ignauia, contra firmam stabilitatem dissoluta vagatio, contra spei fiduciam desperatio, cōtra mundi contemptum cupiditas, contra misericordiam obduratio, contra innocentiam fraus & furtum, contra veritatem fallacia atque mēdacium, contra ciborum parsimoniam ventris ingluuies, contra moderatum mœrorē inepta lætitia, contra discretā taciturnitatem multiloquium, contra carnis integritatem immunditia atq; luxuria, contra cordis munditiam spiritalis fornicatio, contra amorem patriæ cœlestis, appetitus huius seculi opponens semet immergit, quid aliud quàm piè viuentium crudelis persecutio aduersus cōglobatas virtutū acies desæuit? O quàm durus, ô quàm amarus est superbiæ congressus, quæ angelos de cœlo proiecit, homines de paradiso minauit, cuius exercitus atq; armorum conflictus vitia sunt, quæ breuiter comprehēsa tetigimus. Sed videamus quemadmodum castra cœli & inferni dimicent, arma Christi & diaboli collisa decertent. *Cap. II.* Superbia namq; dicit. Multis, imò penè omnibus melior es, verbo, scientia, diuitiis, honoribus, cūctisq; quæ carnalibus vel spiritalibus suppetunt charismatibus. Cūctos ergo despice, cūctis temetipsum superiorē attende. Humilitas vera respondet: Memē- *Gene. 3.* to quia puluis es, quia cinis es, quia putredo & vermis *Eccli. 3.* es: qui & si aliquid es, nisi tantum te humilies quantum
I magnus es, perdes omnino quod es. Nunquid tu altior es q̄ primus angelus? Nunquid tu splendidior in terra q̄ Lucifer in cœlo? Quòd si ille de tanta sublimitate cecidit per superbiā, quomodo tu ad tantā sublimitatem superbiens de imis conscendes, qui illa quādiu hic viuis cōditione teneris? De qua per quendam sapientem *Sapien 9.* dicitur, Corpus quod corrumpitur, aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē. Quàm densissimis putamus in terra tenebris superbiæ *Esa. 14.* lutum inuolui, si potuit in cœlo stella quæ mane oriebatur, lucis suæ globos amittere? Audi ergo potius lucē *Ioan. 8.* veritatis dicentem: Qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. In quo autē esset sequen- *Matt. 11.* da, alibi præmonuit dicēs, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Audi tumor superbiæ, audi dicentē ad hæc humi- *Luca. 14.* litatis magistrum, Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se *Esa 66.* humiliat, exaltabitur. Et iterum, Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilē & quietum & trementē sermones meos? Audi etiā de illo quid Apostolus dicat, K qui te adhuc ad sectādam humilitatē inuitat. ait enim, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est *Philip. 2.* esse se æqualē deo, sed semetipsum exinaniuit, serui formam accipiens, in similitudinem hominū factus: & habitu vt homo inuentus, humiliauit semetipsum, factus obediēs vsq; ad mortē, mortē autē crucis. Si igitur tanta humilitate se deprimit diuina maiestas, superbire debet humana fragilitas? Inanis gloria dicit, Age bonum *Cap. III.* quod vales, ostende cunctis bonū quod agis, vt bonus à cunctis dicaris, vt sanctus & venerabilis ab hominibus prædiceris, vt dei electus voceris, vt nemo te cōtemnat, nemo despiciat, sed vniuersi tibi debitum honorē persoluant. Domini timor respondet: Si boni aliquid agis, non pro transituriis, sed pro æternis honoribus id age. Occulta quod agis inquātum vales. qd si ex toto nō vales, sit in animo occultandi voluntas, & non erit de ostentatione vlla temeritas. nec criminis erit aliquādo manifestare, quod semper vis cælatum habere. Sic has duas denique redēptoris sententias, sibiq; quasi cōtrarias videberis adimplesse, quibus dicitur, Te faciente elee- *Mat. 6.* mosynā, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, sed L sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. &, Videāt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrū qui in cœlis est. Caue prorsus ne tibi illa sententia conueniat, quæ de hypocritis dicitur: Omnia opera sua faciunt vt beatificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedē suā ab hominibus, laudes quas amauerunt. Attende in cunctis quæ agis, ne elatione pulsatus, cum his quidē qui de miraculorū signis gloriabantur, audias, Videbam Sata- *Luca. 10.* nā sicut fulgur de cœlo cadentem. Timor domini gloria & gloriatio, & lętitia, & corona exultationis. Timor domini delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudium in longitudine dierum. Timēti deum in extremis bene e- *Eccli. 1.* rit, & in † die defunctionis suæ benedicetur. Timor do- *† diebus cō* mini sciētiæ religiositas, & religiositas custodiet & iusti- *summationis.* ficabit cor: iucunditatem atq; gaudiū dabit. Plenitudo scientiæ timere deū, & plenitudo à fructibus illius. Corona sapiētiæ timor domini. Radix sapientiæ est timere deum: rami enim illius lōgæui. Simulatio veræ reli- *Cap. IIII.* gionis dicit. Quia nihil boni in abscōdito facis, ne à cūctis cognitus detesteris, finge te foris esse quod intus nō appetis. Religio vera respōdet: Imò magis satage esse M quod non es: nā ostendere te hominibus quod non es, quid aliud q̄ damnatio est? Memor esto igitur quod dicitur, Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mun- *Mat. 23.* datis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditiis. Pharisæe cæce, mūda prius quod intus est calicis & paropsidis, vt fiat id quod foris est mundū. Itemq; illud quod inculcando repetitur, Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ aforis apparent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia. sic & vos foris apparetis hominibus iusti, intus autē pleni estis hypocrisi & iniquitate. Necnon & illud quod de talibus legitur scriptum, Veniunt *Mat. 7.* ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autē sunt lupi rapaces. Inobedientia dicit, Quis tu es vt peioribus *Cap. V.* obtēperes, deterioribus famulatum exhibeas? Te magis quàm illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio vel industria coæquari. Obtempera igitur magis domini imperio, & non sit tibi cura de aliquo. Beata subiectio respōdet. Si domini obtēperandū est imperio, humano subdi necesse est magisterio. Ipse enim dixit,

Qui

Luca.10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.
A Ita, inquis, oportet. Sed si talis qui imperat esset qualis
debet esse, nũ talis est per quẽ imperat de⁹? Sed Aposto-
Roma.13. lus cõtra ait, Non est potestas nisi à deo: quæ autẽ à deo
sunt, ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, dei ordi-
nationi resistit. Quales enim esse debeant hi qui impe-
rant, nõ est à subditis discutiendũ. Et quidẽ princeccle-
Matth.20. siæ pastoribus dñs dicit, Scitis quia reges gentiũ domi-
Luca.22. nãtur eorũ, & qui potestatẽ exercent, inter eos benefici
vocãtur. Vos autẽ nõ sic, sed qui vult in vobis maior es-
se, erit omniũ seruus, sicut filius hominis nõ venit mini-
nistrari, sed ministrare, & animã suã dare pro multis in
redẽptionem. Sed tamen quia nõ omnes tales futuros
prçuidit, ideo subiectorũ personas in discipulis assumẽs
Matth.23. præmonuit dicẽs, Sup cathedrã Moysi sederunt scribæ
& pharisæi: quç dicunt vobis, facite: quæ autẽ faciũt, fa-
cere nolite. Imponũt enim humeris hominũ onera gra
uia & importabilia, digito autẽ suo nolunt mouere ea.
Caput VI. Inuidia dicit: In quo illo vel illo minor es? Cur ergo
eis vel æqualis vel superior nũ es? Quãta vales ipse quæ
ipsi nõ valent? Non ergo tibi aut superiores aut æquales
esse debent. Congratulatio fraterni profectus resp. Si
B cæteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo q̃ in
summo temetipsum conseruas. Sẽper enim de alto pe-
ior fit ruina. Quòd si tibi, vt asseris, quidam superiores
vel çquales sunt, quid te lçdit? quid te nocet? Caue pror-
sus ne dũ alij locũ celsitudinis inuides, illum imiteris de
Sapien.2. quo scriptũ retines, Inuidia diaboli mors introiuit in
oĩbẽ terrarũ, Imitãtur autẽ illũ, qui sunt ea parte illius.
Cap. VII. Odiũ dicit: Absit vt illũ ames, quẽ in omnibus cõtra-
rium habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te in-
iuriis exasperat, qui tibi peccata tua improperat, qui te
dictis, operibus, honoribus semper præire festinat. nisi
eni tibi inuideret, nequaq̃ se tibi ita prçferret. Vera cha-
ritas respõ. Nũquid quia hæc quæ narras, odio habenda
sunt in homine, propterea nõ est amanda dei imago in
homine? Sicut Christus qui in cruce positus, inimicos
suos dilexit, & ante crucis tormẽta admonuit dicẽs, Di-
Matth.5. ligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderũt, &
orate pro persequẽtibus & calũniãtibus vos, vt sitis filij
patris vestri, qui in cœlis est. Et sicut per Apostolũ & Sa-
Roma.12. lomonẽ dicitur, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si
Prouer.25. sitit, pota illum. hoc enim faciens carbones ignis cõge-
C res super caput eius. Cui sententiæ idem Apostolus ex
proprio subiunxit dicens, Noli vinci à malo, sed vince
in bono malũ. Quo cõtra de his q fratres odisse noscũ-
1.Ioan.3. tur, per Ioannẽ dicitur, Qui odit fratrẽ suũ, homicida
est. Et scitis, quia omnis homicida nõ habet vitã in se-
1.Ioan.2. metipso æternã manentẽ. Et rursum, Qui odit fratrem
suũ, in tenebris ambulat, & in tenebris est vsq; adhuc,
& nescit quò eat, quoniã tenebræ obcæcauerunt oculos
suos. At inquis, Sufficit mihi quòd amantes me diligo.
Matth.5. Sed dñs contrà, Si enim diligitis eos qui vos diligunt,
quã mercedem habebitis? Nónne & publicani hoc fa-
ciunt? Quid tu quoq; ad hoc obijcere vales? Certe qui
odit fratrem suũ, manet in morte: & qui diligit, in deo
manet, & deus in eo. Omnẽ ergo amaritudinem fellis
euome, & quoquo pacto valueris, charitatis dulcedinẽ
sume. Nihil enim suauius, nihil illa beatius. Ioãnes Euã-
1.Ioan.4. gelista hoc affirmans ait, Deus charitas est. Et egregius
Roma.5. prædicator Paulus, Charitas dei diffusa est in cordibus
nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Vnde nec
Prouer.10. immeritò delictorũ facinora tegere dicit̃, sicut scriptũ
& 1.Pet.4. est, Vniuersa delicta operit charitas. Detractio dicit:
Cap. VIII. Quis potest sustinere, quis silẽtio tegere, quãta ille pra-

ua cõmittit, nisi fortè qui consentit? Libertas instæ cor- D
reptionis resp. Nec tacẽda sunt mala proximi, nec cõsen-
tiẽda, sed charitate fraterna in faciẽ proximus est redar-
guẽdus, nõ autẽ occultè detrahẽdus. Quòd si obijcitur,
idcirco fratrẽ corã oculis increpare nolle, ne exaspera-
tus increpatione non proficiat, sed magis ea correptio-
ne scãdalũ sumat: occurrit scriptura diuina, & versa vi-
ce hoc magis scãdalũ esse denũciat, dicẽs, Sedẽs aduer- *Psal.49.*
sus fratrẽ tuũ loquebaris, & aduersus filium matris tuæ
ponebas detractionem. Mai⁹ enim scãdalum sumit, qui
se detrahẽtẽ intelligit, q̃ qui corripiẽtẽ sustinet. Et quia
nonnunq̃ errata delinquentiũ ad tẽpus silentio tegen-
da sunt, vt aptiori tempore corrigãtur, propterea sub-
iungit̃, Hæc fecisti, & tacui. Ne autẽ ex hoc discreto si-
lentio detractores sibi applauderent, qui dũ semper oc-
cultè derogare malũt, nunq̃ in apertã increpationẽ p-
siliunt, adhuc subinfertur, Existimasti inique, q́ ero tui
similis. ac si diceret̃, Iniquũ est cogitare vt ide detracto-
ri similis appareã, vnde ad tẽpus reticens nec derogãs,
locũ aptæ correptionis expecto. Vnde & ptinus subdit̃,
Arguã te, & statuã te cõtra faciẽ tuã. veluti si diceretur,
Nõ occultè, vt est tua cõsuetudo, sed in apto, vt est mea E
solicitudo, aptũ corrigẽdi tempus expectãs, peccatorẽ
arguã, vt ei⁹ delicta cõtra faciem eius statuã. At inquis,
Nõ odio sed amo, quẽ ita in abscõditis diiudicãs repre-
hendo. Imò magis hinc odis, & nõ diligis, vnde detra-
his & nõ corripis. Quàm sit autem detestãda detractio
proximi, plerisq; in locis diuina eloquia testantur, vt est
illud, Detrahentẽ aduersus proximũ suum occulte, hũc *Psal.100.*
persequebar. Et iterũ, Qui detrahit fratri, detrahit legi. *Iacobi.4.*
Et illud, Qui detrahit fratri, eradicabit̃. Necnõ & illud
Apostoli, Videte ne dũ inuicẽ mordetis, ab inuicẽ cõsu- *Galat.5.*
mamini. Ira dicit: Quç erga te agũtur, hçc æquanimi- *Caput IX.*
ter ferri non possunt, imò tolerare peccatum est: quia si
non eis cũ magna exasperatione resistitur, cõtra te de-
inceps sine mensura cumulãtur. Patientia resp. Si pas-
sio redẽptoris ad mentẽ reducit̃, nihil tã durum quod
non æquo animo toleretur. Christus enim, ait Petrus,
passus est pro nobis, nobis relinquẽs exemplũ, vt sequa- *1.Petri.2.*
mur vestigia ei⁹. Ipse enim dicit, Si patrẽfamilias Beel- *Matt.10.*
zebub vocauerunt, quãto magis domesticos eius? Si me *Ioan.15.*
persecuti sunt, & vos persequentur. Sed quanta sunt in F
cõparatione passionum ei⁹, quæ patimur? Ille enim op-
probria, irrisiones, cõtumelias, alapas, sputa, flagella, spi-
neã coronã, crucẽq; sustinuit, & nos miseri ad nostram
confusionẽ vno sermone fatigamur, vno verbo deijci-
mur. Et quid agimus de eo quod dicitur, Si nõ cõpati- *2.Timo.2.*
mur, nõ conregnabimus? Quapropter retundendi sunt
iræ stimuli, & eius metuẽda dãnatio. Vnde scriptũ legi-
mus, Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio: Qui autem *Matt.5.*
dixerit fratri suo racha, reus erit cõcilio: Qui autem di-
xerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Vbi tamen remediũ
inuenitur, cũ subinfertur, Si offers munus tuum ante al-
tare, & recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid
aduersum te, remitte ibi munus tuũ ante altare, & vade
prius reconciliare fratri tuo, & tunc veni offer munus
tuum. ac si aperte diceretur. Ne in corde tacitã precem
effundas, nisi prius offensum proximum satisfaciendo
ad lenitatis mãsuetudinem perducas, Munus enim no-
strum est oratio nostra, altare verò cor nostrum est. Ille
enim qui hoc facere, quotiens inter duos ira sine causa
fuerit excitata, studuerit, præmissam dãnationẽ nequaq̃
incurrit. Sed sunt multi qui petenti sibi veniam delicta
nõ remittant, contra quos illa sententia domini venit
qua dicit̃, Si nõ remiseritis hominibus peccata eorũ de *Matth.6.*

G cordibꝰ vestris, nec pater vester cœlestis remittet vobis
peccata vestra. Plura sunt, inquis, quæ cõmisit, & me sæ-
pius offendit. Ad hoc nõ ego sed dñs respõdet. Nã cum
Math. 18. Petrus ad dñm diceret, Quotiens peccabit in me frater
meus, vsq; septies, dimittã illi? Et ille ad eum, Non dico
tibi vsq; septies sed vsq; septuagies septies. Quàm multi
autem sunt qui suas iniurias tarde relaxãt, dei verò ci-
tius indulgent. fitq; nonnunq̃, vt occasione dñi iniurias
vindicãdi, suas vindicent irati. Quid quoq; de illis di-
cendũ est, qui furore cæcitatis vsq; ad verba prorũpunt
1. Cor. 6. maledictionis, nisi hoc quod Apostolus ait, Neq; male-
dici regnum dei possunt possidere? Quod Iacobꝰ exag-
Iacobi 3. gerãdo detestans ait, Linguã nullus hominum domare
potest. inquietũ malũ, plena veneno mortifero. in ipsa
benedicimus deũ & patrem, in ipsa maledicimꝰ homi-
nes, qui ad similitudinẽ dei facti sunt, ex qua pcedit be-
nedictio & maledictio. Nõ oportet, fratres mei, hæc ita
fieri. nunquid fons de eodẽ foramine manat & dulcẽ &
Prouer. 18. amarã aquã? Hac de causa etiã alibi dicit, Mors & vita
Caput X. in manibꝰ linguę. Proteruia dicit: Nũquid stultis, nũ-
quid brutis animalibus ac insensatis lenia verba, nõ as-
perrima magis, vt tales decet, dũ delinquũt obiicienda
H sunt? Mansuetudo res. Non tua in his persuasio, sed A-
postoli sequẽda est præceptio, qui de hac sententia dile-
1. Timo. 5. ctũ discipulũ admonuit dicens, Seniorẽ ne culpaueris,
sed obsecra vt patrẽ, iuuenes vt fratres, anus vt matres,
2. Timo. 2. iuuẽculas vt sorores, in omni castitate. Et rursũ, Seruũ,
inquit, domini nõ oportet litigare, sed mãsuetũ esse ad
omnes: doctorẽ patientẽ, cũ modestia corripientẽ eos q
2. Timo. 4. resistũt. Rursumq; Argue, obsecra, increpa, in omni pa-
tientia & doctrina. Quod videlicet proteruię malũ de-
terius adhuc subditis q̃ prælatis nocet. Sæpius eni con-
tigit, vt leuiter ac cũ charitatis dulcedine prolatã cor-
reptionem spernãt. & contra humilitatis verba despe-
Prouer. 9. ctionis emittũt iacula. vnde scriptũ est, Qui arguit deri-
Cap. XI. sorẽ, ipse sibi iniuriã facit. Quo cõtra de illo qui per in-
crepationẽ pficit, dicit, Argue sapientem, & amabit te.
Tumor dicit: Testẽ habes deũ in cœlis, non sit tibi cu-
ræ quid de te suspicẽtur hoĩes in terris. Humilis satisfa-
ctio res. Nõ est dãda detrahendi occasio, non susurrãdi
suspicio: sed si adsunt quę corrigantur, manifestãda, aut
certe si desunt, humili protestatione negãda, quia Apo-
1. Timo. 5. stolꝰ admonet nullã occasionẽ dare diabolo maledicti
gratia. Quod etiã in illis detestatus est, qui Christianæ
1. Cor. 8. fidei cõsentientes, in idolio ad comedendũ recũbebãt.
I Et quãq̃ ipsi idoliũ pro nihilo ducẽtes, immolata quasi
innoxios cibos sumerent, infirmas tamẽ fratrũ cõscien-
tias per hoc factũ ad nefandũ idolorũ ritum trahebant.
Cap. XII. Tristitia dicit: Quid habes vnde gaudeas, cũ tãta mala
de proximis spargas? Perpende cũ quo mœrore omnes
intuendi sunt, qui in tãto contra te amaritudinis felle
versãt. Spiritale gaudiũ res. Geminã esse tristitiã no-
ui, imò duas esse tristitias noui: vnã scilicet quæ salutẽ,
alterã verò quæ perniciem operatur: vnã quæ ad pœni-
tentiã trahit, alteram quæ ad desperationem perducit.
Tu quidẽ vna ex illis esse cognosceris, sed omnino quæ
mortẽ operaris. Nõ est igitur in his contristãdum, quæ
suades. sed econtra magis gaudendũ in his quę nondũ
Matt. 5. intelliguntur, quia & dator gaudij perennis dixit, Cum
Luca. 6. persecuti vos fuerint homines, & dixerint omne malũ
aduersus vos, mentientes propter nomen meũ, gaudete
in illa die & exultate: ecce enim merces vestra multa
Acto. 5. est in cœlis. Memento quia religionis nostræ Apostoli
ibant gaudẽtes à conspectu cõsilij: quoniã digni habiti
sunt pro nomine Iesu cõtumeliã pati. Nullus ergo locꝰ
mœroris esse debet, vbi tãta lætitia succedit. Torpor *Cap. XIII.*
K vel ignauia dicit. Si lectioni & continuato studio sem-
per insistis, oculorũ caliginẽ incurris: si indesinẽter la-
chrymas fundis, ipsos etiã oculos amittis: si pcelatis vi-
giliis psalmorũ cẽsum persoluis, insaniẽ capitis acqui-
ris: si quotidiano labore te cõficis, ad opꝰ spiritale quã-
do cõsurgis? Virtutis exercitium res. Quid tibi ad hoc
proferendũ tã lõga temporũ spacia proponis? Nunquid
scis si crastinũ viuas? imò etiã si vnã horã in hac vita fa-
cias, ignoras. Anforte mente excidit quod saluator in
Math. 25. Euãgelio dicit, Vigilate itaq;, quia nescitis diẽ neq; ho-
rã? Quapropter discute corporis inertiã, semperq; me-
mẽto, q regnũ cœlorũ non tipidi neq; molles neq; desi-
Cap. XIIII. des, sed violenti atq; feruentes diripiũt. Dissoluta va-
gatio dicit: Si deum vbiq; esse credis, cur vnũ locũ sin-
gulariter in quo tãta mala perpetrãtur custodis, & non
potius ad alia transis? Stabilitas firma res. Si ita est vt
asseris, quia vbiq; deũ esse fateris: ergo nec iste locus de-
serendus est, quẽ fugere appetis, quia & in ipso deus est.
At, inquis, meliorẽ inquiro, meliorẽ inuenio. Sed respõ-
deo, Nũquid meliorẽ, aut etiã talẽ inuenies, qualẽ dia-
L bolũ & angelos eiꝰ & hominẽ pdidisse cognoscis? Me-
Esa. 14. mor esto itaq;, quia primꝰ angelꝰ de cœlo ruit, & primꝰ
Gene. 3. homo de paradiso expulsus, ad ærũnã huius seculi pue-
Gene. 19. nit: attende quia Loth exercitio malorũ probatus, inter
Sodomitas sanctus fuit: in mõtis verò securitate torpẽs,
inebriatꝰ cũ filiabꝰ suis peccauit. Quod videlicet vaga-
tionis tædiũ adhuc alterã speciẽ reddit, dum quosdã in
vno loco perseuerãtes, à spiritalibus retrahens, vel ter-
renis negociis implicare, vel rebꝰ vilissimis satagit oc-
2. Timo. 2. cupare, cõtra dicta Apostoli ppetrãs, qui ait, Nemo mi-
litãs deo, implicat se negociis secularibus, vt ei placeat
1. Thes. 5. cui se probauit. Et rursum, Sine intermissione orate, in
Cap. XV. omnibus gratias agite. Desperatio dicit: Quę & quãta
De spe cõsequendæ misericordiæ pro peccatis cõtra desperationem. cõmisisti, q̃ grauia crimina, q̃ numerosa delicta, & tamẽ
in melius vitã nondũ mutasti, necdũ conuersationem
viriliter correxisti: ecce eni, vt cernis, mala semper con-
suetudine obligatus teneris. Conaris exurgere, sed pec-
catorũ oneribus pręgrauatus relaberis. Quid ergo agen-
dum est, quãdo de præteritis certa dãnatio imminet, &
de pręsentibꝰ emẽdatio nulla succurrit, nisi vt nõ amit-
tãtur rerũ tẽporaliũ voluptates, dũ cõsequi nequeũt fu-
M turi seculi delectationes? Spei fiducia res. Si de crimi-
2. Reg. 11. & 12. nibꝰ & de delictis agitur, ecce Dauid adulterij simul &
homicidij reus, de inferni faucibꝰ dñi misericordia de-
2. Para. 33. scribitur liberatus. Ecce Manasses omniũ peccatorũ ne-
fandissimꝰ, impurissimus ac sordidissimus, illecebrosis-
simus quoq; & sceleratissimꝰ, per pœnitentiã ad vitã de
Luca. 7. morte rediit. Ecce Maria Magdalene innumeris pecca-
torũ sordibus inquinata, ad fontẽ pietatis anxia currẽs,
dñi vestigia lachrymis rigãs, capillis detergens, deoscu
lans quoq; & lambens, vnguentoq; vngens, ablui pro-
Math. 26. meruit. Ecce Petrꝰ negationis suæ vinculis astrictus, a-
marissimis lachrymis infidelitatis nodos resoluit. Ecce
Luca. 23. seditione simul & effusione fraterni sãguinis latro ob-
noxius, vnius horæ momẽto, vnaq; cõfessionis voce, de
Acto. 8. cruce ad paradisũ trãsiit. Ecce Saulus Ecclesiã dei pse-
& 9. quens, multos pro Christi noĩe perimens, & vt ita dicã,
martyrũ cruore totũ se inficiens, apostolus factꝰ, in vas
electionis est cõmutatus. Vbi ergo tot tãtaq; procedũt
exempla, dent locũ desperationis mala colloquia, cũ &
Ezech. 18. scriptũ sit, In quacũq; die peccator cõuersꝰ ingemuerit,
Ezech. 33. saluꝰ erit. Et rursum, Nolo mortẽ peccatoris, dicit dñs.
De cõuersione verò in melius nequaq̃ mutata, qd aliud
respõdeam, nisi vt quod heri quisq; nõ egit, agat hodie,
dum

A dum adhuc viuere licet: nec differat de die in diem, dū nescit si vel vnā diē correctionis habeat, semperq; pro viribus desuper acceptis, prauæ cōsuetudini resistēs, dicat vespere & mane, Nūc cœpi, hæc est mutatio dexteræ excelsi. Cupiditas dicit: Valde sine culpa es, q quędam habenda cōcupiscis, quia nō multiplicare appetis, sed egere pertimescis, & quod male alius retinet, ipse melius expendis. Mundi contēptus res. Ista nec apud homines seculares sine periculo vel offensione procurantur, quia quanto quisq; amplius habere cœpit, tanto amplius habere cōcupiscit. fitq; vt modū in cōcupiscendo nō habeat, dū innumeris huius seculi curis deseruit, refestinat. Vt enim ait scriptura, Auar⁹ pecuniis nō implebitur. Quæ nimirum q̄ sit detestāda, Paulus indicat dicens, Et auaritia, quę est idolorum seruitus. Quàm sit noxia, idē exponens ait, Qui volūt diuites fieri, incidūt in tentationē & in laqueū diaboli, & desideria multa & nociua, quæ mergunt homines in interitū & perditionem. Quàm sit detestāda, quidā sapiens denunciat cum

B dicit, Auaro nihil est scelestius. Quàm sit noxia, Iacob⁹ aperit dicēs, Agite nunc diuites, plorate vlulātes in miseriis quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: vestimenta vestra à tinea comesta sunt: aurū & argentum vestrū æruginauit, & ærugo eorum in testimoniū vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Sed nec redemptor noster præterire voluit, cupiditatis malū q̄ noxiū sit. Ait enim, Difficile qui pecunia habēt, in regnū cœlorū intrabūt. Et rursum, Facili⁹ est camelū per foramē acus transire, q̄ diuitē r gn im cœlorum intrare. Si igitur secularibus viris ita est perniciosa cupiditatis industria: quāto magis illis periculosior, qui habitu & conuersatione iam seculares esse desierūt? qui totū quod viuunt, domino deo deuouerunt: ad quos specialiter redēptoris transeūt verba, quib⁹ destrui possit auaritiæ morbus: Nolite, inquit, soliciti esse quid manducetis aut quid bibatis, aut quid induamini, hæc enim omnia gentes inquirunt. Quærite autē primū regnum dei & iustitiā ei⁹, & hæc omnia adiicientur vobis. O quā beata, ô q̄ secura, ô q̄ amplectēda sententia. Nullus in hac vita securus est: ita vt ille qui nihil præter Christum appetit possidere, cuncta quæ necessaria sunt sub hac spe

C sione probetur habere, sicut Paul⁹ ditissimus pauper dicebat, Tanq̄ nihil habentes, & omnia possidētes. omnia vtiq; nō superflua sed necessaria tantū, ipso cōfirmante & dicente, Habentes victū & vestitū, his cōtenti simus. Dicis forte, Ideo à sanctis religiosis viris plura habēda sunt, vt melius ab ipsis q̄ à popularibus erogētur pauperibus Christi. Et ego consentio, sed prælatis, nō autē subiectis. Quod maxime illud mulieris Loth exemplū docuit, quæ dum post tergum à Sodomis exiens respexit, in statuā salis conuersa spiritum efflauit. Vnde & Christus tale quid præcauendū denunciat dicēs, Nemo mittens manum suā ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno cœlorū. Hinc Petrus ait, Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, q̄ post cognitionem retro conuerti ab eo quod traditum est illis sancto mādato. Cōtingit enim eis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad vomitum suū, & sus lota in volutabro luti. Qui nimirū auaritiæ morbus nunq̄ melius cōpescitur, nisi cum diem mortis sine fine meditatur: cum qualis post modicū in sepulchro futurus sit, homo considerat. Hoc certe fixū manebat in illi⁹ corde, qui dicebat, Homo putredo, & filius hominis vermis. Hęc ab illius ore nō recesserunt, qui dicebat, In omnibus operib⁹ tuis memorare nouissima tua, & in æternū nō peccabis. Quid tūc, rogo, quid

tūc diuitiæ cōseruatæ proderūt? Audi qd dicit beatus D Iob, Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Et Apostol⁹, Nihil intulimus in hūc mūdū, sed nec auferre quid possumus. Obduratio dicit: Si ea quæ possides indigētibus tribuis, vnde subiectos absque penuria nutris? Misericordia re. Si Apostoli modū in hac parte teneris, vtraq; pficere valebis. Hinc enim idē ipse ad Corinthios ait, Si voluntas prōpta est ex eo quod habet, accepta est nō secundū id quod non habet: non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate in præsenti tēpore vestra abundātia illorum inopiā suppleat, vt & illorum abundātia vestræ inopiæ sit supplemētū, vt fit æqualitas, sicut scriptum est, Qui multū habuit, nō abūdauit: & qui modicum, nō minorauit. Hinc quidā iustus prolem dilectam admonet dicēs, Si multū tibi fuerit, abundāter tribue: si autē exiguū, & hoc ipsum libēter impertire. Hinc quoq; incarnata veritas dicit, Veruntamē quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis. Audite obdurata præcordia, iudicium sine misericordia ei qui nō fecerit misericordiā. Quos contrà per Prophetā do- E minus admonet dicēs, Frāge esurienti panē tuū, & egenos vagosq; induc in domum tuam, & carnem tuam ne despexeris, cum videris nudum, operi eū: memēto quid purpurato diuiti contigerit, qui nō ideo damnatus est, quòd aliena abstulerit, sed quòd egenti pauperi sua non tribuerit, & in inferno positus ad petenda minima peruenerit, quia hic parua negauit. quid etiā ad sinistrā positis iudex cœli dicturus sit, Ite maledicti in ignē æternū: qui præparat⁹ est diabolo & angelis eius. Esuriui, & nō dedistis mihi manducare: & cætera quæ ibi terribiliter enumerantur. Furtū & fraus quanquā gradus habeant locutionis, vnū tamen est quod dicunt. Furtū enim dicit. Si aliena non tollis, ex proprio vel diues vel sufficiens esse nō potes. Fraus dicit: Si cuncta quæ tibi prælat⁹ seruāda cōmisit, illibata cōsignas, & nec modicum quid reseruādū existimas: vnde vel propriis vtilitatibus consulis, vel amicis & cōmilitonibus places? Innocētia ad vtraq; re. Melius est pauperē & insufficientem esse, nulliq; ex dato placere, q̄ aliquem lædere furto vel fraude. qui enim aliena quomodolibet iniuste præripit, ipse sibi regni cœlestis aditum claudit. Vnde & prædicator egregius quosdā redarguit dicens, Omnino delictum est in vobis q iudicia habetis inter vos. quare nō F magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudē patimini? sed iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum dei non possidebunt? Atq; inter cætera subiūxit: Neq; fures neque rapaces regnum dei possidebunt. Fallacia atque mēdaciū & ipsa vnum dicunt: fallacia autem fit ingenio, mendacium verò simplici verbo. Fallacia igitur dicit: vt ex multis vnum proferamus (fallacia est, cum in non dando aliquem illudere quærit) Quid in petēdo moras innectis? Nō habeo qd tibi tribuere possim. Cælās vtiq; in corde quid habet, vel qd sibi cōseruet, vel qd aliis si voluntas inest, tribuat. Medaciū dicit. Omnino q postulas nō habeo, scilicet nō artificioso igenio sicut fallacia, sed simplici negatiuis verbo frustratur poscētem. Sed veritas ad vtraq; re. Nec artificioso ingenio, nec simplici verbo oportet decipere quēq;, quia quolibet artis modo mentiatis, os quod mētitur occidit animā. Et oīb⁹ mēdacibus pars illorū erit in stagno ignis ardētis & sulphure. Ventris ingluuies dicit: Ad esum deus oia mūda cōdidit, & q saturari cibo respuit, quid aliud q̄ muneri cōcesso con tradicit? Ciborū parsimonia re. Vnū horum quod dicis

Margin notes: Eccli. 5. | Psal. 76. | Cap. XVI. De diuitiarū contēptu contra cupiditatem. | Eccles. 5. | Coloss. 3. | 1. Tim. 6. | Iacobi. 5. | Matth. 10. | Matth. 6. | 2. Corin. 6. | 1. Tim. 6. | Gene. 19. | Luce. 9. | 2. Petri. 2. | Prouer. 26. | Iob. 25. | Eccli. 7. | Iob. 1. | 1. Timo. 6. | Cap. XVII. De operib⁹ misericordiæ contra obdurationem. | 2. Corin. 8. | Exod. 16. | Tobiæ. 4. | Lucæ. 11. | Iacobi. 2. | Esaiæ. 58. | Lucæ. 16. | Matth. 25. | Cap. XVIII. | 1. Corin. 6. | Cap. XIX. | Sapien. 1. | Cap. XX.

Tomus nonus.

F ij

G verũ eſt. Ne eni homo fame moreretur, omnia ad eſum deus creauit: ſed ne menſuram comedendi excederet, etiã abſtinẽtiã imperauit. Nã inter cætera ſua mala, ſaturitate panis maximè Sodoma periit, domino atteſtante, *Ezech.16.* qui ad Hieruſalẽ per prophetã loquitur dicẽs, Hæc eſt iniquitas ſororis tuæ Sodomæ, ſaturitas panis. Quapropter ſicut æger ad medicinã, ſic ad ſumendas dapes debet quiſq; accedere, nequaquam videlicet in illis voluptatẽ appetẽs, ſed neceſſitati ſuccurrens. Hinc veritas *Luca.21.* per Euangeliũ dicit, Attendite ne grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate. Quo cõtra de inſatiabili Iudæorũ voracitate Apoſtolus dicit, *Philip.3.* Multi ambulãt, quos ſæpe dicebã vobis, nunc autẽ & flẽs dico, inimicos crucis Chriſti, quorũ finis interitus, quorũ deus venter eſt, & gloria in pudendis eorũ qui terrena ſapiunt. Et rurſum, *1.Corin.6.* Eſca ventri, & vẽter eſcis, deus autem hunc & has deſtruet. Ille autẽ plene hoc vitiũ ſuperat, qui in ſumendis dapibus non ſolùm parſimoniã, vt ſcilicet refectionem ſemper eſuriens imperet, verumetiã accuratiores H & ſuauiores epulas, excepta corporis infirmitate, & hoſpitũ ſuſceptione, cõtẽnit.

Cap.XXI. De morum grauitate cõtra ineptã lætitiam. Inepta lætitia dicit. Vt quid animi gaudiũ intus abſcõdis? Egredere in publicũ læt⁹, dic aliquid foris vnde vel tu vel proximi rideãt, fac eos lætos tua lætitia. Moderatus mœror reſ. Vnde tibi ineſt tanta lætitia? Nunquid iam diabolũ viciſti? Nunquid iam inferni pœnas euaſiſti? Nunquid iã de exilio ad patriam veniſti? Nunquid iam de tua electione ſecuritatẽ accepiſti? An fortè in obliuionem venit quod dominus *Ioan.16.* dixit, Mundus gaudebit, vos autẽ contriſtabimini ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudiũ? An fortè memoriam *Luca.6.* exceſſit quod idẽ alibi dicit, Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis & flebitis. Quod quidẽ per Salomonem *Prouer.14.* dicitur, Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat. *Matth.5.* Et contrà per Euangeliũ, Beati qui lugẽt, *Eccleſ.9.* quoniã ipſi cõſolabũtur. Rurſum per Salomonẽ, Neſcit homo vtrũ amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurũ reſeruãtur incerta. Cõprime ergo inanẽ lętitiã, qui necdũ euaſiſti pœnalẽ ærũnam. Nõnne apud omnes inſanus iudicatur is q in tenebris reclusus carceris gaudere conatur?

Cap.XXII. Multiloquiũ dicit: Nõ ille reus tenebitur, qui plura quidẽ, ſed bona loqui, ſed ille qui ſaltem rara, ſed mala dicere probatur. Diſcreta taciturnitas reſ. Verum eſt quod dicis, ſed dũ multa bona proferri videntur, I ſæpe contingit vt à bonis locutio inchoata, ad aliquod prauũ deriuetur. *Prouer.10.* Hoc ipſum ſancta ſcriptura denũciat, quare: In multiloquio, iquit, peccatũ non deerit. An forte inter innumera verba declinãtur criminoſa? Sed nunquid declinari poterunt inutilia atq; ocioſa, de *Matth.12.* quibus vtiq; ratio in futurum erit reddenda? Tenendus eſt ergo modus in loquẽdo, & ab ipſis nonnunquã vtilibus verbis parcẽdũ, ſicut Pſalmiſta legitur feciſſe. Di*Pſal.32.*cit enim, Humiliatus ſum, & ſilui à bonis.

Ca.XXIII. Immũdicia dicit: Nõ eſt grãde facinus ſine concubitu maris & fœminæ, vel propriis, vel alterius inquinari manibus. Integritas carnis reſ. Nõ ſic ait Apoſtol⁹, Quid ergo *1.Corin.6.* ait? Neque immundi, inquit, regnum dei poſſidebunt.

Ca.XXIIII Luxuria dicit: Cur te in voluptate tua nõ dilatas modò, cum quid te ſequatur ignoras? Acceptũ ergo temp⁹ in deſideriis perdere nõ debes, quia q̃ cito pertranſeat, neſcis. Si enim miſceri deus hominẽ in voluptate coit⁹ nollet, in ipſo humani generis exordio maſculũ & fœminã nõ feciſſet. Caſtitas illibata reſ. Nolo vt ignorare te fingas, quid poſt hanc vitã recipias. Si enim pie & caſte vixeris, ſine fine gaudebis: ſi verò impie & luxurioſe, æternis incẽdiis ſubiacebis. Inde autẽ caſtius magis debes viuere, vnde q̃ citius tempus acceptum per- K trãſeat, ignorare te dicis. Quòd in exordio generis humani ad hoc maſculum & fœminam deum creaſſe profiteris, vt mutuis ſe amplexibus miſcere deberẽt, omnino veriſſime dicis: ſed quia nubẽdi licentia quibuſdam tribuitur, hoc eſt, qui virginalẽ vel vidualẽ caſtimoniã nequaquam profeſſi ſunt: quibuſdã autem nõ tribuitur, id eſt, qui virgines vel continẽtes eſſe decreuerunt: fornicatio verò nulli impune conceditur: non attendis, aut contemnendũ putas, quod Apoſtolus iubens dicit? Fugite fornicationẽ, omne enim peccatũ quodcunque *1.Corin.6.* fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuũ peccat. Quod ſi hoc paruipendendũ exiſtimas, audi quid poſtea in ſempiternum gemas & deplores, Neque adulteri, inquit, neq; fornicarij, neq; maſculorũ cõcubitores regnũ dei poſſidebunt. O q̃ parua eſt concubitus hora, qua perditur vita æterna. Quod ergo emolumẽtũ affert corpori, quódve tribuit lucrũ, quod L tam cito ducit animã ad tartarum?

Cap.XXV. Spiritalis fornicatio dicit: Nunquid dãnandũ aliquid agit is, qui in corde libidini conſentit, & ad opus cõcupitæ libidinis nõ pertrãſit? Mũdicia cordis reſ. Omnino delinquit, qui caſtimoniã animæ nõ cuſtodit: vnde & author mundiciæ in Euangelio dicit, Qui viderit mulierẽ ad cõcupi*Matth.5.*ſcendũ eam, iã mœchatus eſt eã in corde ſuo. Quo contra per beatũ Iob dicitur, *Iob.31.* Pepigi fœdus cũ oculis meis, vt ne cogitarẽ quidem de virgine. Quam enim partem in me haberet deus deſuper, & hæreditatẽ omnipotens deus in excelſis? Niſi eni authori noſtro cogitatio praui conſenſus diſpliceret, nequaquam per Eſaiam dice*Eſaia.1.*ret, Auferte malũ cogitationũ veſtrarũ, &c. Et in Euãgelio, *Matth.9.* Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Sed nec Paulus Apoſtolus diceret, *Roma.2.* Cogitationũ inter ſe inuicem accuſantium, aut etiam defendentium, in die quo iudicabit deus occulta cordiũ hominũ ſecundũ Euangeliũ meũ per Ieſum Chriſtũ.

Ca.XXVI. Amor ſeculi dicit: Quid pulchrius, quid honeſtius, quídve poteſt eſſe delectabili⁹ q̃ quod in pręſenti vita quotidie cernimus? O q̃ mirabilis cœli camera in aëre iucũdò, in lumine ſolis, in augmento lunæ atque defectu, in varietate ſtellarum & curſu, q̃ oblectabilis terra in nemorũ floribus, in fructuũ ſuauitatibus, in pratorũ riuulorumq; amœnitatibus, in ſegetum culmis luxuriantibus, in vinearum vitibus & botryonibus plenis palmitibus, in ſyluarum vmbris & planis exitibus, in equorum & cauum curſibus, in ceruorũ M & caprarũ ſaltibus, in accipitrũ volatib⁹, in pauonũ, columbarum, turturumq; pennis & collis, in domorũ pictis muris & laquearibus, in organorũ omniumq; muſicorum tinnulis cantibus, in mulierum venuſtis aſpectibus, earumq; ſuperciliis, & crinibus, & oculis, & genis, gutture & labiis, naſo & manibus, atq; extrinſecus adhibitis auro & gẽmis, diſtinctis monilibus, & ſi qua ſunt alia quæ modò non recolit ſenſus. Amor patriæ cœleſtis reſ. Si te iſta delectant, quæ ſub cœlo ſunt, Si carcer ita pulcher eſt, patria, ciuitas & domus qualis eſt? Si talia ſunt quæ coluut peregrini, qualia ſunt quæ poſſident filij? Si mortales & miſeri in hac vita taliter ſunt remunerati, ĩmortales & beati qualiter ſunt in illa vita ditati? Quapropter recedat amor præſẽtis ſeculi, in quo ſic nullus naſcitur, vt non moriatur, & ſuccedat amor futuri ſeculi, in quo ſic omnes viuificãtur, vt non deinceps moriãt. Vbi nulla aduerſitas turbat, nulla neceſſitas anguſtat, nulla moleſtia inquietat, ſed perẽnis lętitia regnat. Si quæris quid ibi ſit, vbi talis & tãta beatitudo pſiſtit? Aliter dicit nõ poteſt, niſi qcqd boni eſt, ibi eſt. &

quicquid

A quicquid mali est, ibi nūquā est. Quod, inquis, illud bonum est? Quid me interrogas? A propheta & apostolo definitū est, Quod oculus, inquit, nō vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascēdit, quę preparauit deus diligētibus eum. Ad hāc felicitatem multis seculi diuitiis cōstipatus Dauid anhelabat, cū diceret, Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terrā? Dulcibus regalibus dapibus abundās dicebat, Satiabor cū manifestabitur gloria tua. Et rursum, Sitiuit anima mea ad deū fontem viuū, quādo veniā & apparebo ante faciem dei. Rursumq;, Heu me quia incolatus meus prolōgatus est. Hinc & Paulus ait, Cupio dissolui, & esse cum Christo: multo enim melius. His itaque decursis, quanquam multa pretermiserim, tamen (vt mihi videtur) hostis nostri fortia castra mōstraui, quibus modis pie viuentes in Christo Iesu, nō desinit impugnare. Sed necdū his contentus diabolus ad alia conuertitur argumenta, dū quibusdam in somnis sæpius vera pronunciat, vt eos quandoq; ad falsitatē pertrahat: dum dormientes ante horā vel ipse exuscitat, vt eos vigiliarum tēpore, grauissimo

Esaia. 64. 1. Corin. 2. Psal. 72. Psal. 16. Psal. 41. Psal. 119. Philip. 1.

B somno deprimat, cū psallētes atq; orātes sibi, vel stridoribus atq; latratibus diuersis & incognitis vocibus, iactis etiā lapidibus vel stercoribus perturbat, vt eos quoquo pacto à spiritali opere retrahēs, inanes efficiat. Tu autē homo dei, vigilanti studio attēde quæ dico, & mihi magis adhuc stupenda narranti fidem præbeto.

Caput XXVII. Capita duo sequentia describunt ex vemundis exteribus exemplaribus.

Cuiusdam relatione nuper cognoui quod dico. Vir quidā religiosus atq; in monachico habitu constitutus, nostro nunc tempore antiqui hostis est inaudita tentatione pulsatus: ita vt idem malignus spiritus vestimentorum eius particulas extra illum etiam compositas immunda colluuione crebrius fœdaret: quæ intantū erat horrēda, fœtida, & noxia, vt pars vestiunt, quæ tetigisset, nulli deinceps esset vsui apta, quāquā fuisset abluta. De quo cū interrogatus fuissem, cur omnipotens deus talem versuto serpenti potestatē in eum dederit, respōdi, vt cordis eius immunditiam foris ostenderet: quod nunquā in exteriori habitu fecisset, nisi interiorē omnino corrupisset, scilicet aut infidelitate & blasphemia, aut certe inani & vana gloria. Sanies quippe intus in corde, foras per vestimēta manauit. Quę, quia lōge positus erat, ego quidem non vidi, sed tamen, vt arbitror,

C hæc in illo verè prȩuidi. Quod si nō est ita, nonquid tamen factum putatur sine causa? Est propterea gestum, vt in eo munditiā cordis fœditas illa seruaret, ne hāc callidus hostis inanis gloriæ macula fœdaret, sicuti Paulus ne de magnitudine reuelationū tumeret stimulum carnis accepit. Sit itaq; horū quod libet. Aut certe si nō fuerit, nunquid tamen quod extremum positus sum, verū non erit? Verū est omnino, verū est quod dicti, non esse colluuionem illam extrinsecus animæ noxiam, si ipsa seruare studuerit intus cordis munditiam. Interea, sicut tu ipse indicare curasti, audio quosdam apud vos dicere, non posse aliquē in patria suæ natiuitatis perfectum esse: illud in argumentū assumentes, quod dominus dixit, Nemo propheta acceptus est in patria sua. Quos prima oportet ratione veritatis refelli, & sic demū qualiter intelligenda sit prolata sentētia demōstrari. Audiant igitur patiēter qui hæc dicunt, quia dū sensum sacræ scripturæ prudēter non cōsiderant, penè omnes sanctos cōtemnunt. Si enim ita est vt asserunt: ergo quotquot ex Romanis conuersi, apud Romanos degūt: quotquot ex Græcis, apud Grȩcos: quotquot ex Italis, apud Italos: quotquot ex Hiberis, apud Hiberos: quotquot ex Germanicis, apud Germanicos: quotquot

2. Cor. 12. Caput XXVIII. Matth. 13.

ex Aquitanicis, apud Aquitanicos: quotquot ex Britannicis, apud Britannicos: quotquot ex Anglis, apud Anglos religiose viuunt, imperfecti erunt. Ecce Paulus & Antonius ex Thebais apud Thebæos perfecti sunt: ecce Hilarion ex Palæstinis, apud Palæstinos perfectus est: ecce Macarius ex Aegyptiis, apud Aegyptios perfectus est: ecce Oxyrrinchus ciuitas, ex propriis ciuibus tota perfecta est: ecce vt ad vicinos nostros veniamus, Prothasius & Geruasius in propria hac Mediolanēsi ciuitate, propriáque domo manentes, ac per decem annos monachorum vitam exercentes, ita perfecti sunt, vt martyres fierent. An fortè sola vestra prouincia extra hanc regulam erit excepta, vt non de propriis, sed tantùm de extremis habeat monachos? Satagendum igitur magis est, vt vbi quis fuerit, iuxta perfectorum regulā viuat non parentum, non propinquorum, non affinium illecebris, à via perfectionis declinet. Sic certe iuxta saluatoris sententiam, patri matrique, fratribus, sororibus, vxoribus, filiis, domibus, agris, & cūctis quæ possidet renunciare valebit. Hoc autem dico, non quò successores, qui de regno ad regnū, de publico ad eremum transeunt, summa laude non ducam, sed quò illos etiam qui magis affectibus patriam fugiunt quàm

E gressibus, fœlices atq; perfectos ostendam. Obsecro itaque illos, qui hæc apud vos fieri posse denegant, vt vigilanti studio considerēt, cur nō dixerit dominus, Nemo propheta perfectus est in patria sua: sed vbi quid aliud intelligendum est, nisi quia non acceptum dixit nequaquā receptum? quódq; de antiquis prophetis, & sepso dictum intelligi voluit, qui apud incredulos Iudæos non fuerunt accepti, sed magis spreti, Stephano ad eos dicente, Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri, qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius vos nunc homicidæ & proditores fuistis? Quis autē non videat quāta temeritatis, quātæq; sit præsumptionis, aliquem sibi prophetæ nomen assumere? Tu igitur cū charitatis affectione tales redargue, & iuxta regulā patrum viuere semper stude, maxime autem sancti & confessoris Benedicti. Non declines ab ea quoquam, nec illi addas quippiam, nec minuas. Totū enim quod sufficit habet, & nusquam minus habet: cuius verba atque imperia, sectatores suos perducunt ad cœli palatia.

Act. 7.

F Ecce frater charissime, inter cæteras meas occupationes, hunc tibi sermonem nocturnis horis, licet inculta venustate, dictaui atque conscripsi: quem quia epistolarem modum transire cognoui, libellum potius de conflictu vitiorum atque virtutū nuncupare malui, in quo si ædificationis aliquid repereris, hūc legendum & aliis tradere debes.

DE QVATVOR VIRTVTIBVS CHARITATIS TRACTATVS.

Non est Augustini.

Desiderium charitatis vestræ à nobis exigit debitū sermonis officiū, sed tāta sunt quæ terrēt & reuocāt animū nostrū, vt si velimus parere desiderio vestro, non sit sine periculo nostro. Primum, quòd iuuenis loqui cogor præsentibus senibus: deindè temerarium esse arbitror, loqui velle imperitiam inter eos quos roborauit antiqua doctrina. Optabam ergo silentio præterire, & illum locum tutissimum eligere, audire potius quàm aliquid dicere. Sed quid facio?

G Instat vester amor, reuocat noster pudor, cogit sanctorum patrum iussio, à quibus si velim obsecrans veniam petere dicens, Ignoscite patres, ignoscite. parcite nostræ verecundiæ, parcite nostræ ætati, maaime cum recolam vobis fuisse præceptum, Loquimioi seniores, decet eni vos: ipsi sancta charitate qua præualent, respondebunt mihi, Loquere iuuenis, delectat enim nos. Quibus si repetam, Sancti patres quid loquar? rursum mihi respondebunt, Quod à nobis sæpe audisti, Memento fili, quia ab infantia sacras literas didicisti. Sed nec sic vobis excusatus esse potero, quorom corda ita ista me sua voce pulsabunt, Quid metuis proferre verbum? Si ætas reuocat, Paulus Timotheo iuueni præcipiebat dicẽs, Nemo adolescentiam tuã cõtemnat, prædica verbũ. Si sermo deest, pete & accipies. Nõ enim vos estis qui loquimini: sed quod donatur vobis, hoc ministratis nobis. His coarctatus angustiis, quò me cõferã? nisi ad sancta vestigia charitatis, eãq; deprecer vt donet mihi aliquid

Eccli. 32. *2. Timo. 3.* *2. Timo. 4.* *Matth. 10.*

H digoũ de se dicere, quo & meum supplcã ministeriũ, & vestro satisfaciam desiderio. Inter cæteras virtutes eius quas cõmemorat Apostolus Paulus, ꝙ charitas nõ æmulatur, nõ agit perperã, oõ irritatur, non inflatur, nõ cogitat malum, & cætera: in vltimo quatuor eius virtutes breuiter cõprehendit dicẽs, Omnia tolerat, omnia credit, omoia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit. Ex his igitur quatuor virtutibus sanctæ charitatis loqui cõuenit sanctitati vestrę, delectàtque primitus intueri, quemadmodũ velut quatuor cardines orbis continẽs, totũ possederit mundũ. Requiramus igitur, si placet, aliquorũ exempla sanctorum, eorum scilicet qui his virtutibus sanctæ charitatis possesii sunt, & eis singulis ita singula tribuamus, vt omnes in omnibus esse noscamus. Quoniã omois qui pie tolerat, recte credit: & omnis qui recte credit, aliquid sperat: & qui sperat, sustinet ne ab spe cadat. Sed iam quinã isti sint videamus, quorum fidẽ inquãtum desuper adiuuamur, assequi valeamus. Virtus charitatis quæ omnia tolerat, eminuit in sancto Noë. quæ omnia credit, in sancto Abrahã. quæ omnia sperat, in patrib⁹ nostris, id est, in populo Israel: vnde ipse noster eaortus est dominus, quæ omnia sustinet in ipso capite nostro domino nostro Iesu Christo,

1. Cor. 13. *Virtutes charitatis.*

I qui est vera charitas, quæ nunq̃ cadit. Nec cæteros sãctos ab his virtutib⁹ vestra charitas deputet alienos, quos pro breuitate tẽporis, & pro sermone suscepto, ita prætermissos esse cognoscite, vt tamẽ certissime noueritis omnes esse in Christo, & in omnibus Christũ. Sed iã videamus quẽadmodum sanctus Noë possederit vel possessus sit virtute charitatis, quę omnia tolerat. Prędixit ei deus, ꝙ iniquitate homioũ crescente, diluuio perderet mundũ. Statim ille admonitus cõfugit ad lignũ, & post camporum amœnorũ faciẽ, angustiis se reclusit arcæ, tolerat cœli fremitũ, sonitum aquarum, fragorem nimborũ. Et post ista omnia, qui solet gaudere consortio hominũ, socius quodãmodo efficitur serpẽtium ac ferarũ. Nec eapauescit vir iste, ꝙ cũ eo sint feræ in arca: imò ibi agnoscit ordinẽ soom feritas, quia se cognouit humanitas: & iubenti homini obediũt, quia hominẽ superiori domino obedisse cognoscunt. Ostensum est in Noë, quid Adã præceptum contẽnendo perdiderit, & demonstratũ est posse homines bestiis etiã dominari si subdantur obedientia creatori. Eapectat & tolerat sanctus iste finẽ diluuij, nec anteq̃ finiat, causa ferarũ arca relinquitur. Tolerat bonus mala, & donec in fine etiam corpore separentur, intus manens, corde non corpore separatur. Si qua es anima quę cupis posiidere virtutem charitatis, quæ omnia tolerat, relinque mundũ, cõfuge ad crucis lignũ: non metuas procellas & turbines huius diluuij. nõ mergẽris, si ligno portaberis. nouit gubernare, qui dignatus est creare. tantũ adsit virtus charitatis, quæ omnia tolerat. Nulla res te ab arcæ soliditate euellat. Permane bonus, & tolera malos. melius enim est vt intus positus propter bonos toletes malos, quàm foras exiens & periens, & booos relinquas & malos. Si ergo sunt tecũ feræ, id est, si sunt tecũ in Ecclesia praua docẽtes, falsa sentientes hæretici vel schisinatici, aut etiã ipsi mali catholici, more ferarũ animas denorare quærẽtiũ, tolerẽtur vsq; ad finẽ seculi tanquã finẽ diluuij, rugiant licet, fremãt deotibus, atq; ipsam arcã confringere conentur, nõ eapauesras. finito diluuio illas rapiet inanis ac spinosa sylua, te fertilis suscipiet terra. Post finem seculi, iompij rapientur ad tenebras exteriores, vbi est fletus & stridor dentium: pios suscipiet terra viuentiũ. Nã & ipse sanctus Noë post finẽ diluuij obtulit sacrificium deo, sed de animalibus mũdis, nõ de immundis. Simul enim & mũda & immunda animalia in arca natare potuerũt, sed mala ad sacrificiũ dei nõ peruenerunt. Sed iã hinc aliquãdo transeamus, vt cætera perscrutari valeamus. Procedat in mediũ sanctus ille Abrahã, & suo nos doceat eaẽplo posiidere virtutẽ charitatis, quæ omnia credit, qui oõ est cũctatus ad vnã vocationẽ relinquere patriã sedẽ, domũ, familiã. Omnia relinquuntur, vt domino pręcipiẽti pareatur. Eai, inquit ei deus, de cognatione tua, & de domo tua, & veni in terrã quãcunq; tibi ostendero. Nec apud se iste sanctus cogitauit aut dixit, Quò eam, cui me cõmittã, in quam terrã vadã? sed statim atq; audit, surgit, currit, festinat, accelerat. Terram promissam nõ videt, sed credendo eã firmiter retinet, ambulat recto itinere, nec aberrãtibus vestigiis alibi q̃ debuit declinauit: quia qui eum ad ignotã terram mittebat, oõ dimittebat, nec eũ ipse fefellit. Redditur merces credenti, ad terrã peruenit, dilatatur, multiplicatur, ea paupere efficit̃ diues, ea ignobili potens, ditatur omnibus bonis. Et in illo impletor quod dñs in Euangelio sois discipulis promisit dicens, Si quis dimiserit domũ, aut agrum, aut pareotes causa nominis mei in hac vita, centuplum accipiet, & in futuro seculo vitã cõsequetur æternam. Cumulatur adhuc huius fidei merces, & seni promittit̃ filins. Adest virtus charitatis, quæ omnia credit, audit, exultat, ampli⁹ diligit, suscipit filiũ ea cõiuge sterili, quã spe pariẽdi destitutã sterilitas ætásq; iam fecerat: atq; in illo benedictionẽ omnium gentiũ promissam firmissime tenet. Sed adhuc cum charitas probat, probatumq; commendat, & quemadmodum nihil deo præferat, posteris monstrat. Vocat cum dñs de cœlo dicens, Abrahã Abraham. Et ille tanquã seruus obediens, Ecce adsum ait. Et domious, Accipe filiom tuum illum, quẽ diligis Isaac, & vade in terram excelsam, & offeres eum holocaustum in vnũ mõtium quẽ tibi diaero. Nec hac quidem iussione turbatur aut frangitur seruus fidelis: adest ei virtus charitatis, quæ omnia credit. Surgit, domum pergit, asinam sternit, ligna cõcidit, gladium & ignem sumit, puerum simul adducit, & pergit ad locum. Tunc intentus factus Isaac, patrem interrogat dicẽs, Pater, ait Et ille, Quid est fili? Et fili⁹, Ecce, ait, ignis & ligna, vbi est ouis quã immolaturus es ad holocaustum? Et pater respõdit, Deus prouidebit sibi onem ad sacrificium fili mi. Magnum hic & grande video sacramentum. Aliud Abraham corde gestabat, aliud filio promittebat. Sed neque quę promittebat, filium fallebant: neque aliqua infirmitas cor eius à proposito im-

Prima virtus charitatis. *Gen. 6. et 7.* K *Matt. 25.* *Gene. 8.* L *Secũda charitatis virtus.* *Gene. 12.* *Gene. 13.* *Matth. 19.* *Marci. 10.* *Gene. 18.* M *Gene. 22.*

A mutanerat. Quid pluribus? Pergit viam, videt locum de lõge, & statuens pueros suos ibi, eis talia verba profere dicens, Sedete hic cum asina, ego autem & puer ibimus vsq; illuc: & cum adorauerimus, reuertemur ad vos. O sancte Abraham, quid est quod dicis, cum aliud tibi de puero agendum sit? Nunquid aut te, aut tuos fallis? Nõ, inquit, sed quod prophetice vel dico vel gero, virtus charitatis in me manẽs, quæ omnia credit, & facit & dicit. Audio enim eã sine strepitu vocis intus ad cor loquentem, & dicentẽ mihi, Tu quidem licet resurrectionẽ credens, pleno & perfecto voto puerũ ducas immolandum, filius tuus in isto sacrificio non crematur, quia resurrectio filio dei seruatur. Meritò huius viri fidẽ commemorãs Iacobus Apostolus ait, Credidit Abrahã deo, & deputatum est illi ad iustitiã, & amicus dei appellatus est. Amicos (vt nouimus) cõiunctio animorum facit. Vnde quidam sapiens huius mundi ait, Idem velle atq; idem nolle, ea demum firma amicitia est. Ergo amicos, (vt nouimus) coniunctio animorum facit. Quemadmodum iste sanctos animum cõiunxerit deo, vt eius amicus appellaretur, vultis nosse? Sicut enim de⁹ pater vnico suo filio nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: ita & iste vnico filio nõ pepercit, sed iubente vt immolaretur, ei qui dederat eũ, deuoto corde obtulit eũ. Sed quæ sequuntur videam⁹. Delectat enim nos, adiuuãte domino deo nostro, huius historiæ plenã vobis reddere notionẽ. Postquam relictis pueris, ad locũ sacrificij pater cum filio venit, aram construit, ligna cõponit, manus filio ligat, imponit eum in aram supra ligna. deponit humana paternæ pietatis indicia, induit sacerdotis dirã constantiã, educit gladium vt perimat filium. Quid videtis fratres charissimi? Nihil hic sentim⁹ humanum, quia totum cognoscimus diuinum. Sed & ille filius qui pauloantè ouem requirebat sub ingenti silentio talia fieri in se sentiebat: & ita pariẽs inuenitur, tanquã iam ille esset, qui sicut ouis ad immolãdum ductus est, & tanquam agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suũ. O & tu sancte Isaac, indica nobis silentij huius tam grande secretum. Paulo antè nihil in te fieri sentiebas, & à patre arietem requirebas, nunc autem manibus ligaris, in arã imponeris, in ligno quodãmodo suspẽderis, & modò taces? Taceo, inquit, Dic quare, obsecro, vt nouerim⁹. Vultis nosse, ait, quare modo taceo? Quia figuram illius gesto, qui voluntate ponit animam suam, non necessitate. In hoc tam grandi mystico fidei sacramento & Abrahã sanctus apparuit probatus, & filius in præsenti est liberatus, in quo est Christus prænunciatus. Si qua es anima quæ cupis sequi vestigia fidei patris nostri Abrahã, exi de terra tua, & de cognatione tua: relinque populũ tuũ, & domum patris tui: id est, fideliter renuncia diabolo, pompis & angelis eius, & sequere viã rectam, quæ te perducat ad terram, in qua ditescas & emineas, & efficiaris socius Abraham. Sed cum ista feceris, si virtus charitatis quæ omnia credit, est in te, adhuc tentabit te, & probatũ coronabit te, & expetit à te sacrificium dilecti tui. Quid à te expetit? Quod Abraham illi dictum est, Da mihi vnicum dilectum filiũ tuum. tibi dicit sapiẽtia, Da mihi fili cor tuũ. Ipse est dilectus vnicus. Quid metuis offerre cor tuum? Offer sacrificiũ, cõtritionem cordis domino deo tuo, & dic ei cum propheta, Holocaustis non delectaberis. Sacrificiũ deo spiritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatum deus non spernit. Nihil metuas tali sacrificio oblato, & deo acceptum erit, & quod obtuleris integrũ permanebit. Aliã virtutem charitatis quę omnia sperat,

Iacobi. 2.

B

Roma. 8.

Gene. 22.

Esaiæ. 53.

C

Ioan. 10.

Gene. 12.

Gene. 22.

Prouer. 23.

Psal. 50.

Tertia virtus charitatis.

placet inspicere. hãc superius plebi Israël & patrib⁹ nostris assignasse cognoscimus. Eius nãq; virtutis vox est in versu illo prophetico, In te sperauerũt patres nostri, sperauerũt, & liberasti eos. Et ipsi ex Aegypto fugere iubentur: terra eis lac & mel fluens promittitur. Per mare rubrũ trãseunt, ad eremũ veniunt, ducebat eos spes charitatis, vt discerent deum amare gratis. Redditur & his merces fidei. Nõ enim potest nõ reddere qui se donando dignat facere debitorem. Post eremũ mella de petra suxerũt, panem cœli mãducauerunt. non sunt priuati à desiderio suo. Quod sperauerunt, terrã etiã promissionis acceperunt. Exurgat anima quę huius charitatis virtute cõprehensa est: effugiat ex Aegypto, id est, ex huius seculi desiderio pergat ad mare rubrum, scilicet Christi baptismũ, ideo rubrũ, quia Christi sanguine purpuratũ. Persequanẽ licet hostes, peccata cũ suo authore diabolo, tanq̃ Aegyptij cũ suo rege Pharaone sæuiant, sequantur fugientes: quid metuis? Vsq; ad aquã sæuiãt: ingrediẽris tu, ingredietur & illi post te: sed aqua conuersa illis erit in perniciẽ, tibi pficiet ad salutẽ: illos obruet, te abluet: illos dãnabit, te liberabit. Post hæc suscipies mel de petra, quo sitim tuã saties. Petra enim erat Christus, ex cuius præceptis tanq̃ ex fontibus dulcedinis satieris. Gustabis & panem illum, scilicet qui dixit, Ego sum panis viu⁹ qui de cœlo descendi. Gustabis & videbis, quoniã suauis est dñs. Et si in te eminet virtus charitatis quæ omnia sperat, per eremũ te necesse est trãsire, id est, vtatis hoc mundo tanq̃ non vtens: & in hac vita peregrinum te noueris esse, si terrã promissionis cupis intrare. Hæc terra est de qua propheta cantat & dicit, Credo videre bona dñi in terra viuentium. Vltima virtus charitatis restat, quæ omnia sustinet, & nunquam cadit. Hanc mus. Ideo in vltimo, quoniã finis legis Christ⁹ est. Quãta autẽ ipse pro nobis sustinuerit, puto charitatẽ vestrã ignorare non posse: tamen exinde aliquid dicam, si tamen de tãto aliquid digne dicã. Prius illud, q̃ deus homo, q̃ verbũ caro factũ est, q̃ multa bona fecit, & mala perpessus est, q̃ mortuos suscitauit & mortu⁹ est, q̃ singularis illa patientia pertulit diabolum tentatorem, discipulum traditorem. q̃ ipsum Iudã priusquã ostenderet traditorẽ, pertulit furem, & ante experimentũ vinculorũ crucis ac mortis, labiis eius dolosis non negauit osculum pacis. In ipsa autẽ morte quanta sustinuit? Pertulit odiorum flammas, ministras pessimi cordis linguas. Clamauerunt Iudæi, Crucifige, crucifige: vt rei remanerent Iudæi, innocens ab eis crucifixus est filius dei. Ad crucem ducitur, expalmatur, qui est vera palma victoriæ. Spinis coronatur, qui spinas peccatorum venit cõfringere. Ligat, qui soluit cõpeditos. In ligno suspenditur, qui erigit elisos. Aceto potatur fons vitæ, disciplina cæditur, salus vulneratur, vita moritur. occidie ad tẽpus vitã mors, vt in perpetuum à vita occideretur mors. Quid hic Iudęi? In hac morte Christi exultauerũt quasi victores: & cũ terrenũ & caducum regnũ timuerunt perdere, regẽ cœli & terræ nõ dubitauerunt occidere. sed nec sicut putauerunt victores extiterunt. Si enim vicerunt, regnum quomodo perdiderunt? Quomodo nunc vsq; serui remãserunt? Ista nãq; causa est qua ab eis Christ⁹ occisus est. Dixerũt apud se principes Iudæorũ, vt Euangelista narrat, Videtis, inquiunt, quia totus mũdus post eum abiit. si dimiserimus eum viuere, venient Romani, & tollent nobis locum & gentem. Et Christũ occiderunt, locum & regnum gentemq; perdiderunt. Quid vobis profuit, ô insani Iudæi, quòd tantum scelus

D

Psal. 21.

Exod. 3.

Exod. 14.

Exod. 16.

Psal. 77.

E

1. Cor. 10.

Ioan. 6.

Psal. 33.

1. Cor. 7.

Psal. 26.

4. virtus charitatis.

1. Corin. 13.

Rom. 10.

Ioan. 1.

F

Lucæ 22.

Ioan. 19.

Psal. 145.

Ioan. 11.

G commisistis? Nunquid quia Christo domino, vt decuit, s. ruire noluistis, ideo eius dominio caruistis? Dum illi seruiunt reges, quibus vos seruitis, facti estis mali serui bunorū seruorū Christi. Per ipsos conterit cōtumaciam vestrā, per ipsos dissipat consilia vestra, per ipsos retribuet scelera vestra in capita vestra. Ipse autem dñs quē vos interemistis, non vos seruos, sed liberos esse cupiebat, quādo dicebat, Si vos filius liberauerit, tūc vere liberi eritis. Vos autem deum dominum & regem, & ipsam veram libertatem nō solum repudiastis, verumetiā necare cupientes clamastis, Nō habemus regem nisi solum Cæsarem. Sed ne in hoc quidem gloriemini quòd Christum occidistis, actum est de vobis potius & nescitis: audite ipsum dominum dicentem per prophetam, Ego dormiui & somnum cepi. somnum appellās mortem à vobis illatam. Cæterum qualis mors potuit esse triduana, maxime illius qui per eundē prophetam alio loco dicit, Nunquid qui dormit, non adiiciet vt resurgat? Ego, inquit, dormiui. Ego, qui potestatē habeo ponendi animā meā. Ego dormiui, non quia sæuistis, non

H quia insanistis, ego impleui quod volui: vos autem in scelere remansistis. Quæ res exigit tanta de deo nostro fratres pro nostra salute ac redemptione, nisi charitas quę nunquā cadit? O charitas, q̄ magnas vires habes. De cœlo deum deposuisti. O chara sanctitas, ô sancta ac vera charitas, quæ tanta es in terris, quanta eris in cœlis? Quę tantum potes in hac pugna mortalitatis adhuc sollicita, quantū poteris in illa perfecta pace secura? Euigila itaq; omnis anima Christiana: & si in te eminet virtus charitatis, quæ omnia sustinet, domini tui imitare vestigia. Christus enim, ait Apostolus Petrus, pro nobis passus est, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et si ille propter te de cœlesti sede ad terrena descendit: tu ppter te fuge terrena, appete cœlestia. Si dulcis est mund⁹, dulcior est Christus. Si amarus est mundus, omnia pro te sustinuit Christus. Via tibi factus est ipse saluator: surge, ambula, pigrescere noli, hæres quò. Sed forte quæris, quò? Vides enim viā, & quæris quò ducat hæc ipsa via? Ad veritatem & ad viā ducit. Si amas veritatem, si amas vitam, & cupis ad veritatem & ad vitam venire, à via noli errare. Video, inquis, viam, & cupio ambulare, sed amara est, aspera est. Arcta enim & angusta via est quæ ducit ad vitam. Christus I transiuit, & adhuc aspera est: Caput trāsiuit, & membra dubitant? Sed Christus, inquis, deus & homo, ego autē homo. Tot milia martyrū trāsierūt, & adhuc tibi aspera est: Transierunt senes, trāsierunt iuuenes, transierunt pueri, puellæ transierunt: viam quam timebas, tritā tibi fecerunt. Ambula ergo viā, securus ambula. Quid enim metuis in hac via? Mortem? Et mortem times, qui ad vitam curris? Si bonus es, bene in hac via curris. mors tibi ianua erit, quę te repræsentet, nō quæ auferat vitæ. Ambula ergo viā, imò ipse qui propter te factus est via, ipse te ducet per seipsum ad seipsum. Ipse enim est via, veritas & vita. Dic ergo domino deo tuo, O anima fidelis & pia, dic, secura dic, & cum Propheta veraciter exclama, Deduc domine me in via tua, & ambulabo in veritate tua. Tunc ad te securus perueniā, si in finē vsq; tua gratia non deferat. Hæc fratres dilectissimi quæ dono ipsius charitatis dicta sunt sanctitati & charitati vestrę, ita hæreant cordibus & sensibus vestris, vt eadem ipsa charitas fructum in vobis inueniat operis, nō folia laudis, Amen.

Ioan 8. *Ioan. 19.* *Psal. 3.* *Psal. 40.* *Ioan. 10.* *1. Cor. 13.* *1. Petri. 2.* *Matth. 7.* *Ioan. 14.* *Psal. 118.*

FINIS.

DE LAVDIBVS CHARITATIS TRACTATVS. K

Non est Augustini.

DIVINARVM scripturarum multiplicem abondantiam, latissimāq; doctrinam, fratres charissimi, sine vllo errore comprehendit, & sine vllo labore custodit, cuius cor plenum est charitate, dicente Apostolo, Plenitudo autem legis est charitas. Et alio loco, Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Si ergo non vacat omnes paginas scripturarum reuoluere, tene charitatem, & in ea inuenies omnem sciētiam. Quid est autem præcepti finis, nisi præcepti adimpletio? Quid est præcepti adimpletio, nisi legis plenitudo? Quod ergo ibi dixit, Plenitudo legis est charitas: hoc etiam hic dixit, Finis præcepti est charitas. Nec dubitari vllo modo potest, q̄ templum dei sit homo in quo L habitat charitas. Respice ad munera Ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces, quæ, vt oleum, non potest premi in imo, sed semper superebullit. Dilige, & fac quod vis. Charitas causa est & mater omniū virtutum: quæ si desit, frustra habentur cætera: si autem adsit, habentur omnia. Omnia sunt facilia charitati. Mandatum dei non habet graue. Quomodo enim est graue, cum sit dilectionis mādatum? Aut enim quis nō diligit, & iam graue est: aut diligit, & graue esse non potest. Dicit enim & Ioānes, Deus charitas est. Hæc autem dicentes Apostoli, & nobis præcellentiā charitatis commendātes, non vtiq; aliud nisi quod comederant, ructare potuerūt. Ipse quidē dominus pascens eos verbo salutis, verbo charitatis, quod est ipse panis viu⁹ qui de cœlo descendit, Mandatū, inquit, nouum do vobis, vt vos inuicē diligatis sicut dilexi vos. Et iterū: In hoc sciēt omnes quia discipuli mei estis, si vos inuicem dilexeritis. Ille ergo qui venit per crucis irrisionē, carnis perimere corruptionem, & vetustatem vinculi mortis nostræ, suæ mortis nouitate dissoluere, mandato nouo fecit hominem nouum. Res enim vetus erat, vt homo moreretur: quod ne semper valeret in homine, res noua facta est, vt deus moreretur. Sed quia in carne mor- M tuus est, non in diuinitate, per sempiternam vitam diuinitatis, nō permisit esse sempiternū interitum carnis. Itaque sicut dicit Apostolus, Christus mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Qui ergo cōtra mortis vetustatem attulit vitæ nouitatem, ipse contra vetus peccatum opposuit nouum mandatum. Quapropter quisquis vetus peccatum vis extinguere, mandato nouo extingue cupiditatē, & amplectere charitatem. Sicut enim radix omniū malorum est cupiditas, ita & radix omniū bonorū est charitas. Totam magnitudinem diuinorum eloquiorum & latitudinem secura possidet charitas, qua deum proximumq; diligimus. Docet enim nos cœlestis vnus magister, & dicit, Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuum tanquam teipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ. Si ergo non vacat omnes paginas sanctæ perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia scripturarum secreta penetrare, tene charitatem, ibi pendent omnia: ita te-

Rom. 13. *1. Timo. 1.* *1. Ioan. 4.* *Ioan. 6.* *Ioan. 13.* *Rom. 4.* *1. Timo. 6.* *Matt. 22.*

nebis

A nebis quod ibi didicisti, tenebis etiam quod nondum didicisti. Si enim nosti charitatem, aliquid nosti vnde & illud pendet quod fortè non nosti. Et in eo quod in scripturis intelligis, charitas patet: in eo quod nō intelligis, charitas latet. Ille itaq; tenet & quod patet & quod latet in diuinis sermonib^9, qui charitatem tenet in moribus. Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa, iuncta deo inseparabiliter, & vnita igne quodam spiritus sancti, à quo est, & in quem refertur incensa, inquinamenti omnis extranea, corruptionis nescia, nulli commutabilitati obnoxia, super omnia quę carnaliter diligũtur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutũ, virtus pugnātium, palma victorum, arma sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmiũ perfectorum, sine qua nullus deo complacuit: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerātibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus,

Charitatis descriptio.

B ex qua, quicquid est boni operis, viuit. Quapropter fratres sectamini charitatem, dulce ac salubre vinculum mentium, sine qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. Hæc in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. In Abel per sacrificium grata, in Noë per diluuium secura, in Abrahæ peregrinatione fidelissima, in Moyse inter iniurias lenissima, in Dauid tribulationibus mansuetissima: in tribus pueris blādos ignes innocenter spectat, in Maccabæis sæuos ignes fortiter tolerat, casta in Susanna erga virum, in Anna post virum, in Maria præter virum: libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad cōfitendum, diuina in Christo ad ignoscendum. Sed ego de charitate quid maius aut vberius possum dicere, quàm per os Apostoli laudes eius intonat dominus, supereminentem viam demonstrantis atque dicentis, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem nō habeā, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem sciētiam, & habuero omnem fidem, ita vt montes transferā, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Charitas magnanima est, benigna est, charitas nō æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non dehonestatur, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, nō cogitat malū, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia suffert, charitas nunquam cadit. Quāta est ista vita animarum, prophetiæ virtus, sacramentorum solum, scientiæ fulidamentum, fidei fructus, diuitiæ pauperum, vita morientium? Quid tā magnanimũ, quàm pro impiis mori? Quid tam benignum, quàm inimicos diligere? Sola est quam felicitas aliena nun premit, quia non æmulatur: sola est quam felicitas sua non extollit, quia non inflatur: sola est quā conscientia mala non pungit, quia non agit perperam. Inter opprobria secura est, inter odia benefica est, inter iras placida est, inter insidias innocens, inter iniquitates gemens, in veritate respirās. Quid illa fortius, non ad retribuendas, sed ad non curandas iniurias? Quid illa fidelius, nō vanitati, sed æternitati? Nam ideo tolerat omnia in præsenti vita, quia credit omnia

1.Cor.13.

C

de futura vita: & suffert omnia quæ hic irrogantur, quia D sperat omnia quæ ibi promittuntur. Meritò nunquā cadit. Ergo sectemini charitatem, & eam sancte cogitātes afferte fructum iustitiæ. Et quicquid vberius quàm ego dicere potui, vos inueneritis in eius laudibus, appareat in vestris moribus. Oportet enim vt senilis sermo non solùm sit grauis, sed etiam breuis.

FINIS.

DE HONESTATE MVLIERVM.

Liber vnus.

NEmo dicat fratres, quòd temporib^9 nostris martyrũ certamina esse non possint. Habet eni & pax martyres suos. nam sicut diximus frequēter, iracundiam mitigare, libidinem fugere, iustitiā custodire, cupiditatem contemnere, pars magna est martyrii. Cōtemnenda nanque est cupiditas, quæ quidem ve- E lut ignis quanto amplius accipit, tāto amplius requirit. Iracundia verò est mitiganda, quæ prius nocituris nocet quàm nocendis. Quod autem libidinem fugiendam esse diximus, Apostolo doctore euidenter didicimus, quia cum omnibus vitiis resistendum esse prædixerat, contra libidinem non dixit, resistite: sed ait, Fugite fornicationem: ac si diceret, reliquis vitiis deo adiuuante debemus in præsenti resistere, libidinem verò fugiendo superare. Sic & in scripturis alibi legimus, Noli attēdere in faciem virginis, ne scādalizet te vultus eius. Nam & beatus Ioseph vt impudicam dominā posset euadere, pallium quo apprehensus erat, reliquit & fugit. Contra libidinis impetum apprehende fugam si vis obtinere victoriam. Nec sit tibi verecundum fugere, si castitatis palmam desideras obtinere. Videte fratres quomodo ab omnibus Christianis, præcipue tamē à monachis seu clericis, indigna & inhonesta familiaritas fugienda sit, quia sine vlla dubitatione qui familiaritatem mulierum non vult fugere, cito dabitur in ruinam.

Cap. I.
De nostri temporis multiplicibus martyrib^9.
Libido fugienda.
1.Cor.6.
Eccle.9.
Gene.39.

Sed fortè negligens quisque & minus de animæ suæ salute solicitus respondet & dicit. Ecce ego & familiaritatem habeo mulierum extranearum, & tamen arma castitatis custodio. Infelix est & nimium periculosa præsumptio. Multi enim se putāt vincere, cum victi sunt. Sed adhuc F addet aliquis & dicet, Ego inter extraneas mulieres habito, & continentiam seruo, & volo habere quod vincam. Quid est, Volo habere quod vincam, nisi hoc, Volo habere quo peream? Sed ego, inquit, libidinis impetum tanquam aduersarium meum retinere volo. Vide ergo ne contra te incipiat captiuitas ipsa præualere, & vnde putabas obtinere triumphum, inde æternum incurras opprobrium. Inter omnia enim Christianorum certamina, sola dura sunt prælia castitatis, vbi quotidiana pugna, & rara victoria. Grauem nanque castitas fortita est inimicũ, cui quotidie resistitur, & semper timetur: & ideo sicut dictũ est, Nemo se falsa securitate decipiat, vt de suis viribus periculosè præsumat: sed audiat Apostolum clamantem, Fugite fornicationem. Dauid enim ille sanctissimus in mille passionibus pressus vidit mulierem nudā, & adamauit eam, & statim homicidium simul fecit & adulterium. Et qui cum mulieribus habitantes putant se castitatis obtinere triumphũ, ignorant se apud deum dupliciter reos existere, dum seipsos

Cap. II.
De periculo tētationib^9 se exponentium.

G in periculum mittũt, & alus exemplum peruerſæ familiaritatis oſtendunt. Quanti enim per illarum inhoneſtam familiaritatem, caſtitatis decorem perdiderunt? Illorum animæ qui pereunt, ab illis in die iudicij requirendæ ſunt, qui illis exemplum perditionis oſtendunt. Et ideo fratres, contra mortifera blandimenta, & contra adiutores diaboli, qui familiaritatem ſuſpectam habere non metuunt, nec erubeſcunt, ne nos ſuo exemplo decipiãt, dei adiutorium imploremus, vt de laqueo venãtium nos liberare dignetur, ſcientes quòd in his omnibus quę ſupra diximus, bonis & caſtis quotidiana non deſunt martyria.

Cap. III. De Chriſtianorũ communibus martyriis.

Omnibus Chriſtianis martyria deeſſe nõ poſſunt. Sicut caſtitas, veritas & iuſtitia Chriſtus eſt, ſic & ille qui eis inſidiatur, perſecutor Chriſti eſt. Ille verò qui caſtitatem, veritatem & iuſtitiã in fratribus ſuis defenſare, in aliis & in ſeipſo cuſtodire voluerit, martyr erit. Et ideo qui hæc tota virtute animi diligit, & vt alij diligãt, verbis ſimul & exemplis oſtendit, & vbicunq; veritas vel iuſtitia vel caſtitas laborat, quantum præualet ſe etiam vltro ingerit, & ſecundum vires ſuas defenſare contendit: non vnã, ſed plures coronas domino remunerante percipiet. H Et vt hæc obtinere mereamur, cum dei adiutorio, non ſolum extranearum mulierum, ſed ancillarum noſtrarum & quorumcunque vicinorum, aut filiæ, aut ancillæ, vnuſquiſq; noſtrum collocutionem vitare procuret: quia quanto vilior eſt illarum conditio, tanto ruina facilior. De tali re admonet Salomon omnes dicens, Nunquid alligabit aliquis ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta eius nõ ardeãt? Aut quis ambulabit ſuper prunas, & plantę eius non cõburentur? Et illud, Precium meretricis vix eſt dimidij panis. *Prouer. 6.* O quanta iniquitas, ô quanta peruerſitas, vt animam quam Chriſtus ſuo ſacro ſanguine redemit, luxurioſus quiſque ꝑpter vnius momenti delectationem libidinis diabolo peſſimo inimico ſuo vendat ac tradat. Vere nimium miſeranda & plangenda conditio eſt, vbi cito præterit quod delectat, & permanet ſine fine quod cruciat. Sub momento enim libidinis impetus tranſit, & permanet ſine termino animæ infelicis opprobrium.

Ca. IIII. De peccatorũ periculoſiſſimo ſtatu.

Sed dicit aliquis, Iuuenis homo ſum, faciam quod me delectat modò, & poſtea pœnitentiam agam. Quomodo ſi dicat, Percutiã me crudeli gladio, & poſtea vadam ad medicum. Heu miſer homo, neſcis quòd vnius horæ puncto vulnus accipitur, ſed vix longo tempore ad ſanitatem priſtinam reuocatur? Qui enim fornicans I dicit pœnitentiam ſe acturum, quare non timet ne eum ſubitanea febricula, vel aliquo caſu ſubita mors ſuperueniẽs rapiat, & pereat dilatio, & ſuccedat æterna damnatio? Et quia de infelici libidine, vnde locuti ſumus, credendum eſt quod dicit propheta, Cõfractus eſt malleus vniuerſæ terræ. *Hiere. 50.* quãuis poſt aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti per vniuerſa monaſteria monachorum, & per clericos vel etiã laicos caſtitatem ſeruantes, quaſi cõfractus malleus ille videatur, tamen quod multo peius eſt, adhuc multo plures ſunt qui ab illo malleo quotidie confringuntur, quàm illi qui de ruina colliſionis illius liberantur. Vnde iterum atque iterum rogo, vt diligentius cõſideremus, & quãtum poſſumus timeamus illud quod dominus in Euangelio dicit, Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. *Mat. 5.* Pro qua re, ſicut iam dictum eſt, nõ ſolum ab extraneis mulieribus, ſed etiam à vicinis & domeſticis & ancillis noſtris refrenanda eſt & ſecreta familiaritas, & oculorum incauta fragilitas: ne illud eueniat nobis, quod dominus per prophetam terribiliter clamat dicens, Mors intrauit ad animas noſtras per feneſtras noſtras. *Hiere. 9.* Per quas? per viſum oculorũ, & auditum auriũ. K

Ca. V. De ſenſuũ mortiferis inſectionibus.

Si per linguam tuam amico tuo aut famulo tuo iuſſeris vt ad te meretrix adducatur, aut tuipſe cum meretrice locutus fueris per os tuum, ad animam tuam gladius æternę mortis ingreditur. Si autem malũ vel ſordidum cõſilium libenter audieris, ſi detrahentem, aut luxurioſe loquentem, aut cãtica turpia proferentem nõ reſpuis, per aurium tuarum feneſtras mors intrauit ad animam tuã. Et quia dominus dixit, Qui viderit mulierem, &c. *Mat. 5.* voluntas prona faciendi reputatur pro opere facti. ac ſi dicat, Dum aliquis mulierem libidinoſo oculo conſiderat, per feneſtras corporis ſui in ſecretum mentis venenum mortis inſtillat. Talis enim cogitatio etſi aliquãdo impeditur caſu vt non impleat voluntatem ſuã, nihilo minus tamen actionis crimine cõdemnatur à domino: ac ſic & illa caſta eſt, cũ qua libidinis malũ voluit exercere, & ille iam adulter tenetur in corde. Ideo audiamus ſcripturam dicentem illud, Omni cuſtodia ſerua cor tuũ. *Prouer. 4.* Et illud, Auerte oculos meos ne videant vanitatem, &c. *Pſal. 118.* Quomodo enim ſi aliquis carbones apprehenderit, & cito eos proiecerit, nihil ei nocebunt. L ſi vero diutius tenere voluerit, ſine vulnere abire non poterit: ita ille qui ad concupiſcendum oculorum defixerit intuitum, & libidinis malum in corde ſuſcipiens, morari in corde ſuo libere permiſerit, excutere à ſe ſine animæ plaga non poterit. Ideo iugiter clamamus cum propheta, Oculi mei ſemper ad dominum, quoniã ipſe euellet de laqueo pedes meos: *Pſal. 24.* præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto mediatore dei & hominum, cuius miſericordia plena eſt terra. Amen.

FINIS.

DE PASTORIBVS.

Cap. I. De paſtoribus nõ oues, ſed ſemetipſos paſcẽtibus.

SPes tota noſtra quia in Chriſto eſt, & quia omnis vera & ſalubris gloria noſtra ipſe eſt, non nunc didicit primum charitas veſtra: Eſtis enim in eius grege qui intendit & paſcit Iſraël. Sed quoniam ſunt paſtores qui paſtorum noĩe gaudere volũt, paſtoris autem officium implere nolũt, quid ad eos per ꝓphetã dicat, ſicut lectum audiuimus, recẽſeamus. M Audite vos cum intentione, audiamus nos cum tremore. Et factum eſt ad me verbum domini dicens, Fili hominis propheti za ſuper paſtores Iſraël. *Ezech. 34.* Hanc lectionem cum legeretur audiuimus: hinc cum veſtra ſanctitate aliquid loqui decreuimus. Adiuuabit ipſe vt vera dicamus, ſi non noſtra dicamus. Si nos noſtra dicamus, paſtores erimus paſcentes nos, non oues: ſi autẽ illius ſunt quæ dicim', per quælibet ipſe nos paſcet. Hæc dicit dominus deus, Væ paſtoribus Iſraël, qui paſcunt ſe ſolos. Nunquid oues paſcunt paſtores? Id eſt, nõ ſe paſcunt paſtores, ſed oues. Hæc prima cauſa eſt quare arguãtur paſtores iſti, quia ſeipſos paſcunt, non oues. Qui ſunt qui ſeipſos paſcũt? De quibus dicit Apoſtolus, Omnes enim quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. *Philip. 2.* Nos enim quos in loco iſto, de quo periculoſa ratio redditur, dominus ſecundum dignationem ſuam, nõ ſecundum meritum noſtrum cõſtituit, habemus duo quædam: vnum, quòd Chriſtiani ſumus: alterum, quòd præpoſiti ſumus. Illud quòd Chriſtiani ſumus, propter nos eſt: quòd autẽ

præpoſiti

A præpositi sumus, propter vos est. In eo quòd Christiani sumus, attenditur vtilitas nostra: in eo ꝙ præpositi, non nisi vestra. Sunt autẽ multi Christiani & non pręp ositi, qui perueniunt ad deum faciliore fortasse itinere, & tãto fortè expeditius ambulãtes, quãto minorem sarcinã portant. Nos autem excepto ꝙ Christiani sumus (vnde rationem reddemus deo de vita nostra) sumus etiã præpositi, vnde rationem reddemus deo de dispensatione nostra. Ad hoc istã difficultatem proponimus, vt cõpatiẽtes nobis, oretis pro nobis. Veniet enim dies quo cũcta adducuntur in iudicium. Et ille dies si seculo longè est, vnicuiq; homini vitæ suæ vltimus propè est. Tamen vtrunque latere deus voluit, & quando veniat finis seculi, & quando sit in vnoquoque homine huius vitæ finis. Vis nõ timere diem occultum? Quãdo venerit, inueniat te paratũ. Cum ergo præpositi ad hoc sint, vt his qui subiecti sunt consulant: non in eo ꝙ præsunt, omnino vtilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant. Quisquis ita pręp ositus est, vt in eo ꝙ præpositus sit gaudeat, & honorem suum quærat, & cõmoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. Ad vos sermo dirigitur. Audite tãquam oues dei, & videte quemadmodum vos securos fecerit deus. Qualescunque sunt qui vobis præsunt, id est, qualescũque nos simus: vobis deus securitatem dedit, qui pascit Israël. Nam deus non deserit oues suas, & mali pastores pœnas debitas luent, & oues promissa percipient.

Eccle. 12. — *Cap. II.*

Videamus ergo quid loquatur pastoribus seipsos pascẽtibus non oues, sermo diuinus neminem palpans. Ecce lac consumitis, & lanis vos tegitis, & quod crassum est interficitis, & oues meas nõ pascitis. quod infirmatum est non confortastis: & quod ægrotat, non corroborastis: & quod contribulatum est, non colligastis: & quod errabat, non reuocastis: & quod periit, non inquisistis: & quod fortè fuit, confecistis, & dispersæ sunt oues meæ, eo ꝙ non sit pastor. Dicitur in pastores pascentes semetipsos, non oues, quid diligant, quid negligant. Quid ergo diligunt? Lac consumitis, & lanis vos tegitis. Propter quod dicit Apostolus, Quis plãtat vineam, & de fructu eius non sumit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Inuenimus ergo esse lac gregis quicquid à plebe distribuitur præpositis ad eorum sustentãdum victum temporalem. Inde C enim loquebatur Apostolus cum hæc diceret quæ commemorsui. Et quidẽ Apostolus quãquam elegerit manibus suis laborare, nec ipsum lac quærere ab ouibus, tamen lactis potestatem percipiendi habere se dixit, & sic dominũ disposuisse, vt qui Euãgelium annunciant, de Euãgelio viuãt. Et dicit alios coapostolos suos vsos fuisse hac potestate, non vsurpata, sed data. Plus ille fecit, vt nec quod debebatur acciperet. Ipse ergo donauit & debitum, sed alius non exegit indebitum: ille plus fecit. Fortassis enim illum significabat, qui ægrum cũ adduceret ad stabularium, dixit, Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. De his ergo qui nõ indigent lacte gregis, quid plura dicamus? Misericordiores sunt, vel potius ipsius misericordiæ officiũ largius impendũt. Possunt enim, & quod possunt faciunt. Laudentur hi, neque damnentur illi. Nam & ipse Apostolus datum non quærebat, fructuosas tamẽ oues esse cupiebat, non steriles sine lactis vbertate. Itaque cum esset quodã tempore in magna indigentia victus, in cõfessione veritatis, missum est illi à fratribus vnde necessitati & indigentiæ eius ministraretur. Respondit autem illis gratias agens & dixit, Bene fecistis communicare necessitatibus meis. Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. Scio & abundare, & penuriam pati. Omnia possum D in eo qui me confortat: veruntamen vos bene fecistis vsibus meis mittere. Sed vt ostẽderet in eo quod illi bene fecerunt quod non ipse quæreret, ne inter illos esset qui seipsos pascunt, non oues, non tam suæ gaudet subuentum esse necessitati, quàm illorum gratulabatur fœcunditati. Quid ergo ibi quærebat? Nõ requiro, inquit, datum, sed requiro fructũ. Non ergo, inquit, vt explear, sed ne vos inanes remaneatis. Qui ergo non possunt facere quod Paulus, vt manibus suis se transigant, accipiant de lacte ouium, sustentent suam necessitatem, sed non negligant ouium infirmitatem: non hoc sibi quærant tanquam cõmodum suum, vt ex necessitate suæ penuriæ videantur annunciare Euangelium, sed hominibus illuminandis præbeant lucem verbi veritatis. Sunt enim tãquam lucernæ, sicut dictum est: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes &c. Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum corã hominibus, vt videant bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Si ergo tibi lucerna accenderetur in domo, nõne adiiceres oleum ne extingueretur? Porrò si lucerna accepto E oleo non luceret, non erat planè digna quæ in candelabro poneretur, sed quæ continuò frangeretur. Vnde ergo viuitur, necessitatis est accipere, charitatis est præbere, non tanquam venale sit Euangelium, vt istud sit precium eius, quod sumunt qui annunciant vnde viuant. Si enim sic vendũt, magnam rem vili precio vendunt. Accipiant sustentationem necessitatis à populo, mercedẽ dispensationis à domino. Non enim est idoneus populus reddere mercedem illis qui sibi in charitate Euangelij seruiunt: non expectent illi mercedem, nisi vnde & isti salutem. Quid ergo isti increpãtur, vnde arguuntur? quia cũ lac sumerent, & lanis se tegerent, oues negligebant. Sua ergo tantùm quærebant, non quæ Iesu Christi.

1. Cor. 9. — *1. Thess. 3.* — *Mat. 10.* — *1. Cor. 9.* — *Luca. 10.* — *Philip. 4.* — *Luca. 12.* — *Mat. 5.* — *Philip. 2.*

Cap. III. — *Quid sit lanis se tegere.*

Sed quoniam diximus quid sit lac sumere, quæramus quid sit lanis se tegere. Qui præbet lac, victum præbet: qui præbet lanam, honorem præbet. Ista sunt duo quæ à populis quærunt qui semetipsos pascũt, non oues: commodum supplendæ necessitatis, & fauorem honoris & laudis. Etenim vestimentum propterea bene intelligitur in honore, quia nuditatem tegit. Est F enim vnusquisque homo infirmus: & quid est quisquis vobis præest, nisi quod vos estis? Carnem portat, mortalis est, mãducat, dormit, surgit, natus est, moriturus est. Si ergo cogitatis quid sit secundum seipsum, homo est: tu tamen honorando eum velut angelum, contegis quod infirmum est. Huiusmodi indumẽtum acceperat à bona dei plebe idem Paulus cum diceret, Sicut angelum dei suscepistis me. testimonium vobis perhibeo, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Sed cum tãtus honor ei exhibitus esset, nũquid propter ipsum honorem sibi exhibitum, ne fortè cum argueret negaretur, & minus ipse Apostolus laudaretur pepercit errantibus? Nã si hæc fecisset, esset inter illos qui seipsos pascunt, non oues. diceret apud seipsum, Quid ad me pertinet? Quisque quod velit agat: victus meus saluus erit, & lac & lana. satis est mihi. eat quisque quò potest. Ergo integra tibi sunt omnia, sic eat quisq; quò potest. Nolo te præpositum facere, vnum te constituo de ipsa plebe. Si patitur vnum membrum, cõpatiuntur omnia membra. Proinde ipse Apostolus cum eos commemoraret quales fuerint erga illum, ne quasi oblitus eorum honorificentiæ videretur, testimonium perhibet quòd

Gala. 4. — *1. Cor. 12.*

G sicut angelom dei susceperiot eum: & quòd si fieri posset, oculos suos vellent eruere, & illi dare, & tameo accedit ad ouem lãguidam, ad ouem putridã, secare vulnus, nõ parcere putredini. *Galat 4.* Ergo, inquit, ioimicus factus sum vobis verum prædicaos? Ecce & accepit de lacte ouiom, sicut pauloante memurauimus, & indomentum ex lanis ou uni, sed tamen oues non neglexit. *Philip 2.* Nõ enim sua quærebat, sed quæ Iesu Christi. Absit ergo vt dicamos vobis: Viuite vt vultis, securi estote, deus neminẽ perdit: tantummodo fidem Christianã teoete. oon perdet ille quod redemit, non perdet pro quibus sanguinem suũ fudit: & si spectaculis volueritis oblectare aoimos vestros, ite: quid mali est? Et festa ista quæ celebrantur per vniuersas ciuitates ĩ lætitia cõuiuentiũ & publicis mensis seipsos vt putaot iucundantium, re vera magis perdentium, ite, celebrate: Magna est dei misericordia, quæ totum ignoscat. *Sap. 2.* Coronate vos rosis antequam marcescant. Io domo dei vestri quando volueritis conuiuamini, impleamini cibo & vino cum vestris. ad hoc enim data est ista creatura, vt ea perfruamioi. non enim impiis & Paganis eã dedit deus, sed vobis eam dedit.

H Hæc si dixerimus, fortè coogregabimus turbas ampliores: & si sint qoidam qui nos sentiant hoc dicentes oon rectè sapere, paucos offendimos, sed multitodioem cõciliamus. Quod si fecerimus, non verba dei, non verba Christi dicentes, sed nostra, erimus pastores nosinetipsus pascentes, non ooes. *Cap. IIII.* Cum autem dixisset quæ diligant isti pastores, dixit & quæ negligant. *De mactãtibus oues pingues.* Vitia enim omũ latè patent: sanæ atque crassæ oues perpaucæ sunt, id est, solidæ in cibo veritatis, vtentes pascuis bene de munere dei. Sed mali illi pastores non parcunt talibus, parum est quòd illas languentes & infirmas & errantes & perditas ooo curant, sed istas fortes & pingues necãt, quantũ in ipsis est. Illę viuunt de misericordia dei: tamẽ quãtum ad pastores malos attinet, occidũt. Quomodo, ioquis occidũt? Male viuẽdo, malũ exẽplum prębendo. An frustra dictũ est seruo dei eminẽti in mẽbris summi pastoris, *Ad Tit. 2.* Circa omnes teipsum bonorum operum præbe exemplum, & forma esto fidelibus? Attendit enim ouis etiam fortis plerunque præpositum suum male viueotem, si declinet oculos à regulis domioi, & inteodens io hominem, incipit dicere in corde suo, Si præpositus meus sic viuit, ego quid sum qui non faciam quod ille facit?

I Si furtem ergo occidit ouem, iam de cæteris qnid faciet, qui illud quod non ipse fortificaoerat, sed forte aut robustum inuenerat, male viuendo interfecit? Dico charitati vestræ, iterum dico, & si viuunt oues, & si fortes sunt oues in verbo domini & tenent istud quod audierunt à dominu suo: *Mat. 23.* Quæ dicũt facite, quæ autem faciunt facere nolite: tamen qui in conspectu populi male viuit, quantum in illo est, eum à quo attenditur occidit. Non tibi ergo blandiatur, quia ille oon est mortu[9]: & ille viuit & iste humicida est. Quomodo cũ lasciuos homo intendit in mulierem ad concupiscendum eam, ecce illa casta est, & mœchus est iste. Domioi enim vera & aperta est sententia, *Mat. 5.* Quisqois viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam io corde suo. Non peruenit ad illius cubiculum, & in interiore iam suo cubili volutatur. Sic omois qui male viuit in cõspectu eorum quibus præpositus est, quantum in ipso est, occidit & fortes oues. Qui ergo imitatur præpositum malum, moritur: qui nũ imitatur, viuit: tamen quãtum ad illos pertinet, ambos occidit. Et quod crassum est, inquit, interficitis, & oues meas oon pascitis. *Ezech 34.* Iam audistis quid diligaot, audite quid negligãt. *Cap. V.* Quod infirmum est, non coofortastis: & quod tabuit, oõ corroborastis: & quod coontribulatum est, id est, confractum, noo colligastis. & quod errabat, ooo reoocastis: & quod periit, non inquisistis: & quod forte fuit, confecistis, id est, interfecistis & occidistis.

K Infirmum quippe animom gerit oues, quando tentationes sibi profuturas non credit. Pastor negligens, quando sic credit talis infirmus, nõ illi dicit, Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuã ad tentationem. Qui enim hoc loquitur, confurtat infirmum, & ex infirmo facit firmum, vt non ille cum crediderit, prospera huius seculi speret. Si autẽ doctus fuerit sperare prospera seculi, ipsa prosperitate corrumpitur. Superuenientibus autem adoersitatibus sauciatur, aut fortassis extinguitur. Noo ergo eom ędificat super petram qui sic ædificat, sed super arenam. Petra autem Christus est. Christi autem passiones imitãdæ sunt, non à Christiano delicię conquirendæ. Cõfortatur infirmos cum ei dicitur, Spera quidẽ tentationes huius seculi, sed ab omnibus eruet te dominus, si ab illo noo recedet retro cor tuum.

L Nam ad cõfortãdum cor tuum, venit ille pati, venit ille mori, venit ille sputis liniri, venit spinis coronari, venit opprobria audire, venit postremò ligno configi. omnia hæc ille pro te, tu oihil pro illo, sed pro te. Quales autem sunt, qui timeotes eos quibus loquuntur, horum corda per labores non præparant ad imminentes tentationes, sed etiam promittunt felicitatem huius seculi, quã deus ipsi seculo non promisit? Ille prædicit labores super labores vsq; in fioem venturos ipsi seculo, & tu vis ab istis laboribus exceptum esse Christianũ: qui quia Christianus est, aliquid plus passur[9] est in hoc seculo. Etenim ait Apostolus, Omnes qui piè voluot io Christo viuere, persecutiooem patientur. *2. Tim. 3.* Iam si tibi placet ô pastor tua quærens, non quæ Iesu Christi, ille dicit, Omnes qui volunt in Christo piè viuero, persecutionem patientur: tu dic, Si in Christo piè vixeris, abundabunt tibi omoia bona: & si filios non habes, suscipies, & enutries omnes: nemo tibi moritor. Hæccine est ædificatio tua? Attende quid facias, vbi ponas: super arenam est quod constitois, venturus est imber, influxorus est fluuius, flaturus est ventus, & impingent in domum istam, & cadet, & fiet ruina eius magna. Leua de arena, & pooe supra petram, in Christo sit quem vis esse Christianum.

M Attendat ad passiones Christi indignas, attendat ad illum sine vllo peccato, quæ oon rapuit exoluentem: attendat scripturam dicentem, *Psal. 68.* *Heb. 12.* Flagellat autem omnem filium quem recipit. Et para te flagellari, aut certè non quæras recipi. Flagellat autem omnem, inquit, filiom quem recipit. Et tu dicis, forte exceptus eris? Si exceptus à passione flagellorum, exceptus à numero filiorum, itane, inquies, flagellat omnẽ filium? Prorsus ita flagellat omnem filium, vt & vnicum. Et vnic[9] ille de patris substãtia natus, æqualis patri in forma dei, verbum, per quem facta sunt omnia, *Ioan 1.* nõ habebat vnde flagellaretur, ad hoc carne indotus est vt sine flagello non esset. Qui ergo flagellat vnicum sine peccato, nunquid relinquit adoptiuum non flagellatum cum peccato? In adoptionem vocatos nos esse Apostolus dicit, *Galat. 4.* Adoptionem filiorum accepimos, vt essemus vnici cohæredes, essemus etiam hæreditas eius. Postula, inquit, à me, & dabo tibi geotes hæreditatem tuam. *Psal. 2.* Exemplum nobis proposuit io passionibus suis. Sed ne futuris tentationibus deficiat infirmus, nec falsa spe decipiendus est: nec errore frangendus. Dic ei, Præpara animam tuam ad tentatiooem. *Eccl. 2.* Sed forte incipit labi, contremiscere, oolle accedere:

A dere. Habes aliud, Fidelis deus, qui nõ vos sinit tentari supra quàm ferre potestis. Illud autem ꝑmittere & prædicare futuras passiones, infirmum confirmare est. Timenti autem nimium, & ex hoc deterrito, cum pollicearis misericordiã dei, non quia tentationes deerunt, sed quia nõ permittit tentari supra quàm potestis ferre, fractum colligare est. Sunt enim qui cum audierint venturas tribulationes, armãt se magis, & quasi potum suum sitiunt. paruam enim sibi putant fidelium medicinã, sed quærunt & martyrum gloriam. Sunt alij qui auditis futuris & necessariò venientibus tentationibus, quas propriè oportet venire Christiano, quas nemo sentit nisi qui voluerit esse vere Christianus: imminentib[us] ergo sibi aliquibus, franguntur & claudicant. Affer cõsolationis alligamentum, alliga quod fractũ est, dic, Ne timeas, non deerit in tentationibus ille in quem credidisti, fidelis deus, qui nõ sinit te tentari supra quàm potes ferre. Non hoc à me audis, apostolus dicit, qui etiam dicit, An vultis experimẽtum eius accipere qui in me loquitur Christus? Hoc ergo cum audis ab ipso Christo, audis & ab illo pastore qui pascit Israel. Illi enim dictum est, Potabis eos in lachrymis, in mensura. Quod enim B ait Apostolus, Nõ sinit tentari vos supra quàm potestis ferre: hoc ait propheta, in mensura. Tantùm tu noli dimittere corripientem & hortantem, terrentem & consolantem, percutientem & sanantem.

1.Cor.10. *2.Cor.13.* *Psal.79.*

Cap.VI. Quod infirmum est, inquit, non confortastis. Pastoribus malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua quærentibus, nõ quæ Iesu Christi, ex commodo lactis & lanæ gaudentibus, oues omnino non curantibus, & quod male habuit, non corroborãtibus. Infirmum, id est non firmum. Nam dicuntur infirmi etiam ægrotantes: sed inter infirmum & ægrotum, id est male habentem, hoc mihi videtur interesse. Etenim ista fratres quæ distinguere vtcunq; conamur, fortè & nos possumus maiore diligentia melius distinguere, & ali[us] peritior, vel lumine cordis plenior: interim ne fraudemini, quantum ad verba attinet scripturæ, quod sentio loquor. Infirmo ne accidat tentatio & eum frangat, timendum est: languens autem iam cupiditate aliqua ægrotat, cupiditate aliqua impeditur ab intrãda via dei, à subeundo iugo Christi. Attẽdite illos homines volentes bene viuere, iam statuentes bene viuere, & minus idoneos mala pati sicut parati sunt bona C facere. Pertinet autem ad Christianam firmitatem, non solùm operari quæ bona sunt, sed & tolerare quæ mala sunt. Qui ergo videntur feruere in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle, aut non posse, infirmi sunt. Qui verò aliqua cupiditate mala amatores mundi ab ipsis bonis operibus reuocantur, languidi & ægroti iacent: quippe in ipso languore tanquam sine vllis viribus nihil boni possunt operari. Talis in anima paralyticus ille fuit, quem cum ad dominum inferre non possent qui eum portabant, tectum aperuerunt & deposuerunt: id est, tanquã si in anima hoc velis facere, vt tectum aperias, & deponas ad dominum animam paralyticam, dissolutam omnibus membris, & vacantem ab omni opere bono, grauatam vtique peccatis suis, & languentem morbo cupiditatis suæ. Si ergo dissoluta sunt membra omnia, & est paralysis interior vt peruenias ad medicum (fortè enim latet medicus, & intus est, id est, verus intellectus in scripturis occultus est) exponendo quod occultum est, aperi tectum & depone paralyticũ. Quod qui non faciunt, & qui facere negligunt, audistis quæ audiant, Quod male habuit, non corroborastis: & quod contributatum est, non colligastis. Iam hinc diximus, Fractus enim erat terrore tentationis. Accidit ali- D quid vnde quod fractum est, colligetur: consolatio illa, Fidelis deus qui nõ vos sinit tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cum tẽtatione etiã exitum, vt possitis sustinere.

Mar.2. *1.Cor.10.*

Cap.VII. Et quod errabat, non reuocastis. Ecce vnde inter hæreticos periclitamur. Et quod errabat, non reuocastis: & quod periit, non inquisistis. Hic inter manus latronum, & dentes luporum furentium vtcũq; versamur. Et pro his periculis nostris vt oretis, oramus. Et contumaces sunt oues, quia quæruntur errantes, & alienas sese à nobis dicunt: errore suo & ꝑditione sua dicunt, Quid nos vultis? Quid nos quæritis? Quasi nõ ipsa causa sit quare eas velimus, & quare quæramus: quia errant & pereunt. Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me vis? quid me quæris? Quia in errore es, reuocare volo: quia peristi, inuenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare, sic vis perire? Quanto melius ego nolo? Prorsus audeo dicere, Importunus sum. Audio enim dicentem Apostolum, Prædica verbũ, insta opportunè, importunè. Quibus opportunè? quibus importunè? Opportunè vtique volentibus, importunè nolẽtibus. Prorsus ĩportunus sum, audeo dicere. Tu vis errare, tu vis perire, ego nolo. Nõ vult postremò ille q me E terret. Si voluero, vide quid dicat, vide quid increpet. Quod errabat, non reuocastis: & quod periit, nõ inquisistis. Te magis timebo quàm ipsum? Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi. Non te timeo, non enim potes euertere tribunal Christi, & constituere tribunal Donati. Reuocabo errantem, requirã perditum, velis nolis id agam. Et si me inquirentem lanient vepres syluarum, per omnia angusta me coarctabo, omnes sepes excutiam. Quantum mihi virium dominus terrens donat, omnia peragrabo: reuocabo errantem, requiram pereuntem. Si me pati non vis, noli errare, noli perire. Parum est quòd doleo te errãtem atque pereuntem, timeo ne negligens te, etiam quod fortè est occidam. Vide enim quod sequitur, Et quod fortè fuit, confecistis. Si neglexero errantem atque pereuntem, & eum qui fortis est delectabit errare atq; perire. Cupio lucra exteriora, sed timeo plus damna interiora. Si indifferẽtem habuero errorem tuum, attendit qui fortis est, putat nihil esse ire in hæresim. Quãdo aliquod cõmodum de seculo reluxerit vnde mutetur: statim mihi dicit for- F tis ille periturus, cum te perditum nõ requiro: Et hàc & hàc deus est. Quid interest? hoĩes inter se litigantes hoc fecerunt, vbicunq; colendus est deus. Si fortè illi dixerit aliquis Donatista, Non tibi do filiam meam nisi fueris de parte mea. illi opus est vt attendat & dicat, Si nihil mali esset esse de parte eorum, nõ contra illos dicerent tanta pastores nostri, non pro illorum errore satagerent. Si ergo cessemus & taceamus, contraria locuturus est. Vtique si malum esset esse in parte Donati, loquerentur contrà, redarguerent eos, satagerent lucrari illos: si errant, reuocarent illos: si pereunt, quærerent illos. Non frustra ergo cum iam dixisset superius, Quod crassum est, interfecistis: hic iterum in nouissimo posuit, Et quod fortè fuit, cõfregistis. Ipsa est enim repetita sententia: ex his quæ supra dixit, nata est. Quod errabat, non reuocastis: & quod periit, non requisistis: & hoc faciendo, quod fortè est interfecistis.

2.Tim.4. *2.Cor.5.*

Cap.VIII. Proinde audi quid sequitur de ista negligentia malorum, imò falsorum pastorum. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quòd non sit pastor, & factæ sunt in comesturam omnibus bestiis agri. Furantur lupi insidiantes, rapiunt leones frementes, cum oues non hærent pastori. Nam præsens est

Ezech.34.

G pastor, sed male agentibus non est pastor: & inhærent pastoribus, seipsos, nō oues pascentibus, & letalis error consequitur. Eunt in bestias deprædantes se, & de illarū morte se satiari cupientes. Tales enim sunt omnes qui gaudent de errorib⁹ alienis, bestiæ sunt pastæ morsibus dispersarum. Et dispersæ sunt, & errauerunt oues meæ in omnem montem, & in omnem collem altum. Bestiæ à mōtibus & collibus, tumor terrenus, & superbia seculi. Extulit se superbia Donati, fecit sibi partē: subsequens Parmenianus illius confirmauit errorem. Ille mons est, ille collis est. Sic omnis cuiuslibet author erroris terrena elatione intumescens, pmittit ouibus requiem, bona pascua, & aliquando inueniunt ibi oues pascua de pluuia dei, non de duritia montis. Habent enim & ipsi scripturas, habent sacramenta. Nō sunt ista mōtium, sed cū inueniuntur in montibus, male remanetur in mōtibus. Errando enim in montibus, & in collibus deserendo gregē, deserunt vnitatem, deserūt munitas cohortes aduersus leones & lupos. Inde ergo reuocet deus, ipse reuocet, modò audietis ipsum reuocātem, Errauerunt, inquit, oues meæ in omnem montem, & in omnem collem altum: hoc est, in omnem tumorem terrenæ superbiæ. Sunt enim & montes boni. Leuaui oculos meos in *Psal. 120.*
H montes, vnde veniet auxilium mihi. Et vide quia nō tibi in mōtibus spes est: Auxilium, inquit, meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Noli putare iniuriam facere te montibus sanctis, quādo dixeris, Auxiliū meum non à montibus, sed à domino qui fecit cœlum & terram. Ipsi montes hoc tibi clamant. Mons erat qui clamabat. Audio in vobis schismata fieri, vt vnusquisque *1. Cor. 1.* vestrum dicat, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Christi. Leua oculos in istum montem, audi quid dicat, & ne in ipso remaneas. Audi enim quid sequatur: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Ergo posteaquam leuaueris oculos tuos in montes, vnde veniet auxilium tibi, id est, in authores scripturarum diuinarum, attende omnibus medullis suis, omnibus *Psal. 34.* ossibus clamantem, Domine quis similis tibi? vt secu- *Psal. 120.* rus sine vlla iniuria montium dicas: Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Non solum tunc tibi non succensebunt montes, sed tunc amabunt, tunc magis fauebunt. si in ipsis spem tuam posueris, contristabuntur. Angelus multa diuina & mira ostēdens ho-
I mini, ab homine adorabatur, tanquam leuante oculos *Apoc. 22.* in montem. at ille à se reuocans ad dominum, Noli, inquit, facere, illum adora. nam ego conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. In omnem montem, & in omnem collem, & in omnem faciem terræ dispersæ sunt. Quid est, in omnem faciem terræ dispersæ sunt? Omnia terrena sectantes, ea quæ in faciem terræ lucent, ipsa amāt, *Colos. 3.* ipsa diligunt. Nolunt mori, vt abscondatur vita ipsorum in Christo super omnem faciem terræ, & dilectionem terrenorum. Et quia errantes oues sunt super omnem faciem terræ, non omnes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ, alij hic, alij ibi, nusquam tamen desunt, ipsi se non nouerunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Aegypto, alia in Mesopotamia. Verbi gratia: Diuersis locis sunt diuersæ, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergo mirum si superbia parit dissensionem, charitas vnionem: tamen ipsa catholica mater & ipse pastor in ea vbique quærit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat confractos, alios ab istis, alios ab illis non se inuicem scientibus. Sed tamen illa omnes nouit, quia K cum omnibus fusa est. Verbi gratia: Est in Africa pars Donati, Eunomiani non sunt in Africa, sed cum parte Donati est hic catholica. Sunt in Oriente Eunomiani, ibi autem non est pars Donati, sed cum Eunomianis ibi est catholica. Illa sic est tanquam vitis crescēdo vbique diffusa, (illi sunt tanquam sarmenta inutilia agricolæ falce præcisa) merito sterilitatis suæ, vt vitis putaretur, non vt amputaretur. Sarmēta ergo illa vbi præcisa sunt, ibi remanserunt. Vitis autem crescēs per omnia, & sarmenta sua nouit quæ in illa manserunt, & iuxta sunt quæ de illa præcisa sunt. Inde tamen reuocat errantes, quia & de ramis fractis dicit Apostolus, Potēs est enim *Rom. 11.* deus iterum inserere illos. siue dicas oues errantes à grege, siue dicas ligna præcisa de vite. Nec ad reuocandas oues, nec rursus ad inserenda ligna minus idoneus est deus, quia ille summus pastor, ille verus agricola. Et in omnem faciem terræ dispersæ sunt, & nō fuit qui reuocaret, sed in malis illis pastoribus non fuit homo qui requireret. Propterea pastores audite verbum domi- *Cap. IX.* ni, Viuo ego, dicit dominus deus. Videte vnde cœpit. *De pœna negligentium pastorum.* Tanquam iuratio est dei, testificatio vitæ suę: Viuo ego dicit dominus, Mortui sunt pastores, sed securæ oues: viuit dominus. Viuo ego, dicit dominus deus. Qui au- *Ezech. 34.* tem pastores mortui sunt? Sua quærentes, non quę Iesu *Philip. 2.* Christi. Erunt ergo & inuenientur pastores, nō quæ sua L sunt quærentes, sed quę Iesu Christi? Erunt planè, & inuenientur planè, nec desunt, nec deerūt. Videamus ergo quid dicat dominus, qui se dicit viuere, vtrum dicat ablaturum se oues à pastoribus malis, pascentibus seipsos, nō oues, & daturum se eas pastoribus bonis, pascentib⁹ oues, nō se. Viuo ego, dicit dominus deus, quia pro eo quòd factæ sunt oues meæ in comesturam omnibus bestijs campi, eo quòd non esset pastor. Rursus pastorem dicit, & pauloante, & nunc. Non ait ex eo quòd non sint pastores. Ouibus enim talibus male errātibus, male pereuntibus non est pastor, etsi præsens est pastor: quia & cum præsens est lux, non est cæcis lux. Et nō quęsierunt pastores oues meas, & pauerunt pastores seipsos, oues autem meas non pauerunt. Propter istud audite pastores verbum domini. Hæc dicit dominus deus: Ecce ego super pastores, & requiram oues meas de mani- M bus eorum. Audite & discite oues dei: à malis pastorib⁹ inquirit deus oues suas, & de manibus eorum inquiret mortē earum. Dicit enim alio in loco per eundem prophetam, Fili hominis speculatorē dedi te domui Israël, *Ezech. 3.* & audies ex ore meo sermonem, & præmonstrabis eis ex me. In eo cum dixero peccatori, Morte morieris, & non fueris locutus, vt impius caueat à via sua: ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Tu autem si prænunciaueris facinoroso viam eius vt auertatur ab ea, & non fuerit auersus à via sua, ille in facinore suo morietur, & tu animam tuam liberabis. Quid est fratres? Videtis quàm sit tacere periculosum. Moritur ille, & rectè moritur: in impietate sua & in peccato suo moritur. Negligentia enim eius occidit eum. Nam pastorem inueniet viuētem qui ait, Viuo ego, dicit domin⁹ deus: sed cum fuerit negligens, non admonente illo qui ad hoc est præpositus & speculator vt admoneat, & ille iustè morietur, & ille iustè damnatur. Si autem dixeris, inquit, impio, morte morieris: cui ego fuero gladium comminatus, & ille neglexerit vitare imminentem gladium, & venerit gladius & interfecerit eum, ille in peccato suo morietur, tu autem animā tuā liberasti. Propter hoc ad nos quidem

A pertinet nō tacere:ad vos autem & si taceamus, de scripturis sanctis verba pastoris audire. Videamus ergo, quia sic proposueram, vtrum auferat oues à pastoribus malis,& det eas pastoribus bonis. Video eum auferentem oues à pastoribus malis. Hoc enim dicit dominus, Ecce ego ipse super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam ab eis vt non pascant oues meas, nec pascent amplius pastores semetipsos. Cum enim dico, pascant oues meas, illi se pascunt, non oues meas. Auertam vt non pascant oues meas. Quomodo auertit vt nō pascāt oues ipsius? Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. tanquam diceret. Mea dicunt, sua faciunt. Si diceret, Facite securi quod faciunt: ipsos damnabo male viuentes, vobis autem parcam qui secuti estis præpositos vestros: Si hoc diceret, dederat malis pastoribus pascendas oues, pascentibus nō oues, sed se. Sed quoniam terret non solū cæcum ducentem, sed & cæcum sequentem: (neque enim ait, Cadit in foueā ducens, & nō cadit sequens: sed, Cæcus cæcum ducens, ambo in foueam cadunt) admonuit oues, & ait,

Cap. X.
De ratione reddēda p ouibus.
Mat. 23.
Mat. 15.

B Quæ dicunt facite: quæ autē faciunt, facere nolite. Cum enim non facitis quæ faciunt mali pastores, nō vos ipsi pascunt: cum facitis autem quæ dicunt, ego vos pasco: Mea enim dicunt, & non faciunt. Securi, inquiunt, sequimur episcopos nostros. Dicunt hoc sæpe hæretici, quando veritate manifestissima conuincuntur: Nōnne oues sumus? Illi de nobis reddent rationē. Reddent planè malā de morte vestra. De morte ouis malignæ reddet malus pastor malam rationem. Nunquid ideo viuit ouis, quia † designatur pellis ipsius? Increpatur pastor, quia neglexit ouem errātem, & propterea in fauces lupi irruit vt deuoraretur. Quid illi pdest, quia affert pellem signatam? Paterfamilias vitā ouis inquirit. Sed ecce malus pastor attulit pellem, reddat de pelle rationē. Fortè mentiturus est. Videat desuper qui postea iudicat. Cui verba ille ficta numerat, cogitationes inspicit. Reddat pastor malus rationem de pelle ouis mortuæ. Clamaui ei verba tua, & sequi noluit: dedi operam vt à grege non aberraret, & non obtemperauit. Planè si hoc dicat, & verū dicit: nouit autem ille vtrum verum dicat: reddit bonam rationem de oue mala. Si autem inspicit deus quia neglexerit errātem, quia nō quæsiuit pereuntem, quid prodest quòd inuenit pellem quam referret?

† assignatur.

C Ipsam reuocaret, ne pellem mortuæ demōstraret. Si ergo non bonam rationem reddit, quia non quæsiuit errātem, qualem reddet qui fecit errantem? Hoc est quod dico, Si in catholica constitutus episcopus non bonam rationem reddit de oue, si non quæsierit errantem de grege dei: qualem rationem redditurus est hæreticus, qui non solùm non reuocauit ab errore, sed etiam impulit in errorem? Sed videamus, vt dixi, quomodo reuocet deus oues à pastoribus malis. Iam cōmemoraui, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Et non vos ipsi pascunt, sed deus, quia velint nolint pastores vt perueniāt ad lac & lanam, verba dei dicturi sunt. Qui prædicas non furandum, furaris: dicit Apostolus ad eos qui bona dicunt, & mala faciunt. Tu audi prædicantem: ne fureris, noli imitari furantem. Si furantem imitari volueris, Ipse te pascet facto suo, tibi venenum subministrat, nō cibum. Si verò hoc ab illo audis quod non dicit de suo, sed de deo, non potest quidem vua de spinis legi. Nam & ipsius domini sententia est, Nemo colligit de spinis vuam, & de tribulis ficus. Nec ideo tamen quasi calumnieris domino tuo & dicas, Domine monuisti me, quia fieri non potest de spinis legere vuā:

Mat. 23.
Rom. 2.
Mat. 7.

& rursus dixisti mihi de quibusdam: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciūt, facere nolite. Nempe mala facientes, vtique spinæ sunt. Quomodo vis de spinis me colligere vuā verbi tui? Respondebit, Non est illa vua spinarum, sed aliquando increscens sarmentum implicat se in sepem, & pendet vua inter densa spinarum, sed non surgit de radice spinarum. Tu si esurieris, & aliud non habes vnde sumas, cautè manū mitte ne lacereris à spinis, id est, ne facta imiteris malorum, & lege vuā inter spinas pendentem, sed de vite nascentem. Ad te perueniet botri alimentum, spinis seruatur ignis tormentum. D

Extraham, inquit, oues meas de ore eorū, & de manibus eorum, & non erunt eis adhuc in cibum. Hoc & in Psalmo dicitur, Nōnne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorāt populum meum vt cibum panis? Et non erunt eis adhuc in cibum: quoniam hæc dicit dominus deus, Ecce ego ipse abstuli à malis pastoribus oues, monendo (vt dixi) ne quod faciunt, faciant: id est, ne quod faciunt mali pastores, faciant incautè negligentes oues. Et quid ait? Cui dat quod illis abstulit? Forte bonis pastoribus. Non hoc sequitur. Et quid dicemus fratres? nōnne sunt pastores boni? Nōnne alio loco scripturarum dicitur, Et constituam eis pastores secundum cor meum, & pascēt eas scientia & disciplina? E Quomodo ergo oues quas malis pastoribus tollit, non dat bonis, sed tanquam omnino nusquam remanserint boni: dicit, Ego pascam? Petro dixerat, Pasce oues meas. Quid ergo facimus? Cùm Petro commendantur oues, non ibi dixit dominus, Ego pascam oues meas, non tu: sed Petre, amas me, pasce oues meas. An forte quia modò non inuenitur Petrus? Iam enim assumptus est in requiem apostolorum & martyrum. Non est cui dicat securus dominus ouium, Pasce oues meas: & quodammodo quasi necessitate descendit ad officiū pascendi oues suas, nō habens quib⁹ commendet, nec tamen deserens. Hoc enim videtur sequi. Hæc dicit dominus deus, Ecce ego ipse. Videamus, Qui pascis Israël, intende, qui deducis tanquam oues Ioseph populum in Aegypto constitutum. Iam diffusus in gentibus Israël, ipse est Ioseph. Nostis enim quia migrauit Ioseph in Aegyptū, vendentibus fratribus factum est. Vendiderunt Christum Iudæi sine causa, & inter Apostolos ipse Iudas venditor fuit. Cœpit esse Christus in gentibus, ibi honoratus est, ibi F creuit populus eius, non eum deseruit pastor eius. Excita, inquit, potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos. Planè facit & faciet. Ait enim, Ecce ego ipse, & inquiram oues meas, & visitabo eas sicut visitat pastor gregē suum. Non curauerunt mali pastores, non enim suo sanguine redemerunt. Sicut visitat, inquit, pastor gregem suum in die. In quali die? Cum fuerit nimbus & nubes, id est, in pluuia & in nebula. Pluuia & nebula error seculi huius, caligo magna surgens de cupiditatibus hominum, & nebula valida contegens terram. Et difficile est vt non errent oues in ista nebula, sed pastor non deserit eas, inquirit eas, penetrat nebulam oculis acutissimis, non impeditur caligine nubium, videt vndique, errantem reuocat, tantùm vt fiat quod dicit in Euangelio, Quæ sunt oues meæ, audiunt vocem meā, & sequuntur me. In medio ouium dispersarum, sic inquiram oues meas, & educam eas ab omni loco quo dispersæ sunt illic, in die nubis & nimbi. Quando difficile est eas inueniri, tunc ego inueniam. Crassa nebula est, pinguis nimbus est: oculos eius nihil latet. Et educam eas de gentibus, & colligam eas de regionibus, & inducam eas in terram earum, & pascam eas super montes Israël.

Cap. XI.
Ezech. 34.
Psal. 13.
Hier. 3.
Ioan. 21.
Psal. 79.
Gene. 37.
Psal. 79.
Ioan. 10.

G Constituit mōtes Israël, authores scripturarum diuinarum. Ibi pascite, vt secure pascatis. Quicquid inde audieritis, hoc vobis bene sapiat: quicquid extra est, respuite, ne erretis in nebula. Audite vocem pastoris: Colligite vos ad montes scripturæ sanctæ, ibi sunt deliciæ cordis vestri, ibi nihil venenosum, nihil alienum: vberrima pascua sunt, vos tantum sani venite, sani pascimini, in mōtibus Israël & in riuis & in omni habitatione terræ. A montibus enim quos ostendimus, manauerunt riui prædicationis Euāgelicæ, cum in omnem terram exiuit sonus eorum. Et facta est omnis habitatio terræ ad pascendas oues læta atque fœcunda. In pascuis bonis pascam eas, & in mōtibus altis Israël: & erunt stabula earum illic, hoc est, vbi requiescant, vbi dicant: Bene est, verum est, manifestū est, non fallimur. In gloria dei requiescent tāquā in stabulis illis, & dormient, hoc est, requiescent in deliciis bonis, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israël. Iam dixi, montes Israël, montes bonos, quò leuamus oculos, vt inde nobis veniat auxilium nostrum à domino qui fecit cœlum & terram. Ideo ne vel in montibus bonis esset spes nostra, cum dixisset,

Psal.18. *Psal.120.*

H Pascā oues meas super montes Israël, rursus ne tu spem poneres in montibus, subiecit statim, Ego pascam oues meas. Leua tu oculos tuos in montes, vnde veniet auxilium tibi: sed attende dicentem: Ego pascam. Auxilium enim tuum à domino qui fecit cœlum & terram. Et ego requiescere faciam eas, dicit dominus deus. Sed vt requiescere faciat, quid primò curauit? Quod enim primò curauit, posterius dicit: Hæc dicit dominus deus: Quod periit, requiram: & quod errauit, reuocabo: & quod comminutum est, colligabo: & quod exanime est, confortabo: & quod pingue est & forte, custodiā. Quod non faciebant mali pastores, seipsos pascentes, nō oues, Nū ait dominus, Constituam alios bonos pastores qui faciant hæc, sed, ego, inquit, pascam oues meas, nulli cōmittam. Securi vos fratres, securæ vos oues: nobis videtur timendum, quasi desit pastor bonus. Et addit sic, Et pascam eas cum iudicio. Vide, quia solus pascit cum iudicio pascens. Quis enim homo iudicat de homine? Temerariis iudiciis plena sunt omnia. De quo desperauimus, subitò conuertitur & fit optimus: de quo multum præsumpsimus, subitò deficit, & fit pessimus. Nec timor noster certus est, nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque homo, vix nouit ipse homo: ta-

Cap. XII.

I men vtcunque ipse quid hodie: quid autem cras, nec ipse. Pascit ergo ille cum iudicio, dispertiens propria propriis: hæc istis, illa illis, debita eis quib[us] debetur hoc aut illud. Nouit enim quid agat: cum iudicio pascit, quos iudicatus redemit. Pascit ergo ipse cum iudicio. In propheta enim Hieremia ait, Clamauit perdix, congregauit quæ nō peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio. Contra istum perdicem facientem diuitias suas nō cum iudicio, pascit iste pastor cum iudicio. Quare ille sine iudicio? Quia congregauit, quę non peperit. Quare iste cum iudicio? Quia fouet quod peperit. De pastore tamen bono loquitur. Pastores boni aut non sunt, aut latent. Si non sunt, quid agimus? Si latent, quare de eis tacetur? Perdix quidem ille à quibusdā maioribus, & ante nos scripturarū tractatoribus diabolus intellectus est, congregans quæ non peperit. Non enim ille creator, sed deceptor est, faciens diuitias suas non cum iudicio. Nō enim ad eum pertinet, quis isto aut illo modo erret: omnes errātes vult quibuslibet erroribus. Quàm diuersę sunt hæreses, quàm diuersi errores, ille in omnibus vult errare homines. Non dicit diabolus, Donatistæ sint, &

Hiere.17.

non Arriani. Siue illi sint, siue isti, ad eum pertinent cō- K gregantem sine iudicio. Idola, inquit, adoret, meus est: in Iudæorum superstitione remaneat, meus est: deserta vnitate in illam vel in illam hæresim pergat, mens est. Congregat ergo sine iudicio faciens diuitias suas. Sed quid sequitur, In dimidio dierum ei[us] derelinquet eas, & in nouissimis suis erit insipiens? Venit ille congregans vndique oues suas in dimidio dierum eius, priusquam sperabat, antequam putabat, derelinquet eas, & erit insipiens in nouissimis eius. Quare in primis suis sapiens erat? vt in nouissimis suis sit insipiens. Audite fratres, Dicitur aliquando in scripturis sapientia pro astutia abusione verbi, nō proprietate. Vnde etiam dicitur, Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquisitor huius seculi? Nōnne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Et iste perdix, idem draco, idem serpens, tāquam sapiens erat, quādo Adam per Euam decepit: verum dicere putatus est, bonum consilium dare existimatus est, contra deum creditus est. Quòd verò dicitur sapientia abusione verbi & in malo, consuetudo quidem est scripturarum nostrarum: nā quemadmodum loquantur authores mundi, quid ad nos? Habes in eodem libro, Erat ibi serpens sapientior omnibus bestiis. Iste sapientior omnibus be- L stiis, astutus & acutus ad decipiendū agnoscitur, postea nō ei creditur. Et dicitur ei, Renunciamus tibi, sufficiat quòd incautos primò decepisti. Ergo ita erit in nouissimis suis insipiens: apertæ erunt fraudes eius, & ideo iā fraudes non erunt. In nouissimis suis erit insipiens, qui congregauit quæ non peperit, & fecit diuitias suas non cum iudicio. Pascit contra illum redemptor noster cum iudicio. Existat & aliquis hæreticus, etsi non frater diaboli, certe adiutor & filius, & ipsum dixerim perdicem contentiosum animal. Hoc etiam animal (vt aucupes norunt) etiam contendendi studio capitur. Cōtendunt isti contra veritatem, & contenderunt ex quo se diuiserunt. Modò dicunt, contendere nolumus, quia iam capti sunt. [Non habet quod dicat, Nolo contendere.] O capte, aliquando tu eras qui primis temporibus seditionis tuæ traditores arguebas, innocentes damnabas, iudicium imperatoris quærebas, iudicio episcoporum nō consentiebas, victus toties appellabas, apud ipsum imperatorem studiosissime litigabas, congregabas quæ non peperisti. Vbi est nunc ceruix tua? vbi lingua tua? vbi sibilus tuus? Certe in nouissimis tuis factus es insipiens, pauisti sine iudicio. Non enim verum vis vel de M errore tuo vel de veritate iudicare. Pascit contra te Christus cum iudicio, discernit oues suas ab ouibus nō suis. Quæ sunt oues meæ, inquit, audiunt vocem meam, & sequuntur me. Hic inuenio omnes pastores bonos in vno pastore, Non enim vere pastores boni desunt, sed in vno sunt. Multi sunt, qui diuisi sunt. Hic vn[us] prædicatur, quia vnitas cōmendatur. Neque enim vere modò ideo tacentur pastores, & dicitur pastor, quia non inuenit dominus cui commendet oues suas: tunc autem ideo commēdauit, quia Petrum inuenit, imò verò & in ipso Petro vnitatem commendauit. Multi erant Apostoli, & vni dicitur, Pasce oues meas. Absit vt desint modò boni pastores, absit à nobis vt desint, absit à misericordia ipsius vt non eos gignat atque cōstituat. Vtique si sunt bonæ oues, sunt & boni pastores: nam de bonis ouibus fiunt boni pastores. Sed omnes boni pastores in vno sunt, vnum sunt. Illi pascunt, Christus pascit. Non enim vocem suam dicunt amici spōsi, sed gaudio gaudent propter vocem sponsi. Idem ergo ipse pascit, cum ipsi pascūt: & dicit, Ego pasco: quia in illis vox ipsius, in illis

Esa.33. *1. Cor.1.* *Gene.3.* *Ioan.10.* *Cap. XIII.* *Ioan.21.*

A illis charitas ipsius. Nam & ipsum Petrum, cui cōmendauit oues suas quasi alter alteri, vnū secū facere volebat: vt sic ei oues cōmēdaret, vt esset ille caput, ille figuram corporis portaret, id est, ecclesiæ, & tanquam spōsus & sponsa essent duo in carne vna. Proinde vt ouea cōmendaret, quid illi prius dicit, ne illi tanquam alteri cōmendaret? Petre amas me? Et respondit, Amo. Et iterum, Amas me? Et respondit, Amo. Et tertiò, Amas me? Et respondit, Amo. Confirmat trinitatem, vt cōsolidet vnitatē. Ipse ergo pascit vn⁹ in his, & hi in vno, & taceatur de pastoribus: sed non taceatur. Gloriantur pastores, sed qui gloriatur, in domino glorietur. Hoc est Christū pascere, hoc est Christo pascere, in Christo pascere, præter Christū sibi non pascere. Neq; enim verò inopia pastorū tāquam ista futura mala tēpora propheta prædiceret, dixit, Ego pascā oues meas: nō habeo cui commendem. Etiam cum ipse Petrus erat, & cum adhuc ipsi Apostoli erant in hac carne & in hac vita, tunc ait ille vnus, in quo vno omnes vnū, Habeo alias oues quæ nō sunt de hoc ouili: oportet me & eas adducere, vt sit vn⁹ grex, & vnus pastor. Sint ergo omnes in pastore vno, B & dicant vocem pastoris vnam, quam audiant oues, & sequantur pastorem suum, & non illum aut illum, sed vnum. & omnes in illo vnā vocem dicāt: diuersas voces non habeant. Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Hanc vocem eliquatam ab omni schismate, purgatam ab omni hæresi audiant oues, & sequantur pastorem suū dicentem, Quæ sunt oues meæ, vocem meā audiunt, & sequuntur me. Nam vis nosse hæretice quam non habeas vocem pastoris, & periculose te sequantur oues tectū indumēto ouium, & intus lupum rapacem? Audiant vocem tuā: videamus an Christi sit. Ecclesiā quærit infirma ouis à grege aberrās. nesciens vbi sit grex, quærit quò se aggreget, quò intret ædem. Vocem audiamus an Christi sit: audiamus verum agni sit, an perdicis. Ouis dei gregem suum quærit. Puta ouem de Oriente venisse in Africam, quærit gregem suum, incurrit in te, incurrit in basilicam tuam, intrare vult, commoueris ignota facie, vel tu, vel minister tuus, stans vel sedens ad ostium, interrogat ouem quærentē gregem suum, imò gregē dei. cum grege suo intrare vult, vbi eū esse putat. quæris Paganus sit, an Christianus? Respondet, Christianus. Ouis est enim dei. Quæris ne fortè sit catechumen⁹ sit, & irruat C sacramentis? Respondet, Fidelis. Quæris cuius communionis sit. Respondet, Catholicus Christianus. Si fidelē catholicū reprobas, qui sunt oues quas intus tenes? Ita verò proiice, reproba. A te reprobatus, à Christo probatus. Vtinā & illi qui sunt apud te, cognoscāt te, & in dimidio dierū tuorum derelinquāt te. Quidā fratres nostri hesterno die ierūt ad basilicā eorum, & si ad malos fratres, tamen ad fratres. Attendite fratres mei, quid intersit inter fiduciam veritatis, & timorem falsitatis. Quando aliquos eorum in hoc populo agnoscitis, quomodo gaudetis, quia in vobis ille est qui perierat? Suggerit aliquando vobis, Audiet, & discedet. Et vos, Audiat, & discedat. Audiet, & irridebit. Audiat, & irrideat. Aliquando sapiet, aliquando agnoscet. Aliquando relinquitur à populo suo, remanet cū corde suo, renūciat errori suo, gratias agit deo suo. Illi autem quid? Qui estis? Christiani sumus. Non, sed exploratores. Et illi, Catholici sumus. Conati sunt iniuriare: meliore consilio pœnituit eos. Atq; vtinam sic pœniteat & ibi remanere, quomodo pœnituit eos qui ingressi sunt iniuriare. Tamen quos proiecerunt, Christianos, fideles, catholicos,

Hiere.9. *Ioan.10.* *1.Cor.1.* *Matt.7.*

quos tenuerunt, nolo dicere. Quos proiecerunt video, D quos tenuerunt ipsi dicant. Dicant ergo vocem suam, Videamus an Christi sit vox, an pastoris sit vox, quam sequātur oues. Siue per bonū sit vox ista, siue per malū hominem, vtrū pastoris sit vox, attendamus. Quærit infirmus Ecclesiam, quærit errās Ecclesiam, tu quid dicis? Partis Donati est Ecclesia. Ego vocē pastoris inquiro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Psalmo, recita de lege, recita de Euangelio, recita de Apostolo. Inde ergo recito ecclesiā toto orbe diffusam, & dominum dicentē, Quæ sunt oues meæ, vocē meam audiūt, & sequuntur me. Quæ est vox pastoris? Et prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionem peccatorū per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce vox pastoris, agnosce eam, & sequere si ouis es. Sed illi codices tradiderūt, & illi thus idolis posuerūt, ille & ille. Quid ad me de illo & de illo? Si fecerunt, non sunt pastores: tu vocem pastoris edicito, quia nec de illis vocē pastoris annuncias. Tu accusas, non Euangelium: tu accusas, non propheta, non Apostolus. de quo mihi vox ista loquitur, de illo credo, aliis nō credo. Sed acta profers, acta profero. Credamus tuis, crede & tu meis. Nō E credo tuis, noli credere meis. Auferantur chartæ humanæ, sonēt voces diuinæ. Ede mihi vnā scripturæ vocē pro parte donati, audi innumerabiles pro orbe terrarum. Quis eas numerat? Quis eas terminat? Tamē vt pauca cōmemoremus, legem attende, primū dei testamentū, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et in Psalmo, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionem tuā terminos terræ. Commemorabuntur & conuertentur ad dominū omnes fines terræ: & adorabunt in cōspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Quoniam ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quis enumerare sufficiat? Propè omnis pagina nihil aliud sonat, quàm Christum & ecclesiam toto orbe diffusam. Exeat mihi vna vox pro parte Donati. Quid magnum est quod quæro? Ecclesiam toto orbe diffusam perituram esse dicunt. Peritura prædicta est tot testimoniis mansura? Nec vna vox ista per legem, per prophetas, per cantica pastoris est. Neq; enim illi verum dicere sine verbo dei potuerunt, quod est Christus. Audi vocē verbi, & ex ore ver- F bi. miratus fidem Centurionis, Amen, Inquit, dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Propterea dico vobis, quia multi ab oriēte & occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorum. Ab oriente multi & occidente venient. ecce ecclesia Christi, ecce grex Christi: tu vide si ouis es. Non enim te latet grex qui vbique est. Non habebis quid respondeas iudici tuo, quem non vis esse pastorem tuum: non habebis, inquam, quod respondeas iudici tuo, Nesciui, non vidi, non audiui. Quid est quod non sciSti? Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid est quod non vidisti? Viderūt omnes fines terræ salutare dei nostri. Quid est quod non audisti? In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed rectè à vobis quæritur vox Christi, vox pastoris, quam oues audiant & sequantur. Non inuenitis quid dicatis. vocē pastoris non habetis. Audite & sequimini. Dimittite vocē lupi, sequimini vocē pastoris, aut date vocem pastoris. Damus, inquiunt, Audiamus. Dam⁹ & nos vocem pastoris. Audiamus. In canticis, inquiunt, canticorum loquitur sponsa ad sponsam, ecclesia ad

Cap. XIIII. *Quòd veri cis pastoru vocē annūcie diant ones, & sequant, & quæ sit vox vera.* *Ioan.10.* *Luca.24.* *Gene.22.* *Psal.2.* *Psal.21.* *Psal.65.* *Psal.71.* *Matt.8.* *Psal.18.* *Cap. XV.*

G Christum. Nouimus cantica canticorum sancta, cantica amatoria, cantica sancti amoris, sanctæ charitatis, sanctæ dulcedinis. Planè volo inde audire vocē pastoris, vocem dulcissimi sponsi. Aede si quid habes. Audiamus. *Canti. 1.* Sponsa, inquiunt, dicit ad sponsum, Annuncia mihi quē dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas? Et ille, inquiunt, respondet: in meridie. Manifesta tibi testimonia proferam: nō erit quemadmodum aliter interpreteris: *Psal. 2.* Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ: *Psal. 21.* Cōmemorabuntur & conuertentur ad dominū vniuersi fines terræ. Quid est quod mihi de cāticis canticorum profers, quod fortè non intelligis? Etenim illa cantica canticorū ænigmata sunt, paucis intelligentibus nota sunt, paucis pulsantibus aperiūtur. Tene, & deuotè accipe aperta, vt meritò tibi pādantur obscura. Quomodo eris penetrator obscurorum contemptor manifestorum? Ecce tamen vt possumus fratres, hæc verba discutiamus: aderit dominus vt videatis ibi sanum intellectum. Primo quod ab omnibus & imperitis facillimè iudicatur, verba ipsa mare distinguunt. Nunc audietis, nunc probabitis. Etenim sic se habet textus ipse lectionis. Sponsa loH quitur ad sponsum, Annūcia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas. Quòd sponsa sponso dicat, quòd Ecclesia Christo dicat, nec nos dubitamus, nec illi. Sed omnia verba sponsæ audi. Quare verbum quod adhuc sponsæ est, vis tribuere iam sponso? Omnia quæ dicit sponsa, dic: tunc respondebit sponsus. Audi euidentius hāc distinctionē quam dicturus sum, nō inuenies aliquid plus. *Cant. 1.* Annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie. Ipsa adhuc dicit, vbi pascis, vbi cubas in meridie. Et vide quia ipsa adhuc dicit. Sequitur enim, Ne fortè fiā sicut operta super greges sodalium tuorum. Puto omnes peritos imperitosq; discernere genus masculinū & fœmininū. Operta, quæro cuius generis sit: ab omni homine quæro, masculini est, an fœminini? Annuncia, inquit, mihi quem dilexit anima mea. Quē, cum dicit, masculum alloquitur, sponsum alloquitur. Quia verò femina virū alloquitur, cōsequētia verba indicant, Annuncia mihi, vbi pascis, vbi cubas in meridie. ne forte fiam sicut operta. Audi tu operta, vt fiant tibi hæc aperta. Annuncia mihi quē dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie: ne for-I te fiam sicut operta super greges sodaliū tuorum. Hucusque verba sponsæ. Iam incipiunt verba sponsi de manifesto: Nisi cognoueris temetipsam. Agnosce euidenter fœminam. Temetipsam, ô pulchra inter mulieres. Nisi cognoueris temetipsam, ô pulchra inter mulieres, exi tu in vestigiis gregum, & pasce hędos tuos in tabernaculis pastorum, non in tabernaculo pastoris. Vide quomodo comminetur sponsus: vide quemadmodum in periculo, quamuis ille dulcis, abstulit de medio blandimenta. Quàm blande illa: annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie. Veniet enim dies medius, quando ad vmbracula concurrant pastores, & forte latebit me vbi tu pascis, & vbi cubas in meridie, & volo mihi annuncies ne forte fiam sicut operta. id est, sicut occulta & non cognita. Ego enim manifesta sum, sed ne sicut occulta & sicut celata incidam super greges sodalium tuorum. Omnes enim hæretici à Christo exierunt, omnes qui facti sunt pastores mali, habentes greges suos sub nomine Christi, illius sodales fuerunt, illius conuiuium acceperunt. *Sodales.* Sodales enim dicuntur tanquam vnius conuiuij. Latina enim lingua sic dicti sunt sodales, quasi simul edales, eo quòd simul edant. Audi illum in Psalmo arguētem so- K dales malos, id est, vnius conuiuij: *Psal. 54.* Si inimicus, inquit, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & si super me magna locutus fuisset, abscondissem me vtique ab eo: tu verò vnanimis & notus meus, dux meus, qui simul mecum dulces capiēbas cibos. Ergo multi sodales ingrati mensæ dominicæ exierunt foras: mali sodales fecerunt sibi mensas suas, & erexerunt sibi altaria cōtra altare. in eus ista timet errare. Et si putas quia meridies Africa est, quanquā possem obtinere magis mundi meridiē esse partes Aegypti, & illas exustas sole regiones vbi pluuia non apparet, quia ipse est meridies vbi feruet medius dies, ibi autem eremus plena milibus seruorum dei. Vnde si ad meridiem locorum velimus aduertere, quare non ibi pascat magis ille & ibi requiescat, quando antè prædictum est, Vbera erunt deserta eremi? Sed ecce cōsentio, Africa sit meridies. Hic sunt sodales mali. Ecclesia transmarina in aliquo suorum nauigante, in Africa solicita ne erret, inuocat sponsum suum, & dicit ei, Abundare audio hæreticos in Africa, abūdare audio rebaptizatores in Africa: esse autem ibi tuos nō minus audio. Et illud audio, & hoc audio, sed qui sint tui, à te volo audire. Annūcia mihi quē dilexit anima mea, L vbi pascis, vbi cubas in meridie: in illo meridie vbi audio duas partes esse, vnam Donati, alterā toto orbe tuo cohærētē.. Tu mihi dic quò eā, ne forte velut operta, id est, ignota fiā super greges sodaliū tuorum, & incurrā in greges hęreticorum, conantes ponere lapidem super lapidem qui destruatur, ne irruam in rebaptizatores, annuncia mihi. Et ille qui commendat vnitatem pastoris, qui in hac lectione dixit, Ego pascam: Pastores autē reprobat, qui multi esse voluerunt, vnitatē amiserunt: seuerissime non blande respondens, sed pro magnitudine periculi, Nisi cognoueris, inquit, temetipsam ò pulchra inter mulieres. Pulchra es inter mulieres, sed agnosce te. Vbi te agnosces? In toto orbe terrarum. Si enim pulchra, vnitas est in te: vbi diuisio, fœditas est, nō pulchritudo. Nisi cognoueris temetipsam. In me credidisti, agnosce te in me. Quomodo credidisti? Quomodo & illi mali sodales consentiunt verbum carnem factum, natum ex virgine, crucifixum, resurrexisse, ascendisse in cœlos. Si talem me credidisti, talem & illi sonant. Cognosce & tu me in cœlo, & in toto orbe terrarum. M Vnumquēlibet ex Ecclesia tanquā Ecclesiā Christus alloquitur. Nam quomodo Ecclesia quærit Ecclesiam? Secundū ipsos loquor Annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas? Quid quærit? Ecclesiam. Et ille tanquam ostēdens Ecclesiam dicit, In meridie, sicut illi volunt. Respondeāt mihi, quomodo Ecclesia quærat Ecclesiā. Anoūcia mihi quē dilexit anima mea. Quæ loquitur? Ecclesia. Quid sibi vult annunciari? Vbi pascis, vbi cubas, id est, vbi sit ecclesia. Ecclesia loquitur & interrogat vbi sit Ecclesia: & respondet ille, vt putant, in meridie. Si in solo meridie est, vt dicunt, in Africa, quomodo ipsa interrogat vbi ipsa sit? An verò portio Ecclesiæ trāsmarinæ bene interrogat de meridie ne hic erret? Alloquitur vnūquodq; membrorum Ecclesiæ suæ Christus, tanquam suam Ecclesiam, & dicit, Nisi cognoueris temetipsam ô pulchra inter mulieres, exi. Exire hæreticorum est. Aut cognosce te, aut exi: quia si te nō cognoueris, exitura es. Exitura es, quò? In vestigiis gregum, sequendo malos greges. Ne forte putes quia oues sequeris si exis, audi quid sequitur, Exi tu in vestigiis gregum, & pasce hœdos tuos, iam non oues. Nostis fratres, vbi erunt hœdi? Ad sinistram erunt

omnes

A omnes qui exierunt ab Ecclesia. Manenti Petro dicitur, *Ioan 21.* Pasce oues meas: exeūti hæretico, pasce hædos tuos. Est, inquiunt, & aliud testimonium nihilo minus contra te. Dic, audiamus. Erit sic contra te, quomodo hoc putabas pro te. Si meridiem, inquiunt, interpretaris Aegyptū. multis quidē modis interpretamur meridiē, & Aegyptū possumus ad locum mundi, & ipsam Africam sic intelligere. Audi quid intelligā per meridiē, intelligo feruore spiritaliū, flagrantē ignē charitatis, splēdentem *Psal. 89.* lumine veritatis. Nā dicitur in quodā Psalmo, Dexteram tuam notā fac mihi, & eruditos corde in sapientia. Dexteram, non hædos: & eruditos corde in sapientia, *Esa. 58.* ipsi sunt meridies. Vnde dicitur à propheta, Et tenebræ tuæ sicut meridies erunt. Multis ergo modis possumus intelligere meridiem, sed prorsus Africā intelligo. Accipio à te aliquid fortè melius quàm saperem, nisi à te cōmemorarer, Africa sit meridies. Timet Ecclesia trāsmarina incidere in rebaptizatores, timet incidere tanquam ignota in greges sodaliū, quærit ab sponso suo ve annunciet illi vbi pascat, vbi cubet in meridie, quia in ipso meridie in aliis pascit, in aliis nō pascit: in aliis cu-B bat, in aliis non cubat. Audiat consilium, veniat ad catholicam Ecclesiam, non incurrat in greges sodalium, nun pascat hædos suos. Sed dic aliud quod te dicebas *Abacuc. 3.* esse dicturum. Propheta, inquit, ait, Deus ab Africo veniet. Et iam vbi Africus, vtique Africa. O testimoniū, Deus ab Africo veniet, & ab Africa veniet deus. Alterū Christum in Africa nasci, & ire per mundum hæretici annunciant. Rogo quid est, Deus ab Africo veniet? Si diceretis, Deus in Africa remāsit, vtique turpiter diceretis: nunc autem etiā ab Africa veniet dicitis Christus. Nouimus vbi sit natus Christus, vbi sit passus, vbi in cœlum ascenderit, vnde discipulos miserit, vbi eos spiritu sancto repleuerit, vbi per totum mundum euāgelizare iusserit, & obtemperauerunt ei, & adimpletur orbis terrarum Euāgelio, & tu dicis, Deus ab Africa veniet? Frgo tu mihi, inquit, expone quid est, Deus ab Africo veniet? Dic totum, & fortassis intelliges. Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte vmbroso. Tu mihi expone, si iam ab Africa, quomodo de monte vmbroso? De Numidia nata est pars Donati, ipsi missi sunt primi in dissensionem & tumultum, & scandalū, quærentes ingens C vulnus. Numidæ miserunt, Secundus Tigisitanus missit. Vbi sit Tigisi, notum est. Qui missi sunt clerici, extra congregauerunt ab Ecclesia: ad clericos Carthaginis accedere noluerūt, visitaturem posuerunt, à Lucilla susceptu sunt. Author totius huius mali, Numida hæreticus fuit, in Numidia, vnde ventū est huc. Cum tāto malo muscarium vix inuenitur, in cupsonibus habitant, quomodo mons vmbrosus Numidia? Dic mihi ergo, noli mihi hucusq; recitare, Deus ab Africo, exigo & sequentia, Et sanctus de mōte vmbroso. Sed ostende mihi partem Donati à Numidia, de monte vmbroso venire. Inuenis nuda omnia, pingues quidem campos, sed frumentarios, non oliuetis fertiles, non cæteris nemoribus amœnos. Vnde ergo mons vmbrosus in Numi-*Cap. XVI.* diæ partibus? Vnde hoc scandalum venit? Tu mihi, inquit, ergo expone quid est, Deus ab Africo veniet, & sanctus de mōte vmbroso? Vide quàm facile expo-*Lucæ 24.* nam. Primò illud audi quod ait dominus, Oportebat Christū pati, & resurgere tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitētiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce vnde venit, Incipiētib' cū dixit: inde vtiq; se in sanctis suis ad alias gentes venturum esse prædixit. Lege diuisionē terræ filiorum Israël in omnibus tribubus in libro Iesu D Naue, vbi apertè dictum est, Hiebus ab Africo, quæ est Hierusalem. Lege, quære, & inuenies. Vtinam cum inueneris, credas: vtinam animositatē deponas. Hiebus ab Africo quæ est Hierusalem. Et dominus, Incipientibus ab Hierusalem, hoc est, deus ab Africo veniet. Quomodo ergo à monte vmbroso? Euangelium iam lege. De monte oliueti Christus ascendit in cœlum. Sequere. Et quid dilucidi'? Audis, ab Africo: audisti, de monte vmbroso. Legem recitamus, Euangelium recitamus. Audisti, Incipientibus ab Hierusalem: audi, per omnes gētes, in eodem propheta. Sequere verba illa quæ contempsisti, vel illa quæ prætermisisti, Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte vmbroso. Cooperiet montes vmbra eius, & gloria eius plena est terra. Per omnes ergo gentes incipiētibus ab Hierusalem. Quomodo incipiētibus ab Hierusalem? Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte vmbroso & condenso: id est, à monte oliueti vnde ascendit in cœlum, vnde misit discipulos suos, vbi etiam ascensurus ait, Non enim ve-*Act. 1.* strum est scire tempora quæ pater posuit in sua potesta-E te, sed accipietis virtutem ex alto, & eritis mihi testes. Videte quomodo incipit Euāgelium, Et eritis mihi testes in Hierusalem & in Iudæā & Samariā, & in totam terram. Ergo deo veniente Christo, & nomen eius, & prædicatio Euāgelij eius ab Hierusalem, id est, ab Africo, & à monte vmbroso, id est, à monte oliueti, per omnes gentes diffamatum est Euangelium. Operuit montes vmbra eius, id est, refrigerium eius, protectio eius: & laudis eius plena est terra. Cantate ergo cum tota terra canticū nouum, non cāticum vetus cum angulo terræ.

Dicunt & aliud, Cyrenæus, inquiunt, quidam Simō *Cap. XVII.* angariatus est vt tolleret crucem domini. Legimus: sed quid te adiuuet, volo scire. Cyrenæus, inquit, Afer est, Quare ipse angariatus est qui crucem tolleret? Vbi sit Cyrene, fortè nescis. Libyæ Pentapolis est, contigua est Africæ, ad Orientē magis pertinet, vel in distributione prouinciarū imperatorem cognosce. Imperator orientalis mittit iudicem ad Cyrenen. Breuiter respondeo, Vbi est pars Donati, non inuenitur Cyrene: vbi est Cyrene, non inuenitur pars Donati. Manifesta veritas cōuincit errorē. Det mihi Cyrenen vbi est pars Donati, det mihi partem Donati vbi est Cyrene. Manifestū est F enim fratres, in Pentapoli ecclesiam esse catholicā, partem Donati ibi non esse. Sed securi irrideamus flendos, & fleamus irridendos. Quid dicis? Meritum Cyrenensis huius magnum cōmemoras, quia tulit crucē domini, & Afrum dicis, Oriētalis est. Libya enim duobus modis dicitur, vel ista quę proprie Africa est, vel illa Oriētis pars, quæ contigua est Africæ, & omnino collimitanea. Sed Afer fuerit Cyrenēsis, beatum putas quòd angariatus crucem tulerit? Quanto melius fortè diceret quis in Arimathia remāsisse Ecclesiam Christi, quia Ioseph ille diues ab Arimathia, habens ante oculos regnū dei, non angariatus, non coactus venit ad crucem domini: cum cæteri formidarent, petiit à Pilato sepelien-*Ioan. 19.* dum corpus domini, de ligno deposuit, obsecutus est funeri, in sepulchro condidit, laudatus est in Euangelio? Quia vero de Arimathia fuit iste pius tantum exhibens obsequium corpori domini, in Arimathia remāsit Ecclesia? Aut si magis vos delectat angariatus, id est, qui cogitur tollere crucem: rectè ergo faciunt imperatores catholici, qui vos cogunt ad vnitatem.

FINIS.

G

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI.

De ouibus Liber ſiue Homilia.

Cap. I. Quis ſit paſtor, & quæ oues.

VErba quæ cãtauimus, cõtinent profeſſionem noſtrã, quia oues dei ſumus, nec importune poſcimus cum lachrymis eius miſericordiam cui⁹ oues ſumus. Diximus enim, Ploremus ante dominum qui fecit nos, quoniam ipſe eſt domin⁹ deus noſter. *Pſal. 94.* Ne quiſquã plorãs ſe exaudiri poſſe deſperet, cõmemorata eſt neceſſitudo quædã exaudiẽdi nos deo, quoniã ipſe eſt dominus deus noſter qui fecit nos. Ille deus noſter, nos populus paſcuæ eius, & oues manuũ eius. Paſtores homines, vel etiam patresfamilias domini pecorũ. oues quas habent, nõ ipſi fecerunt: oues quas paſcũt, nõ ipſi creauerunt: noſter autẽ dominus deus, quia deus & creator eſt, fecit ſibi oues quas habeat, & quas paſcat: nec alter inſtituit quas ipſe paſcit, nec quas ipſe inſtituit, alter paſcit. Plorem⁹ ergo ante illum. Neq; enim in bono ſumus, dũ in hoc ſeculo ſumus. Cum enim placebimus domino in regione viuorũ, tunc detergentur lachrymæ noſtræ, & dicemus ei laudes qui nos exemit de vinculis mortis, pedes noſtros à lapſu, oculos noſtros à lachrymis, vt placeamus domino in regione viuorũ: *Pſal. 114.* quia difficile eſt vt ei placeatur in regione mortuorum. Eſt autem & hic vnde illi placeam⁹, eius miſericordiam in his deprecando, à peccatis nos quantum poſſumus abſtinendo, in quantum autem nõ poſſumus confitendo atq; plangendo. Ita in hac vita ſumus ſperantes aliam vitam, plorantes in ſpe, imò plorantes in re, gaudentes in ſpe. Profeſſi ergo in hoc cantico quia ſumus oues eius, populus paſcuæ eius, oues manuũ eius: audiamus quid ad nos loquatur tanquam ad oues ſuas. Pridem paſtoribus loquebatur ſuperiore lectione, præſenti autem & hodierna ouibus loquitur. In illis ergo eius verbis nos cum tremore audiebamus, vos cum ſecuritate. Quid ergo in iſtis verbis hodiernis? Nunquid viciſſim nos cum ſecuritate, vos cũ tremore? Nõ vtiq;.

I Primò, quia etſi paſtores ſumus, paſtor nõ ſolum quod dicitur ad paſtores cum tremore audit, ſed etiam quod dicitur ad oues. ſi enim ſecurus audit quod ad oues dicitur, non eſt illi cura de ouibus. Deinde iam & tũc diximus charitati veſtræ, duo quædam in nobis eſſe conſideranda: vnum quòd Chriſtiani ſumus, alterum quòd præpoſiti ſumus. *De paſtoribus ca. primo.* Quòd ergo præpoſiti ſumus, inter paſtores deputamur, ſi boni ſumus. Quòd autẽ Chriſtiani ſumus, & nos vobiſcũ oues ſumus. Siue ergo dominus paſturibus loquatur, ſiue ouibus, nos omnia cũ tremore oportet audire, nec recedet ſolicitudo de cordibus noſtris, vt ploremus ante dominum qui fecit nos. *Pſal 94.*

Cap. II. Audiamus itaq; fratres, vnde dominus oues ſuas improbas corripiat, & quid promittat ouibus ſuis. Et vos, inquit, oues meæ, hæc dicit dominus deus. *Ezech. 34.* Primò, quãta fœlicitas eſt eſſe gregem dei, ſi quis etiam cogitet, fratres, etiam in iſtis lachrymis, & in iſtis tribulationibus magnum gaudium concipit. Neque enim in eius grege eſt quem lupi poſſunt flagellare, aut cuius ſomniũ poſſunt captare prædones. Illi enim dictum eſt, Qui paſcit Iſraël: *Pſal. 97.* de quo dictum eſt, Non dormiet, neque dormitabit, qui cuſtodit Iſraël. *Pſal. 110.* Vigilat ergo ſuper nos ille vigilantibus nobis, vigilat & dormiẽtibus nobis. Si ergo K de paſtore homine ſecurum eſt pecus hominis, quanta debet eſſe noſtra ſecuritas paſcente deo, non tantũ quia paſcit nos, ſed etiam quia fecit nos?

Cap. III. Vna eſt noſtra ſolicitudo quæ nobis imponitur, audire vocem paſtoris, & eſt nunc tempus audiendi, quia ille nondum aſſumpſit tẽpus iudicandi. Qui loquitur modò, tacet. Loquitur enim modò in præcepto, tacet in iudicio. Ideo dicit quodam in loco, Tacui, nunquid ſemper tacebo? *Eſa. 42.* Quomodo tacuit, cum hoc ipſum loquendo dixerit? Qui dicit, tacui, non tacet, quia & hoc ipſum dicere, tacui, nõ tacere eſt. Audio ergo te loquentem in tot præceptis, in tot ſacramẽtis, in tot paginis, in tot libris. Audio deniq; in hoc ipſo quod dicis. Tacui, nunquid ſemper tacebo? Quomodo ergo tacuiſti? Quia nondum dico, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. *Matt. 25.* & nondum dico alius, Ite maledicti in ignẽ æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. & nondum hæc ipſa ita dico vt iã prædicaui. Vltimam ſententiã quam dicturus eſt iudex, in tabella deſcriptur⁹ manu ſua, vltra quam ſententiam nihil iam iudicaturus eſt, partes non audiunt. Illis foras exeuntibus ſcribitur, attonitæ L ſunt ambæ partes atque ſuſpenſæ, contra quam vel pro qua ſententia illius procedat. Magnum ſecretum iudicis, vnde ſecretarium nominatur. Magnus timor eorum qui in cauſa ſunt. quid ille cogitet, & quid ſcribat, ignoratur: & homo eſt, & illi de quibus ille iudicat, vtique homines ſunt. Ille autem deus noſter eſt, & nos populus paſcuæ eius, & oues manuum eius. *Pſal. 94.* Et cum ſit ille creator, nos creatura, ille immortalis, nos mortales: ille inuiſibilis, nos viſibiles: voluit nos latere in hac vita, quã vltimam ſententiam in fine dicturus ſit. Nemo ante dicit, damno, qui vult damnare: nemo ante dicit, ferio, qui vult ferire.

Cap. IIII. De patiẽtia & bonitate paſtoris. Magna ergo lenitas, magna miſericordia, magna manſuetudo, ſed ſi nõ abutamur patientia eius ad noſtram nequitiã, & illo peccata noſtra portante, nos quaſi faciẽdo ei onus augeamus peccata peccatis, quaſi vt ille plus portet qui non laborat cum portat peccata noſtra, quibus adhuc parcit, quia adhuc ſuſtinet, & illius oſtendunt patientiam, noſtrã cumulant ſarcinã. Ignoras, inquit, quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit? *Roma. 2.* Patientia dei illa eſt, quam taciturnitatẽ vocat, de qua dicit, Tacui, nũquid ſemper tacebo? Ergo cum argueret quoſdam & diceret, Qui prædicas M non furandũ, furaris: qui dicis nõ adulterandum, adulteras, &c. ait, An diuitias bonitatis eius & longanimitatis cõtemnis? Quia ille bonus eſt, quia longanimis, quia videt & tacet, quia videt & ſuſtinet, putas illũ iniquum? Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit? Et vide ſi ſemper tacebit, qui modo tacet. Tu autem, inquit, ſecundum duritiam cordis tui & cor impœnitens theſaurizas tibi irã in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Ergo tacet, nunquid ſemper tacebit? Item dicit poſt quædam enumerata peccata, Hęc feciſti & tacui. id eſt, hæc feciſti, & non vindicaui, ſuſpicatus es iniquitatem, quòd ero tui ſimilis. *Pſal. 49.* Et re vera hoc cogitãt mali, cum multa fecerint mala, & mali ſibi accidere nihil viderint, non tantùm placent eis facta ſua mala, ſed etiam deo placere putãt. intantum procedit impietas, vt & deum ſimilem ſibi exiſtimet impius cõtemptor. Et cum deus adducat eum monendo, docendo, hortando, corripiendo ad ſimilitudinẽ ſuam: non ſolùm non ſequitur ſimilitudinẽ dei, ſed deum vult ducere ad ſimilitudinem ſuam. Hæc eſt iniquitas maior, dum ipſa peccata, à quibus ſe non

corrigit,

A corrigit, deo placere putat, Suspicatus es iniquitatem, quòd ero tibi similis. Et quid sequitur? Arguā te. Quare hoc? Tacui, nunquid semper tacebo? Itaque fratres, quoniā sermo iste qui de ore procedit, & me terret & vos: (omnes enim vnam spem habem⁹ bonā in illo, & omnes pariter timere debemus, ne illo offenso non inueniamus quod speramus, sed experiamur quod contempsimus, audiamus omnes tāquam oues dei, dum loquitur qui tacet, dum monet nos, & nondum iudicat nos qui fecit nos, dum vacat audire, dum licet & legere.

Cap. V. De nō euellendis zizaniis ante messem, & nō separādis ouibus ante iudicium.

Et vos inquit, oues meæ, hæc dicit dominus deus, Ecce ego iudico inter ouem & ouem, & hircos & arietes. Quid hic faciunt hirci in grege dei? In iisdem pascuis, in iisdem fontibus, & hirci tamē sinistræ destinati, dextris miscentur, & prius tolerantur quàm separabuntur, & hic exercetur ouium patientia ad similitudinem patientiæ dei. Separatio enim ab illo erit aliorū ad sinistram, aliorum ad dexteram. Nūc autem ipse tacet, tu vis loqui. Sed vnde dico, tu vis loqui? Vnde ipse tacet? A vindicta iudicij, non à verbo correptionis. Ipse nondum separat, tu vis separare? Ipse mixta tolerat qui B seminauit. Si ante ventilationem frumentum vis esse purgatum, tuo vento pessime vētilaberis. Licuerit dicere seruis, Vis imus & colligimus ea? Stomachi sunt enim videndo zizania, & doluerūt segeti bonæ permixta zizania, & dixerunt, Nōne bonum semen seminasti? vnde ergo apparuerunt zizania? Ille rationem reddidit vnde apparuerunt, non tamen permisit vt ante tempus euellerentur: quamuis & ipsi serui stomacbati aduersus zizania, consilium tamen & præceptum à domino expetierunt. Displicebant illa inter segetem, sed videbāt serui, quia si vel in ipsis zizaniis euellendis aliquid sua sponte facerent, ipsi zizaniis annumerarētur. A domino expectauerunt præceptum, iussionem regis sui quæsierunt: Vis imus & colligim⁹? Et ille, Non. Et reddidit inde causam, Ne forté cū vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum. Sedabat eos ab indignatione, nec reliquit in dolore. Graue enī videbatur seruis esse zizania inter frumētum: & vere graue erat. Sed alia est agri cōditio, alia quies horrei. Tolera, ad hoc enim natus es: tolera, quia forté toleratus es. Si semper bonus fuisti, habeto misericordiā: si aliquādo malus fuisti, noli perdere memoriā. Et quis est semper bonus? Facilius C si te deus diligenter discutiat, inueniet te etiam nūc malum, quàm tu te semper bonū. Ergo toleranda sunt zizania hæc inter frumētum, hirci inter arietes, hædi inter oues. Quid autem ille de frumento? In tempore, inquit, messis dicam messoribus, Colligite primùm zizania, & alligate in fasciculos ad cōburendum ea, triticū autē meū recondite in horreo. Transiet ergo agri concretio, veniet messis discretio. Exigit nunc domin⁹ de nobis patientiam, quam proponit in se dicens tibi, Ego certe si voluero modò iudicare, nūquid inique iudicabo? Ego certe si voluero iudicare, nunquid falli potero? Si ego qui semper recte iudico, & qui falli nō possum, differo iudicium meum, tu ignorans quemadmodum iudicandus sis, audes tam præpropere iudicare? Videte fratres quemadmodū illis seruis volentibus ante tempus eradicare zizania, hoc opus nec in messe concessit. Ait enim, In tempore messis dicam messoribus: nō ait, dicam vobis. Sed quid si ipsi serui messores erunt? Non. Nam exponens omnia singulatim, messores, ait, angeli sunt. Homo ergo carne septus, carnem portans, aut forte caro totus, id est, caro corpore, carnalis animo, audes vsurpare officium alienū, quod nec in messe erit tuum?

Matt. 13.

Hoc de separādis zizaniis. De hircis autem quid? Cum D venerit filius hominis & omnes angeli cum eo, sedebit in sede gloriæ suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eas sicut pastor separat oues ab hædis. Et veniet & separabit: veniet messis, & separabūtur. Modò ergo tempus separationis non est, sed tolerationis. Nec ideo ista dicimus fratres, vt corripiendi dormiat diligentia, imò verò ne in illud iudicium incauti veniamus & cæci negligētes cæcitatem nostram subitò nos ad sinistram inueniam⁹: disciplina exerceatur, iudicium non præcipitetur.

Matt. 25.

Cap. VI.

Quid ergo dominus? Ecce ego iudico inter ouem & ouem, & hircos & arietes. Ecce ego iudico. Magna securitas, ipse iudicat, securi sint boni. Iudicem ipsorū nullus aduersarius corrumpit, nullus aduocatus circūuenit, nullus testis illudit. Sed quantum securi sunt boni, tantum timeāt mali. Non talis iudicat, cui aliquid abscondetur. Nunquid enim deus iudicans quæsiturus est testes, per quos discat qui sis? Vnde potest falli qui sis, qui nouerat quid esses futurus? Te interrogat, non alium de te. Dominus, inquit, interrogat iustum & impium. Interrogat autem E te, non vt discat à te, sed vt confundat te. Habentes verò talem iudicem, quem nemo contra nos fallit, nemo pro nobis: sic agamus, vt eius iudicium venturum non timeamus, sed expectemus & desideremus. Nunquid enim frumenta timent ne mittantur in horreum? Imò optant vehementer & desiderant. Nunquid oues timent ne ponantur ad dexteram? Imò nihil eis tam tardum est quàm donec fiat. Hi verò ex animo & tota synceritate dicunt cum orant, Adueniat regnum tuum. Mali verò hominis in his verbis & cor trepidat, & lingua titubat. Quomodo enim dicit, Adueniat regnum tuum? Ecce venit. Qualem te inueniet? Sic ergo age vt securus ores. Et si quid forté inest in conscientia errati atque peccati, habes in ipsa oratione medicinam, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Voluit enim deus sic te esse debitoré, vt habeas debitorem. Peccando quippe inimicum te facis deo, sed attēde ne forté tu habeas inimicū. Dimitte, & dimittetur tibi. Quod facis qui potes in peccato inueniri, hoc in te faciet, qui de nullo peccato poterit iudicari. Si autem vt homo in peccato positus, peccatori tuo non parcis, nec tuam in illo conditionem respicis, nec de cætero lapsum tuæ fragilitatis horrescis, quid F tibi facturus est qui tam securus iudicat, quomodo qui nunquam peccat? Danda ergo opera est puræ conscientiæ, & si forté aliquis inest scrupulus, præueniamus faciem eius in confessione. In Psalmo autem cum nunc cantaretur, audiuimus: Præueniamus faciem eius in cōfessione. Præueniamus eum, ne ipse nos præueniat. Post confessionem non afferet vltionem, si & tu post cōfessionem non repetas iniquitatem. Præueni antequam præueniaris. Quia enim vēturus est, certum est: perdes, si non desideras quod futurum est. Nam & te nolente venturus est. Nunquid eū dilatur⁹ es recusando, ne veniat? Sicut nouerat horā qua iudicari debuit, sic nouit & horā qua debeat iudicare. Veniet ille, tu vide qualis futur⁹ sis. Hodie inest scrupulus, hodie fit cōfessio, hodie renūcietur scrupulo, hodie dimittatur, hodie laxetur. Non est vt dicas, differt deus veniā: tu noli differre medicinam tuam. Habes enim aliquid in animo quod te angat: & si angit, & solicitat. Vtique si in domo tua esset lapis offendēs oculos tuos, iuberes eum auferri de medio, maxime si aliquē paulo maiorem hospitem in domo tua esses recepturus. Cum ergo deum inuocas, in

Psal. 10.

Matt. 6.

Ibidem.

Psal. 94.

G te vocas: quomodo veniet ad te, cui locũ quò recipias, non mundasti? Sed minus idoneus es auferre de corde tuo, quod tibi ipse fecisti: ipsum inuoca, vt mundet: ipsum inuita, vt intret: dum tamẽ quod facturus es, modo facias, cum loquitur monendo, & tacet iudicando. Dixit hic hircos, dixit & arietes, & iudicat inter eos.

Cap. VIII. De doctrina nõ amaro corde cõmunicãda. Ezech. 34.

Et quid ei dicit? Nunquid non sufficit vobis quia bona pascua pascebatis, & reliquias pascuæ vestræ conculcabatis pedibus vestris, & potabatis aquã, quæ subsidebat, id est, quæ pura & tranquilla erat, & reliquã pedibus vestris turbabatis, & oues meæ cõculcationes pedum vestrorum depascebant, & conturbatam pedibus vestris aquam potabant? Quid est hoc? Pascua dei bona sunt, & fontes dei puri sunt. Habemus hoc in scripturis sanctis. Qui sunt ergo qui quod tranquillum est inde bibunt, & quod mundum est inde pascuntur, & cõculcant reliquias & turbant aquam, vt oues aliæ conculcatas herbas accipiant, & aquam conturbatam bibant? Et hoc vtiq; videtis displicere pastori, qui dicit dum fiunt ista, Ego iudico inter ouem & ouem: ad hoc vtique ne

H fiant. Sunt multi qui tranquillè discunt, perturbatè docent, & cum habeant doctorem patientem, sæuiunt in discẽtem. Quàm nos enim tranquillè doceat ipsa scriptura, quis nescit? Venit ergo aliquis & legit præcepta dei, legit & capit, capit tranquillus de trãquillo bibens, de viridi & mũdo pascens. Venit aliquis audire ab illo aliquid: indignatur: perturbatur: tarditatem aliquãdo serius intelligẽtis accusando turbatum facit minus intelligere quod potuit audire tranquillus. Nec hoc ideo dixerim fratres, quia nõ est aliquando corripienda duritia, quam ipsa tanta veritatis tranquillitas corripit dicens, O insensati & tardi corde ad credendum: si ista fiunt ea dilectione, qua volumus curam incutere hominibus ad incutiendam diligentiam intentionis, & ad serenandam fortè nubem mẽtis suæ, quam de curis seculi cõtraxerunt, & fortè cogitando alia inutilia, quod vtile est audire non possunt. Deinde etiam si in se aliquis videat tarditatem, non sine causa ille accusatur, vt deum roget, & soluat tarditatem, donet veritatem. Aut enim si negligẽtia nostra minus intelligimus quod audiuimus, vtique negligentia corripienda est: aut si tarditas est, cum fuerit accusata, erit vnde rogetur deus. Nec doctores ergo tales reprehẽdẽdi sunt: sed qui hoc faciunt animo amaro, animo inuido, ipsi conculcant

Cõtra prædicatores minimum sinceres.

Luca 24.

I pascua, & cõturbãt fontes, qui quod fortè nouerint, ita volunt nosse, vt alij non nouerint. Malignæ mentis homines, tartareo zelo pleni, liuidi non in corpore, sed in corde. legerũt & intellexerunt: cum interrogati fuerint, Multum est ad te, Ego tibi ista credam? &, Tu dignus ea ista legere vel audire? Quid turbas aquam? Ambobus fons manat. Quid conculcas herbas communes? Non tu pluisti vt nascerẽtur.

Cap. IX. Quòd non sufficiat bene viuere, nisi etiam quisque coram hominibus bene sudeat cõuersari.

Est aliud in his verbis quod non absurde potest intelligi. Sunt homines qui putant sibi in bene viuendo sufficere conscientiam, & nõ valde curant quid de illis alter existimet: ignorantes quia cum homo viderit hominem bonæ cõscientiæ negligentius viuentem, passim se cuilibet & vbilibet cõiungentem, habentem scientiam quòd nihil sit idolum, & tamen in idolio recumbentem, conscientia illius cum sit infirma, ædificatur non ad ea quæ perscrutatur, sed ad ea quę suspicatur. Neque enim homo pater tuus, frater tuus, intrare potest in conscientiam tuam quam nouit deus. Cõscientia tua coram deo est, conuersatio tua coram fratre tuo. Si de te ille aliquid mali suspicans, peritu[r?] ... ædificatur ad aliquid faciendum, quod te

1. Cor. 8.

putat facere dum sic viuis, quid prodest quia vẽter conscientiæ tuæ hausit aquam puram, & ille de tua negligentia cõuersationem bibit turbatam? Et audis tales cũ corripiuntur ne ista faciant, respõdere nobis & dicere, Apostolus dixit, Si hominibus placere vellem, Christi seruus non essem. Et hic aquam turbas, pascua conculcas. Attende meli⁹, ne & tibi aquã turbet quod ait Apostolus, Si hominibus placere vellem, Christi seruus nõ essem. Optime accipio apostolicam sententiam, libẽter agnosco. Sed aliud in Apostolo nõ legisti, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi prodest, sed quod multis, vt salui fiant. Rursus eundem Apostolum non audisti, Sine offensione estote Iudæis & Gręcis & Ecclesiæ dei? Tertio eundem Apostolum nõ audisti, Prouidemus enim bona non solùm coram deo, sed etiam coram hominibus? Ait ergo ille, Expone itaque mihi quomodo intelligam diuersa atq; contraria hæc dicentẽ Apostolum, Si hominibus placere vellem, Christi seruus non essem: ac dicentem, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, ac dicẽtem, Gloria nostra hæc est, testimoniũ conscientiæ nostræ: ac dicentẽ,

K

Gala. 1.

1. Cor. 10.

2. Cor. 8.

2. Cor. 1.

L Prouidemus bona nõ solùm coram deo, sed etiam coram hominibus. Si tranquillus audias, si tibiipsi aquam tuæ mentis nõ perturbes, quantum potero fortassis exponã. Sunt homines temerarij iudices, detractores, susurrones, murmuratores, quærẽtes suspicari quod non vident, quærentes etiam iactare quod nec suspicantur: contra tales quid remanet, nisi testimonium cõscientiæ nostræ. Neq; enim, fratres, etiam in illis quibus placere volumus, gloriam nostram quærimus, aut gloriam nostram quærere debemus, sed illorum salutem: vt si bene ambulamus, nos sequendo nõ errent: imitatores nostri sint, sicut & nos Christi: si autem nos nõ Christi, imitatores sint Christi. Ipse enim pascit gregem suum, & cum omnibus bene pascentibus ipse solus est, quia omnes in illo sunt. Non ergo vtilitatem nostram quærimus, quãdo hominibus placere volumus, sed gaudemus eis placere quod bonum est, propter ipsorum vtilitatem, non propter nostram dignitatem. Contra quos autẽ dixerit Apostolus, Si hominibus placere vellem, Christi seruus non essem, manifestũ est: & propter quos dixerit, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus placeo per

1. Cor. 4.

M omnia, manifestũ est: vtrunq; dilucidum, vtrunq; tranquillum, vtrunq; purũ, vtrunq; non perturbatum: tu tãtum pasce & bibe, noli cõculcare, noli perturbare. Nam & ipsum dominum Iesum Christum magistrum vtiq; audisti, Luceant opera vestra bona coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrũ qui in cœlis est: id est, qui vos fecit tales. Nos enim populus pascuæ eius, & oues manũ eius. Ille ergo laudetur, qui te fecit bonum, si bonus es: nõ tu, qui per teipsum nõ poteris esse nisi malus. Quid autem vis in contrariũ ducere veritatem, vt quãdo boni aliquid facis, te velis laudari: quãdo mali aliquid facis, dominum velis vituperari? Vtique enim qui dixit, Luceant opera vestra bona corã hominibus: ipse dixit in eodẽ sermone, Nolite facere iustitiam vestrã coram hominibus. Sed sicut in Apostolo ista tibi cõtraria videbantur, sic & in Euangelio. Si autem non perturbes aquam cordis tui, & hic agnosces pacem scripturarum, & habebis pacem cum eis & tu. Si autem tu cum eis habere nolueris pacem, tu in te committis litem tuam, illæ non amittent pacem suã. Propter illos enim qui se hominibus iactando commendant, & ita ventilant opera sua bona, vt finem

Matt. 5.

Psal. 94.

Matt. 6.

A bonorum operum ſuorum in laude hominum ponant,
eandemq; laudem hominum quaſi pro mercede com-
[Matt.6.] putent bonorum operum ſuorum, de his dicitur, Amen
dico vobis, perceperunt mercedem ſuam. Cõtra eos di-
citur, Cauete iuſtitiam veſtrã facere coram hominibus.
Proinde ſequitur, Vt videamini ab eis. Vltra non por-
rexit intentionem, hîc fecit finem: Nolite ſic facere co-
ram hominibus quicquid boni facitis, vt videamini ab
eis, vt ſit ipſe finis operis veſtri, videri ab eis. Nolite er-
go ſic, vt videamini ab eis. Hîc autem, non ibi ponit fi-
nem, vt videamur ab hominibus, corã quibus vult eſſe
bona facta noſtra, ſed ait, Luceãt opera veſtra corã ho-
minibus, vt videãt bona opera veſtra. Non quieuit, ne-
que hîc remãſit, ſed duxit te hinc rurſum, & tulit te à te.
Caderes enim ſi eſſes in te, & vbi tutus eſſes, poſuit te.
Videant, inquit, bona opera veſtra, & glorificet patrem
veſtrum qui in cœlis eſt. Noli iraſci, quia ille glorifica-
[1.Cor.1.] tur. Apud illum eſto, & in illo glorificaberis: Vt nõ glo-
rietur, ait Apoſtolus, omnis caro coram illo. Ergo ſine
gloria remanebimus? Nõ. Ait enim ipſe, Qui gloriatur,
in domino glorietur. Nã & teſtimoniũ conſcientiæ no-
B ſtræ in nobis gloria eſt, quia in illo eſt. Nã ſi ita eſt glo-
ria noſtra, vt nobis placeam⁹, & efficiamur placẽtes no-
bis, valde ſtulto homini placet, qui ſibi placet. Curem⁹
ergo fratres non tantum viuere, ſed etiam coram ho-
minibus bene conuerſari, nec tantum amemus habere
bonam conſcientiam, ſed quantum poteſt noſtra infir-
mitas, quãtum vigilantia fragilitatis humanę, curem⁹,
nihil etiam facere quod veniat in malã ſuſpicionẽ infir-
mo fratri, ne fortè puras herbas mandendo, & puras a-
quas bibendo cõculcemus paſcua dei, & oues infirmæ
cõculcatum mãducent, & turbatum bibãt: & vel prop-
[Ezech.34.] ter iſtum qui dicit, Ego iudico inter ouem & ouem. Pro
iſtis hæc dicit domin⁹ deus ad eos, Ecce ego iudico in-
ter ouem fortem & inter ouem imbecillem. Aliud ali-
[Cap.X.] quid dicat. Iam audiuimus de his qui cõculcãt her-
bas, & qui conturbant aquas: audiamus aliud gen⁹ ma-
li, & magnum genus mali. Poſtea de hircis nullam fa-
cit mentionem, ſemel illos nominauit, vt ſciremus eos
eſſe. Ipſe enim illos bene nouit. Poſtea ſic loquitur, tan-
quã omnes ſint oues. Primo quomodo ipſe videt, poſt-
ea verò quomodo nos videmus, locutus eſt. Hirci enim
quia inſunt, & quia in fine ſeparabuntur, notum ſit oui-
C bus, modò tanquã inter ouem & ouem diſcerno. Nam
ſcit prædeſtinatione & præſcientia oues & hircos ille
ſolus qui prædeſtinare potuit, qui præſcire. Modò quia
omnes ſub iugo Chriſti ſunt, & omnes ad gratiam dei
accedunt, ouem te putas, hircũ te fortè deus nouit, ſed
tanquã ouis audi quod audis, Ecce ego iudico inter o-
uem fortẽ, & inter ouem imbecillem, quoniã lateribus
& humeris veſtris impellebatis, & cornibus veſtris per-
cutiebatis, & omne quod deficiebat cõprimebatis, quo-
adusq; diſpergeretis eas foras. Quis hoc non intelligat?
Quis nõ exhorreſcat? Si nullæ oues foris ſunt, nõ eſt fa-
ctum. Si autem multas oues foris errare plangimus, væ
quorũ humeris & lateribus & cornibus factum eſt. Non
enim hæc facerent niſi fortes oues. Quæ ſunt fortes? De
ſuis viribus præſumentes. Quę ſunt fortes? De ſua iuſti-
tia gloriantes. Non diuiſerunt oues, nõ foras miſerunt,
niſi qui ſe iuſtos eſſe dixerunt: humeris audaces ad im-
pellendum, quia non portant ſarcinam dei: latera mala,
conſpirantes amici, ſocietas pertinaciæ: cornua erecta,
elata ſuperbia. Impelle lateribus & humeris, vẽtila cor-
nibus, mitte foras quod non emiſti: certe ipſa tota cauſa
eſt, quia tu iuſtus, & alij iniuſti: & indignum erat vt iu-

ſtus eſſet cum iniuſtis: indignum videlicet, vt frumẽta D
eſſent inter zizania: indignum vt oues inter hircos pa-
ſcerentur, donec paſtor veniret qui in ſeparando non
erat. Itá ne tu angelus eradicãs zizania? Non te agno-
ſcerem angelum eradicãtem zizania, nec ſi iam meſſis
veniſſet. Ante meſſem non tu, ſed quiſquis fuerit, non
eſt verus. Qui deſignauit meſſorem, deſignauit & tem-
pus. Poſſent & homines ſe dicere angelos. Inuenimus
fortaſſe in ſcripturis & homines dictos angelos: ſed ta-
men ego tempus meſſis attendo. Angeli tibi nomẽ po-
tes imponere, tempus meſſis non potes breuiare. Itaque
falſum dicis qui ſis, quia nondum venit quãdo ſis. Pro-
inde cum venerit, & veri meſſores miſſi fuerint, neſcio
vbi te inueniant, vtrum purgandum qui in horreo re-
condaris, an alligandum qui in ignem proiiciaris. Ideo
enim dico fortè, quia non audeo iudicare. Modò te fo-
ris doleo: vtrum ſis futurus intus, ignoro. Interim audi
ex alio ſcripturæ teſtimonio de te ſcriptum eſſe dum
viuis, & noli velle zizania eradicare, quando tẽpus non
eſt, ſed tu ipſe intrò redi cum tempus eſt. Dicit alia dei
ſcriptura, Filius malus ipſe ſe iuſtum dicit. Hi ſunt hu-
meri & latera & cornua tua. Male fortis, quantum me- E
lius eſſes infirmus? Male fortis, ſed non ſanus. Male for-
tis phreneticus cædit & medicum. Dicis te perfectum,
vt facias defectum. Quanto potius, quanto vtilius eſſes
infirmus, vt ille te perficeret qui nouit imperfectũ tuũ?
Et Apoſtolus Paulus vas electionis, ne extolleretur in
reuelationibus, quod dicere nõ auderemus, niſi ipſi di-
centi crederemus, In magnitudine, inquit, reuelationũ [2.Cor.12.]
ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus
ſatanæ, qui me colaphizet. Ne cornua erigeret, colaphi-
zari ſe dicebat. Propter quod, inquit, dominum tèr ro-
gaui vt auferret eũ à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gra-
tia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Eſt ergò
vtilior infirmitas quæ perficitur, quàm illa firmitas quę
impellit oues, quæ ventilat vt excludat. Filius ergo ma-
lus ipſe es, tu te iuſtum dicis: Filius malus ipſe ſe iuſtum
dicit, exitum autem ſuum non abluit. Attendite fratres
mei ſententiam quandam breuem numero verborum,
ſed ingentem pondere veritatis. Iuſtum ſe dicit, vt ex-
eat & excludat. Iuſtum ſe dicit, ſed malus eſt, ideo exi-
tum ſuum non abluit. Quid eſt non abluit? Non pur-
gat, non defendit, non excuſat. Quare enim te ſepara-
ſti, quare exiſti? Quare tibi tremit cor quando audis ex F
libris diuinis, Ex nobis exierunt, ſed nõ erant ex nobis: [1.Ioan.2.]
ſi tamẽ illa mala fortitudo, qua oues dei impellis & im-
pingis & ventilas, permittit tremorem ad cor tuum?
Nam vtique cum audis, Ex nobis exierunt, ſed non e-
rant ex nobis, ille loquebatur qui in Eccleſia erat. Ec-
cleſia toto orbe diffuſa eſt, tu quid facis foris? Neque e-
nim ego annuncio Eccleſiam toto orbe diffuſam: pro-
phetæ annunciauerunt, Apoſtoli annunciauerunt, ipſe
dominus annunciauit Eccleſiam toto orbe diffuſam.
Modò cum Pſalmus legeretur, audiuimus, Non repel- [Pſal.94.]
lit dominus plebẽ ſuam: & tanquã quæreretur, quã? quò-
niã in manu eius, inquit, omnes fines terræ. Ipſe non re-
pellit, & tu impellis. Impellis, ventilas, excludis, iactas
traditores, non probas. Cornua ſunt iſta ventilantis,
non manſuetudo paſcentis. Ecce plebs dei in finibus
terræ, ecce plebs dei gemens & plorans ante deum qui
eam fecit, dicit in Pſalmo ipſi domino ante quem plo-
rat, A finibus terræ ad te clamaui, dum angeretur cor [Pſal.60.]
meum. Vide quemadmodum ſe humiliat in angorẽ
cordis, & quid ſibi præſtitum dicit: In petra exaltaſti
me. In petra Chriſto exaltaſti, non de monte Donati

G præcipitasti. I nunc & iacta cornua, extende latera, insla humeros tuos, & impelle oues, & dic: Iustus sum. Respondebit tibi scriptura: Malus, non iustus filius, ipse se iustum dicit. Si iustus es, quare exis foras? Quid eiicis foras? Quid cum his quos eiicis, facis foras? Tanquã ouis inter hircos fuisti. melius ab istis à pastore ad dexteram separaris, quam cum ipsis ad sinistram confutaris. Hirci erant, tu ouis: pasceris cum hircis. Quid te pascua, quid te fontes offenderant? Postremò quid te ipse pastor offenderat, qui ad tẽpus gregem vtrunq; permiscuit, qui etiam sibi quando libet hoc bene facienti, tamen separationẽ in finem seruauit? Neque ille etiam si modo separaret, erraret. Ille in finem differt, tu ante tempus separas. Non expectas finem, nesciens quando tibi sit finis. Vnde hoc, nisi quia & ipsos quos tanquam hircos accusasti, falso accusasti? Nam si vere accusasses, non te separasses. Tua separatio, illorum est purgatio. Si zizania erant, quid ea voluisti ante tẽpus separare, cum ipsis permixtum triticũ esses, & eodem agro radicareris, eadem pluuia rigareris? Quare ergo existi? Nunquid inuenis causam? Quos accusas, non conuincis: exeun-

H do autẽ ante tempus, & te separando, ipse conuinceris. Vide quia filius mal^us es, ipse te iustum dicis, exitum autem tuum nõ abluis. Ego non dico tibi, tu es potius traditor. Quod si etiam dicam, facilè probo: sed ideo nolo dicere, quia tui fecerunt, non tu fecisti. Non tibi imputo facta aliena, etiã tuorum: tuum factum attẽdo, quòd foris es arguo. Exitũ tuum arguo, prorsus certe omnia remoueo quæ in vos dici possunt. Omitto ebriositates vestras, fœn^us, & vsuras super vsuras, omitto greges & furias Circumcellionum, omitto hæc omnia, & quæcunque alia quæ enumerare non possum. Non omnes forte apud vos ista faciunt. Ille qui ibi ista nõ facit, ille cui displicet ista quę ibi fiunt, ipse ergo accedat, ipse loquatur: non ei obiicio crimen alienũ, abluat exitum suum. Vides quia rectè illi dicitur, Filius malus ipse se iustum dicit. Dominus enim dicit, qui verum dicit, Filius malus ipse se iustum dicit. Non ego, sed ipse. Si vult vt ego dicam iustum, veniat, bonos fructus in catholica pace afferat, in catholica pace custodiat, quia & fructus non est, vbi nõ est tolerantia. Et fructum, inquit, afferet cum tolerantia. Vis videre quemadmodum grandinatus es? Audi ex alio loco, Væ his qui perdiderunt tolerantiam. *Eccli. 2.*

I Modo aliquem putate cogitare, quia & sæpe contingit, vbi fit Christianus. Motus est vt fit Christianus, attẽdit in nomen Christi concurrere genus humanum, nulla temporali proposita commoditate vult esse Christianus, non vt maiorem amicum conciliet, nõ vt ad concupitam vxorem perueniat, non vt aliquam pressuram huius seculi euadat, quanquam multi etiam sic intrantes corriguntur ingressi. Sed faciamus aliquem cogitãtem de anima sua, & volentem esse Christianum: attendit vbi duas partes videt, quærit causas quare se illi ab illis separauerunt. Respõdent illi: Separauim^us nos tanquam iusti à peccatoribus. Quasi verò cæco loquantur audienti quid dicant, non videnti quid agant. Si itaque inspiciens morem ipsorum, & ea quæ pauloante commemoraui dicat illis: Rogo vos, iustos vos esse dicitis, & ideo vos rectè separasse contenditis: quare apud vos sunt tales & tales? Et illi fortasse, quia negare nõ audẽt, quia ea dicuntur quæ oculis obiiciuntur, sunt quidem apud nos tales, sed nunquid omnes sumus tales? Optime. Video te foris cum peccatoribus. Quare nõ intus? Merces enim separationis tuæ esse debuit, cum peccatore non viuere. Si foris sic esses, vt quales te fingis fugisse nõ haberes, quoquo modo ferrem separationem tuam.

K Attendat ergo iste cupiẽs esse Christianus, vbi sit Christianus. Videt illos separatos quasi à peccatoribus, plenos peccatoribus. Rursus attẽdat ecclesiã Christi secundum probabile vitã morum generis humani, secũdum quos mores potest ipse etiam veniẽs de seculo vtrunq; iudicare. Videt & hic aliquos sobrios, aliquos ebriosos, aliquos patientes pauperes, aliquos rapinã rerum alienarum appetentes: & cætera talia videt hic, videt & ibi. Attendat iam deũ, quid dicat de ecclesia sua: inuenit deum dicentẽ per omnes gentes ecclesiã suam, inuenit deum etiã in ista similitudine zizaniorũ dicentẽ: Ager est hic mũdus. Non ager est Africa, sed hic mundus. Per totum mundũ frumentum, per totum mũdum zizania: tamẽ ager est mundus. Seminator filius hominis, messores angeli, non principes Circuncellionũ. Sinite crescere vtrunq; vsq; ad messem, nõ crescere zizania, & decrescere frumenta. sed vtrunq; crescere vsq; ad messem. Quam messem? Ipsum audi: Messis est finis seculi. Audit hæc planè, & rectè iudicãs quid dicit? Nõ ero in illa cõcisione, hãc ero, & bonus ero in nomine ei^us cuius ero, & bon^us ero, non meipsum bonũ faciens, sed ab illo fieri expectans, nõ meipsum bonum & iustum dicens, sed ab illo dici desiderans. Intrat, fit catholicus, ecce ipse abluit ingressum suum, abluε & tu exitũ tuũ. Nõ potes. Filius enim malus ipse se iustũ dicit, exitum autẽ suum non abluit. *Matt. 13.*

L Lateribus & humeris vestris impellebatis, & cornib^us vestris percutiebatis, & omne quod deficiebat comprimebatis, quoadusq; dispergeretis eas foras. Et saluabo oues meas. Sicut detestanda illorum iniquitas & crudelitas, ita laudãda pastoris nostri veri dei nostri misericordia, saluabit oues suas. Forte fratres mei quanuis per minimos seruos suos, forte per indignos hoc facit. Cũ hoc dicim^us, Saluat oues suas, audiant vocem pastoris sui, & sequantur eum. Non quærant ecclesiam ex ore hominum, ex ore dei quærant, ex ore Christi quærant. Ille quem dicit impium, impius est: quẽ dicit iustum, iust^us est: quẽ dicit ouem, ouis est: quem dicit hircum, hircus est. Ipse est veritas, ipse loquatur, ab illo Ecclesia quæratur. Dic nobis domine, vbi est Ecclesia tua? Et ille omnib^us: Vbi ego sum, inquit, scitis. Respondẽt omnes: In cœlo ad dexterã patris. Integra fides. Hãc docui, hanc feminaui, sed per mundũ seminaui. Cũ me inquit, confitemini in cœlo, venit vobis certe in mentẽ ille Psalm^us, Exaltare super cœlos de^us. Ecclesiã quæritis? legite quod sequitur: Et super omnẽ terram gloria tua. Ibi fratres, vbi dictũ est, Exaltare super cœlos deus, de Christo resurgẽte & ascendente: ibi statim sequitur. Et super omnem terrã gloria tua. Sponsus in cœlo est, spõsa in terra est: ille super omnes cœlos, illa super omnem terram. O hæretice, credis quod in cœlo non vides, negas quod in terra vides. Dicat ergo hæc, dicat & audiatur, saluat oues suas. Et saluabo, inquit, oues meas, & iam non erunt in vastatione: & iudicabo inter ouem & ouem, & excitabo super eas pastorem vnum. Nõnne ipse in superiori lectione dixerat: Ego pascam? Modò excitat pastorem vnum ille qui pascit. An fortè intra tam paruum interuallum lectionis tædio affect^us est pascendo, & excitauit pastorem cui commendaret curam omnium, vt ipse esset securus? Audiamus quem pastorem dicit, & ibi intelligim^us quare & ipse pastor etiam excitato isto pastore ipse pascat, & sol^us pascat. Excitabo super eas pastorẽ vnum, & pascet eas. Seruus meus Dauid ipse pascet eas. Propheriam esse de Christo venientε ad homines ex semine Dauid, intelligitis fratres, si *Cap. XI.* *Ezech. 14.* *Ioan. 14.* *Psal. 107.*

M

tempora

A tempora cognoscatis. Ipse Propheta Ezechiel tempore captiuitatis fuit, quæ facta est ex trāsmigratione populi in Babyloniā. A tempore Dauid vsq; ad tempus huius trāsmigrationis, generationes sunt quatuordecim. Ecce quāto pòst dicit: Et Dauid pascet eas. Si hoc diceret tempore Noë, aut tēpore Abrahā, aut tempore Moysi, aut tempore saltem ipsius Saulis, cui successit in regno Dauid, rectè intelligeremus de ipso Dauid filio Iesse dictum esse hoc, q̄ ipse futurus esset pastor gregis dei, cui regnanti populus ille cōmissus est: nunc verò iā regnauerat Dauid, iam de vita ista exierat, iā patribus appositus erat, iam pro merito suo quiescebat. Quid est quod dicit, Excitabo Dauid, & faciā eum pastorem vnū: nisi quia Dauid ille est, qui venit ex semine Dauid? Quomodo ergo erigit nobis pastorem deus? Quē pastorem vnū? Et pascet eas seruus me⁹ Dauid. Iam dudū ipse pascebat nos, deus pascebat nos: modò pascit nos seruus eius Dauid. Quare tanq̄ alter? Nā vtiq; cū ille pascebat, deus pascebat: & cū deus pascebat, pater & filius & spiritus sanctus pascebat. Modò excitatur & fit tāquam alter

B pastor, sed nō alter. Nō alter secundum formā dei, quia in forma dei ipse & pater vnus deus: in forma autē serui tanquā alter excitatur vt pascat, qua maior est pater. Audi vnum pascentem, & Christum pascētem: Ego & pater vnum sumus. Audi excitari Christum pascētem, Pater maior me est. Vnus ergo pascit, quia cū in forma dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo. Excitatur autem vt pascat, quia semetipsum exinaniuit formā serui accipiens. Hoc & hic ipsa verba testantur: Pascet eas seruus meus Dauid. Seruus, in forma serui: seruus, quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudine hominū factus, & habitu inuētus vt homo: humiliauit semetipsum factus obediēs vsque ad mortem, mortem autē crucis. Excitetur ergo vt pascat. Propter quod, inquit, deus exaltauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen. Iam excitato seruo suo Dauid, iam excitata forma serui, quā posuit ad dexteram suam, donauit ei nomen quod est super omne nomen. Vide quēadmodum pascat, quàm late pascat, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestriū, & infernorum. Ad quam angustam

Ioan. 10. *Ioan. 14.* *Philip. 2.* *Ibidem.*

C partem latū possessorem vanitas hæretica impingis? An tantum fidis superbis humeris & cornibus tuis, vt non cōgreges ad pastorem, sed & ipsum pastorem à grege coneris excludere? Pascet eas seruus meus Dauid. Audite oues pascentē vos Dauid. Audite vocem pastoris vestri Dauid, nō vocem latronum, nō vlulatus luporū. Pascet eas seruus meus Dauid Ipse pascet eas. O cōmendanda res, Ipse pascet eas. Nemo se dicat pascere præter ipsum, ipse pascet eas. Qui vult pascere, in illo pascat, quia ipse pascit eas. Deus pauloāte dicebat, Ego pascā: modò dicit, ipse pascet eas. Respondeat filius & dicat vobis. Vtrūq; verè dictum est, Ego & pater vnū sumus. Qui dicit, ego pascam: non mentitur dicendo, ipse pascet: & cū dicit, ipse pascet: non mentitur dicendo, ego pascā. Non credis, inquit, quia ego in patre, & pater in me est? Philippe, qui videt me, videt & patrē. Rectè dicitur, Ego pascam: rectè dicitur, Ipse pascet. Distinctio est, nō separatio, ipse pascet eas. Nolite oues expauescere, non relinquet vos qui dicit, ipse pascet eas. Deus pascit pater & filius & spirit⁹ sanct⁹: ipse deus pascit. Sed distinguenda erat forma serui, nō separanda & alienanda, & in aliā personam cōstituenda. Accepit in se creator creaturā, non mutat⁹ est creator in creaturā: assumpsit quod non erat, nō amisit quod erat. Pascet eas

Ioan. 10. *Ioan. 14.* *Cap. XII.*

seru⁹ meus Dauid. Ipse pascet eas, & erit eis in pastorē, D & ego dominus ero illis in deum. Attēdite fratres, Videte vnitatē deitatis, & personarum tamē distributionem: ne dicam⁹ eum esse filium qui pater est, aut eū esse patrē qui fili⁹ est. Ecce dixit, Ipse pascet eas: qui paulo ante dixerat, Ego pascā eas. Et erit eis, inquit, in pastorem, & ego dominus ero illis in deum. Expone nobis domine. Nemo aquā turbet: quod purum manat, de puro fonte potemus. Quid enim quasi singillatim quod dixisti, erit ipse in pastorē, ego ero in deum, tanquā ipse sit pastor noster, tu sis de⁹ noster? Quare domine tu nō es pastor noster, & ille non est deus noster? Tranquillè audi, esto māsuetus ad audiendū verbum, vt intelligas. Fortè enim modò audit me aliqua auris diuersa sentiens, & hæretico veneno tabefacta, & irridet me dicētem, patrem & filium vnum deum, cum nō irrideat tot milia fratrum habentiū animam vnā, & dicit mihi, Ecce apertè deus dicit, Erit eis in pastorē seruus meus Dauid, quem tu ipse Christum intellexisti, nec aliter potest intelligi. Rationē enim reddidisti, hæc esse dicta cum iam dormisset Dauid. Christus ergo erit eis in pastorē, E & ego, dominus ait, ero illis in deū. Ille in pastorē, ille in deum. Tu ergo mihi expone quid est, Ego pascam? Quis dicebat, ego pascam? Certe deus loquens dicebat, ego pascā. Quomodo non separauit Christum à pascēdo, cum diceret, ego pascā: sic non separauit Christum à deitate, cū diceret, ego deus. Ecce pastor est Christus, pastor est & pater. Sic deus est pater, deus est & Christus. Sicut à pastore Christo non separas patrē, sic à deo patre nō separes Christum. Habet cū filio pater pascendi miserationē, habet cū patre filius diuinitatis æqualitatem. Sed nisi ita diceret, putares eum esse patrē qui est filius. Ergo ad vnitatē deitatis te admonuit, & ad personarū distributionem, vt quod dicit, ipse pascet, & ego ero illis in deum: nō se separans à filio pascente, nec filium separans à se dominante, & in patre intelligas deū filium, & in filio intelligas pastorē patrem. Ego, inquit dominus, ero illis in deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. Quare in medio eorū? quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Princeps in medio eorum: inde & mediator dei & hominum, quia deus cum patre, homo cum hominibus. Non mediator homo præter deitatē, non mediator deus præter huma- F nitatem. Ecce mediator. Diuinitas sine humanitate nō est mediatrix, humanitas sine diuinitate non est mediatrix, sed inter diuinitatē solam & humanitatem solam mediatrix est humana diuinitas, & diuina humanitas Christi. Et seru⁹ meus Dauid princeps in medio eorum.

De deitatis vnitate & personarum distributione. *Ioan. 1.*

Ego dominus locutus sum. Non nescio quis hæreticus. Ego dominus locutus sum. Et disponā ad eos testamentum pacis. per ipsum vtiq; qui ait, Pacem meam do vobis, pacē meam relinquo vobis. Hoc est testamentum patris nostri, testamētum pacis. Quælibet hæreditas diuidatur inter cōsortes, pacis hæreditas diuidi nō potest. Pax nostra Christus est, pax facit vtraque vnum, non duo de vno. Ipse enim pax nostra dixit, qui fecit vtraque vnum. Testamētum dei est, hæreditas pax est. A concordibus consortibus possideatur, non à litigantibus diuidatur. Et disponam ad eos testamentum pacis. Vigilate hæretici, audite à pastore testamentum pacis, venite ad pacem: irascimini Christianis Imperatorib⁹, quia testamenta vestra valere noluerunt in domib⁹ vestris, videte quàm digna sit pœna. Et quid est quòd testamentum vestrū non valet in domo vestra? Quid est? Quantū est? Dolor iste admonitio est, nundū dānatio:

Cap. XIII. *Ioan. 14.* *Ephe. 2.*

G Voluit enim deus cōpati testamento pacis suæ. Condoles testamento tuo, si non stet testamētum tuum in domo tua. Certe moriturus es, & quid agatur in illa domo, postea nesciturus. In illa enim die peribūt, inquit, omnes cogitationes eius, & non cognoscet amplius locum suum. Non ergo sciturus quid postea agatur in domo tua, cū mortuus fueris: doles tamen testamentū tuū non stare in domo tua. Christus mortuus resurrexit, de cælo respexit, vt stet testamentū eius. Euigila ex dolore tuo. corrigere ex cruciatu tuo. Ligno male curuo nosti calorem solere adhiberi: corrigat te dolor iste, nōdum est flama ignis æterni, tanq̄ calor foci est admotus curuo cordi tuo, vt hinc admoneatur & corrigatur. Dole prorsus. Recte doles, nō stare testamentum tuum in domo tua. Domus dei cor tuum est. Si vis valere testamētum tuū in domo tua, quare nō vis valere testamentum dei in domo sua? Dimittis filiis tuis parietes: & si alter filios tuos diuisuros noueris quàm tu disposueris, doles. De vna domo vilissima, de tecto ruituro quantā cūram habes, quantā solicitudinem cōcipis? quemadmodum ardētibus febribus premēti morbo, ipsi morti vr-

H geoti quantum potes resistis, anhelās verba extrema vt impleas testamētum. Quot iurisperitos consulis, quantas fraudes, vt stet testamentū tuum cōtra ipsam legem Imperatoris, inquiris? De proximo tibi respondet deus, Noli fraudes quærere, noli calūniosas formulas aucupari. Vis stare testamentum tuum? stet in te meum. Doles, quia acquisitionem tuam tollit alius quem nolebas: quid de hæreditate mea tam lata, tam pia? In semine tuo benedicentur omnes gentes. Dixi ego seruo meo, dicit tibi deus, & credidit cū hæc nō videret: tu vides & negas. Ecce ille factum testamētum seruauit, tu apertū discindis. Tunc enim testamentum seruatum est, quando auditum est: tunc apertū est, quando impletum est. Vsq; ad manus tuas seruatum est testamentum. Certe hæres vis esse. Nunquid sic tecum contendit cohæres tuus, vt dicat tibi, Tolle istā partem, ego illam: aut, tolle tu minorem, & ego maiorē: Non dicit, simul diuidamus, sed simul habeamus. hoc enim voluit, qui testatus est. Aperi, & lege: & clamas, ne incenderetur ego feci: ne incenderetur, ego seruaui. Ne incēderetur seruasti? Aperi & vide, quia vnde incenderetis, seruasti: quāuis te seruasse absit vt credam, quem video non seruare quod iubet.

Et ponā ad eos testamentum pacis, & exterminabo bestias malas à terra. Bestias, hostes testamēti pacis. De illis bestiis dicit in Psalmo, Increpa feras calami. Quid

I est feras calami? Bestias aduersarias sacræ scripturę, quia calamo scriptæ sunt. Exterminabo bestias malas à terra, & habitabo in eremo in spe. Quid est in eremo? In solitudine. Quid est in solitudine? Intus in conscientia. Magna solitudo, quia nō solum nullus hominū transit, sed nec videt. Ibi habitemus in spe, quia nondum in re. Etenim totum quod foris est nostrum, fluctuat tēpestatibus & tentationibus seculi. Est interior eremus, ibi interrogemus fidem nostrā, interrogemus si est charitas intus, videamus si nō labia sonant, sed & pectus cūdimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si verū sonat, si verū dicim᷒, vbi nemo hominū videt: ibi est eremus, vbi requiescimus in spe, quia trāsit hæc omnis tribulatio. & quæ spes erat, fiet res: & erit totū nostrum in requie, quia iam cōspicui nobis erimus, & nō erit ouis tanquā abscōdita cogitatio, & nō erit eremus conscientia, quia omnes sibi noti erūt, & cogitationes suas ignotas nō habebunt, cū venerit dominus, & illuminauerit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus

K erit vnicuiq; à deo. Nunc verò vides duos homines in tribulatione, cor ipsorum videre non potes. Forte alius conscientia mordetur, alius in conscientia tanq̄ in eremo requiescit, & habitabunt in eremo in spe, & somnum habebunt, id est requiem, tanquam alienatis sensibus ab omni strepitu seculi, intus ibi requiescēt in riuis. In ipsa intus eremo sunt riui quidā memoriæ manantes, liquores diuinos scaturientes, ex mente scripturam tenentis & recolentis. Etenim quod legisti, quod audisti, si purū & liquidū & sanctum memoriæ mandaueris, cum cæperis in illa interiore eremo, id est, in bona conscientia requiescere, eliquatur de interioribus mētis tuæ, & manat quodammodo recordatio verbi dei, & cum cæteris requiescis in spe, & dicis: Verum est, bene mihi est, ipsa est spes mea, hoc mihi promisit deus, non mentitur, securus sum. Et ista securitas somn᷒ est in riuis. Et somnū habebūt in riuis, & dabo eis in circumitu collis mei benedictionem. Mons licet sit, collis licet sit, in circumitu eius bene sit nobis. Collis ipse Christus est. Sic enim ipse in medio nostrum, nos sumus in circumitu eius. Iam enim dudum dixerat, Dauid princeps in medio eorū.

L Et quia princeps, ideo collis, lenis, nō arduus & difficilis ascēdenti, sed si nō de alto pedes ponat. Et dabo eis in circumitu collis mei benedictionem, & deferam imbrem in tempore suo, pluuiam verbi dei. Est enim & imber malus, qui deiicit domum super arenā cōstitutam, cui magnum est vt resistat domus super petram fundata: tentationis enim imber est, ruinam quærens, nō terram rigans. Non erit talis imber iste quem se dicit deferre dominus. Quid enim ait? Imbres benedictionis erunt. Suspectum te fecerat nominatus imber. Imbres erunt benedictionis, non tentationis. Imbres erunt benedictionis. Et vide quid profecit ille imber. Et ligna quæ in campo sunt, dabunt fructum suum. In campo, in planitie quadam, non arduis, in facilitate quadam vitæ. Facilitatem quandam vitæ huius nihil in se habentem ardui, laboriosi, difficilis, campum dixit, qualis est vita fidelium multorū in Ecclesia dei, habentium cōiuges, filios, domos suas, velut in campo sunt ligna, arduū nihil ascendere valuerunt: sed accipiant imbrē, dabunt &

M hæc ligna fructum suum. Horum lignorum fructus est: Frange esurienti panem tuum: & egenum sine tecto induc in domum tuam. Talibus lignis dicebat Apostol᷒, Non quia quæro datū, sed requiro fructū. Et ligna quæ in cāpo sunt, dabunt fructum suum: & si nō habent maiorem, habent tamen quendam suum. Et terra dabit generationem suā (tota terra) & inhabitabunt in terra sua. Iam cāpi, colles, mōtes dabunt generationes suas. Quid potest campus? Quid potest collis? Quid potest mons? Solus agricola agnoscatur, & habitabunt in terra sua in spe. Videtis quia ea promittit quæ hoc tempore donat nobis. Quādiu dicit in spe, adhuc in hoc tēpore intelligo. cum enim peruenerimus ad promissa, iam nō erit spes, sed res ipsa erit.

Et scient quoniā ego sum dominus, in eo cum cōfregero furcas iugi eorum. Furcas, quibus premitur collum eorum. Domine frāge furcas quibus hæretici premunt colla infirmorū. Quid enim tam angustū & furca cōpressum, quàm, Noli audire Christum, audi me? Remoue furcā, respirare permitte. Nescio quid dicas. Audio vocē pastoris mei, Per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. fine me sequi pastorem. Quid premis? Tolle furcā de collo meo, inlam iugum leue domini mei. Hæc audit & premit. Domine nō vult hæreticus furcam suspendere, tu furcam frange

Marginal references: Psal. 145. Psal. 104. Gene. 22. Ca. XIIII. Ezech. 34. Psal. 67. Matt. 6. 1. Cor. 4. Ezech. 34. Matt. 7. Esa. 58. Philip. 4. Cap. XV. Luca 14.

A frauge. Crux domini sursum leuat, furca hæretici deorsum præmit. Sed confringentur, in eo cum confregero furcas iugi eorum. Dominationem enim suam volunt hominibus imponere, volentes eos sub se esse, non sub deo. In eo cum confregero furcas iugi eorũ, & eximam eos de manu eorum, qui eos in seruitutem redigebant. Quid est in seruitutem redigebant? Ad peccatum eos cogebant. Omnis enim qui facit peccatũ, seruus est peccati. Videte quid eis persuaserint fratres, vt dicant, Illi de nobis reddẽt rationem: nos oues sumus: quò duxerint sequimor. Ouis es, pastorem audi, nõ lupum. Et nõ erunt in vastationem gentibus. In omnibus enim gentibus non desunt alij hic, alij ibi, non illi ibi qui hic, sed tamen nõ desunt furcis prementes colla fidelium, nec hic nec ibi. Dissentiunt inter se, cõtra vnitatem omnes consentiunt. Vnitas autem non dissentit à se, sed cõtra omnes dissentientes à se vbique pugnat, vbiq; laborat. Sed est requies in eremo. Et non erunt adhuc in vastationem gentibus, & bestiæ terræ iã non comedent eos. Audientes vocem pastoris seruabũtur à dentibus luporum, bestiæ illæ calami non comedent eos, volentes ad sensum suum conuertere scripturas, ab apertis scripturis auertentes aures, volentes se audiri, & scripturas nõ audire. Et bestiæ terræ non comedent eos, & inhabitabunt in spe. Videte quotiens ostendat, quia quod nunc pmittit, hic promittit: de° de reb° loquitur, quas adhuc hic exhibet. Et non erit qui eos terreat. Quomodo non erit qui eos terreat? Non erit prorsus. In domino cõfido. Iã cum cœperit dicere homo, In domino laudabo sermonẽ, in deo laudabo verbum: in deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi homo: non in me. Illi laudabãt verbum in se dicentes, Quod vobis dicimus, credite. Nos laudamus verbũ in domino dicentes, quod nobis dicitur à domino, credamus. Non erit qui eos terreat. Et excitabo eis plãtarium pacis, testamentũ pacis. Plantariũ pacis germinet quod plantat deus, & exterminetur quod seminauit hæreticus. Quod plãtauit deus de se, de Ecclesia sua: de se in cœlo, de Ecclesia in terra: de se sup omnes cœlos, de Ecclesia per omnes terras, hoc plantauit deus. Veni autem huc, esto in parte Donati, in sola Africa Ecclesia est. Nõ plantauit deus, nõ agnosco plantam dei: eradicandum est quod loqueris, nõ rigandum. Et excitabo eis plantarium pacis, & iam non erunt qui exterminẽtur fame in terra. Vere fratres quia fames est, quærite & videte quantã famem patiantur, & quod peius est, circum eos habent escam, sed nõ manducant: prorsus quomodo ægri moriuntur sæpe fastidio, non quia deest quod comedãt, sed quia comedere nolunt & auersantur. Nam vtiq; & scripturæ ista loquuntur, & hic vtiq;, & ibi sonat Psalmus, Cõmemorabuntur & conuertentur ad dominũ vniuersi fines terræ, & adorabunt in cõspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Ecce esca posita est in vasculo. Si sanus esses & manducares, nũquid ibi remaneres? Et iam nõ erunt qui exterminentur fame in terra, & iam non portabunt maledictum gẽtium. Vere fratres in tantum culmen in nomine Christi erecta est Ecclesia, vt iam confundantur omnes maledici, nec audeant maledicere. Hoc solom illis remansit, quod contra nos dicant, quare inter vos non cõsentiitis? Gentiles Pagani qui remanserunt nõ habentes quod dicant cõtra Christi nomẽ, dissensionẽ Christianorum Christianis obijciunt. Ergo quicunq; ab hæreticis transierunt ad catholicã, non habebunt hoc opprobrium gentium, nec portabunt maledictũ dissensionis, quia permanent in radice vnitatis, in plantatione charitatis, nõ reportabunt maledictum. Et sciẽt quia ego sum dominus deus eorum, & ipsi popul° meus domus Israël, dicit dominus deus. Ecce sunt oues, ecce est & vinea. Quomodo cũ de vinea loqueretur Esaias, arguens quandã vineam malam, ne diceret vitis, non intellexi, exposuit in fine dicens, Vinea autem domini sabaoth, domus Israël est: ne dicerent nõ nobis dictũ est, sed vineæ nescio cui: sic & hic cum loquutus esset de ouib°, ad extremũ ne quis dicat, fortè sunt aliquæ oues dei nescio vbi, quas curat de°, & ego illas nõ noui, quãquam absurdus est nimis humano sensui, qui ista cogitauerit: tamen pastor ille cõpatiens infirmis, vsq; ad tales cogitationes descẽdit, & quæ essent oues eius, apertissime exposuit. Et vos oues meæ, & oues gregis mei homines estis. Sed qui homines? Omnes homines? Nõ. Beatus enim cuius est domin° deus spes eius. Et, Quàm bonus deus Israël rectis corde. Beatus vir cuius dominus deus est ipsius. Super omnes deus est: tamen nescio quomodo non facilè quisquã audet dicere, Deus meus, nisi qui in eũ credit, & qui eum diligit, ipse dicit, deus meus: Tuum fecisti tibi, cuius es. Hoc amat ipse, prorsus dulcedine affectus tui, & secura & præfidenti dilectione dic, deus meus. Secur° dicis, verũ dicis, quia tuus est, & nõ fecisti vt non sit alterius. Non enim sic dicis, deus meus, quomodo, equus meus. Equus enim tuus est, non alterius equus. Deus & tuus est, & ei° qui sic dixerit, de° meus, quomodo tu dicis. Singuli dicunt, deus meus & deus meus, ille omnium est, cõmuniter omnibus se ad fruendũ præbens: in omnibus integer, in singulis integer. nõ enim qui dicunt, Deus meus, singuli dimidiũ inter se. Si sermo iste quẽ iacto lingua, & sono constante literis & syllabis, totus ad singulos peruenit, nec diuidunt illũ inter se qui audiunt: si sermo ad aures corporis corporaliter sonans, in propinquo clarius, in lõginquo languidius, ab omnib° tamen audientib° totus excipitur, nõ inter se syllabatim eũ diuidentibus, sed omnibus totũ accipientibus: quãto magis ille deus vbique præsens, implens omnia, nõ propinqua clarius, & longinqua languidius, sed pertendens à fine vsq; ad finem fortiter, & disponẽs omnia suauiter, æqualiter possidetur ab omnibus? Lux ista fratres mei certe corporea de cœlo fulget, oritur, occidit, circuit, de loco in locũ mutatur, tamẽ procedunt in ea & dirigũtur oculi omniũ, & omnium oculi pariter eam possident, non eam diuidunt, nullus in ea diues limitẽ fixit, nec prior præoccupãdo vt videret oculos pauperis aut exclusit aut angustauit. Dicat pauper, Deus meus: dicat diues, deus me°: minus ille habet, plus hic habet, fed argẽtum, non deũ. Vt perueniret ad deum Zachæus diues, dedit dimidiũ patrimonij sui: vt perueniret Petrus, retia & nauem dimisit: vt perueniret vidua, duo minuta dedit: vt perueniret pauperior, calicem aquæ frigidæ porrexit: vt perueniret penitus pauper & egenus, solam bonam volontatem tribuit. Diuersa dederũt, sed ad vnum peruenerunt: quia non diuersa amauerunt. Sic & vos homines oues dei, oues gregis dei, nolite perturbari tempor alibus diuersitatibus vestris: quia alij in honore, alij sine honore, alij cum pecunia, alij præter pecuniã, alij pulchri corpore, alij minus pulchri, alij ætate fessi, alij iuuenes, alij pueri, alij viri, alij fœminæ, deus omnib° æqualiter adest. Ille apud eũ plus habet loci, qui plus attulerit, non argẽti, sed fidei. Et vos, inquit, oues meæ & vos greges mei homines estis, & ego de° vester, dicit domin° de°. O beatos nos tali possessione, & tali possessore. Nam & possidet nos, & possidemus illum. Possidet nos, vt colat

G nos:possidem⁹ illum, vt colamus illum. Sed nos tãquã deum colimus, ille colit tãquam agrũ. Ille colit nos vt fructum afferamus, nos eum colimus vt fructũ demus. Totum ad nos recurrit, ille nostri non eget. Dabo, inquit, tibi hæreditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ. Ecce possessio eius sumus. Dominus, inquit, pars hæreditatis meæ & calicis mei. Ecce possessio nostra est, sed tamen qua distinctione? vos homines estis, ego dominus deus vester, dicit dominus deus noster, Qui viuit & regnat deus in secula seculorum, Amen.

Psal. 2. *Psal. 15.*

FINIS.

DIVI AVRELII
AVGVSTINI HIPPONENSIS
Episcopi, De symbolo vel regula fidei ad catechumenos, Liber primus.

H

Cap. I. De oĩpotentia patris & filij, & creatiõe rerũ visibiliũ & inuisibilium.

ACcipite filij regulam fidei, qđ symbolum dicitur, & cũ acceperitis, in corde scribite, & quotidie dicite apud vos antequã dormiatis, antequam procedatis, vestro symbolo vos munite. Symbolum nemo scribit vt legi possit, sed ad recensendum, ne forte deleat obliuio quod tradidit diligentia. sit vobis codex vestra memoria. Quod audituri estis, hoc credituri: & quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. Ait enim Apostolus, Corde creditur ad iustitiã, ore autem cõfessio fit ad salutem. Hoc est enim symbolum quod retenturi estis & reddituri. Ista verba quę audistis, per diuinas scripturas sparsa sunt, sed inde collecta & ad vnum redacta, ne tardorũ hominũ memoria laboraret, vt omnis homo possit dicere, possit tenere quod credit. Nunquid modò audistis, quia deus omnipotens est? Sed incipitis eum habere spiritũ, quando nati fueritis per Ecclesiam matrẽ. Inde ergo iam accepistis, meditati estis, & meditati tenuistis vt dicatis: Credo in deum patrẽ omnipotentẽ. Deus omnipotens est: & cũ sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri nõ potest, & quod ait Apostolus, negare seipsum nõ potest. Quàm multa nõ potest, & omnipotẽs est. Et ideo omnipotens est, quia ista non potest. nam si mori posset, nõ esset omnipotens. si mẽtiri, si falli, si fallere, si inique agere, nõ esset omnipotens: quia si hoc in eo esset, nõ fuisset dignus qui esset omnipotẽs. Prorsus omnipotens pater noster peccare nõ potest. Facit quicquid vult, ipsa est omnipotentia, facit quicquid bene vult, quicquid iuste vult: quicquid autem male fit, non vult. Nemo resistit omnipotenti, vt non quod vult faciat. Ipse fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, inuisibilia & visibilia. Inuisibilia, sicut sunt in cœlis sedes, dominationes, principatus, potestates, archangeli, angeli, si bene vixerimus, ciues nostri. Fecit in cœlo visibilia, solem, lunam, stellas. Suis animalibus terrestribus ornauit terrã, impleuit aërem volatilibus, terram ambulantibus & serpentibus, mare natãtibus, omnia impleuit suis creaturis propriis. Fecit & hominẽ ad imaginem & similitudinẽ suam in mente. ibi enim est imago dei, ideo mens ipsa non potest comprehẽdi nec à seipsa, vbi est imago dei. Ad hoc facti sumus, vt creaturis cæteris dominemur, sed per peccatũ in primo homine lapsi sumus, & in mortis hęreditatem omnes deuenimus. Facti sumus humiles mortales, impleti sumus K tumoribus, erroribus, hoc merito peccati, cũ quo merito & reatu nascitur omnis homo. Ideo sicut vidistis hodie, sicut nostis, & paruuli exufflantur & exorcizantur, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Non ergo creatura dei in infantibus exorcizatur aut exuflatur: sed ille sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur, est enim princeps peccatorum. Ac per hoc propter vnũ qui lapsus est, & omnes misit in mortem, missus est vnus sine peccato, qui omnes in se credentes perducat ad vitam, liberans eos à peccato.

Rom. 10. I *Gene. 1.*

Cap. II. Ideo credimus & in filium eius, id est, in dei patris omnipotentis vnicum dominũ nostrum. Quando audis vnicũ dei filiũ, agnosce deum. Non enim filius dei vnicus posset esse non deus. Quod est, hoc genuit, etsi non est quem genuit. Si verus est autem filius, hoc est quod pater: si hoc non est quod pater, non est verus filius. Mortales & terrenas creaturas attendite. quod est res quæq;, hoc generat, nõ generat homo bouem, non generat ouis canem, nec canis ouem. Quicquid est quod generat, id quod est generat. Tenete L ergo fortiter, firmiter, fideliter, quia hoc genuit deus pater, quod est ipse omnipotẽs. Creaturæ istæ mortales per corruptionẽ generant. Nunquid sic deus generat? Mortalis nat⁹ id quod est generat, immortalis quod est generat: corruptibilis corruptibilẽ generat, incorruptibilis incorruptibilem: corruptibilis corruptibiliter, incorruptibilis incorruptibiliter: vsqueadeo hoc quod est, vt vnus vnum, ideo vnicum. Scitis quoniã cum vobis prænũciarem symbolum, sic dixi, & sic credere debetis, quia credimus in deũ patrẽ omnipotentem, & in IesumChristum filiũ eiús vnicum. Iamq; vnicum crede omnipotentem: non enim deus pater facit quod vult, & deus filius non facit quod vult. vna voluntas est patris & filij, quia vna natura: nec enim voluntas filij potest à patris voluntate aliquantulum segregari. Deus & deus, ambo vnus deus: Omnipotẽs & omnipotens, ambo vnus omnipotẽs. Non introducim⁹ duos deos, quomodo quidã introducunt, & dicũt: Deus pater, & deus filius: sed maior deus pater, minor deus filius. Ambo quid? Duo dij? Erubescis dicere, erubesce credere. Dominus deus pater dicis, & dominus deus filius: & dicit ipse filius, Nemo potest duob⁹ dominis seruire. in familia ipsius sic erimus, vt quomodo in domo magna, vbi M est paterfamilias, & habet filiũ: dicamus & nos, domin⁹ maior, dominus minor? Auersamini talẽ cogitationẽ: si vobis talia feceritis in corde, idola ponitis in anima, vnà prorsus repellite. Prius credite, postea intelligite. Cui autẽ donat deus, vt cum crediderit cito intelligat, dei donũ est, non humana fragilitas. Tamen si nõdum intelligitis, credite: Deus vnus pater, deus Christ⁹, fili⁹ dei, ambóq; vnus deus. Et quomodo ambo vnus deus dicitur? Quomodo miraris in Actibus Apostolorũ, Et erat, inquit, credentium anima vna, & cor vnum? Multæ animæ erãt, fides easdem vnã fecerat. tot milia animarum erant, amauerunt se, & multæ sunt vna: amauerunt deum in igne charitatis, & ex multitudine ad pulchritudinis vnitatem venerunt. Si tam multas animas fecit animam vnam charitas, qualis charitas est apud deum, vbi nulla diuersitas, sed integra æqualitas? Si in terris & in hominibus potuit esse tanta charitas, vt de tot animabus faceret vnã animam, vbi semper inseparabilis fuit pater à filio, filius à patre, potuerunt ambo esse nisi deus vnus? Sed illæ animæ, & multæ animæ dici potuerunt, & anima vna: deus autem vbi est ineffabi-

Matth. 6. *Act. 4.*

A lis & summa cõiunctio, vnus deus dici potest, non dij duo. Facit quod vult pater, facit quod vult fili⁹. Nolite putare omnipotentẽ patrẽ & nõ omnipotentem filium, error est. delete hoc in vobis, nũ hæreat in memoria vestra, nõ bibatᷣ in fide vestra: & si fortè aliquis vestrũ biberit, vomat. Omnipotẽs est pater, omnipotens filius. Si omnipotẽs nõ genuit omnipotẽtẽ, nõ verum filium genuit. Quid enim dicimus fratres? Si pater maior, minorem filiũ genuit: quid enim dixi genuit? Homo enĩ maior generat filiũ minorẽ, verum est, sed quia senescit ille, crescit iste, & ad formã patris sui vel crescẽdo peruenit. Filius dei nõ crescit, quia nec potest deus senescere, perfectus natus est. Perfectus quidẽ natus, si nõ crescit, & minor nõ remãsit, æqualis est. Nã vt sciatis omnipotentẽ de omnipotẽte natũ, ipsum audite qui veritas est. De se quod dicat veritas, hoc est verũ. quid ait veritas? quid ait filius, qui est veritas? Quæcũq; pater facit, hæc & filius similiter facit. Omnipotens est filius, omnia faciendo quæ voluerit. nã si facit aliqua pater, quæ nõ facit filius, falsum dixit filius: Quæcũq; pater facit, hæc &

Ioan.14.
Ioan.5.

B fili⁹ facit similiter. Sed quia verum dixit filius, credite: quæcunq; pater facit, hæc & filius facit similiter: & credidistis in filiũ omnipotentẽ. Quod verbũ etsi in symbolo nõ dixistis, tamen hoc est quod expressistis, quando in vnicũ ipsum deum credidistis. Habet aliquid pater quod nõ habet filius? Hoc Arriani hæretici blasphemi dicunt, nõ ego. Sed ego quid dico? Si habet aliquid pater quod nõ habet filius, mẽtitur filius qui dicit, Oia quæ habet pater, mea sunt. Multa & innumerabilia sunt testimonia, quib⁹ probatur quia fili⁹ verus dei patris est filius, & pater deus verũ genuit filium deum, & pater & filius vnus est deus.

Ioan.16.

Cap.III. De filio dei quid propter nos fecerit, quid passus sit: de natiuitate quoque ei⁹ æterna, & exemplo patientiæ in eius passione.

Sed iste filius vnicus dei patris omnipotentis videamus quid fecit propter nos, quid passus est propter nos. Natus est de spiritu sancto, & Maria virgine. Ille deus tãtus, æqualis patri, natus de spiritu sancto & virgine Maria, humilis vnde sanaret superbos. Exaltauit se homo, & cecidit: humiliauit se deus, & erexit. Humilitas Christi quid est? Manũ deus homini iacenti porrexit. Nos cecidimus, ille descẽdit. nos iacebamus, ille se inclinauit. Prendamus & surgamus, vt non in pœnam cadamus. Ergo inclinatio ipsius hæc est. Natus est de spiritu sancto & virgine Maria: & ipsa humana natiuitas, humilis & excelsa. Vnde humilis?

C Quia homo natus est ex hominib⁹. Vnde excelsa? Quia de virgine. Virgo cõcepit, virgo peperit, & post partum virgo permãsit. Quid deinde? Passus sub Põtio Pilato, qui præsidem agebat, & iudex erat ipse Pontius Pilatus quãdo passus est Christus. Iudicis nomine signata sunt tempora quãdo passus est, sub Põtio Pilato: quãdo passus est, crucifixus, mortuus, & sepultus. Quis, quid, pro quibus? Quis: Filius dei vnicus dominus noster. Quid? Crucifixus, mortuus, & sepultus. Pro quibus? Pro impiis & peccatoribus. Magna dignatio, magna gratia. Quid retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Natus est ante omnia tẽpora, natus est ante omnia secula. Nat⁹ ante quid, vbi non est ante? Prorsus nolite cogitare aliquod tempus ante natiuitatẽ Christi, qua natus est de patre. de ipsa natiuitate loquor, qua est filius dei omnipotẽtis vnicus dominus noster, de ipsa prius loquor. Nolite cogitare in hac natiuitate initium temporis, nolite cogitare vllum spaciũ æternitatis, quãdo erat pater & non erat filius. Ex quo pater, ex eo filius. Et quid est, ex quo, vbi nõ est initium? Ergo semper pater sine initio, semper filius sine initio. Et quomodo, inquies, nat⁹ est, si nõ habet initium? De æterno coæternus. Nunquã

Psal.115.

fuit pater & nõ erat filius, & tamen filius à patre est ge- D nitus. Vnde datur qualiscunq; similitudo? In rebus terrenis sumus, in creatura visibili sumus: det mihi similitudinem terra, non dat: det mihi aliquã similitudinem vndarum elementũ, nõ habet vnde: det mihi similitudinẽ aliquod animal, nec hoc potest. Animal quidẽ generat, & quod generat, & quod generatur: sed prior est pater, & postea nascitur filius. Inueniamus coæuum, & credamus coæternum. Si potuerim⁹ inuenire patrẽ coæuum filio suo, & filiũ coæuum patri suo, credamus deũ patrẽ coæuum filio suo, & filiũ deum coæternum patri suo. In terra possumus inuenire aliquã coæuã, non possumus inuenire aliquã coæternã. Intendamus coæuã, & credamus coæternã. Intentos faciet forte aliquis & dicet, Quãdo potest inueniri pater coæuus filio suo, aut coæuus filius patri suo? Vt generet pater, antecedit ætate: vt nascatur filius, sequitur ætate, sed hic coæuus pater filio, vel filius patri quomodo potest esse? Occurrat vobis ignis pater, splendor filius: ecce inuenimus coæuos. Ex quo ignis esse cœpit, cõtinuo splẽdorem gignit, nec ignis ante splendorẽ, nec splẽdor post ignem. Et si in- E terrogemus, quis quẽ generat, ignis splendorẽ, aut splẽdor ignem, cõtinuò vobis occurrit sensu naturali prudentia insita mentibus vestris: omnes clamatis, ignis splendorẽ, nõ splendor ignem. Ecce pater incipiens, ecce filius simul, nec antecedens, nec sequens. Ecce ergo pater incipiens, ecce filius simul incipiẽs. Si ostẽdi vobis patrẽ incipientem, & filiũ simul incipiẽtem, credite patrem nõ incipientem, & cũ illo filium nec ipsum incipientem: illum æternum, illũ coæternũ. Si proficitis, intelligetis, date operã proficere. Nasci habetis, sed & crescere debetis, quia nemo incipit à perfecto. Dei filio licuit nasci perfectũ, quia natus est sine tẽpore, coæternus patri, antecedens omnia, non ætate, sed æternitate. Iste ergo natus patri coætern⁹: de qua generatione dicit Propheta, Generationẽ eius quis enarrabit? Nat⁹ de patre sine tẽpore, natus ex virgine est in plenitudine temporis. Istã natiuitatẽ antecesserant tẽpora: opportunitate tẽporis. Quando voluit, quãdo sciebat, tũc natus est: nõ enim nolens natus est. Nemo nostrum quia vult nascitur, & nemo nostrum quãdo vult moritur. Ille quãdo voluit natus est, quãdo voluit mortuus est. Quomodo voluit natus est de virgine, quomodo voluit mortuus est in cruce. Quicquid voluit fecit: quia sic erat ho- F mo, vt lateret deus: susceptor deus, susceptus homo, vnus Christ⁹ deus & homo. De cruce ipsius quid loquar, quid dicã? Extremũ genus mortis elegit, ne aliquod genus mortis martyres eius formidarẽt. Doctrinã ostendit in homine, exemplum patiẽtiæ demõstrauit in cruce: ibi opus, quia crucifix⁹: exemplum operis, crux: præmiũ operis, resurrectio. Ostẽdit nobis in cruce quid tolerare, ostendit in resurrectione quid sperare debeam⁹. Prorsus tanq̃ agonotheta summ⁹ dixit, Fac & tolle. fac opus, & accipe præmiũ: certa in agone, & coronaberis. Quod est opus? obedientia: quod est præmiũ? Resurrectio sine morte. Quare addidi, sine morte? Quia resurrexit Lazarus, & mortuus est: resurrexit Christus, iã nõ moritur, mors ei vltra non dominabitᷣ. Scriptura dicit, Patientiã Iob audistis, & finẽ domini vidistis. Iob quãta pertulerit, legitur & horretur, expauescitur, cõtremiscitur. Et quid recepit? Dupla q̃ perdiderat. Ergo ne homo propter præmia tẽporalia velit habere patientiã, & dicat, si tolero dãnum, reddet mihi deus filios duplus: Iob omnia dupla recepit, & tot filios genuit, quot extulerat. Non ergo dupla sunt? Prorsus dupla sunt, quia &

Esa.53.
Ioan.11.
Roma.6.
Iaco.5.

G illi viuebant. Ne quis dicat, feram mala, & reddet mihi deus quēadmodum reddidit Iob: vt iā nō sit patientia, sed auaritia: nā si patientiam ille sanctus non haberet, nec ea quæ cōtingebant fortiter sustineret, testimoniū quod ei dominus reddidit, vnde haberet? Aduertistis, ait dominus, puerū meum Iob? non enim est illi similis quisquā in terris, homo sine querela, verus dei cultor. Quale fratres testimoniū hic sanct° vir à domino meruit? Et tamē eum sua persuasione mala mulier decipere voluit, habens & hęc figurā illius serpentis, qui sicut in paradiso decepit hominē primum factum à deo, ita etiā nunc blasphemiam suggerendo putauit posse decipere placentē hominem deo. Quanta passus est fratres? Quis potest tanta pati in re sua, in domo sua, in filiis suis, in carne sua, in ipsa quæ remāserat tentatrice vxore sua? Sed etiā ipsam quę remāserat, olim auferret, nisi adiutricē sibi seruasset, quia primū hominem per Euam debellauerat, Euam seruauerat. Quanta ergo passus est? perdidit omnia quæ habebat, dom° ipsius cecidit, vtinam sola, oppressit & filios. Et quia in illo patiētia magnum locū tenuerat, quid respōderit, illum audite, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomē domini benedictū. Abstulit qui dedit, nunq̃ periit qui dedit. Abstulit quæ dedit, tanq̃ diceret, abstulit omnia, auferat omnia, nudum dimittat me, & seruet mihi se. Quid enim mihi deerit, si deū habuero? Aut quid mihi alia prosunt, si deū nō habuero? Accessum est ad carnem, percussus est vulnere à capite vsq; ad pedes, sanie diffluebat, vermibus scatebat, & se in deo suo immobilē demōstrabat atq; figebat. Voluit illi mulier, diaboli adiutrix, nō mariti consolatrix, persuadere blasphemiam. Quādiu, inquit, ista & ista pateris? Dic aliquod verbū i dominū, & morere. Ergo quia humiliatus erat, exaltādus erat. Et fecit hoc dominus vt ostenderet hominibus. nā ipsi serno suo in cœlo maiora seruauit. Ergo humiliatum Iob exaltauit, elatū diabolum humiliauit, quia hūc humiliat, & hunc exaltat. Ne quis autē fratres charissimi quādo aliquas eiusmodi patitur tribulationes, hic expectet mercedem: verbi gratia, si dāna aliqua patiatur, ne fortē eo animo dicat: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factū est, sit nomen domini benedictum: vt duplum accipiat. Patientia deum laudat, nō auaritia. Si ea quæ perdidisti, dupla quæris recipere, & ideo deū laudas: de cupiditate laudas, nō de charitate. Nō tibi occurrat ipsius sancti viri exēplum, fallis te. Quādo Iob omnia tolerabat, dupla nō sperabat, & in prima eius confessione quando dāna pertulit, & filios extulit, & in secunda cum iam tormēta vulnerum pateretur in carne, potest aduerti quod dico. Prioris eius confessionis hæc verba sunt, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomē domini benedictum. Poterat dicere, dominus dedit, domin° abstulit: potest iterum dare qui abstulit, potest plura reuocare q̃ tulit. Nō hoc dixit, sed, sicut domino placuit, inquit, ita factū est, quia ei placet, placeat & mihi. Quod placuit bono domino, non displiceat subdito seruo: quod placuit medico, nō displiceat ægroto. Audi ipsius aliā confessionē: Locuta es, inquit vxori suæ, tanq̃ vna ex insipientibus mulieribus si bona percepimus de manu domini, mala quare non sustinebimus? Non addidit (quod si diceret, verum diceret) potens est dominus & meam carnē in pristinum reuocare, & quod nobis abstulit multiplicare. ne ista spe illa tolerasse videretur. Ista non dixit, ista nō sperauit. Sed vt nos doceremur, nō sperantē dominus præstitit: quo nos doceremur, quia deus illi affuit, quia si & illa illi non redderet, occultā coronam eius videre minime poteramus. Et ideo quid ait scriptura diuina exhortādo ad patiētiam & spem futurorum, nō mercedē præsentiū? Patientiā Iob audistis, & finem domini vidistis. Quare patientiam Iob, & finem ipsius domini vidistis? Fauces aperires ad dupla: diceres, Deo gratias, sustineā, duplū recipio sicut Iob. patientiā Iob, finem domini. Patiētiam Iob nouimus, & finē domini nouimus. Quem finem domini? Deus deus meus, vt quid me dereliquisti? Verba sunt domini pendentis in ligno. Quasi reliquit illū ad pręsentem felicitatē, sed non eum reliquit ad æternam immortalitatē. Ibi est finis domini, tenent Iudæi, insultant Iudęi, ligant Iudęi, spinis coronāt, sputis dehonestāt, flagellant, opprobriis obruūt, ligno suspendunt, lancea fodiunt, postremo sepeliunt, quasi relictus est. Sed quibus? Illis insultātibus. Ideo ergo habeto patientiam, vt resurgas & nō moriaris, id est, nunquā moriaris, sicut Christus. Sic enim legimus, Christus surgens ex mortuis, iam non moritur.

Ascendit in cœlum, credite. Sedet ad dexteram patris, credite. Sedere, intelligite habitare, quomodo dicimus de quocunq; homine: In illa patria sedit per tres annos. Dicit illud & scriptura, sedisse quēdam in ciuitate tantum tēpus. Nunquid sedit, & nunquam surrexit? Ideo hominū habitationes sedes dicuntur, vbi habitantur sedes. nunquid semper sedetur, nō surgitur, nō ambulatur, non iacetur? & tamen sedes vocantur. Sic ergo credite, habitare Christum in dextera dei patris vbi est. Ne dicat vobis cor vestrum, quid agit? Nolite quærere quod nō licet inuenire, ibi est, sufficit vobis. Beatus est, & à beatitudine, quæ dextera patris vocatur, ipsius beatitudinis nomen est dextera patris. Nā si carnaliter acceperimus quia sedet ad dexteram patris, ille erit ad sinistram: nunquid fas est vt sic illos cōponamus, filiū ad dexterā, patrem ad sinistrā? Ibi omnis dextera est, quia ibi nulla est miseria. Inde vētur° iudicare viuos & mortuos. Viuos, qui superfuerint: mortuos, qui præcesserūt. Potest & sic intelligi, viuos, iustos: mortuos, iniustos. Vtrosq; enim iudicat, sua cuiq; retribuēs. Iustis dicturus est in iudicio, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mūdi. Ad hoc vos parate, hæc sperate: propterea viuite, propterea credite, ppterea baptizamini, vt possit vobis dici, Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratum est à cōstitutione mundi. Sinistris quid? Ite in ignē æternum, quē paratus est diabolo & angelis eius. Sic iudicabūtur à Christo viui & mortui. Dicta est prima sine tempore natiuitas Christi. Dicta est alia in plenitudine tēporis de virgine natiuitas Christi: dicta est passio Christi, dictum est iudiciū Christi. Totum dictum est quod dicendum erat de Christo filio dei vnico domino nostro, sed nondum perfecta est trinitas. Sequitur in symbolo: Et in spiritum sanctum. Ista trinitas vnus deus, vna natura, vna substātia, vna potentia, summa æqualitas, nulla diuisio, nulla diuersitas, perpetua charitas. Vultis nosse quod est deus spirit° sanct°? Baptizamini, & tēplum eius eritis. Apostol° dicit, Nescitis quia corpora vestra templū sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à deo? Templum habet deus. nam & Salomō rex & Propheta iussus est ædificare templum deo. Si ædificaret templum soli, aut lunæ, aut stellæ alicui, aut alicui angelo, nōnne dānaret illum deus? Quia ergo templum ædificauit deo, ostendit se colere deum. Et vnde ædificauit? de lignis & lapidibus, quia dignat°

est

Marginalia: Iob. 1. — Gene. 3. — H — Iob. 1. — Iob. 2. — Luce. 14. — Iob. 1. — I — Iob. 2. — K — Iaco. 5. — Psal. 21. — Roma. 6. — Cap. IIII. — L — Matt. 25. — M — Cap. V. — De spiritu sancto & catholica ecclesia. — 1. Cor. 6.

[A] est deus facere sibi per seruũ suum domum in terra, vbi [† al. memoraretur.] rogaretur, vbi moraretur †. Vnde dicit beat⁹ Stephan⁹, Salomõ ædificauit illi domũ, sed altissimus non in manufactis tẽplis inhabitat. [Act. 7.] Si ergo corpora nostra templũ sunt spirit⁹ sancti, qualis deus est qui ædificauit tẽplum spiritui sancto? Sed deus. Si enim tẽplum spiritus sancti sunt corpora nostra, ille spiritui sancto ædificauit tẽplum, qui & corpora nostra. Attẽdite Apostolum dicentem, [1. Cor. 12.] Deus tẽperauit corpus, ei cui deerat, maiorem honorẽ dans: cum loqueretur de diuersis mẽbris, vt nõ essent scissuræ in corpore. Deus creauit corpus nostrũ, herbã quis creauit? Vnde probamus quia herbam deus creat? Qui vestit, ipse creat. Euãgeliũ lege, [Matt. 6.] Si ergo fœnũ agri, ait, quod hodie est, & cras in clibanũ mittitur, de⁹ sic vestit. Ille ergo creat, qui vestit. Et Apostolus: [1. Cor. 15.] Stulte, quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurũ est seminas, sed nudũ granum, vt forte triticum, aut alicuius cæterorũ. Deus autẽ illi dat corp⁹ quomodo voluerit, & vnicuique seminũ proprium corpus. Si ergo de⁹ corpora nostra ædificat, & corpora nostra sunt tẽplum spirit⁹ san-[B]cti, nolite dubitare deum esse spiritum sanctũ, & nolite addere quasi tertiũ deum, quia pater & filius & spiritus sanctus vnus est deus. Sic credite. Sequitur post sanctæ trinitatis cõmendationem, sancta Ecclesia. Demõstratus est deus, & tẽplum ipsius. [1. Cor. 3.] Tẽplum enim dei sanctum est, ait Apostolus, quod estis vos. Ipsa est Ecclesia sãcta, Ecclesia vna, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, cõtra omnes hæreses pugnans. pugnare potest, expugnari tamen nõ potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanq̃ sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa autẽ manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. portæ inferorum nõ vincent eam. [Cap. 17.] Remissionẽ peccatorum. Habetis symbolum perfecte in vobis, quãdo baptizamini. Nemo dicat, illud feci, fortè mihi nõ dimittitur. Quid fecisti, quãtum fecisti, dic immane aliquid quod cõmisisti, graue, horrendum, quod etiã cogitare horres, quicquid vis feceris, nunquid Christũ occidisti? Nõ est isto facto aliquid pei⁹, quia & Christo nihil est melius. Quãtum nefas est occidere Christum? Iudæi tamẽ eum occiderunt, & multi in eum postea crediderũt, & biberunt eius sanguinẽ: dimissum est illis peccatum quod cõmiserunt. Cum baptizati fueritis, tenete vitã bonã in præ-[C]ceptis dei, vt baptismum custodiatis vsq; in finem. Non vobis dico quia sine peccato hic viuetis, sed sunt venialia, sine quibus vita ista non est. Propter omnia peccata baptismus inuentus est: propter leuia, sine quibus esse nõ possumus, oratio inuẽta. Quid habet oratio? [Matt. 6.] Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim⁹ debitoribus nostris. Semel abluimur baptismate, quotidie abluimur oratione. Sed nolite illa cõmittere, pro quibus necesse est vt à Christi corpore separemur, quod absit à nobis. Illi enĩ quos videtis agere pœnitẽtiã, scelera cõmiserũt, aut adulteria, aut aliqua facta immania: inde agunt pœnitentiã. nã si leuia peccata ipsorũ essent, [Tribus modis peccata dimittunt.] hæc quotidiana oratio delendo sufficeret. Ergo tribus modis dimittuntur peccata in Ecclesia, in baptismate, in oratione, in humilitate maioris pœnitẽtiæ. tamẽ de⁹ nõ dimittit peccata, nisi baptizatis. Ipsa peccata quę primũ dimittit, nisi baptizatis dimittit. Quãdo? quãdo baptizãtur. Peccata quę postea orãtib⁹ dimittũtur, (nã quomodo dicunt Pater noster, qui nondũ nati sunt?) & pœnitentibus, quib⁹ dimittit, baptizatis dimittit. Catechumeni q̃diu sunt, super illos sunt peccata eorum. Si catechumeni, quãto magis Pagani? quanto magis hæreti-ci? Sed hæreticis baptismum nõ mutamus. Quare? Quia [D] sic habẽt baptismum. Quomodo desertor habet characterem: ita & isti habent baptismum: habent, sed vnde damnentur, nõ vnde coronentur. Et tamen si desertor ipse correctus incipiat militare, nũquid audet quisquã ei characterẽ mutare? Credimus etiã resurrectionẽ carnis quæ præcessit in Christo, vt hoc etiam speret corpus, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus, Ecclesia corpus Christi. Caput nostum surrexit, ascendit in cœlum: [Ephe. 5.] vbi caput, illic & mẽbra. Quomodo carnis resurrectionẽ? Ne fortè putet aliquis quomodo Lazari, vt scias non sic esse, additum est, in vitã æternam. Regeneret vos deus, conseruet & tueatur vos deus in se, qui est ipsa vita æterna, perducat vos deus, Amen.

Libri primi Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, De symbolo ad catechumenos, Liber alter.

[E] [Cap. I.] SAcramentorum rationẽ, siue trãsactæ noctis, siue præsentis sancti symboli exponendam suscepimus sanctitati vestræ, donante illo qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Diues est enim in omnibus qui inuocãt illum. Ipse quippe potest adiuuare intentionem nostrã, acceptabilem pro nobis faciens orationẽ vestram. Accipite itaq; vos qui fidem desideratis verbum dei, tanq̃ competẽtem cibũ, ex quo vobis dominus operetur incrementũ. Nondum quidẽ adhuc per sacrum baptismum renati estis, sed per crucis signum in vtero sanctæ matris Ecclesiæ iam cõcepti estis. Agat itaq; hæc mater congruis alimẽtis prius pascere quos portat, vt post partũ lætetur se tales suscepisse, quos spiritaliter nutriat. Quid est dilectissimi quod in vobis celebratum est? Quid est quod hac nocte circa vos actũ est, quod præteritis noctibus actũ nõ est, vt ex locis secretis singuli produceremini in conspectu totius Ecclesiæ, ibiq; ceruice humiliata quæ male fuerat antea exaltata, in humilitate pedum cilicio substrato in vobis celebraretur examen, atq; ex vobis exstirparetur [F] diabolus superbus, dum super vos inuocat⁹ est humilis altissimus Christus? Omnes itaq; humiles eratis, humiliterq; petebatis, orãdo, psallendo atque dicendo, [Psal. 138.] Proba me de⁹, & scito cor meũ. Probauit, examinauit corda seruorũ suorum, suo timore tetigit, diabolũ sua virtute fugauit, atq; ab eius dominio suam familiã liberauit. Non aliter hic exactus est pauper, aliter diues, aliter dominus, aliter seruus, quia vnus est omnibus introitus ad vitam. Et si sic ad hanc fragilem atque caducam, quãto magis ad illam immortalem atq; sempiternam? Purgata itaq; familia redemptoris, posteaquam cãtauit canticum salutis, accepit symboli remedium cõtra antiqui serpentis venenum: vt si quãdo voluerit aduersarius diabolus denuo insidiari, nouerit redẽptus cũ symboli sacramento & crucis vexillo ei debere occurri, vt talibus armis indutus facilè vincat Christianus, de cui⁹ oppressione male antea triũphauerat nequissimus diabolus. Ex qua re nobis fact⁹ est aduersarius diabol⁹, nisi ex hac, quia videt liberos, quos tenebat antè captiuos: quia videt sanos, quos suis iaculis pstrauerat vulneratos, quia videt vestiri denuo immortalitate quos nudauerat propinãdo iniquitatẽ, quia muscipula eius cõminuta est, & nos eruti sumus? Adiutoriũ nostrum in no- [Psal. 123.]

G mine domini. Si adiutoriũ noſtrũ in nomine eius eſt,
renũciemus diabolo, põpis & angelis ei⁹. Hoc audiſtis,
hoc & vos pfeſſi eſtis, renunciare vos diabolo, põpis &
angelis eius. Videte dilectiſſimi, quia hanc profeſſionẽ
veſtrã in curiã profertis angelicã. nomina profitẽtium
in libro excipiuntur vitæ, non à quolibet homine, ſed à
ſuperiore cœlitus poteſtate. Optimi iã tyrones dei, for-
tes milites Chriſti, dũ arma ſacramentorũ ſuſcipitis, pu-
gnã aduerſus diabolũ indicitis: dũ eius operib⁹ renun-
ciatis, vehementi⁹ in vos eius furias prouocatis. Sed nõ
metuat miles Chriſti. induemini enim ipſum Chriſtum
vt per eũ velociter ſuperetis aduerſarium veſtrũ diabo-
lum. Quib⁹ armis pugnat ille? Illecebroſis & ſubdolis.
Duo ſunt genera armorum eius valde fortia, cõtra quæ
vigilanter ac fortiter ſtare debet omnis miles Chriſti,
qui triũphare cupit & ſuperare virtutẽ diaboli. Quæ ſũt
iſta duo genera armorũ? Voluptas & timor. Alios enim
voluptate capit, alios timore frangit. Cõfirmetur & no-
H ſtra acies, proferãtur arma ſpiritalia. Cõtra timorẽ dia-
Pſal.18. boli adſit timor domini caſtus, permanens in ſeculũ ſe-
culi. Cõtra voluptatem turpiſſimæ delectationis nõ de-
ſit fides orationis. Et quid metuit Chriſtianus, quando
admonetur ſic orare, ſic præſumere, ſic fidere, vt dicat,
Pſal.117. Dominus mihi adiutor eſt, & ego deſpiciam inimicos
meos? Plures tamẽ noueritis dilectiſſimi capere aduer-
ſarium per voluptatẽ, q̃ per timorẽ. Nã quare quotidie
muſcipulã ſpectaculorum, inſaniam ſtudiorum ac tur-
pium voluptatũ proponit, niſi vt his delectationib⁹ ca-
piat, quos amiſerat, ac lætetur denuo ſe inueniſſe quos
Cap.II. perdiderat? Quid nobis opus eſt ire per multa? Bre-
uiter admonendi eſtis quid ſpernere, & quid diligere
debeatis. Fugite dilectiſſimi ſpectacula, fugite caueas
turpiſſimas diaboli, ne vos vincula teneãt maligni. Sed
ſi oblectandus eſt animus, & ſpectare delectat, exhibet
vobis ſancta mater Eccleſia veneranda ac ſalubria ſpe-
ctacula, quæ & mentes veſtras oblectent ſua delectatio-
ne, & in vobis non corrumpant, ſed cuſtodiant fidem.
Amator es quiſpiam circi? Quid delectat in circo? Au-
rigas videre certantes, populos inſana furia anhelãtes,
quẽlibet celerem præcedentẽ, aduerſarij ſui equũ fran-
gentẽ. Iſta eſt omnis delectatio, clamare, quia vicit quẽ
I diabol⁹ vicit: exultare & inſultare, ꝙ aduerſa pars per-
diderit equum, cũ is qui tali ſpectaculo delectatur, iam
perdiderit animum. Vide econtra noſtra ſancta, ſana,
Acto.3. ſuauiſſima ſpectacula. Intuere in libro Actuũ Apoſto-
lorum, claudũ ex vtero matris nunq̃ ambulantẽ, quem
Petrus fecit currentẽ: vide ſubitò ſanum, quẽ antea in-
tuebaris infirmum, & ſi in te eſt ſanitas mentis, ſi in te
fulget ratio æquitatis ac delectatio ſalutis, vide quid
debeas expectare, vide vbi debeas exclamare: illic vbi
equi ſani frãguntur, an hic vbi homines fracti ſaluãtur?
Sed ſi te põpa illa, figura ea equorum, cõpoſitio curruũ,
ornatus & aurigæ ſuperſtantis equos regentis, vincere
cupientis: ſi hæc te, vt dixi, põpa delectat, nec hanc tibi
denegauit, qui põpia diaboli renũciare præcepit: habe-
mus & nos ſpiritalẽ noſtrum aurigã ſanctum Prophe-
4.Reg.2. tam Heliã, qui quadrigæ igneæ ſuperimpoſitus, tãtum
cucurrit, vt metas præderet cœli. Et ſi aduerſarios quos
& vera virtus vicit, & quos ille volãdo tranſiit, atq; ex
quorum victoria palmã ſupernæ celſitudinis accepit,
Exod.15. videre deſideras: curr⁹ Pharaonis & omnem virtutem
eius proiecit in mare. Ali⁹ fortaſſis theatri amator ad-
monend⁹ ſit quid fugiat, & quo delectetur: ac ſic volun-
tatem ſpectandi nõ perdat, ſed mutet. In theatris labea
morum, diſcere turpia, audire inhoneſta, videre perni-
cioſa. Sed adiuuante domino ea ex cordibus noſtris for- K
titer repellam⁹, ſingula ſingulis cõparem⁹. Illic intuen-
tur ſpectatores propoſitum neſcio quẽ cõfictum deum
Iouem, & adulterãtem & tonantem: hic reſpiciem⁹ ve-
rum deum Chriſtũ, caſtitatem docentem, immunditiã
deſtruentem, ſalubria prædicãtem. Illic fingit, ꝙ idem
Iupiter Iunonẽ habeat ſororẽ & cõiugem: hic prædica-
mus ſanctã Mariã matrem ſimul & virginem. Illic ſtu-
por ingeritur viſui, ex vſu hominẽ in fune ambulãtem:
hic magnũ miraculum, Petrum mare pedibus trãſeun-
tem. Illic per inimicã turpitudinem caſtitas violatur:
hic per caſtã Suſannam caſtumq; Ioſeph libido cõpri-
mitur, mors contemnitur, deus amatur, caſtitas exaltat.
Chorus illic & cantio Pãtomimi illicit auditũ, ſed ex-
pugnat ſanum affectũ: & quid tale noſtro cantico cõpa-
randum ſit, in quo dicit qui amat & cantat, Narrauerũt *Pſal.118.*
mihi peccatores delectationes ſuas, ſed nõ ita vt lex tua
domine, omnia mãdata tua veritas? Nam illic vniuer-
ſa fingit vanitas. Scandaliſtarum quis illic fortè peritiã
admiretur, videre paruulos in aëra ludẽtes, diuerſas hi- L
ſtorias exhibentes, ſed videte noſtrorum luſus infantũ.
In vtero Rebeccæ duo certãt infantes: procedente ma- *Gene.25.*
iore, minoris manu emiſſa ex vtero planta maioris ap-
prehenſa eſt: In quorum certamine magni ſacramẽti fi-
gura mõſtrata eſt, vt minor ſupplantaret maiorem, eiq;
poſtmodum primatum atq; benedictionem auferret. In
quib⁹ paruulis quaſi ludentib⁹, & ſacramentum, vt dixi,
magnum exhibentib⁹, & reprobi in Eſau demõſtrantur
Iudei, & prędeſtinati in Iacob apparent Chriſtiani. Ille
enim Iacob vn⁹ paruulus ſic garriens, multos in ſe prę-
deſtinatos etiã paruulos demonſtrabat. Infantes qui ex
vtero matris ſuſcipiuntur manib⁹ fideliũ, nec eos ſic ex-
cutiunt, vt in aëre pendeãt, ſed vt renati in cœlo viuãt.
His igitur oblectamentis mens delectetur, paſcatur ani
ma Chriſtiana: hãc ſobrietatem retinens mentis, fugiat
ebrietatẽ diaboli. Nec amphitheatri certamina ſeducãt
aut pertrahant Chriſtianũ, ad quod quidẽ tãto auidius
curritur, quãto tardius exhibetur. Sed etiã ibi quid non
periculoſum ingeritur aſpectibus, quid nõ cruentũ, vbi,
(vt ait beatiſſim⁹ Cyprian⁹) volũtas noxia, ad feras ho-
mines nullo crimine dãnat? Non ergo vos dilectiſſimi
illud ſpectaculũ crudele inuitet intueri nouẽ vrſis du-
os altercãtes venatores, ſed delectet videre vnum no- M
ſtrum Danielem orãdo ſuperantẽ ſeptẽ leones. Diſcer- *Danie.14.*
ne ſpiritalia amator certamina, vide duos noxios volũ-
tate, vide vnũ innocentẽ ac plenum fide: vide illos pro
pręmio terreno ſuas animas beſtiis obtuliſſe: vide iſtum
in oratione clamantẽ, Ne tradideris beſtiis animas cõ- *Pſal.73.*
fitentes tibi. In illo ſpectaculo cõtriſtatur æditor, ſi ve-
nator euadat illæſus, qui ei plures beſtias interemit: in
iſto noſtro ſine ferro pugnatur, nec Daniel lęditur, nec
fera occiditur, & ſic vincitur, vt rex miretur atq; inuete-
tur, & populi pertimeſcãt, & inimici diſpereãt. Admi-
rabile ſpectaculũ noſtrũ, planè admirabile, in quo deus
adiuuat, fides vires impetrat, innocẽtia pugnat, ſancti-
tas vincit, præmium conſequitur tale, quod & ille qui
vicerit accipiat, & qui donauerit nihil amittat. Iſta ſpi-
ritalia munera cõcupiſcite, ad hæc intuẽda & cũ omni
ſecuritate expectãda alacriter ad Eccleſiã cõuenite: ab
omni cupiditate carnali ꝓpoſitũ cordis reuocate, om-
nem ſolicitudinẽ veſtram deo gubernandã cõmittite,
vt aduerſarius reuereatur, nihil in vobis inueniens ſuũ,
voſq; illũ repudiãtes, eiuſq; põpis renunciantes, poſteaq̃
ab eius inſidiis veſtra fuerit eruta libertas, ne vos inue-
niat vacuos ille nefarius, quem nouimus etiã non ſuos

tenere

Cap. III. De omnipotentia dei, & de natiuitate filij æterna.

A tenere cupientem. Fideliter credit in deum patrem omnipotentem. Omnipotentem deum eredimus, qui omnia faciens factus non est: & ideo omnipotens est, quia de oihilo fecit quæcumq; fecit. Non enim eum aliqua materies adiuuit, ex qua demonstraret artis suæ potentiam, sed ex nihilo, vt dixi, cuncta ereauit. Hoe est enim esse omnipotētem, vt noo solùm fabriea ipsa, sed etiam materies ab il'o inueniatur esse, qui non habuit initium vt esset: & is qui sempiternus est, crearet non id quod ipse esset, sed ab illo vt esset, acciperet. Omne enim quod est, ab illo est: ipse autem à seipso est, qui non ab aliquo factus est. Fecit ergo facta non factus, creauit creaturam noo creatus, qui etiā ipsi creaturæ cōuenientibus gradibus per diuersas ordinationes constituit potestates. Potest quippe secundum datā potestatem quilibet angelus vel homo dici potens, sed nunquid potest dici omnipotens? Potest dici rex vel imperator, ꝙ multa quæ velit possit: noo tamen eum, qui sanum sapit, audebit dicere omnipotentem. nam si voluerit eum adulando ita laudare, incipit & illū & seipsum fallendo de-
B cipere. Quomodo enim audebit dicere omnipotētem, quem videt multum velle viuere & vitam succedente morte finire? Si omnipotens est, non moriatur, à morte excludatur. Si autem ei mors terminū dabit, omnipotētem eum non fuisse ipsa mors demonstrauit. Non ergo quispiā audebit quamlibet creaturam siue cœlestem siue terrestrē dicere omnipotētem, nisi solam trinitatē, patrem scilicet & filium & spiritumsanctum. Non enim cum dicimus nos credere in deum patrem omnipotētem, sicut hæretici Arriani, negamus filium omnipotentem, aut spiritumsanctum negamus omnipotentem. Si filium negaueris omnipotentem, negabis & patrem omnipotentem. Sed maior est, inquiunt, pater, minor est filius. hoc in hominib*, hoc in omnibus. Et tu in omnibus perturbaris. Diuinam naturā considera, deum attende, sempiternum cogita. nam vanè conturbaris. Si sempiternus est pater, sempiternus est vtique & filius. Si enim fuit filius quādo non fuit filius, fuit & pater quādo non fuit pater. ꝙ si aliquando fuit pater non pater, non fuit omnipotens. minus enim habuit in eo ꝙ postea effectus est pater. Si das initium filio, das initium & patri. Pater enim à filio appellatus est pater. Si autē semper fuit pater, semper fuit & filius: & si deus est pater, deus est & filius. non enim aliud potuit procedere de
C deo q̄ deus. Quòd si deus est pater, deus est & filius: & si sempiternus est pater, sempiternus est & filius, quē non precessit ætate nec dignitate. non enim minuit æqualitatem. Apostolum audi quid de deo filio dicat. Cum in forma dei esset, inquit, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Non rapuit, quia naturaliter habuit. Omnipotentia itaq; patris in filio, omnipotentia filij in patre, quia neq; aliquando pater sine filio, neq; aliquando filius sine patre. Diuinam illam natiuitatem qua filius processit ex patre, qua natus est deus de deo, sine initio, sine tempore, sine matre, sine aliqua fragilitate, sine vlla sui deminutione: non possumus explicare. Natiuitatem autem eius, ait Propheta, quis enarrabit? Et reuera quis cōprehendere vel dicere potest quomodo natus sit, qui semper est in patre, & nunquam recedit à patre? Digne, vt dixi, non possumus enarrare, sed debemus corda nostra ipsi filio præparare, vt illuminādo & per fidem gubernādo perducat nos ad speciem veritatis suæ, ne remaneamus in tenebris infidelitatis nostræ, ne aliud æstimando de filio q̄ quod est pater, ipse filius non docendo, sed increpādo nos admoneat sicut Philippū, di-

Philip. 2.

Esaiæ 53.

cēs: Philippe, qui videt me, videt & patrē. An nō agnoscis quia ego in patre, & pater in me est? Sicut ergo deus D de deo natus est, & lux de lumine, & dies ex die, ita & omnipotēs ex omnipotēte. In ista enim mortali nostra generatione qui est pater, aliquādo nō fuit pater: & qui est filius, nō semper est filius: quia & ipse filius cū accessu temporis patrem amiserit, coniugē acceperit, prolēq; susceperit, nō erit filius, sed ipse vocabitur pater: & quilibet pater antequā suscipiat filiū, non vocabitur pater. Accedit ergo aliquid tēpore, quod præcedat tempore. Nō ergo æstimemus hoc in illa diuinitatis esse substantia, in illa generatione sempiterna. Non enim illic deficiendo moritur pater, vt filius crescendo perueniat ad patris dignitatem: aut sunt ibi tempora, quia per ipsum facta sunt tempora. In quo autē tu hæretice audes dicere filium minorē, quē nos cōfitemur æqualem? In ætate? Non ibi sunt tempora. In diuinitate? Deus est pater, deus est filius. In opere? Omnia per filiū facta sunt. Dicit quidem scriptura, ꝙ deus fecerit mundum, sicut & in libro Geneseos, In principio fecit deus cœlum & terrā. Sed nos audientes deū patrē cognoscimus filium & spiritum sanctum. Tu forsitan dicis, Deus pater fecit mū- E dum. Sed audi quid Ioannes Euangelista dicat, In principio erat verbū, & verbum erat apud deū, & deus erat verbum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Ecce, sine filio dicit nihil esse factum, quoniam omnia per ipsum facta sunt. Sine filio factum est nihil. Quid fecit pater quod nō fecit filius, de quo dicit Euāgelista, ꝙ sine filio factū est nihil? Si autem, sicut vera fides catholica habet, in filio operante cōstituas patrē, & in patre operante constituas filium, quoniā filius in patre est, & pater in filio, omnipotēs inuenietur filius, si in ipso omnipotens est pater: si autē non est omnipotēs filius, vt prædicat hereticus Arrianus, nō est in illo omnipotēs pater, falsumq; erit secundū ipsos quod ipse filius ait, Ego in patre, & pater in me est. Absit autē vt falsum sit quod veritas dicit. Confundatur Arrianus qui veritati cōtradicit. Demōstramus ex scripturis, dictū filium omnipotentē sicut & patrem, vt non solùm ratio vera, sed etiā diuina testimonia hæreticorum frōtem percutiant impudentē. Dictus est pater omnipotens, Propheta dicente, Hæc dicit dominus omnipotens. Dictus est F & filius omnipotens, Ioanne apostolo in Apocalypsi dicente de Iesu Christo domino nostro, Qui est, & qui fuit, & qui uēturus est omnipotēs. Dictus est spiritussanctus omnipotēs, Salomone prophetāte, Spiritus domini repleuit orbē terrarū, & is qui continet omnia, scientiā habet. An non est omnipotens, qui continet omnia? Dicit enim scriptura ꝙ deus iudex sit, dicente Apostolo, Omnes adstabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundum ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum. Sed nos quādo audimus deum iudicem, totā intelligimus trinitatem. Tu autem hæretice, dic quis sit iste deus iudex, pater, an filius? Si dixeris, pater est, negas filium iudicem, quem in symbolo etiam tu confiteris venturum viuos mortuósque iudicaturū. Contradicis etiam Euangelio dicēti, Cum filius hominis venerit in claritate sua, congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut separat pastor oues ab hœdis. In quo loco euāgelistæ, expressius iudex demonstratus est filius, vt etiam eiusdem iudicis sententia panderetur, dicentis, Ibunt impij in combustionē æternā, iusti autem in vitam æternam. Si volens obsistere tātæ authoritati dixeris filiū iudicem, patrem ergo negabis iudicē? Nō, inquis, nego patrem iudicem.

Ioan. 14.

Cap. IIII.

Ioan. 1.

Gene. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 14.

Apoc. 1.

Sapien. 1.

2. Cor. 5.

Matth. 25.

Quomodo non negas? Quia pater, inquis, poteſtatem dedit, filius accepit. Video quidem hæretice, quò ſtrabis oculis intēdas, quò peruerſæ mentis aciei intentionem dirigas. Recitaturus enim mihi es ex Euangelio & dicturus, *(Ioan. 5.)* Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudiciū dedit filio. In eo, inquis, quod pater dedit, fili⁹ accepit, maior eſt vtique qui dat, quàm qui accipit: maior eſt pater, minor eſt filius. Non ex hac ſententia glorietur tua vanitas: quoniam ex ipſa te nunc diuina conuincit authoritas. Pater, inquis: non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Cognoſcimus: nouit quippe ſana fides quomodo hoc intelligat. Homo enim ille ſuſceptus (qui etiam ipſe appellatus eſt dei filius) accepit poteſtatē, ſed dante patre & filio, quoniam filius in patre eſt, & pater in filio. Cæterum ſi tu hæretice ſecundū illam peruerſam veſtram doctrinam illi hoc volueris aſſignare diuinitati, qua filius æqualis eſt patri, quæro abs te diligentius, & vt mihi reſpondeas celeriter, inſiſtam, qui tu ille qui in libro Deuteronomij Moyſi dicebat, *(Deute. 32.)* In die iudicij reddam illis. Non potes dicere, pater eſt, quoniam ſecundum Euangelij ſententiam à te prolatam, pater non iudicat quenquam. Ergo filius eſt qui dicebat, In die iudicij reddam illis. Filius eſt? Reſpōde, quid dubitas? Filius dixit hoc, an non? Nō eſt quod dicas, niſi filium dixiſſe, in die iudicij reddam illis: quoniam pater non iudicat quenquam. Sed vide ſequentia huius libri, quēadmodum te prouocet, quemadmodum conuincat. Cum enim dixiſſet, In die iudicij reddam illis: poſt paululum ſecutus adiunxit, Videte, inquit, quoniā ego ſum deus, & non eſt alius præter me. Quid agis Arriane? non eſt quà exeas. Dic ſi audes, filium ſolum hoc dixiſſe, & negabis patrem nec deum eſſe, nec iudicem. Depone vel nunc conuictus animoſitatem, audi veritatem, intellige deum iudicem trinitatem. Audi ꝙ & ſpiritusſanctus iudex ſit. Ipſe dominus in Euangelio *(Ioan. 16.)* ait, Cum venerit paracletus, ipſe arguet mundū de peccato, de iuſtitia, de iudicio. Quid quæris amplius? Item demonſtrat ſcriptura diuina, ꝙ ſimul habitet pater & filius & ſpiritus ſanctus in homine tanquam in templo ſuo. *(Ioan. 14.)* In Euangelio filius, Si quis me, inquit, diligit, diligetur à patre meo: & veniemus ad eum ego & pater, & manſionem apud illum faciemus. Ecce pater & filius. *(1. Cor. 3.)* Quid ſpiritusſanctus? Apoſtolum audi, Neſcitis, inquit, quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? *(1. Retra. 10.)* Item demonſtratur ꝙ ſimul deſerat impios pater & filius & ſpiritusſanctus. *(Sapien. 1.)* Salomon Propheta, Peruerſæ, inquit, cogitationes ſeparant à deo. Ecce deus pater deſerens peruerſas cogitationes. Quid deus filius? Sequitur. Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia. *(1. Cor. 1.)* Chriſtus eſt enim dei virtus, & dei ſapientia. Ecce filius deſerit maleuolā animam, in qua ſunt peruerſæ cogitationes, quas deſeruit pater. Reſtat de ſpiritu ſancto. Audi poſt paululū quid ſequatur, Spiritus, inquit, ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: & aufert ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Audi, ſine intellectu deſerere hominem ſpiritum ſanctū. Quādo iſta idem ipſe ſpiritus ſanctus per Prophetā dicebat, vos præuidebat. Ecce iam illa inſeparabilis trinitas teſtimoniis diuinarum ſcripturarum demonſtratur, quòd ſimul habitet, ſimul regnet, ſimul poſſideat, ſimul deſerat, quā vos Arriani ſeparando & per diuerſos gradus filio & ſpiritui ſancto iniurias irrogādo, non in vobis habitare ſinitis: quoniā & deus pater aufert ſe à cogitationibus peruerſis, quæ ſunt in vobis, & in maleuolam animam nō introibit ſapientia, quæ per veſtræ animæ malitiam ſicut filium à patre, ita gregem ſeparatis à ſummo paſtore: & ſpiritus ſanctus effugiet fictum, id eſt, fictionē peruerſæ veſtræ doctrinæ, in qua demonſtratum eſt nec patrem nec filium, neque manere ſpiritum ſanctum. Quoniam igitur de vnitate agitur trinitatis, patris & filij & ſpiritus ſancti, quam vnitatē non audemus dicere tres deos, nec tres omnipotentes, nec tres inuiſibiles, nec tres immortales, ſed vnum deum, de quo dicit Apoſtolus, *(1. Timo. 1.)* Immortali, inuiſibili, incorruptibili, ſoli deo honor & gloria. Non ergo nobiſipſis dilectiſſimi fingamus patris & filij & ſpiritus ſancti diuerſas dignitates, ſeparabiles & inæquales ætates, ampliores & infirmas poteſtates, ne quod ipſe dominus ſaluator noſter virtute ac maieſtate ſua idola eradicauit & templa, rurſus in cordibus Chriſtianorū diabolus fabricet idola. Fides itaque catholica hæc eſt, Omnipotentem, immortalem, atq; inuiſibilem credere deū patrem: Omnipotentem, immortalem atq; inuiſibilem credere deum filiū ſecundum diuinam natiuitatem: viſibilem autem, mortalē, minoremq; angelis factum ſecundum ſuſceptam humanitatem. Omnipotentem, immortalem, atq; inuiſibilem credere ſpiritum ſanctum ſecūdum æqualem diuinitatem, viſum autem in ſpecie columbę propter filij atteſtationem. *(Matt. 3.)* Et hęc eſt trinitas ſimplex vnitas, inſeparabilis, inenarrabilis, ſemper manens, ſemper præſens, vbique regnās vnus deus, de quo Propheta Dauid dicit, Tu es deus ſolus magn⁹. *(Pſal. 85.)*

(Caput V. De natiuitate filij temporali.) Credimus in filium eius Ieſum Chriſtum, natum de ſpiritusſancto ex virgine Maria. Hāc natiuitatem incredule quid expaueſcis? Noli credere, ſi tātùm homo erat qui natus eſt. ſi autē deus homo erat, de qua voluit nat⁹ eſt, quia ſicut voluit natus eſt. Illud potius mirare, quia verbum ſuſcepit carnem: nec eſt mutatum in carnem, quia manens deus ſuſcepit hominem. Cæterū quid miraris quia genitrix ſuum genuit genitorem, quia creauit creatura factorem? Sic voluit naſci excelſus humilis, vt in ipſa humilitate oſtenderet maieſtatem. Portabat filiū mater intacta, mirabatur & ipſa in aſpectu ſuæ prolis quam amplexus non ſtrinxerat maritalis. Sed incredule audi prædictum, cognoſce impletum. Dauid Propheta dicit, *(Pſal. 86.)* Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſſimus. Ipſe qui fundauit eā altiſſimus, ipſe in ea factus eſt homo altiſſimus, quia talem matrem creauit altiſſim⁹, quia ſic ſe in eam formauit, vt procedens ex eius vtero, & filium ei redderet, & integritatem non corrūperet. Quæ eſt gratia matris huius & virginis? Quæ eſt gratia huius fœminæ quę virum neſciēs filiū portat? Quæ eſt gratia? Audite Grabrielem angelum eam ſalutantem, *(Lucæ 1.)* Aue, inquit, gratia plena, dominus tecum. Quando angelus iſtam virginem ſic ſalutauit, tunc eam ſpiritus ſanctus fœcundauit: tūc illa fœmina virum ſine viro concepit: tunc eſt repleta gratia: tunc dominum ſuſcepit, vt eſſet in ea qui fecerat eam. Neq; enim dilectiſſimi credendum eſt ꝙ illo iam præſente ac protegente poterat illi fœminæ dominari corruptio, in qua nō erat ardoris libido, nouerit tamen quē portauit virgo, mater nouerit, ſtupor abſcedat, fides accedat. Ecce quem portas naſcitur: nondū loquitur, & totum cōcutit mundum. Clamat cœlum noui ſyderis radiās fulgorem, clamat terra turbata per Herodem, veniunt Magi admoniti, inquirūt Iudæi turbati, quærunt vbi eſſet qui vbiq; totus eſt, quęritur in mundo fabricator mūdi. Ad hoc autē quærebatur, nō vt agnoſceretur, ſed vt occideretur: quia mūdus per eū factus eſt, & mūdus eū non cognouit. *(Ioan. 1.)* O munde immunde, venit qui te redimat, & turbaris: & hūc tu vis perdere, quādo ille te

A disposuit liberare. O Iudæorũ terra impia, nũ congruis cœlo. Cœlum demonstrat vt adoretur, tu quæris vt infans necetur. Ille tibi annunciat deum hominem suscepisse pro te, & tu vis perdere eũ qui venit redimere te. Expecta paululum, ad hoc quidem venit, vt tuam etiã pessimam impleat voluntatem: sed sustine vt suam ipse colligat hæreditatem. Collige collige redemptor, non glorietur dispersor. Vindica in eos qui te paruulũ persequuntur, paruuli ipsorum pro te moriantur. Si ipsi in te crudeles existunt, paruuli ipsorum pro te moriantur. Vindica, sic vindica. Insultent filij parentibus nondum loquentes, conuincant sæuientes: infantes dicant testimonium de tua innocentia, quia non est in te vlla malitia: & hi qui te volunt innocentem occidi, hoc eis proueniat vt suos paruulos ab eis facias separari. Lugeatis licet Iudæi atque plangatis filios vestros, nõ illi moriuntur, quia à vita suscipiuntur: vobis irrogatur pœna orbitatis, cæterùm illis gloria offertur immortalitatis. Nũciastis Herodi vbi occidendus inueniri potest filius dei, sed ille filios vestros occidens pro filio dei, & vos orbitatis pœna nesciens punit tanquam proditores, & filios vestros dei fecit hæredes. Sic vos irridebat ille, B qui habitans in cœlo, iacebat in terra: sic furias vestras vestrique regis subsannabat, quãdo mala vestra in vos retorquebat, & de malis vestris multa ille bona faciebat. Agnouisti virgo mater filij tui infantiã, agnosce & pueritiam. Euangelium loquitur, Perrexerunt, ait, cum puero Iesu parentes eius in Hierusalem, vt pro eo offerrent sacrificium secũdum legem. Et factum est, remeãtibus illis, puer Iesus remansit in templo, & erat disputans cum senioribus & Scribis: & mirabantur omnes in sapientia quæ erat in eo, & turbabat multos. Sed cũ reuersi essent quærentes illum, inuenerunt illum sedentem in medio seniorũ, interrogantem & respõdentem illis. Et ait illi illa mater, Fili, quid fecisti nobis? Ecce enim soliciti & anxij quærebamus te. Tunc ille, Quid sollicitæ eras? inquit: nescis quia oportet me in his quæ patris mei sunt, operari? Quando talia mater à filio puero audiuit, corde expauit. non enim patrem nominabat ille quem nesciebat in terra, sed illum qui fecit cœlũ & terram. Agnoscat & eius adolescentiã, videat multa & magna miracula, cõuersionem aquarum in vinum. In quo primo miraculo tetauit illa fœmina iubere se filio posse C tanquam mater, domina quæ se agnoscebat ancillam, Fili, ait, deficit illis vinum, fac rursus vt aquæ conuertantur in vinum. Et ille vt distingueret inter deũ & hominem, quia secũdum hominem minor erat, secundum hominem subditus erat, secundum deum autem supra omnes erat: Quid mihi & tibi est, inquit, mulier? Nondum venit hora mea. tanquam ei diceret, Veniet hora quando id quod natũ est de te, in cruce pendens agnoscat te, & discipulo dilecto commẽdet te: in hoc autem miraculo quid mihi & tibi? Non enim hoc processit ex te, sed in eo qui fecit te, non cõpetit tibi vt iubeas deo, cõpetit autem vt subdita sis deo. Sed pia mater quæ nõ asperè tulit admonitionem filij dicentis, Quid mihi & tibi? videat in cæteris miraculis deum operãtem, quem intuebatur filiũ adolescentem, videat cæcorum illuminationem, leprosorum mundationem, claudorũ cursus, surdorum auditus, dæmonũ fugationes: & quod maius his omnib, mortuorum resurrectionem. Sed adhuc agnoscat hæc mater, expauescat filij sui etiã iuuentutem.

Luc.2.

Ioan.2.

Caput VI. Quid restat inueni, nisi vt procedat velut sponsus de thalamo suo, accipiat sponsus sponsam, quæratur, inueniatur quæ ei coniungatur? Nõ est solus homo, sed deus est & homo. Quæratur quæ ei cõiungatur. Qualis est de D qua natus est, talis ei inueniatur, quæ & matrem reddat fœcundam, & virginem seruet intactã: filius permanentis virginis, virginem permansurã accipiat. Ecce tẽpus est. Modò Iudæi suam impleant voluntatẽ, quando dignatur ipse dare potestatem. Agite Iudæi nescientes nuptias agni, data præmium pecuniæ malo Iudæ. Agite vt ille qui natus est de virgine, à Pontio Pilato suspẽdatur in cruce. Ascendat sponsus noster thalami sui lignum. Ascẽdat sponsus noster thalami sui lectũ, dormiat moriẽdo, aperiatur eius latus, & Ecclesia prodeat virgo: vt quomodo Eua facta est ex latere Adæ dormiẽtis, ita & Ecclesia formetur ex latere Christi in cruce pendentis. Percussum est enim eius latus, vt Euangelium loquitur, & statim manauit sanguis & aqua, quæ sunt ecclesiæ gemina sacramenta. Aqua, in qua est spõsa purificata: sanguis, ex quo inuenitur esse dotata. In isto sanguine sancti martyres amici sponsi stolas suas lauerunt, candidas eas fecerunt: ad nuptias agni inuitati venerunt, à spõso calicem acceperũt, biberũt, eiq; propinauerunt, sanguinem eius biberunt, sanguinem suum pro illo fuderunt. Quid egit vesana impietas Iudæorum, quia inuitati nõ solũ venire noluerunt, sed insuper spõsum occiderunt? E Quid egit iniquitas Iudæ qui eũ vẽdidit, à quo redimi debuit? Ecce nec Iudas tenuit precium, nec Iudæi quem cõparauerãt Christum. Tibi dico, vbi est quod accepisti? Iudæo dico, vbi est quod emisti? Illi dico, quãdo vendidisti, tunc te decepisti: isti dico, quod emisti, possidere non potuisti. Exulta Christiane in commercium inimicorum tuorũ, tu vicisti: quod Iudas vendidit, & Iudæus emit, tu acquisisti. Exulta exulta spõsa Ecclesia, quia nisi ista in Christo facta essent, tu ab illo formata non esses. Vẽdit redemit te, occisus dilexit te. Et quia te plurimũ dilexit, mori voluit propter te. O magnũ sacramentum huius coniugij. O q̃ magnum mysterium huius sponsi & huius sponsæ, non explicabitur dignè humanis verbis. De sponso sponsa nascitur, & vt nascitur, statim illi cõiungitur: & tunc sponsa nubit, quando sponsus moritur: & tunc ille sponsæ coniungitur, quando à mortalibus separatur. Quãdo ille super cœlos exaltatur, tunc ista in omni terra fœcundatur. Quid est hoc? Quis est iste sponsus absens & præsens? Quis est iste sponsus præsens & latens, quem spõsa Ecclesia fide tantùm cõcipit, & sine vllo amplexu membra eius quotidie parit? Quis F est iste qui sic natus est, sic creuit, sic mortuus est? Quis est iste qui infans regem terruit, puer Iudæos conuicit, iuuenis Pontium Pilatum turbauit? Quis est iste? vultis nosse? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Si dominus virtutum ipse est rex gloriæ, ergo nec Iudæos timuit quando armati venerunt, nec iudicẽ iniustè iudicantẽ, nec milites irridentes, nec inimicos subsannantes, nec coronam spineã imponentes, nec sua vestimenta diuidentes, nec fel, nec acetum, nec crucem, nec lanceã, nec mortem. Quando enim ista Iudæi potius q̃ Pilatus faciebãt, dominus virtutum negocium nostrum agebat: quæ nõ rapuerat, tũc exoluebat. Non rapuit iniquitatẽ, & pro iniquis suscepit mortẽ, vt impleretur quod de eo scriptũ est, Quæ nõ rapueram, tunc exoluebam. Deniq; vt nosceritis pro nobis reddidisse quod non debebat, (Christus enim pro impiis mortu est) mox saccũlũ carnis suæ in crucis ligno persoluit, & precium nostri exactori reddidit. Ibi statim illum latronem fecit confessorem, vt per eum impiorum restauraret ruinam. Videte redemptum, quem diabolus possederat homicidam. Videte dominum virtutum & in ipsa morte miracula

Ioan.19.

Psal.23.

Psal.68.

Roma.6.

Luca.23.

G facientem. Túc latro confitebatur, quando Petrus turbabatur: tunc iste agnouit, quando ille negauit. Sed númquid quia dominus acquisiuit latronem, Petrum perdidit negatorem? Absit, absit. Agebat mysterium, qui fundebat precium, in Petro demonstrans, non in se quemquam iustum debere præsumere: in latrone, nullum impium conuersum posse perire. Timeat bonus ne pereat per superbiã, nõ desperet malus de multa malitia. Collidantur præsumentes, colligantur desperantes. Magnũ precium pro nobis datum esse cognoscimus, quia sanguine Christi redempti sumus. Agamus quomodo tali domino nó displiceamus. Ecce amauit seruos, & quos redemit, saluos fecit liberos. Ecce parũ est, quia donat libertatem: exhibet fraternitatem, promittit etiam hæreditatem. Habes amplius quod expectes: Suscepit veniendo mortem tuã, donauit resurgendo vitam suam. Habes amplius quod expectes: ille ille qui crucifixus est pro te, die tertio à mortuis resurgens, super cœlos exaltauit te: filium dei fecit te. Habes amplius quod expectes: Quid retribuemus domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Fecit nos antequã essemus, donauit vitã,

Psal. 115.

H donauit ætatem, donauit liberam voluntatem, donauit substãtiam, donauit ingeniũ, donauit rationem, donauit scientiã, donauit omnia sua vt essent tua: & his omnibus bonis male vsi sumus, superbi effecti somus, creatorem tanta bona largientem, merito præuaricationis offendimus. Perijmus, quæsiuit: captiui ducti sumus, subuênit: ad mortem perpetuam ducebamur, liberauit. Quid tibi minus exhibuit, qui seipsum pro te tradidit? Et dubitas q͏ tibi donet vitam suam, qui tecum communicauit mortem suam? Quid retribuemus ei? Si non est quod ei tribuamus, ab ipso accipiamus quod ei offeramus. Hoc à te quærit Christus, hoc tibi dicit, Quod feci pro te, hoc & tu fac pro me. animã meã posui pro te, & tu pro fratribus tuis animam tuam pone. Noli timere mortem, quia cum vincere non posses, ego sum mortuus vt tu vinceres: vinceres nõ per te, sed per me, quia & ego quòd sum mortuus, non est propter me, sed propter te. Tu enim mori noueras, resurgere non noueras. suscepi mortem quam noueras, demonstraui resurrectionem quã ignorabas. Credendo ama resurgẽtem, vt per illum & tu resurgas. Diximus, & quantũ ille do-

I nauit, exposuimus has tres sententias, quòd natus sit de virgine Maria, crucifixus sub Põtio Pilato, & sepultus, tertia die à mortuis resurrexit. Si enim de singulis vt dignũ est, loqui possemus, prolixitas sermonis fastidiũ vobis potius q̃ delectatione incuteret.

Caput VII. De ascẽsione domini.

Quia ergo diximus, quousq; ille altissimus descenderit propter nos, nunc dicamus quomodo id quod suscepit ex nobis in cœlũ leuauerit, ad dexterã patris collocauerit, ac fidei nostræ certũ pignus dederit, vt secura sint membra de tanto capite, fideliterque sperent ad ipsum se posse peruenire, quem iam credunt ad dexteram patris sedere. Assumptus in cœlos. Sessionem istam dilectissimi non accipiatis in humanis mẽbris positã, tanquam pater sedeat in sinistra, vt filius sedeat ad dexteram: sed ipsam dexterã intelligite potestatem quam accepit homo ille susceptus à deo, vt veniat iudicaturꝰ, qui prius venerat iudicandus. Ad hoc enim ascendit in cœlũ, vt fides suũ impleat locum. Prædictum quippe hoc inuenitur per David prophetam. Ait enim, Congregatio populorum circundabit te, & propter hanc in altum regredere, dominus iudicat populus. Hoc quippe ait, Quoniam humiliatus es in forma serui vsq; ad crucis opprobrium: & hi qui te viderunt crucifixum, aliqui crediderũt, multi

Psal. 7.

Philip. 2.

dubitauerunt. Resurgẽs à mortuis in altum regredere, K super cœlos dignare ascendere, vt cõgregatio populi fidelis congregetur in vnum per fidem, vt fides deducat eos ad speciẽ. Ipsa est virtus omnipotentiæ tuæ, vt plus possis in ipsis fidelibus, quãdo absens ab eis in homine illo suscepto sentiris. Cęterum pręsentia tuæ maiestatis de cordibus fideliũ tuorum nunquam discedis. Videte autem dilectissimi, quid donauerit iste qui ascendit in altum: captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibꝰ. videte quid donauerit. Venit mirabiliter, creuit mirabiliter, exhibuit multa miracula, quę superiꝰ commemorauimꝰ, salus æterna multis pręstitit salutẽ. qui infirmitates nostras suscepit, multas variásq; infirmitates curauit. Circundatus etiam tunc fuit multitudine populorũ, quos adduxerat nõ fides, sed curiositas oculorum. Deniq; visa miracula multi laudabãt, alij detrahebant. Nã vnde est illud detractionis verbum dicẽtium quòd in Beelzebub principe dæmoniorũ eiecerit dæmonia? Cũ tanta tamen miracula faceret, contemptus est, non solum dignè habitus non est, sed insuper occisus est. Quare tunc non factum est, vt præsentia eius numerus ille colligeret, nisi quia oportebat impleri omnia quæ L de eo erant scripta? Etenim quando illa agebantur, iam illi ab ipso præparabantur, iam captiuitas eorum capta erat. Expectabanir vt ascẽderet saluator, & donaret dona. Quæ dona? Dona quæ acceperunt discipuli, quæ accepit Petrus, vt moreretur pro absente, quẽ desperando negauerat præsentẽ. Videte quid idem Petrus dicat in epistola sua, quid effundat ex dono illo sancti spiritus, Credentes, inquit, in eũ quem non videtis, gaudete inenarrabili gaudio. Gaudeamus & nos credẽdo in eum quem non videmus, vt securi illum videamus cum ad ipsum peruenerimus. Veniet autem & ipse, sed non talis qualis antea venit.

Psal. 67.

Luc. 11.

1. Petri. 1.

Cap. VIII.

Vẽturus est enim viuos & mortuos iudicare. Veniet vt iudicet qui stetit sub iudice. veniet in ea forma in qua iudicatus est, vt videãt in quem pupugerunt, & cognoscant Iudæi quẽ negauerunt: conuincat eos ille homo susceptus, & ab eis crucifixus. Fortasse dilectissimi, quoniã veritas euangelica non tacuit eum cum cicatricibus resurrexisse, qui posset si vellet de corpore suscitato & clarificato omnem maculã cuiuslibet cicatricis abstergere, sed sciebat quare cicatrices in corpore suo seruaret, vt vulnera dubitationis in cordibus discipulorũ sanaret. Fortasse ergo (vt dixi) sicut de- M mõstrauit Thomæ nõ credenti nisi tangeret & videret: ita etiam inimicis suis vulnera demonstraturus est sua: propter quod dictũ est per Prophetã, Videbunt in quẽ pupugerũt. Nõ vt eis dicat sicut Thomæ, Quia vidisti, credidisti: sed vt cõuincens eos veritas dicat, Ecce hominem quem crucifixistis, ecce deum & hominem in quem credere noluistis. Videtis vulnera quæ infixistis, agnoscitis latus quod pupugistis, quoniam & per vos & propter vos apertũ est, nec tamen intrare voluistis. Qui non estis redempti precio mei sanguinis, non estis mei, discedite à me in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed illorũ mors proficiat ad nostram salutẽ. Si illi contempserunt, nos timeamus eum qui sic venturus est iudicare. Festinet vnusquisq; cum viuit vt viuat, currat vt eiꝰ precioso sanguine redimatur, ne cũ nõ fuerit inuentus in numero redemptorũ, in numero maneat perditorum. Hic dum viuitur, melior eligatur locus. Hic est tẽpus fidei. Cæterum in inferno, ait Propheta, quis confitebitur tibi? Qui semper vult viuere, & nõ timere mortẽ, teneat vitã, vt mors superetur à vita. Qui nõ vult timere istũm iudicem iudicantem, ipsum

Zacha. 12.

Ioan. 20.

Zacha. 12.

Matt. 25.

Psal. 6.

nunc sibi adhibeat defensorem. Credimus in spiritum sanctum. *Cap. IX. De spiritu sancto.* Spiritum sanctum deum credimus ęqualem patri & filio, quia simul est & in patre & in filio, Quomodo est in patre? Filium audi, Spiritus, inquit, qui procedit à patre, ipse introducet vos in omnem veritatem. *Ioan. 15. 16* Quomodo est & in filio? Ipse filius post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare Euangelium insufflauit in faciem ipsorum, & ait illis, Accipite spiritum sanctũ. *Ioan. 20.* Quomodo est spiritus patris? Ipse dominus in Euangelio, Non enim vos estis qui loquimini, sed spirit⁹ patris vestri qui loquitur in vobis. *Matt. 10.* Quomodo est & spiritus filij, Apostolus dicit, Si quis spiritũ Christi non habet, hic non est eius. *Roma. 8.* Quomodo idem ipse spiritus patris & filij procedens à patre & filio, attestatur filium suscepisse carnem? Ioannes Euangelista dicit, Spiritus, inquit, nondum erat datus quia Iesus nondum erat clarificatus. *Ioan. 7.* Quando autem clarificatus est filius, ipse dicit, Aperti sunt ei cœli, & descẽdit super baptizatum Iesum spiritus sanctus in specie colũbæ, vóxq; facta est dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui. *Matt. 3.* Hoc tu hæretice Arriane cum audis vel legis, filium clarificatum, spiritum sanctũ in specie columbæ de cœlis esse transmissum, hac authoritate carnalis tua cogitatio, & phãtasia spiritus mali, qui operatur in filiis diffidentiæ, patrem inducit maiorem, quia visus nõ est: filium minorem, quia visus est in homine: spiritum sanctum filio multo inferiorem, quia in specie apparuit columbæ. Dicis enim tibi, & peruerse ratiocinaris, quãtum distat visibilis ab inuisibili, tantum distat filius à patre: & quantum distat species hominis ab specie columbæ, tantum distat honor filij ab honore spiritus sancti. Hæc cogitans, illi proximus es præcipitio erroris. Neq; enim defuerũt qui hoc sentirent de humana anima, quod tu vis asserere de substantia diuina. Introduxerũt enim quidam, pro meritis animas dari corporibus, & esse reuolutiones & circulos. Propheta Dauid diuina voce dirumpẽs, In circuitu, inquit, impij ambulant. *Psal. 11.* Qui talia credunt vel prædicant, impij sunt. Et tãquam ei deus diceret, Quid tu de propagine hominum sentis? secutus adiunxit, Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. Sed hæc alia quæstio est, in qua nunc non opus est diutius immorari. Veruntamen quia de specie hominis & columbæ nostra tecum hæretice est disceptatio, (In hoc enim filiũ ampliorem esse spiritu sancto dicis, quia pro dignitate gradus sui, sicut multum distat inter naturã hominis & columbæ, tãtam distantiam vis esse filij & spiritus sancti) possem quidem tibi respondere, quia innocentiam quam habet columba, non habet homo: sed non dico: de illo enim homine agim⁹ qui venit sine peccato. Sed si hoc te monet, quia filius hominẽ suscepit, spiritus in columba apparuit, mouere te & hoc debet, quia & ipse homo à filio dei susceptus, à scriptura diuina dictus est agnus. Nã & Ioannes Baptista dicit, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Ioan. 1.* & Esaias Propheta dicit, Sicut ouis ad immolandũ ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. *Esaia. 53.* Et Ioannes Apostolus in Apocalypsi dicit, Vidi agnum stãtem quasi occisum. *Apoca. 5.* Dic mihi si valueris tu exponere, quare sit dictus agnus filius dei, exponam tibi & ego co[l]ũbæ speciẽ spiritus sancti. Si mihi dixeris, agnus filius dei propter innocentiam: hoc & ego tibi de spiritu sancto referam, ideo columba spiritus sanctus propter innocẽtiam. Si Christus agnus propter innocentiam, & spiritus sanctus columba propter innocentiam. Custodi & tu innocentiam, & vide æquitatem. Vides æquitatem, si patris & filij & spiritus sancti intelligis vnitatẽ. Sed adhuc vanas tuas machinas diuersásq; comparationes de patris & filij & spiritus sancti substantia, catholica doctrina suffodiat, vt ædificium tuum, quod super arenam, non super petram ædificas flatu ventorũ, diuinorum scilicet eloquiorum, & pluuia gratiæ descendẽte subuertat, subuersumq; fiat ruina magna. Quã uis nos inuisibilem totam trinitatem nouerimus, credamus, teneamus: dic tu nobis hæretice, quis sit ille qui apparuit Moysi in flamma ignis in mõte Sina, cuius posteriora vidit Moyses ipso se demonstrante, quam cum ille quæreret faciem dei videre, dicẽs, Si inueni gratiam ante te, ostende mihi faciem tuam: *Exod. 33.* hoc ei dominus respondit, Ascende in Oreb, & sta super petrã, & transiet claritas mea ante te, & posteriora mea videbis, facies autẽ mea non videbitur tibi. Quis est qui ducatum præbuit filiis Israël exeuntibus de Aegypto? Deus, ait liber Exodi, præibat illos die quidem in colũna nubis, nocte autem in columna ignis. *Exod. 13.* Quis est iste? Pater est, an filius? Si dixeris, pater est: visus est ergo & pater in aliqua specie. Nõ autem audes dicere, filius est, ne rursus ipsius testimonio Moysi obruaris, Tu es deus solus, & alium nõ nouimus absq; te. Ergo deo patri assignabis, quod apparuit in columna ignis vel nubis. Si deo patri hoc assignabis, redi modò ad illam ratiocinationem tuam, & dic mihi quæ sit melior natura, ignis, nubis, aut hominis. Et si dixeris, ignis vel nubis: irrideris non solũ ab hominibus, (qui certa ratione sunt præditi, non qui vestra vana seductione decepti) sed etiã ab ipsis pecoribus, quibus etsi non sit rationalis intellectus, inest tamẽ naturalis sensus, qui non est attributus igni vel nubibus. Si autem dixeris, hominis est melior: filius à te demõstratur patre maior, quia filius apparuit in homine, pater apparuit in igne. Hoc, Arriani, secundũ vos dictum sit: secundum rectã autem veramq; doctrinam, quẽadmodum non est filius patre maior, quia filius apparuit in homine, pater in igne, sic non est spiritus sanctus minor filio, quia in specie apparuit colũbæ. Diuina illa substantia trinitatis manẽs in seipsa sicuti est, vt innouaret perdita, nostrãq; restauraret ruinam pro captu hominum, & pro congruentia cuiuslibet rei se visibiliter demonstrauit: vnitatem, æqualitatémque suam non amisit. In igne de⁹, sed nõ est ignis: in homine filius, sed nõ hoc solũ quod videbatur erat: erat & quod latebat. Nã si totũ quod videbatur erat, quid est quod dicebat discipulis suis, Qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & manifestabo meipsum illi? *Ioan. 14.* Quid manifestaturus erat, si totũ quod videbatur erat? Ergo erat & quod latebat. Ita & spiritus in columbę apparuit specie, sed non colũba erat spiritus. Totũ hoc homo quod factũ est, propter te factum est. Noli iniuriam facere illi qui te fecit, vt consequaris ab illo quod in isto sancto symbolo sequitur. Remissionem omniũ peccatorũ. *Cap. X.* Noli minorẽ prædicare eum, qui te perducit ad regnũ cœlorum in remissione peccatorũ. Sine ista fide si quis ad baptismum accedit, ipse contra se ianuam indulgẽtiæ claudit. Nec propter aliud dilectissimi, factum est, vt & pater mitteret filiũ, & ipse filius susciperet hominẽ sanandũ, & spiritus sanctus hoc effunderet donum, nisi vt nostræ animę eruerentur a sarcinis peccatorũ. Totum quidem hominem suscepit ille curandum, sed ampliorem curam demonstrauit adhibendam esse animæ quàm corpori. Nam cum ipse saluator inter cętera quæ pręsens faciebat, paralyticũ antiqua valetudine oppressum videret, prius eius animã censuit esse sanandã: tũc

G demũ etiam eius corpori dignatus est donare salutem. *Mat. 9.* *Marci. 2.* Fili, inquit, confide, quoniam remissa sunt tibi peccata tua. Magna salus, non est contemnenda. Hãc appetere debet quisquis interius & exterius saluus esse desiderat. *Matth. 23.* Mundate, ait ipse dominus, quæ intus sunt: & quæ foris sunt munda erunt. Veruntamen intentio illa peruersa Iudæorum, quæ non fideliter sequebatur Christum, sed ad hoc eum frequentabant, quia ei dolosi dolose insidias præparabant, quando audierunt dominum paralytico dicentem, *Marci. 2.* Dimissa sunt tibi peccata tua: cõtinuò susurratio illa cogitationis pessimæ, vbi eos audiebat qui corda inspiciebat: Quis est iste, inquiũt, qui peccata dimittit? Blasphemat, Nemo enim potest dimittere peccata, nisi solus deus. Ille autẽ vt eis demonstraret se esse deum, eorumq́; nequitiam ostenderet, ac suam demonstraret potentiam, ait illis, Quid cogitatis malũ in cordibus vestris? Quid est ampli⁹ dicere, Dimissa sunt peccata tua tibi, aut dicere, surge & ambula? Vt autem noueritis quia habet potestatem filius hominis in terra dimittẽdi peccata, ait paralytico, Surge tolle grabbatum H tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit, & tulit grabbatum suum, & abiit. O quàm melius illi esset, si post acceptam remissionem peccatorum, non de lecto ad peccandum iterum surgeret, sed de sepulchro ad veram vitam liber securúsq; surgeret. Non enim vacat dilectissimi quod ei dictum est, Tolle grabbatum tuum, & vade in domum tuam. Sic enim eum dominus curari exterius volebat, vt iam interius nõ laboraret. Tolle autem grabbatũ tuum, quid est, nisi porta rursus sarcinam delictorum tuorum? Non erunt scapulæ tuæ liberæ: portabis quod te premat: curu⁹ eris sub onere: ca- *Ioan. 8.* put iam liberum iterum grauabitur seruitute. Omnis enim, ait dominus, qui facit peccatum, seruus est peccati. Si post remissionem peccatorum ille paralyticus ex hac vita migraret plenam acciperet libertatem. Quòd autem hic viuere postea permissus est, etsi non peccauit, quod credere difficile est, multum periclitatus est, *Iob. 7.* quia tota hæc vita tẽtatio est. Quisquis itaque dilectissimi fideliter credit, & hanc professionem fidei suæ, (in qua remittuntur omnia peccata) indubitanter tenet atque amplectitur, præparet voluntatem suam voluntati dei, vt si eum post baptismũ dignatus fuerit in hac vita aliquantulũ detinere, iste non quiescat orare ac dicere, *Psal. 26.* Adiutor esto meus, ne derelinquas me. Si autem digna- I tus fuerit liberum atque ab omni fece peccati mundatum ad se vocare, incũctanter ac sine tristitia pergat ad eum, cum quo & per quem incipiat & ipse regnare: nec vehiculum mortis timeat, in quo prior ascẽdit ipse qui vocat. Sicut enim ipsum resurgẽdo perduxit ad patrẽ, ita & te illi per resurrectionem repræsentauit: quia vt te inuitaret ad cœlum, ad terram descẽdit, sed non deseruit cœlum.

Cap. XI. De resurrectione mortuorum. Carnis resurrectionem. Resurrecturã esse omnem carnem, rationalem scilicet creaturam, fideliter teneamus. Hæc est summa fidei nostræ quę separat ab infidelibus. Neq; enim de pecudibus vel cæteris animantibus, quibus non est attributa imago creatoris, fas est nobis disputare. Ista enim omnia ad vsus nostros creata esse cognoscimus. Legat quis quid deus dixit homini quando eum formauit atq; benedixit, & inueniet *Gene. 1.* ita scriptum in libro Geneseos, Fecit deus hominẽ, ad imaginẽ suam fecit illũ, masculum & fœminã fecit eos, & benedixit eos dicens, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & habete potestatem piscium maris, pecorum terrę, volatilium cœli. Ista ergo omnia propter vsus nostræ infirmitatis, vt dixi, creata sunt. Sed quemadmodum non resurgit nobis- K cum nostra corruptio, neque infirmitas, ita nec ea quæ sunt necessaria nunc nostræ infirmitati. Qualia futura sunt nostra corpora, Paul⁹ Apostolus dicit, Seminatur, *1. Cor. 15.* inquit, in corruptione, resurget in incorruptione: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur in cõtumelia, surget in gloria: seminatur corp⁹ animale, surget corpus spiritale. Incorruptio hęc, virtus & gloria & spiritus viuificans faciet nos, sicut ipse domin⁹ promittere dignatus est, æquales angelis dei, vt viuamus cũ ip- *Matt. 22.* sis in æterna vita, in vnã immortalitatẽ ac sempiternã patriam: in qua patria, vita nostra æterna ipse Christus erit. Ipse enim est verus deus, & vita æterna. Hoc sequitur etiã in isto sancto symbolo quod post resurrectionẽ carnis credamus.

Caput XII. De vita æterna. Et vitam æternam. Non nostri iam dominabitur corruptio immortaliter viuentibus, & cũ ipsa æterna vita manentibus. Neque enim indigebimus illic vestimento, vbi erimus immortalitate vestiti: nec cibus nobis deerit, quando ipse panis viuus, qui propter nos de cœlo ad terras vsque descẽdit, sui præsentia nostras animas satiabit. nec pot⁹ nobis deerit, præsente fonte vitæ. Saturabit enim nos ab vbertate domus suæ, *Psal. 35.* & torrente deliciarũ suarũ corda nostra rigabit. Aestus L illic non patiemur. Illic est enim refrigerium nostrum, qui nos sub vmbra alarum suarũ protexit & protegit. Frigus illic nõ patiemur. est enim ibi sol iustitię, qui suo amore calefaciens corda nostra, radiis diuinitatis suæ illuminat oculos nostros, vt videãt diuinitatem, æqualitatemq́; patris & filij & spiritus sancti. Non ibi fatigabimur. nobiscum enim erit virtus nostra, cui nunc dicimus, Diligam te domine virtus mea. Non ibi dormie- *Psal. 17.* mus. non enim ibi sunt tenebræ quæ excludere possint permanẽtem diẽ. Nulla ibi erit negociatio, nulla seruitus, nullũ opus. Et quid illic acturi sum⁹? Fortasse illud quod scriptum est: Vacate & videte, quoniam ego sum *Psal. 45.* deus. Vacuitas ista contemplationis, erit opus nostræ actionis, vt contemplantes delectemur, & delectabiliter cõtẽplemur videre. Quid videre? Bona domini. Quæ *Esaiæ. 64.* bona? Possum⁹ exprimere illud quod nec oculus vidit, *1. Cor. 15.* nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Possumus explicare quomodo erit deus omnia in omnibus? Possumus explicare quomodo ipse filius cũ tradiderit regnũ deo & patri, id est, sanctam congregationem fidelium, ita illum hominem susceptum, ampliúsq; clari- M ficatum non dimittat, vt tamen claritatem quam habet cum patre antequam mundus fieret, ipsis iam fidelibus demonstrare nõ differat? Possumus explicare quemadmodum sponsa Ecclesia, quæ ex viris & fœminis constat, omnis conuertatur in virũ perfectum, atque ita dignitatem virilem accipiat, vt tamen spõsæ nomen non perdat? Possumus explicare sanctorum corpora resuscitata, ex qua gloria in quam gloriam trãseant? Possumus explicare quò Christum sequãtur virgines, quò eum sequi nequeant non virgines, atq; illas nescio quò vbique manens secũ ducat, nec tamen eas, quæ non sunt virgines deserat? Quis audet de his rebus posit⁹ in hac mortali carne, quæ aggrauat animã, aliquid dicere, cũ Pau- *Sapien. 9.* lus Apostolus hoc non valuit explicare, qui in isto posi- *2. Cor. 12.* tus corpore, vsq; in tertiũ cœlum gratia operante valuit ascẽdere? Nõ simus curiosi ad inuestigandũ, quod Apostoli exprimere minime potuerunt. Certe ex me nemo scire quærat quod me nescire scio, nisi forte vt nescire discat, quod sciri nõ posse sciendum est. Sed per fidẽ & patientiã & sanctam matrem Ecclesiam speremus nos accipere, quicquid magnis & pusillis dignatus fuerit

A ille donare. Sancta Eccleſia, in qua omnis huius ſacramenti terminatur authoritas, mater & virgo corpore caſta, prole fœcunda, ſponſa Chriſti ſuperius declarata, piè nutrit filios, quos deo patri dignos aſsignare contendit. Filij boni amate tantam matrem, filij boni nolite deſerere quotidie vos requirentem, repẽdite vicem, amate amantem. Tanta eſt, talis eſt, nobilis eſt, regia prole fœcũda eſt. Nun eam patiamini aut filiorum malorum, aut peſſimorum ſeruorum iniuriis atque inſidiis macerari: agite cauſas matris veſtræ, exerite eius ampliſſimã dignitatem. Seruus malus non inſultet dominæ, hæreticus Arrianus non inſultet Eccleſiæ. Lupus eſt, agnoſcite: ſerpens eſt, eius capita conquaſſate. Blanditor, ſed fallit: multa promittit, ſed decipit. Venite, inquit, defendam: ſi neceſſitas, paſcam: ſi nuditas, veſtiam: dabo pecuniam, ſtatuam quid per ſingulos dies quiſque accipiat. O lupe male, ô ſerpens inique, ô ſerue nequiſſime, dominã calcas, veram matrem impugnas, Chriſtum exuffias, catholicum rebaptizas: & quod eſt peſſimum, artis tuæ aliquos potentia premis vt perdas, alios pecunia comparas vt occidas. Ergóne hæretice ad hoc veſtis nudum, vt expolies intus Chriſto veſti-

Cap. XIII. De eccleſia catholicæ cõmunione, & vnico baptiſmo.

B tum? Ad hoc paſcis eſurientem, vt animæ auferas cibum cœleſtem? Ad hoc das pecuniam, vt ſic tibi iſti vendant Chriſtum rebaptizandum, quemadmodum Iodas Iudæis Chriſtum crucifigẽdum? Pecunia tua tecum ſit in perditionem. Peiora hæretice facis quàm quis fecit Iudæus. Ecce enim Iudæus etſi præmio comparauit Chriſtum occidendum, ſemel latus in cruce pendentis pupugit, ſed totum eius corpus integrum reſeruauit: tu verò ad hoc eum quotidie comparas pecunia, vt ſedentis in cœlo diuerſa laceres membra. Vos autem dilectiſſimi, qui ab initio vberibus ſanctæ matris Eccleſiæ nutriti, vſque ad ſolidum cibum eſtis ab ea perducti, manete in ea. Si quis eius vel diſciplinam vel quamlibet admonitionem aſpere tulit, & iratus abſceſſit, agnoſcat matrem, redeat ad eam libenter, & hæc ſuſcipit quæ requirit, gaudebitq; filium perditum fuiſſe conuerſum. Sed licet multum gaudeat filium perditum fuiſſe conuerſum, ſtabilitatis dignitatem non quieſcit prædicare ſecum permanentium filiorum.

Actu. 2.

FINIS.

C

DIVI AVRELII AVGVSTINI Hipponenſis epiſcopi, De ſymbolo ad catechumenos, Liber alius.

Caput I. De malorũ excluſione incipientibus neceſſaria.

SAcramentum ſymboli quod accepiſtis, memoriæq; mandatum pro veſtra ſalute retinetis, noueritis hoc eſſe fidei catholicæ fundamẽtum, ſuper quod ædificium ſurrexit Eccleſię conſtructum manibus apoſtolorum & prophetarum. Aedificium enim domus dei lapides ſunt viui, quod eſtis vos. Ita enim credentibus ſcribit Apoſtolus, Neſcitis, inquit, quia templum dei eſtis, & ſpiritus ſanctus habitat in vobis? Sed & Apoſtolus Petrus alloquens fideles, Vos, inquit, tanquam lapides viui ædificamini in domum ſpiritalem. Quiſquis huic ædificio coniungi deſiderat, renũciet diabolo, pompis & angelis eius. Pompæ diaboli ſunt quæque illicita deſideria quæ turpant, non quæ exornant animam, vt ſunt deſideria carnis, deſideria oculorũ, ambitiones ſeculi. Ad concupiſcentiam carnis pertinent illecebræ voluptatum. Ad con-

1. Cor. 3.

1. Petri. 2.

cupiſcentiam oculorum, nugacitas ſpectaculorum. Ad D ambitionem ſeculi, inſana ſuperbia, vbi eſt fumus inflatus, vt homo poſitus in aliqua poteſtate, hominem ſe eſſe non agnoſcat cum de homine iudicat. Qui ergo vult mundum vincere, tria iſta vincat quæ ſunt in mũdo, & per hæc illum vincit etiam qui ſuadendo per ſuperbiam decepit mundum. Poſtquam autem homo renunciando diabolo excludit peſſimum inuaſorẽ, introducat optimum poſſeſſorem, credat in deum patrẽ omnipotẽtem &c. Magnum donum gratiæ, credere & intelligere deum. Sed quid propheta dicit? Niſi credideritis, non intelligetis. Credamus ergo vt intelligamus, ſed oremus vt mereamur videre quod credimus. Peccata enim, & author peccati diabolus ſeparauit animã à deo: & dum creatura ſecuta eſt ſeductorem ſuum, deſeruit ſaluatorem: facta eſt ruina magna, & errauit anima vt pro vero deo coleret idola, & adoraret ipſa quæ fecit, deſerendo illum à quo facta eſt. Adorando enim lapidem nullam habentem vitam, ipſa perit deſerendo deum, qui eſt eius vera & ęterna vita. Hinc error omnis & deſertio bonorum, hinc cultus paganorum, & peruerſitas hæreticorum: & errauerunt animæ per diuerſas voluptates & peruerſas, vt alij colerẽt ſolem, alij E lunam & ſtellas, alij montes, alij lapides & quæq; virgulta, vt ſibi quiſque credidit inueniſſe non adiutorem deum, ſed deceptorem diabolum, atque ita per diuerſa anima errauit à creatore ſuo, vt omne quod ei dederat deus ad ſeruitium, hoc illa coleret vt deum. Nónne omnia propter hominem creata ſunt? Legat quis ſcripturas ſanctas, & inueniet deum dixiſſe homini quem de limo terræ formauit: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & habete poteſtatẽ piſcium maris, & auium cœli, & pecorum terræ. Et paulo poſt: Ecce, inquit, dedi vobis omnia in vſum & ad eſcã. Eos autem qui ſcripturas ſanctas legere nolunt, ipſa rerum natura, ipſeq; mũdus operib[9] famulatus ſui, incredulos ſua quadam voce conuincit, & animam peruerſam increpans dicit, Quid eſt miſera ꝙ erras in me, & degener facta oblita es à quo quanta creatã ſis, cui cœlum & terra tam pulchra domus nullis meritis præcedentibus conſtructa eſt? Reſpondent & ſingula quæq; elementa, clamantia, & ipſis ſuis operibus ſuũ demonſtrãtia artificem. Clamat cœlum, Non ſum deus, nam ſi deus eſſem, nulla me nubilatio obumbrare potuiſſet, nec tenebræ ſuccederẽt luci meę, ſed lux integra, incorrupta, inuiolatáq; manſiſſet, ſicut manet lux illa vera, quæ iſtam lucẽ temporalem creauit in me propter te. Clamat & ſol: F Quid me homo colis vt deum, quẽ vides ortu occaſuq; concludi? Deus nec ortum habet nec occaſum, ſed tu illum deſerendo, magnum incurriſti caſum. Sed cõſideras magnum atq; mirabilem eſſe me: ego autẽ agnoſco habere ſuper me, qui & me creauit, & te. Cum autem opera & ſplendoris & caloris mei tibi deſeruiant, quomodo me pro deo colendũ ducis, niſi quia verum deũ colere neſcis? Ita luna & ſtellæ iſtam ſimilem proferunt vocẽ. Non vides, loquiunt, ô homo ſpacium nos agere nocturnum, excludi luce, nec terminos tranſgredi conſtitutos, quos ad ſolatiũ quietis tuæ omnipotens artifex terminauit? Non ſumus deus. Conuincimus falſitatem tuam ſeruiendo tibi ad pœnam tuam. Clamat mare, & omnia quæ in eo ſunt: Nõ ſumus deus: Præbeo enim vt mihi iuſſum eſt, famulatum peruium, iter carinæ ſuſcipiens, motus congruos, flatus ventorũ, dirigẽs greſſus, vt ad portũ deſideratum etiam rapiẽte te auaritia, nulla interpoſita tarditate perducam. Animalia verò quæ

Caput II.

Eſaiæ. 7.

Gene. 1.

G gignuntur ex me, tibi in escam donata esse cognoscis. Cum ergo per omnia agnoscam modulum meum, tu quare deseris ordinem tuum, deserendo omnium creatorem deum? Clamat terra: Ergóne homo deitatis mihi nomen adscribis? Ideo nõ agnoscis quid sim, quia oblitus es quid sis? Nõ agnoscis materiam tuam? Non agnoscis quia limum meum es, ex me quidem formatũ, sed non sicut ego animatum? Non agnoscis quia inter omnia animalia quæ ex me procreata sunt, tu solus sub deo pene mundi dominus constitutus es? Meritò non intelligis, quia cum in honore esses, non intellexisti, comparatus es iumentis insipientibus, & similatus es illis.

Psal. 48.

Caput III.

Nos autem dilectissimi, quibus donatum est credere, nec solem credamus deum vel regem cœli, nec mare, aut nescio quem regem eius Neptunum, quem fingit vanitas, non veritas, nec terram & Plutonem, sed credamus in deum patrem omnipotentem, vniuersorum creatorem, regem cœlorum. Qui enim cuncta quia voluit de nihilo fecit, ipse regit quæ fecit. Immortales isti qui à nobis superius cõmemorati sunt, ideo dij nõ sunt, quia & comprehendi & videri his oculis possunt: cæte- H ros autem quos vani vanè colunt, Iouem, Saturnum, Martem, Iunonem, Mineruam, Venerem, & cætera portenta, non numina bona, sed nomina mala, homines mortales fuisse, etiam eorum literæ clamant, qui talibus erroribus delectantur. Nostræ autem sacræ literæ qualem deum prædicent, Paulũ audite Apostolum, Immortali, inquit, inuisibili, incorruptibili, soli deo honor & gloria. Non videtur deus noster oculis carnis, sed videtur oculis cordis: nõ videtur ad tempus, sed videtur in æternum. Sed dicit Paganus, Ostende mihi quem colis. Respõdeo: Ego quidem habeo etiam modò quem tibi ostendam, sed tu non habes oculos vnde videas. Beati enim, ait saluator noster, mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Cor immundum & tenebris peccatorum obuolutum, deum quærit videre? Lux lucet in tenebris, sed tenebræ eam non comprehenderunt. Nunquid quia cæcus non videt, ideo lux non lucet? Si nosses ô infidelis dicere deo vero, Illumina oculos meos: videres nobiscũ nunc per speculum in ænigmate, vt posses videre facie ad faciem. Si ex operibus intelligeres artificem, ex creatura coniiceres creatorem. Si expauescceres in te, quia non totum capis te, agnosceres deum qui fecit te. Nũ enim vides animam tuam, cum omnia videat anima tua per carnem tuam. Aut si vides animã tuam, dic mihi qualis vel quanta sit, vtrum quadra an I rotunda, vtrum leuis an aspera, vtrum calida an frigida, vtrũ alicuius coloris, an omni colore carẽs. Video, defecisti ostendere animam tuam qualis sit. Non potes. Ecce immortalis est anima tua, & viuificat mortalem carnem tuam. Immortalem dico animã tuam ad vtrũque. Si credit, immortalis est ad vitã: si non credit, immortalis est ad pœnam. Credimus ergo deum immortalẽ & inuisibilem, non illum quem vos infideles deum fingitis, simul & adulterantem & tonantem, sed deum verum, totius mundi fabricatorem atque rectorem.

1. Timo. 1.

Matt. 5.

Ioan. 1.

Psal. 12.

1. Cor. 13.

Cap. IIII.

Filium eius Iesum Christum olim promissum per Prophetas tenemus, quod iam impletum esse cognoscimus. Sed ideo etiam hoc credere iubemur, quia quãdo factum est, præsentes non fuimus. aderant tunc Iudæi, ex quorum gente ipse saluator apostolos elegit, per quos ad nos fides ista peruenit. In ipsa autẽ gente in qua & ex qua nasci dignatus est, lõge antea Esaias propheta prędixerat, Ecce virgo in vtero cõcipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, nobiscũ deus. Et alio in loco, Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. virgam significans K virginem Mariam, & florem virgæ, filium virginis dominum Iesum Christum. Iudæi antequam ista fierent, legebant, & non intelligebant. Cœperunt impleri quæ promissa sunt, & non gaudebant, sed potius inuidebãt. Nascitur Christus ex virgine sicut flos ex virga, sine vllo cõposito semine. Nascitur infans paru⁹, rex magnus. Procedunt certa indicia & signa magni regis: pastoribus nunciant angeli: per stellam velut per nouam linguam clamant cœli. Adducuntur de longinquo Magi, veniunt vt adorent adhuc in pręsepi iacentem, sed iam in cœlo & in terra regnantem. Annunciantibus Magis regem natum turbatur Herodes: & ne regnum perdat, vult eũ occidere, in quẽ si crederet, & hic securus, & in illa vita sine fine regnaret. Herodes à Iudæis vbi Christus nascatur inquirit. Quærunt simul non sicut Magi adorandum, sed inuentum necãdum. Quid times Herodes quia audis regem natum? Non venit ille vt te excludat, sed vt diabolum vincat. Sed tu hæc non intelligens, turbaris & sæuis: & vt perdas vnum quem quæris, per tot infantum mortes magus efficeris crudelis. Non L te vlla pietas plangentium matrum, aut lugentium patrum funera filiorum, non mugitus & gemitus reuocat infantum? Necas paruulos corpore, quia te necat timor in corde: & putas si hoc quod cupis impleueris, diu te posse viuere, cum ipsam vitam quæras occidere. Ille autem fons gratiæ paruus & magnus, qui in præsepi iacet, thronum tuum terret: agit per te nescientem causas suas, & à captiuitate liberat diaboli animas. Suscipit filios inimicorum in numerum adoptatorum. Moriuntur paruuli pro Christo nescientes, parentes plangunt martyres morientes. Ille nondum loquentes, idoneos suos efficit testes. Ecce quomodo regnat, qui sic regnare venerat. Ecce iam liberat liberator, & salutẽ præstat saluator. Sed tu Herodes nesciẽs hoc, turbaris & sæuis: & dum contra paruulum sæuis, iam illi obsequium prębes, & nescis. Ille enim rex magnus qui ad hoc venit, vt per te & per alios suos hinc congreget, tu illi prior ad regnum cœlorum tot milia candidatorum infantum innumerabilem præmittis exercitum. Hanc turbam Apocalypsis illa beati Ioannis apostoli demonstrabat dicẽs, Vidi turbam multam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni tribu, stantes in conspectu dei, & induti M erant alba veste, & palmæ fuerunt in manibus eorum. O magnum donum gratiæ. Quibus eorum meritis pręstitum est, vt sic vincerent infantes? Necdum loquuntur, & Christum confitentur. Necdum motibus membrorum valent suscipere pugnam, & victoriæ iam efferunt palmam. Quomodo regnas Herodes, qui sic vinceris? Paruus ille non te armatorum virorum fortium superauit manu, sed innumerabili vicit turba morientium paruulorum. Vis nosse quid infantibus quos trucidasti præstiteris? Ideo accelerasti ad eorum vitam, ne cum suis parentibus occiderent veram vitam: hoc illo per te agente, qui nouit bene vti etiam malis tuis. Illorum animas liberauit à parentum internecionis suæ societate, & te solum inanem reliquit in scelere. Egit & agit gratia causas suas & per inimicos suos, & per ipsos, & in ipsos. nam & ipsi qui moriebantur, natura filij iræ erant, sicuti & cęteri. Sed quid eis præstitit gratia, nisi vt erueret eos de potestate tenebrarum? Præstitit eis Christus vt pro Christo morerentur, præstitit vt suo sanguine ab originali peccato diluerentur. Nati sunt ad mortem, sed continuò eos mors reddidit vitę. Hisdem gradibus

Esaia. 7.

Esaia. 11.

Apoc. 7.

A dibos dilectissimi, quibus perierat humana natura, à Iesu Christo domino nostro reparata est. Adam superbus, humilis Christus: per fœminam mors, per fœminam vita: per Euam interitus, per Mariam salus. Illa corrupta secuta est seductorem, hæc integra peperit saluatorem. Illa poculum à serpente propinatum libēter accepit & viro tradidit, ex quo simul mererentur occidi: hæc gratia cœlesti desuper infusa vitam protulit, per quam caro mortua posiit resuscitari. Quis est qui hæc operatus est, nisi virginis filius & virginum sponsus, qui attulit matri fœcunditatem, sed nō abstulit virginitatem? † Quod contulit matri suæ, hoc donauit & sponsæ suæ. Denique sancta Ecclesia quæ illi integro integra coniuncta est, quotidie parit membra eius & virgo est.

† al. integritatem.

Cap. V. De Christi passione.

Crucifixum sub Pontio Pilato & sepultum. Et hoc credimus, & ita credimus, vt inde gloriemur, Mihi enim, ait doctor gētium Apostolus Paulus, absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. *Galat. 6.* Et nos in hoc gloriemur, in hunc speremus, illi hæreamus, simul enim vetus homo noster cum illo crucifixus est cruci. *Roma. 6.* Nisi enim crucifigeretur ille, mundus non redimeretur. Pœna illa, salus B est nostra. Quod Iudæus & gentilis detestatur, Christianus inde saluatur. Sed quare Iudæus detestatur? Quia, sicut apostolus dicit, illorum delicto salus est gentibus. *Rom. 11.* Quod delictum Iudæi commiserunt? *Mat. 27. Ioan. 19.* Christum tenuerunt, vinctum Pilato tradiderunt, clamauerunt, Crucifige crucifige. Quare? quam ob causam? Quoniam suscitauit mortuum. Audit Pilatus, inuenit innocentem, videt populum sæuientem, excusat & dicit, Ego in isto causam non inuenio: accipite eum vos, & crucifigite. *Ioan. 18.* Quando dicebat Pilatus, Ego in isto non inuenio causam, accipite eum vos: quid aliud dicebat, quàm hoc, Ad iudicem quasi cum reo venistis, sed innocentem legibus tradidistis, in quem nullum crimen probare valuistis? Non ero iustus si secundum desiderium vestrum innocentem occidero, ero ab hoc facto, à vestra seditione alienus, si eum vobis tradidero. Accipite eum, inquit, vos, & secundum legem vestram iudicate. Et illi: Nos scimus, inquiunt, quia reus est mortis. Quid scie cæcus corde, nō corpore? Clamat quod nescit, & vt impleat quod sæuit, dicit se scire quod nescit. Iterum Pilatus audit Iesum, & responsis eius in metum missus, consilium inuenit quomodo eum dimitteret. Egressus ad Iudæos dixit, Est consuetudo vt dimittam vobis vnum C in pascha. *Marci 15.* Vultis ego dimittam vobis regem Iudæorū? Clamauerunt & dixerunt, Noli ipsum dimittere, sed Barrabam. Fuit autem Barrabas, vt euangelista narrat, insignis latro. O cæcitas Iudæorum, ô furia phreneticorū. Noli ipsum dimittere, sed Barrabam: quid fuit aliud dicere, quàm occidatur Christus saluator, quia suscitauit mortuum: dimittatur latro vt iterum perpetret homicidium? Sed clamate, quid clamatis nescientes: occidatur à vobis Christus, & redimantur gentes. Medicus autem ille animarum qui vos videbat phrenesi laborare, somnum salutis ingerebat, & ideo etiam ipse pro nobis dormire volebat: tanquam diceret, Medicus sum, infirmi estis: infirmitas vestra magna refugit somnum salutis. Ecce dormio propter vos, vt me viso dormire delectet & vos, & à pœnali morte liberemini vos. Sed illis & de illis hoc dicebat, quos credituros in se postmodum nouerat, & pro quibus in cruce pendens patrem rogabat dicens, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *Lucæ 23.* Inter eos erat ille phreneticus, prius Saulus, postea Paulus, prius superbus, postea humilis: & ipse phrenesi laborabat, somnum salutis repudiabat. D Sed quid ei fecit medicus? Prostrauit sæuientem, erexit credentem: prostrauit persecutorem, erexit prædicatorem. *Act. 9.* Prostratus ad terram dormiuit phreneticus: surrexit, & factus est medicus. Cœpit in aliis curare morbum quo ipse laborabat, & effectus discipolus cœlestis archiatri, antidotum bibit confectum ex sanguine medici. prior ipse bibit, & bibendum amatoribus propinauit. Hoc antidotum ex sanguine crucifixi confectum, etiam ipsi reges terræ biberunt, & qui erant Ecclesiæ persecutores, eius facti sunt defensores.

Cap. VI.

Sepulturam verò huius crucifixi sanctum indicat Euangelium, quòd susceptus sit à Ioseph, obuolutúsque linteaminibus, cum aromatibus positus sit in monumento nouo. Homo enim nouus sine vlla corruptione ex virgine procreatus, in monumēto nouo positus est, in quo nondum quisquam positus erat mortuus: vt sanctitas virginalis vteri in omnibus ornaretur ex conuenientia inuiolabilis sepolchri. Tertiá die à mortuis resurrexit. Quamuis multi sancti multa hinc senserint atque dixerint: Nam quidam volentes tres dies & tres noctes vsque in diem dominicum exprimere, à nocte præcedente sextæ feriæ, & ipsam sextam feriam concluserunt in vnum diem, & noctem sabbati & sabbatum, & noctem E dominici diei & ipsum diem resurrectionis, Alij autem ab ipsa sexta feria, & nocte quæ medio die facta est, voluerunt tres dies & tres noctes vsque in diem dominicum exponere, propter illam sententiam domini in euangelio positam, Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita oportet esse filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. *Mat. 12.* Sed nos neutram eorum vacuātes sententiam, melius tamen, si placet, in his spiritalem requiramus intellectum, quomodo filius hominis fuerit in corde terræ tribus diebus & tribos noctibus: tres dies, tria tempora seculi ponentes, ante legem, sub lege, sub gratia. & tres noctes tres mortes, id est, tres mortuos quos suscitauit dominus præsens in carne. Filiam archisynagogi in domo, filium viduæ foris in porta, & Lazarum quatriduanum de sepulchro. *Mat. 9. Lucæ 7. Ioan. 11.* Vnde enim mors nisi per peccatū? Et quid sunt peccata, nisi magnæ tenebræ, quæ faciunt grauem noctem? Ita ergo conueniunt sibi, vt vnus dies sit ante legem, quando peccatum latebat: & huic accedit nox illa, quòd puella mortua in domo iacebat, tanquam peccatum intra conscientiam latebat. F Secundus dies sit sub lege, quando dictum est homini, Non concupisces: *Exo. 20.* & peccatum processit ad publicum: & hinc accedit nox illa, quod filios viduæ foris portā, tanquam peccatum animæ quod intus latebat, processit ad publicum. Tertius dies sit sub gratia, quando iam plus peccat anima, quia scit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, & supplantat plenitudinem gratiæ & merito peccatorū iam putet: *Luc. 12.* & hinc accedit nox illa mortis Lazari in sepulchro iacentis, tanquam animæ peccatis obrutæ & fœtentis. In his tribos diebus & noctibus fuit Christus in corde terræ, hoc est, iacuit fides Christi in cordibus eorum qui habitant in terra. Habent ergo animæ in his diebus & noctibus & præcepta legis, & voces pœnitentiæ, vt resurgere possint cum Christo. Ad diem & noctem latentis peccati, lex illa est generalis, Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. *Tobiæ 4.* Et vox pœnitentiæ eius est, Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memor fueris. *Psal. 24.* Ad sequentem diem manifestati peccati, lex illa est, Non concupisces. *Exo. 20.* Et vox pœnitentiæ eius est, Tibi soli peccaui, & malum coram te *Psal. 50.*

G feci. Ad tertium diem & noctem iam sepultæ animæ consuetudine peccati, lex illa est, Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Et vox pœnitentiæ eius est, Domine, libera animam meam de morte: Et, Eduxisti ab inferis animã meam. Per ista tria tempora veluti per tres dies resurgunt animæ cum Christo, quibus dicitur per prophetam: Resurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis sunt, & exultabunt omnes qui sunt super terram. Et quibus per Apostolum dicitur, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Etiam resurgentibus, hoc est, à peccatis liberatis dicit, Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens: quia dominus Iesus resurgens à mortuis, assumptus est in cœlos, & sedet ad dexteram patris. Quis est qui sedet ad dexterã patris? Homo Christus: nam inquantum deus, semper cum patre, & ex patre: & quando ad nos processit, à patre non recessit. Hoc est enim esse deum, vbique esse totum. Totus ergo filius apud patrem, totus in cœlo, totus in terra, totus in vtero virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso quò latronem introduxit. Non per diuersa tempora vel loca dicimus vbique esse totum, vt modò ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed vt semper vbique sit totus. Si enim deus hoc præstitit huic luci, quæ videtur nostris aspectibus, vt simul tota vbique sit: (neque enim quando hic est, in Oriente vel in aliis partibus terrarum non est, sed vbique tota est, & in omnibus tota est, & omnium oculos satiat, & ipsa integra perseuerat) si hoc potest creatura, quanto amplius ipse creator? Sed hoc quòd filius dicitur sedere ad dexteram patris, demonstratur quòd ipse homo quem suscepit Christus, potestatem accepérit iudicantis. Inde enim venturus est iudicare viuos & mortuos. Aduentum eius liber indicat Actuum apostolorum. Postea enim quàm à mortuis resurrexit, conuersatus est cum discipulis suis quadraginta diebus & quadraginta noctibus, intrans & exiens, manducans & bibens: non quòd haberet infirmitatem, sed vt doceret veritatem. Quadragesimo die ipsis videntibus & quodammodo in cœlum oculis deducentibus, adstiterunt illis duo viri in veste alba, qui dixerũt eis: Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? Iste Iesus qui assumptus est in cœlum à vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Veniet ergo, fratres mei, veniet: ille qui prius venit occultus, veniet in potestate manifestus. Ille qui iudicatus est, veniet iudicaturus. Ille qui stetit ante hominẽ, iudicaturus est omnem hominem. Deus manifeste veniet. Quid est, deus manifeste veniet? Nõ sicut prius homo humilis, sed sicut deus homo maiestate sublimis, & iudicabit. Quomodo iudicabit? Non enim vt iudex terrenus quæstitorus est testes vt te conuincat, aut veritatem per tormenta requisiturus est vt cõfessum puniat, cũ sedeat iudex ipsa iustitia, & testis sibi sit ipsa mala conscientia. Ille iudex, dilectissimi, nec gratia præuenitur, nec misericordia iam flectitur, nec pecunia corrumpitur, nec satisfactione mitigatur. Hic dum tempus est, quicquid potest anima agat pro se, vbi locus est misericordiæ: nam ibi quid pro se agat non habebit, quia iustitiæ solius locus erit. Hic agat anima pœnitentiam, vt ille possit mutare sententiam: hic det panem, vt accipiat postmodum salutem: hic faciat misericordiam, vt ibi inueniat indulgentiam. Credimus in spiritum sanctum. Spiritum sanctum deum dicimus: nec tamen dicimus patrem & filium & spiritum sanctum tres deos, sed vnum: quia vna est æternitas, vna maiestas, vna potestas. Pater non est filius, sed pater est filij: Filius non est pater, sed filius est patris: Spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed spiritus est patris & filij. Tres personæ, sed vnus deus. Quomodo, inquis, tres numinas, & vnum dicis? Ostende hoc aut ratione, aut aliqua similitudine, per quam intelligi possit quid nam illud sit. Quæ ratio, aut quę similitudo illi rei inuisibili comparari potest? Det tamẽ veniam eiusdem maiestas, quia aliquam similitudinem quæ occurrit ex eius creatura ponit nostra infirmitas, per quam intelligere possit vestra charitas. Nisi enim ille permitteret, quis nostrum de eius diuinitate loqui auderet? Non vacat quòd omnis creatura subiecta sit creatori, in nulla tamen alia specie voluit apparere deus noster quàm in igne: Nam & sancto Moysi in rubo in flamma apparuit, & filiis Israël ducatum in columna ignis præbuit, & super discipulos congregatos donum spiritus sancti in linguis igneis effudit. Habet enim hoc elementum magnum sacramentum, per quod exerceat quærentis ingenium. Ecce in igne tria quædam conspicimus, lumen ignis, splendorem, & calorem: & cum sint tria, vnum lumen est: simul exurgunt, simulque cõsistunt. Nec ignis præcedit splendorem, nec splendor calorem, & hæc non confuse vnum sunt, nec diuincte tria: sed cum vnum sint, tria sunt: simul operantur: & cum inseparabiliter operantur, aliud igni tribuitur, aliud splendori, aliud calori: Nam cum ad ignem refers vstionem, ibi operatur & splendor & calor: & cum ad splendorem refers illuminationem, simul operatur & ignis & calor. cum verò ad calorem refers calefactionem, simul operatur ignis & calor & splendor. Ita cum dicitur quòd deus fecerit mundum, intelligitur pater cum filio, & per filium, & cum spiritu sancto. Et cum dicimus filium pro nobis passum, intelligimus passionem filij operatum fuisse & patrem & filium & spiritum sanctum. Et cum remissio peccatorum tribuitur spiritui sancto, intelligimus totam trinitatem etiam hoc donum inseparabiliter operari. Hæc propter hæreticos Arrianos, vel alios qui aliter de deo sentiũt quàm dignum est, dicta sunt vestræ charitati. Cæterum illud quod est ineffabile & incomprehensibile, nec verbis angelicis explicari potest, quanto magis humanis?

Remissionem peccatorum. Omnia prorsus delicta delet sanctum baptisma, & originalia & propria: dicta, facta, cogitata, cognita, incognita omnia dimittuntur. Innouat hominem qui fecit hominem, donat delicta qui non quærit merita, præuenit gratia etiam ipsam infantiam, vt sint liberi per Christũ liberati, qui in Adam à diabolo tenebantur antè captiui. Carnis resurrectionem. Omnis spes fidei nostræ hæc est, quoniam resuscitabimur. Omnes quidem resurgemus, ait apostolus, sed non omnes immutabimur. Resurgent boni, resurgent mali, sed boni vt sempiterna beatitudine perfruantur, mali vt perpetuo igne puniantur. Ibi discernetur fidelis ab infideli, vt accipiat fides præmium, & perfidia supplicij obtineat locum. Nec sibi frustra blandiantur increduli, qui audiunt in Psalmo, Non resurgunt impij in iudicio. In iudicio dictum est, id est, non vt iudicentur resurgent, quia per infidelitatem olim iam damnati sunt secundum illam sententiam dominicam: Qui non credit, iam iudicatus est. Apostolus autem vt tolleret de cordib' infidelium omnem dubitationem, seminantis proposuit similitudinem, & ait, Stulte tu quod seminas nõ viuificatur nisi prius moriatur. Quid autem fiat in semine, puto neminem vestrum ignorare

Marginalia: Ioan. 5. Psal. 114. Psal. 29. Esa. 26. Ephe. 5. Coloss. 3. Cap. VII. H Cap. VIII. Actio. 1. I Psal. 49. Cap. IX. K Exo. 3. Exo. 13. Actio. 2. L Cap. X. M 1. Cor. 15. Psal. 1. Ioan. 3. 1. Cor. 15.

A rare, quemadmodum grana triturata, purgata, recondita proferantur, proiiciantur, obruantur. Nisi enim esset messis fertilitas nota, ista crederentur insana. Attamen cum obruuntur & ab oculis dimittuntur, sub terra mortua iacent. Iam si curiositas exigat ea videre antequam pluuia descendat, videt putrefactum atque corruptum quod dimiserat integrum: ac si spes messis desit, dolor cor vrit, perdidisse se credit quod reconditum habuit. Cum autem pluuia aduenerit, quomodo delectat respicere herbam virentem, calamum surgentem, ad nodos peruenientem, culmum producentem, spicas proferentem? Delectátne videre quod mortuum iacebat sic reuixisse? Sed non sibi assignet terra fertilitatem, quoniam dominus dat suauitatem. Si enim pluuia desuper non descendat, etiam terra bona non spicas, sed profert spinas quæ igni tradantur, non quæ horreo recondantur. Similiter & terra nostra, hoc est caro nostra, siue hîc, siue ibi, non sibi assignet merita, sed agnoscat etiam illic accepturam se gratiam pro gratia.

Cap. XI. In vitam æternam. Bonum omne illud, quòd resuscitabimur, quòd à peccatis liberabimur, sempiternum B erit: & ideo bonum sempiternum erit, quia in æterna vita manebit. Quod sit autem illud bonum quod promittit deus sanctis suis, quis explicet verbis suis? Facilius tamen possumus dicere in illa vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Ecce diximus quid ibi non sit. Quid autem ibi sit, vultis nosse? Hæc *Esa. 64. 1. Cor. 2.* nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt possit portare deum, qui est vera sempiternáque iustitia. Manet enim deus in corde credentis & se diligentis, & manet homo in deo, id est, in æterna vita, quod est premiũ deum amantis. Nec amare nec diligere quis potest, qui in Ecclesia eius non est: quoniam omnis qui præter illam est, nec cum deo est qui vita æterna est. Ideo sacramenti huius conclusio per Ecclesiam terminatur, quia ipsa est mater fœcunda, integra & casta, vbique diffusa: quæ filios deo spiritaliter parit: quæ paruulos lacte verborum C eius spiritaliter nutrit: quæ pueros sapientiam docet: quæ adolescentes à luxuria atque impudicitia sua sancta castitate custodit: quæ iuuenes robore virtutis contra diabolum armat: quæ senes prudentiam docet: quæ *Psal. 148.* seniores ætate prouectos venerabiles facit. Per hanc iuuenes & virgines, seniores cum iunioribus, ætas omnis & vterque sexus laudant nomen domini. Hæc errantes filios reuocat, mortuos grauiter dolet, secum perseuerantes indeficienter pascit. Hanc dilectissimi amemus omnes tali matri sic amanti, sic prospicienti, sic consulenti inseparabiliter inhæreamus, vt simul cum illa & per illàm deo patri cõiungi perpetuò mereamur. Amẽ.

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, De symbolo ad catechumenos, Liber alius.

DVm per sacratissimum crucis signũ D vos suscepit in vtero sancta mater *Cap. I.* ecclesia, quæ sicut & fratres vestros cum summa lætitia spiritaliter pariet, noua proles futura tantæ matris quousque per lauacrum sanctũ regeneratos veræ luci restituat, congruis alimentis eos quos portat pascat in vtero, & & ad diem partus sui lætos læta perducat: quoniam nõ tenetur hac sententia. Eua quæ in tristitia & gemitu pa- *Gene. 3.* rit filios, nec ipsos gaudentes, sed potius flentes. Hæc soluit quod illa ligauerat: vt prolem quam per inobedientiam morti donauit, hæc per obedientiam restituat vitæ. Omnia sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per ministerium seruorum dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, vt dixi, escæ sunt quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo hilares vos exhibeat mater Christo. Accepistis & symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis. In Apocalypsi Ioannis apostoli scri- *Apoca. 12.* E ptum est hoc, quòd staret draco in conspectu mulieris quæ paritura erat, vt cum peperisset, natum eius comederet. Draconem diabolum esse nullus vestrum ignorat: mulierem illam virginem Mariam significasse, quæ caput nostrum integra integrum peperit, quæ etiam ipsa figuram in se sanctæ Ecclesiæ demonstrauit: vt quomodo filium pariens virgo permansit ita & hæc omni tempore membra eius pariat, & virginitatem non amittat. Ipsas sententias sacratissimi symboli adiuuante domino exponendas suscepimus, vt quid singulæ contineant, vestris sensibus intimemus. Parata sunt corda vestra, quia exclusus est inimicus de cordibus vestris. Mundata est domus, non remaneat inanis: ne cum vacuam desertor inuenerit, adducat secum alios septem nequiores se, & efficiantur hominis illius posteriora, vt euangelium loquitur, peiora prioribus. *Luca. 11.* Mox cum exclusus fuerit pessimus inuasor, introducatur optimus possessor. Quis est inuasor? Diabolus. Quid inuasit? Hominem quem non fecit, insuper & decepit. Promisit ei immortalitatem, & propinauit *Gene. 3.* iniquitatem. Huic vos renunciare professi estis: in qua professione non hominibus, sed deo & angelis eius F conscribentibus dixistis, Renuncio. Renunciate non solum vocibus, sed etiam moribus: non tantùm sono linguæ, sed & actu vitæ: nec tantùm labiis sonantibus, sed operibus pronunciantibus. Scitote, vos cum callido, antiquo & veternoso inimico suscepisse certamen. non in vobis post renunciationem inueniat opera sua, non iure vos attrahat in seruitutem suam. Deprehenderis enim & detegeris Christiane, quando aliud agis, & aliud profiteris. fidelis in nomine, aliud demonstras in opere, non tenens promissionis tuæ fidem: modò ingrediens Ecclesiam orationes fundere, post modicum in spectaculis cum histrionibus impudicè clamare. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciasti? Vt quid claudicatis ambobus in- *3. Reg. 18.* guinibus? Si deus est, ite post illum: si mundus est, ite post illum: si deus eligitur, seruiatur illi secundum ipsius voluntatem: si mundus eligitur, vt quid fictum cor quasi deo accommodatur? Quisquis contempto deo sequeris mundum, & ipse te deserit mundus. Non vis bonus implere volũtatem dei, & de te malo impletur voluntas dei. Sequere adhuc quantum potes fugitiuum,

G & si potes apprehende eum, tene eum: sed video, non potes, fallis te. Ille enim labiles motus suos torrentis ictu percurrens, dum te videt inhærentem sibi & tenentem se, ad hoc te rapit non vt saluet, sed vt perdat te. Quid tibi cum pompis diaboli amator Christi? Noli te fallere. odit enim tales deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit vix suæ desertores. Ecce ruinosus est mundus, ecce tantis calamitatibus repleuit dominus mundum, ecce amarus est mundus, & sic amatur. Quid faceremus si dulcis esset? O munde immunde, teneri vis periens, quid faceres si maneres? Quem non deciperes dulcis, si amarus alimenta mētiris? Vultis dilectissimi non inhærere mundo? Eligite amare creatorem mundi, & renunciate pompis mundanis, quibus princeps est diabolus cum angelis suis. *Cap. II.* Credite. Sic crede, vt desideres videre quod credis. Dicit aliquis: Ecce credo, & desidero videre quod credo. vtinam mihi ostenderetur, vt fides mea ipsa visione lætaretur. Si nunc videres, non crederes: ideo credis, quia non vides: sed ita crede vt videas. Fides, opus est: visio dei, merces est. Præpostere vis accipere mercedem, qui H non laborasti in opere. Nonne omni operanti penes te, recte à te merces non datur, nisi opus perficiatur? Quod agis cum seruo tuo, hoc pete à domino deo tuo. Tibi confert, quòd per fidem te exercet differendo visionem suam. commendat donum suum, non negat, vt amplius desideres dilatum, ne vilescat citò datum. Nec tamen te deserit, qui vtiliter nunc visionem suam subtrahit. Oculi tui eum non capiunt: cæterùm ipse te omni tempore attendet. Adhibe oculos fidei: nonne faciem respicis eius, cum in eius vnigenito filio credis? Nonne manus eius vides, cum vniuersam creaturam attendis? Nonne os eius audis, quando præcepta eius recitari aduertis? Orationem tuam quomodo fundis, nisi scias te ad illum peruenire, de quo dicit Propheta, Ecce oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum? Si autem & pedes eius quæris nosse, audi quos voluit esse pedes suos. Quàm speciosi pedes, inquit, eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona? Conscripsimus membra, sed non his membris humanis continetur deus, quoniam non est in loco, sed vbiq; totus est. Diximus secundum modum intelligentiæ humanæ, non secundum ineffabilem virtutem I maiestatis diuinæ. Vis nosse qualis sit? Vide facturam, & intelliges factorem: perscrutare quæ fecit, & intelliges eum qui omnia creauit. Ecce ait deo Propheta, Cœli cœlorum non te capiunt. Et quem non capiunt spacia cœlorum, capiunt angustiæ cordis humani, ipso dicente: Inambulabo in illis & inhabitabo. Et domin⁹ Iesus, Qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum, & veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Ecce qualem te fecit omnipotens qui te creauit. Agnosce te prius qui sis, & cognosces qui te fecit quis sit. Rex terren⁹, ideo mortalis, quia visibilis: rex cœlestis immortalis, quia inuisibilis. Rex terrenus cum nihil creauerit, omnia tamen in potestate accepit: & non credis regem qui omnia creauit, quòd cuncta gubernet & regat? Quomodo, inquis, cuncta gubernat & regit? Ecce tanta mala fiunt in mundo, & non iudicat. O homo, ideo negas eius potentiam, quia magnam ille exhibet patientiam? Peccantem quidem impunitum non dimittit: seruat eum aut pœnitendo corrigendum, aut vltimo iudicio puniendum. Crede mihi ô tu quisquis es qui de malis quereris, quoniam omnes mali sumus. Si vt vis, deus malis statim retribueret mala, nullus remaneret qui de alio K murmuraret. Sed ideo ille rex magnus, qui nouit quomodo regat quod creauit, non implet voluntates peruersas, sed suam perficit rectam, vt te doceat patientiam suam. Non tu deum velis conuertere ad furias tuas. Regat te, qui fecit te: nam si volueris regi à te, statim cades per te. Tamdiu primus homo ille stetit, quamdiu deo adhæsit. dimisit, & dimissus est. Voluit probare vires suas, & inuenit miserias & nostras & suas. Quàm bonum illi esset si hoc faceret quod Psalmus admonet, Iacta in domino curam tuam, & ipse te enutriet? Si tunc ille homo noluit esse cautus, nunc homo caueat vel expertus. Confiteamur, intelligamus habere nos regem immortalem & inuisibilem, quem nemo hominum vidit, nec videre his oculis potest. Apostoli hæc verba sunt. *Cap. III.* Si nemo hominum videt, quomodo locutus est cum Moyse os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum? Irruit quæstio non parua. Ait enim dominus, Non quomodo cum aliis per ænigmata, ita loquar ad Moysen famulum meum, sed os ad os loquar illi. Et subiunxit scriptura quæ supra diximus: quoniam loquebatur Moyses cum deo os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum. Si os ad os loquebatur cum eo, & vide- L bat eum, quomodo verum est illud apostolicum, quòd deum nemo vidit vnquam, nec videre potest? Si autem videbat eum Moyses, quid est quod idem ipse post paululum pro magno petit, & dicit, Si inueni gratiam ante te, ostende mihi faciem tuam? Et dominus illi, Facies quidem mea non videbitur tibi: non enim videbit quis faciem meam, & viuet. Vbi est illud quod videbat? & si videbat, cur desiderabat videre quod videbat? Aut quomodo illi negabatur id quod iam demonstrabatur? Exercet ingenium quærentis. Videbat Moyses deum non oculis corporeis, sed oculis mentis. Et quia lux illa perpetua, quæ deus est, plus eum quàm cæteros illustrauerat, ideo dictum est: Os ad os loquebatur illi. ac si diceretur, Plus omnibus manifestatus est illi. In eo autem quod dictum est: Non enim quis poterit videre faciem meam, & viuere: ostensum est neminem his oculis corporis deum posse videre. Quid autem concessum sit fidelissimo famulo Dei Moysi, ne tam magnum eius desiderium in omnibus frustraretur, debet nosse charitas vestra. Dictum est illi à domino, sicut eadem scriptura narrat: Vade, ascende super petram M in Oreb, & sta ibi, & transiet claritas mea ante te, & posteriora mea videbis, facies autem mea non videbitur tibi. Ne fortè surrepat peruersus intellectus, aut hæreticus sensus, & putet quis deum esse corporeum: vigilet pia fides, & catholica doctrina. Mysticis enim figuris loquitur scriptura diuina, seruans rebus tempora, quibus recognitis manifesta exerceat veritate: quoniam nec hoc vacat à mysterio, quod in monte Oreb super petram iussus est ascendere Moyses, & stare. Ipsa est illa petra, quæ percussa produxit aquas populo sitienti: de qua dicit sanctus Dauid, Dirupit petram, & fluxerunt aquę. Apostolus autem exponens hoc, ait, Patres nostri escam spiritalem manducauerunt, & eundem potum spiritalem biberunt: Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: Petra autem erat Christus. Ipsa sunt illa posteriora dei, Christus dei. Hoc vidit Moyses prophetādo quod Paulus exponit dicendo. Cum venit, inquit, plenitudo temporis, misit deus filium suum factū ex muliere. Mulierem hic ponit, consuetudinem seruans locutionis Hebraicæ, quæ omnes fœminas mulieres appellat. Nam scriptum est, Seruate mulieres quæ noondum

Margin notes: Psal. 33. — Esa. 52. — 2. Par. 6. — Ioan. 14. — Psal. 54. — 1. Tim. 6. — De visione dei. — Exo. 33. — Ioan. 1. & 1. Timo. 6. — Exo. 17. — Psal. 77. — 1. Cor. 10. — Galat. 4. — Num. 31.

A nondũ cognouerunt virum. Et de ipsa Eua dictum est,
Gene.2. Formauit eam in mulierem. antequam illam viro con-
Cap.IIII. iungeret, eam mulierem appellauit. Fides autem &
veritas hoc prædicat, quòd Christus sit natus ex virgi-
ne. Sic accepistis, sic vos credere dixistis: Credo. hæc na-
tiuitas dei & hominis, facta est causa hominis, vt subli-
mis illa maiestas procedens ex corde patris, infunderet
se in vtero matris. Causa exegit pietatis, vt homo inue-
niretur perditus, & deo patri per mediatorem restitue-
retur inuentus. Mira tamen hæc natiuitas secunda, fra-
tres dilectissimi. Cæterùm illam primam, qua de patre
natus est sine aliqua matre, quis enarrabit? Si hanc non
possumus explicare, illam quãdo valemus vel inchoa-
re? Si hæc ita nos exercet, vt fidei det locum: illam quan-
do attingimus, quam nec corda potuerunt comprehẽ-
dere prophetarum? De hac tamen secunda mira & in-
effabili dicamus aliquid quod factum est pro nobis, vt
Ioan.1. verbum caro fieret, & habitaret in nobis. Quis enim
non expauescat cum audit deum natum? Audis nascen-
tem, vide in ipso ortu miracula facientem. Aluus tume-
scit virginis, claustrũ pudoris permanet, impletur vte-
B rus matris sine vllo complexu patris. sentit prolem, quę
se ignorabat coniugem, angelus ad virginem loquitur,
à virgine cor præparatur. Christus fide concipitur. Mi-
raris hæc? Adhuc mirare. Parit mater & virgo, fœta &
intacta nascitur filius sine homine patre, qui fecit & ip-
sam matrem. factor omnium fit inter omnia. portatur
manibus matris rector totius orbis. lambit vbera re-
gens sidera. iacet, & verbum est. Necdum per linguam
se demonstrabat quis esset, & vniuersa creatura suum
natum indicat creatorem. Angeli pastoribus annun-
Luca.2. ciãt, stella Magos inuitat, rusticitas pastorum admoni-
tione exigitur angelorum, curiositas Magorum instru-
cta est lingua cœlorum, Magi Iudæorum regem prædi-
cant, Iudæi abnegant. Illi quærunt adorare, isti quæ-
Mat.2. runt occidere. Dicunt Magi Herodi regi quem quæ-
runt natum regem, dicunt Iudæi ex qua ciuitate Chri-
stus surgat regnare. Vtrique prædicant, vtrique confi-
tentur, sed illi aliter, isti aliter. Illi vt inuentus adore-
tur, isti vt captus necetur. O Iudæi ad hoc ferentes in
manibus lucernam legis, vt aliis viam demonstre-
tis, & vobis tenebras ingeratis? Ecce Magi primitiæ
gentium Christo offerunt munera, non solum aurum,
thus & myrrham, verumetiam animas suas: & vos re-
C pudiat iniquitas propria, vt illum qui vos venit obli-
gatos liberare, dementes effecti eum quæratis occidere.
Quid vobis profuit quod prodidistis Herodi vbi Christus
nasceretur? Nónne vos læsistis potius quàm Christo ali-
quid nocuistis? Audiens enim ille à vobis vbi Chri-
stus natus posset inueniri, vestræ gentis infantes con-
tinuò præcepit occidi. Sæuit Herodes, vt inter mul-
tos perdat vnum, & plurimos necando se efficit reum,
nec occidit quem quærit hominem deum. O Herodes,
magna tua iniquitas, & infantes necas, & tuæ nequi-
tiæ testes cumulas: & Christus à te non inuenitur, quia
nondum venit eius hora vt patiatur. Teneris quidem
persecutor Christi, & reus mortis eius nihil agendo in
ipso. Sed dum multa agis contra ipsum, perdidisti te-
ipsum. Quid metuis talem regem, qui sic venit regna-
re, vt te nolit excludere? Quem quæris, rex regum est.
si velles securus obtinere tuum regnum, ipsi supplica-
res vt ab illo acciperes sempiternum. Regnet Christus
quomodo venit regnare, suscipiat credentes, irrideat
persequentes, faciat certantes, adiuuet laborantes, co-
ronet vincentes, donet sanctitatem, amet castitatem,
remuneret virginitatem. Gaudete virgines sanctæ, vir- D
go peperit Christum: non vos contristet sterilitas, qua-
rum fides magna est fœcunditas. Nec doleatis non vos
esse matres, quę spiritaliter generatis. virgines permane-
tis, filios suscipitis, integritatem nõ amittitis. Accepistis
ab illis nomẽ maternũ, & decus castitatis in vobis per-
maneat sempiternum. Amate quod estis, seruate quod
accepistis. Imitamini fideles matrem capitis vestri, spõ-
si vestri: non vobis denegabit pignora, qui natus est de
virgine Maria. Quod tantæ matri contulit, & in sua
carne seruauit, hoc etiam vobis donauit virgo mater
sancta caro Christi, ab omni contagione integra. Sed
nec ipsa caro eius sterilis fuit, dum per eum prædican-
do spiritales filios regenerauit ad vitam, & post pas-
sionem per totum mundum fructificauit occisa.

Crucifixi. Ex hoc omni libertate assumpta, fiduciam *Cap.V.*
sui anima capiat Christiana. Non enim erubescere de-
bet in crucifixum se credidisse Christum. Crux illa fi-
delibus non est opprobrium, sed triumphus: crux illa
vexillum nostrum est contra aduersarium diabolum:
pugnauit enim rex noster pro nobis contra aduersa-
rium nostrum. Aduersarius diabolus noster mortem E
minãdo terrebat, sed Christus æternam vitam promit-
tebat. Aduersarius diabolus carnẽ peremptùrum se esse
dicebat: rex autem noster vt doceret quomodo eius
exercitus vinceret, in se demonstrauit mortem corpo-
ris non esse timendam, dum prior ipse pro omnibus
dignatus est mori, ne eius exercitus à diabolo in ani-
ma possit occidi. Hoc agebat in illo prælio diabolus, si
sibi consentiretur: animas perdere cupiebat, & corpo-
ribus salutem promittebat. Christus mori docebat ad
tempus, & animam & corpus viuere in æternum. Ille
dicebat, Si mihi consenseritis, dabo vitam istam tem-
poralem: Christus dicebat, Si à me non discesseritis, nec
temporalem perdetis, & æternam accipietis. Diabolus
dicebat, Nolite perdere istam lucem: Christus dicebat,
Ego qui feci & istã, dabo meliorem. Quod ille promit-
tit, ait Christus noster, in potestate dare non habet: &
hæc lux mea est, & hæc vita à me creata est, sed illa
propter quam docendam veni, multo excellentior &
melior est. Transite à bono ad melius, ne diabolo con-
sentiendo remaneatis in peius. In hoc tam magno cer-
tamine dum diabolus captiuat, Christus liberat: dia-
bolus decepit, Christus redimit: diabolus occidit. Chri- F
stus restituit. Inter hæc omnia ipsum regem nostrum
aduersarius diabolus existimauit carne perimendum,
tanquam capite prostrato cætera sibi membra facilius
subiugaret: falsúsque in hoc quod videbat, deum latere
in carne minime cogitabat, inscius tanti sacramenti,
quòd ille mediator esset: & ita tentans deum in homi-
ne, vt hominem coniungeret deo, occidit quasi poten-
tem hominem defendentem homines, & sensit deũ li-
berantem omnes quos creauerat homines. Denique in
passione ipsa videte spectaculũ tanti certaminis. arma-
tur Iudas, vt precio vẽdat magistrum: & qui erat in nu-
mero discipulorum, fit particeps cõsilij Iudæorum, dat
osculum falsum, in quo erat nequitiæ signum. fingit pa-
cem plenus malitia in corde. excitantur Iudæi, veniunt
cum facibus, laternis & armis. quærũt multi vnum, &
veniunt filij tenebrarum, ferentes in manibus lucem,
per quam illam veram aliis demonstrarent, quam ipsi
cæcati corde non poterant retinere. Dominus autẽ Ie- *Ioan.18.*
sus sciens omnia quæ ventura erant super se (non enim
aliquid ignorabat qui ad hoc venerat) egressus est ad
eos, & ait illis, Quẽ quæritis? At illi: Iesum Nazarenum.

G Ait illis, Ego sum. Quando autem illis dixit, Ego sum, abierunt retro, & ceciderunt in terram. Ecce radius veræ lucis latens adhuc sub nube carnis, respexit tenebras, & prostrauit ad terrã. Quomodo tunc Iudæi audebunt illam respicere claritatem, quando istam infirmitatem tolerare minime potuerunt? Sed vt impleret propter quod venerat, exurgunt rursus tenebræ, dat eis potestatem, capiunt tenebræ lucem, non sequendam, sed occidendam. permittit se lux ab eis teneri, duci, suspendi, occidi, vt expoliatus nube carnis, fulgorem redderet maiestatis. Quæ tandem acta sunt in illo certamine? Quàm fortiores sibi esse videbantur ministri diaboli, dum fremerent dentibus, dum irriderent, dum caput agitarent, dum spineam coronam imponerent, dum vestimenta eius conscinderent, dum viderent pendentem illum quem viderant miracula facientem, dum fel & acetum darent, dum lancea perfoderent? Qualis vox velut victoriæ eorum fuit dicentium, Si filius dei est, descendat de cruce. Sed hoc ille per eos clamabat, qui patientiam Christo auferre cupiebat, vt excitatus insultationibus Iudæorum, demonstraret potentiam, sed perderet patientiam. Ille autem rex fortis, & singulare cõ-H silium, per quod nascitur & regitur omne sanum consilium, vtramque aciem respiciebat, vtramque aciem seruabat, & patientiæ & potentiæ: & quod seruauit, exhibuit. nam & patientiam seruauit, quia de cruce non descendit: & potentiam demonstrauit, quòd de sepulchro surrexit. Dum in cruce pependit, falsa victoria Iudæorum: dum de sepulchro surrexit, vera confusio Iudæorum, & sempiterna victoria Christianorum. Dum in cruce pependit, mœsti, contristati, dispersi discipuli: dũ de sepulchro surrexit, gaudentes vna in domo sunt congregati. Dum in cruce pependit, diffidẽtia discipulorum: dum de sepulchro surrexit, congregatio gentium. Dum in cruce pependit, timore negauit Petrus: dum de sepulchro surrexit, amore totus credit mundus. Non solum tunc actũ est hoc certamen, sed & nunc agitur, pugnatur, laborant membra Christi vrgente aduersario, resistitur illi, quoniam caput nostrum iam sedet in cœlo. Ad hoc ille pugnare voluit, vt te doceret quomodo vinceres. Sed si vires tuæ parũ sunt, ipsum inuoca saluatorem, ipsum inuoca adiutorem. Cum te perI spexerit fideliter inuocantem, qui pro te pependit in ligno, & hic tibi victoriam & coronam victoriæ præparabit in cœlo. Tertia die. Triduana mors domini per prophetas & prædicta est, & promissa, & impleta. Nam Osee propheta ait, Post biduum suscitabit nos, die tertio veniemus, & quasi ante lucem paratum illum inueniemus. ostendens nos in illo resurgere, quoniam dignatus est carnem in qua moreretur à nobis accipere. Quid iam dicam de figura illa Ionæ prophetæ: quẽ ipse dominus expressius demonstrans, ait ad Iudæos, Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & trib^9 noctibus, ita oportet esse & filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. ipsam figuram propheticam comparando, breuiter percurramus. Missus est Ionas ad ciuitatem Niniue, vt eius finem prædicaret: missus est Christus à patre, vt finem mundi omnibus demonstraret. Fugit Ionas in Tharsis à facie domini, Fuga Ionæ, velox transitus Christi, de quo dicit propheta, Exultauit vt gigas ad currendam viam. Ascendit nauem propheta fugiens, lignum Christus ascendit, per mare huius seculi transiens. Irruit tempestas magna in mari. Perturbatio maris, perfidia Iudæorum. Data est K sors, vt propheta fugitiuus in mare mitteretur, sors data est super Christi vestimenta, vt vnitas omni mundo prædicaretur. Proiectus est è naui in mare Ionas, mors Christi in cordibus gentium collocata est. Susceptus est à bestia propheta custodiendus, non comedendus. Audi hic ipsius vocem Christi per sanctum Dauid, Non derelinques animam meam apud inferos, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. In ventre bestiæ marinæ positus orauit Ionas sanctus: in infernũ Christus descendens, mortuos suscitauit. Tertio die propheta littori incolumis est redditus: die tertia Christus de sepulchro surgens, super cœlos est exaltatus. Ad prædicationem Ionæ prophetæ per pœnitentiam saluata est ciuitas, per Christi prædicationem sancta Hierusalem redempta est ciuitas. Assumptus in cœlum. Qui descendit, Apostolus ait, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Quis est qui descendit? Deus homo. Quis est qui ascendit? Idem ipse deus homo. Agnoscat se omnis homo, quoniam propter hominem deus factus est homo. Quod pro te suscepit, leuauit in cœlum, terrenúmque corpus fecit cœleste. Si credis & tu quòd possis resurgere, & in cœlum ascendere: quia certus es de tanto pignore, securus eris L de tanto munere. Regnat homo iam susceptus à Christo ad dexteram patris sedens: & vt sui ab illo regnum accipiant, vocat, inuitat, hortatur. Festinet ad eum omnis anima quæ auida est gloriæ, pergat ad talem regem, à quo et accipiat potestatem, non ei precium pecuniæ dabit: sed plenam perfectamq; fidem, cum ad eum attulerit, etiam angelos iudicabit. Inde venturus. Quis est iste qui expectatur venturus mortuos viuósque iudicare, nisi ille homo qui pro nobis dignatus est in cruce pendere? Homo susceptus expectatur vt veniat. Cæterũ secundum id quod deus est, & patri æqualis est, & semper iudicat, semper præsens est. Veniet autem redemptor noster in ea forma in qua assumptus est, vt impleatur illud quod de eo ait propheta Zacharias, Videbunt in quem pupugerunt. Videbunt ergo Iudæi deũ & hominem semper regnantem, quem negando desperauerunt morientem. Iudicabit eos in animis mortuos, qui venturus est resuscitare mortuos. Duobus modis enim hæc sententia accipitur, Viui & mortui in anima, Item viui & mortui in corpore. In corpore secundum prioM rem iudicabit viuos in anima credentes, & mortuos in anima fidem nullam habentes. Secundum posteriorem iudicabit viuos in carne, quos præsentes inuenerit eius aduentus. iudicabit & mortuos in carne, quos resuscitaturus est deus excelsus. Eligamus dilectissimi, vt viuos nos inueniat eius aduentus in anima, ne peccando simul ab illo damnetur caro & anima. Finis mundi in proximo est, & si, vt quidam putant, in proximo non est, dies vltimus vniuscuiusque nostrum incertus est. Quid differimus si ad beatam vitam tendimus? Corrigamur, dum tempus est emendemur, bonas causas habeamus, vt futuram diem iudicij non timeamus. Credo & in spiritum sanctum. Spiritus sanctus deus est patre filioque non minor, sed vna maiestas, vna potestas, inseparabilis trinitas, indiuisibilis sanctitas, simul vbique tota. Deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, Non tres dij, sed trinitas vnus deus. Nec tempore separatur filius à patre, quoniam æternum verbum patris est: nec maior est filio pater: quoniam æqualem genuit deus deum sine tempore per quem fecit tempora: nec spiritus sanctus minor est

Marginal notes: Mat. 27. — Cap. VI. — Osee. 6. — Mat. 12. — Ionæ 2. — Psal. 18. — Psal. 15. — Cap. VII. — Eph. 4. — Zach. 12. — Cap. VIII.

A est patre & filio, cum sit charitas atque concordia patris & filij. Quomodo enim filius minor est patre, vt Arrianus hæreticus prædicat, cum apostolus enm dicat dei virtutem, & dei sapientiam? *1.Cor.1.* Si virtus & sapientia patris filius est, qoi eum minorem dicit, deo patri contumeliam facit, quoniam eum & minorem sapientiam & infirmam virtutem in se habere cótendit. Aut quomodo spiritum sanctum minorem prædicat etiã filio, cum membra Christi templum apostolus ponat spiritus sancti? Vos, inquit, estis corpus Christi & membra. *1.Cor.12.* Et alio loco, Nescitis, inquit, quia membra vestra templũ sunt spiritus sancti qui in vobis est? *1.Cor.6.* Quomodo deus non est, qui templum habet? aut quomodo minor est Christo, cuius membra templum habet? Non sunt diuersi gradus, vbi est vna trinitas, & trina æternitas. Qui enim diuersos gradus componit, ipse se ab vnitate præcidit. Quomodo exultas Arriane quòd teneas veritatem, cũ te malus error à catholica doctrina separans, hæreticúmque protestans, à communione totius orbis secernens in vno angulo damnauerit? Cauete fratres doctrinas hæreticorum tanquã insidias luporum. Oues Christi andite vocem pastoris vestri. *Ioan.10.* Qui intrat per ostium B in ouile ouium, ille pastor est, ait; qui autem ascẽdit per aliam partem, fur est & latro. Cauete fures, cauete latrones: non quiescit pastor clamare, non finit etiam suos canes tacere. Non se sequestret ouis à summo pastore, ne ipsa se in deprædationem nequissimi offerat lupi raptoris.

Cap.IX. In remissionem peccatorum. Fortiter tenete, fideliter sperate, patiẽter expectate, reddetur vobis nouitas per baptismum vetustate discedente: deonerabitur anima sarcinis peccatorum: vt libertate nouæ vitæ induta, aduersus diabolum cum adiutorio diuino valeat fortiter dimicare, eumq; à quo superata est, ita superet, vt in regnum dei translata hoste deuicto, secura regnet cum suo capite Christo. Carnis resurrectionem. Magna fides est necessaria, quoniã magnum præmium promittitur. Nec attendatis quid nunc fit, sed quid tunc fit. Quod enim nunc fit, multos mouet. Quẽ enim non mouet, cum videt tantam speciem, tantam pulchritudinem, tantumq; decorem, hominem formatum resolui in pulueres, ossa dispergi, terram terræ mãdari? Non te ista Christiane deterreant. Seminatus est C homo, non perditus. Anima quidem discedente habitaculum eius soluitur. non est enim præsto illa domina, quæ curam gerat luteæ domus, atque eius restauret ruinas. Vadit enim vt magno præmio regnum comparet sempiternum. Quid ergo metuis, ô anima? Christo domino dicata es, atque ipso donante bene viuis, & ad regnum dei peruenire contendis. Vt quid formidas vehiculum mortis? Proficiscêris quidem, & iniuriam patietur ad tempus caro tua: reuertêris cum summo rege regnans, & talis tibi reddetur, quæ nequeat corrumpi, & tecum maneat sempiterna. Si ad hoc pergis vt melior efficiaris, non credis quoniam meliori & in regno cœlorum quodammodo administranti, melius tibi pręparabitur hospitium? Si hæc terrena, lutea, fragilis, tantam tibi exhibuit pulchritudinem, restaurata & cœlestis effecta qualem tibi exhibebit decorem? Si hanc tantum diligis, quæ paululum manet & transit in tempore, illã quãtum amabis quæ decore suo nunquam carebit, quoniam in æternum vita manebit?

Cap.X. Hoc sequitur in sancto symbolo, quòd omnia quæ credimus & speramus, in vita æterna percipiamus. Vita æterna dilectissimi nunquam vilescat, sempérque dulcescat. Si amatur vita, quare non quæritur vera? Si amatur vita, talis quæratur quæ nunquam finiatur. Et si amatur, quare non quæri- D tur? Aut si quæritur, quia hîc non est, ad eum locum vbi est quare non festinatur? Quid quòd etiam vltrò se nobis ipsa vita ingessit? Christus est enim deus verus, & vita æterna. Venit ad nos perditos, & redemit inuentos. venit huc ad regionem mortalium ipsa vera vita, dedit gustum saporis sui. gustauimus, vidimus quoniã suauis est. Præcessit nos, inuitauit, vt sequamur, & ad tã magnum illud donum, cuius talem suscepimus gustum, sequi formidamus? Venit ad te vita: repende vicem, veni & tu ad illã. Suscepit vehiculum mortis, vt transiens liberaret te: suscipe & tu mortem, vt cum ad illum veneris, ita ab illo suscipiaris, vt nunquam moriaris. Per sanctã Ecclesiam. Propterea huius conclusio sacramenti per sanctam Ecclesiam terminatur: quoniam si quis absq; ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum: nec habebit deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihílque ei valebit quòd credidit vel fecit tanta bona sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, Ecclesia sponsa Christi est, gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totum possidet quod à E viro suo accepit in dote. Lego tabulas matrimoniales eius, recitabo. Audite hæretici quid scriptum sit, Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes. *Luca.24.* Omnes gentes totus mundus est. Ecclesia totum possidet, quod à viro suo accepit in dote. Quæcumque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet, concubina est, non matrona. O hæresis Arriana, quid insultas, quid exufflas, quid etiam ad tempus multa vsurpas? Iniuriam à te patitur domina ab ancilla, multas ei ingeris cótumelias. Licet hæc doleat, nó te magna metuit sponsa Christi sancta catholica. Cum enim respexerit ille sponsus, eiicieris tu vt ancilla cum filiis tuis, quoniam non erunt hæredes filij ancillæ cum filiis liberæ. *Gene.21.* Cognoscatur vna sancta & vera regina catholica, cui Christus regnum tale dedit, quòd eam per F totum mundum diffundens, ab omni macula & ruga mundans, totam pulchram suo aduentu præparauit.

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, De conuenientia decem præceptorum & decem plagarum, Liber vnus.

NOn est sine causa fratres dilectissimi, quòd pręceptorum legis dei numerus cum plagarum numero quibus Aegyptus percutitur, exæquari videtur. *Cap.I.* Nam sicut decem pręcepta sunt legis, quibus ad cultum dei populus admonetur, ita decem plagæ leguntur, quibus superbia Aegyptiorum affligitur.

Consideremus ergo cur & ibi decem præcepta, & hîc decem plagæ memorentur. Ideo sine dubio, quia in illis erant vulnera, & in istis medicamenta: & opus erat vt tam periculosis decem plagarum vulneribus, decem præceptorum medicamina subuenirẽt. Vnde rogo vos fratres, nolite hoc ociosè accipere, quia si auxiliante deo diligenter attenderitis, poteritis agnoscere decem illa præcepta illis decem plagis per ordinem contra se

G esse cōtraria. Nā de primo præcepto prima plaga percutitur, de secundo secunda, de tertio tertia, & sic quousq; ad decimū numerum peruenitur. Primum præceptum (Exo. 20.) in lege est de vno deo, Nō erūt, inquit, tibi alij dij præter me. (Exo. 7.) Prima plaga Aegyptiorum, aqua in sanguinem conuersa. Compara primum præceptum primæ plagæ. Deū vnum ex quo sunt omnia, in similitudinem aquæ accipe, ex qua generantur vniuersa. Ad quā autem rem pertinet sanguis, nisi ad carnē mortalem? Quid est igitur conuersio aquæ in sanguinem, nisi quia illi qui credere in deū noluerūt, sicut dicit apostolus Paulus, (Roma. 1.) Obscuratum est insipiens cor eorum, dicētes se esse sapientes, stulti facti sunt? Aqua ergo in sanguinem vertitur, quia sensus Aegyptiorum obscurus & tenebrosus efficitur, & iusto dei iudicio factum est, vt de illo fluuio sanguinem biberent, in quo Hebræorum paruulos necare (Cap. II.) consueuerant. Secundum præceptum est, Non assu- (Exo. 20.) mes nomen dei tui in vanum. Qui enim acceperit nomen dei sui in vanum, non mundabitur. Nomen enim domini nostri Iesu Christi veritas est. Ipse enim dicit, (Ioan. 14.) Ego sum veritas. Et quia veritas mundat, vanitas inquinat, videamus huic secundo præcepto contrariam pla- (Exo. 8.) gam. Quæ est ista secunda plaga? Ranæ in abundantia. H In ranis hæretici intelliguntur atque philosophi. Habes cōgruenter signatam philosophorum vel hæreticorum prauitatem, si consideres ranarum loquacitatem. Philosophi enim vel hæretici qui in Christo humana omnia esse dicunt, ranæ sunt clamantes in paludibus limosis. Per superbiam & inanes contentiones strepitum vocum habere possunt, doctrinam veræ sapientiæ nō possunt insinuare. Qui enim Christianæ veritati contradicunt, & in sua vanitate decepti decipiunt, ranæ sunt, (Ca. III.) tædium afferentes auribus, non cibos mentibus. Ter- (Exo. 20.) tium præceptum est, Memēto, inquit, diem sabbati sanctificare. In tertio isto præcepto insinuatur quædam vacationis indictio, scilicet requies cordis, tranquillitas mentis, quam facit bona conscientia. Ibi enim est sanctificatio, quia ibi est spiritus dei. Denique videte vaca- (Esa. 66.) tionem, hoc est, quietem. Super quem, inquit dominus, requiescam, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea? Inquieti ergo resiliunt à spiritu sancto, rixarum amatores, calumniarum seminatores, contentionis magis q̄ charitatis amatores, inquietudine sua non admittunt ad se quietem sabbati spiritalis. Spirita- I le enim sabbatum non obseruant, nisi illi qui se ita temperatè operibus terrenis accommodant, vt tam lectioni q̄ orationi, etsi non semper, certe vel frequenter insi- (1. Timo. 4.) stant: secundum illud Apostoli, Attende lectioni & do- (1. Thess. 5.) ctrinæ. Et iterum, Sine intermissione orate. Qui enim tales sunt, quotidie spiritaliter sabbatum colunt. Qui verò inquieti sunt, & iugiter terrenis actibus implicantur, de quibus scriptum est, Impedimenta mundi fecerunt eos miseros: sabbatum, id est requiem habere non possunt. Contra istorum inquietudinem dicitur, vt tanquam sabbatum habeant in corde & sanctificationem (Eccli. 5.) spiritus sancti, Esto, inquit, mansuetus ad audiendū verbum vt intelligas. Cessa ab iniquitate tua, non sit tumultus quidem in corde tuo per corruptionem volantis phantasmatis ad similitudinem muscarū inquietatium vel compungentiū te. Deum intellecturus audi dicen- (Psal. 45.) tem tibi, Vacate & videte quoniam ego sum deus. Tu per inquietudinem vacare non vis, contentionūmque tuarum corruptione cęcatus exigis videre quod nō po- (Exod. 8.) tes. Attendite tertiam plagam huic tertio præcepto cōtrariam. Ciniphes natæ sunt in terra Aegypti de limo, muscæ minutissimæ, inquietissimè & inordinatè vo- K lantes, in oculos irruentes, non permittentes homines quiescere: dum abiguntur, iterum irruunt: dum expulsę fuerint, iterum redeunt. Quales sunt istæ muscæ, tales sunt homines inquieti, qui sabbatum spiritaliter obseruare, id est, bonis operibus studere, & lectioni vel orationi insistere nolunt. Talia sine dubio sunt phantasmata in corde contentiosorum. Quomodo enim corpus humanum ab istis muscis affligitur, ita cor istorum diuersis cogitationibus inquietatur atque compungitur. Tenete præceptum, cauete plagam. Sequitur quar- (Ca. IIII.) tum præceptum, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Huic contraria est quarta plaga Aegyptiorum κυνόμυια, id est, musca canina. Græcum enim vocabulum est. Qui enim parentes honorare dissimulat, musca eum canina, id est, nequitia diaboli, spiritaliter affligit & cruciat. Caninum est enim parentes non cognoscere. Quintum præceptum est, Non mœchabe- (Cap. V.) ris. Quinta plaga, mors in pecora. Omnis enim qui aut (Exod. 9.) vxore propria intemperate, excepto desiderio filiorū, vtitur: aut certe (quod est crimen grauissimum) qui vxori aut filiæ alienæ, aut ancillæ vel suæ vel alterius in- L sidiatur, victus cupiditate bestiarum, tanquam amisso hominis nomine erit pecus, non quasi conuersus in naturam pecoris, sed in forma hominis similitudinem pecoris habens, qui non vult audire deum dicentem, No- (Psal. 31.) lite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus. Et illud, Homo cum in honore esset, non intellexit, (Psal. 48.) comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Si pecus esse non times, vel saltem mori sicut pecus time. Sextum præceptum est, Non occi- (Cap. VI.) des. Sexta plagā, pustulæ in corpore, & vesicæ bullien- (Exo. 9.) tes & scaturientes incēdiáque vlcerum velut de fauilla fornacis. Tales sunt animæ homicidiales, ardent ira, & per iram homicidij frater perit. Ardent homines iracundia, ardent & gratia. Nam qui vult subuenire, feruet: & qui vult occidere, feruet: ille præcepto, iste morbo: ille bonis operibus, iste saniosis vlceribus. O si possemus videre animas homicidarum, sine dubio plus plāgeremus quàm putrescentia corpora vlceratorum.

Sequitur præceptum septimum, Non furaberis, Et (Cap. VII.) plaga septima, grando in fructibus. Quod per furtum (Exo. 9.) contra dei præceptum subducis, de cœlo perdis. Nemo enim habet iniustum lucrum sine iusto damno. Verbi M gratia, Qui furatur, acquirit vestem, sed cœlesti iudicio perdit fidem. Vbi lucrum, ibi damnum: visibile lucrum, inuisibiliter damnum: lucrum sua cæcitate, damnum quia iam viuit sine æquitate. Ergo qui suo malo desiderio forinsecus furatur, iusto iudicio dei intrinsecus grandinantur. O si possent fures aut latrones vel raptores inspicere agrum cordis sui, profecto lugerent, dum ibi non inuenirent quod in os animæ mitterent, tametsi in furto suo inuenirent, quod gutturis auiditate sorberent. Maior est fames animæ quàm corporis, maior fames & periculosior plaga, & grauior mors, quod peius est. multi per istam famem animæ mortui ambulant, & viuentes portant funera sua. Viuere quidem videntur in corpore, sed malis actibus mortui probantur in corde. Et multi in anima famelici, de vanis deliciis & diuitiis gloriantur. Deniq; bonum Christianum scriptura intus esse diuitem dicit. Absconditus, inquit, corde thesaurus, homo qui est ante deum diues, non ante homines, sed ante deum diues vbi deus videt. Quid ergo tibi prodest, si vbi homo non videt furaris, & vbi deus videt, iusto iudicio grandinaris?

Octauum

A Octauum præceptum est, Falsum testimonium non dices. Octaua plaga, locusta, animal dente noxiū. Quid autem vult falsus testis, nisi nocere mordendo, & consumere mentiendo? Et ideo nos admonet Apostolus, ne nos falsis criminibus appetamus: Si, inquit, mordetis & comeditis inuicem, videte ne ab inuicem consumamini. Nonum præceptum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Nona plaga, densæ tenebræ. Si enim peccatum est vxorem propriam excepta causa filiorum agnoscere, quale putas peccatum est, non solum in sua peccare, sed & alienā appetere? Vere densæ sunt tenebræ: nihil enim sic dolet in corde patientis, quàm si vxor illius appetatur: & qui hoc facit alteri, nihil tale voluisset pati. Alia mala solent homines patienter excipere, hoc autem nescio vtrum vnquam inueniri poterit qui tolerabiliter patiatur. O quàm densas tenebras patiuntur, qui talia faciunt & talia concupiscunt, vere excæcantur furore horribili. Furor enim indomitus est, alienam vxorem commaculare velle atque polluere.

Cap. VIII. Exod. 10. Galat. 5. Cap. IX. Exod. 10. De adulterio & dissolutione matrimonii cōmuna.

B Decimum præceptum est, Non concupisces vllam rem proximi tui. Huic mandato plaga contraria est decima, mors primogenitorum. Omnes res quas habent homines, hæredibus seruant, & in hæredibus nihil primogenitis charius. Qui volunt res alienas tanquam iuste possidere, hæredes se quærunt fieri à morientibus. Quid enim tam iustum videtur, quàm sibi rem derelictam possidere? Dicit enim aliquis, Dimissum est mihi in testamento. lege, nihil videtur iustius ista voce. Tu laudas quasi iure possidentem, deus damnat iniuste cōcupiscentem. Vides qualis es qui optas te ab aliquo hæredem fieri. Non ergo vis vt habeat hæredes, in quibus nihil est charius primogenitis. Proinde in primogenitis tuis punieris, qui concupiscendo res alienas, id est, quod tibi iure non debetur, quasi iuris vmbram perquiris. Perdis ergo primogenita tua. Et facile quidem est fratres corporaliter perdere primogenitos: mortales enim sunt homines, siue ante parentes, siue post parentes moriantur. Istud molestum est, ne per hanc occultam & iniustam concupiscentiam primogenita cordis tui perdas. Primogenita cordis nostri fides est. nemo enim bene operatur nisi fides præcesserit.

Exod. 11. Caput X. De concupiscentia alienorum & primogenitorum morte: decimū decimū.

C Omnia opera tua bona filij tui sunt spiritales, sed inter istos tibi primogenita fides est. Quisquis rem alienam occulte concupiscit, internam fidem perdit. Erit enim primùm sine dubio simulator obsequens, nō charitate, sed fraude, velut amans eum à quo se cupit fieri hæredem. Amare se dicit eum quem mori desiderat, & vt rerum eius se videat possessorem, optat vt proprium non derelinquat hæredem. Hæc fratres comparatio, & quodāmodo contrarietates decem præceptorum & decem plagarum, cautos nos faciat, vt habeamus securi res nostras in præceptis dei. Res inquam nostras, interiores, & in arca conscientiæ nostræ repositas. ipsæ sunt thesauri nostri, quos nobis nec fur, nec latro, nec vicinus malus poterit aliquādo auferre, vbi nec tinea, nec rubigo est metuenda. Istæ sunt enim veræ diuitiæ, id est, bona consciētia, iustitia, misericordia, castitas atque sobrietas. Qui talibus rebus plenus est, diues est, etiam si de naufragio nudus euaserit. Sed hæc si diligenter attenditis, & quæ sunt mala fugere, & quæ bona sunt volueritis auxiliante deo exercere, eritis populus domini, & de iniqua Aegyptiorum societate, id est, spiritalium nequitiarum persecutione liberati, ad terram repromissionis poteritis fœliciter peruenire, auxiliante domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in secula seculorum. Amen. D

Cap. XI.

FINIS.

DE RECTITUDINE CATHOLICAE CONVERSATIONIS Tractatus.

Non est Augustini.

ROgo vos fratres charissimi, & cum grādi humilitate admoneo, vt intentis animis auscultare velitis quod vobis pro salute vestra suggerere volo. Omnipotēs scit deus, quòd prompta erga vos charitate ista vobis profero: quod si non fecero, reus debiti teneor. Vos autem non pro mea paruitate, sed pro vestra quæ dico salute libenter suscipite, ita dum taxat, vt quod aure suscipitis, opere compleatis: vt & ego de meo obsequio, & de vestro profectu merear gaudere in cœlesti regno. Et si forte displiceo, E quòd tam frequenter prædicare vobis contendo, rogo ne mihi molestus quis existat, sed magis periculum meum cōsideret, & audiat domini terribiliter comminantem sacerdoti, Si non annunciaueris iniquo scelera sua, neque locutus ei fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab iniquitate sua, & à via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Et Esaias, Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum. Considerate ergo fratres, quia oportet me sine cessatione vestros animos ad tremendum dei iudicium, & desiderandum cœleste præmium excitare, vt vobiscū merear in angelorum consortio perpetua pace gaudere. Ideo rogo, vt diem iudicij semper pertimescatis, & diem mortis suspectum quotidie ante oculos habeatis. Considerate quales eritis præsentandi conspectibus angelorum, vel qualem pro meritis vicissitudinem recepturi, si poteritis illibatum referre in illo die quod in baptismo promisistis. Mementote, quia tunc pactum cum deo fecistis, atque renunciare vos diabolo & omnibus operibus eius in ipso baptismo promisistis. Qui F potuit tunc, ipse per se, & pro se hinc respondit: qui verò non potuit, fideiussor pro eo ad eius vicem ista duo deo promisit, ille scilicet qui eum de sacro fonte suscepit. Considerate ergo quale pactum cum deo fecistis; & requirite apud vosmetipsos, si post ipsam promissionem opera maligni, cui renunciastis, secuti estis. Abrenunciastis diabolo, & omnibus pompis eius, operibus eius, id est dolis & sortibus, auguriis & furtis, fraudibus & fornicationibus, ebrietatibus & mendaciis. Hæc sunt vera opera & pompæ eius. Promisistis similiter credere vos in deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, &c. Promisistis deinde credere vos in spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Hinc proculdubio cautio & confessio vestra vel promissio semper in vestra teneatur memoria, vt hoc quòd Christiani vocamini, non

Ezech. 3. Esaiæ. 58.

[G] ad iudjcinm vobis ſit, ſed pntius ad remedium. Nam ideo Chriſtiani facti eſtis, vt ſemper facta Chriſtiana faciatis: id eſt, vt caſtitatem ametis, luxuriam & ebrietatem fugiatis, humilitatem teneatis, ſuperbiam deteſtemini, quia dominus Ieſus Chriſtus humilitatem & [Matth.11.] oſtendit exemplis, & docuit verbis, dicẽs, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Inuidiam etiam reſpuatis, charitatem inuicẽ habeatis, & ſemper de futuro ſeculo æternáque beatitudine cogitetis, & plus pro anima quàm pro corpore laboretis, quia corpus paucn tempore erit in hoc mnndo: anima verò ſi bene egerit, ſine f[...] regnabit in cœlo: aut ſi male, ſine miſericordia ardebit in inferno. Qui non cògitat niſi tantummodo de iſta vita, animalibus & beſtiis ſimilis eſt. Nnn ergo vnbis ſufficit, fratres chariſſimi, quòd Chriſtianum nnmen accepiſtis, ſi opera Chriſtiana nõ facitis. Illi enim prodeſt quòd vocatur Chriſtianus, qui ſemper Chriſti præcepta & mente retinet, & opere perficit, qui furtum nõ facit, qui falſum teſtimonium non dicit, qui nnn mentitur neque periurat, qui adulterium non committit, qui nullũ hominẽ odit, ſed omnes ſicut ſeipſum diligit, qui inimi- [H] cis ſuis malum pro malo non reddit, ſed magis pro ipſis orat, qui lites nũ cõcitat, ſed diſcordes ad cõcordiã reuocat. Hæc enim præcepta ipſe dnminus Ieſus Chriſtus per ſemetipſum in Euangelio dignatus eſt tradere [Matt.19.] dicens, Non homicidium facies, non adulterabis, non [Matt.7.] furtum facies, non falſum teſtimonium dices, &c. Et quodcunque vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite eis: hæc eſt enim lex & prophetæ. Et adhuc maiora his, ſed furtiora atque fructifera dedit mandata dicens, [Matt.5.] Diligite inimicos veſtros, benefacite eis qui oderũt vos, orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Ecce forte mandatum videtur hominibus & durũ, ſed magnum habet præmium Audite quale, Vt ſitis filij patris veſtri qui in cœlis eſt. O quanta gratia: per nos ſerui digni non ſumus, & inimicorum dilectione filij dei efficimur. Ideo ergo fratres & amicos diligite in deũ, inimicóſque propter deum. Qui enim diligit proximum, [Roma.13.] ſicut Apoſtolus dicit, legẽ impleuit. nam qui vere Chri- [Precepta verũ t bri-ſtianũ con-cernentia.] ſtianus vult eſſe, hæc ei neceſſe eſt pręcepta cuſtodire. Si enim nõ cuſtodit, ipſe ſe circumuenit. Ille itaque bonus Chriſtianus eſt, qui nulla phylacteria vel inuentiones diaboli credit, ſed omnem ſuam ſpem in ſolo Chriſto ponit qui peregrinos tãquam ipſum Chriſtum cũ gau- [Matth.25.] dio ſuſcipit. quia ipſe dicit, Hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me: &, Quamdiu feciſtis hoc vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Ille inquã bonus eſt, qui hoſpitibus lauat pedes, & tanquã parentes chariſſimos diligit, qui iuxta quod habet pauperibus dat, qui ad Eccleſiam frequentius venit, & oblationem quæ offeratur deo, in altari exhibet, qui de fructibus ſuis non guſtat niſi deu prius offerat, qui ſtateras doloſas & menſuras duplices non habet, qui pecuniam ſuam non ad vſurã tribuit, qui & ipſe caſte viuit, & filios ſuos vel vicinos docet vt cũ dei timore viuant, & quotiens ſolẽnitates ſanctæ aduenerint, ante dies plures caſtitatem etiam cum propria vxore cuſtodit, vt ſecura conſcientia ad domini altare poſſit accedere. Poſtremò ſymbolum & dominicam orationẽ memoriter tenet, & filios & familiam eadem docet. Qui talis eſt vere, ſine dubio Chriſtianus eſt, ſed & Chriſtus [Ioan.14.] habitat in eo qui dixit, Ego & pater ad eum veniemus, & mãſionem apud eum faciemus. Similiter & per Pro- [Leuit.26.] phetam dicit, Ego inhabitabo in eis, & inter eos ambulabo, & ero illorum deus. Ecce audiſtis chariſſimi, quales ſint Chriſtiani boni: ideo quantũ poteſtis, cum dei [K] adiutorio laboretis vt nomen Chriſtianum non ſit fal- [2.Cor.6.] ſum in vobis, ſed vt veri Chriſtiani eſſe poſſitis, ſemper præcepta Chriſti & implete actione, & cogitate mente. Redimite animas veſtras eleemoſynis, dum habetis in poteſtate remedia. Eleemnſynam iuxta vires facite, pacem & veritatem habete, diſcordes ad concordiam reuocate, mendaciũ fugite, periurium expaueſcite, falſum teſtimonium nnn dicite, furtum non facite, oblationes & decimas Eccleſiæ offerte. Luminaria ſanctis locis iuxta quod habetis exhibete. Symbolum & orationem dominicam in memoria retinete, & filiis veſtris inſinuate. Filios [...]m quos ex baptiſmo ſuſcepiſtis, docete & caſtigate, vt ſemper cum dnmino viuant. Ad Eccleſiam frequentius cõuenite, ſanctorum patrocinia humiliter expetite, diem dominicam pro reuerentia reſurrectionis Chriſti abſque vllo opere ſeruili colite. Sanctorũ ſolennitates pio affectu celebrate, proximos veſtros ſicut voſmetipſos diligite. Quod vobis non vultis fieri, nulli faciatis. Charitatem aote omnia habete, quia charitas operit multitudinem peccatorũ. [1.Petri.4.] Eſtote hoſpitales, omnem ſolicitudinem veſtrã proii- [1.Petri.5.] cientes in deum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Infir- [L] mus viſitate, carceratns requirite, peregrinos ſuſcipite, eſurientes paſcite, nndos veſtite, harinlos & magos fugite. Sit vobis æqualitas in pondere & menſura, tit ſtatera iuſta, iuſtus modius, æqu^9 ſextarius, nec plus quàm dediſtis accipiatis, neque vſuras pro fœnerata pecunia à quoquam exigatis. Quod ſi obſeruaueritis, ſecuri in die iudicij ante tribunal æterni iudicis venientes, dicetis, Da nobis quod dedimus: miſerere, quia miſericordiam fecimus: nos impleuimus quod iuſſiſti, tu redde quod promiſiſti. Ante omnia illud annuncio atque obteſtor, vt nullus Paganorum ſacrilegas conſuetudines obſeruet, non caraios, non diuinos, non ſortilegos, non præcantatores, nec pro vlla cauſa aut infirmitate eos conſulere & interrogare præſumatis. Qui hoc malum facit, perdit baptiſmi ſacramentum. Similiter auguria vel ſternutationes obſeruare nolite, nec in itinere poſiti aliquas auiculas cantantes attendatis, ſed ſiue iter ſiue quodcũque opus arripiatis, ſignate vos in nomine Chriſti, & ſymbolum & orationem dominicam cum fide & deuotione dicite, & nihil vobis nocere poterit inimicus. Nullus obſeruet qua die domum exeat, vel qua reuertatur, quia omnes creauit dominus. Nullus ad inchoandum opus diem vel lunã attendat. Nul- [M] lus in calendis Ianuarij, nefanda & ridiculoſa, vetulas aut ceruulos, aut iocticos faciat, neque mẽſas ſuper noctem cõponat, nec Sirenas aut bibitiones exerceat ſuperfluas. Nullus in pyras credat, neq; in canthũ ſedeat, quia opera diabolica ſont. Null^9 in feſtiuitate beati Ioannis aut ſanctorũ ſolennitatibus ſolſtitia aut vallationes vel ſaltationes aut cantica diabolica exerceat. Nullus nomina dæmonũ, aut Neptunũ aut Dianã, aut Herculem, aut Mineruam, aut Geniũ, † aut cætera huiuſmodi inepta credere aut inuocare præſumat. [† Geniſtũ.] Nullus diem Iouis abſq; ſolẽnitatibus ſanctis, nec in Maio, nec in vllo tẽpore in ocio obſeruet, nec turmarum vel murorũ vel aliquem diem omnino, niſi tantum diem dominicam. Nullus ad phana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores, aut ad ocellos, vel per trina luminaria votum faciat, vel votum reddere præſumat. Nullus ad colla hominis vel alicuius animalis ligamina depẽdere præſumat, & ſi à clericis fiat, & dicatur quòd res ſancta ſit, & in diuina lectione contineatur, non eſſet di-

gnus

gnus nomine clericorum, ſed hæreticorum, quia non eſt in eis remedium Chriſti, ſed venenum diaboli. Nullus præſumat luſtrationes facere, nec herbas incantare, neque pecora per cauam arborem, vel terram tranſilire foratam, quia per hoc diabolo videtur conſecrare. Nulla mulier præſumat ſuccinos depēdere: nec in tela, ſiue in tinctura ſiue in quolibet opere Mineruã vel cæteras infauſtas perſonas nominare, ſed in omni tēpore Chriſti gratiam adeſſe, & in virtute nominis eius toto corde confidere. Nullus quãdo luna obſcuratur vociferare præſumat, quia certis temporibus deo iubente obſcuratur: nec per lunam nouam timeat aliquid operis arripere, quia deus ad hoc lunam fecit, vt tēpora deſignet, & noctium tenebras temperet, non vt alicuius corpus cuſtodiat, aut dementem hominem faciat, ſicut ſtulti putant, qui à dæmonibus vexatos, à luna pati putant. Nullus dominos ſolem aut lunam vocet, neque per eos iuret, quia creaturæ dei ſunt, & neceſſitatib⁹ hominũ iuſſu dei inſeruiunt. Nullus ſibi præponat Fortunam, aut Genium,† quod naſcētia dicitur, quia deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire, atque in ſapientia omnia diſpenſat, ſicut diſpoſuit ante mundi conſtitutionem. Propterea quotiēs aliqua infirmitas occurrerit alicui, nõ quærãtur præcantatores, nõ diuini, non ſortilegi, nõ caragii, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceãtur, ſed qui ægrotat, in ſola dei miſericordia cõfidat, & euchariſtiam cũ fide & deuotione accipiat, oleumq; benedictũ fideliter ab eccleſia petat, vnde corpus ſuum vngatur, & ſecundum Apoſtolum, oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuabit eum dominus. Non ſolùm corporis, ſed & animæ ſanitatem accipiet, complebiturq; in illo quod dominus in Euangelio promiſit dicens, Omnia quæcunq; petieritis patrem in nomine meo in oratione, credētes accipietis. Ante omnia vbicũque eſtis, ſiue in domo, ſiue in itinere, ſiue in conuiuio, verba turpia & luxurioſa nollite ex ore veſtro proferre, quia ſicut domin⁹ in Euãgelio pronunciat, de omni verbo ocioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationē de eo in die iudicij. Ludos etiam diabolicos, vel vacillationes, vel cãtica gentilium fieri vetate, nullus Chriſtianus hoc exerceat, quia per hoc paganus efficitur: nec enim iuſtum eſt, vt ex ore Chriſtiano, vbi ſacramenta Chriſti mittũtur, & quē decet deũ laudare, cantica diabolica procedant. Ideoq; fratres, omnes adinuentiones inimici toto corde reſpuite, & ſupradicta ſacrilegia cum omni labore & horrore fugite. Nulli creaturæ præter deũ & ſanctos eius venerationem exhibeatis: ſontes vel arbores, quos ſarcinos vocãt, ſuccidite: plantas ſiue vngulas pedum, quas per biuia ponunt, fieri vetate: & vbi inueneritis, igne cremate. Per nullam aliam artem ſaluari vos credatis, niſi per inuocationē & crucem Chriſti. Nam illud quale eſt, quia ſi arbores illæ vbi miſeri homines vota reddunt, ceciderint, non ex eis ligna ad focum deferunt? Et vide quanta eſt ſtultitia hominum, ſi arbori & inſenſibili, & mortuæ impendunt honorem, & dei omnipotentis vota contemnunt. Non ergo cœlũ, non terram, nec vllam omnino creaturam præter deũ adorandam credas, quia omnia ipſe ſolus condidit atque diſpoſuit. Altum quidem cœlum eſt, ingens terra, immenſum mare, pulchra ſidera, ſed quòd pulchrior & immenſior ſit qui creauit hæc, neceſſe eſt. Si enim quæ videntur, tam incomprehenſibilia ſunt, id eſt, varij fructus terræ, pulchritudo florũ, diuerſitas pomorum, genera animalium, alia ſuper terram, alia in aquis, alia in aëre, apum quoque prudētia, ventorum flatus, nubium rores, tonitruorum fulgores, temporum vices, dierum noctiumq; varij recurſus, quæ omnia nullatenus mens humana poteſt æſtimatione comprehendere: ſi ergo talia ſunt quæ videmus, & nullatenus comprehendimus, qualia æſtimanda ſunt illa cœleſtia, quæ nondum vidimus: vel qualis omnium horum artifex, cuius nutu cuncta creantur? Illum ergo fratres ſuper omnia timete, ſuper omnia adorate, illum ſuper omnia amate, ad illius vos miſericordiã tenete, de illius clementia nunquam deſperate. Quos bonos videtis, illos imitemini: quos malos conſpicitis, caſtigate, corripite, vt duplicē mercedē habeatis. Et qui hactenus idoneus à ſupradictis malis vixiſſe cognoſcitur, gaudeat quidem, & deo gratias reddat, ac de cætero obſeruet, & perſeuerare in bonis actibus feſtinet. Qui verò vſque nũc mala opera exercuit, citò ſe corrigat, & ex toto corde pœnitentiam agat, antequã de hac luce diſcedat, quia ſi ſine pœnitentia mortuus fuerit, nõ ibit in requiem, ſed præcipitabitur in gehennam, vbi nunquam exiet in ſecula ſeculorum. Quapropter loquor omnibus viris & fratribus, vt corrigat ſe vnuſquiſque, & vitia ſua emendet, mala opera quæ geſſit pœnitendo expiet. Nullus ſe inebriet, nullus in conuiuio cogat alium plus bibere quàm oportet: cui vitio deditos multum vehementer redarguit Apoſtolus dicens, Neque ebrioſi regnũ dei poſſidebũt. Nullus, ſicut dictũ eſt, obſeruet egrediens aut ingrediēs domũ, quid ſibi occurrat, vel ſibi in aliquo vox reclamantis fiat, aut qualis auis cantus garriat, vel quid etiã portantem videat, quia qui hæc obſeruat, ex parte paganus eſſe dinoſcitur. Qui ergo hæc contempſerit, Prophetã ſibi gratuletur clamare, Beatus vir cuius eſt dominus ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas. Hinc & Apoſtolus monet, Omne, inquit, quodcunq; facitis, in nomine Ieſu Chriſti facite. Prorſus ergo recedēdum eſt à cunctis huiuſcemodi obſeruantibus, mathematici ſpernendi, auguria horrenda, ſomnia contemnenda, quoniã, ſicut ſcriptura teſtatur, vana ſunt. Vnde per Moyſen præcipitur, Non augurabimini, non obſeruabitis, inquit, ſõnia, nec ad magos declinabitis. Oportet ergo vt hæc tota mēte obſeruetis: & ſi quos cognoſcitis vel occultè aliqua phylacteria exercere, expedit vt nec cibum cum eis ſumatis, nec vllum cõſortium cum illis habeatis. Iſta ergo omnia ſpernētes, ad dei vos auxilium conferte, & de eius miſericordia non deſperate. Omni die dominico ad Eccleſiã conuenite, & non cauſas & rixas vel ocioſas fabulas agatis, ſed lectiones diuinas cũ ſilētio auſcultate, & pro Eccleſię pace & p peccatis veſtris orate. Qui enim in Eccleſiis fabulari nõ timet, pro ſe & aliis redditurus eſt rationem, dum nec ipſe verbum dei audit, nec alios audire permittit. De talibus dicit dominus in Euangelio, Vę vobis qui clauditis regnum cœlorum ante homines: vos enim non introitis, nec alios intrare permittitis. Iudices etiam qui præeſtis, iuſtiſſimè iudicate, nihil in iudicio iniuſtè agatis, nec munera ſuper innocentes accipiatis, non ad perſonam attendatis, nec res alienas rapaci fronte diripiatis, quia de veſtris quid vel ſuper noctem agatur, neſcitis. Pauperem vel aduenam nullatenus in iudicio opprimatis, timentes illud quod veritas dicit: Quia in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Cauete ſemper ne de vobis Propheta dicat, Væ qui potentes eſtis in hoc mundo, qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo.

Gene. 1. — †Geniſtum. — 1. Timo. 2. — Iacobi. 5. — Matth. 21. — Matth. 12. — De inebriatione. — 1 Cor. 6. — De ſuperſtitionibus. — Pſal. 39. — Coloſ. 3. — Leuiti. 19. — 1. Cor. 5. — De viſitatione eccleſiæ. — Matth. 23. — De iudicibus. — Matth. 7. — Eſaiæ. 5.

G Væ qui dicitis bonum malum,& malum bonum. labia vestra loquuntur mendacia, manus vestræ plenæ sunt iniquitate facta est vobis veritas in obliuionem, & iustitia fugit à vobis. Hæc fratres considerãtes pariter, & qui præestis, in dei timore vos solidate, retinete quę dicta sunt, facite quæ præcepta sunt, habete semper Christum in mente, signum eius in frõte facite. Scitote quia multos aduersarios habetis, qui cursum vestrum impedire festiuant. Ideo omni loco, omni hora, crucis signo vos armate, crucis memoria vos munite. hoc enim solũ timent, illud solũ expauescunt. hoc & vobis datum est scutum, vt possitis sagittas maligni ardentes extinguere. Porrò magna rès est signum Christi, & crux Christi, sed illi soli prodest, qui facit mandata Christi. Vt ergo vobis prosit, præcepta eius totis viribus adimplere cõtendite, & siue sedetis, siue ambulatis, siue manducatis, siue in lectum ascendatis, siue à stratu surgatis, iugiter signum Christi muniat frontem vestram, vt vos semper memoria dei vigilantes protegat, & in sopore cu-

De signo sanctæ crucis.

H stodiat. Et quotiẽs in nocte excitati fueritis, & somnus euolauerit, mox labiis signũ crucis occurrat: mens quoque orationib⁹ occupetur ac dei pręcepta in corde voluãtur, ne stupido pectori repente surrepat inimicus, vel per fatuam incuriam serpat ad animam aduersarius auidus. Et cum in sensum vobis turpẽ suggesserit cogitationem, proponite vobis futurum iudicium, inferni supplicium gehẽnæ pœnas, tartari tenebras, quæ impij patientur. Si hæc feceritis, statim turpis cogitatio euanescet, nec vos deseret misericordia dei. quia verũ est quod Propheta canit, Sperantes in domino misericordia circundabit. Sed cum hæc omnia auxiliante domino impleueritis, scitote quia hoc moleste accepturus est diabolus, quòd videt vos à societate sua discedere, & ob hoc fortasse aliquas nequitias aut infirmitates vobis immittet. nolite ꝑpter hoc desperare, quia ad vos probandos permittit hoc deus fieri, vt cognoscat si ex toto corde vos ad eius misericordiam tenetis, vel si veraciter in eum credatis. Sed vos cuncta patienter sufferte, & deum in omnibus benedicite: vt in vobis possit impleri quod scriptum est, Beatus vir qui suffert tẽtationem. Cõsoletur vos & hoc quod dicit Apostolus, Quia cum

Psal. 31.

De patiẽtia in tentationibus diabolo.

Iacobi 1.

1. Cor. 11.

I tribulamur, à domino corripimur, vt nõ cum hoc mũdo damnemur. Necnon & illud, Flagellat autẽ dominus omnem filium quem recipit. Et illud, Quos deus amat, corrigit & castigat. Quòd si semel vel bis nequitias quas immittit, viriliter atq; fideliter pro dei amore sustinueritis, ita ipsum dñs à vestra infestatione dignabitur expellere, vt vlterius vobis nunquam possit nocere. Ita ergo si veri & non falsi Christiani estis, diabolicas circumuentiones fugite & despicite, & tota mente ad deum tendite, & quęcunque aduersa vobis inimicus immiserit, patienter & fortiter toleretis. Nam & si per sortilegos aut diuinos aliqua prædicta fuerint, & ita euenerint, nolite mirari, quia spirit⁹ per aëra volãtes, facilè possunt videre aliqua futura. De hac re diuina scriptura testatur dicens, Etiam si vera vobis dixerint, nolite credere eis. tentat enim vos dominus deus vester, vtrum timeatis eum, vel non. Illud autem scitote, quia nec vos, nec aliquid quod ad vos pertinet, lædere potest inimicus, nisi quantum permiserit deus. Permittit autẽ hoc deus, quia peccata hominũ hoc exigunt. Permittit autem duabus de causis, aut vt ꝓbet si boni estis, aut castiget si peccatores. Sed qui patienter dispensationem dei sustinuerit, cum perdiderit aliquid: dicat, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factũ

Prouer. 3.

Hebr. 12.

Deuter. 13.

Iob. 1.

est, sit nomen domini benedictum. Pro ista patientia K aut coronam recipiet si iustus est: aut indulgentiam, si peccator. Quòd si murmurauerit, vel desperauerit, rerum pariter & animæ damnationem incurret. Sed mihi credite fratres, quia si ex toto corde & semper in timore dei permanseritis, & præcepta eius custodieritis, ita quòd nihil ex gentili consuetudine obseruetis, nihil iam inimicus nocere poterit, sed omnia vestra prosperabuntur. Recto enim Christiano nec auguria nec figmenta aliqua nocere possunt, quia vbi signum crucis cum fide & timore dei præcesserit, nihil ibi poterit nocere inimicus: tepidis verò & negligentibus ideo nocere possunt, quia relinquentes dei præcepta, per vitæ suæ negligentiam praua opera exercendo, ipsi se dæmonũ potestati spontanea tradunt volũtate: qui si in seruitio Christi perseuerarent & per eius auxilium solummodo confiderent, nihil prorsus paterentur mali. Hæc ergo sciẽtes, totis vos viribus ad eius misericordiam tenete, opera bona semper agite, & de substantia vestra pauperibus erogate: qui plus habet, plus tribuat: qui verò minus, de hoc ipso largiatur. Beatus & hilaris vnusquisq; quod præualet, tribuat, quia nimirum gaudebit multũ. L

Roma. 2.

Qui dat parum, accipiet multum: sicut dominus ad Apostolos dicit, Centuplum accipiet, & vitã æternam possidebit. Det igitur nummum, & comparat cœleste regnum: det paruam pecuniam, & emit vitam æternã. Tenete ergo vos ad eleemosynam, quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat: & qui eam fecerit, nõ ibit in tenebras. Vnusquisque quantũ præualet, tantum porrigat. Qui habet aurum, det aurum: & qui argẽtum, argentum: qui verò non habet pecuniam, cum bono animo det pauperibus buccellam: & si non habet integrã, ex eo quod habet, frangat, & partẽ egeno tribuat. Sciat, quãuis parum tribuerit cum bono animo, deo acceptabile erit. Dominus enim non copia largitatis, sed beneuolẽtia & deuotione largientis delectatur & pascitur. Vt autem nullus pauper ab eleemosyna se excusare possit, ipse dominus pro calice aquæ frigidæ se mercedem esse redditurũ promisit. Qui enim à domino plures facultates accepit, maius vtiq; iudicij periculum sustinebit. Potuit nẽpe deus omnes diuites facere, sed pauperes in hoc mundo esse voluit, vt diuites peccata sua re- M dimerent. Redimite ergo vos charissimi dum habetis præcium, date eleemosynã de bono & iusto labore, & nõ alieri⁹ rapina. Audite modò ante fores vestras pauperes rogãtes, vt & ipsi pro vobis in die iudicij rogent. Prophetam audite clamãtem, Qui auerterit aurem suã ab egeno, clamabit & ipse, & non exaudiet eum dominus. Date ergo deo quod vobis dedit, quia ipse accipit quod pauperibus datis. Ipsi quidem datis, sed vobis in futurum transmittitis, non vt ventrẽ impleatis, sed vnde flammas extinguatis: quia sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatum. Hinc dominus & per Prophetam dicit, Dabũt singuli redemptionem animarum suarum, & non erit in eis morbus nec casus. Date ergo dum licet accipere redemptionem animarum vestrarum. Redimite vos ipsi dũ viuitis, quia post mortem nemo vos redimere potest. Vnusquisque de quali ingenio vel artificio viuit, de ipso decimã det in pauperibus vel in Ecclesiis donet. Consideret quia omnia dei sunt per quę viuit, siue terra, siue flumina, siue semina, vel omnia quæ sub cœlo sunt, vel super cœlos. Et si ipse nõ dedisset, nihil vtique haberet. nã deus qui dignat totũ dare, decimã de suo dignatur nobis repetere, nõ sibi penit⁹, sed nobis profuturã: sicut ipse ꝓmisit

Matth. 19.

Tobiæ 4.

Matth. 10.

Prouer. 21.

Eccli. 3.

per

A per Prophetam dicens, Inferte, inquit, omnem decimationẽ in horreis meis, & probate me in his, dicit dominus: si non aperuero vobis fructus quæ possidetis super terram, quod cognoscitis deo placere. Nolite de cuncta substantia vestra fraudare decimam, ne vobis nouem partes auferantur, & sola decima remaneat. Conuertimini adhoc, dicit dominus, vt aperiã vobis cataractas cœli, & effudã super vos benedictionem meã. Si igitur dederitis volũtarie, plus semper dominus dabit vobis. Si non dederitis, quanticunque pauperes in quibus locis habitatis, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum rei eritis. Insuper immittet vobis dominus pestilentiam & famem, & perdetis totum quod habetis, necnon & animas vestras. Vt autem hæc vobis non veniãt, festinate cum bono animo dare vnde animas vestras possitis redimere. Ne eligatis cui misericordiam faciatis, ne forte prætereatis eum qui mereitur accipere, quia nescitis si Iesus dignatur aduenire. Scitote, B quia quod pauperi datis vel peregrino, sedenti in cœlo datis: qui dixit, Qui vos recipit, me recipit. Et, Quãdiu fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Inter hæc autem omnia, quæ dominus præcepit exerceri bonitatis opera, nihil quærit à vobis, nisi salutem animarum vestrarum, & vt custodiatis eius mandata. Quod si feceritis, dabit vobis, sicut per Moysen pollicitus est, pluuias cõgruo tempore & terra vestra germen gignet suum, eritq; abundãtia fructuum, pomorum, vinearum, & segetum, & abũdabitis omnibus bonis. Et dabit vobis pacem per circuitũ, & sine terrore eritis, ipseq; habitabit inter vos. Econtra si non custodieritis mandata eius, in vobis veniet plagæ ab eodem Moyse prædictæ, pestilẽtia videlicet, & fames, & gladius, eritq; desuper cœlũ sicut ferrum, & terra sicut æramentũ, & terra non proferet germen suum, & segetes omnes delebontur, omnisq; labor vester incassum cõsumetur. Insuper consurgẽt in vobis inimici vestri, & deuorabit vos gladius, & erit terra vestra deserta & desolata. Et tonc clamabitis præ angustia, & nõ exaudiet vos domin⁹, sicut per Prophetã Esaiam minatur dicens, Locutus sum, & nõ exaudierunt: clamabunt, & non exaudiam. Iterum Propheta clamat, Nõ est abbreuiata manus domini, vt non possit C saluare & exaudire, sed iniquitates vestræ diuidunt inter vos & deum vestrum, & peccata vestra auertunt faciẽ eius ne exaudiat. Vt ista verò vobis non contingãt, custodite quæ præcepta sunt, implete dei mãdata, vt viuatis, & bene sit vobis, nihilq; calamitatis eueniat. Ipse per Prophetam cõsolatur dicẽs, Si egerint pœnitẽtiam pro peccatis suis, & ego pœnitebo soper malo quod locutus sum vt facere, & non faciam. Hæc semper in mẽte tenete, hæc verba filiis vestris & vicinis narrate, hæc rememoramini dum sedetis in domibus vestris, & dũ ambolatis, nec obliuiscimini cũ bene fuerit vobis, sed deum timete semper, & illi soli seruite, ne irascatur furor eius: sed scitote quia ipse custodit pactum & misericordiam diligentibus se, & mandata sua custodientibus omnes tollet lãguores. Cõsiderate, quia sicut Ioannes Apostolus prænũciat, Nouissima hora est, ideoq; iã ttolite mundum diligere, quia mundus transit, & concupiscentia eius cum eo. Vos autẽ facite voluntatẽ domini, vt maneatis in æternum, & habeatis fiduciam cũ apparuerit, ne cõfundamini in aduẽtu eius. Nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est: & qui peccatum, ex diabolo est. Etenim omne peccatum, siue furtum, siue adulterium, siue mendacium, sine dæmonis operatione non fit. Considerate quæso quàm perniciosum est opera diaboli exercere, eiusq; participẽ fieri non in D requie, sed in pœna gehẽnæ. Idcirco quotiescunq; peccatis, nolite expectare mortiferam securitatem, vt vulnera illa putrescant, nec alia insuper augeatis, sed cõtinuò per pœnitentiæ confessionem vobis medicinã adhibere festinate. In magnis etiam operibus vos dilatare contẽdite, vt qui fuit hactenus superbus, fit humilis: qui adulter, castus: qui solebat furari, aut res alienas tollere, incipiat iam proprias Ecclesiis aut pauperibus erogare: qui fuit inuidus, fit benignus: qui ebriosus, fit sobri⁹: qui fuit iracundus, fit patiens: qui fecit alteri iniuriam, citò petat veniam: cui facta est, absque mora dimittat, vt & illi dimittatur. Aut quare non dimittat parum, vt ei dignetur deus dimittere totum? Nam & hoc clementiæ gen⁹ est, vt dimittat aliquis ex toto corde ei à quo læsus fuerit. Quòd si aliquis ita sit pauper, vt nullam rem habeat vnde eleemosynam temporalem faciat, quia non potest fieri vt ab aliquo non patiatur iniuriam, si ex toto corde omnibus in se peccantibus indulgeat, & cõtra nullum hominem odium teneat, atque omnes sicut seipsum diligat, hoc ei procul dubio pro maxima eleemosyna repotabitur. Vt autem in nos peccantibus liberius dimittamus, hortatur nos dominus in Euãgelio dicẽs, E Si autem dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & pater vester cœlestis peccata vestra. Si non dimiseritis, nec pater vester dimittet vobis. Nemo ergo se circumueniat, nemo se seducat. Qui vel contra vnum hominem in hoc mundo odiũ tenet, quicquid deo in bonis operibus obtulerit, perdet totum, quia non mentitur Apostolus terribiliter clamans, Qui odit fratrẽ suũ, homicida est, & mendax, & in tenebris ambulat. Hoc loco fratrem, omnem hominem oportet intelligi, quia omnes in Christo fratres sumus. Vos autem ad inimicorum dilectionem admoneo, quia ad sanãdum peccatorũ vulnera nullũ esse medicamẽtũ vtilius cognosco. Licet magnus labor sit inimicos diligere, sed magnum erit præmium in futuro. Qui dilexit inimicos hic, erit dei amicus: nõ solum amicus, sed filius, sicut ipse, quod supra iã dixim⁹, pollicetur dicẽs, Diligite inimicos vestros: benefacite iis qui oderũt vos, & orate pro persequẽtibus & calumniãtibus vos, vt filij patris vestri sitis, qui in cœlis est. Qui non diligit, sicut dicit Apostolus, manet in morte. Cum hæc ita sint charissimi, dilectionem veram nõ falsam adinuicem habete, actus vestros sem- F per ad deum dirigite, & quicquid potestis laborate pro amore vitæ æternæ. Currite dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Vt laboratis pro carne, ita pro anima. Si curritis pro carne, quam post modicum tempus vermes deuoraturi sunt in sepulchro, currite pro anima, vt ornata bonis moribus sine fine lætetur in cœlis. Ante omnia qui ieiunatis, qood prandere debetis, pauperibus erogate. Et sicut dominus in Euangelio fieri docet, cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, vt videamini ab hominib⁹, sed illi soli qui videt in abscõso. Et iterum monet: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis. Plus ergo de animæ quàm de cibo corporis cogitate: & dum in mundo versamini, æternam vit⁹ tam bene viuendo emite. lectiones diuinas libenter audite in Ecclesia: & quę audistis, iugiter in domibus recolite: & quomodo pascitur corpus cibo, sic anima reficiatur dei verbo. Certum est enim, qualis est caro quæ per multos dies pepercit cibo, talis est anima quæ pascitur dei verbo raro. Ergo charissimi, siue ambulatis, siue sedetis, siuẽ operamini, siue quæcunque

Malac. 3. Matth. 10. Matth. 25. Leuit. 26. Esaia. 65. Esaia. 59. Hiere. 18. Hortatio ad pœnitẽtiam. 1. Ioan. 2. De remißione iniuriæ. Matth. 6. 1. Ioan. 3. De inimicorum dilectione. Matth. 5. 1. Ioan. 3. Ioan. 12. De ieiunio. Matth. 6. Ibidem. De lectioni b⁹ diuinis.

G agitis, semper quod ex diuina lectione audistis, ad mē-
tem reducite, semperq; Euangelica præcepta in corde
Deluxuria. ruminate. Ante omnia luxuriam fugite, cōcupiscētiam
malam vitate, timentes illud quod dominus in Euan-
Matt 5. gelio dicit, Omnis qui viderit mulierē ad concupiscen-
dum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Vxores
legitimas absq; vlla simulatione diligite, sicut Aposto-
Ephes 5. lus præcipit dicens, Viri diligite vxores vestras. sicut &
Colos 3. Christus dilexit Ecclesiam. Et iterum, Mulieres subditæ
sint viris suis, sicut oportet in domino. Et nequaquam
vir legitimam vxorem quacūque occasione dimittere
Matth. 5. præsumat, quia secundum sententiā domini, Quicunq;
dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, fa-
cit eā mœchari. Concubinas, siue ante nuptias, siue post
nuptias habere prohibemur, quia omnino illicitum est.
Nam qui vxorem legitimam ducere cogitat, dignum
est vt virginitatem vsque ad nuptias custodiat, & post
nuptias nullam alteram nisi vnam legitimā coniugem
De fide coniugum. cognoscat: sicut Apostolus præcipit. Ipse fidem seruet ei
sicut eam sibi seruare vult, nec peccet cum alia, sicut nec
H suam cum alieno vult peccare, timens illud quod idem
Hebr. 13. Apostolus clamat, Fornicatores & adulteros iudicabit
dominus. Quicquid enim de iure connubij mulieribus
nō licet, nec viris omnino licet. Nam qui ante nuptias
legitimas habere concubinas præsumit, peius peccat q̃
qui adulterium committit, & ob hoc dignus est à con-
sortio Christianorum separari. Qui si non pœnituerit,
æterna illum flamma cruciabit sine remedio. Quapro-
pter Christiane fuge fornicationē, erubesce iā sub ocu-
Capitalia vitia. lis dei & angelorum peccare. Capitalia omni nisu dete-
stare, quæ sunt sacrilegium, homicidiū, falsum testimo-
nium, furtum, rapina, superbia, inuidia, auaritia, iracū-
dia, ebrietas: hæc sunt crimina quæ mergunt homines
in supplicium æternum. Ex quibus quicunque in se vnū
habere cognoscit, & pœnitentiā non egerit, sine reme-
dio in gehēnæ igne ardebit. Et ideo, ô anima Christia-
na, vigila, ora, caue prędicta crimina, & quicquid boni
pręuales, age pro vita ęterna. Aperi pauperibus manum
tuam, vt Christus tibi aperiat ianuam suam, & intres in
gaudia paradisi. Noli ipse te tradere in perditionē, quia
Christus pro te suū effudit sanguinem. Satis te charum
De timore dei. habuit, quem tam caro precio redemit. Terreat te me-
tus gehēnę, quo possis abstinere ab operib⁹ prauis. Om-
I ni hora mortem adesse spera, & futura iudicia dei super
te iugiter formida, vt tibi possit adaptari quod scriptū
Prouer. 28. est, Beatus est qui semper est pauidus. Quòd si male fe-
cisti, emenda dum potes, dum est licentia pœnitere. Ve-
niam nō desperes, si ad meliora cōuertaris, quia despe-
ratio peius est omni peccato. Nullatenus de dei miseri-
cordia desperetis, nec post centū peccata, nec post mille
crimina: quia nulla est tam grandis culpa, quę pœniten-
do nō habeat veniam. Quamuis ergo te irritet quisque,
quamuis conuiciet, quamuis iniuriam tibi faciat, tu tamē
patiens esto, ne rependas contumelias, & melius tacen-
De patiētia do vinces iniuriam. Cum maledicit tibi, benedic ei, &
magnam habebis gratiam, quòd tu non lædis à quo læ-
sus es. Nullum despicias, non seruum, nō egenum, quia
forsitan melior est apud deum quàm tu. Et quoniam se-
1. Cor. 12. cundum Apostolum, omnes fratres vnum corpus su-
Roma. 2. mus in Christo: & quia non est personarum acceptor
Ephes. 6. deus: sed sicut scriptum est, vnusquisque quod bonum
De detractione. fecerit, hoc feret à deo, siue seruus, siue liber. Nō detra-
has fratri tuo, non facias calumniā fratri tuo, neq; forti
Leuit. 25. vi opprimas eum: sed sicut per Moysen dicitur, Si pau-
pertate compulsus vēdiderit se tibi frater tuus, non af-
fliges eum more seruorum per potentiam, sed secundū K
dei timorē age circa illum. Memento quia & tu seruus *Leuit. 19.*
es. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè
argue illum, ne habeas super illo peccatū. Hinc & do-
minus in Euāgelio dicit, Si peccauerit in te frater tuus, *Matth. 18.*
corripe illum inter te & ipsum solū. Et rursum, Si sep-
ties in te peccauerit, & totiens pœnituerit, dimitte ei.
Et iterum, Si offers munus tuum ad altare, & ibi recor- *Matt. 5.*
datus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersus te,
relinque ibi munus tuum ad altare, & vade prius recō-
ciliari fratri tuo, & tūc veniens offeres munus tuū. Hæc
te Christiane præcepta reuocēt ad concordiā, hæc dul-
cia Christi medicamēta curent odij vulnera: quæ si cō-
tempseris, terribilem in te sentētiam retorques, qua di-
citur, Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.
Qui dixerit fratri suo racha aut fatue, reus erit gehennæ
ignis. Ecce audisti charissime, quid timeas, quid obser-
ues. Habe ergo charitatē, tene patiētiā, fuge discordiā,
impone frenos linguæ tuæ, ne detrahat ad gehēnā ani-
mam tuā: quia secūdum scripturā, Mors & vita in ma- *Prouer. 18.*
nibus linguæ. Et, Vir linguosus non dirigetur in terra. *Psal. 139.*
Hæc solicita consideratione pensantes charissimi, ver- L
ba simul & mores cōponite, sectamini semper iustitiā,
amate Christi præcepta. Derelinquat impius viam suā, *Esaia. 55.*
& reuertatur ad dominū, sicut propheta clamat: & mi-
serebitur eius, quia pius est ad ignoscendum, Ipse enim
monet dicens, Conuertimini ad me, & sanabo contri- *Osea. 14.*
tiones vestras. Et rursus, Quærite bonum & non malū,
vt viuatis, & erit vobiscum domin⁹ exercituum. Et ite-
rum, Odite malū & diligite bonum, vt misereatur ve- *Amos. 5.*
stri deus. Ecce hic per Prophetam clamat deus: Et si me
audire cōtempseritis, moriemini morte æterna. Ipse e-
tiam consolatur in Euāgelio dicens, Non veni vocare *Luca. 5.*
iustos, sed peccatores ad pœnitētiam. Et iterum monet
dicens, Primū quærite regnum dei & iustitiam eius, & *Mat. 6.*
hæc omnia adiicientur vobis. Et iterū, Petite, & dabi- *Mat. 7.*
tur vobis: quęrite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vo-
bis. Modò enim dominus pro ineffabili pietate sua nō
solū admonet, sed etiam rogat vt cōuertamur ad eum.
Audiamus ergo eum dum rogat, audiamus scripturam
dicentem, Fili miserere animæ tuæ placens deo. Quid *Eccli. 30.*
ad hæc respondet humana fragilitas? Deus rogat vt tui
miserearis, & tu nō vis? quomodo exaudiet te in die ne- M
cessitatis supplicantem, cum tu eum pro teipso non au-
dis rogantē? Si modò hæc neglexeritis fratres, quid fa-
cietis in die iudicij, vel ad cuius auxiliū confugietis? Si,
inquā, modò neglexeritis talia dei hortamenta, non ef-
fugietis tunc inferni tormēta, nec vos poterit aurū vel
argentū liberare, neque diuitiæ, quæ in angulis modò
abscōditis, & ex quibus arrogantes effecti salutem ve-
stram obliti estis. Hinc nanq; dominus dicit, Visitabo *Esaia. 13.*
super orbis mala, & quiescere faciam superbiam impio-
rum, & arrogātiam fortium humiliabo. Et rursum ad-
monet dicens, Præuaricatores, redite ad cor: quiescite *Esaia. 46. & 1.*
agere peruerse, discite benefacere, succurrite oppresso,
defendite pauperem: viduam & aduenam & pupillum
nolite calumniari. Hæc ergo fratres mente retinete,
hęc magnopere custodire festinate. impugnati à diabo-
lo, coniungimini deo, qui vos redemit. Stupeant gen-
tes de conuersatione vestra: & si detrahunt vobis & ir-
rideant Christianitatis opera, ex hoc sectari non tur-
bemini, reddent enim rationem. Totam ergo spem ve-
stram in Christi misericordia componite, & non so-
lùm ab actu impudico, sed etiā à cogitationibus sordi-
dis animas vestras custodite, quia deus iudex iustus &

de

A de malis cogitationibus iudicat. Et hæc moneo fratres, vt superbiā penitus deponatis, per quam de cœlo diabolus corruit: quia sicut Apostolos testatur, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et in Euangelio, Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Et iterum, Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnū cœlorum. Iurandi consuetudinē funditus euitate: quia valde præceptis in hac parte contrariis, dño in Euangelio prohibēte: Dico vobis, inquit, nolite omnino iurare, neq; per cœlum, neq; per terrā, neque per caput, neque per aliud quodcunque: sit autem sermo vester, est est: non non. Iniuriantibus autem vobis, proferte præcepta dei, quibus dicitur, Non resistire malo: sed si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram. Et qui vult tunicā tollere, dimitte ei & pallium. Et iterum, Qui petit à te, da ei: & qui tollit quæ tua sunt, ne repetas. Orando itaq; necesse est vt teneatis illam orationem quam dominus in Euangelio præcepit dicens, Cum oratis, non in multiloquio, sed in secreto cordis orate, & pater vester qui videt in absçōdito, reddet vobis. Scit enim quid opus B sit vobis antequam petatis. Hæc ergo verba charissimi recolite, hæc iugiter præcepta reminiscimini: vbicunq; estis, memoriam Christi in colloquio miscete: quia dicit, Vbi duo vel tres cōgregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Scandala etiā fugite, quia dominus grauiter notat eum qui lites concitat, dicendo, Væ homini illi per quem scandalum venit. In compassione proximi illā sententiam tenete, qua in Euangelio dicitur, Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcūque petieritis fiet vobis. Ipsum quoque Apostolum audite clamātem, Tempus breue est: reliquū est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui flentes, tanquam nō flentes: & qui gaudent, tanquā non gaudentes: & qui vtūtur hoc mundo, tāquam non vtātur. præterit enim figura huius mundi. Vt autē plus cupiatis cœlestia quàm terrena: dominū audiatis dicentem, Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimētum patiatur? Vt verò diligamus charitatem, Euangelista Ioannes hortatur dicens, Si diligamus inuicem, deus in nobis manet, & charitas C in nobis perfecta est. Et iterum, Deus charitas est. Necnon & Paulus excellentiā charitatis simili modo profert, dicēs, Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meū ita vt ardeā, charitatem autem non habeā, nihil mihi prodest. Hinc iterum monet dicens, Omnia vestra in charitate fiant. Et iterū, Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Ipse etiam ad tramitem perfectionis blande coërcens, dicit, Qui furabatur, iā non furetur. Et illud, Fugite fornicationem: quia omne peccatū quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Et iterūm, Neq; auari regnum dei possidebunt, neq; fornicarij, neque adulteri, neque fures, neque ebriosi, neque malefici, neque rapaces. Idem Apostolus cupiditatem coërcet dicens, Radix omnium malorum est cupiditas. Ergo fratres abiicite cupiditatē, sectamini charitatem, deponite iniquitatē, supportantes inuicē in charitate, illud omnino præcauētes quod Apostolus ad Romanos scribēs infert: Reuelabitur, inquiens, ira dei de cœlo super omnē impietatem & iniustitiam hominum. Necnon & illud quod voce veritatis in Euangelio comminatur, Qui faciunt, inquit, iniquitatem, mittētur in caminum ignis ardentis. ibi erit fletus, & stridor dentiū. Considerate q̄ sæu°, quāq; tremēdus sit ille ignis: & qui modò nec vnū suf- D fert digitū in ignē mittere, ibi quomodo feret cū toto corpore in secula cruciari? Rogo ergo vos, vt si vultis ab illo igne vel ab illa pœna liberari, desistatis iam amplius peccare, & dominū per Prophetā attēdite clamātem Reuertimini recedētes ab iniquitatibus vestris, & sanabo vos. Et iterum, Nolo mortem peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat. Et per Esaiam clamat dicēs, Quando cōuersus fueris & ingemueris, saluus eris. Per Iohel quoque monet dicēs, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu. Ecce quot testimonia de conuersione vestra ex diuinis eloquiis prolata sunt. Vigilate ergo solicite, quia quāto proximiorem finem mundi diabolus prospicit, tanto crudelius cōtra Christianos sæuit: vt qui cito se damnandū cognoscit, plures sibi in pœna multiplicet, cum quibus vtique sine fine crucietur. Cauete ergo attentius, & iugiter cum dei timore conuersamini: scientes quia vnusquisq; vestrum angelum dei habet qui obseruat quæ iugiter egerit: & quidem si bene agit, gaudium sancto angelo gignit: si verò mala opera exercet, angelū sanctum à se repellit, & malignū sibi dæmonem cōiungit. Quapropter charissimi, hæc me loquente, introrsus ad vos redite: con- E scientias vestras discutite: si dignas mentes angelus gratis præuidete: & si vos bonos ac dignos deo conspicitis, de meritis vestris nunquam superba mente præsumatis, sed decætero magis cū humilitate cauete. si vos peccatis obnoxios cernitis, nullatenus desperetis. tantū facite pactum in corde vestro cum deo, vt amplius nō peccetis, sed fiducialiter veniam speretis, quia dominus signū suæ pietatis assidue patefacit, & omnes vult ad se recipere per pœnitentiam. Nam si adulter quidem, aut meretrix aut fur, aut ebriosus, aut mēdax, aut filiorum necator fuerit, tantùm decætero penitus caueat, indulgebit illi deus. Publicanum de Euangelio & latronem, necnon & meretricem, sed & Paulum sumite in exemplum, qui de semetipso dicit, Prius fui blasphemus & persecutor & cōtumeliosus, sed misericordiā consecutus sum, quia ignorās hæc feci. Et vos ergo, si quid fortè ignoranter admisistis, reparate vos quæso per pœnitentiam. Confitemini domino in totis præcordiis ve- F stris, quoniā bonus est: doleatis vos nō egisse quod bonum est. Et qui pœnitet, ita pœniteat, vt vlterius iā lugenda nō committat. Et qui pauperiores in hoc seculo estis, nolite seduci, quia si bene agitis, ditiores eritis in cœlo. Denique cauete ne quis torpem sermonē proferat ex ore suo. Et secundū Apostolum, fabulis & variis otiis nolite seduci, Sed corrigite inquietos, cōsolamini pusillanimes, patiētes estote ad omnes. Et omnis sermo malus non procedat ex ore vestro, timentes illud quod scriptū est, Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Crapulā & ebrietatem perhorrescite, quia dominº per semetipsum hoc redarguit dicēs, Cauete ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate. Et apostolus prohibet dicens, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Proculdubio qui plus māducat & bibit quàm expedit, & peccatum incurrit, & sanitatem seruare non præualet: quia cum venter & venæ nimia fuerint saturitate repletæ, ilico necesse est vt libido in membris generetur. Vnde & alibi scriptum est, Vinum multum potatum amaritudo est animæ, & ruina multiplicans imprudenti offensionem, minuens virtutem, & faciens vulnera. Et hoc dico non vt creaturam dei malam asseram, aut iudicem esse damnandam, sed vt vos cautiores sobrioresque reddam: imò & admoneo vt

Iacobi. 4. Luca 14. Matt. 18. De iurando. Matt. 5. De oratione. Matt. 6. Matt. 18. De scandalo. Matth. 18. Ioan. 15. 1. Cor. 7. Matth. 16. De charitate. 1. Ioan. 4. 1. Corin. 13. 1. Cor. 16. Galat. 6. Ephe. 4. 1. Cor. 5. 1. Timot. 6. Roma. 1. Matt. 13. Ezech. 33. Esaia. 45. Iohelis. 2. 1. Timo. 1. Ephes. 5. 1. Thess. 5. Ephe. 4. 1. Cor. 15. Luca. 21. Ephe. 5. Eccli. 31.

[G] nullam creaturam dei malam esse dicatis, quia cuncta
creauit deus valde bona. Nam quæcunque vobis mala
esse videntur, & nocent, vestro vitio, nō sua natura vo-
bis mala existunt. Ideoque fratres solum diabolum qui
superbiendo factus est malus, detestantes, tantorum bo-
norum creatorem glorificate. Cauete semper viā latā,
quæ ducit ad interitum: apprehendite illam angustam
per quā reperitur æterna latitudo. Pauperes & peregri-
nos ad conuiuiū vocate, dominúmq; de hoc præcipiē-
[Luca. 14.] tem attēdite, Cum facis, inquit, prandium aut cœnam,
noli vocare diuites, qui côuiuentur tecū, sed voca debi-
les & pauperes, cæcos & claudos, & beatus eris, quia nō
habēt quid tibi retribuāt, retribuetur autē tibi in resur-
rectione iustorum. Nec enim iustum est vt in populo
Christiano, qui vno precio sunt redempti, & vni domi-
no seruiunt, alij distentis epulis ventribus incedāt, alij
famis periculo deficiāt. Prorsus peccatum est vt nostra
superflua à tineis deuorētur, & pauperes nec vetustissi-
ma quæq; recipere mereantur. Quare non consideratis
quòd pari conditione in hunc mūdum venistis? Vnius
domini serui estis, simili exitu de mundo migrabitis: &
si bene agitis, ad vnam beatitudinē venietis. Aut quare
[H] vobiscum cibum non accipiāt, qui immortalitatis sto-
lā accepturus est vobiscum? Hæc considerantes, ita pau-
perum curam gerite, vt vberrimā pro his in cœlis acci-
piatis retributionem. Mendacium semper fugite, quia
[Sapien. 1.] nō minimum peccatum est, scriptura dicente, Os quod
[Prouer. 19.] mentitur, occidit animam. Et, Testis falsus nō erit im-
[Psal. 5.] punit⁹. Et Dauid ad dominū, Perdes, inquit, omnes qui
[Ephes. 4.] loquuntur mendaciū. Et Apostolus, Deponentes omne
mendacium, loquimini veritatem vnusquisq; cum pro-
ximo suo. In hac ergo vita politi ita agite, vt cum hinc
migraueritis, & caro vestra à vermibus cœperit deuo-
rari in sepulchro, anima ornata bonis operibus cū san-
ctis omnib⁹ lætetur in cœlo. Retrahat vos à malis ope-
ribus peccatorū interitus. Cōsiderate diuitū sepulchra,
vel eorum qui ante paruum tēpus vobiscum erāt, quid
fuerūt, vel quid sunt, vel quid eis diuitiæ vel cupidita-
tes seculi profuerūt. Ecce nihil ex eis nisi soli cineres re-
manserunt, qui si loqui possent, proculdubio hęc vobis
dicerēt: Vt quid infœlices tantum pro seculi cupiditate
discurritis? Vt quid vos vitiis & criminib⁹ repletis? Cō-
siderate ossa nostra, vt vel sic horreat cupiditas vestra
& miseria. Quod vos estis, nos fuimus: quod nos sumus,
[I] vos eritis. Ista omnia fratres charissimi solicita consi-
deratione pensantes, & hæc cōsiderantes, expauescite,
diē mortis ante oculos mētis ponite, & ad emendatio-
nem quātum potestis festinate. Nolitę negligere ꝙ vos
pius deus sustinet peccantes, quia quanto diutius expe-
ctat vt vos emēdetis, tāto grauius vindicabit si negle-
xeritis. Sed forte putatis quòd finis mūdi necdum erit:
sed suum vnusquisque consideret finē. Ecce dum liben-
ter iocundissime moratur homo in mundo, multaq; in
longo tēpore disponit agenda, repēte rapitur in mor-
tem, & ex improuiso aufertur anima à corpore. Sed ille
beatus est qui horā illā semper habuerit ante oculos, &
festinauerit in illa hora mortis parat⁹ inueniri, vt possit
tāti metus terrorem euadere. Quod si vultis scire, cum
metu magno fratres charissimi magnísq; doloribus se-
paratur anima à corpore. Veniunt enim sancti angeli
eam assumere, vt perducāt eam ante tribunal metuendi
iudicis, & memorans sua mala quæ die noctúque gessit,
contremiscit & ingemiscit, & quærit ea fugere, induci-
asq; petere dicens, Date mihi horæ spacium. Tuncq; si-
mul loquentia omnia opera eius dicent: Tu nos egisti,

tua opera sumus, non te deserimus, sed tecū semper eri- [K]
mus, tecum pergemus ad iudiciū. Hæc quidem pecca-
toris anima agit, quæ cum horrēdo timore separatur à
corpore, pergit plena peccatis, & ingenti cōfusione de-
pressa. Iusti verò anima cum separatur à corpore, non
timet, non expauescit, sed magis cū gaudio egreditur,
& cū exultatione pergit ad dominum ducentibus san-
ctis angelis. Illam ergo charissimi horā modo timete,
ne timeatis tunc: illā nunc pręcauete, vt tunc securi esse
possitis. Mementote iugiter, quia in medio laqueorum
diaboli estis, & ideo semper parati estote, vt quando do-
mini præceptū missum fuerit, liberi ab omni labe pec-
cati ad requiē transire possitis: nec arbitremini vos diu
in hoc mundo mansuros, quia nimirum veniet, vt non
concedat dominicum præceptū missum nec vnius ho-
ræ spaciū in hac vita consistere. Cauete ne de exitu ve-
stro tristitiam faciatis angelis, & gaudiū inimicis. Sci-
tote enim quia anima cum à corpore auellitur, statim
in paradiso pro bonis operibus, aut certe pro malis in [Vbi purgatorium?]
inferno præcipitatur cōtinuo. Quapropter eligite mo-
do, & hic in vita vestra hoc disponite, aut perpetualiter
gaudere cum sanctis, aut sine fine cruciari cum impiis.
Itaq; vel saltem pœnæ vos terreant, si pręmia non inui- [L]
tant: & pręsentem mundū si despicere non valeatis, vel
cum iustitia possidete. Qui in iuuentute errauit, saltem
in senectute resipiscat: & mala quæ peccādo commisit,
pœnitendo iam expurget. Ecce paulatim deficit mun-
dus, & cuncta quæ vidētur, velociter transeunt, tanquā
nebula & vmbra vespertina. Ecce quod olim prænun-
ciabatur, præsenti tempore iam perspicue cernitur: sub-
trahuntur omnia bona, & crescunt quotidie mala. No-
lite ergo fratres iam mundum diligere, quem sic ad fi-
nem declinare conspicitis, præsertim cū Apostolus Ia- [Iacob. 4.]
cobus clamet, ꝙ amicitia huius mundi inimica sit deo.
Vitam ergo æternā ex omnibus amate præcordiis, quā
nunquā in secula finiatis. Illuc festinate vbi semper vi-
uatis, & vbi nunquam mors timeatis. Si enim amatis
istā miserā fluidamq; vitā, vbi cū tāto labore viuitis, &
vbi satagēdo, sudādo, suspirādo necessariis corporis sa-
tisfacitis: quāto magis debetis amare vitā æternam, vbi
nullū laborē sustinebitis, vbi summa est semper securi-
tas, summa fœlicitas, fœlix libertas: vbi implebitur illud [M]
quod dominus dicit in Euangelio, Erūt homines simi- [Matt. 22.]
les angelis: similes vtiq; non substātia, sed beatitudine.
Et illud, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris [Matt. 13.]
eorū. Qualis putatis erit tunc splendor animarū, quan-
do solis claritatem habebit lux corporū? Ibi nulla erit
tristitia, nullus labor, nullus dolor, nullus timor, nulla
mors, sed perpetua sanitas perseuerabit. Nulla ibi con-
surget malitia, nulla carnis miseria, nulla ęgritudo, nul-
la omnino necessitas: nō ibi erit fames, non sitis, nō fri-
gus, non æstus, nō lassitudo ieiunij, nec vlla tētatio ini-
mici, nō ad peccandū vlla voluntas, nec vlla delinquē-
di possibilitas, sed totū exultatio, totum lætitia possíde-
bit. Homines angelis sociati sine vlla carnis infirmitate
vernabūt. ibi erit lætitia, cūcta requies secura, pax vera,
iucūditas infinita. In qua beatitudine quod semel adi-
piscitur, semper tenetur. Nihil loco illo magnificētius,
nihil gloriosius, nihil clarius, nihil pulchrius, nihil ve-
rius, nihil illa beatitudine syncerius, nihil illa abundā-
tia copiosius. Ibi nō formidabitur ferocissimus hostis, q
cupit iugiter iugulare animas. Nemo in illo loco indi-
get precioso vestimēto, quia ibi nō est frigus, nō æstus,
nulla inęqualitas aëris. nullus ibi est peregrinus, sed oēs
qui ibidē attingere meruerūt, securi vt in patria viuent,

A Non vltrà aduersabitur caro spiritui, nec vllum timebitur periculum, sed inenarrabilia cum angelis ac sempiterna à Christo ibi tibi præmia tribuentur, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, sicut Apostolus ait, quæ præparauit deus diligentibus se. Ecce qualem beatitudinē perditurus est, qui modo dum licet, emendare se noluerit. Ideo fratres charissimi, domino auxiliante dedignemur vltrà seruire peccato, quibus tanta beatitudo præparatur in cœlo. Dum tempus est, festinemus deum propitiū facere: despiciamus quę terrena sunt, vt cœlestia adipiscamur. Cogitemus nos peregrinos esse in hoc seculo, vt liberius festinemus ad cœlō. Perpendamus quales erimus in die iudicij, dei & angelorum conspectibus præsentandi, quādo opera nostra erunt nobis ante oculos ponēda. Qualis erit illa confusio, cui contigerit pro peccatis suis in conspectu omnium hominum erubescere, qui hic nec vnum hominem in se peccātem vult inspicere? Et quis erit pauor tunc deum iratum videre, quem placatū non valet vniuersitas comprehendere? Illum ergo diem timeamus, quem modò nullatenus præuidere possumus.

Esa.64. *1.Cor.2.*

B Illum diem iugiter pauescamus, vt vel sic actus nostros à malo reuocemus. Consideremus quis terror erit cum dominus ad iudicandum venerit de cœlis: quis metus erit deum videre, ad cuius aduētum vniuersa elementa quatientur, ac cœlum cum terra contremiscet, virtutésq; cœlorum mouebuntur. Tunc nimirum præcinentibus angelorum tubis, omnes gentes quæcunque fuerunt sub cœlo tam viri quàm fœminæ in eo sexu quo nati fuerunt, boni simul ac mali, sancti ac peccatores, & quicunque ab vtero nati viui ac mortui sunt, siue à bestiis deuorati, vel ab igne consumpti, vel ab aquis absorpti, omnes simul in momento temporis atque in ictu oculi resurgent in ipsa carne, atque in ipsis corporibus sine dubio quæ hic habuerunt semel, & in virum perfectum in mensura ætatis plenitudinis Christi, in qua ipse domin⁹ resurrexit à mortuis, & omnes ante aduentū Christi aduenient, paritérque electi & reprobi suis oculis eū videbunt, sicut dominus in Euangelio dicit, Tūc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate constipatum agminibus angelorum, & congregabuntur ad eum omnes gentes, & plangent omnes tribus terræ, & separabit eos ab inuicem sicut pastor segregat oues ab hædis, & statuet iustos à dextris suis, impios autem à sinistris, & dicet his qui à dextris eius erūt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: Esuriui enim & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Quandiu fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis.

1.Cor.15. *Ephe.4.* *Mat.24. & 25.*

C Tunc omnibus aspicientibus ostendet liuores & fixuras clauorum, sine dubio in suo corpore, quod pro peccatis nostris vulneratum est, & ita compellās peccatores dicet: Ego te homo de limo terræ formaui, & inter paradisi delicias collocaui, quod non merebaris: sed tu me iussaq; mea contemnens, deceptorem sequi maluisti, vnde penè in suppliciis inferni detrusus es. Postea misertus tui, in terris carnem assumpsi, inter peccatores habitaui, cōtumelias & verbera pro te sustinui, vt te de inferno eriperem: alapas & sputa suscepi, vt tibi redderem dulcedinem paradisi. Acetum cum felle bibi propter te, vepribus coronatus sum, cruci affixus, lācea vulneratus, mortuus, & in sepulchro positus. Ad inferna descendi, vt te ad paradisum reducerem, tartari claustra adij. Agnosce ergo quid pro impietate humana pertuli. Ecce liuores quos pro te recepi, ecce clauorū foramina, quibus in cruce affixus pepēdi.

D Suscepi dolorem, vt te possem sanare: suscepi pœnam, vt tibi darem gloriā: suscepi mortē, vt tu viueres sine fine: cōditus latui in sepulchro, vt tu regnares in cœlo. Hæc omnia pro te sustinui: quid amplius facere debui, & nō feci? Dicite nunc vel ostendite mihi quid passi estis pro me mediatore animarum vestrarum, aut quid boni egistis pro vobis? Ego cum essem inuisibilis, spōte pro vobis incarnatus sum: cum essem impassibilis, propter vos dignatus sum pati: cum essem diues, propter vos egenus factus sum. Sed & humilitatem renuentes, seductorem magis quàm me estis secuti. Ecce modò nō potest aliud iustitia mea iudicare, nisi quod merentur opera vestra recipere. ergo quod ibi elegistis, tenete. Contēpsistis lucem, possidete tenebras: amastis mortē, ite in perditionem: secuti estis diabolum, ite cum eo in ignem æternum. Quis putas erit tūc mœror, quis luctus, quæ tristitia, quæ angustia, cum hæc fuerit aduersus impios lata sententia? Tunc erit dura separatio à sanctorum cōsortio: & traditi in potestatem dæmonum, ibunt cum ipsis corporibus cum diabolo in ignem æternum, & permanebunt semper in luctu & gemitu.

E Procul quippe exulati à cœlesti patria paradisi cruciabuntur in gehenna, nunquam pacem visuri, nūquam refrigerium adepturi, sed per milia milium annorum in inferno cruciandi, nec vnquam in secula liberandi. Ibi nec qui torquet, aliquādo fatigabitur: nec qui torquetur, vnquā morietur. Sic ibi ignis consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ, vnusquisque sustinebit pœnam. Non ibi auditur nisi fletus & planctus, & stridor dentium. non erit aliud solatium, quàm flammæ & pœnarum. sic miseri sine fine erunt ibi in æternum in secula seculorum. Iusti autem ibunt in vitam æternam, in ipsa sine dubio carne quam habuerunt, & sociabuntur angelis sanctis in regno dei, gaudiis deputandi perpetuis, nunquam iam morituri, nunquam corruptionem visuri, sed semper in lætitia ac dulcedine Christi saturati, sicut sol fulgebunt in gloria & claritate, quam præparauit deus diligentibus se. Et quanto amplius obediens deo in hac vita fuerit, tanto illic ampliorē mercedem accipiet: quantoq; hic amplius deum amauerit, tanto tunc eum propius videbit.

Mat.13.

F Ecce fratres charissimi, prædixi vobis simpliciter vt intelligere possitis, quæ sint vnicuique futura vel ventura. Nemo se de ignorātia poterit excusare, quoniam mors & vita prænunciata sunt vobis, supplicia impiorum, & gloria iustorum. Iam enim in arbitrio vestro consistit eligere quod teneatis. Vnusquisque quod hic concupierit, & assecutus fuerit, hoc vtique illic possidebit. Vitam ergo æternā toto nisu concupiscite, nec emēdationem vestram diutius differatis, sed ad lucranda cœlestia regna, vltrò ipsi relinquite quod lucis huius fine perdendum est. Surgat iam quęso quicunq; peccati catena constrictus tenetur, & expergefactus à somno suæ mortis euigilet: recurrat ad cōfessionē, & agat pœnitentiā, nec erubescat publicè pœnitere super immūditiis quas gessit, quia multo melius est reuera hic paruo tempore pœnitere, quàm per tot milia annorū inferni supplicia sustinere. Si ex toto corde pœnituerit, cito succurret ei redemptor: qui quatriduanum Lazarō suscitauit: paratus est ille misericordiæ sinus, & clementer expectat, vt suscipiat pœnitentes. Non enim est de misericordia dei desperādum, quāuis de magnis criminibus, vt scriptum tenemus: quia ipse clamat per Prophetā, Quacunq; hora conuersus fuerit peccator ab immunditia sua, omnes

Ioan.11. *Ezech.18.*

G iniquitates eius erunt in obliuione coram me. Et rursus
Esa.43. per alium Prophetā dicit, Ego sum deus vester qui de-
Lucæ.15. leo iniquitates vestras. Et illud Euāgelistæ, Gaudiū erit
in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agēte. Et il-
Ezech.33. lud, Nolo mortem peccatoris, sed magis vt cōuertatur
& viuat. Considerate fratres charissimi quàm larga est.
bonitas dei nostri, quàm ineffabilis misericordia eius.
Quotidie contēnitur, & quotidie ad pœnitentiam nos
inuitat sua benignissima pietate. Fiduciā nobis pia lar-
gitio pręstat, ne desperem^9 de cœlesti misericordia: nec
tamen absq; fructu nobis pœnitentia veniā concessam
præsumamus. Dominus enim quantū patris pietate in-
dulgens & misericors est, tantum iudicis maiestate se-
uerus & metuendus. Potest quidem reis dare indulgen-
tiam, potest suam reflectere sententiā, potest pœnitenti
gratis indulgere, nun potest nisi iustissime iudicare:
Iacobi.1. quoniā non est apud deum cōmutatio, nec vicissitudi-
nis obumbratio. Aequissime enim iudicat, atque ęquali-
ter secūdum merita vniuscuiusque pensat, bona scilicet
bonis, malaq; malis. Ideo fratres reminiscimini quę ges-
sistis: & si vos deliquisse cognoscitis, sine aliqua dilatio-
H ne ad pœnitentiæ medicamenta confugite. Audi pro-
Eccli.5. phetam admonentē, Nolite, inquit, tardare conuerti ad
dominū, nec differatis de die in diē, quia nescitis quid
crastinò venturum sit. Memenrote semper quòd ante
cōspectum omnipotentis dei conuersamini, qui prospi-
cit non solùm omnium hominum facta, sed & cogita-
Heb.4. tiones, sicut Apostolus ait, Nō est vlla creatura inuisibi-
lis in cōspectu eius, sed omnia nuda & aperta sunt ocu-
lis eius. Hæc igitur iugiter cogitantes, intentissima so-
licitudine vos custodite, vltimoq; aduētui vos cum bo-
nis operibus semper præparate. Ecce vt scriptum tene-
mus, finis mundi in promptu est, iam finis mūdi instat,
& quod lugēdum est, tāta mala quotidie fiunt, tantæq;
tribulationes increbrescunt, vt per hæc etiam mundus
finem suum quodammodo proclamare videatur. Ecce
omnia quæ prophetę vaticinauerunt, quæq; prædicaue-
rūt Apostoli, pęnè iam cōpleta sunt, solusq; dies iudicij
& horribilis Antichristi aduentus adhuc restant. Ecce
bellum super bellum, tribulatio super tribulationē, fa-
mes super famem, pestilētia super pestilentiam, & gens
super gentem consurgit. Omnia quæ dudum sunt præ-
I dicta, ferè iam videmus impleta. Quare ergo sumus la-
pidei, & ferreum pectus possidemus, vt pro remedio a-
nimæ nostræ inter tot mala minime cogitemus? Diu est
enim quòd vox diuina minatur, cœlestis dei intēdatur
vltio, & nulla hominū adhibetur satisfactio: dei proxi-
mat ira, & tepidè agitur pœnitētia. Venturum prophe-
tæ testantur supplicium, & ratò ab hominibus implora-
tur auxilium. Quapropter dilectissimi moneo, vt iam
mundo finiente humana finiatur malitia, solius dei to-
to nisi quæratur misericordia. Non vos onera diuitiarū
ad terram premāt, quia hic omnia relinquemus. nec pa-
riter & Christum velimus habere & seculum, sed spreto
seculo liberi festinemus ad cœlū. Reminiscamur quàm
grauia sunt scelera quæ cōmisimus, quamq; dura infer-
ni supplicia quæ timemus, & iuxta qualitatē culpæ me-
dicamentum adhibeamus pœnitētiæ. Cogitemus quòd
1.Tim.6. secundum Apostolum, nihil in hunc mundum intuli-
mus, nihilq; ex eo morientes auferre poterimus. Nudi
nati sumus, nudi vtiq; morituri: quicquid autē inuentū
est, proculdubio relinquetur. Opera tantummodo bo-
na si egerimus, ipsa nobiscū ad cœlos portabimus, imò
nos ipsa ad cœlū portabūt. Tanquā peregrini ergo sola
sufficientia cōtenti, illas diuitias nobis hîc acquiramus,
quas nobiscum ad paradisi patriā feramus. Deum super K
omnia diligamus, quia reuera impium est eum non di-
ligere, cui vicem rependere non possumus etiā cum di-
ligamus. Quid enim nos impij pio domino retribuere *Psal.115.*
poterimus pro omnibus quę retribuit nobis? quia nullis
nostris præcedētibus meritis tanta nobis præstitit indi-
gnis, vt nos à iugo diræ dominationis eriperet. De sede
paternæ maiestatis ad nos descendit, iniurias in terris
pertulit, probra sustinuit, mortē indebite subiit, & hæc
quidem omnia patiēter tulit, vt nobis humilitatis & pa-
tientiæ exempla monstraret. Vnde sequentibus se disci-
pulis dixit, Discite à me, quia mitis sum, & humilis cor- *Mat.11.*
de. Oportet igitur vt quemadmodum ille pro nobis, ita
& nos cuncta aduersa quæ nobis pro peccatis nostris
eueniunt, æquanimiter toleremus, vt patientiæ fructus
in vita æterna carpere possimus. Vrgeamus ergo fratres
charissimi cursum nostrū dum tempus habemus, odia-
mus hunc mundum, quem diu possidere nō possumus.
Nulla iam nos malorum operum cōtagia polluant, sed
diuinus nos aspectus à peccatis arceat. Si enim homi-
nes nostri similes peccatores & ex eodē luto formatos
ne nos peccantes inspiciant erubescimus, quanto magis L
æternum & solum sine peccato deum reuereri & time-
re debemus, qui nō solùm facta, sed etiam cogitationes
cōsiderat & videt? Hunc ergo quotidie timeamus, hu-
ius reuerentiā nobiscum semper feramus, sicq; nos spes
indulgentiæ erigat, vt metus gehennæ semper affligat.
Ante omnia & super omnia charitatē habeamus, remi-
niscētes præcepti domini quo dicitur, Habete in vobis *Marci.9.*
salem & pacem. Et illud, Mandatum nouum do vobis, *Ioan.13.*
vt diligatis inuicem. Et alibi dicitur, Habete charita- *Colo.3.*
tem, quod est vinculum perfectionis. Et iterum, Estote *Ephe.5.*
imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dile-
ctione. Et iterum, Omnis amaritudo & ira & indigna- *Ephe.4.*
tio tollatur à vobis cum omni malitia. Et sol non occi-
dat super iracundiā vestram. Nempe sicut nullū in vul-
nere valet medicamentū si sit intus ferrū, ita nihil pro-
ficit illius oratio, in cuius pectore mortiferum versatur
odium. Habeamus fratres charitatem, quam si habueri-
mus, omnib^9 virtutibus replebimur. si verò charitatem
nō habuerimus, quicquid boni habere videmur, totum
perdimus. Nec in arrepto bene agendi proposito peni-
tus lassescamus, præcipue cum dominus dicat, nullum M
ponentē manum ad aratrum & respicientē retrorsum, *Lucæ.9.*
aptum esse regno dei. Respicere autem retrorsum nihil
aliud est, quàm in eo quenquam pœnitere quod cœpe-
rit bonū, & rursum mundanis deliciis obligari. Deniq;
à venia nulla vos malorum vestrorum quantitas reuo-
cet, quia quamuis grauis sit culpa humana, largior est
nihilo minus misericordia diuina. Vnde per Psalmistā
dicitur, Apud dominum misericordia, & copiosa apud *Psal.129.*
eum redemptio. Et iterū, Cor contritum & humiliatum *Psal.50.*
deus non despicies. Hęc vos fratres memoria diebus ac
noctibus refoueat, hęc vos præcepta frequēter solicitēt.
Debitum finem vitæ iā iamq; affuturum putemus: nunc
emendemus quod nunc delinquimus, ne tunc pœnitere
incipiamus quando non valebimus. Erit ibi pœnitentia
dolorē habens, sed medicinā nō habens. Ibi nullatenus
poterit promereri quod petit, qui hic noluerit audire
quod dominus iussit. Ideoq; charissimi, quantū possum^9
præceptis dominicis in omnibus obtēperemus, vt mu-
neris præmiū accipiamus. Vnde dum licet hîc nos ca-
stigemus, hîc nobiscū de actibus nostris rationem facia-
mus, ipsi nos iudici nostro accusemus, atque emēdatio-
nē vitæ nostræ nō ad extremū differamus, sed quotiens
in peccatis

A in peccatis labimur, per pœnitentiã resurgamus: actotis viribus voluptates pessimas carnisque illecebras vincentes, illud omnino precaueamus, quoniã ad mortem properamus, & dum nescimus securiq; consistimus, repente mors venit. Ibi ergo festinemos, vbi iam non timebitue, & vbi vos omnea sancti suscipere & videre desiderant, vbi vos rex cœlestis Christus & superni ciues angeli expansis charitatis brachiis expectant. Ibi, inquam, festinemus, vbi sine fine viuamus, & vbi angelicis agminibus consortes esse poterimus. Ita postremò in exilio huius mũdi agamus, vt ad futurũ iudicium cum secura cõscientia bonis operibus ornati veniamus, ibiq; gratissimum munus deo animas nostras offeramus, vt per hoc ab eo cõmercium æternitatis beatitudinẽ accipere, & esse cum eo in seculum seculi mereamur. Hæc charissimi mandata hactenus quasi lac gustanda porreximus, & ecce modo sub testimonio dei & angelorum sanctorum qui nos loquentes audiunt, absoluimus debitum nostrũ cœlestia vobis præcepta tradentes. Amodo iam vestrũ est cogitare, quatenos & admonitio nostra effectum habeat salutis, & vos voluntatẽ dei facien- B tes ab omni malo custodiatis, atq; deinde liberi ab omni contagione peccati ad regna cœlestia tripudiantes peruenire possitis, præstante domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat deus in secula seculorum: Amen.

FINIS.

DE VTILITATE IEIVnij tractatus.

Non videtur Augustini.

DE vtilitate ieiunij admonemur aliquid loqui: & deus admonet, & tẽpus nos admonet. Hæc enim obseruatio, hęc virtus animi, hęc fraudatio carnis, & lucrum mentis, ab angelis nõ exhibetur deo. Ibi enim omnis est copia, & sempiterna securitas, & ideo nullus defectus, quia in deũ plenus affectus. Ibi panis angelorum, quem panẽ angelorum vt mãducaret homo, factus est homo. C hic omnes animæ terrenã carnẽ portantes, de terra implent vẽtres: ibi spiritus rationales cœlestibus corporibus præsidentes de deo implent mentes. Et hic cibus est, & ibi cibus: sed cibus iste cũ reficit deficit, & sic implet aluum vt ipse minuatur, ille autẽ & implet & integer permanet. Hunc cibum nobis esuriendum Christus indixit dicẽs, [Mat. 5.] Beati qui esuriũt & sitiũt iustitiã, quoniam ipsi saturabuntur. Pertinet ergo ad homines hãc vitam mortalem gerẽtes, esurire ac sitire iustitiã: impleri autem iustitia ad aliã vitam pertinet. Hoc pane, hoc cibo pleni sunt angeli, homines autem dum esuriunt extendunt se, dum se extẽdunt dilatantur, dum dilatantur capaces fiunt, capaces facti suo tẽpore replebuntur. Quid ergo hic? Nihil inde capiunt qui esuriunt & sitiunt iustitiã? Capiont planè. Sed aliud est cum quærimus de refectione iter agentium, & aliud cũ quærimus de perfectione beatorum. Apostolum audi esurientem & sitientẽ & vtiq; iustitiam, quãta in hac vita capi potest, quãta geri iustitia. Quis enim nostrum se illi vel conferre audeat, nedũ præferre? Sed quid ait? [Philip. 3.] Non quia iam acceperim aot iam perfectus sim. Videte quis loquatur, vas electionis, & extremũ quodammodo [Mat. 9.] fimbriarõ vestimenti domini, sed tamen quod ad fluxũ sanguinis sanat tangentem, quia credentẽ. D nouissimus enim Apostolorũ, & minimus sicut ipse ait, [1. Cor. 15.] Ego sum nouissimus Apostolorũ: &, Ego sum minimus Apostolorum. Et iterum, Nõ sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam dei, sed gratia dei sum quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboraui, nõ ego aotẽ, sed gratia dei mecũ. Hæc audiẽs tu, tanquã plenum & perfectum tibi videris audire. Audisti quid ructet, audi & quid esuriat. Non quia iam acceperim, aut iã perfectos sim. Ait, [Philip. 3.] Fratres, ego me non arbitror apprehendisse: vnum autẽ quæ retro oblitus, in ea quæ antè sunt extẽtus, secũdum intentionẽ sequor ad palmã supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Dicit se nondũ esse perfectum, quod nondũ acceperit; nõdum apprehenderit: dicit se extendi, dicit se sequi ad palmam supernæ vocationis. In via est, esurit, impleri vult, satagit, peruenire desiderat, æstuat, nihil illi tã magnæ moræ est, quàm dissolui, & esse cum Christo. [Philip. 1.] Ergo charissimi, quia est terrenus cibus quo carnis infirmitas pascitur, est autẽ & cœlestis cibus quo pietas mentis impletur: & habet cibus iste terrenus vitã suã, habet & ille suam. Huius cibi vita hominum est, illius cibi vita ange- E lorum est. Fideles homines, discreti iam corde à turba infideliũ, suspensi in deum, quibus dicitur, Sursum cor, [1. Cor. 3.] aliã spem gerentes, & sciẽtes se peregrinari in hoc mundo, medium quendã locum tenent, nec illis cõparandi sunt, qui nihil aliod putãt bonum, quàm deliciis terrenis perfrui, nec illis adhuc supernis habitatoribos cœli, quibus solæ deliciæ sunt panis ipse à quo creati sunt. Illi homines proni ad terram, pastum atq; lætitiam de sola carne requirentes, pecoribus comparãtur, longe ab angelis distant & cõditione & moribus. Conditione, quia mortales sunt: moribus, quia luxuriosi. Inter illũ populum cœli & populom terræ, medius quodãmodo pẽdebat Apostolus. Illoc ibat, hinc se attollebat. Nec cũ illis tamẽ erat adhuc, nã diceret, Iam perfectus sum: nec cum istis erat pigris, torpidis, marcidis, somnolentis, nihil aliud esse putãtibus nisi quod vident & quod transit, & quod nati sunt, & quod morituri sunt: nã si cũ eis esset, non diceret, sequor ad palmã supernæ vocationis. Gubernare itaque debemus nostra ieiunia. Non est hoc, vt dixi, officium angelicum, nec tamen & illorum hominum officium est qui ventri seruiunt, medietatis nostræ F res est qua viuimus secreti ab infidelibus, coniũgi angelis inhiantes. Nondum peruenimus, sed iam imus: nondum ibi lætamur, sed iã hic sospiramus. Quid ergo nobis prodest abstinere aliquantũ à pastu & lætitia carnali? Caro in terrã cogit, mens sursum tẽdit: rapitur amore, sed tardator põdere. De hac re scriptura ita loquitur: Corpus enim quod corrũpitur, aggrauat animã, & de- [Sap. 9.] primit terrena inhabitatio sensum multa cogitãtem. Si ergo caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina prægrauans præuolantẽ, quantum quisq; delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes. Nõ vobis ergo videatur leois res aot soperflua, nec quisquã forte hoc faciens Ecclesiæ consoetudine, cogitet apud se & dicat sibiipsi vt suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis quia ieionas? defraudas animã tuam, non ei das quod eã delectat: tibiipsi ingeris pœnam: tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergo placet, quia te crucias? Ergo crudelis est qui delectatur pœnis tuis. Responde huiusmodi tẽtatori, Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeã oculis eius, vt delectẽ suauitatẽ eius. Nã & victima excruciatur, vt in arã im-

G ponatur. Minus premet mẽtem meam caro mea. Et tali dissuasori malo seruo ventris responde per hanc similitudinem: & dic, Si iumento forte insideres, si equo vtereris qui te gestiẽdo posset præcipitare, nónne vt securius iter ageres, cibaria ferociẽti subtraheres, & fame domares quem freno non posses? Caro mea iumentũ meũ est, iter ago in Hierusalem, plerũque me rapit, & de via conatur excludere. Viã autem mea Christus est. Ita exultãtem nõ cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis cõditione prægrauatur, habet exultationes suas manifestas, & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondum resurrexit. Nam nõ semper sic erit, nõdum habet statum proprium cœlestis habitudinis. Nondum enim facti sumus æquales angelis dei. Ne ergo arbitretur dilectio vestra, quòd inimica sit caro spiritui, quasi alter sit author carnis, alter sit author spiritus. multi enĩ hoc putantes vere rapti ab ipsa carne deuiarunt, & alterum authorem carni, alterum spiritui posuerunt. Vtun-

H tur autem quasi testimonio apostolico, quod nõ intelligunt, *Galat.5.* Caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hoc verum est, sed quare & aliud nõ attendis? *Ephe.5.* Nemo enim vnquã carnem suã odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiã. In illa prima sententia quam commemoraui, quasi quædam lucta duorũ inimicorum videtur, carnis & spiritus: quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: in hac autem, tanquã copulatio coniugalis. Nemo enim vnquã carnem suã odio habet, sed nutrit & fouet eã, sicut & Christus Ecclesiam. Quid ergo facimus inter has duas sententias? Si contrariæ sunt, quam respuemus, quam tenebimus? Sed non sunt cõtrariæ. Intendat enim charitas vestra, interim ego ambas accipio, & ambas cõcordes quantum potuero, demonstrabo. Tu autẽ quisquis aliũ authorem carnis cõstituis, alium spiritus, de illa quid agis? Nemo enim vnquã carnẽ suã odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam. Vel similitudo non te terret, quia nutrit, inquit, & fouet eã, sicut & Christus Ecclesiam? Compedem putas carnem: quis amat compedem suã? Carcerem putas carnem: quis

I amat carcerem suum? Nemo enim vnquã carnem suam odio habet. Quis non oderit vinculum suum? quis non oderit pœnam suã? & tamen nemo vnquã carnem suam odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam. Tu ergo qui alium authorem ponis carni, aliũ authorem spiritui ponis, aliũ positurus es Ecclesiæ, aliũ Christo. Quod qui sapit, desipit. Diligit ergo vnusquisque carnem suã, Apostolus dicit, & præter Apostoli dictum vnusquisq; in se probat. Quantumlibet enim sis domator carnis, quantalibet in eã seueritate accẽdaris, nescio vtrum nõ claudes oculum, si aliquis ictus immineat. Est ergo quasi quoddã coniugiũ spiritus & carnis. Vnde ergo caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem? Vnde ista pœna, quæ ducta est de *1.Cor.15.* mortis propagine? Vnde dictum est, Omnes in Adam *Ephe.2.* moriuntur? Et vnde dicit Apostolus, Fuimus aliquãdo & nos natura filij iræ sicut & cæteri? Accepit enim ille vindictã mortis, de quo nati sumus, & trahimus quod vincamus. Et ideo cõcupiscimus aduersus carnẽ, vt nobis domitã carnem subiiciamus, & eam ad obediendũ attrahamus. Nunquid ergo odimus, quẽ nobis cupimus obedire? Dat vnusquisque & in domo sua plerũque disciplinã coniugi suæ, & eã subiugat renitentem, nõ per-

sequitur inimicantem. Filium tuum domas vt tibi obe- K diat. nunquid odisti? nũquid deputas inimicũ? Seruum postremò tuum diligis & castigas, & in castigando obedientem facis. Habes de hac re ipsius Apostoli manifestam plenamq; sententiam: Nõ sic curro, inquit, tãquam *1.Cor.9.* in incertum, nõ sic pugillor quasi aërem cædens, sed castigo corpus meũ, & in seruitutem redigo: ne forte aliis prædicans, ipse reprobus inueniar. Habet ergo caro ex conditione mortali quasi quosdam terrenos appetitus suos, in hos tibi ius freni cõcessum est: regat te præpositus, vt possit à te regi subiectus. Infra te est caro tua, supra te est deus tuus. Cum vis vt seruiat tibi caro tua, admoneris quomodo te oporteat seruire deo tuo. Attendis quod sub te est, attende & quod supra te est. Leges in inferiorem nõ habes nisi à superiore. Seruus es, seruum habes, sed dominus duos seruos habet. Seruus tuus plus est in potestate domini tui, quàm in tua. Itaque vis tibi obediri à carne, nunquid in omnibus potest, in omnibus obtẽperat domino tuo? Non in omnibus obtemperat tibi. Quomodo, inquis? Ambulas, pedes moues, sequitur: sed nunquid quantũ vis ibit tecum? Animatur à te, nunquid quandiu vis? nunquid quando vis, doles? quando vis, sanus es? Exercet enim te plerunque domi- L nus tuus per seruum tuum, vt quia fuisti domini contemptor, merearis emendari per seruum. Sed ad te quid pertinet? Delectationẽ carnis non relaxare vsque ad illicita, aliquantum & à licitis refrenare. Qui enim à nullis refrenat licitis, vicin⁹ est & illicitis. Proinde, fratres, licitum est coniugium, illicitũ est adulterium, & tamen temperantes viri, vt longe sint ab illicito adulterio, refrenant se & aliquantum à licito coniugio. Licita est satietas, illicita est ebriositas: tamen modesti homines vt longe se faciant à turpitudine ebrietatis, castigãt se aliquantũ & à libertate satietatis. Ita ergo agamus fratres, temperemus: & quod facimus, sciamus quare faciamus. Cessando à lætitia carnis, acquiritur lætitia mẽtis. Proinde fiuis nobis ieiuniorum nostrorũ ad iter nostrum: quid sit ipsum iter, & quò tendamus, hoc considerandũ est. Nanque & Pagani ieiunant aliquando, & nec regionem quò tendimus, norunt: & Iudæi ieiunant aliquando, & viam in qua ambulamus non apprehenderunt. Tale est hoc, ac si aliquis equum domet, in quo erret. Ieiunant hæretici, video quales eant: interrogo, quò eant, M Ieiunatis, vt cui placeatis? Deo, inquiũt. Munus putatis accipit? Sed prius vide quid dicit, Relinque munus, & *Mat.5.* vade, prius reconciliare fratri tuo. Nũquid membra tua recte domas, qui Christi membra dilanias? Auditur, inquit, in clamore vox vestra, & eos qui sub iugo vestro sunt, stimulatis, & cæditis pugnis. Nõ tale ieiunium elegi, dicit dominus. Improbaretur ergo ieiunium tuum, si immoderatius seuer⁹ existeres in seruum tuum: approbabitur ieiunium tuum, cum non agnoscis fratrem tuũ? Non ego quæro à quo cibo abstineas, sed quem cibũ diligas. Dic mihi quem cibũ diligas, vt approbem quod ab isto cibo te abstineas. Diligis iustitiã? Forte, ĩquis, diligo. Appareat ergo iustitia tua. Puto enim iustum esse vt maiori seruias, quò tibi minor obtemperet. De carne enim loquebamur, quæ minor est quàm spiritus, & quæ domanda ac moderanda subiecta est. Agis cũ ea vt obtemperet tibi, & subtrahis ei cibum, quòd ames subiectã tibi. Agnosce maiorẽ, agnosce superiorem, vt tibi recte cedat inferior. Quid si caro tua obedit tibi, & tu nõ obedis deo tuo? Nónne ab ipsa damnaris, cum tibi obtemperat? Nónne obtemperãdo tibi cõtra te dicit testimonium? Et cui, inquit, maiori obtemperem? Ecce Christus

loquitur

A loquitur, Iustitiæ amatorem te dixeras, Mandatum no-
Ioan.13. uum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Audi ergo do-
minnm tuum mandatum dantem, vt nos inuicem dili-
gamus. Cum ex nobis omnibus tanquam membris cor-
pus sibi faciat, quod corpus habeat vnum caput ipsum
dominum & saluatorem, tu contra diuellis te à mem-
bris Christi, non amas vnitatem. Non hoc expauesceres
in membris tuis? Si distortum digitum haberes, non ad
correctorem digiti tui medicum curreres? Certe tūc se
habet bene corpus tuum, quando sibi cōcordant mem-
bra tua: tunc diceris sanus, tūc bene vales. Si autem ali-
quid in tuo corpore dissentiat ab aliis partibus, quæris
qui emendet. cur ergo non quæris emendari, vt com-
pagini membrorum Christi reuoceris, & congruas in
ipso corpore & tuo? Certe viliores sunt cæteris mem-
bris capilli tui. Quid vilius in corpore tuo capillis tuis?
Quid contemptius, quid abiectius? Et tamen si male te
tondeat, irasceris tonsori, quia in capillis tuis nō seruat
æqualitatem: & tu in membris Christi non tenes vnita-
tem? Quid sunt ergo, aut cui rei prosunt ieiunia tua? In-
dignum deum putas cui ab omnibus qui in eum cre-
B dunt, in vnitate seruiatur: & tamē vis in membris tuis,
in corpore tuo, in capillis tuis vnitatem seruari. Loquū-
tur viscera tua, membra tua contra te dicunt verum te-
stimonium, & tu falsum contra mēbra Christi. Discre-
uisti te à ieiunio Paganorum. Hoc putas, & ideo securus
tibi videris. Ego enim, inquis, Christo ieiuno, illi autē
idolis & dæmoniis. Accipio quod dicis, & re vera non
nego, discretum est. Sed ecce quemadmodum contra te
paulo ante me commemorante, dicebant testimonium
membra tua, vt admonerem te qualis esse debeas cum
membris Christi dei tui, & ipsi Pagani, à quibus separas
ieiunium tuū, admoneant te aliquid de vnitate Christi
tui. Ecce illi multos deos falsos non diuisi colunt. Nún-
quid nos vnū verū ideo inuenimus, vt sub vno in vni-
tate non simus? Multos illi & falsos, nos vnū & verum:
& illi sub multis falsis non habent diuisionem, nos sub
vno vero non tenemus vnitatē. Non doles, non gemis,
non erubescis? Aliud addo. Nō solùm multos deos fal-
sos Pagani colunt, sed plerosq; sibi cōtrarios & inimi-
cos. Verbi gratia, cōmemoremus aliqua ipsorum, si cun-
cta nō possumus. Hercules & Iuno inimici fuerunt: ho-
mines enim fuerunt, priuignus ille, nouerca illa. vtriq;
C eorum Pagani templa fecerunt, & Iunoni, & Herculi.
Adorant illum, adorāt illam, pariter eunt ad Iunonem,
pariter ad Herculem. Illis sibi iratis, cōcordes sunt. Vul-
canus & Mars inimici sunt, & iustam causam habet
Vulcanus, sed da iudicem qui audiat. Odit enim miser
vxoris adulteriū, nec tamen audet cultores suos à Mar-
tis templo prohibere. Simul adorant & illū & illum. Si
imitantur deos suos, litigant, & ipsi eunt de tēplo Mar-
tis ad templum Vulcani. Magna indignitas: nec tamen
timent ne sibi irascatur maritus, quòd ad eū venitur de
templo Martis adulteri. Habent cor, sciūt lapidem sen-
tire nō posse. Ecce colentes multos, falsos, diuersos, ad-
uersos, tenent tamen in eis colendis qualemcunq; vni-
tatem. Ecce dicunt contra te testimonium & ipsi Paga-
ni, à quibus tua ieiunia separasti. Veni ergo ad vnitatem
frater: Vnum deum colimus, nūquam patrem & filium
vidimus litigantes. Nec mihi Pagani succenseant quòd
hæc dixi de diis eorum. Quare enim irascantur verbis
meis, & nō potius literis suis? Illas prius, si possunt, imò
si volunt, deleant. Non eis docendis grammatici vela
suspendant. Irascitur mihi quia ego dico, qui dat merce-
dem vt filius ipsius discat? Ergo charissimi, illi quidem
tales deos habent, vel potiùs habuerunt. Quia enim ipsi D
eos deserere noluerunt, ab eis deserti sunt. Et multi de-
seruerunt eos. & adhuc deserunt eos: deiiciunt templa
eorū in cordibus suis: sed gaudeamus de illis, quia ve-
niunt ad vnitatem, non ad diuisionē. Non inueniat Pa-
ganus occasionem qua nolit esse Christianus. Concor-
demus fratres colentes vnum deum, vt & illos deserere
multos deos exhortemur quodāmodo nostra concor-
dia, vt ad pacem & ad vnitatem veniant colendi vnum
deū. Et si forte fastidiunt, & hinc nobis calumniantur,
quòd vnitatem inter nos Christiani nō habemus, & in-
de sunt tardi & pigri ne veniant ad salutem, alloquar &
ipsos paululum, & dicam, quod eis dicatis: nō præferāt
nobis quasi concordiā suam, non sibi tanquam de vni-
tate sua placeant. Hostem quippe quem patimur, illi nō
patiuntur: illos, & non ista agentes ipse possidet. Videt
eos adoratores falsorū deorum, videt eos seruos, & ser-
uos dæmoniorum. Quid illi lucri est, quia litigant: aut
quid damni est, quia non litigant? Et vnum quāuis fal-
sum & vanū sentientes, sibiq; consentientes, sic eos pos-
sidet. At verò cum desereretur, & multi ad vnum deum E
concurrerent, eius sacrilega sacramenta desererēt, tem-
pla euerterent, idola frangerent, sacrificia prohiberent;
vidit se perdidisse quos tenebat, vidit à sua familia re-
cessisse, verum deū cognouisse, quid faceret, quomodo
insidiaretur? Cōcordes nos scit quòd possidere nō pos-
sit: vnum deum nobis diuidere non potest, falsos deos
nobis supponere non potest: sentit esse vitam nostram
charitatem, mortem nostram dissensionem. lites immi-
sit inter Christianos, quia multos deos nō potuit fabri-
care Christianis. sectas multiplicauit, errores semina-
uit, hæreses instituit, sed quicquid fecit, de palea domi-
nica fecit. Ecce securitas nobis est, licet illo sæuiente, li-
cet illo insidiante, & dissensiones varias inter Christia-
nos seminante, si deum nostrum agnoscamus, si cōcor-
diter teneamus, si fidem seruemus, securi simus fratres.
Frumentum de area aut non recedit, aut redit: aliquid
palearum aufert ventus tentationis, vnde nobis faciat
non viam perditionis, sed opus exercitationis. Quan-
quam verò paleam non tollit foras, & ipsa tamen in vl-
timo ventilanda est, & non it tota palea, nisi in ignem.
Satagere ergo debemus fratres mei, cū tempus est, quan-
tis possumus viribus, quanta possumus intentione, vt si F
fieri potest & palea redeat, dum frumenta non pereant.
Dilectio nostra hîc probatur, magnum opus vitæ no-
stræ proponitur. Non nos inueniremus quātum fratres
diligamus, si nemo periclitaretur: non appareret quan-
ta esset dilectio inquisitionis, si nihil teneret abyssus
perditionis. Laboremus fratres, nō cessemus, omni ope-
re, omni sudore, affectu pio ad deum, ad illos, inter nos:
ne illorum veterem litem sopire volētes, inter nos no-
uas rixas faciam*: & ante omnia cauti simus inter nos-
ipsos tenere firmissimam dilectionem. Illi gelauerūt in
iniquitatibus suis: quomodo in eis tu solues glaciē ini-
quitatis, si non ardeas flamma charitatis? Nec curemus
quòd eis molesti videmur compellendo, attendamus
quo in eo securi simus. nunquid enim ad mortem, &
nō potius à morte? Omnino quibuscunque modis pos-
simus, sed modestè vetusta vulnera pertractemus: &
cauti simus, ne inter manus medici deficiat qui curatur.
Quid itaque curandum nobis est, quia plorat puer qui
ad scholam ducitur? Cogitandum nobis est, quia repel-
lit manus medici qui secatur. Piscatores fuerunt Apo-
stoli, & dominus dixit eis, Faciam vos piscatores homi- *Mat.4.*
num. Per prophetam autem dicitur, quòd deus primo *Hiere.16.*

G piscatores erat missurus, postea venatores. Primò piscatores misit, postea venatores mittit. Quare piscatores, quare venatores? De abysso & profundo maris superstitionis idololatriæ credentes, piscati sunt retibus fidei. Venatores autem quò missi sunt, cum illi vagarẽtur per montes & colles, id est, per superbias hominum, per tumores terrarũ. Mons vnus, Donatus: & alius mõs, Arrius: alter mõs, Photinus: alter mõs, Nouat⁹: per istos montes errabãt, venatoribus indigebat error ipsorum. Ideo & distributa sunt officia piscatorũ & venatorum, ne fortè isti dicant nobis, Quare Apostoli neminem coëgerunt, neminem impulerunt? Quia piscator est, retia mittit in mare: quod incurrerit, trahit. Venator autem syluas cingit, sentes excutit, terroribus vndiq; multiplicatis cogit in retia. Ne hàc eat, ne illac eat: inde occurre, inde cęde, inde terre: non exeat, non effugiat. Sed retia nostra vita est, tantùm dilectio conseruetur. Nec attendas quàm illi sis molestus, sed quàm tibi ille sit dilectus. Qualis pietas si parcis, & moritur? Fratres, hanc etiam cõsiderate comparationem & similitudinẽ. vna H enim res multas similitudines habere potest. Ea conditione nascuntur homines, vt velit sibi omnis homo à filiis suis succedi: & nemo est qui non hunc ordinem in domo sua vel optet vel speret, vt generatores filiorum cedant, & generati succedant. tamen si pater senex ægrotet, non dico si filius cui assit pater, quem quærit hæredem, quem cupit successorẽ, quem propterea genuit, vt illo mortuo ipse viuat, non hoc dico: si pater ægrotet senex, iturus, iam vicinus morti, iã naturæ ordinem petens, iam vltra quod speret, non habens: tamen si ægrotet, & assit illi piè filius eius, & videat eum medicus letali & noxio somno premi, patiens est in senem moriturum propter ipsos paucos dies, quibus hic potest viuere: stat filius, & adest patri solicitus, & cum audierit medicum dicentem, iste homo lethargicus potest esse, & inde mori, si permittatur dormire, si vultis eum viuere, nõ dormiat. Illum somnus ille noxius premit, qui & noxius est, & dulcis est. Filius autem eius admonitus à medico, stat solicitus, patri molestus: pulsat, & si pulsatio eius vincitur, vellicat: & si vellicatio nihil agit, pungit. Certe molestus est patri, & esset impius, nisi mo- I lestus esset. At ille quem delectat mori, molestum sibi filium tristi aspectu & voce reuerberat. Quiesce mihi, quid mihi molest⁹ es? Sed medicus ait, Quia si dormieris, morieris. Et ille, Dimitte me, mori volo. Senex dicit, mori volo: & puer impi⁹ est, si nõ dicat, ego nolo. Et illa vita vtriq; tẽporalis est, nec ille in ea perpetuus erit, cui filius est molestus vt excitet: nec ille qui abeunti patri & decedenti succedit. Ambo per eam transeunt, ambo per illam temporaliter transuolant, & tamen impij sunt, nisi ad ipsam sibi temporalem, etiã cum inuicem molesti sunt, consulant. Ergóne video fratrem meum somno noxiæ consuetudinis premi, & non excito, dum timeo molestus esse dormienti atque pereunti? Absit à me vt hoc facerem, nec si illo viuo nostra angustaretur hæreditas. Nunc vero cum illud quod accepturi sumus diuidi non possit, cum possessore multiplicato angustari non possit, non eum erigam vel molestus vt vigilet, & carens somno vetustissimi erroris mecum in hæreditate gaudeat vnitatis? Prorsus faciam. Si vigilo, faciam: si non facio, & ego dormio. Charissimi, dominus interpellatus est à quodam cùm turbis loqueretur, & ait illi, Domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. Et dominus, Dic homo, quis me constituit diuisorem hæreditatis inter vos? Non vtique dedignabatur *Luca.12.* compescere cupiditatem, sed nolebat fieri iudex ad di- K uisionem. Nos autem charissimi, non eum rerum talium iudicem requiramus, quia nec talis est hæreditas nostra: pura fronte, bona conscientia interpellemus domino nostro, & dicat ei vnusquisque nostrum, Domine dic fratri meo non vt diuidat, sed vt teneat mecum hæreditatem. Quid enim vis diuidere frater? Quod enim dimisit nobis dominus, non potest diuidi. Aurum est enim, vt stateram diuisionis proferat, argentum est, pecunia est, mancipia sunt, pecora sunt, arbores sunt, agri sunt? Omnia enim ista diuidi possunt. Non potest diuidi, Pacem meam do vobis, pacem meam dimitto *Ioan.14.* vobis. Postremò in ipsis etiã terrenis hæreditatibus diuisio minorem facit. constitue duos fratres sub vno patre, quicquid possidet pater, amborum est, totum illius, totum & illius. Proinde si de rebus suis interrogetur, sic respondet. Cuius est, verbi gratia, equus ille? Et si vni eorum dixeris, noster est. Cuius ille fundus, ille seruus? In omnibus respondet, noster est. Si autem diuidant, iã aliud respõdetur. Cuius equus ille? meus: cuius iste? fratris mei. Ecce quid tibi fecit diuisio? non vnum acquisisti, sed vnum perdidisti. Si ergo & talem hæreditatem L haberemus quæ diuidi posset, diuidere tamen non deberemus, ne nostras diuitias minueremus. Et certe nihil tam importunum filiis, quàm viuo patre velle diuidere. Denique si hoc facere moliantur, si litibus & contentionibus studeant ad vendicandas sibi quisque partes suas, exclamat senex, Quid facitis? adhuc viuo. expectate paululũ mortem meam, tunc secate domum meã. Nos autem deum patrem habemus, quid imus in diuisionem, quid imus in lites? Certe expectemus: si mori potuerit, diuidamus.

FINIS.

DE VRBIS EXCIDIO TRACTATVS.

Incerti authoris.

INtueamur primam lectionem sancti Danielis Prophetę, vbi eum audiuimus orantem, & mirati sumus, M peccata non solum populi sui, sed & sua propria confitentem. nã post ipsam orationem, cuius quidẽ verba indicabãt eum nõ solum deprecatorem, sed etiam confessorem. Post ipsam ergo orationem: Cum orarem, inquit, & cõfiterer peccata mea, & peccata populi mei domino deo meo. Quis ergo est *Daniel.9.* qui se sine peccato esse profiteatur, cum Daniel propheta peccata propria confitetur? nam superbo cuidam dictum est per Ezechielem Prophetam, Nunquid tu sapientior quàm Daniel? *Ezech.28.* In tribus item quibusdam sanctis viris, per quos tria genera hominum significat deus quæ liberaturus est, quando magna tribulatio superuentura est generi homano, etiam hunc Danielem posuit *Ezech.14.* & dixit, quòd nemo inde liberabitur nisi Noë, Daniel & Iob. Et quidem manifestũ est quòd in his tribus nominibus tria quædam, vt dixi, genera hominum significat deus. Iam enim tres illi viri dormierunt, & apud deum sunt spiritus eorum, & corpora eorum in terra fluxerunt. expectant resurrectionem, & ad dexteram collocationem, nec aliquam in hoc mundo tribulationem

A tioorm timent, vode se cupiant liberari. Quomodo ergo de illa tribulatione liberabūtur Noë, Daoiel, & Iob? Quando dicebat ista Ezechiel, solus forsitan Daniel in corpore fuit. Nam Noë & Iob iam olim dormierant, & somno mortis patribus appositi fuerant. Quomodo ergo potuerunt de imminente tribulatione liberari, iam olim de carne liberati? Sed in Noë significantur boni præpositi, qui regunt & gubernant Ecclesiam, quomodo Noë in diluuio gubernauit arcam. In Daniele significantur omnes sancti continentes. In Iob significantur omnes coniugati iuste & bene viuentes. Hæc enim tria genera hominum de illa tribulatione liberat deus. Tamen quantum sit commendatus Daniel, ex hoc apparet, quòd vnus ex illis tribus meruit nominari, & tamē confitetur peccata sua. Daniele ergo confitente peccata sua, cuius superbia non contremiscat, cuius inflatio non residat, cuius timor & elatio non cohibeatur? Quis gloriett r castum se habere cor, aut quis glorietur mundum se esse à peccato? Et mirantur homines, & vtinam tantùm mirarentur, & non etiam blasphemarent, quando B corripit deus genus humanum, & flagellis piæ castigationis exagitat, exercens ante iudicium disciplinam, & plerunque non eligens quem flagellet, nolens inuenire quem damnet. Flagellat enim simul iustos & iniustos, quanquam quis iustus, si Daniel Propeta peccata propria confitetur? Lecta est ante dies lectio libri Geneseos, quæ vos, nisi fallor, multum fecit intentos, vbi Abraham dicit domino, vtrū si inueniat in ciuitate quinquaginta iustos, parcat ciuitati propter eos, an cum ipsis perdat ciuitatem? Respondit ei dominus, quòd si inueniat in ciuitate quinquaginta iustos, parcat ciuitati. Deinde Abraham adiecit ad interrogationem, & quæsiuit, vtrū si minus fuerint quinq;, & remaneāt quadraginta quinque, similiter parcat? Respondit deus parcere se propter quadraginta quinque. Quod pluribus? Paulatim interrogādo, & illo de numero detrahendo peruenit ad decem: & quæsiuit à domino, vtrum si decem iustos in ciuitate cōpererit, perdat eos cum reliquis innumerabilibus malis, an propter decem iustos parcat potius ciuitati: Respondit deus, etiam propter decem iustos non se perdere ciuitatem. Quid ergo dicimus fratres? Occurrit enim quæstio nobis valida & vehemens, præsertim ab hominibus qui scripturis nostris impietate insidiantur, nō qui eas pietate perquirunt, & dicunt, maxime de C recenti excidio tantæ vrbis, Non erant Romę quinquaginta iusti in tāto numero fidelium, tanto numero sanctimonialium, continentium, tanto numero seruorum & ancillarū dei, nec quinquaginta iusti inueniri potuerunt, nec quadraginta, nec triginta, nec viginti, nec decem? Si autem incredibile est, quare non deos propter quinquaginta, vel etiam propter decem iustos pepercit illi ciuitati? Scriptura non fallit, si se homo non fallat. Cum de iustitia quæritur, & deus de iustitia respondet. Iustos quærit ad regulam diuinam, non ad regulam humanam. Cito ergo respondeo. Aut inuenit ibi tot iustos, & pepercit ciuitati: aut si non pepercit ciuitati, nec iustos inuenit. Sed respondetur mihi, manifestum esse quòd deus nō pepercit ciuitati. Respondeo & ego, imò mihi non est manifestum: perditio enim ciuitatis ibi facta nō est, sicut in Sodomis facta est. De Sodomis enim quæstio erat, quando deum Abrahā interrogauit, Deus autem dixit, Non perdam ciuitatem: non dixit, Non flagello ciuitatem. Sodomis nō pepercit, Sodomam perdidit. Sodomam penitus igne consumpsit, quam ad iudicium non distulit, sed in ea exercuit quod aliis malis

Prouer.20.

Gene.18.

ad iudicium reseruauit. Prorsus nullus de Sodomis D euasit, nihil hominis relictum est, nihil pecoris, nihil domorum, cuncta omnino ignis absorbuit. Ecce quomodo deus perdit ciuitatē. Ab vrbe autē Roma quàm multi exierunt & redituri sunt, quàm multi manserunt & euaserunt, quàm multi in locis sanctis nec tangi potuerunt? Sed capti, inquiunt, multi ducti sunt. Hoc & Daniel non ad supplicium suum, sed ad solatium cæterorum. Sed multi, inquiunt, occisi sunt. hoc & tot iusti prophetæ à sanguine Abel vsque ad sanguinem Zachariæ: hoc etiam tot Apostoli, hoc etiam dominus Prophetarum & Apostolorum. Sed multi, inquiunt, tormētis variis excruciati sunt. Putamúsne quisquam tantum quantum Iob horrendus nobis? Nunciatæ sunt strages, facta incendia, rapinæ, interfectiones, excruciationes hominum. Verum est, multa audiuimus, omnia gemuimus, sæpe fleuimus, vix consolati sumus, non ab vno, non nego multa nos audisse, multa in illa vrbe esse cōmissa. Veruntamen fratres mei intendat charitas vestra quod dico. Audiuimus librum sancti Iob, quòd perditis rebus, perditis filiis, nec ipsam carnem quę illi sola E remanserat, saluam potuit obtinere, sed percussus graui vulnere à capite vsque ad pedes sedebat in stercore, putrescens vlcere, sanie fluens, vermibus scatens, tormentis acerbissimis dolorum cruciatus. Si nobis sic nunciaretur vniuersa ciuitas sedere: sedere, inquā, ciuitas vniuersa, nullo ibi sano, in grauissimo vulnere, & sic putresceret vermibus viuus quomodo mortui putruerūt: quod erat grauius, hoc an illud bellum? Puto quòd mitius in carnem humanam ferrum sæuiret quàm vermes, tolerabilius de vulneribus sanguis erumperet, quàm de putredine sanguis distillaret. Cadauer corrumpi respicis & horrescis, sed ideo minor pœna, quòd absens anima. At verò in Iob præsens anima quæ sentiret, ligata ne fugeret, sustinuit tamen tribulationem Iob, & deputatum est illi ad magnam iustitiam. Non ergo quisquam attēdat quid patiatur, sed quid faciat. Homo, in eo quod pateris, potestas tua non est: in eo quod facis, voluntas tua vel nocens vel innocens est. Patiebatur Iob, stabat mulier relicta sola: non ad cōsolationem, sed ad tentationem: non quæ afferret medicinam, sed quæ moneret blasphemiam: Dic aliquid, inquit, in deum, & morere. Videte quemadmodū illi mors beneficium fuit, & tale beneficiū nemo dabat. Sed in his omnibus quæ sancta F anima sustinebat, patientia exercebatur, fides probabatur, mulier confutabatur, diabolus vincebatur. Spectaculum magnum, & in illa fœditate putredinis præclara pulchritudo virtutis. Vastat latenter inimicus, apertè malum suadet inimica, adiutorium diaboli, non mariti, Eua noua, sed ille non vetus Adam. Dic aliquid in deum, & morere. Blasphemando extorque, quod precādo non potes impetrare. Locuta es, inquit, tanquam vna ex insipientibus mulieribus. Attēdite verba fortis fidelis, attendite verba foris putrescentis, intus integri. Locuta es, inquit, tanquam vna ex insipientibus mulieribus. Si bona percepimus, mala non sustinemus? Pater est, nunquid amandus blandiēs, & respuendus corripiens? Nōnne pater est & promittēs vitam, & imponens disciplinam? Excidit ne tibi fidelis? Accedens ad seruitutem, sta in iustitia & timore, & præpara animā tuam ad tentationem: omne quod tibi applicitum fuerit accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines verò acceptabiles in camino humiliationis. Miser, excidit ne tibi? Quem enim diligit dominus, corripit:

Mat.23.

Iob.2.

Eccli.2.

Prouer.3.

Heb.12.

G flagellat autẽ omnem filiũ quem recipit. Cogita quoſ-
libet cruciatus, extende animum in quaſlibet in hac vi-
ta pœnas humanas, cõpara ad gehẽnam, & leue eſt om-
ne quod cogitas. Hic temporalis, ibi æternus eſt & qui
torquet, & qui torquetur. Nunquid adhuc patiũtur, qui
Lucæ.16. illo tempore paſſi ſunt, quo Roma vaſtata eſt? Diues au-
tem ille adhuc apud inferos patitur, arſit, & ardet, arde-
bit, viuet vſque ad iudicium, recipiet carnẽ nõ ad bene-
ficiũ, ſed ad ſupplicium. Illas pœnas timeamus, ſi deum
timemus. Quicquid hîc paſſus fuerit homo, ſi corriga-
tur, emendatio eſt: ſi nec ſic corrigatur, duplex dãnatio
eſt. Et hic enim luit pœnas temporales, & ibi experietur
æternas. Dico charitati veſtræ fratres, martyres certe
ſanctos laudamus, glorificamus, admiramur, dies eorũ
pia ſolennitate celebramus, merita eorum veneramur:
& ſi poſſumus, imitamur. Eſt profecto magna martyrũ
gloria, ſed neſcio vtrum minor gloria fuit ſancto Iob,
nec tamen ei dicebatur, Thus pone idolis, ſacrifica diis
alienis, nega Chriſtũ: dicebatur tamen, Blaſphema deũ.
Nec ſic dicebatur, vt intelligeretur, ſi blaſphemaueris,
Iob.2. putredo omnis abſceſſura ſanitáſque reditura eſt: ſed ſi
H blaſphemaueris, dicebat inepta & inſulſa mulier, morie-
ris, & moriendo tormentis carebis. Quaſi verò moriẽ-
ti blaſphemo non æternus dolor ſuccederet. Mulier fa-
tua, præſentis putredinis horrebat moleſtiam, æternam
flammam minime cogitabat: ferebat ille præſens, ne in-
cideret in futurum, tenebat cor à mala cogitatione, lin-
guam à maledicto, ſeruabat animæ integritatem in pu-
tredine corporis. Videbat quid in futurum euadebat: &
ideo quod patiebatur, ferebat. Sic ſic vnuſquiſque Chri-
ſtianus, quando aliquam afflictionem corporis patitur,
gehennas cogitet, & videat quàm leue eſt quod patitur:
non murmuret aduerſum deum, non dicat, Deus, quid
tibi feci, quare iſta patior? Imò dicat quod dixit ipſe
Iob.14. Iob quamuis ſanctus: Exquiſiſti omnia peccata mea, &
ea tanquam in ſacculo ſignaſti. Non ſe auſus eſt dicere
ſine peccato qui patiebatur, nõ vt puniretur, ſed vt pro-
baretur. Hoc dicat vnuſquiſq; cum patitur. Fuerũt Ro-
mæ quinquaginta iuſti: imò ſi modum humanum cõſi-
deres, milia iuſtorũ: ſi regulã perfectionis, nemo iuſto-
rum exiſtit. Quicunq; Romæ qui ſe audeat iuſtum dice-
Ezech.28. re, à me nõ audit: Nunquid tu ſapientior quàm Daniel?
I Audi ergo illum confitentem peccata ſua, an forte cum
confitebatur mentiebatur? Hinc ergo habet peccatum,
quia de ſuis peccatis deo mentiebatur. Sed aliquando
argumentantur homines & dicunt, Debet & homo iu-
ſtus dicere deo, quia peccator eſt, quamuis ſciat nullum
ſe habere peccatum, tamen dicat deo, habeo peccatum.
Miror ſi iſta cõſilij ſanitas appellanda eſt. Quis te facit
non habere peccatum? nónne deus qui ſanat animam
tuam? ſi tamen non habes peccatum. Nam conſidera, &
inuenies non peccatum, ſed peccata. Tamen ſi prorſus
non habes peccatum, nónne illius beneficiũ eſt, cui di-
Pſal.40. xiſti, Ego dixi, domine miſerere mei, ſana animã meã,
quoniã peccaui tibi? Si ergo ſine peccato eſt anima tua,
ſanata eſt omni modo anima tua: quare ingratus es me-
dico tuo, vt dicas vulnus eſſe adhuc, vbi omnẽ ſanitatẽ
ille iam perfecit? Si corpus tuum languidum aut vulne-
ratum medico oſtenderes, & rogares vt tibi adhiberet
curãdi diligentiam, atq; ille faceret, ſanumq; & incolu-
mẽ redderet, & tu adhuc diceres, Non ſum ſanus, nón-
ne eſſes medico ingratus? nónne eſſes in medicum con-
tumelioſus? Sic & deus ſanauit te, & audes dicere, Ad-
huc vuln⁹ habeo, nec times ne tibi reſpõdeat: Ergo ego
nihil egi, aut totũ quod egi, effudi, nõ accipio mercedẽ,
nõ mereor vel laudẽ. Auertat deus hãc amentiã, & hanc K
argumentationẽ vanã. Dicat homo, Peccator ſum, quia
peccator eſt: dicat, peccatum habeo, quia peccatũ habet.
Nõ enim ſi nõ habet, ſapientior eſt quam Daniel. Ergo
fratres mei, illã quæſtionem aliquando determinem. Si
iuſti ſic appellãdi ſunt, ſicut modo quodã humano iuſti
appellãtur, ſecundũ quandam conuerſationem, qua in-
ter homines viuunt ſine querela, multi tales Romæ: &
propter hoc pepercit deus, multi euaſerũt, ſed & eis qui
mortui ſunt, pepercit deus. Mortui enim in bona vita
& vera iuſtitia, in bona fide, nónne rerum humanarum
caruerunt, & ad diuinũ refrigeriũ peruenerunt? Mortui
ſunt poſt tribulationes, quomodo pauper ille ante ia-
nuam diuitis. Sed paſſi ſunt famẽ, paſſus eſt & ille. paſſi
ſunt vulnera, paſſus eſt & ille, forte minus eos canes lin-
xerunt. Mortui ſunt, mortuus eſt & ille, ſed quo fine au-
di. Cõtigit, inquit, mori inopẽ illũ, & afferri ab angelis *Lucæ.16.*
in ſinũ Abrahę. Vtinam videre poſſemus oculis animas
ſanctorum, qui in illo bello mortui ſunt, tunc videretis
quomodo deus pepercerit ciuitati. Milia enim ſancto- L
rum in refrigerio ſunt lætãtium & dicẽtium, Deus gra-
tias tibi, quia nos à carnis moleſtiis & tormẽto ſeruaſti.
Gratias tibi, quia iã nec Barbaros nec diabolum formi-
damus: nõ timemus in terra famẽ, nõ timemus grandi-
nem, non timemus hoſtem, nõ timemus lictorem, non
timemus oppreſſorẽ, ſed ſumus in terra mortui, apud te
non morituri, in regno tuo ſalui, dono tuo non merito
noſtro. Qualis ciuitas eſt humiliũ quæ iſta dicit? An pu-
tatis ciuitatẽ in parietibus deputãdam? Ciuitas in ciui-
bus eſt, nõ in parietibus. Deniq; ſi diceret deus Sodomi-
tis, fugite, quia incẽſurus ſum locũ iſtum, nónne magnũ
meritum eos habere diceremus ſi fugerẽt, & flamma de
cœlo deſcendens mœnia parietéſq; vaſtaret? Nónne de⁹
pepercerat ciuitati, quia ciuitas migrauerat, & perniciẽ
illius ignis euaſerat? Nónne ante paucos annos Arca-
dio Imperatore Conſtantinopoli, quod dico audie-
runt nonnulli, & forſitan nouerũt, & ſunt in hoc popu-
lo qui & illic præſentes fuerunt, volẽs deus terrere ciui-
tatem, terrendo emendare, terrendo cõuertere, terren-
do mundare, terrẽdo mutare, ſeruo cuidã ſuo fideli, vi-
ro, vt dicitur militari, venit in reuelatione & dixit ei, ci-
uitatẽ venturo de cœlo igne perituram, eũq; admonuit, vt
Epiſcopo diceret. Dictũ eſt, nõ cõtempſit Epiſcopus, & M
allocutus eſt populũ, conuerſa eſt ciuitas in luctũ pœni-
Ionæ 3. tentiæ, quẽadmodũ quõdã illa antiqua Niniue: tamẽ ne
putarent homines illũ qui dixerat, vel falſitate deceptũ
vel fallaciter decepiſſe, venit dies quẽ deus fuerat com-
minatus, intentis omnibus, & exitũ cum timore magno
expectantibus, noctis initio tenebrãte iam mundo, vi-
ſa eſt ignea nubes ab Oriente primò parua, deinde pau-
latim vt accedebat ſuper ciuitatem ita creſcebat, donec
toti vrbi ingẽs terribiliter immineret: videbatur horrẽ-
da flãma pendere, nec odor ſulphuris deerat: omnes ad
Eccleſiã cõfugiebant, non capiebat multitudinẽ locus,
baptiſmũ extorquebat quiſq; à quo poterat. Non ſolũ in
Eccleſia, ſed etiã per domos, per vicos ac plateas ſal⁹ ſa-
cramenti exigebatur, vt fugeretur ira, nõ præſens vtiq;,
ſed futura. Attamen poſt magnã illã tribulationem, vbi
exhibuit de⁹ fidẽ verbis ſuis, & reuelatione ſerui ſui cœ-
pit vt creuerat minui nubes, paulatímq; conſumpta eſt,
populus ſecurus paululũ factus iterum audiuit omnino
eſſe migrãdum, quòd ciuitas eſſet proximo ſabbato pe-
ritura. migrauit cum Imperatore tota ciuitas, nemo in
domo remanſit, nemo domum clauſit, lõge recedens à
mœnib⁹, & dulcia tecta reſpiciẽs, relictis chariſſimis ſe-

dibus

A dibus voce miserabili valefecit. Et aliquot milibus tanta illa multitudo progressa, vno tamen loco fundendis ad deum orationibus congregata, magnum fumum subito vidit, & vocem magnam emisit ad deum: tandémque tranquillitate conspecta, missis qui renunciarét solicita, quæ prædicta fuerat hora transacta, & renunciantibus quòd salua vniuersa mœnia & tecta consisterent, omnes cum ingenti gratulatione redierunt. Nemo de domo sua quicquam perdidit patente, omnis homo sicut dimisit inuenit. Quid dicemus, vtrũ ista ira dei, an potius misericordia fuit? Quis dubitet misericordissimum patrem corrigere voluisse, terrendo non perdendo punire, quando nihil hominum, nihil domorum, nihil mœnium tanta impendens presentia calamitatis læsit? Prorsus sicut solent manus erigi ad feriendum, & consternato illo qui feriẽdus erat, miseratione reuocari, ita factum est illi ciuitati. Veruntamen si eo tempore quo illa derelicta vniuersus populus abscessit, irrueret vastitas loco, totámque vrbem sicut Sodomam nullis saltem ruinis remanẽtibus perdidisset, quis etiam sic dubitaret, quod deus pepercisset illi ciuitati, qua premonita & territa & discedente atq; migrante locus ille cõsumeretur? B Sic minime dubitandum est, pepercisse deum Romanæ etiam ciuitati, quæ ante hostile incendium in multis ex multa parte migrauerat. Migrauĩt qui fugerunt, migrarunt qui de corpore exierunt, multi præsentes vtcunque latuerunt, multi in locis sanctis viui saluiq; seruati sunt. Manu ergo emendantis dei correpta est potius ciuitas illa quàm perdita, tanquam seruus sciens voluntatẽ domini sui, & faciens digna plagis, vapulabit multis. Atque vtinam valeat ad exemplum timoris & malæ concupiscentiæ, & sitiens mũdum, & appetens perfrui perniciosissimis voluptatibus, demonstrante domino quàm sint instabiles & caducæ omnes seculi vanitates & insaniæ mendaces, potius refrenetur quàm sub flagellis dignissimis aduersum dominum murmuretur. Sed vnam tribulam sentit area vt stipula concidat, granũ mundetur: vnum ignem patitur fornax artificis, vt palea in cinerẽ pergat, aurum sordibus careat: sic & vnã tribulationem Roma pertulit, in qua vel emendatus vel liberatus est pius, impius autẽ damnatus est, siue ab hac vita raptus sit vbi magis pœnas iustissimas lueret, siue hic remanserit vbi damnabilius blasphemaret. Nõ ergo nos moueat labor piorũ: exercitatio est, non damnatio, nisi forte horremus cum videmus indigna & grauia in hac terra perpeti aliquem iustũ, & obliuiscimur quæ pertulerit iustus iustorũ, sanctusq; sanctorũ. Quod passa est vniuersa illa ciuitas, passus est vnus. Sed videte quis vnus, rex regum & dominus dominantium, comprehensus, vinctus, flagellatus, contumeliis omnibus agitatus, ligno suspensus & fixus, occisus. Appende cum Christo Romã, appende cũ Christo totam terram, appende cum Christo cœlum & terram, nihil creatum cum creatore pensatur, nullum opus artifici cõparatur. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & tamẽ à persequentibus deputatus est nihil. Feramus ergo quod nos deus ferre voluerit, qui nobis curandis atq; sanandis quis etiam dolor sit vtilis, sicut medicus nouit. Certe scriptum est, Patientia opus perfectum habet. Quod autem erit opus patientiæ, si nihil aduersi patiamur? Cur ergo mala temporalia perpeti recusamus? an forte perfici formidamus? Sed planè oremus & gemiscamus ad dominum, vt seruetur erga nos quod Apostolus dicit, Fidelis deus qui nõ vos sinet tẽtari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt sustinere possimus. Amen.

Luc.12. *Apoc.19.* *Iacob.1.* *1.Cor.10.*

DE CREATIONE PRIMI hominis Tractatus.

Fragmentum esse videtur.

TANTA dignitas humanæ conditionis esse dinoscitur, vt non solùm iubentis sermone, vt alia sex dierum opera, sed consilio sanctæ trinitatis & opera maiestatis diuinæ creatus sit homo, vt ex primo cõditionis honore intelligeret, quantum suo conditori deberet, dum tantum in conditione mox dignitatis priuilegium præstitit ei conditor, vt tanto ardentius amaret conditorem, quanto mirabilius se ab eo conditum intelligeret, Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Nec ob hoc solùm quòd sanctæ trinitatis consilio sit excellenter à conditore conditus, sed etiam quòd ad imaginem & similitudinem ipse creator omnium cum creauit, quòd nulli alij ex creaturis donauit. Quæ imago diligentius est in interioris hominis nobilitate consideranda. Primò quidem, vt sicut deus semper vbiq; totus E est, omnia viuificans & gubernãs, sicut Apostolus confirmat dicens, quòd in eo viuimus, mouemur & sumus: sic anima in suo corpore vbique tota viget viuificans illud mouens & gubernans. Neque enim in maioribus suis corporis membris maior, & in minoribus minor, sed in minimis tota est, & in maximis tota. Et hæc est imago vnitatis omnipotentis dei, quam anima habet in se, quæ etiam sanctæ trinitatis quandã habet imaginem. Primò in hoc, quia sicut deus est, viuit & sapit, ita anima secundum suum modum viuit & sapit. Est quoque & alia similitudo trinitatis in ea, qua ad imaginem & similitudinem sui conditoris perfectæ quidem & summæ trinitatis (quæ est in patre & filio & spiritu sancto) condita est. Et licet sit illa vnius naturæ, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem, & memoriam. Quod idem licet aliis verbis in Euangelio designatur, cum dicitur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: id est, ex toto intellectu tuo, & ex tota voluntate tua, & ex tota memoria tua. Nam sicut ex patre generatur filius, & ex patre filióque procedit spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur volũtas, & ex his iterum am- F bobus procedit memoria, sicut facilè à sapiente quolibet intelligi potest. Nec enim anima perfecta potest esse sine his tribus, nec horum trium vnum aliquid quantum ad suam beatitudinem pertinet, sine aliis duobus integrum constat. Et sicut deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, non tamen tres dij, sed vnus est deus habens tres personas, ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ in vno corpore, sed vna anima tres habens dignitates. Atque in his tribus eius imaginem gerit mirabiliter in sua natura noster interior homo, & ex his quasi ex excellentioribus animæ dignitatibus iubemur deum diligere, vt inquantum intelligatur, diligatur: & quantum diligitur, semper in memoria habeatur. Nec solus sufficit intellectus de eo, nisi fiat voluntas in amore: imò nec hæc duo sufficiunt nisi memoria addatur, quia semper in mente intelligentis & diligentis maneat: vt sicut nullum potest esse momentum quo homo non vtatur vel fruatur dei bonitate & misericordia: ita nullum sit momentum quo præsentem cum non habeat in memoria, Et hæc habeto de imagine. Nunc vero de similitudine ali-

Genes.1. *Acto.17.* *Matt.22.*

G qua intellige, quæ in moribus cernenda eſt, vt ſicut creator deus qui hominem ad ſimilitudinem creauit, charitas eſt, bonus eſt, iuſtus eſt, patiens & mitis eſt, mundus & miſericors eſt, & alia virtutum ſacra inſignia, quæ de eo leguntur: ita homo creatus eſt vt haberet charitatem, vt bonus eſſet, iuſtus, patiens ac mitis, mundus & miſericors foret. Quas virtutes quanto plus habet in ſeipſo, tanto propinquior eſt deo, & maiorem ſui conditoris ſimilitudinem gerit. Si verò (quod abſit) aliquis per deuia vitiorum & diuortia criminum ab hac nobiliſſima ſui conditoris ſimilitudine aberret, tunc fiet de eo quod ſcriptum eſt, *Pſal. 48.* Homo cum in honore eſſet, non intellexit, &c. Quis maior honor poterat homini eſſe, quàm vt ad ſimilitudinem ſui conditoris conderetur, & eiſdem virtutum veſtimentis ornaretur, quibus & conditor? *Pſal. 92.* De quo legitur, Dominus regnauit, decorem indutus eſt, id eſt, omni ſplendore virtutum & totius bonitatis decore indutus. Vel quod maius poteſt eſſe homini dedecus, aut infelicior miſeria, quàm vt hac ſimilitudinis gloria ſui conditoris amiſſa, ad informem & irrationabilem brutorum iumentorúmque delabatur ſimilitudinem? Quapropter quiſque diligentius attendat *H* primæ ſuæ conditionis excellentiam, & venerandam ſanctæ trinitatis in ſeipſo imaginem agnoſcat, honoremq́ſ ſimilitudinis diuinæ, ad quam creatus eſt, nobilitate morum, exercitio virtutum, dignitate meritorum habere contendat: vt quando apparuerit qualis ſit, tunc ſimilis illi appareat, qui ſe miſerabiliter ad ſuam ſimilitudinem in primo Adam condidit, mirabilius in ſecundo reformauit.

DE ARBORE SCIENtiæ boni & mali Tractatus.

Geneſ. 2. LEGIMUS in Geneſi dixiſſe dominum ad Adam, Ex omni ligno quod eſt in paradiſo edite: de ligno autem dignoſcentiæ boni & mali, quod eſt in medio paradiſi, non edatis: qua die autem ederitis, morte moriemini. Multos ſcimus, fratres chariſsimi, de hac arbore quæſtiones vanas mouiſſe, qui dicant Adam non voluntate peccaſſe, quia *I* in illa arbore fuit dignoſcentia boni & mali: & dum hominis culpam excuſare nituntur, ſic deo conditori iniuriam faciunt. Quibus ratio reddenda eſt, ne diutius quæſtiones malas moueant, aut vſque adhuc in errore taliter ſentiendo lateant: ſed ſi volunt noſſe, taceant & audiant, ne ſtulta loquẽdo, deo conuicium faciant. Vna arbor fuit in medio paradiſi, explorans hominis voluntatem. In ea vita pendebat, in ea & mors tranſgreſsione latebat: in ea apparuit tranſgreſsio, in qua firmata fuerat legis præceptio. *Ibidem.* Dixit deus, Ex omni ligno quod eſt in paradiſo edite, de illa verò arbore quæ eſt in medio paradiſi non edatis, ne morte moriamini. In hoc verbo lex erat à deo poſita homini, in ea fuit præmium conſtitutum cum interminatione ſententiæ. Deus dixit, Si *Geneſ. 3.* guſtaueritis, morte moriemini. Et diabolus dixit, Non morte moriemini. Et ſtetit homo inter deum factorem, & diabolum deceptorem. Deus mortem minatus eſt, ſi arboris fructus tangatur: diabolus deos futuros eſſe eos promittebat, ſi arbor illa violetur: & appetita eſt venenoſa dulcedo, & contempta eſt ſalubritas perpetuæ vitæ. Sed dicit aliquis calumniator, Vides quia in illa arbore fuit mors? Reſpondeamus vanæ quæſtioni: *K* Non fuit planè in eadem arbore facta, ſed inuenta per hominem. Hæc probatio fuit hominis, non deceptio ſalutaris. Nam ſi deus hominem non amaſſet, nec & feciſſet: nec & antè præmoneret, ſi mortificare voluiſſet. Quòd ſi antea non præmoneret, non erat miſericordia ſed impietas, nec iuſtitia ſed iniuſtitia, vt ipſe miſericorditer feciſſet. Iniuſta hæc impietas nec in homine eſſe debet, quanto magis nec in deo fuiſſe credenda eſt, qui fons pietatis & bonitatis eſt? Quis hominum, fratres mei, opus ſuum perire patiatur, aut fabricam ſuam ruinæ tradat, aut filium quem genuit, in foueam mortis impingat? Si in homine iſta crudelitas non eſt, nec in deo credas fuiſſe, qui fabricam ſuam, id eſt, hominem bene diſpoſuit, & imminenti eius ruinæ deſtinatam præcepto ſuffulſit ne caderet: ſed ſtare non potuit. quare? quia audire deum noluit. Quid ergo imputamus deo, ſi Adam cecidit, qui vt caderet, dei præceptum contempſit? Dic mihi, arbor ipſa bona fuit, an mala? Dicturus es mala, mala vtique, de qua homo pomum rapiendo mutatus eſt in mortem. Ergo arbor fuit mala, an tranſgreſsio mandati? Planè arbor, nam ſi mala non fuiſſet, Adam non cecidiſſet. Hæc dicis, non intendens *L* virtutem ſcripturarum. Nam ſicut ſcriptum eſt in illa arbore fuiſſe dignoſcentiam boni & mali: ita ſcriptum *Geneſ. 2.* eſt, Et vidit deus quæ fecit, & ecce bona valde. *Geneſ. 1.* Illud credis quod te in errorem inducat, & hoc non credis quod te ad ſalutem perducat? Vis noſſe qui calumniaris, quia arbor illa non fuit mala, ſed bona: nec in ea facta eſt à deo mors, ſed homo ſibi mortem creauit. Dic mihi calumniator, ferrum bonum eſt, an malum? Sine dubio dicturus es, malum. Et quare malum & non bonum, cum omnia quæ deus fecit, bona ſunt valde? Quale bonum dicis eſſe ferrum, vnde homines perimuntur? Audi ergo, non ferrum eſt malum, ſed qui ad facinus vtitur ferro, ipſe malus eſt. Nam vis noſſe quia bonum eſt ferrum? Vnus eo vtitur ad putandum vineã, & alius ad perpetrandum homicidium: alius ſe paſcit ferro, alius innocentem perimit gladio, vnus ferro agrum colit, alius in fauce ferro ſanguinem fundit, vnus operatur ferro, vt vitam ſuſtentet ſuam, alius autem ferro vitam eripit alienam. Nam & iudex gladium portat, vt in reum animaduertat, innocentem abſoluat. Adhuc audi, ſi vacat, calumniator, Vinum bonum dicis eſſe, an *M* malum? Puto quòd bonũ dicas eſſe, non malum, & hoc æquitatis iudicio, non ebrietatis beneficio. Ergo bonum eſt vinum. Valde bene quòd vinum confeſſus es bonam eſſe dei creaturam, & ego confiteor bonam eſſe: quare ergo vnus accipit cum ſobrietate, alius ad ebrietatem? Nunquid vnus quia ebriatur & turpis videtur, ideo mala dicenda eſt dei creatura? Alius ſobrie viuit, & deum in ipſa ſobrietate benedicit. Nam qui inebriatur, in foueam cadit, & aliquoties mortem incurrit. Cibi, quos nobis dominus largiri dignatus eſt ad vtendum, non ſunt mali, ſed boni: & tamen ſi amplius ſumantur, perniciosi ſunt & nocivi. Nunquid ideo dicenda eſt mala dei creatura, quia nocet? Aut aliquibus pernicioſa eſt, quia in perniciem ſalutis ſuæ amplius præſumunt: & quod deus generi humano largitus eſt, ipſis nociuum eſt? Et quæ dicturus ſum, penè omnibus nota ſunt. Scimus aliquos multo vino & cibo præfocatos, nunquid in vino aut in cibis fuit mors? Abſit, ſed intemperantia ciborum fecit eos in mortem cadere. Sic & ferrum non ideo dicẽdum eſt malum, quia de eo latro facit homicidium, ſed ipſe malus eſt, quia eo vtitur ad perimen-

A dum hominem. Ita & illa arbor nõ fuit mala, sed bona: sed fuit malum quòd homo dei præceptum trangressus est. Nam bonum est, quicquid deus homini ad vtẽdum tribuere dignatus est. Ecce de nouo testamento profero testimoniũ, bona esse omnia quæ deus fecit. In Actibus Apostolorum legimus, obdormisse Petrũ, & visum vidisse, deponi de cœlo vas quoddam candidum vt linteum, in quo erant quadrupedia, volatilia & serpẽtia terræ posita. Et dixit ad eum vox: Surge Petre, victima & manduca. Et Petrus ait, Absit domine, quoniam nunquam comedi omne commune & immundum. Cui dixit: Quod deus sanctificauit, tu ne commune dixeris. Quid est calumniator? Ecce non solùm bona, sed & sanctificata esse omnia diuino ore probauimus. Arbor hæc nõ fuit mala, sed bona: nec in ea aliquid mali potuit reperiri, sed homo fuit à semetipso malus, qui male vsus est bono quod fecerat deus. In hoc mala voluntas hominis cognoscitur, vt cui omnis paradisus subiacuit, ad arborem interdictam manum extendens mortem incurreret. Si vnam arborem ei diuinitas largiretur, & omnis paradisus fuisset interdict⁹, sufficere debuerat quod ei largitus est deus. Sed quia amplius voluit quàm quod

Acto.10.

B ei voluntas largientis indulsit, & hoc quod habuit amisit, & in mortem nihilo minus incurrit. Peccatum Adæ cui imputandum est? Deo qui monuit, an ei qui audire noluit? Medico qui vulnerato obseruandi præceptum dedit, an vulnerato qui contra medici præceptum noxia poma gustãdo causam transgressionis incurrit? Medicorum ars est, vt eis quos viderint nimia ægritudine laborantes, ea prohibeant quæ perniciosa saluti aut periculum procurent. Quòd si ægrotus cõtra medici præceptum per intemperantiam contraria sumẽs mortem incideris, quid pertinet medico qui præuidens causam obseruationem indixit? Ita nec medico animarum deo imputãdum est, quòd Adam cecidit, qui eum ante monendo in æternum viuere voluit. Multa supersunt de istis quæstionibus quæ dicenda sunt, sed hora præteriit singula dicere, ne longitudo sermonis fastidium faciat auditoribus. Debitorem me dico, dilationem peto, sed vereor ne debitor occurrat, & creditor absentiam procuret. Debitum curo soluere sermonem, sed pristinos meos non inuenio creditores, aliquos video, aliquos requiro. O creditor piger, cum veneris vt debitum exigas, quid tuam absentiam procuras. Debitor satisfacere cre-

C ditori cupit, & creditor desidiosus absentẽ se facit. Nouam rem video, instat creditor debitori: vt debitum recipiat, excusat. Sed quid interest, si creditor venire noluit, reddat debitor quod promisit. Adhuc calumniatur ille pristinus tot probationibus conuictus non acquiescit, sed dicit: Sciebat deus hominem posse peccare, an non? Respondeamus ei, ne sibi videatur aliquid dixisse: Sciebat plane. Si ergo sciebat eum posse peccare, quare non eum reuocauit à peccato? Quare? quia inuitum nõ decuit coronare. Quis vnquam fratres mei præmium non pugnanti dat? aut quæ corona non dimicanti, aut quæ sine cõflictu victoria? Audi Apostolum diuino ore loquentem, Nemo coronatur nisi qui legitime certauerit. Adam nec pũgnauit, nec certamen cum diabolo suscepit, sed ad vnam suggestionem præmium immortalitatis amisit. Victus est qui non pugnauit, succubuit voluntati, non necessitati. O calumniator qui signare te nescis & deo vis calumniari, quia Adam non voluntate peccauit. Nempe Iob homo fuit similis illi, quanta perpessus est & tolerauit, pugnauit & vicit, à deo in potestatem diabolo datus est & sustinuit. Et vtiq; quem scie-

2.Timo.2.

D hat deus penitus superari non posse, in potestatem non debuit dare: sed ideo taliter probare eum voluit deus, vt nobis excusationis & calumniæ articulum amputaret. Expoliatus diuitiis & sensu, vinci non potuit, quia nec voluit. Filios amisit, & dominum benedixit. Parum est hoc, postea vlceribus plenus, in stercore iacuit, & nihil mali aduersus dominũ loqui potuit: licet doloribus vrgebatur loqui, sed verba nõ fuerant improperij: cui iam vxor nõ adiutorium, sed deceptio fuit: adiutorium quidam diaboli, sed deceptio mariti, subornata à diabolo talia persuadebat dicens, Quãodiu pateris hæc? Dic verbum contra dominum, vt indignetur tibi, & moriaris. O affectus vxoris. O malignitas coniugalis. Potuit enim dixisse, Confitere deo, vt propitietur tibi, & viuas. Blasphema, inquit, deũ, vt indignetur tibi, & moriaris. O argumenta serpentis antiqui, per vxorem putauit Iob decipere, cuius animum vulneribus plenũ, nec sic quidem valuit ad blasphemiam incitare. Adam vero quid tale pertulit? quare diabolo potius quam deo obediuit? Sed adhuc calumniator dicis: Quare dixit deus: Morte moriemini, nisi quia deus ipsam mortem fecit, qui eam nõ auertit. Respõdetur tibi & in hoc calumniator ineptissime, si cum tu sis homo habens filios, omnes admones,

Iob.2.

E omnibus præceptum das, vt te sequantur & imitentur in omnibus, & si vnus eorum contemptor extiterit, & per malam conuersationem mortem incurrerit, nunquid eius mors tibi imputanda est, & non potius ei qui tuam admonitionem contemnendo, mortem incurrit? Sic nec deo mors Adæ adscribenda est, qui eũ ante trãsgressionem ne in mortem incideret monuit. Nam manifestum est monuisse dominum atque noluisse hominem mori, nec ipsam fecisse mortem. Testificatur huic verbo sapiẽtissimus Salomon dicens, Deus mortem nõ fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Adam dei præceptum neglexit, & mortem incidit. Reuera fratres Imperatoris sacra nemo sine periculo sui sanguinis contemnit, sed omnes suscipiunt cum tremore & veneratione, & adorãt vilissimam chartulam atramento scriptam, & velut diuinos adorant apices: scripturæ diuinæ leguntur, verba dei tonant, ipse dominus admonendo præsens præsentibus loquitur & non auditur, ac fastidiose homines audiunt, aut quod peius est sedentes fabulis vacant. Imperator lõge positus de chartula loquitur, & tremitur, & quasi præsens in illa chartula adoratur: testamentũ domini cum recitatur, ab aliquibus ho-

Sapien.1.

F minibus & cõtemnitur. Ipsum Prophetæ clamant, Apostoli prædicant, Euangelia loquuntur, per seipsum hominibus confabulatur & non auditur. Audi præsentem dominum & loquẽtem: Vbi fuerint, inquit, duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ. Sed vtique, inquiunt calumniosi homines: Deus non debuit permittere hominem vt peccaret. O stulti, Qui hoc dicunt, non considerãt quia deus non statuam fecit lapideam aut ligneam, sed hominem perfectum condidit sui & liberi arbitrij, vt consideraret quid boni appeteret, & quid mali contemneret. Debuit timere quod minatus est deus, & contemnere quod persuaserat diabolus: & proposito sibi immortali præmio ad hoc debuit habere cor paratum, & creatoris sui seruare præceptum, non exterminatoris audire consilium. Non melius hominem culpo quàm deum? qui hominẽ fecit, iniuriam faciat? O stulta & vana quæstio. Dicunt homines: Deus non debuit hominem permittere vt peccaret, & nõ dicunt, quia homo male fecit dei præceptũ transgrediendo vt peccaret: quia vtique ipse homo debuit mortem

Matt.18.

G timere,& ad interdictam arborẽ non accedere. Si quis-
quam hominem, nolo dicere Imperator seculi, iudicis
præconem contempserit, non rapitur ad supplicium?
Dei præceptum contempsit Adam, & ab aliquibus de-
fenditur? Quare culpas deum cum tuo iudicio, & non
hominem sine tuo periculo? Quare incusas artificem
qui bene fabricauit, & defendis hominem qui ædificio
suo adesse noluit, qui diuini præcepti immemor fuit, in
vulnus transgreßionis incurrit? O qui Adam defendis,
& deo iniuriam facis, ad quod te interrogo, responde
mihi: Adam bonus fuit, an malus? Dicturus es, bonus:
vt plena sit tua defensio. Si ergo bonus fuit, quare vnum
filium bonum,& alium latronem genuit? Debuit bonos
ambos creare. Aut si, vt tu dicis, deo faciente peccauit,
ambos malos debuit generare. Quare vnum innocen-
tem, & alium effundentem innocentis sanguinem ge-
nuit? Vnus dedicauit martyrium,& alius initiauit parri-
cidium. Ergo in quo germanum occidit, reus non est,
quia genitor eius suscepit reatum qui filium creauit, er-
go Cain inuitus in iugulum fratris gladium fixit. Talem
iustitiam tenent qui legi calumniari nituntur, vt geniti
sint recti, & horum genitores reatu teneantur obstricti.

H Ecce Adam qui genuit latronem, ecce Cain qui inter-
fecit fratrem, quis ex his duobus reus est, pater qui ge-
nuit, an filius qui germanum crudeli morte peremit?
Cesit calumniator, tacuit calumniator, quamuis nun-
quam aliquid verius dicit qui veritate calumnias facit.
Vbi es calumniator? responde mihi pro suscepto tuo,
qui de te eras securus, defende quem vsque modo de-
fendebas. Quare ceßisti? quid tacuisti? Ecce pro filij rea-
tu reus tenetur Adã: quare non dicis, non est reus? Exur-
rexit qui tacebat. Non taceo, inquit: respondeo planè &
defendo: Nec filius pro patre, nec pater pro filio reus
est. Anima patris mea est,& anima filij mea est, secũdum
Ezech. 18. quod scriptũ est: Anima quæ peccauerit, ipsa punietur.
Quasi experrectus est calumniator ille qui dormiebat,
aperuit os suum, cœpit loqui, sed modo tacebat. Dic er-
go nec pater pro filio, nec filius pro patre reus est. Re-
sponde pro suscepto tuo, & ego pro deo meo: Defende
Adæ causam,& ego dei mei iniuriam. Tu dicis non esse
iustum vt reus sit Adam pro filio, & ego consentio. Si
patrem non inuoluit filij reatus ad peccatum, & sicut
non est iudicandum pro Cain, sic nec deo quòd Adam
I peccauit imputemus, sed sic agamus vt ad indulgen-
tiam dei veniamus.

Finis.

DE PVGNA ANIMAE TRACTATVS INCERTI AVTHORIS.

Roma. 8. QVotquot spiritu dei aguntur, hi filij
sunt dei. Non sunt filij dei, si non a-
gũtur spiritu dei. Si autem spiritu dei
aguntur, pugnent, quia magnum ha-
bent adiutorem. Non enim nos deus
sic expectat pugnantes, quomodo ex-
pectat populus venatores. Populus
venatori fauere potest, periclitantem adiuuare non po-
Galat. 5. test. Sic ergo & hîc caro concupiscit aduersus spiritum,
spiritus autẽ aduersus carnem. Et quid est, vt non ea quę
vultis faciatis? Hîc enim periculum est mali intellecto-
ris: sit nunc officium qualiscunq; expositoris, Vt non ea
quæ vultis faciatis. Attendite sancti quicunq; pugnatis:
pręliantibus enim loquor. Intelligunt qui pugnant, non
intelligit qui non pugnat. Nam qui pugnat, nõ dico in- K
telligit me, sed præuenit me, quia vult homo castus vt
nulla omnino surgat in mẽbris eius concupiscentia ad-
uersaria castitati: pacẽ vult, sed nondum habet. quando
enim ad illud ventum fuerit, nisi nulla omnino exur-
gat cõcupiscentia aduersanda, nullus erit hostis cũ quo
luctemur, nec expectatur ibi victoria, quia iam de hoste
triumphatur. Audi ipsam victoriam ipso Apostolo di-
cẽte, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ;
& mortale hoc induere immortalitatẽ. Cum autẽ cor- *1. Corin. 15.*
ruptibile hoc induerit incorruptionem,& mortale hoc
induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus
est: Absorpta est mors in victoria. Audi voces triũphan-
tium: Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus
tuus? Percußisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est
pro me qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus est pro
me qui fecit me,& de morte sua vicit te. Et tunc trium-
phantes dicturi sunt, Vbi est mors contentio tua, vbi est *Ibidem.*
mors aculeus tuus? Modo autem quando caro cõcupi- *Galat. 5.*
scit aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnem, con-
tentio mortis est: non quod volumus, facimus. Quare?
Quia volumus vt nullæ sint concupiscentiæ, sed non
possumus, velimus nolimus habemus illas, velimus no- L
limus titillant, blandiuntur, stimulant, infestant. Surge-
re volunt, premuntur: nondũ extinguuntur quandiu ca-
ro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus
carnem. Nunquid hoc etiã cum mortuus fuerit homo?
Absit. Deponis carnem, quomodo tecum trahis concu-
piscẽtias carnis? Si bene pugnasti, reciperis ad quietem,
de qua quiete coronandus es, nõ damnandus, vt postea
perducaris ad regnũ. Ergo quandiu hic viuitur fratres,
sic est: sic & qui senuimus in ista militia, minores quidẽ
hostes habemus, sed tamen habemus. Fatigati sunt quo-
dammodo hostes nostri iam etiam per ætatem, sed ta-
men etiam fatigati non cessant qualibuscũque motibus
infestare senectutis quietem. Acrior enim est pugna iu-
uenum nouimus eam, transiuimus per eam. Caro ergo
concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus car-
nem: vt non ea quæ vultis, faciatis. Quid enim vultis ô
sancti ô boni præliatores, ô fortes milites Christi, quid
vultis? vt non sint omnino concupiscentiæ malæ? Sed
non potestis. Exercete bellum, sperate triumphũ. Modo
enim interim pugnatur, caro concupiscit aduersus spi-
ritum,& spiritus, aduersus carnem, vt non ea quæ vultis M
faciatis, id est, vt omnino nullæ sint concupiscentiæ car-
nis: sed facite quod potestis, quod ait ipse Apostol[us] alio
loco quomodo cõmemorare iam cœperam, Nõ regnet *Roma. 6.*
peccatum in vestro mortali corpore ad obediendũ de-
sideriis eius. Ecce quàm nolo: Desideria mala surgunt,
sed noli obedire. Arma te, sume instrumentũ bellorum,
pręcepta dei, arma tua sunt. Si bene me audis,& quod lo
quor amabis. Nõ, inquit, regnet peccatũ in vestro mor-
tali corpore. Quãdiu enim portatis mortale corpus, pu-
gnat contra vos peccatum, sed non regnet. Quid est, nõ
regnet? Id est, ad obediendum desideriis eius. Si corpori
obedis, regnat. Et quid est obedire, nisi non exhibeatis
membra vestra arma iniquitatis peccato? Nihil hoc do-
ctore præclarius. Quid vis iam vt exponam tibi? Fac
quod audisti: Non exhibeas membra tua arma iniqui-
tatis peccato, Dedit tibi deus potestatem per spiritum
suum, vt mẽbra tua teneas. Surgit libido, tene tu mem-
bra. Noli exhibere membra tua arma iniquitatis pecca-
to. Noli armare aduersarium tuum cõtra te, tene pedes
ne eant ad illicita. Libido si surrexit, tene tu membra,
tene manus ab omni scelere, tene oculos ne male atten-

dant,

A dant, tene aures ne verba libidinis libenter audiãt, tene totú corpus, tene latera, tene ſumma, tene ima. Quid facit libido? Surgere nouit, vincere nó nouit. Surgẽdo aſſidue ſine cauſa, diſcit & nó ſurgere. Redeamus ergo ad verba quę obſcura de Apoſtolo propoſuerá, & plana eſſe iam videbimus. Hoc enim propoſuerá, quia nó dixit Apoſtolus, Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis ne habueritis, quia neceſſe eſt vt habeamus illas. Quare ergo nó dixit, concupiſcentias carnis ne feceritis? Quia fecimus eas. Concupiſcimus, ipſum cõcupiſcere facere eſt. Sed ait Apoſtolus, Iá nó ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatú. Ergo quid tibi cauẽdum eſt? hoc ſine dubio ne perficias. Surrexit libido, dãnabilis ſurrexit. Suggeſſit, nó audiatur: Ardet, non ſe cõpeſcit, & velles vt non arderet. Et vbi eſt, vt non ea quæ vultis faciatis? Noli dare membra, ardeat ſine cauſa, & conſumit ſe. In te ergo fiunt ipſæ cõcupiſcentię? Fatendum eſt, fiunt: Ideo nó dixit, ne perfeceritis, ſed non perficiantur. Decreuiſti facere, perfeciſti. Perfeciſti etenim ſi decernas faciendũ eſſe adulteriũ, & ideo nó facias, quia locus nó eſt inuẽtus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa B caſta eſt de qua videris eſſe cómotus. ecce iam iſta caſta eſt, & tu adulter es. Quare? Quia tu perfeciſti concupiſcẽtias. Quid eſt perfeciſti? Id eſt, in animo tuo faciendũ eſſe adulteriũ decreuiſti. Iam quod abſit ſi & mẽbra fuerint operata, in mortẽ deuolutus eſt. Suſcitauit Chriſtus mortuã in domo filiam archiſynagogi. In domo erat, nondum erat elata. Sic & homo qui flagitiũ decreuit in corde, mortuus eſt, ſed intus latet. Si vſq; ad perpetrationẽ membrorũ peruenerit, elatus eſt foras. Sed & iuuenẽ filiũ viduæ ſuſcitauit dominus quãdo extra portã ciuitatis mortuus efferebatur. Sic ergo audeo quidẽ dicere: Decreuiſti in corde tuo: ſi reuocaueris ab actu tuo, ſanatus eris antequam perpetres. Si enim egeris in corde pœnitentiã, quia rem malam & ſceleſtã & flagitioſam dãnabilemq; decreueras, ibi vbi mortuꝰ latebas intus, ſic intus reſurrexiſti. Si autẽ perfeceris, iã foras elatus es, ſed habes qui tibi dicat: Iuuenis tibi dico, ſurge. Etiã ſi perpetraſti, & pœniteat te: de proximo redi, noli in ſepulchrũ venire. Sed & hic mihi tertius eſt qui etiã perductus eſt ad ſepulchrũ, iam ſupra ſe habet pondus moleſtum, terra premitur: multũ enim exercitatus eſt in C flagitiis: Conſuetudine ſua nimia prægrauatur. Clamat etiã Chriſtus, Lazare prodi foras. homo enim iam peſſimæ conſuetudinis putet. Meritò ibi Chriſtus proclamauit: Nec ſolum clamauit, ſed magna voce clamauit. Ad Chriſti enim clamorem etiam tales licet mortui, licet ſepulti, licet putentes reſurgent: De nullo enim iacente deſperandum eſt ſub tali ſuſcitatore.

Gala. 5. *Roma. 7.* *Marci. 5.* *Luca. 7.* *Ioan. 11.*

Finis.

TRACTATVS DE ANTICHRISTO.

Non eſt Auguſtini.

DE Antichriſto ſcire volentes, primo notabitis quare ſic vocatus ſit: ideo ſcilicet, quia Chriſto in cũctis contrarius erit, & Chriſto contraria faciet. Chriſtus venit humilis, ille veniet ſuperbus. Chriſtus venit humiles erigere, peccatores iuſtificare: ille contrà humiles deiiciet, peccatores magnificabit, impios exaltabit, ſemperq; vitia, quę ſunt cõtraria D virtutibꝰ, docebit. Legẽ Euãgelicam diſſipabit, dæmonum culturam in mũdo renouabit vel reuocabit. Gloriam vanam quærens, omnipotentẽ deum ſe nominabit. Hic itaq; Antichriſtus multos habet ſuæ malignitatis miniſtros, ex quibus multi in mundo præceſſerunt, qualis fuit Antiochus, Nero, Domitianus. Nos quoque noſtro tẽpore antichriſtos multos nouimus eſſe. Quicunque enim ſiue laicus, ſiue canonicus, ſiue monachus contra iuſtitiam viuit, & ordinis ſui gloriã impugnat, & quod bonum eſt blaſphemat, antichriſtus eſt, miniſter ſatanæ. Sed iam de exordio antichriſti videamus. Non autem quod dico, ex proprio ſenſu fingo vel excogito, in libris diligenter relegendo, hæc omnia ſcripta inuenio. Sicut ergo authores noſtri dicũt, Antichriſtus ex populo Iudæorum naſcetur de tribu Dan, ſecundum prophetã dicentem, Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita. Sicut enim ſerpens in via ſedebit, & in ſemita erit, vt eos qui per ſemitam iuſtitiæ ambulãt, feriat, & veneno ſuæ malitiæ occidat. Naſcetur autem ex copulatione patris & matris ſicut alij homines, non vt aliqui dicũt, ex ſola virgine, ſed tamẽ totus in peccato E concipietur, in peccato generabitur, & in peccato naſcetur. In ipſo verò conceptionis initio, diabolus ſimul introibit in vterũ matris eius, & ex virtute diaboli confouebitur & contutabitur in vẽtre matris, & virtus diaboli ſemper cum illo erit. Et ſicut in matrẽ domini noſtri ſpiritus ſanctus venit, & eã ſua virtute obumbrauit, & diuinitate repleuit, vt de ſancto ſpiritu acciperet, vt quod naſceretur diuinũ eſſet & ſanctum: ita quoq; diabolus in matrẽ Antichriſti deſcendet, & totam eam replebit, totã circundabit, totam tenebit, & totam interius exteriuſq; poſſidebit, vt diabolo per hominẽ cooperante concipiat, & quod natum fuerit totum ſit iniquũ, totum perditũ. Vnde & ille homo peccati, filius perditionis appellatur, quia inquantum poterit genus humanũ perdet, & ipſe in nouiſſimo perdetur. Ecce audiſtis qualiter naſcatur. Audite etiam locũ vbi naſci debeat. Nam ſicut dominus ac redemptor noſter Bethleem ſibi præuidit, vt ibi pro nobis humanitatem aſſumeret & naſci dignaretur, ſic diabolus illi homini perdito qui Antichriſtus dicitur, locũ nouit aptum, vnde radix omnium malorum oriri debeat, ſcilicet ciuitatem Babylo- F niæ. In hac enim ciuitate (quæ quondam inclyta & glorioſa vrbs gentilium & caput regni Perſarum erat) Antichriſtus naſcetur, & in ciuitatibus Bethſaida & Corozaim nutriri & verſari dicetur. Quibus ciuitatibꝰ dominus in Euangelio imprecatur dicẽs, Væ tibi Bethſaida, væ tibi Corozaim. Habebit autem Antichriſtus magos, maleficos, diuinos, incantatores, qui eum diabolo inſpirante nutrient, & docebũt in omni iniquitate, falſitate & nefaria arte: & maligni ſpiritus erunt duces eius, & ſocij ſemper & comites indiuiſi. Deinde Hieroſolymam veniens, omnes Chriſtianos, quos ad ſe non poterit conuertere, per varia tormenta iugulabit, & ſuam ſedem in templo ſancto ponet. Templum etiam ſanctum quod Salomon deo ædificauit, in ſtatu ſuo reſtaurabit, & filium dei omnipotentis ſe eſſe mentietur. Reges autem & principes primũ ad ſe conuertet, deinde per illos cæteros populos. Loca verò per quæ Chriſtus dominꝰ ambulauit, prius deſtruet, deinde per vniuerſum mundum nuncios & prædicatores ſuos mittet. Prædicatio autem eius & poteſtas tenebit à mari vſque ad mare, ab Oriente vſque ad Occidentem, ab Aquilone vſque ad Septentrionem. Faciet quoque ſigna multa

Gene. 49. *1. Theſſ. 2.* *Luca. 10.*

[G] magna, mirabilia & inaudita, arbores scilicet subito florere & arescere, mare turbari, & subito tranquillari, naturas in diuersas figuras mutari, agitari aëra ventis & multimodis commotionibus, & cætera innumerabilia & stupenda, mortuos in conspectu hominum suscitari, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. [Matt. 24.] Nam quādo tanta ac talia signa viderint, etiam illi qui cœlestes & perfecti dei sunt, dubitabunt, vtrum ipse sit Christus qui in fine mundi venturus est secundum scripturas, an non. Hæc autem omnia miracula omnibus modis falsa erunt per incantationes diabolicas, sed peccatoribus & incredulis videbuntur esse vera. Excitabit verò persecutionem sub omni cœlo super Christianos & omnes electos. Eriget itaq; se contra fideles tribus modis: hoc est, terrore, muneribus, & miraculis. Dabit credentibus in se abundantiam auri & argenti. Quos verò non poterit decipere muneribus, superabit terrore: & quos terrore non poterit vincere, signis & miraculis tentabit seducere: quos autē nec signis poterit illudere, in conspectu omnium miserabili morte [H] tentabit necare. Tunc erit tribulatio qualis non fuit ex tempore quo gentes cœperunt, vsque ad tempus illud. Tunc qui in agro sunt, fugiant in montes: & qui supra tectum, non descendant in domum vt tollant aliquid ex ea. Tunc omnis Christianus qui inuētus fuerit, aut deum negabit, aut sine per ferrum siue per ignē fornacis, siue per serpentes, siue per bestias, siue per aliod quodlibet genus tormēti interire iubebit, si in fide permanserit. Hæc autem tam terribilis & timenda tribulatio tribus annis manebit in toto, & dimidium. Tunc breuiabuntur dies propter electos. nam nisi dominus breuiasset dies, non fieret salua omnis caro. Tēpus quidem quando Antichristus veniat, vel quādo dies iudicij apparere incipiat, Paulus in Epistola ad Thessalonicenses dicens, [2. Thess. 2.] Rogamus vos per aduētum domini nostri Iesu Christi, manifestat eo loco, vbi ait, Quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis: &c. Scimus enim quoniam post regnum Græcorum, sine etiam post regnum Persarum, ex quibus vnumqnodque suo tempore magna gloria viguit, & maxima potentia floruit: ad vltimum quoq; post cætera regna regnū Romanorum cœpit, qnod fortissimum omnium regnorum superiorum fuit, & omnia regna terrarum sub dominatione sua ha[I]buit, omnesq; populorum nationes Romanis subiacuerunt, & eis sub tributo seruierunt. Inde ergo dicit Apostolus Paulus, Antichristum non antea in mundum esse venturum, nisi venerit primùm discessio: hoc est, nisi discesserint omnia regna à Romano imperio, quæ prius subdita erant. Hoc autē tēpus nondum aduenit, quia licet videamus Romanum imperium ex maxima parte destructum, tamen quandiu reges Francorum durauerint, qui Romanum imperium tenere debēt, Romani dignitas ex toto non peribit, quia in regibus suis stabit. Quidam verò doctores nostri dicūt, quòd vnus ex regibus Francorum Romanum imperium ex integro tenebit, qui in nouissimo tempore erit, & ipse erit maximus, & omniū regum vltimus. Qui postquā regnum suum fœliciter gubernauerit, ad vltimum Hierosolymam veniet, & in monte Oliueti sceptrum & coronam suā deponet. Hic erit finis & consummatio Romanorum Christianorumq; imperij: statimq; secundum prædictam sententiā Apostoli Pauli, Antichristū dicunt futurum. Et tunc quidem reuelabitur homo peccati, Antichristus videlicet: qui licet sit homo, fons tamen erit omnium peccatorum, & filius perditionis. Hic est fili⁹ [K] diaboli, quia per omnia adimplebit voluntatem suam, quia plenitudo diabolicæ potestatis & toti⁹ mali ingenij corporaliter habitabit in illo. In quo erunt omnes thesauri malitiæ & iniquitatis absconditi. Qui aduersatur, id est, contrarius est Christo, omnibusq; membris eius: & extollitur, id est, in superbiam erigitur super omne quod dicitur deus, id est, super deos gētilium, Apollinem, Iouem, Mercurium, quos Pagani deos existimant. Super omnes istos deos extollitur Antichristus, quia maiorem & fortiorem se faciet illis omnibus. Et non solum supra illos, sed etiam supra omne quod colitur, id est, supra sanctam trinitatē quæ modo sola colenda & adoranda est ab omni creatura, ita se extullet, vt in templo dei sedeat. ostendens se tanquam sit deus. Nam sicut supra diximus, in ciuitate Babyloniæ natus, Hierosolymā veniens, circuncidet se dicens, Ego sum Christus vobis repromissus, qui ad salutē vestram veni, vt qui dispersi estis, congregem & defendam. Tunc confluent ad eum omnes Iudæi æstimantes deum suscipere, sed suscipient diabolum. Siue etiam in templo dei sedebit Antichrist⁹, id est, in sancta Ecclesia, omnes Christianos cupiēs martyres, eleuabitur & magnifica[L]bitur, quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus, qui est rex super omnes filios superbiæ. Subito autē & improuise Antichristus veniet, & totum simul humanum [Iob. 41.] genus suo errore decipiet & perdet. Ante eius exortum, duo prophetæ mittentur in mundum, Enoch scilicet & Helias, qui cōtra impium Antichtistum, fideles dei diuinis armis præmunient & instruent eos, & confortabunt & præparabūt electos ad bellum, docentes & prædicantes tribus annis & dimidio. Filios autem Israël quicunque eo tēpore fuerint inuenti, hi duo maximi prophetæ & doctores ad fidei gratiā conuertent, & à pressura tantæ turbinis in parte electorum inseparabiles reddent. Tunc implebitur quod scriptura dicit, Si fuerit numerus filiorum Israël quasi arena maris, [Esa. 10.] reliquiæ saluæ fient. [Roma. 9.] Postquam autem per tres annos & dimidium prædicauerint, mox incipient exardescere Antichristi persecutiones, & contra eos primum Antichristus sua arma arripiet, eosq; interficiet, sicut in Apocalypsi dicitur: Et cum finierit, inquit, testamentum [M] suum, bestia descendet de abysso, & faciet aduersus eos [Apoc. 11.] bellum, & interficiet illos. Postquam ergo isti duo interfecti fuerint, inde cæteros fideles persequēs, aut martyres gloriosos faciet, aut apostatas reddet. Et quicunq; in eum crediderint, signum characteris eius in fronte accipient. Sed quia de principio eius diximus, quem finem habebit, dicamus. Hic itaq; Antichristus diaboli filius, totius malitiæ artifex pessimus, cum per tres annos & dimidiū, sicut prędictum est, magna persecutione totum mūdum vexauerit, & omnem populum dei variis pœnis cruciauerit, postquam Heliam & Enoch interfecerit, & cæteros in fide permanentes martyrio coronauerit, ad vltimum veniet ira dei super illum, sicut beatus Paulus scripsit, dicens, Quem dominus Iesus Christus interficiet spiritu oris sui. [2. Thess. 2.]

Finis.

DIVI

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS

Episcopi, Psalterium quod matri suæ composuit.

DOmine deus omnipotens, rex æternæ gloriæ, qui eum cognoscis beatum esse virum, qui viã peccatorũ spernit, legémque præceptorũ tuorum meditatur die ac nocte, doce me peccatorem tibi cum toto cordis timore & tremore fideliter seruire, & vocem meam te humiliter inuocantem exaudi, & ita clementissimis auribus percipe verba mea, vt delinquentem me in ira furoris tui non derelinquas, ne quãdo ille insidians antiquissimus hostis rapiat vt leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat. Sed tu domine, cuius nomen admirabile est in cœlo & in terra, ita conuerte inimicum meum retrorsum, vt infirmetur & pereat à facie tua. Ne vnquam irretire valeat laqueis igneis animam meam, neque sulphur & spiritus procellarum ogglomeret me, sed propter inopis miseriam & gemitum pauperum, nunc exurgens respice, & exaudi me domine: Quia consilium inopis & spes eius es. Fac me ita ingredi sine macula, & operari iustitiam, vt gratia misericordiæ tuæ sit pars hæreditatis meæ. Custodi me vt pupillam oculi, & sub vmbra alarum tuarum protege me, quia tu es virtus mea, firmamentum meum, & refugium meum. Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Mitte mihi angelum de sancto, & desiderium animæ meæ tribue mihi. Libera me de ore leonis, & deduc me per semitas iustitiæ: vt possim ascendere in montem sanctum tuum, & stare in loco sancto tuo, innocens manibus, & mundo corde. Delicta iuuentutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris. Ne perdas cum impiis animam meam, & ne tradas me in animas persequẽtium me. Sed ita exaudi propitius vocem deprecationis meæ, vt inuocantem gloriam sancti nominis tui, audias clementer, & miserearis mei, & in te domine sperans non confundar in æternum: Sed remitte mihi impietatẽ cordis mei. Fiat misericordia tua super me, quemadmodum spero in te: & ex omnibus angustiis meis eripiens me, dic animæ meæ, salus tua ego sum. Et quia in protectione alarum tuarum spero, da mihi petitionem cordis mei, & intende in adiutorium meum domine deus salutis meæ. Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum, vt sciam quid desit mihi. Exaudi propitius vocem deprecationis meæ, & educ me de lacu miseriæ, & de luto fecis. Statue supra petram pedes meos, & dirige in semitã rectam gressus meos. In die mala libera me, vt ingrediar in locum tabernaculi admirabilis dom' dei, quia tu es deus meus, & fortitudo mea. Ne declines gressus meos à via tua, vt diligam iustitiam, & odiam iniquitatem. Esto mihi refugium & virtus, quia tu es rex magnus super omnem teeram. Qui regis omnes in secula, libera animam meam de manu inferi, cum acceperit me. Tu autem cum manifestus fueris ad iudicãdum nos, miserere mei secundum magnam misericordiam tuam. Et spiritum sanctum tuũ ne auferas à me. Auerte piissime domine in illa hora faciem tuã à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mũdum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Vt sicut oliua fructifera in paradiso domini mei oleum sanctitatis accipiar, & ibi exultem cum Iacob, & in æternũ læter cum Israël. Salua me in tuo nomine, tuaq; virtute libera me. Ne despexeris deprecationem meam, sed miserere mei. Mitte de cœlo & libera me, & da in opprobrium conculcantes me. Contere dentes eorum in ore ipsorum, & confringe molas leonum. Deus meus es tu, misericordia mea. Saluum me faciat dextera tua, & protegar à velamẽto alarum tuarum, cum reddideris singulis singula secũdum opera ipsorum. Dum fuit in te anima mea, protege me à conuentu malignantiũ, cum ad te omnis caro venerit. Nõ amoueas misericordiam tuam à me: Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me, sed illumina faciem tuã super me. Prosperum iter fac mihi deus salutaris meus, vt non absorbeat me profundum, neque operiat super me puteus os suum. Adiutor & liberator meus esto domine, ne tardaueris. Quoniam in te spero domine, non confundar in æternum, cum iudicaueris populum tuum. Et hi qui se elongant à te, peribunt: ne auertar ego humilis factus confusus: Quoniã iustus iudex es, humilias & exaltas, nimis terribilis: & quis resistet tibi tũc ab ira tua? Tu es deus qui facis mirabilia magna solus. Sicut populum tuum pane aluisti in deserto, & desiderio suo nõ fraudasti eum: ita me esurientem gratia tua reficiat, & cito præueniat me misericordia tua. Et tu mihi tutor panem lachrymarũ & amaritudinem compunctionum tribue in tempore tribulationis: Et da de petra mellis dulcedinẽ capiam internæ suauitatis. Deus qui inter iustos & peccatores cuncta discernis, qui es solus altissim' super omnes gẽtes, miserere mei, & tribue mihi benedictionem, qui legem dedisti. Remitte iniquitatem cordis mei, & dimitte omnia peccata mea, & saluum fac seruum tuum deus meus sperãtem in te. Deus qui fundas Ecclesiam tuam in montibus sanctis, inclina aurem tuam ad precem meã. Manus ergo tua mihi auxilietnr, ne auertar in humilitate, sed libera me de laqueo venantium, & à ruina & dæmonio meridiano. Vt plantatus in domo domini sicut palma floream, & sicut cedrus quæ est in Libano, merear multiplicari in longitudinem dierum. Esto mihi in refugium, & deus meus in auxilium spei meæ, quoniam tu es deus & rex magnus super omnẽ terram. Cũ iudicaueris orbem terræ in æquitate, & populos in veritate tua, luce perẽni perfruar cum iustis & cũ rectis corde lętitia. Saluet me dextera tua, & brachium sanctũ tuum. Qui sedes super Cherubim, fac me in cõspectum tuũ venire cum exultatione, vt perãbulem in innocentia cordis mei in medio domus meæ. Nõ adhæreat mihi cor prauum: Sed sint oculi mei super fideles sanctos tuos, vt sedeam cum eis ambulans per viam immaculatam, cũ disperdideris per iudicium de ciuitate tua omnes qui nunc operantur iniquitatem. Domine exaudi orationẽ meã, & clamor me' ad te perueniat. Nõ auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. Propitius esto omnibus iniquitatibus meis, redimeq; de interitu vitam meam. Satia in bonis desiderium meum, qui respicis in terram, & facis eam tremere. Qui eduxisti populũ tuum in exultatione, & electos in lætitia. Fac me custodire iudiciũ & iustitiam in omni tempore. Educ me de tenebris & vmbra mortis, vt parato corde cãtem, & Psalmum dicam tibi. Fac mecum signum propter misericordiam & nomen tuum: Vt in splendoribus sanctorum in cõsilio iustorum & cõgregatione iustitia mea maneat in seculũ seculi, & cornu meum exaltetur in gloria. Vt dum me

G suscitari iusseris de terra inopem, & de stercore erexeris pauperem: Benedicam te ex hoc nunc & vsq; in seculum, tūc complaceam tibi in regione viuorum. Dirumpe vincula mea, & confirma me in misericordia tua. Cum in tribulatione inuocauero te domine, exaudi me in latitudine. Legem pone mihi domine vt viuam, & vias iustitiæ tuæ exquiram semper. Da mihi intellectum, vt perscruter legem tuam, & custodiam illam de toto corde meo. Erraui sicut ouis quæ perierat, requirens libera animam meam. Custodi introitū meum & exitum meum, vt in domo tua stantes sint pedes mei in atriis Hierusalem. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Eripe animam meam de muscipula venantium, vt non extendā ad iniquitatem manus meas. Reple gaudio os meum, & linguā meam exultatione. Imple desideriū meum in bono, & benedic me ex Sion: Vt videam quæ bona sunt in Hierusalem, longe facta ab omni iniquitate. Fiant aures tuæ intēdentes in orationem serui tui domine. Non sit exaltatum cor meum in superbia, nec elati sint oculi mei: Sed humiliter sentiam donec inueniam locū domino, tabernaculū deo

H Iacob. Ibi mandasti benedictionem & vitam vsq; in seculum. Ibi extollam manus meas in sancta, & benedicā te qui iudicas populum, & in seruis tuis cōsolaris. Deus deorum & dominus dominorū, deflentem me & adorantem ad templum sanctum tuum, proba me, & scito cor meū, interroga me, cognosce semitas meas, & deduc me in via æterna. Conserua me de manu peccatoris, & ab omnibus iniquis libera me. Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo domine. Educ de carcere animam meam ad confitendū nomini tuo domine. Exaudi me in tua iustitia, & non intres in iudicium cum seruo tuo domine. Velociter exaudi me domine, ne deficiat spiritus meus, quoniam tu es deus misericordia mea, & refugium meum, & susceptor meus. Et quoniam magnus es & laudabilis nimia, & magnitudinis tuæ non est finis, erige elisum, solue compeditum, illumina cæcum, qui ædificas Hierusalem. Cum autem confortaueris seras portarum tuarum, intrinsecus cum filiis tuis copulatus sim. Sicut te laudant angeli, & omnes virtutes tuæ in regno cœlorum: ibi & ego ita exultās cum gloria in choro sanctorum laudem & glorificem nomen tuum in cymbalis labiorum, quod

I est sanctum & gloriosum, & regnat semper per infinita secula seculorum, Amen.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, super Magnificat, canticum Mariæ, Expositio.

Luc. 1.

VT nouum in carne filij aduentum prædicaret, qui ingressus nouę salutationis obsequio virginē Gabriel veneratur, dicens, Aue gratia plena, &c. Ecce ancilla domini, statim adueniente spiritu sancto in virginem, omni gratia virtutū sacrosanctum habitaculū in aduentu dei implente, dubiū nō est cœlestiū gaudiorū, & æternæ dulcedinis quàm miram atq; inenarrabilem suauitatē virgo ipsa cōcepit, quando illud æternū lumē cum toto maiestatis suæ fulgore K in eam descendit. Et quem nō capit mundus, totum se intra viscera virginis collocauit: Audacter pronuncio, quòd nec ipsa plene explicare potuit, quod capere potuit. Sed spiritu sancto docēte dicidicerat sic sua per humilitatem tegere. Surgit mox & conscendit in montana Iudææ. Vnde Helisabet spiritu sancto repletur: qualis & quāta esset quæ ad se venerat agnouit, & quàm se indignā eius visitatione iudicaret, aperuit dicēs: Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Ecce, &c. Tunc ait Maria, Magnificat anima mea dominum. Vidisti maiestatem, gustasti suauitatem, ideo quod intus hauseras, foras propinasti, & in iustitia eius exultasti. Quia exultauit spiritus meus. Anima magnificat, spiritus exultat. Et iterū, In deo salutari meo. Deus potentiam, salutaris misericordiam notat. Duo quippe sunt quæ angelorum & hominum beati spiritus in illo fonte boni æterna contēplatione hauriunt, incomprehensibilis scilicet maiestas dei, & ineffabilis bonitas. Quarum altera castum timorem gerit, altera dilectionem parit. Pro maiestate venerātur deum, & pro bonitate amant, ne vel dilectio sine reuerentia dissoluta sit: L vel reuerētia sine dilectione pœnalis. Admirātes enim diligunt, & diligētes admirātur: vt & inextinguibiliter per admirationem ardeat dilectio, & suauiter in dilectione ferueat admiratio. Nā quia eum quē vidēt perfecte cōprehendere nunquā sufficiunt, in eo quasi per admirationem euigilant. Quanto autē perspicacius intuentur, tanto ardentius amant, quod vera dulcedo est: vera autem dulcedo quanto perfectius sentitur, tanto desiderabilius appetitur. Ad hāc contēplationis lucem Mariæ mens eleuata fuerat, quæ cœlestis patriæ dulcedinem in verbis expressit, quam ineffabiliter cōprehēdit. Nā cum se magnificare dominū perhibuit, reddendam vniuersis æterni muneris maiestatē, interna visione cōtueri se manifeste declarauit. Cum verò se in suo salutari exultare asseruit, gustum se internæ dulcedinis percepisse ostēdit. Vnde vtrūq; professa est, & dominū, & saluatorem: vt pro potestate qua omni suæ creaturæ dominatur, iure metuendū ostēderet: pro bonitate verò, quia misericorditer quosdā saluat, dignum dilectione demōstraret. Veritas in domino, & in saluatore misericordia. Veritas enim ad dominum pertinet: misericordia autem ad saluatorē. In veritate seruat tenorē iu- M stitiæ. Quia autem & quædā errātia gratuitò ad vitam colligit & reparat ad saluationem, propterea magnificamus dominum & exultamus in salutari, quia quibus est reuerēda iudicis iustitia, dulcis est misericordia saluatoris. Propterea iquit Maria: Magnificat anima mea dominū, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Vnus & idem spiritus, & ad seipsum spiritus dicitur, & ad corpus anima. Spiritus naturalem spiritalem habuit admirationem, anima corporalē: quare anima dicitur spiritus, & econuerso. Ideo anima humana quia & esse in corpore habet & extra corpus, anima vocatur & spiritus. Anima dicitur, inquàm in est vita corporis: spiritus autem inquātum est substantia spiritalis. Ioqua vita anima perditur, vt spiritus saluus fiat: cum hæc vita despicitur, vt postmodum à deo vita æterna tribuatur. Sed suo nominauit, quia in salutari suo. Omnipotens enim deus potestate qua vniuersę creaturæ suæ dominatur, dominus omniū est: sed pietate qua quosdā tātum, sed nō omnes ad vitam reparat, saluator omnium non est. Nam dominatio eius ad omnes æqualiter respicit, bonitas verò ad quosdā tātum. Ergo beata virgo quia singula-

A ſingulariter ſe electam videbat, quia ſingulariter gratiam
acceperat, quaſi priuilegio quodã electionis diuinæ con-
firmata, fiducialiter ipſum quem pro ſalute mũdi filium
conceperat, ſuum etiam cum lætitia & exultatione ſal-
uatorem vocat. Quia reſpexit humilitatem ancillæ
ſuæ. Hæc eſt gratia exultationis ſuæ, quia reſpexit humi-
litatem ancillæ ſuæ: ac ſi dicat, Quia de eius gratia exul-
to, ideo ab ipſo eſt quòd exulto. Et quia eius dona pro-
Reſpectus dei tribus modis accipi ſolet. pter ipſum diligo, ideo in ipſo exulto. Reſpectus dei tri-
bus modis accipi ſolet, videlicet ſecundum cognitio-
nem, ſecundum gratiam, ſecundum iudicium. De pri-
mo Apoſtolus, Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius.
Hebræ. 4. Sed per gratiam deus nõ omnes reſpicit, quia oculi do-
Pſal. 33. mini ſuper iuſtos, &c. De tertio in fine dicetur: Neſcio
Mat. 7. vos. Oculi domini bonos & malos contemplan-
tur. Videre dei per cognitionem, eſt nihil eorum quæ
ſunt ignorare. Videre per gratiam, dona miſericordiæ
impendere. Videre per iudicium, vnumquenque ſe-
cundum opera ſua vel ad gloriam vel ad pœnam de-
Quid ſit reſpicere. ſtinare. Reſpicere plus eſt quàm videre. Reſpicere
per gratiam, eſt prius abiectos & derelictos viſitare,
B cum bona placatus per miſericordiam ſubtracta re-
ſtituit, rurſum per reſpectum gratiæ ad eum ſe conuer-
tit. Bene ergo Maria ſolam in humilitatem dominum
reſpexiſſe teſtatur, quia diuinitatis propiciationem, quã
humana natura in primis parentibus per ſuperbiam per-
didit, in Maria per humilitatem recuperauit. Nam in ea
verbum patris corporis ſubſtantiã quam ſibi veniret aſ-
ſumpſit, quaſi ad eam quam prius abiecerat naturam
ſublimandam per miſericordiam, reſpexit, quia ſe, humi-
litatis quod erat, ancillam cogitauit. Ideo quod nõ erat,
ſublimitatis mater eſſe meruit, quia humilitatem oſten-
Seruitus. dit ſeruitutis. Seruitus quatuor modis variatur. Secun-
dum conditionem ſeruitus, qua omnia diuinæ ſeruitu-
ti debent eſſe obnoxia, quia opus factori ſuo hoc ex cõ-
ditione ſua debet, quòd eius diſpoſitioni obtemperet, &
inſtituta ſequatur, vt ſicut ab ipſo factum eſt ita non niſi
ab ipſo & ſecundum ipſum incedat. Secundum neceſ-
ſitatem deo ſeruire dicuntur prauæ voluntates, quæ cum
eius iuſsionibus contraire nituntur, per ineffabilem ta-
men eius diſpoſitionem arctantur, vt nihil ſine eius nu-
tu ad effectum perducere queant. Seruiunt nolentes eius
diſpoſitioni, qui volentes ſubiecti non ſunt ipſius præ-
C cepto. Seruitus cum timore eſt, quando diuina præce-
pta nõ ex dilectione implemus, ſed ex formidine. Quar-
ta ſeruitus eſt, quando voluntarie eius iuſsionibus obtẽ-
peramus, quũ ipſum qui iubet diligimus, nec aliud in no-
ſtra ſeruitute extra ipſum commodum quærimus, quàm
vt ſecundum ipſum ambulantes ad ipſum peruenire va-
leamus. Seruitutem ſecundum conditionem parentes
noſtri in paradiſo conditori exhibere noluerunt, quan-
do in ſuperbiam elati deſpexerunt eſſe ſub illo ad quod
fuerant conditi, & voluerunt peruerſi eſſe in maieſtate
conſimiles, qui non erant in natura æquales. Eua pro-
pter ſuperbiam creaturam dei ſe eſſe & opus dei non cõ-
ſiderans, deo parificari voluit. Maria autem ſuo factori
humiliter ſe ſubdens, ancillam ſe nominauit: & idcirco
illa abiecta, & hæc electa eſt. Superbã deſpexit, & humi-
lem reſpexit, Id quod ſuperba perdidit, humilis recepit.
Ideo ait, Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Sed ſerui dei
aliquando cum etiam humilitatem habent, humiliatio-
nem non habent, nunquam verò humiliationẽ ſine hu-
militate, Humilitatem ſine humiliatione habent, qui li-
cet coram hominibus foris deſpicabiles non appareant,
intus tamen humilitatis meritum coram deo inuiolatũ
obſeruant. Ergo Maria quæ apud dominũ humilis erat, D
& apud homines propter deum abiecta in vtroq; ſe eſ-
ſe reſpectam teſtatur, quia & eius humilitas apud deum
acceptabilis fuit, & eius humiliatio apud homines in
gloriam commutata. Vnde ſequitur: Ex hoc beatam me
dicent omnes generationes. Vſque ad illud apud ho-
mines opprobrium ſterilitatis portauerat, quia integri-
tatem virginitatis thoro maritali præponebat. Sed vn-
de in priori generatione carnali quaſi maledictionis
ſententiam ſuſtinuit, inde nunc ab omni generatione
mortali benedictionem collaudabiliter recepit: quia ab
omni generatione pro fructu fœcunditatis meæ beata
vocor. Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſan-
ctum nomen eius. Magnum fuit vt virgo ſine virili ſe-
mine filium conciperet. Magnum fuit, vt dei patris ver-
bum carne ſua indutum vtero geſtaret. Magnum fuit,
dum ſe ancillam confeſſa eſſet, vt mater fieret ſui pla-
ſmatoris. Qui potens eſt: Quia credi poteſt eius poten-
tia, potentem confeſſa eſt, ſed quanta aut qualis, com-
prehendi non poteſt. Confeſſa eſt potentiam, diſcutere
non præſumpſit, quia ſciri non conuenit, quanta eſt, quia
infinita eſt. Omne quod præuidit ſe facturum, facit: nec E
aliquid quod non præuidit fieri non dubium, ſed fieri
neceſſe eſt: Maria autem non in ſe, aut in me, aut per me
fecit magna, ſed, inquit, mihi: Quod enim in ea ad om-
nium ſalutem factum eſt, hoc priuilegio dilectionis ad
eius gloriam ſingulariter eſt ordinatum. Et ideo dixit,
magna: quia myſterium incarnationis verbi ſuper om-
nia conſtat eſſe ineffabile: Nihil enim vnquã magis mi-
rum factum eſt, quàm vt deus fieret homo, & natura in-
comprehenſibilis corporis ſubſtantiam ſibi ſic vniret,
vt nec minus in ea eſſet, quàm in ſe erat immẽſa: nec mi-
nor in ſe extiterit, quàm in illa fuit creata. Hæc ergo ſunt
magna. Et ideo ſanctum nomen eius. Quod eſt nomen
eius, fama eius, nomen eius, cognitio eius, fides, nomen
eius. Hoc tamen ſanctum eſt: cum ſanctis eſt, cũ ſanctis
gloriatur: à ſanctis benedicitur: à peruerſis blaſphema-
tur. Quia dum verbum in carne naſcitur, gloria dei per
verbum in hominibus declaratur. Et miſericordia eius
à progenie in progenies timentibus eum, Mariæ, in
quam, fecit non tamen ſingulariter, ſed vni excellenter:
Veruntamen omnibus timentibus negatio excluditur.
Potentiam fecit in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos men-
te cordis ſui. Hæc illa miſericordia quam timentibus ſe F
exhibuit deus: quia verbum ſuum per aſſumptam car-
nem in hunc mundum miſit, vt per ipſum aëreas pote-
ſtates potenti virtute debellaret, & genus humanum ab
earum poteſtate redimeret. Ipſi enim ſuperbi ſunt, quos
deſpexit eiiciens eos foras à cordibus hominum, atque
ſpolia eorum diripiens, per illam quæ prius in homi-
nibus principabatur, virtutem diſsipauit: & hoc in bra-
chio ſuo, id eſt, per humilitatem filij diabolum vicit. Bra-
chium eius, filius eſt: Ipſa infirmitas, potentia fuit, quia
per illam diabolus eſt victus. Et hoc mente cordis ſui,
id eſt, profundo conſilio ſuo diſperſit eos. Profundum
conſilium fuit, vt pro me deus fieret homo, & innocens
pateretur vt redimeretur nocens: & in his erat cõſilium,
nec poterat illud diabolus præuidere, ſed captus eſt ha-
mo Leuiathan. Vel per ſuperbos, Iudæos intelligere poſ-
ſumus, qui humilem aduentum Chriſti ſuperbe contem
pſerunt, quos abiecit. Vnde ſubditur: Depoſuit potentes
de ſede, & exaltauit humiles. Potentes, quia filij regni
quia videbantur, abiecit: & gentes per humilem con-
feſsionem in conſortium regni atque in filiorũ adoptio-
nem aſſumpſit: ac malignos ſpiritus à cordibus homi-
num

G nnm abiecit & humiles, id est, homines humiliatos exaltauit. Mens etiam cordis, est viuax & permanens dispositio æternæ occulitæq; prædestinationis. Ipse est liber vitæ. Idem est ergo mens quod liber. Tribus modis aliquis in libro scribitur, secundum præscientiam, secundum causam, & secundum operationem. Quantum ad primum, prædestinati sunt scripti, non delentur vnquam, licet ad tempus quasi periturus quis à via videatur errare, permittitur. Secundum causam scripti sunt, qui à via veritatis cœpta ad errores declinando recedunt. Tales autem sunt aliquando, qui digni saluatione existerent, si tales vsque in finem permanerent. Secundum operationem, quorum opera secundum humanũ iudicium talia apparent, propter quæ digni videantur scribi in libro vitæ, qui tamen ea quæ præuidebantur agere bona deserunt. Hi secundum præscientiam nunquam fuerunt in libro vitæ. Deposuit &c. Prius angelum de cœlo, & hominem de paradiso superbitate proiecit: & postea hominem per pœnitentiam humiliandum ad pristinam gloriam præparauit. Sed & quotidie superbos quoque subtrahendo gratiam suam deponit: & postea eosdem humiliatos, gratiam priorem restaurans exaltat. De quo autem illud est quod sequitur, Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes? Esuriẽ-H tes vocat eos qui se vero bono indigere cognoscunt. Diuites eos intelligere vult, qui superbi sunt, & se præ aliis in donis gratiarum abundare existimant. Ergo sicut humiles modica de se sentiendo maiorem gratiam merentur accipere, ita superbi de se præsumendo, etiam ea quæ acceperunt amittunt. Suscepit Israël puerũ suum recordatus misericodiæ suæ. Suscepit sicut medicus ægrotum Israël puerum suum: id est, humilem & innocentem suscepit, vt sanaret infirmum, & redimeret captiuum vt iustificaret impium, & saluaret iustum. Suscepit Israël, non quem inuenit Israël, sed vt faceret Israël. Recordatus misericordiæ suæ, quam olim promisit, sed diu distulerat. Sicut locutus est ad patres nostros, vel patribus nostris, Abraham & semini eius in secula. Misericors in promittendo, verax in exhibendo, quia sine debito promisit & sine dolo exhibuit: sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula. Nota super illud, Exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Quidam neque à deo exultant, neque in deo. Nam qui in carnis voluptate exultant, aut qui exultant cum malefecerint, isti nec in deo, nec à deo exultant, & malum est vnde exultant. Et quia de malo ad malum exultant, suum gaudium in malignitate constituunt, ideo minime in deo exultant. Sunt alij qui acceptis gratiæ donis abutuntur, & ea quæ propter salutem animæ data sunt, ad carnis vsum, & gaudia seculi conuertunt. Acceptis enim donis gaudent, quia neque in deo, neque propter deum diligunt quod à deo acceperunt. Qui autem gratia accepta ad amorem dei idipsum conuertunt, quod ab ipso acceperunt, isti profectò à deo & in deo exultant, & exultare probantur. Econtra ergo vt suum gau-K dium solidum esse monstraret, illud neque à vanitate exortum, neque ad vanitatem conuersum esse, se dei dona diligere in deo, & pro respectu gratiæ, qua præuenta erat, in suo salutari exultare perhibuit dicens, Exultauit spiritus meus in deo salutari meo.

Tribus modis quis scribitur libro.

NONI TOMI FINIS.

INDEX QVATERNIONVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z.

A B C D E F G H I K.

Omnes sunt quaterniones, præter K qui est ternio.